

I 9023

anale de istorie

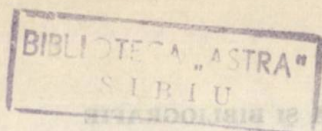
anul XXXI 1 1985

1930

97

0 IIII 2005

9023

-- 2014

Proletari din toate țările, uniți-vă!

INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE DE PE LÎNGĂ C.C. AL P.C.R.

anale de istorie

Anul XXXI

1

1985

SUMAR

ARTICOLE — COMUNICĂRI

- ION POPESCU-PUTURI : Realegerea tovarășului Nicolae Ceaușescu în suprema funcție de secretar general al P.C.R. — cheazășie a mersului neabătut pe calea edificării socialiste și comuniste a României 3
- CONSTANTIN RĂDUCU : Gîndirea tovarășului Nicolae Ceaușescu despre noua calitate a oamenilor muncii de proprietari, producători și beneficiari ai roadelor muncii lor 17
- GHEORGHE PRISĂCARU : Inițiative românești la O.N.U. privind tînăra generație. Anul Internațional al Tineretului 31

DIN ISTORIA CONTEMPORANĂ A ROMÂNIEI

- Lupta maselor populare pentru cucerirea puterii politice. Instaurarea regimului revoluționar-democratic la 6 martie 1945: Gheorghe Zaharia, Ion Alexandrescu 44
- Istoriografia românească despre marea ridicare națională și socială din 1784 : Constantin Corbu, Nicolae Raus 60

STUDII DOCUMENTARE

- Lucrările Simpozionului științific româno-israelian (București, 11—13 iunie 1984) 71

PAGINI DE ISTORIE UNIVERSALĂ

- Crearea partidelor socialiste în a doua jumătate a secolului al XIX-lea 112

36314

CRITICĂ ȘI BIBLIOGRAFIE

- STEFAN PASCU : „Făurirea statului național unitar român. 1918“, vol. I — 432 p.; vol. II — 404 p., Editura Academiei R. S. România, București, 1983 : *Augustin Deac* 131
- NIKOLAI TODOROV, „Balkanski izmerenii na grătkoto vāstanie ot 1821 godina. Prinosāt na bălgarite“ („Dimensiunile balcanice ale răscoalei grecești din anul 1821. Contribuția bulgarilor“), Izdatelstvo na Otecestveniiia front, Sofia, 1984, 288 p. : *Nicolae Ciachir* 135

REVISTA REVISTELOR

- „Lupta întregului popor“, nr. 1—2/1984 : *Vasile Niculae* 140
- „Viitorul social“, nr. 1—6/1983 : *Florian Tănăsescu* 143
- „Lishi Yanjiu“, nr. 1—6/1983 : *Ana Budura* 146

ÎNSEMNĂRI

- Cărți de istorie apărute în anul 1984 (I) : *Ion Mamina* 150
- Sumarul numerelor 1—6/1984 154

SUMAR

ARTICOLE — COMUNICĂRI

- ION TOPESCU-PUTURI : Reșterirea învățământului Nicolae Ceaușescu în su-
prema funcție de secretar general al P.C.R. — chestiune a trecutului nesădit pe
cărtașul educației socialiste și comuniste a României 8
- CONSTANTIN RADUCU : Gândirea învățământului Nicolae Ceaușescu despre noua
cultură a omului muncii de profesioniști, producători și beneficiari ai roade-
lor muncii lor 17
- GHEORGHE FRISĂCĂRU : Influența românească în O.N.U. privind tinerii gene-
rație Anul Internațional al Tineretului 31

DIN ISTORIA CONTEMPORANĂ A ROMÂNIEI

- Lupta maselor populare pentru cucerirea puterii politice. Instalarea regimului
republican-democratic la 4 noiembrie 1945. Gheorghe Zăbala, Ion Alexandrescu 41
- Informațiile românești despre marea război națională și socială din 1944
Constantin Corbu, Nicolae Rău 69

STUDII DOCUMENTARE

COLEGIUL DE REDACȚIE

ION ARDELEANU, NICOLAE COPOIU, AUGUSTIN DEAC,
GHEORGHE I. IONIȚA, MIRCEA T. MUȘAT, NICOLAE PETREANU,
VASILE PETRIȘOR — secretar responsabil de redacție, GHEORGHE
SURPAT, GHEORGHE UNC, GHEORGHE ZAHARIA

Realegerea tovarăşului NICOLAE CEAUŞESCU în suprema funcţie de secretar general al P.C.R. — cheazăşie a mersului neabătut pe calea edificării socialiste şi comuniste a României

ION POPESCU-PUŢURI

În suişul neconţinut al ţării în epoca sa contemporană, Congresul al XIII-lea al partidului formează un moment cardinal. Pentru că istoricul forum al comuniştilor români a dezbătut şi a adoptat, într-un climat de înaltă responsabilitate politică şi socială, hotărâri de temelie, care alcătuiesc, într-un tot unitar, programul de muncă şi de viaţă al naţiunii noastre pentru anii unui întreg cincinal şi în perspectivă, pînă la sfîrşitul acestui secol. De aici au străluminat marile idei novatoare privind mersul şi mai impetuos al României socialiste în viitorul său, prospectat cu discernămint şi rigoare ştiinţifică. Aici a răsunit Raportul secretarului general al partidului, chintesenţă a gândirii sale ştiinţifice originale, profund creatoare, strălucită analiză a drumului parcurs pînă acum, magistrală expunere a opţiunilor strategice pe calea edificării progresului şi prosperităţii patriei. Prin conţinutul şi prin nivelul său, Raportul prezentat la Congres — nou moment de istorie românească — este, cu drept cuvînt, Carta devenirii comuniste a ţării, expresia cea mai grăitoare a spiritului revoluţionar în acţiune, a voinţei poporului nostru de a merge cu hotărîre pe făgaşul ascensiunii sale socialiste şi comuniste.

Congresul a învederat într-un chip deosebit realitatea pregnantă, caracteristică societăţii româneşti, a unităţii de neclintit dintre partid şi popor, adeziunea unanimă a oamenilor acestei ţări, fără deosebire de naţionalitate, la politica partidului, în care ei văd propriul lor program de exprimare în istorie. Expresia cea mai vibrantă a unităţii de gînd şi de simţire a comuniştilor, a întregului nostru popor a constituit-o actul politic de însemnătate istorică al reinvestirii în fruntea partidului în funcţia de secretar general a celui mai iubit fiu al naţiunii, a marelui nostru gînditor şi conducător revoluţionar, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, genial strateg şi ctitor al României socialiste, personalitate de înalt prestigiu şi autoritate a vieţii politice contemporane. Se îngemănează în acest act o multitudine de semnificaţii, toate tălmăcind valori şi virtuţi scumpe acestui popor, se exprimă altitudinile şi deschiderile istorice inaugurate odată cu Congresul al IX-lea al partidului, ca şi minunatele antecedente venind

din tradiția înaintată specifică a românilor. Tovarășul Nicolae Ceaușescu este, în acest fel, identitatea și portdrapelul unui curs istoric nou, profund regenerator, al creativității, al aripilor larg desfășurate, identitatea cugetului și voinței de progres material și spiritual, simbolul unității, libertății și demnității națiunii noastre socialiste în lumea contemporană. Marea reinvestire semnifică, de aceea, confirmarea de către partid, de către popor, a drumului parcurs — un drum pe deplin și puternic verificat istoricește, căci el este suprema opțiune a unei întregi națiuni — și, deopotrivă, actul de acreditare unanimă a acestui drum în viitor. Ea reprezintă legătura lăuntrică dintre aspirațiile cele mai adânci și mai trainice ale poporului și gândul și fapta cutezătoare ale conducătorului său.

Votul exprimat de delegații la Congres într-o atmosferă de impresionantă unanimitate — expresie a intereselor comune ale întregii națiuni — reprezintă, astfel, corolarul hotărârii și voinței neștrămutate pe care o exprimaseră larg, mai înainte, toți comuniștii, întreaga noastră națiune, a acordului deplin al tuturor conștiințelor țării ca tovarășul Nicolae Ceaușescu să fie reales în suprema funcție de secretar general al partidului. Dînd expresie acestei voințe generale a partidului și a țării, Plenara C.C. al P.C.R. din 27 iunie 1984 a adoptat Hotărîrea prin care a propus reinvestirea tovarășului Nicolae Ceaușescu în suprema funcție de partid. Propunerea a fost dezbătută și aprobată cu vie satisfacție de adunările generale ale tuturor organizațiilor de partid din întreprinderi, instituții, unități agricole, în toate conferințele organizațiilor de partid comunale, orașenești, municipale și județene.

Congresul a consfințit astfel voința fermă a comuniștilor, a tuturor oamenilor muncii din România. Votul său poartă, de aceea, semnătura întregii țări, stînd mărturie sudurii de aur a conștiințelor, osmozei sufletești care leagă într-o unică și puternică familie pe toți fiii țării. El arată, în același timp, simțul istoric, luciditatea și clarviziunea proprii poporului nostru, care, în decursul existenței sale multimilenare, în momentele hotărîtoare pentru destinele acestor meleaguri, a știut să aleagă în fruntea sa patrioți luminați, înzestrați cu înțelepciune și cu înalta capacitate de a pătrunde vremurile, de a scruta cu demnitate și curaj viitorul și a duce țara la izbîndă. Forța marilor săi conducători a izvorît din năzuința lor fierbinte de a păstra și a consolida aici, în vatra de viață a neamului, un stat puternic, unitar, liber și independent, așa cum fusese odinioară Dacia strămoșească, din trainica lor legătură cu masele. Unii dintre ei, cum au fost Burebista sau Mircea cel Bătrîn, Alexandru cel Bun sau Ștefan cel Mare, au ocîrmuit perioade mai îndelungi, și aceasta le-a dat răgazul să întemeieze importante înfăptuiri, să le dezvolte și să le înrădăcineze între factorii dăinuirii și înaintării poporului nostru prin veacuri.

Încrederea neștrămutată de care se bucură tovarășul Nicolae Ceaușescu din partea clasei muncitoare, a țărănimii și intelectualității, a tuturor cetățenilor patriei își are izvorul în îndelungata sa activitate revoluționară de peste cinci decenii, desfășurată în numele celor mai scumpe valori ale poporului român, în aportul său hotărîtor, novator și de profund orizont științific la elaborarea și realizarea politicii partidului, în abnegația și eroismul cu care a apărut și apără interesele supreme de bunăstare, independență și pace ale națiunii noastre. Din fragedă tinerețe, a intrat în rîndurile mișcării muncitorești, ale Uniunii Tineretului Comunist și ale Partidului Comunist Român, înțelegînd că drumul drept al vieții, oricît de greu ar fi, este unul singur : de partea dreptății pentru cei mulți, a adevărului, a gândului și năzuințelor maselor, de par-

tea viitorului viabil. În clocotul luptei s-au dezvoltat înaltele sale calități de comunist și revoluționar ferm și consecvent, afirmate cu strălucire încă din cei mai tineri ani ai vieții, în marile bătălii purtate de partid pentru apărarea intereselor clasei muncitoare, ale poporului român împotriva exploatării și asupririi, pentru libertate și dreptate socială și națională, împotriva fascismului și războiului, pentru cauza independenței și suveranității patriei. În anii de suplicii ai ilegalității, tovarășul Nicolae Ceaușescu — alături de revoluționari marcanți ai mișcării noastre muncitorești din epocă — a militat cu dârzenie și neînfricare, înfruntând teroarea dezlănțuită de regimul burghez, închisorile și lagărele, pentru organizarea și ridicarea la acțiune revoluționară a tineretului, a clasei muncitoare, însuflețit permanent de o nestrămutată credință în cauza dreaptă a poporului, a libertății și a demnității sale.

Această luptă, pătrunsă de o deosebită acuitate și cutezanță, distinsele sale trăsături de militant revoluționar și patriot l-au situat în primele rînduri ale cadrelor mișcării noastre muncitorești, ale Partidului Comunist Român.

Alături de reprezentanții iluștri ai acestei perioade, al căror simbol marcant îl constituie secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, o strălucită permanență o reprezintă proeminenta activitate și personalitate a tovarășei Elena Ceaușescu, a cărei contribuție la lupta pentru libertatea, independența și suveranitatea României, pentru dezvoltarea economică-socială și construirea unui destin nou, comunist, este prețuită de toți locuitorii acestor străvechi meleaguri românești.

Minunatele calități de revoluționar și patriot înflăcărat ale tovarășului Nicolae Ceaușescu au fost continuu dezvoltate în condițiile nou create în țara noastră ca urmare a victoriei revoluției de eliberare socială și națională din 1944, în luptele purtate de masele muncitoare, conduse de partid, pentru înfrângerea forțelor reacțiunii și cucerirea puterii politice și economice în stat, în activitatea de refacere și reconstrucție a economiei naționale, de democratizare a țării, de organizare a societății românești pe baze socialiste. Întreaga sa viață s-a împletit în modul cel mai strîns cu toate marile momente ale luptei gloriosului nostru partid pentru victoria revoluției și construcției socialismului în România.

Prin funcțiile pe care le-a deținut în acea perioadă în conducerea partidului și a U.T.C., tovarășul Nicolae Ceaușescu s-a aflat în primele rînduri ale conducerii revoluției de eliberare socială și națională, acumulînd un uriaș tezaur de experiență politică. S-a aflat în fruntea unor comitete regionale de partid, s-a pregătit ca ofițer superior în armata română, a făcut parte din cadrele de conducere ale agriculturii, a activat intens în conducerea partidului în toată perioada de după eliberare. Toată această experiență de partid și de stat, de viață politică, a forjat caracterul și orientările sale principiale privind dezvoltarea poporului român, orientări pe care avea să le propună Congresului al IX-lea al partidului din 1965, Congreselor X, XI, XII și XIII, Conferințelor Naționale din 1967, 1972, 1977 și 1982, orientări înscrise în Programul partidului.

Alegerea prin voința unanimă a partidului și poporului, la Congresul al IX-lea, a tovarășului Nicolae Ceaușescu ca secretar general al P.C.R. a asigurat ca destinele națiunii noastre să fie încredințate unei personalități politice de excepție, unui încercat militant revoluționar, pătruns de o imensă dragoste de țară și poporul ei muncitor, dotat cu o gîndire și o voință cutezătoare, de profundă originalitate. În toți acești 20 de ani, prin

modul în care și-a exercitat și își exercită mandatul de mare răspundere încredințat de partid și de popor, a dovedit că nobilul său țel este ridicarea neconținută a patriei pe cele mai înalte culmi de progres și civilizație socialistă. Secretarul general al partidului a gândit cu luciditate drumul patriei noastre prin ani și decenii, spre acel viitor de aur pe care l-au visat înaintașii, angajându-se cu întreaga ființă în înfăptuirea lui. Pe acest drum de lumină și glorie a fost urmat, este urmat ca flacăară vie a acestui timp de prefaceri de către întregul nostru partid, de către întregul popor.

Istoria a validat cât de înțeleaptă s-a dovedit a fi alegerea tovarășului Nicolae Ceaușescu în fruntea partidului, alegere primită cu vie satisfacție de toți oamenii muncii din țara noastră, fără deosebire de naționalitate. Acești 20 de ani încorporează înfăptuiri atât de mari în toate domeniile de activitate, iar țara noastră ocupă un loc atât de prestigios în lume, încât, pe bună dreptate, istoricii i-au numit „*EPOCA NICOLAE CEAUȘESCU*“, prin analogie cu marile perioade de dezvoltare și înflorire a poporului nostru din trecut, cum au fost epoca lui Burebista, apoi a lui Decebal, a lui Mircea cel Bătrîn, epoca lui Ștefan cel Mare, a lui Mihai Viteazul, epoca lui Matei Basarab și Vasile Lupu, epoca lui Cuza ș.a. În epoca nouă de profunde transformări revoluționare în viața partidului și a țării inaugurată de Congresul al IX-lea, poporul nostru a dobândit cele mai de seamă succese din întreaga sa existență multimilenară. Suflând în suflul neamului său, tovarășul Nicolae Ceaușescu a mobilizat, în toți acești ani, partidul, poporul la o activitate titanică pentru dinamizarea întregii noastre vieți economice-sociale și pentru înscrierea civilizației românești pe o orbită superioară. Marile sale calități de om politic și de stat — spiritul revoluționar, patriotismul înflăcărat, clarviziunea în tot ceea ce înfăptuiește — l-au impus pentru totdeauna ca marele arhitect al noii Româнії, personalitate proeminentă a lumii contemporane. Sub conducerea nemijlocită și din inițiativa sa revoluționară a fost declanșată o vastă ofensivă a înnoirii și modernizării bazei tehnice-materiale, s-a afirmat puternic rolul factorilor calitativi în toate sectoarele vieții sociale, s-a desfășurat o amplă activitate de perfecționare a structurilor social-politice, a organizării și conducerii societății, s-a deschis un câmp larg de acțiune procesului modelării conștiinței socialiste, formării profilului omului nou, capabil să-și asume marile răspunderi ce-i revin ca făuritor conștient al propriului său destin socialist și communist.

Aceste două decenii s-au caracterizat printr-un vast efort constructiv, de amplă încordare a energiilor, pe temelia cărora am putut să comprimăm timpul, să urcăm într-o perioadă scurtă trepte pe care alții le-au urcat în sute de ani, să facem din România o țară înfloritoare, cu o economie ce se dezvoltă în ritmuri dinamice, să schimbăm din temelii chipul așezărilor noastre, întinerindu-l.

În anii de după Congresul al IX-lea, economia națională și-a dezvoltat puternic potențialul productiv. Opțiunea fundamentală în politica economică a partidului a reprezentat-o industrializarea socialistă, operă de o măreție fără seamăn. Această orientare s-a dovedit pe deplin justă, fiind o necesitate, un imperativ al societății românești, intrate definitiv pe făgașul transformărilor revoluționare fundamentale. Pe harta industrială a României a apărut o adevărată constelație de uzine de prim rang, vechile uzine au fost reînnoite din temelii. „Dacă nu am fi realizat o asemenea industrializare a țării — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu —, România ar fi rămas pentru o vreme îndelungată într-o stare de înapoiere

care ar fi afectat grav construcția socialismului, munca și viața poporului nostru". În definirea strategiei industrializării, secretarul general al partidului a avut în vedere că un asemenea proces se înfăptuiește într-o țară în curs de dezvoltare și că legile generale ale revoluției socialiste trebuie aplicate în condițiile concrete din țara noastră. Este meritul partidului nostru, al secretarului său general că în stabilirea orientărilor industrializării, în rezolvarea unor sarcini complexe ale construcției socialiste a avut în vedere realitățile din țara noastră, esența și spiritul socialismului științific, legile generale ale revoluției și construcției socialiste fiind riguros aplicate la aceste realități.

Roadele politicii partidului de industrializare socialistă sînt multilaterale și decisive. Prin înfăptuirea ei neabătută, economia României a cunoscut un ritm susținut de dezvoltare, situîndu-se din acest punct de vedere printre primele țări din lume.

Congresul al IX-lea a marcat, de asemenea, o cotitură de substanță în politica agrară a partidului, în dezvoltarea și modernizarea agriculturii românești. Secretarul general al partidului a fundamentat teze și idei originale, novatoare privind reconsiderarea și redimensionarea locului și rolului agriculturii în strategia dezvoltării generale a economiei naționale, în ridicarea bunăstării poporului, teze care își găsesc o strălucită confirmare în practică în marile progrese pe care le-a înregistrat această ramură în ultimele două decenii. Ele demonstrează superioritatea agriculturii socialiste, care dă posibilitatea folosirii largi a mecanizării, a chimizării, a aplicării cuceririlor științei, ea înscriindu-se cu pași fermi pe calea noii revoluții agrare, care înseamnă atît transformarea omului, cît și ridicarea producției agricole la un nivel superior. Satul românesc a cunoscut prefaceri înnoitoare, ca rezultat nemijlocit al noilor relații sociale, al putericei sale dezvoltări economice, al bazei sale materiale. Prefacerile care au avut loc au permis ridicarea gradului general de civilizație și o schimbare radicală a înfățișării localităților rurale, a traiului oamenilor muncii de la sate.

Acumulările cantitative în dezvoltarea industriei și agriculturii au fost însoțite de mutații pe planul accentuării proceselor calitative din economie, îmbunătățirii continue a structurilor producției materiale, dezvoltării ramurilor și subramurilor purtătoare de progres, promovării revoluției tehnice-științifice, sporirii gradului de eficiență a întregii activități economice, a posibilităților de participare a României la diviziunea internațională a muncii.

Este mai mult decît grăitor că, într-o perioadă de mare tensiune în viața internațională, cînd lumea întregă se confruntă cu o criză de proporții, care macină economia națională a atîtor țări, România își urmează statornic cursul dezvoltării ascendente, oferind tabloul unei economii sănătoase și viguroase. Au fost alese căi și metode noi, care nu numai că ne feresc de efectele grave ale crizei mondiale, ci îngăduie înfăptuirea necontenită a progresului multilateral, dinamic al țării și, mai mult, edificarea unor obiective grandioase, pe care nici cei mai îndrăzneți visători nu și le-au putut închipui în urmă cu patru decenii. Să remarcăm între acestea hidrocentralele de pe Dunăre, Metroul din Capitală, Canalul Dunăre—Marea Neagră — cea mai impunătoare construcție din istoria patriei, pagină eroică a epocii de puternică înflorire socialistă, „EPOCA NICOLĂE CEAUȘESCU” —, la care se adaugă acum construirea căilor navigabile Poarta Albă—Midia—Năvodari și Dunăre—București, lucrări reprezentative pentru forța și capacitatea economiei românești, des-

chizătoare de noi perspective privind folosirea resurselor de apă ale țării pentru irigații, navigație și producerea de energie electrică. Anul trecut am fost martorii emoționați ai istoricului moment care deschide o pagină de aur în devenirea Bucureștiului : inaugurarea lucrărilor de construcție la Casa Republicii și Bulevardul Victoria Socialismului. Construirea acestor obiective, precum și realizarea programului de sistematizare a unor mari cartiere din această zonă a Capitalei sînt lucrări de o înaltă cutezanță, punînd în evidență vocația constructivă a poporului român, capacitatea sa de a realiza asemenea edificii cu adevărat reprezentative pentru cei 40 de ani de libertate, pentru marea epopee a făuririi noii societăți pe pămîntul patriei.

Statornic preocupat de asigurarea progresului continuu al națiunii noastre socialiste, de creșterea nivelului de trai al poporului, partidul nostru, secretarul său general au acordat o mare atenție aplicării largi în producție a cuceririlor științei și tehnicii moderne, dezvoltării și perfecționării neîntrerupte a învățămîntului, făuririi unui om nou, cu un amplu orizont de cultură. Știința, învățămîntul, cultura au devenit astfel, mai mult decît oricînd, puternice forțe materiale puse în slujba transformării revoluționare a societății, a propășirii economice-sociale a patriei, a bunăstării materiale și spirituale a tuturor celor ce muncesc. Opțiune pentru om, pentru popor, pentru prezentul lui socialist, înflorirea științei, învățămîntului și culturii constituie, în același timp, expresia înaltei răspunderi cu care partidul, conducerea sa acționează consecvent pentru a asigura însuși viitorul națiunii noastre, ascensiunea ei neîntreruptă spre culmile însoțite ale comunismului.

Am investit mult în toată această perioadă pentru a așeza temelii solide progresului nostru economic și social. Așa s-au asigurat dezvoltarea puternică și modernizarea forțelor de producție, a bazei tehnice-materiale a societății, creșterea în ritm înalt a economiei naționale, ridicarea economică a județelor și a zonelor țării mai puțin dezvoltate, s-au asigurat creșterea impresionantă a numărului locurilor de muncă și mutațiile esențiale în structura forței de muncă, sporirea susținută a avuției naționale și creșterea continuă a bunăstării întregului popor. Dacă România se înfățișează astăzi ca o țară cu o industrie modernă, de înaltă productivitate și eficiență, cu o agricultură avansată și un potențial puternic de cercetare științifică, acesta este rezultatul nemijlocit al aplicării unei politici științifice, ferme de acumulare, al înfăptuirii sistematice a unor ample programe de investiții. Această opțiune politică și socială fundamentală pentru o rată înaltă, optimă a acumulării reprezintă, în viziunea partidului nostru, a secretarului său general condiția hotărîtoare de care depind dezvoltarea și modernizarea în ritm înalt a forțelor de producție, pe fundamentul solid al industrializării socialiste, sporirea continuă a puterii economice a țării și a venitului național și ridicarea, pe această bază, a gradului de civilizație a întregului popor.

Calculule economice arată, dealtminteri, că dacă România ar fi mers pe linia unor acumulări reduse i-ar fi trebuit cîteva decenii de acum încolo pentru a realiza actualul nivel al venitului național. Cu alte cuvinte, stadiul din prezent de dezvoltare economică-socială a țării ar fi fost atins abia după anul 2000. Or, prin politica înaltei acumulări, am atins mult mai devreme un stadiu superior de dezvoltare, am lichidat cu cîteva decenii mai repede marile rămîneri în urmă moștenite de la vechiul regim.

Partidul a acționat susținut, în perioada care a trecut de la Congresul al IX-lea, pentru întărirea statului socialist — ca organizator al

întregii opere de construcție socialistă — pentru perfecționarea funcțiilor și a formelor sale de activitate în deplină concordanță cu stadiul și cerințele obiective concrete ale dezvoltării societății noastre în actuala etapă și în perspectivă, pentru dezvoltarea democrației socialiste, muncitorești. A fost instituit un sistem larg democratic, revoluționar — unic în felul său —, care asigură participarea nemijlocită a tuturor categoriilor de oameni ai muncii la elaborarea și înfăptuirea politicii interne și externe a partidului și statului, la conducerea societății.

S-a ilustrat și se ilustrează cu deosebită pregnanță modul exemplar în care partidul își exercită misiunea de înaltă răspundere cu care a fost investit de istorie, aceea de forță politică conducătoare a operei de construcție socialistă. Aplicînd creator socialismul științific, concepția revoluționară materialist-dialectică și istorică la condițiile concrete ale țării noastre și identificîndu-se deplin cu interesele maselor populare, Partidul Comunist Român își îndeplinește cu cinste rolul de centru vital al societății, de forță dinamizatoare a energiilor creatoare ale întregului popor pe calea socialismului și comunismului. Dacă astăzi partidul este mai mult ca oricînd inima mereu tînără a națiunii noastre, întruchiparea gîndurilor, voinței și idealurilor sale, aceasta se datorează faptului că, de-a lungul deceniilor de necurmată luptă revoluționară, dar, mai ales, în ultimii 20 de ani, de cînd în fruntea sa se află tovarășul Nicolae Ceaușescu, el a știut să făurească și să consolideze, ca bunul cel mai de preț, legătura strînsă cu masele, cu poporul din rîndurile căruia s-a născut. Este un adevăr profund gravat în conștiința poporului nostru că toate victoriile acestei perioade sînt legate nemijlocit de activitatea prodigioasă a tovarășului Nicolae Ceaușescu, de rolul său decisiv în regîndirea, într-o perspectivă novatoare, a întregului proces de edificare a noii societăți și, în acest cadru, de definire într-o concepție originală a locului partidului în societate, a modalităților de înfăptuire a rolului său de forță politică conducătoare.

Expresia cea mai grăitoare a modului cum concepe și realizează partidul rolul său conducător o constituie dezvoltarea statornică a țării, crearea condițiilor pentru progresul său accelerat. Pentru partidul nostru, ridicarea neconținută a patriei reprezintă un superior legămînt politic, un veritabil examen în fața istoriei. Partidul este moștenitorul și continuatorul tradițiilor celor mai înaintate de luptă ale poporului nostru, în cadrul cărora ideea de dezvoltare a țării a constituit un fierbinte ideal de viață a generații și generații de înaintași.

Pornind de la adevărurile fundamentale ale socialismului științific, partidul nostru a desfășurat o vastă muncă de generalizare teoretică a experienței țării noastre în edificarea noii societăți, de veritabilă îmbogățire a teoriei revoluționare. Activitatea teoretică-ideologică, aflată într-un firesc și necesar proces de continuitate cu orientările profund novatoare trasate de Congresul al IX-lea, de celelalte congrese și conferințe naționale care au urmat, a cunoscut momente de remarcabilă efervescență creatoare în anii ce au trecut de la Congresul al XII-lea. Este perioada în care, pe baza aplicării creatoare a legităților general obiective la condițiile concrete din țara noastră, a studierii aprofundate a realităților specifice actualei etape, s-au formulat o serie de aprecieri noi cu privire la importanța cunoașterii istoriei patriei pentru întreaga activitate teoretică-ideologică și politică-educativă, la esența statului nostru socialist, la dialectica relațiilor partid-stat, existență-conștiință socială, la permanența spiritului revoluționar, ca și în alte domenii. În această perioadă, activi-

tatea teoretică-ideologică, bucurându-se de o importanță deosebită, a format obiectul unor analize largi la Congresul al XII-lea, la Conferința Națională din 1982, la Plenara Comitetului Central din iunie 1982, la Consfătuirea de lucru de la Mangalia din 1983.

Toate înfăptuirile și izbînzile din ultimii 20 de ani, fără egal în întreaga noastră istorie, dovedesc cu forța faptelor palpabile preocuparea statornică și nemijlocită a partidului, a secretarului său general pentru exprimarea la mari valori a poporului român în epoca sa contemporană. De aceea, țara l-a voit în continuare cîrmaci al destinelor ei, în noua etapă deschisă de cel de-al XIII-lea Congres, pe cel care a semnat cu fapta și cu gîndul său construcția României socialiste moderne, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Reinvestirea sa de către Congres în suprema funcție de partid constituie expresia unanimei satisfacții că acel care a gîndit și a elaborat cu spiritul său revoluționar, creator grandioasele programe ale înaintării noastre pe noi culmi de civilizație și progres ne va conduce cu aceeași fermitate comunistă pe drumul luminos al unui nou timp istoric. Acest act politic de însemnătate fundamentală, în deplină concordanță cu interesele vitale ale națiunii noastre socialiste, întruchipează crezul istoric, vocația constructivă a poporului nostru, vrerea sa de a da viață programelor de dezvoltare economică-socială a patriei, de a înălța neconținut edificiul ei socialist și comunist.

Sînt programe care fundamentează cu clarviziune, științific, direcțiile principale spre care trebuie concentrate prioritar, în cincinalul 1986—1990 și în deceniul următor, eforturile partidului, ale întregului popor pentru transpunerea în fapt a obiectivelor celei de-a treia etape de realizare a Programului partidului. Precum se știe, în prima etapă, care se deschide prin victoria revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din 1944 și se încheie la finele anului 1947, prin preluarea deplinei puteri politice de către clasa muncitoare, în alianță cu țărănimea și cu intelectualitatea, au fost rupte cătușele vechii societăți. În cea de-a doua etapă, care începe odată cu acest din urmă moment și este consacrată prin Congresul al XII-lea al partidului, a fost umplut acel gol propriu unei țări înapoiate. S-a creat o largă bază tehnică-materială a orînduirii socialiste, aceasta începînd să se manifeste ca atare. Structura economiei s-a diversificat, au apărut noi ramuri și sectoare ale producției materiale. A fost dezvoltată puternic industria în general, industriile chimică, electrotehnică și atomică. A crescut substanțial rolul cercetării științifice, în general al creativității oamenilor muncii în desfășurarea activității productive. Toate acestea au grăbit înaintarea țării noastre, intrarea ei în rîndul țărilor mediu dezvoltate.

În cea de-a treia etapă, obiectivul fundamental îl constituie înfăptuirea, în linii generale, a Programului partidului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate, crearea condițiilor necesare trecerii, în perioada următoare, la realizarea fazei superioare a societății socialiste, la construcția comunismului în România. În acest scop, se va acorda o atenție deosebită dezvoltării puternice, în continuare, a forțelor de producție, precum și perfecționării relațiilor sociale și de producție pe o bază nouă, continuîndu-se cu fermitate procesul de transformare revoluționară a societății, o societate în care s-a creat posibilitatea omogenizării întregii națiuni — în care nu mai vorbim de români, maghiari, sași ș.a. ci de națiunea socialistă română —, ceea ce a întărit spiritul de unitate și coeziune în jurul partidului și al statului. Se vedește, astfel, o dată mai mult, continuitatea și consecvența cu care acționează partidul nostru, în frunte cu

secretarul său general, pentru înfăptuirea neabătută a Programului partidului — Carta fundamentală a edificării comunismului în România. Dar în condițiile în care în lume se desfășoară o nouă revoluție în știință și tehnică, iar economia mondială este zguduită puternic de crize structurale profunde și dezechilibre grave, partidul militează nu pentru orice dezvoltare a forțelor de producție, ci numai pentru o dezvoltare pe baze intensive, calitative a acestora, care, prin modernizarea în continuare a structurilor de producție și creșterea prioritară a ramurilor și subramurilor industriale de înaltă tehnicitate, prin extinderea automatizării, electronizării și robotizării, să asigure sporirea mai puternică a productivității muncii sociale, valorificarea cu maximum de eficiență a resurselor materiale și energetice, ridicarea permanentă a nivelului tehnic și calitativ al produselor și, pe această bază, asigurarea unor performanțe competitive cu cele mai bune realizări din lume.

Sînt acestea direcții determinante pentru dezvoltarea dinamică multilaterală și echilibrată a societății și ridicarea continuă a gradului de civilizație a națiunii noastre socialiste. Pe drept cuvînt, obiectivele de importanță majoră ale cincinalului 1986—1990 și pentru perioada de perspectivă pînă în anul 2000 cuprinse în documentele Congresului al XIII-lea al partidului asigură înfăptuirea unui amplu proces de profunde transformări calitative, structurale în întreaga viață economică și socială a țării, trecerea de la etapa a doua de dezvoltare la cea de-a treia etapă — a dezvoltării intensive. Firește, investiții se vor face permanent, dar accentul va fi pus pe continua modernizare, pe continua introducere a noului, care cere înalte cunoștințe și o înaltă conștiință, aplicarea mereu mai largă și în toate domeniile a revoluției științifice și tehnice.

Așa cum subliniază documentele Congresului al XIII-lea al partidului, o orientare de bază a viitorului cincinal o reprezintă modernizarea, în continuare, a structurilor de producție. În cincinalul viitor va fi accentuată dezvoltarea intensivă a tuturor ramurilor industriale și va fi asigurat un echilibru mai bun între diferite sectoare. În acest cadru, se va situa, în continuare, pe primul plan, lărgirea bazei energetice și de materii prime — condiție hotărîtoare pentru dezvoltarea dinamică a întregii economii naționale —, creșterea prioritară a ramurilor industriale de prelucrare avansată, capabile să utilizeze superior materiile prime, materialele și energia, să înglobeze în produsele realizate mai multă inteligență și creativitate tehnică românească, să valorifice la cote tot mai înalte potențialul tehnic, material și uman de care dispun unitățile industriale. O asemenea orientare nu înseamnă nicidecum stagnarea creșterii unor ramuri industriale, dezvoltarea unor sectoare în detrimentul altora, ci o regrupare a forțelor și a potențialului industrial. Tocmai pe baza dezvoltării ample a ramurilor industriale purtătoare ale progresului tehnic se creează condiții pentru realizarea, în cincinalul viitor, a unor ritmuri medii anuale mai mari de creștere a producției în industria ușoară și în industria alimentară. Sînt prevederi care dovedesc că restructurarea pe baze moderne a industriei prin dezvoltarea prioritară a ramurilor de prelucrare avansată nu este o măsură de conjunctură, ci o orientare fermă, sănătoasă și de durată menită să asigure mersul înainte al economiei românești, realizarea de indici superiori de eficiență în utilizarea muncii sociale.

În agricultură — a doua ramură de bază a economiei naționale — obiectivul fundamental îl va constitui realizarea noii revoluții agrare, care presupune transformarea generală a felului de muncă, de viață și

de gîndire al ţărănimii noastre cooperatiste, realizarea unei producţii agricole care să satisfacă din plin necesităţile de consum ale întregului popor, precum şi alte cerinţe ale dezvoltării economiei naţionale. Continuarea căii intensive de dezvoltare a agriculturii răspunde unei cerinţe legitime, unei necesităţi obiective a progresului economic şi social al ţării. Pentru ţara noastră, unde dezvoltarea şi modernizarea continuă a economiei naţionale se bazează pe forţele proprii, ceea ce presupune asigurarea unui raport optim între industrie şi agricultură, principala premisă a creşterii contribuţiei agriculturii la sporirea avuţiei societăţii, a venitului naţional o constituie dezvoltarea puternică a bazei tehnice-materiale a acestei ramuri, aplicarea largă a realizărilor cercetării ştiinţifice agricole, perfecţionarea organizării agriculturii şi creşterea gradului de calificare a ţărănimii. Numai acţionîndu-se stăruitor în aceste direcţii este posibilă înfăptuirea obiectivelor noii revoluţii agrare, care înseamnă, de fapt, realizarea de producţii sigure, înalte şi stabile, o creştere substanţială a productivităţii muncii şi eficienţei economice în această ramură.

Pe baza dezvoltării puternice şi modernizării forţelor de producţie, perfecţionării bazei tehnice-materiale a societăţii noastre, dezvoltării intensive a industriei şi a agriculturii, accentuării factorilor calitativi, de eficienţă ai dezvoltării economice se vor crea condiţiile obiective, materiale şi umane, absolut necesare pentru consolidarea tuturor realizărilor obţinute în edificarea noii orînduiri, pentru întărirea poziţiilor României de ţară socialistă mediu dezvoltată şi trecerea ei într-un stadiu nou, superior — cel de ţară socialistă dezvoltată.

Întregul proces al creşterii economice intensive, al accentuării laturilor calitative ale dezvoltării economice-sociale este fundamentat pe creşterea puternică a rolului cercetării ştiinţifice şi dezvoltării tehnologice în toate domeniile de activitate. Aşa cum se degajă din Directivele Congresului al XIII-lea al partidului, alături de caracterul de forţă nemijlocită de producţie, ştiinţa se va afirma în cincinalul viitor şi ca un puternic instrument de conducere şi de organizare a întregii activităţi economice-sociale. „Trebuie să fim pe deplin conştienţi că dezvoltarea economică-socială a patriei noastre, făurirea comunismului nu se pot realiza decît pe baza celor mai noi cuceriri ale ştiinţei şi tehnicii, ale cunoaşterii umane în general — subliniază tovarăşul Nicolae Ceauşescu —. Numai în măsura în care ştiinţa românească se va angaja cu toate forţele în activitatea de cunoaştere şi înţelegere a tainelor naturii şi universului, patria noastră va putea să se menţină la un nivel de dezvoltare ridicat, va putea obţine noi şi noi succese pe calea progresului economico-social, îşi va întări continuu independenţa şi suveranitatea naţională, contribuind la dezvoltarea colaborării internaţionale şi realizarea păcii în lume“.

Cercetarea ştiinţifică românească are marea răspundere de a soluţiona mai rapid o serie de probleme de importanţă hotărîtoare pentru dezvoltarea economică-socială a patriei noastre. Aceasta marchează o treaptă superioară în direcţia dezvoltării tehnologice, progresului tehnic, creaţiei ştiinţifice şi tehnice de masă, a nivelului de pregătire tehnică-ştiinţifică şi a educaţiei revoluţionare a întregului popor ca factori hotărîtori ai procesului de dezvoltare economică şi socială a ţării, ca elemente-cheie ale înfăptuirii unei dezvoltări de tip superior, cu caracter calitativ. Din această concepţie, reprezentînd una dintre cele mai strălucite contribuţii ale secretarului general al partidului la proiectarea originală a dialecticii dezvoltării în societatea socialistă, la teoria şi practica edificării socialismului, decurg sarcinile concrete privind realizarea unor muta-

tii structurale, cerute de revoluția tehnică-științifică, în industrie, în agricultură și în celelalte sectoare ale economiei, în organizarea producției și a muncii, în conducerea tuturor sectoarelor de activitate, structura și conținutul învățămîntului, formarea și reciclarea forței de muncă, perfecționarea continuă a întregului personal, în educația tuturor oamenilor în spiritul noului, al angajării pentru promovarea creației științifice originale.

Potrivit prevederilor Programului de cercetare științifică, dezvoltare tehnologică și introducere a progresului tehnic pe perioada 1986—1990, activitatea de cercetare va trebui să aducă o contribuție deosebită la dezvoltarea bazei energetice și de materii prime a țării, să asigure creșterea substanțială a nivelului tehnic și calitativ al produselor, îmbunătățirea structurii producției, sporirea gradului de competitivitate a produselor românești. Un rol hotărâtor revine cercetării științifice în promovarea unor tehnologii cu consumuri materiale și energetice reduse, ridicarea mai accentuată a productivității muncii, creșterea gradului de valorificare a materiilor prime, materialelor, energiei și combustibilului, a tuturor resurselor.

Congresul relevă că în întreaga activitate științifică trebuie să se manifeste cu putere spiritul revoluționar în abordarea marilor probleme ale dezvoltării noastre economice și sociale, să se acționeze permanent pentru descoperirea a noi și noi taine ale naturii și universului, pentru îmbogățirea cu noi realizări a tezaurului cunoașterii științifice universale.

Toate acestea cer ca institutele de cercetare să se situeze la un înalt nivel, atît sub raportul cercetării și proiectării, cît și al finalizării. Avem în vedere institutele de toate genurile — tehnice, economice, social-umane — în genere, inclusiv institutele de cercetare istorică.

Se detașează pregnant din documentele Congresului concepția originală a secretarului general al partidului nostru cu privire la creșterea continuă a rolului statului, la perfecționarea continuă a funcțiilor sale în organizarea și conducerea întregii societăți, pe baza planului național unic de dezvoltare economică-socială. Înfăptuirea obiectivelor cincinalului viitor și ale dezvoltării în perspectivă a României pînă în anul 2000 — se arată în acest context — impune, ca necesitate obiectivă, creșterea și mai puternică a rolului statului în planificarea, organizarea și conducerea unitară a întregii activități economice-sociale, pe baza planului național unic. „Se poate afirma, fără teama de a greși, că nu se poate pune în nici un fel problema diminuării rolului statului în conducerea unitară a societății — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu în Raportul la Congres —. Dimpotrivă, puternica dezvoltare a forțelor de producție, amplificarea fără precedent a activităților economico-sociale impun ca o necesitate obiectivă perfecționarea și creșterea rolului statului pentru asigurarea dezvoltării unitare și armonioase a societății. Înlăturarea birocratismului, lărgirea atribuțiilor organelor locale, ale centralelor și întreprinderilor sînt cerințe importante în perfecționarea activității de conducere și planificare, care trebuie să ducă la creșterea și nu la reducerea rolului statului. Este, de asemenea, necesară îmbinarea armonioasă a activității organelor de stat cu aceea a noilor organisme democratice. Conducerea pe baza planului național unic necesită lărgirea rolului și atribuțiilor ministerelor, centralelor și consiliilor oamenilor muncii din toate unitățile economico-sociale. Aceasta trebuie să se realizeze pe baza principiului centralismului democratic, ce îmbină armonios inițiativa largă a

maselor, a consiliilor oamenilor muncii cu principiul conducerii unice a tuturor sectoarelor“.

Perfecționarea activității statului democrației muncitorești revoluționare, dezvoltarea sistemului de organisme democratice ale oamenilor muncii din diferite sectoare — se subliniază în continuare — vor duce la creșterea continuă a participării active a maselor populare la conducerea statului, a întregii vieți economice-sociale, la democratizarea tot mai largă a societății noastre. Îndeplinindu-și importante atribuții ce-i revin, sistemul democrației noastre socialiste, care dă expresie voinței și intereselor întregii națiuni și asigură înfăptuirea socialismului cu poporul și pentru popor, își va afirma tot mai puternic forța și trăinicia, superioritatea față de democrația burgheză, față de orice orînduire.

În această perioadă, se va realiza un înalt nivel al calității muncii și vieții întregului popor, se va asigura satisfacerea cerințelor de consum, în conformitate cu normele științifice, pentru dezvoltarea și apărarea sănătății poporului, înflorirea deplină, fizică și intelectuală, a personalității umane. „În anul 2000 — arată secretarul general al partidului — România va fi o țară socialistă multilateral dezvoltată atît din punctul de vedere al industriei, agriculturii, învățămîntului, științei și culturii, cît și al nivelului general de viață și civilizație al poporului. Se poate afirma că România va încheia o întreagă epocă revoluționară de dezvoltare, realizînd condițiile trecerii la manifestarea tot mai largă în societatea noastră a principiilor comuniste de repartiție, de muncă și de viață.

Realizarea mărețelor obiective ale dezvoltării economico-sociale, ce vor fi adoptate de Congresul al XIII-lea al partidului, va deschide poporului nostru drumul luminos de trecere spre o eră nouă — era comunismului!“.

Documentele Congresului al XIII-lea subliniază cu putere rolul partidului ca strateg al construcției socialiste, ca factor hotărîtor al progresului multilateral al patriei. Raportul prezentat la Congres este o ilustrare convingătoare a preocupării constante a tovarășului Nicolae Ceaușescu de a îmbunătăți permanent activitatea partidului, de a asigura toate condițiile ca partidul comunistilor, de care poporul nostru și-a legat cele mai scumpe aspirații de progres și prosperitate, să-și îndeplinească într-un mod exemplar misiunea istorică. Aprecierile formulate în acest document de inestimabilă valoare îmbogățesc strategia privind creșterea rolului conducător al partidului în societate. Expresia cea mai grăitoare a modului cum tovarășul Nicolae Ceaușescu fundamentează rolul conducător al partidului se regăsește și se sintetizează în dezvoltarea neconținută a țării, în crearea condițiilor pentru progresul său accelerat. Pentru partidul nostru ridicarea neconținută a patriei reprezintă un superior legămînt politic, un veritabil examen în fața istoriei. Tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază, astfel, în Raport că „Rolul conducător al partidului nu reprezintă o lozincă sau o cerință abstractă, el se materializează în munca de zi cu zi a fiecărei organizații, a fiecărui organism de partid, a fiecărui comunist. Comuniștii nu au și nu pot avea țeluri mai mărețe decît de a face totul pentru înfăptuirea neabătută a Programului partidului, a politicii interne și externe, de a servi în orice împrejurări interesele poporului, ale patriei, ale socialismului și comunismului“.

Dezvoltarea în continuare a României solicită din partea tuturor o puternică angajare și răspundere, pricepere și dăruire. În acest context, spiritul revoluționar, afirmarea sa plenară în viață se constituie într-o

premisă esențială a exercitării în bune condiții a rolului conducător al partidului, a însuși progresului nostru economic-social. Așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu în Raportul prezentat în fața Congresului, „Vom urca și vom străbate noi căi nevătătorite, necunoscute — ceea ce impune să fim animați permanent de un spirit cutezător, de hotărârea de a promova tot ceea ce este nou și înaintat în gândirea și practica socială, de a însuși și aplica în viață cele mai noi cuceriri ale geniului uman, tezaurul cunoașterii universale. Pornind pe noul drum, să fim conștienți că nimic nu se poate realiza fără muncă, fără eforturi, fără consum de energie și inteligență creatoare, fără spirit revoluționar, devotament și abnegație“.

Promovarea noului sub toate ipostazele sale și, cu precădere, a științei ca principală forță de propulsare a noului, a societății în ansamblu, constituie principala ipostază de existență a spiritului revoluționar. Așa cum relevă secretarul general al partidului, a fi revoluționar astăzi înseamnă, în primul rând, a face din promovarea noului un țel de viață, înseamnă a urmări tendințele noi care apar în viața socială, a sesiza factorii decisivi ai dezvoltării, a le crea cîmp larg de acțiune, a milita pentru soluții într-adevăr novatoare, care să aibă în vedere evoluția în perspectivă a lucrurilor, să creeze o perspectivă clară a muncii.

Activității ideologice îi revine în acest cadru rolul de forță motrice a progresului multilateral al patriei. Astăzi, mai mult ca oricînd, activitatea teoretică-ideologică condiționează succesul de ansamblu al grandioasei opere de construcție socialistă. De la definirea liniamentelor de bază ale strategiei revoluționare în etapa actuală la stabilirea unor măsuri pentru perfecționarea activității într-un domeniu sau altul — totul solicită o viziune teoretică limpede, de perspectivă. Pentru că totul este interdependentă, devenire rapidă, prefacere spectaculoasă.

Un rol fundamental pe planul activității ideologice, al creșterii conștiinței socialiste revoluționare în procesul de înfăptuire a noii etape de dezvoltare socialistă multilaterală a patriei și înaintare spre comunism îl are opera secretarului general al partidului, inestimabilă contribuție la dezvoltarea creatoare a materialismului dialectic și istoric, la elucidarea unor complexe probleme ale gândirii social-politice, economice și filosofice, reprezentînd un fond de aur al gândirii revoluționare contemporane.

Congresul al XIII-lea a pus din nou în lumină legătura indisolubilă dintre politica internă și cea externă a partidului și statului nostru, dintre procesul de edificare a orînduirii noi, socialiste și eforturile permanente pentru asigurarea condițiilor de liniște și securitate necesare progresului țării. Stabilind un vast program de acțiune pentru făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintarea României spre comunism, Raportul prezentat la Congres de secretarul general al partidului cuprinde, în același timp, o amplă și profundă analiză a proceselor și tendințelor fundamentale de pe arena mondială, propune soluții cutezătoare, realiste și lucide problemelor majore ale contemporaneității, în vederea împlinirii năzuințelor celor mai scumpe ale popoarelor — pacea, libertatea, progresul.

Sînt acestea argumente care îndreptățesc întru totul aprecierea că Raportul prezentat la Congres constituie un document programatic de cea mai mare însemnătate nu numai pentru destinele poporului nostru, ci și pentru ansamblul vieții politice internaționale, un aport de preț la tezaurul gândirii și acțiunii practice revoluționare. Sînt, în același timp, argumente de necontestat că marele forum democratic al comuniștilor ro-

mâni a depășit prin importanță cadrul național, impunându-se pe primul plan al actualității mondiale. De altfel, această caracteristică și-a găsit expresie în prezența la lucrările Congresului a unui mare număr de delegații de peste hotare, în amplul ecou în rîndurile opiniei publice, ca și în paginile presei internaționale, care a reflectat pe larg dezbaterile marelui forum de la București, în mesaje de felicitare adresate de pe toate meridianele lumii tovarășului Nicolae Ceaușescu pentru realegerea sa în suprema funcție de partid.

Se poate astfel aprecia că, prin întreaga sa desfășurare, Congresul al XIII-lea a reliefat din plin marele prestigiu de care se bucură astăzi în lume țara noastră, secretarul general al partidului, încercat conducător revoluționar, arhitectul și promotorul neabătut al întregii politici interne și externe românești, militantul dîrz pentru împlinirea idealurilor celor mai înalte ale tuturor popoarelor, eroul păcii al cărui cuvînt și a cărui prodigioasă activitate sînt unanim prețuite și recunoscute.

Exprimînd voința unanimă a întregului partid, a întregului popor, care văd în realegerea tovarășului Nicolae Ceaușescu certitudinea înaintării ferme a României spre culmi tot mai înalte ale civilizației și progresului, actul istoric îndeplinit de Congresul al XIII-lea îmbracă, în același timp, o largă semnificație internațională, oferă garanția că pacea, destinderea, securitatea și libertatea popoarelor vor avea și de acum înainte în secretarul general al Partidului Comunist Român un dîrz și neînfricat apărător.

Aceste solide temeiuri permit să se afirme că marele forum al comuniștilor români, inaugurînd o etapă nouă, superioară în ascensiunea socialistă și comunistă a țării, va rămîne, totodată, în conștiința umanității ca un eveniment de seamă în marea luptă pentru afirmarea cauzei păcii și socialismului, a democrației și progresului, a independenței și dezvoltării libere a tuturor popoarelor — țeluri pentru înfăptuirea cărora partidul și statul nostru vor milita cu hotărîre și de acum înainte.

GÎNDIREA TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU DESPRE NOUA CALITATE A OAMENILOR MUNCII DE PROPRIETARI, PRODUCĂTORI ȘI BENEFICIARI AI ROADELOR MUNCII LOR

CONSTANTIN RĂDUCU

În anii revoluției și construcției socialiste, sub conducerea partidului, s-au produs profunde transformări revoluționare în toate domeniile vieții economico-sociale. Una din schimbările istorice, radicale, impusă de strategia dezvoltării generale a țării, de legile obiective ale făuririi noii societăți, care a însemnat un salt calitativ, de excepție, a constituit-o, după cum se știe, naționalizarea principalelor mijloace de producție la 11 iunie 1948, punerea bazelor proprietății socialiste a întregului popor.

Generalizarea proprietății socialiste a întregului popor și a proprietății cooperatiste, în 1962, industrializarea socialistă, dezvoltarea agriculturii pe baze noi, moderne, ridicarea pe trepte tot mai înalte a științei, învățămîntului și culturii, au transformat România dintr-o țară emina-mente agrară, într-o țară în curs de dezvoltare, creîndu-se premisele pentru atingerea, în viitorul apropiat, a parametrilor unei țări cu dezvoltare medie, iar, în perspectivă, ai unei țări dezvoltate. Toate acestea, într-o perioadă istorică scurtă, ca rod al muncii eroice, avîntate a clasei muncitoare, țărănimii, intelectualității, a întregului nostru popor, sub conducerea partidului.

Noua calitate a oamenilor muncii de proprietari, producători și beneficiari ai rezultatelor muncii lor, reprezintă o realitate intrinsecă a societății noastre socialiste, un adevăr axiomatic, de a cărei înțelegere și conștientizare depinde hotărîtor participarea maselor largi de oameni ai muncii de la orașe și sate la dezvoltarea progresului și civilizației patriei noastre socialiste. Desigur, această realitate nu se face de la sine înțeleasă, nu se conștientizează automat, prin inserarea sa în documentele programatice ale partidului, ci printr-o muncă politico-ideologică, cultural-educativă, permanentă, desfășurată la toate nivelurile.

Construcția societății socialiste implică un proces continuu de perfecționare, înnoire, de renunțare la ceea ce este depășit de viață. În acest sens, Congresul al XIII-lea al Partidului Comunist Român a deschis, prin documentele adoptate, noi și mărețe perspective pentru făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate în România, pentru realizarea

obiectivului strategic, economic și politic de trecere a patriei noastre la un nou stadiu de dezvoltare, de realizare a unei noi calități a muncii și vieții în toate domeniile de activitate.

Dezvoltarea forțelor de producție determină evoluția relațiilor de producție, inclusiv a celor de proprietate, care influențează în mod hotărâtor producția materială. Paralel cu preocuparea pentru dezvoltarea forțelor de producție, pentru asigurarea progresului continuu al economiei socialiste, conducerea partidului nostru manifestă o grijă permanentă pentru perfecționarea întregului sistem al relațiilor de producție, precum și a mecanismului economic. Aceste teze dezvoltă principiile directe formulate în Programul partidului, care subliniază: „Pornind de la faptul că proprietatea socialistă constituie baza orînduirii noastre noi, sursa propășirii materiale și spirituale a întregului popor, partidul va acționa ferm pentru consolidarea și dezvoltarea ei continuă... Proprietatea socialistă, indiferent de forma pe care o îmbracă, se va ridica pe o treaptă nouă, asigurînd condiții de muncă și de existență superioare și tot mai unitare tuturor categoriilor de oameni ai muncii, atît de la orașe cît și de la sate”¹.

În acest sens, aprecierile secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, cu privire la proprietatea socialistă, ca element esențial al relațiilor socialiste de producție, cuprinse în expunerea la Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din 1—2 iunie 1982 și în Raportul la Congresul al XIII-lea al partidului, aduc o contribuție de excepțională însemnătate la ridicarea pe un plan superior a teoriei și practicii construcției societății socialiste multilateral dezvoltate în țara noastră. Dezvoltarea proprietății de stat prin reproducția lărgită, prin materializarea muncii sociale, a dobîndit caracterul proprietății întregului popor. La baza acestei dezvoltări a stat și stă volumul ridicat al acumulărilor realizat în economie. Faptul că fondul de acumulare a crescut de la 17,6% în perioada 1951—1955, la 36,3% în perioada 1976—1980, atestă efortul partidului și statului, al tuturor oamenilor muncii din țara noastră pentru dezvoltarea proprietății întregului popor.

Privită concret, ca o relație între oameni în procesul de producție, proprietatea se dezvoltă pe seama creșterii numerice a populației ocupate în sferele productive, a folosirii superioare a gândirii și creativității factorului uman, unicul creator de valori materiale și spirituale. Dezvoltarea proprietății întregului popor, a avuției naționale este rezultatul activității întregii populații a țării. În perioada 1950—1980, ritmul mediu anual de creștere a populației ocupate în cadrul proprietății întregului popor a fost de 4,1% în industrie, 6% în construcții, 2,7% în agricultură, 4,2% în transporturi și telecomunicații, 6,1% în cercetare și 2,4% în sfera neproductivă.

Programul ideologic al partidului aprobat de Plenara Comitetului Central din iunie 1982 — document de excepțională valoare, adoptat de Congresul al XIII-lea al partidului ca parte integrantă a Programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare spre comunism a României — fundamentează necesitatea perfecționării continue a relațiilor sociale, formării omului nou ca subiect activ al istoriei, ca factor conștient, responsabil al transformărilor revoluționare din societate. Referirile secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, la căile de perfecționare a proprietății socialiste, a cadrului

¹ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Editura politică, București, 1975, p. 102.

democratic de participare a maselor la conducerea societății sînt de o importanță deosebită pentru destinele patriei, pentru devenirea comunistă a României.

În viziunea partidului nostru, cunoașterea științifică a vieții sociale, exercitarea democratică a puterii politice, instituirea și funcționarea proprietății socialiste constituie un tot organic, un sistem ale cărui elemente se intercondiționează, se completează și se potențează reciproc. Privite în mod dialectic, aceste laturi au un caracter dinamic, înnoitor, cunosc dimensiuni și valențe noi ca urmare a perfecționării în cadrul sistemului. Referindu-se la esența măsurilor adoptate pentru perfecționarea relațiilor sociale, a proprietății socialiste, a triplei calități a oamenilor muncii de proprietari, producători și beneficiari ai rezultatelor muncii lor, tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta în Raportul prezentat la Congresul al XIII-lea al partidului: „Este necesar să aplicăm cu hotărîre principiul autoconducerii și autogestiei muncitorești. În calitate de producător, de proprietar al unei părți a avuției naționale — proprietate a întregului popor — și de beneficiar al acesteia, fiecare colectiv de oameni ai muncii poartă răspunderea comună deplină asupra gospodăririi și dezvoltării unității în care lucrează”².

O deosebită valoare pentru realizarea sarcinilor de producție are asigurarea stabilității forței de muncă, creșterea răspunderii fiecărui om al muncii, în calitate de proprietar, producător și beneficiar, pentru prestigiul unității în care lucrează. Pornind de la aceste răspunderi s-a introdus contractul-angajament, încheiat între stat — în calitate de administrator general al proprietății întregului popor — și colectivele de oameni ai muncii din fiecare întreprindere, centrală și minister, cît și contractul-angajament individual, semnat de miniștri, directori de centrale și de unități, precum și de personalul muncitor. Prin aceste documente se asigură creșterea răspunderii colective, dar și individuale, pentru proprietatea comună, pentru dezvoltarea economico-socială a țării și buna gospodărire a mijloacelor materiale și financiare.

Totodată, o măsură care își va dovedi cu siguranță eficiența o prezintă titlul de membru asociat al colectivului. Această măsură are menirea să reducă și să lichideze fluctuația cadrelor, să asigure stabilitatea fiecărui om al muncii, îndeosebi a celor nou angajați, în unitatea în care sînt repartizați să-și desfășoare activitatea. În acest sens, tovarășul Nicolae Ceaușescu relevă necesitatea de a „se introduce principiul după care personalul nou angajat are calitatea de membru asociat al colectivului și numai după 5 ani vechime în unitate poate să aibă drepturi depline în cadrul colectivului de oameni ai muncii din unitatea respectivă și să se bucure de toate drepturile și îndatoririle, inclusiv de posibilitatea de a alege și de a fi ales în organele conducătoare”³.

Pornind de la cerințele vieții economice, de la aprofundarea principiului cointeresării materiale, conducerea partidului a fundamentat necesitatea extinderii acordului global ca formă principală de organizare a activității de producție. Se prevede perfecționarea sistemului de retribuție prin aplicarea mai fermă a principiului socialist de retribuție în raport cu cantitatea și calitatea muncii. Decretele aprobate de Comitetul

² Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român*, 19 noiembrie 1984, Editura politică, București, 1984, p. 42.

³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 26, Editura politică, București, 1984, p. 81.

Politic Executiv al C.C. al P.C.R. la 6 septembrie 1983 cu privire la retribuire, aplicarea acordului global, a contractului-angajament, a retribuirii personalului muncitor care lucrează pentru export, aduc elemente noi, de o înaltă valoare teoretică și practică pentru dezvoltarea proprietății întregului popor, pentru sporirea avuției naționale și, pe această bază, a nivelului de trai, a calității vieții.

Spre deosebire de proprietatea capitalistă, care generează permanent relații de inegalitate, inechitate și de exploatare, proprietatea socialistă, relațiile de proprietate socialiste așază oamenii muncii în noi raporturi față de mijloacele de producție, de bunurile materiale și spirituale create. Trăsătura distinctivă a acestor raporturi constă în faptul că oamenii muncii sînt proprietari ai mijloacelor de producție, producători și beneficiari ai rodului muncii lor. Dezvoltarea proprietății socialiste, a forțelor de producție constituie unicul izvor al propășirii economico-sociale a țării, creșterii prestigiului ei în lume, garanția dezvoltării și împlinirii multilaterale a personalității umane.

În condițiile asigurării concordanței între dezvoltarea forțelor de producție și relațiilor de producție, cu largul spirit democratic creat pentru participarea oamenilor muncii la conducere, la rezolvarea problemelor dezvoltării economice și sociale, o importanță deosebită revine afirmării puternice și exercitării de către toți oamenii muncii a calității lor de proprietari asupra părții din proprietatea întregului popor ce le-a fost încredințată spre gospodărire și dezvoltare. „Ținînd seama de caracterul social al proprietății, al muncii și repartiției — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu —, este necesar să aducem unele clarificări asupra noțiunilor de proprietate, pentru a le pune într-un acord mai deplin cu realitățile societății noastre socialiste. Consider că în mod greșit se identifică proprietatea socială, proprietatea întregului popor, cu proprietatea de stat. Statul nu este și nu trebuie să fie proprietar în sensul juridic al cuvîntului ; proprietatea socială aparține poporului. Statul nu este decît un instrument în mîna clasei muncitoare, a oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, al întregului popor, în îndeplinirea organizată a dezvoltării economico-sociale”⁴.

Luînd în considerare faptul că proprietatea socialistă a întregului popor este administrată de unități socialiste de stat, de colective concrete de oameni ai muncii, care poartă răspunderea pentru realizarea funcției economice și sociale a fiecărei întreprinderi, ajungem la concluzia că prin aceasta s-a creat o relație mai strînsă de fluxuri reciproce între conducerea planificată a economiei naționale de către stat și colectivele de oameni ai muncii care participă direct și efectiv la dezvoltarea vieții economico-sociale. În acest sens, legea nr. 8/1972 cu privire la dezvoltarea economico-socială planificată a României stipulează, printre altele, principiul potrivit căruia conducerea planificată a dezvoltării economico-sociale se realizează prin îmbinarea ei organică cu autoconducerea muncitorească și autogestiunea întreprinderilor, în condițiile aplicării consecvente și perfecționării continue a centralismului democratic, generalizării principiului conducerii și muncii colective ; prin dezvoltarea proprietății comune socialiste, coroborată cu autoconducerea muncitorească, se asigură ridicarea pe o treaptă superioară a calității oamenilor muncii de proprietari ai mijloacelor de producție, de producători și beneficiari ai rezultatelor muncii,

ai întregii avuții naționale. Aceasta înseamnă înțelegerea participării conștiente, revoluționare, la folosirea eficientă a patrimoniului în care lucrează fiecare cetățean al Republicii, la conducerea permanentă și la dezvoltarea întregii activități economico-sociale.

Crearea și dezvoltarea proprietății socialiste — aparținând întregului popor — și a celei cooperatiste reprezintă baza economică a făuririi noii orînduiri. Aceste două forme ale proprietății socialiste nu pot fi contrapuse, nu se poate spune că una dintre ele este inferioară celeilalte ; orice contrapunere a acestor două forme, neglijarea uneia sau alteia dintre ele nu poate aduce decît daune intereselor generale ale mersului înainte al societății socialiste.

În viziunea și practica partidului nostru, între cele două forme ale proprietății există o relație conexă, de interdependență și intercondiționare. Practic, ambele forme ale proprietății socialiste contribuie în măsuri și cu intensități specifice la dezvoltarea multilaterală a țării. „Este necesar — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — să lichidăm definitiv mentalitatea după care proprietatea cooperatistă ar fi o formă inferioară de proprietate socialistă. Proprietatea socială cooperatistă asupra mijloacelor de producție corespunde pe deplin principiilor socialiste și ea trebuie dezvoltată, apărută, atît în agricultură, cît și în cooperția meșteșugărească. Și aici trebuie să perfecționăm răspunderea în autoconducere, în autogestiune, în apărarea și dezvoltarea proprietății socialiste cooperatiste a oamenilor muncii membri ai fiecărei unități“⁵.

În anii revoluției și construcției socialiste au avut și vor avea loc unele procese de trecere dintr-o formă de proprietate socialistă, în alta. Astfel, în scopul dezvoltării producției agricole, statul nostru a făcut un transfer de drept de proprietate a întregului popor, de terenuri unor cooperative agricole de producție. În același timp, o parte din terenurile aflate în proprietatea cooperativelor agricole de producție au trecut sau vor trece în proprietatea de stat, a întregului popor, în vederea construirii unor întreprinderi, combinate sau alte obiective economico-sociale. Totodată, din posesia proprietății de grup a cooperativelor agricole de producție, membrii cooperatori primesc loturi în folosință, alte terenuri trec în administrarea asociațiilor intercooperatiste — terenul rămî-nînd proprietatea cooperativelor asociate — iar unele suprafețe agricole sînt destinate executării unor lucrări de prospecțiuni și exploatare geologice, geofizice și hidrotehnice. Esențial este ca fiecare suprafață agricolă, oricît de mică și de improprie ar fi pentru obținerea unor producții mari, indiferent cui aparține, să fie folosită adecvat.

Crearea și funcționarea asociațiilor intercooperatiste constituie o experiență originală, ele reprezentînd o proprietate de tip mixt, pe baza participării părților comune la fondul social. Această formă de proprietate, care a luat extindere îndeosebi în domeniul zootehniei, contribuie la dezvoltarea proprietății de grup prin realizarea de noi capacități de producție, respectiv prelucrarea și valorificarea mai eficientă a produselor agricole, prin creșterea valorii proprietății intercooperatiste, prin socializarea mijloacelor de producție.

Avînd în vedere particularitățile specifice României, prin cooperativizarea agriculturii — proces istoric încheiat în 1962, care a marcat generalizarea relațiilor de producție socialiste —, partidul nu a desființat

⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 24, p. 32.

peste tot proprietatea individuală asupra pământului. Acest tip de proprietate în suprafață de 1 418 853 ha s-a menținut și se menține în zonele de deal și de munte. De asemenea, în țara noastră este garantată proprietatea meșteșugărească asupra atelierelor proprii, care, deși s-au redus de la 124 501 în 1955 la peste 38 800 în 1982, au o importanță deosebită în economia națională. Menținerea acestor tipuri de proprietate se explică prin nevoia socială, prin faptul că oamenii muncii din zonele necooperativizate, din sistemul meșteșugăresc, își aduc o importantă contribuție la asigurarea societății cu bunuri specifice, statul intervenind și ajutând efectiv, pe cale juridică sau prin credit, pe deținătorii de mijloace de producție în creșterea producțiilor.

În evoluția celor două forme importante de proprietate socialistă din țara noastră, nu a existat doar o simplă coexistență, ci o cooperare complexă, care s-a dezvoltat și se va dezvolta în continuare, pînă la atragerea în relațiile respective și a proprietății individuale. Aceste relații de colaborare s-au produs și se reproduc între : proprietatea administrată de stat și proprietatea cooperatistă ; între unitățile proprietății de grup ; între proprietatea cooperatistă și proprietatea individuală ; între proprietatea de stat și proprietatea individuală.

În agricultură, cooperarea între cele două forme de proprietate are ca scop creșterea producției prin introducerea tehnologiilor noi, concentrarea și specializarea producțiilor, folosirea rațională a mijloacelor de producție și a forței de muncă, executarea unor lucrări de interes comun, sporirea contribuției acestora la dezvoltarea avuției naționale. Forma cea mai complexă de cooperare și colaborare între cele două forme de proprietate în agricultură o constituie crearea, din inițiativa secretarului general al partidului, a consiliilor unice agro-industriale de stat și cooperatiste, care, prin structura, componența și atribuțiile cu care au fost investite, asigură conducerea unitară a agriculturii din țara noastră, în condițiile menținerii autonomiei gestionare și de proprietate. Apariția acestor consilii a generat un tip nou de relații de cooperare între proprietatea de stat și cea cooperatistă, posibilitatea unificării lor în viitor.

Dezvoltarea proprietății socialiste presupune sporirea fondurilor pentru dezvoltarea mijloacelor de producție — construcția de noi obiective, procurarea de mașini, utilaje, materii prime, cumpărarea de animale etc. Creșterea fondurilor destinate dezvoltării reprezintă o necesitate obiectivă, o legitate economică de cea mai mare responsabilitate politică, cu importante consecințe asupra creșterii avuției naționale, a nivelului de trai material și spiritual al întregului popor. De aici și concluzia că, societatea care vrea să progreseze, nu-și poate permite să consume tot ce produce. A consuma totul sau aproape totul — relevă secretarul general al partidului — înseamnă a condamna țara la înapoiere, la pierderea independenței și suveranității, afectînd, astfel, însuși viitorul țării, al poporului.

Așadar, conceptul de noi relații de proprietate are un caracter complex, dinamic și divers. Perfecționarea relațiilor de proprietate implică stabilirea și menținerea poziției de egalitate a oamenilor muncii față de mijloacele de producție. Dar această poziție depinde hotărîtor de calitatea și cantitatea muncii prestate, de mărimea cotelor de participare la fondul de dezvoltare economică.

Dezvoltarea proprietății socialiste implică o largă participare democratică, conștientă a tuturor oamenilor muncii în noua lor calitate de proprietari, producători și beneficiari, la actul de înnoire și de îmbogățire

a acesteia în consens cu cerințele actualului stadiu pe care l-a atins și pe care și-l propune în perspectivă societatea noastră socialistă. Această dezvoltare a proprietății trebuie înțeleasă, conștientizată, perfecționată permanent. Perfecționarea implică depășirea formelor vechi, anacronice, birocratice, care barează drumul progresului, accentuarea exigențelor înnoirilor, începînd cu formele de proprietate și pînă la relațiile interumane ce se stabilesc în procesul muncii, al vieții social-politice. Principala cale a perfecționării o reprezintă întărirea și dezvoltarea autoconducerii, care constituie o calitate nouă a sistemului nostru de conducere socială.

În calitatea sa de „reprezentant suprem al proprietarilor și producătorilor, organizatorul vieții comune a întregului popor, a întregii națiuni“, statul asigură — așa cum arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — „conducerea unitară planificată a întregii activități economico-sociale, a tuturor sectoarelor, realizarea echilibrului, a dezvoltării armonioase a societății, a concordanței cît mai depline între forțele de producție și relațiile sociale“⁶.

În această calitate, statul — prin organele supreme ale puterii — asigură cuprinderea obiectivelor și a mijloacelor de realizare a politicii partidului, asigură atît repartizarea rațională, echilibrată a forțelor de producție pe întregul cuprins al țării, cît și încredințarea, către unitățile socialiste de stat, a mijloacelor materiale necesare îndeplinirii atribuțiilor ce le revin. În spiritul hotărîrilor partidului, el exercită controlul și veghează ca proprietatea socialistă să fie bine gospodărită, să se dezvolte continuu, armonios, asigură aplicarea principiilor autoconducerii și autogestiunii, creșterea continuă a eficienței economice.

Realizarea unei noi calități a muncii și vieții în toate domeniile de activitate implică cu necesitate perfecționarea relațiilor de proprietate. Un element de prim ordin în perfecționarea relațiilor de proprietate, a organizării sociale, a noului mecanism economic, a autoconducerii și autogestiunii muncitorești îl constituie conștientizarea oamenilor muncii din fiecare unitate asupra calității lor de proprietari, a răspunderii pentru păstrarea, apărarea și dezvoltarea proprietății socialiste, pentru dezvoltarea forțelor de producție, pentru creșterea eficienței economice. Numai atunci cînd fiecare membru al societății noastre se consideră un virtual proprietar și se manifestă ca atare, el își înțelege pe deplin menirea, participă conștient la apărarea cu orice preț a acesteia, la dezvoltarea ei pe trepte tot mai înalte.

Importanța conștientizării omului asupra noii sale situații de proprietar, producător și beneficiar, poate fi pusă pe același plan cu cea a activităților productive, mai ales dacă avem în vedere că rezultatele muncii concrete sînt condiționate de procesele de conștientizare. Valorificarea uriașului potențial de inteligență și creativitate de care dispune poporul nostru constituie o condiție hotărîtoare a progresului și civilizației. Tocmai de aceea, socialismul se afirmă plenar prin crearea unui cîmp larg, nelimitat pentru manifestarea valorilor autentice ale omului nou, pentru promovarea acestuia în consens cu meritele și calitățile sale, cu rezultatele obținute și nu după rangul social, după puterea banului ca în societatea capitalistă.

Creativitatea în actul de conducere, de producție, înseamnă capacitatea de a descifra și înțelege dialectic realitățile sociale și problemele în

⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 25, Editura politică, București, 1984, p. 39.

specificul lor concret-istoric, în plenitudinea și unicitatea lor, care nu este niciodată identică cu alte situații deja cunoscute. Ea nu este reductibilă doar la restructurarea realităților în funcție de schimbările survenite, ci implică crearea de elemente și valențe noi, originale. Aceasta înseamnă afirmarea spiritului revoluționar, orice atitudine de autoliniștire, de împăcare cu lipsurile, cu stările vechi de lucruri dăunând mersului înainte al construcției socialiste. În acest spirit, fiecare etapă de dezvoltare presupune noi forme și noi metode de muncă, presupune o abordare îndrăzneată, realistă a problemelor, lipsite de dogmatism, de conservatorism, de închistare și sectarism.

Proprietatea socialistă generează sentimente noi, de egalitate, de interese comune. Dar existența proprietății socialiste nu asigură în mod automat cooperarea, evitarea situațiilor în care unii se îndreaptă împotriva intereselor comune întregii societăți, urmărind realizarea unor beneficii personale în detrimentul semenilor, prin încălcarea principiului echității. Din acest punct de vedere, am reține atenția asupra faptului că datorită unor carențe educaționale, a unor involuții și contradicții inerente dezvoltării, mai găsim membri ai societății la care persistă încă concepția și mentalitatea burgheză de proprietar privat sau care, ignorând situația lor de proprietari, se erijează în „neproprietari“, în oameni dezinteresați, indiferenți față de proprietatea socialistă, față de averea națională. Acest lucru se distinge prin gândirea și atitudinea de a subaprecia interesele generale în favoarea exclusivă a intereselor lor individuale.

Practica social-politică atestă faptul că omul care nu se simte și nu acționează ca proprietar, ci doar ca subiect executant în baza unor sarcini și hotărâri la elaborarea cărora el nu a participat, va resimți mai mult sau mai puțin o stare de inegalitate în raport cu mijloacele de producție. De aceea, înlăturarea acestor tare presupune ca noua situație de proprietar să fie conștientizată, trăită efectiv, rațional și afectiv. Simpla instituționalizare a proprietății socialiste nu realizează automat și condiția de proprietar a fiecărui om al muncii. O asemenea condiție, deși este obiectivă, ea va fi incompletă dacă lipsește conștiința ei, dacă omul nu se simte partaș și copărtaș al proprietății socialiste, dacă în raporturile cu ceilalți nu se manifestă ca proprietar activ, gata să-și sacrifice și viața pentru apărarea și dezvoltarea acesteia, a independenței și suveranității patriei. Referindu-se la acest aspect deosebit de important, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază : „Este necesar să reflectăm și să aducem deci unele îmbunătățiri în ce privește noțiunea de proprietate, să întărim conștiința și manifestarea puternică a calității de proprietar a oamenilor muncii“⁷. În acest context trebuie înțelese măsurile luate de partid pentru perfecționarea relațiilor de proprietate, de organizare socială, a noului mecanism economic și a autoconducerii muncitorești, a dezvoltării democrației socialiste, muncitorești atât pe „orizontală“, în forurile de decizie din fiecare unitate, cât și pe „verticală“ de la organisme de bază spre centralele industriale și ministere.

Privite în ansamblu, drepturile și îndatoririle oamenilor muncii, derivate din tripla lor calitate de proprietari, producători și beneficiari, se concretizează și în legislația noastră economică privind planificarea activității fiecărei unități economice, determinarea necesarului de forță de muncă, constituirea unor fonduri de producție proprii, organizarea apro-

vizionării tehnico-materiale, a producției și a muncii, desfacerea produselor pe piața internă și internațională. Elaborarea și dimensionarea planului fiecărei unități economice socialiste de către producătorii direcți, de către adunările generale ale oamenilor muncii, reprezintă o manifestare plenară a calității acestora de proprietari. Acest drept implică răspunderi deosebite în evaluarea științifică a potențialului de producție din fiecare unitate, concretizarea modului de folosire integrală și eficientă a acestui potențial, înscrierea prevederilor de plan în orientările și obiectivele strategice ale întregii economii naționale.

O serie de drepturi ale producătorilor și proprietarilor sînt generate de proprietatea întregului popor, datorită funcțiilor sale specifice privind formarea și repartizarea veniturilor societății și ale membrilor acesteia. Dimensiunile și conținutul acestor funcții sînt date de raporturile de echitate caracteristice proprietății socialiste și de scopul major al orînduirii socialiste — bunăstarea întregii societăți și dezvoltarea multilaterală a omului.

Se știe că rezultatele muncii aparțin creatorilor lor. Socialismul a statornicit un nou principiu al repartiției, acela după rezultatele și importanța socială a muncii, volumul veniturilor fiind direct proporțional cu contribuția fiecărui membru al societății la îndeplinirea planului, a sarcinilor de producție. Existența în societatea socialistă a unor criterii unice de repartizare a acestor venituri nu înseamnă nivelarea mărimii lor, ci, dimpotrivă, diferențierea în funcție de cantitatea și calitatea muncii, precum și de rezultatele obținute de fiecare producător. Autoconducerea și autogestiunea economico-financiară — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — impun „aplicarea fermă a principiilor noului sistem de retribuire — acordul global — legarea strînsă a veniturilor fiecărui om al muncii de rezultatele concrete ale activității desfășurate. Trebuie să pornim permanent de la principiul că în socialism nimeni nu poate trăi fără să muncească, pe seama muncii altuia”⁸.

Participarea amplă a maselor la actul de decizie, de conducere, de înfăptuire a hotărîrilor, măsurilor și legilor, reprezintă frontul democrației socialiste, muncitorești. Din acest punct de vedere pot fi relevate cîteva măsuri cu adevărat de importanță majoră: generalizarea principiului conducerii și muncii colective; promovarea cadrelor în muncii de răspundere pe baza aprecierilor colectivelor de oameni ai muncii; reciclarea cunoștințelor cadrelor de conducere; crearea organelor de conducere deliberativă pe toate treptele de conducere; dezvoltarea democrației muncitorești. Adoptarea acestor măsuri presupune în mod obiectiv și necesitatea perfecționării activității lor. Așa cum pe bună dreptate sublinia secretarul general al partidului la Plenara C.C. al P.C.R. din martie 1983, se impune cu necesitate stringentă sporirea răspunderilor birourilor executive ale Consiliilor de oameni ai muncii, ca organisme de gestiune colectivă, a cadrelor de conducere, îndeosebi a directorului, inginerului șef și contabilului șef, în gospodărirea cu maximă eficiență a proprietății încredințate.

Actul de conducere are un caracter profund politic, democratic, el nu se reduce la principiul conducerii unipersonale, ci implică participarea largă a maselor de oameni ai muncii la elaborarea și înfăptuirea măsurilor. În acest sens merită relevate eforturile partidului nostru pentru a

⁸ Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român*, 19 noiembrie 1984, p. 29—30.

conferi tuturor organismelor democrației socialiste muncitorești o formă de funcționalitate eficientă pentru eliminarea paralelismelor, manifestărilor birocratice, stărilor de suficiență și automulțumire, pentru creșterea responsabilității tuturor comuniștilor, a celorlalți oameni ai muncii, fără deosebire de naționalitate, față de avutul obștesc comun, față de îndeplinirea conștiință, la timp și la parametrii calitativi stabiliți, a planurilor și programelor de dezvoltare multilaterală a țării.

Factorul fundamental, garanția materială și condiția esențială a unei democrații reale, a exercitării în fapt a drepturilor și libertăților democratice de către toți oamenii muncii — le reprezintă proprietatea socialistă, care, prin natura ei, implică dreptul proprietarilor societății, creatori și beneficiari ai producției, de inițiativă și conducere. În concepția tovarășului Nicolae Ceaușescu, „formele de proprietate, de producție și repartitie socialistă constituie expresia celei mai înalte democrații muncitorești, a faptului că clasa muncitoare, oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, sînt adevărații stăpîni ai avuției naționale“. În acest sens, în țara noastră s-a conturat și consolidat o democrație autentică, economică, politică și socială de tip nou, care asigură participarea nemijlocită a maselor la conducerea unităților economico-sociale, a întregii societăți.

Instituționalizarea adunărilor generale ale oamenilor muncii, instituirea Consiliului Național al Oamenilor Muncii și a Consiliului Național al Agriculturii, Congresul oamenilor muncii, Congresul țărănimii, Congresul educației politice și culturii socialiste — forme originale ale sistemului unitar al democrației noastre socialiste — sînt tot atîtea modalități prin care oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, în calitatea lor de proprietari, producători și beneficiari hotărîsc asupra destinului țării, asupra căilor de îndeplinire neabătută a programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism.

În documentele programatice ale partidului nostru, în opera și cuvîntările secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, se fundamentează necesitatea creșterii rolului consiliilor de conducere — în care oamenii muncii care lucrează direct în producție reprezintă cel puțin 30% —, al adunărilor generale ale proprietarilor, producătorilor și beneficiarilor în buna desfășurare a autoconducerii muncitorești. Adunările generale — forum democratic de cea mai mare însemnătate — au menirea să dezbată cu răspundere și să adopte, pe baza unor analize, studii, hotărîri cu privire la dezvoltarea economico-financiară a fiecărei întreprinderi, planul de dezvoltare economico-socială, bugetul de venituri și cheltuieli, măsuri politico-organizatorice de asigurare a dezvoltării fiecărei unități, a creșterii veniturilor și bunăstării oamenilor muncii.

Viața nu are un caracter static, ci dinamic, tot mai alert; o seamă de principii, legi, orientări sînt supuse înnoirilor și perfecționărilor. Un exemplu concludent îl reprezintă, în acest sens, participarea oamenilor muncii cu părți sociale la constituirea fondului de dezvoltare economică.

Pe baza orientărilor cuprinse în Expunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu la Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din iunie 1982, Marea Adunare Națională a adoptat, în noiembrie 1982, „Legea privind participarea cu părți sociale a oamenilor muncii din unitățile economice de stat la constituirea fondului de dezvoltare economică“.

Dezvoltarea proprietății socialiste, a autoconducerii muncitorești, ridicarea pe o treaptă superioară a calității oamenilor muncii de proprietari ai mijloacelor de producție, de producători și beneficiari ai întregii

avuții naționale, impun, în mod obiectiv, ca aceștia să-și asume, într-un grad mai mare, răspunderea bunei gospodăririi a părții din averea națională ce le-a fost încredințată, să participe activ la administrarea cât mai eficientă a patrimoniului unității, la conducerea și dezvoltarea întregii activități economice. În acest sens a fost instituit dreptul oamenilor muncii de a participa, cu bani, sub formă de părți sociale, la dezvoltarea mijloacelor fixe productive și de a obține, în funcție de contribuția fiecăruia, un venit suplimentar din beneficii, în afara drepturilor de retribuție ce li se cuvin pentru munca depusă.

Participarea tuturor oamenilor muncii la constituirea fondului de dezvoltare economică prin aceste părți sociale asigură așezarea activității economico-sociale pe principiile autoconducerii și autogestiei, ducând la creșterea răspunderii colectivelor de oameni ai muncii față de administrarea și dezvoltarea proprietății socialiste. Deținerea unei părți sociale din proprietatea întreprinderii va face să crească și mai mult sentimentul oamenilor muncii de stăpâni ai proprietății socialiste, preocuparea lor pentru apărarea și dezvoltarea unităților economice, pentru creșterea rentabilității și eficienței în toate domeniile activității sociale, ridicând, pe o treaptă superioară, calitatea lor de proprietari ai mijloacelor de producție, de producători și beneficiari ai întregii averi naționale. „Participarea cu părți sociale — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu —, într-o proporție stabilă de cel mult pînă la 30 la sută, nu diminuează și nu trebuie să diminueze în nici un fel importanța și rolul hotărîtor al proprietății comune, socialiste, a întregului popor, ca bază a orînduirii socialiste. Orice altă înțelegere este o înțelegere greșită. Orice teorie despre o altă cale de făurire a socialismului fără proprietate socialistă, a întregului popor, este un non-sens, înseamnă o teorie neocapitalistă și trebuie s-o tratăm ca atare. Noi trebuie să înfăptuim neabătut principiile socialiste de proprietate, de muncă, de repartitie, în spiritul socialismului științific, în spiritul eticii și echității socialiste”⁹.

Participarea oamenilor muncii la valoarea fondurilor fixe ale unității, dreptul de proprietate constituit prin însumarea părților sociale, nu poate exista decît prin proprietatea comună. Fiecare din acești titulari apare în calitate de coproprietar, dreptul său intersectîndu-se cu drepturile celorlalți titulari. Dreptul de proprietar al fiecărui depunător se exercită direct și nemijlocit prin participarea acestora la actul de conducere, decizie și de înfăptuire a sarcinilor, la administrarea întregului. Desigur, acest drept poate avea un caracter vremelnic. Avem în vedere posibilitatea transferului părții sociale la altă unitate, retragerea acesteia după o perioadă de cel puțin 5 ani sau cu prilejul ieșirii la pensie, transferarea prin moștenire ca orice drept patrimonial.

Întărirea și dezvoltarea proprietății socialiste, a averii naționale și, pe această bază, a nivelului de trai, implică cu necesitate valorificarea superioară, cu maximă eficiență, a resurselor materiale, tehnice și umane. În Raportul prezentat la Congresul al XIII-lea al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu releva că unul dintre obiectivele centrale ale cincinalului 1986—1990 îl constituie „creșterea productivității muncii pe baza organizării mai bune a producției și a muncii, precum și a automatizării, cibernetizării și robotizării producției... Nu trebuie să uităm nici un moment că numai pe baza creșterii productivității muncii vom putea asi-

⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 25, p. 405.

gura dezvoltarea economico-socială și vom face ca produsele românești să fie competitive pe plan internațional”¹⁰.

Creșterea productivității muncii a fost și este determinată substanțial și de perfecționarea tehnologiilor de fabricație, extinderea mecanizării și automatizării, robotizarea proceselor de producție, care asigură introducerea noului, reducerea personalului muncitor, economisirea de materii prime, materiale, energie și combustibili, sporirea calității și competitivității produselor. De asemenea, creșterea preocupărilor pentru autodotare, organizarea rațională a fluxurilor de fabricație, a transportului intern, mecanizarea manipulării și depozitării, extinderea poliservirii mașinilor, asigurarea continuității producției, reducerea personalului direct productiv, redistribuirea personalului neproductiv în alte activități productive, aplicarea și dezvoltarea produselor informatice în gestiune și proiectare, reprezintă căi deosebite de creștere a productivității muncii, sporirea calității produselor pentru export și intern, creșterea veniturilor oamenilor muncii, dezvoltarea proprietății întregului popor.

După cum o confirmă experiența construirii socialismului în țara noastră, reducerile suplimentare ale costurilor și cheltuielilor materiale pe unitatea de produs se bazează și trebuie să se bazeze pe îmbunătățirea soluțiilor tehnice și tehnologice, a proiectării produselor și tehnologiilor, pe impulsionarea activității de inovații și raționalizare. Noua calitate a oamenilor muncii presupune ca producătorii, care sînt proprietari și beneficiari ai rezultatelor muncii, să-și asume răspunderi mereu mai mari în realizarea integrală a sarcinilor, în creșterea contribuției lor la dezvoltarea economiei naționale. „Oamenii muncii dintr-o întreprindere — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — trebuie să înțeleagă faptul că ei sînt proprietarii acelei întreprinderi, că ei poartă direct răspunderea pentru păstrarea și apărarea proprietății, pentru dezvoltarea ei, că datoria lor este de a obține, cu mijloacele de care dispun, creșterea continuă a eficienței economice, asigurînd pe această cale și mijloacele necesare retribuiri lor și participării la beneficii, și mijloacele necesare acumulării, dezvoltării forțelor de producție, precum și satisfacerea unor necesități generale ale statului, apărării țării”¹¹.

Într-adevăr, noua calitate a oamenilor muncii nu se realizează doar pe cale juridică, enunțiativă, teoretică, doar prin expuneri și angajamente — necesare desigur —, ci în spiritul documentelor programatice ale partidului, prin praxisul social, „în focul” bătăliilor pentru edificarea socialismului și comunismului. Această nouă calitate se explică în primul rînd prin schimbarea fundamentală a raporturilor economice și juridice dintre proprietari și stat. În noile condiții, oamenii ca proprietari și producători, ca beneficiari ai rezultatelor muncii, au nu numai drepturi, ci și îndatoriri mai mari în aplicarea cuceririlor revoluției tehnico-științifice contemporane, perfecționarea tehnologiilor, a conducerii producției și a muncii, creșterea productivității muncii, prin ridicarea continuă a progresului tehnico-științific, a calificării și policalificării forței de muncă la nivelul exigențelor producției moderne, valorificarea superioară a tuturor resurselor naturale, materiale și umane, instaurarea ordinei și disciplinei.

¹⁰ Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român*. 19 noiembrie 1984, p. 29.

¹¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 24, p. 31.

Așadar, statutul de proprietar implică lupta perpetuă a fiecărui om al muncii de a întări și dezvolta proprietatea asupra mijloacelor de producție, ridicarea nivelului său calitativ, creșterea fondurilor proprii de producție în vederea modernizării mijloacelor de muncă, asigurării mijloacelor circulante, formării stocurilor de rezervă, pregătirii forței de muncă, finanțării cercetării științifice și tehnologice, creșterii fondurilor sociale. Noua calitate se referă și la dreptul de alegere de către producători a furnizorilor și partenerilor interni și externi, a piețelor de desfacere a producției, dezvoltarea cooperării, optimizarea numărului și calității forței de muncă, planificarea și pregătirea activităților productive, formarea și repartizarea veniturilor în funcție de cantitatea, calitatea și importanța muncii depuse de fiecare proprietar și producător.

Cerințele progresului țării noastre impun la ordinea zilei perfecționarea mijloacelor de muncă — proprietatea socialistă care are cea mai mare pondere în avuția națională acumulată, care reprezintă esența bazei tehnice-materiale. Ca urmare, interesele supreme ale națiunii, deci ale tuturor proprietarilor, implică cu necesitate creșterea volumului și perfecționarea proprietății — investiții noi, lărgirea bazei de materii prime, modernizarea și reînnoirea mijloacelor de muncă în funcțiune și creșterea eficienței mijloacelor de muncă la nivelul cerințelor economice moderne, ale revoluției tehnico-științifice contemporane, ale noului mecanism economico-financiar. În acest sens, unul din imperativele progresului îl constituie înnoirea și modernizarea mijloacelor de muncă.

Realizarea obiectivelor strategice stabilite la Congresul al XII-lea al partidului implică schimbarea substanțială a raporturilor dintre laturile cantitative și cele calitative. O asemenea necesitate decurge din hotărârile stabilite ca, până în 1985, România să treacă din rândul țărilor în curs de dezvoltare în al celor cu dezvoltare medie, iar apoi al țărilor dezvoltate. Desigur, asupra creșterii economice, asupra raportului dintre factorii intensivi și extensivi ai acestui proces își pun amprenta și efectele crizei energetice și a materiilor prime. De acest lucru țin seama toate țările lumii. Astfel, după calculele Institutului de economie mondială, în următoarele două decenii consumul de energie pe unitatea de produs național brut urmează să scadă cu 39% în Japonia, cu 33% în S.U.A., cu 19% în țările Europei occidentale. O asemenea realitate determină o nouă orientare către „reindustrializare” sau către o „nouă revoluție industrială”.

Regândirea și restructurarea economică în consens cu noile condiții și cerințe ale epocii contemporane se impun de la sine, fapt confirmat și de experiența țării noastre. Avem în vedere măsurile luate pentru dezvoltarea ramurilor purtătoare ale progresului tehnico-economic, mici consumatoare de energie. Cu toate acestea, pentru țara noastră, care produce o unitate de venit național cu un consum de energie sau de metal de 2—3 ori mai mare decât țările avansate, trebuie să constituie o problemă vitală reducerea acestor decalaje, valorificarea superioară a energiei, materiilor prime și materialelor. În această direcție trebuie pornit de la aprecierea pe care secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a făcut-o în repetate rânduri, anume că cea mai importantă sursă de energie o reprezintă economisirea acesteia. Tocmai de aceea, pe plan național se impune să fie creat și dezvoltat un nou simț, *simțul economisirii, conștiința economisirii* în toate domeniile, al recuperării și refolosirii materialelor.

Conducerea partidului și statului nostru, personal tovarășul Nicolae Ceaușescu, au acordat și acordă o însemnătate capitală asigurării interde-

pendențelor dintre nevoile reproducției socialiste largite, dezvoltării proprietății socialiste și satisfacerii tot mai depline a nevoilor de trai material și spiritual ale poporului. În acest sens s-a explicat poporului — și viața a demonstrat — că numai o repartitie judicioasă a venitului național în fond de dezvoltare și fond de consum, pentru dezvoltarea învățămîntului, sănătății, artei și culturii, creșterea pensiilor, alocațiilor pentru copii, ajutoare sociale, burse, asigură o dezvoltare armonioasă, echilibrată, a economiei naționale.

Conștiința de proprietar, producător și beneficiar nu este o conștiință care se formează automat, de la sine, ci una care se formează în timp, la care trebuie să participe toți factorii educaționali. Ca această conștiință să aibă corespondență în viață, să se măsoare în cifre, date și fapte, este necesar ca ea să facă obiectul permanent al activității ideologice, politico-educative de masă. În acest sens ne gândim la necesitatea dezbaterii mai active în adunările generale și în învățămîntul politico-ideologic, la munca politică de masă, propaganda prin conferințe și cea vizuală a valențelor și dimensiunilor pe care le implică fiecare concept în parte, respectiv de proprietar, producător și beneficiar.

INIȚIATIVE ROMÂNEȘTI LA O.N.U. PRIVIND TÎNĂRA GENERAȚIE. ANUL INTERNAȚIONAL AL TINERETULUI

GHEORGHE PRISĂCARU

Prin adoptarea, în 1965, la inițiativa României, a „Declarației cu privire la promovarea în rîndul tinerilor a idealurilor păcii, respectului reciproc și înțelegerii între popoare”, Organizația Națiunilor Unite înscrisa statornic în preocupările sale problematica unei generații chemate să modeleze viitorul umanității.

Adoptarea de către O.N.U. a primului document programatic în materie de tineret a coincis cu împlinirea a două decenii de la sfîrșitul celei mai sîngeroase și mai distrugătoare conflagrații din istoria omenirii. Peste alte două decenii, în acest an, 1985, comunitatea internațională marchează — rezultat tot al unei prestigioase inițiative românești — Anul Internațional al Tineretului (A.I.T.), manifestare menită să atragă atenția întregii lumi asupra situației și aspirațiilor tinerilor, să determine o intensificare a preocupărilor factorilor de răspundere pentru cunoașterea, dezbaterea și soluționarea problemelor care interesează tînăra generație. Aceste două momente jalonează, în timp, preocuparea consecventă a României socialiste pentru promovarea problematicii tinerei generații pe plan internațional și, în mod special, în sistemul Națiunilor Unite, precum și saltul calitativ înregistrat — în conținut și în forme — de relația complexă dintre tineret și Organizația mondială a națiunilor.

Poziția României — care se bucură de un amplu ecou în rîndul tinerei generații de pretutindeni, al factorilor de decizie politică, ca și al unor instituții interguvernamentale — izvorăște, înainte de toate, din concepția revoluționară, profund mobilizatoare, a secretarului general al partidului nostru, președintele României socialiste, tovarășul Nicolae Ceaușescu, cu privire la statutul tineretului în lumea contemporană, la rolul său activ, alături de celelalte forțe ale progresului, în transformarea novatoare a societății umane, în făurirea unei lumi mai bune și mai drepte pe planeta noastră.

Această concepție — rezultat al unor cuprinzătoare și temeinice interpretări, al analizei științifice, de pe pozițiile materialismului dialectic și istoric, a acțiunilor, preocupărilor și aspirațiilor tinerei generații — se

regăsește plenar exprimată în rapoartele tovarășului Nicolae Ceaușescu la congresele și conferințele naționale ale Partidului Comunist Român, în cuvântările rostite la Congresele U.T.C. și U.A.S.C.R., precum și la prestigioase acțiuni internaționale la care a luat parte, în interviuri acordate unor ziare și posturi de televiziune din diferite țări ale lumii, în mesaje pe care le-a adresat unor reuniuni de tineret și studenți din țară sau de peste hotare.

În acest sens, secretarul general al partidului sublinia că „prin elanul și combativitatea sa, prin idealurile sale generoase, tineretul reprezintă un imens potențial în transformarea progresistă, revoluționară a lumii. Totodată, tinăra generație aspiră din toate puterile la eliminarea pericolelor care pot duce la izbucnirea unui nou război mondial nimicitor — în care ea este chemată să dea cel mai greu tribut de sânge —, dorește cu ardoare să-și spună cuvântul asupra problemelor grave ce confruntă astăzi omenirea, frământă viața internațională și, mai ales, să ia parte activă, nemijlocită, la făurirea propriului viitor de pace și prosperitate, a zilei de mâine în care dorește să trăiască și să muncească!”¹

Potrivit datelor publicate de Organizația Națiunilor Unite, peste jumătate din locuitorii globului nu au depășit vârsta de 25 de ani și se estimează că, în unele zone, generația tinăra ar reprezenta chiar 60—70% din totalul populației². Evaluările demografice indică o creștere de aproximativ 60% a ponderii tinerilor în ansamblul populației mondiale, aceștia urmînd să ajungă în anul 2000 la 1 180 milioane³; în următorii 20 de ani, în Africa, Asia și America Latină, populația tinăra aproape se va dubla.

Alături de acest aspect cantitativ, se impune însă a fi relevată contribuția tot mai însemnată pe care tineretul a adus-o, în ultimele decenii, la procesul dezvoltării naționale, la lupta pentru asigurarea libertății și independenței popoarelor, pentru promovarea păcii, dezarmării, înțelegerii și colaborării internaționale. Afirmarea tineretului ca important potențial demografic a condus, în mod nemijlocit, la sporirea aportului său în îndeplinirea programelor de dezvoltare economică și socială, în desfășurarea întregii vieți materiale și spirituale a societății umane. Totodată, tinăra generație s-a constituit, alături de celelalte forțe revoluționare, progresiste și democratice, într-o prezență combativă în lupta împotriva imperialismului, colonialismului și neocolonialismului, a politicii de forță și dominație în viața internațională. De aceea, în mod firesc, se poate afirma că nu există azi, pe plan național sau internațional, eveniment care să nu afecteze, într-o măsură sau alta, condiția tineretului și în care să nu se regăsească fondul său de preocupări, de interese și de opțiuni.

Fără îndoială, așa cum subliniază partidul nostru, există deosebiri fundamentale în privința situației și statutului conferit tineretului în diverse structuri social-economice, în funcție de natura relațiilor de producție, de organizarea politică, precum și de condițiile istorice specifice din fiecare țară. În aceste condiții, este pe deplin justificată preocuparea țării noastre pentru sensibilizarea Organizației Națiunilor Unite și a instituțiilor sale specializate în legătură cu problemele și aspirațiile tinerei

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate*, vol. 12, Editura politică, București, 1976, p. 166.

² *Rapport sur la situation sociale dans le monde*, 1978, Nations Unies, New York, 1979, Doc. E/CN 5/557, cap. I.

³ *World, Regional and National population projection for group 15—24 (inclusive) for the years 1975, 1980 and 2 000*. U.N. Center for Social Development and Humanitarian Affairs, 1975.

generații, pentru asigurarea unei participări mai active a tinerilor la dezvoltarea națională, la promovarea păcii, securității și colaborării internaționale. Asocierea tineretului — uriașă forță socială a progresului contemporan — la îndeplinirea obiectivelor Cartei O.N.U., apare ca o necesitate obiectivă de natură să asigure durabilitate, consistență și perspectivă acțiunilor sale.

Demersul românesc se corelează, în același timp, cu eforturile perseverente ale țării noastre, personal ale președintelui Nicolae Ceaușescu — materializate într-un ansamblu *închegat* de propuneri, documente programatice și acțiuni —, în vederea perfecționării activității și creșterii rolului O.N.U. în viața internațională, ca for larg democratic în măsură să contribuie la dezvoltarea și soluționarea unor probleme majore care confruntă lumea de azi, inclusiv tineretul, la făurirea unei lumi lipsite de războaie și sărăcie, a păcii și înțelegerii între popoare. Este semnificativ, în acest sens, că documentul „Poziția României cu privire la îmbunătățirea și democratizarea activității Organizației Națiunilor Unite, la întărirea rolului său în realizarea colaborării dintre toate statele, fără deosebire de orînduire socială, a unei lumi mai bune și mai drepte, a unei păci trainice” consacră un loc distinct problemelor tinerei generații. Documentul, prezentat la cea de-a 30-a sesiune a Adunării Generale a O.N.U. din 1975, subliniind că „o atenție deosebită trebuie acordată aspirațiilor tineretului, integrării sale în activitatea economică și socială, pregătirii sale pentru viață și muncă, cultivării sale în spiritul idealurilor de pace și cooperare între toate popoarele”⁴, sugerează noi căi și modalități de îmbunătățire a canalelor de comunicare dintre O.N.U. și tinăra generație.

Relația dintre tineret și sistemul Națiunilor Unite este, neîndoielnic, obiectiv determinată și trebuie considerată în dublu sens : pe de o parte, preocuparea tot mai susținută, în timp, a O.N.U. față de statutul actual și de perspectivă al tinerei generații, de cunoașterea opiniilor și asocierea sa la transpunerea în viață a obiectivelor înscrise în Cartă ; pe de altă parte, apropierea din ce în ce mai evidentă a tineretului de problematica înscrisă pe agenda de lucru a Organizației Națiunilor Unite și sprijinirea acțiunilor forumului mondial în direcția făuririi unei lumi care să răspundă aspirațiilor tinerilor, a păcii, înțelegerii și colaborării între națiuni.

Nu fără teme, primele cuvinte ale Cartei Națiunilor Unite adoptată în 1945, la San Francisco, indicau preocuparea pentru prezentul și viitorul tinerei generații, pentru făurirea unui viitor pus la adăpost de pericolul confruntărilor militare, al pierderilor de vieți omenești și al distrugerilor de bunuri materiale. „Să izbăvim generațiile viitoare — se arată în preambulul Cartei — de flagelul răboiului, care în timpul vieții noastre a pricinuit de două ori omenirii suferințe de nespus, să ne reafirmăm credința în drepturile fundamentale ale omului, în demnitatea și valoarea persoanei umane, în egalitatea în drepturi a bărbaților și femeilor, precum și a națiunilor mari și mici”⁵. A fost nevoie, însă, de acțiunea perseverentă, de durată, a unor state membre — între care se detașează cea a României — pentru ca această predispoziție a Organizației mondiale să se contureze într-un interes instituționalizat pentru tineret, prin inițierea unor dezba-

⁴ *Contribuții ale României la soluționarea marilor probleme ale lumii contemporane*, Editura politică, București, 1975, p. 33.

⁵ *Carta Națiunilor Unite și Statutul Curții Internaționale de Justiție*, publicat de Serviciul de informare al Națiunilor Unite din Geneva, în colaborare cu Asociația de Drept Internațional și Relații Internaționale din Republica Socialistă România, 1972, p. 5.

teri, în cadrul sistemului O.N.U., asupra problematicei tinerei generații și adoptarea de documente care o privesc nemijlocit. Relația dintre tînăra generație și Națiunile Unite s-a îmbogățit, în timp, prin multiplicarea și diversificarea căilor de comunicare dintre O.N.U. și organizațiile de tineret și studenți, prin inițierea, sub egida O.N.U., a unor manifestări internaționale despre și cu participarea tinerilor, prin constituirea, în cadrul mișcării de tineret, a unor structuri care își propuneau, ca platformă programatică, sprijinirea obiectivelor forumului mondial, ca și prin dezvoltarea, în rîndul unor cercuri tot mai largi de tineri, a încrederii în posibilitățile de acțiune a Națiunilor Unite.

Este relevantă în acest sens aprecierea secretarului general al O.N.U. la încheierea Adunării mondiale a tineretului, desfășurată la New York, în 1970 : „Avem nevoie de contribuția pozitivă și de cooperarea activă a tineretului în asigurarea păcii internaționale, în atingerea scopurilor celui de-al doilea deceniu al dezvoltării Națiunilor Unite și ale primului deceniu al dezarmării, în salvarea drepturilor umane și, în primul rînd, în apropierea situației mondiale prezente de idealurile Cartei Națiunilor Unite“⁶.

Concomitent, ultimele decenii au adus numeroase dovezi ale sporirii interesului tinerilor pentru cunoașterea problemelor politice, a fenomenelor, mutațiilor și tendințelor din viața internațională, precum și ale implicării lor efective, alături de celelalte forțe progresiste și democratice, în soluționarea problemelor majore ale lumii contemporane. Procesul de abandonare, în anii de după cel de-al doilea război mondial, a pozițiilor de apolitism din rîndul tineretului și studențimii, de creștere a gradului de conștientizare și de activizare social-politică, de participare efectivă la dezvoltarea națională și la viața internațională se raportează la probleme care au constituit și constituie obiective de acțiune și ale Organizației Națiunilor Unite : pacea și securitatea ; realizarea dezarmării și, în primul rînd, a dezarmării nucleare ; depășirea subdezvoltării și instaurarea unei noi ordini economice internaționale ; lichidarea colonialismului, a politicii rasiste și de apartheid și asigurarea dezvoltării libere, independente a tuturor națiunilor ; soluționarea pe cale pașnică, prin tratative, a tuturor conflictelor și stărilor de încordare dintre state ; rezolvarea problemelor populației, ale mediului înconjurător ș.a. În aceste condiții, cercuri tot mai largi ale tinerei generații din diverse țări și zone geografice privesc cu îndreptățită speranță și încredere spre Națiunile Unite. Transformările pe care le-a cunoscut O.N.U. în ultima perioadă — în planul conținutului activității și al compoziției membrilor — au fost sprijinite de tineri pentru că acestea veneau, în mare măsură, în întîmpinarea propriilor lor preocupări și aspirații. Nu este însă mai puțin adevărat că importante categorii de tineri manifestă o atitudine critică față de ineficiența unor acțiuni întreprinse de O.N.U., pronunțîndu-se pentru sporirea contribuției sale la promovarea păcii și dezarmării, la reluarea cursului spre destindere și colaborare în viața internațională.

Evaluînd în mod științific afirmarea tinerei generații în viața națională și internațională, *România a înscris constant, în ansamblul politicii sale externe, promovarea problematicei tineretului în cadrul Organizației Națiunilor Unite și al agențiilor sale specializate*, sub multiple aspecte : educație, cultură, statut profesional, participarea la decizia social-politică, cooperarea internațională.

Nu întâmplător inițiativele României la Organizația Națiunilor Unite privind tineretul au avut ca punct de plecare problema educării acestuia în spiritul păcii și înțelegerii internaționale. Preîntîmpinarea războiului și asigurarea păcii reprezintă problema fundamentală a lumii contemporane, cauza păcii fiind însăși cauza existenței și libertății popoarelor. Și, întrucît, starea de pace a lumii depinde nu numai de guverne, ci de fiecare dintre noi, educația pentru pace — îndeosebi a tinerei generații — capătă adevărata sa valoare și semnificație.

Supusă atenției Adunării Generale a O.N.U. încă în 1960, inițiativa României s-a materializat prin adoptarea, în unanimitate, la 7 decembrie 1965, a „Declarației cu privire la promovarea în rîndul tinerilor a idealurilor păcii, respectului reciproc și înțelegerii între popoare” — o adevărată Cartă a educației pașnice a tinerei generații. Documentul consacră un ansamblu de principii în legătură cu promovarea nobilelor idealuri ale păcii în rîndul tinerilor, subliniind necesitatea ca tînăra generație „să fie crescută în spiritul păcii, dreptății și libertății, al respectului și înțelegerii reciproce, în scopul promovării egalității în drepturi între toate ființele umane și toate națiunile, al progresului economic și social, al dezarmării și menținerii păcii, al securității internaționale”⁷.

Declarația stipulează, totodată, că organizațiile naționale și internaționale de tineret trebuie să fie încurajate să promoveze scopurile Națiunilor Unite, cu deosebire pacea și securitatea internațională, raporturile prietenești între națiuni, bazate pe respectarea egalității suverane între state, abolirea definitivă a colonialismului și a discriminării rasiale.

Un pas înainte în abordarea dintr-o perspectivă mai amplă a problemelor tineretului, a reprezentat adoptarea, în octombrie 1968, la inițiativa României, a rezoluției „Tineretul, educația sa în spiritul respectului pentru drepturile și libertățile fundamentale ale omului, problemele și nevoile sale și participarea sa la dezvoltarea națională”, care chema guvernele, Organizația Națiunilor Unite și instituțiile sale specializate să acționeze pentru a asigura tinerei generații „șanse egale și posibilități sporite în ceea ce privește accesul la educație la toate nivelurile și în ceea ce privește angajarea”⁸.

În perioada care a urmat, România s-a situat, pe mai departe, printre factorii de inițiativă în cadrul O.N.U., contribuind substanțial la elaborarea unor documente (rezoluții, studii, rapoarte) referitoare la problematica actuală a tinerei generații. Analizînd, în întreaga sa complexitate, statutul social-politic al tinerei generații, Adunarea Generală a O.N.U. a adoptat, în toamna anului 1971, rezoluția inițiată de țara noastră : „Situția socială mondială : tineretul, problemele și nevoile sale, participarea sa la dezvoltarea socială”, care subliniază necesitatea creșterii contribuției Națiunilor Unite la îmbunătățirea statutului tinerilor, la asigurarea condițiilor în vederea intensificării participării acestora la viața națională și internațională.

România s-a pronunțat și se pronunță cu consecvență și pentru îmbunătățirea, în conținut și în formă, a căilor de comunicare dintre Națiunile Unite și organizațiile de tineret, în concordanță cu evoluția vieții politice mondiale, a tendințelor și fenomenelor din mișcarea de tineret. Această preocupare se regăsește, de exemplu, în rezoluția propusă de țara noastră și adoptată în decembrie 1972, intitulată : „Multiplicarea canale-

⁷ Rezoluția nr. 2 037 (XX) din 7 decembrie 1965.

⁸ Rezoluția nr. 2 497 (XXIV) din 28 octombrie 1968.

lor de comunicație cu tineretul și organizațiile internaționale ale tinerețului" (doc. nr. 3 023). Rezoluția accentuează necesitatea ca O.N.U. să-și sporească eforturile în direcția amplificării contactelor cu tineretul, în vederea unei mai temeinice cunoașteri a problemelor sale și elaborării, pe această bază, a unor programe eficiente de acțiune.

Dincolo de unele progrese realizate, procesul de comunicare dintre Organizația Națiunilor Unite și mișcarea de tineret se află, totuși, într-o fază incipientă, manifestînd unele neîmpliniri, îndeosebi în privința antrenării în circuitul său a organizațiilor naționale de tineret și de studenți. Este necesar, totodată, ca normele democratice ce se afirmă tot mai pregnant în viața internațională și în mișcarea de tineret să constituie temeiul principal al comunicării dintre O.N.U. și tînăra generație; această comunicare trebuie să se dezvolte sub auspiciile stimei reciproce, ale respectării autonomiei și specificității fiecărui factor al colaborării, ale preocupării de a situa, întotdeauna, ca obiectiv principal, dorința de a identifica obiective comune de acțiune.

Afirmarea tot mai puternică a tinerei generații ca importantă și activă forță a progresului și păcii a condus la transformarea acesteia din obiect al schimbărilor sociale în participant nemijlocit la făurirea societății în care aceasta este chemată să muncească și să trăiască. Ca urmare, în plan internațional s-a afirmat un proces obiectiv de abordare globală a problemelor ce confruntă tînăra generație, în special a celor referitoare la participarea sa directă la dezvoltarea națională, la promovarea păcii, dezarmării, înțelegerii și colaborării între popoare, la făurirea unei noi ordini economice și politice internaționale. Acestor preocupări le-au răspuns o serie de documente promovate de țara noastră la Organizația Națiunilor Unite, între care se înscriu rezoluțiile: „Acțiuni concertate la nivel național și internațional pentru a răspunde nevoilor și aspirațiilor tineretului și pentru promovarea participării acestuia la dezvoltarea națională și internațională” (1973), precum și „Politici și programe referitoare la tineret” (1976). Documentele respective se pronunță, în principal, pentru adoptarea de măsuri practice în scopul asigurării drepturilor și responsabilităților tineretului în viața economică, politică și socială a națiunilor, a unei depline participări a acestuia la viața societății, la dezvoltarea și soluționarea problemelor majore ale vieții internaționale.

La rîndul său, sesiunea Adunării Generale a O.N.U. din 1977 a adoptat proiectul de rezoluție românesc: „Tineretul în lumea contemporană” (doc. nr. 32/134 din 16 decembrie 1977), care, afirmînd importanța participării directe a tinerei generații la determinarea viitorului omenirii, reliefa necesitatea utilizării mai depline a capacităților tinerilor în vederea asigurării progresului economic, social și cultural al popoarelor, a instaurării unei noi ordini economice internaționale, a promovării păcii, cooperării și înțelegerii între toate națiunile lumii. Se recomandă, totodată, proclamarea unui An Internațional al Tineretului, cu convingerea că această manifestare va reprezenta o importantă contribuție la identificarea unor noi canale de comunicație între O.N.U. și tineret, la promovarea drepturilor și responsabilităților acestuia.

Toate aceste rezoluții s-au constituit într-o veritabilă platformă programatică, oferind factorilor competenți — guvernamentali și neguvernamentali — repere eficiente în măsură să asigure formarea multilaterală a tinerei generații, participarea sa activă la viața națională și internațională, la făurirea unei lumi mai drepte și mai bune pe planeta noastră.

Țara noastră se pronunță și acționează, totodată, ca documentele adoptate de O.N.U. să nu rămână în stadiul declarațiilor de intenții, ci să fie transpuse în practică prin elaborarea de măsuri — la nivel național, regional și internațional — de natură să stimuleze participarea tinerei generații, a organizațiilor sale la soluționarea democratică a problemelor majore ale lumii de azi, asigurându-se dreptul fundamental al omenirii la viață, la pace.

Confirmînd în practică preocuparea pentru traducerea în viață a unor inițiative ale Națiunilor Unite în domeniul tineretului, România a fost gazda și organizatoarea unor acțiuni (seminarii bilaterale și internaționale, dezbateri științifice, cicluri de studii, mese-rotunde, conferințe internaționale) cu amplă rezonanță în mișcarea de tineret și de studenți.

Punctul culminant în suita inițiativelor românești la O.N.U. referitoare la tineret îl reprezintă, fără îndoială, proclamarea anului 1985 drept An Internațional al Tineretului (A.I.T.). Adoptînd, prin consens, la sesiunea Adunării Generale din 1979, rezoluția prezentată de România : „Anul Internațional al Tineretului — Participare, Dezvoltare, Pace“, Organizația Națiunilor Unite a dat expresie receptivității și interesului față de situația, cerințele și aspirațiile tinerei generații, disponibilității de a-și oferi cadrul pentru intensificarea cooperării între state în vederea soluționării problemelor care-i preocupă pe tineri. Însușirea acestei valoroase inițiative românești, care marchează un adevărat salt calitativ în privința abordării de către O.N.U. a problematicii tinerei generații, constituie, totodată, o recunoaștere a rolului însemnat ce revine tineretului în lumea de azi, a importanței participării sale directe la făurirea propriului viitor, la transformarea novatoare a societății umane.

Ca o recunoaștere a laborioasei activități desfășurate de România pentru extinderea cooperării internaționale în domeniul tineretului, a înaltului prestigiu de care se bucură țara noastră în direcția promovării problematicii tinerei generații la O.N.U., tovarășul Nicu Ceaușescu, prim-secretar al C.C. al U.T.C., a fost ales, prin consens, președinte al Comitetului Consultativ al O.N.U. pentru Anul Internațional al Tineretului. Cu prilejul reuniunii din 1981, Comitetul Consultativ — organism interguvernamental, alcătuit din reprezentanți ai 24 de state, desemnate pe baza unei distribuiri geografice echitabile — a adoptat Programul de măsuri și activități ce urmează a fi întreprinse înaintea și în timpul Anului Internațional al Tineretului, elaborîndu-se recomandări și sugestii menite să determine impulsionarea acțiunilor la nivel național, regional și internațional în sprijinul muncii și vieții tinerilor, al creșterii contribuției lor la rezolvarea problemelor majore ale lumii contemporane. În același an, Programul a fost adoptat prin consens de Adunarea Generală a O.N.U., la cea de a 36-a sesiune.

Realizînd o trecere în revistă a măsurilor și activităților întreprinse în aplicarea Programului de pregătire și marcarea a A.I.T., secretarul general adjunct al O.N.U. pentru probleme sociale și umanitare, sublinia la dezbaterile care au avut loc în toamna anului 1984 în cadrul Adunării Generale a O.N.U. că programul a reușit să determine o creștere a atenției la scară mondială asupra situației tineretului, a nevoilor și aspirațiilor sale, a asigurării participării tinerei generații la dezvoltarea economico-socială a națiunilor, la promovarea păcii și securității internaționale.

În concordanță cu poziția președintelui Nicolae Ceaușescu referitoare la rolul tinerei generații ca însemnată forță a progresului și păcii,

organizațiile de tineret și de studenți din România consideră că Anul Internațional al Tineretului trebuie, înainte de toate, să ofere prilejul unei evaluări aprofundate — sub diferite aspecte — a condiției economice, social-politice și culturale a tineretului, să conducă la sensibilizarea opiniei publice, la activizarea guvernelor, a altor organisme și factori competenți în direcția găsirii unor soluții viabile la problemele ce confruntă tinăra generație, a asigurării pregătirii și formării sale multilaterale, a participării nemijlocite la întreaga viață națională și internațională. De asemenea, A.I.T. — atît în faza pregătitoare, în timpul desfășurării manifestării propriu-zise, cît și în perspectivă — trebuie să aducă o importantă contribuție la intensificarea acțiunilor tineretului însuși, ale organizațiilor sale democratice și progresiste, de diferite orientări politice, ideologice sau religioase, în vederea îndeplinirii dezideratelor majore ale contemporaneității. Organizat în acest an, 1985 — cînd se împlinesc patru decenii de la crearea O.N.U. — A.I.T. va da o puternică expresie voinței tinerei generații de a acționa pentru continua înflorire a civilizației umane în condiții de pace, colaborare și înțelegere între popoare.

Deviza „Anul Internațional al Tineretului — Participare, Dezvoltare, Pace” — reunește sintetic principalele opțiuni și aspirații ale tinerei generații contemporane, în deplin consens cu cele ale forțelor progresiste și democratice de pretutindeni : participarea nemijlocită la dezbateră și soluționarea — la nivel național și internațional — a marilor probleme ale lumii de azi ; implicarea activă și responsabilă în procesul dezvoltării naționale, în asigurarea progresului economic, social și cultural al tuturor popoarelor ; lupta pentru promovarea păcii, înțelegerii și colaborării internaționale — condiție fundamentală pentru viața și viitorul tineretului.

În concepția țării noastre, pregătirea și marcarea Anului Internațional al Tineretului reprezintă un prilej de elaborare și adoptare a unor măsuri concrete în direcția îmbunătățirii substanțiale a statutului actual și de perspectivă al tinerei generații. În acest scop, România promovează consecvent ideea convocării, în acest an, sub egida O.N.U., — ca principală acțiune a A.I.T. —, a unei Conferințe mondiale guvernamentale pe problemele tineretului, la care să participe și reprezentanți ai unor organizații de tineret, organisme și instituții guvernamentale și neguvernamentale cu atribuții pe linie de tineret. Pe baza propunerii românești, ultima sesiune a Consiliului Consultativ al O.N.U. pentru A.I.T. a hotărît să recomande Adunării Generale a O.N.U. organizarea, în cadrul sesiunii sale din 1985, a unui număr adecvat de ședințe plene, consacrate special politicilor și programelor în domeniul tineretului, care să fie desemnate drept Conferința Mondială a O.N.U. pentru Anul Internațional al Tineretului.

Apreciind că realitățile lumii contemporane exprimă cu pregnanță imperativul adoptării unui instrument internațional care să consacre drepturile și răspunderile tinerilor în cadrul societății, România a pus în dezbateră celei de-a doua sesiuni a Comitetului consultativ al O.N.U. pentru A.I.T., din 1982, proiectul de rezoluție : „Declarația privind drepturile și responsabilitățile tinerei generații”. Acest instrument internațional este conceput ca un document unitar de platformă, care să prezinte statutul activ al tinerei generații în epoca contemporană, să consfințească drepturile fundamentale ale tinerilor — între care dreptul la educație și cultură, dreptul la muncă, dreptul de a participa la decizia socială —, precum și responsabilitățile majore ce-i revin în contextul problemelor

actuale pe plan național și internațional⁹. Totodată, documentul menționat înscrie atât dreptul fundamental al tinerilor la pace, la viață, cât și îndatorirea de a milita, alături de toate popoarele, pentru salvagardarea păcii, pentru promovarea înțelegerii și colaborării internaționale. „Pentru a promova drepturile lor politice și civile — se arată în proiectul de Declarație prezentat de România —, tinerii au îndatorirea de a respecta interesele de bază ale societății, înaltele idealuri proclamate prin Carta Națiunilor Unite, Declarația Universală a Drepturilor Omului și alte declarații și convenții internaționale privind drepturile omului, adoptate de O.N.U. În acest scop, tinerii : a) ar trebui să promoveze idealurile de dreptate, libertate, cooperare, respect reciproc și înțelegere între popoare și națiuni, să militeze activ în favoarea realizării dreptului lor fundamental — dreptul la viață și la pace — și să lupte împotriva oricăror tipuri de război la nivel local, regional și internațional ; b) ar trebui să beneficieze de dreptul de a participa la acțiuni naționale și internaționale în vederea promovării intereselor fundamentale și a idealurilor nobile ale menținerii și consolidării păcii și securității internaționale, ale realizării dezarmării generale“¹⁰.

România consideră că adoptarea de către Organizația Națiunilor Unite a unui asemenea document ar oferi o perspectivă clară și precisă opțiunilor esențiale ale tinerei generații, înscriind obligațiile ce revin întregii comunități internaționale față de creșterea, formarea și educarea generațiilor viitoare.

Un asemenea act interstatual cu o forță juridică corespunzătoare ar constitui, de asemenea, un important punct de sprijin pentru tineretul lumii în aspirațiile sale legitime de participare activă la viața societății, la edificarea unei lumi mai drepte și mai bune. Consacrarea într-un document a drepturilor și responsabilităților tinerei generații de pretutindeni, indiferent de orientările politice, ideologice sau religioase, ar reprezenta și un factor însemnat al promovării înțelegerii și colaborării internaționale, al apropierii și întăririi prieteniei dintre toate națiunile lumii.

Încă din 1972, țara noastră a promovat ideea creării unui organism de legătură între O.N.U. și mișcarea de tineret, în scopul amplificării cooperării interstatuale în domeniul problematicii tinerei generații. Propunerea a fost reluată în contextul pregătirilor pentru marcarea Anului Internațional al Tineretului cu convingerea că un astfel de organism și-ar putea aduce contribuția directă la realizarea periodică a unor consultări, la inițierea și organizarea unor reuniuni internaționale pe probleme privind tineretul și, pe un plan mai general, la extinderea și diversificarea continuă a canalelor de comunicație dintre Organizația Națiunilor Unite și mișcarea de tineret și de studenți.

Pentru crearea unor structuri corespunzătoare evaluării multi-dimensionale a statutului actual al tineretului și a elaborării, pe această bază, a unor politici și strategii adecvate privind tinăra generație, România a propus înființarea unui Centru internațional de cercetare și documentare asupra tineretului, utilizând, ca măsură tranzitorie, infrastructu-

⁹ Nicu Ceaușescu, *În numele idealurilor de progres, al răspunderii pentru viitorul umanității*, în „Scnteia“, nr. 12 401 din 7 iulie 1982.

¹⁰ *Proiect de Declarație privind drepturile și responsabilitățile tineretului*, Doc. A/AG 209/L 37, June, 1982, United Nations, p. 4.

rile deja existente prin funcționarea, în diverse țări, a unor centre naționale de cercetare a problemelor tineretului.

În concepția țării noastre, Anul Internațional al Tineretului nu este și nu trebuie să fie „un punct terminus al eforturilor pentru abordarea practică a problematicii generației tinere la O.N.U. Această problemă implică o preocupare de durată, care nu se încheie cu Anul Internațional al Tineretului. Dimpotrivă..., acest An poate și trebuie să reprezinte deschiderea unei noi etape spre un efort conjugat, mai intens, al tuturor statelor în direcția soluționării marilor probleme ale generației tinere, o soluționare durabilă, de substanță“¹¹. Iată de ce România a propus lansarea, de către Națiunile Unite, a unui „Deceniu al tineretului (1986—1995)“, ceea ce ar asigura continuitate activităților, inițiativelor și programelor referitoare la tineret.

Pentru tineretul lumii de azi, eliminarea războaielor din viața popoarelor și asigurarea păcii nu reprezintă o problemă abstractă sau colaterală, ci un deziderat concret, a cărui soluționare îl privește nemijlocit, de o manieră vitală.

Sînt numeroase dovezile care susțin adevărul că, în decursul conflagrațiilor care au marcat istoria omenirii, soarta tinerei generații a fost, de regulă, hotărîtă de alții, în flagrantă contradicție cu fondul său de interese și de aspirații. Avînd în vedere năzuința fierbinte a tineretului de a-și asigura propriul viitor, apare pe deplin firească preocuparea tinerilor pentru problemele vieții politice mondiale, angajarea lor activă — alături de celelalte forțe realiste, democratice și progresiste —, în lupta pentru rezolvarea, în interesul popoarelor, a marilor probleme ale epocii noastre, pentru făurirea unei lumi mai drepte și mai bune, a păcii, securității și colaborării internaționale. Marile mișcări pentru pace ale tineretului din numeroase țări ale lumii, reuniunile internaționale de tineret și studențești consacrate luptei împotriva războiului și a cursei înarmărilor, a politicii imperialiste de forță și dominație, de nesocotire a dreptului popoarelor la o dezvoltare liberă, pentru așezarea raporturilor dintre state pe principiile independenței și suveranității naționale, egalității în drepturi, neamestecului în treburile interne, nerecurgerii la forță și la amenințarea cu folosirea acesteia, atestă cu putere că tinăra generație nu se mulțumește cu simpla formulare a unor deziderate, nu mai acceptă să fie martoră la hotărîrea propriilor destine. Tineretul este tot mai conștient de faptul că, în actualele condiții internaționale deosebit de complexe — cînd asistăm la o intensificare fără precedent a cursei înarmărilor, îndeosebi a celor nucleare, cînd a crescut în mod îngrijorător pericolul izbucnirii unui nou război mondial, care ar fi inevitabil un război atomic —, trebuie să acționeze ferm, de pe poziții militante, pentru asigurarea dreptului său fundamental la viață, la pace.

Gravitatea perioadei pe care o parcurgem cere, mai mult decît ori cînd, ca toate forțele tineretului — indiferent de convingerile lor politico-ideologice sau religioase, de condițiile economice și sociale în care trăiesc și de nivelul de dezvoltare a țărilor lor — să se unească în lupta pentru salvagardarea păcii și securității internaționale, pentru independență și progres, pentru instaurarea unei noi ordini economice și politice mondiale.

Din această perspectivă, Anul Internațional al Tineretului poate și trebuie să constituie o puternică demonstrație de pace a tinerei generații

40 ¹¹ Nicu Ceaușescu, *Semnificații majore ale unei inițiative românești*, în „Lumea“, nr. 17 din 23 aprilie 1981, p. 7.

de pretutindeni. Aşa cum subliniază secretarul general al partidului, preşedintele României, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, „întreaga pregătire şi desfăşurare a Anului Internaţional al Tineretului trebuie să ducă la intensificarea participării tinerei generaţii din Europa şi din toate ţările lumii la eforturile generale pentru soluţionarea marilor probleme ale epocii noastre, pentru făurirea unei lumi mai drepte şi mai bune, a păcii şi colaborării”¹².

Această importantă manifestare internaţională trebuie, aşadar, să determine sporirea participării tineretului, la toate nivelurile, alături de celelalte forţe progresiste şi democratice, la rezolvarea problemelor majore ale lumii contemporane, între care înfăptuirea dezarmării şi, în primul rînd, a dezarmării nucleare, preîntîmpinarea izbucnirii unui nou război mondial şi asigurarea păcii, lichidarea subdezvoltării şi instaurarea unei noi ordini economice internaţionale se detaşează prin însemnătatea lor primordială.

În anul 1983 au avut loc cinci reuniuni regionale consacrate Anului Internaţional al Tineretului, respectiv pentru Africa (Addis-Abeba — Etiopia) ; Asia şi Pacific (Bangkok-Thailanda) ; Europa (Costineşti — România) ; America Latină (San José — Costa Rica) ; Asia de Vest (Bagdad — Irak). Toate acestea au analizat, pe larg, situaţia economico-socială a tinerilor din regiunile respective, elaborînd, pe această bază, programe concrete de acţiune menite să conducă la îmbunătăţirea condiţiei şi statutului tineretului, să stimuleze participarea sa la dezvoltarea naţională şi la viaţa internaţională. Reuniunea regională pentru Europa, desfăşurată în septembrie 1983 la Costineşti, s-a înscris, prin ampla participare, prin spiritul constructiv şi conţinutul bogat al debaterilor, ca un important şi semnificativ pas pe calea pregătirilor în vederea marcării Anului Internaţional al Tineretului. Toate aceste reuniuni au prilejuit clare luări de poziţie în direcţia intensificării luptei tineretului împotriva pericolului de război, a escaladării cursei iraţionale a înarmărilor, pentru reluarea cursului spre destindere şi promovarea păcii în întreaga lume. S-a putut constata că pacea nu reprezintă o preocupare doar a tinerilor şi popoarelor din Europa — continentul cel mai ameninţat de spectrul unei confruntări nucleare ; fiecare din celelalte întâlniri, indiferent de continentul în care s-au desfăşurat, au dat expresie opţiunii şi voinţei tinerei generaţii de a menţine pacea ca o condiţie vitală în scopul participării sale la dezvoltarea naţională, la ridicarea popoarelor respective pe noi trepte de progres şi civilizaţie.

Pregătirile pentru marcarea Anului Internaţional al Tineretului se află într-un stadiu avansat, atît la nivel naţional, cît şi internaţional. La nivel naţional, de exemplu, s-au format peste 125 comitete de coordonare, care au ca răspundere nemijlocită organizarea şi concretizarea pregătirilor pentru această manifestare. Totodată, constituirea, în baza hotărîrii Adunării Generale a O.N.U., a Secretariatului Executiv pentru Anul Internaţional al Tineretului a determinat o activizare a pregătirilor la nivel internaţional, inclusiv a schimbului de informaţii şi experienţă în acest domeniu.

O serie de acţiuni internaţionale, cum sînt : Seminarul „Tineretul în faţa crizei” (Mexico, aprilie 1983), Conferinţa anuală a organizaţiilor

¹² Nicolae Ceauşescu, *România pe drumul construirii societăţii socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 26, Editura politică, Bucureşti, 1984, p. 219.

neguvernamentale (New York, septembrie 1983), Congresul Federației Mondiale a Asociațiilor pentru Națiunile Unite (Geneva, octombrie 1983), precum și numeroase alte seminarii, reuniuni și mese-rotunde, organizate de diferite organizații regionale și internaționale de tineret și studenți, au reprezentat contribuții importante la pregătirile pentru marcarea A.I.T.

La rîndul său, anul 1985 va consemna organizarea unor acțiuni cu largă participare internațională, consacrate problematicii Anului Internațional al Tineretului, între care : Congresul mondial al tineretului, sub egida U.N.E.S.C.O., la Barcelona, o conferință internațională și un festival artistic ale tineretului, în Jamaica etc., precum și alte acțiuni care se vor constitui în contribuții specifice la relevarea rolului tinerei generații în lumea contemporană, la dezbaterile și soluționarea problemelor esențiale ale epocii noastre. Trebuie subliniat, totodată, că, în același context, se va desfășura, în acest an, 1985, în Uniunea Sovietică, și Festivalul mondial al tineretului și studenților — manifestare tradițională chemată să dea expresie unității de acțiune a tinerei generații, a organizațiilor sale de diferite orientări politico-ideologice și religioase în lupta împotriva imperialismului, a politicii de înarmare și război, pentru salvagardarea păcii și securității în Europa și în lume, pentru asigurarea dezvoltării libere, independente a tuturor națiunilor lumii.

Promotoare a acestei valoroase inițiative internaționale, România a dat un adevărat exemplu și în ceea ce privește pregătirile pentru marcarea, în 1985, a Anului Internațional al Tineretului. În acest sens, încă din 1981, în țara noastră a fost creat Comitetul Național Român pentru Anul Internațional al Tineretului — organism larg reprezentativ, format din 107 membri provenind din rîndul diferitelor categorii socio-profesionale ale tineretului din toate județele țării, precum și din reprezentanți ai organizațiilor de tineret, studenți și copii, ai unor instituții și organisme centrale cu răspunderi în educarea și formarea tineretului. În baza Programului concret de măsuri și activități ce urmează a fi întreprinse înaintea și în timpul Anului Internațional al Tineretului, Comitetul Național Român a elaborat un Plan propriu de măsuri și acțiuni referitoare la : participarea responsabilă a tineretului la realizarea obiectivelor de dezvoltare economico-socială a patriei : asigurarea condițiilor optime de viață, pregătire și afirmare multilaterală a tineretului ; participarea tinerilor la organizarea și conducerea societății, la activitatea organelor colective de decizie ; intensificarea acțiunilor pentru pace și dezarmare, pentru înțelegere și largă colaborare internațională, în contextul campaniei desfășurate sub genericul „Tineretul României dorește pacea”. Încă de la constituirea sa, Comitetul Național Român s-a preocupat de asigurarea unei largi popularizări, în rîndul tinerilor, a conținutului rezoluțiilor O.N.U. referitoare la tinăra generație, a Programului concret de măsuri și activități și a celorlalte documente adoptate de Comitetul Consultativ al Organizației Națiunilor Unite pentru Anul Internațional al Tineretului. Se preconizează desfășurarea, în țara noastră, a unor largi acțiuni cu caracter politic, cultural-artistic și sportiv, turistic, organizarea de seminarii, mese-rotunde, expoziții consacrate pregătirii și marcării Anului Internațional al Tineretului.

Problematica Anului Internațional al Tineretului s-a aflat — la propunerea României — și pe ordinea de zi a sesiunii Adunării Generale a O.N.U. din 1984. La dezbaterile care au avut loc în Comitetul pentru problemele sociale, culturale și umanitare al Adunării Generale pe baza raportului prezentat de președintele Comitetului consultativ al O.N.U.

pentru A.I.T., tovarășul Nicu Ceaușescu, au luat cuvîntul reprezentanți ai 110 state membre ale organizației mondiale, ceea ce constituie o ilustrare a interesului major de care se bucură inițiativa românească în rîndul factorilor guvernamentali de pe toate continentele. La aceeași sesiune, țara noastră a elaborat și prezentat un proiect de rezoluție — căreia i s-au raliat în calitate de coautori alte 104 state — prin care s-a preconizat o gamă largă de acțiuni și măsuri în vederea pregătirii și marcării corespunzătoare a A.I.T., pentru transformarea acestuia într-un eveniment de referință în ceea ce privește angajarea O.N.U. în promovarea cooperării pe linie de tineret.

Este convingerea tineretului român că Anul Internațional al Tinerețului poate și trebuie să marcheze o etapă calitativ superioară în abordarea problematicii tineretului, să deschidă noi căi de acțiune în direcția ameliorării condiției tineretului, a creșterii aportului său la întreaga viață națională și internațională.

PUTERII POLITICE. INSTAURAREA REGIMULUI

REVOLUȚIONAR-DEMOCRATIC LA 6 MARTIE 1945

Într-o zi de 6 martie 1945, la ora 12, în capitala noastră, București, s-a petrecut un eveniment istoric. În acest moment, poporul român, prin intermediul puterilor politice, a luat în considerare și a decis să realizeze o schimbare fundamentală în structura și în funcționarea statului român. Acest lucru a fost posibil datorită faptului că, în timpul războiului, poporul român a suferit o înfrângere deosebit de dură, ceea ce l-a făcut să se gândească la schimbarea radicală a sistemului politic și social. În acest context, puterile politice au luat decizia de a iniția o revoluție democratică, care să conducă la instaurarea unui regim nou, bazat pe principiile democrației și libertății.

Decizia de a iniția o revoluție democratică a fost luată în urma unor discuții și negocieri între diferitele grupuri politice și sociale. În acest proces, s-a luat în considerare nevoia de a schimba radical structura și funcționarea statului român, astfel încât acesta să poată răspunde la cerințele poporului român. În acest scop, s-a decis să se realizeze o schimbare fundamentală în structura și în funcționarea statului român, ceea ce a dus la instaurarea unui regim nou, bazat pe principiile democrației și libertății.

Decizia de a iniția o revoluție democratică a fost luată în urma unor discuții și negocieri între diferitele grupuri politice și sociale. În acest proces, s-a luat în considerare nevoia de a schimba radical structura și funcționarea statului român, astfel încât acesta să poată răspunde la cerințele poporului român. În acest scop, s-a decis să se realizeze o schimbare fundamentală în structura și în funcționarea statului român, ceea ce a dus la instaurarea unui regim nou, bazat pe principiile democrației și libertății.

1. ÎNCEPUTUL REVOLUȚIunii DE ELIBERARE SOCIALĂ ȘI NĂȚIONALĂ, ANTIFASCISTĂ ȘI ANTIIMPERIALISTĂ

Revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă a început în anul 1944, în urma deciziei Comitetului Național de Eliberare, care a luat în considerare nevoia de a schimba radical structura și funcționarea statului român. În acest scop, s-a decis să se realizeze o schimbare fundamentală în structura și în funcționarea statului român, ceea ce a dus la instaurarea unui regim nou, bazat pe principiile democrației și libertății.

LUPTA MASELOR POPULARE PENTRU CUCERIREA PUTERII POLITICE. INSTAURAREA REGIMULUI REVOLUȚIONAR-DEMOCRATIC LA 6 MARTIE 1945

Înfăptuire definitorie pentru istoria contemporană a României, revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, declanșată prin insurtecția din August 1944, s-a desfășurat ca un proces istoric profund, complex și multilateral, cuprinzând o întreagă etapă istorică în care au fost rezolvate sarcini multiple, interdependente, ce au determinat conținutul și caracterul revoluției. Revoluția nu a fost urmarea conjuncturii istorice interne și internaționale concrete care, firește, și-a pus amprenta pe momentul declanșării, pe formele, metodele și ritmurile ei, ci rezultatul istoric necesar al unei îndelungate dezvoltări ascendente, al acumulării și maturizării condițiilor obiective și subiective ale trecerii societății românești într-un stadiu superior al permanenței sale devenirii.

Generată de profundele procese care exprimau necesitățile istorice de dezvoltare a României pe calea progresului, născută în condițiile maturizate în cadrul unei îndelungate evoluții economice, sociale și politice a societății românești și ale situației revoluționare create ca urmare a adâncirii, în anii celui de-al doilea război mondial, atât a antagonismelor de clasă, cât și a antagonismului ireductibil dintre națiunea română și dominația hitleristă, revoluția din România a fost un fenomen istoric social și național legic.

Gradul de dezvoltare atins de capitalism în România în preajma declanșării celui de-al doilea război mondial, dominația sa deplină, existența industriei mașiniste, a marii producții de mărfuri, dezvoltarea clasei muncitoare, cu o pondere apreciabilă în societate și în viața politică a țării, faptul că principala contradicție a societății era cea dintre această clasă și burghezie, existența, totodată, a unor acute și complexe contradicții în agricultură, făceau să se resimtă tot mai puternic necesitatea istorică obiectivă a unei profunde transformări revoluționare a societății.

1. ÎNCEPUTUL REVOLUȚIEI DE ELIBERARE SOCIALĂ ȘI NAȚIONALĂ, ANTIFASCISTĂ ȘI ANTIIMPERIALISTĂ

Relevind că „Semnalul revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă l-a constituit insurtecția armată, organizată și condusă de Partidul Comunist Român, în alianță cu alte forțe politice, precum și cu armata“, secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia, în cuvântarea rostită la Sesiunea solemnă comună din 22 august 1984 : „Înfăptuirea revoluției din august 1944 a constituit rezultatul luptei Partidului Comunist Român, de unire a clasei

muncitoare, a țărănimii, intelectualității, a tuturor forțelor naționale pentru apărarea intereselor întregului popor, a integrității și independenței patriei noastre”¹.

Contradicțiile sociale și sarcinile pe care revoluția le avea de îndeplinit în România după insurecție îi imprimau un caracter complex. Fiind vorba de o revoluție în mod necesar condusă de proletariat și cu o pondere mare în ea a intereselor maselor țărănești și ale altor categorii neproletare de oameni ai muncii, aceasta căpăta, în mod inevitabil, un caracter specific pentru stadiul respectiv de dezvoltare a societății românești. Era vorba de un proces revoluționar înfăptuit de mase foarte largi, menit să rezolve sarcini general-democratice și apoi socialiste, strins legate între ele, într-un ritm și într-o ordine de succesiune ce nu țineau de o determinare obiectivă dată dinainte, ci erau în funcție de împrejurările concrete interne și internaționale în care se desfășura.

Contradicțiile acumulate pe parcursul unei dezvoltări îndelungate au intrat într-o fază de puternică agravare în anii dictaturii militare-fasciste și ai dominației Germaniei hitleriste asupra României. Mutilarea teritoriului național în vara anului 1940, împingerea țării în război, contrar voinței poporului român, guvernarea dictatorială, dominația Germaniei naziste și soarta pe care aceasta o rezerva României în cadrul politicii sale europene, au făcut ca, pe prim-plan, să treacă sarcinile vitale cu caracter național și antifascist: restabilirea deplină a independenței și suveranității țării, lupta întregii națiuni împotriva imperialismului hitlerist. Tocmai importanța acestor sarcini și, totodată, stadiul de dezvoltare social-economică atins, existența premiselor materiale pentru o profundă transformare socială, natura contradicțiilor fundamentale ale societății românești și maturizarea forțelor sociale capabile să le rezolve, i-au conferit revoluției caracterul de eliberare națională și socială, antifascistă și antiimperialistă.

Declanșarea și dezvoltarea acestei revoluții au avut loc în împrejurări internaționale favorabile, caracterizate prin puternicele lovituri date Germaniei naziste de coaliția antihitleristă — a cărei forță principală a fost Uniunea Sovietică —, prin dezvoltarea puternică a luptei antifasciste a popoarelor și desfășurarea revoluțiilor populare într-un șir de state din Europa și Asia, precum și a unei deplasări spre stînga a vieții politice europene.

Momentul de început al revoluției din România l-a constituit actul istoric de la 23 August 1944, care a răsturnat pe cale insurecțională dominația celui de-al treilea Reich și guvernarea dictatorială, anihilind, pînă la sfîrșitul lunii august 1944, forțele hitleriste din Capitală și de pe întregul teritoriu de desfășurare a insurecției.

Națională și antinazistă prin țelurile sale și prin forțele care au înfăptuit-o, insurecția din August 1944 a realizat o cotitură radicală, cu caracter democratic, național și social. Ea a dat o puternică lovitură pozițiilor generale deținute de grupările cele mai reacționare ale burgheziei, al căror produs fusese dictatura răsturnată. În felul acesta, eliberarea țării de sub dominația Germaniei naziste prin răsturnarea dictaturii militare-fasciste pe calea insurecției — ale cărei forțe motrice au fost masele muncitorești și țărănești, inclusiv țăranii și muncitorii aflați sub arme —, a reprezentat mai mult decît o simplă schimbare de regim politic. Privită în perspectivă și luînd în considerare forțele motrice și influența decisivă a forțelor politice de stînga, insurecția din August 1944 a însemnat începutul revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă.

Rolul decisiv avut de clasa muncitoare, în frunte cu Partidul Comunist Român — unificatorul mișcării de rezistență, inițiatorul insurecției și principalul ei forță organizatoare și conducătoare —, hotărîrea maselor muncitoare de a merge mai departe pe calea unor importante și profunde transformări politice și sociale, capacitatea partidului comunist de a dirija energiile revoluționare ale națiunii au făcut ca revoluția să se dezvolte nemijlocit din mișcarea antifascistă a întregului popor. Astfel, insurecția din August 1944 a deschis poporului român calea spre realizarea năzuințelor sale multiseculare de libertate națională, independență, progres economic și social neîntrerupt, inscriindu-se în hronicul de aur al neamului drept chintesența istoriei românești. Dînd o apreciere de largă perspectivă acestui act crucial al istoriei noastre, secretarul general al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu, arăta că insurecția din August 1944 „a dus la cucerirea adevăratei independențe a patriei, la transformarea revoluționară, socialistă a României. Masele

¹ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Sesiunea solemnă comună a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Marii Adunări Naționale și Frontului Democrației și Unității Socialiste, consacrată împlinirii a 40 de ani de la înfăptuirea actului revoluționar de la 23 August 1944*, 22 august 1984, Editura politică, București, 1984, p. 7.

populare și-au dobândit, cu arma în mână, dreptul la libertate și neatințare, dreptul de a fi deplin stăpîni pe bogățiile naționale, de a-și făuri destinele potrivit intereselor și aspirațiilor proprii, precum și posibilitatea de a construi pe pămîntul patriei cea mai dreaptă și mai înaintată orînduire socială — orînduirea socialistă și comunistă”².

În urma victoriei insurecției, formațiunile politice democratice, care supraviețuiseră regimului dictaturii regale și celui antonescian, și-au reluat activitatea legală, afirmîndu-se și evoluînd în condiții de libertate. Își desfășoară activitatea legală Partidul Comunist Român, Partidul Social-Democrat, Frontul plugarilor, Uniunea patrioților, Partidul Socialist-Tărănesc, Uniunea Populară Maghiară — ca expozente ale intereselor maselor muncitoare și ale altor categorii sociale mijlocii —, precum și Partidul Național-Tărănesc și Partidul Național-Liberal, care exprima, în principal, interesele burgheziei și ale marilor proprietari de pămînt. Au fost eliminate din viața politică postinsurecțională rămășițele de extremă dreaptă, reduse la mici înjghebări prohitleriste, la grupări izolate de teroriști și diversioniști³.

Factorul principal care a asigurat întregii evoluții de după 23 August 1944 caracterul unei revoluții victorioase de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă a fost puternica angajare în luptă a maselor populare, larga lor organizare și acțiune hotărîtă pentru consolidarea și dezvoltarea cuceririlor dobîndite. Sub influența partidului comunist, masele populare, bucurîndu-se de drepturi și libertăți publice cum nu avuseseră pînă atunci, și-au croit drum larg pe scena politică a țării, unde se desfășura, cu o forță irezistibilă, un proces de continuă modificare a raportului forțelor de clasă.

Partidul Comunist Român era singurul partid politic care reușise să-și păstreze, pe lângă un număr important de cadre, o rețea de organizații regionale și județene, organizații de bază și nuclee de comuniști în mai multe întreprinderi și la sate. Principala sarcină organizatorică-politică care a stat în zilele imediat următoare în fața partidului comunist, abia ieșit din ilegalitate, a fost reorganizarea și refacerea, pe baze legale, a organizațiilor și a activității sale. Colectivul restrîns de conducere centrală, constituit în aprilie 1944, a fost lărgit cu o serie de militanți comuniști de frunte ieșiți din închisori și lagăre, ca Gh. Gheorghiu-Dej, Nicolae Ceaușescu, Teohari Georgescu, Alexandru Moghioroș ș.a. La mijlocul lunii septembrie lor li s-au adăugat la conducere Ana Pauker și Vasile Luca, întorși din emigrația în U.R.S.S.

Bizuiindu-se pe vechii militanți cu bogată experiență revoluționară, pe activitatea unor noi contingente revoluționare înrolate în partid în lunile imediat următoare insurecției, elemente hotărîte să acționeze fără șovăire pentru înfăptuirea politicii de dreptate socială, partidul comunist a reușit, în scurt timp, să-și reorganizeze și să-și completeze cele 12 comitete regionale, să treacă la consolidarea comitetelor județene existente și să constituie altele noi, să creeze comitete de partid în cele patru sectoare ale Bucureștiului, să elaboreze o nouă orientare politică, corespunzătoare etapei istorice. Au fost publicate numeroase documente de partid, declarații, apeluri, manifeste. Cadre din aparatul central și din organele locale, presa partidului au desfășurat o intensă muncă politică de masă, explicînd poziția partidului comunist față de evenimente și față de problemele aflate la ordinea zilei. Pe lângă ziarul „România liberă”, care apăruse legal la 24 august, au început să reapară „Scînteia”, organul central de presă al P.C.R. (la 21 septembrie 1944), numeroase alte ziare regionale și județene de partid.

Partidul Social-Democrat, de asemenea, și-a reorganizat și întărit rîndurile, a început să desfășoare activitate în mase. În rîndurile sale activau muncitori, numeroase cadre didactice, funcționari și alte elemente din rîndul categoriilor mijlocii ale populației, iar în conducerea partidului predominau cadrele revoluționare de stînga, fapt ce reprezenta o cheazăsie că P.S.D. va continua să militeze și pe mai departe pentru dezvoltarea și consolidarea unității cu partidul comunist, pentru transformarea revoluționară a societății românești. La 24 august 1944 a apărut primul număr al ziarului „Libertatea”, organ central al P.S.D., iar ulterior o serie de publicații ale organizațiilor sale locale.

O mare însemnătate pentru evoluția evenimentelor revoluționare au avut unitatea de acțiune a forțelor muncitorești și dezvoltarea colaborării dintre Partidul Comunist Român și Partidul Social-Democrat, realizată în cadrul acțiunilor comune pentru înfăptuirea celor mai urgente sarcini și apoi în rezolvarea unor probleme social-politice fundamentale ale societății românești.

² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 18, Editura politică, București, 1979, p. 578.

³ 6 Martie 1945, Editura politică, București, 1982, p. 42.

Pe baza Frontului Unic Muncitoresc, încheiat în aprilie 1944 între P.C.R. și P.S.D., muncitorii și alte categorii de salariați din numeroase întreprinderi industriale și-au creat, încă în zilele insurecției, organizații sindicale unice și comitete de fabrică. Clasa muncitoare a înaintat, în continuare, rapid pe calea organizării ei politice și sindicale, asigurându-și, pe lângă influența politică și socială, și capacitatea organizatorică pentru a păși cu succes în fruntea luptei revoluționare a maselor.

La 1 septembrie 1944 delegațiile C.C. al P.C.R. și C.C. al P.S.D. au decis, în cadrul unei ședințe comune, înființarea Comisiei de organizare a sindicatelor unice din România. În rezoluția adoptată de această comisie se arată că organizarea sindicală se va face pe baza principiilor luptei de clasă, internaționalismului proletar și autonomiei mișcării sindicale. Acțiunea de organizare a muncitorimii în sindicate unice s-a desfășurat paralel cu cucerirea din mers, pe întreg frontul muncii, a unor revendicări comune.

Țărănimia, care reprezenta majoritatea populației țării, avea de spus, alături de clasa muncitoare, un cuvânt hotărâtor în desfășurarea revoluției. De aceea, partidul comunist a sprijinit organizarea comitetelor sătești și dezvoltarea organizațiilor Frontului plugarilor, care au adus o contribuție importantă la mobilizarea țărănimii la acțiuni cu caracter politic și social.

În rindurile tineretului acționau organizații ale principalelor partide politice din țară. Partidul comunist a sprijinit reorganizarea, pe baze legale, a Uniunii Tineretului Comunist și a îndrumat activitatea ei. Această organizație, care avea în fruntea conducerii sale pe comunistul încercat Nicolae Ceaușescu, cuprindea elementele cele mai avansate și mai combative din rindurile tinerilor muncitori și țărani, ale studenților și elevilor. La începutul lui septembrie 1944, între Uniunea Tineretului Comunist și Uniunea Tineretului Socialist s-a încheiat frontul unic pe baza unei platforme cuprinzând obiectivele luptei revoluționare din acea etapă, precum și revendicări specifice tinerei generații.

O atenție deosebită a manifestat partidul comunist față de intelectuali, relevând rolul lor important în viața social-politică a țării. Numeroși oameni de știință, ingineri, medici, scriitori, cadre didactice, artiști s-au încadrat în partidele muncitorești și în diverse organizații democratice, au participat la lupta maselor populare.

În noua etapă a luptei revoluționare, partidul comunist a continuat, cu aceeași consecvență, munca sa în rindul păturilor de bază ale naționalităților conlocuitoare, pentru a le mobiliza la luptă alături de masele muncitoare ale întregului popor. El a îndrumat și sprijinit din punct de vedere politic dezvoltarea organizației democratice a oamenilor muncii maghiari — Madosz (denumită, din octombrie 1944, Uniunea Populară Maghiară). Numeroși cetățeni aparținând diverselor categorii și păături sociale, animați de sentimente patriotice și democratice, au intrat în Uniunea patrioților și în Apărarea patriotică, organizații cu caracter larg de masă, democratic, antifascist, care au acționat în anii dominației Germaniei naziste și ai regimului dictaturii antonesciene, sub îndrumarea politică a partidului comunist.

Conducind lupta revoluționară, partidul comunist și-a extins activitatea în rindurile armatei, în vederea atragerii ei de partea maselor de oameni ai muncii și a forțelor politice progresiste, pentru ca cercurile burgheze retrograde să n-o poată folosi în eventualele încercări de a înăbuși revoluția cu forța armelor. În cadrul aparatului central al partidului și în organizațiile sale locale au fost înființate resoarte militare, iar în redacția ziarului „Scinteia”, o secție pentru problemele armatei. Poziția partidului comunist privind rolul armatei în noile condiții istorice era popularizată în unitățile de pe front prin intermediul presei, al comuniștilor înrolați voluntar, prin scrisorile pe care le trimiteau militarilor organizațiile de masă și numeroși oameni ai muncii, prin delegațiile care însoțeau caravanele cu daruri trimise ostașilor de Apărarea patriotică.

Orientarea unui număr tot mai mare de oameni ai muncii spre organizațiile create de partidul comunist sau spre cele cu care acesta colabora, demonstra influența sa politică crescândă și autoritatea de care se bucura în mase. Prin organizațiile sale și prin sistemul de organizații politice și profesionale democratice — Uniunea patrioților, Frontul plugarilor, Apărarea patriotică, Sindicatele unice, Uniunea Tineretului Comunist, Madosz-ul —, partidul comunist a reușit să facă cunoscută linia sa politică în rindurile unor păături largi ale populației, pe care le-a antrenat la activitatea revoluționară.

Vechile partide burgheze, național-țărănești și național-liberal, care se aflaseră într-o anumită opoziție față de dictatura antonesciană și militaseră pentru o politică externă prooccidentală, au trecut la reorganizarea rindurilor, extinzându-și activitatea. Participarea la Blocul Național Democratic și la acțiunea de scoatere a țării din războiul hitlerist le-a permis să-și sporească temporar influența în viața politică a țării. Partidul Național-Țărănesc, condus de Iuliu Maniu, și-a regrupat

și reactivizat cadrele, preocupându-se intens de atragerea a noi aderenți. Primele manifestări ale acestui partid, înscriindu-se în acțiunea guvernului de organizare a luptei împotriva hitleristilor și horthystilor pentru eliberarea părții nord-vestice a țării, au anihilat parțial impopularitatea acumulată de P.N.Ț. în rindurile maselor și i-au înlesnit, inițial, să-și consolideze poziția.

Partidul Național-Liberal, prezidat de C.I.C. Brătianu, s-a raliat din ce în ce mai mult orientărilor și acțiunilor P.N.Ț. Acest fapt, cit și slaba activitate ce l-a caracterizat, au plasat P.N.L., de la început, pe planul al doilea în rindul forțelor politice burgheze.

Experiența în opera de guvernare și influența pe care o aveau în aparatul administrativ al țării, în rindurile liber profesioniștilor și a unei părți a intelectualității, precum și sprijinul economic din partea claselor exploatatoare, făceau din P.N.Ț. și P.N.L., în condițiile anului 1944, o forță politică spre care gravitau și anumite categorii de cetățeni din rindul păturilor muncitoare ale populației.

Deși între partidele burgheze și cele muncitorești existau deosebiri ideologice și programatice radicale, ele au continuat o vreme să conlucreze în guvern și după doborârea dictaturii militare-fasciste, în special în probleme privind lupta împotriva trupelor hitleriste și horthyste, pentru restabilirea drepturilor și libertăților burgheze și revenirea la un regim social-politic constituțional. Dar, pe măsura îndeplinirii acestor obiective, s-au manifestat din ce în ce mai mult divergențele față de celelalte probleme social-politice aflate la ordinea zilei. Dacă partidele burgheze, monarhia, cercurile conservatoare considerau, din punct de vedere intern, actul din August 1944 ca punct final al acțiunii înfăptuite, urmînd ca totul să reîntre, în esență, în tiparele social-politice anterioare dictaturii instaurate de Carol al II-lea, forțele revoluționare, progresiste și democratice orientau tot mai puternic procesul revoluționar spre înfăptuirea ansamblului sarcinilor sociale și naționale cerute imperios de legile dezvoltării societății. Confruntarea acută dintre cele două tabere devenea o trăsătură distinctivă a vieții politice.

2. SITUAȚIA INTERNĂ ȘI INTERNAȚIONALĂ A ROMÂNIEI

În condițiile desfășurării revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, România a cunoscut evoluții complexe, atît pe planul situației interne, al raporturilor dintre forțele participante la guvernare, cit și pe planul situației sale internaționale, a cărei caracteristică principală devenise participarea la războiul antihitlerist și necesitatea reglementării — în acest context, în primul rînd — a raporturilor cu puterile coaliției antihitleriste.

În seara zilei de 23 august 1944, forțele politice și militare antihitleriste, reprezentînd partidele muncitorești, cercurile palatului regal, principalele partide politice burgheze și armata, au alcătuit noul guvern. Înlăturarea guvernului condus de Ion Antonescu, întoarcerea armelor împotriva Germaniei hitleriste, sarcinile principale pe care noul guvern le și înfăptuia, imprimau o cotitură hotărîtă, pe toate planurile, politicii interne și externe a țării. Baza politică a guvernului o constituia Blocul Național Democratic, alcătuit din cele patru partide politice care, în acel moment, jucau un rol primordial în viața politică a țării. Avînd în vedere influența și legăturile acestor partide în alte sectoare social-politice și în armată, acțiunea antihitleristă a guvernului se sprijinea pe toate forțele naționale nefasciste ale României.

Noul guvern, instaurat la 23 august 1944, era prezidat de generalul Constantin Sănătescu. Forul său de orientare politică generală îl alcătuiău cei patru miniștri de stat fără portofoliu, reprezentînd partidele din B.N.D. — Lucrețiu Pătrășcanu (P.C.R.), care deținea și interimatul la Ministerul Justiției, Constantin-Titel Petrescu (P.S.D.), Iuliu Maniu (P.N.Ț.) și C.I.C. Brătianu (P.N.L.). Departamentele erau deținute de militari și de unii specialiști civili. Pentru prima dată în istoria țării, la guvern participau reprezentanții celor două partide ale clasei muncitoare, P.C.R. și P.S.D.

Prin declarația publicată în ziua de 24 august, guvernul se angajase să înfăptuiască un regim democratic, în care libertățile publice și drepturile cetățenești să fie garantate și respectate, să asigure participarea României la războiul antihitlerist. Anunțînd că a acceptat armistițiul oferit de Națiunile Unite și că era hotărît să acționeze pentru eliberarea părții de nord-vest a țării, guvernul declara că „România consideră de azi înainte Națiunile Unite ca națiuni prietene”.

Una dintre primele măsuri luate de guvern a fost adoptarea decretelor de amnistie generală și de desființare a lagărelor de concentrare⁴, în baza cărora au fost

⁴ Colecțiunea de legi și regulamente, tomul XII, 1944, 1—31 august 1944. Decretele nr. 442 și nr. 443 din 23 august 1944.

eliberați din închisori și lagăre comunisti și alți luptători antifasciști, precum și ceilalți cetățeni, civili și militari, condamnați prin legile excepționale din anii 1940—1944 pentru manifestări și acțiuni potrivnice dictaturii militare-fasciste, războiului și dominației hitleriste. Amnistia a cuprins și pe muncitorii și țăranii care suferiseră condamnări pentru opoziția față de legile și ordonanțele de reglementare a muncii și față de obligațiile ce li se impuseseră. Ea s-a extins, de asemenea, asupra unei mari părți dintre cei condamnați prin diverse legi antidemocratice din anii 1918—1940, care îngreunau drepturile și libertățile cetățenești.

La 31 august 1944, printr-un alt decret, au fost repuse în vigoare dispozițiile Constituției burghezo-democratice din 1923 cu privire la drepturile cetățenilor și la exercitarea puterilor în stat. Tuturor cetățenilor, fără deosebire de origine etnică, limbă, religie și de clasă socială, le-au fost recunoscute egalitatea în fața legilor, precum și dreptul de întrunire și asociere, libertatea presei, a cuvintului și a conștiinței. Au fost abolite toate dispozițiile întemeiate pe discriminări de natură etnică sau religioasă.

Punerea în vigoare a dispozițiilor constituționale a creat cadrul juridic care înlesnea organizarea activității de stat pe baze democratice și manifestarea liberă a cetățenilor, a partidelor și organizațiilor politice și profesionale democratice. Există, așadar, un cadru constituțional care oficializa ceea ce se tradusese în fapt ca urmare a victoriei insurecției naționale antifasciste — legalizarea partidelor politice, inclusiv trecerea în legalitate, după două decenii de interdicție, a partidului comunist și a tuturor celorlalte organizații revoluționare. În condițiile noului raport de forțe survenit după 23 august, masele populare au imprimat un spirit combativ și eficient exercitării drepturilor democratice prevăzute în legislația repusă în vigoare de noul guvern.

Prefacerile profunde pe calea cărora pornise România se produceau în plină desfășurare a celui de-al doilea război mondial, fapt esențial ce își puna amprenta asupra tuturor laturilor vieții statelor implicate. În aceste condiții, sarcinile primordiale ale noului guvern au constat în alungarea trupelor hitleriste de pe teritoriul patriei și eliberarea de sub ocupația horthysto-hitleristă a părții de nord-vest a țării, democratizarea vieții publice, lichidarea completă, pe plan politic și juridic, a sechelelor dictaturii militare-fasciste, încheierea armistițiului cu Națiunile Unite. Precizând aceste sarcini ale guvernului ca obiective care determinau participarea partidului comunist la formațiunea guvernamentală, declarația C.C. al P.C.R. din 24 august 1944 arăta: „Încheierea imediată a armistițiului, scoaterea României din Axă și curățirea teritoriului românesc de ocupația hitleristă, instaurarea unui regim de drepturi și libertăți publice, acestea sînt unele din obiectivele pe care C.C. al P.C.R. le-a fixat încă din septembrie 1941. Aceste obiective, care formează programul actualului guvern, constituie temeiul participării Partidului Comunist din România în cadrul politicii de Bloc Național, în actuala formațiune guvernamentală”⁵.

Intrarea României în războiul antihitlerist a fost consecința unei hotărâri suverane a statului român, consemnată în documente emanînd de la factorul constituțional de atunci al țării, de la guvern și de la organele de conducere ale armatei și tradusă în fapt prin acțiunea armatei române, cu sprijinul larg al populației. Proclamația regală, formulată în termeni asupra cărora se căzuse de acord cu reprezentanții celor patru partide din B.N.D., a fost transmisă în seara zilei de 23 august ca primul document de stat de după înlăturarea guvernului antonescian; ea conținea implicit și comunicarea hotărârii de a purta războiul antihitlerist alături de Națiunile Unite, precizînd: „Alături de armatele aliate și cu ajutorul lor, mobilizînd toate forțele națiunii, vom trece hotarele impuse prin actul nedrept de la Viena, pentru a elibera pămîntul Transilvaniei noastre de sub ocupația străină”⁶.

În noaptea de 23 spre 24 august 1944 noul șef al Marelui Stat-Major, generalul Gheorghe Mihail, a emis o directivă operativă care preciza ca obiectiv politic al acțiunii încetarea luptei alături de armatele germane „în scopul de a obține pacea de la Națiunile Unite și de a reîncepe lupta alături de forțele armate ale acestora pentru eliberarea Ardealului de Nord”⁷.

Războiul dintre România și Germania nazistă devenise un fapt implinit. Folosind canalul de legătură existent — misiunea diplomatică a României în Turcia —, noul ministru de externe român, Grigore Niculescu-Buzești, a transmis, la 24 august,

⁵ „România liberă”, nr. 11 din 24 august 1944.

⁶ *Ibid.*

⁷ Arhiva Ministerului Apărării Naționale (în continuare: Arhiva M. Ap. N.), dosarul nr. 457/106, filele 34—39.

ora 4 dimineața, telegrama nr. 1⁸, în care cerea să se aducă imediat la cunoștință guvernelor principalelor puteri ale coaliției antihitleriste înlăturarea guvernului antonescian și formarea noului guvern de „uniune națională”, care are „intențiunea de a se semna imediat armistițiul și de a contribui, cu toate forțele, la eliminarea de pe întreg teritoriul român a germanilor”. În aceeași zi, printr-o proclamație către populația țării difuzată după amiază la radio, guvernul român a anunțat oficial că, împotrivindu-se acțiunii țării noastre, „Germania s-a pus în stare de război față de România”⁹.

Odată cu declanșarea insurecției și cu intrarea României în război împotriva Germaniei naziste, toate resursele umane și materiale ale țării au fost mobilizate în vederea rezolvării sarcinilor legate de lupta pentru eliberarea părții nord-vestice a țării, de participarea la războiul antihitlerist până la victoria finală. Curățirea teritoriului de trupele hitleriste, restabilirea independenței și suveranității depline a României — grav lezate în conținutul lor de pe urma dominației fasciste —, garantarea posibilităților de dezvoltare pașnică, democratică prin înfringerea definitivă a hitlerismului, constituiau scopuri de război ce corespundeau în cel mai înalt grad intereselor de stat ale României, ale întregii națiuni.

Adeziunea largă a maselor, sprijinul hotărât pe care l-au acordat războiului împotriva Germaniei hitleriste și Ungariei horthyste — formă superioară, principală a luptei antifasciste a întregului popor —, eforturile deosebite depuse în această direcție de clasa muncitoare, concordanța deplină dintre acțiunea armatei și interesele maselor populare, legătura strinsă dintre sarcinile războiului și perspectivele dezvoltării libere și democratice a țării au imprimat participării României la războiul antihitlerist trăsăturile unui război popular.

Întregul proces de întoarcere a armelor de către armata română, operațiile ei de curățire a teritoriului de trupele hitleriste și de acoperire a frontierelor, precum și primele acțiuni de cooperare directă cu marile unități sovietice s-au desfășurat în condițiile în care convenția de armistițiu nu fusese încă încheiată. Dar, pe baza informațiilor primite, referitoare la evenimentele din România, guvernul sovietic a reafirmat, printr-o declarație din 25 august 1944 a comisarului poporului pentru afacerile externe, poziția sa cu privire la scopurile operațiunilor militare și respectarea independenței României, precizând că unitățile române care vor trece la luptă împotriva hitleriștilor nu vor fi capturate sau dezarmate. În interpretarea guvernului român, această declarație, corelată cu declararea de către România a războiului împotriva Germaniei naziste, constituia, până la semnarea armistițiului, cadrul juridic al relațiilor româno-sovietice, în special în ceea ce privește purtarea în comun a războiului. Folosind canalul de legătură prin Turcia, Ministerul Afacerilor Externe al României a cerut, printr-o telegramă din 28 august 1944, să se comunice ambasadorului U.R.S.S. la Ankara, printre alte puncte, următoarele: „3. Începând din ziua de 24 august, ora 4 dimineața, România se află în stare de război cu Germania... 4. Guvernul român a luat act cu satisfacție de declarațiunea [lui] Molotov făcută la 25 august. Condițiunea formulată de acesta pentru ca trupele române să nu fie dezarmate după ce au încetat lupta împotriva armatelor sovietice este realizată prin faptul intrării României în războiul împotriva Germaniei. Astfel fiind, guvernul român roagă ca toate trupele române care au fost până acum dezarmate să fie reînarmate și puse la dispoziția sa pentru acțiunea împotriva Germaniei, potrivit promisiunii guvernului sovietic... 7. Guvernul român, care se găsește de pe acum în situațiunea de fapt a cobeligeranței, dorește a i se recunoaște de către Națiunile Unite calitatea de aliat”¹⁰.

La începutul lunii septembrie a fost precizată oficial și situația relațiilor dintre România și Ungaria. Guvernul român a adoptat, la 30 august 1944¹¹, hotărîrea de a nu lua inițiativa unei declarații de război împotriva Ungariei, avînd în vedere asentimentul Marilor Puteri în sensul acceptării caracterului nejust al dictatului de la Viena din 30 august 1940 neluat, însă, în considerare de guvernul ungar. Deoarece trupele horthyste au opus rezistență primelor unități române care au depășit, încă în zilele de 30—31 august 1944, linia vremelnică de demarcație din Podișul Transilvaniei (simbolic, faptul se producea exact la 4 ani de la impunerea Dictatului), iar apoi au participat la atacurile trupelor germane împotriva forțelor române, ministrul de externe român a comunicat, în declarația publicată în presă, la 9 septembrie 1944,

⁸ Arhiva Ministerului Afacerilor Externe (în continuare : Arhiva M.A.E.), dosarul nr. 71/939, E 9, fila 32.

⁹ „România liberă”, nr. 12 din 26 august 1944.

¹⁰ Arhiva M.A.E., dosarul nr. 71/939, E. 9. XX, filele 36—37.

¹¹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 103, dosarul nr. 8 464, fila 4. Stenograma ședinței Consiliului de Miniștri din 30 august 1944.

că „Guvernul român constată că prin această nouă agresiune Ungaria s-a pus în stare de război cu România“.

Intrarea României în război împotriva Germaniei hitleriste și a Ungariei horthyste a fost, prin urmare, determinată de necesitatea apărării intereselor naționale ale țării și de hotărîrea poporului român de a-și aduce contribuția la zdrobirea fascismului. Ea a constituit un act de voință al poporului român, act înlesnit, totodată, de evoluția situației internaționale, a situației generale de pe fronturi.

Delegația guvernamentală română, împuternicită să semneze armistițiul cu Națiunile Unite, a sosit la Moscova la 29 august 1944. Punctul de vedere și mandatul delegației române era că România, prin însuși actul istoric de la 23 August 1944, a acceptat și se găsea de fapt în stare de armistițiu cu Națiunile Unite, avînd ca punct de referință propunerile sovietice și prevederile asupra cărora se purtasera negocieri înainte de 23 august 1944 la Stockholm și Cairo. Dar încheierea actului care să consfințească starea de fapt a fost întîrziată pînă la punerea definitivă de acord a textului între guvernele U.R.S.S., S.U.A. și mai ales al Marii Britanii. Delegația română și-a putut prezenta observațiile la proiectul textului de armistițiu abia la 12 septembrie, dar ele nu au fost puse în dezbatere, trecîndu-se în aceeași zi la semnarea convenției de armistițiu. Din partea română, armistițiul a fost semnat de: Lucrețiu Pătrășcanu, general adj. Dumitru Dămăceanu, Barbu Știrbei și Ghiță Pop. Din însărcinarea guvernelor U.R.S.S., S.U.A. și Regatului Unit al Marii Britanii, mandatarele Națiunilor Unite, convenția de armistițiu a fost semnată de mareșalul Uniunii Sovietice, Rodion Malinovski, comandantul Frontului II Ucrainean.

Convenția de armistițiu dintre guvernul român și guvernele Națiunilor Unite preciza data și ora (24 august 1944, ora 4 a.m.) întoarcerii armelor de către România împotriva Germaniei hitleriste și a sateliților acesteia, considera dictatul de la Viena ca nul și neavenit. Prin convenția de armistițiu, România se angaja să pună la dispoziția aliaților, pe întreaga durată a războiului antihitlerist, efective de cel puțin 12 divizii de infanterie, să asigure transportul și aprovizionarea trupelor aliate (sovietice) care staționau sau erau în trecere spre front, să dezarmeze și să interneze forțele inamice de pe teritoriul României. Se stipulau, de asemenea, o serie de obligații ce reveneau României, inclusiv în domeniul economic, implicînd și plata unei despăgubiri către U.R.S.S. în valoare de 300 milioane dolari S.U.A. la valuta din 1938, sumă plătitibilă în bunuri ale economiei naționale.

Controlul îndeplinirii obligațiilor asumate de România prin convenția de armistițiu urma să fie efectuat de comisia aliată (sovietică) de control, al cărei președinte a fost desemnat mareșalul Rodion Malinovski, comandantul Frontului II Ucrainean, avînd ca locțiitor pe generalul I. U. Susaikov. Pe toată perioada războiului întreaga activitate economică și administrativă, poșta și telecomunicațiile, conținutul tuturor publicațiilor, emisiunilor radiodifuziunii și al celorlalte mijloace de propagandă în masă treceau sub controlul acestei comisii.

În urma perfectării cooperării armate româno-sovietice, cele două armate române de pe front fiind subordonate din punct de vedere operativ comandamentului Frontului II Ucrainean, prin încheierea, la 25 septembrie 1944, a protocolului militar între Marele Stat Major român și Comandamentul Frontului II Ucrainean¹² și a semnării, la 12 septembrie 1944, a convenției de armistițiu între România și Națiunile Unite, sarcinile inițiale militare și diplomatice pentru care fusese constituit guvernul prezidat de generalul C. Sănătescu fuseseră în linii mari realizate.

3. LUPTA MASELOR POPULARE PENTRU UCERIREA PUTERII POLITICE. INSTAURAREA REGIMULUI REVOLUȚIONAR-DEMOCRATIC

Înfăptuirea unora dintre obiectivele de interes național pe care guvernul se angajase să le realizeze (alăturarea la coaliția Națiunilor Unite, încheierea armistițiului), realizarea în mare măsură a altora (lupta armatei române alături de armatele coaliției antihitleriste pentru eliberarea întregului teritoriu național, crearea unui cadru juridic corespunzător unei vieți democratice), au condus la apariția unui proces de delimitare, în sinul coaliției guvernamentale, a unor poziții distincte ale diverselor forțe politice ale societății românești, față de probleme ale politicii interne care vizau perspectiva dezvoltării social-economice și politice a României și care căpătau ascendență în ansamblul chestiunilor cu care era confruntată țara. De o parte, se situau partidele muncitorești, care acționau în front unic, interesate în înfăptuirea unor profunde prefaceri social-politice, menite să des-

¹² Arhiva M. Ap. N. — M. St. M., dosarul nr. 3/44, filele 164—167.

chidă noi perspective de dezvoltare a patriei ; de cealaltă parte, partidele burgheze, național-tărănesc și național-liberal, al căror obiectiv îl constituia revenirea la rîndurile anterioare instaurării dictaturii regale și, de aici, evitarea oricăror reforme structurale considerate ca inoportune în perioada ducerii războiului antihitlerist și a pregătirii tratatului de pace.

Purificarea vieții politice și a aparatului de stat, ca și aplicarea în practică a tuturor măsurilor care aveau ca scop democratizarea vieții politice — obiective de mare interes ale perioadei imediat postbelice — erau concepute de P.C.R. ca acțiuni înfăptuite de autoritățile centrale sau locale, în strînsă conlucrare cu populația care putea să dea un ajutor masiv.

Partidele burgheze se pronunțau pentru epurarea elementelor care, prin activitatea lor, au îngăduit instaurarea dictaturii antonesciene, a colaboraționiștilor și a trădătorilor de țară, dar căutau să elimine de la înfăptuirea acestora, și, în general, din viața politică, masele populare și, totodată, să impună, în legile de sancționare a acestora, și prevederi prin care urmăreau plata unor polițe mai vechi adversarilor politici. Întreaga lor atitudine față de problemele sociale și politice interne era străbătută de teama față de acțiunea maselor populare care, antrenate cu toată vigoarea în luptele politice, cereau înfăptuirea unor largi reforme social-politice și economice.

Influența pe care o exercitau asupra majorității membrilor guvernului Sănătescu, coroborată cu eforturile de a îndepărta masele populare de viața politică, erau menite să faciliteze respingerea oricăror proiecte de măsuri sau reforme care ar fi afectat vechile rînduiri burgheze, să asigure menținerea sau instalarea, în diferite funcții sau posturi de conducere, a oamenilor lor de încredere. Consecința acestor deosebiri de vederi a fost nerezolvarea, de către guvernul Sănătescu, în mod corespunzător și în ritm susținut, a problemei „răspunderilor” și a epurății.

Atitudini deosebite s-au conturat, cu timpul, și în ceea ce privește rolul și misiunea guvernului și a Blocului Național Democratic. Partidele burgheze considerau guvernul Sănătescu ca un guvern tranzitoriu, a cărui misiune se va termina odată cu sfîrșitul războiului și cu încheierea păcii, iar Blocul Național Democratic ca singura coaliție de forțe care putea susține guvernul în înfăptuirea problemelor curente ale țării, înțelegînd însă prin aceasta doar chestiunile care decurgeau din protocolul încheiat la înființarea B.N.D.¹³ „Dincolo de acest bloc — scria ziarul „Dreptatea”, reluînd declarațiile anterioare ale șefului P.N.Ț. — se poate spune că nu există politicește nici o formațiune posibilă”, că „orice alte înjghebări politice viitoare” nu pot activa decît „cu respectul implicit al principiilor cuprinse în protocolul înscălit de cele patru partide”¹⁴.

Pe o poziție diametral opusă, Partidul Comunist Român și, alături de el, Partidul Social-Democrat apreciau că, pentru rezolvarea problemelor complexe ale epocii, devenise necesară lărgirea coaliției forțelor politice cu noi formațiuni care își puteau aduce contribuția la sporirea efortului de război, la îndeplinirea prevederilor Convenției de armistițiu. „Guvernul actual și Blocul Național Democratic, care și-au încheiat rolul prin semnarea armistițiului — se arăta în manifestul F.U.M., al Sindicatelor unice și al Uniunii patrioților, publicat la începutul lunii octombrie 1944 —, nu mai sînt expresia voinței și intereselor maselor largi ale poporului și nu se bucură de încrederea țării. B.N.D. a rămas prea strîmt, el nu cuprinde toate forțele democratice ale țării”¹⁵.

Organizarea maselor muncitoare de la orașe și de la sate, impunerea pe cale revoluționară, prin acțiunea conjugată a maselor și a reprezentanților lor din guvern, a unor revendicări democratice, lărgeau continuu frontul de acțiune al revoluției. Masele organizate au irumpt cu o forță nestăvilită în viața politică, au determinat inițierea sau accelerarea adoptării unei noi legislații democratice, au înlăturat din aparatul administrativ de stat local sau din conducerea unor întreprinderi elementele vechiului regim, au impus pe reprezentanții lor.

În aceste condiții, la sfîrșitul lunii septembrie 1944, C.C. al P.C.R. a lansat proiectul de platformă al Frontului Național Democrat¹⁶, propus ca program de acțiune tuturor partidelor și organizațiilor politice democratice. Inspirată din realitățile sociale, economice și politice ale României, din raportul de forțe existent la acea dată pe plan intern și internațional, Platforma constituia un program de măsuri general-democratice menit să asigure lichidarea rămășițelor vechiului regim dictatorial și întronarea unei reale democrații. „Nu o platformă de clasă, un punct de

¹³ „Dreptatea”, nr. 10 din 6 septembrie 1944. Declarațiile făcute de Iuliu Maniu agenției „Britanova”.

¹⁴ „Dreptatea”, nr. 14 din 10 septembrie 1944.

¹⁵ „Scînteia”, nr. 17 din 7 octombrie 1944.

¹⁶ „Scînteia”, nr. 4 din 25 septembrie 1944.

vedere al unui partid, ci interesul general și larg înțeles al întregului popor român își găsește formularea în această platformă” — aprecia Lucrețiu Pătrășcanu, referindu-se la noul program de acțiune elaborat de partidul comunist¹⁷. Dintre transformările social-economice se detașa înfăptuirea reformei agrare, menită să lichideze una din principalele frâne ale progresului social și să creeze, între altele, condiția esențială a încheierii alianței dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare, forța socială capabilă să asigure instaurarea unui regim revoluționar-democratic și adoptarea unor măsuri în favoarea maselor muncitoare.

În urma ședinței comune a delegațiilor Comitetelor Centrale ale P.C.R. și P.S.D., la 2 octombrie 1944 s-a adoptat o platformă a Frontului Unic Muncitoresc, la care și-au dat adeziunea Comisia centrală de organizare sindicală, U.T.C., Frontul plugarilor (inclusiv organizațiile sale din partea nord-vestică a țării), Partidul Socialist-Țărănesc, conducerea Societății scriitorilor români, Madosz-ul, organizația democratică antifascistă a femeilor ș.a.

Publicarea Platformei F.N.D., a altor documente programatice ale diverselor partide politice, confruntarea de idei în jurul prevederilor acestora au reliefat și mai mult antagonismele politice existente între partidele grupate în B.N.D. Campania de presă era dublată de manifestațiile de stradă, punind tot mai pregnant în evidență superioritatea partidelor muncitorești, recunoscută de însuși oficiul P.N.T.: „Partidele de extremă stîngă — aprecia „Dreptatea” — au o capacitate superioară în ceea ce privește mobilizarea străzii. Este un avantaj — stilul de luptă pe cale a se aclimatiza, această posibilitate, de a dispune la un loc și la un moment dat de mase ofensive”¹⁸.

Propunerea partidului comunist de a se forma un „guvern strict politic” în locul celui instalat la 23 august 1944, lărgit cu reprezentanți ai altor partide și organizații, a fost respinsă de C. I. C. Brătianu și I. Maniu, care au adoptat, la rîndul lor, o poziție comună. Ei apreciau că „problema nu e a schimbării cabinetului Sănătescu”, ci „realizarea unei unități mai adînci a blocului”, care însă nu putea fi înfăptuită prin lărgirea lui, pentru că „o asemenea formulă nu este posibilă, nici utilă, căci divergențele politice ar lua o mai mare acuitate transportate în interiorul cabinetului”¹⁹.

Constituirea, la 12 octombrie 1944, a Consiliului Național al F.N.D. și denunțarea în aceeași zi, a Blocului Național Democrat de către reprezentanții P.C.R. și P.S.D. au fost hotărîtoare pentru adoptarea de către partidele politice burgheze a unor poziții identice față de problemele guvernării. Ca urmare a consfăturilor Delegației permanente a P.N.L. și a Biroului politic al P.N.T., s-a ajuns la „o perfectă incidență a țărilor politice” conservatoare a celor două partide, care exprimau o identitate de vederi evidentă nu numai din spiritul lor, dar chiar dintr-o redactare aproape identică. Realizarea acestui acord asupra unui program de înfăptuiri imediate opuse programului F.N.D. evidențiază o înțelegere concertată a acestor partide, apropierea pînă la identificare a pozițiilor P.N.L. de acelea ale P.N.T. și constituirea unei opoziții față de tot ceea ce putea afecta, atunci sau ulterior, menținerea nealterată a rînduiri burgheze.

S-au conturat astfel două linii politice opuse: cea a forțelor democratice, grupate în Frontul Național Democrat, care reclamau puterea, propunînd o formulă de guvernare care să includă P.C.R., P.S.D., Uniunea patrioților, Sindicatele unice și Frontul plugarilor; și aceea a forțelor politice ale burgheziei, raliată în jurul P.N.T. și P.N.L., care, cu unele nuanțe neesențiale, își asumau, la rîndul lor, răspunderea guvernării, acceptînd, pe de altă parte, reluarea colaborării în patru, în termenii fixați la 20 iunie 1944.

În urma unor îndelungate tratative și confruntări, care au durat mai mult de o lună, poziția partidelor a suferit modificări, acceptîndu-se concesi reciproc. Forțele democratice de stînga au renunțat la intenția de a forma un guvern în exclusivitate; la rîndul lor, partidele național-țărănesc și național-liberal, ca urmare a acțiunilor forțelor revoluționare și a puternicelor manifestații populare, au fost nevoite să recunoască Frontul Național Democrat și să accepte includerea în guvern a reprezentanților Sindicatelor unice, Uniunii patrioților și ai Frontului plugarilor.

Partidul Comunist Român și celelalte forțe democratice din cadrul F.N.D. au trecut la organizarea și atragerea la luptă și la activitatea politică a maselor celor mai largi de la orașe și sate. Luna octombrie 1944 a fost caracterizată prin avîntul deosebit și prin generalizarea acțiunii de organizare a muncitorilor în sindicate, para-

¹⁷ „Scînteia”, nr. 20 din 11 octombrie 1944.

¹⁸ „Dreptatea”, nr. 50 din 22 octombrie 1944.

¹⁹ „Viitorul”, nr. 9 324 din 7 octombrie 1944.

lel cu generalizarea acțiunii de constituire a comitetelor de fabrică și a comisiilor locale sindicale, punându-se și bazele primelor uniuni sindicale de ramură; a țărânimii în comitete țărănești, care, din a doua jumătate a lunii octombrie, au devenit organe locale ale Frontului plugarilor. Sub îndrumarea și cu sprijinul P.C.R., masele organizate au impus, pe plan local, o serie de măsuri democratice pe linia prevederilor platformei-program a F.N.D.

În aceste condiții, la 16 octombrie 1944, cei doi reprezentanți ai P.C.R. și P.S.D. în guvern au demisionat, ceea ce a echivalat cu retragerea girului politic pe care cele două partide muncitorești îl dăduseră până atunci guvernului Sănătescu. Criza de guvern a fost astfel oficial deschisă. Sub presiunea unor puternice manifestații populare, după numeroase audiențe la rege, criza s-a soluționat prin instalarea, la 4 noiembrie, a unui nou guvern avînd în frunte tot pe generalul C. Sănătescu, iar ca vicepreședinte (funcție nou înființată), pe dr. Petru Groza. Cele 17 ministere au fost repartizate pe baza unui compromis: F.N.D. deținea 6, P.N.Ț. — 5, iar P.N.L. — 4 portofolii ministeriale, generalul Sănătescu avînd și interimatul Departamentului de război²⁰.

Noul guvern era o soluție de moment, corespunzătoare raportului de forțe existent atunci. El se deosebea de cabinetul anterior atît prin caracterul, cit și prin componența sa, fiind un guvern de colaborare a F.N.D.-ului cu P.N.Ț. și P.N.L. În pofida majorității deținute de reprezentanții burgheziei conservatoare, formarea noului guvern reprezenta un succes al liniei politice generale a P.C.R. de antrenare a principalelor partide și forțe democratice la activitatea nemijlocită de guvernare.

Misiunea acestui guvern va fi însă de scurtă durată, deoarece programul de guvernare și repartitia portofoliilor ministeriale nemulțumeau atît forțele politice grupate în F.N.D. cit și coaliția burgheză.

Programul de guvernare nu cuprindea, în formularea și la locul dorit, unele cerințe considerate esențiale de către partidele respective. Problema înfăptuirii reformei agrare și-a găsit o formulare ce nu corespundea punctului de vedere al forțelor politice grupate în F.N.D., iar desființarea gărzilor patriotice, aflate sub conducerea nemijlocită și exclusivă a P.C.R., care nu figura printre prevederile programului, continua să fie cerută cu insistență de partidele burgheze.

Încă din primele zile ale activității noului guvern, programul care-i definea misiunea era, astfel, părăsit în fapt. Începîndu-și activitatea în asemenea condiții, guvernul era dinainte condamnat la cădere. Practic, partidele politice care îl compuneau au extins lupta și asupra altor puncte programatice, cu deosebire în presă și în intruniri publice. Refuzul majorității conservatoare din guvern de a realiza o colaborare constructivă cu reprezentanții F.N.D., încercările lor repetate de a opune valului de revendicări democratice ale maselor măsuri represive, au provocat, de la început, o stare de tensiune permanentă, cu consecințe negative asupra activității guvernului.

Cele mai acute divergențe priveau modul de rezolvare a problemelor politice interne. Deși în ședința sa din 20 noiembrie guvernul a hotărît, „în deplină solidaritate”, să fie numiți alți prefecți în locul acelor „care au funcționat pînă la formarea actualului guvern”, precum și modul de desemnare a acestora²¹, ministrul de interne național-țărănist, N. Penescu, nu a respectat înțelegerea stabilită de comun acord. El nu a confirmat titularii desemnați de către organizațiile județene ale partidelor politice în aceste posturi. Instalarea însă, peste capul autorității ministrului, a unor noi prefecți și primari a continuat. Acesta a dat curs hotărîrii lui unilaterale de a pregăti alegerile comunale, fapt considerat de P.C.R. ca o imposibilitate, din moment ce aparatul de stat nu era epurat de elementele vechiului regim și nu putea garanta, în acele condiții, libertatea deplină a alegerilor.

P.N.Ț. și P.N.L., care dețineau încă poziții preponderente în guvern și în aparatul de stat, au renunțat, treptat, la poziția de apărare a „respectului total al acordului care a stat la originea formării guvernului și care i-a definit misiunea”. La 21 noiembrie 1944, Delegația permanentă a P.N.Ț. a decis să condiționeze înfăptuirea acordului de guvernare de efectuarea dezarmării gărzilor patriotice, cerere ce a întîmpinat împotrivirea fermă a P.C.R. și a avut drept rezultat ascuțirea disputelor în jurul problemelor de guvernare.

În a doua jumătate a lunii noiembrie, forțele democratice de stînga au declanșat, la rîndul lor, o acțiune energică, pe multiple planuri, pentru demiterea din fruntea Ministerului de Interne a reprezentantului P.N.Ț. și instalarea în această funcție

²⁰ „Scînteia”, nr. 47 din 6 noiembrie 1944.

²¹ „Viitorul”, nr. 9362 din 22 noiembrie 1944; „Dreptatea”, nr. 75 din 22 noiembrie 1944.

a reprezentantului P.C.R., Teohari Georgescu, precum și pentru aducerea, în fruntea Ministerului de Război, a generalului Vasiliu Rășcanu. Aceste schimbări ar fi produs o modificare substanțială a raportului de forțe în favoarea F.N.D., în dauna partidelor burgheze.

Concomitent, masele populare au instalat noi prefecți și primari la Arad, Brăila, Brașov, Tirgoviste, Hunedoara, Ploiești, Timișoara, Lugoj. Prin noile cuceriri ale maselor s-a ajuns ca, la sfârșitul aceleiași luni, majoritatea prefecturilor să se afle sub controlul F.N.D. ; noii prefecți au impulsivat procesul de democratizare a aparatului administrativ local din județele respective. Paralel cu lupta pentru cucerirea unor noi verigi în aparatul de stat local, demonstrațiile populare, care s-au generalizat la sfârșitul lunii noiembrie 1944 în întreaga țară, au cerut nu numai înlocuirea celor doi miniștri, ci constituirea unui guvern F.N.D. Astfel, la mai puțin de o lună de la instalarea sa, cel de-al doilea guvern Sănătescu se afla în pragul prăbușirii.

Nemulțumiți de incapacitatea guvernului, în care dețineau majoritatea, de a stăvilii creșterea în amploare și intensitate a luptei revoluționare a maselor, la 2 decembrie, național-țărăniștii și național-liberalii și-au dat demisia, forțând, astfel, căderea întregului cabinet.

Față de acest act cu profunde consecințe asupra vieții politice românești, miniștrii F.N.D. au refuzat să-și dea acordul pentru demisia întregului guvern, apreciind că „în momentul cind țara trebuie să fie unitară pentru ducerea războiului pînă la capăt, pentru redresarea economică și pentru respectarea perfectă a condițiilor armistițiului, nu era permisă o nouă criză de guvern”²².

În urma unei noi cereri a reprezentanților P.N.Ț. și P.N.L., generalul C. Sănătescu, neputînd soluționa criza, a prezentat demisia guvernului. Regele a însărcinat cu formarea noului cabinet pe generalul Nicolae Rădescu.

Noul guvern, format la 6 decembrie 1944, avea aproape aceeași componență și repartizare a portofoliilor ca și cel anterior. Primul ministru — Nicolae Rădescu, a preluat și interimatul la interne, iar generalul Ion Negulescu, Ministerul de Război. Celelalte ministere au păstrat în fruntea lor pe vechii titulari.

Soluția găsită tranșa temporar conflictul atît de ascutit dintre partidele participante la guvernare. F.N.D. nu a reușit să-și impună reprezentanții în fruntea celor două ministere amintite. Pe de altă parte, partidele burgheze nu și-au putut realiza intențiile de a forma un guvern burghez conservator omogen, cu care sperau să recîștige pozițiile politice pierdute și să reprime avîntul revoluționar în creștere.

Guvernul Rădescu era expresia unui anume echilibru vremelnic între forțele sociale aflate în luptă, cu un câștig — ce e drept — minim pentru forțele de stînga, care obținuseră înlăturarea național-țărănistului reacționar N. Penescu din fruntea Ministerului de Interne și completarea locului vacant de la Ministerul de Război. Cercurile politice burgheze conservatoare nu mai puteau, în condițiile creșterii valului revoluționar și al raportului de forțe ce le era tot mai defavorabil, să recucească ceea ce pierduseră. Aflate în ofensivă, forțele democratice revoluționare și progresiste se găseau într-o situație care le permitea să-și apere pozițiile cucerite, dar nu erau încă pregătite pentru asaltul hotărîtor care să înlăture pe reprezentanții burgheziei reacționare din guvern.

Echilibrul forțelor în luptă, înregistrat la începutul lunii decembrie 1944, s-a dovedit însă precar și, în scurt timp, cu toate angajamentele șefilor partidelor politice de a respecta armistițiul politic și de presă, divergențele — estompate pentru moment — au ieșit în prim plan, iar confruntarea a căpătat proporții necunoscute pînă atunci.

În fond, ceea ce despărțea cele două tabere erau problemele viitorului, iar ceea ce le apropia erau comandamentele naționale imediate care, în linii generale, erau atinse pentru acel timp. Față de cerințele reclamate de legile obiective ale dezvoltării democratice și progresiste a societății, în numele cărora acționau forțele democratice, în frunte cu P.C.R., care cereau adoptarea imediată a unor reforme democratice profunde fără a aștepta sfârșitul războiului și încheierea păcii, partidele burgheze se pronunțau pentru amînarea soluționării proiectelor de reforme sociale minimale pentru perioada așa-zisă a păcii.

Începutul anului 1945 s-a caracterizat prin intensificarea luptei maselor populare, convinse că satisfacerea revendicărilor lor nu putea fi realizată decît acționînd hotărît pentru aducerea la cîrma țării a unui guvern al Frontului Național Democrat. Muncitorii cereau tot mai insistent introducerea controlului muncitoresc asupra producției ; în multe întreprinderi ei au trecut la exercitarea acestui control pentru a asigura funcționarea întreprinderilor și creșterea producției. Comitetele cetățenești

²² „Viitorul”, nr. 9 367 din 2 decembrie 1944.

au desfășurat o energetică campanie pentru demascarea și pedepsirea speculanților. La sate lua amploare lupta țărănimii pentru pământ.

Sprijinindu-se pe acțiunile maselor populare, care dominau întreprinderile, străzile și satele, reprezentanții în guvern ai Frontului Național Democrat au reușit să impună guvernului adoptarea, la 20 ianuarie 1945, a Decretului-lege pentru urmărirea și pedepsirea criminalilor și profitorilor de război, a Decretului-lege pentru urmărirea și sancționarea celor vinovați de dezastrul țării, a Decretului-lege privind organizarea sindicatelor profesionale în formula dată de Ministerul Muncii și de Comisia de organizare a mișcării sindicale²³, precum și Statutului naționalităților conlocuitoare.

Un eveniment important l-a constituit pregătirea și desfășurarea primului Congres general al sindicatelor unice. Acesta a avut loc în condițiile dezvoltării impetuoase a organizațiilor sindicale și a intensificării activității lor. Până la sfârșitul lunii ianuarie 1945, sindicatele unice au ajuns să cuprindă aproximativ 519 000 de membri. Pe această bază, clasa muncitoare a impus satisfacerea unui șir de revendicări, precum recunoașterea de către patroni a sindicatelor și a comitetelor de fabrică, mărirea salariilor nominale, salariu egal la muncă egală pentru femei și tineret, crearea consiliilor de supraveghere a producției ș.a.

Congresul sindicatelor, ale cărui lucrări au avut loc între 26 și 30 ianuarie 1945, a relevat marea importanță a unității organizatorice și de acțiune a clasei muncitoare, a subliniat necesitatea întăririi, în continuare, a unității muncitorimii, condiție hotărâtoare pentru succesul luptei revoluționare a întregului popor. El a cerut sindicatelor să ducă „lupta pentru mobilizarea tuturor muncitorilor manuali și intelectuali pentru reconstrucția țării...”²⁴. În dezbaterile și în documentele elaborate s-a acordat o mare importanță eforturilor ce aveau să fie depuse, în continuare, de către clasa muncitoare pentru sprijinirea frontului antihitlerist, precum și luptei maselor țărănești pentru înfăptuirea reformei agrare. Congresul a ales în funcția de președinte al Confederației Generale a Muncii pe Gheorghe Apostol.

Sub impulsul consolidării unității sindicale și al creșterii combativității proletariatului, s-a intensificat organizarea țărănimii și antrenarea ei tot mai activă la acțiuni politice, alături de clasa muncitoare.

Confruntările politice au căpătat o nouă intensitate în zilele lui ianuarie 1945, odată cu publicarea Programului de guvernare al F.N.D.²⁵, ale cărui prevederi constituiau rezultatul analizei desfășurării evenimentelor și a raportului de forțe pe plan intern și extern, al experienței dobândite de partidele și organizațiile grupate în Front. Realismul cu care erau abordate problemele complexe ale dezvoltării democratice și ale reconstrucției țării, suplețea cu care P.C.R. căuta să-și adapteze programul situației social-economice reale se concretizau într-o nouă formulare a obiectivelor fundamentale ce urmau să fie realizate de guvernul democratic după preluarea puterii. Față de platforma F.N.D., programul conținea modificări în sensul cointeresei și atragerii efective la realizarea sa a unor pături și categorii sociale noi : se preciza caracterul imperativ al înfăptuirii imediate a reformei agrare prin confiscarea pământului, stabilindu-se, totodată, categoriile ale căror terenuri erau supuse confiscării ; se renunța la naționalizarea Băncii Naționale a României și a celor 18 mari bănci, precum și la controlul cartelurilor și la naționalizarea întreprinderilor din industria de bază, obiective nerealistice pentru acel timp, ce figuraseră în platforma F.N.D. din septembrie 1944.

Astfel alcătuit, programul de guvernare polariza în realizarea sa pe toți cei ce doreau refacerea economică a României, democratizarea vieții sale politice și îndeplinirea obligațiilor internaționale asumate, între care, pe primul plan, se situau continuarea războiului cu toate forțele și îndeplinirea obligațiilor asumate prin armistițiu. El a exercitat o deosebită putere de atracție asupra celor mai largi pături sociale românești, inclusiv a unei părți a burgheziei.

Modificările operate față de platforma F.N.D. au avut o mare eficiență. Pe lângă partidele și organizațiile politice componente ale F.N.D., au aderat la programul de guvernare alte grupări politice sau profesionale, inclusiv disidențele național-țărănistă de sub conducerea lui Anton Alexandrescu și național-liberală de sub conducerea lui Gh. Tătărescu, precum și numeroase organizații județene ale P.N.T. și P.N.L.

P.N.T.-Maniu și P.N.L.-Brătianu au respins și acest program, deși ziarul „Dreptatea” aprecia că „dacă scoatem din programul cel nou reforma agrară, toate

²³ Vezi, pe larg, lucrarea : 6 martie 1945, p. 206—207.

²⁴ Dezbaterile primului Congres General liber al Sindicatelor Unite din România. 26—30 ianuarie 1945, Editura Confederației Generale a Muncii, 1945.

²⁵ „Scinteia”, nr. 123 din 29 ianuarie 1945.

celelalte deziderate nu sint decît repetări inutile ale unor cerințe admise de toată lumea”²⁶.

Activitatea intensă desfășurată de partidele și organizațiile democratice de stînga, ca și de disidențele amintite, pentru instaurarea unui guvern al F.N.D. s-a concretizat într-o mare efervescență revoluționară care a cuprins întreaga țară. Amploarea demonstrațiilor de stradă și combativitatea deosebită a manifestanților reliefa hotărîrea maselor de a instaura un guvern care să îndeplinească programul pe care și-l însușiseră. Procesul de ocupare, pe cale revoluționară, a primăriilor și prefecturilor și instalarea, în fruntea acestor organe, a reprezentanților forțelor democratice, a reînceput cu o vigoare neobișnuită²⁷. Pînă la începutul lunii martie 1945, conducerea celei mai mari părți a organelor locale ale administrației de stat trecuse în mîinile forțelor democratice; guvernul Rădescu pierduse controlul asupra majorității regiunilor țării.

Lupta pentru democratizarea aparatului de stat, care îmbrăca acum aspectul luptei maselor populare pentru cucerirea puterii politice din mîinile cercurilor burgheziei reacționare, demonstrațiile organizate împotriva reprezentanților acestora din guvern se imbinau strîns cu lupta țărănimii pentru ocuparea pămînturilor moșierești. Chemarea lansată la 9 februarie 1945 de Comitetul Central al Frontului plugarilor²⁸ a avut drept consecință generalizarea, în scurt timp, în întreaga țară, a împărțirii de către țărănime, cu sprijinul formațiunilor de luptă patriotice, a pămînturilor marilor proprietari, conform prevederilor programului de guvernare al F.N.D.

În condițiile în care majoritatea poporului se pronunțase pentru programul forțelor democratice și trecuse la acțiuni revoluționare pentru înlăptuirea lui, iar reprezentanții F.N.D. din guvern intensificau presiunile lor asupra miniștrilor reacționari, primul ministru N. Rădescu a părăsit rolul de arbitru în care se erijase pînă atunci și a trecut la amenințări de folosire a forței armate, iar de la amenințări, la fapte. La 11 februarie 1945, în cuvîntarea rostită în sala cinematografului „Aro”, azi „Patria”, el s-a pronunțat împotriva participării muncitorimii la viața politică, împotriva acțiunilor P.C.R. și a forțelor de stînga de împărțire a pămînturilor moșierești peste capul unora dintre autorități. Președintele Consiliului de Miniștri a luat atitudine împotriva modalităților preconizate de forțele democratice de rezolvare a problemelor sociale și economice. A doua zi, la 12 februarie, într-o cuvîntare rostită la radio, generalul Rădescu, explicînd poziția adoptată în ziua precedentă, declara că „țara” are dreptul de a-l înlătura în condițiile cînd va crede că nu-i mai este de folos, că nu ține să rămînă în fruntea guvernului. Cuvîntările rostită²⁹ erau, în fond, o pledoarie pentru rezistență organizată împotriva ofensivei forțelor revoluționare, dar și un semn al poziției precare a generalului Rădescu în fruntea guvernului. Efectul a fost imediat. Atacurile, de multe ori armate, împotriva manifestanților, a sediilor organizațiilor democratice s-au intensificat.

La 15 februarie, Ministerul de Interne a transmis tuturor unităților din subordine un ordin al cărui prim punct preciza: „Întrucît pe teritoriul țării încă se mai ivesc cazuri cînd se schimbă autorități, prefecți, primari etc. cu forța, ordinul domnului prim-ministru este ca la acțiunile de forță să se răspundă cu forța”³⁰. În continuare, în ședința Consiliului de Miniștri din 16 februarie 1945, Rădescu declara: „În situația pe care o am, mă voi opune din toate puterile și, dacă este nevoie să ajungem la război civil, îl voi face, domnilor, oricare ar fi rezultatul!”³¹

Riposta forțelor democratice de stînga, bazată pe sprijinul maselor largi ale poporului, a fost însă promptă. „Vom împiedica — preciza Gheorghe Gheorghiu-Dej în ședința guvernului din 21 februarie — prin toate mijloacele încercarea de a transforma lupta din interior în război civil”³². Conform hotărîrii Consiliului Național al F.N.D., în aceeași ședință dr. Petru Groza a cerut demisia guvernului. „Noi denunțăm acordul — a spus vicepreședintele Consiliului de Miniștri — și cerem domnului

²⁶ „Dreptatea”, nr. 130 din 1 februarie 1945.

²⁷ *România în anii revoluției democrat-populare, 1944—1947*, Editura politică, București, 1971, p. 112—117.

²⁸ A se vedea, pe larg: Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., Cota T XXIX—16, inv. nr. 1947.

²⁹ „Viitorul”, nr. 9 424 din 13 februarie 1945; nr. 9 425 din 14 februarie 1945.

³⁰ *România în anii revoluției democrat-populare, 1944—1947*, p. 120.

³¹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 103, dosarul nr. 8 496, fila 4. Stenograma ședinței Consiliului de Miniștri din 16 februarie 1945.

³² *Loc. cit.*, filele 7, 8.

prim-ministru, care a constituit acest guvern pe baza unui acord cu partidele liberal, național-tărănesc și F.N.D., să prezinte demisia cabinetului³³.

Zeci și sute de mii de oameni s-au revărsat pe străzile orașelor, zi de zi, într-un torent ce nu mai putea fi stăvilit, zădărnici încercările de zăgăzuire a avântului maselor prin acțiuni de mină forte. Formațiunile patriotice, aflate sub conducerea directă a comitetelor de partid, menținute și întărite în pofida nenumăratelor cereri ale reprezentanților P.N.L. și P.N.T. de a fi dezarmate, aveau, la începutul lunii martie 1945, un efectiv de peste 70 000 de oameni. Ele asiguraseră anterior securitatea sediilor P.C.R. și ale organizațiilor democratice, susținerea activă a maselor pentru ocuparea primăriilor și prefecturilor, a pământurilor moșierești, oriunde autoritățile recurgeau la forță, iar acum, în momentul hotărâtor al luptei pentru putere, se aflau gata să intre în acțiune alături de forțele democratice.

Provocările reacțiunii au cunoscut episoade singeroase, care nu au avut însă darul de a determina realizarea scopului urmărit de organizatorii lor. Punctul culminant al luptelor revoluționare a fost atins la 24 februarie, cînd, în București și în principalele orașe ale țării, sute de mii de oameni au demonstrat pentru un guvern care să pună la baza activității sale programul de guvernare al F.N.D. Folosirea forței împotriva demonstrațiilor s-a soldat cu morți și răniți, dar hotărîrea lor de a instaura puterea populară nu a putut fi înfrîntă.

La sfîrșitul lunii februarie 1945, în jurul forțelor democratice conduse de P.C.R. se raliase marea majoritate a poporului român, inclusiv armata. Într-o declarație din 26 februarie, un grup de generali și ofițeri superiori s-au desolidarizat de acțiunile generalului Rădescu, condamnînd planurile acestuia de a folosi armata împotriva poporului³⁴. În aceeași zi, Consiliul Național al F.N.D. s-a întrunit pentru a analiza situația care se crease în țară după evenimentele din 24 februarie. El a hotărît ca, pe lingă continuarea marilor acțiuni de masă, miniștrii F.N.D., precum și unele grupuri de muncitori, intelectuali, oameni de știință și de litere să ceară audiențe la rege și să protesteze împotriva acțiunilor antipopulare, insistînd pentru înlăturarea imediată a guvernului condus de generalul Rădescu.

Gravitatea evenimentelor interne a oferit, totodată, prilejul unor intervenții pe lingă rege a Comisiei Aliate de Control. Referindu-se la aceasta, secretarul general al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu, sublinia, în 1970, că „Reacțiunea nu a ezitat să recurgă... și la unii membri ai statelor capitaliste din Comisia Aliată de Control din România. Doresc să menționez cu acest prilej poziția reprezentanților Uniunii Sovietice din Comisia Aliată de Control, care au luat atitudine hotărîtă împotriva uneltirilor reacțiunii. Trebuie subliniat că Uniunea Sovietică și-a făcut cunoscut punctul de vedere și în mod oficial, trimițînd în acest sens în România pe primul locțiitor al comisarului poporului pentru afaceri externe, Andrei Vișinski³⁵”.

În fața uriașelor presiuni exercitate de masele populare și a demersului guvernului sovietic, la 28 februarie primul ministru a fost silit să demisioneze. Ca și anterior, la sfîrșitul lunii octombrie și începutul lunii noiembrie 1944, încercarea liderilor P.N.T. și P.N.L., precum și a monarhiei de a forma un guvern cu o majoritate care să le promoveze interesele, a eșuat.

În zilele premergătoare lui 6 martie 1945, conducători ai partidelor politice componente ale F.N.D. au avut întrevederi cu C.I.C. (Dinu) Brătianu, I. Mihalache ș.a., cu scopul de a-i determina să participe la un guvern a cărui activitate să se desfășoare pe baza programului de guvernare al Frontului Național Democrat. Față de atitudinea rigidă a liderilor amintiți, de respingere a colaborării în condițiile propuse de forțele democratice — conform cărora reprezentarea partidelor și grupărilor în guvern trebuia să asigure majoritatea portofoliilor ministeriale pentru F.N.D., între care ministerele de interne, apărării naționale și de externe —, colaborarea cu partidele burgheze s-a dovedit un fapt nerealizabil. Conducerea acestora cereau majoritatea ministerelor, mai ales a celor considerate „nevralgice”: război, agricultură. La 5 martie ele au „cedat” din pretenții, revindicînd 50% din numărul ministerelor, restul de 50% revenind F.N.D. și P.N.L. — Tătărescu.

Cu prilejul discuțiilor purtate a reieșit că liderii partidelor amintite, cei ai Partidului Național-Tărănesc în special, se orientau spre provocarea unor incidente interne, așteptau instaurarea unui guvern pe care, apoi, să-l atace, ca fiind neconstituțional. La aceeași dată, monarhul, căruia i se prezentase la 2 martie spre sancționare lista noului guvern, aprecia că erau încă foarte multe ministere, că

³³ Loc cit., filele 6, 9.

³⁴ „România liberă”, nr. 179 din 28 februarie 1945.

³⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 4, Editura politică, București, 1970, p. 635.

gruparea lui Gh. Tătărescu ar fi avut o reprezentare prea mică — 4 ministere ; în ceea ce privește postul de subsecretar de stat la interne (pentru „ordine și siguranță“), considera că acesta trebuie să fie ocupat de o persoană neutră, dorind, în consecință, revizuirea atât a proporției, cât și a numărului de ministere.

Sub presiunile exercitate asupra sa, regele a sancționat totuși lista guvernului propus de F.N.D., deși fusese sfătuit de camarilă că „e mai util să abdice acum decît mai târziu“. În guvernul de largă concentrare democratică de sub conducerea dr. Petru Groza, F.N.D. deținea marea majoritate a portofoliilor — președinția consiliului și 14 departamente, iar gruparea burgheză tătăresciană, care colabora cu F.N.D., avea vicepreședinția și 3 ministere. Clasa muncitoare, în frunte cu partidul comunist, avea rolul conducător în guvern. Partidele național-țărănesc—Maniu și național-liberal—Brătianu — cu care partidele muncitorești conlucraseră la scoaterea României din războiul dus împotriva Națiunilor Unite, pentru sprijinirea războiului antihitlerist și lichidarea legislației dictatoriale și care, decenii la rînd, guvernaseră alternativ țara — se aflau în opoziție. Burghezia pierduse pozițiile dominante pe care le deținuse anterior în viața de stat.

Toate acestea demonstau faptul că guvernul de la 6 martie 1945 a reprezentat instaurarea puterii revoluționar-democratice a muncitorilor și țăranilor. Participarea la guvernare a burgheziei liberale tătăresciene și existența monarhiei nu schimbau caracterul noii puteri de stat în condițiile cînd raportul de forțe evolua continuu în favoarea maselor muncitoare, accentuîndu-se preponderența forțelor democrat-revoluționare în conducerea țării.

Instaurarea guvernului de la 6 martie 1945 a fost realizată prin lupta unor largi categorii sociale, antrenate în acțiuni de masă de partidele muncitorești. Victoria din martie 1945 pune cu tărie în evidență justetea strategiei și tacticii P.C.R., realismul politicii sale de cucerire a puterii și înfăptuire a unor transformări social-economice și politice reclamate de masele largi populare. Hotărîtoare s-a dovedit capacitatea de care au dat dovadă comuniștii de a realiza alianțe largi, coaliții de forțe în măsură să acționeze pe baza unor platforme comune, adecvate țelului propus, momentelor luptei revoluționare, etapelor ce se succedau. Determinantă a fost, totodată, capacitatea partidului comunist de a crea condiții pentru participarea și colaborarea tuturor forțelor interesate, fie în rezolvarea întregului complex de sarcini ale procesului revoluționar, fie numai în atingerea unora dintre obiectivele general-democratice.

Referindu-se la rolul factorilor interni în revoluție, care sînt hotărîtori, secretarul general al partidului comunist, tovarășul Nicolae Ceaușescu, acordă importanța cuvenită împrejurărilor externe care au favorizat acțiunea factorilor interni, spunînd : „situația internațională, ajutorul Uniunii Sovietice au avut un rol de mare însemnătate în desfășurarea cu succes a luptelor revoluționare din țara noastră. Este meritul partidului nostru că a știut să folosească condițiile internaționale favorabile pentru organizarea și conducerea luptei în vederea cuceririi puterii“³⁶.

Instaurarea, la 6 martie 1945, a regimului revoluționar-democratic al muncitorilor și țăranilor muncitori, al altor oameni ai muncii, a constituit un moment deosebit de important în desfășurarea revoluției de eliberare socială și națională, marcînd trecerea la profunde transformări democratice, revoluționare, care au deschis drumul înfăptuirii revoluției socialiste și edificării cu succes a noii orînduirii sociale în patria noastră.

GHEORGHE ZAHARIA, ION ALEXANDRESCU

³⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 4, Editura politică, București, 1970, p. 643.

ISTORIOGRAFIA ROMÂNEASCĂ DESPRE MAREA RIDICARE NAȚIONALĂ ȘI SOCIALĂ DIN 1784

Un eveniment de o asemenea profunzime și relevanță cum a fost revoluția maselor largi din Transilvania anului 1784 nu numai că a produs atunci consecințe politice-sociale însemnate, ci a continuat să se exprime, de-a lungul timpului, ca deschizătoare și promotoare de vremuri noi. Prin ea au fost proclamate idei politice-sociale și țeluri revoluționare care s-au încorporat în temeliile înseși ale evoluției poporului nostru în epocă modernă, alimentând un filon viguros de istorie națională. „Luptele purtate de Horea, Cloșca și Crișan — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — au avut o mare înrîurire asupra întregii dezvoltări a poporului nostru, la fel ca și luptele purtate de Avram Iancu, de alți luptători pentru realizarea unității și a statului național unitar — România”¹.

Corespunzător cu rolul și cu răsfringerile revoluției, istoriografia noastră, ca una dintre componentele de fapt ale spiritualității românești, i-a consacrat preocupări apropiate și mereu mai profilate, reflectându-i rădăcinile, organizarea și desfășurarea și tălmăcindu-i forța de lucrare în istoria noastră. Se poate spune că nu a existat la noi istoric de talie care să nu fi avut în preocupările sale investigarea acestui moment. Avem o tradiție de aproape un veac și jumătate a exegezelor în materie, care au încheiat un fond de idei majore, confirmate și dezvoltate înăuntrul aceleiași cadru unitar de judecăți istorice prin datele și corelările științifice adăugate pe parcursul anilor. Sint idei bazate pe analize sobre, pe acor-
dul izvoarelor, pe respectul adevărului, neavînd nimic de-a face cu viziunile onirice, cu închipuiri din afara realului istoric. Ele au, de aceea, consistență și rezistență științifică, onorînd cercetări oneste.

Bazele istoriografiei românești despre 1784 au fost puse — și nu întîmplător — tot de o revoluție, cea de la 1848. Pleiada gînditorilor și militanților pașoptiști, figuri de un vast orizont spiritual, de înaltă radicalitate, care au dat o seamă de contribuții în tezaurul universal al cuge-

60 ¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate*, vol. 13, Editura politică, București, 1977, p. 519.

tării revoluționare științifice, a văzut în marea ridicare națională și socială a românilor din Transilvania de la 1784 momentul din care pornesc luminile noilor timpuri, moderne, ale istoriei naționale, din care își trage originile însăși revoluția de la 1848. Nicolae Bălcescu va observa în adîncime aceasta, conchizînd, în *Mișcarea românilor din Ardeal la 1848*, că Horea scrisese în luptă „drepturile nației române și programul politic și soțial al revoluțiilor ei viitoare”². Dealtminteri, în toate părțile pămîntului românesc, revoluția de la 1848 s-a revendicat și s-a exprimat ca moștenitoare și continuatoare — într-un plan istoric nou — a revoluției lui Horea, pe care a integrat-o astfel în incandescența actualității. De pe acest teren i-a pătruns cauzele, mobilurile și semnificațiile, i-a relevat rolul și perenitatea în viața poporului nostru. Istoriografia pașoptistă a realizat o asemenea proiecție a marii bătălii revoluționare de la 1784 care, fundată pe elementele realității faptice, pe adevăratele ei valori și înțelesuri istorice, a rămas și rămîne valabilă, în liniile ei esențiale, pînă astăzi.

În centrul preocupărilor sale s-a aflat sublinierea celor două mari direcții programatice ale acesteia — cea națională și cea socială —, care exprimau sensul idealurilor și dezideratelor revoluționare ale întregului popor român în zorii epocii moderne, și nu numai atunci. A fost sesizată ideea cardinală potrivit căreia, la 1784, forțele revoluționare au situat în primul plan domeniul național, în care au văzut elementul și cadrul absolut necesare abordării cu șanse trainice de succes a înfăptuirilor economice-sociale pentru masele largi. Aceasta s-a materializat, practic, în ideea că desființarea nobilimii ca clasă — simbolul exploatării sociale și al asupririi naționale — este de natură să conducă la descătușarea națională și, implicit, la cea socială, prin transformarea foștilor iobagi în stăpîni de fapt ai pămîntului și prin preluarea conducerii politice de către români, cei mai vechi și mai numeroși locuitori ai Transilvaniei. Gînditorii pașoptiști au făcut observația sensibilă că, în domeniul național, revoluția lui Horea a avut, implicit, și reflexe antihabsburgice încă din pornire. Căci imperialii erau forța străină ocupantă a Transilvaniei. Ei pactizau cu nobilimea — oricît de concurente erau tendințele unora sau altora — pe seama maselor truditoare, formate, în majoritate, din români, și, la rîndul lor, împîlău, direct și nemilos, această parte a țării noastre sub raport și național și social. Masa locuitorilor Transilvaniei știa și resimțea astfel dur faptul că asupra ei apăsau, din două părți, două puteri — a stăpînului feudal și a statului habsburgic.

De la 1715, întreaga zonă a Munților Apuseni, cu casele și pămînturile locuitorilor, avea să fie transformată în domeniu al statului, denumit domeniul Zlatnei. De atunci, stărea țaranului, asupra căruia creștea apăsarea obligațiilor feudale, a fost coborîtă, treptat, la aceea de iobag. Pe tot cuprinsul Transilvaniei, românii nu aveau voie să dețină arme, să aibă cai, să poarte cizme, pantaloni de stofă și cămăși de pînză fină. A fost instituită și o lege prin care li se interzicea purtarea pălăriilor mai scumpe de un florin. Toate drepturile și libertățile lor tradiționale, păstrate din timpuri imemorabile, au fost anulate și încălcate cu brutalitate. „Darea împăratului asupra noastră — se plîngeau țaranii — e foarte grea, încît nu o mai putem purta... Solgăbirăul lasă executorilor toată libertatea să ne chinuiască, să ne închidă iarna în cotețele porcilor... și acolo ne stropesc cu apă rece

² Nicolae Bălcescu, *Opere*, Vol. II. *Scrieri istorice, politice și economice. 1848—1852*. Ediție critică și note de G. Zane și Elena G. Zane, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1982, p. 114.

și nici atîta n-au îngăduit să ne aducă de mîncare. În casele noastre prăpădesc totul“³.

Pe aceste multiple temeuri, Nicolae Bălcescu semnalează cea mai cuprinzătoare dimensiune a revoluției de la 1784, arătînd că ținta ei primordială a fost unitatea națională a românilor, dobîndită, firește, prin realizarea, mai întîi, a libertății naționale. El scrie, în *Mersul revoluției în istoria românilor*, că pentru „unitatea națională“, în numele căreia s-au jertfit atîția mari bărbați, „Horea moarte cumplită pe roată suferă“⁴. Al. Papiu Ilarian conchide, la rîndul lui, că „Horea se lupta pentru libertate, și încă pentru libertate nu numai socială, dar și politică și națională, precum se vede din punctele ce a trimis el Tablei din Hunedoara. El se lupta pentru dreptul poporului celui mai vechi și mai asuprit al țării“⁵. Horea proclamă aici, în Răsăritul Europei, „principiile care, peste vreo cinci ani în urmă, aveau să triumfe în cea mai luminată și mai civilizată țară a Apusului și a lumii. La 1784, el cade martir ideilor pentru care aveau să se lupte și nepoții lui la 1848“⁶. Și, precum se știe, țelul primordial al revoluției române de la 1848 a fost cel al libertății naționale, iar prin el al unității naționale.

Ținta națională a revoluției de la 1784 este ilustrată și confirmată, în chiar aceeași epocă, de semnificative surse. Luptătorii revoluției — așa cum afirma o sursă maghiară din Turda, la începutul anului 1785 — „stăteau în corespondență cu țările vecine, Țara Românească și Moldova, de unde așteptau ajutor“⁷. Această sursă preciza că, la începutul acelui an, circa 30 de mii de români din Moldova intenționau să treacă prin pasul Ghimeș în Transilvania și să intre în acțiune de partea revoluției⁸. Publicistul german A. Fr. Geisler constata, în broșura *Horja und Klotska*, editată în 1785, că Horea „începuse a coace planuri mari“, adică să restabilească unitatea românilor. „Se zice că cugetul lui — scrie Geisler — era a se pune în legătură cu românii din Țara Românească, pentru ca, în unire cu aceștia, să elibereze Transilvania“. Cotidianul hamburghez „*Politisches Journal*“ evoca „ideile foarte largi“ ale conducătorului revoluției, „gîndul lui de a se uni cu cei de o credință cu el, cu românii din Țara Românească, și, împreună cu ei, să elibereze Transilvania“⁹. Ziarul de limbă maghiară „*A Magyar Hirmondó*“ („Vestitorul maghiar“), care apărea la Bratislava, scria, tot atunci, că nu numai românii din întregul Banat și din comitatul Arad vor să se unească cu luptătorii din Munții Apuseni, ci și „poporul din Țara Românească ar vrea să li se alăture“¹⁰.

Tocmai în ideea că Horea năzuia la eliberarea Transilvaniei și apoi la unirea ei cu Muntenia și Moldova, deci la crearea statului național unitar român în vatra vechii Dacii, a fost numit de contemporani „rex Daciae“, nu „rex Transilvaniae“, iar Karl Marx va spune despre el că „plănuiește

³ Reprodus după : Ștefan Pascu, *Revoluția populară de sub conducerea lui Horea*, Editura militară, București, 1984, p. 174.

⁴ Nicolae Bălcescu, *Opere*, Vol. II, p. 111.

⁵ Al. Papiu Ilarian, *Horea, Cloșca și Crișan*, în *Tezaur de monumente istorice pentru România*, tomul III, Tipografia națională Ștefan Rasidescu, București, 1864, p. 303.

⁶ *Ibid.*

⁷ Ștefan Meteș, *Lămuriri noi privitoare la revoluția lui Horea*, Sibiu, 1933, p. 7.

⁸ *Ibid.*

⁹ Reprodus după : *Izvoarele răscoalei lui Horea*. Sub redacția acad. prof. Ștefan Pascu. Seria B. *Izvoare narative*. Vol. III. Presă. Broșuri. 1784—1785, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1984, p. 216.

¹⁰ „*A Magyar Hirmondó*“, anul V, nr. 91 din 24 noiembrie 1784.

eliberarea neamului său“, devenind „simbolul renașterii Daciei“¹¹. Această aspirație la unitatea națională a întregimii românilor își avea temeiurile sale reale. Horea pleda nu în numele a ceva imaginar, ci în numele unor antecedente palpabile, al unei Dacii care existase și se exprimase omogen și unitar în lumea antichității.

Așa stînd lucrurile, numai cei care își fac iluzii că falsul istoric va găsi, în cele din urmă, creduli s-ar putea hazarda să susțină că țelurile naționale ale revoluției de la 1784 ar fi un atribut adăugat acesteia ulterior, sau — și mai și — că ideea națională în Transilvania ar fi rezultanta „schimbărilor din Franța“ (ca și cum revoluția de la 1789 ar fi fost anterioară revoluției române de la 1784, ca și cum apa ar curge spre izvor). Îi infirmă realitatea datelor unității integrale, materiale și spirituale, dintotdeauna a poporului nostru, apoi toată gîndirea românească de pînă atunci despre unire și independență, efervescenta mișcare națională din veacul al XVIII-lea, în care istorici, lingviști, scriitori de marcă argumentează, la nivelul epocii, valorile unității naționale a poporului nostru, mișcare ce premerge în linie directă revoluția lui Horea, după cum aceasta va genera nemijlocit mișcarea Supplexurilor din ultimul deceniu al veacului și de la începutul veacului al XIX-lea, va înrîuri fundamentarea programului național al revoluțiilor de la 1821 și 1848. Îi infirmă revoluția însăși, ale cărei obiective — așa cum declara, în 1785, Alexandru Chendi, secretarul lui Horea, erau desființarea iobăgiei, ridicarea elementului românesc la cîrma Transilvaniei¹². Căci, așa cum va spune Al. Papiu Ilarian, masa de țărani români din Transilvania erau „tolerați în vechea lor patrie numai pentru folosul țarei și despoiați de toate drepturile, erau încărcăți cu toate îndatoririle nu numai către proprietari, dar și către stat“¹³. Este vorba, se înțelege, de statul habsburgic, care era atunci puterea străină ocupantă a Transilvaniei.

În domeniul național, revoluția de la 1784 viza, așadar, obiective de interes crucial pentru români în ansamblul lor și pentru a ajunge aici ea tindea deschis la înlăturarea clasei nobilimii, care încremenise în conservatorism și privilegii, menținute prin sîngeroasa exploatare și împilare a maselor, dar și la emanciparea Transilvaniei de sub cîmpirerea habsburgică, fără de care lupta împotriva feudalilor nu-și înfățișa finalitatea scontată. Tocmai regimul ocupației străine în Transilvania era scutul protector pentru exercitarea de către nemeșime a unei feroce spoliieri a țărănimii și lucrătorilor, a unei asupririi naționale de o rară cruzime. Masele au sesizat aceasta. Este simptomatic pentru ascuțimea conflictului dintre locuitorii Transilvaniei și opresorii străini faptul că revoluția de la 1784 a izbucnit pe domeniul statal al Zlatnei, unde, așa cum constată istoricul ungar I. Tóth Zoltán, „politica fîscului a ascuțit lupta de clasă dintre stăpîni și iobagi mai puternic decît oriunde“¹⁴. Dacă, inițial, revoluția s-a îndreptat în mod declarat numai împotriva nobilimii, care se împotriva mai mult decît fățiș oricăror încercări de emancipare națională și socială a masei românilor din Transilvania, pe parcursul evenimentelor, după armistițiile înșelătoare și ciocnirile cu armatele imperiale, ea și-a exprimat deschis

¹¹ Karl Marx, *Însemnări despre români* (Manuscrise inedite). Publicate de A. Oțetea și S. Schwann, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1964, p. 115.

¹² Ioan Lupaș, *Răscoala țăranilor din Transilvania la 1784*, Cluj, 1934, p. 56—57.

¹³ Al. Papiu Ilarian, *op. cit.*, p. 301.

¹⁴ I. Tóth Zoltán, *Mișcările țăărănești din Munții Apuseni pînă la 1848*, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1955, p. 151.

țelul antihabsburgic. Revoluția în desfășurare a înfruntat forțele armate ale imperialilor, repurtind o seamă de succese răsunătoare, a negat deschis autoritatea împăratului și a preconizat o conducere populară românească, în frunte cu Horea. S-a trecut chiar, în unele locuri, la acțiuni vizînd înlăturarea autorităților statale străine, habsburgice, și la înlocuirea lor cu oameni ai revoluției. Era începutul organizării regimului revoluționar liber românesc, care a ființat și s-a dezvoltat pînă la intervenția contrarevoluționară a forței armate habsburgice.

Despre o luptă între două rase, între două națiuni — română și ungară — nu putea fi vorba în Transilvania. Națiunea ungară se afla, cum e și normal, în propria țară — Ungaria —, în vreme ce în Transilvania locuiau masa românilor și naționalitățile conlocuitoare maghiară, germană ș.a., care erau, toate, într-un conflict ireductibil cu nobilii exploata-tori și asupritori — cei mai mulți, dar nu exclusiv, de naționalitate maghiară —, și cu stăpînirea habsburgică. Aceasta pe de o parte. Pe de alta, națiunea ungară suferea și ea atunci o amară opresiune străină. După cum se știe, ca urmare a victoriilor repurtate de imperiali asupra otomanilor la Viena (1683), Buda (1686), Mohács (1687) și Zenta (1697), Ungaria a fost anexată de Austria, pierzîndu-și ființa statală. În această situație a rămas pînă în 1867.

O mai mult decît nefastă soartă s-a abătut și asupra Transilvaniei, care a fost transformată în provincie habsburgică. A început atunci pentru ea o perioadă grea, stînd aproape un sfert de mileniu sub apăsarea imperială. În tot acest timp, masele populare românești, împreună cu naționalitățile conlocuitoare exploatate și împilate — maghiari, germani, secui — au dus o puternică luptă de rezistență antinobiliară și antihabsburgică. Unul dintre momentele de culme ale acestei lupte a fost revoluția de la 1784, care, așa cum observa istoriografia revoluționară de la 1848, era expresia idealurilor și dezideratelor atît ale masei de români, cît și ale țărănilor și lucrătorilor de alte naționalități, la rîndul lor asupriți de nobili și habsburgi. Dacă Horea, Cloșca și Crișan au căzut în luptă — spune George Barițiu —, „acea cădere a fost pentru libertatea și drepturile nu numai ale poporului românesc, ci, totodată, pentru ale naționalității maghiare, tot așa iobăgite în majoritatea sa, ca și românii în majoritatea lor“¹⁵. Ideea de naționalism n-are cum să încapă în aceste realități ale istoriei. Iar a te apăra în fața opresorilor și cîmpitorilor, a lupta pe cale revoluționară pentru înlăturarea lor și pentru orînduirea societății pe baze populare, democratice, pe baza libertății naționale numai naționalism nu poate fi numit. Afară de cazul în care cineva vede naționalism în țelurile naționale, sănătoase, sau se face că vede.

Relevarea de către istoriografia pașoptistă a rolului pe care l-au avut obiectivele naționale la 1784 nu a însemnat prezentarea estompată a mobilurilor economice-sociale, a luptei de clasă în revoluția condusă de Horea. Obiectivul național însuși implică, și cu atît mai mult în Transilvania perioadei 1784, pe cel economic-social, și ambele se corelează strîns, după cum acesta din urmă nu-și poate afla soluția, nu poate fi viabil decît pe temeiul libertății naționale. În această idee, istoriografia românească de la 1848 a evocat, în același timp, obiectivele naționale și sociale, strîns îngemănate, ale marii ridicări de la 1784. Masele populare din Transilvania

¹⁵ George Barițiu, *Horea, Cloșca și Crișan*, în George Barițiu, *Scriseri social-politice*. Studiu și antologie de Victor Chereșteșiu, Camil Mureșan, George Em. Marica, Editura politică, București, 1962, p. 416—417.

— scrie Al. Papiu Ilarian — voiau „capătul apăsării“, voiau „libertatea și egalitatea, pîine pentru toți, dreptate pentru toți“¹⁶. George Barițiu va argumenta că revoluția de la 1784 „a fost rezultatul desesperațiunii ultime, precum toate revoluțiunile ieșite din popor și executate prin el însuși sînt, de regulă, efecte ale desesperațiunii la care ajunge un popor maltratată, împilat și tiranit în modul cel mai barbar“¹⁷.

Și ca un corolar al înțelegerii de către gînditorii și istoricii de la 1848 a sensurilor revoluției de la 1784, a caracterului înaintat, sănătos, al obiectivelor ei, George Barițiu va face încheierea de puternică relevanță că această mare bătălie națională și socială a maselor a fost, ca și la 1848, de întemeiere democratică, aparținînd forțelor democratice: „Horea, Cloșca și Crișan au fost capi ai unei partide democratice, care a luptat asupra partidei aristocratice din Transilvania“¹⁸. Moartea lor „a fost moarte de adevărați martiri, victime ale intereselor democratice. Așa i-au considerat românii contemporani ai lor, așa-i consideră pînă în ziua de astăzi bătrîinii care au învățat a-i cunoaște, nu atît din acte publice, cît, mai vîrtos, din mărturisirea părinților și moșilor“¹⁹.

Viziunea revoluției de la 1848 asupra mării ridicări naționale și sociale de la 1784 avea să stea, îndeobște, la baza istoriografiei românești de după aceea, imprimînd noilor demersuri și semnificații științifice o orientare lucidă și constructivă, o interpretare corespunzătoare dimensiunilor reale și marilor sensuri de progres social și național pe care le-a purtat această revoluție²⁰. Această pleiadă de istorici a conchis asupra caracterului deopotrivă național și social al revoluției, a identificat și a relevat interdependența funciară dintre țelurile dreptății sociale a maselor, în speță ale țărănimii și lucrătorilor, și cele ale libertății naționale a românilor, populația čovîrșitor majoritară în Transilvania. Nicolae Densușianu, recunoscut pentru aprofundările sale asupra acestui moment, cel care a dat prima monografie despre revoluția de la 1784, conchide că poporul român s-a ridicat atunci deoarece „dorea pămîntul ocupat de nobili, fiindcă avea conștiința că a fost odată proprietatea sa, dorea domnia Transilvaniei fiindcă se credea singurul moștenitor legitim al acestei patrii, dorea, în fine, expulsiunea elementului dominant [opresor], fiindcă numai singur se considera națiune legală în Transilvania. Pe lîngă liberarea din servitutea feudală, revoluțiunea de la 1784 tindea în linia primă la liberarea poporului român din servitutea politică, la liberarea Transilvaniei de domnia altor rase [neamuri]. În scurt, *revoluțiunea* de la 1784 voia să distrugă sistemul politic al celor trei națiuni privilegiate din Transilvania și, pe ruinele sale, să întemeieze un sistem politic român“²¹. Dacă la 1437 și la 1514 — arată mai departe N. Densușianu — iobagii din Transilvania tindeau să recîştige libertățile tradiționale, la 1784 masele largi luptă „pentru libertate și naționalitate; pentru libertate din jugul sclaviei feudale și pentru naționalitate în contra sclaviei politice“. Cu revoluția de la 1784

¹⁶ Tezaur de monumente istorice pentru România, tom. III, p. 303.

¹⁷ George Barițiu, *Părți alese din istoria Transilvaniei pe două sute de ani în urmă*, în edițiunea autorului, tomul I, Sibiu, 1889, p. 475.

¹⁸ George Barițiu, *Horea, Cloșca și Crișan*, în op. cit., p. 415.

¹⁹ Ibidem, p. 417.

²⁰ A se vedea: Nicolae Rauș, *Revoluția de la 1784 în conștiința poporului român*, în „Anale de istorie“, anul XXX, nr. 5/1984, p. 103 și urm.

²¹ Nicolae Densușianu, *Revoluțiunea lui Horea în Transilvania și Ungaria. 1784—1785*, Tipografia „Românul“, Carol Göbl, București, 1884, p. 3—4.

se încheie un drum și „începe o nouă epocă, epoca luptelor de naționalitate“²².

Momentul 1784 — spune Nicolae Iorga — desemnează o luptă împotriva nobililor, dar nu din cauza naționalității acestora, ci a atitudinii lor de clasă exploatare și asupritoare. Revoluția de la 1784 — scrie marele istoric — marchează „o ridicare a claselor de jos, de dărîmarea privilegiilor de desființare a unguirilor nu în calitatea lor de unguri, ci de privilegiați“²³. Ea a fost „o mișcare națională“²⁴, iar Horea „un adevărat dac liber, un costoboc, dintre aceia care, după pieirea statului lor, venea din aceste adîncuri muntoase ca să-și răzbune neamul asupra noilor stăpîni“²⁵.

A. D. Xenopol surprinde ținta socială a revoluției în următorii termeni : „Mai înainte de toate ea se aseamănă cu antemergătoarele ei, revoluțiile vechi ale elementului țărănesc din Transilvania ; era o revoluție socială care tindea a respinge apăsarea neomenoasă făcută de nobili asupra iobagilor. Nobilimea trebuia să fie desființată ; toată lumea era să fie supusă contribuțiilor și pămînturile nobililor erau să fie împărțite între țărani. Această din urmă cerere avea un temei istoric și nu unul socialist. Țăranii se considerau ca despoiați pe nedreptul de proprietățile lor, de pășunile, munții și pădurile lor. Ei nici acum nu cereau drepturi noi, ci numai restatornicirea unei stări de lucruri ce fusese odată“²⁶. Caracterul național al revoluției — continuă A. D. Xenopol — „provenise din împrejurarea că, în Ardeal, o deosebire națională despărțea pe apăsători de apăsați“²⁷. Horea — explică istoricul român — „pare a fi avut scopul de a lua puterea supremă asupra românilor“, iar masele de țărani „aveau cunoștință că țara e a lor“²⁸.

Mișcarea muncitorească din țara noastră, orientîndu-se în lumina gândirii socialist-științifice, a adus noi aprofundări și semnificări istorice despre marea ridicare de la 1784, a luminat-o din noi unghiuri, implicînd-o în practica luptei revoluționare și patriotice a clasei muncitoare, a maselor largi. Socialiștii români, asociîndu-se cauzei pentru care au luptat cei de la 1784, au cuprins prin noi repere valorile revoluției, au clarificat mai profund temeiurile reale și sănătoase ale acesteia, atît pe tărîm social, cît și național, continuînd, astfel, pe un plan superior, gîndirea românească progresistă despre 1784. „Lumea nouă“, organul central de presă al partidului socialist român, scria, într-un articol editorial semnat de Anton Bacalbașa, că „Țărănimea prigonită, încărcată de dări nedrepte și neomeștești, s-a răsculat ca să schimbe orînduirea crudă sub care gemea. În calea ei a întîmpinat, însă, împotrivirea clasei stăpînitoare... De fapt, însă, țăranii nu se ridicau împotriva magnaților fiindcă erau de alt neam, ci fiindcă asupreau în chip nelegiuit“²⁹. Ioan Nădejde, în studiul : *Revoluția țărănească de la 1784 în Transilvania*, explica științific bazele sociale ale luptei naționale, corelarea implicită a țelurilor sociale și naționale în marea ridicare de sub conducerea lui Horea, Cloșca și Crișan. „Întîi că și

²² *Ibidem*, p. 5.

²³ Nicolae Iorga, *Horea, Cloșca și Crișan*, Vălenii de Munte, 1937, p. 4.

²⁴ *Ibidem*, p. 7.

²⁵ Nicolae Iorga, *Istoria românilor*, vol. VIII, București, 1938, p. 30.

²⁶ A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol. X, ediția a III-a, Editura „Cartea românească“, București, 1930, p. 256.

²⁷ *Ibidem*, p. 52.

²⁸ *Ibidem*, p. 267.

²⁹ „Lumea nouă“, anul I, nr. 97 din 16 februarie 1895.

mişcările naționale — argumentează militantul socialist — au tot cauze sociale, economice“³⁰.

Partidul comuniștilor români, care a ridicat pe cele mai înalte planuri valorile istoriei noastre, a preluat fondul revoluționar al marii lupte și, de la nivelul viziunii sale socialist-științifice, i-a dat suprema strălucire și forță de iradiere, capacitatea de dănuire și de exprimare în noile etape ale istoriei noastre. Se va învedera aceasta în importante documente cu caracter programatic, în presa de partid și a organizațiilor de masă create, îndrumate sau influențate de P.C.R., în opera remarcabilei pleiade de istorici comuniști din anii interbelici³¹. S-au relevat, în acest cadru, originea străveche a luptătorilor lui Horea, cu alte cuvinte exercitarea lor în propriul sol național, legitimitatea istorică a țelurilor lor naționale și sociale ca oameni ai gliei și legătura intimă dintre aceste țeluri, actualitatea mesajului revoluției de la 1784. M. Diaciuc-Dăscălescu — militant comunist, publicist și istoric — scrie că din rîndul țărănimii au ieșit mari luptători, printre ei Horea, Cloșca și Crișan, care „au dus lupte pe teren național și social «în sensul propășirii omenirii». Mișcarea din 1784—1785 din Ardeal, supranumită după numele conducătorilor Horea, Cloșca și Crișan, a precedat revoluția din 1848 și a pus la temelia sa temelia unității naționale“³².

O minunată expresie a viziunii partidului comunist despre țelurile programatice ale revoluției de la 1784 o constituie faptul că, în grelele circumstanțe ale istoriei din deceniul al patrulea, ea a fost evocată ca simbol și îndemn în lupta poporului român pentru salvarea unității, independenței și integrității teritoriale a țării. „Ne cheamă la luptă singele lui Doja, Horea și Tudor Vladimirescu — se arăta în Manifestul C.C. al P.C.R. din ianuarie 1938. Ne cheamă la luptă dragostea de țară, pe care nu vrem s-o vedem sfîșiată și cotropită, dragostea de acest popor, pe care nu-l vrem îngenuncheat și robit“³³.

În plin război antihitlerist, revoluția a fost aniversată la împlinirea a 160 de ani de la declanșarea sa. „România liberă“, sub semnătura lui Grigore Preoteasa, evidențiază însemnătatea programului ei revoluționar ca identitate a idealurilor întregului popor român. „Pentru noi — scria militantul comunist —, Horea a rămas ca un erou al poporului nostru“³⁴. Programul social și politic scris de el pentru iobagii Ardealului este, „prin răsunetul lui istoric, pentru tot poporul român“³⁵. Scarlat Callimachi remarcă în aceeași publicație idealurile naționale firești, îndreptățite ale revoluției de la 1784, care „a fost lupta tipic țărănească și națională, dar nicidecum «naționalistă»“³⁶. Sub titlul: *În fiecare sat există cîte un Horea*, Miron Constantinescu definea revoluția de la 1784 drept unul dintre momentele cardinale ale istoriei naționale. „Sub steagul libertății, egalității și luptei pentru pămînt — spune autorul —, țărani români și maghiari au înscris una dintre cele mai glorioase pagini ale istoriei noastre“³⁷. Ea reprezintă „o fază a revoluției democratice“, iar Horea, Cloșca și Crișan

³⁰ Ibid.

³¹ Nicolae Rauș, *op. cit.*, p. 108—113.

³² M. Diaciuc-Dăscălescu, *Răscoala iobagilor de la Bobilna*, București, 1970, p. 29.

³³ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 85, dosarul nr. 5 283, fila 216.

³⁴ Grigore Preoteasa, *Horea* (editorial), în „România liberă“, anul II, nr. 91 din 14 noiembrie 1944.

³⁵ Ibid.

³⁶ „România liberă“, anul II, nr. 53 din 7 octombrie 1944.

³⁷ „Scînteia“, anul I, nr. 44 din 3 noiembrie 1944.

sînt „precursori ai luptei de azi a întregului popor român pentru instaurarea unei adevărate democrații“³⁸.

În anii de după eliberare, istoriografia românească, structurîndu-și cercetarea și interpretarea trecutului național în lumina clară a concepției și metodei revoluționare științifice a partidului nostru și fructificînd însemnate surse inedite, a putut da lucrări monumentale despre revoluția de la 1784. Ea confirmă și dezvoltă de la un nou orizont fondul de idei majore despre acest istoric moment și adaugă noi întemeieri științifice înscrise sub semnul generos al adevărului istoric. Corelația dintre țelurile naționale și sociale este văzută acum într-un nou cadru analitic, ca și rolul revoluționar al obiectivelor naționale pentru evoluția poporului român în epoca modernă, implicit cea contemporană. La 1784, acest rol a fost fundamentat de principala forță revoluționară a poporului în acea vreme — țărănimea —, care l-a situat pe terenul adevăratelor interese istorice ale maselor largi, ale națiunii române. „*Țărănimii* — scria D. Prodan — *îi revine deplin meritul de a fi deschis, de la sine, procesul revoluționar al emancipării națiunii, chiar de la temelile sale*“³⁹. Căci grava problemă iobăgească din Transilvania „se confundă în gravitatea problemei poporului român însuși. Lupta socială a iobăgimii române își are inevitabil și temeiul său național. Lupta ei de emancipare va fi temeiul popular al luptei de emancipare a însuși poporului român. Înainte de toate pentru că iobăgimea română constituie partea covârșitoare, vreo trei pătrimi a iobăgimii Transilvaniei. Acest simplu fapt ar fi suficient pentru a da și un caracter românesc luptei sociale, a face din problema iobăgiei, în aceeași măsură, și o problemă românească“⁴⁰. Dincolo de aceasta — constată D. Prodan — revoluția de la 1784, datorită condițiilor în care s-a desfășurat, este mult mai complexă. „Are adînci și inseparabile implicații naționale, se confundă în problematica poporului român din Transilvania, de pretutindeni“⁴¹.

A fost larg înfățișată și analizată, în istoriografia noastră nouă, una dintre acele trăsături de distincție ale revoluției de la 1784 care subliniază atît de semnificativ că ea a fost o luptă a îndreptăririi și naționale, și sociale, interesînd masele largi din Transilvania în ansamblul lor, iar nu una de tentă naționalistă, anume că pe baricadele sale s-au aflat, umăr la umăr cu românii, țărani și lucrători de alte naționalități, care s-au ridicat nu într-o localitate sau alta, ci în toate zonele în care s-a desfășurat revoluția. „În părțile Turzii și Clujului se răscoală și iobagii maghiari, «socotind că niciodată nu vor mai fi domni...», în părțile Sighișoarei și Sibielului agitația cuprinde și țărănimea săsească, iar în părțile Mureșului și Odorheiului este cuprinsă de revoluție și țărănimea secuiască“⁴². Este semnificativ că secuii așteptau să sosească la Gheorgheni și Odorhei pe cei 30 000 de moldoveni — despre care mai sus-menționata sursă din Turda scria că voiau să treacă în Transilvania la începutul anului 1785 —, pentru a li se alătura și a continua lupta revoluționară în solidaritate cu masele de români⁴³.

³⁸ „Scînteia“, anul II, nr. 110 din 16 ianuarie 1945.

³⁹ D. Prodan, *Răscoala lui Horea*, vol. II, p. 718.

⁴⁰ *Ibidem*, vol. I, p. 60.

⁴¹ *Ibidem*, vol. II, p. 716.

⁴² Ștefan Pascu, *Revoluția populară de sub conducerea lui Horea*, p. 453.

⁴³ *Ibidem*, p. 341—342.

În fruntea luptătorilor revoluționari de naționalitate maghiară s-au aflat minerii, unii dintre ei avînd rol de conducători⁴⁴. Este cazul, spre exemplu, al minerului Samuel Marcz, care a însoțit pe Horea și Cloșca în cadrul acțiunii cetelor de revoluționari pentru eliberarea Abrudului. Un raport din decembrie 1784 al autorităților indică drept principal autor în atacarea acestui oraș pe lucrătorul miner Onul Almășan și care avea ca principal colaborator pe Francisc Pál Szab. Fiind socotit de către autorități „printre cei mai de seamă conducători ai răsculaților“, i s-a cerut pedeapsa cu moartea⁴⁵.

O „listă a răsculaților închiși“ la Deva și în alte părți, întocmită la cererea comisarului gubernial Michael Brukenthal în noiembrie 1784 — numai parțial păstrată —, cuprinde, alături de români, și participanți de naționalitate maghiară. La Deva, de exemplu, au fost prinși Molnar Miklos și Belej Maris, iar la Șoimuș Borza Janos și Szabo Ármanca⁴⁶. Printre conducătorii-corifei sau alți luptători cu rol însemnat în revoluție s-au aflat, bunăoară: Adam Sester din Fizeș (Hunedoara), Istvan Tarsi din Mintia (Hunedoara), Ferencz Jánki, Pista Székely, Janos Székely, Pista Gyuri, Iacob Szekeres din Roșia Montană (Alba), György Palfi din Seuca (Tîrnava), Francisc Szabo din Tîrnăveni (Tîrnava), Istoc Kovacs, Samuel Szilagyi, Sigismund Szasz din Trascău-Rimetea (Turda) ș.a.⁴⁷. Printre cei cu rol de frunte în revoluție s-au înregistrat condamnări la moarte. De pildă, Tribunalul comitatului Hunedoara l-a condamnat pe Petru Körösi la tăierea capului, iar pe Adam Laszlo la frîngerea cu roata⁴⁸.

Sînt acestea mărturii vibrante și incontestabile ale faptului că oamenii muncii de alte naționalități s-au considerat și au acționat ca fii ai gliei pentru aceleași mari idealuri sociale și naționale ale acestor meleaguri. „De-a lungul istoriei de secole — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu în Cuvîntarea rostită la Ședința comună a consiliilor oamenilor muncii de naționalitate maghiară și germană din 27 decembrie 1984 —, într-o serie de regiuni ale României au conviețuit și au muncit, au luptat împreună români, maghiari, germani, sîrbi și alte naționalități. Împreună au făurit tot ceea ce se află pe aceste meleaguri; împreună au luptat împotriva asupririi și a nedreptăților, pentru o societate fără exploatare, o societate a dreptății sociale și naționale“.

Poate fi socotită, oare, această luptă comună a românilor, maghiarilor, germanilor, secuilor împotriva nobilimii spoliatoare și asupritoare, a ocupantului habsburgic, un act naționalist? Îl pot socoti, eventual, aceia care, după 200 de ani, s-ar face — lucru greu de închipuit — pledoaierei acestei nobilimi, depășite de istorie nu numai astăzi, ci încă atunci, la 1784, cum au observat și au adeverit masele poporului angrenat în revoluție.

Interesante acreditații aduce istoriografia noastră în legătură cu faptul că revoluția s-a îndreptat nu doar împotriva nobilimii de naționalitate maghiară, ci a tuturor elementelor înstărite, a acelor care o spoliau și o nedreptăteau, oricare ar fi fost naționalitatea lor. Bunăoară, pe lista generală a celor păgubiți de revoluție în orașul Abrud, se află și cîteva

⁴⁴ A se vedea: Vasile Petrișor, *Muncitorimea — forță socială activă în desfășurarea revoluției de la 1784*, în „Anale de istorie“, anul XXX, nr. 5/1984, p. 90.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 91.

⁴⁶ Ștefan Pascu, *Revoluția populară de sub conducerea lui Horea*, p. 319.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 460—476.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 384—385.

nume românești. „Printre ele — scrie D. Prodan — și al chelarului pentru domeniul de sus Alexandru Aron... Mai mulți cetățeni ai orașului rivalizau deci în bunăstare cu nobilimea, bogăția lor atrăgea aceeași dușmănie... Libertinul Alexandru Șuluț din Abrud-Sat, păgubit și el, după cum pretinde, în minele sale în timpul răscoalei, în 1786 cerea un avans erarial de 300 florini, pe termen de zece ani“⁴⁹. Documentele acum puse în valoare arată că nu puține locuințe ale unor funcționari români în serviciul instituțiilor habsburgice sau întreprinzători comerciali domeniali ș.a. au fost atacate, iar unele distruse de luptătorii revoluției. În Cîmpeni, de pildă, a fost cazul lui : Ispas Furdui, jurat dominal, Petru Matora, fost jude, Urs Popa, Șimoca Cotișel, Gavrilă Birău, fiecare fost jude comitatens, Achim Coteț și Ion Birău, juzi comitatensi, Gavrilă Corcheș, strîngător de dare, Todor și Avram Nariță, strîngători ai taxei camerale, Ion Teoc, Dumitru Țirmonea, Petru Cenușe, Ștefăneasa Țirmonea, Dănilă Goia, întreprinzători comerciali domeniali ș.a.⁵⁰. În Vidra, au fost atacați juzii domnești în funcțiune Todor Goia și Onu Fiț, fostul jude domnesc Todor Popa, precum și întreprinzătorii comerciali domnești Mihailă Candrea, Dumitru Popa Goia, Onu Tănase, Ștefan Suciu Goia, Nicula Popa Goia ș.a.⁵¹.

Despre aceștia nu istoricii români vorbesc, fiindcă ei nu fac decît să dea glas documentelor eminate în timpul evenimentelor, documente provenind nu de la revoluționarii țărani, ci de la autoritățile habsburgice sau de la nemeșii maghiari în funcții⁵².

De altfel, menirea istoriei, dacă vrea să-și onoreze titlul de disciplină științifică, nu poate fi decît aceea a cercetărilor oneste, probe și a promovării, pe această bază, a adevărului. Este crezul istoricilor din țara noastră, care au surprins, potrivit cu realitatea, dimensiunile revoluției naționale și sociale de la 1784. Ei nu au făcut și nu fac apologia împilatorilor acestui popor, a ocupanților pămîntului strămoșesc, a ideologiei și politicii lor nefaste, falimentare oricînd, ieri și astăzi, și nici nu pun racilele claselor dominante pe seama luptei drepte a maselor, ci promovează ceea ce este viabil, progresist, generator de valori noi. Acesta este un important factor de înscriere în mersul ascendent al istoriei, de conlucrare prietenească între popoare, care au numai de cîștigat din cultivarea tradițiilor pozitive ale trecutului, ale luptei comune pentru marile idealuri de dreptate socială, de libertate și demnitate națională.

CONSTANTIN CORBU, NICOLAE RAUȘ

⁴⁹ D. Prodan, *op. cit.*, vol. II, p. 549.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 550.

⁵¹ *Ibid.*

⁵² *Izvoarele răscoalei lui Horea*. Sub redacția acad. prof. Ștefan Pascu. Seria A. *Diplomataria*. Vol. I. *Premisele răscoalei*. 1773—1784 ; Vol. II. *Octombrie-decembrie 1784* ; Vol. III. *Decembrie 1784 — aprilie 1785*. Seria B. *Izvoare narative*. Vol. I. 1773—1785 ; Vol. II. 1786—1860 ; Vol. III. *Presă, broșuri*. 1784—1785, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1982—1984.

LUCRĂRILE SIMPOZIONULUI ȘTIINȚIFIC

ROMÂNŌ — ISRAELIAN

(București, 11 — 13 iunie 1984)

Potrivit acordului de colaborare dintre Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. și Institutul Yad Vashem, anul trecut a avut loc cel de-al doilea simpozion de istorie româno-israelian. Revista „Anale de istorie” a publicat — în nr. 6/1984 — o prezentare a desfășurării lucrărilor acestei reuniuni științifice. În cele ce urmează, facem cunoscute referatele susținute de cercetătorii români.

Regimul de ocupație horthyst în partea de nord-vest a României. Politica față de populațiile nemaghiare

Încă de la instaurarea nazismului la putere, Ungaria horthystă a urmat cu fidelitate Germania hitleristă și Italia fascistă în politica lor agresivă, aducându-și contribuția la cotropirea Cehoslovaciei și Iugoslaviei și la ciuntirea teritorială a României. Drept răsplată, horthystii au primit teritorii întinse pe seama acestor state. Prin dictatul de la Viena din 30 august 1940, impus poporului român de marile puteri fasciste, Germania și Italia, străvechi teritorii românești din partea de nord-vest a României, în suprafață de aproximativ 43 000 km², cu o populație de peste 2,6 milioane locuitori, majoritatea români, au fost predate Ungariei horthyste.

Începută în zilele de 5—16 septembrie 1940, pe măsură ce armata și administrația românească erau retrase, conform etapelor planificate, ocupația horthystă pe aceste teritorii s-a prelungit pînă la 25 octombrie 1944, cînd, prin lupta comună a ostașilor români și sovietici, întregul teritoriu românesc a fost eliberat.

Odată cu ocuparea părții de nord-vest a României s-a evidențiat faptul că guvernul horthyst era ferm decis să promoveze, atât pe plan social, cât și pe plan politic, un regim menit să asigure preponderența elementului unguresc în raport cu celelalte naționalități. Încă din primele zile ale ocupației, guvernul horthyst a instituit în zona respectivă o *administrație militară*, teritoriul fiind încadrat cu efective masive ale forțelor armate, poliției și jandarmeriei, precum și cu numeroase elemente ale organizațiilor „patriotice” și paramilitare („Garda zdrențăroșilor” — „Rongyos Garda”, „Garda națională” — „Nemzetőrség”, „Luptătorii din liniile de foc” — „Tűzharcosok”; „Premilitarii” — „Levente”), toate educate în spiritul urii față de naționalități, în special față de români și evrei. Acestei administrații i-a revenit rolul de a executa o primă operă de distrugere și intimidare a populației românești, majoritare în zonă.

Este semnificativ în acest sens faptul că, deși a intrat în Transilvania fără să întâmpine nici cea mai mică rezistență, „soldătimea pătrunsă pînă în măduva oaselor de teoriile fasciste”¹ a procedat, totuși, la masacre și omoruri individuale, la violuri, torturi și maltratări, expulzări, depozedări și confiscări de bunuri, alungări din servicii și o nesfârșită serie de alte abuzuri. Înainte ca istoria să fi înregistrat masacrele de la Lidice și Oradour sur-Glâne, în fața cărora lumea se cutremură și astăzi, ocupanții horthysti au înfăptuit în România crime într-un stil asemănător în comunele Ip și Trăznea. La Ip au fost măcelărite în miez de noapte 159 persoane, între care 34 de copii sub 16 ani, iar la Trăznea 81 de persoane. Unul dintre supraviețuitorii masacrului de la Trăznea avea să relateze că horthystii au pus tunurile în bătaie asupra satului, incendiindu-l, după care „au coborît în sat unde au dat foc și la resturile de case ce nu arseseră. În timp ce copiii veneau cu vitele de la iarbă și își plîngeau părinții, ungurii au pus mîna pe toți copiii de români și de vii îi aruncau în văpaia focului, arzînd de vii în chinuri groaznice și mare jale răsuna în tot satul de plîsetele lor”². Masacrele de la Ip și Trăznea nu au fost „accidente”, ci făceau parte dintr-o campanie largă de crime organizată de horthysti împotriva locuitorilor neajutorați ai satelor românești.

Încă din primele zile ale ocupației, un mare număr de români au fost arestați și internați în lagărele de concentrare înființate după modelul german, unde erau ținuți în condiții inumane și batjocoriți. În septembrie 1940, la mai puțin de o lună de la instaurarea ocupației horthyste, numai în lagărul de la Püspökladány se aflau internați 1 315 români, cu 315 peste capacitatea normală a lagărului. La 23 septembrie 1940 au fost înființate noi lagăre de concentrare la Someșeni și Florești (la Someșeni fiind internați 294 români la 24 septembrie și 365 la 28 septembrie 1940)³. Motivele pentru arestare și condamnare erau pe cît de diverse pe atît de nejustificate: „injurii aduse națiunii”; „instigații împotriva ideii naționale maghiare”; „instigații împotriva războiului”; „răspîndirea de zvonuri alarmiste”; „legături cu rudele din România” etc.

Totodată, administrația militară ungară a operat expulzarea peste linia vremelnică de demarcație a numeroși români și evrei, în masă sau individual, întotdeauna însă cu cele mai brutale și inumane metode: fie că armata ungară i-a forțat să-și părăsească locuințele, în cîteva ore, luînd

¹ Szenczei László, *Magyar-román kérdés*, Budapest, 1946, p. 161.

² General-locotenent dr. Ilie Ceaușescu, *Transilvania străvechi pămînt românesc*, Editura militară, București, 1984, p. 95.

³ *Rezistența antifascistă în partea de nord a Transilvaniei (septembrie 1940—octombrie 1944)*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1974, p. 76—77.

cu ei numai bagaje de mină — dacă nu erau și acestea confiscate, împreună cu sumele de bani și alte obiecte de valoare —, fie că bande înarmate ale organizațiilor fasciste mai sus-amintite erau dezlănțuite asupra locuitorilor români și evrei, izgonindu-i din căminele lor, maltratându-i și obligându-i să-și caute salvarea prin refugiarea în România. În lunile septembrie-octombrie 1940 au fost expulzați toți locuitorii români din localitățile Roșiori, Sălard, Lucăceni, Ianculești, Horia, Marna Nouă, Scărișoara, Poiana Sărată, Valea Mare, precum și o mare parte a celor din Diosig, Salonta, Sălacea Mare, Ghenci, Tirean, Piscolt, Lazuri, Peșul Mare, Geluși, Baba Novac — adică peste 10 000 oameni. În zilele de 4—6 octombrie au fost ridicați, după un preaviz de numai trei ore, un număr de 750 de intelectuali români din județele Bihor, Sălaj și Someș, împinși în vagoane de marfă plumbuite și expulzați în România. Până la sfârșitul anului 1940, peste 86 000 de români au fost siliți să treacă linia de demarcație în România⁴. Într-un mod asemănător au procedat horthyștii față de evrei în județul Ciuc, unde comandantul militar a ordonat expulzarea tuturor evreilor, cu excepția celor din plasa Gheorghieni; aceia care au revenit în județ au fost arestați și duși mai apoi în Galiția ocupată de nașiști, unde au fost exterminați⁵.

Pretextul folosit de horthyști pentru a justifica expulzările masive de români din teritoriile ocupate era că autoritățile române se făcuseră vinovate, la rîndul lor, de expulzarea a circa 60 000 de unguri din partea de sud a liniei de demarcație. O comisie de anchetă germano-italiană (comisia Altenburg-Rogeri) sosită în zonă la insistențele guvernului român, în perioada 17—29 octombrie 1940, și-a încheiat lucrările cu următoarele constatări: „Afirmația ungară că această cifră a fost atinsă exclusiv prin măsurile luate de guvernul român nu concordă cu constatările comisiei. Realitatea pare să fie mai degrabă că la aflarea știrii despre sentința arbitrară de la Viena s-a redeșteptat flacăra patriotismului printre ungurii ce rămîneau României, ceea ce a determinat mai cu seamă pe lucrătorii unguri, chelneri, servitori etc. să părăsească locurile lor în pripă, adeseori contra voinței patronilor lor. La aceasta a contribuit poate și ideea că în patria ungară posibilitățile de existență ar fi mai bune și, deoarece s-au ivit curînd dificultăți din cauza aglomerării la obținerea de posturi în Ungaria, s-a căutat adesea a se învinge aceste dificultăți invocîndu-se răul tratament de partea românilor”⁶.

Spre sfârșitul lunii noiembrie 1940, apreciind că administrația militară încheiase, în cea mai mare parte, opera de „curățire a terenului”, în teritoriile românești ocupate a fost instaurată administrația civilă horthyștă, care a continuat aplicarea aceleiași politici ce tindea la schimbarea raportului demografic în teritoriile respective. Acest obiectiv a fost urmărit prin trei căi: 1. *Reducerea numărului românilor*, pentru ca populația maghiară să devină majoritară și teritoriul respectiv să poată fi prezentat ca aparținînd, în mod natural, grupului etnic cel mai numeros; 2. *Pauperizarea elementului românesc*, pentru ca, slăbit economic, să fie mai ușor de asimilat; 3. *Stăvilirea dezvoltării spirituale a românilor*, spre a facilita acțiunea de maghiarizare forțată sau pentru a face din populația românească simple brațe de muncă pentru „stăpînii unguri”.

⁴ Ministerul Afacerilor Externe (în continuare Arhiva M.A.E.), fondul Conferința Păcii, vol. 108, filele 180—182; fondul 71 Transilvania, vol. 123, filele 31—32.

⁵ *Loc. cit.*, fondul Conferința Păcii, vol. 85, fila 294.

⁶ *Loc. cit.*, fondul 71 Transilvania, vol. 123, fila 120.

Față de evrei, horthyștii au promovat o politică ce urmărea, pentru început, limitarea sau excluderea lor din pozițiile ce le dețineau în viața economică și socială și înlocuirea cu unguri băstinași sau aduși din Ungaria trianonică, pentru ca, în 1944, să se treacă la deportarea și exterminarea evreilor în lagărele naziste.

Autoritățile civile horthyste au procedat sistematic la distrugerea elementului biologic românesc prin omoruri, violențe și maltratări, arestări și internări, rechiziționări pentru munca forțată și deportări în Germania, expulzări etc. În decurs de doi ani, din septembrie 1940 până în septembrie 1942, au fost uciși de horthyști, fără alt motiv decât acela că erau români, și fără judecată, un număr de 991 de oameni. De asemenea, a fost înregistrat un număr de 6 813 maltratări și schingiuri, această cifră conținând numai cazurile grave, care au putut fi înregistrate⁷. Conform unei dispoziții a Ministerului Apărării Naționale al Ungariei, soldații cu familii numeroase aveau dreptul la concedii sau erau desconcentrați. Un ordin al aceluiași minister prevedea, însă, că „cei de origine etnică română nu pot primi certificate de situația familială, oricare ar fi numărul membrilor familiilor lor, și nici nu pot beneficia de înlesnirile de mai sus. Din punct de vedere al intereselor primordiale de apărare națională este important ca sporirea numărului copiilor acestora să fie împiedicată prin toate mijloacele”⁸.

La data când partea de nord-vest a României a fost ocupată, în Ungaria era în vigoare Legea pentru restrângerea participării evreilor la viața publică și economică din 4 mai 1939. Ea limita la 6% numărul licențelor de comerț care puteau fi deținute de evrei și rețrăgea complet, în decurs de cinci ani, licențele pentru vânzarea produselor monopolului statului aflate în posesia lor. Contractele publice primite de antreprenorii evrei nu puteau depăși 20% din total, urmînd ca după 1943 să fie reduse automat la 6%. Legea mai prevedea exproprierea proprietății funciare și imobiliare evreiești, un procentaj de 6% pentru participarea evreilor în profesiunile libere și pentru studenți, de 12% pentru funcționarii din întreprinderile comerciale și industriale și excluderea lor totală din serviciile publice și din conducerea presei și așezămintelor de distracții. Evreii naturalizați după 1 iulie 1914 își pierdeau cetățenia⁹.

În august 1941, după intrarea Ungariei în războiul împotriva Uniunii Sovietice, a fost adoptată Legea pentru protecția rasei, care interzicea căsătoria și relațiile extramatrimoniale între „evrei” și „neevrei”. Prin aceasta, horthyștii treceau, de fapt, de la faza „restricțiilor oficiale”, la aceea a „distincției rasiale complete” în politica lor față de evrei. Definiția de „evreu” a acestei legi avea o sferă de cuprindere extrem de largă, mai largă chiar decât cea a legislației de la Nürnberg. Spre exemplu, în Germania, un cetățean pe jumătate evreu, dar care nu aparținea religiei mozaice, căsătorit cu o persoană pe sfert evreu nu era considerat evreu, în vreme ce în Ungaria era considerat evreu. Efectele acestei legi pot fi mai ușor sesizabile apelînd la statistici : în 1941, în Ungaria existau aproximativ 725 000 de persoane care aparțineau religiei mozaice, în vreme ce legea considera ca evrei un număr de 787 000 de cetățeni (43 000 cato-

⁷ Loc. cit., fondul Conferința Păcii, vol. 108, filele 187—188.

⁸ Loc. cit., fila 193.

⁹ Bernard Weynryb, *Jewish Emancipation under Attack*, The American-Jewish Committee, New York, 1942, p. 70—80.

lici, 12 000 calvinişti, 3 000 lutherani şi 3 000 aparţinând altor culte creştine)¹⁰.

O primă confruntare a evreilor din partea anexată a României cu politica antisemită horthystă a avut loc chiar în toamna anului 1940, când administraţia militară horthystă a trecut la aplicarea bruscă a prevederilor legii din 1939, fără eşalonarea prevăzută. În unele locuri, legislaţia a fost chiar depăşită, confiscându-se, fără nici o procedură, bunuri, închizându-se prăvălii şi ateliere, expulzându-se evrei, anulându-li-se drepturile personale etc. „Trupele de ocupaţie, jandarmeria, poliţia, administraţia etc. aduse din Ungaria, care numai la o dată ulterioară şi într-un ritm lent au fost completate cu cadre localnice, au adus un violent spirit antisemit care se manifesta la orice contact cu cetăţeanul evreu, atît în esenţa cauzei de aranjat, cît şi în forma acestora — arăta Federaţia foştilor deţinuţi antifascişti evrei. Acest spirit, declarat ca neaşa maghiar, a fost pe urmă cu repeziciune îmbrăţişat şi de majoritatea covârşitoare a maghiarilor băştinaşi din Ardealul de nord, astfel încît evreii de pe acest teritoriu, care între 1918 şi 1940 trăiau în raporturi mai bune cu maghiarii de aici — ca două minorităţi naţionale — s-au văzut moralmente şi sufleteşte constrînşi să se retragă aproape cu desăvîrşire în căminurile lor, în afara cazurilor în care îndeletnicirile lor îi obligau să iasă pe strada respectivă în public. Această nouă, dar violentă intoleranţă, a lovit chiar şi în aceia dintre evrei care între 1918 şi 1940 se afixau ca avînd sentimente filomaghiare sau chiar accentuat maghiare”¹¹.

Această formă a antisemitismului horthystilor a fost cea mai puţin dureroasă. Pentru că au urmat altele, mult mai grave. Statul maghiar înfiinţase un serviciu pentru controlul străinilor (Külföldiek Ellenőrző Országos Központi Hatóság — KEOKH), subordonat direct ministrului de interne Francisc Keresztes-Fischer, a cărui misiune era de a curăţa Ungaria de „străinii indezirabili“. Evreii care nu-şi puteau justifica „cetăţenia ungară“ — şi aceştia erau destul de numeroşi, deoarece legea din 1939 nega dreptul de naturalizare celor ce nu puteau să demonstreze că strămoşii lor locuiseră acolo înainte de 1867 — au fost mai întîi strînşi şi internaţi în lagăre (cele mai cunoscute erau Kistarcsa şi Garany), iar după declanşarea războiului împotriva Uniunii Sovietice au fost „împinşi“ în Galiţia, în calea faimoaselor batalioane ale morţii germane, cu intenţia clară de a fi ucişi de acestea. La 25 august 1941, erau semnaţi, lingă Kamenetk Podolski, 11 000 de evrei „împinşi“ de horthysti peste graniţă. Conducătorii superiori SS şi ai poliţiei germane sperau „să termine lichidarea acestor evrei în jur de 1 septembrie 1941“¹².

După izbucnirea războiului antisovietic s-a trecut la constituirea companiilor de muncă, alcătuite cu precădere din evrei sau români, care au fost puse la dispoziţia autorităţilor militare şi civile pentru lucrări în exploatarea miniere, la tăierile de păduri, la construirea de căi ferate, la lucrări genistice, în operaţiuni de deminare. Fiecare detaşament era alcătuit din patru plutoane a 50 de oameni şi era condus şi supravegheat de 1—2 ofiţeri şi 15 soldaţi.

Companiile de muncă constituiau, de fapt, un mijloc de a-i constrînge pe români şi evrei, fără condamnare, la muncă forţată. Referindu-se la

¹⁰ Raul Hilberg, *The Destruction of the European Jews*, Harper Torchbooks, New York, 1961, p. 513—514.

¹¹ Arhiva M.A.E., fondul Conferinţa Păcii, vol. 85, fila 295.

¹² Raul Hilberg, *op. cit.*, p. 520.

situația din companiile de muncă, documentele vremii consemnează că membrii lor erau „ținuți concentrați, fără a se respecta vreun termen, cu îmbrăcămintea proprie zdrențuită. Culcați în colibe, barăci, grajduri neîncălzite și fără așternuturi sau măcar paturi, ci pe paie, într-o murdărie de nedescris și plini de paraziți, hrăniți insuficient, munciți pînă la epuizare, cu asistență medicală iluzorie, cu toate că îi pîndește cele mai grave boli din cauza frigului, murdăriei și a paraziților și, în sfîrșit, înjurați, bătuți și insultați pentru că sînt români, adică sînt exploatați ca muncitori și batjocoriți ca oameni“¹³.

Potrivit unor surse, numărul evreilor folosiți la muncă forțată în cadrul acestor detașamente s-a ridicat la 130 000, dintre care au pierit circa 30—40 000, fie uciși de nemți în timpul retragerii de pe Don din iarna 1942/1943, fie din cauza tratamentului la care au fost supuși de paznicii lor¹⁴. Numărul românilor concentrați în astfel de companii de muncă s-a ridicat la peste 70 000 de oameni¹⁵, din care mulți și-au pierdut viața. Numeroși români, cu precădere bărbați, au fost rechiziționați pentru diverse munci cu brațele sau cu atelaje în zonele forestiere ale Transilvaniei sau pentru muncile agricole din Ungaria trianonică, pentru ca în primăvara anului 1944 să fie adunați de prin sate ultimii bărbați valizi între 17—65 de ani (peste 20 000 de oameni) și trimiși la muncă în Germania¹⁶.

Îndepărtarea din servicii a muncitorilor¹⁷, concedierea funcționarilor, a profesorilor și învățătorilor, îngrădirea activității avocaților și altor liber profesioniști, retragerea autorizațiilor de funcționare a atelierelor meșteșugărești și de practicare a comerțului au constituit alte mijloace de persecutare a românilor, evreilor și altor naționalități nemaghiare și negermene¹⁸.

Prin deciziile ministeriale nr. 1 440/1941 M.E. și 1 470/1941 M.E., publicate în „Budapesti Közlöny“ nr. 45 din 23 februarie 1941, au fost anulate în întregime toate exproprierile și împroprietăririle făcute de statul român, în cadrul reformei agrare, din moșiile ce aparținuseră înainte de 24 octombrie 1918 statului ungar, comunelor, bisericilor, fundațiilor etc. Aceste dispozițiuni loveau nu numai în primii împroprietăriți sau cumpărători, ci și în toți aceia care cumpăraseră ulterior, prin orice fel de acte, astfel de bunuri. Aceleași decizii dispuneau luarea în posesiune de către statul ungar a tuturor bunurilor care aparținuseră statului român, precum și societăților particulare (întreprinderi industriale, comerciale, bancare, cooperative etc.) în care statul român avusese participații, con-

¹³ Arhivele statului Cluj-Napoca, fondul Prefectura județului Cluj, Acte confidentiale-prezidențiale 1943, pachet nr. 1 239, dosarul nr. 24, fila 131.

¹⁴ Raul Hilberg, *op. cit.*, p. 517.

¹⁵ Arhiva M.A.E., fondul Conferința Păcii, vol. 108, fila 194.

¹⁶ *Loc. cit.*, filele 197—198.

¹⁷ Astfel, la atelierele căilor ferate din Cluj, unde în 1940 lucrau 1 680 de muncitori români, după un an de ocupație nu mai erau decît 100; la manufactura de tutun din Cluj numărul angajaților români a scăzut în aceeași perioadă de la 500 la 25, iar la fabrica de încălțăminte „Dermata“, de la 700 la 72. În zona industrială Baia Mare, pînă în anul 1942 fuseseră concediați 1 326 muncitori români, fiind angajați, în schimb, 365 de muncitori unguri. Salariații tehnici inferiori de origine română fuseseră concediați fără excepție (*Ibid*; Arhivele statului Cluj-Napoca, fondul Prefectura județului Cluj, Acte confidentiale-prezidențiale 1943, pachet nr. 1239, dosarul nr. 24, filele 114—115).

¹⁸ *Rezistența antifascistă în partea de nord a Transilvaniei*, p. 67—68; Tilkovszky Lóránt, *Revizió és nemzetiségpolitika Magyarországon (1939—1941)*, Budapest, 1967, p. 289.

cesiuni sau acțiuni. Totodată, ordinul nr. 1 890/1941 repunea în posesie pe toți marii latifundiari unguri pe partea de moșie expropriată de statul român pentru pășunile comunale¹⁹. Scopul acestei acțiuni a fost cu claritate expus de contele Bethlen István, care a declarat: „trebuie restabilite acele clase sociale care au format coloana vertebrală a acestei națiuni... Trebuie restabilită și făcută viabilă clasa de proprietari unguri“²⁰.

Prin ordonanța 9 100, Ministerul Agriculturii a dispus, în anul 1942, ca toți proprietarii de loturi de casă primite prin reforma agrară, să fie somați să încheie lucrările de construcție, în caz contrar loturile respective fiind considerate părăsite și expropriate în folosul statului. Această măsură era îndreptată, în primul rînd, împotriva dreptului de proprietate al refugiaților și expulzaților, dar atingea și pe alți locuitori, care, din lipsă de fonduri, nu aveau posibilitatea să încheie lucrările începute. Pentru a ilustra proporțiile acestei acțiuni, semnalăm că numai la Cluj au fost deschise acțiuni de revizuire din oficiu împotriva a 1 325 de români posesori de locuri de casă²¹. În februarie 1943 a fost emis decretul nr. 970 M.E., prin care se urmărea anularea exproprierii celor 316 438 iugăre de teren împădurit, a bunurilor imobiliare silvice și restituirea lor latifundiarilor unguri. Întrucît, concomitent cu măsurile amintite, guvernul horthyst a desfășurat o propagandă asiduă în favoarea colonizării, s-a creat impresia că aceste pămînturi și imobile urmau să fie utilizate în acest scop. În realitate, cu excepția cîtorva cazuri, cînd pe pămînturile expropriate au fost amenajate terenuri de instrucție militară, dreptul de proprietate a trecut asupra latifundiarilor de odinioară — conți și baroni —, între care și soția fiului lui Horthy Miklós²².

În cadrul politicii de „arianizare“ a vieții economice din Ungaria, în baza legii din 1939, autoritățile horthyste au preluat de la evrei, pînă în 1942, o suprafață de 213 000 acri păduri și 299 000 acri teren arabil (din totalul de 373 000 acri păduri și 914 000 acri teren arabil posedat de evrei); în octombrie 1942 s-a planificat preluarea altor 276 000 acri teren arabil, din care 90 000 acri urmau să intre în posesia marilor latifundiari unguri²³.

Măsurile vexatorii cu caracter economic practicate de horthyști nu au ocolit nici marea burghezie românească și evreiască. După ce au interzis mai întîi funcționarea sucursalelor Băncii Naționale a României pe teritoriul ocupat al Transilvaniei, horthyștii au dispus, în 1943, transferarea întregului avut al B.N.R. în gestiunea Băncii Naționale a Ungariei. Pe aceleași coordonate se înscriu și eforturile făcute de ocupanți pentru acapararea acțiunilor deținute de români la Fabrica de porțelan „Iris“ din Cluj, la Uzinele chimice din Baia Mare și la alte întreprinderi. În ceea ce-i privește pe evrei, pînă în mai 1942 ei fuseseră eliminați complet din comerțul cu vite, importul de cartofi și fructe, comerțul en gros cu zahăr, gazolină, nutreț, cărbune, pîine și lapte, iar pînă în ianuarie 1943 și din

¹⁹ Arhiva M.A.E., fondul Conferința Păcii, vol. 108, fila 154.

²⁰ Tilkovszky Lóránt, *op. cit.*, p. 298. Pînă la mijlocul anului 1941, horthyștii au reușit să revizuiască, pe cale judecătorească, exproprierea a 77 160 iugăre cadastrale (1 iugăr cadastral = 0,56 ha), dintre care 42 236 de iugăre cadastrale au fost restituite marilor moșieri unguri.

²¹ *Rezistența antifascistă în partea de nord a Transilvaniei*, p. 61—62.

²² Csátári Dániel, *Forgószélben (Magyar-román viszony 1940—1945)*, Académiai Kiadó, Budapest, 1969, p. 244—245.

²³ Raul Hilberg, *op. cit.*, p. 517.

comerțul cu grăsimi și porci, comerțul cu ciment, din exportul de fin și paie, din unitățile de alimentație publică²⁴.

Regimul horthyst de ocupație a reluat politica practică de autoritățile austro-ungare de deznationalizare a românilor și a celorlalte naționalități, amplificând-o și întregind-o prin metode fasciste. Învățământul superior laic în limba română a fost interzis; de asemenea, au fost reduse masiv școlile elementare și medii cu limba de predare română și numărul elevilor ce le frecventau. Editarea de cărți în limba română, precum și a unor organe de presă se loveau de greutăți insurmontabile. Este semnificativ în acest sens faptul că, la o populație de peste 1 300 000 de români, horthystii au aprobat editarea unui singur cotidian în limba română, „Tribuna Ardealului”. Bisericele românești au fost supuse unor puternice presiuni pentru a fi împiedicate să-și desfășoare activitatea. Sechestrarea averilor bisericești, distrugerea unor biserici, torturarea și asasinarea unor preoți și a familiilor lor erau metode prin care horthystii încercau să frângă spiritul de rezistență al românilor față de politica de maghiarizare²⁵.

„Purificarea spirituală” practică de horthysti a lovit puternic în populația evreiască. Ziarele evreiești, inclusiv „Új Kelet”, care apărea la Cluj, au fost interzise, ca de altfel și cluburile și asociațiile evreiești. Elevii evrei au fost obligați să părăsească școlile ungurești, ceea ce a determinat conducerea comunității să înființeze școli secundare la Cluj și Oradea. În învățământul universitar admiterea studenților evrei a căpătat un caracter mai mult simbolic²⁶.

Populația românească și de alte naționalități nemaghiare și negermane a fost exclusă din viața politică. Lor le-a fost interzis dreptul de a-și trimite reprezentanți în Parlamentul de la Budapesta. Neținând seama de proporția populației, în unitățile administrative au fost numiți consilieri cu precădere dintre maghiari și germani²⁷. Activitatea partidelor politice burgheze românești și evreiești a fost interzisă pe teritoriul ocupat de horthysti*. În schimb și-au intensificat activitatea partidele fasciste ungare (Partidul „Săgețile încrucișate”, Partidul Renașterii Ungare ș.a.). Totodată, la 14 decembrie 1940, la propunerea primului ministru al Ungariei, Teleki Pál, a fost înființat Partidul Ardelean Maghiar, prin reorganizarea Partidului Maghiar care activase în România în perioada interbelică. Organizație politică a aristocrației și marii burghezii maghiare, având o conducere conservatoare, reacționară (președinte fiind contele Teleki Béla), Partidul Ardelean Maghiar considera drept suprema sa datorie sprijinirea regimului horthyst și contracararea mișcării de rezistență

²⁴ Csátári Dániel, *op. cit.*, p. 140, 244; Raul Hilberg, *op. cit.*, p. 516.

²⁵ Arhivele statului Cluj-Napoca, fondul Prefectura județului Cluj, Acte confidentiale-prezidențiale 1942, dosarul nr. 4; vezi și: *Rezistența antifascistă în partea de nord a Transilvaniei*, p. 73—75; Tilkovszky Lóránt, *op. cit.*, p. 301—302.

²⁶ Randolph L. Braham, *The Politics of Genocide. The Holocaust in Hungary*, vol. I, Columbia University Press, 1981, p. 172, 189.

²⁷ Astfel, în județul Bistrița-Năsăud, unde populația era alcătuită din 113 326 români, 20 827 germani și 7 816 maghiari, consiliul județean instalat la 26 aprilie 1941 era format din 90 de maghiari, 35 de români și 23 de germani; în consiliul județului Cluj, care, de asemenea, avea o populație majoritară românească, din cei 120 de consilieri, doar 27 erau români („Tribuna Ardealului” din 1 aprilie 1941; „Săptămâna” din 11 mai 1941; vezi și: Silviu Dragomir, *Transilvania înainte și după arbitrajul de la Viena*, Sibiu, 1943, p. 42).

* Horthystii au tolerat — făcându-i destule șicane — activitatea Comunității naționale a românilor (condusă de Emil Hațieganu), deoarece un organism similar funcționa în partea de sud a Transilvaniei, grupându-i pe maghiarii din acea parte a României.

organizată de comuniști și de celelalte partide și organizații de stînga. Este semnificativ, în acest sens, că într-o scrisoare adresată ministrului de interne al Ungariei la 10 iunie 1943, Teleki Béla cerea atît arestarea conducătorilor partidelor de stînga sau concentrarea lor în detașamente de lucru, cît și „desființarea organizațiilor de stînga și ocuparea sediilor lor”²⁸.

Oficial, legislația horthystă permitea activitatea legală a Partidului Social-Democrat, care grupa muncitori de toate naționalitățile. În realitate, autoritățile de ocupație au recurs la măsuri diverse de intimidare pentru a-i împiedica pe social-democrați să se organizeze. Datorită acestei situații, organizația din Cluj a Partidului Social-Democrat a putut să-și constituie o conducere provizorie abia în ianuarie 1941, iar prima adunare generală a membrilor săi s-a ținut la 17 iunie 1941. În alte centre, organizațiile Partidului Social-Democrat n-au putut fi constituite decît în anul 1943 : la Baia Mare, în aprilie ; la Oradea, în august, iar la Satu Mare, în decembrie. După ocuparea Ungariei de naziști, în martie 1944, activitatea Partidului Social-Democrat a fost interzisă.

Cu o deosebită violență s-a îndreptat teroarea autorităților de ocupație împotriva organizațiilor partidului comunist. După ce, la 27 iunie 1941, guvernul ungar a declarat război Uniunii Sovietice, horthystii au trecut la arestarea și internarea în lagăr a tuturor comuniștilor cunoscuți de pe teritoriul ocupat al Transilvaniei, mulți dintre ei de origine evreiască. În toamna anului 1943, horthystii au reușit să-l aresteze pe conducătorul comuniștilor nord-ardeleni Józsa Béla, asasinîndu-l, după ce l-au torturat, în închisoarea de la Someșeni²⁹.

În timpul celor patru ani de ocupație horthystă, un număr de 217 942 de români au fost nevoiți să-și abandoneze avutul și averea și să treacă în România. Datorită acestui exod, asasinatelor și deportărilor, populația românească din teritoriile ocupate de horthyști a scăzut cu 16,6%³⁰.

În anii 1942—1943, naziștii au cerut în mai multe rînduri, fie direct, în cadrul convorbirilor cu Horthy Miklós, fie prin intermediul ambadorului Sztójay la Berlin, ca Ungaria să „coopereze” în rezolvarea radicală a problemei evreiești. La 17 aprilie 1943, cu prilejul convorbirilor pe care Hitler și Ribbentrop le-au purtat la Klessheim cu Horthy, ministrul de externe german a declarat că evreii trebuiau ori exterminați, ori internați în lagăre de concentrare, neexistînd altă alternativă. Cîteva zile mai tîrziu, într-o lungă întrevvedere cu Sztójay, von Ribbentrop a abordat din nou „problema evreiască”, folosind asemenea cuvinte, încît ministrul Ungariei, în raportul trimis Budapestei, insista ca această „chestiune” să fie soluționată rapid, în așa fel încît să nu mai fie necesare alte intervenții din partea germană³¹. Horthy a promis să iasă în întîmpinarea cererilor naziștilor. Într-o scrisoare adresată lui Hitler, la 7 mai 1943, după ce reamintea că el fusese „primul care și-a ridicat cuvîntul împotriva atitudinii destructive a evreilor”, Horthy arăta că, prin măsurile adoptate în Ungaria, evreii fuseseră „lipsiți de posibilitatea ca să mai poată exercita influența lor dăunătoare asupra vieții publice”, iar în final promitea că, „imediat ce se vor realiza condițiile deportării lor, deportarea va fi efec-

²⁸ *Rezistența antifascistă în partea de nord a Transilvaniei*, p. 69—70.

²⁹ I. Micu, A. Simion, *Józsa Béla*, București, 1971, p. 76—85.

³⁰ Arhiva M.A.E., fondul Conferința Păcii, vol. 108, fila 182.

³¹ *Horthy Miklós titkos iratai*, Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1962, doc. 75 ;

Raul Hilberg, *op. cit.*, p. 520—521.

tuată”³². La rîndul său, primul ministru Kállay Miklós a făcut o declarație în care preciza : „În Ungaria trăiesc mai mulți evrei decît în întreaga Europă occidentală... Este de la sine înțeles că trebuie să încercăm să rezolvăm această problemă ; de aici necesitatea pentru măsuri temporare și o reglementare adecvată. Totuși soluția finală nu poate fi nimic altceva decît transplantarea totală a evreilor. Dar nu mă pot decide să pun această problemă pe ordinea zilei pînă cînd premisa fundamentală a soluției, și anume răspunsul la întrebarea unde să fie transplantați evreii, nu va fi dat”³³.

Naziștii urmăreau cu atenție evoluția atitudinii cercurilor conducătoare de la Budapesta ; ei își dădeau seama că ezitățile regentului Horthy și ale primului ministru Kállay în aplicarea „soluției finale” pentru evreii din Ungaria erau determinate nu atît din considerente umanitare, cît mai ales din dorința de a nu tăia punțile tratativelor cu puterile occidentale pentru scoaterea țării din război. Pe de altă parte, evreii, considerați cei mai asimilați dintre toate minoritățile, aduceau un important adaus numeric în statisticile privind populația ungară³⁴. În martie 1944, Berlinul a hotărît să intervină în Ungaria pentru a pune capăt oricăror tentative ale guvernului horthyst de a ieși din război prin tratative diplomatice cu Aliații și pentru a lichida importanta concentrare de evrei din această țară. Chemat de către Hitler la castelul Klessheim, Horthy a fost pus în situația să aleagă între ocupația militară a Ungariei și instituirea unui guvern aprobat de germani. Horthy a ales cea de-a doua variantă. Sosind, însă, la Budapesta, el a avut surpriza să constate că țara fusese ocupată și că trenului său îi fusese atașat un vagon special, în care se afla „reprezentantul cu puteri depline” al Reich-ului în Ungaria, Edmund Veesenmayer.

Guvernul Döme Sztójay, care și-a început activitatea la 22 martie, a fost constituit cu aprobarea lui Veesenmayer și era responsabil în fața acestuia pentru fiecare măsură întreprinsă. O armată de consilieri a împînzit Ungaria, în rîndurile căreia se afla și un detașament special, condus de Adolf Eichmann. Prezența acestuia a făcut de la început clară intenția Berlinului : evreii urmau să aibă și în Ungaria aceeași soartă ca și în celelalte state ocupate — deportarea și moartea. La Consiliul de coroană din 19 martie 1944, Horthy a ținut să informeze că una dintre acuzațiile formulate de Hitler a fost că „Ungaria nu face nimic în problema evreilor și nu este dispusă să lichideze numărul mare de evrei din Ungaria”³⁵.

Personal, Horthy nu era de acord cu „soluția finală” aplicată de naziști. Dar considera că aceasta era o problemă pentru care merita cel mai puțin să intre în conflict cu Berlinul³⁶. El a împuternicit guvernul

³² Horthy Miklós *titkos iratai*, doc. 75.

³³ Raul Hilberg, *op. cit.*, p. 525—526.

³⁴ Eichmann in Ungarn. Dokumenten. Herausgegeben von Jenő Levai, Pannonia Verlag, Budapest, 1961, p. 161. Este semnificativ, în acest sens, că la recensămîntul din 1941, Biroul central al comunității evreiești a îndemnat pe membrii comunității (circulara nr. 700 din 27 ianuarie 1941) să se declare unguri. (*Un an de stăpînire maghiară în Transilvania de nord*, Monitorul oficial și imprimeriile statului, București, 1942, p. 118). Potrivit datelor recensămîntului, dintre cei 151 125 evrei, doar 45 593 au declarat ca limbă maternă limba idiș (Randolph L. Braham, *op. cit.*, p. 166).

³⁵ Horthy Miklós *titkos iratai*, doc. 81.

³⁶ Ránky György, 1944. *Marcus 19 (Magyarország német megszállása)*, Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1968, p. 158—159.

Sztójay să rezolve „problema evreiască” prin ordine și dispoziții, evitînd astfel să se implice direct în această chestiune. Procesul-verbal al ședinței din 29 martie 1944 a Consiliului de Miniștri al Ungariei consemnează că primul ministru Sztójay a adus la cunoștința celor prezenți că, „în legătură cu dispozițiile referitoare la evrei, altele s-a serenissimă, regentul, a dat mîna liberă guvernului și, în această privință, nu vrea să exercite influență”³⁷. Ministrul de interne Jaross Andor a prezentat un proiect de decret (întemeiat pe legea din 1939 privind apărarea țării), prin care toți evreii în vîrstă de peste șase ani, indiferent de sex, să fie obligați, începînd cu data de 5 aprilie 1944, să poarte la brațul stîng, foarte vizibil, o stea galbenă în șase colțuri. Consiliul de Miniștri s-a declarat de acord cu această propunere de însemnare a evreilor, prin care se făcea un pas hotărîtor spre aplicarea „soluției finale” și i-a însărcinat pe Jaross Andor și pe cei doi subsecretari de stat de la Interne, Baky László și Endre László, să vină în întîmpinarea măsurilor cerute de germani în problema evreiască. În aceeași ședință maraton a guvernului, care a ținut, cu o singură întrerupere, de la 11 dimineața pînă la ora 10 seara, au fost aprobate și alte proiecte de ordonanțe de excludere a ultimilor evrei din viața social-politică și economică³⁸.

Odată cu publicarea acestor măsuri la sfîrșitul lunii martie, subsecretarul de stat Endre László a dat publicității o declarație, în care sublinia că guvernul Sztójay era hotărît să ducă pînă la capăt acțiunea de rezolvare a problemei evreiești, pe baza unui plan unitar³⁹. Aceste măsuri antievreiești au fost bine apreciate de Veessenmayer, care, la 30 martie 1944, comunica următoarele lui von Ribbentrop: „Prin dispozițiile adoptate în legătură cu problema evreiască, noul guvern dovedește că a luat în serios rezolvarea acestei probleme în conformitate cu concepția noastră”⁴⁰.

La jumătatea lunii aprilie 1944, guvernul Sztójay a hotărît *declarația și blocarea bunurilor evreilor*. Potrivit ordonanței respective, toți evreii erau obligați a declara averea lor mobilă ce depășea valoarea a 10 000 pengő, precum și toate obiectele de lux. Acțiunile, titlurile cu dobîndă fixă, participările miniere, precum și cupoanele acestor efecte trebuiau depuse imediat de evrei la anumite instituții bancare. De asemenea, trebuiau depuse toate bijuteriile, pietrele prețioase, cantitățile de platină și de aur, precum și toate sumele în numerar ce depășeau 3 000 de pengő. Casetele din bănci, ca și conturile curente erau blocate cu efect imediat, băncile putînd achita din ele evreilor cel mult 1 000 pengő lunar. Aceeași ordonanță reglementa și obligația de a declara întreprinderile comerciale și industriale evreiești și împuternicea pe miniștrii de comerț și industrie să numească la întreprinderile respective un conducător creștin pe cheltuiala proprietarului evreu⁴¹. La 21 aprilie, prin alte ordonanțe, a dispus închiderea tuturor magazinelor evreiești. Tot în aceeași zi a apărut o ordonanță care dispunea predarea către autorități a tuturor aparatelor de radio aparținînd evreilor și care fuseseră anterior blocate; o altă ordonanță a Ministerului Aprovizionării prevedea reducerea cotelor alimentare pentru evrei, începînd cu data de 1 mai⁴².

³⁷ Horthy Miklós titkos iratai, doc. 85.

³⁸ Eichmann in Ungarn, p. 75.

³⁹ Arhiva M.A.E., fondul 71 Ungaria, vol. 65, fila 43.

⁴⁰ Ránky György, op. cit., p. 161.

⁴¹ Arhiva M.A.E., fondul 71 Ungaria, vol. 65, filele 98—99.

⁴² Loc. cit., filele 100—101.

La începutul lunii aprilie 1944 a avut loc la Ministerul de Interne o consfătuire cu participarea unor reprezentanți ai jandarmeriei, poliției și armatei ungare, precum și ai grupului Eichmann, prilej de clarificare a modalității concentrării evreilor în gheto-uri. În aceeași zi a apărut ordinul Ministerului de Interne nr. 6163/1944 privind stabilirea domiciliului evreilor, care preciza: „Guvernul regal ungar va curăți în scurt timp țara de evrei. Curățirea se ordonă a fi făcută zonal. Pe parcursul acțiunii, evreii, fără deosebire de sex și vîrstă, trebuie să fie adunați în lagărele de concentrare stabilite. Ulterior, o parte dintre ei vor fi transportați în casele evreiești stabilite de autoritățile polițienești, respectiv în ghetouri, în orașele și comunele mai mari. Sînt exceptați cei ce lucrează în întreprinderi care produc pentru necesitățile războiului, în mine, în întreprinderi mai mari și în agricultură, a căror scoatere din muncă ar împiedica producția întreprinderii... Concentrarea evreilor va fi dusă la bun sfîrșit de poliția teritorială și de jandarmeria regală ungară. Ca organ consultativ, va fi folosită poliția germană de siguranță, care va fi de față în diferite locuri, punîndu-se un accent deosebit pe colaborarea nestingherită cu aceste organe. Autoritățile locale vor amenaja imediat, în funcție de numărul evreilor, pe locuri corespunzătoare, un număr suficient de lagăre de concentrare, locurile respective comunicîndu-se secretarului de stat pentru securitatea publică... Evreii care urmează să fie deportați n-au voie să aibă asupra lor decît îmbrăcămîntea pe care o poartă, eventual 2 rînduri de lenjerie de corp și alimente pentru 2 săptămîni, un pachet care să nu cîntărească mai mult de 50 de kilograme“⁴³.

Încă cu mult înainte de 7 aprilie 1944, cînd subsecretarul de stat Baky László a semnat dispozițiile de mai sus, după ce mai întîi obținuse acordul lui Eichmann, Ministerul de Interne ordonase jandarmeriei să întocmească în scris o evidență a tuturor evreilor, iar la începutul lunii aprilie fusese numit și un „comandament maghiar de dezevreizare“⁴⁴. La 7 aprilie, guvernul ungar a interzis toate călătoriile evreilor fără permise oficiale emise de poliția orășenească sau de jandarmeria sătească. Localitate după localitate stabilea interdicții de circulație pentru evrei în anumite ore. Concomitent, oficiul poștal a trecut la confiscarea tuturor telefoanelor aflate în posesia evreilor. Aceste inițiative ale fasciștilor unguri au pregătit, din punct de vedere „tehnic“, operația de ghetozare, urmată de deportarea imediată, care s-a desfășurat cu multă rapiditate, în intervalul aprilie—iulie 1944, în următoarea ordine:

Zona	Regiunea	Începerea concentrării	Încheierea deportării
Zona I	Carpatică *	16 aprilie	7 iunie
Zona II	Transilvania	4 mai	7 iunie
Zona III	La nord de Budapesta, de la Košice pînă la frontiera cu Germania	7 iunie	17 iunie
Zona IV	La est de Dunăre, fără Budapesta	17 iunie	30 iunie
Zona V	La vest de Dunăre, fără Budapesta	29 iunie	9 iulie
	Budapesta	Începutul lunii iulie	sfîrșitul lunii iulie

* Zona I Carpatică cuprindea și importante teritorii românești, între care Maramureșul.

⁴³ *Eichmann in Ungarn*, p. 82—83.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 84—85.

Ordinea de prioritate a fost stabilită, după cum arată Raul Hilberg, pe mai multe considerente : a) apropierea armatelor sovietice de zona subcarpatică și de Transilvania ; b) convingerea pe care o aveau naziștii că vor obține mai ușor cooperarea ungară în deportarea evreilor din teritoriile ocupate în anii 1938—1941 ; c) tactica germană avea în vedere „divizarea“ evreilor. În vreme ce erau deportați evreii din Ucraina subcarpatică și Transilvania, cei din vechea Ungarie urmau să primească asigurări că măsurile radicale erau îndreptate numai împotriva elementelor „nemaghiare“ ale populației evreiești și că lor nu li se va întâmpla nimic. Aceasta pentru a-i determina pe conducătorii evreilor să se abțină de la organizarea unor acțiuni de rezistență la deportare și, mai ales, să nu agite opinia publică internațională ⁴⁵.

Examinarea documentelor vremii indică nu numai o mai mare „dorință de cooperare“ a conducătorilor de la Budapesta pentru eliminarea cu prioritate a evreilor din teritoriile alipite (cum arată Hilberg), ci chiar inițiative ungurești. Amintim în acest sens : împingerea celor 11 000 de evrei din Ucraina subcarpatică, în anul 1941, în zona de acțiune a batalioanelor germane ale morții de pe teritoriul sovietic, cu scopul evident de a fi lichidați de acestea ; uciderea a mii de evrei, la Novi Sad, de trupele horthyste ; propunerea, formulată în octombrie 1942 de secretarul primului ministru ungar Kállay consilierului SS al Legației germane din Bratislava (hauptsturmführerul Wisliceny), ca Ungaria să deporteze, pentru început, pe toți evreii din zona Carpatică și din Transilvania, după care să urmeze evreii din restul Ungariei, iar în final cei din Budapesta. Adică exact planul aplicat în 1944.

Detaliile privind metodele de internare în ghetouri a evreilor din teritoriile românești ocupate au fost discutate la două conferințe secrete prezidate de subsecretarul de stat Endre, la care au participat șefii și reprezentanții serviciilor publice, ai jandarmeriei și ai poliției. Prima s-a ținut la 26 aprilie 1944, la Satu Mare, și s-a ocupat de operațiunea de eliminare a evreilor din județele Bihor, Satu Mare, Sălaj, Cluj, Solnoc-Dăbica și Bistrița-Năsăud (care țineau de districtul IX al jandarmeriei), iar cea de-a doua a avut loc la 28 aprilie, la Tîrgu Mureș, și a fost consacrată evreilor din județele Mureș-Turda, Ciuc, Odorhei și Trei Scaune (districtul X al jandarmeriei). Planurile definitive, elaborate sub îndrumarea directă a lui Endre, prevedeau organizarea a 11 ghetouri : la Cluj, Gherla, Dej, Șimleul Silvaniei, Satu Mare, Baia Mare, Bistrița, Reghin, Tîrgu Mureș, Sf. Gheorghe și Oradea. Pentru Maramureș, care din punct de vedere al jandarmeriei era considerat ca făcînd parte din Ucraina subcarpatică, planurile de concentrare a evreilor au fost puse la punct cu ocazia conferinței de la Munkacevo, din 12 aprilie, și prevedeau organizarea a patru ghetouri : la Sighețul Marmației, Ocna Slatina, Vișeu și Ökörmezö ⁴⁶.

Evreii din partea de nord-vest a României au fost concentrați în ghetouri în ultima jumătate a lunii aprilie și în prima jumătate a lunii mai. Obligați prin ordonanțe anterioare să nu-și părăsească locuințele decît la anumite ore (de obicei două ore pe zi, la prînz), evreii așteptau venirea comisiilor care să-i ridice și să-i transporte în ghetou. La Oradea, de exemplu, comisiile erau alcătuite din doi membri : un agent de poliție și un funcționar al primăriei ; ele aveau obligația să cerceteze fiecare

⁴⁵ Raul Hilberg, *op. cit.*, p. 535.

⁴⁶ Randolph L. Braham, *op. cit.*, p. 538—539, 566—568.

locuință. „În locuințele evreilor vor soma pe cei obligați să poarte steaua galbenă, ca să ia cât mai urgent posibil asupra lor următoarele : în afară de îmbrăcăminte ce o au asupra lor, de persoană două schimburi de lenjerie, 50 kg bagaj în care poate să fie cearceaf, perină, plapumă, pătură, saltea. Alimente pentru cel puțin 14 zile... Evreii aflați în locuințe trebuie somați să predea imediat valorile și anume : banii ce se găsesc în case, aurul, argintul, pietrele prețioase, valorile, ceasurile din metale prețioase și orice fel de bijuterii din metale prețioase, chiar și verighele... După aceasta, comisiunile somează pe evrei să aducă și celelalte obiecte de valoare ce le au în casă : covoare, tablouri de valoare, aparate de fotografiat, mașini de scris etc... Comisiunile vor preda pe evrei agenților de poliție din stradă, spre a fi transportați în ghetouri. Evreii vor duce cu ei lucrurile, personal, fără nici un ajutor”⁴⁷.

La sosirea în ghetou, evreii erau din nou percheziționați și chiar torturați pentru a se descoperi banii ori bijuteriile pe care, eventual, reușiseră să le ascundă. Documentul *Evreimea din Ardealul de nord sub ocupație maghiară. 1940—1944* consemnează : „Pe lângă fiecare ghetou funcționa câte un serviciu de investigații al jandarmeriei, cu camere de tortură etc. pentru a obține de la evrei mărturisiri în privința valorilor presupus ascunse sau predate spre conservare unor neevrei și a ascunzîșului unor evrei care lipseau. Bătăile, schingiuirile, torturile erau concepute și executate cu tot rafinamentul posibil, fiind executate adeseori și cu curentul electric”⁴⁸.

La 4 mai 1944, Edmund Veessenmayer comunica Ministerului de Externe al Reichului : „Internarea în ghetouri în spațiul carpatic (zona I) se încheie în aceste zile, 200 000 de evrei au fost cuprinși în 10 lagăre și ghetouri. În Transilvania (zona II) a început astăzi concentrarea celor 110 000 de evrei care trăiesc în această regiune. Transportarea celor 310 000 de evrei din zonele I și II spre Germania urmează să înceapă la mijlocul lunii mai ; sînt prevăzute zilnic 4 transporturi a câte 3 000 de evrei”⁴⁹. Nu trecuse nici o lună de la comunicarea știrilor de mai sus, cînd, la 13 iunie, același Veessenmayer revenea cu o nouă telegramă, în care preciza : „Transportarea evreilor din spațiul carpatic și Transilvania (zonele I și II) în localitățile de destinație s-a încheiat la 7 iunie, prin deportarea a 289 357 de evrei, în 92 de trenuri, fiecare a 45 de vagoane. Faptul că nu s-a atins cifra inițială de circa 310 000 se explică prin aceea că între timp partea ungară a mobilizat numeroși evrei la muncă forțată”⁵⁰.

Lucrarea *Eichmann in Ungarn* consemnează că numărul total al evreilor deportați spre a fi uciși în timpul ocupației hitleriste a Ungariei, în anii 1944—1945 s-a ridicat la 618 007 oameni⁵¹. Dintre aceștia, 109 000 proveneau din teritoriul ocupat al României⁵².

Dintr-un document emanînd de la Comisia de studii — secția România, a Congresului Mondial Evreiesc, semnat de Kiva Ornstein, rezultă că din cei 151 125 evrei recenzați de autoritățile horthyste în

⁴⁷ Arhiva M.A.E., fondul 71 Ungaria, vol. 65, fila 104 („Instrucțiuni pentru comisia de internare a evreilor în ghetouri”, semnat de ajutorul de primar din Oradea, Gyapay László).

⁴⁸ *Loc. cit.*, fondul Conferința Păcii, vol. 85, fila 300.

⁴⁹ *Eichmann in Ungarn*, p. 102.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 124.

⁵¹ *Ibidem*, p. 303.

⁵² *Ibidem*, p. 131.

1941 pe teritoriul românesc ocupat, au rămas pe loc 13 636, cea mai mare parte aflați în serviciile auxiliare ale armatei horthyste, și au fost deportați 137 486 oameni. Până la 1 septembrie 1945 reveniseră din lagărele naziste 15 769 oameni, de unde rezultă că numărul victimelor era de 121 717⁵³. Un alt document, elaborat de autoritățile românești în mai 1946, indica un număr de 127 377 de deportați, dintre care se reîntorseseră, până la data respectivă, 19 764, restul de 107 613 fiind considerați morți (autoritățile române nu excludeau posibilitatea ca și alți evrei nord-transilvăneni să se mai afle în viață, ceea ce ar fi micșorat numărul celor uciși)⁵⁴. Randolph L. Braham, în lucrarea menționată, bazându-se pe datele culese de comandantul militar ungar de la Košice — ultima stație de pe teritoriul ungar a traseului pe care erau transportați evreii deportați —, indică cifra de 131 641 de oameni.

Succesul activității lui Eichmann în Ungaria se datorează, în primul rând, faptului că a avut concursul total al guvernului Sztójay și al aparatului de stat horthyst. Este adevărat că nu horthystii au fost călăii, ci naziștii. Dar horthystii au îndeplinit operațiile tehnice, predând călăilor victimele fără nici o posibilitate de a se apăra. La aceasta se adaugă atitudinea opiniei publice care, în loc să acționeze ca o frână împotriva măsurilor întreprinse de aparatul de stat, a colaborat cu el împotriva evreilor. Uniunea foștilor deportați evrei, în documentul pe care l-am mai citat pe parcursul acestui studiu, arată: „Opera de «epurare», cum o numesc autoritățile maghiare ale epocii, a putut fi atât de desăvârșită numai pentru motivul că, într-un procent uimitor de mare, opinia publică a Ungariei, mai ales clasele mijlocii, s-au solidarizat cu acțiunea întreprinsă și chiar și oameni lipsiți de vreun interes nemijlocit, neconduși de nici o dușmănie personală, numai de dragul ideii de a scăpa de evrei, s-au întrecut în a denunța autorităților pe evreii care reușeau sau încercau să se ascundă. Pentru aceasta este un exemplu caracteristic cazul Clujului, unde, după eliberarea orașului de către Armata roșie și Armata română, la chestura poliției s-au găsit circa 40 000 de denunțuri scrise în chestiuni de ascundere de evrei sau de dosire de averi evreiești”⁵⁵.

Populația românească, ea însăși asuprită, a avut cu totul altă atitudine, venind în sprijinul evreilor cu puținele mijloace pe care le avea la dispoziție. Același document mai sus-amintit consemnează: „Au fost cazuri izolate când unele persoane, mai ales țărani, muncitori etc., au avut gesturi sau fapte de împotrivire la teroarea dezlănțuită, când au luat asupra-și riscul de a ascunde pe vreun evreu. O astfel de tendință s-a manifestat în măsură mai mare din partea populației românești din Ardealul de nord, în frunte cu episcopul unit din Cluj și alte personalități de vază”⁵⁶. De asemenea, unele personalități ale vieții publice ungare și-au exprimat dezacordul cu măsurile întreprinse împotriva evreilor. Astfel, baronul Jósika, prefectul județului Sălaj, și-a dat demisia în momentul când a fost informat că evreii urmau să fie depistați; alți membri ai administrației s-au „îmbolnăvit” subit, fiind înlocuiți din funcții. În aceeași ordine de idei, Randolph L. Braham menționează că episcopul catolic de Alba Iulia, Marton Aron, s-a dus la Cluj, în ziua de 18 mai, rostind o predică în catedrala Sf. Mihail, în care a condamnat internarea evreilor în

⁵³ Arhiva M.A.E., fondul Conferința Păcii, vol. 128, fila 212.

⁵⁴ Loc. cit., vol. 129, fila 276.

⁵⁵ Loc. cit., fila 301.

⁵⁶ Ibid.

ghetouri și a făcut apel la unguri „să nu-i lase pradă distrugerii“. Asemenea atitudini au fost însă destul de izolate, nereușind să se constituie într-un curent de opinie care să influențeze atitudinea guvernului și autorităților horthyste.

Poporul român nu s-a împăcat niciodată cu ideea pierderii teritoriilor din partea de nord-vest a țării. Masele populare erau conștiente de necesitatea luptei pentru refacerea hotarelor mutilate ale patriei și pentru dezrobirea fraților rămași sub teroarea horthystă. Sesizînd această stare de spirit, Legația germană din București informa Berlinul : „Nici un român nu vrea să creadă că, prin arbitrajul de la Viena, problema transilvăneană ar fi fost rezolvată definitiv și pentru totdeauna... Pentru români este o dogmă că arbitrajul de la Viena nu înseamnă sfîrșitul“ ⁵⁷.

La rîndul lor, și autoritățile horthyste erau nevoite să constate că, în pofida represiunilor de tot felul la care îi supuneau pe români în teritoriile ocupate, aceștia întrețineau tot timpul legături cu conaționalii lor de la sud de linia de demarcație („este atît de vie circulația românilor dintr-o parte în alta a frontierei, încît granița este aproape iluzorie“), ascultau postul de radio București și nu-și pierdeau speranța că ziua eliberării va veni, mai devreme sau mai tîrziu. Dintre numeroasele documente de acest gen consemnăm cîteva pasaje sugestive :

Anul 1941 : „O adevărată febră printre români. Ei devin mai siguri pe ei... Toate acestea ar fi fără importanță din punct de vedere național maghiar dacă cele mai sus expuse nu ar cauza faptului că maghiarii ce trăiesc în mijlocul *mării românești* își pierd încrederea în sine, mai rău, ei nu sînt sentinelele intereselor maghiare locale“.

Anul 1942 : „Românii... își țin religia, nu doresc să-și uite limba, sperînd mult la restaurarea României“.

Anul 1943 : „Din punct de vedere național maghiar, atitudinea românilor lasă de dorit, nu poate fi numită loială... Nici azi nu se pot încadra în viața maghiară, nu frecventează manifestările naționale maghiare, nu sprijină nici o acțiune maghiară“.

Anul 1944 : „Populația românească, în marea ei majoritate, trăiește cu dorința ascunsă a unirii ei cu românii din sudul Transilvaniei... Străduințele ascunse ale românilor sînt evidente“ ; „Absoluta majoritate a românilor este alimentată de speranța că terminarea războiului va aduce o schimbare radicală în favoarea lor“ ; la 18 august, cu numai cîteva zile înainte de declanșarea revoluției de eliberare socială și națională a poporului român, care-și propunea, între țelurile sale fundamentale, eliberarea teritoriilor cîtrocite de horthyști și reintegrarea lor în trupul patriei : „Vorbesc (românii — *n.n.*) în secret că nordul Transilvaniei va fi din nou pămînt românesc... sînt trup și suflet împreună cu frații de sînge de dincolo de frontieră și așteaptă doar clipa ca visul românesc să se îndeplinească“ ⁵⁸.

Starea de spirit antihorthystă existentă de la început în rîndurile populației românești s-a răspîndit, cu vremea, și printre unguri și celelalte naționalități conlocuitoare, pe măsură ce se risipeau iluziile provocate de propaganda horthystă și oamenii se confruntau cu realitățile unui regim de cruntă opresiune polițienească. Deveneau tot mai frecvente

⁵⁷ Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice, fondul XIII, dosarul nr. 1 736 (Documentul „România și arbitrajul de la Viena“).

⁵⁸ *Rezistența antifascistă în partea de nord a Transilvaniei*, p. 128, 156, 160, 166.

procesele de „ofensă a națiunii“ sau „ofensă a regentului Horthy“, în care erau judecați și unguri, nu numai români. Se înmulțeau acțiunile de solidarizare ale muncitorilor, țăranilor și intelectualilor unguri cu cei români. Reprezentanții organizației locale din Cluj a P.S.D. au protestat, la consfătuirea conducerii P.S.D.U., ținută la Budapesta în decembrie 1940, împotriva persecutării muncitorilor români, prezentînd o listă cu sute de muncitori și funcționari ce fuseseră concediați⁵⁹.

Declanșarea revoluției de eliberare socială și națională a poporului român a determinat o adevărată panică în rîndul ocupanților, care au trecut la arestarea și întemnițarea tuturor elementelor românești suspecte. Ca urmare, sute de persoane au fost internate în lagăre; totodată, în lunile septembrie-octombrie 1944 au fost uciși în teritoriile românești ocupate sute de oameni, români, evrei și de alte naționalități. În pofida acestor represalii, numeroși cetățeni au furnizat ostașilor eliberatori, români și sovietici, informații despre inamic, s-au oferit călăuze în incursiuni, au transportat muniție sub bombardamentele aviației dușmane, au dat adăpost, îngrijire și hrană răniților și, uneori, au participat direct la lupte, hotărîți să-și aducă contribuția la alungarea coteropitorilor și eliberarea cu un ceas mai devreme a teritoriilor românești ocupate. Pe măsură ce coteropitorii se retrăgeau, o parte a refugiaților români reveneau la locurile natale, unde de cele mai multe ori găseau gospodăriile distruse ori împrăștiate sau chiar ocupate de alte familii aduse din Ungaria trianonică. De asemenea, supraviețuitorii evrei din detașamentele de muncă se întorceau acasă, unde erau confrunțați cu drama de a nu-și mai găsi familiile deportate de horthyști la Auschwitz. Acestea — și nu numai acestea — erau probleme grave, de o mare complexitate, cărora noile autorități democratice românești trebuiau să le găsească o soluționare, în condițiile în care țara își intensifica eforturile pentru ducerea războiului alături de Aliați pînă la victoria finală.

AURICĂ SIMION

Populația evreiască în contextul integrării

Transilvaniei în viața economică, socială, politică și culturală a României (1919 – 1940)

Act legic și profund progresist, Marea Unire din 1918 a realizat cadrul național și economico-social-cultural pentru ridicarea, pe o treaptă superioară, a comunității statornicite de-a lungul mileniilor între toate provinciile românești, înmănunchind energiile și capacitățile creatoare ale întregului popor, unind pe scară națională toate forțele înaintate ale societății românești. „Perioada ce a urmat — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — a fost o perioadă de consolidare și dezvoltare a statului național unitar, a forțelor de producție și, totodată, o perioadă de puternic avînt revoluționar pentru dezvoltarea democratică a țării, pentru apăra-

⁵⁹ Ibidem, p. 110.

rea intereselor clasei muncitoare, ale maselor populare, a libertăților democratice”¹.

Reprezentînd o națiune care-și vedea realizat idealul unității de stat, Marea Adunare Națională de la Alba-Iulia din 1 decembrie 1918 a dat expresie aspirațiilor seculare ale românilor spre pace, libertate, prietenie și frăție între popoare. Este semnificativ faptul că, în articolul III al *Rezoluției* adoptate, Adunarea Națională a proclamat deplina libertate pentru toate naționalitățile conlocuitoare în domeniul vieții de stat, prin folosirea limbii materne, prin reprezentare în corpurile legiuitoare și la guvernarea țării, în proporție cu numărul indivizilor ce le alcătuiau; egala îndreptățire și deplina libertate confesională; înfăptuirea unui regim democratic pe toate țărmurile vieții publice prin vot universal; desăvîrșita libertate de presă, asociere, întrunire și de conștiință².

Apreciînd acest document de importanță majoră, în ședința Adunării Deputaților din 30 noiembrie 1929, luînd cuvîntul în numele Clubului parlamentar evreiesc, deputatul Teodor Fischer din Transilvania a ținut să se desolidarizeze de afirmațiile unor deputați ai naționalității maghiare, care apreciau *Rezoluția* de la Alba Iulia ca un angajament luat de români față de străinătate, pentru a influența Conferința de pace de la Paris în recunoașterea Unirii. El spunea: „Acest act de unire a fost întemeiat pe dreptul de autodeterminare a colectivității naționale din Ardeal, Banat, Crișana și Maramureș, care era în majoritate absolută în aceste teritorii, și a avut eficacitate în virtutea concordanței sale cu principiul dreptului internațional al autodeterminării”. El a subliniat răspicat, la tribuna Parlamentului României, că „nu a existat nici un motiv care să fi constrîns Adunarea Națională de la Alba Iulia ca, în rezoluțiunea în care a îmbrăcat actul de unire, să adauge și principii privitoare la regimul minorităților etnice. N-a fost vorba atunci de o tactică, n-a fost vorba de nici un fel de oportunism, ci, cu o putere elementară, așa precum din stîncă izvorăște apa curată a izvorului, a venit rezoluția din Alba Iulia în întregimea ei, din sufletul poporului român reprezentat acolo, din sufletul plin de dragoste către națiunea mare română din care face parte, plin de dorul de unitate națională, dar și plin de înaltul sentiment de unitate și frăție pentru toate popoarele [naționalitățile] conlocuitoare”³.

Oricine ar compara conținutul clauzelor minorităților din Tratatul de la Saint Germain cu hotărîrile națiunii române de la Alba Iulia, va constata că ceea ce a hotărît poporul român era cu mult mai mult decît ceea ce cuprindea tratatul. *Rezoluția* de la Alba Iulia — cum surprindea, într-o profundă analiză, deputatul național-țărănist N. Polizu-Micșunești — nu a fost un „pact”, un fel de „magna charta” a minorităților, un „supplex libellus magyarorum”, cum pretindea, tendențios, revizionismul maghiar horthyst, pentru simplul fapt că ea a fost redactată, proclamată și votată de adunarea reprezentanților români din Transilvania, fără presiuni sau amestec al altor factori exteriori⁴.

Situația populației evreiești din România interbelică a avut la bază contribuția evreilor la marile acte care au marcat refacerea unității politico-statale a românilor: războiul pentru cucerirea independenței Româ-

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 22, Editura politică, București, 1982, p. 12.

² *Marea Unire de la 1 decembrie 1918*, București, 1943, p. 109—111.

³ *Dezbaterile Adunării Deputaților* (în continuare D.A.D.), ședința din 30 noiembrie 1929, în „Monitorul oficial”, nr. 6, p. 108.

⁴ D.A.D., ședința din 13 decembrie 1929, în „Monitorul oficial”, nr. 13, p. 286.

niei (1877—1878) și participarea la războiul din 1916—1918. Considerînd ca o mare cinste pentru evrei faptul că circa 22 000 de reprezentanți ai lor au participat la război, înrolați în armata română, șef-rabinul I. Niemirower, senator în Parlamentul României în toată perioada interbelică, elogia spiritul luptătorilor care au pregătit unirea tuturor provinciilor românești, memoria celor 800 000 de „eroi necunoscuți” care au căzut în luptă pentru închegarea națiunii române⁵. La rîndul său, regele Ferdinand I, primind în 1918 o delegație a evreilor români, apreciașe : „Am ajuns de mult la convingerea și sînt mulțumit să constat că nu m-am înșelat că toți locuitorii de pe pămîntul românesc, fără deosebire de origină, rasă și de religie sînt animați de aceleași sentimente de fraternitate”⁶.

Din cei 22 000 de evrei mobilizați în timpul războiului de reîntregire, 681 au fost decorați pentru acte de bravură, sacrificiu și eroism⁷. Evreii au pus la dispoziția autorităților spitale, stabilimente școlare și chiar sinagogile, au subscris pentru văduve și orfani peste 4 milioane franci. Impresionate de elanul lor patriotic, numeroase personalități ale vieții publice românești (Emil Lahovary, Ovid Densusianu, Take Ionescu ș.a.) și-au exprimat dorința de a grăbi, la sfîrșitul războiului, naturalizarea populației evreiești.

Așa cum anunțase încă în 1914, guvernul prezidat de Ion I.C. Brătianu a promulgat, la 29 decembrie 1918, decretul-lege nr. 3 902 privind încetățenirea străinilor, inclusiv a evreilor, care *dovedeau că sînt născuți în România* și nu erau supuși ai unui stat străin. Erau direct naturalizați mobilizații în campaniile din 1913, 1916—1918 și familiile lor, cei naturalizați anterior păstrîndu-și acest drept. Un nou decret-lege, nr. 2 085 din 22 mai 1919, prevedea dreptul la cetățenia română evreilor care își manifestau această voință, făcînd declarația respectivă⁸. Emanciparea politică a evreilor din Vechiul Regat a coincis cu dezrobirea provinciilor românești aflate sub jug străin, provincii care aveau în compoziția lor etno-demografică o numeroasă populație evreiască. După ratificarea Unirii, evreii din respectivele provincii au devenit *cetățeni români de drept*, prin simpla înscriere în listele de naționalitate.

Prin Constituția din 1923 (art. 133), atît decretele-legi privitoare la naturalizarea evreilor din Vechiul Regat, cît și drepturile cetățenești ale celor din noile provincii unite au fost ratificate⁹. Ca și în cazul consolidării unității naționale românești (economice, sociale, politice, militare, morale și spirituale) a urmat, și pentru populația evreiască din România, perioada consolidării emancipării, devenită realitate odată cu obținerea cetățeniei române. Vorbînd despre evreii din Transilvania, senatorul Samuel Rappaport spunea, la zece ani după emancipare : „Noi [cei din Vechiul Regat] am sîngerat în această țară, și nouă ne datoresc evreii minoritari că astăzi nu zac sub călcîiul lui Horthy... Unirea, care i-a adus în această

⁵ *Dezbaterile Senatului* (în continuare D.S.), ședința din 1 decembrie 1932, în „Monitorul oficial”, nr. 7, p. 119.

⁶ Arhiva Istorică Centrală (în continuare A.I.C.), fondul Casa regală, Carol II, dosarul nr. 41/1940, fila 4.

⁷ W. Filderman, *Adevărul asupra problemei evreești din România în lumina textelor religioase și a statisticii*. Urmate de listele nominale ale ostașilor răniți, prizonieri, dispăruți și decorați în Războiul pentru întregirea României, București, 1925, p. VII—IX, XVII—XXIII.

⁸ „Monitorul oficial”, nr. 223 din 30 decembrie 1918 ; nr. 33 din 28 mai 1919.

⁹ *Constituția României*, în A.I.C., fondul Casa regală, Ferdinand, dosarul nr. 1/1923.

țară de adopție, i-a scăpat de multe amaruri. Să vie astăzi să se apropie de noi și să profite de regimul de largă toleranță..., să vie și să se apropie de sufletul acestei țări“¹⁰.

În ceea ce privește atitudinea mișcării muncitorești din România, a partidelor sale politice, față de „problema evreiască“, trebuie subliniată consecvența cu care, din principiu, ele au afirmat și luptat pentru reala și deplina egalitate în drepturi a tuturor cetățenilor, fără deosebire de naționalitate și religie. În toată perioada interbelică, în cadrul luptei duse de Partidul Comunist Român și de Partidul Social-Democrat, respectarea drepturilor naționalităților a fost un punct de consecvență apărare, iar în viața lor internă, pe baricadele luptelor sociale și politice, originea etnică nu a constituit un criteriu. Așa se explică numărul impresionant al membrilor lor din rîndul maselor naționalităților, inclusiv din cele evreiești.

Toate reglementările juridice și aplicarea lor în practică atestă dorința națiunii române ca să conviețuiască în frățietate cu naționalitățile conlocuitoare. Cu toate acestea, la tratativele pentru încheierea păcii cu Austria și Ungaria, marile puteri au condiționat recunoașterea unirii Transilvaniei și Bucovinei cu România de includerea tratatului pentru minorități, deși România reglementase problemele respective prin acte politice interne. Departe de a fi avut semnificația grijii umanitare față de grupurile „minoritare“ din statele naționale unite, create sau desăvîrșite, în realitate marile puteri au vrut să-și asigure „dreptul“ de a interveni în treburile interne ale respectivelor state, sub pretextul exercitării „protecției“, pentru a legaliza, pe calea imixtiunilor, veritabile sfere de influență în Europa central-răsăriteană și balcanică.

În contextul integrării Transilvaniei în cadrul economic-social-politic-militar și cultural al României s-a produs și integrarea naționalităților conlocuitoare, inclusiv a populației evreiești. În 1930, România avea 18 057 028 locuitori, din care 12 981 324 (71,89%) erau români, 1 425 507 (7,89%) unguri, 745 421 (4,12%) germani, 409 150 (2,26%) ruși, 582 115 (3,22%) ruteni-ucraineni, 51 062 (0,28%) sirbi-croați-sloveni, 366 384 (2,02%) bulgari, 51 842 (0,28%) cehoslovaci, 48 310 (0,26%) polonezi, 12 456 (0,06%) huțani, 728 115 (4,03%) evrei, 26 459 (0,14%) greci, 4 670 (0,02%) albanezi, 15 544 (0,08%) armeni, 154 772 (0,85%) turci, 22 141 (0,12%) tătari, 105 750 (0,58%) găgăuți, 262 501 (1,45%) țigani, 56 355 (0,31%) alte neamuri, 7 114 (0,03%) nedeclarați¹¹.

Din punct de vedere statistic, pentru Transilvania recensămintele de referință sînt cel din 1910 (efectuat de oficialități ungare) și cel din 1930. Pentru a urmări evoluția demografică în alți ani și perioade, *Anua-rele statistice ale României*, diverse studii și articole pe problemă pot fi utilizate, cu rezerva ce se impune în privința obiectivității sursei de informație¹². Conform recensămîntului din 1910, pe teritoriul Transilvaniei exista o populație de 5 248 522 locuitori, din care 2 702 599 erau români, 1 498 849 unguri, 536 311 germani, 182 897 (după religia mozaică) evrei,

¹⁰ D.S., ședința din 11 decembrie 1929, în „Monitorul oficial“, nr. 8, p. 94.

¹¹ *Recensămîntul general al populației României din 29 decembrie 1930* (în continuare R.G.P.R. — 1930), vol. IX : *Structura populației României*, partea a 5-a : *Neamul*, Editura Institutului central de statistică, București, [f.a.], p. 376—406.

¹² W. Filderman, *Adevărul asupra problemei evreiești din România...*; Em. D. B. Vasiliu, *Situația demografică a României. Cauze-urmări-remedii*, Cluj, 1923 ; I. D. Barzan, *Evoluția și reînvierea ideii naționale — Problema evreească*, București, 1924 ; N. Popp, *Considerațiuni etno-demografice asupra populației României*, București, 1937 ; Sabin Mănuilă, *Aspects demographiques de la Transylvanie*, Bucarest, 1938.

208 745 alte naționalități. În 1923, în cadrul României întregite, pe același teritoriu exista o populație de 5 507 966 locuitori, din care 3 232 806 erau români, 1 357 442 unguri, 577 683 germani, 203 191 evrei, 136 844 alte naționalități¹³. Când, la 24 februarie 1924, s-a publicat Legea privitoare la pierderea și dobândirea naționalității române, în Expunerea de motive a legii, o statistică (stabilită după datele Direcției generale a Serviciului de Poliție și Siguranța statului) indica o populație de 5 200 000 locuitori, din care 3 000 000 români (57⁰/₀), 1 300 00 unguri și secui (25⁰/₀), 540 000 germani (10,3⁰/₀), 200 000 evrei (3,8⁰/₀) și alte naționalități (3,9⁰/₀)¹⁴. După recensământul din 1930, populația evreiască din Transilvania era de 178 699 (3,2⁰/₀), după naționalitate, și de 192 833 (3,5⁰/₀), după religie. Din totalul populației Transilvaniei, 89,5⁰/₀ din români trăiau în mediul rural și 10,5⁰/₀ în mediul urban; populația evreiască trăia în proporție de 56,2⁰/₀ în mediul urban (100 413) și de 43,8⁰/₀ în mediul rural (78 286)¹⁵.

În ceea ce privește viața economică, atât la nivelul global-național, cât și pe teritoriul Transilvaniei, statisticile oficiale existente oferă date pe criteriul „grupelor de profesie”, incluzând în ele numărul persoanelor care aveau legată existența de una din profesiile enumerate, încât „grupa” poate fi echivalată cu familia. Din acest punct de vedere, din cele 18 057 028 suflete, cite avea România în 1930, 13 063 213 erau legate de agricultură, doar 4 993 815 fiind în sectoarele industrial, bancar, comercial și servicii publice. Din aceste cifre globale, românii erau ocupați cu agricultura în proporție de 77,86⁰/₀ iar în celelalte sectoare în proporție de 22,14⁰/₀. Populația evreiască reprezenta 0,34⁰/₀ în agricultură și 99,66⁰/₀ în celelalte sectoare. Pentru Transilvania, în agricultură proporția era de 67,21⁰/₀ români și 0,42⁰/₀ evrei; în celelalte sectoare, 32,79⁰/₀ erau români, populația evreiască fiind dispersată pe diferitele grupe de profesii.

Avînd în vedere puținătatea datelor statistice oglindind latura economică a vieții sociale pe criteriul naționalității, statistici care, privind evreii, sînt și mai lacunare, același recensământ general din 1930 facilitează, în mare măsură, înțelegerea condiției economice a familiilor evreiești din Transilvania care s-au integrat în viața economică a României. Aceasta pentru că, spre deosebire de unguri și germani, evreii nu și-au organizat instituțiile economice pe baze „naționale”¹⁶. După datele statistice din 1930, din totalul evreilor din Transilvania, Banat și Crișana, grupați pe clase de profesii, 9,2⁰/₀ se ocupau cu agricultura, 0,3⁰/₀ lucrau în exploatarea miniere, 3⁰/₀ în industria metalurgică, 3⁰/₀ în industria lemnului, 0,9⁰/₀ în construcții, 11,8⁰/₀ în manufacturi textile, 5,4⁰/₀ în industria alimentară, 1,7⁰/₀ în industria chimică, hîrtiei și tipografică, 2,3⁰/₀ în instituții de credit și agenții comerciale, 35,3⁰/₀ în comerț, 2,8⁰/₀ în transporturi, 7,6⁰/₀ în instituții publice, 13,2⁰/₀ în diverse alte domenii, iar 2,9⁰/₀ nu-și declaraseră ocupația¹⁷.

Economistul D. Komorofsky considera că, pentru a se putea discerne reala stratificare economică a populației evreiești, trebuia pornit de la existența a circa 200 000 familii evreiești pe întreaga Românie (familia de 3—4 persoane). Grupîndu-le tot pe „ramuri de profesie”, el aprecia că circa 74 000 familii (37⁰/₀) nu aveau nici un fel de avere;

¹³ S. Mănuilă, *Evoluția demografică a orașelor și minorităților etnice din Transilvania*, București, 1929, p. 31—37.

¹⁴ „Monitorul oficial”, nr. 41 din 24 februarie 1924.

¹⁵ R.G.P.R.—1930, p. 376—380, 408—438, 440—470.

¹⁶ A.I.C., fondul Casa regală, Carol II, dosarul nr. 74/1930, filele 1—10.

¹⁷ R.G.P.R. — 1930, p. 744—788.

10 000 familii (5%) înglobau pe profesioniștii „liberi“ (medici, avocați, ingineri, cler ș.a.); 40 000 familii (20%) erau alcătuite din meseriași și funcționari comerciali; 56 000 familii (28%) se ocupau cu comerțul mic; 8 000 familii (4%) erau implicate în comerțul mare; 10 000 familii (5%) își câștigau existența în industria mică; 2 000 familii (1%) alcătuiau grupul magnaților industriali și bancari. Despre ultimii — remarcă el — se vorbea zilnic în gazete. Ei erau înfeudați politiciii liberale sau țărăniste, uneori chiar organizațiilor de dreapta. În consiliile lor de administrație se găseau politicieni români de toate categoriile. De capitalul lor — releva Komorofsky — nu profita populația evreiască decât în mică măsură, acele nume „simandicoase“ nefiind întâlnite nici în institutele de caritate evreiască, nici în comunitățile evreiești, decât cu unele excepții¹⁸.

În realitate, reprodusă la scară numerică mai mică, oglindind specificul evoluției populației evreiești din punctul de vedere al preocupărilor (evoluție asupra căreia și-au pus amprenta condițiile istorico-politice în care ea s-a format), evreii din România, inclusiv cei din Transilvania, erau stratificați pe profilul societății naționale românești, ajunsă într-un stadiu de dezvoltare agrar-industrială: clasa dominantă, formată din burghezia industrială, financiară și agrară; clasa dominantă, alcătuită din muncitorime și țărănime. Legată prin rădăcini sau interese de una din clasele fundamentale, exista și o numeroasă pătură a burgheziei mici și mijlocii și a intelectualității.

După 1918, viața politică a populației evreiești a evoluat în funcție de realitățile existente în România. Specific pentru populația evreiască (față de celelalte naționalități) este că ea nu s-a declarat sau organizat ca naționalitate separată. Uniunea Evreilor Pămînteni (U.E.P.) și-a luat titulatura de Uniunea Evreilor Români (U.E.R.) pentru a veghea la principiile egalității cetățenești consfințite de statul și legislația României, amenințate de agitațiile și presiunile organizațiilor antisemite, extremiste. U.E.R. s-a străduit să atragă în rîndurile sale și pe evreii din provinciile reunite, reușind să creeze secțiuni în centrele mai importante din Transilvania. La primul Congres al U.E.R. (iunie 1926), în prezența delegaților din provincie, s-au precizat țelurile organizației: apărarea drepturilor individuale și colective ale populației evreiești, conform legilor țării și tratatelor; promovarea intereselor religioase, culturale, sociale, economice și politice; desăvîrșirea, în fapt, a egalității cetățenești.

Pentru prima oară în România, evreii au luat parte la alegeri (sub regimul votului universal) în 1919, înjghebînd chiar un „Bloc evreiesc“. Ulterior, U.E.R. a încheiat acorduri electorale cu partidele politice românești, respingînd atît ideea acordurilor cu partidele altor naționalități conlocuitoare, cît și aceea a participării ca un partid separat. Înainte de 1927, a încheiat acorduri cu gruparea Partidului Conservator-Democrat și cu Partidul Țărănesc; după 1927, cu Partidul Național-Liberal¹⁹. În Transilvania, „Uniunea națională a evreilor din Ardeal“, creată în 1918, a militat pentru combaterea influenței asimilismului maghiarofil și a trezit, treptat, conștiința de naționalitate etnică separată a evreilor.

Problema creării unui partid evreiesc s-a pus imediat după 1918 și în alegerile din anii 1919—1922 s-au depus liste separate. Faptul a stîr-

¹⁸ D. Komorofsky, *Specificul evreiesc în economia mondială și în economia României*, în „Almanahul ziarului „Tribuna evreească“, Iași, 1937, p. 112—115.

¹⁹ Const. Gr. C. Zotta, N. Tulceanu, *Partidele politice din România. Istoricul și programele lor*, București, 1934, p. 749.

nit vii discuții în sinul comunității evreiești, deoarece, decenii de-a rândul, evreii din Vechiul Regat luptaseră pentru drepturi politice pe principiul naturalizării, al asimilării politice. Odată obținute aceste drepturi (1918—1919), chestiunea creării unei organizații evreiești „naționale”, atât în Vechiul Regat cât și în Transilvania a fost abandonată²⁰. Spre sfârșitul deceniului al 3-lea, promotorii ei au relansat-o și, în 1928, a luat ființă Clubul național evreiesc, transformat apoi (1929) în Partidul Național Evreiesc din Vechiul Regat. În aceeași perioadă, în cartel electoral cu Partidul Național-Țărănesc, organizațiile evreiești din teritoriile unite au reușit să-și trimită deputați și senatori în Parlament. Astfel s-a creat Clubul parlamentar evreiesc, din care făceau parte : Theodor Fischer, Iosif Fischer, M. Landau — deputați ; Mayer Ebner — senator ; secretar general al Clubului era M. Bevenisti. S-a întemeiat, pentru scurtă vreme, Sfatul general al evreilor din România, din care au făcut parte cele mai reprezentative personalități ale organizațiilor evreiești din țară. Apoi, la 4 mai 1931, s-a întemeiat Partidul Evreiesc din România (P.E.R.), avînd ca președinte de onoare pe Adolf Ștern, iar ca președinte activ pe Th. Fischer²¹.

În anii 1919—1929, în timpul guvernărilor, prin alternanță, ale Partidului Național-Liberal și Partidului Poporului, evreii din provinciile reunite păreau a fi dezinteresați de viața politică națională, de campaniile electorale generale. În anul 1926, la Congresul Uniunii Evreilor Români s-a pus pentru prima oară în discuție necesitatea ca să se adopte o politică de cooperare cu guvernul. „Pentru evrei — spunea atunci Cl. Blumenfeld — se pune chestiunea dacă n-a venit momentul să se încerce o politică menită să împiedice antisemitismul de sus... într-o țară în care, în fapt, în marile mase nu există ură religioasă și nici antisemitismul generalizat și atavic ; într-o atare țară dacă se obține ca impulsia antisemită să nu plece de la centru, pe trei sferturi viața liniștită a populației evreiești este asigurată... Adoptarea acestei politici a însemnat nu numai un mare bine, dar a însemnat și un mare pas politic”²².

După 1926, conducerea Uniunii Evreilor Români a fost întrebată dacă este dispusă să ajungă la un acord cu P.N.L. Împreună cu W. Filderman, Cl. Blumenfeld a alcătuit un memoriu, dezbătut în cadrul unor contacte cu circa 40 personalități române și evreiești, pe baza căruia s-a realizat un pact electoral cu liberalii în 1927, la venirea acestora la putere. Cartelul a fost foarte bun pentru burghezia evreiască, reprezentînd un cîștig moral și politic.

La cumpăna anilor 1927/1928, odată cu venirea la putere a Partidului Național-Țărănesc, s-ar fi produs, după opinia lui Blumenfeld, o serie de greșeli în politica evreiască : Filderman s-a exprimat net de partea P.N.L., ceea ce a determinat la P.N.Ț. o ostilitate față de U.E.R. ; în alegeri, P.N.Ț n-a făcut cartel cu U.E.R., ci cu evreii din Transilvania * ; între U.E.R. și „partida” națională evreiască s-au ivit disensiuni, toate contribuind la zdruncinarea solidarității populației evreiești din țară²³.

²⁰ Partidul Național Evreiesc, în „Parlamentul românesc”, nr. 130 din 31 decembrie 1933, p. 4—5.

²¹ Tully Rozenhal, *Mișcarea național evreiască în România*, în „Almanahul ziarului «Tribuna evreească»”, Iași, 1937, p. 159—160.

²² Cl. Blumenfeld, *Greșeli în politica evreiască*, București, 1929, p. 41.

* Iuliu Maniu a justificat acordul printr-o formulă politică : că a dorit să rupă pe evreii din Transilvania de unguri. În realitate, hotărîtoare au fost relațiile personale ale lui Al. Vaida-Voevod și I. Maniu cu evreii transilvăneni, precum și dorința de a-i sustrage din sfera de influență a P.N.L.

²³ Cl. Blumenfeld, *op. cit.*, p. 46—53.

În timpul legislaturii 1928—1929, deputatul Theodor Fischer a exprimat respectul, dragostea și lealitatea față de patria, statul și națiunea română, afirmând hotărîrea „împlinirii conștiințioase și absolute a îndatoririlor cetățenești“, prin cunoașterea, înțelegerea și prețuirea „comorilor sufletești și spirituale ale neamului românesc“. Pornind de la constatarea că cea mai mare parte a populației evreiești își întemeia existența pe meserii și comerț, el comunica hotărîrea Clubului parlamentar evreiesc de a apăra și de a da o mare atenție acestor factori ai economiei naționale românești. Pentru populația evreiască, în general, el cerea deplina garantare a drepturilor cetățenești, în special libertatea de credință, de cugetares, presă și educație în „limba aleasă de părinți“ (în Transilvania această limbă era, îndeobște, limba maghiară sau germană), combaterea și stîrpirea agitațiilor grupurilor antisemite din viața publică²⁴.

Existența unor disensiuni în cadrul comunității evreiești s-a manifestat și la tribuna Parlamentului. Dacă, spre exemplu, senatorul Mayer Ebner pleda pentru recunoașterea evreilor ca o grupare etnică separată, distinctă, senatorul Samuel Rappaport considera penibil acest deziderat, după ce evreii luptaseră și obținuseră dreptul de a fi considerați cetățeni legitimi ai României²⁵. În timp ce Theodor Fischer preciza că formula Clubului parlamentar evreiesc reprezenta o coalitie a unor organizații din provincie, în curs de organizare într-un veritabil „partid politic unitar“, avînd față de Uniunea Evreilor Români o poziție „adversă“, Cl. Blumenfeld, în numele U.E.R., nu considera necesară existența unui asemenea partid, care, după el, ar fi adus pentru evrei numai ponoase și nici un folos. În timp ce primul aprecia că „totalitatea aderenților cultului mozaic din această țară era «ca o parte integrantă a poporului evreu de pretutindeni»“, considerînd naționalitatea evreiască și cultul mozaic ca cele două fețe ale aceleiași monede, al doilea, fără să conteste datoriile ce le aveau evreii față de „țara părinților“, ținea să precizeze: „N-am uitat însă, cum nu uită nici evreii din toate țările Apusului, patria căreia aparțin. Nu numai că n-am uitat-o, dar am pus-o, cum era drept, în primul rang²⁶“.

Constituit, ca atare, la 4 mai 1931, cu scopul de „a aduce ordine și unitate în mișcare, legînd toate fragmentele evreiești din toate provinciile românești“, Partidul Evreiesc din România și-a concretizat principiile la Congresul general din 7 noiembrie 1933: „Existența populației evreiești din România, atît în ceea ce privește drepturile politice ale indivizilor din sinul ei, ca cetățeni, cît și în ce privește ființa ei de colectivitate etnică, ca parte integrantă din poporul evreu, se afirmă prin organizația «Partidul Evreiesc din România»“²⁷.

În alegerile generale din iunie 1931, P.E.R. a obținut 64 193 voturi și 5 locuri de deputați; din iunie 1932, 67 583 voturi și 6 mandate de deputați; din decembrie 1933, 40 000 de voturi, neobținînd nici un loc în Adunarea Deputaților (a contribuit la aceasta și polemica dintre U.E.R. și P.E.R., care a continuat în toată această perioadă)²⁸. Numărul relativ mic de voturi, raportat la populația evreiască din România, se explică și

²⁴ D.A.D., ședința din 17 decembrie 1929, în „Monitorul oficial“, nr. 16, p. 365.

²⁵ D.S., ședința din 10 decembrie 1929, în „Monitorul oficial“, nr. 6, p. 69; ședința din 11 decembrie 1929, în „Monitorul oficial“ nr. 7, p. 95.

²⁶ D.A.D., ședința din 30 noiembrie 1929, în „Monitorul oficial“, nr. 6, p. 104; Cl. Blumenfeld, *op. cit.*, p. 30.

²⁷ Tully Rozenthal, *op. cit.*, p. 161—162.

²⁸ *Ibidem*, p. 159—162; Cl. Blumenfeld, *op. cit.*, p. 46—53; Marcel Ivan, *Evoluția partidelor noastre politice. În cifre și grafice*, Sibiu, 1933, p. 24.

prin faptul că, în toată perioada interbelică, însemnate pături sociale evreiești au votat pe listele partidelor politice românești, burgheze sau muncitorești, precum și pe listele partidelor naționalităților conlocuitoare. În Parlament, reprezentanții P.E.R. s-au manifestat prin participarea la dezbaterile legilor, prin interpelări și intervenții pentru semnalarea abuzurilor organelor administrative și a incidentelor cu tentă antisemită provocate de grupările extremiste. În marea confruntare între democrație și fascism, care, mai ales în deceniul patru, a antrenat toate forțele social-politice ale României, înregimentări în partidele existente — muncitorești, burgheze, burghezo-democratice —, redactori la ziarele și revistele democratice, profesori și oameni de știință în institutele de învățământ, cultură și artă, muncitori și funcționari, populația de origine evreiască din România a avut un aport remarcabil, recunoscut în epocă și oglindit în istoriografia postbelică.

Pe lângă integrarea în structurile și ritmul evoluției societății românești, în perioada interbelică populația evreiască a avut și o serie de probleme specifice profilului său istoric, etnic, cultural și spiritual.

Învățământul din Transilvania, după 1918, s-a confruntat cu greutăți deosebite, cauzate de anomalii moștenite din timpul politicii de deznăționalizare promovată de regimul dualist austro-ungar. Toate statisticile oficiale, inclusiv recensământul din 1930, nu oferă indicații privind componența etnică a sistemului de învățământ. Cert este că, în Transilvania, la o populație de 4 596 905 (îndreptătită la instrucție școlară), doar 3 079 722 (67⁰/₁₀₀) erau știutori de carte, iar 1 498 874 (32,6⁰/₁₀₀) erau analfabeți (dintre ei, 93,4⁰/₁₀₀ în mediul rural). Dintre cei școlarizați, 58⁰/₁₀₀ aveau doar cursul primar, 6,2⁰/₁₀₀ cel secundar, 1,5⁰/₁₀₀ cel profesional, 0,28⁰/₁₀₀ alte școli superioare, doar 0,64⁰/₁₀₀ fiind absolvenți universitari²⁹. Moștenind o situație precară — instituțională și morală — în ce privește asigurarea instrucției școlare românești, organele de învățământ au depus eforturi susținute pentru a o îmbunătăți. Referitor la elevii și studenții evrei, ei au frecventat, fără restricții, atât școlile subvenționate de stat (în limba română, maghiară sau idiș), cât și universitățile, școlile particulare sau confesionale (numeroase în localitățile cu populație de rit mozaic).

O problemă mult discutată, anchetată și tergiversată, între organele de resort și direcțiile sau profesorii școlilor în care existau elevi evrei, a fost prilejuită de „insistența” ultimilor de a nu introduce limba română sau idiș în locul limbii maghiare, atât în școlile laice, cât și în cele confesionale³⁰. Antisemitismul care s-a manifestat, episodic, în școli și universități, nu a fost expresia politicii oficiale, guvernamentale, și nici a unei stări de spirit xenofobe a tineretului român, ci a fost provocat de exponenți ai grupărilor extremiste de dreapta. Este semnificativ faptul că, în 1935, când Al. Vaida-Voevod a supus în Comitetul executiv al P.N.Ț. introducerea principiului „*numerus clausus*” în programul partidului, propunerea a fost respinsă cu o covârșitoare majoritate. I. Mihalache, I. Maniu, dr. N. Lupu, C. Rădulescu-Motru, M. Ralea, I. Hudiță ș.a. s-au rostit împotriva. Scria despre acest episod T. Teodorescu-Brașiște, în „Cuvîntul liber” din 9 februarie 1935 : „Realitatea este aceasta : un întreg partid s-a rostit împotriva lui *numerus clausus* : ...bătrîni și tineri, profesori universitari, rectori (ca d. Răducanu), munteni, olteni,

²⁹ R.G.P.R. — 1930, p. 312—373.

³⁰ A.I.C., fondul Ministerul Instrucțiunii Publice, dosarul nr. 399/1922, filele 35—36 ; dosarele nr. 618, 619, 620, 626/1924.

ardeleni, moldoveni și basarabeni — s-au rostit contra lui *numerus clausus*, chiar atunci cînd lucrul a fost propus de un fost președinte de consiliu și de partid ; dacă toți au înfrînt disciplina de partid și au spus — nu ! — atunci suntem în dreptul nostru să afirmăm că s-a făcut un adevărat plebiscit... Firește, cuzistii și ceilalți extremiști de dreapta încearcă să bată monedă din propunerea d-lui Vaida. Inutil : *felul* cum a fost respinsă arată că propunerea este inadmisibilă. Ceea ce este un cîștig, un mare cîștig, pentru adevărata democrație“.

În România interbelică, cultul mozaic a avut o deplină libertate de organizare, prin instituția rabinatului, sub conducerea succesivă a șefirabinilor (senatori de drept în Parlament), în persoana lui Chaim S. Schor, apoi I. I. Niemirower, apoi Al. Șafran. Mai exista, pentru Transilvania (la Bistrița, apoi la Cluj) Biroul central ortodox israelit, care conducea și controla școlile confesionale mozaice. Existau, în principal, trei feluri de școli religioase israelite : *Maksike Thora* — pentru copii sub 7 ani și cei peste 7 ani care nu frecventau o școală primară ; *Talmud Thora* — pentru copiii care au absolvit 4 clase ; *Yeshiva* — cu absolvenții primelor două școli, considerate cursuri teologice. În 1924 existau 305 de asemenea școli : la Rodna Veche, Săcel, Săpînța, Sighișoara, Zalău, Șomcuta Mare, Moisei, Năsăud, Oradea, Sighet, Petroșani, Satu Mare, Șimleul Silvaniei, Sibiu (comunitate sefardă), Huedin, Tîrgu Mureș, Timișoara, Turda, Dej, Vișeu de Sus, Gherla, Carei, Cluj, Brașov, Arad, Beclean, Aiud ș.a.

În deceniul al 4-lea, numărul lor a sporit. Regimul de funcționare al acestor școli prevedea, în principal, ca predarea obiectelor de studiu să se facă în limba română sau ebraică și să nu se sustragă elevii de la școlile primare de stat. În rest, școlile respective stăteau sub controlul exclusiv al comunității evreiești și a rabinatului. Iată ce scria primrabinul Chaim S. Schor, în 1924, ministrului instrucțiunii publice, Constantin Angelescu : „Dv., domnule ministru, ați înțeles adevărul și ați dat ordinul prin care îngăduiți elevilor evrei să frecventeze aceste cursuri cu obligația de a urma și la o școală primară a statului. Pătruns de adevărata menire a conducătorului învățămîntului, ați dovedit, domnule ministru, că înțelegeți admirabil realitățile“³¹.

Cultul mozaic mai organiza și cursuri *Iesivos*, cu caracter pur confesional, care funcționau cu aprobarea Ministerului Cultelor. În toate satele și orașele cu populație evreiască, comunitățile aveau sinagogi, cimitire și alte incinte de cult specifice. În școlile de stat, în care exista religia ca obiect de studiu, elevii evrei nu erau obligați a frecventa disciplina respectivă.

Un loc aparte în educația tineretului l-au îndeplinit asociațiile culturale și cluburile sportive. Astfel, existau, la Cluj : Societatea culturală sionistă „Yoza“, a școlii „Tarbut“ ; Federația național evreiască „Frații Zeirei Zion“ ; societățile studentești „Ezra“ și „Mizrach“ ; Societatea culturală a femeilor „Jehudit“ ; Reuniunea patronilor meseriași „Poale Zedek“ ; Societatea religioasă „Chevra Cadischa“ ; societatea sportivă „Hagibor“. Ființau și multe cluburi sportive : la Brașov — „Ivria“ ; la Arad — „Hakoah“, la Sibiu — „Yehuda“, la Sighet — „Samson“³².

³¹ A.I.C., fondul Ministerul Instrucțiunii Publice, dosarul nr. 630/1924, fila 95.

³² *Loc. cit.*, dosarul nr. 399/1922, filele 35—36 ; dosarul nr. 630/1924, filele 21—95 ; dosarul nr. 619/1924, filele 52—53, 151—154 ; dosarul nr. 630/1924, fila 95.

În ceea ce privește integrarea spiritualității evreiești în patrimoniul cultural național, problema este de o deosebită complexitate și ar fi anormală disocierea ei pe provincii.

În prefața la lucrarea de debut a doctorului I. Brucăr (*Încercări și studii*, București, 1919), C. Rădulescu-Motru a folosit prilejul pentru a schița un „portret” al intelectualului evreu, în general : „După o prejudecată foarte răspândită la noi, intelectualul evreu este sau un *speculant egoist*, când are un talent de exploatat, sau un *revoluționar dizolvant*, când este redus la situația de profesionist salariat”. Explicînd că această prejudecată nu dispunea de exemplificări, fiind „importată de aiurea”, arătînd marea contribuție a intelectualilor evrei în difuzarea culturii universale la noi, savantul conchidea : „Intelectualii evrei intră cu fruntea sus în edificiul României de mîine”³³. Considerații similare, în diverse contexte și momente, abundă în istoria culturii, științei și artei românești din anii interbelici. Este semnificativ faptul că, în monumentală lucrare *Istoria literaturii române*, pe care a scris-o și publicat-o George Călinescu în 1941, contribuția scriitorilor și poezilor evrei la patrimoniul culturii române este prezentată în adevărata ei valoare. Pentru că în literatura românească, alături de pleiada marilor scriitori români, s-au ilustrat : Ranetti Roman, Barbu Nemțeanu, Camil Balthazar, Issaia Răcăciuni, Ion Pribeagu, E. Relgis, G. Spina, Felix Aderca, Ion Călugăru, Benjamin Fundoianu, I. Peltz, F. Brunea-Fox, Ury Benador, Mihail Sebastian, Ieronim Șerbu, Tristan Tzara, Sașa Pană, Maria Banuș, Sidonia Drăgușanu, Aurel Baranga și mulți alții — în limba română ; alții, în literatura idiş sau ebreistică, ca : I. Groper, Efraim Waldman, Ițic Manger, Eliezer Steinberg, Al. I. Zissu, H. Sanielevici, I. Trivale (mort pe cîmpul de luptă în războiul de întregire) au fost critici literari de mare prestigiu ; Moses Gaster, Lazăr Șeineanu, H. Tiktin, A. Candrea-Hecht au îmbogățit știința folclorului și filologiei române.

În strălucita pleiadă a gazetarilor și publiciștilor generației interbelice — în presa muncitorească, democratică, burgheză, literară, artistică, științifică, antifascistă — au activat, alături de publiciștii români, numeroși ziariști evrei : H. St. Streitman (prim-redactor la oficiul P.N.L. „Viitorul”), colaborator la „Reporter” ; A. Weiss, colaborator la „Dimineața”, „Dreptatea”, „Curierul israelit”, „Cuvîntul liber” ; Ilarie Voronca, la „Flacăra”, „Viața românească”, „Omul liber”, „Adam”, „Azi” ; A. Tudor, la „Zorile”, „Facla”, „Rampa” ; G. Stroe, la „Argus” ; Al. Westfried, la „Adevărul” și „Dimineața” ; Al. I. Zissu, la „Cuvîntul”, „Viața românească”, „Integral” ; I. Moscovici și I. Pistiner, la „Lumea nouă”, „Proletarul” ; Valter Roman, la „Scînteia”, „Lupta de clasă” ; Șt. Antim, Matei Socor și B. Brănișteanu, la „Cuvîntul liber”, „Reporter”, „Clopotul” și mulți alții.

Alături de presa românească, în care s-au exprimat opinii fără deosebire de naționalitate, a existat și o constelație de publicații evreiești la nivel național, provincial sau local. Și-au continuat apariția ziare și gazete fondate înainte de primul război mondial, cum au fost : „Egalitatea”, sub direcția decanului presei evreiești M. Schvarzfeld ; „Curierul israelit”, organ al U.E.R. ; „Mîntuirea”, organ al P.E.R., editată de Al. I. Zissu ; săptămînalul „Înfrățirea”, revistele „Hasmoneea” și „Re-nașterea noastră” ; săptămînalul Executiviei sioniste din România, „Știri

³³ Apud : dr. Th. Loewenstein, *Judaism și românism*, în „Almanahul ziarului «Tribuna evreească»”, Iași, 1937, p. 8.

din lumea evreiască“ ; „Copilul evreu“, revistă pentru copii și tineret. În provinciile românești unite cu România au existat, de asemenea, ziarele evreiești „Unzer Zeit“ (Chișinău), „Ostjudische Zeitung“ (Cernăuți) și „Új Kelet“ (Cluj) ³⁴.

Nu avem posibilitatea să departajăm instituțiile conduse sau finanțate — exclusiv sau în asociație — de evrei, dar numeroase surse de informație indică persoane de origine evreiască la conducerea unor ziare, edituri, tipografii, librării, cinematografe etc.

Grupări anacronice, la marginea vieții politice pînă la începutul deceniului al 4-lea — ca Liga Apărării Național Creștine, apoi Partidul Național Creștin (conduse de A. C. Cuza) ; Garda de fier, sub diversele ei denumiri, condusă de C. Z. Codreanu ; grupuscul naționaliste în jurul unor persoane rupte din partidele burgheze (Frontul Românesc) ; aripile extremiste de dreapta din partidele german și maghiar —, odată cu instaurarea nazismului în Germania, s-au constituit într-o trădătoare coloană a V-a a hitlerismului în România, punându-și de acord obsesiile naționalist-șovine cu „programul“ nazist. „Dreapta românească — scria Tudor Teodorescu-Braniște în 1936 — a furat, pur și simplu, metodele hitlerismului german... De la uniforme pînă la procedeele violente, el (programul — *n.n.*) este furat fără rușine din planul de lucru al lui Adolf Hitler... De aceea, curentul de dreapta este cel mai străin de spiritul românesc“ ³⁵. La rîndul său, Zaharia Stancu scria, în 1938 : „Nu avem nimic de imitat și nu sîntem dispuși să maimuțărăm nici o dictatură. Națiunea română își are idealurile ei“ ³⁶.

Împotriva organizațiilor extremist-șovine s-au ridicat numeroși oameni politici și intelectuali de frunte, ca : Nicolae Iorga, Virgil Madgearu, Mihail Ralea, dr. Nicolae Lupu, George Enescu, C. I. C. Parhon, Petre Andrei, Victor Iamandi ș.a. Ei au atacat teoriile rasiste, îndeosebi antisemite, ale nazismului german și obsesiile xenofobe ale naționaliștilor-șovini interni. Referindu-se la una din cuvîntările antisemite ale lui A. C. Cuza în Parlament, în care acesta salutase „rezolvarea“ hitleristă a problemei evreiești, profesorul universitar Virgil Madgearu, fruntaș al P.N.T., îl apostrofa : „Nu vrem să mai auzim numele lui Hitler în acest Parlament“ ; la rîndul său, Petre Andrei replica lui A. C. Cuza : „Nu-ți este permis să spui aberațiuni de asemenea natură“ ; iar deputatul D. Manu : „Să nu mai faci paradă de naționalism, pentru că d-ta trădezi această cauză națională“ ³⁷.

În diversiunile antisemiților, evreii erau învinovați de toate nenorocirile epocii. În vreme ce antisemiții germani îi învinuiau pentru manevrarea Franței, Angliei și Italiei, care au semnat tratatele de la Paris din 1919—1920, în vreme ce antisemiții maghiari îi considerau vinovați de „mutilarea Ungariei milenare“, antisemiții români cădeau în admirație față de toți „confrații“ în crez, ajungînd, astfel, să se inspire din doctrina și acțiunea blocului revizionist, care, printre altele, viza dezmembrarea României. Antisemitismul, sesizau oamenii lucizi ai epocii, nu atingea numai populația evreiască, ci avea profunde implicații pentru viața întregii societăți. Meditînd asupra ideii de patriotism și a formelor

³⁴ C. Barzilay, *Presa evreiască în România*, în „Almanahul ziarului «Tribuna evreiască»“, Iași, 1937, p. 189—191.

³⁵ „Cuvîntul liber“, nr. 11 din 18 ianuarie 1936.

³⁶ „Lumea românească“, nr. 522 din 11 noiembrie 1938.

³⁷ Livia Dandara, 1930 : *Dezbateri în Parlamentul României*, în „Magazin istoric“, anul X, nr. 10 (115), octombrie 1976, p. 29—32.

ei de manifestare, I. D. Suchianu scria : „Unul din aceste semne (ale patriotismului autentic — *n.n.*) este revolta lui în fața antisemitismului. Înainte de orice discuție a chestiei evreiești, înainte de a analiza argumentele pro și contra, înainte de a căuta de partea cui sunt vinovățiile, înainte de orice, trebuie să declarăm a priori odios ca o colectivitate înțreagă să fie persecutată... Grație ei (problemei evreiești — *n.n.*) ies din ascunzișuri toți oamenii generoși din această țară, toți acei ce socot că patria trebuie perfecționată pe dinăuntru, cu fapta, nu simplu — afirmată, pe dinafară, cu vorba“³⁸.

La tribuna Parlamentului, în reuniunile de partid, în campaniile electorale, la manifestațiile publice cu caracter politic sau cultural, în presa partidelor, în revistele de cultură și știință, în școli și universități s-a dezvoltat o puternică mișcare antifascistă, antihitleristă, în care partidele muncitorești și organizațiile de masă create de ele, cele burghezo-democratice și alte grupări antifasciste s-au găsit înfrățite pe baricadele frontului popular antifascist. La fel ca și în celelalte compartimente ale vieții politice din România, alături de antifasciștii români, în această ridicare la luptă, înregimentăți în partide, asociații, organizații sau alianțe special constituite, s-au aflat numeroși exponenți ai populației evreiești. Creșterea curentelor antisemite gardist și cuzist a determinat și pe conducătorii P.E.R. și U.E.R. să realizeze un front unic de apărare a intereselor evreiești. În ianuarie 1936 a luat ființă *Consiliul Central al Evreilor din România*, sub conducerea dr. W. Filderman, alcătuit din reprezentanții celor două grupări politice și ai cultului mozaic, în persoana prim-rabinului I. Niemerower (în celelalte probleme, cele două organisme politice evreiești și-au menținut independența de opinie și de organizare)³⁹.

Cu expirarea mandatului guvernului liberal condus de Gh. Tătărescu, cu alegerile din decembrie 1937 și cu scurta guvernare Goga-Cuza, apoi cu instaurarea dictaturii regale — evenimente politice interne desfășurate pe fundalul unor evoluții internaționale deosebit de grave pentru destinul multor popoare, inclusiv al celui român — se vor produce și în viața populației evreiești din România unele modificări, atât în regimul juridic, cit și în activitatea economică, socială și politică specifică. Printre acestea, decretul-lege nr. 169 din 21 ianuarie 1938, privind revizuirea cetățeniilor⁴⁰, a tulburat în mod deosebit comunitatea evreiască internă și internațională. Conform decretului, evreii trebuiau să depună probe de care legile anterioare îi dispensaseră. Primeau cetățenia doar cei cu cerere și probe, încît decretul nu a fost de „revizuire“, ci de „anulare și redobîndire cu efect retroactiv“ a cetățeniei. Astfel, cetățenia română acordată evreilor pe trei căi (naturalizare individuală, în bloc, și pe deplin drept — prin înscrierea în listele de naționalitate în teritoriile unite) a fost reactualizată într-o manieră severă. O tensionată și grabnică acțiune de procurare de acte a cuprins masele evreiești de pe tot cuprinsul țării ; scrisori, telefoane, adrese, audiențe și alte demersuri au fost precipitate de măsurile luate de guvernul Goga-Cuza⁴¹.

O vie activitate internațională (diplomatică și publicistică) aducea România în atenția opiniei publice, în culori nefavorabile⁴². Ziarul „Davar“ (Tel-Aviv) din 9 ianuarie 1938 considera măsurile preconizate ca

³⁸ „Cuvîntul liber“, nr. 12 din 27 ianuarie 1934.

³⁹ Tully Rozenthal, *op. cit.*, p. 163.

⁴⁰ „Monitorul oficial“, nr. 18 din 22 ianuarie 1938.

⁴¹ A.I.C., fondul Casa regală, Carol II, dosarul nr. 30/1938, filele 1—155.

⁴² *Loc. cit.*, dosarul nr. 6/1938, filele 21—22.

avînd scopul de a alunga pe evrei din pozițiile lor economice ; Congresul mondial evreiesc atrăgea atenția guvernelor francez, englez și american — semnatare ale Tratatului minorităților din 1919 — că guvernul Goga-Cuza încălca fățiș dispozițiile Tratatului ; Samuel Untermyer, președintele Ligii mondiale anti-naziste, privea telegrafic pe O. Goga, că dacă va aplica măsurile antisemite, Liga din America va boicota România ; ziariști de la diverse publicații din străinătate soseau la București pentru a cere explicații ; Goga primea în audiență pe Fischer și Zinger, cărora le dădea asigurări că nu va tolera excese antisemite, că măsurile se vor aplica doar evreilor care și-au obținut cetățenia pe căi frauduloase, deoarece România nu putea primi sutele de mii de evrei veniți, după război, din Rusia, Ungaria și alte țări ⁴³.

Doar presa din Germania și Ungaria au făcut opinie aparte privind episodul politic gogo-cuzist, comentînd pe larg și defavorabil intervenția Angliei și Franței, insinuînd existența influenței marii finanțe evreiești asupra guvernelor respective, relevînd atitudinea interesată a Angliei față de nerezolvata problemă a emigrării evreilor în Palestina.

Cît privește presa revizionistă de la Budapesta, după ani de zile de atac furibund la adresa tuturor guvernelor din România în problema naționalităților, adopta un ton mai „indulgent“ ; strecura vag chiar perspectiva de a „reglementa“ diferendele cu românii și critica presa maghiară de stînga din România care-l ataca pe O. Goga, punînd pe același plan „evreimea“ cu „maghiarimea“. „Új Magyar-ság“ din 16 ianuarie 1938 afirma că evreii nu puteau fi identificați cu ungurii, că Universitățile din Transilvania, marile întreprinderi industriale fuseseră invadate de evrei. Deși ungurii — denatura adevărul ziarul șovin-revizionist — trăiseră în România 20 de ani „sub un continuu război de exterminare“, nimeni nu le-a luat apărarea ! Evreimea n-a fost persecutată, și-a văzut liniștită de afaceri, a exterminat pădurile etc., etc., „numai maghiarii au suferit“. Semnalăm și un alt gen de reacție de la Budapesta, a unor ziare de stînga, reacție criticată de sus-pomenita publicație. „Pester Llyod“ din 18 ianuarie 1938 considera că antisemitismul guvernului de la Budapesta nu putea fi privit cu ochi buni de maghiarii din România, deoarece în Transilvania „mulți evrei și-au menținut naționalitatea lor maghiară și au rămas luptători credincioși ai intereselor maghiare“ și că marea masă a evreilor sioniști „care s-a despărțit de corpul maghiarismului, mai este și astăzi maghiară după limbă și cultură“ ⁴⁴.

După căderea guvernului Goga-Cuza (februarie 1938) — primul guvern din perioada interbelică care a încercat să ridice antisemitismul la rang de politică oficială —, un referat întocmit de Comisariatul general pentru minorități arăta că, la Geneva, în urma explicațiilor ce s-au dat, „Comitetul de Trei“ (al Secțiunii minoritare) a dat o rezoluție în care se declara mulțumit de spiritul de înțelegere al guvernului român în aplicarea măsurilor pentru revizuirea cetățeniei ⁴⁵. Într-adevăr, în timpul guvernelor în care rolul esențial l-a avut Armand Călinescu, prin prevederile Constituției din februarie 1938 (care menținea aceeași consacrare juridică în problemă ca și Constituția din 1923), prin măsurile severe care s-au luat împotriva Gărzii de fier, prin elaborarea Regulamentului pri-

⁴³ Loc. cit., dosarul nr. 21/1938, fila 1 ; dosarul nr. 31/1938, filele 9—13, 78—86.

⁴⁴ Loc. cit., dosarul nr. 31/1938, filele 23—24, 74, 90.

⁴⁵ Arhiva I.S.I.S.P., fondul XV, dosarul nr. 451, vol. II, filele 121—124.

vind naționalitățile (august 1938) și alte măsuri, „chestiunea evreiască“ a intrat într-o perioadă de acalmie.

În calitate de reprezentant al României la Liga Națiunilor, Silviu Dragomir (șeful Comisariatului general pentru minorități) a ajuns la un acord privitor la dezideratele evreilor din România în problema posibilităților de a emigra în Palestina, conform recomandărilor Conferinței de la Copenhaga din 1938⁴⁶. Comentînd regimul acordat, în august 1938, naționalităților, ziarul social-democrat „Lumea nouă“ enumera drepturile de care se bucurau, în baza Constituției și a legilor în vigoare : aceleași drepturi civile și politice, același tratament și aceleași garanții, *tuturor cetățenilor români*, fără deosebire de limbă, rasă sau religie ; libertatea de a folosi limba maternă în domeniul religios, presă, relații personale și comerciale și în reuniunile autorizate ; dreptul de a înființa și conduce instituții de binefacere, religioase sau sociale, școli și alte institute de educație în limba maternă ; dreptul ca, în localitățile unde sînt majoritari, să primească o parte echitabilă din bugetul statului pentru instituțiile educative, religioase sau de binefacere ; dreptul de a fi instruiți în limba maternă în învățămîntul primar, public de stat ; dreptul de a exercita toate profesiunile, funcțiile publice etc., *ca și românii*⁴⁷.

La fel ca în timpul primului război mondial, o dată cu izbucnirea celei de-a doua conflagrații mondiale, evoluția internațională a ieșit din matca vremurilor de pace. În cea de-a doua conflagrație, însă, problema evreiască a căpătat „rezolvările“ aberante cunoscute. Pe parcursul anilor 1938—1939, guvernul român a rezistat presiunilor Reichului și ale sașilor hitleriști din țară, care condiționaseră pînă și intrarea în Frontul Renașterii Naționale de neadmiterea evreilor în F.R.N. și scoaterea lor din viața economică. La începutul războiului, bazată pe statutul de neutralitate adoptat de guvernul român, Executiva sionistă din România a făcut demersuri pentru a se acorda refugiaților civili evrei din Polonia certificate de emigrare legală în Palestina. Autoritățile române au aprobat cererea, mai mult, specificînd : „Certificatele de imigrare se acordă în mod gratuit... Emigranții vor putea lua cu ei toată averea lor mobilă adusă din Polonia“⁴⁸.

În vara anului 1940, în condițiile în care s-a produs completa izolare a României pe plan extern, guvernării, din ce în ce mai timorați, au început să facă mari concesii Germaniei hitleriste. Concesiile economice au fost urmate de cele politice, ideologice, propagandistice, destinate să demonstreze Berlinului că România „se alinia“ politiciii Axei. În acest context, în luna august 1940, guvernul condus de I. Gîgurtu a dat în grabă trei decrete-legi care confereau legislației un pronunțat caracter antisemit. Unele din prevederile Constituției au fost reformulate, altele anulate, punîndu-se la baza organizării „naționale“ legea singelui.

Decretul-lege din 9 august își propunea să reglementeze situația juridică a evreilor pe criteriul religios, de singe și pe proveniența naturalizărilor, prevăzînd interdicții draconice economice, politice și morale⁴⁹. Alte două decrete-legi suplimentare (8 și 29 august 1940)⁵⁰ interziceau : căsătoriile între români și evrei ; accesul în funcții publice și la cariera

⁴⁶ „România“, nr. 356 din 27 februarie 1939.

⁴⁷ „Lumea nouă“, nr. 13 din 28 august 1938.

⁴⁸ „Semnalul“, nr. 499 din 7 octombrie 1939.

⁴⁹ „Monitorul oficial“, nr. 183 din 9 august 1940.

⁵⁰ A.I.C., fondul Casa regală, Carol II, dosarul nr. 35/1940, filele 1—4.

militară; dobândirea de proprietăți rurale și nume românești. Era mult îngăduit accesul copiilor evrei în învățământul de toate gradele. Se făcea o distincție discriminatorie între „românii de sînge” și „cetățenii români”. Singurul domeniu „neatins” era enunțat a fi cel spiritual: libertatea de conștiință, religioasă și învățămînt confesional de toate gradele⁵¹.

În momentul cînd s-a aflat că guvernul pregătea aceste legi, forul comunităților evreiești din România a înaintat guvernului o cerere, însoțită de un memoriu documentat, în care se exprima protestul în fața perspectivei de a se lua drepturile cetățenești la circa 95% dintre evreii României. Memoriul, semnat de W. Filderman și I. Brucăr din partea conducerii U.E.R., a fost înaintat la 7 august. El cuprindea 15 paragrafe privind „Problema evreiască în România”. Întreg dosarul a fost înmînat și regelui Carol al II-lea⁵², dar pe el nu s-a pus nici o rezoluție. Carol era în ultimele sale zile de domnie; în septembrie 1940, în țară s-a instaurat regimul militar-fascist.

Cele două decenii de dezvoltare și consolidare a României întregite (1919—1940) au reprezentat un interval cronologic scurt, neacoperind nici durată unei generații. Cu toate acestea, progresele notabile înregistrate în toate sferele vieții economice, sociale, politice și cultural-artistice demonstrează cu pregnanță semnificația istorică, caracterul profund progresist al Marii Uniri din 1918.

LIVIA DANDARA

Poziția autorităților românești față de situația evreilor din Transilvania de nord (martie-august 1944)

Dacă primele informații despre înăsprirea politicii antisemite a guvernului ungar după 19 martie 1944* au fost cunoscute repede peste frontierele Ungariei — fapt explicabil, întrucît măsurile antisemite luate de guvernul de la Budapesta au avut, în general, un caracter public —, despre tragedia pe care a trăit-o în perioada următoare populația evreiască din Ungaria horthystă și din teritoriile anexate de aceasta în anii 1938—1941, oficialitățile din alte țări și opinia publică internațională au primit știri cu întârziere și disperate, care nu le-au permis să realizeze la timp adevăratele ei dimensiuni. Este de presupus însă că și în ipoteza unei informări prompte și complete, soarta evreilor din Ungaria nu ar fi putut fi influențată de acești factori în mod fundamental.

Dealtfel, anticipînd evoluția evenimentelor, guvernele Statelor Unite ale Americii și Marii Britanii au dat, în ultima decadă a lunii martie 1944, avertismente în acest sens tuturor guvernelor țărilor satelite Germaniei,

⁵¹ „Parlamentul românesc”, nr. 338—342 din 25 august 1940, p. 34—35, 38—40.

⁵² A.I.C., fondul Casa regală, Carol II, dosarul nr. 31/1940, filele 1—2.

* La 19 martie 1944 trupele germane au ocupat Ungaria.

dar avem toate motivele să considerăm că ele vizau în primul rînd guvernul ungar, ce inaugura tocmai atunci politica sa antisemită dură. „Am luat notă — declara Anthony Eden în Camera Comunelor, la 30 martie 1944, răspunzînd interpelării unui deputat laburist — de declarația făcută la 24 martie de președintele Roosevelt cu privire la această chestiune (a situației evreilor din Europa ocupată de Germania nazistă — *n.n.*) și trebuie recunoscut faptul că guvernul Majestății Sale s-a asociat din toată inima cu Statele Unite în această privință“. Ministrul de externe britanic a subliniat, în continuare, că „ororile și crimele nu vor fi uitate atunci cînd va surveni inevitabila înfrîngere germană. „Din fericire — a adăugat el —, au fost exemple de persoane și chiar de organe administrative printre țările satelite, care au rezistat răului exemplu dat de germani și au dovedit toleranță și mărinimie“. În speranța că asemenea atitudini umanitare ar fi putut fi încurajate în viitor, Eden a încheiat, afirmînd că „nici ele nu vor fi uitate la ziua recompenselor“¹. Din păcate, aceste avertismente și încurajări nu au putut salva viața sutelor de mii de evrei din Ungaria horthystă².

În cele ce urmează ne propunem ca, pe baza unor documente de arhivă românești, în cea mai mare parte inedite, să urmărim atitudinea guvernului de la București față de evoluția situației populației evreiești din partea de nord-vest a României anexată de horthyști; să arătăm cînd și în ce măsură el a cunoscut situația reală și ce poziție a adoptat; dacă această poziție a fost influențată de contenciosul româno-ungar, în general, precum și de problema revendicării suveranității românești asupra părții ruptă din trupul țării prin dictatul de la Viena din 30 august 1940, în special; în ce măsură însăși soarta populației evreiești din această parte a României a fost influențată de apartenența ei, în perioada anterioară, la statul român și de faptul că, din septembrie 1940, acest teritoriu s-a aflat anexat la Ungaria.

Despre pregătirea unor măsuri antisemite în Ungaria, guvernul român a avut prima informație încă în luna ianuarie 1944, deci cu aproximativ două luni înainte de actul din 19 martie 1944. Astfel, la 28 ianuarie, ministrul României la Bratislava telegrafia la București că președintele Slovaciei, Tisso, i-a comunicat, „din sursă germană“, că în Ungaria ar urma să se ia măsuri antisemite³. Informația — foarte scurtă — nu conținea alte detalii, astfel că guvernul român nu a avut elementele necesare pentru a-și da seama dacă era vorba de o inițiativă germană, germano-ungară sau ungară și nici în ce consta această politică antisemită. După ocuparea Ungariei de către germani și formarea guvernului Döme Sztójay, la 22 martie 1944, informațiile referitoare la această problemă primite la București — atît din presa ungară, cît și pe cale diplomatică — au devenit mult mai numeroase și mai consistente.

Astfel, la 28 martie 1944, ziarul „Timpul“ remarca faptul că „tonul presei și emisiunilor radiofonice ungare a devenit antisemit, lucru cu atît mai însemnat cu cît, pînă atunci, problema rasială părea să nu-i preocupe

¹ Arhiva M.A.E., fondul Problema 33, vol. 27, nepaginat.

² Cu privire la situația evreilor din Ungaria în anii celui de-al doilea război mondial, vezi: Randolph L. Braham, *The Politics of Genocide. The Holocaust in Hungary*, vol. I—II, Columbia University Press, 1981; Natanel Katzburg, *Hungary and the Jews*, Bar Ilan University, 1981; precum și articolul profesorului Vago Béla, *Evreii din Transilvania de nord*, în culegerea de studii: *Pinkas Hakehilot, Rumania*, sub redacția Jean Ancel, Theodor Lavi, vol. II, Yad Vashem, Jerusalem, 1980, p. 9—16.

³ Arhiva M.A.E., fondul 71, Ungaria, vol. 65, fila 123.

pe unguri“ ; la 29 martie, ziarul „Viața“ publica o știre din Zürich privind „punerea în aplicare a tuturor legilor antisemite în vigoare“ de către noul guvern ungar.

La 30 martie, două rapoarte ale ministrului român la Budapesta, Eugen Filotti, dădeau informații detaliate despre conținutul primelor măsuri antisemite luate în Ungaria (excluderea din barouri, din funcții de stat, interzicerea de a poseda automobile, de a avea telefon etc.), evidențiind „o măsură luată după modelul german și anume obligația (pentru populația evreiască — *n.n.*) de a purta pe piept o stea de culoarea galbenă“⁴. La 1 aprilie, un nou raport relatează că toate acestea nu reprezentau decât începutul măsurilor guvernului ungar împotriva populației evreiești. Raportul conținea și declarația virulent antisemită pe care o făcuse Endre László, subsecretar de stat la Ministerul de Interne, însărcinat cu punerea în aplicare a acestor măsuri, ziarului „Esti Ujsag“ din 30 martie 1944. „Guvernul — declarase acesta — înțelege să ducă până la capăt acțiunea pentru rezolvarea problemei evreiești pe baza unui plan unitar. Vremea experiențelor și a jumătăților de soluții a trecut. Problema evreiască în Ungaria nu datează de la instalarea noului regim (guvern — *n.n.*). Antisemitismul ungar nu este o modă politică sau o imitare a unor tendințe și idei politice actuale. Opinia publică ungară cere o soluție radicală de aproape un sfert de veac. Evreimea este indezirabilă din punct de vedere al rasei maghiare, atît sub raportul moral, cît și sub cel spiritual și fizic. Ea va fi exclusă pe deplin din viața maghiarimii. Noile ordonanțe nu sînt dictate de ură sau intransigență și nu urmăresc degradarea individului. Introducerea semnelui distinctiv pentru evrei nu țintește la stigmatizarea lor, ci este un mijloc de autoapărare a națiunii maghiare, deoarece evenimentele din ultimele luni au dovedit că spiritualitatea evreiască făcuse adevărate ravagii în rîndurile ungarilor de bună credință“⁵.

În perioada următoare, alte rapoarte de la Budapesta au informat prompt guvernul român despre toate măsurile antisemite luate în Ungaria : excluderea evreilor din viața economică, restrîngerea dreptului lor de a călători, de a deține aparate de radio, evacuarea a 1 000 de familii din Budapesta din locuințele lor⁶, precum și despre blocarea averilor și obiectelor de valoare, despre închiderea magazinelor evreiești⁷, despre formarea primelor ghetouri în Transilvania de nord⁸.

Toate acestea arată clar că guvernul român a urmărit cu deosebită atenție, încă de la început, evoluția politicii antisemite a guvernului horthyst și materializarea ei, care mergea într-o direcție opusă atitudinii pe care regimul antonescian o avea în acea perioadă față de populația evreiască din România, față de evreii cetățeni români aflați în străinătate și chiar față de evreii din alte țări care, fugind de persecuțiile antisemite din alte zone ale Europei, căutau adăpost sau tranzitau prin România în căutarea salvării lor.

La 31 martie 1944, o telegramă în clar a consulului general al României la Cluj, Bilciurescu, adresată atît Ministerului Afacerilor Străine, cît și Legației României la Budapesta, informa, pentru prima dată,

⁴ Loc. cit., fila 35.

⁵ Loc. cit., fila 43.

⁶ Loc. cit., filele 51—53 (raportul nr. 3 704 din 12 aprilie 1944).

⁷ Loc. cit., filele 98—102 (raportul nr. 3 980 din 15 aprilie 1944).

⁸ Loc. cit., filele 129—130 (raportul nr. 4 272 din 4 mai 1944).

despre faptul că la Cluj „toți evreii sînt ridicăți de pe stradă și din locuințe de poliția germană și duși într-un loc necunoscut”⁹.

Timp de aproape două luni, la București nu a mai sosit nici o informație în acest sens, pînă cînd în Ungaria au început deportările masive ale populației evreiești spre lagărele de exterminare din Polonia. La 3 aprilie 1944, un raport al lui Filotti aducea la cunoștința guvernului român o măsură administrativă a guvernului ungar, al cărei sens nu a putut fi clarificat de la început, dar față de care guvernul român a arătat un interes politic major, întrucît era vorba și de Transilvania de nord. Este vorba despre hotărîrea guvernului horthyst din 29 martie 1944 de a numi un comisar guvernamental pentru teritoriul de la est de Tisa, în care intrau și teritoriile anexate de Ungaria în anii 1938—1940. Conform decretului, comisarul guvernamental de pe lângă comandamentul trupelor germane din această zonă trebuia „să facă pe de o parte legătura între autoritățile guvernamentale și autoritățile civile locale de dincolo de Tisa, iar pe de altă parte între primele și comandamentul militar german de dincolo de Tisa, precum și de a asigura o cooperare armonioasă între sus-numitele autorități civile și comandamentul militar german”¹⁰. Se făcea, deci, o deosebire între partea vestică și estică a Tisei, de unde a început calvarul populației evreiești din Ungaria.

Spre sfîrșitul lunii aprilie 1944, guvernul român avea deja informații cu privire la strîngerea unei părți a populației evreiești de la est de Tisa în lagăre și în ghetouri. Dealtfel, în ziua de 26 aprilie, chiar postul de radio german transmisese o știre — apărută și în „Gazette de Lausanne” de a doua zi — în care se spunea că „peste 300 000 de evrei din estul și nord-estul Ungariei” se aflau deja în ghetouri¹¹.

O lună mai tîrziu, la 26 mai 1944, un raport al Legației române la Budapesta se ocupa în mod special de deportarea evreilor din partea de nord a Transilvaniei. În urma constituirii ghetourilor în cele mai multe orașe, mai ales în teritoriile alipite Ungariei în ultimii ani — se arăta în raport —, evreii din aceste regiuni au început să fie puși la dispoziția autorităților germane pentru a fi deportați. După informațiile pe care legația le avea din mai multe surse, aranjamentul dintre guvernele ungar și german se referea la aproximativ 300 000 de evrei ce urmau a fi trimiși „în părțile din Polonia, unde au fost transportați dinainte evreii din Germania și din diferite țări ocupate”. În continuare, se dădeau informații cu privire la modul în care se făcea deportarea: 11 trenuri pe zi, cu vagoane de marfă închise, în care erau încărcăți „pînă la 70 evrei, fără deosebire de sex și vîrstă” într-un vagon; în timpul transportului, vagoanele nu erau deschise nici măcar „pentru a scoate cadavrele celor decedați”; mulți evrei s-au sinucis; cei deportați nu aveau voie să-și ia cu ei „decît cîteva kilograme de bagaje, restul averii lor mobile și imobile fiind sechestrat și luat în primire de autorități”. Pînă la data întocmirii raportului de către legație fuseseră deja transportați spre lagărele morții din Polonia „toți evreii din orașele de nord, ca Sighet, unde ei erau în număr de circa 14 000 și reprezentau aproape 60% din populație”.

Despre semnificația acestor deportări, din punctul de vedere al interesului național românesc, raportul arăta următoarele: „Se pare că tendința guvernului ungar este de a elimina definitiv, în acest fel, în pri-

⁹ *Ibid.*

¹⁰ *Loc. cit.*, filele 44—45.

¹¹ *Loc. cit.*, fondul Problema 33, vol. 36, nepaginat.

mul rind pe evreii din teritoriile alipite (Transilvania, Maramureș etc.), considerați a fi mai puțin leali față de statul maghiar decât coreligionarii lor din Ungaria și, mai ales, din Budapesta, care până acum n-au fost nici închiși în ghetouri, în totalitatea lor, nici deportați. Evreii din Transilvania și Maramureș sînt, de asemenea, bănuți de a avea sentimente pro-românești. Prin eliminarea lor și așezarea în locul lor de unguri curați se tinde, probabil, la o mai pronunțată maghiarizare a acelor teritorii și la consolidarea stăpînirii ungurești asupra lor. Sub acest raport chestiunea merită a reține atenția noastră". În sprijinul acestei afirmații, ministrul român la Budapesta aducea și un articol editorial din ziarul de dreapta „Uj Magyarország”, în care evreii din teritoriile anexate de Ungaria erau acuzați de a fi avut o atitudine contrară intereselor ungurești în timpul stăpînirii „străine”¹². Ziarul „Uj Magyarország” din 26 mai 1944 scria că „evreimea se adaptează pretutindeni nu poporului cu care conviețuiește, ci statului respectiv, pentru a trăi cît mai bine. Luăm la cunoștință de aceasta. În același timp însă trebuie să tragem în mod necruțător și cu consecvență de fier toate consecințele”.

Față de evenimentele tragice care aveau loc în teritoriile smulse României prin dictatul de la Viena, reacția guvernului român a fost gradată : selective la început, sprijinul și protecția lui s-au extins, în final, practic asupra tuturor (sau aproape tuturor) evreilor din Ungaria rămași încă în viață și care le solicitau aceasta.

Prima categorie de evrei de soarta cărora s-a interesat guvernul român a fost aceea constituită din cei cu cetățenie română. La 19 aprilie 1944, Legația României la Budapesta trimitea la București o telegramă cifrată, urmată chiar a doua zi de un raport, în care se arăta că autoritățile ungare au înștiințat mai mulți evrei supuși români să părăsească, în timpul cel mai scurt, teritoriul Ungariei, altfel vor fi deportați¹³. Pe acest raport, Gheorghe Davidescu, secretar al Ministerului Afacerilor Străine, privind lucrurile numai prin prisma raporturilor dintre România și Ungaria, a pus următoarea rezoluție : „Ministerul de Interne aviz și măsuri similare față de evreii supuși maghiari”. Abia la 28 mai 1944 Ministerul Afacerilor Străine s-a adresat generalului C. Z. Vasiliu, subsecretar de stat la Ministerul de Interne, informîndu-l „că problema cetățenilor noștri nearieni din Ungaria a ajuns într-un stadiu foarte critic”, guvernul ungar cerînd repatrierea lor „de urgență”, în caz contrar ei riscînd să fie internați și deportați în Polonia. Nu au trecut decît două zile și Ministerul Afacerilor Străine a adresat, din nou, o notă Ministerului de Interne, cerînd urgent să i se comunice decizia luată și reamintind hotărîrea de principiu a lui Mihai Antonescu de a repatria pe toți evreii români din Franța pentru a nu fi exterminați¹⁴.

Spre deosebire de graba pe care începuse să o manifeste Ministerul Afacerilor Străine pentru protecția evreilor cetățeni români aflați în Ungaria, Ministerul de Interne și-a comunicat avizul la 14 iunie. El era favorabil, în sensul că se pronunța pentru reprimirea cetățenilor români de origine evreiască, dar, în același timp, considera „că, în schimbul evreilor români ce se repatriază, trebuie să trimitem în Ungaria un număr egal de evrei supuși unguri”. Imediat, directorul Direcției Consulare din Ministerul Afacerilor Străine, Constantin Karadja, a trimis instrucțiuni Le-

¹² Ibid.

¹³ Ibid.

¹⁴ Ibid.

gației române la Budapesta să dea vize de înapoiere în țară tuturor evreilor de cetățenie română¹⁵. Concomitent, el a redactat o nouă notă către Ministerul de Interne, în care arăta că, „înainte de a proceda la măsuri de retorsiune față de evreii supuși unguri din România, sîntem de părere că ar trebui cerute instrucțiuni precise d-lui vicepreședinte al Consiliului, în care scop credem că un referat complet asupra situației, arătînd numărul evreilor unguri din România, situația lor juridică și județele în care locuiesc, ar fi necesar“. Pe marginea notei, Karadja a scris: „Cîștigăm astfel timp“, ceea ce arată intenția sa de a salva pe evreii cetățeni unguri aflați în România de la o moarte sigură prin expulzarea lor în Ungaria¹⁶.

La 20 iunie, C. Karadja a înaintat lui Mihai Antonescu un referat asupra întregii probleme¹⁷, urmat de un altul, la 30 iunie, în care se arăta că numărul evreilor cetățeni unguri din România era „de 50—60“. În continuare, în referat se arăta că, în decizia ce va fi luată trebuiau avute în vedere, pe de o parte, „foloasele pentru țară“, în urma expulzării acestui număr de evrei, ce ar fi creat, totodată, „o nouă cauză de fricțiune cu guvernul ungar actual“, iar pe de altă parte, „neajunsurile ce ar rezulta dintr-o asemenea măsură, prin faptul că guvernul ungar de mîine nu va lipsi să semnaleze celor engleze și americane de mai tirziu faptul că am trimis un număr de evrei nenorociți la moarte sigură. Evreii din Ardealul de nord — se subliniază în referat — nu mai sînt în viață, precum mi-a comunicat d-l ministru Filotti, verbal“¹⁸.

Guvernul român nu numai că nu a trimis în Ungaria pe evreii cu cetățenie ungară aflați în România, dar, în perioada următoare, numeroși evrei din Ungaria și din alte țări aflate sub ocupație nazistă au primit vize de tranzit prin România. După date sigure, calculate pe baza vizelor acordate de Legația României la Budapesta, în perioada primelor șapte luni ale anului 1944 au primit vize de tranzit prin România 51 537 evrei, iar alte 301 vize fuseseră cerute de legație, dar nu au mai putut fi acordate, datorită evenimentelor din august 1944 din România¹⁹. Mulți dintre aceștia au putut părăsi imediat țara cu sprijinul Oficiului de emigrări

¹⁵ În ceea ce privește numărul cetățenilor români de origine evreiască aflați în Ungaria, datele de care dispunem sînt următoarele: în iulie 1941, numărul celor înregistrați la oficiul consular era de 57 evrei supuși români, dar — după cum se apreciază într-un document — „cu siguranță“ numărul lor era mai mare. Dintr-un referat al Ministerului Afacerilor Străine, alcătuit cu mare exactitate pe baza dosarelor *Evreii din Budapesta — 1944*, rezultă însă că, în perioada 15 iunie — 23 august 1944, au fost acordate 266 de vize pentru evrei cetățeni români venind din Ungaria, 14 persoane au cerut să li se elibereze pașapoarte românești și vize de intrare în România, plus alte 70 de cereri pentru care ministrul a solicitat să se facă cercetări în vederea repatrierii (*Loc. cit.*, vol. 10, nepaginat).

¹⁶ *Loc. cit.*, vol. 36, nepaginat.

¹⁷ Acest raport s-a pierdut în timpul bombardamentului, cum declara chiar C. Karadja într-un referat. Știm însă că Mihai Antonescu a pus o rezoluție pe el, prin care cerea să i se spună „cine a ridicat chestiunea expulzării în Ungaria a unui număr de evrei maghiari ca măsură de retorsiune“. Drept urmare, Karadja a făcut referatul, pe care l-a înaintat lui Mihai Antonescu la 30 iunie. Trebuie să arătăm că regulile interne ale Ministerului Afacerilor Străine nu permiteau directorului Direcției Consulare să înainteze referate decît secretarului general, care decidea dacă acestea mergeau mai departe la ministru sau nu. La sfîrșitul anului 1943, după numeroase încercări infructuoase, trecînd peste secretarul general Davidescu, C. Karadja s-a adresat direct lui Mihai Antonescu în probleme privind situația evreilor cetățeni români din străinătate, avînd rol important în determinarea deciziilor privind repatrierea celor aflați în Europa ocupată de hitleriști și amenințați cu deportarea (*Ibid.*)

¹⁸ *Ibid.*

¹⁹ *Loc. cit.*, vol. 10, nepaginat.

înființat la mijlocul lunii iunie 1944 și condus de Al. I. Zissu. O astfel de atitudine se înscria în concepția autorităților antonesciene de soluționare a așa-zisei „probleme evreiești“, nu prin exterminarea fizică, ci prin organizarea emigrării acestei populații. În același timp, un număr de 5—7 000 de evrei au trecut clandestin frontiera în România ²⁰.

Interesul special al autorităților române față de situația evreilor din Ungaria horthystă poate fi mai bine înțeles dacă-l raportăm la ansamblul relațiilor româno-ungare în această perioadă, dacă avem în vedere faptul că politica antisemită a guvernului horthyst lovea și populația evreiască din partea de nord-vest a României smulsă prin dictatul de la Viena din august 1940, teritoriu românesc de care guvernul de la București nu putea să nu se intereseze. Holocaustul din partea ocupată a Transilvaniei a dat un nou prilej autorităților române pentru a dezvălui opiniei publice democratice internaționale adevărata față a regimului horthyst, pentru a arăta absurditatea dictatului de la Viena și a pregăti astfel calea pentru anularea lui. Astfel, prin intermediul unor diplomați români din Ungaria, precum și al lui Vespasian V. Pella, ministrul României la Berna, a ajuns în Occident prima relatare concretă ce conținea date veridice, provenind din chiar rîndul populației evreiești din Ungaria, în care se arătau toate grozăviile la care aceasta era supusă ²¹. „Datele din memoriu — scrie publicistul maghiar Katona Béla, în lucrarea sa *Várad a Vilharban (Oradea în furtună)*, tipărită în 1946 — constituiau primele informații demne de încredere și relativ amănunțite asupra celor ce se întâmplau în ghetouri. Căci, deși în străinătate se știa că în Ungaria fuseseră înființate ghetouri, nimeni nu și-a putut închipui ce grozăvii se petreceau între zidurile acestora...” ²². Informațiile din sursă românească s-au aflat la originea campaniei declanșate pe plan internațional pentru sensibilizarea guvernelor Națiunilor Unite și a opiniei publice mondiale în vederea salvării puținilor supraviețuitori ai holocaustului din Ungaria horthystă.

Aceasta fiind situația, se ridică atunci următoarele întrebări: cum se explică decretul-lege din 29 mai 1944 adoptat de mareșalul Antonescu, prin care erau pedepsiți cu moartea evreii cetățeni străini care treceau în mod fraudulos frontiera în România?; care au fost urmările decretului?

Pentru a răspunde la prima întrebare trebuie să vedem condițiile concrete care au provocat adoptarea lui. La 10 mai 1944, Inspectoratul General al Jandarmeriei a înaintat lui Ion Antonescu un referat prin care îl informa că jandarmeria și grănicerii unguri, precum și trupele SS, în schimbul unor mari sume de bani, organizează treceri ilegale ale evreilor din Ungaria spre România. Pînă la acea dată fuseseră descoperiți 14 evrei

²⁰ Asher Cohen, *La résistance des „Haloutzim“ en Hongrie*, în „Revue d'histoire de la deuxième guerre mondiale et des conflits contemporains“, nr. 134, 1984, p. 63.

²¹ Mihai Marina, *Nu puteam rămîne impasibili!*, în „Magazin istoric“, anul X, nr. 6 (111), iunie 1976, p. 39—41. Acesta să fie oare memoriul despre care ministrul britanic la Berna informa Foreign Office-ul la 27 iulie 1944? Deși data cînd scrie diplomatul englez e tîrzie, informațiile pe care le conține memoriul sînt pînă la 10 iunie (deci anterioare cu mai bine de șase săptămîni sosirii acestor informații la Londra), ceea ce ar coincide în timp cu prima fază a deportărilor despre care se vorbea în memoriul dus de „curierul“ V.V. Pella. Pînă la 10 iulie fuseseră deportați 335 000 de evrei. Un expert american de la Berna, care se ocupa cu problemele refugiaților, considera informarea drept „demnă de încredere“ (vezi articolul profesorului Vago Béla din *Rescue Attempts during the Holocaust*, Yad Vashem, Jerusalem, 1977, p. 211).

²² „Magazin istoric“, anul X, nr. 6 (111), iunie 1976, p. 38.

într-un camion german (la 3 mai, la Feleac), iar la Turda, pînă la 4 mai, fuseseră predate alte 35 de persoane. Iritat de comportarea autorităților de frontieră ungare, în condițiile în care raporturile româno-ungare se caracterizau printr-o tensiune permanentă, precum și pentru a da satisfacție presiunilor hitleriste, Ion Antonescu a pus pe acest referat următoarea rezoluție : „Să se dea lege ca evreii trecuți fraudulos să fie împușcați“²³. În aceste condiții a fost dat decretul-lege din 29 mai 1944²⁴.

În aceeași zi, o notă a Serviciului special de informații român prezenta reacția pe care a produs-o decretul-lege în cercurile germane din București. „Măsurile guvernului român pentru împiedicarea trecerii în masă a evreilor din Ungaria în România, în urma măsurilor antisemite luate de autoritățile maghiare sub control german — se arăta în notă — au produs satisfacție la legația germană din București. Se subliniază totuși că din partea autorităților românești de la frontieră și din partea populației românești din Ardeal trecerea refugiaților evrei din Ungaria în România a fost pînă acum intens sprijinită și că va fi nevoie de o deosebită vigilență pentru ca dispozițiile guvernamentale să fie aplicate“. În notă se menționa că „anumite cercuri germane extremiste“ priveau cu suspiciune eficiența decretului pînă nu vor fi îndepărtate din guvern „anumite elemente democratizante“²⁵. După trei ani de „colaborare“ româno-germană, reprezentanții celui de-al treilea Reich în România știau foarte bine că multe din măsurile guvernamentale luate pentru a le da o satisfacție formală rămîneau numai pe hîrtie datorită rezistenței tacite românești la toate nivelurile.

Foarte curînd după publicarea acestui decret-lege, în cercurile oficiale românești s-au ridicat obiecții împotriva lui. Ele erau susținute cu argumente întemeiate, logice și, nu în ultimul rînd, chiar cu puncte de vedere oficiale, ce corespundeau sentimentului opiniei publice, din care Ion și Mihai Antonescu voiau să-și facă un credit politic. Astfel, într-o notă adresată lui Mihai Antonescu la 10 iunie 1944, redactorul ei * cerea instrucțiuni dacă decretul-lege se aplică și foștilor cetățeni români de religie mozaică originari din teritoriile cedate în 1940. În notă se exprima nedumerirea față de faptul că frontiera de stat a României putea fi trecută de orice străin, fără teamă de a fi împușcat, dar nu și de evreii din Transilvania de nord, „deși în concepția românească ei nu trec o frontieră, fiindcă guvernul român consideră aceste provincii ca românești. Nădăjduim că se vor da ordine în consecință“. Dealtfel, acestea erau necesare, deoarece, cum se arăta în notă, „se pare“ că Siguranța, cît și Corpul 1 armată făceau pregătiri pentru aplicarea decretului-lege²⁶.

Aceste argumente, precum și alte intervenții împotriva decretului-lege, inclusiv ale cercurilor evreiești din țară, au făcut ca, practic, guvernul român să renunțe la aplicarea lui înainte ca cineva să-i fi căzut victimă. Renunțarea s-a făcut între 10—12 iunie 1944, deoarece la 12 iunie dr. W. Filderman înmîna lui Mihai Antonescu o scrisoarea din care reiese clar că, la acea dată, problema emigrării evreilor din Ungaria, în general,

²³ Arhiva M.A.E., fondul Problema 33, vol. 10, nepaginat.

²⁴ „Monitorul oficial“ din 29 mai 1944.

²⁵ Arhiva M.A.E., fondul 71 Ungaria, vol. 65, fila 140.

* Nu cunoaștem numele autorului acestei note, ea fiind nesemnată. Modul de abordare a problemei, atitudinea ei în favoarea evreilor, faptul că se află printre alte documente provenind de la Direcția Consulară, ne face să credem că autorul ei este Constantin Karadja.

²⁶ Arhiva M.A.E., fondul Problema 33, vol. 10, nepaginat.

și din Transilvania de nord, în special, prin România, avea deja consimțământul guvernului român. În aceste condiții, decretul-lege devenise fără obiect, iar Legația României la Budapesta și consulatele de la Cluj și Oradea au primit instrucțiuni să acorde vize de tranzit solicitate de evrei, cetățeni unguri sau ai altor țări. În scrisoarea la care ne-am referit, W. Filderman sugera lui Mihai Antonescu ca guvernul român să propună oficial guvernului de la Budapesta tranzitul prin România al evreilor ce voiau să emigreze din Ungaria, socotind un astfel de gest din partea guvernului român „de cea mai covârșitoare importanță politică”. W. Filderman propunea că emigrarea să se facă începînd cu zonele mai apropiate de frontiera română și să se extindă apoi spre vest, în ordinea: copii orfani de ambii părinți, de un părinte și apoi ceilalți copii *. Totodată, el cerea ca proporția însoțitorilor să fie mărită de la 10% (cum se hotărîse în convorbirile anterioare), la 30%, fiind preferați, în ordine, evreii din Ungaria, apoi cei din Germania, Polonia etc., apoi cei din Transilvania, cei originari din Bucovina și Basarabia ²⁷.

La 12 iunie 1944, cînd W. Filderman trimitea această scrisoare lui M. Antonescu, între guvernul român și cercurile evreiești din țară avuseseră deja întrevederi la care se ajunsese la hotărîri importante. În zilele următoare, aceste convorbiri au continuat. La 17 iunie a avut loc la Președinția Consiliului de Miniștri o nouă consfătuire, la care au participat, în afară de Mihai Antonescu, generalul Șova, Lecca și Al. I. Zissu, ultimul însărcinat cu organizarea emigrării evreilor. La această consfătuire, ca și la cea din 21 iunie (la care au participat M. Antonescu, Lecca, W. Filderman, Al. I. Zissu și dr. Zimmer), Mihai Antonescu a acordat o importanță deosebită emigrării evreilor din Ungaria. În consfătuirea de la 17 iunie, el se adresa astfel lui Al. I. Zissu: „Pentru că am lăsat să rămînă în țară evrei refugiați din alte părți și mai ales cei veniți recent din Ungaria — adică unii din Transilvania de nord, pe care nu-i consider unguri, ci români — am găsit că cel mai bun lucru pentru simplificarea problemei și pentru a evita neajunsuri este ca dv. să vă îngrijiți ca și aceștia să plece imediat din țară; de asemenea, dacă mai sînt alți refugiați cu o condiție asemănătoare, și ei trebuie să plece imediat din țară” ²⁸. Cuvinte asemănătoare a folosit Mihai Antonescu și la consfătuirea din 21 iunie: „Eu v-am cerut ca în orice caz să între refugiați din Ungaria și din Transilvania de nord, pentru ca să nu-i țin pe teritoriu cu condiția turbure și periculoasă pentru dinșii. Știți bine ce greutăți au fost și cum a trebuit la un moment dat să intervin ca să opresc anumite transporturi chiar spre frontieră, pentru ca să destin emigrației pe cei ce au fost opriți, în loc să fie întorși în Ungaria. Deci — conchidea el — considerăm absolut necesar să plece în orice caz aceștia” ²⁹.

Cînd, la 26 iunie 1944, reprezentanții Crucii Roșii Internaționale în România, Charles Kolb și Vladimir de Steiger, s-au adresat lui Mihai Antonescu pentru a-l ruga să nu se aplice decretul-lege din 29 mai 1944,

* O altă variantă — pe care W. Filderman o propunea, dar pe care el însuși nu o considera prea fericită — era ca emigrarea să se facă fără o ordine zonală, ci global, în proporția: 30% maturi și 70% copii.

²⁷ Arhiva M.A.E., fondul Problema 33, vol. 17, nepaginat (Scrisoarea lui W. Filderman către Mihai Antonescu din 12 iunie 1944).

²⁸ Loc. cit. (Notă asupra consfătuirii de la Președinția Consiliului de Miniștri din 17 iunie 1944).

²⁹ Loc. cit. (Notă asupra consfătuirii de la Președinția Consiliului de Miniștri din 21 iunie 1944).

acesta era deja depășit ; Mihai Antonescu a putut da celor doi asigurări că viața evreilor refugiați în România nu va fi periclitată ³⁰. În schimb, ea continua să fie amenințată în Ungaria horthystă, în pofida faptului că guvernul de la Budapesta, ca urmare a opoziției unor cercuri interne, în special ale bisericii catolice, cîț și ale unor presiuni externe din partea Statelor Unite ale Americii, Marii Britanii, Vaticanului, Suediei, Elveției, Turciei, Crucii Roșii Internaționale etc. scosese de sub incidența legilor antisemite unele categorii dintre evreii ce nu fuseseră încă deportați. Actele împotriva acestora săvîrșite de anumite categorii ale populației, precum și de agenți ai forței publice îl determinau pe însărcinatul cu afaceri al României la Budapesta, Dragoș Cotlarciuc, să conchidă că „o mare parte a opiniei publice aprobă măsurile luate contra evreilor și că populația Ungariei a fost cîștigată mișcării antiuicide“ ³¹. De atitudine guvernului ungar se plîngea și guvernul român, care întîmpina numeroase greutăți în ceea ce privește evreii aflați sub protecția românească, ce continuau să fie transportați de autoritățile horthyste spre lagărele de exterminare din Polonia și chiar în ceea ce privește pe posesorii de pașapoarte românești, în cazul cărora guvernul ungar nu răspundea la intervențiile statului român ³².

După eliberarea părții nord-vestice a țării de sub ocupația horthysto-nazistă, marea majoritate a supraviețuitorilor lagărelor naziste de exterminare s-au reîntors în țară. Numărul lor era redus ; ei s-au adăugat celor ce mai rămăseseră în Transilvania, în cadrul detașamentelor de muncă (din care au făcut parte și numeroși români). Tuturor acestora, guvernul român, în virtutea legii nr. 261 din 4 aprilie 1945, ce reglementa cetățenia locuitorilor din această parte a țării, le recunoștea cetățenia română. „Sînt și rămîn cetățeni români — se arăta în articolul 1, punctul 1 al legii — locuitorii Ardealului de nord care, potrivit legilor în vigoare, la 30 august 1940 se bucurau de cetățenia română“.

ION CALAFETEANU

³⁰ Loc. cit., vol. 10, nepaginat (Scrisoarea lui Mihai Antonescu către Charles Kolb și Vladimir de Steiger din 30 iunie 1944).

³¹ Loc. cit., vol. 36, nepaginat (Raportul nr. 6 127 din 8 iulie 1944).

³² Loc. cit., vol. 17, nepaginat (Telegrama lui Mihai Antonescu către Vespasian V. Pella, ministrul României la Berna, din 18 iulie 1944).

CREAREA PARTIDELOR SOCIALISTE ÎN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA

Constituirea partidelor muncitorești, fenomen major al istoriei universale din a doua jumătate a secolului trecut, a fost produsul nemijlocit al evoluției societății capitaliste, al modernizării structurilor economice într-o țară sau alta, al consolidării pozițiilor noilor forțe sociale — burghezia și proletariatul —, o consolidare însoțită de ascuțirea contradicțiilor specifice orînduirii burgheze, de înăsprirea confruntărilor în care acestea, în mod obiectiv, ajunseseră să se angajeze¹. Sigur că nivelul de maturizare și de agravare a contradicțiilor specifice societății capitaliste era diferit de la țară la țară, în funcție nu numai de gradul de dezvoltare a forțelor productive, de afirmare a efectelor caracteristice revoluției industriale, dar și de conținutul relațiilor sociale (relații burgheze, neafectate în funcționalitatea lor de rămășițe ale relațiilor de producție precapitaliste — cum erau în Anglia, Franța ori S.U.A. —, relații burgheze, împletite cu existența unor rămășițe mai mult sau mai puțin puternice ale modului de producție feudal — ca în Germania, Imperiul austro-ungar, Italia, Spania, România, Rusia etc.). Caracterizînd nivelul de dezvoltare a societății capitaliste existent la începutul ultimului sfert al secolului trecut, Karl Marx nota, în *Critica Programului de la Gotha*, că: „Societatea actuală este o societate capitalistă care există în toate țările civilizate, societate mai mult sau mai puțin eliberată de rămășițele medievale, mai mult sau mai puțin modificată datorită particularităților dezvoltării istorice a fiecărei țări, mai mult sau mai puțin dezvoltată”².

La toate acestea s-au adăugat, în timp, consecințele pe care le-a generat lupta marilor puteri ale vremii pentru expansiune economică și care s-a soldat cu constituirea imperiilor coloniale (englez, francez, spaniol sau portughez), ca deșeu sigur pentru produsele industriei lor și ca surse ieftine de materii prime și forță de muncă. Acest fenomen a însemnat o extindere rapidă a capitalismului pînă în cele mai periferice

¹ Vezi : Ion Popescu-Puțuri, *Îndemn la creație* (V), în „Anale de istorie”, anul XXIX, nr. 3/1983, p. 14—16.

² K. Marx, Fr. Engels, *Opere*, vol. 19, Editura politică, București, 1964, p. 29.

zone ale planetei, a provocat o angrenare mai mult sau mai puțin rapidă a întregii lumi pe făgașul dezvoltării capitaliste. Aceasta a echivalat, între altele, cu apariția unor premise noi pentru cursul general al evoluției societății, determinînd însă ritmuri istorice diferite de dezvoltare a popoarelor și care s-au concretizat, cu timpul, în acumularea unor bogății naționale substanțiale în țările devenite metropole, ca urmare a jafului de materii prime și de impunere cu forța a produselor industriei lor (Anglia, Franța, Germania), pe de o parte, iar, pe de altă parte, o agravare tot mai accentuată a stării de sărăcie și mizerie, mai ales pentru popoarele devenite obiect al expansiunii coloniale (China, India, Asia de sud-est, Africa în ansamblul ei), sau de frapantă inegalitate între țările ajunse a se situa în prim-planul dezvoltării și cele pornite mai târziu și în ritm mai lent, dintr-un motiv sau altul, pe calea dezvoltării capitaliste (Bulgaria, Grecia, Turcia, Rusia, România, Țările Americii Latine etc.). Dezvoltarea inegală și în salturi a economiei diferitelor țări a fost un fenomen tipic noului stadiu de evoluție a capitalismului, cel imperialist, în prim plan situîndu-se mari puteri ca Anglia, Franța, Germania, S.U.A., Rusia țaristă și Japonia, sau țări mai mici ca Belgia, Olanda, Italia și Suedia, însoțit și de alte fenomene ce țineau de structura și fizionomia noii etape de dezvoltare a societății burgheze: împletirea capitalului bancar cu cel industrial, concentrarea și centralizarea rapidă a industriei și finanțelor, dînd naștere monopolurilor și trusturilor imperialiste, goana după noi piețe de desfacere și, finalmente, lupta pentru reîmpărțirea a ceea ce fusese deja împărțit, toate acestea lăsîndu-și amprenta vizibilă asupra cursului general al dezvoltării societății, influențînd în bună măsură însăși desfășurarea luptei clasei muncitoare.

Noul stadiu de dezvoltare a capitalismului a marcat o simplificare continuă a contradicțiilor sociale în interiorul fiecărei țări, dar a și complicat desfășurarea luptei de clasă. La aceasta a contribuit apariția unor fenomene noi, deosebit de complexe, așa cum erau, de pildă, cel național-colonial, cel al dependenței unor țări de altele, sau agravarea contradicțiilor dintre marile puteri, ceea ce a condus la amplificarea pericolului confruntărilor militare internaționale ca mijloace de rezolvare a acestor contradicții. Complicarea continuă fie a contradicțiilor sociale, fie, în mod implicit, a căilor și mijloacelor posibile de acțiune din partea clasei muncitoare în condițiile sporirii neconținute și într-un ritm din ce în ce mai accelerat a rîndurilor sale (în 1880 numărul muncitorilor angajați în industria țărilor capitaliste din Europa și S.U.A. era de peste 20 000 000, în 1890 se ridica la 25 000 000, pentru ca, zece ani mai târziu, să ajungă deja la 40 000 000) au făcut și mai presantă necesitatea organizării profesionale, dar mai ales politice a proletariatului și au accentuat tot mai mult tendința, ce se profilase încă înainte de 1848, de făurire a unor forțe politice care să acționeze, în mod susținut, pentru atragerea clasei muncitoare pe făgașul luptei conștiente, al angajării ei pe calea pe care se putea realiza transformarea structurilor societății burgheze, respectiv calea luptei politice. Iar asemenea forțe nu puteau fi decît partidele politice muncitorești de sine stătătoare, continuatoare, în noile condiții istorice, ale ceea ce fuseseră, pentru sfîrșitul primei jumătăți a secolului trecut, Liga comunistilor, apoi, mai târziu, Internaționala I, adică ceea ce, în *Manifestul Partidului Comunist*, fusese definit, de către Marx și Engels, drept „partea cea mai hotărîită” a clasei muncitoare, „partea care împinge mereu înainte” și care, din punct de vedere teoretic, față de restul masei proletariatului, are „superioritatea de a înțelege limpede condițiile, mer-

sul și rezultatele generale ale mișcării proletare”³. Prin întreaga lui construcție organizatorică, prin fizionomia politică și ideologică, partidul clasei muncitoare avea menirea de a realiza, în permanență, o cunoaștere științifică a realității istorice, pe de o parte, iar pe de altă parte, de a acționa neconținut pentru ca rezultatele gândirii științifice să pătrundă în conștiința oamenilor, să devină țel al acțiunii practice, să împingă neconținut la transformarea revoluționară a societății în concordanță cu sensul real al dezvoltării ei⁴.

Evenimentele revoluționare din 1848—1849, prin însăși desfășurarea lor, au confirmat, o dată mai mult și în mod elocvent, necesitatea constituirii partidelor clasei muncitoare, ca forțe politice de sine stătătoare, necesare ordonării și înfrumusețării rîndurilor clasei muncitoare pe unul și același făgaș al istoriei, într-unul și același sens, pentru atingerea unuia și aceluiași scop : obținerea victoriei în confruntarea cu burghezia. „Clasa muncitoare a cucerit natura — scria Karl Marx în martie 1854 —, ea trebuie să cucerească acum omul. Ea este destul de puternică pentru a duce la bun sfîrșit această operă, dar este nevoie de organizarea tuturor acestor forțe, de organizarea clasei muncitoare pe scară națională”⁵.

Înseși realitățile economice și sociale, imaginea istorică a evoluției lor arătau că, aducînd în prim planul scenei politice a societății clasa muncitoare, cu cerințele ei obiective, cu luptele zilnice în care se angajau muncitorii, cu tendințele mai mult sau mai puțin spontane de a-și uni forțele cu precădere în ligi, asociații ori societăți de întrajutorare, sau recurgera, ca armă de luptă, mai ales în timpul crizei economice din 1857—1858, la manifestațiile de stradă atît de frecvente în Anglia sau Germania, au relevat cu putere necesitatea desfășurării organizate a tuturor acestor acțiuni și au generat, chiar în interiorul clasei muncitoare, preocupări pentru făurirea unor organizații muncitorești proprii, preocupări care, în Germania, de pildă, au fost finalizate prin crearea, în mai 1863, a *Uniunii Generale a Muncitorilor Germani* (Allgemeiner Deutscher Arbeiterverband), avîndu-l ca președinte pe Ferdinand Lassalle⁶.

Tot în 1863 a fost constituită, din inițiativa lui Wilhelm Liebknecht și August Bebel, *Uniunea Asociațiilor Muncitorilor Germani* (Verband Deutscher Arbeitervereine), grupare politică atașată ideii naționale, dar ostilă politicii prusace promovate de cancelarul Otto von Bismarck, și care a evoluat destul de repede de la un eclecticism ideologic spre ideile socialismului științific, operînd, prin hotărîrile Congresului al III-lea, ținut la Stuttgart în septembrie 1865, „o cotitură hotărîtoare spre stînga”⁷. Această tendință s-a consolidat, astfel că, la Congresul de la Gera, din octombrie 1867, se poate spune că a triumfat punctul de vedere proletar. Bebel era ales președinte. Doi ani mai tîrziu, în august 1869, în condițiile ascuțirii luptei dintre aripa proletară a celor două partide și cea mic-burgheză sau liberală, s-a ținut, la Eisenach, un congres al social-democraților germani, în frunte cu Wilhelm Liebknecht, August Bebel și Wilhelm Bracke, unde s-a hotărît întemeierea *Partidului Social-Democrat al Muncitorilor* (Sozialdemokratische Arbeiterpartei), cu un program de acțiune care pro-

³ K. Marx, Fr. Engels, *Opere*, vol. 4, Editura politică, București, 1958, p. 478.

⁴ Vezi : „Anale de istorie”, anul XVII, nr. 4/1971, p. 111—126.

⁵ K. Marx, Fr. Engels, *Opere*, vol. 10, Editura politică, București, 1961, p. 133.

⁶ Shlomo Na'Aman, *Lassalle*, Hanovra, 1970 ; Ursula Herrmann, Dieter Malik, *Das revolutionäre Erbe der Eisenacher*, Dietz Verlag, Berlin, 1969, p. 10.

⁷ August Bebel, *Din viața mea*, vol. I, E.S.P.L.P., București, 1956, p. 138.

clama necesitatea unității mișcării muncitorești germane, lupta pentru înlăturarea exploatării, pentru libertatea presei și a asocierii etc.⁸ și care afirma, ca principiu programatic, internaționalismul proletar iar în plan organizatoric pe acela al centralismului democratic, conferind, astfel, noi dimensiuni procesului istoric al mișcării reale în care se angaja clasa muncitoare⁹.

Prin activitatea Internaționalei I, tendința istorică a formării și dezvoltării forțelor politice muncitorești din diferite țări a fost desigur consolidată, stimulii nemijlociți ai acestui proces istoric putând fi cu ușurință regăsiți în activitatea politico-ideologică a Asociației, îndeosebi a conducătorilor ei, Marx și Engels, în schimbul de idei și de experiență politică pe care l-a facilitat, ca și în acțiunile de sprijinire nemijlocită a luptelor revendicative sau de altă natură pe care le-au inițiat muncitorii dintr-o țară sau alta¹⁰. Dezvoltarea însăși a detașamentelor proletare naționale și exigențele concrete, specifice luptei revoluționare, ritmul din ce în ce mai accelerat pe care istoria îl imprima luptei clasei muncitoare, la care s-a adăugat experiența Comunei din Paris, atât cu concluziile pe care le putea degaja o analiză riguroasă a acestui măreț eveniment, cât și cu măsurile represive inițiate de cercurile guvernante din fiecare țară, având tendința de a le concentra și în plan internațional, au condus la reconsiderarea locului și rolului Internaționalei¹¹. Și dacă la Conferința de la Londra a acesteia, din septembrie 1871, s-a putut impune, în ciuda opoziției pe care o exercitau Bakunin și adepții săi, o rezoluție ce reflecta adevăratul sens pe care trebuia să-l urmeze mișcarea muncitorească în evoluția ei ascendentă, aceasta a vizat întâi de toate necesitatea de a se afirma pe scena istorică națională a fiecărui popor partidul politic al clasei muncitoare. Și aceasta cu atât mai mult cu cât, așa cum avea să consemneze Karl Marx, „pentru a putea lupta, clasa muncitoare trebuie să se organizeze acasă la ea ca clasă și că arena nemijlocită a luptei ei este propria ei țară”¹². Iată de ce, în rezoluția Conferinței de la Londra, se postula ideea că „împotriva forței unite a claselor avute clasa muncitoare nu poate acționa ca clasă decât organizându-se într-un partid politic aparte, care se opune tuturor vechilor partide create de clasele avute” și că „această organizare a clasei muncitoare într-un partid politic este indispensabilă pentru a asigura victoria revoluției sociale și atingerea scopului ei final — desființarea claselor”¹³.

La această tendință istorică obiectivă, de afirmare efectivă a forțelor politice muncitorești pe scena istorică a unei țări sau a alteia și care, cu timpul, făcea din Internațională un element de frână, s-au adăugat confruntările din interiorul ei între adepții lui Marx, pe de o parte, și cei

⁸ Ursula Herrmann, Dieter Malik, *op. cit.*, p. 26—27.

⁹ Ernesto Ragionieri, *Il marxismo e l'Internazionale. Studi di storia del marxismo*, Editori Riuniti, Roma, 1972, p. 14—15.

¹⁰ Heinrich Gemkow ș.a., *Karl Marx. Une biographie*, Editura Zeit im Bild, Dresda, 1968, p. 330—331.

¹¹ *La Première Internationale. L'Institution. L'Implantation. Le Rayonnement*, Éditions du Centre National de la Recherche Scientifique, Paris, 1968, p. 471—472.

¹² K. Marx, Fr. Engels, *Opere*, vol. 19, p. 24.

¹³ K. Marx, Fr. Engels, *Opere*, vol. 17, Editura politică, București, 1963, p. 447 ; *La Première Internationale. Recueil de documents publié sous la direction de Jacques Reymond*, vol. II, Librairie E. Droz, Geneva, 1962, p. 236.

ai lui Bakunin și Blanqui, pe de altă parte ¹⁴, aceștia din urmă neacceptând rezoluția Conferinței de la Londra cu accentul ei și mai pronunțat pe lupta politică, în care trebuia să se angajeze clasa muncitoare, pe organizarea riguroasă a rîndurilor sale. În aceste condiții, la Congresul de la Haga (1872) s-a hotărît transferarea sediului Consiliului General al Internaționalei în S.U.A., iar patru ani mai târziu, la Congresul de la Philadelphia, s-a hotărît dizolvarea formală a Internaționalei I. Oricum, Internaționala I își epuizase misiunea istorică, rezultatele activității sale concretizându-se însă în afirmarea mișcării muncitorești ca fenomen major al epocii moderne, în importanțele clarificări ideologice pe care le realizase și în cursul cărora putuseră fi descifrate cu rigoare căile și mijloacele de acțiune de care trebuia să se folosească clasa muncitoare în lupta pentru emanciparea sa și a întregii societăți de exploatarea omului de către om.

Cea mai prețioasă moștenire a Internaționalei I avea s-o preia social-democrația, organizată sub forma partidelor proletare naționale. Friedrich Engels, care participase atît de intens la viața și activitatea Internaționalei I, și care avea să se implice, timp de încă două decenii, în procesul dezvoltării luptei clasei muncitoare, făcea precizarea că „menținerea vechii Internaționale ar fi cerut sacrificii mult mai mari în raport cu rezultatele... Proletariatului din fiecare țară i s-a dat posibilitatea să se organizeze într-o formă de sine stătătoare” ¹⁵.

Astfel, urmînd calea unei evoluții rapide, ca urmare a dezvoltării economice accelerate și îndeosebi a industriei după desăvîrșirea procesului de unificare a țării, mișcarea muncitorească germană și-a ordonat relativ repede rîndurile atît sub forma asociațiilor profesionale, transformate mai apoi în sindicate ¹⁶, cît mai ales sub aceea a partidului politic unic, realizat în 1875, prin unificarea Partidului Social-Democrat al Muncitorilor cu Uniunea Generală a Muncitorilor Germani, de inspirație politică lassalleană. Unificarea eisenachienilor și lassalleenilor s-a produs la Congresul de la Gotha, în prezența a 127 delegați, reprezentînd 25 659 de membri. Din punct de vedere organizatoric, Congresul de la Gotha și partidul ca atare — Partidul Social-Democrat din Germania — au constituit un succes deosebit, fiindcă, în confruntarea cu burghezia, clasa muncitoare putea obține victorii numai dacă acționa cu rîndurile strîns unite; din punct de vedere ideologic, însă, a fost un compromis, o dare înapoi în raport cu experiența Comunei din Paris, ca urmare a acceptării multor idei lassalleene. Împotriva acestui compromis s-au pronunțat inițial unii conducători ai Partidului Social-Democrat al Muncitorilor, precum August Bebel sau Wilhelm Bracke, și unul și celălalt avînd intenția să dea publicității un contraprogram, dar, la insistențele lui W. Liebknecht, care, în libertate fiind (Bebel era deținut în închisoarea Zwickau), a condus tratativele cu liderii lassalleeni, ei au cedat ¹⁷.

¹⁴ M. Molnar, *Quelques remarques à propos de la crise de l'Internationale en 1872, în La Première Internationale. L'Institution. L'Implantation. Le Rayonnement*, p. 431—432.

¹⁵ K. Marx, Fr. Engels, *Opere*, vol. 22, Editura politică, București, 1965, p. 403.

¹⁶ Wolfgang Schröder, *Die Gewerkschaftsbewegung in der Konzeption der revolutionären Sozialdemokratie 1869-bis 1891, în Marxismus und deutsche Arbeiterbewegung*, Dietz Verlag, Berlin, 1970, p. 104—151.

¹⁷ Wadim Ciubinski, *Wilhelm Liebknecht. Eine Biographie*, Dietz Verlag, Berlin, 1973, p. 173—174.

Marx și Engels n-au aprobat Programul de la Gotha, deși W. Liebknecht s-a străduit să-i convingă de rațiunea concesiilor făcute. Ca urmare, Marx a luat poziție prin celebrele *Note marginale la programul partidului muncitoresc german*, cunoscute mai ales sub denumirea de *Critica Programului de la Gotha*, iar Engels printr-o scrisoare adresată lui August Bebel. Compararea celor două documente poate releva atât identitatea problemelor abordate, cât și similitudinea notelor critice pe marginea acestor probleme. Una dintre chestiunile fundamentale în care se acceptase viziunea lassalleană era aceea a locului și rolului clasei muncitoare în cadrul societății, a relațiilor dintre ea și celelalte forțe sociale. Programul partidului consemna ideea falsă după care clasa muncitoare ar fi acționat în lupta pentru atingerea scopurilor sale avînd de înfruntat „toate celelalte clase” constituite într-o „singură masă reacționară”, cînd, în realitate, era vorba de eliberarea tuturor celor oprimați, întrucît o dată cu eliberarea ei, prin înlăturarea structurilor economico-sociale burgheze, capitaliste, clasa muncitoare realiza libertatea socială pentru întreaga societate. Este drept că înlăturarea exploatării urma să fie „opera muncitorilor înșiși”, iar în realizarea acestei opere nu toate celelalte forțe sociale existente în societate, într-o etapă sau alta a dezvoltării sociale, se puteau situa pe o poziție ostilă clasei muncitoare. Mai ales păturile mici și mijlocii din societate, ca tendință istorică, așa cum precizaseră deja Marx și Engels în *Manifestul Partidului Comunist*, pot ajunge să acționeze „în chip revoluționar” și ajung s-o facă „în măsura în care pentru ele există perspectiva trecerii apropiate în rîndurile proletariului”¹⁸.

Cu viziunea-i dialectică asupra lumii, a societății în primul rînd, Karl Marx a reafirmat, în *Critica Programului de la Gotha*, caracterul inevitabil al depășirii capitalismului, misiunea istorică a clasei muncitoare de a supune transformării revoluționare întreaga societate, care, cel puțin în prima fază a dezvoltării, „mai poartă din toate punctele de vedere — economic, moral, spiritual — pecetea vechii societăți din sînul căreia s-a născut”. Definind existența a două faze distincte în evoluția ulterioară a societății, socialismul și comunismul, deducînd logic unele trăsături generale ale societății comuniste, Karl Marx conchidea că, în faza ei superioară, cea comunistă, noua societate va putea etala valori umaniste cu totul deosebite, marcîndu-se o etapă cu totul nouă în instituirea unei „libertăți totale”, adică „după ce vor fi dispărut subordonarea înrobitoare impusă indivizilor de diviziunea muncii și, o dată cu ea, opoziția dintre munca intelectuală și munca fizică; cînd munca nu va mai fi doar un mijloc de existență, ci va fi devenit ea însăși prima nevoie vitală; cînd, o dată cu dezvoltarea multilaterală a indivizilor, vor fi sporit și forțele de producție, iar toate izvoarele avuției colective vor țîșni mai bogat —, abia atunci... societatea va putea înscrie pe stindardele ei : de la fiecare după capacități, fiecăruia după nevoi”¹⁹.

În ciuda acestor critici severe pe care le-au făcut Marx și Engels la adresa principiilor programatice, adică pe marginea a ceea ce definește, în ultimă instanță, fizionomia partidului politic al clasei muncitoare, programul a fost adoptat. Unele din ideile acestui program — așa cum se prevăzuse deja — au înrîurit negativ, pentru o scurtă perioadă de timp, cursul luptei revoluționare. Au apărut, însă, în cîmpul ideologic al țării,

¹⁸ K. Marx, Fr. Engels, *Opere*, vol. 19, p. 4, 28.

¹⁹ *Ibidem*, p. 6.

și unele inițiative menite a limpezi imaginea căii de luptă pe care urma să se angajeze clasa muncitoare, inițiative datorate lui Friedrich Engels, dar și altor conducători ai proletariatului german (August Bebel, Wilhelm Liebknecht, Karl Kautsky ș.a.), care au pus în discuție diferite probleme de tactică și strategie revoluționară, de analiză a structurilor social-economice ale țării și care s-au soldat nu numai cu o mai largă răspîndire a ideilor socialismului științific, dar și cu o îmbogățire efectivă a teoriei revoluționare. Așa a fost cazul cu lucrarea lui Bebel : *Femeia și socialismul*, dar mai ales cu a lui Engels, consacrată criticii „sistemului socialist“ al profesorului berlinez Eugen Dühring (*Anti-Dühring*)²⁰.

După unificare, P.S.D. din Germania și-a sporit neconținut rîndurile, și-a implantat organizațiile sale în mari centre industriale ca : Berlin, Hamburg, München, Mannheim sau regiunea Ruhr ; a luat parte activă la viața politică a țării obținînd deja, în 1877, un număr de 493 447 voturi (9% din opțiunile electoratului german), ceea ce a fost de natură să alarmeze regimul bismarckian, să-l determine a recurge la represalii antimuncitorești²¹. Două atentate împotriva împăratului Wilhelm I (al lui Hödel în mai 1878 și al lui Nobiling în iunie același an) i-au permis cancelarului ca, profitînd de derularea evenimentelor din țară, să dizolve Reichstagul, să organizeze noi alegeri, din care victorioase au ieșit forțele conservatoare. Acestea au și votat, în octombrie 1878, o *lege excepțională* prin care erau interzise organizațiile politice și sindicale, manifestațiile și intrunirile publice ale clasei muncitoare, ca și orice publicații, autorizînd, totodată, măsuri represive față de orice persoană care ar fi făcut parte dintr-o organizație socialistă. Nu interzicea însă deputaților socialiști să fie prezenți în Reichstag și nu afecta dreptul de grevă. În virtutea noii legi, 150 periodice și 1 067 cărți au fost cenzurate de-a lungul celor 12 ani cît aceasta s-a aflat în vigoare, ca urmare a faptului că era reinnoită din doi în doi ani. Numai în 1888 au fost pronunțate pedepse echivalînd cu 831 de ani de închisoare, iar în 5 orașe — Berlin, Hamburg, Leipzig, Frankfurt și Stettin — au fost ridicate de poliție de la domiciliu 892 persoane ; mulți militanți s-au văzut nevoiți să emigreze ; numeroși patroni n-au ezitat să-i concedieze pe muncitorii rămași fideli ideilor socialiste²².

Au fost măsuri aspre, dar care n-au putut nimici partidul, n-au putut zdrobi forța de acțiune a clasei muncitoare, mai ales că s-au pus în curînd, după reuniunea de la Wyden (Elveția), bazele unei organizații clandestine, intitulate *Rote Feldpost*, prin intermediul căreia s-a introdus în Germania ziarul „Der Sozial-Demokrat“, imprimat mai întîi în Elveția, apoi la Londra, sub conducerea lui Eduard Bernstein, iar legal revista „Die Neue Zeit“ (condusă de Karl Kautsky)²³. S-au publicat și alte organe de presă, s-au creat asociații culturale și sportive care au strîns fonduri cu ajutorul cărora a fost susținută acțiunea politică. Perfecționată continuu, prin hotărîri adoptate la congresele partidului de la Zürich (1882), Copenhaga (1883), Saint-Gall (1887), activitatea clandestină a menținut și a sporit neconținut forța electorală a partidului (de la 312 000 voturi în 1881, la 549 000 în 1884, 763 000 în 1887 și 1 427 000 în 1890)²⁴.

²⁰ Fr. Engels, *Anti-Dühring*, ediția a III-a, E.S.P.L.P., București, 1955.

²¹ *Die Sozialdemokratie im deutschen Reichstag*, Berlin, 1966, p. 249 și urm.

²² *Ibid.*

²³ Ernst Engelberg, *Revolutionäre Politik und Rote Feldpost. 1878—1890*, Berlin, 1959.

²⁴ Jacques Droz, *Le socialisme démocratique. 1864—1960*, Armand Colin, Paris, 1964, p. 39.

Plusul de experiență practică acumulată de clasa muncitoare din Germania, ca și noile achiziții teoretice și-au găsit reflectarea necesară, în 1891, la Congresul de la Erfurt al P.S.D., când s-a adoptat un nou program, redactat de Karl Kautsky, considerat unul dintre cei mai buni cunosători ai gândirii lui Karl Marx. Noul program era lipsit de influențe lassalleene, dovadă prezența masivă a unor noțiuni ca : „agravarea crizelor“, „socializarea mijloacelor de producție“, „dictatura proletariatului“ și care aparțin terminologiei gândirii marxiste, inclusiv „necesitatea cuceririi puterii politice“²⁵. Iar revendicările imediate cum erau : necesitatea adoptării votului universal în Prusia, acordarea acestui drept și femeilor, eligibilitatea principalilor funcționari, impozit progresiv asupra veniturilor, laicizarea învățământului, ziua de muncă de 8 ore, săptămîna de lucru engleză, interzicerea muncii copiilor mai mici de 14 ani etc., erau, pentru societatea germană, expresia unor cerințe istorice reale. De aceea Friedrich Engels a apreciat *Programul de la Erfurt* ca fiind adecvat, întrucît se baza în întregime „pe știința contemporană“²⁶, ceea ce nu-l împiedica, totuși, să avertizeze partidul și pe conducătorii săi în legătură cu pericolul absolutizării căii pașnice de trecere de la capitalism la socialism, ca și al concepției privind integrarea capitalismului în socialism, o iluzie teoretică ce va sta la baza apariției revizionismului, ca fenomen al mișcării muncitorești internaționale, avînd ca principali protagoniști pe Eduard Bernstein și Georg von Vollmar. Oricum, *Programul de la Erfurt* al P.S.D. din Germania a fost considerat, la sfîrșitul secolului al XIX-lea și în primii ani ai secolului nostru, ca un „program model“ și a inspirat multe din partidele muncitorești în formularea țărilor lor politice și ideologice.

În *Austro-Ungaria*, constituirea partidului clasei muncitoare a rezultat dintr-un proces istoric similar celui din Germania. În decembrie 1869, după unele manifestații importante care au avut loc la Viena, a fost obținută recunoașterea dreptului de asociere, iar în 1872 s-a constituit *Partidul Social-Democrat din Austria* care și-a creat relativ repede organizații în centrele industriale ale statului multinațional. Evoluția social-democrației din Imperiul austro-ungar a fost extrem de frămîntată, ca urmare a contextului istoric mult mai complicat, a contradicțiilor care subminau monarhia, îndeosebi a celor de ordin național. Și dacă lozinca autodeterminării popoarelor, pe care Partidul Social-Democrat din Austria a inclus-o, în 1872, în programul său, a putut atrage în rîndurile sale adepți din tot Imperiul, în schimb chestiunile de tactică și strategie politică n-au fost formulate unitar. În partid s-au format relativ repede două tabere : a „moderaților“, condusă de Heinrich Oberwinder, și a „extremiștilor“, în frunte cu Andreas Scheu. Prima preconiza o acțiune întemeiată pe politica de reforme, dusă, în colaborare cu burghezia liberală, contra păturii nobiliare dominante și a birocrăției habsburgice ; cealaltă preconiza o luptă de clasă susținută, desfășurată autonom. În 1874, liderii ambelor curente au emigrat, iar din 1881, sub conducerea lui Joseph Paukert, au fost adoptate din ce în ce mai mult metode de luptă anarhiste, care au concurat la subminarea unității de acțiune și la diminuarea treptată a influenței ideilor socialiste în rîndurile clasei muncitoare austriece din imperiul bicefal. Această situație n-a putut fi depășită decît în iarna anilor 1888—1889, cînd, la Congresul P.S.D. de la Hainfeld, Victor Adler a făcut să se adopte

²⁵ Karl Kautsky, *Das Erfurter Programm*, Dietz Verlag, Berlin, 1965.

²⁶ K. Marx, Fr. Engels, *Opere*, vol. 22, p. 221.

din nou o declarație de principii de factură marxistă, acceptabilă pentru toate grupările. De atunci rîndurile social-democrației din dubla monarhie au sporit.

Partea ungară a monarhiei avea un pronunțat caracter agricol, dominantă fiind marea proprietate moșierească și, în condițiile în care încercările industrializării au fost modeste ca dimensiuni, proletariatul s-a constituit ca forță socială distinctă doar în câteva centre, cu precădere la Budapesta. Grupe mici de socialiști sau democrați revoluționari, deși au existat, au continuat să rămână multă vreme izolate. Pe calea organizării centralizate s-a pornit în 1868, cînd, sub impulsul Internaționalei I și sub influența vizibilă a mișcării muncitorești germane, s-a creat *Asociația generală a muncitorilor*, o organizație care a ființat și a activat ca secție a Asociației Internaționale a Muncitorilor. Din punct de vedere ideologic Asociația generală a muncitorilor a împărtășit, în bună măsură, teoriile lassalleene (supraaprecierea importanței votului universal, desconsiderarea importanței luptelor economice), dar fără a prelua și politica de colaborare cu guvernul²⁷.

Influența marxismului se resimte abia către sfîrșitul deceniului al VIII-lea al secolului trecut, după revenirea în țară a lui Leo Frankel, unul din conducătorii Comunei din Paris și membru activ al Internaționalei I. În acest context s-a putut crea *Partidul celor privați de drepturi electorale* (1878), o denumire de circumstanță, deoarece autoritățile n-au permis folosirea termenului *socialist*²⁸. Doi ani mai tîrziu, însă, la Congresul de la Budapesta, a fost creat *Partidul Muncitoresc General din Ungaria*, cu un program alcătuit după modelul celui adoptat la Gotha de P.S.D. din Germania, în care persistau, evident, elemente de factură lassalleană, dar se fixa ca scop primordial lupta pentru înlăturarea exploatării, concomitent cu necesitatea realizării unor importante reforme economice, sociale și politice derivate din neîmplinirea obiectivelor revoluției burgheze de la 1848—1849.

În urma arestării lui Leo Frankel, în partid a apărut o serie de frămîntări ideologice, care i-au afectat și structura organizatorică, astfel că, la sfîrșitul deceniului al IX-lea, a fost nevoie de reînnoirea elementelor programatice și chiar a partidului ca atare. În decembrie 1890 s-a adoptat nu numai denumirea de *Partidul Social-Democrat din Ungaria*, dar și un program revăzut, care, de fapt, era Programul de la Hainfeld al Partidului Social-Democrat din Austria²⁹.

În Franța, mișcarea muncitorească s-a resimțit multă vreme după înfrîngerea Comunei din Paris. Aceeași criză economică din anii 1873—1874, care a favorizat accelerarea procesului dezvoltării mișcării muncitorești din Germania sau Austro-Ungaria, deși n-a generat aceleași consecințe și în Franța, întrucît principalii conducători ai clasei muncitoare fie că fuseseră uciși, fie închiși, fie că au fost nevoiți să emigreze, totuși a făcut ca anumite semne îmbucurătoare să poată fi înregistrate³⁰. La Paris, în 1876, s-au reunit 400 de delegați ai muncitorilor din întreaga țară, pentru a discuta pe marginea condiției de existență a clasei lor, iar un an mai tîrziu, la Lyon, o manifestare similară vădea, în forme tot mai clare, ten-

²⁷ Vass Henrik, *Probleme ale istoriei mișcării muncitorești revoluționare ungare*, în „Anale de istorie”, anul XVI, nr. 3/1970, p. 20—21.

²⁸ *Meidzynarodowy ruch robotniczy*, vol. I, Varșovia, 1976, p. 167.

²⁹ *Ibid.*

³⁰ Georges Lefranc, *Le mouvement socialiste sous la troisième république (1875—1940)*, Payot, Paris, 1963, p. 20—21.

dința celor ce munceau de a-și organiza rîndurile. Această tendință și-a găsit însă concretizarea numai după amnistierea comunarilor, în timpul crizei din 1879, cînd s-a putut relua și firul istoric concret al acțiunii de organizare politică a rîndurilor clasei muncitoare și pe pămîntul francez³¹. În același an s-a format, la Marsilia, *Federația Partidului Muncitorilor Socialiști*, în frunte cu Jules Guesde, care, în anul următor, a adoptat un program de acțiune schițat de Jules Guesde și Paul Lafargue și redactat, în ultima formă, de Karl Marx. Era un program care, prin conținutul lui, anticipa, în bună măsură, Programul de la Erfurt al social-democrațiilor germani, astfel că Marx, cu deplin temei, putea să-i scrie lui Engels că „Prima organizație a unui partid muncitoresc cu adevărat în Franța își are începutul la Congresul de la Marsilia”³². Noul program de acțiune al mișcării muncitorești franceze, al partidului clasei muncitoare avea să fie adoptat la Congresul din noiembrie 1880, ale cărui lucrări au avut loc în localitatea Le Havre. Era un program de factură marxistă, în care accentul se punea pe ideea că nici una din problemele specifice clasei muncitoare nu poate fi abordată cu adevărat înainte de preluarea puterii.

În 1882 Federația Partidului Muncitorilor Socialiști s-a scindat. La Congresul acesteia de la Saint-Étienne, din rîndurile Federației s-au desprins adepții lui Paul Brousse, cunoscuți sub numele de posibiliști, care preconizau alcătuirea unui partid compus din organizații autonome, fără un program unic, fiindcă ar ignora specificitatea situațiilor locale, iar ca strategie politică — o acțiune comună, pe bază de alianță electorală cu democrații burghezi și al cărei țel era instituirea unui sistem politic-administrativ de tipul federației comunale³³. La socialism ei credeau că se va putea ajunge nu pe calea cuceririi puterii guvernamentale, ci pe aceea a adoptării de reforme care, în mod progresiv, vor face să fie depășit sistemul capitalist.

Cei rămași în partid, sub conducerea lui Jules Guesde și Paul Lafargue, au pus bazele, la Congresul de la Roanne, ale *Partidului Muncitoresc din Franța* (Parti Ouvrier de France — P.O.F.), partidul politic al clasei muncitoare, care avea să promoveze o tactică și o strategie revoluționare, întemeiate pe teoria socialismului științific: „Congresul susține că, pentru exproprierea clasei capitaliste, care este scopul nostru, nu există decît un mijloc — acțiunea revoluționară”³⁴. Partidul Muncitoresc din Franța, cu timpul, avea să-și sporească forța de implantare în rîndurile clasei muncitoare, mai ales după 1884, cînd interzicerea dreptului de asociere, înscrisă pînă atunci în codul civil, a fost suprimată. Dintr-o forță politică redusă ca dimensiuni, așa cum a fost pînă prin 1890, Partidul Muncitoresc din Franța a devenit, în anii 1890—1893, un partid puternic, avînd o structură organizatorică ce acoperea întreg spațiul muncitoresc francez, o conducere națională și un program politic adecvat realităților istorice ale Franței de la sfîrșitul secolului trecut. El s-a implicat în marile dezbateri politice și ideologice ale vremii și a condus importante mișcări de masă, atrăgînd sub influența sa și o anume parte a electoratului (în

³¹ Jean Bron, *Histoire du mouvement ouvrier français*, vol. 2, Les Éditions ouvrière, Paris, 1968, p. 244—245.

³² K. Marx, Fr. Engels, *Opere*, vol. 19, p. 196.

³³ C. Willard, *Le socialisme et communisme français*, Armand Colin, Paris, 1967, p. 60—61.

³⁴ Georges Lefranc, *op. cit.*, p. 47.

1898 a avut 295 000 de voturi, reprezentînd 2,7% din totalul alegătorilor înscrîși pe liste)³⁵.

O evoluție rapidă a cunoscut, după 1884, și mișcarea sindicală din Franța, cînd a fost autorizată, prin lege, organizarea muncitorilor. Numeroasele grupuri ilegale existente pînă atunci, mai ales sub forma societăților de ajutor reciproc, s-au transformat rapid în organizații sindicale (tipografii din Lyon, Marsilia sau Bordeaux, pălărierii din Paris, lucrătorii în porțelan din Limoges etc.), o centralizare a lor devenind extrem de necesară, fapt împlinit în 1886, cînd a putut fi constituită *Federația națională a sindicatelor*³⁶. Chiar dacă în mișcarea sindicală franceză au ajuns relativ repede să se confrunte mai multe tendințe (cea consecvent marxistă, preconizînd îmbinarea activității parlamentare desfășurate de partid cu activitatea sindicală, cea după care totul se miza pe acțiunea directă contra patronatului, mijlocul de luptă preconizat fiind greva generală, ridicată pînă la rangul de mit, plus o altă tendință, care continua tradiția proudhonistă, din principiu ostilă acțiunii politice), totuși, confruntarea de clasă în care s-a angajat proletariatul francez a determinat o ameliorare a standardului său de viață, o anume garanție a securității sociale, ceea ce s-a concretizat printr-un început de legislație favorabilă, cum a fost, de pildă, legea pentru ocrotirea forței de muncă în mine (1894) iar, în 1898, legea pentru protejarea împotriva accidentelor de muncă.

În *Anglia*, ca urmare a înfrîngerii chartismului, mișcarea muncitorească a cunoscut o perioadă de dezvoltare mai lentă, îndeosebi în planul organizării politice a clasei muncitoare, întrucît situația privilegiată a Angliei în contextul economiei mondiale (cu toate că pierdea treptat monopolul industrial în favoarea S.U.A. și a Germaniei, ea continua să rămînă mai departe „bancherul lumii” și cea mai mare putere colonială)³⁷ îi dădea posibilitatea transferării unei anumite părți a bogăției sale naționale și clasei muncitoare. În această situație, radicalismul revendicărilor clasei muncitoare nu putea să nu fie afectat, în sensul atenuării sale, iar mișcarea trade-unionistă și-a făcut un țel major din „participarea la reglementarea salariului și a zilei de muncă și la lupta pentru abrogarea legilor îndreptate față de muncitorilor”³⁸, cum remarcă Fr. Engels.

Aproape paralel cu mișcarea revendicativă, îndreptată preponderent spre atingerea unor obiective economice, s-a reluat, la 8 iunie 1881, și cursul luptei politice organizate, cînd a luat ființă *Federația democrată*, formată mai ales din intelectuali cu vederi politice radicale și un număr de membri ai Internaționalei I, avînd în frunte pe H. M. Hydmann. În mai 1883, această Federație a adoptat și un program de acțiune intitulat *Socialismul pe înțelesul tuturor*, în care se sublinia că firul ei conducător era dat de principiile marxismului și se fixa, ca scop final, eliberarea forței de muncă de exploatare pe calea naționalizării minelor, a căilor ferate și a pămîntului³⁹.

Organizarea rîndurilor clasei muncitoare engleze, mai ales în plan politic, a fost însoțită de o importantă dezbateră de idei în jurul unora din

³⁵ C. Willard, *op. cit.*, p. 52.

³⁶ Jean Bron, *op. cit.*, vol. 2, p. 55—56.

³⁷ J.R. Edwards, *British History. 1815—1939*, Londra, 1970, p. 180—219.

³⁸ K. Marx, Fr. Engels, *Opere*, vol. 19, p. 274.

³⁹ Patricia van der Esch, *La deuxième Internationale. 1889—1923*, Paris, 1957,

tezele fundamentale ale socialismului științific, dezbateri găzduită de revistele „Progress” și „Today”, cu participarea lui Fr. Engels, P. Lafargue și Eleanor Marx, și care a avut ca rezultat nașterea *Federației social-democrate* a muncitorilor englezi, prin ea marcându-se încă o etapă importantă în desfășurarea procesului istoric de unire a socialismului științific cu mișcarea muncitorească. În evoluția ei, *Federația* a împărtășit și unele concepții stingiste, chiar dogmatice. Așa, de pildă, sub pretextul luptei pentru „socialismul curat”, unii dintre militanții ei au adoptat o poziție ce friza subaprecierea sindicatelor, nu au participat la lupta pentru împlinirea unor revendicări importante, ca instituirea și respectarea zilei de muncă de 8 ore, s-au abținut de la angajarea și susținerea mișcărilor greviste etc. *Federația* social-democrată a răspuns, totuși, unora dintre exigențele fundamentale ale procesului istoric de organizare a clasei muncitoare și aceasta cu atât mai mult cu cât proletariatul englez, în tendința sa de emancipare politică și ideologică, a trebuit să facă față diverselor inițiative din partea burgheziei, îndeosebi celor din câmpul vieții ideologice, care aveau menirea de a produce confuzii în rândurile muncitorilor⁴⁰. Așa au fost, de pildă, încercările burgheziei engleze de a crea, sub firma de „socialiste”, o serie întreagă de organizații, între ele și societatea „Fabiana”, înființată în 1884, cu scopul de a se opune extinderii influenței marxismului, propovăduind, în schimb, idei reformiste, între care și aceea că socialismul trebuie înțeles nu ca o mișcare revoluționară, ci ca o acțiune de perfecționare continuă a instituțiilor existente, că trecerea de la capitalism la socialism va fi rezultatul inevitabil, istoricește determinat, al acestei evoluții, rolul lor, al fabienilor, fiind acela de a lămuri clasa muncitoare și alte categorii sociale de acest proces istoric aflat în curs de desfășurare⁴¹.

Un avânt puternic al luptei de clasă (greve, demonstrații, manifestații pentru drepturi politice etc.), semnalat în mișcarea muncitorească din Anglia la sfârșitul deceniului al 9-lea și începutul deceniului al 10-lea ale secolului trecut, a influențat și cursul mișcării trade-unionurilor. Este epoca în care a început a se afirma o certă orientare de stînga a mișcării trade-unioniste, intrată în istoria mișcării muncitorești engleze sub denumirea de „noile trade-unionuri” și avînd ca impuls nemijlocit viața grea, deosebit de dură, a muncitorilor de „primă generație”, în marea lor majoritate necalificați și care constituiau partea cea mai asuprită a proletariatului englez. Cu relativă ușurință ei au fost atrași pe calea luptei pentru făurirea unor noi organizații sindicale, dovadă faptul că, în 1889, a fost constituită prima organizație sindicală a muncitorilor necalificați, „Uniunea națională a muncitorilor din industria de gaze”, cuprinzînd 70 000 de membri. În scurt timp, „noile trade-unionuri”, care se remarcă printr-o mai hotărîtă luptă anticapitalistă, au reușit să grupeze un număr de peste 200 000 de membri⁴². În 1893, ca expresie nemijlocită a spiritului radical ce domina „noile trade-unionuri”, s-a ajuns la crearea *Partidului Independent al Muncii*, sub conducerea minerului Keir Hardi. Engels a salutat întemeierea *Partidului Independent al Muncii*, considerînd posibilă transformarea sa într-un partid muncitoresc de masă. Evoluția ulterioară a acestui partid a fost însă marcată de o alunecare pe panta reformismului.

⁴⁰ Jacques Droz, *op. cit.*, p. 88.

⁴¹ A. Mc. Briar, *Fabian socialism and english politics, 1884—1918*, University Press, Cambridge, 1966, p. 235—243.

⁴² Henri Pelling, *Storia del sindacalismo inglese*, Roma, 1972, p. 243.

În *Statele Unite ale Americii*, mișcarea muncitorească s-a dezvoltat într-un context social-politic diferit de cel de pe continentul european. Victoria forțelor progresiste în războiul civil din 1861—1865, avântul forțelor de producție și situarea S.U.A. pe primele locuri în producția unor bunuri materiale, tendința unui însemnat număr de muncitori de a se transforma în fermieri, avalanșa muncitorilor emigranți și „problema negrilor” sînt doar cîteva fenomene care și-au pus amprenta asupra procesului de organizare a mișcării muncitorești americane. În 1876, pe baza secțiilor existente ale Internaționalei I și a unor cercuri socialiste, s-a format *Partidul Muncitoresc*, care, un an mai tîrziu, și-a schimbat denumirea în *Partidul Muncitoresc-Socialist*, în fruntea căruia s-a situat F. Sorge. Acest partid, cu orientare marxistă, avea, la început, o slabă legătură cu masa muncitorilor americani dar, în ultimul deceniu al secolului al XIX-lea, activitatea lui a cunoscut o oarecare înviorare, pe fondul unor puternice confruntări de clasă ce s-au desfășurat în mai toate marile orașe ale S.U.A. Greșelile săvîrșite față de mișcarea fermierilor și încercarea de a crea sindicate „pur revoluționare” au dus însă la izolarea partidului de mase. În 1877, Eugène Debbs a creat o nouă organizație socialistă, intitulată *Partidul Social-Democrat din S.U.A.*, care, în 1901, împreună cu alte organizații socialiste, s-a transformat în *Partidul Socialist din S.U.A.*⁴³. Forța organizațiilor socialiste, pe plan central și local, era paralizată de lipsa de unitate, de existența a diferite tendințe politice.

În această perioadă, în mișcarea muncitorească din S.U.A. desfășura o intensă activitate, la început ilegală, organizația *Cavalerii muncii* (Knights of Labor), înființată în 1876, care unea în special muncitori cu slabă calificare profesională și care își pusesese ca sarcină „crearea de cooperative de ajutorare reciprocă, lupta pentru condiții de muncă echitabile”⁴⁴. După ieșirea din ilegalitate, în 1878, organizația și-a extins rapid influența în mase. Dacă în 1878 ea avea numai 9 287 de membri, numărul acestora a crescut la 19 000 în 1881, la 111 000 în 1885 și la 700 000 în 1886⁴⁵, devenind o mișcare de masă⁴⁶. Activitatea *Cavalerilor muncii* nu a fost însă încununată de succes, poziția sectară a liderilor ei față de greua și marea campanie pentru ziua de muncă de 8 ore ducînd la discreditarea acestei organizații.

În schimb, mișcarea sindicală americană, a cărei principală organizație a fost Federația Americană a Muncii (A.F.L.), avea să înroleze în rîndurile ei marea masă a muncitorilor americani, aceasta ajungînd să confere, prin timp, principala trăsătură caracteristică a mișcării muncitorești din S.U.A.

Italia a pornit mai tîrziu pe calea industrializării, astfel că rîndurile clasei muncitoare în această țară s-au constituit mai lent. Muncitorii italieni au rămas mai multă vreme sub influența tradiției făurite de lupta națională, preluînd și forme de acțiune create de aceasta: conspirații, puciuri etc. Federația italiană a Internaționalei I era, la începutul deceniului 8 al veacului trecut, partizană a lui Bakunin, astfel că n-a luat parte la Congresul de la Haga din 1872. În timpul crizei economice din 1873—1874 ea s-a angajat într-o serie de acțiuni cu caracter pucist la Bologna

⁴³ Patricia van der Esch, *op. cit.*, p. 16—17.

⁴⁴ *Istoriia vtorogo Internaționala*, Moscova, 1965, p. 99.

⁴⁵ Henry Pelling, *Le mouvement ouvrier aux États-Unis*, Paris, 1965, p. 80.

⁴⁶ Davien Guérin, *Le mouvement ouvrier aux États-Unis de 1866 à nos jours*, Edition Maspero, Paris, 1977, p. 27.

și în alte câteva mari orașe ale Italiei, dar fără o audiență în rîndurile populației. Tactica a fost reluată și în 1877 de un grup condus de Cafiero și Malatesto, care a încercat să se impună la Letino, un sat din sudul Italiei, ceea ce a provocat reacția dură a cercurilor guvernante, reacție care a lovit nu numai pe anarhiști, dar și pe socialiști. *Partidul Socialist Italian* s-a constituit în 1892, în jurul revistei teoretice „La Critica Sociale”, figura cea mai impunătoare fiind aceea a lui Arturo Labriola⁴⁷.

În *Spania* procesul de industrializare a început, de asemenea, mai târziu. Și aci, ca și în Italia, a căpătat o influență notabilă mișcarea anarhistă. În 1879 s-a întemeiat *Partidul Socialist Spaniol*, sub conducerea lui Pablo Iglesias. Controversele generate de dezagregarea revoluției burgheze din 1868 au fortificat aversiunea unei bune părți a clasei muncitoare spaniole față de orice formă a luptei legale și îndeosebi a celei parlamentare. Iar contradicțiile de ordin național, politica asuprii naționalităților bască și catalană de către guvernul de la Madrid au favorizat înflorirea tendințelor federaliste în organizațiile muncitorești din Spania. Poziția forte, economică și socială, pe care și-a păstrat-o biserica în Spania a imprimat mișcării muncitorești spaniole, în plan ideologic, o poziție anticlericală foarte pronunțată.

În *Belgia*, una din țările mici ale Europei, dar cu o dezvoltare industrială mai pronunțată, clasa muncitoare a pornit de timpuriu pe calea organizării rîndurilor sale. Procesul a fost afectat mai întîi de influența ideilor lui Bakunin și ale lui Blanqui, o influență receptată mai ales de muncitorii valoni, în timp ce în rîndurile flamanzilor experiența social-democrației germane a fost considerată ca demnă de urmat. Criza economică din deceniul 9 a determinat o angajare mai susținută a lucrătorilor belgieni pe frontul luptei revendicative, dovadă marile confruntări greviste muncitorești, ceea ce a favorizat și unificarea organizatorică, realizată în 1884, cînd s-a creat *Partidul Muncitoresc Belgian*. Acesta a cunoscut o evoluție ascendentă, chiar dacă grupurile blanquiste au încercat o nouă separare în 1888, dovadă unitatea partidului proclamată în 1889, la care au subscris toate grupările muncitorești, atît cele politice, cît și cele sindicale sau cooperatiste, o unitate pe deplin refăcută în 1892. Doi ani mai târziu, *Partidul Muncitoresc Belgian*, condus de Emil Vandervelde și Edouard Anseele, eră prezent și în Parlament, unde dispunea de o fracțiune importantă⁴⁸.

În *Țările de Jos (Olanda)*, evoluția mișcării muncitorești a confirmat, în egală măsură, experiența generală a acestei perioade, conform căreia ameliorarea lentă a situației economice a muncitorilor putea fi garantată în fața variațiilor de conjunctură prin intervenția statului în materie de politică socială, la care putea și trebuia să fie obligat de o mișcare sindicală și politică solid împlîntată în realitățile economice și sociale ale țării. Dacă, într-o primă fază, mișcarea muncitorească olandeză a resimțit și ea înfrîngerea Comunei din Paris, în următoarea etapă de ascensiune s-a putut înregistra formarea *Ligii Socialiste Olandeze* (1881), sub conducerea fostului pastor și socialist creștin Domela Nieuwenhuis, din 1888 deputat în Parlamentul țării. Un an mai târziu, atenția forului legislativ al țării era polarizată și de problema intervențiilor în materie de asistență socială, lăsată însă spre rezolvare pentru mai târziu, o hotărîre care a făcut din

⁴⁷ Wolfgang Abendroth. *Histoire du mouvement ouvrier en Europe*, Edition Maspéro, Paris, 1973, p. 48—49.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 49—50.

Nieuwenhuis și Liga Socialistă Olandeză partizani ai acțiunii directe și adversari ai oricărei tactici parlamentare. În 1894 s-a constituit, sub conducerea lui P. J. Troelstra și H. van Kol, *Partidul Social-Democrat din Olanda*, care a câștigat rapid aderență atât în rândurile muncitorilor, cât și în viața social-politică a țării.⁴⁹

În statele din nordul Europei, mai întâi *Danemarca* a fost cea care a pus în evidență primele elemente ale unei mișcări muncitorești autonome; lupta revendicativă, care a culminat, la începutul deceniului 3, cu greva muncitorilor constructori din 1871, s-a soldat nu numai cu numeroase arestări și încarcerări de muncitori greviști, dar și cu adoptarea unei legi excepționale împotriva membrilor Internaționalei I. Poliția politică a acționat, pe temeiul acestei legi, cu o vigoare deosebită, obligându-i pe conducătorii muncitorilor danezi să emigreze. Cu toate acestea, în 1880 s-a reușit unirea într-un singur partid a tuturor asociațiilor muncitorești, politice și sindicale. În 1889, partidul număra deja circa 20 000 de membri⁵⁰.

În *Suedia*, începuturile răspîndirii ideilor socialiste sînt legate de numele lui August Palm, cei atrași de noblețea adevărilor exprimate de aceste idei fiind mai ales muncitorii tîmplari. Lor li s-au alăturat și intelectuali, în frunte cu Hjalmar Branting și, în 1889, s-a putut făuri *Partidul Muncitoresc Social-Democrat*, care cuprindea și organizațiile sindicale. În 1898 s-a format *Uniunea Sindicatelor Autonome*.

În *Norvegia*, mișcarea muncitorească își are începuturile organizate încă în 1848, cînd acționa ca parte componentă a mișcării burghezo-democrate. În 1883 s-a constituit *Uniunea Sindicatelor*, iar în 1887 *Partidul Muncitoresc Norvegian*. Legată încă nemijlocit de mișcarea muncitorească din Suedia, cea norvegiană a adoptat ideile marxiste și a putut evolua mai ușor către structuri politice și organizatorice similare cu cele ale social-democrației germane.

În *Elveția* s-a înregistrat, începînd chiar din deceniul 8, o reducere a influenței lui Bakunin, ideile acestuia negăsind, pe mai departe, un teren prielnic într-o țară în care democrația mic-burgheză a câștigat teren și s-a impus de o asemenea manieră încît a determinat instituționalizarea unei vieți politice constituționale viabile și de durată. În 1873, sub conducerea lui Hermann Greulich, s-a creat *Uniunea Muncitorilor Elvețieni*, prin regrouparea sindicatelor, iar în 1888 a fost întemeiat *Partidul Social-Democrat*, căruia i s-a alăturat și *Uniunea Muncitorilor*, ca organizație sindicală centralizată la scara întregii țări. Partidul muncitoresc elvețian, deși a adoptat idei majore ale gîndirii marxiste, în curînd s-a resimțit, atât ca ideologie cât și ca practică politică, de pe urma contextului istoric specific țării cantoanelor și care pune în evidență o certă preponderență a păturilor mijlocii, acestea reușind să impună o democrație politică favorabilă lor.⁵¹

Clasa muncitoare *poloneză* s-a putut afirma ca forță socială în condiții mult mai grele decît în multe părți ale Europei și ale lumii, asupra ei, ca de altfel a întregului popor, apăsînd din greu dominația exercitată de Rusia țaristă, Imperiul austro-ungar și Prusia (mai apoi Germania wilhelmiană). Într-o primă fază, ea s-a alăturat mișcării democratice naționale, mai ales în partea aflată sub dominația Rusiei țariste, unde, în 1882, a luat ființă *Comitetul Muncitoresc al Partidului Internațional Social-*

⁴⁹ *Ibidem*, p. 50.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 51.

⁵¹ *Ibid.*

Revoluționar *Proletariatul*, cunoscut în istoria Poloniei sub numele de *Marele Proletariat*. În 1892, la Paris, s-a constituit, sub conducerea lui Joseph Pilsudski, *Partidul Socialist Polonez*, care și-a ținut primul Congres la Varșovia, în 1894. Între ideile programatice fundamentale figura refacerea statului polonez independent, suveran și democratic, un obiectiv politic corelat strâns cu interesele muncitorilor și ale mișcării muncitorești internaționale. Muncitorii de naționalitate evreiască au dat naștere, în 1897, *Bundului*, care se considera ca o ramură a mișcării socialiste revoluționare din Rusia. O parte a intelectualilor marxiști polonezi și a muncitorilor influențați de aceștia, care gîdeau la posibilitatea făuririi unei republici federative democratice și socialiste în locul Imperiului țarist, un stat care ar fi garantat o autonomie națională reală pentru toate națiunile și naționalitățile, inclusiv pentru polonezi, au dat naștere, în 1900, sub conducerea lui Leo Jogiches și a Rosei Luxemburg, *Partidului Social-Democrat din Polonia și Lituania*.

În *Bulgaria* tendințele de dezvoltare capitalistă, prezente cu mult înainte de recîstigarea autonomiei, au căpătat, după 1878, un contur din ce în ce mai clar. Diferențele și contradicțiile de clasă specifice epocii moderne s-au adîncit, afirmîndu-se din ce în ce mai pregnant nu numai forțele burgheziei, dar și ale clasei muncitoare. Dovada concretă au constituit-o luptele greviste ale muncitorilor din industria textilă sau cele ale tipografilor, care și-au creat, în 1879, prima lor organizație sindicală, iar, în 1883, *Asociația tipografilor bulgari*. Către sfîrșitul deceniului 9 s-au constituit primele cercuri de studii socialiste, intitulate „drujniki“, de factură narodnică, radical-democrată sau de altă natură, oricum nemarxiste. În confruntarea cu teoriile declarat burgheze, aceste idei au ajuns a fertiliza cîmpul ideologic al țării, pe care aveau să se grezeze ideile socialismului științific, la răspîndirea cărora o contribuție importantă aveau să-și aducă D. Blagoev și N. Gabrovski. În iulie 1891 s-a creat *Partidul Social-Democrat Bulgar*, care și-a fixat drept țeluri majore ale activității sale : angrenarea muncitorilor pe calea luptei deschise cu burghezia, educarea și formarea unei conștiințe politice noi, în care să-și găsească oglindirea necesară ideea înlăturării orînduirii capitaliste și a făuririi societății socialiste⁵².

Deși afectat, din primul an, de confruntări de idei chiar în interiorul său, ajungîndu-se la formarea, în 1892, a două organizații politice, iar apoi, la reunificarea lor, în 1894, sub numele de *Partidul Muncitoresc Social-Democrat Bulgar*, partidul muncitoresc bulgar a desfășurat o intensă activitate politică și ideologică, menită a mobiliza la luptă muncitorimea, alte forțe sociale, îndeosebi țărănimea, pentru a opera, în perspectiva mai largă a istoriei, o transformare a structurilor societății burgheze.

În *România*, ca urmare a dezvoltării capitalismului, a evoluției clasei muncitoare ca forță socială fundamentală, și-au putut face apariția relativ repede primele forme de organizare, gen asociațiile de ajutor reciproc, așa cum au fost cele de la Brașov (1843 și 1846), Timișoara (1851), sau București (1855, 1858), importante mai ales prin aceea că au putut convinge de foloasele unirii, iar în forme embrionare au putut da naștere unei conștiințe de clasă. În evoluția lor, aceste asociații s-au transformat din organizații de intrajutorare în asociații profesionale muncitorești, care puneau un accent mult mai mare pe ideea unirii, pe necesitatea luptei pentru îmbunătățirea situației sociale a membrilor lor și chiar pe deose-

⁵² *Precis d'histoire du Parti Communiste Bulgare*, Sofia-Presse, 1978, p. 15—16.

birea de interese existente între ei și patroni. Asemenea asociații, întemeiate pe principiul luptei de clasă, au ființat în deceniile 6 și 7 ale secolului trecut în multe centre urbane ale țării, ca : București, Reșița, Arad, Turnu Severin, Cluj, Iași, Brăila ș.a., pînă în 1872 constituindu-se peste 50 de asemenea organizații profesionale muncitorești⁵³. Nu numai atât, dar, ca expresie nemijlocită a evoluției luptei de clasă în care se angajase proletariatul român, în toamna anului 1872 a fost creată, la București, *Asociația generală a tuturor lucrătorilor din România*, care-și fixa, ca țeluri programatice, combaterea „răului” și a „injustiției” de pe urma cărora se resimțea „clasa lucrătorilor”, unirea, la scară națională, a tuturor muncitorilor, promovarea progresului pe calea dezvoltării industriale ș.a.m.d.⁵⁴

Ca parte componentă a procesului revoluționar ce se desfășura în România s-a înscris și apariția mișcării socialiste, ca mișcare de idei organizată, opusă celei burgheze, importantă pentru faptul că a formulat o critică severă la adresa inegalității sociale, a înțeles necesitatea de a se înlătura relațiile sociale bazate pe exploatare și a „organiza societatea din nou”. Au fost idei care, pe fondul efervescenței social-politice și culturale generate de revoluția din 1848—1849, de lupta poporului român pentru unitate și independență națională deplină, au avut o puternică aderență în conștiința politică a societății românești.

În anii 1878—1879 s-a realizat un larg schimb de idei între membrii cercurilor socialiste, în cadrul mai multor conferințe și chiar într-un Congres (1879), concretizat, în aceeași perioadă, în încercările programatice bazate pe ideile socialismului științific. În derularea acestui proces istoric, un rol important a revenit presei și îndeosebi unor ziare și reviste ca : „Emanciparea”, „Dacia viitoare”, „Contemporanul”, „Revista socială”, „Drepturile omului”, „Critica socială”, „Munca” etc.

Receptînd și asimilînd ideile socialismului științific ca pe un ghid teoretic al activității lor politice, ideologice și culturale, socialiștii români au desfășurat o amplă și semnificativă acțiune de răspîndire a acestor idei în rîndurile clasei muncitoare, ale altor categorii de oameni ai muncii, au supus analizei, prin prisma aceluiași idei, realitatea social-economică și politică a țării, au ajuns, în 1885—1886, să formuleze programul marxist intitulat *Ce vor socialiștii români*, în baza căruia organizațiile socialiste au activat unitar, ca secțiuni ale unei singure forțe politice, cunoscute în epocă sub denumirea de Partidul sau Partida muncitorilor⁵⁵.

Partidul politic al clasei muncitoare, sub numele de *Partidul Social-Democrat al Muncitorilor din România*, a fost făurit la Congresul din 31 martie — 3 aprilie 1893, după o amplă pregătire politică și ideologică, după definitivarea unui nou program de acțiune, în care era analizată pe larg orînduirea capitalistă, erau relevate contradicțiile generale și specifice societății românești, erau înfățișate caracterul inevitabil al pieirii societății burgheze, misiunea istorică a clasei muncitoare, necesitatea organizării pe baze noi a relațiilor dintre oameni, precizîndu-se că social-

⁵³ Vezi : *Condițiile istorice ale apariției și dezvoltării clasei muncitoare din România. Făurirea și afirmarea partidului ei politic (1821—1893)*, Editura politică, București, 1984, p. 133—140.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 201—215.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 341—342.

democrația română și partidul ei politic militează pentru transformarea revoluționară a societății românești ⁵⁶.

Sub semnul acestor cerințe programatice avea să se desfășoare întreaga activitate a partidului, o activitate prodigioasă, care a vizat făurirea unei conștiințe politice noi, a unui curent ideologic și cultural novator, în care și-au găsit reflectarea aspirații specifice clasei muncitoare și sensului istoric prefigurat de aceasta : o activitate de organizare a clasei muncitoare, a altor categorii de oameni ai muncii, inclusiv a țăranilor, care constituiau marea majoritate a populației țării, precum și soluționarea marilor probleme ale societății românești, al căror corolar îl constituia făurirea statului național unitar român ⁵⁷.

În Rusia ultimelor decenii ale secolului al XIX-lea, pe fondul crizei de structură ce o cunoștea societatea, al afirmării noilor relații sociale, capitaliste, mai ales după înfăptuirea reformei agrare din 1861, și al climatului ideologic făurit de mișcarea democrat-revoluționară, având ca iluștri reprezentanți pe Herzen, Cernișevski, Dobroliubov, intrarea clasei muncitoare pe arena vieții social-politice avea să se realizeze într-un ritm spectaculos. Ideile socialismului științific au cunoscut o răspândire rapidă (în 1872 se publica, la Petersburg, una din primele ediții străine ale *Capitalului*), găsindu-și destul de repede calea de acces către conștiința clasei muncitoare, în ciuda represiunilor dure la care era supusă aceasta și a rezistenței „ideologice” pe care o opunea mișcarea narodnică. Crearea grupului *Eliberarea muncii*, fie ea și în afara țării, la Geneva, în frunte cu G. V. Plehanov, a fost o expresie concretă a cristalizării rapide pe care a cunoscut-o procesul de organizare a mișcării revoluționare din Rusia, mai ales că aceasta a desfășurat o amplă activitate de traducere în limba rusă a principalelor lucrări ale lui Marx și Engels, analizând, în același timp, prin prisma socialismului științific, realitatea rusă și combătând teoriile narodnicismului. Cele două proiecte de program ale social-democraților ruși, elaborate de G. V. Plehanov în 1883 și 1885, au avut un rol important în pregătirea creării unui partid social-democrat în Rusia ⁵⁸.

Apariția lui V. I. Lenin pe arena luptei politice a avut o deosebită importanță în procesul afirmării social-democrației ca forță politică revoluționară atât în Rusia, cât și pe plan mondial. Meritul lui V. I. Lenin constă în faptul că el a apărut tezele marxiste privind locul și însemnătatea partidului revoluționar în lupta de clasă a proletariatului, a dezvoltat aceste teze, generalizând experiența acumulată de diferite detașamente naționale ale clasei muncitoare, a aplicat aceste principii în funcție de noile condiții istorice în care acționa clasa muncitoare. V. I. Lenin, arată tovarășul Nicolae Ceaușescu, „a ajuns la obiectivele noi ce se puneau în fața proletariatului în lupta sa revoluționară, a fundamentat necesitatea, modul de organizare, precum și principiile ideologice și politice ale partidului de tip nou, capabil să mobilizeze și să conducă la victorie clasa muncitoare, masele populare împotriva exploatatorilor” ⁵⁹.

⁵⁶ Ion Popescu-Puțuri, 1893 — *moment istoric în organizarea clasei muncitoare, în afirmarea ei pe scena politică a României*, în „Anale de istorie”, anul XXIX, nr. 2/1983, p. 28—33.

⁵⁷ Ion Mamina, Vasile Niculae, *Partidul clasei muncitoare în viața politică a României (1893—1918)*, Editura politică, București, 1983, p. 217 și urm.

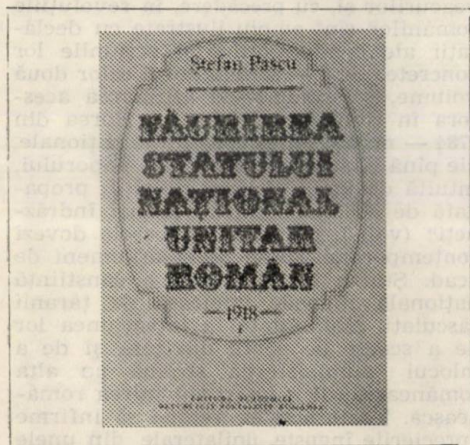
⁵⁸ G. V. Plehanov, *Opere filozofice alese*, vol. I, Editura politică, București, 1958, p. 295.

⁵⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 4, Editura politică, București, 1970, p. 758.

În martie 1898, în orașul Minsk, s-a ținut primul Congres al organizațiilor social-democrate, congres care a proclamat crearea *Partidului Muncitoresc Social-Democrat din Rusia* (P.M.S.D.R.), primul pas în afirmarea social-democrației ruse ca partid. Lupta desfășurată de V. I. Lenin pentru consolidarea partidului avea să-și găsească materializarea la Congresul al II-lea al P.M.S.D.R., desfășurat în 1903, când la baza partidului au fost puse concepții programatice și organizatorice revoluționare.

Procesul de formare a partidelor clasei muncitoare a cuprins, în ultimele decenii ale secolului trecut, și alte zone ale Europei sau ale altor continente. În 1890 s-a creat Partidul Social-Democrat din Finlanda, în 1894 în Chile, în 1896 în Argentina. Alte partide muncitorești s-au format, după 1900 : în Japonia în 1901, în Serbia în 1903, în Canada în 1904, în China în 1911, în Brazilia în 1916 etc. Era un proces cu semnificație istorică deosebită, întrucât, ca moștenitoare directe ale celor mai bune tradiții de luptă ale popoarelor din rindurile cărora își făcuseră apariția și ca exponeante ale intereselor clasei muncitoare, ale aspirațiilor maselor largi ale oamenilor muncii, de libertate socială, independență și progres, partidele socialiste sau social-democrate au fost expresia necesității istorice reale de a aduna sub steagul acțiunii lor revoluționare cele mai înaintate forțe ale societății ; de a aduce, în câmpul vieții social-politice, cele mai avansate puncte de vedere ; de a profila, în plan ideologic, proiectul politic al unei noi societăți ; de a fertiliza, cu gândirea lor politică, ansamblul domeniilor de creație spirituală ale timpului ; de a înfrui, pe calea acțiunii revoluționare, cele mai radicale spirite ale timpului și în primul rând clasa muncitoare ; de a oferi, practic, maselor, popoarelor o nouă alternativă istorică la aceea instituită de burghezie, pentru a da naștere, desigur în timp, unui front real de luptă pentru o nouă existență economică, socială și politică, pentru un nou tip istoric de dezvoltare a societății, în care să se poată vorbi cu adevărat de libertatea omului ca om.

ȘTEFAN PASCU,
FĂURIREA STATULUI NAȚIONAL UNITAR ROMÂN. 1918,
 vol. I — 432 p. ; vol. II — 404 p.,
 Editura Academiei R.S. România, București, 1983.

Deși, în decurs de peste 65 de ani, s-au scris un număr impresionant de articole și studii, s-au publicat broșuri și lucrări cu caracter monografic și de sinteză asupra Marii Uniri din 1918, noua lucrare a acad. Ștefan Pascu constituie o contribuție valoroasă, atât prin cuprinderea și sistematizarea bogăției de noi documente referitoare la mărețul act istoric din anul 1918, prin structura armonioasă dată acestor documente, cât și prin pătrunderea adâncurilor societății în intimitatea ei, pentru a înțelege, după cum apreciază autorul, mai mult decât cuprind înscrisurile: conștiința și sufletul, dorințele și idealurile celor ce înfăptuiesc marile aspirații ale națiunii.

În primul volum este sintetizat întregul șir de fenomene și procese istorice, evolutiv ascendente, începînd cu trecutul îndepărtat al poporului nostru, care au pregătit marelui act din 1918, apreciat, pe bună dreptate, de secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele României socialiste, tovarășul Nicolae Ceaușescu, drept un moment crucial din multe momente pe care le-a trăit poporul român în lupta sa pentru păstrarea ființei statale, pentru libertate socială și națională.

Temeiurile luptei poporului român pentru înfăptuirea statului național unitar își găsesc în lucrarea acad. Ștefan Pascu o largă prezentare. Același popor, de aceeași origine, vorbind aceeași limbă, creatorul unei culturi populare și culte unitare, posesorul unor obiceiuri și datini adînc înrădăcinate în cugetul și simțirea oamenilor, cu aceleași nevoi de îndestulat și cu aceleași posibilități de cîștigat, care locuiește, de milenii, întregul teritoriu carpato-dunăreano-pontic. Același popor adînc înrădăcinat în solul natal, înfrățit cu codrul în vremuri de restriște, cu podișul și cîmpia în vremuri de liniște creatoare, care și-a rodit glia străbună cu sudoarea frunții și a apărut-o cu jertfa ființei sale. Același popor în „țările” ce împînzesc Țara cea Mare, din Bucovina pînă în Vrancea, din Hațeg pînă în Maramureș, din Năsăud pînă în Mehedinți, din Făgăraș pînă în Bihor, din Banat pînă în Munții Apuseni: „Țara românilor”, „Țara Cîmpulungului moldovenesc”, „Țara Brodnicilor” sau a „Vrancei”, „Țara Tigheciului” sau „Chi-

gheciului", „Țara Românească” (Valahia), „Țara Mehedinților”, „Țara Loviștei”, „Țara Hațegului”, „Țara Făgărașului” sau a „Oltului”, „Țara Amlașului”, „Țara Zarandului”, „Țara Moților”, „Țara Beiușului”, „Țara Oașului”, „Țara Maramureșului”, „Țara Năsăudului” și cîte alte țări (vol. I, p. 12), tot atîtea vetre de viațire a poporului român, care se înșiruie asemenea pietrelor prețioase pentru a alcătui o salbă de nestemate. Din unificarea „țărilor” mai mici au rezultat țările românești mai mari — Transilvania, Țara Românească, Dobrogea și Moldova, de la munte pînă la mare, apoi, prin unirea acestora, România larg cuprinzătoare. Aceeași etnie de o rezistență impresionantă, încît neamurile trecătoare sau cu popasuri mai îndelungate sau mai scurte nu i-au putut altera ființa. Dimpotrivă, românii au fost cei care au asimilat populații cu care au conviețuit, datorită superiorității lor numerice, totdeauna și peste tot, datorită rezistenței, datorită superiorității lor cultural-spirituale — toate împreună însumînd putere de asimilare. Cu documente deosebite, acad. Ștefan Pascu înfățișează comunitatea economică dintre cele trei țări românești de-a lungul vremurilor ca „o realitate puternică în întreg evul mediu și în epoca modernă” și, pe această bază, raporturile politice de colaborare și întrajutorare dintre acestea.

În pagini dense, dovedind înalta măiestrie a autorului de a sintetiza bogăția documentelor, este prezentată necesitatea unirii politice a țărilor românești într-un singur stat național unitar, ca o necesitate obiectivă, ca un proces legic, urmarea dezvoltării comunității economice, a unității cultural-ideologice tot mai strîns, toate alcătuiind imperativul de unire într-un singur stat a teritoriilor locuite de națiunea română. Amplu și deosebit de convingător este analizată, în acest scop, vasta activitate culturală a românilor din toate provinciile istorice, legăturile multilaterale de pe ambele versante ale Carpaților, numeroasele proiecte și planuri de înfăptuire a statului unitar, culminînd cu programele și luptele românilor în marile momente cruciale de la 1784, 1821, 1848, 1859, 1877.

România, Moldo-România, Daco-România, regatul Daciei, regatul Daco-Român sau oricum s-ar fi numit — remarcă autorul —, în mintea tuturor însemna unitatea țărilor române. Realizarea ei li se părea revoluționarilor români atît de sigură, încît erau gata „a pune rămășag că lucrul se va întîmpla”. O proclamau revoluționarii moldoveni într-un manifest adresat către „toate popoarele independente”, solicitînd ajutor, împotriva amenințărilor țariste, pentru „România

abea renăscută și deja amenințată”. O dorea fierbinte C. Hurmuzaki, care scria lui Lascăr Rosetti că unicul scop ce trebuia urmărit de revoluționarii moldoveni era Unirea Moldovei cu Țara Românească sub același instituțiuni și aceleași condițiuni. De asemenea, D. Cantacuzino, care dorea „grabnica unire cu Valahia” a Moldovei. Reunirea celor două Principate, sub aceleași instituțiuni și aceleași condițiuni. P. Mavrogheni. Vasile Alecsandri scria lui Nicolae Bălcescu că „dorul cel mai înfocat” al moldovenilor, ca și al „unei mari partide” din Moldova, era unirea acesteia cu Țara Românească, sub un singur guvern, sub aceeași constituție. O nutrea Eftimie Murgu, învinuit că lucrează pentru răscularea bănățenilor și unirea lor cu Țara Românească. Erau animați de aceleași gânduri și alți bănățeni, ca prof. Atanasie Sandor de la Arad, ori doctorul Paul Vasici, care subliniau dorințele românilor: „unirea și libertatea lor într-o Daco-Românie”.

Manifestările românești ale conștiinței unității etnice și politice de-a lungul veacurilor li, cu precădere, în revoluțiile românilor sînt ample ilustrate cu declarații ale conducătorilor și acțiunile lor concrete. „Era — scrie autorul celor două volume, referindu-se la afirmarea acestora în timpul revoluției lui Horea din 1784 — manifestarea conștiinței naționale, vie pînă în straturile de jos ale poporului, intuită de unii, înțeleasă de alții, propagată de cei mai luminați și mai îndrăzneți” (vol. I, p. 68). Numeroasele dovezi contemporane, aduse drept argument de acad. Ștefan Pascu, atestă o conștiință națională limpede înțeleasă de țărani răsculați, manifestată în intențiunea lor de a scoate pe nobili din țară și de a înlocui administrația străină cu alta românească, de a întări stăpînirea românească. Toate acestea venind să infirme aprecierile înguste, unilaterale din unele lucrări apărute pînă acum privind evenimentele din 1784, ca fiind doar „o răscoală țărănească”, autorul apreciînd-o, pe drept, ca fiind o revoluție cu adînc caracter social și național. „Pînă și țărani iobagi cunoșteau dorința generală ca Transilvania să devină, și din punct de vedere politic-administrativ, o Țară Românească — scrie autorul. Alții știau și mai mult, anume că răsculații plănuiau să unească Transilvania cu Țara Românească. O declara țăranul Ioan Olah din satul Cioc, țăranul Ioan Lazăr din Sintioana, din scaunul Mureș, o spuneau cu glas tare țărani din Ernea din comitatul Sibiului, o plănuiau românii din Zarand” (vol. I, p. 68—69).

Volumul I ar fi cîștigat în calitate, după opinia noastră, dacă autorul ar fi ținut seama de noile rezultate ale cerce-

tării privind o seamă de probleme nodale ale istoriei poporului român, cum ar fi originea, autohtonitatea sa, continuitatea etnică și statală la români în chiar milenul I e.n., mileniu considerat încă de unii istorici străini ca fiind, chipurile, un vid, raporturile Transilvaniei cu regalitatea feudală ungară, statutul juridic internațional al Țărilor Române, Muntenia, Moldova și Transilvania, în evul mediu ș.a.

Aprecierile insistente ale autorului privind originea „romană” a poporului român, deși în câteva locuri autorul vorbește de originea daco-romană, aprecieri care, de altfel, nu sînt decît repetări ale referirilor unor scriitori sau prelați străini, ce nu s-au ocupat niciodată temeinic cu cercetarea atentă a istoriei poporului nostru, dintre care unii, cum se menționează chiar în vol. I, p. 28, confundă pe Tiberiu cu Traian, ca și ale unor croniciari români, dintre care mulți cu studii la colegii iezuite, romano-catolice din Polonia, Austria și de la Roma, purtînd puternic amprenta gîndirii stipendiatorilor, nu mai corespund stadiului actual al cercetării științifice materialist-dialectice din țara noastră. A ține morțiș la asemenea debitări ca : „descendența românilor din coloniștii aduși din Italia” (vol. I, p. 25) ; „românii se trag din romani” (vol. I, p. 25) ; „originea romană a poporului român” (vol. I, p. 63) ; „descendența romană a poporului” (vol. I, p. 25, 26) ; „românii sînt rămășițele coloniștilor aduși de Traian” (vol. I, p. 26) ; „românii sînt veniți în acea țară din vechime de la Roma” (vol. I, p. 27) ; „românii sînt de neam italian și se trag din romanii cei vechi, coloniștii aduși în Dacia de împăratul Traian” (vol. I, p. 27) ; „muntenii, moldovenii și transilvănenii sînt urmașii romanilor” (vol. I, p. 55) ; „locuitorii țării noastre, Moldovei și Țării Românești, și românii din țările ungurești, că toți un neam și o dată descălecați sînt, de unde sînt veniți strămoșii lor pe aceste locuri” (vol. I, p. 56) ; „urmașii coloniștilor romani, românii” (vol. I, p. 57) ; „neamul care de mult s-a colonizat cu romani” (vol. I, p. 57) reprezintă o dare înapoi, cu nimic justificată, față de cuceririle științifice din ultimii ani.

Noi, românii, nu sîntem urmașii coloniștilor romani, strămoșii noștri nici de la Roma, nici din Italia n-au venit, ei s-au născut aici și s-au perpetuat aici secol după secol. Episodul „roman” a fost, în istoria poporului nostru, un episod de scurtă durată, trecător, ca multe altele de această natură. De altfel, aprecierea făcută la Roma, văzîndu-l pe Badea Cârțan în fața Columnei lui Traian, era : „Doamne, a coborît un dac de pe Colum-

nă”. De ce n-au spus atunci că a coborît un roman de pe columnă, căci erau și foarte mulți romani încrustați pe aceeași columnă, alături de daci ?

Autorul încearcă să ne convingă că originea „romană” a poporului român a fost puternic pătrunsă în sinul maselor populare românești. „Conștiința romanității românilor — scrie autorul — devine acum un bun comun. O cunosc străinii, o cunosc localnicii (adică masele populare românești — n.n.), o proclamă toți ca pe un adevăr axiomatic”. Aceste afirmații sînt, însă, în contradicție cu ceea ce, de fapt, declarau și susțineau morțiș țărani români. Într-un memoriu, citat, de altfel, de autorul lucrării recenzate în volumul I, p. 65, țărani români din Hunedoara, la 1761, afirmau că ei sînt locuitorii de baștină ai Transilvaniei, fiind „rămășițele vechilor daci”.

Dealtfel, în întreaga lucrare nu se pomeneste aproape nimic despre *poporul dac*, despre strămoșii autohtoni ai poporului nostru, despre cultura materială și spirituală înfloritoare a acestora. Nu se amintește nici despre puternicele state ale dacilor, pe care regele regilor, Burebista, le-a unificat, creînd un stat unificat și independent, Dacia, cunoscută și recunoscută în întreaga lume antică și puternic încrustată în conștiința poporului român, descendent direct al celor mai drepți și viteji dintre traci. Întreaga istorie a viteazului popor dac și a statului lui ne aparțin direct nouă, românilor, continuatorii autohtoni, impactul poporului dac cu lumea romană reprezentînd un moment cu anumite semnificații, fără să se șteargă individualitatea caracteristică poporului băștinaș. Altfel nu se poate înțelege cu adevărat că Badea Cârțan reprezenta continuitatea fidelă a poporului dac, firește, cu influențele mai mari sau mai mici primite și date, de-a lungul secolelor, populațiilor cu care dacii au venit în contact, fără să se deznaționalizeze, păstrîndu-și, după cum o dovedesc cele mai recente cercetări, toate trăsăturile. Altfel nu se pot înțelege, la justa lor valoare și semnificație istorică, expresiile menționate în lucrare de „restituitoi Daciae”, referindu-se la Mihai Viteazul, care era conștient de necesitatea refacerii statului său de odinioară, Dacia, sau de „rex Daciae”, titlul acordat lui Horia, ca și de curentul ideologic al *Daco-romanismului* și nu de „romanism”, manifestat cu putere, mai ales în ultimele două secole înaintea marii Uniri.

Volumul al II-lea, care tratează evenimentele propriu-zise ale făuririi statului național unitar român — Marea Unire, reprezintă una dintre cele mai veridice pagini din cîte s-au scris pînă în pre-

zent asupra acestui eveniment. La baza lui stă, în bună măsură, așa cum mărturisește și autorul (vol. II, p. 3), corpul de documente, în mai multe volume, cu privire la pregătirea și înfăptuirea Marii Uniri din 1918, realizat prin eforturile unite ale cercetătorilor Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., Arhivelor statului, Institutului de istorie și arheologie din Cluj-Napoca și Institutului de istorie „Nicolae Iorga” din București.

În lucrare se aduc noi concluzii și aprecieri relative la o seamă de momente privind procesul desăvîrșirii statului național unitar. Astfel, autorul are în vedere acțiunile concertate, desfășurate în ziua de 6 octombrie 1918, atît de către Partidul Național Român, cît și de către muncitorimea din Transilvania, ca și de patrioții transilvăneni aflați la Iași și de cei din Bucovina, relevînd că, „Ziua de 6 octombrie 1918 se cuvine socotită, astfel, începutul unei perioade hotărîtoare pentru marea împlinire, desăvîrșirea unității național-statale a poporului român”.

Este subliniată semnificația Declarației din 12 octombrie 1918, cînd reprezentanții Partidului Național Român — Vasile Goldiș, Ștefan Ciceo Pop, Aurel Vlad, Ioan Suciu, Alexandru Vaida, Teodor Mihali, Aurel Lazăr și Ioan Ciordaș — se întrunesc la Oradea. Constatînd că vremurile îndreptățesc aspirațiile de veacuri ale națiunii române la deplina libertate națională, pe temeiul dreptului firesc pe care îl are fiecare națiune de a putea dispune și hotărî, singură și liberă, de soarta sa, ei declarau că „națiunea romînă... reclamă dreptul să hotărască singură așezarea ei printre națiunile libere” și să stabilească legături cu celelalte națiuni libere. Negînd dreptul parlamentului și guvernului ungar de a se socoti reprezentante ale națiunii române și de a-i reprezenta interesele la Congresul de pace, națiunea romînă declara că acest drept îl au doar reprezentanții aleși de propria adunare națională. Toate hotărîrile și acordurile stabilite, fără aprobarea organelor alese de Adunarea națională, erau declarate nule și fără valoare, nelegînd întru nimic națiunea romînă. Încheierea declarației însemna, de fapt, proclamarea dreptului nestrămutat și inalienabil al națiunii române la deplină viață națională. „Hotărîrea de la Oradea, care însemna proclamarea dreptului națiunii române la autodeterminare — subliniază acad. Ștefan Pascu — echivala, virtual, cu o declarație de despărțire a Transilvaniei de Ungaria. Se cuprindea, totodată, în Declarație, ideea de însemnătate istorică a convocării Adunării naționale”.

Tratînd lupta hotărîită a romînilor pentru unirea provinciilor asuprite cu țara, acad. Ștefan Pascu integrează organic această luptă în contextul european, ceea ce îi permite să evidențieze, pe bună dreptate, că *Declarația de autodeterminare*, de separare de Ungaria a națiunii române, a fost *cea dintîi* dintre națiunile oprite ale monarhiei, ceea ce a făcut o puternică impresie asupra opiniei publice (vol. II, p. 62).

Pe baza noilor descoperiri documentare, autorul apreciază că, „pe lângă cei 1228 de delegați aleși, cu credenționale, au mai participat delegații a 166 de comune, trimiși de adunările comunale: 49 de comune din jud. Satu Mare, 36 din jud. Hunedoara, 28 din jud. Sibiu, 24 din jud. Caraș Severin și 29 comune din diferite alte județe” (vol. II, p. 172), ceea ce întărește și mai mult caracterul plebiscitar al Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918.

În lumina aprecierilor din documentele Partidului Comunist Român, a cuvîntărilor tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele României socialiste, autorul concluzionează semnificația deosebită a zilei de 1 decembrie 1918, care „se înscrie în istoria poporului român ca un moment crucial din multele momente pe care le-a trăit, în lupta sa pentru păstrarea ființei naționale, pentru libertate socială și națională”. Cu aceeași înțelegere profundă a dialecticii dezvoltării, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază procesul evolutiv, care a pregătît și a realizat Unirea, „încununarea aspirațiilor de veacuri ale poporului nostru pentru eliberarea națională...”, mărî act de dreptate istorică pentru care s-au jertfit nenumărate generații ale înaintașilor”.

Sintetizînd semnificația deosebită a Marii Uniri, acad. Ștefan Pascu conchide: „Privită în perspectiva celor șase decenii și jumătate de la săvîrșirea ei, Marea Adunare Națională de la 1 Decembrie 1918 apare măreață prin ideea pe care a înfăptuit-o; prin cadrul de maiestuoasă solemnitate, de solidaritate a conducătorilor și însuflețire a mulțimilor. De acum nu mai existau hotare între frați. De acum nu mai despărțeau fiii aceleiași națiuni nici munții înalți, nici apele mari. Voința unanimă ce a biruit la Alba Iulia a dărîmat ultima rămășiță a granițelor ce despărțeau pe frați de frați. Nici un semn de ură împotriva altor neamuri, de răzbunare împotriva impilatorilor de ieri. Bucuria generală nu trebuia umbrită de asemenea sentimente. În noua țară era loc pentru toți oamenii cinstiți, doritori să contribuie la înălțarea ei”.

Procesul legitim, obiectiv și ireversibil, unirea tuturor teritoriilor locuite de ro-

mâni într-un stat național unitar și independent, încheiat prin voința noastră-mutată a întregului popor român, a fost consfințit de tratatele de pace, pe baza principiilor recunoscute pe plan internațional: dreptul de autodeterminare al popoarelor, voința liber declarată cu privire la viitorul acestora, respectarea realităților etnice.

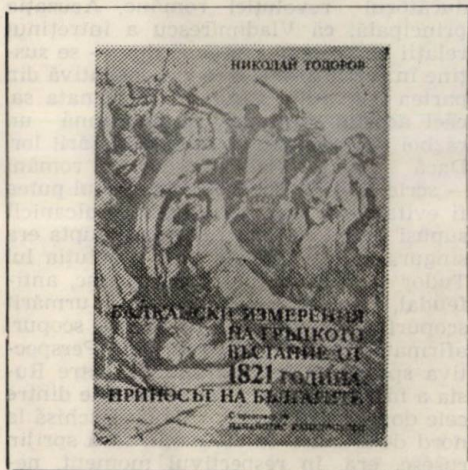
Prin toate aceste elemente noi de analiză și interpretare a fenomenelor și documentelor, prin concluziile pe deplin cinstite, la care se adaugă stilul deosebit

de plăcut cu care ne-a obișnuit acad. prof. Ștefan Pascu, lucrarea reprezintă o deosebită contribuție la istoriografia noastră contemporană. La toate acestea se mai adaugă valoarea deosebită a hărților, ilustrând evoluția statală la români, ca și bogatele fotocopii după documentele și fotografiile marilor personalități din istoria poporului român, care întregesc această valoroasă carte.

AUGUSTIN DEAC

NIKOLAI TODOROV, **BALKANSKI IZMERENIIA NA GRĂTKOTO VĀSTANIE OT 1821 GODINA. PRINOSĀT NA BĀLGARITE**

(„Dimensiunile balcanice ale răscoalei grecești din anul 1821. Contribuția bulgarilor“), Izdatelstvo na Otecestvenii front, Sofia, 1984, 288 p.

Recent, a văzut lumina tiparului, la Sofia, cartea academicianului Nikolai Todorov, vicepreședinte al Academiei de Științe și directorul Institutului de balcanistică „Liudmila Jivkova“, reputat specialist în istoria medie și modernă a sud-estului european. Lucrarea este prefăcută de academicianul grec Panaiotis Kanelopoulos, fost prim-ministru al Greciei în mai multe rânduri. De altfel, o primă ediție a acestei cărți a apărut în limba greacă, la Atena, în 1982. Ediția bulgară are în plus, în anexă (p. 129—244), un document inedit de o valoare excepțională și pentru istoria țării noastre, conținând date despre cei 1 002 ete-

riști — între ei 212 români — care, după bătălia de la Sculeni, au găsit refugiu peste Prut.

Se cuvine a se menționa că, în *Prefața* cărții, Panaiotis Kanelopoulos face o trecere în revistă a istoriei popoarelor din sud-estul Europei din Evul Mediu și pînă la începutul secolului al XIX-lea, relevînd că, după eroica bătălie de la Călugăreni (1595), Mihai Viteazul a devenit pentru popoarele din Balcani „unicul comandant posibil, capabil să le elibereze de turci“ (p. 29), iar în 1598 voievodul român, nevoit să-și limiteze sfera de acțiune la nord de Dunăre, a fost urmat de circa 40 000—50 000 de bulgari și greci, care au găsit azil pe pămîntul românesc, aceste acțiuni „unind pe români, bulgari și greci“ (p. 29).

Nikolai Todorov își structurează cartea în șase capitole. El înfățișează condițiile în care a apărut, în 1814, Eteria, o contribuție în această direcție aducînd, anterior, *Societatea literară greco-dacă* de la București din anii 1810—1811. Utilizînd surse cu precădere grecești și românești, Nikolai Todorov arată că eteriștii intenționau să se folosească de teritoriul și de resursele Principatelor Române, unde dominația otomană era mult mai lejeră, în sensul că aici exista și funcționa administrația autohtonă, iar pe un alt plan că domnitorii fanarioți favorizau elementele grecești. Grecii din serviciul lui Ali pașa din Ianina, din Italia, cei din armata rusă trebuiau să se îndrepte spre Peloponez, care urma să devină centrul insurecției, iar grecii din flota turcă și din Constan-

tinopol să incendieze flota otomană. În planurile Eteriei nu se prevedea, inițial, ca Principatele Române să participe deschis la acțiune, ci să fie o rezervă de aprovizionare, iar unitățile lui Tudor Vladimirescu, Iordache Olimpiotul și Bimbașa Sava să apere teritoriul de la nord de Dunăre de o eventuală invazie otomană (p. 56—57).

În capitolul: *Mișcările insurecționale din Principatele Dunărene și voluntarii bulgari*, autorul scrie că Tudor Vladimirescu „făcea eforturi pentru a elibera Valahia de orice dependență față de Poartă” (p. 66). El „și-a subordonat toate mănăstirile întărite și a devenit stăpînul unei mari părți din Valahia” (p. 66), iar cînd a aflat că Alexandru Ipsilanti a trecut Prutul s-a grăbit să se îndrepte spre București, unde a și ajuns, la 16 martie 1821. În armata lui Tudor s-au înrolat mulți bulgari, cu care colaborase încă din timpul războiului ruso-turc din 1806—1812. Ca să evite o ciocnire cu otomanii, a scris sultanului că s-a ridicat împotriva abuzurilor fanarioților și, concomitent, a întreținut relații cu acei boieri care erau în legătură cu Eteria, ca să-și atragă o parte din arnăuți și o parte din garda ultimului domnitor fanariot. Întrucît Miloš Obrenović a tărgănat colaborarea cu Ipsilanti, armata acestuia s-a gîndit să treacă prin Bulgaria, mai ales că primise la București o delegație bulgară din sudul Dunării, formată din 17 notabili, care s-au oferit să ridice la luptă 10 000 de oameni, cerînd, însă, pentru înarmarea acestora 100 000 de leva (p. 77—78). Ipsilanti a tărgănat trecerea, sperînd că țarul își va schimba părerea despre acțiunea întreprinsă de el și îl va ajuta efectiv cu armată, declarînd război. A scăpat, însă, ocazia, căci bulgarii, entuziasmați, doreau să acționeze, încît refuzul lui de a trece Dunărea a avut urmări fatale pentru întreaga pregătire a răscoalei din sudul Dunării (p. 79). Tudor Vladimirescu, convins acum că în spatele lui Ipsilanti nu stătea Rusia și că exista pericolul real să fie invadat, i-a cerut să părăsească Valahia și, astfel, să-și respecte planul inițial privind mutarea centrului de acțiune în Peloponez. În strînsă legătură cu țelul național, Tudor pune accent pe caracterul social al luptei sale și cerea ca oamenii sultanului să procedeze la o anchetă pentru a se curma abuzurile administrației fanariote. În același timp, oamenii lui Ipsilanti și el personal nu voiau să tolereze această poziție a lui Vladimirescu, acuzîndu-l de trădare (p. 82—83).

Concomitent — remarcă Nikolai Todorov —, a crescut neîncrederea între Bimbașa Sava și Tudor Vladimirescu, Sava, aflat în Valahia din 1796, a devenit ar-

năut, apoi, pentru fapte de vitejie, a fost făcut bimbașă de către turci și căminar de către domnitorul Scarlat Callimachi. El sprijinea candidatura lui Callimachi la o nouă domnie, acesta promițînd să-i satisfacă orice pretenție, iar acum îl urmărea pe Tudor pe motivul că intenționa să păstreze pentru sine scaunul Valahiei. Ambițios, nemulțumit că Ipsilanti nu-l aprecia așa cum el o dorea, a trădat și a trecut de partea otomanilor. Aceștia, după ce l-au folosit în reprimarea răscoalei, l-au măcelărit cu majoritatea oamenilor săi. Deoarece Ipsilanti a încercat, peste capul lui Tudor, să-și atragă de partea sa pe bulgarii, sîrbii, albanezii, în general elementul balcanic înrolat în armata lui Vladimirescu, acesta a fost nevoit să emită declarații speciale privind disciplina și să reprime exemplar orice trădare sau nesupunere (p. 93—94).

Faptul că Tudor urmărea, cu precădere, reforme sociale pentru români, care, firește, erau în corelație directă cu obiectivul libertății naționale, în timp ce balcanicii vedeau principalul dușman în jugul otoman, a produs o serie de disensiuni, ce explică felul cum a fost arestat conducătorul revoluției române. Acuzația principală, că Vladimirescu a întreținut relații cu otomanii, n-ar fi dus — se susține în lucrare — la o reacție negativă din partea românilor înrolați în armata sa, căci aceștia intuiau ce înseamnă un război cu otomanii pe teritoriul țării lor. Dacă pentru Vladimirescu și români — scrie Nikolai Todorov — războiul putea fi evitat prin tratative, pentru balcanicii supuși direct stăpînirii otomane lupta era singura soluție. Bineînțeles, revoluția lui Tudor a avut un caracter țărănesc, anti-feudal, dar, în același timp, a urmărit scopuri de emancipare națională, scopuri afirmate, de altfel, și de eteriști. Perspectiva sprijinirii lui Ipsilanti de către Rusia a făcut să crească contradicțiile dintre cele două mișcări, căci o luptă deschisă la nord de Dunăre cu otomanii, fără sprijin rusesc, era, în respectivul moment, neavantajoasă pentru români (p. 94—95). Pe drept cuvînt — conchide N. Todorov —, Ipsilanti n-a fost capabil să corespundă în acel moment istoric, să includă în programul său reforme sociale (p. 95).

Iordache Olimpiotul, deși trebuia să-l predea pe Vladimirescu Divanului de la Tîrgoviște ca să-l „judece” pentru „învînuirile” care i se aduceau, l-a predat lui Ipsilanti, pe baza unui document iscălit, prin care i se garanta viața. Ipsilanti, însă, l-a executat și astfel și-a încheiat viața „cel care s-a pus în fruntea celei mai mari mișcări antif feudale și, totodată, a mișcării naționale de eliberare din România” (p. 94).

Într-un alt capitol, Nikolai Todorov constată, fapt indicat și de izvoarele românești, că cifra totală a celor înrolați în forțele armate din Principatele Române era de 13 345 de oameni, din care 7 345 erau subordonați direct lui Ipsilanti, iar restul lui Tudor (p. 88—89). Reprezentantii aristocrației grecești au ocupat posturi de comandă în armata lui Ipsilanti; în majoritate, ei fuseseră ofițeri superiori în armata rusă. Dar aristocrația, ca și virfurile burgheziei grecești, nu putea să monopolizeze toate posturile de comandă. Pentru eficiența unei comande acestea au apelat la balcanicii profesioniști în minuirea armelor (arnăuții), printre ei și români, ca și la luptători revoluționari (p. 96).

Ultimul capitol al cărții, intitulat: *Noi informații privind componența națională și socială a armatei răsculaților din Principatele Dunărene în cursul anului 1821*, este conceput pornindu-se de la un document inedit, aflat în arhivele de la Odesa, semnalat de profesorul sovietic N. I. Kazakov. Documentul (un tabel) este deosebit de interesant și pentru istoriografia noastră și, neîndoielnic, va aduce unele corijări în tratările și interpretările acțiunilor revoluționare din anul 1821 la care și-au adus contribuția românii. Potrivit acestui document, eteriștii care au reușit să se salveze după bătălia de la Sculeni, cît și cei care au trecut prin alte puncte Prutul în Basarabia, au fost internați într-un lagăr lângă Orhei. Sînt menționate 1 002 persoane, dintre care greci — 503; români — 212; bulgari — 132; sirbi — 72; muntenegreni — 2; dalmatini — 4; ruși — 16; ucraineni — 15; albanezi — 3; evrei creștinați — 3; francezi — 3; italieni — 3; germani — 2; spanioli — 1 etc. Deci o compoziție pestriță, în care predominau balcanicii: greci — 503; bulgari — 132; sirbi — 72; albanezi — 7.

Pentru prima dată se dau date concrete despre românii care au participat în cadrul Eteriei (pînă acuma totul era trecut în două rinduri), încît documentul anexat în lucrare prezintă o valoare deosebită pentru istoriografia română. Desigur, nu toți românii menționați în tabel erau eteriști, în sensul că unii se aflau în serviciul grecilor ca bucătari, vizitii, frizeri etc., deoarece majoritatea grecilor încadrați în Eterie erau oameni bogați. Pe baza documentului mai sus-menționat, Nikolai Todorov face statistici deosebit de elocvente: din cei 503 greci, un sfert erau din Principatele Române, apoi din diferitele părți, mai ales sudice, ale Rusiei și din insulele ionice, aflate sub protectorat britanic din 1815, în care se puteau deplasa în voie cu pașaport englez. 290 de greci (decî 57,6%) proveneau din diferitele

părți ale Imperiului otoman sau din țări ocupate de acesta: din insule — 114; din Grecia continentală — 51; Peloponez — 31; Constantinopol — 22; Anatoția — 13; Albania — 13; Bulgaria — 12; Turcia europeană — 11. Unui număr de 21 de persoane nu i se specifică locul de baștină (p. 117).

Dacă majoritatea oastei revoluționare a lui Tudor era formată din țărani, românii cuprinși în tabelul Eteriei — observă autorul cărții — proveneau din mediul urban (68,9%) și, mai ales, din Moldova: 43 din Iași; 13 — Botoșani; 12 — Focșani; 11 — București; 8 — Craiova; 8 — Galați; 47 din alte 29 de orașe românești. Era logic ca ei să fie, în majoritate, din Moldova, fiindcă aici s-a aflat aria principală unde a acționat autoritatea lui Ipsilanti. Precum se știe, în urma invadării de către trupele otomane a zonei Galați, Focșani, Iași, Botoșani etc., care au incendiat casele multor locuitori, unii dintre ei s-au alăturat Eteriei spre a putea opune o rezistență armată organizată. Sînt menționați, însă, în Eterie și români din celelalte provincii, sub denumirea de moldovean din Moldova, moldovean din Mica Valahie (Oltenia), moldovean din Banat, moldovean din Transilvania, moldovean din Bucovina, moldovean din Basarabia (numai la nouă persoane naționalitatea este indicată sub denumirea de *valah*). Din mediul sătesc proveneau 52 de persoane, în majoritate servitori și meseriași.

Nikolai Todorov analizează îndeaproape compoziția elementului românesc în evenimentele revoluționare din 1821, ca și a celorlalte popoare din sud-estul Europei. Pe profesii, 10 din românii încadrați în Eterie erau arnăuți, adică militari de profesie, fie în garda foștilor domnitori, fie în serviciul unor mari boieri. Deci nu numai balcanicii formau elementul înarmat (așa-ziișii arnăuți), ci și românii. Trei români erau militari de profesie, în sens diferit de categoria arnăuților. Este cazul deosebit de interesant al românului bănățean Petre Antonio, care a servit în armata austriacă împotriva lui Napoleon, apoi a trecut în Rusia în cadrul unităților comandate de generalul Kutuzov, a fost, timp de șapte ani, ofițer în regimentul de ulani tătari, a ieșit la pensie, s-a stabilit la Iași, iar în 1821 s-a încadrat în Eterie. Tot astfel, căpitanul Gheorghe Vârlan s-a încadrat în Eterie în 1821, pentru a-și arăta priceperea în lupta împotriva otomanilor. Era de fel din plasa Galați, satul Umbrășești, avea casă la Iași, iar familia și-a luat-o în tabără. Alți trei români erau negustori, nouă vinzători în diferite prăvălii, 21 meseriași — șase croitori, trei cizmari, apoi căruțași, brutari, bucătari și un muncitor, cioplitor în

piatră (Todor Ivan, din Iași, intrat în Eterie în aprilie 1821, ca și lemnarul Vasile Gurăleu, din satul Gura Cucului, districtul Vaslui). În lucrare este relatat și cazul românului gălățean Dimitrie Nicolaevicei, argintar, rănit în bătălia de la Sculeni. De cinci ani își practica meseria la Chișinău, unde se stabilise. Cauza dreaptă a eliberării l-a făcut să treacă clandestin Prutul și să se încadreze (p. 121).

Potrivit aceluiași document, în serviciul boierilor se aflau 7 români, al eteriștilor 21, iar al arnăuților 20. Majoritatea arnăuților avea câte 1—2 angajați, care își urmau stăpînii peste tot. Pe lingă cei 21 de români angajați la eteriști ca funcționari, ca salariați ai acestora, avînd, deci, o anumită pregătire, nouă erau servitori eteriști, oameni lipsiți de casă și de posibilități de întreținere, care erau obligați să-și urmeze peste tot stăpînii (p. 121). Dacă unii recunoșteau apartenența la Eterie, alții, în declarațiile date, arătau că nu sînt eteriști, cum erau cei trei căruțași angajați de prințul Cantacuzen, colonel în retragere din armata rusă, alții, de frica otomanilor, s-au alăturat eteriștilor spre a se salva. Erau și unii care fuseseră jefuiți de eteriști și veniseră să-și revendice bunurile pierdute.

Documentul folosit pentru prima dată de Nikolai Todorov interesează pe istoricii români și pentru datele importante privind o serie de frunțași balcanici, unii dintre ei ajunși în lagărul de la Orhei. Astfel, aflăm știri despre iluministul albanez Naum Vehilhargi, care se va stabili din 1830 la Brăila și va tipări primul abecedar albanez, cu un alfabet propriu (1844). În 1821 s-a aflat în Principate și a participat la lupta de la Drăgășani, familia sa stabilindu-se, din 1806, la Galați, unde tatăl său avea casă și prăvălie (tatăl a fost ucis de turci în 1821, cînd au pătruns în Galați). Fratele său, Constantin Panaioti Vehilhargi, va lupta la Sculeni, va fi internat la Orhei, iar în 1830 îl aflăm la Brăila, ca unul din frunțașii orașului, ales și în conducerea administrativă (p. 222). De asemenea, spătarul principei Nicolae Ghica, născut la Constanținopol și stabilit la Iași din 1812, și-a dat naționalitate greacă. El era însoțit de un angajat român din Bulgaria, pe nume Gheorghe Rușciuklui, din satul Aradului, situat în apropierea Rusciukului, care, timp de opt ani, practicase în Principate meseria din argintar. El avea casă și domiciliu la Craiova, unde se afla și tatăl său. Intrase în serviciul lui Nicolae Ghica cu două luni înainte de bătălia de la Sculeni, fără să fie eterist (p. 132). Hatmanul Constantin Bibescu, hiliarh (comandant peste o mie) în armata lui Ipsilanti, fiul spătarului Ioan Bibescu,

stabilit la Chișinău, venit în Moldova împreună cu domnitorul Suțu, s-a dat și el grec. Și acesta a avut un angajat român, pe Nicolae, din orașul Bacău.

Documentul ne mai dă date prețioase despre o serie de greci, cum erau: frații Pendedeka, Lizgara din insula Corfu, căpitan de stat-major în armata rusă, care trăia din 1816 la Viena; nobilul de origine greacă Teodosie Hristodulo, locuitor al orașului Ismail; cei cinci frați Kavadia, greci supuși britanici din Kefalonia; căpitanul de arnăuți Ghica Ioan Papadia-mandi, care a servit în armata rusă sub ordinele amiralului Siniavin, apoi timp de opt ani a fost în Moldova; despre vestitul Kolokotroni (p. 84), erou în războiul național de eliberare a Greciei și despre tot atît de vestitul haiduc bulgar Velko, care de 13 ani era stabilit la Ploiești; despre o serie de colaboratori ai fostului principe al Serbiei, Gheorghe Karagheorghe, stabilit în Principatele Române în 1813, cînd acesta a fost nevoit să-și părăsească țara.

Dintre cei 132 de bulgari aflați în lagăr la Orhei, 104 proveneau din teritoriul național, iar 23 se stabiliseră de mai mult timp în Principatele Române. Dacă dintre bulgarii angajați în oastea lui Tudor majoritatea erau țărani, în Eterie cei mai mulți bulgari erau orașeni și numai patru proveneau din mediul sătesc (trei ocupîndu-se cu agricultura și unul cu grădinăritul). Pe profesii — arată documentul — 33 erau arnăuți, iar 4 căpitani de arnăuți, deci avînd posibilitatea de a purta arme în permanență. O parte din ei participaseră, de altfel, ca voluntari la războiul ruso-turc din 1806—1812. În comerț erau angrenați 11, iar 34 erau meseriași.

Dintre cei 80 de iugoslavi (72 de sîrbi, 2 muntenegreni, 2 bosniaci, 4 dalmatini), 28 au participat la răscoala sîrbă declanșată în 1804, apoi s-au stabilit în Moldova și Basarabia și au intrat în acțiune alături de eteriști, socotind că sosise momentul unei insurecții generale balcanice, care să înlăture complet dominația otomană și de pe teritoriile lor de baștină. Cei patru dalmatini, avînd cetățenie austriacă (Dalmația se afla sub stăpînire austriacă), s-au înrolat din spirit de solidaritate față de cauza sudslavă. Din rîndul iugoslavilor a făcut parte și un frunțaș sîrb, voievodul Ioviță Milovanovici, unul dintre apropiatii lui Karagheorghe, stabilit la Hotin din 1814, care sosise clandestin în Moldova în 1821. Autoritățile țariste i-au permis să părăsească Orheiul și să plece în Austria. Despre mulți dintre sîrbii internați, care luptaseră alături de Tudor în războiul din 1806—1812 sau colaboraseră cu el ori cu alți români și cărora li s-a pierdut urma, aflăm acum știri sigure.

Pe listele eteriștilor mai figurează 16 ruși și 15 ucraineni, proveniți, după domiciliu, din Rusia, din Moldova, Bucovina și Basarabia. Lucrarea menționează nominal un căpitan de stat-major în rezervă, rusul Anfilofii Costin, om cu stare și stăpîn peste 63 de iobagi, aflat în Moldova cu probleme personale, care, la vestea pătrunderii oștilor otomane, s-a înrolat în Eterie.

În rîndul eteriștilor s-au aflat și numeroși albanezi, printre care căpitanul de arnăuți Dimitrie Albanef, participant la răscoala sîrbilor din 1804, care s-a stabilit pe teritoriul românesc încă în 1814, cu o ceată de 28 de luptători. La Eterie au aderat șase țigani, servitori la o serie de boieri, printre care și bucătarul Gheorghe Bucată, angajatul lui bimbașa Kondo; trei turci creștinați, și anume căpitanul Vasile Turculeț, cu domiciliul la Suceava, aflat în Moldova de la vîrsta de șapte ani, Iani Citak, luat de copil prizonier de către țariști, lucrător la fabrica de tăbăcit și prelucrat piei din Iași, și Semion Bairactar, născut la Ismail, care, creștinîndu-se, s-a stabilit la Huși, iar cu ocazia evenimentelor și-a trimis familia în Austria, împreună cu a boierului Alec Rosetti; patru unguri și trei polonezi, veniți la lucru în Moldova, precum și trei francezi (un litograf, un spițer — fusese la curtea lui Ali pașa din Ianina — și un marinar), din care numai unul (marinarul) a aderat de bună voie, ceilalți fiind forțați de împrejurări.

Sînt atestați, de asemenea, trei evrei botezați, din care unul, Ioniță Botezat, a aderat la mișcare deoarece turcii i-au ars casa din Galați. În mișcare s-au aflat și doi germani, un saxon din Dresda, servitor al grecului Lizgara, căpitan de rezervă în armata rusă, care, în perioada 1816—1821, a locuit la Viena, și-a urmat

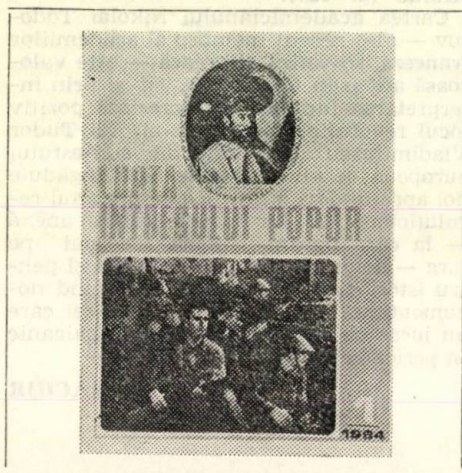
stăpînul în Moldova cu treburi, iar al doilea, prusian, aflat la Odesa ca brutar, a venit clandestin în Moldova cu un grup de greci. Documentul menționează și numele spaniolului Francesco Savoni, cetățean britanic din Malta. În primăvara anului 1821 el sosise la Odesa de la Constantinopol și, în loc să intre în carantină, a plecat clandestin la Galați, unde s-a înrolat în Eterie. Desigur, prezența unor francezi, germani, a unui spaniol în mișcarea eteristă este cu totul întîmplătoare, baza formînd-o balcanicii: greci, bulgari, sîrbi, albanezi. Prezența a 212 români în Eterie, deci a unui număr care este depășit doar de greci — conchide Nikolai Todorov — se explică prin faptul că evenimentele s-au desfășurat pe teritoriul Moldovei și era mai ușor să fie atrași meseriași, servitori, cei cărora otomanii le-au ars casele ș.a., deci elemente care sperau la o schimbare în bine. Participarea masivă a balcanicilor la insurecția declanșată de Ipsilanti explică rădăcinile adînci ale colaborării interbalcanice pentru înlăturarea oricărei dominații străine (p. 127).

Cartea academicianului Nikolai Todorov — ales recent membru al academiilor franceză, sovietică și greacă — este valoroasă atît prin informație, cît și prin interpretarea faptelor. Ea apreciază pozitiv locul revoluției române și al lui Tudor Vladimirescu în contextul sud-estului european și vine cu date care îngăduie noi aprofundări științifice despre anul revoluționar 1821. Iar documentul din anexă — la care ne-am referit aici mai pe larg — devine o sursă de referință și pentru istoriografia românească, lărgind documentarea asupra unora dintre cei care au jucat un rol marcant pe plan balcanic în perioada 1804—1821.

NICOLAE CIACHIR

„LUPTA ÎNTREGULUI POPOR“,

nr. 1—2/1984

Peisajul publicisticii istorice românești a fost îmbogățit, în a doua jumătate a anului 1984, cu o nouă revistă, sugestiv denumită „Lupta întregului popor“. Editată sub egida Comisiei Române de Istorie Militară, noua publicație, ce poartă subtitlul de „Revistă română de istorie militară“, beneficiază de girul unui Colegiu de redacție alcătuit din cunoscuți și apreciați cercetători ai trecutului nostru istoric: Ilie Ceaușescu, Constantin Antip, Ion Ardeleanu, Constantin Căzănișteanu, Florin Constantiniu, Mircea Mușat, Ștefan Pascu, Ștefan Ștefănescu, Florian Tucă, Gheorghe Tudor, Gheorghe Zaharia.

Ca orice nouă publicație, „Lupta întregului popor“ își deschide paginile primului număr cu tradiționala profesiune de credință, intitulată *La început de drum*, elaborată de general-locotenent dr. Ilie Ceaușescu, în care sînt definite scopurile urmărite prin editarea revistei și mijloacele care vor fi utilizate în vederea atingerii acestora. Revista — scrie autorul — „își propune să înfățișeze în paginile ei, cît mai dens, mai cuprinzător și variat trecutul glorios al românilor, lupta generațiilor înaintașe pentru unitate, libertate și independență, vitejia ostirii române, a maselor largi populare, a întregului nostru popor pentru apărarea civilizației materiale și spirituale edificată, în decursul secolelor și mileniilor, în spațiul carpato-danubiano-pontic“. Ea, revista, „va considera, ca o datorie de onoare și de conștiință a colectivului de coordonare și a fiecărui autor în parte, să contribuie, alături de celelalte scrieri de specialitate, de întreaga publicistică românească, la educarea în spirit revoluționar, patriotic a cititorilor, la popularizarea acelor idei, teze și evenimente istorice care sînt aibă o înfrîurire directă asupra generațiilor actuale și să le însușelească la fapte înalte și mărețe în opera de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate pe pămîntul României, la întărirea independenței și suveranității patriei noastre“ (nr. 1).

Cum era și firesc, la baza tuturor materialelor inserate în paginile revistei stau tezele și ideile de inestimabilă valoare cuprinse în opera tovarășului

Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, președintele republicii, comandantul suprem al forțelor noastre armate, fondatorul doctrinei militare naționale. Potrivit specificului publicației, în lumina acestor idei este analizată, în dinamica trecut-prezent-viitor, și implicarea armatei române în epopeea eroică a unității și neatirării românești, ca și în făurirea societății socialiste pe pământul României. Așa cum se scrie în articolul-program mai sus citat, „Legătura traică și indisolubilă care a existat dintotdeauna între «oastea cea mică» și «oastea cea mare», între oștirea țării și popor» constituie „o trăsătură permanentă și definitorie a luptei unite a românilor pentru apărarea vetrei strămoșești” (nr. 1). În articolul generalului-colonel dr. Constantin Olteanu, intitulat *Concepția tovarășului Nicolae Ceaușescu privind locul și rolul armatei în sistemul național de apărare*, se subliniază că, în etapa actuală, „Oștirea română reflectă trăsăturile societății noastre, se înfățișează ca un instrument puternic al statului democrației muncitorești revoluționare, ca un organism militar modern, în măsură să-și îndeplinească neabătut misiunea încredințată de patrie, popor și partid, de comandantului suprem al forțelor noastre armate” (nr. 2). Iar în articolul *Oastea la români. 2000 de ani de lupte pentru apărarea gliei străbune, a libertății și independenței poporului*, scris de general-locotenent dr. Ilie Ceaușescu, după ce se demonstrează, cu argumente solide, că „Pentru idealuri scumpe și nobile — unitatea, independența și suveranitatea patriei, libertatea poporului, integritatea vetrei strămoșești — armata română a fost permanent strajă, umăr la umăr cu masele largi populare”, se conchidează, cu îndreptățire, că oștirea țării, continuând aceste glorioase tradiții, „este astăzi apărătoarea de nădejde a intereselor fundamentale ale patriei, a hotarelor ei și a cuceririlor revoluționare ale poporului” (nr. 2).

Cele două numere care au văzut pînă în prezent lumina tiparului stau mărturie urmării statornice a îndeplinirii nobilelor țeluri propuse. Ele redau măsura efortului deosebit al colegiului și redacției de a conferi un profil distinct și o ținută elevată revistei. Este vorba înainte de toate, de faptul că s-a evitat cantonarea ei într-un perimetru temporal și tematic restrîns, conferindu-se

istoriei militare românești adevăratul statut de parte integrantă, inseparabilă a istoriei românești în întregul ei, din cele mai vechi timpuri și pînă în zilele noastre. După cum, în al doilea rînd, bogăția și varietatea materialului istoric investigat și înfățișat — prin articole de regulă scurte, dar dense în idei, într-o scriitură accesibilă și atractivă — cititorilor, gravitează în jurul unor subiecte fundamentale ale trecutului nostru: revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944 (în nr. 1), respectiv evenimentele revoluționare din 1784—1785 și participarea României la războiul anti-hitlerist (în nr. 2). Și într-un caz și în celălalt (ca, de altfel, prin întregul conținut tematic), revista, beneficiind de colaborarea unui prestigios corp de specialiști în domeniul istoriei, aduce în cîmpul cunoașterii date, fapte și, mai ales, interpretări noi, menite să contribuie la mai buna înțelegere a trecutului multimilenar al poporului român, în relație directă cu desfășurările de ansamblu ale istoriei universale. Nu în ultimul rînd trebuie remarcată și ținuta grafică atractivă, inedită, care sporește audiența publicației în rîndurile iubitorilor de istorie, tot mai numeroși și mai exigenți cu produsul travaliului istoricilor noștri.

Marelui eveniment istoric sărbătorit de întregul nostru popor anul trecut — împlinirea a 40 de ani de la declanșarea revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944 — îi este consacrată o suită de articole și grupaje de documente, cu deosebire în cel dintîi număr al revistei. Dintre ele amintim (pe temeiul succesiunii cronologice a evenimentelor) articolele: *Rădăcinile istorice ale revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă*, de general-locotenent dr. Ilie Ceaușescu; *Partidul Comunist Român — organizatorul și conducătorul revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă*, de general-colonel dr. Constantin Olteanu; *Atitudinea potrivnică imperialismului german și fascismului — trăsătură constantă a armatei române*, de conf. univ. dr. Gheorghe Zaharia; *Armata română — ca întotdeauna de partea poporului*, de colonel dr. Florian Tucă; *De la Rastenburg la palatul regal: diplomația regimului Antonescu în ajunul revoluției din August 1944*, de dr. Florin Constantiniu;

Din culisele relațiilor dintre Antonescu și Hitler, de conf. univ. dr. Ion Ardeleanu; *La Carei flutură biruitor steagul tricolor*, de colonel dr. Gheorghe Romanescu; *Revoluția românească din August 1944 — consecințe internaționale*, de colonel Constantin Căzănișteanu; *Presa internațională, personalități politice și militare ale vremii despre actul revoluționar de la 23 August 1944*, de conf. univ. dr. Mircea Mușat; *23 August 1944 — începutul unei ere noi în istoria poporului român*, de prof. univ. dr. Ștefan Lache. Fiecare în parte și toate împreună conțin idei valoroase referitoare la: geneza profund internă și caracterul legic al revoluției din August 1944, ca o consecință a evoluției societății românești, a luptei întregului popor pentru apărarea drepturilor sale fundamentale la o viață liberă, neatârnată, prosperă; rolul Partidului Comunist Român de forță catalizatoare și conducătoare a energiilor națiunii în epopeea eliberatoare; situarea armatei române, în întregul ei, de partea poporului în acțiunea sa dreaptă, patriotică; implicațiile interne și internaționale ale marelui act de la 23 August 1944, care a deschis o nouă eră în istoria României.

O însemnată parte a materialelor publicate în nr. 2 al revistei este destinată reliefării unor aspecte esențiale ale luptelor eroice ale armatei și ale efortului poporului român pentru eliberarea deplină a patriei, participării pline de abnegație la înfrângerea deplină a Germaniei hitleriste și a sateliților ei fasciști. Între acestea se află: editorialul *25 octombrie 1944 — 25 octombrie 1984*; articolele: *Partidul Comunist Român în fruntea luptei întregului popor pentru eliberarea patriei*, de general-maior dr. Gheorghe Găinușe; *Adevărul istoric a triumfat. Poporul român a anulat odiosul Dictat fascist de la Viena din 30 august 1940*, de colonel dr. Vasile Mocanu; *În strînsă cooperare împotriva dușmanului comun*, de colonel dr. Gheorghe Tudor. Împreună cu sugestive grupaje de documente și cu emoționante amintiri ale unor participanți la evenimentele din august 1944 — mai 1945, ele redau imaginea fidelă a eroismului armatei române, a dăruirii și devotamentului său, ca și ale întregului popor, în slujba salvărdării intereselor supreme ale națiunii române.

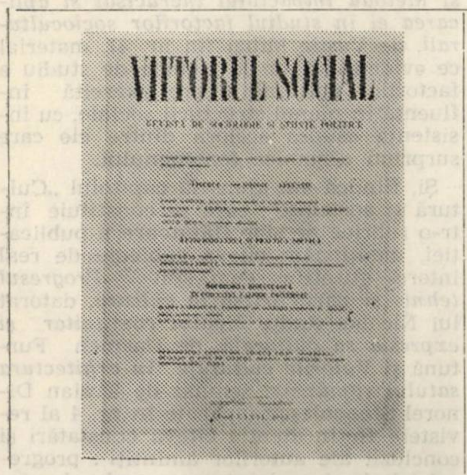
Evenimentele revoluționare din 1784—1785 — amplu evocate, la bicentenarul lor, prin felurite mijloace, în toamna anului trecut — și-au aflat cuvenita reflectare și în paginile celui de-al doilea număr al revistei „Lupta întregului popor”. Articole precum: *200 de ani de la marea bătălie revoluționară a țărânimii din anul 1784 condusă de Horea, Cloșca și Crișan*, de conf. univ. dr. Ion Ardeleanu și conf. univ. dr. Mircea Mușat; *Marea bătălie revoluționară de la 1784 în conștiința românească*, de acad. Ștefan Pascu; *Horea, Cloșca și Crișan — martiri ai neamului*, de prof. univ. dr. Pompiliu Teodor; *Oastea lui Horea*, de colonel dr. Vasile Alexandrescu; „*Horea Rex Daciae*” (*Semnificația internă și răsunetul internațional al marii răscoale populare din 1784*), de Nicolae Edroiu, ca și unele extrase din documente de epocă, dezvăluie uriașele dimensiuni ale fenomenului revoluționar românesc de acum două veacuri, dublul său caracter — național și social —, eroismul popular intrat pe veci în tradiție și legendă, înfrurirea pe care a avut-o asupra traiectului viitor al luptelor românilor pentru libertate națională și emancipare socială.

Distinsul profil al revistei este întregit de conturarea, încă de la început, a unor interesante rubrici cu caracter permanent. Este vorba despre acelea intitulate: *Memoria documentelor și Incredibil, dar adevărat* — conținând mărturii istorice mai puțin cunoscute, însoțite de comentarii; *Eroi au fost, eroi sînt încă* și *Personalități militare române* — ale căror denumiri sugerează explicit conținutul; *Cartea de istorie* — rubrică de critică istoriografică; *Din activitatea Comisiei Române de Istorie Militară* — în care sînt prezentate preocupările interne (organizarea de sesiuni și simpozioane, activitatea publicistică și editorială etc.) și relațiile externe ale acestui important for științific.

Toate acestea îndreptățesc concluzia că publicația „Lupta întregului popor” își demonstrează pe deplin utilitatea, ea contribuind, alături de celelalte reviste din domeniu și de lucrările cu conținut istoric, la afirmarea științei istorice ca factor fundamental al activității politico-ideologice și de educație patriotică a poporului român.

VASILE NICULAE

„VIITORUL SOCIAL“, nr. 1—6/1983

Revista „Viitorul social“ se impune atenției specialiștilor printr-un profil tematic distinct și de ținută, un larg și cîntărit registru informațional, o perpetuă și necesară deschidere spre receptarea noilor și revelanțelor cercetări sociologice și de știință politică din țară și de peste hotare.

Strădaniile, în incidența ultimului aspect indeosebi, dobîndesc consistență prin structurarea mobilă a fiecărui număr, în relație cu comandamentele momentului și deopotrivă cu incitațiile științifice care se recomandă să fie abordate. Rubrici cu caracter de permanență — „Gîndirea socială și politică“, „Metodologia științelor sociale“, „Cercetarea și practica socială“, „Demografie“, „Întrebări și răspunsuri“, „Cronica vieții științifice“ ș.a. — sînt conexe cu altele noi sau în curs de consacrare, precum: „Oamenii de știință și pacea“, „Tineret-sociologie-educație“, „Formarea profesională și creșterea productivității muncii“, „Sociologia în circuitul valoric universal“ etc., care-și validează temeiurile fie prin oportunitatea reevaluării tradițiilor progresiste ale științei românești, fie prin implicarea mereu accentuată în actualitate a științelor social-politice.

Articolele de fond cuprinse în numerele din anul 1983 consacră dezbateri teoretice cu profunde implicații în dezvoltarea ascendentă a societății noastre — Gheorghe Rădulescu, *Socialismul și teoria puterii* (nr. 1); Marin Nedelea, *Stadiul actual și perspectivele dezvoltării societății românești* (nr. 2); I. Drăgan, H. Cazacu, M. Fulea, O. Hoffman, Con-

cepția și strategia P.C.R. privind dinamica structurii sociale și de clasă în România socialistă (nr. 5); Ion T. Ștefănescu, *Dimensiuni ale politicii culturale în etapa actuală* (nr. 4) — sau se aliniază, prin contribuții originale, la manifestările dedicate unor importante evenimente ale istoriei poporului nostru.

Revista a publicat, astfel, în nr. 1, articole omagiale închinete aniversării a 50 de ani de activitate revoluționară și a zilei de naștere a tovarășului Nicolae Ceaușescu — editorialul intitulat *Omagiu și articolul Teoria și acțiunea politică în concepția tovarășului Nicolae Ceaușescu*, semnat de Ion Iordăchel.

Altor evenimente, cum au fost împlinirea a 65 de ani de la Marea Unire din 1918, aniversarea a 35 de ani de la făurirea partidului politic unic al clasei muncitoare din România sau comemorarea unui veac de la moartea lui Karl Marx, revista le-a acordat importanța cuvenită, marcîndu-le prin articole sau studii, precum: *Marx și România*, de Mihnea Gheorghiu (nr. 3); *Marx și problemele puterii politice și democrației*, de Constantin Vlad și Constantin Nica (nr. 2); *Unirea din 1918 și semnificațiile sale în dezvoltarea României moderne*, de Camil Mureșan (nr. 6); *Făurirea partidului politic unic al clasei muncitoare din România*, de Ion Ardeleanu (nr. 2).

Rubrica „Gîndirea socială și politică“ a inserat studii și articole care se constituie în contribuții teoretice în domeniul științelor politice sau sociologiei, așa cum este materialul semnat de Ovidiu Trănea — *Dialectica dezvoltării istorice a democrației* (nr. 1) — un excurs istoric asupra conceptului de democrație, a sensului și a conținutului său real, în contextul evoluției politice a umanității. În devenirea caracterului oricărui regim politic, acreditează autorul, opțiunile axiologice nu sînt întîmplătoare sau arbitrar, ele fiind condiționate de tipul relațiilor sociale fundamentale, de nivelul dezvoltării istorico-sociale. De la dimensiunile specifice ale democrației antice, la liberalismul proclamat de burghezie și apoi la democrația statală socialistă, omeniirea a parcurs trepte specifice de dezvoltare, circumscrise inexorabilei legi a progresului economic și socio-politic. După cum susține autorul, democrația socialistă, care se substanțializează prin restabilirea pe un plan superior a principiului egalității și potențarea libertăților individului, „se realizează ca un proces continuu, dezvolt-

tîndu-se neîntrerupt pe măsura avansării pe calea construcției socialiste și a perfecționării acestei construcții". Formele democrației, ritmul și amploarea ei, sînt determinate de „particularitățile fiecărei etape a construcției socialiste, de gradul de dezvoltare a economiei și culturii, și mai ales a culturii politice și civismului socialist, de particularitățile structurii sociale și de gradul ei de organizare, de condițiile internaționale, ca și de alți factori obiectivi și subiectivi, între care linia politică a partidului marxist joacă un rol decisiv“ (p. 33).

Alte două articole, cuprinse în cadrul aceleiași rubrici, evocă contribuția revistei „Societatea de mîine“, apărută cu întreruperi în intervalul 1924—1945, la dezvoltarea sociologiei românești din acea epocă (Andrei Neagu, *Revista „Societatea de mîine“ și cultura românească*, în nr. 4), precum și personalitatea profesorului C. Rădulescu-Motru din perspectiva științei sociologice (Dumitru Otavescu, *Preocupări sociologice în opera lui C. Rădulescu-Motru*, în nr. 5). Primul dintre ele insistă îndeosebi asupra aportului revistei menționate la dezvoltarea cercetărilor de teren, prin instituționalizarea sistemului de anchete sociale. Potrivit acestui sistem, în perioada interbelică au fost întreprinse, din inițiativa revistei, campanii monografice în sate din zona Munților Apuseni, ale căror rezultate, făcute cunoscute opiniei publice, au contribuit la surprinderea realităților mediului rural și la evidențierea mijloacelor de impulsare economică a regiunii, ameliorării stării sanitare și culturale a populației, restabilirii echilibrului demografic ș.a.

Al doilea, definește direcțiile demersului sociologic al filosofului și psihologului de prestigiu C. Rădulescu-Motru, care au constatat în cercetarea problemelor privind dezvoltarea globală a statului român întregit, criteriile și factorii progresului social, funcțiile sociale ale culturii, raporturile dintre clasele și grupurile sociale, transformările survenite în evoluția comunității rurale, îndeosebi prin prisma legislației agrare interbelice, consecințele contradicțiilor și luptelor sociale. Din setul de preocupări ale profesorului Rădulescu-Motru, autorul analizează o singură problemă: destinul și rolul social al inovațiilor.

Rubrica „Metodologia științelor sociale“ a fost susținută de comunicările: *Abordarea sistematică în cunoașterea socială*, de Ileana Roman, care conține considerații privind interpretarea teoriei generale a sistemelor; *Analiza eficienței educației politice din perspectiva praxiologiei*, de Valentin Mureșan, în cuprinsul căreia autorul, avansează unele su-

gestii asupra reconsiderării conceptului de „eficiență“ și aplicării sale în sfera educației politico-ideologice teoretice — ambele în nr. 5 al revistei —, precum și *Metoda impactului încrucișat și aplicarea ei în studiul factorilor socioculturali*, de Vasile Mihai (în nr. 4), material ce evidențiază unele metode de studiu a factorilor culturali care exercită influență în planul structurii sociale, cu insistență asupra aceloră dintre ele care surprind dinamica fenomenului.

Și, fiindcă am ajuns la capitolul „Cultură și societate“, care se constituie într-o rubrică de sine stătătoare a publicației, menționăm cîteva subiecte de real interes științific, cum sînt: *Progresul tehnic și participarea la cultură*, datorat lui Nicolae Radu, *Mediul comunitar și expresia sa culturală*, de Carmen Furtună și *Valorile culturale în arhitectura satului românesc*, semnat de Traian Dinorel Stănculescu (apărute în nr. 4 al revistei). Rețin atenția cîteva constatări și concluzii ale autorilor amintiți: progresul tehnic și modernizarea conduc la modificarea alimentației, obiceiurilor și tradițiilor, a aspirațiilor, sistemului școlar și profesional, locuințelor, culturii, raportului sat-orăș etc.; existența unui decalaj între progresul tehnico-material și sentimentul participării (de aici necesitatea efortului „reintroducerii“ participării în toate comunitățile umane, prin instituții adecvate și educație); omul reprezintă factorul hotărîtor al evoluției social-istorice — formulate în primul material. Dinamica procesului cultural dezvoltă omogenizarea crescîndă a intereselor culturale; participarea la cultură apare ca un rezultat al progreselor înregistrate pe toate planurile de către o societate; conținutul participării culturale tradiționale este supus evoluției în toate societățile moderne; între tradiție și modernism în cultură există o permanentă și obiectivă contradicție; societățile în curs de dezvoltare sînt confruntate cu necesitatea soluționării problemei participării în condițiile istorice ale epocii respective — conturate în cel de-al doilea. Arhitectura populară românească s-a cristalizat treptat, pe parcursul a numeroase secole, într-o legătură intrinsecă cu însăși dezvoltarea istorică a poporului român; caracteristicile de bază ale științei și artei de a construi a țaranului român au fost specificitatea (înțelegînd a exprima mediul și realitățile naționale), unitatea și continuitatea; arhitectura populară a reprezentat o modalitate concretă a țărănimii române de a transmite urmașilor simțirea, profundul realism și raționalism, atașamentul nedezmințit față de

natură, bine și frumos — în ultimul dintre aceste articole.

În cadrul preocupărilor revistei se include, într-o măsură tot mai evidentă, și deschiderile către cunoașterea demersului sociologiei românești — ca „știință a națiunii”, cum o înțelegea și concepea profesorul Dimitrie Gusti —, încă de la constituirea ei ca știință și pînă în prezent. Ultimul număr al „Viitorului social” din anul 1983 consacră două studii școlii sociologice românești din perioada interbelică, pe care o analizează distinct : unul din perspectiva cunoașterii direcțiilor sale majore de dezvoltare, altul din incidența unor aprecieri străine privind orientările programatice și finalitățile studiilor inițiate de școala gustiană.

Primul dintre acestea, datorat Mariei Larionescu — *Contribuții ale sociologiei românești la dezvoltarea sociologiei științei* —, reconsideră critic cîteva fundamente teoretico-aplicative ale activității școlii sociologice românești din perioada interbelică. „Existența unor preocupări exprese și sistematice de articulare a cercetării, formării de cercetători și acțiuni de reformare social-culturală — subliniază autoarea — a stimulat dezvoltarea gândirii sociologice a științei la înaintașii noștri, cristalizarea sa ca un fenomen social avînd caracteristica unui «compozit cognitiv, cultural și social»” (p. 536). Dezvoltarea sociologiei științei s-a integrat obiectiv creșterii general-istorice a societății românești, fiind impulsionată de înseși cerințele acesteia, precum și de cele ale științei, în contextul profunderor mutații care au avut loc după 1918. În astfel de împrejurări, se relevă în studiu, cînd alcătuirile statului român întregit impuneau modernizarea lor, sociologia românească s-a aflat în prim-planul preocupărilor pentru articularea științelor sociale la imperativele timpului, pentru instituționalizarea funcției social-transformatoare a științei. A rezultat din acest demers o rețea organizațională de profil, ale cărei principale obiective concureau la cunoașterea cît mai largă și completă a realităților sociale, în ideea stimulării factorilor de decizie pentru corectarea sau adoptarea unor hotărîri potrivit cu motivațiile aduse de cercetarea concretă. Experiența școlii sociologice românești, din acest punct de vedere, este deosebit de sugestivă, evidențiind posibilitatea și deopotrivă mijloacele materiale ale colaborării dintre știință și factorul politic, cu evidente cîștiguri pentru fiecare din părți.

Al doilea studiu : *Ecouri americane ale școlii sociologice de la București*, de Ilie Bădescu, nu este un expozeu al unor relații promovate între sociologii români și

cei nord-americani, cum, poate, ar rezulta în aparență. Autorul se situează, însă, pe poziția inconfundabilă a unei dezbateri teoretice, pe firul căreia raporturile bilaterale dintre cele două școli apar într-un context de interinfluențe și nu de subordonare sau de influențare univocă. Potrivit demersului lui Ilie Bădescu, aria culturală euroamericană, în interiorul căreia se desfășoară aceste relații, dezvăluie trei stiluri tipologice distincte ale implicării diferitelor grupuri culturale în procesul de circulație : stilul metropolitan, stilul „sincronist” și stilul protocronist. Prezentarea sumară a trăsăturilor fiecăruia din aceste trei stiluri servește autorului în a demonstra profunzimea analitică „a teoriei gustiene privind sistemul inter-națiunilor, teorie care a stat apoi la baza stilului său de gîndire și acțiune pe planul relațiilor internaționale”. Dată fiind valoarea teoretică a gîndirii gustiene, caracterizată prin viziune globală, realism și deschideri spre cîmpul aplicativ, autorul apreciază, după opinia noastră, cu îndreptățire : „din România erau promovate și lansate în circuitul internațional de valori, idei și modele instituționale, un model al «națiunilor unite» în efortul global de dezvoltare și construcție sistematică a păcii” (p. 542). Desigur, receptarea școlii gustiene (am zice românești) în S.U.A. s-a obiectivat pe multiple planuri, dar cele mai evidente s-au dovedit a fi maniera de realizare a proiectului Tenesse, în care se recunoaște prospectivismul sociologic gustian, precum și ecurile expoziției românești de la New York. În sfîrșit, lui Gusti i se datorează și intrarea în circuitul mondial al sociologiei „a unui nou tip de sociologie — cea națională...”, concepută ca știință a națiunii” (p. 544).

Trecînd într-un alt domeniu de preocupări ale revistei „Viitorul social”, consemnăm interviul luat lui Ion Clopoșel de Septimiu Chelcea și Iancu Filipescu (nr. 2), cu prilejul împlinirii de către acesta a venerabilei vîrste de 90 de ani. Aflăm din spusele militantului revoluționar, participant activ la actul istoric al unirii Transilvaniei cu România, aspecte inedite și emoționante ale activității sale de luptător pentru unitatea națională, de gazetar și editor, de cercetător neobosit al realităților sociale românești din acele vremuri.

Ar fi de adăugat, la cele semnalate pînă acum, și numeroase alte materiale, pe care, din motivele binecunoscute ale spațiului tipografic, le consemnăm doar parțial : Șerban Cioculescu, *Vocația păcii în literatura noastră* (nr. 1, la rubrica „Oamenii de știință și pacea”) ; Ion Mărginean, *Specificul muncii politico-educative în colectivități de muncă industriale* ;

Dorel Abraham, Mihai Milca, *Dimensiuni sociologice ale modului de viață și politica urbană* (în nr. 1, sub genericul „Cercetarea și practica socială”); Ion Holban, *Modele de calificare profesională — conținut și funcții*; Gh. Iosif, *Formarea și perfecționarea profesională în condițiile producției automatizate*; Paul Păcuraru, Emil Ciuntu, *Calificarea forței de muncă — factor esențial al productivității muncii* (în nr. 2, la rubrica „Formarea profesională și creșterea productivității muncii”); Mihai Clim, *Structura socio-profesională și balanța forței de muncă în profil teritorial* (în nr. 2, la problematica „Demografie”); Constantin Ionescu, Ioan Matei, *Dezvoltarea sistematizată rural-urbană și creșterea avuției naționale*; Dumitru Sandu, *Procese de modernizare a comunităților rurale românești*; Ioan Mihăilescu, *Satul românesc și sociologie rurală* (în nr. 3, la rubrica „Politica agrară și dezvoltare rurală”). Mai amintim contribuțiile: Rodica Atanasescu-Țugui, *Spre o critică a culturii* (nr. 4); Sorin M. Rădulescu, Dan Banciu, Marin

Voicu, *Etiologia manifestărilor antisociale în rîndul tineretului. Cercetare și prevenire* (nr. 5); Fred Mahler, *Ipoteza unui model al sociologiei educației* (nr. 6).

Comentariile, cronicile vieții științifice, recenziile și notele de lectură, revista revistelor au consemnat manifestări științifice interne — aniversarea a 75 de ani de la apariția revistei „Viitorul social”; Sesiunea științifică organizată în cinstea Conferinței Naționale a partidului și a celei de-a 35-a aniversări a proclamării Republicii; Sesiunea științifică anuală a Centrului de cercetări sociologice al Universității București ș.a. — și internaționale: înțilnirea de lucru de la Berlin, din decembrie 1983, cu tema „Evoluția structurii sociale a țărilor socialiste. Planificare și prognoză socială”; înțilnirea bilaterală româno-sovietică de la București, din ianuarie 1983, cu tematica „Formarea și dezvoltarea conștiinței socialiste”; mese rotunde, dezbateri și înțilniri cu cititorii revistei, prezentarea unor lucrări și publicații românești sau de peste hotare.

FLORIAN TĂNĂSCU

„LISHI YANJIU”, nr. 1—6/1983

Cele șase numere ale revistei „Lishi Yanjiu”, apărute în cursul anului 1983, însumează, în cele peste 1 000 de pagini, un număr impresionant de articole, studii, comunicări și informații, care reflectă aria preocupărilor istoricilor chinezi. În urma parcurgerii acestor numere se impune atenției constatarea că cercetătorii

istoriei Chinei își îndreaptă eforturile atât spre aprofundarea teoretică a problemelor fundamentale ale științelor istorice, spre elaborarea orientării generale a acestora în etapa actuală, cât și spre cercetarea problemelor de detaliu, a elementelor factologice, componente, ale unor teme majore.

Pe linia primei preocupări se înscrie articolul intitulat: *Istoria — unitatea diversității*, semnat de Ding Weizhi (nr. 2). Autorul a conceput articolul său ca o pledoarie în favoarea parcurgerii întregului proces al cunoașterii istorice: de la concret (acțiuni și raporturi concrete ale personalităților concrete, în timp și spațiu concrete) la abstractizare (legile obiective universale valabile ale dezvoltării societății omenesti) și apoi la specific (particularități de epocă, naționale, statale etc.), cu alte cuvinte de la diversitate la unitate și apoi, din nou, pe o treaptă superioară, la diversitate.

Dezvoltînd ideea că explorarea unității intrinseci în istoria diversă constituie premisa aptitudinii istoriei de a fi știință, autorul relevă meritul epocal pentru istoriografia chineză a teoreticienilor și istoricilor marxiști din

China anilor '20, care au arătat că istoria societății omenești are o esență comună, are legi generale, de la care stărilor de lucruri din China nu fac excepție. Rezultatele cercetărilor lor au furnizat o nouă metodă științifică de analiză a istoriei Chinei și au avut un rol nemijlocit extrem de important în cunoașterea caracterului societății, ca și a caracterului și perspectivelor revoluției din China, în dezvăluirea perspectivei comune a întregii omeniri, inclusiv a Chinei: socialismul și comunismul. Pe de altă parte, autorul remarcă faptul că în dorința de a sublinia caracterul unitar al istoriei, teoreticienii și istoricii sus-menționați au neglijat adesea, ba chiar au negat deosebiri istorice dintre diferite țări și națiuni.

Elaborării coordonatelor generale ale orientării cercetării istoriei i se înscriu comentariul revistei: *Să depunem eforturi pentru crearea unei noi situații în domeniul cercetării istoriei* (nr. 1) și articolul: *Marxismul și științele istorice din China*, semnat de cunoscutul istoric Li Shu (nr. 2).

În primul articol se precizează locul cercetării istoriei în procesul realizării sarcinii trasate de Congresul al XII-lea al Partidului Comunist Chinez (septembrie 1982), de crearea a unei înalte civilizații spirituale socialiste. „Pentru istorici — se arată în articol — această sarcină trebuie să se concretizeze în depunerea unor noi eforturi în direcția instituirii unei noi situații în domeniul cercetării istoriei, care să se materializeze în rezultate științifice mai numeroase și de o valoare certă, spre a fi puse la dispoziția țării și a poporului“ (p. 3). În articol se subliniază că, pe baza realizărilor de seamă obținute în ultimii trei ani în acest domeniu, pentru ridicarea pe o nouă treaptă a cercetării istoriei se impune, înainte de toate, ca o condiție sine qua non, studiarea permanentă a teoriei marxiste, deoarece numai prin aprofundarea înțelegerii marxismului se poate ajunge la elucidarea problemelor majore ale istoriei în permanentă schimbare. În al doilea rând, se impune stimularea debaterilor științifice, care să determine crearea unei atmosfere propice formulării noilor idei și concluziilor îndrăznețe, între care practicarea unei critici academice bazată pe muncă de cercetare, analiză științifică și respect reciproc. În al treilea rând, se impune îmbunătățirea metodologiei cercetării, ridicarea acesteia la nivelul exigențelor științifice, pentru a se asigura efectuarea cercetării tuturor laturilor istoriei societății și a legității fenomenelor istorice. În al patrulea rând, se impune stimularea spiritului creator în domeniul muncii de cercetare,

pentru a se asigura condiții favorabile promovării valorilor reale.

În cel de al doilea articol, Li Shu prezintă momentul apariției și evoluției științelor istorice marxiste, analizează cauzele care au împiedicat, în ultimii treizeci de ani, obținerea unor realizări mai evidente în acest domeniu, „corespunzătoare cerințelor epocii și așteptărilor poporului“ (p. 3), și oferă, spre consultare, părerile sale în ceea ce privește linia de orientare pe care trebuie să o adopte istoricii din China în anii următori.

Autorul prezintă retrospectiv rolul jucat, în prima jumătate a secolului al XX-lea, de personalitățile de seamă ale Partidului Comunist Chinez și de istoricii progresiști în introducerea metodologiei marxiste în cercetarea istoriei Chinei, inițierea cercetării caracterului societății chineze și definirea acesteia, în etapa dată, drept o societate semifeudală și semicolonială. Pe baza rezultatelor acestei munci de cercetare — arată autorul — și-a fundamentat Partidul Comunist Chinez linia sa politică și strategia sa în revoluția burghezo-democratică antiimperialistă și antifeudală, chemată să aducă schimbări radicale în societatea chineză. Urma însă, arată autorul, ca aceste concluzii să fie solid fundamentate printr-un studiu aprofundat asupra istoriei Chinei, deoarece numai așa puteau fi înțelese de chinezi. În continuare, în articol se subliniază meritul incontestabil al lui Mao Zedong în realizarea acestui deziderat, rolul său în elaborarea unei linii politice și strategice proprii, izvorâte dintr-o mai bună cunoaștere a realităților istorice ale Chinei. Mișcarea pentru îmbunătățirea stilului de muncă din anii '40, inițiată de Mao Zedong, marchează, după părerea autorului, „începutul preocupării precise de a transforma cercetarea istoriei în parte componentă a cercetării problemelor revoluției chineze“ (p. 7).

Li Shu apreciază că, „începând din anii '40 au apărut o serie de lucrări elaborate de oameni de știință marxști, membri și nemembri ai Partidului Comunist Chinez, în care a fost expusă sistematic, conform materialismului istoric marxist, evoluția istoriei antice și moderne a Chinei, au fost studiate, cu ajutorul analizei de clasă, schimbările sociale și luptele politice de-a lungul istoriei civilizației chineze multimilenare, au fost înfățișate faptele istorice care ilustrau apariția și dezvoltarea societății bazate pe clase, exploatare și asuprire de clasă și cele care dezvăluiau asuprirea exercitată de clasele dominante și lupta maselor populare împotriva acesteia, precum și rolul jucat de aceste clase“ (p. 7). Prin toate acestea s-a urmărit dovedirea faptului că

și societatea chineză s-a supus aceluiași legi obiective de dezvoltare ca și cea a celorlalte popoare de pe alte meridiane ale lumii. Autorul apreciază că, în ciuda deficiențelor inerente din acea vreme, cercetarea istoriei în anii '40 a avut un rol important în deschiderea unor noi făgașuri în acest domeniu.

Li Shu analizează, apoi, cauzele care au împiedicat, în cei 35 de ani de după proclamarea Republicii Populare Chineze, „să se facă din plin uz de noile condiții favorabile și să se dea un avânt și mai mare științelor istorice, ba, chiar mai mult, ca, sub impulsul unui curent «stingist», acestea să continue să primească lovituri puternice repetate” (p. 8).

Analizând o serie de fenomene negative care s-au manifestat în domeniul cercetării istoriei, Li Shu consideră că, „în prezent, sarcina istoricilor marxști din China constă în a cerceta istoria pentru a servi construirea socialismului, așa cum au procedat în trecut colegii lor, care și-au subordonat munca mișcării revoluționare” (p. 13). În vederea realizării acestei sarcini, autorul subliniază cu insistență necesitatea respectării unuia din principiile fundamentale ale marxismului și anume respectul pentru realitatea obiectivă și spiritul științific.

Pe aceeași linie se situează și articolul intitulat: *Problema periodizării istoriei moderne a Chinei* (nr. 4), în care profesorul Li Xin expune considerațiile sale cu privire la criteriile care trebuie să stea la baza periodizării istoriei moderne și contemporane a Chinei. El își exprimă dezacordul atât cu cei care plasează începutul istoriei contemporane a Chinei în anul 1919, când a avut loc mișcarea din 4 Mai, cât și cu cei care consideră că anul 1917, când a avut loc Revoluția din Octombrie în Rusia, marchează debutul acesteia. După opinia sa, periodizarea istoriei trebuie să se facă ținându-se seama atât de legitățile generale ale dezvoltării istoriei, cât și de condițiile concrete din fiecare țară. El pledează pentru aplicarea criteriilor științifice stabilite de învățătura marxistă, conform cărora nivelul de dezvoltare a forțelor de producție determină un anumit mod de producție și combate tendințele care înlocuiesc aceste criterii cu altele, ajungând la absolutizarea unor evenimente politice majore din viața poporului chinez. Li Xin apreciază, pe baza criteriilor de mai sus, că istoria modernă a Chinei, începută în 1840, odată cu procesul de transformare a societății feudale într-una semifeudală și semicolonială, se încheie în anul 1949, când în structura economică și politică a țării au intervenit schimbări fundamentale. Li Xin

avansează, de asemenea, și opiniile sale cu privire la stabilirea etapelor principale în cadrul istoriei moderne și contemporane a Chinei, distingând 12 etape în prima și 8 în cea din urmă.

În cele șase numere ale revistei „Lishi Yanjiu”, un loc însemnat îl ocupă articolele consacrate cercetării trăsăturilor caracteristice ale feudalismului în China, una din temele de cercetare prioritare ale istoricilor chinezi. Astfel, articolul semnat de Li Yanjie, intitulat: *Principalul criteriu al determinării naturii proprietății asupra pământului în China feudală* (nr. 2), analizează relațiile, de-a lungul diferitelor epoci istorice, dintre cei care lucrau pământul și cei care își însușeau roadele acestuia; el ajunge la concluzia că în China, datorită unor condiții specifice, la stabilirea naturii proprietății asupra pământului în epoca feudală nu dreptul juridic de proprietate asupra pământului trebuie să constituie criteriul principal, ci destinația arendei, relația cu beneficiarul ei.

Zhang Boquan aprofundează această temă în articolul intitulat: *Sistemul de arendare și de impozite în timpul dinastiilor Liao și Jin* (nr. 2). În sfera aceleiași preocupări se înscriu articolele care analizează situația moșierimii și țărănimii în diferite epoci istorice și schimbările intervenite în statutul lor. Dintre ele amintim articolele: *Formarea și evoluția moșierimii în China feudală*, de Qi Xia și Gao Shulin (nr. 5); *Analiza clasei moșierești de la începutul Chinei feudale*, de Tian Changwu (nr. 5); *Rolul istoric al economiei moșierimii despotice în timpul dinastiei Han*, de Yang Yiming (nr. 5); *Reînnoirea clasei moșierilor în dinastiile Sui și Tang*, de Wang Zhenglu (nr. 1); *Schimbări intervenite în structura țărănimii în timpul dinastiei Tang și Song*, de Ge Jingfang (nr. 1); *Se impune o cercetare mai aprofundată a condițiilor țărănimii în societatea feudală* (nr. 4), de Peng Zhuoheng și altele.

O altă problemă prioritară de cercetare a istoriei Chinei, abordată în paginile revistei, o constituie apariția și evoluția capitalismului autohton și a burgheziei naționale chineze. Așa cum reiese din articolul intitulat: *Cercetările istoricilor chinezi cu privire la burghezia modernă chineză* (nr. 4) și din prezentarea dezbaterilor simpozionului cu aceeași temă, care a avut loc la Nanjing în august 1983 (nr. 6), în cercetare se urmărește stabilirea elementelor specifice ale condițiilor în care a apărut producția capitalistă în China, a formelor sale timpurii de manifestare și a perioadei istorice concrete a începuturilor sale. Se acordă, de asemenea, importanță cercetării momentu-

lui apariției burgheziei chineze, precizării originii și structurii sale, a caracteristicilor burgheziei naționale și a celei compradore, ca și a formării conștiinței de clasă a burgheziei naționale, locului și rolului său istoric în epoca modernă a Chinei. În acest sens, amintim articolele: *Situația și caracteristicile dezvoltării capitalismului chinez la începutul secolului al XX-lea*, de Fan Baichuan (nr. 4); *Din nou cu privire la apariția capitalismului și burgheziei chineze*, de Wang Jingyu (nr. 5); *Industria textile și ușoară în plină dezvoltare din Guangzhou înaintea războiului opiuului*, de Peng Zeyi (nr. 3); *Miscarea democratică a burgheziei moderne chineze*, de Wang Jingyu; *Reforma din anul 1898 și istoria ideologiei și culturii moderne chineze*, de Li Ran (nr. 5) și altele.

Merită a fi menționate și articolele referitoare la istoria universală, care dovedesc interesul pentru cercetarea istoriei țărilor din lumea a treia și a țărilor vecine, pentru istoria relațiilor Chinei cu alte state, ca, de pildă, articolele: *Rolul istoric al tinerilor afgani*, de Peng Shuzhi (nr. 4); *Sistemul Zamindari din India*, de Huang Sijun (nr. 5); *Cu privire la originea civilizației maya*, de Hu Chundong (nr. 1); *Recrutarea de muncitori chinezi de către englezi pentru minele de aur din Africa de Sud la sfârșitul dinastiei Qing*, de Peng Jiali (nr. 3) și altele.

Semnificative sînt, de asemenea, articolele: *Caracteristicile feudalismului timpuriu din Japonia*, de Liu Yi (nr. 3); *Cauzele fundamentale ale duratei relativ scurte a feudalismului în Europa de vest*, de Pang Zhuoheng (nr. 1); *Încercare de analiză a factorilor care au determinat modernizarea pe calea capitalistă a Chinei și a Japoniei în secolul al XIX-lea*, de Ding Richu și Du Xuncheng și altele.

Nu mai puțin semnificativ este articolul intitulat: *Ipoteze cu privire la statul Fusang și descoperirea Americii*, semnat de Luo Rongqu (nr. 2). Autorul supune unei analize critice temeinice supozițiile unor istorici din Statele Unite ale Americii și din alte țări, care atribuie întîietate descoperirii continentului american unui călugăr budist, care ar fi sosit în Mexicul de azi, identificat ca fiind statul Fusang, potrivit surselor antice chineze, cu circa 1000 de ani înaintea lui Columb, cît și presupunerea altora că unele piese arheologice descoperite în apele mării de pe coasta californiană ar fi de proveniență chineză. El afirmă că aceste judecăți nu se bazează pe studierea complexă a surselor documentare chineze și nici a condițiilor reale ale dezvoltării tehnicii navigației în secolul al V-lea e.n. Luo Rongqu arată că presupunerile

sus-amintite se încadrează în tendințele „tinerei științe a americanologiei, care nu a reușit încă să dea explicații științifice multor întrebări legate de istoria acestui continent și a cărei teorie și metodologie păstrează încă numeroase deficiențe; în consecință rezultatele sale nu pot fi acceptate decît în mod critic” (p. 57). Problema întîietății descoperirii Americii, după părerea autorului, „are nu numai o tentă scolastică, dar modul însuși de a o pune dovedește că este produsul concepției europocentriste, care, din punctul de vedere al indienilor, nu este numai greu de înțeles, dar frizează de-a dreptul absurdul” (p. 57). Este evident, apreciază el, că întîietatea sosirii pe continentul american aparține strămoșilor indienilor, urmați, apoi, de irlandezi și alți europeni din vestul continentului european, după care a urmat Columb, ale cărui merite istorice în „redescoperirea” Americii nu pot fi contestate. Altor călători sosiți întîmplător aici nu li se poate atribui un asemenea merit, deși faptele lor ar putea avea importanță pentru istoria navigației în antichitate. În încheierea articolului, autorul își expune părerea cu privire la modul cum trebuie analizată problema propagării culturii, dovedind netemeinicia teoriei centrelor unice de civilizație a lumii, de unde, în diferite epoci istorice, au luat naștere marile descoperiri, s-au cristalizat elementele unei culturi și, apoi, s-au propagat în regiunile periferice. Luo Rongqu consideră că, în special în antichitate, cînd mijloacele de comunicație erau mai anevoioase, propagarea culturii era, de asemenea, relativ lentă și nu trebuie exclusă posibilitatea unor descoperiri paralele și elaborarea unor creații culturale similare în diferite regiuni ale globului. „Pentru cercetarea legității istorice a propagării culturii — conchide autorul — se impune adoptarea unei atitudini științifice materialist-istorice”, în spiritul căreia să se analizeze, în mod concret, condițiile diferite, „deoarece numai așa se va putea evita greșeala de a include, fără nici un discernămint, toate acțiunile întîlnite de-a lungul istoriei în cadrul schimburilor culturale și de prietenie dintre popoare” (p. 59).

În cadrul rubricii *Viața științifică*, cititorii sînt informați cu privire la desfășurarea simpozioanelor și sesiunilor științifice desfășurate în China, precum și cu privire la apariția unor noi lucrări de specialitate, iar în cadrul rubricilor *Însemnări* și *Note ale cititorilor* este consemnat un dialog fructuos între cititori și redacția revistei.

CĂRȚI DE ISTORIE APĂRUTE ÎN ANUL 1984 (I)

*** *Documente ale Unirii (1600—1918)*, Editura militară, București, 1984, 502 p.

Volumul, purtînd egida Centrului de studii și cercetări de istorie și teorie militară, este rodul muncii colectivului format din: colonel Constantin Căzănișteanu (coordonator), colonel dr. Vasile Alexandrescu, Mircea Cociu, locotenent-major Mircea Dogaru, Maria Georgescu, Sergiu Iosipescu, Alexandru Marcu, Dumitru Preda, dr. Dorina N. Rusu.

Într-o primă secțiune a volumului sînt cuprinse texte alese din opera secretarului general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, vizînd idelle-forță ale permanenței luptei pentru înfăptuirea marelui ideal al unirii naționale a tuturor românilor.

În continuare, au fost selectate — din vechi, dar cunoscute colecții de izvoare sau, mai ales, din ediții critice mai noi — și ordonate cronologic documente de epocă, acte diplomatice, fragmente din cronici, memorii, corespondență, articole de presă ș.a. Mărturiile, în număr de 310, ilustrează semnificația majoră a unității statale realizată de Mihai Viteazul; acțiunile întreprinse, pe o linie de continuitate neîntreruptă, pentru împlinirea moștenirii marelui domnitor unificator, pînă la Unirea Principatelor la 1859; făurirea Marii Uniri din 1918 prin eforturile tuturor românilor, precum și ecoul acestui moment istoric crucial în presa vremii. Culegerea se încheie cu o anexă de 66 documente, pe aceeași temă, din

păcate netraduse și neînsoțite de rezumatele care se impuneau.

Prin valoarea materialului documentar cuprins în filele sale, volumul contribuie la acțiunea de educare politică-ideologică și patriotică a cercurilor largi de cititori.

*** *Izvoarele răscoalei lui Horea*. Sub redacția acad. prof. Ștefan Pascu. Seria B. *Izvoare narrative*, vol. III, *Presă, broșuri, 1784—1785*. Publicat de Nicolae Edroiu, Ladislau Gyémánt, Volker Wolmann, Eva Selecká-Márza, Editura Academiei R.S. România, București, 1984, XX + 450 p.

Noul tom al corpusului *Izvoarele răscoalei lui Horea* înglobează știrile din presa vremii și broșurile contemporane referitoare la evenimentele din Transilvania, începînd cu vara lui 1784 și pînă la sfîrșitul anului 1785. Cu toate că poartă o mare încărcătură subiectivă, acest gen de izvoare oferă, totuși, elemente interesante despre orientarea, despre starea de spirit a claselor dominante față de marea ridicare la luptă a țărănimii române, precum și despre felul cum au fost receptate în opinia publică internațională acțiunile revoluționare conduse de Horea. De menționat că textele sînt însoțite de traducerea în limba română numai pentru știrile publicate în limba maghiară — „A Magyar Hirmando” (Bratislava), slovacă — „Presspûrské Noviny” (Bratislava), poloneză — „Gazeta

Warszawska" (Varșovia) și flamandă — „Gazette van Gend" (Gand). Nu s-au tradus — spre regretul masei de cititori — cele din limba germană — precum „Siebenbürger Zeitung" (Sibiu), „Wiener Zeitung" (Viena), „Brünner Zeitung" (Brno), „Politisches Journal" (Hamburg), „Der Teutsche Merkur" (Weimar); franceză — „Gazette de France" (Paris), „Le Courrier" (Avignon), „Gazette des Pays-Bas" (Bruxelles), „Gazette de la Haye" (Haga); italiană — „Notizie del Mondo" (Roma), „Gazetta di Parma" (Parma), „Diario Estero" (Roma); spaniolă — „Gazetta de Madrid" (Madrid). Nu sînt traduse nici cele șase broșuri reproduse în volum, din rîndul cărora se detașează broșura-pamflet datorată șefului girondinilor francezi, Jacques-Pierre Brissot, caldă pledoarie în favoarea țărănimii române, a luptei sale drepte și legitime.

B.P. HASDEU, *Istoria critică a românilor*. Ediție îngrijită și studiu introductiv de Grigore Brăncuș. Studiu introductiv și note de Manole Neagoe, Editura Minerva, București, 1984, LXXVIII + 660 p.

Inițiativa lăudabilă a reeditării scrierilor majore ale lui B. P. Hasdeu prinde, prin această nouă apariție, tot mai mult contur. Un act de cultură ce se cere împlinit, căci numai astfel se vor putea înțelege atît dimensiunile unei creații fascinante, cît și locul ei în ansamblul spiritualității românești. „O operă atît de vastă, în care s-a investit un efort urias și s-a consumat o energie și o inteligență ieșite din comun, va fi — scrie Manole Neagoe — cu siguranță un stimulent pentru oricare dintre cititorii ale căror resurse latente așteaptă impulsul pentru afirmarea lor... Pentru picătura de adevăr, pentru foița de aur cuprinsă în opera lui, pentru demnitatea și încrederea care i-au dat forța să realizeze o operă unică în cadrul culturii românești, Hasdeu este un simbol, este fulgerul ce despică firmamentul inchipuirii noastre pentru o fracțiune de secundă, deschizîndu-se porțile către lumea mirifică a creației, o lume cu plutiri amăgitoare, ca o fata morgana, ale cărei chemări îl vor atrage irezistibil pe cel hărăzit de natură pe acea cărare de lumină unde numai geniul lui îi este călăuză" (p. XL—XLI). Sînt aprecieri întru totul potrivite și pentru *Istoria critică a românilor*. Atunci cînd a apărut, acum peste o sută de ani, scopul ei mărturisit

a fost acela de a dovedi continuitatea românilor în spațiul carpato-danubian-pontic — cea dintîi ripostă hotărîită împotriva teoriei neștiințifice roesleriene —, de a explica originea Basarabilor și, în sfîrșit, de a lămuri procesul de formare a Țării Românești.

N. IORGA, *Studii asupra evului mediu românesc*. Ediție îngrijită de Șerban Papacostea, Editura științifică și enciclopedică, București, 1984, 460 p.

Prezenta ediție apare în îngrijirea competentă a lui Șerban Papacostea, care realizează și o substanțială postfață, intitulată *Nicolae Iorga și evul mediu românesc*, în care nu numai că își propune, ci reușește cu prisosință, „să surprindă ideile directoare din îmbinarea cărora s-a alcătuit viziunea lui N. Iorga asupra evului mediu românesc și să netezească astfel calea spre înțelegerea devenirii uneia din etapele cele mai însemnate ale medievisticii românești în ansamblul ei" (p. 402).

Volumul repune în circuitul larg contribuții științifice însemnate și reprezentative ale marelui istoric referitoare la perioada scursă de la părăsirea Dacie de către romani și pînă la mijlocul secolului al XVI-lea. Materialul a fost grupat în trei părți, fiecare purtînd un titlu împrumutat din vasta sinteză a lui N. Iorga, *Istoria românilor*. Prima — „Oamenii pămîntului" — cuprinde studiile: *Problema părăsirii Daciei de către împăratul Aurelian și „Romania" dunăreană și barbarii în secolul al VI-lea*. În cea de-a doua parte — „Cititorii" — pot fi cunoscute exegeze de mare interes, precum: *Cele dintîi cristalizări de stat ale românilor*; *Sirbi, bulgari și români în Peninsula Balcanică în evul mediu*; *Imperiul cumanilor și domnia lui Băsarabă*. *Un capitol din colaborația romano-barbară în evul mediu*; *Momente istorice. Români și tătari în evul mediu* ș.a. Iar ultima parte a volumului — „Cavalerii" — însumează, între altele, studiile: *Veneția la Marea Neagră*. III — *Originea legăturilor cu Ștefan cel Mare și mediul politic al dezvoltării lor*; *Relații între români și poloni în epoca omagiului și după*; *Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul și Mitropolia Ardealului*.

Academician ȘTEFAN PASCU, *Revoluția populară de sub conducerea lui Horea*, Editura militară, București, 1984, 536 p. + 32 p. planșe + 1 hartă.

Așa cum o arată titlul și, mai ales, cum o demonstrează fondul lucrării,

acad. Ștefan Pascu se plasează pe poziția caracterizării drept revoluție a marii mișcări a românilor de la 1784. „Fără nici o îndoială a fost cea mai mare mișcare cu caracter social și național din țările române de până atunci: mase participante — zeci de mii de oameni, țărani, mineri, plebe orășenească, români, secuși și maghiari; cuprinderea geografică atât de vastă, din Munții Apuseni până în Banat și Maramureș înspre sud-vest și nord-vest, până în părțile Albei, Sibiului și Odorheiului înspre sud-est; organizarea militară superioară — conducător suprem, ascultat și urmat — Horea —, alți căpitani principali — Cloșca și Crișan —, numeroși căpitani sau căprari, uneori cnezi, numiți de căpitani principali sau aleși de sate; unii dintre ei superiori din punct de vedere al înțelegerii rosturilor lumii și societății, oameni învățați și instruiți din cărți și mai ales din viață, în frunte cu Horea, cu alți cărturari care l-au consiliat..., o categorie de preoți, foarte mulți la număr, oameni cu învățătură și cunoaștere a ideologiei luminilor și a mersului evenimentelor; programul radical, cel mai radical din Transilvania acelei vremi și nu numai din Marele Principat al Transilvaniei; solidaritatea cu masele populare din Transilvania a țărănimii din celelalte două țări românești: Moldova și Muntenia, pregătită să-și ajute frații în lupta de eliberare socială și națională; răsunetul neobișnuit de mare stîrnit în toată Europa; desființarea servitului în Transilvania, ca urmare a revoluției. Toate aceste trăsături definitorii îndreptătesc caracterizarea evenimentelor de la 1784... (ca) cea dintîi revoluție românească pentru dreptate socială și națională a epocii moderne...” (p. 27—28).

NICOLAE CORIVAN, *Relațiile diplomatice ale României de la 1859 la 1877*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1984, 348 p.

Efortul diplomatic energic, consecvent depus de statul român în epoca deschisă de Unirea din 1859, până la proclamarea independenței naționale depline în 1877, constituie subiectul acestei lucrări. În derularea cronologică a evenimentelor, autorul descrie, mai întîi, acțiunile pentru recunoașterea dublei alegeri a lui Alexandru Ioan Cuza și lupta diplomatică pentru desăvîrșirea Unirii Principatelor, măsurile de consolidare și modernizare a statului. Un capitol distinct îl formează politica externă a României de la 1866 la 1871, care ia în discuție atitudinea marilor puteri față de evenimen-

tele din țara noastră, precum și orientarea politicii externe românești în conjuncturile internaționale ale timpului. O trăsătură caracteristică a acestei politici au constituit-o legăturile tot mai strînse stabilite cu statele și popoarele creștine din Peninsula Balcanică. De asemenea, statul român sprijină mișcarea națională a românilor din Transilvania, mișcare ce se intensifică după înfăptuirea dualismului austro-ungar, ceea ce a provocat nemulțumirea cabinetului de la Viena, îngrijorat de o acțiune comună a românilor de pe ambele versante ale Carpaților. În partea sa finală, lucrarea dezvăluie politica externă a statului român în perioada 1871—1875; atitudinea României față de chestiunea orientală rezbucnită în vara anului 1875; pregătirea diplomatică și proclamarea — la 9 mai 1877 — a independenței României.

HADRIAN DAICOVICIU, *Portrete dacice (Dromichaites, Burebista, Deceneu, Decebal)*, Editura militară, București, 1984, 184 p. + 16 p. planșe.

„O anumită epocă istorică poate fi privită — scrie în această ultimă lucrare a sa regretatul istoric Hadrian Daicoviciu — prin prisma personalităților pe care le-a generat și care și-a pus apoi amprenta ei. O încercare de acest gen nu înseamnă a reduce istoria la biografia personalităților; ea reprezintă o modalitate de reconstituire a trecutului, care se poate dovedi izbutită dacă istoricul nu uită nici o clipă că personalitățile trebuie situate cu consecvență în contextul epocii lor, că ele însele sînt un produs al istoriei făurite de mase” (p. 6).

În acest spirit, cartea, apărută în colecția „Domnitori și voievozi” (nr. 24) a Editurii militare, evocă momente de glorie din trecutul strămoșilor noștri, prin prisma personalităților proeminente care le-au ilustrat. Este vorba de Dromichaites — primul mare apărător al libertății dace; Burebista — făuritorul statului dac centralizat și independent; Deceneu — mare preot și om politic înțelept, principalul sfătuitor și colaborator al lui Burebista în opera de unificare a lumii geto-dace; Decebal — regele erou, care și-a iubit fierbinte țara și poporul, luptînd pînă la capăt, pînă la sacrificiul de sine, pentru libertatea și independența lor.

CONSTANTIN I. TURCU, IOAN VOICU, *Nicolae Titulescu în universul diploma-*

ției păcii. Cuvînt înainte de profesor Jacques Freymond, director de onoare al Institutului Universitar de Înalte Studii Internaționale din Geneva, Editura politică, București, 1984, 450 p.

Studiul monografic întreprins de C. I. Turcu și I. Voicu pune în relief „elementele specifice ale gândirii diplomatice ale lui N. Titulescu, ideile care i-au animat și fertilizat acțiunea consacrată obiectivului fundamental de edificare a unui univers al păcii, în consonanță cu aspirațiile ardente ale poporului pe care îl slujea” (p. 9). Pentru a-și atinge obiectivul, autorii au valorificat ansamblul moștenirii diplomatice scrise, editate și inedite, păstrate de la Nicolae Titulescu, au folosit documente existente în Arhiva Ministerului Afacerilor Externe (în mod deosebit lucrarea politico-juridică și memorialistică *Politica externă a României*, scrisă de acesta în 1937 și rămasă în manuscris), în arhivele Ligii Națiunilor de la Geneva, în cele de la Foreign Office din Londra și Quai d'Orsay din Paris, precum și literatura istorică privind tema apărută în țară și străinătate. Lucrarea mai conține o anexă cuprinzătoare de repere biografice și ale activității diplomatice desfășurate de N. Titulescu, o bibliografie amplă și indici.

*** *Din cronică relațiilor poporului român cu popoarele vecine*. Coordonatori Ion Popescu-Puțuri, Ion Calafeteanu. Editura militară, București, 1984, 372 p.

Volumul este consacrat evidențierii legăturilor multiseculare de prietenie și colaborare dintre poporul român și popoarele din centrul și sud-estul Europei. Studiile semnate de Ion Popescu-Puțuri, Mehmet Ali Ekrem, Mihai Maxim, Mircea Mușat, Vasile Arimia, Nicolae Ciachir, Nicolae Copoiu, Viorica Moisuc, Gheorghe Unc, Gheorghe Zaharia — și care au apărut, într-o primă formă, în revista „Anale de istorie” — abordează o arie tematică diversă. În ele se relevă: moștenirea tracă, comună multor popoare din sud-estul Europei, și rolul statului dac centralizat și independent condus de Burebista în această zonă a continentului; primele contacte stabilite de români cu turcii preotomani și evoluția raporturilor româno-otomane sub regimul „Capitulațiilor”; punerea bazelor luptei comune pentru independență a popoarelor balcanice în epoca lui Mihai Viteazul; întrajutorarea poporului român și a popoarelor vecine în lupta de eliberare națională pînă la triumful principului autodeterminării națiunilor și for-

marea statelor naționale unitare și independente; noua etapă inaugurată după 1918 în planul colaborării între statele din centrul și sud-estul Europei; contribuția armatei române la eliberarea unor țări și popoare de sub asuprirea Germaniei naziste.

CAMIL MUREȘAN, ALEXANDRU VIANU, ROBERT PAIUȘAN, *Downing Street 10*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1984, 404 p. + 12 p. planșe.

Pe Downing Street, nr. 10 se află reședința oficială a primilor miniștri ai Marii Britanii. Sugestiv, titlul cărții ne atenționează asupra tematicii sale: evoluția acestei instituții — care, în Anglia, n-a apărut în temeiul unei legi de organizare, ci s-a impus în practica exercitării guvernării — prin intermediul biografiilor politice ale personalităților ce au ilustrat-o. Scrisă cu vervă, lucrarea se citește cu mult interes, ea prilejuind, implicit, cunoașterea unor aspecte esențiale ale istoriei politice engleze. Din filele ei se desprind figuri de prim rang ale vieții publice. Este suficient să amintim pe Robert Walpole — cel dintîi căruia, la începutul secolului al XVII-lea, contemporanii i-au spus prim-ministru; William Pitt Jr. — adversarul ireductibil și artizanul autentic al victoriei asupra lui Napoleon; Benjamin Disraeli — precursor nemijlocit al ideologiei imperialiste engleze din a doua jumătate a secolului al XIX-lea; William Ewart Gladstone — liberal, opo-nent al conservatorului Disraeli, „cel mai mare scoțian care a guvernat vreodată Anglia”; David Lloyd George — în timpul căruia Marea Britanie a luat parte la primul război mondial; James Ramsay MacDonald — primul om pe care Partidul Laburist l-a trimis în Downing Street și singurul de pînă acum provenit din rîndurile clasei muncitoare; Arthur Neville Chamberlain — cel care a fost „omul nepotrivit, la loc nepotrivit, într-un moment nepotrivit”; Winston Churchill — personalitate controversată, dar dintre cele mai puternice ale istoriei britanice și universale din secolul al XX-lea; Margaret Thatcher — cea care a reușit să transforme o utopie în realitate, o femeie în fruntea cabinetului britanic.

Lucrarea mai conține o anexă privind titlurile nobiliare din Marea Britanie, un tabel cronologic cu prim-ministrii britanici și suveranii Angliei de la 1714 pînă astăzi, o bibliografie și indici de persoane și nume geografice.

SUMARUL NUMERELOR 1-6/1984

SĂRBĂTORIREA TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU CU PRILEJUL ANIVERSĂRII ZILEI DE NAȘTERE ȘI ÎMPLINIRII A PESTE 50 DE ANI DE ACTIVITATE REVOLUȚIONARĂ

Serisoarea Comitetului Politic Executiv al C.C. al
P.C.R., Consiliului de Stat și Guvernului Republicii
Socialiste România.II/3*

Cuvîntarea tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU.II/7

Serisoarea Comitetului Politic Executiv al C.C. al
P.C.R., Consiliului de Stat și Guvernului Republicii
Socialiste România adresată tovarășei ELENA
CEAUȘESCU cu ocazia zilei de naștere și a înde-
lungatei sale activități revoluționare.II/10

*

NICOLAE CEAUȘESCU: Expunere la Adunarea
festivă consacrată sărbătoririi a 65 de ani de la
făurirea statului național unitar român. 1 decem-
brie 1983.I/3

NICOLAE CEAUȘESCU: Cuvîntare la Sesiunea
solemnă comună a Comitetului Central al Partidului
Comunist Român, Marii Adunări Naționale și Consili-
ului Național al Frontului Democrației și Unității
Socialiste consacrată împlinirii a 40 de ani de la
înfăptuirea actului revoluționar de la 23 Aug-
ust 1944.V/3

EPOCA CEAUȘESCU — expresie vie a marilor
cuceriri ale poporului român sub steagul socialis-
mului.I/16

Întîiul președinte al României — ctitor de țară
nouă, liberă și independentă.II/12

MARELE FORUM AL COMUNIȘTILOR ROMÂNI

Cuvîntarea tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU
la încheierea lucrărilor Congresului al XIII-lea
al Partidului Comunist Român.VI/3

Congresul al XIII-lea al partidului nostru —
moment fundamental în dezvoltarea pe noi trepte
a operei de edificare socialistă și comunistă în
România.VI/10

ARTICOLE — COMUNICĂRI

ION POPESCU-PUȚURI: Îndemn la crea-
ție (VII).I/26

NICOLAE COPOIU: Unirea din 1859 — rezulta-
t al voinței unanime a poporului român.I/64

VASILE NICULAE: Unirea Principatelor în
tradițiile mișcării muncitorești și socialiste, ale
Partidului Comunist Român.I/82

ION POPESCU-PUȚURI: Comitetul Național
Antifascist — expresie a atitudinii antinaziste a
poporului român, a rolului P.C.R. în organizarea
și desfășurarea luptei antihitleriste.II/21

GHEORGHE PRISĂCARU: Dezarmarea —
obiectiv major al politicii externe promovate cu
consecvență de tovarășul Nicolae Ceaușescu,
președintele României socialiste.II/33

VASILE PETRIȘOR, NICOLAE RAUȘ: Unirea
politică de la 1600 — înfrunghiere a păstrării și
dezvoltării unității de neam a poporului ro-
mân.II/48

ION POPESCU-PUȚURI: Îndemn la crea-
ție (VIII).III/3

GHEORGHE SURPAT: 1 Mai 1939 — 1 Mai 1944
— simboluri ale unității poporului român în apă-
rarea integrității și suveranității naționale.III/42

NICOLAE RAUȘ: Valori socialiste în gîndirea
națională și socială românească de la mijlocul
veacului trecut.III/56

NICOLAE COPOIU, VASILE PETRIȘOR: Statul
româno-bulgar al Asăneștilor — formă de exis-
tență și apărare a celor două popoare federate
împotriva stăpînirii Imperiului bizantin.III/74

ANA-MARIA COMAN: Lupta poporului dac
pentru apărarea unității și libertății sale (I).III/91

CRISTIAN POPIȘTEANU: Hitlerismul — perico-
l de moarte pentru integritatea și indepen-
dența României.IV/66

CONSTANTIN PETCULESCU: Comitetele na-
ționale antifasciste ale tineretului și femeilor, orga-
nizații de acțiune și de luptă contra pericolului
fascist.IV/83

ELENA MUREȘAN: Concepția tovarășului
Nicolae Ceaușescu privind necesitatea combaterii
neofascismului, a politicii de dominație și dictat,
pentru egalitate și colaborare pașnică între po-
pore.IV/103

ION POPESCU-PUTURI: Îndemn la creație (IX). V/16

ANA-MARIA COMAN: Lupta poporului dac pentru apărarea unității și libertății sale (II). V/43

OVIDIU TRĂSNĂ: Valoare și istorie: Un punct de vedere marxist în confruntările contemporane de idei. V/57

ION POPESCU-PUTURI: Marile manifestații și demonstrații politice organizate de Partidul Comunist Român împotriva fascismului și a războiului, pentru apărarea independenței și integrității țării. VI/20

ION MAMINA, VASILE NICULAE: Politica externă a României în concepția și acțiunea partidului clasei muncitoare (1893—1918). VI/31

ION ILINCIOIU: Lupta românilor pentru apărarea ființei statale, pentru unitate și libertate națională în secolul al XVIII-lea și în prima jumătate a secolului al XIX-lea. VI/48

ÎN ÎNTÎMPINAREA ANIVERSĂRII A 40 DE ANI DE LA REVOLUȚIA DE ELIBERARE SOCIALĂ ȘI NAȚIONALĂ, ANTIFASCISTĂ ȘI ANTIMPERIALISTĂ DIN AUGUST 1944

MIRCEA MUȘAT, ION ARDELEANU: Apărarea independenței și suveranității naționale — obiectiv fundamental al Partidului Comunist Român, al întregului nostru popor. I/90

AURICĂ SIMION: Partidul Comunist Român — organizatorul și conducătorul luptei împotriva dictaturii antonesciene, pentru libertatea și independența patriei. II/69

GHEORGHE ZAHARIA: Consensul național — factorul decisiv al victoriei poporului român din August 1944. III/108

40 DE ANI DE LA REVOLUȚIA DE ELIBERARE SOCIALĂ ȘI NAȚIONALĂ, ANTIFASCISTĂ ȘI ANTIMPERIALISTĂ DIN AUGUST 1944

ION POPESCU-PUTURI: Revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antimperialistă, eveniment de importanță epocală pentru destinele poporului român. IV/3

VASILE MOCANU: Contribuția poporului român la victoria împotriva fascismului. IV/21

GHEORGHE UNC: Ecoul internațional al revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antimperialistă din August 1944 din România. III/40

GHEORGHE SURPAT: Partidul Comunist Român — forța politică organizatoare și dinamizatoare a energiilor creatoare ale întregului popor pe calea socialismului și comunismului. IV/51

200 DE ANI DE LA REVOLUȚIA DIN 1784

CONSTANTIN CORBU: 1784 — eveniment de seamă în istoria luptei revoluționare din țara noastră. V/74

VASILE PETRIȘOR: Muncitorimea — forță socială activă în desfășurarea revoluției de la 1784. V/86

NICOLAE RAUȘ: Revoluția de la 1784 în conștiința poporului român. V/101

EVOCĂRI

Teodor Iordăchescu (1884—1958). V/115

Dr. Petru Groza (1884—1958). VI/79

PAGINI DE ISTORIE UNIVERSALĂ

Mișcarea muncitorească internațională între anii 1864 și 1871. II/88

MILICĂ MOLDOVEANU: Împrejurările instaurării regimului de ocupație hitleristă în Polonia și consecințele lui (1939—1945). VI/63

VIATA ȘTIINȚIFICĂ

Sesiune științifică omagială dedicată împlinirii a 65 de ani de la făurirea statului național unitar român (București, 26 noiembrie 1983). I/116

Roma, 26 ianuarie 1984: „România în anii socialismului. 1948—1978”. „Nicolae Ceaușescu — o personalitate care se bucură de înaltă prețuire și admirație pe plan internațional”. II/105

Sesiunea științifică pe tema: Unirea Moldovei cu Muntenia la 24 ianuarie 1859 — moment crucial în formarea statului național unitar român (București, 21 ianuarie 1984). II/108

Activitatea internă și internațională a Institutului de studii istorice și social-politice în anul 1983: Gheorghe Unc, Constantin Petculescu. II/119

Sesiunea științifică națională cu tema: Concepția P.C.R. cu privire la însemnătatea istorică a unității de acțiune a clasei muncitoare, a tuturor forțelor progresiste în lupta pentru bararea fascismului și războiului, pentru victoria revoluției și construcției socialismului. Concepția tovarășului Nicolae Ceaușescu cu privire la rolul determinant al unității forțelor democratice, antimperialiste în lupta pentru progres și civilizație, pentru apărarea independenței, libertății și vieții popoarelor (București, 28 aprilie 1984). III/120

A VII-a Sesiune a Comisiei mixte româno-polone de istorie (Varșovia, 20—23 martie 1984): Milică Moldoveanu. IV/117

Masă rotundă cu tema: Mișcarea muncitorească și problema colonială (Berlin, 3—4 mai 1984): Ion Calafeteanu. IV/118

Sesiunea științifică națională: Răscoala din 1784 — expresia dezvoltării conștiinței naționale a poporului român, a luptei sale pentru dreptate socială și eliberare națională (București, 26 octombrie 1984). VI/84

A 20-a sesiune a Conferinței internaționale a istoricilor mișcării muncitorești (Linz, 11—15 septembrie 1984). VI/86

Simpozion științific român-israelian (București, 11—13 iunie 1984): Aurică Simion. VI/87

Simpozion cu tema: Consecințele tratatelor de pace din 1919—1920 în Europa centrală și de sud-est (Strasbourg, 24—26 mai 1984). VI/94

CRITICĂ ȘI BIBLIOGRAFIE

Concepția politico-militară a tovarășului Nicolae Ceaușescu privind apărarea independenței patriei noastre socialiste, Editura militară, București, 1983, 364 p.: Ștefan Păslaru. I/128

M.G.H. BUJOR. Serieri. Versuri și proză, Editura Minerva, București, 1983, 378 p.: Victor Vișnuc. I/132

H.J. KLAPROTH, Tableaux historiques de l'Asie, depuis la monarchie de Cyrus jusqu'à nos jours, Paris, Schubart; Londra, Treuttel și Wurtz; Stuttgart, Cotta, 1826(I): Ana-Maria Coman. I/135

Colecția Domnitori și volevozi, nr. 19—21: MARIN MATEI POPESCU, ADRIAN N. BELDEANU, Mihnea al III-lea (1658—1659), 248 p.; STEFAN S. GOROVEI, Petru Rareș (1527—1538): 1541—1546), 232 p.; NICOLAE STOICESCU, Matei Basarab (1632—1654), 248 p., Editura militară, București, 1982: Gheorghe David. II/133

H.J. KLAPROTH, Tableaux historiques de l'Asie, depuis la monarchie de Cyrus jusqu'à nos jours, Paris, Schubart; Londra, Treuttel și Wurtz; Stuttgart, Cotta, 1826 (II): Ana-Maria Coman. II/138

MALGORZATA WILAUME, Polacy w Rumunii (Polonezi în România), Centrul polonez de cultură și învățămînt al Universității „Marie Curie-Skłodowska” din Lublin, 104 p.: Aurel Karefchi. II/145

Românii la 1859. Unirea Principatelor Române în conștiința europeană. Documente externe. Vol. I: 662 p.; vol. II: 450 p., Editura științifică și enciclopedică, București, 1984: Constantin Corbu. III/134

1918 la români. Desăvârșirea unității național-statale a poporului român. Documente externe. Vol. I (1879—1916); vol. II (1916—1918). Editura științifică și enciclopedică, București, 1983, 1 342 p.: *Nicolae Petreanu*. III/139

General-locotenent dr. ILIE CEAUȘESCU, Transilvania străvechi pământ românesc, Editura militară, București, 1984, 142 p. + 24 h.: *Augustin Deac*. III/144

I. PUJA, Relațiile economice externe ale României în perioada interbelică, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1982, 196 p.: *Ion Alexandrescu*. III/147

ȘERBAN RĂDULESCU-ZONER, Dunărea, Marea Neagră și Puterile Centrale, 1878—1898, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1982, 174 p.: *Ion Ilincioiu*. III/150

Deputații socialiști în Parlamentul român. Discursuri (1888—1899; 1919—1921), Editura politică, București, 1983, 364 p.: *Vasile Petrișor*. IV/120

LUCRETIU PĂTRĂSCANU, Serieri, Articole, Cuvântări (1944—1947), Editura politică, București, 1983, 390 p.: *Aneta Spiridon*. IV/124

Gîndirea revoluționară din România despre religie (Din tradițiile concepției materialiste asupra lumii), Editura politică, București, 1983, 334 p.: *Nicolae Copoiu*. IV/128

EUFROSINA POPESCU, Din istoria politică a României. Constituția din 1923, Editura politică, București, 1983, 238 p.: *Ioan Șt. Oprea*. IV/130

POMPILIU TEODOR, Interferențe iluministe europene, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1983, 256 p.: *Dinu C. Giurescu*. IV/132

J. SAINT-MARTIN, Fragments d'une histoire des Arsacides. Œuvres posthume. Tom. I-II, Imprimerie Nationale, Paris, 1850, 950 p.: *Ana-Maria Coman*. IV/135

Națiunea și statul în relațiile internaționale, Editura politică, București, 1982, 426 p.: *Constantin Botoran*. IV/140

Revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antimperialistă din August 1944, Editura politică, București, 1984, 160 p.: *Nicolae Copoiu*. V/119

Revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antimperialistă din August 1944 — moment epocal în istoria poporului român, Editura militară, București, 1984, 144 p.: *cpt. Alexandru Dufu*. V/124

23 August 1944. Documente. Vol. I. 1939—1943, CXLIII + 566 p.; vol. II. 1944, 872 p., Editura științifică și enciclopedică, București, 1984: *Vasile Niculae*. V/129

ILIE CEAUȘESCU, FLORIN CONSTANTINIU, MIHAIL IONESCU, 200 de zile mai devreme. Rolul României în scutirea celui de-al doilea război mondial, Editura științifică și enciclopedică, București, 1984, 220 p.: *Constantin Botoran*. V/134

Condițiile istorice ale apariției și dezvoltării clasei muncitoare din România. Făurirea și afirmarea partidului său politic (1821—1893), Editura politică, București, 1984, 652 p.: *Gheorghe Unc*. V/139

Agricultura socialistă a României, Editura politică, București, 1983, 564 p. + 49 pl.: *Gheorghe Ciulbea*. V/144

MUSTAFA A. MEHMET, Documente turești privind istoria României. Vol. II. 1774—1791, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1983, XVIII + 348 p. + 12 facs.: *Serban Lupu*. V/147

DENG XIAOPING, Opere alese, Editura Poporul, Beijing, 1983, 394 p. V/149

CONSTANTIN OLTEANU, ILIE CEAUȘESCU, FLORIAN TUCA, VASILE MOCANU, Armata română în revoluția din August 1944, Editura politică, București, 1984, 286 p.: *col. Gheorghe Tudor*. VI/6

Actul de la 23 August în contextul internațional. Studii și documente. Editura științifică și enci-

clopedică, București, 1984, 646 p.: *Ion Calafeteanu*. VI/100

Pe drumurile biruinței. 23 August 1944 — 12 mai 1945. Extrase din jurnalele de operații ale unor mari unități, unități și subunități române participante la războiul antihitlerist, Editura militară, București, 1984, 508 p.: *Mihai Retegan*. VI/104

Ecoul internațional al revoluției din August 1944 și al contribuției României la războiul antihitlerist, Editura politică, București, 1984, 216 p.: *Gheorghe Unc*. VI/107

Mihai Viteazul în conștiința europeană. Vol. II. Cronicari și istorici străini. Secolele XVI—XVIII. Texte alese, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1983, 522 p.: *Dinu C. Giurescu*. VI/111

GEORGETA TUDORAN, Socialiștii români în confruntări politice (1918—1921), Editura Junimea, Iași, 1982, 308 p.: *Theodor Marinescu*. VI/116

Mari enciclopedii străine despre poporul yue-chî („The Encyclopedia Britannica” și „La Grande Encyclopédie”): *Ana-Maria Coman*. VI/119

ÎNSEMĂRI

— Cărți de istorie apărute în anul 1983* —

Documente privind revoluția de la 1848 în țările române. B. Tara Românească. 12 martie 1848 — 21 aprilie 1850, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1983, LXXVII + 362 p. I/154

Documente privind marea răsccoală a țăranilor din 1907. Vol. II: Desfășurarea răscolului. A. Moldova, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1983, 776 p. I/154

George Bariț și contemporanii săi. Vol. VI. Ediție de Ștefan Pascu, Ioan Chindriș și Ioan Gabor. Coordonator: Ștefan Pascu, Editura Minerva, București, 1983, 446 p. + 12 pl. I/155

Octavian Goga în corespondență. Vol. II. Ediție îngrijită de Mihai Bordeianu și Ștefan Lemeny, Editura Minerva, București, 1983, VII + 552 p. I/155

GHEORGHE GHEORGHE, Tratatelor internaționale ale României. 1939—1965. Texte rezumate, adnotări, bibliografie. Vol. III, Editura științifică și enciclopedică, București, 1983, 424 p. I/155

Românii și asediul Vienei — 1683: Culegere de studii, Editura Meridiane, București, 1983, 76 p. I/155

Ilie Pintilie. Studii biografice și antologie de Nicolae Popescu, Editura politică, București, 1983, 194 p. I/156

Diplomați iluștri. Vol. IV, Editura politică, București, 1983, 422 p. I/156

MARCEL D. POPA, HORIA C. MATEI, Mică enciclopedie de istorie universală, Editura științifică și enciclopedică, București, 1983, 744 p. I/156

CONSTANTIN DANIEL, Civilizația sumeriană, Editura Sport-Turism, București, 1983, 274 p. I/156

CHRISTIAN BERNADAC, 186 de trepte. Maut-hausen, Editura politică, București, 1983, 304 p. I/157

HERVÉ VILLERÉ, Dosarul secției speciale, Editura politică, București, 1983, 288 p. I/157

GORDON THOMAS, MAX MORGAN WITTS, Enola Gay. Cuvînt înainte, traducere din limba engleză și note de Dumitru Constantin, Editura politică, București, 1983, 304 p. + 16 p. foto I/157

1918 la români. Desăvârșirea unității național-statale a poporului român. Vol. I. Documente externe. 1879—1916. Vol. II. Documente externe. 1916—1918, Editura științifică și enciclopedică, București, 1983, 1 342 p. II/152

* Prezentările de cărți de la rubrica Însemnări au fost alcătuite de Ion Mamina.

ȘTEFAN PASCU, Făurirea statului național unitar român. Vol. I: 432 p.; vol. II: 404 p., Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1983.II/153

General-locotenent dr. **ILIE CEAUȘESCU, Transilvania străvechi pământ românesc,** Editura militară, București, 1984, 142 p. + 24 h. II/154

Călători străini despre țările române. Vol. VIII (volum îngrijit de Maria Holban — redactor responsabil —, M.M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, Paul Cernovodeanu), Editura științifică și enciclopedică, București, 1983, 690 p. + 16 pl.II/154

Izvoarele răscoalei lui Horea. Sub redacția acad. prof. Ștefan Pascu. Seria B. Izvoare narative. Vol. I. 1773—1785. Publicat de Nicolae Edroiu, Ileana Bozac, Ladislau Gyemánt, Volker Wolmann, Alexandru Neamtu, Costin Feneșan, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1983, XXVIII + 490 p.II/154

Correspondența lui Vincențiu Babeș. Vol. II (Serioși trimise). Introducere, ediție îngrijită, note și comentarii de George Cipăianu și Ana Maria Cipăianu, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1983, 308 p. + 12 pl.II/155

NICOLAE STOICESCU, Unitatea românilor în Evul Mediu, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1983, 182 p.II/155

ȘTEFAN OLTEANU, Societatea românească la cumpănă de milenii (secolele VIII—XI), Editura științifică și enciclopedică, București, 1983, 230 p.II/156

VICTOR PAPACOSTEA, Civilizație românească și civilizație balcanică. Studii istorice. Ediție îngrijită și note de Cornelia Papacostea-Danielopolu. Studiu introductiv de Nicolae Serban-Tanasoca, Editura Eminescu, București, 1983, 528 p.II/156

IOAN CHINDRIȘ, Ideologia revoluționară a lui Alexandru Papiu Ilarian, Editura politică, București, 1983, 206 p.II/156

HORIA C. MATEI, Civilizația lumii antice. Mic dicționar biografic. Cuvânt înainte de acad. Emil Condurachi, Editura Eminescu, București, 1983, 558 p.II/156

ILIE CORFUS, Documente privitoare la istoria României culese din arhivele Poloniei. Secolul al XVII-lea, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1983, XXII + 364 p.III/153

Izvoarele răscoalei lui Horea. Sub redacția acad. prof. Ștefan Pascu. Seria A. Diplomataria. Vol. II, octombrie-decembrie 1784, de Alexandru Neamtu, Costin Feneșan, Cristina Feneșan, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1983, LXXIX + 338 p.III/153

IOSIF VULCAN, Publicistica. Culegere selectivă, prefată, tabel cronologic, note și bibliografie de Stelian Vasilescu, Editura Facla, Timișoara, 1983, 320 p.III/154

B.P. Hasdeu și contemporanii săi români și străini (Correspondență primită). Vol. II. Text stabilit,

traduceri și note de Crina Bocsan-Decuseară, Nicolae Mecu, Victoria Nișcov, Al. Săndulescu, Mihai Vornicu. Coordonare și studiu introductiv: Al. Săndulescu, Editura Minerva, București, 1983, 334 p.III/154

NICOLAE STOICESCU, Radu de la Afumați (1522—1529), Editura militară, București, 160 p. + 8 p. pl.III/154

CAROL GÖLLNER, PAUL ABRUDAN, Francisc Rákóczi al II-lea, Editura militară, București, 1983, 216 p. + 8 p. pl.III/154

ION PĂTROIU, La cumpănă a două epoci (1849—1877), Editura Scrisul românesc, Craiova, 1983, 324 p.III/155

TRAIAN VEDINAȘ, Onisifor Ghibu educator și memorialist, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1983, 206 p.III/155

OCTAVIAN GOGA, Ne învăța Mărăștii. Ediție, studiu introductiv și note de Stelian Neagoe, Editura Junimea, Iași, 1983, 224 p.III/155

COSMA NEAGU, DUMITRU MARINESCU, Fapte din umbră, Vol. IV, Editura politică, București, 1983, 240 p.III/156

C. CĂZĂNIȘTEANU, V. ZODIAN, A. PANDEA, Comandanți militari. Dicționar, Editura științifică și enciclopedică, București, 1983, 412 p.III/156

IOHANNA ȘARAMBEL, NICOLAE ȘARAMBEL, 99 personalități ale lumii antice, Editura Albatros, București, 1983, 392 p.III/156

REVISTA REVISTELOR

„Revista de istorie”, nr. 1—12/1982: *Ion Bu- lei.*I/142

„Beiträge zur Geschichte der Arbeiterbewegung”, nr. 1—6/1982: *Ion Calafeteanu.*I/148

„Párttörténeti Közlemények”, nr. 1—4/1982: *Ana Budura.*I/151

„Jindaishi Yanjiu”, Beijing, nr. 1—4/1982: *Ana Budura.*II/148

„Revista arhivelor”, nr. 1—4/1983: *Gheorghe Neacșu.*IV/143

„Voprosi istorii KPSS”, nr. 1—12/1983: *Va- sile Buga.*IV/146

„Social Sciences in China”, Beijing, nr. 1—4/1983: *Ana Budura.*IV/149

„Izvestia na Institutu po Istoriia po B.K.P.”, nr. 48—50/1983: *Crișan Iliescu.*IV/152

„Vedecky bulletin”, nr. 1—4/1983: *Milica Mol- doveanu.*IV/154

„Revista de istorie”, nr. 1—12/1983: *Ion Bu- lei.*VI/123

„Anuarul Institutului de istorie și arheologie «A.D. Xenopol»”, tom. XX, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Iași, XVI + 696 p.: *Gheorghe David.*VI/127

Bibliografia revistei „Anale de istorie” (1980—1984): *Ion Mamina.*VI/130

СОДЕРЖАНИЕ

- ИОН ПОПЕСКУ-ПУЦУРЬ:** Перевыборы товарища Николае Чаушеску на высочайшую функцию генерального секретаря Р.К.П. — залог непреклонного движения вперед по пути строения социализма и коммунизма в Румынии 3
- КОНСТАНТИН РЭДУКУ:** Мышление товарища Николае Чаушеску о новом качестве трудящихся: владельцы, производители и извлекающие пользу плодов своего труда 17
- ГЕОРГЕ ПРИСЭКАРУ:** Румынские инициативы в ООН по поводу малолетних. Международный Год Молодежи 31

ИЗ СОВРЕМЕННОЙ ИСТОРИИ РУМАНИИ

- Борьба народных масс для завоевания политической власти. Учреждение демократическо-революционного режима в марте 1945 г.: *Георге Захария, Ион Александреску* 44

*

- Румынская историография о великом национальном и социальном востании 1784 года: *Константин Корбу, Николае Рауш* 60

ДОКУМЕНТАЛЬНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ

- Работы научного румыно-израильского симпозиума (Бухарест, 11—13 июня 1984 г.) 71

СТРАНИЦЫ ВСЕМИРНОЙ ИСТОРИИ

- Создание социалистических партий во второй половине XIX-го века 112

КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЯ

- ШТЕФАН ПАСКУ,** «Создание единого национального румынского государства. 1918 год.» Том I — 432 стр.; том II — 404 стр., Изд-во Академии С.Р.Р., Бухарест, 1983 г.: *Августин Деак* 131
- НИКОЛАЙ ТОДОРОВ,** «Балканские измерения греческого востания 1821 года. Вклад болгаров.» Изд-во Отечественного фронта, София, 1984. 288 стр.: *Николае Чакир* 135

ЖУРНАЛ ЖУРНАЛОВ

- „Lupta întregului popor“ («Борьба всего народа»), н-па 1—2/1984 г.: *Василе Никулае* 140
- „Viitorul social“ («Социальное будущее»), н-па 1—6/1983: *Флориан Тэвэсеску* 143
- „Lishi Yanjiu“, н-па 1—6/1983: *Ана Будура* 146

ЗАМЕТКИ

- Книги по истории изданные в 1984 году (I): *Ион Мамина* 150
- Содержание журнала в 1984 году 154

SUMMARY

ARTICLES — PAPERS

- ION POPESCU-PUTURI:** The Reelection of Comrade Nicolae Ceausescu in the Highest Office of the Secretary General of the R.C.P. — Guarantee of the Undeviating Progress on the Road of Socialist and Communist Construction of Romania 3
- CONSTANTIN RĂDUCU:** Comrade Nicolae Ceausescu's Thinking Concerning the New Quality of the Working People of Proprietors, Producers and Beneficiaries of their Own Labour 17
- GHEORGHE PRISĂCARU:** Romanian Initiatives at the U.N.O. Concerning the International Year of Youth 31

CONTEMPORARY HISTORY OF ROMANIA

- The Struggle of the People for Political Power. The Instauration of the Revolutionary-Democratic Regim on the 6th of March 1945: *Gheorghe Zaharia, Ion Alexandrescu* 44

*

- Romanian Historiography About the Great National and Social Uprising of 1784: *Constantin Corbu, Nicolae Raș* 60

DOCUMENTARY STUDIES

Romanian-Jewish Scientific Symposium (Bucharest, 11-13 June 1984) 71

PAGES OF WORLD HISTORY

The Creation of the Socialist Parties in the Second Half of the XIXth Century 12

CRITICS AND BIBLIOGRAPHY

STEFAN PASCU, «The Creation of the United Romanian National State» vol. I — 432 p.; vol. II — 404 p. Publishing House of the Academy of the Socialist Republic of Romania, Bucharest, 1983: *Augustin Deac* 131

NIKOLAI TODOROV, „Balkanski izmerenija na grătkovo vāstanie ot 1821 godina. Prinosāt na Bālgarite“ (The Balkan Dimensions of the 1821 Greek Uprising. The Contribution of the Bulgarians) Izdatelstvo na Otecestvenija front, Sofia, 1984, 288 p.: *Nicolae Ciachir* 135

REVIEWS REVIEW

„Lupta Intregului popor“ («The Struggle of the Entire People»), nr. 1-2/1984: *Vasile Niculae* 140

„Viitorul social“ («The Social Future»), nr. 1-6/1983: *Florian Tănăsescu* 143

«Lishi Yanjiu», nr. 1-6/1983: *Ana Budura* .. 144

NOTES

History Books Published in 1984 (I): *Ion Mămina* 150
Summary of Our Review, nr. 1-6/1984 154

SOMMAIRE

ARTICLES — COMMUNICATIONS

ION POPESCU-PUTURI: La réélection du camarade Nicolae Ceaușescu en supreme fonction de secrétaire général du P.C.R. — garantie du ferm avancement sur la voie de la construction socialiste et communiste en Roumanie 3

CONSTANTIN RĂDUCU: La pensée du camarade Nicolae Ceaușescu sur la nouvelle qualité des travailleurs: propriétaires, producteurs et bénéficiaires de leurs travail 17

GHEORGHE PRISĂCARU: Initiatives roumaines à l'O.N.U. concernant la jeune génération. L'Année Internationale de la Jeunesse 31

SUR L'HISTOIRE CONTEMPORAINE DE LA ROUMANIE

La lutte des masses populaires pour la conquête de la pouvoir politique. L'instauration du régime révolutionnaire-démocratique, le 6 Mars 1945: *Georghe Zaharia, Ion Alexandrescu* 44

L'historiographie roumaine concernant la grande insurrection nationale et sociale de 1784: *Constantin Corbu, Nicolae Raus* 60

ÉTUDES DOCUMENTAIRES

Travaux du symposium scientifique roumaino-israélien (Bucarest, 11-13 juin 1984) 71

PAGES D'HISTOIRE UNIVERSELLE

La création des partis socialistes dans la deuxième moitié du XIX-e siècle 112

CRITIQUE ET BIBLIOGRAPHIE

STEFAN PASCU, «La formation de l'État national unitair roumain. 1918». Vol. I — 432 p.; Vol. II — 404 p. Editura Academiei R.S. România, Bucarest, 1983: *Augustin Deac* 131

NIKOLAI TODOROV, «Dimensions balcaniques de l'insurrection grèqe de 1821. Contributions bulgares». Izd-vo na Otecestvenija front, Sofia, 1984, 288 p.: *Nicolae Ceacnir* 135

REVUE DES REVUES

„Lupta Intregului popor“ («La lutte du peuple entier»), nos. 1-2/1984: *Vasile Niculae* 140

„Viitorul Social“ («Prochain social»), nos. 1-6/1983: *Florian Tănăsescu* 143

«Lishi Yanjiu», nos. 1-6/1983: *Ana Budura* 146

NOTES

Livres d'histoire parus en 1984 (I): *Ion Mămina* 150

Sommaire des sommaires nos. 1-6/1984 154

INHALT

ARTIKEL — MITTEILUNGEN

ION POPESCU-PUTURI: Die Wiederwahl des Genossen Nicolae Ceausescu im der oberste Funktion von Generalsekretär der R.K.P. — Garantie des unablenndes Voranschreitens Rumāniens auf der Wege des sozialistischer und kommunistischer Aufbau 3

CONSTANTIN RĂDUCU: Der Gedanke des Genossen Nicolae Ceausescu über die neue Qualität der Werktätigen als Besitzer, Hersteller und Nutzniesser der Früchte seiner Arbeit 17

GHEORGHE PRISĂCARU: Rumānische Initiativen beim der Organisation der Vereinten Nationen bezüglich der junge Generation. Das Internationales Jahr der Jugend 31

VON DER ZEITGENÖSSISCHE GESCHICHTE RUMĀNIENS

Der Kampf der Volksmassen für die Eroberung der politisch Kraft. Die Errichtung des revolutionārische-demokratische Regimes am 6. März 1945: *Georghe Zaharia, Ion Alexandrescu* 44

*

Die rumānische Historiographie über die grosse nationale und soziale Aufhebung von 1784: *Constantin Corbu, Nicolae Raus* 60

DOKUMENTARSTUDIEN

Die Arbeiten des rumānischen — israelisches Wissenschaftliches Symposium (Bukarest, 11-13, Juni 1984) 71

SEITEN AUS DER ALLGEMEINE WELTGESCHICHTE

Die Schaffung der sozialistischer Parteien im des zweiter Hälfte des XIX. Jahrhunderts 112

KRITIK UND BIBLIOGRAPHIE

STEFAN PASCU, «Die Schaffung des einheitlichen rumānischen Nationalstaates. 1918». I. Band — 432 s.; II. Band — 404 s. Verlag der Akademie der R.S.R., Bukarest, 1983: *Augustin Deac* .. 131

NIKOLAI TODOROV, „Balkanski izmerenija na grătrite“ («Die balkanische Dimensionen des griechisches Aufständes von 1821, Der Beitrag der Bulgaren»), Izdatelstvo na Otecestvenija front, Sofia, 1984, 288 s.: *Nicolae Ciachir* 135

DIE ZEITSCHRIFT DER ZEITSCHRIFTEN

- „Lupta întregului popor“ (« Der Kampf des ganzen Volkes »), 1—2. Nr./1984: Vasile Niculae 140
 „Viitorul social“ (« Soziale Zukunft »), 1—6. Nr./1983: Florian Tănăsescu 143
 « Lishi Yanjiu », 1—6. Nr./1983: Ana Budura 146

ANZEICHNUNGEN

- Historische Bücher die im 1984 erscheinen sein (I):
 Ion Mamina 150
 Inhalt der Nummern 1—6/1984 154

SUMARIO

ARTICOLES — COMUNICACIONES

- ION POPESCU-PUTURI: La reelección del camarada Nicolae Ceaușescu en función suprema de secretario general del Partido Comunista Rumano — garantía de la evolución inmovible sobre el camino de la edificación socialista y comunista de Rumania 3
 CONSTANTIN RĂDUCU: El pensamiento del camarada Nicolae Ceaușescu con respecto a la nueva calidad de los trabajadores como propietarios, productores y beneficiarios de los frutos de sus trabajo 17
 GHEORGHE PRISĂCARU: Iniciativas rumanas a O.N.U. concerniente a la joven generación. El año internacional de la Juventud 31

DE LA HISTORIA CONTEMPORÂNEA DE RUMANIA

La lucha de las masas populares por la conquista del poder política. La instauración del regimen

revolucionário-democrático de 6 de marzo de 1945:
 Gheorghe Zaharia, Ion Alexandrescu 44

Historiografia rumana sobre el gran levantamiento nacional y social de 1784: Constantin Corbu, Nicolae Rauș 60

ESTUDIOS DOCUMENTALES

Los trabajos del Simposium científico rumano-israelita (Bucarest, 11—13 de junio de 1984) .. 71

PAGINAS DE HISTORIA UNIVERSAL

La creación de los partidos socialistas en la segunda mitad del siglo XIX 112

CRÍTICA Y BIBLIOGRAFÍA

ȘTEFAN PASCU, «La creación del estado nacional unitario rumano. 1918», Vol. I — 432 p.; Vol. II — 404 p., Editorial de la Academia de la Republica Socialista de Rumania, Bucarest, 1983: Augustin Deac 131
 NIKOLAI TODOROV, «Balkanski izmerenja na grătkoto vâstanie ot 1821 godina. Prinosa na Bălgarite» («Las dimensiones balcanicas de la revuelta greca del año de 1821. La contribución de los bulgaros»), Izdatelstvo na Oktcestvenia front, Sofia, 1984, 288 p.: Nicolae Ciachir 135

LA REVISTA DE LAS REVISTAS

„Lupta întregului popor“ («La lucha de todo el pueblo»), nr. 1—2/1984: Vasile Niculae 140
 „Viitorul social“ («El futuro social»), nr. 1—6/1983: Florian Tănăsescu 143
 « Lishi Yanjiu », nr. 1—6/1983: Ana Budura .. 146

APUNTES

Libros de historia editadas en el año de 1984 (I):
 Ion Mamina 150
 El sumario de los numeros 1—6/1984 154

Redactori : Ion Mamina, Vasile Niculae, Constantin Petculescu, Nicolae Rauș

Colaboratorii și cititorii revistei pot să se adreseze redacției în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacției este : București, strada Ministerului nr. 4, telefon : 17 01 60, interior 722 ; 442.

Revista „Anale de istorie“ a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poștale, prin factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate.

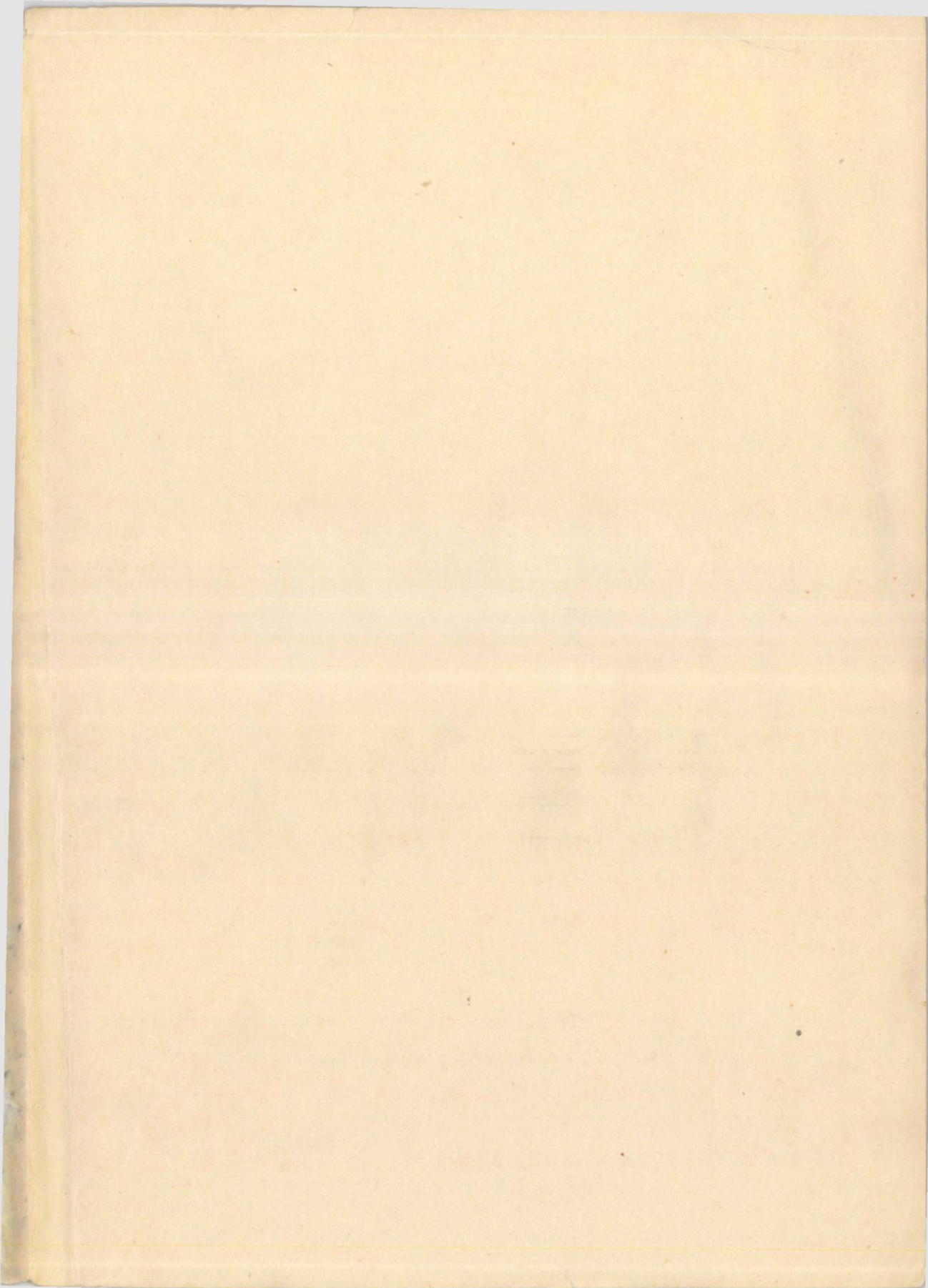
Revista se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei.

Prețul unui număr — 12 lei ; abonamentul pe 6 luni — 36 lei, pe un an — 72 lei.

Cititorii din străinătate pot face abonamente adresându-se întreprinderii „ROMPRESFILATELIA“ — Sectorul export-import presă, P.O. BOX 12—201, telex 10.376 prsfir. București, Calea Griviței nr. 64—66.

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic „Casa Scintei”

I 9024

anale de istorie

anul XXXI **2** 1985

1999

0 JUL 2005

97

i 9024

BIBLIOTECA "ASTRA"
SIBIU

Proletari din toate țările, uniți-vă !

ULU. 2014

**INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE
DE PE LÎNGĂ C. C. AL P. C. R.**

**anale
de istorie**

Anul XXXI

2

1985

S U M A R

**SĂRBĂTORIREA TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU CU PRILEJUL
ANIVERSĂRII ZILEI SALE DE NAȘTERE ȘI A PESTE CINCI DECENII
DE STRĂLUCITĂ ACTIVITATE REVOLUȚIONARĂ**

Scrisoarea Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., Consiliului de Stat și Guvernului Republicii Socialiste România	3
Cuvîntarea tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU	7
Scrisoarea Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. adresată tovarășei ELENA CEAUȘESCU cu prilejul zilei de naștere	10

40 DE ANI DE LA VICTORIA ÎMPOTRIVA FASCISMULUI

ION POPESCU-PUȚURI : Semnificația zilei de 9 Mai pentru destinele poporu- lui român	12
ILIE CEAUȘESCU : Contribuția României la obținerea victoriei din mai 1945 asupra fascismului	27

ARTICOLE — COMUNICĂRI

MIHAIL FLORESCU : Cucerirea puterii revoluționar-democrate la 6 Martie 1945 de către masele populare, în frunte cu Partidul Comunist Român	43
VASILE PETRIȘOR : Marea demonstrație de la 1 Mai 1939, expresie a poziției antifasciste, antirăzboinice și antirevizioniste a României, în contextul european al epocii	56

36418.

DIN ISTORIA CONTEMPORANĂ A ROMÂNIEI

- Înfăptuirea revoluției democratice și instaurarea puterii clasei muncitoare și a aliaților ei. Proclamarea Republicii. 6 martie 1945—30 decembrie 1947 (I) : *Ion Alexandrescu* 71
- Reforma agrară din martie 1945 : *Aneta Spiridon* 89

MĂRTURII ISTORICE

- Progresul tehnic în slujba făuririi și consolidării statului național român modern : *Nicolae P. Leonăchescu* 102

VIATA ȘTIINȚIFICĂ

- Activitatea internă și internațională a Institutului de studii istorice și social-politice în anul 1984 : *Gheorghe Unc, Vasile Niculae* 116

CRITICĂ ȘI BIBLIOGRAFIE

- „Regimurile fasciste și totalitare din Europa“, vol. III, Editura militară, București, 1983, 336 p. : *Mihail E. Ionescu* 130
- G.D. ISCRU, „Introducere în studiul istoriei moderne a României“, Editura științifică și enciclopedică, București, 1983, 354 p. ; G.D. ISCRU, „Revoluția de la 1821 condusă de Tudor Vladimirescu“, Editura Albatros, București, 1982, 384 p. : *Constantin Corbu* 135
- DAVID BRITTON FUNDERBURK, „Politica Marii Britanii față de România. 1938—1940“, Editura științifică și enciclopedică, București, 1983, 222 p. : *Elisabeta Petreanu* 138
- „Relațiile internaționale postbelice : Cronologie diplomatică, 1945—1980“, vol. I : 1945—1964, 468 p. ; vol. II : 1965—1980, 552 p., Editura politică, București, 1983 : *Constantin Botoran* 143

REVISTA REVISTELOR

- „Jindaishi Yanjiu“, nr. 1—4/1983 : *Ana Budura* 146
- „Beiträge zur Geschichte der Arbeiterbewegung“, nr. 1—6/1983 : *Ion Calafeteanu* 150

ÎNSEMĂRI

- Cărți de istorie apărute în anul 1984 (II) : *Ion Mamina* 153

COLEGIUL DE REDACȚIE

ION ARDELEANU, NICOLAE COPOIU, AUGUSTIN DEAC,
GHEORGHE I. IONIȚA, MIRCEA T. MUȘAT, NICOLAE PETREANU,
VASILE PETRIȘOR — secretar responsabil de redacție, GHEORGHE
SURPAT, GHEORGHE UNC, GHEORGHE ZAHARIA

**SĂRBĂTORIREA TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU
CU PRILEJUL ANIVERSĂRII ZILEI SALE
DE NAȘTERE ȘI A PESTE CINCI DECENII
DE STRĂLUCITĂ ACTIVITATE REVOLUȚIONARĂ**

**SCRISOAREA
Comitetului Politic Executiv
al C.C. al P.C.R.,
Consiliului de Stat și Guvernului
Republicii Socialiste România**

Mult stimate și iubite tovarăse NICOLAE CEAUȘESCU

În deplină unitate de cuget și simțire cu întregul nostru partid și popor, animați de cele mai alese sentimente de stimă și prețuire, vă adresăm, din adîncul inimilor noastre, la aniversarea zilei dumneavoastră de naștere și a peste cinci decenii de intensă și eroică activitate revoluționară, cele mai calde felicitări și urări de sănătate și fericire, de ani mulți de viață, plini de satisfacții și împliniri, de nesecată putere de muncă, spre a conduce mereu națiunea noastră socialistă, călăuzindu-ne cu înțelepciune și cutezanță spre noi și noi victorii, pe calea înfăptuirii măreței opere de edificare a socialismului și comunismului pe pămîntul României.

Înscrisă cu litere de aur în istoria națională și în conștiința întregului popor, această zi aniversară ne oferă prilejul de a aduce un fierbinte omagiu personalității dumneavoastră de mare erou între eroii neamului nostru, comunist de profundă omenie, ctitor al României moderne, personalitate proeminentă a lumii contemporane și militant strălucit pentru socialism, pentru cauza libertății și independenței popoarelor, pentru înțelegere, colaborare și pace în lume.

Împreună cu întregul partid și popor, ne exprimăm și cu acest prilej profunda satisfacție și nețărmurita bucurie față de marele act politic înfăptuit de cel de-al XIII-lea Congres al partidului — prin realegerea dumneavoastră, mult stimată și iubite tovarăse Nicolae Ceaușescu, în funcția supremă de secretar general al Partidului Comunist Român. Exprimînd voința și dorința unanimă a comuniștilor, a tuturor fiilor patriei, această opțiune fundamentală a marelui forum al comuniștilor români reprezintă o nouă și profund grăitoare dovadă a dragostei fierbinți și înaltei prețuiri cu care vă înconjoară întregul popor, a recunoașterii unanime a marilor dumneavoastră calități de încercat conducător comunist și patriot înflăcărat, o ilustrare a nețărmuritei încrederi în geniul dumneavoastră creator, revoluționar, o chează-șie trainică a înfăptuirii neabătute a istoricelor hotăriri adoptate de Congresul partidului, a înaintării ferme a României socialiste spre noi culmi de progres și civilizație.

Întregul nostru popor cunoaște și dă o înaltă apreciere rolului hotărîtor pe care l-ați avut și îl aveți în elaborarea și înfăptuirea marilor obiective ale construcției societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintării României spre comunism, contribuției dumneavoastră de excepțională valoare la fundamentarea științifică, realistă și creatoare a politicii partidului, la îmbogățirea tezaurului gândirii și practicii revoluționare. Comuniștii, toți oamenii muncii văd în magistralul Raport prezentat de la înalta tribună a celui de-al XIII-lea Congres un document de istorică însemnătate, care, prin bogatul său conținut, prin tezele, ideile și orientările elaborate

de dumneavoastră, mult stimate și iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu, constituie programul revoluționar de muncă și luptă al partidului, al întregii noastre națiuni.

Împreună cu toți comuniștii țării, purtăm în inimă mindria de a fi membrii unui partid cum este Partidul Comunist Român — centrul vital al întregii societăți, al națiunii noastre socialiste — la întărirea căruia dumneavoastră aduceți permanent o inestimabilă contribuție. Prețuim în mod deosebit stăruitoarea preocupare ce o manifestați pentru creșterea necontenită a rolului conducător al partidului în societate și întărirea unității sale, pentru imprimarea în întreaga activitate a organelor și organizațiilor de partid a unui stil de muncă dinamic, revoluționar, profund creator, pătruns de o înaltă responsabilitate pentru cauza construcției socialiste în România, a bunăstării și fericirii poporului. O însemnătate deosebită au pentru noi toți ideile și concepțiile dumneavoastră privind desfășurarea întregii activități a partidului într-o strinsă unitate cu munca și viața poporului. Înaltul exemplu pe care îl dați, zi de zi, în această privință, legătura vie pe care dumneavoastră, mult stimate și iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu, o aveți permanent cu țara, prezența dumneavoastră în mijlocul organizațiilor de partid, al colectivelor de muncă din unități industriale, agricole, științifice, culturale și de învățământ din toate județele patriei, sfatul înțelept, indicațiile prețioase și indemnurile pe care le dați mobilizează puternic forțele și energiile noastre creatoare, ale activiștilor de partid și de stat și ale tuturor oamenilor muncii pentru a acționa cu responsabilitate și angajare deplină, în spirit militant revoluționar, în vederea transpunerii în viață a mărețelor obiective stabilite de partid pentru dezvoltarea economico-socială a țării și ridicarea, pe această bază, a nivelului general de bunăstare și civilizație al societății socialiste românești.

Partidul și poporul dau o înaltă apreciere contribuției dumneavoastră de inestimabilă valoare la studierea profundă a realităților românești și aplicarea creatoare a adevărilor generale ale socialismului științific, a principiilor materialismului dialectic și istoric la condițiile concrete din România. Este larg recunoscut aportul dumneavoastră la îmbogățirea tezaurului gândirii social-politice, a teoriei revoluționare a socialismului științific cu noi teze și idei de actualitate și largă perspectivă, care izvorăsc din gândirea înaintată și analiza științifică pe care o faceți permanent fenomenelor vieții social-politice contemporane.

Prețuim cu toții contribuția și preocuparea dumneavoastră deosebită pentru perfecționarea continuă a relațiilor de producție și sociale, pentru întărirea statului socialist, a funcțiilor și a formelor sale de activitate, în deplină concordanță cu cerințele concrete și stadiul dezvoltării societății noastre în actuala etapă și în perspectivă. De concepția și activitatea dumneavoastră sint nemijlocit legate puternica dezvoltare a democrației muncitorești-revoluționare din societatea noastră, fundamentarea și promovarea fermă a principiilor autoconducerii și autogestunii muncitorești, crearea unui cadru organizatoric larg democratic — unic în felul său — de participare plenară, în condiții de deplină egalitate, a tuturor cetățenilor patriei, fără deosebire de naționalitate, a întregului popor — strâns unit în Frontul Democrației și Unității Socialiste — la elaborarea hotărârilor și la conducerea tuturor domeniilor vieții economico-sociale, a întregii societăți.

Partidul, toți oamenii muncii cunosc și vă sint profund recunoscători pentru eforturile și neobosita dumneavoastră energie, pe care le consacrați edificării multilaterale a țării, dezvoltării armonioase, echilibrate a industriei și agriculturii, înfloririi științei, culturii și artei, asigurării bunăstării materiale și spirituale a poporului. Apreciem în mod deosebit și ne exprimăm profunda recunoștință pentru grija permanentă pe care o acordați asigurării unor condiții tot mai bune de muncă și viață pentru toți oamenii muncii, pentru punerea în valoare a talentului, capacității creatoare și hărniciei clasei muncitoare, țărănimii, intelectualității, ale tuturor cetățenilor României socialiste, pentru afirmarea plenară a personalității umane în societatea noastră.

Ampla dumneavoastră activitate de eminent conducător de partid și de stat — strălucită pildă de dăruire patriotică și angajare revoluționară, consacrată slujirii marilor idealuri ale poporului român — și-a găsit întruchiparea în minunatele înfăptuiri, fără precedent în multimilenara istorie a patriei, pe care națiunea noastră le-a obținut în ultimele două decenii, de cind vă aflați în fruntea partidului și a țării. În acești 20 de ani de epocale realizări, activitatea plină de abnegație a talentatului și harnicului nostru popor permanent însuflețită și dinamizată de concepția dumneavoastră revoluționară a conferit noi dimensiuni dezvoltării economico-sociale și înfloririi tuturor zonelor țării, a scumpei noastre patrii, întregii opere de construcție socialistă din România. Cu legitimă mindrie, comuniștii, toți fiii țării au denumit acești 20 de ani „Epoca Ceaușescu“, care a intrat și va rămâne adine încrustată în istoria neamului drept perioada cea mai bogată în împliniri din întreaga sa existență.

Dorim să vă asigurăm și cu acest prilej, mult stimate și iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu, că întregul nostru partid și popor, într-o indestructibilă unitate, vă înconjoară cu profundă dragoste și recunoștință pentru tot ceea ce ați făcut și faceți spre binele și măreția patriei socialiste, spre bunăstarea și fericirea tuturor fiilor ei.

Urmind luminosul dumneavoastră exemplu, toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, vor face totul pentru realizarea exemplară a sarcinilor celui de-al 7-lea cincinal, a programelor de dezvoltare modernă, multilaterală a patriei noastre, pentru înfăptuirea neabătută a întregii politici a partidului, care poartă pecetea gândirii originale și acțiunii dumneavoastră cutezătoare.

Slujind cu inepuizabilă energie și devotament patriotic interesele vitale ale țării și poporului român, cauza edificării socialismului și comunismului în România, v-ați afirmat, totodată, mult stimate și iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu, în conștiința omenirii ca strălucit promotor al luptei pentru promovarea păcii, înțelegerii și colaborării, ca înflăcărat luptător pentru cauza libertății și independenței popoarelor.

De două decenii, de cind vă aflați în fruntea partidului și statului, întreaga politică externă a României, de pace și largă conlucrare internațională, este indisolubil legată de numele și de activitatea dumneavoastră. Partidul și statul nostru, întregul popor dau o înaltă apreciere inițiativelor și eforturilor, de larg răsunet internațional, pe care le consacrați făuririi unei lumi mai bune și mai drepte, fără arme și fără războaie, unei lumi a păcii și înțelegerii între toate națiunile.

Concepția și activitatea dumneavoastră consacrată înfăptuirii marilor aspirații de pace și progres ale popoarelor, soluționării constructive a complexelor probleme ce confruntă omenirea au contribuit în mod deosebit la îmbunătățirea relațiilor internaționale, au adus României un uriaș prestigiu, numeroși prieteni pe toate meridianele globului. Numele țării noastre și al președintelui său au devenit pretutindeni în lume adevărate simboluri ale păcii și colaborării.

Este unanim recunoscută și apreciată prodigioasa activitate pe care o desfășurați pentru statornicirea și generalizarea în relațiile dintre state a principiilor noi, bazate pe deplină egalitate, respect al independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne și avantaj reciproc, pe nerecurgerea la forță și la amenințarea cu forța, pe respectarea dreptului fiecărui popor de a se dezvolta liber, așa cum dorește, fără nici un amestec din afară.

Dorim să subliniem și cu acest prilej rolul determinant pe care îl aveți în dezvoltarea și întărirea continuă a prieteniei și colaborării țării noastre cu toate țările socialiste, cu țările în curs de dezvoltare și nealinate, cu toate țările lumii, fără deosebire de orînduire socială, în amplificarea raporturilor de colaborare internațională ale României și în creșterea continuă a contribuției sale la soluționarea constructivă a problemelor majore ale lumii contemporane.

Acum, cind pe plan mondial și mai ales în Europa s-a ajuns la o încordare deosebit de gravă, ca urmare a intensificării cursei înarmărilor, îndeosebi a celor nucleare, a creșterii pericolului unei catastrofe nucleare ce ar duce la distrugerea vieții pe întreaga planetă, inițiativele și propunerile dumneavoastră, chemările la rațiune și luciditate pe care le adresați tuturor șefilor de state și guverne pentru oprirea evoluției periculoase a evenimentelor, pentru dezarmare, pentru reluarea politicii de destindere și soluționare pașnică a problemelor, apărarea dreptului suprem al popoarelor la existență, la libertate și independență, la viață și pace găsesc un profund ecou în rîndurile opiniei publice mondiale, în conștiința întregii omeniri.

Forțele iubitoare de pace și înțelegere de pretutindeni dau o înaltă prețuire contribuției active pe care dumneavoastră o aduceți în mod consecvent la soluționarea pașnică, pe calea tratativelor, a problemelor internaționale litigioase, la lichidarea subdezvoltării și instaurarea noii ordini economice mondiale, bazate pe deplină egalitate și echitate, precum și poziției României privind creșterea rolului O.N.U. și al altor organisme internaționale în soluționarea democratică a problemelor ce confruntă omenirea, cu participarea tuturor statelor lumii și, îndeosebi, a țărilor mici și mijlocii, a țărilor în curs de dezvoltare și nealinate, care sint vital interesate într-o politică de independență, pace și progres social.

Comuniștii, întregul popor apreciază activitatea intensă pe care o desfășurați pentru dezvoltarea colaborării și solidarității partidului nostru cu toate partidele comuniste și muncitorești, cu partidele socialiste și social-democrate, cu mișcările de eliberare națională, cu toate forțele progresiste, democratice, antiimperialiste, de pretutindeni, care luptă pentru pace și progres social, pentru dezvoltare liberă, independență a popoarelor.

Sărbătorirea acestei luminoase zile aniversare ne oferă, mult iubite și stimate tovarășe Nicolae Ceaușescu, prilejul de a vă asigura, încă o dată, de hotărîrea noastră fermă de a face totul, de a acționa cu energii sporite, în spiritul unei înalte răspunderi comuniste, revoluționare, pentru înfăptuirea istoricelor hotărîri adoptate de

cel de-al XIII-lea Congres al partidului, pentru transpunerea neabătută în viață a politicii interne și externe a partidului și statului nostru, pentru progresul neîntre-rupț al scumpei noastre patrii, Republica Socialistă România.

Puternic insuflețiți de îndemnurile și orientările dumneavoastră, ne angajăm să acționăm cu toată energia și priceperea noastră pentru întărirea permanentă a rolului conducător al partidului, a unității și coeziunii sale, pentru a asigura triumful socialismului și comunismului pe pământul României. Angajamentul nostru solemn, angajamentul tuturor oamenilor muncii izvorăște din credința neștrămutată că tot ce s-a înfăptuit până acum, sub conducerea dumneavoastră, dă poporului nostru dreptul să privească cu încredere și optimism spre ziua de mâine, spre viitorul socialist și comunist al patriei.

La această sărbătoare scumpă inimilor noastre, întregului partid și popor, vă adresăm, mult stimate și iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu, urarea fierbinte de sănătate și fericire deplină, împreună cu tovarășa dumneavoastră de viață și de luptă, mult stimată tovarășă Elena Ceaușescu — militant de seamă al partidului și statului nostru — cu întreaga familie, cu toți cei ce vă sint dragi și apropiați.

Vă dorim tinerețe veșnică, multă putere de muncă, în fruntea partidului și statului, spre desăvârșirea măreței opere istorice pe care o înfăptuiți cu atita stră-lucire, împreună cu poporul și pentru poporul care v-a ales să-i conduceți destinele, spre binele și fericirea întregii națiuni, spre gloria și măreția patriei noastre socialiste.

**LA MULȚI ANI, IUBITE TOVARĂȘE
NICOLAE CEAUȘESCU !**

**COMITETUL POLITIC EXECUTIV AL COMITETULUI CENTRAL
AL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN, CONSILIUL DE STAT
ȘI GUVERNUL REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA**

Cuvîntarea tovarăşului NICOLAE CEAUŞESCU

Stimaţi tovarăşi,

Aş dori să mulţumesc din toată inima Comitetului Politic Executiv, să vă mulţumesc vouă, tuturor, pentru cuvintele calde de felicitare şi de apreciere privind activitatea mea, a partidului şi poporului, pentru construcţia socialismului.

Aniversarea zilei de naştere şi a unei perioade îndelungate de activitate revoluţionară, ca membru al partidului comunist, reprezintă, fără îndoială, un lucru foarte important, dar, în sine, nu atît anii — şi nici chiar anii din mişcarea revoluţionară — nu reprezintă totul. Depinde cum ai trăit aceşti ani, cum ai lucrat în mişcarea revoluţionară în aceşti ani.

Este, într-adevăr, o mare satisfacţie să poţi spune şi să te poţi bucura de aprecierea tovarăşilor de luptă, a partidului, a poporului, pentru anii petrecuţi în mişcarea revoluţionară, pentru faptul că, în toţi aceşti ani, ai făcut totul pentru a servi cauza socialismului, a eliberării, bunăstării şi fericirii poporului, a independenţei şi suveranităţii patriei.

În ultimele luni am discutat mult atît despre realizările poporului nostru în construcţia socialismului, cit şi despre programele de dezvoltare pentru viitor. De aceea nu doresc acum să mă refer la acestea.

Avem, într-adevăr, mari realizări, ele puteau să fie şi mai mari dacă cu toţii, fiecare în sectoarele încredinţate de partid, de popor, dacă toate organismele democraţiei muncitoreşti-revoluţionare ar fi acţionat cu mai multă fermitate şi — s-ar putea spune — cite o dată chiar cu mai multă răspundere pentru îndeplinirea în bune condiţii a hotărîrilor partidului, a planurilor de dezvoltare economico-socială. Dar avem, totuşi, rezultate bune, cu care, pe drept cuvînt, partidul nostru se poate mindri şi cu care întregul popor se mîndreşte. Pentru că, realmente, constituie o mindrie transformarea României dintr-o ţară slab dezvoltată, predominant agricolă, într-o ţară industrial-agrară, cu o industrie modernă, cu o agricultură în plină dezvoltare, cu o ştiinţă, cultură şi un învăţămînt moderne — asezat pe baza celor mai noi cuceriri ale ştiinţei şi tehnicii — cu un nivel de viaţă incomparabil cu cel care era în anii înfăptuirii revoluţiei de eliberare naţională şi socială sau în anii trecerii la construcţia socialistă.

Dar, fiind comunişti, nu putem să nu vedem, totodată, şi unde nu am lucrat cum trebuie, să nu vedem şi minusurile pe care le-am avut, spre a trage concluziile necesare pentru activitatea viitoare.

Avem, anul acesta, un program foarte clar. Încheiem cel de-al VII-lea cincinal. Aşa cum am stabilit în plenara Comitetului Central al partidului şi în toate consiliile naţionale, organisme largi democratice, trebuie să facem totul pentru a încheia anul 1985, ultimul an al cincinalului 1981—1985, cu rezultate cit mai bune, pentru că numai astfel vom asigura înfăptuirea în bune condiţii a cincinalului, a hotărîrilor Congresului al XII-lea şi ale Conferinţei Naţionale.

Avem un program de dezvoltare pînă în 1990 și, în perspectivă pînă în 2000, adoptat de Congresul al XIII-lea al partidului. Trebuie să ne pregătim temeinic și să luăm toate măsurile în vederea asigurării realizării lui în condiții mai bune decît a celui de-al VII-lea cincinal. Avem tot ce este necesar pentru aceasta. Hotărîtoare este activitatea organizatorică și politică, practică, adică felul în care toate organismele democrației noastre muncitorești — începînd cu Comitetul Central, Comitetul Politic Executiv, guvernul, toate celelalte organisme de stat și ale democrației muncitorești-revoluționare — vor acționa pentru realizarea în bune condiții a sarcinilor.

Poate nu se obișnuiește ca, la aniversări, să se vorbească despre ce trebuie făcut. Dar dacă nu am vorbi despre aceasta, atunci ce fel de aniversare am face? Pentru că am spus de la început că simplul fapt că cineva ajunge la o vîrstă sau la o anumită vechime în mișcarea muncitorească, în partid, nu reprezintă totul; că poți trece, și prin viață, și chiar prin mișcarea revoluționară, cu mulți ani, fără să fi făcut prea mult pentru cauza poporului, pentru socialism. De aceea, de fapt, aniversarea constituie un prilej de a discuta cum să lucrăm mai bine pentru a îndeplini răspunderile pe care poporul, partidul ni le-au încredințat fiecareia dintre noi.

În ce mă privește, în acest fel am gîndit și gîndesc și acum. Numai în măsura în care vom reuși să realizăm în bune condiții hotărîrile congreselor partidului, să răspundem așteptărilor poporului vom merita pe deplin încrederea și prețuirea partidului și ale întregii națiuni.

Aș dori să exprim, și cu acest prilej, mulțumiri partidului, tuturor organismelor democrației muncitorești, întregului nostru popor, care, într-o deplină unitate, acționează cu toată hotărîrea pentru îndeplinirea politicii interne și externe a partidului, a statului nostru socialist.

În ce privește problemele internaționale — și în acest domeniu avem hotărîri și o orientare clară. Viața, evenimentele au demonstrat că orientările, politica internațională a partidului nostru corespund pe deplin intereselor întregii națiuni — dar și intereselor generale ale tuturor popoarelor — de a trăi în prietenie și colaborare, de a trăi în pace.

Vom acționa și în viitor în spiritul hotărîrilor Congresului al XIII-lea, care a stabilit că este necesar să intensificăm activitatea pe plan internațional pentru a contribui la depășirea încordării grave existente pe plan mondial, la determinarea trecerii la dezarmare și, în primul rînd, la dezarmarea nucleară, la asigurarea unei politici de pace în întreaga lume.

Trăind în Europa, sintem, desigur, preocupați de situația gravă care s-a creat pe continent. Acționăm cu toată hotărîrea pentru a determina oprirea amplasării rachetelor americane, a realizării contramăsurilor sovietice, pentru reducerea armelor nucleare pînă la înlăturarea lor definitivă din Europa și din întreaga lume.

Am salutat și apreciem pozitiv acordul realizat în cadrul întîlnirii dintre miniștrii de externe sovietic și american în legătură cu negocierile privind armele nucleare și cosmice, cu realizarea unor acorduri care să ducă la o reducere radicală a acestor armamente. Desigur, realizarea acestei înțelegeri reprezintă un factor important, dar nu constituie decît un început; problemele nu sînt soluționate, cursa înarmărilor continuă. De aceea este necesar să intensificăm eforturile pentru ca aceste negocieri să ducă, în cel mai scurt timp, la rezultate concrete.

Așa cum am stabilit și la Congresul al XIII-lea al partidului, trebuie însă să înțelegem că problemele privesc nemijlocit toate popoarele europene, națiunile întregii lumi — și este necesar ca acum să intensificăm și mai mult activitatea în Europa și în întreaga lume, pentru a participa activ la desfășurarea cu succes a negocierilor, la stabilirea de măsuri concrete de dezarmare și, în primul rînd, de dezarmare nucleară.

Avem ferma convingere că popoarele dispun de forța necesară pentru a putea schimba cursul periculos al evenimentelor, pentru a impune o politică nouă.

Trebuie să acționăm cu mai multă fermitate pentru soluționarea problemelor litigioase prin tratative, pentru reluarea politicii de destindere — care nu poate fi reală decît în condițiile încetării conflictelor, ale rezolvării pe cale pașnică a problemelor și ale dezarmării.

De asemenea, sintem hotărîți să acționăm cu mai multă energie în direcția soluționării problemelor subdezvoltării, inclusiv a problemei datorii externe, foarte mari, ale țărilor în curs de dezvoltare — pentru realizarea noii ordini economice internaționale.

În viața internațională sînt probleme multe și complexe. Ele pot fi soluționate într-un mod nou, care să deschidă o largă perspectivă de colaborare, de destindere și de pace, prin activitatea tuturor popoarelor, prin lupta unită a tuturor forțelor care doresc să trăiască în libertate, în independență și în pace.

În acest spirit, partidul și poporul nostru vor trebui să acționeze, în continuare, cu toată fermitatea pentru a determina ca anul 1985 să marcheze realmente o schimbare pozitivă în viața internațională. Avem, într-adevăr, satisfacția să spunem că poporul și partidul nostru, România socialistă au făcut totul și vor face și în viitor totul în direcția aceasta.

Privind toate aceste probleme — și interne, și internaționale — trebuie să ne angajăm cu toții că vom acționa în spiritul hotăririlor Congresului al XIII-lea al partidului, că vom face totul pentru a asigura desfășurarea în condiții mai bune a activității din toate sectoarele.

În ce mă privește, vă asigur pe voi, asigur partidul, întregul popor, că voi face totul, ca și până acum, pentru a contribui la îndeplinirea în condiții cât mai bune a hotăririlor partidului.

Am spus, nu o dată, că tot ceea ce realizăm este rezultatul muncii poporului, că socialismul îl construim cu poporul, pentru popor. Trebuie să facem în așa fel încât întregul nostru partid să întărească și mai mult unitatea întregului popor în cadrul Frontului Democrației și Unității Socialiste. Într-o deplină unitate, să asigurăm mersul ferm al României spre înaltele culmi ale civilizației comuniste ! Să asigurăm îndeplinirea neabătută a Programului partidului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare spre comunism ! Să asigurăm ridicarea continuă a țării noastre la un grad tot mai înalt de civilizație ! Să asigurăm creșterea continuă a bunăstării materiale și spirituale a poporului, întărirea forței economice a României, a independenței și suveranității țării !

În acest spirit, asigur, încă o dată, partidul, întregul popor că voi face totul și voi servi, în toate împrejurările, cauza poporului, a socialismului și comunismului, a păcii ! (Vii aplauze).

Doresc, la rîndul meu, să vă urez tuturor succese în munca pe care o desfășurați în Comitetul Politic Executiv, în diferite domenii, rezultate cât mai bune în această activitate !

Urez partidului și poporului nostru succese tot mai mari în întreaga activitate ! Multe, multe succese, fericire și o viață îmbelșugată, liberă și independentă poporului român ! (Vii aplauze).

Vă doresc multă sănătate și multă fericire ! (Aplauze puternice).

SCRISOAREA

Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R.

adresată tovarăsei Elena Ceaușescu

cu prilejul zilei de naștere

Mult stimată tovarășă ELENA CEAUȘESCU,

Ne face o deosebită plăcere ca, la aniversarea zilei dumneavoastră de naștere, să vă adresăm din toată inima, cu profunde sentimente de prețuire și stimă, cele mai calde felicitări, împreună cu urările noastre tovarășești de viață îndelungată și luminoasă, de multă sănătate și fericire, alături de mult iubitul și strălucitul conducător al partidului și statului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Dorim să folosim și acest prilej sărbătoresc pentru a vă aduce un profund omagiu și a vă exprima, încă o dată, mult stimată tovarășă Elena Ceaușescu, aprecierea deosebită pe care noi toți, comuniștii și întregul nostru popor o dau îndelungatei și multilateralei dumneavoastră activități pe care ați desfășurat-o și o desfășurați, cu înaltă competență și profund spirit revoluționar, în cadrul conducerii partidului și statului, pentru înfăptuirea politicii de construcție socialistă și comunistă în scumpa noastră patrie, pentru progresul și înălțarea ei pe trepte tot mai înalte de civilizație și progres.

Este unanim recunoscut și se bucură de o înaltă prețuire din partea întregii țări rolul dumneavoastră de seamă — ca membru al Comitetului Politic Executiv și prim viceprim-ministru al guvernului — în elaborarea și înfăptuirea în viață a politicii interne și externe a partidului și statului, la dezvoltarea generală economico-socială a țării și înflorirea vieții materiale și spirituale a poporului nostru, la afirmarea tot mai puternică a României pe plan internațional.

Apreciam, de asemenea, în mod deosebit activitatea dumneavoastră strălucită pe tărîmul cercetării științifice, contribuția de excepțională însemnată pe care o aduceți, ca eminent om de știință și savant de renume mondial, la progresul științei românești și la orientarea ei în direcțiile hotărîtoare pentru desfășurarea cu succes a întregii opere de construcție socialistă din România, la introducerea și promovarea susținută, în toate domeniile vieții economice și sociale, a celor mai noi și valoroase realizări ale gândirii științifice și tehnice moderne.

Largul ecou de care opera dumneavoastră științifică se bucură peste hotare, înaltele distincții și titluri științifice ce v-au fost conferite de prestigioase instituții și foruri științifice, culturale și de învățămînt din cele mai diverse țări ale lumii constituie — spre mîndria noastră, a întregului popor — o firească și binemerită recunoaștere a contribuției de mare valoare pe care, prin activitatea dumneavoastră, România socialistă o aduce la îmbogățirea tezaurului universal al cunoașterii științifice.

Ne este deosebit de plăcut să apreciem și cu acest prilej energia și hotărârea cu care acționați pentru ca, pretutindeni, în lume, știința să-și afirme plener vocația sa de pace și progres, să servească exclusiv bunăstării și fericirii oamenilor și popoarelor, și nu războiului și distrugerii. Activitatea dumneavoastră în fruntea Comitetului național român „Oamenii de știință și pacea” reprezintă o garanție că slujitorii științei din țara noastră, alături de întregul popor, își vor aduce și în viitor, în modul cel mai activ, contribuția la politica de pace, înțelegere și colaborare pe care o promovează cu consecvență neabătută Partidul Comunist Român, România socialistă.

Exprimind gândurile și sentimentele întregului nostru partid și popor, vă dorim ca, împreună cu mult stimatul și iubitul nostru conducător, tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului și președintele Republicii Socialiste România, să trăiți ani îndelungați și rodnici, în deplină sănătate și putere de muncă, spre a încununa cu noi și noi împliniri bogata și neobosită dumneavoastră activitate pusă în slujba progresului și înfloririi patriei, a înfăptuirii înalțelor răspunderi ce v-au fost încredințate de partid și popor, a transunerii cu succes în viață a Programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, a istoricelor hotărâri adoptate de Congresul al XIII-lea al partidului.

În această zi aniversară, de aleasă sărbătoare și bucurie pentru întregul popor, vă urăm, încă o dată, stimată tovarășă Elena Ceaușescu, mult succes și multe satisfacții în activitatea viitoare și vă adresăm, cu toată căldura inimilor noastre, tradiționala urare: „LA MULȚI ANI!”

COMITETUL POLITIC EXECUTIV AL COMITETULUI CENTRAL AL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN

SEMNIFICAȚIA ZILEI DE 9 MAI PENTRU DESTINELE POPORULUI ROMÂN

ION POPESCU-PUȚURI

O fericită coincidență face ca, în ziua de 9 Mai, poporul român să sărbătorească două mari evenimente ale istoriei sale și ale istoriei universale : proclamarea, la 9 Mai 1877, a independenței absolute a României, și capitularea, la 9 Mai 1945, a Germaniei hitleriste, care a marcat încheierea, în Europa, a celei de-a doua conflagrații mondiale. Semnificația lor a fost și rămîne aceeași, mărturisind cu putere voința necurmată a poporului nostru de a trăi liber, în patria strămoșească independentă, suverană, unitară. Așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele României socialiste, 9 Mai 1877 „a deschis o epocă nouă în istoria milenară a poporului român, afirmînd cu putere, în fața întregii omeniri, voința și hotărîrea sa de a trăi liber, stăpîn în țara și pe destinul său“, iar 9 Mai 1945 a consacrat marea victorie a popoarelor asupra fascismului, la care poporul nostru „a fost participant activ, cucerindu-și pe frontul de luptă libertatea, independența, dreptul la o viață nouă“¹.

Izbinzile de la 9 Mai aparțin atît istoriei românești, cît și celei universale. Într-adevăr, veritabila declarație de independență absolută de la 9 Mai 1877 a fost urmată de participarea țării noastre la războiul neatîrării din 1877—1878, unde a dat un greu tribut de sînge și a adus mari sacrificii materiale, dar în urma căruia independența României a primit consacrarea oficială în planul relațiilor internaționale. Contribuția de prim ordin a armatei române la înfrîngerea celei otomane s-a răsfrînt pozitiv nu numai asupra viitorului României, ci și asupra aceluia al Serbiei și Muntenegrului, devenite și ele independente, ca și al Bulgariei, ce-și dobîndește autonomia. Tot astfel, participarea României la războiul anti-hitlerist, alături de coaliția Națiunilor Unite, s-a soldat nu numai cu eliberarea țării și alungarea trupelor germane și horthyste, ci și cu un valoros

și unanim recunoscut aport la eliberarea Ungariei, Cehoslovaciei și Austriei și, în același timp, la scurtarea războiului mondial, cu toate urmările pozitive ale acestui act pentru soarta popoarelor cotochite.

Se poate afirma, cu deplin temei, că înfăptuirea eroică de la 9 Mai 1877 nu a avut un caracter întâmplător, conjunctural și nu aparține doar momentului istoric dat. Ea vine din adâncuri de istorie, dintr-o istorie multimilenară, desfășurată continuu, în cuprinsul uneia și aceleiași vetre a Daciei străbune. O istorie zbuciumată și glorioasă, încărcată de fapte mărețe și al cărei fir roșu îl constituie lupta poporului român pentru apărarea gliei strămoșești, a ființei etnice și statale, pentru independență, unitate, progres material și social².

Popor statornic și unitar, locuind dintotdeauna pământurile de la Carpați, Dunăre și Marea Neagră, românii au prețuit lucrarea trainică, durabilă, purtătoare de înalte virtuți. Ei nu s-au împăcat niciodată cu dominația străină, s-au împotrivit, din cele mai vechi timpuri, tendințelor cotochitoare ale marilor imperii. Mărturisește despre aceasta străvechea noastră tradiție statală, ilustrată de mari înaintași precum Dromichete, Burebista și Decebal, făurari de veritabile epoci istorice și pilde vii pentru toți cei care le-au urmat. O afirmă cu tărie voievozii care și-au apărât cu strășnicie pământul și tradițiile, limba și obiceiurile. Fără statornicia din vremea lui Gelu, Glad, Menumorut n-ar fi devenit posibilă închegarea statelor centralizate din timpul lui Basarab și Bogdan, după cum fără opera lor unificatoare ar fi lipsit suportul bățăliilor pentru neatîrnare și unitate purtate de Mircea cel Bătrîn, Ștefan cel Mare, Iancu de Hunedoara, Vlad Țepeș, ca și fundamentul necesar reîntrupării vechii Dacii făptuită de Mihai Viteazul.

La ei și la alții ca ei se gîndea Mihai Eminescu atunci cînd definea lupta pentru independență drept „suma vieții noastre istorice”. La ei și la masele de țărani, care, de-o parte și de alta a Carpaților, au păstrat vie flacăra libertății, au dus greul atîtor războaie de apărare, făurind, în același timp, o cultură și civilizație cu înaltă și perenă valoare. Prin ei toți și-au putut păstra Țările Române autonomia statală, în timp ce multe state vecine căzuseră în robie ; prin ei, cei mulți, s-a perpetuat, prin veacuri, idealul transformării acestei autonomii în independență deplină — baza puternică a desăvîrșirii unității statale românești³.

Pe firul neîntreruptei tradiții, revoluțiile române de la 1784 și 1821 se înscriu ca momente de puternică afirmare a idealurilor naționale și sociale românești. Cînd Horea ridică poporul la luptă pentru „eliberarea neamului său”, devenind „simbolul renașterii Daciei”, sau cînd Tudor Vladimirescu se gîndea la o alianță cu Moldova, „ca unii ce sîntem de un neam, de o lege”, iar în Transilvania se aștepta cu nerăbdare dreptatea „crăiutului Tudor” — toate acestea demonstrau unitatea aspirațiilor românești, ce începeră a se constitui într-un veritabil program național-revoluționar.

Revoluția română de la 1848 a conferit temei trainic acestui program. Obiectivul independenței s-a situat în prim-planul tuturor documentelor programatice, împletindu-se, cum era și firesc, cu cel al unității sta-

² Ion Popescu-Puturi, *Lupta poporului român pentru unitate, independență și suveranitate în opera tovarășului Nicolae Ceaușescu*, în „Anale de istorie”, anul XXIV, nr. 5/1978, p. 3—11.

³ A se vedea : Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul român unitar*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1983.

tale, atât de clar exprimat la Blaj în cuvintele-simbol : „Noi vrem să ne unim cu Țara“. Crez sublim, neîmplinit atunci, dar devenit testament politic pentru viitor, formulat în chip profetic de Nicolae Bălcescu, care întrevedea necesitatea altor „două revoluții : o revoluție pentru unitatea națională și mai târziu pentru independența națională, ca în felul acesta națiunea să reîntre în posesia deplină a drepturilor sale naturale“.

Și istoria a confirmat întocmai aceste previziuni, întemeiate pe analiza realităților noastre naționale. Dînd glas hotărîrilor luate în 1857 de forumurile reprezentative care au fost Adunările Ad-hoc, la 24 ianuarie 1859 Țara Românească și Moldova s-au unit, punîndu-se bazele statului național român modern — România ⁴. Pe temelia României moderne, consolidată prin reformele structurale cerute de modernizarea vieții economice și de stat, poporul român și-a netezit drumul către neatîrnarea deplină, care presupunea înlăturarea suzeranității otomane, devenită aproape nominală ca urmare a politicii curajoase de afirmare tot mai pregnantă a României ca stat independent în sistemul de relații internaționale.

Anii imediat anteriori lui 1877 oferă numeroase și elocvente dovezi în acest sens. Cînd, în 1875, se răscoală popoarele asuprite de la sudul Dunării — bulgarii, sîrbii, muntenegrenii — și declară război Imperiului otoman, România, deși oficial neutră în conflict, oferă sprijin celor ce luptau pentru o cauză dreaptă, permițînd, în secret, tranzitul de armament, înrolarea de voluntari, adăpostirea refugiaților, cu toate protestele Porții și ale puterilor garante.

Potrivit cu tradiția sa istorică, România n-a conceput, inițial, obținerea independenței prin război, ci a explorat căile politico-diplomatice care să-i aducă satisfacerea dreptelor ei năzuințe. Astfel, la 16 iunie 1876, ministrul de externe Mihail Kogălniceanu a trimis Porții otomane o notă diplomatică (remisă și puterilor garante) prin care revendica, în esență : recunoașterea individualității statului român și a denumirii sale istorice de România ; inviolabilitatea teritoriului țării și fixarea graniței între România și Turcia ; admiterea reprezentanților români în corpul diplomatic etc. — practic, deci, independența statală. Dar refuzul Porții de a da curs acestor cereri a închis calea negocierilor, deschizînd-o pe aceea a luptei armate în vederea obținerii independenței. Și aceasta cu atât mai mult, cu cît Turcia, prin noua constituție din decembrie 1876, declara România „provincie privilegiată a Imperiului“, încălcînd flagrant spiritul și litera vechilor Capitulații. Parlamentul român a protestat împotriva acestui fapt ; primul ministru I. C. Brătianu arăta atunci că „Niciodată sabia lungă a lui Baiazet și Mahomet nu a putut să pătrundă în munții României, unde cutează astăzi să străbată Midhat Pașa prin constituția lui“.

Sesizînd gravitatea situației, guvernul român a negociat încheierea unei convenții cu Rusia țaristă, prin care să se reglementeze condițiile trecerii trupelor acesteia prin teritoriul României în războiul împotriva Imperiului otoman. Convenția politică și militară, semnată la 4 aprilie 1877, pe bază de egalitate, cuprindea, pe lîngă condițiile mai sus menționate, garantarea și respectarea integrității teritoriale a României. Totodată, convenția deschidea calea unei viitoare cooperări militare în Balcani.

Atitudinea guvernului a întrunit azeziunea maselor largi ale poporului, hotărît să-și apere, cu arma în mînă, dreptul la independență. Starea de spirit antiotomană s-a accentuat și mai mult după declanșarea bombar-

14 ⁴ A se vedea : *Rolul maselor populare în făurirea Unirii Principatelor Române* (1859), Editura politică, București, 1979.

damentelor turcești asupra unor orașe românești de la Dunăre — Calafat, Bechet, Oltenița, Călărași —, urmate de riposta română, care a condus la declararea stării de război între România și Turcia la 29 aprilie 1877.

În aceste împrejurări a avut loc evenimentul istoric de la 9 Mai 1877, cînd, dînd expresie aspirațiilor multiseculare ale românilor, Parlamentul țării a luat suprema hotărîre : *proclamarea independenței absolute a României*. În aplauzele deputaților și ale numerosului public prezent la debateri, Mihail Kogălniceanu declara : „sîntem independenți, sîntem națiune de sine stătătoare... sîntem o națiune liberă și independentă“. Prin votul reprezentanților națiunii, Adunarea Deputaților a adoptat moțiunea prin care „ia act că rezebelul între România și Turcia, că ruperea legăturilor noastre cu Poarta și independența absolută a României au primit consacrarea lor oficială“⁵. O moțiune similară a votat, în aceeași zi, și Senatul. „Proclamarea independenței — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — a pus capăt oricărei dependențe politice față de puterile străine, a afirmat în mod răspicat caracterul de sine stătător al națiunii române, deschizînd o eră nouă în existența poporului român, în dezvoltarea României pe calea progresului și civilizației“⁶.

Cele dintîi acte de independență absolută adoptate în Parlament erau și ele încărcate de profunde semnificații : instituirea ordinului „Steaua României“ pentru cei ce se vor distinge prin acte deosebite în serviciul țării și anularea tributului către Poartă, suma respectivă trecînd în fondurile armatei.

Termenul de *independență absolută* prezent în moțiunea Parlamentului avea un înțeles adînc și el desemna saltul calitativ intervenit, prin voința proprie a națiunii, în statutul României, trecerea de la *autonomia* de care beneficiase pînă atunci, garantată de marile puteri, la *suveranitatea totală*, atît în interior, cît și în raporturile internaționale. Explicînd aceasta, ziarul „Telegraful“ din 10 mai 1877 scria că „deși independența o avem în drept, totuși, în fapt, cel puțin independența exterioară ne lipsea, ni se contesta în fiecare zi și în orice ocaziune atît de Poartă cît și de unii din diplomații Europei“. Aceasta a determinat ca România „să nu se mai mulțumească cu o independență numai de drept, ci să o declare și în fapt, să se afirme prin forță că este capabilă de a o avea“.

Proclamarea independenței absolute de stat a României a fost întîmpinată cu entuziasm în întreaga țară. Documentele timpului arată că istoricul act s-a făcut „în cea mai mare înfrățire“, că „deputații fraternizau cu tribunele“, iar mulțimea prezentă pe Dealul Mitropoliei, ca în 1848 sau în 1859, manifesta pe străzi sub stindardul tricolor și în sunetele marșului „Deșteaptă-te române“. Manifestații similare au avut loc în întreaga țară, cîstind evenimentul care „va fi înscris cu litere de aur în analele române“, după cum aprecia presa timpului. Iar în teritoriile românești subjugate se exprimau aceleași înalte simțăminte. „România e liberă și independentă — scria ziarul vienez „Der Osten“ —. Milioanele de români din Transilvania, Banat și Bucovina urmăresc cu simțăminte frățești această luptă glorioasă a fraților lor“.

Independența proclamată la 9 Mai 1877 trebuia însă consfințită pe cîmpul de luptă, prin jertfa oștirii române, prin eforturile conjugate ale

⁵ Pagini din lupta poporului român pentru independența națională, 1877—1878, Editura politică, București, 1967, p. 109.

⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 14, p. 325.

întregului nostru popor. De aceea guvernul român a insistat pe lângă Cabinetul de la Petersburg și Comandamentul suprem al armatei ruse pentru stabilirea clauzelor cooperării militare în Balcani. El cerea zonă distinctă de front la vestul Plevnei și comandă națională pentru trupele românești, în timp ce virtualii aliați refuzau cooperarea sau o concepeau prin înglobarea armatei române în cea rusă. Elemente de cooperare fuseseră deja înregistrate prin participarea armatei române la forțarea Dunării pentru trecerea armatelor ruse și prin instalarea unei garnizoane românești la Nicopole. Abia după cele două înfrângeri suferite de trupele țariste la Grivița, marele duce Nicolae a solicitat sprijin grabnic domnitorului Carol, în condițiile formulate de guvernul român. Armata română a trecut Dunărea, efectivele sale active (circa 38 000 de ostași din totalul de 58 700 mobilizați) participând, sub comanda domnitorului Carol, la marile bătălii ce i-au consacrat neîntinarea⁷. În rândurile lor se aflau și numeroși voluntari români din Transilvania și Bucovina veniți în patria-mamă pentru a contribui la marea izbândă. Pentru că, așa cum scria „Gazeta Transilvaniei” din 2 iunie 1877, „cauza ostașului român e o cauză generală română, victoria lui e a întregii națiuni, fie aceea risipită în orice parte a lumii”.

La Grivița și Plevna, la Rahova, Smîrdan și Vidin, ostașii patriei au făcut acte de nepieritor eroism, intrate pentru totdeauna în tradiție și legendă. Circa 10 000 de fii ai României au căzut în luptă sau au fost răniți pe câmpiile de sânge ale Bulgariei.

Bravura armatei române a fost unanim recunoscută de aliați, de adversari sau de corespondenții de presă aflați pe câmpul de luptă. „Întotdeauna am fost fericit de a recunoaște bravura și solidele calități militare ale armatei române... Izbînda de la Rahova aparține pe deplin armatelor române”, scria marele duce Nicolae domnitorului Carol. Iar un corespondent de război aprecia că „Armata română merită să fie pusă lângă oricare armată a Europei și oricine poate fi mîndru de soldații și ofițerii ei, care au dat probe atît de fericite de vitejie”⁸. Însuși Osman-Pașa, comandantul suprem al trupelor otomane, va recunoaște că a fost nevoit să se predea „în mîinile junei și bravei armate române”. Era, într-adevăr, o oaste tînără, dar care își avea izvorul tăriei în tradițiile glorioase ale luptei milenare a înaintașilor, ale „oastei celei mari a țării”, dintotdeauna scutul de nădejde al fruntariilor, al libertății și neîntinării patriei române.

Faptele eroice de arme au fost sprijinite prin mobilizarea exemplară a întregului popor în susținerea efortului de război al României. Independența, cauza nobilă a tuturor românilor, a fost susținută cu căldură — moral și material — de toate clasele sociale, de întreaga națiune, fapt care a conferit războiului un profund caracter național și popular⁹. A fost și aceasta o trăsătură a istoriei românești, atestată de toate momentele de răscruce din trecutul patriei și care va cunoaște apoi noi dimensiuni în anii de glorie 1916—1918 și 1944—1945.

În acest efort general, contribuția cea mai însemnată a adus-o țărănimea, care a dat dovadă de un înalt spirit de sacrificiu, purtînd pe umerii săi principală povară a războiului. „Cu fericire și cu mîndrie — scria ziarul „Românul” din 6 octombrie 1877 — constatăm că țăranul, deși e cel

⁷ A se vedea: *Masele populare în războiul pentru cucerirea independenței absolute a României. 1877—1878*, Editura politică, București, 1979, p. 63—144.

⁸ *Ibidem*, p. 311, 321.

⁹ Ion Popescu-Puțuri, *Programul P.C.R. despre independența națională a României ca permanență a istoriei poporului nostru*, în „Anale de istorie”, anul XXVIII, nr. 1/1977, p. 23—24.

mai sărac e totuși în frunte oricînd e vorba de sacrificiu pentru binele comun". Răspunsul imediat la ordinele de mobilizare, rechizițiile și transporturile pentru armată, donațiile, ofrandele și încartiruirile de trupe, lucrarea pămînturilor celor mobilizați la datorie — iată principalele mijloace prin care a contribuit țărănimea la susținerea războiului drept al neamului. Alături de țărănime, în primele rînduri ale sprijinitorilor armatei s-a situat și clasa muncitoare. Lucrătorii au donat importante sume de bani, au muncit cu dăruire pentru dotarea armatei, la buna funcționare a mijloacelor de transport, la construirea de poduri etc., iar tinerii militanți socialiști au participat ca voluntari pe front sau în spatele frontului, ca medici ori sanitari în spitalele armatei și Crucii Roșii. Intelectualitatea patriei, continuatoare a tradițiilor cărturarilor noștri patrioți, ca și alte categorii sociale au făcut totul pentru ca vitejii oșteni să poată face față rigorilor unui război de care depindea viabilitatea acutului de la 9 Mai 1877. Iar suprema mărturie a unanimității cu care națiunea română a susținut, cu toate forțele, cauza neamului a constituit-o sprijinul venit din provinciile românești încă subjugate, pentru care Țara liberă și independentă reprezenta centrul spre care gravitau speranțele în făurirea României întregite.

În acest fel, printr-o conjugare perfectă a luptei eroice a armatei cu sprijinul total al poporului s-a afirmat, prin forțe proprii, România ca stat pe deplin independent și suveran, într-o epocă în care marile puteri își disputau teritoriile din zona europeană în care se afla și țara noastră. Politica lor s-a vădit imediat după victorie, atunci cînd România n-a fost admisă la negocierile care au pus capăt conflictului, cu toată marea ei contribuție la înfrîngerea Imperiului otoman. Independența României a fost recunoscută la San Stefano și Berlin (ca și a Serbiei și Muntenegrului, ca și autonomia Bulgariei), dar revenirea Dobrogei la România, pămîntul de care fusese despărțită cu mai bine de patru veacuri în urmă, s-a făcut printr-un „schimb” de teritorii care a fost impus țării noastre, cu toate asigurările cuprinse în convenția din 4 aprilie 1877 privind garantarea integrității ei teritoriale.

După așezarea statului român pe temelii independente absolute, țara noastră a intrat într-o etapă nouă a evoluției sale istorice, ea implicînd consolidarea neamului, progresul economic-social și, mai presus decît toate, făurirea statului național unitar. Sînt obiective majore care au dat substanță și sens eforturilor conjugate ale întregului popor, ale tuturor claselor sociale ce au acționat — cu mijloace specifice, în ritmuri corespunzătoare apartenenței sociale — către același unic și înalt țel. Întărirea economică a țării prin dezvoltarea industriei, participarea tot mai fermă a României la circuitul și schimburile economice mondiale, preocupările pentru ridicarea randamentelor în agricultură, sprijinul acordat românilor subjugăți, sporirea interesului opiniei publice pentru larga democratizare a vieții politice și soluționarea problemei agrare — iată cîteva dintre chestiunile vitale de a căror rezolvare depindea viitorul României, lupta sa pentru progres și întregire.

Este epoca în care un rol și o importanță majore revin clasei muncitoare — forța socială purtătoare a progresului și transformărilor generale —, partidului său revoluționar făurit în 1893. Îmbinînd cunoașterea profundă a socialismului științific cu analiza realităților concrete ale țării, partidul și-a alcătuit un program realist, în care afirmarea țelului final — societatea socialistă — nu punea în umbră, ci, dimpotrivă, scotea mai clar în evidență sarcinile momentului istoric în direcția desăvîrșirii re-

voluției burghezo-democratice începute la 1848. Numai astfel a putut partidul să-și afle numeroși aderenți și largă audiență în epocă, numai prin aceasta el a devenit o forță de prim-plan a luptei național-revoluționare. Ca urmare, el a imprimat acțiunii proletariatului român un profund caracter patriotic, ceea ce a contribuit la crearea climatului politic și spiritual propice unirii eforturilor maselor muncitoare, ale tuturor forțelor avansate ale societății pentru promovarea intereselor noastre sociale și naționale.

Mișcarea muncitorească și socialistă a privit problema realizării idealului unirii tuturor provinciilor românești în cadrul aceluiași stat național ca pe o necesitate istorică, reclamată stringent de înseși legile obiective ale dezvoltării sociale. Susținând dreptul inalienabil al poporului român, ca, dealtfel, al tuturor popoarelor aflate în aceeași situație, de a-și desăvârși statul național, socialiștii români s-au implicat viguros în bătălia pentru dezrobirea românilor aflați sub stăpânire străină.

În preajma primului război mondial, dezvoltarea social-economică și politică a României, creșterea conștiinței naționale a poporului român, precum și amploarea fără precedent a luptei de eliberare națională a românilor de pretutindeni au ridicat în fața națiunii necesitatea inexorabilă a desăvârșirii unității statale, a eliberării tuturor provinciilor românești aflate sub stăpânire străină și unirea lor cu Țara. Izbucnirea, în 1914, a conflagrației mondiale pregătite de marile puteri imperialiste pentru împărțirea sferelor de influență, pentru înrobirea popoarelor și care crea pericolul transformării României în teatru de operațiuni militare și chiar al desființării statului român, a determinat, în rîndul maselor muncitoare, o vie reacție de protest și împotrivire.

După doi ani de neutralitate, în condițiile în care asupra țării noastre se exercitau presiuni tot mai puternice din partea celor două tabere beligerante și cînd, practic, era amenințată însăși ființa poporului nostru, România s-a alăturat coaliției Antantei, care promitea satisfacerea desideratului suprem al unirii cu Țara a teritoriilor românești aflate sub dominația austro-ungară. Desigur, poporul român ar fi dorit sincer făurirea statului său național unitar nu prin război, după cum au relevat socialiștii români. Dar aceasta nu depindea de el. În condițiile unei țări ca România, cu teritorii cotoprite de marile puteri vecine, singura posibilitate de a realiza idealul național, în acele condiții istorice, era, ca și în 1877, folosirea împrejurărilor internaționale create atunci și acțiunea energică a întregului popor pentru apărarea independenței și desăvârșirea unificării național-statale.

Cu toate că primul război mondial a avut un caracter imperialist, România nu a participat la acest război călăuzită de intenții de cotopire și anexiune teritorială; războiul de întregire al poporului român a fost un război drept, just, național — cum, dealtfel, au fost toate luptele eroice purtate pînă atunci de români împotriva cotopitorilor — de eliberare și unire națională. Aspirațiile profunde ale românilor spre desăvârșirea statului național, cuprinse în declarațiile politice ale vremii, în presă, în puternicele manifestații publice care au avut loc cu acest prilej pe întreaga cuprindere a meleagurilor românești, demonstau că participarea țării noastre la război, alături de Antantă, a coincis cu dorința arzătoare a maselor largi populare.

În luptele pentru apărarea pămîntului sfînt al patriei împotriva ocupației Puterilor Centrale din timpul primului război mondial, pentru salvagardarea unității și integrității teritoriale, oștile române, masele populare

din întreaga țară au înscris la Mărăști, Mărășești, Oituz și în multe alte locuri pagini nepieritoare de eroism și abnegație, de spirit de jertfă și patriotism fierbinte. Aceste strălucite victorii românești au reprezentat o contribuție importantă și un element decisiv în lupta pentru eliberarea patriei de sub dominația vremelnică a cotropitorilor străini. pentru înmă-nuncherea, într-un singur stat, a tuturor românilor.

Imperativul istoric al desăvârșirii unificării statului național român independent — a treia unire după cele de la 1600 și 1859 —, s-a realizat în 1918, pe baza principiului dreptului popoarelor la autodeterminare, în urma prăbușirii imperiilor țarist și habsburgic, ca urmare a ascuțirii contradicțiilor sociale și naționale din timpul războiului și a victoriei Revoluției din Octombrie. Caracterul cvasi-concomitent al hotărîrilor plebiscitare care au consfințit Marea Unire, conținutul identic al programelor mișcărilor revoluționare burghezo-democratice de eliberare națională a românilor, componența forțelor sociale participante la această luptă au ilustrat și au demonstrat unitatea de aspirații, comunitatea idealului național : făurirea statului român unitar ¹⁰.

Mare Unire din 1918 a fost, așadar, expresia vie, dinamică, a vitalității națiunii române, a aspirațiilor de veacuri ale unui popor ferm hotărît să trăiască unit, liber și independent în vatra strămoșească unde s-a zămislit și nicidecum un dar al bunăvoinței marilor puteri, o consecință a conjuncturii externe sau a unor înțelegeri intervenite la masa tratativelor. Tratatul de pace de la Saint Germain (1919) și Trianon (1920) au consfințit, pe plan internațional, o situație de fapt, creată prin lupta multiseculară a maselor populare ¹¹. Unirea, proces istoric desăvârșit la Alba Iulia, la 1 decembrie 1918 — care a întrunit acordul unanim al întregului popor, inclusiv al naționalităților conlocuitoare —, a contribuit la înfăptuirea firească a năzuinței ferme a națiunii noastre, a visului pentru care au luptat și s-au jertfit nenumărate generații de înaintași, împlinirea unei necesități obiective a însăși dezvoltării istorice.

După făurirea Marii Uniri, apărarea unității și libertății țării s-a constituit într-o preocupare de prim ordin a poporului român. În rîndul forțelor politice ale vremii, Partidul Comunist Român, făurit în mai 1921, pe temelia României reîntregite, s-a detașat prin fermitatea manifestată în apărarea independenței naționale, a integrității teritoriale și suveranității patriei. Trebuie spus că, în epoca interbelică, politica externă românească a urmărit, ca direcții esențiale, menținerea statu-quo-ului teritorial consfințit prin tratatele de pace ; instaurarea unui climat de pace în lume și crearea unor zone regionale de securitate ; stabilirea unor relații de bună vecinătate ; realizarea unor tratate sau convenții mutuale ; lupta împotriva politicii revizioniste, care a marcat perioada de ascensiune și instaurare în multe țări europene a unor regimuri fasciste și dictatoriale.

Dar cerul anilor de pace postbelici a început, treptat, să se întunece de apariția norilor negri ai fascismului într-o serie de state europene, de instaurarea, în 1933, a hitlerismului în Germania. Regimul nazist a introdus în viața internațională un factor de instabilitate și amenințare, a cărui pondere a sporit permanent, declanșînd în cele din urmă — pe fondul politicii marilor puteri, de dominație și asuprire a altor popoare, de reîmpărțire a lumii în sfere de influență — o criză, care și-a aflat deznodă-

¹⁰ A se vedea : 1918, *Unirea Transilvaniei cu România*, ediția a III-a revăzută și adăugită, Editura politică, București, 1978.

¹¹ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *Făurirea statului român unitar și confir-marea sa internațională*, în „Anale de istorie”, anul XXIX, nr. 6/1983, p. 21—37.

mîntul în cel de-al doilea război mondial. Exacerbînd ideea de revanșă, în urma înfrîngerii suferite în război și, odată cu aceasta, vechile aspirații imperialiste ale militarismului german, politica declarată a Reichului nazist a reprezentat o încurajare pentru ansamblul forțelor revizioniste de pe continent ¹². Alături de acest slogan al revizuirii tratatului de la Versailles, care a găsit adepți și în alte țări, nazismul atașa o serie de principii social-politice nocive, cum erau inegalitatea raselor, dreptul unor popoare, în primul rînd al germanilor, de a-și extinde dominația asupra altora ș.a., total incompatibile cu stadiul de cultură și civilizație atins de omenire în secolul al XX-lea.

Fascismul internațional — în primul rînd Germania hitleristă — și-a îndreptat privirile și asupra bogățiilor și fruntariilor patriei noastre. În acest scop a acționat fățiș pentru a-și crea agenturi pe teritoriul românesc. Din deceniul 4 a început, cu sprijin politic și financiar străin, să prolifereze ideologia fascistă în țara noastră, să se manifeste ascensiunea organizațiilor reacționare de dreapta și de extremă dreaptă, cea mai periculoasă dintre acestea dovedindu-se a fi Garda de Fier, adevărată coloană a V-a a Germaniei naziste în România. A lupta împotriva pericolului nazist, a ideologiei hitleriste și agenturii sale de tipul Gărzii de Fier, a dezvălui conținutul nociv al nazismului, al planurilor sale de dominație mondială, trecînd peste dreptul popoarelor asupra pămîntului stăpînit de ele din trecutul îndepărtat, peste dreptul de a-și apăra unitatea, independența și suveranitatea națională, însemna de fapt a mobiliza conștiința popoarelor lumii cu un ceas mai devreme pentru înțelegerea pericolului real și pentru cîrînta luptei împotriva lui.

În aceste împrejurări istorice, partidul comunistilor a înțeles că singura cale de soluționare a problemelor complexe cu care se confrunta România era unirea tuturor forțelor sociale și politice într-un unic efort patriotic, avînd ca sens apărarea țării. Cu o experiență de acțiune politică de aproape o jumătate de secol, militanții partidului clasei muncitoare au realizat, înaintea tuturor, analiza cea mai serioasă a datelor concrete pe care le ofereau manifestările fascismului pe plan internațional și pe plan intern. Firesc, el a ajuns și primul la concluzia necesității tragerii semnalului de alarmă asupra primejdiei pentru existența poporului și statului român, ca și a creării unor forme specifice de luptă, care să se adreseze tuturor forțelor conștiente ale țării, pentru a face un zid de rezistență împotriva pericolului hitlerist. Din acest unghi de vedere, constituirea în România, din inițiativa partidului comunist, a Comitetului Național Antifascist — în iunie 1933 —, la numai cîteva luni după venirea nazismului la putere în Germania, apare ca un fapt istoric de semnificație majoră, semnificație care a depășit hotarele țării ¹³.

Acțiunile inițiate de organizațiile muncitorești împotriva politicii statelor fasciste, pentru apărarea independenței țării au crescut în amploare, pe măsura accentuării încordării internaționale prin intrarea trupelor hitleriste în Renania, prin intervenția brutală germano-italiană în Spania, prin definitivarea blocului militar agresiv „Axa Berlin-Roma-Tokio“, care reprezentau un atac direct la pacea lumii, la existența și ființa

¹² A se vedea : *Regimurile fasciste și totalitare din Europa*, vol. I, Editura militară, București, 1979.

¹³ A se vedea : Ion Popescu-Puțuri, *Comitetul Național Antifascist — expresie a atitudinii antinaziste a poporului român, a rolului P.C.R. în organizarea și desfășurarea luptei antihitleriste*, în „Anale de istorie“, anul XXX, nr. 2/1984, p. 21—32.

unor popoare ¹⁴. În anii 1935—1937, puternicele manifestări de masă împotriva fascismului, ampla activitate pentru făurirea frontului democratic — care a antrenat Partidul Comunist Român, Partidul Socialist, Uniunea Oamenilor Muncii Maghiari, organizații locale ale Partidului Social-Democrat, ale Partidului Național-Țărănesc, Partidului Radical-Țărănesc și alte grupări democratice — au contribuit la întărirea unității și coeziunii forțelor progresiste capabile să stăvilească pericolul fascist, au reprezentat un succes al orientării partidului comunist spre un consens național istoricește reclamat de imperativele vremii.

Dar actele de agresiune ale Germaniei naziste și a aliaților ei s-au extins în condițiile politicii conciliatoare a puterilor occidentale. Anexarea Austriei de către Germania, în martie 1938, urmată la distanță de câteva luni de mutilarea Cehoslovaciei, în virtutea dictatului de la München, și apoi de cotropirea și împărțirea Cehoslovaciei, invazia fascistă italiană în Albania au însemnat noi pași spre un conflict mondial. Imperialismul german avea deschis drumul spre sud-estul Europei. Creșterea pericolului izbucnirii războiului și, implicit, a primejdiei încălcării teritoriului țării de către statele fasciste revanșarde a alertat toate forțele conștiente ale poporului nostru.

Actele agresive ale Germaniei naziste, Italiei mussoliniene și Ungariei horthyste au fost condamnate de întreaga opinie publică progresistă și patriotică din România. Marea manifestație populară de la București din armindenul anului 1939 — desfășurată în aceeași zi cu Congresul breslelor muncitorești, la care însuși primul ministru, invitat de conducerea breslelor, a rostit o cuvîntare patriotică, antihitleristă —, a devenit o mare demonstrație împotriva pericolului fascist-revizionist. Această demonstrație, în a cărei organizare și desfășurare rolul conducător l-a îndeplinit Partidul Comunist Român, a avut și o deosebită semnificație internațională, întrucît s-a constituit într-un mare semnal pe care România îl adresa Europei pentru concentrarea eforturilor în vederea împiedicării dezlănțuirii unui nou cataclism mondial. „Cînd în multe țări era o oarecare stare de așteptare — arată secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu —, muncitorimea română, sub conducerea comuniștilor, s-a ridicat și a demonstrat că nu trebuie să ne plecăm în fața fascismului, că trebuie să ridicăm steagul luptei și că, unită, muncitorimea, popoarele, pot bara calea fascismului ! Și dacă în 1939 popoarele ar fi acționat unite, hitlerismul nu ar fi dezlănțuit al doilea război mondial“ ¹⁵.

Din nefericire, semnalele de alarmă nu au fost auzite. La 1 septembrie 1939, prin atacarea Poloniei de către Germania, se declanșează cea mai catastrofală conflagrație din istoria omenirii, care a cuprins în orbita sa 72 de state de pe toate continentele, însumînd circa 80 la sută din populația globului. Operațiile militare s-au desfășurat pe teritoriul a 40 de state din Europa, Asia și Africa, însumînd 22 milioane km². Efectivele armatelor beligerante s-au ridicat la 110 milioane militari, din care 32 milioane au fost uciși, iar 35 milioane mutilați, răniți sau dispăruți, la care se adaugă multe milioane de oameni omoriți în lagărele de exterminare.

¹⁴ A se vedea : Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *Apărarea independenței și suveranității naționale — obiectiv fundamental al Partidului Comunist Român, al întregului nostru popor*, în „Anale de istorie“, anul XXX, nr. 1/1984, p. 94—99.

¹⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 27, Editura politică, București, 1984, p. 159.

nare naziste sau sub molozul orașelor distruse de bombardamente. Jertfele umane au fost însoțite de pagube materiale enorme, care s-au cifrat la circa 1 500 miliarde dolari la cursul acelor vremuri. Țări întregi au fost pustiite, mii de orașe ruinate, sute de mii de localități devastate sau chiar rase de pe suprafața pământului, edificii de cultură și artă pe care omenirea le-a păstrat mii de ani au dispărut pentru totdeauna. Nici un război din istoria umanității nu a provocat atâtea drame, nu s-a încheiat cu un bilanț atât de tragic ¹⁶.

În acele vremuri de grele încercări, când cel mai reacționar și mai odios imperialism pune în primejdie ființa națională a multor popoare, uriașe forțe din lumea întreagă și-au unit eforturile pentru a-i nimici pe agresori. Civilizația umană a putut fi salvată de la pieire tocmai datorită imenselor sacrificii ale popoarelor care au format coaliția antihitleristă și mișcarea de rezistență de pe toate continentele. Marea victorie din mai 1945 are la temelie ei acțiunea eroică conjugată a popoarelor, lupta lor comună împotriva cotropitorilor.

În ce privește România, ca urmare a politicii marilor puteri europene din anii 1939—1940, ea a fost complet izolată. Aflată singură în fața agresiunii fascismului german și a acoliților acestuia, lipsită de orice sprijin din afară, țara noastră a devenit victima politicii de forță și dictat, de subjugare și asuprire, de acaparare a unui vast teritoriu și de uzurpare a unității naționale. Ce a urmat se știe. Sfirtecă, cu demnitatea națională călcată, România a rămas la discreția Germaniei hitleriste, în sfera de interese a căreia fusese „repartizată”. Instaurarea regimului de dictatură militară-fascistă, aderarea la Axă și împingerea țării, în vara anului 1941, în războiul împotriva Uniunii Sovietice și a celorlalte state ale coaliției antifasciste n-au fost decît tragicele consecințe ale acestor evenimente. Toate aceste acte impuse țării noastre erau potrivnice voinței și tradițiilor poporului român, care, în îndelungata sa istorie, a luptat cu dirzenie numai pentru apărarea propriilor hotare, a independenței și libertății sale. Răspunsul adevărat al poporului nostru s-a concretizat în rezistența antihitleristă care a reunit, în jurul clasei muncitoare și sub conducerea comunistilor, toate forțele patriotice dornice să contribuie la eliberarea țării, în participarea activă la lupta pentru zdrobirea blocului statelor fasciste ¹⁷. Prin aceasta, el și-a adus contribuția meritorie, împreună cu celelalte popoare ale coaliției antihitleriste, la victoria de la 9 Mai 1945.

Pe baza necesității vitale, obiective, a atingerii unor țeluri eliberatoare de care depindea însăși soarta poporului și a țării s-a realizat largul consens național fără de care ar fi fost de neconceput acțiunea istorică ce a dus la declanșarea revoluției de eliberare socială și națională din August 1944. Dar, așa cum niciodată necesitatea nu generează în mod automat soluția istorică optimă, nici consensul forțelor principale ale unui popor nu se înfăptuiește de la sine, în mod spontan. Este nevoie de acțiunea conștientă a unei forțe sociale și politice înaintate, capabile să-și propună obiectivul realizării unui asemenea consens, să-i formuleze scopurile, să-i elaboreze strategia și tactica, să constituie catalizatorul și

¹⁶ A se vedea : general-maior Constantin-Olteanu, *Victoria împotriva fascismului în cel de-al doilea război mondial — rezultat al luptei popoarelor pentru libertate, independență și progres social*, în „Anale de istorie”, anul XXVI, nr. 2/1980, p. 3 și urm.

¹⁷ Gheorghe Zaharia, *România și rezistența popoarelor din centrul și sud-estul Europei în preajma și în timpul celui de-al doilea război mondial*, în *Rezistența europeană în anii celui de-al doilea război mondial. 1938—1945*, vol. 1, Editura militară, București, 1973, p. 387—438.

factorul mobilizator al maximului de energii ce pot fi antrenate în vederea realizării cotiturii necesare. În istorie va rămâne înscris, cu trăinicia și perenitatea marilor fapte și cu valoarea pe care numai rezultatele majore, de perspectivă, le-o conferă, că acest rol l-a avut, în anii grei ai luptei împotriva dictaturii militare-fasciste și ai ocupației hitleriste, ca și în asigurarea desfășurării revoluționare a evenimentelor ulterioare, Partidul Comunist Român, forța politică conducătoare a clasei muncitoare și a poporului.

Nu a fost deloc ușoară lupta partidului pentru realizarea frontului național. El s-a sudat verigă cu verigă, având drept pivot central unitatea de acțiune a clasei muncitoare, prin întărirea unității forțelor antifasciste, la care s-au raliat treptat grupările politice burgheze, armata română, precum și cercurile Palatului, toate elementele patriotice. S-a realizat astfel, cea mai largă coaliție de forțe politice din istoria României, cuprinzând practic întreaga națiune română. Totodată, mișcarea de rezistență antifascistă din România a luat în considerare evoluția raportului de forțe ale războiului mondial. P.C.R. a ținut seama în organizarea asaltului final din August 1944 — act care a luat prin surprindere atât Germania hitleristă, cât și puterile din coaliția Națiunilor Unite — de condițiile internaționale favorabile create de victoriile importante militare repurtate de Uniunea Sovietică, de loviturile aplicate mașinii de război germane de forțele expediționare aliate pe fronturile din Italia și Franța, de succesele mișcărilor de eliberare națională care diminuau capacitatea de agresiune și opresiune a cotropitorilor fasciști.

Arestarea principalelor căpetenii și răsturnarea guvernului dictaturii antonesciene au marcat declanșarea insurecției și începutul revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă. Prin acest act de voință națională, România s-a alăturat cu întregul său potențial economic și militar coaliției Națiunilor Unite și a declanșat ostilitățile contra Germaniei. În numai opt zile, în cursul unor grele bătălii, unitățile militare, împreună cu formațiunile patriotice, au lichidat rezistența trupelor hitleriste, au eliberat Capitala și o mare parte a țării.

Cercetări istorice recente și noi ediții de documente diplomatice și militare definesc cu pregnanță rolul și locul actului de la 23 August 1944 în contextul general al conflictului mondial¹⁸. Hugh Seton-Watson aprecia că „acțiunea de la 23 August 1944 a României a fost unul din evenimentele hotărâtoare ale celui de-al doilea război mondial”. Împărtășind acest punct de vedere, Roger Ghoysens scria : „Eliberarea Bucureștilor de către armata română, sprijinită de rezistenței civili, înfăptuită la 28 august 1944, a avut o importanță militară capitală : poarta Europei Centrale a fost deschisă trupelor sovietice, cărora România le-a furnizat imediat aportul a 350 000 de combatanți”. Pentru Elisabeth Barker, evenimentele din August 1944 din România au avut, indubitabil, „o contribuție importantă la înfrângerea Germaniei în cel de-al doilea război mondial”. *Enciclopedia războiului din 1939—1945*, apărută la Paris, surprinde — în articolul *România*, semnat de Henri Bernard — amploarea și semnificația internațională a evenimentelor din țara noastră : „Insurecția română s-a dovedit de o importanță capitală. Prin ea, o țară întreagă, cu resurse in-

¹⁸ A se vedea : Gh. Buzatu, I. Agrigoroaiei, D. Rusu, *Semnificația istorică a actului de la 23 August 1944 în perspectivă istoriografică*, în *Actul de la 23 August 1944 în context internațional. Studii și documente*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1984, p. 21—36.

dispensabile pentru Reich, este smulsă brusc inamicului și fără bătălii importante. Poarta este deschisă spre Europa Centrală“.

Actul românesc, expresie a afirmării exemplare a atributelor de suveranitate statală, înfăptuit fără o înțelegere prealabilă cu viitorii parteneri de alianță asupra momentului și modalităților executării lui, s-a produs în acel punct al dinamicii evenimentelor pe teatrele de război când victoria Națiunilor Unite nu se conturase cu certitudine, când cel de-al III-lea Reich era departe de a fi învins. Declanșarea revoluției române a avut un impact remarcabil asupra desfășurării celui de-al doilea război mondial în Europa, scurtând durata conflictului, cu circa 200 de zile, pe care România și poporul ei le-au dăruit cauzei păcii universale ¹⁹.

Dragostea de patrie și dorința vie de a o vedea liberă și independentă au stîrnit un puternic suflu patriotic în rîndurile poporului, caracterul drept, eliberator, al războiului antihitlerist dînd un avînt nestăvilit luptei maseilor pentru alungarea ocupanților fasciști de pe pămîntul românesc. Armata română, cooperînd strîns cu armatele sovietice, a luptat cu eroism pentru eliberarea părții de nord-vest a României, smulsă din trupul țării prin dictatul fascist de la Viena, a stropit cu sînge mealeagurile strămoșești de la Întorsura Buzăului la Tîrgu Mureș, de la Arad la Oradea, de la Luduș la Carei și Satu Mare. Înăfătuind voința întregului popor, determinată de necesitatea salvagărdării intereselor naționale, armata română și-a continuat neabătut lupta și dincolo de hotarele patriei, pentru eliberarea Ungariei, Cehoslovaciei și a unei părți din Austria, pînă la zdrobirea Germaniei fasciste.

O sinteză privind contribuția României la marea victorie a popoarelor ne arată că, de la 23 august 1944 și pînă la 12 mai 1945, efectivul total al trupelor române angajate pe frontul antihitlerist s-a ridicat la 540 000 de oameni. Armata română, purtînd lupte grele cu forțele fasciste, a parcurs, de la Marea Neagră și pînă în Boemia, o distanță însumînd, în linie dreaptă, peste 1 700 km, escaladînd 20 masive muntoase, forțînd 12 cursuri mari de apă, eliberînd peste 3 800 de localități, dintre care 130 de orașe importante, a provocat inamicului pierderi care reprezentau efectivul a circa 14 divizii. Jertfele date de poporul român au fost mari, ridicîndu-se la aproape 170 000 de militari (morți, răniți sau dispăruți) ²⁰. Pe lîngă contribuția militară, poporul român a înscris, ca și în 1877—1878, un însemnat aport economic la marea victorie din mai 1945. Sub semnul mobilizatoarei chemări a Partidului Comunist Român — „Totul pentru front, totul pentru victorie !“ —, oamenii muncii de la orașe și sate și-au încordat toate puterile și întreaga voință, reușind să facă față tuturor cerințelor frontului, aprovizionării armatei cu armament, muniții, alimente și echipament. În ansamblul său, efortul economic al României în războiul antihitlerist s-a ridicat la circa 770 milioane dolari (valută 1938). Dacă la acestea se mai adaugă valoarea pagubelor și distrugerilor provocate de trupele hitleriste și horthyste în retragere — aproximativ 350 milioane dolari — efortul economic depășește un miliard de dolari ²¹.

¹⁹ Ilie Ceaușescu, Florin Constantiniu, Mihail E. Ionescu, *200 de zile mai devreme. Rolul României în scurtarea celui de-al doilea război mondial*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1984, p. 151.

²⁰ *România în războiul antihitlerist. 23 august 1944—9 mai 1945*, Editura militară, București, 1966, p. 582—583.

²¹ Vasile Mocanu, *Contribuția poporului român la victoria împotriva fascismului*, în „Anale de istorie“, anul XXX, nr. 4/1984, p. 38—39.

Aportul românesc la zdrobirea fascismului în Europa a avut un larg ecou pe plan internațional²². Personalități politice și diplomați, comandanți militari, comentatori de presă, istorici au consemnat contribuția României la izbîndă cauzei comune. I. V. Stalin, președintele Consiliului de Miniștri al U.R.S.S., menționa, la 9 iunie 1945, că România „a participat activ la zdrobirea Germaniei hitleriste”. O apreciere care a fost reluată și consemnată și în Decretul Prezidiului Sovietului Suprem al Uniunii Sovietice din 6 iulie 1945, prin care șefului statului român i s-a conferit cea mai înaltă distincție de război sovietică, Ordinul „Victoria”, „pentru actul curajos al cotelor hotărîtoare a politicii României spre ruptura cu Germania hitleristă și alianța cu Națiunile Unite, în clipa cînd încă nu se precizase clar înfrîngerea Germaniei”. În cadrul dezbaterilor Conferinței de pace de la Paris, ministrul de externe sovietic, V. M. Molotov, arăta : „Împreună cu noi, împreună cu trupele aliate, noua Românie democratică a început lupta pentru înfrîngerea lui Hitler, a făcut sacrificii considerabile în această luptă și noi toți recunoaștem serviciile aduse de poporul român acestei cauze”. La rîndul său, ministrul de externe al Marii Britanii, Anthony Eden, declara în Camera Comunelor, la 23 ianuarie 1945, că „România a dat deja un ajutor substanțial cauzei aliaților”, afirmație susținută de deputații laburiști, unul dintre aceștia relevînd că „România este a patra țară ca efective pe frontul împotriva Germaniei”. În cursul desfășurării războiului, postul de radio New York comenta : „Din România vin știri bune în multe direcții. Nu vom insista astă-seară asupra ajutorului militar atît de însemnat și cu rezultate atît de excelente... Vom spune numai ceea ce este evident, și anume că acțiunea armatei române a contribuit serios la cucerirea Budapestei și la înaintarea în regiunea cehoslovacă, tot astfel cum, prin actul de la 23 august 1944, România a contribuit, într-o bună măsură, la schimbarea situației de pe întregul front răsăritean”. Sînt mărturii care atestă cu pregnanță contribuția majoră a poporului român la scurtarea celui de-al doilea război mondial, la victoria popoarelor asupra fascismului. Ea se înscrie ca un capitol glorios al aceleiași lupte seculare neîntrerupte a poporului nostru închinată apărării ființei sale, pămîntului strămoșesc, afirmării de sine stătătoare în concertul popoarelor libere.

Eliberarea țării și trecerea ei pe calea construcției socialiste au pus definitiv capăt dominației imperialiste străine în țara noastră, asigurînd, în mod plenar, independența și suveranitatea națională, dreptul poporului român de a fi pe deplin stăpîn pe destinele sale, de a-și făuri viața așa cum o dorește. „În acest sens — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu —, dezvoltarea socialistă a României coincide de fapt cu lichidarea dominației imperialiste la care țara noastră a fost supusă vreme îndelungată, cu trecerea bogățiilor naționale în mîinile întregului popor, cu preluarea puterii politice de către clasa muncitoare în alianță cu țărănimea, intelectualitatea și celelalte categorii sociale, ceea ce a dus, de fapt, la făurirea conștientă, de către masele largi populare, de către poporul însuși a orînduirii noi, socialiste. De aceea, construcția socialistă în România coincide cu afirmarea deplină a independenței naționale”²³. Cu multă satisfacție putem spune că România se bucură astăzi de un recunoscut prestigiu in-

²² A se vedea : *Ecoul internațional al revoluției din August 1944 și al contribuției României la războiul antihitlerist*, Editura politică, București, 1984.

²³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 13, Editura politică, București, 1977, p. 238—239.

ternațional, o largă prețuire pe toate meridianele globului, că patria noastră, pentru a cărei libertate și independență au luptat generații și generații de înaintași, ocupă astăzi un rol demn în rîndul națiunilor lumii.

Una din cele mai importante cuceriri ale epocii de construcție socialistă — prestigiul internațional fără precedent al României de astăzi — este rezultanta majoră a mai multor factori care au acționat convergent : politica externă dinamică, constructivă, în consens cu marile idealuri ale umanității, cu cerințele arzătoare ale lumii de azi, succesele dobîndite în edificarea unei orînduiri mai drepte și mai bune, unitatea dintre politica internă și externă, poziția principială a României în problemele contemporaneității, strălucirea cu care președintele țării, tovarășul Nicolae Ceaușescu, militează pentru soluționarea lor în spiritul rațiunii și umanismului, al păcii și colaborării între popoare. Marile înfăptuiri ale epocii de construcție socialistă, și îndeosebi ale celor două decenii ale *Epocii Nicolae Ceaușescu*, inițiativele și acțiunile pe plan internațional ale conducătorului partidului și statului nostru, contribuția sa la cristalizarea, într-un sistem unitar, a normelor de relații dintre state, la oprirea cursei înarmărilor și instaurarea păcii — pentru ca un nou cataclism mondial să nu mai amenințe viața și liniștea popoarelor —, la definirea principiilor noii ordini politice și economice internaționale formează temeiurile solide ale prețuirii de care se bucură România socialistă în întreaga lume.

CONTRIBUȚIA ROMÂNIEI LA OBTINEREA VICTORIEI DIN MAI 1945 ASUPRA FASCISMULUI

ILIE CEAUȘESCU

Acum, după 40 de ani de la înfrângerea Germaniei naziste, rolul și contribuția României la obținerea victoriei apar cu atât mai mari și strălucitoare cu cât eforturile materiale și umane, sacrificiile de vieți omenești date tribut pentru eliminarea celui mai mare pericol pentru destinele civilizației umane au fost deosebit de substanțiale și aproape incredibile dacă se ține seama de situația și potențialul țării noastre. „La încheierea războiului antihitlerist, armata română s-a întors în țară victorioasă, cu steagurile de luptă acoperite de glorie, trecând pe sub arcul de triumf ca o armată biruitoare, care și-a făcut cu prisosință datoria față de patria și poporul său, față de cauza izbăvirii omenirii de ororile fascismului, dobîndindu-și astfel recunoștința binemeritată a altor popoare, a întregii umanități”¹.

După cum se știe, al doilea război mondial a fost cea mai mare încleștare militară a tuturor timpurilor. În vîltoarea acesteia au fost prinse numeroase state, care cuprindeau 1,7 miliarde de oameni. Operațiunile militare s-au desfășurat pe întinderea a trei continente — Europa, Asia și Africa. Armatele combatante au numărat 110 milioane de oameni. Peste 50 de milioane de vieți omenești este prețul plătit de popoare în cursul celei de-a doua mari conflagrații a secolului al XX-lea.

Dimensiunile uriașe ale celui de-al doilea război mondial ies cu pregnanță în evidență comparativ cu cele ale primului război mondial. Între 1914—1918 au participat la conflagrație 36 de state, însumînd circa 1 miliard de oameni. Între aceiași ani, șase state — S.U.A., Anglia, Germania, Franța, Italia și Rusia — au produs circa 190 000 de avioane, peste 9 000 de tancuri și aproape 130 000 de tunuri. În al doilea război mondial, S.U.A., Anglia, Germania, Italia (în intervalul 1939—1945) și U.R.S.S. (în anii 1941—1945) au fabricat 653 000 de avioane, 287 000 tancuri, 1 041 000

¹ Hotărîre privind aniversarea a 40 de ani de la victoria asupra fascismului și sărbătorirea „Zilei independenței României”, în „Scînteia”, anul LIV, nr. 13 214 din 16 februarie 1985.

tunuri². Aceste cifre dau o măsură amplitudinii operațiilor militare desfășurate între anii 1939—1945, distrugerilor uriașe provocate pe teatrele de operații, cheltuielilor de război imense efectuate de state participante.

Al doilea război mondial a fost, mai presus de toate, o uriașă sforțare a popoarelor lumii de a salva independența, democrația, libertatea, civilizația umană. Fascismul — acest curent politic aberant, ridicat vertiginos pe solul crizei generale capitaliste în perioada interbelică — a proiectat, cu o brutalitate fără precedent, țelurile sale expansioniste și distrugătoare, ce constituiau o amenințare directă și uriașă la adresa civilizației umane. Nimicirea democrației și instituirea „ordinii” fasciste, totalitare, prin lichidarea oricăror drepturi și libertăți civice, prin negarea drepturilor fundamentale ale omului; suprimarea independenței, suveranității și unității unor state și constituirea imperiului fascist universal; anihilarea fizică a unor popoare, socotite inferioare, transformarea altora în mase de sclavi pentru a clădi bunăstarea „rasei superioare”, „ariene”, a „stăpînilor fasciști”; disprețul față de tezaurul de civilizație clădit de omenire în milenii de existență și proclamarea unei noi „concepții despre lume”, impregnată de iraționalism, șovinism, antisemitism, de cultul forței brutale și al supraomului, al disprețului față de oameni și valorile civilizației — iată cîteva din scopurile pe care fascismul le-a propagat deschis ca fiind părți integrante ale programului său politic. Pentru concretizarea lui, fascismul, cu varianta sa cea mai nocivă, nazismul, a făcut apel la războiul agresiv, dezlănțuind cea mai mare conflagrație a tuturor timpurilor.

În fața primejdiei de moarte reprezentate de fascism, popoarele lumii s-au ridicat la luptă. Nimicirea fascismului, apărarea valorilor fundamentale ale omului și civilizației umane au devenit în acei ani de cumpănă o acută necesitate istorică, un imperativ al salvărilor bunurilor cele mai de preț ale omenirii. Pe fundamentul acestei *necesități istorice* a devenit posibilă coalizarea între state cu sisteme social-politice deosebite, realizîndu-se alianța între primul stat socialist din lume, Uniunea Sovietică, și „democrațiile occidentale”, Anglia, S.U.A. și Franța. Această coaliție de state îndreptată împotriva blocului țărilor fascisto-militariste s-a lărgit necontenit, cuprinzînd tot mai multe țări și popoare, cărora le erau profund atașate idealurile democrației, progresului și păcii.

Ceea ce s-a întîmplat din acest punct de vedere în cursul celui de-al doilea război mondial este un exemplu istoric cu profunde învățăminte, mereu actuale. S-a demonstrat cu tărie faptul că, atunci cînd sînt amenințate valorile civilizației umane, cînd însăși existența acesteia este pusă în cumpănă, este posibilă depășirea unor bariere psihologice și complexe de putere, se poate realiza coexistența pașnică între țări și sisteme cu orînduiri sociale și ideologii diferite, că devine posibilă chiar coalizarea între state deosebite ca organizare social-politică, în scopul atingerii unui țel suprem: salvarea vieții și valorilor acesteia, salvărea civilizației pe planetă. Cu atît mai actual este astăzi un asemenea învățămînt istoric, cu cît, în condițiile contemporane ale unor acumulări uriașe de arsenale militare, cu deosebire nucleare, existența vieții și civilizației este primejduită. Necesitatea înțelegerii, a coexistenței pașnice, a unirii eforturilor tuturor țărilor și popoarelor pentru salvarea păcii este astăzi un comandament istoric stringent. Iar realizarea lui este perfect posibilă, așa cum

demonstrează, mai aproape de noi, istoria celui de-al doilea război mondial. Secretarul general al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu, subliniază, în acest sens, că „este bine să ne reamintim de împrejurările care au dus la cel de-al doilea război mondial, să tragem toate învățămintele și să ne exprimăm hotărîrea fermă de a face totul pentru a împiedica un nou război, pentru a asigura colaborarea între popoare și pacea pe planeta noastră. Cel de-al doilea război mondial este rezultatul direct al politicii imperialiste de dominație și asupra a altor popoare, de reîmpărțire a lumii în sfere de influență. Această politică s-a reflectat în mod pregnant în aspirațiile Germaniei hitleriste la dominația mondială. Dacă fascismul a reprezentat dictatura celor mai reacționare forțe ale claselor exploatoare, hitlerismul a reprezentat, totodată, cea mai brutală formă de subjugare, dominare și asupra a altor popoare”³.

Un adevăr la fel de prețios în experiența milenară a umanității, pe care acest război l-a ilustrat cu o forță uriașă, este acela că nu există obstacol în calea afirmării nestingherite a independenței și suveranității popoarelor, că nici chiar fascismul — avînd la îndemînă una din cele mai puternice mașini de război din toate timpurile — nu a putut să stăvilească dreptul sacru al omului, al națiunilor lumii de a fi libere, de a se dezvolta potrivit propriei voințe. Acest adevăr etern uman, pe care l-a evidențiat mereu istoria, a fost validat, încă o dată, la o amplitudine fără precedent, și această validare este unul din cîștigurile de preț ale contemporaneității. „Victoria epocală asupra fascismului în cel de-al doilea război mondial — subliniază secretarul general al Partidului Comunist Român — a demonstrat încă o dată, la scara celei mai ample înclăștrări din cîte a cunoscut istoria, forța cu care popoarele se ridică în apărarea unei cauze drepte, adevărul incontestabil că rolul hotărîtor în făurirea istoriei, în apărarea libertății și independenței naționale îl au masele populare, milioanele și milioanele de oameni ai muncii de pretutindeni. Războiul antifascist a relevat că oricît de mare ar fi potențialul aruncat în luptă de forțele reacțiunii, oricît de puternice ar fi armatele imperialiste invadatoare, ele nu pot înfrînge voința de libertate a popoarelor, dorința acestora de a-și hotărî singure soarta”⁴.

Războiul purtat împotriva fascismului a fost de la început un război just, eliberator, a avut pe tot parcursul lui un caracter progresist. El a prilejuit coalizarea forțelor înaintate de pretutindeni, a fost, practic, cea mai amplă alianță a acestor forțe realizată vreodată la scara întregii omeniri. În slujba cauzei drepte a înfrîngerii fascismului popoarele au angajat forțe uriașe, materiale și umane, au suportat sacrificii imense. Deznodămintul războiului — victoria măreață asupra fascismului obținută la 9 Mai 1945 — a însemnat triumful dreptului asupra forței, al civilizației asupra barbariei, a împlinit o necesitate impusă de evoluția istorică obiectivă.

Al doilea război mondial a izbucnit la 1 septembrie 1939 prin agresiunea Germaniei naziste asupra Poloniei. Două zile mai tîrziu, Anglia și Franța au declarat război celui de-al treilea Reich. Utilizînd mari mase de blindate și infanterie și considerabile forțe aeriene, într-o concepție nouă — aceea a blitzkriegului —, forțele Wehrmachtului au obținut o rapidă victorie în Polonia, iar în vara anului 1940 au zdrobit, într-o cam-

³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 11, Editura politică, București, 1975, p. 562—563.

⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 4, Editura politică, București, 1970, p. 377.

panie fulger de 40 de zile, Franța și au silit Anglia să-și retragă corpul expediționar de pe continent. Anglia a continuat să lupte singură împotriva Germaniei naziste, obținând o strălucită victorie aeriană în „bătălia Angliei” din august-septembrie 1940. În iunie 1941, Reichul hitlerist, călcând mișelește tratatele încheiate, fără provocare și prin surprindere, a atacat Uniunea Sovietică. În Oceanul Pacific, la 7 decembrie 1941, Japonia a declanșat o agresiune prin surprindere asupra bazei navale a S.U.A. de la Pearl Harbour și războiul împotriva fascismului și militarismului a devenit, în acest fel, de proporții planetare.

„Virful de lance” al fascismului l-a constituit forța militară a Germaniei naziste. Nimicirea acesteia a fost rezultatul, în principal, al acțiunii forțelor armate ale statelor coaliției antihitleriste. Armata Uniunii Sovietice a nimicit pe frontul sovieto-german, frontul de luptă principal al celui de-al doilea război mondial, cele mai numeroase forțe militare ale Germaniei naziste (607 divizii, adică 65—70 la sută din totalul forțelor agresorului, acesta înregistrând 10 milioane de militari pierderi, din totalul de 13,6 milioane oameni sacrificați pe toate fronturile de luptă de cel de-al treilea Reich). Faptul că Uniunea Sovietică a dus greul războiului împotriva Germaniei naziste este ilustrat și de quantumul ridicat de pierderi înregistrate de popoarele sovietice (circa 20 de milioane de morți), de imensele sacrificii materiale (30 la sută din bogăția națională) ⁵.

O contribuție deosebit de importantă la înfrângerea fascismului internațional, a hitlerismului au avut-o forțele militare ale Statelor Unite ale Americii și Marii Britanii. Operațiile militare occidentale în Africa de Nord și Europa de vest și de sud, bătăliile navale din Atlantic, Mediterana și Pacific au diminuat apreciabil forța agresorilor fasciști și militariști, le-au grăbit considerabil înfrângerea. Numai în Europa, între 6 iunie 1944 și 9 mai 1945, de la debarcarea în Normandia pînă la sfîrșitul războiului, aliații occidentali au angajat peste 5,4 milioane militari ⁶.

Alături de armatele de linie ale statelor coaliției antihitleriste, un rol de seamă în diminuarea capacității combative a Wehrmachtului, precum și a forței militare japoneze, l-a avut mișcarea de rezistență a popoarelor ocupate, ridicate cu arma în mînă în apărarea libertății și independenței lor ⁷. „În istoria mondială — arată secretarul general al Partidului Comunist Român — va rămîne întotdeauna înscrisă, ca una dintre cele mai înălțătoare pilde de jertfă și sacrificiu, mișcarea de rezistență antifascistă, lupta partizanilor — în rîndul cărora un rol important l-au avut clasa muncitoare, comuniștii —, marea epopee a popoarelor subjugate care s-au ridicat cu arma în mînă împotriva ocupanților nazști, pentru libertate și independență, pentru apărarea ființei lor naționale” ⁸. În unele țări, mișcarea de rezistență a declanșat și susținut războaie de eliberare națională, cu fronturi constituite „clasic”, angajînd armate moderne din punctul de vedere al organizării și înzestrării (în Iugoslavia și China). În alte state, forțele rezistenței au desfășurat neconținute acțiuni de guerrilă, de partizani, care au pus în primejdie continuă forțele ocupantului; în condiții interne și internaționale prielnice, în aceste state mișcarea de

⁵ *Istoriia Velikoi Otecestvennoi Voini Sovetskogo Soiuzu. 1941—1945 g.*, tom, VI, Moskva, 1965, p. 552.

⁶ *Marea conflagrație a secolului XX*, p. 544—545.

⁷ A se vedea: *Rezistența europeană în anii celui de-al doilea război mondial*, vol. 1 și 2, Editura militară, București, 1973 și 1976.

⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 4, p. 250.

rezistență s-a transformat în insurecție națională antifascistă (în Franța, Polonia, Bulgaria ș.a.). Popoarele ocupate din Asia au dezvoltat o rezistență cu dublă finalitate: alungarea ocupantului japonez și înlăturarea dominației coloniale, transformarea radicală a societății (în Vietnam, Coreea etc.).

O caracteristică de seamă a mișcării de rezistență antifascistă dezvoltată cu putere în țările ocupate a fost rolul preponderent al clasei muncitoare, al partidelor comuniste. Acest fenomen major de istorie universală pe care l-a reprezentat mișcarea de rezistență în ultima conflagrație mondială a demonstrat convingător capacitatea uriașă a clasei muncitoare de a înrîuri sensul dezvoltării istorice, rolul imens cîștigat de partidele comuniste în conducerea societății, în lupta pentru afirmarea independenței și libertății popoarelor, a ideilor progresului și democrației în întreaga lume.

Poporul român încearcă profunde sentimente de legitimă mîndrie pentru faptul că și-a adus contribuția sa activă, cu întregul său potențial militar și material, împreună cu celelalte popoare ale coaliției antihitleriste, la înfrîngerea Germaniei naziste, înscriind o pagină de eroism în glorioasa sa istorie. După instaurarea dictaturii militare-fasciste și pătrunderea trupelor hitleriste în România, în toamna anului 1940, masele populare s-au ridicat cu hotărîre, sub conducerea Partidului Comunist Român, împotriva ocupanților fasciști, a regimului antonescian și a războiului contra Uniunii Sovietice, în care țara noastră a fost împinsă, împotriva voinței și intereselor imediate și de perspectivă ale poporului român.

Încă din prima zi a agresiunii hitleriste împotriva Uniunii Sovietice, Partidul Comunist Român a chemat întregul popor să se opună războiului hitlerist prin toate mijloacele. El a inițiat și organizat puternice mișcări de masă pentru sabotarea mașinii de război fasciste, acțiuni de partizani, a militat neobosit pentru unirea clasei muncitoare, a tuturor forțelor democratice și patriotice în vederea răsturnării guvernului dictatorial, pentru ieșirea României din războiul hitlerist⁹.

Desfășurarea evenimentelor a demonstrat justetea politicii Partidului Comunist Român de unire a tuturor forțelor patriotice, naționale, de întărire a colaborării cu reprezentanții armatei¹⁰. În condițiile interne și internaționale favorabile din anul 1944, partidul nostru comunist a organizat și înfăptuit — în colaborare cu celelalte forțe patriotice, democrate și antihitleriste ale țării — revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din România. Insurecția din August 1944 a dus la răsturnarea regimului antonescian, înlăturarea dominației hitleriste, alăturarea țării noastre la coaliția antihitleristă, la deschiderea ostilităților contra Germaniei. Totodată, marele eveniment din August 1944 a marcat și începutul unui proces de transformare profundă a structurilor sociale și politice, ceea ce a determinat ca, pe întregul său parcurs, războiul antihitlerist dus de poporul român să se împletească organic cu revoluția aflată în plină desfășurare.

Armata română — a cărei trăsătură definitorie fundamentală a fost întotdeauna apărarea ființei naționale a poporului, a libertății și indepen-

⁹ Ion Popescu-Puțuri, *Revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă — eveniment de importanță epocală pentru destinele poporului român*, în „Anale de istorie”, anul XXX, nr. 4/1984, p. 11 și urm.

¹⁰ Gheorghe Zaharia, *Consensul național — factorul decisiv al victoriei poporului român din August 1944*, în „Anale de istorie”, anul XXX, nr. 3/1984, p. 108—119.

dentei patriei — și-a adus întreaga contribuție la victoria istorică din August 1944 ; în totalitatea ei, a întors armele împotriva hitleriștilor și s-a angajat activ în lupta pentru eliberarea patriei. „Acționînd în deplină unitate cu detașamentele de muncitori și țărani înarmați, cu gărzile patriotice și formațiunile de partizani — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu —, armata a adus o importantă contribuție la răsturnarea dictaturii antonesciene, precum și la lichidarea rezistenței trupelor hitleriste, la eliberarea Capitalei și a altor orașe ale țării“ ¹¹.

Intrarea României în războiul împotriva Reichului hitlerist la 23 august 1944 a avut toate atributele unui act de deplină și legitimă suveranitate națională, a fost expresia voinței de neclintit a poporului român de a-și salvagarda independența propriului stat, de a-și croi de sine stătător viitorul.

Documentele politice fundamentale care au fost făcute cunoscute întregii opinii publice internaționale odată cu declanșarea revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă au evidențiat în chip limpede caracterul noii orientări politice interne și internaționale a României. Ele au definit fără echivoc caracterul *suveran* al hotărîrii României de a se angaja plenar în lupta împotriva fascismului, decizie conformă în totalitate intereselor fundamentale ale statului și națiunii, corespunzătoare sensului evoluției istorice pe plan universal, în care înfrîngerea fascismului devenise condiția sine qua non a progresului. În declarația șefului statului român se arăta : „Poporul român înțelege să fie singur stăpîn pe soarta sa. Oricine s-ar împotrivi hotărîrii noastre liber luate și care nu atinge drepturile nimănui este un dușman al neamului nostru“. S-a subliniat cu putere faptul că, apărarea independenței, afirmată puternic prin declanșarea revoluției de eliberare, necesita un efort colectiv național, unanimitatea de voință și acțiune a întregului popor : „Români, de curajul cu care ne vom apăra cu armele în mînă independența împotriva oricărui atentat la dreptul nostru de a ne hotărî singuri soarta depinde viitorul țării noastre“ ¹².

Declarația noului guvern al României, instituit de revoluție la 23 August 1944, evidenția, de asemenea, caracterul suveran, legitim și conform imperativelor salvagărdării independenței naționale pe care îl implica actul intrării în război împotriva fascismului : „De acum înainte înțelegem să fim stăpîni pe destinele noastre. Hotărîrea denunțării tratatelor de alianță cu puterile Axei și încetarea stării de război cu Națiunile Unite este expresia voinței întregului popor român. Aceste hotărîri nu nesocotesc drepturile vreunui stat străin, după cum nu ating interesele altor neamuri“ ¹³.

Afirmarea *independenței statale*, ca expresie a voinței de existență a întregului popor român, în declarațiile celor mai înalte instanțe politice ale națiunii a fost asociată firesc de revendicarea suveranității absolute a statului nostru asupra teritoriului Transilvaniei, smuls României prin amenințarea cu forța de marile puteri fasciste prin Dictatul de la Viena din 30 august 1940. Astfel, în textul proclamației șefului statului român, se arăta că, „mobilizînd toate forțele națiunii, vom trece hotarele impuse

¹¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate*, vol. 10, Editura politică, București, 1974, p. 899.

¹² *Pentru eliberarea patriei*. Documente, extrase din presă, memorii cu privire la lupta poporului român pentru eliberarea patriei de sub jugul fascist (23 august—25 octombrie 1944), Editura militară, București, 1972, p. 29—30.

¹³ *Ibidem*, p. 31.

prin actul nedrept de la Viena pentru a elibera pământul Transilvaniei noastre de sub ocupație străină¹⁴; iar declarația guvernului consemna că, „recunoașterea de către guvernele din Moscova, Londra și Washington a nedreptății făcute României prin Dictatul de la Viena deschide posibilitatea ca armatele românești, alături de armatele aliate, să elibereze Transilvania de nord de ocupația străină“¹⁵.

Forța politică fundamentală înfăptuitoare a mărețului act de suveranitate și independență al României din August 1944 — Partidul Comunist Român — a reliefat, în consens cu obiectivele revoluției a cărei declanșare o pregătise cu minuțiozitate, coordonatele esențiale ale statutului internațional al țării. Poporul român a fost chemat la luptă („muncitorimea, țărănimea, intelectualii și toți cetățenii României“) împotriva Germaniei hitleriste, pentru apărarea „intereselor vitale“ ale națiunii: independența, suveranitatea, eliberarea țării de sub ocupația străină, regim de drepturi și libertăți publice¹⁶.

Partidul comunist, instanțele supreme ale statului român au declarat deschis, odată cu izbucnirea revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, hotărîrea nestrămutată a poporului nostru de a-și apăra cu toate forțele drepturile sale imprescriptibile: independența, suveranitatea și integritatea teritorială a României. Acestea au fost în fapt și mobilurile în virtutea cărora România a declarat război Germaniei naziste, armata română sprijinită de întregul popor, începînd lupta împotriva trupelor ocupante.

România a declarat război Germaniei naziste fără a cere asentimentul vreunei puteri străine din coaliția Națiunilor Unite, fără a urmări alte scopuri decît cele corespunzătoare exclusiv intereselor naționale fundamentale ale poporului român: înlăturarea dominației Germaniei naziste și eliberarea părții de nord-vest a României de sub ocupația horthystă, acțiune ce s-a declanșat fără a fi avut o înțelegere prealabilă scrisă sau verbală cu state din coaliția antihitleristă. Cînd puterile alianței Națiunilor Unite au luat cunoștință de fapta României, armata și întregul popor român se găseau în luptă împotriva trupelor germane aflate pe teritoriul național. *Intrarea României în războiul împotriva Germaniei naziste a fost un act suveran, independent, efectuat prin opțiunea liberă a întregului popor.*

În perioada 23—31 august 1944, armata română, împreună cu formațiunile de luptă patriotice și sprijinită de populație, a zdrobit forțele germane din părțile centrală, de sud-est, sud și sud-vest ale țării, provocînd inamicului pierderi care s-au cifrat la peste 61 000 de militari prizonieri și căzuți în lupte, echivalentul efectivelor a șase divizii. Forțele militare și populare românești au capturat de la armata germană 222 avioane, 498 nave fluviale și maritime, o mare cantitate de tehnică de luptă și mijloace de transport. În luptele purtate la București și în împrejurimi, pe Valea Prahovei, în Bărăgan, Dobrogea, Oltenia, în porturile dunărene, în Banat și în zonele sudice ale Transilvaniei, unitățile militare și luptătorii formațiunilor de luptă patriotice s-au acoperit de glorie¹⁷.

Victoria din August 1944 a permis ca linia de contact de la aripa de sud a frontului din estul Europei să fie mutată cu 400—800 km spre vest

¹⁴ *Ibidem*, p. 30.

¹⁵ *Ibidem*, p. 31.

¹⁶ „România liberă“, anul II, nr. 11 din 24 august 1944.

¹⁷ *România în războiul antihitlerist. 23 august 1944—9 mai 1945*, Editura militară, București, 1966, p. 139—145.

în numai câteva zile. Dispozitivul strategic german din Balcani, cheia menținerii dominației naziste asupra acestei zone, a fost puternic zdruncinat; linia Dunării, culoarul cel mai direct de pătrundere militară din sud-est către centrul continentului, a putut fi valorificat cu eficiență de către trupele sovietice, care aflau spre vest. Totodată, disponibilitățile economice ale României — în primul rînd petrolul, de care a fost privată mașina de război germană — au fost puse în întregime în slujba forțelor coaliției antihitleriste.

Continuînd operațiile împotriva trupelor fasciste ocupante, armata română, umăr la umăr cu armata sovietică, a acționat pentru eliberarea părții de nord-vest a teritoriului României de sub ocupația fascistă, iar apoi a luptat pe teritoriile Ungariei, Cehoslovaciei și Austriei, pînă la înfrîngerea definitivă a Reichului nazist.

După ce a stăvilit acțiunile ofensive ale dușmanului în podișul Transilvaniei și în Banat, nepermițîndu-i să ajungă pe aliniamentul Carpaților, armata română, împreună cu trupele sovietice — care s-au putut concentra nestingherite în capul de pod acoperit de armatele 1 și 4 române —, a trecut la izgonirea ocupanților de pe strămoșescul pămînt transilvan. Înscrisiind pagini de eroism legendar, ostașii români, însuflețiți de un profund patriotism, de dorința de a vedea cît mai repede întregul teritoriu al țării eliberat, au înfrînt, pas cu pas, rezistențele opuse de forțele hitleriste și horthyste de pe Mureș și Arieș, de pe Someș și de pe Crișuri, de la Cluj, Oradea, Arad și Timișoara, din munții Mezeș și Făget. La 25 octombrie 1944, forțele române și sovietice au depășit și ultimele porțiuni ale frontierei de nord-vest a României, inamicul fiind izgonit din zonele Satu Mare și Carei. Astfel, se pune capăt pentru totdeauna odiosului Dictat de la Viena, prin care partea de nord-vest a României fusese smulsă din trupul țării și predată Ungariei horthyste.

La vestea eliberării întregului teritoriu național de sub ocupația străină, în întreaga țară au avut loc manifestații entuziaste ale poporului. Ordinul de zi dat pe armată, la 26 octombrie 1944, se făcea ecoul sentimentelor pe care le nutrea întregul popor român : „După 4 ani de cumplită suferință și împilare... stindardul libertății și drepturilor noastre nepieritoare îmbracă azi în sărbătoare orașele și satele pîngărite de urgia uzurpatorilor“¹⁸.

Pentru eliberarea părții de nord-vest a României au luptat 28 de divizii românești, Corpul aerian și alte unități române, totalizînd circa 270 000 de militari, din care au căzut morți, răniți și dispăruți aproape 50 000. În luptele purtate pe teritoriul României, din martie pînă în octombrie 1944, au căzut eroic circa 69 000 de militari sovietici¹⁹.

Începute la 8 octombrie 1944 și terminate la 15 ianuarie 1945, operațiile armatei române pe teritoriul Ungariei s-au desfășurat, alături de forțele aliate sovietice, în focarele unor mari bătălii victorioase. Ostașii români, încadrați în 17 divizii de infanterie și cavalerie, un corp aerian, două brigăzi de artilerie antiaeriană, o brigadă de căi ferate și în numeroase alte unități și formațiuni, au luat parte la luptele grele de la Debrețin, de pe Tisa mijlocie, de la Miskolc și Budapesta, din munții Bükk, Hegyálja și Matra. Efectivele trupelor române s-au ridicat, în această

¹⁸ Arhiva Ministerului Apărării Naționale, fondul nr. 526, dosarul nr. 235, fila 120.

¹⁹ August 1944—mai 1945. *Scurtă prezentare a contribuției României la războiul antihitlerist*, Editura militară, București, 1969, p. 203—204.

perioadă, la 210 000 oameni, pierderile cifrându-se la peste 42 000 de morți, răniți și dispăruți. În decurs de peste trei luni de lupte crâncene, pe vreme de iarnă și în condiții atmosferice grele, trupele române au cucerit trei mavișe muntoase, au forțat patru cursuri de apă, au eliberat 1 237 de localități, dintre care 14 orașe, au provocat inamicului pierderi care s-au cifrat la 21 045 de prizonieri, peste 9 700 de morți, numeroși răniți și au capturat o însemnată cantitate de tehnică de luptă²⁰.

Apreciind aportul armatei române în luptele din capitala ungară, istoricul ungar Csátári Dániel arăta : „Participarea la eliberarea Budapestei a fost o însemnată faptă de arme a trupelor române pe teritoriul Ungariei, poate cea mai mare dintre toate: au ajutat la eliberarea capitalei unui popor în renaștere“²¹. Iar ziarul „Graiul nou“, organ al Direcției politice de front a armatei sovietice, editat în limba română, scria, la 15 ianuarie 1945, referitor la efortul românesc depus în eliberarea Ungariei : „Istoria războiului pentru distrugerea fascismului va pomeni la locul cuvenit contribuția armatei române la această operă grea“.

În Cehoslovacia, armata română, acționînd în continuare alături de armata sovietică, a dus lupte eroice în perioada 18 decembrie 1944—12 mai 1945. Timp de cinci luni, acțiunile armatei române s-au desfășurat în condiții deosebit de grele : teren puternic frământat și împădurit, zăpadă abundentă și viscole puternice, lipsa căilor de comunicații, lucrări de fortificații executate din timp de inamic. Toate acestea au solicitat la maximum priceperea, capacitatea cadrelor de comandament, rezistența fizică și eroismul trupelor noastre. Înfrîngînd cu tenacitate greutățile, înverșunarea cu care rezista inamicul, armata română a pătruns peste 400 km în adîncimea dispozitivului dușman — pe un front de o anvergură de 80—130 km —, traversînd 10 masive muntoase, forțînd patru cursuri mari de apă, eliberînd 1 722 localități, între care 31 orașe. La operațiile de pe teritoriul Cehoslovaciei au participat 248 430 militari români, din rîndurile cărora s-au jertfit 66 495, reprezentînd peste 25 la sută din totalul efectivelor angajate²².

Aproximativ 2 000 de militari români din Regimentul 2 care de luptă și-au adus contribuția la eliberarea părții de nord-est a Austriei. Ei au înfrînt inamicul în lupte grele desfășurate la Hohenrappersdorf, Mistelbach, Zisterdorf, Poysdorf și altele. Totodată, formațiuni specializate ale armatei române au lucrat eficient la refacerea sistemului de comunicații din estul Austriei.

Efortul militar al României în războiul antihitlerist, aplicat neîntre-rup și la cote maxime timp de 263 de zile (între 23 august 1944 și 12 mai 1945), a început într-un moment în care Germania nazistă era departe de a fi învinsă și avea ample disponibilități militare defensive sau ofensive, cînd deznodămîntul celui de-al doilea mare conflict mondial nu se profilase încă în mod cert. Angajarea României în războiul antifascist „a dat — așa cum se relevă în Hotărîrea Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. privind aniversarea a 40 de ani de la victoria asupra fascismului

²⁰ *În numele libertății și prieteniei*. Documente, extrase din presă și amintiri despre participarea României la eliberarea Ungariei de sub jugul fascist (octombrie 1944—ianuarie 1945), Editura militară, București, 1970, p. 241—242 ; *România în războiul antihitlerist*, p. 700—701, 706.

²¹ Csátári Dániel, *Contribuția poporului român la eliberarea Ungariei de sub ocupația hitleristă*, în „Analele Institutului de istorie a partidului“, anul II, nr. 6/1956, p. 160.

²² *România în războiul antihitlerist*, p. 464, 701—702, 706.

și sărbătorirea „Zilei independenței României” — o puternică lovitură planurilor strategice ale lui Hitler, a dus la prăbușirea întregului front din Balcani, deschizând larg calea înaintării rapide a armatelor sovietice și zdrobirii dispozitivului militar al Germaniei naziste în această parte a Europei. Aceasta a scurtat cu cel puțin 6 luni durata războiului, a grăbit în mod hotărâtor victoria armatelor aliate împotriva Germaniei fasciste”²³.

Participarea românească la război a adus coaliției Națiunilor Unite importante beneficii strategice în desfășurarea generală a războiului. Declanșarea prin surprindere și cu toate forțele a războiului de către România a constituit un veritabil „punct de cotitură” în evoluția operațiilor militare la aripa de sud a frontului sovieto-german. Într-un interval de 15 zile, de la 23 august la 6 septembrie 1944, forțele sovietice au străbătut distanța de 620 km care desparte Birladul de Drobeta-Turnu Severin, făcând joncțiunea cu forțele armatei populare de eliberare din Iugoslavia. Înaintarea lor s-a produs într-un ritm de 41 km zilnic pe un spațiu eliberat anterior de forțele române și a cărui străbateră prin luptă ar fi necesitat cel puțin o operație de anvergură strategică („străpungerea” liniei fortificate Focșani—Nămolosa—Brăila). În numai 15 zile soarta dispozitivului militar hitlerist din Balcani a fost pecetluită : la 9 septembrie Bulgaria ieșea din război și în octombrie Hitler își va retrage forțele din acest spațiu. Insurecția din România a lăsat un uriaș front descoperit pentru Wehrmacht — deschis, în consecință, exploatării militare a forțelor Națiunilor Unite — a cărui lungime a fost, potrivit opiniei unui analist militar, de „425 de mile...”, de la granița Ungariei pînă la Marea Egee”²⁴.

Cu ziua de 6 octombrie 1944, forțele române și sovietice declanșau ofensiva Debrețin, începînd operațiile militare spre pusta ungară de pe un aliniament aflat la 900 km spre vest de linia frontului la 23 august 1944. Nu au mai fost necesare — datorită exclusiv intrării în război a României — operații militare de străpungere a munților Carpați în porțiunea lor sudică și vestică, sau a altor aliniamente eventuale de rezistență a forțelor germane.

Nu doar intrarea României în război de partea Națiunilor Unite a avut o valoare strategică indiscutabilă. Forțele militare românești au luat parte, în continuare, la operații de anvergură continentală, înscriindu-și un prețios aport la încununarea lor cu succes : eliberarea orașelor Budapesta, Praga și Viena.

În ansamblul beneficiilor strategice pe care România le-a adus coaliției Națiunilor Unite în războiul antihitlerist un loc remarcabil îl ocupă contribuția armatei române la ofensiva victorioasă pe direcția strategică continentală a Dunării, pe teritoriile Ungariei, Cehoslovaciei și Austriei. De la linia Mureșului, trupele române au străbătut, prin lupte, un spațiu uriaș, de circa 1 000 km lungime, pînă la Cadrilaterul Boemiei, unde sfîrșitul ostilităților le-a găsit încheștate în lupte cu forțele inamice. Acest spațiu continental uriaș se însumează unei direcții strategice de cea mai mare însemnătate în pătrunderea dinspre sud-est spre centrul Europei, echivalentă în valoare cu direcția Varșovia—Berlin, utilizată decisiv de forțele sovietice la sfîrșitul războiului.

Cercetarea istorică a evidențiat cu pregnanță valoarea uriașă acordată direcției strategice a Dunării în anii 1944—1945 de către Înaltul comandament german, de către Hitler însuși. La Berlin ea a fost socotită

²³ „Scînteia”, anul LIV, nr. 13 214 din 16 februarie 1985.

²⁴ André Latreille, *La seconde guerre mondiale*, Librairie Hachette, 1966, p. 256.

hotărîtoare în obținerea deciziei pe frontul de est în faza finală a celui de-al doilea război mondial. Călăuzite de această convingere, căpeteniile naziste au masat pe această direcție forțe militare numeroase, dirijate de pe alte fronturi de luptă, ceea ce a slăbit, în consecință, disponibilitățile defensive ale Wehrmachtului în diverse zone ale Europei. Cunoscutul teoretician și istoric militar britanic B. H. Liddell Hart apreciază, astfel, că Reichul nazist a destinat „o enormă cantitate de forțe germane”, care să stăvilească înaintarea aliată pe direcția Dunării, socotită plastic „ușa laterală a Germaniei”. Conform principiilor marii strategii — conchide Liddell Hart — această repartitie de forțe a reprezentat pentru defensivă generală a Wehrmachtului „o importantă distragere, care a redus stabilitatea apărării germane pe fronturile principale de est și de vest”²⁵. Este semnificativ din acest punct de vedere faptul că, în momentul capitulării, pe frontul de est principalele forțe ale Wehrmachtului se aflau concentrate pe această direcție strategică : dintr-un total de 1 510 000 militari, 1 210 000 se aflau masați în Cehoslovacia și Austria²⁶.

Cîteva elemente istorice vor demonstra adevărul afirmațiilor de mai sus. Astfel, după ce, prin efortul militar exclusiv românesc, Wehrmachtul a fost obligat, în august—septembrie 1944, să renunțe a-și organiza frontul defensiv pe Carpați, în lunile următoare la Berlin s-au programat operații ofensive destinate să aducă trupele germane pe lanțul montan din România.

O primă asemenea tentativă a fost întreprinsă în intervalul 5—13 septembrie 1944, cînd forțele germane, în alianță cu cele ungare, au declanșat două puternice ofensive, prima în interiorul arcului carpatic, cea de-a doua la vest de Carpații Occidentali. Eșecul acestei prime încercări — generat de desfășurarea cu succes de către forțele militare române a operației de acoperire — a determinat comandamentul hitlerist să elaboreze și să execute o nouă operație avînd aceeași țintă : Carpații românești. Operația — purtînd numele de cod Zigeunerbaron (Voievodul țiganilor) — s-a declanșat la 28 septembrie 1944, dar a suferit același deznodămînt. Forțele române și sovietice au stăvilit ofensiva inamică în zona Oradea—Salonta și s-au avîntat apoi vijelios la ofensivă către Debrețin. În sfîrșit, a treia, ultima și cea mai însemnată încercare de „recuperare a României” a fost declanșată la 6 martie 1945 în zona lacului Balaton. Forțele sovietice au reușit să oprească însă înaintarea blindatelor inamice și ceea ce la Berlin se spera să fie o ofensivă, care să aducă Germaniei naziste de ziua lui Hitler (20 aprilie) petrolul românesc, s-a oprit după pătrunderi de 20—30 km.

O concluzie se impune : forțele armate ale României au luptat în războiul antihitlerist pe un teatru de operații nicidecum secundar, în raport cu altele, ci, dimpotrivă, de excepțională însemnătate.

„Capitalul” uman angajat în război situează România la loc de frunte în „ierarhia” puterilor coaliției antihitleriste (potrivit unor aprecieri făcute în Parlamentul Marii Britanii, în ianuarie 1945, pe locul al patrulea, după U.R.S.S., S.U.A. și Anglia)²⁷. Pe cîmpul de luptă împotriva fascismului au fost „rulați” 538 536 de luptători (din care la infanterie 308 003,

²⁵ B.H. Liddell Hart, *Strategia acțiunilor indirecte*, Editura militară, București, 1973, p. 323.

²⁶ Earl F. Ziemke, *Stalingrad to Berlin: The German Defeat in the East*, Washington, 1968, p. 498.

²⁷ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 49, dosarul nr. 9 271, fila 20.

la aeronautică 73 667, la marină 9 468 etc.), fiind permanent în contact cu inamicul un efectiv mediu de 175 000 de militari.

Pierderile înregistrate au fost de 169 822 luptători, ceea ce înseamnă că armata română, în campanie, a pierdut „un rînd“ din efectivele militare menținute permanent în „linia întîi“. Dintre aceștia, 21 035 morți, 90 344 răniți și 58 443 dispăruți. „Dinamica“ pierderilor suferite de armata de campanie evidențiază dinamismul și duritatea încleștării, neprecupețirea și spiritul de jertfă al combatanților români, cerbicia apărării inamicului și exigențele unei ofensive permanente. Armata a 4-a, care a rulat pe front 173 176 militari, a pierdut 52 la sută din efectivele angajate, procent care la Armata 1 a fost de 48 la sută (la efective de 138 148 oameni). Marile unități au înregistrat pierderi substanțiale : diviziile 2 și 3 munte în munții Bükk — 25 la sută din efectivele angajate, cele patru divizii (Armata 1) angajate în focarul de bătlie Szolnok — 17 la sută etc. Au fost divizii care au înregistrat pierderi care depășesc efectivul „de control“. Divizia 9 infanterie — 13 838 militari ; Divizia 18 infanterie — 12 118 militari ; Divizia 11 infanterie — 11 496 ; Divizia 3 munte — 13 065 ; Divizia 19 infanterie — 9 382 etc.

Jertfele românești n-au fost zadarnice. De la Marea Neagră pînă la Cadrilaterul Boemiei, pe un parcurs de circa 1 700 km, armata română a eliberat peste 200 000 km² de sub stăpînirea inamică (în România, Ungaria, Cehoslovacia și Austria). A traversat, prin lupte grele, circa 20 masivi muntoși, a forțat sau a trecut 12 cursuri de apă și, după finalizarea victorioasă a insurecției, a eliberat 3 821 localități, între care 53 de orașe. Ostașii români au provocat inamicului mari pierderi în personal — 117 798 prizonieri și 18 731 morți găsiți pe teren — care echivalează cu circa 15 divizii ale Wehrmachtului²⁸. O statistică grăitoare pentru ofensiva neîntreruptă a armatei române. Zilnic au fost scoși din luptă 540 de militari inamici (cifra este calculată fără a dispune de cuantumul răniților sau morților ridicați de adversar), prin jertfa a 630 militari români (morți, răniți și dispăruți).

Armata română de campanie a fost un organism militar armonios, încheat, cuprinzînd toate genurile de arme și specialități corespunzătoare epocii. Un valoros corp aerian a efectuat în cursul războiului antihitlerist 4 306 misiuni, însumînd 8 542 ieșiri-avion cu rezultate eficiente : 101 avioane inamice doborîte, 15 nave scufundate, 26 baterii artilerie antiaeriană și 83 blindate distruse etc. Marina a executat, pe Dunăre, misiuni specifice importante în folosul trupelor sovietice și române, provocînd inamicului pierderea a 498 de nave (capturate sau distruse). Geniul (pontonieri și pionieri), transmisiunile, unitățile de căi ferate și drumuri au adus o contribuție prețioasă la desfășurarea optimă a operațiilor militare. La sfîrșitul războiului, armata română de campanie aflată în Cehoslovacia însuma : 2 comandamente de armată, 4 comandamente de corp de armată, 16 divizii (11 de infanterie, 2 de munte și 3 de cavalerie), un corp aerian,

²⁸ *România în războiul antihitlerist*, p. 582—583 ; colonel Constantin Nicolae, locotenent-colonel Petre Ilie, *Armata română pe drum de lupte și victorii*, Editura militară, București, 1973, p. 157.

o divizie de artilerie antiaeriană, un regiment de tancuri, o brigadă de căi ferate, numeroase unități și formațiuni de geniu, transmisiuni etc. Un total de 201 581 de militari (16 617 reprezentau completările aflate în drum spre front la încheierea ostilităților). În același timp, România mai dispunea de efective de război care însumau alți 270 000 de militari.

Aplicarea constantă a unui intens efort militar, menținerea peste hotare a unei armate de aproape 200 000 de militari au necesitat o masivă contribuție economică, mobilizarea integrală a tuturor energiilor naționale, proces al cărui ferment activ a fost partidul comunist. Frontului i-au fost expediate uriașe cantități de armament și muniții, de echipament militar, de produse agricole etc. Cîteva cifre edifică asupra performanțelor notabile ale economiei de război a României : cererile de muniție au fost satisfăcute prin livrări în proporție de 200 la sută la lovituri tun anti-tanc, de 240 la sută la lovituri tun antiaerian ; la 10 februarie 1945 existau disponibile lovituri de obuzier pentru alte 29 luni de război, mine de aruncătoare pentru alte 6 luni ; au fost expediate frontului peste 360 000 tone de făină, grâu, carne, grăsimi, furaje, care nu numai că au acoperit necesarul trupelor române, dar au fost folosite și pentru hrănirea populației din zonele de acțiune din Ungaria și Cehoslovacia. Totodată, România a pus la dispoziția frontului întregul său sistem de comunicații feroviar (inclusiv materialul rulant : 52 000 vagoane și 2 300 locomotive), maritim (92 la sută din flota națională), rețelele de telefoane și telegrafice.

În perioada războiului antihitlerist România a trebuit să acopere și cheltuieli financiare și în mărfuri derivate din stipulațiile Convenției de armistițiu. Echivalentul în dolari al acestor cheltuieli și al efortului economic de război atinge fabuloasa sumă de peste 1 miliard de dolari (valută 1938). Ceea ce înseamnă de patru ori bugetul României pe exercițiul financiar 1937/1938 ²⁹.

Contribuția României la victoria din mai 1945 s-a bucurat de o largă recunoaștere internațională. Numeroase foruri statale, oficialități, personalități politice și militare din diverse țări ale lumii au exprimat opinii favorabile privind rolul avut de România, de armata română în grăbirea deznodămîntului războiului mondial, în înfrîngerea fascismului. Astfel, decretul Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S. din 6 iulie 1945, prin care i s-a conferit șefului statului român cea mai înaltă decorație de război sovietică, Ordinul „Victoria“, a subliniat însemnătatea remarcabilă a contribuției României la victorie : „Pentru actul curajos al cotiturii hotărîtoare a politicii României spre ruptura cu Germania hitleristă și alianța cu Națiunile Unite, în clipa cînd încă nu se precizase clar înfrîngerea Germaniei“ ³⁰. Trebuie menționat că guvernul sovietic a mai acordat această înaltă distincție doar unor personalități din statele aliate și anume : generalul american Dwight Eisenhower, feldmareșalul britanic Bernard Law Montgomery, mareșalul iugoslav Iosip Broz Tito și mareșalul polonez Michal Zymarski-Rola.

²⁹ Colonel Constantin Nicolae, locotenent-colonel Petre Ilie, *op. cit.*, p. 158.

³⁰ „Scinteia“ din 9 iulie 1945.

În Anglia, atât premierul Wiston Churchill, cât și ministrul de externe Arthur Eden au făcut remarci elogioase, inclusiv în Camera Comunelor, privind contribuția României la victorie. W. Churchill a opinat, la puțin timp după marele eveniment românesc din august 1944 : „trecerea României de partea aliaților a adus rușilor un avantaj extraordinar de mare ; ei vor atinge Belgradul, Budapesta și probabil Viena înainte ca puterile occidentale să fi străpuns linia Siegfried“ (frontiera fortificată a Rinului — *n.n.*)³¹.

Postul de radio oficial american a transmis, la 9 februarie 1945, un comentariu semnificativ privind aportul țării noastre la lupta contra fascismului. „Participarea activă a celor 14 divizii românești la operațiunile militare din Ungaria și Cehoslovacia, ca și actul de la 23 august 1944, au constituit un ajutor substanțial pentru Aliați. Când se va scrie istoria, actul de la 23 august va fi consemnat ca un factor important în desfășurarea acestui război“³². Iar la 13 ianuarie 1946, postul de radio Paris a transmis un comentariu în care se spunea textual : „Franța socotește că România a adus, prin contribuția ei, o scurtare a războiului cu cel puțin 6 luni“³³.

În timpul lucrărilor Conferinței de Pace de la Paris din 1946 alți reprezentanți oficiali ai statelor aliate au făcut declarații în care au dat o înaltă apreciere efortului material și uman al României în lupta pentru înfrângerea fascismului. La 13 august 1946, șeful delegației Cehoslovaciei, T. Massaryk a arătat că „România a acordat ajutor poporului cehoslovac în clipele cele mai grele ale luptei sale împotriva cotropitorilor fasciști“³⁴. V. M. Molotov, ministrul de externe sovietic, șeful delegației U.R.S.S. la Conferința de Pace, a arătat că România, „împreună cu noi, împreună cu trupele aliate... a început lupta pentru înfrângerea lui Hitler, a făcut sacrificii considerabile în această luptă și noi toți recunoaștem serviciile aduse de poporul român acestei cauze“³⁵.

Istoriografia postbelică din diverse țări ale lumii a recunoscut, pe baza cercetării științifice, rolul important jucat de România în înfrângerea Reichului hitlerist, marile servicii aduse cauzei Aliaților. Încă din anul 1946, într-un studiu publicat într-o revistă franceză³⁶, doi ofițeri au furnizat un bilanț semnificativ al contribuției militare a României la obținerea victoriei, bilanț realizat pe baza datelor cunoscute atunci : „Românii au participat la 16 bătălii și la 367 de lupte, au străpuns mai bine de 1 000 de km în pozițiile inamicului (de la râul Mureș pînă în Boemia), străbătînd 12 masivi muntoși pe timp de iarnă și în regiuni complet lipsite de adăposturi și de comunicații, eliberînd 3 830 de orașe și sate și luînd 100 000

³¹ John Ehrman, *Grand Strategy*, vol. V, London, 1956, p. 402.

³² Arhivele statului București, fondul Ministerul Propagandei Naționale—Buletine interne, dosarul nr. 16/1945, fila 148.

³³ *Ecoul internațional al revoluției din August 1944 și al contribuției României la războiul antihitlerist*, Editura politică, București, 1984, p. 194.

³⁴ „Scinteia“ din 16 august 1946.

³⁵ „Scinteia“ din 14 octombrie 1946.

³⁶ Général Cochet, lieutenant-colonel Paquier, *La Roumanie aux côtés des Nations Unies*, în „Cahiers France—Roumanie“, no. 5, septembre-octobre 1946, p. 40—46.

de prizonieri“. Într-un text publicat în 1956, istoricul francez J. Vidalenc a enumerat cîțiva indicatori ai contribuției militare românești la obținerea victoriei — pierderile proprii înregistrate și cele provocate inamicului, numărul de divizii menținute în luptă, distanța străbătută în dispozitivul inamic de armata română — conchizînd : „Importanța acestei contribuții militare, care situează România în rîndul patru al aliaților, după Uniunea Sovietică, Marea Britanie și Statele Unite — cel puțin pentru ultima fază a războiului —, părea să anunțe un tratat de pace avantajos“³⁷. Mai recent, un publicist vest-german, a tipărit, în cunoscuta revistă vest-germană „Der Spiegel“, un articol în care, ocupîndu-se de aportul României la victorie, ajungea la aceeași concluzie ca J. Vidalenc : „Pînă la ultimul asalt asupra Germaniei lui Hitler, armata română... a fost a patra ca mărime după ruși, americani și englezi. Ea a străbătut, alături de ruși, 1 000 de kilometri spre vest, pînă în Ungaria, Cehoslovacia și Austria, și a pierdut 169 000 de oameni, morți și răniți“³⁸.

Am citat cîteva din cele mai semnificative opinii, mărturii și aprecieri exprimate pe plan internațional privind contribuția României la victoria din Mai 1945. Ele sînt mult mai numeroase, întrucît agențiile de presă, ziarele și revistele din străinătate au subliniat, în repetate rînduri, în epoca postbelică, însemnătatea remarcabilă a rolului și locului României în rîndul țărilor învingătoare în cel de-al doilea război mondial. Cu deosebire în ultimul timp, ziare și reviste apărute în străinătate au evidențiat faptul că România a scurtat războiul cu 180—200 de zile, prin înfăptuirea strălucită a actului revoluționar din August 1944, subliniindu-se că țara noastră a deținut un loc de frunte în cadrul coaliției Națiunilor Unite. Este un motiv de legitimă mîndrie pentru poporul român faptul că marile sale jertfe umane și contribuția materială uriașă, care au definit rolul României în obținerea victoriei mărețe asupra fascismului, au fost și sînt recunoscute pe plan internațional de foruri autorizate, oficiale sau de ziare și reviste de largă circulație.

Acest uriaș efort militar al României a fost făcut cu scopul exclusiv de a fundamenta decisiv independența și suveranitatea națională a statului și poporului român. Acest lucru s-a evidențiat cu prisosință în cadrul Conferinței Păcii de la Paris (1947), cînd numeroase personalități politice și militare din țările aliate au recunoscut grelele sacrificii umane și materiale ale poporului român în războiul antihitlerist, inclusiv dreptul la statutul de cobeligeranță.

Independența, suveranitatea națională și integritatea teritorială, afirmate și apărute prin efortul general al întregului popor în anii grei ai luptei împotriva fascismului, reprezintă astăzi atribute fundamentale ale statutului internațional al României. Documentele politice ale Partidului Comunist Român afirmă programatic inseparabilitatea între independența și suveranitatea națională și opera de construire a socialismului. „Nu poate exista — arată secretarul general al Partidului Comunist Român — socialism fără independență și libertate națională. Trebuie să fim

³⁷ J. Vidalenc, *La Roumanie de 1939 à 1947*, în „Revue d'histoire de la deuxième guerre mondiale“, no. 21, janvier, 1956, p. 58.

³⁸ „Der Spiegel“, nr. 37, 1984, p. 157.

pe deplin conștienți că libertatea națională, independența sînt factori determinanți ai comunismului și progresului unui popor care dorește să fie stăpîn pe destinele sale“³⁹.

Statutul internațional al României contemporane este, deopotrivă, rezultatul unei îndelungate evoluții istorice — în care esențială a fost lupta necontenită a poporului român pentru libertate națională — și al unei intense, consecvente și principiale politici a partidului și statului de a asigura independența și suveranitatea, munca liberă și pașnică a națiunii noastre socialiste. România are astăzi, datorită politicii consecvente a partidului comunist, cel mai înalt grad de independență din cei peste 2000 de ani de existență a poporului român. Țara noastră face eforturi continue și susținute pentru a-și consolida independența, lucrul cel mai de preț în viața unui popor. Independența României socialiste, prezența distinctă și puternică în arena politică mondială, reprezintă, totodată, un sprijin și un exemplu în eforturile depuse de alte popoare pentru înlăturarea dominației străine, pentru dezvoltarea liberă și independentă, pentru progres social și național.

CUCERIREA PUTERII REVOLUȚIONAR-DEMOCRATE LA 6 MARTIE 1945 DE CĂTRE MASELE POPULARE, ÎN FRUNTE CU PARTIDUL COMUNIST ROMÂN

MIHAIL FLORESCU

Se împlinesc patru decenii de cînd, la 6 Martie 1945, a fost instaurat primul guvern revoluționar-democratic cu un pronunțat caracter muncitoresc-țărănesc din istoria noastră. Expresie a colaborării forțelor care se pronunțau pentru adînci transformări revoluționare, sociale și politice, istorica izbîndă este rodul luptei ample și hotărîte duse în strînsă unitate de clasa muncitoare, țărănimea muncitoare și intelectualitate, de celelalte categorii sociale muncitoare din România acelor ani. Așa cum arată tovarășul Nicolae Ceaușescu, „instaurarea guvernului de la 6 Martie nu a fost un act politic întîmplător sau efectul unei simple conjuncturi, ci rezultatul unor crîncene bătălii de clasă, revoluționare, duse cu arma în mînă, în care au ieșit victorioase clasa muncitoare, forțele revoluționare, democratice, care, în strînsă unitate, au reușit să lichideze împotrivirea înverșunată a reacțiunii și să cucerească pe cale revoluționară puterea politică în stat“¹.

6 Martie 1945 se înscrie ca moment fundamental în cadrul procesului revoluționar declanșat odată cu insurecția armată din August 1944, care a deschis căile desfășurării largi a revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă. „Înfăptuirea revoluției din august 1944 — relevă secretarul general al partidului nostru — a constituit rezultatul luptei Partidului Comunist Român, de unire a clasei muncitoare, a țărănimii, intelectualității, a tuturor forțelor naționale pentru apărarea intereselor întregului popor, a integrității și independenței patriei noastre“². Dînd dovadă de o înaltă responsabilitate revoluționară, partidul comunist a fost inițiatorul, promotorul și forța de prim-plan a mișcării antifasciste, antihitleriste din România, a luptei împotriva cotropitorilor

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 11, Editura politică, București, 1975, p. 265.

² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 27, Editura politică, București, 1984, p. 430.

naziști, a regimului de dictatură militară-fascistă și a războiului hitlerist, pentru libertatea și neatinerea țării, pentru participarea poporului nostru la zdrobirea Germaniei naziste și transformarea revoluționară a societății românești. Atît în anii premergători celui de-al doilea război mondial, cît și în cursul desfășurării acestuia, P.C.R. a organizat și a condus mari bătălii de clasă și antifasciste, detașindu-se ca cea mai avansată, mai viguroasă și mai consecventă forță de acțiune împotriva fascismului. Partidul a chemat întreaga țară la lupta împotriva războiului antinațional în care armata română a fost împinsă contrar voinței poporului român, a organizat detașamente de partizani și a constituit unități militare de luptă — gărzile patriotice.

După cum se știe, în împrejurările interne și internaționale favorabile din august 1944, ale creșterii urii și luptei poporului român împotriva fascismului, Partidul Comunist Român, unind toate forțele antifasciste, realiste ale țării, ce se pronunțau într-o formă sau alta pentru a se pune capăt dictaturii antonesciene și dominației Germaniei hitleriste, a organizat și înfăptuit revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, trecînd la nimicirea rezistenței trupelor germane. Acționînd în deplină unitate, armata, gărzile patriotice, grupările de muncitori, intelectuali și țărani ce s-au constituit rapid au pornit la lupta cu arma în mînă împotriva trupelor hitleriste. A fost unicul caz în istoria celui de-al doilea război mondial cînd o armată întreagă, fără excepție, a întors armele împotriva Germaniei hitleriste; ea a participat activ la alungarea dușmanului de pe teritoriul național și a acționat pînă la zdrobirea definitivă a întregului sistem militaro-politic al hitlerismului.

Întorcerea armelor de către armata română și trecerea rapidă a marilor sale unități la alungarea trupelor hitleriste din țară și la eliberarea nordului Transilvaniei de ocupația hitleristo-horthystă, continuarea războiului, alături de trupele sovietice, pentru eliberarea Ungariei, Cehoslovaciei și Austriei, sînt evenimente care demonstrează cît de puternice erau sentimentele antihitleriste, cît de mare era hotărîrea poporului român de a lupta pentru eliberarea națională și instaurarea unui guvern democratic care să reprezinte cu adevărat interesele țării, să se afle în slujba năzuințelor naționale și sociale ale poporului român.

Pentru a susține o armată de 540 000 de ostași pe fronturile din vest, era necesară o mobilizare generală a tuturor forțelor țării, pentru asigurarea producției destinate satisfacerii necesităților armatei, a transporturilor pentru front, precum și pentru aprovizionarea populației căreia jaful hitlerist și distrugerile de război îi provocaseră nenumărate lipsuri și suferințe.

Cel care a mobilizat toate forțele sale pentru a susține frontul anti-hitlerist a fost Partidul Comunist Român. Celelalte partide, și în special Partidul Național-Țărănesc și Partidul Național-Liberal, aveau ca preocupare principală, pe lângă susținerea luptei alături de aliați, împiedicarea înaintării poporului și a țării către formele democratice de guvernare.

În puținul timp de după eliberare, în țara noastră s-au cristalizat două tendințe politice. Una, care dorea lichidarea completă a elementelor vechiului regim din aparatul de stat neepurat și democratizarea aparatului de stat, reprezentată în special de Partidul Comunist Român și Partidul Social-Democrat și alta, reprezentată de partidele național-țărănesc și național-liberal, care se pronunțau pentru îndepărtarea oamenilor vechiului regim din aparatul de stat, dar au admis intrarea, în rîndurile lor, a

unor resturi legionare și ale unor elemente din fostul aparat de stat antonescian. Aceasta a determinat, încă de la început, o luptă de clasă încheștată între forțele democratice și revoluționare — clasa muncitoare și țărăimea muncitoare, intelectualitatea progresistă, alte păături sociale — și elementele reacționare, care doreau păstrarea neștirbită a pozițiilor lor dominante în viața politică și economică și reîntoarcerea la rînduilele economico-sociale și politice antebelice.

În aceste condiții, forțele politice ale Frontului Național Democrat, creat la sfîrșitul lunii septembrie 1944, și în primul rînd Partidul Comunist Român, au luat măsuri ca gărzile patriotice, care participaseră la insurecție, să fie menținute — în ciuda protestelor și a cererilor repetate ale partidelor burgheze de a fi desființate —, întărite și instruite, pentru a fi capabile, în orice moment, să intervină pentru apărarea sau impunerea dezideratelor maselor populare.

În condițiile în care frontul trebuia sprijinit cu toate forțele, Uniunea Tineretului Comunist, în fruntea căruia se afla tovarășul Nicolae Ceaușescu, a avut misiunea să organizeze trimiterea de voluntari în liniile de luptă: mulți dintre tineri s-au înrolat în Divizia „Tudor Vladimirescu”; peste 1 500 de activiști ai U.T.C. au plecat ca voluntari în războiul antifascist; în același timp, sute de mii de tineri luptau ca ostași în unitățile armatei române. Prezența voluntarilor pe front, inclusiv dintre membri ai Comitetului Central al U.T.C., a contribuit la ridicarea spiritului de luptă al armatei noastre. În luptele de pe front și în bătăliile revoluționare din interior s-au călit sute de mii de comuniști și uteciști, din rîndurile cărora s-au ridicat revoluționari înflăcărați ce au purtat mai departe steagul revoluției noastre sociale și naționale.

Reprezentanții capitalului, patronii fabricilor, neglijau însă realizarea unei producții sporite atît de necesară frontului și încercau să împiedice organizarea în întreprinderi a sindicatelor unice și a organizațiilor politice ale clasei muncitoare. Aceasta a determinat formarea comitetelor muncitorești revoluționare, care au pus sub control producția pentru nevoile frontului și ale populației. Desfășurînd o uriașă muncă politică și organizatorică, P.C.R. și-a concentrat, în același timp, atenția spre sprijinirea frontului antifascist sub lozinca „Totul pentru front, totul pentru victorie!”. Un accent deosebit s-a pus pe continuarea procesului de producție în întreprinderile care lucrau pentru aprovizionarea frontului, pe asigurarea transporturilor spre front, cît și a transportului necesar desfășurării normale a producției industriale și a aprovizionării populației.

Încă din primele luni după eliberare, Partidul Comunist Român, ieșit din ilegalitatea în care fusese aruncat timp de două decenii, a reușit să creeze în toată țara organizații de partid și ale Uniunii Tineretului Comunist și să îndrume procesul de organizare a sindicatelor unice. Marea experiență a partidului, dobîndită în luptele grele din anii ilegalității, influența sa politică în rîndurile clasei muncitoare și ale maselor populare au avut o mare importanță în lupta înverșunată pentru cucerirea puterii politice din mîinile burgheziei. În același timp, mase tot mai mari ale țărănimii se organizau în Frontul Plugarilor, care cîștigase o însemnată autoritate încă din perioada dinainte de război, cînd participase activ în Frontul popular antifascist. O întărire a rîndurilor sale cunoștea și Madosz-ul, organizație democratică a oamenilor muncii de naționalitate maghiară. În facultăți aveau loc, de asemenea, mari frămîntări printre studenți în lupta pentru înlăturarea elementelor reacționare, retrograde,

lucru evidențiat zilnic de „Scînteia tineretului“, într-o pagină specială dedicată vieții universitare.

Organizarea sindicatelor unice în toate întreprinderile și a comitetelor muncitorești care controlau producția în fabrici, punerea activității întreprinderilor sub controlul clasei muncitoare, ca și toate celelalte activități și manifestări revoluționare, întâmpinau, însă, rezistența brutală a patronilor, a burgheziei și moșierimii reacționare, care recurgeau la acte iresponsabile, la acțiuni forte pentru a împiedica lupta maselor populare și organizarea vieții politice și de stat pe baze larg democratice.

În fața opoziției deschise a reprezentanților partidelor național-țărănesc și național-liberal în luarea măsurilor pentru democratizarea aparatului de stat, Partidul Comunist Român a îndrumat masele muncitoare revoluționare către schimbarea fostelor autorități, în primul rînd primarii și prefecții, cu reprezentanți ai oamenilor muncii. În multe județe și localități aceste acțiuni s-au desfășurat rapid și cu efecte imediate. Au fost, astfel, instalați prefecții și primarii desemnați de către Frontul Național Democrat. În unele județe, însă, elementele contrarevoluționare s-au opus, mergînd pînă la organizarea unor atacuri înarmate împotriva marilor manifestații populare.

Partidele burghezo-moșierești din Blocul Național Democrat, cu sprijinul monarhiei, încercau, însă, prin diferite acțiuni ostile, să împiedice sau să întîrzie orice măsură de curățire a aparatului de stat și realizarea unei organizări statale democratice. În aceste împrejurări, Partidul Comunist Român a hotărît formarea Frontului Național Democrat, ca o formație politică mai largă care cuprindea toate organizațiile muncitorești și democrate, inclusiv gruparea dizidentă de stînga a Partidului Național-Țărănesc. F.N.D. reprezenta, în acest fel, o coaliție a tuturor forțelor interesate în democratizarea reală a țării, în înfăptuirea reformelor economice și sociale cerute de nevoile dezvoltării societății românești. Frontul Național Democrat exprima dorința și voința maselor largi populare de a instaura în țară un guvern democratic.

În această atmosferă tumultuoasă, iarna lui 1944—1945 a fost plină de zile de mare efervescență revoluționară, datorită creșterii vertiginoase a manifestațiilor populare care au cuprins întreaga țară. Înlocuirea, la 6 decembrie 1944, a guvernului generalului Sănătescu cu un guvern condus de generalul Rădescu nu a adus schimbări esențiale din punct de vedere al programului sau al componenței Consiliului de Miniștri. Masele populare îl vor infirma deschis prin marile manifestări revoluționare, prin asaltul pentru preluarea puterii. Ele erau ridicate de Partidul Comunist Român la lupta revoluționară împotriva menținerii elementelor burgheze reacționare în posturi de conducere ale orașelor și comunelor, pentru împărțirea revoluționară a pămînturilor moșierești țăranilor fără pămînt sau cu pămînt puțin. Cuvîntarea ațîțătoare a lui Rădescu de la „ARO“ și amenințarea cu „război civil“ n-au făcut decît să dezlănțuie masele populare revoluționare împotriva reacțiunii, a partidelor național-țărănesc și național-liberal și a provocărilor contrarevoluționare ale resturilor fascisto-legionare.

La începutul lunii ianuarie a anului 1945, bande înarmate atacau adunările organizate de forțele politice muncitorești și democratice, organizau atențate împotriva presei comuniste, împotriva redactorilor ziarului „Scînteia“. La rîndul lor, reprezentanții partidelor național-țărănesc și național-liberal din guvern refuzau să accepte instalarea primarilor și a prefecților ceruți de masele populare. În aceste condiții s-a intensi-

ficat asaltul, de către masele populare, a primăriilor și prefecturilor, realizat împotriva voinței cercurilor reacționare, inclusiv a reprezentanților lor în guvern.

Încercarea de a reprimă avîntul revoluționar al maselor populare nu a dat rezultate, cu toate presiunile și amenințările reacțiunii. În întreprinderile industriale s-au organizat comitete muncitorești revoluționare, care au luat sub controlul lor activitatea de producție, pentru a neutraliza sabotajul patronilor. La Astra—Brașov, Nitramonia—Făgăraș, Malaxa—București și în alte mari uzine, comitetele muncitorești revoluționare au preluat direct conducerea, alungînd pe reprezentanții marelui capital. Clasa muncitoare făcea, astfel, dovada capacității sale de organizare a producției.

În astfel de condiții, Partidul Comunist Român a trecut la extinderea organizării gărzilor muncitorești înarmate în marile unități industriale, precum și a gărzilor cetățenești, orășenești și de la sate. Aceasta a fost cu atît mai mult necesară, cu cît elemente contrarevoluționare organizau manifestații de stradă, ardeau ziarele muncitorești și democrate, atacau adunările și manifestațiile populare organizate de partidele muncitorești și organizațiile democratice. La 25 noiembrie 1944, în comuna suburbană a orașului București, Apărătorii Patriei, bande înarmate au atacat o adunare populară, ucigînd sau rănind numeroși participanți.

Referindu-se la situația creată în acea epocă, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază : „Evenimentele au arătat că partidul a procedat just organizînd în acele condiții unități înarmate de luptă ale clasei muncitoare... Existența gărzilor patriotice — care cuprindeau în rîndurile lor peste 70 000 de oameni ai muncii înarmați — a permis forțelor democratice și revoluționare să dejoace o serie de acțiuni represive ale reacțiunii și să asigure dezvoltarea cu succes a luptei pentru un guvern democratic”³.

Despre aceste acțiuni ale gărzilor muncitorești înarmate din perioada ianuarie—6 Martie 1945 voi încerca, în continuare, să relatez unele aspecte. La începutul lunii ianuarie, din însărcinarea și sub conducerea Secretariatului C.C. al P.C.R., gărzile muncitorești revoluționare au fost întărite și reorganizate. În București și în principalele centre muncitorești ale țării, reorganizarea s-a realizat într-un timp foarte scurt. Încă din aceeași lună ele au desfășurat acțiuni largi pentru a împiedica și neutraliza atacurile înarmate ale elementelor reacționare împotriva sediilor și manifestațiilor organizate de masele populare.

La 25 ianuarie 1945, oficiosul național-țărănesc „Dreptatea”, publica, pe prima pagină, un articol în care ataca „Scînteia”. Ca urmare, bande de huligani au manifestat în fața sediului ziarului „Scînteia” și au atacat cu focuri de armă redacția. În centrul Capitalei ele adunau exemplare ale ziarului și le dădeau foc. Atentatul împotriva mașinii care transporta, în noaptea de 6 februarie 1945, pe gazetarii de la „Scînteia” arăta că elemente din partidele burghezo-moșierești treceau la atacuri armate împotriva comuniștilor, în primul rînd, și a forțelor populare democratice în general.

Pentru a pune capăt acestor manifestări huliganice s-a hotărît ca gărzile muncitorești revoluționare să intre în acțiune. Astfel, la începutul lunii februarie, un puternic detașament al gărzilor, imbarcat în mașini, s-a îndreptat spre centrul Capitalei, unde elemente legionare manifestau

³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate*, vol. 4, Editura politică, București, 1970, p. 633.

huliganic, ridicînd un rug pe care ardeau ziarele de stînga. După aceea bandele legionare s-au retras din centrul pieţii, spre latura dreaptă a clădirii Ministerului de Interne. Patrula ale poliţiei călare făceau paza în împrejurimi. După o scurtă cercetare a zonei, detaşamentul gărzilor muncitoreşti a atacat şi împrăştiat bandele huliganice. Seara, la radio, generalul Rădescu turba de minie şi ameninţa că va declanşa războiul civil.

Congresul Sindicatelor Unice de la sfîrşitul lunii ianuarie 1945, care a fost precedat de o largă activitate în toate uzinele şi unităţile economice, a fost, la rîndul său, ţinta unor atacuri înverşunate. Reprezentanţi ai partidelor naţional-ţărănesc şi naţional-liberal din guvern s-au opus la legiferarea organizării sindicatelor unice, care înspăimîntase burghezia în aşa măsură, încît au fost îndreptate atacuri publice şi directe împotriva reprezentanţilor aleşi ai clasei muncitoare în această largă organizaţie de masă. Ca atare, forţele contrarevoluţionare au trecut la atac armat. Presa P.N.Ţ. şi P.N.L. a dat tonul. Reprezentanţi ai acestor două partide împiedicau, în guvern, măsurile de organizare a sindicatelor unice. În acelaşi timp, în uzine, patronatul a organizat, prin „cozile sale de topor“, acţiuni care urmăreau să saboteze alegerea delegaţilor la Congresul Sindicatelor Unice. Dar ei nu s-au mulţumit numai cu atît. Au fost mobilizate bande înarmate împotriva activiştilor sindicali şi a membrilor comitetelor de muncitori din fabrici. La 20 februarie, elemente contrarevoluţionare au ocupat cu forţa Uzinele „Malaxa“ şi au înlăturat comitetul muncitoresc care răspundea de activitatea acestei mari întreprinderi metalurgice. Pentru a pune capăt acestor manifestări reacţionare, conducătorii sindicatelor unice s-au deplasat la uzină. Elemente legionare i-au atacat, însă, cu focuri de arme.

Era evident că ocuparea de către forţele contrarevoluţionare a marii uzine şi înlăturarea conducerii muncitoreşti trebuia să fie semnalul unei mari acţiuni organizate de patroni pentru a prelua din nou conducerea uzinelor şi a lichida comitetele muncitoreşti. Partidul Comunist Român a sesizat această intenţie şi, chiar în aceeaşi dimineaţă, s-a organizat acţiunea pentru reîntrirea comitetului muncitoresc revoluţionar din uzină în drepturile sale. Secretariatul C.C. al P.C.R. a însărcinat pe Gheorghe Gheorghiu-Dej să conducă direct această acţiune, el fiind însoţit de o puternică gardă muncitorească. În acelaşi timp, Comitetul P.C.R. al Capitalei a mobilizat pe muncitorii din principalele fabrici şi i-a îndreptat spre Uzinele „Malaxa“ pentru a susţine alungarea legionarilor din fabrică.

Uzinele erau păzite de o gardă militară trimisă de generalul Rădescu. La sosirea în faţa acesteia, căpitanul gărzii militare, la cererea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, a refuzat să sprijine intrarea delegaţiei muncitorilor în uzină. Comandam garda muncitorească şi, în această calitate, am primit misiunea de a merge în uzină şi a încerca să determin o discuţie care să lămurească situaţia. Am plecat singur. Am înaintat pe alea care ducea într-o mică piaţă din faţa sediului ocupat de contrarevoluţionari. La cererea mea de a-şi trimite reprezentanţii lor pentru discuţii, au venit în mijlocul pieţii cîţiva dintre ei, care însă au refuzat orice contact cu delegaţia şi, cînd unul dintre ei a strigat „e înarmat“, au fugit cu toţii în sediu şi au început să tragă cu armele ; m-am retras la timp din mijlocul pieţii spre gardul de zid. Legionarii au deschis un foc foarte puternic. În retragerea de-a lungul zidului, am semnalat gărzilor muncitoreşti să înceapă înaintarea de-a lungul aleii, deschizînd foc spre sediul unde erau cuibăriţi legionarii. În acelaşi timp, coloanele de muncitori din întreprinderile Capitalei şi-au făcut apariţia în jurul mării întreprinderi. S-a dat dispoziţia ca

aceștia să intre în uzină peste gardul care o înconjură și să pună stăpînire pe halele de fabricație.

Imobilizarea grupului legionar a fost realizată de gărzile muncitorești, după un schimb foarte violent de focuri. Comitetul muncitoresc a fost reinstalat în birourile uzinei și, în aceeași zi, acesta a elaborat programul de introducere a ordinii și reluarea fabricației. Gărzile muncitorești, cu ajutorul muncitorilor veniți din celelalte fabrici ale Capitalei, a celor din Uzinele „Malaxa”, au arestat elementele legionare care au provocat dezordinea, creînd condiții pentru reluarea normală a activității. Această victorie a forțelor muncitorești revoluționare a oprit acțiunea contrarevoluționară ce urmărea să alunge din uzine comitetele muncitorești și să le pună sub controlul patronilor. Gărzile muncitorești înarmate s-au instalat pe lîngă comitetele de muncitori. Această victorie revoluționară a întărit autoritatea lor, a mărit încrederea în capacitatea clasei muncitoare de a stăpîni uzinele împotriva atacurilor contrarevoluționare, de a asigura condiții de lucru corespunzătoare, de a înfrînge rezistența patronatului.

Platforma Frontului Național Democrat, elaborată de Comitetul Central al Partidului Comunist Român și adoptată la 2 octombrie 1944 ca platformă a Frontului Unic Muncitoresc, prevedea reforme de primă urgență. Printre acestea era și realizarea reformei agrare. Încă din toamna anului 1944, Partidul Comunist Român a cerut guvernului să se ia toate măsurile pentru a se legifera reforma agrară și a se începe împărțirea pămîntului la țărani. Reprezentanții partidelor național-țărănesc și național-liberal s-au opus, însă, legiferării, iar generalul Rădescu a mobilizat prefectii, poliția, jandarmeria pentru a împiedica orice încercare de a împărți pămînturile la țărani.

Împotrivirea P.N.T. și P.N.L. față de cerința stringentă a înfăptuirii reformei agrare a determinat Partidul Comunist Român și Frontul Național Democrat să treacă la măsuri revoluționare de realizare a împărțirii pămînturilor țăranilor săraci. Ca atare, au fost trimiși la sate muncitori care să explice țăranilor propunerile din Platforma Frontului Național Democrat și, concomitent, să treacă imediat la împărțirea pămînturilor părăsite, lăsate în paragină de moșieri sau ale celor care sabotau lucrările agricole.

Organizațiile Frontului Plugarilor au mobilizat, la rîndul lor, masele țărănești pentru trecerea la împărțirea pămînturilor. În numeroase județe, organizațiile Frontului Plugarilor au trecut la acțiune directă cu sprijinul muncitorilor trimiși la sate. În Dîmbovița, Dolj, Botoșani, Brăila, Rîmnicul Sărat, Tecuci, Mehedinți ș.a., încă de la începutul lunii ianuarie 1945 a început împărțirea revoluționară a pămîntului la țăranii săraci. La 10 februarie 1945, Comitetul Central al Frontului Plugarilor a lansat istoricul manifest prin care cerea ca pămîntul să fie al celor ce-l muncesc și să se treacă imediat la înfăptuirea reformei agrare. Țăranii au intrat pe pămînturile moșierești și au efectuat împărțirea lor sub supravegherea reprezentanților Frontului Național Democrat.

Împărțirea pămînturilor moșierești pe cale revoluționară a întîmpinat împotrivirea unor autorități locale și a reprezentanților partidelor național-țărănesc și național-liberal. Starea de spirit a țărănimii era, însă, explozivă. Tărăgănarea de către guvern a legiferării reformei agrare, așa cum era propusă de Frontul Național Democrat, perspectiva ca la ieșirea din iarnă țăranii să nu poată lucra propriile pămînturi, a determinat o situație revoluționară. La îndemnul și cu sprijinul Partidului Comunist Român, la sate s-au format comitete țărănești de reformă agrară gata de a

acționa. Astfel, înainte ca reforma agrară să fie legiferată din cauza împotrivirii, în guvernele Sănătescu—Rădescu, a reprezentanților burgheziei, împărțirea unor însemnate suprafețe de pământ s-a făcut deja de către țărănimea săracă, cu sprijinul clasei muncitoare, a organizațiilor Partidului Comunist Român, în toate județele.

În cuvîntarea la Conferința pe țară a cadrelor de conducere din unitățile agricole de stat și cooperatiste din 27 februarie 1974, tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta : „Reforma agrară s-a înfăptuit pe cale revoluționară, la îndemnul și cu sprijinul clasei muncitoare, al altor forțe din orașe. Comitetele țărănești, create în mod special în întreaga țară, au trecut la săvîrșirea actului revoluționar de împărțire a pămînturilor moșieresti. În acest fel au fost improprietăriți circa 920 000 de țărani, cu peste 1 100 000 ha de pămînt. Moșierimea a primit o lovitură puternică, baza ei de exploatare fiind în cea mai mare parte lichidată. În urma reformei agrare, țărănimea săracă și mijloacă deținea circa 71% din suprafața agricolă a țării”⁴.

Prima mare transformare revoluționară în agricultură din istoria amplelor bătălii ale țărănimii din țara noastră s-a desfășurat în iarna anului 1944—1945, în condițiile procesului revoluționar care a cuprins întreaga țară. În aceste bătălii revoluționare s-a dezvoltat și cimentat alianța dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare, temelia marilor transformări revoluționare din țara noastră.

În fața refuzului guvernelor cu majoritate burgheză de a epura radical aparatul de stat și organele puterii locale, masele populare din întreaga țară au continuat, sub conducerea comuniștilor, schimbarea lor pe cale revoluționară. Cu sprijinul gărzilor cetățenești, au fost luate cu asalt prefecturi și primării, au fost alungate autoritățile reacționare și instalați prefecți și primari care reprezentau forțele politice ce aparțineau Frontului Național Democrat.

Ministerul de Interne, care se afla, la început, în mîinile Partidului Național-Țărănesc, a trecut, apoi, sub conducerea directă a generalului Rădescu. Acesta a trimis ordine, prin care încerca să împiedice schimbările revoluționare preconizate și a trecut la represiuni. Ordinele transmise de Ministerul de Interne comandamentelor militare nu au fost, însă, executate ; în marea lor majoritate, unitățile militare nu au intervenit împotriva maselor populare și, în aceste condiții, s-a recurs la poliție și jandarmie care mai erau încă în mîna cadrelor neepurate din fostul aparat de stat antonescian.

Situații deosebit de grave s-au creat la prefecturile din județele Teleorman, Dolj și Romanați. În aceste condiții s-au organizat gărzile cetățenești înarmate, care aveau misiunea de a apăra adunările populare și de a participa la asaltul pentru schimbarea prefecților antonescieni. În județul Teleorman, spre exemplu, unde înclătarea era inversunată, gărzile cetățenești au fost organizate în toate satele, ele fiind apoi îndreptate către Turnu Măgurele și alte orașe din județ, pentru a înlătura autoritățile locale antonesciene și a deschide drum țăranilor pentru împărțirea pămînturilor. Gărzile formate din muncitori și țărani au luat cu asalt sediul prefecturii și au alungat pe prefect, ceea ce a permis să se înceapă imediat împărțirea pămînturilor.

50 ⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 9, Editura politică, București, 1974, p. 892.

Tot în februarie 1945 au avut loc lupte în județul Dolj, la Craiova, unde Consiliul județean al Frontului Național Democrat a reușit, ca urmare a unor mari manifestații, la care au participat și grupuri de oameni ai muncii venite din toate județele din Oltenia, să pună stăpânire pe prefectură. Pentru a sprijini acțiunile întreprinse, la Craiova au venit și detașamente înarmate ale gărzilor muncitorești revoluționare de la Atele-rierele C.F.R. Grivița din București.

În toate județele țării, masele țărănești, sprijinite de muncitorimea revoluționară, s-au pus în mișcare. Au alungat vechii prefecți și primari și au numit reprezentanți ai partidelor din Frontul Național Democrat, care au sprijinit lupta revoluționară a maselor în apărarea intereselor oamenilor muncii. Până la începutul lunii martie, din 58 de județe ale țării în 52 au fost instalați prefecți și primari reprezentanți ai forțelor democratice revoluționare. Acțiunile au fost conduse, în toate județele țării, de organizațiile Partidului Comunist Român, care, în fruntea maselor populare revoluționare, au pus stăpânire pe primării și prefecturi, au instalat prefecți și primari reprezentanți ai Frontului Național Democrat.

În a doua parte a lunii februarie 1945, Frontul Național Democrat a organizat în București și în toate marile orașe ale țării uriașe demonstrații la care au participat sute de mii de cetățeni. Aceștia cereau înlăturarea generalului Rădescu și formarea unui guvern democratic, care să realizeze reformele cerute de întreaga țară.

La 24 februarie 1945 valuri imense de oameni se îndreptau pe principalele artere ale Capitalei către Piața Unirii. Aici a avut loc o mare adunare populară la care au vorbit reprezentanții Frontului Național Democrat. La încheierea adunării, manifestații, în rînduri compacte și ordonate, s-au îndreptat către Piața Palatului. În timp ce ei cereau instaurarea unui guvern democratic, de la ferestrele și ultimele etaje neterminate ale Ministerului de Interne s-a dezlănțuit un puternic foc de arme asupra mulțimii, soldat cu morți și răniți. A avut loc o primă retragere a mulțimii pe străzile laterale pentru ca, apoi, din nou, să revină în Piața Palatului, manifestînd din ce în ce mai tumultuos împotriva generalului Rădescu.

A doua zi, „Scînteia” a publicat, pe prima pagină, un vehement protest împotriva acestui mișcesc atac armat, prezentînd, totodată modul curajos de manifestare al cetățenilor din Capitala țării, care răspuseseră cu entuziasm la chemarea Frontului Național Democrat ; era redată, în continuare, atmosfera clocotitoare a zilei : „Și, spre prînz, au început să se scurgă înspre acolo unde suna chemarea, înspre Piața Națiunii, mii, zeci de mii, sute de mii de oameni, hotărîți la luptă, fluviu imens al unei voinți călite în uzine, pe ogoare, în birouri, în ateliere și laboratoare, marșul triumfător al poporului, această imensă forță care, pînă cîteva luni în urmă, nu își cunoștea puterile de neînfînt, vrerea neșovăitoare, dîrză, de acțiune”.

Represiunea sîngeroasă n-a avut darul să înspăimînte masele populare revoluționare, care au continuat să manifesteze împotriva guvernului Rădescu, cerînd, cu o energie care se intensifica cu fiecare zi, instaurarea unui guvern de largă concentrare democratică, avînd ca prim-ministru pe dr. Petru Groza.

În zilele următoare au avut loc, în principalele orașe ale țării, manifestații și adunări pentru a se protesta împotriva asasinatelor comise de generalul Rădescu la București. Protestele împotriva asasinatelor din

Piața Palatului se țineau lanț în toată țara. Un grup de generali și ofițeri superiori cu funcții de conducere au condamnat, printr-o declarație publică, încercarea de a se folosi unele unități ale armatei împotriva maselor populare. Membrii Academiei, profesori universitari și alți intelectuali au luat poziție fermă împotriva generalului Rădescu. Oameni din toate categoriile sociale de la orașe și de la sate s-au întrunit, protestînd vehement și manifestînd pentru instaurarea imediată a unui guvern al poporului. În aceste condiții, sub uriașa presiune a maselor populare revoluționare, generalul Rădescu a fost silit să-și prezinte demisia, la 28 februarie, iar regele a acceptat-o.

S-a încercat din nou să se găsească un președinte de guvern care să continue politica dusă de generalii Sănătescu și Rădescu, ceea ce a determinat o nouă reacție a maselor populare revoluționare mobilizate de Frontul Național Democrat împotriva acestor manevre. La 2 martie 1945, regele a însărcinat pe dr. Petru Groza cu formarea noului guvern. El a refuzat, însă, să accepte felul cum fusese făcută repartitia ministerelor și în special faptul că partidele național-țărănesc și național-liberal nu erau pe listă. Reprezentanții acestor două partide refuzaseră să participe la formarea noului guvern, deoarece nu erau de acord cu programul Frontului Național Democrat. Atitudinea lor fusese stimulată de refuzul regelui de a aproba lista guvernului propus. Se crease, în acest fel, o situație încordată.

În aceste condiții, Partidul Comunist Român a hotărît să pregătească planul menit să ducă la instalarea, prin voința maselor, a unui guvern de largă concentrare democratică, în cazul că acest lucru nu se va putea obține pe calea tratativelor. În acest sens, au fost mobilizate gărzile muncitorești revoluționare atît din Capitală, cît și din principalele orașe ale țării. Concomitent, au fost procurate armele necesare pentru cei aproape 20 000 de combatanți.

În cazul în care regalitatea continua să refuze aprobarea listei guvernului muncitoresc-țărănesc de largă concentrare democratică s-a stabilit ca, în ziua de 6 martie, să fie organizată o uriașă manifestație care să determine satisfacerea acestei dorințe a maselor populare. În zilele premergătoare avuseseră loc manifestații în toată țara. Forța maselor populare se dovedise atît de mare încît nimeni nu le mai putea sta în cale.

În ziua de 6 martie, Bucureștiul revoluționar, Bucureștiul muncitoresc, se afla din zorii zilei în stradă. Sute de mii de cetățeni se îndreptau către Piața Națiunii, unde fusese convocată o uriașă adunare populară de către Frontul Național Democrat. Bucureștiul vuia de la un capăt la altul de glasul revoluționar al sutelor de mii de manifestanți. Ziarul „Scînteia” din 6 martie, răspîndit încă din zorii zilei, publicase, pe prima pagină, chemarea Consiliului Național al Frontului Național Democrat adresată cetățenilor Capitalei : „Cetățeni ! Veniți la marea întrunire populară de azi 6 martie, orele 2 după amiază, în Piața Națiunii, să manifestați pentru salvarea țării prin instaurarea guvernului de largă concentrare democratică”.

În aceeași zi, de la primele ore ale dimineții, pe Stadionul Giulești, fuseseră mobilizate gărzile muncitorești înarmate aduse din marile uzine și întreprinderi ale Capitalei. Erau, în total, 11 000 de muncitori organizați pe detașamente, așa cum urmau să se desfășoare în momentul declanșării

acțiunii. Alte multe mii erau concentrați în diferite uzine și cartiere.

Pentru a se asigura desfășurarea fără incidente a uriașei adunări din Piața Națiunii, s-a stabilit ca 3 500 de combatanți din gărzile muncitorești revoluționare, neînarmați, pentru a se evita orice act de provocare, să asigure protecția maselor adunate. Detașamentele au făcut un cerc viu, uriaș, în jurul pieții, gata să împiedice orice încercare de a tulbura ordinea din partea oricui ar fi venit. Adunarea s-a desfășurat în entuziasmul delirant al maselor, care cereau instaurarea guvernului dr. Petru Groza propus de Frontul Național Democrat. S-a luat hotărîrea ca, după încheierea adunării, participanții, în coloane, să se îndrepte spre Piața Palatului, gărzile muncitorești urmînd să se încoloneze pe cele două laturi — pentru a fi în măsură să respingă orice provocare din exterior.

A fost o zi de mare tensiune. Cetățenii Capitalei, masați în Piața Palatului, cereau cu hotărîre acceptarea listei guvernului prezentată de dr. Petru Groza în numele Frontului Național Democrat. Această uriașă presiune populară a determinat, în cele din urmă, pe rege să cedeze și să accepte lista primului guvern cu caracter revoluționar-democrat din istoria țării. Către seară, un curier special a sosit la stadion. Comunicarea era scurtă : „Regele a cedat, s-a format guvernul de largă concentrare democratică, în frunte cu dr. Petru Groza. Gărzile muncitorești revoluționare să se reîntorcă la locurile lor de muncă“. Evenimentul era de o asemenea importanță, iar succesul politicii Partidului Comunist Român de a se instala un guvern cu o largă concentrare democratică fără vărsare de sînge era atît de mare, încît membrii gărzilor au înțeles acest lucru și, într-o ordine perfectă, au părăsit stadionul.

Constituirea, la 6 Martie 1945, a primului guvern revoluționar-democrat a avut un larg răsunet. Partidele comuniste și muncitorești, forțele democratice ale rezistenței europene împotriva hitlerismului, forțele democratice din întreaga lume au salutat victoria forțelor democrat-revoluționare din România. A existat, însă, și o anumită campanie de presă în străinătate, alimentată de cercurile imperialiste, care, fie că au încercat să minimalizeze victoria, fie că au considerat-o ca un rezultat al intervenției unor forțe din exteriorul țării.

În cuvîntarea de la 5 martie 1970, la adunarea festivă prilejuită de cea de-a 25-a aniversare a constituirii primului guvern revoluționar-democratic de la 6 Martie 1945, tovarășul Nicolae Ceaușescu a făcut aceste precizări istorice : „Așa cum am arătat și cum dovedește desfășurarea evenimentelor de la 23 August pînă la 6 Martie, instaurarea puterii populare, a guvernului prezidat de dr. Petru Groza este rodul luptei duse de masele largi populare, sub conducerea Partidului Comunist Român. Victoria de la 6 Martie nu a venit de la sine și nici nu a fost adusă din afară ; ea a fost cîștigată prin luptă, prin jertfe grele date de forțele revoluționare și democratice din România. Mulți dintre noi am fost participanți activi la aceste evenimente și cunoaștem — nu din auzite, nu din manuale — cum au luptat comuniștii și oamenii muncii, jertfele date de poporul nostru pentru instaurarea puterii populare“⁵.

Într-adevăr, tovarășul Nicolae Ceaușescu, în calitatea sa de conducător al organizației comuniste de tineret, a participat direct la aceste evenimente revoluționare, mobilizînd forțele uriașe ale tinerilor comu-

⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate*, vol. 4, p. 642—643.

niști, care erau canalizate spre două fronturi : spre frontul luptei împotriva armatelor hitleristo-horthyste, care se ducea dincolo de granițele țării, pentru eliberarea Ungariei și a Cehoslovaciei, și spre frontul din interior, cel al luptei pentru democrație populară, care a asigurat victoria de la 6 Martie. A fost nemijlocit în miezul luptelor revoluționare și a avut viziunea clară a evenimentelor, interpretarea lor științifică.

La 6 Martie 1945 a fost instaurat guvernul revoluționar muncitoresc-țărănesc de largă concentrare democratică, instrument al puterii populare. Pentru prima dată în istoria României clasa muncitoare și țărănimea dobândiseră poziții preponderente în guvernul țării. Alături de aceste forțe sociale de bază ale societății românești, în guvern au intrat reprezentanți ai intelectualității și reprezentanți ai unei grupări politice burgheze care acceptase să colaboreze la realizarea programului propus de forțele revoluționare.

În fruntea guvernului s-a aflat dr. Petru Groza, vechi militant democrat și patriot înflăcărat, care se situase încă din perioada interbelică de partea mișcării antifasciste a forțelor politice care luptau pentru apărarea libertăților democratice și a independenței naționale.

În acest guvern, Frontul Național Democrat deținea președinția Consiliului de Miniștri și 12 departamente : Partidul Comunist Român deținea ministerele Justiției, Comunicații—Lucrări Publice și Afacerilor Interne ; Partidul Social-Democrat — departamentele Minelor și Petrolului, Muncii și Educației Naționale ; syndicatele — departamentele Agricultură—Domenii și Artelor ; Uniunea Patrioților — departamentele Propagandei și Sănătății, iar gruparea dizidentă național-țărănistă — departamentul Cooperăției. La departamentul Cultelor era un reprezentant al Uniunii Preoților Democrați, iar la departamentul Războiului un reprezentant al armatei. Gruparea liberală burgheză, condusă de Gh. Tătărescu, deținea postul de vicepreședinte al guvernului și trei ministere — Finanțe, Industrie—Comerț și Afaceri Străine.

Victoria de la 6 Martie a fost rezultatul unor bătălii revoluționare, care, între 23 August 1944 și 6 Martie 1945 au ridicat la luptă masele populare din România, în frunte cu clasa muncitoare, conduse de Partidul Comunist Român. Aceasta a dus la marea victorie de la 6 Martie. O mobilizare revoluționară a maselor populare necunoscută în istoria țării noastre.

Vechile partide burgheze, care colaboraseră cu partidele muncitorești în scoaterea României din războiul împotriva Națiunilor Unite, în sprijinirea războiului antihitlerist și în lichidarea legislației fasciste, dar care, pe măsura adâncirii procesului revoluționar s-au manifestat tot mai mult ca forțe conservatoare, au fost eliminate de la opera de guvernare. Prin aceasta, pentru prima dată în istoria României, burghezia a pierdut pozițiile dominante în viața de stat. De aceea, constituirea guvernului de la 6 Martie 1945 nu a reprezentat o simplă schimbare de guvern, ci o schimbare a însuși regimului politic din România : instaurarea puterii revoluționar-democratice a muncitorilor și țăranilor. În condițiile când raportul de forțe în țară evolua continuu în favoarea proletariatului și a aliaților săi, care dețineau poziții politice hotărâtoare, participarea unei părți a burgheziei la guvern, ca și existența monarhiei, n-au putut schimba caracterul revoluționar-democratic al puterii de stat. Noua putere de stat exprima o alianță vremelnică între forțele muncitorești-țărănești, cu poziții preponderente, și o grupare burgheză cu orientare democratică, care aderase la programul forțelor revoluționare.

La baza activității guvernului de la 6 Martie 1945 a fost pus programul Frontului Național Democrat, care cuprindea ca obiective principale : asigurarea participării, în continuare, a României la războiul antihitlerist, accelerarea procesului de democratizare a aparatului de stat, sancționarea criminalilor de război și a celor vinovați de dezastrul țării, desăvîrșirea reformei agrare, refacerea economiei naționale și ameliorarea condițiilor de viață ale poporului.

Instaurarea guvernului de la 6 Martie 1945 a fost rodul luptei eroice a clasei muncitoare, aliată cu țărănimea, cu intelectualitatea și cu celelalte categorii de oameni ai muncii, indiferent de naționalitate, al creșterii neconținute a rolului și influenței lor în viața politică a țării. Această victorie a confirmat în mod strălucit justetea liniei strategice și tactice a P.C.R., realismul politicii sale bazat pe aplicarea creatoare a principiilor socialismului științific la condițiile concrete românești și la încrederea nețărnută în forța maselor populare. Politica justă promovată de partidul comunist, modul în care el a reușit să soluționeze problemele fundamentale ale perioadei respective și vasta sa activitate organizatorică și ideologică, precum și poziția sa principală și suplă față de celelalte partide politice cu caracter democratic, antifascist au fost factorul fundamental care a asigurat unirea tuturor forțelor revoluționare și democratice ale țării într-un singur șuvoi, mobilizarea maselor largi populare la revoluție.

Instaurarea, la 6 Martie 1945, a guvernului revoluționar muncitoresc-țărănesc de largă concentrare democratică a constituit un moment decisiv în dezvoltarea neîntreruptă a revoluției de eliberare socială și națională începută odată cu insurecția din August 1944, deschizând calea cuceririi depline a puterii de stat de către clasa muncitoare și ceilalți oameni ai muncii, calea trecerii la înfăptuirea revoluției socialiste.

MAREA DEMONSTRAȚIE DE LA 1 MAI 1939, EXPRESIE A POZIȚIEI ANTIFASCISTE, ANTIRĂZBOINICE ȘI ANTIREVIZIONISTE A ROMÂNIEI, ÎN CONTEXTUL EUROPEAN AL EPOCII

VASILE PETRIȘOR

Drumul de luptă al muncitorimii române, al poporului român pentru libertate națională și socială, pentru independență și suveranitate, pentru progres social, pentru salvagardarea țării de spectrul fascismului și războiului, prin unirea tuturor forțelor înaintate, progresiste ale societății românești, în frunte cu clasa muncitoare și partidul ei comunist, înscrie numeroase momente istorice glorioase. Printre acestea, un loc de primă mărime îl are marea demonstrație antifascistă, antirăzboinică și anti-revizionistă care a avut loc la 1 mai 1939*.

Preocuparea statornică a Partidului Comunist Român față de viitorul patriei, față de apărarea independenței și integrității sale a dobândit dimensiuni noi, o pregnanță deosebită în perioada deceniului al patrulea al secolului nostru, când fascismul, promotor al unei ideologii ostile oricărui

* Pentru întocmirea acestui studiu s-a folosit, în principal, următoarea bibliografie: Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construirii socialiste*, vol. I, Editura politică, București, 1968; Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 10, Editura politică, București, 1974; Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 12, Editura politică, București, 1976; Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Plenara Consiliului Național al Oamenilor Muncii din industrie, construcții, transporturi, circulația mărfurilor și finanțe*, 5 mai 1984, Editura politică, București, 1984; Arhiva C.C. al P.C.R., colecția 50, dosarele nr. 211, 214, 227, 229, 824, 1153, 4162, 6146, 8098, 8632; Arhivele statului București, fondul Propaganda Națională. Presa externă, dosarele nr. 1 030 și 1 068; Arhiva I.S.I.S.P., fondul nr. VI, dosarul nr. 279/2; fondul nr. XXII, dosarul nr. 2 283; „Scînteia” din iunie 1939; „Lupta de clasă” din august 1939; „Lumea nouă” din 13—14 mai 1939; „Azi” din 30 aprilie 1939; „Semnalul” din 3 și 4 mai, 6 și 13 iunie 1939; „Timpul” din 3, 4, 22, 29 mai și 7 iunie 1939; Ion Babici, *Solidaritate militantă antifascistă. 1933—1939*, Editura politică, București, 1972; Nicolae Cioroiu, *1 Mai — simbol al unității de luptă a clasei muncitoare din România*, în „Anale de istorie”, anul XXV, nr. 1/1979, p. 41—63; Gheorghe I. Ioniță, *Adeziuni ale forțelor democratice din România la Conferința mondială pentru apărarea păcii și democrației (Paris, 13—14 mai 1939)*, în „Anale de istorie”, anul XII, nr. 6/1966, p. 83—89; Olimpiu Matichescu, *Solidari cu poporul român*, Editura politică, București, 1977; Olimpiu Matichescu, *1 Mai 1939, moment semnificativ în lupta poporului român împotriva primej-*

ideal de libertate și egalitate, oricărui ideal umanitar, a început să tulbure viața și liniștea popoarelor Europei.

Atunci, în acele momente grele pentru destinele omenirii, poporul român și-a exprimat cu hotărâre aspirațiile sale de a trăi în pace, de a-și apăra libertatea, independența și integritatea pământului țării. Aceste aspirații au căpătat o amploare cu totul deosebită în memorabila zi de 1 Mai 1939, când, cu numai patru luni înaintea declanșării celei mai mari conflagrații mondiale, în împrejurările confuze existente în numeroase țări ale Europei, între care unele mari puteri, care ar fi trebuit să se opună Germaniei hitleriste, Bucureștiul în primul rînd, prin forța clasei muncitoare și a partidului ei comunist, a dat un exemplu de clarviziune politică, de atitudine curajoasă împotriva celor care cedau, pas cu pas, violențelor și agresivității lui Hitler, ce aveau să degenereze, în curînd, în cel mai mare război al tuturor timpurilor. Mai mult, pe plan muncitoresc, de clasă, proletariatul român, credincios lui însuși, dar și sarcinilor sale pe plan internațional, ignorînd directive străine, s-a prezentat, în fața Europei, și în primul rînd în fața pericolului hitlerismului și războiului, în mod unit — comuniști, socialiști, muncitori fără de partid — pentru a-și afirma cu hotărâre marile sale idealuri de pace, democrație, libertate și progres, idealuri care nu erau numai ale lui, ci ale tuturor oamenilor muncii din Europa, amenințată de Hitler și acoliții săi, și nu numai din Europa, ci din lumea întreagă. Ceea ce s-a petrecut în ziua de 1 Mai 1939 în România reprezintă, așadar, o pagină de istorie dintre cele mai bogate în semnificații din trecutul clasei muncitoare nu numai la nivel național, ci și internațional.

Referindu-se la semnificația istorică internațională a marilor manifestații din 1 Mai 1939, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată că „marea demonstrație antifascistă din 1939 a avut loc la mai puțin de două luni de la intrarea Germaniei hitleriste în Cehoslovacia, că această demonstrație a fost, după mulți ani, prima mare demonstrație organizată pe baza Frontului unic, împreună, de către Partidul Comunist și Partidul Social-Democrat și alte forțe democratice și revoluționare. Ea a fost prima și poate printre cele mai importante demonstrații din Europa în acea perioadă, după invadarea de către hitleriști a Cehoslovaciei. Cînd în multe țări era o oarecare stare de așteptare, muncitorimea română, sub conducerea comuniștilor, s-a ridicat și a demonstrat că nu trebuie să ne plecăm în fața fascismului, că trebuie să ridicăm steagul luptei și că, unită, muncitorimea, popoarele pot bara calea fascismului ! Și dacă în 1939 popoarele ar fi acționat unite, hitlerismul nu ar fi dezlănțuit al doilea război mondial!”¹.

Manifestațiile antifasciste, antirăzboinice și antirevizioniste de la 1 Mai 1939 din România se înscriu ca un moment deosebit de însemnat în cadrul general al acțiunilor de masă revoluționare la nivel European, duse de partidele comuniste și muncitorești, de proletariatul din toate țările,

diei fasciste, pentru apărarea independenței și suveranității naționale, Editura politică, București, 1974 ; Olimpiu Matichescu, Stelian Neagoe, *Ani de luptă comunistă, 1933—1944*, Editura politică, București, 1982 ; Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *Apărarea independenței și suveranității naționale — obiectiv fundamental al Partidului Comunist Român, al întregului nostru popor*, în „Anale de istorie”, anul XXX, nr. 1/1984, p. 90—115 ; Al. Gh. Savu, *Aspecte ale politicii externe a României în preajma declanșării celui de-al doilea război mondial*, în „Anale de istorie”, anul XIV, nr. 1/1968, p. 66—84 ; Al. Gh. Savu, *Dictatura regală*, Editura politică, București, 1970 ; Aurică Simion, *Dictatul de la Viena*, Editura Dacia, Cluj, 1972.

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 27, Editura politică, București, 1984, p. 158—159.

de masele largi populare, de diferite clase și categorii sociale împotriva exploatarei capitaliste, a fascismului și revizionismului agresiv, pentru apărarea integrității teritoriale, independenței și suveranității naționale, pentru apărarea păcii în lume. Din acest punct de vedere, rămîne deosebit de important, ca exemplu grăitor, experiența României, cînd, în mod simultan, în aceeași zi, comuniștii, socialiștii, social-democrații și alte forțe progresiste și-au unit glasul în apărarea drepturilor și libertăților democratice, împotriva primejdiei fascismului și a hitlerismului, dușman de moarte nu numai al poporului român, ci și al multor popoare europene, afirmîndu-și hotărîrea de a lupta cu fermitate pînă la sacrificiul suprem pentru independența și suveranitatea de stat a României.

Nu numai pentru România, dar pentru întreaga lume amenințată de fascism, evenimentele de la 1 Mai 1939 au probat încă odată valoarea politicii de Front Unic Muncitoresc, aceasta constituindu-se într-o perspectivă dintre cele mai promițătoare pentru activitatea revoluționară de viitor a proletariatului din întreaga lume, pentru forța sa de acțiune împotriva primejdiei fasciste, în vederea apărării cu succes a independenței, a integrității teritoriale, a suveranității de stat, a apărării păcii și colaborării pașnice între popoare, grav amenințate de politica revanșardă a statelor fasciste.

Aceste acțiuni au constituit, pe de o parte, o nouă verificare, în practica luptei revoluționare, a justetei liniei politice, ideologice și tactice a Partidului Comunist Român, subliniind marea sa capacitate organizatorică, legăturile strînse cu masele largi ale poporului, dar au contribuit, în același timp, și la creșterea prestigiului său pe plan european și internațional.

Marile demonstrații de la 1 Mai 1939 s-au înscris ca un serios semnal pe care poporul român l-a adresat Europei, întregii lumi pentru unirea eforturilor în vederea împiedicării declanșării conflagrației mondiale de către Germania hitleristă și sateliții ei, o dovadă că el rămăsese atașat idealurilor de libertate și independență națională².

Reflectînd spiritul viu de unitate al întregii muncitorimi din România, al poporului român în lupta pentru apărarea democrației și păcii în lume, 1 Mai 1939 era indisolubil legat de voința României ca, alături de toate popoarele Europei, să pună o stavilă de neclintit acțiunilor revanșarde și cotropitoare ale Germaniei și aliaților săi. În acest sens, ziarul „Lumea nouă” avea să scrie că : „În anul acesta de Întîi mai, masele populare din lumea întreagă manifestează aproape exclusiv pentru pace — condiție primordială pentru progresul și fericirea celor mulți... Masele muncitorești organizate și conștiente reînnoiesc, de 1 Mai 1939, apelul lor cald la colaborarea și solidaritatea popoarelor democratice și pacifiste, pentru ca, prin forța lor superioară, să poată instaura în toată lumea un regim de cooperare egalitară — economică și politică —, cheazășia sigură a păcii generale”³.

Demonstrația de la 1 Mai 1939, cea mai mare manifestație care a avut loc în acel an în Europa împotriva hitlerismului, a exprimat poziția hotărît antifascistă a României, a poporului, a forțelor politice din țară. Ea se înscrisa ca un serios semnal pe care România îl adresa Europei, opiniei publice mondiale pentru unirea eforturilor în vederea împiedicării

² A. Simion, *Agresiunile naziste în Europa în anii 1938—1939*, Editura Eminescu, București, 1983, p. 236.

³ „Lumea nouă” din 13—14 mai 1939.

dezlănțuirii celui de-al doilea război mondial de către Germania hitleristă și acoliții săi. Marea manifestație populară de la 1 Mai 1939, subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, „a fost o încununare a luptelor de clasă din acea perioadă, demonstrând hotărîrea fermă a oamenilor muncii, a poporului nostru de a se opune fascismului, de a asigura libertatea și integritatea patriei“⁴.

Puternica mișcare antifascistă și antihitleristă din România, al cărei promotor a fost Partidul Comunist Român, a profilat în opinia publică progresistă internațională imaginea unui popor profund atașat idealurilor de libertate și de independență națională, demn de tradițiile sale eroice, glorioase. Marile întruniri și demonstrații ale oamenilor muncii din România, desfășurate cu prilejul zilei de 1 Mai 1939, care au avut un puternic caracter antifascist, antirăzboinic și antirevizionist, ca și întreg ansamblul de măsuri organizatorice și propagandistice adoptate de P.C.R. cu acest prilej, avînd, în esența lor, un puternic caracter politic, se înscriu ca momente însemnate în cadrul general al acțiunilor de masă revoluționare pe plan european, în această etapă istorică cînd accentul principal al opiniei publice, al reacției acesteia se îndrepta cu precădere împotriva fascismului și revizionismului agresiv. „Numărîndu-se printre puținele manifestări din Europa care au avut loc în condițiile cînd fascismul era în ofensivă după München“, așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al Partidului Comunist Român, evenimentele revoluționare prilejuite de sărbătorirea zilei internaționale a oamenilor muncii în acești ani, cu precădere cele de la 1 Mai 1939, reprezintă „o dovadă a maturității clasei muncitoare, a posibilităților de care dispunea atunci poporul român, forțele sale revoluționare și progresiste de a organiza cu succes lupta împotriva războiului și fascismului“⁵.

Amploarea manifestărilor revoluționare de la 1 Mai 1939 și transformarea lor într-o viguroasă acțiune antifascistă, antirăzboinică și antirevizionistă au avut un larg ecou și peste granițele țării, cotidiane de mare tiraj și diferite posturi de radio din diferite țări publicînd relatări și comentarii în care erau relevate dimensiunile și semnificația manifestației de la București și din alte orașe ale țării⁶. Ele au fost apreciate pretutindeni drept dovadă peremptorie a democratismului, antifascismului consecvent și caracteristic poporului român, a hotărîrii sale ferme de a lupta pentru apărarea independenței naționale, a integrității granițelor strămoșești, de a se ralia la frontul internațional al păcii, pentru apărarea libertății popoarelor⁷. Astfel, în ziarele „Daily Herald“ din Marea Britanie și „Izvestiia“ din U.R.S.S., din 2 mai și, respectiv, 4 mai 1939, au apărut relatări în care se arăta că în România, la 1 Mai, 20 000 de muncitori au demonstrat în București sub lozinci antifasciste și antirăzboinice⁸.

„Manifestările de la 1 Mai din București și din provincie — scria, la rîndul său, revista „Rundschau“, care apărea la Basel (Elveția) — au relevat intensificarea activității antifasciste a maselor, ca și o creștere a

⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 12, Editura politică, București, 1976, p. 625.

⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 10, Editura politică, București, 1974, p. 183.

⁶ Olimpiu Matichescu, *Solidari cu poporul român*, Editura politică, București, 1977, p. 232.

⁷ *Ibidem*, p. 233—234.

⁸ Arhiva C.C. al P.C.R., colecția 50, dosarul nr. 214, fila 72 ; dosarul nr. 1 152, fila 484.

influenței partidului comunist, a capacității sale de a mobiliza masele“. Referindu-se la cadrul unității muncitorești de luptă care a stat la baza acestor acțiuni, revista remarcă, de asemenea, caracterul lor profund patriotic, hotărîrea clasei muncitoare din România de a apăra independența, suveranitatea națională și integritatea teritorială a țării. „Numeroasele pancarte — scria revista în acest sens — exprimau necesitatea apărării independenței și integrității țării, abrogarea tratatului economic cu Germania, alianța cu Franța, Marea Britanie și Uniunea Sovietică“.

Cît privește atitudinea potrivnică regimului de dictatură regală, care a constituit o altă componentă însemnată a întrunirilor și manifestațiilor din această zi, „Rundschau“ scria : „Pe Calea Victoriei, în momentul în care cei 25 000 (în privința numărului participanților, datele diferă, în funcție de aprecierile corespondenților de presă care au transmis știrea — *n.n.*) de demonstrați au trecut prin fața palatului regal și a regelui, s-au auzit lozinci cerînd restabilirea regimului parlamentar, constituțional, front unic muncitoresc, reprimirea muncitorilor concediați, arestarea fasciștilor și a spionilor germani“⁹.

Hotărîrea unanimă a poporului român de a se opune agresiunii fasciste, de a-și apăra cu orice sacrificiu independența, suveranitatea națională și integritatea teritorială a patriei au produs impresie profundă și în S.U.A. Asemenea impresii erau reținute cu interes de atașatul român de presă la Washington, Boncescu, care, într-un raport trimis în țară, ținea să sublinieze că manifestările de masă de la 1 Mai 1939 din România — îndeosebi caracterul lor antifascist și antirevizionist — au fost comentate și apreciate în mod deosebit în presa din această țară, precum și în emisiunile diverselor posturi de radio. S-au făcut dese referiri la cuvintele lui Armand Călinescu : „Cei care cred că avem de dat se înșală. Apăra-vom cu sîngele nostru ce ne aparține“¹⁰.

Exemplul acțiunilor de luptă antifascistă la care se angajase poporul român, în condițiile cînd ofensiva agresivă a statelor fasciste era practic neînfrîntă pe continentul european, a fost evocat și de primarul orașului New York, F. La Guardia, cu prilejul ceremoniei deschiderii oficiale a pavilionului României la expoziția internațională din acest oraș, în ziua de 5 mai 1939. Luînd drept pretext inscripția de pe una din frizele pavilionului : *Roumanians Resist the Barbarians* (Românii rezistă barbarilor), omul politic american, colaborator apropiat al președintelui F. D. Roosevelt, a ținut să elogieze virtuțile patriotice ale poporului român, umanismul și dragostea sa de libertate, manifestate de-a lungul veacurilor, hotărîrea sa contemporană de a lupta împotriva primejdiei fasciste, pentru apărarea integrității teritoriale a patriei, independenței și suveranității naționale¹¹.

Relevînd primejdia reală prin care trecea România în acea perioadă, o serie de mari cotidiane din S.U.A. au publicat articole în care cereau guvernului american să contribuie la eforturile de apărare ale poporului român împotriva fascismului și revizionismului, printr-un sprijin politic și material mai consistent. Folosind prilejul oferit de tratativele care se purtau pentru achitarea datoriei pe care România o avea față de S.U.A.,

⁹ „Rundschau“ (Basel) din 25 mai 1939 ; Arhiva I.S.I.S.P., fondul nr. XXII, dosarul nr. 3 283, filele 16—17.

¹⁰ Arhivele Statului București, fondul Propaganda Națională, Presa externă, dosarul nr. 1 030, filele 34—35, 224—228.

¹¹ „New York Times“ din 6 mai 1939.

ziarul „Milwaukee Journal” scria : „Noi simțim multă prietenie pentru România care a suferit în cursul războiului mondial. Judecînd după felul în care guvernul nostru cheltuiește banii, am putea să-i reducem datoria într-o proporție însemnată, fără să simțim măcar efectele”¹².

Propunerile României, avansate guvernului S.U.A., în sensul începerii unor tratative care să ducă la lichidarea datoriei sale, au readus în actualitate clauzele grele ale tratatului economic germano-român din martie 1939. Și, pentru că mai existau încă păreri că hitleriștii urmăreau în cazul României doar satisfacerea pretențiilor economice, Walter Duranty, cunoscut ziarist și comentator de politică externă american, scria, în „Washington Evening Star”, un articol de o deosebită semnificație, am putea zice aproape profetic pentru ulterioara desfășurare a evenimentelor politice din Europa de răsărit : „Situția geografică a României și bogățiile ei naționale sînt factori care-i vor decide soarta. Indiferent de ce încercă să facă, ea a fost aleasă de Hitler ca unul din pioni în jocul lui și soarta țării va depinde de circumstanțe independente de controlul ei. Căci, contrar impresiei produsă în străinătate, rolul României nu va fi numai de a furniza Reichului materii prime, dar cel cu mult mai important al unui punct de plecare pentru viitoarea expansiune germană. Nici o altă interpretare nu este posibilă”¹³. În spiritul acestei previziuni, cu totul realistă, autorul demonstra că nu există nici o îndoială că Reichul nazist pregătea o agresiune contra Uniunii Sovietice și că, în acest scop, hitleriștii se vor instala, în prealabil, în România, sub masca „instructo-rilor militari”¹⁴.

Marea demonstrație de 1 Mai a fost evocată și de organele de presă ale Internaționalei a III-a, care subliniau, la rîndul lor, că „manifestările de 1 Mai din București și din provincie evidențiază intensificarea activității antifasciste a maselor și creșterea influenței partidului comunist, a capacității sale de mobilizare a maselor”¹⁵.

Cu foarte mare nemulțumire au fost comentate aceste evenimente de către ziariștii fasciști, germani și italieni, acreditați la București. Aceștia au criticat regimul de dictatură regală pentru faptul că nu a luat măsuri de reprimare a manifestației antifasciste din ziua de 1 Mai¹⁶. Informate de ambasada Italiei la București, autoritățile fasciste din Italia au protestat pe lîngă ministrul afacerilor externe al României, Grigore Gafencu, care tocmai în acea perioadă făcea o vizită protocolară la Roma, în ideea de a contribui la apropierea Italiei de Anglia și Franța¹⁷, de a crea un climat mai favorabil României și de a contracara influența revizioniștilor Ungariei horthyste. Rezultatele au fost însă minime. Din însărcinarea lui Mussolini, contele Ciano i-a transmis lui Gafencu „Nemulțumirea guvernului italian față de guvernul român, care a permis (? !) manifestațiilor libertatea exprimării părerilor lor, fără să ia nici o măsură de reprimare”¹⁸. Din aceleași motive, întrevedea dintre Gafencu și Mussolini s-a desfășurat într-o atmosferă „deosebit de rece”¹⁹.

¹² „Milwaukee Journal” din 6 mai 1939.

¹³ „Washington Evening Star” din 17 mai 1939.

¹⁴ *Ibid.*

¹⁵ „World News and Views” din 27 mai 1939.

¹⁶ Arhiva C.C. al P.C.R., colecția 50, dosarul nr. 1 153, fila 463 ; Olimpiu Matichescu, Elena Georgescu, *1 Mai în România. 1890—1970*, București, 1970, p. 136.

¹⁷ George Bonnet, *Le Quai d'Orsay sous trois républiques*, Paris, 1961, p. 250.

¹⁸ Arhiva C.C. al P.C.R., colecția 50, dosarul nr. 6 164, filele 34—35.

¹⁹ Comte Galeazzo Ciano, *Journal politique. 1920—1943*, tome I, Neuchâtel, 1946, p. 86—87, 88.

Un ecou deosebit în rîndul opiniei publice internaționale l-a avut cuvîntarea rostită de Armand Călinescu, președintele Consiliului de Miniștri, la Congresul breslelor, ținut la București în ziua de 1 Mai 1939, în sala cinematografului „Aro“, în care acesta, precizînd poziția guvernului în legătură cu politica agresivă și revizionistă promovată de statele fasciste față de România și dorința poporului român de a trăi în pace și în bună înțelegere cu toate națiunile lumii, a spus răsplat, în fața opiniei publice mondiale : „Țin să declar, ca să nu fie nici un echivoc, că România dorește să întretină relații de bună vecinătate și de amicitie cu toate țările dimprejur ; ea este gata să lucreze pentru a întări încă aceste relațiuni în domeniul cultural și în domeniul economic. Cînd însă se va schița, de undeva, o încercare de atingere a teritoriului nostru, ea se va izbi de cea mai hotărîtă și cea mai neclintită rezistență... Această politică nu este numai politica guvernului sau politica unui grup de oameni, aceasta este politica țării, este politica națională... Generația care ne-a precedat a avut nobila misiune de a realiza unitatea națională. Generația noastră a răspuns la datoria ei de a se sacrifica pentru păstrarea ei“²⁰.

„Declarațiile făcute de primul ministru Armand Călinescu la Congresul breslelor — ținea să consemneze ziarul „Semnalul“ — a beneficiat de un mare răsunset în presa internațională. Pe lîngă aceasta, toate posturile importante de radiodifuziune au comentat aceste declarațiuni. Faptul că presa internațională și principalele posturi de radio europene s-au sesizat de declarațiunile făcute ieri de d. prim-ministru, arată interesul pe care atitudinea pacifică, dar în același timp fermă, a României l-a trezit pretutindeni“²¹.

Relativ la același aspect, ziarul „Timpul“ relatea, la rîndul său, că „Declarațiile făcute de Armand Călinescu, președintele Consiliului de miniștri, la Congresul breslelor a avut un mare răsunset internațional“. Astfel, la 3 mai, în emisiunea sa, „Postul Zeesen“ a subliniat, în special, pasajul prin care primul ministru român afirma că România nu e dispusă să facă vreo concesie teritorială. În același sens, postul de radio britanic „Duventry“, în emisiunea de la ora 8,30, din ziua de 3 mai, a reprodus pasagiile principale din declarațiile premierului român. Insistînd asupra faptului că România dorea să întretină relații amicale cu statele vecine, comentatorul postului de radio sublinia că din declarațiile lui Armand Călinescu reieșea că nici un demers oficial, în sensul revendicărilor amintite mai sus, n-a fost făcut de vreo putere străină. Cît privește postul de radio „Paris Mondial“, în emisiunea de la ora 8, din aceeași zi, acesta „a dat o deosebită extensiune, în reportajul său, asupra zilei de 1 Mai la București. El a arătat sensul social și înalta semnificație politică a acestei manifestațiuni muncitorești. În ceea ce privește declarațiile lui Armand Călinescu, același post de radio a precizat că România era dispusă să colaboreze, pe terenul economic și cultural, cu toate statele vecine, dar se opune energic oricărei atingeri teritoriale“²².

Tot în legătură cu semnificația internațională a poziției intransigente a României, exprimată cu prilejul zilei de 1 Mai 1939, ziarul „Semnalul“ sublinia : „Ecoul pe care discursul de luni (1 mai—n.n.) al d-lui prim-ministru Armand Călinescu l-a avut în străinătate dă încă o dovadă a im-

²⁰ „Timpul“, anul III, nr. 717 din 3 mai 1939.

²¹ „Semnalul“, anul II, nr. 368 din 3 mai 1939.

²² „Timpul“, anul III, nr. 718 din 4 mai 1939.

portanței pe care o are România în actualele împrejurări internaționale și a atenției deosebite cu care sint urmărite toate manifestările ei.

Puține discursuri ale oamenilor de stat străini s-au bucurat de o difuzare atât de amplă și de comentarii atât de binevoitoare ca acelea închinete cuvîntării primului ministru. Trei posturi de radio din apus — printre care unul englez și unul francez — au redat aproape în întregime discursul d-lui Armand Călinescu, însoțindu-l de comentarii și de precizări.

Astfel, s-a atras atenția opiniei publice din Franța și din Anglia că nu s-a făcut nici un demers oficial la București prin care să se pretindă revizuire teritoriale în detrimentul României. Față, însă, de unele manifestări ale unor ziare din străinătate, primul ministru al României a socotit util să reamintească poziția fermă a țării noastre și voința hotărîtă a poporului român de a nu ceda nici o palmă de pămînt.

Această atitudine clară — menită a înlătura orice posibilitate de conflict — este privită în străinătate cu deosebită simpatie, după cum e înțeleasă și aprobată voința de colaborare economică a țării noastre cu toate țările vecine.

O politică, deci, demnă și fermă care stîrnește aprobarea și respectul tuturor și care asigură țării noastre nu numai prestigiul de care se bucură, ci și progresul ce și-l dorește pentru mîine²³.

Manifestațiile antifasciste, antirăzboinice și antirevizioniste, exprimate atât de elocvent de lozincile Partidului Comunist Român — „Trăiască democrația!“, „Jos teroarea!“, „Vrem România liberă și independentă!“, „Cerem abrogarea pactului economic germano-român!“, „Jos fascismul!“, „Trăiască Rusia Sovietică!“, „Trăiască integritatea teritorială a României!“, „Vrem apărarea granițelor!“, „Trăiască Frontul popular antifascist!“²⁴ — purtate și scandate de zecile de mii de manifestanți în București și în numeroase localități din țară, cu prilejul zilei de 1 Mai 1939, au avut un răsunet aparte și în cadrul Conferinței mondiale pentru pace, democrație și apărarea persoanei umane, ținută la Paris în zilele de 13—14 mai 1939.

Temeiul principal al convocării acestei Conferințe a fost pericolul grav pe care îl reprezenta, pentru toate popoarele lumii și pentru însăși existența civilizației umane, războiul imperialist, pregătit de întregul curs al evenimentelor internaționale de după instaurarea fascismului la putere în Germania.

În acest context internațional, poporul român, care își spusese răspicat cuvîntul la 1 Mai 1939, a ținut să transmită și la nivel mondial aceleași sentimente de acțiune hotărîtă pentru o lume a păcii și democrației, dar net potrivnică pericolului de război pe care Hitler și acoliții săi îl trîmbețau tot mai evident.

Lucrările Conferinței au fost sprijinite cu un larg entuziasm de masele populare din România. Manifestîndu-și adevărată încredere în lupta împotriva pericolului fascist și a politicii revanșarde și de cîmpire a Germaniei hitleriste, cu prilejul marilor demonstrații de la 1 Mai 1939, muncitorii din România, în frunte cu comuniștii, au dat dovadă de același spirit revoluționar și în perioada lucrărilor Conferinței, conștienți fiind că, în fond, această largă reuniune la nivel mondial era, de fapt, continuarea, pe plan internațional, a luptei lor, la care se raliau, acum, toate forțele iubitoare

²³ „Semnalul“, anul II, nr. 369 din 4 mai 1939.

²⁴ „Scînteia“, anul IX, nr. 20 din iunie 1939; Arhiva C.C. al P.C.R., colecția 50, dosarul nr. 6 146, filele 3, 4, 6, 8, 10, 12, 14, 28; dosarul nr. 227, filele 383, 386; dosarul nr. 214, filele 72, 94; dosarul nr. 824, fila 31; dosarul nr. 1 153, filele 460, 461—466.

de pace din lume. Dovada grăitoare a faptului că poporul român nu precepea nimic pentru a lupta, cu toate forțele, împotriva fascismului și a războiului, era aceea că, așa cum își spusese răspicat cuvântul în acea zi de neuitat 1 Mai, tot așa se pronunțase, în mod intransigent, atunci când fusese vorba de a se alia, fără rezerve, hotărîrilor acestui mare forum mondial de la Paris, ale cărui lucrări s-au desfășurat la nici două săptămîni mai tîrziu. Muncitori, țărani, femei, tineri, români și minorități naționale, ingineri, medici, profesori și personalități eminente, scriitori, ziariști, poeți, pictori, artiști, muzicieni, organizații sportive din București și din cele mai îndepărtate colțuri ale țării au trimis salutul lor Conferinței, pronunțîndu-se, cu toată hotărîrea, împotriva fascismului și a războiului²⁵. Acest lucru era confirmat, între altele, și în raportul prezentat la Plenara a VI-a a C.C. al P.C.R. din iunie 1939 în care se arăta că, „În ciuda terorii polițienești, muncitorii și intelectualii au ținut un șir de consfătuiri, solidarizîndu-se cu Conferința de la Paris“²⁶.

Una din multele dovezi, în acest sens, este faptul că Apelul pentru convocarea acestei Conferințe a fost larg popularizat în România, așa cum s-a petrecut și în multe alte țări ale lumii. Astfel, într-un articol intitulat : „O conferință internațională pentru pace“, săptămînalul „Azi“, arătînd scopurile Conferinței de la Paris, scria, printre altele : „Zilele acestea s-a luat în Apus o inițiativă care interesează îndeaproape și țara noastră. La 13 și 14 mai se deschide la Paris, în Casa chimiei, o Conferință internațională care se va ocupa cu problema luptei pentru democrație și pace. Conferința va discuta următoarele probleme centrale : democrația față de ofensiva Axei ; apărarea țărilor mici ; apărarea omului, a demnității și a creațiunii sale ; acțiunea colectivă a popoarelor democratice pentru pace și libertate“²⁷.

Apelul privind convocarea Conferinței era semnat de personalități politice, științifice și culturale de renume mondial din Anglia, Belgia, Canada, Danemarca, Franța, Germania, Italia, Norvegia, Polonia, S.U.A. Printre semnatarii Apelului se numărau, la loc de frunte : Norman Angell, laureat al Premiului „Nobel“ pentru pace, D. N. Pritt, Louis Aragon, Julien Benda, Jean Richard-Bloch, Marcel Cachin, Francis Jourdain, prof. Paul Langevin, André Malraux, prof. H. Wallon, Wilhelm Pieck, Lion Feuchtwanger, Heinrich Mann, Ludwig Renn și alții²⁸. Își trimiseseră, de asemenea, adeziunea personalități din diferite țări, între care Lloyd George, Paul Boncour, Eduard Heriot, Gulielmo Ferrero, generalul Ladislas Sikorski, Charles Trevelyan, Walter Layton și alții²⁹.

Apelul a fost primit cu interes de opinia publică democratică, antifascistă din România. La programul Conferinței de la Paris au aderat muncitori, țărani, intelectuali, mica burghezie, precum și unele personalități democratice burgheze. Telurile Conferinței fiind aceleași cu obiectivele luptei antifasciste, pentru democrație și pace pe care o desfășurau, păturile largi ale maselor muncitoare din țara noastră și-au exprimat hotărîrea de a sprijini obiectivele acesteia³⁰.

²⁵ „Lupta de clasă“ din august 1939.

²⁶ Ion Babici, *Solidaritate militantă antifascistă. 1933—1939*, Editura politică, București, 1972, p. 266.

²⁷ „Azi“ din 30 aprilie 1939.

²⁸ *Ibid.*

²⁹ „Semnalul“, anul II, nr. 299 din 13 iunie 1939.

³⁰ *Ibid.*

Ca și cu prilejul zilei de 1 Mai 1939, și de această dată, alături de muncitori, pături de țărani și numeroși intelectuali legați de popor, la chemarea comuniștilor, au sprijinit cu căldură apelul pentru convocarea Conferinței de la Paris. Astfel, într-o scrisoare trimisă de un grup de țărani și intelectuali români lui Francis Jourdain, secretarul Conferinței, se spunea : „Noi, țăranii și intelectuali județului Vâlcea, România, exprimăm mulțumirile noastre către Comitetul mondial de luptă contra fascismului și războiului, pentru acțiunea de apărare a păcii, civilizației și umanității“³¹. Semnatarii scrisorii arătau, în continuare, că, „în acest moment, cel mai critic din istoria omenirii, interesele vitale ale României sînt în joc“. În încheiere, autorii ei au transmis participanților la Conferință un salut cordial și urări de succes în activitatea lor nobilă : „Vă dorim o mare victorie în lupta contra militarismului barbar și fascismului agresor“³².

Numeroase organizații, ca, de pildă, Sindicatul medicilor din Capitală, Asociația sportivă și culturală „Ardealul“, Uniunea generală a meseriașilor și altele, au primit cu simpatie vestea convocării Conferinței³³. „Medicii din sindicatul București — glăsuia un document din 10 mai 1939 —, convinși de imperativul intangibilității hotarelor țării, așa cum au fost trasate de singele vărsat al eroilor noștri, și de păstrarea neştirbită a independenței și a libertății noastre naționale, aprobă acele acțiuni care au ca scop găsirea mijloacelor eficace împotriva agresiunii ori de unde ar veni ea. De aceea salutăm cu entuziasm convocarea Conferinței de la Paris împotriva agresiunii și a războiului“³⁴.

Conferința mondială pentru democrație, pace și apărarea drepturilor omului și-a desfășurat lucrările în prezența a peste 500 de delegați din 25 de țări, reprezentînd comuniști, social-democrați, radicali, membri ai partidelor burgheze, oameni fără de partid, avînd concepții politice, filozofice și ideologice deosebite. La Conferință au luat parte delegați din Anglia, Albania, Belgia, Bulgaria, China, Cehoslovacia, Elveția, Franța, Germania, Iugoslavia, India, Italia, Norvegia, Olanda, Polonia, România, Suedia, Spania, S.U.A., Ungaria etc.³⁵. „Delegațiile — scria ziarul „Timpul“ — reprezentau diferite curente și organizații politico-sociale, prezentînd Conferinței adeziunile a milioane de muncitori, țărani și intelectuali din întreaga lume“³⁶. La Conferință au aderat figuri proeminente ale vieții politice și culturale mondiale, ca Ed. Herriot, Pierre Cot, Pietro Nenni, Isabelle Blume, Rabindranath Tagore și mulți alții.

O activitate remarcabilă a avut, în 1939, secția românească a Reuniunii universale pentru pace (R.U.P.), care a antrenat, pe lîngă muncitori, țărani și alți oameni ai muncii, un număr mare de oameni politici și intelectuali democrați care se situau pe poziții antifasciste și doreau să contribuie, alături de toate popoarele, la lupta pentru preîntîmpinarea unei noi conflagrații mondiale. Cu prilejul Conferinței mondiale de la Paris, conducerea „Frontului păcii“ din România a inițiat în țară o serie de acțiuni importante. Din partea forțelor antifasciste din România a

³¹ Arhiva C.C. al P.C.R., colecția 50, dosarul nr. 4 162, fila 282.

³² *Loc. cit.*

³³ Vezi pe larg : Gh. I. Ioniță, *Adeziuni ale forțelor democratice din România la Conferința mondială pentru apărarea păcii și democrației*, în „Anale de istorie“, anul XII, nr. 6/1966, p. 83—89.

³⁴ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 227, fila 406.

³⁵ „Semnalul“, anul II, nr. 292 din 6 iunie 1939.

³⁶ „Timpul“, anul III, nr. 751 din 7 iunie 1939 ; Al. Gh. Savu, *Dictatura regală*, Editura politică, București, 1970, p. 326.

participat o delegație alcătuită din Scarlat Callimachi, Alexandru Sanielevici, dr. N. Vasiliu, Eduard Gheorghiu, Emil Fagure, Ury Benador³⁷. Telegrama de adeziune au fost expediate pe adresa Conferinței de către Nicolae Titulescu, Virgil Madgearu, Emil Socor, Atanase Joja și alții³⁸.

Adeziunea la Conferința mondială de la Paris și-au exprimat-o, într-o scrisoare, și intelectuali de seamă și personalități ale vieții culturale românești: „Noi, scriitorii și artiștii mai jos semnați, luînd cunoștință de ordinea de zi a Conferinței internaționale convocate la Paris pentru ziua de 13 mai a.c. din inițiativa unor ilustre personalități ale artei, științei și literaturii mondiale, ne asociem din toată inima la acțiunea întreprinsă, menită să stăvilească intențiile agresive ale forțelor obscurantiste, să apere independența, demnitatea și libertatea tuturor popoarelor amenințate de existența lor, salvînd astfel idealul și civilizația umană“. Scrisoarea era semnată de Gala Galaction, N. D. Cocea, Ion Călugăru, Ion Vinea, Zaharia Stancu, Petre Ștefănescu-Goangă, Emil Socor, Vasile Demetrius, Șerban Cioculescu, Puiu Iancovescu, Lascăr Sebastian și alții³⁹.

Lucrările Conferinței s-au desfășurat în mai multe ședințe plene și pe comisii. Din partea delegației române, în prezidiul Conferinței a fost ales Scarlat Callimachi. În timpul dezbaterilor „s-a insistat asupra nevoii mobilizării tuturor forțelor morale existente în lume: forțelor politice și sociale de emancipare umană, forțelor filozofice, liberale, religioase și forțelor naționale, pentru apărarea independenței țărilor amenințate de diverse agresiuni“⁴⁰.

În cadrul discuțiilor desfășurate în timpul Conferinței, reprezentanții români au evocat lupta poporului nostru împotriva fascismului și războiului, menționînd că „proletariatul român a rămas credincios ideilor democratice, dovedind aceasta cu ocaziunea demonstrației din ziua de 1 Mai“⁴¹. Presa vremii a relatat pe larg „atenția deosebită de care s-a bucurat România“ la Conferința de la Paris. Ziarul „Semnalul“ arăta că la Conferință „România a fost obiectul unor călduroase manifestații de simpatie. Conferința a omagiat voința hotărîtă a poporului român de a apăra, cu ultima energie, alături și în deplină frățietate cu naționalitățile conlocuitoare, independența și integritatea teritorială a României“⁴².

În cuvîntările rostite la Conferință, numeroși oratori au transmis felicitări mișcării democratice, antifasciste din România pentru activitatea rodnică desfășurată. Într-o scrisoare, Francis Jourdain exprima, în numele lui Romain Rolland, Paul Langevin, Norman Angell, André Malraux, Heinrich Mann, John dos Passos, André Longloul ș.a., simpatia „pentru poporul român, dornic să-și apere independența și hotărît să lupte pe toate planurile contra agresorilor și uneltelor lor“⁴³. La rîndul său, deschizînd ședința din 14 mai 1939, Zdeněk Fierlinger, reprezentant al poporului cehoslovac, a ținut, chiar în momentul reluării lucrărilor, să-și exprime satisfacția deosebită pentru prezența unei delegații din România, subliniînd că „Aceasta este o dovadă că poporul român împărtășește grijile acestei conferințe..., că el se rialiază mișcării noastre antifasciste și că do-

³⁷ Arhiva C.C. al P.C.R., colecția 50, dosarul nr. 227, fila 448; dosarul nr. 4 162, fila 287; „Rundschau“ din 17 mai 1939.

³⁸ Arhiva C.C. al P.C.R., colecția 50, dosarul nr. 4 162, filele 289, 291—296.

³⁹ *Loc. cit.*

⁴⁰ „Semnalul“, anul III, nr. 292 din 6 iunie 1939.

⁴¹ Arhiva C.C. al P.C.R., colecția 50, dosarul nr. 4 162, fila 277.

⁴² „Semnalul“, anul III, nr. 299 din 13 iunie 1939.

⁴³ Arhiva C.C. al P.C.R., colecția 50, dosarul nr. 4 162, fila 280.

rința sa este de a lupta activ împotriva agresorului și contra fascismului. Numeroasele mesaje ale intelectualilor, muncitorilor și țăranilor care ne-au provenit din România demonstrează voința poporului român de a apăra libertățile și instituțiile sale democratice”⁴⁴.

Cuvinte asemănătoare, de apreciere deosebită a mișcării antifasciste din România, a voinței ferme a poporului român de a-și apăra independența și integritatea teritorială a patriei a avut Paul Langevin și alți delegați participanți la lucrările Conferinței⁴⁵. Comitetul mondial antifascist, apreciind numărul adevizurilor din țara noastră la ideile Conferinței de la Paris, remarca că „România ocupă unul din primele locuri”⁴⁶.

La sfârșitul dezbaterilor, Conferința de la Paris a adresat un apel opiniei publice mondiale pentru a lupta cu hotărîre „contra barbariei agresive, distrugătoare a civilizației umane și a culturii naționale”⁴⁷. Înfierînd fascismul și politica agresivă a statelor fasciste, Conferința a chemat popoarele să lupte „pentru umanitate și pace”, pentru „securitate colectivă, prin înțelegerea tuturor statelor democratice, contra țărilor fasciste și agresive”⁴⁸.

În documentele Conferinței s-a evidențiat contribuția poporului român la lupta comună a popoarelor lumii pentru democrație și pace. Analizînd situația din România, amenințată de expansiunea Germaniei hitleriste și a aliaților ei, Conferința a apreciat în mod deosebit lupta energică a poporului român pentru apărarea integrității teritoriale, a independenței și a suveranității naționale⁴⁹.

La Conferința mondială pentru pace, democrație și apărarea demnității persoanei umane de la Paris, România a fost obiectul unor călduroase manifestații de simpatie⁵⁰. Conferința a omagiat voința hotărîită a poporului român de a apăra cu ultima energie independența și integritatea teritorială a țării, adoptînd, în acest sens, o rezoluție specială intitulată : „Pentru integritatea și independența României. Amenințarea Germaniei hitleriste. România în frontul păcii”, în care se aprecia că manifestațiile de la 1 Mai 1939 din București erau „expresia voinței maselor”. Același document consemna că aceste acțiuni revoluționare au avut un puternic caracter antifascist și antirăzboinic, „ceea ce este dovadă că poporul român se rallyază la mișcarea antifascistă și că voința sa este de a lupta în mod real împotriva agresorului și fascismului”⁵¹.

Odată cu reîntorcerea în țară a delegației române, opinia publică a fost informată prin presă, adunări etc. asupra dezbaterilor, hotărîrilor și semnificației Conferinței. Sub titluri ca : „Conferința mondială antifascistă și pentru apărarea democrației”, „Conferința internațională pentru democrație, pace și apărarea omului”, „Manifestații de simpatie pentru poporul român”, „Conferința internațională pentru pace și apărarea omu-

⁴⁴ Loc cit., dosarul nr. 211, fila 166.

⁴⁵ Olimpiu Matichescu, *Opinia publică internațională despre dictatul de la Viena*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1975, p. 90.

⁴⁶ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, mapa nr. 50/1939, fila 3.

⁴⁷ „Semnalul”, anul III, nr. 292 din 6 iunie 1939 ; „Timpul”, anul III, nr. 751 din 7 iunie.

⁴⁸ Arhiva C.C. al P.C.R., colecția 50, dosarul nr. 4 162, fila 276.

⁴⁹ Loc cit., dosarul nr. 211, fila 168.

⁵⁰ Olimpiu Matichescu, *1 Mai 1939, moment semnificativ în lupta poporului român împotriva primejdiei fasciste, pentru apărarea independenței și suveranității naționale*, Editura politică, București, 1977, p. 60.

⁵¹ Arhiva C.C. al P.C.R., colecția 50, dosarul nr. 211, fila 169 ; fondul nr. 67, mapa 2 189 / 1939.

lui“, o serie de publicații comuniste și alte organe de presă, ca „Semnalul“, „Timpul“ ș.a., au inserat, în paginile lor, articole consacrate acestui mare eveniment internațional⁵².

Față de gestul României, față de dirzenia maselor din țara noastră, care își spusese răspicat cuvîntul în nenumărate rînduri, dar mai ales cu prilejul marilor demonstrații din 1 Mai 1939, împotriva pericolului fascist și a revizionismului, care demonstra că România, ca și alte popoare din sud-estul Europei, nu se va lăsa cotropită cu aceeași ușurință ca în cazul Austriei și Cehoslovaciei, opinia publică europeană și-a exprimat răspicat cuvîntul. În acest sens, presa din Polonia, prin condeii lui Marian Wojdylo, sublinia, în articolul intitulat : „România veghează atent la postul independenței sale“, că măsurile de securitate luate în ultimul timp, între care mobilizarea parțială a armatei, a întrecut orice așteptări, întrucît mii de cetățeni, de cele mai diverse profesii, s-au prezentat voluntar să-și apere patria. „Din punct de vedere al forței morale a poporului, aceasta a avut o excepțional de mare însemnătate, iar disciplina în care s-a desfășurat mobilizarea — remarca autorul — a produs, de asemenea, o puternică impresie asupra străinătății. Astăzi este mai mult ca sigur că cele 19 milioane de oameni sînt gata să apere independența României și integritatea ei teritorială pînă la ultimul soldat“⁵³.

Cu deosebită căldură și sentimente de solidaritate față de poporul român, un alt organ de presă, care apărea la Varșovia, sublinia, de asemenea, lupta sa dîrză, exprimată atît de pronunțat în ziua de 1 Mai 1939, care dovedise elocvent că independența politică și integritatea frontierelor nu erau devize goale și că ele erau sprijinite de decizia bărbătească a unei rezistențe hotărîte față de statele revizioniste și de cei care susțineau aceste aspirații. „România păstrează și mai departe moderație și stăpînire de sine — scria ziarul polonez în continuare —, însă ea nu va face nici o concesie și este suficient de înarmată pentru a-și apăra pămîntul în cazul unei agresiuni și va face aceasta pînă la ultima picătură de sînge“⁵⁴. Un ecou larg în opinia publică internațională a avut articolul publicat de cotidianul parizian „Ce soir“, intitulat : „Poate rezista România la un atac germano-ungar ?“, în care era reafirmată hotărîrea comuniștilor români de a contribui, prin toate forțele și mijloacele, la apărarea integrității patriei⁵⁵.

Tot din Paris, „Buletinul muncitorilor imigranți în Franța“, a publicat un amplu material documentar, în care demonstra drepturile istorice pe care poporul român le avea asupra Transilvaniei, necesitatea stringentă a luptei împotriva revizionismului și războiului. Același „Buletin“ mai arăta că „Românii și naționalitățile conlocuitoare au trudit întotdeauna strîns legați ; dezvoltarea lor națională, socială și culturală în decursul secolelor a fost rezultatul ajutorului și stimei lor reciproce, pe cînd neînțelegerile, certurile, ura de rasă și politica de exclusivitate națională a favorizat întotdeauna sporirea asupririi comune“⁵⁶.

Că aceasta era realitatea istorică, au arătat foarte clar și maghiarii din Transilvania, emigrați în Franța. Întrunirea antifascistă pe care au avut-o la Paris, în ziua de 7 iunie 1939, era o dovadă evidentă în acest sens. Luînd

⁵² „Lupta de clasă“ din august 1939 ; „Semnalul“, anul III, nr. 292 și 299 din 6 și 13 iunie 1939 ; „Timpul“, anul III, nr. 751 din 7 iunie 1939.

⁵³ „Illustrowany Kurjer Codzienny“ din 21 mai 1939.

⁵⁴ „Kurjer Warszawski“ din 9 iunie 1939.

⁵⁵ „Ce Soir“ din 7 iulie 1939.

⁵⁶ „Buletinul muncitorilor imigranți în Franța“ (Paris) din mai 1939.

în considerare primejdia gravă care amenința independența și integritatea teritorială a României, ca urmare a presiunilor Reichului nazist și a pretențiilor revizioniste tot mai insistente ale guvernului horthyst, participanții la întrunire au adoptat o moțiune în care se arăta că maghiarii din Transilvania, emigrați în Franța, rămăneau credincioși spiritului tradițional de colaborare și de ajutor mutual al românilor și maghiarilor din Transilvania, care s-a manifestat de atâtea ori în decursul istoriei în luptele comune de eliberare națională și socială. Ca urmare, ei se declarau gata să sprijine politica de rezistență antifascistă a poporului român împotriva revizionismului horthyst și a Germaniei hitleriste, pentru apărarea integrității teritoriale și independenței României ⁵⁷.

Concluzii privind pericolul tot mai grav care amenința poporul român, dornic de libertate, din partea puterilor fasciste, a inserat, în paginile sale, și presa din Elveția. Astfel, „Gazette de Lausanne“ făcea cunoscută cititorilor intensificarea propagandei naziste în România, care urmărea, în ultimă instanță, atentarea la independența și integritatea teritorială a țării ⁵⁸.

România cu bogățiile și frumusețile sale, cu poporul său nobil, animat de virtuți umaniste, democrate și patriotice, dar în același timp cu pericolul care plana asupra sa, a fost evocată cu deosebită căldură și în conferința profesorului elvețian Werner Künding, expusă la radio Zürich în luna iulie 1939 ⁵⁹.

Argumentele profesorului — cu precădere cele referitoare la procesul de formare și afirmare istorică a poporului român, care îi conferea drepturi incontestabile asupra teritoriului pe care îl locuia din timpuri imemorabile, la luptele seculare și jertfele nenumărate cu care și-a afirmat dorința de libertate și unitate națională — au fost preluate de „Schweizer Radio Zeitung“, care a consacrat României o pagină întreagă, bogat ilustrată și un călduros și documentat articol ⁶⁰, în care, între altele, se arăta : „O țară demnă de invidiat această Românie ; un grătar inepuizabil, vin și fructe din belșug, livezi și păduri nesfârșite și bogată în petrol, cărbune, minereuri... Invidiată și rîvnită, această bogăție naturală a determinat timp de două milenii soarta țării. În ultimii 80 de ani ea și-a afirmat prin multe și grele lupte poziția sa...“ ⁶¹.

În cursul lunilor care au urmat mării demonstrații de la 1 Mai 1939, o mare parte a acțiunilor întreprinse de România pe plan extern au fost concentrate și în direcția fortificării Înțelegerii Balcanice. În concepția guvernului român acest organism trebuia să se mențină și să se dezvolte sub toate aspectele, ca o grupare formal independentă de grupările marilor state, dar în așa fel încît să poată în orice moment interveni alături de Anglia și Franța împotriva eventualilor agresori. Acționînd în acest fel, România pornea în primul rînd de la interesele proprii, considerînd că, unite, țările balcanice puteau să reziste mai ușor presiunilor Germaniei

⁵⁷ Valter Roman, *File din trecut*, Editura politică, București, 1971, p. 369.

⁵⁸ „Gazette de Lausanne“ din 29 iunie 1939.

⁵⁹ Arhivele Statului București, fondul Ministerul Propagandei Naționale, Presa externă, dosarul nr. 1 068, filele 79—80.

⁶⁰ „Schweizer Radio Zeitung“, nr. 28 din 16—22 iulie 1939.

⁶¹ Olimpiu Matichescu, *Opinia publică internațională despre dictatul de la Viena*, p. 98.

hitleriste și să respingă politica acesteia de izolare și subordonare, una câte una, a micilor țări ⁶².

Cercurile conducătoare din România de orientare proengleză și profranceză, care au continuat să aibă preponderență în guvern și după marea demonstrație de la 1 mai 1939, au acționat pe linia sustragerii de la aplicarea tratatului economic româno-german, a contracarării efectelor sale, a limitării aplicabilității prevederilor acestuia, a eforturilor în vederea menținerii relațiilor economice și politice cu Anglia și Franța și pentru dezvoltarea colaborării cu statele Antantei Balcanice ⁶³. „S-a clarificat din nou — se arăta într-un comentariu al agenției „Tass“ din 30 mai 1939 — că niciuna din țările balcanice nu vrea să se supună stăruințelor statelor totalitare. Atât Iugoslavia cât și România doresc să-și păstreze reală și nu imaginară autoritatea și neutralitatea și nu doresc nici chiar de formă să intre în blocul statelor antidemocratice“ ⁶⁴.

Văzînd în extinderea relațiilor economice cu Marea Britanie și cu Franța o pirghie de seamă pentru a împiedica statornicirea monopolului german asupra economiei naționale a României, guvernul Armand Călinescu a întreprins demersuri pe lângă cabinetele englez și francez, reușind să obțină încheierea unor protocoale privind schimburile comerciale între țările respective, protocoale care, după sancționarea de către rege, au fost date în mod demonstrativ publicității la București, concomitent cu textului tratatului economic din martie 1939 ⁶⁵.

Mai mult, între guvernul român și guvernele iugoslav, turc și grec a avut loc un lanț întreg de vizite reciproce, întrevederi și consultări. Astfel, la întoarcerea din Occident, Grigore Gafencu a vizitat Belgradul, unde a purtat discuții cu prințul Paul și cu C. Marcović, discuții continuate, la 21 mai, cu ultimul, pe Dunăre ; la mijlocul lunii iunie, Gr. Gafencu s-a deplasat la Ankara pentru a participa nemijlocit la stadiul final al tratativelor anglo-turce și franco-turce, în vederea încheierii acordurilor cunoscute, avînd întrevederi cu Ismet İnönü, Saraçoğlu și alții ; cu același prilej, ministrul de externe român a făcut o scurtă escală în capitala Greciei ⁶⁶. La 11 august, Carol al II-lea, aflat „incognito“ într-o călătorie pe Marea Neagră și în Mediterană, s-a întîlnit la Istanbul cu președintele Turciei, venit special în acest scop de la Ankara.

Adeziunea și participarea forțelor muncitorești, democratice și progresiste din România la marile manifestații și demonstrații din anul 1939 se înscriu la loc de frunte în tradițiile de luptă ale mișcării revoluționare, ale poporului român pentru libertate, independență națională, pace, democrație și prietenie între popoare. Masele populare din țara noastră au înscris în acest an, ca de altfel în întreaga perioadă interbelică, pagini remarcabile în istoria națională și internațională, fiind apreciate peste hotare prin lupta dîrză împotriva primejdiei crescînde a fascismului și războiului ⁶⁷.

⁶² Al. Gh. Savu, *Aspecte ale politicii externe a României în preajma declanșării celui de-al doilea război mondial*, în „Anale de istorie“, anul XIV, nr. 1/1966, p. 70.

⁶³ A. Simion, *Dictatul de la Viena*, Editura Dacia, Cluj, 1972, p. 47.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 58.

⁶⁵ C. Hamangiu, *Codul general al României*, vol. XXVIII, partea a II-a, 1939, p. 1 686—1 690.

⁶⁶ Arhiva M.A.E., fondul nr. 71/1920—1944, U.R.S.S., vol. 86 ; fondul nr. 71/1939, R. 22. Telegrama nr. 1 540 din 10 august 1939 a ambasadei române din Turcia către M.A.E.

⁶⁷ Ion Babici, *op. cit.*, p. 266.

ÎNFĂPTUIREA REVOLUȚIEI DEMOCRATICE ȘI INSTAURAREA PUTERII CLASEI MUNCITOARE ȘI A ALIAȚILOR EI. PROCLAMAREA REPUBLICII 6 MARTIE 1945 — 30 DECEMBRIE 1947 (I)

1. Situația economică și socială a României la încheierea războiului

În 1944 economia României a cunoscut o perioadă de amplificare a greutăților cu care era confruntată. Pagubelor datorate „colaborării” economice cu Germania li se adăugau cele ce decurgeau din dispersarea multor întreprinderi industriale, precum și cele provocate de bombardamentele masive, tot mai frecvente, ale aviației Națiunilor Unite, îndeosebi asupra Bucureștiului și a Văii Prahovei, care au cauzat importante distrugerii de mașini și utilaje, clădiri, materii prime și produse finite, dese întreruperi ale lucrului, dezorganizarea transporturilor și, implicit, diminuarea serioasă a producției. Devastarea a numeroase fonduri de producție în urma luptelor grele duse pentru izgonirea trupelor hitleriste și horthyste, precum și distrugerile provocate de armatele inamice alungate de pe teritoriul național s-au ridicat, în perioada 23 August—25 octombrie 1944, la suma de peste 30 miliarde lei, valută 1938¹. Ele reprezentau circa 11,40%, din venitul național al României din 1938, care se cifra la 262,8 miliarde lei. Potrivit unor calcule ulterioare, efectuate la sfârșitul anului 1945, pierderile respective se ridicau la 15,70% din acest venit².

Reducerea activității multor întreprinderi sau ramuri industriale în proporții mai mari decât numărul personalului angajat, la sfârșitul anului 1944 și prima jumătate a anului 1945, evidenția greutățile crescînde cu care era confruntată industria din punct de vedere al nivelului tehnic, gradul mai avansat de uzură fizică și morală al instalațiilor, mașinilor și utilajelor cu care era înzestrată. Dificultățile de acest ordin — accentuate pe măsura scurgerii timpului, în condițiile posibilităților extrem de reduse de înlocuire a lor în împrejurările continuării războiului, a sarcinilor care

¹ V. Anescu, *Efortul economic al poporului român în războiul antihitlerist*, Editura militară, București, 1964, p. 24.

² N. Georgescu-Roegen, *Modificări structurale în venitul național al României în urma celui de-al doilea război mondial*, în „Analele Institutului de Statistică al României”, vol. III, 1945—1946, p. 5, 7.

grevau economia românească — se repercutau direct asupra productivității muncii, aflată și ea într-un proces de continuă scădere.

Creșterea prețurilor, determinată în special de reducerea masivă și de lipsa îndelungată, datorită rigorilor războiului, a cantităților de produse destinate consumului civil, tindea să se transforme rapid într-un fenomen imposibil de stăpinit. Nivelul ridicat al prețurilor în raport cu salariile, precum și specula, care afectau standardul de viață al celor mai largi categorii de cetățeni, frământau și îngrijorau cercuri largi ale societății românești.

În acest context este de remarcat hotărîrea guvernului, a celor mai largi pătri și clase sociale, de a amplifica efortul de război uman și material pentru distrugerea fascismului și îndeplinirea obligațiilor ce decurgeau din Convenția de armistițiu semnată la Moscova, la 12 septembrie 1944, cu acordul perfect realizat între Uniunea Sovietică, Statele Unite ale Americii și Marea Britanie³. Convenția de armistițiu, care a stat la baza statutului juridic al României pînă la încheierea păcii, a influențat în mod covîrșitor — prin consecințele și implicațiile sale directe și indirecte — evoluția economiei românești pe o perioadă mai îndelungată decît termenul aplicării și valabilității ei.

Tratată ca țară învinsă, deși încetarea ostilităților se realizase prin acțiunea strălucită antihitleristă a tuturor forțelor patriotice din țară⁴, României i s-au impus grele sarcini economico-financiare. Articolul 11 prevedea cuantumul despăgubirilor de război datorate Uniunii Sovietice — pentru compensarea parțială a pierderilor pricinuite, așa cum se aprecia în textul documentului — în sumă de 300 de milioane dolari S.U.A. (la paritatea de 35 dolari pentru o uncie de aur), precum și obligația de a plăti despăgubiri celorlalte state aliate pentru pierderile pricinuite lor în România, a căror sumă urma a fi fixată. Precizarea ulterioară în anexele Convenției, încheiată la 16 ianuarie 1945⁵ între guvernele român și sovietic, a planului livrărilor, a cantităților și calității mărfurilor ce urmau a fi livrate în baza acestui articol într-o perioadă de 6 ani, a permis evaluarea mai exactă a sarcinilor, foarte mari, în comparație cu potențialul și posibilitățile de atunci ale României. Cele 300 de milioane dolari reprezentau, de exemplu, peste 55% din venitul național realizat în anul 1945, evaluat la 519 milioane dolari⁶.

Sarcini deosebit de mari decurgeau, de asemenea, din prevederile art. 10 și ale anexei sale, precum și din art. 12, potrivit căruia guvernul român se obliga să restituie în bună stare Uniunii Sovietice, în termenele stabilite de Înalțul Comandant Aliat (sovietic), „toate valorile și materialele luate de pe teritoriul ei în timpul războiului“. Acest din urmă articol, ca și altele care nu cuprindeau precizări ce s-ar fi impus, au dat posibilitatea, pe parcursul aplicării lor, unor interpretări diferite, care au ridicat

³ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 103, dosarul nr. 8 468, fila 29. Stenograma ședinței Consiliului de Miniștri din 16 septembrie 1944.

⁴ Ion Popescu-Puțuri, *Lupta multi-seculară a poporului român pentru apărarea dreptului de libertate socială și națională*. P.C.R., continuatorul tradițiilor de luptă pentru suveranitatea și independența poporului român, în „Anale de istorie“, anul XX, nr. 3/1975, p. 41.

⁵ „Bursa“, nr. 1 981 din 28 martie 1945, p. 79.

⁶ N. Georgescu-Roegen, *op. cit.*, p. 5, 7.

cheltuielile României de câteva ori în comparație cu art. 11, cel mai des citat în literatura de specialitate de pînă acum, referitor la mărimea sarcinilor economice impuse prin Convenția de armistițiu.

Grefate pe posibilitățile reduse ale economiei, sarcinile armistițiului au reprezentat un efort deosebit, căruia România i-a putut face față cu foarte mari sacrificii. Dificultățile nu au zdruncinat însă hotărîrea guvernelor ce s-au succedat la conducerea țării de a depune toate eforturile pentru îndeplinirea obligațiilor impuse, chiar dacă prin aceasta era atinsă substanța economiei și a finanțelor țării.

Participarea la războiul antihitlerist, alături de Națiunile Unite, a însemnat, pentru economia românească, angajarea masivă a tuturor ramurilor sale, mobilizarea tuturor resurselor umane și materiale în efortul de susținere a frontului. Aprovizionarea armatei cu alimente, dotarea sa cu tehnică de luptă, armament și muniții s-au realizat în exclusivitate din resurse interne. Potențialul de producție a fost utilizat cu precădere pentru satisfacerea nevoilor frontului. Pentru sprijinirea războiului, clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, toate forțele patriotice naționale au acceptat în mod conștient privațiuni de lungă durată, mari sacrificii, ceea ce a făcut ca în numai nouă luni, dînd viață lozincii partidului comunist „Totul pentru front, totul pentru victorie“, totalitatea efortului material pus în slujba luptei pentru înfrîngerea Germaniei naziste să depășească cu mult venitul național al României realizat în 1945. Potrivit unor evaluări și calcule făcute în anul 1947, contribuția economică a României la războiul contra Germaniei hitleriste s-a ridicat la peste 700 milioane de dolari. Pentru a completa imaginea efortului economic al țării în războiul antihitlerist, la această sumă trebuie adăugată valoarea pagubelor provocate de trupele fasciste ce erau izgonite de pe teritoriul României, de bombardamentele inamice, ca și de alte operații militare, ceea ce a dus la distrugerea multor bunuri publice și particulare, care s-au ridicat la 350 milioane dolari, valută 1938.

Dimensiunea acestor copleșitoare contribuții este dată de faptul că ele au fost realizate într-o perioadă scurtă de timp și că, datorită operațiunilor militare sau distrugerilor grave suferite, Moldova și partea de nord-vest a țării, îndeosebi, nu au putut lua parte la efortul economic general, ele însele trebuind să fie aprovizionate, în mare măsură, de celelalte regiuni ale patriei noastre. Aportul material de proporții la înfrîngerea nazismului și satisfacerea obligațiilor impuse prin Convenția de armistițiu au fost totuși posibile numai prin diminuarea avuției naționale, ceea ce a avut urmări negative asupra ritmului și amplitudinii procesului de refacere economică a țării.

În concordanță cu transformările înregistrate în economia națională, structura socială a cunoscut evoluții proprii nivelului de dezvoltare capitalistă a țării, caracteristică fiind existența mai multor clase și păături sociale aflate într-o continuă mișcare. La un pol se aflau clasele exploatatoare dominante — burghezia și moșierimea (pînă la înlăptuirea reformei agrare din martie 1945), deținătoare ale principalelor mijloace de producție și ale puterii economice și politice, iar la celălalt pol majoritatea covârșitoare a populației, oamenii muncii de la orașe și sate — clasa muncitoare și țărănimea, precum și alte păături intermediare eterogene.

2. **Înfăptuirea reformei agrare.**

Consolidarea alianței muncitorești-țărănești

Reforma agrară, cu profundele sale implicații social-economice și politice, imediate și de perspectivă — pusă cu claritate ca o chestiune de strin-

gentă actualitate în Platforma F.N.D., adoptată în octombrie 1944, și în Programul de guvernare al F.N.D. din ianuarie 1945 — s-a situat, alături de democratizarea vieții politice și de participarea la războiul anti-hitlerist, în fruntea problemelor interne majore, cărora forțele politice participante la guvern trebuiau să le găsească o rezolvare rapidă și viabilă.

Curînd după instaurarea sa, guvernul revoluționar-democrat a legiferat, la 23 martie 1945, reforma agrară, consfințind, astfel, din punct de vedere juridic, ceea ce masele de țărani realizaseră deja, într-o măsură însemnată, cu sprijinul muncitorimii, în procesul revoluționar ce a urmat insurecției, cînd o mare parte a pămînturilor deținute de marii proprietari funciari fusese expropriată și împărțită celor îndreptățiți. S-a realizat, astfel, un act de justiție pentru țărănime, cu profunde urmări asupra locului și rolului politic, economic și social ale acesteia în revoluție, asupra înseși perspectivelor refacerii și dezvoltării economiei românești în general și a agriculturii în special.

În baza prevederilor legii nr. 187 pentru înfăptuirea reformei agrare⁷ și a regulamentului de aplicare a acesteia au fost expropriate pămînturile și proprietățile agrare de orice fel aparținînd colaboraționiștilor, criminalilor de război și celor vinovați de dezastrul țării, ale celor care s-au refugiat în țările cu care România se afla în stare de război ori au fugit în străinătate după data de 23 August 1944, ale celor care s-au înscris voluntari pentru a lupta împotriva Națiunilor Unite, loturile peste 10 ha necultivate în regie proprie în ultimii 7 ani consecutivi, bunurile de mînă moartă și prisosul terenurilor agricole constituind proprietăți ale persoanelor fizice care depășeau suprafața de 50 ha. Totodată, un număr de 3 135 de tractoare, 2 533 de pluguri pentru tractoare, 2 140 de batoze de cereale, 5 025 de semănători de cereale, 682 de locomobile, 37 de combine, 2 132 de secerători și alte mașini agricole⁸ au trecut asupra statului, care a înființat, ulterior, centre județene de închiriat mașini agricole, puse la dispoziția agricultorilor. Celelalte unelte agricole și animalele de tracțiune au trecut, de asemenea, asupra statului, proporțional cu suprafața de teren agricol expropriat, o parte a acestora fiind date țăranilor împroprietăriți.

Excepțiile de la expropriere prevăzute de lege atestau grija guvernului de a nu afecta interesele clerului și ale monarhiei, ale unor cercuri de intelectuali legate de instituțiile culturale ce dețineau unele terenuri agricole, evitînd, astfel, nemulțumirea sau confruntarea cu aceste forțe, neoportună în acel moment, și atragerea chiar a unora dintre ele alături de forțele politice de guvernămînt. Se păstrau neatînse suprafețele orezăriilor, ale viilor și pădurilor — regimul lor urmînd să facă obiectul unei

⁷ „Monitorul Oficial“, partea I, nr. 68 bis din 23 martie 1945, p. 2 205—2 208.

⁸ Mihai Rusenescu, *Date privind politica agrară a României (martie 1945—februarie 1949)*, în „Studii și materiale de istorie contemporană“, vol. III, Editura Academiei R.S. România, 1978, p. 85.

legi speciale —, precum și „fermele-model“, a căror importanță pentru economia țării, îndeosebi în ce privește producția agricolă marfă, în condițiile evidente ale lipsei bunurilor de consum, era mult apreciată.

Bunurile agricole ce intrau sub incidența prevederilor legii au fost confiscate fără nici un fel de despăgubire către foștii lor proprietari. Țăranii urmau să plătească către stat loturile primite, prețul stabilit echivalând cu valoarea unei recolte anuale mijlocii — estimată la 1 000 kg grâu sau 1 200 kg porumb la ha —, în condiții foarte avantajoase. După achitarea a 10% din prețul de cumpărare, restul era eșalonat pe o perioadă de 10 sau 20 de ani *. Mari facilități se acordau celor fără pământ, care puteau obține o amânare a plății primei rate pe un termen de trei ani. Cei împroprietăriți primeau pământul „liber de orice datorii și obligații“ care grevaseră anterior proprietățile expropriate.

Până în primăvara anului 1948, când aplicarea legii reformei agrare s-a încheiat în linii mari, au fost expropriate 155 823 proprietăți aparținând unor cetățeni de origine română sau de altă naționalitate, însumând 1 468 946 ha. Numărul celor care au primit pământ era de 917 777 (din care 90 597 de țărani maghiari, sirbi, ucraineni, tătari ș.a.), dintr-un total de 1 178 206 de îndreptățiți trecuți inițial pe listele de împroprietărire, cărora li s-au împărțit 1 109 562 ha. Dintre aceștia, circa 400 000 și-au putut întemeia noi gospodării, iar alți circa 500 000 și-au mărit proprietatea. Gospodăriile nou create în baza legii pentru înfăptuirea reformei agrare nu puteau fi împărțite, vândute, date în arendă sau ipotecate, nici în totalitatea lor și nici în parte. În cazuri excepționale, însă, ele puteau fi vândute, arendate, împărțite sau ipotecate, numai cu avizul Ministerului Agriculturii ⁹. În conformitate cu art. 2., pct. c. și d. din legea pentru înfăptuirea reformei agrare o suprafață de 359 384 ha a trecut în rezerva statului ¹⁰, fiind destinată înființării, în jurul orașelor și localităților țării, a unor grădini de zarzavaturi și terenuri pentru școli agricole și ferme experimentale model. În februarie 1947 numărul fermelor de stat se ridica la 326, deținând o suprafață de 47 882 ha ; la aceeași dată, Comisia Centrală de împroprietărire a aprobat existența a 110 ferme-model particulare cu o suprafață de 12 281 ha ¹¹.

Ca urmare a înfăptuirii reformei agrare, structura proprietății agricole a suferit unele schimbări. Cele mai importante s-au produs în ponderea gospodăriilor țărănești sub 1 ha, care, în condițiile creșterii numărului total de gospodării agricole, s-a redus, cu circa 400 000, de la 23,3% cît reprezentau în 1941, la 17,52% în 1948, precum și în ponderea gospodăriilor țărănești între 3 și 5 ha, care au înregistrat o creștere semnificativă, de la 18,4% în 1941, la 22,56% în 1948 ¹². Gospodăriile care posedau între 1 și 3 ha au crescut de la 35,1% în 1941 la 36,08% în 1948. În același timp, numărul gospodăriilor moșierești a scăzut cu circa 1/3 — de la 16 873 în 1941 la 11 316 în 1948 —, ponderea lor reducându-se de la 0,7%, la 0,4% din total ¹³. În proporții mai mici, de la 27 845 la 26 607 (4,4%), a scăzut și numărul gospodăriilor între 20 și 50 ha.

* La 15 decembrie 1950 ratele pe care le mai aveau de plătit țăranii împroprietăriți prin reforma agrară din 1945 au fost anulate.

⁹ „Monitorul Oficial“, partea I, nr. 68 bis din 23 martie 1945, p. 2 205—2 207.

¹⁰ Mihai Rusenescu, *op. cit.*, p. 84.

¹¹ *Ibid.*

¹² *România în anii revoluției democrat-populare. 1944—1947*, Editura politică, București, 1971, p. 154.

¹³ Costin Murgescu, *Reforma agrară din 1945*, Editura Academiei R.P.R., București, 1956, p. 221.

Mutațiile generate de reforma agrară au așezat agricultura țării pe baza gospodăriei mici și mijlocii (între 1 și 10 ha), care, la încheierea reformei agrare în 1948, reprezenta 77% din totalul exploatărilor agricole ¹⁴. Acestor schimbări privind proprietatea le-au corespuns modificări similare ale structurii sociale a satului românesc. Prin desființarea marii proprietăți funciare de peste 50 ha, moșierimea a fost lichidată din punct de vedere economic, concomitent cu creșterea considerabilă a rolului și ponderii țărănimii mijlocașe. Puterea economică a țărănimii mijlocașe — care deținea circa 1/2 din mijloacele de producție agricolă și 3/5 din cantitatea totală de cereale marfă aduse pe piață — făcea ca această categorie a țărănimii, în rîndul căreia intrase, ca urmare a înfăptuirii reformei agrare, un număr însemnat de țărani ce își măriseră proprietățile, să ocupe — împreună cu țărănimea săracă — locul central în agricultura românească postbelică. Burghezia sătească, care deținea circa 5% din totalul gospodăriilor și peste 15% din suprafețele de pămînt, ocupa un loc important în producția agricolă și mai ales în producția agricolă-marfă ¹⁵. Proletariatul agricol — circa 250 000 de familii, sau 2,5% din populația satelor — s-a încadrat, în parte, în sectorul de stat, unde existau condiții mai bune de viață ¹⁶.

Înfăptuirea reformei agrare nu a fost scutită de anumite greșeli și inconsecvențe în aplicarea legii și a regulamentului de aplicare a acesteia. Ele erau deseori provocate, iar alteori speculate și amplificate, de cei supuși exproprierii, care încercau, printr-o diversitate de mijloace, să împiedice exproprierea pămîntului ce-l dețineau și împărțirea lui celor îndreptățiți. În unele situații, pămîntul expropriat a fost împărțit țăranilor fără respectarea întocmai a prevederilor legii. Au fost expropriate chiar terenuri aparținînd statului, care erau exceptate prin lege ¹⁷. Caracterul pregnant antifascist al legii, care reiese din însăși ordinea de expropriere a terenurilor ce urmau a fi împărțite țăranilor*, a fost denaturat prin interpretarea abuzivă a prevederilor regulamentului pentru înfăptuirea reformei agrare, trecîndu-se la exproprierea totală, în masă, a cetățenilor români de naționalitate germană.

Abuzurile și exagerările amintite au dăunat nu numai dezvoltării agriculturii, ci și politicii naționale, în general. Referindu-se la acest aspect, secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, arăta că „exproprierea totală a terenurilor agricole deținute de germani și alte măsuri economice... au adus daune grave atît populației respective, cît și întregii economii naționale, dar mai cu seamă politicii noastre naționale în general“ ¹⁸. Ulterior, s-a revenit asupra măsurii de expropriere totală, trecîndu-se la restituirea terenurilor și a bunurilor confiscate inițial.

¹⁴ Ibidem, p. 220.

¹⁵ Paraschiva Nichita, Marin Popescu, *Transformări agrare în România în anii 1944—1947*, în „Anale de istorie“, anul XV, nr. 1/1969, p. 26—27; Costin Murgescu, *op. cit.*, p. 223. Vezi și Roman Cresin, *Cîteva aspecte ale rezultatelor recensămîntului agricol din 1948*, în „Probleme economice“, anul I, nr. 4/1948, p. 32—33.

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Paraschiva Nichita, Marin Popescu, *op. cit.*, p. 24.

* A se vedea, în acest sens, punctele a, b, c, f ale articolului 3 din legea pentru înfăptuirea reformei agrare.

¹⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 7, Editura politică, București, 1973, p. 559.

Pentru a-și atinge scopul propus — îmbunătățirea stării materiale a țărănimii și a celorlalte categorii sociale, precum și pentru deschiderea de căi largi progresului și culturii —, reforma agrară a fost însoțită de un ansamblu de acțiuni menite să asigure mijloacele pentru înjghebarea și înflorirea gospodăriilor țărănești, cu deosebire ale celor împroprietăriți. S-a trecut la comasarea loturilor fărâmițate, la organizarea unei întinse rețele de cooperative de consum, de desfacere și prelucrare a produselor agricole, la acordarea de credite, în limita resurselor financiare existente, pentru procurarea semințelor, animalelor de rasă și a uneltelor necesare. Statul a înființat centre de mașini și unelte agricole care grupau tractoarele și mașinile agricole aparținând camerelor de agricultură, precum și cele expropriate. În toamna anului 1945 existau deja 271 de asemenea centre, a căror bază materială se compunea din 3 130 de tractoare, 1 274 pluguri de tractoare, 686 de locomobile, 1 996 batoze de cereale, 1 032 de secerători-legători și alte mașini ¹⁹.

Concomitent cu legiferarea și înfăptuirea reformei agrare, care au coincis cu imensul efort pentru ducerea războiului și refacerea economică postbelică, guvernul a adoptat măsuri pentru a veni în sprijinul țărănimii cu proprietăți mici. La numai câteva zile după legiferarea reformei, impozitul pe veniturile micilor agricultori, care dețineau o suprafață agricolă de pînă la 3 ha inclusiv și care nu cuprindea mai mult de 1/2 ha vie și 1/2 ha grădină de legume, a fost redus cu 1/3 ²⁰.

Lipsa inventarului viu și mort, care afecta țărănimea săracă și mijlocașă*, și, îndeosebi, cea mai mare parte a celor 400 000 gospodării nou create în urma reformei agrare, a determinat guvernul să porceadă, în aprilie 1945, la rechiziționarea tuturor tractoarelor și mașinilor agricole aflate în proprietate particulară și trecerea acestora în folosința comisiilor județene de reformă agrară, pentru efectuarea lucrărilor agricole în județul respectiv.

Realizarea reformei agrare și măsurile care i-au urmat nu au însemnat rezolvarea problemei agrare. Soluționarea acesteia, prin lichidarea rămîinerii în urmă a agriculturii și atingerea unui înalt grad de productivitate, precum și prin ridicarea nivelului de civilizație și cultură la sate, urma a se realiza, potrivit concepției forțelor revoluționar-democrate conduse de P.C.R., într-o perioadă ulterioară. Înființarea, pe baza Legii reformei agrare, a centrelor de mașini și a rezervelor agricole de stat, rolul tot mai important ce se atribuia statului în sprijinirea maselor țărănești pentru organizarea vieții satelor și a producției agricole, intervenția cu caracter regulator a statului demonstrau că partidul comunist și guvernul revoluționar-democrat se orientau spre crearea premiselor favorabile unor acțiuni noi, ce aveau să ducă la transformarea agriculturii pe baze socialiste.

¹⁹ Paraschiva Nichita, Marin Popescu, *op. cit.*, p. 26.

²⁰ „Monitorul Oficial”, partea I, nr. 76 din 1 aprilie 1945, p. 2 706.

* În primăvara anului 1947, cînd situația se ameliorase sensibil față de anul 1945, 80% din gospodăriile ce posedau pînă la 1 ha nu aveau vite de muncă. Pentru gospodăriile ce dețineau de la 1 ha la 3 ha, acest procent era de 60%. Pe întreaga țară, 50% din gospodăriile agricole erau lipsite de animale de tracțiune. La aceeași dată, un plug revenea la 2,3 gospodării, o grapă la 3,6 gospodării, iar o semănătoare la 42 de gospodării (Costin Murgescu, *op. cit.*, p. 248).

**3. Orientările fundamentale ale
Conferinței Naționale a P.C.R.
din octombrie 1945
pentru reconstrucția și dezvoltarea
României pe calea progresului**

Terminarea celui de-al doilea război mondial în Europa și înfrângerea hitlerismului au determinat forțele politice democratice să treacă la acțiuni politice și organizatorice pentru stabilirea programelor sau pre-

cizarea pozițiilor lor față de problemele interne și internaționale cu care era confruntată România în noua conjunctură. Acestui scop i-au fost consacrate congresele, conferințele sau adunările generale ale unor partide și organizații democratice, precum și ale unor asociații profesionale, ce s-au desfășurat în vara și toamna anului 1944.

Conferința Națională a Partidului Comunist Român, ale cărei lucrări s-au desfășurat între 16 și 21 octombrie 1945, a polarizat atenția celor mai largi clase și pături sociale ale societății românești, a tuturor cercurilor politice din țară. Pregătirea și desfășurarea sa au avut loc într-o perioadă când refacerea și reconstrucția economiei naționale, lichidarea urmărilor războiului, combaterea eficientă a speculei și normalizarea vieții economice se situau în centrul preocupărilor poporului român. În acest context, partidul comunist și-a fixat ca obiectiv principal al activității sale elaborarea unui program care să înmănuncheze, într-un tot unitar, concepția sa privind redresarea și dezvoltarea în perspectivă a economiei naționale, consolidarea regimului revoluționar-democrat instaurat la 6 martie 1945, dezvoltarea democratică a țării și întărirea unității tuturor forțelor democratice în jurul clasei muncitoare.

Activitatea vie, multilaterală, a P.C.R. în lunile premergătoare acestui eveniment de mare însemnătate în viața comuniștilor, a tuturor forțelor politice democratice din România postbelică evidențiază spiritul constructiv, creator, în care au fost abordate problemele economice, plasate în centrul preocupărilor partidului și în strânsă conexiune cu chestiunile sociale și politice ardente atunci pentru societatea românească. Ea reflecta, totodată, un schimb activ de idei pe plan teoretic și îmbinarea acestora cu propunerile concrete care demonstau cunoașterea cuprinzătoare a realităților românești.

Prospectarea multilaterală și în proporții impresionante a tuturor sectoarelor vieții economice, începând de la materiile prime și pînă la forța de muncă, efectuată în cadrul conferințelor regionale ale partidului — care au avut loc în luna august 1945 — și cu prilejul lucrărilor Conferinței Naționale din octombrie 1945, constituie dovada de netăgăduit a caracterului profund științific și a realismului politicii economice promovate de Partidul Comunist Român.

Se impune a fi subliniată, ca un factor de mare însemnătate pentru locul și rolul său în dezvoltarea ulterioară a țării, responsabilitatea cu care muncitorimea a participat la fundamentarea și adoptarea programului economic al partidului. Rapoartele, intervențiile delegaților la conferințele regionale și la Conferința Națională ale partidului, activitatea publicistică din presa muncitorească și democratică, au evidențiat atenția cu care au fost studiate situațiile concrete din unitățile economice,

posibilitățile lor de dezvoltare, ținând seama de locul și importanța fiecărei întreprinderi pe plan local sau național.

Raportul Comitetului Central și dezbaterile Conferinței Naționale, concretizate în documentele adoptate, au dat o fundamentare principială soluționării problemelor vitale ale dezvoltării țării pe calea progresului rapid, stabilind coordonatele programului imediat și de perspectivă al acestei dezvoltări. Linia elaborată era rezultatul activității teoretice și practice a partidului comunist, al aplicării teoriei socialismului științific la condițiile concrete ale României, al valorificării în mai mare măsură a experienței poporului nostru, a aspirațiilor numeroșilor înaintași animați de idealuri progresiste, revoluționare, de grijă pentru soarta țării, preocupați să găsească soluțiile care să asigure României un loc pe măsura capacității creatoare a poporului și bogățiilor țării ²¹.

Raportul politic prezentat Conferinței Naționale a formulat, în baza amplei analize a situației economiei naționale, sarcinile redresării și reconstrucției țării, dezvoltării industriei, transporturilor, agriculturii, lichidării haosului în economie, combaterii speculei și normalizării grabnice a vieții economice. S-a dat răspuns unor complexe probleme sociale, economice, organizatorice generate de amploarea procesului revoluționar, de necesitatea făuririi unei economii noi, prospere, a unei orînduiri de stat democratice. „Încă la puțin timp de la terminarea războiului, la Conferința Națională din 1945 — arată secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu —, partidul a înfățișat direcțiile principale ale programului său de reconstrucție economică a țării, precum și modul de soluționare în perspectivă a problemelor economice și sociale fundamentale ale României” ²².

Progresul României se afla, potrivit aprecierilor documentelor Conferinței Naționale, în directă și nemijlocită legătură cu progresul industrializării țării, de realizarea căreia era condiționată însăși independența statului român. Partidul comunist evidenția, astfel, nu numai imperativul obiectiv al industrializării României, ci și posibilitatea înfăptuirii acestui proces de mare amploare și complexitate prin valorificarea importanțelor resurse naturale și de forță de muncă, precum și a avantajelor ce decurgeau din stabilirea și dezvoltarea unor legături economice tot mai largi cu alte state.

Apreciind că refacerea și dezvoltarea economiei naționale trebuiau să pornească de la „refacerea industriei actuale și folosirea integrală a capacității de producție”, precizînd care erau problemele de bază ale reconstrucției generale a țării și a căror rezolvare constituia „punctul de plecare pentru dezvoltarea industrială a României”, Conferința Națională a stabilit obiectivele concrete în vederea creșterii producției în toate ramurile și subramurile economiei naționale. Pentru cîștigarea bătăliei reconstrucției, apreciată ca o problemă esențială a muncitorilor, țăranilor,

²¹ Ion Popescu-Puțuri, *Problemele de bază ale perspectivelor României în dezbaterile Conferinței Naționale a P.C.R. din octombrie 1945*, în *Conferința Națională a Partidului Comunist Român. octombrie '45*, București, 1970, p. 13.

²² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîșirii construcției socialiste*, vol. 2, Editura politică, București, 1968, p. 509.

tehnicienilor, inginerilor, întreprinzătorilor, a tuturor acelor care voiau să creeze o Românie nouă, prosperă, se făcea apel la „tot ce este activ, energetic și competent în țara noastră”²³, sarcinile enunțate de Conferința alcătuind, în fond, un program concret de activitate pentru întregul popor.

O atenție deosebită s-a acordat problemelor agriculturii, analizate prin prisma intereselor fundamentale ale țării, a refacerii și dezvoltării accelerate a economiei românești. Conferința Națională a stabilit locul și rolul agriculturii, ca ramură de bază a economiei naționale, în strinsă legătură cu dezvoltarea industriei, ca și necesitatea consolidării alianței muncitorești-țărănești, ca forță socială principală a puterii revoluționar-democrate.

Dezbaterile, precum și documentele și hotărârile adoptate, lucrările în ansamblul lor au evidențiat valoarea programatică pe care o deține în istoria noastră contemporană Conferința Națională a P.C.R. din octombrie 1945, prima mare manifestare legală, de amploare, a comuniștilor români după încetarea războiului. Conferința a prezentat, în fața poporului român, programul de acțiune al partidului pentru consolidarea cuceririlor revoluționare ale poporului și dezvoltarea democratică a țării, redresarea și dezvoltarea economiei naționale, întărirea unității tuturor forțelor democratice în jurul clasei muncitoare.

4. Politica guvernului revoluționar-democrat în domeniile economic și social, pentru redresarea și consolidarea postbelică a țării

Guvernul condus de dr. Petru Groza a preluat conducerea țării într-un moment în care procesul de înrăutățire a situației economiei naționale, evident la sfârșitul anului 1944, continua să se adâncească, iar starea materială a maselor muncitoare devenea

tot mai grea. Lipsa generală a mărfurilor, agravată de repartitia lor defec-tuoasă pe teritoriul țării și insuficiența mijloacelor de transport necesare remedierii cel puțin parțiale a acestei situații, micșorarea puterii reale de cumpărare a salariilor, în condițiile procesului inflaționist în plină dezvoltare, specula deveneau tot mai frecvente, afectând mase tot mai largi de oameni ai muncii. Diminuarea cantităților de produse disponibile pentru consum, decalajul tot mai mare între cerere și ofertă, precum și ineficacitatea controlului efectuat în mare parte de elemente corupte, erau fenomene pe care guvernul trebuia să le stăvilească înainte de a atinge proporții catastrofale.

Ridicarea salariilor la nivelul indicelui de cost al vieții, ca și alte măsuri luate anterior, se dovediseră a fi soluții neeficiente, având drept rezultat o ameliorare aparentă a situației maselor de salariați; mărirea salariilor nominale nu a fost însoțită de „înghețarea” prețurilor, fapt ce a dat naștere unei adevărate curse între prețuri și salarii, ale cărei consecințe au fost accentuarea inflației și a mizeriei maselor muncitoare²⁴.

În această situație, țelul imediat al guvernului revoluționar-democrat în domeniul economic era asigurarea unui minim de bunuri strict necesare existenței întregii populații a țării și, totodată, îmbunătățirea situației economice grele a maselor muncitoare, sprijinirea, cu întreg po-

²³ „Scînteia”, anul XVI, nr. 358 din 21 octombrie 1945.

²⁴ *România în anii revoluției democrat-populare. 1944—1947*, p. 81.

tențialul economic și uman, a frontului antihitlerist și îndeplinirea obligațiilor ce decurgeau din Convenția de armistițiu.

La scurt timp după instaurarea sa, la 6 martie 1945, guvernul revoluționar-democrat a trecut la adoptarea unor măsuri social-economice de primă urgență. Concomitent cu legiferarea și aplicarea reformei agrare, care privea îndeosebi lumea satelor, s-a inițiat o serie de măsuri economico-sociale cu caracter tranzitoriu, cu scopul de a ameliora situația materială a maselor de salariați și a asigura aprovizionarea populației orășenești cu produse de strictă necesitate. În pofida opoziției insistente a cercurilor burgheziei — începînd din 1946 chiar și a celei reprezentate în guvern —, a fost adoptată o politică elastică, de dirijare și control tot mai adînci, de către stat a proceselor de circulație și distribuire a mărfurilor. Prin diverse mijloace, guvernul a acționat pentru atenuarea exploatării, intervenind pentru o mai dreaptă redistribuire a venitului național, fără a preconiza, pentru început, măsuri care să afecteze structura capitalistă a economiei naționale.

La 3 mai 1945 a fost adoptat primul ansamblu de măsuri prin care se concretiza intervenția puterii revoluționar-democrate în procesul de desfacere și circulație a mărfurilor. Decretele-legi sancționate vizau asigurarea unui minim de stabilitate și de securitate a vieții economice, apărarea masei de consumatori cu mijloace de cumpărare reduse împotriva speculei și aprovizionarea acestora cu produsele strict necesare traiului. Prin ele se urmăreau „înghețarea” prețurilor și stimularea circulației mărfurilor, obiective greu de realizat în condițiile menținerii structurii economice capitaliste.

Pentru asigurarea puterii de cumpărare, guvernul a decis aprovizionarea salariaților cu articole strict necesare întreținerii lor și a familiilor lor la prețuri oficiale. În acest scop s-a trecut la înființarea economatelor pe lîngă toate întreprinderile comerciale și industriale de orice fel²⁵, la acordarea unei alocații de scumpete tuturor angajaților și la majorarea diferențiată a alocației pentru copii, în funcție de localitatea de domiciliu.

Reprimarea speculei ilicite și a sabotajului economic²⁶ ocupa un loc aparte în cadrul măsurilor economice adoptate de guvernul revoluționar-democrat în mai 1945. Pentru a pune capăt acestor fenomene, care accentuau instabilitatea și insecuritatea vieții economice și lăsau masele de consumatori, cu mijloace de plată reduse, la discreția speculanților, a fost modificată legea pentru reprimarea sabotajului economic și a speculei ilicite din 1 mai 1943, care se dovedise ineficace. Noile prevederi, purtînd pecetea spiritului democratic al vremii, asigurau o rapiditate și promptitudine crescute în aplicarea sancțiunilor, creșterea rolului magistraților — în fruntea justiției se afla Lucrețiu Pătrășcanu — în constatarea și sancționarea pe loc a delictelor, în funcție de gravitatea infracțiunii.

Trăsătura comună a decretelor-legi adoptate la începutul lunii mai 1945 consta în aceea că, prin intermediul lor, statul democrat-popular intervenea în procesul repartiției și circulației materiilor prime și a mărfurilor, pentru a proteja interesele maselor de salariați, procesul de producție rămînînd, în continuare, în competența patronatului. Prin conținutul lor, măsurile adoptate erau favorabile maselor muncitoare, creînd, în același timp, cadrul corespunzător în care burghezia industrială și, în special, cea comercială puteau să-și desfășoare activitatea în mod legal.

²⁵ „Monitorul Oficial”, partea I, nr. 101 din 3 mai 1945, p. 3 625—3 627.

²⁶ *Ibidem*, p. 3 635—3 648.

Seceta din vara anului 1945²⁷ a răsturnat prețurile în domeniul agricol și alimentar, cu repercusiuni grave asupra tuturor celorlalte prețuri. Efectele sale, coroborate cu acelea ale creșterii neprevăzute a prestațiilor pentru armistițiu *, în contextul stagnării producției industriale, au declanșat o urcare rapidă a prețurilor interne și ruperea echilibrului între prețuri și salarii, echilibru prevăzut a se realiza prin aplicarea reglementărilor amintite. Inflația a căpătat un ritm tot mai alert. Aceasta s-a datorat, fără îndoială, și imperfecțiunii aparatului de stat chemat să aplice ansamblul de măsuri, dar în special lipsei de produse industriale și agricole, productivității scăzute a muncii, ceea ce a avut drept consecință înflorirea acțiunilor speculative pe scară largă.

În spiritul hotărârilor și orientărilor Conferinței Naționale a P.C.R., guvernul a adoptat noi măsuri economice, prin care urmărirea înviorarea activității productive a întreprinderilor de stat și particulare și readucerea la un nivel acceptabil a standardului de viață al salariaților, al maselor muncitoare, deteriorat față de perioada de început a anului 1945. Cele mai importante, prin amploarea și consecințele lor, s-au dovedit a fi noile contracte colective de muncă și noul sistem de impozite. Primele au adus, pe de o parte, importante avantaje pentru muncitori, menite să ducă la creșterea salariului real, iar, pe de altă parte, au stimulat creșterea producției industriale. Mărirea cantității și îmbunătățirea calității produselor creau, în acele condiții, nu numai un surplus de marfă și de profit patronului, ci și cantități sporite de mărfuri pentru piață și ameliorarea aprovizionării maselor populare.

La rîndul lor, măsurile financiare adoptate de guvern la 5 decembrie 1945, au avut ca rezultat adaptarea fiscalității la veniturile reale, renunțîndu-se la majorarea impozitelor indirecte, măsură apreciată ca un element nou în politica financiară a guvernului²⁸.

Pentru frînarea cursei dintre prețuri și salarii, nerealizată prin măsurile anterioare, a fost adoptată legea pentru colectarea și distribuirea de mărfuri la sate, care prevedea trimiterea de produse industriale la țară la prețuri oficiale și colectarea de la săteni a produselor agricole la prețuri stabilite de stat²⁹. Economatele continuau să fie, și în acest context, elementul de bază pe care se sprijinea guvernul în acțiunea de ameliorare a puterii de cumpărare a salariilor și a populației sărace, în general.

Legile adoptate evidențiau hotărîrea guvernului de a pune un accent mai mare pe problemele producției, concomitent cu menținerea reglementărilor privind circulația și desfacerea mărfurilor. Trebuie remarcat însă că succesul noilor măsuri depindea, în mod hotărîtor, ca și în perioada anterioară, atît de obținerea unei recolte normale, satisfăcătoare, cît și

²⁷ Despre urmările secetei asupra recoltei anului 1945 a se vedea: *Raportul prezentat guvernului de generalul N. Pirvulescu, subsecretar de stat la Ministerul Industriei și Comerțului pentru aprovizionare*, în Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 103, dosarul nr. 899, fila 4. Stenograma ședinței Consiliului de Miniștri din 7 februarie 1946.

* În primele cinci luni ale exercițiului bugetar, început la 1 aprilie 1945, cheltuielile pentru armistițiu au atins cifra de 377 miliarde lei, reprezentînd 60% din totalul cheltuielilor bugetare. Ele depășeau veniturile ordinare ale bugetului, cifrate, în aceeași perioadă, la 300 miliarde lei (Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 103, dosarul nr. 655, fila 10). Stenograma ședinței Consiliului de Miniștri din 25 august 1945.

²⁸ „Scînteia“, anul XVI, nr. 404 din 14 decembrie 1945 ; „Drapelul“, anul II, nr. 292 din 7 decembrie 1945.

²⁹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 103, dosarul nr. 899, fila 13 ; „Monitorul Oficial“, partea I, nr. 40 din 16 februarie 1946, p. 1 242—1 243.

de efectuarea unor importuri de materii prime, materiale, piese de schimb, strict necesare proceselor de producție.

În 1946 situația economică a țării a continuat însă să se înrăutățească, în pofida eforturilor deosebite de redresare întreprinse pe multiple planuri. Deși în unele ramuri s-au obținut o serie de realizări în refacerea și utilizarea potențialului economic și în creșterea producției, pe ansamblu, însă, industria continua să se situeze cu mult sub nivelul antebelic.

Greutăților existente în industrie li s-au adăugat pierderile mari cauzate de o nouă secetă, mai gravă decât cea din anul 1945, ce s-a abătut asupra unor întinse regiuni din estul și sud-estul țării.

În condițiile existenței acestor mari greutăți materiale, forțele politice democratice, grupate în Blocul Partidelor Democratice, au obținut victoria în alegerile parlamentare desfășurate în noiembrie 1946, eveniment cu profunde urmări asupra politicii economice a guvernului, ca de altfel și asupra vieții social-politice. Pozițiile decisive ocupate în guvern și majoritatea stabilă pe care forțele politice guvernamentale o aveau în parlament — cărora de la 10 februarie 1947 li s-au adăugat efectele reglementării situației externe a României prin semnarea Tratatului de pace —, au marcat începutul unei noi etape în acțiunea guvernamentală pentru refacerea economiei naționale, care continua să fie critică în pofida eforturilor deosebite de mari și insistente depuse pentru îmbunătățirea sa.

Guvernul a trecut la elaborarea și aplicarea unui ansamblu de măsuri radicale de dirijare mai riguroasă a activității economice, prin care s-a imprimat politicii sale un tot mai pronunțat caracter anticapitalist, favorabil maselor populare. La sfârșitul lunii decembrie 1946, Adunarea Deputaților a inaugurat legiferarea prevederilor Platformei B.P.D. prin adoptarea legii pentru etatizarea și organizarea Băncii Naționale a României. Cel mai important centru financiar și singurul Institut de emisiune al țării a devenit, astfel, o pirghie importantă pentru îmbunătățirea activității de finanțare a tuturor ramurilor economiei naționale, asigurând controlul statului asupra instituțiilor bancare și de credit, publice sau particulare, asupra creditului și emisiunii de monedă³⁰. O serie de alte legi financiare, adoptate concomitent, au avut drept țel îngrădirea speculei cu devize și aur. Aceste măsuri, și în primul rînd etatizarea B.N.R., au creat un cadru mai propice unei politici financiare unitare și ferme, care a contribuit la înfrîngerea ulterioară a greutăților ce barau calea refacerii economiei și în special la frînarea inflației.

Consecințe deosebite de favorabile asupra stabilizării situației economice și financiare au avut elaborarea și adoptarea unui buget echilibrat pe exercițiul financiar 1947/1948. „Bugetul eroic“, elaborat cu acordul partidelor politice de guvernămînt, conținea, ca și în anii precedenți, economii foarte serioase la toate capitolele, mergîndu-se pînă la suprimarea cheltuielilor de investiție. În plus, se prevedea efectuarea unei însemnate reduceri a personalului administrativ de la stat, județ sau comună* (func-

³⁰ „Monitorul Oficial“, partea a III-a, nr. 14 din 1 februarie 1947, p. 225.

* Conform dispozițiilor legii bugetare 1947/1948 și a jurnalelor Consiliului de Miniștri nr. 548 și 628 din 1947 au fost comprimate, pînă la 17 iulie 1947, 87 532 posturi în ministere și instituții autonome, cărora le corespundeau economii de 3 949,5 miliarde lei, sumă inferioară însă reducerii cu 30% a cheltuielilor bugetare pentru personal stabilită inițial. Aceștia li se adăuga comprimarea a 27 000 posturi făcută de Ministerul Educației Naționale în septembrie 1947 și 24 000 de posturi la Ministerul de Război, cu începere de la 1 septembrie 1947. Numărul de funcționari publici rămînea însă, pe mai departe, mult superior celui existent în exercițiul financiar 1938/1939.

ționarii publici), fiind primul buget postbelic echilibrat, elaborat și acceptat de Consiliul de Miniștri pentru a fi supus votului parlamentului.

Realizarea în fapt a echilibrului bugetar depindea însă, în mod hotărâtor, ca și în anii precedenți și datorită aceluiași considerente, de obținerea unei recolte bune și de reducerea, pe lângă cheltuielile statului pentru personal, a cheltuielilor făcute pentru aplicarea convențiilor cu străinătatea, ca urmare a războiului *. Se spera mult în valorificarea posibilităților deschise de semnarea Tratatului de pace cu Națiunile Unite pentru încheierea unor noi acorduri economice și de credit cu diverse state, cu urmări favorabile sub aspectul impulsivității potențelor interne ce rămăneau, desigur, și în noile condiții, decisive pentru succesul stabilizării vieții economice.

Până la strângerea noii recolte, guvernul a fost nevoit să facă față, cu eforturi deosebite, perioadei de vîrf a crizei alimentare din întreaga perioadă a anilor 1945—1947. Pentru salvarea populației înfometate, guvernul a trecut la contractarea unor mari importuri de cereale ; s-a autorizat trimiterea de aur în străinătate pentru plata cerealelor sau garantarea creditelor ** necesare pentru importul acestora. Cea mai mare parte a aurului, transferat în Elveția, a fost readus în țară în toamna anului 1947, fie datorită volumului mai redus al împrumuturilor contractate pe piețele externe, fie ca urmare a restituirii acestora în termenele convenite.

Eforturile stăruitoare ale guvernului pentru distribuirea rațională și judicioasă a cantităților de cereale și bunuri alimentare, îndeosebi a celor colectate din țară — un rol important revenind din acest punct de vedere Comitetului pentru ajutorarea regiunilor lovite de secetă (C.A.R.S.) ³¹ —, preocuparea permanentă pentru aprovizionarea populației pe calea importului de cereale, precum și acțiunile ample de ajutorare din partea multor popoare din diverse regiuni ale lumii ***, au permis învingerea, nu fără numeroase sacrificii de viați omenești, a greutăților imense provocate de lipsa hranei zilnice necesare poporului.

Concomitent cu măsurile impuse de starea alimentară excepțional de grea, partidul comunist a inițiat noi proiecte de legi, care vor conferi un pronunțat caracter anticapitalist politicii economice a guvernului.

A fost adoptată legea pentru organizarea Ministerului Industriei și Comerțului, prin care se urmărea realizarea unității de conducere și de control economic, care se înlăptuiau în persoana titularului comunist al M.I.C., secondat de subsecretarii săi de stat ³², în vederea obținerii de maxime rezultate posibile în domeniul redresării, refacerii și valorificării puterii economice a țării ³³. Prevederile sale acordau ministrului comunist

* În bugetul pe exercițiul financiar 1947/1948, adoptat după semnarea Tratatului de pace, se prevăzuseră cheltuieli pentru „achitarea obligațiilor statului, rezultate din aplicarea convențiilor cu străinătatea, ca urmare a războiului“, în valoare de 48 000 miliarde lei, din totalul cheltuielilor de 102 900 miliarde lei.

** Prin jurnalul din 7 mai 1947, Consiliul de Miniștri a hotărât autorizarea B.N.R. de a trimite aur în străinătate în completarea celor 65 de tone necesare pentru garantarea creditelor în curs de perfectare în vederea importului de cereale.

³¹ *România în anii revoluției democrat-populare. 1944—1947*, p. 208—209.

*** Ajutoarele nerambursabile trimise de țările vecine, precum Iugoslavia, Bulgaria, Cehoslovacia ; de diverse societăți naționale de Cruce Roșie dar, mai ales de S.U.A., Suedia, Elveția, Anglia, Irlanda și de alte state, au asigurat, pentru însemnate perioade de timp, hrana a zeci și sute de mii de copii și adulți.

³² „Monitorul Oficial“, partea a III-a, nr. 68 din 11 iunie 1947, p. 1 039.

³³ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 103, dosarul nr. 1/138, fila 6. Stenograma ședinței Consiliului de Miniștri din 29 martie 1947.

largi posibilități de intervenție în viața economică, permiteau ca multe probleme să poată fi rezolvate prompt, prin decizii ministeriale.

Concretizarea acestor largi atribuții a fost realizată prin adoptarea de către Parlament, la inițiativa partidului comunist, a Legii Oficiilor Industriale³⁴. Fără a se desființa proprietatea capitalistă asupra mijloacelor de producție, prin intermediul Oficiilor Industriale se instituia un control asupra modului de folosință a proprietății privat-capitaliste, se îngreunau posibilitățile de exploatare ale maselor muncitoare, se urmărea frinarea afacerilor speculative și se dirija activitatea întreprinzătorilor capitaliști cu precădere pe linia cerințelor refacerii și consolidării economiei naționale.

După crearea cadrului organizatoric de conducere a activității economice în industrie, realizat prin reorganizarea M.I.C. și prin crearea Oficiilor Industriale, Consiliul de Miniștri a adoptat, la 14 iunie 1947, „Propunerile P.C.R. pentru îmbunătățirea situației economice și financiare a țării”³⁵, amplu program economic și financiar pentru curmarea inflației și a haosului monetar și economic, de intervenție hotărâtă a statului în economia națională, în condițiile în care mijloacele de producție se aflau încă în mâinile capitaliștilor. Principalele sale prevederi purtau pecetea noului caracter al politicii economice a guvernului și reflectau, totodată, modul realist în care partidul comunist aborda problemele refacerii economice și dezvoltării ulterioare a țării. O deosebită importanță se acorda întăririi controlului statului democrat-popular asupra operațiunilor de colectare a produselor agricole, asupra întregului proces al producției industriale, circulației și consumului, cât și asupra respectării prețurilor și salariilor, apreciate ca fiind în mare măsură hotăritoare pentru realizarea întregului program.

Succesele obținute în primele luni ale anului 1947, concretizate în creșterea producției industriale, recolta bună care se estima a se obține, fermitatea cu care guvernul controla principalele sectoare ale vieții economice în cadrul juridic de curând instituit au făcut posibilă îndeplinirea reformei monetare, acțiune de mare importanță în cadrul politicii generale preconizate de P.C.R. pentru scoaterea economiei din haosul financiar ce atinsese proporții catastrofale.

Realizată în august 1947 și întemeiată pe succesele obținute în creșterea producției industriale și agricole, pe conjunctura economică internă tot mai evident favorabilă — concretizată și în creșterea venitului național la 50—60% față de 1938 —, reforma monetară a dat o puternică lovitură pozițiilor economice ale burgheziei, ale capitalului speculativ. Ea a contribuit la îmbunătățirea situației materiale a celor ce muncesc, asigurând o creștere substanțială a puterii de cumpărare a mării mase a salariaților*, ajunsa, în ajunul îndeplinirii sale, la un nivel mult inferior celui din anul 1938. Preschimbarea unei cantități reduse de semne monetare — diferențiat pe categorii sociale și în funcție de genul localității de reședință — și blocarea restului acestora³⁶ au micșorat discrepanțele extraordinare ce deveniseră periculoase din punct de vedere politic și social, amenințând înseși începuturile redresării economiei naționale. Cel

³⁴ „Monitorul Oficial”, partea I, nr. 129 din 10 iunie 1947, p. 4 647—4 653.

³⁵ „Scînteia”, anul XVI, nr. 847 din 16 iunie 1947.

* Prin reformă — aprecia ministrul finanțelor la 15 august 1947 — se asigură tuturor păturilor salariaților un standard de viață de circa 4 ori mai ridicat decît cel din aprilie 1947 (Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 103, dosarul nr. 1 161, fila 19. Stenograma ședinței Consiliului de Miniștri din 15 august 1947).

³⁶ „Monitorul Oficial”, partea I, nr. 186 din 15 august 1947, p. 7 313—7 314.

mai important rezultat al său a constat în faptul că a curmat inflația și a dat o însemnată stabilitate leului, marcînd momentul de cotitură în refacerea economică a țării în a doua jumătate a anului 1947.

Măsurile îndreptate în direcția redresării sectorului industrial s-au conjugat cu o serie de reglementări cu caracter anticapitalist împotriva speculanților și cămătarilor din lumea satelor. Lucrările reformei agrare au fost declarate prin lege act de guvernămînt, punîndu-se astfel capăt numeroaselor acțiuni judecătorești intentate de foștii proprietari expropriati multor țărani împroprietăriți. Prin legea pentru reglementarea circulației și stabilirea regimului juridic al imobilelor agricole³⁷, se anula cumpărările de pămînt în 29 de județe, afectate de secetă, făcute în dauna țăranilor cu proprietăți sub 5 ha în perioada 1 august 1946—23 iunie 1947, prevăzîndu-se, totodată, posibilitatea de a dobîndi terenuri și imobile agricole numai pentru țăranii care dețin o suprafață de teren agricol sub 15 ha.

De asemenea, a fost adoptată o nouă lege privind regimul circulației produselor agricole, care înlocuia reglementările din ianuarie 1946 privind organizarea schimbului dintre sat și oraș sub controlul strict și exclusiv al statului, ce devenise o frînă în dezvoltarea producției agricole marfă. Principiul de bază al acesteia consta în dreptul producătorilor agricoli de a dispune în mod liber de produsele lor, cu excepția unei cote * care urma să fie vîndută obligatoriu statului, la un preț redus, prin mandatarii săi³⁸. Ea avea drept țel cointeresarea țăranimii în mărirea producției agricole și în valorificarea liberă, la prețul pieții, a cantităților ce rămîneau producătorului după achitarea obligațiilor către stat.

Realizarea programului de redresare a vieții economice elaborat de P.C.R. a reliefat în mod pregnant, în pofida insuficienței experienței în organizarea și conducerea activității economice, viabilitatea și eficiența politicii economice anticapitaliste promovate de guvern, în condițiile în care puterea politică se afla, atît la nivel central, cît și pe plan local, aproape în exclusivitate în mîna clasei muncitoare și a aliaților săi.

La sfîrșitul anului 1947, producția globală industrială reprezenta 75% față de nivelul antebelic, depășind prevederile propunerilor partidului comunist din iunie. Rezultatul căpăta adevărata semnificație raportat la situația din august 1944, cînd producția globală industrială reprezenta 40% față de cea realizată în anul 1938, dar, mai ales, la aceea din vara anului 1947, cînd era de numai 48% față de nivelul aceluiași an.

În strînsă legătură cu eforturile susținute pentru redresarea economică s-au aflat strădaniile guvernului român pentru reluarea și amplificarea relațiilor economice cu alte state și folosirea avantajelor ce puteau rezulta de aici pentru înviorarea refacerii economiei naționale și crearea bazelor dezvoltării ei accelerate în viitor. În urma tratatelor purtate timp de aproape două săptămîni, la 8 mai 1945 au fost încheiate, la Moscova, acordurile sovieto-române privind schimbul de mărfuri și colaborarea economică între cele două țări³⁹. Livrările de materii prime,

³⁷ *Ibidem*, nr. 140 din 23 iunie 1947, p. 5 062—5 068.

* Principiul obligativității de predare către stat a unei anumite cote din producția obținută de pe fiecare hectar cultivat a fost introdus, în condițiile secetei care a bîntuit țara, prin „Legea pentru cumpărarea, vînzarea, circulația și consumul unor produse agricole” din 16 iulie 1945. Conform prevederilor acestei legi, surplusul putea fi vîndut numai mandatariilor statului.

³⁸ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 103, dosarul nr. 1 154, fila 11. Stenograma ședinței Consiliului de Miniștri din 26 iunie 1947.

³⁹ *Loc. cit.*, dosarul nr. 8 974, fila 4. Stenograma ședinței Consiliului de Miniștri din 17 mai 1945.

semifabricate și alte produse sovietice, efectuate potrivit acordului privind schimbul reciproc de mărfuri și a altor texte semnate la acea dată, au avut, în acele împrejurări, un efect pozitiv asupra asigurării funcționării unor importante ramuri ale economiei românești.

În baza acordului de colaborare economică între România și Uniunea Sovietică au fost create societățile mixte — SOVROM —, bazate pe principiul parității aportului de capital român și sovietic. În afara valorii „averilor germane” din România*, care s-au constituit în aport sovietic la aceste societăți, U.R.S.S. a contribuit la activitatea acestora (1945—1956) și cu utilajele și materiale aduse din propriul venit național. Sistemul de societăți sovieto-române a cuprins o serie de ramuri ale economiei naționale (industrie, transporturi, bănci)**, deținind, în scurt timp, o însemnată pondere în domeniile respective⁴⁰.

Paralel cu restabilirea relațiilor diplomatice și intensificarea contactelor cu diferite țări, în special europene, guvernul a reușit să reia schimburile comerciale cu un număr crescând de state. În baza acordurilor încheiate în 1945 — aplicabile și în 1946 —, precum și a celor realizate în 1946, importul și exportul au crescut, fără a atinge, totuși, valori considerabile în raport cu necesitățile economiei naționale. Schimburile economice externe au contribuit însă la continuarea activității industriei metalurgice, petroliere, forestiere, chimice, textile și alimentare⁴¹.

În contextul disputei marilor puteri pentru organizarea postbelică a Europei, se impune a fi menționată poziția fermă a României de respingere a încercărilor de atragere a sa într-un sistem economic dominat de statele capitaliste occidentale prin așa-numitul „plan Marschall”, care viza un ajutor economic nord-american pentru redresarea țărilor europene ale căror economii au fost grav afectate de război. Apreciind oportunitatea unui atare plan, guvernul român considera, totuși, că în condițiile internaționale date, nu se putea face abstracție de interesele specifice ale acestor țări. Un asemenea program — se arăta în nota de răspuns a guvernului român, adresată Franței și Marii Britanii —, în mod inerent, nu va ține seama „de necesitățile și realitățile existente”, ducând „fatal la rezultate care vor însemna, pe de o parte, o știrbire a independenței, pe care țăările Europei vor și trebuie s-o păstreze cu privire la politica lor economică”, iar, pe de altă parte, „o imixtiune în afacerile interne ale acestor țări”⁴².

Concomitent cu eforturile pentru dezvoltarea relațiilor comerciale cu alte state, guvernul a desfășurat acțiuni pentru obținerea unor credite externe necesare finanțării refacerii economiei naționale. Creditele și împrumuturile obținute de România de peste hotare, imediat după încheierea păcii, când se spera că se vor deschide largi perspective colaborării cu

* În ceea ce privește așa-zisele bunuri germane din România, articolul 26 al Tratatului de pace între România și Puterile Aliate și Asociate, care consfințează hotărârile Conferinței de la Potsdam, prevedea că „România recunoaște că Uniunea Sovietică are dreptul la toate averile germane din România, care au fost transferate Uniunii Sovietice de către Consiliul de Control pentru Germania, și se obligă să ia toate măsurile necesare pentru a înlesni asemenea transferuri”.

** Până în anul 1948 au luat ființă șapte societăți mixte româno-sovietice, iar până în anul 1952, inclusiv, se vor înființa alte nouă asemenea societăți.

⁴⁰ A se vedea, pe larg: *Colaborarea româno-sovietică*, în „Probleme economice”, nr. 3/1948, p. 25—26.

⁴¹ Dr. Alexandru Olteanu, *Orientări în politica comercială a României*, București, 1947, p. 18.

⁴² Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 103, dosarul nr. 1 156, filele 8—9. Stenograma ședinței Consiliului de Miniștri din 9 iulie 1947.

capitalurile străine ⁴³, s-au situat la un nivel cu mult sub necesități. Ele au fost folosite în vederea achiziționării de mărfuri din aceste țări, acoperirii deficitului balanței de plăți și, parțial, pentru achiziționarea de cereale ⁴⁴.

Schimburile externe de mărfuri efectuate în perioada 1944—1947, desfășurate în condiții speciale, determinate de urmările războiului, au prefigurat direcțiile pe care se vor dezvolta o perioadă de timp în epoca postbelică. Reorientarea schimburilor comerciale și intensificarea lor cu Uniunea Sovietică și cu țările vecine, democrat-populare, au avut ca rezultat creșterea vertiginoasă a ponderii acestor state în volumul total al comerțului exterior al României. Față de perioada interbelică, când schimburile cu aceste țări reprezentau circa 18⁰/₀, în anul 1947 ele dețineau cca 91⁰/₀ din exportul și 70⁰/₀ din importul României ⁴⁵. Se remarcă, totodată, tendința de extindere a ariei geografice a țărilor cu care România întreține relații economice, prin includerea unor state din America și Africa. Dacă în 1945 România întreține relații comerciale cu numai 12 state, în 1947 numărul acestora ajunsese la 26 ⁴⁶.

În perioada 1945—1947 volumul comerțului exterior a cunoscut, de la un an la altul, o creștere rapidă, fără a atinge însă proporții corespunzătoare necesităților sporite ale economiei naționale; el era cu mult inferior nivelului antebelic.

În cadrul importului s-a accentuat tendința de creștere a ponderii semifabricatelor și materiilor prime; s-a redus importul de produse finite, suprimându-se, totodată, produsele de lux sau de importanță minoră pentru refacerea economiei naționale. Importul de mașini, utilaje și mijloace de transport, țevi pentru industria petrolieră și de gaze, produse chimice și medicamente, materiale refractare, produse pentru siderurgie și industria de prelucrare a metalelor deținea poziții însemnate, dat fiind aportul lor la menținerea sau intensificarea activității de producție în diferite întreprinderi industriale ce lucrau pentru consumul intern sau pentru îndeplinirea obligațiilor internaționale ale țării ⁴⁷.

Exportul, mult inferior importului, era alcătuit, în principal, din petrol și derivatele sale, lemn și produse din lemn. Pe un plan secundar s-a aflat cel de-al treilea produs de bază al exportului românesc în perioada interbelică — cerealele, inexistent în anii 1945—1946 și primele luni ale anului 1947, datorită, îndeosebi, celor doi ani consecutivi de secetă.

Politica economico-socială a guvernului dr. Petru Groza a asigurat redresarea economiei naționale în condițiile adâncirii procesului transformărilor revoluționar-democratice aflat în plină desfășurare. Prin consecințele sale ea a contribuit direct la consolidarea pozițiilor politice deținute de clasa muncitoare și de aliații săi, a dus la îngrădirea capitalului și a posibilităților de exploatare capitalistă și la crearea premiselor pentru naționalizarea principalelor mijloace de producție și lichidarea proprietății privat-capitaliste asupra acestora.

ION ALEXANDRESCU

⁴³ „Libertatea” din 29 ianuarie 1947.

⁴⁴ Ion Alexandrescu, *Considerații privind politica economico-socială a guvernului revoluționar-democrat*, în „Revista de istorie”, tom. 34, nr. 2/1981, p. 239—240.

⁴⁵ Ion C. Movileanu, *Schimburile noastre cu străinătatea*, în „Probleme economice”, nr. 3/1948, p. 77.

⁴⁶ „Buletin informativ pentru departamentele economice” din februarie 1948, p. 49—50.

⁴⁷ *Evoluția economiei românești*, supliment al revistei „Probleme economice”, nr. 1 din 1 aprilie 1948, p. 19.

REFORMA AGRARĂ DIN MARTIE 1945

Reforma agrară din martie 1945, cu profundele sale implicații social-economice și politice, imediate și de perspectivă — pusă ca o problemă de stringentă actualitate în Platforma F.N.D., adoptată în octombrie 1944, și în Programul de guvernare al F.N.D. din ianuarie 1945 — s-a situat, alături de democratizarea vieții politice și de participarea la războiul antihițlerist, în fruntea dezideratelor interne majore, cărora forțele politice participante la guvern trebuiau să le găsească o rezolvare rapidă și viabilă.

Înainte de reforma agrară din 1945, agricultura României prezenta, în structura ei de proprietate, puternice disparități. Prezența proprietății moșierești, alături de o numeroasă țărănime săracă și un proletariat agricol cu pământ puțin sau fără pământ, constituia baza unor puternice tensiuni economice și politice de clasă, care, în condițiile generate de victoria insurecției din august 1944, ridicau pe primul plan, în cadrul profundelor transformări cu caracter democratic preconizate, problema redistribuirii pământului, înfăptuirea reformei agrare.

Înlăturarea rămășițelor feudale, împlinirea dorinței de veacuri a țăranimii de a fi stăpînă pe pământul pe care îl muncea, precum și adoptarea unor măsuri menite să asigure progresul agriculturii s-au constituit în verigi importante ale transformărilor agrare înfăptuite în anii 1944—1947, sub conducerea Partidului Comunist Român. În focul bătăliei pentru realizarea, pe cale revoluționară, a reformei agrare s-a consolidat alianța muncitorească-țăărănească, factorul hotărîtor, decisiv, al tuturor transformărilor revoluționare viitoare din societatea românească. „Înfăptuirea revoluționară a reformei agrare — relevă secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu —, promovarea unei politici energice de apărare a intereselor maselor muncitoare de la sate au cimentat puternic alianța clasei muncitoare cu țărănimea. Sub conducerea partidului nostru, clasa muncitoare a avut rolul hotărîtor în instaurarea, la 6 martie 1945, a puterii revo-

luționar-democratice, în fruntea căreia se afla un guvern cu pronunțat caracter muncitoresc-tărănesc¹.

O trăsătură definitorie a procesului revoluționar și a stării de spirit create la începutul anului 1945 a constituit-o desfășurarea concomitentă a bătăliei pentru cucerirea puterii politice cu trecerea, împotriva voinței guvernului Rădescu, la înfăptuirea reformei agrare. Acest proces concomitent a fost posibil datorită faptului că acțiunile partidului comunist erau fundamentate pe analiza realist-istorică a condițiilor social-economice de la sate, în cadrul căreia evoluția raporturilor de proprietate devenise anacronică. La începutul anului 1945 structura social-agrară, pe proprietăți, recalculată la teritoriul României de azi, se prezenta astfel *

Categorii de proprietăți	Numărul proprietăților %		Întinderea proprietăților (în hectare) %	
Sub 1 hectar	640 630	23,24	281 000	2,21
2 — 3 hectare	968 400	35,13	1 904 000	14,96
3 — 5 „	508 000	18,43	2 053 000	16,53
	2 117 030	76,80	4 238 000	33,30
5 — 10 hectare	466 000	16,90	3 306 000	25,98
10 — 20 „	123 300	4,48	1 636 000	12,86
20 — 50 „	38 400	1,39	1 078 000	8,47
peste 50 „	11 870	0,43	2 467 000	19,39
Total proprietăți individuale private	2 756 600	100%	12 725 000	100%

Proprietățile instituțiilor publice și proprietăți individuale omise la recensământ	1 882 000
Pășuni comunale	1 954 000
Pădurile statului	1 833 000
Pădurile diferitelor instituții	3 054 000
Bălți, lacuri din regiunea inundabilă a Dunării	900 000
Albiile riurilor, căile de comunicație, terenuri industriale etc.	1 420 000
TOTAL :	23 768 000

Analiza atentă a acestor date statistice evidențiază faptul că proprietățile de pînă la 5 ha, în care se cuprindeau paturile principale ale țărâniilor muncitoare — țărâtimea săracă și o parte din țărâtimea mijlocașă mai puțin înstărită —, în număr de 2 117 030, deși reprezentau 76,80% din totalul proprietăților, ele dispuneau de numai 33,3%, din totalul suprafețelor deținute de proprietarii individuali, respectiv 4 238 000 hectare. De asemenea, înainte de reformă erau peste 1 600 000 proprietăți pînă la 3 ha, care dețineau 17% din suprafață, cu ceva mai puțin decît ocupau cei 11 870 pro-

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 14, Editura politică, București, 1977, p. 550.

* Statistica a fost întocmită pe baza datelor cuprinse în Arhiva Ministerului Agriculturii și Domeniilor, Direcția Economică Agrară, Serviciul Statistic (în continuare Arhiva M.A.D., D.E.A.) și publicate în „Buletin informativ pentru Consiliul Superior Economic”, 1948. Precizăm că această sursă documentară nu a fost utilizată în alte lucrări, iar datele pe care le cuprinde au fost elaborate în anul 1947, cînd calculele asupra reformei agrare nu erau definitiv încheiate. Am făcut această opțiune pentru că prezintă situații statistice inedite, mai detaliate, inexistente în alte surse privind, în principal, structura proprietății agrare, înainte și după reformă, categoriile de proprietăți expropriate și suprafețele de teren în proprietatea instituțiilor publice. Deși diferența față de cifrele definitive ale reformei agrare este relativ mică și, ca atare, nu denaturează realitatea istorică, ori de cîte ori am avut prilejul am corelat și completat datele din *Buletinul* menționat cu altele din surse ulterioare.

prietari cu peste 50 ha, care beneficiau de 2 467 000 ha, reprezentînd 19,39% din suprafața aflată în proprietate individuală. Datorită ponderii și stării ei economico-sociale, împroprietărirea s-a operat exclusiv în cadrul grupei de pînă la 5 ha, cu prioritate în rîndul țăranilor fără pămînt sau cu pămînt puțin.

Categoriile țăranilor mijlocași și a țăranilor înstăriți — chiaburii — constituiau o pătură socială bine conturată în lumea satelor, ceea ce denotă o evoluție capitalistă destul de însemnată care avusese loc în mediul rural și o oarecare concentrare a proprietăților. Astfel, se distinge categoria între 5—10 ha cu 466 000 proprietăți (aproape 17% din total), care avea în posesie mai mult de un sfert din suprafață, cu o medie de peste 7 ha la o proprietate. Proprietățile cu caracter capitalist între 10—50 ha, în număr de 161 700, dețineau 2 714 000 ha, respectiv 21,33% din suprafața arabilă a proprietarilor individuali. La toate acestea se adaugă celelalte forme de proprietăți : ale instituțiilor publice, pășuni comunale, pădurile statului și ale diferitelor instituții, bălți, lacuri, terenuri industriale ș.a.

Reforma agrară înfăptuită în urma unei aprige lupte de clasă — declanșată de masele țărănești cu sprijinul și sub conducerea clasei muncitoare, încă înainte de legiferare —, a operat modificări structurale în situația social-economică a satelor, în structura proprietății. O parte a țăranimii, îndeosebi din județele Constanța, Bacău, Roman, Prahova, Hunedoara, Teleorman, Romanați, Mehedinți și Ialomița², a luat cu forța în stăpînire pămîntul moșierilor, beneficiind, astfel, de foloasele imediate ale unei situații definitive, înainte de decretarea legii de reformă agrară, eliberîndu-se total și de datoriile anterioare contractate cu moșierii.

Cucerirea puterii politice, prin instaurarea, la 6 martie 1945, a primului guvern revoluționar-democrat din istoria României, cu un preponderent caracter muncitoresc-țărănesc, a fost hotărîtoare pentru adoptarea Legii de reformă agrară și trecerea la înfăptuirea ei nestingherită. Legiferarea și realizarea efectivă a reformei s-a împletit cu procesul general revoluționar al luptei pentru pregătirea premiselor de trecere la revoluția socialistă. Ea se înscrie în istoria contemporană a României atît ca un act revoluționar al maselor de oameni ai muncii, cît și ca un act creator, de o deosebită valoare științifică și politică, al Partidului Comunist Român, înfăptuit în condițiile unei înverșunate împotriviri din partea păturilor celor mai reacționare — moșieri și mari capitaliști. Este meritul incontestabil al partidului comunist de a fi aplicat o politică realistă față de păturile burgheze de la sate, de neutralizare a acestora, ceea ce i-a permis să asigure raportul de forțe în favoarea procesului de înfăptuire a reformei agrare.

Măsurile de reformă agrară au fost aplicate pe întreg teritoriul țării, iar în partea de nord a Transilvaniei, eliberată de sub ocupația horthystă, au fost recunoscute condițiile de proprietate stabilite pe baza vechii reforme agrare din 1921, ale cărei rezultate fuseseră anulate de autoritățile de ocupație³. Ordonanțele emise de Consiliul de Miniștri ungar au fost apreciate „fără ființă legală” și s-a trecut la repunerea în posesie, pe cale administrativă, a celor deposezați de pămînt ; astfel, se puteau întoarce la casele lor sutele de mii de refugiați și expulzați, din care

² Costin Murgescu, *Reforma agrară din 1945*, Editura Academiei R.P.R., București, 1956, p. 152.

³ Ordonanțele Consiliului de Miniștri al Ungariei, nr. 8 220 din 1940 privitoare la suspendarea procedurilor în legătură cu aplicarea reformei agrare românești în Transilvania de Nord și Ordonanța din 11 martie 1941 prin care se reliau taxele pe erbărit, desființate de reforma din 1921.

220 000 veniseră dincoace de Carpați⁴, iar mulți alții emigraseră în alte țări. Prin completările aduse legii de reformă agrară la 28 mai 1945 se prevedea, la articolul 8, că „muncitorii de pământ, care au fost nevoiți să plece în țări străine și cumpăraseră sau moșteniseră în țară pînă la 10 hectare teren agricol, nu erau considerați absenteiști și nu erau supuși exproprierii”.

Prin reforma agrară a fost expropriată, pînă la sfîrșitul anului 1947, o suprafață de 1 410 000 hectare teren arabil, din care peste 900 000 ha proveneau de la marile proprietăți de peste 50 ha. Din totalul de 11 870 de proprietăți cu peste 50 ha, 600 au fost expropriate în întregime, iar 10 700 parțial, parte din suprafața expropriată făcîndu-se însă și pe seama altor categorii de proprietăți.

Cea mai mare parte a suprafețelor expropriate la categoriile de proprietate de pînă la 50 ha s-a făcut pe seama confiscării terenurilor celor care au părăsit țara, a elementelor fasciste colaboraționiste, a criminalilor de război și a celor vinovați de dezastrul țării, conferind astfel exproprierii și un puternic caracter antifascist. În același timp, însă, caracterul antifascist al legii a fost denaturat prin interpretarea abuzivă a regulamentului de aplicare a reformei agrare, ceea ce a dus la exproprierea totală a cetățenilor români de naționalitate germană. Referindu-se la consecințele negative ale unor asemenea practici, secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, aprecia că „exproprierea totală a terenurilor agricole deținute de germani și alte măsuri economice... au adus daune grave atît populației respective, cît și întregii economii naționale, dar mai cu seamă politicii noastre naționale în general”⁵.

Din motive economice sau politice, precum și pentru a nu genera conflicte deschise cu cercurile palatului și cu clerul, prin lege, au fost exceptate de la expropriere : terenurile și bunurile agricole care aparțineau mănăstirilor, parohiilor și așezămintelor bisericești ; terenurile și bunurile agricole ale domeniilor coroanei ; terenurile agricole și așezămintele spitalești și ale eforiilor ; suprafețele agricole deținute de Academia Română, Casa Școalelor și de alte așezăminte de cultură, precum și terenurile agricole aflate în posesia comunelor, cooperativelor, obștiilor etc. Nu erau, de asemenea, expropriate suprafețele aflate în patrimoniul statului⁶, cît și suprafețele cultivate cu orez.

Suprafețe expropriate au fost repartizate, prin împroprietărire, țăranilor posedînd pînă la 5 ha și a celor fără pământ. La stabilirea dreptului de împroprietărire s-a ținut seama că pot fi îndreptățiți „toți concentrații, indiferent dacă au fost în formații de luptă sau servicii de munci auxiliare, cetățeni români, fără deosebire de naționalitate”, cu excepția (art. 18) celor care au colaborat cu armata germană. Acolo unde populația era de diferite naționalități, comitetul local se alcătua proporțional cu numărul îndreptățiților din obștea satului, din fiecare naționalitate⁷.

⁴ Conform Recensămîntului ungar din 1941 ; vezi și „Comunicări statistice”, nr. 6—7, 1945.

⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 7, Editura politică, București, 1973, p. 559.

⁶ „Monitorul Oficial” din 23 martie 1945, p. 2 205—2 207.

⁷ Instrucțiuni pentru perfecționarea lucrărilor de definitivare a Reformei agrare din 28 februarie 1946 (articolele 18—19), în „Buletinul informativ al Ministerului Agriculturii și Domeniilor”, nr. 1—6, ianuarie—iunie 1946, p. 74—78.

În perioada înfăptuirii reformei agrare, partidul comunist și guvernul revoluționar-democrat au desfășurat o intensă muncă organizatorică și politică pentru îmbinarea spiritului revoluționar în definitivarea acestuia cu sarcinile sporite din domeniul producției agricole. Reforma urma să răspundă, deopotrivă, unor necesități de ordin național, economic și social, prin reșezarea agriculturii românești pe gospodării puternice și productive, proprietăți deplin particulare ale celor care le stăpâneau. Complexitatea obiectivelor reformei decurgea din îndeplinirea concomitentă a tuturor celor trei laturi, pentru ca, încă de la început, redresarea agriculturii, prin intensificarea producției, să permită sprijinirea frontului antihitlerist și creșterea reală a nivelului de viață al țărănimii.

În domeniul acțiunii practice imediate, în iarna și primăvara anului 1945 echipele de muncitori au dăruit țăranilor 10 200 de mașini, unelte agricole și tractoare. Statul a acoperit 75% din nevoile campaniei de însămînțări a anului 1945, livrind 1 440 vagoane cu orz, 470 vagoane cu secară, 305 vagoane cu cartofi ș.a.⁸ Au fost luate măsuri în sprijinul desfășurării curente a muncilor agricole, prin menținerea în vigoare, pe anul agricol 1944—1945, a învoielilor scrise sau verbale, referitoare la darea în dijmă a terenurilor agricole. De asemenea, proprietățile mai mici de 10 ha teren agricol nu se exproprieau chiar dacă fuseseră arendate în trecut. Pe aceeași linie — de normalizare a condițiilor de producție — se înscrisă și prevederea de a nu se consideraarendă : învoirea vitelor la pășunat de către proprietar, direct în bani, în natură sau în muncă, pe cap de vită ; darea în folosință, cu plată, a ierbii sau a terenului livezilor, dacă îngrijirea pomilor revenea în sarcina proprietarului ; vinderea recoltelor de finețe naturale sau artificiale⁹.

Noile orientări emise în toamna anului 1945 erau menite să asigure înfăptuirea reformei, în condițiile creșterii producției agricole, și să consolideze gospodăria țărănimii nou creată sau întregită prin reformă. Astfel, ținând seama de reducerea sezonului însămînțărilor, datorită secetei, Comisia Centrală de Reformă Agrară a hotărât să dea prioritate muncilor de toamnă, urmînd ca lucrările de reformă agrară să-și continue cursul numai în ceea ce privea partea juridică ; în același scop s-au oprit mișcările de populație și colonizările. Pentru a nu rămîne neînsămînțată o parte din terenuri s-a hotărât ca proprietățile celor care părăsiseră țara și nu s-au înapoiat la gospodăriile lor înainte de 9 mai 1945, să intre în patrimoniul statului, urmînd să fie însămînțate de către acesta cu posibilitățile sale¹⁰.

La 8 februarie 1946 au fost emise instrucțiuni suplimentare pentru perfecționarea lucrărilor de definitivare a reformei, care respectau strict tradiția țăranului asupra dreptului de proprietate. Precizările erau categorice și cu caracter general, incluzînd și livezile de pomi livezitori care intrau în expropriere. Comitetele locale de expropriere efectuau parcelările celor îndreptățiți, deși noii proprietari se constituiau în obști pentru exploatarea livezilor, sub îndrumarea tehnică a Camerelor agricole. Impro-

⁸ *Zece ani de la Conferința Națională a P.C.R. 1945—1955*, Editura de stat pentru literatură politică, București, 1956, p. 40.

⁹ „Buletinul informativ al Ministerului Agriculturii și Domeniilor”, nr. 1—6, ianuarie—iunie 1945, p. 43—46.

¹⁰ *Ibidem*, nr. 7—12, iulie—decembrie 1945, p. 192.

prietărirea se făcea, astfel, individual, trecându-se în registrele de transcriere a proprietății, la definitivare, pentru fiecare sătean împrorietărit, suprafața și cota parte pe care a primit-o.

Toate aceste pecizări explică de ce momentul hotărîtor al definitivării reformei l-a constituit anul 1946, cînd se verificaseră deja, în 3 906 comune, listele celor îndreptățiți, se executase parcelarea în 1 828 de comune și se mai aflau în curs de verificare listele în 468 de comune.

Sarcinile reformei agrare au fost soluționate, în esență, în cursul anului 1945, cînd moșierimea a fost desființată din punct de vedere economic. Etapele ulterioare au avut ca scop verificarea cît mai amănunțită dacă, într-adevăr, pămîntul a fost atribuit celor îndreptățiți, cît și rezolvarea situației proprietăților unor cetățeni care părăsiseră țara, lăsate o vreme în suspensie pentru a li se da posibilitatea de a se întoarce.

Se poate aprecia că toamna anului 1946 reprezintă etapa decisivă în definitivarea lucrărilor de împrorietărire, după cum 8 ianuarie 1947 marchează, după opinia noastră, încheierea în linii mari a exproprierii; pînă la această dată, titlurile de proprietate scrise reprezentau 85⁰/₁₀₀ din numărul împrorietăriturilor, ele ajungînd, în aprilie, la 98,3⁰/₁₀₀.

Împrorietărire s-a referit la țărani deținînd pînă la 5 ha, cărora li s-au atribuit 1 038 000 ha, diferența de 318 000 ha constituindu-se ca rezervă de stat. Din suprafața de împrorietărire, 372 000 ha au fost atribuite celor fără pămînt, constituindu-se, în acest mod, 260 000 gospodării, dintre care 30 000 sub un hectar, 190 000 de la 1—3 ha și 40 000 proprietăți de la 3—5 ha. O suprafață de 720 000 ha s-a tribuit, în completare, la 600 000 de proprietari aparținînd categoriilor mai sus menționate ¹¹. Pînă la 13 aprilie 1948, cînd aplicarea legii reformei agrare s-a încheiat în linii generale, suprafața expropriată era de 1 468 946 ha, provenind de la 155 823 proprietăți expropriate. Din această suprafață, 1 109 562 ha au fost atribuite la 917 777 de țărani, restul de 359 384 ha trecînd în rezerva statului ¹².

De subliniat că în 1948 s-au confiscat 152 385 ha teren arabil și pădure aparținînd casei regale, iar prin legea din 23 martie 1949 — 342 319 ha teren arabil, deținut de fostele gospodării moșierești rămase în limita celor 50 ha. În martie 1949 țărănimea săracă și mijlocașă deținea aproximativ 71⁰/₁₀₀ din suprafața agricolă a țării ¹³.

Redistribuirea pămîntului a continuat și în procesul de cooperativizare a agriculturii. Astfel, în anul 1953, statul a dat din rezerva sa cca 500 000 ha în folosință unor țărani cu gospodării individuale și gospodării cooperatiste. Suprafețele primite de țărănimea muncitoare de-a lungul acestui întreg proces au însumat peste 1 100 000 ha ¹⁴.

În urma reformei agrare s-au produs importante modificări în structura de proprietate, după cum se poate observa din tabelul alăturat ¹⁵:

¹¹ Arhiva M.A.D., D.E.A. Date publicate în „Buletinul informativ pentru Consiliul Superior Economic”, 1948.

¹² Arhiva Ministerului Agriculturii și Industriei Alimentare. Situația lucrărilor de reformă agrară, dosarul nr. 6, 1945, nepaginat.

¹³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 9, Editura politică, București, 1974, p. 892.

¹⁴ Costin Murgescu, *op. cit.*

¹⁵ Arhiva M.A.D., D.E.A. Date publicate în „Buletinul informativ pentru Consiliul Superior Economic”, 1948.

Categorii de proprietate	Numărul proprietăților	%	Întinderea proprietăților (ha)	%
Sub 1 ha	460 130	15,95	202 350	1,63
1—3 ha	1 192 300	41,32	2 521 800	20,33
3—5 ha	623 800	21,62	2 401 600	19,36
	2 276 230	78,89	5 125 750	41,32
De la 5—10 ha	443 800	15,38	3 139 500	25,30
De la 10—20 ha	117 400	4,07	1 547 500	12,47
De la 20—50 ha	36 600	1,27	1 033 000	8,33
Peste 50 ha	11 290	0,39	1 561 250	12,58
Total proprietăți individuale	2 885 320	100%	12 407 000	100%

Proprietățile instituțiilor publice și proprietăți individuale omise la recensământ	2 200 000
Pășuni comunale	1 954 000
Pădurile statului	1 833 000
Pădurile diferitelor instituții	3 054 000
Bălți și lacuri din regiunea inundabilă a Dunării	900 000
Albiile râurilor, căi de comunicație, terenuri industriale etc.	1 420 000
Total general :	23 768 000

O scădere importantă, de la 640 630 la 460 130, au înregistrat proprietățile mai mici de 1 ha. În cazul argaților, împrumutarea s-a efectuat direct pe moșia pe care lucraseră, primind unelte și vite de muncă. Din rândul acestora s-au recrutat, ulterior, tractoriștii și mecanizatorii din stațiunile de mașini și din fermele de stat. Suprafețele de pînă la 5 ha și-au sporit ponderea la peste 41%, în special pe seama categoriilor de proprietate de la 1 la 3 ha, care dețineau jumătate din suprafețele cuprinse la această grupă. La această categorie, suprafața de teren, în urma reformei agrare, a crescut cu 883 750 ha.

Continuau să predomine, și după 1945, micile gospodării țărănești, sprijinite de stat printr-o serie de măsuri. Între acestea amintim preocuparea pentru înzestrarea noilor împrumutăriți cu unelte agricole și vite de muncă, loturile lor fiind situate pe tarlale vecine, astfel ca muncile ce urmau să fie efectuate cu mașinile agricole ale centrelor să asigure economie de timp și de combustibil. Pentru proprietarii cu cel mult 3 ha pămînt agricol, impozitul agricol datorat a fost degrevat cu o treime, iar partea din salariul muncitorilor agricoli, scutită de impozit direct, s-a majorat de la 4 000 lei la 8 000 ¹⁶. În cadrul unor măsuri cu caracter anticapitalist, menite să apere gospodăriile țăranilor muncitori întregite prin reformă, s-a stabilit ca acestea să nu poată fi vîndute, împărțite, arendate sau ipotecate, nici în parte, nici în totalitatea lor, decît cu autorizația Ministerului Agriculturii.

Prin Legea nr. 177 din 1 iunie 1947 pentru completarea reformei agrare, toate actele de natură jurisdicțională și administrativă legate de aplicarea reformei au fost declarate acte de guvernămînt, care nu puteau

¹⁶ *Expunere de motive la Bugetul general al statului pe exercițiul 1945—1946*, București, 1945, p. 126.

fi atacate pe nici o cale în justiție. Prin aceeași lege s-a reglementat circulația și stabilirea regimului juridic de circulație al imobilelor agricole, res-trîngîndu-se, în continuare, posibilitățile de vînzare-cumpărare liberă a pămînturilor între particulari. Legea declara nule vînzările de terenuri agricole sub 5 ha, făcute de țărani după 1944 în regiunile bîntuite de secetă.

Pentru apărarea țăranilor de exploatarea chiaburilor și a foștilor moșieri, care mai dețineau cota de 50 ha, legea nr. 1 681 din septem-brie 1946 reglementa condițiile de lucru a pămîntului, stabilindu-se ca, din recolta obținută pe terenul luat în dijmă, două părți să-i revină celui care l-a muncit și o parte proprietarului. Dispoziția s-a reînnoit la 29 mar-tie 1947 de către Comandamentul unic pentru însămințări, care reglementa, pentru anul în curs, dijma, arenda, precum și celelalte aranjamente între proprietarii de terenuri și muncitorii agricoli ¹⁷.

În ceea ce privește proprietățile de la 5 pînă la 50 ha, nu s-au înre-gistrat modificări substanțiale. Continua să rămînă, însă, și categoria pro-prietăților de peste 50 ha, deoarece, prin legislația reformei, s-a admis, în scopul creșterii producției agricole, existența unui număr limitat de „ferme model“ particulare ¹⁸. Ferma model era o exploatare agricolă recunoscută de stat în scopul producerii de semințe selecționate, vite și păsări de pră-silă, de material săditor pomicol și viticol și, eventual, de alte materiale necesare îmbunătățirii agriculturii, conform unui program stabilit și încad-rat în planul economic general. Gospodăria propusă pentru a fi recunos-cută ca fermă model trebuia să fie exploatată rațional, pentru a fi rentabilă.

Înfăptuirea reformei agrare a influențat profund sistemul de relații social-economice, a deschis economiei naționale noi perspective de dezvoltare. Reforma agrară a stimulat dezvoltarea agriculturii românești, pre-gătind condițiile pentru trecerea la o agricultură intensivă. Problema mo-dernizării agriculturii, a dezvoltării sale intensive și multilaterale, s-a putut pune însă pe baze trainice odată cu trecerea la industrializarea socia-listă și la cooperativizarea agriculturii.

În această perioadă, ca de altfel și înainte de înfăptuirea reformei, un loc important în creșterea producției agricole, în menținerea și promo-varea în agricultură a unui anumit nivel tehnico-științific l-au avut și cele-lalte forme de proprietate, decît cele individuale private. Este vorba, în primul rînd, de fermele de stat care însumau o suprafață de 42 425,5 ha ¹⁹. În majoritate, fermele aveau caracter de experimentare a unor soiuri de plante și specii de animale și se aflau sub directă coordonare a Direcției culturii plantelor de cîmp și a Direcției zootehnice din Ministerul Agriculturii.

Ca urmare a acțiunii inițiate în perioada anterioară de Ministerul Agriculturii pentru crearea de obștii agricole, aflate sub îndrumarea și do-tarea sa, numărul acestora a ajuns, în toamna anului 1945, la 323 ; ele cu-prindeau peste 11 514 membri și dispuneau de o suprafață de 45 706 ha. În afară de asistența tehnică și de semințele selecționate pe care le pri-meau din partea Ministerului Agriculturii, obștiile agricole dispuneau de

¹⁷ Arhiva M.A.D., D.E.A., dosarul Comandamentul unic pentru însămințări, 1947, nepaginat.

¹⁸ Vezi : Comunicatul din 7 iunie 1945 al Comisiei de reformă agrară, în „Bu-letinul informativ al Ministerului Agriculturii și Domeniilor“, nr. 1—6, ianuarie—iunie 1945, p. 46.

¹⁹ Arhiva Ministerului Agriculturii și Industriei Alimentare, dosarul nr. 6, vol. I. Situația lucrărilor de reformă agrară, 1945, fila 74.

118 tractoare, 30 batoze de treierat, 54 trioare, 171 semănători în rînduri, 157 prăştioare mecanice şi 157 grape de fier ²⁰.

Crearea proprietăţii de stat, ca efect al reformei agrare, se înscrie în cadrul transformărilor revoluţionare din agricultură. Fondul de stat în agricultură atingea, în 1948, peste 9 milioane ha teren agro-silvic. Suprafaţa arabilă deţinea o pondere mică, de numai 7,88%, comparativ cu ponderea deţinută de păşuni naturale (21%), de păduri (54%) şi terenuri necultivate (14%).

Opera de refacere şi de dezvoltare a agriculturii, care necesita eforturi de amploare şi fără precedent în trecut, situa proprietatea de stat în centrul pîrghiilor economice şi politice ale guvernului revoluţionar-democrat instaurat la 6 martie 1945. Sporirea producţiei în agricultură nu era numai o problemă economică, ci, în aceeaşi măsură, şi una social-politică. În condiţiile istorice generate de reformă, sporirea producţiei agricole constituia o sarcină de prim ordin, care impunea creşterea rapidă a producţiei medii la ha, ajunsă la un nivel foarte scăzut.

Crearea fermelor de stat şi înzestrarea staţiunilor de maşini cu utilajul agricol necesar pentru intensificarea şi ameliorarea producţiei în toate sectoarele s-a coroborat cu instaurarea unui climat de încredere a ţărănimii în noul regim politic, fapt ce a contribuit la introducerea unor elemente inedite, de valoare social-economică în viaţa satului românesc ²¹.

Prin intermediul proprietăţilor deţinute, statul fixa cadrul şi liniile de dezvoltare a agriculturii, în condiţiile precumpănirii structurii agrare ţărăneşti. Condiţiile de dezvoltare a economiei agricole ţărăneşti, în proprietatea căreia intrase peste 1,1 milioane ha, ritmul desfăşurării normale a procesului de producţie, în raport cu structura de mică producţie a agriculturii, depindea de împrejurări care se situau cu mult deasupra sferei iniţiativei individuale a economiei ţărăneşti.

În cadrul programului de dezvoltare a agriculturii după reforma agrară, un loc central l-a ocupat creşterea producţiei în gospodăria ţărănească, prin mărirea suprafeţelor luate în cultură şi îmbunătăţirea mijloacelor de prelucrare a pămîntului cu ajutorul staţiunilor de maşini agricole. Tot printr-o acţiune a statului se putea realiza răspîndirea raselor superioare de animale de care depindea productivitatea şi calitatea produselor lor.

În lumina acestor cerinţe, statul a creat, din rezerva care îi revenea, ca efect al legii reformei agrare, o reţea diversificată de instituţii menite să contribuie la propăşirea agriculturii şi a învăţămîntului agricol, la răspîndirea cunoştinţelor agricole, nu numai prin intermediul fermelor de stat, ci şi al unor staţiuni de experimentare şi de creare a seminţelor selecţionate şi a reproducătorilor de rasă, a Institutului de zootehnie, Insti-

²⁰ Arhiva Ministerului Agriculturii şi Industriei Alimentare, Direcţia Economică Agrară, 1945, dosar nepaginat. Publicat în „Buletinul informativ al Ministerului Agriculturii şi Domeniilor“, nr. 1—6, ianuarie—iunie 1945.

²¹ Pentru a preîntîmpina refacerea marii proprietăţi în dauna celei mici, statul intervenea efectiv prin dreptul său de preemţiune în circulaţia proprietăţii imobiliare agricole, în cazul vînzărilor, condiţionate la suprafaţa integrală a fermelor model particulare, sau a suprafeţelor care depăşeau, prin diverse moşteniri, rezerva de 50 ha lăsată foştilor moşieri prin reforma agrară. Proprietatea agricolă, prin cumpărare, era plafonată la 15 ha, cu excepţia constituirii de obşti agricole, care aveau dreptul pînă la 25 ha (Legea Circulaţiei bunurilor agricole, în „Monitorul Oficial“, partea a III-a, şedinţa din 6 iunie 1947).

tutului de Cercetări Agronomice și prin școli de agricultură de toate gradele.

Reforma agrară s-a reflectat și în schimbarea repartizării tractoarelor după mărimea proprietăților agricole. Astfel, dacă în 1945 gospodăriile cu 100—300 ha dețineau 1 006 tractoare, în anul următor ele posedau numai 200 ; iar cele aparținând suprafețelor de peste 300 ha, de la 408 la 61. Pe total, a avut loc o creștere a proprietarilor de tractoare de la 8 990 în 1945 la 9 554 în anul 1946 *.

Situația inventarului agricol confiscat în 1945—1946 de la marea proprietate era însă precară : insuficiente ca număr, cu un înalt grad de uzură, din care tractoarele, locomobilele și motoarele funcționau doar într-o proporție de 50%²². Adesea proprietarii lăsau tractoarele defecte în părăsire, încât Ministerul Agriculturii a întreprins energice demersuri pentru a le prelua și repara.

După situația centralizată a Ministerului Agriculturii, la 1 noiembrie 1945 existau în țară 9 286 de tractoare, din care 6 618 în funcțiune, 2 239 reparabile și 429 nereparabile. Din numărul total de tractoare, 2 690 au intrat în patrimoniul statului prin legea de reformă agrară, 410 aparțineau instituțiilor de stat înainte de reformă, 4 956 erau ale proprietarilor având sub 50 ha teren arabil și 650 aparținând proprietarilor profesioniști, restul nemaiputând fi folosite.

Transpunerea în practică a reformei agrare a fost însoțită și de o serie de măsuri care vizau atât lichidarea marii proprietăți moșierești, cât și — ca obiective de prim plan — redresarea agriculturii și creșterea producției agricole. Decretarea prin lege a reformei agrare ca o necesitate „economică și națională” semnifica ea însăși începutul unui program de ridicare și de dezvoltare a agriculturii românești. Accelerarea procesului de expropriere a terenurilor care cădeau sub incidența legii de reformă agrară și trecerea lor nemijlocită în folosința țărănimii spre a fi arate și semănate în timpul optim, a constituit acțiunea de cea mai mare eficiență.

Înfăptuirea reformei agrare a creat, de asemenea, o centură agro-legumicolă în jurul marilor orașe și a centrelor industriale, prin încurajarea înființării unor grădini de zarzavat, de legume, pomicole etc. în vederea aprovizionării populației. În același timp, au fost afectate terenuri pentru școlile agricole și pentru crearea de ferme experimentale model, în vederea obținerii de semințe selecționate și animale de rasă.

Concomitent, statul a utilizat și alte pîrghii de natură economică și socială pentru ridicarea producției agricole și apărarea țărănimii muncitoare. Din 1945 agricultura a fost inclusă într-un plan național unic de producție a culturilor vegetale care cuprindea distribuția producției agricole, consumul populației, necesarul de furaje și semințe pentru anul următor, cantitățile afectate pentru datoriile de armistițiu etc., ca și estimarea deficitelor de produse.

În domeniul silvic, unde statul a moștenit 25% din suprafața pădurilor, s-a asigurat, încă din primii ani, paza și ocrotirea domeniului silvic al țării ; s-a extins producția pepinierelor în vederea acțiunii de împădurire și regenerare a pădurilor exploatate prădalnic. Concomitent, Casa autonomă a pădurilor statului a inițiat, începînd din 1946, o campanie de

* Asociațiile, cooperativele, școlile de monocultură, precum și unele Camere agricole au fost considerate de către Institutul Central de Statistică ca un singur proprietar.

²² Arhiva M.A.D., D.E.A., Serviciul mașinilor, 24 noiembrie 1945, dosarul nr 4/8, 1945, nepaginat.

amenajare, cu ajutorul culturii forestiere, a terenurilor neproductive sau a celor degradate, improprii pentru alte culturi, prin plantarea pădurilor de protecție. Ca și în trecut, Casei autonome a pădurilor statului îi revenea sarcina aprovizionării instituțiilor publice și populației cu material lemnos la prețuri reduse.

Importante măsuri au fost luate de către guvernul revoluționar-democrat încă din luna martie 1945 pentru refacerea efectivului de animale existent și, mai ales, pentru îmbunătățirea situației economice imediate și de perspectivă a țărănimii. Gospodăriilor țărănești care au suferit distrugerii de pe urma războiului, statul democrat le-a acordat gratuit lemn și alte materiale de construcție²³, precum și importante sume de bani, care numai în Moldova s-au ridicat la peste două miliarde lei²⁴. Acest fenomen poate fi completat și cu pagubele provocate, în retragrea lor din partea de nord-vest a Transilvaniei, de către trupele hitleriste și horthyste, evaluate, pînă la 31 ianuarie 1946, la 3,864 miliarde lei²⁵.

Cultivarea întregii suprafețe arabile neafectată de front era o cerință inexorabilă care necesita mobilizarea tuturor capacităților existente în agricultură, inclusiv utilizarea unei politici de atragere, prin mijloace economice, a proprietăților lăsate foștilor moșieri. Spre a evita eventuale acțiuni de sabotaj, s-a reglementat prin lege posibilitatea cultivării gospodăriilor de tip capitalist (chiaburești, ferme particulare etc.) prin arendare, precum și angajarea forței de muncă prin contracte bazate pe liberă învoială la prețurile curente. De asemenea, datorită împrejurărilor grele generate de război nu s-au fixat prețuri oficiale pentru muncile agricole — care se modificau frecvent —, ci au fost lăsate la libera înțelegere între părți. Același tratament s-a aplicat și învoielilor agricole pentru care statul nu a fixat prețuri oficiale de arendă²⁶. Totodată, rușeturile erau interzise cu desăvîrșire. În cazul arendării se impunea proprietarilor obligativitatea de a încheia cu învoiții acte scrise, potrivit dispozițiilor legale, și la prețurile afișate. Camera Agricolă, împreună cu șefii de Ocoale, vegheau la respectarea condițiilor de dijmă.

În cadrul reglementărilor legale a raporturilor de muncă, arendarea pămîntului în suprafețe mai mari de 15 ha pe termen lung se încredința numai persoanelor care făceau dovada că dispun de mijloace și de inventar suficient pentru efectuarea unei agriculturi raționale. În acest mod, arendașia, ca instituție, era restrînsă considerabil, înlăturîndu-se specula cu rearendarea.

Statul conferea acordurilor încheiate în agricultură valoarea unor dispoziții obligatorii cu caracter administrativ, preocupîndu-se îndeaproape de stabilirea unui echilibru economic-social pentru a asigura satisfacerea nevoilor de materii prime ale industriei, de produse agroalimentare pentru front și pentru consumul populației, pentru a proteja micul producător în fața exploatării capitaliste. Totodată, arendarea foarte avantajoasă a propriilor sale terenuri a constituit o importantă pîrghie econo-

²³ *Loc. cit.*

²⁴ „Frontul Plugarilor“ din 1 iulie 1945.

²⁵ Arhiva M.A.D., D.E.A., Direcția contabilității, dosarul Comisiei pentru evaluarea daunelor de război, 1946, nepaginat. Sumele respective sînt calculate la prețurile din septembrie 1944.

²⁶ *Loc. cit.*, dosarul nr. 7/5, 1945, nepaginat.

mică prin care statul a exercitat o influență directă asupra ameliorării situației materiale a țărănimii muncitoare ²⁷.

În cadrul acțiunilor cu caracter economic de încurajare a producției agricole un rol însemnat l-a avut politica de prețuri, aplicată de la 1 mai 1945. Pentru principalele produse agricole s-au practicat două categorii de prețuri. Prețurile numite „maxime” sau „juste” — care trebuiau să fie relativ remuneratorii și se aplicau la culturi extrem de deficitare, precum sfecla de zahăr, floarea soarelui, plantele textile, diferite alte plante tehnice și la creșterea animalelor, respectiv pentru animale, produse animale, fin și furaje cultivate ; „minime” sau „de sacrificiu” — mai puțin remuneratorii, folosite, îndeosebi, pentru grâu și porumb.

Datorită nivelului tehnic scăzut al agriculturii, cheltuielile de producție au constituit principalul element al prețului de cost. În perioada analizată, ponderea cheltuielilor determinate de forța de muncă a sporit într-o oarecare măsură datorită politicii de protejare a muncii, ambele reflectându-se și în nivelul prețurilor. Astfel, la prețurile „maxime” cheltuielile cu forța de muncă și cu vitele se ridicau la circa 50 %, iar la cele „minime” la 70—85 %.

Măsurile de politică economică care se transpuneau în mod coordonat urmăreau consolidarea economică a gospodăriilor nou create și sporirea producției la hectar prin îmbunătățirea tehnicii agricole și o zonare mai bună a culturilor, dată fiind scăderea suprafeței arabile.

Producția agricolă a anului 1945 s-a situat sub normal datorită secetei și distrugerilor provocate de război ; pe teritoriile pe care s-au purtat lupte, recoltele au fost distruse în proporție de 100 %, s-au întârziat înșămînțările de toamnă, s-a produs o diminuare substanțială a inventarului viu și mort etc. Așa, spre exemplu, în 1945, recolta de grâu reprezenta doar 33,27 % din producția normală a anilor 1936—1939, iar cea din 1946, deși ceva mai ridicată decât a anului precedent, doar 41,2 %. Comparînd cu aceeași perioadă (1936—1939), la dimensiunea României (48 județe)*, recolta de grâu din 1945 reprezenta 34,49 % din media acelor ani, iar în cazul anului 1946 atingea 48,34 %. Cît privește producția de porumb, aceasta reprezenta în 1945 numai 25,74 % din media obținută în anii 1936—1939, iar în 1946 a scăzut la 22,60 %**.

Față de efortul și strădania țărănimii, depuse în condiții de viață și muncă atît de grele, rezultatele obținute au fost mai mult decât modeste. În aceste condiții, statul a intervenit în domeniul colectărilor și a repartizării raționalizate a recoltelor obținute în județele neafectate de secetă, în funcție de nevoile de consum cele mai urgente ale armatei și ale populației de la orașe, a celei din județele bîntuite de secetă. Din raportul prezentat Comisiei Aliate de Control la 12 septembrie 1945, rezulta că, din cauza secetei, pe anul 1945/1946 se înregistra un deficit (fără a lua în calcul obligațiile decurgînd din Armistițiu) de 62 420 de vagoane cereale, din care : 15 816 vagoane grâu și secară, 1 280 vagoane orz și ovăz și 45 324

²⁷ Înainte de 23 august 1944, arendarea terenurilor statului consta în depunerea anticipată a jumătate din sumă, iar restul se plătea înainte de ridicarea recoltei. La terenurile de pășune arenda se plătea anticipat integral. Impozitul către stat, județ sau comună și taxele de înregistrare a contractului priveau în exclusivitate pe arendaș. Arenda unui ha teren arabil în 1943—1944 se ridica, în județul Prahova, spre exemplu, la 4 000—5 000 de lei (Arhiva M.A.D., D.E.A., Direcția agricolă a județului Prahova, mai 1945, dosar nepaginat).

* Fără partea de nord-vest a Transilvaniei.

** Calculul pentru 1946 a inclus scăzămîntul de 15 % provenit din rechiziții, și blocări.

vagoane porumb. Deficitul la producția de leguminoase se ridica la 24 625 vagoane cartofi, 4 311 vagoane fasole, 260 vagoane mazăre, 120 vagoane linte.

La fel de grea era, la începutul anului 1945, și situația efectivului de animale nu numai față de media anilor 1936—1939, dar chiar și față de anii războiului. În 1945 efectivul de animale al României reprezenta numai 56,4 % la cabaline, 87,8 % la bovine, 45,5 % la porcine și 67,8 % la ovine — din media anilor 1936—1939. De asemenea, efectivul de animale în 1945 reprezenta, față de cel din 1942, 81 % la bovine, 68 % la cabaline, 45 % la porcine, 74 % la ovine, pentru a se reduce și mai mult la unele specii în comparație cu anul 1944 (porcinele reprezentau numai 42 %).

Hotărârile luate încă din primăvara anului 1945 de a se sacrifica animalele numai pentru nevoile armatei, completate de cele din toamnă, care prevedeau tăierea pentru consumul populației numai a animalelor în vîrstă, s-au dovedit insuficiente pentru refacerea efectivului.

Datele asupra stărilor de fapt existente în acea perioadă oferă o imagine reală asupra operei de refacere și dezvoltare a agriculturii, care au necesitat din partea statului eforturi coordonate de amploare și fără precedent în trecut.

Înfăptuirea reformei agrare a constituit una dintre cele mai importante cuceriri ale poporului nostru, cu adînci implicații în viața economică și social-politică : desființarea marii proprietăți funciare și, implicit, lichidarea moșierimii ca clasă, ca forță politică. Totodată, reforma a adus schimbări importante în viața satului românesc. Mai presus de toate, însă, țărănimea s-a convins, o dată mai mult, de faptul că destinul și perspectivele dezvoltării sale erau indisolubil legate de cele ale clasei muncitoare — cu sprijinul căreia reușise să-și realizeze secularul său ideal: stăpînirea pămîntului și a uneltelor pe care le folosea —, convingere care a atașat-o în mod indestructibil la cauza revoluției.

ANETA SPIRIDON

PROGRESUL TEHNIC ÎN SLUJBA FĂURIRII ȘI CONSOLIDĂRII STATULUI NAȚIONAL ROMÂN MODERN

Evenimentele social-politice care au marcat viața poporului român la mijlocul secolului al XIX-lea erau deosebit de profunde și cu implicații majore pentru destinele lui. Revoluția de la 1849—1849 a zguduit din temelii vechile orînduiri și a pus acut problema accelerării dezvoltării, pe toate planurile, a Principatelor Române ; în perioada următoare, marile obiective ale revoluției încep să-și afle împlinirea, în pofida opoziției sau indiferenței marilor puteri ; la 24 ianuarie 1859 are loc Unirea Principatelor Moldova și Țara Românească și, așa cum spunea Mihail Kogălniceanu, „țara a dorit la legi nouă om nou“, alegîndu-l ca domnitor pe Alexandru Ioan Cuza.

În această epocă, toate clasele și grupurile sociale se exprimau, într-un fel sau altul, fiind obligate să ia poziție și să-și desfășoare forțele. Poporul român intrase într-o epocă de rapide transformări pe calea modernizării, mai întîi în plan economic, bază solidă pentru cucerirea independenței de stat depline și a făuririi statului național unitar român.

În acest context, contribuția tehnicii românești la pregătirea, realizarea și consolidarea României moderne merită o atenție deosebită, pentru că la o „țară nouă“ trebuia și o „tehnică nouă“.

Pregătirea Unirii Principatelor pe plan tehnic se poate identifica în acțiunile declanșate de corpul tehnic din Principate cu mult timp înainte de momentul istoric de la 24 ianuarie 1859 și, în acest sens, vom analiza cîteva aspecte.

Asimilarea sistemului metric de unități de măsură

Un sistem de unități de măsură este mesagerul și exponentul unui anumit sistem tehnic și tehnologic ; el reflectă un anumit stadiu de dezvoltare a științei și tehnicii. Sistemul metric a fost mesagerul primei revoluții industriale, așa cum, în zilele noastre, sistemul internațional de

unități de măsură este exponentul celei de-a doua revoluții științifice și tehnice. Modul în care o națiune a asimilat sistemul metric reprezintă expresia sintetică a felului în care și-a însușit cuceririle tehnico-științifice ale primei revoluții industriale. În același timp, un sistem de unități de măsură reflectă și facilitează un anumit dialog. Lipsa unui sistem coerent de unități de măsură condamnă o economie la izolare ; sistemul metric a deschis dialogul tehnico-științific universal. De asemenea, folosirea unui sistem de unități de măsură, într-o anumită țară, reflectă nivelul de dezvoltare al economiei sale și participarea ei la schimbul internațional de valori.

Or, în Principatele Române, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, se foloseau unități tradiționale de măsură : stinjenul, palma, degetul, linia, cotul, falcea, prăjina, ocaua, dimirilia, mierța, chila, dramul etc., care nu se constituiau într-un sistem coerent de unități. Ele exprimau un stadiu tehnic și tehnologic de tip medieval, specific economiilor izolate. Când se intra în relații de schimb cu alte economii, care utilizau alte unități de măsură, tranzacțiile decurgeau inevitabil sub semnul inexactității. Iată de ce tehnicienii români au sesizat importanța majoră a sistemului metric și au desfășurat o tenace activitate pentru asimilarea lui.

Franța legiferasese *Sistemul metric zecimal* printr-un decret edictat la 2 noiembrie 1801 și, din acest moment a început difuzia sistemului metric în alte țări. De la 1 ianuarie 1848, în Franța au fost interzise toate unitățile vechi de măsură, deci în țara de origine acest sistem a fost asimilat în circa 50 de ani.

La noi, primii mesageri ai noului sistem metric zecimal au fost factorii economici. În cadrul schimburilor de informații și de bunuri materiale, echivalenții unităților de măsură existente în diferite țări pentru o aceeași mărime fizică trebuiau stabiliți cu prioritate. În caz contrar, dialogul nu se putea purta, iar schimburile de valori pluteau sub semnul inechității.

În răspîndirea datelor despre sistemul metric zecimal, un rol important au jucat studenții care urmau studiile la Paris. Printre aceștia au fost și mulți tineri studenți din toate provinciile istorice românești. Întorși în țară, ei au desfășurat bătălia pentru sistemul metric pe patru planuri : 1. Propaganda științifică în jurul noului sistem ; 2. Adoptarea unei legi a sistemului metric ; 3. Folosirea efectivă a acestui sistem ; 4. Pregătirea adecvată a cadrelor de specialiști.

1. Propaganda științifică în jurul sistemului metric a fost dusă cu mijloacele vremii : presă, literatură tehnică, școală etc. În ziarul „Propășirea“, care apărea la Iași, Ion Ghica a publicat, în perioada 18 iunie—17 septembrie 1844, cinci articole pe această temă, în care a arătat și coeficienții de transformare a tuturor unităților tradiționale românești în unități ale sistemului metric (1 stinjen Șerban Vodă = 1,962 m ; 1 oca = 1,27 815 kg etc.). El va fi, dealtfel, un militant activ și operant pentru adoptarea, la noi, a acestui sistem, publicînd și cărți pe această temă (Ion Ghica, *Măsurile chi greutățile românești și moldovenești în comparație cu ale celorlalte neamuri*, București, 1848 ; Ion Ghica, *Vademecum al inginerului și comerciantului. Greutăți și măsuri, formule întrebuintate în ingineria civilă și militară și în comerț*, București, 1865).

Un alt partizan al sistemului metric a fost Iarcu Dimitrie, care, în 1857, a publicat, la București, prima sa carte în domeniu (*Mesuri și greutăți sau Aritmetica socială*), carte care, în 1862 și 1866, cunoștea alte două

ediții. Tot el va publica, în ziarul „Timpul“, în perioada 7 ianuarie—7 februarie 1857, o serie de opt articole sub titlul : *Ceva despre măsuri și greutateți*, în care făcea publicitate sistemului metric, considerînd metrul ca „fiind cea mai ingenioasă unitate de măsură“.

În Țara Românească, în 1842, a apărut, la București, „*Annuaire de la Principauté de Valachie*“, redactat sub conducerea inginerului Vladimir de Blaremborg, care conținea și un *Tablou comparativ de greutateți și măsuri, precum și de monezi folosite în Principatul Valahiei și raportate la unitățile franceze*, în care se dădeau și coeficienții de conversiune (1 poștă = 15,696 km ; 1 oca = 1,278 kg etc).

În Moldova, ideile evoluau în același sens. În 1840, Nicolae Suțu a publicat, la Iași, o documentată lucrare asupra Moldovei (*Notions statistiques sur la Moldavie*), care avea un *Appendice, explicația greutateților, măsurilor și monezilor menționate în cursul lucrării*, din care extragem : 1 oca = 1,27 815 kg ; 1 toază (stîngen moldovenesc) = 2 m, 22 cm, 2 mm ; 1 falce = 14,218 m² etc.

2. Bătălia pentru adoptarea unei legi a sistemului metric a început încă din 1835. În cadrul Vorniciei din Lăuntru a Țării Românești a fost elaborat *Proiectul atîngător de îndreptarea măsurilor de lungime, de capacitate și de soliditate, potrivite pã meridianul Pãmîntului*, pe care, la 11 aprilie 1835, domnitorul Alexandru D. Ghica îl îndrepta către Adunarea Obștească spre dezbateri. Proiectul, semnat de Mihail Ghica, marele vornic al Vorniciei din Lăuntru, era dezbătut, la 16 aprilie 1835 în Adunare și se decidea a fi dat în cercetarea Comisiei Administrative. În proiect se făceau două propuneri care, în fond, se reduceau la una singură : adoptarea sistemului metric. Prima propunere se referea la adoptarea stîngenului de 2 m și a sistemului său zecimal. Cea de a doua propunere se referea la o nouă unitate de măsură pentru capacități (ocaua pentru lichide = 1 dm³) și pentru masă (= ocua tradițională, fără 87 dramuri = 1 kg) (vezi doc. 1).

După nenumărate discuții și dezbateri, la diferite niveluri, precum și după repetate măsurători, la 12 mai 1836 Adunarea Obștească a respins proiectul de lege. În 1855, discuțiile s-au reluat, dar propunerea Departamentului Trebilor din Lăuntru nu a fost aprobată de domnitorul Barbu D. Știrbei.

La 19 decembrie 1859, Consiliul de Miniștri din Moldova primea spre analiză un *Proiect de lege spre a se adopta sistemul metric în Principatele Unite...*, proiect primit de la onor Consiliul din Valahia. Cu diferite îmbunătățiri, proiectul a fost trimis, succesiv, forurilor interesate spre avizare. Acest proiect de lege, cu privire la adoptarea sistemului metric, a trebuit să aștepte un timp pentru ca noile structuri politice și administrative să se unifice. La 15/27 decembrie 1864 a fost edictată *Legea pentru adoptarea sistemului metric de greutateți și măsuri în Principatele Unite Române*, cu prevederea de a intra în vigoare la 1/13 ianuarie 1866, cu un an întîrziere față de termenul prevăzut în proiectul din 1859. Legea era redactată aproape identic după proiectul din 1859. Adoptarea acestei legi a constituit unul dintre marile succese ale tehnicii românești și a consolidat, în planul tehnicii, Unirea Principatelor.

3. Respingerea proiectului de lege din 1835 a obligat pe tehnicienii români să adopte o altă tactică. Ei au trecut la folosirea efectivă a sistemului metric, punînd forțele conservatoare în fața unui fapt împlinit. Una din căile acestei asimilări a constituit-o înființarea sistemului zecimal al stîngenului lui Șerban Vodă, conform echivalențelor : 1 stîngen = 10 palme = 100 degete = 1 000 linii. Acest sistem zecimal al stîngenului

era o etapă intermediară în trecerea la sistemul metric zecimal. Introducerea sistemului zecimal al stîinjenului se pare că este opera lui Petrache Poenaru, care îl folosea, la 1 martie 1846, cu termenul 1 milistîinjen = 1 linie.

Planul Bucureştilor, realizat în perioada 19 august 1843—18 aprilie 1846, sub conducerea maiorului baron Rudolf Arthur de Borroczyn, de către un grup de ingineri şi topografi, a fost întocmit folosindu-se stîinjenul zecimal, din ordinul autorităţilor române. Folosirea efectivă a stîinjenului zecimal a obligat autorităţile să facă şi etaloanele respective, care, în 1865, se puteau procura de la Andreas Drechsler din Bucureşti.

Cea de a doua cale urmată de tehnicienii români a fost folosirea, în practică, a sistemului metric. Primii care îl folosesc sînt inginerii hotarnici, topografii, constructorii şi arhitecţii, iar exemplele sînt numeroase. La 26 iunie 1835, inginerul Alexandru Palladi redactează, sub îndrumarea serdarului Teodor Palladi, planul moşiei Filipeştii de Tîrg, jud. Prahova, la scara „de 60 stîinjeni la un santimetru“; la 10 iunie 1844, Teodor Palladi a întocmit planul moşiei Cicăneşti, jud. Argeş, la scara „de optzeci stîinjeni Şerban Vodă la un santimetru“ etc.

Dotarea tehnică a şantierului de construcţii a început să cuprindă aparatură şi instrumente etalonate în sistemul metric, în general aduse de la Paris, care au obligat la asimilarea acestui sistem. La 15 iunie 1844, Secţia inginerescă a Departamentului din Lăuntru al Ţării Româneşti a solicitat cumpărarea unor instrumente, printre care şi trei mire de patru metri; decametre de fier existau, la 8 octombrie 1856, şi în magazia statului din Iaşi etc. Difuzia şi folosirea pe scară din ce în ce mai largă a sistemului metric s-au accentuat cu cît ne apropiem de momentul Unirii Principatelor.

4. Şcolile din Principatele dunărene au început să pregătească elevii şi în domeniul cunoaşterii sistemului metric. Încă din februarie 1839, profesorul Alexe Marin comandase, pentru lecţiile de fizică pe care le predă la clasa a IV-a a Colegiului Naţional de la „Sfîntul Sava“, o serie de „unelte şi maşini mecaniceşti“, sub formă de machete, modele sau planşe, ca: planuri înclinate, maşini cu scripeţi, ciocan, tulumă, maşină de bătut pari etc. (vezi doc. 4.).

Sistemul de şcoli tehnice (Şcolile de Arte şi Meserii din Iaşi şi Bucureşti; Şcoala de Poduri şi Şosele, cu secţiile: mine, poduri şi şosele, silvicultură, telegrafie; Şcolile de agricultură etc.), create în perioada 1837—1859, au acţionat puternic în direcţia unificării sistemelor tehnice din Principate (vezi doc. 7, 8).

Asimilarea primei revoluţii tehnice

Premisele istorice ale asimilării primei revoluţii tehnice au fost create în anii premergători Unirii Principatelor. În acei ani au fost cunoscute şi însuşite caracteristicile acestei revoluţii şi s-a trecut, efectiv, la asimilarea concretă a cuceririlor ei.

Tipizarea, atribut al tehnicii moderne, a fost pusă în practică, spre exemplu, pentru prima dată în domeniul construcţiilor. La 18 ianuarie 1836, Sfatul Orăşenesc Bucureşti propunea Departamentului Trebilor din Lăun-

tru să se tipizeze cărămizile fabricate în Țara Românească în viitor. Această propunere a fost aprobată la 22 august 1841 de domnitorul Alexandru D. Ghica și decizia s-a publicat în „Buletin“, la 28 octombrie 1841. Treptat, tipizarea cărămizilor s-a impus, din 1841, în toată Țara Românească. În Moldova, problema tipizării cărămizilor se va rezolva în 1859 (vezi doc. 2).

Decizia din 1836 a Sfatului Orășenesc București a avut un caracter revoluționar și a pregătit unificarea tehnică în domeniul construcțiilor. Această unificare tehnică apare și sub forma unor norme tehnice și de organizare cuprinse în legile din 13 mai 1843, 10 februarie 1847, 22 noiembrie 1851 etc.

Un exemplu concret în domeniul normelor tehnice sînt instrucțiunile date, la 26 iulie 1846, de către inginerul Balzano, „directoru general al podurilor și șoselelor“, pentru baterea parilor de lemn la podul de la Slatina de peste Olt : „înfigerea urmează cu mari mașini cu declic, al cărui fiecare berbec are o greutate de 400 la 500 oca și care cad pe pari de la o înălțime de 18—20 picioare, pînă la refuz ; care are loc atunci cînd, după 50 lovituri de berbec, parul refuză să mai intre în teren“.

Legile sus-menționate și altele similare au constituit cadrul juridic prin care s-au definitivat structurile administrative din domeniul tehnic și le-au unificat la nivelul fiecărui Principat. Fenomenele erau similare și în Moldova ; de aceea sudura lor, după Unirea Principatelor, a fost un rezultat absolut firesc.

În perioada 1840—1859 se declanșează un important program de construcții, care mobilizează impresionante forțe materiale și umane.

Printre marile șantiere ale timpului amintim : Teatrul Național din București (1846—1852) ; Universitatea din București (1857—1869) ; amenajarea grădinilor publice (Cișmigiu, Kiseleff, Cotroceni etc.) ; Stabilimentul fîntînilor și alimentarea cu apă a Capitalei și a marilor orașe ; podul peste Olt de la Slatina (recepționat la 8 septembrie 1847), precum și alte poduri ; executarea unor lucrări de poduri și șosele ; amenajări hidrotehnice pe unele râuri și în porturi ; îmbunătățirea și modernizarea tramei stradale din București și Iași și lucrările de canalizare din aceste orașe ; iluminarea Bucureștilor cu gaz lampant ; instalarea telegrafului cu începere din 1854 ; construcția căii ferate Oravița—Baziaș (1846—1854) și Cernavodă—Constanța (1856—1860) ; elaborarea planului Bucureștilor (1843—1846) etc.

Electricitatea, puternică forță a primei revoluții tehnice, a început a fi cunoscută și folosită în Principatele dunărene înainte de Unirea de la 1859 (vezi doc. 3, 7, 9).

La 9 septembrie 1839, Petrache Poenaru propunea cumpărarea unei mașini electrice noi pentru Catedra de fizică de la Colegiul Național „Sf. Sava“, mașină care, la 25 octombrie 1839, sosise în București ; în 1854 a început instalarea telegrafului în țările române, pe liniile : București—Brașov, București—Giurgiu, Timișoara—Brașov ; Timișoara—Lugoj—Orșova, iar, în 1853, s-a inaugurat linia telegrafică Timișoara—Viena ; în septembrie 1857 a intrat în funcțiune linia telegrafică Iași—Botoșani ; la 15 octombrie 1855 s-au deschis cursurile Școlii de telegrafie cu 7 elevi ; la 16 decembrie 1859, Ion Ghica afla că „o societate belgică a efectuat, de oarecare timp, iluminarea Alexandriei din Eghiptet cu lumină electrică“ și cerea inspectorului general al telegrafului să o contacteze ca să realizeze „iluminarea Bucureștilor cu lumină electrică“ (vezi doc. 9).

În același timp, mașina cu abur, care a declanșat prima revoluție tehnică, era asimilată și în Principatele Române, unificând tehnologii și creînd o bază unitară de dezvoltare.

Exemplul care se dă în mod curent cu mașina cu abur, instalată în 1853 la moara din București a lui Gheorghe Assan (1821—1866), nu ar fi suficient pentru a ilustra un proces amplu. În realitate, mașinile cu abur au apărut înainte de 1853. Iată câteva date : în 1838, la Zlatna, în Transilvania, a intrat în funcțiune prima mașină cu abur ; la 11 octombrie 1847, François Christophe Calla a propus să instaleze și în Țara Românească o moară cu abur, similară celei pe care o montase la Iași, înainte de 1841, și care folosea cărbune din zona Comănești ; la 15 ianuarie 1845, Chircor Anuș vindea lui Agop Ghenovici o mașină cu abur care era instalată pe moșia Colentina : în 1846, la Reșița, intrau în funcțiune primele laminoare acționate de mașini cu abur ; în 1846 a început construcția căii ferate Oravița—Bazias, terminată în 1854 și intrată în funcțiune în 1856 ; la 20 decembrie 1851, Carol Keun cerea să instaleze la Brăila o moară cu o mașină cu abur de 50 C.P., moară care a intrat în funcțiune la 1 iulie 1853 etc.

Cu aceste exemple demonstrăm că mașina cu abur își începuse marșul triumfal și în Principatele dunărene. Asimilarea mașinilor a căpătat, în perioada premergătoare Unirii Principatelor, și alte aspecte. Au fost instalate, în țară : fabrici de porțelan (Țirgu Jiu) ; o fabrică de cărămidă cu mașini aduse de la Paris (București) ; o fabrică de piese din cupru (care funcționa, în 1852, pe moșia Dragomireștii din Vale, jud. Ilfov) ; rafinăria de petrol din Ploiești a lui Marin Mehedințeanu ; identificarea unor zăcămintele de cărbuni și testarea puterii calorifice a celor de la Bahna-Mehedinți, în 1852, pe vaporul „Mercur“ etc.

Transferul de informații tehnice între locuitorii din Principate

Personalități marcante sau simpli anonimi au trecut, în perioada premergătoare Unirii din 1859, dintr-un Principat în altul, ducînd cu ei mesaje și informații utile. Un grup masiv de transilvăneni a contribuit la dezvoltarea școlii în Moldova și Țara Românească, inclusiv a învățămîntului tehnic ; exemplele sînt, în mare parte, cunoscute, dominant fiind cel al lui Gheorghe Lazăr din Avrig.

Meseriașii au trecut dintr-o parte în alta a Carpaților, în căutare de lucru. Inginerul Carol Caracioni, care avea familia în Transilvania și lucra pe bază de contract în Țara Românească, arăta, la 24 septembrie 1855, că Simion Dogan, care muncise în perioada 1838—1846 la saline în Ardeal, era, în 1852, la Ocelele Mari ca „vătaf al ciocănașilor“. Maximilian Droc din Sibiu a ocupat funcții tehnice în Direcția Lucrărilor Publice din Țara Românească în perioada 1845—1880. Ion Ghica, Enache Halunga, Andrei Moldoveanu etc., absolvenți ai Colegiului Național „Sf. Sava“, vor preda, un timp, la școlile din Iași. Arhitectul Alexandru Costinescu va fi directorul (1843—1846) Școlii de Arte și Meserii din Iași, dar, în final, s-a stabilit la București. Tot în București, la 3 februarie 1842, „paharnicul Vasile Popovici, inginerul din Statul Moldaviei, cere a fi prenumărat între ceilalți ingineri ai statului, asemănat cu ocupațiile lor și de hotarnic“.

Exemplele sînt numeroase și ilustrează teza circulației tehnicienilor și a ideilor tehnice dintr-un Principat în altul, care asigură infor-

marea în domeniul tehnic și pregătesc uniformizarea structurilor și sistemelor tehnice de pe platforma primei revoluții tehnice.

În felul acesta se evidențiază contribuția majoră a tehnicii românești în pregătirea și consolidarea Unirii Principatelor și în domeniul tehnic. Momentul politic de la 24 ianuarie 1859 este, astfel, potențat prin orientarea întregii noastre structuri tehnice spre asimilarea cuceririlor primei revoluții tehnice, care a conferit economiei Principatelor Române un caracter unitar. Documentele pe care le prezentăm, în continuare, atestă, din plin, această importantă contribuție.

NICOLAE P. LEONĂCHESCU

1

1835, aprilie 16, București.

Proiect de lege pentru adoptarea sistemului metric la noi,
prezentat de Mihail Ghica
în Obișnuita Obștească Adunare a Țării Românești

**PROECT
DE ÎNDREPTAREA MĂSURILOR DE LUNGIME, DE CAPAȚITATE ȘI DE
SOLIDITATE, POTRIVITE PĂ MERIDIANUL PĂMÎNTULUI**

Așezarea măsurilor pă un temei statornic s-au cunoscut de neamurile mai luminate că este de cea mai neapărată trebuință ; de aceea, acele neamuri au chibzuit o sistemă de măsuri care, aflîndu-să în natură, să vor putea păstra totdeauna nezmintite.

Fieșcare știe cît de nestatornice sînt măsurile în țara aceasta și cîte învîluielei să pricinuiască dintr-aceasta.

Acum, dar, cînd să face chibzuire a să măsura toată țara pentru ca să să puie un hotar prigonirilor între proprietari și să să lumîneze stăpînirea de starea firească a aceștii țări, este vreme a să așeza și măsurile pe temee mai statornice.

Metrul este cunoscut de o măsură potrivită cu a zecea milioana parte din 1/4 meridianului Pămîntului ; doă metruri fac un stîngen Șărbănu Vodă, un deget și zece linii ; iar Constantin Vodă face un stîngen fără doă degete și unsprezece linii. Așadar, nu va fi mare deosebire între stîngenul obicinuit și între stîngenul de doă metruri tocmai, care să va întrebuița de acum înainte.

Și pentru ca să se înlesnească calculația, să vă face împărțirea acestui stîngen, zecimală, însă :

Stîngenul să vă împărți în zece palme ;

Palma în zece degete ;

Degetul în zece linii.

Pă metru sînt potrivite, la alte neamuri, toate celelalte măsuri de capațitate și de soliditate. Așadar, pă stîngin să pot potrivi și măsurile obicinuite într-această țară, adică :

Ocoa pentru lichiduri și materii seci să fie un vas cubicesc de o a 20-lea parte dintr-un stîngin de doă metruri arătat mai sus ; deosebirea de ocoa pînă acum obicinuită va fi numai de 35 dramuri mai puțin.

Ocoa pentru soliditate să fie greutatea apii distilată la temperatura de 4° în sus de 0 coprinsă într-un vas cubicesc de o a 20-lea parte din

stînjîn ; deosebirea de ocoa obicinuită pînă acum va fi de 87 dramuri mai puțin.

Cotul pentru mărfuri să fie de o jumătate de stînjîn.

Marele vornic din Lăuntru, Mihail Ghica

Arhivele Statului București, fondul Obișnuita Obștească Adunare a Țării Românești, dosarul nr. 99/1835—1836, fila 7.

2

1836, ianuarie 18, București.

Sfatul Orășenesc din București propune tipizarea cărămizilor

LISTA

Anul 1836, luna lui ghenar, în 18 zile. Mădularile Sfatului Orășenesc din București, adunîndu-să în presuzviia sa și luînd în băgare de seamă vătămarea ce suferă casile ce să clădesc în această politie din pricina cărămizii care, după ce nu este arsă și frămîntată bine cum și de pămînt bun, apoi și mărimea ei nu este toată deopotrivă, potrivit cu trebuința, ci după cum voiește fieșcare a o face ;

Și din această pricină întîmpină și lăcuiitorii ce clădesc neîndemînări pentru că săvîrșind o formă de cărămidă ce au pregătită pentru a clădi și avînd trebuință și de alta, nu găsesc de aceeași formă și sînt siliți de cumpără oricum găsesc ;

Și clădirile ce să fac suferă vătămare, neavînd cărămida cuvenita sa calitate și osebit, că nefiind toată deopotrivă la mărime, nici legăturile zidării poate fi temeinice ; precum pentru proasta calitate a ei au raportuit și răposatu Sanjoan [Michel Sanejouand, directorul Direcției arhitectonice de pe lîngă Sfatul Orășenesc din București], fostul director arhitect al politiei în anul trecut ;

Am chibzuit ca, spre proprierea pă viitor a acestor neîndemînări ce totdeauna întîmpină lăcuiitorii asupra cărămizii, cum și a vătămării clădirilor din pricina necuvenitei ei calități, să să statornicească facerea cărămizii în două forme, după izvoarele făcute supt litera A și B. Din care cel dintîiu, cu litera A, va sluji la orice trebuință de clădire, precum : case, împrejmuiiri și altele ; și cel de al doilea, supt litera B, pentru facere de sobe ; poprindu-să de acum înainte cu totul lucrarea de cărămidă după altă formă de vericine, atît pentru a sa trebuință, cît și pentru speculație. Ci toți, de obște, să o facă după aceste forme la trebuința ce va fi avînd, însă frămîntată, coaptă bine și de pămînt bun.

Și pentru ca să nu mijlocească urmări înpotrivă la facerea cărămizilor de către acei ce uneltesc această meserie și să întîmpine lăcuiitorii neîndemînare, cum și pagubă, pentru că nefiind făcută după probă nu să va îngădui a o băga în politie pentru orice lucrare ;

Toți cei ce uneltesc meseria facerii cărămizii să vie la Sfat a face cunoscut cîtă cărămidă voiește a face, la ce loc și pentru ce trebuință. Și cărămida ce acum să află în ființă, lucrată și nevîndută, după raportul meimării, să li să dea soroc ca, pînă la viitorul 1 mai [1836], să o vînză și să o lucreze negreșit.

Iar de la acel soroc înainte să fie cu totul poprită de a să mai băga în politie, supt orice pricinuire. Căci, înpotrivă, nepoprindu-să de la acel soroc intrarea ei în politie, vor lucra și pă viitor tot asemenea cărămidă și cu cuvînt că este din cea veche, nu să va putea popri niciodată această neorînduială urmată pînă acum.

Care, aceasta să să publicarisească prin cinstita Ocîrmuire a județului Ilfov la satele du prinprejuru politii, pă unde să lucrează cărămidă și prin cinstita Dvornicie a politii, pe la mahalalele ce sînt afară din barieri, cum și prin cinstita Agie în politie și că nimeni, fără osebite, pentru orice trebuință, nu are voie de a face altfel de cărămidă decît după izvoadele întocmite.

Căci oricine nu o va face asemenea, să știe că nici într-un chip nu va fi îngăduit a o băga în politie, supt nici un fel de cuvînt, ci va rămînea păgubit de dînsa, neslobozindu-să a o întrebuița la clădire.

Și, totdeodată, să să dea, atît pe la pomenitele dregătorii, cît și pe la barieri și pe la comisiile vâpselilor, asemenea izvoade de cărămidă care să să îndatoreze de cinstita Mare Dvornicie, supt strașnică răspundere, ca să aibă deapropoae priveghere a nu să lucra și intra în politie nicum alt fel de cărămidă decît după probe și la calitate bună.

Cu copie, după acest jurnal, să să raportuiască cinstitei Mari Dvornicii, rugîndu-să ca, binevoind, să dea dezlegare de urmare.

Prezidentul Sfatului, C. Suțu

Drugănescu, Ion Drăgoescu, G. Anagnoste

După original, secretar, C. Pencovici

Arhivele Statului București, fondul Vornicia din Lăuntru a Țării Românești, dosarul nr. 7 570/1834, fila 268. Copie rom.

3

1838, septembrie 9, București.

Raportul lui Petrarhe Poenaru, directorul școlilor, către Eforia Școlilor Naționale, prin care propune cumpărarea unei mașini electrice noi pentru catedra de fizică de la Colegiul din București

Nr. 779

Priimit, 10 septemvrie 1838

CINSTITEI EFORII A ȘCOALELOR RAPORT

În anul trecut, mergînd dl. profesor Valinșteain [Carol Walenstein, profesor de desen la Colegiul Național „Sf. Sava”] la Peșta în Ungaria, i-am dat o mașină electrică care a fost a școalei cei grecești, cumpărată în vremea răposatului dascălu Vardalah [C. Vardalah, profesor și director al Academiei domnești din București în anii 1805—1815] și s-au găsit în biblioteca sf. Mitropolii stricată, lipsindu-i și roata cea de sticlă, ca să o dea dumnealui la vreun meșter dintr-acel oraș să o dreagă.

După întoarcerea d-lui Valinșteain de la Peșta, a făcut arătare prin alăturatul raport al d-lui că arătînd la deosebiți meșteri de acolo mașina ce i se didese să o dreagă, toți i-au zis că, fiindcă lipsesc prea multe bucăți dintr-însa și fiindcă și acelea ce au mai rămas sînt foarte mult stricate,

ar costisi mai tot atita dregerea acestia cit si cumpărătoarea unei mașini noă ;

Deosebit de aceasta, mașinele cele noă care se fac acum au mare deosebire de cele vechi în perfecsia construcsii lor.

Prin urmăre, dl. profesor cu dreptate a socotit că ar fi în zadar cheltuială de a se mai aduce acea mașină veche înapoi și propuind fabricantului să dea schimb pe acea mașină veche pă una noă cu oarecare scădere din prețul acestia, s-a învoit cu dînsul ca pă lîngă mașina cea veche să i să mai dea 50 galbeni împărătești și să se ia o mașină noă, din cele mai perfecte, cu toate apărătele ei cele obicinuite.

Acum, dl. profesor face întrebare dacă este priimită această învoire a dumisale cu fabricantu, sau de este trebuință a se aduce mașina cea veche înapoi.

Pentru aceasta, subînsemnatul, cunoscînd că acum, cu înaintarea învățăturilor în Colegiu din București, este de neapărată trebuință a se așeza și catedră de fizică și știind că Casa școalelor nu este deocamdată în stare a cumpăra deodată toate mașinele trebuincioase la acest studiu, socotește că ar fi mai cu înlesnire a se cumpăra aceste mașini cîte una, una, pă îndelete, și că bună este chibzuirea d. Valinsteain pentru cumpărătoarea unei mașine noă, în locul cei vechi.

De aceia, fac plecată propunerea cinstitei Eforii ca, găsind cuviincioasă tocmeala ce s-a făcut de dl. profesor, să binevoiască a porunci să se sloboază în priimirea d-lui cincizeci și doi galbeni împărătești, însă : 50 galbeni pentru cumpărătoarea mașinii cei noă și 2 galbeni pentru cheltuiala transportului ce a plătit d-lui la corabia de aburi pentru mașina cea veche cînd a dus-o la Peșta.

Directorul, P. Poenaru

Nr. 22

1838 septemvrie 9

București

[Rezoluție :] Priimită este chibzuirea și să să aducă acea mașină.

Alexandru Filipescu

B. Știrbei

Arhivele Statului București, fondul Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, dosarul nr. 6 060/1838, filele 27 și 50.

4

1840, ianuarie 22, București.

Listă întocmită de prof. Alexe Marin cuprinzînd materiale didactice necesare la clasa a IV-a, printre care un metru și o jumătate de metru

LISTĂ

de obiectele făcute și cumpărate pentru cl. IV-lea de școală începătoare.
I. Spre înțelegerea a 42 de figuri desinate și înfățișînd încheieturile lemnelor, s-a lucrat de către tîmplarul Ur [Simion Uhr] :

42 de bucăți de lemne, cîte un sfanț bucata . . . 96 24

II. Zece modele mari de desen înfățișătoare de

începuturi, unelte, lucruri și câteva mașine cumpărate : *Lei Parale*

Zece modele, câte lei 3 30 —

Întinderea acestora pă mucava 7 20

Lei 134 4 par.

Lei Parale

Suma din dos [de pe aversul paginii] 134 4

III. Pentru măsurarea și îndreptarea figurilor geometricești, ce se arăt școlarilor în clas, s-a făcut :

Lei Parale

1 Metru 9 8

1/2 metru 6 36

Lei 150 8 par.

Adică lei una sută cincizeci și parale opt tae facerea și cumpărarea acestor obiecte în sumă și peste tot.

A. Marin

An. 1840

Luna ianuar 22. București.

Colegiul Sf. Sava

Arhivele Statului București, fondul Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, dosarul nr. 6 060/1838, fila. 64.

5

1846, decembrie 30, București.

Departamentul din Lăuntru anunță Secția inginerescă din subordinea sa că s-au adus de la Viena două mașini cu berbeci de fier pentru bătutul parilor la podul peste Olt de la Slatina, cerîndu-i să monteze una de probă

DEPARTAMENTUL TREBILOR DIN LĂUNTRU CINSTITEI SECSII INGINEREȘTI

Pentru clădirea podului peste Olt la Slatina și alte poduri s-au adus de la Viena obiecte pentru două mașini în bătutu parilor, cu berbecii lor de her. După aceasta urmînd a să face acum îndată o mașină din acestea pentru a sluji de cercare, să trimită cinstitei Secsii alăturatu plan de mașină și i să scrie ca să-l ia în băgare de seamă și găsindu-să întru toate după regulile meșteșugului, să orînduiască pe calfa secsii supt a sa povățuire a să lucra această mașină și a să săvîrși în cea mai scurtă vreme, cu cea mai bună orînduială și solidă. Iar din parte-i cuvenitele băgări de seamă și le va supune Departamentului.

Pentru facerea mașinii s-au cerut de la Cazarma de cavalerie șase grinzii de brad, care s-au și slobozit.

N. Golescu

Șeful Despărțirii, C. Pencovici

No. 7 960. Anul 1846, decemvrie 30

Despărțirea inginerescă

[Însemnare :] Priimită 30 dechemvrie 1846, No. 197

Arhivele Statului București, fondul Ministerul Lucrărilor Publice, dosarul nr. 67/1844, fila 80.

1848, iulie 12, București. Guvernul revoluționar numește pe Alexandru Orăscu în funcția de arhitect al orașului București, în locul arhitectului francez, stabilit la București, Julien Xavier Villacroze.

No. 2 123

1803

Priimit la 13 iulie

Ad. tehnice

Dreptate, Frăție
În numele poporului român
Guvernul Provizoriu

Luîndu-să în băgare de seamă adresa d-lui Ministru din Lăuntru cu No. 2 791, atingătoare de voia de șase luni ce d. Vilacroz [J. X. Villacroze], arhitectul Capitalii București, au luat de la fostul guvern și au plecat peste graniță, orînduindu-se îndeplinitor în locu-i d. Tili [Achille Theodor Tihllaye], arhitectul orașului Craiova ;

Luîndu-se în băgare de seamă că administrația Doljului și maghistratul Capitalii acelu județ reclamă întoarcerea d-lui Tili, fiind trebuincios acolea ;

Văzîndu-să recomandația ce prin mai sus-însemnata adresă se face pentru acest post în favorul d-lui Alecu Orăscu, cel ce ș-au făcut studiile de arhitectură la Berlin ;

Guvernul priimește de bună această recomandație și întărește pă d. Alecu Orăscu în postul de arhitect al orașului București în locul d. Vilacroz.

D. Ministru Trebilor din Lăuntru este invitat a aduce la îndeplinire acest decret.

Salutare și Frăție

Membrii Guvernului

Neofit, mitropolitul Ungrovlahiei

N. Bălcescu

Ștefan Golescu

I. Eliade

N. Minco

I. C. Brătianu

Să se cheme d-l Orăscu la postul ce i se încredințează.

No. 240

1848, iulie 12 D-lui Ministru din Lăuntru.

Arhivele Statului București, fondul Ministerul Lucrărilor Publice, dosarul nr. 53/1848, fila 30.

1854, septembrie 3, București.

Ștatul de plată pentru conductorii ce au lucrat la instalarea telegrafului pe linia București-Brașov

ȘEFUL MESII CONTABILITĂȚII
No. 4 563, septembrie 3, 1854

Lei 1 693. Lei una mie șase sute nouăzeci și trei să vor răspunde de d-ta celor mai jos-însemnați conductori, în lucrarea liniei telegrafice de la Bra-

șov la București, ce s-au hotărît a să face în temeiul jurnalului cînsitului Sfat Adiministrativ Ecstraordinar, comunicat Departamentului cu adresa cînsitului Secretariat No. [...], dîndu-să fiecăruia, anume :

Pentru transport Acontu lefii sau a diurnii

Pentru transport		Acontu lefii sau a diurnii	
Lei	Parale	Lei	
31	20	100	Ivanovici [Pavel]
31	20	100	Milberger [Johan]
63	—	100	Iuviță [Niculae]
63	—	100	Hristescu [Teodosie]
63	—	100	Dîrligeanu [Gheorghe]
63	—	100	Aninoșeanu [Constantin]
94	20	100	Checropidis [Petre]
94	20	100	Mavrodoglu [Grigorie]
94	20	100	Spiridon [Dumitrescu]
94	20	100	Gotlib [Mihail]
693		1000	

din un drept al lor, supt iscăliturile [lor] în condică, după orînduială.
C. Cantacuzino

Arhivele Statului București, fondul Ministerul Lucrărilor Publice, dosarul nr. 72/1854, fila 1.

8

1858, aprilie 12, București,
Ștatul lefilor profesorilor și elevilor conductorii
ai Școlii de Poduri și Șosele pe luna martie 1858

ȘEFUL MESII CONTABILITĂȚII

No. 2 327, aprilie 12, 1858

Lei 3 480. Trei mii patru sute optzeci lei se vor libera de dv., lefile d.d. profesori și elevi conductorii de poduri și șosele pe luna trecută martie, după statul dat de onor. Comisie tehnică, însă :

Lei 300 — d. Em. Costandinescu, profesor

400 — Ghizel, idem

300 — serdar Ștefan Lespezeanu, inspector

150 — Gheorghe Andreescu

150 — Al. Boiarolu

150 — State Bilciurescu

150 — Anast. Dumitrescu

150 — Anast. Georgescu

150 — Toma Ionescu

150 — Ioan Capșa

150 — Barbu Clucerescu

150 — Radu Condeescu

150 — C. Mărgăritescu

150 — Silvestru Lupescu

150 — Mihail Papadopol

150 — Ștefan Rîmniceanu

150 — Mihail Vericeanu

150 — Nicolae Tetoianu

80 — Odăiașu

150 — Cheltuiala școlii

Elevi

În primirea d-lui Lespezeanu

3 480

dîndu-se din § Drumurilor în primirea fiecăruia sub semnătură în con-dica respectivă.

Pîcleanu

Arhivele Statului București, fondul Ministerul Lucrărilor Publice, dosa-rul nr. 95/1858, fila 181.

9

1859, decembrie 16, București.

Inspectorul general al telegrafului

este însărcinat să contacteze Societatea belgiană

ce a instalat lumina electrică

în orașul Alexandria din Egipt și să-i propună

a face o lucrare similară în București.

LA INSPECTORATUL GENERAL AL TELEGRAFULUI

Subtsemnatul, după informații luate, aflînd că o societate belgică a efectuat de oarecare timp iluminarea Alexandriei din Eghipet cu lumină electrică și dorind a avea informații mai precise întru aceasta, cum și a ști dacă zisa societate ar dori să întreprinză iluminarea Bucureștilor cu lumină electrică, sînteți invitat, domnule inspector, a telegrafia în Belgia acei societăți, invitînd-o a se pune, de voiește, în relație cu guvernul ro-mânesc despre această întreprindere cît mai în grabă.

Costul telgrafierii, anunț și răspuns, îl veți trece în contul guver-nului.

G[hica]

[Înregistrare :] No. 8 337, decemvrie 16, 1859.

Arhivele Statului București, fondul Ministerul Lucrărilor Publice, do-sarul nr. 142/1852, fila 177.

ACTIVITATEA INTERNĂ ȘI INTERNAȚIONALĂ A INSTITUTULUI DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE ÎN ANUL 1984

Anul 1984, anul aniversării a patru decenii de la revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, anul în care a avut loc cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român, eveniment de excepțională însemnătate în viața partidului și poporului român, a constituit și pentru cercetătorii Institutului de studii istorice și social-politice un an de încordate eforturi pentru a răspunde, prin mijloacele ce-i sînt specifice, sarcinilor puse în fața frontului istoric prin documentele de partid.

La baza întregii activități finalizate — în plan publicistic și editorial, al muncii propagandistice și didactice etc. — s-au situat tezele și ideile formulate de tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului nostru, președintele republicii, prin care, începînd cu Congresul al IX-lea, ni s-a redat istoria noastră adevărată, așezată la fundamentul întregii activități politico-ideologice și de educație patriotică, revoluționară a poporului. Opera tovarășului Nicolae Ceaușescu, investigînd temeinic și novator devenirea istorică multimilenară a românilor, proiectînd lumini asupra tuturor marilor fapte ale trecutului, îndemnînd la cunoașterea lor veridică, slujește țelului nobil al făuririi conștiinței, responsabile a prezentului socialist și a viitorului comunist al României.

Înseși realizările obținute în anul 1984 mărturisesc despre temeinica angajare a Institutului pe traiectul acestor orientări — îndreptar politic, științific și metodologic neprețuit în munca de cerce-

tare —, avînd drept finalitate o contribuție tot mai substanțială la scrierea istoriei unice și unitare a poporului român. Abordînd un perimetru tematic larg, circumscris unor probleme majore ale istoriei patriei și istoriei universale, cercetătorii Institutului au întîmpinat cele două mari momente ale anului trecut cu remarcabile înfăptuiri.

Este vorba, mai întîi, despre lucrarea *Îndemn la creație* (Editura politică, București, 516 p.), elaborată de ION POPESCU-PUTURI, directorul Institutului de studii istorice și social-politice. Studiu amplu, de elevată ținută și vastă erudiție, acest demers științific își propune să răspundă mereu reinnoitului îndemn la creație adresat de tovarășul Nicolae Ceaușescu pentru relevarea necesității unor permanente clarificări de natură teoretică în probleme majore, precum: rolul partidului comunist, care, dintr-un detașament de avangardă al clasei muncitoare s-a transformat în centrul vital al societății; funcțiile, caracterul și perspectivele dezvoltării statului; problematica complexă, multidimensională a războiului și păcii ce reclamă o analiză profundă, menită să înlesnească acțiunea factorilor de decizie și să fundamenteze lupta popoarelor pentru pace; evoluția gândirii marxiste asupra relațiilor dintre popoare și state, ca o latură esențială a procesului istoric mondial; destrămarea marilor imperii la sfîrșitul primului război mondial, sub presiunea acțiunii viguroase a popoarelor asuprite ce luptau pentru autodefinire și unitate statală, ca și ana-

«cronismul încercărilor teoretice, din epoca interbelică și chiar de după 1945, de reabilitare a fostelor imperii: nocivitatea fenomenului fascist și revizionist, ca și a variantelor sale neofasciste; problemele specifice ale sud-estului european, analizate, la vremea lor, de înșiși Marx și Engels; necesitatea imperioasă a cooperării între popoare, pe temeiul egalității reale, al respectului independentenței, suveranității și integrității fiecăreia — toate primate prin prisma experienței istorice a poporului român, strălucit sintetizată de gândirea tovarășului Nicolae Ceaușescu.

Alte lucrări tipărite în anul 1984 au abordat și ele probleme fundamentale ale trecutului istoric al poporului român. Astfel, monografia *Condițiile istorice ale apariției și dezvoltării clasei muncitoare din România. Făurirea și afirmarea partidului său politic. 1821—1893* (Editura politică, București, 652 p.), rezultat al unei ample și îndelungate munci de investigație științifică, se constituie într-o realizare de prestigiu a Institutului nostru. Lucrarea, a cărei prefață este elaborată de ION POPESCU-PUȚURI, are ca autori cunoscuți cercetători ai epocii moderne a istoriei României: NICOLAE COPOIU, AUGUSTIN DEAC (coordonator), ION IACOS, ION ILINCIOIU, VASILE NICULAE, VASILE PETRIȘOR, TEODOR POPESCU, NATALIA TAMPA, GEORGETA TUDORAN. Bazați pe o documentare exhaustivă (din arhive, publicistică, memorialistică, statistici economice ș.a.) și călăuziți de indicațiile formulate de tovarășul Nicolae Ceaușescu, autorii au integrat organic istoria mișcării muncitorești în aceea a patriei, scoțind în evidență: contextul economico-social în care au apărut proletariatul și organizațiile sale, implicarea activă a muncitorimii în marile momente ale începutului istoriei noastre moderne (1784, 1821, 1848, 1859, 1877), dinamica procesului organizării sale pe principiile socialismului științific, făurirea partidului politic proletar și atitudinea sa patriotică, militantă față de problemele majore ale dezvoltării României, de lupta românilor pentru făurirea statului național unitar, în perspectiva transformării revoluționare a societății românești. Se poate afirma că, prin această monografie, specialiștii și publicul cititor, iubitor de istorie, au la îndemână un instrument util de cunoaștere a unei epoci în care s-au pus bazele trainice ale partidului ce avea misiunea istorică de a schimba din temelii societatea românească, așa cum a demonstrat-o mărețul 23 August 1944.

Consecvent menirii sale, între altele, de editor al unor valoroase corpusuri de documente, Institutul nostru a fost prezent și în 1984 cu o reprezentativă contribuție. Este vorba despre volumul al III-lea de *Documente privind marea răscoală a țăranilor din 1907. Desfășurarea răscoalei*. B. Muntenia (Editura Academiei R. S. România, București, 592 p.), alcătuit, ca și cele precedente, în colaborare cu Institutul de istorie „N. Iorga” și cu Direcția Generală a Arhivelor Statului, publicat sub egida Academiei de Științe Sociale și Politice. Printre membrii colectivului care a îngrijit, din partea Institutului, editarea s-au aflat: ION POPESCU-PUȚURI (coordonator), MARIN BADEA, AUGUSTIN DEAC, ION ILINCIOIU, GEORGETA TUDORAN, VASILE NICULAE. Documentele publicate, emane exclusiv de la foruri implicate în evenimente și investigate numai în fonduri arhivistice, oferă imaginea edificatoare a desfășurării marii răscoale revoluționare din 1907 pe meleagurile celei mai mari părți a Munteniei, acolo unde s-au semnalat fenomene de luptă specifice: o amploare deosebită a acțiunilor țăranesti; constituirea unor grupuri masive de răsculați ce acționau, având conducători proprii, sub deviza radicală „Noi vrem pământ”; formele extrem de violente ale reperiunilor armate etc.

Răspunzând sarcinilor puse în fața istoricilor de către tovarășul Nicolae Ceaușescu de a cunoaște tot mai aprofundat legăturile multisecolare tradiționale ce s-au statornicit între poporul român și popoarele vecine, lupta lor comună pentru cauza libertății și independenței, Institutul nostru a inițiat un serial de culegeri de studii, purtând titlul semnificativ *Din cronica relațiilor poporului român cu popoarele vecine*. Un prim volum a și văzut lumina tiparului (Editura militară, București, 372 p.), reunind studii referitoare la: importanța moștenirii trace, comună multor popoare din zona noastră geografică, și semnificația statului geto-dac centralizat și independent condus de Burebista; noi contribuții la definirea regimului politic al „Capitulațiilor”; relațiile țărilor noastre cu statele din sud-estul Europei în epoca modernă ș.a. Apărut sub coordonarea: ION POPESCU-PUȚURI, ION CALAFETEANU, primul tom al seriei înscris în sumar, între altele, studiile lui ION POPESCU-PUȚURI, *Făurirea statului dac centralizat și independent, sub conducerea lui Burebista, eveniment fundamental pentru istoria poporului român* (p. 21—48); NICOLAE COPOIU, *Mișcarea muncitorească — factor de menținere și întărire a legăturilor*

tradiționale de prietenie între popoarele din sud-estul Europei (1878—1915) (p. 200—237); VIORICA MOISUC, *Victoria principiului naționalităților și sfârșitul Imperiului habsburgic* (p. 238—254); GHEORGHE UNC, *Din cronica relațiilor român-ungare în anii 1918—1920* (p. 255—290); ION CALAFETEANU, *România și colaborarea între statele din sud-estul Europei la sfârșitul anului 1939* (p. 291—333); GHEORGHE ZAHARIA, *Colaborarea de arme româno-sovietică în lupta pentru nimicirea fascismului* (p. 334—370).

După ce, în anii anteriori, Enciclopedia României, cuprinzând text și o bogată ilustrație, a văzut lumina tiparului în limbile engleză, franceză, germană, italiană, spaniolă, în 1984 s-a tipărit și varianta în limba rusă, prin colaborarea Institutului nostru cu casa editorială italiană Edizioni di Calendario din Milano (259 p.). De asemenea, lucrarea *Afirmarea statelor naționale independente unitare din centrul și sud-estul Europei (1821—1923)* — apărută în 1979, sub egida Institutului de studii istorice și social-politice, la Editura Academiei R. S. România — și tradusă succesiv în limbile engleză, franceză și germană, s-a tipărit anul trecut și în limba maghiară, sub titlul *A független és egységes nemzetek államok kialakulása Közép — és délkelet — Európában (1821—1923)*, (Editura Kriterion, București, 413 p.). Colectivul de autori cuprinde, dintre cercetătorii Institutului, pe: VIORICA MOISUC, ION CALAFETEANU (coordonatori), GHEORGHE ZAHARIA, CONSTANTIN BOTORAN, CRIȘAN ILIESCU, MILICĂ MOLDOVEANU.

La rîndul lor, unii cercetători ai Institutului au colaborat la elaborarea unor lucrări de istorie editate de alte instituții științifice. Astfel, volumul *Actul de la 23 August 1944 în context internațional. Studii și documente* (Editura științifică și enciclopedică, București, 616 p.) cuprinde notabile contribuții ale lui: ION ALEXANDRESCU, *Economia României în perioada premergătoare retragerii României din Axa fascistă* (p. 191—209); MILICĂ MOLDOVEANU, *Reflectarea situației României și a stărilor de spirit a societății românești în presa conspirativă poloneză în anii celui de-al doilea război mondial* (p. 369—391); AURICĂ SIMION, *Partidul Comunist Român — organizatorul și conducătorul luptei împotriva dictaturii antonesciene, pentru libertatea și independența patriei* (p. 69—106); AURICĂ SIMION (în colaborare cu GHEORGHE

BUZATU), *Preliminarii diplomatice ale actului de la 23 August 1944* (p. 210—285).

Volumul nr. 15 din *File din istoria militară a poporului român* (Editura militară, București, 430 p.), dedicat în întregime evenimentului aniversar de la 23 August 1944, include și studiile scrise de: GHEORGHE ZAHARIA, *Lupta pentru unitate, independență și suveranitate — constantă a istoriei poporului român* (p. 15—32); VIORICA MOISUC, *Evoluția situației politico-militare a României în anii 1938—1940* (p. 33—51); AURICĂ SIMION, *Declanșarea mișcării de rezistență națională antifascistă în condițiile interne și internaționale din toamna anului 1940* (p. 72—92). Iar printre membrii colectivului care a pregătit pentru tipar cele două masive tomuri cu titlul *23 August 1944. Documente*, vol. I: 1939—1943, vol. II: 1944 (Editura științifică și enciclopedică, București, CXLIII + 566 + 872 p.) s-a aflat și CRISTIAN POPIȘTEANU.

Alte lucrări apărute anul trecut readuc, din memoria documentelor, interesante mărturii despre trecutul glorios de luptă al românilor pentru unitate și independență, dreptate socială și progres: *Armindeni. Versuri, proză, publicistică*. Antologie de TEODOR PINTEANU. Cuvînt înainte de NICOLAE COPOIU (Editura Minerva, București, 204 p.) — o selecție din opere beletristice, eseuri, reportaje, articole scrise între anii 1846—1984 și dedicate zilei de 1 Mai; *Marea Unire a românilor în izvoare narative*, ediție, studiu introductiv și note de STELIAN NEAGOE (Editura Eminescu, București, 790 p.) — ce reunește extrase din acest gen de documente mai puțin cunoscute și utilizate în cercetarea epopeei reîntregirii patriei; *Pagini din cartea rezistenței naționale antifasciste și antiimperialiste a poporului român*, ediție, studiu introductiv și note de STELIAN NEAGOE (Editura Eminescu, București, 270 p.) — care cuprinde texte, documente și mărturii, reproduse integral sau sub formă de fragmente, ce recompun epoca eroică a luptei pentru salvagardarea unității, suveranității și integrității țării, încununată prin victoria istorică din August 1944.

Au apărut, de asemenea, lucrarea lui ION BULEI, *Lumea românească la 1900* (Editura Eminescu, București, 327 p.) — reconstituire succintă a peisajului vieții noastre economice, sociale, politice, culturale la cumpăna a două veacuri, și lucrarea lui CRISTIAN POPIȘTEANU, *Istoria clipei* (Editura Albatros, București, 240 p.) — care cuprinde o suită de evocări ale unor personalități române și străine (în ordine: Arnold J. Toynbee, Constantin C. Giurescu, Mircea Grigo-

rescu, Viorel V. Tilea, Martha Bibescu, Toma Caragiu, André Malraux), pe care autorul le-a cunoscut îndeaproape și care i s-au confesat.

În anul 1984, cele trei publicații ale Institutului — „*Anale de istorie*”, „*Magazin istoric*” și „*România. File de istorie*” — s-au angajat, ca și în anii precedenți, într-o acțiune complexă de promovare a cercetărilor din domeniul istoriei unice și unitare a poporului român și al istoriei universale, urmărind relevarea unor teme prioritare, cum sînt: vechimea, unitatea și continuitatea poporului nostru în vatra străveche de locuire; lupta lui pentru unitate și neatințare; marile momente ale trecutului care au pus în evidență rolul maselor populare ca făuritoare conștiente ale istoriei; desfășurarea revoluției și construcției socialiste în România; dezvoltarea mișcării muncitorești internaționale în veacul trecut ș.a.

Materialele inserate în paginile revistei „*Anale de istorie*” (atît cele aparținînd cercetărilor din Institut, cît și cele ale colaboratorilor externi) s-au constituit în analize temeinice ale unor probleme fundamentale ale istoriei românești și universale, ca și ale construcției socialiste în România. Ele au scos în evidență ideile de excepțională însemnătate din opera teoretică a tovarășului Nicolae Ceaușescu privind caracterul dinamic al procesului de devenire socialistă și comunistă a țării noastre; au ilustrat, pe această bază, rolul științei istoriei ca fundament al activității politico-ideologice și de educație patriotică, revoluționară a poporului; au adus noi contribuții interpretative și documentare la demonstrarea tezelor privind unitatea și continuitatea românească în spațiul carpato-danubiano-pontic, treptele de ascensiune prin timp ce ne-au marcat devenirea în epocile modernă și contemporană, pînă în evul socialist.

În paginile revistei „*Anale de istorie*” au fost reproduse importante documente de partid: *Expunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu la Adunarea festivă consacrată sărbătoririi a 65 de ani de la făurirea statului național unitar român* (nr. 1), *Cuvîntarea tovarășului Nicolae Ceaușescu la Sesiunea solemnă comună a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Marii Adunări Naționale și Consiliului Național al Frontului Democrației și Unității Socialiste consacrată împlinirii a 40 de ani de la înfăptuirea actului revoluționar de la 23 August 1944* (nr. 5), *Cuvîntarea tovarășului Nicolae Ceaușescu la încheierea lucrărilor Congresului al XIII-lea al Partidului Comunist Român* (nr. 6). De asemenea, în numerele 1 și 2 au fost pu-

blicate documente de partid care au marcat sărbătorirea tovarășului Nicolae Ceaușescu cu prilejul aniversării zilei de naștere și împlinirii a peste 50 de ani de activitate revoluționară și sărbătorirea tovarășei Elena Ceaușescu cu ocazia zilei de naștere și îndelungatei sale activități revoluționare. Acelorași evenimente le-au fost consacrate studiile: *Epoca Ceaușescu — expresie vie a marilor cuceriri ale poporului român sub steagul socialismului* (nr. 1) și *Întiul președinte al României — ctitor de țară nouă, liberă și independentă* (nr. 2).

Revista „*Anale de istorie*” a publicat, în cele 6 numere tipărite în al 30-lea an de apariție continuă, o gamă variată de studii, articole, comunicări și bogate rubrici de recenzii și prezentări. În ele și-au găsit reflectarea cele mai noi cuceriri ale istoriografiei românești, desprinse din cerințele stringente puse în fața frontului istoric prin documentele partidului nostru, prin opera tovarășului Nicolae Ceaușescu. Dintre cercetătorii Institutului au fost prezenți în paginile revistei, cu notabile contribuții științifice: ION POPESCU-PUȚURI, GHEORGHE ZAHARIA, MARIN BADEA, ANA-MARIA COMAN, NICOLAE COPOIU, ION ILINCIOIU, ION MAMINA, MILICĂ MOLDOVEANU, ELENA MUREȘAN, VASILE NICULAE, CONSTANTIN PETCULESCU, VASILE PETRIȘOR, CRISTIAN POPIȘTEANU, NICOLAE RAUȘ, AURICĂ SIMION, GHEORGHE SURPAT, GHEORGHE UNC. Alături de aceștia, recenzii și prezentări au mai semnat: ION ALEXANDRESCU, CONSTANTIN BOTORAN, ANA BUDURA, ION BULEI, ION CALAFETEANU, GHEORGHE DAVID, AUGUSTIN DEAC, CRIȘAN ILIESCU, AUREL KAREȚCHI, GHEORGHE NEACȘU, IOAN ȘT. OPREA.

Revista a publicat, de asemenea, ultimele trei părți (VII, VIII, IX) ale cuprinzătorului studiu intitulat *Indemn la creație*, datorat lui ION POPESCU-PUȚURI, directorul Institutului de studii istorice și social-politice, investigație de profundă și largă respirație, în spiritul înnoitor imprimat cercetării istorice de documentele partidului nostru, consacrate relațiilor dintre țări și popoare în epocile modernă și contemporană.

Marilor aniversări ale anului trecut, ce s-au bucurat de o înaltă cinstire din partea întregului popor, ca și evenimentului de excepțională însemnătate pe care l-a reprezentat Congresul al XIII-lea al partidului le-au fost închinat articole și studii de înaltă competență, pătrunse de suflul nobil al patriotismului.

A continuat, astfel (în nr. 1—3), sub genericul *În întîmpinarea aniversării a*

40 de ani de la revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și anti-imperialistă din August 1944, ciclul de articole, început în 1983, referitor la acest eveniment cardinal al istoriei noastre, subliniindu-se: lupta partidului comunist pentru apărarea independenței și suveranității României în epoca interbelică; rolul P.C.R. de organizator și conducător al luptei poporului împotriva dictaturii antonesciene; făurirea consensului național ca factor fundamental al victoriei istorice din August 1944. Iar în nr. 4 o însemnată parte a revistei s-a consacrat — sub titlul *40 de ani de la revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944* — unor teme majore precum: pregătirea și desfășurarea revoluției; importanța ei pentru viitorul țării; amplul său ecou internațional; contribuția însemnată a poporului român la victoria împotriva fascismului.

Sub titlul *Congresul al XIII-lea al partidului nostru — moment fundamental în dezvoltarea pe noi trepte a operei de edificare socialistă și comunistă în România* (nr. 6) a fost publicat un articol destinat sublinierii importanței excepționale a Marelui forum al comuniștilor români, a documentelor adoptate de acesta, pentru edificarea, în continuare, a societății socialiste multilaterale dezvoltate și înaintarea României spre comunism, contribuției hotărâtoare a tovarășului Nicolae Ceaușescu la fundamentarea și transpunerea în viață a politicii interne și externe a partidului și statului nostru, semnificației istorice a realegerii tovarășului Nicolae Ceaușescu în suprema funcție de secretar general al partidului.

A fost marcat, printr-o rubrică specială, și un alt eveniment de rezonanță al istoriei românești, omagiat pe măsura importanței lui în anul 1984 — *200 de ani de la revoluția din 1784* — căruia i s-au consacrat trei articole, în care s-au relevat importanța istorică a marii ridicări la luptă a românilor sub conducerea lui Horea, Cloșca și Crișan, participarea muncitorilor la revoluție și reflectarea desfășurărilor revoluționare de acum două secole în conștiința poporului nostru.

Rubrica permanentă *Articole—comunicări* a inserat materiale de analiză referitoare la: lupta geto-dacilor pentru apărarea ființei statale; continuarea acestei lupte în evul mediu, în timpul Asăneștilor și al lui Mihai Viteazul, apoi în veacul al XVIII-lea și în prima jumătate a celui următor; uriașa semnificație a Unirii Principatelor din 1859; făurirea și activitatea Comitetului Național Antifascist și vasta acțiune a

partidului comunist pentru făurirea unității poporului în apărarea integrității și suveranității (cu două importante momente ale acestui proces — 1 Mai 1939 și 1 Mai 1944). Li s-au adăugat teme actuale, de stringentă însemnată, din domeniul politicii externe, cum sînt: dezarmarea și combaterea politicii imperialiste de dominație și dictat — ambele privite prin prisma concepției noastre, de profundă analiză și înaltă viziune a președintelui Nicolae Ceaușescu.

O altă rubrică permanentă — *Pagini de istorie universală* — a inserat un studiu documentar asupra evoluției mișcării muncitorești internaționale în perioada 1864—1871 și un altul referitor la consecințele nefaste ale ocupației hitleriste în Polonia.

Sub genericul *Evocări* au fost publicate două medalioane consacrate vieții și activității revoluționare a lui Teodor Iordăchescu și, respectiv, dr. Petru Groza, la împlinirea unui veac de la nașterea lor.

Și în anul trecut redacția revistei a depus însemnate eforturi pentru diversificarea și creșterea calitativă a rubricilor *Viața științifică*, *Critică și bibliografie*, *Revista revistelor* și *Însemnări*. Ele au cuprins referiri la participarea cercetătorilor din Institut la reuniuni științifice interne și internaționale, recenzii și prezentări ale unor importante lucrări istorice și ale revistelor de profil din țară și de peste hotare, semnalării a cit mai multor noi apariții editoriale, în beneficiul cititorilor iubitori de istorie.

În lumina documentelor partidului nostru, a orientărilor cuprinse în opera tovarășului Nicolae Ceaușescu, cele 12 numere ale revistei „*Magazin istoric*”, apărute în 1984, au abordat o tematică vastă, menită să evidențieze coordonatele fundamentale ale multimilenarei istorii a poporului român, ale luptei sale pentru libertate, pentru unitate și independență, pentru pace și colaborare cu toate popoarele, conexiunile cu istoria universală. Un loc central în tematica revistei l-au ocupat, firește, cea de-a 40-a aniversare a revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și anti-imperialistă din August 1944 și cel de-al XIII-lea Congres al partidului, evenimente cu profunde semnificații în istoria poporului român.

În întîmpinarea marelui sărbătorii de la 23 August au fost publicate, de către un cerc larg de autori din Institut și din afara lui, articole, studii, documente și însemnări memorialistice inedite, menite să evidențieze lupta eroică a poporului, a Partidului Comunist Român — forța principală a luptei antifasciste — împotriva hitlerismului și războiului

declanșat de Hitler, a dictaturii militare-fasciste. Au fost subliniate, totodată, semnificațiile internaționale ale acțiunilor antifasciste ale poporului român, pentru apărarea păcii și dreptului popoarelor la viață liberă, demnă, care au culminat cu marea demonstrație de la 1 Mai 1939.

În ample grupaje de articole, pe baza unor investigații recente în arhive din țară și străinătate, precum și a rezultatelor noi ale cercetării istorice, au fost subliniate rolul și importanța deosebite ale actului de la 23 August 1944 în devenirea istorică a poporului român, uriașa deschidere pe care a oferit-o istoriei românești. Au fost evocate, de asemenea, pagini glorioase din epopeea eliberării țării de sub ocupația hitleristă, evidențiindu-se, totodată, prin noi mărturii documentare, amplul ecou internațional pe care l-a avut actul de voință al poporului român de la 23 August 1944.

Drumul eroic parcurs de România în anii glorioși deschiși de cel de-al IX-lea Congres, anii *Epocii Nicolae Ceaușescu*, au fost prezentate în paginile revistei în grupaje de articole consacrate celui de-al XIII-lea Congres al partidului. Au fost subliniate hotărârea unanimă a poporului român de a relege în fruntea partidului pe cel mai iubit fiu al națiunii noastre socialiste, tovarășul Nicolae Ceaușescu, voința fermă de a urma partidul, pe secretarul său general în opera de propulsare a țării pe noi culmi de progres și civilizație. Un număr special al revistei (nr. 11/1984) a fost consacrat Marelui forum al comuniștilor români.

În paginile revistei și-au găsit locul cuvenit și alte momente de semnificație majoră din istoria poporului nostru, între care grupajele tematice speciale consacrate marii ridicări la luptă a țăranilor români din Transilvania de sub conducerea lui Horea, Cloșca și Crișan și Unirii Principatelor Române. Au fost prezentate, de asemenea, noi mărturii ale culturii și străvechii civilizații românești, între care un loc deosebit îl ocupă diadema princiară de aur din cetatea dacică de la Bunești, unicat pe plan mondial, după cum au fost evocate vechimea existenței Bucureștilor sau epocile reprezentative din istoria țărilor române marcate de domniile unor voievozi ca Mircea cel Bătrîn, Vasile Lupu, Grigore al II-lea Ghica.

Continuînd tradiția din cei 18 ani de apariție, revista „Magazin istoric” a oferit cititorilor săi, și în acest an, noi pagini de memorialistică inedită sau mai puțin cunoscută aparținînd istoricului V. A. Urechia, omului politic din secolul trecut Gh. Palade, generalilor C. Vasi-

liu-Rășcanu, D. Dămăceanu, R. R. Rosetti și cărturarului G. T. Kirileanu.

Revista a publicat, de asemenea, noi pagini din istoria altor popoare, dedicate unor momente reprezentative din trecutul statelor lumii, printre care U.R.S.S., China, S.U.A., Bulgaria, Polonia, Anglia, Franța, Portugalia, Mexic, India, Olanda, Argentina, Italia, Grecia, Egipt, Porto Rico, Albania, Brazilia etc., noi episoade din istoria celui de-al doilea război mondial, precum și alte mărturii documentare privind lupta popoarelor pentru zdrobirea Reichului hitlerist.

Și în cursul anului 1984, revista „Magazin istoric” și-a adus contribuția la îmbogățirea și popularizarea, în rîndurile maselor largi de cititori, a patrimoniului istoric ilustrativ, publicînd, în fiecare număr, pe lângă un bogat material iconografic alb-negru, sugestive coperte și planșe color cu picturi, gravuri, miniaturi, reproduceri de artă etc., contribuînd, astfel, și pe această cale, la procesul educativ științific și patriotic al nenumăraților ei cititori, oameni ai muncii de cele mai diferite vîrste și categorii socio-profesionale.

Publicația „România. File de istorie” — editată trimestrial în limbile engleză, franceză, germană, rusă și spaniolă, prin strădaniile conjugate ale Agenției române de presă „Agerpres” și Institutului de studii istorice și social-politice — a împlinit nouă ani de apariție neîntreruptă. Materialele publicate în fiecare număr sînt structurate tematic, corespunzător unor mari evenimente istorice sărbătorite în anul trecut. Astfel, în nr. 1, care se deschide cu ample și sugestive extrase din Expunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu la aniversarea a 65 de ani de la făurirea statului național unitar român, sînt publicate două grupaje de articole referitoare la împlinirea a 125 de ani de la Unirea Munteniei și Moldovei din 1859 și a 45 de ani de la marile demonstrații antifasciste de la 1 Mai 1939; în nr. 2, comunicările prezentate la Sesiunea științifică dedicată aniversării a 65 de ani de la făurirea statului național unitar român, care atestă traiectul luptei multiseculare a poporului nostru pentru unitate și suveranitate, încununată victorios la 1 decembrie 1918; în nr. 3—4, o suită de articole ce surprind aspecte semnificative ale pregătirii și înfăptuirii actului demnității noastre naționale de la 23 August 1944, ale implicațiilor sale asupra devenirii României în cei 40 de ani de viață liberă, suverană și demnă. Alte materiale apărute în paginile revistei, împreună cu rubricile de critică istoriografică și cu numeroasele și sugestivele ilustrații color pe care le conține, sînt

menite să redea cititorului străin o imagine sintetică asupra istoriei românilor, ca și a împlinirilor epocale din era contemporană socialistă.

Cercetătorii din Institut și-au valorificat rezultatele investigațiilor științifice și prin intermediul altor publicații. Semnalăm, mai întâi, prezența lor în paginile unor reviste de specialitate centrale și locale, sau cu profiluri înrudite („Era socialistă“, „Munca de partid“, „Revista de istorie“, „Lupta întregului popor“, „Revista arhivelor“, „Revista română de studii internaționale“, „Revista română de drept internațional“, „Revista economică“, „Studii și comunicări“—Satu Mare, precum și în culegerea „Pagini de istorie românească și universală“—editată de Academia „Ștefan Gheorghiu“) cu studii, articole, recenzii, prezentări: ION POPESCU-PUȚURI, GHEORGHE ZAHARIA, ION ALEXANDRESCU, MARIN BADEA, CONSTANTIN BOTORAN, ANA BUDURA, ION BULEI, ION CALAFETEANU, ELENA CRISTESCU, LIVIA DANDARA, AUGUSTIN DEAC, ION IACOS, CRIȘAN ILIESCU, ION MAMINA, MILICĂ MOLDOVEANU, GHEORGHE NEACȘU, STELIAN NEAGOE, NICOLAE PETREANU, TEODOR POPESCU, CRISTIAN POPIȘTEANU, MARIN C. STĂNESCU, GHEORGHE SURPAT, GHEORGHE TUDOR, GEORGETA, TODORAN, GHEORGHE UNC.

De asemenea, în ziarele și revistele cu profil social-politic sau cultural din București și din numeroase alte centre ale țării au apărut articole aparținând membrilor colectivului de cercetare din Institut. Între aceste publicații menționăm: „Scinteia“, „România liberă“, „Scinteia tineretului“ și „Suplimentul literar-artistic“ al acesteia, „Lumea“ și „Almanahul Lumea“, „Munca“, „Contemporanul“, „România literară“, „Luceafărul“, „Agricultura socialistă“, „Korunk“, „Magazin“, „Viața studentescă“, „Amfiteatru“, „A Hét“, „Presa noastră“, „Tribuna României“, „România pitorească“, „Viața militară“, „În slujba patriei“, „Pentru patrie“, „Lupta C.F.R.“, „Femeia“ și „Almanahul femeia“, „Dolgozó Nő“, „Munkasélet“, publicațiile pentru străinătate — „România“, „Actualitatea românească“, „România azi“, „Revista română“ —, „Convorbiri literare“, „Astra“, „Ateneu“, „Cronica“, „Tomis“, „Informația Bucureștiului“, „Dimbovița“, „Flacăra Iașului“, „Flamura Prahovei“, „Orizont“, „Pentru socialism“, „Steagul roșu“, „Teleormanul“ și „Tribuna Teleormanului“, „Tribuna Ialomiței“, „Viața Buzăului“, „Almanahul părinților“ ș.a. Îar dintre autori amintim pe: ION POPESCU-PUȚURI,

GHEORGHE ZAHARIA, ION ALEXANDRESCU, MARIN BADEA, CONSTANTIN BOTORAN, VALERIU BUDURU, ION BULEI, ION CALAFETEANU, ANA-MARIA COMAN, NICOLAE COPOIU, AUGUSTIN DEAC, MIHAI DOGARU, LEON EȘANU, ION IACOS, AUREL KAREȚCHI, ION MAMINA, MILICĂ MOLDOVEANU, ELENA MUREȘAN, IOANA URSU NĂSTĂSEL, GHEORGHE NEACȘU, STELIAN NEAGOE, NICOLAE NICOLAESCU, VASILE NICULAE, MARIA OFRIM, ION ȘT. OPREA, CONSTANTIN PETCULESCU, ELISABETA PETREANU, VASILE PETRIȘOR, CRISTIAN POPIȘTEANU, NICOLAE RAUȘ, AURICĂ SIMION, GHEORGHE SURPAT, MARIAN ȘTEFAN, NATALIA TAMPA, ION TOACĂ, GHEORGHE TUDOR, GEORGETA TUDORAN, GHEORGHE UNC, LUDOVIC VAJDA.

O însemnată contribuție la înfăptuirea rolului istoriei de fundament al activității politico-ideologice și de educație revoluționară, patriotică a maselor au adus cercetătorii Institutului nostru prin participarea activă, cu contribuții de înaltă ținută științifică, la sesiunile și simpozioanele organizate la nivel național și local în anul trecut. Cum era și firesc, multe asemenea manifestări științifice au fost consacrate aniversării unor mari evenimente istorice.

Ample asemenea acțiuni au avut loc, în semn de înaltă cinstire a revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă declanșată la 23 August 1944. Participanții la sesiuni au subliniat: rădăcinile istorice ale actului istoric de la 23 august 1944, pregătit de forțele vitale ale poporului român, în deplin consens, pe temeiul luptei necurmte a poporului pentru libertate și dreptate, pentru apărarea unității, independenței și integrității patriei; rolul Partidului Comunist Român de catalizator al energiilor națiunii, de conducător al epopeii revoluționare românești; semnificația istorică a revoluției din August 1944 pentru destinele României; marile izbânzi ale poporului român pe drumul socialismului în cele patru decenii de la declanșarea revoluției; contribuția hotărâtoare, determinantă a tovarășului Nicolae Ceaușescu la fundamentarea și transpunerea în viață a politicii interne și externe a partidului și statului nostru în cele două decenii care au trecut de la Congresul al IX-lea al partidului, în epoca ce poartă cu îndreptățită mândrie numele secretarului general al Partidului Comunist Român, președinte al Republicii Socialiste România.

În prim-planul acestor manifestări omagiale s-a situat Sesiunea științifică

națională cu tema „Revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă — temelia marilor realizări obținute de poporul român, sub conducerea Partidului Comunist Român, în construcția socialismului, în afirmarea idealurilor de libertate, independență, suveranitate, pace și progres în lume”, desfășurată la Ateneul Român din București în ziua de 16 august 1984. Prezentind comunicarea „Însemnătatea și prestigiul internațional al operei de edificare a socialismului în România sub conducerea Partidului Comunist Român, în frunte cu secretarul său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu”, ION POPESCU-PUTURI a subliniat că temeiurile solide ale prestigiului internațional și prețuirii de care se bucură România în lume se regăsesc în inițiativele și acțiunile pe plan internațional ale tovarășului Nicolae Ceaușescu, în contribuția sa la cristalizarea, într-un sistem unitar, a normelor de relații dintre state, la oprirea cursei înarmărilor și instaurarea păcii, la definirea principiilor noii ordini politice și economice internaționale, la analizarea unor probleme fundamentale ale procesului revoluționar mondial, ale mișcării comuniste și muncitorești internaționale.

În cadrul Simpozionului „Revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944 — moment crucial în istoria poporului român”, organizat la 3 august 1984 de Ministerul Apărării Naționale, ION POPESCU-PUTURI a susținut comunicarea „Partidul Comunist Român — organizatorul și conducătorul revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă”, în care a scos în evidență că victoria de la 23 August 1944 a izvorât din interiorul țării, al poporului, al forțelor sale antihitleriste, în fruntea cărora s-a aflat Partidul Comunist Român, care avea o amplă și profundă influență în masele largi ale poporului, cadre cu o înaltă pregătire politică și mijloace de luptă corespunzătoare. După marea victorie, se subliniază în comunicare, partidul comunist a rămas, în continuare, în fruntea evenimentelor, transpunând în practică programul său de transformare revoluționară a României, pe drumul socialismului și comunismului.

În cadrul altor sesiuni și simpozioane, dedicate aceluiași mareș eveniment, organizate în toate localitățile țării, importante contribuții au adus cercetătorii Institutului nostru: GHEORGHE ZAHARIA, „Rolul Partidului Comunist Român și al celorlalte forțe politice în pregătirea și înfăptuirea actului istoric din August 1944” (București, 17 iulie),

„Lupta clasei muncitoare, a forțelor democratice și patriotice, împotriva fascismului și războiului, pentru înfăptuirea revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă” (Deva, 6 august), „Rolul hotărâtor al P.C.R. în înfăptuirea actului istoric din August 1944” (Bacău, 14 august); ION ALEXANDRESCU, „P.C.R. — conducătorul revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă” (Calafat, 22 iunie; Pleșița, 23 iunie), „Contribuția poporului român la zdrobirea fascismului” (Călărași, 3 august); CONSTANTIN BOTORAN, „Victoria din August 1944 — rezultat al luptei unite a forțelor patriotice a căror nucleu catalizator și organizator a fost Partidul Comunist Român” (Galați, 10 august), „Politica de alianțe a P.C.R. în pregătirea și înfăptuirea revoluției din August 1944” (Slobozia, 17 august); LIVIA DANDARA, „P.C.R. — forța principală a luptei antifasciste din România pentru apărarea intereselor naționale majore în perioada dintre cele două războaie mondiale” (București, 26 aprilie); MIHAI DOGARU, „Ecolul și semnificația politică internațională a revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944” (Galați, 30—31 iulie); LEON ESANU, „Acțiuni antifasciste în România în deceniul IV al secolului al XX-lea” (Iasi, 15 august); ION IACOS, „Rădăcinile istorice ale revoluției române din August 1944” (Reșița, 31 mai—2 iunie); AUREL KARETCHI, „Revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă în istoriografie” (Botoșani, 14 noiembrie), „Istoriografia românească în anul 40 al libertății noastre” (Iasi, 10 decembrie); MILICĂ MOLDOVEANU, „Evoluția situației României și a stării de spirit a societății românești reflectată în presa conspirativă poloneză din anii celui de-al doilea război mondial” (Caransebes, 15 mai); STELIAN NEAGOE, „Rădăcinile istorice ale actului național de la 23 August 1944” (Baia Mare, 18 august); VASILE NICULAE, „Victoria revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă — încununare a luptei istorice a maselor populare pentru progres și civilizație, pentru independență și dezvoltarea României” (Vaslui, 18 august), „Rădăcinile istorice ale revoluției din August 1944” (Vaslui, 19 august); ELISABETA PETREANU, „Afirmarea României ca stat independent și suveran — obiectiv fundamental al activității politico-diplomatice a României socialiste, a președintelui Nicolae Ceaușescu” (Slobozia, 18 august); CRISTIAN POPIȘTEANU, „Noi lucrări

și orientări în istoriografie despre revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă" (București, 15 august); MARIAN ȘTEFAN, „23 August 1944 — început al revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă” (Galați, 30 iulie); GHEORGHE TUDOR, „Participarea clasei muncitoare, sub conducerea P.C.R., la marile transformări economice și sociale înfăptuite în societatea românească în anii socialismului” (Buzău, 9 iulie); GHEORGHE UNC, „Victoria revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă — încununare a luptei eroice a maselor populare, a celor mai înalți reprezentanți ai muncitorimii, țărânimii și intelectualității pentru progres și civilizație, pentru independență și dezvoltarea României” (Arad, 17 august).

Manifestații științifice de amploare s-au organizat și în cinstea altor mari evenimente aniversare în anul 1984. Astfel, la 28 aprilie 1984 a avut loc la Ateneul Român din București Sesiunea științifică națională cu tema: „Concepția P.C.R. cu privire la însemnătatea istorică a unității de acțiune a clasei muncitoare, a tuturor forțelor progresiste în lupta pentru bararea fascismului și războiului, pentru victoria revoluției și construcției socialismului. Concepția tovarășului Nicolae Ceaușescu cu privire la rolul determinant al unității forțelor democratice, antiimperialiste în lupta pentru progres și civilizație, pentru apărarea independenței, libertății și vieții popoarelor”. Sesiunea a fost prilejuită de împlinirea a 45 de ani de la marea demonstrație patriotică, antifascistă și antirevizionistă de la 1 mai 1939 și a 40 de ani de la făurirea, în aprilie 1944, a Frontului Unic Muncitoresc.

În comunicarea intitulată „Marile manifestații și demonstrații politice organizate de Partidul Comunist Român împotriva fascismului și războiului, pentru apărarea independenței și integrității țării”, ION POPESCU-PUȚURI a scos în evidență tradițiile luptei partidului clasei muncitoare pentru apărarea suveranității și unității României, strălucit exprimate în anii acțiunii energice împotriva pericolului fascist. Așa cum se relevă în comunicare, „Momentul culminant al manifestațiilor și demonstrațiilor antifasciste l-a constituit, după cum se știe, marea demonstrație de la 1 Mai 1939, care s-a desfășurat pe fundalul Congresului general al breslelor, convocat în acea zi. Marea demonstrație antifascistă de la 1 Mai 1939, prin care poporul român și-a afirmat poziția sa antihitleristă, a fost un semnal de alarmă cu valoare internațională privind ac-

centuarea pericolului hitlerist și apropierea declanșării marii conflagrații”.

Aceleiași arii tematice i s-au circumscris și alte sesiuni și simpozioane, la care au participat și cercetători din cadrul Institutului: LIVIA DANDARA, „Frontul Unic Muncitoresc — coloană vertebrală a luptei pentru independență și integritatea României interbelice” (București, 18 aprilie); MIHAI DOGARU, „Activitatea revoluționară a tovarășului Nicolae Ceaușescu în anii luptei împotriva fascismului, pentru apărarea independenței și integrității teritoriale a României” (Babadag, 20 ianuarie; Tulcea, 21 ianuarie); NICOLAE NICOLAESCU, „Făurirea Frontului Unic Muncitoresc — bază a coalizării tuturor forțelor democratice și progresiste în lupta pentru apărarea independenței, suveranității naționale și integrității teritoriale a României” (Sinaia, 8—9 iunie); VASILE PETRIȘOR, „Contribuția tovarășului Nicolae Ceaușescu la activitatea Comitetului Național Antifascist” (Craiova, 22 iunie; Calafat, 23 iunie; Plenița, 24 iunie).

Împlinirii a două veacuri de la marea ridicare la luptă a țărânimii sub conducerea lui Horea, Cloșca și Crișan i s-au dedicat sesiuni și simpozioane la nivel central și local. Cea mai reprezentativă a fost Sesiunea științifică națională cu tema „Răscoala din 1784 — expresie a dezvoltării conștiinței naționale a poporului român, a luptei sale pentru dreptate socială și eliberare națională”, care a avut loc la București, la Muzeul de istorie a Partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România, în ziua de 21 octombrie 1984. În comunicarea intitulată „Partidul Comunist Român — continuatorul tradițiilor revoluționare de luptă ale țărânimii pentru apărarea unității și integrității patriei, pentru transformarea revoluționară a societății românești”, ION POPESCU-PUȚURI a subliniat că partidul comunist s-a manifestat, ca o forță integrității sale activități, de o forță politică purtătoare a progresului social și național, ca un executor testamentar al celor mai înaintate aspirații ale poporului, ale tradițiilor sale, în cadrul cărora anul revoluționar 1784 ocupă un loc de înaltă cinstire.

Participând la alte sesiuni cu tematică similară, GHEORGHE ZAHARIA a prezentat comunicarea „Dimensiunea europeană a mișcării revoluționare conduse de Horea, Cloșca și Crișan” (Brad, 26—27 octombrie), iar AUGUSTIN DEAC a susținut comunicarea „Contribuții privind caracterul evenimentului istoric din anul 1784” (Zalău, 14—15 decembrie).

În luna ianuarie a anului 1984, cînd s-au împlinit 125 de ani de la Unirea Principatelor Române, sesiunile și simpozioanele organizate cu acest prilej au pus în evidență marea ei semnificație pentru destinele poporului român. La 21 ianuarie a avut loc în Sala Ateneului Român din Capitală Sesiunea științifică cu tema „Unirea Moldovei cu Muntenia la 24 ianuarie 1859 — moment crucial în formarea statului național unitar român”. Comunicarea „Masele populare, mișcarea muncitorească socialistă și comunistă — factor determinant în lupta pentru transformări sociale și naționale progresiste în societatea românească”, elaborată de MIHAI CRUCEANU și GHEORGHE ZAHARIA a relevat contribuția de cea mai mare însemnătate a clasei muncitoare, a partidului său revoluționar la victoriile istorice ale poporului român pe drumul deschis, în 1859, prin făurirea statului român modern. Aceeași generoasă problematică a fost abordată și în comunicările susținute la diverse alte sesiuni și simpozioane omagiale de GHEORGHE ZAHARIA, „Dezvoltarea României după Marea Unire din 1918” (Deva, 17 ianuarie); ION IACOȘ, „Semnificația istorică a Unirii Principatelor” (București, 23 ianuarie); GHEORGHE SURPAT, „Concepția tovarășului Nicolae Ceaușescu despre unitate, libertate și independență națională” (Deva, 17 ianuarie).

Numeroase au fost participările personalului științific al Institutului la manifestările consacrate relevării concepției partidului nostru, a secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, despre istoria unică și unitară a poporului român. Cităm cîteva astfel de contribuții: CONSTANTIN BOTORAN, „Opera tovarășului Nicolae Ceaușescu — strălucită contribuție la înțelegerea științifică a istoriei” (Deva, 15 noiembrie); AUGUSTIN DEAC, „Concepția tovarășului Nicolae Ceaușescu privind locul și rolul Partidului Comunist Român în istoria patriei” (Zalău, 14—15 decembrie); MIHAI DOGARU, „Concepția novatoare, profund științifică a P.C.R., a tovarășului Nicolae Ceaușescu privind istoria patriei și poporului român” (Curtea de Argeș, 11—12 octombrie); ION IACOȘ, „Istoria unică și unitară a poporului român” (Focșani, 28 februarie).

Însemnate contribuții științifice au adus cercetătorii Institutului în cadrul sesiunilor și simpozioanelor anuale ale unor instituții de învățămînt, educație și cultură. Tematica lor a fost extrem de diversă, punînd în relief aria largă de preocupări științifice ale participanților: GHEORGHE ZAHARIA, „Rolul hotărîtor al maselor populare în instaurarea

regimului revoluționar-democrat de la 6 martie 1945” (Deva, 7 decembrie; Focșani, 14—15 decembrie); ION ALEXANDRESCU, „Tradiții ale luptei pentru independență, suveranitate și integritate teritorială în istoria României” (București, 16 august), „Tactica și strategia P.C.R. în lupta pentru cucerirea întregii puteri politice în România” (Focșani, 14—15 decembrie); MARIN BADEA, „Argeșeni sub steagul ideilor politice burghezo-democrate la mijlocul veacului trecut” (Pitești, 15 octombrie), „Actualitatea istoriei agrare” (Slobozia, 8—9 noiembrie), „Patria și patriotismul în ideologia politică a Goleștilor” (Golești, 24—25 noiembrie), „P.C.R. — conducătorul revoluției și construcției socialiste în România” (Focșani, 14—15 decembrie); CONSTANTIN BOTORAN, „Activitatea delegației române condusă de I.I.C. Brătianu la Conferința de pace de la Paris — 1919” (Galați, 24—25 noiembrie), „Însemnătatea istorică a realizării statului național unitar român în 1918 pentru dezvoltarea ulterioară a României” (Deva, 1 decembrie); ION BULEI, „Industria și agricultura la început de veac” (Slobozia, 10 decembrie); ELENA CRISTESCU, „Pregătirea condițiilor în vederea unificării organizațiilor democratice de tineret din țara noastră în 1949” (București, 15 martie); MIHAI DOGARU, „Codicele de la Ieud — monument de limbă românească” (Pitești, 23—24 martie); LEON EȘANU, „G. M. Zamfirescu și mișcarea umanitaristă din România” (Iasi, 15 aprilie), „Socialiștii și Marea Unire de la 1 decembrie 1918” (Iasi, 1 decembrie), „Ideea de republică în tradiția istorică a poporului român” (Iasi, 27 decembrie); AUREL KARETCHI, „Probleme demografice în România interbelică” (Iasi, 10 aprilie), „Proclamarea Republicii în contextul revoluției din România” (Iasi, 30 decembrie); ELISABETA PETREANU, „Inițiativele de pace ale României socialiste” (Slobozia, 9 mai); MARIN C. STĂNESCU, „Opinia publică din România condamnă recrudescența revizionistă de la sfîrșitul anului 1936” (Constanța, 26—28 noiembrie); GEORGETA TUDORAN, „Din gîndirea socialiștilor români privind progresul general al țării la începutul secolului al XX-lea” (Constanța, 26—28 noiembrie).

Un mare număr de cercetători din Institut au luat parte la activitatea politico-ideologică și de popularizare în rîndurile maselor de oameni ai muncii a istoriei patriei, a ultimelor cuceriri ale istoriografiei românești, ca și a propriilor cercetări. Prin intermediul conferințelor, expunerilor, întîlnirilor cu cititorii — în întreprinderi și instituții,

scoli și facultăți, unități militare, la cabinetele de științe sociale, sub egida Tribunei democrației sau a Universităților cultural-științifice — din Capitală și din numeroase localități ale țării — au fost abordate probleme fundamentale ale istoriei poporului român și ale construcției socialismului în România, dintre care menționăm: concepția tovarășului Nicolae Ceaușescu privind rolul cunoașterii istoriei pentru educarea patriotică a poporului; combaterea unor teze și aprecieri lipsite de temei cuprinse în unele lucrări și publicații din străinătate; lupta pentru unitate și independență — permanență a istoriei românești; bicentenarul revoluției de la 1784; geneza, desfășurarea și semnificația istorică a revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944; patru decenii de istorie nouă a patriei; rolul activ al României, al tovarășului Nicolae Ceaușescu în afirmarea ideilor păcii, înțelegerii și coexistenței pașnice în lume și multe altele. La această importantă activitate au participat: GHEORGHE ZAHARIA, ION ALEXANDRESCU, MARIN BADEA, CONSTANTIN BOTORAN, ION BULEI, ION CALAFETEANU, NICOLAE COPOIU, ELENA CRISTESCU, LIVIA DANDARA, AUGUSTIN DEAC, MIHAI DOGARU, LEON EȘANU, ION IACOȘ, ION ILINCIOIU, AUREL KAREȚCHI, MILICĂ MOLDOVEANU, STELIAN NEAGOE, NICOLAE NICOLAESCU, VASILE NICULAE, ION ST. OPREA, CONSTANTIN PETCULESCU, VASILE PETRIȘOR, TEODOR POPESCU, CRISTIAN POPIȘTEANU, AURICĂ SIMION, MARIN C. STĂNESCU, GHEORGHE SURPAT, MARIAN ȘTEFAN, GHEORGHE TUDOR, GHEORGHE UNC, LUDOVIC VAJDA.

O activitate de propagandă cu caracter de permanență au desfășurat cercetătorii Institutului în calitate de lectori ai C.C. al P.C.R., sau ai Cabinetelor pentru activitatea ideologică și politico-educativă ale Comitetului municipal P.C.R. București și Comitetelor județene Cluj și Iași ale P.C.R. Ca propagandisti ai C.C. al P.C.R. au funcționat: GHEORGHE ZAHARIA, CONSTANTIN BOTORAN, ION CALAFETEANU, STELIAN NEAGOE, VASILE NICULAE. Ei au participat la organizarea și desfășurarea a diverse manifestări cu conținut politico-educativ în județele Vrancea, Galați, Covasna, Maramureș, Vaslui: sesiuni și simpozioane, învățămîntul politico-ideologic, expuneri și conferințe etc. Propagandiștii în cadrul Cabinetelor pentru activitatea ideologică și politico-educativă din București, Cluj și Iași — unde au asigurat desfășurarea în bune condițiuni

a activităților de la anul III al Universităților politice și de conducere, în cadrul cărora s-au aprofundat tezele de excepțională însemnătate ale documentelor Congresului al XIII-lea al Partidului Comunist Român — au fost: ION ALEXANDRESCU, MARIN BADEA, CONSTANTIN BOTORAN, ION BULEI, ION CALAFETEANU, ANA-MARIA COMAN, NICOLAE COPOIU, ELENA CRISTESCU, LIVIA DANDARA, AUGUSTIN DEAC, MIHAI DOGARU, LEON EȘANU, ION IACOȘ, CRIȘAN ILIESCU, ION ILINCIOIU, AUREL KAREȚCHI, ION MAMINA, VIORICA MOISUC, MILICĂ MOLDOVEANU, STELIAN NEAGOE, NICOLAE NICOLAESCU, VASILE NICULAE, CONSTANTIN PETCULESCU, VASILE PETRIȘOR, TEODOR POPESCU, AURICĂ SIMION, MARIN C. STĂNESCU, MARIAN ȘTEFAN, GHEORGHE TUDOR, GHEORGHE UNC, LUDOVIC VAJDA.

Cercetători ai Institutului au participat — cu documentare, evocări, intervenții la mese rotunde și dezbateri — la emisiuni cu profil istoric și social-politic ale posturilor de radio și televiziune: GHEORGHE ZAHARIA, MARIN BADEA, ANA BUDURA, NICOLAE COPOIU, CRIȘAN ILIESCU, STELIAN NEAGOE, VASILE NICULAE, CONSTANTIN PETCULESCU, VASILE PETRIȘOR, CRISTIAN POPIȘTEANU, VALENTINA POPOVICI, NICOLAE RAUȘ, GHEORGHE SURPAT, GEORGETA TUDORAN, LUDOVIC VAJDA.

Personalul științific al Institutului a fost angrenat și în activitățile de întocmire a unor referate pentru Consiliul științific sau pentru edituri, asupra unor lucrări privind chestiuni majore ale trecutului patriei și ale construcției socialiste în România, de alcătuire a diverse documentare științifice, de perfecționare profesională prin sistemul doctoranturii: GHEORGHE ZAHARIA, ION ALEXANDRESCU, MARIN BADEA, CONSTANTIN BOTORAN, ANA BUDURA, ION BULEI, ION CALAFETEANU, ANA-MARIA COMAN, NICOLAE COPOIU, ELENA CRISTESCU, LIVIA DANDARA, AUGUSTIN DEAC, MIHAI DOGARU, ELENA GHITĂ, ION IACOȘ, CRIȘAN ILIESCU, ION ILINCIOIU, ION MAMINA, VIORICA MOISUC, MILICĂ MOLDOVEANU, ELENA MURESAN, GHEORGHE NEACȘU, STELIAN NEAGOE, NICOLAE NICOLAESCU, VASILE NICULAE, MARIA OFRIM, IOAN ȘT. OPREA, CONSTANTIN PETCULESCU, ELISABETA PETREANU, VASILE PETRIȘOR, TEODOR PINTEAN, TEODOR POPESCU, CRISTIAN POPIȘTEANU, VALENTINA POPOVICI, NICOLAE

RAUȘ, AURICĂ SIMION, MARIN C. STĂNESCU, GHEORGHE SURPAT, NATALIA TAMPA, ION TOACĂ, GHEORGHE TUDOR, GEORGETA TUDORAN, GHEORGHE UNC.

Continuând activitatea începută în anii anteriori, unii cercetători ai Institutului au îmbinat munca științifică cu cea didactică, în cadrul Cursului de „Probleme fundamentale ale istoriei României”: MARIN BADEA, CONSTANTIN BOTORAN, ION CALAFETEANU, AUGUSTIN DEAC, ION IACOS, ION ILINCIOIU, AUREL KAREȚCHI, MILICĂ MOLDOVEANU, STELIAN NEAGOE, VASILE PETRIȘOR, GHEORGHE SURPAT, GHEORGHE UNC. Ei au asigurat predarea și seminarizarea acestei discipline la facultăți ale Academiei de Studii Economice, Institutului agronomic „Nicolae Bălcescu”, Institutului de construcții, Institutului politehnic (toate din București) și Institutului politehnic din Iași.

O premieră a constituit-o organizarea și îndrumarea, de către direcția Institutului de studii istorice și social-politice, a activității de la Sarmizegetusa a echipei pluridisciplinare care a pus în relief noi date și semnificații ale sanctuarelor din vechea capitală a geto-dacilor.

* * *

În 1984, ca și în anii precedenți, Institutul de studii istorice și social-politice a desfășurat, sub îndrumarea conducerii de partid, o bogată și variată activitate pe linia dezvoltării colaborării științifice cu institute similare de peste hotare. În baza acordurilor de colaborare încheiate cu institutele respective, în anul care a trecut s-au organizat colocvii și simpozioane comune, participări la sesiuni științifice, s-au efectuat schimburi de experiență între reviste, deplasări la documentare etc.

Experiența acumulată de-a lungul anilor a demonstrat încă odată marea eficiență a simpozioanelor bilaterale cu cercetătorii de la institute de profil din alte țări, care au contribuit la îmbogățirea reciprocă a cunoștințelor cu privire la diferite momente din istoria popoarelor respective. Astfel, în cadrul acordului de colaborare semnat în toamna anului 1982 de ION POPESCU-PUȚURI, directorul Institutului de studii istorice și social-politice, și YITZHAK ARAD, președintele Directoratului Institutului Yad Vashem, în zilele de 11–13 iunie au avut loc, la București, lucrările celui de-al doilea simpozion româno-israelian, pe tema: „Situția evreilor din Transilvania în anii interbelici și în perioada holocaustului”. Delegația română,

alcătuită din ION POPESCU-PUȚURI, directorul Institutului de studii istorice și social-politice, LIVIA DANDARA, cercetător științific, AURICĂ SIMION, cercetător științific principal, ION CALAFETEANU, cercetător științific, a susținut referatele: „Integrarea populației evreiești din Transilvania în viața economică, socială și politică din România interbelică”; „Regimul de ocupație horthyst în partea de nord-vest a României”; „Poziția autorităților românești față de situația evreilor din Transilvania de nord (martie-august 1944)”. Delegația israeliană, formată din: prof. univ. ISRAEL GUTMAN, director științific al Institutului Yad Vashem, JAN ANCEL, cercetător științific la același institut, prof. EFRAIM OFIR, colaborator al Institutului Yad Vashem, a prezentat referatele: „Situția evreilor din România pe fondul Europei cucerite sau dominate de nazisti”; „Regimul antonescian și salvarea evreilor din Transilvania de sud (toamna 1942)”; „Acțiuni de salvare a evreilor din Transilvania de nord și Ungaria prin România. 19 martie — 23 august 1944”. În ședința finală, conducătorul delegației române, ION POPESCU-PUȚURI, și conducătorul delegației istoricilor de la Institutul Yad Vashem, ISRAEL GUTMAN, au apreciat că referatele expuse de cele două delegații, precum și dezbaterile pe marginea lor, au îmbogățit informațiile asupra temei care a constituit obiectul simpozionului*.

În ziua de 2 noiembrie s-au desfășurat, la Beijing, lucrările primului colocvii bilateral dintre cercetători ai Institutului de studii istorice și social-politice și ai Institutului pentru traducerea operelor lui Marx, Engels, Lenin, Stalin de pe lângă Secția de Propagandă a C.C. al Partidului Comunist Chinez, având ca teme: „Internaționala Comunistă și Frontul Unic” și „Probleme teoretice și practice ale construirii socialismului în România și China”. Delegația română, formată din ION IACOS, membru al Consiliului științific, VALERIU BUDURU, secretar responsabil de redacție al revistei „Magazin istoric”, și ION MAMINA, redactor principal la revista „Anale de istorie”, în referatul prezentat la prima problemă a evidențiat acțiunea creatoare a Partidului Comunist Român în realizarea Frontului Unic Muncitoresc și a Frontului popular antifascist, acțiune ce a culminat cu victoria revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944. Delegația istoricilor chinezi,

* Despre conținutul referatelor celor două delegații, a se vedea, pe larg, „Anale de istorie”, anul XXX, nr. 6/1984, p. 87–93 și anul XXXI, nr. 1/1985, p. 71–111.

alcătuită din LIN JIZHOU, director adjunct al Institutului, BI KE, secretar general al Institutului, ZHOU LIANGXUN, QIN DINGSHAN și LI ZONGYU, șefi de secție, a înfățișat aspecte din activitatea Partidului Comunist Chinez în cadrul revoluției burghezo-democratice din 1925—1927, din experiența partidului în organizarea și desfășurarea „Marșului cel Lung“, din colaborarea cu Partidul Național (Gomindan), care a culminat cu proclamarea Republicii Populare Chineze în 1949. În partea a doua a dezbaterii a fost reliefată experiența celor două partide în conducerea operei de edificare a societății socialiste în România și China. S-a subliniat modalitatea aplicării creatoare a socialismului științific la condițiile concret istorice din cele două țări, calea proprie de construire a socialismului, contribuția României și Chinei la dezvoltarea gândirii și practicii revoluționare contemporane. După încheierea lucrărilor colocviului — apreciat de ambele părți ca o reușită —, delegația română a purtat discuții cu conducerea Institutului gazdă, a avut întâlniri cu cercetători chinezi, a vizitat muzee și alte obiective cultural-istorice din Beijing, Xian, Shanghai și Hangzhou. Delegația a fost primită de WANG HUIDE, adjunct al sefului Secției de Propagandă a C.C. al Partidului Comunist Chinez.

La capitolul întâlniri științifice bilaterale se înscrie și vizita de lucru la Moscova efectuată de VASILE PETRIȘOR, secretar responsabil al redacției revistei „Anale de istorie“, în zilele de 30 noiembrie—7 decembrie, la invitația conducerii redacției revistei „Voprosi istorii K.P.S.S.“. În discuțiile purtate cu redactorul șef al revistei gazdă, V. I. KASIANENKO, și cu membrii redacției a avut loc un fructuos schimb de experiență, ambele părți pronunțându-se pentru continuarea dezvoltare a relațiilor de colaborare dintre cele două reviste.

În acest context menționăm și participarea, cu referate, a unor cercetători din Institut la lucrările sesiunilor Comisiilor mixte ale istoricilor români cu istorici din alte țări. Astfel, MILICĂ MOLDOVEANU a participat la cea de-a VII-a Sesiune a Comisiei mixte româno-polone de istorie, care a avut loc la Varșovia, în zilele de 20—23 martie, prezentând referatul: „*Noutăți editoriale privind istoria epocilor modernă și contemporană apărute în România în perioada 1982—1984*“. Cercetători ai Institutului au fost, de asemenea, prezenți la o serie de reuniuni științifice cu participare internațională, organizate de institute similare din alte țări. Astfel, ION CALAFETEANU a luat parte la masa rotundă cu participare internațională de la Berlin

(3—4 mai), avînd ca temă: „*Mișcarea muncitorească și problema colonială*“, unde a luat cuvîntul pe marginea materialului supus dezbaterii.

Sub auspiciile Centrului de cercetare privind Europa Centrală și de Sud-Est din cadrul Universității de științe umane din Strasbourg și al Asociației internaționale de istorie contemporană a Europei, în zilele de 24—26 mai s-au desfășurat, la Strasbourg, lucrările unui simpozion internațional cu tema: „*Consecințele tratatelor de pace din 1919—1920 în Europa Centrală și de Sud-Est*“. Din delegația română prezentă la reuniune au făcut parte și VIORICA MOISUC și ION CALAFETEANU, cercetători ai Institutului, precum și CRISTIAN POPIȘTEANU, redactor-șef al revistei „Magazin istoric“, care au susținut următoarele referate: „*Proiectul Confederației dunărene*“, „*Atitudinea opiniei publice românești față de Conferința de pace de la Paris*“, „*Tratatul de pace de la Trianon și România*“.

În zilele de 3—4 iunie, GHEORGHE ZAHARIA, director adjunct al Institutului, a participat, la Moscova, la ședința Biroului Comitetului internațional de istorie a celui de-al doilea război mondial, unde s-au discutat probleme ale viitorului colocviu ce va fi organizat de Comitet în cadrul Congresului internațional de istorie de la Stuttgart, care va avea loc în luna august a acestui an.

În cadrul Conferinței științifice de la Sofia (5—7 septembrie), dedicată aniversării a patru decenii de la revoluția socialistă din Bulgaria, NICOLAE COPOIU a susținut comunicarea: „*Revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din România și semnificația sa istorică*“.

La cea de-a 20-a sesiune a Conferinței internaționale a istoricilor mișcării muncitorești de la Linz (Austria), ale cărei lucrări s-au desfășurat în zilele de 10—15 septembrie — unde s-au dezbătut două teme: „*Mișcarea muncitorească și problema colonială (1919—1939)*“ și „*Evenimentele din Franța și Austria din februarie 1934 — stadiul cercetării*“ —, delegatul Institutului, ION CALAFETEANU, a prezentat referatul: „*Solidaritatea clasei muncitoare din România cu lupta de eliberare națională a popoarelor din colonii*“.

Institutul de studii istorice și social-politice a fost prezent, prin GHEORGHE SURPAT, și la Conferința teoretică cu participare internațională de la Moscova, din 13—14 noiembrie, organizată de Institutul de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S., care a avut ca temă: „*Dezvoltarea relațiilor sociale în condițiile socialismului*“. Delegatul ro-

mân a susținut referatul : „Raportul dialectic dintre partid și stat în sistemul relațiilor sociale în societatea socialistă“.

În ceea ce privește deplasările pentru documentare, menționăm sosirea în țara noastră, pe timp de două săptămîni, a cercetătorului JAN ANCEL de la Institutul Yad Vashem din Israel (12—27 decembrie). În perioada 13—21 decembrie, a efectuat cercetarea unor materiale documentare la Institut PIOTR LIPOCZZY, de la Institutul țărilor socialiste al Academiei Polone de Științe. La rîndul său, Institutul nostru a trimis la documentare, în arhivele din Israel, în perioada 8—23 noiembrie, pe ION CALAFETEANU.

În anul 1984, la fel ca în anii trecuți, Institutul de studii istorice și social-politice a fost vizitat de numeroși oaspeți de peste hotare — cadre didactice universitare, istorici, muzeografi, publiciști, politologi ș.a., din țări socialiste, capitaliste și în curs de dezvoltare. Printre oas-

peții străini care au vizitat Institutul menționăm : cercetătoarea poloneză Alicja Sowinska Krupka, de la Institutul pentru țările socialiste din Polonia ; Yang Pixian, secretar general adjunct al Școlii de partid din Beijing ; Mihail A. Muntean, șef de sector, și Tamara Kravcenko, cercetătoare, de la Institutul de economie a țărilor socialiste din Moscova ; Wolfgang Herbest, directorul Muzeului de istorie germană din R.D.G. ; Stewart Chisongelo, activist al Partidului Revoluționar din Tanzania ; prof. univ. Ladis K.D. Kristof din S.U.A. ; dr. David Schaary din Israel ș.a.

Oaspeții au fost primiți de tovarășul Ion Popescu-Puțuri, directorul Institutului, care a informat pe larg despre activitatea științifică și editorială a Institutului, despre prioritățile sale de cercetare în domeniul istoriei patriei.

GHEORGHE UNC, VASILE NICULAE

REGIMURILE FASCISTE ȘI TOTALITARE DIN EUROPA, vol. III, Editura militară, București, 1983, 336 p.

Al III-lea volum din serialul cu titlul de mai sus completează prezentarea regimurilor fasciste sau totalitare de pe continentul european cărora le-au fost consacrate studii în primele două volume — Ungaria, Bulgaria, Italia, Portugalia, Spania, Polonia, Iugoslavia, Austria, Grecia și România —, adăugându-li-se acum cele privind regimurile fasciste sau totalitare din Franța, Norvegia și Slovacia. Lucrarea se încheie cu un amplu

studiu care analizează recrudescența fascismului în anii postbelici, sub forma neofascismului și acțiunea destabilizatoare a acestuia asupra regimurilor democratice. Volumul de față întregeste, astfel, imaginea a ceea ce a fost și a însemnat pentru omenire, îndeosebi pentru Europa, tenebroasa, singeroasă și antiumană înfrunțare a acelei expresii politice-ideologice a reacționarismului burghez care a fost fascismul.

Prin acest serial — apărut sub îngrijirea unui colectiv coordonat de Ion Popescu-Puțuri —, istoricii români aduc o contribuție importantă la cunoașterea acelei epoci din istoria universală care a fost marcată tragic de apariția, ascensiunea și instalarea la putere, în diferite state europene, a fascismului, nazismului și a altor regimuri de nuanță fascistă sau totalitare. Și nu întâmplător acest al III-lea volum a apărut în anul în care s-au împlinit cinci decenii de la instaurarea la putere în Germania a celui mai odios și mai criminal exponent al regimurilor fasciste și totalitare — nazismul. Împreună cu celelalte două volume, el reprezintă aportul istoriografiei românești — în spirit critic și de pe pozițiile gândirii materialist-dialectice, având la bază o extrem de cuprinzătoare documentare — la efortul istoriografiei internaționale în tratarea globală, din toate unghiurile, a perioadei anilor 1920—1945 și, în același timp, un răspuns la încercările care se fac în diferite țări europene de a reactiva și a impune în primul planul scenei politice fascismul și neofascismul, de a disimula sau a da alt

sens, contrar adevărului istoric, realităților de tristă amintire cărora li s-au pus capăt acum 40 de ani. Acesta este și sensul prezentei în al treilea volum a studiului consacrat neofascismului.

Ultimul volum al serialului se deschide cu studiul consacrat statului „independent” slovac și este datorat lui *Milică Moldoveanu*. Elaborat pe baza unei ample investigații documentare, studiul reconstituie, mai întâi, ambianța politică-socială de după crearea statului cehoslovac, în octombrie 1918, și pînă la acordul de la Munchen din 29—30 septembrie 1938. Autorul prezintă, în ansamblul vieții politice a Cehoslovaciei interbelice, partidele și formațiunile strict fasciste. „Începuturile acestora — se relevă în studiu — datează din primii ani postbelici și au fost înființate după modelul italian” (p. 10), subliniindu-se faptul că un rol important în acțiunile întreprinse în perioada premuncheneză de forțele revanșarde și revizioniste care urmăreau dezmembrarea Cehoslovaciei aveau să-l joace „Partidul Germanilor Sudeți” (S.d.P.) și „Partidul Germanilor Carpați” (K.d.P.), înființat, în 1928, în Slovacia.

Acordul de la Munchen a însemnat și declanșarea degingoladei vieții politice cehoslovace, care va afecta structurile politice și însăși integritatea teritorială a Republicii Cehoslovace. Partidele naționaliste slovace au încheiat, la 6 octombrie 1938, un acord cu privire la autonomia Slovaciei, constituindu-se guvernul condus de prelatul Josef Tiso. La 11 octombrie a aceluiași an a fost creat guvernul Ucrainei Subcarpatice Autonome, iar la 2 noiembrie arbitrajul de la Viena al puterilor fasciste stabilea noua graniță cehoslovaco-ungară; o însemnată parte a teritoriului a fost ruptă de Cehoslovacia și alipită Ungariei horthyste (p. 12). Noul președinte al Cehoslovaciei, Emil Hácha, desemnat la 30 noiembrie 1938, a sprijinit orientarea fascizantă a guvernului central, adept hotărît al colaborării cu Germania nazistă. Acest guvern a trecut imediat la adoptarea unor măsuri antidemocratice, între care interzicerea activității Partidului Comunist din Cehoslovacia. Politica de concesi față de Germania nazistă promovată în speranța salvării Republicii Cehoslovace avea să eșueze. Situația s-a agravat și ca urmare a accentuării atitudinii separatiste a unei părți a burgheziei naționaliste slovace. De altfel, la sfîrșitul anului 1938 și începutul anului 1939, lideri naționaliști slovaci, ca V. Tuka, au adîncit contactele cu Berlinul pentru a primi sprijinul acestuia în realizarea planurilor separatiste.

La 14 martie 1939, Tiso și guvernul său au proclamat separarea Slovaciei. Concomitent, presiunile Berlinului au crescut în intensitate, coordonate fiind cu incitarea minorității germane din Cehia și Moravia, precum și a celei din Slovacia. În aceeași zi, a început pătrunderea trupelor hitleriste pe teritoriul Cehoslovaciei. După ocuparea Cehiei și Moraviei, la 16 martie a fost dat publicității decretul cu privire la înființarea așa-numitului Protectorat al Cehiei și Moraviei, ca unitate autonomă în cadrul Reichului hitlerist. În același timp, cu acordul Germaniei, trupele horthyste au ocupat Ucraina subcarpatică. În Slovacia, pătrunderea trupelor germane, cu scopul „menținerii ordinii și disciplinei”, a însemnat, de fapt, ocuparea acesteia, ele retrăgîndu-se, în parte, numai după semnarea de către guvernul slovac al lui Tiso a unui tratat cu Germania nazistă, prin care Berlinul promitea să apere independența și integritatea teritorială a Slovaciei, iar guvernul de la Bratislava se obliga să promoveze o politică externă și să-și organizeze forțele armate în deplină înțelegere cu Reichul hitlerist.

Proclamarea „independenței” Slovaciei și cîmpirea teritoriilor cehice a dus la destrămarea Republicii Cehoslovace. Pînă în februarie 1940 Slovacia „independentă” fusese recunoscută de 15 state europene și latino-americane, între care — în afară de Germania și Ungaria, care „colaboraseră” la lichidarea Cehoslovaciei — Italia, Franța, Polonia, Vatican, Belgia, Bulgaria, U.R.S.S. (p. 22—25).

După cum relevă autorul, în evoluția așa-numitului stat slovac „independent” se pot decela trei faze distincte: anii 1939—1941; anii 1941—1944; perioada de la izbucnirea, în august 1944, a insurecției slovace pînă la eliberarea Cehoslovaciei. La rîndul ei, prima fază cunoaște două etape: martie 1939—iulie 1940 și iulie 1940—iunie 1941 (p. 25—26). Pe baza studierii prevederilor constituționale, a formelor instituționale puse în practică, a ideologiei și propagandei oficiale, a politicii interne și externe preconizate și desfășurate — se conchide în studiu —, regimul politic slovac poate fi caracterizat drept un regim clericalo-fascist.

Autorul relevă faptul că, pînă în iulie 1940, acest regim, preocupat de consolidarea poziției lui, a luat măsuri pentru întărirea armatei și a poliției. Printr-un tratat special cu Germania, armata slovacă a fost pusă, practic, sub comandă hitleristă, în vederea agresiunii împotriva Poloniei, la care aceasta a participat de la 1 septembrie 1939 (p. 34). Pentru a-și asigura sprijinul nelimitat al burgheziei slovace, regimul clericalo-fascist i-a oferit acesteia posibilitatea de a concentra pu-

terea economică în miinile ei, în detrimentul „burgheziei concurente cehe, evreiești și parțial ungare“ (p. 35). „Un rol deosebit în propagarea ideologiei statului slovac, în politica sa și, în general, în viața socială — se subliniază în studiu — au avut biserica și clerul catolic“ (p. 39).

În condițiile victoriilor coaliției antihitleriste s-a amplificat rezistența internă din Slovacia, o dată cu intensificarea contactelor dintre guvernul cehoslovac din exil al lui E. Beneš, aflat la Londra, și conducerea Partidului Comunist din Cehoslovacia, aflată la Moscova, în scopul stabilirii unei tactici comune de luptă a mișcării de rezistență. Studiul prezintă acțiunile desfășurate în acest sens, culminând cu crearea, în decembrie 1943, a Consiliului Național Slovac, cu participarea comuniștilor slovaci, care a sprijinit mișcarea de partizani din Slovacia, în același timp cu atragerea armatei de partea luptei împotriva dominației naziste și a regimului clericalo-fascist. Comitetul militar instituit în aprilie 1944, alcătuit din ofițeri care aderaseră la mișcarea de rezistență, în colaborare cu reprezentanți ai Consiliului Național Slovac, a elaborat și a definitivat planul insurecției naționale, declanșate la 30 august. Autorul detașează aspectele principale ale desfășurării insurecției, subliniind faptul că aceasta „a constituit subliniind revoluția națională și democratică în Cehoslovacia“ (p. 57).

Insurecția a dat o puternică lovitură regimului clericalo-fascist, care, cu toate încercările disperate de a face față valului luptei de rezistență, sprijinit de baionetele hitleriste, a început să se dezintegreze. Acțiunile energice ale mișcării de partizani, înaintarea victorioasă a trupelor sovietice, române și unităților Corpului cehoslovac, organizat pe teritoriul U.R.S.S., au dus la prăbușirea dominației naziste în Cehoslovacia și a clictii clericalo-fasciste slovac. „Renașterea Republicii Cehoslovace suverane, la 9 mai 1945 — se relevă în încheierea studiului —, și preluarea puterii de către guvernul Frontului Național al Cehilor și Slovacilor, creat în aprilie 1945, și de către consiliile naționale, organe născute în focul insurecției naționale slovac, au făcut posibilă trecerea la consolidarea cuceririi revoluției naționale și democratice, care avea să creeze condițiile trecerii la construirea societății socialiste în Cehoslovacia“ (p. 62).

Studiul consacrat prezentării evenimentelor și condițiilor instaurării regimului totalitar în Norvegia — semnat de *Ladislau Gergely* — debutează cu o trecere în revistă a dezvoltării societății norvegiene în secolul al XIX-lea și în primele două decenii ale secolului al XX-lea, eviden-

țiindu-se acele aspecte social-politice și economice particulare care au făcut ca forțele reacționare, inclusiv elementele fasciste, să cîștige teren. Prima organizație fascistă din Norvegia — arată autorul — a fost „Nordisk Folkereisnig“ („Uniunea Populară din Nord“), înființată în 1931 și urmată de altele. În 1933, a fost creat, de către Vidkun Quisling, partidul fascist „Nasjonal Samling“, în care au fost atrase elemente provenind, în special, din rîndurile funcționarilor, militarilor, fermierilor, liber profesioniștilor, ca și ale altor categorii sociale (p. 67). Acest partid a adoptat un program inspirat din doctrina fascismului italian și a național-socialismului german și, pînă în 1940, va dovedi o aderență foarte mică în mase: „Lipsit de influență politică, partidul fascist al lui Vidkun Quisling va dobîndi o oarecare forță, deși restrînsă, abia după ocupația nazistă, și aceasta datorită sprijinului direct al Germaniei hitleriste“ (p. 69).

Fată de pericolul fascismului intern, cercurile marii burghezii s-au comportat tolerant, vîzînd în acesta un bastion al luptei împotriva comuniștilor. Încă din 1932, Partidul Comunist Norvegian își stabilise ca sarcină prioritară lupta împotriva fascismului și a războiului.

În perioada creșterii agresivității puterilor fasciste — se arată în studiu —, oficialitățile norvegiene au manifestat pasivism, situîndu-se pe o poziție de neintervenție, atitudine de care a profitat Quisling și alți lideri fasciști, aceștia lansîndu-se într-o demagogie sfîrșitoare menită să inducă în eroare masele. Cu toate acestea, la izbucnirea celui de-al doilea război mondial, „mișcarea fascistă norvegiană, în frunte cu Quisling, cu tot fanatismul său, cu toată gama de metode de influențare desfășurată, nu a putut să ia amploare“ (p. 73).

Începutul invadării Norvegiei, la 9 aprilie 1940, a determinat și activizarea partidului lui Quisling, acesta „formînd“ un nou guvern, care și-a manifestat imediat hotărîrea de a colabora cu hitleriștii. Neagreat de Berlin, care dorea să se bazeze pe o forță internă cu o mai mare suprafață politică și un sprijin mai larg, guvernul fascist al lui Quisling a fost nevoit, după nici o săptămînă, să demisioneze, fiind înlocuit de un Consiliu Administrativ pentru teritoriile ocupate. Format din înalți funcționari și mari antreprenori norvegieni, Consiliul avea menirea, în primul rînd, de a menține ordinea și de a asigura normalizarea vieții în teritoriile ocupate, iar apoi, treptat, în toată țara (p. 83).

Forma de administrație instaurată în septembrie 1940 s-a menținut pînă în februarie 1942, cînd trădătorul Quisling a

instaurat un regim dur, totalitar, care, pe lângă accentuarea represiunilor împotriva rezistenței interne, a multiplicat formele colaborării cu ocupantul. Regimul fascist al lui Quisling a trecut la aplicarea unor măsuri rasiale, îndreptate împotriva populației evreiești, a înfeudat complet economia norvegiană Reichului nazist, a atacat potențialul de muncă al poporului norvegian, subordonându-l nevoilor Germaniei hitleriste. Adept fervent al ideologiei naziste, pe care a încercat — prin forme propagandistice, dar și represive — s-o inoculeze în societatea norvegiană, Quisling — al cărui nume a devenit după război sinonim cu trădarea — s-a dovedit a fi nu numai un dușman al propriului său popor, ci și un lacheu infatuat, avid de putere, al cărui servilism fără margini față de ocupantul hitlerist i-a pecetluit soarta lui și regimului pe care-l reprezenta. Forțele rezistenței interne aveau să pună capăt, prin luptă unită și hotărâtă, după cinci ani de la ocuparea Norvegiei, rușinosului și antinaționalului regim fascist și dominației Reichului nazist.

Studiul următor, semnat de *Marin Badea*, este consacrat prezentării și analizei mecanismului intern al regimului totalitar, instaurat în Franța neocupată de naziști în vara anului 1940, așa-numitul „regim de la Vichy”. Avînd un bogat și ilustrativ suport documentar, studiul — adevărată micro-monografie a vieții politice franceze între anii 1920 și 1944 — urmărește, mai întîi, relevarea, cu implicațiile politice și sociale, a apariției pe eșichierul celei de-a III-a Republici a manifestărilor și organizațiilor fasciste sau de nuanță fascistă, evoluției consecințelor acestui fenomen asupra societății franceze interbelice.

Sub raport cronologic — se precizează în studiu —, „fascismul a luat naștere în Franța mai tîrziu, după consolidarea mișcărilor fasciste din alte țări, cînd în Ungaria, Bulgaria sau Italia acestea preluaseră deja frînele puterii. Fascismul francez, ca forță politică, n-a căpătat dimensiuni mai deosebite” (p. 101), pentru că a întîmpinat opoziția fermă a clasei muncitoare, a altor forțe progresiste și democratice, care, acționînd, mai întîi, în cadrul unui front unic muncitoresc (comuniștii și socialiștii), iar apoi al unui front popular, au reușit să-i stăvilească ascensiunea la putere.

Prima organizație ale cărei tendințe, atît pe planul ideologiei, cît și al practicii politice, au ajuns, la mijlocul deceniului al treilea, să pună în evidență anumite trăsături fasciste sau fascizante a fost „L'Action française”. Fără aderență la mare, această organizație a fost considerată de specialiști un „palier către fas-

cism”. „Les Jeunesses patriotes” („Tinerii patrioți”), organizație apărută în 1924, grupa o parte a corpului ofițeresc nemulțumit de ineficiența partidelor politice tradiționale. Ordinea socială, prin constrîngere, și naționalismul au caracterizat „programul” acestei organizații, care dispunea și de grupe paramilitare. Prima organizație autointitulată fascistă a fost „Le Faisceau” („Fascia”), creată la 1 noiembrie 1925.

Criza economică a anilor 1929—1933 a făcut să incolțească germenii fasciști sub forma altor organizații, ca : „La Solidarité française” („Solidaritatea franceză”), apărută în 1934, și „Le Francisme” („Francismul”), considerată a fi „una dintre cele mai importante mișcări de extremă dreaptă care au ființat în Franța” (p. 118).

În anii regimului de la Vichy, membrii organizației „Le Francisme”, dizolvată în 1936, au fost colaboratori activi ai formațiunii politice fasciste „Partidul Unitar Francez al Acțiunii Socialiste și Naționale” (1938, ori ai Germaniei naziste. „Les Croix-de-Feu” („Crucile de foc”), întemeiată în 1927 și dizolvată în 1936, va reapărea ca organizație politică fascistă sub firma „Partidului Social Francez”, cu aceeași doctrină, fiind considerată în istoriografia problemei ca gruparea fascistă cea mai puternică din Franța. Programatic, „Les Croix-de-Feu” chema la acțiune pentru instituirea unui guvern autoritar, pleda pentru un control riguros al sferelor activității social-economice, exalta naționalismul, totul înveșmîntat într-o haină mistică. În sfîrșit, „Le Parti Populaire Française” („Partidul Popular Francez”), fondat în 1934, caracterizat printr-un anticomunism extrem, s-a manifestat, după înfrîngerea Franței, ca principala forță politică a colaboraționismului.

După prezentarea acestor organizații fasciste sau de nuanță fascistă, autorul trece în revistă împrejurările înfrîngerii Franței, ale divizării teritoriului ei național și ale ascensiunii la putere, în partea rămasă liberă, a regimului de conducere unipersonală a mareșalului Philippe Pétain. „Regimul de la Vichy”, regim politic totalitar, va acționa pentru realizarea așa-zisei „revoluții naționale”, al cărei principal inspirator a fost Pétain. Asumîndu-și funcția de șef al statului francez, acesta își va atribui „deplinăta-rea puterii guvernamentale”, atît executive cît și legislative (p. 141). În studiu sînt analizate trăsăturile care au caracterizat „regimul de la Vichy”, activitatea acestuia pînă la înlăturare, cu accent pe actele de politică internă și externă care au determinat situarea lui pe o poziție antinațională, trădătoare, de colaborare

strînsă cu Germania nazistă, în contradicție totală cu interesele supreme ale națiunii franceze, ridicată de forțele sale sănătoase, patriotice și revoluționare la luptă hotărîtă împotriva ocupantului hitlerist, pentru redobîndirea independenței și suveranității naționale.

Elementele pe care studiul le supune analizei pentru a contura imaginea cît mai exactă a „regimului de la Vichy” — exaltarea naționalismului exclusivist, antimarxismul virulent, organizarea ierarhică a corpului social, restrîngerea accentuată a libertăților și drepturilor individuale, denunțarea vehementă a democrației, corporatismul de inspirație fascistă, aparatul de presiune, lupta împotriva mișcării de rezistență, colaborarea cu Germania hitleristă etc. — îndreptățesc, în final, pe autor să aprecieze acest regim ca fascist (p. 156). Dețîșînd factorii care au determinat, treptat, eroziunea internă a regimului, dezagregarea continuă a structurilor politice și instituționale edificate, pînă la criza puternică din care nu s-a mai putut salva, studiul relevă că rezistența populară a fost factorul esențial care a subminat regimul totalitar, fascist al lui Pétain. În condițiile în care rezistența internă luase maximă amploare și în care inițiativa ducerii războiului trecuse definitiv de partea coaliției antihitleriste, „regimul de la Vichy” avea să sucumbă, iar în teritoriul aflat sub ocupația efectivă a Germaniei naziste se va declanșa insurecția națională, poporul francez, în frunte cu forțele sale cele mai sănătoase, aducînd propria sa contribuție, substanțială, la victoria împotriva fascismului.

Neofascismul și acțiunea de destabilizare a regimurilor democratice, ultimul studiu din volum, este elaborat de Elena Mureșan. Pornind de la o informare variată asupra fenomenului neofascismului, din care nu lipsesc contribuții istoriografice și politice datorate unor cercetători din cele mai diverse țări, autoarea arată, încă de la început, că, „întemeiat pe concepții caracterizate prin antiumanism, pe refuzul democrației și al valorilor sale, pe anticomunism, fascismul în varianta sa neo — noțiune ce include partide, organizații, formații și grupări ce se folosesc, în genere, de mijloace violente, terorism și asasinat în scopul destabilizării regimurilor democratice burgheze, în numele idealului fascist — se conturează tot mai mult ca o prezență îngrijorătoare” (p. 203—204). După ce definește fenomenul de neofascism, apelînd la aprecieri emanînd de la cunoscători îndeaproape ai fenomenului — în esență acesta ne-deosebindu-se aproape cu nimic de fascismul tipic al perioadei interbelice —,

studiul analizează cauzele care au făcut posibilă renașterea fascismului și indică principalii promotori și propagatori ai mișcărilor și doctrinei neofasciste în anii de după cel de-al doilea război mondial — foștii naziști și fasciști. Sînt prezentate, cu detaliile necesare — ideologice și de acțiune politică — cele mai active grupări și partide neonaziste din cîteva țări din Europa occidentală.

Fără a atinge amploarea manifestărilor pe care neofascismul a înregistrat-o în țări ca Italia sau Republica Federală Germania, recrudescența fascistă s-a făcut simțită și în alte părți ale Europei occidentale, în S.U.A., în țările Americii Latine, „reprezentînd, la început, tentative, din partea «nostalgicilor», de reînviere a unui trecut pe care istoria l-a condamnat cu incontestabile probe” (p. 269). Făcînd apologia fascismului și nazismului, încercînd să răstălmăcească adevărurile crude ale istoriei, să escamoteze faptele, să „explice” și să „justifice” ideologia și „realizările” singeroase ale fascismului, noii săi adepți, revendicîndu-se, deseori, fătîș, ca succesori ai purtătorilor cămășilor brune, negre sau de altă culoare, sînt călăuziți de aceleași principii antiumane, caracterizați prin disprețul față de democrație, prin ura de rasă, prin antisemitism și xenofobism, prin anticomunism, prin atentatul la valorile morale supreme, prin practicarea terorismului. Reînvierea formelor neo ale fascismului și nazismului constituie, în același timp, un semnal de alarmă în legătură cu pericolul potențial pe care-l prezintă acest fenomen, într-un context social-politic ca acela actual — de criză profundă a societății capitaliste, în multiple domenii. „Recrudescența neofascistă dintr-o serie de state vest-europene — subliniază autoarea — a readus în atenția cercurilor largi ale opiniei publice progresiste, tuturor forțelor democratice și înaintate din aceste țări, necesitatea luptei unite împotriva manifestărilor nocive ale fascismului, necesitatea de a lupta pentru ca lecțiile istoriei să nu fie uitate” (p. 271).

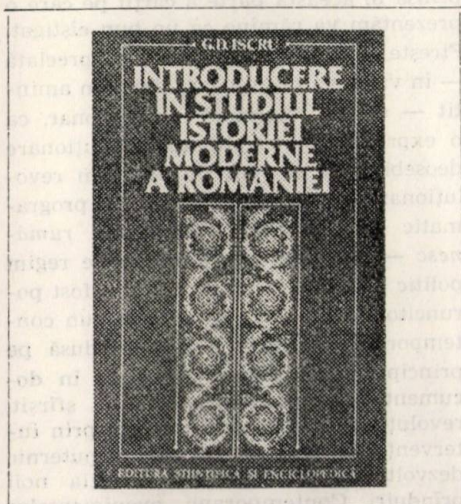
Fiecare studiu în parte și întregul volum se constituie într-o reală reușită în abordarea și tratarea problematicii care face obiectul demersului științific al serialului *Regimurile fasciste și totalitare din Europa*. Acest volum reprezintă, alături de celelalte două apărute în 1979 și 1980, viziunea istoriografiei românești asupra unei epoci din istoria universală în care actul de analiză a fost călăuzit de principiul de a scrie istoria așa cum a fost și de a da acesteia funcția ei activă în actualitate.

G.D. ISCRU, INTRODUCERE ÎN STUDIUL ISTORIEI MODERNE A ROMÂNIEI,

Editura științifică și enciclopedică, București, 1983, 354 p. ;

G. D. ISCRU, REVOLUȚIA DE LA 1821 CONDUSĂ DE TUDOR VLADIMIRESCU,

Editura Albatros, București, 1982, 384 p.

Studiind, vreme îndelungată, istoria medie și istoria modernă a României, G. D. Iscu și-a îndreptat, cu precădere, efortul de cercetare asupra perioadei de întrepătrundere a acestor două mari epoci, perioadă pe care o numim, îndeobște, de trecere de la feudalism la capitalism. Mergând pe o asemenea direcție de studiu, atent fiind și la alte contribuții de specialitate, G. D. Iscu a putut sesiza bine „momentul” în care modul de producție feudal a intrat în ceea ce numim „criza de sistem”. A studiat apoi „desfășurarea” acestei crize — în fond, ascensiunea noului mod de producție, cel capitalist, până la generalizarea lui în țara noastră.

Rezultatele demersului său științific s-au concretizat în apariția a două lucrări valoroase, referitoare la epoca de trecere de la feudalism la capitalism în țara noastră — ambele elaborate în paralel —, căci, fără înțelegerea problemelor mai generale, autorul nu putea aborda un moment atât de mult studiat, dar încă atât de controversat în istoriografia noastră.

Una dintre aceste lucrări, intitulată: *Introducere în studiul istoriei moderne a României*, a fost concepută de autor în trei secțiuni, bine structurate și dispuse în plan metodologic.

Într-o primă parte, în care se fac considerații privind epoca modernă a istoriei României, autorul pornește de la criteriile de periodizare a istoriei generale românești și propune o periodizare convingătoare a istoriei noastre moderne. A putut face aceasta după ce și-a clarificat dubla accepțiune a conceptului fundamental de *revoluție*: *revoluția socială ca proces istoric*, cu o durată variabilă în funcție de loc, timp, context istoric, deci „*epoca de revoluție socială*”, cum a numit-o Karl Marx, și *revoluția ca „moment” revoluționar*. În cadrul prim se operează trecerea inevitabilă de la o orînduire socială la alta, *superioară*, cel de-al doilea reprezentînd, în cuprinsul celui dintîi, izbucnirea insurecțională — într-un moment de maximă tensiune social-politică internă și, de regulă, într-o conjunctură externă favorabilă — a forțelor revoluționare situate mai ferm și mai consecvent pe linia progresului istoric, împotriva acelor forțe, cu rădăcini în trecut, care, de regulă, nu cedează proprietatea și puterea, dorind să intre cu ele în noua orînduire către care, în fond, și ele inevitabil se îndreaptă.

Gîndind astfel, G. D. Iscu consideră că epoca modernă a istoriei României are o etapă de început, de trecere de la feudalism la capitalism, de ascensiune și generalizare la nivel național a noului mod de producție, etapă care se încheie în deceniul al VII-lea al secolului al XIX-lea, după care urmează o etapă de perfecționare, de consolidare și dezvoltare a modului de producție capitalist, care ține pînă în perioada numită de noi interbelică, incluzînd importante mutații structurale și suprastructurale de după Marea Unire din 1918, perioadă în care se poate considera că apar și primele semne ale „*crizei de sistem*” a orînduirii capitaliste, *criză accelerată* în condițiile celui de-al doilea război mondial și finalizată prin trecerea spre o nouă orînduire, după revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944.

Urmărind dezvoltarea forțelor productive, partea a doua a lucrării este consacrată *întrării economiei românești în noua fază istorică a procesului de pro-*

ducție — producția pentru piață, dar nu în sensul că această realitate apare abia acum, ci că acum ea se generalizează, domină, dă „tonul” și esența unui mod de viață la nivelul întregului teritoriu românesc. În continuare, sînt analizate consecințele sociale majore ale procesului economic amintit: revoluționarea relațiilor de proprietate și de muncă — trecerea de la tipul feudal la un alt tip, superior, cel capitalist, al acestor relații — și, în paralel și în legătură organică, revoluționarea claselor sociale, ca element esențial, de structură. Aici G.D. Iscriu reia problema atît de controversată a acelor „relații feudale” sau „rămășițe feudale” în plină orînduire capitalistă, după victoria pe plan național a noului mod de producție, aducînd argumente și făcînd judecăți convingătoare în baza cărora nu se mai poate susține existența unor asemenea „relații” sau „rămășițe” în perioada amintită. Doar în agricultură, chiar după legea rurală din 1864, în relațiile dintre țărani și moșieri sau arendași au mai rămas, pînă tîrziu, unele practici ale vechilor relații de producție.

În partea a treia a lucrării, stăruind asupra *momentului cronologic* la care istoriografia noastră a stabilit începutul epocii moderne — anume, revoluția din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu —, G.D. Iscriu consideră acest „moment” ca un „jalon”, ca o dată simbol, ca un „prag” dincoace de care trecerea spre noua orînduire, după sinuozitățile de pînă aci, ne apare, prin cercetare, *irrevocabilă*; ea apare astfel chiar contemporanilor și primelor generații succesoare, pînă cînd detașarea în timp a permis și o opinie științific argumentată. Avînd în vedere situația specifică din Transilvania, situație pusă în evidență mai ales de cercetări relativ recente, G.D. Iscriu se pronunță, în prima parte a lucrării, pentru consolidarea „momentului” Horea-Suplex ca început cronologic al epocii moderne din această parte de țară românească.

Abordînd, deci, revoluția din 1821, autorul, după ce valorifică în mod critic istoriografia problemei, ne oferă o expunere completă și convingătoare din care rezultă justetea caracterizării acestui eveniment ca *revoluție burgheză*. Este, aceasta, o importantă contribuție istorio-

grafică, în materie, a lui G.D. Iscriu, la care autorul a putut ajunge prin încorporarea și a unor idei și concluzii anterioare, dar mai ales printr-o regîndire a întregului proces de trecere spre capitalism în Țările Române. Vor putea fi aduse, desigur, în viitor, completări, amendamente etc., dar demonstrația cuprinsă în această parte a cărții pe care o prezentăm va rămîne ca un bun cîștigat. Firește, această revoluție este apreciată — în viziunea despre care deja am amintit — ca un „moment” revoluționar, ca o expresie a unei situații revoluționare deosebite. Ea a avut un program revoluționar — principalul document programatic fiind *Cererile norodului românesc* —, a operat o schimbare de regim politic în lunile în care „Tudor a fost poruncitor țării” (cum se exprimă un contemporan), iar țara a fost condusă pe principii revoluționare afirmate în documentele programatice, și, în sfîrșit, revoluția din 1821, deși înfrîntă prin intervenția străină, a influențat puternic dezvoltarea ulterioară în direcția noii orînduiri. Contemporanii evenimentelor și-au dat seama — citează autorul dintr-un izvor — că, „după această tulburare, toate se vor schimba, toate se vor prefăce, toate se vor îndrepta...” (p. 323). Precum se știe, Nicolae Bălcescu a considerat revoluția condusă de Tudor ca „prolog” al celei din 1848, iar A.D. Xenopol avea să aprecieze, mai tîrziu, că, „cu drept cuvînt, se datează de la acea epocă o nouă perioadă a istoriei neamului românesc”.

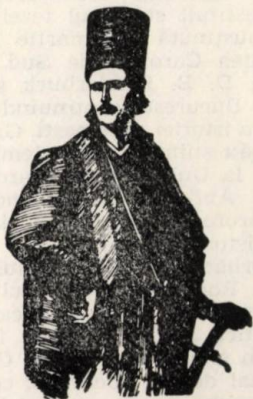
Acestui mare eveniment al istoriei noastre naționale îi consacră G.D. Iscriu cealaltă lucrare a sa, *Revoluția din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu*. Densă și totuși fluentă, riguros științifică și totuși accesibilă unui public larg, lucrarea împlinește o necesitate istoriografică, dînd un plus de înțelegere unui moment crucial din trecutul nostru. Este o lucrare cu caracter monografic, în care autorul a îmbinat expunerea cronologică cu tratarea problematică, ori de cite ori a fost cazul.

Cartea este străbătută, într-o logică strînsă și convingătoare, de argumentele, considerentele și concluziile părții a treia a lucrării precedente, autorul relevînd atent concretul fiecărei etape în

G. D. ISCRU

REVOLUȚIA DIN 1821

condusă de
Tudor Vladimirescu

desfășurarea revoluției, urmărind „pas cu pas” mersul lui Tudor cu „Adunarea norodului”, de la Padeș la Țințăreni și de acolo la București, Capitala țării, considerată de el drept „scaun al oblăduirii norodului”.

G.D. Iscru își propune și, după părerea noastră, reușește, să analizeze bine problema raporturilor politice dintre cele două grupări cu atribuții de conducere: Tudor, împreună cu „Adunarea norodului” — reprezentanță a poporului, instituție politică și forță militară deopotrivă —, pe de o parte, și boierii divaniți rămași în Capitală, în frunte cu mitropolitul, constituiți în „Vremelnica stăpînire” (guvern provizoriu, în expresie europeană), recunoscută de Tudor și de „Adunarea norodului”, după tratative pline de conținut și deosebit de interesante, așa cum ni le prezintă în lucrare. Odată reglementate raporturile politice, cei doi „parteneri” au conlucrat responsabil în împrejurări grele, Tudor cu „Adunarea norodului” avînd inițiativa politică și rolul conducător, în timp ce „Vremelnica stăpînire” — demonstrează și conchide autorul — nu a fost totuși un partener pasiv, iar Tudor i-a acordat respectul de care era conștient că i se cuvine acestui factor politic. Mai mult, cînd eteriștii amenințau să pună stăpî-

nire pe acest „guvern provizoriu”, Tudor l-a mutat lîngă tabăra sa de la Cotroceni, pentru securitate și pentru binele țării.

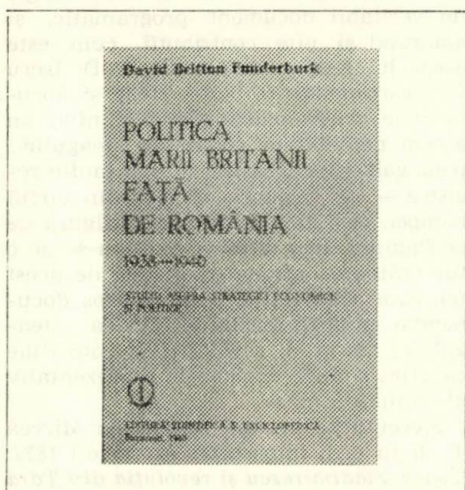
Pornind de la contribuția lui Onisifor Ghibu, căruia îi aparține prima interpretare a steagului revoluției, interpretare care face din acest simbol vexilologic un veritabil document programatic, și amintind și alte contribuții, cum este aceea lui Nestor Vornicescu, G.D. Iscru face corespondența dintre steag și documentele programatice scrise, punînd un accent deosebit pe coloristica steagului: roșu, galben și albastru, în mai multe registre — pe ciucurele tricolor din vîrfurile hampei, pe flamură, pe fiecare figură de pe flamură. Prin aceasta, legîndu-se de o tulburătoare opțiune coloristică de acest fel, care coboară, în timp, riguros documentat, pînă în secolul al XV-lea, „steagul cel mare” al revoluției se constituie ca prim simbol vexilologic reprezentativ al națiunii române.

Mergînd pe drumul deschis de Mircea T. Radu prin importanța sa carte: 1821. Tudor Vladimirescu și revoluția din Țara Românească (Editura Scrisul românesc, Craiova, 1978), G.D. Iscru reia discuția asupra raporturilor dintre revoluția românilor și mișcarea eteristă, pledînd documentat pentru independența revoluției conduse de Tudor. Dar autorul nu opune revoluția românilor Eteriei grecești, căreia îi apreciază importanța pentru Grecia. Tudor — probează documentele analizate — n-a fost și nu putea fi legat de aventura eteristă din Principate. Ucis de eteriști, din porunca lui Al. Ipsilanti, Tudor a fost victima unui complot pus la cale încă de la începutul acțiunii. Și nu l-au trădat căpitani săi, căci D. Macedonschi și Hagi Prodan n-au fost căpitani ai lui Tudor, ei au slujit cauza eteristă, pîndînd momentul prinderii și predării conducătorului român.

Dorim să încheiem cu o precizare. O lectură atentă a celor două realizări istoriografice ale lui G.D. Iscru nu poate să nu convingă cititorul despre contribuția autorului — în plan teoretic-metodologic și documentar-interpretativ — privind epoca de trecere de la feudalism la capitalism în Țările Române. Lucrările prezentate aici, succint, nu și-au propus să fie și nu sînt un final, ci o chemare la efort susținut de investigație, de gîndire și regîndire în știința noastră istorică.

CONSTANTIN CORBU 137

**DAVID BRITTON FUNDERBURK,
POLITICA MARII BRITANII FAȚĂ DE ROMÂNIA. 1938—1940.
STUDIU ASUPRA STRATEGIEI ECONOMICE ȘI POLITICE,
Editura științifică și enciclopedică, București, 1983, 222 p.**

„Interesul meu deosebit pentru România și români s-a născut acum 20 de ani” — scrie, în prefața cărții sale, profesorul american David Britton Funderburk. Ca student, autorul a frecventat mai multe cursuri de istorie a civilizației occidentale europene și a sud-estului european, în cadrul cărora profesorul său, Keith Hitchens — unul dintre cei mai reputați specialiști străini în studii românești —, i-a atras atenția asupra istoriei românilor: „o istorie unică, plină de particularități”. Ca urmare — scrie profesorul american — am început să simt atracție, simpatie și chiar admirație pentru istoria poporului român, a acestui popor care „s-a luptat de-a lungul secolelor să-și păstreze independența națională, suveranitatea și personalitatea” (p. 7). Dar interesul pentru România și istoria românilor nu s-a stins odată cu încheierea anilor de studenție. În 1970, David Britton Funderburk a studiat limba română la Universitatea din California, cu sediul la Los Angeles, cu profesorul român Dan Grigorescu, pe atunci și director al Bibliotecii Române din New York, iar în anii 1971—1972 a venit în România ca bursier Fullbright. Cercetările sale de la București (Arhivele statului și Biblioteca Academiei Române) și Londra (Public Record Office și British Museum), convorbirile cu istorici români și britanici, ori cu personalități politice și diplomatice implicate în evenimentele perioadei cercetate au

fost concentrate asupra *relațiilor româno-engleze din anii 1938—1940*, temă care a constituit subiectul tezei sale de doctorat, susținută în martie 1974 la Universitatea Carolina de Sud. În anii 1975—1976, D. B. Funderburk s-a aflat din nou la București, continuându-și studiile asupra istoriei românești. Grație demersului său științific, în noiembrie 1975 a avut loc la Universitatea Hardin Simons din Abilene (Texas), unde funcționa ca profesor asociat, un simpozion consacrat istoriei românești. În 1977, cu prilejul sărbătoririi centenarului independenței României, profesorul american a participat, cu o comunicare privind politica Statelor Unite față de România în anii 1876—1877, la Colocviul internațional de la București, consacrat luptei poporului român pentru independență. Ca profesor de istorie, David B. Funderburk și-a concentrat preocupările asupra istoriei Europei de est, în general, asupra istoriei României, în special. Deoarece se afirmase ca un bun cunoscător al României, în iunie 1981 a fost numit ambasador al Statelor Unite la București, fapt pe care-l consideră drept o ocazie excepțională pentru a-și continua studiile privitoare la poporul român, la istoria și limba lui. „Ca ambasador al țării mele — scrie David B. Funderburk — abordez poziția ce o dețin dintr-o perspectivă și într-un cadru care să pună în valoare și cunoștințele mele ca istoric interesat de România sub raport științific”. Însă istoricul pasionat de trecut nu este mai puțin interesat de prezent. În calitatea sa de diplomat, el înțelege că în această perioadă de creștinde tensiuni internaționale este necesar un efort sporit, „o mai mare răbdare și înțelegere pentru ca națiunile noastre să poată trece prin aceste vremuri dificile, în același timp păstrând intacte bunele noastre relații”. „Am speranța fermă — scrie profesorul și diplomatul american — că voi putea contribui la neîntrerupta îmbunătățire a legăturilor româno-americane, în toate domeniile majore ale relațiilor culturale, politice și economice” (p. 10).

Publicarea, la București, în traducere românească, a lucrării sale privind politica Marii Britanii față de România în anii 1938—1940 are o dublă semnificație: ea se înscrie, pe de-o parte, în fluxul eforturilor reciproce pentru o evoluție

pozitivă, pe multiple planuri, a relațiilor dintre România și S.U.A.; pe de altă parte, se încorporează în efortul istoriografiei românești de a pune în lumină, cu argumente științifice, lupta României pentru apărarea independenței naționale și a integrității sale teritoriale, într-un context internațional marcat negativ de politica revizionistă a Germaniei naziste și a Italiei fasciste, de acțiunile politico-diplomatice ale unor state interesate în ruperea echilibrului politic european, a statu-quo-ului teritorial. O analiză a politicii Marii Britanii față de România în anii 1938—1940 conduce, implicit, la relevarea politicii României din acei ani. Consacrată Marii Britanii, lucrarea lui David B. Funderburk este — deopotrivă — consacrată României. Iată un prim motiv care explică interesul nostru, al românilor, față de lucrarea autorului american. În fond, până în vara anului 1940, când guvernul român a renunțat la garanțiile britanice, România și Marea Britanie s-au aflat de aceeași parte a baricadei, în lupta împotriva expansiunii Germaniei, împotriva politicii revizioniste, pentru apărarea statu-quo-ului în Europa. Strategia engleză de *îngrădire* a penetrației Germaniei în Europa de sud-est (și deci și în România), de formare a unui bloc antigerman și antirevizionist s-a conjugat cu strategia guvernului român de apărare a independenței naționale și a integrității teritoriale a României. Planul englez de implicare activă în Balcani prin mijloace economice și politice și-a aflat un sprijin în politica României, în rezistența sa diplomatică față de presiunile crescînde — politice și economice — ale Germaniei naziste. În acest punct, demonstrația istoricului american se întîlnește cu concluziile autorilor români, oferind, însă, date în plus pentru veștejirea unor încercări istoriografice tendențioase de a prezenta politica externă a României de după instaurarea regimului nazist în Germania ca avînd drept sens apropierea progresivă de cel de-al treilea Reich, mergînd pînă la colaborarea politică și militară din anii 1940—1944. Or, se știe că realitatea a fost alta.

În cercetarea pe care a întreprins-o asupra politicii Marii Britanii față de România în anii 1938—1940, autorul a fost interesat, în mod deosebit, de *strategia* economică și politică engleză. A avut Anglia o strategie pentru România? Ce loc ocupa România în țesătura intereselor economice și politice engleze? Cînd și-a elaborat Anglia o strategie pentru România? și de ce? Prins în caruselul atîtor întrebări, autorul își structurează lucrarea astfel: I. *Relațiile politice și economice ale Marii Britanii*

cu România. 1920—1938; II. *Strategia britanică față de România în timpul crizei mîuncheneze*; III. *Politica Marii Britanii din martie pînă în mai 1939; Reacții la ocuparea Cehoslovaciei de către germani și la tratatul economic germano-român*; IV. *Ultimele eforturi britanice și neutralitatea României. Mai 1939—iulie 1940*. Lucrarea se încheie cu pagini ce cuprind considerațiile condensate ale autorului în *Concluzii*, cu *Anexe*, în care sînt publicate cîteva documente semnificative (vezi, de exemplu, textul integral al *Protocolului* din 1 mai 1939, privind schimburile comerciale dintre România și Anglia, sau lista personalităților guvernamentale implicate în relațiile româno-britanice dintre anii 1938—1940), și cu o foarte condensată *Bibliografie*, în care autorul a inclus colecții de documente nepublicate, cercetate atît în arhivele britanice, cit și în arhivele românești, precum și documente publicate, memorii, biografii, articole, dar și lucrări nepublicate, la care a avut acces. Deschiderea arhivelor britanice pentru anii 1938—1940 a oferit autorului posibilitatea de a cerceta un material inedit și de a aduce în circuitul științific numeroase informații, fapt care i-a permis formularea unor concluzii noi și corectarea unor aprecieri prezente în lucrările unor autori occidentali. *Indicele* completează nota de înaltă ținută științifică a lucrării.

Deși, în primul capitol, autorul își propune să se ocupe de relațiile româno-engleze în anii 1920—1938, el merge cu analiza mult mai înainte, pe verticala timpului, pînă aproape de anii 1859—1860. În urma acestui periplu, el notează, cu îndreptățire: „În diferite momente, de-a lungul timpului, englezii au arătat un interes mai mare, sau chiar o preocupare, pentru chestiunile popoarelor Transvaalului, Hondurasului sau Noii Zeelande decît au făcut-o pentru români, mai apropiați ca distanță și mai numeroși“ (p. 21). Englezii au fost interesați de români „doar în mod periferic“, în măsura în care apărarea imperiului lor și drumurile comerciale cu India și Orientul Mijlociu prezentau o importanță precumpănitoare. Pentru arhitecții politicii britanice România avea, sub raport strategic și politic, o anumită semnificație, dar ea era mai redusă decît cea a Greciei și a Turciei. În general, acțiunile britanice privitoare la România erau formulate *ca parte a politicii engleze în Balcani*. În octombrie 1926, în cadrul *Conferinței imperiale*, Austen Chamberlain, ministrul de externe al Marii Britanii, declara că „britanicii vor încerca să fie un sfetnic imparțial pentru oricare dintre națiunile

balkanice, ținându-se la curent cu politica internă și externă a fiecărui stat din această zonă" (p. 40). În mod expres, Marea Britanie își propunea să încurajeze statele balcanice să se bazeze pe Liga Națiunilor — și prin vocea ministrului său de externe — ea arăta că avea să sprijine atît inițiativele Ligii Națiunilor, cît și politica statelor din Balcani, îndreptate spre inițiative comune de pace. În cadrul acestei strategii globale, României i se acorda un plus de interes. Într-un memorandum al Foreign Office-ului din decembrie 1925, consacrat problemei balcanice, se preciza că, în privința situației României, singurul interes politic pe care îl avea Marea Britanie era legat de păstrarea statu-quo-ului în Europa răsăriteană.

Analizînd evoluția relațiilor româno-engleze în anii 1930—1938, autorul constată că și în această perioadă au fost puține exemple care să indice existența unor interese politice majore ale Marii Britanii în România. Autorul explică atenția limitată a Angliei față de România și prin aceea că britanicii acordau Franței o oarecare înțietate în raporturile cu România, ca și în întregul sud-est European. De această idee preconcepută s-au lovit, se pare, și inițiativele românești de după anul 1936, care urmăreau o intensificare a relațiilor cu Londra. Dar — notează autorul — pînă tîrziu, spre sfîrșitul deceniului al patrulea, Marea Britanie nu a înțeles urgența ce se impunea pentru o preocupare mai adîncă, din punct de vedere politic, pentru relațiile cu România.

O situație oarecum diferită au cunoscut-o relațiile economice. Petrolul românesc a fost domeniul care a polarizat cel mai mult interesele britanice. Între anii 1929—1933, Marea Britanie a importat din România mai mult petrol decît oricare altă țară din Europa, iar în ultima parte a deceniului al patrulea (pînă în 1940), a importat cantități egale sau aproape egale cu cele importate de Germania și Italia. Autorul precizează că investițiile cele mai mari în industria petrolieră românească din perioada interbelică au fost făcute de Anglia, capitalul petrolier englez constituind peste un sfert din valoarea tuturor investițiilor de capital străin în România. Pentru celelalte domenii ale economiei românești, interesele economice britanice s-au menținut la cote mici. Achizițiile de cereale, cherestea, produse animale și alte mărfuri reprezentau o pondere redusă în totalul exporturilor României, circa 10% pentru anii 1927—1938. La fel, comerțul englez cu România nu a înregistrat o creștere substanțială, tratatul de comerț și navigație, încheiat între cele două țări

în august 1930, prin care se acorda, în mai multe domenii, *clauza națiunii celei mai favorizate* — o încercare de a da un nou curs relațiilor comerciale româno-engleze — fiind „singurul demn de menționat“.

Din analiza lui David B. Funderburk reiese astfel că Marea Britanie avea interese economice și politice în România, *dar limitate*. De-a lungul întregii perioade, comerțul a rămas stabil, relațiile diplomatice, amicale. „Pînă în 1938 — conchide autorul — nu fusese elaborată o strategie britanică, bine conturată față de sud-estul Europei... Declarațiile politice britanice nu indicaseră o preocupare specială în legătură cu România și în acest sens strategia politică britanică nu se deosebea în mod semnificativ, prin urmare, de aceea legată de cele mai multe dintre statele balcanice“ (p. 52). Dar, la începutul verii anului 1938 (mai-iunie), politica engleză față de România a suferit o schimbare decisivă. Ce se întîmplase ?

În martie 1938 avusese loc Anschluss-ul. Sub loviturile brutale ale Germaniei naziste, statu-quo-ul politic și teritorial al Europei începea să se clatine. Era limpede că obținerea de către Germania a regiunii sudete însemna instalarea solidă a hegemoniei acesteia în Europa centrală și, implicit, crea o amenințare în direcția Europei de sud-est. Funcționarii superiori ai Foreign Office-ului observau că nici concesiile pe scară mare în centrul și răsăritul Europei nu vor satisface ambițiile expansioniste ale Germaniei naziste — *foamea sa de spațiu*. În acest caz, Anglia, care făcuse din menținerea statu-quo-ului european una din direcțiile principale ale politicii sale externe postbelice și care avea — totuși — interese economice în România și interese strategice și militare în Grecia și Turcia, nu dorea să asiste la destrămarea ordinii Versailles-ului. În al doilea rînd, ea nu dorea ca statele din sud-estul Europei (România, Grecia, Turcia și Iugoslavia) să intre sub dominația Germaniei naziste. Foreign Office-ul estima că, dacă pentru Marea Britanie statele din sud-estul Europei ar fi putut *să nu fie de cel mai mare folos ca aliați*, în schimb pentru Germania ele *ar fi putut să fie de un extraordinar ajutor*. „Încăput pe mîinile germanilor — scrie autorul — petrolul românesc, ca și materiile prime și produsele agricole ale tuturor statelor balcanice, ar fi fost în stare să asigure o puternică sporire a resurselor mașinii de război naziste“ (p. 72).

În capitolul al doilea al lucrării sale, David B. Funderburk analizează *cum* s-a conturat noua strategie balcanică

engleză. El relevă controversale, îndoiele dar și imperativele izvorite din interesele strategice ale Angliei în sud-estul european în general, în România în special. În cercurile politice și economice britanice s-a ajuns la concluzia că ofensivei germane trebuia să i se răspundă cu o contraofensivă britanică. „Echipei” statelor balcanice, supusă presiunilor naziste, Marea Britanie trebuia să-i adauge „un om în plus” : puterea sa economică și politică. Era necesară o acțiune viguroasă. S-a considerat că formula cea mai sigură era *penetrația economică*. Așa s-a conturat strategia britanică față de România, strategie care s-ar putea numi „strategia silver bullets” (gloanțele de argint), adică folosirea mijloacelor economice și financiare. Se aprecia că fie și un mic număr de acorduri comerciale pe bază de reciprocitate ar putea să încurajeze, în Balcani, un spirit de independență. Primul ministru britanic, Neville Chamberlain, avea unele îndoieli dacă era înțelept ca Marea Britanie să plătească importuri din statele balcanice la prețuri ridicate. El nu era sigur — scrie David B. Funderburk — de capacitatea economică a Marii Britanii. Pe de altă parte însă, el era atras de avantajele politice ce ar fi putut rezulta din aplicarea unei astfel de politici.

Importanța României în planurile britanice decurgea, desigur, din poziția sa strategică. Situată în apropierea Strimtorilor și a Mediteranei Orientale, cu ieșire directă la Marea Neagră, România ar fi ocupat, în cazul unui război european de anvergură, o reală importanță navală. La Londra se aprecia că dacă România ar fi intrat sub dominația uneia dintre marile puteri, central sau est-europene, interesele Marii Britanii în Balcani ar fi fost puternic afectate. Controlul României de către Germania ar fi creat o gravă amenințare în direcția Greciei și a Ciprului, puncte cheie de-a lungul liniilor de comerț britanice, ceea ce ar fi slăbit poziția navală a Marii Britanii. Mai mult, acest control ar fi cîntărit greu în neutralizarea unei blocade navale. Nu lipsită de importanță era, într-o asemenea perspectivă, situația petrolului românesc. Pentru Marea Britanie era de cel mai mare interes ca petrolul românesc să nu cadă în mâinile unor potențiali inamici. Din acest punct de vedere, păstrarea României în afara controlului Germaniei naziste (sau al altor puteri) avea pentru Marea Britanie o deosebită însemnătate. Dar locul strategic al României avea importanță nu numai pentru flancul sud-estic al Europei, ci și pentru cel nord-estic. La Foreign Office se considera că o Polonie

aliată cu Occidentul și ajutată de România ar fi obligat Germania să ducă un război pe două fronturi. În consecință, România nu trebuia să intre sub hegemonia germană. Acestea erau considerațiile politice ale strategiei britanice formulate cu privire la România *după* Anschluss și *înainte* de München. „Momentul München” a avut un impact nefast asupra planurilor britanice. Mica Înțelegere și sistemul securității colective în Europa primiseră o lovitură zguduitoare, de care Marea Britanie și Franța nu erau străine. Prestigiul Franței și al Angliei în Europa fusese puternic afectat. Dar, mai presus de toate, Münchenul a arătat că, în caz de război, Marea Britanie nu va ajuta vreuna din țările Europei centrale și dunărene. „Statele balcanice — notează autorul — se considerau mai izolate ca oricînd și în absența evidentă a unui puternic sprijin din partea Vestului se părea tot mai necesar să ajungă la o înțelegere cu vecinii lor mai puțin prietenoși. Ușa răminea astfel în continuare deschisă expansiunii germane în această zonă” (p. 82).

Berlinul nu a pierdut momentul. Evenimente noi aveau să verifice noua strategie britanică față de România și sud-estul european. În martie 1939 Praga a fost invadată de trupele Germaniei naziste și Cehoslovacia a fost desființată ca stat. Liderii britanici — scrie David B. Funderburk — s-au convins că nu se mai putea discuta în mod pașnic cu Hitler și că Marea Britanie „se afla în fața unui tip special de adversar” (p. 98), un adversar care viola propriile sale promisiuni și angajamente și pentru care acordurile politice erau simple petece de hirtie. Foreign Office-ul aprecia că, în asemenea situație, primejdia unei alte înaintări germane în Europa de răsărit era posibilă.

Autorul analizează, în al treilea capitol al lucrării sale, reacțiile britanice în urma invadării Cehoslovaciei de către Germania nazistă și mai cu seamă consecințele pentru noua strategie britanică față de România a tratatului economic româno-german. El demonstrează că, în fața actelor de agresiune ale Germaniei naziste, strategia britanică din mai-iunie 1938 devenise prea puțin eficace. În fața aceluiași adversar de un „tip special” și a acțiunilor inițiate de el, Marea Britanie a înțeles *urgența* unor măsuri noi. Cu atît mai mult cu cît România, prin acțiunile sale diplomatice, se arăta interesată — în eventualitatea unei noi agresiuni germane — de sprijinul Marii Britanii și al Franței. În acel moment — scrie David B. Funderburk — gestul Marii Britanii trebuia să fie mai curînd

politic. Autorul se apleacă cu minuție asupra climatului fierbinte al primăverii anului 1939. El analizează condițiile politico-diplomatice în care Marea Britanie și-a întregit strategia sa pentru România cu *angajamente politice* ce vizau garantarea independenței acesteia. Totodată, el relevă acțiunile diplomatice ale guvernului român, care solicita Angliei și Franței să nu admită noi schimbări în configurația geopolitică europeană și să acorde României sprijinul militar necesar apărării integrității sale teritoriale. Dar, la București, negocierile pentru încheierea acordului economic româno-german — desfășurate într-un climat nu tocmai diplomatic — erau aproape finalizate. Prin încheierea acordului economic româno-german, la 23 martie 1939, țelul politic al Germaniei naziste, acela de a dobîndi o poziție dominantă în sud-estul Europei, era pe cale de împlinire. Acordul cu România era — așa cum spunea dealtfel și negociatorul german Helmuth Wohlthat — mai mult decât un tratat comercial în sensul obișnuit al cuvîntului. Puterilor apusene nu le-a scăpat semnificația acordului negociat la București pentru evoluția politică din sud-estul european. Ca urmare, la 13 aprilie 1939, Marea Britanie a declarat că acordă cea mai mare importanță evitării tulburării cu ajutorul forței sau prin amenințări cu forța a statu-quo-ului în Mediterana și în Peninsula Balcanică. Ea își asuma obligația să acorde ajutor României în cazul unor acțiuni care i-ar fi amenințat în mod clar independența și *dacă* guvernul român s-ar fi hotărît să reziste acestor acțiuni cu forțele sale naționale. Autorul arată că, din punct de vedere britanic, angajamentele luate față de România în primăvara lui 1939 constituiau o secvență a încercării de a reface influența pierdută în anii '20. Totodată, se spera că asumarea acestor angajamente va înlătura ideea ce se instaurase după acordul de la München, că Marea Britanie (dar și Franța) ar fi abandonat Europa de est și de sud-est în brațele Germaniei naziste. Pe de altă parte, acordarea garanțiilor demonstra că Marea Britanie „intenționa să-și apere interesele sale, predominant economice, în România“ (p. 126). Din punct de vedere românesc, garanția britanică a avut un efect pozitiv asupra poziției internaționale a României. Autorul vine astfel în întîmpinarea istoricilor români care conferă politicii britanice din primăvara anului 1939 meritul de a fi stimulat efortul României de a rezista expansiunii naziste. „Renăscuseră în special — scrie David B. Funderburk — speranțele de reorganizare a unui sistem de securitate

regională sprijinit și garantat de puterile occidentale“ (p. 126).

Din analiza autorului se degajă concluzia că acțiunile britanice au constituit, în cea mai mare parte, *un răspuns* la acțiunile agresive ale Germaniei naziste. Într-adevăr, Marea Britanie și-a formulat o *strategie pentru România*, mai întîi economică, în mai-iunie 1938 — deci *după* Anschluss; apoi politică, în martie-aprilie 1939 — deci *după* invadarea Cehoslovaciei de către Germania nazistă și *după* încheierea acordului economic româno-german. Acțiunile britanice cu privire la România au constituit *doar o reacție la acțiunile germane*; ele n-au fost formulate sau concretizate *decît atunci cînd a intervenit o situație de criză*. Același caracter tardiv sau prea puțin eficient l-au avut și alte acțiuni britanice întreprinse în perioada următoare, pînă în vara anului 1940. Analizînd, în capitolul al patrulea al lucrării, ultimele eforturi britanice, autorul constată că, în această perioadă, deși raporturile economice înregistrau unele succese, încercările diplomatice, ce urmăreau „păstrarea și dobîndirea influenței în România“ (p. 160), nu au dat rezultate satisfăcătoare. Ele păreau — scrie autorul — lipsite de coordonare, iar strădaniile de a menține neutralitatea României pînă cînd s-ar fi putut constitui un bloc defensiv al statelor balcanice „veneau totuși prea tîrziu“.

Ca urmare a situației interne și internaționale din vara și toamna anului 1940, România a intrat în orbita Berlinului. La 6 decembrie 1941, ea a intrat în stare de război cu Marea Britanie. Cele două state nu se mai aflau, acum, de aceeași parte a baricadei. David B. Funderburk apreciază că strategia economică și politică a Marii Britanii față de România în anii 1938—1940 „rămîne în sine un lucru demn de atenție“, chiar dacă, în cele din urmă, dominația germană s-a instalat în România și în Balcani.

În încheiere, considerăm că, prin publicarea în țara noastră a acestei lucrări, s-a atins un dublu obiectiv: s-au adus contribuții importante, documentare și interpretative, la cunoașterea unei epoci istorice încărcate de profunde semnificații interne și internaționale și, în același timp, s-au întărit legăturile dintre istoricii români și americani, bază trairnică a unor fructuoase dialoguri viitoare. Este și concluzia pe care o susțin, în *Postfață*, istoricii Ioan Chiper și Florin Constantiniu și cu care ne exprimăm deplinul nostru acord.

ELISABETA PETREANU

RELAȚIILE INTERNAȚIONALE POSTBELICE. CRONOLOGIE DIPLOMATICĂ. 1945—1980,

vol. I : 1945—1964, 468 p. ; vol. II : 1965—1980, 552 p.,

Editura politică, București, 1983.

Departa de a fi o simplă agendă a evenimentelor ce s-au derulat în epoca postbelică, lucrarea în atenție — elaborată de Petre Bărbulescu, Ion Calafeteanu, Ionel Cloșcă, Nicolae Ecobescu (coordonator), George Marin, Ilie Șerbănescu, cunoscuți și apreciați specialiști ai domeniului —, surprinde esența unei întregi perioade istorice, oferind cititorului posibilitatea să descifreze amploarea, semnificația și complexitatea mutațiilor ce s-au produs pe glob în răstimpul celor aproape patru decenii care s-au scurs de la sfârșitul celui de-al doilea război mondial. În pofida celor aproape 140 de conflicte armate soldate cu moartea a peste 50 de milioane de oameni, trăsătura caracteristică fundamentală a acestei perioade, așa cum reiese din lucrare, o constituie progresul considerabil înregistrat pe calea emancipării naționale a popoarelor, înlăturării structurilor de inegalitate și inechitate din sfera relațiilor internaționale, înaintării graduale dar ireversibile către o lume mai bună, mai dreaptă, mai umană pe planeta noastră.

Alcătuită pe criteriul cronologic, lucrarea prezintă, în dinamica lor, procese și evenimente care pun în evidență principalele mutații care au avut loc în viața internațională postbelică : viguroasa afirmare a socialismului în lume, prăbușirea sistemului colonial al imperialismului și afirmarea a zeci de națiuni tinere dor-

nice de libertate și dreptate, modificarea raportului de forțe pe plan mondial în favoarea factorilor păcii, democrației și progresului, creșterea rolului și ponderii țărilor mici și mijlocii în viața internațională, înlăturarea din relațiile internaționale a raporturilor bazate pe diplomația secretă, pe forță și dictat și afirmarea principiilor justiției și legalității internaționale etc.

După prezentarea acțiunilor politice și militare de la sfârșitul războiului ce au statuat noua ordine politică din lume, precum și un nou raport de forțe pe plan internațional, autorii își concentrează atenția asupra evenimentelor care, prin amploarea și semnificația lor, ilustrează procesul revoluționar mondial, intensificarea mișcării comuniste și muncitorești internaționale și a mișcărilor de eliberare națională, a mișcărilor de tineret și de femei, sindicale, socialiste și social-democrate. În acest context sînt surprinse principalele congrese, conferințe și consfătuiri ale partidelor comuniste și muncitorești, declarații și întâlniri ale reprezentanților acestor partide din care se degajă creșterea gradului de conștiință și de organizare a clasei muncitoare, afirmarea ei ca cea mai puternică forță socială a procesului revoluționar mondial. Dovada cea mai elocventă a acestui proces o constituie victoria orînduirii socialiste într-o serie de țări din Europa, Asia și America, precum și succesele obținute de popoarele acestor țări, sub conducerea partidelor comuniste, în vasta operă a construcției socialiste, în satornicirea unui nou tip de relații între țările socialiste și, în general, între toate statele lumii ; creșterea gradului de organizare, a unității de acțiune a clasei muncitoare din țările capitaliste în lupta antimonopolistă, pentru democrație și pace ; afirmarea viguroasă a muncitorilor din țările în curs de dezvoltare în lupta împotriva imperialismului, colonialismului și neocolonialismului etc.

Un alt grupaj de date și fapte care focalizează atenția autorilor, oferă repere istorice ale luptei popoarelor din Asia, Africa și America Latină pentru independență națională deplină, pentru lichidarea subdezvoltării și progres social, pun în lumină factorii interni și externi care au contribuit la afirmarea fiecăruia dintre noile state independente și suverane, evidențiază solidaritatea militantă a

poporului și statului nostru, a Partidului Comunist Român, cu lupta de emancipare națională și socială a popoarelor de pe aceste continente. În acest context se evidențiază că obținerea independenței naționale de către cele peste 100 de popoare n-a fost „un dar grațios și gratuit” al puterilor coloniale — cum încearcă să demonstreze ideologii colonialismului și neocolonialismului —, ci rezultatul firesc al luptei dirze și îndelungate, dusă de multe ori cu arma în mână, a popoarelor aflate sub dominație străină. Datele și faptele inserate în lucrare confirmă teza justă potrivit căreia numai datorită creșterii impetuoase a mișcărilor de eliberare națională, a ridicării la luptă a majorității populației asuprite, puterile coloniale au fost nevoite să acorde independența țărilor și popoarelor pe care le-au exploatat de secole.

În primul deceniu postbelic, autorii surprind prăbușirea imperiilor coloniale din Asia și Orientul Apropiat și ridicarea, pe ruinele acestora, a unui număr de state independente și suverane, precum R.P.D. Coreeană, R. S. Vietnam, Indonezia, India, Pakistan, Sri Lanka, Birmania, Laos, Kampuchia, Siria, Liban și Iordania, țări cu o populație de sute de milioane de oameni și dispunând de mari resurse naturale. O puternică lovitură a fost dată imperialismului în Asia și în întreaga lume, prin proclamarea, la 1 octombrie 1949, a Republicii Populare Chineze. În deceniile următoare, așa cum reiese din lucrare, sistemul colonial a primit lovituri decisive din partea mișcărilor de eliberare națională din Africa. Punctul culminant al eforturilor popoarelor asuprite spre independență l-a constituit adoptarea, de către Adunarea Generală a O.N.U., la 14 decembrie 1960, a „Declarației privind acordarea independenței popoarelor coloniale” care „proclamă solemn necesitatea de a se pune capăt rapid și necondiționat colonialismului sub toate formele și în toate manifestările sale” (vol. I, p. 300).

Pregnant ilustrate în paginile celor două volume sînt acțiunile diplomatice menite să dezvolte colaborarea și cooperarea internațională dintre popoare și națiuni. Din paleta largă a evenimentelor ce marchează evoluția relațiilor internaționale spre realizarea acestui deziderat — stabilirea relațiilor diplomatice; conferințe, convorbiri, consultări și întâlniri la nivel înalt; note, mesaje, memorandumuri și declarații; tratate, convenții, protocoale, rezoluții, comunicate etc. — autorii se opresc îndeosebi asupra acelor care vizau așezarea legăturilor dintre state pe baze noi, principiale, democratizarea relațiilor interstatuale, crearea cadrului organizatoric instituțional și

a instrumentelor care să asigure participarea efectivă, reală și eficientă, a tuturor țărilor și popoarelor, indiferent de mărime, la viața internațională. Drept urmare, în practica relațiilor internaționale își face tot mai mult simțită prezența principiul participării directe a fiecărui stat la rezolvarea problemelor internaționale. Diplomația prin intermediari sau de la grup la grup începe să devină o problemă de domeniul istoriei, locul ei fiind luat de afirmarea dreptului la existență liberă, independentă și suverană a fiecărui stat în concertul națiunilor lumii. În acest context, autorii acordă atenția cuvenită atît acțiunilor întreprinse de statele mari, cărora le revin responsabilități deosebite față de realizarea dezideratului privind extinderea colaborării și față de cauza păcii și securității popoarelor, cît și multiplelor inițiative ale țărilor mici și mijlocii, țărilor în curs de dezvoltare și nealiniate, direct interesate în instituirea unei noi ordini internaționale, în abolirea vechii politici imperialiste de forță și dictat, în respectarea dreptului fiecărei națiuni la dezvoltarea liberă, corespunzător năzuințelor și voinței sale. Un interes deosebit se manifestă, de asemenea, față de acele evenimente menite să soluționeze conflictele politice, militare și diplomatice survenite între diferite state pe calea tratativelor, să creeze o atmosferă favorabilă păcii și colaborării în plan bilateral, subregional sau regional, să se ajungă la eliminarea pericolului de război.

Caracteristic perioadei investigate, așa cum se degajă din paginile lucrării, este proliferarea continuă a diplomației multilaterale practică în organizațiile și conferințele internaționale — guvernementale și neguvernamentale — și, în primul rînd, în Organizația Națiunilor Unite și în organismele și instituțiile sale subordonate. În cele două volume ale lucrării la care ne referim, sînt pe larg prezentate activitatea acestui for internațional pentru menținerea și întărirea păcii și securității internaționale, dezvoltarea cooperării între toate națiunile, promovarea normelor dreptului internațional în relațiile dintre state; intervențiile menite să pună capăt recurgerii la forță și la amenințarea cu forță în relațiile internaționale, să stingă focarele conflictuale din diferite zone ale globului (Orientul Mijlociu, Cipru, Indochina și altele); măsurile vizînd îmbunătățirea relațiilor de bună vecinătate între state, intensificarea procesului de decolonizare sau cele privind dezarmarea; documentele de o deosebită importanță politică și practică adoptate cum sînt: „Declarația și programul pentru instaurarea unei noi ordini economice internaționale”, „Carta

drepturilor și îndatoririlor economice ale statelor" ș.a.

Multe din datele ce rețin atenția autorilor se referă la cursa înarmărilor cu întreg ansamblul de repercusiuni negative pe plan economic și social, ca și asupra climatului politic general din lume, precum și la multiplele evenimente legate de dezarmarea generală și, în primul rând, dezarmarea nucleară, destinderea militară, în general. Autorii surprind momentele principale ale trecerii de la perioada războiului rece din primul deceniu postbelic, la perioada de destindere în relațiile internaționale, acordind o atenție aparte tratatelor dintre marile puteri, posesoare de mari stocuri de arme de nimicire în masă, acordurilor la care s-a ajuns privind încetarea experiențelor cu arme nucleare și interzicerea folosirii lor, oprirea cursei înarmărilor, limitarea armelor strategice, neproliferarea armelor nucleare, crearea zonelor denuclearizate etc. În acest context, se insistă, în mod deosebit, asupra propunerilor făcute de numeroase state, printre care și România, pentru demararea procesului dezarmării și al destinderii militare prin adoptarea unor măsuri concrete vizând retragerea tuturor trupelor de pe teritorii alor state în limitele frontierelor naționale, desființarea bazelor militare străine de pe teritorii alor state, desființarea blocurilor militare ș.a.

Se detașează ca o calitate deosebită a lucrării pe care o prezentăm reliefaarea pregnantă a politicii externe promovate de partidul și statul nostru în contextul internațional al anilor postbelici. Parcurgând cronologia evenimentelor internaționale din această epocă istorică, cititorul ia cunoștință de impetuoasa afirmare a României pe plan internațional, cu deosebire după Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român, înțelege mai bine coordonatele principale pe care s-a desfășurat și s-a manifestat politica externă românească în cele patru decenii de la revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944. În primul volum al lucrării, autorii surprind momentele principale din evoluția relațiilor internaționale ale României din perioada 1945—1964 cum sînt : stabilirea de relații diplomatice cu diferite state ; semnarea tratatelor de prietenie, colaborare și asistență mutuală între România și statele socialiste, membre ale tratatului de la Varșovia ; propunerea guvernului român, din 10 septembrie 1957, privind convocarea unei conferințe a șefilor de guverne din statele balcanice pentru „realizarea unei înțelegeri balcanice colective, pe baza egalității și respectului reciproc al statelor participante, pentru garantarea păcii

în această zonă“ (p. 238) ; acordurile de colaborare economică și tehnico-științifică cu diferite state ; adoptarea, la 22 aprilie 1964, a „Declarației cu privire la poziția Partidului Muncitoresc Român în problemele mișcării comuniste și muncitorești internaționale“ în care se sublinia „necesitatea respectării principiilor și normelor juste ale relațiilor dintre partide bazate pe independența și egalitatea în drepturi a fiecărui partid, pe neamestecul în treburile interne ale altor partide“ (p. 288—289) ș.a.

Volumul al doilea al lucrării, afectează un spațiu și mai amplu prezentării politicii externe a Republicii Socialiste România și activității internaționale a Partidului Comunist Român în perioada ce a urmat Congresului al IX-lea al P.C.R., de cînd în fruntea partidului nostru se află tovarășul Nicolae Ceaușescu. Datele cuprinse în acest volum oferă cititorului imaginea unei activități externe românești dinamice, ample și din ce în ce mai diversificate în domeniile relațiilor politice, ale schimburilor comerciale, culturale și tehnico-științifice, a unei prezențe active a României în viața internațională, a participării ei efective la discutarea și rezolvarea multor probleme și complexelor probleme cu care se confruntă societatea contemporană. În lucrare sînt redate principalele acte de politică externă ale României care reflectă, în mod principal și fundamental, amploarea și orientările acestei politici. Din multitudinea de tratate, acorduri, convenții, protocoale, apeluri, declarații comune și declarații solemne etc. cuprinse în volum se desprinde limpede conținutul politicii externe și principiile fundamentale pe care le promovează cu consecvență în viața internațională România, președintele său, tovarășul Nicolae Ceaușescu : respectul neabătut al independenței și suveranității naționale, egalitatea deplină în drepturi, neamestecul în treburile interne și avantajul reciproc. Prin prisma datelor și faptelor din acest volum politica externă și diplomația românească apar pe deplin concordante cu politica internă a statului nostru iar rezultatele fructuoase obținute în acest domeniu ilustrează contribuția de preț a României socialiste la făurirea unui nou climat internațional, care să permită afirmarea plenară a tuturor statelor.

În concluzie, ne aflăm în fața unei lucrări de certă valoare științifică, ai cărei autori reușesc să creeze o imagine de ansamblu veridică asupra evenimentelor și proceselor istorice care s-au derulat în lume în ultimele patru decenii, punînd astfel la îndemîna specialiștilor un instrument de lucru extrem de util.

CONSTANTIN BOTORAN

„JINDAISHI YANJIU“

nr. 1—4/1983

Orientarea actuală și principalele linii directoare ale cercetării istoriei moderne a Chinei își găsesc o reflectare veridică în cele patru numere din anul 1983 ale revistei „Jindaishi Yanjiu”. Cititorul găsește un mare număr de articole, studii, documente, note și informații, care întregesc imaginea istoriei moderne a Chinei cu noi elemente documentare și, mai ales, interpretative.

Articole ca : *Problema misiunii cercetării istoriei în epoca actuală*, de profesor Liu Danian (nr. 3) ; *Apărarea independenței — concluzia experienței istorice din ultimii o sută de ani*, de Ding Mingnan, Zhang Zhenkun și Xia Liangcai (nr. 2) ; *Concepția materialistă cu privire la istorie și cercetarea istoriei*,

de Jiang Dachun (nr. 2) ; *Cu privire la cercetarea și aprecierea personalităților istoriei moderne a Chinei*, de Ding Shouhe (nr. 4). reflectă direcțiile principale ale activității de cercetare desfășurate de istoricii chinezi în cursul anului 1983.

În articolul său, profesorul Liu Danian își expune opinia cu privire la modul în care cercetarea istoriei antice și contemporane a Chinei, ca și a lumii întregi, poate să-și aducă contribuția la realizarea sarcinilor construirii socialismului. Pornind de la premisa că edificarea noii societăți trebuie să se bazeze pe o temelie traică atât în domeniul material, cât și în cel științific, cultural, al civilizației spirituale, autorul afirmă că „istoria, prin marea sa complexitate, se constituie într-una din sursele din care omenirea poate dobîndi experiență de viață și de luptă, cunoștințe științifice și culturale, poate absorbi înțelepciune și sagacitate” (p. 1). „Prin trăsătura sa fundamentală, prin capacitatea sa de a răspunde problemelor ridicate de prezent și viitor, prin invocarea faptelor din trecut” (p. 2) — afirmă autorul — știința istoriei nu a fost, poate, niciodată atât de solicitată ca azi ; de aici și sarcina sa „primordială și fundamentală prezintă : cercetarea legilor obiective generale ale evoluției istoriei din China, spre a prefigura perspectiva socialistă și comunistă a Chinei” (p. 3), de a cunoaște trecutul țării — atât laturile materiale și spirituale, cât și cele economice și culturale.

În contextul istoric actual, se subliniază în articol, se impune, de asemenea, cercetarea istoriei diferitelor țări ale lumii, trăsăturile comune și distincte, perspectivele evoluției societății umane.

Misiunea fundamentală a cercetării marxiste a istoriei — apreciază autorul — o constituie „studierea istoriei antice și moderne a Chinei și a lumii, în strinsă interdependență cu realitatea socialistă”, „găsirea răspunsurilor la noile probleme ideologice și de cunoaștere, apărute în noile condiții” (p. 6). În acest context, Liu Danian relevă necesitatea aprofundării cercetării istoriei moderne a Chinei, a etapei semifeudale și semicoloniale, și, mai ales, istoria celor 34 de ani care au trecut de la proclamarea Republicii Populare Chineze, o perioadă zbuciumată, în cadrul căreia s-a evidențiat că orînduirea socialistă dispune de o imensă forță creatoare și reprezintă singura alternativă a Chinei. Studiarea evoluției societății chineze, începînd din cele mai vechi timpuri, va putea aduce noi elemente la clarificarea punctelor de vedere cu privire la cele cinci moduri de producție, absolutizate și considerate indubitabile de către unii, puse sub semnul întrebării, fără nici o excepție și deosebire în toate regiunile lumii, de către alții.

O atenție deosebită se impune a fi acordată — după opinia autorului — cercetării istoriei economiei Chinei, neglijată în trecut de istoriografia chineză, și a istoriei culturii, ca parte componentă esențială pentru înțelegerea facturii psihologice a națiunii chineze și a evoluției conștiinței sale, ca un mijloc important de educație patriotică. De asemenea, necesitatea studierii istoriei mișcării comuniste mondiale și a țărilor capitaliste avansate decurge tot din sarcinile complexe ale construirii socialismului în China, deoarece atît experiența istorică a țărilor socialiste, cît și cea a popoarelor din țările capitaliste, oferă elemente de valoare în sprijinul definitivării acestei grandioase opere.

Liu Danian insistă, în continuare, asupra aprofundării cercetării teoriei științei istorice marxiste, pentru a se da răspunsuri la probleme fundamentale, ca, de pildă: obiectul și sarcinile cercetării istoriei; interdependența dintre forțele de producție și lupta de clasă în cadrul forțelor motrice ce determină progresul istoric; esența istoriei; masele popu-

lare creatoare ale istoriei; legile fundamentale ale progresului istoric, legile specifice proprii fiecărei etape, cît și a diferitelor țări și națiuni; perspectiva dezvoltării umanității ș.a. Toate acestea trebuie studiate, arată profesorul Liu Danian, „nu căutînd paragrafe și citate în operele clasicilor marxismului, ci în strînsă legătură cu realitatea istorică și cu viața. Teoria își acumulează materialul din istorie, iar problemele cu care este confruntată sînt reale” (p. 22). „Din moment ce credința în socialism și comunism nu poate fi abstractă — continuă autorul —, ea trebuie să se fundamenteze pe o teorie solidă, care a asimilat cele mai noi rezultate ale științei, și, în lumina acestei cerințe, cercetătorii științei istorice trebuie să depună eforturi pentru a oferi cele mai noi și valoroase elemente ale muncii lor” (p. 23). În încheiere, autorul analizează modalitățile înfrîngerii metodologiei scolastice, a cărei prezență se mai face simțită, precum și metodele de educare a capacității de gîndire teoretică a cercetătorilor.

Ding Mingnan, Zhang Zhenkun și Xia Liangcai abordează o problemă fundamentală, de mare interes, a istoriei moderne a Chinei — permanența conștiinței de independență națională a poporului chinez, în condițiile pătrunderii în China a puterilor capitaliste străine în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Autorii reușesc să sintetizeze procesul de adîncire treptată a crizei naționale, început în 1840, odată cu războiul opiuului și continuat cu o serie de alte războaie de mari proporții, soldate cu impunerea unui impresionant număr de tratate inegale ale căror consecințe nefaste au marcat transformarea treptată a societății chineze într-una semifeudală și semicolonială. Articolul ilustrează repercusiunile negative ale acestui proces asupra dezvoltării economice și sociale, asupra condițiilor de viață ale tuturor claselor sociale din China, dar și în înfrîurarea acestui proces asupra maturizării conștiinței naționale a maselor, determinate a se angaja în căutarea căilor de salvare a Chinei, și, apoi, a lupta pentru recucerirea independenței și suveranității patriei.

Autorii relevă rolul jucat, la începutul acestui proces, de țărănime, apoi de burghezia națională și chiar de moșierime, de intelectualitatea provenită din

rîndurile acestora și, în cele din urmă, de proletariet, „care s-a manifestat ca cea mai hotărîtă forță antiimperialistă, iar după mișcarea din 4 Mai 1919 a devenit forța politică conștientă ce și-a asumat sarcina de conducător al revoluției chineze, propulsînd lupta revoluționară antifeudală și antiimperialistă într-o nouă etapă” (p. 63). Astfel lupta împotriva agresiunii străine „a devenit cauza comună a întregii națiuni chineze” (p. 63), iar „lupta patriotică antiimperialistă pentru salvarea patriei și existența națională a reprezentat partea cea mai prominentă a istoriei moderne a Chinei, tradiția istorică cea mai puternic înrădăcinată a întregii națiuni chineze” (p. 64).

Articolul apreciază că, „pe parcursul celor o sută de ani de luptă a poporului chinez, războiul declanșat de imperialismul japonez în anul 1937 a fost agresiunea cea mai mare, ca amploare și durată, cea mai brutală și sălbatecă, iar lupta anti-japoneză a națiunii chineze a fost cea mai bogată în eroism și tragism, cea mai grea și plină de măreție” (p. 65). Victoria asupra Japoniei, în anul 1945, constituie — după aprecierea autorilor — prima victorie cucerită în istoria modernă de către China în lupta cu puterile străine, ea înscriindu-se drept cel mai strălucit capitol în istoria luptei antiimperialiste a națiunii chineze, care a deschis calea răsturnării radicale a dominației imperialiste, feudale și a capitalului birocratic, spre izbînda definitivă din anul 1949.

În deceniile de după proclamarea Republicii Populare Chineze, principiul independenței și suveranității a stat la baza politicii externe a Chinei, care și-a cucerit locul cuvenit în comunitatea popoarelor lumii. Independență și suverană pe soarta sa, China a început, în ultimii ani, să adopte o politică de deschidere spre exterior, lărgindu-și aria colaborării economice, tehnice, culturale și diplomatice în scopul grăbirii procesului de modernizare a țării.

Modul în care trebuie cercetate și apreciate activitatea și rolul personalităților în istoria modernă a Chinei constituie subiectul articolului elaborat de Ding Shouhe. Pornind de la deficiențele tratării acestei probleme în istoriografia chineză antică (insuficiența încadrare a personalităților în realitatea socială), precum și în cea modernă și contempo-

rană (neglijarea activității desfășurate de acestea și a rolului lor în evenimentele istorice majore), autorul consideră că, pe viitor, se impune o abordare mai complexă a biografiilor personalităților, din care să nu lipsească, alături de datele fundamentale care le-au marcat viața, analiza evoluției gîndirii și evidențierea trăsăturilor distincte ale caracterului lor. Acest mod de prezentare a biografiilor trebuie avut în vedere atît în cazul personalităților revoluționare și progresiste, cît și în al celor din rîndul claselor dominante și din galeria elementelor negative ale istoriei.

În al doilea rînd — relevă articolul — se impune „recurgerea la principiile materialismului istoric, la spiritul respectului pentru adevăr” (p. 18), pentru a evita tratarea unilaterală a biografiei personalităților istorice — cea a lui Jiang Jieshi (Chiang Kaishek), spre exemplu — și excluderea tendințelor de absolutizare a laturii lor pozitive sau negative.

Exprimîndu-și opiniile cu privire la activitatea unor personalități de seamă ale istoriei moderne a Chinei și căutînd să le redea dimensiunile reale, autorul relevă, în încheiere, că ducerea la bun sfîrșit a unei sarcini atît de complexe, ca aprecierea personalităților istorice, „cere eforturi în direcția studierii marxismului și gîndirii maozedong, a acumulării unui bogat material și cunoștințe istorice” (p. 28).

Articolele și studiile inserate în paginile revistei oferă, așadar, cititorului imaginea cuprinzătoare a tematicii prioritare de cercetare a istoriei moderne a Chinei. Fără să lipsească materialele care abordează evenimentele majore din a doua jumătate a secolului al XIX-lea — mișcarea Taiping Tianguo, reforma din 1898 ș.a. —, atenția se concentrează, cu precădere, asupra celor din prima jumătate a secolului al XX-lea. Astfel, remarcăm preocuparea pentru elucidarea problemelor legate de apariția burgheziei naționale (*Apariția celor două laturi ale capitalismului chinez*, de Wang Jingmo — nr. 3; *Burghezia financiară a Chinei*, de Yang Peixin — nr. 4 ș.a.), de formarea ideologiei și a activității revoluționare (*Cu privire la gîndirea democratică a burgheziei în perioada premergătoare revoluției din 1911*, de Xiang Yuezhi — nr. 1; *Participarea activă a burgheziei din Shanghai la organizarea revoluției din 1911 și activitatea sa după*

victoria acesteia, de Ding Richu — nr. 1 ș.a.).

Cea mai mare parte a articolelor este consacrată unor evenimente importante sau controversate privind mișcarea revoluționară din perioada interbelică și din timpul războiului de rezistență anti-japoneză (1937—1945). Dintre acestea, materialele referitoare la cel de-al doilea război civil revoluționar (sau revoluția agrară din 1927—1937) exprimă noi puncte de vedere și pun în circulație documente inedite. Astfel, în articolul : *O analiză a problemei trecerii lui Chen Duxiu de partea trokiștilor și excluderea lui din partid* (nr. 2), Zhang Chun și Tang Baolin își expun opiniile cu privire la rolul jucat de Chen Duxiu, secretar al Partidului Comunist Chinez, în perioada primului război civil revoluționar, și a răspunderii sale pentru înfringerea acestuia. În același spirit se înscrie și articolul : *Cum să apreciem cea de-a treia ședință lărgită a C.C., ales la cel de al IV-lea Congres al P.C.C.* (nr. 1), în care Wang Huilin și Guo Dajun, pe baza analizei documentelor adoptate în cadrul ședinței, contestă aprecierea dată acesteia ca fiind un jalon „ce marchează evoluția ideologică a lui Chen Duxiu spre o linie oportunistă de dreapta” (p. 65) și afirmă că, deși s-au făcut simțite și unele neajunsuri și greșeli, „laturile pozitive ale acestei ședințe sînt predominante” (p. 80).

Noi puncte de vedere aduc în istoriografia chineză articolele : *Din nou despre răscoala de la Nanchang și realizarea revoluției agrare*, de Jin Zaiji și Liu Zhijiang (nr. 1) și *Dezbaterea cu privire la evaluarea răscoalei de la Nanchang*, de Feng Jiahui (nr. 4), care precizează legătura directă dintre răscoala de la Nanchang și revoluția agrară, al cărei început de fapt îl și marchează ; apoi articolul *Considerații cu privire la caracterul „evenimentelor din Fujian”* (nr. 4), în care Dong Lian și Fang Kungshui, analizînd înființarea, în noiembrie 1933, de către comandanții Armatei a 19-a, a unui guvern popular în provincia Fujian, apreciază inițiativa acestor militari patrioți nu ca o expresie a luptei dintre militarii și politicienii din cadrul Partidului Național (Guomindang), ci drept „o acțiune patriotică, revoluționară, în multe privințe asemănătoare cu evenimentele din Xi'an”, din decembrie 1936 (p. 121).

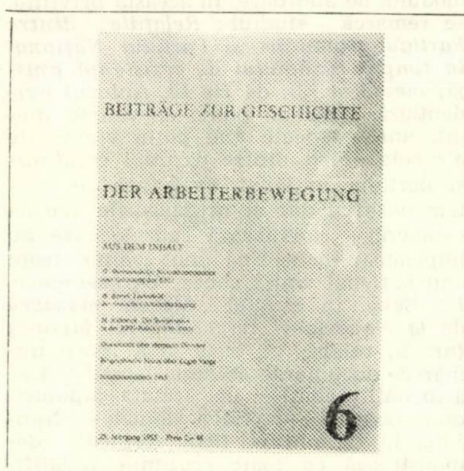
Articolele și studiile referitoare la istoria războiului de rezistență anti-japoneză se impun atenției prin noutatea modului de abordare. În această privință, se remarcă studiul : *Relațiile dintre Partiaul Comunist și Partidul Național în timpul războiului de rezistență anti-japoneză* (nr. 3), de He Li. Autorul evidențiază, dintr-un punct de vedere inedit, unele aspecte mai puțin cunoscute ale colaborării dintre partidul comunist și partidul național, evaluează rezultatele pozitive dar și neajunsurile acestei conlucrări, analizează cauzele care au împiedicat încheierea unui trainic front unit național anti-japonez. De asemenea, Fu Zeng, în studiul : *Marele masacru de la Nanjing și imperialismul japonez* (nr. 2), relevă, pe baza unui mare număr de documente chineze, japoneze ș.a., atrocitățile comise de armata japoneză după ocuparea capitalei Chinei — Nanjing, în decembrie 1937. Autorul demonstrează că toate cruzimile incalificabile, care au zguduit opinia publică din întreaga lume, au fost premeditate, ele desfășurîndu-se conform unui plan dinainte pregătit, care urmărea să intimideze poporul chinez, grăbind, astfel, subjugarea Chinei.

Venind în sprijinul muncii de cercetare, revista „Jindaishi Yanjiu” a publicat, în cursul anului 1983, un mare număr de documente, studii documentare și biografii. Amintim, între altele : *Schimbările intervenite în organele de conducere ale Partidului Comunist Chinez în perioada premergătoare războiului anti-japonez* (nr. 1), *Schimbările intervenite în organele de conducere ale partidului în rîndurile armatei* (nr. 1), *Ocuparea regiunii Hongkong-ului de către englezi* (nr. 1) ș.a.

Rubrica *Viața științifică* inserează, între altele, prezentările sesiunilor științifice cu privire la istoria modernă a Chinei și la istoria războiului chino-francez (1885), precum și ale simpozionului consacrat aniversării celui de-al III-lea Congres al P. C. Chinez (1923). Observațiile, opiniile și contribuțiile cititorilor asupra unor probleme de larg interes sînt cuprinse în rubrica *Însemnări ale cititorilor*. Revista publică, de asemenea, bibliografia lucrărilor din domeniul istoriei moderne a Chinei, apărute în țară și în străinătate, precum și o informare și un studiu cu privire la cercetarea istoriei Chinei în U.R.S.S. și, respectiv, în S.U.A.

„BEITRÄGE ZUR GESCHICHTE DER ARBEITERBEWEGUNG“,

nr. 1—6/1983

Numerele pe anul 1983 ale revistei „Beiträge zur Geschichte der Arbeiterbewegung“, editată de Institutul de marxism-leninism de pe lângă Comitetul Central al Partidului Socialist Unit din Germania, cuprind cercetări privind istoria mișcării muncitorești germane și internaționale, contribuții la analiza unor probleme ale construcției socialiste în R.D.G. și în alte țări socialiste, sau a unor probleme internaționale de stringentă actualitate, studii de metodologie a istoriei etc. Acestei varietăți tematice i se adaugă o diversitate de modalități de comunicare a informațiilor prin intermediul rubricilor: *Articole*; *Documente și materiale*; *Amintiri*; *Comunicări științifice*; *Schițe biografice*; *Din istoria mișcării muncitorești locale și a întreprinderilor*; *Rapoarte*; *Critică și bibliografie*; *Adnotări și informații*.

Revista publică, în numărul 3, Mesajul C.C. al P.S.U.G. către cel de-al VII-lea Congres al istoricilor din R.D.G. (1982), Scrisoarea de salut a Congresului istoricilor din R.D.G. adresată tovarășului Erich Honecker, prim-secretar la Comitetului Central al Partidului Socialist Unit din Germania, președintele Consiliului de Stat al Republicii Democrat Germane, precum și *Declarația Păcii* adoptată de cel de-al VII-lea Congres al istoricilor din R.D.G. Cele trei documente ilustrează conștiința responsabilităților ce incumbă cercetătorilor din domeniul istoriei în construirea noii societăți, socialiste, în Republica Democrată Germană, în lupta pentru salvarea omenirii de ororile unui nou război.

Ca și în anii anteriori, problemelor de istorie a mișcării muncitorești germane li se acordă, în paginile revistei, un larg spațiu. Astfel, în numărul 1 este publicat un grupaj de studii consacrat atitudinii mișcării muncitorești din Germania față de fascism și de ascensiunea acestuia la putere, în ianuarie 1933 : P.C.G. și *decăderea Republicii de la Weimar*, de Walter Wimmer ; *Concepția social-democrației cu privire la fascism. 1923—1933*, de Helmut Arndt și Axel Wörner ; *Atitudinea P.S.G. privind acapararea puterii de către fasciști în 1933*, de Heinz Niemann. Cele trei studii schițează un tablou al pozițiilor partidelor politice ale clasei muncitoare din Germania față de fascism, al slăbiciunilor din cadrul mișcării muncitorești germane, care au permis național-socialismului să preia puterea, în 1933.

Alte cercetări de istorie a mișcării muncitorești din Germania, publicate în anul 1983 în revistă, se referă la: *Scindarea sindicatelor libere, la 2 mai 1933. Cauze și învățăminte istorice*, de Heinz Deutschland și Hans Polzin (nr. 4) ; *Victoria marxismului în lupta împotriva legii antisocialiste*, de Ursula Hermann (nr. 5) ; *Revoluția din noiembrie și crearea P.C.G.*, de Günter Hortschanky (nr. 6) ; *Imaginea lui Luther în mișcarea muncitorească revoluționară germană*, de Horst Bartel (nr. 6) ; *Concepții cu privire la Sfaturi în timpul revoluției din noiembrie în Germania*, de Dieter Engelman (nr. 6) ; *Uniunea Sovietică în politica P.C.G. la începutul celui de-al doilea război mondial*, de Heinz Kühnrich (nr. 6).

Numeroase studii consacră revista istoriei construcției socialiste în R.D.G. Dintre acestea semnalăm pe cele privind: *Probleme ale politicii de alianțe a P.S.U.G. în perioada de trecere de la capitalism la socialism în R.D.G.*, de Rolf Stöckigt (nr. 3) ; *30 de ani de la formarea grupelor de luptă ale clasei muncitoare din Republica Democrată Germană*, de Iosef Gabert, Roland Gran, Volker Steinke (nr. 4) ; *Lupta P.S.U.G. pentru pace și securitate europeană în prima jumătate a anilor șaptezeci*, de Manfred Teresiak (nr. 4).

Cu prilejul comemorării a 100 de ani de la încetarea din viață a lui Karl Marx, în numărul 2 al revistei au apărut studiile : *Opera lui Karl Marx trăiește !*, de Günter Heyden ; *Aniversările lui Marx în mișcarea muncitorească germană*, de Heinrich Gemkov ; *Anul Karl Marx din 1953 — un moment de vîrf al revoluției*

în domeniul ideologiei și culturii în prima jumătate a anilor cincizeci, de Sonya Eichhofer ; Criterii pentru impunerea marxismului în Partidul Muncitoresc Socialist din Germania sub legislația antisocialistă, de Ursula Hermann ; „Manifestul Partidului Comunist” și evoluția lui G.V. Plehanov spre marxism, de Detlef Jena, iar în nr. 3 studiile : În legătură cu victoria marxismului în mișcarea muncitorească germană de la 1869 pînă la 1878, de Ursula Hermann ; În luptă pentru o bază de acțiune politică. Raporturile lui Wilhelm Liebknecht cu Karl Marx în „anii berlinezi”. 1862—1865, de Wolfgang Schröder. Studiile evidențiază personalitatea lui Karl Marx, modul în care teoria marxistă s-a impus în mișcarea muncitorească din Germania, în pofida tuturor măsurilor luate de autorități, subliniază permanenta actualitate a învățăturii lui Karl Marx și Friedrich Engels.

Problemele de metodologie sînt ilustrate în revistă printr-o varietate gamă de teme : Istoria germană ca istorie națională a R.D.G., de Walter Schmidt (nr. 3) ; Esența și structura proletariatu-lui în perspectiva controversei ideologice, de Lothar Winter (nr. 5) ; Cu privire la analiza și critica istoriografiei nemarxiste despre viața de zi cu zi în perioada fascistă, de Rolf Richter (nr. 6) ș.a.

Din rubrica Documente și materiale — o prezență nelipsită din fiecare număr al revistei —, amintim, în primul rînd, documentele provenind din arhivele Gestapoului, publicate de Margot Pikarski și Elke Warning în numerele 1, 3, 4, 5, sub titlul : Despre lupta de rezistență antifascistă a P.C.G., precum și cele publicate de Lya Rothe, în numerele 1 și 5 : Documente ale P.C.G. despre incendierea premeditată a Reichstagului și, respectiv, Documente despre procesul incendierii Reichstagului, prin care sînt aduse în circuitul științific noi informații despre activitatea comuniștilor germani în perioada regimului nazist. În cadrul aceleiași rubrici sînt publicate : Documente despre Wilhelm Weitling aflate în Arhivele Statului din Magdeburg (nr. 2) ; Corespondențele lui Engels pentru „Nort-hern Star” din anul 1844 (nr. 3) ; Schim-bul de scrisori dintre Max Maurenbrech și Friedrich Naumann. 1910—1913 (nr. 4) și Cu privire la corespondența lui Adolf Hen-neckes cu prizonierii de război germani în U.R.S.S., de Werner Dahrman (nr. 5). Alte trei materiale care pun în lumină noi documente au apărut în nr. 6 al revistei : Cu privire la activitatea lui Her-man Duncker ca propagandist al P.C.G. între anii 1920 și 1922, de Annelies Woigt-länder ; Cuvîntarea lui Edwin Hoernles la crearea Partidului Comunist din Nor-vegia, de Fritz Petrick ; Scrisoarea lui

Clara Zetkin către ziarul „Freiheit” din Dusseldorf, în 1927, de Robert Büchner.

În cadrul rubricii Amintiri, A.G. Kri-mov evocă activitatea revoluționară a lui Gheorghi Dimitrov (nr. 1), iar Luise Eil-dermann împărtășește amintiri de la redacția revistei „Die Kollegen von der Stempelstelle”, care apărea în anii 1930—1931, la Bremen (nr. 6).

Rubrica de Comunicări științifice, una dintre rubricile permanente ale revistei, conține studii de o mare varietate tematică, așa cum o arată însăși enumera-re a titlurilor : Viziunea despre fascism a tinerilor socialiști din P.S.G. în ultimii ani ai Republicii de la Weimar, de Detlef Ziegs și Tinerii din Scotsboro, de Horst Köpstein (nr. 1) ; Clubul de lectură „Karl Marx” din Berlin. 1890—1895, de Marga Beyer ; Despre libertatea presei în 1848/1849. Reflecții din „Neue Rheinische Zei-tung”, de Wolfgang Büttner ; Izvoare ale istoriei mișcării muncitorești germane și internaționale aflate în Arhiva de Stat Centrală, de Gerlinde Graha, și Cu privi-re la dezvoltarea istoriografiei marxist-leniniste în Cuba după 1939, de Günter Katsch (nr. 2) ; Alfred Klahr — primul teoretician marxist-leninist al națiunii austriece, de Arnold Reisberg, și O re-marcă la articolul lui Arnold Reisberg despre Alfred Klahr, de Horst Schuma-cher (nr. 3) ; Prima sesiune de lucru cen-trală a P.S.U.G. din iunie 1946, de Gerd Dietrich, și Politica socială marxist-leninistă a P.S.U.G. între 1956 și 1958, de Carla Gielke (nr. 4) ; Despre contribuția lui Lenin la răspîndirea operelor lui Marx și Engels, de Barbara Boehnke și Cîte numere din „Iskra” au fost tipărite la Leipzig ?, de Imtraud Schubert (nr. 5) ; Cum au ajutat social-democrații suedezi P.C.G. ilegal în anii 1943—1944, de Wolf-gang Wilhelmus (nr. 6).

O rubrică permanentă a revistei „Bei-träge zur Geschichte der Arbeiterbewe-gung” este cea intitulată Schițe biografice, în care sînt prezenți militanți ai mișcă-rii muncitorești germane și din alte țări : O viață dăruită marxism-leninismului și muncii pline de jertfe pentru statul nos-tru socialist, de Heinz Vosske (nr. 1), în care se evocă personalitatea lui Walter Ulbricht ; Ferdinand Wolf. Redactor și corespondent la „Neue Rheinische Zei-tung”, de Walter Schmidt (nr. 2) ; O viață consacrată clasei muncitoare din Peru — Jose Carlos Mariátegui, de Man-fred Kossok (nr. 3) și Comunismul este mai tare decît moartea, de Zuhdi Al. Da-hoodi (nr. 3), evocare a lui Y.S.Y. Fahd, unul dintre fondatorii Partidului Comu-nist Irakian ; Primul revoluționar marxist din Rusia — Gheorghi Valentinovici Ple-hanov, de Detlef Jena (nr. 4) ; Gerhart Eisler — comunist, publicist, om politic,

de Jürgen Schebera (nr. 5); Eugen Varga — *Revoluționar, om de știință, internaționalist*, de Hans Piazza (nr. 6).

Rubrica *Din istoria mișcării muncitorești locale și a întreprinderilor* reunește materiale referitoare la: *Organizația de partid din Marxhütte organizează primele conferințe economice*, de Ulrich Hartman (nr. 1); *Istoria mișcării muncitorești locale în R.S. Cehoslovacă și R.D. Germană. Similitudini în obiectul de studiu, apropieri ideologice, cerințe pentru anii optzeci*, de Antonin Faltys și Hans-Joachim Krusch (nr. 2); *Cu privire la istoria regională în confruntarea ideologică din prezent*, de Heinz Maritz și Helmut Suhr (nr. 3); *Publicația „Der arme Teufel aus der Oberlausitz” la alegerile pentru Reichstag din 1903, la Zittau*, de Helmut Schwarzbach (nr. 4); *Constituirea organizației raionale Sachsen a P.C.G., de Karlheinz Schaller* (nr. 6).

În paginile revistei „Beiträge zur Geschichte der Arbeiterbewegung” sînt cuprinse bogate referiri asupra unor manifestări științifice interne și internaționale.

De asemenea, fiecare număr posedă o substanțială rubrică de *Critică și bibliografie*, precum și o rubrică de bibliografie selectivă, care semnalează lucrări de istorie a mișcării comuniste și muncitorești germane și internaționale. În cadrul acesteia sînt remarcate lucrări din opera tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele României socialiste, alte documente ale P.C.R. La aceeași rubrică sînt menționate lucrări recente de istorie a mișcării muncitorești apărute în țara noastră.

ION CALAFETEANU

CĂRȚI DE ISTORIE APĂRUTE ÎN ANUL 1984 (II)

NICOLAE GOSTAR, VASILE LICA, *Societatea geto-dacică de la Burebista la Decebal*, Editura Junimea, Iași, 1984, 200 p.

Lucrarea abordează, în lumina izvoarelor de bază, structura socială și organizarea politică a lumii dacice în intervalul dintre domniile lui Burebista și Decebal. Sint supuse analizei natura și conținutul regalității dacice, a clasei nobiliare (tarabostes) și a celei a comatilor; organizarea sacerdoțiului, preocupările sale etic-religioase și locul său în sistemul politic-social din Dacia; raportul dintre munca sclavagistă și cea liberă în societatea geto-dacică; relațiile de proprietate și statul dac. „Ni se înfățișează, astfel, o societate evoluată, cu forme de exprimare a civilizației și culturii de o remarcabilă unitate. La aceasta a contribuit și faptul unității politice, care va constitui vreme de aproape două secole un cadru deosebit de favorabil pentru dezvoltarea societății geto-dacice“ (p. 161).

GEORGE MURNU, *Studii istorice privitoare la trecutul românilor de peste Dunăre*. Ediție îngrijită și studiu introductiv de Nicolae-Șerban Tanașoca, Editura Academiei R. S. România, București, 1984, 204 p.

Așa cum se relevă argumentat în studiul introductiv, întemeierea cercetării pe o bază documentară vastă și sigură, interpretarea textelor bizantine despre români într-o rețea amplă de referințe la alte izvoare contemporane, studierea istoriei românilor sud-dunăreni în contextul istoriei celorlalte popoare balcanice caracterizează aportul prețios al lui George Murnu la cunoașterea trecutului

românilor de peste Dunăre. Iar acest volum, reunind principalele cercetări științifice ale istoricului, se constituie într-o mărturie grăitoare. Dintre studiile cuprinse în paginile sale amintim: *Ke-kaumenos și românii în veacul al XI-lea* — reconstituie complexa organizare economico-socială și poziția politică a românilor balcanici; *Românii din Pind între anii 1204—1259* — demonstrează că, la începutul secolului al XIII-lea, Vlahia Mare devine o formațiune politică independentă, „o țară neatârnată, care asculta de un domnitor propriu“ (p. 134); *Originea Comnenilor* — lansează ipoteza originii românești a acestei dinastii; *Românii din Bulgaria medievală* — înfățișează și explică solidaritatea, cu temeuri străvechi, româno-bulgară. Volumul se încheie cu două prezentări sintetice, intitulate: *Românii din Peninsula Balcanică* și *Rolul istoric al românilor de peste Dunăre*.

C. CIHODARU, *Alexandru cel Bun (23 aprilie 1399 — 1 ianuarie 1432)*, Editura Junimea, Iași, 1984, 336 p.

O monografie care umple un gol în istoriografia noastră. Ea analizează și descrie pagina de glorie din istoria Moldovei în timpul domniei lui Alexandru cel Bun. „Cronicarii care l-au supranumit «cel Bun» i-au acordat cu tot atita îndreptățire și epitetul de «cel Mare». Pentru feudații străini, care se temeau de el, a fost «magnificul domn» al Moldovei, sau «prea puternicul schizmatic». În titulatura documentelor sale, el este «gospodarul», adică domnul întregii țări a Moldovei“ (p. 281).

Această calitate de „gospodar“, în sensul propriu al cuvântului, o ilustrează

întreaga analiză a istoricului C. Cihodaru. Într-adevăr, din paginile cărții răzbate activitatea neobosită desfășurată de domnitor pe multiple planuri și în diverse domenii. S-a preocupat de încurajarea vieții economice în ansamblul său, ceea ce a dus la creșterea simțitoare a populației țării, la înmulțirea numărului așezărilor, atât rurale cât și urbane, la înflorirea comerțului. A acordat atenție consolidării statului în interior, prin întărirea puterii centrale, prin completarea și îmbunătățirea organizării administrative și militare. A stimulat propășirea artei și culturii. Prin promovarea unei politici realiste, iubitore de pace, i-a asigurat țării românești a Moldovei un loc de cinste în arena internațională în primele trei decenii ale veacului al XV-lea.

*** *Răscoala lui Horea (1784). Studii și interpretări istorice.* Coord. Nicolae Edroiu, Pompiliu Teodor, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1984, 318 p.

Materialele însumate în volum abordează o tematică bogată vizînd marea luptă a țărănimii române din Transilvania de la 1784. Pompiliu Teodor analizează *Istoriografia răscoalei lui Horea*, un subiect predilect al cercetării noastre istorice; Aurel Răduțiu se referă la *Reorganizarea politico-administrativă a Transilvaniei la 1784. Constituirea comitatului Turda*; Alexandru Neamțu scrie *Despre călătoriile lui Horea la Viena*; Nicolae Edroiu descifrează locul major pe care îl deține, în lanțul evenimentelor care au condus la izbucnirea mișcării lui Horea, *Adunarea țărănească de la Mestăcăn-Brad (31 octombrie 1784)*; acad. David Prodan caracterizează *Ultimatul țăranilor adresat nobilimii în răscoala lui Horea*, „cel mai avansat și cel mai important act scris generat de răscoală” (p. 141); Magyari Andrei descrie *Frămîntări țărănești în Cîmpia Transilvaniei în timpul răscoalei lui Horea* iar Iosif Wolf realizează un studiu comparat privind *Răscoala din Boemia (1775) și răscoala lui Horea*. Ultimele interpretări istorice cuprinse în lucrare surprind diverse aspecte ale mărețului eveniment în conștiința și fapta poporului român: Gyémánt Ladislau, *Funcționalitatea tradiției răscoalei lui Horea în viața social-politică a Transilvaniei (pînă la revoluția de la 1848)*; Mircea Țaca, *Două secole de reprezentări în artele plastice*; Maria Platon, *Mitul lui Horea în literatura română*; Nicolae Edroiu, *Centenarul răscoalei lui Horea și publicistica românească din Transilvania. Aportul lui George Barițiu*.

*** *Intellectualii din Balcani în România (sec. XVII—XIX).* Coord. Alexandru Duțu, Editura Academiei R. S. România, București, 1984, 206 p.

Avem la dispoziție cel de-al doilea volum al culegerii „Studii istorice sud-est europene”. Studiile: *Cărturari greci în Țările Române (sec. XVII — 1750)*, de Olga Cicanici; *Formația intelectualilor greci din Țările Române (1750—1830)*, de Cornelia Papacostea-Danielopolu; *Intellectualii bulgari de emigrație în România în secolul al XIX-lea*, de Elena Siupiur; *Activitatea intelectuală și culturală a albanezilor din România (1844—1912)*, de Cătălina Vătășescu, însoțite de postfața semnată de Eugen Stănescu, *Cîteva considerații privind condițiile istorice ale activității intelectualilor balcanici în Țările Române* — scrie coordonatorul volumului — pun în evidență, „pentru prima oară în istoriografia noastră, legătura care există între două fenomene culturale, anume între rolul centrelor de cultură românești în dezvoltarea civilizațiilor balcanice și etapele parcurse de aceste civilizații în răstimpul modernizării lor, delimitat, printr-un consens aproape unanim astăzi, între secolele XVII—XIX... Investigarea formării intelectualilor balcanici în România aduce în lumină elemente din realități diferite și, totodată, un fenomen comun care reliefează faptul că fără de tipografia, școli, societăți și grupuri de intelectuali, toate aflate în mediul cultural românesc, dezvoltarea culturilor balcanice ar fi parcurs alt destin decît cel pe care-l cunoaștem” (p. 7).

VICTOR V. GRECU, *Revoluția, Unirea și Independența în Transilvania*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1984, 214 p.

În volum sînt reunite mai multe cercetări istorice ale lui Victor V. Grecu privind modul cum revoluția română de la 1848, Unirea Principatelor din 1859 și cucerirea independenței depline a României în 1877 — evenimente care au implicat voința și acțiunea tuturor românilor — au fost gîndite, receptate și susținute în Transilvania, consecințele pe care desfășurarea lor le-au generat aici, integrarea lor organică în structura și perspectivele unui proces istoric unitar, ce a culminat cu Marea Unire din 1918. O parte din studii sînt consacrate gîndirii și activității unor personalități de prim rang ale revoluției de la 1848, precum Nicolae Bălcescu, Alexandru Papiu-Ilarian, Avram Iancu.

TIMOTEI CIPARIU, *Discursuri*. Ediție îngrijită, antologie și glosar de Ștefan Manciulea și Ion Buzăși. Prefață și bi-

biografie de Ion Buzași, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1984, 192 p.

O ediție care restituie pe oratorul Timotei Cipariu. Volumul înmănușează cuvântările sale rostite în calitate de director al Liceului și Școlii de fete din Blaj (1854—1868), ca vicepreședinte și apoi președinte al Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român — „Astra” (1861—1880) și publicate în broșuri, în periodice ale vremii sau rămase în manuscris. Ele „adeveresc o conștiință civică înaintată și curajoasă, anticipând Memorandumul de la 1892” (p. 16).

*** B. P. Hasdeu și contemporanii săi români și străini (*Correspondență emisă și primită*). Text stabilit, traduceri, note și indici de Crina Bocșan-Decusară, Nicolae Mecu, Mihai Mitu, Viorica Nișcov, Al. Săndulescu. Coordonație și postfață: Al. Săndulescu, vol. III, Editura Minerva, București, 1984, 334 p.

Cel de-al treilea volum, și ultimul, din această suită conține, într-o primă secțiune, *Correspondență emisă* de B. P. Hasdeu în intervalul 3 aprilie 1861—23 februarie 1907 (139 scrisori). Cea de-a doua secțiune reprezintă o *Addenda* la volumele I și II de *Correspondență primită*, cuprinzând un număr de 102 scrisori descoperite sau descifrate ulterior tipăririi acestora. De asemenea, cercetătorul are la dispoziție un indice general de nume și un indice cronologic al corespondenței referitoare la întregul corp al ediției.

*** N. Iorga și marea răscoală țărănească din 1907. *Mărturii documentare*. Volum întocmit și îngrijit, studiu introductiv și note de Nicolae Liu, Editura Junimea, Iași, 1984, 318 p.

Volumul reproduce mărturii elocvente privind atitudinea politică a lui Nicolae Iorga în timpul marii ridicări a țărănimii române din 1907. Cel care declarase: „Cred în două lucruri: în țăranul român și în cultura română, pe care nu-i poți despărți” s-a pronunțat în mod hotărât în favoarea țăranimii răsculate. Acțiunile lui Iorga s-au desfășurat în trei direcții: „1. Cunoașterea cât mai largă și precisă a frământărilor de la sate, a cauzelor și a ecurilor lor, supunând opoziției publice cruzimile iresponsabile ale clasei stăpînitoare; 2. Lupta pentru sprijinirea materială a orfanilor și văduvelor țăranilor uciși și împotriva demersurilor de desdăunare a moșierilor și arendașilor pe seama țăranilor; 3. Acțiunea pentru înfăptuirea unui program real de reforme care să contribuie la soluționarea problemei țărănești” (p. 30).

Întregul material documentar cuprins în lucrare — articole publicate în ziarul „Neamul românesc”; intervențiile sale ca deputat în ședințele Parlamentului din 16 ianuarie 1908 și 21 aprilie 1914; selecția documentară inedită din vasta arhivă personală a lui N. Iorga — ilustrează pe larg aceste acțiuni.

CAMIL PETRESCU, *Publicistică*, vol. I, Ediție, prefață și note de Florica Ichim, Editura Minerva, București, 1984, XXVIII + 530 p.

O ipostază mai puțin cunoscută a personalității lui Camil Petrescu — aceea a gazetarului — ne este restituită prin acest volum, primul dintr-o serie mai amplă, de publicistică a cunoscutului om de cultură. Sînt reunite, mai întîi, colaborările de început ale scriitorului la publicațiile bucureștene „Rampa” (în 1913), „Facla” (în 1914), „Cronica” (în 1915—1916), „Scena” (în 1918). Apoi sînt cuprinse colaborările publicate în ziarele și revistele apărute sub conducerea sa directă: în ziarul „Banatul” (transformat în „Banatul românesc”), editat la București și apoi la Lugoj în 1919—1920; în „Limba română”, revistă editată de Camil Petrescu la Timișoara între 22 ianuarie și 19 iunie 1920; precum și în ziarul politic „Țara”, apărut tot la Timișoara în două serii (16 mai—15 iunie 1920; 2 decembrie 1920—17 aprilie 1921).

Așa cum relevă și realizatoarea ediției, prin atitudinea democratică, patriotică care le străbate, prin preocuparea atentă pentru problemele sociale, politice, artistice ale epocii date, „paginile datorate lui Camil Petrescu se constituie ca un capitol important din istoria presei progresiste românești din perioada interbelică. Sînt, în același timp, pagini de istorie concretă a anilor ce au precedat Conferința de pace, indispensabile pentru cunoașterea spiritului public românesc, surprins cu maximă obiectivitate” (p. XXVIII).

FLORIN CONSTANTINIU, MIHAIL E. IONESCU, *August 1944, Repere istorice*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1984, 260 p.

Ne aflăm în fața unei lucrări — cu structură de dicționar —, care, reflectînd stadiul actual al cercetării întreprinse de istoriografia română, îmbogățește bibliografia istorică consacrată revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944. Rostul ei este acela de informare rapidă și exactă. Cititorul află cu ușurință fapte semnificative, date importante, aspecte relevante privind mărețul act de la 23 August 1944. Sînt analizate sinte-

tic desfășurările politice și militare, precum : elaborarea de către P.C.R. a strategiei mișcării de rezistență și a revoluției ; condițiile interne și externe ale pregătirii insurecției ; negocierile purtate de trimiși ai guvernului antonescian, ca și al opoziției burgheze, cu reprezentanți ai Puterilor Aliate la Ankara, Cairo, Stockholm ; acțiunea ce a condus la arestarea lui Ion și Mihai Antonescu ; aria de desfășurare a insurecției ; consecințele strategice și politice externe ale revoluției române, ecoul său internațional. Numeroase articole ale dicționarului prezintă partidele și organizațiile politice implicate în evenimente (Partidul Comunist Român, Partidul Social-Democrat, Partidul Național-Liberal, Partidul Național-Țărănesc, Uniunea Patrioților), marile unități militare — române și germane — angajate și forța lor combativă, formațiunile de luptă patriotice, acțiunile militare importante ce au dus la eliberarea întregului teritoriu al țării, participarea României la războiul antihitlerist pînă la victoria finală. Sînt, de asemenea, urmărite organele de presă din Elveția, Franța, Marea Britanie, S.U.A., U.R.S.S., care au publicat știri și comentarii despre ceea ce se petrecea în România. Lucrarea mai cuprinde o cronologie a evenimentelor, începînd cu ziua de 23 august, ora 5. și pînă la sfîrșitul zilei de 31 august 1944.

HORIA C. MATEI, *O istorie a lumii antice*, Editura Albatros, București, 1984, 448 p. + 32 p. planșe.

Adoptînd formula unei suite de cronologii, volumul ne oferă principalele secvențe din istoria de peste trei milenii a celor mai de seamă popoare și state ale antichității. În cadrul fiecărei entități istorice, autorul reliefează, corelînd elementele de istorie politică — predominante — cu aspecte ale vieții economice, sociale, culturale și religioase, momentele de geneză, apogeu și declin precum și moștenirea transmisă posterității.

Lucrarea cuprinde mai multe secțiuni : *Orientul*, pornind de la Egipt, Mesopotamia, Sumer și pînă la China, Coreea, Japonia ; *Popoarele europene*, în care un loc corespunzător este consacrat geto-dacilor ; *Lumea greacă*, începînd cu civilizația minoică și încheind cu lumea greacă occidentală ; *Lumea elenistică*, cuprinzînd creația și moștenirea lui Alexandru cel Mare ; întreaga istorie a *Lumii romane* ; *Africa de Nord*, adică Cartagina, Numidia, Mauretania și Libia ; *Populațiile migratoare*, începînd cu triburile germanice și terminînd cu anglii și saxonii. Cititorul are posibilitatea să consulte și o bibliografie bogată, precum și un util indice.

Dr. LEONIDA LOGHIN, *Al doilea război mondial. Acțiuni militare, politice și diplomatice. Cronologie*, Editura politică, București, 1964, 624 p.

Leonida Loghin a realizat nu numai o inedită carte de istorie, ci și o utilă carte de informare la îndemîna specialiștilor și a publicului larg cititor. Ea a necesitat studierea unei imense bibliografii, cu precădere din literatura istorică străină, precum și un intens efort de sinteză. Este vorba de o cronologie a celor mai importante fapte militare, politice, sociale, diplomatice — dozate în mod judicios, echilibrat, potrivit semnificației și însemnătății lor —, care oferă o imagine a ceea ce a fost cea de-a doua conflagrație mondială. De remarcat faptul că datele, înscrise potrivit derulării firești în timp a evenimentelor, sînt grupate și din punctul de vedere al zonelor mari operațional-strategice în care s-a desfășurat războiul — Europa, Africa și Pacificul împreună cu Asia de Sud-Est. Anexele, care prezintă sintetic valoarea combativă a statelor beligerante în diferite momente ale conflictului, forțele angajate în bătălii importante ș.a., întregesc în mod fericit conținutul lucrării.

GEORGE NICOLESCU, *În culisele „Celor șapte surori“*, Editura politică, București, 1984, 334 p.

Nașterea societăților transnaționale, activitatea lor pe arena economică, de dominație pe piața mondială a „aurului negru“ constituie rezultatul nefast al vechii ordini economice internaționale, care, în zilele noastre, se impune cu acuitate a fi înlăturată. Cartea se ocupă de istoria companiilor petroliere gigant reunite în cartelul internațional cunoscut sub numele de „Cele șapte surori“. El este compus din cinci companii americane — Exxon (fostă Standard Oil of New Jersey), Mobil, Texaco, Socal (fostă Standard Oil of California) și Gulf, una britanică — British Petroleum și una anglo-olandeză — Royal Dutch-Shell. „Lumea modernă — scrie autorul — datorează mult gigantilor petrolului, dar, în cumpăna justiției, contribuția lor cîntărește nu atît de mult ca păcatele lor. Regula care guvernează sistemul capitalist și întreaga viață în această societate fiind concurența, petroliștii au aplicat-o fără milă : concurență între oameni, între companii, între state. Asa și-au țesut intrigile și comploturile, rămase pînă astăzi necunoscute publicului larg și chiar celor pasionați de mistere și conflicte“ (p. 14). O parte dintre ele ni le dezvăluie cartea, care prilejuiește o lectură captivantă.

ION MAMINA

INHALT

SUMARIO

DIE BEFREIERUNG DES GENOSSEN NICOLAE CEAUSESCU ANLÄSSLICH SEINES GEBURTSTAGS UND ALS WÜRDIGUNG SEINER STRAHLENDEN REVOLUTIONÄREN TÄTIGKEIT VON ÜBER FÜNF JAHRZEHNTE

Brief des Politischen Exekutivkomitees des ZK des
RKP. des Staatsrates und der Regierung der
Sozialistischen Republik Rumänien 3
Rede des Genossen NICOLAE CEAUSESCU .. 7
Brief des Politischen Exekutivkomitees des ZK der
RKP gerichtet an die Genossin ELENA CEAUSESCU
anlässlich seines Geburtstags 10

40 JAHRE VON DEM SIEGES ENTGEGEN DEM FASCHISMUS

ION POPESCU-PUTURI: Die Bedeutung des
Tages 9. Mai für das Schicksal des rumänisches
Volkes 12
ILIE CEAUSESCU: Der Beitrag Rumäniens
zum Sieges von Mai 1945 entgegen dem Faschi-
mus 27

ARTIKEL — MITTELUNGEN

MIHAI FLORESCU: Die Eroberung der revolu-
tionäre-demokratische Macht am 6. März
1945 bei den Volksmassen, voran mit der Rumä-
nischen Kommunistischen Partei 43
VASILE PETRISOR: Die grosse Demonstration
von 1. Mai 1939, Ausdruck Rumäniens antifaschis-
tischen, antikriegischen und antirevisionistischen
Positionen, im Europas Zusammenhang der
Epoche 56

VON DER ZEITGENÖSSISCHE GESCHICHTE RUMÄNIENS

Die Durchführung der demokratische Revolution
und die Errichtung der Arbeiterklasse
und seiner Alliierten. Die Ausrufung der Republik.
6. März 1945 — 30. Dezember 1947 (I): Ion Alexan-
drescu 72
Die Agrarreform von März 1945: Aneta Spi-
ridon 90

HISTORISCHE ZEUGENAUSSAGEN

Der technischer Fortschritt im Dienst der Schöp-
fung und Konsolidierung des modernen rumä-
nischen Nationalstaates: Nicolae P. Leonă-
chescu 103

WISSENSCHAFTLICHES LEBEN

Die interne und internationale Tätigkeit des
Institutes für Historische und Sozial-politisches
Studien in 1984: Gheorghe Unc, Vasile Nicu-
lae 117

KRITIK UND BIBLIOGRAPHIE

„Die faschistische und totalitäre Regime von
Europa“, III. Band, Militärverlag, Bukarest, 1983,
336 s.: Mihail E. Ionescu 131
G.D. ISCRU, „Einleitung im Studium des mo-
dernen Geschichte Rumäniens“, Wissenschaft-
licher und enzyklopädischer Verlag, Bukarest,
1983, 354 s.; G.D. ISCRU, „Die Revolution von
1821 geleitet von Tudor Vladimirescu“, Albatros
Verlag, Bukarest, 1982, 384 s.: Constantin
Corbu 136
DAVID BRITTON FUNDERBURK, „Gross-
Britanniens Politik gegenüber Rumänien, 1938—
1940“, Wissenschaftlicher und enzyklopädischer
Verlag, Bukarest, 1983, 322 s.: Elisabeta Fe-
treanu 138

„Die internationale Beziehungen nach dem Krieg:
Diplomatische Chronologie, 1945—1980“, Band I:
1945—1964, 468 s.; Band II: 1965—1980, 552 s.
Politischer Verlag, Bukarest, 1983: Constantin
Botoran 143

DIE ZEITSCHRIFT DER ZEITSCHRIFTEN

„Jindaishi Yanjiu“, 1—4. N./1983: Ana Bu-
dura 147
„Beiträge zur Geschichte der Arbeiterbewegung“,
1—6. Nr./1983: Ion Calafeteanu 151

ANZEICHNUNGEN

Historische Bücher die in 1984 erscheinen sein (II):
Ion Mamina 154

CELEBRACIÓN DEL CAMARADA NICOLAE CEAUSESCU CON MOTIVO DE SU CUMPLEAÑOS Y DEL ANIVERSARIO DE MÁS DE CINCO DECENIOS GLORIOSOS DE ACTIVIDAD REVOLUCIONARIA

Carta del Comité Político Ejecutivo del Comité
Central del Partido Comunista Rumano, del Con-
sejo de Estado, y del Gobierno de la Republica
Socialista de Rumania 3
El discurso del camarada Nicolae Ceaușescu 7
Carta del Comité Político Ejecutivo del Comité
Central del Partido Comunista Rumano, dirigida
a la camarada ELENA CEAUSESCU con motivo
de su cumpleaños 10

40 AÑOS DE VICTORIA EN CONTRA DEL FASCISMO

ION POPESCU-PUTURI: El significado del día
de 9 de Mayo — para los destinos del puebloru-
mano 12
ILIE CEAUSESCU: La contribución de la Ru-
mania por realizar la victoria de mayo de 1945
en contra del fascismo 27

ARTICULOS — COMUNICACIONES

MIHAIL FLORESCU: La conquista del poder
revolucionario-democrático de 6 de Marzo de 1945
por las masas populares, encabezado por el Partido
Comunista Rumano 43
VASILE PETRISOR: La gran demostración de
1 de Mayo de 1939, expresión de la posición anti-
fascista, contra la guerra, antirevisionista de Ru-
mania en el contexto europeo de la época 56

DE LA HISTORIA CONTEMPORÁNEA DE RUMANIA

El cumplimiento de la revolución democrática y
la instauración del poder de la clase obrera y de
su aliados. La proclamación de la Republica.
6 de marzo de 1945 — 30 de diciembre de 1947 (I):
Ion Alexandrescu 72
La reforma agraria de marzo de 1945: Aneta
Spiridon 90

TESTIMONIOS | HISTÓRICOS

El progreso técnico al servicio de la formación
y consolidación del estado nacional rumano mo-
derno: Nicolae P. Leonăchescu 103

VIDA CIENTÍFICA

La actividad interna e internacional del Instituto
de estudios históricos y social-políticos en el año
1984: Gheorghe Unc, Vasile Niculae 117

CRÍTICA Y BIBLIOGRAFÍA

„Los regímenes fascistas y totalitarios de Europa“,
vol. III, Editorial Militar, Bucarest, 1983, 336 p.:
Mihail E. Ionescu 131
G.D. ISCRU, „Introducción en el estudio de la
historia moderna de Rumania“, Editorial cientí-
fico y enciclopédico, Bucarest, 1983, 354 p.;
G.D. ISCRU, „La revolución de 1821 dirigida
por Tudor Vladimirescu“, Editorial Albatros,
Bucarest, 1982, 336 p.: Constantin Corbu 136
DAVID BRITTON FUNDERBURK, „La política
de Gran Bretaña hacia Rumania, 1938—1940“,
Editorial científico y enciclopédico, Bucarest,
1983, 322 p.: Elisabeta Petreanu 138
„Las relaciones internacionales entre las dos
guerras mundiales: Cronología diplomática, 1945—
1980“, vol. I: 1945—1964 468 p. Vol. II: 1965—
1980, 552 p., Editorial política, Bucarest, 1983:
Constantin Botoran 143

LA REVISTA DE LAS REVISTAS

„Jindaishi Yanjiu“, nr. 1—4/1983: Ana Bu-
dura 147
Beiträge zur Geschichte der Arbeiterbewegung“,
nr. 1—6/1983: Ion Calafeteanu 151

APUNTES

Libros de historia publicados en el año 1984
(II): Ion Mamina 154

Redactori : Ion Mamina, Vasile Niculae, Constantin Petculescu, Nicolae Raus

Colaboratorii și cititorii revistei pot să se adreseze redacției în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacției este : București, strada Ministerului nr. 4, telefon : 17 01 60, interior 722 ; 442.

Revista „Anale de istorie” a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poștale, prin factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate.

Revista se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei.

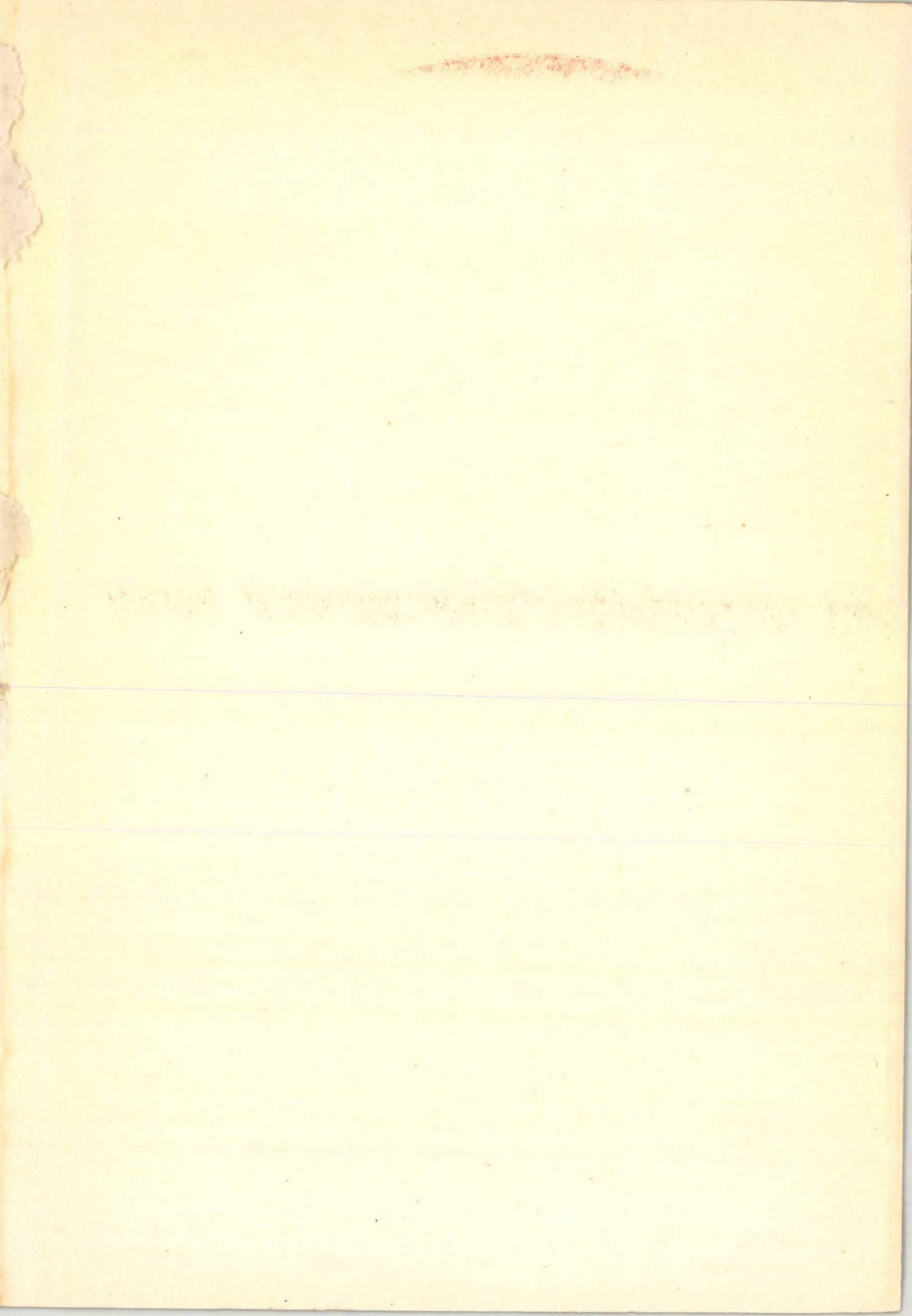
Prețul unui număr — 12 lei ; abonamentul pe 6 luni — 36 lei, pe un an — 72 lei.

Cititorii din străinătate pot face abonamente adresându-se întreprinderii „ROMPRESFILATELIA” — Sectorul export-import presă, P.O. BOX 12—201, telex 10.376 prsfir. București, Calea Griviței nr. 64—66.

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic „Casa Scintei”

BIBLIOTECA „A. I. RA”
SIBIU

J 9025

anale de istorie

anul XXXI 3 1985

1920

0 JUL 2005

97

9025

BIBLIOTECA „ASTRA”
SIBIU

2014

Proletari din toate țările, uniți-vă!

**INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE
DE PE LÎNGĂ C.C. AL P.C.R.**

**anale
de istorie**

Anul XXXI

3

1985

SUMAR

**20 DE ANI DE LA ISTORICUL CONGRES AL IX-LEA
AL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN**

- ION POPESCU-PUȚURI : Congresul al IX-lea al P.C.R. — deschizător al unei noi etape istorice în dezvoltarea socialistă și comunistă a României. 3
- GHEORGHE CREȚOIU : Dezvoltarea intensivă, continua modernizare a economiei — imperativ și necesitate ale societății socialiste românești contemporane. 17
- CONSTANTIN RĂDUCU : Gîndirea tovarășului Nicolae Ceaușescu despre rolul istoriei în activitatea teoretică-ideologică, de educație revoluționară, patriotică a maselor. 34
- VASILE BUDRIGĂ : Viziunea președintelui Nicolae Ceaușescu despre rolul sistemului electoral în viața politică a țării. 46
- GHEORGHE PRISĂCARU : Două decenii de strălucită afirmare în viața internațională a concepției și activității profund umaniste ale tovarășului Nicolae Ceaușescu, consacrate înfăptuirii păcii, dezarmării și colaborării între popoare. 63

ARTICOLE — COMUNICĂRI

- VASILE NICULAE : Funcția patriotică, revoluționară a istoriei în concepția socialiștilor români (1877—1918). 80
- NICOLAE IVANCIU : Platforma economică a partidului clasei muncitoare din România (sfîrșitul secolului al XIX-lea — începutul secolului al XX-lea). . 95

36481.

DIN ISTORIA CONTEMPORANĂ A ROMÂNIEI

Infăptuirea revoluției democratice și instaurarea puterii clasei muncitoare și a aliaților ei. Proclamarea Republicii. 6 martie 1945 — 30 decembrie 1947 (II) : Ștefan Lache. 104

CRITICĂ ȘI BIBLIOGRAFIE

- „Istoria militară a poporului român“, vol. I, Editura militară, București, 1984, 438 p. : *Gheorghe Uncu*. 125
- A. SIMION, „Agresiunile naziste din Europa în anii 1938—1939“, Editura Emi-nescu, București, 1983, 462 p. : *Gheorghe Buzatu*. 130
- AL. HANTĂ, „«Contemporanul» (1881—1891). O revistă așa cum a fost“, Edi-tura Albatros, București, 1983, 278 p. : *Victor Vișinescu*. 133
- „Unirea Principatelor și puterile europene“, Editura Academiei Republicii So-cialiste România, București, 1984, 284 p. : *Teodor Popescu*. 136
- CESARE ALZATI, „Terra romana tra Oriente e Occidente. Chiese et etnie nel tardo' 500“, Presentazione di Luigi Prosdocimi, Jaca Book, Milano, 1982, 338 p. : *Mihai Maxim*. 140
- „The 1911 Revolution — a Retrospective after 70 Years“ („Revoluția din 1911 — o privire după 70 de ani“), New World Press, Beijing, 1983, 222 p. : *Ana Budura*. 144

REVISTA REVISTELOR

- „Voprosi istorii KPSS“, nr. 1—12/1984 : *Vasile Buga*. 147
- „Izvestiia na Instituta po istoriia na BKP“, nr. 51—52/1984 : *Crișan Iliescu*. . 151
- „Vědecký bulletin“, nr. 1—4/1984 ; *Milică Moldoveanu*. 153

COLEGIUL DE REDACȚIE

ION ARDELEANU, NICOLAE COPOIU, AUGUSTIN DEAC,
GHEORGHE I. IONIȚA, MIRCEA T. MUȘAT, NICOLAE PETREANU,
VASILE PETRIȘOR — secretar responsabil de redacție, GHEORGHE
SURPAT, GHEORGHE UNC, GHEORGHE ZAHARIA

CONGRESUL AL IX-LEA AL P.C.R. — DESCHIZĂTOR AL UNEI NOI ETAPE ISTORICE ÎN DEZVOLTAREA SOCIALISTĂ ȘI COMUNISTĂ A ROMÂNIEI

ION POPESCU-PUȚURI

Marile altitudini istorice în care evoluează astăzi poporul român sînt marcate de momente și înfăptuiri care propulsează România pe traiectoria mereu ascendentă a progresului și civilizației socialiste. În rîndul acestora, Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român, ale cărui lucrări s-au desfășurat în urmă cu două decenii, se dăltuiește ca un eveniment crucial în crearea unei baze proprii de edificare a noii societăți, socialiste, în dinamizarea procesului revoluționar unic de construire socialistă a țării, care a însemnat înnoire, perfecționare și creativitate în toate domeniile, o nouă fertilizare a mersului înainte al societății românești.

Începînd din acel iulie 1965, s-a produs în România, în viața de zi cu zi a celor care am fost și sîntem martorii memorabilului eveniment, o deschidere cu adevărat epocală, o iluminare profundă a orizonturilor devenirii noastre, o descătușare năvalnică, la dimensiuni fără precedent, a energiilor întregii națiuni, focalizate spre țelul unic al triumfului idealurilor sale socialiste și comuniste, ale libertății și independenței patriei.

În cele două decenii care s-au scurs, sub iradierea forumului comunist din iulie 1965, țara noastră s-a transformat într-un uriaș șantier de efervescentă creație politică, economică și socială, noi și însemnate valori adăugîndu-se avuției naționale; în acești ani s-a edificat o economie modernă, armonioasă, dinamică, chipul patriei s-a îmbogățit cu mari edificii, cu impresionante magistrale ale progresului socialist, imprimîndu-se valențe superioare statutului oamenilor muncii — făuritori liberi și conștienți ai propriului lor destin — de proprietari, producători și beneficiari ai întregii avuții sociale. De aceea, pe drept cuvînt, istoria noastră consemnează cel de-al IX-lea Congres al partidului drept eveniment crucial, de însemnătate decisivă în ascensiunea procesului revoluționar unic de edificare socialistă a țării, care a ales în fruntea partidului pe tovarășul Nicolae Ceaușescu, revoluționar și patriot înflăcărat, militant de frunte al mișcării comuniste și muncitorești internaționale, neobosit luptător pentru triumful idealurilor nobile de independență și libertate, de progres

social, colaborare și pace în lume. Personalitatea puternică a tovarășului Nicolae Ceaușescu, gândirea sa cutezătoare, de profundă originalitate, izvorită din înțelegerea adâncă a esenței materialismului dialectic și istoric, marea sa experiență politică și organizatorică și-au pus puternic amprenta asupra programului politic și de dezvoltare economico-socială adoptat de Congresul al IX-lea al partidului. Cunoașterea temeinică a realităților, prin contactul nemijlocit cu făuritorii bunurilor materiale, capacitatea de a aborda cu curaj marile probleme ridicate de viață, forța de pătrundere în esența fenomenelor economico-sociale aflate într-o permanentă mișcare — trăsături definitorii ale personalității proeminente a secretarului general al partidului — și-au găsit puternice ilustrări teoretice, de o remarcabilă originalitate, pe baza cărora s-au operat schimbări radicale, dialectice în strategia construcției socialismului în țara noastră. Căci Congresul a adoptat hotărâri și orientări de vastă perspectivă pentru progresul multilateral al țării și pentru perfecționarea întregii vieți politice și social-economice, pentru asigurarea unei largi participări a oamenilor muncii la elaborarea și la înfăptuirea programelor de dezvoltare a României, pentru afirmarea viguroasă a vocației de pace și colaborare a poporului român. Dacă Congresul al IX-lea își merită cu prisosință calificativul de deschizător de noi drumuri pentru poporul român pe calea socialismului, aceasta se datorește, înainte de toate, faptului că prin el s-a inaugurat o perioadă nouă în gândirea și activitatea practică a partidului nostru comunist, care a avut caracterul unui salt calitativ revoluționar. Abordând lucid, creator, problemele construcției socialiste în strânsă legătură cu realitățile din România, propunând modalități noi, revoluționare de soluționare a problemelor, Congresul al IX-lea a deschis drum larg pentru a înlătura ideile preconcepțute, dogmele ideologice, pentru a promova puternic un curent de gândire curajos, novator, întemeiat pe analiza lipsită de orice prejudecăți a faptelor vieții, cât și pe tezaurul culturii politice universale.

Toate înfăptuirile și izbînzile din ultimii 20 de ani, fără egal în întreaga noastră istorie, dovedesc cu forța faptelor palpabile preocuparea statornică și nemijlocită a partidului, a secretarului său general pentru exprimarea la mari valori a poporului român în epoca sa contemporană. De aceea, țara l-a voit în continuare cîrmaci al destinului ei, în noua etapă deschisă de cel de-al XIII-lea Congres, pe cel care a semnat cu fapta și cu gîndul său construcția României socialiste moderne, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Reinvestirea sa de către Congres în suprema funcție de partid constituie expresia unanimei satisfacții că acel care a gîndit și a elaborat cu spiritul său revoluționar, creator grandioasele programe ale înaintării noastre pe noi culmi de civilizație și progres ne va conduce cu aceeași fermitate comunistă pe drumul luminos al unui nou timp istoric. Acest act politic de însemnătate fundamentală, în deplină concordanță cu interesele vitale ale națiunii noastre socialiste, întruchipează crezul istoric, vocația constructivă a poporului nostru, vrerea sa de a da viață programelor de dezvoltare economică-socială a patriei, de a înălța necontenit edificiul ei socialist și comunist.

Sînt programe care fundamentează cu clarviziune, științific, direcțiile principale spre care trebuie concentrate prioritar, în cincinalul 1986—1990 și în deceniul următor, eforturile partidului, ale întregului popor pentru transpunerea în fapt a obiectivelor celei de-a treia etape de realizare a Programului partidului. Precum se știe, în prima etapă, care se deschide prin victoria revoluției de eliberare socială și națională, antifas-

cistă și antiimperialistă din 1944 și se încheie la finele anului 1947, prin preluarea deplinei puteri politice de către clasa muncitoare, în alianță cu țărănimea și cu intelectualitatea, au fost rupte cătușele vechii societăți. În cea de-a doua etapă, care începe odată cu acest din urmă moment și este consacrată prin Congresul al XII-lea al partidului, a fost umplut acel gol propriu unei țări înapoiate. S-a creat o largă bază tehnică-materială a orînduirii socialiste, aceasta începînd să se manifeste ca atare. Structura economiei s-a diversificat, au apărut noi ramuri și sectoare ale producției materiale. A fost dezvoltată puternic industria în general, industriile chimică, electrotehnică și atomică. A crescut substanțial rolul cercetării științifice, în general al creativității oamenilor muncii în desfășurarea activității productive. Toate acestea au grăbit înaintarea țării noastre, intrarea ei în rîndul țărilor mediu dezvoltate.

III În cea de-a treia etapă, obiectivul fundamental îl constituie înfăptuirea, în linii generale, a Programului partidului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate, crearea condițiilor necesare trecerii, în perioada următoare, la realizarea fazei superioare a societății socialiste, la construcția comunismului în România. În acest scop, se va acorda o atenție deosebită dezvoltării puternice, în continuare, a forțelor de producție, precum și perfecționării relațiilor sociale și de producție pe o bază nouă, continuîndu-se cu fermitate procesul de transformare revoluționară a societății, o societate în care s-a creat posibilitatea omogenizării întregii națiuni — în care nu mai vorbim de români, maghiari, germani ș.a. ci de națiunea socialistă română —, ceea ce a întărit spiritul de unitate și coeziune în jurul partidului și al statului. Se vedește, astfel, o dată mai mult, continuitatea și consecvența cu care acționează partidul nostru, în frunte cu secretarul său general, pentru înfăptuirea neabătută a Programului partidului — Carta fundamentală a edificării comunismului în România. Dar în condițiile în care în lume se desfășoară o nouă revoluție în știință și tehnică, iar economia mondială este zguduită puternic de crize structurale profunde și dezechilibre grave, partidul militează nu pentru orice dezvoltare a forțelor de producție, ci numai pentru o dezvoltare pe baze intensive, calitative a acestora, care, prin modernizarea în continuare a structurilor de producție și creșterea prioritară a ramurilor și subramurilor industriale de înaltă tehnicitate, prin extinderea automatizării, electronizării și robotizării, să asigure sporirea mai puternică a productivității muncii sociale, valorificarea cu maximum de eficiență a resurselor materiale și energetice, ridicarea permanentă a nivelului tehnic și calitativ al produselor și, pe această bază, asigurarea unor performanțe competitive cu cele mai bune realizări din lume.

Sînt acestea direcții determinante pentru dezvoltarea dinamică multilaterală și echilibrată a societății și ridicarea continuă a gradului de civilizație a națiunii noastre socialiste. Pe drept cuvînt, obiectivele de importanță majoră ale cincinalului 1986—1990 și pentru perioada de perspectivă pînă în anul 2000, cuprinse în documentele Congresului al XIII-lea al partidului, asigură înfăptuirea unui amplu proces de profunde transformări calitative, structurale în întreaga viață economică și socială a țării, trecerea de la etapa a doua de dezvoltare la cea de-a treia etapă — a dezvoltării intensive. Firește, investiții se vor face permanent, dar accentul va fi pus pe continua modernizare, pe continua introducere a noului, care cere înalte cunoștințe și o înaltă conștiință, aplicarea mereu mai largă și în toate domeniile a revoluției științifice și tehnice.

Saltul realizat de România în cei 20 de ani care au trecut de la Congresul al IX-lea al partidului este ilustrat de mărețele realizări obținute de poporul român în toate domeniile de activitate. Este mai mult decât grăitor că, într-o perioadă de mare tensiune în viața internațională, când lumea întreagă se confruntă cu o criză de proporții, care macină economia națională a atitor țări, România își urmează statornic cursul dezvoltării ascendente, oferind tabloul unei economii sănătoase și viguroase. Au fost alese căi și metode noi, care nu numai că ne feresc de efectele grave ale crizei mondiale, ci îngăduie înfăptuirea neconținută a progresului multilateral, dinamic al țării și, mai mult, edificarea unor obiective grandioase.

Din multiplele deschideri, de mare anvergură teoretică, pe care le-a determinat Congresul al IX-lea, se impune atenției, înainte de toate, conceptul programatic al construirii societății socialiste în condițiile stadiului de dezvoltare economică în care se află țara, avînd în centru progresul forțelor de producție. S-a afirmat răspicat adevărul că trecerea la socialism nu înlătură de la sine rămînerea în urmă, acumulată de secole de jaf și de asupriri străine, că rezolvarea unor importante probleme sociale e condiționată exclusiv de baza tehnico-materială a societății. A fost, astfel, gîndit un nou curs al politicii economice a partidului, de dezvoltare continuă a industriei și agriculturii socialiste, în care primordial a devenit efortul de acumulare — premisa pentru creșterea dinamismului și a modernizării procesului de industrializare.

Ținînd seama de stadiul edificării socialismului în țara noastră, Congresul al IX-lea al partidului a trasat cadrul și liniile directoare pentru consolidarea societății noastre socialiste, a bazei sale tehnico-materiale și crearea condițiilor în vederea trecerii la dezvoltarea multilaterală a socialismului. Strategia și orientările tactice ale înfăptuirii societății socialiste multilateral dezvoltate în România, stabilite de Congresul al X-lea al partidului, din 1969, au fost dezvoltate și îmbogățite în Programul Partidului Comunist Român, adoptat de cel de-al XI-lea Congres al partidului din 1974, în documentele Congreselor al XII-lea (1979) și, mai ales, al XIII-lea (1984), în opera teoretică a secretarului general al P.C.R., tovarășul Nicolae Ceaușescu.

În concepția P.C.R., făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate reprezintă un proces revoluționar, dinamic, complex, atotcuprinzător, caracterizat prin trecerea de la acumulări cantitative la schimbări calitative în toate domeniile de activitate. El vizează dezvoltarea armonioasă a sistemului forțelor de producție, pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii contemporane; crearea economiei naționale dezvoltate, cu o industrie modernă și o agricultură intensivă de înalt randament, a unei științe avansate, apte să dinamizeze producția materială și perfecționarea întregii societăți; transformări revoluționare corespunzătoare în ansamblul relațiilor de producție și sociale, în existența și conștiința socială a maselor, promovarea eticii și echității socialiste, afirmarea și înflorirea personalității umane.

Concepția partidului nostru cu privire la societatea socialistă multilateral dezvoltată reprezintă o contribuție originală la dezvoltarea gîndirii marxiste despre raportul general-particular în construcția socialistă, acțiunea și corelația dintre obiectiv și subiectiv, raportul dintre legile generale ale dezvoltării sociale și legile specifice epocii contemporane.

„Făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu în Cuvîntarea la reuniunea solemnă consacrată împlinirii a 15 ani de la Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român — presupune nu numai dezvoltarea forțelor de producție și a bazei materiale — care au, desigur, o importanță hotărîtoare —, dar și ridicarea conștiinței socialiste, a nivelului general de conștiință al poporului. Fără aceasta nu putem realiza socialismul și comunismul! Participarea conștientă a poporului la conducere, la făurirea propriilor sale destine presupune o înțelegere deplină, cît mai largă a problemelor dezvoltării societății, înarmarea maselor, a întregului popor cu concepția revoluționară despre lume, pentru a da posibilitatea de a judeca evenimentele în cunoștință de cauză”¹.

În acest context se înscrie o altă problemă de mare importanță pentru gîndirea teoretică și pentru viața practică, respectiv aceea a raportului dintre existența unei economii socialiste unitare în țara noastră și aprecierea României drept o țară în curs de dezvoltare. Între cele două idei nu există un raport de excludere reciprocă, o contradicție. Natura relațiilor de producție specifice economiei României, lichidarea claselor spoliatoare demonstrează că, din punctul de vedere al orînduirii sociale, ne situăm în rîndul țărilor celor mai avansate. Pe de altă parte, nivelul venitului național, raportul dintre forța de muncă din industrie și agricultură etc. evidențiază existența unui important decalaj între dezvoltarea economică a României și cea a țărilor dezvoltate, faptul că, din acest punct de vedere, România este o țară în curs de dezvoltare. Definirea României ca o țară socialistă și, totodată, ca una în curs de dezvoltare corespunde, deci, realității obiective: pe de o parte, natura relațiilor economice, politice, sociale și, pe de altă parte, nivelul dezvoltării economice, al forțelor de producție, în primul rînd. Înțelegerea dialectică a celor două aspecte ale realității românești a permis partidului elaborarea unei strategii realiste de ridicare a României la un înalt nivel de dezvoltare a industriei, agriculturii, științei și culturii, de creștere a bunăstării poporului.

Suflul regenerativ al Congresului al IX-lea a dat roade, în cele două decenii parcurse de societatea românească, practic, în toate domeniile vieții politice, economice și sociale. Domeniile, sectoarele, compartimentele, tezele, în care tovarășul Nicolae Ceaușescu a adus ample schimbări de viziune, îmbogățind patrimoniul nostru ideologic și deschizînd drum progresului gîndirii și practicii, sînt de o mare vastitate.

Întreprinzînd un profund demers științific și o amplă activitate practică, Partidul Comunist Român a adus contribuții remarcabile la îmbogățirea gîndirii social-politice contemporane în probleme teoretice și practice majore, cum sînt: dialectica relației general-particular, național-internațional, obiectiv-subiectiv în viața socială, conceptul de societate socialistă multilateral dezvoltată, raportul dialectic dintre partid și stat, dezvoltarea democrației muncitorești, revoluționare, noțiunea de proprietate și proprietar, rolul națiunii în epoca actuală, geneza și mecanismul contradicțiilor în socialism, precum și căile soluționării lor, dinamica și complexitatea formării conștiinței înaintate, socialiste, procesele economico-sociale specifice contemporaneității și cerințele aplicării unor noi principii în relațiile dintre state ș.a.

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 20, Editura politică, București, 1981, p. 265—266.

Concepția științifică, ideile profund novatoare promovate consecvent de partidul nostru și-au pus puternic amprenta asupra dinamismului și mutațiilor calitative în viața economică și social-politică a țării. Epoca inaugurată de Congresul al IX-lea al partidului se caracterizează prin prefaceri profunde, calitative în toate domeniile vieții economice, politice, sociale, prin grandioase progrese în dezvoltarea țării pe calea socialismului, ilustrând forța orînduirii noastre, capacitatea sa de a asigura dezvoltarea economică susținută a țării, ridicarea nivelului de viață material și spiritual al poporului, înflorirea plenară a națiunii române și afirmarea fără precedent a României socialiste pe plan mondial.

Contribuțiile tovarășului Nicolae Ceaușescu în domeniul teoriei și practicii economice vizează aspecte decisive, referitoare la folosirea legilor obiective în politica economică, repartizarea optimă a venitului național pentru dezvoltare și consum, direcțiile prioritare ale politicii de investiții, promovarea și asimilarea progresului tehnic, utilizarea rațională și pregătirea forței de muncă, asigurarea concomitentă a dinamismului susținut și a echilibrului, repartizarea forțelor de producție pe teritoriu prin armonizarea criteriilor economice și sociale, utilizarea economică a resurselor, imprimarea unor ritmuri rapide și concentrarea asupra laturilor calitative în vederea atingerii unei eficiențe înalte, ca premise ale întregului progres social, perfecționarea structurii economiei naționale și dezvoltarea complexului economic național în condițiile adîncirii interdependențelor universale — probleme fundamentale ale creșterii cu care sînt confruntate în epoca noastră, în modalități și la niveluri diferite, practic toate țările lumii. Această concepție cuprinzătoare, profundă și umanistă, combină factorii economici cu cei științifici, tehnici, organizatorici și umani, ca și cu criteriile de ordin social și politic, avînd permanent în vedere fenomenele complexe din economia mondială. A fost, de altfel, elaborată o strategie a dezvoltării țării de largă cuprindere și clarviziune, în cadrul căreia industrializarea constituie factorul determinant al marilor transformări economico-sociale.

În concepția partidului nostru, industrializarea este privită ca un proces complex, multilateral, ca un puternic factor de restructurare a economiei naționale în ansamblul său, de integrare și omogenizare a activităților economico-sociale în complexul economic național, ca un proces subordonat nevoilor societății, condiționat de volumul și structura resurselor economice ale țării, de nivelul și exigențele progresului celorlalte ramuri și activități economice. Marile orientări de politică industrială au urmărit stabilirea unor raporturi corespunzătoare între ramurile producătoare de mijloace de producție și cele producătoare de bunuri de consum, asigurarea unui echilibru dinamic între industrie și agricultură, între acestea și celelalte ramuri ale economiei; promovarea progresului tehnic în cel mai deplin consens cu revoluția tehnico-științifică mondială; creșterea rolului gîndirii și cercetării științifice proprii; dezvoltarea prioritară a ramurilor moderne, de vîrf; amplasarea industriei pe întreg teritoriul țării și dezvoltarea industrială a tuturor județelor și localităților, pentru soluționarea decalajelor între județe; dezvoltarea bazei proprii de materii prime și energetice; utilizarea cu înaltă eficiență a resurselor naturale, a combustibililor și energiei.

Această concepție nouă a imprimat un nou curs politicii partidului nostru de industrializare, în ansamblul căreia accentul principal a fost pus pe efortul propriu al poporului român, materializat în promovarea unei rate înalte de acumulare, în alocarea unei părți importante din venitul

național — circa o treime — pentru fondul de dezvoltare, ca singura alternativă pentru ieșirea grabnică a României din starea de țară în curs de dezvoltare. Întotdeauna dezvoltarea economico-socială a necesitat eforturi din partea fiecărui popor. Nici un popor, nici un stat nu au progresat fără eforturi, fără o politică de acumulare care să asigure dezvoltarea forțelor de producție.

Spre deosebire de țările dezvoltate, care și-au realizat progresul pe seama exploatarei popoarelor din colonii, dezvoltarea popoarelor și țărilor care, ca și România, pășesc pe calea progresului se poate înfăptui în primul rînd prin eforturi proprii. Aceasta incumbă întărirea suveranității asupra resurselor și activităților de pe teritoriul țării, precum și asupra deciziilor privind obiectivele dezvoltării, organizarea, conducerea și controlul îndeplinirii lor, stabilirea priorităților de evoluție în funcție de nevoile, condițiile și posibilitățile naționale.

O asemenea viziune demonstrează că realizarea unei structuri economice moderne constituie o latură fundamentală a strategiei formării și dezvoltării complexului economic național unitar și eficient, care îmbină armonios industria și agricultura, articulează organic subramurile industriei, producția de bunuri materiale cu cea de servicii, pe baza celor mai noi cuceriri tehnico-științifice, sporind caracterul industrial al tuturor ramurilor și asigurînd o eficiență maximă și un ridicat venit național pe locuitor.

Este meritul incontestabil al partidului nostru de a fi fundamentat teza potrivit căreia complexul economic național unitar este cadrul de bază al progresului economico-social al fiecărui popor. Dezvoltarea prioritară a industriilor de vîrf, purtătoare ale progresului tehnico-științific, restructurarea industriei, revoluționarea agriculturii, creșterea eficienței economice, repartizarea rațională a forțelor de producție în profil teritorial reprezintă, în concepția partidului nostru, organizarea crescîndă a spațiului economic într-un complex economic unitar, echilibrat și eficient. La temelia strategiei optimizării structurii economiei naționale a stat și stă procesul dezvoltării și modernizării continue a forțelor de producție.

Începînd cu Congresul al IX-lea, creșterea și modernizarea forțelor de producție, a bazei tehnico-materiale a societății au avut și au loc prin dezvoltarea în ritm susținut a industriei, agriculturii, a celorlalte ramuri ale economiei naționale, prin asimilarea permanentă a celor mai avansate cuceriri ale științei și tehnicii contemporane, toate acestea concretizîndu-se în creșterea continuă, cantitativă și calitativă, a mijloacelor de producție și a forței de muncă.

S-a dat, astfel, un răspuns grăitor tuturor acelor care, dincolo de hotarele țării, se îndoiau de viabilitatea regimului social-politic instaurat în România, de capacitatea și posibilitățile acestuia de a asigura dezvoltarea multilaterală a țării noastre și, îndeosebi, industrializarea ei puternică, în pas cu cerințele progresului tehnico-științific, cu necesitățile de ansamblu ale vieții economico-sociale românești.

În concepția P.C.R., industrializarea socialistă a țării nu reprezintă o simplă creare și dezvoltare a unei ramuri a economiei naționale — industria —, ci un proces complex, cu ample implicații economice, tehnico-științifice, social-politice, cu rezonanțe profunde, de ordin cultural-uman și ecologic, cu efecte nemijlocite asupra locului României în diviziunea internațională a muncii și factor de bază pentru afirmarea, consolidarea și apărarea unei reale independențe.

Evoluția tuturor ramurilor economice, valorificarea superioară a resurselor naturale și energetice, utilizarea rațională a potențialului uman al țării, creșterea productivității muncii și a venitului național, amplificarea și diversificarea participării la circuitul economic mondial, ridicarea nivelului material și spiritual al poporului, dezvoltarea științei și culturii, manifestarea plenară a personalității umane, întărirea independenței și suveranității naționale sînt procese fundamentale care au făcut din industrializarea socialistă a țării un obiectiv central al politicii economice a partidului și statului nostru, o coordonată fundamentală a modelului de structurare optimă a economiei naționale pe termen lung.

Modul în care a fost concepută, orientată și realizată politica de industrializare socialistă a țării, îndeosebi după Congresul al IX-lea, constituie dovada cea mai concludentă a caracterului profund științific, original și creator al politicii partidului nostru, care aplică adevărurile generale valabile la condițiile concrete ale României. Partidul nostru are meritul de a fi elaborat strategia dezvoltării economice a țării înțelegînd că aceasta nu înseamnă copierea structurilor economice sau a modului de viață din alte țări. Înțelegînd adevărul potrivit căruia nu pot exista scheme tip de dezvoltare, P.C.R. a încadrat organic procesul de industrializare socialistă a țării în realitățile României, în ansamblul obiectivelor dezvoltării economico-sociale din fiecare etapă, în corelație cu un ansamblu de factori economici, tehnici, științifici, ecologici, social-politici interni și internaționali.

În acest fel, obiectivele industrializării din fiecare etapă au constituit fundament pentru realizarea celor din etapele următoare, obținîndu-se succese remarcabile în domenii esențiale, cum sînt : crearea ramurilor de bază ale industriei, transformarea industriei în ramură conducătoare a economiei naționale, așezarea pe baze industriale a aparatului de producție și a activității din celelalte ramuri economico-sociale; însuși nivelul calitativ al agriculturii — a cărei bază tehnico-materială s-a dezvoltat cu contribuția decisivă a industriei — este o expresie a dezvoltării industriale a țării.

Fundamentînd concepția despre socialism în viziunea unei dezvoltări multilaterale, singura capabilă să asigure trecerea spre comunism, partidul nostru consideră comunismul ca expresie și sinteză a celor mai înalte cuceriri ale științei, atât sociale, cît și ale științei în general, gîndirea sa concretizîndu-se într-o politică consecventă de promovare a științei și progresului tehnic.

O constantă a politicii de dezvoltare optimă a structurii economiei naționale o constituie abordarea, de pe poziții științifice, a problemei dezvoltării forțelor de producție din agricultură. În concepția P.C.R., agricultura reprezintă o ramură de bază, avînd un rol hotărîtor pentru progresul rapid al întregii economii, pentru dinamismul și echilibrul complexului economic național unitar românesc.

În acest context, o însemnătate excepțională prezintă Programul național pentru asigurarea unor producții sigure și stabile prin creșterea potențialului productiv al pămîntului, mai buna organizare și folosire în mod unitar a terenurilor agricole, a întregii suprafețe a țării, realizarea irigațiilor, a lucrărilor de desecări și combaterea eroziunii solului. Programul stabilește căile și măsurile concrete de îndeplinire a obiectivelor privind sporirea suprafeței agricole și, îndeosebi, a celei arabile, ridicarea fertilității pămîntului, refacerea solurilor degradate, realizarea, pînă în anul 1990, a amenajărilor de irigații pe întreaga suprafață posibil de

irigat, pentru ca agricultura să-și aducă întreaga contribuție la dezvoltarea țării. În ultimii ani, partidul nostru a emis teza de o deosebită valoare teoretică, dar, mai ales, practică, a necesității unei noi revoluții în agricultură, idee ce s-a impus ca un concept nou, specific condițiilor țării noastre. Revoluționarea agriculturii trebuie înțeleasă ca o parte componentă a revoluției științei și tehnologiei în România și presupune așezarea agriculturii și zootehniei pe baza celor mai avansate idei din domeniul biologiei, prefigurând elementele revoluției biologice care va urma revoluției tehnico-științifice contemporane și revoluției industriale implicate de aceasta.

Desfășurarea în ritm susținut a industrializării, politica consecventă a partidului nostru de repartizare judicioasă a forțelor de producție pe întreg cuprinsul țării, dezvoltarea și modernizarea bazei tehnico-materiale din agricultură și din celelalte ramuri ale economiei naționale reprezintă condițiile materiale pentru folosirea integrală a forței de muncă și obținerea veniturilor corespunzătoare calității și cantității muncii depuse. În perioada 1965—1983 s-a asigurat o sporire cu circa 3,3 milioane a numărului locurilor de muncă, o creștere continuă a fondului retribuției reale a oamenilor muncii, a veniturilor obținute din fondurile sociale de consum. Semnificativ este faptul că, în anul 1984, veniturile reale ale populației au fost de peste 2,5 ori mai mari decât în 1965. În afara veniturilor directe, obținute din muncă, cheltuielile social-culturale finanțate din bugetul statului, veniturile întreprinderilor, organizațiilor cooperatiste au crescut continuu. De asemenea, întregul tineret al țării învață în condițiile gratuității învățământului de toate gradele, având acces la toate formele de învățământ.

Toți cetățenii patriei noastre datorează partidului faptul că trăiesc azi într-o țară modernă, în care industria, agricultura, știința, învățământul și cultura cunosc o dezvoltare fără precedent, în care beneficiază de roadele muncii lor și se exprimă liber în istorie. Se adevărește, astfel, cu argumentul faptei, că scopul suprem al politicii partidului, esența socialismului o constituie omul, bunăstarea și fericirea sa, că tot ce se realizează în societatea noastră socialistă este destinat dezvoltării generale a forțelor de producție ale țării și ridicării, pe această bază, a nivelului de trai, material și spiritual, al poporului.

Pornind de la rolul hotăritor al maselor în dezvoltarea socială, de la necesitatea făuririi conștiințe de către popor a propriului său viitor, socialist și comunist, partidul nostru a fundamentat teza așezării socialismului pe baze democratice largi și solide, într-un cadru organizatoric științific elaborat, care să permită participarea directă și efectivă a oamenilor muncii la conducerea societății. Demonstrând că în socialism democrația este nu numai pe deplin posibilă, ci și obiectiv necesară, tovarășul Nicolae Ceaușescu a polemizat în mod strălucit cu tezele conservatoare, dogmatice, care vedeau în aceasta un pericol, o virtuală cale de reactivare a reacțiunii, de pătrundere a influenței imperialismului, chiar de restaurare a capitalismului. Lărgirea drepturilor democratice — relevă secretarul general al partidului — nu poate decât să întărească orînduirea socialistă, să ridice conștiința și răspunderea maselor populare, să întărească sentimentul poporului de stăpin al țării. Pe temeiul acestei gândiri, exprimând încredere nelimitată în popor, adevăratul făuritor al istoriei, în capacitatea sa creatoare — gândire ce s-a bucurat de un larg ecou mondial și care a strîns și mai mult rîndurile națiunii noastre în jurul partidului —

s-a clădit, apoi, în mod metodic, sistemul instituțiilor democratice, s-a instaurat mecanismul autoconducerii muncitorești, s-a instituit cadrul organizatoric de largă participare a oamenilor muncii, a poporului la conducerea țării.

Astfel, pornind de la unitatea dialectică dintre socialism și democrație și ținând seama de schimbările permanente în dezvoltarea forțelor de producție, în relațiile de producție, partidul nostru a acționat, după cel de-al IX-lea Congres, pentru asigurarea conducerii științifice a operei de edificare a noii orînduiri, pentru perfecționarea permanentă a cadrului organizatoric menit să asigure participarea activă la conducerea societății a clasei muncitoare, țărănimii și intelectualității, a tuturor oamenilor muncii, indiferent de naționalitate.

În perspectiva ideilor novatoare ale partidului nostru, în perioada care a trecut de la Congresul al IX-lea a fost creat și perfecționat continuu, un cuprinzător și complex sistem unitar de conducere a țării de către popor — format din organisme larg reprezentative la nivel național, cît și în unitățile economico-sociale și administrativ-teritoriale —, o democrație politico-economică și socială de tip nou, care asigură participarea directă, permanentă și sistematică a clasei muncitoare, a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, la conducerea statului, a unităților economice, a instituțiilor științifice, cultural-educative, a localităților țării și a întregii societăți. Edificarea democrației noastre s-a realizat, deopotrivă, în direcția perfecționării structurilor organizatorice și funcționale ale democrației reprezentative și a multiplicării formelor democrației directe, precum și a implicării organice a acestor două forme prin intermediul cărora se asigură participarea întregului popor la conducerea societății.

În dezvoltarea și afirmarea democrației socialiste un rol hotărîtor au jucat generalizarea principiului conducerii colective și, corespunzător acestuia, instituționalizarea adunărilor generale și a consiliilor oamenilor muncii, restructurate în componența lor tocmai pentru a cuprinde cît mai mulți oameni care își desfășoară activitatea nemijlocit în producție. Esența procesului de întărire a democrației noastre socialiste este relevată, totodată, prin creșterea rolului și atribuțiilor organizațiilor de masă și obștești, redimensionarea structurilor organizatorice ale Frontului Democrației și Unității Socialiste, toate acestea fiind elocvente pentru importanța deosebită acordată de partid activizării politice a milioane de oameni, atragerii lor permanente la dezbaterile publice. „Pornind de la creșterea rolului statului, al organelor sale în buna planificare și conlucrare unitară a întregii activități economico-sociale — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu în Cuvîntarea la Congresul al III-lea al Frontului Democrației și Unității Socialiste — va trebui să asigurăm participarea largă, activă, a consiliilor oamenilor muncii, a Consiliilor Naționale, a Congreselor la adoptarea tuturor hotărîrilor și planurilor de dezvoltare, la creșterea rolului adunărilor generale ale proprietarilor, beneficiarilor și producătorilor din patria noastră”².

Adîncirea democrației socialiste are loc în condițiile creșterii rolului și atribuțiilor statului socialist în întreaga viață socială, ca o legitate a etapei actuale. În concepția partidului nostru, îndeplinirea acestor răspunderi din ce în ce mai complexe nu conduce, și nu trebuie să conducă,

la o „etatzare“ crescîndă a raporturilor și activităților sale ; înfăptuirea optimă a unor asemenea funcții solicită în mod primordial integrarea tot mai profundă a statului în societate, prin procesul adîncirii democrației în condițiile perfecționării multilaterale a vieții de stat, a formelor și metodelor sale de conducere. S-a impus, ca o caracteristică definitorie a vieții noastre politice și sociale, extinderea democratismului puterii și statului asupra întregului popor, la nivelul întregii noastre națiuni socialiste.

Făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate în țara noastră determină ridicarea la un tot mai înalt nivel a activității politice și organizatorice a partidului, a tuturor organelor și organizațiilor sale. Aceasta implică studierea și cunoașterea tot mai profundă de către partid a realităților în continuă evoluție și prefacere revoluționară, promovarea unei linii politice suplă, în măsură să oglindească atît fenomenele și tendințele noi ce se prefigurează în viața economică, socială, politică și ideologică, cît și pe cele din viața internațională. Analiza științifică asupra problemelor partidului, ale locului și misiunii sale în ansamblul sistemului politic al țării, ale conținutului și modalităților de exercitare a rolului său conducător are ca punct de pornire demonstrarea ideii că poziția pe care o deține azi Partidul Comunist Român nu este efectul unor dorințe subiective, ci însuși rezultatul dezvoltării istorice, expresie a necesității și legilor sociale obiective. Pornind de la adevărul că edificarea noii orînduiri socialiste reprezintă opera revoluționară și conștientă a maselor populare, a întregului popor, desfășurată sub conducerea partidului comunist, tovarășul Nicolae Ceaușescu a fundamentat, din punct de vedere teoretic, locul și rolul partidului în procesul edificării societății socialiste multilateral dezvoltate, legitatea rolului său conducător. Rolul conducător al partidului — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu în Raportul prezentat Congresului al XIII-lea al P.C.R. — „nu reprezintă o lozincă sau o cerință abstractă, el se materializează în munca de zi cu zi a fiecărei organizații, a fiecărui organism de partid, a fiecărui comunist. Comuniștii nu au și nu pot avea țeluri mai mărețe decît de a face totul pentru înfăptuirea neabătută a Programului partidului, a politicii interne și externe, de a servi în orice împrejurări interesele poporului, ale patriei, ale socialismului și comunismului“³.

În cadrul domeniilor de cea mai mare importanță care, în aceste două decenii, au cunoscut considerabile dezvoltări teoretice, se înscrie și concepția despre partid și stat. În viziunea P.C.R., partidul și statul sînt analizate ca realități vii, în continuă transformare și dezvoltare, în raport nemijlocit cu sarcinile și obiectivele societății noastre. Partidul nu este o entitate situată dincolo sau deasupra realităților social-politice, o noțiune vidă de conținut, ci, dimpotrivă, partidul este centrul vital al națiunii, avînd răspunderea de a se implica nemijlocit în rezolvarea practică a tuturor problemelor cu care se confruntă construcția socialismului. Tocmai de aceea, pe măsura progresului societății, rolul său devine din ce în ce mai complex, răspunderea sa și a membrilor săi din ce în ce mai mare.

Statul nostru socialist, la rîndul său, este definit ca stat al democrației muncitorești revoluționare, al întregului popor, ca administrator

³ Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român. 19 noiembrie 1984*, Editura politică, București, 1984, p. 52.

al avuției poporului. Aceste definiții pun într-o lumină nouă relația dintre partid și stat, dintre stat și organismele democratice.

Profunde semnificații are teza privitoare la faptul că, în condițiile victoriei socialismului și trecerii la făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate, statul este, în etapa actuală, reprezentantul suprem al proprietarilor și producătorilor de bunuri materiale și spirituale. Această nouă viziune pune puternic în lumină caracterul larg democratic al activității maselor populare, al organismelor statale, unul din instrumentele de bază pentru exprimarea voinței întregului popor, privit ca titular al proprietății sociale și organizator al vieții comune a întregii națiuni.

Aplicând adevărurile universal valabile la condițiile social-istorice concrete din România, în perioada care a trecut de la Congresul al IX-lea, partidul nostru a adus o reală contribuție, de valoare teoretică și practică, la fundamentarea și elaborarea a noi teze și concepte cu privire la numeroase probleme de bază ale conducerii țării, ale făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintării spre comunism.

Unul din marile merite ale partidului nostru a fost și este legat de repunerea istoriei reale, obiective a poporului român în drepturile ei legitime, situînd-o la temelia activității de educație revoluționară, patriotică a maselor. Cu strălucita sa viziune revoluționară asupra cursului devenirii noastre istorice, tovarășul Nicolae Ceaușescu a aprofundat izvoarele istoriei noastre, i-a deslușit permanențele, i-a detașat și i-a valorificat marile sensuri, conferind dimensiuni atotcuprinzătoare relației dialectice trecut—prezent—viitor. Secretarul general al partidului a înțeles minunat dragostea, simțămîntul oamenilor pentru istorie, faptul că ei se regăsesc în această dintii carte a nației, că prin ea își fundamentează drepturile, în ea își află temeiurile înțelegerii prezentului eroic și ale prefigurării viitorului luminos.

Această nouă concepție a partidului nostru privind istoria a fost benefică, pentru că a înlăturat o viziune sociologizantă, potrivit căreia națiunea apărea sub toate aspectele și trăsăturile sale ca un produs exclusiv al orînduirii capitaliste, tăinuindu-se, astfel, rădăcinile ei istorice, legăturile organice cu formele de comunitate umană prenaționale. Or, națiunea nu poate fi suspendată în istorie, nu poate apărea într-un vacuum socio-politic și etnic, ci, dimpotrivă, o serie de trăsături care-i vor fi proprii s-au cristalizat de-a lungul unei întregi istorii.

Din perspectiva istorismului dialectic, partidul nostru a elaborat o concepție pe deplin științifică, realistă și umanistă totodată, despre națiune și funcțiile ei în construcția societății socialiste, în lumea contemporană în general, demonstrînd că națiunea, apărută pe o anumită treaptă de dezvoltare a societății, continuă să rămînă o comunitate umană cu trăsături și funcții specifice și cu un rol progresist în viața socială. Interdependențele lumii actuale, revoluția tehnică-științifică, problemele cu caracter global ale lumii contemporane nu fac din națiune, cum susțin adepții „mondialismului“ ori ai altor reprezentări false, o realitate perimată sau o frînă a progresului, ci, dimpotrivă, evidențiază, odată mai mult, faptul că națiunea, înțeleasă prin determinări istorice-obiective și spirituale proprii, continuă și va continua să rămînă încă multă vreme o importantă categorie social-istorică, un factor de bază al progresului societății.

Partidul nostru subliniază, în același timp, că, ținînd seama de existența naționalităților conlocuitoare din România, ca rezultat al dezvoltării istorice și al conviețuirii de secole, trebuie să aplicăm neabătut în

problema națională o politică de asigurare, în toate domeniile, a deplinei egalități în drepturi, a participării egale la conducerea societății a tuturor cetățenilor, fără deosebire de naționalitate. Înfăptuind neabătut politica națională a partidului, asigurând condițiile deplinei afirmări a oamenilor muncii de diferite naționalități, la fel cu întregul popor, trebuie să dăm o ripostă hotărâtă manifestărilor naționaliste, șoviniste, de orice fel, să respingem cu fermitate orice încercări ale reacțiunii internaționale de amestec în treburile interne ale țării noastre.

Unitatea și coeziunea internă, puternică și de nezdrcinat, ale națiunii noastre socialiste, consensul social ce caracterizează viața și activitatea membrilor ei, modificările survenite în configurația diverselor clase și categorii, în structura socială a țării, o strategie a treptatei omogenizări sociale, un nou raport între stat și societate, exercitarea de către întregul popor a prerogativelor de proprietar suveran al bunurilor naționale și adevăratul deținător al puterii politice, transformarea partidului comunist într-un veritabil centru vital al națiunii socialiste, dimensiunea calitativă nouă a conștiinței de sine, a mândriei naționale și a patriotismului, solidaritatea sa militantă cu toate forțele progresiste și democratice — sînt doar cîteva elemente care circumscriu noile trăsături, noua configurație a națiunii noastre socialiste.

Orizonturi noi au fost deschise de Congresul al IX-lea și în domeniul activității internaționale a partidului și statului nostru, care se bucură de o largă apreciere în rîndul națiunilor lumii, de un imens prestigiu internațional. Această unanimă recunoaștere este consecința firească a inițiativelor și propunerilor de amplă rezonanță ale României, a acțiunii hotărîte, în slujba intereselor fundamentale ale poporului nostru, ale tuturor popoarelor, a politicii de pace, independență și colaborare rodnică între națiuni promovată cu strălucire și clarviziune, într-un spirit de profund umanism și înaltă responsabilitate, de președintele României socialiste, tovarășul Nicolae Ceaușescu, personalitate predominantă a vieții internaționale, „erou al păcii“, așa cum s-a impus în conștiința omenirii, căruia îi revin rolul hotărîtor și meritul esențial în elaborarea și promovarea politicii externe, a întregii activități internaționale a partidului și statului nostru. Se evidențiază, pe toate meridianele globului, valoarea inestimabilă a conceptelor teoretice ale partidului și statului nostru asupra modului de rezolvare în chip nou, democratic, a marilor și complexe probleme ce confruntă lumea contemporană, importanțele luări de poziție, inițiative și propuneri — care se bucură de un larg ecou pe arena mondială — în domenii de însemnătate cardinală pentru omenire.

În consens cu interesele vitale ale întregii omeniri, ale păcii și securității internaționale, partidul și statul nostru au adus o contribuție deosebită la elaborarea, fundamentarea și elucidarea conceptului de coexistență pașnică în condițiile vieții contemporane, la cristalizarea cerințelor și direcțiilor principale de acțiune în vederea transpunerii în viață a acestui imperativ major. În concepția partidului și statului nostru, coexistența pașnică presupune nu numai lipsa războiului, a unor conflicte deschise, nu doar „existența simultană“ sau „tolerarea reciprocă“ între state cu orînduiri sociale diferite, ci înseamnă dialog, contacte, colaborare reciproc avantajoasă, dezvoltarea unor legături de conlucrare multilaterale, participarea activă la circuitul internațional de valori materiale și spirituale.

Viața, experiența relațiilor internaționale arată că asemenea relații pot fi clădite numai pe temelia principiilor deplinei egalități în drep-

turi, respectării independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne, avantajului reciproc, renunțării la forță și la amenințarea cu forță, afirmării largi a dreptului fiecărui popor de a-și hotări de sine stătător dezvoltarea economică și socială, corespunzător voinței sale. Aceste principii constituie esența ideii de coexistență pașnică, cheazășia dezvoltării libere, înfloritoare a fiecărei națiuni și, totodată, a progresului general. Așezînd ferm la baza raporturilor României cu celelalte state principiile noi de relații, partidul nostru militează hotărît pentru generalizarea lor ca norme supreme de conduită a statelor cu orînduiri sociale diferite, pentru transformarea lor în lege fundamentală a vieții internaționale contemporane.

Toate aceste impresionante valori materiale și spirituale, toate aceste alese virtuți de cuget și simțire revoluționare, patriotice, făurite în anii de după Congresul al IX-lea al partidului — cheazășie a înfăptuirii istoricelor obiective stabilite de Congresul al XIII-lea —, adevăresc, cu o neasemuită forță, că perioada care s-a scurs de la istoricul Congres al IX-lea al partidului este perioada celor mai impunătoare înfăptuiri cunoscute pe meleagurile carpato-dunărene-pontice, detașîndu-se drept sinteză și pisc ale întregii ascensiuni a istoriei românești.

Prezentul socialist este, astfel, argumentul suprem al viitorului patriei, temelia și garanția că aceste meleaguri își vor adăuga statornic noi împliniri de prestigiu, noi valențe de progres și prosperitate pe drumul făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și al înaintării spre comunism, potrivit cu vocația revoluționară și patriotică a națiunii noastre în lumea contemporană.

O dovedesc din plin mărețele obiective ale dezvoltării economico-sociale adoptate de Congresul al XIII-lea al partidului, care deschide poporului nostru drumul luminos spre o epocă nouă — epoca comunismului.

DEZVOLTAREA INTENSIVĂ, CONTINUA MODERNIZARE A ECONOMIEI — IMPERATIV ȘI NECESITATE ALE SOCIETĂȚII SOCIALISTE ROMÂNEȘTI CONTEMPORANE

GHEORGHE CREȚOIU

Eveniment de excepțională însemnătate în viața partidului și a țării noastre, Congresul al XIII-lea al P.C.R. marchează trecerea la cea de-a treia etapă de realizare a Programului Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism. Orientările strategice formulate în Raportul prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu la Congres și prin Directivele cu privire la dezvoltarea economico-socială a României în cincinalul 1986—1990 și orientările de perspectivă pînă în anul 2000 — elaborate cu contribuția directă și hotărîtoare a secretarului general al partidului — alcătuiesc un program amplu și complex, puternic mobilizator pentru întregul nostru popor, prefigurînd o etapă de noi și mari împliniri în toate domeniile de activitate.

Prevederile acestui program se întemeiază pe analiza amplă și aprofundată a posibilităților și cerințelor concrete ale evoluției României în perioada viitoare, a legităților obiective ale dezvoltării societății românești, constituind o expresie elocventă a caracterului științific al politicii partidului nostru, a modului creator în care sînt aplicate principiile generale ale socialismului științific la condițiile specifice ale României. Ele se fundamentează, totodată, pe investigarea tendințelor care se manifestă pe plan mondial în domeniile dezvoltării forțelor de producție, științei și tehnicii, mai ales sub acțiunea revoluției tehnico-științifice, precum și a fenomenelor contradictorii care au loc în economia mondială și în relațiile economice internaționale.

Prin esența și structura lor, prevederile și orientările din aceste documente pun în evidență consecvența și fermitatea cu care acționează partidul nostru pentru înfăptuirea Programului, avînd la bază continuitatea politicii de dezvoltare susținută a forțelor de producție și de creștere a potențialului economic al țării, ca temelie trainică și de neînlocuit a progresului social. În același timp, ele demonstrează abordarea dialectică a evoluției economico-sociale, preocuparea pentru perfecționarea relațiilor

de producție și sociale, astfel încât să se asigure, la un nivel superior, concordanța dintre cele două laturi ale modului de producție socialist.

În concordanță cu aceste caracteristici, documentele Congresului al XIII-lea al partidului prevăd că *obiectivul fundamental al cincinalului 1986—1990 îl constituie continuarea fermă a politicii de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*. „În vederea realizării acestui obiectiv — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu în Raportul prezentat la Congres — vom acorda o atenție deosebită dezvoltării forțelor de producție, precum și perfecționării relațiilor sociale și de producție pe o bază nouă, continuând cu fermitate procesul de transformare revoluționară a societății”¹.

Caracteristica esențială a economiei românești în etapa actuală o reprezintă *orientarea fermă spre creșterea intensivă și spre modernizare*, ca factori hotărâtori ai realizării obiectivului formulat de Congresul al XIII-lea al partidului de transformare a României, în următorii 15 ani, într-o țară socialistă multilateral dezvoltată, atât din punctul de vedere al industriei, agriculturii, învățămîntului, științei și culturii, cât și al nivelului general de viață și civilizație al poporului.

Atât dezvoltarea intensivă, cât și modernizarea economiei naționale sînt concepute de partidul nostru *ca un proces unitar, amplu și complex*, care vizează toate laturile activității economico-sociale, aflate într-o strînsă interdependență. Dezvoltarea intensivă implică, în esență, schimbarea caracterului procesului de reproducție, prin accentuarea laturilor calitative și creșterea considerabilă a contribuției factorilor de eficiență, astfel încît aceștia să aibă rolul hotărîtor în susținerea dinamismului în toate ramurile economiei naționale. Caracterizînd această trăsătură a procesului de dezvoltare în etapa actuală, tovarășul Nicolae Ceaușescu aprecia, în Cuvîntarea rostită la Plenara Consiliului Național al Oamenilor Muncii din 11 decembrie 1984 : „Am încheiat, în linii generale, o etapă importantă pînă acum, a dezvoltării extensive a industriei noastre, și trecem — sau sîntem deja — într-o etapă nouă, a dezvoltării intensive a întregii economii naționale”².

Modernizarea economiei se integrează organic în acest proces, constituind un suport material puternic al dezvoltării intensive, întrucît numai pe această cale este posibilă accentuarea laturilor calitative. Modernizarea concepută în sens larg cuprinde baza tehnică-materială a societății, structura pe ramuri și subramuri a economiei naționale, nomenclatorul produselor, precum și metodele de organizare și conducere a activității economice. În acest fel, trecerea de la extensiv la intensiv și modernizarea economiei fac parte integrantă din obiectivul fundamental al viitorului cincinal și sînt concepute ca factori hotărîtori ai creșterii economice și realizării unui echilibru economic bazat pe noi corelații și proporții între sectoare și ramuri, între factorii creșterii economice, între laturile tehnică, economică, socială și organizatorică ale activității productive, atât la nivel macroeconomic, cât și la nivel microeconomic.

Întreaga construcție teoretică cu privire la trecerea de la dezvoltarea extensivă la cea intensivă pune în centrul său ideea fundamentală că o asemenea schimbare *are un caracter obiectiv, constituind o legitate a*

¹ Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român*, Editura politică, București, 1984, p. 16.

² Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Plenara Consiliului Național al Oamenilor Muncii*, 11 decembrie 1984, Editura politică, București, 1984, p. 13.

actualei etape a construcției socialiste. Ea face parte, în mod necesar, din ceea ce tovarășul Nicolae Ceaușescu denumesc fructificarea deplină a potențialului productiv acumulat în anii construcției socialiste — cu deosebire în ultimele două decenii — și accentuarea laturilor de ordin calitativ ale activității economice.

Caracterul socialmente necesar al unei asemenea prefaceri este conferit, *în primul rând*, de esența transformărilor pe care le implică trecerea la un nou stadiu de dezvoltare economică. Trecerea României la stadiul de țară socialistă mediu dezvoltată, consolidarea acestei poziții și, apoi, transformarea ei într-o țară socialistă multilateral dezvoltată — obiective formulate, pentru actuala etapă, de Congresele al XII-lea și al XIII-lea ale partidului —, au drept caracteristici principale accentuarea caracterului de modernitate al economiei naționale, realizarea unei economii moderne, atât prin sistemul său productiv, cât și prin eficiența cu care este el folosit. Și aceasta cu atât mai mult cu cât analizele teoretice cu privire la factorii creșterii economice în diferite țări pun în evidență faptul că, în perioada actuală, au loc schimbări importante în raporturile dintre factorii creșterii economice, contribuția majoritară și determinantă a celor intensivi constituind o latură esențială a gradului de modernitate al economiei și un parametru de bază al nivelului ridicat de dezvoltare economică. Astfel, ponderea factorilor intensivi în realizarea creșterii economice în țările dezvoltate din punct de vedere industrial se situează între 55—60% și 75—80%, diferit de la o țară la alta. Mai mult decât atât, în ultimii ani s-a accentuat, pe plan mondial, orientarea spre dezvoltarea intensivă, bazată în mod hotărîtor pe promovarea progresului tehnic și pe economisirea resurselor materiale, de energie și de muncă.

Economia socialistă multilateral dezvoltată, prin natura ei, trebuie să se caracterizeze prin posibilități materiale ridicate de satisfacere a trebuințelor sociale, printr-un venit național în continuă creștere — ca bază materială a asigurării resurselor pentru consum și pentru acumulare —, prin grijă ridicată față de resurse și determinarea unor căi economice de realizare a creșterii economice, astfel încît să se îmbine, în mod rațional, interesele curente cu cele pe termen lung și să se asigure o înaltă finalitate socială a procesului de dezvoltare economică. Realizarea acestor cerințe trebuie să se sprijine, în mod hotărîtor, pe atingerea unui nivel înalt de productivitate a muncii sociale, pe folosirea, cu eficiență maximă, a întregului potențial uman, material și științific de care dispune societatea, precum și pe folosirea rezultatelor obținute pe plan mondial. Tovarășul Nicolae Ceaușescu a subliniat, în repetate rînduri, că fără a realiza o productivitate a muncii la nivelul țărilor dezvoltate, nu vom putea spune că am depășit stadiul de țară în curs de dezvoltare.

În concepția partidului nostru, imperativele accentuării dezvoltării intensive și modernizării economiei naționale sînt determinate, *în al doilea rînd*, de amploarea și exigențele revoluției tehnico-științifice contemporane, de perspectivele trecerii acesteia într-o nouă etapă. Acest proces amplu și complex antrenează mari mutații în structura producției industriale, în baza tehnică-materială și, mai ales, în domeniul nomenclatorului de produse, impunînd, deopotrivă, o creștere nemaiîntîlnită a cerințelor față de calitatea produselor și diversificarea nevoilor sociale. Ea imprimă noi tendințe și trăsături dezvoltării forțelor de producție, modifică raporturile dintre diferitele sfere de activitate, amplifică rolul și funcțiile noilor mijloace de muncă și ale tehnologiilor, determinînd, în mod hotărîtor, o intensificare a procesului de modernizare a economiei și creșterea puter-

nică a rolului științei și cercetării științifice, ca factori de bază ai progresului contemporan.

Bazele teoretice ale analizei raportului dialectic dintre strategia dezvoltării economico-sociale și revoluția tehnico-științifică în țara noastră au fost formulate cu două decenii în urmă, când, în Raportul prezentat la Congresul al IX-lea al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta că, desfășurându-se în epoca puternicei revoluții tehnico-științifice contemporane, industrializarea trebuie să se realizeze pe baza tehnicii celei mai avansate, a promovării active a noilor cuceriri ale științei și tehnicii mondiale, a dezvoltării puternice și a fructificării rezultatelor cercetării științifice naționale.

Gîndirea prospectivă a secretarului general al partidului nostru s-a afirmat cu pregnanță și în procesul pregătirii documentelor celui de-al XIII-lea Congres al partidului. Astfel, la Plenara C.C. al P.C.R. din 27 iunie 1984, la Sesiunea Consiliului Suprem al Dezvoltării Economice și Sociale din 26 iunie 1984, precum și la Plenara Consiliului Național al Frontului Democrației și Unității Socialiste din 28 iunie 1984, tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta că, pe plan mondial, se prefigurează o nouă etapă a revoluției tehnico-științifice, care va produce profunde transformări în structura industrială și economică a statelor, în dezvoltarea societății omenеști, subliniind că aceasta trebuie să se reflecte în mod corespunzător și în dezvoltarea societății socialiste românești. „În conformitate cu aceasta — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu la Plenara C.C. al P.C.R. din 27 iunie 1984 —, vom acorda o atenție deosebită trecerii la dezvoltarea intensivă a activității în toate sectoarele, a automatizării, cibernetizării și robotizării producției, ridicării pe o treaptă nouă, modernă, a întregii noastre activități industriale și din alte domenii. Avînd în vedere că întreaga omenire pășește într-o nouă etapă, a revoluției tehnico-științifice, și țara noastră — ca, de altfel, toate țările socialiste — trebuie să participe activ și să se ridice la nivelul celor mai înalte cuceriri ale științei și tehnicii mondiale”³.

În fundamentarea orientării ferme spre dezvoltarea intensivă a economiei naționale, partidul nostru ține seama, în al treilea rînd, de condițiile concrete ale creșterii economice în actuala etapă, de faptul că dezvoltarea extensivă implică o creștere continuă a consumului de resurse și a efortului de investiții, întîmpinînd tot mai multe restricții și limite. Contracararea acestei tendințe implică creșterea mai puternică a gradului de valorificare a resurselor de materii prime și energie, reducerea consumurilor pe unitatea de produs sau de valoare de întrebuintare și, în general, obținerea unui spor mai mare de valoare nouă, prin prelucrarea unei cantități determinate de resurse.

În același timp, este important de arătat că, potrivit studiilor întreprinse pe plan internațional, reproducția de tip intensiv, chiar dacă necesită și ea eforturi, se realizează printr-o solicitare relativ mai mică a resurselor materiale, prin mobilizarea mai puternică a efortului de creație tehnică și științifică, prin creșterea mai puternică a eficienței economice; investițiile necesare, de exemplu, pentru economisirea resurselor energetice și de materii prime sînt de 3—4 ori mai mici în raport cu cele nece-

³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 27, Editura politică, București, 1984, p. 287.

sare pentru creșterea corespunzătoare a producției de combustibil și materii prime.

În al patrulea rînd, strategia dezvoltării economico-sociale a partidului nostru are în vedere participarea activă a României la circuitul economic mondial și, de aceea, ea se întemeiază pe analiza riguroasă a fenomenelor și tendințelor din economia mondială. Or, evoluțiile care au avut loc în economia mondială și pe piața internațională și implicațiile lor — mai ales în domeniul modernizării producției și al calității produselor — obligă, și ele, la o orientare consecventă, de proporții ridicate, spre accentuarea laturilor calitative în dezvoltarea economică.

În concepția partidului nostru, trecerea la dezvoltarea intensivă și accentuarea procesului de modernizare, ca o legitate a actualei etape de dezvoltare a economiei românești, împletește, deopotrivă, necesitatea obiectivă cu posibilitățile de transformare a acesteia în realitate. Aceste posibilități sînt date de transformările profunde ce au avut loc în nivelul și structura economiei noastre, transformări care au făcut ca, dintr-o țară agrară, cu o industrie și o agricultură slab dezvoltate, România să se transforme într-o țară industrial-agrară, cu o industrie puternică, modernă și cu o agricultură socialistă în plină dezvoltare. Creșterea puternică a potențialului economic al țării în anii construcției socialiste rezultă și din următoarele date (tabelul nr. 1):

Tabelul nr. 1

Indicatorii sintetici ai dezvoltării economico-sociale a României (1945—1984)

Indicatori	1945 = 1	
	1965	1984
Populația	1,21	1,44
Produsul social	7	28
Venitul național	7	32
Producția industrială	17	103
Producția agricolă	3,6	7,2
Investițiile	52	108
Fondurile fixe	3,1	16
Productivitatea muncii	5,4	16
Numărul personalului muncitor	3,3	5,8
Venitul național pe locuitor	5,8	22
Fondul de consum pe locuitor	5,8	15

În ansamblul operei de edificare a noii orînduiri sociale se detașează, cu deosebire, perioada inaugurată de Congresul al IX-lea al partidului, în care, datorită prodigioasei activități teoretice și practice desfășurate de tovarășul Nicolae Ceaușescu și spiritului nou în care au fost abordate problemele dezvoltării economico-sociale, s-a imprimat un dinamism susținut economiei românești și, în general, societății noastre socialiste. Acestea și-au găsit expresia în ritmul ridicat de creștere a forțelor de producție

— peste 10% la producția industrială, peste 8% la venitul național, peste 9% la fondurile fixe și 12,5% la comerțul exterior —, în intensitatea procesului de modernizare a bazei tehnice-materiale și a structurii economiei naționale, precum și în amploarea deosebită a preocupărilor pentru perfecționarea organizării, conducerii și planificării activității economico-sociale și a întregii vieți social-politice.

Fundamentarea strategiei partidului nostru privind făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate s-a sprijinit pe analiza multilaterală a interdependențelor obiective și a dialecticii vieții economico-sociale, în permanentă și creatoare raportare la realitățile României, la complexitatea problemelor social-politice și economice pe care le ridică edificarea noii orînduiri sociale într-o țară care a moștenit, de la vechea orînduire, mari decalaje față de țările dezvoltate din punct de vedere economic, decalaje care, prin forța lucrurilor, nu puteau fi lichidate prin simpla trecere la un nou sistem de relații de producție și sociale.

Evaluînd cu mare exactitate progresele înregistrate în dezvoltarea economiei românești în primele trei cincinale ale construcției socialiste (1950—1965), apreciînd, pe această bază, nivelul atins de dezvoltarea economică, atît în raport cu situația existentă înainte de cel de-al doilea război mondial, cît și față de țările dezvoltate, și în raport cu legile și exigențele noii orînduiri sociale, tovarășul Nicolae Ceaușescu a formulat concluzii de o deosebită însemnătate teoretică și practică în ceea ce privește stadiul real în care se afla România la încheierea procesului de făurire a economiei socialiste unitare, cu rezonanțe mult mai largi pentru construcția socialistă în țara noastră, ca și pentru teoria generală a edificării noii orînduiri sociale, a afirmării socialismului pe plan internațional.

Sînt edificatoare, în această privință, aprecierile tovarășului Nicolae Ceaușescu formulate în urmă cu 20 de ani, la Congresul al IX-lea al partidului, care împletesc, deopotrivă, prețuirea realizărilor socialismului, cu realismul rezultat din compararea și comensurarea științifică a nivelului de dezvoltare a forțelor de producție, a indicațiilor de bază prin care acesta se exprimă : „Măsurînd drumul străbătut în opera de construcție socialistă nu putem să nu încercăm un sentiment de adîncă satisfacție pentru tot ceea ce am îndeplinit. Dar noi, comuniștii, considerăm că mai avem încă mult de făcut pe calea dezvoltării industriale a țării, a făuririi unei agriculturi moderne, pentru ridicarea patriei la nivelul țărilor cu economie avansată, la acel stadiu care să asigure poporului român o viață îmbelșugată, o înaltă civilizație materială și spirituală”⁴.

Aceste aprecieri realiste și mobilizatoare au fost ridicate pe o treaptă superioară la Conferința Națională a partidului din iulie 1972, cînd, ca urmare a comparării venitului național, dotării tehnice și tehnologice și a structurii economiei României cu cele ale țărilor dezvoltate, se concluziona că a considera suficientă lichidarea claselor exploatare și făurirea relațiilor socialiste de producție, fără a ne ocupa de nivelul forțelor de producție, ar fi o greșeală de neiertat, aceasta putînd să determine încetinirea ritmului de dezvoltare și condamnarea, pentru o lungă perioadă, la rămînerea în urmă. Sînt expresii grăitoare ale rigurozității științifice și lucidității politice, ale detașării de tendințele de idealizare a rezultatelor dobîndite sau de abordările abstracte ale tezei marxiste cu privire la rolul

forțelor de producție. Ele erau făcute într-o perioadă în care partidul nostru definea strategia progresului economico-social al țării pentru o lungă perioadă de timp, pentru o întreagă etapă istorică, constituind premisa fundamentală a dimensionării științifice a etapelor și stadiilor ce trebuiau parcurse, precum și a eforturilor ce se cereau făcute, a elaborării unor programe realiste și mobilizatoare, care să asigure intensificarea procesului de dezvoltare, pentru transformarea României mai întâi într-o țară socialistă mediu dezvoltată și apoi într-o țară socialistă multilateral dezvoltată.

Concepția fundamentată și promovată de secretarul general al partidului cu privire la rolul determinant al creșterii și modernizării forțelor de producție în dezvoltarea economico-socială și în realizarea progresului național s-a clădit pe ideile și tezele de bază ce au decurs, în mod logic, din aprecierile de ansamblu. Astfel, o primă concluzie și o coordonată de bază a strategiei promovate de partid, consta în aceea că dezvoltarea economico-socială a țării nu putea fi susținută în mod trainic și sănătos fără alocarea unei părți importante din venitul național pentru acumulare, ca lege a reproducției socialiste lărgite. De aici a derivat întreaga politică de formare și folosire eficientă a fondului național de dezvoltare economico-socială a țării și de creștere a investițiilor alocate pentru dezvoltarea economică și social-culturală. În perioada următoare Congresului al IX-lea ea și-a găsit expresia în creșterea ratei acumulării la circa o treime din acest fond în următoarele trei cincinale (1965—1980) și la circa 30% în etapa actuală, orientare care a condus la o creștere considerabilă a volumului investițiilor destinate dezvoltării economico-sociale (așa cum se vede din tabelul nr. 2)⁵.

Tabelul nr. 2

Evoluția ratei acumulării și accentuarea creșterii economice în România

Peri- oda	Rata medie a acumu- lării (%)	Volumul investițiilor (miliarde lei)	Sporul fondurilor fixe (mili- arde lei)	Sporul mediu anual al venitului național (miliar- de lei)	Venitul național pe locuitor la sfârșitul perioadei (mii lei)	Sporul mediu anual al fondului de consum (miliarde lei)
1951— 1965	22,3	361,4	310	7,4	7,6	5,3
1966— 1980	32,8	1 811,7	1 347,2	24,2	22,9	14,3
1981— 1990	peste 30	peste 2 550	circa 1 636	69,1	50	circa 50

⁵ Vezi : Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 12, Editura politică, București, 1976, p. 395 ; Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român*, p. 10—11, 21, 26—27, 32 ; „Anuarul Statistic al R.S.R. — 1984”, p. 44, 49, 58—59, 188—189.

Ca urmare, a avut loc creșterea și modernizarea puternică a bazei tehnico-materiale a țării, s-a accelerat ritmul de înzestrare a economiei naționale cu fonduri fixe — al căror volum a sporit de la un cincinal la altul. Edificator pentru potențialul tehnic actual al României este faptul că valoarea fondurilor fixe va fi la sfârșitul acestui an de 2 860 miliarde lei, față de 517 miliarde lei în 1965, din care peste 80% se află în dotarea ramurilor producției materiale ; mai trebuie menționat că peste 90% din fondurile fixe care funcționează în economie au fost create după anul 1965, iar 59% din fonduri sînt concretizate în mașini, utilaje, instalații, aparate de măsură și control și mijloace de transport. Edificatoare pentru intensitatea cu care s-a dezvoltat potențialul productiv al țării este și faptul că, dacă în perioada 1945—1964 au intrat în producție 1 371 capacități de producție, în ultimii 20 de ani (1965—1984) numărul acestora a ajuns la 8 541.

Directivale Congresului al XIII-lea al partidului prevăd continuarea, cu consecvență, a acestei politici și în anii cincinalului 1986—1990 ; pe baza investițiilor ce vor fi făcute în această perioadă (1 350—1 400 miliarde lei), valoarea fondurilor fixe urmează să ajungă la circa 3 500 miliarde lei, sau la peste 300 mii lei pe un lucrător ocupat în economie, ceea ce creează posibilități sporite de progres în etapa următoare.

Înfăptuirea obiectivelor propuse este legată indisolubil de dezvoltarea susținută a forțelor de producție și creșterea, pe această bază, a potențialului economic al țării, prin sporirea continuă a producției și a venitului național. Sînt edificatoare, în această privință, ritmurile de creștere prevăzute pentru cincinalul 1986—1990 : 7,6—8,3% la venitul național, 6,0—6,5% la producția-marfă industrială, 5,4—5,8% la producția globală agricolă și 7,1—7,7% la comerțul exterior.

Aceste prevederi pun în evidență hotărîrea partidului nostru de a asigura și în viitor un dinamism susținut al economiei noastre naționale, ca factor hotărîtor al satisfacerii necesităților societății, al trecerii României pe trepte superioare de progres economico-social, al întăririi suveranității și independenței naționale. Țara noastră, care și pînă în prezent a înregistrat ritmuri ridicate de creștere (potrivit datelor Băncii Mondiale ⁶, în perioada 1960—1981, în timp ce ritmul mediu anual de creștere a produsului național brut pe locuitor în țările dezvoltate din punct de vedere industrial a oscilat între 1,5 și 4%, România a realizat o creștere medie anuală, la acest indicator, de 8,2%), se va înscrie și în continuare printre țările cu o economie dinamică, urmînd să reducă și mai mult diferențele față de țările dezvoltate. Este edificator în această privință și faptul că ritmul de creștere a venitului național prevăzut de Directivale Congresului al XIII-lea al partidului devansează de 1,5 pînă la 2 ori pe cele prognozate de experții Băncii Mondiale pentru ansamblul țărilor industrializate.

Ca urmare a creșterii producției în toate ramurile economiei și a folosirii mai eficiente a factorilor de producție, venitul național va cunoaște o sporire importantă, ridicîndu-se de la 709 miliarde lei în 1984, la 1 200 miliarde lei în 1990 ; calculat pe locuitor, venitul național urmează să crească de la 31,6 mii lei în 1984, la 50 mii lei în 1990 și la 72—82 mii lei la sfîrșitul deceniului viitor.

Caracteristica esențială a etapei actuale și în mod deosebit a viitorului plan cincinal — *accentuarea dezvoltării intensive a economiei naționale* — își găsește reflectarea în întreaga construcție a prevederilor pentru anii 1986—1990, în corelațiile și proporțiile de bază ale planului, precum și în prevederile concrete pentru fiecare ramură economică. O expresie concentrată a transformărilor implicate de acest proces complex și atotcuprinzător o reprezintă *creșterea mai rapidă a productivității sociale a muncii și a indicatorilor care semnifică rezultatele finale și nete ale activității economice, față de cei care exprimă consumul de resurse materiale și rezultatele globale ale activității economice*. În ultimă instanță, creșterea economică și reproducția lărgită de tip intensiv trebuie să-și găsească expresia în slăbirea intensității consumului de resurse, reducerea procesului de creștere a venitului național prin atragerea suplimentară de resurse de materii prime și energie, realizarea acestei creșteri urmînd a se obține nu prin limitarea satisfacerii nevoilor sociale, ci prin sporirea mai puternică a eficienței cu care sînt folosite.

Sînt semnificative, în acest sens, următoarele corelații de bază ale prevederilor pentru viitorul plan cincinal : ritmul mediu anual de creștere a venitului național depășește considerabil — cu 2,6 puncte procentuale — ritmul de creștere a produsului social ; producția netă industrială urmează să crească într-un ritm mult mai mare în raport cu producția industrială-marfă — coeficient de devansare 1,66 ; producția netă din agricultură va spori mai repede, în comparație cu producția globală ; venitul național și produsul social vor crește mai mult, în raport cu volumul total al investițiilor, iar creșterea productivității muncii din industrie devansează creșterea producției marfă-industrială.

Accentuarea dezvoltării intensive este însoțită de orientarea spre asigurarea unui echilibru mai bun între diferite sectoare, pentru înlăturarea unor contradicții apărute în dezvoltarea unor sectoare. În Cuvîntarea la Congresul al III-lea al Frontului Democrației și Unității Socialiste, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia, în acest sens : „Pînă în 1990 va trebui să asigurăm lichidarea unor rămîneri în urmă, înlăturarea unor contradicții determinate de acestea, precum și realizarea unei dezvoltări echilibrate și armonioase a tuturor ramurilor industriale”⁷.

În acest cadru, pe primul plan al priorităților viitorului cincinal se va situa, în continuare, *dezvoltarea bazei energetice și de materii prime* — condiție hotărîtoare pentru progresul întregii economii naționale. Este important de menționat că, prin planul pe anul 1985, se prevede deja asigurarea integrală, din resurse interne, a necesarului la plumb, zinc, aluminiu, lacuri și vopsele, fire artificiale și sintetice. La alte produse — cărbuni, gaze naturale, laminate pline din oțel, cauciuc sintetic, celuloză și semiceluloză, lînă ș.a. — gradul de acoperire va fi de peste 90⁰/₀.

Dezvoltarea bazei energetice se va realiza prin valorificarea eficientă a tuturor tipurilor de resurse primare, îndeosebi a lignitului și șisturilor bituminoase, extinderea construcției de hidrocentrale, accelerarea programului de realizare a centralelor nucleare-electrice, amplificarea folosirii surselor noi de energie — solară, geotermică, a vîntului, biogazul și biomasa —, mărirea randamentelor de conversie a energiei primare,

⁷ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Congresul al III-lea al Frontului Democrației și Unității Socialiste*. 7 februarie 1985, Editura politică, București, 1985, p. 15.

prin extinderea producerii combinate a energiei electrice și termice, reducându-se la minimum utilizarea hidrocarburilor.

La sfârșitul viitorului plan cincinal, producția de energie electrică va ajunge la 95—97 miliarde kwh, pe locuitor ea urmînd să crească de la circa 3 300 kwh în acest an, la peste 4 000 kwh în 1990 ; producția de cărbune va trebui să ajungă la cel puțin 100 milioane tone, sau la circa 4 100 kg pe locuitor ; industria metalurgiei feroase se va dezvolta într-un ritm mediu anual de 5,8—6,0%, o atenție prioritară acordîndu-se diversificării sortimentelor și ridicării nivelului calitativ al producției, prin creșterea mai rapidă a producției oțelurilor de calitate ; va crește și se va diversifica și producția celorlalte materii prime, prevăzîndu-se valorificarea tuturor resurselor indigene de cupru, plumb, zinc.

O latură importantă a dezvoltării intensive o reprezintă *creșterea gradului de recuperare și reintroducere în circuitul economic a materialelor și a surselor de energie*. Pe plan internațional reciclarea și valorificarea superioară a resurselor (mai ales la oțel, aluminiu, sticlă și hîrtie) reprezintă un factor important al creșterii economice susținute pe baza autosatisfacerii cerințelor. Literatura internațională pune în evidență faptul că în țările dezvoltate din punct de vedere industrial, caracterizate printr-un consum ridicat de resurse pe locuitor, recuperarea și re folosirea acestora atinge proporții ridicate și în continuă creștere, la unele resurse (oțel și fontă, de exemplu) această proporție depășind în prezent jumătate din consumul total al unor țări.

Documentele Congresului al XIII-lea al partidului nostru acordă o atenție deosebită intensificării procesului de recuperare și re folosire a materialelor și energiei, pe această bază în multe sectoare urmînd să se asigure 50% și chiar mai mult din necesarul de materii prime.

O direcție de bază a dezvoltării economiei naționale în etapa viitoare o constituie *accentuarea procesului de modernizare a industriei*, în concordanță cu cerințele societății și cu tendințele imprimare de revoluția tehnico-științifică contemporană. În concepția partidului nostru, înfăptuirea acestei orientări implică înnoirea și modernizarea nomenclatorului produselor industriale, ridicarea nivelului tehnic și calitativ al produselor, precum și modernizarea aparatului de producție. Ca urmare, dezvoltarea industriei în cincinalul viitor se va realiza îndeosebi prin modernizarea mijloacelor de muncă și a structurii producției, prin promovarea consecventă a progresului tehnic. Schimbarea calitativă majoră care urmează să aibă loc o reprezintă *încheierea, în linii generale, a reorganizării intensive a tuturor sectoarelor*, urmînd ca producția industriei românești să atingă un nivel general comparabil cu cel din țările dezvoltate din punct de vedere economic.

Sînt edificatoare, în acest sens, următoarele prevederi pentru viitorul cincinal : pe de o parte, ponderea produselor industriale care se realizează la nivel mondial ridicat trebuie să ajungă, în 1990, la aproape 95%, iar la 2—5% din producție să se atingă performanțe superioare acestui nivel ; pe de altă parte, proporția producției industriale realizate în sistem mecanizat și automatizat urmează să se ridice de la 65% în prezent la peste 90% în 1990.

În conformitate cu această orientare, ritmurile de creștere sînt diferențiate pe ramuri, subramuri și grupe de produse ale industriei, așa cum

o demonstrează cifrele stabilite prin Directivele Congresului al XIII-lea al partidului, pe care le redăm în tabelul nr. 3.

Tabelul nr. 3

Dinamica producției unor ramuri, subramuri și produse în cincinalul 1986—1990

— în procente —

	Prevederi 1990 față de plan 1985	Ritm mediu anual 1986—1990
Producția marfă industrială	134—137	6,0—6,5
a. Producția de energie electrică	123—126	4,3—4,8
b. Producția metalurgiei feroase	132—134	5,8—6,0
— Producția de oțel	125—128	4,6—5,1
c. Producția construcțiilor de mașini	140—143	7,0—7,5
— Produse ale industriei electronice (inclusiv mijloace ale tehnicii de calcul)	162—167	10,2—10,8
— Produse ale industriei de mecanică fină	148—155	8,2—9,2
— Utilaje tehnologice pentru industrie	103—110	0,6—2,0
— Autoturisme	121—128	3,9—5,1
— Nave maritime pentru transport mărfuri	134—146	6,1—8,0
d. Producția industriei chimice	150—154	8,5—9,0
— Cauciuc sintetic	109—118	1,8—3,4
— Fibre și fire artificiale și sintetice	110—118	2,0—3,4
— Medicamente pentru uz uman și veterinar	169—185	11,1—13,1
— Îngrășăminte chimice	116—127	3,1—4,9
e. Producția industriei materialelor de con- strucții	127	circa 5
f. Producția industriei ușoare	130—133	5,5—5,8
g. Producția industriei alimentare	137—139	6,5—6,8

Cele mai mari ritmuri de creștere sînt, așadar, prevăzute pentru ramurile prelucrătoare și îndeosebi pentru construcțiile de mașini și chimie : 7—7,5% și, respectiv, 8,5—9%. În cadrul acestora, o dinamică deosebit de înaltă vor cunoaște subramurile care asigură promovarea largă a progresului tehnic în economia națională, încorporează o pondere ridicată de muncă de cercetare, proiectare și de calificare înaltă, asigurînd, în acest fel, valorificarea superioară a resurselor.

În industria construcțiilor de mașini, cele mai dinamice sectoare sînt industria electronică, tehnica de calcul electronic, mecanica fină, precum și producția de nave maritime. Astfel, în viitorul cincinal, producția electronicii va crește de 1,74 ori, iar ponderea ei în producția valorică a ramurii se va ridica de la 20,4% în 1985 la 23,3% în 1990 ; în cadrul acestei subramuri, cele mai intense creșteri vor înregistra componentele electronice, electronica industrială și, în mod deosebit, robotica — cel mai dinamic sector, care va înregistra o creștere de aproape 10 ori. De asemenea, pe baza creșterii mai rapide a producției, mecanica fină își va spori ponderea de la 8,4% la 10,4%.

Odată cu aceasta, se va accentua procesul de înnoire a producției, peste 96% din producția marfă a construcțiilor de mașini urmînd să fie constituită din produse noi și reproiectate, situate la nivelul ridicat al

performanțelor tehnice și calitative mondiale. În acest sens, se vor dezvolta, cu precădere, microelectronica, optoelectronica, miniaturizarea echipamentelor hidraulice și pneumatice, se va introduce mecatronica — domeniu de mare viitor, care realizează o corelație între mecanica fină și electronică —, se vor dezvolta sistemele de radio și telecomunicații; de asemenea, vor fi abordate tehnologii neconvenționale, cu prioritate pentru programul nuclear, minier, energetic, pentru prospecțiuni geologice și pentru programul naval și de aviație, se vor extinde microprocesoarele în instalațiile de automatizare și proiectarea asistată de calculator. În domeniul mașinilor-unelte așchietoare se va acorda prioritate fabricației mașinilor-unelte cu comandă-program numerică și afișaj de cote, ca și centrelor de prelucrare, sistemelor și celulelor flexibile, iar la producția de utilaje se va dezvolta îndeosebi fabricația de utilaje pentru prelucrarea metalurgică avansată, va crește producția de instalații și utilaje pentru industria chimică, pentru industria materialelor de construcții, industria ușoară și alimentară ș.a. Se va dezvolta producția de mașini și utilaje pentru agricultură, în vederea dotării acestei ramuri cu echipamente multifuncționale; se va moderniza și tipiza întreaga fabricație de tractoare, în scopul creșterii randamentelor și reducerii consumului de carburanți, se va diversifica întreaga sistemă de mașini agricole pentru mecanizarea, în perspectivă, a tuturor lucrărilor.

În industria chimică, cele mai mari ritmuri de creștere sînt prevăzute pentru producția de medicamente și, în general, pentru chimia de sinteză fină și de mic tonaj, pentru producția de materiale ultrapure, semiconductoare și monocristale, pentru reactivi de înaltă puritate, în general pentru adîncirea proceselor de prelucrare superioară a țiteiului.

O creștere susținută și o diversificare a producției vor cunoaște și ramurile industriale producătoare de bunuri de consum. Astfel, producția industriei ușoare va crește într-un ritm mediu anual de 5,5—5,8%, o sporire mai accentuată trebuind să se realizeze la produsele care au valoare de întrebuințare ridicată și care răspund exigențelor actuale ale populației. Pentru industria alimentară se prevede o creștere mai mare în raport cu media pe ansamblul industriei, o dinamică mai accentuată trebuind să cunoască producția de preparate și semipreparate culinare. Se va moderniza producția mașinilor și aparatelor electrice de uz casnic, îndeosebi sub aspectul randamentelor energetice, și va crește producția celorlalte articole de uz casnic, cu funcționalitate îmbunătățită.

Prin toate acestea se va asigura o creștere importantă a producției industriale pe locuitor, în 1990 urmînd să-i revină: 830 kg oțel, 17—18 kg fire și fibre artificiale și sintetice, 41—42 kg zahăr, 66—70 m.p. de țesături, iar la 10 000 locuitori, 143—152 autoturisme.

O coordonată de bază a dezvoltării economico-sociale în etapa actuală o reprezintă *asigurarea unui raport optim între industrie și agricultură, dezvoltarea armonioasă și echilibrată a tuturor ramurilor economiei naționale* — condiție primordială a progresului multilateral. În această direcție, o valoare principală deosebită are teza formulată de tovarășul Nicolae Ceaușescu, potrivit căreia în cadrul procesului obiectiv al diviziunii sociale a muncii fiecare ramură și fiecare activitate au un rol bine determinat și, de aceea, nu este justificată contrapunerea acestora. În acest sistem de referință, atît industria, cît și agricultura îndeplinesc funcții bine determinate, industria asigurînd atragerea în circuitul economic și prelucrarea resurselor naturale și, mai ales, crearea mijloacelor de muncă de mare complexitate, iar agricultura — producerea de produse

agroalimentare, precum și de materii prime pentru ramuri de bază ale industriei. De aceea, între industrie și agricultură se formează și se adâncesc relații de interdependență multiple și, prin urmare, producția lor trebuie să se dezvolte corelat. Semnificativă pentru modul în care partidul nostru înțelege aceste interdependențe și în care acționează pentru depășirea contradicției apărute în anii anteriori în acest domeniu, este apropierea, în cincinalul viitor, a ritmurilor de creștere ale celor două ramuri de bază ale economiei noastre — industria și agricultura —, raportul lor reducându-se de la 1,8 în perioada 1976—1983, la 1,1 în cincinalul 1986—1990.

Înscrierea mai puternică a agriculturii în sistemul creșterii economice intensive și sporirea contribuției ei la satisfacerea cerințelor societății și la creșterea venitului național sînt legate, în mod hotărîtor, de *realizarea noii revoluții agrare*, care, în concepția P.C.R., presupune transformarea generală a felului de muncă, de viață și de gîndire al țărănimii cooperatiste, realizarea unei producții agricole care să satisfacă din plin necesitățile de consum ale întregului popor, precum și alte cerințe ale economiei. În concepția partidului nostru, *obiectivul principal al noii revoluții agrare îl reprezintă dezvoltarea intensivă a producției, obținerea unor recolte record*, sporirea, pe această bază, a contribuției agriculturii la dezvoltarea generală a țării, prin mai buna sistematizare a teritoriului, în vederea folosirii corespunzătoare a întregii suprafețe agricole, extinderea mecanizării și chimizării producției, precum și a irigațiilor, prin aplicarea largă a cuceririlor științei agrotehnice avansate. De asemenea, sarcini deosebite în acest sens revin în domeniul formării și asigurării forței de muncă pentru agricultură, calificării superioare și îmbunătățirii structurii pe vîrste a populației ocupate în această ramură.

Pe această bază, urmează să se realizeze ridicarea generală și substanțială a randamentelor la hectar și a producțiilor medii la toate categoriile de produse. Producția valorică a agriculturii va crește cu 24—30% față de actualul cincinal, în 1990 urmînd să revină pe locuitor o producție anuală de cereale de aproape 1 400 kg — ceea ce va situa țara noastră la nivelul țărilor mari producătoare de cereale —, peste 160 kg carne și peste 360 litri lapte.

Înfăptuirea obiectivelor și sarcinilor stabilite pentru viitorul cincinal se sprijină pe un *vast program de investiții*. Potrivit Directivelor Congresului al XIII-lea, o cotă de 30% din venitul național va fi alocată pentru dezvoltarea economico-socială. Majoritatea fondurilor de investiții va fi orientată spre lărgirea bazei energetice și de materii prime, spre realizarea programului de dezvoltare intensivă, de modernizare și ridicare a nivelului tehnic al industriei, a programului de îmbunătățiri funciare, precum și a celui de modernizare a agriculturii, transporturilor etc. În viitor nu se va mai pune problema dezvoltării extensive a capacităților de producție, accentul căzînd pe modernizarea și ridicarea nivelului tehnic al capacităților existente.

Creșterea potențialului economic și modernizarea economiei vor fi însoțite de *creșterea gradului de participare a României la circuitul economic mondial*. În actualul cincinal, volumul comerțului exterior sporește cu circa 28% față de 1980, din care exportul cu 85%, iar importul este cu 18% mai mic față de 1980. Au avut loc modificări importante în structura exporturilor, ponderea mărfurilor cu grad superior de prelucrare — mașini, utilaje și mijloace de transport, produse chimice și mărfuri

industriale de larg consum — reprezentind 58% din volumul total al exportului, față de 50,8% în 1980.

Într-un moment de mare tensiune în economia mondială, cînd omenirea se confruntă cu efectele crizei economice, România a realizat o creștere continuă a producției și exporturilor, reușind să obțină, în primii 4 ani ai acestui cincinal, un excedent de peste 7 miliarde dolari la balanța comercială și reducînd cu aproape 40% datoria externă.

O dinamică susținută vor cunoaște schimburile economice externe în viitorul cincinal. Odată cu realizarea unui ritm susținut de creștere, exporturile românești vor cunoaște schimbări structurale, prin creșterea ponderii produselor cu grad ridicat de prelucrare industrială. Un obiectiv primordial îl constituie realizarea unei balanțe comerciale excedentare — prin creșterea mai rapidă a exporturilor —, care să asigure o balanță de plăți activă și să permită lichidarea datoriei externe în primii ani ai cincinalului 1986—1990, consolidarea rezervelor valutare ale țării.

Modernizarea producției, accentuarea laturilor calitative și trecerea de la dezvoltarea extensivă la cea intensivă, trebuie să-și găsească expresia în *creșterea mai puternică a eficienței economice în toate ramurile și în toate unitățile economice*.

Orientarea hotărîită spre creșterea mai puternică a eficienței economice, ca expresie concentrată a accentuării laturilor calitative, și-a găsit o solidă fundamentare în opera tovarășului Nicolae Ceaușescu. Analiza teoretică s-a întemeiat pe evaluarea complexă a acumulărilor cantitative care au avut loc și a potențialului economic și tehnico-științific existent în fiecare etapă, precum și pe raportarea realistă a nivelului existent la indicatorii de eficiență din țara noastră, în comparație cu exigențele societății socialiste multilateral dezvoltate, precum și cu nivelul atins în țările dezvoltate. Pe baza unei asemenea analize, în opera secretarului general al partidului s-a relevat că, dacă la produsele de bază am atins sau vom atinge în următorii ani niveluri pe locuitor comparabile cu cele din țările cu o economie dezvoltată, la unii indicatori calitativi, de eficiență, decalajele sînt încă relativ mari și, de aceea, trebuie intensificate eforturile pentru înlăturarea lor într-un termen cît mai scurt. În această situație se află nivelul productivității muncii și consumurile de materii prime și energie la o serie de produse.

În concepția partidului nostru, creșterea mai rapidă a eficienței economice trebuie să cuprindă toate sferele procesului de producție, toate ramurile economiei naționale, prin măsuri care să contribuie la perfecționarea întregului ansamblu de factori ce determină dezvoltarea economico-socială și să asigure transformarea eficienței în factor hotărîtor al creșterii economice. Ca urmare, au fost adoptate măsuri și programe complexe, un loc de seamă în această privință ocupîndu-l hotărîrile Congresului al XII-lea al partidului și programele speciale adoptate de Conferința Națională a partidului din 1982. Pe această bază, în anii actualului plan cincinal, productivitatea muncii crește într-un ritm mediu de peste 7% anual. De asemenea, în anii 1981—1983, pe seama reducerii costurilor de producție, s-au obținut economii cumulate de peste 31 miliarde lei, iar în cadrul programelor speciale adoptate, în 1984—1985 urmează să se obțină un volum de economii de peste 3 ori mai mare în raport cu primii trei ani ai cincinalului.

Documentele Congresului al XIII-lea formulează obiective și sarcini ample și complexe în acest domeniu, a căror realizare trebuie să marcheze creșterea mai susținută a eficienței economice și accentuarea rolului fac-

torilor intensivi de dezvoltare. Schimbarea calitativă care urmează să se realizeze, pe baza orientărilor și direcțiilor de acțiune cuprinse în Directivele Congresului al XIII-lea pentru viitorul plan cincinal, constă — așa cum se poate observa din tabelul nr. 4 (alcătuit pe baza datelor furnizate de documentele de partid referitoare la actualul cincinal, de Directivele Congresului al XIII-lea al P.C.R. și de Anuarul Statistic al R.S.R.) — în faptul că influența factorilor intensivi, de eficiență, în realizarea creșterii economice va deveni preponderentă, urmînd să sporească de la circa o treime în ultimele cincinale, la 50—55% în cincinalul 1986—1990.

Tabelul nr. 4

Accentuarea factorilor intensivi în dezvoltarea economiei naționale

— în procente —

	1976—1980	1981—1985	1986—1990
1. Produsul social—ritm mediu anual	7	4,7	5,0—5,7
2. Venitul național—ritm mediu anual	7,3	7,8	7,6—8,3
3. Coeficientul de devansare a ritmului de creștere a produsului social de către ritmul venitului național	1,1	1,66	1,52
4. Ritmul mediu anual de creștere a productivității muncii în industrie	6,8	7,2	10,0
5. Ponderea cheltuielilor materiale în produsul social în anul final al cincinalului	59,5	circa 60	53,0
6. Creșterea gradului de valorificare a materiilor prime, materialelor, combustibililor și energiei		29,5	25—27
7. Raportul dintre dinamica venitului național și dinamica fondurilor fixe	0,91	0,95	1,19—1,23
8. Eficiența acumulării (calculată ca raport între creșterea venitului național și rata acumulării)	1,16	1,38	1,47—1,63

În conformitate cu orientarea spre dezvoltarea intensivă, creșterea eficienței economice se situează în prim-planul prevederilor pentru toate ramurile și sectoarele economiei naționale, astfel încît întreprinderile să fie antrenate și să participe, cu toate resursele de care dispun, la circuitul economic național și la înfăptuirea reproducției socialiste largite. Referindu-se la rolul și răspunderea tuturor întreprinderilor în acest domeniu, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază : „Trebuie să nu uităm nici un moment că întreaga dezvoltare a patriei noastre se bazează pe munca unită a proprietarilor tuturor bunurilor materiale și spirituale din țara noastră, că viitorul patriei este determinat de rezultatele obținute de fiecare unitate economico-socială, de creșterea puternică a eficienței economice, a productivității muncii, a rentabilității și a beneficiilor în toate sectoarele de activitate”⁸.

Un rol esențial în această direcție revine creșterii mai accentuate a productivității muncii, programul adoptat, în acest sens, de Marea Adu-

⁸ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Congresul al III-lea al Frontului Democratiei și Unității Socialiste*. 7 februarie 1985, p. 16.

nare Națională prevăzînd dublarea productivității muncii în industrie și construcții în 1990 față de 1980. În viitorul plan cincinal, în industrie se prevede un ritm mediu anual de creștere a productivității muncii de 10% anual, circa 55% din această creștere urmînd să se realizeze prin introducerea și generalizarea progresului tehnic, îndeosebi prin aplicarea tehnologiilor noi de fabricație, mecanizarea și automatizarea producției, dotarea cu mașini și instalații de înalt randament și modernizarea celor existente. O atenție deosebită se va acorda, de asemenea, ridicării nivelului de pregătire profesională a tuturor oamenilor muncii, perfecționării organizării producției și a normelor de muncă, asigurării unui raport corespunzător între munca productivă și cea de administrație, întăririi ordinii și disciplinei în toate unitățile. În întreprinderile agricole de stat, productivitatea muncii trebuie să crească într-un ritm mediu anual de 6,5%, în transportul feroviar cu 4,8%, iar în transportul auto cu 5,9%. Prin toate acestea, contribuția creșterii productivității muncii sociale la asigurarea dinamismului economic, exprimată prin ponderea ei la realizarea sporului de venit național, urmează să ajungă la 85%.

O latură importantă a *creșterii eficienței economice* o reprezintă ridicarea nivelului tehnic și calitativ al producției și creșterea mai accentuată a gradului de *valorificare a materiilor prime, materialelor, combustibilului și energiei*. Orientările stabilite în acest sens prevăd modernizarea și reproiectarea produselor în vederea creșterii duratei și siguranței în funcționare, reducerii greutateii și consumurilor specifice, sporirii randamentelor și diminuării cheltuielilor pentru exploatare, întreținere și reparații; de asemenea, vor fi generalizate metodele moderne de analiză și control ale calității în proiectarea și fabricația produselor. Se va acționa pentru ca unitățile economice să-și adapteze mai rapid structura producției și calitatea acesteia la cerințele pieței interne și externe. Calculat pe baza producției-marfă industrială, indicele de valorificare a materiilor prime, combustibililor și energiei urmează să crească cu 25—27% în 1990 față de 1985.

Creșterea mai accentuată a eficienței economice este determinată și de reducerea consumurilor de materii prime, combustibil și energie electrică, care permite creșterea suplimentară a producției cu aceleași resurse materiale și reducerea costurilor de producție. Conform Directivei Congresului al XIII-lea, consumul energetic pe unitatea de venit național urmează să se reducă cu peste 20% în 1990 față de 1985, iar consumurile specifice medii de laminate în industria construcțiilor de mașini cu 19%; trebuie să se reducă, de asemenea, consumurile de metale neferoase, de coals metalurgic și se vor accentua preocupările pentru economisirea produselor chimice, a materiilor prime din industria ușoară, a hîrtiei, lemnului, a tuturor resurselor materiale.

Pe baza progresului tehnic și a folosirii eficiente a potențialului productiv creat se va realiza o *creștere a eficienței fondurilor fixe*. În viitorul cincinal urmează să aibă loc o modificare importantă în această privință, venitul național urmînd să crească sensibil mai rapid în raport cu fondurile fixe (indice de devansare : 1,19—1,23).

Reducerea consumurilor materiale și energetice, creșterea gradului de valorificare a materiilor prime, combustibililor și energiei, modernizarea structurilor de producție și îmbunătățirea indicilor de folosire a fondurilor de producție trebuie să se concretizeze în reducerea ponderii cheltuielilor materiale în produsul social, de la circa 60% în prezent, la circa 53% în 1990. Contribuția acestui factor la asigurarea dinamismului

economic urmează să fie foarte importantă, pe această cale urmînd a se obține 38% din sporul planificat al venitului național pentru 1990 față de 1985 (circa 145 miliarde lei). Totodată, urmează să se realizeze o reducere importantă a costurilor de producție și creșterea rentabilității întreprinderilor. În fine, ca urmare a orientărilor stabilite de Congresul al XIII-lea cu privire la formarea și utilizarea judicioasă a fondului național de dezvoltare economico-socială și a modului în care sînt orientate investițiile, în cincinalul viitor urmează să se realizeze o creștere importantă a eficienței economice a acumulării, la un procent de acumulare urmînd să se realizeze, în perioada 1986—1990, peste un procent și jumătate (1,47—1,63%) de creștere a venitului național, față de 1,3% în actualul cincinal și 1,16% în cincinalul trecut.

Realizarea directivelor și sarcinilor stabilite de Congresul al XIII-lea al partidului în domeniile dezvoltării și modernizării economiei este hotărîtoare pentru ridicarea României pe o nouă treaptă de progres economic, precum și pentru îndeplinirea țelului fundamental al politicii partidului — *ridicarea nivelului material și spiritual al poporului*. Totodată, transformarea în fapte a însușitorului program adoptat pentru viitorul cincinal va pune o bază traică pentru a duce mai departe procesul revoluționar în țara noastră, pentru transformarea României într-o țară socialistă multilateral dezvoltată și realizarea condițiilor trecerii la manifestarea tot mai largă a principiilor comuniste de muncă, de repartiție și de viață.

GÎNDIREA TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU DESPRE ROLUL ISTORIEI ÎN ACTIVITATEA TEORETICĂ-IDEOLOGICĂ, DE EDUCAȚIE REVOLUȚIONARĂ, PATRIOTICĂ A MASELOR

CONSTANTIN RĂDUCU

Prin excepționalul merit al tovarășului Nicolae Ceaușescu, istoria a fost repusă în drepturile ei legitime, a fost așezată la temelia activității ideologice, teoretice și politice-educative din țara noastră. Cu o strălucită înțelegere și viziune asupra procesului construirii noii orînduiri, socialiste, secretarul general al Partidului Comunist Român subliniază cu putere, că „nu se poate vorbi de educație patriotică socialistă fără cunoașterea și cinstirea trecutului, a muncii și luptei înaintașilor noștri”¹.

Această concepție creatoare, înnoitoare, izvorăște dintr-o adîncă înțelegere a procesului istoric — atît pe planul istoriei naționale, cît și a celei generale —, în care cadru larg opera teoretică a tovarășului Nicolae Ceaușescu conferă înalte dimensiuni relației dialectice trecut—prezent—viitor². „Cercetarea istorică — arată secretarul general al partidului —, departe de a constitui o investigare cu caracter strict documentar a trecutului, este în bună măsură — așa cum arată viața — și o știință a prezentului. Istoria oferă concluzii și învățăminte despre marile procese ale dezvoltării societății, ale existenței popoarelor de-a lungul timpului, punînd în evidență atît ceea ce a fost valoros, progresist și a servit merului înainte al societății, cît și piedicile ridicade de-a curmezișul evoluției și care au costat scump umanitatea, au întîrziat progresul unor națiuni. Rezultatele cercetărilor istorice sînt de natură să ajute omenirea contemporană să înțeleagă mai bine legile obiective care guvernează societatea, necesitatea de a acționa în spiritul cerințelor progresului. De asemenea, istoria este chemată să sprijine, prin concluziile sale, perfecționarea organizării societății de azi, relațiile dintre state și națiuni, conlucrarea

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 24, Editura politică, București, 1983, p. 15.

² Ion Popescu-Puțuri, *Concepția tovarășului Nicolae Ceaușescu privind cunoașterea istoriei multimilenare a poporului român — fundament al activității ideologice, al educației patriotice, socialiste a maselor*, în „Anale de istorie”, anul XXIX, nr. 1/1983, p. 43.

pașnică dintre toate popoarele lumii”³. Orice popor, mai cu seamă un popor ca al nostru, care are o istorie îndelungată și bogată în fapte și împliniri — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — „nu poate să nu pornească în elaborarea căilor de dezvoltare de la trecutul său istoric, să nu țină seama de tradițiile sale, care, în fond, sînt suma diferitelor concepții, a tot ceea ce popoarele au acumulat mai bun în trecutul lor de luptă și de dezvoltare spirituală”. Căci „nimic nu se poate construi ignorînd trecutul ! Esențial este să se ia ce este bun și să se asigure o dezvoltare pe baze noi, în raport cu nivelul de cunoaștere la care a ajuns societatea într-un moment sau altul”⁴.

În acest spirit, secretarul general al partidului apreciază „că este o datorie de onoare de a studia, cunoaște și cinsti cum se cuvine pe cei care au contribuit la făurirea națiunii noastre, care și-au dat viața pentru libertatea națională și socială a poporului român. Noi, comuniștii, sîntem continuatorii a tot ce are mai bun poporul român”. Și „tocmai pentru că partidul nostru continuă cele mai bune tradiții de luptă ale poporului, trage învățăminte din experiența trecutului și depune eforturi pentru a asigura mersul înainte spre o viață mai bună a poporului, pentru construirea orînduirii socialiste, el se bucură de stima și încrederea nelimitată a întregului nostru popor”⁵.

Istoria reprezintă, în concepția partidului nostru, a secretarului său general, un puternic instrument de îmbogățire a patrimoniului cunoașterii, a orizontului social-politic, științific, de educare a maselor largi de oameni ai muncii, fără deosebire de naționalitate, în spiritul patriotismului, al dragostei nețărmurite față de patrie, partid și popor, al solidarității internaționale cu forțele socialismului și păcii. Istoria poate fi asemănată cu o flacără vie, care luminează trecutul, întreține prezentul, prefigurează viitorul. Ea este o știință care ne învață să prețuim trecutul, să potențăm cuceririle prezentului, să ne multiplicăm eforturile pentru zidirea noii societăți, să conlucrăm cu celelalte popoare pentru făurirea unei lumi mai bune și mai drepte. Istoria, cunoscută în adevărata sa dimensiune, în mod obiectiv, captivează, înaripează spiritul, îndeamnă la meditație asupra experienței trecutului, sudează caractere, transmite noul, contribuie la adîncirea prieteniei și solidarității umane.

În analizele teoretice ale tovarășului Nicolae Ceaușescu regăsim definite coordonatele dezvoltării poporului nostru, ale trecutului glorios multi-milenar, care aparține unuia și aceluiași popor ce a trăit în unul și același spațiu geografic carpato-danubian-pontic. Această continuitate și statornicie de viață a fost apărută în vitregiile vremurilor prin lupta eroică și jertfă de sînge profund patriotice ale înaintașilor. „Este cunoscut că dintotdeauna mîndria, noblețea poporului nostru au fost munca dîrză, eroică pentru clădirea progresului și civilizației aici, pe aceste străvechi meleaguri, prin forța propriilor sale brațe și a propriei sale minți. Datorită acestei atitudini, poporul nostru a învins toate greutățile, nu a dat niciodată înapoi, s-a dezvoltat mereu, națiunea noastră și-a realizat unitatea, construind astăzi cu succes noua orînduire socială”⁶.

³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 6, Editura politică, București, 1972, p. 423—424.

⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 12, Editura politică, București, 1976, p. 461.

⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, Editura politică, București, 1968, p. 462—463.

⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 14, Editura politică, București, 1977, p. 416—417.

Visul străbunilor de viață fericită într-o patrie liberă și demnă se înfăptuiește azi, într-o țară angajată cu întreg potențialul său material și uman pe coordonatele făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate. În acest nou cadru socio-economic și politic, sentimentul strămoșesc al iubirii de patrie a fost înnobilit cu umanismul și patriotismul socialist, conținând devotamentul fără de margini pentru glia străbună cu datoria de a apăra, consolida și spori cuceririle revoluționare.

Nici cultura materială, nici spiritualitatea românească nu pot fi concepute în afara dragostei față de țară. Acest dor, această comuniune cu țara reprezintă un nesecat izvor de creație, mediul necesar viețuirii celor mai înalte virtuți și responsabilități creatoare ale omului, ale prețuirii tuturor celor ce muncesc. Expresia cea mai directă a dragostei față de patrie, prezentă zi de zi în viața noastră, nu poate fi decât fapta constructivă, creatoare de valori materiale și spirituale. De aceea, a-ți iubi cu pasiune, cu patos revoluționar, patria, înseamnă a munci la cele mai înalte cote de eficiență, a face eforturi stăruitoare pentru perfecționarea pregătirii profesionale, politico-ideologice, cultural-științifice, a contribui, din toate puterile, la dezvoltarea societății românești. Dragostea și atașamentul desăvârșit față de țară semnifică un legământ intim, sincer, durabil. Dacă ne iubim țara, glia, este pentru că așa simțim, pentru că știm că pământul strămoșesc a fost udat cu sudoarea și sîngele străbunilor, față de care avem datoria să-l păstrăm, să nu-l înstrăinăm nimănui, chiar dacă ar fi să-l apărăm cu prețul vieții, pentru că el ne este cheazășia dăinuirii noastre în lume.

Sintetizînd în mod minunat virtuțile înalte ale patriotismului revoluționar socialist, secretarul general al partidului relevă: „A fi patriot, a-ți iubi țara înseamnă a face totul pentru a spori avuția națională, proprietatea socialistă, a nu precupeți nimic pentru înfăptuirea politicii partidului comunist, ce corespunde pe deplin intereselor vitale ale întregii națiuni. A fi patriot înseamnă a fi oricînd gata să faci totul, mergînd pînă la supremul sacrificiu, pentru a apăra libertatea, independența și integritatea țării, pentru a salvagarda mărețele cuceriri revoluționare ale poporului. Patriotismul, dragostea și devotamentul față de țară sînt o expresie a conștiinței revoluționare, comuniste, expresia îndărării de onoare a fiecărui comunist, a fiecărui om al muncii față de glia strămoșească și față de noua societate”⁷.

Sentimentul nobil, generos, plin de încărcătură sufletească, al dragostei față de țară, de popor, de tradițiile lui înaintate, de luptă pentru libertate națională și socială, față de limba și cultura materială și spirituală națională, nu este înăscut, ci se formează și se dezvoltă în procesul de instrucție și educare. Sentimentul patriotic s-a format și amplificat în conștiința maselor în cursul luptei grele, neabătute pentru dreptate socială, libertate națională și progres. Este un proces social, istoric, care se îmbogățește continuu cu noi valențe. Odată format, acest sentiment devine o importantă forță, fundamentînd atitudini și comportamente, dînd o dimensiune majoră motivației morale și spirituale a participării fiecărui cetățean al țării la îndeplinirea exemplară a obiectivelor edificării societății socialiste și comuniste. În magistralul Raport prezentat la cel de-al XIII-lea forum al comunistilor români de tovarășul Nicolae Ceaușescu se pun cu putere în lumină realitățile noi, trainic înrădăcinate, în toate do-

meniile vieții sociale în anii făuririi orînduirii socialiste pe pămîntul României, ani de adînci transformări revoluționare și în gîndirea, în conștiința și modul de existență a oamenilor. Într-o perioadă istorică scurtă, „dintr-o țară agrară, cu o industrie și o agricultură slab dezvoltate, România s-a transformat într-o țară industrial-agrară, cu o industrie puternică, modernă și o agricultură socialistă în plină dezvoltare“. Pe acest fundal „s-au produs mari transformări revoluționare în nivelul de cultură și conștiință al întregului nostru popor. Învățămîntul, știința și cultura au cunoscut o puternică dezvoltare, avînd un rol tot mai însemnat în întreaga transformare revoluționară a patriei noastre. S-a ridicat continuu gradul de civilizație materială și spirituală al poporului“⁸. Toate aceste mărețe înfăptuiri, arată secretarul general al partidului, dezbăluie cu pregnanță „capacitatea creatoare a poporului român liber, stăpîn pe destinele sale, care își făurește în mod conștient propriul viitor de bunăstare și fericire“⁹. Este cea mai strălucită dovadă a patriotismului profund care animă pe făurarii socialismului pe pămîntul românesc.

În opera complexă de edificare socialistă a patriei un rol de importanță deosebită revine activității teoretice, educative, muncii politice de formare a conștiinței socialiste a maselor. Iar în acest cadru, cum a subliniat în repetate rînduri tovarășul Nicolae Ceaușescu, educarea tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, în spiritul dragostei de țară și al patriotismului revoluționar socialist constituie o îndatorire permanentă, care trebuie să ocupe un loc central în întreaga activitate politică-ideologică și culturală. „Dezvoltînd recunoștința și prețuirea față de strămoșii care, cu sacrificii și jertfe uriașe, au apărut ființa națională a poporului, au purtat steagul luptei pentru libertate și neafermire, pentru dreptate națională și socială, trebuie să sădim în conștiința oamenilor sentimentul răspunderii față de moștenirea înaintașilor, a hotărîrii de a duce mai departe, în noile condiții istorice, făclia progresului și civilizației pe pămîntul României“¹⁰. Referindu-se la activitatea partidului nostru comunist de ridicare a conștiinței socialiste și formare a omului nou, secretarul general al partidului a subliniat din nou, de la înalta tribună a Congresului al XIII-lea al P.C.R., că, în această direcție prioritară, se impune „să punem pe prim plan dezvoltarea patriotismului revoluționar socialist, a dragostei față de patrie, a răspunderii și atașamentului față de popor, față de cuceririle sale revoluționare, a hotărîrii de a lupta și munci pentru făurirea socialismului și comunismului, pentru ridicarea continuă a bunăstării materiale și spirituale a poporului, pentru apărarea cuceririlor revoluționare, a independenței și suveranității României“¹¹.

Activitatea ideologică, politico-educativă, spirituală, ce se desfășoară la toate nivelurile, cuprinde o gamă largă de acțiuni privind toate domeniile vieții sociale : învățămîntul, arta, știința, cultura, munca politică de masă, cartea, filmul, teatrul politic, poezia patriotică, dansul cu temă și cel popular, radioteleviziunea, presa. Prin intermediul lor se realizează educarea fiecărui cetățean în spiritul dragostei față de pămîntul strămoșesc, față de

⁸ Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român*, Editura politică, București, 1984, p. 5—6.

⁹ Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român*, p. 15.

¹⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 13, p. 67.

¹¹ Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român*, p. 61.

națiunea noastră socialistă, de poporul român, constructor al socialismului. Referindu-se la axul central al acestei ample activități, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată că, se impune „să fie cunoscute în mod aprofundat trecutul îndepărtat, de milenii, al poporului nostru, eroismul cu care el a știut să înfrunte vicisitudinile istoriei, greutățile și adversitățile de tot felul și să-și păstreze ființa națională, să-și apere dreptul la libertate și neatîrnare. Marile jertfe date de înaintași în această bătălie necurmată pentru a trăi în lume în mod demn, pentru a-și făuri o viață mai bună, pentru a fi stăpîn în propria sa țară constituie un element de profundă mîndrie națională, precum și o înaltă obligație de conștiință pentru toți cetățenii patriei“¹².

Toți cetățenii patriei, mai cu seamă generațiile tinere, trebuie să cunoască pe cei care au contribuit prin muncă dîră și efort creator, prin luptă și sacrificiu eroic la ridicarea României pe culmile socialiste ale prezentului. Să cunoască, de pildă, ce a reprezentat țărănimea în istoria noastră, cea care, după cum atît de sugestiv se relevă în opera tovarășului Nicolae Ceaușescu, a fost „leagăn al tradițiilor și artei minunate a poporului“, cea care, în furtunile veacurilor, „a rămas neclintită, păstrînd și dezvoltînd limba strămoșilor, obiceiurile, portul național, conservînd nealterate marile calități ale poporului român : hărnicia și omenia, vitejia și dirzenia“¹³. Să cunoască trecutul de luptă al clasei noastre muncitoare, clasa socială care, prin gîndire și acțiune revoluționară, înfăptuind neabătut politica partidului comunistilor, și-a dus cu cinste la bun sfîrșit misiunea istorică, conducînd întregul popor în opera eroică de înălțare a luminosului edificiu al socialismului. „În această activitate grandioasă — subliniază secretarul general al partidului —, clasa muncitoare și-a demonstrat cu strălucire spiritul revoluționar, forța organizatorică, capacitatea creatoare, devotamentul nestrămutat față de cauza socialismului, înalta răspundere față de interesele supreme ale întregii națiuni“¹⁴.

De remarcat este faptul că, învățămîntul, începînd cu cel preșcolar, contribuie în mod nemijlocit la educația patriotică a viitorilor cetățeni ai țării, la cunoașterea și prețuirea trecutului poporului nostru și al altor popoare, la cultivarea dragostei față de patrie, partid și popor. Iată de ce, secretarul general al partidului, adresîndu-se copiilor, pionierilor, tinerei generații, le transmitea un apel înflăcărat de a face totul pentru însușirea și dezvoltarea celor mai înalte virtuți ce caracterizează poporul nostru — dragostea de adevăr, vitejia manifestată de-a lungul întregii sale istorii, pasiunea pentru muncă, hotărîrea fermă de a asigura ridicarea națiunii noastre pe noi culmi de progres și civilizație.

O direcție importantă a activității de educație patriotică este conferită de cultivarea tradițiilor progresiste, revoluționare ale poporului român, a obiceiurilor străvechi care-i definesc spiritualitatea și specificul național, de cinstire a eroilor neamului, a celor din carta de aur a trecutului, precum și a făurarilor României socialiste. Prin neprețuitele valori care le adăpostesc, muzeele, adevărate școli de înaltă instruire istorică, casele memoriale, monumentele istorice de pe întreg cuprinsul țării glăsuiesc des-

¹² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 12, p. 156.

¹³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîșirii construcției socialiste*, vol. 1, p. 278.

¹⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 14, p. 550—551.

pre aportul original al poporului român la cultura și civilizația universală. Ele demonstrează cu putere că, în această parte a lumii, poporul român „a fost un factor de progres și civilizație, și-a adus contribuția la mersul înainte, pe calea unei vieți mai bune“¹⁵.

Iubirea de patrie se formează, se întreține, se adâncește și prin totalitatea acțiunilor ideologice, politice-educative desfășurate în cadrul Festivalului național „Cântarea României“. După cum a subliniat tovarășul Nicolae Ceaușescu la cel de-al XIII-lea Congres al partidului, activitatea acestuia trebuie să fie ridicată la un nivel superior, prin dezvoltarea și îmbogățirea conținutului de idei al acțiunilor cultural-artistice de masă. „Casele de cultură, cluburile și căminele culturale trebuie să devină adevărate centre ale creației cultural-artistice, ale manifestării largi a spiritului creator al poporului nostru, care a fost întotdeauna făuritorul și păstrătorul celor mai înaintate tradiții de artă și cultură, al limbii române ! Acum masele populare, poporul nostru trebuie să dea noi dimensiuni acestor tradiții“¹⁶.

În viziunea tovarășului Nicolae Ceaușescu, criteriul de apreciere a eficacității activității politice-educative și, implicit, a cunoașterii autentice a cărții de istorie, îl constituie angajarea conștientă, activă, a fiecărui cetățean în efortul general de înflorire economică-socială a țării, îndeplinirea exemplară a îndatoririlor sociale și obștești. Activitatea educativă are, din acest unghi de vedere, menirea nu numai de a explica lumea, de a dezvălui coordonatele devenirii noastre prin vremuri, ci de a-i mobiliza pe oameni la acțiune practică, pentru a îndeplini, în cele mai bune condițiuni, sarcinile ce revin fiecăruia la locul său de muncă. Conștiința patriotică presupune educarea omului în spiritul principiilor și normelor muncii și vieții comunistilor, ale eticii și echității socialiste, ale promovării valorilor sociale ale socialismului. Orice comunist, orice om al muncii trebuie să fie animat de sentimentul unei înalte responsabilități față de partid și popor, de atașamentul profund față de interesele și idealurile societății noastre socialiste, să manifeste dorința de a-și dedica toate forțele și cunoștințele dezvoltării și înfloririi patriei.

Trăinicia sentimentelor patriotice ale membrilor societății se verifică, deci, zi de zi, în activitatea productivă social-politică. Munca reprezintă o mirifică oglindă în care se reflectă valoarea omului, personalitatea lui. Ea rămâne dimensiunea fundamentală a omului, în care acesta își găsește împlinirea, în care se materializează devotamentul față de patrie, partid și popor. În societatea umanismului socialist se urmărește crearea condițiilor celor mai propice manifestării plenare a omului în toate domeniile vieții economico-sociale, în spiritul dreptății și adevărului, al curajului, cinstei și omeniei, al hotărârii de a face totul pentru continua înaintare a patriei pe calea progresului și civilizației. Noua calitate a oamenilor muncii în societatea noastră, de proprietari, producători și beneficiari ai rezultatelor obținute le conferă libertăți și drepturi de participanți activi la elaborarea și înfăptuirea politicii interne și externe a partidului și statului, precum și datoria sacră a apărării și dezvoltării proprietății socialiste, a cerințelor realizate în anii revoluției și construcției socialiste. Materializarea obiectivelor stabilite de Programul partidului de făurire a societății

¹⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvârșirii construcției socialiste*, vol. 1, p. 463.

¹⁶ Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român*, p. 62.

socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare a României spre comunism presupune o activitate ideologică, politică-educativă susținută pentru formarea a unor noi calități, a virtuților umane specifice unei personalități armonios dezvoltate, cu o largă viziune despre lume și societate, despre legitățile progresului social ; presupune, în același timp, o activitate educațională complexă, menită să asigure o tot mai perfecționată pregătire profesională, politică, ideologică, garanția sigură a formării și creșterii prestigiului și autorității reale, bazate pe competență, pe virtuți profesionale, politice și morale. În etapa actuală, a relevat tovarășul Nicolae Ceaușescu în Raportul la cel de-al XIII-lea Congres al partidului, se impune „ridicarea nivelului și eficienței învățămîntului politico-ideologic de masă, care trebuie să înarmeze pe comuniști, pe oamenii muncii cu principiile fundamentale ale partidului, obiectivele și sarcinile ce revin fiecărui domeniu de activitate, să asigure dezvoltarea conștiinței revoluționare, însușirea trăsăturilor moral-politice ale omului nou, participarea activă a membrilor de partid, a celor ce muncesc la înfăptuirea Programului partidului”¹⁷.

Perfecționarea neîntreruptă a întregii activități ideologice, politico-educative, se răsfringe pozitiv, în primul rînd, în ridicarea conștiinței oamenilor muncii, în felul în care își îndeplinesc sarcinile, înfăptuiesc politica internă și externă a partidului și statului nostru, în formarea omului nou, profund devotat idealurilor socialismului și comunismului, înarmat cu cele mai noi cuceriri ale cunoașterii, cu ideologia revoluționară, științifică a partidului nostru. Pentru conștientizarea istoricelor izbînzii obținute de poporul nostru în toate domeniile, pentru înțelegerea saltului calitativ petrecut în acești ani de istorie nouă este necesar, așa cum a arătat tovarășul Nicolae Ceaușescu de la tribuna Congresului al XIII-lea al P.C.R., să fie puse mai puternic în evidență, prin intermediul mijloacelor de informare în masă și prin întreaga activitate a organelor și organizațiilor din societate, realitățile noi ale orînduirii noastre, grandioasele succese obținute într-un timp istoric atît de scurt în transformarea revoluționară a țării, în schimbarea întregului mod de viață al poporului.

Dragostea profundă de patrie, față de istoricile izbînzii obținute, față de eforturile mari ale națiunii pentru edificarea socialismului și comunismului pe pămîntul scump al țării trebuie să se manifeste și prin buna cunoaștere și combaterea intransigentă a tuturor concepțiilor, teoriilor și practicilor de esență fascistă sau neofascistă, militaristă, revanșardă, care flutură flamura războiului, a reîmpărțirii sferelor de influență, care denigrează în mod voit înfăptuirile socialismului, care propagă falsele valori ale societății de consum.

Luînd în considerare întregul arsenal al propagandei burgheze, interesul cercurilor reacționare mondiale de defăimare a socialismului, secretarul general al partidului nostru cheamă la vigilență revoluționară, la acțiuni hotărîte împotriva tuturor acestor manifestări. „Nu trebuie să trecem cu vederea faptul că pe plan internațional asistăm, în ultimul timp, la o reactivare a celor mai negre forțe ale reacțiunii și fascismului, care, sub diferite forme, încearcă să reînvie practicile și concepțiile retrograde, rasiste, atît în viața ideologică și politică, cît și în activitatea socială din diferite țări. Asistăm, în acest cadru, la o intensificare a activității de ponegrire a socialismului, a țărilor socialiste. Se profită de diferite lipsuri și greșeli, de unele stări de lucruri negative dintr-o țară sau alta, pentru a

¹⁷ Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român*, p. 57.

se pune sub semnul întrebării însăși esența socialismului, a principiilor sale, a concepției revoluționare despre lume. Se încearcă să se acrediteze teza că, de fapt, socialismul nu s-a dovedit în stare să soluționeze problemele complexe ale societății și, ca atare, trebuie să se renunțe la această cale, revenindu-se la căile vechi“¹⁸.

În această situație, întregului nostru front ideologic îi revine sarcina să demonstreze falsitatea unor asemenea aserțiuni, să convingă masele că astfel de mașinațiuni au un caracter ipocrit, fals, să arate că patriotismului autentic îi este străină indiferența față de propaganda străină societății noastre și că, dimpotrivă, are obligația să fie ferm, activ, combativ, împotriva tuturor acelor care ne denigrează. În legătură cu aceasta, secretarul general al partidului remarcă: „Față de România, o serie de cercuri reacționare recurg, de asemenea, la tot felul de denaturări, la prezentarea negativă a muncii și realizărilor poporului nostru, apelînd la tot felul de elemente declassate, la elemente fasciste, legionare din trecut, la cei care și-au trădat țara și sint gata, pentru un argint, să se pună în slujba oricui pentru a-și ponegri poporul și patria, pentru a ponegri socialismul. Este necesar ca propaganda noastră să fie mai activă în acest domeniu, dînd ripostă atît în ceea ce privește ponegrirea României, așa cum am menționat, dar și în ce privește problemele generale ale socialismului, lupta împotriva forțelor reacțiunii și fascismului pe plan internațional. Să ne angajăm cu toată hotărîrea pentru a demasca asemenea încercări și acțiuni, cu ajutorul faptelor, cu întreaga forță a convingerilor și concepției noastre revoluționare, socialiste! Dispunem de suficiente fapte pentru a releva adevărata față a realității. Să nu admitem nici un moment ca, profitînd de o greșeală sau alta, cercurile reacționare să pună în discuție și să nege uriașele succese și realizări obținute în construcția socialistă, cu toate lipsurile și greșelile comise“¹⁹.

Istoria poporului nostru învederează adevărul că, în cadrul milenarei sale existențe pe aceste meleaguri, în decursul timpului au venit și s-au așezat și alte populații, maghiari, germani ș.a. Cerințele unei îndelungate și neîntrerupte conviețuiri au impus cu necesitate un permanent și reciproc schimb de activități, tradiții, experiențe, obiceiuri etc. Toate acestea au facilitat cunoașterea reciprocă, dezvoltarea sentimentelor de stimă și respect mutual, au contribuit la formarea elementelor de conștiință comună, a patriotismului și solidarității militante. Trăind și muncind împreună, naționalitățile conlocuitoare și-au legat pentru totdeauna soarta de poporul român, de propășirea economică și socială a patriei comune — România. Odată cu evoluția poporului român, a națiunii române s-au afirmat și entitățile naționale maghiare și germane, într-o strînsă unitate; tocmai acest proces dă specificul națiunii noastre, al poporului nostru, care s-a dezvoltat într-un spirit de colaborare și prietenie, înțelegînd că viitorul său stă în strînsa solidaritate a tuturor locuitorilor țării, indiferent de naționalitate. Dînd expresie teoretică acestei realități istorice, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază: „A fi patriot înseamnă a milita permanent împotriva oricăror discriminări naționale, împotriva șovinismului, a concepțiilor și manifestărilor rasiste, pentru deplina egalitate în

¹⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 18, Editura politică, București, 1979, p. 690.

¹⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 18, p. 690—691.

drepturi a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, pentru frăție în munca și lupta comună”²⁰.

Nu în puține situații, propaganda burgheză ostilă societății noastre încearcă să mistifice modul în care partidul, societatea noastră au rezolvat problema națională, caută să mizeze pe reinvierea șovinismului, pe ura dintre oamenii muncii români, maghiari, germani, care aparțin aceleiași patrii, care au același destin istoric. Referindu-se la modul în care a fost rezolvată pentru totdeauna problema națională în patria noastră, președintele Republicii arată că „realmente constituie o mândrie felul în care partidul nostru a știut și știe să asigure deplina egalitate în drepturi pentru toți oamenii. De aceea trebuie ferm combătute încercările ce se fac de către anumite cercuri din străinătate de a ponegri țara noastră, de a dezinforma opinia publică în legătură cu adevăratele stări de lucruri din România, cu justețea politicii naționale a partidului nostru de deplină egalitate pentru toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate. Și în această privință propaganda noastră trebuie să fie mai activă, mai combativă. Să nu ne mulțumim să spunem : dușmanii pot spune ce vor, noi știm că avem dreptate. Nu e suficient că știm noi că avem dreptate, trebuie să explicăm această dreptate și să facem să o înțeleagă și alții, inclusiv din străinătate. Să fim activi în demonstrarea justeței politicii noastre naționale. Să demascăm pe cei ce încearcă să ducă o politică de învrăjbire între români, maghiari, germani și de alte naționalități ! Să facem totul ca ei să nu mai poată găsi ascultare ; nu numai la noi, ci și în străinătate. Să fie demascați ca ațîțători ai războiului rece, pentru învrăjbirea oamenilor muncii, ca dușmani ai prieteniei între popoare, ai destinderii și păcii”²¹.

În acest context, cartea de istorie are o mare însemnătate, contribuind, prin învățămintele ei, la consolidarea frăției dintre poporul român și naționalitățile conlocuitoare, la întărirea solidarității și unității lor indisolubile în lupta pentru înflorirea patriei comune. Din paginile ei se desprinde adevărul că, „munca înfrățită, prietenia și conviețuirea în armonie și bună înțelegere a poporului român și a naționalităților conlocuitoare au caracterizat întotdeauna atitudinea forțelor progresiste din țara noastră, au fost și sînt un obiectiv esențial al politicii Partidului Comunist Român”²².

Victoria în marea luptă pentru zidirea societății comuniste pe pămîntul României impune unitatea indestructibilă a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, a întregului popor, efortul comun, sub conducerea partidului, pentru făurirea viitorului liber și fericit al României socialiste. Iată de ce conștiința patriotică presupune unitatea de acțiune a tuturor cetățenilor țării pentru depășirea greutăților și dificultăților de orice fel, combaterea intransigentă a acelor care ignoră interesele naționale și trădează țara. „Locul cetățenilor patriei noastre nu este nicăieri în altă parte — chiar dacă la un moment dat ar găsi undeva o viață mai ușoară —, ci aici, unde s-au născut, unde au trăit părinții și strămoșii lor și unde, prin munca și lupta unită, se edifică o orînduire nouă, care prin tot ceea ce realizează se dovedește superioară oricărei orînduiri bazate pe

²⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 13, p. 68.

²¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 18, p. 687—688.

²² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 12, p. 157—158.

exploatare și asuprire”²³. De aceea, patriotismul socialist revoluționar trebuie să se exprime în prețuirea mărețelor cuceriri ale orînduirii noastre socialiste, a valorilor ei umaniste de dreptate și echitate socială pe care le afirmă tot mai deplin.

Patriotismul revoluționar socialist, dragostea față de patrie nu exclud, ci, dimpotrivă, implică ideea solidarității internaționale manifestată prin atitudinea de sprijin activ față de mișcările de eliberare națională, față de lupta împotriva imperialismului, colonialismului, neocolonialismului, de afirmare a dreptului dezvoltării independente a popoarelor. În acest sens, tovarășul Nicolae Ceaușescu scrie : „A fi patriot înseamnă a milita activ pentru prietenie cu toate popoarele țărilor socialiste, cu popoarele statelor în curs de dezvoltare, cu toate popoarele lumii pentru cauza păcii și colaborării. A fi patriot înseamnă a respecta sentimentele naționale ale altor popoare, libertatea și independența lor. În acest înțeles, patriotismul nu poate fi în nici un fel caracterizat drept naționalism îngust, nu poate fi opus solidarității și prieteniei între popoare”²⁴. Însăși „studierea istoriei — remarcă secretarul general al partidului — permite cunoașterea legăturilor tradiționale care au existat de-a lungul secolelor între popoare, în special între popoarele vecine, a relațiilor lor de solidaritate și întrajutorare în lupta pentru cauza libertății și independenței, precum și a aspectelor legate de vechea politică de dominație și asuprire promovată de marile imperii din trecut, de învrăjpire între popoare cultivată de clasele exploatare”²⁵. De asemenea, „studiul istoriei trebuie să ducă la desprinderea unor concluzii pentru activitatea practică în lupta împotriva politicii de dominație imperialistă, colonialistă și neocolonialistă, pentru apărarea și promovarea dreptului popoarelor la viață liberă, la afirmarea nestingherită a ființei lor naționale, la dezvoltarea lor progresistă, corespunzător voinței proprii, fără nici un amestec din afară”²⁶. În această direcție, istoriografia noastră are un cîmp larg de manifestare, pentru a răspunde marilor comandamente puse de secretarul general al partidului în fața cercetării istorice, pentru a face ca istoria să devină „o puternică armă a prieteniei și solidarității între popoare, în lupta pentru socialism, pentru colaborare și pace internațională”²⁷.

În strînsă unitate cu educarea patriotică, partidul nostru se preocupă și de educarea maselor în spiritul solidarității internaționale, de cultivarea sentimentelor de stimă și respect față de popoarele țărilor socialiste, față de lupta oamenilor muncii din țările capitaliste împotriva exploatării, de sprijinire a tuturor mișcărilor democratice și progresiste de pretutindeni. Numai în unitate patriotismul și solidaritatea internațională se evidențiază ca elemente esențiale ale conștiinței și ideologiei politice socialiste, ca trăsături caracteristice profilului de personalitate înaintată, comunistă. Partidul Comunist Român, secretarul său general apreciază că patriotismul revoluționar socialist se află într-o relație de unitate organică cu solidaritatea internațională, cu internaționalismul. „Nu poți fi internaționalist dacă nu

²³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 15, Editura politică, București, 1978, p. 578.

²⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 13, p. 68.

²⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 13, p. 72.

²⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 11, Editura politică, București, 1975, p. 380—381.

²⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 13, p. 73.

îți iubești propria națiune, dacă nu lupți pentru eliberarea ei, pentru făurirea națiunii noi, socialiste și comuniste. Tot astfel, nu poți să fii un bun luptător pentru interesele națiunii tale dacă nu acționezi cu fermitate pentru dezvoltarea colaborării cu celelalte națiuni, pe baza deplinei egalități în drepturi și respectului reciproc. Între interesele naționale și internaționale nu numai că nu este nici o contradicție, ci, dimpotrivă, există o deplină unitate dialectică”²⁸.

În concepția secretarului general al Partidului Comunist Român, internaționalismul reprezintă unul din principiile fundamentale ale gândirii și acțiunii partidului revoluționar, care exprimă unitatea și solidaritatea internațională a oamenilor muncii din toate țările în lupta împotriva exploatării și asupririi, pentru construirea societății socialiste și comuniste. Totodată, internaționalismul se exprimă în solidaritatea, colaborarea și cooperarea liber consimțită între națiuni, popoare și țări egale în drepturi pe baza unor interese și idealuri comune. „Privim noțiunea de solidaritate internațională în contextul uriașelor schimbări revoluționare produse în lume, ce fac ca în ea să se înglobeze atât unitatea țărilor socialiste, a partidelor comuniste și muncitorești, a clasei muncitoare, cât și sprijinul mișcărilor de eliberare națională, lupta împotriva imperialismului, colonialismului și neocolonialismului, împotriva subdezvoltării, pentru făurirea noului ordinii economice internaționale, înfăptuirea dezarmării, lupta pentru respectarea dreptului fiecărui popor de a fi stăpîn pe destinele sale. Se poate afirma că noțiunea de internaționalism presupune în zilele noastre participarea activă la soluționarea democratică, corespunzător intereselor fiecărui popor, a tuturor problemelor complexe ale lumii de azi, precum și întărirea solidarității militante cu toate forțele progresiste, antiimperialiste, luarea în considerație și salvagardarea intereselor fiecărei națiuni și, pe această bază, slujirea intereselor generale ale socialismului, progresului social și păcii”²⁹. În această viziune este de înțeles că internaționalismul nu poate fi sinonim cu sacrificarea intereselor nici unui popor în numele așa-ziselor interese generale sau ale unor interese speciale. Dimpotrivă, internaționalismul presupune luarea în considerație și salvagardarea intereselor fiecărei națiuni și, pe această bază, slujirea intereselor generale ale socialismului, ale progresului social și păcii.

În strînsă unitate cu patriotismul s-au format și afirmat bogate și îndelungate tradiții de solidaritate internațională, care au trasat istoria națiunii române, a partidului revoluționar al clasei noastre muncitoare. După cum se arată în numeroase pagini ale operei tovarășului Nicolae Ceaușescu, „încă de la apariția lor, mișcarea revoluționară din România, partidul nostru comunist și-au înscris pe steagul de luptă unirea cu proletarii și oamenii muncii din întreaga lume. Se poate spune că nu au existat bătălii mai importante ale clasei muncitoare din alte țări — începînd cu Comuna din Paris — la care reprezentanți ai proletariatului român, ai forțelor revoluționare progresiste din România să nu fi luat parte. Spiritul internaționalist a animat mișcarea noastră revoluționară încă de la începuturile ei, manifestîndu-se cu putere de-a lungul anilor în sprijinirea și apărarea Marii Revoluții din Octombrie, în solidaritatea cu revoluția proletară ungară, cu lupta revoluționară a poporului chinez, în participarea

²⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 7, Editura politică, București, 1973, p. 556.

²⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 13, p. 211—212.

revoluționarilor și patrioților români la lupta cu arma în mână împotriva fascismului în Spania, în mișcarea de rezistență din Franța și Belgia, în rindul partizanilor din Uniunea Sovietică, Iugoslavia și Cehoslovacia”³⁰.

În războiul împotriva Germaniei hitleriste, „ostașii români au luptat eroic, timp de aproape trei luni, pentru alungarea trupelor hitleriste și horthyste de pe teritoriul țării și apoi au continuat timp de peste 5 luni acțiunile militare dincolo de hotarele țării, luând parte cu toate forțele la luptele pentru eliberarea Ungariei și Cehoslovaciei, pînă la încheierea victorioasă a războiului în Europa. Zecile de mii de ostași români care și-au dat viața în luptele duse pe teritoriul Ungariei și Cehoslovaciei, mormintele lor împrăștiate pe pămîntul acestor țări vor evoca de-a pururi spiritul de jertfă al armatei noastre, constituie o expresie elocventă a solidarității internaționale manifestate de poporul nostru față de cauza libertății naționale a acestor popoare, pentru salvarea lor de sub dominația hitleristă și fascistă”³¹.

În spiritul solidarității internaționale se înscrie, de asemenea, ajutorul multilateral și consecvent acordat de România luptei de eliberare a popoarelor, sprijinul activ dat luptei pentru lichidarea definitivă a colonialismului și rasismului, pentru dezvoltarea economico-socială independentă a tuturor popoarelor. „Iată de ce putem afirma cu îndreptățită mîndrie — arată secretarul general al partidului — că întotdeauna revoluționarii români și-au făcut cu cinste datoria, atît față de propriul popor, cît și față de cauza generală a luptei revoluționare pentru progres și pentru pace”³².

Punînd cu o mare forță în lumină o concepție de înaltă valoare teoretică și practică despre unitatea dintre trecut, prezent și viitor, despre menirea istoriei în cultivarea sentimentului profund al dragostei de patrie, opera tovarășului Nicolae Ceaușescu se înscrie, și în acest domeniu, ca o magistrală contribuție la îmbogățirea de către partidul nostru a tezaurului de idei al socialismului științific.

Într-o lucrare de mare valoare teoretică și practică, intitulată „Sistemul electoral în România”, autorul prezintă o analiză detaliată a sistemului electoral în România, în contextul dezvoltării economice și sociale a țării. Lucrarea este structurată în două părți principale: prima parte prezintă o analiză teoretică a sistemului electoral, iar a doua parte prezintă o analiză practică a sistemului electoral în România. Autorul subliniază că sistemul electoral este un factor important în dezvoltarea economiei și sociale a țării, și că trebuie să fie adaptat la condițiile specifice ale țării. El prezintă o serie de propuneri pentru reformarea sistemului electoral, care vizează în special îmbunătățirea reprezentativității și eficienței acestuia. Lucrarea este o contribuție importantă la studiul sistemului electoral în România, și este recomandată cititorilor interesați de acest subiect.

Într-o lucrare de mare valoare teoretică și practică, intitulată „Sistemul electoral în România”, autorul prezintă o analiză detaliată a sistemului electoral în România, în contextul dezvoltării economice și sociale a țării. Lucrarea este structurată în două părți principale: prima parte prezintă o analiză teoretică a sistemului electoral, iar a doua parte prezintă o analiză practică a sistemului electoral în România. Autorul subliniază că sistemul electoral este un factor important în dezvoltarea economiei și sociale a țării, și că trebuie să fie adaptat la condițiile specifice ale țării. El prezintă o serie de propuneri pentru reformarea sistemului electoral, care vizează în special îmbunătățirea reprezentativității și eficienței acestuia. Lucrarea este o contribuție importantă la studiul sistemului electoral în România, și este recomandată cititorilor interesați de acest subiect.

³⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 5, Editura politică, București, 1971, p. 926-927.

³¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 11, p. 571-572.

³² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 13, p. 121.

VIZIUNEA PREȘEDINTELUI NICOLAE CEAUȘESCU DESPRE ROLUL SISTEMULUI ELECTORAL ÎN VIAȚA POLITICĂ A ȚĂRII

VASILE BUDRIGĂ

Sistemul electoral ocupă un loc important în ansamblul formelor de manifestare a democrației noastre socialiste, asigurând, așa cum au scos plener în evidență și alegerile de deputați pentru Marea Adunare Națională și pentru consiliile populare de la 17 martie 1985, cadrul organizatoric adecvat participării tot mai largi, directe și active a tuturor oamenilor muncii la viața politică a României în anii socialismului.

Începînd cu Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român, i-a revenit tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului nostru, președintele Republicii, rolul hotărîtor în perfecționarea continuă a sistemului electoral din România, în sensul lărgirii și adîncirii caracterului său democratic, în scopul asigurării accesului tuturor cetățenilor țării, fără deosebire de naționalitate, la conducerea treburilor de stat și obștești, pe plan central și local. Astfel, în Cuvîntarea rostită la Congresul al II-lea al Frontului Democrației și Unității Socialiste, din ianuarie 1980, tovarășul Nicolae Ceaușescu, referindu-se la semnificația deosebită a alegerilor de deputați în Marea Adunare Națională și în consiliile populare în viața politică și socială a României socialiste, aprecia că alegerile de deputați reprezintă un „moment de amplă participare a maselor largi de oameni ai muncii la conducerea societății, de exercitare liberă a drepturilor și libertăților democratice, de exprimare neîngrădită a voinței și aspirațiilor întregii națiuni socialiste, ce-și făurește în mod conștient și suveran propriul destin de bunăstare și fericire”¹.

După cum este știut, prin sistemul nostru electoral se constituie organele reprezentative ale puterii de stat, respectiv Marea Adunare Națională — organul suprem al puterii de stat și unicul for legiuitor al țării —, și consiliile populare ca organe democratice locale ale puterii de stat în unitățile administrativ-teritoriale în care au fost alese, asigurînd dezvoltarea armonioasă economică, social-culturală și edilitar-gospodărească a tuturor județelor și localităților țării, apărarea proprietății socialiste,

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 19, Editura politică, București, 1980, p. 352.

personale și particulare, ocrotirea drepturilor cetățenilor, menținerea ordinii publice, precum și participarea oamenilor muncii la rezolvarea, pe plan local, a treburilor de stat și obștești. La rîndul lor, Marea Adunare Națională și consiliile populare desemnează celelalte organe ale statului, a căror activitate o îndrumă și o controlează — toate acestea formînd baza întregului sistem al aparatului de stat pe plan central și local. Sistemul electoral exprimă, așadar, esența profund democratică a orînduirii noastre noi, influențînd, la rîndul său, în mod pozitiv perfecționarea și lărgirea continuă a democrației socialiste în România.

Legislația electorală, începînd cu primele alegeri de deputați în Marea Adunare Națională — de la 28 martie 1948 — și pînă în prezent, a cunoscut un permanent proces de perfecționare, în sensul amplificării caracterului său democratic și al punerii ei de acord cu marile schimbări de ordin calitativ care au avut loc, în decursul anilor, în toate domeniile de activitate ale societății noastre socialiste — unde puterea de stat aparține pe deplin oamenilor muncii, în frunte cu clasa muncitoare și sub conducerea Partidului Comunist Român —, iar prin crearea proprietății socialiste asupra mijloacelor de producție s-a înfăptuit democrația economică și socială, înlăturîndu-se, pentru totdeauna, baza oricărui fel de inegalitate și de îngrădire a participării tuturor cetățenilor la conducerea societății. Subliniind superioritatea democrației socialiste, în raport cu orice tip de democrație cunoscut în istorie, tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta, în Expunerea prezentată la Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din 1—2 iunie 1982 : „Formele de proprietate, de producție și repartiție socialiste constituie expresia celei mai înalte democrații muncitorești, a faptului că clasa muncitoare, oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, sînt organizatorii întregii activități de producție, sînt adevărații stăpîni ai avuției naționale. Pornind de la aceasta, este necesar să acționăm cu toată fermitatea în vederea perfecționării și dezvoltării continue a democrației muncitorești, a autoconducerii și autogestiunii, forma cea mai corespunzătoare, în condițiile țării noastre, de manifestare a rolului de forță conducătoare în societate al clasei muncitoare”².

Pentru aceasta a fost creat un cadru larg democratic, unic în felul său, care asigură, în fapt, participarea nemijlocită a cetățenilor țării la conducerea treburilor de stat și obștești. Astfel, au fost instituționalizate adunările generale ale oamenilor muncii — ca organe de conducere colectivă, consiliile de control muncitoresc, comisiile pe probleme din întreprinderi ș.a. Au fost constituite organisme democratice cu caracter permanent, care asigură participarea amplă a celor ce muncesc la elaborarea, adoptarea și aplicarea deciziilor, cum sînt : Consiliul Suprem al Dezvoltării Economice și Sociale ; Consiliul Național al Oamenilor Muncii ; Consiliul Național al Agriculturii ; Consiliul Central de Control Muncitoresc al Activității Economice și Sociale ; Comitetul pentru problemele consiliilor populare ; Camera legislativă a consiliilor populare. Au fost instituționalizate, de asemenea, forumuri larg democratice cu atribuții de a adopta hotărîri în domenii fundamentale ale vieții economico-sociale și politico-ideologice : Congresul Frontului Democrației și Unității Socialiste ; Congresul oamenilor muncii din industrie, construcții, transporturi, circulația mărfurilor și finanțe ; Congresul consiliilor de conducere ale uni-

² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 24, Editura politică, București, 1983, p. 33.

tăților agricole socialiste, al întregii țărăni, al consiliilor oamenilor muncii din industria alimentară, silvicultură și gospodărirea apelor ; Congresul consiliilor populare județene și al președinților consiliilor populare municipale, orășenești, ale sectoarelor municipiului București și comunale ; Congresul educației politice și culturii socialiste ; Congresul educației și învățămîntului ; conferințele, consfăturile și întîlnirile de lucru pe domenii de activitate. „Nu trebuie să uităm nici un moment — releva tovarășul Nicolae Ceaușescu — că socialismul este opera conștiință a poporului, că el se construiește cu poporul și pentru popor. Deci trebuie să facem totul pentru a asigura participarea directă, democratică, a poporului la conducerea societății. În același timp, este necesar să îmbinăm în mod armonios noile organisme și noile forme de conducere democratică a societății cu organele statului socialist, pornind de la faptul că întreaga activitate a statului, a organelor sale de orice fel este chemată să asigure buna desfășurare a vieții economico-sociale, munca pașnică a poporului, ordinea, liniștea tuturor cetățenilor“³.

Campaniile electorale și alegerile de deputați în organul suprem al puterii de stat și în consiliile populare au constituit și constituie evenimente politice de importanță majoră în viața României în anii socialismului, ele fiind o expresie grăitoare a dezvoltării și perfecționării democrației socialiste, un bun prilej de puternică afirmare a unității de nezdruccinat a tuturor celor ce muncesc, fără deosebire de naționalitate, în jurul Partidului Comunist Român — centrul vital al întregii noastre societăți —, precum și momente de amplă participare a maselor largi de cetățeni la conducerea țării. În legătură cu acest aspect, în *Manifestul Frontului Democrației și Unității Socialiste* pentru campania electorală în vederea alegerilor generale de deputați de la 9 martie 1980 se făceau următoarele aprecieri : „Eveniment politic de însemnătate deosebită pentru destinele poporului nostru, expresie a adîncirii și perfecționării continue a democrației socialiste, alegerile constituie un minunat prilej pentru afirmarea înaltelor sentimente care animă întregul nostru popor, a unității de nezdruccinat a tuturor oamenilor muncii — români, maghiari, germani și de alte naționalități — în jurul Partidului Comunist Român, conducătorul nostru încercat pe calea progresului și fericirii, a înaltei responsabilități civice a tuturor fiilor patriei, hotărîți să asigure mersul neabătut al României spre comunism“⁴.

Aceste aprecieri sînt pe deplin valabile pentru toate alegerile de deputați din anii socialismului în România. Este meritul istoric al Partidului Comunist Român de a fi reușit, de fiecare dată, să găsească cele mai bune și mai eficace modalități pentru unirea eforturilor creatoare ale celor ce muncesc în vederea aplicării liniei sale politice generale, interne și externe, de făurire și consolidare continuă a orînduirii socialiste în patria noastră.

Astfel, pe baza orientărilor stabilite de Congresul al VI-lea al P.C.R. — din 21—23 februarie 1948 — privind necesitatea prezentării pe liste unice de candidați a tuturor forțelor democratice, în frunte cu clasa muncitoare și sub conducerea comuniștilor, în vederea obținerii victoriei în primele alegeri de deputați în Marea Adunare Națională — de la 28 martie 1948 — s-a format, la 27 februarie 1948, *Frontul Democrației*

³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 24, p. 35.

⁴ „Scinteia“, anul XLIX, nr. 11 654 din 10 februarie 1980.

Populare, organism politic revoluționar, larg democratic, reprezentativ, cu caracter permanent, care a unit, sub conducerea P.C.R., toate forțele sociale și politice ce se pronunțau pentru făurirea orînduirii socialiste. În numele Frontului Democrației Populare au fost depuse candidaturi, atît în alegerile de deputați în Marea Adunare Națională, cît și în cele pentru consiliile populare — care, pînă în anul 1968, au purtat denumirea de sfaturi populare — pentru un număr de cinci legislaturi ale organului suprem al puterii de stat socialiste din România, alegeri care au avut loc la : 28 martie 1948, 30 noiembrie 1952, 3 februarie 1957, 5 martie 1961 și 7 martie 1965, precum și pentru opt legislaturi ale consiliilor populare, care au fost alese după cum urmează : la 3 decembrie 1950, 20 decembrie 1953, 11 martie 1956, 2 martie 1958, 5 martie 1961 (dată la care au avut loc concomitent alegeri de deputați atît pentru Marea Adunare Națională, cît și pentru organele locale ale puterii de stat), 3 martie 1963 (cînd s-au desfășurat alegeri de deputați în consiliile populare ale orașelor de subordonare raională și în cele comunale), 7 martie 1965, 5 martie 1967 (dată la care au avut loc alegeri de deputați numai în consiliile populare comunale). De menționat că, începînd cu alegerile de deputați în Marea Adunare Națională de la 3 februarie 1957 nu mai există categorii de cetățeni excluși de la dreptul de vot pe criterii politice sau sociale, restricția privind doar pe cei lipsiți de facultățile mintale sau condamnați prin hotărîre judecătorească la pierderea drepturilor electorale.

În alegerile de deputați în Marea Adunare Națională și în consiliile populare de toate categoriile de la 2 martie 1969 și în cele de la 9 martie 1975, precum și în alegerile pentru consiliile populare municipale, ale sectoarelor municipiului București, orașenești și comunale din 20 noiembrie 1977, candidaturile s-au depus în numele *Frontului Unității Socialiste* — organism politic permanent, constituit în toamna anului 1968 pe baza propunerilor tovarășului Nicolae Ceaușescu, intitulate : *Cu privire la unele măsuri organizatorice pentru întărirea continuă a unității moral-politice a poporului muncitor*, prezentate și aprobate în cadrul Plenarei C.C. al P.C.R. din 24—25 octombrie 1968. Frontul Unității Socialiste a continuat, pe o treaptă superioară, activitatea Frontului Democrației Populare, în condițiile în care socialismul a învins definitiv la orașe și sate, realitate consacrată pe plan juridic în Constituția Republicii Socialiste România, dezbătută și adoptată de Marea Adunare Națională la 21 august 1965 — dată care coincide și cu proclamarea Republicii Socialiste România. Înființarea Frontului Unității Socialiste a avut loc și în împrejurările legate de noua împărțire administrativ-economică a teritoriului țării noastre în județe, orașe și comune, cînd au fost desființate regiunile și raioanele — care nu mai corespundeau noului stadiu de dezvoltare atins de orînduirea socialistă, această măsură fiind aplicată în baza legii nr. 2 din 17 februarie 1968, cu modificările aduse prin legea nr. 55 din 19 decembrie 1968.

Transformările profunde, de ordin calitativ și cantitativ, petrecute în societatea românească au impus cu necesitate, în conformitate și cu noile prevederi ale Constituției țării, modificarea legii nr. 28 din 28 decembrie 1966 cu privire la alegerea deputaților în Marea Adunare Națională și în consiliile populare — aceasta fiind prima lege unitară care a reglementat alegerea deputaților de toate categoriile din România în anii socialismului —, modificare realizată prin legea nr. 34 din 13 noiembrie 1968, prin care s-au pus de acord prevederile electorale cu noile realități economico-sociale și politice, precizîndu-se, între altele, că, în alegerile vii-

toare, candidaturile vor fi depuse în numele Frontului Unității Socialiste, iar organele locale ale puterii de stat vor purta denumirea de consilii populare, în loc de sfaturi populare, cum se numeau pînă atunci, lărgindu-se și atribuțiile acestora. Iar pentru îmbunătățirea activității consiliilor populare, Marea Adunare Națională a adoptat legea nr. 57 din 26 decembrie 1968 cu privire la organizarea și funcționarea consiliilor populare, în care a fost înscris drept principiu fundamental conducerea politică a activității consiliilor populare de către Partidul Comunist Român. Această lege, cu modificările ulterioare, stă la baza activității organelor locale ale puterii și administrației de stat și în prezent.

Primul Congres al Frontului Unității Socialiste din 23—24 mai 1974 a analizat pe larg și a precizat, pe baza orientărilor cuprinse în Expunerea prezentată la acest Congres de tovarășul Nicolae Ceaușescu, rolul și atribuțiile ce revin acestui organism politic pentru realizarea programului partidului, a adoptat *Statutul Frontului Unității Socialiste, Rezoluția Congresului* și a ales Consiliul Național al Frontului Unității Socialiste — alcătuit din 475 membri și avînd ca președinte pe tovarășul Nicolae Ceaușescu. Frontul Unității Socialiste a fost definit, în statutul său, drept cel mai larg organism politic cu caracter permanent, revoluționar, democratic și reprezentativ, care asigură cadrul organizatoric adecvat de unire, sub conducerea P.C.R., a tuturor forțelor sociale și politice ale țării, în scopul participării acestora la elaborarea și aplicarea politicii interne și externe a partidului și statului nostru socialist. Frontul Unității Socialiste, precizează statutul, este alcătuit din : Partidul Comunist Român, organizațiile de masă, obștești, profesionale, cooperatiste, consiliile oamenilor muncii aparținînd naționalităților conlocuitoare din România, uniuni ale creatorilor, asociații și societăți științifice, culturale și sportive, precum și din reprezentanți ai celor 14 culte religioase recunoscute oficial în România ⁵.

Potrivit articolului 6 al statutului său, Frontul Unității Socialiste a fost împuternicit să organizeze, sub conducerea P.C.R., campaniile electorale și alegerile de deputați de toate categoriile, fiind singurul organism politic investit de Constituția țării și de legislația electorală cu dreptul de a depune candidaturi în aceste alegeri, care îndrumă și controlează activitatea deputaților și îi sprijină în îndeplinirea mandatului încredințat de masele de alegători ⁶.

Cel de-al II-lea Congres al Frontului Unității Socialiste, care a avut loc la București în zilele de 17—18 ianuarie 1980 și care s-a transformat în Congresul al II-lea al Frontului Democrației și Unității Socialiste, a marcat, prin hotărîrile și măsurile adoptate, un moment de mare însemnătate în cadrul procesului de perfecționare și amplificare a democrației muncitorești revoluționare din România, cu acest prilej desfășurîndu-se, la 17 ianuarie 1980, și Conferința pe țară a Organizației Democrației și Unității Socialiste (O.D.U.S.) — care a ales organul său de conducere la nivel național, Comitetul Central al O.D.U.S. ⁷. Acest Congres a pus în centrul dezbaterilor sale documentele adoptate de Congresul al XII-lea al P.C.R., el fiind, de fapt, „o continuare logică a Congresului partidului, un forum național al întregii noastre națiuni, hotărîtă să asigure victoria pe pămîn-

⁵ *Congresul Frontului Unității Socialiste*. 23—24 mai 1974, Editura politică, București, 1974, p. 177—178.

⁶ *Ibidem*, p. 179.

⁷ *Congresul al II-lea al Frontului Democrației și Unității Socialiste*. 17—18 ianuarie 1980, Editura politică, 1980, p. 82—93.

tul României a socialismului și comunismului, întărirea continuă a forței patriei noastre, a independenței și suveranității sale”⁸ — după cum aprecia tovarășul Nicolae Ceaușescu în Cuvîntarea rostită la acest mare sfat al întregii țări.

Congresul al II-lea al Frontului Democrației și Unității Socialiste (F.D.U.S.) a marcat și începutul campaniei electorale pentru alegerile generale de deputați de la 9 martie 1980. În cadrul său s-a analizat, cu înalt simț de răspundere, activitatea desfășurată de organizațiile componente ale acestui organism politic în perioada celor cinci ani care trecuseră de la alegerile precedente din martie 1975, stabilindu-se, în același timp, căile pentru realizarea cu succes a sarcinilor trasate de Congresul al XII-lea al P.C.R. Tot cu acest prilej a fost adoptat un amplu program de măsuri politice și organizatorice pentru buna desfășurare a campaniei electorale și a alegerilor de deputați în Marea Adunare Națională și în consiliile populare de toate categoriile de la 9 martie 1980, fiind dezbătut și aprobat *Proiectul Manifestului Electoral al F.D.U.S.* în aceste alegeri; cu acest prilej au fost aduse unele modificări statutului acestui organism politic și a fost ales Consiliul Național al F.D.U.S., avînd ca președinte pe conducătorul partidului și statului socialist român, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Ținînd seama de marile transformări care s-au produs în societatea noastră socialistă și pentru a corespunde mai bine noului stadiu al democrației socialiste, pe baza propunerilor tovarășului Nicolae Ceaușescu, Congresul a hotărît, cu unanimitate de voturi, schimbarea denumirii Frontului Unității Socialiste în Frontul Democrației și Unității Socialiste — precum și înființarea Organizației Democrației și Unității Socialiste ca organizație proprie și parte componentă a F.D.U.S. ale cărei organizații erau deja constituite la nivel teritorial și în unitățile socialiste cu prilejul adunărilor generale și al conferințelor locale ale Frontului Unității Socialiste, care s-au desfășurat în vederea pregătirii Congresului al II-lea al F.D.U.S., traducîndu-se în viață propunerile formulate de tovarășul Nicolae Ceaușescu, intitulate : *Cu privire la creșterea rolului Frontului Unității Socialiste în viața social-politică a României și îmbunătățirea organizării sale*, dezbătute și aprobate unanim în ședința Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. din 30 octombrie 1979⁹. Organizațiile Democrației și Unității Socialiste asigură, sub conducerea P.C.R., cadrul organizat, larg democratic, de participare la conducerea țării a tuturor cetățenilor care nu sînt membri ai P.C.R. — aceste organizații numărînd, în ajunul alegerilor generale de deputați de la 9 martie 1980, circa 2,5 milioane de membri primiți individual.

Definind rolul acestor organizații în viața țării, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia : „Organizațiile Democrației și Unității Socialiste sînt organizații politice de masă, revoluționar-patriotice, care își organizează și desfășoară activitatea în cadrul Frontului Democrației și Unității Socialiste. Ele vor avea un rol important în cadrul Frontului Democrației și Unității Socialiste, în organizarea participării, în strînsă colaborare și sub conducerea partidului, a tuturor categoriilor de oameni ai muncii la conducerea diferitelor domenii de activitate, a treburilor obștești, atît pe plan

⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate*, vol. 19, p. 353.

⁹ „Scînteia”, anul XLVIII, nr. 11 566 din 31 octombrie 1979.

local, cît și național”¹⁰. Congresul a mai hotărît ca, în alegerile de deputați de la 9 martie 1980, pentru prima dată în țara noastră să se depună candidaturi și din rîndurile membrilor O.D.U.S. și să se promoveze în munci de răspundere membri ai acestor organizații, care dovedesc capacitate și competență, devotament și abnegație pentru cauza socialismului.

Începînd cu alegerile de la 9 martie 1980, candidaturile de deputați se depun în numele *Frontului Democrației și Unității Socialiste* — care continuă, pe o treaptă superioară, activitatea desfășurată de Frontul Unității Socialiste. În numele F.D.U.S. au fost depuse candidaturi și în alegerile de deputați pentru consiliile populare municipale, ale sectoarelor municipiului București, orășenești și comunale de la 21 noiembrie 1982.

Pentru a exista o concordanță deplină între dezvoltarea economico-socială a țării în cadrul planurilor cincinale și în scopul asigurării unei eficiențe sporite a activității organelor alese ale puterii de stat pe plan național și local, începînd cu alegerile de la 9 martie 1975 deputații în Marea Adunare Națională, în consiliile populare județene și în cel al municipiului București se aleg pe o durată de cinci ani, în timp ce deputații în consiliile populare municipale, ale sectoarelor municipiului București, orășenești și comunale sînt aleși pentru o perioadă de doi ani și jumătate. Aceste modificări au fost consacrate pe plan juridic în Constituția țării, modificată prin legea nr. 66 din 20 decembrie 1974 și prin Legea electorală a Republicii Socialiste România din 20 decembrie 1974, prin care, în scopul unei mai juste reprezentări a cetățenilor, în funcție de numărul alegătorilor, s-a redus numărul deputaților în Marea Adunare Națională de la 465 — cît a fost în legislaturile a IV-a, a V-a și a VI-a¹¹, la 349 în alegerile de la 9 martie 1975 pentru cea de a VII-a legislatură a forului suprem al puterii de stat. Prin această lege se asigură o reglementare unitară a tuturor alegerilor de deputați, ea înregistrînd dezvoltări de ordin calitativ prin adoptarea, de către Marea Adunare Națională, în ședința sa din 14 decembrie 1979, a următoarelor legi : legea nr. 19 pentru modificarea articolului 44 din Constituția R. S. România ; legea nr. 20 pentru modificarea unor prevederi din legea electorală a R. S. România, nr. 67 din 20 decembrie 1974 și legea nr. 21 pentru modificarea unor prevederi din legea nr. 57/1968 de organizare și funcționare a consiliilor populare¹².

Astfel, în conformitate cu articolul 44 modificat al Constituției R.S.R., articolul 9 modificat al legii electorale nu mai stabilește dinainte un număr fix de deputați în Marea Adunare Națională și în consiliile populare, precizîndu-se că : „Norma de reprezentare pentru alegerea deputaților, delimitarea, numerotarea și denumirea circumscriptiilor electorale pentru Marea Adunare Națională se stabilesc de Consiliul de Stat în termen de 30 de zile de la fixarea datei alegerilor”¹³. Pe baza acestei modificări, pornind de la norma de reprezentare de un deputat în organul suprem al puterii de stat la 60 000 de locuitori, numărul deputaților în Marea Adunare Națională a crescut în alegerile de la 9 martie 1980 la 369, față de 349 cît a fost la alegerile de la 9 martie 1975, iar pe de altă parte au fost scurtate termenele cu privire la efectuarea unor lucrări de pregătire

¹⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 19, p. 364.

¹¹ În prima legislatură a Marii Adunări Naționale au fost aleși 414 deputați, în a doua 423 deputați, iar în a treia 437 deputați.

¹² „Scînteia”, anul XLVIII, nr. 11 605 din 15 decembrie 1979.

¹³ „Buletinul Oficial al Republicii Socialiste România” (în continuare : „Buletinul Oficial”), anul XV, partea I, nr. 104 din 19 decembrie 1979, p. 1—10.

a alegerilor. Aceste schimbări în legislația electorală au fost făcute în lumina orientărilor date de Congresul al XII-lea al P.C.R., privitoare la perfecționarea democrației socialiste în România.

Caracterul real democratic al sistemului nostru electoral este demonstrat în mod convingător și de principiile generale care stau la baza sa și cărora le dă expresie practică, principii consfințite de Constituția țării și de legislația electorală — care reflectă prevederile constituționale. În acest sens, Legea electorală a R. S. România din 20 decembrie 1974, cu modificările aduse în decembrie 1979, la articolul 1 prevede că : „În Republica Socialistă România exercitarea drepturilor electorale prevăzute de Constituție constituie o expresie a manifestării puterii unice și suverane a poporului, în frunte cu clasa muncitoare, a participării nemijlocite a cetățenilor la conducerea statului. Statul socialist român garantează cetățenilor exercitarea deplină a drepturilor electorale“. Celelalte principii generale ale sistemului electoral din România socialistă sînt : 1. Deplina egalitate în privința drepturilor electorale între toți cetățenii țării, fără deosebire de naționalitate, rasă, sex, religie sau grad de cultură — principiu cuprins în articolul doi al legii electorale ; 2. Rolul politic conducător al Partidului Comunist Român în cadrul Frontului Democrației și Unității Socialiste — principiu consacrat de articolul trei al legii electorale ; 3. În conformitate cu prevederile articolului 25 din Constituție, articolul 4 al legii electorale precizează că votul este universal, egal, direct și secret, avînd drept de vot toți cetățenii țării care au împlinit vîrsta de 18 ani și dreptul de a fi aleși deputați cetățenii cu drept de vot de la 23 ani în sus ; 4. Articolul 5 al legii electorale prevede că deputații sînt direct răspunzători în fața alegătorilor, atît pentru activitatea proprie, cît și pentru cea a organului puterii de stat în care au fost aleși, ei putînd fi, totodată, revocați oricînd de alegători, potrivit procedurii legale — în cazul în care se constată că nu-și îndeplinesc obligațiile ce le revin ¹⁴.

O altă dovadă a democratismului societății românești, reflectată în sistemul electoral, o constituie și faptul că în alegerile de deputați sînt propuși drept candidați și sînt aleși deputați cei mai competenți oameni ai muncii, fără deosebire de naționalitate, din rîndurile clasei muncitoare, tărînimii, intelectualității, altor categorii sociale, uniți prin comunitatea de țeluri și interese, ferm hotărîți să facă totul pentru înflorirea continuă a patriei noastre socialiste. În acest sens, de exemplu, este semnificativ faptul că în Marea Adunare Națională aleasă la 9 martie 1975, din totalul celor 349 deputați un număr de 115 lucrau direct în producție, 60 deputați erau cadre de cercetare și proiectare, învățămînt, știință, artă și cultură, 38 erau ofițeri, juriști, medici, economiști, precum și reprezentanți ai cultelor din România, 136 dețineau funcții de conducere în organele centrale și locale de partid și de stat, în organizațiile de masă și obștești, 53 erau femei muncitoare, țărance și intelectuale, iar după naționalitate 88,7 la sută dintre deputați erau români, 8,2 la sută maghiari, 2,2 la sută germani și 0,9 la sută de alte naționalități ¹⁵ — ceea ce reprezintă o nouă confirmare a aplicării consecvente în viață a politicii juste a partidului și statului nostru socialist în problema națională. De asemenea, în consiliile populare a căror legislatură a expirat la 9 martie 1980, din totalul celor 61 340 deputați, 54 413 erau români, 5 225 erau maghiari, 1 125 germani, iar 646 aparțineau altor naționalități conlocuitoare din România. În

¹⁴ „Buletinul Oficial“, anul X, partea I, nr. 161 din 23 decembrie 1974, p. 2—11.

¹⁵ *Ibidem*, anul XI, partea a II-a, nr. 2 din 19 martie 1975, p. 11.

județele Harghita și Covasna procentul deputaților de naționalitate maghiară era de 82 la sută ¹⁶.

Un alt aspect important, care reliefează caracterul cu adevărat democratic al sistemului electoral socialist, îl reprezintă și aplicarea prevederilor din legislația electorală, începînd cu alegerile generale de deputați de la 2 martie 1969, de a se putea depune în fiecare circumscripție electorală mai multe candidaturi pentru un loc de deputat. De exemplu, în alegerile generale de deputați de la 9 martie 1980, în 41 la sută din totalul circumscripțiilor electorale pentru Marea Adunare Națională au fost propuși cîte doi candidați iar în 10,6 la sută au fost depuse cîte trei candidaturi pentru un loc de deputat — în total fiind propuși 598 candidați pentru cele 369 locuri de deputați ; pentru prima dată în istoria alegerilor de deputați, în organul suprem al puterii de stat, la 9 martie 1980, într-un număr de 14 circumscripții electorale s-au depus candidaturi mixte : bărbați și femei ¹⁷. Tot în alegerile de deputați de la 9 martie 1980, în ce privește consiliile populare, din totalul celor 61 772 circumscripții electorale, în 49 049 au fost depuse cîte două candidaturi, iar în 6 211 circumscripții cîte trei candidaturi ¹⁸.

O altă trăsătură esențială a campaniilor electorale și a alegerilor de deputați din România în anii socialismului o constituie participarea masivă și entuziastă a alegătorilor la aceste importante evenimente politice, la care se adaugă procentul ridicat de voturi obținute de candidați — fapt ce reprezintă o puternică expresie a adeziunii depline a întregii națiuni române la politica internă și externă a P.C.R. și a statului nostru socialist, a înaltei responsabilități civice a milioanele de cetățeni — existînd, și din acest unghi de vedere, o mare deosebire față de situația existentă în anii orînduirii capitaliste din România.

Astfel, dacă la primele alegeri de deputați în Marea Adunare Națională — de la 28 martie 1948 — au participat la vot un număr de 7 661 031 alegători, adică circa 91 la sută din totalul de 8 399 446 cetățeni înscrși în listele electorale, iar candidații Frontului Democrației Populare au obținut un număr de 6 959 936 voturi din totalul celor exprimate valabil, ceea ce reprezintă un procent de 93,2 la sută ¹⁹, la alegerile pentru Marea Adunare Națională de la 9 martie 1975, din cei 14 900 032 cetățeni înscrși în listele electorale s-au prezentat în fața urnelor 14 894 185 alegători — adică 99,96 la sută, iar pentru candidații Frontului Unității Socialiste au votat 14 715 539 cetățeni, adică 98,80 la sută din numărul voturilor exprimate, fiind aleși 349 deputați dintre cei 488 candidați propuși ²⁰.

Aceeași participare masivă și responsabilă la vot se constată și la toate alegerile de deputați în consiliile populare. De exemplu, dacă la primele alegeri de deputați în organele locale ale puterii și administrației de stat socialiste din România, de la 3 decembrie 1950, candidații Frontului Democrației Populare au obținut 9 124 766 voturi — reprezentînd 93,31 la sută din totalul celor 9 473 882 voturi exprimate, fiind aleși 109 311 deputați, dintre care 27 841 erau femei — adică 25,5 la sută ²¹, în urma alegerilor de la 7 martie 1965 au fost aleși în consiliile populare de toate categoriile un număr de 141 884 deputați, din care deputații în cele 16 con-

¹⁶ „Scînteia“, anul XLIX, nr. 11 677 din 8 martie 1980.

¹⁷ „Scînteia“, anul XLIX, nr. 11 696 din 29 martie 1980.

¹⁸ *Ibidem*, nr. 11 681 din 12 martie 1980.

¹⁹ *Ibidem*, anul XVII, nr. 1 092 din aprilie 1948.

²⁰ „Buletinul Oficial“, anul XV, partea a III-a, nr. 40 din 11 martie 1975,

p. 1—2.

²¹ „Scînteia“, anul XIX, nr. 1 910 din 8 decembrie 1950.

silii populare regionale au obținut 11 557 307 voturi, reprezentînd 99,86 la sută din totalul celor 11 573 689 voturi valabil exprimate²², în timp ce în alegerile de la 9 martie 1975 în organele locale ale puterii de stat au fost aleși 51 437 deputați din rîndurile a 90 858 candidați propuși — deputații în cele 39 consilii populare județene întrunind 13 245 222 voturi, adică 98,55 la sută din totalul celor 13 440 669 voturi exprimate²³, iar la 9 martie 1980 au fost aleși în consiliile populare de toate categoriile un număr de 61 760 deputați dintre cei 123 243 candidați propuși — cei 4 473 deputați aleși în cele 39 consilii populare județene, din rîndurile a 7 998 candidați, au întrunit 13 724 940 voturi, adică 97,73 la sută din totalul voturilor exprimate (14 043 101), care au reprezentat 99,99 la sută din totalul celor 14 045 175 alegători înscriși în listele de alegători²⁴.

Programele electorale cu care s-au prezentat candidații în toate alegerile de deputați și care au fost larg expuse în manifestele *Frontului Democrației Populare*, ale *Frontului Unității Socialiste* sau ale *Frontului Democrației și Unității Socialiste*, precum și în alte documente cu caracter electoral constituie dovezi grăitoare ale concordanței dintre vorbe și fapte, îndeplinindu-se, de la o legislatură la alta, obiectivele cu care s-au prezentat candidații în fața alegătorilor în timpul campaniilor electorale. Manifestele electorale din anii socialismului reprezintă adevărate sinteze ale marilor înfăptuiri ale poporului român în opera de făurire și dezvoltare continuă a orînduirii socialiste, trasînd, în același timp, perspectivele luminoase ale dezvoltării României în viitor și adresînd chemări vibrante către toți cetățenii țării de a-și consacra forțele lor creatoare ridicării țării pe noi trepte de progres și civilizație socialistă. Reale și mobilizatoare platforme politice, documentele programatice electorale au constituit și constituie o dovadă a profundului democratism al orînduirii noastre noi, a unității de nezdruccinat a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, în jurul Partidului Comunist Român, al secretarului său general. După cum se arată, de exemplu, în *Manifestul Frontului Democrației și Unității Socialiste pentru alegerile de deputați de la 9 martie 1980*, programul electoral prezentat în alegerile precedente — de la 9 martie 1975 — a fost îndeplinit cu succes, asigurîndu-se progresul armonios al patriei în toate sectoarele de muncă, ridicarea continuă a calității vieții întregului popor român.

Programul electoral cu care s-au prezentat candidații F.D.U.S. în alegerile generale de deputați de la 9 martie 1980 și în cele pentru consiliile populare municipale, ale sectoarelor municipiului București, orășenești și comunale de la 21 noiembrie 1982 l-au constituit hotărîrile adoptate de Congresul al XII-lea al P.C.R., care a stabilit ca obiectiv fundamental al cincinalului 1981—1985 continuarea neabătută a înfăptuirii programului partidului, realizarea unei noi calități a muncii și a vieții în România. În acest sens, tovarășul Nicolae Ceaușescu, în Cuvîntarea rostită la Marea Adunare populară cetățenească din Capitală, din ziua de 6 martie 1980, organizată în încheierea campaniei electorale pentru alegerile de deputați de la 9 martie 1980, în cadrul căreia președintele țării noastre s-a întîlnit cu alegătorii din circumscripția electorală nr. 1 „23 August“, unde a candidat pentru Marea Adunare Națională, precum și cu ceilalți oameni ai

²² „Buletinul Oficial“, anul XIV, nr. 7 din 9 martie 1965, p. 101.

²³ *Ibidem*, anul XXIV, partea a III-a, nr. 40 din 11 martie 1975, p. 10.

²⁴ „Scînteia“, anul XLIX, nr. 11 681 din 12 martie 1980.

muncii din București, arăta că : „În perioada următoare trebuie să realizăm o calitate nouă, superioară, a întregii activități a societății noastre socialiste. Este necesar să asigurăm afirmarea puternică a revoluției tehnico-științifice în toate domeniile, creșterea conștiinței socialiste, ridicarea generală a gradului de civilizație al României. În următorul cincinal, ca urmare a creșterii puternice a forțelor de producție, a perfecționării relațiilor și a progresului întregii vieți sociale, România va depăși stadiul de țară în curs de dezvoltare, trecând la o calitate nouă, aceea de țară mediu dezvoltată“²⁵.

Alegerile de deputați au prilejuit și prilejuiesc, totodată, o analiză profundă a succeselor obținute de statul socialist român în domeniul politicii sale externe, o afirmare a adevărului total a națiunii noastre față de această politică, pusă în slujba intereselor supreme ale poporului român, a cauzei păcii, socialismului și democrației, apărării independenței și suveranității naționale, colaborării și prieteniei cu toate popoarele lumii. România socialistă a adus și aduce o contribuție de seamă la rezolvarea marilor probleme ale lumii contemporane în interesul tuturor națiunilor — fapt ce a determinat o creștere fără precedent a prestigiului mondial al României și al conducătorului ei — președintele Nicolae Ceaușescu, căruia îi revine, începând cu Congresul al IX-lea al P.C.R., din iulie 1965, rolul determinant, hotărâtor în elaborarea și aplicarea politicii interne și externe a statului nostru socialist.

O altă latură importantă a democratismului sistemului nostru electoral se referă la modul de depunere a candidaturilor, atribuirea mandatului de deputat, delimitarea și numerotarea circumscripțiilor electorale. În acest sens, în conformitate cu prevederile articolului 25 din Constituție, articolul 45 al Legii electorale a R. S. România precizează că : „Propunerile de candidați se fac pe circumscripții electorale de către consiliile Frontului Unității Socialiste (devenit, în ianuarie 1980, Frontul Democrației și Unității Socialiste, pe baza hotărârii adoptate de Congresul al II-lea al F.D.U.S. din 17—18 ianuarie 1980), în adunări ale alegătorilor, organizate în întreprinderi și organizații economice socialiste, instituții social-culturale, cartiere, sate și unități militare. Propunerile de candidați se fac cel mai târziu cu 20 de zile înainte de ziua alegerilor. În cazul în care, din diferite motive, într-o circumscripție electorală nu mai rămâne valabilă nici o candidatură dintre cele depuse, se pot propune noi candidaturi, cel mai târziu cu 10 zile înainte de ziua alegerilor. După discutare, propunerile se consensuează în procesul verbal al adunării“²⁶. Aceste prevederi dau posibilitatea reală alegătorilor de a desemna, drept candidați, pe cei mai competenți oameni ai muncii, care se bucură de prestigiu și încredere la locul de muncă, în rândul celorlalți cetățeni și care dovedesc, prin fapte, atașamentul lor deplin pentru cauza socialismului în patria noastră. Pe de altă parte, adunările electorale, în care candidații se întâlnesc cu alegătorii lor, reprezintă un bun prilej pentru o dezbatere largă, democratică a problemelor majore ale politicii interne și externe a partidului și statului nostru socialist, aceste întruniri având și un pronunțat caracter de lucru, practic, de analiză exigentă, la fața locului, atât a rezultatelor bune obținute, cât și a unor neajunsuri manifestate în activitatea deputaților și a organelor alese ale puterii de stat din care fac parte, adoptându-se programe concrete, menite să asigure dezvoltarea puternică, în continuare,

²⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 19, p. 491.

²⁶ „Buletinul Oficial“, anul XV, partea I, nr. 104 din 19 decembrie 1979, p. 1—10.

pe plan economico-social și cultural, a tuturor județelor și localităților țării, prin eforturile unite ale cetățenilor, în frunte cu deputații și sub conducerea permanentă a organelor și organizațiilor P.C.R.

Atît adunările cetățenești, în care se fac propunerile de candidați, cît și cele în care au loc întîlniri ale candidaților cu alegătorii lor, au constituit și constituie, în fapt, o puternică afirmare a democrației socialiste, un cadru larg și organizat de participare directă și activă a maselor populare la elaborarea și înfăptuirea politicii interne și externe a țării, la conducerea tuturor sectoarelor de activitate, ele dovedind, totodată, înaltul spirit de responsabilitate civică al alegătorilor, fără deosebire de naționalitate, față de prezentul și viitorul patriei noastre, hotărîrea lor nestrămutată de a munci, fără preget, pentru înfăptuirea exemplară a *Programului Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, a hotărîrilor istorice ale Congreselor al XII-lea și al XIII-lea ale partidului nostru comunist.

De asemenea, prin modul cum sînt constituite circumscripțiile electorale și sînt întocmite listele de alegători, cum se desfășoară campaniile electorale, alegerile și se sintetizează rezultatele votării se asigură în practică egalitatea deplină a votului pentru toți alegătorii — fiecare alegător avînd dreptul la un singur vot — precum și o reprezentare echitabilă a tuturor categoriilor de cetățeni în organele reprezentative ale puterii de stat, situație ce este de natură să creeze condițiile necesare pentru o strînsă și permanentă legătură între deputați și alegători, pentru participarea maselor largi de oameni ai muncii la conducerea treburilor de stat și obștești pe plan local și central. În România socialistă circumscripțiile electorale au un rol important și după efectuarea alegerilor. Astfel, deputații, aleși cîte unul în fiecare circumscripție electorală, au datoria și obligația, potrivit stipulațiilor Constituției țării și legislației electorale, de a ține legături permanente cu alegătorii, în scopul soluționării numeroaselor probleme de interes general cetățenesc dintr-o localitate sau alta.

De la o legislatură la alta, Marea Adunare Națională și consiliile populare, precum și organele centrale și locale ale administrației de stat au cunoscut și cunosc un proces continuu de perfecționare a activității, în sensul lărgirii atribuțiilor, al adîncirii caracterului lor democratic, astfel încît toate legile și deciziile consiliilor populare să exprime voința și aspirațiile de mai bine ale întregului popor, să fie expresia activității conștiente a maselor largi de cetățeni.

Precizări de mare valoare teoretică și practică în legătură cu rolul statului socialist și al organelor sale în prezent și în viitor și cu privire la raportul dialectic care există între partidul comunist și statul socialist au fost făcute de tovarășul Nicolae Ceaușescu în Expunerea prezentată la Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din 1—2 iunie 1982 și în Raportul la Conferința Națională a Partidului Comunist Român din decembrie 1982, ideile și tezele noi afirmate cu aceste prilejuri constituind o contribuție originală, de mare preț, a partidului nostru, în frunte cu secretarul său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, la dezvoltarea concepției materialist-dialectice și istorice, a teoriei socialismului științific referitoare la rolul statului în orînduirea socialistă în etapa actuală. Subliniind raportul dialectic dintre partidul comunist și statul socialist român, tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta că : „Statul, organele sale supreme legislative și executive reprezintă puterea supremă în societatea noastră socialistă. Legile țării și deciziile, în conformitate cu legea, ale organelor de stat sînt obligatorii pentru toți cetățenii țării.

Rolul conducător al partidului în societatea noastră socialistă nu înlocuiește în nici-o împrejurare organele de stat, nu diminuează și nu poate să diminueze sub nici o formă răspunderea organelor de stat în fața legilor și a poporului.

Este necesar să înlăturăm orice neînțelegere cu privire la cine ocupă locul mai principal în societate — partidul sau statul. Nu, nici nu trebuie să se pună o asemenea întrebare.

Statul și organele sale nu pot fi înlocuite de nimeni, deci nici de organele de partid²⁷. În acest fel toți comuniștii care lucrează în organele de stat răspund în fața legilor, a cetățenilor, a partidului pentru activitatea lor, ei fiind permanent sub controlul partidului și avînd înalta datorie de a face totul pentru întărirea statului, pentru buna funcționare a organismelor sale de sus pînă jos. În aceeași Expunere, președintele României socialiste a relevat că : „În conformitate cu prevederile Constituției, drapelul unic de stat este Tricolorul, ca simbol al unității, suveranității și independenței naționale a Republicii Socialiste România”²⁸, Tricolorul neputînd fi înlocuit de nici un alt drapel, el fiind drapelul suprem atît pentru partid, cît și pentru toate celelalte organizații componente ale F.D.U.S. — al cărui imn oficial, nu întîmplător este cîntecul : *E scris pe Tricolor unire*, hotărîre adoptată de Congresul al II-lea al Frontului Democrației și Unității Socialiste la propunerea făcută de președintele Nicolae Ceaușescu.

Congresul al XIII-lea al Partidului Comunist Român (19—22 noiembrie 1984) — eveniment de importanță istorică în viața comuniștilor din România, a întregii națiuni române — a dezbătut și adoptat documente și hotărîri de cea mai mare însemnătate pentru asigurarea continuării ferme a îndeplinirii programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare a României spre comunism, realizarea obiectivelor stabilite de acest Congres reprezentînd a treia etapă în acest proces.

Congresul a făcut bilanțul rodnic al activității partidului, a întregului popor pentru realizarea planului cincinal 1981—1985 și a adoptat *Directivele privind dezvoltarea economico-socială a României în cel de-al VIII-lea cincinal, 1986—1990, precum și orientările de perspectivă pînă în anul 2000*, a căror aplicare în viață va asigura mersul neabătut înainte al țării noastre pe calea socialismului și comunismului. După cum sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu în Raportul prezentat la Congres, „În anul 2000 România va fi o țară socialistă multilateral dezvoltată atît din punctul de vedere al industriei, agriculturii, învățămîntului, științei și culturii, cît și al nivelului general de viață și civilizație al poporului. Se poate afirma că România va încheia o întreagă epocă revoluționară de dezvoltare, realizînd condițiile trecerii la manifestarea tot mai largă în societatea noastră a principiilor comuniste de repartiție, de muncă și de viață”²⁹.

Un loc important au ocupat în cadrul lucrărilor Congresului al XIII-lea al partidului, în documentele și hotărîrile adoptate, problemele legate de perfecționarea activității statului și organelor sale, a întregului sistem de conducere democratică a vieții economice și sociale. Acestor aspecte le-a fost consacrat un capitol special în Raportul prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu — document ce a stat la baza lucrărilor și

²⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 24, p. 43.

²⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 24, p. 44.

²⁹ Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român*, Editura politică, București, 1984, p. 38.

hotărîrilor adoptate de marele forum al comuniștilor români, Congresul hotărînd unanim ca acest *Raport*, care prefigurează în mod genial viitorul luminos, communist al patriei noastre, „să devină programul de muncă și de luptă al partidului, al întregului popor, să stea la baza activității tuturor organelor și organizațiilor de partid pentru unirea și mobilizarea tuturor oamenilor muncii în opera de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate, pentru ridicarea țării pe noi culmi de progres și civilizație, pentru înaintarea fermă a României spre comunism”³⁰. Iar garanția sigură a realizării cu succes a marilor sarcini stabilite de Congres o reprezintă realegerea în înalta funcție de secretar general al Partidului Comunist Român a tovarășului Nicolae Ceaușescu³¹.

Îndeplinirea exemplară a marilor obiective puse în fața poporului român de Congresul al XIII-lea al P.C.R. impune cu necesitate creșterea și mai puternică a rolului statului în planificarea, organizarea și conducerea unitară a întregii activități economico-sociale, pe baza planului național unic, aplicîndu-se ferm principiul centralismului democratic, care îmbină în mod armonios inițiativa și participarea largă a maselor de cetățeni la conducerea vieții economice și sociale cu principiul conducerii unice a tuturor sectoarelor de muncă, încît participarea activă a maselor populare la conducerea statului, dezvoltarea democrației muncitorești, revoluționare nu presupun în nici un fel renunțarea sau diminuarea conducerii unitare a activității de stat, viața, practica dezvoltării sociale punînd în evidență lipsa de fundament științific și caracterul total eronat al acelor concepții de peste hotare care susțin că ar trebui să se limiteze sau să se renunțe la rolul și funcțiile statului socialist în organizarea și conducerea unitară a întregii activități economico-sociale. La Congres a fost subliniată superioritatea democrației noastre muncitorești, revoluționare față de democrația burgheză, precizîndu-se caracterul formal al drepturilor și libertăților proclamate de orînduirea capitalistă, bazată pe inegalitate și dominație de clasă, în timp ce orînduirea noastră socialistă, care pune în centrul său dreptatea și echitatea socială, omul și nevoile sale de viață materiale și spirituale, asigură în fapt drepturile fundamentale ale omului, deplina egalitate pentru toți cetățenii țării, fără deosebire de naționalitate³².

În lumina ideilor tovarășului Nicolae Ceaușescu privitoare la perfecționarea și adîncirea democrației socialiste în țara noastră în cîincinul 1986—1990 și în perspectivă pînă în anul 2000, un rol important în acest proces amplu și complex revine și în continuare sistemului electoral — cu toate aspectele pe care le presupune acesta —, avînd în vedere că el ocupă un loc însemnat în ansamblul formelor de manifestare a democrației muncitorești-revoluționare.

O strălucită ilustrare a acestor adevăruri au reprezentat-o recente alegeri pentru Marea Adunare Națională și consiliile populare, desfășurate la 17 martie 1985.

După stabilirea, prin decrete ale Consiliului de Stat, a normelor de reprezentare — pentru alegerile în organul suprem al puterii de stat, un deputat la 61 600 votanți — și delimitarea celor 369 circumscripții electo-

³⁰ „Scînteia”, anul LIV, nr. 13 142 din 23 noiembrie 1984.

³¹ Ion Popescu-Puțuri, *Realegerea tovarășului Nicolae Ceaușescu în suprema funcție de secretar general al P.C.R. — cheazășie a mersului neabătut pe calea edificării socialiste și comuniste a României*, în „Anale de istorie”, anul XXXI, nr. 1/1985, p. 3—16.

³² A se vedea: *Congresul al XIII-lea al partidului nostru — moment fundamental în dezvoltarea pe noi trepte a operei de edificare socialistă și comunistă în România*, în „Anale de istorie”, anul XXX, nr. 6/1984, p. 10—19.

rale pentru Marea Adunare Națională³³, începutul campaniei electorale a fost marcat de *Congresul al III-lea al Frontului Democrației și Unității Socialiste*, eveniment de importanță majoră în viața politică a întregii țări, ale cărui lucrări s-au desfășurat la București, în zilele de 7—8 februarie 1985, în cadrul Congresului avînd loc, în după amiaza zilei de 7 februarie, și Conferința a II-a pe țară a Organizației Democrației și Unității Socialiste. Congresul a dezbătut și aprobat, între altele, un ansamblu de măsuri pentru buna organizare și desfășurare a campaniei electorale și a alegerilor.

La baza lucrărilor Congresului au stat documentele adoptate de Congresul al XIII-lea al P.C.R. — devenite platformă electorală a F.D.U.S. —, ideile și orientările clarvăzătoare și mobilizatoare cuprinse în Cuvîntarea rostită de tovarășul Nicolae Ceaușescu la deschiderea acestui forum democratic al poporului român, în care a apreciat Congresul al III-lea al F.D.U.S. ca „o puternică manifestare a democrației muncitorești-revoluționare din patria noastră, un eveniment de importanță deosebită în întărirea unității social-politice a întregului popor, sub conducerea Partidului Comunist Român, în lupta pentru înfăptuirea neabătută a Programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism“³⁴.

De la înalta tribună a Congresului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, reales, în unanimitate, în înalta funcție de președinte al Consiliului Național al F.D.U.S., a adresat tuturor cetățenilor țării chemarea vibrantă de a face totul pentru ca „alegerile de la 17 martie să constituie o mărturie puternică a unității întregului nostru popor, în cadrul Frontului Democrației și Unității Socialiste, în jurul Partidului Comunist Român — forța politică conducătoare a întregii națiuni, care nu are și nu va avea nimic mai presus decît interesele poporului, cauza socialismului și comunismului, pacea, libertatea și suveranitatea României, bunăstarea și fericirea întregii națiuni“³⁵. Întreaga campanie electorală, ca și alegerile de deputați, s-au desfășurat sub semnul acestui îndemn al președintelui României socialiste.

Un loc important în cadrul campaniei electorale au ocupat adunările cetățenești pentru desemnarea candidaților în alegeri — din rîndurile celor mai înaintați și mai competenți oameni ai muncii, fără deosebire de naționalitate, tineri și vîrstnici, bărbați și femei, care se bucură de prestigiu și autoritate la locul de muncă —, urmate de întîlnirile electorale ale candidaților cu alegătorii, care au constituit un nou prilej de analiză exigentă a activității desfășurate de organele reprezentative ale puterii de stat, relevîndu-se atît realizările remarcabile obținute în toate domeniile, cît și unele lipsuri și greutăți manifestate în activitatea acestora și făcîndu-se numeroase propuneri pentru ridicarea, pe o treaptă superioară, a muncii organelor de stat pe plan central și local.

Alegătorii și-au manifestat adevărată deplină față de politica internă și externă a partidului și statului nostru, hotărîrea fermă de a aplica în viață hotărîrile istorice ale Congresului al XIII-lea al P.C.R. — înscrise în programul electoral sintetizat de *Manifestul Frontului Democrației și Unității Socialiste*, dat publicității la 27 februarie 1985. Prin conținutul

³³ „Scînteia“, anul LIV, nr. 13 199 din 30 ianuarie 1985.

³⁴ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Congresul al III-lea al Frontului Democrației și Unității Socialiste*. 7 februarie 1985, Editura politică, București, 1985, p. 5.

³⁵ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Congresul al III-lea al Frontului Democrației și Unității Socialiste*. 7 februarie 1985, p. 26.

său mobilizator, Manifestul F.D.U.S. constituie o puternică dovadă a democratismului larg și profund al orînduirii noastre socialiste, a unității de nezdruincinat a întregului popor în jurul partidului, al secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, care a fost propus candidat al F.D.U.S. în alegerile pentru Marea Adunare Națională în circumscripția electorală nr. 1 „23 August“ a municipiului București, în cadrul unei mari adunări a cetățenilor din această circumscripție electorală, ce a avut loc în ziua de 18 februarie 1985 la Uzinele „23 August“, în prezența a peste 8 000 de participanți.

În încheierea campaniei electorale, a avut loc în Capitală, în ziua de 15 martie 1985, o mare adunare populară cetățenească, în cadrul căreia secretarul general al P.C.R., președintele României socialiste, candidatul întregii țări în alegeri, tovarășul Nicolae Ceaușescu, s-a întâlnit cu reprezentanți ai cetățenilor din circumscripția electorală nr. 1 „23 August“, cu mii și mii de oameni ai muncii din București. Cu acest prilej, tovarășul Nicolae Ceaușescu a rostit o amplă cuvîntare, în care a făcut aprecieri de inestimabilă valoare asupra semnificației politice a alegerilor de la 17 martie 1985, a trecut în revistă realizările de importanță istorică obținute în domeniul politicii interne și externe a României în anii socialismului și a prezentat marile perspective deschise patriei noastre de aplicarea în viață a hotărîrilor Congresului al XIII-lea al P.C.R. În încheiere, tovarășul Nicolae Ceaușescu a chemat pe toți alegătorii să voteze cu toată încrederea candidații F.D.U.S., votul constituind „o puternică afirmare a deplinei unități a întregii națiuni în cadrul Frontului Democrației și Unității Socialiste, sub conducerea Partidului Comunist Român — forța politică conducătoare a națiunii noastre. Acest vot va constitui o afirmare a voinței și hotărîrii de neclintit a întregului popor de a împlăni Programul partidului, hotărîrile Congresului al XIII-lea, de a asigura astfel progresul, bunăstarea și înflorirea continuă, veșnică a României!“³⁶.

Răspunzînd acestui apel vibrant, în ziua alegerilor, la 17 martie 1985, s-a constatat o participare la vot entuziastă, masivă, pătrunsă de înaltă responsabilitate civică a milioanele de alegători, care au înțeles că votează pentru viitorul luminos, socialist și comunist al patriei noastre.

O semnificație politică deosebită are faptul că, în circumscripția electorală pentru Marea Adunare Națională nr. 1 „23 August“ din Capitală, unde a candidat tovarășul Nicolae Ceaușescu, toți alegătorii s-au prezentat la secțiile de votare, neînregistrîndu-se nici un vot împotrivă și nefiînd nici un vot anulat, că toți cei 73 027 alegători și-au dat votul pentru tovarășul Nicolae Ceaușescu; de asemenea, pentru secretarul general al partidului, președintele țării, au votat toți cetățenii Republicii Socialiste România aflați în afara granițelor patriei, în misiune permanentă sau temporară.

În alegerile pentru Marea Adunare Națională au fost aleși 369 deputați, pentru candidații F.D.U.S. votînd 15 375 522 alegători, adică 97,73% din numărul total al votanților, cifrat la 15 732 095 persoane, respectiv 99,99% din alegătorii înscrși în listele electorale (15 733 060). Deputații au fost aleși dintr-un număr de 594 candidați, deoarece în 145 circumscripții electorale au fost depuse cîte două candidaturi, iar în 40 dintre ele cîte trei candidaturi³⁷.

³⁶ „Scînteia“, anul LIV, nr. 13 238 din 16 martie 1985.

³⁷ *Ibidem*, nr. 13 241 din 19 martie 1985.

Concomitent, au avut loc alegeri de deputați pentru 40 consilii populare județene, pentru Consiliul popular al municipiului București și ale sectoarelor acestuia, pentru Consiliul popular al Sectorului agricol Ilfov, pentru 55 consilii populare municipale, 181 consilii populare orașenești și 2 705 consilii populare comunale. În cele 62 237 circumscripții electorale pentru consiliile populare au fost depuse 125 762 candidaturi, din care în 48 701 circumscripții câte două candidaturi și în 7 412 circumscripții câte trei candidaturi. Prezentarea la secțiile de votare a alegătorilor a fost în proporție de 99,99% pentru toate categoriile de consilii populare, iar candidații F.D.U.S. au obținut un procent foarte ridicat din voturile exprimate, cuprins între 95,33% și 99,70%. În total, au fost declarați aleși 62 237 deputați (5 dintre ei după un nou scrutin), din care 4 516 deputați în consiliile populare județene, 155 deputați în Consiliul popular al municipiului București, 410 deputați în consiliile populare ale sectoarelor municipiului București, 55 deputați în Consiliul popular al Sectorului agricol Ilfov, 2 859 deputați în consiliile populare municipale, 4 525 deputați în consiliile populare orașenești și 49 712 deputați în consiliile populare comunale³⁸.

Alegerile generale de deputați în Marea Adunare Națională și în consiliile populare de la 17 martie 1985 au reprezentat un eveniment de importanță politică majoră în viața țării noastre, o nouă și puternică expresie a democrației muncitorești-revoluționare, care asigură, în drept și în fapt, participarea largă și directă a maselor de cetățeni, fără nici o deosebire sau discriminare, la conducerea vieții economice și sociale pe plan local și central. S-a demonstrat și cu acest prilej adevărul plin al întregii noastre națiuni la politica științifică, realistă și profund umanistă a partidului comunist și a statului socialist român, hotărârea fermă a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, de a face totul pentru îndeplinirea exemplară a istoricelor hotărâri ale Congresului al XIII-lea al P.C.R.

Alegerile din 17 martie 1985 au avut o semnificație deosebită și prin faptul că ele s-au desfășurat la puțină vreme după marele forum al comuniștilor români și în anul când întregul nostru popor aniversează împlinirea a două decenii de la Congresul al IX-lea al partidului, care a deschis o etapă nouă, calitativ superioară în opera de făurire și consolidare continuă a orânduirii socialiste, când au fost obținute cele mai mari realizări, în toate sectoarele de activitate, din întreaga istorie a patriei noastre, această perioadă fiind, pe drept cuvânt, numită *Epoca Nicolae Ceaușescu*, deoarece rolul hotărâtor, determinant în elaborarea și aplicarea politicii interne și externe a României socialiste a revenit și revine secretarului general al partidului nostru. Realegerea tovarășului Nicolae Ceaușescu în înaltele funcții de secretar general al Partidului Comunist Român, de președinte al Republicii Socialiste România și de președinte al Consiliului Național al Frontului Democrației și Unității Socialiste constituie garanția sigură a înfăptuirii neabătute a Programului partidului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare a României spre comunism.

DOUĂ DECENII DE STRĂLUCITĂ AFIRMARE ÎN VIAȚA INTERNAȚIONALĂ A CONCEPȚIEI ȘI ACTIVITĂȚII PROFUND UMANISTE ALE TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU, CONSACRATE ÎNFĂPTUIRII PĂCII, DEZARMĂRII ȘI COLABORĂRII ÎNTRE POPOARE

GHEORGHE PRISĂCARU

Perioada inaugurată de Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român se înscrie, în conștiința întregului nostru popor, ca fiind cea mai rodnică și bogată în mărețe realizări din întreaga existență a României moderne. Aflat în fruntea partidului și a țării, prin voința unanimă a comuniștilor români, a întregului nostru popor, tovarășul Nicolae Ceaușescu a avut, în aceste două decenii, rolul determinant în elaborarea și îndeplinirea marilor obiective ale construcției societății socialiste multilaterale dezvoltate și înaintării României spre comunism, în găsirea și aplicarea celor mai corespunzătoare soluții pentru accelerarea progresului economico-social al țării, pentru ridicarea poporului nostru pe noi trepte de progres și civilizație.

Incrustată în istoria multimilenară a poporului român drept „Epoca Ceaușescu”, această perioadă a adus și cea mai strălucită afirmare a României în viața internațională, situând țara noastră — prin raporturile de prietenie și colaborare pe care le întreține cu toate statele lumii, prin contribuția sa constructivă la dezbaterile și soluționarea complexelor probleme ale lumii contemporane, la promovarea celor mai nobile aspirații de pace, înțelegere și colaborare — pe un loc demn, de cinste, în rîndul națiunilor de pretutindeni. România promovează ample relații de prietenie, solidaritate și colaborare cu toate țările socialiste, intensifică raporturile cu țările în curs de dezvoltare, nealiniată, lărgeste legăturile cu celelalte state ale lumii, indiferent de orînduirea lor socială. De asemenea, România își aduce o contribuție proprie, permanentă și activă la salvagardarea și întărirea păcii internaționale, la oprirea cursei înarmărilor și îndeplinirea dezarmării — în primul rînd a dezarmării nucleare —, la lichidarea fenomenului subdezvoltării și instaurarea unei noi ordini economice internaționale, la soluționarea pe cale politică, prin negocieri, a tuturor problemelor litigioase și stărilor conflictuale dintre state, la respectarea dreptului inalienabil al fiecărui popor de a-și hotărî calea propriei dezvoltări economico-sociale, fără nici un amestec din afară.

Arhitectul și constructorul întregii politici externe românești este secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu — personalitate proeminentă a vieții politice mondiale, militant de frunte al mișcării comuniste și muncitorești internaționale, luptător înflăcărat pentru socialism, pentru cauza libertății și independenței popoarelor, pentru înțelegere, colaborare și pace în lume.

Gîndirea de inegalabilă profunzime și excepțională forță de sintetizare a președintelui Nicolae Ceaușescu, activitatea sa neobosită, de largă apreciere internațională — materializată într-o multitudine de inițiative și acțiuni întreprinse de România pentru făurirea unei lumi mai bune și mai drepte pe planeta noastră —, și-au pus amprenta decisivă asupra tuturor marilor evenimente care au marcat lumea contemporană în ultimele două decenii. Astfel se explică faptul că numele președintelui României se identifică cu *eroul păcii*, omul care și-a consacrat și își consacră energia înfăptuirii idealurilor popoarelor de pretutindeni de a trăi într-o lume fără arme și fără războaie, într-o lume a securității, păcii, înțelegerii și colaborării între toate națiunile.

Întreaga activitate externă a partidului și statului nostru urmărește, pe de o parte, asigurarea pentru poporul român a unui climat de pace și securitate — condiție *sine qua non* a realizării programului de dezvoltare economico-socială a patriei — iar, pe de altă parte, instaurarea pe plan mondial a unui climat de destindere, înțelegere și largă colaborare internațională, eliberarea omenirii de pericolul unui nou război mondial. Această orientare fermă își trage nemijlocit seva din direcțiile programatice stabilite de Congresul al IX-lea al P.C.R., de congresele și conferințele naționale ale partidului care i-au urmat, din întreaga operă și activitate revoluționară ale președintelui Nicolae Ceaușescu. Cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român a reconfirmat orientarea statornică a României socialiste, cuprinsă în Raportul prezentat de secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, spre o politică de pace și largă colaborare internațională, hotărîrea sa de a-și aduce contribuția la eliberarea omenirii de coșmarul unui nou război, la asigurarea dreptului fundamental al oamenilor la viață, la existență liberă și demnă, la pace.

Eliberată de influența oricăror elemente conjuncturale, deschisă permanentei înnoiri și îmbogățiri, politica externă a României socialiste se definește prin principialitate, consecvență și dinamism, prin realism și originalitate, prin umanism și înaltă responsabilitate pentru destinele omenirii, imbinînd, în chip fericit, aspirațiile poporului român cu interesele fundamentale și năzuințele tuturor națiunilor.

Adversar neîmpăcat al oricăror șabloane și tipare învechite, al pasivității și fatalismului, al resemnării în fața manifestărilor politicii de forță și de încălcare a dreptului popoarelor la o dezvoltare independentă și suverană — fenomene străine idealurilor popoarelor, noilor valori internaționale pe care trebuie să le promoveze socialismul —, secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a adus și aduce o contribuție de inestimabilă valoare teoretică și practică la descifrarea proceselor și tendințelor noi din viața internațională, la definirea și fundamentarea, pe această bază, a unor orientări și direcții de acțiune apte să asigure succesul luptei popoarelor, a forțelor progresiste de pretutindeni pentru dezarmare, pace și înțelegere.

Dezvoltînd în mod creator concepția despre lume și viață a clasei muncitoare — materialismul dialectic și istoric —, tovarășul Nicolae

Ceaușescu a înarmat Partidul Comunist Român cu criteriile unei analize profund științifice, revoluționare în legătură cu mutațiile rapide din lumea contemporană, cu principalele fenomene și probleme care confruntă viața internațională.

Este meritul președintelui Nicolae Ceaușescu de a fi sesizat, încă de la mijlocul deceniului trecut — pe baza unei riguroase analize științifice, revoluționare a realităților sociale și politice din lume —, *marile schimbări ce se conturau în raportul mondial de forțe*, care au dus omenirea la o răspintie a existenței sale și pentru a cărei supraviețuire se impunea acțiunea hotărâtă și responsabilă a tuturor factorilor politici de decizie, a popoarelor de pretutindeni. În acest sens, președintele României sublinia că vechiul raport de forțe stabilit după cel de-al doilea război mondial, ca și echilibrul bazat pe blocurile militare, nu mai corespund realităților; urmare a acumulărilor cantitative care s-au produs în lume în ultimele decenii, are loc un proces de reșezare a raportului de forțe, de realizare a unui nou echilibru mondial între diferite state și grupări de state. Lichidarea colonialismului a determinat apariția pe harta politică a lumii a zeci de state independente, care, împreună cu alte state mici și mijlocii, reprezintă o importantă forță pe plan mondial. Totodată, noi state și grupări de state doresc să se afirme independent, să participe tot mai activ la viața internațională, la schimbul de valori materiale și spirituale. De aceea, noul echilibru mondial se va baza pe o mai mare diversitate a centrelor de putere, va ține tot mai mult seama de rolul statelor mici și mijlocii, al țărilor în curs de dezvoltare și nealiniat, care, respingând politica de bloc, vor lua parte nemijlocită, de pe poziții de egalitate, la discutarea și soluționarea democratică, în interesul popoarelor, a problemelor majore ale lumii contemporane.

Aplicînd în mod original principiile socialismului științific la dezvoltarea contemporană, secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a relevat *apariția pe arena internațională a unor contradicții noi*: alături de contradicția globală, de sistem, dintre capitalism și socialism, care continuă să se manifeste, s-a dezvoltat o contradicție nouă, aceea dintre țările bogate și cele sărace, care, în condițiile adîncirii prăpastiei ce le separă, se transformă într-o contradicție fundamentală a epocii noastre. O deosebită semnificație pentru activitatea politică practică are aprecierea novatoare, desprinsă din desfășurarea evenimentelor, potrivit căreia *în viața internațională s-au conturat tot mai puternic două tendințe diametral opuse*: pe de o parte, tendința spre menținerea sferelor de influență și dominație, spre o nouă împărțire a acestora, iar, pe de altă parte, tendința de a se pune capăt politicii imperialiste de forță și dictat, de a se asigura afirmarea independentă a tuturor națiunilor lumii, pacea și colaborarea între popoare.

Desfășurarea evenimentelor internaționale din ultimele două decenii a confirmat pe deplin justetea aprecierilor secretarului general al partidului nostru cu privire la principalele trăsături și fenomene ale vieții mondiale, valoarea orientărilor și acțiunilor întreprinse pe plan extern de România socialistă. În această perioadă au avut loc profunde prefaceri revoluționare, naționale și sociale, s-a intensificat lupta popoarelor împotriva politicii imperialiste, colonialiste și neocolonialiste de forță și dictat, pentru apărarea independenței și suveranității naționale, pentru rezolvarea democratică — în interesul păcii și colaborării — a marilor probleme ale contemporaneității. Pe plan mondial au avut loc o serie de manifestări ale politicii imperialiste de forță și de amestec în treburile interne ale altor

state, s-au prelungit unele conflicte militare și au apărut altele noi : criza economică mondială — care depășește, prin proporțiile ei, marea criză din 1929—1933 — a generat șomaj și inflație, scăderea nivelului general de trai al maselor populare din țările capitaliste ; a avut loc o puternică intensificare — atât cantitativă, cât și calitativă — a cursei înarmărilor, ceea ce a mărit riscul unei catastrofe mondiale pustiitoare.

Evoluția vieții internaționale a condus partidul nostru la aprecierea că, în ultimii ani — mai mult decât oricând de la terminarea celui de-al doilea război mondial —, s-a ajuns la o încordare deosebită în relațiile dintre state, la creșterea pericolului unui nou război mondial, care s-ar transforma, inevitabil, într-o catastrofă nucleară.

În condițiile actuale, subliniază, pe bună dreptate, președintele Nicolae Ceaușescu, problema fundamentală a epocii contemporane este oprirea cursei înarmărilor, în primul rând, a celor nucleare, trecerea la dezarmare, la asigurarea unei păci trainice în lume. „Nu există și nu poate exista problemă mai importantă decât salvarea omenirii de la distrugerea nucleară ! Trebuie să facem totul pentru dezarmare, pentru a asigura popoarelor dezvoltarea liberă, independența și pacea !”¹.

Acestei concluzii științifice — bazate pe analiza lucidă, realistă a vieții politice mondiale —, în măsură să mobilizeze energiile a sute de milioane de oameni hotărâți să-și apere dreptul la viață, i s-a asociat și i se asociază, în planul acțiunii practice, un ansamblu încheșat de inițiative și acțiuni promovate de secretarul general al partidului nostru, de România socialistă, în direcția însănătoșirii climatului internațional, asigurării păcii, securității și libertății tuturor popoarelor. În această angajare totală a președintelui Nicolae Ceaușescu, în lupta pentru preîntâmpinarea unui nou război mondial, se regăsește, de fapt, o adevărată filozofie a păcii, specifică poporului nostru, aspirația sa de a trăi într-o țară liberă, demnă, în bună înțelegere și colaborare cu toate națiunile lumii.

Expresia bogatei activități internaționale desfășurate de președintele Nicolae Ceaușescu, a imensului prestigiu de care România se bucură pe plan mondial o constituie, înainte de toate, *amplourea, profunzimea și calitatea raporturilor de prietenie și colaborare statornicite între țara noastră și celelalte state ale lumii*, indiferent de orînduirea lor socială. Pornind de la convingerea că dialogul politic, colaborarea în cele mai diferite domenii — îndeosebi în cel economic și tehnico-științific — reprezintă, în zilele noastre, factori de seamă ai bunei înțelegeri și asigurării păcii, România întreține relații diplomatice și economice cu 155 de țări de pe toate continentele. De aceea, se poate aprecia, pe bună dreptate, că nicidecum, în nici o perioadă a istoriei sale, România nu a avut, ca astăzi, atîția prieteni pe toate meridianele lumii.

Într-o perioadă în care viața internațională cunoaște evoluții contradictorii, cînd numeroase și importante probleme își așteaptă rezolvarea, președintele României socialiste a încetățenit dialogul politic la nivel înalt, ca act politic fundamental, determinant în promovarea prieteniei și colaborării cu alte țări.

La baza relațiilor sale internaționale, România a așezat cu consecvență principiile deplinei egalități în drepturi, asigurării independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne, nerecurgerii

la forță și la amenințarea cu forță, colaborării reciproc avantajoase, respectării dreptului fiecărui popor de a-și hotărî singur destinele, fără nici un amestec din afară.

A fost și rămîne o preocupare majoră, consecventă a președintelui Nicolae Ceaușescu, *dezvoltarea continuă a relațiilor României cu toate statele socialiste și, în primul rînd, cu statele socialiste vecine*, întărirea unității și colaborării, depășirea divergențelor și statornicirea între ele a unor raporturi de tip nou, care să constituie un exemplu pentru întreaga comunitate internațională. „În centrul activității internaționale a României — relevă Programul Partidului Comunist Român — va sta colaborarea cu toate țările socialiste — factor de cea mai mare importanță pentru dezvoltarea socialistă a țării noastre, ca și a tuturor țărilor socialiste”². Această orientare programatică a partidului și statului nostru își are izvorul în convingerea că unitatea și colaborarea cu și dintre țările socialiste reprezintă un important factor al succesului în edificarea socialismului și comunismului în fiecare țară, ceea ce corespunde, în cel mai înalt grad, intereselor popoarelor respective și contribuie la sporirea influenței și puterii de atracție a ideilor socialismului pe plan mondial.

Rolul fundamental în aprofundarea relațiilor României cu statele socialiste revine legăturilor stabilite între Partidul Comunist Român și partidele comuniste și muncitorești respective, înțelnilor tovarășului Nicolae Ceaușescu — peste 150, din 1965 și pînă în prezent — cu conducătorii de partid și de stat din aceste țări. Schimbul de opinii și de experiență cu privire la construcția socialismului în fiecare țară, hotărîrile și înțelegerile convenite, documentele semnate la cel mai înalt nivel se constituie în momente de referință pentru evoluția raporturilor României cu celelalte țări socialiste, stabilind orientările și jaloanele colaborării bilaterale în toate domeniile de interes reciproc pe o perspectivă îndelungată.

Acționînd în spiritul și pe baza acestor înțelegeri, guvernele, parlamentele, organizațiile sindicale, de tineret și femei, celelalte organisme politice și obștești își aduc contribuția lor specifică la întărirea prieteniei și amplificarea colaborării, în diferite domenii, cu țările socialiste.

Considerînd că sporirea schimburilor comerciale, extinderea cooperării și specializării în producție pot aduce o contribuție însemnată la soluționarea problemelor dezvoltării economico-sociale a fiecărei țări socialiste, România acordă, în relațiile sale cu țările socialiste, o atenție prioritară intensificării colaborării economice și tehnico-științifice bilaterale. Este sugestiv, în acest sens, faptul că țările socialiste dețin primul loc în comerțul exterior al României, cu o pondere de aproximativ 40% ; se extinde, de asemenea, colaborarea în domeniile învățămîntului, artei și culturii, științei și tehnicii, sănătății, presei și radio-televiziunii, sportului și turismului.

Alături de colaborarea bilaterală, secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a subliniat și subliniază importanța pe care România o acordă colaborării economice multilaterale în cadrul C.A.E.R., care să contribuie la accelerarea propășirii economico-sociale a statelor membre, la egalizarea treptată a nivelurilor lor de dezvoltare. În condițiile adîncirii crizei economice mondiale, cînd principalele țări ca-

² Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Editura politică, București, 1975, p. 197.

pitaliste dezvoltate recurg la măsuri discriminatorii în relațiile economice cu statele socialiste, intensificarea colaborării dintre acestea, în vederea soluționării unor probleme economice stringente, a asigurării dezvoltării lor economice și sociale, se impune ca o cerință primordială. De aceea, țara noastră a avut un rol activ în convocarea și desfășurarea, în 1984, a întâlnirii la nivel înalt pe probleme economice a statelor membre ale C.A.E.R. „România — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — va acționa cu toată hotărârea pentru înfăptuirea înțelegerilor privind perfecționarea activității C.A.E.R.-ului, dezvoltarea schimburilor economice și cooperării în producție. Vom participa activ la coordonarea planurilor, la specializarea în producție și la activitatea de cercetare științifică și tehnică comună, astfel încât C.A.E.R.-ul să aibă un rol tot mai important în dezvoltarea economico-socială a țărilor membre, în edificarea socialismului și comunismului, în ridicarea bunăstării popoarelor noastre”³.

Totodată, ca membră a Tratatului de la Varșovia, țara noastră a participat activ la toate reuniunile și la activitatea acestei organizații, pronunțându-se consecvent pentru adoptarea de măsuri hotărâte în direcția dezarmării și păcii.

Având în vedere că țările socialiste construiesc noua orînduire în condiții economico-sociale și istorice specifice, partidul nostru apreciază că principiile și formele de conlucrare dintre statele socialiste trebuie să pornească de la necesitatea exercitării suverane a atributelor pe care fiecare partid le are în conducerea economiei naționale, a asigurării rolului său conducător în edificarea societății socialiste și comuniste, ceea ce face inacceptabilă orice formă de organizare cu caracter supranațional. Promovînd ferm concepția tovarășului Nicolae Ceaușescu, potrivit căreia deosebirile de forme și metode utilizate în construcția socialistă, de păreri și aprecieri asupra unor probleme ale procesului revoluționar mondial sau ale realităților lumii contemporane nu trebuie să afecteze buna lor colaborare, partidul și statul nostru au acționat și acționează consecvent pentru întărirea unității și coeziunii țărilor socialiste, pentru dezvoltarea colaborării și solidarității acestora. În acest sens, tovarășul Nicolae Ceaușescu a militat și militează neobosit pentru depășirea divergențelor, neînțelegerilor și contradicțiilor apărute între unele țări socialiste, pentru ca problemele litigioase — oricît de complicate ar fi ele — să fie soluționate pe cale pașnică, în spirit tovarășesc, prin discuții de la partid la partid, de la guvern la guvern, într-o atmosferă de calm și de respect reciproc. Consacrînd această orientare principală, Rezoluția Congresului al XIII-lea al P.C.R. relevă că „Partidul Comunist Român, Republica Socialistă România vor acționa cu toată fermitatea și în viitor pentru depășirea divergențelor dintre unele țări socialiste, considerînd că soluționarea pe calea tratativelor a unor probleme litigioase sau a unor deosebiri dintre unele țări socialiste are o mare însemnătate pentru pacea mondială, dar și pentru întărirea solidarității statelor socialiste, pentru creșterea prestigiului și forței socialismului, pentru politica de dezarmare, de pace și colaborare dintre toate națiunile lumii”⁴.

O concepție nouă, profund originală a elaborat tovarășul Nicolae Ceaușescu și în ceea ce privește raporturile României cu țările în curs

³ Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român*, Editura politică, București, 1984, p. 25.

⁴ *Rezoluția Congresului al XIII-lea al Partidului Comunist Român*, Editura politică, București, 1984, p. 32—33.

de dezvoltare, nealiniată, care reprezintă marea majoritate a popoarelor lumii și care sînt vital interesate în lichidarea vechii politici imperialiste, colonialiste și neocolonialiste de dominație și exploatare. Concordanța dintre interesele poporului român și cele ale popoarelor din aceste state, aspirațiile comune de progres și prosperitate, lupta comună pentru abolirea politicii de inechitate și spoliere a bogățiilor naționale, pentru promovarea unor relații democratice, de egalitate în viața internațională constituie factorii obiectivi care au făcut din dezvoltarea colaborării și solidarității cu noile state independente, cu țările în curs de dezvoltare, nealiniată una din orientările de bază ale activității internaționale a României socialiste.

În acest spirit, în anii de cînd tovarășul Nicolae Ceaușescu se află în fruntea partidului și a statului nostru, relațiile României cu aceste state au cunoscut un adevărat salt cantitativ și calitativ, au căpătat o amplitudine și un conținut fără precedent atît pe plan bilateral, cît și în sfera vieții internaționale. Nu este întîmplător faptul că țara noastră întreține, în momentul de față, relații diplomatice cu 95 de țări în curs de dezvoltare și nealiniată, față de numai 30 în 1964, că, alături de raporturile politice, a cunoscut o largă extindere colaborarea economică, tehnico-științifică și culturală.

Rolul decisiv în amplificarea raporturilor de colaborare și solidaritate cu aceste state l-au avut numeroasele vizite întreprinse de președintele Nicolae Ceaușescu într-un mare număr de țări din Europa, Africa, Asia și America Latină, întîlnirile de la București cu un număr impresionant de șefi de state și de guverne, conducători de partide și mișcări de eliberare națională, cu personalități politice de prestigiu din întreaga lume. Înțelegerile convenite cu aceste prilejuri au așezat temelii trainice raporturilor reciproc avantajoase dintre România și statele respective, conlucrării lor active pe plan internațional în vederea instaurării unei noi ordini economice și politice mondiale, apărării independenței economice și politice, asigurării suveranității depline asupra bogățiilor naționale, a dreptului de a-și alege calea proprie de dezvoltare economică și socială. „În epoca noastră — relevă secretarul general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu —, cînd cuceririle științifice și tehnice pun la îndemîna popoarelor imense posibilități de a-și spori avuția materială și spirituală, de a valorifica resursele materiale în folosul societății, dezvoltarea relațiilor economice între state, participarea la diviziunea internațională a muncii, promovarea și lărgirea cooperării internaționale se impun ca o necesitate obiectivă a progresului fiecărei țări în parte, a dezvoltării civilizației umane în general, ca o condiție esențială a instaurării unui climat de încredere între popoare, securitate și pace în lume”⁵.

Dialogul la nivel înalt a determinat amplificarea și diversificarea relațiilor economice, îndeosebi a cooperării în producție cu țările în curs de dezvoltare; ritmul de creștere a schimburilor comerciale ale României cu aceste state a fost mai rapid decît creșterea comerțului mondial în general, iar ponderea lor în comerțul exterior al țării noastre — peste 25% — este mai mare decît ponderea lor în comerțul mondial. Cei peste 15 000 de specialiști români care-și desfășoară activitatea în aceste țări, în cadrul unor importante și moderne forme de cooperare — în domeniile industriei, agriculturii, științei și tehnicii, în pregătirea cadrelor —, pre-

⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 5, Editura politică, București, 1971, p. 917—918.

cum și cei aproximativ 15 000 de tineri din aceste țări care învață în România sînt dovezi concludente ale sprijinului pe care președintele Nicolae Ceaușescu îl acordă țărilor respective în dezvoltarea forțelor de producție, în valorificarea superioară a resurselor materiale și umane, în propășirea lor economică și socială. Ca expresie a nivelului înalt al conlucrării pe plan internațional dintre România și țările în curs de dezvoltare, nealiniat, la inițiativa tovarășului Nicolae Ceaușescu, țara noastră a aderat la activitatea „Grupului celor 77” și participă, în calitate de invitat, la activitatea mișcării de realiniere, acționînd în mod consecvent și constructiv pentru întărirea unității de acțiune și a solidarității acestor țări în vederea sporirii contribuției lor la soluționarea problemelor majore ale epocii contemporane, la promovarea păcii, dezarmării, securității și progresului în întreaga lume.

Pornind de la realitățile obiective ale lumii contemporane, de la existența pe planeta noastră a unor țări cu orînduiri social-politice diferite, președintele Nicolae Ceaușescu a acordat, în cele două decenii care au trecut de la Congresul al IX-lea al partidului, o atenție permanentă dezvoltării raporturilor României, în diverse domenii de activitate, cu țările capitaliste dezvoltate, cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduirea lor socială. „Ca rezultat al dezvoltării istorice mondiale, al victoriei socialismului într-un număr de țări și al lichidării sistemului colonial al imperialismului — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu —, lumea contemporană este împărțită în state cu orînduiri sociale diferite — în state care edifică societatea socialistă și comunistă, în țări în curs de dezvoltare, care trec pe calea propășirii economico-sociale independente, și în țări capitaliste dezvoltate. Această realitate constituie una din trăsăturile caracteristice fundamentale ale epocii contemporane, care va continua să domine relațiile internaționale încă o lungă perioadă de timp. În aceste condiții se impune ca, în abordarea tuturor problemelor complexe ale politicii mondiale, să se pornească de la principiile coexistenței pașnice între țări cu orînduiri sociale diferite, de la necesitatea conlucrării active între toate statele, în vederea soluționării problemelor într-un spirit nou, al respectului pentru dreptul fiecărui popor de a-și alege calea dezvoltării corespunzător propriilor interese, de a-și făuri destinul în mod liber și de sine stătător, fără nici un amestec din afară”.⁶

Președintele Nicolae Ceaușescu a elaborat o viziune nouă, dinamică și mobilizatoare cu privire la coexistența pașnică, în concordanță cu noile condiții și trăsături ce caracterizează epoca noastră. Pornind de la existența armelor de distrugere în masă, de la necesitatea participării tuturor țărilor la diviziunea internațională a muncii și la soluționarea democratică a problemelor fundamentale ale lumii contemporane, președintele României socialiste subliniază că, în zilele noastre, coexistența pașnică reprezintă singura alternativă capabilă să asigure supraviețuirea și progresul civilizației umane, că aceasta presupune nu numai absența războiului, dar, mai ales, un proces de colaborare activă, atît în sfera raporturilor bilaterale, cît și în cea multilaterală, la rezolvarea problemelor care confruntă omenirea — proces la care trebuie să participe toate țările, indiferent de sistemul lor social, de mărimea și nivelul lor de dezvoltare, de puterea lor economică sau militară, de apartenența la anumite alianțe militare sau organisme economice.

În acest spirit, România a dezvoltat — pe terenul fertil creat de inițiativele de amplă rezonanță internațională ale tovarășului Nicolae Ceaușescu, de întâlniri cu șefii de stat sau de guvern, cu lideri ai forțelor politice democratice din aceste țări — o fructuoasă colaborare, pe plan bilateral, în domeniile politic, economic, tehnico-științific, cultural, al învățămîntului, turismului și sportului, precum și în lupta pentru pace, destindere și colaborare internațională. Este cunoscut impactul deosebit de pozitiv pe care l-a avut activitatea principală a României asupra stabilirii, la sfîrșitul anilor '70, a relațiilor diplomatice și însănătoșirii raporturilor între toate statele europene, ceea ce a contribuit, într-o măsură hotărîtoare, la depășirea perioadei „războiului rece” și inițierea unei perioade de destindere, înțelegere și colaborare între țările continentului.

Experiența României a demonstrat că existența deosebirilor de orînduire socială sau de opinii într-o serie de probleme nu constituie un obstacol în calea promovării unei colaborări rodnice — pe plan bilateral și în viața internațională — atunci cînd state independente și suverane înțeleg să dezvolte între ele relații de conlucrare, pe baza egalității depline în drepturi, a neamestecului în treburile interne, a respectului orînduirii sociale, pornindu-se de la interesele fundamentale ale popoarelor respective, ale tuturor națiunilor. „Convingerea noastră — arată secretarul general al partidului — este că întreaga omenire, mai devreme sau mai tîrziu — noi am dori cît mai devreme —, va alege singura cale care asigură oamenilor deplină egalitate și libertate — socialismul, comunismul !

Încrederea noastră în victoria socialismului și comunismului nu ne va abate nici un moment de la principiile relațiilor internaționale, de la faptul că fiecare popor trebuie să-și aleagă calea dezvoltării în mod liber, independent, fără nici un amestec din afară. Noi dorim să colaborăm cu toate națiunile și popoarele lumii, fără deosebire de orînduire socială, să realizăm, împreună, tot ceea ce este mai bun pentru popoarele noastre, să asigurăm pacea, dreptul la viață și la libertate al fiecărui popor”⁷.

Concepția revoluționară a tovarășului Nicolae Ceaușescu asupra lumii contemporane, a rolului decisiv al popoarelor în făurirea istoriei se regăsește plenar exprimată în marile acțiuni întreprinse, cu răspundere și perseverență, de România socialistă pe scena politică mondială în scopul soluționării problemelor majore ale contemporaneității, în consens cu năzuințele de pace, progres și civilizație ale întregii omeniri. În acest sens, România a înscris și înscrie, ca direcție prioritară a politicii sale externe, *lupta pentru oprirea cursei înarmărilor, pentru dezarmare și, în primul rînd, pentru dezarmare nucleară, pentru făurirea unei lumi fără războaie, a colaborării și înțelegerii între toate națiunile.*

După cum se știe, înarmările au înregistrat, în perioada postbelică, o accelerare vertiginoasă atît pe orizontală, prin sporirea cantitativă, cît și pe verticală, prin creșterea calitativă a forței de distrugere, prin crearea unor generații de arme — convenționale, bacteriologice, chimice, dar, mai ales, nucleare — tot mai sofisticate și distrugătoare. În ultima perioadă s-au intensificat măsurile de militarizare a spațiului cosmic — urmare a conceptului american de apărare strategică, cunoscută sub numele de „războiul stelelor” —, care este de natură să conducă la o nouă escaladare a cursei înarmărilor, reprezentînd un grav pericol pentru viața întregii noastre planete.

⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 25, Editura politică, București, 1984, p. 175—176.

Strălucita contribuție a președintelui României la cauza înfăptuirii dezarmării vizează o multitudine de aspecte, care pornesc de la fundamentarea științifică a necesității stringente, de maximă actualitate, a încetării cursei înarmărilor și continuă cu elaborarea unui program atotcuprinzător și coerent, cuprinzând măsuri concrete și efective de dezarmare, în primul rînd de dezarmare nucleară, precum și cu o neobosită activitate — unanim apreciată pe plan internațional — în direcția promovării dezarmării, a eliberării omenirii de coșmarul nuclear.

Cu o deosebită forță de convingere, tovarășul Nicolae Ceaușescu a pus în lumină caracterul extrem de nociv al cursei înarmărilor, care constituie principalul instrument al menținerii și împărțirii sferelor de influență, al politicii imperialiste de forță și dominație, de ingerințe în treburile interne și de încălcare a independenței naționale — îndeosebi a țărilor mici și mijlocii — și care, prin acumularea unor imense mijloace de distrugere, accentuează sentimentul de insecuritate, multiplică riscurile declanșării unei conflagrații cu efecte catastrofale pentru întreaga planetă; a evidențiat relația directă dintre continuarea și agravarea crizei economice mondiale și cursa înarmărilor, care implică uriașe poveri suportate de popoare, o teribilă risipă de resurse financiare, materiale și umane ce împiedică însănătoșirea vieții economice, duce la menținerea subdezvoltării și la accentuarea decalajelor dintre țările bogate și cele sărace; a relevat că spirala înarmărilor exercită o înrăutățire profund nefastă asupra relațiilor internaționale, constituie un generator permanent de animozități, neîncredere și tensiune, viciază climatul politic mondial și subminează eforturile pentru soluționarea pașnică a stărilor conflictuale din lume, pentru promovarea păcii, securității și colaborării între popoare.

Programul românesc de dezarmare, elaborat din inițiativa și sub directă îndrumare a secretarului general al partidului, și-a găsit concretizarea în numeroase inițiative și propuneri prezentate de țara noastră la Organizația Națiunilor Unite, la Conferința pentru dezarmare de la Geneva, în alte organizații și forumuri internaționale. Documentul prezentat la O.N.U., în 1975, intitulat „*Poziția României în problemele dezarmării, în primul rînd ale dezarmării nucleare, și în instaurarea unei păci trainice în lume*”, precum și propunerile formulate la sesiunile speciale ale Adunării Generale a O.N.U. din 1978 și 1982, consacrate dezarmării, preconizează o strategie globală și realistă de natură să conducă la făurirea unei lumi fără arme, în care popoarele să-și poată consacra nestingherite eforturile și resursele dezvoltării lor economice și sociale. În concepția președintelui Nicolae Ceaușescu, importantă este realizarea unui echilibru de forțe nu prin ridicarea plafonului înarmărilor, ci prin reducerea acestuia la nivel cît mai scăzut.

Avînd în vedere amenințarea pe care armele nucleare o reprezintă pentru întreaga umanitate, *președintele României socialiste, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a acordat și acordă, în mod realist, cea mai înaltă prioritate măsurilor de dezarmare nucleară*. Nu mai este pentru nimeni un secret că cele 50 000 de încărcături nucleare existente pe glob — a căror putere de distrugere echivalează cu aceea a peste un milion de bombe de tipul celei lansate, în 1945, la Hiroshima — sînt în măsură să distrugă de cinci ori viața pe pămînt și să transforme planeta noastră într-un înspăimîntător pustiu. O situație deosebit de gravă s-a creat pe continentul european prin trecerea, la sfîrșitul anului 1983, la amplasarea de către S.U.A. a rachetelor nucleare cu rază medie de acțiune în unele țări din

vestul Europei și, ca urmare, la aplicarea contramăsurilor nucleare de către Uniunea Sovietică, ceea ce a făcut să crească, în mod considerabil, pericolul unui război mondial, care, în actualele împrejurări, s-ar transforma în mod inevitabil într-o catastrofă atomonucleară.

În condițiile existenței unui asemenea arsenal nuclear, subliniază cu deplin temei secretarul general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, „nu se mai poate susține că un număr de câteva sute de rachete în plus sau în minus ar afecta raportul de forțe între cele două părți. Dimpotrivă, orice noi arme nucleare fac să crească și mai mult pericolul declanșării războiului mondial, al războiului nuclear”⁸. De aici, concluzia firească că nu există și nu poate exista problemă mai importantă decît salvarea omenirii de la distrugerea nucleară, că tuturor statelor posesoare de arme nucleare și, în primul rînd, Statelor Unite ale Americii și Uniunii Sovietice, care dețin marea majoritate a armamentelor nucleare și a celorlalte armamente, tuturor forțelor politice le revine răspunderea opririi, cît este încă posibil, a cursei înarmărilor, înlăturării cu desăvîrșire a războiului, făuririi unei lumi a păcii, securității și înțelegerii.

În acest context, România, prin glasul președintelui său, a salutat întîlnirea de la Geneva a miniștrilor de externe ai Uniunii Sovietice și Statelor Unite și a apreciat acordul realizat privind începerea, la 12 martie 1985, de negocieri asupra armamentelor nucleare și ale Cosmosului ca un pas pozitiv, care trebuie să ducă la încetarea cursei înarmărilor nucleare, la oprirea amplasării rachetelor americane cu rază medie de acțiune și a contramăsurilor nucleare adoptate de Uniunea Sovietică, la realizarea înțelegerii corespunzătoare pentru retragerea rachetelor existente pe continent și a altor arme nucleare, la încetarea oricăror acțiuni de militarizare a spațiului cosmic. În mai multe rînduri, România s-a pronunțat pentru oprirea sau înghețarea, pe timpul desfășurării negocierilor, a înarmărilor nucleare, pentru încetarea amplasării rachetelor americane cu rază medie de acțiune în Europa și a contramăsurilor nucleare sovietice, apreciind că adoptarea unor asemenea măsuri ar demonstra dorința reală a celor două părți de a se ajunge la un acord corespunzător. De aceea, țara noastră a salutat recente propuneri ale U.R.S.S. și decizia pe care a luat-o privind instituirea, pe întreaga durată a tratativelor, pînă în noiembrie 1985 a unui moratoriu unilateral asupra producerii, testării și amplasării de arme nucleare și cosmice, a amplasării rachetelor sale cu rază medie de acțiune și suspendării înlăturării acestor contramăsuri în Europa. Întrucît rachetele nucleare privesc nemijlocit viața și securitatea popoarelor europene este necesar ca toate țările continentului, în primul rînd cele din cadrul Tratatului de la Varșovia și din N.A.T.O., să-și asume răspunderea pentru apărarea Europei de un cataclism nuclear, să participe mai activ și să-și aducă contribuția, în forme corespunzătoare, la desfășurarea cu bune rezultate a tratativelor, să asigure crearea unei ambianțe de natură să favorizeze realizarea de înțelegeri concrete privind eliberarea continentului de orice arme nucleare.

În opinia țării noastre, *crearea unor zone denuclearizate* ar reprezenta o contribuție importantă la stoparea și diminuarea treptată a proliferării arsenalelor nucleare, la prefigurarea lumii de mîine eliberată în întregime de asemenea arme. De aceea, România acționează ferm pentru realizarea în Balcani a unei zone a păcii, bunei vecinătăți și colaborării.

⁸ Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român*. 19 noiembrie 1984, p. 74.

lipsită de arme nucleare și baze militare străine, pentru înfăptuirea de asemenea zone în Mediterana, în nordul și centrul Europei, precum și în alte regiuni ale lumii — ca parte integrantă a luptei popoarelor pentru dezarmarea nucleară.

Totodată, secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a subliniat permanent necesitatea intensificării luptei pentru realizarea dezarmării generale. În acest cadru, România s-a pronunțat pentru oprirea creșterii cheltuielilor militare — care, după aprecierile unor organisme internaționale, vor ajunge, în acest an, la 1 000 de miliarde de dolari — și pentru trecerea, de îndată, la reducerea, cu cel puțin 10%, a acestor cheltuieli, urmînd ca, în viitor, să se stabilească un program concret și real de reducere anuală a cheltuielilor militare. Aceasta ar corespunde interesului și aspirațiilor fundamentale ale tuturor popoarelor, exercitînd un efect pozitiv asupra încetînirii cursei înarmărilor.

Este bine știut că împărțirea Europei în blocuri militare opuse — anacronism al epocii în care trăim, rezultat funest al „războiului rece” — a stimulat escaladarea continuă a cursei înarmărilor, a alimentat stările de tensiune din viața internațională. În această situație, depășirea actualei divizări a continentului în blocuri opuse, făurirea unei Europe unite, prospere și pașnice, bazate pe marea diversitate a statelor europene și pe respectul neabătut al orînduirii sociale din fiecare țară, constituie un obiectiv de mare însemnătate, pentru înfăptuirea căruia România nu precepuțește nici un efort. „Considerăm — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — că trebuie intensificate eforturile pentru reducerea caracterului militar al celor două blocuri și crearea condițiilor în vederea desființării concomitente atît a blocului N.A.T.O., cît și a Pactului de la Varșovia. Desființarea blocurilor militare ar reprezenta o uriașă cucerire, un pas hotărîtor pe calea dezarmării și păcii”⁹.

O contribuție de seamă în direcția convenirii de acțiuni care să conducă la măsuri efective de dezangajare militară și dezarmare sînt chemate să aducă Conferința de la Stockholm, consacrată măsurilor de creștere a încrederii, securității și dezarmării în Europa, Conferința de dezarmare de la Geneva, precum și negocierile de la Viena privind reducerea armamentelor și armatelor din Centrul Europei. Țara noastră apreciază că orice demers în direcția dezarmării, fie și parțial, este de natură să sporească încrederea între state, să deschidă calea unor măsuri mai ample și, în final, a dezarmării generale și complete. De aceea, în actualele condiții internaționale, o mare însemnătate ar prezenta și convenirea unor măsuri cum sînt : retragerea tuturor trupelor în interiorul granițelor naționale ; asumarea de către fiecare stat a angajamentului ferm de a nu disloca trupe pe teritoriul altor state ; renunțarea la efectuarea de manevre și demonstrații militare, în special cu participarea mai multor state, în apropierea frontierelor naționale ale altor țări ; reducerea manifestărilor politicii de bloc ; extinderea informării și consultării reciproce în domeniul militar, îndeosebi în situații de criză.

În concepția secretarului general al partidului, președintele Republicii, tovarășul Nicolae Ceaușescu, factorul hotărîtor în măsură să asigure succesul luptei pentru dezarmare îl constituie înfăptuirea unității de acțiune a tuturor popoarelor, a celor mai largi forțe social-politice că-

roara le este scumpă cauza vieții, a păcii. Muncitori, țărani, intelectuali, reprezentanți ai păturilor mijlocii ale populației, tineri și vîrstnici, femei, reprezentanți ai cultelor, oameni de cele mai diferite convingeri, practic din toate țările, fără deosebire de orînduire socială, se regăsesc în forme și modalități diferite în ample manifestări pentru dezarmare și pace, pentru asigurarea condițiilor de natură să permită dezvoltarea liberă, independentă și pașnică a tuturor națiunilor. Participarea la marile acțiuni antirăzboinice a sute de milioane de oameni, precum și angajarea în această luptă a unor influente partide și organizații social-politice, a unor state, guverne și națiuni întregi dovedesc că înfăptuirea dezarmării și păcii nu este și nici nu poate fi răspunderea exclusivă a unei clase, a unui partid sau a unei ideologii, ci este problema întregii omeniri.

Tocmai de aceea, poporul român s-a angajat, cu întreaga forță, în aceste mișcări, în lupta pentru dezarmare și, în primul rînd, pentru dezarmare nucleară. Marea manifestație din decembrie 1981 de la București, consacrată dezarmării și păcii, la care au participat peste 300 000 de oameni ai muncii, impresionantele manifestări publice, adunări populare, demonstrații, marșuri — între care se disting cele desfășurate, în 1981 și 1983, sub genericul „Tineretul României dorește pacea” —, precum și cele 18 milioane de semnături puse pe „Apelul păcii”, transmis Sesiunii speciale, din 1982, a Adunării Generale a O.N.U., au exprimat sprijinul unanim față de demersurile neobosite ale președintelui Nicolae Ceaușescu în direcția încetării cursei înarmărilor, au dat și dau glas voinței de dezarmare și pace a întregului nostru popor.

Un loc însemnat în gîndirea teoretică și în activitatea practică a președintelui Nicolae Ceaușescu îl ocupă *obiectivul înfăptuirii unei noi ordini economice internaționale*, de natură să asigure lichidarea fenomenului anacronic al subdezvoltării și al marilor decalaje dintre state, progresul economiei mondiale și soluționarea problemelor stabilității acesteia. Secretarului general al partidului nostru îi revine meritul de a fi elaborat o concepție unitară, cu o solidă fundamentare științifică și cu un profund caracter umanist, privind lichidarea stării de subdezvoltare în care se află numeroase țări ale lumii și, totodată, de a fi definit un program concret și realist de măsuri în vederea realizării practice a acestui deziderat istoric.

Cu toate că perioada pe care o parcurgem a făcut dovada unor capacități economice și tehnice fără precedent, prăpastia dintre țările bogate și cele sărace s-a adîncit continuu : deși în statele în curs de dezvoltare trăiesc peste două treimi din omenire, acestea nu beneficiază decît de o cincime din produsul mondial ; ponderea lor este de 35 la sută din producția agricolă, de numai 13 la sută din cea industrială și de mai puțin de 5 la sută din activitatea de cercetare tehnico-științifică ; întregul buget din anul 1981 al statului Mali, spre exemplu, nu reprezenta nici jumătate din ceea ce cheltuiau, în același an, francezii pentru parfumuri. Foametea și sărăcia constituie, în lumea de azi, inamicul public nr. 1 ; conform unui studiu elaborat de F.A.O., 500 de milioane de oameni sînt supuși zilnic foametei, iar în fiecare an 50 de milioane mor din cauza malnutriției ; din zece copii ai lumii, trei mor înainte de a împlini vîrsta de 5 ani, ca urmare a sărăciei cronice în care se nasc și trăiesc.

Partidul nostru a subliniat și subliniază cu consecvență că perpetuarea acestei stări de lucruri — consecință directă a politicii imperialiste, colonialiste și neocolonialiste, a vechilor relații de inechitate, dominație și

asuprire — constituie nu numai o flagrantă violare a celor mai elementare norme de justiție, dar și o gravă amenințare la adresa păcii și securității internaționale. Din această cauză, soluționarea problemelor subdezvoltării, lichidarea împărțirii lumii în țări bogate și țări sărace reprezintă o problemă de care depinde însuși viitorul omenirii, o necesitate obiectivă pentru depășirea crizei economice mondiale, pentru relansarea activității economice și realizarea unor relații noi, care să asigure progresul general al întregii umanități.

În concepția președintelui Nicolae Ceaușescu, instaurarea unei noi ordini economice internaționale înseamnă înfăptuirea, la nivel mondial, a unui ansamblu încheiat de măsuri care să asigure mai multă echitate și dreptate socială, să conducă la progresul economic și social mai rapid pentru mai bine de două treimi din omenire; asigurarea mobilizării intense a potențialului material și uman al fiecărei țări rămase în urmă, ceea ce include alocarea unei părți însemnate din venitul național în scopul dezvoltării; promovarea unei cooperări internaționale în condiții de deplină egalitate și avantaj reciproc, de natură să impulsioneze eforturile proprii ale statelor în cauză; adoptarea de măsuri vizînd soluționarea globală a problemei datoriilor externe ale țărilor în curs de dezvoltare și restructurarea sistemului monetar internațional; combaterea protecționismului și realizarea unui comerț liber, fără discriminări și fără nici un fel de condiționări politice sau de altă natură; stabilirea unui raport just, echitabil între prețul materiilor prime și cel al produselor industriale; asigurarea accesului larg, neîngrădit al tuturor statelor la cuceririle științei și tehnicii moderne, în vederea propășirii lor economice. Avînd în vedere lipsa rezultatelor concrete în atingerea acestui obiectiv, tovarășul Nicolae Ceaușescu a evidențiat și evidențiază necesitatea începerii, cît mai grabnic posibil, în cadrul O.N.U. a negocierilor globale în problemele dezvoltării, precum și a organizării unei întâlniri, la nivel înalt, a țărilor în curs de dezvoltare, care să permită elaborarea unei strategii comune pentru negocierile cu țările dezvoltate.

În concepția și acțiunea președintelui României socialiste, tovarășul Nicolae Ceaușescu, un principiu călăuzitor îl reprezintă prevenirea stărilor de conflict și război dintre state, *reglementarea pe cale politică, prin negocieri, a oricărui litigiu internațional*. Țara noastră s-a pronunțat consecvent pentru soluționarea tuturor stărilor de război și conflicte dintre state pe cale pașnică, subliniind, de fiecare dată, că, oricît de anevoioase și de lungi ar fi negocierile, ele sînt întotdeauna de preferat conflictelor armate, că recurgerea la acțiuni militare nu soluționează, ci, dimpotrivă, complică problemele, provoacă mari pierderi materiale și umane, înrăutățește și înveninează raporturile dintre statele aflate în conflict, generează grave pericole la adresa păcii și securității mondiale. În acest cadru, este cunoscută și larg apreciată în întreaga lume activitatea neobosită a președintelui României pentru stingerea conflictului din Orientul Mijlociu, pentru instaurarea unei păci globale, drepte și durabile în această regiune, precum și pentru încetarea războiului dintre Iran și Irak, în concordanță cu interesele ambelor popoare, ale securității și colaborării în întreaga lume. În prezent este deosebit de actuală propunerea președintelui Nicolae Ceaușescu privind organizarea unei conferințe internaționale cu privire la Orientul Mijlociu, sub auspiciile Organizației Națiunilor Unite, cu participarea tuturor părților interesate — inclusiv a Organizației pentru Eliberarea Palestinei, reprezentant legitim al poporului palestinian —, a U.R.S.S. și S.U.A., a altor state. Această pro-

punere este susținută de o amplă activitate desfășurată de președintele României în direcția retragerii trupelor israeliene din teritoriile arabe ocupate în urma războiului din 1967, recunoașterii dreptului poporului palestinian la autodeterminare și la crearea unui stat propriu, independent, precum și pentru asigurarea independenței, suveranității și securității tuturor statelor din regiune.

S-a impus, în aceste două decenii, drept una din preocupările majore ale președintelui României, *democratizarea relațiilor internaționale, soluționarea marilor probleme ale vieții politice mondiale nu într-un cerc restrâns, ci cu participarea, pe bază de egalitate, a tuturor statelor lumii și, în mod deosebit, a țărilor mici și mijlocii, a țărilor în curs de dezvoltare și nealiniate*. În acest sens, este cunoscută importanța pe care tovarășul Nicolae Ceaușescu o acordă creșterii rolului Organizației Națiunilor Unite ca for democratic, reprezentativ în discutarea problemelor majore ale contemporaneității, în concordanță cu interesele vitale ale tuturor popoarelor. Acest obiectiv decurge din aprecierea, cu valoare principială, potrivit căreia O.N.U. oferă, în momentul de față, un cadru organizatoric adecvat pentru dezbaterea și soluționarea democratică, cu participarea activă a tuturor statelor, a unor probleme globale, vitale pentru întreaga omenire, cum sînt : pacea și securitatea, oprirea cursei înarmărilor și înfăptuirea dezarmării, problemele dezvoltării, ale energiei, hranei, educației, regimul oceanelor, al spațiului extraatmosferic ș.a.

Poziția României privind necesitatea creșterii rolului O.N.U. în viața internațională și-a găsit expresie în participarea președintelui Nicolae Ceaușescu la Sesiunea jubiliară a O.N.U. din 1975, în întîlnirile frecvente cu personalități de frunte din conducerea O.N.U., în mesajele adresate cu prilejul diferitelor manifestări — congrese, conferințe, mese rotunde, seminarii — inițiate de organizația mondială sau de organizațiile sale specializate, în activitatea dinamică a României în cadrul sistemului Organizației Națiunilor Unite. Din inițiativa președintelui Nicolae Ceaușescu, la sesiunea Adunării Generale din 1975, a fost prezentat documentul : „Poziția României cu privire la îmbunătățirea și democratizarea activității O.N.U., la întărirea rolului său în realizarea colaborării între toate statele, fără deosebire de orînduire socială, a unei lumi mai bune și mai drepte, a unei păci trainice”. Sensul fundamental al propunerilor prezentate de țara noastră vizează transformarea O.N.U. într-un instrument internațional mai dinamic și eficient, care să acționeze pentru prevenirea conflictelor, să contribuie la statornicirea unor raporturi noi între state, bazate pe principiile dreptului internațional, la promovarea păcii, securității și colaborării internaționale.

Atașamentul României față de principiile și scopurile Organizației Națiunilor Unite se îmbină, în chip fericit, cu contribuția sa de substanță, profund constructivă în toate sferile de preocupări și competențe ale forumului mondial — contribuție materializată la fiecare sesiune a Adunării Generale într-o serie de rezoluții și inițiative de larg interes pentru comunitatea mondială a națiunilor.

În acest context, se impune a fi relevată preocuparea consecventă a țării noastre pentru promovarea la Națiunile Unite a problematicei tinerei generații, pentru asigurarea participării sale active, nemijlocite, la făurirea propriului viitor de pace, la transformarea novatoare a societății umane. Adoptînd, prin consens, la sesiunea Adunării Generale din 1979, rezoluția prezentată de România privind marcarea, în 1985, a Anului In-

ternațional al Tineretului, sub deviza „Participare, Dezvoltare, Pace“, O.N.U. a dat expresie receptivității și interesului față de situația și aspirațiile tinerei generații, disponibilității de a-și oferi cadrul pentru intensificarea cooperării între state în vederea soluționării problemelor care-i preocupă pe tineri. Anul Internațional al Tineretului, prin pregătirile și acțiunile desfășurate pe parcursul mai multor ani, se anunță ca un eveniment de seamă în activitatea O.N.U., menit să aducă o contribuție importantă la unirea tinerei generații și creșterea aportului ei la dezvoltarea economico-socială a fiecărei țări, la eforturile generale pentru rezolvarea marilor probleme ale epocii noastre, pentru făurirea unei lumi mai drepte și mai bune.

În persoana secretarului său general, Partidul Comunist Român are un proeminent luptător pentru dezvoltarea colaborării și solidarității cu toate partidele comuniste și muncitorești, pentru realizarea unei unități de tip nou în mișcarea comunistă și muncitorească internațională, bazată pe deplina egalitate, pe respectarea dreptului fiecărui partid de a-și stabili, de sine stătător, strategia și tactica revoluționară, de a-și elabora linia politică în mod independent, în conformitate cu condițiile istorice, naționale și sociale din țara în care își desfășoară activitatea. S-a bucurat și se bucură de un puternic ecou pe plan internațional activitatea tovarășului Nicolae Ceaușescu consacrată lichidării cu desăvârșire a vechilor practici de amestec în treburile unor partide, depășirii divergențelor și încetării blamărilor, impunerii anumitor puncte de vedere altor partide; în mod constant, a fost subliniată cerința de a se acționa cu maximă răspundere în direcția întăririi solidarității și colaborării, a înfăptuirii unității de acțiune a partidelor comuniste și muncitorești — ca factor esențial pentru unitatea forțelor progresiste, revoluționare de pretutindeni — care poate și trebuie să se realizeze în probleme fundamentale ale lumii contemporane, în lupta pentru progres economico-social, pentru pace, independență și colaborare în lume.

Pornind de la obiectivul reconcilierii istorice dintre comuniști și socialiști, de natură să conducă, în perspectivă, la o nouă unitate a clasei muncitoare, Partidul Comunist Român apreciază că, în actualele condiții internaționale, are o mare însemnătate *extinderea relațiilor cu partidele socialiste și social-democrate, cu toate forțele care se pronunță și militează pentru transformarea progresistă, socialistă a lumii*. De asemenea, secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, acționează pentru dezvoltarea solidarității și colaborării cu mișcările de eliberare națională, cu partidele de guvernământ din țările care au lichidat dominația imperialistă și militează pentru consolidarea independenței lor politice și economice, cu forțele antiimperialiste de pretutindeni, cu partidele democratice și progresiste din toate țările, apreciind că aceasta constituie o contribuție reală la politica de prietenie, colaborare și pace în lume.

Adversar neîmpăcat al atitudinii fataliste a brațelor încrucișate, președintele Nicolae Ceaușescu a chemat și cheamă popoarele la acțiune, pentru că pacea nu poate veni în dar din partea nimănui, ci trebuie cucerită prin luptă. Popoarele, masele de oameni ai muncii de pretutindeni au dreptul și obligația de a lupta pentru pace, de a face să primeze rațiunea și spiritul de răspundere, interesele apărării dreptului suprem al omului la viață, la libertate. „Avem ferma convingere că, acționînd unite, popoarele pot schimba cursul evenimentelor, pot împiedica războiul mondial și catastrofa nucleară, pot impune dezarmarea și pacea internațională“.

Politica și acțiunea președintelui Nicolae Ceaușescu în planul vieții internaționale, caracterizate printr-un profund spirit novator, eliberate de dogme și rigidități, urmărind cu clarviziune liniile de dezvoltare a progresului istoric, se bucură de sprijinul deplin al poporului român, de prețuirea autentică și îndreptățită a opiniei publice internaționale. În semn de profund omagiu pentru strălucita sa contribuție la făurirea unei lumi a păcii, dezarmării, independenței naționale și colaborării între popoare, tovarășului Nicolae Ceaușescu i-au fost conferite peste 100 de înalte ordine, medalii, titluri și alte distincții din partea a numeroase state de pe toate continentele și a unor prestigioase instituții și organizații naționale și internaționale.

Într-o epocă confruntată de probleme cruciale pentru viitorul omenirii, președintele României socialiste, tovarășul Nicolae Ceaușescu, s-a angajat plenar — în întreaga perioadă care a trecut de la Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român — în marea bătălie a popoarelor pentru salvagardarea intereselor fundamentale ale umanității, consacrându-se, în viața internațională, ca o exemplară și prestigioasă personalitate, ca un militant neobosit pentru cauza păcii, dezarmării și colaborării între toate națiunile lumii.

În concepția și acțiunea politică a Partidului Comunist Român, a tovarășului Nicolae Ceaușescu, a fost definită cu claritate menirea supremă a științei istorice de studiere profundă a trecutului în vederea extragerii de conținut necesare construirii prezentului socialist și viitorului comunist al țării. „Cercetarea istorică — subliniază secretarul general al partidului, președintele Republicii — depășește de a conștientiza o investigație cu caracter strict documentar a trecutului, este în bună măsură — așa cum arată viața — și o știință a prezentului, lămurind oarece concluzii și înțelegând despre marile procese ale dezvoltării societății, ale existenței popoarelor de-a lungul timpului, punând în evidență ceea ce a fost valoros, progresist și a servit interesului înaltei societăți, cit și pierdutele ridicate de-a curmezișul evoluției și care au costat scump umanitatea, au întârziat progresul unor națiuni”. O altă viziune, de inestimabilă valoare teoretică și metodologică, pe care partidul nostru a promovat-o și o promovează consecvent, îndreptat în cele două decenii care au trecut de la istoricul Congres al IX-lea al Partidului Comunist Român, conferă istoriei un înalt statut, ea constituind „fundamentul oricărei activități ideologice, teoretice și politico-educative. Nu se poate vorbi de educație patriotică socialistă fără cunoașterea și înțelegerea trecutului, a marelui și luptei înaintașilor noștri”.

Textele și ideile cuprinse în opera teoretică cu conținut istoric a tovarășului Nicolae Ceaușescu, în Programul Partidului Comunist Român — care include și o aprofundată analiză a trecutului glorios al poporului nostru — reprezintă solidă bază ideologică și politică pe care s-a clădit edificiul istoriografiei românești noi. Dar, ca în toate domeniile vieții economice, politice și spirituale românești, în care concepția nova-

¹ Nicolae Ceaușescu, România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate, vol. 8, Editura Politică, București, 1972, p. 423.

² Nicolae Ceaușescu, România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate, vol. 8, Editura Politică, București, 1982, p. 15.

³ Ion Popescu-Poniș, Concepția tovarășului Nicolae Ceaușescu privind cunoașterea istoriei multilaterale a poporului român — fundament al activității ideologice și politice, societății socialiste dezvoltate, în „Anale de istorie”, anul XXIX, nr. 1, 1982, p. 42-58.

FUNCTIA PATRIOTICĂ, REVOLUȚIONARĂ A ISTORIEI ÎN CONCEPȚIA SOCIALIȘTILOR ROMÂNI (1877 – 1918)

VASILE NICULAE

În concepția și acțiunea politică a Partidului Comunist Român, a tovarășului Nicolae Ceaușescu, a fost definită cu claritate menirea supremă a științei istorice de studiere profundă a trecutului în vederea extragerii de concluzii necesare construirii prezentului socialist și viitorului comunist al patriei. „Cercetarea istorică — subliniază secretarul general al partidului, președintele Republicii —, departe de a constitui o investigație cu caracter strict documentar a trecutului, este în bună măsură — așa cum arată viața — și o știință a prezentului. Istoria oferă concluzii și învățăminte despre marile procese ale dezvoltării societății, ale existenței popoarelor de-a lungul timpului, punând în evidență ceea ce a fost valoros, progresist și a servit mersului înainte al societății, cât și piedicile ridicate de-a curmezișul evoluției și care au costat scump umanitatea, au întârziat progresul unor națiuni”¹. O atare viziune, de inestimabilă valoare teoretică și metodologică, pe care partidul nostru a promovat-o și o promovează consecvent, îndeosebi în cele două decenii care au trecut de la istoricul Congres al IX-lea al Partidului Comunist Român, conferă istoriei un înalt atribut, ea constituind „fundamentul oricărei activități ideologice, teoretice și politico-educative. Nu se poate vorbi de educație patriotică socialistă fără cunoașterea și cinstirea trecutului, a muncii și luptei înaintașilor noștri”².

Tezele și ideile cuprinse în opera teoretică cu conținut istoric a tovarășului Nicolae Ceaușescu, în Programul Partidului Comunist Român — care include și o aprofundată analiză a trecutului glorios al poporului nostru — reprezintă solida bază ideologică și politică pe care s-a clădit edificiul istoriografiei românești noi³. Dar, ca în toate domeniile vieții economico-sociale, politice și spirituale românești, în care concepția nova-

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 6, Editura politică, București, 1972, p. 423.

² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 24, Editura politică, București, 1983, p. 15.

³ Ion Popescu-Puțuri, *Concepția tovarășului Nicolae Ceaușescu privind cunoașterea istoriei multimilenare a poporului român — fundament al activității ideologice, al educației patriotice, socialiste a maselor*, în „Anale de istorie”, anul XXIX, nr. 1/1983, p. 42—58.

toare a partidului nostru s-a fundamentat pe preluarea și dezvoltarea, pe o treaptă superioară, a tot ceea ce este mai valoros din experiența trecutului, și acest tezaur de teze și idei cu caracter istoric valorifică, la nivel înalt, gândirea înaintată, revoluționară privind tradițiile glorioase ale luptei poporului român, ale mișcării noastre muncitorești.

În cele ce urmează ne propunem a realiza o analiză a concepției istorice a socialiștilor români, a partidului clasei noastre muncitoare din ultimele decenii ale veacului trecut și de la începutul veacului nostru, analiză menită să restituie un aspect mai puțin cercetat al istoriei patriei, să releve modul eficient în care socialiștii români au folosit argumentul istoric în lupta pentru afirmarea viabilității partidului politic proletar, pentru transpunerea în fapt a ideilor sale programatice atât în etapa istorică dată, cât și în perspectiva transformării revoluționare a societății românești⁴.

Mijloacele folosite pentru aceasta de teoreticienii și militanții socialiști au fost de o mare diversitate, argumentele oferite de istorie fundamentând: programele partidului clasei noastre muncitoare, discursurile parlamentare ale deputaților socialiști, precum și numeroase articole din publicistica muncitorească — „Socialistul“, „Contemporanul“, „Dacia viitoare“ — denumire simbolică, cu valoare programatică —, „Emanciparea“, „Revista socială“, „Drepturile omului“, „Munca“, „Critica socială“, „Lumea nouă“, „România muncitoare“, „Viitorul social“ ș.a. —, studii și lucrări aparținând lui Ioan Nădejde, C. Dobrogeanu-Gherea, Constantin Mille, V. G. Morțun, Raicu Ionescu-Rion, Anton Bacalbașa, dr. Cristian Racovski, M. Gh. Bujor.

Buni cunoscători și mari iubitori ai istoriei noastre naționale, socialiștii români au analizat fenomenele trecutului în lumina materialismului dialectic și istoric, ceea ce le-a permis (unora dintre ei) accesul în rîndul istoricilor de prestigiu ai țării, dar și o poziție deseori superioară în comparație cu istoricii contemporani lor, adepți ai școlii pozitivistice. Gînditorii socialiști au sintetizat, într-o concepție proprie, cuceririle istoriografiei românești, începînd cu cronicarii și continuînd cu Nicolae Bălcescu, Ion Heliade Rădulescu, Bogdan Petriceicu Hasdeu, Dimitrie Onciul, V. A. Urechia, A. D. Xenopol, Nicolae Iorga, ori cu opera memorialistică a lui Ion Ghica, Vasile Alecsandri, Costache Negri, dar au adus și contribuții documentare și interpretative proprii (mai ales Ioan Nădejde, spirit enciclopedic și profesionist al scrisului istoric), propunînd și argumentînd noi viziuni asupra fenomenului istoric. Istoria pe care au elaborat-o și difuzat-o în mase nu era o istorie în sine, ci se afla în strînsă conexiune cu cerințele epocii și cu perspectivele dezvoltării societății românești, adăugîndu-i-se și suflul înnoitor al concepției revoluționare a proletariatului, de pe pozițiile căreia socialiștii studiau trecutul. Această concepție a fost exprimată în repetate rînduri și, cu deosebire, în cele două studii de referință, cu caracter teoretic și metodologic, aparținînd lui Ioan Nădejde (*Concepția materialistă dialectică a istoriei sau materialismul economic*) și C. Dobrogeanu-Gherea (*Concepția materialistă a istoriei*), ambele

⁴ Vezi, în acest sens, și: *Vechimea, permanența și unitatea poporului român în scrierile socialiștilor. Texte ale socialiștilor români scrise între anii 1872—1919*, Editura politică, București, 1980; Marin Badea, *Mișcarea socialistă din România și unele probleme ale gîndirii istorice marxiste la sfîrșitul secolului al XIX-lea*, în „Anale de istorie“, anul XVII, nr. 5/1971, p. 104—117; Vasile Niculae, *Probleme fundamentale ale istoriei poporului român în scrierile lui Ioan Nădejde*, în „Anale de istorie“, anul XXVI, nr. 1/1980, p. 66—83.

elaborate în 1892. Așa cum scria C. Dobrogeanu-Gherea, „După concepția materialistă, factorul hotărîtor în mersul istoric al omenirii n-a fost nici intelectul, nici pornirile și patimile omenești, ci bazele materiale ale societății, modul de producere și de împărțire a produselor trebuincioase traiului“⁵. Deci, „Progresul economic hotărâște viața socială de-a lungul întregii istorii“⁶.

În lumina acestei concepții a devenit necesară analiza istorică atunci cînd au fost formulate *documentele fundamentale ale mișcării noastre muncitorești — programele sale*. O atestă primele încercări programatice din anii 1879—1880, în care s-au efectuat, la început, analize ale evoluției țării, îndeosebi după revoluția din 1848 (ale cărei obiective, nerealizate în totalitate, urmau a fi preluate de către socialiști), pentru a se ajunge apoi la concluzia că „Renașterea noastră este posibilă numai în popor“, și că „emanciparea muncitorilor nu poate fi decît opera muncitorilor înșiși“⁷.

Programul marxist din 1886 (*Ce vor socialiștii români*), cuprinde, de asemenea, un amplu capitol de analiză a trecutului României (cu privire specială asupra revoluției din 1848 și a legii rurale din 1864), capitol special destinat exprimării adevărului istoric că socialismul la noi nu este o plantă exotică, ci un rezultat obiectiv al dezvoltării societății românești. „Pentru a lămuri activitatea noastră practică — aprecia programul — trebuie să dăm o ochire generală asupra dezvoltării noastre economico-sociale, asupra claselor și pozițiunii lor, asupra relațiilor de putere în ființă la noi“, deoarece „felul activității noastre atîrnă de condițiile reale ale țării noastre și mai ales de cele economico-sociale... Un socialist modern, care ține la socialismul științific, își deduce idealul din mișcarea omenirii, din evoluția ei, iar mijloacele de lucrare și felul lucrării din condițiile în care se află un popor“⁸. În virtutea acestei concepții se explica diferența dintre revoluția din 1848 și viitoarea revoluție: „Revoluția de la 1848 a stricat formele vechi în folosul unei singure clase, în al burghezimii; revoluția viitoare va desființa domnia de clase, va face pe toți membrii societății deopotrivă“⁹. De aceea, datoria socialiștilor era „de a arăta poporului muncitor mișcarea omenirii pînă în ziua de azi, tendința acestei mișcări către idealul socialiștilor“¹⁰. Iar programul practic, incluzînd obiective cu conținut general-democrat, era conceput ca un sumum de cerințe „a căror realizare, pe de o parte, ar îmbunătăți starea lui (a poporului muncitor — *n.n.*), iar pe de alta ar crea o stare de lucruri cît se poate mai potrivită pentru transformarea socialistă“¹¹.

Programul Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România, adoptat de Congresul socialist din 31 martie—3 aprilie 1893, se fundamentează și el pe analiza istorică a devenirii României în epoca modernă. Pe această bază, programul constata, cu îndreptățire, că România de la sfîrșitul veacului trecut, cu toate progresele înregistrate în dezvoltarea sa,

⁵ C. Dobrogeanu-Gherea, *Opere complete*, vol. 3, Editura politică, București, 1977, p. 12—13.

⁶ *Ibidem*, p. 13.

⁷ *Condițiile istorice ale apariției și dezvoltării clasei muncitoare din România. Făurirea și afirmarea partidului său politic (1821—1893)*, Editura politică, București, 1984, p. 328—329.

⁸ C. Dobrogeanu-Gherea, *Opere complete*, vol. 2, Editura politică, București, 1976, p. 72.

⁹ *Ibidem*, p. 66.

¹⁰ *Ibidem*, p. 115.

¹¹ *Ibidem*, p. 112.

se înfățișa ca o țară rămasă în urmă din punct de vedere economic, dar, în același timp, că evoluția ei capitalistă era un proces legic. „Cînd clasele noastre dominante au introdus instituții politice burgheze, cînd ele introduc bănci, mașini, drumuri de fier, cînd principalele produse ale țării noastre, produsele agricole, au ajuns mărfuri, țara noastră devine din ce în ce mai capitalistă și din ce în ce se creează în ea un teren favorabil socialismului“. Foarte interesantă este comparația ce se face între situația României în etapa istorică respectivă și cea de la 1848. Atunci, revoluția a dat o puternică lovitură rînduieiilor feudale, cu toate că burghezia, forța conducătoare, era încă slabă. Ea a reușit să-și apropie masele populare, devenite forțe motrice ale procesului istoric, factor determinant al dezagregării vechilor relații feudale și al biruinței celor capitaliste, transformare care „a fost revoluționarmente făcută la noi“. Cu atît mai mult în 1893, cînd proletariatul se afla în plin proces de dezvoltare, era posibilă nu o nouă și imediată transformare socială, ci pregătirea condițiilor pentru realizarea ei. „E dar mai mult decît evident — sublinia programul — că însăși dezvoltarea țării noastre dă un argument decisiv și justificativ pentru existența și dezvoltarea social-democrației române“¹².

Situația României impunea, deci, o adaptare a teoriei socialismului științific la condițiile țării noastre. Avînd drept scop făurirea societății socialiste, lupta clasei muncitoare, în frunte cu partidul său politic, trebuia ca mai întîi să pregătească terenul și să fortifice forțele proletariatului în perspectiva trecerii la revoluția socială. „Această pregătire — preciza programul — înseamnă propagandă socialistă, organizare și luminare a poporului muncitor, luptă pentru îmbunătățirea materială și morală a muncitorilor“¹³.

Într-adevăr, la sfîrșitul veacului trecut și, după cum va demonstra istoria, timp de mai multe decenii și în veacul nostru, sarcina primordială era desăvîrșirea obiectivelor cu caracter general-democrat proclamate la 1848. A fost o dovadă de maturitate politică faptul că partidul revoluționar al clasei muncitoare din România s-a angajat, din prima clipă a existenței sale, în lupta pentru rezolvarea mai întîi a acestor probleme, fără să piardă nici un moment din vedere țelul final al acțiunii lui: „realizarea societății socialiste“. De aici orientarea tactică a partidului, care presupunea un vast cîmp de activitate — de la lupta revendicativă și alte manifestări deschise ale proletariatului împotriva exploatării, la intense acțiuni propagandistice, de luminare a muncitorilor și de ridicare a conștiinței lor de clasă, la afirmarea concepției socialiste față de problemele majore ale dezvoltării țării.

Punînd în fața proletariatului obiective de o așa mare însemnătate, programul partidului își manifesta încrederea în înțelegerea de către acesta a rolului său în societate și, în același timp, se angaja să conducă lupta clasei muncitoare la izbîndă. Social-democrația din România, aprecia programul, „e convinsă că prefacerea socială e menită s-o îndeplinească poporul muncitor organizat și luminat de social-democrație și, deci, făcînd o largă propagandă socialistă în toate clasele sociale, principala îndatorire a social-democrației e organizarea politică a poporului muncitor, arătarea pozițiunii lui actuale și a pozițiunii ce trebuie să o aibă, ce este el și ce trebuie să fie, care e menirea lui istorică. Cu alte cuvinte, principala îndă-

¹² *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1893—1900*, Editura politică, București, 1969, p. 53.

¹³ *Ibidem*, p. 55.

torire a social-democrației e prefacerea poporului muncitor într-o armată bună de luptă, conștientă și pătrunsă de menirea ei”¹⁴.

Și programul din 1910 al Partidului Social-Democrat din România cuprindea o succintă analiză a evenimentelor trecutului. Începînd cu primele decenii ale secolului al XIX-lea, aprecia programul, România „a intrat în acest vîrtej al dezvoltării capitaliste”, fapt ce a dat naștere burgheziei și proletariatului și, implicit, mișcării muncitorești. Fundamentînd ideea de bază cum sînt : „În România, ca și în toate țările moderne, mișcarea muncitoare este un rezultat firesc al dezvoltării economice” ; „În istorie Partidul Social-Democrat apare ca expresiunea cea mai desăvîrșită a mișcării muncitoare” ; „Întrucît luptă pentru completa prefacere a societății, Partidul Social-Democrat este un partid revoluționar”¹⁵ ; el este, în același timp, „național și democrat în sensul cel mai adînc al cuvîntului”, pentru că „apără și reprezintă interesele tuturor claselor opresate ale națiunii”¹⁶ — programul partidului sintetiza relația dialectică trecut—prezent—viitor, privită prin prisma misiunii istorice a clasei muncitoare organizată în partid politic.

Orice investigare a travaliului istoriografic al socialiștilor români, exprimat în *lucrări, studii, articole, discursuri parlamentare*, nu poate să nu constate un adevăr fundamental : indiferent de evenimentul istoric supus analizei și de împrejurările în care a fost efectuat actul creator, *el a răspuns direct și nemijlocit unor comandamente supreme ale timpului*. Abordînd probleme istorice majore precum : vechimea poporului român și dezvoltarea sa unitară și continuă în spațiul carpato-danubiano-pontic, lupta necurmată a românilor pentru apărarea ființei statale și etnice, pentru unitate și independență, semnificația istorică a unor mari evenimente cum au fost : unirea de la 1600, revoluțiile din 1784, 1821, 1848, unirea din 1859, cucerirea independenței de stat depline în 1877—1878 și altele — toate privite într-o viziune unitară, pe întregul cuprins al pămîntului românesc —, istoricii și publiciștii provenind din rîndurile mișcării muncitorești puneau argumentele furnizate de istorie în slujba eforturilor depuse de popor, de clasa muncitoare pentru soluționarea marilor probleme ale României moderne, pentru făurirea statului național unitar și emanciparea socială a poporului, pentru trecerea, prin revoluție, la orînduirea socialistă.

Atunci cînd Ioan Nădejde angaja „Contemporanul” în vasta operă de „a aduce la cunoștința publicului doritor de a ști adevărul asupra trecutului nației noastre”, a cărei istorie „ne arată că știe să-și facă loc pe fața pămîntului”¹⁷ ; cînd V. G. Morțun afirma, de la tribuna Adunării Deputaților, că „din fapta trecutului putem scoate încheieri care să ne lumineze asupra neajunsurilor ce ne pot întîmpina în viitor”¹⁸ ; cînd C. Dobrogeanu-Gherea scria că „istoria ne învață multe, cu condiția să pricepem învățăturile ei”¹⁹ — toate acestea conturau valențele militante, revoluționare pe care, pe drept, le atribuiau socialiștii scrisului istoric.

¹⁴ *Ibidem*, p. 56.

¹⁵ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1910—1915*, Editura politică, București, 1968, p. 12—13.

¹⁶ *Ibidem*, p. 17.

¹⁷ „Contemporanul”, anul III, nr. 2/1883, p. 44.

¹⁸ *Dezbaterile Adunării Deputaților* (în continuare : D.A.D.), nr. 16 din 21 decembrie 1897, p. 97.

¹⁹ C. Dobrogeanu-Gherea, *Opere complete*, vol. 5, Editura politică, București, 1978, p. 262.

Lecția istoriei în slujba luptei pentru făurirea statului național unitar român s-a constituit într-o adevărată permanență a gândirii și practicii mișcării revoluționare muncitorești din țara noastră, împreună cu relevarea rolului maselor populare în dezvoltarea unitară și continuă a poporului român prin timpuri. Este și motivul pentru care militanții noștri socialiști insistau, inclusiv în Parlamentul țării, pentru intensificarea acțiunii patriotice de publicare a izvoarelor istorice („să avem și noi o *Romania Historica*“²⁰) și de restaurare a monumentelor istorice „originale și autentice“, în așa fel încât „să nu se piardă nici o pietricică“²¹.

S-a abordat, astfel, vasta problematică a vechimii și continuității românești în vatra strămoșească a Daciei și aceasta într-o epocă în care întreaga noastră istoriografie era angajată în combaterea, cu argumente științifice, a teoriilor străine ce contestau aceste înalte atribute ale trecutului poporului român. Pentru Ioan Nădejde, de pildă, era o datorie de înaltă conștiință patriotică de a pune la îndemîna națiunii adevăruri asupra istoriei traco-geto-dacilor, începînd cu epoca lui Burebista, făuritorul primului stat dac centralizat și independent, cel care „a căpătat de la nație o încredere fără de margini“²² și apoi cu cea a lui Decebal, în timpul căreia „Războaiele dacice ni se înfățișează pline de măreție. Din partea dacilor admirăm desnădăjduirea vitejească care înmulțește piedicile înaintea dușmanilor și apără pas cu pas fiecare sat, fiecare pădure, fiecare rîu“²³. Iar continuitatea noastră, arăta el, era dincolo de orice îndoială, istoria demonstrînd, prin izvoare incontestabile (Anonymus, Cronica lui Nestor ș.a.) că la venirea ungarilor în Transilvania, ca, de altfel, pe întregul parcurs al epocii migrațiilor pe pămîntul Daciei, „nu erau priviți românii ca venetici, ci ca un popor vechi“²⁴, rămas în Dacia după retragerea armatei și administrației romane și pe care populația autohtonă „n-a părăsit-o nici cînd au început năvălirile barbarilor, ci s-a retras în munți“²⁵ și în alte locuri mai ferite, deprinzîndu-se „încet-încet cu viața muntenească“²⁶. Considerînd, pe bună dreptate, că teoriile potrivnice nouă sînt dictate „de interese naționale și politice“²⁷ ostile poporului român, Ioan Nădejde concluziona : românii „lucrează pămîntul și l-au lucrat, l-au apărut cu puterea lor cînd a fost trebuință și-l vor apăra. Poporul muncitor român nu despoaie pe nimeni, ci trăiește din munca sa și, prin urmare, nimeni nu-i poate zice : du-te de aici că n-ai drept... Noi sîntem aici și vom sta pe loc“²⁸.

Pe aceste temeiuri de permanență și dezvoltare unitară, în pofida multor vicisitudini, socialiștii au abordat și problema luptei românilor în timpul evului mediu pentru apărarea ființei statale, pentru refacerea vechii Dacii — idee-forță a întregii noastre deveniri istorice. Ei au înțeles bine esența raporturilor româno-otomane (statornicite prin cunoscutele Capitulații), care demonstau „puterea de viață a poporului român“²⁹. Evocînd epoca lui Ștefan cel Mare, Ioan Nădejde scria că acesta „a sfătuit

²⁰ D.A.D., nr. 97 din 12 iunie 1889, p. 1 748.

²¹ *Ibidem*, nr. 54 din 16 martie 1890, p. 995.

²² „Contemporanul“, anul II, nr. 7/1881, p. 277.

²³ *Ibidem*, nr. 8/1881, p. 296.

²⁴ *Ibidem*, anul V, nr. 4/1886, p. 320.

²⁵ *Ibidem*, anul VI, nr. 10/1888, p. 317.

²⁶ *Ibidem*, anul IV, nr. 3/1884, p. 113.

²⁷ *Ibidem*, anul VI, nr. 10/1888, p. 335.

²⁸ *Ibidem*, anul II, nr. 18/1882, p. 700.

²⁹ I. Nădejde, *Viața lui Ștefan cel Mare și Bun, domnul Moldovei*, Iași, 1883,

pe Bogdan, feciorul și următorul lui la tron, să se puie bine cu turcii, și lucrul este de crezut de vreme ce, pe la sfîrșitul domniei, stătuse chiar el în legătură cu dînșii“³⁰, ceea ce Bogdan o va și face, încheind Capitulația de la 1511. Acest act nu era „lucru rușinos“, cunoscut fiind faptul că „legăturile de vasalitate, care se călcău cu cea mai mare ușurință, n-au împiedicat pe domnii Moldovei și ai Munteniei de a bate de atîtea ori pe suzerani“³¹. Susținînd aceeași idee, V. G. Morțun declara în Parlament : „Niciodată Moldova și Muntenia nu au făcut parte integrantă din împărăția turcească, cum au făcut Bulgaria și Serbia. Am fost tributarii turcilor, dar am fost întotdeauna scutiți de desăvîrșita lor stăpînire. Năvălirile lor au fost vremelnice în aceste țări și, ca și apele unui rîu, care după revărsare se retrag în albia lor, tot așa și oștirile turcești se retrăgeau în matca împărăției lor fără să se poată statornici în aceste țări“. Aceasta „ne-a făcut să putem pași mai lesne și mai repede pe calea dezvoltării și a civilizațiunii“³².

Evocînd și alte momente ale trecutului nostru, socialiștii români le-au privit ca etape ale epopeei eroice a reîntrupării Daciei, testament politic al atîtor generații și ideea fundamentală ce însușește acțiunea concertată a românilor în epoca de sfîrșit a veacului trecut și de început a veacului nostru. Astfel, unirea de la 1600, înfăptuită de Mihai Viteazul, era apreciată ca „o clipă luminoasă, un fulger care a brăzdat norii grămădiți pe deasupra neamului nostru, clipa în care românimea și-a întrevăzut visul“³³. Semnificativ, opera viteazului voievod era considerată „acel mare ideal politic care și astăzi (în 1896 — *n.n.*) este crezul intim al neamului nostru : întrunirea tuturor românilor într-un singur stat, unirea Ardealului și a Moldovei cu Muntenia“³⁴.

Revoluțiile române din 1784, 1821 și 1848 sînt și ele prezentate ca etape importante pe drumul făuririi unității național-statale românești. În 1784, scriau socialiștii, românii din Transilvania s-au ridicat la luptă pentru dreptate socială și libertate națională³⁵. „Țărănimea prigonită — aprecia Anton Bacalbașa —, încărcată de dări nedrepte și neomenești, s-a răsculat ca să schimbe orînduirea crudă sub care gemea. În calea ei a întîmpinat, însă, împotrivirea clasei stăpînitoare... De fapt, însă, țăranii nu se ridicau împotriva magnaților fiindcă erau de alt neam, ci fiindcă asupreau în chip nelegiuit“. Evocînd amintirea lui Horea, Cloșca și Crișan, „martiri ai cauzei țărănești“, militantul socialist sublinia prețioasele învățăminte ale eroismului lor : „Eroi care ați avut entuziasm, am învățat de la voi că entuziasmul și înțelepciunea trebuie să nedeșpărțite să fie“³⁶. Explicînd bazele sociale ale luptei naționale, Ioan Nădejde scria, la rîndu-i, că „în Transilvania, țărănimea fiind mai toată română, firește că lupta împotriva nobilimii maghiare avea să îmbrace forma de luptă na-

³⁰ *Ibidem*, p. 10.

³¹ *Ibidem*, p. 12.

³² *Vechimea, permanența și unitatea poporului român în scrierile socialiștilor*, p. 219—220.

³³ *Deputații socialiști în Parlamentul român — Discursuri (1888—1899 ; 1919—1921)*, Editura politică, București, 1983, p. 117.

³⁴ *Ibidem*, p. 104.

³⁵ Vezi : Nicolae Raș, *Revoluția de la 1784 în conștiința poporului român*, în „Anale de istorie“, anul XXX, nr. 5/1984, p. 101—114 ; Constantin Corbu, Nicolae Raș, *Istoriografia românească despre marea ridicare națională și socială din 1784*, în „Anale de istorie“, anul XXXI, nr. 1/1985, p. 66—67.

³⁶ „Lumea nouă“, anul I, nr. 97 din 16 februarie 1895.

țională“. Căci, generaliza el, „mișcările naționale au tot cauze sociale, economice“³⁷.

Revoluția din 1821 a proclamat, de asemenea, țeluri naționale și sociale. Scopul lui Tudor Vladimirescu, aprecia Ioan Nădejde, a fost acela „de a aduce o îmbunătățire a vieții sale (a poporului — *n.n.*) ; pentru a scăpa de robia lui de veacuri s-a sculat poporul și a proclamat de domn pe Tudor al lui, pe acel care îi făgăduia încetarea tuturor samavolnicilor“³⁸. În plan mai larg, „generația de la 1821 avea de scop regenerarea națională a țării și ea a reușit prin aducerea lui 1848“³⁹. 1821, declara și deputatul socialist V. G. Morțun, constituie „vremea renașterii noastre“ ; atunci a avut loc o mare „mișcare națională, căreia îi datorăm existența noastră, ființa statului român“⁴⁰. La peste șase decenii de la revoluție, în articolul-program publicat de „Dacia viitoare“ la 1 februarie 1883, amintirea lui Tudor Vladimirescu era încă vie, cum avea să rămână de-a pururi, și îndemna la acțiune : „Ce făcu Tudor față cu nedreptatea știți ; ce ar fi dorit Tudor să mai facă, vom încerca să se împlinească. Vom lovi în stăpîni de tot felul și de toate neamurile spre a sfărîma jugul ce apasă pe români din orice ținut ar fi ei“.

Asupra evenimentului epocal pe care l-a reprezentat revoluția română din 1848, ca și a urmărilor sale asupra evoluției României moderne, gînditorii și militanții socialiști s-au aplecat cu cea mai mare stăruință⁴¹. Cu precădere, revoluția a fost analizată sub dublu aspect : ca sinteză a acumulărilor istorice pe drumul făuririi patriei unite, neatîrnate și democratice și ca îndemn pentru generațiile ce i-au succedat de a îndeplini marile obiective pe care ea le-a formulat într-un tot programat unitar, care au primit o parțială soluționare în 1859, 1864, 1877, trebuind însă desăvîrșite, în vederea dobîndirii unității statale depline și emancipării sociale complete.

Este demn de semnalat faptul că socialiștii considerau că desfășurările revoluționare din 1848 au constituit, „pentru noi, românii“, un eveniment crucial în lupta „de emancipare națională și libertate politică“⁴², că în timpul revoluției „ideea dominantă în jurul căreia se grupează revoluționarii e chestia națională“⁴³, iar „chestiile sociale sînt subordonate ideii naționale“⁴⁴, după cum scria C. Dobrogeanu-Gherea. „Revoluția — aprecia și Ștefan Petică —, pe lîngă caracterul ei democratic și social, avea unul și mai de seamă : aducerea unității și neatîrnării naționale“⁴⁵.

Așadar, pentru militanții socialiști români, revoluția din 1848 a fost importantă nu numai pentru că a ridicat la luptă un întreg popor întru împlinirea unor seculare aspirații, ci și pentru că ea a demonstrat, chiar înăbușită — prin coalizarea unor mari imperii reacționare —, că înaltele noastre idealuri pot și trebuie să fie îndeplinite prin lupta unită a poporu-

³⁷ Ibid.

³⁸ „Contemporanul“, anul I, nr. 7/1881, p. 258.

³⁹ „Drepturile omului“, anul I, seria a II-a, nr. 130 din 12 februarie 1889.

⁴⁰ *Deputații socialiști în Parlamentul român*, p. 105.

⁴¹ Vezi : V. Niculae, M. Florescu, *1848 în tradițiile mișcării socialiste din România*, în „Anale de istorie“, anul XIV, nr. 2—3/1968, p. 111—121 ; C. Căzănișteanu, I. Mamina, *Programul pașoptist, prezență vie în tradițiile și acțiunea revoluționară a mișcării muncitorești din România*, în „Anale de istorie“, anul XIX, nr. 3/1973, p. 39—58.

⁴² „Lumea nouă“, anul IV, nr. 1 156 din 27 mai 1898.

⁴³ C. Dobrogeanu-Gherea, *Opere complete*, vol. 3, p. 114.

⁴⁴ Ibidem, p. 99.

⁴⁵ „Lumea nouă“, anul IV, nr. 1 170 din 13 iunie 1898.

lui. Și argumentul istoric își releva din nou marile valențe. În 1859, două dintre cele trei țări române — Muntenia și Moldova — se unesc, formînd statul național modern român. Fundamentul acestui „act foarte frumos, foarte patriotic“⁴⁶, care „a așezat temelia dezvoltării viitoare a României“⁴⁷, scriau socialiștii, l-au reprezentat „comunitatea de origină, de limbă, de suferințe și, mai presus de toate, comunitatea de sentimente“⁴⁸. Iar ansamblul de reforme îndeplinit în timpul domniei lui Cuza, și mai ales legea rurală, era și el privit ca o împlinire a programului pașoptist. Reforma agrară din 1864, sublinia „România muncitoare“, a fost „un act revoluționar“, deoarece „expropriind pe latifundiarul nostru și împămîntenind pe țărani, ea a atestat „dreptul țărănimii la pămîntul acestei țări“⁴⁹.

Unirea din 1859 n-a constituit însă decît o primă etapă a procesului istoric de făurire a statului național român unitar. „Astă unire — scriau publicațiile socialiste — e incompletă“, deoarece peste Carpați erau încă subjugăți „trei milioane de români, care zic ca noi : sînt romîn, care vorbesc aceeași limbă și au aceleași sentimente ca noi“. Pe aceste temeiuri se susținea, cu îndreptățire, „dreptul imprescriptibil ce au românii, ca orice popor, de a-și completa unitatea națională“. Unirea deplină, arătau socialiștii, este nu numai necesară, ci și posibilă de realizat, prin acțiunea energică a întregului popor, ce va face ca dreptul istoric al românilor să triumfe : „Dacă dreptul are vreo putere pe acest pămînt, Transilvania și celelalte părți ale vechii Dacii, unde românii sînt în majoritate, trebuie să se fuzioneze și se vor fuзiona, mai curînd sau mai tîrziu, în statul român“. Și, așa cum „Milcovul a dispărut cu toată opozițiunea austro-turcă, tot așa vor dispărea și Carpații (în sensul de frontieră, ca și Milcovul — *n.n.*), oricît s-ar opune mozaicul austro-unguresc“⁵⁰. De aici patrioticul îndemn : „Junime română ! Străbunii noștri ne-au conservat limba și pămîntul strămoșesc ; părinții noștri, generațiunea care se duce, au făcut Unirea, independența și mult lucrat-au pentru libertate. Acum e rîndul nostru, nouă ne este dat a completa unitatea națională, a întări libertatea și a face ca egalitatea să nu fie un van nume... Înainte e viitorul, înainte progresul, înainte fericirea patriei române“⁵¹.

Pronunțîndu-se pentru unirea eforturilor întregului popor în vederea realizării acestui mare obiectiv, militanții socialiști, în numele proletariatului, moștenitorul și executorul testamentar al năzuințelor fierbinți ale generațiilor trecute, se angajau cu solemnitate : „Vom dezrobi pe românii din Austro-Ungaria, ne vom vărsa sîngele pentru independența lor... Nu vom avea o zi, un ceas de odihnă pe cît timp un frate de-al nostru va geme în lanțurile sclaviei și vom lupta necurmat, așteptînd cu nerăbdare și credință în viitor fericita zi cînd, mină în mină, vom putea striga liberi și împreună : Trăiască România !“⁵². Deci, țelul suprem al luptei naționale fiind unirea tuturor românilor într-un singur stat unitar și independent, socialiștii susțineau cu tărie, în coloanele „Daciei viitoare : „Voim Dacia așa cum ea fu, fiindcă istoria și dreptul, tradițiunea și plebiscitul, trecutul și prezentul ne dau dreptul de a aspira la o Dacie română. Acest pămînt, udat cu sîngele și sudoarea străbunilor noștri, înmulțit cu

⁴⁶ „România muncitoare“, anul V, nr. 65 din 21 octombrie 1910.

⁴⁷ „Convorbiri sociale“, anul I, nr. 3 din 10 februarie 1916.

⁴⁸ „Dacia viitoare“, anul I, nr. 2 din 16 februarie 1883, p. 21.

⁴⁹ „România muncitoare“, anul V, nr. 65 din 21 octombrie 1910.

⁵⁰ „Dacia viitoare“, anul I, nr. 2 din 16 februarie 1883, p. 20.

⁵¹ *Ibidem*, p. 22.

⁵² *Ibidem*, anul I, nr. 1 din 1 februarie 1883, p. 6.

țărîna lor de douăzeci de ori seculară, e al nostru. Voim dar ca ceea ce este al românului, lui să-i aparțină, ca injusta, neomenoasă și nedemna dominațiune a unei națiuni asupra alteia să înceteze, ca românii să fie toți liberi și să formeze un stat, iar nu să geamă sub niște dominațiuni străine și vitrege”⁵³. Iar confrății lor de la „Emanciparea” se angajau și ei să lupte pentru reîntruparea vechii Dacii, a „Daciei libere, pe pămîntul căreia să trăiască un popor liber... Trebuie să scriem pe steagurile care vor trece munții : libertate și frăție”⁵⁴.

Pînă la atingerea acestui măreț obiectiv național, cucerirea independenței de stat depline a României, prin lupta eroică a poporului și armatei române în războiul național și popular din 1877—1878, a intrat în istorie ca încă un pas pe calea transpunerii în viață a programului revoluționar de la 1848. Proclamarea neatîrnării, urmată de războiul drept în care, așa cum scria, imediat după 9 mai 1877, gazeta „Socialistul”, „românii, în avîntul și entuziasmul suvenirilor trecute, iau arma pentru a-și apăra independența”⁵⁵, au fost considerate de partidul clasei muncitoare „un fapt de cea mai mare însemnătate”, datorită căruia „poporul român a știut, prin jertfe și abnegații și cu prețul sîngelui, să se elibereze de sub turci într-un război glorios, asigurîndu-și astfel o neatîrnare care să-i permită să se dezvolte în pace și să pășească pe calea civilizației”. De aceea, 9 mai 1877 reprezintă „ziua în care ni s-a asigurat viața noastră națională”⁵⁶.

Marea izbîndă din 1877—1878 a impulsionat decisiv bătălia pentru încheierea procesului de făurire a statului român unitar, în cadrul căreia se înscrie, ca un moment de glorie, războiul drept, de eliberare, unitate și reîntregire națională din 1916—1918. Participarea țării noastre la acest război îndreptățește concluzia lui M. Gh. Bujor, confirmată de „lunga, dureroasă și zbuciumată existență istorică” a poporului român, conform căreia războaiele pe care am fost siliți să le purtăm au fost „războaie de defensivă, de apărare a solului și neatîrnării împotriva năvălitorilor din afară”⁵⁷.

Evenimentele național-revoluționare din 1918 atestă și ele contribuția proletariatului, a partidului său revoluționar, la epopeea unității naționale depline, muncitorii, socialiștii, în consens cu întreaga națiune, manifestîndu-se ca forțe active, de avangardă în uriașul proces finalizat prin Marea Unire⁵⁸. Publicistica socialistă a făcut și cu acest prilej apel la argumentul istoric, pentru a demonstra justetea cauzei românești. În articolul-chemare intitulat *La Alba Iulia*, ziarul central social-democrat transilvan „Adevărul” scria, în preajma Marii Adunări Naționale, că la marele forum din cetatea istorică situată în inima Transilvaniei „se va arăta, în primul rînd, că națiunea română, care veacuri de-a rîndul a suportat jugul robiei naționale, voiește acum să devină cu desăvîrșire liberă și să se contopească într-un singur stat național”. Prin aceasta „drama națională săvîrșită pe cîmpia Turzii (asasinarea lui Mihai Viteazul, în

⁵³ *Ibidem*, anul I, nr. 2 din 16 februarie 1883, p. 20—21.

⁵⁴ „Emanciparea”, anul I, nr. 2 din mai 1883.

⁵⁵ „Socialistul”, anul I, nr. 1 din 26 mai 1877.

⁵⁶ „România muncitoare”, anul I, nr. 19 din 26 mai 1877.

⁵⁷ M. Gh. Bujor, *Războiul european și social-democrația*, Cercul de editură socialistă, București, 1914, p. 11.

⁵⁸ Vezi, pe larg : Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul român unitar*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1983, p. 522—553 ; Ion Mamina, Vasile Niculae, *Partidul clasei muncitoare în viața politică a României (1893—1918)*, Editura politică, București, 1983, p. 254—262.

1601 — n.n.) se va ispăși acum prin hotărîrea istorică ce va lua-o adunarea națională de la Alba Iulia“⁵⁹. Iar în Rezoluția Congresului Partidului Social-Democrat din Transilvania din 19—21 ianuarie 1919, după ce se arăta că istoria demonstrase că „neamul românesc, fiind o națiune ruptă în bucăți, era condamnat a nu-și putea dezvolta în deplină libertate toate bunurile ce posedă — materiale, intelectuale, sufletești“, că „luptele continue pentru menținerea caracterului etnic absorbeau partea cea mai mare a forțelor sale“, se exprima „deplinul acord cu ținuta delegaților social-democrați care, la adunarea națională de la Alba Iulia, în concordanță cu voința întregului neam românesc, au votat pentru unirea tuturor românilor“⁶⁰. În sfârșit, Declarația Comitetului Executiv Provizoriu al Partidului Socialist și a Comisiei Generale Provizorii a Sindicatelor din România din 13 februarie 1919 sublinia justetea istorică a Marii Uniri — „Locuite în marea lor majoritate de o populațiune românească, apăsate de secole de dominațiune străină, împiedicate astfel în dezvoltarea lor economică, politică și culturală, aceste provincii s-au emancipat de sub aceste dominațiuni devenind libere“ și „și-au manifestat, prin hotărîrile adunărilor lor naționale, voința de a se uni cu România“ —, ca și aprobarea istoricului act în cuvintele-simbol : „salutăm cu bucurie dezrobirea națională a poporului român din provinciile subjugate pînă acum și respectăm legămintele de unire hotărîte“⁶¹.

Tot lecția istoriei a contribuit și la fundamentarea teoriei și practicii socialiștilor în domeniul luptei pentru dobîndirea emancipării economice și social-politice a poporului, avînd în frunte clasa muncitoare și partidul ei revoluționar. Practic, era vorba despre apărarea și cucerirea de noi drepturi și libertăți de către masele muncitoare țărănești și orășenești — făuritoarele istoriei —, obiective înscrise în programele socialiste, pornindu-se de la locul și rolul acestora în dezvoltarea multiseculară a societății românești și în pregătirea terenului pentru viitoarea revoluție socială.

După cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, „întreaga noastră istorie pune în evidență faptul că țărănimea a fost clasa care, vreme îndelungată, a dus pe umerii săi greul bătăliilor pentru păstrarea și afirmarea ființei poporului român, pentru dezvoltarea națiunii noastre, pentru libertate, neatîrnare și o viață mai bună, pentru transformarea revoluționară a societății“⁶². În evul modern, ca urmare a transformărilor produse în economia și în societatea românească, începe să se afirme, alături de țărănime și provenind, în covîrșitoare parte, din rîndurile țărănimii, o nouă forță socială — clasa muncitoare. „Proletariatul — apreciază tovarășul Nicolae Ceaușescu — devine tot mai mult purtătorul idealurilor celor mai revoluționare ale maselor populare, exponentul aspirațiilor vitale ale întregului popor muncitor spre dezvoltarea patriei pe calea progresului, spre făurirea unității naționale, cucerirea independenței, spre o viață liberă și demnă“⁶³.

⁵⁹ „Adevărul“, anul XIV, nr. 46 din 18 noiembrie/1 decembrie 1918.

⁶⁰ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921*, Editura politică, București, 1966, p. 157.

⁶¹ *Ibidem*, p. 166.

⁶² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 14, Editura politică, București, 1977, p. 231.

⁶³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, Editura politică, București, 1973, p. 257.

Acționînd în numele acestor clase de bază ale societății românești, al altor categorii sociale asuprite, partidul clasei muncitoare afirma tocmai *dreptul lor istoric* la o viață liberă și demnă, ca și *rolul istoric* ce revenea proletariatului, în alianță cu țărănimea, cu toți cei exploatați în făurirea socialismului pe pămîntul României. În numele maselor de muncitori și țărani, socialiștii militau pentru îmbunătățirea condiției economico-sociale și politice a muncitorilor, soluționarea problemei agrar-țărănești, democratizarea reală a vieții politice prin introducerea votului universal ș.a., în numele alianței muncitorești-țărănești s-au manifestat puternice acțiuni de luptă comună, îndeosebi în timpul răscoalelor din 1888 și 1907.

Dreptul țăranilor asupra pămîntului de muncă — în loturi individuale în epoca istorică respectivă și în sistemul proprietății comune pentru perspectivă — era susținut și prin argumentele oferite de istorie. Posesori din vechime ai pămîntului de muncă, sub forma obștilor sătești, arăta Ioan Nădejde, țăranii au fost treptat deposezați, locul micilor proprietari luîndu-l, în bună parte, marile latifundii. Acest proces a fost mai rapid și cu consecințe deosebit de grele în Transilvania, unde românii au suportat dubla exploatare, națională și socială, fapt care a generat mari ridicări la luptă, cum au fost răscoala din 1437 și războiul țărănesc din 1514, cînd țăranii cereau „desființarea obiceiurilor nouă și restatornicirea privilegiilor vechi“⁶⁴. Reforma agrară din 1864, amplu analizată mai ales de C. Dobrogeanu-Gherea, nu putuse oferi o soluție definitivă chestiunii agrare, astfel încît o nouă împroprietărire apărea ca o necesitate imperioasă. Și aceasta cu atît mai mult cu cît dreptele cereri ale țăranilor se întemeiau pe principii ce veneau din adîncuri de istorie, reverberînd în epocă : „pe principiul că duc toate greutățile acestei țări și sînt lăsați la voia întîmplării. Pe principiul că ei, țăranii, prin munca lor necurmată, produc toată bogăția țării acesteia și cer să aibă și ei cu ce trăi, cu ce întîmpina nevoile și greutățile vieții. Pe principiul că străbunii lor, cu sîngele și viețile lor au apărut, împotriva tuturor încălcărilor, tuturor năvălirilor dușmane bucățița de pămînt care se chiamă astăzi regatul României“⁶⁵. Țăranii „s-au bătut vitejește sub Ștefan cel Mare, sub Mihai Viteazul... Și dacă ființăm astăzi (în 1895 — *n.n.*) ca națiune, este mulțumită gloatelor țărănești din vremurile trecute, al căror patriotism le-a făcut să fie așa de darnice cu sîngele și zilele lor, ori de cîte ori era vorba de apărut țara, de apărut moșia“⁶⁶.

Trecutul, demonstau socialiștii, arăta că țărănimea a reprezentat, veacuri de-a rîndul, forța socială de bază în marile noastre momente istorice : în 1599—1600, „țăranii împilați și robiți boierilor mergeau înainte, alături de Mihai Viteazul, își jertfeau sîngele și viețile lor, uneau pentru o clipă Transilvania, Moldova și Muntenia“ ; în 1821, „ei sprijineau pe Tudor Vladimirescu și apărau limba și neamul nostru“⁶⁷ ; în 1848, „țăranii, de veacuri înjugați la greul jug al muncii și al mizeriei, alergau din toate părțile ademeniți de frazele calde ale luptătorilor“⁶⁸ ; în 1859, țăranii n-au precupețit „nici muncă, nici jertfe, nici abnegație“⁶⁹ în slujba cauzei unirii ; în 1877—1878, eroica armată română era

⁶⁴ I. Nădejde, *Formarea marii proprietăți la noi*, în „Literatură și știință“, București, 1893, p. 157.

⁶⁵ D.A.D., nr. 12 din 11 ianuarie 1896, p. 115.

⁶⁶ *Ibidem*, p. 122.

⁶⁷ *Deputații socialiști în Parlamentul român*, p. 108.

⁶⁸ „Lumea nouă“, anul IV, nr. 1 166 din 9 iunie 1898.

⁶⁹ „România muncitoare“, anul IV, nr. 73 din 1 februarie 1909.

alcătuită în imensă majoritate din țărani, „care au mers peste Dunăre să-și verse singele în războiul independenței, care au umplut cu leșurile lor șanțurile Griviței și cîmpiile Rahovei, care au înălțat fala numelui de român“⁷⁰. Apare, așadar, justificată aprecierea lui V. G. Morțun care se întreba, în 1897, în plenul Adunării Deputaților : „Ce am fi noi azi ca stat, ca națiune, fără pandurii lui Tudor, fără țăranii de la Islaz, fără eroii din Dealul Spirii, fără Peneș Curcanul?“ și răspundea : „Sintem ceea ce sintem mulțumită miilor de viteji țărani, mulțumită celor căzuți cu atîta bărbăție pentru gloria și mărirea acestei țări“⁷¹. Deci, acestei viteze țărănime trebuia să i se dea pămînt, întreaga populație muncitoare trebuia să beneficieze de largi drepturi democratice, să participe efectiv la conducerea treburilor statului român.

În concepția mișcării noastre muncitorești, dreptatea socială și emanciparea deplină a poporului aveau să se realizeze prin eforturile proprii ale acestuia, avînd în frunte proletariatul și partidul său revoluționar, care aveau menirea istorică de a prelua și duce mai departe tradițiile de luptă ale națiunii române, strălucit sintetizate în programul de la 1848 și care urma, în continuare, a fi desăvîrșit. Preluarea celor mai înaintate idei ale generației pașoptiste și continuarea lor pe o treaptă superioară au constituit, pentru mișcarea noastră socialistă, argumente solide prin care își fundamenta legitimitatea luptei sale, girul prețios al obiectivelor programatice pe care și le propunea.

Încă din 1879, în coloanele uneia dintre primele gazete socialiste se sublinia că moștenirea ideilor și faptelor generației de la 1848 reprezintă pentru socialiștii români un motiv de adevărată cinste și mîndrie, dar care, în același timp, incumba o grea sarcină. „Fericită e acea națiune — scria în acest sens gazeta „Besarabia“ — a căreia generațiune nouă, inteligentă, în asemenea momente de trecere, se arată demnă de a-și lua sarcina de la părinți, a căreia tinerime a păstrat curată inima sa pentru a putea înțelege faza nouă a dezvoltării idealului secular al poporului și care se simte destul de puternică pentru a sta în fruntea lui, a reprezenta și apăra interesele acestuia“⁷². În numeroase alte articole este subliniată ideea că socialiștii „se consideră singurii și adevărații urmași ai revoluționarilor de la 1848“⁷³. În acest sens, ei declarau în 1898, la semicentenarul revoluției : „Sintem, ca în toate concepțiile noastre, evoluționiști și ne considerăm ca moștenitorii direcți și unici ai spiritelor entuziaste care au dat naștere revoluției de acum cincizeci de ani“⁷⁴.

Tradițiile de luptă ale revoluționarilor au fost preluate de către mișcarea noastră socialistă nu în mod mecanic, ideile pașoptiste fiind trecute prin filtrul analizei științifice, în lumina condițiilor concret istorice în care își desfășurau activitatea socialiștii. „Numai preluînd pilda vieții generației de la 1848, apropiindu-ne ideile timpului nostru — se scria în gazeta „Mișcarea socială“ —, precum dînsii și-au apropiat ideile timpului lor, cătînd către nevoile de acum, precum dînsii au căutat către nevoile de atunci, numai așa ne facem vrednici urmași ai lor, numai așa îi cinștim cu adevărat“⁷⁵. În aceeași idee, ziarul „Drepturile omului“ se făcea ecoul hotărîrii socialiștilor de a dezvolta idealurile generației pașoptiste pe te-

⁷⁰ D.A.D., nr. 16 din 13 martie 1892, p. 94.

⁷¹ *Deputații socialiști în Parlamentul român*, p. 109.

⁷² „Besarabia“, anul I, nr. 9 din 28 octombrie 1879.

⁷³ „Lumea nouă“, anul IV, nr. 1 156 din 27 mai 1898.

⁷⁴ *Ibidem*, anul IV, nr. 1 163 din 5 iunie 1898.

⁷⁵ „Mișcarea socială“, anul I, nr. 12 din 4 mai 1897.

meiul socialismului : „Noi, socialiștii, vom lupta a duce mai departe opera începută de Rosetti și ceilalți revoluționari pașoptiști, dindu-i însă, în același timp, de bază ideile științifice moderne care constituie socialismul“⁷⁶.

Conștienți de menirea lor, ca adevărați continuatori ai idealurilor revoluționare, socialiștii puneau în evidență, tot în 1898, sarcinile care le reveneau în această direcție : „Luptătorilor de sub steagul roșu de astăzi le cade datoria de a aduce la îndeplinire reformele făgăduite de idealiștii (vizionarii — *n.n.*) de odinioară. Arma căzută din mâinile acelora va fi ridicată de aceștia și mînuită cu vrednicie pînă cînd cuvintele care străluceau în aureola de acum cincizeci de ani vor deveni fapte“⁷⁷. Cîstind memoria generației de la 1848, „care a luptat atît de mult pentru ridicarea politică a țării și care a pregătit terenul pentru reformele sociale cerute de noi“, socialiștii arătau că lor le revine nobila datorie „de a duce lupta pentru ideile moderne, luptă care va fi încununată de succes“⁷⁸. Necesitatea includerii în programele mișcării socialiste a revendicărilor pentru care au luptat revoluționarii de la 1848 a fost formulată de Anton Balabașa în termenii următori : „Programul de la 1848 cuprindea puncte pe care noi, revoluționarii de la 1891, le revendicăm încă“. El conchidea că „viitorul patruzeci și opt va fi al poporului muncitor“⁷⁹.

Desigur, sublinia C. Dobrogeanu-Gherea în *Neoioabăgia*, „instituțiile liberale au fost necesare pentru viața țării ca stat independent. Și, într-un fel, ele au fost necesare chiar pentru conservarea neamului românesc ca atare“⁸⁰. Dar dinamica economico-socială impunea schimbări care să permită accesul poporului spre progres. Sistemul electoral, de pildă, contravenea însuși spiritului liberal al Constituției ; de aici necesitatea obiectivă a votului universal, demonstrată statornic de socialiști printr-o gamă largă de mijloace de propagandă, folosind și lecția istoriei, ilustrată, între altele, de exemplul prezenței și poziției patriotice a deputaților țărani în Adunările ad-hoc din 1857, așa cum au demonstrat-o Al. Brăescu, într-un discurs electoral din 1883⁸¹ și, trei decenii mai târziu, în 1913, dr. C. Racovski, într-un ciclu de articole, sub genericul *Dreptul electoral*⁸², apărut în plină campanie socialistă pentru votul universal, prilejuită de preconizata modificare a Constituției, în vederea introducerii, între altele, a soluției intermediare a colegiului electoral unic.

Tot C. Dobrogeanu-Gherea, ocupîndu-se de diferența dintre condițiile istorice în care s-a desfășurat revoluția de la 1848 și realitățile care vor sta la baza revoluției ce se va înlăptui de popor, sub conducerea proletariatului, desprindea obiectivele fundamentale ale revoluției viitoare : „Revoluția socialistă e și o revoluție politică, dar mai ales e o revoluție economică... Revoluția de la 1848 a fost revoluție politică, a noastră va fi politică, dar totodată, și mai ales, economică. Iată de ce aste două revoluții asemănătoare... nu pot să fie de loc asemănătoare în roadele ce vor aduce“⁸³. În ceea ce privește forma de proprietate ce va sta la baza so-

⁷⁶ „Drepturile omului“, anul I, nr. 56 din 10 aprilie 1885.

⁷⁷ „Lumea nouă“, anul IV, nr. 1 156 din 27 mai 1898.

⁷⁸ „Munca“, anul V, nr. 7 din 10 aprilie 1894.

⁷⁹ *Ibidem*, anul II, nr. 12 din 12 mai 1891.

⁸⁰ C. Dobrogeanu-Gherea, *Opere complete*, vol. 4, Editura politică, București, 1977, p. 40.

⁸¹ Al. Brăescu, *Un discurs socialist înaintea delegaților Colegiului al IV-lea de Putna*, Iași, 1883, p. 4.

⁸² „România muncitoare“, anul IX, nr. 35, 36 și 43 din 9 mai, 12 mai și 6 iunie 1913.

⁸³ C. Dobrogeanu-Gherea, *Opere complete*, vol. 2, p. 209.

cietății viitoare, spre deosebire de cea statornicită de revoluția de la 1848, Gherea spunea : „Proprietatea lor, cu care au înlocuit pe cea iobăgistă, este apropierea muncii mulțimii de către cîțiva inși ; proprietatea noastră, care va înlocui pe a lor, va fi stăpînirea muncitorilor asupra roadelor muncii lor colective“⁸⁴.

Realizarea programului minimal al partidului, a prevederilor lui cu caracter general-democrat adaptate epocii, nu abătea, așadar, atenția forței politice muncitorești de la țelul final al luptei sale — societatea socialistă. Transformarea revoluționară a societății românești, prin revoluție pregătită și condusă de clasa muncitoare — care devenise deja făuritoare de istorie, participînd activ la momentele de răscruce 1784, 1821, 1848, 1859, 1877⁸⁵ — demonstrau socialiștii, are un *caracter obiectiv*, fiind un fenomen cu adînci rădăcini în istorie. „Noi, socialiștii — declara deputatul socialist V. G. Morțun —, cercetînd cele ce au fost, avem încredere în dreptatea și splendoarea alcătuirii sociale care va urma celei de azi. Da, căci cum de la starea sclaviei s-a trecut la forma, la starea superioară, mai dulce a servajului, a iobăgiei de pe vremea cavalerilor din evul mediu și apoi de la aceasta la forma salariatului, la alcătuirea de azi burghezo-capitalistă, tot așa orînduirea va păși înainte, trecînd de la exploatarea muncii lucrătorului sărac de către capitalistul bogat, la alcătuirea socială a societății socialiste, în care nimenea nu va putea trage folos din munca altuia ; în care va domni adevărata dreptate și se va împiedica exploatarea muncii omenеști“⁸⁶. Și „dacă sînt unii care vor să împiedice, de acum înainte, ca socialismul să-și întindă binefăcătoreea înînrînire, trebuie, atunci, să se închidă școlile toate, să se închidă bibliotecile, să se desființeze toate ziarele, să se sfărîme tipografiile, telegraful, drumurile de fier, să împiedicați răspîndirea culturii în masele muncitoare și încă tot nu pot crede că veți putea stăvili fireasca dezvoltare a omenirii și a socialismului, căci împotriva ideilor mari, împotriva cerințelor sociale, orice stavilă e subredă și vremelnică“⁸⁷, fapt pe care istoria avea să-l valideze întocmai.

În încheiere relevăm două momente de istorie cu valoare de simbol. În 1886, socialiștii așezau ca *moto* al programului lor versurile poetului și revoluționarului pașoptist Dimitrie Bolintineanu, din care cităm : „Iubește a ta țară, iubește umanitatea / Te luptă ! dă chiar viața, ca binele să-l faci. / Iubește adevărul, iubește libertatea !“⁸⁸ ; în 1919, îndată după Marea Unire, socialiștii se angajau solemn să lupte pentru ca „România nouă de astăzi să devină România socialistă de mîine“⁸⁹. Între ele s-au derulat decenii de lupte, jertfe și împliniri, la temelia cărora s-a așezat — așa cum se va așeza, la nivel tot mai înalt, și după constituirea Partidului Comunist Român — cunoașterea și valorificarea, de pe pozițiile socialismului științific, a învățămintelor istoriei, știință ce-și demonstra, astfel, valențele patriotice, revoluționare, militante.

⁸⁴ Ibidem, p. 66.

⁸⁵ Vezi, pe larg : *Condițiile istorice ale apariției și dezvoltării clasei muncitoare din România. Făurirea și afirmarea partidului său politic (1821—1893)*, p. 108—133, 141—146, 447—455 ; Vasile Petrișor, *Muncitorimea — forță activă în desfășurarea revoluției de la 1784*, în „Anale de istorie“, anul XXX, nr. 5/1984, p. 86—100 ; Vasile Petrișor, *Muncitorimea — forță activă în desfășurarea revoluției române de la 1848*, în „Anale de istorie“, anul XXIX, nr. 3/1983, p. 112—124.

⁸⁶ C. Dobrogeanu-Gherea, *Opere complete*, vol. 2, p. 209.

⁸⁷ Ibidem, p. 120—121.

⁸⁸ Ibidem, p. 7.

⁸⁹ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921*, p. 167.

PLATFORMA ECONOMICĂ A PARTIDULUI

CLASEI MUNCITOARE DIN ROMÂNIA

(sfârșitul secolului al XIX-lea — începutul secolului al XX-lea)

NICOLAE IVANCIU

Partidul clasei muncitoare din România s-a constituit în 1893 ca o formațiune politică revoluționară, al cărei program se întemeia pe concepția și metoda marxistă, folosite pentru analiza și înțelegerea fenomenului românesc, un fenomen atât de deosebit — și totuși, în esență, asemănător — cu modul dezvoltării economiilor și țărilor Europei occidentale, care serviseră ca material de bază pentru elaborarea teoriei socialismului științific. De aici nevoia acută pentru teoreticienii mișcării noastre muncitorești de a pune accentul pe investigarea unei realități încadrată în legile generale economice, sociale și politice ale dezvoltării, dar cu modalități de manifestare proprii. Acest efort a fost încununat de idei și teorii originale, dintre care trei se detașează în chip evident: teoria relațiilor agrare sau a neoîobăgiei, teoria industrializării României și teoria trecerii la socialism a țărilor înapoiate din punct de vedere economic. Inițiate înaintea constituirii partidului clasei muncitoare, ele au fost dezvoltate treptat și au stat, vreme îndelungată, într-o formă sau alta, la baza programului mișcării noastre muncitorești.

Concepția economică a partidului clasei muncitoare este o parte integrantă a programului său și atributul ei de parte esențială, fundamentală derivă din starea reală a lucrurilor și din postulatul teoriei după care economicul este baza organizării și dezvoltării societății. Ea, ca și programul partidului, în întregul lui, a fost elaborată, în formă inițială, cu aproape un deceniu înainte de Congresul din 1893, din considerente teoretico-strategice și practico-tactice. Fundamentele acestei concepții le găsim îndeosebi în lucrările lui C. Dobrogeanu-Gherea (de pildă, *Karl Marx și economiștii noștri* din 1884) și în programul marxist *Ce vor socialiștii români* din 1886. Tovarășul Nicolae Ceaușescu le apreciază ca „studii originale“, care „abordează unele probleme importante ale evoluției sociale și politice a României în lumina socialismului științific“¹. Ele au adus

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, Editura politică, București, 1968, p. 344—345.

contribuții de prim ordin la răspîndirea marxismului în țara noastră, la formarea conștiinței de clasă și la maturizarea politică a proletariatului.

Publicarea, în „Revista socială” din 1885—1886, apoi în broșură separată, a programului *Ce vor socialiștii români* a avut menirea să expună socialismul științific european, să analizeze societatea românească de atunci, să dea o replică celor ce considerau că socialismul ar fi o plantă exotică în România, să arate ce fel de teren exista pentru mișcarea socialistă și să formuleze programul practic². Prin el s-a deschis seria debaterilor în jurul noului program al partidului, adoptat în 1893³.

Din bogata problematică a concepției economice a partidului clasei noastre muncitoare ne oprim asupra celor trei probleme mai înainte menționate: problema agrar-țărănească, cea a dezvoltării industriale a României și cea a trecerii la socialism a țărilor rămase în urmă cu dezvoltarea economică. Ni se oferă, astfel, posibilitatea de a pune în evidență originalitatea și caracterul avansat al contribuțiilor socialiștilor din România într-o perioadă marcată, pe plan internațional, de preocupări pentru răspîndirea socialismului științific, pentru studierea noului stadiu al capitalismului și descifrarea căilor dezvoltării fiecărei țări. Prin *Dezvoltarea capitalismului în Rusia*, V. I. Lenin a ridicat pe o treaptă superioară teoria rentei, a elaborat teoria căilor pătrunderii capitalismului în agricultură și a fundamentat multilateral importanța și necesitatea alianței muncitorești-țărănești; K. Kautsky, prin lucrarea sa *Die Agrarfragen*, a dus mai departe teoria relațiilor agrare în țările capitaliste dezvoltate, iar R. Hilferding, prin *Das Finanzkapital*, a formulat idei importante despre noul stadiu al capitalismului. C. Dobrogeanu-Gherea, prin *Ce vor socialiștii români* și, apoi, prin *Neoîobăgia*, aducea un suflu nou în explicarea modului dezvoltării economiei și societății românești. Cele menționate sînt doar cîteva exemple vizînd preocupările de dezvoltare a teoriei marxiste pe baza fenomenelor noi și ale luării în considerare a situațiilor specifice fiecărei țări sau grupări de țări.

În *problema agrar-țărănească*, studiul economico-sociologic al lui Gherea, intitulat *Neoîobăgia* rămîne, multă vreme, inegalabil prin bogăția și originalitatea analizei. Dar idei ale acestei celebre lucrări se întîlnesc și în studii socialiste premergătoare și în documente programatice ale mișcării noastre muncitorești, drept componente ale platformei economico-sociale și politice a partidului. În *Ce vor socialiștii români* găsim deja formulată una din ideile de bază ale neoîobăgiei și anume aceea a contradicției dintre fenomenele sociale europene, apărute și la noi după revoluția de la 1848 (mai exact după 1864), și temeliile materiale, contradicție care a imprimat un mod specific dezvoltării noastre economico-sociale și politice. „Căpătînd formele sociale europene — menționa Gherea —, noi n-am căpătat totodată și temeliile materiale corespunzătoare, n-am căpătat nici împărțirea (diviziunea — *n.n.*) muncii, nici colectivizarea (socializarea, concentrarea și centralizarea capitalistă — *n.n.*) producțiunii, nici fabrici, nici burghezime puternică, nici comerț întins”⁴. Pasul înainte a fost, cum rezulta, unilateral, fapt care a făcut ca în agricultură să se mențină puternice resturi ale vechiului mod de producție și după desființarea iobăgiei și împrăștierea țăranilor de la 1864.

² C. Dobrogeanu-Gherea, *Opere complete*, vol. 2, Editura politică, București, 1976, p. 7—126.

³ Vezi: *Constituirea partidului politic al clasei muncitoare din România* — P.S.D.M.R. (1893), în „Anale de istorie”, anul XXVII, nr. 1/1981, p. 99—127.

⁴ C. Dobrogeanu-Gherea, *Opere complete*, vol. 2, p. 74.

În 1910 Gherea definea neoîobăgia ca „o întocmire economico și politico-socială agrară particulară țării noastre și care constă din patru termeni : Raporturi de producție în bună parte îobăgiste, feudale ; O stare de drept liberalo-burgheză, prefăcută în iluzie și minciună, lăsînd pe țaran la discreția stăpînului ; O legislație tutelară care decretează inalienabilitatea pămînturilor țărănești și reglementează raporturile dintre stăpîni și muncitori, raporturi izvorite din cei doi termeni de mai sus ; În sfîrșit, insuficiența pămîntului așa-zisului mic proprietar țaran pentru munca și întreținerea familiei sale, fapt care-l silește să devină vasal mării proprietăți”⁵. Mai toate aceste caracteristici și modul de înțelegere a problemei agrare le întîlnim în studii, articole și materiale programatice de la sfîrșitul veacului trecut, cu două excepții : încadrarea părților într-un tot coerent, care înseamnă ceva superior elementelor componente, și absența termenului de neoîobăgie. Prin el s-a desemnat o stare, un gen specific de dezvoltare, care conserva fondul vechii îobăgii, dar cu un amestec necesar și fatal de elemente capitaliste, produs al vieții și dezvoltării capitaliste, sub formă burghezo-liberală. Pentru vremea de atunci, cum sublinia Gherea, această întocmire constituia problema agrară specifică țării noastre. Ea frîna dezvoltarea agriculturii, industriei, comerțului și a întregii economii ; de aceea soluția propusă era „desființarea totală, completă, neîntîrziată a acestui regim nefast, regimul neiobag”⁶, nu spre a se trece imediat la socialism, ci pentru a se netezi calea dezvoltării capitalismului, care să pregătească trecerea ulterioară la socialism.

Între soluția formulată în *Neoîobăgia* și cea cuprinsă în platforma economico-socială a P.S.D.M.R. există unele deosebiri, rezultate nu din inconsecvență, ci din nevoia de a le face cît mai corespunzătoare cerințelor reale de soluționare a problemei agrare. Soluția cuprinsă în programul adoptat la 1893, și care viza relațiile de proprietate și de producție în agricultură, preconiza „Răscumpărarea treptată a pămînturilor particulare și acelea ale așezămintelor publice să formeze un domeniu inalienabil. Darea în arendă a acestor pămînturi lucrătorilor agricoli, preferîndu-se sindicatele de lucrători agricoli... Desființarea tuturor învoielilor în natură, rămășițe ale îobăgiei... Toate învoielile agricole să fie făcute numai în bani”⁷. În partea economică a programului *Ce vor socialiștii români* se pune mare accent pe comunele rurale, în stăpînirea cărora trebuiau să treacă proprietățile statului ; ele urmau să răscumpere, treptat, proprietățile de la marii moșieri, să achiziționeze unelte perfecționate, semințe, animale de rasă, pe care să le dea, pe baze economice, membrilor comunei etc.

Compararea celor două programe — din 1886 și 1893 — la capitalul consacrat viziunii socialiste în problema agrară, ne permite să observăm accentul mai mare pus de primul pe idei și soluții colectiviste. Sub presiunile faptelor și ale criticilor, inclusiv ale confrăților de partid, Gherea, a trebuit să diminueze acest accent, să arate că soluția colectivistă aparține viitorului socialist, iar pentru realitățile de atunci se cerea o soluție general-democrată, ca aceea formulată în *Neoîobăgia*.

Teoria neoîobăgiei, rezultat al unei investigații profunde a problemei agrare în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și la începutul seco-

⁵ C. Dobrogeanu-Gherea, *Opere complete*, vol. 4, Editura politică, București, 1977, p. 281.

⁶ *Ibidem*, p. 282.

⁷ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1893—1900*, Editura politică, București, 1969, p. 59.

lului al XX-lea, a fost, este și va rămîne o teorie *marxistă, originală* a problemei *agrar-tărănești*, care a formulat pentru aceasta o soluție corespunzătoare perioadei ce a urmat răscoalei țărănești din 1907. Această soluție, considerată tranzitorie de însuși autorul ei, nu mai era corespunzătoare după ce se înfăptuise reforma agrară din 1918—1921, care impulsionează dezvoltarea capitalismului în agricultură, cum a arătat Lucrețiu Pătrășcanu în lucrarea sa de doctorat — *Die Agrarreform in Grossrumänien und ihre ergebnisse (Reforma agrară în România Mare și urmările ei)*, Leipzig, 1926⁸. Înlocuirea revoluției burghezo-liberale cu alta mai avansată, corespunzătoare noii etape, nu justifică însă cu nimic *respingerea teoriei neoiovăgiei*, începînd cu deceniul patru al veacului nostru. În calificarea și respingerea ei s-au comis cel puțin două grave erori: s-a identificat *soluția* cu *teoria* care a fundamentat-o și s-a extins asupra ultimei calificativul de burghezo-liberală, care corespundea soluției și nu teoriei; s-a considerat neoiovăgia nu ca o teorie specifică a fenomenului agrar, așa cum a fost concepută și realizată de autor, ci ca o teorie a dezvoltării întregii economii și societăți românești. Prin substituiri de situații și atribuirii de idei care nu-i aparțin s-a ajuns să se blameze o teorie de mare valoare. Meritul principal de a o fi repus la locul ei în tezaurul teoriilor științifice revoluționare din țara noastră aparține tovarășului Nicolae Ceaușescu care, în Raportul la Congresul al IX-lea al P.C.R. și în Expunerea la aniversarea a 45 de ani de la făurirea P.C.R., a dat o nouă deschidere, realităș și științifică, asupra valorificării gîndirii din trecutul țării noastre. În ce-l privește pe Gherea și opera sa, cu toate lipsurile avute, prin marile realizări, el „ocupă un loc de mare însemnătate în istoria științelor sociale din România, în răspîndirea ideilor marxiste, în dezvoltarea concepției revoluționare a proletariatului”⁹. Teoria neoiovăgiei a lămurit în ce constă caracterul acut al economiei și societății românești de atunci, descifrînd acea combinație de elemente semif feudale și capitaliste din agricultură, cu toate implicațiile avute nu numai pentru agricultură, ci pentru întreaga economie.

Fără *dezvoltare industrială*, România nu putea înainta cu pași rezezi pe calea progresului în epoca modernă. Socialiștii de pe întregul teritoriu românesc, ca și gînditori înaintați, ca D. P. Marțian, G. Barițiu, P.S. Aurelian, A. D. Xenopol și alții, au înțeles de timpuriu acest mare adevăr¹⁰. În 1872, cu mai bine de două decenii înainte de înființarea P.S.D.M.R., în toiul dezbaterii opțiunii țării pentru dezvoltare — agrară sau industrială —, muncitorii, cu prilejul constituirii Asociației generale a tuturor lucrătorilor din România, s-au pronunțat categoric în favoarea încurajării dezvoltării industriei naționale. Constatînd înapoierea industrială și condamnînd „nepăsarea ce am avut cu toții în ceea ce privește dezvoltarea și înflorirea industriei în țara noastră”¹¹, în discursul rostit de lucrătorul N. Rădulescu se aprecia că „încurajarea industriei noastre naționale trebuie propagată și susținută prin toate forțele, pentru ca dînsa

⁸ Lucrețiu Pătrășcanu, *Studii economice și social-politice. 1925—1945*, Editura politică, București, 1978, p. 11—129.

⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvirșirii construcției socialiste*, vol. 1, p. 345.

¹⁰ Vezi: *Poziția partidului clasei muncitoare față de problemele fundamentale ale evoluției societății românești în a doua jumătate a secolului trecut*, în „Anale de istorie”, anul XXVII, nr. 3/1981, p. 133—136.

¹¹ *Documente privind începuturile mișcării muncitorești și socialiste din România. 1821—1878*, Editura politică, București, 1975, p. 643.

să fie la înălțimea și în direcțiunea progresului secolului în care trăim, de unde vom ajunge la un rezultat dorit“¹². De pe atunci reprezentanții muncitorimii apreciau că „industria națională este esența puternică și producătoare în averea unei țări ;... ea face încă și respectul țării în afară prin producțiunea a tot felul de lucrări de diferite specialități“¹³. Și aceasta nu este un caz singular ; numeroase documente ne vorbesc de preocuparea timpurie a mișcării socialiste și muncitorești în problema dezvoltării industriilor autohtone. Pe această bază, tovarășul Nicolae Ceaușescu apreciază că „pornind de la analiza științifică a stării de înapoiere economică a țării, de la rămânerea în urmă a forțelor de producție, socialiștii subliniau importanța deosebită a dezvoltării intense a unei industrii naționale noi, ca o condiție atît pentru progresul general al societății, cît și pentru creșterea rîndurilor proletariatului, pentru amplificarea luptei revoluționare a acestuia, pentru crearea premiselor în vederea trecerii, în perspectivă, la edificarea societății socialiste“¹⁴.

În platforma economică a programului din 1893 al P.S.D.M.R. se preconiza, în articolul 13, „Protejarea industriei prin vămi, întrucît acestea nu vatămă interesele consumatorilor muncitori“¹⁵, iar prin articolul 7 se cerea „Organizarea învățămîntului gratuit, obligatoriu și integral pentru toți copiii muncitorilor. Dezvoltarea școlilor profesionale și agricole“¹⁶, prin care să se asigure nivelul de pregătire necesar muncitorilor care să lucreze într-o industrie modernă. Este semnificativ faptul că în procesul de pregătire a dezbaterilor congresului s-au făcut propuneri de întregire a formulărilor programatice, între care aceea privind „Proteguirea industriei naționale prin vămi. Toate celelalte articole de industrie care lipsesc țării, precum mașinile și obiectele de fierărie, asemenea și unele articole de hrană sau fructe care lipsesc țării, să fie scutite de vamă. De asemenea, în cazuri de lipsă (foamete) chiar produse agricole să fie scutite de orice vamă, ca să nu forțeze pe muncitori a lua de la proprietarii din țară pe prețuri exagerat de mari produsele necesare hranei“¹⁷.

Cum vedem, în momentul adoptării programului partidului, clasa muncitoare își conturase deja concepția față de industrializare și de protejarea industriei și avuției naționale. Ea nu era adepta oricărui gen de protecționism, ci opta pentru acela care să stimuleze industrializarea, permițînd importul de mașini, unelte, instalații care nu se produceau în țară și erau necesare dezvoltării industriei moderne. De asemenea, ea nu era pentru un protecționism care să îmbogățească exploatații, ci pentru acela care să preîntîmpine concurența mărfurilor industriale străine făcute celor românești, să apere avuția națională și să închidă canalele de scurgere a ei peste hotare.

În 1886, Gherea, căutînd o modalitate de scoatere a economiei țării din impas prin organizarea rațională a producției, a arătat limitele modalității burgheze de dezvoltare tirzie a industriei și a încercat formularea unei modalități specifice poporului muncitor. Burghezia noastră, aprecia el atunci, întîmpinînd o concurență străină acerbă și recurgînd la o le-

¹² Ibidem, p. 644.

¹³ Ibid.

¹⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, Editura politică, București, 1973, p. 266.

¹⁵ Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1893—1900, p. 58.

¹⁶ Ibidem, p. 57.

¹⁷ Ibidem, p. 29.

gislație care ducea la restrângerea pieții interne, „n-are cel mai mic teren pentru a întemeia o industrie națională, pentru organizarea producțiunii industriale“¹⁸. În studiile de mai târziu — *Post-scriptum sau cuvinte uitate* (1908), *Neoioabăgia* (1910), *Asupra socialismului în țările înapoiate* (1911) —, el va reveni asupra acestei aprecieri, socotind că, prin înlăturarea neoioabăgiei, se creează condiții propice pentru o industrializare a României chiar în cadrul burghez.

În momentul elaborării programului *Ce vor socialiștii români* se exageraseră întrucîtva dificultățile și limitele unei industrializări burgheze, pînă la a se demonstra imposibilitatea realizării ei, tot așa cum se demonstrase posibilitatea și avantajele unei modalități muncitorești de industrializare, în cadrul unei orînduiri presocialiste, de fapt capitaliste. Cu cîteva decenii mai înainte, în anii '50 ai secolului trecut, Karl Marx demonstrase lipsa de temei a unor proiecte, ca acelea ale lui P. J. Proudhon, care vizau dezvoltarea industriilor de către muncitorii asociați, cu ajutorul capitalului împrumutat de la băncile populare cu dobîndă mică. Cu toate acestea, nu sînt lipsite de interes unele considerații ale socialiștilor români despre o manieră muncitorească de dezvoltare a industriilor, în cadrul unei orînduiri bazate pe capital. „Fabrici și stabilimente producătoare industriale organizate de poporul muncitor — socotea pe atunci Gherea —, înseamnă fabrici și stabilimente organizate de cîrmuite de asociații de muncitori“¹⁹. Aceștia, asociați, urmau să ia cu împrumut capital de la bănci, să înființeze întreprinderi industriale proprii, în care „muncitorii care vor lucra în fabricile lor, vor munci mai cu stăruință și mai cu luare aminte decît dacă ar munci pentru stăpîni“²⁰, dînd produse necesare consumului larg, de bună calitate și mai ieftine, întrucît nu vor include în preț un profit așa de mare ca întreprinzătorii capitaliști. În toată acțiunea lor, asociațiile de muncitori urmau să fie sprijinite de către stat, inclusiv prin protecțiune internă și externă — de către un stat democratic, în care muncitorii și partidul lor să abă un cuvînt greu de spus. Gherea scăpa însă din vedere cîteva realități — unele implicații ale dominației capitalului și ale concurenței capitaliste, ale legilor drastice ale exploataării capitaliste, care nu permiteau să se dea muncitorilor mai mult decît valoarea forței lor de muncă și să acumuleze capital, iar dacă, prin minune și concursuri favorabile de împrejurări, unii acumula capital, deveneau capitaliști — care împiedicau pe muncitorii asociați să realizeze o dezvoltare industrială muncitorească într-un cadru capitalist. Nu putem, însă, să nu vedem în spatele argumentației lui Gherea preocuparea lui de a demonstra faptul real, logic, că spre sfîrșitul secolului al XIX-lea clasa muncitoare se afirma ca principal factor de progres, că ea era interesată vital în industrializare, a cărei realizare depindea în chip hotărîtor de munca și eforturile poporului muncitor.

Socialiștii români au înțeles tot așa de bine necesitatea și rostul industrializării ca pîrghie a progresului și independenței țării — ca și unii oameni politici luminați, cum au fost contemporanii lor, precum P. S. Aurelian și A. D. Xenopol. În consens cu spiritul și argumentația din operele lor, publicația centrală a partidului, „Lumea nouă“, scria, în 1895 — cînd, deși se renunțase la convenția cu Austro-Ungaria, controversale

¹⁸ C. Dobrogeanu-Gherea, *Opere complete*, vol. 2, p. 106.

¹⁹ *Ibidem*, p. 110.

²⁰ *Ibidem*, p. 111.

despre orientarea agrară, industrială sau mixtă a României erau în toi —, următoarele : „Întemeierea industriei se impune la noi cu atîta seriozitate, încît nepăsarea în această privință poate aduce cele mai mari nenorociri asupra țării. România nu poate rămîne o țară agricolă..., trebuie creată în România industria mare“²¹. Nota de originalitate a platformei socialiștilor derivă, în principal, din corelarea realizării industrializării, ca factor de progres al țării, cu preocuparea pentru dezvoltarea clasei muncitoare în toate planurile și pentru pregătirea condițiilor de trecere la socialism, ca perspectivă. A rămas celebru finalul ultimului capitol al *Neoiobăgiei — Probleme vitale* —, în care viitorul țării se asociază cu industrialismul. „Acolo — scria Gherea — unde strigătul strident al sirenei cheamă mulțimea muncitoare la muncă, acolo unde masele muncitoare în mine răscolesc măruntaiele pămîntului, unde ciocane uriașe spulberă blocuri de oțel, unde pădurea de coșuri înălțată spre cer anunță izbînda și victoria muncii omenеști asupra naturii..., acolo unde fierbe și spumegă lupta uriașă dintre muncă și capital, din care trebuie să nască o lume nouă..., acolo naște viitorul“²². Socialiștii și-au îndreptat, de aceea, privirile tot mai hotărît spre societatea viitoare, apreciînd că ea va fi în stare să facă din România o țară cu o economie puternică, industrializată, o țară a progresului și civilizației. Ideile valoroase pe care ni le-au lăsat moștenire au contribuit la fundamentarea strategiei noastre despre industrializare, îndeosebi după Congresul al IX-lea al P.C.R., cînd s-a renunțat la optica restrictivă, dogmatică și deformatoare cu privire la valorificarea creației teoretico-științifice din trecutul țării noastre și s-a deschis cursul spre urmărirea procesului cumulativ real, de formare și dezvoltare a științei românești, inclusiv a celei economice.

Printre contribuțiile socialiștilor români se înscrie și preocuparea lor timpurie de teoretizare a modului în care vor putea trece la socialism *țările înapoiate din punct de vedere economic*, cunoscut fiind că Marx și Engels teoretizaseră acest proces pornind de la realitățile statelor capitaliste dezvoltate. Încă în 1886, în *Ce vor socialiștii români*, Gherea formulase cîteva idei, embrioni ai unei teorii originale, sîntetizată, în 1911, în lucrarea *Asupra socialismului în țările înapoiate*. Menționăm mai întîi de toate ideea după care România, o țară mică, cu economie predominant agrară și subdezvoltată, ca și alte țări asemănătoare ei, nu va putea trece la socialism înaintea țărilor capitaliste dezvoltate ale Europei, iar după ce acestea vor trece la socialism, țările slab dezvoltate le vor urma²³. A doua idee este cea după care revoluția socialistă „nu trebuie să fie numai-decît singeroasă, poate fi și pașnică și cu toate acestea să fie revoluție“²⁴. Slaba dezvoltare economică a României și contrastul între fond și formă au fost folosite ca argumente pentru fundamentarea căii legale de luptă a clasei muncitoare și a partidului ei, spre a da conținut real, democratic formelor burghezo-liberale și a ridica fondul economic la nivelul formei.

După Gherea, ca și după opinia altor socialiști români, slaba dezvoltare economică, păstrarea rămășițelor vechii orînduiri, caracterul agrar al economiei și ponderea redusă a proletariatului industrial în populația țării constituiau baza particularităților socialismului ca teorie și mișcare în țara noastră și nu o dovadă a pretensei imposibilități de a prinde rădăcini

²¹ „Lumea nouă“, anul I, nr. 326 din 17 octombrie 1895.

²² C. Dobrogeanu-Ghera, *Opere complete*, vol. 4, p. 368—369.

²³ C. Dobrogeanu-Ghera, *Opere complete*, vol. 2, p. 114.

²⁴ *Ibidem*, p. 126.

în solul românesc. În programul adoptat la 1893 se arăta că : „Faptul că am rămas în urmă, economicește vorbind, și că ne lipsește în mare parte acea clasă care constituie cadrele principale ale socialismului, adică proletariatul industriei mari, acest fapt arată numai că revoluția socială, desigur, nu va porni de la noi, că transformarea socialistă se va impune la noi după ce se va realiza întâi în Europa Occidentală. De aici însă urmează că mai mult decât oriunde, *lupta socialistă de la noi nu poate viza transformarea imediată a ordinii sociale actuale, pentru că transformarea aceasta atîrnă cu desăvîrșire de transformarea deja efectuată în țările mai înaintate*“²⁵. În 1908, Gherea reia această idee și o dezvoltă amplu, pe următoarele coordonate : în țările Europei Occidentale, contradicția între forțele și relațiile de producție este mai acută, iar proletariatul industrial, purtătorul principal al luptei pentru socialism, este mai numeros și mai dezvoltat ; în țările slab dezvoltate, contradicția cea mai acută nu este între forțele și relațiile de producție, ci între fond și formă ; în cele două grupuri de țări legea concordanței acționează în chipuri diferite ; capitalismul creează un sistem de interdependențe între țări în general, între cele dezvoltate și nedezvoltate în special. Criticîndu-i pe economiștii și sociologii care priveau țările în chip izolat și nu țineau seama de relații, de interdependențe și de importanța contextului epocii în care se dezvoltă fiecare țară, Gherea scria că aceștia „uită că, dacă țara noastră e un organism social național..., e în relații strînse de viață și condițiuni sociale cu alte țări mai înaintate, care determină chiar în bună parte condițiunile noastre de viață națională ; uită de epoca istorică capitalistă în care trăim și care influențează și modifică procesele de viață ce se petrec în țară“²⁶.

Într-o încercare de explicare a motivului pentru care țările înapoiate le vor urma inevitabil pe cele dezvoltate în trecerea la socialism, Gherea scria : „țările rămase în urmă intră în orbita țărilor capitaliste înaintate. ele se mișcă în orbita acelor țări și întreaga lor viață, dezvoltare și mișcare socială sînt determinate de viața și mișcarea țărilor înaintate, sînt determinate de epoca istorică în care trăim, de epoca capitalist-burgeză. Și această determinațiune a vieții și mișcării sociale a țărilor înapoiate prin cele înaintate le e însăși condiția necesară de viață ; și în această alergare ele sînt nevoite să facă de multe ori în ani ceea ce celelalte, care le-au distanțat așa de mult, au făcut în secole ; tempoul, deci, și de multe ori însuși caracterul mișcării lor trebuie să fie altul decât al țărilor înaintate capitaliste, de aceea mișcarea lor și toate manifestațiunile vieții lor sociale se fac de multe ori prin sărituri, prin zig-zaguri, sînt sau par a fi anormale“²⁷. Cît privește acțiunea legii concordanței, Gherea spunea că, în țările capitaliste dezvoltate, formele sociale urmează fondul social, în timp ce în țările înapoiate, fondul social e acela care urmează formele sociale. Sub această formă, legea amintită, care a prezidat la transformarea feudalismului în capitalism, va guverna și trecerea la socialism : „Cînd țările înaintate capitaliste — care domină epoca noastră de dezvoltare a societății omenești..., —, cînd aceste societăți se vor preface în societăți socialiste, atunci și societățile înapoiate, semicapitaliste, care nu-și vor fi dezvoltat toate condițiile necesare de viață pentru o societate socialistă, ca cele dintîi, își vor adopta și ele și li se va impune și lor forma de orga-

²⁵ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1893—1900*, p. 55.

²⁶ C. Dobrogeanu-Gherea, *Opere complete*, vol. 3, Editura politică, București, 1977, p. 382—483.

²⁷ *Ibidem*, p. 481.

nizare socialistă a societății”²⁸. Iar condițiile care le-au lipsit țărilor înapoiate — dezvoltarea sistematică a industriei, armonizarea ramurilor economiei naționale, o structură rațională a economiei, o clasă muncitoare dezvoltată etc. — și le vor crea, în condițiile socialismului, mai repede și mai bine.

Meritele și limitele teoriei analizate nu pot fi relevate prin simpla comparare a ei cu alte teorii despre trecerea la socialism (cum s-a procedat uneori), ci în lumina datelor reale ale evoluției în țara noastră și în alte țări rămase în urmă ale lumii. Un merit incontestabil al socialiștilor români îl constituie faptul că ei au fost printre primii — dacă nu chiar primii — care, la începutul ultimului deceniu al secolului al XIX-lea, au elaborat o teorie încheagată despre trecerea la socialism a țărilor înapoiate, plecând de la starea de lucruri din propria țară și din alte țări aflate în situații similare. Nu s-a adevărit că mai întâi vor trece la socialism țările capitaliste dezvoltate din Europa Occidentală și apoi se vor înscrie în noua orbită a dezvoltării deschisă de ele și țările înapoiate. Dar acesta nu-i un argument care să ne împiedice analiza pe mai departe a teoriei în lumina evoluțiilor ulterioare și să relevăm ideile confirmate din ea. În țara noastră, ca și în alte țări slab dezvoltate, în momentul trecerii la socialism — și în această stare s-au aflat majoritatea, inclusiv Rusia, China, ș.a. —, legea concordanței n-a acționat în sensul punerii de acord a relațiilor de producție cu nivelul prea ridicat al forțelor de producție, ci în sensul implantării, prin revoluții, a unor relații de producție noi, foarte avansate, cu ajutorul cărora să se accelereze dezvoltarea forțelor de producție și să se depășească subdezvoltarea într-un timp scurt istoricește. Pe baze socialiste, cu ajutorul planificării, s-a realizat industrializarea în chip ordonat și coordonat, s-a schimbat favorabil structura economiilor naționale și s-au redus decalajele față de țările dezvoltate. Oare toate acestea, și multe altele, nu îndreptătesc ideile socialiștilor români despre acțiunea specifică a legii concordanței în țări dezvoltate și în țări înapoiate, despre realizarea condițiilor avute de țările capitaliste dezvoltate în țările înapoiate după trecerea la socialism, despre accelerarea ritmului dezvoltării? Ni se pare că acum, când multe țări nedezvoltate se orientează spre socialism și li se contestă legitimitatea orientării luate sub pretextul absenței condițiilor obiective se cer, mai mult ca oricând, dezvoltate ideile socialiștilor români despre acțiunea specifică a legii concordanței, despre accelerarea ritmului prefacerilor și dezvoltării, ca și despre importanța epocii.

Principalul merit al socialiștilor români din trecut constă nu atât în formule și formulări, cât în deschiderile pe care le-au operat pe linia înțelegerii acțiunii specifice, în țările înapoiate, a legilor dezvoltării. În acest sens găsim, în lucrările lor, sugestii valabile, demne de luat în considerare pentru investigarea amplului fenomen al subdezvoltării și al orientărilor spre socialism, în chip specific, a unei lumi aflate multă vreme la periferia dezvoltării și care tinde, în mod firesc, spre luminile progresului.

²⁸ C. Dobrogeanu-Gherea, *Opere complete*, vol. 5, Editura politică, București, 1978, p. 46.

ÎNFĂPTUIREA REVOLUȚIEI DEMOCRATICE ȘI INSTAURAREA PUTERII CLASEI MUNCITOARE ȘI A ALIAȚILOR EI. PROCLAMAREA REPUBLICII. 6 MARTIE 1945 — 30 DECEMBRIE 1947 (II)

Instaurarea la 6 martie 1945, a guvernului revoluționar-democratic, cu un preponderent caracter muncitoresc-tărănesc, a creat condiții favorabile desfășurării neîntrerupte a procesului revoluționar, înfăptuirii unor noi și ample prefaceri în viața social-economică și politică a României, determinînd o schimbare hotărîtoare a raportului de forțe în favoarea maselor populare.

În noile condiții istorice, Partidul Comunist Român a devenit principalul factor de guvernămînt, avînd un rol precumpănitor în elaborarea și înfăptuirea unei politici interne și externe puse în slujba intereselor fundamentale ale națiunii ; împreună cu celelalte forțe revoluționare și democratice, el a asigurat întregului mecanism al puterii și administrației de stat un conținut și o orientare nouă, transformatoare și constructivă. În același timp, s-a consolidat unitatea de acțiune a P.C.R. și P.S.D., a sporit rolul lor în viața politică. Frontul Unic Muncitoresc, la rîndul său, a influențat puternic Frontul Național Democratic, asigurînd operei de guvernare a tot mai largă adeziune de masă, stabilitate și un ritm mereu ofensiv împotriva cercurilor burgheze reacționare.

Partidele politice burgheze, P.N.Ț. și P.N.L., care au refuzat să participe la guvernul constituit la 6 martie 1945 și au trecut în opoziție, păstrau încă importante poziții în viața economico-socială, aveau posibilitate de influență politică și ideologică, îndeosebi asupra țărănimii înstărite și a păturilor mijlocii de la orașe, dispuneau de cadre cu experiență în confruntările politice și de sprijinul monarhiei. Cu toate acestea, cursul firesc al renașterii societății românești pe temelii noi, determinat de voința și acțiunile revoluționare ale maselor populare, nu mai putea fi oprit. Noul regim politic se va consolida treptat, fiind susținut de forțele sociale fundamentale ale națiunii — clasa muncitoare, țărănimea muncitoare, intelectualitatea progresistă, celelalte categorii de oameni ai muncii. Exprîmînd, în esență, o putere de stat nouă, cu pronunțat caracter muncitoresc-tărănesc, guvernul instaurat la 6 martie 1945 — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — „a marcat trecerea la profunde transformări demo-

cratice, revoluționare, care au deschis drumul înfăptuirii revoluției socialiste și edificării cu succes a noii orînduiri sociale în țara noastră”¹.

Guvernul revoluționar-democratic și-a definit cu claritate, de la început, orientările și sarcinile prioritare, atât în domeniul politicii interne, cît și în acela al relațiilor internaționale. „Noi — releva primul ministru dr. Petru Groza — sîntem un guvern de refacere a țării; sîntem un guvern de consolidare a țării; sîntem un guvern care trebuie să construiască și vom construi o adevărată Românie democratică, liberă și independentă”². În acest sens a fost orientată activitatea tuturor organismelor și instituțiilor statului, au fost adoptate o serie de legi și alte acte normative, menite să ducă la continuarea procesului democratizării administrației publice, centrale și locale. Cu prilejul preluării conducerii departamentelor ce le-au fost încredințate, miniștrii, și în special cei comuniști, au ținut să sublinieze necesitatea consolidării regimului democratic, a transformării lui într-un „instrument puternic și folositor țării”, strîns legat de masele populare.

Un rol important în normalizarea vieții politico-administrative pe tot cuprinsul țării, în mobilizarea maselor populare în sprijinul noilor autorități de stat l-au avut consiliile politice județene și comitetele comunale de colaborare politică, prezidate de prefecți și, respectiv, de primari, și alcătuite din reprezentanți ai tuturor partidelor și organizațiilor care participau la guvernare.

Între primele măsuri luate de guvern s-a situat și restabilirea autorității administrative a guvernului român și extinderea legislației românești asupra părții de nord-vest a țării*, ce fusese smulsă din trupul țării, la 30 august 1940, prin Dictatul de la Viena. Relevînd legitimitatea acestor măsuri, ministrul comunist al comunicațiilor și lucrărilor publice, Gh. Gheorghiu-Dej, aprecia că restabilirea autorității românești în partea de nord-vest a Transilvaniei „este un drept al nostru, care n-a putut niciodată fi pus în discuție** și nici nu poate fi pus în discuție. Vom da satisfacție — arăta el în continuare — și populației de acolo și întregii țări. Să facem din această zi (a reintroducerii autorității centrale românești asupra Ardealului — *n.n.*) o zi mare de sărbătoare, să simtă întreaga țară, odată pentru totdeauna, că Transilvania face parte din corpul țării noastre”³.

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 11, Editura politică, București, 1975, p. 266.

² Dr. Petru Groza, *Articole, cuvîntări, interviuri. Texte alese*, Editura politică, București, 1973, p. 350.

* La 11 noiembrie 1944 autoritățile românești au primit ordin de la formațiunile de etape sovietice — ordin însoțit apoi și de mareșalul Rodion Malinovski și de vice-comisarul pentru afacerile externe al Uniunii Sovietice, A. I. Vișinski — să evacueze în termen de 48 de ore, cele 4 județe din partea de nord-vest a României (Trei Scaune, Ciuc, Mureș și Odorhei), în care se instalaseră deja. Ordinul a fost explicat de către personalități sovietice aflate în România prin faptul că introducerea administrației românești în aceste județe, în octombrie și la începutul lui noiembrie 1944, nu s-a făcut cu aprobarea Comandamentului Militar Sovietic, Comisiei Aliate de Control și a guvernului de la Moscova, deși art. 17 al Convenției de armistițiu prevedea că administrația civilă românească se restabilea pe întregul teritoriu al României, afară de un sector de 50—100 km de linia frontului.

** Evacuarea, declara, în acele împrejurări, A. I. Vișinski, nu însemna o contestare a drepturilor statului român asupra Ardealului de nord (Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 103, dosarele nr. 8 478, 8 472 și 8 959. *Stenogramele ședințelor Consiliului de Miniștri din 13 și 20 noiembrie 1944 și 7 martie 1945*).

³ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 103, dosarul nr. 8 959, fila 22. *Stenograma ședinței Consiliului de Miniștri din 7 martie 1945*.

Manifestările populare care au avut loc cu acest prilej la orașe și sate, în întreprinderi și instituții au constituit o expresie a consolidării unității poporului român în jurul guvernului revoluționar-democratic. În cadrul acestor manifestări, cât și în telegramele trimise conducătorilor marilor puteri aliate — I. V. Stalin, W. Churchill și F.D. Roosevelt — s-a precizat, totodată, punctul de vedere al României în perspectiva stabilirii păcii, astfel încât, pe baza contribuției sale la războiul împotriva Germaniei naziste, la înfrângerea definitivă a fascismului, România să poată participa efectiv la Conferința de pace, ca țară cobeligerantă, să-și spună cuvântul în problemele organizării pașnice a lumii postbelice.

Măsurile întreprinse încă în cursul lunii martie pentru lichidarea gravelor urmări ale Dictatului de la Viena reflectau principiile politice și naționale democratice care stăteau la baza întregii activități a guvernului, hotărîrea sa de a asigura egalitatea în drepturi a tuturor cetățenilor țării, fără deosebire de naționalitate. Problemele numeroase și complexe ale înlăturării depline a consecințelor ocupației fascisto-horthyste din partea de nord-vest a Transilvaniei au fost reluate și dezvoltate de Lucrețiu Pătrășcanu într-o importantă cuvîntare, rostită la 13 iunie 1945 în sala Colegiului Academic din Cluj-Napoca, în care a subliniat, printre altele, stabilitatea și durabilitatea reintegrării Ardealului de nord în granițele României, nocivitatea curenților și manifestărilor naționalist-șovine, caracterul național unitar al statului român, limba oficială a statului, necesitatea respectării simbolurilor naționale. „Noi — preciza Lucrețiu Pătrășcanu — am înscris în istorie ziua de 23 August și cea de 6 Martie. În ziua de 23 August am luat steagul tricolor din mîna celor care l-au murdărit. Sub faldurile tricolorului am început lupta împotriva hitlerismului. Am luat în mînă odată cu apărarea statului român și stindardul lui. În lupta împotriva hitlerismului și fascismului, noi... i-am dat (tricolorului — *n.n.*) valoarea pe care o merită, fără însă ca nici un moment — și iarăși, aici vorbește un comunist — să fie abandonat steagul roșu, steagul luptei muncitorimii“⁴.

Actul istoric de la 6 Martie 1945 a creat raporturi inedite între organele centrale ale puterii de stat : guvernul își exercita funcțiile sale, conducea efectiv statul cu sprijinul larg al maselor populare și în interesul acestora, în pofida existenței monarhiei, investită încă cu importante prerogative⁵. Potrivit Decretului constituțional din 31 august 1944, în lipsa parlamentului puterea legislativă se exercita la propunerea Consiliului de Miniștri, conferind guvernului un rol precumpănitor în viața de stat. În fapt, guvernul a preluat și funcțiile adunării legislative, regele trebuind să dea curs măsurilor propuse sau să se pronunțe asupra lor. Astfel, în primele luni după 6 martie 1945 au fost elaborate și acceptate de șeful statului legi de maximă importanță, ca legea de reformă agrară, noile legi pentru purificarea administrațiilor publice și pentru urmărirea și sancționarea celor vinovați de crime de război sau de dezastrul țării, legea pentru reprimarea speculei și sabotajului economic, legea pentru înființarea organelor de control cetățenesc și altele.

⁴ Lucrețiu Pătrășcanu, *Scrieri, articole, cuvîntări. 1944—1947*, Editura politică, București, 1983, p. 89.

⁵ Decretul constituțional din 31 august 1944 statornicea că, „pînă la reorganizarea reprezentanței naționale, puterea legiuitoare se exercită de către rege, la propunerea Consiliului de Miniștri“ („Monitorul Oficial“, partea I, nr. 202 din 2 septembrie 1944).

Pînă la jumătatea lunii august 1945, raporturile cu regele n-au generat momente de mare dificultate în activitatea guvernului. Treptat, însă, grupările burgheze de opoziție, paralel cu încercările de a-l determina pe monarh să refuze sau să trăgăneze sancționarea legilor, au forțat declanșarea unei crize în funcționarea mecanismului statal⁶. Regizorii acestei acțiuni, cunoscută și sub denumirea de „greva regală”, au mizat pe asentimentul și sprijinul guvernelor S.U.A. și Marii Britanii, care, în dezacord cu guvernul U.R.S.S. și invocînd Acordurile de la Ialta, cereau consultări interaliatate în scopul înlocuirii guvernului român. În timpul conferinței la nivel înalt de la Potsdam și, îndată după aceasta, I. Maniu și C.I.C. Brătianu au făcut numeroase demersuri pe lângă rege, îndemnîndu-l să uzeze de prerogativele sale, să ia inițiativa și să treacă la instituirea unui nou guvern. Concomitent, la 17 august 1945, reprezentantul politic al S.U.A. la București, Roy Melbourne, a prezentat Ministerului Afacerilor Externe o notă diplomatică, în care se arăta că guvernul de la Casa Albă nu recunoaște guvernul român și nu va relua raporturile diplomatice cu România atît timp cît el se află în fruntea țării⁷. O notă similară, dar mai scurtă și mai atenuată, a fost adresată direct regelui de reprezentantul Marii Britanii în România. Mai prudentă, diplomația britanică socotea întreaga afacere „riscantă”, dar, cum rezultă din atitudinea ei ulterioară, a lăsat să se înțeleagă că se asociază inițiativei americane⁸. Folosind pretextul celor două note diplomatice, regele Mihai a solicitat guvernelor U.R.S.S., S.U.A. și Marii Britanii să intervină pentru demiterea guvernului României. Totodată, el a rupt orice contact cu membrii guvernului și a refuzat să mai contrasemneze decretule-legi.

„Grevă regală” s-a prelungit pînă la sfîrșitul anului 1945, repercutîndu-se nu atît asupra vieții politice interne, cît mai ales în planul relațiilor dintre cele trei mari puteri aliante. La 24 august 1945, Consiliul de Miniștri a adoptat un comunicat în care sublinia că, „sprijinit de întregul popor, guvernul este hotărît să rămînă neclintit la postul său pentru a continua și desăvîrși opera constructivă începută la 6 martie 1945”⁹. La rîndul său, Consiliul Național al F.N.D. a reconfirmat, printr-un apel din 5 septembrie 1945, unitatea de acțiune a forțelor politice de guvernămînt, chemînd „masele muncitorești, țărănești, pe intelectuali, funcționari, industriași, pe negustori, meseriași să sprijine, prin fapta lor, guvernul de largă concentrare democratică de sub președinția domnului Petru Groza”¹⁰.

Spre sfîrșitul anului 1945, regele și sfetnicii săi s-au orientat spre un compromis care să ducă la încetarea „grevei regale”. În acest sens a influențat și hotărîrea Conferinței miniștrilor de externe ai U.R.S.S., S.U.A. și Marii Britanii, ținută la Moscova în zilele de 16—26 decembrie 1945, care a hotărît ca în guvern să fie incluși cîte un membru al P.N.Ț. și al P.N.L., iar în cel mai scurt timp să se organizeze alegeri pe baza votului universal, la care să participe cu candidați toate partidele democratice și antifasciste. În schimb, S.U.A. și Marea Britanie se angajau să re-

⁶ Pentru republică în România, Editura politică, București, 1972, p. 157—160.

⁷ Ibidem, p. 162; Jon C. Campbell, *The United States in World Affairs. 1945—1947*, New York, London, Harper and Brodhus, 1947, p. 60.

⁸ Ibid.; Vezi și: Paul D. Quinlan, *Clash over Romania. British and American Policies toward Romania. 1938—1947*, Ockland, California, Los Angeles, 1977.

⁹ „Scînteia”, nr. 293 din 5 septembrie 1945.

¹⁰ „Scînteia”, nr. 295 din 7 septembrie 1945.

cunoască guvernul Groza¹¹. La 31 decembrie 1945 au sosit la București Andrei Vișinski, Averell Harriman și Archibald-Clark-Kerr, care, în zilele următoare, au avut convorbiri cu regele și cu membrii guvernului. În fond, așa cum remarcă biograful regelui Mihai, hotărîrea de la Moscova îi răpise suveranului român „cea mai importantă din prerogativele sale, dreptul de a demite un guvern”¹².

La 8 ianuarie 1946, Consiliul de Miniștri a acceptat integral propunerile Conferinței de la Moscova; după o serie de confruntări s-a convenit ca cele două partide „istorice” să fie reprezentate de Emil Hațieganu și Mihail Romniceanu, incluși în guvern la 7 ianuarie 1946, în calitate de miniștri secretari de stat, fără portofoliu¹³. Astfel, obiectivul principal urmărit de partidele „istorice” și de rege — înlăturarea guvernului Groza — n-a putut fi atins, iar includerea în guvernul existent doar a cîte unui reprezentant al celor două partide de opoziție confirma, implicit, diminuarea rolului lor în viața politică a României. La 6 februarie 1946, S.U.A. și Marea Britanie au recunoscut oficial guvernul dr. Petru Groza, act semnificativ, ce marca afirmarea suveranității României.

Un moment distinct în procesul consolidării regimului revoluționar-democratic l-a reprezentat Conferința Națională a Partidului Comunist Român, din 16—21 octombrie 1945, care a reunit 320 de delegați, reprezentînd 256 863 membri de partid, precum și un mare număr de invitați. Conferința Națională și conferințele regionale care au precedat-o au prilejuit Partidului Comunist Român o analiză atentă a situației economice și politice a țării, a caracteristicilor și stadiului procesului revoluționar și, în funcție de acestea, stabilirea obiectivelor strategice și tactice, a direcțiilor fundamentale ale activității sale viitoare. Esența concepției privind refacerea și dezvoltarea economiei românești a fost exprimată în Raportul politic al Comitetului Central, prezentat de Gheorghe Gheorghiu-Dej, care, după ce a dezvăluit substratul retrograd și consecințele teoriei care susținea că România este o țară „eminamente agricolă”, a relevat: „Împotriva acestor teoreticieni reacționari, care căutau să facă din țara noastră un apendice al marilor state industriale, ne-am ridicat dintotdeauna noi, marxistii, comuniștii, susținînd că progresul țării noastre este în directă și nemijlocită legătură cu progresul industrializării și că de țaria industrială a țării depinde în mare măsură însăși independența statului nostru”¹⁴.

În documentele Conferinței Naționale a fost abordată, totodată, necesitatea întăririi Frontului Unic Muncitoresc și a alianței dintre muncitori, țărani și intelectuali, înfrățirii tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate. Un element nou, de mare însemnătate principială și practică l-a constituit orientarea spre restabilirea unității depline a mișcării muncitorești. „Conferința Națională a Partidului Comunist Român — se arăta în Rezoluție —, în numele întregului nostru partid, cheamă în mod solemn pe tovarășii social-democrați la înfăptuirea unității politice a clasei muncitoare, printr-un mare Partid Unic Muncitoresc”¹⁵.

Salutînd Conferința în numele partidelor și organizațiilor pe care le reprezentau, Theodor Iordăchescu și Ion Burcă (P.S.D.), Gheorghe Stroia

¹¹ „Scînteia”, nr. 414 din 29 decembrie 1945.

¹² Arthur Could Lee, *Crown Against Sickle*, London, 1950, p. 141.

¹³ „Scînteia”, nr. 422 din 10 ianuarie 1946.

¹⁴ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, ediția a IV-a, E.S.P.L.P., București, 1955, p. 62.

¹⁵ „Scînteia”, nr. 367 din 1 noiembrie 1945.

(C.G.M.), Petru Groza și Miron Belea (Frontul plugarilor), Anton Alexandrescu (P.N.Ț.) și Mihail Dragomirescu (Uniunea patrioților) au evidențiat rolul de frunte al P.C.R. în lupta împotriva fascismului și hitlerismului, pentru dreptate socială, libertate și independență națională, în amplele confruntări politice pentru înfăptuirea reformei agrare și instaurarea regimului revoluționar-democratic și apoi în opera de refacere și reconstrucție a țării, justetea politicii de alianță și de colaborare cu toate forțele progresiste ale națiunii promovată consecvent de comuniști ¹⁶.

Documentele Conferinței Naționale au cuprins o serie de aprecieri și teze referitoare la locul și rolul P.C.R. în istoria patriei, raportul dintre democrație și socialism, particularitățile și perspectivele regimului politic existent în România ș.a., care se vor situa în miezul ampleror dezbateri politico-ideologice din perioada următoare. În acest context, s-a relevat că Partidul Comunist Român „continuă cu hotărîre lupta începută cu veacuri în urmă”, „cele mai bune tradiții ale luptelor pentru libertate, pămînt și independență națională”, pentru a crea „condițiile unei vieți îmbelșugate în România democratică, independentă și puternică” ¹⁷.

Conferința Națională a P.C.R. din octombrie 1945 a adoptat un nou statut — care definea preocuparea partidului de a înlătura neajunsurile și de a găsi formele organizatorice și metodele de activitate în consens cu noile realități economice și social-politice ¹⁸ — și a ales Comitetul Central al P.C.R., format din 27 de membri și 8 membri supleanți. Secretar general al C.C. al P.C.R. a fost ales Gheorghe Gheorghiu-Dej.

Prin dezbaterile ample a raportului politic și a raportului asupra statutului, prin hotărîrile adoptate, ca și prin largul ecou pe care l-a avut în opinia publică, Conferința Națională a P.C.R. din octombrie 1945 a îndeplinit rolul unui Congres, constituind un remarcabil moment în procesul întăririi partidului comunist și a democratizării vieții sale interne, în afirmarea sa în viața politică a României. Privit în ansamblu, primul forum național al comuniștilor români desfășurat în condiții de libertate a dat soluții adecvate cerințelor desfășurării neîntrerupte a revoluției, angajării țării pe făgașul progresului social.

Conferința Națională a P.C.R. a acordat o atenție deosebită alegerilor parlamentare, apreciate drept o confruntare politică de mari proporții, „importantă nu numai pentru prezent, dar și pentru viitorul poporului român”; ea a definit elementele esențiale ale tacticii forțelor democratice în campania electorală ce se pregătea, precum și coordonatele sistemului electoral, ale legii electorale. În continuarea acestor preocupări, Plenara C.C. al P.C.R. din ianuarie 1946 a propus prezentarea în alegeri, pe liste unice, a tuturor partidelor care au alcătuit guvernul de la 6 martie 1945, subliniindu-se că muncitorimea unită trebuia să constituie nucleul în jurul căruia să se grupeze toate forțele democratice.

Conduita tactică promovată cu consecvență de comuniști și-a dovedit viabilitatea. Împotriva tentativelor potrivnice, al căror promotor era președintele P.S.D. — Constantin-Titel Petrescu, Congresul al XVII-lea extraordinar al P.S.D., din 10 martie 1946, a hotărît, cu o majoritate covârșitoare de voturi (232 pentru, 29 contra și 60 de abțineri), participarea sa la alegerile parlamentare „în cartel electoral cu partidele și organizațiile

¹⁶ „Scinteia”, nr. 355 din 18 octombrie 1945.

¹⁷ „Scinteia”, nr. 363 și 364 din 28 și 29 octombrie 1945.

¹⁸ *Statutul Partidului Comunist Român*, Editura P.C.R., București, 1947, p. 8.

care au constituit la 6 martie 1945 guvernul dr. Petru Groza¹⁹. În orientarea generală a Congresului și, implicit, în hotărârile adoptate, un rol important a revenit raportului prezentat de Ștefan Voitec, care, apreciind că Frontul Unic Muncitoresc a fost, din momentul creării sale, polarizatorul tuturor acțiunilor de raliere democratică, pivotul regimului democratic însuși, a evidențiat în mod realist că, dacă formele de colaborare pot și trebuie să fie supuse discuției în vederea perfecționării lor și a realizării unui maximum de eficacitate, „în nici un caz și sub nici o formă nu poate fi pusă în discuție existența Frontului Unic Muncitoresc, care, mai presus de orice considerațiune, este expresia supremă a celor mai însemnate interese ale clasei muncitoare, a intereselor ei vitale”²⁰.

La 17 mai 1946 s-a constituit Blocul Partidelor Democratice (B.P.D.), din care făceau parte : Partidul Comunist Român, Partidul Social-Democrat, Partidul Național-Liberal (Gh. Tătărescu), Partidul Național-Popular și Partidul Național-Tărănesc (A. Alexandrescu). Partidele reunite în B.P.D. își păstrau ideologia și libertatea de acțiune în virtutea programelor proprii, dar au stabilit un acord deplin de a milita împreună, cu toate mijloacele de care dispuneau, pentru obținerea victoriei în alegeri și realizarea unui program comun de guvernare. Acest program — Platforma-program a B.P.D. —, publicat la 20 mai 1946, preconiza : refacerea și dezvoltarea economiei ; etatizarea Băncii Naționale și democratizarea sistemului fiscal ; participarea la redresarea economică a tuturor forțelor sociale, inclusiv a capitalului privat ; lărgirea drepturilor și libertăților cetățenești, înfăptuirea unei reforme a justiției ; stimularea dezvoltării instrucțiunii publice, a culturii, științei și artei.

Blocul Partidelor Democratice și platforma sa politică s-au bucurat de sprijinul Confederației Generale a Muncii, Federației Democratice a Femeilor, Federației Naționale a Tineretului Democrat, al altor organizații de masă, obștești și profesionale. La mijlocul lunii iulie 1946 au fost promulgate legile privitoare la organizarea Reprezentanței naționale și la alegerile pentru Adunarea Deputaților²¹. Proiectele celor două legi, elaborate sub coordonarea lui Lucrețiu Pătrășcanu, ministrul justiției, au fost supuse unei ample dezbateri publice, fiind apoi analizate și definitivare de Comitetul Electoral Central și de Consiliul de Miniștri.

Principala modificare adusă sistemului parlamentar a constat în stabilirea unui singur for reprezentativ legiuitor — Adunarea Deputaților —, desființându-se Senatul, instituție a cărei constituire, așa cum fusese concepută prin Constituția din 1923 (50 % din membri erau senatori de drept sau numiți de rege), afecta exercitarea unitară a voinței corpului electoral. Conținutul democratic al legii electorale își găsea expresia, îndeosebi, în extinderea și garantarea dreptului de vot, acordat prima dată femeilor, militarilor activi, precum și funcționarilor publici. Atât sub aspectul normelor juridice, cât și al rezultatului alegerilor, sistemul electoral creat în 1946 reprezenta un indiciu semnificativ al caracte-

¹⁹ „Libertatea”, nr. 473 din 13 martie 1946.

²⁰ *Ibid.* Încălcând hotărârile Congresului, C.-Titel Petrescu și câțiva adepți ai săi au părăsit P.S.D., constituind Partidul Social Democrat-Independent. Dar evenimentele ulterioare n-au dat câștig de cauză adversarilor unității ; deși a participat la alegeri cu liste proprii, noul „partid socialist” n-a reușit să trimită în parlament nici un deputat, dovedindu-se a fi o creație artificială, lipsită de sprijinul maselor muncitoare (Vezi : Gh. Țuțui, *Evoluția Partidului Social-Democrat din România de la frontul unic la partidul unic (mai 1944—februarie 1948)*, Editura politică, București, 1979, p. 113—140.

²¹ „Monitorul oficial”, partea I, nr. 161 din 15 iulie 1946.

ului regimului politic instaurat la 6 martie 1945, permițând maselor largi populare să-și exprime, în deplină libertate, opțiunea politică.

Campania electorală a reprezentat una dintre cele mai intense și mai aprige confruntări politice cunoscute în România; dimensiunile ei au fost amplificate și de împrejurarea că problematica alegerilor parlamentare fusese abordată la reuniunea de la Moscova a miniștrilor de externe ai U.R.S.S., S.U.A. și Marii Britanii, din decembrie 1945, și continua să se afle în atenția marilor puteri aliate și a organismelor internaționale împuternicite să elaboreze tratatele de pace. În aceste condiții, deși erau, prin excelență, o manifestare politică internă, alegerile aveau și implicații internaționale, pregătirea și desfășurarea lor fiind marcate de aducerea în disputa politico-ideologică, uneori cu deosebită acuitate, a aspectelor externe, îndeosebi a raporturilor statului român cu marile puteri. Astfel, P.N.Ț. (Maniu), deși a depus liste de candidați în toate județele și dispunea de largi posibilități de propagandă electorală, în declarații făcute reprezentanților presei străine, în cuvântările liderilor săi politici sau în memorii adresate conducătorilor marilor puteri, calomnia regimul democratic și acuza guvernul de nerespectarea angajamentelor internaționale, cerind să se trimită „controlori străini“, care, în numele Națiunilor Unite, să supravegheze desfășurarea alegerilor parlamentare.

Apelurile directe și manevrele grupărilor burgheze de opoziție, menite să determine intervenția marilor puteri în viața politică a României, aveau un caracter dăunător intereselor poporului român, contraveneau năzuințelor și eforturilor sale de apărare a independenței și suveranității naționale a patriei. De aceea, ele au fost demascate ca atare și respinse de forțele revoluționare și democratice, de guvern, care aprecia că regimul Convenției de armistițiu nu conferea nici unui stat străin dreptul de imixtiune în viața politică internă a României.

În plină campanie electorală, P.N.Ț. și P.N.L. au fost părăsite nu numai de numeroși aderenți și membri de rînd, dar și de cadre de conducere cu influență și prestigiu. În acest context se înscrie acțiunea dr. Nicolae Lupu, vicepreședinte al P.N.Ț. și șeful organizației național-tărăniste din Capitală, care și-a reluat libertatea de acțiune, întemeind, la 25 ianuarie 1946, Partidul Țărănesc-Democrat. În scurt timp, acest partid a reușit să-și constituie organizații în aproape toate județele; apreciind „că e necesară o orientare spre stînga, cu fața spre săteni și muncitori“²², el a adoptat o atitudine realistă față de politica guvernului, sprijinind chiar unele acțiuni inițiate de acesta și combătînd principalele partide burgheze de opoziție.

Mitingurile și întrunirile publice, întîlnirile candidaților cu alegătorii s-au transformat în puternice manifestații de adeziune față de coaliția forțelor democratice, față de politica P.C.R., în momente vii de simpatie față de cadrele sale de conducere, între care un rol de seamă avea tovarășul Nicolae Ceaușescu, cel mai tînăr membru al C.C. al P.C.R., ales la Conferința Națională din octombrie 1945. Mereu prezent în rîndurile oamenilor muncii, exprimînd interesele și năzuințele lor, tovarășul Nicolae Ceaușescu — candidat al B.P.D. pentru județul Olt — era, așa cum sublinia la 17 octombrie 1946 ziarul „Înainte“, „simbolul luptătorului pentru adevăr și pentru toate idealurile naționale ale tineretului. Muncitorimea,

²² „Aurora“, nr. 214 din 18 octombrie 1946. *Manifestul către țară al Partidului Țărănesc-Democrat.*

masele producătoare din Oltenia și din întreaga țară sînt recunoscătoare acestui vrednic, cinstit și curajos fiu al poporului care nu s-a clintit niciodată din postul său de luptă pentru cauza fericirii naționale. Masele privesc cu mîndrie spre bravul lor candidat, căruia îi vor acorda încrederea în viitoarele alegeri“.

Masele muncitoare erau ferm hotărîte să-și dea votul Blocului Partidelor Democratice. Alegerile, desfășurate la 19 noiembrie 1946, au confirmat această hotărîre, forțele democratice unite obținînd aproape 80 % din voturile exprimate de cei aproximativ 7 milioane de alegători și 376 mandate în parlament din totalul de 414*. „Victoria Blocului Partidelor Democratice în alegerile parlamentare din noiembrie 1946 — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — oglindește baza social-politică largă pe care se sprijinea guvernul democratic, compromiterea și izolarea de mase a partidelor burgheze reacționare, care curînd aveau să dispară din viața politică“²³.

Adunarea Deputaților rezultată din alegeri și-a început lucrările, în mod simbolic, la 1 decembrie 1946, data făuririi statului național unitar român. Clasa muncitoare, țărănimea și ceilalți oameni ai muncii și-au lărgit astfel pozițiile în organele centrale ale statului, dominînd și forul de exercitare a puterii legislative. Prerogativele monarhului au fost limitate, el împărțindu-le și cu Adunarea Deputaților.

La inaugurarea activității sale, Adunarea Deputaților a făcut o amplă analiză a situației interne și internaționale a României și a stabilit orientările de viitor, ceea ce a contribuit la unirea eforturilor și acțiunilor tuturor factorilor de răspundere în stat, influențînd în mod pozitiv întreaga viață politică a țării. Privite în contextul internațional de la sfîrșitul anului 1946, alegerile parlamentare au avut o însemnătate cu totul aparte. Ele au reprezentat o lovitură dată politicii marilor puteri de ingerință în viața politică internă a României, au încheiat etapa în care guvernul român putea fi etichetat ca nereprezentativ. Victoria forțelor democratice de la 19 noiembrie semnifica aprobarea deplină pe care majoritatea poporului o dădea activității desfășurate pînă atunci de guvern și, totodată, un vot de încredere pentru acțiunile sale ulterioare.

Alegerile generale din noiembrie 1946 au pus în evidență valoarea experienței românești privind folosirea parlamentului în lupta pentru transformări revoluționare. Orientarea spre o mare varietate de forme și metode de luptă, concepția creatoare privind utilizarea acestora au fost dublate, în mod strălucit, de o tactică adecvată, aceea a alianțelor politice largi, al căror nucleu puternic l-a constituit unitatea dintre comuniști și social-democrați.

Prefacerile revoluționare înfăptuite în România, rod al acțiunii forțelor sociale interne, al luptei maselor largi populare, au avut loc, în general, în împrejurări internaționale prielnice promovării unei politici înnoitoare, s-au încadrat, cu trăsături specifice, în torentul transformator

* Rezultatele oficiale ale alegerilor au fost următoarele : Blocul Partidelor Democratice — 4 773 689 voturi (68,62%) și 347 mandate ; Partidul Național-Țărănesc — 881 304 voturi (12,62%), 33 mandate ; Uniunea Populară Maghiară — 568 862 voturi (9,84%), 29 mandate ; Partidul Național-Liberal — 259 068 voturi (4,72%), 3 mandate ; Partidul Țărănesc-Democrat — 161 314 voturi (3,30%), 2 mandate ; Partidul Social-Democrat Independent — 65 553 voturi (1,90%). („Scînteia“, nr. 685 din 23 noiembrie 1946 ; „Dezbaterile Adunării Deputaților“ din 4, 5 și 6 decembrie 1946 ; Mihai Fătu, *Un vot decisiv. Noiembrie 1946*, Editura politică, București, 1972. Anexă).

²³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, Editura politică, București, 1968, p. 385.

dezvoltat la sfârșitul celui de-al doilea război mondial în Europa și Asia, care a dus la ieșirea socialismului din cadrul unei singure țări. În acest context, regimul politic de la 6 martie 1945 a urmărit restabilirea relațiilor internaționale ale României, afirmarea independenței și suveranității sale naționale.

Prevederile contradictorii ale Convenției de armistițiu, care defineau România, pe de o parte, „țară inamică înfrântă“, iar pe de altă parte, participantă la război alături de Națiunile Unite, s-au repercutat în mod diferit asupra relațiilor sale externe. În atitudinea marilor puteri aliate nu prevalau stipulațiile care priveau România ca stat beligerant, cu toate consecințele ce decurgeau de aici ; în plus, situația de fapt în cadrul coaliției antihitleriste nu avea consecințe practice dacă nu era confirmată de Conferința păcii și nu se exprima în schimbarea statutului juridic al României. Or, această modificare nu putea veni de la sine, ci ca urmare a deciziei puterilor aliate, care dețineau cheile soluționării problemelor internaționale postbelice. În aceste condiții, activitatea politico-diplomatică a României era menită să ducă la recunoașterea internațională a regimului instaurat la 6 martie 1945 și la susținerea eforturilor lui pentru reintegrarea României în fluxul relațiilor internaționale, pentru recunoașterea deplină a dreptului poporului român de a-și hotărî nestînjenit calea de dezvoltare corespunzător voinței și intereselor sale.

Înalta răspundere pentru destinele țării și înțelegerea corectă a obligațiilor ce-i reveneau, dar și hotărîrea de a apăra drepturile și interesele legitime ale poporului român, aprecierea corespunzătoare a rolului deosebit pe care-l aveau statele mari, îndeosebi marile puteri antihitleriste, în clădirea noului ordini internaționale, ca și afirmarea fără echivoc a necesității ca și statele mici și mijlocii să fie luate în considerare atunci când se adoptau hotărîri care le priveau direct sau se stabileau linii și norme orientative în relațiile dintre state — toate acestea sînt cîteva din trăsăturile caracteristice ale politicii externe a României după 6 martie 1945. Edificatoare sînt, în această privință, apelurile adresate de primul ministru al României conducătorilor marilor puteri, cărora le cerea să „descifreze adevăratul sens al schimbărilor din România“, atrăgîndu-le, în același timp, atenția că politica noului guvern român urmărea să împiedice transformarea României într-o piesă pe tabla de șah a vieții internaționale. „Vrem — arăta premierul român într-un discurs rostit în acea perioadă — să asigurăm statului român o certitudine ferită de jocul capricios al politicii internaționale, în care popoarele mici riscă să fie atrase și sfărîmate“²⁴.

Orientarea de principiu, ca și obiectivele concrete ale politicii externe a României, au fost amplu analizate de partidul comunist cu prilejul Conferinței Naționale din octombrie 1945, care a abordat problemele economice și social-politice interne în strînsă conexiune cu realitățile vieții internaționale de la sfârșitul războiului, cu tendințele ce se manifestau atunci pe arena mondială. Pornind de la aprecierea rezultatelor obținute de statele și popoarele care acționaseră unite împotriva fascismului, precum și de la constatarea că odată cu încheierea războiului își făcuseră apariția puncte de vedere și acțiuni divergente, care tindeau să împartă lumea în blocuri și să denatureze cursul progresist postbelic, P.C.R. a sintetizat astfel concepția sa în aceste probleme : nu o politică de echilibru al forțelor și de împărțire a lumii în „blocuri“, ci una de înțelegere

²⁴ Dr. Petru Groza, *op. cit.*, p. 740.

și colaborare între popoare și între state ; lichidarea tuturor rămășițelor fasciste și izolarea cercurilor reacționare care încercau să tulbure pacea lumii ; instaurarea în fiecare țară a unei democrații consecvente ; respectarea voinței fiecărui popor de a-și făuri singur regimul social ; respectarea independenței și neamestecului în afacerile interne ale altor popoare. „Divergențe — se arăta în raportul politic al C.C. al P.C.R. — pot exista și între membrii uneia și aceleiași grupări politice, cu atât mai mult între state deosebite ca structură ; esențiale sînt, însă, spiritul de colaborare și voința de a se rezolva toate problemele prin bună înțelegere”²⁵.

După recunoașterea guvernului român de către toate cele trei mari puteri din coaliția antihitleristă și reluarea relațiilor diplomatice normale cu S.U.A. și Marea Britanie, s-a putut trece concret la pregătirea participării României la Conferința păcii de la Paris. Începute după mai bine de un an de la încheierea războiului în Europa, la 29 iulie 1946, lucrările sale au durat aproape trei luni, reunind 21 de state cu drept de vot — „Puteri Aliate și Asociate”. Conferința avea mandatul de a dezbate proiectele tratatelor de pace cu Italia, România, Bulgaria, Ungaria și Finlanda, elaborate de Consiliul miniștrilor afacerilor externe ai marilor puteri învingătoare.

România a participat la această importantă reuniune internațională cu prestigiul pe care-l avea datorită istoricului act de la 23 August 1944, efortului militar și economic făcut timp de aproape nouă luni de război, alături de Națiunile Unite. Tocmai datorită acestui fapt, contribuției sale la marea victorie asupra Germaniei naziste, România era îndreptățită să obțină un tratat de pace echitabil, bazat pe principiile dreptului internațional. În același sens pledau loialitatea și promptitudinea cu care ea a îndeplinit prevederile Convenției de armistițiu din septembrie 1944²⁶.

Modalitatea în care a fost concepută și organizată Conferința păcii, obiectivele ce i-au fost stabilite, ca și climatul de tensiune și război rece ce se profila în relațiile internaționale au creat însă României o situație complexă și dificilă, cu posibilități limitate de acțiune. Acestea decurgeau, îndeosebi, din faptul că soluțiile date la Paris în 1946 și, apoi, deciziile concretizate în textele tratatului de pace au fost marcate de o serie de înțelegeri prestabilite — la Teheran, Ialta, Potsdam sau cu alte prilejuri —, dar și de divergențele dintre marile puteri, de persistența viciilor politicii de hegemonie, de împărțire a lumii în zone de influență și de dominație.

Guvernul român, forțele politice democratice s-au preocupat ca Națiunile Unite și opinia publică să fie informate asupra situației României și a justetei revendicărilor sale. Delegația română a ajuns la Paris la 11 august 1946, după aproape două săptămîni de la deschiderea Conferinței, iar la 13 august șeful delegației, Gheorghe Tătărescu, a expus, în ședință plenară a acesteia, declarația guvernului român. Alcătuit cu mare atenție, acest document exprima voința României de colaborare cu statele iubitoare de pace și libertate, proclama deschis adeziunea la principiile Cartei Națiunilor Unite, ale păcii și securității internaționale și supunea atenției o serie de cerințe ca : recunoașterea cobeligeranței României, a realității că ea a intrat în război începînd de la 23 august 1944 și

²⁵ Gh. Gheorghiu-Dej, *op. cit.*, p. 8.

²⁶ Vezi, pe larg : Ștefan Lache, Gheorghe Tuțui, *România și Conferința de pace de la Paris din 1946*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1978 ; Ion Enescu, *Politica externă a României în perioada 1944—1947*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1979.

nu de la 12 septembrie ; caracterul nedrept al clauzelor privind limitarea excesivă a efectivelor militare și a armamentului. În legătură cu clauzele economice se arăta că, dacă acestea ar fi impuse, România „nu le-ar putea satisface și, totodată, ar vedea restaurarea sa economică iremediabil compromisă”²⁷. Reluând aceleași probleme, „Scînteia” întreba : „Ar fi oare în interesul construirii unei păci bazate pe dreptate și prosperitate impunerea unor sarcini excesive, care ar pune România în fața dezastrului economic și, slăbind economicște țara noastră, ar amenința grav independența ei ?” Considerente similare privind raportul dintre anumite clauze ale tratatului și perspectivele dezvoltării României ca stat independent și suveran au fost expuse în „Libertatea”, organul central de presă al P.S.D., care, abordînd problema reparațiilor, arăta că „sînt atît de grele, încît dacă ar fi aplicate fără nici un fel de ușurare, așa cum prevede litera tratatului, nu ne-ar da putința unei refaceri și ar perpetua și adînci starea de stagnare economică în care ne aflăm”²⁸.

Dezbateri prelungite și contradictorii au avut loc asupra problemelor politice și teritoriale, a începutului participării României la războiul antihitlerist și a anulării Dictatului de la Viena, asupra celor privind recunoașterea cobeligeranței. În final, în preambulul tratatului a rămas înscris : „La 24 august 1944 România a încetat toate operațiunile militare împotriva U.R.S.S., s-a retras din războiul contra Națiunilor Unite și a rupt relațiile cu Germania și sateliții ei”. Referitor la data cînd a început participarea României la războiul antihitlerist, documentul a stabilit, contrar adevărului istoric, ziua de 12 septembrie 1944 — data la care s-a semnat Convenția de Armistițiu. A fost respinsă, de asemenea, propunerea de recunoaștere a cobeligeranței, una din principalele cerințe, îndreptățite, formulate de România în fața Conferinței.

Problema anulării Dictatului de la Viena a fost amplu dezbătută, mai ales datorită poziției delegației Ungariei, ale cărei pretenții revizioniste au fost combătute cu argumente istorice, economice, etnice și politice-juridice, și respinse de Conferință. În această problemă, România a fost sprijinită de U.R.S.S., Franța și Cehoslovacia. La 5 septembrie 1946, Comisia politică și teritorială pentru România a confirmat anularea Dictatului fascist de la Viena. Celelalte frontiere ale României au fost stabilite așa cum erau la 1 ianuarie 1941 și cum se prevăzuse în Convenția de Armistițiu din septembrie 1944 ; frontiera sovieto-română a fost fixată conform celei trasate în vara anului 1940.

Probleme numeroase și complicate s-au ridicat în legătură cu clauzele militare, navale și aeriene, cu reparațiile și restituirile, fiind dezbătute numeroase propuneri, amendamente și observații făcute de Australia, Uniunea Sud-Africană, Polonia, Statele Unite ale Americii, Anglia, Ucraina și altele, precum și două documente prezentate de guvernul român. Clauzele economice, în general, îndeosebi cele care se refereau la reparații și restituiri, reflectau direct statutul atribuit României de stat învins în război, precum și tendința marilor puteri de a transfera greul consecințelor războiului asupra țărilor mai mici și mai slabe, inclusiv asupra țării noastre.

România a depus mari eforturi pentru a determina modificarea unor clauze și obligații cuprinse în proiectul tratatului de pace ; în legătură cu articolul 24 — spre exemplu — unul din principalele articole cu caracter

²⁷ Ștefan Lache, Gheorghe Țuțui, *op. cit.*, p. 245—246.

²⁸ „Libertatea”, nr. 573 din 14 august 1946.

economic, au fost înaintate șapte memorii și note, prin care se cereau, între altele : prevederile referitoare la restabilirea drepturilor resortisanților Națiunilor Unite să se reducă numai la Puterile Aliate și Asociate și numai pe timpul existenței stării de război cu fiecare dintre ele ; să se limiteze plata despăgubirilor numai pînă la 23 august 1944 și nu pînă la semnarea tratatului de pace; despăgubirile să vizeze numai daunele provocate de măsuri discriminatorii și să se aplice numai pentru bunurile care erau în posesia statului român și a resortisanților săi ; să se țină cont de creditele deja acordate pentru reparații și să se suprimе scutirile de taxe. Membrii delegației române au arătat că este nedrept ca state pe teritoriul cărora trupele române nu au dus niciodată operații de război să ceară compensarea totală a pagubelor aduse bunurilor lor și aceasta nu numai în perioada în care România a fost în stare de război cu acele state, ci și după 23 August 1944, cînd, rupînd orice legături cu Germania hitleristă, a luptat de partea Națiunilor Unite.

În cursul dezbaterilor privind despăgubirile, s-au ridicat, de mai multe ori, chestiuni privind modalitatea de executare a plăților, supravegherea îndeplinirii lor și soluționarea neînțelegerilor ce se puteau ivi. Despăgubirile față de U.R.S.S. au rămas la valoarea stabilită prin Convenția de Armistițiu, 300 000 000 dolari, plătibili în decurs de opt ani, începînd de la 12 septembrie 1944, în bunuri (produse petroliere, cereale, lemn, vase maritime, fluviale, utilaje diverse și alte mărfuri). Ca bază de calcul s-a luat dolarul la paritatea lui în momentul semnării Armistițiului (35 de dolari pentru o uncie de aur).

Proiectul Tratatului de pace cu România a fost votat, pe articole, în cea de-a 37-a ședință plenară a Conferinței, din zilele de 10 și 11 octombrie 1946. Peste cîteva zile, la 25 octombrie, lucrările Conferinței de pace de la Paris s-au încheiat, dar hotărîrile definitive urmau să fie luate de Consiliul miniștrilor afacerilor externe ai U.R.S.S., Marii Britanii, S.U.A. și Franței — organism împuternicit să dea tratatelor de pace redactarea finală —, întrunit la New York, între 4 noiembrie și 11 decembrie 1946. Urmărind cu atenție evoluția dezbaterilor de la New York, guvernul român a făcut noi demersuri pentru apărarea intereselor poporului nostru. În acest scop, la 13 noiembrie 1946, s-a înaintat memoriul intitulat „Observațiile guvernului român privitoare la proiectul de Tratat de pace cu România“, în care erau cuprinse „cîteva observațiuni asupra unui număr de chestiuni pe care le socotește deosebit de grave și importante“ privind modificarea textelor unor articole în problemele de importanță majoră, ca cele ale cobeligeranței, clauzelor militare, reparațiilor, procedurii de arbitraj. Rezultatul acestui nou demers românesc n-a fost însă cel scontat.

În redactarea sa finală, Tratatul de pace menținea, în esență, textul adoptat la Paris ; el conținea atît părți favorabile României, cît și părți defavorabile, unele clauze fiind nu numai grele, ci chiar nedrepte și vexatorii. Astfel, bunuri importante — inclusiv instalații industriale —, cumpărate din Germania și plătite integral, potrivit unor aranjamente comerciale obișnuite, au fost asimilate cu „bunurile inamice“ și preluate ca atare. „România — arăta reprezentantul P.C.R., Vasile Vaida în ședința Adunării Deputaților din 23 august 1947, consacrată dezbaterii proiectului de lege pentru ratificarea Tratatului de pace — nu poate să nu se gîndească la acele obligațiuni din Tratatul de pace care afectează demnitatea ei ca stat liber și suveran, care pun sarcini economice nejuste și care nu servesc nici intereselor țării noastre și nici intereselor generale ale

păcii”²⁹. Guvernul român, toate forțele politice democratice au atras atenția asupra injusteții dispozițiilor tratatului care fixau data de 1 septembrie 1939 ca moment al începerii executării obligațiilor de restituire și, în special, asupra clauzei care obliga statul român să renunțe la toate creanțele sale față de Germania, chiar la cele datînd din perioada neutralității. „România — ținea să sublinieze Gh. Tătărescu — se vede totuși obligată să renunțe la creanțele sale comerciale și, de fapt, să plătească ea Germaniei reparațiile”³⁰.

Nerecunoașterea dreptului României la reparații, blocarea sau confiscarea depozitelor valutare și a altor creanțe românești aflate pe teritoriile puterilor aliate și asociate, în general totalitatea obligațiilor de natură economică au creat mari dificultăți poporului român, prelungind și îngreunînd procesul refacerii și modernizării economiei naționale. Cu toate acestea, guvernul român s-a pronunțat, în unanimitate, pentru acceptarea și semnarea Tratatului de pace. În ședința Consiliului de Miniștri din 1 februarie 1947, dr. Petru Groza sublinia : „Credem că putem pași la ultimul act de formalitate, la semnarea Tratatului de pace, cu conștiința că am făcut tot ce este posibil pentru a salva interesele țării. În fond, sarcinile sînt grele și mari. Dar, aceste sarcini vor fi cu timpul lichidate. Ceea ce rămîne însă, țara, ca o unitate, cu hotărele ei așa cum sînt, este de-ajunsă temelie pentru a pași, uniți, la reconstrucție, pentru a crea condiții de viață nouă poporului nostru”³¹. Cu același prilej, guvernul a stabilit componența delegației împuternicite să semneze Tratatul de pace, alcătuită din Gheorghe Tătărescu, Lucrețiu Pătrășcanu, Ștefan Voitec și Dumitru Dămăceanu. A doua zi după sosirea la Paris, delegația română a remis la Quai D’Orsay o notă cuprinzînd observațiile guvernului român la Tratatul de pace, spre a fi adusă la cunoștința reprezentanților Puterilor Aliate și Asociate.

Referindu-se la prevederea din Tratat care declara nulă și neavenită sentința de la Viena din 30 august 1940 și consfințea restabilirea frontierei româno-ungare pe traseul de la 1 ianuarie 1938, guvernul român aprecia că aceasta „pune în sfîrșit capăt pentru vecie opresiunii îndelungate și repetate a cărei victimă a fost poporul român”, deschide „perspective serioase unei colaborări fecunde între poporul român și poporul ungar și permite să stingă ultimele focare de agitație, moștenire a unui trecut dureros, care a împiedicat pînă astăzi stabilirea unor relații amicale între cele două popoare”³².

Exprimînd hotărîrea guvernului român de a face tot ceea ce depinde de el pentru a executa obligațiile ce decurgeau din Tratat, nota conținea, în același timp, și rezerve față de unele prevederi excesive sau nedrepte, exprimîndu-se regretul că în stabilirea acestora nu s-a ținut seama de importanța contribuției militare și economice a României la războiul antihitlerist. Ceremonia semnării Tratatului de pace între România și Puterile Aliate și Asociate a avut loc la 10 februarie 1947, iar la 23 august 1947 Adunarea Deputaților a hotărît, în unanimitate, ratificarea lui.

Tratatul încheia un război în care, în prima sa parte, România fusese angajată, fără consimțămîntul poporului și contrar voinței lui, ge-

²⁹ „Monitorul Oficial”, partea a III-a, *Dezbaterile parlamentare*, nr. 72 din 16 octombrie 1947.

³⁰ *Ibid.*

³¹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 103, dosarul nr. 9 028, fila 27.

³² Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fondul nr. 71, dosarul E. 9, volumul 192 ; vezi și „Știința” din 12 februarie 1947.

nerînd, în același timp, speranțele de refacere, consolidare și propășire, o bază pentru dezvoltarea relațiilor externe și încadrarea României în Organizația Națiunilor Unite. În acest cadru, ameliorîndu-și treptat, situația pe plan extern, România va începe să-și ocupe locul firesc, tot mai activ, în relațiile internaționale, în lupta pentru statornicirea unei ordini internaționale întemeiate pe principiile dreptului și justiției, democrației, colaborării și prieteniei între popoare, ale neamestecului în treburile interne, respectului independenței și suveranității naționale.

După victoria forțelor democratice în alegerile parlamentare din noiembrie 1946, viața social-politică a României a cunoscut noi și importante regrupări, prefigurînd trecerea nemijlocită la revoluția socialistă. În această perspectivă, a devenit nu numai obiectiv necesară, ci și posibilă unificarea deplină a mișcării muncitorești. Mersul ferm al poporului român pe calea socialismului — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — „făcea absolut necesară crearea unui partid unic al clasei muncitoare, ca detașament de avangardă revoluționar, capabil să unească în jurul său toate forțele națiunii în noua perioadă istorică în care avea să intre România”³³.

Unificarea politică, ideologică și organizatorică a clasei muncitoare a constituit rezultatul firesc al unui proces istoric izvorît din condițiile specifice de dezvoltare a societății românești, în cursul căruia s-a relevat cu pregnanță rolul determinant al coeziunii celor ce muncesc în lupta de eliberare socială și națională, în înfăptuirea transformărilor revoluționare și democratice. Cele două partide muncitorești au colaborat tot mai strîns timp de aproape patru ani; unitatea lor de voință și de acțiune a condiționat, în mod hotărîtor, victoria revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, instaurarea guvernului revoluționar-democratic, înfăptuirea reformei agrare și a tuturor prefacerilor social-economice și politice care au pregătit nemijlocit trecerea la revoluția socialistă.

Deosebiri de vederi manifestate în cadrul Frontului Unic Muncitoresc nu au fost ascunse, ci au fost supuse dezbaterii colective, au fost discutate și lămurite în organisme de colaborare ale F.U.M., pornindu-se de la ceea ce îi unea pe comuniști și social-democrați, de la ideea că desfășurarea procesului revoluționar cerea unitate și nu dezbinare. Confruntările în problemele divergente de ordin teoretic, ideologic și politic s-au caracterizat prin străduința de realizare a unor poziții și hotărîri comune, prin eforturile conjugate de adaptare a concepțiilor și metodelor de activitate particularităților dezvoltării noastre istorice, specificului realităților românești.

Înainte de unificare, partidele muncitorești constituiau organisme puternice, cuprinzînd în rîndurile lor peste 1 300 000 de membri (P.C.R. aproape 800 000, iar P.S.D. peste 570 000), aveau o rețea organizatorică bine încheată, participau cu peste 32 000 de cadre în conducerea sindicatelor, aveau sub îndrumare directă organizații de tineret și de femei, organe de presă, centrale și locale, precum și edituri proprii. Mutațiile produse în activitatea P.S.D. în vara anului 1947 indicau orientarea sa de ansamblu pe poziții teoretice și practice revoluționare, dublată de hotărîrea de a consolida Frontul Unic Muncitoresc și de a trece, împreună cu P.C.R., la refacerea partidului unic al clasei muncitoare.

Între 4 și 9 octombrie 1947 a avut loc Congresul al XVIII-lea al P.S.D., la care au luat parte 378 de delegați, precum și numeroși invitați din țară și de peste hotare. „Ceea ce incumbă congresului de față, pe lângă îndatoririle obișnuite de partid — se releva în Raportul general prezentat de Theodor Iordăchescu — este să confirme politica de pînă acum a partidului și să dezvolte această politică în interesul suprem al clasei muncitoare și al socialismului, pe linia unității de clasă a proletariatului”³⁴. Congresul a adoptat o rezoluție prin care „împuternicește Comitetul Central să discute cu Comitetul Central al P.C.R. mijloacele practice pentru realizarea unității politice, organizatorice și ideologice a mișcării noastre muncitorești și, pe baza acordului ce se va stabili, să facă toate lucrările și formele pentru desăvîrșirea unității în cadrul unui singur partid al clasei muncitoare”³⁵. Hotărârile sale, care veneau în întîmpinarea propunerilor P.C.R. de unificare a mișcării muncitorești făcute la Conferința Națională din 1945, au fost unanim aprobate de membrii celor două partide, fiind apreciate ca o expresie a înlăturării ultimelor piedici în calea făuririi partidului unic.

La 29 octombrie 1947, C.C. al F.U.M. și-a început lucrările pregătitoare în vederea făuririi partidului unic. Au fost constituite două comisii din reprezentanți ai conducerilor celor două partide, care, într-o atmosferă principală, de înțelegere și colaborare, au elaborat proiectele Platformei și Statutului partidului unic, documente supuse dezbaterii și aprobării Comitetelor Centrale ale P.C.R. și P.S.D., reunite în zilele de 11 și 12 noiembrie 1947.

Concomitent cu procesul refacerii unității depline a mișcării muncitorești, care va fi consfințită de Congresul din februarie 1948, în rîndurile coaliției guvernamentale și în relațiile dintre partidele și grupările sale componente s-au produs însemnate modificări. Astfel, Frontul plugarilor s-a transformat într-o organizație cuprinzătoare a țărănimii muncitoare; o orientare similară a cunoscut și Uniunea Populară Maghiară, ceea ce va contribui la sporirea rolului ei în întărirea unității și frăției oamenilor muncii fără deosebire de naționalitate. Partidul Național-Popular și Partidul Național-Țărănesc (Alexandrescu), au întreprins noi măsuri de protejare a categoriilor sociale mijlocii în rîndurile cărora activau, împotriva presiunilor burgheze, deosebit de puternice în respectiva perioadă. Îndepărtarea din conducerea acestor grupări politice a unor elemente exploatare, ca și realizările obținute în educarea politică a membrilor lor, le-au apropiat și mai mult de clasa muncitoare, de recunoașterea rolului ei conducător în înfăptuirea transformărilor revoluționare.

Întărirea unității clasei muncitoare și creșterea rolului ei în cadrul coaliției guvernamentale, consolidarea alianței muncitorești-țăărănești, au fost însoțite de destrămarea organizatorică și izolarea de mase a principalelor grupări politice ale claselor exploatare. Scăderea continuă a influenței acestor grupări și, în cele din urmă, dispariția lor din viața politică a României, au exprimat o cerință obiectivă, determinată de desfășurarea neîntreruptă, mereu ascendentă, a procesului revoluționar, în cursul căruia moșierimea a fost desființată, iar posibilitățile burgheziei de exploatare și dominație au fost considerabil îngrădite. Partidele burghezo-moșierești s-au compromis și s-au izolat de mase datorită anacro-

³⁴ *Al XVIII-lea Congres general al Partidului Social-Democrat din România. Raport general*, București, 1947, p. 29.

³⁵ „Libertatea”, nr. 943 din 11 octombrie 1947.

nismului orientării lor politice, împărtaşind, inevitabil, soarta claselor sociale pe care le reprezentau.

La câteva luni după alegerile parlamentare, conducerea P.N.L., prezidată de C.I.C. Brătianu, a adus la cunoştinţă organizaţiilor sale locale hotărîrea de a înceta orice activitate de partid, ceea ce nu făcea decît să consfinţească o realitate. Părăsit complet de mase, refuzînd să participe la activitatea Adunării Deputaţilor şi limitîndu-şi preocupările — după propriile mărturisiri ale liderilor lui — doar la întâlniri sporadice la clubul său din Bucureşti, partidul liberal brătienist îşi încetase de fapt existenţa înainte de adoptarea deciziei oficiale de autodizolvare.

În ceea ce priveşte P.N.Ț., condus de Iuliu Maniu, principalul partid burghez de opoziţie, atitudinea acestuia a fost diferită: în conducerea partidului a cîştigat teren ideea luptei clandestine împotriva guvernului, în prim plan situîndu-se sabotarea economiei, prin care se urmărea dereglarea vieţii economice şi crearea în rîndul maselor a unei stări de nemulţumire. În diverse locuri din ţară au fost organizate acţiuni teroriste, de intimidare a activiştilor comunişti şi chiar a unor simpli cetăţeni. Se cerea tot mai insistent sprijin extern; Iuliu Maniu şi alţi fruntaşi ai P.N.Ț. expediau memorii la Londra şi Washington, prin care solicitau intervenţii împotriva cabinetului condus de dr. Petru Groza. În vara anului 1947, un grup restrîns de cadre ale acestui partid a încercat să părăsească ţara cu scopul „să informeze străinătatea despre situaţia din România”³⁶. În acest context, la 19 iulie 1947 Adunarea Deputaţilor a hotărît să ridice deputaţilor naţional-ţărănişti imunitatea parlamentară, iar la 25 iulie Consiliul Politic al Blocului Partidelor Democratice a propus guvernului să dizolve Partidul Naţional-Ţărănesc³⁷. În ziua de 29 iulie Adunarea Deputaţilor, luînd act de Jurnalul Consiliului de Miniştri, a adoptat o moţiune în care se arăta: „Parlamentul ţării consideră că actul de dizolvare a P.N.Ț.—Maniu a fost dictat de interesele supreme ale ţării şi că guvernul, luînd această măsură de apărare a statului, a îndeplinit o datorie constituţională şi legală”³⁸. A urmat arestarea conducătorilor Partidului Naţional-Ţărănesc, trimiterea în faţa justiţiei şi condamnarea lor, în urma procesului din 29 octombrie—11 noiembrie 1947, pentru complot împotriva guvernului legal al ţării.

Dispariţia din viaţa politică a principalelor partide burgheze a fost rezultatul unui proces istoric obiectiv, al prefacerilor revoluţionare înlăptuite după 23 August 1944, al schimbărilor petrecute în raportul de forţe şi, în acelaşi timp, al hotărîrii ferme a clasei muncitoare şi ţărănimii muncitoare de a înainta neabătut spre socialism.

Părăsirea scenei politice de către P.N.Ț. şi P.N.L. a influenţat direct poziţia diferitelor grupări politice, îndeosebi a acelor participante la guvernare. Încă la 24 mai 1947, Gh. Tătărescu a înmînat membrilor guvernului şi şefilor de partide din coaliţia democratică un memoriu prin care cerea să se „reexamineze fără întîrziere situaţia generală a ţării pe plan intern şi extern şi, apoi, să [se] procedeze la o revizuire a acţiunii guvernamentale în toate domeniile”. Memoriul critica intervenţia statului în viaţa economică şi preconiza o serie de măsuri în folosul industriaşilor şi comercianţilor. Conform acestei orientări, miniştrii şi deputaţii liberali deveneau tot mai circumspecţi în ceea ce privea colaborarea cu repre-

³⁶ Procesul conducătorilor fostului Partid Naţional-Ţărănesc, p. 194.

³⁷ „Scînteia”, nr. 832 din 28 iulie 1947.

³⁸ Dezbaterile Adunării Deputaţilor, Şedinţa din 29 iulie 1947, p. 8.

zentanții forțelor politice de stînga, se opuneau controlului muncitoresc, adoptării legii oficiilor industriale și altor măsuri care îngreădeau exploatarea și manifestările neîngrădite ale capitalului, desfășurau o largă propagandă, afirmîndu-și public intenția de a evita orice măsuri economico-sociale care, într-un fel sau altul, veneau în contradicție cu interesele burgheziei. O serie de fenomene negative, de neajunsuri din economie, sesizate de Gh. Tătărescu erau, fără îndoială, reale, dar nu se datorau — cum pretindea el — politici guvernului. În pofida unei orientări lucide, adoptate anterior, gruparea liberală își dovedea tot mai mult incapacitatea de a ieși din cadrul îngust al intereselor de clasă ale burgheziei, ostilitatea ei față de mersul obiectiv al societății spre o nouă etapă de dezvoltare.

În aceste condiții, colaborarea forțelor revoluționare cu gruparea Tătărescu nu mai era posibilă și nici necesară. La 5 noiembrie 1947, Adunarea Deputaților a adoptat o moțiune de neîncredere față de Gh. Tătărescu, iar a doua zi miniștrii și subsecretarii de stat care reprezentau partidul de sub conducerea lui au demisionat. În posturile vacante au fost numiți militanți ai P.C.R. (la externe și finanțe), Partidului Social-Democrat (la lucrări publice) și Frontului plugarilor (la culte). Gruparea burgheză liberală a încetat astfel să mai participe la guvernare, continuînd însă să se manifeste în viața politică și încercînd să-și adapteze doctrina liberală tradițională la noile realități istorice; după demisia din funcția de președinte a lui Gh. Tătărescu, conducerea grupării liberale a fost preluată de Petre Bejan.

Modificările survenite în noiembrie 1947 în componența guvernului au reprezentat un moment important pe calea cuceririi puterii politice depline de către forțele muncitorești-țărănești. În noua sa alcătuire, guvernul, în totalitatea lui, exprima interesele muncitorilor și țăranilor, ale forțelor populare. Aceasta a adîncit și mai mult contradicția dintre noul conținut al puterii și forma de stat, monarhică, iar totalitatea transformărilor revoluționare îndeplinite în răstimpul de la 23 August 1944 au creat o fizionomie social-politică favorabilă rezolvării acestei contradicții în interesul maselor populare.

Atitudinea adoptată de forțele revoluționare față de monarhie pînă la sfîrșitul anului 1947 a rezultat din condițiile specifice de ordin intern și internațional ale îndeplinirii revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă.

După cum se știe, regele și cercurile palatului, apreciind cu luciditate momentele grele prin care trecea țara, s-au alăturat frontului național antihitlerist făurit de Partidul Comunist Român în vederea răsturnării dictaturii antonesciene și eliberării patriei de sub dominația hitleristă. În același timp, cu excepția așa-numitei „greve regale” din a doua jumătate a anului 1945, cercurile burghezo-moșierești n-au reușit să angajeze deschis monarhia de partea lor; mai mult, regele s-a văzut nevoit să se manifeste în practica politică, în exercitarea atribuțiilor sale de șef al statului, față de actele de politică internă și externă ale guvernului revoluționar-democratic, să accepte prefaceri ce se însciau pe linia progresului economico-social, a lichidării urmărilor războiului, afirmării independentei și suveranității naționale a României. Cu toate acestea, monarhia a rămas, în esență, un instrument al puterii și dominației claselor exploatatoare. Pe măsura diminuării influenței partidelor burgheze și a dispariției lor din viața politică, monarhia a devenit centrul de raliere a forțelor ostile revoluției, s-a transformat din „simbol” al unității naționale,

cum era prezentată de propaganda burgheză, în obstacol în calea progresului societății românești. Aceste rațiuni au determinat reexaminarea și schimbarea atitudinii forțelor revoluționare față de monarhie și trecerea la abolirea ei ³⁹.

Măsurile adoptate de către guvern în ultimele luni ale anului 1947 au marcat creșterea rolului clasei muncitoare, al maselor populare în viața social-politică, întărirea pozițiilor forțelor revoluționare în conducerea statului. În această perioadă, de pildă, sub îndrumarea ministrului justiției — Lucrețiu Pătrășcanu, s-a trecut la înfăptuirea reformei justiției, care a schimbat în mod radical caracterul de clasă al aparatului judecătoresc. Luînd cuvîntul în numele grupului parlamentar al P.C.R. în ședința Adunării Deputaților din 28 noiembrie 1947, tovarășul Nicolae Ceaușescu releva importanța politică a noii reforme: „Caracteristica principală a noii legi judecătorești este introducerea elementelor populare muncitorești și a țărănimii muncitoare în organele de judecată. A doua caracteristică este alegerea democratică a acestora de către sindicate și organizațiile profesionale de la orașe și de către adunarea obștească la sate” ⁴⁰. Tot la sfîrșitul anului 1947 au fost înfăptuite măsuri importante de ordin organizatoric, legislativ și politico-educativ referitoare la armată, care au culminat, în decembrie 1947, cu preluarea directă de către P.C.R. a conducerii Ministerului Apărării Naționale.

Înainte de abdicare, Mihai de Hohenzollern a făcut eforturi pentru a obține sprijin extern. Pe această linie se înscrie voiajul său în Marea Britanie și Elveția, început la 12 noiembrie și prelungit pînă în a doua jumătate a lunii decembrie 1947. Oamenii politici și comandanții militari cu care a avut întrevederi și consultări la Londra l-au sfătuit fie să se întoarcă în țară, fie să rămînă în Occident. Decepcionat de convorbirile deloc încurajatoare purtate cu oficialitățile britanice, ca și de atmosfera rece londoneză, unde întîlnise o adevărată pleiadă de foști regi, regine și prinți moștenitori, detronați în perioada postbelică, Mihai s-a întors în țară la 21 decembrie 1947. A doua zi, primul ministru a avut o amplă discuție cu regele, trecînd în revistă atît rezultatele vizitei, cît și situația din țară, dr. Petru Groza atrăgîndu-i atenția asupra caracterului efemer al instituției monarhice și a eventualității înlăturării ei. Regele a lăsat să se înțeleagă că nu se va împotrivi și a cerut sprijin în rezolvarea unor probleme familiale; a insistat mai ales asupra asigurării, după abdicare, a unor condiții materiale care să-i permită evitarea situației precare a altor foști monarhi.

Acțiunea concretă de abolire a monarhiei s-a desfășurat pe baza unui plan de măsuri de ordin politic și militar, elaborat de conducerea centrală a P.C.R., care reflecta concepția realizării abdicării regelui și a unei forme republicane de guvernămînt prin mijloace politice și, pe cît posibil, prin consens; se avea în vedere, totodată, eventualitatea unei tentative a monarhului de a-și păstra Coroana prin acte de violență.

La 30 decembrie 1947, în cadrul unei audiențe care a avut loc la palatul din Șoseaua Kiseleff, dr. Petru Groza, presedintele Consiliului de Miniștri, și Gheorghe Gheorghiu-Dej, secretarul general al C.C. al P.C.R., au explicat regelui că realitățile din România au adus la ordinea zilei problema schimbării formei de stat și, exprimîndu-și dorința de a avea

³⁹ Vezi pe larg: 30 Decembrie 1947. Premise și semnificații, București, 1972.

⁴⁰ „Monitorul Oficial”, partea a III-a, Dezbateri parlamentare, nr. 23 din 12 decembrie 1947.

„o despărțire prietenească“, i-au cerut să abdice. Subliniind că în condițiile raportului real de forțe din interiorul țării orice împotrivire era inutilă și că poporul român, nu voia alt drum decât acela al Republicii, așteaptă deja știrea abdicării, dr. Petru Groza i-a înmănat regelui actul de abdicare pentru a-l semna.

După aproape trei ore de „confruntări“, convingându-se că nu are nici o șansă de a-și menține tronul, Mihai de Hohenzollern a semnat actul de abdicare. „În viața statului român — se arăta în acest document — s-au produs, în ultimii ani, prefaceri politice, economice și sociale care au creat noi raporturi între principalii factori ai vieții de stat... În fața acestei situații, în deplină înțelegere cu factorii de răspundere ai Țării, conștient și de răspunderea ce-mi revine, consider că instituția monarhică nu mai corespunde actualelor condiții ale vieții noastre de Stat, ea reprezentând o piedică serioasă în calea dezvoltării României. În consecință, pe deplin conștient de importanța actului ce fac în interesul poporului român, ABDIC, pentru mine și pentru urmașii mei de la Tron, renunțând, pentru mine și pentru ei, la toate prerogativele ce le-am exercitat ca rege al României“⁴¹.

În aceeași zi, Consiliul de Miniștri a aprobat textul proclamației guvernului către popor și propunerile privind constituirea Prezidiului Republicii, ce urmau a fi supuse Adunării Deputaților. În cadrul ședinței, dr. Petru Groza aprecia că actul abdicării regelui s-a făcut „prin bună învoială... Istoria va înregistra o lichidare prietenească a monarhiei, fără zguduirii, cum poate inamicii noștri n-ar fi dorit. Ca să utilizez o expresie a reginei mame, poporul român a făcut azi un divorț decent și elegant de monarhie“⁴².

Seara, într-o atmosferă de mare însuflețire, a avut loc ședința extraordinară a Adunării Deputaților, care a consfințit abolirea monarhiei și a hotărât transformarea statului român în republică populară. Adunarea Deputaților a ales în primul Prezidiu al Republicii personalități ale vieții publice, științifice și culturale ale României: savantul Constantin I. Parhon, scriitorul Mihail Sadoveanu, președintele Adunării Deputaților, Ștefan Voitec, secretar general al P.S.D., ministrul educației naționale, Gheorghe C. Stere, președintele Curții de Apel din București, Ion Niculi, vechi militant al mișcării muncitorești, vicepreședintele Adunării Deputaților.

Proclamarea Republicii a fost aprobată cu entuziasm de masele populare, care și-au manifestat, încă din seara zilei de 30 decembrie, sentimentele de profundă bucurie și deplină satisfacție. Pretutindeni, la orașe și sate, în uzine și fabrici, în întreprinderi și instituții s-au desfășurat ample manifestații, mitinguri și adunări, la care au luat parte sute și sute de mii de oameni. Pe străzi și în piețe publice, devenite neîncăpătoare, manifestațiile au dobândit aspectul unor impresionante serbări populare. O trăsătură caracteristică a actelor de adeziune ale poporului față de proclamarea Republicii a constituit-o faptul că ele au reprezentat, în același timp, o formă de acțiune unită de luptă în cadrul aceluiași front a clasei muncitoare, țăranimii, intelectualității, a tuturor oamenilor muncii pentru dezvoltarea procesului revoluționar și făurirea rînduielilor socialiste. Amplora și diversitatea manifestărilor de adeziune față de instaurarea

⁴¹ „Monitorul Oficial“, partea a III-a, nr. 33 din 20 ianuarie 1948.

⁴² *Ibid.*

Republicii constituie o puternică mărturie a caracterului profund democratic și popular al acestui măreț act istoric național.

Proclamarea Republicii în România s-a bucurat, totodată, de un puternic ecou peste hotare. În bogăția de informații referitoare la evenimentele petrecute în România la 30 decembrie 1947 se constată tendințe și orientări diferite, atât de la o țară la alta, cât și în cadrul aceleiași țări, în funcție de ideologia și pozițiile de clasă, de concepțiile și vederile politice. Semnificativ este, însă, faptul că marea majoritate a comentariilor, reflectând pulsul înnoitor al epocii, au dat o apreciere cuvenită apariției pe harta Europei a unei forme noi, republicane, populare de guvernământ, în care vedeau un factor important de promovare a idealurilor de pace, libertate și democrație. În pofida unor aprecieri și informații contradictorii sau a unor date eronate, nota predominantă a relatărilor internaționale despre actul istoric de la 30 decembrie 1947 evidențiază contribuția poporului român la întărirea forțelor socialismului, democrației și păcii, atașamentul său profund la idealurile progresului și civilizației.

Proclamarea Republicii Populare Române se înscrie, în mod firesc, pe coordonatele procesului revoluționar declanșat la 23 August 1944, care a deschis poporului român calea spre realizarea deplină a aspirațiilor sale de libertate, independență și suveranitate națională. Prin republică s-a instaurat nu numai o formă democratică de guvernământ, ci s-a realizat un salt calitativ în conținutul puterii de stat, reclamation de cerințele obiective ale trecerii României la o nouă etapă de dezvoltare. Clasa muncitoare, împreună cu țărănimea și celelalte categorii de oameni ai muncii, a preluat întreaga putere politică și, odată cu aceasta, a pășit la îndeplinirea sarcinilor revoluției socialiste, la edificarea noii orînduiri sociale în România.

STEFAN LACHE

ISTORIA MILITARĂ A POPORULUI ROMÂN, vol. I, Editura militară, București, 1984, 438 p.

ISTORIA MILITARĂ A POPORULUI ROMÂN

Domeniul istoriei militare a poporului român, parte componentă, inseparabilă a istoriei naționale, a făcut, îndeosebi în ultimele două decenii, obiectul unor ample și multiple investigații științifice. S-a depistat și editat un volum mare de mărturii documentare, s-au publicat numeroase monografii, culegeri de studii, articole în reviste de specialitate ș.a., care pun în lumină diferite aspecte și momente ale fenomenului militar românesc, a cărui caracteristică esențială a reprezentat-o lupta necurmată pentru apărarea gliei străbune. Aceste acumulări au permis trecerea la întocmirea *Istoriei militare a poporului român*, prima sinteză de anvergură de acest gen din istoriografia românească.

Lucrarea, ce urmează să apară în zece volume, sub egida a două prestigioase foruri științifice — Comisia Română de Istorie Militară și Centrul de Studii și Cercetări de Istorie și Teorie Militară — își propune ca să înfățișeze latura militară a istoriei noastre naționale, luptele eroice purtate, de-a lungul secolelor, de poporul nostru împotriva invadatorilor străini, pentru libertatea, unitatea și independența patriei, să prezinte evoluția gândirii și a sistemului militar românesc, în strânsă corelație cu dezvoltarea angrenajului social, economic și politic al țării.

În timp, problematica acestei voluminoase sinteze se întinde din perioada străveche a istoriei patriei — din care se păstrează primele vestigii cu caracter militar —, pînă în epoca noastră, a făuririi societății socialiste multilaterale dezvoltate pe pămîntul românesc.

Elaborată de pe pozițiile metodologice materialismului dialectic și istoric și în lumina indicațiilor tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele României socialiste, comandantul suprem al forțelor noastre armate, cu privire la necesitatea prezentării obiective, fără denaturări sau înfrumusețări, a istoriei poporului român, lucrarea încorporează contribuțiile istoricilor din numeroase instituții științifice din București și din alte centre ale țării — de partid, militare, universitare și academice.

Primul volum din această amplă sinteză, avînd ca subtitlu *Din cele mai vechi timpuri pînă în secolul al XIV-lea*, a văzut lumina tiparului în 1984, prin grija Editurii militare. Rod al muncii

științifice, interdisciplinare a unui colectiv de cunoscuți și apreciați specialiști români, cele douăsprezece capitole ale volumului I tratează, așa cum consemnează *Prefața* semnată de Comisia de coordonare*, „istoria militară, începînd din cele mai vechi timpuri pînă la constituirea statelor românești de sine stătătoare — moment cu implicații multiple și asupra evoluției oștirilor noastre“ (p. XIX).

Paginile dense ale acestui prim volum înfățișează cititorilor, etapă cu etapă, cele mai semnificative momente referitoare la începuturile fenomenului militar în spațiul carpato-danubiano-pontic, la istoria militară a geto-dacilor, la bălăliile lor eroice împotriva cotropitorilor și migratorilor, la eforturile poporului român pentru constituirea statelor feudale centralizate. Problematica întregului volum este tratată la o înaltă și aleasă ținută științifică, ea fiind fundamentată pe cele mai noi rezultate ale cercetării, pe cele mai recente mărturii și concluzii ale istoriografiei românești. Se cuvine a evidenția, totodată, efortul constant al autorilor** de a racorda, în mod firesc, fenomenul militar românesc la istoria generală a patriei, precum și la istoria europeană, ceea ce a permis sublinierea mai pregnantă a evenimentelor și momentelor de însemnătate fundamentală internă și internațională ale istoriei militare a poporului român.

Primul capitol al volumului analizează *Începuturile fenomenului militar în spațiul carpato-danubiano-pontic*. Sint redate mărturii arheologice reprezentative, care argumentează că acest fenomen și-a făcut apariția în epoca străveche, cînd se cristalizau factorii generatori de conflicte între diferite comunități umane, pe măsură ce se semnalau primele realizări în făurirea armelor și lucrărilor de fortificații. Autorii demonstrează că, încă din epoca paleoliticului, locuitorii îndepărtați ai meleagurilor noastre au folosit uneltele din os și de piatră cioplită atît în îndeletnicirile de procurare a hranei, cît și ca arme de apărare sau atac în confruntările in-

tercomunitare. „De aici s-a pornit și pe această temelie s-au construit apoi toate componentele fundamentale ale fenomenului militar, dezvoltate conform particularităților social-economice și politice ale diverselor epoci succedate în fluxul unic al devenirii“ (p. 3). Se trec, apoi, în revistă piesele arheologice de proveniență militară (silaxuri, virfuri de lance și de săgeți etc.), precum și vestigiile unor lucrări de apărare a așezărilor (fortificate cu șanțuri, valuri de apărare și palisade), concluzionîndu-se că ele se situau la nivelul european al epocii străvechi.

Cel de-al II-lea capitol din lucrare, intitulat *Evoluția militară a neamurilor nord-trace*, oferă date concludente cu privire la organizarea militară a strămoșilor îndepărtați ai poporului nostru. În acest context sînt analizate armele și fortificațiile tracice din epoca bronzului și din cea a trecerii la folosirea fierului. Rezultatele cercetărilor arheologice — se relevă în lucrare — atestă că, în perioada de sfîrșit a epocii bronzului, pe meleagurile carpato-danubiene-pontice a înflorit una dintre cele mai strălucitoare civilizații ale timpului, care s-a reflectat și pe plan militar. „Acest centru al bronzului tragic — concluzionează autorii — a influențat, la rîndul lui, lumea înconjurătoare“ (p. 35). Realizări importante, pe plan militar, au avut tracii și în epoca de dezvoltare economică și socială caracteristică tranziției de la bronz la fier, perioadă cînd tracii sînt menționați în poemele homerice, fiind apreciați ca buni luptători și iscușiți „în lucrarea platoșelor, în utilizarea carelor de luptă și în deprinderea cailor pentru călărie“ (p. 40).

Un loc central îl ocupă în lucrare prezentarea amplă, foarte bine susținută documentar și interpretativ, a istoriei militare a geto-dacilor. Semnificativ, în acest sens, este faptul că șapte din cele douăsprezece capitole ale volumului sînt consacrate organizării militare a geto-dacilor, a luptei lor eroice, demne și pline de sacrificii pentru apărarea pămîntului străbun, a libertății și independenței meleagurilor carpato-danubiene-pontice. De altfel, așa cum rezultă din paginile celui de-al III-lea capitol al lucrării, intitulat *Afirmarea geto-dacilor în istoria militară a lumii antice*, virtuțile militare și faptele de arme ale geto-dacilor au produs, din primele momente ale individualizării lor din grupul neamurilor tracice, o puternică impresie asupra contemporanilor. Acest adevăr este atestat de prima mențiune scrisă despre geto-daci, legată de marea expediție a regelui persan Darius împotriva sciților, întreprinsă în anul 514 î.e.n. În drumul lor spre zonele de la gurile Du-

* *Comisia de coordonare*: general-colonel dr. Constantin Olteanu — președinte, acad. Ștefan Pascu, general-locotenent dr. Ilie Ceaușescu — coordonator principal, general-colonel Vasile Milea, prof. univ. dr. Ștefan Ștefănescu, general-maior Constantin Antip, conf. univ. dr. Mircea Mușat, colonel dr. Gheorghe Tudor, colonel dr. Al. Gh. Savu, colonel dr. Florian Tucă.

** *Autorii volumului I*: Ion Barnea, Vasile Boroneanț, Hadrian Dălcoviciu, Petre Diaconu, Mircea Dogaru, Cătrinel Domăneanțu, Radu Harhoiu, Sergiu A. Iosipescu, Floricel Marinescu, Dardu Nicolăescu-Plopșor, Radu Popa, Al. Gh. Savu, Florian Tucă, Gheorghe Tudor, Cristian M. Vlădescu, Alexandru Vulpe, Radu Vulpe, Mihail Zahariade.

nării, perșii au întâlnit o singură, dar puternică și eroică împotrivire, cea a geților, caracterizați de către istoricul antic Herodot ca fiind „cei mai viteji și mai drepti dintre traci”. Evidențiind semnificația luptelor de apărare purtate de strămoșii noștri împotriva armatelor unei mari puteri expansioniste cum era, în epocă, Imperiul persan, în lucrare se arată: „Pe plan militar, rezistența dîră și curajoasă a geto-dacilor, opusă invaziei persane, reprezintă o glorioasă mîrturie peste secole a dragostei de țară a oamenilor acestui pămînt, a hotărîrii lor neînduplecate de a-și apăra vatra străbună în fața oricărui agresor, indiferent de forța cu care acesta căuta să-și impună dominația politică” (p. 60).

Curajul manifestat în confruntarea cu invadatorii era generat de neîmpăcarea daco-geților cu ideea încălcării pămînturilor lor de către armatele străine, fiind susținut de faptul că strămoșii noștri aveau deja dezvoltate structuri militare avansate, oștirile lor fiind înzestrate cu armament la nivelul epocii, ca, de altfel, și fortificațiile făurite întru apărare. Cu privire la acest din urmă aspect, autorii volumului, apelînd la izvoarele narrative antice, consemnează că oastea geto-dacilor era alcătuită, asemeni altor organisme militare ale epocii, din pedestre și călăreți, caii fiind utilizați frecvent în luptă, la fel ca la strămoșii lor — tracii. Tot din scrierile autorilor antici rezultă abilitatea cu care geto-dacii mînuiau armele pe care le-au creat, ei dovedind în luptă că „se pricepe mai bine decît toți la aruncarea săgeților” (p. 54). În ceea ce privește eficiența sistemului de fortificații, în lucrare se arată: „Temeinica organizare a efortului de apărare, exprimată în amploarea și diversitatea fortificațiilor construite în această epocă, le-a permis geto-dacilor să-și apere cu succes pămîntul străbun, să-și conserve ființa etnică și alcătuirile social-politice proprii” (p. 48).

Următoarele două capitole din volum — IV: *Rezistența geto-dacă în fața expansiunii macedonene*, și V: *Geto-dacii în perioada invaziilor celților, sciților și bastarnilor* (secolele III—II î.e.n.) — se referă, pe larg, la războaiele de apărare purtate de geto-daci împotriva oștilor invadatoare, care au urmărit să le cucerească țara și pămîntul. După cum se știe, la două secole după ce geto-dacii au stăvilit expansiunea persană, ținuturile lor au fost din nou amenințate, de data aceasta de către statul macedonean — cea mai importantă forță politică-militară a antichității europene înainte de ascensiunea Romei. Folosind știrile oferite de izvoarele narrative, autorii înfă-

țișează, în mod amplu, confruntările militare ale geto-dacilor cu puternicul imperiu expansionist macedonean, precum și victoriile militare strălucite obținute împotriva oștilor invadatoare conduse, la intervale relativ scurte de timp, de către Alexandru Macedon, Zopyrion și Lysimah. În timpul războiului de apărare purtat împotriva oastei lui Lysimah, în fruntea entității statale a geto-dacilor se afla regele Dromichaites, figură proeminentă a istoriei noastre vechi, care, prin însușirile sale de mare comandant de oști, a reputat o strălucită victorie asupra cotropitorilor. Însuși Lysimah, regele macedonean al Traciei, împreună cu generalii săi, au fost luați în captivitate (292 î.e.n.). Din relatarea faptelor, autorii formulează o serie de concluzii cu privire la personalitatea lui Dromichaites, apreciat ca remarcabil comandant militar dar și ca iscusit om politic și diplomat, care, spre deosebire de consacratele reguli ale învingătorului, a pus în libertate pe Lysimah și pe ai lui, reușind, în acest fel, să-și facă dintr-un dușman un prieten și un aliat. În acest context, în lucrare se apreciază, cu îndreptățire, că „regele Dromichaites poate fi așezat, alături de Burebista și Deccebal, în galeria iluștrilor conducători ai lumii antice” (p. 79).

Dorința de libertate și independență atât de clar exprimată la geto-daci, voinea de a fi stăpîni în teritoriile locuite de ei, au cunoscut o strălucită epocă de afirmare în perioada cînd în fruntea lor s-a aflat marele rege Burebista. Acestei epoci îi este consacrat în lucrare un capitol consistent — al VI-lea —, intitulat *Formarea statului dac centralizat și independent. Politica militară a Daciei în epoca lui Burebista*. Unificarea politică săvîrșită de Burebista — „cel dintîi și cel mai mare dintre regii Traciei” — a fost însoțită, se relevă în lucrare, de o întărire considerabilă a puterii statului geto-dac, de pregătirea morală și de luptă a oștirii, a întregului popor pentru apărarea Daciei. În acest cadru se analizează, în mod detaliat, probleme legate de organizarea și înzestrarea oastei geto-dace, precum și sistemul lor de fortificații. După ce se descriu tipurile de arme folosite de oastea lui Burebista, care putea ajunge pînă la cifra de 200 000 de luptători, în lucrare se precizează că armamentul utilizat de geto-daci și confecționat de meșterii autohtoni, era „destul de variat, cuprinzînd toate categoriile existente în dotarea marilor armate ale epocii” (p. 104). Tot în acest răstimp — se specifică în lucrare — a luat un avînt deosebit ridicarea de așezări fortificate și cetăți: „O adevărată

culme în concepția înălțării cetăților o reprezintă marea concentrație de fortificații lucrute după cele mai avansate metode constructive ale lumii antice în jurul Sarmizegetusei Regia" (p. 110). Referindu-se la arta militară a geto-dacilor și la însușirile militare de excepție ale lui Burebista, autorii remarcă: „Gîndirea militară originală a lui Burebista, adaptată la realitățile epocii, la natura confruntărilor militare angajate, formele și procedeele de luptă folosite, strategia și tactica aplicate cu succes s-au înscris în fondul gîndirii militare antice, în evoluția artei militare geto-dace de pînă la el" (p. 123).

Bizuindu-se pe o organizare militară de prim ordin, Burebista, în fruntea oastei sale, a inaugurat marile campanii de eliberare a teritoriilor de veche locuire dacică și reunire a întregului popor autohton în fruntăriile aceleuiași stat centralizat și independent. În concluzie, autorii remarcă: „Prin monumentala sa operă — crearea primului stat dac centralizat și independent —, Burebista apare, peste veacuri, ca una din marile personalități ale istoriei poporului român. Statul dac înfăptuit și condus de el s-a afirmat ca o mare putere politică și militară a antichității" (p. 128).

Alte două capitole ale lucrării — VII: *Confruntări militare între daci și romani în perioada 44 î.e.n.—85 e.n.* și VIII: *Războaiele purtate de Dacia, sub conducerea lui Decebal, pentru stăvilirea expansiunii romane* — tratează, cuprinzător și cu o bogată motivație documentar-istorică, marea epopee dacică din timpul războaielor de apărare, purtate împotriva pericolului roman, ce va atinge punctul culminant în perioada cînd în fruntea statului dac se afla marele rege Decebal. La fel ca și Burebista, ilustrul său înaintaș, se arată în lucrare, Decebal întruchipa remarcabile însușiri militare și politice. El „a personificat înseși calitățile poporului dac, voința nestrămutată a acestuia de a trăi liber, de a-și apăra, cu prețul oricărui sacrificii, ființa și valorile proprii civilizației, de a nu îngenușea — indiferent de vitregia vremurilor — în fața invadatorilor, fie ei chiar mari coloși ai istoriei, de a trăi cu demnitate și de a se dezvolta potrivit vrierii sale" (p. 147). Aceste virtuți ale lui Decebal și ale poporului său erau conjugate — apreciază autorii — cu preocuparea constantă pentru perfecționarea organismului militar, pentru întărirea capacității și a mijloacelor de apărare a statului, pentru pregătirea întregii populații în vederea unui război de apărare al întregului popor.

Un loc important în această secvență a lucrării se acordă confruntării dintre daci și romani, precum și înălțelor virtuți militare ale strămoșilor noștri, care au înfruntat, cu un eroism legendar, cea mai puternică mașină de război a antichității — Imperiul roman. Prezentarea campaniilor militare din anii 101—102 și 105—106 a permis autorilor să zugrăvească, în pagini vibrante și cu o mare încărcătură emoțională, vitejia geto-dacilor, eroismul și spiritul lor de sacrificiu în lupta dreaptă pentru apărarea pămîntului străbun, a libertății și neafîrnării, virtuți „care au jalonat perenitatea și vitalitatea istorică a poporului român" (p. 179).

Capitolul al IX-lea din volum este dedicat *Evoluției politico-militare a Daciei în secolele II—III*. Sînt analizate, la început, urmările stăpînirii romane asupra unei părți a Daciei, punîndu-se accentul, pe bună dreptate, pe rezistența și lupta de eliberare a poporului dac împotriva ocupației romane, care, ca orice ocupație străină, a avut consecințe tragice pentru geto-daci. Printre acestea autorii menționează: curmarea firului dezvoltării unitar-centralizate a statului dac; exploatarea sistematică a solului și subsolului Daciei și prădarea avuțiilor ei; lichidarea unei părți din valorile culturale și civilizației autohtonilor ș.a. Într-un paragraf consistent din cadrul acestei secvențe se înfățișează lupta de rezistență a poporului dac împotriva ocupației romane, evidențiindu-se că această luptă a fost permanentă și deosebit de puternică, îmbrăcînd forme dintre cele mai variate, de la răscoale, pînă la viguroase insurecții militare. În această luptă, se relevă în lucrare, existența Daciei libere — căreia, în chip firesc, i se consacră un paragraf distinct — „a jucat rolul de factor stimulat, de catalizare a forțelor și energiilor îndreptate spre realizarea scopului major: alungarea ocupației străine și reîntregirea vetrei străbune" (p. 181). Autorii concluzionează, cu îndreptățire, că lupta de rezistență a dacilor din partea ocupată de romani, combinată cu cea a dacilor liberi, avea să constituie una dintre cauzele principale care au dus la retragerea autorităților romane la sud de Dunăre în anul 271 (p. 202).

În cuprinsul acestui capitol autorii arată că, pe întreaga durată a stăpînirii romane, concomitent cu rezistența eroică a geto-dacilor, s-a petrecut un proces de întrepătrundere a civilizațiilor dacă și romană, așa cum, de altfel, civilizația și cultura geto-dacilor s-au aflat în relații și cu celelalte civilizații și culturi din

epocă, făurite de popoarele din zone mai apropiate sau mai îndepărtate.

Capitolele X — *Lupta de rezistență a poporului român împotriva invaziilor populațiilor migratoare (sfârșitul secolului al III-lea—secolul al VII-lea)*, și XI — *Lupta formațiunilor politice românești pentru apărarea autonomiei lor (secolul al VIII-lea — mijlocul secolului al XIII-lea)* sînt dedicate analizei viguroasei rezistențe a poporului nostru împotriva numeroșilor invadatori ce i-au încălcat pămîntul, pentru apărarea gîlei străbune pe parcursul unui întreg mileniu de aprige încleștări. Aflat la un stadiu superior de civilizație materială și spirituală și organizat, din punct de vedere social și politic, în obștea teritorială de veche tradiție, poporul român a opus o dirză rezistență în fața migratorilor, populații situate pe o treaptă inferioară de dezvoltare. Relevînd rolul obștilor și uniunilor de obști românești în lupta de apărare împotriva semințiilor migratoare, autorii arată că: „Organizarea apărării împotriva repetatelor atacuri date de invadatori a constituit una dintre funcțiile esențiale ale comunităților sătești și uniunilor de obști în întreaga perioadă a migrațiilor. Obligația de a participa la lupte revenea, ca și pe vremea războaielor duse de daci, tuturor membrilor obștei capabili să poarte arme“ (p. 225).

Date și fapte concludente sînt oferite și în legătură cu procesul de reunire a obștilor și uniunilor de obști în entități statale cu organizare superioară, de tipul cnezatelor și voievodatelor, care vor acoperi întreg spațiul carpato-danubiano-pontic. În ceea ce privește organizarea militară, autorii arată că oastea cnezatelor și voievodatelor românești era alcătuită, ca și la daci, din cavalerie și pedestrime, dispunînd „de toate categoriile de armament cunoscute pe plan european“ (p. 260). Concomitent, în întreaga vatră de locuire românească s-a ridicat un număr considerabil de fortificații, situate, cu precădere, pe direcțiile cele mai probabile de pătrundere a adversarilor „Valoarea lucrărilor de fortificație — se subliniază în lucrare — s-a vădit cu prilejul eroicelor lupte de apărare purtate de voievodatele lui Menumorut, Gelu, Glad, Ahtum, Julia, cînd cetăți, precum Biharea, Satu Mare, Dăbica, Arad-Vladimirescu, Morisena (Cenad), au rezistat vreme îndelungată unor grele asedii“ (p. 271). Procesul de organizare în entități statale mari s-a semnalat și la etnia românească sud-dunăreană care,

în secolul al XII-lea, a constituit, împreună cu bulgarii, statul româno-bulgar de sub conducerea românilor Petru, Asan și Ioniță, realitate de primă mărime a evului mediu din această parte a Europei.

Ultima secțiune a lucrării — capitolul al XII-lea, intitulat *O etapă decisivă în efortul poporului român pentru constituirea statelor feudale independente* — este consacrată luptei poporului român pentru făurirea statelor centralizate de sine stătătoare. Procesul firesc, logic, în direcția unificării cnezatelor și voievodatelor în cadrul statelor feudale independente a fost identic pe toată întinderea teritoriului locuit de români, el rezultînd, așa cum se precizează în lucrare, din caracterul concomitent al constituirii acestora în întregul spațiu carpato-danubiano-pontic. Buzuindu-se pe forța militară a țaranului român, voievozi și domni, iscusiți conducători de oști, precum Basarab I, Bogdan I și Dobrotici, au consfințit, prin lupte eroice, entitățile statale românești neatîrnate. Relevînd semnificația istorică a luptelor de apărare purtate de oștirea română pînă în cea de-a doua jumătate a secolului al XIV-lea — dată la care se încheie primul volum —, în lucrare se conchide: „Valurile succesive de migratori n-au putut împiedica ființarea statalității pe teritoriul vechii Dacii și nici afirmarea ei în cadrul Țării Românești, Moldovei, Transilvaniei și Dobrogei. Organizarea țărilor române i-a consolidat poporului nostru identitatea politică, bazată pe unitatea sa etnică, de limbă, teritoriu, viață economică, cultură, a creat condițiile necesare dezvoltării forțelor de producție, ridicării societății pe trepte superioare de civilizație materială și spirituală“ (p. 364).

Volumul cuprinde numeroase hărți, scheme, facsimile, fotografii, precum și un glosar de termeni de specialitate sau de circulație restrînsă, o bogată listă bibliografică și un indice general, care susțin și completează baza documentară a analizelor întreprinse. Nu în ultimul rînd se cuvine remarcată forma grafică de înalt nivel a lucrării, asigurată de Editura militară și de Întreprinderea poligrafică „Arta Grafică“.

În încheiere, putem spune că ne aflăm în fața unei lucrări fundamentale, valoroase și durabile, care, prin întregul său conținut, îmbogățește patrimoniul istoriografiei românești, în general, al

istoriei militare în special. Prin bogăția de idei, prin mesajul său patriotic, volumul prezintă interes nu numai pentru specialiști, ci și pentru un cerc larg de cititori, pentru toți iubitorii de istorie. Reușita acestui prim volum constituie o garanție sigură că și cele ce-i vor

urma, și pe care le așteptăm cât mai curînd tipărite, vor fi elaborate la aceeași înalți parametri calitativi și științifici, spre beneficiul istoriei unice și unitare a poporului român.

GHEORGHE UNC

**A. SIMION,
AGRESIUNILE NAZISTE DIN EUROPA
ÎN ANII 1938—1939,**

Editura Eminescu, București, 1983, 462 p.

Analiza evenimentelor generale din ajunul și de la începutul ultimei mari conflagrații mondiale formează deja obiectul unei vaste și temeinice literaturi istoriografice. Putem spune chiar că a fost și este vorba de o anume predilecție a istoricilor, români și străini, pentru investigarea condițiilor în care a fost posibilă izbucnirea celui de-al doilea război mondial, cercetările de specialitate propunându-și mai mult decît obiective pur științifice, ele avînd și o finalitate practică, avertizînd că, într-o situație internațională complicată, trebuie acționat pentru preîntîmpinarea erorilor anilor 1938—1939, cu un deznodămînt atît de tragic pentru pacea europeană și cea globală.

Asupra „originilor” celui de-al doilea război mondial avem, prin urmare, numeroase și solide sinteze, precum cele semnate de Maurice Baumont, Sidney Aster, A.P. Adamthwaite, David L. Hogan, W. N. Medlicott, J. Remak,

G. N. Reutov, G. Salvemini, Mario Toscani, Christopher Thorne ori, mai ales, de reputatul istoric britanic A.J.P. Taylor, cu incitantele și controversatele sale *The Origins of the Second World War* (ediție originală, London, H. Hamilton, 1961). Să nu neglijăm, de asemenea, faptul că asupra relațiilor internaționale din anii '30 s-au tipărit, precum și în cazul perioadei ce a precedat declanșarea primului război mondial, numeroase volume de documente diplomatice (germane, sovietice, italiene, britanice, americane, franceze etc.) de cea mai mare utilitate pentru elucidarea împrejurărilor în care s-a produs eșecul păcii în septembrie 1939.

Cu toate acestea, nu se poate afirma că nu au rămas probleme și fenomene necunoscute, mai ales că nu toate arhivele diplomatice au fost deschise și nu toate documentele fundamentale sînt disponibile specialiștilor. Deducem că, în pofida abundenței de titluri de lucrări de specialitate, însoțite de volume de documente, memorialistice, cronologii etc., problema cauzelor ultimei conflagrații continuă să se afle, trebuie să se afle, în atenția istoricilor. O dovadă concludentă în acest sens ne-o oferă și lucrarea regretatului A. Simion, care ocupă un loc distinct în istoriografia românească. Avem în vedere faptul că, după o serie de studii de specialitate, după abordarea problemei respective în cadrul unor sinteze generale, volumul aflat în atenția noastră reprezintă cu adevărat prima contribuție românească la dezbaterea evenimentelor palpitante și controversate, grave și decisive ale anilor 1938—1939. Și, ceea ce este foarte important, autorul nu întreprinde analiza din punctul de vedere al problemelor românești — abordate în lucrare prin prisma interesului și însemnătății cuvenite —, ci preferă să îmbrățișeze *fapte*

de istorie universală, perspectiva asupra subiectelor tratate fiind atotcuprinzătoare, iar rezultatele, pe măsură, superioare.

Grație lucrării recenzate, A. Simion și-a dovedit reputația de specialist în istoria celui de-al doilea război mondial, în mod concret de cunoscător și analist al evoluției situației României în cursul conflictului din 1939—1945. Profund cunoscător al izvoarelor și atașat sincer afirmării adevărului istoric, A. Simion a impus atenției specialiștilor și publicului larg cititor o seamă de probleme fundamentale interesând istoria țării noastre dintre anii 1939 și 1945: România și originile celui de-al doilea război mondial, perioadele neutralității și non-beligeranței din 1939—1941, caracterul regimului politic din România în perioada septembrie 1940—ianuarie 1941, diplomația dictaturii antonesciene, situația țării în contextul internațional în momentul declanșării revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă la 23 August 1944.

Lucrarea în discuție se bazează pe o documentație bogată, autorului nefiindu-i necunoscută niciuna dintre cărțile fundamentale consacrate perioadei examinate — sinteze și monografii, volume de documente diplomatice, memorialistică, studii de specialitate ș.a. Beneficiind de o cantitate impresionantă de informații și, pe deasupra, de mare încredere, A. Simion reconstituie, de o manieră antrenantă, tabloul evoluției situației Europei, mai ales sub aspect politico-diplomatic în ajunul celui de-al doilea război mondial. Expunerea și considerațiile sale sînt rodul unei serioase selecții ținînd atît de domeniul faptelor, cît și de acela al surselor, textul în ansamblu oferind cititorului prilejul unei lecturi plăcute și instructive de mare interes și forță de convingere. Remarcăm, de asemenea, compartimentarea judicioasă a problemelor investigate; astfel, după un necesar *Cuvînt înainte*, autorul stăruie mai întîi asupra pericolului pe care fascismul l-a reprezentat pentru pacea și securitatea popoarelor, pentru a consacra, în continuare, capitole distincte marilor crize ce au „prefațat” izbucnirea celui de-al doilea război mondial: Anschluss-ul, etapele premergătoare Munchenului, drama Cehoslovaciei din 1938 și 1939, conciliabulele diplomatice din primăvara și vara anului 1939, ulti-

mele zile de pace (august, 1939) și debutul ostilităților (1—3 septembrie 1939), toate succedate de o *Încheiere*.

Unul din marile merite ale cărții îl reprezintă *integrarea* sistematică a problemelor istoriei naționale în istoria universală, mai precis sesizarea și analiza locului și rolului unor inițiative românești în politica europeană din anii 1938—1939, în sublinierea impactului marilor crize ale epocii asupra României și viceversa. Nefiind în discuție o tentativă de idealizare a politicii externe promovate de țara noastră în ajunul ultimului război mondial, trebuie să semnalăm că autorul distinge elementele pozitive ale diplomației românești, acțiunile sale constante și deschise pe linia creării unui front al tuturor statelor nerevizioniste și democratice capabil să înfrunte asaltul statelor fasciste împotriva păcii europene și generale. De o mare însemnătate și semnificație au fost în context, se relevă în lucrare, demersurile forțelor patriotice și democratice din țara noastră, în frunte cu P.C.R., pentru apărarea independenței și suveranității naționale, a integrității teritoriale a României, atitudinea lor potrivnică — cu efecte indiscutabile asupra poziției oficiale a guvernelor de la București — față de actele agresive ale statelor fasciste, ale celui de-al III-lea Reich în primul rînd, în Europa. În preajma intrării Wehrmachtului în Austria, de pildă, „Lupta de clasă”, organul teoretic al P.C.R., avertiza cu deplin temei că „această primă lovitură a lui Hitler [...] amenință nu numai independența Austriei, dar și cea a Cehoslovaciei, Iugoslaviei, Ungariei, României, Poloniei, statelor baltice și este un mare pas spre dezlănțuirea războiului pentru reîmpărțirea lumii, războiului contra Uniunii Sovietice” (p. 39). Față de pericolul hitlerist, cercurile oficiale de la București au optat, prin vocea autorizată a lui Armand Călinescu, pentru „atitudine netă, demnă și independentă [...] Una e amicitia și afacerile economice cu Germania și alta e politica față de expansiunea ei agresivă” (p. 41).

Opinia publică românească a reacționat viguros, în anul 1938, față de presiunile Germaniei naziste asupra Cehoslovaciei vizînd, sub pretextul „reglementării” problemei sudete, dezmembrarea statului aliat și prieten. O hotărîre a Comitetului regional pentru Ardeal și Ba-

nat al P.C.R. din 19 septembrie 1938, deci din perioada premergătoare acordului de la München, evidenția: „Atunci când noi apărăm independența și libertatea Cehoslovaciei, ne apărăm pe noi înșine, apărăm pacea Europei împotriva dușmanului nostru comun“ (p. 121). Presiunea opiniei publice s-a repercutat asupra atitudinii guvernului român, care, în condițiile cedării Londrei și Parisului în fața presiunilor lui Hitler, s-a declarat dispus să ia măsuri în sprijinul aliaței sale din cadrul Micii Înțelegeri, unele dintre ele mergând pînă la îngăduirea trecerii de trupe străine pe teritoriul nostru, sub cele mai ferme angajamente (p. 121 și urm.) Peste mai mulți ani, în 1942, președintele E. Beneș avea să declare cu referire la cele întîmplate în epoca Munchenului: „Numai România ne-a rămas credincioasă pînă la capăt“ (p. 210). Solidaritatea poporului român cu victimele agresiunilor naziste s-a manifestat și în 1939, cu prilejul lichidării statului liber cehoslovac (p. 226 și urm.), ori după atacarea Poloniei, la 1 septembrie (p. 434—438). „Comuniștii din România — consemna „Scînteia“ la 8 septembrie 1939 — înfierează agresiunea ucigătoare a lui Hitler contra poporului polonez și vor lupta în fruntea poporului român contra Germaniei fasciste și imperialiste“ (p. 437). La 6 septembrie 1939, după cum se știe, Consiliul de Coroană de la Cîțoveni optase pentru neutralitatea României față de statele beligerante, ceea ce nu a împiedicat țara noastră, spre totala nemulțumire a Berlinului, să acorde asistență Poloniei luptătoare, permițînd tranziția armamentului destinat forțelor militare asediate de unitățile hitleriste, transferul rezervelor de aur ale Băncii Naționale din Varșovia, retragerea refugiaților, inclusiv a guvernului polonez (p. 437).

Cartea lui A. Simion pune în lumină principalele erori ce și-au pus amprenta asupra politicii internaționale din anii 1938—1939, îndeosebi conciliatorismul manifestat de Londra și Paris față de pretențiile Berlinului și neîncrederea existentă între marile puteri antifasciste, singurele în măsură să inițieze și să dirijeze frontul capabil să zădărnicească zelul ofensiv al lui Hitler. Pentru surprinderea situațiilor, autorul lasă documentele să vorbească, așa cum o face în cazul celor ce provin de la Neville Chamberlain, ori al celor ce privesc negocie-

rile separate ultrasecrete angajate între marile capitale europene în momentele decisive pentru pacea lumii din vara anului 1939. Fără a ignora responsabilitatea Reichului nazist pentru declanșarea conflictului mondial, A. Simion conchide că „împingerea lumii spre catastrofa celui de-al doilea război mondial a fost posibilă și datorită politicii de cedare, de conciliere cu agresorul promovată de cercurile conducătoare din numeroase state nefasciste și, în primul rînd, de guvernele marilor puteri occidentale. În situația explozivă ce se crease în Europa în ajunul mării conflagrații, situație marcată, pe de o parte, de repetatele agresiuni ale statelor fasciste, rămase nepedepsite, iar, pe de altă parte, de atmosfera de suspiciuni generată de interesele contradictorii ale marilor puteri nefasciste, guvernele acestor din urmă state, în loc să-și unească eforturile pentru a pune capăt politicii fascismului de cîmpiri teritoriale, au încercat să abată agresiunea lui decisivă în direcții ce nu le afectau în mod nemijlocit interesele. Pe de altă parte, nu s-a ținut seama de posibilitățile pe care le puteau oferi statele mici și mijlocii interesate în menținerea păcii și securității și nu s-au adoptat măsuri menite să stabilească un climat de încredere bazat pe respectul și garantarea independenței și suveranității lor naționale“ (p. 440).

Să remarcăm, în încheiere, că lucrarea lui A. Simion înglobează, pentru momentele-cheie ale anilor 1938—1939 (pregătirea acordului de la München, eșecul negocierilor tripartite anglo-franco-sovietice din august 1939, „dialogul“ dintre Londra, Paris și Berlin după 23 august 1939 și, mai cu seamă, constatarea stării de beligeranță la 1—3 septembrie 1939 între Germania, pe de o parte, și susținătorii Poloniei, pe de altă parte), veritabile „radiografii“, grație cărora cititorul pătrunde detaliile și cauzele adînci ale marilor evenimente, află răspunsuri precise și documentate pentru evoluțiile cunoscute pe planul politicii europene și chiar mondiale.

Pentru toate calitățile deosebite semnalate, cartea lui A. Simion se înscrie între contribuțiile de referință ale istoriografiei noastre la studierea unor probleme de istorie universală.

GHEORGHE BUZATU

AL. HANȚĂ,
„CONTEMPORANUL“ (1881—1891). O REVISTĂ AȘA
CUM A FOST,

Editura Albatros, București, 1983, 278 p.

„Contemporanul“ face parte din familia revistelor care au personalizat publicistica românească de la sfârșitul secolului trecut, ocupînd un loc bine individualizat sub raport istoric, social-politic, științific și cultural-beletristic. Obiectivele sale, circumscrise unor mari direcții și procese social-politice și culturale, sînt definitorii pentru conceptul de „renaștere națională“, atît de caracteristic veacului. Revista se ivea într-un moment istoric străluminat de aspirațiile de dreptate socială ale maselor, de libertate și unitate națională depline ale întregului popor român, în promovarea căroră cuvîntul tipărit era chemat să se angajeze și să angajeze. Era momentul cînd mișcarea noastră muncitorească se afla într-un vertiginos proces de dezvoltare și de afirmare pe scena social-politică a țării și avea trebuință de tribune publicistice care să fie expresia acestui curs, să propulseze larg în mase idealurile sale novatoare, regeneratoare, să înriurească prin militantismul lor revoluționar și patriotic.

Conceput astfel, „Contemporanul“ avea să depășească granițele unei reviste obișnuite, încercînd și, în foarte mare măsură, izbutind să fie și un curent de idei politice-sociale, științifice, culturale și literare avansate, mesagerul unui timp nou, socialist, împins mai vag sau mai precis, oricum un timp al luptei, al crea-

ției, al perspectivelor. Nu este, de aceea, surprinzător că epoca reprezentată de „Contemporanul“ a constituit și constituie stimuli de investigație permanentă, că ea a fost oglindită într-o serie de lucrări de specialitate, monografii de epocă și de scriitori grupați în jurul revistei, studii ample tematice sau sinteze menite să o lumineze din cele mai variate unghiuri.

Lucrărilor consacrate expres revistei li se adaugă acum cercetarea lui Al. Hanță, care și-a propus să o prezinte „așa cum a fost“ (preluîndu-l, nu fără sfiială, pe Nicolae Iorga, în subtitlul cărții lui). Desigur, la o răsfoire sumară a volumului, cititorul se poate întreba ce anume aduce nou autorul, ca intenție și ca realizare, în raport cu ceilalți monografi? „Față de alte încercări precedente — scrie Al. Hanță, în *Introducere* —, lucrarea de față expune nu ceea ce am dori să cuprindă revista, ci ceea ce efectiv cuprinde“ (p. 18). Lectura neintermediată a textului însuși îl pune pe autor în situația de a consemna unele aspecte și adevăruri care contestă opinii deja emise de diverși exegeți, mai cu seamă în contextul analogiilor cu alte publicații mari. Drept care Al. Hanță mărturisește că s-a preocupat, în cartea sa, mai mult sau mai puțin de aspecte de metodă și de clasificări privind publicația (curent literar? școală literară? mișcare culturală? etc.), stăruind să vadă „la obiect (subl. aut.)“, din lectura integrală a numerelor apărute ale revistei, care erau preocupările sale ideologice și estetice, ce forme erau utilizate în materializarea lor, perspectiva filosofică în care erau interpretate faptele, obiectivele cultural-literare și general-sociale urmărite, implicațiile lor în starea prezentă și în perspectivele dezvoltării spiritualității noastre“ (*Ibid.*).

Desprinzînd din lecturi idei și orientări ca cele menționate, Al. Hanță s-a desprins, implicit, de rolul de simplu cronist al unei publicații și a devenit un analist al faptelor. Se vedește aceasta pe parcursul tuturor celor nouă capitole ale cărții, structurate după cum urmează: I. *Împrejurările sociale, politice și culturale ale apariției revistei*; II. *Programul revistei*; III. *Ideologie*; IV. *Populariza-*

rea cuceririlor științei moderne. Știință și educație; V. Istorie și filologie; VI. Folclor și etnografie; VII. Doctrina estetică a „Contemporanului”. Realismul și naturalismul; VIII. Polemici. Promovarea criticii literare analitice; IX. Literatura „Contemporanului”. Traduceri din literaturi străine. Astfel enunțate, respectivele capitole ocupă un spațiu mai mult sau mai puțin egal în carte, în funcție de importanța problemelor pe care Al. Hanță a încercat să le grupeze pe criterii de relativă înruder.

Trecind la analiza propriu-zisă, autorul relevă, în desfășurarea demersului său, că revista, prin programul ei inițial, nu-și declarase obiective politice, dar că, în practica propriu-zisă, mereu mai accentuat după 1885, ea dovedește un militantism politic activ, dinamic, mobilizator. Se arată cum „Contemporanul” contribuie la dezvăluirea cauzelor social-economice și politice care generaseră și mențineau inegalități și injustiții în societatea românească a timpului și subliniază legitimitatea și rolul ideologiei revoluționare a clasei muncitoare, ale luptei muncitorilor pentru lichidarea stărilor de lucruri anacronice, pentru o nouă condiție a societății românești. Deși preocupările sale dominante erau de ordin științific-literar, „Contemporanul” avea să abordeze și să explice geneza clasei muncitoare, rolul ei transformator în perspectiva istoriei. A făcut-o — argumentează Al. Hanță — într-un mod profund și a știut găsi mijloacele potrivite acestui scop. Pentru a-și crea o platformă de luptă politică proletară, a plecat de la cuceririle științei istorice, ale sociologiei și politologiei, ale celor din științele naturii. Pleiada largă a luptătorilor socialiști grupați în jurul revistei avea să fructifice tradiția militantistă a presei românești pașoptiste și unioniste, a celei de la 1877, sevele publicațiilor muncitorești și socialiste premergătoare, să se vitalizeze de la înțelesurile și mesajul luptei desfășurate de muncitorime pe drumul spre statuarea, în 1893, a partidului său politic. De la afirmarea cerinței reconsiderării unor compartimente ale vieții și activității sociale, culturale, ale instrucției și educației la lupta deschisă pentru emanciparea economică, mai întâi, apoi și politică a maselor muncitoare, până la promovarea socialismului științific — iată, schițat, drumul ascendent al revistei, profilul ei (a se vedea capitolul *Ideologie*).

Paginile „Contemporanului” reflectă îndeaproape procesul ideologic specific mișcării muncitorești din țara noastră, gândirii revoluționare de la noi, care s-a caracterizat printr-o remarcabilă crea-

ție proprie — teoretică și programatică — în domeniul socialismului științific, pe baza cercetării nemijlocite și multilaterale a realităților economice-sociale și politice românești — primele indicii ale viitoarei orientări a revistei în lumina socialismului științific sint din 1883 — și, concomitent, prin cunoașterea timpurie și promovarea lucrărilor fondatorilor comunismului științific și ale altor doctrinari ai teoriei revoluționare a clasei muncitoare. Este profund grăitor că, prin „Contemporanul”, au văzut lumina tiparului studii teoretice originale ale unor reputați gânditori ai socialismului științific din țara noastră, ca Ioan Nădejde, conducătorul revistei, și Constantin Dobrogeanu-Gherea, și că, tot aici, au fost tipărite, în traducere, o seamă de scrieri elaborate de Karl Marx și Friedrich Engels. În anii 1885—1886, precum se știe, în coloanele „Contemporanului” a apărut, în extenso, una dintre primele traduceri realizate atunci în lume din lucrarea lui Friedrich Engels: *Originea familiei, a proprietății private și a statului*. Alte studii și articole din cuprinsul revistei, semnate de Constantin Mille, Ștefan Stîncă, Lascăr Veniamin, Sofia Nădejde, D. A. Teodoru, V. Lateș, C. Gr. Gheorghiu ș.a., ca și fondul a numeroase studii de istorie, de critică și istorie literară, de popularizare a științei și de combatere a religiei au fost concepute în lumina socialismului științific. Sporul de substanță politică revoluționară se face simțit după 1885, cînd, așa cum afirmă Al. Hanță, „o atitudine pronunțat marxistă începe să-și facă loc în existența revistei” (p. 61).

Spiritul ofensiv și prospectiv al „Contemporanului” s-a exercitat nu numai în sfera propriu-zis politică, ci, prin penetrarea de către politic și prin semnificarea politică a domeniilor abordate. Cum, pînă atunci, nici o altă publicație nu realizase un program politic revoluționar atît de multilateral, deși mai tot timpul în marginile unui profil științific-literar, i-a revenit revistei ieșene misiunea de a inova în sens pozitiv și științele umaniste. Avem în vedere ceea ce a făcut „Contemporanul” în direcția criticii literare analitice, științifice, prin contribuțiile lui Constantin Dobrogeanu-Gherea, în primul rînd, apoi ale scriitorilor grupați în jurul publicației la definirea unui nou concept de literatură, realist-democratic și umanitar. Lărgindu-și misiunile conștient asumate și în concordanță cu realitățile culturale ale țării, „Contemporanul” s-a antrenat în discuții necesare și deosebit de utile în diverse compartimente ale lingvisticii, de exemplu, pledînd pentru fixarea or-

tografiei limbii române pe principiul fonetic, împotriva etimologismului, relevând valorile de lexic și stilistice ale limbii populare, ca temelie a limbii literare. În acest sens, capitolele al VIII-lea și al IX-lea ale lucrării atestă în Al. Hanță pe cercetătorul atent, circumspect față de opiniile anterioare, sprijinit pe texte în demonstrarea contribuției aduse de „Contemporanul” la eliminarea piedicilor în calea progresului culturii naționale. Al. Hanță sesizează, pe bună dreptate, care au fost cauzele ce au determinat noua orientare a revistei, spiritul ei prospectiv. Natura respectivelor cauze — scrie el — este plurivalentă, istorică, socială și morală, în concordanță cu „aparitia unor noi relații și conflicte sociale”, cu accentuarea procesului de polarizare a avuțiilor și de pauperizare a populației muncitoare (p. 108).

Sînt judicios urmărite și analizate raporturile revistei cu alte publicații, și ele polarizînd direcții și programe de activitate, cum au fost „Convorbiri literare” și „Literaturul”. În acest sens, Al. Hanță insistă asupra profilului ideologic și estetic al revistelor amintite, detaliază fapte de cultură semnificative și le raportează la „Contemporanul”. Privitor la relațiile dintre „Convorbiri literare” și „Contemporanul”, autorul observă că acestea au fost „relații de deferență”, în pofida „unor divergențe pe care le iscă modul diferit, de natură ideologică, în care cele două publicații, prin colaboratorii lor, interpretează unele probleme de estetică, antropologie, sociologie etc.” (p. 149). Totodată, se prefigurează noile destine ale unor reviste înrudite cu „Contemporanul”, care își încetează activitatea după un deceniu, nu însă și programul pe care îl inaugurează, căci reviste ca „Literatură și știință”, „Evenimentul literar” și altele mențin în timp vigoarea tematică, polemică și spiritul „Contemporanului”.

La capătul acestor analize, autorul stabilește judecăți de valoare pertinente. Una dintre acestea se referă la probleme de bază în existența unei literaturi autentice, și anume la realism și tendință în artă, care a angajat, după cum se știe, o vie dezbatere între cele două direcții estetice diferite — „gheristă” și „maioresciană”. Se pun în evidență, în acest cadru, studiile lui C. D. Gherea despre clasici români, ca I. L. Caragiale, M. Eminescu, G. Coșbuc, sau despre scriitorii de mai mică suprafață și se nuancează cu evidența textelor înseși locul pe care l-a ocupat Gherea la „Contemporanul”, după 1885, cînd începe să publice în revistă. Studiile sale despre clasicii români au mărit prestigiul publicației, au favorizat dezvoltarea unei

literaturi realist-democrate și programatice și au pus bazele unei metodologii a criticii literare analitice, cu aplicații la scriitorii români și străini.

Dar, așa cum remarcă Al. Hanță, programul fertil și mereu înnoit al publicației ieșene nu se ivise în 1885 sau imediat după aceea. El fusese gîndit, urmărit și aplicat cu consecvență de redactorii de bază ai publicației — Ioan Nădejde, Sofia Nădejde, V. Gh. Morțun, C. Mille și ceilalți. Pledoariile pentru știință, pentru cunoașterea obiectivă a lumii, în materialitatea ei, și raportarea acestor pledoarii la ceea ce era cultura românească în deceniul 1881—1891 definiseră programul revistei încă de la primul ei număr. Treptat, ideile științifice au influențat și pe cele literare. De exemplu, ideile lui Vasile Conta — atît de călduros îmbrățișate de unii redactori ai revistei, între care Sofia Nădejde, militantă pentru emanciparea femeii române — s-au întîlnit eficient cu ideile despre o literatură menită să aducă în centrul ei pe cei asupra cărora apăsau nedreptatea și opresiunea. În acest mod s-a cristalizat la „Contemporanul” o poezie de amprentă social-critică vizibilă, reprezentată de Constantin Mille, Nicolae Beldiceanu, Ion Păun-Pincio, Gheorghe din Moldova etc. Simultan, s-a scris proză scurtă — schițe, nuvele, povestiri — din viața celor asupriți, țărani, muncitori de la orașe, mici funcționari, despre care transmit mesaje-documente Sofia Nădejde, Ștefan Băsrăbeanu (Victor Crărescu), Anton Bacalbașa și alții. Fără să fi fost mari condeie, mai ales în sensul transfigurării artistice, poezii și prozatorii de la „Contemporanul”, inspirați de realitățile românești, au izbutit să se impună ca scriitori ai unei școli literare programatice, polemice. Al. Hanță recompilează, în schițe monografice, profilul fiecăruia, aducînd elemente interpretative noi, alăturînd celor mai de seamă colaboratori ai revistei pe alții, mai neînsemnați, dar cu toții slujind ideea de literatură realistă și democratică, de revoltă și anticipație.

Credem că, în capitolul final, puteau fi făcute încă unele disocieri între valorile intrinsece recomandate de scrierile fiecăruia dintre cei antologați, căci unii dintre aceștia n-au rămas doar în paginile revistei; ei au scos multe volume, mai cu seamă în proză, au fost chiar un fel de deschizători de drumuri în epica țărănească, așa cum s-a remarcat despre Sofia Nădejde. O mai pregnantă analiză comparativă a celor care au personalizat revista și apoi s-au exprimat literar în volume ar fi mărit realizarea intenției mărturisite a lui Al. Hanță „de stabilire a individualității unei publica-

ții care s-a bucurat și se bucură încă de mare ecou în cultura și literatura românească" (p. 256).

Această observație a noastră nu diminuează, desigur, valoarea de ansamblu a monografiei despre „Contemporanul”, o publicație și o epocă intrate în preocupările lui Al. Hanță cu mulți ani

în urmă. Ea amplifică în sens constructiv și în profunzime exegezele lui anterioare, clarifică lucruri obscure sau parțial elucidate cu priceperea și dăruirea cercetătorului avizat.

VICTOR VIȘINESCU

UNIREA PRINCIPATELOR ȘI PUTERILE EUROPENE, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1984, 284 p.

Printre volumele prilejuite de împlinirea a 125 de ani de la Unirea Moldovei cu Muntenia și constituirea statului național român modern se numără și prezenta culegere de studii, apărută sub egida Academiei de Științe Sociale și Politice și datorată unor cercetători consacrați ai problemei, în majoritate de la Institutul de istorie „Nicolae Iorga” din Capitală, Institutul de istorie și arheologie „A. D. Xenopol” din Iași și Direcția Generală a Arhivelor Statului. Ea vine să demonstreze, prin noi date și repere istorice, că realizarea unității național-statale a poporului român a aparținut unui proces general european, în care s-au încadrat în secolul trecut și evenimentele ce au dus la unitatea statală a națiunii italiene și a celei germane, le-a premers și a constituit din punct de vedere diplomatic precedentul.

Ca un fir roșu străbate în filele volumului ideea că Unirea Principatelor a fost rezultatul luptei revoluționare a

maselor populare și a conducătorilor ei, luptă ce a avut nemijlocite răsfingeri și reverberații în arena internațională. Ea a devenit, la mijlocul veacului, o problemă de interes european și, în consecință, s-a aflat în atenția cercurilor politice. Marile puteri ale vremii au considerat-o parte componentă a rezolvării „crizei orientale” și, în această perspectivă, o problemă negociabilă, în care interesele poporului nostru erau împinse pe un plan secundar.

Studiul: *Proiecte de constituire a unui stat național român în contextul echilibrului politic al Europei de sud-est (1829—1848)*, de Apostol Stan, vine să demonstreze interesul puterilor occidentale pentru bararea politicii expansioniste a Imperiului țarist în Balcani și salvagardarea existenței Imperiului otoman. Bunăoară, în anii 1829—1834, Franța inaugura o politică de combatere a influenței țariste în această parte a continentului, subliniind necesitatea „de a informa Europa asupra «importanței acestor provincii» [a Principatelor Române] în scopul promovării unei politici europene care să le perpetueze ca entități distincte” (p. 11). Bois-le-Comte, emisarul special al Franței în Principate, sfătuia guvernul său „să nu admită sub nici o formă împărțirea acestor provincii românești, intrarea lor în componența unor imperii limitrofe. Atrăgea, totodată, atenția asupra conturului teritorial al Moldovei și Munteniei, subliniind pierderile teritoriale prin răpirea Bucovinei de Austria și anexarea Basarabiei la Rusia, precum și faptul că aceste cedări teritoriale fuseseră ilegale, întrucât Poarta, deși putere suzerană, nu avea dreptul să dispună de teritoriul Principatelor” (p. 11).

Într-un asemenea climat internațional, mișcarea națională din Principate a urmărit orice cale posibilă care să ducă la înfăptuirea statului național unitar.

Autorul studiului argumentează că, folosindu-se de interesele marilor puteri occidentale, mai ales ale Franței și Angliei, mișcarea revoluționară din Principate, cit și domniile regulamentari au tins la realizarea statului național român unitar, ideal care a devenit, în acei ani, o dominantă a conștiinței și practicii politice românești. Acest ideal — se afirmă în studiu — „este împărtășit atît de mișcarea revoluționară, cit și de domnitorii regulamentari, metodele și mijloacele de înfăptuire constituind elementul distinctiv dintre cele două tendințe“ (p. 29). Studiul conchide că, în ajunul revoluției române de la 1848, țelul politic al schimbării statutului internațional al Principatelor pe calea unității și independenței statale era pe deplin conturat.

Interesul Angliei pentru stăvilirea expansiunii Rusiei țariste și menținerea Imperiului otoman este complex analizat în studiu: *David Urquhart, Principatele și mișcarea națională română*, de *Cornelia Bodea*. Autoarea face o interesantă prezentare a publicistului, diplomatului și omului politic care a fost David Urquhart și care, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, a creat un curent de opinie în societatea britanică, în legătură cu rezolvarea „Chestiunii orientale“. Plecînd de la necesitatea de a se promova interesele Marii Britanii în Balcani și în Orientul Apropiat și de a se împiedica astfel ascendența Rusiei țariste asupra acestor zone, Urquhart s-a pronunțat, în repetate rînduri, pentru un stat unitar român, aflat, însă, sub suzeranitate otomană, stat care să se bucure de o relativă autonomie, dar nicidecum de o independență deplină față de Poartă. Atitudinea lui filoturcă, împinsă pînă la fanatism, nu a împiedicat o serie de oameni politici ai vremii, ca Gheorghe Bibescu, Florian Aaron, Ion Cîmpineanu, Ion Ghica, Dimitrie Brătianu, să vadă în ideile lui Urquhart căi posibile de realizare, într-o primă etapă, a idealurilor de unitate și independență națională și de menținere în actualitate a interesului marilor puteri pentru rezolvarea „problemei românești“. Desigur, ideile lui Urquhart privind menținerea Imperiului otoman s-au dovedit utopice, dar ele reflectau politica oficială promovată în acea perioadă de Anglia.

Studiul lui *Leonid Boicu: Unirea Principatelor Române în dezbaterile fo-*

rurilor internaționale (1855—1859) și cel al lui *Anastase Iordache: Stabilirea noului statut internațional al Principatelor Române în perspectiva Unirii* reprezintă două izbutite analize ale modului cum unirea Moldovei cu Muntenia și statutul lor internațional au constituit o problemă negociabilă între marile puteri, în special la congresele și conferințele de la Viena (1855), Paris (1856 și 1858), Constantinopol (1857 și 1859), la înfîlnirea franco-britanică de la Osborne (august 1857) și în cadrul Comisiei europene pentru Principate. Autorii subliniază că conducătorii politici din acea vreme ai românilor au reușit să se descurce în hățîșul de interese ale marilor puteri, pentru a promova ideile de unitate și de independență. Semnificativă ni se pare concluzia lui Leonid Boicu, care afirmă despre Conferința și Convenția de la Paris că „au fost o succesiune de abandonuri franceze urmate de celelalte puteri prounioniste“ (p. 78), dar că acele abandonuri „n-au mers pînă la totala și definitivă renunțare la Unire, că fuseseră lăsate cîteva piste care — a demonstrat-o viitorul imediat — au ținut deschisă poarta realizării Unirii nu de către Puteri, ci de înșiși români“ (p. 78).

La o concluzie asemănătoare ajunge și *Anastase Iordache*, după ce face o analiză a condițiilor internaționale dintre anii 1848 și 1858 în care marile puteri europene s-au văzut nevoite să ia în discuție statutul internațional al Principatelor, a cărui expresie a fost Convenția de la Paris din august 1858. În esență, ea era un compromis între puterile favorabile Unirii (Franța, Prusia, Rusia și Sardinia) și cele care se opuneau ei (Imperiul otoman, Austria și Anglia) și nu satisfăcea dezideratele legitime ale poporului român. „Convenția de la Paris crea numai cadrul propice dezvoltării energiilor creatoare ale poporului român, lărgirea drepturilor la autonomie, pentru înfăptuirea Unirii și cuceririi independenței de stat, fără de care nu era posibilă o evoluție istorică normală“ (p. 99).

Se remarcă în mod deosebit, în cadrul studiilor cuprinse în culegere, cel semnat de *Mircea Mușat* și intitulat: *Poziția marilor Puteri europene față de Unirea Principatelor*, care pune în evidență rolul maselor populare în realizarea dezideratului Unirii. Studiul are meritul de a releva, într-un context de largi

semnificații, capacitatea românilor de a folosi disensiunile dintre marile puteri europene și de a înfăptui, peste capul lor, idealul unității naționale, prin dubla alegere a lui Alexandru Ioan Cuza. Elocventă ni se pare concluzia autorului, care subliniază că „Succesul cu adevărat istoric obținut în acele zile [5 și 24 ianuarie 1859] a fost posibil datorită devotamentului neclintit al poporului român față de cauza Unirii, care a dezlăsat — prin acțiune energică și unită — deopotrivă manevrele unor cercuri reacționare interne, ca și uneltirile unor Puteri europene ce-și vedeau stinjenite, prin crearea statului român unitar, intențiile lor expansioniste în această parte a continentului“ (p. 146).

Sub titlul: *Puteri garante și acțiune națională în procesul de făurire a României*, Dan Berindei scoate în evidență abilitatea românilor în a folosi noul lor statut internațional, prin punerea Principatelor sub garanția celor șapte puteri europene, pentru constituirea statului național român modern. Autorul subliniază rolul acțiunii poporului român în influențarea și determinarea deciziilor Puterilor garante, cu prilejul alegerilor pentru Adunările ad-hoc, al dublei alegeri din 5 și 24 ianuarie 1859, sau în acțiunea pentru desăvârșirea unității administrative a Principatelor, pentru secularizarea averilor mănăstirești, ca și în actul de la 2 mai 1864. Toate aceste momente au marcat victorii politice ale poporului nostru, un fapt împlinit, pe care Puterile garante au fost nevoite să-l consfințească. În călătoria pe care Cuza a făcut-o la Constantinopol în vara anului 1864, „pentru a dobîndi o nouă recunoaștere a autonomiei României“, cum însuși declara, „el a obținut cu mult mai mult, și anume acceptarea de către Puteri a angajării mai departe a țării sale pe drumul care o ducea în mod obiectiv, mai devreme sau mai târziu, la independență“ (p. 201).

Plecînd de la aceste concluzii, Șerban Rădulescu-Zoner, în studiul: *Actul de la 2 mai 1864 în contextul relațiilor româno-franceze*, constată că, în pofida erodării relațiilor româno-franceze, ca urmare a rapoartelor eronate ale consulului francez H. Tillos și a apropierii lui Napoleon al III-lea de Austria, diplomația românească a reușit să folosească disensiunile dintre marile puteri în scopul atingerii propriilor obiective. Grăitoare ni se pare în acest sens concluzia autorului, care afirmă că „Prin aderarea la prevederile «Statutului» ce

aparține actului de la 2 mai, marile Puteri n-au confirmat doar deplina autonomie a României, ci au recunoscut implicit, fără rezerve și restricții, forma de stat unitar a acesteia“ (p. 224). Cancelarul Austriei, Rechberg, intuia exact că Statutul lui Cuza avea menirea „de a pregăti independența țării“ (p. 224).

Legătura indestructibilă dintre independența națională și activitatea făuritorilor Unirii de la 1859 este argumentată în studiul lui N. Adăniloae, intitulat: *Independența în gîndirea și acțiunea făuritorilor Unirii Principatelor*. Încă de la începutul epocii moderne — scrie autorul —, lupta poporului român pentru neatințare s-a împletit cu lupta pentru unitate națională, aceste deziderate fundamentale căpătînd noi valențe în timpul revoluției de la 1848 și al Unirii Principatelor. După alegerea lui Alexandru Ioan Cuza în fruntea statului național român, domnitorul și colaboratorii săi au urmărit continuu cucerirea independenței absolute, folosind în acest scop toate mijloacele, inclusiv pregătirea unei armate moderne. În anii care au urmat Unirii, Cuza a reușit să lichideze, treptat, suzeranitatea otomană, prin acțiuni energice, politice și diplomatice, care au dus la întărirea autonomiei țării, la asigurarea atributelor esențiale ale suveranității naționale. În anii 1859—1866 — se afirmă în studiu —, statul român s-a desprins, astfel, tot mai mult, de dependența față de Imperiul otoman și și-a afirmat pe plan internațional existența de sine stătătoare și voința de neatințare deplină (p. 246).

Autorul sesizează importanța reală a actului de la 11 februarie 1866, prin care s-a deschis calea aducerii la tronul țării a unei dinastii străine — deziderat exprimat, de altfel, chiar în Adunările ad-hoc —, „în speranța că țara de origine a noului domnitor va sprijini eficient interesele naționale ale României și, în special, obținerea independenței statului“ și că „înstituirea unei monarhii constituționale cu un prinț străin — după exemplele Belgiei și Greciei — va contribui la consolidarea statului național român, dîndu-i un plus de siguranță în privința dezvoltării sale libere între cele trei imperii absolutiste înconjurătoare“ (p. 246). Considerăm, totuși, că o analiză mai profundă a evenimentelor care au dus la soluția dinastiei străine era necesară, deoarece impune-

rea dinastiei străine în fața marilor puteri a fost ultimul act politic major înainte de proclamarea independenței absolute a României, în mai 1877.

Reține atenția, prin problematica sa, și studiul lui Gh. Platon: *Unirea Principatelor și Belgia*. Spre deosebire de marile puteri, care aveau interese politice și strategice, Belgia se înscria printre statele care priveau cu simpatie Unirea, urmărind, în special, „avantajele economice ale unor relații cu țările recent integrate în circuitul economiei capitaliste europene” (p. 102), în rândul cărora se număra și România. De asemenea, statutul de neutralitate de care se bucura Belgia a făcut ca oamenii politici români să privească cu interes către acest stat. Din studiu se degajă cu claritate ideea că diplomații belgieni acreditați la Constantinopol, Viena sau în Principate, în pofida statutului lor de neutri, nu s-au mărginit la transmiterea informațiilor, ci, în anumite limite, s-au angajat, influențând evenimentele atît cît era necesar intereselor și situației politice ale Belgiei.

Studiul: *Diplomatul Sir Henry L. Bulwer și Adunările ad-hoc*, elaborat de Beatrice Marinescu și Valeriu Stan, pune la dispoziția cititorilor o serie de date interesante în legătură cu poziția diplomatului englez în cadrul Comisiei speciale de informare a marilor puteri. Diplomat cu experiență, el s-a dovedit, în postul său, un executant al instrucțiunilor primite de la Clarendon, secretar de stat la Foreign Office, însă nu unul docil și lipsit de inițiativă. Reprezentant al unei puteri antiunioniste, Henry L. Bulwer nu s-a situat, în cadrul Comisiei speciale de informare, pe o poziție ostilă autonomiei și unirii Principatelor, așa cum a făcut-o superiorul său direct, Stratford de Redcliffe, ambasador la Constantinopol. Deși nu a demascât falsificarea alegerilor din Moldova de către Vogoride, avînd o atitudine ambiguă, ceea ce era un reflex al politicii guvernului său față de Principate, H.L. Bulwer a sprijinit pe revoluționarii români exilați la 1848 să se întoarcă în țară, considerați de el ca „promotorii ideilor și năzuințelor poporului român” (p. 164).

Se relevă, de asemenea, în culegere studiile: *Informații documentare externe la ecoul internațional al Unirii Principatelor*, de Ionel Gal, și *Epoca Unirii în*

istoriografia străină, de Vasile Cristian. Primul studiu este o prezentare succintă a principalelor materiale cuprinse în colecția de microfilme și xerografii a Direcției Generale a Arhivelor Statului care se referă la perioada 1855—1866. Autorul urmărește să pună în evidență documentele timpului provenite din arhive străine și felul cum acestea au oglindit înfăptuirea Unirii prin dubla alegere a lui Alexandru I. Cuza, precum și reacțiile cercurilor diplomatice față de actul de la 24 Ianuarie 1859. De asemenea, se scoate în evidență modul cum diplomații străini au configurat personalitatea lui Cuza și rolul jucat de afirmarea hotărîtă a conștiinței naționale, care, în acei ani, s-a dovedit a fi un factor propulsiv în realizarea idealurilor de unitate și independență.

Al doilea studiu face o prezentare a modului cum istoriografia străină a reflectat epoca Unirii și personalitatea lui Alexandru I. Cuza. Nu putem decît să subscriem la concluzia autorului că istoriografia străină referitoare la epoca Unirii „permite constatarea că ea este bogată, mai bogată decît aceea consacrată altor perioade și avînd o certă contribuție, pe de o parte, la progresul cercetării problemei, pe de altă parte la cunoașterea ei” (p. 279). Meritoriu este faptul că istoriografia străină a ajuns la concluzia proprie istoriografiei românești, potrivit căreia „Unirea este un rezultat obiectiv al evoluției societății noastre și o manifestare hotărîtă a românilor de a trăi într-un stat unitar. În același timp, prin atitudinea contextului și implicațiilor sale internaționale, istoricii străini au subliniat că Unirea, moment fundamental în evoluția românilor, este, în egală măsură, un fapt de istorie universală” (p. 280).

Prezentul volum reunește, după opinia noastră, studii valoroase și originale, înscrise sub semnul competenței științifice, care contribuie la o mai bună cunoaștere a aspectelor de politică externă legate de lupta pentru unire și independență națională a poporului român. Deși autorii nu și-au propus, culegerea sugerează, prin tematica sa, ca și prin unitatea abordărilor istorice, o tratare monografică a problemei, lucru ce s-ar fi realizat și mai bine dacă unele studii ar fi evitat o seamă de repetări supărătoare pentru cititor.

CESARE ALZATI,
**TERRA ROMENA TRA ORIENTE E OCCIDENTE. CHIESE ED
ETNIE NEL TARDO '500.**

Presentazione di Luigi Prosdocimi, Jaca Book, Milano, 1982, 338 p.

Cartea *Pământul românesc între Orient și Occident*, publicată de profesorul Cesare Alzati de la Universitatea din Pisa, în cadrul unei prestigioase edituri milaneeze, se adresează unui larg public cititor, în ciuda temei restrinse, specializate, anunțate în subtitlu. Ea nu privește numai chestiuni de strictă istorie ecleziastică din secolul al XVI-lea, cu contribuții originale asupra dimensiunilor și valorii cărora au însă a se pronunța specialiștii în domeniu, ci și probleme mai largi, fundamentale, ale istoriei românești, pe care autorul le tratează convingător și limpede, cu concluzii care, în genere, coincid cu cele ale istoriografiei românești actuale; este vorba de autohtonitatea poporului român pe aceste meleaguri, de unitatea etnico-culturală a acestuia, de fidelitatea românilor față de tradițiile proprii, dar și de largul lor spirit de înțelegere și respect față de credințele și tradițiile altora, de conservarea neîntreruptă a statului în tot cursul istoriei medievale românești și a autonomiei sale față de Poartă, recunoscută și garantată prin „capitulații”. Asupra acestor probleme ne vom opri, cu precădere, în cele ce urmează.

Elaborată în urma unor cercetări de peste un deceniu și a unor repetate stagii de documentare în România (unde, se pare, autorul a deprins excelent limba română, utilizată masiv în lucrare), cartea de față se dovedește a fi foarte bine

informată nu numai în ceea ce privește istoriografia românească sau italiană, ci și maghiară, polonă, austriacă, germană etc. Scrisă într-un spirit obiectiv și critic, precum și într-un stil sobru și limpede, dar nu lipsit de căldură și culoare, ea reprezintă o contribuție valoroasă — dincolo de progresul adus în cercetarea problemelor ecleziastice de strictă specialitate — la mai buna cunoaștere a istoriei românești peste hotare, constituind, în această privință, prin calitățile deja amintite, un adevărat model al genului. Prin aceasta, volumul supus atenției cititorilor noștri depășește cadrul strict științific, contribuind la apropierea și înțelegerea popoarelor românești și italiene.

În *Prezentarea* ce o face lucrării de față (p. 7—8), prof. Luigi Prosdocimi recomandă, cu căldură, „acest studiu interesant [...] ca o nouă dovadă documentată a funcțiunii pe care poporul român a îndeplinit-o, în mai multe momente ale istoriei sale, aceea de a fi o punte de legătură și posibile sinteze între Orient și Occident” (p. 8).

La rîndul său, în *Introducere* (p. 9—12), autorul relevă interesul crescînd al istoriografiei italiene față de lumea românească și trecutul său, interes care astăzi nu se mai limitează la aspecte lingvistice, ca în trecut, ci vizează și probleme istorico-instituționale. E vorba de „experiența istorică a poporului român în cadrul Creștinătății”, experiență „cu trăsături specifice și nu lipsite de interes” (p. 9). Vocația românească de mediere și de sinteză, scoasă în evidență de prof. Luigi Prosdocimi, avea să rezulte, între altele, din ambivalența în ce privește „vasalitatea față de sultanul islamic: în adevăr, deși domniile române erau supuși înaltei suzeranități a Porții, totuși, ei au continuat, în permanență, să se considere membri ai Creștinătății și, niciodată, n-au tolerat, pe pămînturile lor, prezența lăcașurilor musulmane de cult” (p. 9—10).

Prof. C. Alzati subliniază, de asemenea, „conștiința propriei unități fundamentale” pe care a avut-o, totdeauna, poporul român, în ciuda pluralității statale. Asemenea conștiință, relevantă de existența apelativului de „rumâni” (români), pe care și-l dădeau românii în-

tre ei, în timp ce străinii le spuneau „valahi“, „fu constant evidențiată de-a lungul secolelor de comunitatea lingvistică și de unitatea de credință și de tradiție religioasă“ (p. 10).

Tot în *Introducere*, autorul vorbește și de „caracterul excepțional al figurii lui Mihai (Viteazul)“, cel care, „în cadrul cruciadei antiturcești, reuși, la 1600, să reunească, sub autoritatea sa, chiar dacă pentru scurt timp, toate teritoriile românești“ (p. 11).

Prima parte a cărții este consacrată *Transilvaniei* (p. 15—127), considerată a fi „inima anticei țări dacice“ (p. 15). Această parte cuprinde capitolele: I. *Transilvania și configurația sa politică în secolul al XVI-lea* (p. 15—38); II. *Protestantismul în Transilvania. Etapele răspîndirii sale* (p. 39—56); III. *Catolicismul sub hegemonia protestantă* (p. 57—88) și IV. *Ortodoxismul românesc față în față cu catolicismul și Reforma* (p. 89—127).

Autorul arată că cucerirea Transilvaniei de către regatul ungar nu a putut duce la lichidarea „realităților sociale și a instituțiilor anterioare“, cum o dovedeste, de pildă, „termenul de *voievod*, cu care fusese desemnată suprema autoritate politică locală, alături de circumscripțiile comitabile ungare, a (acelor) *terrae* Blachorum, în care se menținură tradiționalul *jus valachicum* și vechile forme de organizare socială, în frunte cu cnezi și voievozi“ (p. 16).

După o prezentare a situației Transilvaniei ulterioară înfringerii Ungariei de la Mohács (1526), care a peceteluit soarta acestui regat și a dus la transformarea celei mai mari părți a lui în *beylerbeylik*-ul de Buda și la formarea Principatului autonom al Transilvaniei, sub suzeranitatea Porții (1541), se arată că, deși există tendința unor autori de a prezenta această entitate statală drept o continuare a regatului ungar, „în realitate, și prin formele sale instituționale, și prin numele de *regnum Transilvanicum*, frecvent utilizat în izvoare, (această entitate) manifesta o clară continuitate mai cu seamă în respectarea tradiției voievodatului transilvan“ (p. 18).

Sînt, apoi, prezența românilor și naționalitățile conlocuitoare din Transilvania. Românii (*i valacchi*), scrie autorul, „reprezentau populația autohtonă a țării. În ciuda condițiilor extrem de modeste la care au fost reduși în acel timp, ei își păstrau intactă conștiința originii lor“ (p. 19), citindu-se, în acest sens, mărturiile unui Giovanandrea Gromo, Ascanio Centorio, Possevino ș.a. Astfel, Centorio, care stătuse o vreme în Transilvania în serviciul lui Ferdinand de Habsburg și ale cărui relatări n-au fost cuprinse în ciclul *Călători străini despre*

țările române, menționează, în ale sale *Commentarii della guerra di Transilvania* (Veneția, 1566; reeditare L. Gálđi, Budapesta, 1940), că li s-a interzis românilor transilvăneni să-și ridice case de piatră, „cu toate că sînt populația cea mai numeroasă și forța principală a statului“ (C. Alzati, p. 21). Cucerirea ungară, scrie istoricul italian, a determinat o trecere treptată a majorității vechilor cnezi rurali în rîndurile țărănimii, dar s-a înregistrat și o anumită pătrundere a românilor în categoria marilor feudali, unii dintre ei reușind chiar să se ridice pînă la cele mai înalte demnități în stat. În acest sens, între „cele mai ilustre personaje ale vieții transilvane de origină română“, autorul amintește pe Iancu de Hunedoara, celebrul voievod al Transilvaniei, guvernator al Ungariei; Nicolaus Olahus (corespondent al lui Erasmus), primat de Esztergon și regent al Ungariei în numele lui Ferdinand de Habsburg; Ștefan Mailath, voievod al Transilvaniei (1534—1540); Mihai Csáki, mare cancelar sub Ioan Sigismund; Ștefan Józsiika, mare cancelar sub Sigismund Báthory și alții (p. 22—23).

Dar, „dacă neamul românesc (*la nazione valacca*) constituia etnia autohtonă a țării transilvane, neamul unguresc (*la nazione ungherese*) era etnia hegemonă prin excelență“, din rîndul ei recrutîndu-se îndeosebi *barones* (p. 24). Totuși, și ungurii au cunoscut „o vastă stratificare socială“, de la țărani iobagi, care trăiau în aceleași condiții ca și țărani români, cu grelele lor obligații feudale (p. 24—25), pînă la marii feudali. Cît privește pe secui (p. 26—29), aceștia și-au păstrat instituții autonome, între care forma cea mai tipică de organizare politico-administrativă o constituiau scaunele, „formă de organizare probabil derivată din organismele analoge anterioare consuetudinare românești“ (p. 27); unii secui, descinși în Muntenia (reg. Secuiei) au fost asimilați treptat de români, dar cei emigrați în Moldova (valea Trotușului) au reușit să se mai mențină acolo „ca o insulă etnică și religioasă în interiorul voievodatului moldav“ (p. 27). Secuii din principatul autonom al Transilvaniei și-au văzut, treptat, restrînse privilegiile obținute în schimbul serviciilor militare, ceea ce a determinat răscoale și conflicte permanente cu conducerea principatului, „pînă la domnia transilvană a voievodului român Mihai Viteazul“ (p. 29), care le-a restabilit vechile privilegii. După prezentarea sașilor (p. 30—35), cu originea, organizarea și importanța lor rol economic în viața Transilvaniei, în special în orașe, autorul arată că „norma constituțională fundamentală a principatului transilvănean o

reprezenta „principiul *Unio Trium Nationum*, adică solidaritatea între nobilimea maghiară, sași și secui, formal încheiată ca o *fraterna Unio*, în septembrie 1437, cu scopul de a reprima marea răscoală țărănească din acel an“; acest pact (principiu), de repetate ori confirmat și întărit, s-a reflectat în componența Consiliului și a Dietei (compusă din 150 de membri), cuprinzând „reprezentanți ai nobilimii (maghiare), ai patriciatului săsesc și ai fruntașilor secui“ (p. 36).

Cîteva pagini ale cărții (p. 36—38) sînt consacrate *Transilvaniei în conflictele dintre otomani și Habsburgi: de la regatul Ungariei la principatul Transilvaniei*, menționindu-se, în context, contribuția militară hotărîtoare a lui Pătrașcu cel Bun la restabilirea pe tronul de la Alba Iulia a Isabellei și a fiului său Ioan Sigismund, în 1556 (de menționat însă și contribuția oștilor trimise de Alexandru Lăpușeanu, domnul Moldovei — *n.n.*), luîndu-se astfel „imperiumul habsburgic orice posibilitate de influență în această țară“ (p. 57). Un moment semnificativ pentru continuitatea constituțională a principatului, pentru forța de supraviețuire a vechii forme de organizare românești îl constituie reintroducerea vechiului titlu de *voievod*, în 1571, de către Ștefan Báthory.

Capitolele II și III sînt consacrate protestantismului și etapelor răspîndirii sale în Transilvania și, respectiv, catolicismului.

Situația ortodoxismului român din Transilvania, confruntat cu catolicismul și cu Reforma, este examinată în următorul capitol din prima parte a cărții (p. 89—127). Este un capitol foarte consistent, cu contribuții proprii, cu concluzii ferme și limpezi, de mare însemnătate pentru înțelegerea istoriei românilor transilvăneni, a supraviețuirii și biruinței lor în fața grelelor furtuni cu care au fost confrunțați de-a lungul secolelor.

Autorul este pe deplin de acord cu Nicolae Iorga, care scria că istoria Ardealului românesc este „o istorie de sate și de preoți“, în sensul — precizează C. Alzati — „unei profunde identificări a tradiției ecleziastice cu tradiția etnică“, al „unei profunde identificări a poporului cu propria sa biserică“ (p. 125). Acest fapt a permis un admirabil atașament față de tradiție, care exprima, în fapt, voința nestrămutată de conservare a specificului național. De aici o viguroasă și de neclintit rezistență în fața presiunilor catolicismului și chiar a Reformei. Eficiența rezistenței ortodoxismului românesc se explică și printr-o organizare autonomă, ierarhică a bisericii

ortodoxe din Transilvania, cu „o structură solidă și bine articulată“ (p. 115).

Țara Românească (*L'Ungrovalacchia*) constituie obiectul părții a doua a cărții prezentate aici. Această parte începe cu un capitol consacrat voievodatului muntean (p. 131—146), capitol concis, dar dens. Sînt înfățișate, rînd pe rînd, denumirea țării în izvoarele românești și străine, organizarea socială și instituțională, căile comerciale, caracterul relațiilor cu Poarta. Istoricul italian scoate în evidență trăsăturile specifice feudalismului din Moldova și Țara Românească, insistînd asupra însemnătății obștilor sătești libere (p. 134).

În *Acceptarea suzeranității turcești și caracterul autonomiei muntene* (p. 142—146), istoricul italian trece în revistă, cu aceeași limpezime, acuratețe și erudiție ce caracterizează întreaga lucrare, marile etape ale raporturilor Țării Românești cu Poarta. „Țara Românească, la fel ca și Moldova — scrie prof. C. Alzati — și-a păstrat o clară și precisă autonomie, confirmată și reglementată prin capitulații (*ahidname*) și privilegii (*hattichêrif*), emise de sultani“ (p. 144). Prin urmare, pentru istoricul italian existența „capitulațiilor“ în raporturile româno-otomane constituie un lucru firesc, pe deplin acceptabil. Cît privește autonomia, aceasta se concretiza în „intangibilitatea frontierelor și bunurilor voievodatului“, în lipsa obligației de a furniza copii pentru corpul ienicerilor, în existența unei „frontiere permanente“ cu Imperiul otoman, în interdicția pentru supuși și negustorii otomani de a intra pe pămîntul românesc fără un firman special al sultanului, în „conservarea constantă a propriilor instituții politice, administrative și religioase, în conformitate cu tradițiile și legile țării“ (p. 144). Din punct de vedere al dreptului islamic, țara nu făcea parte din „Casa Islamului“ (*Dar ül-Islam*), ca teritoriile anexate de otomani, ci constituia o entitate statală specifică, „o țară creștină și tot așa apărea ea și în ochii puterii islamice, care nu putu să-și înalțe (aici) minarete proprii“ (p. 145). Și din titlatura domnilor români, așa cum rezultă din actele cancelariei otomane, reiese conservarea caracterului de țară creștină, cu monarh propriu, și aceasta „nu numai în ochii Porții, ci și în cei ai tuturor creștinilor din Răsărit“ (p. 145). În acest sens stau mărturie și alte fapte: ceremonia de încoronare a domnilor români în patriarhia din Constantinopol, unde aceștia „erau sacrați de patriarh ca vechii împărați ortodocși“, mîndrii musulmani fiind nevoiți să li se închine în chiar capitala împărăției, sau folosirea titlului de *basileus* pentru unii prin-

cipi români. Rolul de protectori ai creștinilor ortodocși, jucat de domnii români după căderea Constantinopolului, avea să iasă în evidență, cu deosebită strălucire, la sfârșitul secolului al XVI-lea, „în timpul lui Mihai Viteazul și al visului său de cruciadă, când și-au îndreptat către el speranțele ierarhiei și poporeni, și ale cărui fapte erau cîntate în toate ținuturile grecești și slave“ (p. 145—146).

În capitolul următor al volumului, sînt urmărite *Unele aspecte ale ortodoxiei ungrovlache* (p. 147—157), în care, după un istoric al mitropoliei Ungrovlahiei, sînt înfățișate raporturile acesteia cu Constantinopolul și cu Athosul. Autorul este de acord cu opinia mai veche a marului bizantinolog rus P. Uspenski (un excelent cunoscător al istoriei Sfîntului Munte), potrivit căreia „nici un popor pravoslavnic n-a făcut atîta pentru Athos cît au făcut românii“ (p. 149).

Ca o concluzie, prof. C. Alzati scrie că, la fel ca și în cazul Transilvaniei și al Moldovei, și în cazul Țării Românești clerul sătesc a jucat, de-a lungul secolelor, un rol „fundamental în transmiterea credinței și în îndrumarea spirituală a poporului român“ (p. 149), contribuind hotărîtor la păstrarea specificului și identității sale naționale.

Partea a treia a cărții lui C. Alzati este consacrată *Moldovei*. Capitolul introductiv, consacrat prezentării generale a *Voievodatului moldav* (p. 183—197), privește *Formarea și dezvoltarea voievodatului de la est de Carpați* (p. 183—186), *Moldova și lumea slavă septentrională* (p. 186—188), *Relațiile cu Poarta și cu Polonia* (p. 188—190), unele *Aspecte instituționale și etnico-confesionale* (p. 191—197).

După istoricul italian, „formarea voievodatului independent“ al Moldovei se plasează „în jurul anului 1363“, ceea ce concordă cu concluzia celor mai recente cercetări în domeniu, care plasează momentul în 1364, cînd au avut loc lupte decisive cu forțele Coroanei ungare, care au fost izgonite din Moldova. Autorul menționează etapele și caracterul autonomiei Țării Moldovei față de Poartă, recunoscută în „capitulații“ (p. 197), autonomie sporită de faptul că, aflată în vecinătatea imediată a Poloniei (din 1349, după anexarea Galiției de către Cazimir al III-lea), Moldova a avut, spre deosebire de Țara Românească, „un spațiu de manevră politică“ în contrabalansarea presiunilor Porții. Autorul subliniază faptul că principatul moldav „și-a păstrat totdeauna, de-a lungul secolelor, un caracter profund unitar și românesc datorită elementului etnic românesc, care a constituit componenta fundamentală și incomparabil preponderentă“ a acestei

Țări. Istoricul italian precizează, de asemenea, că lipsa oricărei moschei musulmane pe pămîntul Moldovei era „un semn al conștiinței prezente totdeauna, atît la voievozi, cît și la seniorii lor de la Istanbul, că Țările române, deși aflate sub suzeranitatea Semilunii, se află totuși absolut străine de *Dar ül-Islam* (Casa Islamului) și că țara lor continua să rămînă un pămînt al Crucii și un avanpost al Creștinătății“ (p. 197).

Foarte dens este capitolul *Poporul românesc din Moldova și ortodoxismul* (p. 199—237), în care prof. C. Alzati, extrem de bine informat, citează valoroase date despre ajutoarele și donațiile domnilor și marilor boieri moldoveni pentru numeroase centre din întreaga lume ortodoxă, aflată sub stăpînire otomană, din Serbia și Athos, pînă la Ierusalim și Sinai (p. 200—204), trecînd, bineînțeles prin Constantinopol.

În mai multe rînduri, prof. C. Alzati consemnează prestigiul cu totul remarcabil la care ajunseseră domnii Moldovei și biserica moldovenească în întreaga lume a Răsăritului ortodox. De pildă, la 1590, la asocierea de către Petru Șchiopul a fiului său Ștefan la domnie, au asistat la ceremonie, „ca odinioară în Bizanț, în circumstanțe similare“, unii dintre cei mai mari ierarhi eclesiastici: patriarhii Constantinopolului, Antiochiei și Ierusalimului, precum și mitropolitul Monembasiei (p. 207). Apogeul acestui prestigiu a fost însă atins — pentru epoca cercetată — sub Ieremia Movilă (al cărui portret apare nu întîmplător pe coperta cărții), cînd cuvîntul și inițiativa domnului se făceau simțite și respectate în toată lumea pravoslavnică din Sinai și pînă la Liov.

În mai multe rînduri, în *Reflecțiile* care încheie lucrarea (p. 319—326), prof. C. Alzati vorbește de ceea ce numește „experiența românească“, plină de învățăminte. Mai întîi, „experiența românilor transilvăneni“, care, „într-un mediu confesional ostil, supuși presiunilor și inițiativelor prozelite, au reușit să-și mențină intactă credința, desigur nu grație unei acțiuni iluministe a catehismului eclesiastic..., ci în virtutea atașamentului față de propria practică culturală, propriul patrimoniu de cîntece și legende, în care elementele credinței creștine și ale tradiției ortodoxe veneau cu o simplitate esențială să se transmită în forme inteligibile pînă la modestii țărani, cum erau în general românii“ (p. 321). Apoi, „experiența moldovenească“ ce constituie „un luminos exemplu de recunoaștere reciprocă a bisericilor“ și de „dialog ecumenic“ (p. 323—324), într-o vreme în care Europa occidentală și centrală (după pacea de la

Augsburg — 1555) adoptase principiul *Cuius regio, illius et religio* („A cui este domnia, a aceluia este și credința”), potrivit căruia supușii trebuiau să îmbrățișeze credința suveranului. Toate acestea dovedesc, după opinia profesorului italian, „rolul de mediere” și de „loc de întâlnire” pe care poporul român l-a avut, de-a lungul secolelor, „între Occidentul latin... și ortodoxismul Răsăritean, în al cărui mediu a crescut din punct de vedere spiritual” (p. 325).

În concluzie, prin *Terra romana tra Oriente e Occidente*, prof. Cesare Alzati ne-a dăruit o carte foarte bine informată,

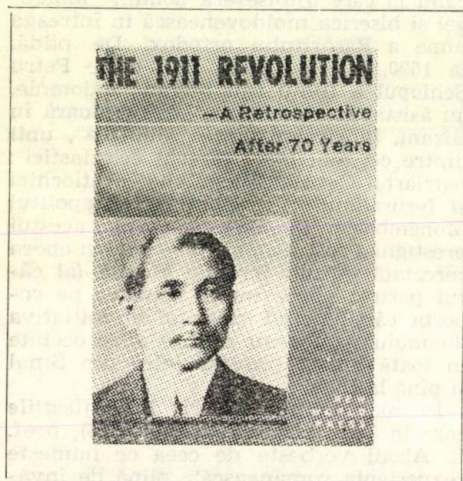
care s-a străduit, și a reușit cu strălucire, să facă ceea ce este prima datorie a istoricului, ca om de știință: să înțeleagă și să explice. În adevăr, C. Alzati a încercat cu seriozitate și bună credință, corect și obiectiv, să înțeleagă și să explice istoria românească, sufletul cald și omenos al poporului român, văzut din interior, din propria sa casă. Rezultatul: o lucrare străină despre istoria poporului nostru cum puține ne-a fost dat să vedem, o realizare de înaltă ținută științifică a românisticii italiene.

MIHAI MAXIM

THE 1911 REVOLUTION — A RETROSPECTIVE AFTER 70 YEARS

(Revoluția din 1911 — o privire după 70 de ani),

New World Press, Beijing, 1983, 222 p.

Eveniment de însemnătate majoră în istoria contemporană a Chinei, revoluția burghezo-democratică condusă de Sun Zhongshan — care a răsturnat dominația de peste 2000 de ani a monarhiei feudale și a implantat în solul Chinei stindardul unei republici democratice —, a suscitat și suscită un interes deosebit nu numai din partea istoricilor din Republica Populară Chineză, ci și din alte țări ale lumii. Cea de-a 70-a aniversare a revoluției din 1911 a fost marcată în China prin organizarea unei sesiuni științifice, cu participare internațională, în orașul unde a izbucnit revoluția de la 10 octombrie 1911, a unei ședințe festive solemne la Beijing, precum și prin numeroase alte acțiuni aniversative. Au

apărut lucrări științifice, volume de documente, memorii, iar revistele de specialitate au consacrat numere omagiale acestui eveniment.

Volumul de față, apărut în colecția *Cercetări cu privire la China* și destinat cititorilor străini, înmănunchiază un număr de șapte comunicări ale unor renumiți istorici chinezi — prezentate la sesiunile științifice care au avut loc la Wuhan, Tokyo și Chicago; ele reflectă ultimele rezultate ale cercetărilor efectuate în R. P. Chineză în legătură cu acest eveniment.

Comunicarea profesorului Hu Sheng, intitulată: *Antiimperialism, democrație și industrializare în revoluția din 1911*, analizează modul cum au fost elaborate și realizate aceste trei obiective principale ale acțiunii revoluționare. Precizând că cele trei principii politice fundamentale — naționalism, democrație și bunăstarea poporului — au fost elaborate de Sun Zhongshan încă în anul 1905, autorul își exprimă opiniile față de aspectele controversate ale acestora. Astfel, luând în considerare acțiunile revoluționare ca și reacția puterilor străine, prof. Hu Sheng relevă caracterul antiimperialist al principiului naționalismului pe care Sun Zhongshan l-a conceput doar ca „izgonirea manciuriyenilor și renașterea națiunii chineze” (p. 9).

O atenție aparte acordă autorul principiului democrației, subliniind că Sun Zhongshan s-a pronunțat pentru răsturnarea monarhiei autocratice și înlocuirea ei cu „o guvernare democratică și constituțională după modelul statelor democratice din țările capitaliste occidentale”

(p. 15) și, mai mult, a reușit să realizeze acest obiectiv pe cale revoluționară, ridicând în China steagul republicanismului democratic. Analizând însă din perspectivă istorică acest succes de seamă, prof. Hu Sheng evidențiază, totuși, că „în poziția diferitelor clase sociale nu a intervenit nici o schimbare radicală, nu a venit la putere nici burghezia revoluționară și nici cea constituțională, iar China nu a devenit o republică democratică în adevăratul sens al cuvintului” (p. 19), baza dominației moșierimii feudale rămânând neschimbată. „Judecând după rezultatele imediate — precizează autorul —, societatea chineză de după 1911 nu a fost mai bună decât cea de la sfârșitul dinastiei Qing, dar, în contextul întregului proces istoric, experiența câștigată în urma succesului și, apoi, a eșecului revoluției din 1911, are o mare însemnătate în analele luptei poporului chinez pentru independență” (p. 19—20). Comunicarea relevă, de asemenea, faptul că Sun Zhongshan a văzut realizarea principiului bunăstarea poporului prin „egalizarea dreptului de proprietate asupra pământului” și prin dezvoltarea industriei și comerțului capitalist, prevăzând măsuri pentru evitarea laturilor negative ale capitalismului, de care era deplin conștient.

În încheierea comunicării sale, prof. Hu Sheng arată că, deși revoluționarii din perioada revoluției din 1911 „nu au reușit să pună bazele unei republici burghize și nici să ducă la bun sfârșit industrializarea capitalistă a Chinei, ei au lansat un important concept și anume că numai prin revoluție China poate să obțină independența, democrația și să promoveze dezvoltarea economică” (p. 24—25).

Pe baza unei vaste documentări și a unei profunde cunoașteri a perioadei, cercetătorul Li Shu analizează, în comunicarea: *O reconsiderare a unor probleme cu privire la revoluția din 1911*, rolul burgheziei chineze și al lui Sun Zhongshan în mișcarea revoluționară de la sfârșitul dinastiei Qing, victoria revoluției din 1911 și cauzele care au determinat pierderea puterii politice de către elementele revoluționare.

Comunicarea realizează o amplă trecere în revistă a evenimentelor premergătoare revoluției și a dezvoltării capitalismului autohton chinez pentru a explica faptul că, deși caracterul burghez al revoluției este îndeobște recunoscut, totuși puțini dintre conducătorii și participanții la răscoala de la Wuchang și din celelalte provincii au apărținut burgheziei în sensul strict al cuvintului. La sfârșitul secolului al XIX-lea, arată Li

Shu, burghezia națională chineză era slabă din punct de vedere economic și nu dispunea de poziții politice prin intermediul cărora să-și apere interesele în fața autocrației feudale. Acest fapt a determinat-o să se opună acțiunilor revoluționare și să se pronunțe pentru adoptarea unor reforme prin intermediul cărora să-și poată atinge scopurile dorite fără pierderi. Această tendință — arată autorul — explică de ce, după 1906, burghezia a început să se afirme pe arena politică sub lozincă constituționalismului, iar constituționalistii să se manifeste ca o putere politică burgheză pe scară națională. Situația revoluționară s-a dezvoltat însă mult mai repede decât se așteptau constituționalistii, iar după izbucnirea răscoalei de la Wuchang și pe măsura largirii acțiunilor revoluționare, burghezia națională s-a alăturat și a acordat sprijin material revoluționarilor, înțelegând că numai astfel își va putea apăra, în acel moment, interesele. În concluzie, autorul afirmă că, datorită șubrezirii pozițiilor economice, burghezia chineză dovedea, în acțiunile sale politice, o instabilitate permanentă, ceea ce și explică faptul că în unele momente ea s-a alăturat chiar forțelor conservatoare, așa cum s-a întâmplat după victoria revoluției când s-a pronunțat în favoarea lui Yuan Shikai.

Analizând rolul avut de Sun Zhongshan în mișcarea revoluționară din ultima perioadă a dinastiei Qing, Li Shu precizează că, deși nu a participat la izbucnirea răscoalei de la Wuchang, recunoscând că ea a depășit toate așteptările, personalitatea și activitatea lui sînt indisolubil legate de revoluția din 1911, al cărei conducător a fost. În sprijinul afirmației sale autorul aduce elemente esențiale din biografia lui Sun Zhongshan, demonstrînd rolul lui hotărîtor în elaborarea principiilor fundamentale ale revoluției și în organizarea celor zece răscoale între anii 1895—1911, cu efecte decisive pentru maturizarea condițiilor izbucnirii revoluției. În rîndul compatrioților săi, Sun Zhongshan s-a bucurat de un înalt prestigiu, fapt dovedit și de alegerea sa în funcția de președinte ad-interim al Republicii China.

În privința cauzelor care au determinat victoria revoluției din anul 1911, afirmă autorul, acestea trebuiesc căutate în tactica suplă și realistă adoptată de revoluționarii care au înțeles să aleagă, pentru început, lozincă luptei împotriva dominației manciuriene — acceptată de cele mai largi straturi sociale — pentru ca, treptat, pe măsura maturizării lor și a elementelor conducătoare din diferitele straturi sociale, să introducă și să

propage intens lozinka unei republici democratice.

În încheierea comunicării sale, Li Shu atribuie pierderea puterii politice de către elementele revoluționare, după răsturnarea dinastiei Qing, următoarelor cauze : lipsa de maturitate a burgheziei, determinată de condițiile istorice specifice din China ; incapacitatea sa de a pune bazele unui sistem de guvernare independent și de a deține puterea politică ; regimul, ale cărui baze au fost puse după revoluție, nu a găsit un sprijin puternic în nici una din clasele sociale din China și nici recunoașterea din partea altor țări ; revoluționarii, în frunte cu Sun Zhongshan, patrioți altruiști și democrați revoluționari, nu au acordat importanța cuvenită menținerii și consolidării puterii politice câștigate, ci „au fost preocupați doar de gândul de a cuceri independența, democrație, prosperitate și forță pentru întreaga națiune“ (p. 121).

Personalitatea lui Sun Zhongshan este evocată în comunicările semnate de Liu Danian (*Sun Yat-sen — un mare patriot și democrat*) și de profesorul Chen Xiqi (*Activitatea lui Sun Yat-sen înainte și după înființarea Guvernului provizoriu de la Nanjing*), care aduc, în lumina rezultatelor ultimelor cercetări, considerații și judecăți de valoare noi cu privire la activitatea fondatorului Chinei moderne, reafirmând aprecierile generale prezente în istoriografia chineză și străină. Patriotismul — afirmă Liu Danian — „a constituit forța ideologică motrică a teoriilor“ lui Sun Zhongshan, care și-au găsit o expresie concentrată în cele trei principii politice. În concepția conducătorului revoluției din 1911 un patriot trebuie să iubească o țară independentă care aparține claselor revoluționare sau maselor populare, să urmeze o cale revoluționară și să se opună împărțirii țării, să lupte pentru unitatea ei. După opinia autorului comunicării, calitățile de mare democrat ale lui Sun Zhongshan s-au ilustrat, pe de o parte, prin activitatea sa asiduă desfășurată în vederea răsturnării monarhiei și instaurării republicii, iar, pe de altă parte, prin înțelegerea necesității de a elabora, în conformitate cu noile condiții create, a celor trei principii fundamentale care au pregătit calea noului avânt revoluționar din anii 1924—1927 : alianță cu

Uniunea Sovietică, colaborare cu Partidul Comunist și sprijinirea muncitorilor și țăranilor. În concluzie, Liu Danian consideră că, „în ceea ce privește cele două aspecte principale ale doctrinei și carierei sale — patriotismul și democrația —, contribuția singulară a lui Sun Zhongshan se referă la cea din urmă, deoarece el împărtășește patriotismul cu predecesorii săi, în timp ce democrația în China este propria sa creație“ (p. 61).

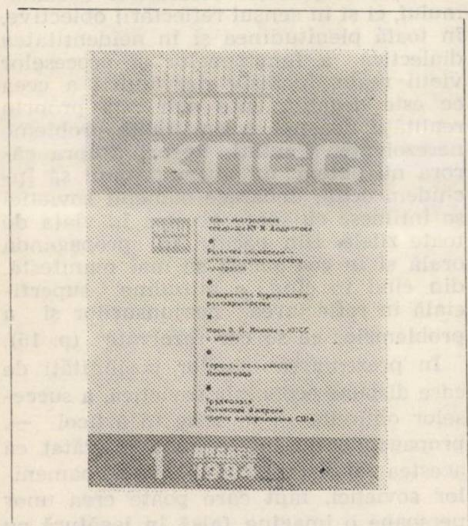
În comunicarea sa, Chen Xiqi prezintă activitatea diplomatică susținută desfășurată de Sun Zhongshan în ajunul și în timpul revoluției din 1911 în sensul de a obține un larg sprijin internațional pentru tinăra Republică China, iar după proclamarea acesteia pentru consolidarea caracterului revoluționar și democratic al Guvernului provizoriu, în fruntea căruia s-a aflat.

Ultimele două comunicări inserate în volum abordează alte aspecte esențiale ale revoluției din 1911. În comunicarea : *Lozinka „Izgoniți-i pe manciurieni“ și mișcarea națională modernă din China*, Zhang Kaiyuan analizează rolul acestei lozinci în formarea incipientă a mișcării naționale și în mobilizarea maselor largi populare în vederea înlăturării piedicii majore din calea dezvoltării Chinei — a dinastiei manciuriene, principalul reazim al dominației feudale și coloniale. În *Revoluționarii burghezi ai Chinei și mișcarea pentru recucerirea drepturilor economice de la sfârșitul dinastiei Qing*, Li Zongyi prezintă unele considerații cu privire la acțiunile burgheziei naționale în anii premergători revoluției din 1911 pentru redobândirea drepturilor de a construi căi ferate și de a deschide mine, pe care le consideră o expresie a luptei pentru independență națională, o condiție sine qua non a dezvoltării economiei capitaliste autohtone.

Rezultat al unei ample investigații științifice a istoriografiei chineze, comunicările cuprinse în volumul : *Revoluția din 1911 — o privire după 70 de ani* se înscriu drept contribuții notabile la înțelegerea complexității condițiilor istorice și social-politice în care s-a desfășurat revoluția burghezo-democratică din 1911, a caracterului și aspectelor fundamentale ale acestui eveniment de referință din istoria contemporană a Chinei.

ANA BUDURA

„VOPROSÎ ISTORII KPSS“, nr. 1—12/1984

Revista Institutului de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S. înfățișează, în cuprinsul numerelor sale din anul trecut, preocupările majore ale P.C.U.S. în domeniul activității de edificare socialistă și comunistă din Uniunea Sovietică, precum și multiple aspecte, trăsături, momente ale istoriei partidului și statului sovietic, ale teoriei și practicii cercetării și promovării istoriei. Această problematică este reflectată, în modalități specifice, prin intermediul unei mari diversități de rubrici : *Teoria și practica P.C.U.S. ; Documente și materiale ; Dez-*

bateri ; Pagini de istorie ; Probleme de teorie și metodologie ; Istoriografie și studiul izvoarelor ; Lecții și consultații ; Memorii ; Oameni, evenimente, fapte ; Critică și bibliografie ; Viața științifică ș.a.

Prin variate studii și dezbateri, „Voprosî istorii KPSS“ abordează o largă sferă de probleme la ordinea zilei privind construcția de partid și de stat, gândirea și activitatea ideologică-politică, raportul dintre istorie și practica politică a partidului, ca forță conducătoare a societății.

În suta de analize consacrate rolului conducător al partidului se înscrie și articolul semnat de prof. dr. V. I. Bondar, intitulat : *Cu privire la caracterul politic al conducerii de către partid* (nr. 2). Pornind de la aprecierea Plenarei C.C. al P.C.U.S. din iunie 1983 potrivit căreia „societatea sovietică a pășit în etapa socialismului dezvoltat“, articolul evidențiază importanța conducerii politice de către P.C.U.S. a întregului proces de perfecționare multilaterală a societății sovietice dezvoltate. „Conducerea de către partid — se scrie în articol —, înfăptuită prin luarea în considerare a intereselor tuturor claselor și grupurilor sociale, capătă, inevitabil, un caracter politic“ (p. 33). Partidul, exprimând interesele clasei muncitoare, întrupează, totodată, interesele întregului popor. „În întreaga sa politică, P.C.U.S. ia în considerare interesele tuturor claselor și grupurilor sociale ale societății sovietice, contribuie pe toate căile la întărirea alianței muncitorilor, țăranilor și intelectualității, ceea ce definește, în ultimă instanță,

uriaşa însemnătate a conducerii politice de către partidul marxist-leninist în condiţiile construirii socialismului şi comunismului“ (p. 34).

Referitor la conducerea de către partid a activităţii politice, economice, culturale, articolul arată că P.C.U.S. nu-şi asumă îndeplinirea nemijlocită a atribuţiilor organizaţiilor de stat şi obşteşti, nu le înlocuieşte şi nu le dublează, nu exercită asupra lor o tutelare mărunţă. „Asigurind conducerea Sovietelor, a sindicatelor, Comsomolului şi a altor organizaţii de masă, partidul nu se amestecă în activitatea lor organizatorică, nu admite paralelismul în muncă şi, cu atât mai mult, o conducere birocratică a acestora“ (p. 40). Partidul acţionează prin metodele muncii politice proprii, fără a suplini celelalte organe şi organizaţii. „Elaborarea perspectivei generale, a strategiei generale a dezvoltării, selecţionarea cadrelor şi organizarea celor ce muncesc în scopul îndeplinirii sarcinilor programatice — acestea sînt problemele pe care şi le asumă partidul marxist-leninist“ (p. 45).

Sub titlul: *Asigurarea rolului conducător al P.C.U.S. în viaţa societăţii* (nr. 4), prof. dr. E. I. Bugaev relevă că rolul conducător al partidului şi creşterea acestui rol „nu reprezintă ceva de la sine înţeles, care se obţine prin moştenire şi care nu necesită din partea partidului nici un fel de eforturi suplimentare. Dimpotrivă, legitatea obiectivă a creşterii rolului conducător al partidului se asigură prin munca neîntreruptă şi încordată a tuturor comuniştilor, a tuturor verigilor partidului“ (p. 51). Autorul scoate în evidenţă necesitatea întăririi legăturilor partidului cu masele, văzînd în aceasta forţa şi capacitatea sa de a soluţiona cu succes sarcinile construirii noii societăţi. „Cînd partidul îşi adînceşte permanent legăturile cu masele, cînd trăieşte nevoile şi grijile acestora, atunci forţa şi rolul său în viaţa socială cresc“ (p. 62). Adîncirea rolului conducător al partidului în viaţa societăţii — se conchide în articol — este „nu numai un proces obiectiv necesar, ci şi un proces orientat conştient, condus de partidul însuşi cu ajutorul întregului popor, vital interesat în aceasta“ (p. 67).

Activitatea ideologică a P.C.U.S., formele şi metodele acesteia în fiecare etapă a dezvoltării sociale — se apreciază în articolul: *Unele probleme ale activităţii P.C.U.S. în etapa socialismului dezvoltat* (nr. 8), de prof. dr. M. F. Nenaşev — trebuie să corespundă condiţiilor, particularităţilor şi cerinţelor timpului. În acest scop, ea „trebuie să ia în conside-

rare în mod obiectiv specificul proceselor social-economice, a căror influenţă educativă chiar în condiţiile socialismului dezvoltat nu este uniformă“ (p. 12).

Cele de mai sus sînt exemplificate în articol cu referire la fenomenul creşterii nivelului de trai al celor ce muncesc. „Procesul de creştere a bunăstării materiale — opinează autorul — este contradictoriu din punct de vedere al influenţei acestuia asupra conştiinţei şi faptelor oamenilor, întrucît nu influenţează în mod automat creşterea conştiinţei, culturii, formarea înaltelor principii morale. Practica demonstrează că, în condiţiile unor anumite neajunsuri în activitatea ideologică-educativă, această creştere poate accentua manifestarea psihologiei de mic proprietar, poate influenţa negativ asupra activităţii sociale a oamenilor“ (p. 12—13).

Adevărul vieţii noastre — se arată în continuare — reprezintă principala armă a propagandei. „Această teză trebuie înţeleasă nu numai în sensul veridicităţii, al justeţii idealurilor socialismului, ci şi în sensul reflectării obiective, în toată plenitudinea şi în neidentitatea dialectică a fenomenelor şi proceselor vieţii reale, inclusiv dezvoltării a ceea ce este negativ, care mai este propriu realităţii noastre. Avem multe probleme nerezolvate, greutăţi, lipsuri asupra cărora nu putem, nu avem dreptul să închidem ochii, deoarece oamenii sovietici se întîlnesc cu toate acestea în viaţa de toate zilele. Din păcate, în propaganda orală şi în cea scrisă se mai manifestă, din cînd în cînd, o atitudine superficială în reflectarea neajunsurilor şi a problemelor ce se cer rezolvate“ (p. 15).

În prezentarea marilor posibilităţi de care dispune economia sovietică, a succesele obţinute — se scrie în articol —, propaganda nu întotdeauna a arătat că acestea reprezintă rodul muncii oamenilor sovietici, fapt care poate crea unor persoane o imagine falsă în legătură cu drumul complex parcurs, determinîndu-le să formuleze cereri exagerate, nejustificate. „De aceea, una din sarcinile de răspundere ale propagandei constă în a se opune ispitei spiritului consumatorist şi, totodată, în a educa prin toate mijloacele ideologice o atitudine realistă faţă de problemele existente, pentru ca tînăra generaţie să aibă o imagine clară asupra dificultăţilor cu care se confruntă şi să fie gata să le învingă“ (p. 15).

Activitatea ideologică — relevă articolul — trebuie să se implice mai profund în viaţă, să aibă un caracter

concret, să fie bine argumentată. „Pentru a depăși pînă la capăt caracterul declarativ și formalismul, pentru a prezenta convingător realizările noastre, propaganda trebuie să fie concretă, argumentată și de înaltă calificare. Nu se poate să nu se vadă că cititorul și auditorul de azi, instruit, informat, nu recepționează apeluri generale, diletantismul, nu suportă ignoranța, greșelile care, din păcate, se mai întîlnesc în propaganda orală și scrisă“ (p. 16). O propagandă eficientă, de calitate, va fi măsurată „nu prin numărul mare de probleme pe care le ridică, ci prin profunzimea analizei, prin capacitatea de a stabili căile de rezolvare, prin priceperea de a mobiliza masele largi de oameni ai muncii la o activitate creatoare“ (p. 21).

În articolul: *Cu privire la progresul socialist, comunist în etapa actuală de dezvoltare a societății sovietice* (nr. 1), de acad. A. G. Egorov, se face o analiză detaliată a problemelor perfecționării socialismului dezvoltat în Uniunea Sovietică. „Socialismul — se scrie în articol — nu reprezintă o stare de scurtă durată, ci o anumită fază, avînd perioadele și etapele sale, dificultățile și contradicțiile sale“ (p. 13). El trebuie examinat în dinamica, în evoluția sa, necesitînd o abordare istorică concretă. „Dezvăluind avantajele noii orînduirii, nu trebuie să se compare capitalismul cu socialismul, ci capitalismul cu formațiunea comunistă, cu luarea în considerare a fazei sale superioare“ (p. 14). Teoria socialismului dezvoltat — se arată în continuare — trebuie să dezvăluie nu detalii, anumite laturi ale realității socialiste, ci întreg procesul istoric în etapa respectivă. „În condițiile actuale, nu se poate opera cu metodele trecutului, sarcinile noi, crescînde pe care le ridică viața trebuie soluționate luîndu-se în considerare posibilitățile și cerințele reale, trebuie acționat în mod creator totdeauna și pretutindeni pe baze strict științifice, așa cum ne-a învățat Lenin, trebuie pătruns în esența evenimentelor, văzută perspectiva și găsite la timp formele concrete de trecere de la o stare la alta, nouă, superioară, pe baza înțelegerii tendințelor principiale ale vieții sociale în dezvoltarea ei dialectică“ (p. 19).

Un mare număr de studii și articole este consacrat analizei unei largi problematice din domeniul istoriei partidului și statului sovietic, dintre care menționăm: *V. I. Lenin, partidul și clasa muncitoare*

(nr. 5), de V. P. Vilkova ; *Activitatea desfășurată de V. I. Lenin în perioada pregătirii Marii Revoluții Socialiste din Octombrie* (nr. 11), de E. I. Tepliașina ; *Din istoria luptei pentru cucerirea maselor. Principalele metode de influențare a păturilor orășenești folosite de bolșevici în cursul celor trei revoluții* (nr. 8), de V.P. Buldakov, N.A. Ivanova, V.V. Șelohaev ; *Activitatea ideologică desfășurată de partidul comunist pe front în anii Marelui Război pentru Apărarea Patriei* (nr. 5), de N. A. Gorohov ; *Piinea victoriei. Partidul — organizator al eroismului în muncă al țărînimii colhoznice în condițiile Marelui Război pentru Apărarea Patriei* (nr. 7), de V. T. Aniskov ; *Veteranii partidului — luptători activi ai frontului ideologic* (nr. 9), de V. G. Javonronkov, N. V. Erșkov.

În cursul anului trecut, „Voprosi istorii KPSS“ a consacrat mai multe articole sarcinilor principale ale activității științifice și de propagandă care revin cercetărilor din domeniul istoriei partidului. Amplul editorial intitulat: *O implicare mai mare în viață* (nr. 7) relevă că în fața istoricilor și a specialiștilor în construcția de partid din Uniunea Sovietică se află sarcina studierii, în continuare, a factorilor obiectivi și subiectivi ai creșterii rolului conducător al P.C.U.S. în societatea sovietică. „Știința istorică de partid se ocupă încă insuficient de studierea problemelor conducerii de către partid a perfecționării sistemului economic al societății socialiste dezvoltate, de studierea activității organizatorice a organelor de partid în vederea sporirii eficienței producției sociale. Este necesar ca știința istorică de partid să studieze problemele arzătoare pe care viața însăși le ridică în fața societății, care au o însemnătate primordială pentru strategia economică a partidului, pentru linia sa îndreptată spre perfecționarea continuă a socialismului dezvoltat și folosirea deplină a avantajelor acestuia“ (p. 25). Se subliniază, totodată, necesitatea studierii mai profunde a problemelor dezvoltării activității creatoare a maselor largi de muncitori și țărani, oameni de știință, ingineri, tehnicieni în lupta pentru creșterea eficienței economice.

Participarea istoricilor sovietici la clarificarea și la soluționarea contradicțiilor existente în societatea socialistă dezvoltată este definită drept una din sarcinile actuale ale acestora. „Existența unor puncte de vedere discutabile, litigioase în legătură cu unele din problemele

examinează indică, pe de o parte, întreaga complexitate a problemei, iar pe de altă parte necesitatea imperioasă a trecerii de la reflecții abstracte despre rolul și însemnătatea contradicțiilor în dezvoltarea socialismului la examinarea rezolvării de către partid a unor contradicții concrete neantagoniste care au caracter de forță motrice a societății noastre în etapa actuală, precum și a cauzelor (obiective și subiective) ale nesoluționării la timp sau a soluționării lor incomplete“ (p. 27).

Apreciindu-se că, în prezent, procesele dezvoltării sociale și formele vieții sociale au devenit mai complexe, se recomandă istoricilor un efort mai mare de cunoaștere profundă a vieții, în scopul fundamentării și argumentării concluziilor științifice, al sintetizării lor teoretice. Altfel — opinează articolul — apar situații în care „unii istorici aleg teme ce stau «la suprafață», ocolesc studierea celor mai complexe probleme ale socialismului dezvoltat“ (p. 27). În articol se accentuează cerința ridicării nivelului teoretic al lucrărilor istoriografice, menționându-se că „a apărut necesitatea elaborării unor manuale de metodologie și de istoriografie a istoriei P.C.U.S.“ (p. 29).

La rubrica *Dezbateri*, a apărut articolul : *Experiența istorică a P.C.U.S. : probleme de studiu și aplicare practică* (nr. 6), de N. N. Maslov și V. S. Ovcinnikov, în care sînt analizate conținutul științific al conceptului de „experiență istorică a P.C.U.S.“ și însemnătatea acestuia pentru activitatea partidului și pentru știința istorică. Articolul evidențiază importanța actualizării cunoștințelor istorice și a elaborării unor recomandări practice pentru activitatea partidului pe baza „învățămintelor istoriei“, fapt care se referă, „în egală măsură, și la problemele studierii științifice a experienței istorice a P.C.U.S., pentru ca aceasta să nu se rupă de practică, să nu alunece, așa cum se întâmplă uneori, spre o teoretizare abstractă“ (p. 61).

Elaborarea noțiunii de „experiență istorică“ — opinează autorii — rămîne în urma practicii politice și sociale. „Unele încercări existente la cercetătorii noștri istorici și de partid, filosofi de a defini esența, modalitățile de studiere și de folosire practică a experienței istorice au nevoie de o dezvoltare, de o perfecționare continuă“ (p. 62). Referitor la experiența istorică definită ca fenomen real, obiectiv al procesului istoric, în ar-

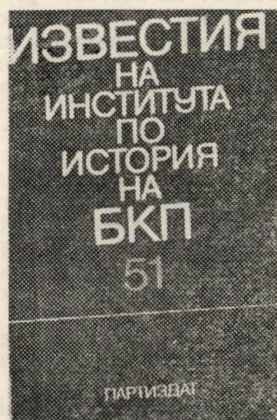
ticol se apreciază că aceasta reprezintă „o componentă extrem de importantă a conștiinței clasei, partidului politic, organelor sale de conducere și a cadrelor ideologice, a unor personalități, factorul subiectiv caracteristic al dezvoltării sociale. Clasele, partidele politice și alți subiecți ai procesului istoric au (sau nu au) experiența istorică înțelegă ca o totalitate a cunoștințelor, deprinderilor acumulate și verificate în procesul activității practice“ (p. 63).

În finalul articolului, se conchide că studierea și folosirea practică a experienței istorice a P.C.U.S. sînt extrem de importante pentru construcția socialistă și comunistă, că acest concept nu este imuabil, îmbogățindu-se permanent pe baza practicii social-economice noi. În acest context, se arată că, în unele lucrări pe această temă, „prevalează încă factologia, caracterul descriptiv, nici pe departe nu se dă o apreciere pozitivă a trecutului, nu se indică învățămintele ce trebuie trase, autorii acestora nu ajung la nivelul generalizărilor istorice“ (p. 69).

Aceleiași teme îi este consacrat articolul : *Cu privire la structura și la funcțiile experienței istorice a P.C.U.S.*, publicat în nr. 10 al revistei, sub semnătura prof. dr. M. A. Varșavcik.

La rubrica *Lecții și consultații* pe probleme de istorie a P.C.U.S. sînt tratate teme ca : *Lupta pentru crearea partidului marxist în Rusia. Formarea P.M.S.D.R. Apariția marxismului (1894—1904)*, de prof. dr. V. I. Zlobin (nr. 12) ; *Începutul mișcării muncitorești și răspîndirea marxismului în Rusia (1883—1894)*, de V. V. Moskvîn (nr. 10) ; *Lupta partidului pentru încheierea reconstrucției economiei naționale. Victoria socialismului în U.R.S.S. (1933—1937)*, de E. O. Osipov (nr. 3), iar la rubrica *Școala tînărului istoric al P.C.U.S.* se publică articolele : *Metode leniniste de studiere și folosire a lucrărilor lui K. Marx și Fr. Engels*, de R. M. Savițkaia (nr. 8) și *Studierea de către V. I. Lenin a lucrărilor lui K. Marx și Fr. Engels*, de I. P. Șarapov (nr. 1).

Rubrica *Viața științifică* inserează informații în legătură cu diverse seminarii, dezbateri, reuniuni științifice, simpozioane care au avut loc în cursul anului 1934, precum și cu susținerea disertațiilor pentru titlul de doctor în științe în domeniile istoriei P.C.U.S. și construcției de partid.

Cele două numere apărute anul trecut ale revistei Institutului de istorie a Partidului Comunist Bulgar cuprind peste 40 de studii, comunicări științifice, recenzii, grupaje de documente inedite și alte genuri de materiale, însumând aproape 1 200 de pagini.

Față de profilul tematic obișnuit al revistei, aceste numere cuprind două materiale care-i diversifică conținutul. Primul, intitulat: *30 de ani de la crearea Institutului de istorie a P.C.B. de pe lângă C.C. al P.C.B.* (nr. 51), semnat de Boian Grigorov, secretar științific al Institutului, reprezintă o trecere în revistă a drumului parcurs de această instituție în cele trei decenii care au trecut de la înființare. Al doilea, avînd ca titlu: *Revista „Anale de istorie” în anul 1983* (nr. 52), a apărut sub semnătura cercetătoarei Tania Turlakova și este o primă prezentare în publicația Institutului din țara vecină și prietenă a revistei editate de Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.

În ceea ce privește primul material, reținem faptul că Institutul de istorie a Partidului Comunist Bulgar s-a afirmat, în cele trei decenii de existență, ca o instituție prestigioasă, care studiază istoria mișcării muncitorești și comuniste bulgare și internaționale, depunînd, în același timp, eforturi pentru coordonarea activității de cercetare științifică în domeniu desfășurată de istoricii din R. P. Bulgaria. Sînt menționate principalele realizări științifice ale Institutului — elaborarea și publicarea de lucrări

monografice, culegeri de documente, organizarea de sesiuni și simpozioane cu caracter intern și internațional, precum și editarea neîntreruptă a revistei pe care o prezentăm, ajunsă, după cum se vede, la cel de-al 52-lea tom.

Celălalt material amintit mai sus înfățișează cititorului bulgar profilul tematic al revistei „Anale de istorie”, cu privire specială asupra numerelor apărute în anul 1983. În prezentarea făcută, Tatiana Turlakova a scos în evidență bogăția și diversitatea problematică a studiilor și articolelor publicate în „Anale de istorie” și a subliniat „locul de prestigiu pe care revista științifică a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. îl ocupă în istoriografia românească contemporană”.

Și în 1984 rubrica centrală a revistei „Izvestiia na Instituta po istoriia na BKP” este cea intitulată „Studii și articole”, în cuprinsul căreia s-a inserat un mare număr de contribuții științifice, cu arie tematică cuprinsă, cronologic, între anul 1921 și zilele noastre. Astfel, unor aspecte majore ale construirii societății socialiste în Bulgaria, cum sînt: formarea primului guvern al Frontului Patriei, dezvoltarea învățămîntului, progresul social ș.a., le sînt consacrate studiile lui R. Kanațieva, K. Baicinski, V. Petkov, St. Enceev.

Rimka Kanațieva, în articolul *Activitatea P.C.B. pentru crearea și întărirea organizațiilor de bază de partid de la sate în epoca de trecere (1944—1958)* (nr. 51), arată că, afirmîndu-se ca forța conducătoare a societății bulgare, după victoria revoluției socialiste de la 9 septembrie 1944, Partidul Comunist Bulgar și-a reorganizat structura internă și a devenit, în scurt timp, un partid de masă. În același timp, pentru a corespunde exigențelor crescînde, partidul a aplicat o serie de măsuri pentru întărirea organizațiilor de bază și ridicarea nivelului conștiinței comunistilor. Avînd în vedere sarcinile ce au revenit organizațiilor de partid de la sate în această perioadă, un loc central în activitatea lor l-a ocupat munca de propagandă și organizatorică, pentru atragerea țărănimii la formele socialiste de producție agricolă.

Kostadin Baicinski, analizînd *Revoluția socialistă de la 9 septembrie din Bulgaria și progresul social* (nr. 52), subliniază faptul că, înlăturînd fascismul în Bulgaria, revoluția de la 9 septembrie 1944 a impus și consolidat regimul de democrație populară și a deschis drumul pro-

gresului în toate sferele vieții social-economice, politice, spirituale și culturale.

La rîndul său, Vladislav Petkov, în articolul *Activitatea comună și colaborarea organizațiilor obștești cu organele de conducere ale statului socialist*. 1958 — 1971 (nr. 52), relevă problemele legate de politica Partidului Comunist Bulgar privind creșterea participării principalelor organizații obștești — Frontul Patriei, sindicatele, organizația de tineret ș.a. — la activitatea de conducere a statului socialist; el arată cum, începînd de la finele anilor '50, s-a extins politica participării acestora la elaborarea, adoptarea și îndeplinirea hotărîrilor în compartimentele principale ale vieții sociale și la sprijinirea organelor de stat în întreaga activitate politică.

Stefan Enceev, într-un studiu intitulat: *Politica P.C.B. de dezvoltare a învățămîntului*. 1979—1984 (nr. 52), subliniază sarcinile responsabile pe care sistemul de învățămînt le rezolvă în etapa actuală, sarcinile care cer sporirea, în continuare, a funcțiilor sale sociale, economice, tehnico-științifice și ideologice. Sînt prezentate eforturile depuse de Partidul Comunist Bulgar pentru ridicarea calității pregătirii profesionale și asigurării realizării depline a tineretului în sfera materială și spirituală, pentru creșterea conștiinței sale politice.

La aceeași rubrică, Veselin Stoianov scrie despre *Formarea politico-ideologică a stîngii din Uniunea Popular-Agrară*. Iunie—septembrie 1923 (nr. 52), în care analizează evenimentele din 9 iunie 1923, cînd în Bulgaria a avut loc o lovitură de stat, care a răsturnat regimul agrarian și guvernul condus de Al. Stamboliiski și a instaurat un guvern în frunte cu Al. Ţankov. Regimul instaurat, ca urmare a loviturii de stat, este caracterizat de istoriografia bulgară drept un regim de dictatură militară-fascistă. După aceasta, în rîndurile agrarienilor s-au făcut tot mai simțite trei curente, după cum subliniază autorul în studiul său. În timp ce conducerea nou aleasă a Uniunii Popular-Agrare Bulgare, aflată în închisoare, insistă pentru libertatea de acțiune politică legală a Uniunii și apără cauza fostului guvern agrarian, dar manifesta rețineri față de propunerea C.C. al P.C.B. de a acționa în front unic pentru înlăturarea regimului instaurat la 9 iunie 1923, grupările de dreapta din Uniune s-au activizat și au început să ceară epurarea din programul ei a ideilor lui Al. Stamboliiski. Totodată, s-a format și o grupare de stînga, care era adepta luptei hotărîte împotriva guvernului Ţankov. Aceasta a stabilit contacte cu comuniștii și, după plenara din august 1923 a C.C. al P.C.B., s-a declarat de

acord cu propunerea de a se crea frontul unic între comuniști și agrarieni și de a se pregăti insurecția care să răstoarne regimul militar-fascist.

În numeroase lucrări, articole, studii, istoricii bulgari au abordat problemele apariției și evoluției organizațiilor fasciste, ale instaurării regimului fascist în Bulgaria, explicarea acestor probleme avînd o strînsă legătură cu istoria P.C.B., cu strategia și tactica antifascistă a acestuia din prima jumătate a anilor '20. Cu toate acestea, nu toate problemele au fost pe deplin elucidate, descoperirea altor documente permițînd stabilirea unor date noi, revizuirea sau precizarea celor deja cunoscute. Astfel, Veliciko Gheorghiev, în studiul intitulat: *Din nou despre Narodnen Sgovor: întemeiere, sistem organizatoric, creatori* (nr. 51), analizează studiile deja publicate asupra acestei organizații — care a jucat un rol nefast în pregătirea și înlăturarea loviturii de stat de la 9 iunie 1923, în instaurarea regimului fascist în Bulgaria — și stabilește, ca dată a înființării organizației, ziua de 14 octombrie 1921, relevînd faptul că, încă din momentul formării, membrii ei și-au propus răsturnarea regimului agrarian și distrugerea mișcării comuniste. Întemeiată ca o organizație în afara partidelor politice — deși membri fondatori au fost persoane ce făceau parte din Partidul Popular-Progresist Unit, Liga Militară ș.a. — organizația „Naroden Sgovor” („Înțelegerea Populară”), scrie autorul, s-a transformat, treptat, într-o organizație politică, ce a înscris pagini singeroase în istoria Bulgariei. Avînd ca idee programatică instaurarea unei autorități statale puternice, „Naroden Sgovor” a afirmat, încă de la început, trăsăturile unei formațiuni fasciste.

În cadrul rubricii „Comunicări științifice”, S. Nikolova prezintă, pe baza noilor investigații, luptele revoluționare din iunie și septembrie 1923 în actualul județ Botevgrad; L. Vasilev subliniază reflecția, în paginile ziarului belgian „Drapeau rouge”, a evenimentelor ce au avut loc în Bulgaria în perioada iunie 1923—decembrie 1925; St. Ciolakov descrie modul în care P.C.B. a folosit, în perioada 1935—1944, ziarul „Zarea” pentru dezvoltarea luptei antifasciste, pe o bază largă de front popular.

Reflectînd preocupările cercetătorilor bulgari în domeniul studierii istoriei mișcării muncitorești și comuniste internaționale, revista publică, sub semnăturile lui J. Damianova și R. Kostova-Secikova, două materiale, dintre care unul tratează dezvoltarea istorică și problemele actuale ale Uniunii Centrale a Sindicatelor din Suedia, iar celălalt — probleme ale liniei

politice a Partidului Comunist Italian în perioada iulie 1943—aprilie 1944.

„Contribuții la biografiile militanților partidului” este o altă rubrică permanentă a revistei. În anul 1984, alături de materiale noi despre Gh. Dimitrov și V. Kolarov, s-au publicat contribuții la cunoașterea unor aspecte din viața și activitatea lui Dima Hagidimov și o scurtă biografie a lui Boris Ștefanov.

Secțiunea „Recenzii, opinii, bibliografii” pune la îndemina cititorilor aprecieri despre unele dintre cele mai noi apariții editoriale, supunându-se unei analize critice pertinente atât lucrări ale autorilor bulgari, cât și din străinătate. În același timp, prin intermediul unui catalog, sînt înscrise titlurile cărților

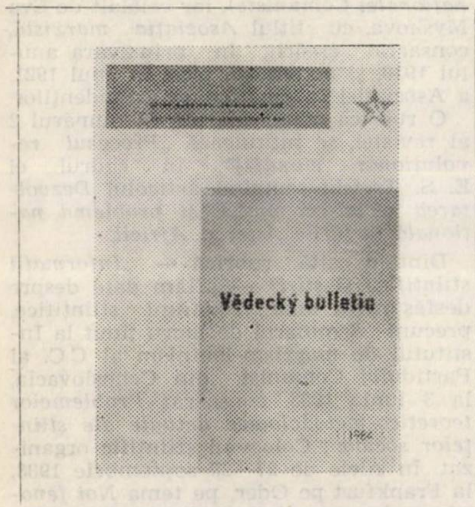
nou intrate în biblioteca Institutului de istorie a Partidului Comunist Bulgar.

Activitatea pe care Institutul de istorie a P.C.B. o depune pentru a organiza sau a participa la reuniuni științifice, sesiuni jubiliare și seminarii comune cu alte institute de profil este reflectată de materialele publicate în rubrica „Viața științifică”.

Conținutul numerelor 51 și 52 ale revistei „Izvestiia na Instituta po istoriia na BKP” reprezintă o dovadă elocventă a nivelului cercetării istorice bulgare, a autorității de care ea se bucură în rândul istoricilor bulgari, a înaltului spirit de dăruire cu care lucrează colectivul său de redacție.

CRISAN ILIESCU

„VĚDECKÝ BULLETIN”, nr. 1—4/1984

Bogată, ca și în anii trecuți, în numeroase rubrici diversificate tematic, revista editată de Institutul de marxism-leninism al C.C. al Partidului Comunist din Cehoslovacia și de Institutul de marxism-leninism al C.C. al Partidului Comunist Slovac, a abordat, și în 1984, o arie problematică largă, în cadrul căreia o pondere însemnată a revenit materialelor consacrate analizei aspectelor teoretice ale construcției socialiste din Cehoslovacia în etapa actuală.

Trei dintre numerele revistei cuprind editoriale pe următoarele teme: *Insurrecția națională slovacă, început al revoluției naționale și democratice în Cehoslovacia*, de Viliam Plevza (nr. 1);

Lupta ideologică pentru aprecierea veridică a celui de-al doilea război mondial și a urmărilor lui, de Milan Matouš (nr. 3); *Actualitatea moștenirii revoluționare a luptei antifasciste a popoarelor noastre pentru contemporaneitate*, de Zdeněk Snítil (nr. 4).

În cadrul rubricii „Istoria Partidului Comunist din Cehoslovacia” sînt înscrise, între altele, articolele semnate de: Maria Sládková, *Dezbaterea procesului de consolidare în Slovacia după ședința din aprilie (1969 — n.n.) a C.C. al P.C.C.* (nr. 2); Miroslav Bouček, *Două linii în lupta de eliberare națională a poporului cehoslovac în anii 1938—1945* (nr. 3); Anna Krivá, *Împrejurările internaționale ale conturării liniei generale a construcției socialiste în Cehoslovacia* (nr. 4).

Abundentă în materiale este rubrica „Teoria și practica construcției socialiste dezvoltate”. Un prim grup de articole este dedicat problemelor progresului tehnico-științific: *Strategia conducerii planificate a progresului tehnico-științific și mecanismul realizării ei*, de I. V. Jadovec (nr. 2); *Consecințele sociale ale progresului tehnico-științific și formarea personalității în socialism*, de V. S. Lipickij, și *Formele și metodele conducerii de către partid a progresului tehnico-științific*, de V. S. Ševčenko (ambele în nr. 3). Alte articole din cadrul aceleiași secțiuni a revistei tratează probleme actuale ale economiei cehoslovace: Jiří Dvořák, *Despre principiile și concepția creșterii economice intensive* (nr. 1); Ivan Hruza, *Despre problema delimitării granițelor competențelor economice ale clasei muncitoare* (nr. 3). Ru-

brica conține și articole referitoare la concepția P.C.U.S. privind activitatea social-economică în Uniunea Sovietică : P.C.U.S. — *forța conducătoare a procesului de perfecționare a societății socialiste dezvoltate în U.R.S.S.*, de M. T. Iovčiuk (nr. 2) ; *Potențialul economic și folosirea lui în condițiile socialismului* (Despre scopurile P.C.U.S. de trecere la o dezvoltare intensivă în vederea accelearii creării bazei tehnico-materiale a comunismului), de V. G. Lebedev (nr. 3) ; *Perfecționarea mecanismului economic în U.R.S.S.*, de Pavel Kolařík (nr. 4).

Trei articole din cadrul rubricii „*Tărilor socialiste. Pagini de istorie*” abordează problematica relațiilor economice ale țărilor membre ale C.A.E.R. cu R. P. Chineză, a legăturilor economice cehoslovaco-chineze și a politicii legislative din China. Două din ele poartă semnătura lui Jan Ebrén : *Relațiile economice dintre R. P. Chineză și țările C.A.E.R. și aportul lor la industrializarea Chinei în anii 1949—1959* (nr. 3) și *Schimbările comerciale și tehnico-științifice dintre R. P. Chineză și Cehoslovacia în anii '50* (nr. 4) ; al treilea, intitulat *Politica legislativă a P. C. Chinez în primii ani de existență a R. P. Chineze (1949—1954)*, este semnat de Jaroslav Ortman (nr. 3).

Ca și în anii precedenți, numeroase materiale sînt inserate la rubrica „*Probleme ale luptei ideologice*”. Opt dintre acestea sînt, de fapt, referatele prezentate de cercetători cehi, slovaci și din R.D.G. în cadrul mesei rotunde comune organizate de Institutul de marxism-leninism al C.C. al Partidului Comunist din Cehoslovacia, în zilele de 19—20 octombrie 1983, pe tema *Social-democrația și lupta pentru pace*. Le menționăm în ordinele prezentării lor în numărul 1 al revistei : Werner Paff, *Social-democrația internațională și lupta pentru pace* ; Jarosláv Čmejrek, *Situația și rolul social-democrației la începutul anilor '80* ; Ladislav Hrzal, Pavol Mešťan, *Despre problemele politicii și ideologiei Partidului Socialist din Austria* ; Věra Ďurinová, *Atitudinea social-democrației față de evoluția lumii și lupta pentru pace* ; Horst Dietzel, *Social-democrația și adîncirea crizei generale a capitalismului* ; Horst Fisch, *Despre locul social-democrației în luptele de clasă din anii '80 în țările Comunității Economice Europene* ; Vasil Tomaček, *Polarizarea forțelor în cadrul social-democrației și problema luptei pentru pace și dezarmare* ; Renáta Kaničová, *Social-democrația și noile mișcări sociale* ; Hana Hornová, *Tendențele de „stînga” în cadrul social-democrației contemporane*. Problematica celorlalte materiale cuprinse în această rubrică este și ea variată, titlurile lor reflectînd acest

lucru. Peter Kulašík, scrie, de pildă, despre *Probleme teoretico-metodologice ale comunismului științific* (nr. 1) ; Mirosława Šolcová semnează materialul *La centenarul lucrării lui Engels „Despre originea familiei, a proprietății private și a statului”*, iar Jaroslava Červená pe cel privind *Rolul factorului ideologic în politica externă a S.U.A.* (ambele în nr. 3) ; Peter Weiss scrie *Despre conținutul și funcția social-politică a modelului premarxist privind idealul omului*, iar Mihail David conduce cititorul *Pe urmele doctrinei Monroe* (Despre unele aspecte ale relațiilor americano-chiliene la sfîrșitul anilor '70, despre structura și dinamica dezvoltării regimului dictatorial contemporan din Chile (ambele în nr. 4).

Numărul 1 al revistei inserează rubrica „*Istoria P.C.C. și a mișcării muncitorești internaționale*”, sub al cărui generic sînt publicate două materiale, unul semnat de Kvetoslava Volkova, intitulat *Memorabilul octombrie* (Despre crearea Internaționalei Comuniste), iar celălalt de Eva Myšková, cu titlul *Asociația marxistă*, consacrat creării, în primăvara anului 1919, și activității, pînă în anul 1921, a Asociației Internaționale a Studenților.

O rubrică nouă, apărută în numărul 2 al revistei, se intitulează „*Procesul revoluționar mondial*”, în cadrul ei E. S. Troicki semnînd articolul *Dezvoltarea social-economică și problema națională în țările Asiei și Africii*.

Dintr-o altă rubrică — „*Informații științifice și știri*” — aflăm date despre desfășurarea unor reuniuni științifice, precum : Seminarul de lucru ținut la Institutul de marxism-leninism al C.C. al Partidului Comunist din Cehoslovacia, la 3 iunie 1983, consacrat *Problemelor teoretico-metodologice actuale ale științelor sociale* ; Colocviul științific organizat, în zilele de 27—29 septembrie 1983, la Frankfurt pe Oder, pe tema *Noi fenomene ale „cercetărilor” despre Est și Comunism*, la care au participat cercetători cehi, slovaci și din R.D.G., și Conferința internațională organizată la Varna, în intervalul 15—18 noiembrie 1983, avînd ca temă *Critica concepțiilor antimarxiste contemporane cu privire la contradicțiile dialectice ale socialismului*, la care au participat delegați din țara gazdă, din U.R.S.S., Republica Populară Mongolă, Republica Populară Polonă și Republica Populară Ungară (toate în nr. 1) ; Simpozionul cehoslovaco-sovietic, organizat la 29 noiembrie—1 decembrie 1983, la Praga, de către Institutul de marxism-leninism al C.C. al Partidului Comunist din Cehoslovacia, cu tema *Sarcinile P.C.U.S. și P.C.C. în dezvoltarea tehni-*

Rubrica „Recenzii“, prezentă în fiecare număr, recomandă cititorilor noi apariții editoriale din domeniul istoriei sau al altor științe cu caracter social-po-

În sfârșit, ultima rubrică a fiecărui număr, intitulată „*Bibliografii tematice*”, conține scurte prezentări, urmate de fișe bibliografice adnotate, ale unor lucrări pe cite o temă dată, cum sînt : *Producția, consumul, necesitățile* (nr. 1) ; *Politica economică și dezvoltarea tehnicoștiințifică* (nr. 2) ; *Insurecția națională Slovacă și Politica socială în societatea socialistă* (ambele în nr. 4).

155

СОДЕРЖАНИЕ

20-я ГОДОВЩИНА IX-го, ИСТОРИЧЕСКОГО ЗНАЧЕНИЯ, СЪЕЗДА РУМЫНСКОЙ КОММУНИСТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ

ИОН ПОПЕСКУ-ПУЦУРЬ: Девятый съезд РКП — основополагающий нового исторического этапа в социалистическом и коммунистическом развитии Румынии 3

ГЕОРГЕ КРЕОЮ: Интенсивное развитие, последовательная модернизация экономики — императив и необходимость современного румынского социалистического общества 17

КОНСТАНТИН РЭДУКУ: Мышление товарища Николае Чаушеску о роли истории в теоретико-идеологической деятельности, в патриотическом, революционном воспитании масс 34

ВАСИЛЕ БУДРИГА: Концепция президента Николае Чаушеску о роли избирательной системы в политической жизни страны 46

ГЕОРГЕ ПРИСЭКАРУ: Двадцать лет блестящего подтверждения в международной жизни концепции товарища Николае Чаушеску и его глубоко гуманной деятельности, посвященной осуществлению мира, разоружения и сотрудничества народов 63

СТАТЬИ — ДОКЛАДЫ

ВАСИЛЕ НИКУЛАЕ: Революционная, патриотическая функция истории в концепции румынских социалистов (1877—1918 гг.) 80

НИКОЛАЕ ИВАНЧУ: Экономическая платформа партии рабочего класса Румынии (конец XIX-го — начало XX-го веков) 90

ИЗ СОВРЕМЕННОЙ ИСТОРИИ РУМЫНИИ

Осуществление демократической революции и установление власти рабочего класса и его союзников. Провозглашение Республики. 6-е Марта 1945 г. — 30 Декабря 1947 г. (II): *Штефан Лак* 104

КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЯ

«Военная история румынского народа», том I, Военное изд-во, Бухарест, 1984, 438 стр.: *Георге Уик* 125

А. СИМИОН, «Нацистские агрессии в Европе в 1938—1939 годах», Изд-во «Еминеску», Бухарест, 1983, 462 стр. *Георге Бузату* — 130

А.Л. ХАНЦЭ, «Современник» (1881—1891 гг.). Об одном журнале, таким каким был он. Изд-во «Албатрос», Бухарест, 1983, 27 стр.: *Виктор Вишинеску* 133

«Воссоединение Княжеств и европейские державы». Изд-во Академии С.Р.Р., Бухарест, 1984, 284 стр.: *Теодор Попеску* 136

ЦЕЗАРЕ АЛПАТИ, «Румынская земля между Востоком и Западом. Церковь и народность после 500-го года». Предъявление Лудики Просдоими. Яна бук, Милан, 1982, 338 стр.: *Михай Максим* 140

«Революция 1911 года — ретроспективный взгляд после 70-ти лет», Нев-Оурд Пресс, Пекин, 1983, 222 стр.: *Анг Будоура* 144

ЖУРНАЛ ЖУРНАЛОВ

«Вопросы истории КПСС», н-ра 1—12 по 1984 г. *Василе Буга* 147

«Известия на Института по История на БКП», н-ра 51—52 по 1984 г.: *Кристиан Илиеску* 151

«Информационный бюллетень», Варшава, н-ра 1—4 по 1984 г.: *Милике Молдовану* 153

SUMMARY

20 YEARS SINCE THE HISTORIC IX CONGRESS OF THE ROMANIAN COMMUNIST PARTY

ION POPESCU PUTURI: The IXth Congress of the R.C.P. — Beginning of a New Historic Stage of the Socialist and Communist Development of Romania 104

GHEORGHE CRETOIU: Intensive Development, Continuous Modernization of the Economy — Imperative and Necessity of the Contemporary Romanian Socialist Society 17

CONSTANTIN RĂDUCU: Comrade Nicolae Ceaușescu's Thinking Concerning the Role of History in the Theoretic and Ideologic Activity, Revolutionary and Patriotic Education of the Masses 34

VASILE BUDRIGĂ: President Nicolae Ceaușescu's Vision Concerning the Role of the Electoral System in the Political Life of the Country 46

GHEORGHE PRISĂCARU: Two Decades of Brilliant Affirmation in the International Life of the Profound Humanitarian Conception and Activity of Comrade Nicolae Ceaușescu, Dedicated to Implementing Peace, Disarmament and Co-operation Between Peoples 63

ARTICOLES — PAPERS

VASILE NICULAE: The Patriotic and Revolutionary Function of History in the Conception of the Romanian Socialists (1877—1918) 80

NICOLAE IVANCIU: Economic Platform of the Working Class' Party of Romania (End of the XIX Century-Beginning of the XX Century) 90

CONTEMPORARY HISTORY OF ROMANIA

Implementation of the Democratic Revolution and Establishing of the Working Class' and Its Allies Power. Proclamation of the Republic. 6th of March 1945 — 30th December 1947 (II) Ștefan Lache 104

CRITICS AND BIBLIOGRAPHY

„Istoria militară a poporului român” (Military History of the Romanian People) vol. I. Military Publishing House, Bucharest, 1984, 438 p. Gheorghe Unc. 125

A. SIMION, „Nazi Aggressions in Europe 1938—1939”, Eminescu Publishing House Bucharest, 1983, 462 p.: Gheorghe Buzatu 130

AL. HANTĂ, „Contemporanul” (1881—1891). A Review as it was”, Albatros Publishing House, Bucharest, 1984, 284 p.: Victor Vișinescu 133

„The Unification of the Principalities and the European Powers”, Academy of the Socialist Republic of Romania, Bucharest, 1984, 284 p.: Teodor Popescu 136

CESARE ALZATI, „Terra romana tra Oriente e Occidente. Chiese et etnie nel tardo 500” Presentatione di Luigi Prosdociimi, Jaca Book, Milano 1982, 338 p.: Mihai Maxim 140

„The 1911 Revolution — a Retrospective after 70 Years” New World Press, Beijing, 1983, 222 p.: Ana Budura 144

REVIEW'S REVIEW

„Voprosi istorii K.P.S.S.” nr. 1—12/1984: Vasile Buga 147

„Izvestia na Instituta po Istoria na B.K.P. nr. 51—52/1984: Crișan Ilescu 151

„Vedecky Bulletin” nr. 1—4/1984: Milică Moldoveanu 153

SOMMAIRE

20-ème ANNIVERSAIRE DU IX-ème. HISTORIQUE, CONGRES DU PARTI COMMUNIST ROUMAIN

ION POPESCU-PUTURI: Le IX-ème Congrès du P.C.R. — promoteur d'une nouvelle étape historique dans le développement socialist et communiste de la Roumanie 3

GHEORGHE CRETOIU: Le développement intensif, la modernisation continue de l'économie — impératif et nécessité de la société socialiste roumaine contemporaine 17

CONSTANTIN RĂDUCU: La pensée du président Nicolae Ceaușescu concernant le rôle de l'histoire dans l'activité théorique-idéologique, dans l'éducation révolutionnaire, patriotique de masses 34

VASILE BUDRIGĂ: Président Nicolae Ceaușescu sur le rôle du système électoral dans la vie politique du pays 46

GHEORGHE PRISĂCARU: Vingt ans de brillante affirmation dans la vie internationale de la conception et de l'activité profondément humaniste du président Nicolae Ceaușescu, consacrées à la réalisation de la paix, du désarmement et de la collaboration de peuples 63

ARTICLES — COMMUNICATIONS

VASILE NICULAE: La fonction patriotique et révolutionnaire de l'histoire dans la conception de socialistes roumains (1877—1918) 80

NICOLAE IVANCIU: La plate-forme économique du parti de la classe ouvrière roumaine (fin du XIX-ème siècle — commencement du XX-ème siècle) 90

DE L'HISTOIRE CONTEMPORAINE DE LA ROUMANIE

La réalisation de la révolution démocratique et l'instauration du pouvoir de la classe ouvrière et de ses alliés. La proclamation de la République. 6 mars 1945 — 30 décembre 1947 (II): Ștefan Lache 104

CRITIQUE ET BIBLIOGRAPHIE

„L'histoire militaire du peuple roumain”, tom I, Editura militară, Bucarest, 1984, 438 p.: Gheorghe Unc. 125

A. SIMION, „Les agressions nazis d'Europe pendant les années 1938—1939”, Editura „Eminescu” Bucarest, 1983 462 p.: Gheorghe Buzatu 130

AL. HANTĂ, „Le Contemporain” (1881—1891). Une revue telle quelle ont été, Editura „Albatros”, Bucarest, 1983, 278 p.: Victor Vișinescu 133

„La réunion des Principautés et les pouvoirs européens”, Editura Academiei R.S.R., Bucarest, 1984, 284 p.: Teodor Popescu 136

CESARE ALZATI, „Terra romana tra Oriente e Occidente. Chiese et etnie nel tardo 500”, Presentatione di Luigi Prosdociimi, Jaca Book, Milano, 1982, 338 p.: Mihai Maxim 140

„The 1911 Revolution — a Retrospective after 70 Years“, New World Press, Beijing, 1983, 222 p.: Ana Budura 144

REVUE DES REVUES

„Voprosy istorii KPSS“, nos 1–12/1984: Vasile Buga 147
 „Izvestija na Instituta po istorija na BKP“, nos. 51–52/1984: Crişan Iliescu 151
 „Vedecky bulletin“, nos. 1–4/1984: Milică Moldoveanu 153

INHALT

20 JAHREN SEIT DEM HISTORISCHER IX-ER PARTEITAG DER RUMÄNISCHER KUNMUNISTISCHER PARTEI

ION POPESCU-PUTURI: Der IX-er Parteitag der RKP — Öffner einer neuen historischen Etappe in der sozialistischen und kommunistischen Entwicklung Rumäniens 3
 GHEORGHE CRETOIU: Die intensive Entwicklung, die ununterbrochene Modernisierung der Ökonomie-Befehl und Notwendigkeit der zeitgenössischen sozialistischen rumänischen Gesellschaft 17
 CONSTANTIN RĂDUCU: Die Konzeption des Genossen Nicolae Ceauşescu über die Rolle der Geschichte in der theoretischen ideologischen Tätigkeit, für die revolutionäre, patriotische Erziehung der Massen 34
 VASILE BUDRIGĂ: Die Vision des Präsidenten Nicolae Ceauşescu über die Rolle des Wahlsystems in das politische Leben des Landes 46
 GHEORGHE PRISĂCARU: Zwei Jahrzehnte der glänzenden Behauptung in das internationale Leben der tiefen humanistischen Konzeption und Tätigkeit des Genossen Nicolae Ceauşescu, gewidmet für die Durchführung des Friedens, der Abrüstung und der Zusammenarbeit zwischen der Völker 63

ARTIKEL — MITTEILUNGEN

VASILE NICULAE: Die patriotische, revolutionäre Funktion der Geschichte in der Konzeption der rumänischen Sozialisten. (1877–1918). 80
 NICOLAE IVANCIU: Die ökonomische Plattform der Partei der Arbeiterklasse von Rumänien (Ende des XIX-es Jahrhunderts — Anfang des XX-es Jahrhunderts). 90

VON DER ZEITGENÖSSISCHE GESCHICHTE RUMÄNIENS

Die Durchführung der demokratischen Revolution und die Errichtung der Macht der Arbeiterklasse und seiner Alliierten. Die Ausrufung der Republik. 6. März 1945 — 30. Dezember 1947 (ID): Stefan Lache 104

KRITIK UND BIBLIOGRAPHIE

„Die Militärgeschichte des rumänischen Volkes“ I. Band, Militärverlag, Bukarest, 1984, 438 s.: Gheorghe Unc 125

A. SIMION, „Die nazistischen Aggressionen von Europa in den Jahren 1938–1939“, Eminescu Verlag, Bukarest, 1983, 462 s.: Gheorghe Buzatu 130

AL. HANTĂ, „Contemporanul“ (1881–1891). Eine Zeitschrift wie sie war“, Albatros Verlag, Bukarest, 1983, 278 s.: Victor Vişinescu. 133

„Die Vereinigung der Fürstentümer und die europäischen Mächte“, Verlag der Akademie der Sozialistischen Republik Rumänien, Bukarest, 1984, 284 s.: Teodor Popescu 136

CESARE ALZATI, „Terra romana tra Oriente e Occidente. Chiese et etnie nel tardo 500“, Presentazione di Luigi Prosdocimi, Jaca Book, Milano, 1982, 338 s.: Mihai Maxim 140

„The 1911 Revolution — a Retrospective after 70 Years“ (Die Revolution von 1911 — ein Rückblick nach 70 Jahren), New World Press, Beijing, 1983, 222 s.: Ana Budura 144

DIE ZEITSCHRIFT DER ZEITSCHRIFTEN

„Voprosi istorii KPSS“, 1–12. Nr./1984: Vasile Buga 147
 „Izvestiia na Instituta po Istoriia na BKP“, 51–52, Nr./1984: Crişan Iliescu 151
 „Vedecky bulletin“, 1–4. Nr./1984: Milică Moldoveanu 153

SUMARIO

20 AÑOS DESDE EL HISTÓRICO CONGRESO — EL IX-DEL PARTIDO COMUNISTA RUMANO

ION POPESCU-PUTURI: El IX Congreso del Partido Comunista Rumano — promotor de una nueva etapa histórica en el desarrollo socialista y comunista de Rumania 3
 GHEORGHE CRETOIU: El desarrollo intensivo, la modernización continua de la economía — imperativo y necesidad de la sociedad socialista rumana contemporánea 17
 CONSTANTIN RĂDUCU: El pensamiento del camarada Nicolae Ceauşescu sobre el papel de la historia en la actividad teórica ideológica, la educación revolucionaria, patriótica de las masas 43
 VASILE BUDRIGĂ: La concepción del presidente Nicolae Ceauşescu sobre el papel del sistema electoral en la vida política del país 46
 GHEORGHE PRISĂCARU: Dos decenios de brillante afirmación en la vida internacional de la concepción y de la actividad de honda humanidad del camarada Nicolae Ceauşescu consagrada a la realización de la paz, del desarme y de la colaboración entre los pueblos 63

ARTICULAS — COMUNICACIONES

VASILE NICULAE: La función patriótica, revolucionaria de la historia en la concepción de los socialistas rumanos (1877–1918). 80
 NICOLAE IVANCIU: La plataforma económica del partido de la clase obrera de Rumania (el fin del siglo XIX — el comienzo del siglo XX). 90

DE LA HISTORIA CONTEMPORÁNEA DE RUMANÍA

La realización de la revolución democrática y la instauración del poder de la clase obrera y de sus aliados. La proclamación de la República, 6 de marzo de 1945 — 30 de diciembre de 1947 (II): Stefan Lache 104

CRÍTICA Y BIBLIOGRAFÍA

„La historia militar del pueblo rumano“, vol. I, Editorial militar, Bucarest, 1984, 438 p.: Gheorghe Unc 125

A. SIMION, „Las agresiones nazis de Europa en los años de 1938—1939“, Editorial Eminescu, Bucarest, 1983, 462 p.: Gheorghe Buzatu..... 130

AL. HANTĂ, „«El Contemporáneo» (1881—1891). Una revista así como fue“, Editorial Albatros, Bucarest, 1983, 278 p.: Victor Vişinescu.... 133

„La unión de los Principados y los poderos europeos“, Editorial de la Academia de la Republica Socialista de Rumanía, Bucarest, 1984, 284 p.: Teodor Popescu 136

CESARE ALZATI, „Terra romana tra Oriente e Occidente. Chiese et etnie nel tardo '500“, Presentazione di Luigi Prosdocimi, Jaca Book, Milano, 1982, 338 p.: Mihai Maxim..... 140

„The 1911 Revolution — a Retrospective after 70 years“ („La revolución de 1911 — una mirada después de 70 años“), New World Press, Beijing 1983, 222 p.: Ana Budura..... 144

LA REVISTA DE LAS REVISTAS

„Voprosi istorii KPSS“, nr. 1—12/1984: Vasile Buga 147

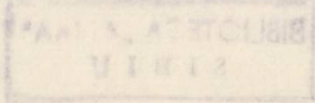
„Izvestiia na Instituta po Istoriia na BKP“, nr. 51—52/1984: Crişan Iliescu 151

„Vedecky bulletin“, nr. 1—4/1984: Milică Moldoveanu 153

Indicador : los nombres, Vasile Iliescu, Constantin Popescu, Nicolae Ceauşescu

Colaboratori si critici revistei pot sa se adreseze redactiei la Bucuresti si la
 revista 10—12.
 Adresa redactiei este : Bucuresti, strada Mihail Kogalniceanu nr. 4, telefon : 17-01-63.
 Informații : 442.
 Revista „Anale de istorie“ a Institutului de studii istorice si social-politice de
 la I.R.G. si P.C.R. apare o data la doua luni. Abonamentele se fac la o data
 pentru o perioada de un an si se fac la inceputul anului. Pretul este de 10 lei.
 Pretul unui număr — 12 lei; abonamentul pe 6 luni — 55 lei; pe un an — 77 lei.
 Revistele se distribuie de gratis la odata cu abonamentul de distributie a gazetelor.
 Cititorii din rumania pot face abonamente adrestandu-se la redactia
 „ROMPREZENTATIA“ — Sectorul export-import, P.O. BOX 12—201, tel.
 10-30, strada Bucuresti, Căminul Unirii nr. 64—66.

Tinut executat la Cameratul Politic „Casa Schiner“

Redactori : Ion Mamina, Vasile Niculae, Constantin Petculescu, Nicolae Raș

Colaboratorii și cititorii revistei pot să se adreseze redacției în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacției este : București, strada Ministerului nr. 4, telefon : 17 01 60, interior 722 ; 442.

Revista „Anale de istorie” a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poștale, prin factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate.

Revista se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei.

Prețul unui număr — 12 lei ; abonamentul pe 6 luni — 36 lei, pe un an — 72 lei.

Cititorii din străinătate pot face abonamente adresându-se întreprinderii „ROMPRESFILATELIA” — Sectorul export-import presă, P.O. BOX 12—201, telex 10.376 prsfir. București, Calea Griviței nr. 64—66.

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii”

BIBLIOTECA „TRA”
SIBIU

I 9026

anale de istorie

anul XXXI 4 1985

1920

0 JUL 2005

16

19026

BIBLIOTECA „ASTRA”
SIBIU

-- D.L. 2014

Proletari din toate țările, uniți-vă !

**INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE
DE PE LÎNGĂ C. C. AL P. C. R.**

**anale
de istorie**

Anul XXXI
4
1985

S U M A R

ARTICOLE — COMUNICĂRI

ION POPESCU-PUȚURI : Insurecția din August 1944, început al revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă.	3
HORIA BRESTOIU : Din lupta Partidului Comunist Român împotriva dictaturii legionaro-antonesciene (septembrie 1940—ianuarie 1941).	19
IOAN TALPEȘ : Coordonate ale politicii externe românești (septembrie 1936—noiembrie 1937).	31
AURICĂ SIMION : Organizațiile fascisto-hitleriste din România — factor de subminare a independenței și suveranității naționale	50
GHEORGHE ZAHARIA : Dictatul de la Viena — un act împotriva istoriei, înfirmat de istorie.	69

**ÎN ÎNTÎMPINAREA CELUI DE-AL XVI-LEA CONGRES
INTERNĂTIONAL DE ȘTIINȚE ISTORICE DE LA STUTTGART**

Contribuția gândirii și cercetării istorice românești la dezvoltarea patrimoniului istoric universal : <i>Nicolae Rauș</i>	80
Aportul științei istorice din România la promovarea păcii, colaborării și înțelegerii între popoare : <i>Ion Calafeteanu</i>	88
Istoria modernă și contemporană — continuitate și îmbogățire problematică în istoriografia românească actuală : <i>Livia Dandara</i>	96

42689.

DIN ISTORIA CONTEMPORANĂ A ROMÂNIEI

- Făurirea economiei socialiste unitare, a bazei sale tehnice-materiale. 1948—
1965 (I) : *Gheorghe Surpat*. 104

VIATA ȘTIINȚIFICĂ

- Sesiune științifică națională cu tema : „Lupta poporului român pentru unitate și
independență națională. Contribuția României la înfrângerea fascismului“
(București, 7 mai 1985). 124
- Conferință științifică internațională dedicată celei de-a 40-a aniversări a victoriei
asupra fascismului (Moscova, 9—10 aprilie 1985). 132

CRITICĂ ȘI BIBLIOGRAFIE

- MIHAIL E. IONESCU, „Puterea cuvîntului. Propaganda mișcării de rezistență
din România (1940—1944)“, Editura științifică și enciclopedică, București, 1984,
294 p. : *Ion Calafeteanu*. 138
- NICOLAE CIACHIR, GHEORGHE BERCAN, „Diplomația europeană în epoca
modernă“, Editura științifică și enciclopedică, București, 1984, 520 p. : *Apostol
Stan*. 141
- EUGEN PREDA, „Miza petrolului în vîltoarea războiului“, Editura militară,
București, 1983, 256 p. : *Constantin Botoran*. 144
- GUY BOURDÉ, HERVÉ MARTIN, „Les écoles historiques“, Editions du Seuil,
1983, 350 p. : *Ștefan Costea*. 148

REVISTA REVISTELOR

- „Revista arhivelor“, nr. 1—4/1984 : *Gheorghe Neacșu*. 152
- „Social Sciences in China“, nr. 1—4/1984 : *Ana Budura*. 154

COLEGIUL DE REDACȚIE

ION ARDELEANU, NICOLAE COPOIU, AUGUSTIN DEAC,
GHEORGHE I. IONIȚĂ, MIRCEA T. MUȘAT, NICOLAE PETREANU,
VASILE PETRIȘOR — secretar responsabil de redacție, NICOLAE
POPESCU, GHEORGHE SURPAT, GHEORGHE UNC, GHEORGHE
ZAHARIA

INSURECȚIA DIN AUGUST 1944, ÎNCEPUT AL REVOLUȚIEI DE ELIBERARE SOCIALĂ ȘI NAȚIONALĂ, ANTIFASCISTĂ ȘI ANTIIMPERIALISTĂ

ION POPESCU-PUȚURI

Privită în contextul larg al istoriei naționale, cu raportări atât la etapele luptei poporului român pentru libertate și neatîrnare care au precedat-o, cât și la cele care i-au succedat, revoluția de eliberare socială și națională își reliefează legăturile determinative cu toate înfăptuirile revoluționare din țara noastră, ancorarea ei în întreaga devenire anterioară a meleagurilor românești. O numim, pe drept cuvînt, întruchipare și simbol al întregii evoluții parcurse de înaintași prin secole, fiindcă fundamentele sale vizează tot ceea ce au clădit și au semnat bătăliile pentru libertate națională și dreptate socială desfășurate aici ¹.

În revoluția declanșată în August 1944 și în orizonturile largi pe care le-a deschis se încorporează mesajul și dreptatea tuturor generațiilor care au edificat istoria românilor. Aici s-au vitalizat rădăcinile ei robuste, adînc împlîntate în specificul țării, în realitățile epocii care au premers-o direct ². Este epoca făuririi României moderne, la temeliile căreia stau revoluțiile de la 1784, 1821 și 1848, toate cu viguroasă forță de acțiune în timp, Unirea din 1859, cucerirea independenței absolute de stat a țării, în 1877, desăvîrșirea statului național unitar român, în 1918 — momente naționale fundamentale proiectate și împlinite ca expresie programatică a revoluțiilor românești ale epocii moderne ³, în primul rînd a celei de la 1848, care le sintetizează pe toate. Așa cum subliniază secretarul general al partidului nostru, „revoluția de la 1848 a continuat să se desfășoare sub diferite forme, găsindu-și expresie în realizarea unirii principatelor, în înfăptuirea reformelor sociale ulterioare, în toate transfor-

¹ Ion Popescu-Puțuri, *Revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă — eveniment de importanță epocală pentru destinele poporului român*, în „Anale de istorie”, anul XXX, nr. 4/1984, p. 4.

² Ion Popescu-Puțuri, *Rădăcinile istorice ale luptei împotriva dominației Germaniei naziste, pentru înfăptuirea revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă*, în „Anale de istorie”, anul XXVIII, nr. 4/1982, p. 33—37.

³ Constantin Corbu, *Revoluția de eliberare socială și națională, rezultatul a procesului de continuă radicalizare a luptei poporului român în epocă modernă*, în „Anale de istorie”, anul XXIX, nr. 6/1983, p. 56—70.

mărite și mișcările revoluționare care au avut loc în țările românești, apoi în România, pînă la revoluția socialistă⁴.

În aceeași epocă a apărut și s-a afirmat vertiginos pe scena politică a țării cea mai înaintată, mai revoluționară forță socială din societatea românească — clasa muncitoare —, care și-a îndeplinit cu cinste misiunea istorică în unirea tuturor forțelor înaintate ale națiunii, în înfăptuirea aspirațiilor de dreptate socială și națională ale poporului român. Constituirea partidului politic al proletariatului român a reprezentat un moment de importanță istorică în organizarea politică a clasei muncitoare, în desfășurarea mișcărilor revoluționare, în amplificarea luptei poporului român pentru unitate și libertate națională, pentru finalizarea obiectivelor sale, de profundă îndreptățire istorică, în domeniul național. Se poate spune că, încă de la intrarea sa în arena vieții social-politice a țării, partidul clasei muncitoare, făurit în 1893, a ținut seama de această experiență istorică a poporului, s-a identificat cu interesele și aspirațiile sale fundamentale, în primul rînd cu unitatea și independența sa, pe care le-a apărut și le-a susținut cu toată puterea.

Continuator nemijlocit al mișcării revoluționare, socialiste, al partidului clasei muncitoare făurit în 1893, Partidul Comunist Român a ridicat pe un plan superior, în noile condiții ale dezvoltării României, lupta de eliberare socială și națională, a asigurat conducerea bătăliilor maselor populare, ale întregului popor împotriva regimului exploatator, a opresorilor străini, pentru cucerirea puterii politice și trecerea la construcția socialismului.

Toate marile înfăptuiri ale epocii moderne a istoriei românești se înscriu, astfel, în cadrul procesului revoluționar unic și mereu ascendent din țara noastră, în rîndul factorilor făuririi revoluției de eliberare națională și socială. Aceste momente constituie un tot unitar în procesul revoluționar din România, care a dus la crearea condițiilor pentru înfăptuirea actului istoric de la 23 August 1944, la răsturnarea dictaturii militaro-fasciste, la trecerea României pe calea dezvoltării democratice și apoi socialiste, deschizînd poporului nostru drumul spre o viață nouă, liberă și independentă.

În deceniul al patrulea, cînd la orizontul internațional se ridicau, tot mai amenințători, norii negri ai fascismului, care începea să tulbure liniștea și viața popoarelor lumii, poporul român a avut în partidul comunist acea forță capabilă să pătrundă sensurile și să concentreze energiile și voințele pe poziții combatante. În acele împrejurări de grea cumpănă, înfruntînd cu eroism condițiile grele ale ilegalității, partidul comunist s-a afirmat ca principala forță organizatoare și conducătoare a mișcării antifasciste din România⁵. El a avut un rol deosebit de important în ridicarea maselor, a poporului, la rezistență împotriva războiului, a revanșismului german, creînd, în iunie 1933, Comitetul Național Antifascist. Prin obiectivele sale — de fundamentală însemnătate pentru destinele țării, ale poporului român —, prin cuprinderea unor largi forțe sociale, prin linia întregii sale acțiuni politice, Comitetul Național Antifascist a format, practic, *momentul de deschidere pe drumul spre făurirea con-*

⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societăți socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, Editura politică, București, 1973, p. 398.

⁵ Ion Popescu-Puțuri, *Unitatea clasei muncitoare, factor fundamental în afirmarea sa ca forță socială conducătoare a României*, în „Era socialistă”, anul LXIV, nr. 7 din 10 aprilie 1984, p. 12—15.

sensului național de luptă care a stat la baza înfăptuirii revoluției de eliberare socială și națională ⁶.

În condițiile în care obiectivele politico-tactice ale P.C.R., ale celorlalte organizații ale clasei muncitoare au situat în prim plan concentrarea tuturor forțelor vii ale țării, într-un atotcuprinzător front național antihitlerist al poporului român, unitatea de acțiune a clasei muncitoare, ca forță fundamentală, a dobândit o și mai mare însemnătate ⁷.

Acțiunile ferme și variate ale forțelor revoluționare, democratice, patriotice din România anilor 1934—1937 au împiedicat pentru un timp ascensiunea la putere a fascismului în țara noastră. Ele au constituit, totodată, o experiență de mare preț, utilizată cu succes în perioada următoare, când frontul unic al clasei muncitoare se va dezvolta și se va întări atât la bază cât și la nivelul forurilor conducătoare. Momentul culminant al manifestațiilor și demonstrațiilor antifasciste din acea perioadă l-a constituit, după cum se știe, marea demonstrație patriotică, antifascistă, antirăzboinică și antirevizionistă de la 1 Mai 1939. Momentul 1 Mai 1939 a proiectat în fața opiniei publice mondiale imaginea unui popor dornic de pace și libertate, hotărât să înfrunte forțele fasciste pentru a-și apăra independența. El a constituit un mare semnal pe care România îl adresa Europei pentru concentrarea eforturilor în vederea împiedicării dezlănțuirii celui de-al doilea război mondial de către Germania nazistă ⁸. „Cînd în multe țări era o oarecare stare de așteptare — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu —, muncitorimea română, sub conducerea comuniștilor, s-a ridicat și a demonstrat că nu trebuie să ne plecăm în fața fascismului, că trebuie să ridicăm steagul luptei și că, unită, muncitorimea, popoarele, pot bara calea fascismului ! Și dacă în 1939 popoarele ar fi acționat unite, hitlerismul nu ar fi dezlănțuit al doilea război mondial !” ⁹.

Intrarea României în sfera de dominație a Reichului hitlerist, instaurarea dictaturii militare-fasciste, pătrunderea trupelor germane în țară și împingerea ei vremelnică, în război alături de Germania nazistă, contrar voinței poporului nostru, au afectat grav interesele vitale ale națiunii. În noile condiții, partidele și grupările politice revoluționare au trecut la organizarea mișcării de rezistență antihitleristă, care s-a înscris ca o pagină eroică în lupta popoarelor împotriva fascismului, pentru libertate, pentru apărarea culturii și civilizației umane.

Organizatorul și factorul cel mai combativ al rezistenței antihitleriste din țara noastră a fost Partidul Comunist Român. Integrat organic în larma mișcare patriotică, antihitleristă care s-a dezvoltat în acei ani, P.C.R. s-a detașat prin superioritatea concepției sale strategice, tactice și organizatorice, printr-o înțelegere superioară a înseși intereselor naționale vitale pentru asigurarea cărora se purta lupta, prin legarea — pe

⁶ Vezi pe larg : Ion Popescu-Puțuri, *Comitetul Național Antifascist — expresie a atitudinii antinaziste a poporului român, a rolului P.C.R. în organizarea și desfășurarea luptei antihitleriste*, în „Anale de istorie”, anul XXX, nr. 2/1984, p. 21—32.

⁷ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *Apărarea independenței și suveranității naționale — obiectiv fundamental al Partidului Comunist Român, al întregului nostru popor*, în „Anale de istorie”, anul XXX, nr. 1/1984, p. 90—116.

⁸ Vasile Petrișor, *Marea demonstrație de la 1 Mai 1939, expresie a poziției antifasciste, antirăzboinice și antirevizioniste a României în contextul european al epocii*, în „Anale de istorie”, anul XXXI, nr. 2/1985, p. 56—70.

⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 27, Editura politică, București, 1984, p. 159.

plan strategic — a eliberării naționale de cea socială ¹⁰. Partidul comunist a înțeles că problema majoră care se punea în acele circumstanțe ale istoriei era mobilizarea tuturor forțelor revoluționare, patriotice, antihitleriste în cadrul frontului unic național al poporului român la lupta pentru doborârea dictaturii antonesciene, pentru libertate și independență națională. Spre deosebire de forțele burgheze, care au evoluat de la atitudini și soluții parțiale, de compromis, ineficiente, spre acceptarea, în ultimă instanță, a necesității înlăturării lui Antonescu de la putere, partidul comunist a fixat în platforma sa de luptă din 6 septembrie 1941 obiective ce și-au păstrat valabilitatea pe întreaga perioadă, s-au dovedit corespunzătoare realităților și tendințelor de dezvoltare a acesteia, oferind o soluție realistă pentru scoaterea României din impas. Esența acestei soluții consta în faptul că poporul român nu trebuia să aștepte pasiv rezolvarea destinului său pe fronturile luptei purtate de coaliția antihitleristă, ci să se ridice cu propriile sale forțe la luptă, asigurându-și, în felul acesta, un viitor demn. Tocmai de aceea, obiectivele formulate de P.C.R., acceptate pe deplin și susținute în întreaga perioadă de forțele patriotice populare, au devenit, apoi, în esență, platforma pe care s-a realizat coalizarea tuturor forțelor antihitleriste din țară.

Este meritul istoric al Partidului Comunist Român de a fi reușit, orientându-se creator în situația complexă în care se afla țara, să promoveze cu consecvență linia de unire a tuturor forțelor antihitleriste, să înfăptuiască acea cuprinzătoare coaliție politică care a fost în măsură să asigure efortul unanim al națiunii în realizarea marelui act din August 1944. Vigoarea și fermitatea cu care întregul popor s-a ridicat la luptă și a asigurat istorica izbândă a revoluției de eliberare socială și națională, demonstrează că August 1944 a reprezentat un energic și determinant act de voință al întregii noastre națiuni, o strălucită afirmare a hotărârii poporului român de a zdrobi orice dominație străină, de a fi liber și deplin stăpîn în țara sa, de a-și hotărî singur viitorul.

Ținînd seama de larga participare a forțelor populare la insurecția armată, și în primul rînd a clasei muncitoare, condusă de partidul comunist — exponentul intereselor vitale ale întregului popor —, de faptul că a răsturnat regimul politic al dictaturii militaro-fasciste și a lichidat dependența de imperialismul german și de orice imperialism, determinînd întoarcerea armelor împotriva armatelor hitleriste și izgonirea lor de pe teritoriul țării, insurecția din August 1944 a marcat începutul revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, care a dus la cucerirea independenței patriei, la transformarea revoluționară, socialistă a României. „Insurecția din August 1944 — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — a marcat începutul revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă“, care a dus la cucerirea independenței patriei, la transformarea revoluționară, socialistă a României. Masele populare și-au dobîndit, cu arma în mînă, dreptul la libertate și neatîrnare, dreptul de a fi deplin stăpîne pe bogățiile naționale, de a-și făuri destinele potrivit intereselor și aspirațiilor proprii, precum

¹⁰ A se vedea pe larg în acest sens : Ion Popescu-Puțuri, *Spiritul creator al Partidului Comunist Român în pregătirea și înfăptuirea insurecției armate, antifasciste și antiimperialiste, în Insurecția din august 1944 și semnificația ei istorică*, Editura militară, București, 1974, p. 17—29.

și posibilitatea de a construi pe pământul patriei cea mai dreaptă și mai înaintată orînduire socială — orînduirea socialistă și comunistă ¹¹.

Marele eveniment din August 1944 a marcat, totodată, începutul unui amplu și profund proces de transformare a structurilor sociale și politice, ceea ce a determinat ca, pe întreg parcursul său, războiul anti-hitlerist purtat de poporul român să se împletească organic cu revoluția aflată în plină desfășurare. Intrarea României în războiul împotriva Reichului hitlerist la 23 august 1944 a avut toate atributele unui act de deplină și legitimă suveranitate națională, a fost expresia voinței de neclintit a poporului român de a-și salva independența propriului stat, de a-și croi de sine stătător viitorul.

Documentele politice fundamentale care au fost făcute cunoscute întregii opinii publice internaționale odată cu declanșarea revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă au evidențiat în chip limpede caracterul noii orientări interne și internaționale a României. Ele au definit, fără echivoc, caracterul *suveran* al hotărîrii României de a se angaja plenar în lupta împotriva fascismului, decizie conformă în totalitate intereselor fundamentale ale statului și națiunii, corespunzătoare sensului evoluției istorice pe plan universal, în care înfrîngerea fascismului devenise condiția sine qua non a progresului.

Forța politică fundamentală înfăptuitoare a mărețului act de suveranitate și independență al României din August 1944 — Partidul Comunist Român — a reliefat, în consens cu obiectivele revoluției a cărei declanșare o pregătise cu minuțiozitate, coordonatele esențiale ale statutului internațional al țării. Poporul român a fost chemat la luptă împotriva Germaniei hitleriste, pentru apărarea intereselor vitale ale națiunii: independența, suveranitatea, eliberarea țării de sub ocupația străină, regim de drepturi și libertăți publice.

Partidul comunist, instanțele supreme ale statului român au declarat deschis, odată cu declanșarea revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, hotărîrea nestrămutată a poporului român de a-și apăra cu toate forțele drepturile sale imprescriptibile: independența, suveranitatea și integritatea teritorială a României. Acestea au fost în fapt și mobilurile în virtutea cărora România a declarat război Germaniei naziste, armata română, sprijinită de întregul popor, începînd lupta împotriva trupelor ocupante.

România a declarat război Germaniei hitleriste fără a cere asentimentul vreunei puteri din coaliția Națiunilor Unite, urmărind să înlăture dominația Germaniei naziste, să elibereze partea de nord-vest a țării de sub ocupația hitleristo-horthystă, să-și aducă contribuția la înfrîngerea definitivă a fascismului. Cînd puterile alianței Națiunilor Unite au luat cunoștință de fapta României, armata și întregul popor român se găseau în luptă împotriva trupelor germane aflate pe teritoriul național. *Intrarea României în războiul împotriva Germaniei naziste a fost un act suveran, independent, efectuat prin opțiunea liberă a întregului popor* ¹².

Înfăptuire definitorie pentru istoria contemporană a României, revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă,

¹¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 18, Editura politică, București, 1979, p. 578.

¹² Vezi, pe larg: Ilie Ceaușescu, *Contribuția României la obținerea victoriei din mai 1945 asupra fascismului*, în „Anale de istorie”, anul XXXI, nr. 2/1985, p. 27—42.

declanșată prin insurecția din August 1944, s-a desfășurat ca un proces istoric profund, complex și multilateral, cuprinzând o întreaga etapă istorică în care au fost soluționate sarcini multiple, interdependente, ce au determinat conținutul și caracterul revoluției. Revoluția nu a fost urmarea conjuncturii istorice interne și internaționale concrete care, firește, și-a pus amprenta pe momentul declanșării, pe formele, metodele și ritmurile ei, ci rezultatul necesar al unei îndelungate evoluții istorice, al acumulării și maturizării condițiilor obiective și subiective ale trecerii societății românești într-un stadiu superior al permanentei sale deveniri.

Generată de profundele procese care exprimau necesitățile istorice de dezvoltare a României pe calea progresului, născută în condițiile maturizate în cadrul unei îndelungate evoluții economice, sociale și politice a societății românești și ale situației revoluționare create ca urmare a adâncirii, în anii celui de-al doilea război mondial, atât a antagonismelor de clasă cât și a antagonismului ireductibil dintre națiunea română și dominația hitleristă, revoluția din România a fost un fenomen istoric social și național legitim.

Contradicțiile sociale și sarcinile pe care revoluția le avea de îndeplinit în România după insurecție îi imprimau un caracter complex. Fiind vorba de o revoluție în mod necesar condusă de proletariat și cu o pondere mare în ea a intereselor maselor țărănești și ale altor categorii neproletare de oameni ai muncii, aceasta căpăta, în mod inevitabil, un caracter specific pentru stadiul respectiv de dezvoltare a societății românești. Era vorba de un proces revoluționar înfăptuit de mase foarte largi, menit să rezolve sarcini general-democratice și apoi socialiste, strâns legate între ele, într-un ritm și într-o ordine de succesiune ce nu țineau de o determinare obiectivă dată dinainte, ci erau în funcție de împrejurările concrete interne și internaționale în care se desfășura.

Contradicțiile acumulate pe parcursul unei dezvoltări îndelungate au intrat într-o fază de puternică agravare în anii dictaturii militare-fasciste și ai dominației Germaniei hitleriste asupra României. Mutilarea teritoriului național în vara anului 1940, împingerea țării în război, contrar voinței poporului român, guvernarea dictatorială, dominația Germaniei naziste și soarta pe care aceasta o rezerva României în cadrul politicii sale europene, au făcut ca, pe prim-plan, să treacă sarcinile vitale cu caracter național și antifascist : restabilirea deplină a independenței și suveranității țării, lupta întregii națiuni împotriva imperialismului hitlerist. Tocmai importanța acestor sarcini și, totodată, stadiul de dezvoltare social-economică atins, existența premiselor materiale pentru o profundă transformare socială, natura contradicțiilor fundamentale ale societății românești și maturizarea forțelor sociale capabile să le rezolve i-au conferit revoluției caracterul de eliberare națională și socială, antifascistă și antiimperialistă.

Națională și antinazistă prin țelurile sale și prin forțele care au înfăptuit-o, insurecția din August 1944 a realizat o cotitură radicală, cu caracter democratic, național și social. Ea a dat o puternică lovitură pozițiilor generale deținute de grupările cele mai reacționare ale burgheziei, al căror produs fusese dictatura răsturnată. În felul acesta, eliberarea țării de sub dominația Germaniei naziste, prin răsturnarea dictaturii militare-fasciste pe calea insurecției — ale cărei forțe motrice au fost masele muncitorești și țărănești, inclusiv țăranii și muncitorii aflați sub arme —, a reprezentat mai mult decât o simplă schimbare de regim politic. Privită în perspectivă și luând în considerare forțele motrice și influen-

ența decisivă a forțelor politice de stînga, insurecția din August 1944 a însemnat începutul revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă.

Rolul decisiv avut de clasa muncitoare, în frunte cu Partidul Comunist Român — unificatorul mișcării de rezistență, inițiatorul insurecției și principala ei forță organizatoare și conducătoare —, hotărîrea maselor muncitoare de a merge mai departe pe calea unor importante și profunde transformări politice și sociale, capacitatea partidului comunist de a dirija energiile revoluționare ale națiunii au făcut ca revoluția să se dezvolte nemijlocit din mișcarea antifascistă a întregului popor. Astfel, insurecția din August 1944 a deschis poporului român calea spre realizarea năzuințelor sale multiseculare de libertate națională, independență, progres economic și social neîntrerupt, înscriindu-se în hronicul de aur al neamului drept chintesența istoriei românești.

Factorul principal care a asigurat întregii evoluții de după 23 August 1944 caracterul unei revoluții victorioase de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă a fost puternica angajare în luptă a maselor populare, larga lor organizare și acțiune hotărîită pentru consolidarea și dezvoltarea cuceririlor dobîndite. Sub înfrîurirea partidului comunist, masele populare, bucurîndu-se de drepturi și libertăți publice cum nu cunoscuseră pînă atunci, și-au croit drum larg pe scena politică a țării, unde se desfășura, cu o forță irezistibilă, un proces de continuă modificare a raportului forțelor de clasă.

După victoria insurecției, încheiată la 31 august 1944 — prin care a fost eliminată definitiv și irevocabil prezența Wehrmachtului din sudul Moldovei, din Dobrogea, Muntenia, Oltenia și o parte a Transilvaniei —, revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă a continuat să se desfășoare într-un ritm tot mai trepidant. Conducus cu clarviziune de Partidul comunist, poporul nostru avea să parcurgă mai multe etape istorice — de la orînduirea bazată pe exploatare și asuprire, la orînduirea socialistă. Ca atare, lupta antifascistă și de eliberare națională s-a dezvoltat rapid într-o amplă mișcare socială, care a cuprins principalele forțe revoluționare ale societății — clasa muncitoare, țărănimea, masele largi populare — hotărîte să pună capăt exploatarei și asupririi din trecut, dependenței față de puterile străine, să asigure un curs nou, socialist, societății românești.

Partidul Comunist Român s-a dovedit la înălțimea noii ere istorice, afirmîndu-se ca singura forță politică în stare să organizeze și să conducă lupta revoluționară a maselor. Ieșind din ilegalitate, partidul și-a reorganizat întreaga activitate, reușind să constituie, în scurt timp, organizații puternice în principalele întreprinderi industriale, la sate, în instituții de cultură și învățămînt, în toate centrele țării. Comuniștii eliberați din închisori și lagăre au alcătuit nucleul care a polarizat toate forțele partidului, jucînd un rol de seamă în organizarea activității sale în noile condiții.

Conducînd desfășurarea victorioasă a revoluției începute la 23 August 1944, partidul a stăpînit cu succes toate formele luptei revoluționare, toate posibilitățile pentru cucerirea puterii de stat, a asigurat alianțele de clasă și politice adecvate și o asemenea succesiune în înfăptuirea sarcinilor de natură diferită a revoluției, încît experiența desfășurării ei în România a adus elemente noi, originale în strategia trecerii neîntrerupte de la desăvîrșirea transformărilor de ordin general democratic la cele de ordin socialist. Caracterul hotărît, radical pe care l-au avut aceste trans-

formări în România și orientarea întregului proces spre trecerea la socialism au fost imprimate de rolul conducător al clasei muncitoare unite, în frunte cu partidul comunist, rol ce s-a manifestat, chiar de la început cu putere, ca o trăsătură fundamentală a revoluției, care și-a pus amprenta pe întreaga evoluție a evenimentelor.

Desfășurarea unor ample lupte politice, economice și sociale a determinat continua schimbare a raportului de forțe, slăbirea pozițiilor claselor exploatatoare și ale principalilor lor exponenți — Partidul Național-Liberal și Partidul Național-Țărănesc —, creșterea rolului și influenței maselor populare în viața politică. În decurs de numai câteva luni au fost răsturnate, rînd pe rînd, trei guverne în care reprezentanții claselor exploatatoare dețineau majoritatea și a fost instaurat, la 6 martie 1945, primul guvern în care precumpăneau reprezentanții clasei muncitoare și ai țărănimii. Aceasta a constituit un moment deosebit de important în desfășurarea revoluției de eliberare socială și națională, marcînd instaurarea puterii populare și trecerea la îndeplinirea programului de transformare democratică, revoluționară a societății românești ¹³.

În perioada care a urmat, lupta maselor, conduse de partid, a dus la izolarea și la înfrîngerea rezistenței grupărilor politice ale claselor exploatatoare, la cucerirea întregii puteri politice de către clasa muncitoare, în alianță cu țărănimea, cu celelalte categorii de oameni ai muncii, la abolirea monarhiei și proclamarea Republicii, creîndu-se condiții pentru trecerea la îndeplinirea obiectivelor economice ale revoluției și construcției socialiste ¹⁴.

Odată cu abolirea monarhiei, revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, începută prin insurecția armată din august 1944, era în linii generale încheiată. Marile sale obiective fuseseră realizate. Rămînea de rezolvat eliminarea proprietății capitaliste din industrie și din agricultură pentru ca sistemul socialist să devină predominant nu numai în ceea ce privește puterea politică, ci și cea economică. Erau realizări epocale, ce urmau să se îndeplinească în anii 1949 și 1962, premise sigure și capitale pentru crearea unei României independente și suverane în planul relațiilor internaționale.

Pornind de la necesitățile impuse de făurirea socialismului într-o țară rămasă în urmă, ca dezvoltare capitalistă, comparativ cu țările Occidentului capitalist, și aflată în curs de dezvoltare ca nivel general al potențialului economic, Partidul Comunist Român, pășind în fruntea întregului popor, a întins României o punte solidă spre viitor. În epoca nouă, socialistă, istoricește scurtă, dar de mari transformări revoluționare, poporul român a îndeplinit o operă materială și spirituală care relevă că acum a avut loc cea mai importantă împlinire a evoluției sociale, cu cea mai mare densitate istorică. Au fost lichidate, pentru totdeauna, proprietatea capitalistă-moșierească asupra mijloacelor de producție, exploatarea și asuprirea de clasă. S-a făurit o economie socialistă unitară în industrie, agricultură, bazată pe proprietatea comună a oamenilor muncii, ca pro-

¹³ Vezi, pe larg : Gheorghe Zaharia, Ion Alexandrescu, *Lupta maselor populare pentru cucerirea puterii politice. Instaurarea regimului revoluționar-democratic la 6 martie 1945*, în „Anale de istorie”, anul XXXI, nr. 1/1985, p. 44—59.

¹⁴ Ion Alexandrescu, Ștefan Lache, *Îndeplinirea revoluției democratice și instaurarea puterii clasei muncitoare și a aliaților ei. Proclamarea Republicii. 6 martie 1945—30 decembrie 1947 (I—II)*, în „Anale de istorie”, anul XXXI, nr. 2/1985, p. 71—88 și nr. 3/1985, p. 104—124.

prietate a întregului popor și pe proprietatea cooperatistă asupra mijloacelor de producție. S-a realizat înfăptuirea principiului socialist de repartiție a produsului social și a venitului național. Pe această bază, forțele de producție au cunoscut o dezvoltare puternică, România devenind un stat industrial-agrar, cu o industrie puternică, modernă și cu o agricultură socialistă dezvoltată, cu un nivel de civilizație materială și spirituală tot mai ridicat.

Datorită unor condiții interne și internaționale deosebit de grele, edificarea socialismului nu a constituit un drum neted, ci o operă eroică, care a cerut și numeroase sacrificii, superioare chiar celorlalte epoci ale existenței poporului nostru. Misiunea de a conduce această operă de o înaltă complexitate a revenit Partidului Comunist Român, care, pe baza bogatei sale experiențe de luptă revoluționară și ținând seama de legile obiective ale noii orînduiri sociale, de gradul de dezvoltare socială, de tradițiile trecutului istoric național, de interesele și aspirațiile fundamentale ale poporului român a definit cu clarviziune, în mod științific, etapele dezvoltării României și a elaborat o politică adecvată fiecăreia dintre aceste etape. „Am avut întotdeauna în vedere — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — de a ține seama de legitățile generale, de legitățile dialectice ale dezvoltării societății, dar întotdeauna am studiat bine condițiile concrete din țara noastră — economice, sociale, naționale, istorice —, inclusiv gradul de dezvoltare al poporului și am căutat ca aceste legități generale să le aplicăm la condițiile din țara noastră, să găsim pentru problemele pe care le avem în față acele soluții care corespund condițiilor din România”¹⁵.

Pe drumul mereu ascendent deschis de revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, se detașează, prin luminoasele sale contururi, epoca de remarcabile împliniri socialiste inaugurată de Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român, din iulie 1965, epocă de un dinamism fără precedent în dezvoltarea societății românești, de un uriaș avînt creator al poporului. Abordînd lucid, creator problemele construcției socialiste în strînsă legătură cu realitățile din România, propunînd modalități noi, revoluționare, de soluționare a problemelor, Congresul al IX-lea, care a ales în fruntea partidului pe militantul în măsură, ca nimeni altul, să călăuzească marea operă a muncii și dezvoltării în România socialistă, tovarășul Nicolae Ceaușescu — a deschis cîmp larg pentru înlăturarea ideilor preconcepute, a dogmelor și principiilor simpliste, rigide, pentru promovarea puternică a unui curent de gîndire curajos, novator, întemeiat pe analiza lipsită de orice prejudecăți a faptelor vieții social-politice și spirituale.

Prin larga deschidere spre înnoiri și perfecționări pe care a declanșat-o în toate domeniile de activitate, Congresul al IX-lea al P.C.R. a generat un nou și eficient stil de muncă, înfrîurînd radical și fertil înfăptuirea întregii opere de edificare socialistă multilateral dezvoltată a țării, descătușînd toate energiile națiunii, punînd puternic în valoare capacitatea de creație a comuniștilor, a maselor largi de oameni ai muncii, însuflețindu-le încrederea nestrămutată în victoria cauzei pentru care luptă, propășirea multilaterală a patriei libere și independente, ridicarea continuă a nivelului de trai al poporului. Astfel a fost posibil ca, într-un timp relativ scurt, în numai două decenii, țara noastră să înregistreze

¹⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 20, Editura politică, București, 1981, p. 100.

un spectaculos salt în dezvoltarea sa — de la aşezarea construcţiei socialiste pe temeiul legilor obiective pînă la făurirea societăţii socialiste multilateral dezvoltate, în cuprinsul căreia se află, deopotrivă, ridicarea ţării în rîndul statelor cu nivel mediu de dezvoltare economică, cît şi formarea unor oameni cu înaltă conştiinţă socialistă.

Rezultatele marcante ale acestei perioade — consecinţă directă a revoluţiei de eliberare socială şi naţională, antifascistă şi antiimperialistă declanşată în acel biruitor August 1944, expresie vie a marilor cuceriri ale poporului român sub steagul socialismului — se impun cu deosebire atenţiei. Este mai mult decît concludent faptul că producţia industrială a ţării este, în prezent, de peste 50 de ori mai mare, iar producţia agricolă de circa 3,5 ori mai mare decît în 1938. Comparînd creşterea venitului naţional, putem afirma cu îndreptăţită mîndrie patriotică că România este astăzi de 15 ori mai bogată decît în trecut.

În centrul strategiei de dezvoltare economico-socială, partidul a situat şi situează politica de industrializare, factorul decisiv al creşterii şi stabilităţii economice, a folosirii raţionale a potenţialului nostru material şi uman, al ridicării gradului de civilizaţie al întregii societăţi, al întăririi independenţei naţionale, al amplificării schimburilor externe şi cooperării cu alte state. Marile orientări de politică industrială promovate consecvent de partidul nostru au urmărit stabilirea unor raporturi corespunzătoare între ramurile producătoare de mijloace de producţie şi cele producătoare de bunuri de consum, asigurarea unui echilibru dinamic între industrie şi agricultură, între acestea şi celelalte ramuri ale economiei ; promovarea progresului tehnic în cel mai deplin consens cu revoluţia tehnico-ştiinţifică mondială ; creşterea rolului gîndirii şi cercetării ştiinţifice proprii ; dezvoltarea prioritară a ramurilor moderne, de vîrf ; amplasarea industriei pe întreg teritoriul ţării şi dezvoltarea industrială a tuturor judeţelor şi localităţilor, pentru soluţionarea decalajelor între judeţe ; dezvoltarea bazei proprii de materii prime şi energie, utilizarea cu înaltă eficienţă a resurselor naturale, a combustibililor şi energiei.

Premisa esenţială pentru creşterea, la o scară nemaiîntîlnită, a dinamismului şi modernizării procesului de industrializare a constituit-o efortul de acumulare. Pe temeiul acestei radicale reorientări s-a reuşit remarcabila performanţă ca aproape totalitatea fondurilor fixe perfecţionate din economia noastră naţională să fie rezultatul investiţiilor din ultimele două decenii. Viaţa a confirmat pe deplin această orientare, infirmînd definitiv teoria atît de mult vehiculată peste hotare, după care România trebuia să rămînă o ţară „eminamente agrară“, cît şi teoriile care puneau sub semnul întrebării sau chiar negau, capacitatea şi posibilităţile regimului social-politic de la noi de a asigura dezvoltarea multilaterală a patriei, necesitatea industrializării ei puternice, în pas cu ultimele cuceriri tehnico-ştiinţifice pe plan mondial.

În răstimpul de la Congresul al IX-lea al partidului, teoria şi practica industrializării socialiste au cunoscut un proces amplu de îmbogăţire şi perfecţionare. Industria socialistă românească a înregistrat o dezvoltare fără precedent, dispunînd astăzi de un potenţial considerabil, care îi permite să producă cele mai complexe mijloace tehnice, să rezolve cele mai complicate probleme ale progresului multilateral al patriei. O serie de ramuri au cunoscut o dezvoltare deosebită — industria chimică, de exemplu, a cărei producţie este de peste 200 de ori mai mare. Dar şi mai relevant este, poate, faptul că am creat, în aceşti ani ramuri noi, moderne, necunoscute în trecut în România.

Alături de o industrie modernă, puternică, procesul amplu și complex al dezvoltării istorice din țara noastră se bazează pe o agricultură modernă, de înaltă productivitate, ramură care, în perioada inaugurată de Congresul al IX-lea al partidului, a înregistrat o cotitură însemnată în dezvoltarea și modernizarea ei. Reflectînd creator și profund problemele agriculturii, partidul nostru a situat și situează acest domeniu pe același plan de atenție cu industria, considerîndu-le ramuri de bază, hotărîtoare pentru dezvoltarea armonioasă a economiei românești, pentru ridicarea nivelului de trai, material și spiritual al poporului.

Pornind de la această premisă, partidul nostru a fundamentat conceptul noii revoluții agrare — desfășurată pe fondul revoluției tehnico-științifice, al prefacerilor structurale din toate domeniile vieții sociale —, care vizează producția agricolă, productivitatea muncii, nivelul tehnic, eficiența economică, activitatea socială generală a satelor. Vastele programe adoptate în această direcție se înscriu în ansamblul preocupărilor constante pentru dezvoltarea și modernizarea tuturor componentelor bazei tehnice-materiale a agriculturii — de care depinde transformarea muncii agricole într-o variantă a muncii industriale —, perfecționarea continuă a relațiilor de producție în agricultură, pentru promovarea cu fermitate a acelor măsuri care asigură valorificarea integrală a potențialului agriculturii noastre și, cu deosebire a pămîntului, în vederea realizării unor producții agricole sporite, sigure și stabile.

Manifestînd o preocupare statornică pentru progresul continuu al națiunii noastre socialiste, pentru creșterea nivelului de trai, material și spiritual al poporului, partidul nostru a acordat și acordă o atenție aparte promovării largi în producție a cuceririlor științei și tehnicii moderne, dezvoltării și perfecționării neconținute a învățămîntului, făuririi unui om nou, cu un vast orizont. Știința, învățămîntul, cultura au devenit, astfel, mai mult decît oricînd, puternice forțe materiale puse în slujba transformării revoluționare a societății, a dezvoltării economice-sociale a patriei, a bunăstării materiale și spirituale a tuturor oamenilor muncii. Opțiunea pentru om, pentru popor, pentru prezentul lui socialist, constituie, totodată, expresia înaltei răspunderi cu care partidul acționează consecvent pentru a asigura însuși viitorul națiunii noastre, ascensiunea ei neîntreruptă spre culmile luminoase ale comunismului.

Pornind de la necesitatea înfăptuirii unei conduceri unitare, științifice, democratice a întregii activități politice, economice și social-culturale, Partidul Comunist Român a acordat o atenție aparte elaborării unei concepții științifice privind conducerea societății. În anii de după Congresul al IX-lea, s-a afirmat cu putere în viața țării, în viața fiecărui colectiv de muncă, rolul de conducător politic al partidului, inspiratorul celor mai nobile idealuri de civilizație socialistă și comunistă, organizatorul energiilor poporului consacrate propășirii multilaterale a României.

La fel ca orice organism social, partidul nostru s-a dezvoltat neîntrerupt în aceste ultime două decenii, și-a perfecționat neconținut activitatea și formele de organizare, înregistrînd profunde transformări în felul în care își îndeplinește rolul de forță politică conducătoare a societății socialiste românești. Pentru a putea înfăptui misiunea sa istorică în societatea socialistă — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — partidul „trebuie să se perfecționeze, mergînd în pas cu marile transformări sociale, revoluționare. El trebuie să fie mereu forța care să asigure înălțarea din viața economico-socială a tot ceea ce este vechi, perimat, nu mai corespunde noilor condiții, noii etape de dezvoltare și promovarea cu

îndrăzneală a noului în toate sectoarele de activitate. Partidul trebuie să emită lumina care să călăuzească întreaga națiune pe drumul luminos al comunismului”¹⁶.

O caracteristică esențială a înfăptuirii de către partid a rolului său de forță politică conducătoare în condițiile actuale ale amplificării procesului de omogenizare socială și ale dezvoltării democrației socialiste o constituie integrarea sa organică în viața economică și socială a țării, prin participarea nemijlocită a membrilor săi la soluționarea concretă a problemelor construcției socialiste, prin dialogul permanent cu oamenii muncii, exercitându-și astfel rolul conducător împreună cu clasa muncitoare, cu întregul popor. Partidul se afirmă ca promotor consecvent al perfecționării relațiilor sociale, a cadrului organizatoric de participare a clasei muncitoare, a întregului popor la conducerea societății. În concepția P.C.R., socialismul și democrația sînt de nedespărțit, democrația socialistă constituind o componentă inseparabilă a socialismului, o necesitate obiectivă a făuririi noii orînduiri sociale.

În perioada marcată de Congresele al IX-lea, al X-lea, al XI-lea și al XII-lea, partidul nostru a desfășurat o activitate intensă, multilaterală, pentru perfecționarea și diversificarea cadrului organizatoric de participare nemijlocită a maselor la conducerea societății. Ca urmare, s-a realizat un sistem unitar de conducere democratică a țării de către clasa muncitoare, de către întregul popor, o democrație economică și socială care permite valorificarea largă a inițiativei, experienței și capacității creatoare a maselor în înfăptuirea programului de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate. Astfel, prin instituționalizarea, la toate nivelurile și în întreaga viață economică-socială, a principiului muncii și conducerii colective, prin crearea organismelor autoconducerii muncitorești — adunările generale ale oamenilor muncii și consiliile oamenilor muncii —, prin introducerea autogestiunii, a noului mecanism economic-financiar, a fost așezată pe baze profund democratice conducerea activității întreprinderilor, a unităților economice.

Mutațiile profunde care au avut loc în societatea românească în anii revoluției și construcției socialiste — instaurarea formelor de proprietate, de producție și de repartitie socialiste, caracterul democratic al puterii politice și de stat, manifestarea largă a democrației muncitorești, participarea conștientă a clasei muncitoare, a întregului popor la conducerea societății, formarea și cimentarea unității social-politice a poporului — au determinat transformarea statului român din instrument al dominației de clasă în reprezentantul suprem al întregului popor, al tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate. Ținînd seama de aceste mutații, Conferința Națională a partidului din decembrie 1982 a apreciat că statul nostru, odată cu adîncirea procesului democratic, a dobîndit caracterul de stat al democrației muncitorești, revoluționare, fapt ce conferă o perspectivă nouă, superioară evoluției societății românești, pe baza căreia se stabilesc raporturile dintre partidul comunist și statul socialist, dintre organismele democratice și organismele de stat.

14 ¹⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 24, Editura politică, București, 1983, p. 54.

Pornind de la considerentul că activitatea pentru făurirea premise-
lor materiale și spirituale ale socialismului alcătuiește un tot dialectic,
partidul nostru a desfășurat o amplă activitate ideologică și politică-edu-
cativă pentru formarea și dezvoltarea conștiinței socialiste a maselor.
Congresele și Conferințele Naționale ale partidului, plenarele Comitetului
Central, au situat în centrul atenției activității politico-ideologice și cul-
tural-educative sarcina adecvării acesteia la nivelul marilor realizări
obținute în construcția socialistă, realizarea unei noi calități, superioare,
în pregătirea politică-ideologică a comuniștilor, a maselor largi populare.
Caracterul cuprinzător conferit de partid activității ideologice și politice-
educative a implicat și implică o temeinică pregătire politică-ideologică,
bazată pe însușirea materialismului dialectic și istoric, lărgirea orizontu-
lui general de cunoaștere, creșterea spiritului de responsabilitate socială
și generalizarea în întreaga societate a atitudinii noi, înaintate, față de
muncă, față de proprietatea socialistă, dezvoltarea continuă a spiritului
patriotic al tuturor cetățenilor, a devotamentului față de cauza socialis-
mului.

Pe temeiul impresionantelor valori, materiale și spirituale, făurite
în ultimele două decenii, obiectivele de importanță majoră ale cincinalu-
lui 1986—1990 și pentru perioada de perspectivă pînă în anul 2000, cu-
prinse în documentele istorice adoptate de Congresul al XIII-lea al parti-
dului, asigură trecerea României în cea de-a treia etapă a dezvoltării
sale — a dezvoltării intensive în care obiectivul fundamental îl constituie
înfăptuirea, în linii generale, a Programului partidului de făurire a so-
cietății socialiste multilateral dezvoltate, crearea condițiilor necesare tre-
cerii, în perioada următoare, la realizarea fazei superioare a societății
socialiste, la edificarea comunismului în patria noastră.

În condițiile în care în lume are loc o nouă revoluție în știință și
tehnică, iar economia mondială este zguduită puternic de crize structurale
profunde și dezechilibre grave, partidul nostru militează pentru o dez-
voltare pe baze intensive, calitative a forțelor de producție și creșterea
prioritară a ramurilor și subramurilor industriale de înaltă tehnicitate,
prin extinderea automatizării, electronizării și robotizării, să asigure spo-
rirea mai puternică a productivității muncii sociale, valorificarea cu
maximum de eficiență a resurselor materiale și energetice, ridicarea per-
manentă a nivelului tehnic și calitativ al produselor, care trebuie să devină
competitive cu cele mai bune realizări din lume. Restructurarea pe baze
moderne a industriei prin dezvoltarea prioritară a ramurilor de prelu-
crare avansată nu este o măsură de conjunctură, ci o orientare fermă,
sănătoasă și de durată adoptată de partidul nostru, singura în măsură să
asigure mersul înainte al economiei românești, realizarea unor indici
superiori de eficiență în utilizarea muncii sociale.

Un amplu proces de profunde prefaceri calitative va înregistra și cea
de-a doua ramură de bază a economiei naționale — agricultura — prin
înfăptuirea noii revoluții agrare care presupune transformarea generală
a felului de muncă, de viață și de gândire al țărănimii noastre coopera-
tiste, realizarea unei producții agricole care să satisfacă pe deplin necesi-
tățile de consum ale întregului popor, precum și alte cerințe ale dezvoltării
economiei naționale. Continuarea căii intensive de dezvoltare a agricul-

turii răspunde unei cerințe legice, unei necesități obiective a progresului economic și social al țării. Principala premisă a creșterii contribuției agriculturii la sporirea avuției societății, a venitului național o constituie dezvoltarea puternică a bazei tehnice-materiale a acestei ramuri, aplicarea largă a realizărilor cercetării științifice agricole, perfecționarea organizării agriculturii și creșterea gradului de calificare a țărănimii.

Pe baza dezvoltării puternice și modernizării forțelor de producție, perfecționării bazei tehnice-materiale a societății noastre, dezvoltării intensive a industriei și a agriculturii, accentuării factorilor calitativi, de eficiență ai dezvoltării economice se vor crea condițiile obiective, materiale și umane, absolut necesare pentru consolidarea tuturor realizărilor obținute în edificarea noii orînduiri, pentru întărirea pozițiilor României de țară socialistă mediu dezvoltată și trecerea ei într-un stadiu nou, superior — cel de țară socialistă dezvoltată.

Întregul proces al creșterii economice intensive, al accentuării laturilor calitative ale dezvoltării economice sociale impune, ca o necesitate obiectivă, sporirea și mai puternică a rolului statului, perfecționarea continuă a funcțiilor sale în planificarea, organizarea și conducerea unitară a întregii societăți, pe baza planului național unic de dezvoltare economică-socială. Perfecționarea activității statului democrației muncitorești revoluționare, dezvoltarea sistemului de organisme democratice ale oamenilor muncii din diferite sectoare, vor conduce la creșterea continuă a participării active a maselor populare la conducerea statului, a întregii vieți economico-sociale, la democratizarea tot mai largă a societății noastre. Îndeplinindu-și importanțele atribuții ce-i revin, sistemul democrației noastre socialiste — care dă expresie voinței și intereselor întregii națiuni și asigură înfăptuirea socialismului cu poporul și pentru popor —, își va afirma tot mai puternic forța și perenitatea, superioritatea față de democrația burgheză, față de orice orînduire.

Noua etapă în care a pășit România odată cu Congresul al XIII-lea pune și mai pregnant în lumină rolul partidului ca strateg al construcției socialiste, centrul vital al națiunii, forța cea mai dinamică și factorul hotărîtor al progresului multilateral al patriei. Procesul complex al dezvoltării României în etapa făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate, creșterea calitativă și diversificarea obiectivelor social-politice și cultural-educative, gradul tot mai înalt de organizare a proceselor sociale determină trăsături și aspecte noi în afirmarea rolului partidului de forță politică conducătoare a societății, implicarea sa tot mai profundă în studierea realităților în continuă evoluție, în scopul cunoașterii temeinice a mecanismelor vieții economice și sociale, al promovării unei politici care să oglindească fenomenele și tendințele noi, economice, politice, ideologice din societatea socialistă românească.

Promovarea noului sub toate aspectele sale constituie principala formă de existență și manifestare a spiritului revoluționar. În acest cadru, activității ideologice îi revine rolul de forță motrice a progresului multilateral al patriei. Mai mult ca oricînd, astăzi, activitatea teoretică-ideologică condiționează succesul de ansamblu al grandioasei opere de construcție socialistă. De la definirea elementelor de bază ale strategiei

revoluționare în etapa actuală la stabilirea unor măsuri pentru perfecționarea activității într-un domeniu sau altul — totul solicită o viziune teoretică limpede, de perspectivă. Și aceasta pentru că, totul este interdependentă, devenire rapidă, prefacere spectaculoasă.

A existat dintotdeauna, și cu deosebire în ultimele două decenii, o legătură indisolubilă dintre politica internă și cea externă a partidului și statului nostru, dintre procesul de edificare a noii orânduiri, socialiste și strădaniile permanente pentru asigurarea condițiilor de liniște și securitate necesare progresului țării. Datorită profundelor prefaceri înnoitoare inaugurate de revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, România înseamnă astăzi în lume o prezență demnă și viguroasă, o țară care se afirmă puternic, deopotrivă, prin valorile materiale și spirituale ale operei de construire a societății socialiste multilateral dezvoltate și prin activitatea rodnică și consecventă pe arena internațională, în slujba idealurilor de pace, destindere, dezarmare, cooperare și înțelegere ale întregii umanități. Rolul determinant și meritul esențial în elaborarea și transpunerea în viață a ansamblului politicii interne și externe a țării noastre revine tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, care a adus și aduce o contribuție de o însemnătate deosebită la afirmarea pe plan internațional a principiului unității tuturor forțelor muncitorești, democratice, antiimperialiste, a tuturor popoarelor pentru făurirea noii societăți, socialiste, pentru eliberarea întregii umanități de asuprire și exploatare, pentru izbînda nobilei cauze a înțelegerii între toate națiunile lumii, pentru salvarea civilizației umane de pericolul unui cataclism nuclear și apărarea dreptului fundamental al omului — dreptul la pace, la viață, la libertate.

În acest context, Raportul prezentat de secretarul general al partidului la Congresul al XIII-lea se constituie, prin ampla și profunda analiză a proceselor și tendințelor fundamentale de pe arena mondială, prin soluțiile cutezătoare, realiste și lucide pe care le propune problemelor majore ale contemporaneității, în vederea împlinirii năzuințelor celor mai scumpe ale popoarelor — pacea, libertatea, progresul —, într-un document programatic de cea mai mare însemnătate nu numai pentru destinele poporului român, ci și pentru ansamblul vieții politice internaționale, într-o contribuție de inestimabilă valoare la tezaurul gândirii și acțiunii practice revoluționare. Inaugurînd o etapă nouă, superioară în ascensiunea socialistă și comunistă a patriei, marele forum al comuniștilor români va rămîne, totodată, în conștiința umanității ca un eveniment de seamă în marea luptă pentru afirmarea cauzei păcii și socialismului, a democrației și progresului, a independenței și dezvoltării libere a tuturor popoarelor — țeluri pentru împlinirea cărora partidul și statul nostru vor milita cu hotărîre și consecvență și de acum înainte.

Eliberînd țara de exploatarea omului de către om și consolidîndu-i independența și suveranitatea națională, punînd pe deplin în valoare rolul maselor în făurirea noii societăți socialiste, asigurîndu-i trainice legături de prietenie cu popoarele vecine și multiple relații cu popoarele lumii în general, eliberînd societatea de ceea ce este vechi, depășit, Partidul Comunist

Român a știut să insuflă națiunii încrederea deplină în forțele sale și, o dată ales drumul socialismului, s-o conducă spre folosirea energică a șansei istorice ce i se oferea de a se situa la un loc de seamă în rîndul națiunilor avansate ale lumii. Mărețele ctitorii ale celor peste patru decenii de viață liberă și demnă, angajarea plenară a întregii națiuni pentru a da viață istoricelor hotărîri adoptate de Congresul al XIII-lea al partidului constituie suportul de trăinicie al evoluției noastre pe traectele de sus ale viitorului, cheazăia însăși a dezvoltării proeminente a socialismului în România, a înaintării spre comunism.

DIN LUPTA PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN ÎMPOTRIVA DICTATURII LEGIONARO-ANTONESCIENE (septembrie 1940 — ianuarie 1941)

HORIA BRESTOIU

La capătul efemerei lor „guvernări“, legionarii încheiau un drum de tristă amintire, presărat cu numeroase victime și orori greu de imaginat. Bilanțul, cu adevărat tragic, înfățișa un „program“ care implicase asasinatul drept metodă predilectă de confruntare politică.

Faptele se cunosc. Debutul lor se află în ideile exprimate încă în anii '22, când, abia apărute, primele grupulețe reacționare, antisemite își propuneau să „purifice“ societatea românească. Pe calea anilor care au urmat, lichidarea adversarilor politici s-a dovedit a fi una din principalele teze programatice ale legionarilor. Tristului măcel legionar i-au căzut victimă numeroși oameni politici, savanți, funcționari ai aparatului de stat, militari care și-au manifestat, în diferite forme, opoziția față de un asemenea curent politic funciarnamente străin poporului nostru.

Istoria a consemnat că în primele rînduri ale celor care au înfruntat cu demnitate și curaj pe zbirii legionari s-au aflat comuniștii, inițiatorii și organizatorii mișcării antifasciste românești, luptătorii cei mai vajnici împotriva fascismului și hitlerismului, pentru cauza apărării independenței și integrității țării, a democrației și culturii. Așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, „De-a lungul a peste două decenii de activitate ilegală, partidul comunist, înfruntînd represiunea sălbatică, teroarea polițienească și dînd grele jertfe de sînge, a fost sufletul luptelor revoluționare, democratice și antifasciste, a slujit cu eroism și devotament cauza poporului, a libertății și independenței României, a socialismului și comunismului“¹.

Partidul Comunist Român era pe deplin avizat că promotorii organizației legionare instituiseră deliberat teroarea împotriva mișcării comuniste și muncitorești, scontînd pe slăbirea forței și influenței sale în rîndul maselor largi populare. Calculul lor s-a dovedit, însă, iluzoriu, căci comuniștii s-au angajat deschis în luptă, cu puterea izvorîtă din dreptatea mării

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 5, Editura politică, București, 1971, p. 847.

cauze revoluționare și patriotice a maselor muncitoare, a poporului român², apte să confere forță interioară, convingeri nestrămutate, curaj desăvârșit. În acele condiții, întreaga activitate a partidului a înregistrat o creștere deosebită a combativității revoluționare, o largă diversificare a metodelor și mijloacelor de acțiune. Documentele epocii atestă faptul că dictatura legionaro-antonesciană a fost demascată permanent printr-o largă activitate de masă a P.C.R. și puternic incriminată pentru monstruoasele ei acte de teroare fascistă, anticomunistă și antidemocratică, pentru consecințele nefaste ale acestora.

La 10 septembrie 1940, deci cu câteva zile înainte de proclamarea țării „Stat național-legionar“, P.C.R. a editat și a difuzat importantul document programatic intitulat : *Punctul nostru de vedere*, prin care era denunțat regimul legionaro-antonescian, iar masele erau chemate la luptă pentru revendicări politice fundamentale, între care „un guvern popular compus din reprezentanții celor ce muncesc, confiscarea pământurilor, eliberarea luptătorilor revoluționari din temnițe și lagăre de concentrare...“³. Datorită modului ingenios în care s-a făcut editarea acestui document, organele Siguranței au intrat în posesia lui abia după o lună și jumătate, timp în care a fost distribuit de la om la om, sub formă deghi-zată, de broșură, intitulată : *Strigoii*, de părintele Moța (tatăl legionarului I. Moța, mort în unitățile lui Franco din Spania, în 1937), și cu indicarea Editurii Universul, „pentru a putea fi răspândită și sustrasă vigilenței organelor polițienești“, după cum menționau chiar acestea într-un raport al lor⁴. În noaptea de 15 spre 16 septembrie 1940, la scurt timp după constituirea guvernului legionaro-antonescian, în care rolul dominant îl aveau legionarii, Comitetul orășenesc București al P.C.R. a răspândit în cartierele muncitorești un manifest litografiat, intitulat : *Către muncitorii din fabrici și de pe ogoare, vîrstnici și tineri, soldați, femei de concentrați*, prin care era demascată regimul de dictatură legionaro-antonesciană⁵.

Datele obținute de către Serviciul poliției sociale și al informațiilor din cadrul Prefecturii poliției Capitalei în septembrie 1940 evidențiau că „centrele [organizațiile] comuniste din Capitală au început să activeze intens“. Se atrăgea, de asemenea, atenția asupra activității Regionalei

² A se vedea mai pe larg : Ion Popescu-Puțuri, *Revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, eveniment de importanță epocală pentru destinele poporului român*, în „Anale de istorie“, anul XXX, nr. 4/1984, p. 3—20 ; Ion Popescu-Puțuri, Mircea Mușat, *Lupta P.C.R. pentru unitatea clasei muncitoare și coalizarea tuturor forțelor de stînga, democratice împotriva fascismului, pentru preluarea puterii și construirea socialismului*, în „Anale de istorie“, anul XXI, nr. 2/1975, p. 102—120 ; Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *Apărarea independenței și suveranității naționale — obiectiv fundamental al Partidului Comunist Român, al întregului nostru popor*, în „Anale de istorie“, anul XXX, nr. 1/1984, p. 90—115 ; *Mișcarea muncitorească din România. Partidul Comunist Român în perioada interbelică*, în „Anale de istorie“, anul XXV, nr. 1/1979, p. 130—168 ; *Lupta P.C.R. în fruntea forțelor patriotice împotriva dominației Germaniei naziste și a dictaturii antonesciene. Insurecția națională armată, antifascistă și antiimperialistă din August 1944*, în „Anale de istorie“, anul XXIX, nr. 4/1978, p. 112—137.

³ Arhivele Statului, București, fondul Prefectura poliției Capitalei, Serviciul poliției sociale și al informațiilor, dosar special nr. 36, anexa nr. 46, cuprinzînd actele de anchetă și notele informative privind „Mișcarea comunistă de la 6 septembrie 1940—21 ianuarie 1941“, fila 69.

⁴ Loc. cit.

⁵ Loc. cit., fila 2.

Dunărea de Jos a P.C.R.⁶. La 25 septembrie 1940, aceeași sursă semnală ca verificată informația potrivit căreia „conducerea centrală a Partidului Comunist Român a transmis instrucțiuni organizațiilor din Capitală și provincie să tipărească prin orice mijloace manifeste «incendiare», prin care să atace în termeni violenți regimul legionar, arătându-se că nu se bucură de încrederea maselor și că este un regim de dictatură. Prin aceste manifeste, care vor fi tipărite, litografiate și șapirografiate după mijloacele proprii ale organizațiilor, se vor îndemna masele muncitorești și țărănești la organizarea de manifestațiuni și demonstrațiuni populare contra regimului.

Centrala Partidului Comunist Român din București a și tipărit un stoc foarte însemnat de asemenea manifeste, din care o parte urmează a fi trimise regionalelor din provincie. Pentru Regionala Prahova va veni în București, spre a ridica un stoc de manifeste, comunistul David Constantin, care este însărcinat cu organizarea mișcării în regiunea petroliferă⁷.

Misiunea încredințată de partid lui Constantin David este reconfirmată nouă zile mai târziu, respectiv la 4 octombrie 1940, când organele Siguranței constatau: „Comunistul David Constantin a fost trimis de Partidul Comunist la Ploiești pentru organizarea muncitorilor din regiunea petroliferă în nuclee comuniste. În acest scop a venit în Capitală pentru a primi instrucțiuni și a informa conducerea centrală a Partidului Comunist...”⁸. Greutățile care trebuiau învinse de către partid în această importantă regiune rezultau, pe de o parte, din existența unor grupări legionare fanatice, implicate nemijlocit în „echipele morții”, ce îndoliașă țara întreagă prin asasinarea marelui istoric Nicolae Iorga și a altor personalități românești, iar pe de altă parte din infiltrarea masivă a agenților spionajului nazist în întreprinderile petroliere. Însăși Siguranța generală preciza că aceste întreprinderi angajaseră „numeroși «specialiști» germani, care au început o vie propagandă anticomunistă”⁹.

Sub îndrumarea partidului, o intensă activitate antifascistă a desfășurat organizația comunistă a tineretului din țara noastră. În septembrie 1940, Comitetul Central al Uniunii Tineretului Comunist a difuzat în rîndul maselor largi de tineri un manifest cu un bogat conținut de idei, puternic mobilizator, intitulat: *Tineri muncitori, țărani și intelectuali din România*. În cuprinsul manifestului se făcea un aspru rechizitoriu dictaturii regale, care sfîrșise în mijlocul unui imens val de nemulțumiri populare, și instaurării unei alte dictaturi, și mai odioase, a gardiștilor, slugile lui Hitler¹⁰. Adresîndu-se un apel înflăcărat conștiinței tineretului, în manifest se declara răspicat: „n-avem nevoie de generali gardiști și poliția legionară. Noi vrem pîine, pace și libertate, vrem un guvern popular, care să treacă fabricile sub controlul muncitorilor, să împartă pămîntul boieresc, mănăstiresc și al statului...”¹¹.

Pe un larg spațiu erau examinate în manifest cerințele vitale ale tineretului, lupta sa pentru revendicări economice și politice. „Tineri din România — chema manifestul —, formați comitete de acțiune și gărzi de autoapărare împotriva teroarei, intrați în frontul antirăzboinic al tîne-

⁶ Loc. cit., fila 5.

⁷ Loc. cit., fila 7.

⁸ Loc. cit., fila 20.

⁹ Loc. cit.

¹⁰ Loc. cit., filele 8—12.

¹¹ Loc. cit.

retului, luptați pentru revendicările voastre, împotriva dictaturii militarogardiste, împotriva teroarei, a diversunii, pentru eliberarea deținuților politici comuniști și antifasciști din închisori și lagăre de concentrare, pentru un guvern popular, care să dea drept la muncă și drepturi politice tineretului...

Organizați acțiuni, greve, demonstrații, manifestații, care, încheindu-se într-un mare val revoluționar, sub steagul internaționalismului proletar, sub conducerea Partidului Comunist Român, ne vor duce la victorie¹².

Consecvența și fermitatea acțiunilor partidului comunist, amploarea lor dădeau tot mai mult de gândit dictaturii legionaro-antonesciene. „Elementele comuniste din România — se arăta într-un document din 29 septembrie 1940 al aparatului represiv — au început să se manifeste tot mai ostil actualului regim, fapt pentru care guvernul român a luat o serie de măsuri contra acestora...”¹³. În legătură cu acțiunile represive, anticomuniste și antidemocratice, documentul preciza că ele făceau parte dintr-un program pus de acord cu emisarii celui de-al treilea Reich în România și supervizat de Berlin¹⁴.

Înfruntînd curajos prigoana, partidul comunist și-a intensificat activitatea în rîndul poporului, a organizat acțiuni de masă în vederea eliberării luptătorilor comuniști și antifasciști deținuți în închisori și lagăre. O notă a organelor Siguranței din 26 septembrie 1940 informa că „elementele care militează în comitetele comuniste din Capitală au primit instrucțiuni din partea conducătorilor respectivi să intensifice propaganda în rîndurile populației de toate categoriile, organizînd demonstrații și manifestații prin care să ceară eliberarea membrilor de partid și simpatizanților comuniști aflați în închisori și lagăre. În același scop, comitetele au primit din partea conducerii centrale o serie de manifeste format etichetă, scrise la mașină, cuprinzînd lozinci comuniste, prin care masele populare sînt îndemnate să lupte pentru eliberarea comunistilor din închisori și lagăre. Aceste etichete urmează a fi lipite pe zidurile locuințelor și ale întreprinderilor industriale din cartierele muncitorești”. Era redat textul a două din manifestele menționate: „Închisorile sînt pline de luptători pentru pline, pămînt, pace, libertate. Eliberați-i!”; „Salvați viața celor ce zac în închisori pentru că au apărut interesele clasei muncitoare!”¹⁵.

Potrivit aceluiași surse, „conducerea centrală a partidului comunist din Capitală se află în căutarea unei noi case conspirative pentru instalarea tipografiei clandestine, astfel ca materialele de propagandă să fie tipărite în bune condițiuni tehnice. În curînd va apare un manifest în care se va comenta Pactul Tripartit încheiat între Germania, Italia și Japonia...”¹⁶. La chemarea P.C.R., „celulele comuniste din marile întreprinderi ale Capitalei colectează sume de bani pentru familiile comunistilor arestați pentru participarea la manifestațiile organizate în ziua de 1 august 1940. La întreprinderile textile, căile ferate și Pirotehnia Armatei se întocmesc listele cu muncitorii care urmează să fie propuși ca martori ai

¹² Loc. cit.

¹³ Loc. cit., fila 13.

¹⁴ Loc. cit.

¹⁵ Arhivele Statului București, fondul Ministerul de Interne, inv. nr. 1 475, dosarul nr. 2 453/1940, fila 43.

¹⁶ Arhivele Statului București, dosarul Prefectura Poliției Capitalei, Serviciul poliției sociale și al informațiilor, fila 6.

apărării în procesul ce se va deschide la Curtea marțială. Conducătorii celulelor desfășoară propagandă în rîndurile muncitorilor pentru a formula proteste colective adresate Tribunalului militar...”¹⁷. La Uzinele Vulcan, în seara zilei de 4 octombrie 1940 au fost difuzate exemplare ale unui manifest lansat de Comitetul Central al Uniunii Tineretului Comunist. Autoritățile represive informau, cu acest prilej, că Frontul antirăzboinic „este o nouă organizație camuflată, sub egida căreia activează tineretul comunist din România”¹⁸.

Prin ansamblul activității sale, Partidul Comunist Român punea în mod deschis în cauză politica unui regim nefast pentru destinele întregii națiuni române, arătînd că : „dorința de libertate și dreptate socială a maselor nu poate fi satisfăcută de regimul burghez...”

— *numai un front popular care ar da un guvern proletar ar putea remedia situația precară a muncitorimii...*

— noul regim [legionar], acceptînd concesiunile teritoriale făcute de vechile regimuri, *învederează imposibilitatea stăpînirii evenimentelor...* Se va stărui, în propagandă, asupra faptului că în timpul în care ocupanții invadau teritoriile cedate, «tineretul naționalist» [legionarii] *defila în marșuri și cîntece războinice în Capitala țării...*”, aprobînd Dictatul de la Viena¹⁹.

Organele Prefecturii poliției Capitalei semnalau faptul că P.C.R., pornind de la continua adîncire a crizei regimului legionaro-antonescian, a acționat energic pentru creșterea mișcării revoluționare a muncitorilor, țăranilor și intelectualiilor, pentru denunțarea legionarilor ca agentură a hitlerismului în România și înlăturarea lor de la conducerea țării. „Comuniștii — se arăta într-un document al poliției — *luptă pentru un guvern de front popular, afișînd pretutindeni în cercurile țărănești și muncitorești demascarea legionarilor și a domnului general Antonescu ca instrumente ale imperialismului german.*

Pentru a atrage în mișcarea comunistă cît mai mulți intelectuali, partidul intenționează editarea unei publicațiuni intitulată *Presa liberă*, care va fi distribuită clandestin în țară și chiar expediată la diferite adrese prin poștă.

Se intenționează pregătirea de către comuniști și a propagandei clandestine prin radio, procurîndu-se un aparat de radio-emisiune, care, *în cîteva zile, va începe emisiunea pe unda scurtă 36—38 m, lansînd lozincile comuniste imediat după terminarea jurnalului românesc al Postului de Radio...*

Intenția comuniștilor este de a provoca la iarnă mișcări de stradă la orașe, iar la sate revolta țăranilor în vederea îndepărtării regimului actual și pentru instaurarea unui guvern popular”²⁰.

Acest program de acțiune, elaborat pe baza unei concepții revoluționare ferme, care stabilea cu claritate obiectivele imediate și de perspectivă ale luptei împotriva regimului legionaro-antonescian, demonstra forța partidului, maturitatea și originalitatea ideilor sale. El a stat la baza unei mișcări politice puternice, care a focalizat energiile forțelor revoluționare, patriotice, democratice și antifasciste.

¹⁷ Loc. cit., fila 18.

¹⁸ Loc. cit., fila 14.

¹⁹ Loc. cit., filele 23—24.

²⁰ Loc. cit., filele 25—26.

Amploarea acțiunilor inițiate, organizate și conduse de P.C.R., aderența mesajului lor în rîndul maselor largi ale poporului au condus la înăsprirea fără seamăn a măsurilor represive ale regimului, care a dat frîu liber dezmațului poliției legionare, organ vandalic, ce acționa în afara oricăror norme legale, arestînd, schingiuind și ucigînd cu sînge rece, fără a da cuiva socoteală de faptele ei. În pofida pericolelor grave care îl amenințau pas cu pas, a unor importante căderi, Partidul Comunist Român a rămas neclintit, ferm hotărît să lupte pînă la capăt împotriva fascismului. El și-a menținut structura organizatorică, de la organele superioare de conducere pînă la organizațiile de bază, avînd forța pentru a-și reface, de fiecare dată, verigile lovite.

La 8 octombrie 1940, conducerea P.C.R. a lansat cuvîntul de ordine privind intensificarea activității în rîndul muncitorilor, în special al tineretului, din întreprinderile industriale, în vederea extinderii rețelei sale organizatorice, a dezvoltării activității de înrîurire a maselor. Au fost pregătiți, totodată, instructorii necesari pentru constituirea de noi nuclee și celule de partid. „Delegatul partidului însărcinat cu această misiune, cu numele conspirativ «Bella», a luat contact cu șefii nucleelor și celulelor care activează pe lîngă întreprinderile industriale, căminele de ucenici, ateliere, școli etc., dîndu-le instrucțiuni de felul cum trebuie să se desfășoare acțiunea comunistă față de noul regim” — informau organele poliției, adăugînd că „acțiunea s-a și declanșat prin imprimarea și răspîndirea de etichete și manifeste prin care se cere oprirea exportului în Germania... Tot în scop de propagandă se vor tipări și difuza anumite broșuri cu caracter comunist, avînd textul camuflat de copertele broșurilor cu caracter legal”²¹.

În ziua de 14 octombrie 1940, Curtea marțială din București a judecat procesul unui grup de tineri militanți comuniști, printre care Vasile Tudose și Constantin Godeanu, condamnați la închisoare pentru activitatea lor patriotică, antifascistă desfășurată în rîndul tineretului din Capitală²².

În condițiile în care guvernul intenționa să opereze noi arestări în rîndul militanților comuniști în vederea internării lor în lagăre, P.C.R. a indicat organizațiilor sale să ia măsuri ca toate cadrele care fuseseră condamnate, arestate ori identificate de autorități să părăsească de urgență Capitala și să plece în localități din provincie și, în același timp, să fie asigurată, în condițiile date, continuitatea muncii de partid²³.

Circumstanțele istorice arătau cu fiecare zi mai mult că soluția la realitățile politice era realizarea unui larg consens național de luptă pentru înlăturarea dictaturii legionaro-antonesciene, și în această direcție a acționat convergent Partidul Comunist Român. În vederea înlăturării unui atare obiectiv, partidul a pus un mare accent pe continua amplificare a rîndurilor mișcării muncitorești, temelia și centrul acestui consens național. „Pentru realizarea scopului urmărit — menționau organele Serviciului poliției sociale și al informațiilor —, organizațiile clandestine ale partidului comunist au întreprins, în ultimul timp, o vastă acțiune de propagandă în mai toate întreprinderile pentru atragerea muncitorimii în mișcarea de stînga”²⁴. Originalitatea și caracterul viabil al acestei activi-

²¹ Loc. cit., fila 36.

²² Loc. cit., fila 58.

²³ Loc. cit., fila 38.

²⁴ Loc. cit., fila 53.

tăți erau ilustrate de indicația P.C.R. ca „organizațiile să dezvolte sentimentul național în sensul de a demasca regimul legionar..., *înfățișându-l și ca o adevărată periclitare a existenței naționale a României*“²⁵. Un moment important în planul creșterii influenței P.C.R. în masa muncitorilor l-a constituit faptul că comuniștii au jucat un rol tot mai mare în conducerea breslelor muncitorești²⁶.

Pentru intensificarea activității partidului de propagare în rândurile maselor a liniei sale politice, de înrîurire și mobilizare a lor la luptă, au fost extinse continuu preocupările și mijloacele în vederea folosirii largi a cuvintului scris. A fost procurată, în acest scop, și o mașină tipografică portativă, care a fost instalată și pusă în funcțiune într-o casă conspirativă²⁷. La 8 octombrie 1940, editura clandestină a partidului a realizat un important stoc de exemplare ale ziarului „Scinteia“, care aveau să fie larg difuzate. Potrivit hotărîrii conducerii P.C.R., în aceeași lună a fost tipărit și difuzat un manifest referitor la situația grea a maselor muncitoare în condițiile regimului de dictatură legionaro-antonesciană.

Iminența unor noi măsuri represive de amploare a determinat conducerea P.C.R. să dea cuvînt de ordine cadrelor sale cu munci de răspundere „să-și schimbe imediat adresele, potrivit regulilor de conspirație, urmînd să fie adăpostite prin casele membrilor și simpatizanților numai o singură noapte“²⁸. În pofida condițiilor grele de activitate, în toamna și iarna anului 1940 partidul comunist a reușit să organizeze manifestații în toate piețele Capitalei, în cadrul cărora participanții au demascat jaful trupelor hitleriste intrate în țară, caracterul profund antinațional și antipopular al regimului legionaro-antonescian, represiunea de o extremă duritate pe care acesta o instaurase. Intensificarea acțiunilor de masă ale P.C.R. s-a făcut tot mai mult simțită. În noaptea de 31 octombrie 1940, în cartierul Regie din Capitală au fost răspîndite numeroase exemplare ale manifestului semnat *Comitetul local al Partidului comunist din București*, multiplicat la gestetner. Pe zidurile clădirilor din cartierele Obor și Pantelimon au fost șablonate lozinci de luptă ale P.C.R., iar în noaptea de 1 spre 2 noiembrie 1940 răspîndite și șablonate manifeste, etichete și lozinci pe străzile Lînăriei, Candiano Popescu, Parcul Carol, Theodor Speranția ș.a.

La 3 noiembrie 1940, P.C.R. a organizat în Capitală marea manifestație antihitleristă din Piața Obor, desfășurată sub lozinca „Afară cu armata germană de ocupație!“, care a pus în evidență cu putere capacitatea clasei muncitoare, a partidului comunist de a se situa în fruntea luptei poporului român împotriva fascismului, pentru independența și suveranitatea țării, de a antrena masele largi populare în această luptă. Guvernul nu a dat publicității date în legătură cu această manifestație de amploare, încercînd să ascundă și pe această cale forța de înrîurire a partidului comunist, de teamă „ca masele de nemulțumiți, care nu au fost satisfăcute de regimul legionar, să nu se îndrepte spre comuniști“ — după cum recunoșteau înseși organele represive. Or, linia de luptă pe care P.C.R. o înfățișase poporului cîștiga, zi de zi, noi și noi aderenți. De aceea, ofensiva politică declanșată de partid s-a desfășurat cu rezultate dintre cele mai eficace. În cursul lunii noiembrie, din inițiativa Co-

²⁵ Loc. cit.

²⁶ Loc. cit., fila 71.

²⁷ Loc. cit., fila 77.

²⁸ Loc. cit., fila 83.

mitetului orășenesc București al P.C.R., au avut loc întruniri fulger, numite și „zburătoare“, la toate întreprinderile industriale, atât dimineața, cât și după amiaza, la intrarea lucrătorilor în ateliere. De asemenea, s-au desfășurat manifestații populare în piețele Grand, Obor, 13 Septembrie, la Hala și Piața Traian, unde participanții au venit cu pancarte și steaguri roșii. În noaptea de 6 spre 7 noiembrie 1940, au fost răspândite manifeste pe străzile Capitalei, în cartierele C.F.R., Regie și S.T.B. La rîndul lor, tinerii comuniști din Sectorul IV Verde au organizat, în Piața Grand, o mare manifestație cu pancarte și steaguri roșii și au difuzat manifeste care cuprindeau revendicări economice și politice cu caracter antifascist și antihitlerist. Pentru evitarea arestărilor, manifestația s-a produs spontan, în centrul pieții, chiar în mijlocul mulțimii.

Urmare a acestor acțiuni, generalul Piky Vasiliu, șeful Inspectoratului general al jandarmeriei, a transmis unităților teritoriale în subordine un ordin special pentru urmărirea activității partidului comunist, care cuprindea semnificative recunoașteri privind creșterea și extinderea continuă a activității P.C.R. în rîndul maselor, a luptei sale ferme împotriva regimului legionaro-antonescian : „Urmare a Ordinul circular secret nr. 36 019 din 29 octombrie 1940. *Activitatea comunistă se accentuează zilnic, organizînd greve și sabotaje împotriva regimului legionar și ducînd campania provocatoare (sic !) față de Germania. Concentrați toate mijloacele contra propagandei comuniste și deosebit urmăriți automobilele suspecte fiind întrebuințate pentru răspîndirea manifestelor.*

Cazurile pozitive se vor raporta imediat telegrafic Inspectoratului general al jandarmeriei“²⁹.

La 10 noiembrie 1940, la indicația conducerii P.C.R., a avut loc o nouă acțiune de amploare pentru răspîndirea de manifeste împotriva Gărzii de fier. Au fost lansate astfel de manifeste în toate cartierele din Capitală, șablonate lozinci pe zidurile clădirilor.

Înfruntînd singeroasele măsuri represive, partidul comunist a continuat și a amplificat activitatea sa de revoluționare a maselor de muncitori și țărani, de organizare a lor în lupta pentru drepturi și libertăți, împotriva regimului legionaro-antonescian, a dominației Germaniei hitleriste în România. „Muncitorimea și țărănimea din România — conchi-deau rapoartele organelor represive — este în pragul revoluției“ ; „starea de spirit în această direcțiune este foarte avansată“³⁰.

În lumina directivelor partidului, acțiunile de luptă nu cunoșteau nici un moment de răgaz. În noaptea de 12 spre 13 noiembrie 1940 — constatau organele Siguranței —, în cartierele muncitorești Grand și Grivița au fost difuzate „numeroase exemplare din manifestele imprimate la gestetner, semnate *Partidul Comunist din România, Comitetul județean Ilfov*. Manifestele au fost răspîndite dintr-un automobil“³¹. Așa cum informau și organele represive, această acțiune a avut o mare amploare, fiind difuzate concomitent și în cantități importante trei tipuri de manifeste, adresate muncitorilor și țăranilor, maselor largi, în care era demascat regimul legionaro-antonescian, iar poporul era chemat la dîrze acțiuni de împotrivire față de odiosul regim.

²⁹ Arhivele Statului București, fondul Ministerul de Interne, inv. nr. 1 475, dosarul nr. 2 453, fila 43.

³⁰ Arhivele Statului București, dosarul Prefectura poliției Capitalei, Serviciul poliției sociale și al informațiilor, fila 109.

³¹ Loc. cit., filele 110—111.

În legătură cu dezastrul produs de cutremurul din noaptea de 9 spre 10 noiembrie 1940, când, sub dărîmăturile închisorii Doftana, au fost uciși mai mulți luptători comuniști aflați în detențiune, P.C.R. a lansat un manifest prin care muncitorii erau îndemnați la demonstrații de stradă³². La 4 decembrie 1940, Comitetul local București al Partidului Comunist Român a trecut la pregătirea unei mari demonstrații de protest a muncitorilor de la Atelierele C.F.R. „Grivița“, „pe tema răului tratament aplicat deținuților comuniști de la închisoarea Doftana, din care cauză aceștia au fost omorîți sub dărîmături. Această demonstrație — precizau organele Siguranței —, pregătită cu pancarte, steaguri roșii și material propagandistic, a fost prevăzută a fi ținută prin surprindere, înainte sau după data de 13 decembrie, la intrarea și ieșirea muncitorilor din ateliere“³³.

La 20 noiembrie 1940, partidul a elaborat ample îndrumări pentru organizațiile din Capitală în legătură cu acțiunile dedicate împlinirii a 22 de ani de la manifestația din Piața Teatrului Național de la 13 Decembrie 1918, când zeci de muncitori au căzut victimă gloanțelor burgheziei. La intrările în fabrici, la C.F.R., la Pirotehnia Armatei, la S.T.B. și Regie, la toate întreprinderile în care existau mase compacte de muncitori, comuniștii au organizat mitinguri. În dimineața zilei de 13 decembrie, grupe de comuniști au mers la cimitirele Ghencea, Pătrunjel și Sf. Vineri, unde se aflau înmormîntați cei căzuți în memorabila zi și au organizat acțiuni comemorative, iar Organizația P.C.R. a Capitalei a editat un manifest omagial. În aceeași zi, au fost comemorați martirii clasei muncitoare care și-au pierdut viața la Doftana, precum și luptătorii ceferiști căzuți în februarie 1933. La aceste manifestații au fost invitate și familiile celor uciși. S-au arborat steaguri roșii și pancarte cu lozinci de luptă ale P.C.R.³⁴.

Acordînd o importanță deosebită organizării cît mai temeinice și mai largi a muncii de propagandă, conducerea partidului a indicat să se treacă la selecționarea unor instructori bine pregătiți care să fie repartizați pe lingă comitetele regionale, județene și orășenești din toate centrele industriale. Un mare accent se punea pe amplificarea activității în rîndul muncitorilor ceferiști, petroliști și mineri, pe creșterea muncii de organizare și mobilizare a lor la puternice acțiuni revoluționare. „Partidul comunist — arătau organele Siguranței —, se interesează de la un timp de vreme mai de aproape de muncitorimea ceferistă, petrolistă și minieră, spre a o organiza... pentru mișcări greviste cu caracter general în România“³⁵.

Asasinatele legionare de la 26—27 noiembrie 1940 au stîrnit un imens val de indignare și proteste ale populației, în frunte situîndu-se comuniștii. Comitetul orășenesc București al P.C.R. a difuzat în cartierele Capitalei numeroase manifeste, a șablonat pe zidurile clădirilor, în special ale fabricilor, și pe gardurile de la Atelierele C.F.R. „Grivița“, S.T.B., Regie, Pirotehnia Armatei, chemări la luptă pentru înlăturarea guvernului asasin³⁶. La 8 decembrie 1940, P.C.R. a lansat un manifest către muncitori și țărani prin care îi îndemna la luptă prin greve și demonstrații politice pentru desființarea lagărelor de concentrare, eliberarea luptăto-

³² Loc. cit., fila 112.

³³ Loc. cit., fila 137.

³⁴ Loc. cit., fila 123.

³⁵ Loc. cit., fila 124.

³⁶ Loc. cit., fila 132.

rilor comuniști și antifasciști din închisori, alungarea trupelor hitleriste din țară și curmarea regimului de dictatură legionaro-antonesciană. În noaptea de 11 spre 12 decembrie 1940, pe zidurile unor clădiri din Capitală au fost lipite manifeste împotriva „guvernului trădător de țară”, care cuprindeau chemările: „Jos cu guvernul asasin și cu vânzătorii de țară !” ; „Jos cu trădătorii de țară care ne-au vândut Germaniei !” ; „Bărbații noștri nu vor lupta pentru altă țară, și nici pentru ciocoi !” ; „Vrem eliberarea deținuților politici !” ; „Vrem să plece nemții din țară !”³⁷. La 13 decembrie 1940, Comitetul local București al P.C.R. a imprimat la gestetner un nou manifest : *Către toți muncitorii și țăranii săraci, către toate femeile trudite și întreg tineretul dornic de muncă și pace, către toți soldații asupriți și înfometați, către cetățeni și premilitari*³⁸.

Prin întreaga sa activitate și luptă, P.C.R. s-a dovedit exponentul hotărât al maselor, unicul lor apărător, decis să lupte pînă la capăt cu toate sacrificiile implicate. Sesizînd forța acțiunilor partidului, capacitatea sa de înrîurire în popor, regimul legionaro-antonescian a recurs la noi acte de înăsprire deosebită a terorii, comuniștii constituind principala țintă a răfuieiilor legionare. Siguranța nu ascundea „că guvernul intenționează să vină cu măsuri represive drastice împotriva organizațiilor comuniste, care vor avea drept urmare libertatea legionarilor de a extermina pe principalii conducători ai Partidului Comunist din România, și că vor fi executați în masă cei din închisori”³⁹. Dată fiind această situație, partidul a luat noi măsuri pentru apărarea cadrelor și asigurarea desfășurării activității sale revoluționare și patriotice, pentru creșterea rîndurilor activului. Pentru munca de partid în Capitală au fost selecționați și pregătiți, în școlile de cadre, noi activiști⁴⁰.

Mobilizînd în mod exemplar detașamentele clasei muncitoare, masele largi, partidul comunist a opus dictaturii legionaro-antonesciene un larg front de luptă al poporului român. Încercarea legionarilor, după dizolvarea breslelor muncitorești, de a crea o diversiune prin atragerea muncitorilor în Corpul muncitoresc legionar a eșuat, P.C.R. desfășurînd o largă muncă pentru menținerea muncitorilor în afara asociațiilor profesionale legionare. În această acțiune au fost angrenați și activiști ai Partidului Social-Democrat⁴¹.

O viguroasă activitate a desfășurat partidul comunist pentru a determina muncitorii și micii comercianți din întreprinderile care lucrau pentru Germania să refuze a livra producția. „Acest curent antigerman — constatau, la 20 decembrie 1940, organele Siguranței — se dezvoltă pe zi ce trece, comuniștii fiind atît de interesați, încît intenționează chiar provocarea grevelor și demonstrațiilor cu caracter ostil producției industriale din România [destinate Germaniei hitleriste]”. Aceleași surse confirmau că „unele întreprinderi au și început, sub diferite motive, refuzul categoric al livrării mărfurilor”⁴².

Un puternic ecou a produs în rîndurile maselor manifestul intitulat : *Către toată populația Capitalei, muncitori, muncitoare, mici meseriași, comercianți, funcționari de toate categoriile, frați de luptă*, difuzat în Capitală în noaptea de 23 spre 24 decembrie 1940. „Bilanțul celor trei

³⁷ Loc. cit., fila 141.

³⁸ Loc. cit., fila 147.

³⁹ Loc. cit., fila 152.

⁴⁰ Loc. cit., fila 153.

⁴¹ Loc. cit., fila 163.

⁴² Loc. cit., fila 165.

luni de guvernare a dictaturii militaro-gardiste — se arăta în manifest — demonstrează că ce nu este prăbușit încă amenință să se prăbușească. Să luptăm, deci, pentru răsturnarea guvernului de jaf și teroare, care ne înăbușă și ne duce la pieire. Să luptăm pentru acordarea unei largi amnistii politice, militare și agrare și pentru ca miile de muncitori și țărani, pe nedrept închiși în lagăre și închisori, să fie eliberați. Să ne ridicăm în masă și să opunem rezistență împotriva arestărilor ilegale și a samavolnicilor, căci legea și autoritatea nu se apără cînd jaful și asasinatul sînt la cîrma statului. Să organizăm în fiecare întreprindere și în fiecare cartier delegațiuni cît mai numeroase ca să le trimitem la Președinția Consiliului de Miniștri și la Ministerul de Interne să ceară eliberarea conducătorilor noștri. Să adunăm și să trimitem celor închiși alimente, haine și bani, să le trimitem de sărbători scrisori și cărți poștale de solidarizare și îmbărbătare... [Guvernul] a grațiat și amnistiat pe toți asasinii făcînd parte din Legiune, numai pe cei care au luptat pentru pîine, pace, libertatea voastră îi țîn încă în lagăre și ocne..."⁴³.

Sfîrșitul anului 1940 și începutul anului 1941 găsește partidul comunist în plină activitate organizatorică și politică. La uzinele Malaxa și Wolf, la Atelierele C.F.R. „Grivița“, Atelierele C.A.M., ale Pirotehniei Armatei și la S.T.B. din Capitală s-a acționat pentru reorganizarea celulelor de partid. Comitetele de partid au primit sarcina să-și organizeze propriul aparat tehnic pentru difuzarea materialelor de propagandă în localitățile în care își aveau reședința clandestină⁴⁴. O largă activitate s-a desfășurat în rîndurile muncitorilor care făcuseră parte din bresle în vederea cuprinderii lor în acțiunile desfășurate de P.C.R.

Analizînd cursul evenimentelor internaționale, Partidul Comunist Român a sesizat faptul că Germania nazistă se îndrepta spre un război împotriva Uniunii Sovietice și a atras atenția asupra acestui curs periculos, a chemat masele populare la luptă împotriva împingerii țării într-o asemenea conflagrație, arătînd că „poporul român este tîrit, împotriva voinței lui, într-un război pe care nu-l dorește“⁴⁵. Expresie a acestei orientări, membrii celei P.C.R. de la Pirotehnia Armatei au arborat, în noaptea de 2 spre 3 ianuarie 1941, steaguri roșii în dreptul porții de intrare a muncitorilor la lucru, pe care erau înscrise lozincile : „Vrem guvern popular“ ; „Afară din țară cu armatele germane“. Aceleași chemări erau arborate la C.F.R. Comitetul Central al Uniunii Tineretului Comunist a editat și a răspîndit un manifest adresat tineretului muncitor și studios, premilitarilor și soldaților, în care erau virulent denunțate și condamnate mobilurile sîngeroase și agresivitatea Germaniei naziste, rolul nefast al acesteia pentru viața și libertatea popoarelor.

*

O scurtă și nefastă guvernare, de numai cinci luni, încărcată de suplicii. Cele 136 de zile calendaristice ale cumplitei terori legionare au probat, însă, cu puterea faptelor eroismul pilduitor al comuniștilor din țara noastră, dîrzenia și hotărîrea lor de a nu ceda în fața fascismului. Nu a existat zi sau noapte în care să nu se înregistreze acțiuni dintre cele mai temerare, care au semănat derută în rîndurile opresorilor, obligați, de cele mai multe ori, la consemnarea faptelor. În pofida sîngeroaselor

⁴³ Loc. cit., filele 175—176.

⁴⁴ Loc. cit., fila 193.

⁴⁵ Loc. cit., fila 186.

represiuni, Partidul Comunist Român, urmînd consecvent linia sa de luptă revoluționară, patriotică, antifascistă și antihitleristă, a găsit și în acea neagră perioadă metodele adecvate de acțiune politică, s-a aflat în fruntea clasei muncitoare, a maselor largi, mobilizîndu-le la acțiuni mereu mai puternice și mai ample. În acest fel, deși P.C.R. se afla în condiții de ilegalitate, practic el se manifesta viguros la suprafața vieții politice, fiind principala și cea mai hotărîtă forță de înfruntare a fascismului, de polarizare a poporului român în ampla bătălie care se va încununa, prin grele jertfe, cu marea biruință a libertății din August 1944.

COORDONATE ALE POLITICII EXTERNE ROMÂNEȘTI (septembrie 1936 — noiembrie 1937)

IOAN TALPEȘ

Evoluția poziției și situației internaționale a României, începînd cu luna septembrie 1936 și pînă la instaurarea, la 29 decembrie 1937, a guvernului Goga—Cuza, fără a constitui obiectul unor demersuri istoriografice speciale, nu duce lipsă de aprecieri și judecăți, care, aproape în totalitate, au ca element de referire înlocuirea lui Nicolae Titulescu de la conducerea Ministerului Afacerilor Străine, caracterizată drept un moment de schimbare a liniilor directe ale politicii externe a României¹. Înlăturarea lui Nicolae Titulescu din guvernul liberal a fost transformată, din consecință a insuccesului unei politici promovată la nivel internațional, ce a dus la dezagregarea Societății Națiunilor și eșuarea politicii de securitate colectivă², în argument „irefutabil” al unor teze facile. De interes special în lansarea aserțiunilor menționate s-au bucurat afirmațiile făcute de Victor Antonescu și Carol al II-lea lui Fabricius, ministrul german la București³. Deși nu erau prin nimic angajante — să nu uităm că

¹ Aprecieri de acest fel continuă să fie exprimate, unele chiar ca o evidentă acuză, deși încă din 1968 în istoriografia noastră s-a stabilit că, „În linii generale, România nu s-a îndepărtat de alianțele sale tradiționale și, mai ales, de alianța sa cu Franța, fiindu-i credincioasă pînă la prăbușirea ei, în mai—iunie 1940” (Eliza Campus, *Mica Înțelegere*, Editura științifică, București, 1968, p. 254).

² În fapt, Nicolae Titulescu a fost unul dintre cei care au sesizat, chiar de la început, implicațiile ocupării zonei demilitarizate a Renaniei asupra vieții politice internaționale. La 18 martie 1936, luînd cuvîntul la ședința Consiliului Societății Națiunilor, el declara : „dacă atunci cînd este vorba de o violare de tratat așa de flagrantă... dacă atunci cînd este vorba de un tratat așa de important... Societatea Națiunilor ar sfîrși totuși prin a legaliza faptul împlinit, dacă Societatea Națiunilor iese învinsă din criza actuală, ea va evoca de azi înainte mai curînd un frumos ideal al trecutului decît o realitate vie a prezentului” (Nicolae Titulescu, *Discursuri*, Editura științifică, București, 1967, p. 483).

³ Victor Antonescu i-a declarat lui Fabricius că Nicolae Titulescu a fost concediat, deoarece „a urmărit o apropiere de Rusia Sovietică într-un chip pe care guvernul nu l-a dorit” (*Documents on German Foreign Policy*, seria C, vol. V, p. 949—950 — în continuare D.G.F.P.). La 7 noiembrie, Carol al II-lea îl informa pe ministrul german de dorința sa „de a avea relații amicale cu Germania” (D.G.F.P., seria C, vol. V, doc. nr. 576). În contra poate fi citată, desigur, între altele, declarația făcută de Gh. Tătăărăscu însărcinatului cu afaceri al Uniunii Sovietice la București, M.S. Ostrovski, la 26 septembrie 1936 : „Cabinetul reorganizat va continua politica lui Titulescu, care este o politică tradițională a țării, cu mai puțină strălucire, dar mai

discuțiile erau confidențiale, iar limbajul diplomatic și curtoazia erau fi-rești —, în convorbiri, atît noul ministru de externe, cît și regele, au subliniat faptul că România era hotărîtă să-și mențină alianțele cu Franța, Polonia și Mica Antantă; cele două exprimări au fost transformate de unii autori în probe edificatoare cu care susțin aprecieri de-a dreptul fan-teziste ⁴.

Autorii care subliniază așa-zisele schimbări apărute în politica ex-ternă a României, după înlăturarea lui Nicolae Titulescu, recunosc și în-tăresc existența unei stări anterioare, contrazicîndu-și propriile afirmații sau rezerve exprimate atunci cînd au negat sau au pus sub semnul întrebării politica promovată de România pe plan internațional. La baza tu-turor aserțiunilor care înregistrează „schimbarea” intervenită în politica României stau simple declarații de circumstanță sau eternul recurs la ta-tonările diplomatice nesemnificative, ori exprimări ale unor „oameni poli-tici” fără capacitatea de a influența în vreun fel poziția internațională a României ⁵.

Vom analiza în ce măsură a intervenit vreo schimbare în exprima-rea coordonatelor politicii externe românești, iar dacă a intervenit în ce a constat aceasta, dacă există indicii cît de cît verosimile ale unei apropieri de Germania nazistă, ori se poate vorbi de o îndepărtare de la poziția și politica tradițională, sau pot fi depistate rădăcinile așa-zisei variante a neutralității ce avea să se materializeze la 6 septembrie 1939.

Într-adevăr, înlăturarea lui Nicolae Titulescu a fost privită și apre-ciată la Berlin drept una dintre marile ocazii ce deschidea largi perspec-tive speratei apropieri germano-române. Dar, la nici o lună de la eveni-mentul atît de amplu comentat, responsabilitățile de la Wilhelmstrasse aveau să constate că asigurările publice date de noul ministru al afacerilor străine române, ca și de șeful guvernului, că România va păstra și va căuta să adîncească legăturile cu prietenii și aliații săi, nu erau simple declarații de circumstanță sau formulări de natură diplomatică. Un atac al lui Goeb-bels la adresa Cehoslovaciei, deși România nu fusese „introdusă în cauză”, a determinat protestul ministrului român de la Berlin ⁶. La 11 octombrie 1936, Kanya, ministrul de externe al Ungariei, nota că, în discuția pur-tată cu Göring, prim-ministru al Prusiei, acesta a declarat că „are tot atît de puțină încredere în România ca și baronul Neurath și crede că

metodic și mai energic. Singurii dușmani ai României sînt Germania și Ungaria. Guvernul și regele sînt de părere că trebuie să se tindă spre restabilirea frontului din 1916, neapărat cu Italia, plus Mica Înțelegere și Înțelegerea Balcanică. Aceasta va constitui sarcina principală a cabinetului. Relațiile cu U.R.S.S. nu numai că nu se vor schimba, dar guvernul are chiar un plan de întărire și adîncire a acestor relații” (*Dokumenti vneșnei politiki S.S.S.R.*, vol. XIX, doc. nr. 279).

⁴ A.A. Seviakov, *Sovetsko-rumânskoie otnoșenie i problema evropeiskoi bezopastnosti. 1932—1939*, Moskva, 1977, p. 241—242.

⁵ Se impune a fi remarcat faptul că singurul care s-a declarat pentru o ra-cordare a politicii externe românești la cea a Germaniei naziste a fost Corneliu Zelea-Codreanu; în timpul alegerilor parlamentare din noiembrie 1937, el a făcut cunoscuta declarație: „în 48 de ore după biruința mișcării legionare, România va avea o alianță cu Roma și Berlinul”.

⁶ *Documents diplomatiques français* (în continuare D.D.F.), 2^e serie, tome III, doc. nr. 290. Referindu-se la evoluția evenimentelor politice internaționale și în special al relațiilor dintre Germania și Mica Antantă, Kanya, în raportul întocmit la 20 septembrie 1936 asupra tratativelor purtate cu ministrul de externe al Reichului, nota: „Baronul Neurath a calificat relațiile germano-române ca nesatisfăcătoare și că, după el, ministrul de externe Antonescu pare a fi tot atît de francofil cum a fost și Titulescu” (*Diplomáciai iratok. Magyarország külpolitikájához 1936—1945*, vol. I, Budapesta, Akadémiai Kiadó, 1962, doc. nr. 156).

acolo și după căderea lui Titulescu se va menține puternicul curs francofil. După părerea sa, ministrul de externe Antonescu se va strădui să asigure prin orice mijloc sprijinul Franței“⁷.

Aflat în vizită la Berlin, la sfârșitul lunii octombrie, pentru încheierea cunoscutului tratat de colaborare germano-italian⁸, contele Ciano a convenit cu von Neurath că înlăptuirea aspirațiilor imperialiste în centrul Europei impunea coordonarea planurilor germano-italiene în direcția dezagregării Miciei Antante. Pentru reușita acțiunii s-a trecut la aplicarea unui program de capacitate a Iugoslaviei și României, prin oferirea de avantaje economice și garanții politice în schimbul detașării explicite a acestora de politica de securitate colectivă. În pofida atmosferei glaciale cu care erau înconjurate avansurile germane și italiene la București, șeful diplomației maghiare avea surpriza să constate, la întâlnirea de la Viena (11—15 noiembrie 1936), că Ciano se declara, fără menajamente, în favoarea unei îmbunătățiri rapide a relațiilor cu România. „Pentru a calma dispoziția puțin cam belicoasă a ministrului de externe (italian — *n.n.*) — scria Kanya — am scos în evidență caracterul pașnic al politicii externe ungare. Pentru a-i dovedi, m-am referit, printre altele, și la faptul că, în principiu, *Ungaria este dispusă să se împace cu Iugoslavia, să se înțeleagă și cu România asupra unui modus vivendi. Însă, bineînțeles, numai în cazul dacă s-ar realiza, într-adevăr, izolarea Cehoslovaciei* (subl. ns.). În caz contrar, împăcarea cu cele două state vecine ar însemna grave concesii ungare fără nici un contraserviciu“⁹.

Curcile guvernanate naziste considerau că a sosit momentul să încerce apropierea României, chiar cu riscul supărării aliatului întru revizionism și imperialism. La 7 noiembrie 1936, Göring declara lui George Brătianu și Atta Constantinescu, aflați la Berlin, că „trebuie să vedeți ce e preferabil: *Germania sau Mica Înțelegere, Franța, Rusia pentru garantarea frontierei ungurești. Putem merge pînă la garantarea frontierei lor, așa cum am făcut cu Iugoslavia. Dar trebuie să fim siguri* (subl. ns.). Din punct de vedere economic, trebuie un aranjament pe termen lung, cinci-șase ani“¹⁰. G. Brătianu primea, la 16 noiembrie, chiar de la Hitler, asigurarea că dacă România se va alătura politicii practicate de Iugoslavia ar obține aceleași garanții împotriva revizionismului. „*Aș merge — declara dictatorul nazist — în cazul acesta foarte departe și aș spune-o în mod public și oficial la Roma și la Budapesta, și mai cu seamă la Budapesta*“ (subl. ns.)¹¹. Asigurări și propuneri foarte tentante primea și Nicolae Petrescu-Comnen de la Göring, care, la 4 decembrie 1936, îi declara că guvernul german era dispus să garanteze integritatea României. Con-

⁷ *Diplomáciai iratok. Magyarország külpolitikájához 1936—1945*, vol. I, doc. nr. 158. „Despre Iugoslavia — scria ministrul de externe al Ungariei —, Göring s-a pronunțat iarăși în termeni elogioși și nu a ținut deloc în secret că împăcarea, respectiv colaborarea cu această țară, îi stă pe inimă. «Dv. nici nu vă imaginați cît de mult au avansat tratativele noastre cu Belgradul», adăugînd, ca explicație, că Stoiadinovici este hotărît să iasă cu timpul din Mica Antantă. Bineînțeles, trebuie să procedeze cu multă perspicacitate și precauție, deoarece aliații săi îl acuză de pe acum de infidelitate“.

⁸ *Ibid.* După cum nota Kanya, Ciano „a vorbit cu cel mai mare entuziasm despre Iugoslavia, a cărei prietenie, după părerea sa, trebuie cultivată nu numai de Italia și Germania, ci și de Ungaria“ (*Ibidem*, doc. nr. 176).

⁹ *Ibid.*

¹⁰ Arhiva M.A.E., fondul E, dosarul nr. 47, *Întrevederea mareșalului Göring cu G. Brătianu*, Berlin, 7 noiembrie 1936.

¹¹ *Loc. cit.*, *Notă asupra întrevederii cu fűhrerul*, Berlin, 16 noiembrie 1936; vezi și Eliza Campus, *op. cit.*, p. 267—268.

diția era ca România „să nu se lege prin vreun tratat de alianță sau de tranzit de trupe cu U.R.S.S. România să nu contracteze noi angajamente îndreptate împotriva Germaniei, sau România să nu ia parte la vreo combinație împotriva Germaniei“ (subl. ns.)¹².

Vizita întreprinsă, în noiembrie 1936, de Victor Antonescu la Varșovia, larg comentată de presa germană, departe de a fi privită în sensul mult doritei apropieri a României de Polonia și, implicit, de politica promovată de aceasta, a constituit subiectul unor nedisimulate îngrijorări exprimate la Berlin. Referindu-se la cauzele schimbării intervenite în maniera de analiză și apreciere a situației și perspectivei raporturilor cu România, François-Poncet, ambasadorul francez la Berlin, aprecia : „S-a crezut la Berlin că debarcarea d-lui Titulescu va provoca profunde tulburări în diplomația acestei țări. Acest eveniment a fost salutat ca o înfrângere pentru partizanii Societății Națiunilor și ai securității colective. Ideea care se făcuse despre influența fostului ministru al afacerilor străine era aceea, pe care chiar el o gândea despre sine, că el încarnează pe de-a-ntregul o politică și că, odată plecat el, în România nu se mai poate conta pe un singur om care să fie favorabil alianței cu Franța. Iluziile au luat sfârșit. Obligată să recunoască că schimbarea de orientare nu a fost deloc sensibilă, Germania n-a renunțat, totuși, la eforturile sale. Ea are impresia că acestea nu au rămas complet infructuoase și că trebuie să fie continuate. Propaganda sa își dublează activitatea. Avantajele economice pe care consimte să le acorde României sînt apreciabile. Mai mult ca oricînd, ea evită să susțină revendicările teritoriale ale Ungariei și de a se proclama, alături de aceasta, campionul revizuirilor. De asemenea, toate manifestările prin care guvernul de la București confirmă fidelitatea și atașamentul său față de ceilalți membri ai Micii Antante sînt re-simțite cu amărăciune de șefii regimului (subl. ns.)¹³.

Într-adevăr, responsabilii și programatorii politicii externe germane sau italiene, ca și cei de la Paris, Varșovia, Londra, erau obligați să constate, unii cu amărăciune, alții cu satisfacție, că România nu avea de gînd să-și schimbe alianțele și prietenii, indiferent de promisiunile sau garanțiile ce i se acordau. Diplomația românească acționa în conformitate cu mijloacele reale de expresie ale țării în arena politică internațională, iar schimbarea liniilor directoare ale politicii externe românești nu găsea partizani în rîndurile factorilor de decizie politică și militară de la București. De această realitate aveau să se convingă și responsabilii de la Auswärtigesamt. La 25 martie 1937, Petrescu-Comnen a comunicat răspunsul guvernului român la propunerile venite din partea Berlinului. Astfel, ministrul român aducea la cunoștința interlocutorilor săi că „România nu înțelege să-și abandoneze nici una din amicitiiile și alianțele sale actuale, rămînînd, în același timp, credincioasă obligațiilor izvorînd pentru ea din pactul Societății Națiunilor. Dacă Germania este dispusă — continua Petrescu-Comnen — a ne garanta în mod precis și categoric integritatea noastră teritorială, România ar fi, la rîndul ei, dispusă a da asigurări că nu va încheia cu Sovietele nici un tratat de alianță și nici o convenție particulară de tranzit de forțe militare. România este dispusă a da asigurări că nu va lua parte la nici o combinație îndreptată împotriva Germaniei“¹⁴ (subl. ns.). Pentru ca răspunsul dat, la insisten-

¹² Loc. cit., fondul nr. 71/România, dosarul nr. 243, fila 473.

¹³ D.D.F., 2^e serie, tome IV, doc. nr. 83.

¹⁴ Arhiva M.A.E., fondul nr. 71/România, dosarul nr. 243, fila 473.

tele demersuri germane, să nu dea naștere la interpretări greșite, două zile mai târziu Victor Antonescu declara, într-un interviu acordat ziarului francez „Paris Soir”: „*În calea tendințelor revizioniste expansioniste ale Germaniei hitleriste, tendințe care ating interesele noastre naționale, Rusia însemnează o piedică care trebuie ținută în seamă. Alături de puterile occidentale ea constituie astăzi un factor care contribuie la menținerea păcii*”¹⁵.

România, în afară de faptul că nu era dispusă să se alăture în vreun fel la politica promovată de cel de-al III-lea Reich, ținea să precizeze că își va respecta toate obligațiile asumate, inclusiv cele rezultate din pactul Societății Națiunilor. Între România și Germania nazistă nu putea fi vorba de colaborare sau alianță. Mai mult chiar, în pofida promisiunilor și a asigurărilor făcute de Berlin, guvernul român se declara gata să acționeze alături de acei care luptau pentru bararea revizionismului și expansionismului.

La 5 mai 1937, von Neurath, aflat în vizită oficială la Roma, a avut o întrevedere cu ministrul ungar acreditat în capitala italiană. Abordind situația politică din Europa centrală și Balcani, șeful diplomației germane declara interlocutorului său: „Și în Iugoslavia se afirmă influențe străine din partea Franței, Angliei și a celorlalte state din Mica Antantă, însă acestea au o importanță mult mai puțin decisivă ca în România, unde retragerea lui Antonescu a putut să fie cauzată mai ales de faptul că cele două mari puteri occidentale au exercitat presiuni asupra guvernului pentru a-l reține de la o apropiere de Ungaria, dar mai ales de Reich, cât și de Italia. La București trebuie ținut cont și de influența sovietică. Ei (germanii—*n.n.*) nu aleargă după români. Dacă vor, nu au decît să se arunce în brațele Moscovei care îi va înghiți”¹⁶.

Devenită una din direcțiile de bază ale diplomației naziste, disocieră Mică Antantă, prin atragerea Iugoslaviei și României și izolarea Cehoslovaciei, a continuat să se manifeste cu insistență pe tot parcursul anului 1937, deși Bucureștiul respingea și evita orice gest care ar fi putut fi apreciat drept o deschidere. Astfel, aflați în vizită în Germania, Darany, primul ministru, și Kanya, ministrul de externe al Ungariei, se plîngeau lui Göring, la 22 noiembrie 1937, că Germania caută apropierea de România și Iugoslavia mai mult decît prietenia ungară. „Această părere — menționa Kanya — a fost întărită prin acea declarație repetată, făcută din partea germană, că Reichul nu va sprijini în nici o împrejurare pretențiile teritoriale ale Ungariei împotriva României și Iugoslaviei”¹⁷. Puși în fața unor „sfaturi” insistente de a îmbunătăți raporturile cu Iugoslavia și România prin orice mijloace¹⁸, cei doi oameni politici unguri arătau că politica promovată de Germania față de cele două țări făcea de-a dreptul dificilă orice inițiativă din partea Budapestei. „Bate la ochi — declara Kanya — îndeosebi faptul că Iugoslavia și România sînt tratate cu mai multă atenție și nu sînt criticate niciodată, nici în legătură

¹⁵ Loc. cit., fila 579.

¹⁶ *Diplomáciai iratok. Magyarország külpolitikájához 1936—1945*, vol. I, doc. nr. 248.

¹⁷ *Ibidem*, doc. nr. 313. Göring, pentru a curma criticile aduse de interlocutori, declara: „Führerul totdeauna a susținut că generația actuală a Ungariei trebuie să se mulțumească cu aceea de a se comporta ca agresor într-o singură direcție (în direcția Cehoslovaciei) și să dobîndească astfel teritoriile ungare alipite de aceasta. De aceea este necesar să ne împăcăm, pe cît posibil definitiv, cu Iugoslavia, iar cu România să găsim un modus vivendi”.

¹⁸ *Ibid.*

cu problema minorităților. Presa germană tună și fulgeră împotriva dorințelor revizioniste ungare, deși ar trebui să-i fie cunoscut faptul că noi deja de doi ani am împins această problemă pe planul al doilea¹⁹. Și, într-adevăr, o analiză atentă a documentelor diplomatice, a luărilor de poziție oficiale și neoficiale de pe tot parcursul anului 1937 indică o situație cel puțin paradoxală. Guvernele de la Roma și Berlin, mai ales, campioane ale revizionismului, nu făceau economie de asigurări și promisiuni, care mai de care mai tentante, Belgradului și Bucureștiului. Cît privește România, în perioada analizată nu a intervenit nici un fel de schimbare, nici cel mai mic indiciu care să sugereze măcar forurilor guvernamentale din statele fasciste și revizioniste că guvernul de la București ar fi fost dispus să renunțe la vreunul din angajamentele asumate pe plan internațional.

Evoluția relațiilor româno-germane dobîndește un contur și mai precis prin simpla raportare a acestora la liniile imprimate legăturilor cu Parisul și Moscova. Unul din insuccesele înregistrate de Nicolae Titulescu, și care s-a răsfîrînt direct asupra poziției acestuia, contribuind la înlocuirea sa de la conducerea afacerilor străine, a fost refuzul Franței de a încheia un tratat de prietenie și asistență mutuală cu țările din Mica Antantă. Consultarea literaturii de specialitate oferă o imagine mult diferită de adevăratul curs al evenimentelor într-o problemă care a trasat, în fapt, liniile și limitele acțiunilor politico-diplomatice românești în perioada analizată, doritul tratat fiind apreciat la București drept elementul primordial al viitoarelor înfăptuiri.

La 14 octombrie 1936, Lacroix, ministrul francez la Praga, informîndu-l pe Delbos asupra convorbirilor purtate cu Beneș și Krofta, repunea în discuție problema semnării tratatului dintre Franța și Mica Antantă. Conform relatării diplomatului francez, semnarea tratatului putea, după părerea lui Beneș, să faciliteze „apropierea efectivă a Poloniei de Cehoslovacia și aliații săi. Ea ar plasa, de asemenea, într-un ansamblu puternic și coerent, pactul pe care — după dl. Krofta — dl. Antonescu îl dorește între Rusia și Mica Antantă”²⁰. Documentul indică, alături de altele, că și după înlăturarea lui Nicolae Titulescu, direcțiile imprimate de acesta diplomației românești continuau a fi practicate, încheierea pactului de asistență mutuală între Franța și Mica Înțelegeră fiind apreciată la București drept un pas ce urma a fi completat prin semnarea unui tratat similar între Mica Înțelegeră și Uniunea Sovietică. S-ar fi înfăptuit, astfel, un sistem de alianțe antirevizionist credibil, sub egida Societății Națiunilor, care ar fi inclus Franța, țările din Mica Antantă și Uniunea Sovietică. La 13 noiembrie, în urma insistențelor intervenții ale Quai d'Orsay-ului, ministrul francez de la Praga a reușit să-i convingă pe Krofta și Beneș că semnarea tratatului dintre Franța și Mica Înțelegeră presupunea încheierea unui pact „erga omnes” între membrii Miciei Antante. Astfel, se deschideau unele dintre cele mai complicate negocieri diplomatice, divergențele rezultînd din pozițiile diferite asupra priorității angajărilor, cei trei membri ai Miciei Antante insistînd pentru deschide-

¹⁹ *Ibid.*

²⁰ *D.D.F.*, 2^e serie, tome III, doc. nr. 352.

rea tratatelor cu Franța, iar diplomația franceză pentru o prealabilă încheiere a tratatului dintre cei trei ²¹. La 20 noiembrie 1936, direcția politică a Ministerului Afacerilor Străine francez analiza consecințele încheierii unui tratat de asistență mutuală cu țările din Mica Antantă ²². Rezervele franceze, destul de serioase încă din faza inițială a tratatelor, s-au materializat în insistența cu care s-a cerut ca, mai întâi, să fie semnat tratatul de asistență dintre cele trei state ²³ și abia apoi dintre acestea și Franța. Forurile responsabile de la Paris erau conștiente, totodată, de faptul că România, Iugoslavia și Cehoslovacia doreau să obțină întâi „umbrela franceză”, fără de care considerau deosebit de periculoasă orice nouă angajare într-o eventuală confruntare cu o mare putere, ce depășea capacitatea de ripostă a celor trei parteneri.

Negocierile au intrat într-un impas serios în luna decembrie, după o serie de amânări și pertractări, când guvernul român, după cum se comunicase oficial lui Beneș și Krofta, „era gata să încheie un pact de asistență militară reciprocă, împotriva oricărui agresor, între statele Micii Înțelegeri” ²⁴, iar guvernul de la Belgrad a refuzat participarea la cele două tratate. Astfel, la insistențele ministrului francez privind adoptarea unei poziții explicite, guvernul iugoslav cerea „amânarea, posibil nedefinită, a proiectului de strângere a legăturilor între membrii Micii Antante și dintre aceasta și Franța”. Același guvern, consemnează documentele, „dorește cu ardoare să încheie, în ciuda rezistenței României și Greciei, un pact de prietenie perpetuă cu Bulgaria” ²⁵.

Deși a fost încunoștințat oficial, la 20 decembrie 1936, că Stoiadinovici era împotriva semnării tratatelor dintre Mica Antantă și Franța, întrucât „ar fi afectat bunele raporturi cu Germania și Italia, Franța nefiind în stare să ofere compensații” ²⁶, Quai d'Orsay-ul a intervenit în favoarea punctului de vedere iugoslav, cerînd guvernului român să nu se opună încheierii tratatului dintre Iugoslavia și Bulgaria. La 31 decembrie 1936, Stoiadinovici îl ruga pe ministrul francez la Belgrad să transmită recunoștința sa față de Delbos și Leon Blum „pentru concursul deosebit de eficient care i-a fost acordat de guvernul francez. «Obiecțiile României — mi-a spus el — au fost înlăturate ca urmare a sfaturilor primite

²¹ *Ibidem*, doc. nr. 391. La 10 noiembrie 1936, reprezentanții României, Iugoslaviei și Cehoslovaciei au convenit pentru o angajare simultană a tratatelor (*Ibidem*, doc. nr. 457).

²² *Ibidem*, tome IV, doc. nr. 9. La acea dată Parisului i se comunicase, de către guvernul cehoslovac, un proiect care era, în esență, o reproducere a celui existent între Franța și Uniunea Sovietică (*Ibidem*, tome III, doc. nr. 467).

²³ *Ibid.* Documentul preciza și motivele care determinau statele Micii Antante să insiste pentru încheierea, cel puțin simultan, a celor două tratate. „Acest rezultat va fi atins (tratatul erga omnes între membrii Micii Antante — *n.n.*) dacă membrii Micii Antante au siguranța că, în cazul cînd unul dintre ei va fi atacat și dacă va primi asistența partenerilor săi, grupul nu va fi în aer și că sprijinul francez îi va fi asigurat”.

²⁴ *Ibidem*, doc. nr. 81.

²⁵ *Ibidem*, doc. nr. 165. Victor Antonescu cerea introducerea în tratatul iugoslavo-bulgar a unui nou articol care să prevadă asocierea la pact a României și Greciei.

²⁶ *Ibidem*, doc. nr. 180. „În plus situația geografică a Iugoslaviei și amintirea primului război mondial o determină să adopte o poziție care să-i permită să evite postura de a deveni din nou prima victimă”.

de Antonescu de la Paris»²⁷. Între timp, pentru a determina Belgradul să revină asupra poziției adoptate față de tratativele dintre Mica Înțelegeră și Franța, Victor Antonescu a propus varianta „unui acord mai vast, încheiat sub egida noastră (a Franței — *n.n.*) și a Angliei”²⁸. Propunerea românească a fost pusă în discuție cu prilejul întâlnirii dintre Gheorghe Tătărescu, Victor Antonescu și Stoiadinovici la Reșița, în zilele de 26—28 decembrie 1936. Ca urmare a acestei intervenții, ministrul francez de externe a fost informat că șeful guvernului iugoslav era de acord cu încheierea unui tratat între Franța și Mica Înțelegeră, în ipoteza că se va obține și asentimentul Marii Britanii.

Care erau, la acea dată, perspectivele mult discutatele două tratate și cum erau acestea privite la Paris ? În analiza efectuată de ministrul francez de externe, la 11 ianuarie 1937, se insista asupra faptului că Franța „contracta, dacă s-ar fi încheiat tratatul cu Mica Antantă, obligații noi față de încă două state, fără a avea siguranța că va reuși să obțină strângerea relațiilor în cadrul alianței tripartite”²⁹. Întrucât și proiectul francez — în esență o formulă prin care Cehoslovacia ar fi obținut angajarea Iugoslaviei și României în eventualitatea unei agresiuni germane, ca și asigurarea condițiilor intervenției militare a Uniunii Sovietice — a fost respins de guvernul iugoslav, Victor Antonescu a propus ca Franța să semneze cu fiecare dintre membrii Micii Antante câte un tratat similar cu cel încheiat cu Polonia la 16 octombrie 1925³⁰. Această propunere a fost abandonată, deoarece guvernul francez a apreciat că nu răspunde la situația concretă existentă. La 23 ianuarie 1937, Victor Antonescu a mai propus spre negociere încă două variante : un tratat între Franța și fiecare membru al Micii Antante, inspirat din proiectul comunicat de guvernul francez ; un tratat, care, păstrând liniile generale ale proiectului francez, să fie semnat între Franța și Mica Antantă, dar cu renunțarea la prevederea care subordona intrarea în vigoare a clauzei privitoare la ajutor „de acordarea asistenței efective din partea unui membru al Micii Antante. El a îndepărtat — cum nota ministrul Franței la București — mijlocul ferm care ar consta în a menține tratatul, făcînd să dispară numai referința la un angajament expres de asistență existent între cele trei părți”³¹.

Ajunse la acest punct, pozițiile negociatorilor pot fi evidențiate cu claritate. Pe de o parte, Iugoslavia care respingea orice nouă angajare ce ar fi obligat-o să intervină într-un eventual conflict cu cel de-al III-lea Reich, în ipoteza că acesta ar fi atacat Cehoslovacia, iar de cealaltă parte Cehoslovacia, interesată într-o cît mai completă formulă de asistență reciprocă, Praga fiind singura, la acea dată, direct vizată de planurile expansioniste ale Germaniei naziste. Între cele două poziții se situau Franța și România. Prima, preocupată în special de transformarea Micii Antante într-o alianță politico-militară erga omnes, ce ar fi dat un plus de eficiență tratatului franco-cehoslovac, iar România interesată cu precădere în semnarea unui tratat de asistență mutuală cu Franța, oricare ar

²⁷ *Ibidem*, doc. nr. 228.

²⁸ *Ibidem*, doc. nr. 338.

²⁹ *Ibidem*, doc. nr. 281.

³⁰ *Ibidem*, doc. nr. 334.

³¹ *Ibidem*, doc. nr. 344.

fi fost forma în care acest obiectiv s-ar fi materializat³². Rezistența guvernului iugoslav, angajat tot mai adânc în politica de apropiere de Italia și Germania, și refuzul Franței de a-și asuma angajamente precise față de România — de exemplu, în sensul că-i va acorda asistență imediată împotriva oricărui agresor — au făcut ca negocierile să nu depășească, pe tot parcursul anului 1937, faza intențiilor.

Reluarea tratatelor româno-sovietice, prin mijlocire franceză, pentru semnarea unui tratat de prietenie și asistență mutuală trebuie înțeleasă și ca o continuare, într-o altă variantă, a tratatelor dintre Franța și Mica Antantă, fără Iugoslavia. Semnarea tratatului româno-sovietic, cu recunoașterea și garantarea granițelor, ar fi făcut posibilă intervenția forțelor armate ale U.R.S.S. prin România în sprijinul Cehoslovaciei, fiind astfel asigurată soluția de aplicare a tratatelor franco-sovietic și sovieto-cehoslovac.

Discutat și cu prilejul sesiunii ordinare a Consiliului permanent al Miciei Înțelegeri, ținută la Belgrad între 1 și 3 aprilie 1937, tratatul preconizat între Franța și Mica Înțelegere a rămas în același stadiu, întrucât, cum se menționa într-un raport asupra deciziilor luate de Consiliul permanent al Miciei Antante, „Iugoslavia și-a menținut punctul de vedere, refuzînd să încheie un asemenea pact”³³. Germania nazistă și Italia fascistă au reușit să obțină, astfel, în confruntarea diplomatică, un succes destul de consistent în acțiunea de neutralizare a Miciei Antante. După ce Iugoslavia a încheiat pactul de amicitie cu Bulgaria, punîndu-și aliații în fața faptului împlinit, Stoiadinovici a semnat, la 25 martie 1937, tratatul italo-iugoslav, cu efecte negative directe asupra coeziunii Miciei Antante. Informîndu-l pe ministrul ungar la Roma asupra tratatelor purtate cu Iugoslavia și a obiectivelor diplomației italiene, Ciano declara că „pune mare preț pe realizarea unui acord cu Belgradul, prin care să distanțeze Iugoslavia și Franța și să slăbească coeziunea Miciei Antante. Dar dezorganizarea Miciei Antante constituie primul obiectiv politic al Italiei, interesul nostru de importanță vitală. Dacă va interveni acordul italo-iugoslav — continua raportul —, influența Franței, Cehoslovaciei și României la Belgrad va scade în mare măsură și, în schimb, influența italiană va fi așa de puternică încît va putea sprijini cu succes căile apropiierii ungaro-iugoslave”³⁴.

Chiar în zilele conferinței Consiliului permanent al Miciei Antante, dezvoltînd politica de disociere și anihilare a eficienței alianței tripartite,

³² La 31 ianuarie 1937 Victor Antonescu a propus ca operația să se desfășoare „în două etape : 1. tratate între Franța și cele trei state ale Miciei Antante ; 2. un tratat între cele trei state ale Miciei Antante” (*Ibidem*, doc. nr. 379). Corbin, ambasadorul Franței la Londra, comunica lui Delbos, la 6 februarie 1937, părerea exprimată oficial de Eden privitor la șansele tratatelor purtate de Franța cu țările Miciei Antante : „Telul esențial al pactului — declara secretarul de stat britanic — este de a veni în ajutorul Cehoslovaciei. Dar guvernul iugoslav nu este material în măsură să-și trimită trupele în sprijinul acestuia, pentru că nu există frontiere comune între cele două țări. Chiar România va fi puțin dispusă să ofere trecerea armatelor sovietice, temîndu-se să le vadă că rămîn timp indefinit pe teritoriul său” (*Ibidem*, doc. nr. 404).

³³ Arhiva Ministerului Apărării Naționale (în continuare Arh. M. Ap. N.), fondul 948/RSS 3, dosarul nr. 32/1937, fila 13.

³⁴ *Diplomáciai iratok. Magyarország külpolitikájához 1936—1945*, vol. I, doc. nr. 220.

Ciano a declarat, într-un cadru oficial, că Italia era gata să încheie un pact, similar celui semnat cu Iugoslavia, și cu România. „Relativ la revizionism — după cum informa ministrul român la Roma —, Italia este de acord cu noi că pe această chestiune nu se poate da satisfacție Ungariei; de aceea Italia nici nu o cere ca o condiție pentru încheierea unui pact italo-român“. Cu aceeași ocazie, referindu-se la Cehoslovacia, Ciano a declarat ministrului plenipotențiar român „că nu dorește și nici nu crede că va putea să încheie un pact italo-ceh“³⁵. Era evident — și responsabili diplomației românești au sesizat cu exactitate — că Italia și Germania erau dispuse să asigure și să garanteze Iugoslavia și România cu prețul renunțării la politica de securitate colectivă și al disocierii Micii Antante. În pofida tuturor promisiunilor și ofertelor făcute de la Roma și Berlin, pe tot parcursul anului 1937, guvernul de la București nu a renunțat la politica și pozițiile adoptate, considerînd, și în continuare, că întărirea Micii Antante, apărarea Cehoslovaciei, consolidarea și lărgirea alianțelor tradiționale erau indisolubil legate de securitatea românească. La 15 octombrie 1937, cu prilejul vizitei generalului Gamelin în România, Carol al II-lea a declarat oficial că Franța „poate conta pe armata română“, pronunțîndu-se din nou pentru semnarea unor angajamente militare între cele două țări. „Vizita generalisimului francez — declara Carol al II-lea — va lăsa urme adînci în România. El a deschis perspective favorabile strîngerii legăturilor militare franco-române“³⁶. Potrivit lui Gamelin, într-o discuție particulară Carol al II-lea l-a asigurat că dacă Franța și Cehoslovacia vor decide să se opună cu armele Germaniei, „îi va lăsa pe ruși să treacă prin partea de nord a teritoriului său spre a merge în Cehoslovacia“³⁷.

În zilele de 8 și 9 decembrie 1937, Delbos, aflat într-un turneu diplomatic în capitalele Micii Antante, a purtat, la București, discuții cu Carol al II-lea, Gheorghe Tătărescu și Victor Antonescu; șeful diplomației franceze era din nou asigurat „că singura politică externă posibilă în această țară este cea care se sprijină pe Franța, în primul rînd, și apoi pe Mica Antantă“³⁸. Și de această dată factorii responsabili de la București au insistat, în primul rînd, pe întărirea legăturilor dintre Franța și Mica Înțelegere, ca o condiție a dezvoltării celor existente între România, Iugoslavia și Cehoslovacia. Întrebat asupra punctului de vedere francez, Delbos a răspuns „că Franța rămîne la aceeași atitudine, că ea dorește aceste acorduri dar, dat fiind faptul că ele sînt mai utile pentru țările Micii Antante decît pentru ea însăși, va aștepta pe viitor să i se aducă la cunoștință opiniile acestora privind o încheiere favorabilă“³⁹. La Belgrad, ministrul afacerilor străine francez a găsit atmosfera neschimbată, Stoiadinovici declarînd că „va rămîne atașat acestei grupări politice, dar că el crede inutil și chiar periculos ca aceasta să fie um-

³⁵ Arh. M.Ap.N., fondul nr. 948/RSS 3, nr. 32/1937, fila 13.

³⁶ D.D.F., 2^e serie, tome VII, doc. nr. 130. Ministrul Franței la București își exprima regretul, într-o telegramă expediată lui Delbos, că presa franceză nu a dat atenția cuvenită acestui angajament al regelui și menționa faptul că presa anglo-saxonă nici măcar nu a luat-o în considerare (*Ibidem*, doc. nr. 117).

³⁷ G. Gamelin, *Le prologue du drame*, Paris, 1946, p. 279.

³⁸ D.D.F., 2^e serie, tome VII, doc. nr. 327.

³⁹ *Ibid.*

flată“⁴⁰. În aceste condiții, ajuns la Praga, cea din urmă etapă a voiajului său diplomatic, Delbos nu putea decât să facă, împreună cu Beneș, o trecere în revistă a pozițiilor exprimate de guvernele de la București și Belgrad, ultimul eliminând posibilitatea unei apropiate semnări a tratatelor preconizate⁴¹. Referindu-se la situația Miciei Antante, Eduard Beneș declara că „dacă are încredere în dl. Antonescu, este mai puțin optimist în ceea ce îl privește pe d-l Stoiadinovici, dar nu crede, totuși, că acesta ar fi mers sau că ar vrea să meargă așa de departe cum s-a putut crede în unele momente și că politica sa rămîne funciarmamente sprijinită pe acordurile sale cu Franța și Mica Antantă“⁴². Totuși, ultimele contacte și demersuri diplomatice întreprinse între Franța și țările Miciei Antante nu au rămas chiar fără nici un rezultat practic. Reîntors de la Praga, unde participase la reuniunea șefilor de state-majore ale Miciei Antante, generalul Ștefan Ionescu, șeful Marelui stat-major român, îl informa pe colonelul Delmas că s-a hotărât, „de comun acord, ca o parte din forțele cehoslovace destinate frontului din Ungaria să fie înlocuite cu forțe românești și iugoslave pentru a permite Cehoslovaciei întărirea forțelor destinate frontului german“⁴³. Problemele discutate cu șeful Marelui stat-major român, în special cele referitoare la poziția României față de situația politico-militară prezentă și de perspectivă din Europa centrală, îi creau atașatului militar francez convingerea că, „liniștit în ceea ce privește frontierele sale cu Rusia și Bulgaria, statul-major român rămânea puternic atașat la ideea unei colaborări militare cu Franța și cu Mica Antantă, văzînd un pericol capital în expansiunea Germaniei spre Europa centrală prin Anschluss, prin încercuirea și distrugerea Cehoslovaciei și prin subordonarea Ungariei. El pare dispus să angajeze toate forțele reunite contra Ungariei, cu concursul Iugoslaviei, pentru a veni în ajutorul Cehoslovaciei, împotriva Germaniei“⁴⁴.

Așa cum am mai menționat, opinia istoricilor care s-au ocupat de evoluția relațiilor româno-sovietice după înlăturarea lui Nicolae Titulescu din cabinetul liberal este că acestea au intrat într-o desfășurare mult diferită; în orice caz, negocierile pentru semnarea unui tratat de colaborare au fost sistate. Analiza unor documente diplomatice și militare românești, mai puțin cunoscute, precum și a documentelor diplomatice franceze și sovietice publicate recent, indică o evoluție mult diferită de cea evidențiată în istoriografie. După o perioadă de câteva luni, timp în care nu pot fi surprinse decât tatonări prin intermediul francez și cehoslovac — reluarea tratativelor pentru semnarea pactului de amicitie cu Uniunea Sovietică fiind condiționată de reușita preconizatului tratat între Franța și Mica Înțelegeră —, Victor Antonescu și-a făcut cunoscută intenția de a acționa în vederea încheierii, între România și U.R.S.S., a

⁴⁰ *Ibidem*, doc. nr. 349. „Revenind — nota Delbos — la atitudinea sa față de Italia și Germania, el mi-a declarat că, atunci cînd ai de-a face cu nebunii și cu cei mari, ești obligat să acționezi în consecință. Cum eu l-am făcut atent că este cazul să se protejeze contra acestora, dar nu să-i și încurajeze prin slăbiciune și menajamente excesive, el a declarat că, după părerea sa, Iugoslavia vrea să rămînă tare, dar că după cele ce s-au întîmplat cu dl. Laval la 7 martie (1936 — *n.n.*), el a fost, probabil, autorizat să creadă că a fost devansat de Franța într-o apropiere cu aceste țări“.

⁴¹ *Ibidem*, doc. nr. 365.

⁴² *Ibid.*

⁴³ *Ibidem*, doc. nr. 386.

⁴⁴ *Ibid.*

unui tratat similar celui încheiat între Italia și Iugoslavia ⁴⁵. A doua decadă a lunii aprilie 1937 înregistrează reluarea contactelor directe româno-sovietice. Deschiderea a fost făcută de Gheorghe Tătărescu, primul ministru român, care i-a declarat ministrului sovietic la București, M.S. Ostrovski, că România ar fi gata să reînceapă discuțiile în vederea încheierii unui tratat de asistență mutuală între cele două țări. Telegrama lui M.S. Ostrovski asupra convorbirii din 17 martie 1937 nu este publicată de colecția *Dokumentî vneșnei politiki S.S.S.R.* decât într-o notă de subsol pe care o reproducem. Conform acesteia, Gh. Tătărescu i-a declarat însărcinatlui sovietic la București că „nu există un astfel de nebun în România care să-și poată permite o politică antisovietică ; că el, Tătărescu, își dă seama, ca și toți ceilalți factori de răspundere, că întregul sistem de alianțe al României se duce la dracu în cazul atitudinii dușmănoase față de U.R.S.S., că România este fericită din acel moment când U.R.S.S. a devenit o putere antirevizionistă și membru fidel al Ligii Națiunilor ; că în calculele lor de politică externă liberalii pleacă de la faptul că U.R.S.S. este aliata României ; că el, Tătărescu, va definitivă neapărat această situație prin încheierea acordului de ajutor mutual ; că același punct de vedere îl au și național-țărăniștii, guvernul român de mîine și întreaga țară, cu mici excepții” ⁴⁶.

La 28 aprilie, Victor Antonescu, pretinzînd că nu cunoaște nimic despre propunerea făcută de Gh. Tătărescu, și la care Bucureștiul nu înregistrase nici o reacție, îi declara lui M.S. Ostrovski că „trebuie să reglementăm relațiile noastre, astfel ca nici dvs., nici noi să nu mai avem echivocuri” ⁴⁷. După ce reprezentantul sovietic la București îi răspundea că un pact româno-sovietic similar celui italo-iugoslav ar fi chiar „dăunător” relațiilor dintre cele două țări, Victor Antonescu l-a întrebat pe M.S. Ostrovski ce dorește guvernul sovietic. „I-am răspuns lui Antonescu — nota diplomatul sovietic — că noi nu vrem nimic, că tot timpul au vrut românii ; din inițiativa cabinetului român și cu știința tuturor membrilor guvernului, Titulescu a început cu noi tratativele asupra pactului de asistență mutuală. Aceste tratative s-au întrerupt odată cu plecarea lui Titulescu. Din proprie inițiativă, Tătărescu a declarat că dorește să încheie cu noi un pact la fel. Și dacă românii ne-ar propune să reluăm tratativele întrerupte de plecarea lui Titulescu, sau să începem din nou tratativele, conform declarației lui Tătărescu, noi am accepta

⁴⁵ *Ibidem*, tome V, doc. nr. 292. „După părerea mea — nota Jean Paul Boncour —, nu trebuie să tăiem punțile și noi avem interesul, de orice manieră, de a facilita încheierea unui acord formal, care să lege definitiv România, actualmente izolată sau pe cale de a fi izolată progresiv de vechii săi aliați, cu o putere care este, pînă la o altă situație, alături de noi în fruntea mișcării de securitate colectivă în Europa continentală”. Într-o convorbire ce a avut loc la 1 martie 1937, Victor Antonescu i-a prezentat astfel lui Ostrovski condiționările politicii externe românești, ca și obiectivele urmărite la București : „Nu există nici o țară în lume, în afară de a dvs., care în momentul de față să-și poată permite luxul de a duce o politică externă clară. România preferă să-și păstreze alianțele. Aceasta este mai de preferat decât să împingă Polonia în brațele Germaniei. Noi — spunea Antonescu — dorim prietenie cu Republicile Sovietice. Trebuie să fii nebun ca să crezi că România ar dori să aibă un dușman în persoana Sovietelor. În acest sens mi-am și făcut declarația în Senat. Europa trece acum prin vremuri grele. Aliații dvs., împreună cu noi românii, lucrează la consolidarea păcii ; în loc să ne încurajați, dvs., cu bănuielile dvs., ne descurajați. Eu vă declar categoric că România va tinde spre prietenie cu Rusia Sovietică, ceea ce vă rog să-i transmiteți lui Litvinov” (*Dokumentî vneșnei politiki S.S.S.R.*, tom. XX, doc. nr. 55).

⁴⁶ *Documentî vneșnei politiki S.S.S.R.*, tom. XX, p. 719.

⁴⁷ *Ibidem*, doc. nr. 131.

această propunere pentru un studiu conștiincios în spiritul unei maxime bunăvoințe. Antonescu m-a întrebat din nou dacă nu știu despre ce anume s-a înțeles Litvinov cu Titulescu în problema Basarabiei? În general, dacă s-ar putea vedea niște texte sau formule ale acestor tratative, măcar proiecte, chiar și neparafate. I-am spus că nu știu despre existența unor texte sau formule. Atunci Antonescu mi-a spus că, după prima întâlnire cu Litvinov, în septembrie, i-a rămas impresia că există niște texte. El roagă să fie întrebat Litvinov⁴⁸.

La începutul lunii mai guvernul francez a considerat necesară o intervenție directă pe lângă guvernul sovietic. „În cursul întrevederii pe care eu am avut-o astăzi — raporta ambasadorul francez la Moscova, Coulondre —, d-l Litvinov mi-a vorbit, cu vizibilă neîncredere, de deschiderile făcute pe lângă U.R.S.S. de guvernul român pentru încheierea unui tratat de prietenie. Acestea sînt — mi-a spus el — vorbe frumoase. Deși dl. Tătărescu a declarat ministrului nostru de la București că este gata să semneze cu mine un pact de asistență, cînd dl. Antonescu a fost întrebat, el a pretins că nu cunoaște aceste intenții“. Evidențiind faptul că România dorea să condiționeze semnarea tratatului de asistență de recunoașterea *de jure* a frontierei cu Uniunea Sovietică, Litvinov îi declara ambasadorului francez la Moscova: „I-am spus deja d-lui Titulescu că noi am recunoaște *în fapt* noua frontieră și el s-a arătat mulțumit cu această asigurare. Noi nu vom merge mai departe cu domnul Antonescu. La urma urmelor, eu știu că el negociază cu Italia un acord analog pactului italo-iugoslav“ *. „I-am spus lui Litvinov — nota Coulondre — că dacă România marchează o oarecare fluctuație în politica sa, acesta este precis momentul de a i se întinde o mînă prietenească și de a se întări legăturile care unesc cele două țări, sporind astfel garanțiile de pace. Recunoscînd întru totul interesul pe care îl reprezintă încheierea unui acord între U.R.S.S. și România, d-l Litvinov m-a lăsat să înțeleg că el nu consideră deloc că d-l Antonescu ar putea să fie colaboratorul ideal“⁴⁹.

La sfîrșitul lunii mai, Maxim Litvinov l-a primit, la Geneva, pe Victor Antonescu, care i-a „vorbit despre dorința sa de a încheia cu noi un acord, reglementînd problema Basarabiei, iar în ce privește tratativele noastre cu Titulescu el ar dori să vadă textele. I-am răspuns că Titulescu înțelegea foarte bine că pentru un acord cu noi trebuie evitate discuțiile despre Basarabia. Aceasta din urmă este ocupată de România, noi nu ridicăm pretenții, cu atît mai mult trebuie să tacă România și aceasta în propriul său interes“. În continuarea discuției, ministrul român a exprimat rezerve față de un eventual tratat de asistență mutuală, argumentînd că, în condițiile date, opinia publică ar fi fost nefavorabilă unui angajament de o asemenea natură. „La remarcă lui Antonescu — nota Litvinov — că în condițiile actualei opinii publice din România i-ar fi greu să vorbească despre asistența mutuală, i-am răspuns că, probabil, odată cu plecarea lui Titulescu s-a schimbat și opinia publică din România, deoarece acela, fără îndoială, ținea cont de ea și totuși găsea că este

⁴⁸ *Ibid.*

* Între guvernul român și cel italian au avut loc, într-adevăr, tratative oficiale în acest sens, însă Bucureștiul a respins propunerile italiene, care nu prevedeau și includerea Cehoslovaciei într-un aranjament similar.

⁴⁹ *D.D.F.*, 2^e serie, tome V, doc. nr. 396. Aflat la Geneva în luna mai 1937, Litvinov a declarat unui ziarist „că i s-a făcut o propunere în acest sens (al reluării discuțiilor pentru încheierea unui pact de asistență mutuală — *n.n.*), dar că el a respins propunerea deoarece nu avea încredere în Tătărescu și Antonescu“ (Milan Vancu, *Mala Antanta 1920—1938*), Titovo Uzice, 1960, p. 187, nota nr. 312).

posibil să se vorbească despre asistența mutuală ; de altfel, noi știm că pentru aceasta el avea deplinul acord al regelui“⁵⁰.

Ajunse la acest moment al desfășurării, negocierile româno-sovietice au luat o turnură contradictorie. Analiza documentelor indică drept moment de răscruce întâlnirea dintre Maxim Litvinov și Nicolae Titulescu la Talloires, în iunie 1937. Conform părerii lui Ion M. Oprea, ceea ce l-a determinat pe Maxim Litvinov „să inițieze această conversație au fost unele manifestări politice prin care ministrul de externe român, V. Antonescu, tindea să strângă relațiile României cu Polonia, Italia și Iugoslavia și, în același timp, să întreprindă noi acte diplomatice indefinite și cu rezonanțe incerte“⁵¹. Concluzia menționată i-a fost sugerată autorului citat de cunoscutul memoriu, întocmit în anul 1939 de Nicolae Titulescu, document conform căruia, deși diplomatul român a căutat să-l convingă pe Litvinov că nu se schimbaseră nimic în politica externă românească, acesta i-a declarat „că vechile lui angajamente și promisiuni față de România erau anulate“⁵².

Documentele franceze publicate indică următoarea desfășurare a evenimentelor. La 12 iunie 1937, Thierry trimitea la Paris un raport asupra „primelor pagube pricinuite de întrevvedere de la Talloires“ și a implicațiilor acesteia „dacă Litvinov persista în hotărîrea de a rupe tratativele româno-sovietice“⁵³. Întrucît scrisoarea expediată la 12 iunie 1937 de Thierry nu a fost reprodusă integral în volumul de documente diplomatice franceze, vom reda, în cele ce urmează, comentariul și extrasele cuprinse la nota (2) ce însoțește documentul publicat sub nr. 71 : „Însărcinatul cu afaceri francez [la București] sublinia nemulțumirea d-lui Antonescu, «descurajarea sa și resentimentul său personal, lovitură pe care nu numai d-l Titulescu, dar și d-l Litvinov au vrut astfel să o dea creditului dumneavoastră personal» ; ministrul român al afacerilor străine era susținut de Carol al II-lea, ostil la orice pact de asistență mutuală româno-sovietic și față de personalitatea d-lui Titulescu. Cu toate acestea, d-l Antonescu se arăta conciliant față de reprezentantul U.R.S.S. la București, d-l Ostrovski, explicînd că «din rațiuni de circumstanță i se pare preferabil de a amîna pînă în septembrie reluarea conversațiilor, care nu au putut fi decît schițate cu Litvinov și excelența voastră».

Diplomatul rus a insistat, la rîndul său, pe lîngă Moscova, «pentru ca în nici un caz convorbirile să nu fie rupte cu guvernul actual, ale cărui dispoziții nu i se par îndoielnice, deoarece ele au supraviețuit redutabilei probe a Talloires-ului», și a propus, la București, după întoarcerea de la Geneva a d-lui Antonescu, încheierea unui tratat de asistență mutuală analog pactului ceho-sovietic. În lipsa acestuia, el vedea «un teren de apropiere eventual în proiectul unei declarații de principiu, pur și simplu, între cele două țări, în baza articolelor 10 și 16 ale pactului»⁵⁴. La trei zile de la telegrama lui Thierry, la 15 iunie, Ostrovski îl întâlnea pe Hodja, președintele Consiliului de Miniștri al Cehoslovaciei, aflat în vizită la București. Referindu-se la stadiul și situația negocierilor, însărcinatul cu afaceri al Uniunii Sovietice declara că așteaptă o propunere scrisă din partea Bucureștiului, menționîndu-i, totodată, că guvernul sovietic res-

⁵⁰ *Dokumenti vneșnei politiki S.S.S.R.*, doc. nr. 175.

⁵¹ Ion M. Oprea, *Nicolae Titulescu*, Editura științifică, București, 1966, p. 373.

⁵² Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 103, dosarul nr. 8 174.

⁵³ *D.D.F.*, 2^e serie, tome VI, doc. nr. 71.

⁵⁴ *Ibid.*

pinge orice document ce ar fi inclus recunoașterea *de jure* a frontierei pe Nistru. La întrebarea lui Hodja relativ la soluția ce ar fi avut șanse de reușită, cu respectarea intereselor sovietice, Ostrovski i-a răspuns că „la fel ca și Titulescu, noi considerăm că actele semnate de noi și români asigură pe deplin românilor și securitatea lor în est. În caz extrem, totuși, am fi de acord să introducem în tratatul de asistență mutuală un angajament de acest fel : în cazul în care tratatul va intra în acțiune și forțele noastre armate vor fi, conform tratatului, introduse pe teritoriul României, aceste forțe, în momentul cînd nu va mai fi nevoie de ele, vor fi retrase dincolo de Nistru“⁵⁵.

La 22 iulie 1937, reluînd discuțiile asupra pactului, la insistențele lui Tătărescu și Incuț, Ostrovski a avut o nouă întrevvedere cu Antonescu. Și de această dată nu s-a depășit faza tatonărilor, întrucît ministrul român a refuzat să-și precizeze propunerile, iar însărcinatul cu afaceri sovietic a avansat formula din 1935⁵⁶. Cîteva zile mai tîrziu, la 29 iulie, Ostrovski era primit de Gh. Tătărescu, aflat la Poiana Brașov. Discuția a evidențiat criza de încredere ce se instaurase în relațiile dintre cele două țări : pe de o parte, reprezentantul sovietic îi imputa primului ministru român că unele acte ale cenzurii sau declarații în presă, precum și natura relațiilor româno-polone constituiau manifestări antisovietice în măsură să convingă „că românii s-au înhămat definitiv la carul antisovietic al lui Beck și, îndeplinînd sarcina dezlănțuirii forțelor războiului, au pășit pe calea provocării deschise“ ; de cealaltă parte, Gh. Tătărescu, după ce sublinia faptul că în perioada în discuție — de după înlăturarea lui Nicolae Titulescu — nu s-a adăugat și nu s-a renunțat la vreo alianță, că guvernul român i-a refuzat pe italieni, deși nu exista nici o contradicție între Italia și România, că, de asemenea, au fost refuzate propunerile tentante făcute de Germania, îi declara diplomatului sovietic că în linia politicii externe practicate de România nu s-a schimbat nimic. În aceste condiții, Gh. Tătărescu considera „nedrept că noi — nota M. Ostrovski —, neacordînd atenție întregii linii de conduită a guvernului român, tragem concluzii atît de hazardate despre orientarea politicii românești și recurgem la represiuni, deschizînd în presă problema Basarabiei, care este considerată de români ca reglementată odată pentru totdeauna“. În continuare, prim-ministrul român își asigura interlocutorul că în anul 1938 va semna un tratat de prietenie, de consultații sau asistență mutuală, în forma cea mai potrivită pentru interesele ambelor părți. Reamintind că, atît în 1936 cît și în 1937, inițiatorii negocierilor au fost românii, M. Ostrovski i-a replicat că „reinnoirea tratatelor mi se pare tardivă sau prematură, în funcție de rezolvarea crizei“. În finalul discuției, Gh. Tătărescu l-a asigurat pe reprezentantul sovietic că „oricare guvern, care va veni în locul lui, va trebui să caute și va căuta prietenia cu Rusia ; că ar fi o nebunie din partea guvernului român, oricare ar fi el, să caute ceartă cu Rusia, ceartă care, în desfășurarea ei logică, se poate termina prin dezmembrarea teritoriului românesc ; că ar fi un nonsens și o crimă din partea guvernului român să viseze la o agresiune împotriva Sovietelor, singur sau în bloc, mai ales dacă partener în acest bloc i-ar fi Polonia. Cum că a lega propria soartă de soarta Poloniei ar fi o nebunie sau crimă împotriva intereselor vitale ale maselor populare românești și că nu există om în țară care să gîndească la aceasta serios și nu în cadrul

⁵⁵ *Dokumenti vneșnei politiki S.S.S.R.*, tom. XX, doc. nr. 203.

⁵⁶ *Ibidem*, nota nr. 145.

demagogiei din preajma alegerilor. Un astfel de om, chiar dacă s-ar găsi, ar fi un aventurier și nu ar fi admis niciodată la conducerea destinului țării. Acest lucru el roagă să fie transmis guvernului sovietic. Iar el, Tătărescu, va căuta prilejul și mijloacele de a face aceasta cunoscut opiniei publice din ambele țări⁵⁷. Până la sfârșitul anului 1937 nu au mai fost înregistrate contacte între reprezentanții celor două părți, fiecare rămânând la punctul de vedere deja exprimat.

Din analiza documentelor se desprinde concluzia că demersurile românești în direcția semnării unui tratat de prietenie și asistență mutuală au fost puternic influențate și limitate de Carol al II-lea, care a adoptat poziția rigidă a legării oricăror înțelegeri de recunoașterea explicită de către Uniunea Sovietică a frontierei existente.

Succinta trecere în revistă a principalelor direcții de exprimare ale diplomației românești, a relațiilor României cu partenerii din Mica Înțelegere și Înțelegerea Balcanică, cu Polonia, Franța, Anglia și Uniunea Sovietică, adică cu susținătorii Societății Națiunilor, pe de o parte, și a relațiilor cu Italia și Germania, pe de altă parte, indică practicarea, în fond, a acelorași linii directe exprimate pe timpul când la conducerea Ministerului Afacerilor Străine s-a aflat Nicolae Titulescu. „Diferențele” sesizate de unii autori sau așa-zisele „schimbări” intervenite în politica externă românească nu au depășit nivelul unor tatonări or pure declarații de circumstanță. După 7 martie 1936 și odată cu eșuarea politicii de securitate colectivă, dacă în activitatea diplomatică românească a intervenit o schimbare, aceasta a fost doar de intensitate, de pronunțare și reclamare a obiectivelor proprii și comune aliaților, tuturor membrilor Societății Națiunilor.

Poziția adoptată de România față de propunerile și promisiunile făcute de Germania nazistă sau Italia fascistă, cea evidențiată în tratativele cu partenerii din Mica Antantă⁵⁸, ca și cu Franța⁵⁹, au probat și în continuare interesul manifest al guvernului român pentru întărirea mijloacelor de sprijin extern în fața unei agresiuni fasciste și revizioniste. În acest cadru, convențiile militare în trei (România, Iugoslavia și Turcia), semnate la 6 noiembrie 1936, și în patru (România, Iugoslavia, Turcia și Grecia)⁶⁰, încheiate la 10 noiembrie 1936, s-au impus ca materializări

⁵⁷ *Ibidem*, doc. nr. 270.

⁵⁸ În iunie 1936, la conferința șefilor de state-majore ale armatelor Micii Antante, care a avut loc la București, s-a încheiat un protocol ce prevedea „organizarea pregătirii materiale comune, prin organizarea industriilor principale de război, în scopul de a satisface nevoile armatelor întrunite ale Micii Înțelegeri pentru un război de lungă durată”. Între 10 și 20 aprilie 1937, la Praga, protocolul încheiat în iunie 1936 s-a rediscutat în detaliu, luându-se următoarele hotărâri, semnificative pentru relațiile și spiritul ce anima Mica Antantă: „Fiecare stat aliat să dispună de o industrie capabilă să aprovizioneze cel puțin armata proprie cu materialele ce va avea nevoie. Capacitatea de producție a acestei industrii să asigure, în prima linie, nevoile armatei proprii și, în a doua linie, în măsura posibilităților, și nevoile celorlalte armate aliate” (Arh. M.Ap.N., fondul nr. 948/RSS 3, dosarul nr. 1 351, fila 158).

⁵⁹ După îndelungi tratative, demarate în 1934, în decembrie 1936 au fost stabilite, la Paris, bazele acordului relativ la organizarea și funcționarea legăturilor între marile state-majore ale Micii Antante și cel francez (*Loc. cit.*, filele 434—436).

⁶⁰ „Alianța militară în cadrul Înțelegerii Balcanice — aprecia Marele stat-major român, în noiembrie 1937 — prezintă o deosebită importanță pentru soluționarea problemului militar ce se poate pune în viitor României, prin aceea că-i asigură libertatea de acțiune. Ea dă posibilitatea armatei române să-și concentreze, de la început, efortul său, fie la vest, fie la est, unde va fi teatrul principal de operațiuni în cazul unei conflagrații generale” (*Loc. cit.*, dosarul nr. 1 608, filele 160—163).

efective ale Înțelegerii Balcanice și ale politicii generale promovate de țările antirevizioniste din zonă.

Pe planul concepției strategice, la sfârșitul anului 1936, întocmirea planului de campanie pentru anul 1937 situa Ungaria și Bulgaria pe primul și al doilea loc în ordinea de urgență a priorităților materiale. Totodată, în timp ce pentru frontierele de vest și sud, forurile de concepție și decizie militară de la București apreciau Ungaria și Bulgaria ca inamici probabili ⁶¹ în orice variantă de declanșare a unui conflict generalizat, pentru frontiera de est erau prevăzute trei ipoteze posibile : „*Ipoteza 1* — Rusia și Polonia nu intervin în conflict, fiind neutre sau cu atitudine neclarificată ; *Ipoteza 2* — Rusia este inamică, Polonia aliată ; *Ipoteza 3* — Polonia inamică, Rusia sprijină România“ ⁶².

Evident, o astfel de analiză și definire a posibilităților adversari și amici, în raport cu factorii de stabilitate și dezechilibru internațional, înfirmă orice supoziție sau speculație, argumentată printr-o simplă și banală declarație sau asigurare „diplomatică“. Pentru conducerea militară de la București, reflex al concepției generale adoptate de forurile politice responsabile, „blocul italo-austro-german“ constituia factorul de dezechilibru european și, implicit, probabila sursă de confruntare, căreia urma să-i facă față România. Acestui factor de dezechilibru general i se alăturau, prin natura politicii practicate și a obiectivelor urmărite, Ungaria și Bulgaria. Numai astfel se poate înțelege de ce guvernul român acorda atenție, în primul rând, pregătirii mijloacelor de rezistență la frontierele de vest și sud, deși ca potențial militar România depășea și Ungaria și Bulgaria, iar Mica Înțelegere și Înțelegerea Balcanică le anihilau orice șansă de exprimare militară. În pofida acestei stări de fapt, nu numai măsurile privind distribuția forțelor în ansamblul sistemului defensiv național a urmărit prioritar segmentul de vest, dar, începînd cu vara anului 1936, consecință a schimbărilor intervenite în configurația politico-strategică europeană și în special a perspectivei acestora, conducerea politico-militară a țării a început să-i destineze o serie de mijloace suplimentare. Declanșarea, după 10 iulie 1936, dată cînd a fost aprobat memoriul nr. 455 privind organizarea defensivă a teritoriului, a unui vast program ce viza construirea unui sistem de fortificații la frontiera de vest, indică singurele și adevăratele schimbări intervenite în concepția

⁶¹ „Este de presupus — se menționa în același document — că nici Ungaria și nici Bulgaria nu vor ataca — singure — vreun stat din Mica Înțelegere sau din Înțelegerea Balcanică, deoarece ar risca să fie scoase imediat din cauză.

În schimb, în cazul unui conflict generalizat, este „aproape sigur că atît Ungaria cît și Bulgaria vor interveni contra noastră...

Problemele strategice ce se pot pune armatei noastre în cazul unui conflict generalizat se pot rezuma la următoarele ipoteze :

Ipoteza 1 — Ungaria, neînglobată în alianța italo-austro-germană, atacă una din armatele Micii Înțelegeri, Bulgaria și Rusia neutre...

Ipoteza 2 — Bulgaria, neînglobată în alianța italo-austro-ungară, atacă una din țările Înțelegerii Balcanice...

Ipoteza 3 — Ungaria și Bulgaria, înglobate în aceeași alianță, atacă — fie simultan, fie pe rînd — unul sau mai multe din statele Micii Înțelegeri sau Înțelegerii Balcanice. Rusia neutră“ (*Loc cit.*, fila 60).

⁶² *Loc. cit.*, dosarul nr. 456, fila 273.

politico-strategică românească⁶³. Astfel, dacă pînă la 7 martie 1936, la București s-a considerat că Germania nazistă și acoliții ei fasciști și revizionisti pot fi contracarați și anihilați în cadrul și cu mijloacele sistemului de securitate colectivă, ocuparea zonei demilitarizate a Renaniei, construirea puternicului sistem de fortificații Siegfried, ca și politica de înarmare accelerată a Wehrmachtului — pe fundalul eșuării politicii de securitate colectivă — au determinat forurile de decizie politică și militară românească să ia în calcul și varianta unei posibile conflagrații europene, în care țările antirevizioniste din centrul, răsăritul și sud-estul Europei să suporte principalul șoc al unei confruntări cu cel de-al III-lea Reich. La această variantă conduceau și tot mai evidentele concesii făcute de cercurile politice franceze și britanice, în special, care, prin celebra politică de „appeasement“, ofereau un larg cadru de exprimare aspirațiilor revanșarde și de supremație ale Germaniei naziste spre centrul și răsăritul Europei. Pe parcursul desfășurării confruntărilor internaționale și în raport direct cu reușitele expansiunii germane spre răsărit, Bucureștiul a acordat o atenție sporită edificării unui sistem de fortificații la frontiera de vest a țării.

La 25 septembrie 1936, Consiliul Superior al Apărării Țării a aprobat deschiderea unor lucrări în valoare de 250 milioane de lei pentru anul 1936, „în zona principală de apărare, pe direcțiunile mai probabile și în special în Poarta Someșului“⁶⁴.

Totodată, „ca rezultat al situației politice generale, care readuce pe primul plan posibilitatea unui conflict în Europa centrală“, la 5 martie 1937, Consiliul Superior al Apărării Țării a adoptat planul intitulat : „Organizarea permanentă defensivă a Frontului de vest“⁶⁵. Prin acest nou plan, Marele stat-major „a căutat să precizeze și rolul amenajărilor și construcțiilor genistice : Pînă la intrarea acoperirii în dispozitiv de luptă — se menționează în plan —, organizațiunile opresc atacurile inamice exercitate prin surprindere. După intrarea acoperirii în dispozitiv, ele constituiesc pivoturi de rezistență menite să permită trupelor de acoperire fie manevre pentru respingerea inamicului, fie închegarea unor rezistențe continue. Punctele de sprijin și centrele de rezistență vor con-

⁶³ În memoriul intitulat : „Organizarea defensivă a frontului de vest“, întocmit de Marele stat-major în martie 1937, se menționează : „În anul 1934, Marele stat-major a dat Inspectoratului general al genului directivele nr. 748, preconizînd un sistem de fortificații mai redus ca acel din 1930 și avînd la bază concepția de a sprijini, în primul rînd, acoperirea. Organizările propuse erau destinate, în majoritatea lor, frontului de vest. Studiul a fost discutat în comisia de fortificații, dar nu a fost pus în aplicare. În 1935, ca rezultat al situației politice generale (alianța între Franța—Cehoslovacia—Rusia), frontul de est devine — pentru un timp oarecare — mai puțin amenințător. În schimb, înarmările Germaniei și mai ales tendințele revizioniste tot mai accentuate ale Ungariei, sprijinită fățiș chiar de Italia, au readus pe prim plan posibilitatea unui conflict în Europa centrală. Ca urmare, în anul 1936, Marele stat-major a reluat în studiu fortificarea frontului de vest, căutînd să precizeze — ca bază a oricărei realizări viitoare — care este, pentru acest front, sistemul complet de fortificații capabil să ne permită a face față oricărui atac în forță și oricărei situații“ (Loc. cit., dosarul nr. 457, filele 847—848).

⁶⁴ Ele vor consta — se menționa în referatul nr. 740, semnat de șeful Marelui stat-major — din grupe de organizațiuni prevăzute cu cazemate pentru organe de foc și cu obstacole artificiale, în care barajele de mine antitanc vor căpăta o mare importanță. Pentru a restrînge cheltuielile, propunem a se folosi toate cuirasamentele aflate în bună stare, care au rămas din fostul front Focșani—Nămolosa—Galați, fosta cetate București, precum și cele aflate în depozitele armatei“ (Loc cit., filele 166—167).

⁶⁵ Loc. cit., dosarul nr. 1 380, filele 186—193.

stitui, prin urmare, scheletul zonei principale de apărare, destinată să acopere concentrarea grosului forțelor și debarșarea lor ofensivă". Prin același document s-a aprobat deschiderea lucrărilor pentru construirea regiunilor fortificate „Someș”, „Crișul Negru” și „Mureș” și a Grupului de fortificații „Țibleş—Rodna”.

Paralel cu măsurile inițiate pentru demararea lucrărilor de fortificare a frontierei de vest, au fost continuate, accelerate și lărgite toate acțiunile angajate anterior pentru echiparea ei, acțiune vastă ce prevedea construirea de noi cazărmi și depozite, pentru ridicarea capacității sistemului de comunicații feroviare și rutiere⁶⁶.

O analiză amănunțită a tuturor măsurilor întreprinse pentru întărirea capacității de apărare a țării conduce la concluzia că, în acea perioadă, aproape 90% din totalul cheltuielilor angajate au fost alocate dezvoltării mijloacelor de rezistență destinate frontierei de vest. Este, în fond, expresia materializată a coordonatelor imprimate și a direcțiilor practicate de România în politica sa externă în respectivul interval de timp.

⁶⁶ În vara anului 1937 au fost începute lucrări de fortificații și în sectorul Oradea, în baza aprobării date de Gheorghe Tătărescu (*Loc. cit.*, fond Inspectoratul general al genului — Direcția fortificații, dosarul nr. 176, fila 80).

ORGANIZAȚIILE FASCISTO-HITLERISTE DIN ROMÂNIA — FACTOR DE SUBMINARE A INDEPENDENȚEI ȘI SUVERANITĂȚII NAȚIONALE

AURICĂ SIMION

Pentru a-și atinge scopurile politice și economice în România, hitleriștii au pregătit din timp terenul, stimulând și subvenționând organizațiile fasciste, organizațiile naționalității germane din România, oameni politici și de afaceri cu orientare progermană etc. *. Ei nu s-au dat

* În vederea elaborării studiului de față, autorul a consultat și a folosit documente din arhive, presa timpului, precum și următoarele lucrări și studii : Ceașescu Nicolae, *Istoria poporului român*. Culegere de texte, Editura militară, București, 1983 ; *Akten zur Deutschen Auswärtigen Politik, 1918—1945*, Serie D (1937—1945), Band II, *Deutschland und der Spanische Bürgerkrieg, 1936—1939*, Imprimerie nationale, Baden-Baden, 1951 ; *Les archives secrètes de la Wilhelmstrasse*, vol. V, *L'Allemagne et la Pologne. Le petites puissances de l'Europe*, Livre I (Juin 1937 — Mars 1939), Plon, Paris, 1954 ; *Documents on German Foreign Policy, 1918—1945*, Series D, vol. XII, *The War Years, February 1—June 22 1941*, London, 1962 ; „Almanahul «Cuvîntul»“, 1941 ; *Asasinatele de la Jilava... Snagov și Strejnicul, 26—27 noiembrie 1940*, București, 1941 ; Martin Broszat, *Deutschland—Ungarn—Rumänien. Entwicklung und Grundfaktoren national-sozialistischer Hegemonial — und Blindnispolitik 1938—1941*, în „Historische Zeitschrift“, R. Oldenbourg, Verlag, München und Wien, Band 206, Februar, 1968 ; Platon Chirnoagă, *Istoria politică și militară a războiului României contra Rusiei Sovietice. 22 iunie 1941—23 august 1944*, Editura „Carpați“, Traian Popescu, Madrid, 1965 ; Corneliu Zelea-Codreanu, *Pentru legionari*, Sibiu, 1936 ; Nicolae Copoiu, *Atitudinea potrivnică a oamenilor de cultură față de expansiunea ideologiei naziste în România*, în „Anale de istorie“, nr. 6/1963, p. 115—124 ; Alexander Cretzianu, *The Lost Opportunity*, London, Jonathan Cape, 1957 ; Titu Georgescu, *Sur le cinquième colonne hitlérienne en Roumanie*, în „Revue d'histoire de la deuxième guerre mondiale“, nr. 70 (1968), p. 19—38 ; Mihai Fătu, Ion Spălățelu, *Garda de fier — organizație teroristă de tip fascist*, ediția a II-a, Editura politică, București, 1980 ; Mihail Florescu, *Alegerile parlamentare în lumina cifrelor și faptelor (1918—1937)*, Editura P.C.R. 1945 ; Andreas Hillgruber, *Hitler, König Carol und Marschall Antonescu. Die deutsch-rumänischen Beziehungen, 1938—1944*, Franz Steiner Verlag, Wiesbaden, 1954 ; *Împotriva fascismului*, Editura politică, București, 1971 ; Cosma Neagu, Dumitru Marinescu, *Fapte din umbră*, vol. IV, Editura politică, București, 1983 ; Florea Nedelcu, *Viața politică în România în preajma instaurării dictaturii regale*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1973 ; Lucrețiu Pătrășcanu, *Sub trei dictaturi*, Editura politică, București, 1970 ; *Pe marginea prăpastiei*, vol. I—II, București, 1941 ; Gheorghe T. Pop, *Caracterul antinațional și antipopular al activității Partidului Național Creștin*,

în lături de la acțiuni de subminare și de intimidare, de cumpărare a unor organe de presă, de la coruperea unor oameni politici, de la presiuni economice și politice, de la ațîțarea vrajbei între state și popoare, asasinarea conducătorilor de state și a oamenilor politici care se împotriveau expansiunii lor. Revelatorii pentru metodele activității naziste pe teritoriile altor state sînt mărturisirile făcute de Hitler însuși într-o discuție cu Hermann Rauschning : „Organizez de pe acum propriul meu serviciu diplomatic. Costă scump, dar cîștig timp. Am redactat un chestionar cu privire la personalitățile care mă interesează. Am ordonat să se studieze fișierul complet al tuturor persoanelor influente din toate țările... În felul acesta fac adevărată politică, cîștig oameni pentru cauza mea, îi silesc să muncească pentru mine, asigur pătrunderea și influența mea în fiecare țară”¹.

Un loc principal în arsenalul metodelor utilizate de naziști pentru a submina din interior rezistența popoarelor l-a ocupat crearea de agen-turi pe teritoriile altor state sub forma unor organizații sau partide fas-ciste, ori punerea sub controlul Berlinului a organizațiilor și partidelor de acest tip deja existente. „A influența mulțimile, abia pregătești te-renul — declara Hitler. Adevărata muncă, singura care are o impor-tanță hotărîtoare constă în a capta în teritoriul străin personalități im-portante sau chiar grupuri ori partide”².

În România, activitatea hitleristă de propagandă și spionaj, de cap-tare de aderenți și de destabilizare a vieții politice a început în preajma venirii la putere a naziștilor în Germania, ea căpătînd o intensitate maximă în anii 1938—1940. Această activitate s-a exercitat prin : A. Lega-ția germană, organizațiile hitleriste ale cetățenilor germani rezidenți în România și ale naționalităților conlocuitoare germane ; B. Organe de presă și propagandă ; C. Organisme economice (societățile germane ban-care, industriale, comerciale) ; D. Asociațiile culturale, artistice și spor-tive ; E. Partidele și grupările autohtone de extremă dreaptă din țară, personalități politice, industriale și comerciale progermane.

A. Reprezentanța diplomatică germană din România a avut în anii 1936—1941 în fruntea sa pe Wilhelm Fabricius, ministru plenipo-tențiar, secondat de Gerhardt von Steltzer, consilierul Legației. Activi-tatea acestora era dublată de aceea a lui Arthur Konradi, conducătorul organizației „Nazionalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei — Landes-gruppe Rumänien“, care era camuflat sub calitatea de atașat comercial. Totodată, Legația germană dispunea — fapt neuzitat în cazul altor le-gații — de un atașat silvic (dr. Rudolf Müller), unul agricol (Karol Kräutle) și de un al doilea atașat comercial (Henrik Klugkist). O acti-vitate specială în domeniul propagandei desfășura atașatul de presă Her-

Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1978 ; Hermann Rauschning, *Hitler m'a dit. Confi-dences du Führer sur son plan de conquête du monde*, Coopération, Paris, 1939 ; *Regimurile fasciste și totalitare din Europa*, vol. I—II, Editura militară, București, 1979, 1980 ; Al. Gh. Savu, *Dictatura regală (1938—1940)*, Editura politică, București, 1970 ; A. Simion, *Regimul politic din România în perioada septembrie 1940—ianua-rie 1941*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1976 ; A. Simion, *Preliminarii politico-diplo-matice ale insurecției române din august 1944*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1979 ; Gh. Zaharia, *Unele date cu privire la teroarea fascistă din România în „Anale de istorie“*, nr. 6/1963, p. 104—106.

¹ Hermann Rauschning, *Hitler m'a dit. Confidences du Führer sur son plan de conquête du monde*, Coopération, Paris, 1939, p. 301—302.

² *Ibidem*, p. 302.

man von Ritgen, care dispunea de „fonduri speciale pentru acordarea de diurne corespondenților presei germane și pentru subvenționarea, sub formă de abonamente, a unor publicații indigene”³. Tot ca o expresie a atenției deosebite acordate României de guvernul nazist era și înființarea la București a unui post de atașat militar permanent, încredințat colonelului Karl von Wahle și acreditarea, în același timp, pe lângă guvernul român, a unui atașat aeronautic (locotenent-colonel Alfred Gerstenberg) și a unui atașat naval (căpitan Marwitz). „Personalul Legației germane, cel mai numeros în prezent în comparație cu cel al altor reprezentanțe diplomatice străine, îndeplinește atribuțiuni multiple, înformarea economică și comercială situându-se pe primul plan al activității sale” — se arăta într-un studiu întocmit în anul 1939, de Serviciul Secret de Informații (S.S.I.)⁴.

Cetățenii germani rezidenți în România erau cuprinși în diverse partide și organizații naziste care își desfășurau activitatea pe teritoriiul patriei noastre. Dintre acestea consemnăm: 1. „Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei — Landesgruppe Rumänien“, subordonat N.S.D.A.P. — Auslandsorganisation, cu sediul la Berlin, care avea o conducere centrală la București (șef Arthur Konradi), grupe locale (Ortsgruppen) la București, Sibiu, Brașov, Cernăuți și puncte de sprijin (Stützpunkt) la Brăila, Cîmpia Turzii, Cîmpina, Dicioșinmartin, Iași, Mediaș, Ploiești, Sebeș-Alba, Constanța, Buhuși, Craiova, Cluj, Galați, Lugoj, Oradea, Satu Mare și Timișoara. N.S.D.A.P. — Landesgruppe Rumänien avea și o secțiune feminină („Reichsdeutsche Frauenschaft in Rumänien) și una pentru tineret („Hitlerjugend“); 2. „Deutsche Arbeitsfront“ (Frontul german al muncii — D.A.F.), organizat pe centrale. În 1939 fuseseră identificate de către organele de contrainformații române centralele din Arad, București, Sibiu, Brașov și Ploiești; 3. „Kraft durch Freude“ („Putere prin bucurie“); 4. „Schriftamtss-telle“ — secția din România; 5. „Nationalsozialistische Kulturgemeinschaft“ (Comunitatea culturală național-socialistă); 6. „Nationalsozialistische Volkswohlfahrt“ (Ajutorul popular național-socialist)⁵.

Toate aceste organizații educau pe membrii lor în spiritul ideologiei național-socialiste și, totodată, făceau spionaj și propagandă hitleristă în România.

B. Unul dintre mijloacele de propagandă hitleristă cele mai des utilizate a fost răspîndirea de către Legația germană a numeroase publicații și buletine naziste, introduse în țară prin intermediul curierului diplomatic. Deosebit de intensă era această propagandă în județele locuite de sași și de șvabi. În acest sens, Comandantul Legiunii de jandarmi Brașov raporta organelor superioare că „zilnic este invadat județul cu broșuri și reviste expediate din Germania, toate cu caracter și conținut hitlerist”⁶.

Un rol important în propaganda desfășurată de nazisti în România a revenit agențiilor de presă „D.N.B.” și „Eidienst”, ziarelor „Bukarester Tageblatt”, „Bukarester Post”, „Sibenburgisches Deutsches Tageblatt” și

³ Arhiva Ministerului Apărării Naționale (în continuare: Arh. M. Ap. N.), dosarul nr. 725/1. Documentul „Acțiunea germană în România”.

⁴ Loc. cit.

⁵ Loc. cit.

⁶ Arhivele Statului Brașov, fondul Legiunea de jandarmi Brașov, dosarul nr. 47.

„Tagespost“ (Cernăuți), precum și editurilor „Verlags R.G.“, „Kraft und Dorteiff“ (Sibiu) și „Societatea de ziare“ (Cernăuți), care-și desfășurau activitatea pe baza indicațiilor primite de la Legația germană⁷. Reprezentanții agențiilor de presă și corespondenții ziarelor germane, pe lângă activitatea pentru care erau acreditați, făceau spionaj sau serveau ca intermediari între Berlin și oficiile naziste din România.

Autoritățile române erau în posesia unor documente ce atestau că unul dintre mijlocitorii principali ai sprijinului acordat de Germania elementelor fasciste din România și, în special, conducătorilor Gărzii de fier, era Ernst Cristoph Schepky, care fusese introdus în țară în anul 1934, împreună cu un grup de astfel de „ziariști“⁸. Tot sub acoperirea de „corespondent de presă“ (al ziarului „Deutsche Allgemeine Zeitung“) activa la București, din 1938, spioana Edith von Coler, reprezentanta personală a lui Heinrich Himmler. În timpul șederii sale în România ea a căutat să-și formeze relații în cercurile politice românești, încercând să se introducă chiar în anturajul primului ministru Armand Călinescu⁹. Pe baza propunerilor ei, Serviciul de presă, propagandă și informații al Legației germane din București a fost reorganizat și și-a intensificat activitatea¹⁰. Edith von Coler a colaborat la unele ziare românești (cu precădere la „Curentul“, în paginile cărui a făcut apologia celui de al III-lea Reich) și a încercat să recruteze prozeții mai ales din rândurile ziariștilor. Una dintre misiunile ei principale a constat în sprijinirea lui N. Malaxa pentru a fonda un ziar pronazist; sarcina ei era „nu numai de a sfătui redacția ziarului, ci și de a da ziarului formă și orientare“ — după cum preciza ministrul Reichului în România, Wilhelm Fabricius¹¹.

C. În cadrul relațiilor economice româno-germane, mai ales în anii 1938—1941, au fost create în România o serie de societăți industriale, bancare și comerciale, precum „Asociația industrială și comercială germană din România“, „Camera de comerț româno-germană“, „Romanil“, „Romi-Gefa“, „Agfa-Rom“, „Coloranil“, „Ingrica“, „Soia“, „Sora“, „Societatea Bancară Română“, ori reprezentanțe ale unor firme germane ca „Telefunken“, „Adler“, „Avia-Film“, „Autoblok“, „I. G. Farbenindustrie“ etc. a căror activitate, pe lângă scopurile economice mărturisite, îngloba și spionajul și propaganda hitleristă. De altfel, ele erau reprezentate în România de persoane care acționaseră în serviciile de propagandă sau de informații și erau puse sub autoritatea deplină a organizațiilor oficiale ale N.S.D.A.P. (Auslandsorganization) și D.A.F.¹².

Aceste societăți și reprezentanțe comerciale puneau la dispoziția Secțiunii N.S.D.A.P. din România, de care depindeau, între 15—30% din beneficiile realizate, sume folosite pentru subvenționarea propagan-

⁷ Arh. M. Ap. N., dosarul nr. 725/1. Documentul „Acțiunea germană în România“.

⁸ Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. (în continuare: Arh. I.S.I.S.P.), fondul Armand Călinescu, notele din 9 și 27 mai 1938.

⁹ Arh. M. Ap. N., dosarul nr. 1 041, filele 606—608.

¹⁰ Aurel Petri, *Penetrația ideologiei naziste în România, în Impotriva fascismului*, Editura politică, București, 1971, p. 102.

¹¹ Arh. I.S.I.S.P., fondul nr. XIV, dosarul nr. 5, fila 1.

¹² Arhiva Ministerului de Interne (în continuare: Arh. M. I.), dosarul nr. 88 300, vol. I; Spionaj german, filele 74—78. Sinteză informativă asupra propagandei germane și activității Gestapoului în România.

dei hitleriste din țara noastră¹³. Cu ocazia unor descinderi făcute în iulie 1938 de autoritățile de poliție la „Societatea Bancară Română” și în birourile reprezentanților comerciali ai firmelor „I.G. Farbenindustrie”, „Romanil” și „Bayer” au fost găsite liste cu numele persoanelor care primiseră fonduri din partea naziștilor, precum și dosare cu chitanțe și copii de scrisori privind finanțarea organizațiilor prohitleriste din România. Printre altele, s-a găsit și copia unei scrisori în care se cerea la Berlin mărirea subvenției acordate Gărzii de fier¹⁴. În luna aprilie 1940, prin intermediul Societății „Romanil”, a fost distribuită pentru sprijinirea propagandei germane în România suma de 1 930 000 lei¹⁵. Agenții hitleriști care lucrau camuflați la aceste firme și chiar Legația germană din București au subvenționat organele de presă prohitleriste ca „Porunca vremii”, „Frontul”, „Sfarmă Piatră” și altele pentru a publica articole cu conținut fascist, favorabile Germaniei¹⁶.

D. Un alt canal de penetrare a ideologiei naziste în România l-au constituit asociațiile cu caracter cultural, artistic și sportiv. În 1934 a fost înființat, la București, „Institutul de cultură româno-german”, care avea în conducere pe Nichifor Crainic, Gh. A. C. Cuza, Fritz Fabritius, șeful mișcării național-socialiste a germanilor din România, Friederich Weber, corespondentul ziarului „Waldischer Beobachter”, Alfred Bonfert, șeful asociației tineretului german din România; la Cluj a fost constituită „Asociația culturală româno-germană”, sub președinția lui Ilie Rădulescu, directorul ziarului fascist „Porunca Vremii”¹⁷. La începutul anului 1940 a luat ființă, la București, „Institutul german de științe”, în fruntea căruia a fost numit Ernst Gamillscheg, profesor de filologie romanică la Universitatea din Berlin. În cadrul Institutului a fost creat un serviciu de propagandă, organizat pe patru birouri: supușii germani și germanii minoritari; propaganda împotriva inamicilor Reichului; propaganda pentru atragerea românilor; transmisiuni radiofonice¹⁸.

Totodată, activitatea nazistă în România s-a desfășurat prin intermediul și al altor asociații culturale, artistice și sportive, constituite cu precădere în zonele locuite de populație de naționalitate germană. În anul 1939 activau în România un număr de 11 asociații culturale, 8 cu caracter artistic și 9 cu caracter sportiv¹⁹.

E. În strânsă legătură cu Legația germană și cu N.S.D.A.P. — Auslandsorganization își desfășurau activitatea organizațiile hitleriste ale cetățenilor români de naționalitate germană.

După făurirea, la 1 decembrie 1918, a statului național unitar român, cetățenii români de naționalitate germană și-au creat organizații politice proprii, menite să le promoveze interesele, pe baza unui program de orientare moderată ce exprima „recunoașterea apartenenței lor la

¹³ Arh. M. Ap. N., dosarul nr. 725/1. Buletin informativ despre acțiunea germană în România. 1 aprilie—1 mai 1940.

¹⁴ Lucrețiu Pătrășcanu, *Sub trei dictaturi*, Editura politică, București, 1970, p. 71; vezi și Arh. M.I., dosarul nr. 88 300, vol. I, filele 74—78; Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 103, dosarul nr. 8 097, filele 62—65.

¹⁵ Arh. M. Ap. N., dosarul nr. 725/1. Buletin informativ despre acțiunea germană în România. 1 mai—1 iunie 1940.

¹⁶ Al. Gh. Savu, *Dictatura regală (1938—1940)*, Editura politică, București, 1970, p. 88.

¹⁷ Petre Ilie, *Relațiile dintre Garda de fier și Germania nazistă, în Împotriva fascismului*, p. 85—86.

¹⁸ Aurel Petri, *op. cit.*, p. 103.

¹⁹ Arh. M. Ap. N., dosarul nr. 725/1. Documentul „Acțiunea germană în România”.

statul român". Astfel, în noiembrie 1919, au fost înființate „Deutsche Partei in Rumänien” (Partidul german din România), care activa cu precădere în zonele locuite de sași, precum și „Volksgemeinschaft” (Partidul popular), care acționa în rîndurile șvabilor bănățeni. Datorită frămîntărilor și disensiunilor din gruparea șvabilor, în anii următori s-a înființat în Banat și o grupare de opoziție intitulată „Treue Deutsche Gemeinschaft” (Adevăratul partid german). În alegerile parlamentare, aceste grupări făceau, de regulă, cartel electoral cu partidele de guvernămînt, liderii lor ocupînd și unele funcții politice importante.

Ascensiunea partidului nazist în Germania a determinat o dezvoltare a curentului nazist și în rîndurile cetățenilor români de naționalitate germană. În anul 1932 a luat ființă, la Sibiu, Societatea de întrajutorare „Selbsthilfe”, sub conducerea lui Fritz Fabritius, care a devenit nucleul mișcării naziste din rîndurile populației germane din România. Tot în anul 1932 a început să activeze „Partidul național-socialist al șvabilor” din Banat, organizat după modelul hitlerist, pe sistemul batalioanelor de asalt, echipate cu cămăși albastre, centiroane cu diagonale, cuțite, pumnale și revolvere. După acapararea puterii de către naziști în Germania, organizația hitleristă a șvabilor bănățeni și-a intensificat activitatea, desfășurînd o vie propagandă atît prin viu grai, cît și prin mijloace imprimate, răspîndite de redacția ziarului „Der Sturmer” din Timișoara. Scopul mărturisit al acestui partid era „deșteptarea și cultivarea sentimentului național german”, „organizarea economică și politică a elementului șvălesc”; țelul său final, nedeclarat, era „alimentarea curentului pangerman pe teritoriul statului român, pentru ca la momentul oportun, cînd s-ar realiza planul lui Hitler, să poată constitui piloni puternici și forțe inexpugnabile ale curentului pangerman”.

În prima jumătate a anului 1933, ca urmare a propagandei intense desfășurate și a sprijinului moral primit odată cu acapararea puterii de către naziști, Partidul național-socialist al șvabilor și-a sporit în mod spectaculos numărul aderenților. Astfel, la alegerile pentru comitetul de conducere al șvabilor din Banat și județul Arad rezultatul a fost următorul: Partidul german vechi — 17 000 de voturi; Partidul opoziționist german — 14 000 de voturi; Partidul național-socialist — 12 000 de voturi (față de 1 500 în 1932)²⁰.

Avînd în vedere programul separatist al organizațiilor hitleriste din România, metodele lor de luptă politică, precum și faptul că erau finanțate și dirijate de o putere străină, guvernul Tătărescu a hotărît, în iulie 1934, dizolvarea lor.

În aprilie 1935 s-a constituit „Deutsche Volkspartei in Rumänien” (Partidul poporului german din România) cu o orientare fățiș hitleristă, organizat după modelul nazist, partid condus de Alfred Bonfert și Walde-mar Gust: un an mai tîrziu, odată cu alegerea lui Fritz Fabritius ca președinte al Partidului german, și acestui partid i s-a imprimat o orientare vădit național-socialistă²¹. Aceste organizații urmăreau antrenarea populației germane din România la acțiuni de subminare a statului român, prin întreținerea unei continue agitații pe tema „lipsei de drepturi”, cu scopul de a oferi Germaniei pretexte pentru amestecul în treburile interne ale României.

²⁰ Arhiva Procuraturii județului Timiș, fondul Parchetul general al Curții de Apel Timișoara, inventarul nr. 21, dosarul nr. 20/1933, filele 64—67.

²¹ *Istoria României între anii 1918—1981*, Editura didactică și pedagogică, București, 1981, p. 82.

Intrate, rînd pe rînd, în subordinea naziștilor, organizațiile minorității germane din România au participat la alegerile parlamentare din decembrie 1937 sub titulatura de Partidul poporului german, obținînd un număr de 43 612 voturi.

În perioada dictaturii regale, după interzicerea partidelor politice, cetățenii români de naționalitate germană s-au organizat în „Volks-gemeinschaft der Deutsche in Rumänien“ (Comunitatea poporului german din România). În ianuarie 1939 această organizație a fost inclusă în Frontul Renașterii Naționale, iar unii fruntași ai minorității germane, ca Hans Hendrich, au fost numiți în Directoratul și în Consiliul superior al F.R.N.²² Cu toate acestea, ea a continuat să acționeze ca unul dintre principalele elemente ale coloanei a V-a naziste în România. Comunitatea germanilor din România — consemna S.S.I. într-un studiu întocmit în anul 1939 — „se consideră, sub raport ideologic și politic, ca făcînd parte din unitatea germană național-socialistă și, ca atare, are la baza acțiunii sale premisele național-socialiste din Reich“²³. La rîndul său, Inspectoratul regional de jandarmi Timiș aprecia că activitatea V.D.R. „trebuie privită cu multă îngrijorare, fiindcă, cel puțin în raza acestui Inspectorat, constituie principalul pericol pentru interesele și siguranța statului român“²⁴. La intrarea în organizație, membrii V.D.R. erau obligați să facă un legămînt de fidelitate față de superiori : „Jur pe conștiința mea de german să urmez oricînd sfaturile și îndemnurile pe care le voi primi din partea conducătorului nostru (Landesführer Fritz Fabritius), pentru propășirea neamului meu“²⁵. În comuna Becicherecul Mic acest legămînt s-a desfășurat în seara zilei de 29 aprilie 1939, după următoarea formulă : „Mă oblig, ca german cîstit, ca în orice vreme și oriunde să stau în serviciul comunității germane, al renașterii poporului nostru ; pe comandantul pe țară și pe comandanții localnici să-i urmez credincios, primind de la ei orice ordine, pe care le voi executa. Să fie porc de cîine cine se va abate de la acest legămînt“²⁶.

Cetățenii români de naționalitate germană, care refuzau să se supună dispozițiilor primite de la Berlin prin intermediul V.D.R., erau considerați trădători și tratați ca atare²⁷.

O intensă activitate a desfășurat tineretul german, organizat după modelul „Hitlerjugend-ului“, cu comandă militară, uniforme și o ierarhie identică celei din Reich²⁸. Fetele germane erau organizate în spiritul „Schwesterschaft“ din Germania. În general, tineretul german din Româ-

²² „Monitorul oficial“, partea I, nr. 22 din 27 ianuarie 1939.

²³ Arh. M. Ap. N., dosarul nr. 725/1. Documentul „Acțiunea germană în România“.

²⁴ Arhiva Consiliului Popular al județului Timiș (în continuare : Arh. C. P. Timiș), fondul Ținutul Timiș, dosarul nr. 22 667/1939. Buletinul informativ nr. 5 din 31 mai 1939.

²⁵ Arh. I.S.I.S.P., fondul nr. 3, dosarul nr. 451, vol. 1, doc. nr. 49. Buletin contrainformativ despre activitatea organizațiilor hitleriste din România pe luna iunie 1939.

²⁶ Arh. C. P. Timiș, fondul Ținutul Timiș, dosarul nr. 22 127/1939. Nota nr. 1 514 din 24 mai 1939 a Inspectoratului regional de jandarmi Timiș.

²⁷ Loc. cit., dosar f.n./ 1939. Buletin informativ nr. 6, din 30 iunie 1939, al Regimentului 9 jandarmi Timiș.

²⁸ Loc. cit., dosarul nr. 28 608/1939. Dare de seamă a Inspectoratului de poliție al Ținutului Timiș pe luna iunie 1939.

nia era educat în spirit nazist pe baza următoarelor precepte fundamentale : toți germanii, oriunde ar locui, au un singur Führer : Adolf Hitler ; germanii au o singură patrie-mamă : Germania ; germanii de pretutindeni au datoria de a contribui la propășirea Reichului prin toate mijloacele de care dispun ²⁹.

Organizațiile fasciste ale naționalității germane din România urmăreau ca, odată cu creșterea puterii militare și agresivității Reichului hitlerist, să determine transformarea Transilvaniei în protectorat german. Pregătind atmosfera în acest scop, ele au recurs la răspîndirea unor materiale în care se făceau afirmații — fără o bază reală — că Ardealul și Banatul, ca și alte teritorii din această parte a Europei, ar fi fost din timpuri vechi „centre de dezvoltare germană”, „spațiu de viață german” etc. Într-o noapte din luna iunie 1939, autoritățile românești au descoperit, într-o pădure din apropierea Sibiului, o adunare de circa 300 sași care, în jurul unui foc mare, cântau : „Aici e cîmp cu flori, fluturi, poame și holde aurii, care toate te așteaptă, iubite Führer. Tu ești nădejdea și pe tine te așteaptă aceste cîmpuri și cetăți făcute de strămoșii noștri” ³⁰. În august 1939, un elev al Institutului german „Banatia” din Timișoara afirma „că el învață la Institut, că încă din timpuri vechi Banatul ar fi fost moștenit de poporul german ; a mai confirmat că la Institutul «Banatia» se face foarte multă propagandă hitleristă și poliția nu poate să-i oprească” ³¹.

Germanii hitleriști din România urmăreau cu deosebit interes evoluția evenimentelor internaționale, exprimîndu-și solidaritatea cu Reichul nazist și speranța că expansiunea acestuia se va extinde și asupra României ³². Conducătorii organizațiilor naziste ale naționalității germane și-au exprimat, cu diverse prilejuri, solidaritatea față de politica agresivă a lui Hitler și atașamentul lor la cel de al III-lea Reich. Astfel, în discursul rostit la Congresul de la Breslau (Wroclaw) al germanilor de peste hotarele Reichului, Alfred Bonfert, secretar general al V.D.R., declara : „Führerul fiind unicul conducător al tuturor germanilor din lume, minoritatea germană din România, care este insula germanismului dintre Carpați și Tisa, este gata oricînd să se sacrifice cu trup și suflet pentru el și Reich” ³³. La 20 aprilie 1940, cu ocazia aniversării zilei de naștere a lui Hitler, conducerea V.D.R.-ului a expediat la Berlin, prin intermediul Legației Germaniei din București, un mesaj prin care era omagiată „opera înfăptuită de Führer pentru mărirea, onoarea și puterea Reichului” și se

²⁹ Arh. M. Ap. N., dosarul nr. 725/1. Buletin informativ despre acțiunea germană în România. 1 martie—1 aprilie 1940.

³⁰ Arh. I.S.I.S.P., fondul nr. 3, dosarul nr. 451, vol. 1, doc. nr. 49. Buletin contrainformativ despre activitatea organizațiilor hitleriste din România pe luna iunie 1939.

³¹ Arh. C. P. Timiș, fondul Ținutul Timiș, dosarul nr. 36 485/1939. Buletin informativ nr. 8, din 31 august 1939, asupra evenimentelor petrecute pe raza Regimentului 9 jandarmi Timiș.

³² *Loc. cit.*, dosarul nr. 14 983/1939. Dare de seamă asupra stării de spirit a populației din ținut, din punct de vedere economic, social și politic, pe luna martie 1939 ; dosarul nr. 35 921/1939. Dare de seamă asupra stării de spirit a populației din ținut, din punct de vedere economic, social și politic, pe luna august 1939 ; dosar nr. 43 306/1939. Buletin informativ nr. 10, din 31 octombrie 1939, asupra evenimentelor interne petrecute pe raza Regimentului 9 jandarmi Timiș, în cursul lunii octombrie 1939.

³³ Arh. I.S.I.S.P., fondul nr. 3, dosarul nr. 451, vol. 1, doc. nr. 49. Buletin contrainformativ despre activitatea organizațiilor hitleriste din România pe luna iunie 1939.

exprima „salutul devotat al germanilor din România care îl privesc cu admirație și respect“³⁴.

Tot ca o componentă a coloanei a V-a în România a acționat și Partidul maghiar, partid al burgheziei maghiare din Transilvania, creat în decembrie 1922. Sprijinite moral și financiar de la Budapesta și dirijate de Legația Ungariei de la București, cercurile revizioniste ale burgheziei maghiare din România, sub fațada unor întruniri culturale, religioase sau electorale, organizau adunări în cadrul cărora făceau agitație pentru Axă, propagau idei șovine, denigratoare la adresa poporului și statului român, cereau populației maghiare din România să rupă orice contact cu poporul român, afirmînd public că statul român se va descompune, iar Transilvania va fi ocupată de Ungaria. După interzicerea activității partidelor politice, la începutul anului 1938, toate aceste „activități“ au fost preluate de „Comunitatea națională maghiară din România“, organism nou înființat care își desfășura activitatea legal, sub egida Frontului Renașterii Naționale.

O deosebită amploare a căpătat, în perioada respectivă, activitatea de spionaj întreprinsă de guvernul ungar și de organizațiile revizioniste horthyste cu ajutorul unor agenți recrutați din rîndurile populației maghiare din România. În anul 1939 s-a mers pînă acolo încît în cadrul Legației ungare de la București au fost create posturi onorifice de „consilieri eclesiastici, turistici și culturali“, încadrate cu persoane recrutate din rîndurile maghiarilor din România care acceptaseră să facă spionaj pentru Budapesta. Finanțarea activității de spionaj se făcea din fondurile primite de la Budapesta, cît și prin contribuția unor cetățeni români de naționalitate maghiară. În anii 1939—1940, organele de stat române au descoperit pe teritoriul Transilvaniei mai multe nuclee teroriste, create de horthyști cu scopul de a ataca din spate, în caz de război, trupele române, de a organiza atentate împotriva personalităților politice, precum și de a face spionaj în favoarea Budapestei. Astfel, în octombrie 1939, organele de siguranță au descoperit în Transilvania o organizație teroristă în care erau implicate 172 de persoane. În urma demersurilor făcute de guvernul român, călăuzit de dorința de a avea relații de bună vecinătate cu Ungaria, s-a realizat o înțelegere prin care guvernul ungar își asuma obligația de a nu se mai deda la asemenea practici. Guvernul horthyst nu și-a respectat însă angajamentele luate; el a continuat cu și mai multă vigoare actele subversive pe teritoriul României³⁵.

Un aport substanțial la activitatea subversivă a Germaniei naziste în România au avut organizațiile fasciste românești și diferite cercuri politice de dreapta, interesate în strîngerea legăturilor cu Germania. După părerea ministrului plenipotențiar german la București, Wilhelm Fabricius, însuși regele Carol al II-lea ar fi putut fi cîștigat de partea Berlinului dacă el nu ar fi avut impresia că organele N.S.D.A.P. voiau să se amestece în situația internă din România³⁶.

³⁴ Arh. M. Ap. N., dosarul nr. 725/1. Buletin informativ despre acțiunea germană în România. 1 aprilie—1 mai 1940.

³⁵ Cosma Neagu, Dumitru Marinescu, *Fapte din umbră*, vol. IV, Editura politică, București, 1983, p. 61—134.

³⁶ Andreas Hillgruber, *Hitler, König Carol und Marschall Antonescu. Die deutsch — rumänischen Beziehungen 1938—1944*, Franz Steiner Verlag, Wiesbaden, 1954, p. 11. Potrivit aprecierii lui Hillgruber, ideea de a se amesteca în politica internă a României, pentru a-i influența orientarea, fusese emisă de Oficiul de politică externă al N.S.D.A.P.

Organizațiile fasciste din România își aveau originile în minuscele organizații antimuncitorești și antisemite apărute la sfârșitul primului război mondial, care purtau denumiri menite să atragă atenția maselor : „Garda conștiinței naționale“, „Frăția de cruce“, „Liga creștin-socială“, „Acțiunea românească“, „Generația de la 1922“ etc. La 4 martie 1923 a luat ființă *Liga apărării național creștine* (L.A.N.C.), organizație politică de dreapta, care-și făcuse din antisemitism principala temă a propagandei sale în mase. Cu vremea, între șeful acestei organizații, profesorul A.C. Cuza, și elementele cele mai huliganice și agresive din cadrul L.A.N.C., grupate în jurul lui Corneliu Zelea Codreanu, au început să se manifeste contradicții, gruparea codrenistă acuzându-l pe A.C. Cuza de incapacitate, pacifism și „trădare a intereselor românești“, datorită liniei relativ moderate pe care o imprimase organizației. La 24 iunie 1927, Corneliu Zelea Codreanu s-a desprins din L.A.N.C., întemeind, împreună cu câțiva adepți, *Legiunea Arhanghelului Mihail* care, la 12 aprilie 1930, a adoptat denumirea de *Garda de fier* ³⁷.

În pofida eforturilor celor două organizații fasciste de a pătrunde în mase, ele au rămas timp îndelungat la periferia vieții politice românești, nefiind acceptate de opinia publică. Însuși șeful Gărzii de fier avea să mărturisească cu amărăciune : „După un an eram cu doi sau trei mai mulți decât în prima zi“ ³⁸. Astfel, la alegerile parlamentare din iulie 1931 Garda a întrunit doar 1,2% din voturile exprimate (cifră ce se situa sub minima de 2%, care i-ar fi permis reprezentarea în Parlament), iar L.A.N.C. a obținut 4,1%. Un an mai târziu, în alegerile din iulie 1932, deși Garda a reușit să trimită în Parlament 5 deputați, iar L.A.N.C.—11, procentul voturilor obținute (2,37% și, respectiv, 5,32%) demonstra, odată în plus, că poporul român refuza să acorde sprijin grupărilor fasciste ³⁹.

Vigoarea acțiunilor muncitorești din anii crizei economice mondiale, solidaritatea cu greviștii a numeroase pături mic burgheze, gradul ridicat de organizare și combativitate imprimată de Partidul Comunist Român acestor lupte au pus pe gânduri vîrfurile reacționare ale burgheziei românești. Teama de lupta maselor a determinat cercurile guvernante burgheze să sprijine mai substanțial organizațiile fasciste, în special Garda de fier, în speranța că vor putea să le folosească drept instrumente de manevră împotriva mișcării muncitorești revoluționare, să atragă păturile mijlocii, scoțîndu-le de sub influența P.C.R. și a celorlalte partide muncitorești. Astfel, Garda de fier s-a bucurat de sprijinul financiar și moral al celor mai reacționare cercuri din România, inclusiv al regelui Carol al II-lea, în anumite perioade. Printre cei care i-au finanțat pe legionari se numărau Ion Gigurtu, conducătorul societății aurifere „Mica“, D. Mociornița, Nicolae Malaxa, C. Orhidan, președintele Uniunii generale a industriașilor din România și alții. Antisemitismul Gărzii de fier nu l-a împiedicat pe principalul acționar al „Uzinelor și Domeniilor Reșița“, Max Auschnit, să se numere printre principalii subven-

³⁷ Mihai Fătu, Ion Spălățelu, *Garda de Fier — organizație teroristă de tip fascist*, ediția a II-a, Editura politică, București, 1980, p. 51—56 ; Aron Petric, *Cu privire la periodizarea fascismului în România*, în *Împotriva fascismului*, p. 45 ; Gheorghe T. Pop, *Caracterul antinațional și antipopular al activității Partidului Național Creștin*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1978, p. 42—69.

³⁸ Corneliu Zelea Codreanu, *Pentru legionari*, Sibiu, 1936, p. 284.

³⁹ Mihail Florescu, *Alegerile parlamentare în lumina cifrelor și faptelor (1918—1937)*, Editura P.C.R., București, 1945, p. 17.

ționari. În ceea ce-l privește pe Alexandru Vaida-Voevod, președinte al Consiliului de Miniștri și ministru de interne în anii 1929—1933, el avea să mărturisească în anul 1934 : „Eu însumi am contribuit la controlarea Țelurilor Gărzii de fier..., îndreptînd atenția organizației spre combaterea comunismului și a curentelor dizolvante“⁴⁰.

Unele cercuri politice burgheze realiste și patriotice, sesizînd pericolul pe care îl reprezenta fascismul pentru poporul român și, îndeosebi, Garda de fier — organizație teroristă de tip nazist ce se pusesese în serviciul hitleriștilor —, au încercat să îngrădească și chiar să lichideze activitatea organizațiilor fasciste. Așa se explică faptul că, la 11 ianuarie 1931, a fost decretată prima dizolvare a Gărzii de fier. În martie 1932 măsura a fost repetată de guvernul prezidat de Nicolae Iorga, iar în decembrie 1933 de guvernul condus de I.G. Duca.

Inițial, atenția Berlinului fusese îndreptată spre Liga apărării național creștine, care în alegerile din anii 1931—1932 se dovedise superioară Gărzii de fier. Primele contacte între conducătorii partidului nazist și A. C. Cuza, șeful L.A.N.C.-ului, au fost stabilite în ianuarie 1932. În primăvara anului 1933, la numai cîteva luni după instaurarea la putere a lui Hitler, Gheorghe A. Cuza, unul dintre șefii L.A.N.C., a avut întrevederi la München cu Adolf Hitler și Alfred Rosenberg. Cu acel prilej, Hitler i-a dat lui Gh. A. Cuza „toate instrucțiunile necesare pentru organizarea batalioanelor de asalt“ după modelul celor hitleriste și a promis să pună la dispoziția L.A.N.C.-ului „o cantitate mare de materiale pentru uniforme și zece automobile... ca donație din partea sa și a organizației hitleriste din Berlin“. Totodată, s-a stabilit ca L.A.N.C. să depindă în viitor de *Centrala Viena* a N.S.D.A.P. — *Auslandsorganization*, aflată în curs de organizare la data respectivă, care urma să preia îndrumarea activității de propagandă nazistă în Bulgaria, Ungaria, Iugoslavia și România. În schimbul angajamentelor asumate de conducătorii L.A.N.C., a fost emis un ordin către organizațiile naziste ale naționalității germane din România de a sprijini în alegeri listele cuziste. „Hitler — mărturisea Gheorghe A. Cuza —, în prezența mea, le-a jalonat programul ofensivei național-socialiste în România“⁴¹.

În anii 1933—1935, hitleriștii au depus eforturi pentru unirea tuturor grupărilor de extremă dreaptă din România într-o singură organizație, sub forma unei „mișcări populare“, a cărei misiune era de a-l înlătura pe Nicolae Titulescu de la Ministerul de Externe și de a determina modificarea liniei politice interne și externe a României în sensul alinierii ei la aceea a statelor fasciste. În acest scop, Schickedanz, șeful statului-major al N.S.D.A.P., a întreprins mai multe călătorii în România. După îndelungate strădanii, naziștii au reușit să determine unirea Partidului național agrar al lui Octavian Goga cu Liga apărării național creștine, creîndu-se, la 14 iulie 1935, Partidul național creștin. Prin intermediul a diverși agenți, Berlinul a pus la dispoziția noii formațiuni politice de extremă dreaptă sume importante în vederea propagandei⁴².

Garda de fier, intrată și ea în solda Berlinului, avea o situație similară ; ea primea din Germania instrucțiuni, fonduri bănești, materiale de propagandă și armament. Așa cum a reieșit cu ocazia consfătuirii ce a avut loc la 23 iunie 1934 la Departamentul Secțiunii IV din Ministerul

⁴⁰ Constanța Bogdan, *Baza social-economică a fascismului în România*, în *Împotriva fascismului*, p. 33—35.

⁴¹ Arh. M. I., dosarul special nr. 162, vol. 3, filele 16—20.

⁴² Andreas Hillgruber, *op. cit.*, p. 11.

Afacerilor Străine al Reichului, la care au participat Rudolf Hess, Alfred Rosenberg, Heinrich Himmler și alți experți naziști în diversiuni politice externe, pînă la acea dată hitleriștii alocaseră „problemelor interne din România și organizării Gărzii de fier“ suma de 750 000 mărci-aur⁴³. Fondurile acordate de naziști pentru subvenționarea organizațiilor fasciste din România au sporit an de an, ajungînd, în 1938, la circa 20 de milioane mărci⁴⁴. După cum recunoștea dr. Iammers, șeful Cancelariei Reichului, „numai acest ajutor poate explica activitatea enormă de propagandă a Gărzii de fier (în timpul alegerilor parlamentare din decembrie 1937 — *n.n.*), care s-a prezentat peste tot nu numai cu o cantitate considerabilă de materiale de propagandă tipărite, dar și cu un număr enorm de taxiuri și autocamioane“⁴⁵.

Loialitatea șefilor legionari față de naziști a determinat și sprijinul masiv al acestora acordat Gărzii de fier. Sprijinită moral și material de Reichul hitlerist, ea a dezlănțuit o vastă campanie propagandistică în vederea instaurării unui regim fascist, care să determine schimbarea orientării politicii externe a României în sensul subordonării ei Germaniei naziste.

Atît în activitatea Gărzii de fier, cît și în cea a Partidului național creștin, au existat o serie de trăsături comune ca : anticomunismul, demagogia socială și națională, șovinismul, împletirea propagandei politice ca exploatarea misticismului religios al păturilor înapoiate și altele. Speculînd nemulțumirile adînci care frămîntau masele, îndreptate împotriva exploatării capitaliste și a politicianismului corupt, aceste partide — și în mod deosebit Garda de fier — au recurs la o serie de lozinci ademenitoare, cum ar fi „asigurarea dreptului la muncă și la odihnă“, „lichidarea deosebirilor între munca fizică și cea intelectuală“. Pentru atragerea țărănimii lipsite de pămînt, Garda de fier a lansat lozinca „omul și pogonul“, în timp ce studențimii — în general intelectualiilor tineri — le erau destinate lozinci xenofobe, cu precădere antisemite.

Totodată, între cele două partide fasciste s-au manifestat și divergențe ireconciliabile. Astfel, în timp ce legionarii se pronunțau în interior pentru statul totalitar, realizat prin lichidarea partidelor politice și a regimului parlamentar și instaurarea dictaturii Gărzii de fier, Partidul național creștin înțelegea să guverneze în cadrul constituțional și pe baza regimului parlamentar în care-și desfășura activitatea⁴⁶. Adeptă a terorismului în viața politică, Garda de fier a recurs, în repetate rînduri, la lichidarea adversarilor politici ; Partidul național creștin, fără a exclude total violența din practicile sale, manifesta și din acest punct de vedere o orientare mai moderată.

În politica externă, Garda de fier preconiza aderarea imediată la Axa Berlin—Roma și lichidarea alianțelor tradiționale ale României. Dealtfel, în zilele campaniei electorale de la sfîrșitul anului 1937, Corneliu Zelea Codreanu declarase : „Eu sînt contra marilor democrații ale Occidentului, eu sînt contra Micii Înțelegeri, eu sînt contra Înțelegerii Balcanice și n-am nici un atașament pentru Societatea Națiunilor, în care

⁴³ Arh. M. I., dosarul special nr. 162, vol. 4, filele 202—205.

⁴⁴ Arh. M. Ap. N., dosarul nr. 457/640. Documentul „Expansiunea Germaniei în estul și sud-estul Europei“.

⁴⁵ *Les archives secrètes de la Wilhelmstrasse*, vol. V, Livre I, Paris, Plon, 1954, doc. nr. 154.

⁴⁶ Lucrețiu Pătrășcanu, *op. cit.*, p. 119.

nu cred. Eu sînt pentru o politică externă alături de Roma și Berlin... În 48 de ore după biruința mișcării legionare, România va avea o alianță cu Roma și Berlinul, intrînd, astfel, în linia misiunii sale istorice, în linia apărării crucii, a culturii și a civilizației creștine“⁴⁷. Cîteva luni mai tîrziu, într-un memoriu adresat lui Carol al II-lea, același Codreanu cerea ruperea vechilor alianțe și apropierea României de cel de-al III-lea Reich⁴⁸. Partidul național creștin, deși manifesta simpatie față de puterile fasciste și-și propunea să promoveze o politică de apropiere de Germania și Italia, nu respingea din capul locului sistemul de alianțe regionale în care era încadrată România și manifesta chiar o atitudine de bunăvoință pentru relațiile pe care statul român le întreținea cu Franța și Marea Britanie⁴⁹.

Preconizînd orientarea politicii externe spre Germania nazistă — principalul adversar al sistemului de tratate încheiate la Paris, care recunoșteau, pe plan internațional, unirea românilor într-un stat național unitar —, organizațiile fasciste din România se dovedeau antinaționale, punînd în pericol integritatea și suveranitatea patriei.

Un alt fapt ce trebuie avut în vedere pentru înțelegerea evenimentelor petrecute în România deceniului patru este atitudinea diferită a celor două partide fasciste față de regele Carol al II-lea și enturajul său. În primii ani după urcarea lui Carol al II-lea pe tron (8 iunie 1930), relațiile dintre acesta și Garda de fier au fost dintre cele mai cordiale, monarhul încurajînd activitatea mișcării legionare, în speranța că va putea să și-o subordoneze, pentru a face din ea un instrument în scopul statornicirii propriului său regim dictatorial. Deși Garda fusese de trei ori dizolvată și activitatea ei interzisă, manifestațiile „cămășilor verzi“ au devenit tot mai frecvente, sub privirile binevoitoare ale autorităților și ale regelui. Din martie 1935, regele Carol a permis Gărzii de fier să activeze legal, sub denumirea Partidul totul pentru țară. Sprijinul dat de rege mișcării legionare s-a manifestat fățiș cu ocazia congresului studențesc de la Tg. Mureș, din 3—5 aprilie 1936, dominat de legionari, cînd autoritățile au pus la dispoziția participanților, în mod gratuit, garnituri de tren care să-i transporte la Tg. Mureș. Mai mult încă, regele a înmînat personal șefului studenților legionari, Gh. Furdui, o sumă de bani din caseta sa particulară⁵⁰. Dar, spre stupefacția lui Carol, legionarii prezenți la Tg. Mureș au hotărît „moartea oculte“ și au alcătuit „echipe ale morții“ pentru suprimarea unor adversari ai Gărzii, printre care erau menționați și intimi ai regelui. Încercarea lui Carol al II-lea de a intra în contact cu conducătorii Gărzii, imediat după congres, a fost respinsă de aceștia, ajungîndu-se astfel la un grav conflict între palatul regal și mișcarea legionară.

Spre deosebire de Gardă, Partidul național creștin se declara consecvent monarhic, Octavian Goga și A.C. Cuza asigurîndu-l pe Carol de întregul lor devotament. „Partidul național creștin crede în lupta pentru păstrarea neștirbită a prestigiului regalității — declara Octavian Goga la o întrunire organizată la Sibiu, în septembrie 1936. Noi sîntem monarhici și vrem ca regele să stăpînească țara... Cine se ridică împotriva lui este un cui, un dușman. Dacă voi fi odată la guvern o să-i iau de guler pe

⁴⁷ „Timpul“, anul I, nr. 209 din 1 decembrie 1937.

⁴⁸ „Almanahul «Cuvîntul»“, 1941, p. 40.

⁴⁹ Florea Nedelcu, *Viața politică din România în preajma instaurării dictaturii regale*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1973, p. 162.

⁵⁰ Al. Gh. Savu, *op cit.*, p. 75.

asemenea indivizi, căci nu se poate lucra în pace fără cîntea pe care o dăm regelui”⁵¹.

Sfîrșitul anului 1937 a fost marcat în România de o nouă campanie electorală. Desfășurate într-o atmosferă încordată, în care domnea confuzia creată mai ales de pactul electoral încheiat de Partidul național-țărănesc cu Partidul totu pentru țară, alegerile parlamentare au evidențiat o creștere a influenței mișcării legionare în rîndul anumitor categorii sociale și, mai ales, în unele județe slab dezvoltate din punct de vedere economic. Concomitent cu activitatea propagandistică, legionarii au trecut, în timpul campaniei electorale, la o înarmare masivă, la formarea de echipe mobile de asalt pentru deplasarea rapidă în orice punct al țării. Îndrăzneala lor a mers pînă acolo încît au provocat ciocniri violente cu autoritățile, dezarmînd și chiar maltratînd pe alocuri forțele poliției și ale jandarmeriei.

În asemenea împrejurări, mișcarea legionară a obținut 15,5% din totalul voturilor exprimate, situîndu-se pe locul trei, după P.N.L. și P.N.Ț.; ea apărea ca un pretendent la preluarea conducerii statului, cu intenția mărturisită de a alătura România la Reichul hitlerist. Partidul național creștin obținuse, la rîndul său, 9,15%, iar Partidul poporului german 1,42%, ridicînd numărul voturilor acordate de corpul electoral partidelor de extremă dreaptă la peste 26%.

Intrucît nici un partid nu întrunise majoritatea de 40% necesară alcătuirii guvernului, Carol al II-lea a recurs la o manevră, încredinșînd Partidului național creștin sarcina formării guvernului. Noua formațiune guvernamentală era hibridă, din ea făcînd parte atît reprezentanți ai Partidului național creștin, cît și oameni de încredere ai regelui, ca Armand Călinescu (ministru de interne) și Istrate Micescu (ministru de externe); la Ministerul de Război a fost numit generalul Ion Antonescu, care se bucura de un bun renume la Londra și Paris. Sesizînd manevra, atît ministrul german, Fabricius, cît și reprezentantul Italiei, Sola, și-au mărturisit convingerea că „regele Carol formase guvernul Goga numai pentru a dovedi că această formulă nu era valabilă, demonstrînd astfel absurditatea politicii lui Rosenberg și a stabsleiterului său, Schickeldanz”⁵².

Primele măsuri adoptate de guvern, inspirate de gruparea cuzistă, au purtat amprenta antisemitismului. La 29 decembrie 1937 au fost suspendate ziarele „Adevărul”, „Dimineața” și „Lupta”, pe motivul că erau dominate de evrei⁵³. Totodată, au fost promulgate decrete — legi privind „românizarea” presei, revizuirea cetățeniei evreilor și retragerea brevetelor deținute de circiumarii evrei⁵⁴. Se avea în vedere și eliminarea personalului artistic, tehnic și administrativ „semit și străin” din toate teatrele naționale și operele române, inclusiv din trupele particulare subvenționate de stat și municipii⁵⁵.

În politica externă guvernul Goga a făcut primii pași în direcția stabilirii unor „raporturi amicale cu Italia și Germania”, preconizîndu-se chiar încheierea unui „pact de amiciție” cu cele două mari puteri fasciste. La întrevvedere a avută în ziua de 14 ianuarie 1938 cu ministrul de

⁵¹ „Universul”, anul 53, nr. 269 din 29 septembrie 1936.

⁵² Andreas Hillgruber, *op. cit.*, p. 15.

⁵³ „Monitorul oficial”, partea I, nr. 302 din 31 decembrie 1937.

⁵⁴ „Universul”, anul 55, nr. 3 din 4 ianuarie 1938; nr. 67 din 7 februarie 1938.

⁵⁵ „Curentul”, anul III, nr. 3 573 din 13 ianuarie 1938.

externe al Reichului, von Neurath, reprezentantul României la Berlin, N. Petrescu-Comnen, a comunicat că guvernul Goga intenționa „să dezvolte tot mai mult relațiunile economice cu Germania, ținând seama de legile geopolitice și de economiile noastre complementare“. Prin aceasta guvernul Goga încerca să obțină sprijinul Germaniei și Italiei împotriva pretențiilor revizionistilor horthyști. De altfel, trebuie precizat că toate demersurile în vederea realizării unei apropieri de Germania și Italia aveau loc în condițiile în care primul ministru Octavian Goga făcuse publică intenția guvernului său de a „păstra prietenii și alianțele noastre vechi“, adică bunele raporturi cu Franța și Marea Britanie, precum și alianțele regionale Mica Înțelegere și Înțelegerea Balcanică ⁵⁶.

Aducerea la putere a Partidului național creștin a fost primită cu oarecare rezerve de Germania, iar Anglia și Franța — îmbrățișind protestul făcut de evreii din străinătate la Liga Națiunilor, ca urmare a măsurilor antisemite adoptate de guvernul Goga — și-au exprimat nemulțumirea și ostilitatea prin adevărate campanii de presă, însoțite de presiuni economice și diplomatice ⁵⁷. Pe de altă parte, instaurarea guvernului național creștin a fost întâmpinată cu îngrijorare și dezaprobare de cercurile cele mai largi ale opiniei publice românești, care au luat atitudine împotriva aducerii la putere a acestui partid, arătând că politica lui internă și externă era periculoasă pentru țară.

Fiind în minoritate în Parlament, guvernul Goga a hotărât să organizeze noi alegeri în ziua de 2 martie 1938, fiind hotărât să cîștige, cu orice preț, procentul de 40% de care avea nevoie. În acest scop, conducătorii Partidului național creștin, sfătuiți de Oficiul de politică externă al N.S.D.A.P., au început tratative cu Garda de fier, ajungându-se la înțelegerea ca legionarii să renunțe de a mai candida în alegeri și să sprijine guvernul Goga. Dându-și seama de pericolul organizării unor noi alegeri și avînd asigurat asentimentul vîrfurilor capitaliste din țară și al cercurilor conducătoare anglo-franceze, regele a demis guvernul Goga și a instaurat, la 10 februarie 1938, regimul dictaturii regale, de fapt dictatura cercurilor burgheze în fruntea cărora se afla Carol al II-lea.

Odată cu căderea de la guvern, Partidul național creștin a încetat practic să mai existe, mai ales că la sfîrșitul lunii martie 1938 a fost emis un decret prin care partidele politice au fost dizolvate. Timorat de noua întorsătură, la 21 februarie 1938, Corneliu Zelea Codreanu a hotărît retragerea parțială a Gărzii de fier în clandestinitate ⁵⁸. În aprilie 1938, Codreanu a fost acționat în justiție pentru injurii și amenințări aduse profesorului Nicolae Iorga și condamnat la 6 luni închisoare. În luna mai același an s-a deschis un nou proces împotriva lui Codreanu și a Gărzii de fier, proces ce a pus în lumină aspecte ale pericolului pe care această organizație îl reprezenta pentru securitatea și independența națională a țării, șeful ei fiind condamnat la 10 ani muncă silnică ⁵⁹. Ancheta și procesul au dezvăluit legăturile directe dintre conducerea Gărzii de fier și conducătorii celui de al III-lea Reich. Dealtfel, cu prilejul vizitei lui Carol al II-lea la Berlin, în noiembrie 1938, Hitler însuși a intervenit în favoarea Gărzii, cerînd regelui s-o aducă la putere.

⁵⁶ Al. Gh. Savu, *op. cit.*, p. 129—130 ; Florea Nedelcu, *op. cit.*, p. 211—217 ; Gheorghe T. Pop, *op. cit.*, p. 185—187.

⁵⁷ Arhiva C.C. P.C.R., fondul nr. 104, dosarul nr. 6 625, filele 3 085—3 086.

⁵⁸ Mihai Fătu, Ion Spălățelu, *op. cit.*, p. 196—200.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 203—220.

Procesul și reacția autorităților române, care au procedat la suprimarea principalilor conducători ai mișcării legionare, au avut drept urmare o gravă deteriorare a raporturilor dintre România și Germania. Posturile de radio germane și organele de presă naziste au declanșat violente atacuri la adresa guvernului român⁶⁰, iar ministrul Germaniei în România, Wilhelm Fabricius, a plecat la Berlin într-un „concediu sine die”, fapt interpretat la București drept un act prevestitor al ruperii relațiilor diplomatice între cele două state. În decembrie 1938 guvernului român i-au parvenit știri despre organizarea la Berlin a unui „comitet de acțiune” al Gărzii de fier și despre planul unei răscoale legionare ce urma să se producă în ianuarie 1939, combinată cu intervenția unui corp de „voluntari”, înarmați de Ministerul de Război al Reichului și instruiți special pe teritoriul Cehoslovaciei. Concomitent, guvernele Ungariei și Bulgariei, care conlucrau strâns cu Berlinul, și-au intensificat campaniile revizioniste împotriva României⁶¹.

În septembrie 1939, când asupra României plana pericolul invadării de către trupele Wehrmachtului, Garda de fier, dînd curs ordinelor primite în acest sens de la Berlin, a trecut la asasinarea lui Armand Călinescu, președinte al Consiliului de Miniștri, ministru al apărării naționale și ministru de interne, unul dintre principalii promotori burghezi ai politicii de rezistență față de Germania nazistă⁶². Asasinarea lui Armand Călinescu făcea parte dintr-un complot mai larg, ce avea în vedere și o revoltă a Gărzii de fier, care să servească drept „pretext pentru ca Wehrmachtul să intre în România și să «restabilească ordinea»”⁶³. Este semnificativă că data stabilită coincidea cu momentul în care trupele germane trebuiau să atingă frontiera româno-polonă, fapt care — în concepția Berlinului — ar fi paralizat voința autorităților române de a riposta și ar fi facilitat, astfel, succesul loviturii. Aceasta ar explica de ce asasinii nu au fugit, cum ar fi putut s-o facă destul de ușor, ci au încercat să pună stăpînire pe postul de radio-difuziune pentru a da semnalul declanșării rebeliunii Gărzii de fier. Planul pentru lovitura din România a fost anulat de naziști în ultimul moment, dar asasinarea lui Armand Călinescu și ocuparea postului de radio nu au mai putut fi contramandate⁶⁴.

Rezultatul asasinării lui Armand Călinescu a fost contrar celui pe care îl așteptau conducătorii Gărzii de fier: noul guvern, condus de generalul Gheorghe Argeșanu, a ordonat împușcarea asasinilor lui Armand Călinescu, precum și executarea cîtorva sute de legionari aflați în închisori.

În primăvara anului 1940, cînd izolarea politică a României pe plan internațional se accentuase, ca urmare a încheierii tratatului politic sovieto-german din 23 august 1939 și a înfrîngerilor suferite de Franța și Marea Britanie, Carol al II-lea a încercat să stabilească înțelegeri cu Berlinul și cu Garda de fier. El a proclamat așa-numita politică de „pacificare națională”, a scos pe legionari din închisori, permițîndu-le, astfel, să treacă, cu sprijinul Berlinului, la pregătirea unei lovituri de stat.

⁶⁰ *Akten zur deutschen auswärtigen Politik 1918—1945*, Serie D (1937—1945), Band II, Imprimerie Nationale, Baden-Baden, 1951, doc. nr. 260.

⁶¹ Al. Gh. Savu, *op cit.*, p. 276; Petre Ilie, *op cit.*, p. 92—93.

⁶² Horia Sima a ținut să asiste personal la momentul asasinării primului ministru (vezi Cosma Neagu, Dumitru Marinescu, *Fapte din umbră*, vol. III, Editura politică, București, 1980, p. 155—156.)

⁶³ Alexander Cretzianu, *The Lost Opportunity*, London, Jonathan Cape, 1957, p. 38.

⁶⁴ Lucrețiu Pătrășcanu, *op. cit.*, p. 155—159.

Această schimbare nu a dus însă la îmbunătățirea situației internaționale a țării, ci la agravarea ei, soldată cu importante pierderi teritoriale, ceea ce a determinat un val de nemulțumire în întreaga țară.

În acele condiții, speculând nemulțumirile legitime ale maselor populare provocate de ciuntirea teritorială a țării, grupările și cercurile politice românești cele mai reacționare, fasciste și prohitleriste, în frunte cu Garda de fier, aduse de evenimente la suprafața vieții politice, au acaparat puterea cu sprijinul Germaniei hitleriste și al Italiei fasciste. În urma acțiunilor conjugate ale acestor cercuri și a presiunilor exercitate de Legația Germaniei la București, regele Carol al II-lea, compromis și izolat, a trecut cea mai mare parte a prerogativelor puterii în mâinile generalului Ion Antonescu — numit prin decret regal „conducător al statului” — și a cedat tronul fiului său, Mihai. La 6 septembrie 1940 el a părăsit țara, iar la 14 septembrie a fost alcătuit un nou guvern, în care Garda de fier deținea majoritatea portofoliilor ministeriale. România a fost proclamată „stat național-legionar”⁶⁵.

Exploatând situația favorabilă pe care o avea ca partid de guvernământ, Garda de fier a încercat să se infiltreze în toate straturile sociale și în toate categoriile profesionale ale poporului român. Pentru a cuprinde organizatoric muncitorimea, „Corpul muncitoresc legionar” (înființat la 25 octombrie 1936) a fost reorganizat⁶⁶ pe garnizoane, mai importantă fiind cea din București. Categoriile pe care Legiunea a căutat și a reușit să le înregimenteze în rândurile sale erau proletariatul recent urbanizat, tineretul din școlile de meserii, ucenicii și, mai ales, lumpenproletariatul.

O deosebită atenție a acordat Garda de fier atragerii studenților și elevilor. Uniunea națională a studenților români creștini — organizație care cuprindea întreaga studențime română — a fost obligată, prin însuși statutul său de funcționare, să aibă ca președinte un comandant legionar⁶⁷. Totodată, printr-un decret-lege, Gărzii de fier i-a fost încredințată „sarcina organizării și îndrumării tineretului în statul național-legionar”⁶⁸.

Pentru cuprinderea femeilor în mișcarea legionară au fost organizate „Corpul doamnelor legionare” și „Corpul legionarelor”, în vreme ce corpurile „Răzleții” și „Vestitorii” erau destinate înregimentării intelectualilor, funcționarilor de stat și particulari și altor categorii⁶⁹.

Eforturi deosebite au depus legionarii pentru acapararea aparatului de stat. Poliția și siguranța au fost împinzite cu elemente legionare. În același timp, la inițiativa lui Horia Sima, Ministrul de Interne a hotărât înființarea unui corp auxiliar de poliție — *poliția legionară* —, care avea sediu separat față de poliția de stat, precum și o rețea proprie de agenți. Subordonată direct lui Horia Sima, poliția legionară și-a organizat activitatea în mod strict conspirativ, chiar și față de legionarii care lucrau în poliția de stat și și-a asumat „puteri nemărginite, între care principală era arestarea fără formă legală a orîșicui”⁷⁰.

⁶⁵ A. Simion, *Regimul politic din România în perioada septembrie 1940—ianuarie 1941*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1976, p. 23—46.

⁶⁶ „Muncitorul legionar” din 8 noiembrie 1940.

⁶⁷ „Cuvîntul” din 16 octombrie 1940.

⁶⁸ „Timpul”, anul IX, nr. 1 217 și 1 229 din 20 septembrie și 2 octombrie 1940.

⁶⁹ „Timpul”, anul IX, nr. 1 229 din 2 octombrie 1940.

⁷⁰ *Asasinatele de la Jilava... Snagov și Strejnicul*. 26—27 noiembrie 1940, București, 1941, p. 166—167.

Crimele și samavolnicile cu care Legiunea a însoțit acțiunea de lărgire a bazei sale sociale au provocat indignarea și ura maselor; ele i-au compromis pînă și în fața acelor care se lăsaseră la un moment dat amăgiți de lozincile lor demagogice fluturate înaintea aducerii la guvern. În același timp, se dezvoltă un conflict ascuțit între Ion Antonescu și căpeteniile legionare, care a luat forma unei lupte sîngeroase. Generalul Antonescu și cercurile burgheze nefasciste care îl sprijineau, doreau organizarea unui regim totalitar, bazat pe o legislație adecvată, pe ordine, pe guvernarea și administrarea treburilor publice și a economiei prin legi, cu menținerea funcțiilor corespunzătoare ale aparatului de stat, ale organelor de justiție etc. Pe plan extern, urmăreau să păstreze, în cadrul general al politicii alături de Germania, anumite rezerve și să-și asigure o anumită independență, posibilități de a acționa în scopuri proprii prin aparatul diplomatic românesc. Această concepție era contrară de legionari, care urmăreau atotputernicia lor, promovau o teroare nelimitată de legi, luau măsuri anarhice peste capul aparatului de stat, măsuri ce împingeau țara în pragul falimentului economic; pe plan extern legionarii se pronunțau pentru o politică de subordonare totală și fanatică față de Germania hitleristă.

În aceste condiții, în zilele de 21—23 ianuarie 1941 legionarii au declanșat rebeliunea, urmărind înlăturarea lui Antonescu de la putere, pentru a rămîne singuri la conducerea statului. După cum avea să constate Manfred von Killinger, numit în ianuarie 1941 ministru al Reichului la București, „în efortul lor de a-l elimina pe Antonescu, legionarii au fost sprijiniți în alcătuirea planurilor de către S.D., de membrii Legației care au legături cu S. D.-ul, de un anumit număr de ziariști germani, cît și de Auslandsorganisation“. Dintr-o serie de rapoarte ale Marelui stat-major român reieșea că reprezentanții Serviciului politic secret german în România, ofițerii S.S. von Bolschwing, Geissler, Kräutle și Koenen au luat parte directă la rebeliune ⁷¹.

În cursul rebeliunii acțiunile teroriste ale legionarilor au atins punctul culminant, sute de persoane fiind asasinate în mod bestial. Împotriva legionarilor au acționat, însă, verigi importante ale aparatului de stat, îndeosebi Președinția Consiliului de Miniștri și armata. Conștiente de faptul că o victorie a Gărzii ar fi avut drept consecință pierderea totală a independenței și suveranității țării, subordonarea ei necondiționată Reichului, precum și subminarea propriilor poziții, cercurile superioare ale armatei s-au situat de partea lui Ion Antonescu.

În același timp, considerente economice și politice — dorința de a asigura liniștea și ordinea necesare realizării planurilor lui strategice în Europa de Sud-Est și de a dispune, în acest scop, de armata română, incapacitatea dovedită de legionari de a asigura conducerea economiei țării fără mari perturbații — au determinat guvernul hitlerist să ia atitudine în favoarea generalului Antonescu.

Lipsită de sprijin pe plan intern și extern, rebeliunea legionară a fost zdrobită cu ușurință de armată. După rebeliune, Garda de fier a fost înlăturată de la conducerea statului iar activitatea ei a fost interzisă; „statul național-legionar“ a fost abrogat ⁷². Cîteva mii de legionari au fost arestați, judecați și condamnați la închisoare pe diferite termene;

⁷¹ *Documents on German Foreign Policy. 1918—1945*, Series D, vol. XII, The War Years, February 1—June 22, 1941, London, 1962, doc. nr. 94.

⁷² „Monitorul oficial“, partea I, nr. 39 din 15 februarie 1941.

totodată, principalii conducători ai Gărzii de fier au fost judecați și condamnați, în contumacie, la muncă silnică pe viață, iar autorii asasinatelor din noiembrie 1940 la pedeapsa cu moartea ; cu toate insistențele ulterioare ale naziștilor, Antonescu s-a opus atît intrării unor reprezentanți ai legionarilor în guvern, cît și refacerii Gărzii de fier.

Partidul nazist a considerat mai departe Garda de fier ca un sprijin important al său, ca o rezervă politică pentru eventualitatea că Ion Antonescu ar fi adoptat o poziție potrivnică intereselor celui de-al III-lea Reich. De aceea, guvernul german a acordat azil politic în Germania unui număr mare de legionari, între care se aflau majoritatea conducătorilor Gărzii de fier.

În anii imediat următori încheierii mării conflagrații mondiale ră-mășițele jalnice ale Gărzii s-au transformat într-o oficină a spionajului străin împotriva poporului român, ale cărui interese pretindea că le apără. Aceste ultime zvîrcoliri ale ei nu făceau altceva decît să confirme că Legiunea dispăruse, practic, de pe scena politică românească.

DICTATUL DE LA VIENA — UN ACT ÎMPOTRIVA ISTORIEI, INFIRMAT DE ISTORIE

GHEORGHE ZAHARIA

La 30 august anul acesta se împlinesc 45 de ani de la comiterea monstruosului dictat fascist de la Viena, în urma căruia Ungaria horthystă a anexat partea nord-vestică a României și a instaurat pe acest teritoriu un regim de ocupație crud și sîngeros împotriva românilor, evreilor și a altor naționalități nemaghiare și negermane.

Încordarea la care se ajunsese în sud-estul Europei în vara anului 1940, ca urmare a presiunilor concentrice exercitate din afară asupra României, a fost apreciată de Hitler ca periclitînd planurile Germaniei naziste ; în consecință, el a hotărît să preia problema reglementării pretențiilor teritoriale ale horthystilor și să-i dea o asemenea rezolvare încît să deschidă accesul trupelor germane spre București și Budapesta și să creeze posibilitatea ca ambele țări să servească interesele Germaniei. Dictatorul german era însă convins de netemeinicia cererilor horthystilor, recunoscînd aceasta cu ocazia întrevederii lui cu ministrul de externe al Italiei, din 28 august 1940 : „Soluționarea problemei este deosebit de complicată datorită faptului că unei revendicări teritoriale, care se bucură de extrem de multă popularitate în rîndul națiunii ungare, i se opune o revendicare etnografică cu siguranță incontestabilă. Structura populației în regiunea în litigiu — considerînd cît mai favorabil poziția Ungariei — este următoarea : la 1 500 000 de unguri, există 3 000 000 de români și 600 000—700 000 de germani... Raportul numeric este de 1/3 unguri la 2/3 români”¹. Cu toate acestea, Hitler s-a hotărît să acționeze pentru realizarea pretențiilor horthystilor, considerînd că România făcea parte dintre țările dușmane Axei. În felul acesta el recompensa guvernul horthyst pentru devotamentul și sprijinul acordate politicii revanșarde a Germaniei și Italiei și sancționa România pentru fidelitatea ei față de politica de securitate colectivă.

Linia de demarcație din Podișul Transilvaniei dintre România și Ungaria a fost fixată de Hitler în ziua de 27 august, ținînd seama de sugestiile

¹ *Documents on German Foreign Policy* (în continuare : D.G.F.P.), Series D, vol. X, doc. 40.

anterioare ale guvernului horthyst și respingînd propunerea făcută de Ribbentrop și Wilhelm Fabricius limitată la Cîmpia Satului Mare și la zona ce includea orașul Cluj. El înțelegea să dea „diferendului” teritorial ungaro-român, provocat și întreținut de cercurile reacționare și revizioniste ale burgheziei și moșierimii ungare, o astfel de reglementare, care să ducă la o mai mare dezbinare a celor două popoare și la subordonarea lor celui de-al III-lea Reich : guvernul ungar să susțină și în viitor politica Berlinului, sperînd să capete întreaga Transilvanie și chiar Banatul ; România să facă Germaniei importante concesii economice, politice și militare, în speranța revizuirii dictatului de la Viena și recîștigării teritoriilor anexate de Ungaria.

Pentru a forța România, Hitler nu neglijase nici pregătirea unor măsuri de ordin militar. Încă de la începutul lunii iulie 1940, el a ordonat pregătirea unei „forțe de șoc în răsărit”, în care scop generalul Halder elaborase planurile de organizare a unui „corp de securitate”, însumînd 15 divizii de infanterie, 6 divizii blindate și 3 divizii motorizate.

În seara zilei de 27 august, guvernul român a fost „invitat” să-și trimită, la 29 august, împuterniciții la Viena, în vederea soluționării pretențiilor revizioniste ungare. O invitație similară a fost adresată și guvernului de la Budapesta.

La Viena, încălcînd independența și suveranitatea statului român, miniștrii de externe ai Germaniei și Italiei au impus reprezentanților guvernului român să accepte smulgerea părții de nord-vest a României în profitul Ungariei, amenințînd că, în caz contrar, România va deveni obiectul unei acțiuni militare, va fi invadată și ștearsă de pe harta Europei ².

În situația creată, regele Carol al II-lea a convocat, în noaptea de 29/30 august 1940, Consiliul de Coroană. Au luat parte membrii guvernului și unii reprezentanți ai partidelor politice. În timpul dezbaterilor s-au conturat două curenți : reprezentanții primului curent, care pînă la urmă avea să se dovedească majoritar, au apreciat că în conjunctura internațională din august 1940, cînd România era lipsită de orice sprijin din afară și supusă unor presiuni externe concentrice, nu era recomandabilă rezistența armată. În consecință, reprezentanții acestui curent au considerat acceptarea dictatului, deși dureroasă și umilitoare, drept o soluție pentru ieșirea din impas și salvarea statului român, fiind convinși că amputarea era numai vremelnică și, mai devreme sau mai tîrziu, în condiții internaționale favorabile, poporul român va putea să-și refacă unitatea național-statală. În acest scop — considerau ei — era necesar ca statul și armata română să se mențină pe teritoriul rămas ³. Reprezentanții celui de-al doilea curent, în care se încadrau mai ales promotori tradiționali ai politicii externe filoengleze, se pronunțau împotriva acceptării necondiționate a arbitrajului puterilor Axei și recomandau „să se reziste” ⁴.

Condițiile internaționale complet nefavorabile au constrîns Consiliul de Coroană să accepte, la 30 august 1940, cu 21 voturi pentru, 10 contra și o abținere, dictatul fascist, în urma căruia Ungaria horthystă a anexat un teritoriu românesc în suprafață de 42 243 km², cu o populație de peste 2 600 000 de locuitori ⁵, dintre care marea majoritate erau români.

² D.G.F.P., vol. X, doc. nr. 408, nota redacției.

³ Arhiva Ministerului Afacerilor Externe (în continuare Arh. M.A.E.), fondul nr. 71/Transilvania, vol. 42/1940, filele 213—214, 228.

⁴ Loc. cit., filele 224—225.

⁵ Comunicări statistice, nr. 6—7/1945, p. 2.

Vestea celor petrecute la Viena a străbătut ca un fulger întreaga țară, durerea și minia cuprinzând pe toți cetățenii. În adunări spontane, masele populare de la orașe și sate, întregul popor român și-a exprimat indignarea față de situația tragică în care ajunsese țara. Parte integrantă a popoului, armata a participat la marile demonstrații protestatare din lunile august și septembrie 1940, când locuitorii Transilvaniei au tras clopotele bisericilor, au arborat drapelul de stat îndoliat și au intonat cîntecele de luptă „Deșteaptă-te române !” și „La arme !”. Înțelegînd, în cele din urmă, că soluția fusese impusă de împrejurări externe vitrege, cărora România, singură și izolată, n-ar fi putut să le facă față, ofițerii și soldații au considerat-o vremelnică și de aceea s-au îndirjit în pregătirea lor de luptă, pentru a fi gata, la momentul favorabil, să readucă sub suveranitatea statului român teritoriile pierdute.

Această credință nestrămutată în redobîndirea dreptății domina nu numai în rîndurile armatei, ci în întreaga suflare românească⁶. Și nu numai românii, ci și oameni cinstiți din rîndul secuilor și maghiarilor au fost cuprinși de durere. De exemplu, ziaristul și scriitorul Ferenczy György, care lucrase mulți ani în Satu Mare, părăsind la 3 septembrie 1940 orașul său natal, Clujul, scria : „A trebuit să părăsesc Satu Mare de unde poșta ducea în toate colțurile țării foaia mea — «Kimondom» — în ale cărei coloane am luptat pentru înțelegerea româno-maghiară, pentru conlucrarea celor două popoare, pentru apropierea lor ; în același timp, însă, m-am împotrivit cu o fățișă onestitate politicii iredentiste ungare care se baza pe falsificarea istoriei, m-am opus oricărei încercări revizioniste... Trebuie să plec din orașul natal și las aici mormîntul părinților mei... Totul mi se pare încă de necrezut. Dacă n-aș vedea sutele de mașini și de căruțe pline cu mobilă și lăzi, durerea oglindită pe fața pribegilor, încă și acum, în ultima clipă, aș crede că totul e vis, un vis amarnic, dureros... Din păcate însă realitatea îngrozitoare este aceea că peste cîteva zile granița va trece de-a lungul dealului Feleacului, orașul meu natal va fi un teritoriu ocupat, iar eu trebuie să plec”⁷.

Semnălînd poziția patriotică a populației, Legația germană din București raporta Berlinului, la 2 septembrie : „Ieri au avut loc în toată țara mari demonstrații antigermane”. Într-un raport, datat 3 septembrie, aceeași Legație nota : „în toată Transilvania au loc demonstrații la care se strigă : «Jos cu Hitler», «Jos cu Mussolini», «Nu dăm Transilvania»”.

În timpul manifestațiilor de la sfîrșitul lunii august și începutul lunii septembrie 1940, la București, la Cluj și în alte orașe, comuniștii s-au situat în fruntea demonstrațiilor împotriva sentinței fasciste de la Viena, pentru apărarea frontierei patriei. La Brașov, comuniștii au folosit tribuna adunării pentru a demasca pe naziștii germani și pe fasciștii italieni, principalii vinovați de ciuntirea țării. Poziții asemănătoare au adoptat comuniștii și cu ocazia demonstrațiilor de la Timișoara, Baia Mare, Oradea etc. Cu toate acestea, curînd comuniștii din teritoriul anexat aveau să fie cuprinși de vii frămîntări, provocate de indicația dată de organele de conducere ale Cominternului ca organizațiile de partid din această parte a țării să se subordoneze Comitetului Central al Partidului Comunist din Ungaria. Prin aceasta s-au creat mari dificultăți Partidului Comunist Român în organizarea luptei maselor din teritoriile respective împotriva ocupanților

⁶ Vezi, pe larg : Traian Bunesco, *Lupta poporului român contra dictatului de la Viena (august 1940)*, București, 1971 ; A. Simion, *Dictatul de la Viena*, Editura Dacia, Cluj, 1972, p. 202—215.

⁷ Ferenczy György, *Golgota în Transilvania*, 1941, p. 9—10.

horthyști. Comuniștii români au fost puși în situația de a constata că, în fapt, se urmărea destrămarea definitivă a statului național român.

Explozia de mînie cu care poporul român ieșise în stradă era îndreptată deopotrivă contra dictaturii regale, pentru că se dovedise incapabilă să asigure integritatea teritoriului țării. Poporul român îi imputa lui Carol al II-lea și vîrfurilor procarliste ale burgheziei faptul că duseseră, mai ales în ultima parte a dictaturii regale, o politică externă de duplicitate, căzînd la compromisuri cu agresorii fasciști, compromisuri atît de dăunătoare intereselor superioare ale țării.

Dictatul de la Viena din 30 august 1940 a produs o puternică reacție și în opinia publică democratică din numeroase țări ale lumii, care l-au blamat, considerîndu-l drept un nou act de brutalitate fascistă. Presa și posturile de radio din Anglia, Statele Unite ale Americii, Elveția, Turcia, Grecia, Egipt, ale Vaticanului au acordat atenție deosebită evenimentelor tragice prin care a trecut atunci România, au condamnat nedreptatea istorică pe care dictatorii fasciști au făcut-o poporului român, relevînd presiunile politice și militare exercitate asupra lui. Totodată, opinia publică din țările amintite și-a exprimat încrederea în vitalitatea românilor, în capacitatea lor de rezistență și luptă pentru refacerea unității național-statale⁸.

În ceea ce privește reacția oficialităților principalelor state democratice, acestea au fost mai nuanțate, în funcție de interesele proprii și nu în primul rînd de faptul dezmembrării României. Premierul W. Churchill și ministrul de externe al Marii Britanii, lordul Halifax, au condamnat *procedul* prin care s-a impus României sentința, „sub constrîngere” și „nu cu concursul și voința părților”⁹. S.U.A., prin glasul secretarului de stat Cordell Hull, de asemenea, a condamnat „uzul forței armate din exterior”¹⁰.

La rîndul său, guvernul sovietic a protestat pe lîngă guvernul german pentru încălcarea articolului 3 din tratatul de neagresiune din 23 august 1939, privitor la consultarea părților în orice acțiuni vor întreprinde, U.R.S.S. nefiind consultată în legătură cu dictatul de la Viena și garanțiile acordate României¹¹.

Desigur, poporul român a primit așa cum se cuvenea manifestările externe provocate de agresiunea fascisto-horthystă asupra sa. Atitudinea opiniei publice democratice internaționale a constituit o îmbărbătare în suferințele grele pe care poporul român a trebuit să le suporte cu bărbăție, îndeosebi populația din teritoriile anexate.

Smulgerea părții nord-vestice a României a întrerupt dezvoltarea normală a vieții economice și social-politice unitare a nord-vestului țării, separînd de restul poporului populația acestui teritoriu strîns legat de complexul social-economic românesc. Multe din centrele industriale și comerciale situate în apropierea liniei vremelnice de demarcație au rămas izolate de sursele lor naturale de materii prime, de piețele firești de desfacere, decăzînd din punct de vedere economic. Caracteristică pentru industria te-

⁸ Arhivele statului București, fondul Ministerul Propagandei, Presa externă, dosarele nr. 1110, 1119, 1141; fondul Ministerul Propagandei, Buletine, dosarele nr. 34, 43, 58; ziarele turcești: „Yeni Sabah” din 2 septembrie 1940, „Aksam” din 9 septembrie 1940, „Ankara” din 14 septembrie 1940; ziarul grec „Iris” din 22 septembrie 1940.

⁹ Arh. M.A.E., fondul 71/Transilvania, 1920—1944, vol. 44, filele 266, 266 bis.

¹⁰ „New York Times” din 16 ianuarie 1941.

¹¹ D.G.F.P., Series D, vol. XI, doc. 309, 326, 328.

ritoriului anexat a fost brusca scădere a producției, a forței motrice instalate și a forței de muncă.

Totodată, „noua ordine“ horthystă a adus cu sine ațîțarea șovină împotriva maselor populare de naționalitate nemaghiară și negermană, odată cu legile militare și baionetele miilor de jandarmi recrutați după criterii bine definite și pregătiți în mod special de autoritățile ungare. Noii funcționari ai regimului horthyst, aduși din Ungaria, erau atît de îmbibați de ură față de populația românească, încît manifestau dispreț chiar și față de numeroși localnici de naționalitate maghiară pe care îi numeau „unguri valahizați“ sau înstrăinați ¹², datorită atitudinii lor corecte, umane față de masele românești prigonite. Aceștia, la rîndul lor, porecliseră pe funcționarii șovini veniți din Ungaria „parașutiști“ aterizați în posturi de conducere ¹³.

Alături de români, care au constituit ținta principală a politicii șovine, teroriste promovată de ocupanții horthyști, mari suferințe a avut de suportat populația evreiască. În vara anului 1944, fasciștii unguri și Gestapoul au început deportarea populației evreiești în lagărele de exterminare naziste. Din cei 148 288 evrei deportați, mai mult de 100 000 au fost exterminați ¹⁴.

Poporul român nu s-a împăcat cu Dictatul de la Viena. Masele populare erau conștiente de necesitatea luptei pentru refacerea frontierelor naționale firești, pentru dezrobirea celor rămași sub teroarea horthystă. Problema redobîndirii teritoriului răpit preocupa toate forțele sociale și politice din România. Sesizînd starea de spirit ce caracteriza poporul român, Legația germană din București raporta cu îngrijorare Berlinului: „Nici un român nu vrea să creadă că, prin arbitrajul de la Viena, problema transilvăneană ar fi fost rezolvată definitiv și pentru totdeauna... pentru români este o dogmă că arbitrajul de la Viena nu înseamnă sfîrșitul“ ¹⁵.

Mișcarea de rezistență din partea nord-vestică a țării a fost o reacție firească a majorității populației față de politica fascistă de mutilare a teritoriului național, țelul suprem fiind restabilirea libertății, suveranității și integrității naționale a României. Întoarcerea la aspirarea străină, împotriva căreia luptaseră sute de ani moșii și strămoșii, a produs spontan o reacție de împotrivire în rîndurile maselor populare românești. Militanții comuniști și alți patrioți antifasciști s-au preocupat de organizarea luptei de rezistență a oamenilor muncii români, secui, maghiari, evrei, germani și de alte naționalități, în pofida eforturilor întreprinse de autoritățile horthyste de a dezbină această unitate de luptă.

Comuniștii au meritul de a fi luptat de la bun început pentru organizarea mișcării național-revoluționare a românilor de pe teritoriul Transilvaniei ocupat vremelnice de regimul horthyst. Pe baza directivelor Secretariatului Comitetului Central al Partidului Comunist Român, date în primele zile ale lunii septembrie 1940, membrii de partid rămași pe acest

¹² Pavel Bojan, *Vremurile mele*, București, 1971, p. 256—257.

¹³ Tilkovski Lóránt, *Revizió és nemzetiségpolitika magyarországon, 1938—1941 (Revizuire și politică națională în Ungaria, 1938—1941)*, Budapeșt, 1967, p. 297.

¹⁴ Eichmann en Hongrie. Documents, Editions Panonia, Budapeșt, 1961, p. 121—122; vezi și: *Remember. 40 de ani de la masacrarea evreilor din Ardealul de nord sub ocupația horthystă*, Editura Federația Comunităților evreiești din Republica Socialistă România, București, 1985.

¹⁵ Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. (în continuare Arh. I.S.I.S.P.), fondul nr. XII, dosarul nr. 1736 (Documentul „România și arbitrajul de la Viena“).

teritoriu au activat pentru organizarea populației românești pe baze revoluționare, în lupta pentru drepturile ei politice, naționale, economice și spirituale, pentru apărarea țăranilor de plănuita revizuire a reformei agrare din 1921 înfăptuită de guvernele României, pentru asigurarea existenței cooperativelor muncitorești. Prin canalizarea tuturor energiilor naționale pe calea luptei de eliberare de sub jugul horthyst și dominația nazistă, comuniștii urmăreau contracararea politicii fasciste, șovine promovate de forțele reacționare.

Încă în septembrie 1940, secretariatul Comitetului regional, pe baza îndrumărilor primite de la C.C. al P.C.R., a început organizarea mișcării național-revoluționare a muncitorilor și țăranilor români. S-a constituit un *Comitet național revoluționar*, care avea sarcina să organizeze și să conducă întreaga mișcare de rezistență din această parte a țării. Avînd în frunte comuniști cunoscuți prin activitatea lor revoluționară, Comitetul a fost conceput ca o organizație clandestină. După cîteva luni, însă, îmbinînd cu măiestrie formele specifice clandestinității cu cele obișnuite la lumina zilei, el și-a lărgit sfera de activitate, a atras noi cadre hotărîte să se înroleze în lupta pentru eliberarea națională și socială a românilor, cîștigîndu-și astfel caracterul de *Uniune național-revoluționară a românilor din partea de nord a Transilvaniei*. Conferința de constituire a Uniunii a avut loc la mijlocul lunii noiembrie 1940, la Cluj.

Concomitent cu activitatea organizațiilor comuniste și a diferitelor organizații de masă clandestine, au fost reactivizate organizațiile social-democrate, syndicatele, organizații politice și profesionale muncitorești care își desfășurau activitatea legal.

În prima jumătate a anului 1941, atmosfera de profundă nemulțumire în rîndul maselor populare a început să se generalizeze și să fie exprimată pe căi din ce în ce mai variate. Sub conducerea comuniștilor, a căror influență creștea în rîndurile muncitorimii, țărănimii, intelectualității române, secuiești și maghiare deopotrivă, oamenii muncii de diferite naționalități au participat la o serie de acțiuni împotriva măsurilor de asuprire, de diversiune șovină, pentru îmbunătățirea condițiilor de trai aflate într-o continuă degradare. Marea majoritate a muncitorimii, fără deosebire de naționalitate, comuniști, social-democrați și fără de partid, a participat la rezistența antihorthystă prin cele mai diverse forme, de la propaganda verbală și scrisă, la sabotarea producției de război și pînă la acțiuni de luptă cu arma în mînă. O dîrză împotrivire a manifestat țărănimea română, ale cărei interese naționale, economice, sociale și culturale fuseseră știrbite chiar din prima zi a ocupației horthyste.

Plasată la început pe o poziție de expectativă, țărănimea de origine maghiară a luat parte ulterior la rezistență, odată cu declanșarea războiului hitlerist antisovietic, ca urmare a tragediilor suferite de pe urma acestuia, a rechizițiilor, prestațiilor obligatorii, a proceselor prin care baronii și grofii le răpeau pămînturile primite în România prin reforma agrară din 1921, a altor măsuri represive.

Multe familii românești din comunele situate în apropierea liniei de demarcație vremelnică, în înțelegere deplină și solidară cu familiile de origine maghiară din comune aflate de partea cealaltă a liniei vremelnice de demarcație, au făcut schimb de gospodării și pămînturi peste capul autorităților civile și militare, pe baza unor acte încheiate între ele, valabile timp

de doi ani ¹⁶. Interesant de remarcat este chiar acest termen de doi ani, care exprima, în fond, convingerea lor asupra caracterului efemer al ocupației horthyste, în prăbușirea grabnică a nazismului și horthysmului, în lichidarea nedreptății istorice de la 30 august 1940.

Un rol important în mișcarea de rezistență contra ocupanților, pentru eliberarea teritoriului răpit și reunirea lui cu Țara l-au avut intelectualitatea, preoțimea satelor, cercurile burgheze mijlocii influente în cooperativele românești. Cea mai hotărâtă parte a burgheziei românești, indiferent de apartenența politică, și-a desfășurat activitatea în cadrul organizației *Comunitatea națională a românilor*, care a luat ființă în septembrie 1940, fiind sprijinită material și spiritual de băncile românești rămase în funcțiune, de bisericele ortodoxe și greco-catolice.

Marea majoritate a burgheziei maghiare a constituit sprijinul principal al regimului de ocupație horthyst, chiar dacă în rândurile ei acționau, având interese momentane sau de perspectivă deosebite, curente și grupări diverse. Astfel, unele cercuri burgheze liberale, în frunte cu József Sándor, președintele Asociației maghiare de cultură din Transilvania (E.M.K.E.), au acceptat de la început tratative cu reprezentanții comuniștilor și social-democraților. Sub lozinca „libertate, egalitate și fraternitate”, reprezentanți ai acestor cercuri au luat parte la manifestații antifasciste, cum au fost cele din 15 martie 1941, dedicate revoluției de la 1848 ș.a. ¹⁷. Pe poziții antihitleriste se situau și adepți ai Partidului agrarian (condus în Ungaria de Bajcsy Zsilinski Endre, executat de hitleriști), care au luat parte de mai multe ori la tratative cu reprezentanții mișcării de rezistență antihorthystă, înregistrându-se chiar unele acțiuni în acest sens.

Intelectualitatea progresistă de naționalitate secuiască și maghiară, germană, evreiască (profesori, publiciști, juriști, medici, clerici, oameni de litere și artă, ingineri, funcționari de stat, ofițeri activi, oameni de știință) din teritoriul vremelnice ocupat de horthyști s-a aflat alături de forțele care luptau împotriva șovinismului, pentru apărarea intereselor naționale ale populației românești majoritare și ale altor naționalități. Printre acești intelectuali se găseau comuniști, social-democrați, radicali, țărâniști, liberali, fără de partid. Mulți dintre ei au plătit cu viața curajul de a se fi împotrivit, într-un fel sau altul, fascismului și regimului horthyst, cum au fost Salamon Ernő, Kovács Katona Jenő, Májer Lázsló, Nagy József ș.a.

Începînd din iunie 1941, o dată cu arestarea și internarea în lagăre a unor comuniști și a altor antifasciști, mișcarea de rezistență din partea de nord-vest a României a primit lovituri grele, întrucît între arestați se afla o parte a celor mai de seamă membri ai organizațiilor care participau la lupta antihorthystă. Cu toate acestea, comuniștii au desfășurat, în continuare, o intensă activitate organizatorică, de refacere a rândurilor organizației regionale a partidului comunist. Printre fruntașii mișcării comuniste din această arie geografică a țării s-a remarcat, încă din anii anteriori, Józsa Béla. Peste cîteva luni, în 1942, rapoartele organelor poliției horthyste erau nevoite să constate că, celulele comuniste s-au reactivizat la Cluj, Oradea, Tirgu Mureș, Dej, Reghin, Zalău, Miercurea Ciuc, Baia Mare, Satu Mare, Sighet, în fabrici, uzine, mine și în unele comune ¹⁸.

¹⁶ Arhivele statului Cluj-Napoca, fondul Prefectura județului Cluj, 1942, pachet 1170, dosarul nr. 52, raportul nr. 10 966 din 28 august 1942.

¹⁷ Jordáky Lajos, *Forme și manifestări de opinii pentru idei progresiste și antifasciste* (manuscris), p. 9.

¹⁸ Gh. I. Bodea, *Din lupta de rezistență antifascistă a populației județului Satu Mare (1940—25 octombrie 1944)*, în „Satu Mare”, Studii și comunicări, 1969, p. II.

Concomitent, s-au înregistrat succese încurajatoare pe linia colaborării tot mai fructuoase a comuniștilor cu social-democrații, precum și cu alți reprezentanți ai organizațiilor antifasciste. Faptul acesta a fost sesizat și de cercurile reacționare ungare, care cereau cu insistență guvernului interzicerea Partidului Social-Democrat, „existența lui legală oferind forțelor revoluționare posibilități de acțiune fățișă”¹⁹.

În documente elaborate de Partidul Comunist Român în acest timp se analiza și se propaga necesitatea menținerii legăturilor dintre mișcarea de rezistență din teritoriul vremelnice ocupat de horthyști și cea din întreaga țară. Deși condițiile de desfășurare a luptei deveniseră tot mai grele, aceste legături s-au menținut și înmulțit. Treceți clandestine peste linia de demarcație vremelnice duceau și aduceau informații, mesaje, instrucțiuni, materiale de propagandă. Conducători ai mișcării de rezistență din partea de nord-vest a țării ascultau postul de radio București. Deși cu oarecare întârziere, rezoluția din ianuarie 1942 a Comitetului Central al Partidului Comunist Român a ajuns la cunoștința comuniștilor ce activau pe teritoriul românesc anexat de horthyști, care și-au însușit tezele lansate în acest document²⁰.

În primăvara anului 1942, prin intermediul dr. Petru Groza s-au realizat noi legături între forțele antifasciste ce acționau dincoace de linia de demarcație și cele din teritoriul ocupat de horthyști. Sosit la Cluj, dr. Petru Groza a avut mai multe întâlniri cu Józsa Béla, Teofil Vescan, Balogh Edgár ș.a., în cadrul cărora au fost luate în discuție problemele luptei comune, s-au făcut informări reciproce. În urma acestui schimb de păreri, Józsa Béla scria, la 9 mai 1943 : „Organizarea mișcării de eliberare națională a românilor dacă va reuși, va avea o importanță istorică nu numai pentru Ardeal, ci și pentru toate țările din bazinul dunărean”²¹.

Un efect mobilizator asupra forțelor democratice române și de naționalitate secuiească și maghiară din partea de nord-vest a țării a avut manifestul din 16 februarie 1943 al Comitetului regional din Banat al Partidului Comunist Român, document în care se arăta că pacea adevărată, realizarea drepturilor naționale pot fi atinse numai prin unirea frățească împotriva asupritorilor comuni. „Aceasta ne învață pilda glorioșilor noștri înaintași, care au luptat în decursul anilor umăr la umăr împotriva năvălitorilor turci, austrieci și germani, pentru libertatea popoarelor noastre”²².

Concomitent cu mișcarea antihorthystă, democratică pornită din rîndurile muncitorilor, țăranilor, intelectualilor români, comuniști, social-democrați, ai altor antifasciști și patrioți, a luat naștere o mișcare mai largă și în sînul burgheziei române. Acțiunile de front democratic, patriotic, antifascist care se înfiripau în cursul anului 1943 printre românii nord-transilvăneni nu sînt străine de acțiunile similare inițiate de partidul comunist în restul țării. Platforma Partidului Comunist Român din iunie 1943 pentru realizarea Frontului patriotic antihitlerist a avut ecou și în rîndurile comuniștilor din teritoriul vremelnice ocupat, deoarece exprima și țelurile luptei celor care trăiau în această parte a țării. În vara anului 1943, poliția horthystă raporta despre pregătirea înființării la Cluj a unei societăți democratice române sub numele de *Frontul român de rezistență democratică în nordul Transilvaniei*, numit și *Comitetul român democratic*, avînd sarcini

¹⁹ Arhivele statului Cluj-Napoca, fondul Parchetul regal maghiar, 1941, dosarul nr. 3, fila 4.

²⁰ Arh. I.S.I.S.P., Cota A, XXVII—21.

²¹ I. Micu, A. Simion, *Józsa Béla*, București, 1971, p. 139.

²² Arh. I.S.I.S.P., cota A, XXVII—21.

de luptă antifascistă, democratică, împreună cu forțele antifasciste și democratice constituite din cetățeni de altă naționalitate.

Concomitent cu acțiunile de luptă pe care le organizau, comuniștii și alți patrioți nord-transilvăneni n-au conținut a urmări lupta fraților lor din celelalte părți ale României. De o semnificație deosebită în acest sens a fost — de exemplu — manifestul editat de comuniștii maramureșeni, în care este prezentată importanta victorie a clasei muncitoare, prin crearea, la mijlocul lunii aprilie 1944, a Frontului Unic Muncitoresc. „Clasa muncitoare, în frunte cu Partidul Comunist Român — se spunea în manifest — a reușit să unească muncitorimea într-o singură organizație de masă, în care au intrat comuniști, socialiști, social-democrați, precum și toate grupele patriotice și democratice din afară care au fost de acord să urmeze programul Frontului Unic Muncitoresc (F.U.M.) cu scopul de a scăpa țara de jugul fascist german care a adus atâtea lacrimi și nenorociri poporului român”²³.

În acest timp, activitățile politice și militare desfășurate la București de forțele politice coalizate în *Blocul Național Democratic*, în vederea scoaterii țării de sub dominația Germaniei naziste și alăturarea ei coaliției antihitleriste, se aflau în faza finală. La 23 August 1944, poporul român a doborât prin insurecție națională dictatura militară-fascistă, a scos țara din războiul hitlerist, s-a alăturat coaliției antifasciste. În proclamația șefului statului român către țară, difuzată în seara zilei de 23 august la radio și publicată în presa din 24 august, se preciza : „Alături de armatele aliate și cu ajutorul lor, mobilizînd toate forțele națiunii, vom trece hotarele impuse prin actul nedrept de la Viena pentru a elibera pămîntul Transilvaniei noastre de sub ocupația străină”²⁴.

Exprimînd starea de spirit profund antifascistă a poporului, dînd curs ordinelor primite, întreaga armată română a întors armele contra celui de-al treilea Reich.

Începutul revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944 a constituit, totodată, și începutul războiului național de eliberare a teritoriului țării ce se mai afla sub ocupația horthysto-hitleristă.

O contribuție de seamă la bătăliile ostașilor români și sovietici pentru eliberarea completă a teritoriului României a adus populația din zonele de operații. Comuniștii și elementele democratice române, secuiești și maghiare, în deplină colaborare, au trecut la acțiuni tot mai largi. „Comuniștii erau pretutindeni — scria Balogh Edgár, participant la mișcarea de rezistență din nordul Transilvaniei — și 23 August i-a mobilizat la noi acțiuni nu numai pe ei, ci a redeșteptat în sufletele celor mai largi pături muncitorești tot ceea ce au auzit și învățat de la Partidul Comunist Român în decursul celor peste două decenii... Români, maghiari s-au unit, s-au sprijinit reciproc și rezistența căpăta astfel desfășurări tot mai largi, concretizate în sabotarea ordinelor de mobilizare și evacuare a trupelor fasciste, apărarea uzinelor și în pregătirea sprijinirii armatelor române și sovietice ce se apropiau”²⁵.

²³ „Tribuna” din 2 mai 1974.

²⁴ Pentru eliberarea patriei — Documente, extrase din presă, memorii cu privire la lupta poporului român pentru eliberarea patriei de sub dominația fascismului. 23 august—25 octombrie 1944, Editura militară, București, 1972, p. 30.

²⁵ Balogh Edgár, *Fenséges erők indulása (Pornirea forțelor mărețe)*, în „Korunk”, iulie—august 1954, p. 982.

În ultimele zile ale lunii august 1944, în teritoriul românesc aflat vremelnice sub ocupația horthystă s-a constituit un prim grup de patrioți organizat de comuniștii Gheorghe Timofi, Kiraly Jozsef și alții. După cum declară unul dintre participanți, acum „s-a pus problema organizării rezistenței, luînd ca exemplu insurecția din România, de unde se urmăreau pas cu pas știrile transmise de postul de radio București”²⁶. Sarcinile acestor grupe patriotice erau să organizeze gărzile muncitorești, care, în cazul cînd Clujul ar fi fost apărat de trupele germano-ungare, să atace cu armele și să ajute astfel la eliberarea orașului; în cazul cînd Clujul ar fi fost cedat fără lupte, gărzile muncitorești trebuiau să apere fabricile, întreprinderile, uzinele împotriva celor care ar fi voit să le evacueze. Trebuiau apărute podurile și alte obiective strategice, sediul unor instituții etc. Acțiuni asemănătoare s-au organizat și la Tîrgu Mureș, Oradea, Satu Mare, Baia Mare și în alte localități.

Forțele populare din nord-vestul țării s-au unit pe baza năzuinței comune a eliberării de sub ocupația horthysto-hitleristă, a abolirii pentru totdeauna a dictatului fascist de la Viena, pentru conviețuirea și conlucrarea pașnică a românilor cu cetățenii de altă naționalitate din Transilvania, în cadrul unei Românie noi, libere și independente. Muncitori, țărani, intelectuali — români, secui, maghiari și de alte naționalități — s-au opus sub diferite forme ocupanților. Semnificativă era din acest punct de vedere și starea de spirit a ostașilor din unitățile de secui. Așa cum declara general-colonelul Hans Friessner, comandantul Grupului de armate german „Sud”, în acțiunea din Transilvania, într-un timp scurt, „au dezertat 700 de secui... Ei nu voiau să-și abandoneze casa și gospodăria”²⁷.

Atmosfera existentă în rîndul populației nord-transilvănene în zilele de după declanșarea revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, a fost elocvent ilustrată și de cuvîntarea unui deputat din partea locului, ținută la 8 septembrie 1944, în ședința Consiliului de Miniștri de la Budapesta: „În Transilvania — declara deputatul — toată lumea este convinsă că jocul e pierdut, că acest război a fost pierdut de nemți și împreună cu ei și de noi... Românii sînt convinși de reunirea nordului Transilvaniei (cu România — *n.n.*), iar populația maghiară este de părere că singura salvare constă în a se orienta spre stînga, în înțelegere cu comuniștii români”²⁸.

Cercurile burgheze mai lucide de origine maghiară căutau acum cu mai multă insistență legături cu elementele democratice și progresiste pentru întărirea frontului comun de luptă antifascistă, convinge fiind că „au devenit o jucărie în mîinile unui regim iresponsabil, sortit pieirii, că soarta lor viitoare depinde de propriile acțiuni și de curajul propriu”²⁹. Într-un astfel de climat, la 29 august 1944 s-a constituit, la Cluj, *Sfatul maghiar ardelenesc*, organism legal, avînd ca membri comuniști, social-democrați, elemente burgheze progresiste, a cărui sarcină principală consta în lupta pentru întoarcerea armelor împotriva Germaniei, zădărnicierea or-

²⁶ Gh. Timofi, *Amintiri privind activitatea revoluționară din perioada anilor 1940—1944* (manuscris), p. 15.

²⁷ Hans Friessner, *Verratene Schlachten. Die Tragödie der deutschen Wehrmacht in Rumänien und Ungarn*, Hamburg, Holsten Verlag, 1956, p. 117.

²⁸ L. Bányai, *Din lupta unită a oamenilor muncii români și de alte naționalități sub conducerea P.C.R. (1933—1944)*, în „Studii. Revistă de istorie”, nr. 3/1966, p. 493.

²⁹ Demeter János, *Szazadunk sobraban* (În vîrtejul secolului nostru) (manuscris), p. 31.

dinelor de evacuare, întâmpinarea sărbătorească și sprijinirea armatelor eliberatoare ș.a.³⁰

Desăvîrșirea eliberării teritoriului național, la 25 octombrie 1944, de sub ocupația horthysto-hitleristă, a deschis noi perspective luptei maselor populare din întreaga țară pentru democrație și progres social. Comunitatea de interese economice și social-politice ale maselor de pe întregul teritoriu al țării, programul de luptă al forțelor revoluționare, elaborat de Partidul Comunist Român, reprezentau puternice elemente de unire a acestora într-o acțiune revoluționară pentru profunde transformări structurale dorite cu ardoare de masele muncitorești și țărănești. Aceste transformări revoluționare au fost înfăptuite sub conducerea Partidului Comunist Român, în cei peste 40 de ani care s-au scurs de la eliberare, prin efortul comun al tuturor cetățenilor României, fără deosebire de naționalitate.

Unitatea realizată în lupta de eliberare și pentru făurirea societății socialiste ne cere să nu uităm învățămintele acelor ani în care ea s-a înfăptuit și întărit.

³⁰ Balogh Edgár, *Egyenes beszéd (Spus pe față)*, București, 1975, p. 289.

CONTRIBUȚIA GÎNDIRII ȘI CERCETĂRII ISTORICE ROMÂNEȘTI LA DEZVOLTAREA PATRIMONIULUI ISTORIC UNIVERSAL

O știință istorică europeană sau mondială ca entitate de sine stătătoare, situată undeva deasupra cunoașterii istorice naționale, desigur că nu există și nu poate exista. Reprezentarea veridică a mișcării vremurilor, a schimbărilor succesive pe care le-au urmat societățile în decursul timpului, fie că are în vedere ansamblul umanității, fie un continent sau o zonă, se întemeiază și se edifică prin opera de prospecție științifică din fiecare loc, din fiecare țară. Istoria universală este sinteza istoriilor naționale și urmarea lor.

Înăuntrul acestora se regăsesc evenimente, fenomene, procese care, prin forța de reprezentare și simbolizare, prin numitorul larg al mesajului, nu rămîn în cadrul intern dat, ci au o vocație și o implicare internaționale. În forme anume, fiecare popor posedă elemente care se circumscriu unui atare orizont. Cercetările asupra lor sînt de natură să conducă la adevăruri care, bine întemeiate și lămurite, deci înscrise sub semnul valorii, trec dincolo de fruntariile autohtone și se exercită rezistent în **context internațional sau mondial**, devin istorie universală. Tot valoarea este aceea care prezidează accesul sau menținerea în tezaurul istoric universal a unor observații științifice asupra trecutului altor țări sau zone, a omenirii îndeobște, a relațiilor dintre popoare. Singură preocuparea în domeniu, fără cuvenita acoperire științifică, nu garantează aceasta. Cu alte cuvinte, un demers, o idee istorică pot avea audiență în istoria universală numai dacă se investesc cu drept de Cetate în propria țară.

O legătură propriu-zisă se vedește, din toate acestea, între istoria națională și cea universală. Ea are în vedere, pe de o parte, unitatea în diversitate a *desfășurărilor* istoriei, varietatea notelor individuale proprii unei țări sau mai multora într-un moment, într-o etapă ori epocă, iar pe de altă parte unitatea *cunoașterii* istorice, înțelegerea unitară a istoriei din propria țară, din lume în genere. În această viziune, președintele României socialiste, tovarășul Nicolae Ceaușescu, care a repus istoria reală în drepturile ei legitime, i-a proiectat rolul științific și social, definește, semnificativ, știința istorică drept „*una din disciplinele sociale de cea mai mare*

importantă pentru înțelegerea evoluției societății omenеști în țara noastră, ca și pe plan mondial“.

Pe parcursul existenței sale de mai multe ori milenare, istoria românilor și-a ilustrat generos „disponibilitățile europene și universale“, întreprinderile sau convergențele cu desfășurările istorice ale altor popoare. Epoci mai vechi sau mai noi învederează, de fiecare dată într-un chip specific, că făuririle de originalitate, valorile de unicat cristalizate de îndelungata civilizație și cultură materială și spirituală ale acestor meleaguri, momentele de frontispiciu ale luptei înaintașilor pentru apărarea ființei de sine stătătoare a neamului și a pământului strămoșesc, pentru dreptate și neatințare au avut și o proiecție internațională. Prin țeluri, prin făpturi și semnificații, ele desemnează contribuții implicite sau participări nemijlocite la dezvoltarea spiritualității, la evoluțiile constructive din această parte a continentului, la evenimente de referință ale istoriei europene.

Exegeza istorică românească din răstimpul care s-a scurs între cel de-al XV-lea Congres internațional de științe istorice, reunit în vara anului 1980 în Capitala țării noastre, și cel proiectat a avea loc anul acesta la Stuttgart a urmat comandamentul de înaltă funcție științifică și socială al restituirii, fără reticențe, a acestor dimensiuni ale istoriei naționale. Ea a înfățișat o continuitate și o creștere a preocupărilor pentru valorizări majore — în lumina clară a materialismului dialectic și istoric —, pentru accentuarea direcției analitice și a sintezei, în condițiile fructificării de noi izvoare, ale interpretării lor în interdependență cu întregul fond de mărturie despre trecutul național. Toate marile momente și perioade ale istoriei românilor au înregistrat, în acești cinci ani, noi reflectări și abordări, care, prin încărcătura științifică și prin semnificații corelate, îmbogățesc în mod necesar și notabil știința istorică națională, cunoașterea istorică europeană și mondială.

Au fost desprinsе adevăruri istorice cu un mare grad de generalitate din analiza valorilor dăinuiri stabile a poporului nostru în unul și același spațiu de viață. Vechimea, statornicia și continuitatea pe pământul propriu — conchid istoricii români — au însemnat nu latență sau absență din planul istoriei, ci un uriaș progres. În vreme ce unele neamuri nu apăruseră în istorie, iar altele altele jefuiau, distrugeau și nu-și aveau un sălaș al lor, sfîrșind, nu puține, prin a fi înghițite în vălmășagul istoriei, poporul nostru, alături de altele mai apropiate sau mai îndepărtate, dădea sens propulsiv istoriei proprii, făurea și lupta, se dezvolta și participa, printr-o operă materială și spirituală neîntreruptă și ascendentă, prin izbinzile sale împotriva imperiilor opresoare, la progresul și liniștea Europei. Se ilustrează, și prin istoria noastră, adevărul că popoarele care au supraviețuit în istorie și-au creat, în raport cu împrejurările date, mijloacele care le-au asigurat existența pe îndelungi perioade. Acele popoare care au dispărut de pe harta lumii în decursul veacurilor, fie că au abdicat singure de la propria identitate, fie că n-au fost în măsură să-și creeze mijloacele necesare apărării ființei lor (vezi, în acest sens : General-locotenent dr. Ilie Ceașescu, *Transilvania străvechi pământ românesc*, Editura militară, București, 1984 ; Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul român unitar*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1983 ; *Istoria militară a poporului român*, vol. I, Editura militară, București, 1984).

Profilul voievozilor români ca diplomați, gînditori și conducători politici de talie europeană este ilustrat, cu deosebire, prin cel care, la 1600, s-a aflat în fruntea luptei pentru unirea tuturor românilor într-un singur

stat propriu și independent. Momentul Mihai Viteazul — argumentează literatura noastră istorică — este, de fapt, una dintre acele impunătoare sinteze ale istoriei românilor care, prin resorturile gândirii și înfăptuirilor în planul unității și libertății naționale, avea să lucreze la deschiderea vremurilor, la înaintarea lor, să ridice aceste meleaguri în avanscena politică a continentului. De aici au iradiat idei și întemeieri politice care au contestat net mentalitățile uzate ale Europei medievale în domeniul național și au pregătit, la rîndu-le, orizonturile moderne. În plin Ev mediu, românii sugerau Europei, de la nivelul unui popor neconținut hărțuit de forțe opresoare externe, ideea creării statului unitar acolo unde valorile unității existau și acționau intrinsec și au dovedit-o practic. Este una din dimensiunile europene ale unirii înfăptuite de poporul nostru sub sceptrul lui Mihai. Voievodul român gîndea și înfăptuia unirea țărilor românești în condițiile în care, în multe părți ale continentului, acest ideal era încă neatins. Luptînd pentru unire și neatîrnare, Mihai s-a socotit și a fost socotit parte componentă a frontului comun de acțiune împotriva otomanilor, Unirea de la 1600 fiind, astfel, și în beneficiul popoarelor care, în această zonă a Europei, se ridicau pentru independență și unitate (Mircea Mușat, Vasile Arimia, *Mihai Viteazul în conștiința posterității*, în „Anale de istorie“, nr. 4/1982 ; Vasile Petrișor, Nicolae Rauș, *Unirea politică de la 1600 — întruchipare a păstrării și dezvoltării unității de neam a poporului român*, în „Anale de istorie“, nr. 2/1984 ; *Mihai Viteazul în conștiința europeană*, vol. I. *Documente externe* ; vol. II, *Cronicari și istorici străini*. Secolele XVI—XVIII ; vol. III. *Istoriografia străină din secolul al XIX-lea*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1982—1983—1984).

Într-o țară de sorginte eminentă țărănească, studiile asupra rolului muncitorului ogoarelor în existența națională a românilor a înregistrat, în acești ani, încheieri de mare interes. Ele argumentează că țărănimea reprezintă expresia vechimii, permanenței și ascensiunii românilor pe parcursul mai multor epoci, factor de cea mai mare însemnătate al luptei poporului pentru apărarea țării, pentru unitate și independență, resort revoluționar de bază al societății românești, purtător de progres material și spiritual. În raport cu cercetările anterioare, se fundamentează ideea că țărănimea a acționat în istorie, încă din Evul mediu, nu numai pentru mobilități economice-sociale, ci, în strînsă legătură, pentru țeluri politice fundamentale. Șirul mișcărilor și răscoalelor țărănimii din epoca modernă învederează forța revoluționară și simțul istoric ale țărănimii, dorința ei de a produce mutații în condiția economică și în cea politică a țării, potrivit cu direcția de înaintare a societății (Constantin Corbu, *Țărănimea — forță revoluționară determinantă în procesul făuririi României moderne*, în „Anale de istorie“, nr. 2/1981 ; Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *Țărănimea — forță de bază a progresului social, a luptei pentru dreptate socială și națională*, în „Anale de istorie“, nr. 2/1982 ; Constantin Corbu, *Rolul țărănimii în istoria României. sec. XIX*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1982).

Considerarea potențialului revoluționar al țărănimii nu în sine, ci corespunzător fiecărei epoci sau perioade, specificului dezvoltării societății românești, poziției și situației țărănimii în societate a putut conduce la cristalizarea ideii-forță privind capacitatea țărănimii de a înfăptui revoluții sau de a participa hotărîtor la împlinirea lor. Acest potențial s-a manifestat, cel dintîi la români, în revoluția națională și socială de sub conducerea lui Horea, Cloșca și Crișan din 1784. Masele țărănești au ales

atunci calea revoluției ca soluție de acțiune pentru schimbarea rînduielilor feudale și înlăturarea ocupației străine în Transilvania, concepînd, în acest scop, un program de acțiune clar, unul dintre cele mai avansate, mai radicale din Europa acelei epoci, și acționînd pe calea insurecțională pentru înlăptuirea lui. Aceasta dovedește, la rîndul său, evaluarea reală de către țărănime a problemicii și necesităților economice-sociale și politice, ale ei și ale societății, conceperea și ierarhizarea în consecință a obiectivelor de luptă, asumarea responsabilității de a materializa aceste obiective (Constantin Corbu, 1784 — *răscoală sau revoluție*?, în „Anale de istorie”, nr. 3/1983; Ștefan Pascu, *Revoluția populară de sub conducerea lui Horea*, Editura militară, București, 1984; *Izvoarele răscoalei lui Horea*. Sub redacția acad. prof. Ștefan Pascu. Seria A. *Diplomataria*, vol. I—III. Seria B. *Izvoare narative*, vol. I—III, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1982—1984).

Largi reflecții au cunoscut celelalte momente de temelie ale epocii moderne românești sub raportul prezenței lor europene. Au fost alcătuite și publicate ediții de documente, însoțite de studii analitice, privind revoluția română de la 1848, Unirea de la 1859, Marea Unire din 1918, care, împreună cu sursele noi despre revoluția lui Horea, alcătuiesc patrimoniul mărturiilor de aur ale marilor momente naționale și, implicit, sociale care au întemeiat România modernă (1848 la români. *O istorie în date și mărturii*, de Cornelia Bodea, vol. I—II, Editura științifică și enciclopedică, București, 1982; *Românii la 1859. Unirea Principatelor Române în conștiința europeană*. Documente externe, vol. I—II, Editura științifică și enciclopedică, București, 1984; 1918 la români. *Desăvîrșirea unității național-statale a poporului român*. Documente externe, vol. I—II, Editura științifică și enciclopedică, București, 1983). Aceste momente — așa cum subliniază, în context, materialul istoric din volumele menționate — s-au impus în conștiința europeană prin ideile românești despre dreptatea socială, despre libertatea și unitatea național-statală, care-și au vechi și solide antecedente.

Apartine acestor antecedente o spiritualitate românească tradițional democratică și materialistă, care a cristalizat strălucite idei de inovație socială. Pe fundalul condițiilor economice-sociale specifice din societatea românească de la mijlocul veacului trecut, al continuei revoluționări a poporului nostru — argumentează studii de specialitate —, sinteza modernă a acestei spiritualități a fost de natură să germineze, prin revoluția română de la 1848, o seamă de idei-principii proprii teoriei revoluționare-științifice, al cărei început premerge închegării acesteia ca sistem general unitar și consecvent revoluționar de către Marx și Engels. Desigur, noile idei, de absolută noutate, nu vedeau a se cuprinde atunci conștient într-un tot și identitatea lor a rămas astfel în respectiva epocă. Dincolo de aceasta se detașează faptul că ele s-au aflat într-un avans categoric față de realitatea dată, fiind purtătoare de viitor peren. Se ilustrează și prin istoria noastră adevărul de cuprindere generală că ideea socialistă nu apare și nu este produsul unui grup sau categorii de țări, ale unor meridiane geografice doar, ci sinteza și identitatea a ceea ce este mai avansat, mai revoluționar în gîndirea și experiența întregii umanități (Nicolae Răuș, *Gîndirea social-politică a revoluționarilor români de la 1848 și rolul ei în cadrul mișcării de idei europene*, în „Anale de istorie”, nr. 3/1983; Nicolae Răuș, *Valori socialiste în gîndirea națională și socială românească de la mijlocul veacului trecut*, în „Anale de istorie”, nr. 3/1984).

În lumina principiului director al științei istorice românești, fundamentat de președintele țării noastre, tovarășul Nicolae Ceaușescu, privind existența unei singure istorii a României și tratarea ei unitară, cercetătorii români, punînd accentul pe rolul maselor ca făuritoare ale istoriei, au abordat unitar, corespunzător fiecărei etape de dezvoltare economică-socială, fiecărei perioade istorice, rolul claselor sociale, cît și al diferiților conducători și personalități politice, științifice și culturale. Istoria clasei muncitoare, a mișcării socialiste, a partidului comunist este văzută și abordată în contextul vieții economice și sociale a țării, integrată în istoria generală a poporului român, în strînsă legătură cu activitatea celorlalte forțe revoluționare, democratice și progresiste care au contribuit la dezvoltarea societății. Această viziune este de natură să fixeze și mai pregnant — corespunzător adevărului vieții — locul și rolul istoric al muncitorimii române și al partidului ei revoluționar, ca expresie obiectivă a realităților și cerințelor evoluției ascendente a poporului nostru. Cu ochii mereu aținți asupra realităților românești, a istoriei naționale — remarcă specialiștii în domeniu —, reprezentanții mișcării muncitorești din România s-au străduit să aplice în mod creator la specificul societății românești ideile cele mai avansate extrase din tezaurul materialismului dialectic și istoric, din practica social-politică. Ei nu s-au situat doar pe poziția de a recepta, de a asimila ideile socialiste, ci au formulat, la rîndul lor, idei și teze originale, care s-au adăugat în chip fericit patrimoniului universal al teoriei socialismului științific.

O idee cardinală, cu valențe multiple în planul interpretării istorice, privește unitatea, continuitatea și ascensiunea, ca trăsături de bază ale evoluției proletariatului organizat din România, care oferă cheia înțelegerii marilor trăsături ale evoluției mișcării muncitorești de la noi. O exprimare de uriașă valoare istorică a acestora o constituie activitatea neîntreruptă a partidului clasei muncitoare, creat în 1893, care, în 1921, a devenit Partidul Comunist Român. Prin aceasta, se dezvăluie o caracteristică esențială a mișcării noastre muncitorești, definită de existența permanentă a unei singure forțe politice muncitorești organizate, conducătoare a procesului revoluționar, treptele de ascendență organizatorică și politică ale partidului, sub diversele denumiri pe care le-a îmbrăcat, fiind rezultatul unor succesive cuceriri calitative. Amintim, în acest sens, lucrările : *Condițiile istorice ale apariției și dezvoltării clasei muncitoare din România. Făurirea și afirmarea partidului său politic. 1821—1893. Prefață de Ion Popescu-Puțuri. Autori : Nicolae Copoiu, Augustin Deac (coordonator), Ion Iacoș, Ion Ilincioiu, Vasile Niculae, Vasile Petrișor, Teodor Popescu, Natalia Tampa, Georgeta Tudoran, Editura politică, București, 1984 ; Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, Unitate, continuitate și ascensiune în mișcarea muncitorească din România. 1821—1948, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1981 ; Ion Mamina, Vasile Niculae, Partidul clasei muncitoare în viața politică a României. 1893—1918, Editura politică, București, 1983 ; M. C. Stănescu, Mișcarea muncitorească din România. 1924—1928, Editura politică, București, 1981.*

Cercetări de autoritate științifică au fost consacrate revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă declanșată în August 1944, revoluție inițiată, organizată și purtată la victorie de partidul comuniștilor români, ca și participării, în continuare, a poporului nostru, alături de țările coaliției antihitleriste, la războiul drept, eliberator, pînă la victoria finală asupra Germaniei naziste. A fost, pe drept cuvînt, un eveniment de importanță deosebită în analele războiului antihitlerist, cu

remarcabil impact asupra desfășurării lui victorioase, a grăbirii deznodământului final în cea mai mare înțeleștare militară a tuturor timpurilor. Cercetările în acest domeniu au cristalizat observații și concluzii istorice care înseamnă noi elucidări asupra evoluției de ansamblu a celui de-al doilea război mondial, a raporturilor internaționale din acele vremuri tensionate, noi fundamentări în legătură cu rolul României în zdrobirea hitlerismului. 23 August 1944 — argumentează exegeții români — a fost nu numai începutul revoluției de eliberare socială și națională, din care s-a născut România socialistă, ci a constituit, totodată, prin consecințele sale strategice-politice, unul dintre evenimentele de însemnătate decisivă ale celui de-al doilea război mondial. În lumina gândirii și orientărilor teoretice-metodologice ale partidului nostru în domeniul istoriei, specialiștii perioadei au procedat la o abordare complexă, implicând totalitatea faptelor elocvente, au formulat concluzii care proiectează pe un nou plan istoricul act din August 1944 și individualizează factorul românesc în ansamblul desfășurărilor militare din spațiul carpato-dunărean.

Angajarea țării noastre în războiul antihitlerist — remarcă istoricii români — nu a fost urmarea vreunei încuviințări cerute marilor puteri sau rezultatul unor înțelegeri prealabile încheiate cu alte state, ci, de la un capăt la altul, materializarea inițiativei românești. De altminteri, România a întors armele împotriva Germaniei naziste, alăturându-se cu întregul ei potențial militar și economic coaliției antihitleriste, într-un moment în care victoria Națiunilor Unite nu se conturase cu certitudine, Germania nazistă dispunând încă de însemnate forțe militare. Este acesta un impunător fapt de istorie națională și universală.

Inițiativa hotărâtă a României din August 1944 a făcut ca durata războiului mondial în Europa să se scurteze cu circa 200 de zile. Aceasta a avut importante urmări pe planul salvării a sute de mii de vieți omenești și a unor imense bunuri materiale. Repercusiunile politice ale istoricului act — conchid exegeții români — au fost de cea mai mare însemnătate. Insurecția română a declanșat un adevărat seism în această parte a Europei, a cărui undă de șoc s-a propagat cu rapiditate, provocând sau precipitând declanșarea unor crize politice în statele aflate în orbita Berlinului (Ilie Ceaușescu, Florin Constantiniu, Mihail Ionescu, *200 de zile mai devreme. Rolul României în scurtarea celui de-al doilea război mondial*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1984 ; general-colonel dr. Constantin Olteanu, general-locotenent dr. Ilie Ceaușescu, colonel dr. Florian Tucă, colonel dr. Vasile Mocanu, *Armata română în revoluția din August 1944*, Editura politică, București, 1984 ; Gheorghe Zaharia, Ion Cupșa, *Participarea României la înfrângerea Germaniei naziste*. Cuvînt introductiv : Ion Popescu-Puțuri, Editura politică, București, 1985 ; *23 August 1944. Documente*, vol. I și II, Editura științifică și enciclopedică, București, 1984 ; *Actul de la 23 August 1944 în context internațional*. Studii și documente, Editura științifică și enciclopedică, București, 1984 ; *Ecoul internațional al revoluției din August 1944 și al contribuției României la războiul antihitlerist*, Editura politică, București, 1984).

Noi acreditări științifice au rezultat din studiul tradițiilor comune care au însoțit existența istorică a poporului nostru și a popoarelor vecine, din analiza relațiilor internaționale ale românilor în diverse epoci. Sînt idei care luminează, din perspectivă românească, momente ale istoriei altor popoare, mărindu-și astfel gradul de noutate și cota de interes în științele istorice de peste hotare. Ele relevă, din unghiuri neexplorate, însemnătatea moștenirii trace, comune multor popoare din zona noastră geografică, și

semnificația statului geto-dac centralizat și independent, de sub conducerea lui Burebista, apoi a lui Decebal, pentru lumea antichității, aduc noi contribuții la definirea regimului „Capitulațiilor“, la aprofundarea cunoașterii relațiilor României cu statele din sud-estul continentului în epoca modernă. Un interes aparte prezintă, tot asemenea, considerările despre înfăptuirea Unirii de la 1859, care a aparținut unui proces general european, cuprinzând, în veacul trecut, și evenimentele ce au dus la unitatea statală a națiunii italiene și a celei germane, le-a premers și a constituit, din punct de vedere diplomatic, precedentul.

Analize consistente au fost consacrate luptei politice-diplomatice a românilor pentru desăvîrșirea unității statale și activității pentru apărarea și menținerea acestei unități, precum și unei tematici cu multiple valențe în viața politică-militară internațională, și anume politica de apărare națională a țării noastre între cele două războaie mondiale. Este deosebit de valoroasă concluzia istoricilor români, potrivit căreia doctrina militară românească din acea epocă nu a avut în vedere acapărarea de teritorii străine, că România nu a pregătit și nu a conceput planuri sau situații agresive la adresa vreunei țări vecine sau a altui stat, nu a folosit forța sau amenințarea cu forța în relațiile internaționale. Dimpotrivă, politica militară a României, în concordanță cu activitatea sa internațională de ansamblu, a avut ca obiectiv fundamental menținerea păcii și securității, respectarea integrală și consecventă a prevederilor tratatelor de pace, văzînd în aceasta o garanție pentru asigurarea integrității teritoriale a statului național unitar.

În ceea ce privește concepția asupra apărării naționale, sînt desci-frate ideile originale din gîndirea militară românească a vremii, care s-au întemeiat pe analiza învățămintelor primului război mondial și a condițiilor specifice în care se puteau desfășura acțiunile militare pe teritoriul țării noastre. În acest cadru, un loc central a ocupat ideea războiului național, înțeles ca o participare, într-o formă activă, a întregului popor la efortul de război. Apărarea țării, în condițiile unei agresiuni cu forțe mult prea numeroase și cînd nu se putea conta pe sprijinul marilor puteri, trebuia înfăptuită prin folosirea întregului potențial național.

Studiile noastre istorice reliefează rolul mișcării muncitorești din România în consolidarea Marii Uniri din 1918, în asigurarea securității, independenței și suveranității statului unitar român, forța ideilor revoluționare căpătînd noi contururi prin făurirea și activitatea Partidului Comunist Român. Partidul clasei muncitoare a militat pentru o conviețuire pașnică și constructivă cu vecinii, s-a declarat solidar cu toate popoarele care luptau pentru independență națională și progres social. Politica de pace pentru care acționa P.C.R. a urmărit să asigure securitatea României postbelice, să salvgardeze unitatea și integritatea teritorială, independența și suveranitatea națională (*Din cronica relațiilor poporului român cu popoarele vecine*, vol. I. Coordonatori : Ion Popescu-Puțuri, Ion Calafeteanu, Editura militară, București, 1984 : *Unirea Principatelor și puterile europene*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1984 ; Eliza Campus, *Din politica externă a României. 1913—1947*, Editura politică, București, 1980 ; Gheorghe Zaharia, Constantin Botoran, *Politica de apărare națională a României în contextul european interbelic. 1919—1939*, Editura militară, București, 1981).

Istoricii români au un remarcabil aport la analiza și la edificarea unei imagini reale, corespunzătoare adevărului faptelor, asupra unor momente, aspecte și trăsături ale istoriei țărilor europene, la explicarea cau-

zelor și consecințelor pe care le-a adus pentru umanitate, pentru Europa îndeosebi, ferocea întruchipare a acelei expresii politice-ideologice a reacționarismului burghez care a fost fascismul. Ei înscriu o participare de substanță la cunoașterea acelei epoci din istoria universală care a fost marcată tragic de apariția, ascensiunea și instalarea la putere, în diferite state europene, a fascismului, nazismului și a altor regimuri de nuanță fascistă sau totalitare. Știința românească contribuie astfel, în spirit critic și de pe pozițiile gândirii materialist-dialectice, la efortul cercetării istorice internaționale de a trata global, din toate unghiurile, perioada 1920—1945 și dă un răspuns argumentat încercărilor care se fac în diferite țări europene de a reactiva și a impune în prim-planul scenei politice fascismul și neofascismul, de a disimula sau a da alt sens, contrar adevărului istoric, realităților abominabile cărora li s-a pus capăt în urmă cu patru decenii. Sint, apoi, evidențiate principalele erori care-și puseseră amprenta asupra politicii internaționale din perioada imediat premergătoare celui de-al doilea război mondial, îndeosebi conciliatorismul manifestat de Anglia și Franța față de pretențiile Reichului nazist și neîncrederea existentă între marile puteri antifasciste (*Regimurile fasciste și totalitare din Europa*, vol. I—III, Editura militară, București, 1979—1980—1983 ; Aurică Simion, *Agresiunile naziste din Europa în anii 1938—1939*, Editura „Eminescu”, București, 1983 ; Elena Mureșan, *Neofascismul european și strategia destabilizării*, Editura politică, București, 1982).

Studii numeroase sînt axate pe problematica de vădit interes în actualitate privind istoria nouă a țării, saltul calitativ pe care societatea socialistă românească l-a marcat în istoria umanității prin propria sa logică de dezvoltare, prin etapele și fazele specifice de evoluție, prin transformările calitative din ultimii 20 de ani, într-o linie de împletire a continuității procesului revoluționar cu multilateralitatea. Se detașează, în rîndul acestora, lucrarea lui Ion Popescu-Puțuri, *Îndemn la creație* (Editura politică, București, 1984), carte de cuget și judecată asupra istoriei, de fine tălmăciri asupra unor fapte de istorie privite în relația dialectică trecut-prezent-viitor, din perspectiva experienței istorice a poporului român, strălucit sintetizată de gândirea președintelui României socialiste, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Desigur, aria ideatică de prim-plan a științei istorice românești din ultimii cinci ani este mult mai întinsă decît am cuprins-o noi în cele de mai sus. Ceea ce am evocat aici sînt cîteva, numai, dintre ideile-pivot de care o disciplină ca aceasta a avut nevoie pentru a-și întemeia demersul sub semnul certitudinii și adevărului, pentru a-și consolida și înălța mereu edificiul. În măsura în care a făcut-o și-a asigurat identitatea „europeană”. Cuceririle istoricilor români, cum a rezultat, de altfel, glăsuiesc că implicarea europeană a istoriei românești ca desfășurare evenimentială, contribuția ei la progresul omenirii, pe continent și în lume, au și trebuie să-și aibă corespondentul în aportul specific al istoriei ca știință la dezvoltarea gândirii despre societate, despre om. În acel fel se împlinește propriu-zis și împlinește un țel revoluționar și umanist.

NICOLAE RAUȘ

APORTUL ȘTIINȚEI ISTORICE DIN ROMÂNIA LA PROMOVAREA PĂCII, COLABORĂRII ȘI ÎNȚELEGERII ÎNTRE POPOARE

În istoriografia românească s-a conturat, încă dintr-o fază timpurie a dezvoltării sale, ca o componentă fundamentală, latura sa militantă, angajantă. Era, aceasta, un răspuns al istoricilor români la cerințele epocii, o dovadă a atașamentului lor față de poporul din rîndul căruia veneau, ale cărui dureri și speranțe le împărtășeau și în apărarea căruia înțelegeau să-și pună gîndirea, știința și scrisul. În acest fel au procedat umaniștii din secolul al XVII-lea, ca și coriferii Școlii Ardelene. Un comandament al epocii a slujit Nicolae Bălcescu atunci cînd a înfățișat poporului român și lumii întregi imaginea primului unificator de neam. Militantismul caracterizează întreaga activitate a lui Mihail Kogălniceanu — istoricul, dar și omul politic, participant activ la toate evenimentele de importanță națională dintre 1848—1878. Iar A.D. Xenopol, ocupîndu-se de istoria tuturor românilor, despărțiți de granițele statale vremelnice, dădea un nou impuls luptei pentru desăvîrșirea unității naționale. Această receptivitate la imperativele fundamentale ale epocii este caracteristică și operelor științifice ale lui Bogdan Petriceicu Hasdeu, Dimitrie Onciul, Ioan Bogdan, Vasile Pârvan, Nicolae Iorga, Gheorghe Brătianu, Petre P. Panaitescu, Constantin C. Giurescu, Andrei Oțetea ș.a.

Militantismul istoriografiei românești s-a sprijinit permanent pe adevărul istoric, a cărui relevare corespundea intereselor fundamentale, permanente ale poporului român, dar și ale umanității. Astăzi, mai mult decît oricînd în trecut, istoricul român este dator să se implice în contemporaneitate, să răspundă, prin scrierile sale, cerințelor epocii actuale, care nu sînt numai românești, ci sînt general umane, ele izvorînd din dorința popoarelor de progres și de bunăstare, de dezarmare și de pace, de prietenie și de colaborare. „Cercetarea istorică — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu —, departe de a constitui o investigație cu caracter strict documentar a trecutului, este în bună măsură — așa cum arată viața — și o știință a prezentului. Istoria oferă concluzii și învățăminte despre marile procese ale dezvoltării societății, ale existenței popoarelor de-a lungul timpului, punînd în evidență atît ceea ce a fost valoros, progresist și a

servit mersului înainte al societății, cât și piedicile ridicate de-a curmezișul evoluției și care au costat scump umanitatea, au întârziat progresul unor națiuni. Rezultatele cercetărilor istorice sînt de natură să ajute omeneria contemporană să înțeleagă mai bine legile obiective care guvernează societatea, necesitatea de a acționa în spiritul cerințelor progresului. De asemenea, istoria este chemată să sprijine, prin concluziile sale, perfecționarea organizării societății de azi, relațiile dintre state și națiuni, conlucrarea pașnică dintre toate popoarele lumii“.

Această misiune nobilă a istoriei trebuie cu atît mai puternic accentuată astăzi, cînd evoluția contemporană este marcată de un șir de probleme de o gravitate deosebită, de fenomene și manifestări anacronice, care creează pericole tot mai mari la adresa păcii și independenței popoarelor, a civilizației făurite de omenire cu atîta trudă de-a lungul mileniilor. În aceste condiții, istoria poate și trebuie să-și aducă contribuția la stimularea eforturilor și a conlucrării dintre popoare pentru rezolvarea marilor probleme ale epocii noastre. Relevînd învățămintele trecutului — atît factorii care au favorizat progresul și civilizația, cît și cauzele care au dus la perioade de regres, la războaie și suferințe —, istoria poate mobiliza conștiințele oamenilor de pretutindeni, popoarele din întreaga lume pentru a se împotrivi în mod hotărît războiului, politicii de înarmări, de forță și de amenințare cu forța, pentru a se asigura soluționarea exclusiv pe cale pașnică, prin tratative, a problemelor litigioase, evitîndu-se conflictele și înfruntările militare, pentru apărarea drepturilor fundamentale ale oamenilor și ale națiunilor la viață, la pace, la existență liberă și independentă.

În acest sens, la înîlnirea pe care a avut-o, la 27 mai 1980, cu oamenii de știință români din domeniul istoriei, tovarășul Nicolae Ceaușescu a indicat istoricilor să acționeze în așa fel încît să contribuie la întărirea colaborării și conlucrării între popoare și națiuni, între state, pornind permanent de la principiile noi de relații internaționale care se afirmă astăzi în lume cu tot mai multă putere, ale deplinei egalități în drepturi, respectului independenței și suveranității fiecărei națiuni, neamestecului în treburile interne ale altor popoare, respectului reciproc. Cu același prilej, secretarul general al partidului arăta că oamenii de știință trebuie să pună accentul, în lucrările lor, pe acele fapte istorice care au favorizat contacte de viață și influențe reciproce între popoarele din Balcani, să evidențieze ceea ce au realizat în comun popoarele noastre, faptul că civilizația și cultura lor sînt rodul conlucrării, să arate cum în condițiile în care nu a existat această conlucrare popoarele din această parte a Europei au căzut, rînd pe rînd, sub dominația imperiilor străine. Că este de datoria noastră, a istoricilor, să demonstrăm că ceea ce am realizat și că însăși existența națiunilor noastre este, pînă la urmă, rezultatul faptului că înaintașii noștri, în momente istorice grele, au găsit căile de a conlucra, de a se întrajutora. În abordarea problemelor României, ale colaborării cu popoarele din Balcani, cu toate celelalte popoare vecine, istoricii trebuie să pornească de la comunitatea de interese a popoarelor noastre, care este o realitate ce s-a creat în cursul dezvoltării istorice, problemele economice avînd rolul hotărîtor, la care s-a adăugat lupta pentru independență, pentru dezvoltarea științei și culturii, a întregii civilizații.

Deși își propune să studieze trecutul, istoria trebuie să pornească de la realitățile existente astăzi în lume, pe care nimeni nu le mai poate

schimba. Știința istorică trebuie, așadar, să pornească de la cerințele respectării independenței naționale a popoarelor, ale conlucrării active între ele, pe principiile deplinei egalități și ale respectului reciproc. Istoriografia și istoricii români, abordând problemele trecutului, au în vedere reliefaarea a ceea ce a fost și este comun popoarelor, subliniind învățămintele pe care trebuie să le tragem pentru prezent și viitor, astfel încît, și pe această cale, să se contribuie la crearea unui viitor al prieteniei și frăției tuturor popoarelor.

Răspunzînd acestor comandamente, care se înscriu în tradiția umanistă și militantă a istoriografiei românești, racordată la exigențele epocii noastre, istoricii români au finalizat, în anii 1980—1985, numeroase teme de cercetare care evidențiază raporturile de colaborare și bună vecinătate stabilite, de-a lungul veacurilor, între poporul român și popoarele vecine din sud-estul, răsăritul și centrul Europei, cu toate popoarele din Europa sau de pe alte continente, întrajutorarea lor în momente grele, contribuția poporului român la apărarea păcii, la respectarea, în relațiile dintre state, a principiilor fundamentale ale dreptului internațional, la excluderea forței și a amenințării cu forța din viața internațională, la lupta popoarelor pentru afirmare națională, pentru apărarea independenței și suveranității.

În același timp, conștienți de faptul că trecutul nu poate constitui sursă de învățăminte pentru prezent numai prin „experiența pozitivă“, ci, în egală măsură, și prin „experiența negativă“, istoricii români s-au oprit și asupra unor aspecte din istoria poporului nostru, din istoria altor popoare, care demască politica imperialistă de cuceriri, de dictat, de încălcare a drepturilor fundamentale ale popoarelor la viață liberă și independentă, de împărțire a lumii în sfere de influență, de amestec în treburile interne ale altor state. O astfel de abordare corespunde spiritului științific, adevărului istoric și, în același timp, unor necesități practice. Fiindcă stabilirea unor relații de prietenie și de colaborare, de încredere între popoare, statornicirea unui climat de pace pe continentul european și în lume nu se poate face decît pe baza cunoașterii adevărului.

Numeroase lucrări de istorie apărute în acești ani în țara noastră pun în evidență colaborarea statornică, de-a lungul secolelor, între poporul român și popoarele din zonele învecinate pentru impulsionearea dezvoltării lor economice și sociale, pentru apărarea independenței lor amenințate de politica de cuceriri, de forță și de dictat a marilor imperii reacționare. Astfel, în această perioadă, a fost inițiată seria *Din cronica relațiilor poporului român cu popoarele vecine*, care apare sub egida Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., ce își propune ca, prin evidențierea vechimii, amplitudinii și diversității legăturilor dintre poporul român și popoarele vecine, să releve baza trainică a politicii actuale a României socialiste de prietenie și colaborare cu aceste state, de transformare a Balcanilor într-o zonă a păcii, lipsită de arme nucleare. Primul volum (Editura militară, București, 1984) abordează teme diverse : de la relevarea importanței moștenirii trace, comună multor popoare din zona sud-estului european, a rolului jucat de primul stat dac centralizat, condus de Burebista, în această zonă a continentului și pînă la evidențierea contribuției armatei române la înfringerea nazismului și la eliberarea Ungariei, Cehoslovaciei și Austriei ; de la primele contacte stabilite de români cu turcii preotomani și de la evidențierea conținutului raporturilor româno-otomane în secolele XIV—XIX („regimul capitulațiilor“) și pînă la lupta comună a popoarelor din sud-estul

Europei pentru cîștigarea independenței lor naționale și la inițiativele diplomației românești, la începutul celui de-al doilea război mondial, de a bara calea nazismului și de a feri această zonă de ravagiile războiului prin întărirea colaborării dintre toate statele amenințate.

Alte serii de lucrări vin să întregască tabloul legăturilor cu popoarele vecine, permanentele contacte politice, economice, culturale etc. stabilite, de-a lungul secolelor, de români cu statele balcanice, influențele pe care popoarele din această zonă le-au exercitat unele asupra altora. Amintim, în acest sens, seria *Bizanțul și țările române*, care își propune să analizeze, sub diverse aspecte, conexiunile istoriei Imperiului Bizantin cu istoria țărilor române și să revitalizeze, astfel, o disciplină științifică în care știința istorică românească are merite deosebite. Din această serie a apărut în perioada la care ne referim lucrarea lui Andrei Pippidi : *Tradiția politică bizantină în țările române în secolele XVI—XVIII* (Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1983), care prezintă diferitele componente ale tradiției politice bizantine în Moldova și Țara Românească și modul în care această tradiție a fost respectată. Moștenitoare ale tradițiilor bizantine sînt, însă, în proporții diferite, și alte popoare balcanice și chiar țări mai îndepărtate, cum ar fi Georgia și Etiopia, ceea ce stabilește o punte de legătură între toate aceste popoare, dincolo de depărtările geografice.

De asemenea, în seria de *Studii istorice sud-est europene*, care apare sub egida Institutului de studii sud-est europene, a fost publicat, în 1984 (Editura Academiei Republicii Socialiste România, București), volumul tematic: *Intelctuali din Balcani în România. Sec. XVII—XIX* (coordonator : Alexandru Duțu), în care este evidențiat rolul țărilor române ca centre de formare a intelectualilor sud-est europeni în această parte a continentului. Studiile din volum scot în evidență faptul că, în mediul românesc, ideile dobîndite din cărți și din contactul cu oamenii s-au transformat, prin intelectualii greci, bulgari și albanezi aflați aici, în impulsuri ale renașterii naționale a acestor popoare. Pămîntul românesc a reprezentat, pentru mulți tineri sud-dunăreni, nu numai un pămînt ospitalier, ci și un cadru propice pentru realizarea lor ca intelectuali și patrioți revoluționari.

Un conținut cu semnificații asemănătoare are și cel de-al doilea volum din seria *Relații româno-bulgare de-a lungul veacurilor* (Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1984). Rod al colaborării dintre istoricii români și bulgari, volumul ilustrează pregnant varietatea și bogăția relațiilor stabilite între cele două popoare în secolele XVIII—XIX. Studiile pun în evidență rolul emigrației bulgare din România în lupta revoluționară a poporului bulgar, pentru cucerirea independenței și sprijinul de care aceasta s-a bucurat din partea poporului și a oficialităților române, legăturile culturale dintre cele două popoare.

Raporturile poporului român cu alte popoare apropiate au făcut, de asemenea, obiectul cercetărilor istoricilor români, care au reușit să realizeze lucrări de referință pentru problematica la care se referă. Astfel, o contribuție importantă la cunoașterea istoriei legăturilor dintre români și cehi aduce cartea lui Traian Ionescu-Nișcov : *Relațiile social-culturale ceho-române. Epoca modernă* (Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1981). Lucrarea pune în evidență numeroase elemente care ilustrează intensitatea raporturilor științifice și culturale dintre români și cehi din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și pînă în anii primului război mondial. Deosebit de grăitoare sînt relațiile dintre cele două popoare în domeniul istoriografiei, istoricii români avînd, alături de ei, în acțiunea de comba-

tere a teoriei rösleriene, eminenți reprezentanți ai istoriografiei cehe, ca P. Safari, J.K. Jirecek, Julius Jung, J.U. Jarnik, W. Tomaschek, J. L. Pic și alții.

O altă lucrare care vine să completeze realizările istoriografiei românești pe linia evidențierii legăturilor poporului nostru cu popoarele vecine este aceea datorată Mariei Holban și intitulată: *Din cronica relațiilor româno-ungare în secolele XIII—XIV* (Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1981), în care se analizează politica feudalității ungare în Transilvania după cucerirea acestui teritoriu românesc de către regatul ungar și persecuțiile împotriva autohtonilor români.

Tema solidarității clasei muncitoare din România, a forțelor revoluționare și democratice cu clasa muncitoare, cu forțele revoluționare, democratice, patriotice și anticolonialiste din întreaga lume în lupta împotriva exploatării capitaliste și a colonialismului, a fost dezvoltată de Dumitru Turcuș, Traian Caraciuc și Constantin Florea în lucrarea: *Solidaritate militantă cu toate forțele revoluționare și progresiste* (Editura politică, București, 1981). Cunoașterea tradițiilor de solidaritate internațională ale proletariatului român permite, astfel, înțelegerea mai profundă a politicii Partidului Comunist Român și a României socialiste de largă deschidere internațională, a raporturilor P.C.R. cu partidele comuniste și muncitorești, socialiste și social-democrate, cu mișcările de eliberare națională, cu partide democratice și de guvernământ din alte țări.

În ceea ce privește istoria legăturilor dintre români și alte popoare, mai îndepărtate din punct de vedere geografic, amintim lucrarea lui Stelian Popescu-Boteni: *Relații între România și S.U.A. până la 1914* (Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1980), care redă, sintetic, raporturile româno—nord-americane în perioada 1859—1914 pe plan politic, economic, cultural etc., punând în evidență factorii care au favorizat sau, dimpotrivă, au frânat, într-o anumită perioadă, dezvoltarea relațiilor dintre cele două popoare. De asemenea, Beatrice Marinescu a realizat, în *Romanian—British Political Relations. 1848—1877* (Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1983), o sinteză a legăturilor politice dintre cele două popoare — român și englez — în prima etapă a perioadei de afirmare a națiunii române, a luptei sale pentru unitate și neatarnare. Autoarea analizează poziția Marii Britanii față de problema unirii și a independenței, punând în evidență faptul că atitudinea cercurilor oficiale britanice a fost dictată de propriile interese, de rivalitățile dintre marile puteri, de competiția pentru supremație în Marea Neagră, Strîmtori și Mediterana Orientală.

Situația internațională a României în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, atitudinea marilor puteri față de problema unității și independenței naționale a românilor sînt analizate și în culegerea de studii: *Unirea Principatelor și puterile europene* (Editura științifică și enciclopedică, București, 1984), în lucrarea lui Nicolae Corivan: *Relațiile diplomatice ale României. 1859—1877* (Editura științifică și enciclopedică, București, 1984), în lucrarea lui Șerban Rădulescu-Zoner, *Dunărea, Marea Neagră și Puterile Centrale. 1878—1898* (Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1982) și în culegerea de documente a lui Pavel Teodor, *Mișcarea românească pentru unitate națională și diplomația Puterilor Centrale. 1878—1914* (Editura Facla, Timișoara, vol. I, 1979, vol. II, 1982).

Concluzia care se desprinde din toate aceste lucrări, de extremă actualitate în zilele noastre, este că afirmarea națiunilor, lupta lor pentru unitate și independență nu pot fi în nici un caz suprimate, că ele

pot cunoaște reculuri temporare pentru ca, după aceea, să izbucnească mai puternic la primul prilej pe care istoria îl oferă ; că politica anacronică a sferelor de influență este sortită eșecului, că nici o hotărâre luată de marile puteri fără participarea și consimțământul popoarelor interesate nu are valabilitate de drept și nu are viabilitate în fapt.

Această concluzie este demonstrată științific de istoricii români și în culegerea de studii : *Assertion of Unitary Independent National States in Central and South East Europe. 1821—1923* (coordonatori : Viorica Moisuc și Ion Calafeteanu, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1980), în care este prezentat procesul obiectiv de formare a națiunilor și de făurire a statelor naționale independente în Europa centrală și de sud-est, pe ruinele imperiilor multinaționale austro-ungar, otoman și țarist. Procesului de făurire a statelor naționale în această parte a Europei îi este consacrată și lucrarea semnată de C. Botoran, I. Calafeteanu, E. Campus și V. Moisuc, *România și Conferința de Pace de la Paris* (Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1984), care înfățișează lupta românilor în anii 1914—1920 pentru desăvîrșirea unității lor naționale și recunoașterea ei pe plan internațional, piedicile pe care le-au avut de înfruntat, dar și victoria finală obținută de națiunea română prin consacrarea de către Conferința de Pace de la Paris a unității naționale realizate în 1918.

Lucrările de istorie consacrate politicii externe românești în perioada interbelică au evidențiat eforturile diplomației noastre, îndreptate în direcția apărării independenței și suveranității naționale, integrității teritoriale a țării, pentru crearea unui sistem de securitate în Europa, împotriva războiului, pentru apărarea păcii. Ele relevă rolul important pe care o țară de mărime mică sau mijlocie îl poate avea în viața internă națională, atunci când ea se face promotoarea unor idealuri scumpe tuturor popoarelor, când înțelege să nu abdice de la responsabilitățile ce-i revin, să nu renunțe nici un moment de la principiul egalității suverane a statelor, indiferent de mărimea sau puterea lor. Amintim, în acest sens, lucrările semnate de Eliza Campus : *Din politica externă a României. 1913—1947* (Editura politică, București, 1980), Constantin Turcu și Ioan Voicu : *Nicolae Titulescu în universul diplomației păcii* (Editura politică, București, 1984), Ion C. Grecescu : *Nicolae Titulescu. Concepția juridică și diplomatică* (Editura Scrisul românesc, Craiova, 1982), culegerea de studii : *Mari figuri ale diplomației românești : Nicolae Titulescu* (Editura politică, București, 1982), precum și volumul *Titulescu și strategia păcii. Studii și documente* (Editura Junimea, Iași, 1982 ; coordonator : Gheorghe Buzatu).

În același timp, istoricii români au evidențiat consecințele dezastruoase pentru pacea omenirii ale politicii imperialiste, agresive a Germaniei naziste (Aurică Simion : *Agresiunile naziste în Europa în anii 1938—1939*, Editura Eminescu, București, 1983), rolul nefast pe care l-a jucat politica de cedare în fața agresiunilor, promovată de marile puteri occidentale (Natan Lupu : *Mari crize ale vieții internaționale interbelice. Războiul italo-etioopian 1935—1936*, Editura politică, București, 1981), au pus în evidență necesitatea imperioasă pentru statele mici de a nu se lăsa divizate, de a-și uni forțele pentru apărarea independenței și suveranității lor (Ion Calafeteanu : *Diplomația românească în sud-estul Europei*, Editura politică, București, 1980), au demască esența reacționară și agresivă a regimurilor fasciste (vezi, în acest sens : *Regimurile fasciste și totalitare din Europa*, lucrare în trei volume, publicată de Institutul de studii istorice

și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. în Editura militară : vol. I, 1979 ; vol. II, 1980 ; vol. III, 1983).

Conducându-se după principiul că întotdeauna mai buna cunoaștere între popoare a istoriei, culturii, tradițiilor, a realizărilor lor în diferite domenii ale vieții materiale și spirituale etc. favorizează apropierea dintre acestea, înțelegerea și colaborarea dintre ele, istoricii români au publicat, în această perioadă, o serie de lucrări în care sînt abordate probleme de istorie universală. Aria lor tematică și geografică este diversă. Am amintit deja unele dintre acestea ; vom continua aici enumerarea cu lucrările care se referă la lupta de eliberare a popoarelor din America Latină (Camil Mureșan, *Simon Bolivar. 1783—1830*, Editura politică, București, 1983) ; la eforturile depuse de popoarele latino-americane pentru progres economic și social (Constantin Bușe, *De la Bolivar la Cardenas*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1984) ; la civilizația materială și spirituală a turcilor (Mehmet Ali Ekrem, *Civilizația turcă*, Editura sport-turism, București, 1981) ; la lupta popoarelor pentru un regim democratic (Marin Badea, *Germani împotriva lui Hitler*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1980) etc.

În același timp, istoricii români au căutat să pună la dispoziția istoricilor străini și a tuturor celor interesați lucrări privind istoria României, traduse în limbi de circulație internațională. Amintim, în acest sens, lucrările semnate de general-locotenent dr. Ilie Ceaușescu (*La Transylvanie — ancienne terre roumaine*, Editura militară, București, 1983), Cornelia Bodea și Virgil Cîndea (*Transylvania in the History of Roumanians*, New York, 1982), Mircea Mușat și Ion Ardeleanu (*Political Life in Romania. 1918—1921*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1982), Constantin C. Giurescu (*La formation de l'etat national uniteire roumain*, Editura Meridiane, București, 1980), Ion Coman, Constantin Olteanu și Ștefan Pascu (*Rumîniya v vojne za nezavisimost 1877—1878*, Editura militară, București, 1983), Gheorghe Cazan și Șerban Rădulescu-Zoner (*Rumänien und der Dreibund. 1878—1914*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1983) etc.

În acest domeniu un rol important revine și colecției „Bibliotheca Historica Romaniae“, publicată de Editura Academiei Republicii Socialiste România, precum și revistelor „Revue roumaine d'histoire“, „Revue roumaine d'études internationales“, „Pages d'histoire“ (cu variante în limbile engleză, rusă și germană).

Un capitol important al activității istoricilor români în perioada 1980—1985 l-a reprezentat activitatea de depistare și publicare a izvoarelor străine privitoare la istoria poporului nostru. Importante nu numai ca surse de informație istorică, aceste lucrări ne permit, în același timp, să ne facem o imagine și asupra modului în care străinii ne-au privit, opiniile lor asupra unor momente fundamentale din istoria noastră, să vedem cum au receptat ei evenimentele din țările române, să aflăm, în fond, opinia lor despre noi, ca oameni, ca popor. Din această categorie de lucrări amintim: *Mihai Viteazul în conștiința europeană. Documente externe*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, vol. I, 1982, vol. II, 1983, vol. III, 1984 ; *Călători străini despre țările române*, vol. VII, Editura științifică și enciclopedică, București, 1980 ; *Cronici turcești privind țările române*, vol. III, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1980 ; *Revoluția din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu. Documente externe*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1980 ; *Români la 1859. Unirea Principatelor Române în conștiința*

europăană. *Documente externe*, vol. I—II, Editura științifică și enciclopedică, București, 1984 ; *1918 la români. Documente externe*, vol. I—II, Editura științifică și enciclopedică, București, 1983 ; *Ecoul internațional al revoluției din august 1944 și al contribuției României la războiul antihitlerist* — volum editat și în limbile engleză, franceză și rusă, Editura politică, București, 1984 ; *Actul de la 23 august 1944 în context internațional* (coordonator : Gheorghe Buzatu), Editura științifică și enciclopedică, București, 1984. Am abordat, în acest context, numai rezultate istoriografice românești concretizate în lucrări de mai mare amploare. Trebuie, însă, precizat că tematica de care ne ocupăm conține, încă, zeci și zeci de studii și articole publicate în revistele de specialitate — „Anale de istorie“, „Revista de istorie“ ș.a.

Departa de exigențele unui bilanț al activității istoricilor români în perioada cuprinsă între cel de-al XV-lea Congres internațional de științe istorice de la București, din august 1980, și cel de-al XVI-lea Congres internațional de științe istorice de la Stuttgart, această succintă trecere în revistă dorește să releve numai finalitatea investigației științifice a istoricilor români. Ea continuă în mod fericit tradiția militantă a istoriografiei românești și, în același timp, răspunde cerințelor majore puse în fața istoricilor români. Azi, mai mult decât oricând în trecut, oamenilor de știință — și printre aceștia am aminti, la loc de frunte, și pe istorici — le revin responsabilități de importanță vitală. În condițiile în care continuă nebuneasca cursă a înarmărilor și în special a înarmărilor nucleare, când se fac proiecte de prelungire a ei în spațiul cosmic, oamenii de știință au obligația de a arăta guvernelor, tuturor factorilor de decizie, absurditatea acestei competiții a morții, de a mobiliza largi forțe sociale, popoarele la lupta pentru dezarmare, împotriva războiului, pentru pace. În această acțiune umanistă, nobilă, istoricii nu pot sta de o parte. Învățînd din lecțiile trecutului, ei trebuie să arate lumii calea păcii, cooperării și înțelegerii, singura cale logică posibilă pentru viitor.

ION CALAFETEANU

ISTORIA MODERNĂ ȘI CONTEMPORANĂ — CONTINUITATE ȘI ÎMBOGĂȚIRE PROBLEMATICĂ ÎN ISTORIOGRAFIA ROMÂNEASCĂ ACTUALĂ

Dacă se analizează istoriografia românească dedicată epocii moderne și contemporane, se constată că ultimii cinci ani au constituit un interval de fecundă acumulare și afirmare a marilor adevăruri din istoria României : dorința și acțiunea națională pentru păstrarea, desăvârșirea și apărarea independenței, suveranității și integrității patriei ; aspirația și lupta pentru prefaceri revoluționare, menite să ducă națiunea spre noi trepte de progres economic, social și politic ; străduințele de a-și croi un statut de demnitate în marea familie a umanității creatoare de istorie universală.

Nu se poate trasa o linie de demarcație artificială între mai vechile și tradiționalele preocupări istoriografice și cele mai recente. Pentru a-și dezvălui importanța, o carte de istorie trebuie raportată la întreg tezaurul istoriografiei naționale și, atunci când este cazul, la istoriografia altor națiuni. Considerațiile de față nu-și asumă un atare demers, care le-ar situa în categoria criticii istoriografice. Ele și-au propus o sumară trecere în revistă — un bilanț problematic — a aparițiilor istoriografice românești din ultimii cinci ani, perioadă care, pe plan științific mondial, este încadrată de ultimul și proximalul Congres internațional de științe istorice (București, 1980 — Stuttgart, 1985).

Surprinse în marile sinteze de istorie, epocile modernă și contemporană și-au găsit o tratare corespunzătoare locului și importanței pe care le-au avut în istoria națională. Pe structura cronologică a momentelor cruciale — 1821, 1848, 1859, 1877, 1918, 1944, 1947 — au fost surprinse esența, sensul și direcțiile evoluției istorice care au dus la marile biruințe ale românilor : revoluțiile de la 1821 și 1848, făurirea statului român modern, cucerirea independenței absolute de stat, crearea statului național unitar, revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, care au propulsat România în rîndul statelor moderne, apoi socialiste. În suita acestor sinteze, care completează fericit pe cele existente, se remarcă : *Războiul întregului popor pentru apărarea patriei la români. Din cele mai vechi timpuri pînă în zilele noastre* (Ilie Ceaușescu, Editura militară, București, 1980) ; *De la statul geto-dac la statul român unitar* (M. Mușat,

I. Ardeleanu, Editura științifică și enciclopedică, București, 1983) ; *Istoria ilustrată a românilor* (Dinu C. Giurescu, Editura sport-turism, București, 1981).

Aceleași cruciale evenimente din istoria modernă și contemporană au stat în atenția multor cercetători și universitari, bilanțul istoriografic din perioada 1980—1985 fiind, cantitativ și calitativ, impresionant.

Revoluția de la 1821, condusă de Tudor Vladimirescu — moment acceptat, în general, ca marcând intrarea societății românești pe făgașul epocii moderne —, a continuat să facă obiectul unor cercetări de aprofundare documentară și interpretare pertinentă în contextul politic intern și universal. Continuând editarea unor volume de documente dedicate evenimentului, *Documentele externe* (V. Arimia, G. Penelea, I. Gămulescu, P. Cernovodeanu, V. Costake, M. Păicu — Editura Academiei R.S.R., București, 1980) și *Documentar omagial* (Țirgu Jiu, 1982) au pus în circuitul științific noi amănunte despre revoluția socială și națională condusă de Tudor Vladimirescu. Monografiile — *1821—moment crucial în istoria modernă a României* și *Revoluția din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu* (Gh. D. Iscru, Editura politică, București, 1981, respectiv Editura „Albatros” București, 1982), prelunind critic certitudinile istoriografice existente, îmbogățindu-le cu noi ipoteze de lucru, au clarificat și reconsiderat unele aspecte cu semnificație națională majoră, racordându-le organic contextului internațional în care s-au desfășurat.

Cum era și firesc, anului revoluționar 1848 i s-a acordat, pe firul unei tradiții de peste un secol, o deosebită atenție. Volumelor existente li s-au adăugat, în anii 1982, 1983, noi volume de *Documente privind revoluția de la 1848 în Țările Române*, cuprinzând evenimentele din Transilvania (aprilie—mai 1848) și Țara Românească (martie 1848—aprilie 1850) — serie inițiată de Editura Academiei R.S.R.

Interesante și originale lucrări istorice și istoriografice sînt *Contribuția istoriografiei la pregătirea ideologică a revoluției române de la 1848* (V. Cristian, Editura Academiei R.S.R., București, 1985) și cea dedicată istoriografiei românești post-pașoptiste, intitulată sugestiv : *A scrie și a face istoria* (Al. Zub, Editura „Junimea”, Iași, 1981). Evenimentul editorial de referință îl constituie însă monumentalul *1848 la români* (Cornelia Bodea, Editura științifică și enciclopedică, București, 1982), două volume, cuprinzând documentele cele mai semnificative în cunoașterea împrejurărilor, episoadelor, semnificațiilor, consecințelor — interne și internaționale — ale revoluției pașoptiste românești.

Contribuțiile istoriografice dedicate anului 1848 sînt fericit îmbogățite și de biografiile unor personalități marcante, ale căror destine s-au legat de dezideratele națiunii române în epoca modernă : *Mihail Kogălniceanu* (Al. Zub, Editura științifică și enciclopedică, București, 1984) ; *Pe urmele lui Nicolae Bălcescu* (Dan Berindei, Editura sport-turism, București, 1984) ; *Pe urmele Goleștilor* (A. Iordache, Editura sport-turism, București, 1982) ; *Stephan Ludwig Roth* (Carol Göllner, Editura militară, București, 1982) ; *Alexandru Papiu-Ilarian* (C. Albu, Editura științifică și enciclopedică, București, 1981) ; *Craiul Munților* [Avram Iancu] (L. Dobrea, Editura „Facla”, Timișoara, 1980) ; *Pe urmele lui Dumitru Brătianu* (A. Iordache, Editura sport-turism, București, 1984) ; *Bărbați ai datoriei. 1848—1849*, mic dicționar de personalități (M. Totu, P. Florea, P. Abrudan, Editura militară, București, 1984) ș.a.

Un alt moment crucial din istoria modernă a românilor, Unirea din 1859, continuă să beneficieze de străduințe istoriografice remarcabile, care îmbogățesc, neconținut, tezaurul istoric existent. *Documente privind Unirea Principatelor. Corespondența diplomatică franceză. 1856—1859* (Gr. Chiriță, V. Costake, E. Poștărița, Serviciul de publicații și valorificare a Direcției Generale a Arhivelor Statului, București, 1980) ; *Românii la 1859: Unirea Principatelor Române în conștiința europeană* (Documente externe, vol. I—II, Editura științifică și enciclopedică, București, 1984) ; monografia *Unirea Principatelor Române* (Gh. Platon, Editura științifică și enciclopedică, București, 1984) ; *Unirea Principatelor și puterile europene* (culegere de studii, Editura Academiei R.S.R., București, 1984) ; *Alexandru Ioan Cuza. 1820—1873* (V. Stan, Editura științifică și enciclopedică, București, 1983) ; *Corespondență : Alexandru Ioan Cuza—Costache Negri* (E. Boldan, Editura „Minerva“, București, 1980) ; C. A. Rosetti (M. Bucur, Editura „Minerva“, București, 1980), *Jules Michelet și revoluționarii români* (M. Bucur, Editura „Dacia“, Cluj-Napoca, 1982) — toate aceste contribuții istoriografice întregesc tabloul unei epoci care a consfințit un prim și important pas în realizarea dezideratului reunirii românilor în cadrul aceluiași stat.

Beneficiind, în perioada precedentă (1975—1980), de o autentică explozie istoriografică, dedicată câștigării independenței absolute de stat, anul 1877 la români a început a fi cunoscut, pe larg, străinătății prin traduceri în diferite limbi străine, inițiativă în plin proces de realizare, asumată de cercetătorii în domeniul istoriei militare și de edituri de specialitate.

Legind, pe verticală istorică, momentele cruciale care au premers și culminat cu desăvârșirea unității naționale de stat a României, o suită de lucrări (documente, monografii, studii) demonstrează permanența acestui deziderat în conștiința și acțiunile poporului român pe parcursul veacurilor : *Documente ale Unirii. 1600—1918* (C. Căzănișteanu, V. Alexandrescu, M. Cociu, Editura militară, București, 1984) ; *Aspecte ale luptei pentru unitate națională. Iași. 1600—1859—1918*. (Gh. Buzatu, A. Karetchi, D. Vitcu, Editura „Junimea“, Iași, 1984) ; *Preliminarii ale făuririi statului național unitar român* (D. Sultan, Editura științifică și enciclopedică, București, 1984) ; *Ideea unității naționale reflectată în gândirea economică din Transilvania. 1848—1918* (T. Ionescu, Editura științifică și enciclopedică, București, 1983).

Tot pe verticale problematice sînt abordate și eforturile diplomației române în lupta pentru recunoașterea și consacrarea internațională a dezideratelor naționale realizate prin voința și lupta întregului popor. În această suită de lucrări enumerăm : *Relațiile diplomatice ale României de la 1859 la 1877* (N. Corivan, Editura științifică și enciclopedică, București, 1984). Amintim, de asemenea, o altă serie de lucrări ca : *Diplomația românească în slujba independenței* (I. Bodunescu, Editura „Junimea“, Iași, 1984) ; *Romanian—British political relation. 1848—1877* (B. Marinescu, Editura Academiei R.S.R., București, 1983) ; *Relații între România și S.U.A. pînă în 1914* (Șt. Popescu-Boteni, Editura „Dacia“, Cluj-Napoca, 1980) ; *Rumänien und der Dreibund, 1878—1914* — varianta în limba germană a monografiei *România și Tripla Alianță* (Gh. Cazan, Ș. Rădulescu-Zoner, Editura Academiei R.S.R., București, 1983) ; *Mișcarea românilor pentru unitate națională și diplomația puterilor centrale. 1894—1914*, vol. II (T. Pavel, Editura „Facla“, Timișoara, 1982). Tabloul istoriografic, oglindind și

prevestind Marea Unire din 1918, a fost îmbogățit cu o lucrare sugestiv intitulată : *Lumea românească la 1900* (I. Bulei, Editura „Eminescu“, București, 1984) carte de atmosferă politică care surprinde clipa istorică românească la răscruce de veacuri și destin național.

Aspectele politice interne, evoluția și lupta claselor sociale ale epocii moderne românești și-au găsit o tratare corespunzătoare în lucrările amintite până acum. De o atenție aparte, cu caracter de rezolvare exhaustivă, s-a bucurat răscoala țăranilor din 1907, epopee social-politică căreia istoriografia românească i-a dedicat multe din strădaniile sale. *Documente privind marea răscoală a țăranilor din 1907* (Ion Popescu-Puțuri, A. Oțetea, M. Badea, A. Deac, M. Florescu, C. Fotino, I. Ilincioiu, M. Iosa, V. Niculae, G. Tudoran, Editura Academiei R.S.R., București, 1984), al căror prim volum a apărut în 1977, se află acum la volumul 3. Lor li se adaugă mărturiile documentare despre *Nicolae Iorga și Marea răscoală țărănească din 1907* (N. Liu, Editura „Junimea“, Iași, 1984) și monografia *1907 în Oltenia* (N. Andrei, Editura „Scrișul românesc“, Craiova, 1984), care întregesc bogata literatură dedicată biografiei țăranimii române în tulburătorul an 1907.

Cu *Arcul așteptării. 1914, 1915—1916* (I. Bulei, Editura „Eminescu“, București, 1981) se îmbogățește literatura istorică dedicată neutralității românești. Participarea României la primul război mondial — temă abordată cu generozitate în trecutele etape istoriografice — este surprinsă în câteva lucrări de istorie politică-militară : *Anotimpurile de foc ale Oituzului. August 1916—august 1917* (V. Mocanu, Editura militară, București, 1984) ; *Contribuții privind lupta românilor pentru apărarea patriei în primul război mondial* (E. Răcilă, Editura științifică și enciclopedică, București, 1981), care surprind atât lupta armatei române în înțeleștările din tranșeele războiului, cât și rezistența antigermană în teritoriul vremelnic ocupat. Monografia *Primul război mondial. 1914—1918. Texte și documente* (M. Popa, L. Popa, A. Aldescu, Tipografia „Universității“ din București, 1982) completează suita de lucrări dedicate acestei prime conflagrații mondiale.

Unul din evenimentele istorice cruciale, care continuă să exercite o atracție patriotică permanentă în preocupările istoricilor români, este anul care a adus României desăvârșirea unității naționale de stat : *1918 la români. Documente* (coordonatori : I. Ardeleanu, V. Arimia, I. Gal, M. Mușat, Editura științifică și enciclopedică, București, 1983) ; *Făurirea statului național unitar român. 1918* (Șt. Pascu, Editura Academiei R.S.R., 2 volume, București, 1983) ; *La formation de l'état national unitaire roumain*, cu versiuni și în limbile engleză și spaniolă (C. C. Giurescu, operă revăzută și adăugită de Dinu C. Giurescu, Editura „Meridiane“, București, 1980) ; *Marea Unire a românilor în izvoare narative* (antologie întocmită de Stelian Neagoe, Editura „Eminescu“, București, 1984) — sînt dovezi de netăgăduit ale acestui interes manifestat de istoriografia română. Lor li se adaugă micro-monografiile realizate de filialele Arhivelor Statului din toate județele țării (în care un loc central îl ocupă anul 1918), diversele monografii istorice realizate pentru fostele provincii istorice care, în 1918, s-au reunit cu patria mamă — Transilvania, Banat, Maramureș, Crișana — și variatele lucrări memorialistice sau biografice despre personalități cu rol deosebit în desfășurarea evenimentelor, ca Vasile Goldiș, Octavian Goga ș.a. În perioada istoriografică analizată, sînt remarcabile eforturile istoricilor români în

abordarea evenimentelor internaționale care au premers și au secondat realizarea unității statale a României, fundal internațional în care este integrată și derularea evenimentelor politice interne, de esență națională. Din această suită de lucrări fac parte : *Afirmarea statelor naționale independente și unitare în centrul și sud-estul Europei. 1821—1923* — versiuni și în limbile franceză, engleză, maghiară (V. Moisuc, I. Calafeteanu, Editura Academiei R.S.R., București, 1980, 1984) ; *România și Conferința de pace de la Paris. 1918—1920* (C. Botoran, I. Calafeteanu, V. Moisuc, E. Campus, Editura „Dacia“, Cluj-Napoca, 1983) ; *Documente străine despre lupta poporului român pentru făurirea statului național unitar* (C. Botoran, O. Matichescu, Editura „Dacia“, Cluj-Napoca, 1980) ; *Lupta românilor pentru făurirea statului național unitar în istoriografia internațională contemporană* (culegere de articole, Academia de științe sociale și politice, București, 1983).

Pentru perioada interbelică, continuă seria monografiilor politico-sociale pe etape de guvernare, serie ce anunță mult necesara sinteză de istorie dedicată anilor 1918—1947 : *Political life in Romania. 1918—1921* — varianta în limba engleză a *Vieții politice din România în anii 1918—1921* (M. Mușat, I. Ardeleanu, Editura Academiei R.S.R., București, 1982) ; *Din istoria României moderne. 1922—1926* (I. Bitoleanu, Editura științifică și enciclopedică, București, 1981) ; *Viața politică din România. 1918—1940* (I. Scurtu, Editura „Albatros“, București, 1982) ; 6 Martie 1945. *Marșele populare — forța hotărâtoare în instaurarea puterii revoluționar-democratice a muncitorilor și țăranilor* (I. Alexandrescu, M. Fătu, Șt. Lache, P. Nichita, Gh. Țuțui, Gh. Zaharia, Editura politică, București, 1982), completează sau reconstituie aspecte din viața social-politică a României în faza de tranziție revoluționară de la epoca modernă la cea contemporană. *Electoratul din România în anii interbelici* (Gh. Ioniță, Editura „Dacia“, Cluj-Napoca, 1981) ; *Creditul agricol în România, 1918—1944* (D. Șandru, Editura Academiei R.S.R., București, 1985) ; *Țărâtimea română în anii 1934—1944, o conștiință la hotarul dintre două lumi* (L. Diaconu, Editura „Scrisul românesc“, Craiova, 1984) — abordează aspecte ale fenomenelor politice, economice sau sociale de real interes, care se cer continuate și diversificate.

Continuînd o activitate devenită tradițională în preocupările istoriografiei contemporane românești, clasei muncitoare, organizării sale politice și profesionale i-a fost rezervat un loc pe măsura potențialului și rolului pe care ea l-a avut în epoca modernă a României. Spre deosebire de fazele anterioare, noua etapă istoriografică marchează realizarea integrării organice a mișcării muncitorești în istoria societății românești, din care ea a făcut parte nemijlocit. În acest sens, s-au realizat o suită de sinteze de referință, printre care : *Condițiile istorice ale apariției și dezvoltării clasei muncitoare din România 1821—1893* (I. Popescu-Puțuri, N. Copoiu, A. Deac, I. Iacoș, I. Ilincioiu, V. Niculae, V. Petrișor, T. Popescu, N. Tampa, G. Tudoran, Editura politică, București, 1984) ; *Unitate, continuitate și ascensiune în mișcarea muncitorească din România. 1821—1948* (M. Mușat, I. Ardeleanu, Editura Academiei R.S.R., București, 1981) ; *Mișcarea muncitorească, socialistă, democratică, activitatea Partidului Comunist Român și apărarea patriei la români. Repere cronologice* (g-ral col. C. Olteanu, g-ral locot. Ilie Ceaușescu, col. V. Mocanu, col. Fl. Tucă, Editura militară, București, 1983) ; *Documente din istoria mișcării revoluționare și democratice de tineret din România, 1821—1922*, vol. I (sub egida

Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., Editura politică, București, 1982); *Vechimea, permanența și unitatea poporului român în scrierile socialiștilor* (I. Popescu-Puțuri, N. Copoiu, A. Deac, I. Felea, I. Iacoș, V. Niculae, N. Tampa, Editura politică, București, 1980); *Gîndirea revoluționară din România despre religie* (A. Deac, I. Iacoș, T. Popescu, N. Tampa, Editura politică, București, 1983). Acestor lucrări li s-au adăugat monografiile pe probleme sau perioade mai scurte, care completează și diversifică istoria mișcării muncitorești în context politic intern — *Partidul clasei muncitoare în viața politică a României. 1893—1918* (I. Mamina, V. Niculae, Editura politică, București, 1983); *Mișcarea muncitorească în luptele politice din România între anii 1900—1914* (I. Căpreanu, Editura „Junimea”, Iași, 1983); *Socialiștii români în confruntări politice. 1918—1921* (G. Tudoran, Editura „Junimea”, Iași, 1982); *Deputații socialiști în Parlamentul român. 1888—1899, 1919—1921* (V. Niculae, I. Toacă, G. Tudoran, Editura politică, București, 1983) — sau continuă prezentarea evoluției istoriei Partidului Comunist Român, în contextul vieții politice interne a României, al mișcării comuniste internaționale : *Mișcarea muncitorească din România în anii 1924—1928* (M. C. Stănescu, Editura științifică și enciclopedică, București, 1981).

Continuă să se îmbogățească istoriografia românească dedicată diplomației românești, direcțiilor fundamentale urmărite prin politica externă promovată în anii 1919—1940, direcții care vizau consolidarea și apărarea statutului său internațional postbelic, garantat prin tratatele de pace, Societatea Națiunilor și sistemul de alianțe în care ea s-a încadrat. Sînt, astfel, de remarcă lucrările : *Tratatele internaționale ale României. 1921—1939, 1939—1945*, vol. II, III (Gh. Gheorghe, Editura științifică și enciclopedică, București, 1980, 1983); *Din politica externă a României. 1913—1947* (E. Campus, Editura politică, București, 1980); *Din cronica relațiilor poporului român cu popoarele vecine* (Culegere de studii, sub egida Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., vol. I, Editura militară, București, 1984); *Politica de apărare națională a României în contextul european interbelic. 1919—1939* (Gh. Zaharia, C. Botoran, Editura militară, București, 1981).

Avînd în vedere rolul proeminent pe care Nicolae Titulescu l-a avut în diplomația românească interbelică, o suită de noi lucrări se adaugă celor deja existente, avînd în centrul analizei personalitatea sa : *Mari figuri ale diplomației române. Nicolae Titulescu* (Șt. Andrei, A. Duma, D. Aninoiu, V. Șandru, C. Turcu, Editura politică, București, 1982); *Titulescu și strategia păcii. Studii și documente* (coordonator Gh. Buzatu, Editura „Junimea”, Iași, 1982); *Nicolae Titulescu, Gîndire și acțiune* (I. C. Grecescu, Editura politică, București, 1980); *Nicolae Titulescu. Aprecieri, evocări, amintiri* (I. C. Grecescu, Editura politică, București, 1982); *Nicolae Titulescu. Concepția politică și diplomatică* (I. C. Grecescu, Editura „Scrișul românesc”, Craiova, 1982); *Nicolae Titulescu în universul diplomației păcii* (C. Turcu, I. Voicu, Editura politică, București, 1984) ș.a.

Alte monografii abordează aspecte din diplomația României în perioada premergătoare declanșării celei de-a doua conflagrații mondiale, în context internațional : *Diplomația românească în sud-estul Europei. 1938—1940* (I. Calafeteanu, Editura politică, București, 1980); *România în vîltoarea anului 1939* (L. Dandara, Editura științifică și enciclopedică, București, 1985).

Istoriografia românească din perioada analizată a făcut pași remarcabili și în abordarea originală a istoriei universale din perioada interbelică, culminând cu cel de-al doilea război mondial. Pe lângă lucrarea de sinteză : *Repere de cronologie internațională 1914—1945* (P. Bărbulescu, I. Cloșcă, Editura științifică și enciclopedică, București, 1982), au apărut cele trei volume privind *Regimurile fasciste și totalitare din Europa* (I. Popescu-Puțuri, Gh. Unc, M. Badea, M. Moldoveanu, C. Botoran, M. Covaci, Cr. Iliescu, Editura militară, București, 1979, 1980, 1983); monografia *Germani împotriva lui Hitler* (M. Badea, Editura „Dacia”, Cluj-Napoca, 1980); *Agresiunile naziste din Europa în anii 1938—1939* (A. Simion, Editura „Eminescu”, București, 1983); *Marea conflagrație a secolului XX. Al doilea război mondial* (Ediția a II-a, revăzută și adăugită, Gh. Cazacu, N. Copoiu, I. Cupșa, L. Loghin, N. Z. Lupu, D. Tuțu, A. Șiperco, C. Ucrain, Gh. Unc, A. Vianu, Gh. Zaharia, Editura politică, București, 1980); *Al doilea război mondial* (L. Loghin, Editura politică, București, 1984).

A fost firesc ca, și în această etapă istoriografică, Revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, deschisă prin actul insurecțional din 23 August 1944, să i se dedice noi lucrări care să lumineze diversele fațete și sensuri ale acestui eveniment epocal din istoria românilor. Se disting, prin masivitatea informațiilor documentare, prin interpretările date acțiunilor pregătitoare și desfășurării insurecției, în toată amploarea și cu toate semnificațiile naționale și universale, culegerile de documente sub genericul : *23 August 1944*, din care au apărut patru volume, referitoare la perioada 1939—1945 (coordonatori I. Ardeleanu, V. Arimia, M. Mușat, Editura științifică și enciclopedică, București, 1984); monografia *Armata română în revoluția din august 1944* (g-ral col. dr. C. Olteanu, g-ral locot. dr. Ilie Ceaușescu, col. dr. Fl. Tucă, col. dr. V. Mocanu, Editura politică, București, 1984); remarcabilele *File din istoria militară a poporului român* (Studii, coordonator g-ral locot. Ilie Ceaușescu, Editura militară, București, ajunse, în 1984, la al 15-lea volum); *Documente privind istoria militară a poporului român* (Al. Gh. Savu—coordonator, L. Loghin, A. Marinescu, Editura militară, București, ajunse, în 1984, la al 7-lea volum); *Actul de la 23 August 1944 în context internațional. Studii și documente* (Gh. Buzatu—coordonator, I. Agrigoroaie, I. Alexandrescu, E. Bantea, A. Simion, Editura științifică și enciclopedică, București, 1984); *August 1944: repere istorice* (Fl. Constantiniu, M. Ionescu, Editura științifică și enciclopedică, București, 1984) ș.a.

Cu lucrările dedicate contribuției României la victoria asupra Germaniei hitleriste, istoriografia românească din ultimii cinci ani a realizat o serie de sinteze din care enumerăm : *200 de zile mai devreme : Rolul României în scurtarea celui de-al doilea război mondial* (Ilie Ceaușescu, Fl. Constantiniu, M. Ionescu, Editura științifică și enciclopedică, București, 1984); *Participarea României la înfrângerea Germaniei naziste* (Gh. Zaharia, I. Cupșa, Editura politică, București, 1985); *Pe drumurile biruinței: 23 august 1944—12 mai 1945. Extrase din jurnalele de operații ale marilor unități și subunități românești* (A. Marinescu, I. Talpeș, Al. Duțu, Editura militară, București, 1984); *Mesajul patriotic al unor ordine de zi. Documente din războiul antihitlerist* (L. Loghin, P. Ilie, Al. Duțu, Editura militară, București, 1980); *Ecoul internațional al revoluției din august 1944 și al contribuției României la războiul antihitlerist* — volum editat și în

aceste sinteze, a continuat publicarea unor amintiri ale veteranilor, evocarea unor episoade de luptă, monografiile ale unor arme (infanteria, artileria, aviația ș.a.), ale unor unități și mari unități (regimente și divizii).

Se adaugă, la toate acestea, și nu în ultimul rând, nenumăratele studii și articole publicate în perioada de care ne ocupăm în revistele de specialitate: „Anale de istorie“, „Revista de istorie“, „Magazin istoric“, „Anuarele“ de la București, Iași, Cluj, Craiova și Timișoara ș.a.

Bilanțul istoriografiei românești din ultimii cinci ani cuprinde și alte titluri care abordează zone ale filozofiei istoriei, ale istoriei istoriografiei, ale istoriei politico-sociale, ale vieții și activității unor personalități care au jucat un rol important în evoluția societății românești, ale istoriei culturii și științei românești, ale istoriei unor instituții politice, sociale, economice și culturale care au susținut structura și suprastructura societății.

Se detașează, în rândul acestora, eseul de mare profunzime filozofică și istorică, intitulat semnificativ: *Îndemn la creație*, datorat lui Ion Popescu-Puțuri, pătrunzătoare dezbateri, care descifrează sensuri și direcții înnoitoare pentru știința istorică românească.

Numai realizarea unor ample studii problematice de critică istoriografică și, treptat, a sintezei istoriografiei românești, va putea să-și asume misiunea atât de dificilă, dar necesară, a decantărilor valorice în domeniul științei istorice. România oferă pilda unei istoriografii pașnice și constructive care, în ipostaza de parte a „memoriei omenirii“ și de asumată „magistra vitae“ readuce în atenția contemporanilor o suită de inestimabile învățăminte din experiența istorică a poporului român în lupta pentru progres economic și social, pentru păstrarea ființei, independenței și suveranității naționale, evocând pagini memorabile din eforturile pe care le-a depus în vederea asigurării păcii, a bunei înțelegeri între popoare, a evitării conflictelor și războaielor între națiuni.

Pentru această cauză — vocație a poporului român de la ivirea sa pe scena istoriei — niciodată nu trebuie să sosească ceasul unui răgaz de odihnă pentru slujitorii științei istorice.

LIVIA DANDARA

FĂURIREA ECONOMIEI SOCIALISTE UNITARE, A BAZEI SALE TEHNICE-MATERIALE. 1948 – 1965 (I)

1 ORIENTĂRILE CONGRESULUI AL VI-LEA AL P.C.R., PRIVIND FĂURIREA ECONOMIEI SOCIALISTE UNITARE

Cucerirea întregii puteri politice de către clasa muncitoare, în alianță cu țărănimea, cu celelalte categorii de oameni ai muncii, la sfârșitul anului 1947, a marcat intrarea procesului revoluționar inaugurat în August 1944, prin revoluția de eliberare socială și națională, într-o etapă nouă, calitativ superioară, etapa înfăptuirii obiectivelor revoluției și construcției socialiste.

Devenind forță politică conducătoare în stat, Partidul Comunist Român și-a asumat misiunea istorică de a conduce poporul în opera de edificare a socialismului și de a încununa astfel aspirațiile seculare spre dreptate socială și libertate națională. Partidul a desfășurat o multilaterală activitate politică-organizatorică, a îmbinat armonios legitățile generale ale construcției socialiste cu particularitățile și condițiile concrete ale țării, a unit eforturile clasei muncitoare, țărănimii, ale întregului popor în vederea propășirii economice și sociale a națiunii române.

În momentul trecerii la construirea socialismului România era o țară slab dezvoltată din punct de vedere economic. Industria participa la crearea venitului național cu circa 35%. Industriile constructoare de mașini, metalurgică și chimică — ramuri fundamentale ale economiei — dețineau, împreună, în producția globală industrială o pondere inferioară celei a industriei alimentare. Populația ocupată în industrie reprezenta circa 15% din totalul populației active.

Noua etapă istorică în care pășea România a ridicat sarcina elaborării unei politici unitare, a rezolvării științifice a marilor probleme social-economice ce se aflau ca imperative ale progresului și propășirii : crearea unei industrii naționale moderne, reorganizarea agriculturii și a producției agricole pe baze socialiste, asigurarea unui nivel de trai ridicat al poporului, transformarea României dintr-o țară slab dezvoltată din punct de vedere economic într-o țară socialistă cu o industrie și agricultură dezvoltate.

Folosind bogata sa experiență de luptă și ținând seama de legile obiective ale noii orînduiri sociale, de trecutul istoric național, de gradul de dezvoltare socială a României, P.C.R. a formulat, la cel de-al VI-lea Congres al său, din februarie 1948, coordonatele principale ale strategiei și tacticii dezvoltării socialiste a societății românești în noua etapă istorică. În centrul politicii de construire a socialismului, de făurire a economiei socialiste unitare, partidul a situat industrializarea țării, de care depindeau înfăptuirea cu succes a bazei tehnice-materiale a societății românești, edificarea noii orînduiri sociale, ridicarea nivelului de viață al poporului, asigurarea și consolidarea independenței și a suveranității naționale, sporirea contribuției României la circuitul internațional de valori materiale și spirituale. Așa cum subliniază secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, „Dacă România, trecînd pe calea construcției socialiste, nu ar fi acționat pentru dezvoltarea puternică a forțelor de producție, pentru realizarea unei industrii moderne, pe baza tehnicii celei mai avansate, am fi rămas în continuare o țară slab dezvoltată, dependentă de țările industrializate. Dezvoltarea puternică a industriei socialiste, amplasarea forțelor de producție și progresul industriei în toate județele au constituit și constituie factorul esențial al victoriei socialismului, al trecerii la făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintarea spre comunism”¹.

Pornind de la realitățile concrete ale țării și relevînd existența în România a unor condiții naturale favorabile dezvoltării industriei², Congresul al VI-lea al partidului a apreciat că „Avem tot ce ne trebuie pentru îndeplinirea misiunii istorice pe care și-a luat-o regimul nostru democratic, forțele noastre democratice : lichidarea înapoierii noastre economice, transformarea României într-o țară industrial-agrară înaintată și asigurarea unui nivel de trai ridicat maselor muncitoare”³. Totodată, Congresul a arătat că, „printr-o politică sistematică de economii, prin mărirea volumului producției și prin sporirea randamentului în muncă, vor trebui create, pe baza resurselor noastre interne, fondurile de investiții necesare dezvoltării industriei noastre”⁴. În concepția partidului, crearea unei industrii naționale puternice, a bazei tehnice-materiale a societății socialiste nu poate fi decît opera poporului român însuși, a muncii și eforturilor lui de valorificare a bogățiilor naționale, eforturi conjugate cu o largă cooperare internațională.

Congresul a formulat, totodată, sarcinile care reveneau agriculturii. Situarea industriei pe primul plan al dezvoltării economice — se arăta în Raportul politic general —, nu trebuie să ducă la neglijarea agriculturii. „Dimpotrivă, aceasta înseamnă că, odată cu dezvoltarea intensă a industriei, și agricultura noastră va trebui scoasă din starea de înapoiere, modernizată, înzestrată cu mijloacele tehnice necesare, cu semințe selecționate și vite de soi”⁵. Congresul a trasat sarcina asigurării unei bune or-

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 24, Editura politică, București, 1983, p. 20.

² *Rezoluții și hotărîri ale Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român. 1948—1950*, vol. I, Editura Partidului Muncitoresc Român, București, 1951, p. 8 și urm.

³ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, ediția a IV-a, E.S.P.L.P., București, 1955, p. 149.

⁴ *Rezoluții și hotărîri ale Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român. 1948—1950*, vol. I, p. 7.

⁵ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, p. 152.

ganizări a fermelor de stat, intensificării eforturilor pentru întărirea din punct de vedere economic a țaranului muncitor, sprijinirii și încurajării cooperăției sătăști. „Cooperația sătască — se releva în Rezoluția Congresului — va trebui să-l apere pe țaranul muncitor împotriva exploatării, să contribuie la modernizarea agriculturii, la sporirea productivității solului, la ridicarea bunului trai al țărănimii muncitoare”⁶. Prin această apreciere, Congresul a definit rolul cooperăției în transformarea pe baze socialiste a agriculturii și în întărirea alianței muncitorești-țărănești.

Ținând seama de necesitatea asigurării unor noi proporții corespunzătoare unei economii moderne, dezvoltării în ritm susținut a forțelor de producție și repartizării lor raționale pe teritoriul țării, Congresul al VI-lea al partidului a evidențiat necesitatea creării condițiilor pentru desființarea oricăror forme de exploatare și făurirea bazelor orînduirii socialiste, pentru organizarea planificată a economiei.

Atenția deosebită acordată problemelor economice ale țării se datora faptului că, în domeniul politic, România evoluase mai repede decît în domeniul economic. În timp ce întreaga putere politică se afla în mîinile clasei muncitoare, burghezia continua să dețină principalele mijloace de producție industriale și importante resurse financiare, acționînd pe linia frînării producției, a evaziunii capitalurilor din întreprinderi. Condiția fundamentală indispensabilă apariției relațiilor de producție socialiste și edificării economiei socialiste o constituia desființarea proprietății capitaliste și instaurarea proprietății obștești asupra mijloacelor de producție. Indicația Congresului al VI-lea privind crearea condițiilor pentru organizarea planificată a economiei semnifica tocmai hotărîrea partidului comunist, ca forță politică conducătoare a societății, de a proceda la instaurarea relațiilor de producție socialiste în economia românească și de a lichida contradicția ce se manifesta între conținutul socialist al puterii politice și menținerea în mîinile claselor exploatare a principalelor mijloace de producție. Această orientare anunța, de fapt, realizarea unui act de mare importanță pentru evoluția ulterioară a României — trecerea în proprietatea statului, ca bunuri ale întregului popor, a principalelor mijloace de producție.

2 NAȚIONALIZAREA PRINCIPALELOR MIJLOACE DE PRODUCȚIE. TRECEREA LA ORGANIZAREA CONDUCERII PLANIFICATE A ECONOMIEI NAȚIONALE

La începutul anului 1948, în economia națională a României, unitară în ansamblul ei, existau mai multe sectoare economice. Sectorul socialist de stat cuprindea 20% din industria siderurgică, 30% din industria metalurgică prelucrătoare, transporturile pe calea ferată, Banca Națională și un număr limitat de ferme agricole și de întreprinderi comerciale. După numărul salariaților, întreprinderile de stat din comerț dețineau o pondere de aproximativ 3%. Statul era proprietarul tuturor întreprinderilor de sare, alcool, chibrituri, tutun; el deținea, totodată, aproape 20% din suprafața agricolă a țării. Sectorul capitalist, bazat pe proprietatea privat-capitalistă asupra mijloacelor de producție, ocupa un loc predominant în economie.

⁶ Rezoluții și hotărîri ale Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român, 1948—1950, vol. I, p. 8.

Ansamblul de măsuri anticapitaliste adoptate de guvern în anul 1947, deși afectase folosirea neîngrădită a proprietății privat-capitaliste asupra mijloacelor de producție de către burghezie în propriul interes de clasă, nu a determinat o răsturnare a pozițiilor ei fundamentale. Sectorul capitalismului de stat, bazat pe proprietatea privată asupra mijloacelor de producție, era reprezentat, în principal, prin oficiile industriale, înființate în 1947. Întreprinderile capitaliste, cuprinse în aceste oficii, continuau, simultan, să facă parte și din cadrul sectorului capitalist privat, deoarece proprietatea privat-capitalistă asupra mijloacelor de producție nu a fost știrbită prin organizarea în oficiile industriale. Mica producție de mărfuri se baza pe proprietatea privată asupra mijloacelor de producție aflate în folosința individuală și cuprindea, în esență, pe micii producători de la orașe și sate, care își asigurau existența prin muncă proprie.

Pe plan social, continuau să existe clasele și păturile sociale din perioada anterioară — clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea și burghezia. În raporturile dintre ele, în ponderea și importanța lor în viața politică, economică și socială s-au înregistrat, însă, la începutul anului 1948, schimbări importante. Clasa muncitoare s-a transformat, pe măsura dezvoltării procesului revoluționar declanșat în August 1944, în forța socială conducătoare a societății. Prin intermediul reprezentanților ei în guvern și în organele puterii de stat și, cu deosebire, prin partidul său politic, clasa muncitoare a intervenit cu tot mai multă eficiență în conducerea treburilor țării. Țărănimea, clasă neomogenă în ansamblul său, reprezenta o forță principală în stat, acționând în strînsă alianță cu clasa muncitoare și cu alte categorii de oameni ai muncii. Intelectualitatea se pronunța și se integra, în cea mai mare parte, ca și în perioada revoluției popular-democratice, noului curs, socialist, al procesului revoluționar. Burghezia continua să dețină puterea economică, dar pierduse, treptat, pozițiile politice pe care le avusese anterior în conducerea țării.

Noua Constituție a țării — Constituția Republicii Populare Române —, adoptată în aprilie 1948, a creat temeiurile juridice ale transformărilor revoluționare ulterioare în baza social-economică a societății românești. Ea reprezenta actul juridic care înscrisa trecerea în proprietatea statului român, ca bun al poporului, a unei părți însemnate din averea națională. În articolul 6, Constituția prevedea că „Bogățiile de orice natură ale subsolului, zăcămintele miniere, pădurile, apele, izvoarele de energie naturală, căile de comunicație ferate, rutiere, pe apă și pe mare, poșta, telegraful, telefonul și radioul aparțin Statului ca bunuri comune ale poporului“. Se preciza, totodată, că „Prin lege se vor stabili modalitățile de trecere în proprietatea Statului a bunurilor enumerate în alineatul precedent, care, la data intrării în vigoare a prezentei Constituții, se aflau în mîini particulare“. Constituția conținea, la articolul 11, următoarea prevedere : „Cînd interesul general cere, mijloacele de producție, băncile și societățile de asigurare care sînt proprietate particulară a persoanelor fizice sau juridice pot deveni proprietatea Statului, adică bun al poporului, în condițiunile prevăzute de lege“⁷.

Pe temeiul acestor prevederi constituționale, s-a putut trece la naționalizarea mijloacelor de producție. Acțiunea de pregătire a acestui act revoluționar s-a desfășurat după un plan minuțios întocmit, în care era prevăzut întregul complex de măsuri și operațiuni necesare înfăptuirii lui cu

⁷ *Constituția Republicii Populare Române*, București, 1948, p. 50.

succes. O importantă măsură, în acest context, a fost și recensământul întreprinderilor industriale, comerciale și de transport, efectuat între 15 și 24 octombrie 1947, care a furnizat statului o imagine precisă asupra numărului întreprinderilor, dimensiunilor și situației acestora, permițându-i să se orienteze exact asupra întreprinderilor ce urmau să fie naționalizate⁸.

Întreaga acțiune pregătitoare a fost condusă de Partidul Comunist Român. La nivel central, prin hotărâri speciale ale C.C. al P.C.R., s-a constituit și a funcționat *Comisia superioară de naționalizare*, din care au făcut parte reprezentanți ai Consiliului Superior Economic, Ministerului Industriei, Ministerului Afacerilor Interne, Ministerului de Finanțe, Ministerului Justiției. Au fost, de asemenea, constituite 35 de comisii județene de naționalizare și colectivele pentru fiecare întreprindere prevăzută a fi naționalizată, cu sarcina de a duce la îndeplinire operațiunile de naționalizare în cuprinsul județelor respective. Funcționând ca organe ale Consiliului Superior Economic, comisiile județene erau formate din secretarul comitetului județean de partid sau un înlocuitor al lui din biroul județean, prefectul județului, președintele sau secretarul consiliului județean al sindicatelor, delegatul Direcției generale a controlului economic și administratorul financiar.

În zilele de 10 și 11 iunie 1948, s-au desfășurat lucrările Plenarei C.C. al P.C.R., care a dezbătut și a aprobat proiectul Hotărârii cu privire la naționalizarea principalelor mijloace de producție, prezentat de Biroul Politic. În ziua de 11 iunie 1948 a avut loc ședința Consiliului de Miniștri, care, la propunerea P.C.R., a adoptat proiectul de lege pentru naționalizarea principalelor mijloace de producție, supunându-l spre deliberare și aprobare Marii Adunări Naționale, convocată pentru aceeași zi. La 11 iunie, ora 11,25, au început lucrările sesiunii Marii Adunări Naționale. După dezbateri, cei 400 de deputați prezenți, reprezentanți ai clasei muncitoare, țăranimii muncitoare, intelectualității și ai celorlalte categorii de oameni ai muncii, fără deosebire de naționalitate, au votat, în unanimitate, în seara zilei de 11 iunie 1948, *Legea pentru naționalizarea întreprinderilor industriale, miniere, bancare, de asigurări și de transport*⁹. După transmiterea la posturile de radio a Legii, în întreaga țară și-au început activitatea comisiile județene, care au pus în aplicare prevederile acesteia, sub conducerea nemijlocită a comitetelor județene de partid. Colectivele de oameni ai muncii au preluat întreprinderile, conducerea acestora fiind încredințată noilor directori, în majoritate muncitori. Consiliile de administrație ale societăților naționalizate au fost de drept dizolvate.

În conformitate cu prevederile Legii, au fost naționalizate 8 894 de întreprinderi, dintre care 3 560 de interes local. Bunurile naționalizate au trecut în administrarea ministerelor sau a consiliilor populare locale. Potrivit articolului 5 din Lege, au fost exceptate de la naționalizare întreprinderile sau partea din capitalul acestora care se găseau în proprietatea statelor făcând parte din Națiunile Unite și care dobândiseră respectivele bunuri ca urmare a aplicării Tratatului de pace între România și Puterile Aliate și Asociate din 1946, sau prin achitarea de către România a unor obligații în cadrul despăgubirilor de război.

⁸ *Statistica întreprinderilor particulare, industriale, comerciale și de transport. Rezultate provizorii ale inventarierii din octombrie 1947*, vol. I, Institutul central de statistică, București, 1947, p. XVI—XVII.

⁹ „Monitorul Oficial”, nr. 133 bis din 11 iunie 1948.

Naționalizarea nu s-a extins asupra întreprinderilor și atelierelor mici, trecerea acestora pe făgașul socialismului fiind soluționată prin crearea cooperativelor meșteșugărești. De asemenea, în România, ținându-se seama de modul în care s-a format proprietatea țărănească, de natura micului producător și de alianța muncitorească-țărănească, pământul nu a fost naționalizat. Instaurarea proprietății sociale asupra pământului s-a realizat în anii următori, în procesul cooperativizării agriculturii.

Actul revoluționar al naționalizării a determinat o schimbare fundamentală a structurii economice și sociale a României. A fost desființată marea burghezie ca clasă ; s-a făurit o bază economică puternică pentru noua structură a economiei naționale, sectorul socialist devenind preponderent în industrie, transporturi, în sistemul bancar-financiar, creîndu-se premisele dezvoltării planificate a economiei naționale ; de asemenea, au fost lichidate pozițiile economice ale capitalului străin. Alături de sectorul socialist, care avea rolul conducător în economia națională, au continuat să existe un sector privat-capitalist, reprezentat de întreprinderi particulare industriale și comerciale care nu au fost supuse naționalizării și de gospodăriile burgheziei rurale ; un sector al micii producții de mărfuri, format din gospodăriile țăranimii muncitoare, precum și din atelierelor meseriașilor și meșteșugarilor. Desființarea completă a relațiilor de exploatare a omului de către om, lichidarea pozițiilor deținute de elementele capitaliste de la orașe și sate au avut un caracter treptat și s-au realizat prin măsuri de îngădire a bazei lor economice și de eliminare a acestora în procesul construirii societății socialiste.

În organizarea sistemului de conducere și planificare a economiei naționale, partidul și statul au ținut seama de caracterul neomogen al structurii economice-sociale, de existența acestor sectoare economice, care-și puneau pecetea asupra metodelor și formelor de conducere și planificare a activității economice-sociale, precum și de faptul că economia națională constituia, în esență, un tot unitar.

În cursul anului 1948, partidul și statul au trecut la organizarea unor instituții economice centrale, care să se ocupe de elaborarea proiectelor planurilor de dezvoltare economică și socială a României. În iulie 1948, a fost înființată *Comisia de Stat a Planificării*, devenită, ulterior, *Comitetul de Stat al Planificării*, care avea ca sarcină asigurarea pregătirii condițiilor metodologice pentru conducerea planificată a economiei și elaborarea, pe baza directivelor și obiectivelor economice și politice ale partidului, a proiectului planului de stat, urmărirea planului de investiții ș.a. În august 1948 a fost perfecționată activitatea *Băncii Naționale*. De asemenea, *Societatea Națională de Credit Industrial* a fost transformată în *Banca de Credit pentru Investiții*.¹⁰

Marea Adunare Națională — organul suprem al puterii de stat și unicul for legislativ al țării — avea, în atribuțiile sale, adoptarea planului de dezvoltare a economiei naționale și a bugetului de stat, elaborate de Consiliul de Miniștri. Activitatea Consiliului de Miniștri de organizare și conducere planificată a economiei se realiza cu ajutorul ministerelor și al celorlalte organe centrale, precum și al organelor locale ale puterii și administrației de stat.

¹⁰ Decret nr. 91/1949 cu privire la organizarea Comisiei de Stat a Planificării din Republica Populară Română, în „Monitorul Oficial”, nr. 10 din 19 martie 1949 ; Decret nr. 225 pentru organizarea Băncii de Credit pentru Investiții, în „Monitorul Oficial”, nr. 202 din 1 septembrie 1948.

Întreprinderile industriale de stat, potrivit legii din 1949¹¹, au fost organizate și funcționau ca unități de sine stătătoare, pe principiile gestiunii economice, avînd plan propriu de producție, fonduri fixe și mijloace circulante proprii. Aceste norme juridice s-au aflat la baza organizării întreprinderilor economice de stat pînă în anul 1971, cînd a fost adoptată o nouă lege cu privire la organizarea și la conducerea unităților socialiste de stat.

Bazată pe proprietatea socialistă, planificarea economiei naționale — formă principală a conducerii economice, atribut inalienabil al suveranității statului — a cunoscut, pe parcursul anilor, modificări și perfecționări. Partidul a promovat o politică menită să ducă la perfecționarea continuă a tuturor compartimentelor vieții economice, sociale și de stat, în raport cu nivelul cerințelor impuse de mutațiile cantitative și calitative din sfera forțelor și relațiilor de producție, la asigurarea concordanței dintre forțele de producție, în continuă dezvoltare, și relațiile de producție. Concomitent cu preocuparea pentru creșterea rolului planului național unic și al organelor centrale au fost luate măsuri pentru înlăturarea fenomenelor de centralism excesiv, pentru lărgirea drepturilor și atribuțiilor organelor locale, pentru aplicarea principiului centralismului democratic în conducerea vieții economice, sociale și politice. Confruntările continue cu viața, în procesul construcției socialiste, au determinat, în mod firesc, căutări și soluții adecvate cerințelor proprii și au permis perfecționarea continuă a activității de conducere a vieții economice și social-politice.

3 PROGRAMUL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN DE TRANSFORMARE SOCIALISTĂ A AGRICULTURII

În condițiile României, cu o țărănimă numeroasă, cifrîndu-se la 74% din populație, soluționarea problemei agrare, în procesul construcției socialismului, prezenta o mare însemnătate economică, socială și politică. De aceasta depindeau consolidarea alianței muncitorești-țăărănești, reorganizarea pe baze socialiste și dezvoltarea agriculturii, stabilitatea economiei naționale și îmbunătățirea stării materiale a țărănimii.

Experiența anilor de după înfăptuirea reformei agrare din 1945 a arătat că țăranii muncitori, ca proprietari individuali, cu tot sprijinul statului, cu toate eforturile depuse de ei pentru sporirea producției agricole, nu puteau asigura dezvoltarea forțelor de producție în agricultură în pas cu progresul științei și tehnicii, cu cerințele în continuă creștere ale economiei și consumului populației. Principala frînă din acest punct de vedere o constituia proprietatea agricolă parcelară. Potrivit datelor timpului, în 1948, din totalul de 3 067 000 de gospodării agricole, cele cu suprafețe mici și foarte mici, pînă la 3 ha, reprezentau 53,2%, cele cu 3—5 ha — 22,9%, cele cu 5—10 ha — 17,8%, iar cele cu peste 10 ha — 6,1%. Peste 94% din gospodăriile țărănești aparțineau aceloră cu suprafețe de pînă la 10 ha. Cele 3 067 000 de gospodării posedau o suprafață fărîmîțată în circa 20 327 399 de parcele, revenind, în medie, 6,7 parcele pe gospodărie¹². În ceea ce privește situația socială a diferitelor grupe la sate, aceasta se pre-

¹¹ Decret nr. 199 privind organizarea și funcționarea întreprinderilor și organizațiilor economice ale statului, în „Monitorul Oficial”, nr. 29 din 14 mai 1949.

¹² A. Golopenția, P. Onică, *Recensămîntul agricol din R.P.R. din 25 ianuarie-1948*, București, 1948, p. 47.

zenta în felul următor : proletariatul agricol ocupa o pondere mică — 2,50% — în totalul populației satelor ; țărănimea săracă reprezenta 57% din totalul populației satești, iar țărănimea mijlocasă 34%. Țărănimea înstărită constituia numai 5% din totalul gospodăriilor individuale, dar deținea 20% din suprafața acestora ¹³.

În noile condiții create după naționalizarea principalelor mijloace de producție în industrie și făurirea unui puternic sector socialist în economia națională, transformarea socialistă a agriculturii s-a impus ca o cerință economică, politică și socială, ca o componentă indispensabilă operei de construcție socialistă ; ea era cerută de necesitatea făuririi economiei socialiste unitare, a dezvoltării și modernizării agriculturii pe baza progresului științei și tehnicii, a lichidării rămănerii în urmă a satului față de oraș, a dezvoltării ascendente a întregii societăți românești.

Partidul Comunist Român a elaborat — pe baza analizei multilaterale a particularităților dezvoltării gospodăriilor țărănești, a stării agriculturii și a locului pe care aceasta îl ocupa în ansamblul economiei naționale, a relațiilor de clasă, a posibilităților industriei socialiste în crearea bazei tehnice pentru cooperativizarea agriculturii — un amplu program de perspectivă pentru trecerea de la mica producție, întemeiată pe proprietatea privată, la marea producție socialistă, întemeiată pe proprietatea obștească, pentru transformarea socialistă a satului, pentru trecerea de la agricultura extensivă la agricultura intensivă. Concepția partidului privitoare la transformarea socialistă a agriculturii și la căile realizării acestei sarcini deosebit de complexe, potrivit particularităților concrete economice și sociale ale României, și-a găsit expresie în programul elaborat de Plenara C.C. al P.C.R. din 3—5 martie 1949 ¹⁴, program completat și îmbogățit în procesul cooperativizării, corespunzător noilor cerințe ridicate de viață. Programul înmănunchea, într-un tot unitar, problemele dezvoltării forțelor de producție, ale creării și consolidării relațiilor de producție socialiste, ale ridicării nivelului politic și cultural al maselor țărănești. La baza programului cooperativizării agriculturii au fost așezate principiul înaintării acestui proces în mod treptat, pe măsura asigurării mijloacelor tehnice necesare agriculturii, principiul liberului consimțământ, al convingerii țărănimii, printr-o muncă politică intensă și răbdătoare, asupra avantajelor cooperativizării, principiul cooperăției de producție ca cea mai accesibilă cale de trecere a țărănimii spre socialism.

Statul dispunea de importante pîrghii economice pentru transformarea socialistă a agriculturii — industria, instituțiile de credit, stațiunile de tractoare și mașini agricole, întreprinderile agricole de stat, comerțul de stat, transporturile ș.a. În concepția partidului nostru, industrializarea țării constituia pîrghia principală pentru trecerea agriculturii pe calea socialismului. „Atîta timp cît noi n-am creat baza tehnică și cadrele necesare, atîta timp cît noi n-am intensificat încă munca de lămurire temeinică a maselor țărănimii muncitoare pentru ca acestea să treacă de bună voie la organizarea agriculturii colective — constata Rezoluția Plenarei C.C. al P.C.R. din 3—5 martie 1949 —, ar fi greșit și chiar păgubitor de a trece la o colectivizare în masă“ ¹⁵. Totodată, documentele Plenarei atrăgeau atenția asupra necesității promovării unei politici de clasă în reorganizarea

¹³ Documente cu privire la politica agrară a Partidului Muncitoresc Român, Editura politică, București, 1965, p. 35—38.

¹⁴ Ibidem, p. 50.

¹⁵ Ibidem, p. 78—79.

pe baze socialiste a agriculturii, luării în considerare a diferitelor categorii sociale existente la sate, a naturii și poziției acestora — țărani muncitori, care-și întemeiau gospodăria pe munca proprie, și țărani înstăriți, care recurgeau la exploatarea muncii străine. Apărarea intereselor țăranilor muncitori față de elementele exploatare urma să se realizeze prin politica fiscală, prin sistemul cotelor, al creditelor etc. Politica de îngrădire — se arăta în Rezoluția Plenarei — va împiedica întărirea economică a țăranimii înstărite și va limita exploatarea maselor țăranimii muncitoare în perioada de pregătire a organizării socialiste a agriculturii.

Plenara din martie 1949 a relevat rolul hotărîtor al organelor și organizațiilor de partid în conducerea acțiunii de transformare socialistă a agriculturii. Lor le revenea misiunea ca, printr-o muncă politică intensă și răbdătoare, să convingă masele țăranimii muncitoare asupra avantajelor trecerii lor la socialism. Ele aveau sarcina de a mobiliza și de a activa organele locale ale puterii de stat ca, printr-o politică de clasă adecvată, să devină o pîrghie pentru crearea și dezvoltarea cooperăției, pentru încurajarea asocierii în muncă a țăranilor muncitori, pentru organizarea cooperativelor agricole de producție.

4 INDUSTRIALIZAREA SOCIALISTĂ A ȚĂRII. DEZVOLTAREA TRANSPORTURILOR ȘI TELECOMUNICAȚIILOR

Odată cu înlăturarea relațiilor de producție bazate pe exploatare în industrie, prin actul revoluționar al naționalizării principalelor mijloace de producție de la 11 iunie 1948, cu statornicirea proprietății socialiste asupra mijloacelor de producție și cu trecerea la conducerea planificată a economiei naționale, la folosirea conștientă a legilor economice în interesul sporirii avuției naționale, al dezvoltării armonioase a forțelor de producție, au fost create premisele trecerii la industrializarea socialistă a țării. Partidul Comunist Român, pornind de la realitățile României și sprijinindu-se pe forțele poporului român, a conceput și a înfăptuit industrializarea socialistă ca un proces de durată, cu obiective strategice și orientări tactice stabilite în fiecare etapă a procesului revoluționar de construire a socialismului, în strînsă concordanță cu necesitățile dezvoltării societății românești.

Promovată consecvent, politica P.C.R. de industrializare a țării și-a găsit reflectarea în directivele congreselor partidului, în planurile de dezvoltare a economiei naționale, concretizîndu-se în orientarea investițiilor, în ritmurile și proporțiile planificate, în măsurile menite să asigure transformarea industriei în ramură conducătoare a economiei naționale. Este de mare însemnătate aprecierea exprimată consecvent de partid că fără realizarea imperativului vital al industrializării România ar rămîne la periferia economiei mondiale, s-ar perpetua condițiile din trecut de inferioritate și de dependență față de marile state industriale. Numai dezvoltarea puternică a industriei poate reprezenta acea temelie capabilă să asigure în fapt independența și suveranitatea națională, extinderea pe baze raționale a relațiilor economice externe, participarea crescîndă a României la circuitul mondial al valorilor materiale și spirituale, lărgirea continuă a colaborării economice și tehnice-științifice cu toate statele lumii.

112 Începuturile industrializării socialiste a României au fost marcate prin planurile anuale de stat pe 1949 și 1950 de refacere, de organizare și

dezvoltare proporțională și echilibrată a economiei naționale ¹⁶. Caracteristica dominantă a obiectivelor acestor planuri a fost refacerea potențialului industrial al țării și, pe această bază, a întregii economii naționale. În același scop, au fost mobilizate larg resursele materiale, financiare și umane ale țării. La sfârșitul primilor doi ani de economie planificată, producția industrială globală întrecea cu 730/0 nivelul anului 1948, precum și nivelul anului de vîrf al vechiului regim — 1938 ¹⁷.

În procesul de refacere a economiei țării s-au acumulat premise pentru abordarea dezvoltării industriei într-o perspectivă mai largă, care presupunea restructurarea economiei potrivit cerințelor creării bazei tehnico-materiale a socialismului, pentru trecerea la elaborarea unor planuri de dezvoltare economică și socială pe o perioadă mai lungă.

Pornind de la faptul că electrificarea constituie o condiție esențială a industrializării și a ridicării gradului de civilizație a poporului, Plenara C.C. al P.C.R. din 26 octombrie 1950 a adoptat *Planul decenal de electrificare a țării pe anii 1951—1960* ¹⁸. Totodată, Plenara C.C. al P.C.R. din 12—13 decembrie 1950 a adoptat *Planul de dezvoltare a economiei naționale pe anii 1951—1955* ¹⁹, care a concretizat, pentru întâia oară într-o concepție unitară, obiectivele fundamentale ale politicii P.C.R. de dezvoltare economică-socială a țării și de îmbunătățire a nivelului de trai al maselor poporului. Planul reflecta politica economică a partidului de făurire a bazei tehnico-materiale a socialismului. Din totalul investițiilor de 57,7 miliarde lei în economia națională, 33,3 miliarde lei au fost destinate industriei.

Traducerea în viață a planului de electrificare a fost marcată, în 1951, de începutul lucrărilor la prima mare hidrocentrală, cea de la Bicaz. În cursul cincinalului 1951—1955 au fost construite termocentralele de la Ovidiu, Doicești, Comănești, Paroșeni, Sîngeorgiu de Pădure, Hunedoara, hidrocentralele Moreni, Sadu V și se desfășurau din plin lucrările Hidrocentralei de la Bicaz.

În perioada 1951—1955, au fost create noi ramuri industriale, ca industria de utilaj petrolier, minier și energetic, industria constructoare de autocamioane, tractoare și mașini agricole, subramuri ale industriei chimice etc.

Pe linia eforturilor de dezvoltare continuă a industriei se înscrie și trecerea în proprietatea statului român — în anii 1954—1956, potrivit acordurilor intervenite între guvernul român și guvernul sovietic — a societăților mixte sovieto-române „Sovrom“, care funcționau în diferite

¹⁶ *Legea nr. 1 pentru planul general economic al Republicii Populare Române pe anul 1949*, în „Monitorul Oficial“, nr. 1 din 1 ianuarie 1949; *Legea nr. 21 pentru planul de stat al Republicii Populare Române*, în „Monitorul Oficial“, nr. 85 din 30 decembrie 1949.

¹⁷ *Comunicatul cu privire la realizarea planului de stat pe anul 1949*, în „Scînteia“, anul XIX, nr. 1 657 din 11 februarie 1950; *Comunicatul asupra rezultatelor executării planului de stat pe anul 1950*, în „Scînteia“, anul XX, nr. 1 955 din 2 februarie 1951.

¹⁸ *Hotărîrea ședinței plenare a C.C. al P.M.R. din 26 octombrie 1950 asupra planului de electrificare a țării*, în „Scînteia“, anul XIX, nr. 1 875 din 28 octombrie 1950; *Hotărîrea Consiliului de Miniștri nr. 1 177 din 27 octombrie 1950 cu privire la planul de electrificare a țării și de folosire a apelor din Republica Populară Română*, în „Buletinul Oficial“, nr. 103 din 15 noiembrie 1950.

¹⁹ *Legea nr. 8 din 15 decembrie 1950 pentru planul cincinal de dezvoltare a economiei naționale a R.P.R. în 1951—1955*, în „Buletinul Oficial“, nr. 117 din 16 decembrie 1950.

ramuri industriale și sectoare economice. Totodată, în 1954 au trecut în proprietatea statului român, pe baza unor convenții speciale, și toate întreprinderile industriale, comerciale, de credit și asigurări declarate prin Convenția de armistițiu din 12 septembrie 1944 bunuri inamice și care au fost administrate pînă în 1954 de statul român prin Casa de administrare și supraveghere a bunurilor inamice.

Experiența cîștigată de clasa muncitoare, de întregul popor în cursul primului cincinal, în opera de edificare a socialismului a creat condițiile pentru trecerea la dezvoltarea într-un ritm mai accentuat a economiei naționale. Congresul al VII-lea al partidului, din decembrie 1955, a stabilit ca sarcină fundamentală a celui de-al doilea plan cincinal făurirea *economiei socialiste unitare*. Obiectivele principale ale Directivelor Congresului privind dezvoltarea economică și socială a României și ale planului cincinal pe 1956—1960 prevedeau : dezvoltarea cu prioritate a industriei mijloacelor de producție ; dezvoltarea industriei bunurilor de consum pe baza folosirii materiilor prime, a fibrelor sintetice și a maselor plastice fabricate în țară ; extinderea și întărirea continuă a sectorului socialist în agricultură și sporirea producției agricole ; dezvoltarea comerțului, intensificarea schimburilor de mărfuri între sectorul socialist de stat și sectorul micii producții de mărfuri ; lărgirea și consolidarea bazei materiale a culturii, învățămîntului, ocrotirii sănătății ș.a.

Planul decenal de electrificare a țării a fost îndeplinit în 1959, cu un an mai devreme. Pe harta industrială a țării au apărut mari centre ale industriei chimice : Săvinești, Onești, Borzești, Govora. S-a lărgit baza energetică națională, au fost depistate și puse în valoare importante rezerve de cărbune. La 31 iulie 1957 a intrat în funcțiune, la Institutul de fizică atomică, primul reactor atomic montat în România și un accelerator de particule de tip ciclotron-fazotron. Au fost create sau dezvoltate subramuri industriale specializate în producția de construcții navale, mașin-unelte, utilaj tehnologic pentru industriile minieră, siderurgică, chimică, alimentară, ușoară etc. A început producția primelor locomotive diesel electrice de 2 100 CP la Uzinele „Electroputere” din Craiova (1960), de linii tehnologice complete pentru diferite ramuri ale economiei naționale. S-a dezvoltat producția de fire și fibre sintetice, de mase plastice și cea de medicamente. A cunoscut o dezvoltare, deși mai lentă, în respectiva perioadă, și industria bunurilor de consum.

O nouă treaptă, calitativ superioară, de dezvoltare a bazei tehnice-materiale a socialismului în România a constituit-o continuarea procesului de industrializare a țării în perioada 1961—1965. Congresul al VIII-lea al P.C.R., care și-a desfășurat lucrările între 20 și 25 iunie 1960, analizînd trăsăturile specifice ale perioadei parcurse, sarcinile care decurgeau din noua etapă, a adoptat *Directivele cu privire la planul de dezvoltare a economiei naționale pe anii 1960—1965 și la schița planului economic de perspectivă pe 15 ani*²⁰. Obiectivul principal stabilit de Congres a fost făurirea bazei tehnice-materiale a socialismului, continuarea neabătută, într-un ritm susținut, a industrializării țării, încheierea cooperativizării agriculturii, a procesului de făurire a relațiilor de producție socialiste în întreaga economie. Congresul a orientat, în continuare, eforturile spre dezvoltarea principalelor ramuri ale industriei grele — siderurgia și construcțiile de mașini —, cît și spre dezvoltarea industriilor chimică și electro-

tehnică. Pentru realizarea sarcinilor trasate de Congres a fost alocat un volum sporit de investiții — 170—180 de miliarde lei —, din care 58—59% industriei.

Programul de dezvoltare economică a țării adoptat de Congres a fost primit cu încredere de oamenii muncii, care au desfășurat o largă activitate pentru realizarea lui. În anii 1961—1965, sarcinile trasate de Congres în domeniul industriei au fost îndeplinite. Producția de energie electrică a continuat să crească prin intrarea în funcțiune a Centralei electrice din Luduș (1963), a Termocentralei de la Ișalnița (1965). În 1964, au fost inaugurate lucrările sistemului hidroenergetic și de navigație de la Porțile de Fier, construit în comun de România și Iugoslavia.

Industria constructoare de mașini a introdus în fabricație noi tipuri de mașini, utilaje și instalații, printre care : instalația de foraj de 315 tone pentru folosirea sondelor de țitei și gaze la adâncimi mari, tractorul de 65 CP, tractorul pe șenile de 130 CP, noi tipuri de autocamioane, cargouri pentru chereștea de 3 500 tdw, agregate hidroenergetice pentru centralele de pe Bistrița, instalații complexe și utilaje pentru uzinele construite în acea perioadă. În 1963, cargoul „București” a făcut o călătorie în jurul lumii, fiind prima navă românească ce a întreprins o asemenea călătorie ; în 1964, instalația de foraj 3 DH-200 a obținut medalia de aur la Tîrgul internațional de la Leipzig, iar în 1965 aceeași medalie a obținut-o și tractorul românesc U-650. În februarie 1965, au fost date în folosință mașinile electronice de calcul „Cet-500” și „Cifa 102”. De asemenea, în perioada 1961—1965, pentru prima dată în România, a început fabricarea pe scară industrială a unor noi produse, ca : aluminiu, cauciuc sintetic, noi sortimente de oțeluri aliate superior, de mase plastice, de fire și fibre sintetice, de coloranți bazici și speciali, celuloză din paie și stuf, precum și o gamă mai variată de alte bunuri de consum. Ca o mărturie a creșterii gradului de diversificare a industriei românești, în 1961 a început producția în serie a primelor televizoare la Întreprinderea „Electronica” din București.

Succese au fost înregistrate și în crearea bazei materiale a cercetării științifice, în dezvoltarea rețelei de unități de cercetare, în dotarea laboratoarelor cu utilajul necesar, în formarea cadrelor. În 1965, în rețeaua de cercetare științifică lucrau aproape 23 000 de cadre cu studii superioare ²¹.

Un obiectiv important al politicii de industrializare socialistă a României l-a constituit amplasarea echilibrată a forțelor de producție pe teritoriul țării, valorificarea superioară a resurselor materiale și de muncă din fiecare zonă. Regimul democrat-popular a moștenit de la regimul burghez mari dezechilibre în dezvoltarea industrială a zonelor țării. Semnificativ în această direcție este faptul că, în 1938, Bucureștiul și zonele care cuprindeau orașele Ploiești, Brașov, Cluj, Hunedoara, Reșița, Timișoara concentrău 70% din producția globală industrială, în timp ce întreprinderile industriale din Oltenia, Moldova, Dobrogea, care cuprindeau 38% din populația țării, furnizau doar 12% din producția industrială a țării. În perioada celor trei cincinale (1951—1965) s-a realizat o atenuare a disproporțiilor între aceste zone. Județele mai slab dezvoltate, cum erau Argeș, Dolj, Gorj, Olt, Ialomița, Iași, Mureș, Bistrița-Năsăud ș.a., și-au sporit ponderea producției industriale, fapt care a contribuit la folosirea mai eficientă a resurselor materiale și de muncă.

²¹ *România în anii socialismului. 1948—1978*, Editura politică, București, 1980, p. 830.

Transporturile și telecomunicațiile. În procesul făuririi bazei tehnice-materiale s-a dezvoltat industria de autovehicule (autocamioane, autobuze, troleibuze), de mijloace de transport naval de diferite tipuri, de locomotive diesel și electrice pentru linii magistrale; în 1965 s-au produs 14 306 autocamioane, autotractoare și autobasculante, față de 2 860 în 1955; 110 locomotive diesel și electrice de 2 100 CP, față de 10 în 1960. De asemenea, producția vagoanelor de marfă a ajuns, în 1965, la 8 581, față de 1 875 în 1950²². Rețeaua căilor ferate a fost extinsă cu noi ramificații, menite a îmbunătăți legăturile între diferitele zone ale țării. O importanță deosebită în această direcție a avut construirea liniilor de cale ferată București—Roșiori de Vede—Craiova, Făurei—Tecuci, Bumbesti—Livezeni, Salva—Vișeu. Ca urmare, lungimea căilor ferate a crescut de la 10 677 km în 1948 la 10 979 în 1965, iar densitatea rețelei la 1 000 km² de la 45 km, în 1948, la 46,2 km, în 1965²³. Traficul de mărfuri feroviare a sporit în perioada 1950—1965 de 3,3 ori, de mărfuri auto de 125 ori, maritim de 7,5 ori, iar cel aerian de aproape 2 ori. De asemenea, traficul feroviar de călători a crescut de 2,3 ori, cel auto de 15 ori, iar cel aerian de 9 ori²⁴.

În perioada 1948—1965, dezvoltarea industriei naționale a înregistrat progrese însemnate, ajungând, în 1965, la o producție globală de 11 ori mai mare față de 1948. Ritmul mediu de creștere a producției globale industriale a fost, în aceeași perioadă, de 13,3, unul dintre cele mai mari din lume²⁵. În totalul producției industriale, a sporit greutatea specifică a ramurilor de mare importanță pentru construirea bazei tehnice-materiale a societății românești, ca industria constructoare de mașini și a prelucrării metalelor, metalurgia neferoasă, chimia și energia electrică, materialele de construcții, de la 30,6% în 1950 la 55% în 1965. Aceste ramuri se detașează și prin evoluția lor rapidă. Între 1951 și 1965, industria constructoare de mașini a crescut de 15 ori, iar cea chimică de 21 de ori. Totuși, aceste două ramuri promotoare ale progresului tehnic însumau, în 1965, o pondere de 27,9%, fiind încă departe de poziția corespunzătoare unei structuri moderne a industriei.

În procesul industrializării, alături de schimbările esențiale intervenite în respectiva perioadă în structura pe ramuri, s-a accentuat, treptat, rolul factorilor intensivi în dezvoltarea industriei — extinderea tehnicii noi și ridicarea calificării cadrelor. Pentru dezvoltarea industriei statul a făcut eforturi mari, investind în această ramură, în decursul celor trei cincinale (1951—1965), peste 171 de miliarde lei din totalul de aproape 362 de miliarde lei, adică peste 51%²⁶. Creșterea continuă a volumului investițiilor s-a bazat pe opțiunea alocării unei părți însemnate din venitul național pentru crearea, dezvoltarea și modernizarea bazei tehnice-materiale a economiei naționale. Paralel cu preocuparea pentru sporirea continuă a volumului de investiții, s-a acordat atenție repartizării investițiilor pe ramuri ale economiei, astfel încât să se asigure dezvoltarea echilibrată a acestora. În perioada 1951—1965, peste 82% din investițiile realizate în economia națională au fost utilizate pentru dezvoltarea ramurilor din sfera productivă, în cadrul cărora locul principal îl ocupa industria. Investițiile utilizate de stat, în mod planificat, au permis realizarea unor noi și im-

²² *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România. 1977*, p. 134 și 157.

²³ *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România. 1966*, p. 405.

²⁴ *Ibidem*, p. 410—413.

²⁵ *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România. 1977*, p. 124.

²⁶ *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România. 1984*, p. 190.

portante capacități de producție în toate ramurile industriale. În ceea ce privește gradul de acoperire a investițiilor cu utilaje din producția internă, acesta a fost asigurat de industrie în proporție de circa 75% în perioada 1955—1965, față de 50% în 1950.

În cadrul politicii de industrializare, s-a acordat atenție valorificării superioare a resurselor naturale. În acest scop, în perioada 1951—1965 a fost alocat pentru explorări geologice (inclusiv lucrări de foraj) circa 7% din totalul investițiilor în economia națională. În 1951 a luat ființă Comitetul geologic²⁷ și s-a extins rețeaua facultăților geologice în învățământul superior. Au fost descoperite noi zăcăminte de țiței, gaz metan, cărbuni, minereuri feroase și neferoase etc.

În 1965, industria, construcțiile, transporturile și telecomunicațiile produceau, împreună, 70,0% din produsul social și 60,9% din venitul național; numai industria asigura 57,3% din produsul social și 48,9% din venitul național²⁸, ceea ce arată că România s-a transformat dintr-un stat agrar-industrial într-un stat industrial-agrar.

Dezvoltarea industriei a asigurat ocuparea deplină a forței de muncă, determinând, totodată, o nouă structură a populației ocupate, caracteristică țărilor angajate pe calea progresului economic și social. Numărul total al personalului muncitor a crescut de la 2 123 000 în 1950 la 4 305 200 în 1965²⁹. În perioada 1948—1965 au fost pregătite prin școli profesionale 599 700 de cadre muncitorești, prin școli de maiștri — 36 820, iar prin școli tehnice peste 148 000. În același timp, numărul inginerilor a ajuns la circa 60 000 în 1965, față de 9 000 în 1938³⁰.

Situarea consecventă a industrializării țării în centrul politicii generale a partidului și statului român de creare a bazei tehnice-materiale a economiei naționale și mobilizarea în acest scop a tuturor resurselor materiale și umane s-au dovedit a fi calea sigură a dezvoltării economiei naționale, a creșterii venitului național și, pe această bază, a ridicării nivelului de trai al poporului, a întăririi independenței naționale. Politica de industrializare a avut o înrîurire pozitivă asupra dezvoltării agriculturii și a celorlalte ramuri și domenii de activitate ale economiei, asupra ocupării depline a forței de muncă. Prin dezvoltarea unei baze industriale proprii, România și-a putut lărgi mereu colaborarea economică cu toate statele, pe baza principiilor respectării independenței fiecărui stat, egalității în drepturi, neamestecului în treburile interne, avantajului reciproc. De aceea, în etapa următoare, a consolidării și dezvoltării multilaterale a socialismului, partidul a continuat să pună în centrul politicii sale dezvoltarea în ritm susținut a industriei, în concordanță cu cerințele revoluției tehnice-științifice contemporane.

5 TRANSFORMAREA SOCIALISTĂ A AGRICULTURII — CONDIȚIE FUNDAMENTALĂ A REALIZĂRII ECONOMIEI SOCIALISTE UNITARE

În cursul anului 1949, s-a trecut la traducerea în viață a programului privind transformarea socialistă a agriculturii, adoptat la Plenara C.C. al

²⁷ Decret nr. 6 din 13 ianuarie 1951 pentru organizarea Comitetului geologic de cercetare și exploatare a bogățiilor solului și subsolului Republicii Populare Române, în „Buletinul Oficial”, nr. 8 din 16 ianuarie 1951.

²⁸ Anuarul statistic al Republicii Socialiste România. 1966, p. 101.

²⁹ Anuarul statistic al Republicii Socialiste România. 1977, p. 85.

³⁰ România în anii socialismului. 1948—1978, p. 84.

P.C.R. din 3—5 martie 1949. În vederea îndeplinirii obiectivului strategic de reorganizare pe baze socialiste a agriculturii, P.C.R. a promovat o politică activă și eficientă de atragere pe făgașul socialismului a tuturor păturilor țărănimii, luând în considerare diferitele categorii sociale existente la sate, natura și poziția acestora. Țărănimea muncitoare a fost sprijinită activ — politic, economic, organizatoric — pentru a păși, în propriul ei interes și din liberă adeviziune, la forme de economie socialistă. Față de țărănimea înstărită, a fost promovată politica de îngrădire a posibilităților acesteia de a exploata muncă străină.

Trecându-se la traducerea în viață a hotărîrilor Plenarei, în iulie 1949 a fost elaborat Statutul gospodăriilor agricole colective, care preciza condițiile intrării în cooperativele agricole de producție, modul de organizare a producției și de repartitie a rezultatelor muncii. Concomitent, statul a luat o serie de măsuri pe linia asigurării condițiilor tehnice-materiale necesare organizării primelor cooperative agricole de producție. Astfel, a fost sporit numărul stațiunilor de mașini și tractoare (S.M.T.), create în 1948, care aveau menirea să asigure efectuarea principalelor lucrări în cooperativele agricole. În anii 1949 și 1950, au fost înființate 104 S.M.T. noi, numărul lor total ajungînd, în 1951, la 180³¹; au luat ființă școli speciale de tractoriști, care au pregătit, în cursul anului 1949, circa 3 200 de tractoriști și mecanici agricoli.

Activitatea politică desfășurată de organele și organizațiile de partid, de organizația țărănimii — Frontul Plugarilor —, de syndicatele salariaților agricoli, de organizațiile de tineret, de femei pentru a convinge țărănimea asupra necesității și avantajelor trecerii pe drumul agriculturii socialiste a făcut ca, încă de la început, mulți țărani să manifeste interes pentru organizarea de cooperative agricole de producție. În iulie 1949, ca urmare a cererilor unui număr însemnat de țărani muncitori, C.C. al P.C.R. și Consiliul de Miniștri au aprobat crearea primelor cinci cooperative agricole de producție³². Unitățile cooperatiste s-au constituit pe pămîntul țăranilor muncitori asociați, aceștia devenind proprietari colectivi ai întregului patrimoniu funciar al cooperativei agricole de producție. Pînă la sfîrșitul anului 1950, ca rezultat al muncii de convingere și de atragere a țărănimii pe calea agriculturii socialiste, au fost constituite 1 027 de cooperative agricole de producție, din care făceau parte 67 719 familii, cu o suprafață agricolă de 288 900 ha³³.

Concomitent, partidul și statul au acționat pentru dezvoltarea bazei tehnice a agriculturii, de care depindea așezarea acestei ramuri importante a economiei naționale pe baze moderne și dezvoltarea ei intensivă. În cursul cincinalului 1951—1955 au fost organizate 16 întreprinderi industriale specializate în construcția mașinilor agricole, printre care „Tractorul” din Brașov, „Semănătoarea” din București ș.a., s-au introdus în fabricație peste 30 de tipuri de mașini agricole, paralel cu importul unor mașini speciale, îndeosebi combine și mașini de recoltat. Aceasta a permis sporirea, an de an, a numărului de tractoare și de mașini agricole, precum și îmbunătățirea lor calitativă. În 1961 agricultura României dispunea de 51 952 de tractoare fizice, 56 220 de pluguri pentru tractor, 48 000 de se-

³¹ Documente cu privire la politica agrară a Partidului Muncitoresc Român, p. 101.

³² Decret nr. 319/1949 cu privire la înființarea de gospodării agricole colective, în „Monitorul Oficial”, nr. 51 din 1 august 1949.

³³ Anuarul statistic al Republicii Socialiste România. 1966, p. 230.

mănători mecanice, 23 427 de autocamioane și combine tractate pentru pășioase. Ca urmare, suprafața arabilă ce revenea pe un tractor a scăzut, în 1961, la 190 ha, față de 684 în 1950 și 420 ha în 1955.

Paralel cu preocuparea pentru dezvoltarea industriei constructoare de mașini și utilaje agricole, s-a acționat și pentru trecerea treptată la chimizarea producției agricole. În acest scop, statul a construit întreprinderi producătoare de îngrășăminte chimice, între care Uzinele chimice din orașul Victoria, fabricile de îngrășăminte fosfatice de la Năvodari și Valea Călugărească, Combinatul chimic de la Tîrnăveni, Fabrica de îngrășăminte azotoase de la Piatra Neamț și altele. Producția totală de îngrășăminte chimice, calculată în substanță activă, care în 1950 era de 659 de tone, a ajuns la 292 772 de tone în 1965, iar producția de antidăunători s-a ridicat la 23 320 de tone în 1965³⁴. Totodată, industria chimică a livrat, an de an, un sortiment tot mai bogat de medicamente pentru combaterea bolilor la animale, stimulatori de creștere și produse pentru îmbogățirea furajelor în vitamine și proteine. Tot în scopul creșterii producției au fost executate lucrări de hidroameliorații, amenajându-se pentru irigații o suprafață de 206 000 ha teren³⁵.

Multă atenție a fost acordată pregătirii cadrelor de specialiști necesare agriculturii, prin dezvoltarea învățământului agricol de toate gradele. În perioada 1949/1950 — 1961/1962, au fost pregătite pentru agricultură peste 14 000 de cadre cu studii superioare, 25 000 de cadre tehnice cu pregătire medie, peste 100 000 de mecanizatori, precum și alți muncitori calificați în școlile profesionale și la cursurile de calificare³⁶. Numărul de specialiști agricoli cu studii superioare care lucrau în unitățile agricole socialiste a sporit de la 5 533 în 1951 la 12 476 în 1964, al celor cu studii medii de la 3 162 la 10 952, iar numărul de tractoriști-mecanizatori de la 20 700 la 75 900³⁷.

Transformarea socialistă a agriculturii, proces revoluționar cu profunde implicații economice și sociale, s-a realizat, treptat, printr-o vastă activitate politică, organizatorică și educativă desfășurată de P.C.R. pentru atragerea țărănimii, pe baza liberului consimțământ, în noile forme de organizare socială a producției agricole. Partidul comunist a fost, prin organizațiile sale, factorul conducător al operei de covârșitoare importanță pentru agricultura României, al acelei transformări care, schimbând din temelii viața satului românesc, deschidea calea generalizării relațiilor de producție socialiste, progresului social și economic al țării. Zeci de mii de comuniști — din Aparatul Comitetului Central, din aparatul organelor locale de partid, muncitori membri de partid din fabrici și din transporturi, activul organelor locale ale puterii de stat, al Frontului Plugarilor, Uniunii Populare Maghiare, Uniunii Tineretului Muncitor, Uniunii Femeilor Democrate, sindicatelor de salariați agricoli, un impresionant număr de cadre didactice de la sate — au creat un numeros și puternic detașament care s-a angajat, împreună cu milioanele de țărani, într-o muncă de mare răspundere și dintre cele mai grele, pentru a face să triumfe socialismul în sectorul cel mai neomogen al societății, cu un nivel economic scăzut.

³⁴ *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România. 1966*, p. 175.

³⁵ *Ibidem*, p. 233.

³⁶ *Dezvoltarea economică a României. 1944—1964*, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1964, p. 117.

³⁷ *Anuarul statistic al Republicii Populare Române. 1963*, p. 317 ; *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România. 1966*, p. 359.

Această vastă și multilaterală activitate politică a constituit unul dintre factorii determinanți care au asigurat înfăptuirea cooperativizării agriculturii.

În munca de convingere a țăranimii pentru a o determina să pășească pe făgașul agriculturii socialiste a fost utilizată o gamă variată de forme simple de cooperare, inspirate din tradițiile de muncă ale țăranimii noastre : *grupele de întrajutorare, tarlalizarea, asociațiile simple*. Aceste forme, deși mențineau relațiile bazate pe proprietatea privată, au creat condiții favorabile executării muncilor agricole cu tractoarele și mașinile statului, introducerii agrotehnicii înaintate, pregătind astfel țăranimea în spiritul muncii în comun. Un rol deosebit de important au avut, în acest sens, *întovărășirile agricole*, formă intermediară de cooperare socialistă în producția agricolă, în care, alături de proprietatea privată a țăranilor, exista și proprietatea obștească (fondul de bază), rezultată din taxele de înscriere plătite de membri și dezvoltată, ulterior, prin repartizarea unei anumite părți din producția și veniturile realizate. Proprietatea comună a întovărășirii era folosită cu aprobarea adunării generale și pentru probleme de gospodărire a unității respective.

În decembrie 1955, potrivit constatărilor Congresului al VII-lea al P.C.R., cooperativele agricole, împreună cu întovărășirile, dețineau 12,4% din suprafața arabilă a țării, iar sectorul socialist de stat și cooperatist — 26,5%³⁸. În același an, producția totală de cereale a fost de aproape 10 milioane de tone, față de 5,1 milioane tone în 1951³⁹.

Pe baza măsurilor stabilite de Congresul al VII-lea al partidului, procesul cooperativizării agriculturii a cunoscut un ritm ascendent de desfășurare. În anul 1957, Dobrogea a încheiat, prima, cooperativizarea, iar în anul următor jumătate din totalul gospodăriilor țărănești și din suprafața agricolă a țării aparținea sectorului socialist. Realizările dobândite arătau că poporul român se apropia cu pași repezi de îndeplinirea uneia dintre sarcinile fundamentale ale construcției socialismului — făurirea economiei socialiste unitare. Ele evidențiau, totodată, caracterul perimat al rămășițelor relațiilor de exploatare la sate.

Aplicarea consecventă a politicii de îngrădire și eliminare treptată a burgheziei satelor a avut ca urmare îngustarea tot mai accentuată a posibilităților ei de exploatare, scăderea continuă a puterii ei economice. Principalele pîrghii cu ajutorul cărora statul a limitat posibilitățile de exploatare și de îmbogățire ale țăranimii înstărite au fost : politica de prețuri, politica fiscală, cotele obligatorii diferențiate, interzicerea vînzării și cumpărării pămîntului. Totodată, țăranilor înstăriți le-a fost creată posibilitatea desfășurării unei activități de producție și schimb de mărfuri în condițiile prevăzute de legile statului. Prin această politică s-a urmărit aducerea lor în situația de oameni ai muncii, crearea condițiilor pentru trecerea pe făgașul cooperativizării agriculturii. Partidul și statul au dus, în esență, o politică de atragere pe calea socialismului a tuturor păturilor țăranimii.

Datorită ofensivei continue a socialismului în întreaga economie națională, a avîntului luat de transformarea socialistă a agriculturii după Congresul al VII-lea al partidului și întăririi alianței muncitorești-țărănești,

³⁸ *Congresul al II-lea al Partidului Muncitoresc Român*, E.S.P.L.P., București, 1956, p. 30.

³⁹ *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România*. 1972, p. 251 ; *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România*. 1975, p. 188.

s-au creat premisele pentru rezolvarea diferențiată și treptată a problemei încadrării fostelor elemente exploatoare în cooperativele agricole de producție. C.C. al P.C.R. a recomandat, la Plenara din iulie 1956, primirea în cooperativele agricole, pe baza aprobării adunărilor generale, a fostelor elemente exploatoare care au dovedit o comportare loială față de statul democrat-popular și care au sprijinit mișcarea muncitorească și antifascistă, au luptat pe front împotriva trupelor hitleriste, pentru eliberarea țării, au sprijinit lupta maselor împotriva moșierimii și înfăptuirea reformei agrare din 1945, au luat parte activă la instaurarea regimului democrat-popular și a Republicii. Odată cu aceștia, în comunele și satele în care majoritatea gospodăriilor țăranilor muncitori erau cuprinse în cooperativele agricole de producție, puteau fi primiți de adunarea generală a cooperativelor și foștii țărani înstăriți care nu participaseră la vreuna din acțiunile de mai sus, cu condiția să fi avut o comportare loială față de statul democrat-popular. În acest scop, s-au făcut modificările corespunzătoare în Statutul cooperativelor agricole de producție, care a inclus și alte situații noi, determinate de creșterea și dezvoltarea economică-organizatorică a cooperativelor⁴⁰. Recomandarea făcută de Plenara Comitetului Central ilustrează orientarea Partidului Comunist Român spre rezolvarea, potrivit condițiilor concrete ale României, a problemei țăranimii înstărite, contribuind astfel, alături de alți factori, la înfăptuirea cooperativizării agriculturii.

Este elocvent faptul că, în întreaga perioadă a cooperativizării agriculturii, P.C.R. a folosit ca metodă de muncă convocarea periodică a unor *consfătuiri* în scopul analizării activității de înfăptuire în practică a liniei politice a partidului, folosirii experienței maselor și dezvoltării inițiativei acestora. Astfel de consfătuiri cu reprezentanții țăranimii muncitoare au fost : Consfătuirea fruntașilor din agricultură (martie 1955) ; Consfătuirea țăranilor și lucrătorilor din sectorul socialist al agriculturii (aprilie 1958) ; Consfătuirea pe țară a țăranilor cooperatori (decembrie 1961) ș.a. Ele au constituit momente importante în dezvoltarea și consolidarea economică-organizatorică a unităților socialiste cooperatiste din agricultură.

La începutul anului 1959, sectorul socialist în agricultură devenise deja preponderent, reprezentând peste 60% din totalul suprafeței agricole. Mișcarea pentru organizarea socialistă a agriculturii cunoștea un mare avânt în întreaga țară. În acel an, producția agricolă furnizată de sectorul socialist reprezenta 55% din totalul producției agricole⁴¹. Pe măsură ce sectorul cooperatist cucerea poziții în agricultură, sfera relațiilor capitaliste la sate se restrângea continuu. În 1959, greutatea specifică a elementelor capitaliste la sate în totalul populației rurale a scăzut la 1,29%, față de 5,5% în 1948⁴².

Ținând seama de această situație, partidul a apreciat că s-au creat condițiile care permiteau trecerea la desființarea exploatării la sate⁴³. Pentru lichidarea bazei economice a elementelor exploatoare din agricultură a fost adoptată o formă ce corespundea condițiilor concrete ale României.

⁴⁰ Statutul-model al cooperativelor agricole de producție, în „Scinteia”, anul XXVI, nr. 3 713 din 29 septembrie 1956.

⁴¹ Dezvoltarea agriculturii Republicii Populare Române, Direcția Centrală de Statistică, București, 1961, p. 358.

⁴² Ibidem, p. 41.

⁴³ A se vedea : Gheorghe Surpat, *Desființarea ultimelor rămășițe ale exploatării la sate*, în *Alianța clasei muncitoare cu țăranimea muncitoare în România*, Editura politică, București, 1969, p. 507—514.

Prin Decretul Prezidiului Marii Adunări Naționale din martie 1959, s-a interzis „darea în parte sau în arendă a terenurilor agricole, precum și orice fel de exploatare a muncii străine de către producătorii agricoli”⁴⁴. Această prevedere era aplicabilă familiilor ce dețineau terenuri agricole a căror întindere depășea puterea de muncă a membrilor lor cu care duceau împreună gospodăria și, de asemenea, persoanelor care, având îndeletniciri în alte sectoare, nu lucrau personal terenurile agricole. Aceste terenuri au trecut în folosința cooperativelor agricole de producție sau a altor întreprinderi agricole socialiste. Pe această cale, țăranii înstăriți au fost lipsiți de posibilitatea economică de a-și însuși rezultatele muncii altora. Lăsându-li-se numai mijloacele de producție corespunzătoare puterii lor de muncă, aceștia au încetat de a mai exploata munca străină, trecând în categoria ce corespundea noii lor stări social-economice. Ei aveau, totodată, posibilitatea să se încadreze, alături de ceilalți oameni ai muncii, în sfera producției socialiste, să-și desfășoare mai departe munca în agricultură, chiar în satele în care locuiau. În perioada următoare, cea mai mare parte a acestei categorii sociale a fost încadrată în cooperativele agricole de producție cu toate drepturile și îndatoririle prevăzute în Statut.

Desființarea rămășițelor relațiilor de exploatare la sate încă în procesul transformării socialiste a agriculturii a deschis posibilități mai mari dezvoltării forțelor de producție și a dat un nou impuls mișcării cooperatiste, trecerii în masă a țăranimii de la întovărașirile agricole spre cooperativele agricole de producție. La începutul anului 1962, cooperativizarea agriculturii a fost, practic, terminată. Luna aprilie 1962 marchează momentul istoric al încheierii cooperativizării agriculturii.

În acel an, sectorul socialist de stat și cooperatist din agricultură deținea 96% din suprafața arabilă și 93,4% din suprafața agricolă a țării; cooperativele agricole de producție cuprindeau 3 201 000 de familii, aproape totalitatea familiilor țărănești. În afara sectorului socialist se mai afla un număr redus de gospodării individuale situate în zonele de deal și de munte. Aceste gospodării dețineau 6,6% din suprafața agricolă și 4% din suprafața arabilă a țării.

Cooperativizarea agriculturii a însemnat o profundă revoluție în viața satului, a eliberat țăranimea de povara exploatarei, aceasta devenind stăpînă pe roadele muncii sale. Încheierea cooperativizării și generalizarea relațiilor de producție socialiste în întreaga societate românească au creat cadrul larg de acțiune legilor economice ale socialismului, asigurînd integrarea agriculturii în dezvoltarea de ansamblu a economiei naționale. După cum se subliniază în Programul Partidului Comunist Român, viața a dovedit „justețea orientării politicii partidului în problema agrară, demonstrîndu-se că cooperativizarea agriculturii are o importanță hotărîtoare în realizarea victoriei noii orînduiri, în dezvoltarea generală a societății. Marea proprietate socialistă agricolă și-a dovedit pe deplin superioritatea asupra micii gospodării țărănești, asigurînd folosirea rațională a mijloacelor tehnice și a forței de muncă, a cuceririlor științei moderne, creșterea producției agroalimentare și îmbunătățirea vieții țăranimii”⁴⁵.

⁴⁴ Decretul Prezidiului Marii Adunări Naționale pentru lichidarea rămășițelor oricăror forme de exploatare a omului de către om în agricultură, în scopul ridicării continue a nivelului de trai material și cultural al țăranimii muncitoare și al dezvoltării construcției socialiste, în „Buletinul Oficial”, nr. 10 din 30 martie 1959.

⁴⁵ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Editura politică, București, 1975, p. 62—63.

Datorită justetei politicii agrare generale a partidului, încrederii cu care țărănimea a urmat și înfăptuit această politică, complexul proces de reorganizare socialistă a agriculturii s-a desfășurat fără perturbații, asigurându-se creșterea continuă a producției agricole. Aceasta a constituit un factor important în echilibrarea economiei naționale, a asigurat satisfacerea nevoilor de consum ale populației cu produse agroalimentare, și ale industriei cu materii prime agricole, crearea rezervelor de stat, precum și unele disponibilități pentru export.

Constituind un proces revoluționar deosebit de complex, cu vaste implicații economice și sociale, transformarea socialistă a agriculturii nu a fost lipsită de anume greutăți, dintre care unele inerente, iar altele puteau fi evitate. Așa cum arată tovarășul Nicolae Ceaușescu, „în procesul cooperativizării, după cum este știut, odată cu marile realizări obținute, s-au ivit și multe greutăți, s-au manifestat multe îndoieli, au fost înregistrate câteodată și insuccese vremelnice. Dar, în pofida acestora, sub conducerea partidului, țărănimea și-a unit eforturile și a pășit cu încredere și fermitate pe calea socialismului”⁴⁶.

Procesul făuririi și dezvoltării proprietății socialiste în industrie și a proprietății socialist-cooperatiste în agricultură, crearea bazei tehnico-materiale a societății românești în industrie și agricultură au dus, în cursul cincinalului 1961—1965, la realizarea economiei socialiste unitare, care a marcat triumful socialismului în toate sectoarele de activitate, desființarea claselor exploatatoare și a exploatării omului de către om, afirmarea principiilor socialiste în viața socială. Aceste victorii au creat premisele obiective, economice și sociale, pentru trecerea țării într-o nouă etapă, superioară, a construcției socialiste, de soluționare a problemelor economice, sociale, politice, culturale pe care le implică vasta operă de făurire a noii orânduiri sociale.

GHEORGHE SURPAT

⁴⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 6, Editura politică, București, 1972, p. 926.

**SESIUNE ȘTIINȚIFICĂ NAȚIONALĂ CU TEMA :
LUPTA POPORULUI ROMÂN PENTRU UNITATE ȘI
INDEPENDENȚĂ NAȚIONALĂ. CONTRIBUȚIA ROMÂNIEI
LA ÎNFRÎNGEREA FASCISMULUI
(București, 7 mai 1985)**

În ziua de 7 mai 1985 a avut loc în Capitală sesiunea științifică națională cu tema : „Lupta poporului român pentru unitate și independență națională. Contribuția României la înfrângerea fascismului”.

La lucrările sesiunii au luat parte tovarășii : Petru Enache, Suzana Gădea, Ion Ursu, precum și membri ai C.C. al P.C.R., reprezentanți ai unor instituții centrale și organizații de masă, activiști de partid și de stat, academicieni, profesori, cercetători, oameni ai muncii din întreprinderi bucureștene, participanți la războiul antifascist.

Lucrările sesiunii au fost deschise de tovarășul Emilian Dobrescu, ministru secretar de stat la Consiliul Național pentru Știință și Tehnologie, care, subliniind semnificația evenimentelor aniversate la 9 mai, a spus :

Cucerirea în urmă cu 108 ani a independenței de stat, „operă făurită cu singele lor de generațiile de la 1877 — așa cum sublinia conducătorul partidului și statului nostru — va străluci întotdeauna în istoria noastră ca una din cele mai mari izbînzii pe drumul libertății, progresului, independenței și fericirii poporului român”. La rîndul său, revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din august 1944 se înscrie ca un punct culminant în lupta seculară a forțelor înaintate, a întregului popor român, pentru apărarea ființei naționale și neatințare.

La marcarea gloriosului jubileu al izbînzii asupra fascismului, țara noastră se prezintă cu sentimentul de legitimă mîn-

drie de a-și fi adus propria contribuție materială și umană la bătălia, fără precedent în istorie, purtată de forțele coaliției antihitleriste pentru înfrîngerea celui mai feroce dușman al libertății popoarelor, al păcii și progresului social. Din acel moment, așa cum arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu, „România s-a alăturat, cu întreaga forță, armatelor sovietice, pentru eliberarea deplină a patriei de sub dominația hitleristo-horthystă și apoi a luptat pentru eliberarea Ungariei și Cehoslovaciei, pînă la zdrobirea deplină a fascismului”.

Evidențiind marile transformări declanșate de revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, sesiunea noastră își propune să înfățișeze realizările remarcabile obținute în edificarea orînduirii socialiste, cu deosebire după Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român, care a operat largi deschideri înnoitoare în toate compartimentele vieții economice și social-politice a țării.

La patruzeci de ani de la înfrîngerea fascismului, învățămintele desprinse din analiza cauzelor și desfășurării celui de-al doilea război mondial sînt mai actuale ca oricînd și ele pledează pentru ca, prin acțiunea unită a forțelor iubitoare de pace de pretutindeni, o asemenea tragedie să nu se mai repete niciînd, cu atît mai mult cu cît în împrejurările de astăzi ea ar fi fatală pentru însăși existența umanității. Tocmai în acest sens se înscriu acțiunile perseverente ale României, ale președintelui Nicolae Ceaușescu pentru crearea unui climat de pace, coo-

perare constructivă și bună înțelegere între toate statele lumii.

În comunicarea intitulată „UNITATEA ȘI INDEPENDENȚA NAȚIONALĂ — COORDONATE FUNDAMENTALE ALE ISTORIEI POPORULUI ROMÂN”, tovarășul Ștefan Ștefănescu, directorul Institutului de istorie „Nicolae Iorga”, a subliniat că, de-a lungul existenței, poporul nostru a trebuit să facă din lupta și din eforturile sale, din capacitatea de rezistență și din voința sa de a înfrunta adversitățile scut și pavăză pentru a-și apăra ființa și dreptul la existență, pentru a se putea afirma și trăi liber, pentru a dobîndi independența și unitatea național-statală.

Istoria Țărilor Române cunoaște o splendidă perioadă de înflorire a statalității românești. Este epoca marilor domnitori și comandanți de oști — Mircea cel Bătrîn, Iancu de Hunedoara, Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare, Petru Rareș — care vor apăra cu bărbăție, timp de un secol și jumătate, Țările Române de valul otoman amenințător.

În cursul luptei pentru independență din veacurile XIV—XVI, pe trunchiul viguros al unității etnico-lingvistice s-a manifestat, sub forme diferite și de o manieră elocventă, tendința de unitate politică-statală. Această tendință avea să fie strălucit confirmată de marea înfăptuire din 1599—1600 a lui Mihai Viteazul.

Problema unirii și independenței s-a ridicat ca o sarcină practică nemijlocită în epoca modernă. Revoluția de la 1821 și cea de la 1848 integrează problema unității românilor ca pe o sarcină națională. România modernă a putut deveni realitate prin marele act de la 24 Ianuarie 1859, care a unit Moldova cu Muntenia sub sceptrul lui Alexandru Ioan Cuza.

După realizarea statului național unitar român, în 1918, procesul dominant l-a constituit lupta maselor sub conducerea Partidului Comunist pentru transformarea revoluționară a societății, pentru înălțarea pe pământul patriei a civilizației socialiste.

Actul istoric de la 23 August 1944 avea să deschidă era înfăptuirii unor profunde transformări revoluționare și democratice în societatea românească, care, după Congresul al IX-lea al P.C.R., au fost inspirate și poartă pecetea înaltei personalități a tovarășului Nicolae Ceaușescu.

Identificat cu voința de libertate și progres, care a însuflețit poporul român de-a lungul milenarei sale istorii, tovarășul Nicolae Ceaușescu a împlinit visul atîtor și atîtor generații care, prin lupte, suferințe și jertfe, au voit neatințarea, întocmirea dreaptă și bunăstarea patriei lor.

„CUCERIREA INDEPENDENȚEI DE STAT A ROMÂNIEI — FACTOR PRIMORDIAL ÎN LUPTA PENTRU FAURIREA STATULUI NAȚIONAL UNITAR, CONCEPȚIA TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU CU PRIVIRE LA APĂRAREA INDEPENDENȚEI DE STAT A ROMÂNIEI, IDEAL SUPREM AL ÎNTREGULUI POPOR” este titlul comunicării prezentate, în continuare, de tovarășul Gheorghe Ioniță, decanul Facultății de istorie din București.

Dobîndirea independenței de stat a României — se subliniază în comunicare — nu a fost rezultatul unor împrejurări întîmplătoare sau al unei oarecare conjuncturi politice, nu a reprezentat un dar primit din afară, ci a constituit rodul luptelor purtate timp de veacuri de înaintași, lupte care au culminat cu marea victorie obținută în 1877 pe cîmpul de luptă împotriva Imperiului otoman — victorie care a deschis o eră nouă în dezvoltarea liberă și independentă a patriei noastre. „Prin vitejia și sacrificiile date de armata noastră, de întregul popor — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu — în marea familie a țărilor Europei apărea astfel un nou stat independent, o nouă națiune liberă, energică și viguroasă, hotărîtă să nu mai admită niciodată nici un fel de tutelă asupra sa, să participe cu drepturi egale în viața internațională”.

În condițiile prăbușirii marilor imperii absolutiste din Europa, lupta maselor largi populare din provinciile românești aflate sub dominație străină s-a intensificat și, în mod necesar și legitim, a condus la Marea Unire din 1918, care a asigurat unitatea deplină și pentru totdeauna a națiunii noastre.

„Putem spune acum — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu în expunerea de la 9 mai 1977 — că fără cucerirea independenței din 1877 nu ar fi fost posibilă nici realizarea statului național unitar în 1918, așa cum nu ar fi fost posibile evenimentele următoare, care au asigurat victoria socialismului în România”.

În aceste momente premergătoare lui 9 Mai, cu statornic respect, cu înaltă prețuire, gîndurile ni se îndreaptă spre eminentul nostru conducător de partid și de stat, către comunismul și gînditorul revoluționar care conduce cu strălucire destinele României socialiste.

Slujind cu neobosită energie interesele fundamentale ale țării, veghind permanent la dezvoltarea în liniște și pace a patriei și a poporului român, conducătorul partidului și statului nostru s-a afirmat și se afirmă, totodată, cu strălucire — spre mîndria întregii noastre națiuni — ca o personalitate proeminentă a vieții internaționale, ca promotor al

celor mai nobile idealuri și aspirații de pace, înțelegere și colaborare, ca luptător înflăcărat pentru cauza libertății și independenței popoarelor.

În continuare a fost prezentată comunicarea tovarășului Ion Popescu-Puțuri, directorul Institutului de studii istorice și social-politice, intitulată „PARTIDUL COMUNIST ROMÂN — ORGANIZATORUL LUPTEI ANTIFASCISTE A POPORULUI ROMÂN. ROLUL DETERMINANT AL TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU ÎN CONDUCEREA MARILOR DEMONSTRAȚII ANTIFASCISTE ȘI ANTIRĂZBOINICE DIN ROMÂNIA”.

Sesizând pericolul pe care hitlerismul îl reprezenta pentru ființa națională a statului român, pentru pacea și independența popoarelor, Partidul Communist Român a fost primul partid politic din țară care și-a adoptat programul și tactica de luptă în funcție de noile împrejurări.

După ce prezintă activitatea laborioasă desfășurată de Partidul Communist Român pe linia coalizării în jurul clasei muncitoare a celor mai largi forțe sociale și politice, antifasciste, în comunicare se spune: În iunie 1933, în România s-a constituit, din inițiativa partidului communist, Comitetul Național Antifascist, una dintre primele organizații de asemenea anvergură create în Europa pentru combaterea fascismului.

Printre luptătorii antifasciști curajoși s-a remarcat tinărul militant communist Nicolae Ceaușescu, care și-a manifestat încă de pe atunci alesele sale însușiri de revoluționar consecvent și înflăcărat patriot, profund devotat cauzei partidului și poporului român. Călit în focul luptelor revoluționare încă de la începutul deceniului al patrulea, trecut prin școala luptei antifasciste, fiind unul dintre fruntașii Comitetului Național Antifascist, organizator de seamă al acțiunilor de luptă ale tineretului, activist în cadrul sindicatelor, iar, după dizolvarea lor, în cadrul breslelor muncitorești, greu încercat de regimul aspru al închisorilor, tovarășul Nicolae Ceaușescu s-a impus, alături de alți militanți, în întreaga activitate legată de pregătirea și desfășurarea memorabilelor acțiuni de la 1 Mai 1939, ca un militant cu o bogată experiență revoluționară.

Organizate și desfășurate în contextul realizării Frontului Unic Muncitoresc, între comuniști, socialiști și social-democrați, manifestările politice de la 1 Mai 1939 — unele dintre cele mai mari din Europa aceluia timp — au demonstrat hotărârea clasei muncitoare de a-și consolida unitatea de acțiune împotriva pericolului fascist și de război, pentru apă-

rarea, cu orice sacrificii, a independenței, suveranității naționale și a granițelor patriei.

Partidul Communist Român a fost inițiatorul și principalul organizator și conducător al mișcării de rezistență antihitleristă a poporului român, expresie a consensului național de luptă al tuturor forțelor revoluționare, democratice, patriotice din România, care va chezașui izbînda istoricului act al renașterii noastre naționale de la 23 August 1944.

În comunicarea „PARTIDUL COMUNIST ROMÂN, CONDUCĂTORUL LUPTEI POPORULUI ROMÂN PENTRU ÎNFRĂPTUIREA REVOLUȚIEI DE ELIBERARE SOCIALĂ ȘI NAȚIONALĂ, ANTIFASCISTĂ ȘI ANTIIMPERIALISTĂ DIN AUGUST 1944. CONTRIBUȚIA POPORULUI ȘI A ARMATEI ROMÂNE LA ZDROBIREA FASCISMULUI. ÎNVĂȚĂMINTELE ISTORICE ALE CELUI DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL”, prezentată de general-locotenent Ilie Ceaușescu, adjunct al ministrului apărării naționale și secretar al Consiliului Politic Superior al Armatei, se spune:

În anii celui de-al doilea război mondial, în condițiile interne și internaționale grave în care s-a aflat poporul nostru, Partidul Communist Român și-a manifestat cu vigoare rolul de catalizator al tuturor energiilor naționale și, deși în adîncă ilegalitate, și-a asumat răspunderea istorică de a organiza și conduce lupta forțelor patriotice, a întregului popor român pentru salvarea patriei de la catastrofa națională spre care o împingea dictatura militară antonesciană. La chemarea partidului communist, înțelegînd pe deplin răspunderea patriotică ce-i revenea în fața poporului și a patriei, armata română, numărînd peste un milion de ostași, a declanșat, la 23 August 1944, lupta fără cruțare împotriva forțelor ocupante ale Wehrmachtului. Angajarea României, alături de Uniunea Sovietică, care a dus greul războiului și a dat cele mai mari jertfe, și de celelalte forțe ale coaliției antihitleriste, în războiul antifascist, într-un moment cînd soarta acestuia nu era încă decisă, cînd Germania nazistă era departe de a fi învinsă, a scurtat cu cel puțin șase luni durata războiului și a grăbit în mod hotărîtor victoria armatelor aliate împotriva Germaniei fasciste.

După alungarea tuturor trupelor hitleristo-horthyste de pe întreg teritoriul patriei, ostașii români, cot la cot cu ostașii sovietici, au continuat să lupte cu eroism, participînd activ la eliberarea Ungariei, Cehoslovaciei și a unei părți din teritoriul Austriei, pînă la zdrobirea totală a Germaniei hitleriste, la încheierea victorioasă a războiului în Europa.

Prietenia trainică româno-sovietică, a spus vorbitorul, cimentată în focul luptei împotriva dușmanului comun — nazismul german — s-a ridicat pe trepte tot mai înalte în anii construcției socialiste, Uniunea Sovietică avînd în poporul român un prieten sincer și de nădejde în orice situație.

Armata română a străbătut prin lupte grele peste 1 700 km, de la tărîmul Mării Negre pînă la Podișul Boemiei, a eliberat peste 3 800 de localități, între care 53 de orașe, a forțat 12 cursuri de apă, a escaladat circa 20 masive muntoase mai importante, provocînd inamicului pierderi mari ce echivalează cu efectivele a 15 divizii ale Wehrmachtului. Pentru obținerea acestor succese, ea a antrenat în lupte circa 540 000 de ostași și ofițeri, din care s-au jertfit aproximativ 170 000. Contribuția economică a națiunii române s-a ridicat la 1 miliard 120 de milioane de dolari (valuta anului 1938), adică cel puțin de 4 ori veniturile bugetului țării din anul 1938.

Numeroase personalități de frunte ale coaliției Națiunilor Unite, inclusiv participanți la Conferința de pace de la Paris, au apreciat că, prin efectivele militare pe care le-a avut pe front și prin forțele materiale și umane mobilizate pentru susținerea războiului antifascist, România a ocupat locul al patrulea în rîndul țărilor care au contribuit la înfrîngerea Germaniei hitleriste, după Uniunea Sovietică, Statele Unite ale Americii și Anglia.

Marile pierderi de vieți omenești, care în timpul celei de-a doua conflagrații mondiale a secolului XX s-au ridicat la aproximativ 50 de milioane de morți (militari sau civili), ca și uriașele distrugerii de bunuri materiale au ilustrat elocvent necesitatea imperioasă pentru toate popoarele lumii, pentru toate forțele iubitoare de pace de pretutindeni de a acționa ferm, astfel încît un asemenea flagel să nu mai fie posibil niciodată.

În comunicarea „PARTIDUL COMUNIST ROMÂN — ÎNȚIATORUL ȘI ORGANIZATORUL LUPTEI TINERETULUI PENTRU APĂRAREA INDEPENDENȚEI NAȚIONALE A ȚĂRII, ÎMPOTRIVA FASCISMULUI ȘI RĂZBOIULUI, PENTRU ÎNFĂPTUIREA REVOLUȚIEI ȘI CONSTRUCȚIEI SOCIALISMULUI ÎN ROMÂNIA“, prezentată de tovarășul Dinu Drăgan, secretar al C.C. al U.T.C., se spune :

Încă de la Congresul din mai 1921, Partidul Comunist Român s-a ocupat stăruitor de formarea și educarea tineretului în spiritul principiilor comuniste, de asigurarea integrării sale conștiente în activitatea revoluționară.

Participarea activă a tineretului la marile acțiuni ale proletariatului din februarie—martie 1933 a constituit o confirmare a creșterii capacității de mobilizare a organizațiilor U.T.C. realizată sub directa conducere a partidului. Este perioada în care începe să se afirme personalitatea de militant revoluționar a tovarășului Nicolae Ceaușescu. Aflat în rîndurile U.T.C. înainte de a împlini vîrsta de 15 ani, remarcîndu-se din anii fragezi ai tinereții prin dăruirea sa față de idealul luptei revoluționare conduse de partidul comunist, prin orizontul său politic și capacitatea organizatorică, tovarășul Nicolae Ceaușescu a fost desemnat să reprezinte tineretul democrat din Capitală în conducerea Comitetului Național Antifascist.

Ulterior, în condițiile intensei activități pentru reorganizarea Uniunii Tineretului Comunist, tovarășul Nicolae Ceaușescu, prin exemplul neobositei sale munci politice în fruntea comisiei de reorganizare, a adus o contribuție fundamentală la refacerea structurilor organizației revoluționare a tineretului comunist, la mobilizarea tuturor energiilor acestuia în numele idealurilor nobile ale luptei împotriva fascismului și a războiului, pentru apărarea independenței naționale și a integrității teritoriale a patriei.

Din primele zile ale eliberării, partidul a încredințat tovarășului Nicolae Ceaușescu sarcina de mare răspundere de a fi în fruntea Uniunii Tineretului Comunist. Acționînd cu inepuizabil elan și pasiune revoluționară, cu un puternic simț al realității și dezvoltat spirit organizatoric, tovarășul Nicolae Ceaușescu a avut o contribuție remarcabilă la mobilizarea tineretului pentru înfăptuirea obiectivelor luptei revoluționare a poporului român.

După 23 August 1944 — îndeosebi după Congresul al IX-lea al P.C.R., sub impulsul și cu contribuția directă, hotărîtoare a secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu — a fost elaborată concepția despre rolul, răspunderile și atribuțiile tineretului în societatea socialistă, despre caracterul și funcțiile Uniunii Tineretului Comunist în sistemul nostru social-politic.

Integrîndu-se în frontul larg al muncii, acolo unde se hotărăsc prezentul și viitorul patriei, tînăra generație răspunde cu cînst, la cote tot mai înalte de exigență comunistă, încrederii acordate de partid, cerințelor actuale și de perspectivă ale societății românești.

În comunicarea intitulată „EPOCA INAUGURATĂ DE CONGRESUL AL IX-LEA AL P.C.R., EPOCA CELOR MAI MĂREȚE ÎMPLINIRI DIN ISTORIA

POPORULUI ROMÂN“, prezentată de tovarășul Dumitru Ghișe, prorector la Academia „Ștefan Gheorghiu“, se menționează că victoria împotriva fascismului a reprezentat, în derularea cursului istoric, unul din acele momente faste care a adus omenirii, printr-o încheștare de forțe necunoscute pînă atunci, lumina libertății și democrației, posibilitatea omului de a-și croi o existență socială cu adevărat umană, mai bună și mai dreaptă. Istoria propriului nostru popor este o ilustrare vie a posibilităților istorice constructive pe care națiunea noastră și le-a dobîndit prin înfăptuirea, acum patru decenii, a revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă.

În acest proces istoric, Congresul al IX-lea al partidului a reprezentat un moment de răscruce. Tot ce s-a înfăptuit în acest răstimp, de cînd în fruntea partidului se află tovarășul Nicolae Ceaușescu, poartă pecetea puternicei sale personalități, a gândirii sale revoluționare, cutezătoare și originale. Puternica dezvoltare a întregii economii naționale, avînd în centru creșterea forțelor de producție, făurirea noilor relații de producție și sociale au dus la transformarea revoluționară a structurii de clasă a societății românești, la înflorirea științei și învățămîntului, a culturii în ansamblul său.

Sub directa îndrumare a tovarășei academician doctor inginer Elena Ceaușescu, a fost alcătuit și adoptat Programul-direktivă de cercetare științifică, dezvoltare tehnologică și de introducere a progresului tehnic în perioada 1981—1990 și direcțiile principale pînă în anul 2000, program care este menit să conducă la modernizarea întregii economii, în pas cu rezultatele cele mai noi ale științei și tehnicii contemporane, la accelerarea procesului de trecere la o calitate nouă, superioară a producției.

Pentru fiecare dintre noi, ca și pentru o lume întreagă, care cunoaște cît de cît evoluția României din acești din urmă douăzeci de ani, această perioadă — pe care cu îndreptățită mîndrie poporul nostru o numește „Epoca Ceaușescu“ — reprezintă etapa cea mai bogată în împliniri din istoria patriei noastre.

În comunicarea prezentată pe tema „ROLUL ROMÂNIEI, AL PREȘEDINTELUI NICOLAE CEAUȘESCU ÎN UNIREA TUTUROR FORTELOR PENTRU CREAREA UNUI CLIMAT DE PACE, COOPERARE ȘI ÎNȚELEGERE ÎNTRE

TOATE STATELE LUMII“, tovarășul Aurel Duma, ministru secretar de stat la Ministerul Afacerilor Externe, a arătat :

În concordanță dialectică cu politica internă de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate, Partidul Comunist Român, România socialistă au desfășurat și desfășoară, sub conducerea tovarășului Nicolae Ceaușescu, o vastă activitate pe plan mondial, pornind de la adevărul că socialismul și pacea sînt de nedespărțit, că însăși înfăptuirea planurilor cutezătoare, de ridicare a patriei pe culmile civilizației și progresului, este strîns legată de extinderea colaborării și cooperării cu celelate state, de asigurarea păcii, libertății și independenței tuturor popoarelor.

Ideile teoretice, punctele de vedere originale elaborate, în perioada care a trecut de la Congresul al IX-lea, de către secretarul general al partidului privind raporturile internaționale, mai ales cele referitoare la caracteristicile epocii contemporane ; principiile relațiilor dintre state ; rolul națiunilor ; respectarea suveranității și independenței naționale ; înfăptuirea dezarmării, și în primul rînd a dezarmării nucleare ; democratizarea vieții internaționale ; unitatea mișcării comuniste și muncitorești, a tuturor forțelor progresiste ; rolul popoarelor, al maselor în lupta pentru dezarmare și asigurarea păcii — au dat o orientare științifică și deosebit de dinamică activității internaționale a României.

Analizînd fenomenele care au loc în viața internațională, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază că omenirea este confruntată cu probleme deosebit de grele și complexe, în primul rînd cele generate de escaladarea cursei înarmărilor, a înarmărilor nucleare. Acestea au făcut să crească pericolul de război, care amenință întreaga civilizație umană, pacea, viața popoarelor, viitorul planetei. În aceste condiții, meritul istoric al președintelui Nicolae Ceaușescu este acela de a fi evidențiat că problema fundamentală a epocii contemporane este oprirea cursei înarmărilor, și în primul rînd a celor nucleare, trecerea la dezarmare și asigurarea unei păci trainice în lume.

Vorbitorul a relevat larga apreciere de care se bucură pe arena mondială acțiunile constructive întreprinse de România, de președintele Nicolae Ceaușescu.

În perioada care a trecut de la Congresul al IX-lea, tovarășul Nicolae Ceaușescu a efectuat, împreună cu

tovarăsa Elena Ceaușescu, peste 200 de vizite oficiale în țări de pe toate continentele. Totodată, au vizitat România peste 300 șefi de state și de partide, de guverne și parlamente.

Convorbirile și documentele semnate cu aceste prilejuri se înscriu ca importante acte de politică externă atât pe plan bilateral, cât și multilateral, care promovează concepția românească asupra soluționării problemelor internaționale, contribuie la stimularea eforturilor

în vederea unor acțiuni unite ale popoarelor, ale maselor populare, pentru a impune colaborarea, cooperarea, dezarmarea, destinderea și pacea.

La încheierea lucrărilor sesiunii, într-o atmosferă însuflețitoare, de puternică vibrație patriotică, participanții au adresat o telegramă Comitetului Central al partidului, tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România.

TELEGRAMA ADRESATĂ TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România

Mult iubite și stimate tovarăse Nicolae Ceaușescu,

Participanții la sesiunea științifică națională consacrată celei de-a 40-a aniversări a victoriei asupra fascismului și sărbătoririi „Zilei independenței României” vă exprimă nemărginită stimă și înalta prețuire, cele mai alese sentimente de profundă recunoștință dumneavoastră, mult stimate și iubite tovarăse Nicolae Ceaușescu, eminent conducător al partidului și statului, cel mai iubit fiu al națiunii noastre, pentru prodigioasa activitate pe care o desfășurați, în slujba înfăptuirii celor mai înalte idealuri și aspirații ale poporului român, ale socialismului și comunismului pe pământul patriei, pentru contribuția de excepțională însemnată adusă la dezvoltarea teoriei și practicii revoluționare, la îmbogățirea tezaurului gândirii social-politice, la soluționarea marilor probleme cu care se confruntă lumea contemporană.

Aniversarea, la 9 Mai, de către poporul român, împreună cu întreaga omenire progresistă, a 40 de ani de la victoria asupra fascismului, eveniment de covârșitoare însemnată în istoria universală, în lupta națiunilor lumii împotriva celor mai reacționare forțe ale imperialismului, ale întunericii și războiului, coincide în mod fericit cu sărbătorirea Zilei independenței de stat a României, luminoasă pagină în istoria patriei noastre, în lupta de veacuri a poporului român pentru libertate și independență, pentru afirmarea de sine stătătoare în rindul statelor și națiunilor lumii.

Participanții la sesiune au adus, prin comunicările prezentate, un fierbinte omagiu și înaltă cinstire eroilor neamului, tuturor celor care, acționind cu neasemuită vitejie pe cimpul de luptă, au pecetluit cu singele lor actul istoric al proclamării, în mai 1877, a independenței depline de stat a României.

Omagiind aniversarea Zilei independenței de stat a României și a Victoriei împotriva fascismului, participanții la sesiune au adus un înălțător omagiu eroicului nostru popor, care de peste 2000 de ani ține sus steagul luptei pentru libertate, neatințare și un viitor mai bun. Punind în lumină glorioasa istorie a poporului român, sesiunea a relevat cu deosebită pregnanță rolul istoric al partidului clasei noastre muncitoare, stegar al luptei poporului român pentru unirea tuturor forțelor naționale, democratice, patriotice, revoluționare, pentru dreptate socială și națională, împotriva fascismului și războiului, pentru salvarea independenței, suveranității și integrității patriei.

În același timp, s-a pus în evidență activitatea tumultuoasă desfășurată de masele largi populare, de cei mai de seamă patrioți, de către tineretul patriei, care au înscris în letopisețul țării minunate tradiții de luptă pentru dreptate socială și independență națională.

Participanții la sesiune au adus un vibrant omagiu oștirii române, care în momentele cruciale ale istoriei neamului a înscris nepieritoare fapte de vitejie și eroism și a apărât cu supremul sacrificiu unitatea, integritatea și independența națională a României.

În comunicările prezentate s-a subliniat că, în anii premergători celui de-al doilea război mondial, Partidul Comunist Român, dînd glas hotărîrii forțelor înaintate, patriotice ale țării, voinței întregului popor român, a organizat și condus marile acțiuni de luptă antirăzboinice și antifasciste ale clasei muncitoare, tărînimii, intelectualității, care au culminat cu marea demonstrație de la 1 Mai 1939, la care au participat zeci de mii de oameni ai muncii, în organizarea și desfășurarea căreia dumneavoastră, mult stimată tovarășe Nicolae Ceaușescu, precum și mult stimată tovarășă Elena Ceaușescu ați avut un rol determinant. Vorbitorii au scos în evidență lupta neînfrîcată a eroicei noastre clase muncitoare împotriva dictaturii militare antonesciene, a războiului hitlerist contra Uniunii Sovietice, luptă care s-a transformat într-o adevărată mișcare de rezistență națională a întregului popor.

Prin înfăptuirea victorioasă a revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944, poporul român, înlăturînd dominația hitleristă și luîndu-și soarta în propriile mîini, armata română în totalitatea sa, de la ostași la generali, ca un singur om, a întors din primele momente armele împotriva Germaniei naziste, luptînd pînă la victoria finală împotriva fascismului. În cadrul sesiunii au fost subliniate aspectele semnificative ale angajării României cu întregul său potențial uman și material, alături de Uniunea Sovietică și celelalte forțe ale Coaliției Națiunilor Unite, în războiul antifascist, într-un moment cînd soarta acestuia nu era încă decisă, cînd Germania nazistă era departe de a fi învinsă, angajare care a dat o puternică lovitură planurilor strategice ale lui Hitler, a provocat prăbușirea întregului front din Balcani, a deschis larg calea înaintării rapide a armatelor sovietice și a dus la zdrobirea dispozitivului militar al Germaniei naziste în această parte a Europei. Aceasta a scurtat cu cel puțin 6 luni durată războiului, a grăbit în mod hotărîtor victoria armatelor aliate împotriva Germaniei fasciste.

Răspunzînd chemării Partidului Comunist Român „Totul pentru front, totul pentru victorie!”, poporul român, ostașii români au luptat cu eroism, alături de cei ai armatei sovietice, pentru eliberarea deplină a teritoriului țării noastre și, apoi, a Ungariei, Cehoslovaciei și a unei părți din Austria, pînă la victoria finală asupra fascismului.

Prin efectivele militare pe care le-a avut pe front, precum și prin forțele materiale și umane mobilizate pentru susținerea războiului antifascist, România, a ocupat, așa cum au apreciat numeroase personalități de frunte ale Coaliției Națiunilor Unite, inclusiv participanți la Conferința de pace de la Paris, locul al patrulea în rîndul țărilor care au contribuit la înfrîngerea Germaniei hitleriste.

În aceste aprige bătălii pentru zdrobirea celui mai feroce dușman al civilizației și umanității s-a cimentat puternic frăția de arme româno-sovietică, s-au pus bazele prieteniei și solidarității dintre popoarele român și sovietic, care în anii construcției socialiste s-au dezvoltat continuu.

În lucrările sesiunii s-a subliniat faptul că poporul român cinstește și dă o înaltă apreciere contribuției hotărîtoare a Uniunii Sovietice — care a purtat pe umerii săi greul războiului și a dat cele mai mari jertfe — la zdrobirea mașinii de război hitleriste, în lupta coaliției antihitleriste.

Ziua victoriei a găsit armata română puternic angajată, alături de celelalte forțe ale coaliției antifasciste, în lupta desfășurată pentru zdrobirea definitivă a hitlerismului. Armata română s-a întors de pe front ca o armată biruitoare și a trecut pe sub Arcul de Triumf cu steagurile de luptă acoperite de glorie, cu conștiința că și-a făcut cu prisosință datoria față de patrie, dobîndindu-și recunoștința bine meritată a poporului nostru, a întregii umanități.

Participanții la sesiune, evidențiînd concluziile ce trebuie trase din împrejurările și cauzele care au dus la declanșarea celui de-al doilea război mondial, învățămintele istorice ce se desprind, au subliniat cu tărie necesitatea ca, în condițiile actuale, ale încordării grave din viața internațională, popoarele lumii să acționeze

unite, cu fermitate pentru a bara cursul periculos al evenimentelor spre confruntare și război, pentru a salvagarda pacea și a asigura dreptul la viață, la existență al popoarelor.

Cu îndreptățită mindrie patriotică, participanții la sesiune au relevat faptul că aniversarea a 40 de ani de la victoria asupra fascismului are loc în anul când se împlinesc două decenii de la Congresul al IX-lea al partidului, care a deschis perioada cea mai luminoasă și mai bogată în realizări din istoria multimilenară a României, perioadă care a intrat în conștiința întregului nostru popor drept „Epoca Ceaușescu”. Această epocă eroică, marcată strălucit de activitatea și personalitatea dumneavoastră, mult stimate și iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu, care slujiți cu devotament neîfărmurit, cu clarviziune și eroism interesele supreme ale națiunii române, cauza păcii și socialismului, este dovada vie a conținutului științific, realist și profund umanist al politicii interne și internaționale a Partidului Comunist Român, la elaborarea căreia aduceți o contribuție hotărâtoare, a deplinei identificări a acestei politici cu interesele vitale ale întregului nostru popor.

Sesiunea științifică a dat o înaltă apreciere contribuției dumneavoastră inestimabile, mult stimate tovarășe Nicolae Ceaușescu, la toate prefacerile revoluționare ce au avut loc în țara noastră după Congresul al IX-lea al partidului, când a fost instituit un sistem larg democratic, unic în felul său, care asigură participarea nemijlocită a tuturor categoriilor de oameni ai muncii la elaborarea și înfăptuirea politicii interne și externe a partidului și statului, la conducerea societății. Promovarea în întreaga noastră societate a principiilor umanismului socialist, ale eticii și echității socialiste, conceperea unor largi acțiuni ideologice și politico-educative au asigurat ridicarea continuă a conștiinței politice, patriotice și revoluționare a tuturor celor ce muncesc de la orașe și sate, făurirea omului nou, înaintat al orinduirii noastre socialiste, participant conștient la opera de edificare a socialismului și comunismului în România.

În lucrările sesiunii s-au exprimat cele mai alese sentimente de grațitudine, de înaltă stimă și prețuire pentru contribuția deosebită pe care o aduce tovarășa academician doctor inginer Elena Ceaușescu, remarcabil om politic și de stat, strălucit savant de prestigiu internațional, la edificarea societății socialiste în România, la dezvoltarea și înflorirea continuă a științei, învățămîntului și culturii în patria noastră, la îmbogățirea tezaurului științific universal cu noi valori ale spiritualității românești.

Cu neîfărmurită mindrie patriotică, participanții la sesiune au adus un înalt omagiu activității internaționale desfășurate de dumneavoastră, mult iubite și stimate tovarășe Nicolae Ceaușescu, proeminentă personalitate a vieții politice contemporane, militant de frunte al mișcării comuniste și muncitorești internaționale, pentru promovarea unui climat de pace, securitate, colaborare între toate statele lumii, pentru dezarmare, lichidarea subdezvoltării și instaurarea unei noi ordini economice mondiale, pentru rezolvarea constructivă, pe calea dialogului, a marilor probleme ale lumii contemporane, în spiritul înaltelor principii ale respectării egalității depline în drepturi, independenței și suveranității, a neamestecului în treburile interne.

Participanții la sesiunea științifică națională dedicată omagierii victoriei împotriva fascismului și independenței de stat a României, în consens cu gindurile și voința comuniștilor, ale întregului popor, vă asigură, mult iubite și stimate tovarășe Nicolae Ceaușescu, că, urmînd înălțătorul dumneavoastră exemplu de luptă și viață, sint hotărîți să înfăptuiască neabătut politica internă și externă a partidului și statului nostru, obiectivele stabilite de Congresul al XIII-lea al partidului, să întrețină ca o torță vie flacăra spiritului și gîndiri revoluționare, să muncească cu abnegație și dăruire patriotică pentru propășirea continuă a patriei noastre socialiste, pentru ridicarea ei pe noi culmi de progres și civilizație comunistă.

PARTICIPANȚII LA SESIUNEA ȘTIINȚIFICĂ NAȚIONALĂ DEDICATĂ ÎNPLINIRII A 40 DE ANI DE LA VICTORIA ASUPRA FASCISMULUI ȘI SĂRBĂTORIRII „ZILEI INDEPENDENȚEI ROMÂNIEI”

**CONFERINȚĂ ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
DEDICATĂ CELEI DE-A 40-a ANIVERSĂRI
A VICTORIEI ASUPRA FASCISMULUI
(Moscova, 9—10 aprilie 1985)**

În zilele de 9 și 10 aprilie a.c. a avut loc la Moscova o conferință științifică dedicată celei de-a 40-a aniversări a victoriei asupra fascismului, organizată de către Academia de Științe a U.R.S.S., Ministerul Apărării Naționale, Institutul de marxism-leninism al Academiei de Științe Sociale de pe lângă C.C. al P.C.U.S. La conferință au fost invitați și reprezentanți ai unor academii de științe, institute de cercetări, inclusiv militare, din Austria, Bulgaria, Cehoslovacia, R.P.D. Coreeană, Cuba, Finlanda, Franța, Grecia, Iugoslavia, Laos, Mongolia, Polonia, R.D.G., R.F.G., România, S.U.A., Ungaria, U.R.S.S., Vietnam. Din țara noastră a luat parte o delegație formată din tovarășii Dumitru Ghișe, Gheorghe Zaharia, Constantin Vlad, Mihai Dumitrescu. Publicăm, în continuare, comunicările susținute de delegația română.

**REZISTENȚA POPORULUI ROMÂN ÎMPOTRIVA FASCISMULUI
ȘI CONTRIBUȚIA LUI LA VICTORIA DE LA 9 MAI 1945**

Angajat cu toate forțele sale în edificarea pe pământul României a celei mai drepte și mai umane orînduiri cunoscută în istorie — orînduirea socialistă —, poporul român a sărbătorit anul trecut împlinirea a 40 de ani de la începutul revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, iar în acest an, împreună cu toate popoarele lumii, sărbătorește, de asemenea, patru decenii de la victoria asupra fascismului. Acestea constituie pentru România două momente hotărîtoare pe calea afirmării sale libere și independente în rîndul națiunilor lumii.

La marcarea gloriosului jubileu al victoriei asupra fascismului, poporul nostru se prezintă cu conștiința datoriei împlinite, cu sentimentul de legitimă mîndrie de a-și fi adus nemijlocit contribuția materială și umană la uriașa bătălie purtată de coaliția antihitleristă, a cărei forță fundamentală a fost Uniunea Sovietică, pentru înfrîngerea fascismului, cel mai periculos dușman al libertății și independenței popoarelor, al păcii și progresului întregii lumi. Războiul aspru pe care Uniunea Sovietică a fost nevoită să-l poarte a cerut mobilizarea și încordarea maximă a tuturor energiilor și resurselor fizice și morale ale popoarelor sovietice. Sub conducerea Partidului Comunist al Uniunii Sovietice s-a desfășurat o bătălie gigantică pe front și în spatele frontului pentru apărarea patriei sovietice. După alungarea cîmpitorilor de pe teritoriul Uniunii

Sovietice, armata sovietică a trecut pe teritoriul altor țări, luptînd singură sau împreună cu armatele naționale respective, pentru eliberarea acelor popoare, pentru salvarea civilizației și culturii umane, pînă la victoria deplină.

Rezistența împotriva ocupației sau dominației fascismului în toate țările a avut, cu precădere, caracter național și s-a manifestat prin aceleași forme diverse, de la rezistența pasivă și pînă la acțiuni armate, cum au fost luptele de partizani și insurjecțiile populare. În același timp, ea influența asupra fronturilor, după cum succesele obținute pe fronturile celui de-al doilea război mondial ușurau lupta forțelor din Rezistență, stimulîndu-le.

Evoluînd în funcție de schimbările survenite în raportul de forțe pe fronturi și pe plan intern, influențîndu-se reciproc, mișcările de rezistență din țările europene s-au integrat efortului general al popoarelor pentru zdrobirea fascismului. În această ordine de idei, studierea acțiunilor politice și militare ale forțelor din Rezistență, ca parte componentă importantă a celui de-al doilea război mondial, prezintă un mare interes, date fiind implicațiile lor în timp și pe o arie geografică mult mai largă.

Cunoscînd din propria sa experiență ce înseamnă asuprirea și dominația străină, poporul român, acționînd în spiritul bogatelor sale tradiții de luptă pentru libertate, unitate și independență

națională, s-a ridicat cu hotărîre împotriva fascismului și a politicii sale înrobitoare, încă din primele momente ale apariției acestuia. Este un fapt cunoscut că eroicele lupte revoluționare ale muncitorimii române din ianuarie—februarie 1933 au fost primele mari manifestări de masă care au avut loc în Europa după instaurarea lui Hitler la putere în Germania, avînd un puternic caracter național-patriotic, de apărare a independenței României față de dictatul monopolurilor imperialiste.

În anii premergători războiului, Partidul Comunist Român, dînd glas voinței și hotărîrii forțelor înaintate, patriotice ale țării, voinței întregului popor, a organizat și condus mari acțiuni de luptă și demonstrații antirăzboinice și antifasciste. Marea demonstrație de la 1 Mai 1939 — în organizarea și desfășurarea căreia, tînărul militant comunist Nicolae Ceaușescu a avut un rol determinant — s-a înscris ca o puternică ridicare la luptă împotriva fascismului și a războiului de cîtopire a popoarelor austriac și cehoslovac. La chemările Partidului Comunist Român, clasa muncitoare, forțele progresiste și patriotice din România au militat activ și au opus rezistență politicii antinaționale promovată de unele cercuri guvernante care au împins România în sfera de influență a Germaniei hitleriste și apoi au tîrît-o — contrar voinței poporului — în războiul dezlănțuit de Hitler împotriva Uniunii Sovietice.

În timpul războiului, lupta antifascistă și antihitleristă a poporului român a căpătat caracterul unei adevărate mișcări de rezistență populară, națională. Partidul Comunist Român a organizat și condus, în această perioadă grea, ample acțiuni de sabotare a mașinii de război hitleriste, a desfășurat o largă activitate pentru unirea într-un front larg de luptă a tuturor forțelor patriotice, democratice și antifasciste ale țării, pentru ieșirea României din război și alăturarea ei coaliției forțelor antihitleriste, a creat formațiuni de luptă patriotice, care au luptat cu arma în mînă împotriva ocupanților hitleriști. Înfruntînd teroarea închisorilor și a plutoanelor de execuție, mii de fii ai țării — comuniști, patrioți și alți antifasciști — și-au dat viața în această înțeleasă cu mașina de război fascistă.

Succesele obținute de Uniunea Sovietică pe front și în luptele de partizani au stimulat mișcarea de rezistență a popoarelor din Europa și Asia, care submina puternic spatele frontului agresorului. Un rol hotărîtor în acest sens au avut victoriile armatei sovietice în bătăliile de la Moscova, Stalingrad și Kursk, pe care masele populare din România

le-au salutat cu însuflețire. O anumită influență asupra mișcărilor de rezistență au avut debarcarea forțelor americano—anglo—franceze în Sicilia și înlăturarea lui Mussolini, în iulie 1943, urmate de debarcarea în sudul Italiei, în septembrie același an.

La mijlocul lunii august 1944, condițiile pentru răsturnarea dictaturii militare-fasciste și alăturarea României la coaliția antihitleristă se maturizaseră; Partidul Comunist Român în colaborare cu alte forțe antihitleriste, terminase organizarea insurecției. Declanșarea, prin arestarea la București, în după-amiaza zilei de 23 august, a guvernului mareșalului Antonescu, s-a produs în condițiile prielnice create de puternica ofensivă sovietică pe frontul de la Iași—Chișinău.

Luptele duse de forțele patriotice între 23 și 31 august, dezarmarea și capturarea trupelor germane de pe teritoriul sudic, central și sud-vestic al țării, împiedicarea lor de a pune stăpînire pe zona fortificată Cașin—Foșani—Brăila și pe Carpați au asigurat victoria deplină a insurecției naționale. Au fost eliberate două treimi din teritoriul de atunci al României și, odată cu aceasta, armatei sovietice i-a fost deschisă „Poarta fortificată a Foșanilor”; au fost asigurate căile de acces spre nord-vest prin Carpați, precum și la sud, spre Bulgaria, iar la vest, spre Iugoslavia. La 2 septembrie 1944, postul de radio Moscova constata, pe bună dreptate, în cronică sa consacrată evenimentelor internaționale, că „încercarea hitleriștilor de a răsturna situația din România a eșuat complet. Noul guvern român a sfărîmat toate încercările hitleriștilor și este stăpîn pe situație”.

Împrejurările favorabile create de ofensiva armatei sovietice pe teritoriul nord-estic al României, dăduseră forțelor insurecționale posibilitatea desfășurării cu succes a luptei lor armate. O condiție esențială a victoriei insurecției a fost trecerea armatei române, în întregul ei, de partea forțelor naționale antihitleriste conduse de Partidul Comunist Român.

Înfăptuind revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, poporul român a răsturnat guvernul de dictatură militară al lui Antonescu, s-a eliberat de sub dominația Germaniei hitleriste, a întors din primele momente, ca un singur om, armele împotriva Germaniei hitleriste, s-a alăturat cu întregul său potențial militar și economic Uniunii Sovietice, coaliției antihitleriste, luptînd de partea acesteia pînă la victoria finală asupra Germaniei hitleriste. Prin hotărîrea cu care s-a avîntat în lupta antihitleristă, prin eroismul și jertfele uriașe pe care le-a dat

în această luptă, poporul român a demonstrat, prin fapte, că nu a avut nimic comun cu cei care au dezlănțuit războiul contra Uniunii Sovietice, că aspirațiile sale erau de partea Uniunii Sovietice, a popoarelor care s-au opus fascismului, a luptei pentru dreptate, libertate și independență.

Angajarea României alături de Uniunea Sovietică în războiul antifascist a dat o puternică lovitură planurilor strategice ale lui Hitler, a dus la prăbușirea frontului din Balcani, deschizând larg calea înaintării rapide a armatelor sovietice și zdrobirii dispozitivului militar al Germaniei naziste în această parte a Europei. Aceasta — cum a apreciat la timpul respectiv presa din țările coaliției antihitleriste — a grăbit victoria armatelor aliate împotriva Germaniei naziste.

Eliberind — prin lupte îndrăgite purtate cu sprijinul poporului, al formațiunilor patriotice de luptă — Capitala și cea mai mare parte a țării de trupele hitleriste, armata română a luptat în continuare, cot la cot, cu glorioasa armată sovietică, pentru eliberarea părții de nord-vest a României, cotropită de Ungaria horthystă în urma odiosului dictat fascist de la Viena, din 30 august 1940. După alungarea, la 25 octombrie 1944, a tuturor trupelor hitleristo-horthyste de pe întreg teritoriul patriei, ostașii români, alături de cei sovietici — care au dus pe umerii lor greul războiului și au dat cele mai grele jertfe în uriașa bătălie pentru înfrângerea militară a fascismului —, au luptat cu eroism și au participat activ la eliberarea Ungariei, Cehoslovaciei și a unei părți din teritoriul Austriei, până la zdrobirea totală a Germaniei hitleriste, la încheierea victorioasă a războiului.

La 9 mai 1945, cind războiul a luat sfârșit în Europa prin strălucita victorie a Națiunilor Unite, armata română străbătuse peste 1700 km de la țarmurile vestice ale Mării Negre, până în Boemia. În tot timpul războiului, de la 23 august 1944 până la 12 mai 1945, ea a avut angajați în operații circa 540 000 ostași și ofițeri, pierzând în luptele grele aproape 170 000 de oameni — morți, răniți și dispăruți. Pentru curajul și vitejia dovedite pe cimpul de luptă, peste 300 000 militari români au fost decorați cu înalte ordine și medalii de război române, sovietice, cehoslovace, ungare și iugoslave. Contribuția economică a României la înfrângerea mașinii de război hitleriste s-a cifrat la peste 1 miliard de dolari în valuta anului 1938, ceea ce echivalează cu cel puțin de 4 ori veniturile bugetului României din anul 1938.

În bilanțul războiului făcut la Conferința de pace de la Paris, locțiitorul șefului delegației sovietice remarca, la 13 august 1946, că în august 1944 „România a făcut o cotitură hotărâtă în politica ei externă”, că prin acest act, ea „a acordat ajutorul său Națiunilor Unite și în primul rând Uniunii Sovietice care a suportat într-o măsură mai mare decât alte țări greutățile agresiunilor militare ale Germaniei și sateliților ei. Desfășurarea ulterioară a evenimentelor militare a confirmat importanța pasului făcut de poporul român prin care el a răsturnat guvernul lui Antonescu, această agen-tură hitleristă, și s-a situat de partea țărilor democratice, devenind unul din participanții activi la lupta împotriva Germaniei hitleriste și a sateliților care i-au rămas credincioși”. La rândul său, ministrul de externe al Uniunii Sovietice sublinia, la 10 octombrie 1946 că, „împreună cu noi, împreună cu trupele aliate, noua Românie democratică a început lupta pentru înfrângerea lui Hitler, a făcut sacrificii considerabile în această luptă și noi toți recunoaștem sacrificiile aduse de poporul român acestei cauze”.

La încheierea războiului antihitlerist, armata română s-a întors în țară victorioasă, cu steagurile de luptă acoperite de glorie. Aceasta a oferit opiniei publice internaționale un nou prilej de a face aprecieri cu privire la modul ei de comportare pe frontul antihitlerist. Printre astfel de aprecieri se înscrie și salutul adresat armatei române de gazeta „Graul nou” — organ de presă al Direcției politice de front a armatei sovietice, la 19 iulie 1945, în care se spunea că trupele române „se întorc în țară încununate cu laurii victoriei, la care și-au dat contribuția prin vitejie, abnegație, spirit de bravură și capacitatea de luptă pe care le-au dovedit pe cimpul de bătălie și care de atâtea ori au primit o apreciere înaltă din partea Comandamentului suprem sovietic”. Revenite în țară, diviziile române au fost primite așa cum se cuvenea unei armate biruitoare, care și-a făcut cu prisosință datoria față de patria și poporul său. Lupta lor încununase îndelungata rezistență a poporului român împotriva fascismului.

Bătăliile purtate de armata română împreună cu armata sovietică au cimentat prin singe prietenia și frăția de arme româno-sovietică. Aceste tradiții eroice au fost așezate la temelia trainică a prieteniei, colaborării și conlucrării frățești dintre poporul român și popoarele sovietice, care au fost ridicate pe o treaptă superioară în condițiile făuririi orinduirii socialiste. Cinstind aceste tradiții,

„poporul român — sublinia secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu, în articolul publicat la 22 august 1984 în ziarul „Pravda” — aduce un cald omagiu memoriei ostașilor eroicei armate sovie-

tice care a luptat și a dat numeroase jertfe pentru alungarea ocupanților națiști de pe pământul României, a purtat pe umerii săi greul războiului și a avut rolul hotărâtor în obținerea victoriei“.

GHEORGHE ZAHARIA

INVĂȚĂMINTE ALE ISTORIEI CELUI DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

Victoria asupra fascismului a însemnat un eveniment de covârșitoare importanță în istoria universală, în lupta forțelor progresiste, democratice împotriva celor mai reacționare cercuri ale imperialismului, ale întunericului și războiului. Germania nazistă, care urmărise instaurarea dominației mondiale și reprezentase cel mai grav pericol pentru libertatea și independența popoarelor, pentru însăși civilizația umană, capitula necondiționat.

Din 1945 începe s-a scris enorm cu privire la cauzele și desfășurarea celui de-al doilea război mondial, o atenție particulară acordându-se concluziilor și învățămintelor ce trebuie trase din această aspră încercare. Este, de aceea, de salutat că prezenta conferință se ocupă într-o secțiune distinctă tocmai de concluziile și învățămintele care trebuie trase pentru contemporaneitate, astfel încât omenirea să nu fie împinsă într-un al treilea război mondial.

Este bine cunoscut că declanșarea celui de-al doilea război mondial a fost pregătită îndelung de forțele politice revanșarde și revizioniste din țările ale căror cercuri guvernante erau nemulțumite de rezultatele cu care se încheiasse primul război mondial. Tocmai revanșismul și revizionismul au constituit liantul care a încheiat alianța forțelor fasciste, mai ales după ce nazismul a preluat puterea în Germania.

Să nu uităm însă niciodată „că cel de-al doilea război mondial a putut izbucni datorită lipsei de unitate și de fermitate a forțelor antifasciste și antihitleriste, așa cum nu trebuie să uităm nici un moment că victoria asupra hitlerismului a putut fi obținută datorită realizării unei largi coaliții antihitleriste, a angajării în luptă a tuturor forțelor antifasciste și progresiste“, sublinia recent tovarășul Nicolae Ceaușescu, exprimând unul dintre învățămintele cruciale ale analizei făcute împrejurărilor în care s-a declanșat cea de-a doua conflagrație mondială.

Într-adevăr, linia agresivă, revanșardă și revizionistă a puterilor fasciste, în-

deosebi a Germaniei naziste, nu a întâmpinat un front unit al forțelor antifasciste, democratice. Istoria anilor premergători declanșării războiului abundă în exemple care arată cât de nefaste au fost neîncrederea și neînțelegerile dintre o serie de state europene, tendințele de subapreciere a pericolului reprezentat de fascism, orientările care considerau că revizuirea tratatelor de pace după primul război va fi suficientă pentru a satisface poftele hrăpărețe ale statelor fasciste. În perspectivă istorică, linia conciliatoristă a unor mari puteri occidentale, de „liniștire“ a lui Hitler, linia de cedare în fața politicii de forță a facilitat trecerea la înfăptuirea planurilor agresive ale Germaniei naziste, ale altor state fasciste, fiind scump plătită de popoare. Războiul s-a soldat cu zeci de milioane de victime, uriașe distrugerii materiale, răni adânci și dureroase, care aveau să se vindece greu sau niciodată.

Pe de altă parte, înfrângerea hitlerismului, a fascismului în general, s-a realizat în urma formării unei cuprinzătoare coaliții antihitleriste, prin angajarea hotărâtă a tuturor forțelor progresiste, antifasciste în lupta pentru zdrobirea agresiunii, a fascismului. Tocmai prin efortul comun al popoarelor a fost obținută victoria finală în cel de-al doilea război mondial.

Este bine cunoscut că greul războiului a fost dus de către Uniunea Sovietică, care a avut contribuția hotărâtoare în înfrângerea fascismului. Uriașă înțelețenie a războiului a demonstrat viabilitatea, forța de nevins a statului sovietic, a noii orînduiri, socialiste. Justețea cauzei pentru care luptau popoarele sovietice, înaltul lor patriotism au generat acea imensă forță morală care le-a permis să reziste încercărilor deosebite ale războiului, să întoarcă cursul acestuia și, cu grele pierderi umane și materiale, să obțină victoria. Tributul de sînge al popoarelor sovietice s-a ridicat la 20 milioane oameni, au fost distruse zeci de mii de obiective economice, social-culturale și așezări omenești.

Contribuții importante de singe și economice au adus celelalte state din coaliția antihitleristă. În același timp, este de subliniat rezistența pe care popoarele cotoprite au opus-o fascismului, înfruntând cu eroism, în condiții extrem de grele, un sistem de opresiune dur și sîngeros, aducîndu-și o contribuție importantă la măcinarea mașinii de război fasciste și, în final, la înfrîngerea fascismului. Rezistența populară din anii celui de-al doilea război mondial ilustrează în mod convingător ideea că nobilele idealuri de libertate, independență și suveranitate națională care animă conștiința popoarelor nu pot fi înăbușite nici de regimuri politice de tipul Reichului nazist, Italiei fasciste sau Japoniei militariste, nici de cele mai moderne mașini de război existente la un moment dat, cum a fost Wehrmachtul hitlerist sau armata imperială japoneză.

România, care, în condițiile internaționale vitrege din ajunul celui de-al doilea război mondial, a fost tirită de cercurile guvernate antinaționale, împotriva voinței poporului, în războiul criminal dezlănțuit de Hitler contra Uniunii Sovietice, a contribuit activ la înfrîngerea fascismului, la obținerea victoriei de acum 40 de ani. Înainte de 23 august 1944, lupta antifascistă și antiimperialistă a poporului român, în frunte cu comuniștii, a căpătat caracterul unei adevărate mișcări de rezistență populară, națională. Odată cu înfăptuirea victorioasă a revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, poporul român a întors din primele momente, ca un singur om, armele împotriva Germaniei hitleriste, România alăturîndu-se cu întregul său potențial, militar și economic, Uniunii Sovietice, coaliției antifasciste, de partea căreia a luptat pînă la victoria finală.

Prin hotărîrea cu care s-a avîntat în lupta antihitleristă, prin eroismul și jertfele uriașe pe care le-a dat în această luptă, poporul român a demonstrat, prin fapte, că nu a avut nimic comun cu cei care au dezlănțuit războiul contra Uniunii Sovietice, că aspirațiile sale erau de partea popoarelor care s-au opus fascismului, a luptei pentru dreptate, libertate și independență. Tocmai această realitate istorică este avută în vedere de hotărîrea Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. privind cea de-a 40-a aniversare a zilei victoriei cînd subliniază că, „poporul român, împreună cu întreaga omenire progresistă, aniversează victoria asupra fascismului cu conștiința datoriei împlinite, cu sentimentul de legitimă mîndrie de a-și fi adus nemijlocit contribuția materială și umană la uriașa bătălie purtată de forțele coaliției anti-

hitleriste pentru înfrîngerea fascismului“.

Partidul Comunist Român, România socialistă consideră că acum, la aniversarea a patru decenii de la victoria asupra fascismului, trebuie trase toate concluziile din împrejurările și cauzele care au dus la declanșarea celui de-al doilea război mondial și să se facă totul, să se acționeze ferm pentru ca un asemenea flagel să nu mai fie niciodată posibil.

În cei 40 de ani care au trecut de la victoria asupra fascismului, în lume s-au produs numeroase și profunde transformări revoluționare. În Europa, Asia, America Latină au apărut noi țări socialiste, socialismul constituind astăzi o uriașă forță a păcii și progresului. S-a destrămat sistemul colonial al imperialismului, pe ruinele lui făcîndu-și apariția un mare număr de state independente, care-și afirmă cu tot mai multă energie hotărîrea de a se dezvolta liber, potrivit voinței și aspirațiilor proprii. Multe din aceste țări își manifestă opțiunea pentru calea socialistă de dezvoltare economică și socială.

În întreaga lume se desfășoară o luptă susținută a popoarelor pentru apărarea și consolidarea independenței naționale, pentru dezvoltarea liberă, de sine stătătoare, pe calea progresului, democrației și păcii. Așa se și explică faptul că s-a putut împiedica, în acești 40 de ani, izbucnirea unui nou război mondial.

În același timp, însă, trebuie subliniat că, odată cu afirmarea viguroasă a voinței popoarelor de a fi deplin stăpîne pe propriile lor destine, de a trăi într-un climat de pace și colaborare, în lume continuă să aibă loc manifestări ale politicii imperialiste de forță și dictat, de dobîndire și menținere a unor zone de influență, de încălcare a drepturilor și libertăților maselor largi populare, a independenței și suveranității popoarelor. Se mențin și chiar se agravează o serie de conflicte mai vechi și își fac apariția altele noi în diferite regiuni ale planetei. În unele țări, elemente fasciste încearcă să se regroupeze din nou; are loc apariția unor grupări neofasciste, care propagă rasismul, șovinismul, ura între popoare.

Ca urmare a tuturor acestor manifestări și, în mod deosebit, a accentuării cursei înarmărilor, în special a înarmărilor nucleare, în viața internațională s-a ajuns în ultimii ani la o încordare deosebită, care a creat grave primejdii pentru viața și libertatea popoarelor, pentru pacea generală și chiar existența omenirii, întrucît în zilele noastre un război mondial s-ar transforma inevitabil într-o catastrofă nucleară, ducînd la distrugerea nu numai a civilizației umane, dar chiar a vieții pe pămînt.

În aceste condiții nu este o sarcină mai urgentă și mai importantă decât oprirea cursei înarmărilor, trecerea la dezarmare, în primul rînd la dezarmare nucleară, preîntîmpinarea războiului și apărarea păcii. Aceasta impune, potrivit convingerii Partidului Comunist Român, a României, ca toate popoarele lumii, îndeosebi cele din Europa, să țină seama de învățămintele istoriei, să-și întemeieze raporturile pe principiul coexistenței pașnice, pe celelalte principii ale relațiilor internaționale, să-și unească eforturile, lucrînd activ, pînă nu este prea tîrziu, pentru a opri cursul periculos al evenimentelor spre confruntare și război.

România, ca și alte state, a salutat începerea negocierilor sovieto-americane de la Geneva și apreciază în mod deosebit măsura enunțată de U.R.S.S. privind moratoriul asupra amplasării rachetelor în Europa. Acum esențialul este ca tratativele să ducă la realizarea unor acorduri corespunzătoare, care să răspundă așteptărilor popoarelor, să determine încetarea cursei înarmărilor, în primul rînd a celor nucleare, oprirea militarizării spațiului cosmic.

Din aceleași preocupări rezultă propunerile românești potrivit cărora țările europene, statele din organizația Tratatului de la Varșovia și cele din N.A.T.O. să se întâlnească, să discute și să ajungă la o înțelegere asupra înlăturării primejdiei nucleare în Europa.

Consecvență politicii sale de pace și colaborare, România militează și va milita neabătut și în viitor pentru o politică de dezarmare, colaborare și destindere, va conlucra tot mai strîns cu popoarele, cu toate forțele care se pronunță și militează pentru oprirea cursei înarmărilor și înlăturarea primejdiei nucleare, va sprijini și își va manifesta întreaga solidaritate cu marile mișcări antirăzboinice și antinucleare din Europa și din întreaga lume, în lupta pentru apărarea dreptului suprem al oamenilor, al popoarelor, la viață, la existență liberă și demnă, la pace.

Un loc deosebit în această privință îl ocupă dezvoltarea, pe multiple planuri, a relațiilor României cu celelalte țări socialiste, în primul rînd cu țările socialiste vecine. O constantă a politicii externe a Partidului Comunist Român, a României socialiste este preocuparea pentru dezvoltarea continuă a colaborării cu Uniunea Sovietică, pentru extinderea cooperării economice, tehnice-științifice și culturale româno-sovietice, pentru întărirea prieteniei și solidarității între partidele și popoarele celor două țări.

Recent, cu prilejul reinvestirii sale în suprema funcție de stat, președintele Nicolae Ceaușescu arăta: „Aș dori să subliniez și cu acest prilej, hotărîrea noastră de a face totul pentru dezvoltarea continuă a relațiilor multilaterale cu Uniunea Sovietică. Consider că întărirea solidarității și unității țărilor socialiste reprezintă, în actualele împrejurări, un factor important pentru creșterea prestigiului și forței socialismului, pentru pace și pentru progresul economico-social al tuturor popoarelor”.

Deși în prezent se parcurge o etapă deosebit de gravă a situației internaționale, analiza lucidă a realităților arată că, acționînd unite, popoarele, forțele progresiste, democratice, antiimperialiste de pretutindeni pot asigura pacea lumii. În asemenea condiții, a desprinde concluziile corespunzătoare din împrejurările care au dus la declanșarea celui de-al doilea război mondial, a reaminti consecințele sale grele și, mai ales, a atrage atenția asupra pericolelor care planează acum, înseamnă a contribui la mobilizarea forțelor capabile să bareze calea războiului, să facă să triumfe idealurile păcii, securității și cooperării în lume. Este convingerea noastră fermă că, tocmai lupta pentru aceste idealuri reprezintă un suprem omagiu adus tuturor celor ce s-au jertfit pentru obținerea victoriei istorice de acum patru decenii.

CONSTANTIN VLAD

MIHAIL E. IONESCU,
**PUTEREA CUVÎNTULUI. PROPAGANDA MIȘCĂRII DE
 REZISTENȚĂ DIN ROMÂNIA (1940—1944),**
 Editura științifică și enciclopedică, București, 1984, 294 p.

Pe plan internațional, problemele privind propaganda în anii premergători declanșării celui de-al doilea război mondial și, îndeosebi, în perioada marii conflagrații s-au bucurat, încă din primii ani postbelici, de o atenție deosebită din partea cercetătorilor — istorici, psihologi, sociologi, politologi, juriști etc. —, fiecare relevind aspecte sau laturi complementare ale acestui important fenomen. În țara noastră cercetările speciale în acest domeniu au abordat mai ales pozițiile diferitelor partide politice sau cu-

rente de opinie publică — exprimate prin presă, manifeste, la radio sau prin alte mijloace de mass-media — față de diverse evenimente, acțiuni, oameni politici. În acest cadru, un loc esențial l-a ocupat cercetarea acțiunilor de propagandă în vederea mobilizării opiniei publice românești împotriva fascismului, revizionismului și a războiului, pentru pace, pentru apărarea democrației, a independenței și suveranității naționale, a integrității hotarelor țării. Toate acestea reprezintă componente importante ale propagandei antifasciste, dar ele nu redau decât o imagine incompletă asupra acesteia, nu analizează fenomenul propagandei în sine, cu tehnicile și metodele sale specifice, cu obiectivele urmărite și cu rezultatele obținute. În ultimii ani au apărut însă câteva lucrări remarcabile care abordează problema propagandei în societatea contemporană în general, precum și unele studii privind propaganda în anii celui de-al doilea război mondial. Amintim, în acest sens, studiile publicate de revista „Anale de istorie” (nr. 1—2/1980) și, în special, cele două volume privind *Propaganda în timpul celui de-al doilea război mondial*, ce conțin lucrările simpozionului organizat la 11—12 august 1980, la București, de către Comisia română pentru istoria celui de-al doilea război mondial și Comitetul internațional de istorie a celui de-al doilea război mondial, în cadrul celui de-al XV-lea Congres internațional de științe istorice. Recent, istoriografia românească s-a îmbogățit cu o primă sinteză consacrată propagandei în anii

celui de-al doilea război mondial — lucrarea istoricului Mihail E. Ionescu, intitulată foarte sugestiv: *Puterea cuvântului*, alcătuită pe baza tezelor și ideilor de înaltă ținută politică și științifică cuprinse în documentele partidului nostru și prin încorporarea, în cimpul cercetării, a unei vaste documentații, în bună măsură inedită.

Analiza întreprinsă de autor asupra fenomenului propagandei antifasciste începe, în timp, cu perioada anterioară declanșării celui de-al doilea război mondial și cu primul an de război, până la instaurarea, în România, a dictaturii militare-fasciste, în septembrie 1940. Direcțiile propagandei antifasciste în acei ani s-au îndreptat spre demascarea caracterului nociv al fascismului, cu toate variantele sale; spre relevarea amenințării pe care fascismul o reprezenta pentru poporul român; spre exprimarea deschisă a solidarității cu lupta altor popoare împotriva agresiunilor fasciste și revizioniste; spre manifestarea clară și puternică a hotărârii de neștrămutat a poporului român de a-și apăra independența și suveranitatea națională, integritatea hotarelor țării. Sint analizate, în acest prim capitol, mijloacele de propagare a acestor idei ce se înscriu ca adevărate comandamente naționale și sint relevante rezultatele obținute. Referitor la acest ultim aspect, subscriem la opinia autorului că intensul efort propagandistic din perioada interbelică, având drept scop sădirea sau dezvoltarea în opinia publică românească a unor convingeri, atitudini, orientări, opțiuni de esență democratică, antifascistă ferme, a avut efecte pozitive. Poporul român s-a manifestat, în mod constant, refractar tendințelor extremiste de dreapta din arena politică internă și internațională, a înfierat agresivitatea statelor fasciste, solidarizându-se cu victimele fascismului și revizionismului. Desigur, atitudinea poporului român și consecvența pozițiilor sale din acei ani nu se poate explica numai prin efectul propagandei din epocă, oricât de intensă ar fi fost ea. Dar putem afirma cu certitudine că propaganda antifascistă din acei ani — ca și din anii următori, dealtfel — a căzut pe un teren fertil, pregătit de cele peste două milenii de luptă a românilor pentru păstrarea ființei naționale. Această istorie zbuciumată a devenit, în decursul anilor, o experiență națională, ce a dat românilor capacitatea de „a vedea” ce trebuie să facă, de a înțelege „mersul lumii” și nu rătăcirile ei.

În capitolele rezervate propagandei antihitleriste întreprinse de rezistența din România în perioada septembrie 1940—august 1944 autorul consacră

un spațiu amplu propagandei desfășurate de Partidul Comunist Român. Astfel, sint relevate mijloacele diverse (presă, manifeste, broșuri etc.) prin care P.C.R. și-a făcut cunoscut punctul de vedere, el fiind, de fapt, singura forță social-politică din România care a avut un aparat de propagandă bine pus la punct și care, de nenumărate ori, nu a exprimat numai punctul de vedere al comuniștilor, ci și al altor forțe social-politice democratice, patriotice și antifasciste.

În perioada dictaturii militare-fasciste (septembrie 1940—ianuarie 1941) — se arată în lucrare — principalele preocupări ale propagandei P.C.R. au fost: 1. demascarea regimului militaro-gardist ca dictatură a virfurilor capitalismului monopolist și a marii moșierimi, ce pregăteau înfeudarea țării Germaniei naziste; 2. dezvăluirea valului de minciuni ce acoperea demagogia ideologică și practica socială a regimului legionar; 3. condamnarea, în fața poporului român, a principalilor vinovați ai dictatului de la Viena — Germania nazistă și Italia fascistă; 4. diseminarea, în rîndul maselor populare, a principalelor obiective de luptă revoluționară; 5. explicarea și comentarea evenimentelor politice ce aveau loc pe plan intern și internațional, asupra cărora mijloacele de informare oficiale păstrau o tăcere suspectă sau a căror semnificație și importanță erau denigrate (p. 96—97).

În etapa următoare (ianuarie 1941—august 1944) temele propagandei comuniste au suferit unele modificări, în strînsă legătură cu noua fază a evoluției regimului antonescian. Astfel, propaganda de partid din acei ani a demascat imperialismul german și războiul antisovietic, care puneau în cumpănă existența României și a poporului român; a promovat dezideratul realizării Frontului Unic Național, la care să participe toate forțele social-politice care împărtășeau idealul eliberării naționale; a demonstrat ideea necesității răsturnării regimului antonescian și formării unui guvern al Frontului Unic Național, care să rallyeze țara la coaliția Națiunilor Unite și să o angajeze, cu toate forțele, în lupta împotriva celui de-al treilea Reich și a aliaților lui; a militat pentru ajutorarea victimelor terorii fasciste și a luptătorilor antifasciști întemnițați; a îndemnat populația la sabotarea, prin orice mijloace, a efortului de război; a subliniat rolul fundamental ce revenea clasei muncitoare și partidului comunist în lupta de salvare a țării; s-a pronunțat pentru nerecunoașterea dictatului fascist de la Viena și chemarea la luptă pentru anularea lui (p. 156—157).

Eficiența acestei propagande este argumentată de autor pe baza consemnărilor documentare ale organelor de siguranță antonesciene sau ale altor surse. Se relevă, astfel, cum propaganda P.C.R. se amplifică mereu, cuprinzând noi și noi sfere ale opiniei publice, de la clasa muncitoare la țărănime, intelectualitate și armată.

Pe lângă activitatea de propagandă desfășurată de Partidul Comunist Român în anii 1940—1944, în lucrare este prezentată și propaganda desfășurată de alte forțe social-politice, de Partidul Social-Democrat, de principalele partide ale opoziției burgheze — Partidul Național-Țărănesc și Partidul Național-Liberal —, ca și mijloacele și formele de propagandă antifascistă utilizate de ziariști și publiciști democrați prin presa legală (fapt cu totul original în rezistența europeană), prin emisiunile posturilor de radio din străinătate ce emiteau în limba română, ca și prin presa antifascistă românească editată peste hotare (p. 161—183).

În lucrare se dă o atenție deosebită modului în care rezistența națională a folosit, în propaganda sa, istoria glorioasă a poporului nostru, lupta lui plină de jertfe pentru libertate, dreptate, pentru conservarea gliei străbune. Apelul la vremurile de luptă ale lui Burebista și Decebal, la glorioasa domnie a lui Ștefan cel Mare și la moștenirea lui Mihai Viteazul, la tradiția revoluționară a lui Horea, Cloșca și Crișan sau Tudor Vladimirescu, la exemplul revoluției de la 1848, la semnificația zilelor de 24 ianuarie 1859 și 1 decembrie 1918 era destinat să dezvolte, în sinul poporului, conștiința responsabilității față de viitorul țării, să fortifice voința generației celui de-al doilea război mondial de a declanșa lupta de eliberare națională. Cu deosebire partidul comunist, prin publicistica ilegală, și ziariștii comuniști și democrați, prin cea legală, au conjugat fiecare aniversare istorică sau celebrare a unor personalități din trecutul nostru cu obiectivele imediate ale luptei de eliberare (p. 226—238).

Pentru prima oară în istoriografia noastră Mihail E. Ionescu analizează și principalele teme ale propagandei antonesciene, directivele pe care organele de cenzură le-au dat diverselor publicații asupra modului în care trebuiau comentate unele evenimente sau indicațiile pri-

vind trecerea sub tăcere a altora, defavorabile politicii regimului. Ne exprimăm convingerea că investigații ulterioare în acest domeniu ar putea releva și alte aspecte extrem de interesante și utile pentru aprecierea cât mai exactă a caracterului regimului antonescian.

Ultimul capitol al lucrării se ocupă de propaganda în perioada războiului antihitlerist (august 1944—mai 1945), când lupta antifascistă a devenit componentă a politicii oficiale de stat. În lucrare sunt prezentate cadrul legal de desfășurare a propagandei, mijloacele și formele de realizare, temele abordate, obiectivele urmărite etc. Din analiza întreprinsă de autor se desprinde cu claritate că propaganda din acea etapă a exprimat fidel opțiunile, convingerile, sentimentele, aspirațiile întregului popor român; ea a mers pe traseele mari pe care le construiseră în anii rezistenței, multiplicându-le sau nuanțându-le în funcție de evoluția situației politice și militare. Propaganda era adresată întregului popor român, fără diferențieri pe criterii socio-politice, dar diversificate ca formă, în funcție de categorii și clase sociale, de nivelul receptivității acestora; ea a fost propulsată neîncetat pe coordonatele antihitleriste, antifasciste, național-patriotice de către toate forțele politice naționale și organizațiile de masă și obștești (p. 258—269). Conducătorul incontestabil, inspiratorul și dinamizatorul activității în acest domeniu a fost și în acei ani Partidul Comunist Român, avangarda politică a revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, a marilor restructurări politice, sociale și economice declanșate în România după 23 August 1944.

În încheierea acestor considerații privind volumul *Puterea cuvintului. Propaganda mișcării de rezistență din România (1940—1944)*, datorat istoricului Mihail E. Ionescu, am dori să relevăm efortul autorului de a aduce în circuitul științific informații și documente noi, precum și capacitatea lui de analiză a fenomenului istoric investigat. Toate acestea fac ca prima lucrare de sinteză din istoriografia românească consacrată problemelor propagandei antihitleriste și antiantonesciene întreprinsă de mișcarea de rezistență din România în anii celui de-al doilea război mondial să reprezinte o incontestabilă realizare științifică.

ION CALAFETEANU

NICOLAE CIACHIR, GHEORGHE BERCAN,
DIPLOMAȚIA EUROPEANĂ ÎN EPOCA MODERNĂ,
Editura științifică și enciclopedică, București, 1984, 520 p.

O carte consacrată istoriei diplomației europene în epoca modernă stărnește, neîndoielnic, interesul, cu atât mai mult cu cât, în istoriografia noastră, este prima realizare de acest gen. Ea răspunde unei nevoi imperioase de informare resimțite în mijlocul unei categorii largi și variate de cititori, care include atât specialistul domeniului, cât și numeroși profesori, oameni de cultură și, în general, experți în domeniul diplomației. Căci trebuie avut în vedere faptul că lucrările românești de istorie universală sînt încă insuficiente. Cu excepția manualelor și a cursurilor universitare, ele nu reușesc să ofere cititorilor imaginea cuprinzătoare a devenirii istorice europene, precum și a interdependențelor dintre evoluțiile naționale și contextul internațional.

Cartea este o sinteză asupra diplomației epocii moderne inaugurate prin revoluția din Țările de Jos și încheiate prin Conferința de pace de la Versailles, în 1919, cînd o serie de state europene au fost întregite în frontierele lor naționale. Pentru elaborarea ei, autorii au utilizat o amplă informație bibliografică, au recurs la numeroase surse de documente și au folosit o serie de lucrări de specialitate apărute, îndeosebi, în străinătate, din care au reconstituit scena politică-diplomatică a Europei din răstimpul menționat. Relevăm faptul că, spre deosebire de alte cercetări de acest gen, autorii fructifică, în largă măsură, o bogată informație documentară din sursă est-europeană, dînd astfel contribuției lor o dimensiune mai cuprinzătoare, îmbinînd

și coroborînd critic diverse aprecieri privitoare la evenimente diplomatice controversate. În aceeași categorie a surselor au fost puse în lumniă, cu folos, atît documente specifice românești, cît și multe lucrări de specialitate. Prin toate aceste surse autorii realizează o vastă panoramă a diplomației europene desfășurată într-o epocă întinsă pe mai multe secole.

Dar ceea ce reprezintă, poate, contribuția cea mai mare a lucrării de față este integrarea organică a evenimentelor politice-diplomatice românești în cadrul desfășurărilor similare europene. În acest chip, diplomația unor voievozi preocupați de apărarea existenței de sine stătătoare a patriei, prin alte mijloace decît cele militare, dobîndește noi sensuri și contururi dacă este analizată în corelație cu activitățile asemănătoare desfășurate în diferite centre europene. Cum rezultă din carte, prin demersuri politice, îndrăzneală și iscusință diplomatică, prin personalitățile lor proeminente, românii s-au antrenat într-o vastă acțiune de apărare a identității lor în fața primejdiilor și atacurilor externe. Prind, astfel, contur, în ipostazele de diplomați și oameni politici de talie europeană, personalități ca Mihai Viteazul, Dimitrie Cantemir, Tudor Vladimirescu, fruntași ai revoluției române de la 1848 și ai Unirii, oameni politici din epoca Independenței și a luptei pentru desăvîrșirea unității statale.

Spre deosebire de alte lucrări, care privesc diplomația oarecum ruptă de contextul evenimential social-economic și militar, autorii abordează și tratează tema dintr-o perspectivă mai cuprinzătoare. Ei conturează, mai întîi, fundalul social-economic și militar al faptelor diplomatice, explicînd conjunctura, cauzele și soluțiile militare adoptate, pentru ca diplomația să apară, în final, drept o în-cununare a fenomenului dat.

După o tratare a revoluției din Țările de Jos (1566), sînt abordate aspectele diplomatice ale războiului de 30 de ani, încheiat la 1648 prin tratatul de la Mînster sau Pacea Westfalică. Este descrisă, apoi, situația politică a Europei între 1648 și 1713, accentul fiind pus pe condițiile în care s-au realizat păcile de la Utrecht (1713) și Rastadt (1714). În continuare, cititorul află despre împrejurările în care s-a născut așa-numita „Problemă orientală”, într-o perioadă cuprinsă între păcile de la Karlowitz (1699) și Belgrad (1739), în acest context fiind

plasate o seamă de evenimente legate de țările române, mai ales de modalitatea în care ele au dejucaț o serie de acțiuni ale imperiilor limitrofe de dezmembrare teritorială.

Intr-un capitol aparte sînt înfățișate relațiile dintre puterile continentale pînă la revoluția franceză din 1789, apoi scopurile, mobilurile și metodele diplomației franceze din timpul Directoratului, Consulatului și Imperiului, rolul acestor factori în provocarea unor tulburări, convulsii, războaie și acorduri de pace în Europa. După căderea lui Napoleon, se trecea, prin Congresul de la Viena din septembrie 1814—iunie 1815, de la o diplomatie slujită de mijloace revoluționare la relații politice interstatuale bazate pe dominația statelor absolutiste din Europa, pe acea Sfîntă Alianță politică dintre Rusia, Austria și Prusia, care a contribuit la înăbușirea forțelor revoluționare și la promovarea în Europa a unor interese potrivnice luptei de emancipare a popoarelor asuprite. Prin această prismă este văzută de autori diplomația europeană pînă la revoluțiile de la 1848, cînd se realiza o largă deschidere spre dreptul națiunilor la emancipare. Războiul Crimeii, urmat de Congresul de pace de la Paris din 1856, precum și procesul de dezvoltare politică europeană, încununat de lupta de emancipare a națiunilor din sud-estul Europei, inclusiv cucerirea independenței de stat depline a României în 1877—1878, sînt reflectate în capitole și paragrafe distincte. În final, cartea descrie împrejurările complexe care au precedat, au generat și au marcat primul război mondial, precum și consfințirea, în tratatele de pace postbelice, a aspirațiilor naționale legitime ale diferitelor popoare din Europa.

Tematica mai sus expusă relevă anumite direcții și tendințe politice fundamentale. Ni se dezvăluie, mai întîi, o luptă acerbă pentru supremație, pentru dominație pe continent, tendința Franței din epoca anterioară revoluției de a nu permite închegarea în jurul ei a unei puternice formații de state care să-i conteste autoritatea și dominația. Pe de altă parte, așa cum se constată în lucrare, existau statele autonome mici, care, disprețuind forța, acționînd hotărît pentru perpetuarea autonomiei pe drumul spre independența deplină, refuzau să se supună dictatului. Prin capitole și paragrafe speciale, lucrarea înfățișează numeroase convulsii, frămîntări și mișcări politice de mare anvergură din estul și sud-estul Europei. Erau, mai întîi, puterile expansioniste, Austria, Rusia țaristă și Prusia, care se înfruntau pentru dominație și anexeune. În vederea atingerii unor atare scopuri, ele încheiau

alianțe politice, se angajau în războaie și se așezau la masa tratatelor cînd forțele materiale erau epuizate, în vederea dictării condițiilor de pace. Autorii explică împrejurările în care Austria și Rusia țaristă, în expansiunea lor spre sud-estul continentului, au creat o așa-numită „Problemă orientală”, s-au erijat în eliberatoare ale națiunilor opresate de otomani, dar, în realitate, se profilau ca puteri anexioniste și expansioniste.

În cadrul înfruntărilor de putere dintre imperiile absolutiste vecine, al luptei aprige pentru influență și dominație, sînt expuse împrejurările în care au survenit unele amputări teritoriale, rolul unor reuniuni și conferințe diplomatice, precum și diferitele tratate europene care stipulau schimbări de o asemenea natură. Autorii prezintă și împrejurările în care, în Muntenia și Moldova, s-a instituit „protectoratul” țarist, după 1774, conținutul politic al acestei tutele externe, raportul dintre cele două puteri — Turcia și Rusia țaristă — în menținerea Principatelor Române sub un regim de dominație politică străină. Dar poporul nostru — se arată în lucrare —, printr-o stăruitoare și înțeleaptă diplomatie, prin stabilirea unor diverse legături internaționale, prin urmărirea și folosirea contradicțiilor dintre marile puteri, dar, mai ales, a intereselor opuse cu privire la soarta Principatelor, a făcut să eșueze multe proiecte expansioniste și anexioniste. Principatele Române au rămas, astfel, neafectate sub raportul statutului internațional, ceea ce a condus la consolidarea autonomiei și la dezvoltarea mișcării naționale.

Sînt larg înfățișate în carte revoluția franceză de la 1789, precum și războaiele napoleoniene. Din aprecierile și concluziile autorilor se desprinde o idee demnă de subliniat, anume că pe scena europeană apărea, în acea epocă, elementul menit să aducă alte orizonturi politice, reprezentat de forțele revoluționare. Este epoca în care se contura tot mai clar conceptul de stat-națiune, se afirma dreptul națiunilor, situat mai presus de dreptul forței. În acest chip, era puternic subminată vechea diplomatie a aranjamentelor de cabinet, realizate prin triumful forței brutale asupra dreptului.

Deși curmată de acțiunea conjugată a puterilor europene reacționare din centrul și estul continentului — Austria, Prusia și Rusia țaristă —, tendința politică bazată pe promovarea intereselor naționale continua să se afirme, totuși, și după închegarea, în 1815, a Sfintei Alianțe. În 1830 și 1848 Europa era zguduită de mari ridicări revoluționare, re-

gimurile absolutiste fiind puternic afectate, îndeosebi în centrul continentului, în Austria și Prusia, ceea ce ușura afirmarea pe plan european a unui gen de relații mai favorabile națiunilor oprite. Sud-estul Europei, însă, datorită forței conjugate a Rusiei țariste și Imperiului otoman, trebuia să găsească alte împrejurări spre a crea, prin tratate, realități politice mai conforme cu voința de eliberare a popoarelor din această zonă. Într-un asemenea cadru plasează autorii războiul Crimeii, soldat cu înfrângerea țarismului, dar, mai ales, Tratatul de pace de la Paris din 1856, care, în ciuda unor prevederi menite a satisface interesele de echilibru între marile puteri, stabilea schimbări și îmbunătățiri sensibile în statutul internațional al unor popoare oprite. Sub acest raport, cea mai importantă modificare politică consta în așezarea cadrului internațional pentru consacrarea statului național român, care va deveni nu numai centrul de ralieri pentru toți conaționalii rămași în afara hotarelor lui, ci și un element de fortificare a mișcării de emancipare în întreaga zonă sud-est europeană. În acest sens sînt elocvente evenimentele, descrise de autori, din care se deduc motivele de nemulțumire ale popoarelor din zonă împotriva Imperiului otoman, precum și modul în care aceste evenimente au condus spre un conflict militar rusoturc. Sînt expuse apoi împrejurările în care marile puteri s-au implicat în negocieri, acordul unilateral al Rusiei țariste impus Turciei la San Stefano, dar, mai ales, Tratatul de pace de la Berlin din 1878, care statua o nouă ordine politică în Europa de sud-est. Cu toate că o asemenea interferență era menită să stabilească un anume echilibru politic între marile puteri, prin stipulațiile păcii de la Berlin se afirmau unele interese ale națiunilor mici și se consacra independența celor mai multe dintre ele.

Perioada cuprinsă între Congresul de pace de la Berlin și izbucnirea primului război mondial este ilustrată în carte prin numeroase desfășurări politice-diplomatice, prin contacte dintre șefi de guverne, miniștri de externe și alți factori politici. Se desprind, din analize speciale, raporturile dintre marile puteri și statele mici, felul în care se realizau unele acorduri economice și politice, dar, cu deosebire, sînt proiectate etapele constituirii celor două tabere politice devenite, treptat, ostile: Puterile Centrale și Antanta. Mobilurile unor asemenea alianțe apar clar dezvăluite prin relevarea tendințelor expansioniste ale marilor puteri, prin conflictul ireconciliabil dintre politica de asupra și dreptul națiunilor de a dispune de propria lor soartă. În această

privință, Austro-Ungaria și Rusia țaristă, prin tendința expansionistă a guvernelor lor, se dovedeau a fi puterile europene cele mai preocupate de a înăbuși asemenea nemulțumiri printr-o aventură externă, printr-un război victorios în afară.

Prin prisma cărții de față, cititorul înțelege mai bine unele determinări ale confruntărilor militare din timpul primului război mondial, cunoscînd fațeta diplomatică a acestora. Este, astfel, relevant efortul diplomatic de concertare a acțiunilor militare aparținînd aceleiași tabere. În acest sens, se subliniază demersurile guvernului de la Viena pe lângă cel de la Berlin în vederea declanșării unei acțiuni comune împotriva Serbiei. Cititorul află că Austro-Ungaria n-a prezentat Serbiei ultimatum-ul decît după ce a obținut încuviințarea guvernului german. Dar dacă Puterile Centrale — cum arată autorii — se plasau pe o poziție de coordonare, aliații din Antantă, după atentatul de la Sarajevo, erau încă dezbinăți și predispuși la concesiile tocmai în vederea evitării războiului. Anglia a încercat chiar o tentativă de mediere, dar a fost respinsă de Germania și Austro-Ungaria. Evenimentele se precipitau astfel în direcția războiului tocmai din cauză că Puterile Centrale puneau accentul pe forța lor militară, diplomației rezervîndu-i un rol minor, de învăluire a adevăratelor intenții.

Disprețul Austro-Ungariei și Germaniei față de tratatele și acordurile internaționale este pus în lumină nu numai de atitudinea față de Serbia și de modul în care-și priveau propriii aliați, state mici ca Italia și România, care, fără a fi consultate, puse în fața imperativului de a opta pentru un război străin de interesele lor naționale, s-au detașat semnificativ de Puterile Centrale, adoptînd o poziție de neutralitate. În acest loc sînt înfățișate momentele dificile și încordate din viața politică românească, cele care au condus spre proclamarea neutralității, pasul necesar făcut în direcția reorientării politicii externe alături de Antantă, în concordanță cu aspirațiile de desăvîrșire a statului național unitar.

Cartea explică apoi modul în care un război care părea de importanță regională, menit a soluționa diferende în Balcani, a dobîndit o dimensiune nu numai europeană, ci mondială. Enumerînd operațiuni militare importante din diferite puncte ale globului, autorii evidențiază rolul diplomației, care, treptat, revenea pe unul din primele planuri, în condițiile ascuțirii contradicțiilor sociale în întreaga lume și ale intensificării unor frământări și mișcări populare care au culminat cu revoluțiile din februarie și

octombrie 1917 din Rusia, prin ele fiind răsturnat regimul țarist, unul din factorii care contribuisese decisiv la declanșarea primului război mondial. Implicarea S.U.A. în operațiunile militare din Europa, sfârșitul victorios pentru Antantă al acestora, dar, cu deosebire, negocierile de pace care surveneau tot mai frecvent în acele momente rețin în mod special atenția autorilor. Conceptul păcii fără anexiune formulat de V. I. Lenin după triumful Revoluției din Octombrie, precum și principiile stabilite de președintele S.U.A., Wilson, printre care cel al dreptului națiunilor la autodeterminare, rețin de asemenea atenția autorilor. Pe lângă unele acorduri de pace separate impuse în anume împrejurări specifice desfășurării ostilităților militare, îndeosebi de Germania și Austro-Ungaria, sînt reflectate în carte aranjamentele internaționale finale care culminau cu Tratatul de pace de la Versailles, important, printre altele, fiindcă recunoștea România în frontierele ei întregite prin lupta tuturor românilor.

În afară de evenimentele politice-diplomatice expuse în ordine cronologică, autorii desprind și unele trăsături dominante cu caracter de principiu, impuse pe planul relațiilor dintre state, dintre marile puteri îndeosebi. Dacă la începutul

epocii moderne diplomația constituia o metodă de reglementare a diferendelor utilizată, cu deosebire, de statele mici, treptat ea devenea un instrument tot mai uzitat chiar de marile puteri. În cadrul unor asemenea înfruntări politice-diplomatice, al concesiilor reciproce, al compensațiilor și al schimburilor teritoriale, conceptul de echilibru politic, care pentru marile puteri europene însemna o împărțire a sferelor de influență, s-a impus drept principiu fundamental de reglementare a raporturilor dintre marile puteri. În baza acestuia au fost rupte relații politico-economice și declanșate conflicte militare, au fost organizate agresiuni asupra altor state.

Deși realizează o istorie a diplomației europene moderne pe o întindere cronologică atît de mare, autorii izbutesc o judicioasă sistematizare tematică, dau materiei o arhitectonică organic înche-gată și găsesc o formă aleasă de expunere. Fiind în istoriografia română prima sinteză de acest gen, lucrarea lui N. Ciachir și Gh. Bercan este o bună realizare, menită nu numai a umple un gol de informare, ci a constitui și premisa unor cercetări speciale în acest domeniu, pentru a se adînci unele din aspectele tratate aici succint.

APOSTOL STAN

EUGEN PREDA,
MIZA PETROLULUI ÎN VÎLTOAREA RĂZBOIULUI,
Editura militară, București, 1983, 256 p.

Este cunoscut faptul că celei de-a doua conflagrații mondiale a secolului nostru, date fiind profundele urmări pe care le-a avut în evoluția relațiilor interna-

ționale și în stabilirea unui nou raport de forțe pe plan mondial, i-au fost consacrate în literatura istorică, inclusiv cea din țara noastră, un mare număr de lucrări și studii, fiecare aducînd un plus de cunoaștere asupra multiplelor probleme izvorite din realitățile politice, economice și militare ale anilor 1939—1945. Cunoașterea istorică, în general, și a celui de-al doilea război mondial, în special, rămîne încă relativă, permanent deschisă căutărilor și aprofundării cauzelor, antecedentelor, urmărilor pe care le-a avut. Depistarea unor documente inedite creează noi posibilități de investigație, de reconstituire a evenimentelor cît mai aproape de realitatea acelor ani. Este tocmai ceea ce își propune și reușește într-o mare măsură lucrarea *Miza petrolului în vîltoarea războiului*, apărută recent în Editura militară sub semnătura lui Eugen Preda.

Întemeiată pe o largă bază documentară — memorii și analize de speciali-

tate, știri, articole și informații difuzate de agențiile de presă, precum și documente inedite, în special străine, aduse în țară în ultimii ani — lucrarea dă un răspuns clar și convingător la întrebarea: ce rol a avut petrolul, în special petrolul românesc, înaintea, în timpul și după cel de-al doilea război mondial, în politica statelor participante, inclusiv a statului român? În jurul acestei probleme cu multiplele ei aspecte pe care le implică — economice, sociale, politico-diplomatice, militare etc. — pivo-tează întreaga demonstrație a lucrării, reușind, în final, să contribuie la limitarea uneia din „petele albe” într-un domeniu care, după opinia autorului, rămâne încă deschis explorării.

Prima parte a lucrării este afectată examinării hărții petrolului din perioada interbelică, când deja se profilează o „axă a petrolului”, cu un capăt în Orientul Apropiat, împrejurimile Mării Negre, Mării Caspice, Mării Roșii și extremitatea răsăriteană a Mediteranei, iar celălalt capăt în zona Golfului Mexic și Mării Caraibilor. Pe această axă, România ocupa un loc important, cu o producție de petrol ce o situa pe locul cinci în lume, din care mai mult de jumătate era destinată exportului. În aceeași perioadă interbelică se conturează pe deplin rolul acestui combustibil în politica militară a diferitelor state și, cu precădere, a statelor revanșarde și revizioniste. În rîndul acestora, Germania a fost preocupată în cel mai înalt grad în a-și asigura materiile prime necesare funcționării industriei pentru scopuri militare.

În condițiile mecanizării și motorizării fără precedent a mijloacelor de luptă, a rolului sporit al aviației în pur-tarea războiului, procurarea materiilor prime indispensabile producției cu caracter militar și, în special, a petrolului, devenea, pentru oricare dintre state, o problemă capitală. Or, în cazul Germaniei, așa cum rezultă din lucrare, tocmai petrolul constituia pentru economia și mașina sa de război „călcîiul lui Ahile” (p. 21).

Eforturile deosebite făcute de cel de-al treilea Reich în vederea creării de înlocuitori sintetici, precum și importurile de petrol din țările cu care încheiasă acorduri economice, nu satisfăceau în întregime nevoile armatei germane, al cărei consum în timp de război era estimat la peste 12 milioane tone anual. Aceasta a fost, după părerea autorului, cauza esențială care a determinat pe conducătorii Reichului nazist să-și îndrepte privirile asupra României, recur-gînd, mai ales după 1938, la tot felul de presiuni, inclusiv la amenințarea cu forța

armelor, pentru a intra în posesia petro-lului românesc. România, se arată în lu-crare, era considerată de cuceririle con-ducătoare germane ca „singura țară care produce o cantitate relativ importantă de combustibil și care, prin poziția ei continentală, n-ar putea fi afectată de blocada inamicilor potențiali. În conse-cință, capturarea în bună stare a rezervelor petroliere românești, prezenta pentru Germania nazistă, o importanță capitală” (p. 23). Merită, de asemenea, reținută concluzia autorului, potrivit căreia, presiunile conducătorilor Reichului nazist asupra României au crescut în intensitate după acordul de la München din 1938 și, mai ales, după Tratatul germano-sovietic din august 1939, când au considerat că li s-a recu-noscut Europa răsăriteană și de sud-est „ca sferă de interese germane” (p. 27). În acest context, Eugen Preda apreciază că Anglia și Franța, aliatele României, consecvente politicii concilia-toare, „care a pavat calea celui de-al doilea război mondial”, n-au acordat sprijin efectiv repetatelor încercări ale guvernului român de a rezista presiuni-lor naziste, facilitînd astfel accesul Ger-maniei la petrolul românesc. Acest obi-ectiv, urmărit cu atîta tenacitate de gu-vernul de la Berlin, era atins abia în mai 1940, cînd, în condițiile izolării țării noastre pe plan internațional, Germania a impus României „Pactul petrol-arma-ment”, prin care își asigura controlul asupra exploatării, prelucrării și dirijării petrolului românesc.

În continuare, autorul prezintă măsu-rile luate de autoritățile germane din România în colaborare cu guvernul an-tonescian — în spiritul înțelegerii per-fectate în cadrul înțînirii de la Viena, din martie 1941, dintre Hermann Göring și Ion Antonescu — care vizau sporirea producției românești de petrol, organi-zarea transporturilor spre Germania, apărarea antiaeriană a zonei petroliere, trecerea societăților cu capital străin din industria petrolului sub controlul capi-talului german. Utilizînd documente americane, aflate în copii în Arhivele Statului București, precum și unele re-zultate ale investigațiilor întreprinse în studii de specialitate, Eugen Preda reu-șește să descifreze două dintre metodele întrebuate de hitleriști pentru a aca-pa petrolul din România: cumpărarea acțiunilor subsidiarilor (filialelor) ro-mâni de la companiile străine mamă, cu reședința în țările ocupate ale Europei și instituirea controlului german asupra conducerii companiilor petroliere romă-ne, proprietate a capitalului străin, prin dominarea germană efectivă a direcți-u-nii companiilor mamă (p. 74—75).

Cu toate sporurile de producție obținute în urma acestor măsuri, petrolul de care dispunea Reichul în 1941 se dovedea a fi insuficient pentru a alimenta mașina de război germană care își propusese supremația mondială. Pentru a purta un război de o asemenea amploare, Reichul hitlerist a recurs la exploatarea la maximum a resurselor materiale și umane din țările ocupate sau „aliate”, îndreptînd, totodată, lovitura principală spre acele zone ale globului bogate în resurse strategice și avînd un interes vital pentru inamic. Prin această prismă este analizată, în a doua parte a lucrării, agresiunea declanșată de Germania hitleristă împotriva Uniunii Sovietice în iunie 1941.

Din lucrare reiese limpede că, în viziunea cercurilor conducătoare hitleriste, atingerea obiectivelor războiului în răzărît era indisolubil legată de cucerirea regiunilor avînd o importanță deosebită pentru potențialul de război al Uniunii Sovietice. „În curînd, explica Hitler subalternilor săi, vom ocupa cele mai bogate regiuni economice rusești, în care se află 61 la sută din fierul lor și 35 din molibdenul pe care îl dețin și atunci cînd vom tăia aprovizionarea cu petrol din spre sud, soarta bolșevismului va fi pecetluită”. Pe măsură ce falimentul războiului fulger devenea evident, conducătorii Reichului și-au orientat tot mai insistent planurile strategice în direcția sudului Uniunii Sovietice, acolo unde se găseau însemnate resurse de materii prime. Producția de petrol a Caucazului furniza Uniunii Sovietice două treimi din consum și era de două ori și jumătate mai mare decît toate sursele europene de petrol la care putea recurge Germania. La 5 aprilie 1942 Hitler emitea *Directiva 41*, potrivit căreia „toate forțele disponibile să fie concentrate asupra principalelor operațiuni în sectorul sudic, cu scopul de a-l distruge pe inamic înainte de Don, în vederea obținerii cîmpurilor petrolifere din Caucaz și a trecătorilor din Munții Caucazului”.

Rezistența eroică a Armatei Roșii, urmată de contraofensiva de la Stalingrad din iarna anului 1942 au făcut ca petrolul din perimetrul Maikopolui să nu poată fi pus în valoare pentru Wehrmacht. După eșuarea acestei tentative, importanța petrolului din România căpăta noi proporții pentru Germania hitleristă. „Nici un succes al inamicului nu poate fi direct dezastruos pînă nu pierdem cîmpurile petrolifere românești”, declara generalul Alfred Jodl, evaluînd situația pe frontul de Răzărît.

În acest punct al desfășurării evenimentelor militare, autorul a considerat

necesar să prezinte, în cîteva din subcapitolele acestei părți, politica petrolieră a regimului antonescian, accentul fiind pus pe analiza nuanțată a poziției diferitelor forțe sociale și politice din interior față de subordonarea economică și politică a țării de către Reichul hitlerist. Două au fost, după opinia lui Eugen Preda, coordonatele determinante pe care a evoluat politica petrolieră a regimului antonescian: a) starea raporturilor româno-germane ce purta amprenta stării de ocupație a teritoriului național de către armatele hitleriste, situație în care autoritățile antonesciene s-au văzut constrînse să satisfacă pretențiile germane; b) folosirea de către regimul antonescian a „atu”-ului petrolului în urmărirea unor obiective proprii vizînd tatonările de pace cu puterile anglo-saxone întreprinse în anii 1943—1944 (p. 136).

După ieșirea Italiei din Axă, la 8 septembrie 1943, și pe măsură ce armatele sovietice se apropiiau de granițele României, guvernul de la București își intensifică preocupările în vederea apropierii de puterile anglo-saxone, recurgînd la oferte care să le asigure protecția acestor puteri. În acest sens, lucrarea evidențiază faptul că, în toamna anului 1943, Ion Antonescu „era pregătit să coopereze cu orice forță anglo-americană care ar intra în Balcani (înaintea rușilor) și va pune la dispoziția unei astfel de forțe următoarele resurse: 42 de vagoane de aur, 20 de vagoane de monedă-hîrtie, 400 de vagoane de griu, 300 de vagoane de porumb, 22 de divizii complet echipate cu excepția artileriei grele antitanc și a tancurilor, un mare număr de piloți și aviatori antrenați, rezerve substanțiale de petrol de 80 și 90 de octani” (p. 139). Obiectivele de ordin global urmărite de cele două puteri în război le dictau însă o politică de natură să nu afecteze relațiile cu Uniunea Sovietică. În lucrare sînt inserate documente eminate de la Foreign Office și Departamentul de Stat care atestă că politica Angliei și S.U.A. față de România era subordonată relațiilor pe care le stabiliseră cu Uniunea Sovietică. Răspunsurile categorice lăsau să se întrevadă că, în cursul convorbirilor prilejuite de întîlnirile dintre conducătorii celor trei mari puteri din coaliția anti-hitleristă, statutul rezervat României fusese deja hotărît. În legătură cu aceasta, Eugen Preda consideră că după Conferința miniștrilor de externe ai U.R.S.S., Angliei și S.U.A. din octombrie 1943, cele trei mari puteri căzuseră de acord că, atîta timp cît durează războiul, Uniunea Sovietică are cuvîntul hotărîtor în problemele afectînd România. Printre

alte argumente aduse în sprijinul acestei afirmații autorul invocă declarația lui A. Eden, ministrul afacerilor externe al Angliei, potrivit căreia „din punct de vedere militar România este, evident, în sfera rusă” (p. 143).

În partea a treia a lucrării, intitulată *Miza postbelică*, cititorul este introdus în culisele luptei acerbe dintre marile puteri pentru acapararea zăcămintelor petroliere din lume, contradicțiile cele mai puternice manifestându-se în zona Orientului Mijlociu. „Există aprehensiunea, preciza Churchill într-un mesaj adresat președintelui Roosevelt la 20 februarie 1944, că Statele Unite au o dorință de a ne deposea de bunurile noastre petroliere”, iar W. Beaverbrook, membru al guvernului, vorbea „de comploturile Statelor Unite de a prelua interesele britanice în petrolul Orientului Mijlociu”. Teama și neliniștea ce se manifestau în cercurile politice și economice de la Londra erau pe deplin justificate. După lungi tratative între guvernele de la Londra și Washington s-a ajuns la semnarea mai multor acorduri, ultimul fiind cel din 5 iulie 1952, prin care interesele petroliere în Orientul Mijlociu erau divizate în favoarea Statelor Unite.

Lucrarea lui Eugen Preda demonstrează cât se poate de elocvent că problemele economice, în cazul de față petrolul, au avut un rol de primă dimensiune în strategia generală a marilor puteri în perioada dinaintea și din timpul celui de-al doilea război mondial și că, după conflagrație, în relațiile dintre acestea, *miza petrolului* nu numai că se menține dar a fost enorm potențată. Sintetizând importanța din ce în ce mai mare a problemei petrolului în anii postbelici, în lucrare se arată: „Petrolul a devenit o parte integrantă a conceptelor de securitate națională și a planificării strategice militare, presind permanent deciziile politice și activitatea diplomatică” (p. 15).

Ultima parte a lucrării începe cu evidențierea rolului jucat de forțele rezistenței din România, în primul rînd de Partidul Comunist Român, în împiedicarea Germaniei de a dispune discreționar de petrolul românesc. În concepția și activitatea P.C.R., a celorlalte forțe politice ale mișcării de rezistență, sabotarea mașinii de război naziste și-a găsit în zona petrolieră un teren propice, afectînd atît producția cît și transportul ei. Și în această problemă lucrarea aduce

mărturii inedite. De pildă, într-un raport al Oficiului Serviciilor Strategice (O.S.S.) americane de la începutul lui septembrie 1940, după constatările făcute la fața locului, se aprecia: „Puterea germană de control în România a fost mult mai mică decît se presupusese [...]. Comportarea generală a românilor — inclusiv a unor oficialități și oameni de afaceri — apare să fi urmat politica de a se supune cît mai puțin cercurilor germane [...]. Rezultatul net a fost că românii au reușit să sustragă o considerabilă parte a două dintre cele mai importante resurse ale țării — alimentele și petrolul”. Iar un raport german din toamna anului 1943 constata că în România „atitudinea comunistă a muncitorilor din industrie face progrese [...] și ea poate fi observată în primul rînd în regiunea petrolieră” (p. 185).

Deosebit de interesant, prin informațiile inedite pe care le conține, este și subcapitolul intitulat *Petrolul românesc contribuie la victoria coaliției antihitleriste*, în cuprinsul căruia sînt aduse noi mărturii care pun în lumină importanța și implicațiile actului de la 23 August 1944. Un raport al experților din O.S.S. prezenți la București în luna august 1944, arăta: „Luptele terestre desfășurate între forțele germane și române după 23 August au fost mult mai intense decît s-a putut ști din afară. Există toate dovezile că, în această luptă, Armata română a dat un excelent raport despre ea însăși și a impus serioase pierderi germanilor” (p. 195). Alte informații furnizate de documente străine redau implicațiile insurecției asupra balanței de combustibil a beligeranților și, în acest context, a aprovizionării prompte cu petrol românesc a frontului antihitlerist.

La sfîrșitul lucrării, autorul a inserat o bibliografie a culegerilor de documente, a lucrărilor românești și străine consultate, precum și un *Conspect*, în care sînt cuprinse cîteva documente conținînd datele cele mai recente cu privire la *Miza petrolului* în lumea contemporană.

Cartea lui Eugen Preda este o cercetare valoroasă, cu idei și concluzii bine argumentate, formulate pe o bază documentară în mare parte inedită. Stilul plăcut, colorat, în care este scrisă, îi conferă o largă audiență atît în rîndul publicului larg cît și în rîndul specialiștilor.

GUÝ BOURDÉ, HERVÉ MARTIN,
LES ÉCOLES HISTORIQUES,
Éditions du Seuil, Paris, 1983, 350 p.

Pornind de la observarea modului în care se scrie astăzi istoria, autorii lucrării *Școlile istorice* își pun câteva probleme esențiale privind condițiile, mijloacele și limitele cunoașterii în domeniul științei istorice. Pentru a putea pătrunde în substanța problematicii abordate ei adoptă, în analizele pe care le întreprind, o perspectivă preponderent istoriografică, înțelegând prin aceasta examinarea diferitelor discursuri asupra metodei de cercetare în istorie și a diverselor moduri de a concepe și scrie istoria din evul mediu până în zilele noastre.

Conștienți de faptul că această problematică poate fi abordată și în perspectivă filozofică sau într-una propriu-zis epistemologică, ei își propun să urmărească evoluția în timp a istoriei, pentru a vedea ce arată și ce învățăminte impune ea pentru evoluția viitoare a istoriei ca știință. Iar concluzia generală la care ajung este că discursul istoric și metoda în istorie au evoluat considerabil, de-a lungul timpului, producția istorică (în special cea franceză) punând în evidență „mai mult rupturi decât continuități“.

Astfel, după cum se arată în lucrare, în dezvoltarea istoriei se înregistrează marcante momente de discontinuitate, de reorientări și de înnoiri, printre cele mai pregnante fiind: secolul al XII-lea, a doua jumătate a secolului al XV-lea, anii 1660—1680 și 1876—1898, iar pentru secolul nostru anii '30 și 1970—1975.

Primele secole ale evului mediu au generat, cum se arată în lucrare, o mare varietate de opere istorice, înregistrându-se o supraabundență a producției istoriografice, concretizată în *Gesta episcoporum*, *anale*, *cronici*, *bibliografii*. În acest spațiu istoric, interpretarea planurilor divine trece înaintea cercetării mobilurilor umane, arhetipul moral sau spiritual primează asupra trăitului (vécu), faptele trecutului nu sînt un dat intangibil, istoria este un arsenal în care se adună fapte-dovezi, fapte-argumente care au în discursul religios un statut comparabil celui al autorităților biblice. Se poate considera, pe această bază, că autorii evului mediu (pînă în secolul al XII-lea) fac dovada unei absențe generale a simțului istoric? Părerile sînt împărțite și contradictorii, unii, precum istoricul american W.J. Brandt, susținînd că oamenii evului mediu „participau cu o mentalitate radical rebelă la istorie“, alții, ca B. Guedée, explicînd slaba calitate a operelor istorice din această perioadă prin mediocritatea intelectuală a multor cronicari, prin faptul că istoria nu era predată în școli și servea numai ca auxiliar în exegeza textelor sacre.

În secolul al XII-lea se înregistrează schimbări notabile în modul de a concepe și a scrie istoria. Deși schema dominantă de a gândi istoria este cea derivată din lucrarea *Cité de Dieu* a Sfințului Augustin, potrivit căreia autentică filozofie a istoriei o constituie reprezentarea poporului creștin în marș spre beatitudinea sa, în acest secol, susțin autorii, s-a născut o nouă „conștiință activă“ a istoriei, un nou sens al timpului și al naturii.

Sub imperiul progresului în ordinea materială a vieții sociale, omul nu se mai mulțumește să suporte lumea exterioară, ci, prin acțiune și muncă, urmărește să o transforme. Această atitudine generează o nouă viziune asupra istoriei, sesizată încă de la Jean de Joinville și J.B. Bossuet. Cronicar și moralist, Joinville atribuie lui Dumnezeu capacitatea de a interveni constant în cursul acțiunilor umane, acordînd atenție diferitelor moduri de viață și obiceiurilor, făcînd în lucrările sale și anumite notații privind viața economică. În ceea ce îl privește pe Bossuet, el este cel mai reprezentativ autor al concepției providențialiste asupra istoriei umane, considerînd că divinitatea are capacitatea de a interveni în

orice moment în desfășurarea istoriei, pentru a-i modifica cursul.

În secolele XIV—XV se constată, de către autori, o anumită distanțare a istoricilor de obiectivele pe care le tratează, ceea ce anunță istoriografia timpurilor moderne. De asemenea, din această perioadă, istoria face dovada unei percepții diferențiate a realităților politice și militare și, mai ales, poartă, din ce în ce mai mult, mărturia aspirațiilor colective și devine „vehicul privilegiat al sentimentului național“.

Incorporată în lucrările cronicarilor, în general ale cronicarilor aflați în dependență prinților, în activitatea istorică a epocii sînt sesizabile : depășirea timpului narațiunii, în vederea „luminării materiei“ (istorice), în sensul efortului de a *explica* faptele ; manifestarea unor preocupări pentru stabilirea unei metode a investigației istorice (compilația, ancheta orală și ancheta de teren), avînd ca obiectiv „relatarea adevărului faptelor“.

Ulterior, în evoluția istoriografiei se sesizează faptul că un loc și un rol deosebit de importante au avut „*filosofiile istoriei*“. Apărute în secolul al XVIII-lea, acestea au înflorit în veacul următor, inițial sub influența citorva idei-forță ale epocii luminilor — cum au fost ideile devenirii materiei, evoluției speciilor și progresului ființelor umane — iar, ulterior, sub impactul revoluției franceze și a celorlalte revoluții din Europa. Gînditori ca Voltaire, I. Kant sau M. J. Condorcet, cred, în această perspectivă, într-o mișcare ascendentă a umanității către un stat ideal. Fie că au fost religioase sau atee, optimiste sau pesimiste, ele au avut o trăsătură comună și anume descoperirea unui „*sens al istoriei*“. Doctrinile lui G. W. Fr. Hegel și A. Comte reprezintă modele ale genului : organizează perioade, evidențiază schimbări permanente, interpretează evoluția generală a lumii cu ajutorul unui principiu unic — mersul spiritului sau legea celor trei stări.

În secolul al XX-lea, reprezentanți ai noilor școli istorice, cum au fost cei ai Școlii metodice sau ai *Analelor* ș.a., au analizat critic substanța filosofiilor istoriei, reproșându-le incertitudinea documentării, imensitatea viziunilor, pretenția de a supune realitatea istorică unor scheme rigide ș.a. Așa se face că, ulterior, istoricii profesioniști nu-și mai permit decît cel mult o reflecție de ordin epistemologic asupra demersului procesului cunoașterii istorice, cu toate consecințele, pozitive și negative, ale unei asemenea poziții. Cu toate acestea, continuă să existe și să aibă rezonanță unele filosofii ale istoriei, cum sînt interpretările

ciclice ale destinului civilizațiilor, așa cum le formulează O. Spengler sau A. Toynbee.

Pentru Franța, subliniază autorii, un moment de referință în evoluția istoriografiei l-a reprezentat apariția *istoriei erudite* și conturarea *demersului critic*. Această orientare istoriografică a apărut în legătură cu marile proiecte de editare a documentelor vechi, iar instituțional, odată cu înființarea Academiei Regale a Inscriptiilor și Artelor Frumoase (1663), care avea o sarcină precisă, și anume aceea de a se plasa în sprijinul puterii monarhice. În această epocă, istoria își asumă ca obiectiv „mai puțin să povestească, decît să înțeleagă și să facă să se înțeleagă“.

O contribuție deosebită la dezvoltarea istoriografiei și la lărgirea perspectivelor istorice a adus Voltaire, care considera că istoria trebuie să studieze motivele și pasiunile ce ghidează acțiunile umane, să prezinte eroi de înalt relief (Carol al XII-lea al Suediei, Petru cel Mare al Rusiei ș.a.), să placă prin concizie și informație solidă, să rețină din activitatea marilor personalități ale istoriei faptele bune, faptele de civilizație, adică ceea ce este demn să fie transmis posterității.

În perioada 1800—1870, în Franța s-au pus bazele *instituției istoriei*, înființându-se, în 1846, Școala arheologică a Ateinei, editîndu-se, în 1876, „La Revue historique“, iar între 1830 și 1870 fiind constituite peste 40 de „societăți savante“ și 53 de „societăți de curiozități“ etc. Sub „monarhia din iulie“ își începe activitatea *Societatea de istorie a Franței*. În această perioadă, istoriografia franceză s-a concentrat preponderent asupra istoriei Franței, nu și a altor popoare. Un europocentrism marcat se instalează în istoriografie. Trei mari „venerabili patriarhi“ dobîndesc relevanță în istoriografie : H. Taine, E. Renan și Fustel de Coulanges, care, însă, n-au devenit șefi de școală.

O poziție aparte a avut-o J. Michelet, care s-a manifestat ca un „port-parleur“ al unei istorii, *alta, diferită* de cele anterioare. El s-a numit „resuscitatorul totalității naționale în agitație, de-a lungul secolelor“. Ambiția sa a fost aceea de a ajunge la înțelegerea istoriei ca pe o „*unitate vie*“, în care toate palierele realității, considerate în mod obișnuit distinct, se subsumează unei „*armonii superioare*“.

În ultimul pătrar al secolului trecut, se demonstrează în lucrare, și-a făcut apariția în istoriografia franceză o nouă școală istorică, cunoscută sub denumirea de Școala pozitivismului sau Școala metodică, ale cărei activități și manifestări s-au prelungit în întreaga existență a celei de-a Treia Republici. Ca urmare a

faptului că reprezentanții școlii au participat activ la viața politică, au ocupat funcții de prim rang în noile instituții de învățământ superior și în organele centrale de învățământ și cultură, ei au alimentat propaganda ce susținea cuceririle coloniale franceze. În ceea ce privește „discursul metodei”, reprezentanții școlii, preocupați de probleme epistemologice, propuneau o veritabilă „ruptură” față de providențialismul creștin, progresismul raționalist sau „finalismul marxist”. După ei „istoria nu este decât punerea în valoare a documentelor”.

După modelul lui L. von Ranke, preluat și de francezi, depășirea filosofiilor istoriei — voluntariste, speculative, subiective și moralizatoare —, obiectivitatea în istorie presupune: a) istoricul să-și dea seama de ceea ce realmente s-a petrecut, nu să judece și să instruiască; b) nu există nici o interdependență între subiectul cunoscător (istoricul) și obiectul de cunoscut (faptul istoric) și, de aceea, istoricul poate și trebuie să fie imparțial în perceperea evenimentului; c) istoria, înțeleasă ca ansamblul *res gestae*, există în sine în mod obiectiv; ea are chiar o formă dată, o structură definită, care este direct accesibilă cunoașterii; d) relația cognitivă este conformă unui model mecanicist: istoricul înregistrează istoria în mod pasiv, ca o oglindă; e) sarcina istoricului constă în a aduna un număr suficient de fapte, sprijinindu-se pe documente sigure; pornind de la aceste fapte, sprijinindu-se pe sine însuși, demersul istoric se organizează și se lasă interpretat. Orice reflexie teoretică este inutilă, adică superflua, căci ea introduce un element de speculație. Pe această cale se considera că știința pozitivă este în măsură să ajungă la obiectivitate și să cunoască adevărul.

Împotriva dominației Școlii pozitiviste, s-a constituit și a dobândit notorietate, în anii '20, în jurul publicației „La Revue de Synthèse”, și în anii '30, în jurul publicației „Les Annales”, o nouă școală istorică franceză, cunoscută sub denumirea de Școala analelor. Având printre principalii reprezentanți pe L. Febre, M. Bloch, F. Braudel, P. Goubert ș.a., cei grupați în această școală își propuneau să deschidă noi orizonturi și să reorienteze reflexia și activitatea din domeniul cercetării istorice în direcția depășirii evenimentului și luării în considerare a evoluției istorice de lungă durată, deplasării atenției de la viața politică spre activitatea economică, organizarea socială și psihologia colectivă și apropierea istoriei de științele sociale și umane.

După cel de-al doilea război mondial, școala se impune în peisajul științific și cultural francez, sprijinindu-se pe o nouă

revistă „Les Annales ESC”, pe un institut de cercetare și învățământ și pe o rețea de relații editoriale și de presă. În anii '50—'60 colaboratorii școlii defrișează noi domenii de investigație: geografia istorică, istoria economică și demografia istorică.

Pe drumul spre aceste obiective, L. Febre, împreună cu M. Bloch, întemeiau, în 1929, revista „Les Annales d'histoire économique et sociale”, cu următorul program: depășirea spiritului monodisciplinar îngust, de specialitate, promovarea interdisciplinarității și favorizarea unei uniuni a științelor umane; trecerea de la dezbaterile teoretice la studiul realităților concrete, în special pe calea anchetelor colective de teren, pe probleme de istorie contemporană; realizarea unei „istorii totale”, care să abordeze toate aspectele activităților umane și sub toate raporturile. Deși Școala analelor, ca și revista, au rămas puternice și după moartea lui L. Febre (1956), cu ocazia împlinirii a 50 de ani de apariție a „Analelor” (1979), F. le Goff și L.P. Nova pun „noi probleme”, schițează „noi abordări” și „noi obiective”, creionând, de fapt, „istoria nouă”, ca o nouă școală istorică.

Pe un asemenea fond de căutări, în istoriografia franceză au fost înregistrate acute dezbateri și veritabile lupte în zona interferențelor dintre structuralism și istorie. Adepții structuralismului reproșează istoricilor și istoricismului viciul de a deplasa analiza fenomenelor cu precădere în secvența genezei lor; că se ocupă cu insistență de contingent și de ceea ce este non-formalizare și că rămân etern în imperiul accidentului, în timp ce ei ar trebui să depună eforturi pentru a decela „permanențele”, pentru a pune în evidență, dincolo de datele dispersate, sistemele de transformări care comportă legi ale unui sistem.

Cu toate încercările de compromis și chiar de alianțe între istorici și structuraliști, în anii '70 continuau să se manifeste o serie de ambiguități și dificultăți provenite, în principal, din faptul că marea majoritate a istoricilor au rămas atașați unei concepții tradiționale a structurii, înțeleasă ca „modul în care părțile unui tot sînt corelate între ele”.

În ceea ce privește situația de astăzi, autorii lucrării arată că diferitele curente ale istoriei structurale par a se afla pe calea „federalizării”, sub forma unei *antropologii istorice*, vizînd studiul omului în mediul său bioclimatic, tehnic, familial, social etc. pentru analiza multipleror rețele care îl inserează (categorii de vîrstă, practici relaționale, sisteme de reprezentare etc.) și urmărirea modului în care acestea domină comportamentele corporale, relațiile domestice, „cotidia-

nul" în ansamblul său. În general este vorba de a evidenția întreaga tramă a vieții biologice și sociale a omului, sistemele „subterane“, refutul, nonconștientul. Scopul final al efortului îl reprezintă reconstruirea, pornind de la descrierea etnografică riguroasă, a comportamentelor trecute, un fel de *meta-logică* a gândirilor și atitudinilor umane.

Față de o atît de diversă panoramă a concepțiilor despre istorie și cercetarea istorică, astăzi s-a conturat și un alt curent istoriografic, care pune la îndoială „frumoasele certitudini“ în care se leagă istoria din veacul trecut încoace. O asemenea orientare în istoriografie își are originea în relativismul din perioada interbelică, care susținea că în istorie nu se poate vorbi de *fapte* stabilite, ci numai de *judecări*, obiect de consens asupra lor, al istoricilor, la un moment dat. Ca atare, „istoria nu poate fi formată din particule elementare și impersonale, pe care nimic nu ar putea să le altereze“, ci doar din „ceea ce se știe astăzi despre ele“, adică din cunoștințe ce vor fi mereu depășite și completate.

Pe aceeași linie de gândire se înscrie și „*prezenteismul*“, cu adepți notorii și în frontul istoriografic francez (H. Marrou), pentru care „istoria este inseparabilă de istoric“, ea fiind „rezultatul efortului prin care istoricul stabilește raportul între trecutul pe care îl evocă și prezentul care este al său“. Ca atare, în procesul investigației istorice trecutul nu este recuperat în sine, ci ca o cunoștință, adică după ce a fost remodelat de categoriile mentale ale cercetătorului și de servituțiile logice și tehnice care i se impun. De aceea, „valoarea cunoașterii istorice este în funcție directă de bogăția interioară și de calitatea sufletului savantului“, iar cunoașterea istorică nu mai poate fi considerată doar o simplă reproducere a trecutului, ci „reelaborarea“ acestuia, pentru că ea „trece inevitabil prin conceptualizare“. Pe această bază, explicația istorică nu mai trebuie să vizeze descoperirea cauzelor, ci reconstituirea „dezvoltărilor coordonate“, întrucît ea nu poate consta decît în „analiza miilor de legături“ care unesc unele de altele diversele aspecte ale realității. Într-un asemenea context, „istoria trebuie să vizeze a fi numai *descrierea rațională* a multiplelor coordo-

nări ce compun textura realului, întrucît ea nu poate stabili legi ale comportamentului uman“. Cu toate acestea, istoria rămîne capabilă de a elabora o cunoaștere „adevărată“ (chiar parțială, a omului în bogăția și complexitatea lui), fiind o știință obiectivă în măsura în care, prin procedee definite, atinge anumite aspecte care aparțin obiectului său.

În ultima parte a lucrării, autorii tratează una din cele mai spectaculoase „*tăieturi epistemologice*“ din istoriografia franceză contemporană, inaugurată de Paul Veyne, în lucrarea sa *Cum se scrie istoria* (1971), considerată de autori drept începutul unui nou curent de gândire, denumit de ei „*hipercriticism*“. După P. Veyne, istoria nu este o știință, „metoda istorică n-a făcut nici un progres de la Herodot și Tucicide“, ea este, cel mult, „o poveste veridică, relatînd despre evenimente avînd omul ca actor“, plîndu-se exigențelor genului narativ.

Un loc distinct și o prezentare corectă sînt rezervate în lucrare concepției marxiste cu privire la istorie, autorii vorbind despre un veritabil „asalt al marxismului“, atunci cînd vor să caracterizeze locul și rolul acestei concepții în istoriografia franceză contemporană.

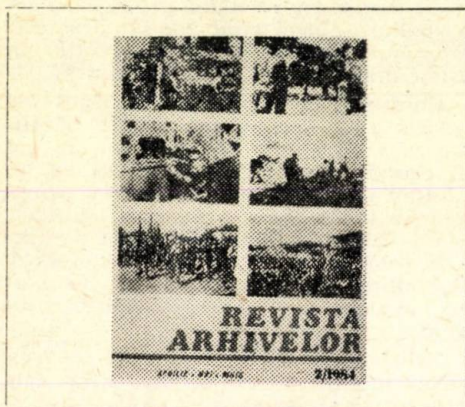
Conștienți de faptul că termenul de *Scoală* poate fi contestat, datorită faptului că mulți istorici, cu opera lor, nu pot fi clasafi, autorii îl utilizează ca pe un „mijloc care permite a se opera o primă punere în ordine a producției istorice“, urmărind evidențierea proceselor de gândire comune istoricilor din diferite epoci, dobîndirea unui plus de luciditate asupra modului cum se scrie istoria în prezent.

Prin obiectivele, conținutul și modalitățile în care a fost scrisă, cartea este instructivă și incitantă. O dezbatere asupra complexelor probleme teoretice, metodologice și practice ale activității de cercetare științifică, într-un domeniu atît de vast și de sensibil cum este cel al istoriei, este deosebit de necesară, dar o asemenea întreprindere nu este posibilă în cadrul de față, în care, prin natura lucrurilor, ne-am propus numai să semnalăm lucrarea și actualitatea problematicii pe care ea o abordează.

STEFAN COSTEA

„REVISTA ARHIVELOR“

nr. 1—4/1984

Și în anul 1984 „Revista arhivelor“ și-a păstrat profilul specific, punând în circuitul științific o multitudine de materiale ce se adresează atât specialiștilor în arhivistică, cât și istoricilor. Menționăm, de asemenea, varietatea tematică, pe care o surprindem în rubrici numeroase și de interes, cum sînt: „Studii și comunicări“, „Teorie și practică arhivistică“, „Documente“, „Prezentări de fonduri și colecții“, „Științe auxiliare“, „Achiziții noi“, „Viața științifică“.

Numărul 1 se deschide cu rubrica „OMAGIU PREȘEDINTELUI ȚĂRII“, consacrată sărbătoririi tovarășului Nicolae Ceaușescu cu prilejul aniversării zilei sale de naștere și a peste 50 de ani de strălucită activitate revoluționară. În cadrul ei au fost cuprinse articolele: *Președintele Nicolae Ceaușescu — mili-*

tant neobosit pentru împlinirea aspirațiilor de progres și de pace ale poporului român, de Maria Pîrvulescu, Ioana Burlacu; Concepția tovarășului Nicolae Ceaușescu privind istoria unică și unitară a poporului român, de Mircea Mușat, Ștefan Hurmuzache.

Într-o seamă de studii, comunicări, materiale documentare s-au abordat teme din problematica istorică complexă a revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă. Traian Udrea relevă *Rolul Partidului Comunist Român în pregătirea și înlăturarea actului istoric de la 23 August 1944*, iar Elena Gheorghe prezintă *Documente privind rolul propagandei comuniste în organizarea și declanșarea revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă* (nr. 2). Florin Constantin, în articolul *Reacție în lanț: consecințele politice ale actului de la 23 August 1944 asupra țărilor satelite ale Axei*, argumentează că victoria revoluției române s-a înscris ca „unul din evenimentele decisive ale celui de-al doilea război mondial. Ea a dezagregat sistemul militar german din Europa de sud-est și de nord — zone de majoră însemnătate strategică, economică și politică — și a declanșat un adevărat seism în aceste părți ale continentului, a cărui undă de șoc s-a propagat cu rapiditate, provocînd sau precipitînd declanșarea unor crize politice în statele aflate în orbita Berlinului: Ungaria, Bulgaria, Croația și Finlanda“ (nr. 2, p. 152). Eugen Bantea se referă la *Izvoarele arhivistice și prezentarea ce s-a dat pînă acum forțelor ger-*

mane lansate în septembrie 1944 dinspre sud-vest asupra României (nr. 1).

Intr-o suită de materiale se surprind derularea evenimentelor revoluționare ce au condus la actul din August 1944, aspecte din lupta poporului român împotriva hitlerismului, pentru apărarea libertății și independenței țării : *Activitatea Blocului pentru apărarea libertăților democratice — organizația Arad*, de Andrei Caciora, Mircea Timbus ; *Acțiuni patriotice pentru apărarea independenței naționale și ecoul lor internațional în vara anului 1940*, de Vasile Bobocescu ; *Lupta antifascistă a maselor populare din județul Neamț (1940—1944)*, de Ionel Marin, Gheorghe Radu ; *Lupta țărănimii din județul Sibiu împotriva regimului antonescian*, de Nicolae Nistor, Vasile Ciobanu ; *Informații privind desfășurarea luptelor antihitleriste din August 1944 în zona de sud-est a Bărăganului*, de Mihai Cotenescu ; *Documente privind evenimentele militare din sud-estul Transilvaniei și zona Aradului în zilele de 24 și 25 august*, prezentate de Paul Abrudan (toate în nr. 3) ; *Recunoștință armatei române eliberatoare*. *Scrisoare din Cehoslovacia*, prezentată de Pavel Abrudan (nr. 1).

Studiile și comunicările incluse în paginile revistei sînt de un real interes istoric. Radu Constantinescu, în *Însemnări privind epoca lui Vlad Țepeș* (nr. 4), se referă, într-o primă parte a studiului său, la premisele economice ale politicii externe a Țării Românești în anii 1435—1462. Gheorghe Duzincheviți publică *Contribuții la o mai bună cunoaștere a lui Ștefan cel Mare în cadrul legăturilor moldo-polone* (nr. 2). Vitalie Stănică se ocupă de *Prețurile din Țara Românească și Moldova între anii 1601—1626* (nr. 3). Tahsin Gemil înfățișează *Mărturii din arhivele turcești referitoare la sfîrșitul tragic al domnului Moldovei Grigore Al. Ghica (1777)*, potrivit cărora conchide : „la căderea lui Grigore Al. Ghica au concurat mai mulți factori, care s-au dezvoltat în timp. Nemulțumirea boierimii și cea a Porții față de dominația sa au constituit, fără îndoială, elementul de bază al eșafodajului de intrigă și uneltiri, de care nu au fost deloc străini nici Constantin Moruzi, atît de doritor să se așeze pe scaunul domnesc din Iași, nici ambasadorul austriac la Poartă, Thugut, care nu uitase, desigur, opoziția violentă a lui Grigore Al. Ghica față de anexarea de către Austria a nordului Moldovei. Complotul a căpătat proporții și s-a concretizat în condițiile creșterii tensiunii din relațiile otomano-ruse” (nr. 3, p. 295).

Marii ridicări la luptă a țărănimii române din anul 1784, revista i-a dedicat,

în numărul 4, o rubrică specială. Ioan Ranca, în *Noi aspecte ale afirmării conștiinței naționale a românilor în timpul răscoalei conduse de Horea*, pune în evidență „faptul că iobăgimea română și din afara perimetrului luptelor era trează și înarmată, așteptînd sosirea cetelor răsculaților spre a li se alătura. Formele de manifestare a conștiinței naționale a românilor, amploarea și lărgă lor răspîndire și la românii ce trăiesc în scaunele secuiești, dovedesc dorința de a răsturna din temelii orînduirea socială și regimul politic din Principat și de unire a Transilvaniei cu celelalte Țări Române” (p. 374). Ioan V. Sabău prezintă *Sub influența răscoalei lui Horea. Frămîntări, mișcări, măsuri în Maramureș* ; Costin Feneșan, *Ecouri bănățene ale răscoalei lui Horea*, iar Ioan Pușcas, *Variante bihorene ale Ultimatumului lui Horea*.

Din materialele vizînd istoria modernă a patriei mai menționăm : Tudor Mateescu, *Sate dobrogene dispărute în cursul secolului al XIX-lea* (II) și Traian Rus, *Date privind ecoul Memorandumului în opinia publică din România* (nr. 3) ; Radu Vasile, *Urbanizare și urbanism. Structuri socio-profesionale în orașele din Muntenia* (nr. 4) ; Nicolae Mocioiu, *Panait Istrati și Brăila muncitorească*, în care sînt cuprinse și cîteva documente sugestive (nr. 2) ; alte file *Din corespundența lui Gheorghe Teodorescu Kirileanu cu Constantin Meissner* (III) — prezentare Ioana Burlacu și din *Însemnările Irinei Mavrocordat* (V) — prezentare Mircea Spiridoneanu (nr. 4).

De un interes aparte sînt articolele care se înscriu în perimetrul științelor auxiliare ale istoriei. Astfel, Costin Feneșan, în *Un fals imaginar. Lămuriri necesare despre cnezii hațegani la 1435*, argumentează autenticitatea acestui document pe nedrept contestat (nr. 1) ; Maria Dogaru se ocupă de *Sigiliile cancelariei lui Ștefan cel Mare*, iar Valeriu Veliman aduce *Noi precizări în legătură cu haraciul Moldovei la mijlocul secolului al XVI-lea* (în nr. 2) ; Constantin Rezachevici descrie *Cel mai vechi sigiliu inelar (matrice) de dregători moldoveani* (sec. XV), *păstrat în Polonia* (nr. 3) ; Liviu Onu prezintă *Aspecte ale scrierii chiri-lice românești de la începutul secolului al XIX-lea. Litere cu valori ambigue și confuzii de litere*, iar Gion D. Ionescu genealogia *Săsenii din Bîscenii de Jos. Spiță de neam* (nr. 4).

În paginile revistei au fost puse în dezbatere puncte de vedere cu privire la probleme legate strict de activitatea arhivistică. Ele sînt menite să stimuleze schimbul de idei în folosul perfecționării muncii profesionale și pregătirii cadre-

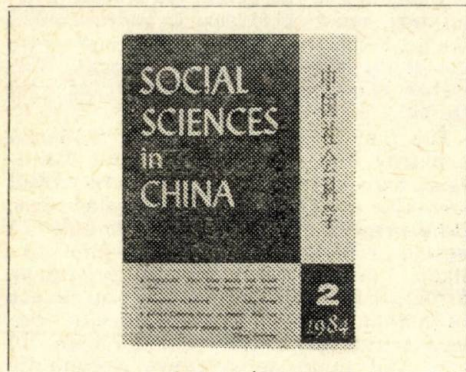
lor în acest domeniu de activitate. De asemenea, istoricii sînt informați prompt cu noile achiziții documentare, cu fondurile și colecțiile prelucrate și aflate la îndemîna cercetătorilor. Pe aceeași linie se înscriu informațiile cu privire la manifestările științifice interne și internaționale (simpozioane, colocvii, consfătuiri, reuniuni) la care au luat parte

arhiviștii români, la acțiunile Comitetului internațional al arhivelor și ale altor organisme dependente de acesta, la cercetările întreprinse în arhive și biblioteci din străinătate, precum și recenzierea unor volume de documente și prezentarea unor reviste cu conținut similar.

GHEORGHE NEACȘU

„SOCIAL SCIENCES IN CHINA“

nr. 1—4/1984

În cursul anului 1984 revista *Social Sciences in China* a oferit cititorilor săi o selecție reprezentativă din studiile și articolele apărute în publicații chineze de specialitate privind domeniile filosofiei, științelor economice, istoriei, dreptului, sociologiei, etnologiei, artei și literaturii. Concomitent cu problematica diversă, inspirată de noile orientări ale Partidului Comunist Chinez, se remarcă, totodată, ca o trăsătură definitorie a acestora, preocuparea autorilor de a explora, pe baza unui bogat material documentar, noi fațete ale subiectelor tratate, de a enunța opinii, teze și teorii apte să conducă la dezvoltarea politicii generale a Partidului Comunist Chinez.

O pondere deosebit de mare (18 din totalul de 44) revine studiilor și articolelor consacrate problemelor teoretice fundamentale ale științelor economice marxiste, precum și unor aspecte esențiale ale politicii economice actuale.

În ceea ce privește problemele teoretice fundamentale, se impun atenției studiile care sintetizează păreri exprimate de cercetători chinezi în cadrul simpozionului despre teoria marxistă a determinării valorii: *Nevoile sociale și determinarea valorii*, de Zhou Weiqun și Yu Dehui; *Esența, forma și mecanis-*

mul determinării valorii, de Ni Xuexin și *Valoarea poate avea la bază doar primul sens al timpului socialmente necesar*, de Xu Jingde publicate la rubrica *Idei noi* (nr. 3). Ele oferă cititorului noi puncte de vedere cu privire la măsura în care timpul de muncă socialmente necesar din sfere specifice de producție, determinat de nevoile sociale (în general, numit al doilea sens al timpului de muncă socialmente necesar), participă la determinarea valorii. Autorul primului studiu susține că necesitățile sociale determină cantitatea de muncă socialmente necesară în diferite sectoare ale producției și, în consecință, și mărimea valorii din cantitatea totală de muncă. În al doilea studiu se observă că cele două tipuri de timp socialmente necesar sînt, de fapt, forme ale aceluiași concept: există „două legi medii” în procesul determinării valorii. Cel de-al treilea studiu susține că mărimea valorii este determinată de timpul de muncă socialmente necesar consemnat în producția de mărfuri și că timpul de muncă socialmente necesar în cel de-al doilea sens al său afectează doar realizarea valorii.

Sintetizînd dezbaterile economiștilor chinezi cu privire la teoriile economice ale lui Sun Yefang, autorul unui amplu studiu de sinteză — Lu Lijun (nr. 4), evidențiază drept contribuții meritorii ale reputatului economist chinez: a) critica teoriilor „voluntarismului” și „economiei naturale” și sublinierea rolului legii valorii în economia socialistă; b) accentuarea ideii călăuzitoare a concepției sale economice — rezultat economic cît mai mare cu o cantitate de muncă cît mai mică; c) stabilirea unui sistem de studiere a economiei politice a socialismului, care să nu reflecte doar dezvoltarea istorică naturală a economiei socialiste, ci să aibă ca sursă primară și „Capitalul” lui Marx.

Problematica macroeconomică este abordată și de Liu Guoguang în studiul:

Citeva probleme importante ale strategiei dezvoltării economice a Chinei (nr. 4). Autorul analizează schimbările intervenite în strategia dezvoltării economice a Chinei, cu deosebire după Plenara C.C. al P.C. Chinez din decembrie 1978, privind obiectivele strategice, rata creșterii și eficiența economică, dezvoltarea echilibrată și neechilibrată, extensivă și intensivă, folosirea materiilor prime și a mîinii de lucru, relațiile cu străinătatea și sistemul economic, pentru ca, pe această bază, să detașeze elementele fundamentale ale noii strategii: stabilirea obiectivelor strategice avînd în vedere condițiile istorice ale Chinei și îndeplinirea lor în funcție de rezultatele economice; raționalizarea progresivă a structurii industriei și agriculturii, opțiunilor tehnologice, a dimensiunilor întreprinderilor și repartizării geografice a activității economice; stabilirea unei corelații concrete între controlul asupra creșterii populației, crearea de noi locuri de muncă și dezvoltarea resurselor intelectuale, precum și a aceleia dintre centralizare și descentralizare, planificare și piață.

De o atenție aparte se bucură cercetarea problemelor legate de producția de mărfuri — *O nouă dezvoltare a economiei socialiste de mărfuri din China*, de Yu Zugao (nr. 4) și politica de prețuri — *Unele puncte de vedere cu privire la legile fixării socialiste a prețurilor în China*, de Luo Gengmo (nr. 1) și *Factori ce afectează prețurile planificate și baza obiectivă a celor două categorii de prețuri planificate*, de Ma Kai (nr. 2).

În studiul său, Yu Zugao se ocupă de extinderea relațiilor de mărfuri și monetare în sectoare din economia socialistă și administrația de stat, realizîndu-se, astfel, o diversificare a formelor lor de manifestare. În acest sens, concludente sînt alocațiile de fonduri, extinderea creditelor la vînzători, dezvoltarea serviciilor de închiriere, comerțul în compensație, extinderea creditului de consum ș.a. Toate acestea — apreciază autorul — reprezintă o nouă forță motrice în cadrul reformării sistemului economic în China.

Luo Gengmo, autorul celui de-al doilea studiu, relevă necesitatea ca prețurile planificate să fie stabilite în conformitate cu principiul prețurilor de producție. Beneficiile obținute de întreprinderi „în cadrul prețului de producție” — consideră autorul — ar trebui predate statului sub formă de impozite pe venituri, urmînd ca numai „beneficiile în exces” să fie socotite drept beneficii propriu-zise. La rîndul său, Ma Kai susține că stabilirea prețurilor planificate este determinată de patru factori: va-

loarea, expresia bănească a valorii, formele în schimbare ale valorii și prețurile. Autorul insistă asupra rolului muncii vii și muncii materializate în stabilirea prețurilor și examinează baza obiectivă a prețurilor planificate.

Studiile: *Gospodăriile specializate — studiu preliminar*, de Zhou Qiren și Du Ying (nr. 3) și *Situația actuală și perspectivele gospodăriilor specializate în satele Chinei*, de Song Linfei (nr. 4) analizează evoluția unui fenomen care în prezent ia amploare în regiunile rurale, problemele de ordin teoretic și practic ridicate în contextul modernizării și creșterii eficienței agriculturii chineze.

Studiile de filozofie inserate în paginile revistei ilustrează direcții semnificative ale investigației științifice a specialiștilor chinezi, atît în domeniul istoriei filosofiei — *Probleme filosofice formulate de Aristotel*, de Wang Zisong (nr. 1) și *Liu Xie și budismul*, de Kong Fan (nr. 1) — cît și în domeniile speculative și aplicative ale acestora. În studiul: *Idei sistemice în „Capitalul” și semnificația lor astăzi* (nr. 3), Lu Pinque evidențiază acele aspecte ale gîndirii sistemice din „Capitalul” care pînă în prezent au fost mai puțin relevate de teoria modernă a sistemelor. Subliniind că în opera sa fundamentală, Marx a analizat doar natura duală a elementelor unui sistem și interacțiunea reciprocă dintre elementele care derivă din acestea, autorul compară gîndirea sistemică marxistă cu teoria modernă a sistemelor și teoria sistemelor autoorganizate.

Rolul psihologiei ca verigă intermediară între existență și ideologia unei societăți este abordat de Xu Sumin în studiul: *Socio-psihologia: intermediară între existența socială și ideologia socială* (nr. 3). Autorul consideră că schimbările intervenite în socio-psihologie constituie un proces evolutiv al elementelor raționale din psihologia oamenilor, determinate de contradicțiile interne ale structurii psihice ale societății și influența existenței și ideologiei sociale. Socio-psihologia poate servi drept sursă directă a ideologiei sociale — demonstrează autorul — datorită faptului că existența socială trebuie, și, mai mult, numai ea, poate să determine modul în care gînditorii sintetizează materialul conceptual de referință progresivă, precum și tendințele sau caracteristicile sistemului teoretic al fiecărui gînditor, determinat de starea psihică a societății într-o epocă istorică dată. Deși, în ultimă instanță — concluzionează Xu Sumin —, originea tuturor ideologiilor trebuie căutată în existența socială, totuși, în sfera conștiinței sociale, ideologia socială își regăsește sursa în socio-psihologie și de aici își acumu-

lează materialul conceptual progresiv necesar.

Din domeniul științelor istorice, revista „Social Sciences in China”, a inclus, în numerele sale din 1984 articolele : „*Analele roșii*” — o carte despre istoria antică în limba tibetană, de Zhou Qingshu (nr. 1) și *Caracteristicile fundamentale ale sistemului economic feudal din China*, de Zhou Jizhi (nr. 3), precum și sintezele : *Studiile istorice chineze cu privire la burghezia din China modernă timpurie* (nr. 1) și *Simpozionul privind burghezia Chinei moderne* (nr. 2).

Articolul lui Zhou Jizhi analizează evoluția istoriei Chinei în funcție de trei moduri de reproducție socială care formează „organismul social”. Din punct de vedere economic, societatea feudală — care a apărut în China după dinastia Han (206 î.e.n. — 220 e.n.) — avea la bază un sistem economic natural centralizat, în cadrul căruia economia mică țărănească și, deopotrivă, cea moșierească manifestau o extrem de mare adaptabilitate și elasticitate. Din punct de vedere demografic, ratele înalte ale natalității și mortalității se aflau în interdependență și reflectau fluctuațiile economiei chineze. Sub raportul gândirii, confucianismul ortodox a acceptat și alte școli de gândire și, ca urmare, religia a devenit filosofică, cunoașterea — etică, iar metodele de abordare a problemelor — moderate. Omogenizarea acestor aspecte a dat societății feudale chineze un caracter unitar — conchide autorul —, dar și posibilitate statului feudal de a exercita un control excesiv de mare asupra dezvoltării societății, fapt ce a constituit cauza principală a evoluției lente a societății feudale chineze.

Științele juridice sînt prezente în paginile revistei prin studiile : *Ce reglementează dreptul economic*, de Zhou Jylin și alții (nr. 1) ; *Despre natura ereditară a dreptului*, de Zhang Guicheng (nr. 2) ; *Unele chestiuni fundamentale ale dreptului economic*, de Li Shirong și Wang Liming (nr. 4) și *Studiu preliminar cu privire la apărarea excesivă și legitimă*, de Lu Yunhua (nr. 4).

Dintre studiile cu caracter sociologic reține atenția cel intitulat : *Intellectualii : statutul lor de clasă și rolul lor social* (nr. 2), în care Cheng Youxin și Li Kejing analizează unele aspecte ale politicii Partidului Comunist Chinez față de intelectuali în cursul revoluției chineze. Criticînd devierile care, în trecut, au condus la atacuri fără discernămint împotriva intelectualilor chinezi, autorii evidențiază contribuția importantă a acestora la revoluție și sprijinul pe care

astăzi îl primesc din partea guvernului pentru a-și exercita rolul esențial ce le revine în procesul de modernizare socialistă a Chinei.

Unele puncte de vedere formulate de-a lungul anilor în cercurile etnologilor chinezi și din alte țări cu privire la conceptualizarea și clasificarea noțiunii de „națiune”, sînt analizate de Yang Kun în studiul : *Unele probleme ale conceptului de „națiune” și clasificarea națiunilor* (nr. 2). Autorul pledează pentru folosirea, în cadrul cercetărilor etnologice, a noțiunii de „națiune” într-un sens mult mai larg, avînd în vedere cele cinci stadii de dezvoltare, și anume : clan, trib, neam, națiune burgheză și națiune socialistă.

Din domeniul artei și literaturii semnalăm studiile *Abstractizarea în pictură*, de Deng Fuxing (nr. 2) și *Cu privire la originile proprietăților spațiotemporale ale artei scenice tradiționale chineze*, de Ma Ye (nr. 4). În studiul său, Deng Fuxing exprimă opinia că, pe lângă sugerarea realului, pictura are, de asemenea, rolul de a crea o anumită atracție vizuală prin intermediul combinației de linii, forme și culori. Spre deosebire de pictura occidentală, unde abstractizarea se realizează prin raționalizarea formei și emoționalizarea culorii, în pictura chineză aceasta se exprimă, cu precădere, prin liniile trase în tuș cu pensula, prin tehnica „similitudine prin divergență”. Valoarea estetică a unei picturi — apreciază în concluzie Deng Fuxing — este determinată, în primul rînd, de gradul ei de abstractizare.

Printr-o incursiune în istorie, Ma Ye analizează motivația libertății și originalității în modul de a trata spațiul și timpul în arta scenică tradițională chineză. El atribuie aceasta, pe de o parte, modului cum a fost tratată noțiunea de timp și spațiu în textele dramatice timpurii, cu puternice trăsături narative, iar, pe de altă parte, influenței realismului dialectic din conceptul estetic al filosofiei antice chineze, care a oferit artistului chinez mijloacele și modalitățile de a observa, înțelege și reflecta realitatea.

În rubricile *Rezumate de studii și articole* și *Cărți de interes*, revista „Social Sciences in China” informează cititorii despre ultimele noutăți editoriale din domeniul științelor sociale, despre preocupările revistelor de specialitate editate în diferitele provincii sau centre culturale al Chinei.

ANA BUDURA

СОДЕРЖАНИЕ

СТАТЬИ—ДОКЛАДЫ

ИОН ПОПЕСКУ-ПУТУРЬ: 23-е Августа — начало антифашистской и антиимпериалистической революции национального и социального освобождения 3

ХОРИА БРЕСТОЮ: Страницы борьбы РКП против легионарной диктатуры Антонеску (сентябрь 1940 г.—январь 1941 г.) 19

ИОН ТАЛПЕШ: Координаты внешней румынской политики (сентябрь 1936 г.—ноябрь 1937 г.) 31

АУРИКЭ СИМОН: Румынские гитлеровско-фашистские организации — фактор подрыва национальной независимости и суверенитета 50

ГЕОРГЕ ЗАХАРИЯ: Венский диктат-действие против истории, опроверженное историей .. 69

НА ВСТРЕЧУ XVI-му МЕЖДУНАРОДНОМУ СЪЕЗДУ ИСТОРИЧЕСКИХ НАУК В СТУТТГАРТЕ

Выход румынского исторического мышления и исследований в развитие мирового исторического патристизма: *Николае Рауи* 80

Румынские исторические науки на службе мира, сотрудничества и взаимопонимания народов: *Ион Калафетяну* 88

Новая и новейшая история — последовательность и обогащение проблематики в современной румынской историографии: *Ливия Дандара* 96

ИЗ СОВРЕМЕННОЙ ИСТОРИИ РУМЫНИИ

Создание единой социалистической экономики, ее технико-материальной основы. 1948—1965 (I): *Георге Сурнат* 104

НАУЧНАЯ ЖИЗНЬ

Национальная научная сессия на тему: «Борьба румынского народа за национальное единство и независимость. Вклад Румынии в разгром фашизма». (Бухарест, 7 мая 1985 г.) 124

Международная научная конференция посвященная 40-й годовщине победы над фашизмом. (Москва, 9—10 апреля 1985 г.) 132

КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЯ

МИХАИЛ Е. ПОНЕСКУ, «Сила слова. Пропаганда движения сопротивления в Румынии. (1940—1944 гг.)». Научное и энциклопедическое изд-во, Бухарест, 1984, 294 стр.: *Ион Калафетяну* 138

НИКОЛАЕ ЧАКИР, ГЕОРГЕ БЕРКАН, «Европейская дипломатия нового времени», Научное и энциклопедическое изд-во, Бухарест, 1984, 520 стр.: *Апостол Стан* 141

ЕУДИКЕН ПРЕДА: «Ставка на нефть в пучине войны», Военное изд-во, Бухарест, 1983, 256 стр.: *Константин Боторан* 144

ГИ БУРД, ЕРВЕ МАРТЭН, «Исторические школы», Эдисон дю Сел, 1983, 350 стр.: *Штефан Костя* 148

ЖУРНАЛ ЖУРНАЛОВ

«Журнал архивов», н-ра 1—4 по 1984 г.: *Георге Някиш* 152

«Общественные науки в Китае», н-ра 1—4 по 1984 г.: *Ана Будура* 154

SUMMARY

ARTICLES — PAPERS

ION POPESCU-PUTURI: August 23rd — Beginning of the Antifascist and Antimperialist Revolution of Social and National Liberation 3

HORIA BRESTOIU: The Struggle of the Ro-

manian Communist Party Against the Dictatorship of the Iron-Garde and Antonescu. (September 1940 — January 1941) 19

IOAN TALPEȘ: Main Features of the Romanian Foreign Policy (September 1936 — November 1937) 31

AURICĂ SIMION: Fascist and Hitlerite Organizations in Romania — Undermining Factors of National Independence and Sovereignty .. 50

GHEORGHE ZAHARIA: The Viena Dictate — An Act Against History, Infirmed by History 69

MEETING THE XVIIth INTERNATIONAL CONGRESS OF HISTORICAL SCIENCES AT STUTTGART

The Contribution of the Romanian Historical Thinking and Research to the Development of Universal Historical Patrimony: Nicolae Răuș 80

The Contribution of the Historical Sciences of Romania to the Promotion of Peace, Co-operation and Mutual Understanding Among Peoples: Ion Calafeteanu 88

Modern and Contemporary History — Continuity and Enrichment of the Present Romanian Historiography: Livia Dandara 96

PAGES OF ROMANIA'S CONTEMPORARY HISTORY

The Building of the Unitary Socialist Economy, of Its Technico-Material Basis 1948—1965 (I): Gheorghe Surpat 104

SCIENTIFIC LIFE

National Scientific Session: «The Struggle of the Romanian People for National Unity and Independence. Romania's Contribution to the Victory Over Fascism» (Bucharest, 7th of May, 1985) 124

International Scientific Conference on the Occasion of the 40th Anniversary of the Victory Over Fascism (Moscow, 9—10 April 1985) 132

CRITICS AND BIBLIOGRAPHY

MIHAIL E. IONESCU, «The Strength of Words. The Propaganda of the Resistance Movement in Romania. (1940—1944)», Scientific and Encyclopaedic Publishing House, Bucharest, 1984, 294 p.: Ion Calafeteanu 138

NICOLAE CIACHIR, GHEORGHE BERCAN, «Romanian Diplomacy of Modern Times», Scientific and Encyclopaedic Publishing House, Bucharest, 1984, 520 p.: Apostol Stan 141

EUGEN PREDA, «The Oil Card in the Whirlpool of the War», Military Publishing House, Bucharest, 1983, 256 p.: Constantin Botoran .. 144

GUY BOURDÉ, HERVÉ MARTIN, «Les écoles historiques», Edition du Seuil, 1983, 350 p.: Ștefan Costea 148

REVIEW'S REVIEW

«Review of Archives», nr. 1—4/1984: Gheorghe Neacșu 152

«Social Sciences in China», nr. 1—4/1984: Ana Budura 154

SOMMAIRE

ARTICLES — COMMUNICATIONS

ION POPESCU-PUTURI: 23 Août — débute de la révolution d'émancipation sociale et national, antifasciste et antimpérialiste 3

HORIA BRESTOIU: De la lutte du Parti Communiste Roumain contre la dictature légionnaire — antonescienne (septembre 1940—janvier 1941) 19

IOAN TALPEȘ: Coordonnées de la politique étrangère roumaine (septembre 1936—novembre 1937) 31

AURICĂ SIMION: Les organisations fascistes-hitlériennes de Roumanie — facteur subversif pour l'indépendance et la souveraineté nationale 50

GHEORGHE ZAHARIA: Le Diktat de Vienne — un fait contre l'histoire, infirmé par l'histoire .. 69

A L'ACCUEIL DE XVI-ÈME CONGRÈS INTERNATIONAL DES SCIENCES HISTORIQUES À STUTTGART

La contribution de la pensée et des recherches historiques roumaines dans le développement de l'histoire universelle: Nicolae Răuș 80

L'apport des sciences historiques roumaines dans la promotion de la paix, collaboration et bienveillance des peuples: Ion Calafeteanu 88

L'historiographie moderne et contemporaine — continuité et enrichissement dans l'historiographie roumaine actuelle: Livia Dandara 96

DE L'HISTOIRE CONTEMPORAINE DE LA ROUMANIE

La création de l'économie socialiste unitaire, de sa base technique et matérielle. 1948—1965 (I): Gheorghe Surpat 104

VIE SCIENTIFIQUE

La session scientifique nationale sur le thème: „La lutte du peuple roumain pour unité et indépendance nationale. La contribution de la Roumanie dans la défaite du fascisme" (Bucarest, 7 mai 1985) 124

Conférence scientifique internationale consacrée à la 40-ème anniversaire de la victoire sur le fascisme (Moscou, 9—10 avril 1985) 132

CRITIQUE ET BIBLIOGRAPHIE

MIHAIL E. IONESCU, „La force du mots. La propagande du mouvement de la résistance en Roumanie (1940—1944)“, Editura științifică și enciclopedică, Bucarest, 1984, 294 p.: Ion Calafeteanu 138

NICOLAE CIACHIR, GHEORGHE BERCAN, „La diplomatie européenne dans l'époque moderne“, Editura științifică și enciclopedică, Bucarest, 1984, 520 p.: Apostol Stan 141

EUGEN PREDA, „La mise du pétrole dans le tourbillon de la guerre“, Editura militară, Bucarest, 1983, 56 p.: Constantin Botoran 144

GUY BOURDÉ, HERVÉ MARTIN, „Les écoles historiques“, Editions du Seuil, 1983, 350 p.: Ștefan Costea 148

REVUE DES REVUES

„Revista arhivelor“, nos 1-4/1984: <i>Gheorghe Neacșu</i>	152
„Social Sciences in China“, nos 1-4/1984: <i>Ana Budura</i>	154

INHALT

ARTIKEL—MITTEILUNGEN

ION POPESCU-PUTURI: 23 August — Empfang der antifaschistischen und antiimperialistischen Revolution der sozialen und nationalen Befreiung	3
HORIA BRESTOIU: Vom dem Kamfe der Rumänische Kommunistische Partei gegen der legionärische-antonescuischen Diktatur (September 1940—Januar 1941)	19
IOAN TALPEȘ: Koordinaten der rumänischen Aussenpolitik (September 1936—November 1937)	31
AURICA SIMION: Die faschistische-hitleristische Organisationen von Rumänien — Untergrabungsfaktor der nationale Unabhängigkeit und Souveränität	50
GHEORGHE ZAHARIA: Das Diktat von Wien — eine Gewalttat der Geschichte, widergelegt von Geschichte	69

ENTGEGENKOMMEN DER XVI-EN INTERNATIONALEN KONGRESS FÜR HISTORISCHE STUDIEN VON STUTTGART

Der Beitrag des rumänischen historischen Gedankes und der historischen Forschung für die Entwicklung des allgemeinen historischen Patrimoniums <i>Nicolae Răuș</i>	80
Der Beitrag der historischen Wissenschaft von Rumänien für die Förderung des Friedens, der Zusammenarbeit und der Verständigung zwischen den Völkern: <i>Ion Calafeteanu</i>	88
Die moderne und zeitgenössische Geschichte — Kontinuität und thematische Bereicherung in der aktuellen rumänischen Historiographie: <i>Livia Dandara</i>	96

VON DER ZEITGENÖSSISCHE GESCHICHTE RUMÄNIENS

Die Errichtung der unitären sozialistischen Ökonomie, seine technische-materielle Grundlage. 1948—1965 (I): <i>Gheorghe Surpat</i>	104
--	-----

WISSENSCHAFTLICHES LEBEN

Wissenschaftliche nationale Tagung mit dem Thema: «Das Kampf des rumänischen Volkes für Unität und nationale Unabhängigkeit. Rumäniens Beitrag zur Sieg entgegen dem Faschismus» (Bukarest, 7. Mai 1985)	124
Internationale wissenschaftliche Konferenz gewidmet des 40-es Jahrestages des Sieges entgegen dem Faschismus (Moskau, 9-10. April 1985)	132

KRITIK UND BIBLIOGRAPHIE

MIHAIL E. IONESCU: «Die Macht des Wortes. Die Propaganda der Widerstandsbewegung von Rumänien (1940-1944)», Wissenschaftlicher und
--

enzyklopädischer Verlag, Bukarest, 1984, 294 s.: <i>Ion Calafeteanu</i>	138
---	-----

NICOLAE CIACHIR, GHEORGHE BERCAN, «Die europäische Diplomatie in der moderne Epoche», Wissenschaftlicher und enzyklopädischer Verlag, Bukarest, 1984, 520 s.: <i>Apostol Stan</i> ..	141
--	-----

EUGEN PREDA: «Die Einsetz des Petroleums um dem Wirbel des Krieges», Militärverlag, Bukarest, 1983, 256 s.: <i>Constantin Botoran</i>	144
---	-----

GUY BOURDÉ, HERVÉ MARTIN: «Les écoles historiques», Editions du Seuil, 1983, 350 s.: <i>Ștefan Costea</i>	148
---	-----

DIE ZEITSCHRIFT DER ZEITSCHRIFTEN

«Die Archivenszeitschrift», 1-4, Nr./1984: <i>Gheorghe Neacșu</i>	152
«Social Sciences in China», 1-4, Nr./1984: <i>Ana Budura</i>	154

SUMARIO

ARTICULOS—COMUNICACIONES

ION POPESCU-PUTURI: 23 de Agosto — comienzo de la Revolución de liberación social y nacional, antifascista y antiimperialista	3
HORIA BRESTOIU: La lucha del Partido Comunista Rumano contra la dictadura legionario-antonesciana (septiembre de 1940—enero de 1941)	19
IOAN TALPEȘ: Coordinadas de la política exterior rumana (septiembre de 1936—noviembre de 1937)	31
AURICA SIMION: Las organizaciones fascisto-hitlerianas de Rumania — factor de subminación de la independencia y la soberanía nacionales	50
GHEORGHE ZAHARIA: El Dictado de Viena — un hecho en contra de la historia — anulado de historia	69

EN PREPARACION DEL XVI CONGRESO INTERNACIONAL DE CEANCIAS HISTORICAS DE ESTUGARTA

Contribución del pensamiento y la investigación histórica rumanos al desarrollo del patrimonio histórico universal: <i>Nicolae Răuș</i>	80
Contribución de la ciencia histórica de Rumania a la promoción de la paz, la colaboración y el entendimiento entre los pueblos: <i>Ion Calafeteanu</i>	88
Historia moderna y contemporánea — continuidad y enriquecimiento temático en la historiografía rumana actual: <i>Livia Dandara</i>	96

DE LA HISTORIA CONTEMPORÁNEA DE RUMANIA

Edificación de la economía socialista unitaria, de su base técnico-material. 1948-1965 (I): <i>Gheorghe Surpat</i>	104
--	-----

VIDA CIENTÍFICA

Sesión científica nacional con el tema: «La lucha del pueblo rumano por la unidad y la independencia nacional. Contribución de Rumania a la derrota del fascismo» (Bucarest, 7 de Mayo de 1985)	124
Conferencia científica internacional consagrada al 40º aniversario de la victoria sobre el fas-	

cismo (Moscu, 9—10 de Abril de 1985) 132

CRÍTICA Y BIBLIOGRAFÍA

MIHAIL E. IONESCU, „El poder de la palabra”. Propaganda del movimiento de resistencia de Rumanía (1940—1944). Editorial científica y enciclopédica, Bucarest, 1984, 294 p.: *Ion Calafeteanu* 138

NICOLAE CIACHIR, GHEORGHE BERCAN, „La diplomacia europea en la época moderna”, Editorial científica y enciclopédica, Bucarest, 1984, 520 p.: *Apostol Stan* 141

EUGEN PREDA, „La apuesta del petróleo en el torbellino de la guerra”, Editorial militar, Bucarest, 1983, 256 p.: *Constantin Botoran* .. 144

GUY BOURGÉ, HERVÉ MARTIN, „Les écoles historiques”, Editions du Seuil, 1983, 350 p.: *Ştefan Costea* 148

REVISTA DE LAS REVISTAS

„Revista de los archivos”, n° 1—4/1984: *Gheorghe Neacşu* 152

Social Sciences in China, n° 1—4/1984: *Ana Budura* 154

Redactori : Ion Mamina, Vasile Niculae, Constantin Petculescu, Nicolae Rauş

Colaboratorii şi cititorii revistei pot să se adreseze redacţiei în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacţiei este : Bucureşti, strada Ministerului nr. 4, telefon : 17 01 60, interior 722 ; 442.

Revista „Anale de istorie” a Institutului de studii istorice şi social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poştale, prin factorii poştali şi difuzorii din întreprinderi, instituţii şi de la sate.

Revista se găseşte de vânzare la chioşcurile de difuzare a presei.

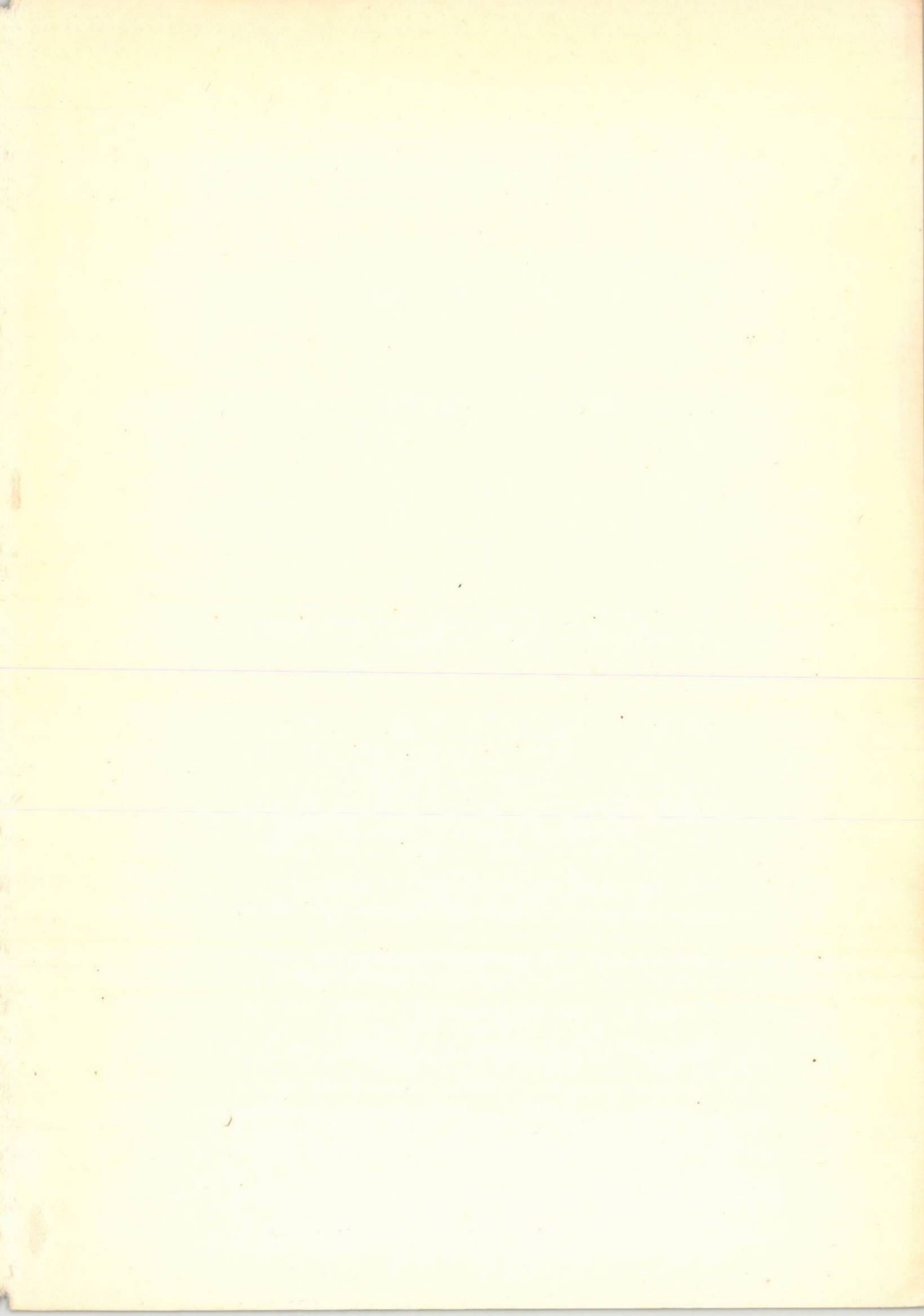
Preţul unui număr — 12 lei ; abonamentul pe 6 luni — 36 lei, pe un an — 72 lei.

Cititorii din străinătate pot face abonamente adresându-se întreprinderii „ROMPRESFILATELIA” — Sectorul export-import presă, P.O. BOX 12—201, telex 10.379 prsfir. Bucureşti, Calea Griviţei nr. 64—66.

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii”

I 9027

anale de istorie

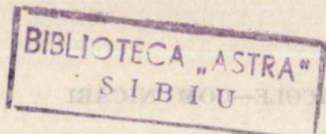
anul XXXI 5 1985

1930

0 JUL 2005

79024

UCL 2014

Proletari din toate țările, uniți-vă !

INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE DE PE LÎNGĂ C. C. AL P. C. R.

anale de istorie

Anul XXXI

5

1985

SUMAR

DOUĂ DECENII DE LA CONGRESUL AL IX-LEA AL PARTIDULUI

NICOLAE CEAUȘESCU : Cuvîntare la Plenara Comitetului Central al Partidului Comunist Român și a activului central de partid. 24 iulie 1985 3

Omagiul adus tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU de Comitetul Central al Partidului Comunist Român, Consiliul Național al Frontului Democrației și Unității Socialiste, Consiliul de Stat și Guvernul Republicii Socialiste România, cu prilejul aniversării a două decenii de la Congresul al IX-lea al partidului 17

*

Sesiunea științifică omagială cu tema : „Însemnătatea istorică a Congresului al IX-lea în afirmarea tot mai puternică a Partidului Comunist Român, ca forță politică conducătoare și centru vital al națiunii noastre. Opera teoretică a secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, fundament al politicii partidului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism“ (București, 18 iulie 1985) 24

Sesiunea de comunicări științifice „Crearea cadrului larg democratic de conducere a societății noastre — expresie a concepției originale a tovarășului Nicolae Ceaușescu privind adîncirea și perfecționarea democrației muncitorești-revoluționare în România socialistă“, consacrată împlinirii a două decenii de la Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român (București, 15 iulie 1985) 35

43115

ARTICOLE—COMUNICĂRI

GHEORGHE SURPAT : Procesul revoluționar al făuririi societății socialiste în România	46
MARIN VOICULESCU : Sistemul democrației muncitorești-revoluționare în procesul edificării societății socialiste multilateral dezvoltate și al înaintării României spre comunism	61
MIRCEA MUȘAT : România în anii neutralității. 1914—1916	73
CORNELIU MATEESCU : Partidul Democrat-Radical în viața politică a României la sfârșitul secolului al XIX-lea	89

DIN ISTORIA CONTEMPORANĂ A ROMÂNIEI

Făurirea economiei socialiste unitare, a bazei sale tehnice-materiale. 1948—1965 (II) : <i>Iugenia Bichi, Vasile Smărăndescu, Aurel Vainer</i>	103
--	-----

PAGINI DE ISTORIE UNIVERSALĂ

Mișcarea muncitorească internațională la începutul secolului al XX-lea	122
--	-----

CRITICĂ ȘI BIBLIOGRAFIE

ION POPESCU-PUȚURI, „Îndemn la creație“, Editura politică, București, 1984, 516 p. : <i>Aneta Nuțu-Busuioc</i>	140
GHEORGHE ZAHARIA, ION CUPȘA, „Participarea României la înfringerea Germaniei naziste“, Editura politică, București, 1985, 362 p. : <i>Constantin Vlad</i>	148
ION BULEI, „Lumea românească la 1900“, Editura Eminescu, București, 1984, 332 p. : <i>Ion Iacoș</i>	152
Date noi despre masageți și alani în lucrările orientalistului german H. J. Kalproth : <i>Ana-Maria Coman</i>	154

COLEGIUL DE REDACȚIE

ION ARDELEANU, NICOLAE COPOIU, AUGUSTIN DEAC,
GHEORGHE I. IONIȚĂ, MIRCEA T. MUȘAT, NICOLAE PETREANU,
VASILE PETRIȘOR — secretar responsabil de redacție, NICOLAE
POPESCU, GHEORGHE SURPAT, GHEORGHE UNC, GHEORGHE
ZAHARIA

NICOLAE CEAUȘESCU

CUVÎNTARE LA PLENARA COMITETULUI CENTRAL AL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN ȘI A ACTIVULUI CENTRAL DE PARTID

24 iulie 1985

Stimați tovarăși,

Plenara Comitetului Central al partidului, cu participarea activului central de partid, este consacrată aniversării a 20 de ani de la Congresul al IX-lea al partidului — care a deschis o nouă epocă în istoria patriei noastre — precum și stabilirii de noi măsuri în vederea îndeplinirii neabătute a hotărârilor Congresului al XIII-lea, a Programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare a României spre comunism. (Aplauze și urale puternice; se scandează îndelung „Ceaușescu — P.C.R.!”).

În mesajul Comitetului Central al Partidului Communist Român, al Consiliului Național al Frontului Democrației și Unității Socialiste, al Consiliului de Stat și guvernului, în mesajele comitetelor județene de partid și ale organizațiilor de masă și obștești, s-a dat o înaltă apreciere marilor realizări îndeplinite în ultimii 20 de ani, precum și activității mele în calitate de secretar general al partidului. (Vii aplauze).

Iată de ce doresc să adresez, de la început, cele mai calde mulțumiri Comitetului Central, gloriosului nostru partid communist și întregului popor pentru toate aceste aprecieri și manifestări la adresa activității mele în fruntea partidului, a celor peste 50 de ani de activitate revoluționară în rindurile Partidului Communist Român. (Aplauze și urale puternice; se scandează îndelung „Ceaușescu — P.C.R.!” „Ceaușescu și poporul!”).

În întreaga mea activitate de communist și revoluționar — ca soldat credincios al partidului, în conducerea partidului și statului — am acționat întotdeauna pentru îndeplinirea năzuințelor poporului nostru de bunăstare și fericire, pentru victoria socialismului și comunismului, întărirea independenței și suveranității patriei noastre, pentru dezvoltarea colaborării internaționale cu toate statele, pentru pace în lume. (Aplauze și urale puternice; se scandează „Ceaușescu — pace!”).

Toate aceste aprecieri și manifestări de încredere le consider adresate în primul rind partidului și poporului — adevăratul făuritor dintotdeauna al istoriei sale milenare, a tot ceea ce s-a realizat în construcția socialismului, în ridicarea nivelului de trai material și spiritual, în făurirea unei vieți libere și independente. (Aplauze puternice, prelungite).

Stimați tovarăși,

Congresul al IX-lea reprezintă o etapă legică în procesul revoluționar de progres economic și social al poporului român. Din cele mai vechi timpuri, pe teritoriul de azi al țării noastre s-au succedat în mod legic toate formațiunile sociale cunoscute în dezvoltarea omenirii. Getodacii — cei mai viteji și cei mai drepți dintre traci — au fost în contact cu cele mai înaintate civilizații ale timpurilor.

Deși, datorită unor condiții istorice și, îndeosebi, îndelungatei dominații străine, unele formații sociale s-au dezvoltat cu întârziere, forțele înaintate ale poporului au asigurat totdeauna înfăptuirea procesului revoluționar de progres continuu, de formare a poporului, a națiunii, de dezvoltare economico-socială a țării.

Formarea principatelor române în prima parte a acestui mileniu, luptele continue pentru apărarea independenței și pentru realizarea unității acestora au avut o însemnătate hotărâtoare pentru formarea poporului și națiunii române, pentru trecerea pe calea dezvoltării moderne a țării. Tocmai datorită acestor lupte, acțiunii forțelor înaintate ale societății, revoluția burgheză-democratică în principatele române a avut loc în perioada cînd aceasta s-a produs în majoritatea țărilor europene, ceea ce a asigurat angajarea poporului nostru pe calea dezvoltării moderne a forțelor de producție, a societății în general.

Consider, de asemenea, că trebuie subliniat faptul că revoluția socialistă în țara noastră — care s-a produs la un interval relativ scurt, la 30 de ani după victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie în Rusia — a situat poporul nostru în rîndul grupului de țări cu o orînduire socială superioară.

Toate acestea demonstrează că înapoierea care a existat la un moment dat în dezvoltarea societății românești a fost de mult depășită, că poporul român se află în plutonul națiunilor avansate în ce privește dezvoltarea orînduirilor sociale, a forțelor de producție, a științei și culturii în general. (Aplauze puternice, prelungite).

O analiză științifică, pe baza concepției revoluționare materialist-dialectice și istorice, a formării și dezvoltării poporului și națiunii române demonstrează, cu puterea realităților și evenimentelor istorice de netăgăduit, că toate transformările s-au înscris într-un amplu proces revoluționar de lupte eroice pentru apărarea ființei proprii, pentru dezvoltarea și formarea națiunii, pentru libertate și independență, pentru progres economic și social. (Aplauze puternice, îndelungate).

În întreaga această lungă perioadă, o dată cu luptele legendare pentru libertate și independență, au avut loc mari bătălii împotriva asupririi sociale, pentru transformarea revoluționară a forțelor de producție și a relațiilor sociale, pentru progresul economico-social al patriei. Se poate afirma cu deplină temei că au existat, întotdeauna, o interdependență și unitate dialectică deplină între luptele pentru independență și cele pentru transformarea revoluționară a societății, pentru progresul forțelor de producție și ridicarea nivelului general de dezvoltare a patriei. (Aplauze puternice).

Iată de ce și acum, cînd facem bilanțul marilor realizări obținute în perioada construcției socialiste, și îndeosebi a celor 20 de ani care au trecut de la Congresul al IX-lea, aducem un omagiu și cîntîm pe toți cei care au luptat pentru formarea poporului și a națiunii române, pentru înfăptuirea Unirii și formarea României, pentru independență și realizarea statului național unitar. (Aplauze și urale puternice; se scandează îndelung „Ceașescu și poporul!”).

Se cuvine, în aceste momente, să cîntîm țărănimea, care, secole de-a rîndul, a fost principala forță socială care a dus greul luptelor pentru formarea națiunii, pentru independență. Cîntîm luptele revoluționare ale țărînimii conduse de Horea, Cloșca și Crișan, răscoala țărănească din 1907 și toate nenumăratele bătălii purtate de țărîime pentru dreptate socială și națională, pentru progresul economico-social al patriei. (Aplauze puternice, îndelungate).

Dăm o înaltă apreciere și cînstire revoluției conduse de Tudor Vladimirescu, revoluției burghezo-democratice din 1848, tuturor luptătorilor pentru unire și independență. (Vii și puternice aplauze).

Apariția pe scena istoriei a clasei muncitoare, care și-a asumat misiunea istorică de a conduce întreaga națiune pe calea revoluționară, a realizării unei lumi a dreptății sociale și naționale, a ridicat la un nivel superior procesul luptelor revoluționare din țara noastră.

Dezvoltarea cercurilor muncitorești, socialiste, formarea partidului social-democrat muncitoresc, în 1893, demonstrează cu putere spiritul revoluționar al clasei muncitoare, faptul că mișcarea muncitorească revoluționară, partidul clasei muncitoare s-au născut în condițiile luptelor de clasă, sînt un rezultat legic al transformărilor care au avut loc în țara noastră. (Vii și puternice aplauze).

Un important rol în procesul revoluționar l-a avut crearea, în 1921, a Partidului Comunist Român, care și-a asumat misiunea istorică de a conduce clasa muncitoare și întregul popor pe calea transformărilor revoluționare, a înlăturării asupririi sociale și naționale și făuririi orînduirii noi, fără clase, a socialismului și comunismului. (Aplauze puternice, îndelungate).

Dăm o înaltă cinstire clasei muncitoare, revoluționarilor, patrioților și antifasciștilor, tuturor acelor care s-au jertfit pentru înfăptuirea revoluției de eliberare națională și socială și a revoluției socialiste. (Vii și puternice aplauze).

Am enumerat unele din momentele importante ale procesului revoluționar și ale dezvoltării economico-sociale a patriei noastre pentru a demonstra că toate acestea reprezintă un proces unic, legic, dialectic de dezvoltare și afirmare a poporului nostru.

Toate acestea atestă, cu puterea faptelor, că forțele revoluționare și mișcarea revoluționară, socialistă și comunistă își au originea în dezvoltarea forțelor de producție, în întregul proces revoluționar unic, de progres multilateral al poporului nostru. (Aplauze puternice, îndelungate).

În același timp, trebuie să subliniem, cu îndreptățită mindrie, că revoluționarii români, forțele înaintate ale poporului nostru au fost întotdeauna în contact și au participat activ la marile evenimente și mișcări revoluționare din Europa. Astfel, revoluționarii români au fost prezenți și în revoluția de la 1848 din Franța, au participat și la luptele revoluționare și la Comuna din Paris din 1871. Reprezentanții revoluționarilor români au făcut parte din prima Internațională comunistă creată de Marx și Engels, au participat la Internaționala a II-a, iar, mai târziu, la Internaționala a III-a comunistă, precum și în alte organizații internaționale.

În ultima parte a secolului trecut și prima parte a secolului al XX-lea, socialiștii și revoluționarii români au participat activ la marile manifestări și congrese consacrate luptei împotriva războiului imperialist, pentru pace și progres economic și social al popoarelor. (Vii aplauze).

Consecvenți spiritului revoluționar, după primul război mondial, detașamente ale revoluționarilor români au participat la Marea Revoluție Socialistă din Octombrie. De asemenea, în anii deceniului al patrulea, brigăzile antifasciștilor români au fost prezente în luptele pentru apărarea cuceririlor democratice în Spania, împotriva fascismului.

În timpul celui de-al doilea război mondial, antifasciștii români au participat activ la lupta contra hitlerismului în Franța și în alte țări.

După cel de-al doilea război mondial, Partidul Comunist Român, România socialistă au acordat un sprijin activ luptelor de eliberare națională din diferite țări, precum și luptelor pentru consolidarea și întărirea independenței naționale a popoarelor. (Vii aplauze).

În același timp, în diferite momente importante ale luptelor revoluționare și pentru independență, poporul nostru, forțele revoluționare au primit un larg sprijin din partea forțelor înaintate, a mișcărilor revoluționare din alte țări. Menționez toate acestea pentru a sublinia că dintotdeauna a existat o strinsă interdependență între luptele revoluționare interne și cele din alte țări, între mișcările revoluționare progresiste de pretutindeni. (Vii aplauze). Această strinsă legătură și intrajutorare reciprocă în lupta revoluționară pentru progres și independență a avut un rol de mare însemnătate în întreaga activitate de transformare revoluționară a țării noastre.

Toemai datorită tuturor acestor acțiuni, Marx a acordat o atenție deosebită și a scris despre problemele din principatele române.

Iată de ce se poate afirma, cu îndreptățită satisfacție și mindrie, că, întotdeauna, forțele înaintate, revoluționare și antifasciste au dezvoltat puternic spiritul solidarității cu forțele revoluționare, înaintate de pretutindeni, în lupta pentru transformarea revoluționară a lumii, împotriva imperialismului și a războiului, contra fascismului, pentru libertate și independență, pentru colaborare și pace. (Aplauze și urale puternice, îndelungate; se scandează „Ceașescu și poporul!“, „Ceașescu — pace!“).

Stimați tovarăși,

Victoria revoluției de eliberare socială și națională, antifasciștă și antiimperialistă, înfăptuirea revoluției socialiste au deschis o eră nouă în dezvoltarea poporului, a patriei noastre.

Într-o perioadă scurtă, poporul nostru a parcurs mai multe etape istorice de dezvoltare economico-socială — de la orinduirea burghezo-moșierească, cu puternice caracteristici ale feudalismului, la societatea socialistă multilateral dezvoltată.

În acest amplu proces revoluționar, Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român a marcat o nouă epocă în dezvoltarea economico-socială a țării.

Congresul a analizat critic activitatea de construcție socialistă și a stabilit orientările de perspectivă, pornind de la necesitatea înlăturării tuturor denaturărilor și abuzurilor, a tot ce era vechi și perimat, a dogmatismului și șablonismului, a unor concepții antiștiințifice, deschizând calea continuării și dezvoltării spiritului revoluționar, afirmării a tot ce este nou, în toate domeniile de activitate. (Vii și puternice aplauze și urale; se scandează „Ceașescu și poporul !“).

Prin aceasta au fost descătușate energiile creatoare ale clasei muncitoare, ale țărânimii, intelectualității, ale tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, ale întregului popor, s-a deschis — se poate spune — un drum nou, liber, gîndirii și acțiunii revoluționare. (Aplauze puternice, prelungite).

În perioada celor 20 de ani care au trecut de la Congresul al IX-lea au fost obținute realizări remarcabile în toate domeniile de activitate. România a devenit astăzi o țară industrial-agrară, cu o industrie dezvoltată, modernă, cu o agricultură socialistă avansată. În acești 20 de ani, producția industrială a crescut de peste 6 ori, fiind astăzi de 100 de ori mai mare decît în 1944, iar producția agricolă de circa 2 ori și jumătate, fiind de 7 ori mai mare față de 1944. Venitul național a crescut de peste 4 ori, fiind de 32 de ori mai mare față de 1944.

Un rol important au avut reorganizarea administrativ-teritorială, formarea județelor, amplasarea și dezvoltarea industriei, agriculturii, a celorlalte ramuri economice în toate județele și zonele țării.

O puternică dezvoltare au cunoscut în această perioadă știința, învățămîntul și cultura. A fost înlăturată cu desăvîrșire teza antinațională după care nu era necesar să acordăm prea mare atenție științei românești, ci să ne mulțumim să importăm tehnologii, precum și neîncrederea ce se manifesta în capacitatea creatoare a clasei muncitoare, a țărânimii, a intelectualității, a poporului nostru — și care au împiedicat multă vreme dezvoltarea corespunzătoare a forțelor de producție, a întregii societăți.

Pe baza dezvoltării generale a forțelor de producție s-a realizat un vast program de construcții de locuințe și alte edificii sociale, s-a asigurat ridicarea continuă a nivelului de trai material și spiritual al poporului. Fondul de retribuție a crescut de 5,2 ori față de 1965 și de peste 59 de ori față de 1945, iar retribuția medie este în acest an de aproape 3 ori mai mare decît în 1965 și de 13 ori mai mare decît în 1945.

În același timp, s-a desfășurat o largă muncă ideologică, politico-educativă, de formare a omului nou — constructor conștient al socialismului și comunismului.

Orice om de bună credință care privește la tot ce s-a realizat în patria noastră, la transformarea însăși a geografiei României — prin marile lucrări de construcții, de înnoire a orașelor și satelor, prin lucrările vaste de irigații, prin realizarea Canalului Dunăre-Mare Neagră — poate să constate ce forță creatoare are un popor care a scuturat pentru totdeauna asuprirea și inegalitatea, a devenit stăpîn pe bogățiile naționale, pe destinele sale și își făurește în mod conștient propriul său viitor ! (Aplauze și urale puternice; se scandează îndelung „Ceașescu și poporul !“).

Acum putem declara cu îndreptățită mîndrie că toate remarcabilele realizări din anii socialismului, din acești 20 de ani, demonstrează cu puterea faptelor justicea politicii partidului nostru comunist — forța politică conducătoare a națiunii noastre — care își îndeplinește cu cinste misiunea istorică de a conduce poporul nostru spre cele mai înalte culmi de progres și civilizație, spre societatea comunistă. (Aplauze și urale puternice; se scandează îndelung „Ceașescu — P.C.R. !“, „Ceașescu și poporul !“).

Ele sînt rezultatul aplicării creatoare a adevărurilor și legităților obiective la condițiile concrete din țara noastră.

Toate aceste mărețe realizări sînt rodul muncii pline de abnegație a eroinei noastre clase muncitoare, clasa conducătoare a societății socialiste românești, a minunatei noastre țărârimi cooperatiste, a intelectualității, a întregului nostru popor, care, într-o deplină unitate, sub conducerea partidului, își făurește o viață liberă și independentă. (Aplauze puternice, prelungite).

De la înalta tribună a plenarei Comitetului Central și activului de partid doresc să aduc cele mai vii mulțumiri și să adresez călduroase felicitări tuturor comunistilor, clasei muncitoare, țărânimii, intelectualității, tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, întregului popor, pentru aceste mărețe realizări, precum și urarea de noi și tot mai mari succese în toate domeniile de activitate. (Aplauze și urale puternice; se scandează „Ceașescu — România, stîma noastră și mîndria !“).

Stimați tovarăși,

Acum, când aniversăm 20 de ani de mărețe realizări, trebuie să spunem deschis că drumul pe care l-am parcurs nu a fost ușor. A trebuit să străbătem multe căi necunoscute, să urcăm spre culmile înalte învingând multe obstacole, multe greutăți. În același timp, s-au manifestat și o serie de lipsuri.

Consider că este bine de amintit că existau, chiar în partid și în țară, unii care priveau cu neîncredere capacitatea partidului și poporului nostru de soluționare a problemelor, de realizare a unor măsuri ce se luau.

De asemenea, au existat și unii prieteni de peste hotare care priveau cu neîncredere activitatea noastră, care, câteodată, ne-au acuzat chiar de abatere de la calea așa-zisului socialism real.

Nu doresc să mă refer la acele cercuri reacționare, la cei care, întotdeauna, au fost ostili socialismului. Era și de înțeles ca ei să ne critice, ca să blameze acțiunile noastre de dezvoltare socialistă. Dar, învingând toate acestea — neîncrederea, unele critici, împotrivirea cercurilor reacționare — poporul nostru, sub conducerea partidului, a demonstrat că numai și numai în legătură cu poporul, aplicând concepțiile revoluționare la condițiile naționale, istorice, la felul de a fi al fiecărui popor, se poate făuri cu succes socialismul. Prin munca și activitatea noastră am demonstrat că socialismul este singura orinduire care asigură omenirii, fiecărei națiuni libertatea, progresul, bunăstarea și independența! (Aplauze și urale puternice; se scandează îndelung „Ceașescu — P.C.R.!", „Ceașescu și poporul!").

Este bine cunoscut că a trebuit să depunem o muncă uriașă, să facem multe sacrificii și să desfășurăm o activitate multilaterală pentru unirea întregului partid și popor în realizarea programelor și a planurilor de dezvoltare. Nimic nu am avut pe gratis! Nimic nu a venit din cer! Totul este rodul muncii poporului nostru, al politicii partidului nostru comunist. Tocmai de aceea poporul nostru prețuiește și este hotărât să apere tot ceea ce a realizat, să dezvolte continuu socialismul spre comunism! (Aplauze și urale îndelungate. Se scandează „Ceașescu și poporul!").

Întotdeauna ne-am gândit la marile greutăți pe care le-a învins în trecut poporul nostru, la jertfele uriașe pe care le-a dat — și am acționat cu toată hotărârea pentru victoria socialismului, pentru a asigura națiunii noastre un loc tot mai demn și liber în rindul tuturor națiunilor libere și independente ale lumii! (Aplauze puternice, prelungește).

Acum putem declara, cu mindrie, că viața, realitățile au demonstrat justetea drumului pe care am mers. Dorese să declar, și în acest cadru, că dacă, prin abstract, ne-am întoarce cu 20 de ani în urmă și ar trebui să stabilim pe ce cale să mergem, nu am șovăi nici un moment — chiar cunoscând greutățile pe care le-am învins — să mergem cu toată fermitatea pe aceeași cale de muncă și luptă revoluționară, de înnoire a societății, de făurire a socialismului și comunismului, corespunzător condițiilor din România, năzuințelor poporului nostru. Avind experiența de acum, vom lucra mai bine — și fără nici o îndoială că am fi putut lucra mai bine. Dar nu am avut a alege, și dorim să spunem tuturor popoarelor că nu au decît o singură cale — calea eliberării de asuprire și exploatare, calea socialismului, corespunzător voinței fiecărei națiuni și popor! (Aplauze puternice, prelungește; se scandează „Ceașescu și poporul!").

Stimați tovarăși,

Aniversăm 20 de ani de la Congresul al IX-lea în anul cînd încheiem cel de-al 7-lea cincinal și intrăm într-o etapă nouă, superioară a revoluției de dezvoltare economico-socială a patriei.

Hotărârile Congresului al XIII-lea privind dezvoltarea economico-socială a țării în cincinalul 1986—1990 și în perspectivă, pînă în anul 2000, asigură împlinirea neabătută a Programului partidului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate, creînd condițiile necesare afirmării tot mai puternice în practică a principiilor comuniste de muncă și viață.

Pe baza concluziilor din activitatea din trecut și a hotărîrilor Congresului al XIII-lea, este necesar să dezvoltăm și în continuare, cu toată fermitatea, forțele de producție — ca factor hotărîtor al progresului general. Totodată — ca o concluzie generală a întregii experiențe de pînă acum — se impune să asigurăm, și în viitor, repartizarea justă a venitului național pentru fondul de consum și fondul de dezvoltare. Viața, realitățile demonstrează justetea tezei generale a reproducției lărgite și a acumulării socialiste.

Acum putem declara, pe baza faptelor de netăgăduit, că am procedat just repartizînd circa două treimi din venitul național pentru fondul de consum și peste 30 la sută pentru fondul de dezvoltare. Fără acest ritm înalt al acumulării și dezvoltării am fi rămas în urmă în dezvoltarea forțelor de producție, cu repercusiuni mari asupra nivelului general de viață al poporului, a construcției socialismului, a independenței și suveranității patriei. (Vii aplauze).

Trebuie, de asemenea, să subliniem necesitatea creșterii preocupării pentru dezvoltarea continuă a proprietății socialiste, de stat și cooperatiste — ca singura bază a socialismului și comunismului. Numai în ultimii 20 de ani fondurile fixe au crescut de circa 6 ori, ajungînd la 2 860 de miliarde lei, iar averea națională generală la peste 4 000 de miliarde lei.

Înfăptuirea hotărîrilor Congresului al XIII-lea, a Programului partidului, crearea condițiilor pentru afirmarea principiilor comuniste în toate domeniile de activitate impun ca o necesitate obiectivă perfecționarea și dezvoltarea continuă a proprietății socialiste.

Acționînd pentru înlăturarea unor lipsuri, pentru înnoirea socialistă, trebuie să realizăm aceasta nu deschizînd drumul revenirii la proprietatea particular-capitalistă, ci perfecționînd și întărind continuu proprietatea socialistă de stat și cooperatistă.

În noua etapă va trebui să considerăm depășită perioada dezvoltării extensive și să trecem cu toată hotărîrea la dezvoltarea intensivă a industriei, agriculturii și a celorlalte ramuri economice.

O atenție deosebită va trebui să acordăm realizării unei noi calități a muncii și vieții în toate domeniile.

În concordanță cu hotărîrile Congresului al XIII-lea, va trebui să dezvoltăm cu toată fermitatea baza energetică și de materii prime, ca o necesitate obiectivă a dezvoltării generale a forțelor de producție.

În același timp va trebui să acționăm cu toată fermitatea pentru reducerea consumurilor, recuperarea și re folosirea energiei și materialelor.

Trebuie să acordăm o atenție deosebită creșterii productivității muncii sociale, prin mai buna organizare a producției și a muncii, a mecanizării, automatizării și robotizării producției. Nu trebuie să uităm nici un moment că, în întrecerea dintre socialism și capitalism, trebuie să realizăm o productivitate a muncii superioară.

Omenirea se află în fața unei noi revoluții tehnico-științifice. De aceea este necesar să acționăm cu toată hotărîrea pentru înfăptuirea, în toate domeniile, a noii revoluții tehnico-științifice, care să ridice economia și întreaga noastră societate la nivelul celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii moderne. (Aplauze puternice). Dacă nu ne vom angaja cu toată hotărîrea pe calea noii revoluții tehnico-științifice, vom rămîne în urmă în întreaga dezvoltare economico-socială, cu repercusiuni grave pentru întregul proces revoluționar de făurire a noii orînduiri sociale, de ridicare a bunăstării poporului, de întărire a patriei noastre, a independenței sale ! (Vii aplauze).

Realizarea în cele mai bune condiții a hotărîrilor Congresului al XIII-lea și a Programului partidului cer intensificarea puternică a activității de cercetare științifică, astfel încît știința românească să aibă un rol tot mai activ în dezvoltarea generală a țării, să participe la progresul general al științei universale și, în unele privințe, să ocupe chiar locul de pionierat. Să dezvoltăm puternic învățămîntul, ridicînd nivelul de pregătire profesională, tehnico-științifică a tineretului, a cadrelor pentru toate sectoarele de activitate ! Să întărim continuu colaborarea și legătura strînsă între știință, învățămînt și producție — factor hotărîtor pentru dezvoltarea forțelor de producție și ridicarea gradului general de civilizație socialistă a patriei. (Aplauze puternice, prelungite).

Stimați tovarăși,

În perioada care a trecut de la Congresul al IX-lea am realizat mari transformări în planificarea și conducerea întregii activități economico-sociale. În noua etapă a dezvoltării societății socialiste românești se impune să aplicăm cu toată fermitatea noul mecanism economic, autoconducerea, autogestiunea, să aducem continuu îmbunătățirile care se impun ca urmare a dezvoltării forțelor de producție și a perfecționării relațiilor sociale.

Să nu uităm nici un moment că legea contradicțiilor continuă să acționeze și în socialism, că se mențin și apar noi contradicții. De aceea va trebui să studiem temeinic toate fenomenele economice, sociale și să acționăm în mod conștient pentru dezvoltarea armonioasă a tuturor sectoarelor, pentru înlăturarea contradicțiilor și realizarea unei concordanțe cit mai depline între forțele de producție și relațiile sociale, în dezvoltarea generală a societății.

Sînt necesare măsuri hotărîte în vederea creșterii rentabilității și eficienței întregii activități economice. Să facem astfel încît, conform legităților generale și legilor țării, toate unitățile să funcționeze pe principiul autoconducerii, autogestiuunii și autofinanțării. Oamenii muncii, în calitate de proprietari, producători și beneficiari, cărora li s-a încredințat în administrare o parte a bogăției generale a întregului popor, trebuie să acționeze pentru buna gospodărire și pentru dezvoltarea continuă a bogăției naționale. Este necesar să avem permanent în vedere că numai dezvoltarea continuă a avuției naționale, creșterea eficienței și rentabilității, a venitului național constituie singura cale pentru a asigura progresul multilateral al țării și ridicarea bunăstării materiale și spirituale a poporului. (Aplauze puternice, îndelungate).

Stimați tovarăși,

Un accent deosebit s-a pus, în perioada care a trecut de la Congresul al IX-lea, pe creșterea rolului politic conducător al partidului în toate domeniile de activitate.

Partidul a devenit un adevărat partid de masă, care numără peste 3 500 mii membri. S-au perfecționat organizarea și stilul de muncă și s-au întărit continuu legăturile cu masele de oameni ai muncii, cu întregul popor.

S-a dezvoltat larg democrația internă de partid. Am introdus principiul reprezentării proporționale a organizațiilor de partid în organele supreme, pînă la Comitetul Central al partidului.

Ca o expresie a democrației de partid, toate candidaturile pentru organele superioare sînt discutate în adunările generale și în conferințele de partid.

Iată de ce putem spune că organele de partid, Comitetul nostru Central sînt expresia și voința întregului nostru popor, a partidului, care, în deplină unanimitate, au ales, la Congresul al XIII-lea, noul Comitet Central, dorind prin aceasta să asigure continuarea procesului revoluționar, victoria comunismului în România! (Aplauze și urale puternice; se scandează îndelung „Ceaușescu — P.C.R.!", „Ceaușescu și poporul!").

Putem declara cu deplin temei că avem un partid puternic, unit, urmat cu încredere de întregul popor, care își îndeplinește cu toată abnegația și fermitatea misiunea istorică de conducere a întregii națiuni spre visul de aur, spre comunism.

Pornind de la teza că socialismul se construiește cu poporul și pentru popor, am organizat sistematic consultări cu masele de oameni ai muncii.

Vizitele regulate în unitățile economico-sociale, în orașe și comune, dialogul permanent cu muncitorii, țăranii, intelectualii, cu toate categoriile de oameni ai muncii, marile adunări populare au devenit un sistem democratic de conducere, cu poporul și pentru popor. (Vii aplauze).

Practic, nu există problemă mai importantă privind politica internă și externă a patriei noastre care să nu fie dezbătută și aprobată de masele largi populare.

În același timp, am creat un sistem nou, democratic, de conducere a activității economico-sociale, a societății în general. Am renunțat la conducerea unipersonală a unităților economice și sociale, care nu mai corespundea noilor forțe și relații de producție, și am introdus consiliile oamenilor muncii — ca organe colective de conducere a întregii activități. S-au instituționalizat adunările generale ale oamenilor muncii — ca organe supreme de conducere ale proprietarilor, producătorilor și beneficiarilor. Pe plan național funcționează congresele oamenilor muncii, agriculturii, consiliilor populare, științei, învățămîntului, culturii și altele, și, în mod corespunzător, între congrese, consiliile naționale de conducere a întregii activități.

Putem afirma că am realizat un sistem democratic unic de conducere a societății, superior oricărei forme a democrației burgheze. Acest sistem asigură parti-

ciparea largă a oamenilor muncii, a întregului popor la conducerea tuturor sectoarelor economico-sociale, a societății noastre socialiste, la făurirea conștientă de către popor a propriului viitor, liber și independent, a viitorului socialist și comunist. (Aplauze puternice, prelungite).

Se impune să acționăm cu toată fermitatea pentru buna funcționare și perfecționarea continuă a sistemului democrației muncitorești-revoluționare. Este, de asemenea, necesar să perfecționăm în continuare conducerea societății, planificarea și autoconducerea.

Să pornim totdeauna de la faptul că ceea ce am realizat corespunde unei anumite etape, unui anumit nivel de dezvoltare a forțelor de producție și a relațiilor sociale, că, și în continuare, odată cu dezvoltarea generală a societății, a relațiilor sociale, va trebui să găsim noi și noi forme, să perfecționăm pe cele existente, lărgind continuu cadrul democratic și asigurând participarea activă și conștientă a întregului popor la conducerea tuturor sectoarelor de activitate.

Întotdeauna — și în orice împrejurări — toate organele de conducere ale societății trebuie să servească interesele maselor populare, să se afle sub controlul și conducerea generală a poporului !

Este necesar, de asemenea, să aplicăm cu toată hotărârea principiile noi de retribuție socialistă în raport cu calitatea și cantitatea muncii, să perfecționăm sistemul participării la fondul de dezvoltare prin părți sociale, sistemul de participare la beneficii, de cointeresare materială a proprietarilor și producătorilor, aplicând ferm principiul „de la fiecare după capacitatea sa, fiecărui după muncă”. Să avem în vedere că va trebui să perfecționăm, în continuare, acest principiu, în sensul că fiecare trebuie să dea maximum pentru societate și să primească în raport cu munca depusă. Asigurând cointeresarea materială, trebuie să păstrăm permanent un echilibru corespunzător între veniturile mari și mici, respingând orice tendință de nivelare a veniturilor, așa cum va trebui să respingem orice tendință de mărire a diferențelor dintre veniturile mari și mici și de creștere nejustificată, fără muncă, a veniturilor. Singura cale de creștere a veniturilor pentru toți oamenii muncii, pentru toți cetățenii trebuie să fie numai și numai ceea ce se obține prin munca depusă ! Nu trebuie să admitem, în nici un fel, realizarea de venituri fără muncă sau pe seama exploatării muncii altora.

Construim o societate a muncii libere și toți cetățenii trebuie să participe activ la întreaga activitate, iar veniturile lor, nivelul lor de viață trebuie să fie în strinsă legătură cu contribuția adusă la dezvoltarea generală a țării. (Aplauze puternice, prelungite).

Să aplicăm ferm principiile de echitate și etică socialiste, de dreptate socială ! Pe această bază, o dată cu dezvoltarea generală a țării, să ridicăm continuu nivelul de trai material și spiritual al poporului — aceasta constituind țelul suprem al politicii partidului, esența societății socialiste multilateral dezvoltate pe care o edificăm cu succes în România. (Aplauze puternice, prelungite).

Stimați tovarăși,

În concordanță cu Programul partidului, cu programul ideologic, va trebui să acționăm continuu pentru perfecționarea statului, pentru întărirea spiritului de răspundere, de ordine, pentru aplicarea fermă a legilor în toate domeniile.

Este necesar să respingem orice încercare de diminuare, într-un fel sau altul, a rolului statului. Trebuie să înțelegem că autoconducerea și afirmarea cu putere a democrației muncitorești-revoluționare se pot realiza numai pe baza conducerii unitare a întregii dezvoltări a țării, pe baza planului național unic, prin creșterea continuă a rolului statului ca factor fundamental pentru a asigura victoria socialismului și comunismului, întărirea forței materiale și spirituale a patriei, a independenței și suveranității României ! (Aplauze puternice, prelungite).

Să acționăm cu toată hotărârea pentru o conlucrare tot mai strinsă între organele de stat și noile organisme ale democrației muncitorești-revoluționare ! Dezvoltarea democrației muncitorești-revoluționare constituie factorul fundamental pentru făurirea cu succes a socialismului, pentru edificarea societății comuniste, înțelegând aceasta nu în mod anarhic, ci în sensul participării active și organizate a poporului la conducerea tuturor sectoarelor de activitate, în care statul — atît în etapa actuală, cît și în comunism — va trebui să aibă un rol important. Niciodată,

nici o societate nu se va putea lipsi de un organism de conducere unitară a întregii activități !

Înlăturând anumite abuzuri, anumite caracteristici vechi ale statului — și în primul rînd caracterul statului de instrument al unei clase pentru dominarea asupra altor clase — noi realizăm un stat nou, democrație, în care poporul exercită direct puterea, dar care asigură unitatea și conducerea tuturor sectoarelor de activitate.

În același timp, avînd în vedere condițiile grave din viața internațională, este necesar să acordăm toată atenția întăririi forțelor noastre armate, ridicării pregătirii lor de luptă și politice, întăririi capacității de apărare a țării. În acest cadru, aș dori să menționez și necesitatea conlucrării strînse cu armatele țărilor din Tratatul de la Varșovia, cu armatele celorlalte țări socialiste, cu alte armate prietene, fiind gata, în orice împrejurări, să apărăm independența țării împotriva oricărei agresiuni imperialiste. În același timp, va trebui să intensificăm activitatea și lupta pentru dezarmare, pentru o lume fără războaie, a păcii și prieteniei.

Una din marile realizări ale partidului nostru o constituie restabilirea și dezvoltarea rolului națiunii socialiste ca factor legic în făurirea noii orînduiri sociale. De asemenea, am soluționat problema națională în mod just, prin asigurarea deplină egalității în drepturi pentru toți cetățenii. Am dezvoltat teza științifică, revoluționară a omogenizării societății și realizării poporului unic muncitor, constructor conștient, în mod unit, al socialismului și comunismului. (Vii și puternice aplauze).

În întreaga noastră activitate se impune să desfășurăm o largă muncă ideologică și politico-educativă, de formare a omului nou. Să înfăptuim neabătut programul ideologic al partidului, în vederea creșterii nivelului conștiinței revoluționare a partidului, a întregului nostru popor. Să acționăm pentru educarea tinerețului în spiritul dragostei față de trecutul glorios al poporului, al dragostei față de patrie și popor.

Să adoptăm o atitudine fermă față de diferite concepții străine, ale vechii orînduiri, să combatem cu hotărîre naționalismul, șovinismul, rasismul, orice forme de înjosire a omului, dezvoltînd puternic sentimentul de prietenie și colaborare între toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, spiritul de solidaritate cu oamenii muncii, cu popoarele de pretutindeni, în lupta pentru pace, pentru progres, pentru o lume mai dreaptă și mai bună. (Aplauze puternice, prelungite).

La baza întregii noastre activități trebuie să așezăm totdeauna materialismul dialectic și istoric, socialismul științific, care reprezintă concepția revoluționară despre lume și viață. Să pornim însă permanent de la faptul că procesul de dezvoltare a acestor științe sociale, ca, de altfel, a oricăror științe, nu este încheiat, că trebuie să lărgim continuu procesul cunoașterii, de descoperire a noi și noi taine ale naturii, ale universului, ale cunoașterii sociale și umane și, în raport cu noile descoperiri și cunoașteri, să dezvoltăm și concepția revoluționară despre lume și viață.

În toate domeniile va trebui să acționăm în spirit revoluționar, să pornim de la faptul că nu s-a încheiat și nu se va încheia niciodată procesul dezvoltării economico-sociale, că rolul unui partid revoluționar este acela de a acționa totdeauna pentru înnoirea și perfecționarea societății, a relațiilor de producție și sociale.

În întreaga activitate politico-educativă un rol important revine culturii, literaturii, artei, muzicii, tuturor formelor de educație. În acest cadru aș dori să subliniez marea însemnată a Festivalului național „Cîntarea României“, care asigură participarea a sute de mii, a milioane de oameni la activitatea cultural-educativă, la formarea și dezvoltarea continuă a culturii poporului nostru.

De altfel, doresc să subliniez, și în acest cadru, că totdeauna poporul a fost și trebuie să rămînă adevăratul făuritor al culturii sale. (Aplauze puternice, prelungite).

Un rol important au presa și radioteleviziunea, ca mijloace de informare și educare politică și culturală a poporului.

Întreaga noastră activitate trebuie să fie pătrunsă de spirit revoluționar, de umanismul revoluționar, de spiritul de omenie propriu poporului nostru.

Avem o perspectivă luminoasă privind dezvoltarea patriei. Dispunem de tot ceea ce este necesar pentru înfăptuirea Programului partidului. Acum este necesar să acționăm pentru o bună organizare a activității în toate domeniile, pentru unirea eforturilor întregului nostru popor.

Să întărim — repet încă o dată — rolul conducător al partidului, care trebuie să se manifeste prin integrarea în întreaga activitate economico-socială. Cadrele, organele de partid, activul de partid trebuie să acționeze nu deasupra organelor de stat sau economico-sociale, ci în interiorul acestora, integrându-se în întreaga lor activitate, fiind cele mai active în îndeplinirea neabătută a legilor, hotărârilor și planurilor de dezvoltare economico-socială. Să întărim continuu unitatea și forța de luptă ale partidului, unitatea întregului popor în cadrul Frontului Democrației și Unității Socialiste — aceasta constituind garanția îndeplinirii neabătute a Programului partidului, a ridicării patriei noastre pe noi culmi de progres și civilizație, a creșterii bunăstării poporului, a întăririi independenței și suveranității României ! (Aplauze și urale puternice, îndelungate ; se scandează „Ceașescu — P.C.R. !”, „Ceașescu și poporul !”).

Stimați tovarăși,

În întreaga activitate internațională am pornit totdeauna de la interdependența dialectică dintre politica internă și externă, de la faptul că succesele fiecărei țări socialiste în dezvoltarea economico-socială, în construcția noii orinduirii constituie un factor important pentru întărirea prestigiului și forței socialismului, pentru politica de colaborare și pace.

Privind retrospectiv, putem afirma că activitatea României desfășurată pe plan internațional în cei 20 de ani care au trecut de la Congresul al IX-lea al partidului s-a caracterizat printr-o politică principală de colaborare cu toate statele lumii, fără deosebire de orinduire socială, de susținere a luptelor de eliberare națională, pentru independență, destindere și pace.

În mod consecvent, țara noastră a acționat pentru așezarea la baza relațiilor sale cu toate statele și pentru afirmarea în relațiile internaționale a principiilor depline egalități în drepturi, respectului independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne, avantajului reciproc, renunțării la forță și la amenințarea cu forță. Se poate afirma că aceste principii sînt astăzi larg recunoscute și constituie singura bază trainică pentru relațiile de colaborare și de pace între state. (Aplauze și urale puternice ; se scandează îndelung „Ceașescu — pace !”).

Tocmai datorită acestei politici principiale și consecvente, de colaborare și pace, țara noastră întreține relații largi cu toate statele lumii, se bucură de prestigiu și are prieteni pe toate meridianele planetei noastre.

Sîntem ferm hotărîți ca, și în viitor, să ducem aceeași politică principală, care să țină seama atît de interesele patriei noastre, cît și de interesele generale ale dezvoltării independente a tuturor națiunilor lumii și de asigurare a păcii. Avem ferma convingere că numai o asemenea politică, numai o strînsă colaborare și întărire a independenței fiecărei națiuni, dar și a păcii în lume asigură — atît poporului nostru, cît și tuturor popoarelor — realizarea năzuințelor lor de mai bine, de viață liberă, de bunăstare și fericire ! (Aplauze și urale puternice ; se scandează îndelung „Ceașescu — pace !”).

În toți acești ani am acționat cu toată hotărîrea pentru dezvoltarea relațiilor cu toate statele socialiste, pentru depășirea unor divergențe dintre ele și întărirea solidarității și colaborării — considerînd că aceasta corespunde intereselor fiecărei țări socialiste, cauzei generale a socialismului și păcii în lume. Nu de puține ori am fost criticați pentru această poziție principală și pentru că nu ne-am lăsat angajați în criticarea altor țări socialiste. Acum putem afirma, cu îndreptățită mîndrie, că politica noastră de relații cu toate țările socialiste a fost pe deplin justă, a corespuns și corespunde nu numai intereselor țării noastre, dar și intereselor tuturor țărilor socialiste, cauzei socialismului și păcii în general.

Iată de ce sîntem hotărîți să facem totul, și în viitor, pentru dezvoltarea relațiilor cu toate țările socialiste, pentru depășirea divergențelor și întărirea solidarității și colaborării acestora, ca un factor important al creșterii rolului țărilor socialiste în viața internațională, în politica de destindere, de colaborare și pace. (Aplauze puternice, prelungite).

În această perioadă am pus bazele unor largi relații cu țările în curs de dezvoltare, cu țările nealiniate, cu țările mici și mijlocii în general, considerînd aceasta ca un factor important pentru politica de independență, de destindere și de pace.

În același timp, am promovat larg relațiile cu țările capitaliste dezvoltate, cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială, în spiritul principiilor coexistenței pașnice.

Am acționat consecvent pentru participarea activă a României la diviziunea internațională a muncii, la schimburile de valori materiale și spirituale. Am acordat o atenție deosebită intensificării schimburilor economice, colaborării și cooperării în producție.

Ne-am preocupat și am acționat cu toată consecvența pentru perfecționarea și dezvoltarea activității în cadrul C.A.E.R., pentru o largă colaborare și cooperare în producție care să asigure dezvoltarea fiecărei țări, și, în ansamblu, a țărilor membre ale C.A.E.R. În acest spirit, vom acționa cu toată consecvența pentru înfăptuirea hotărîrilor Consfăturii la nivel înalt în problemele economice, din 1984.

Considerăm că este necesar să intensificăm larg relațiile economice cu toate țările socialiste, cu țările în curs de dezvoltare, cu țările capitaliste, cu toate statele lumii, să contribuim activ, și pe această cale, la depășirea crizei economice mondiale, la realizarea unor relații noi, de deplină egalitate între toate statele lumii, la înfăptuirea noului ordinii economice mondiale, a unei lumi în care fiecare națiune să se poată dezvolta așa cum dorește, fără nici un amestec din afară. (Vii și puternice aplauze).

Stimați tovarăși,

Situația internațională se menține deosebit de gravă. Continuă cursa înarmărilor, amplasarea de noi arme nucleare în Europa, ceea ce mărește pericolul unui nou război mondial, ce s-ar transforma inevitabil într-un război nuclear, care ar duce la distrugerea a înseși condițiilor existenței vieții pe planeta noastră.

Iată de ce problema fundamentală a epocii noastre este aceea a opririi cursei înarmărilor, și în primul rînd a celor nucleare, trecerea la dezarmarea nucleară, generală, încetarea amplasării rachetelor cu rază medie de acțiune în Europa și a contramăsurilor Uniunii Sovietice, oprirea militarizării Cosmosului.

Nu există problemă mai importantă decît aceea de a face totul pentru salvarea omenirii de la o catastrofă nucleară, de la distrugere, de a asigura dreptul suprem al națiunilor, al oamenilor — la existență, la libertate, la viață și pace! (Aplauze și urale puternice; se scandează îndelung: „Ceașescu — pace!“).

România, poporul român — ca și alte popoare — au salutat și așteaptă ca tratativele de la Geneva dintre Uniunea Sovietică și Statele Unite ale Americii să ducă la acorduri concrete în direcția opririi înarmărilor nucleare și militarizării Cosmosului. Dar cele două runde de convorbiri s-au încheiat fără rezultate concrete. Desfășurarea tratativilor constituie un factor pozitiv, dar nu trebuie să acceptăm ca, la adăpostul tratativilor, să continue cursa înarmărilor, amplasarea de noi arme nucleare, ca tratativele să abată atenția popoarelor de la pericolul crescînd al catastrofei nucleare.

În ultimul timp s-a realizat un acord privind organizarea, în luna noiembrie, a unei întîlniri între secretarul general al Comitetului Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice și președintele Statelor Unite ale Americii. Fără nici o îndoială că o asemenea întîlnire constituie un factor pozitiv.

Ținînd seama de evoluția tratativilor de la Geneva dintre cele două mari puteri nucleare, considerăm că țările europene, toate statele lumii trebuie să-și asume o răspundere directă mai mare pentru soluționarea, pe calea tratativilor, a problemelor privind oprirea amplasării rachetelor cu rază medie de acțiune în Europa și a contramăsurilor nucleare ale Uniunii Sovietice, pentru oprirea producerii de noi arme nucleare și încetarea militarizării Cosmosului.

Nici un popor nu poate sta liniștit să aștepte rezultatul unor tratative sau întîlniri. Trebuie să ne asumăm răspunderea față de popoarele noastre, față de cauza păcii — și să facem totul pentru a determina realizarea unui acord care să pună capăt înarmărilor nucleare și cosmice, să determine trecerea la dezarmare, la reducerea armamentelor și a cheltuielilor militare.

Doresc să reafirm, și de la această tribună a plenarei Comitetului Central și a activului central de partid, propunerea ca țările socialiste membre ale Tratatului de la Varșovia să treacă la reducerea unilaterală a cheltuielilor militare și a efectivului trupelor cu 10—15 la sută.

Să facem totul, pînă nu este prea tîrziu, pentru ca, prin acțiuni îndrăznețe, să determinăm schimbarea cursului evenimentelor spre o politică de destindere, de colaborare și pace !

Asemenea acțiuni nu ar afecta cu nimic forța de apărare a țărilor socialiste. Dar luarea unor măsuri de reducere a cheltuielilor și efectivelor militare ar avea o mare însemnătate politică și ar exercita o puternică influență pentru a determina și țările capitaliste — îndeosebi cele din N.A.T.O. — să adopte o poziție corespunzătoare, să se treacă concret de la vorbe la fapte, la dezarmare ! (Aplauze și urale puternice, prelungite ; se scandează : „Dezarmare — pace !“).

Aniversarea a 10 ani de la Conferința de la Helsinki, care a reprezentat un moment important în lupta pentru destindere, pentru colaborare și pace, trebuie să determine intensificarea luptei popoarelor pentru realizarea în viață a documentelor adoptate la Helsinki, a luptei lor unite pentru securitate, colaborare și pace pe continentul nostru și în întreaga lume !

România va acționa cu toată hotărîrea pentru desfășurarea cu rezultate cît mai bune a Conferinței de la Stockholm pentru încredere și dezarmare. De asemenea, considerăm că este necesar să se acționeze cu mai multă hotărîre pentru desfășurarea cu rezultate cît mai bune a Conferinței de dezarmare de la Geneva și a negocierilor de la Viena pentru reducerea armamentelor și efectivelor militare în centrul Europei.

Vom acționa cu toată consecvența pentru dezvoltarea colaborării multilaterale între toate statele din Balcani și pentru transformarea regiunii noastre într-o zonă fără arme nucleare și baze militare străine. Susținem ferm realizarea unor asemenea zone în nordul și centrul Europei, precum și în alte regiuni ale lumii. Privim toate aceste zone fără arme nucleare ca o parte a luptei generale și unitare pentru o lume fără războaie, fără arme nucleare, a păcii și colaborării egale între națiuni ! (Aplauze puternice).

Stimați tovarăși,

România s-a pronunțat și se pronunță ferm pentru încetarea conflictelor militare, pentru soluționarea tuturor problemelor litigioase dintre state numai și numai prin tratative. În acest spirit, ne pronunțăm pentru organizarea unei conferințe internaționale pentru Orientul Mijlociu, sub egida Organizației Națiunilor Unite, cu participarea tuturor țărilor interesate, inclusiv a Organizației pentru Eliberarea Palestinei.

Ne pronunțăm, de asemenea, pentru încetarea războiului dintre Irak și Iran și soluționarea prin tratative a problemelor dintre cele două țări.

În general, considerăm că este necesar să se facă totul pentru încetarea unor conflicte existente între țările în curs de dezvoltare sau nealiniat, pentru dezvoltarea solidarității și colaborării lor, ca o necesitate pentru întărirea unității în lupta pentru apărarea și consolidarea independenței, pentru soluționarea problemelor economice grave ale țărilor în curs de dezvoltare.

Ne pronunțăm cu toată hotărîrea pentru o soluționare globală a problemelor subdezvoltării — inclusiv a problemelor datoriiilor externe ale țărilor în curs de dezvoltare — pentru o conferință largă, în cadrul Organizației Națiunilor Unite, între țările în curs de dezvoltare și țările dezvoltate.

Este necesar să se înțeleagă că soluționarea problemelor țărilor în curs de dezvoltare, realizarea unei noi ordini economice mondiale constituie un factor primordial pentru depășirea crizei economice, pentru stabilitatea și dezvoltarea economiei mondiale.

În general, ne pronunțăm ferm pentru participarea, în deplină egalitate, la soluționarea problemelor a tuturor statelor, fără deosebire de mărime sau de orînduire socială. În acest cadru, acordăm o mare însemnătate rolului țărilor mici și mijlocii, al țărilor nealiniat.

Susținem cu toată hotărîrea întărirea rolului Organizației Națiunilor Unite, al altor organisme internaționale în soluționarea problemelor mondiale, în interesul tuturor națiunilor, al destinderii și păcii în lume. (Aplauze și urale îndelungate).

Stimați tovarăși,

În perioada care a trecut de la Congresul al IX-lea, partidul nostru — consecvent tradițiilor sale de solidaritate internațională — a acționat și dezvoltat larg relațiile cu toate partidele comuniste și muncitorești.

Am desfășurat o activitate susținută pentru depășirea unor divergențe și realizarea unor relații noi, bazate pe egalitate, pe respect al dreptului fiecărui partid de a-și hotări politica în mod independent, corespunzător condițiilor din țara în care își desfășoară activitatea.

Ne-am pronunțat, și acționăm cu toată hotărîrea, pentru realizarea unei noi unități. Considerăm că, în această direcție, s-au realizat o serie de progrese importante — și vom acționa și în continuare, cu toată fermitatea, pentru întărirea și dezvoltarea relațiilor cu toate partidele comuniste și muncitorești, pentru realizarea și întărirea noii unități între ele, ca un factor primordial al politicii de progres economic și social, de independență și de pace.

Așa cum am subliniat la Congresul al XIII-lea al partidului, considerăm că este necesar să se ajungă la organizarea de noi întâlniri și consfătuiri între partidele comuniste și muncitorești, pe zone, pe continente sau pe plan mondial, pornind de la necesitatea de a discuta împreună problemele fundamentale ale vieții contemporane, de a ajunge la concluzii comune privind intensificarea luptei împotriva politicii imperialiste și neocolonialiste, a politicii de forță, de amestec în treburile interne ale popoarelor, pentru apărarea independenței și suveranității tuturor statelor, oprirea cursei înarmărilor, pentru asigurarea păcii în întreaga lume. (Aplauze puternice, îndelungate).

Asemenea întâlniri și consfătuiri nu trebuie, în nici un fel, să pună în discuție politica unui partid sau altul, să constituie, în vreun fel, un amestec în treburile vreunui partid. Dar, pornind de la aceasta și acționînd consecvent pentru o unitate de tip nou, trebuie să facem totul pentru a întări solidaritatea și unitatea partidelor comuniste și muncitorești. Aceasta constituie o necesitate a dezvoltării social-politice actuale. (Vii aplauze).

În toată această perioadă am acordat o importanță deosebită și am dezvoltat larg relațiile cu o serie de partide socialiste și social-democrate, cu partide progresiste și democratice din diferite țări. Sintem hotărîți să dezvoltăm larg și în viitor aceste relații, considerînd că aceasta corespunde intereselor generale de pace și colaborare.

De la înalta tribună a plenarei Comitetului Central și a activului central de partid, doresc să reafirm hotărîrea României socialiste de a face totul pentru triumful rațiunii, pentru oprirea cursei înarmărilor, îndeosebi a celor nucleare, și pentru pace. Avem ferma convingere că stă în puterea forțelor progresiste și antiimperialiste, a tuturor popoarelor care doresc pacea de a opri cursul periculos al evenimentelor, că, acționînd unite, popoarele vor impune dezarmarea și vor asigura pacea trainică pe planeta noastră, realizarea unei lumi mai drepte și mai bune, a egalității, libertății și independenței fiecărei națiuni! (Aplauze și urale puternice; se scandează îndelung „Ceașescu — pace!“).

Stimați tovarăși,

Plenara Comitetului Central, împreună cu activul central de partid, omagînd remarcabilele înfăptuiri obținute de la Congresul al IX-lea și pînă în prezent, a stabilit intensificarea activității în toate domeniile pentru înfăptuirea neabătută a hotărîrilor Congresului al XIII-lea, a Programului partidului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare spre comunism.

Este necesar să acționăm cu toată hotărîrea pentru îndeplinirea în cele mai bune condiții a planului pe acest an, la toți indicatorii, încheind astfel cel de-al 7-lea cincinal cu rezultate cît mai bune și punînd o bază trainică trecerii la realizarea noului cincinal — 1986—1990. (Vii aplauze).

În mesajele și în cuvîntările tuturor tovarășilor s-a subliniat cu tărie hotărîrea organizațiilor de partid, a organizațiilor de masă și obștești, a întregului popor de a nu precupeți nici un efort pentru înfăptuirea neabătută a sarcinilor pe acest an și pregătirea noului cincinal.

Angajamentele asumate în cadrul Plenarei Comitetului Central și activului central de partid ne dau garanția și certitudinea că toate organizațiile de partid, toți oamenii muncii, întregul nostru partid și popor sînt ferm hotărîți să asigure ridicarea continuă a României socialiste pe noi culmi de progres și civilizație, să acționeze cu toată fermitatea pentru creșterea forței materiale a țării, pentru ridicarea continuă a bunăstării materiale și spirituale a poporului, pentru întărirea independenței și suveranității României. (Aplauze puternice, prelungite).

Încă o dată, doresc să exprim cele mai vii mulțumiri pentru mesajele și aprecierile la adresa activității mele, a partidului.

Doresc să asigur Comitetul Central, activul de partid, întregul partid și întregul popor că, și în viitor, voi acționa cu toată consecvența și hotărârea pentru îndeplinirea neabătută a Programului partidului, că voi servi fără preget cauza socialismului și comunismului, interesele națiunii noastre socialiste, independența și suveranitatea patriei! (Aplauze și urale puternice, prelungite; se scandează îndelung „Ceașescu — P.C.R.!", „Ceașescu și poporul!").

Acum, cînd încheiem bilanțul unei activități cu rezultate remarcabile și ne pregătim pentru o nouă etapă de dezvoltare a patriei noastre, să ne angajăm în mod solemn că vom păstra permanent spiritul revoluționar în muncă și luptă, că vom acționa întotdeauna pentru înlăturarea a tot ceea ce este vechi și perimat, pentru perfecționarea continuă a societății noastre, pentru promovarea cu îndrăzneală a noului — aceasta constituind garanția sigură a triumfului comunismului în patria noastră, a înălțării continue a României pe noi culmi de progres și civilizație! (Aplauze și urale puternice; se scandează îndelung „Ceașescu — P.C.R.!", „Ceașescu și poporul!", „Vom munci și vom lupta, țara o vom înălța!").

În încheiere, doresc să vă adresez dumneavoastră, partidului și întregului popor cele mai bune urări de noi și mărețe succese în toate domeniile de activitate, multă sănătate și fericire! (Urale și aplauze puternice; se scandează îndelung „Ceașescu — P.C.R.!").

Trăiască gloriosul nostru partid comunist în deplină unitate, să conducă poporul pe drumul comunismului! (Aplauze și urale puternice, prelungite; se scandează îndelung: „Ceașescu — P.C.R.!", „Ceașescu și poporul!").

Trăiască poporul nostru liber și independent! (Urale și aplauze puternice; se scandează îndelung: „Ceașescu și poporul!").

Glorie veșnică poporului român, națiunii noastre socialiste! (Aplauze și urale îndelungate; se scandează: „Ceașescu și poporul!").

Trăiască colaborarea cu toate statele, cu toate forțele progresiste, cu toate popoarele lumii! Trăiască pacea! (Aplauze și urale puternice, prelungite; se scandează îndelung: „Ceașescu — P.C.R.!", „Ceașescu și poporul!", „Ceașescu — pace!". Toți cei prezenți în sală se ridică în picioare și ovaționează minute în șir, într-o atmosferă de puternică unitate și entuziasm, pentru Partidul Comunist Român, pentru secretarul general al partidului, președintele țării, tovarășul NICOLAE CEAȘESCU).

OMAGIUL ADUS TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU

de Comitetul Central al Partidului Comunist Român,
Consiliul Național al Frontului Democrației și Unității Socialiste,
Consiliul de Stat și Guvernul Republicii Socialiste România,
cu prilejul aniversării a două decenii
de la Congresul al IX-lea al partidului

Mult stimate și iubite tovarăse Nicolae Ceaușescu,

În această memorabilă zi, când aniversăm împlinirea a două decenii de la Congresul al IX-lea — istoricul forum care, exprimând voința unanimă a tuturor comuniștilor, a întregului popor, v-a ales în funcția supremă de secretar general al Partidului Comunist Român — vă adresăm cele mai calde felicitări și vă exprimăm cele mai profunde sentimente de prețuire și recunoștință pentru contribuția excepțională pe care o aduceți la făurirea destinului nou, socialist al patriei noastre.

Prin analiza riguroasă, științifică a drumului parcurs de societatea noastră de la revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă de la 23 August 1944 și pînă la Congresul al IX-lea, prin viziunea nouă, profund revoluționară, dialectică și umanistă pe care ați exprimat-o în acel istoric iulie 1965, prin înflăcăratul îndemn adresat tuturor fiilor țării de a-și uni forțele în jurul partidului și a-și făuri în mod conștient viitorul socialist și comunist, dumneavoastră, mult stimate și iubite tovarăse secretar general, ați făcut ca marele forum comunist de acum 20 de ani — care a descătușat energiile creatoare ale celor ce muncesc și a dinamizat puternic întreaga operă de construcție socialistă din patria noastră — să se înscrie ca un moment de excepțională însemnătate în istoria națională, în orientarea și înfăptuirea strategiei de dezvoltare economico-socială a României în aceste decenii de puternică afirmare pe plan internațional.

De-a lungul vremurilor, în decursul multimilenarei sale existențe, harnicul și înțeleptul nostru popor a știut întotdeauna să-și aleagă marii conducători de țară dintre cei mai bravi și mai vrednici fii ai săi, care au apărut cu prețul vieții vatra străbună, libertatea și neatîrnarea națiunii. Înăfptuind cu neasemuită pasiune revoluționară și înflăcărat patriotism marea răspundere ce v-a fost încredințată de partid și popor la Congresul al IX-lea, dumneavoastră, mult stimate și iubite tovarăse Nicolae Ceaușescu, întruchipați exemplul minunat de Erou între eroii

neamului, de strălucit om politic și de stat, înzestrat cu înaltele calități ale conducătorului revoluționar, devotat trup și suflet patriei, pe care o slujiți cu exemplară dăruire, cu dorința fermă de a o vedea afirmându-se tot mai puternic, liberă și demnă, în rîndul națiunilor lumii. Ne facem o datorie de onoare, de inimă și conștiință din a omagia, și în acest înălțător moment sărbătoresc, rolul dumneavoastră hotărîtor în înfăptuirea uriașelor transformări revoluționare pe care România le-a cunoscut în cei 20 de ani de cînd conduceți destinele partidului și ale poporului. Apreciem cu profundă mîndrie — așa cum poporul însuși o face — că anii aceștia de victorii fără seamăn alcătuiesc epoca cea mai luminoasă din întreaga noastră existență, pe care, cu aleasă cînstire, o numim cu toții „Epoca Nicolae Ceaușescu“.

Reinvestirea dumneavoastră de către congresele al X-lea, al XI-lea, al XII-lea și al XIII-lea în înalta funcție de secretar general al partidului, alegerea ca primul președinte al Republicii — act istoric, reconfirmat pentru a patra oară în acest an, prin voința întregii națiuni — au dat expresie, în cel mai înalt grad, dragostei fierbinți și încrederii nemărginite cu care toți fiii patriei vă înconjoară în fiecare clipă a istoriei. Este voința unanimă a națiunii noastre socialiste de a vă ști mereu în fruntea sa pe dumneavoastră, conducătorul luminat care întruchipați cele mai alese virtuți ale poporului român, revoluționarul consecvent și cutezător care, de peste o jumătate de veac, desfășurați o uriașă activitate consacrată împlinirii idealurilor de libertate și independență ale poporului român, triumfului revoluției socialiste, înfloririi neconținute a României !

În conștiința comuniștilor și a întregii noastre națiuni s-a înscris cu strălucire contribuția dumneavoastră determinantă la elaborarea strategiei și tacticii revoluționare ale partidului nostru, a celor mai corespunzătoare soluții pentru rezolvarea problemelor deosebit de complexe ale construcției noi orînduiri în România. Pornind de la cerințele și legitățile obiective ale dezvoltării noastre istorico-sociale, de la cunoașterea aprofundată a realităților țării, dumneavoastră ați adus o contribuție inestimabilă la fundamentarea și elaborarea unor teze și concepte noi cu privire la desfășurarea revoluției și construcției socialiste, la făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintarea spre comunism.

Promotor curajos al noului, al deschiderilor originale teoretice și practice, adversar neîmpăcat al oricăror dogme rigide, aplicînd în mod creator adevărurile generale ale materialismului dialectic și istoric la realitățile concrete ale țării noastre — în condițiile cînd, pe plan internațional, se insistă mult pentru a se menține socialismul în anumite tipare învechite, care îl împiedicau să-și pună în valoare forța și capacitatea sa de a revoluționa societatea — dumneavoastră, mult iubite și stimate tovarășe Nicolae Ceaușescu, ați adus o viziune proaspătă, științifică, un puternic suflu nou, profund înnoitor în înțelegerea și desfășurarea întregului proces de transformare revoluționară a societății și a omului. Vasta activitate pe care ați desfășurat-o și o desfășurați pe tărîmul gîndirii social-politice, al generalizării teoriei și practicii revoluționare v-a impus ca un mare gînditor revoluționar, umanist, care, prin impunătoarea sa operă, aduce o strălucită contribuție, larg recunoscută, la îmbogățirea socialismului cu noi teze și idei de stringentă actualitate și de largă perspectivă.

18 Ne mîndrim cu toții că sîntem membrii unui asemenea partid cum este Partidul Comunist Român, pe care dumneavoastră, mult stimate și

iubite tovarăse secretar general, l-ați definit magistral — și l-ați transformat efectiv — în centru vital al societății noastre socialiste. Constituie un înalt exemplu pentru noi toți pasiunea și consecvența cu care acționați pentru întărirea continuă a forței politice și organizatorice a partidului, perfecționarea permanentă a muncii organelor și organizațiilor de partid, creșterea rolului lor în toate domeniile vieții economice și sociale, a capacității de a uni și mobiliza energiile creatoare ale națiunii în marea operă istorică pe care o îndeplinim pe pământul României. O însemnătate deosebită au tezele și ideile dumneavoastră potrivit cărora, pe măsura înaintării pe drumul socialismului, rolul conducător al partidului sporește în amploare și profunzime. Așa cum ați arătat la Congresul al IX-lea — și cum ați subliniat în repetate rânduri — trebuie să facem totul pentru ca partidul nostru să acționeze permanent, în strînsă unitate cu clasa muncitoare, țărănimea și intelectualitatea, cu întregul popor, spre a-și putea astfel îndeplini înaltele răspunderi pe care și le-a asumat în transformarea revoluționară a societății.

Sub impulsul gândirii și acțiunii dumneavoastră, Partidul Comunist Român a devenit astăzi un partid viguros, un partid de masă puternic, unit, stimat și urmat cu încredere de întregul popor. Pe bună dreptate comuniștii, întreaga națiune asociază organic numele dumneavoastră de numele Partidului Comunist Român, pentru că niciodată activitatea sa n-a fost mai intensă și mai bogată, mai puternic orientată spre obiective atît de largi ca în acești 20 de ani, cînd partidul a devenit o puternică forță politică de realizare a consensului național, a unității și coeziunii moral-politice a poporului în lupta pentru împlinirea năzuințelor și aspirațiilor sale de progres și bunăstare, de viață liberă, independentă și demnă, de pace și colaborare.

Mult iubite și stimate tovarăse Nicolae Ceaușescu,

Partidul și statul nostru dau o înaltă apreciere rolului de însemnătate excepțională pe care l-ați avut și îl aveți în orientarea forțelor și capacității de creație a întregului popor, a resurselor materiale și umane ale țării, spre făurirea unei puternice și moderne baze tehnico-materiale a societății — factor hotărîtor al progresului multilateral al României, al înaintării sale neabătute pe calea socialismului și comunismului. Se bucură de o largă recunoaștere, internă și internațională, concepția dumneavoastră cu privire la construcția socialistă și dezvoltarea economico-socială, fundamentată pe ideea — pe care ați exprimat-o cu deosebită claritate încă de la Congresul al IX-lea — că „superioritatea orînduirii noi, socialiste, stă în faptul că ea se construiește pe baza științei celei mai avansate, pornindu-se de la cunoașterea legilor obiective ale dezvoltării societății, de la cerințele fiecărei etape a vieții sociale, de la particularitățile naționale ale fiecărui popor și fiecărei țări, ține seama de condițiile diferite în care s-a format și se dezvoltă fiecare națiune“.

Este pe deplin validată de viață marea însemnătate a orientărilor dumneavoastră referitoare la repartizarea justă a veniturii naționale, în baza căreia, alocîndu-se peste 30 la sută pentru fondul de dezvoltare, se asigură creșterea într-un ritm înalt a forțelor de producție, ridicarea continuă a bunăstării materiale și spirituale a poporului, întărirea cuceririlor sale revoluționare, a independenței și suveranității patriei. Mărturie grăitoare a acestei luminoase și înțelepte concepții o constituie amplul proces de dezvoltare și modernizare a bazei tehnico-materiale, faptul că în ulti-

mele două decenii în România au fost create, ca urmare a politicii juste de amplasare echilibrată a forțelor de producție pe întreg teritoriul țării, sute de zone și platforme industriale. Mai mult de 80 la sută din fondurile fixe existente astăzi în industrie au fost puse în funcțiune în anii dinamici ai „Epocii Nicolae Ceaușescu”. În această perioadă de realizări fără egal, producția industrială a țării a crescut, în medie, anual cu 9,7 la sută — România numărându-se printre puținele țări din lume care se pot mândri cu asemenea ritmuri. În cele două decenii care au trecut de la Congresul al IX-lea, venitul național — principalul indicator al dezvoltării noastre economico-sociale — a cunoscut un ritm mediu anual de creștere de 7,8 la sută, care se situează, de asemenea, printre cele mai mari ritmuri din lume. În ultimele două decenii, pe baza concepției dumneavoastră profund științifice, am dezvoltat o industrie puternică, cu o structură modernă, în cadrul căreia au căpătat o deosebită amploare ramurile de vîrf, capabile să asigure înzestrarea economiei naționale cu tehnică avansată, să realizeze produse de înaltă calitate și eficiență.

S-a dezvoltat puternic agricultura. În acești ani a fost creată, practic, o agricultură nouă, așezată trainic pe baze socialiste, dotată cu mijloace de muncă moderne. Producția globală agricolă a sporit în această perioadă într-un ritm mediu anual de 4,3 la sută. Pe baza marilor transformări innoitoare petrecute în agricultură s-au schimbat radical satul românesc, condițiile de muncă și de viață ale țărănimii.

Orientarea fermă pe care dumneavoastră ați imprimat-o întregii activități din perioada de după Congresul al IX-lea al partidului spre valorificarea superioară a tuturor resurselor naturale, asigurarea unei înalte calități și eficiențe în toate domeniile, pe baza aplicării largi a celor mai noi cuceriri ale revoluției tehnico-științifice contemporane, a ridicării continue a nivelului de cunoștințe tehnice și profesionale ale tuturor oamenilor muncii au asigurat creșterea permanentă a avuției naționale și, pe această bază, a nivelului de trai material și cultural al întregii națiuni. Pornind de la realizările dobîndite în dezvoltarea industriei, agriculturii, a tuturor ramurilor producției materiale, ați pus în fața partidului, a întregului popor sarcina de onoare de a păși într-o etapă nouă, calitativ superioară, a economiei naționale, subliniind cu pregnanță necesitatea accentuării caracterului ei intensiv, a trecerii de la economia preponderent extensivă la cea intensivă, modernă, de înaltă productivitate și competitivitate.

Perioada celor 20 de ani de puternică dezvoltare economico-socială a patriei a confirmat în mod strălucit concepția dumneavoastră profund umanistă, care așază în centrul întregii activități omul, bunăstarea lui materială și spirituală — scopul suprem al politicii Partidului Comunist Român, esența societății socialiste multilateral dezvoltate pe care o edificăm în patria noastră.

Este unanim apreciată grija cu totul deosebită pe care o acordați învățămîntului, științei și culturii, ca factori fundamentali ai construcției cu succes a societății socialiste și comuniste în patria noastră. În ansamblul marilor transformări revoluționare care au avut loc în ultimele două decenii, sub puternicul imbold al orientărilor dumneavoastră, știința românească a cunoscut o puternică afirmare, dispunînd de o modernă bază tehnico-materială, de cadre cu o înaltă pregătire, capabile să soluționeze cu succes cele mai complicate probleme pe care le ridică revoluția tehnico-științifică modernă.

Cercetarea și învățămîntul, strîns legate de producție, aduc, sub conducerea de înaltă competență a tovarășei Elena Ceaușescu, o mare contribuție la dezvoltarea și modernizarea mijloacelor de producție și a proceselor de muncă, la valorificarea cu eficiență sporită a resurselor naționale, la perfecționarea noilor relații sociale, la formarea omului nou, la dezvoltarea și afirmarea multilaterală a personalității umane.

Conferind civilizației noastre socialiste un profil puternic marcat de spirit științific, opera dumneavoastră echivalează cu o amplă și atotcuprinzătoare renaștere a științei și culturii naționale.

Întregul nostru partid și popor au salutat cu nemărginită bucurie și satisfacție hotărîrea unanimă a Academiei Republicii Socialiste România privind alegerea dumneavoastră, mult iubite și stimate tovarășe Nicolae Ceaușescu, în calitate de membru titular și președinte de onoare al celei mai înalte și prestigioase instituții științifice și culturale a țării — act firesc ce încununează în chip strălucit contribuția determinantă pe care ați adus-o și o aduceți la elaborarea și înfăptuirea strategiei de dezvoltare economico-socială a patriei, la promovarea științei și culturii naționale, la afirmarea lor în lume.

Mult stimate și iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu,

Ne însușim întru totul concluziile desprinse din analiza profund științifică a problemelor pe care le ridică actualul stadiu de dezvoltare a societății noastre și apreciem și cu acest prilej importanța deosebită a tezelor dumneavoastră cu privire la cerința obiectivă a creșterii și mai puternice a rolului statului socialist în planificarea, organizarea și conducerea unitară a întregii vieți economice și sociale, la necesitatea îmbinării armonioase a activității organelor de stat cu cele ale democrației muncitorești, revoluționare, a împlinirii principiului conducerii unitare cu inițiativa maselor populare.

Din inițiativa și sub îndrumarea dumneavoastră directă, în țara noastră a fost creat un larg sistem al democrației muncitorești, revoluționare, original și unitar, alcătuit din organe și organisme ce își desfășoară activitatea în toate unitățile economice și sociale de bază, precum și la nivel național, în centrul căruia se află principiile autoconducerii și auto-gestiunii muncitorești, care oferă tuturor oamenilor muncii posibilitatea de a participa nemijlocit la elaborarea și adoptarea deciziilor, la conducerea societății.

Pornind de la marele adevăr — pe care l-ați reafirmat în repetate rînduri — că socialismul se construiește cu poporul și pentru popor, dumneavoastră, mult stimate și iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu, ați demonstrat, cu marea forță a exemplului personal, că cea mai concretă expresie a democratismului societății noastre, a participării maselor o constituie dialogul permanent și nemijlocit cu oamenii muncii din toate domeniile, larga lor consultare în toate problemele care privesc prezentul și viitorul țării.

Ne îndrumați în permanență să acordăm o atenție deosebită și să perfecționăm necontenit întreaga activitate politico-educativă, de formare și modelare a conștiinței socialiste, de educare a tineretului, a tuturor oamenilor muncii în spiritul nobilelor idei ale patriotismului socialist, al dragostei față de patrie, partid și popor, al răspunderii și atașamentului față de marile noastre cuceriri revoluționare, al nobilelor idei ale păcii și prieteniei cu toate națiunile lumii. Ne învățați să cinstim și să prețuim

trecutul istoric al poporului nostru, ne îndemnați să-l îmbogățim necon-
tenit cu noi realizări, cu noi fapte de muncă, pe măsura acestui minunat
și eroic timp socialist pe care îl trăim.

Astăzi, la împlinirea a două decenii de la Congresul al IX-lea, dînd
glas voinței și gîndurilor întregului nostru partid și popor, vă exprimăm
profunda noastră recunoștință pentru tot ceea ce ați făcut și faceți pentru
binele țării și al poporului, pentru modul strălucit în care ați gîndit și
gîndiți drumul României prin ani și decenii, spre viitorul ei de aur —
comunismul.

Mult stimate și iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu,

Acționînd cu neobosită energie pentru dezvoltarea socialistă a pa-
triei, v-ați impus, totodată — spre mîndria întregii țări — ca personali-
tate proeminentă a vieții internaționale contemporane, ca exponentul și
promotorul cel mai autorizat al idealurilor și aspirațiilor de pace și pro-
gres ale națiunii noastre, ca strălucit militant pentru cauza generală a
socialismului, a colaborării și prieteniei între popoare. De două decenii,
numele României și al dumneavoastră au devenit pretutindeni în lume
adevărate simboluri ale păcii și colaborării. Pe toate continentele se
bucură de o largă prețuire și recunoaștere prodigioasă activitate pe care
o desfășurați pentru statornicirea și generalizarea în relațiile dintre state
a principiilor deplinei egalități în drepturi, respectării independenței și
suveranității naționale, neamestecului în treburile interne și avantajului
reciproc, nerecurgerii la forță și la amenințarea cu forța, a dreptului fiecă-
rui popor de a se dezvolta în mod liber, așa cum dorește.

Pe baza acestor principii, în anii de după Congresul al IX-lea au
cunoscut o puternică dezvoltare relațiile de prietenie și colaborare ale
României cu toate țările socialiste. În concepția dumneavoastră, întărirea
solidarității și unității țărilor socialiste reprezintă, în actualele împreju-
rări internaționale, un factor important al afirmării prestigiului socialis-
mului în lume, al luptei popoarelor pentru pace și progres social. Ați acor-
dat și acordăți, de asemenea, o deosebită atenție întăririi colaborării Româ-
niei socialiste cu țările în curs de dezvoltare, nealiniată, cu toate statele
lumii, fără deosebire de orînduire socială.

Inițiativele, propunerile și chemările dumneavoastră la rațiune și
realism, adresate șefilor de state și guverne, pentru dezarmare — și în
primul rînd pentru dezarmarea nucleară — pentru oprirea evoluției pe-
riculoase a evenimentelor spre confruntare și război, pentru o politică de
destindere și soluționare pe cale pașnică a problemelor litigioase dintre
state găsesc un profund ecou în rîndurile opiniei publice mondiale, în
conștiința întregii omeniri. Ați insuflat poporului român voința fermă de
a face totul pentru a contribui — în strînsă unitate cu celelalte popoare,
cu forțele înaintate de pretutindeni — la oprirea cursei înarmărilor, la
încetarea amplasării rachetelor nucleare în Europa, a noilor arme nu-
cleare în general, atît pe Pămînt, cît și în Cosmos, la apărarea dreptului
suprem al popoarelor la existență liberă și demnă, la viață și pace.

Comuniștii, întregul popor susțin în mod unanim activitatea intensă
pe care o desfășurați pentru dezvoltarea colaborării și solidarității cu
partidele comuniste și muncitorești, precum și cu partidele socialiste și
social-democrate, cu mișcările de eliberare națională, cu toate forțele
progresiste, democratice, antiimperialiste în lupta pentru pace și progres,
pentru dezvoltarea liberă și independentă a popoarelor.

Conceptia dumneavoastra realista si umanista privind democratizarea vietii internationale, lichidarea subdezvoltarii si instaurarea unei noi ordini economice mondiale, initiativele si actiunile pe care le desfasurati in slujba infaptuirii marilor aspiratii de pace si progres ale popoarelor, a solutiunii constructive a complexelor probleme ce confrunta omenirea au adus Romaniei si marelui nostru președinte un urias prestigiu, numeroși prieteni pe toate meridianele globului.

Mult stimate și iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu,

Aniversarea istoricului forum comunist din iulie 1965 — Congresul al IX-lea al partidului — constituie pentru noi un minunat prilej de a da glas voinței și hotărârii noastre, a comunistilor și întregului popor, de a infaptui neabătut politica internă și externă a partidului și statului, de a urma, în orice împrejurări, înaltul exemplu de muncă și acțiune revoluționară pe care îl dați în permanență întregii țări, de a face totul pentru ca, în spiritul orientărilor și indicațiilor dumneavoastră, să asigurăm mersul neabătut al României pe calea socialismului și comunismului.

Avem în fața noastră un program minunat de înălțare a patriei — programul stabilit de Congresul al XIII-lea al Partidului Comunist Român. Vă încredințăm, mult stimate și iubite tovarășe secretar general, că vom acționa cu întreaga noastră pricepere și energie, în spiritul unei înalte răspunderi comuniste, revoluționare, pentru realizarea exemplară a tuturor obiectivelor privind dezvoltarea României în cincinalul 1986—1990 și, în perspectivă, pînă în anul 2000, a Programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare spre comunism. Vom face totul pentru a continua și duce cu succes mai departe marea operă de construcție a socialismului și comunismului în România, căreia dumneavoastră i-ați consacrat, cu atîta pasiune și energie revoluționară, întreaga viață și activitate !

Acesta este angajamentul nostru comunist pe care ni-l luăm în aceste clipe solemne, acesta este angajamentul pe care, împreună cu noi toți, și-l ia întreaga țară !

Vă dorim din toată inima, mult iubite și stimate tovarășe Nicolae Ceaușescu, deplină putere de muncă și nesecată energie, ani mulți în fruntea partidului și statului, pentru a infaptui, împreună cu poporul și pentru poporul care v-a ales spre a-i conduce destinele, marea operă de edificare a noii societăți pe pămîntul străbun al patriei !

Să ne trăiți ani mulți și fericiți, în fruntea partidului și a țării, mult iubite și stimate tovarășe Nicolae Ceaușescu, să ne conduceți, pe mai departe, pe drumul glorios al socialismului și comunismului !

**COMITETUL CENTRAL AL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN,
CONSILIUL NAȚIONAL AL
FRONTULUI DEMOCRATIEI ȘI UNITĂȚII SOCIALISTE,
CONSILIUL DE STAT ȘI GUVERNUL REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA**

24 iulie, 1985.

**SESIUNEA ȘTIINȚIFICĂ OMAGIALĂ CU TEMA :
„ÎNSEMNĂTATEA ISTORICĂ A CONGRESULUI AL IX-LEA
ÎN AFIRMAREA TOT MAI PUTERNICĂ A PARTIDULUI
COMUNIST ROMÂN, CA FORȚĂ POLITICĂ CONDUCĂTOARE
ȘI CENTRU VITAL AL NAȚIUNII NOASTRE.
OPERA TEORETICĂ A SECRETARULUI GENERAL
AL PARTIDULUI, TOVARĂȘUL NICOLAE CEAUȘESCU,
FUNDAMENT AL POLITICII PARTIDULUI DE FĂURIRE
A SOCIETĂȚII SOCIALISTE MULTILATERAL DEZVOLTATE
ȘI ÎNĂINTARE A ROMÂNIEI SPRE COMUNISM“
(București, 18 iulie 1985)**

În Capitală a avut loc, în ziua de 18 iulie 1985, Sesiunea științifică omagială cu tema „ÎNSEMNĂTATEA ISTORICĂ A CONGRESULUI AL IX-LEA ÎN AFIRMAREA TOT MAI PUTERNICĂ A PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN, CA FORȚĂ POLITICĂ CONDUCĂTOARE ȘI CENTRU VITAL AL NAȚIUNII NOASTRE. OPERA TEORETICĂ A SECRETARULUI GENERAL AL PARTIDULUI, TOVARĂȘUL NICOLAE CEAUȘESCU, FUNDAMENT AL POLITICII PARTIDULUI DE FĂURIRE A SOCIETĂȚII SOCIALISTE MULTILATERAL DEZVOLTATE ȘI ÎNĂINTARE A ROMÂNIEI SPRE COMUNISM“, consacrată împlinirii a două decenii de la Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român.

La lucrările sesiunii, ORGANIZATĂ DE CONSILIUL NAȚIONAL PENTRU ȘTIINȚĂ ȘI TEHNOLOGIE, ACADEMIA REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA și ACADEMIA „ȘTEFAN GHEORGHIU“, au luat parte membri și membri supleanți ai Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., membri ai Comitetului Central al partidului, conducători ai organizațiilor de masă și obștești, oameni ai muncii din întreprinderi și instituții bucureștene, personalități ale vieții noastre științifice și culturale, activiști de partid și de stat.

Luînd cuvîntul în cadrul sesiunii, tovarășul PETRU ENACHE, MEMBRU SUPLEANT AL COMITETULUI POLITIC EXECUTIV, SECRETAR AL C.C. AL P.C.R., a spus :

Aniversăm în aceste zile, cu sentimente de înaltă mîndrie comunistă, patriotică, împlinirea a două decenii de la Congresul al IX-lea al Partidului Co-

munist Român, eveniment de importanță istorică în viața partidului și a poporului nostru, ale cărui orientări principale, opțiuni și hotărîri de amplă cutezanță politică și social-economică se află la temelia mărețelor înfăptuiri socialiste ale acestui timp eroic din biografia contemporană a României. Prin modul profund creator și revoluționar cu care a abordat sarcinile și obiectivele dezvoltării social-economice ale acestei noi etape a devenirii socialiste a patriei, prin larga deschidere spre perfecționări revoluționare în toate domeniile și sferele de activitate ale societății noastre, ale vieții de partid și de stat, Congresul al IX-lea se constituie într-o strălucită prefață a unei perioade de dinamism fără precedent în dezvoltarea multilaterală a societății românești, de uriaș avînt creator al maselor largi de oameni ai muncii, al întregului popor român.

În aceste două decenii — s-a subliniat în continuare — prin munca eroică a poporului, condus de partid, pretutindeni pe cuprinsul patriei au fost înălțate impresionante ctitorii socialiste, veritabile monumente ale muncii, împodobindu-i chipul cu prețioasele roade ale nobilului efort creator, făcînd ca România să se afirme ca un stat liber și independent, mereu mai înfloritor între națiunile lumii.

Cu legitimă mîndrie, într-o puternică și unanimă convingere, întreaga noastră națiune asociază înfăptuirile acestor ani eroici, ani de minunate realizări în toate sferile vieții materiale și spirituale, cu activitatea neobosită și clarviziunea politică a neînfricatului militant revoluționar, a înflăcăratului patriot, marele

om politic al lumii contemporane pe care, cu venerație și dragoste, îl poartă țara în inimile sale, strălucitul Erou al României socialiste, secretarul general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Acum, la aniversarea a două decenii de la Congresul al IX-lea al partidului — congres la care, printr-o fericită coincidență, istoria nouă a țării și-a ales un conducător pe măsura marii sale vocații — ne îndeplinim o nobilă îndatorire față de noi înșine, cei ce avem înalta cinstire de a fi contemporani cu ilustrul conducător al partidului și al țării, față de memoria istoriei noastre, față de prezent și viitorime, reafirmând și cu acest prilej solemn adevărul că tot ceea ce s-a împlinit, în glorie și cutezanță, în această epocă măreață, își leagă numele de numele marelui fiu al patriei, eroul între eroii neamului nostru, comunistul de profundă omenie și exemplară consecvență revoluționară, militantul înflăcărat pentru cauza socialismului, a libertății și independenței popoarelor, pentru înțelegere și colaborare pe planeta noastră, pentru pacea lumii, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Pentru toate acestea — a relevat vorbitorul — partidul, comuniștii, întregul popor îl înconjoară, permanent și pretutindeni, cu sentimente de aleasă stimă și prețuire, de nețărmurită încredere, pe cel ce-i este țării ilustru și pilduitor exemplu, a cărui prezență în fruntea partidului și a țării constituie suprema cheazăsie a demnității faptelor noastre, a certitudinilor de azi și de mâine ale patriei socialiste, ale tuturor fiilor ei.

Recenta alegere a tovarășului Nicolae Ceaușescu ca membru titular și președinte de onoare al Academiei Republicii Socialiste România constituie o nouă și elocventă ilustrare a nețărmuriturii respect și înaltei stime pe care membrii Academiei, oamenii de știință și cultură, intelectualitatea țării, întregul nostru popor le poartă conducătorului partidului și statului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, pentru strălucita sa activitate teoretică și practică, pusă în slujba patriei și poporului.

Un rol de inestimabilă valoare în înfăptuirea acestor transformări l-a avut, de asemenea, mult stimată tovarășă Elena Ceaușescu, strălucit om politic, eminent savant, a cărei prestigioasă activitate a ridicat știința, învățămîntul și cultura românească pe noi trepte de afirmare, unanim recunoscute în întreaga lume.

Aniversarea a două decenii de la Congresul al IX-lea al partidului are, pen-

tru poporul nostru, profunde semnificații istorice. În perspectiva trecerii la o etapă nouă, superioară, a împlinirii Programului partidului, această aniversare constituie un minunat prilej de a afirma încă o dată hotărîrea de neclintit a întregului popor ca, strîns unit în jurul partidului, al secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, să facă totul pentru a împlăni exemplar hotărîrile Congresului al XIII-lea, pentru triumful cauzei generale a socialismului și comunismului în România, a păcii în lume.

În comunicarea „CONCEPȚIA TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU PRIVIND AFIRMAREA TOT MAI PUTERNICĂ A PARTIDULUI CA CENTRU VITAL AL NAȚIUNII ÎN ETAPA FĂURIRII SOCIETĂȚII SOCIALISTE MULTILATERAL DEZVOLTATE ÎN ROMÂNIA“, prezentată de TOVARĂȘUL EMIL BOBU, MEMBRU AL COMITETULUI POLITIC EXECUTIV, SECRETAR AL C.C. AL P.C.R., se spune: Omagiem astăzi, cu profundă stimă și recunoștință, cu cele mai vibrante sentimente de mîndrie patriotică, împlinirea a două decenii de la Congresul al IX-lea al partidului, eveniment de covârșitoare însemnătate în viața națiunii noastre, care, exprimînd voința unanimă a comuniștilor, a întregului popor, a ales în funcția supremă de conducere în partid pe cel mai iubit fiu al țării, pe revoluționarul încercat și înflăcăratul patriot, luptătorul neobosit pentru împlinirea aspirațiilor de progres și bunăstare ale celor ce muncesc, personalitate proeminentă a lumii contemporane, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

În conștiința poporului român, toate marile realizări obținute în aceste două decenii de adînci transformări sînt indisolubil legate de numele și uriașa activitate teoretică și practică ale tovarășului Nicolae Ceaușescu, marele conducător de partid și de stat, care, prin clarviziunea sa politică, realismul și cutezanța în gîndire, prin dragostea fierbinte față de neam și țară, prin strălucitul său exemplu de eroism și dăruire pentru împlinirea aspirațiilor fundamentale ale patriei, a devenit un simbol al unității organice, indestructibile dintre partid și popor.

În mod firesc, se subliniază în comunicare, un loc prioritar în gîndirea social-politică novatoare, originală a tovarășului Nicolae Ceaușescu îl ocupă problemele referitoare la locul, rolul și funcțiile partidului în societate, la căile de înfăptuire a misiunii istorice pe care și-a asumat-o — edificarea socialismului și comunismului pe pămîntul României. În

concepția secretarului general al Partidului Comunist Român se reliefează ideea de esențială însemnătate potrivit căreia, pe măsura amplificării sarcinilor, înaintării pe drumul socialismului, rolul conducător al partidului, răspunderile sale cresc în amploare și profunzime.

Legitimitatea istorică a rolului conducător în societate al Partidului Comunist Român, continuator al celor mai bune tradiții de luptă ale poporului pentru eliberare socială și națională, rezidă în faptul că a acționat și acționează ca exponent fidel al intereselor fundamentale ale clasei muncitoare, ale întregului popor. Consacrarea partidului nostru ca forță conducătoare a societății socialiste românești nu este efectul unei dorințe subiective, ci însuși rezultatul dezvoltării istorice.

Se evidențiază faptul că toate succesele obținute de poporul român în ultimele două decenii au fost posibile datorită faptului că hotărârile Congresului al IX-lea al partidului au descătușat energiile creatoare ale întregului popor, au înlăturat dogmele, șablonismul de orice fel și au luminat drumul spre noi culmi de progres și civilizație socialistă în patria noastră.

Potrivit viziunii teoretice a tovarășului Nicolae Ceaușescu, partidul conduce nu în numele, ci împreună cu clasa muncitoare, cu întregul popor. Acest adevăr incontestabil pune cu pregnanță în lumină faptul că partidul a devenit, în etapa actuală, forța dinamizatoare a realităților democratice în societate, o forță de influențare și convingere ideologică și politică, de realizare a consensului național, a unității și coeziunii moral-politice a poporului pentru înfăptuirea obiectivelor sale supreme.

Creșterea rolului conducător al partidului în toate domeniile vieții sociale se realizează, în activitatea practică, prin întărirea caracterului militant, revoluționar, a spiritului de răspundere pentru îndeplinirea îndatoririlor sociale, a sarcinilor încredințate, prin pasiunea și hotărârea cu care comuniștii, toți oamenii muncii acționează pentru promovarea noului, pentru eliminarea lipsurilor, a atitudinilor înapoiate față de muncă.

Se impune ca toți membrii partidului să dea dovadă de o înaltă răspundere, combativitate revoluționară și disciplină fermă în îndeplinirea obligațiilor statutare, a hotărârilor partidului, în respectarea neabătută a legalității socialiste.

A fi comunist și revoluționar presupune a-ți asuma deliberat responsabilități și îndatoriri sporite pentru apărarea

intereselor poporului, pentru victoria socialismului și comunismului, a pune mai presus de orice interesele generale, în vederea accelerării progresului societății noastre.

În lumina noilor teze elaborate de tovarășul Nicolae Ceaușescu privind căile, modalitățile practice de înfăptuire a rolului conducător al partidului, cresc într-o măsură considerabilă sarcinile activității politice și organizatorice a partidului, a organelor și organizațiilor sale și, ca urmare, se impune perfecționarea permanentă a stilului și metodelor de muncă.

În virtutea rolului conducător, a înaltei misiuni ce-i revine, partidul, avîndul în frunte pe tovarășul Nicolae Ceaușescu, elaborează în chip magistral linia politică, întruchipată în programele de dezvoltare economico-socială a României, scrutează perspectiva istorică, descifrează sensul evenimentelor, fenomenelor și proceselor economico-sociale și unește eforturile creatoare ale maselor în direcția înfăptuirii obiectivelor fundamentale înscrise în programul său revoluționar de luptă și muncă.

În mod unanim se apreciază că cele mai profunde și mai semnificative mutații și înnoiri pe care partidul nostru le-a cunoscut de-a lungul existenței sale, de peste șase decenii, au avut loc în ultimii 20 de ani, de cînd la conducerea destinului națiunii noastre se află tovarășul Nicolae Ceaușescu. Sub puternicul impuls al gândirii materialist-dialectice, novatoare și originale, al acțiunii revoluționare a tovarășului Nicolae Ceaușescu, partidul comunist a devenit inițiatorul unor transformări fără egal în societatea românească, înfăptuind o profundă revoluție în viața socială, în economie, în cultură și gândire.

În încheierea comunicării se subliniază: Gîndurile noastre cele mai fierbinți de dragoste, stimă și prețuire se înmănușează astăzi, la împlinirea a două decenii de la Congresul al IX-lea al P.C.R., într-un fierbinte omagiu pe care-l aducem tovarășului Nicolae Ceaușescu, care și-a dedicat cu eroism și pilduitoare dăruire întreaga viață și activitate împlinirii idealurilor supreme ale patriei, triumfului revoluției socialiste pe pămîntul României, progresului multilateral al țării, bunăstării tuturor celor ce muncesc, colaborării și păcii în lume.

TOVARĂȘUL GHEORGHE OPREA,
MEMBRU AL COMITETULUI POLITIC
EXECUTIV AL C.C. AL P.C.R., PRIM
VICEPRIM-MINISTRU AL GUVERNULUI,
a prezentat comunicarea „CONCEPȚIA PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN,

A SECRETARULUI SĂU GENERAL, TOVARĂȘUL NICOLAE CEAUȘESCU, PRIVIND ROLUL INDUSTRIEI ÎN ASIGURAREA PROGRESULUI GENERAL AL SOCIETĂȚII ROMÂNEȘTI, ÎN ASIGURAREA INDEPENDENȚEI ȘI SUVERANITĂȚII NAȚIONALE", în care se subliniază :

Omagiind în aceste zile sărbătorești, cu aleasă bucurie și căldură, pe ilustrul nostru conducător, pe marele nostru contemporan, tovarășul Nicolae Ceaușescu, omagiem revoluționarul, luptătorul, cuceritorul de uriașă cuprindere, rigoare și profunzime, eroul care, în toți acești ani, în fruntea partidului și statului, a gândit și a acționat cu deosebită fermitate și strălucită conștiință patriotică și internaționalistă pentru împlinirea aspirațiilor de mai bine ale poporului român, pentru consolidarea unității și independenței naționale a României socialiste, pentru cucerirea unui loc demn și respectat în rîndul națiunilor lumii, pentru făurirea unei lumi mai drepte și mai bune pe planeta noastră, o lume fără arme și războaie. În ansamblul concepției elaborate de tovarășul Nicolae Ceaușescu privind edificarea bazei tehnico-materiale a societății socialiste multilateral dezvoltate, se spune în comunicare, un loc deosebit revine industriei, a cărei dezvoltare — în cadrul complexului economic național — constituie temelia progresului susținut al forțelor de producție, a creșterii avuției și ridicării nivelului de trai al maselor, a asigurării independenței și suveranității naționale, a participării active a României la diviziunea internațională a muncii.

Marile orientări de politică industrială promovate consecvent de secretarul general al partidului au urmărit stabilirea unor raporturi corespunzătoare între ramurile producătoare de mijloace de producție și cele producătoare le bunuri de consum, promovarea susținută a progresului tehnic în deplin consens cu revoluția tehnico-științifică mondială, creșterea rolului gândirii și cercetării științifice proprii, dezvoltarea prioritară a ramurilor moderne, de vîrf, amplasarea rațională a forțelor de producție pe întreg teritoriul țării, utilizarea cu înaltă eficiență a muncii sociale, a resurselor naturale, combustibililor și energiei electrice.

Conceptul de industrializare a României, elaborat de tovarășul Nicolae Ceaușescu, reprezintă o demonstrație elocventă de înțelegere superioară a aplicării legilor generale ale revoluției și construcției socialiste la condițiile concrete, reale ale țării, de cunoaștere aprofundată a posibilităților și aspirațiilor poporului nostru.

În ultimii 20 de ani, ca urmare a unui intens efort de acumulare, au fost create peste 250 de zone și platforme industriale, amplasate în absolut toate județele țării. Pe această bază, producția industrială a sporit, în medie, anual cu 9,7 la sută, ceea ce a determinat ca, în prezent, volumul acesteia să fie de 6,3 ori mai mare decât în 1965.

Semnificativ pentru afirmarea neabătută a forței industriale a țării este și faptul că, dacă în întreg deceniul al șaselea, ponderea industriei în venitul național a rămas practic neschimbată — de circa 44 la sută — după Congresul al IX-lea s-a accentuat tot mai mult rolul ei de ramură conducătoare a economiei românești, sporindu-și continuu contribuția la formarea venitului național, care este în acest an de 64,2 la sută. Revelator pentru actuala forță a industriei este și faptul că 90—95 la sută din necesarul de mașini, utilaje, instalații și echipamente pentru investiții se asigură din producția internă.

O caracteristică distinctă a procesului de industrializare a constituit-o afirmarea viguroasă a științei românești, ca puternică forță de producție.

Ne facem o înaltă datorie morală subliniind că merite deosebite în creșterea rolului științei în industrie și celelalte domenii revin tovarășei academician doctor inginer Elena Ceaușescu, atît prin conducerea nemijlocită a acestui sector, în calitate de prim viceprim-ministru al guvernului și de președinte al Consiliului Național pentru Știință și Tehnologie, cît și prin participarea directă la munca de cercetare, materializată în lucrări de mare valoare științifică, ce o situează în rîndul savanților de renume mondial.

Amplele prefaceri economico-sociale declanșate în ultimii 20 de ani de procesul de industrializare sînt sintetizate în aprecierile — din Raportul prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu la Congresul al XIII-lea al partidului — că România s-a transformat dintr-o țară agrară, cu o industrie și o agricultură slab dezvoltate, într-o țară industrial-agrară, cu o industrie puternică, modernă și o agricultură socialistă în plină dezvoltare.

În continuare, în comunicare sînt prezentate hotărârile Congresului al XIII-lea al partidului cu privire la realizarea obiectivului fundamental al cincinalului 1986—1990 și dezvoltarea economico-socială a țării în perspectiva anului 2000, bazate pe continuarea procesului de industrializare, într-o strategie nouă, care ține seama atît de conjunctura economică internațională, de fenomenele negative cu caracter destabilizator din

economia mondială, cât și de propriile noastre nevoi și posibilități, de prioritățile stabilite pentru perioada următoare.

TOVARĂȘUL ION DINCĂ, MEMBRU AL COMITETULUI POLITIC EXECUTIV AL C.C. AL P.C.R., PRIM VICE-PRIM-MINISTRU AL GUVERNULUI, a prezentat comunicarea „CONCEPȚIA PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN, A SECRETARULUI SĂU GENERAL, TOVARĂȘUL NICOLAE CEAUȘESCU, CU PRIVIRE LA DEZVOLTAREA ȘI MODERNIZAREA AGRICULTURII, ÎN CONDIȚIILE ÎNFĂPTUIRII NOII REVOLUȚII AGRARE“.

Definirea rolului agriculturii ca ramură de bază a economiei românești, stabilirea obiectivelor și căilor dezvoltării sale, fundamentarea componentelor esențiale ale întregii politici agrare a partidului nostru — se subliniază în comunicare — au constituit și constituie una din preocupările majore ale tovarășului Nicolae Ceaușescu, care, prin cuprinzătoarea sa operă teoretică și practică, a înfrunțat, într-o măsură covârșitoare, în ultimele două decenii, toate procesele de modernizare a agriculturii, conținându-i noi perspective, ample deschideri spre viitor.

Pornind de la legitățile generale ale construcției socialiste și de la realitățile concrete ale țării noastre, Partidul Comunist Român, secretarul său general au subliniat necesitatea imperioasă a dezvoltării concomitente și puternice atât a industriei, cât și a agriculturii, ca premise fundamentale ale edificării unei economii socialiste puternice.

În concepția secretarului general al partidului, modernizarea agriculturii reprezintă una din cele mai importante priorități economice, deoarece de ea depinde însăși dezvoltarea industriei, a întregii economii naționale. Această concepție novatoare cu privire la noile raporturi dintre principalele ramuri ale economiei socialiste definește rolul dinamizator al agriculturii în întreaga viață social-economică a țării. Prin urmare, agricultura, departe de a fi rămas o ramură arhaică, conservatoare, se prezintă ca o forță dinamică a progresului pentru întreaga economie națională.

Pornind de la acest imperativ, partidul și statul nostru au acordat și acordă o deosebită atenție dezvoltării bazei tehnico-materiale a agriculturii. Astfel, volumul investițiilor acordate acestei ramuri a crescut de la 51,6 miliarde lei, în intervalul 1966—1970, la 155 miliarde lei în actualul cincinal, urmînd ca, în perioada 1986—1990, acesta să depășească 190 miliarde lei. În comunicare se relevă că investițiile s-au materializat

și continuă să se materializeze în ample lucrări de ridicare a potențialului productiv al pămîntului, în mijloace tot mai perfecționate de mecanizare și chimizare, în capacități moderne de producție zootehnică, plantații vitipomicele și altele. Este semnificativ faptul că au fost și sînt efectuate lucrări hidroameliorative complexe, de o amploare ce situează România pe primul loc în Europa, suprafața amenajată pentru irigații urmînd să ajungă, în acest an, la 3 700 mii hectare, față de numai 230 mii hectare în 1965.

În continuare, s-a relevat rolul științei agricole, puternic factor de producție în înfăptuirea obiectivelor noii revoluții agrare. A fost subliniat faptul că, acționînd pe baza orientărilor date de secretarul general al partidului, beneficiînd de directa îndrumare și coordonare a tovarășei academiciene doctor inginer Elena Ceaușescu, cercetarea noastră științifică agricolă a permis descoperirea și punerea în valoare a noi rezerve menite să contribuie la soluționarea problemelor actuale și de perspectivă din domeniile agriculturii, industriei alimentare, silviculturii și gospodăririi apelor.

Au fost evidențiate amplul proces de perfecționare a conducerii, organizării și planificării activității din agricultură, importanța aplicării noului mecanism economico-financiar, a principiilor autoconducerii și autogestiei economice. Toate acestea au condus la sporirea continuă a producției agricole, deosebit de semnificativ fiind, în acest sens, obținerea, în 1984, a celei mai mari recolte de cereale din istoria țării — peste 1 000 kg pe locutor.

Acum, cînd omagiem istoricul forum al comunistilor români din iulie 1965, subliniem cu aleasă mîndrie patriotică și profundă recunoștință că întreaga concepție a tovarășului Nicolae Ceaușescu privind dezvoltarea intensivă a agriculturii a fost pe deplin confirmată de realizările obținute în ultimele două decenii, perioada cea mai rodnică din întreaga noastră istorie.

În comunicare a fost reliefat cu pregnanță rolul esențial, determinant, al secretarului general al partidului în elaborarea conceptului noii revoluții agrare, în fundamentarea și înfăptuirea programelor naționale privind dezvoltarea și modernizarea continuă a agriculturii noastre socialiste, care au determinat prefaceri cu adevărat istorice în viața satului românesc.

Prin înfăptuirea istoricelor hotărîri ale Congresului al XIII-lea al partidului — se subliniază în comunicare — agricultura va aduce o contribuție sporită la progresul neîntrerupt al economiei ro-

mănești, la realizarea programului de autoaprovizionare teritorială, la creșterea avuției naționale și amplificarea schimburilor economice internaționale ale țării noastre, la ridicarea bunăstării întregului popor.

În comunicarea „PROGRESUL ȘTIINȚEI — FACTOR FUNDAMENTAL AL POLITICII PARTIDULUI DE FĂURIRE A SOCIETĂȚII SOCIALISTE MULTILATERAL DEZVOLTATE ÎN ROMÂNIA”, prezentată de TOVARĂȘUL EMILIAN DOBRESCU, MINISTRU SECRETAR DE STAT LA CONSILIUL NAȚIONAL PENTRU ȘTIINȚĂ ȘI TEHNOLOGIE, se arată :

Perioada inaugurată de Congresul al IX-lea este marcată de opțiuni politice de largă perspectivă istorică, două dintre ele impunându-se cu rol decisiv pentru destinele poporului român. Prima — formulată chiar la tribuna congresului de tovarășul Nicolae Ceaușescu — a urmărit o justă repartizare a venitului național pentru consum și dezvoltare, ca osatură a strategiei generale a partidului. Cea de-a doua — în prelungire firească a realizărilor de până acum, dar cu implicațiile unui veritabil salt calitativ — revine momentului istoric actual și anume : promovarea noii revoluții tehnico-științifice ca factor fundamental al întăririi pozițiilor României de țară socialistă mediu dezvoltată și trecerii sale într-un stadiu nou, superior — cel de țară socialistă dezvoltată. Această opțiune majoră a partidului își are suportul trainic în moderna bază tehnico-materială de care dispune astăzi economia noastră națională, în amplul potențial tehnico-științific făurit în ultimele două decenii. Este pentru noi toți un motiv de legitimă mândrie că partidul nostru — prin aportul determinant al tovarășului Nicolae Ceaușescu — și-a fundamentat o linie strategică pe termen lung, în care știința se asociază indestructibil cu progresul social, independența națională, pacea, colaborarea largă și fructuoasă între popoare.

În comunicare se subliniază că, sub conducerea tovarășei academician doctor inginer Elena Ceaușescu, membru al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., prim viceprim-ministru al guvernului, președintele Consiliului Național pentru Știință și Tehnologie, aportul cercetării la înfăptuirea planurilor de dezvoltare economico-socială a țării sporește an de an. Numărul obiectivelor de cercetare și dezvoltare tehnologică încheiate și valorificate în producție depășește în actualul cincinal de 3,8 ori pe cel realizat în perioada 1966—1970.

În continuare se relevă faptul că, astăzi, nici un efort cantitativ suplimentar

nu mai poate compensa lipsa de eficiență în utilizarea resurselor. Rezervele mari existente în domeniul productivității muncii, al randamentelor de conversie productivă a materiilor prime și energiei — încă mult subunitare — demonstrează că ecuația complicată a creșterii economice actuale poate fi soluționată, angajând plenar — așa cum a cerut secretarul general al partidului — forța cercetării și tehnologiei moderne. Trecerea, pe baza promovării revoluției tehnico-științifice, la dezvoltarea intensivă a economiei imprimă procesului de acumulare un conținut tehnologic tot mai pronunțat, accentul deplasându-se spre investițiile de reutilizare și modernizare, spre accelerarea înnoirii părții active a fondurilor fixe. Se redimensionează, de asemenea, rolul cercetării fundamentale, care trebuie să asigure în devans stocul de informații și soluții tehnico-științifice necesare realizării obiectivelor de perspectivă ale dezvoltării economico-sociale. Revoluția tehnico-științifică conferă noi trăsături raportului dialectic dintre factorii interni și externi ai construcției economico-sociale ; accentuând importanța ambelor grupe de factori, ea pune mai pregnant în evidență rolul hotărâtor al efortului național, care — structurat el însuși în corelare cu tendințele mondiale — reprezintă temelia sigură a progresului fiecărui popor, a înfăptuirii unei largi și reciproc avantajoase cooperări internaționale.

Ca rezultat al delimitării cercetării și dezvoltării tehnologice într-o sferă distinctă, determinantă, a reproducției — simultan cu articularea ei profundă cu celelalte sfere — se inaugurează o nouă etapă istorică a diviziunii sociale a muncii.

Cele două opțiuni strategice care jalonează dezvoltarea economico-socială a României în ultimii 20 de ani și în perioada de perspectivă au ca rațiune supremă ridicarea bunăstării întregului popor. Afirmarea plenară a revoluției tehnico-științifice va accelera înaintarea țării noastre pe drumul progresului și bunăstării, anticipându-se că „în anul 2000 — cum sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu — România va fi o țară socialistă multilateral dezvoltată, atît din punctul de vedere al industriei, agriculturii, învățămîntului, științei și culturii, cît și al nivelului general de viață și civilizație al poporului”.

În comunicarea intitulată „CONCEPȚIA TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU CU PRIVIRE LA CREAREA CADRULUI LARG DEMOCRATIC DE PARTICIPARE A OAMENILOR MUNCII LA

CONDUCEREA SOCIETĂȚII", TOVARĂȘUL MARIAN AVRAM, MUNCITOR LA ÎNȚEPRINDEREA „23 AUGUST”, EROU AL MUNCII SOCIALISTE, a subliniat: Din inițiativa și cu contribuția directă, teoretică și practică a secretarului general al partidului, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU, după cel de-al IX-lea Congres al partidului a fost creat un cadru organizatoric și instituțional, începând de la nivelul unităților economico-sociale și pînă la nivel național, unic în felul său, care asigură participarea directă a maselor de oameni ai muncii la conducerea economiei, a vieții sociale, a întregii societăți.

Trecerea la autoconducerea muncitorească ca un nou mod de conducere a societății noastre a deschis o etapă superioară în dezvoltarea democrației socialiste, afirmarea pe plan superior a rolului conducător al clasei muncitoare în procesul adopției democratice a tuturor deciziilor, crearea condițiilor practice de participare directă a acesteia la conducerea societății. Astfel, instituționalizarea principiului muncii și conducerii colective ca principiu fundamental al activității în toate domeniile și la toate nivelurile, crearea pe acest temel a organelor de conducere colectivă în toate unitățile economice și instituțiile social-culturale, consiliile oamenilor muncii cu organele lor ajutoare, comisiile pe domenii de activitate și adunările generale ale oamenilor muncii, ca adevărate foruri de conducere colectivă în întreprinderi, îmbunătățirea componenței consiliilor oamenilor muncii prin creșterea numărului muncitorilor și maistrilor în rândurile acestora, trecerea la autogestiune și autofinanțare în întreprinderi reprezintă tot atâtea măsuri concrete care dau un conținut real și care întruchiează căile și modalitățile de înlăptuire a rolului conducător al clasei muncitoare, a principiului autoconducerii muncitorești.

Este meritul incontestabil al secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceașescu, care a imprimat în conducerea societății noastre socialiste un suflu revoluționar, științific, democratic și umanist consecvent, autoconducerea muncitorească constituindu-se treptat ca un nou mod de organizare a societății în toate domeniile principale ale actului de conducere — previziune, în planificare, organizare, decizie, control și evaluare.

Autoconducerea muncitorească reflectă participarea nemijlocită a oamenilor muncii, în calitatea lor de proprietari ai mijloacelor de producție, la organizarea și conducerea activității, implică răspunderea directă a acestora față

de utilizarea cu maximă eficiență a mijloacelor încredințate de societate spre administrare. De o deosebită însemnătate pentru creșterea interesului economic al oamenilor muncii în autogospodărirea unităților este participarea cu părți sociale la constituirea fondului de dezvoltare economică a întreprinderilor, mijloc prin care se întărește răspunderea oamenilor muncii în calitate de proprietari, crește preocuparea lor pentru buna desfășurare a activității, pentru participarea mai activă la autoconducerea și autogestiunea unității, la sporirea beneficiilor și, în mod corespunzător, a veniturilor pe care le obțin.

În comunicare se subliniază că instituirea congreselor forurilor democrației socialiste, a consfătuirilor de lucru pe diferite domenii, vizitele de lucru ale tovarășului Nicolae Ceașescu, împreună cu tovarăsa Elena Ceașescu, în toate județele țării, analizele temeinice, la fața locului, pe care acestea le prilejuiesc, învederează preocuparea permanentă a conducerii partidului de a consulta sistematic masele, de a promova dialogul cu poporul ca metodă esențială de soluționare a problemelor, de întemeiere a orientărilor politicii noastre.

TOVARĂSA SUZANA GÂDEA, MEMBRU SUPLEANT AL COMITETULUI POLITIC EXECUTIV AI C.C. AL P.C.R., PREȘEDINTELE CONSILIULUI CULTURII ȘI EDUCAȚIEI SOCIALISTE, a prezentat comunicarea „ÎNFLORIREA ÎNVĂȚĂMÎNTULUI, CULTURII ȘI ARTEI ÎN «EPOCA CEAUȘESCU» — EXPRESIE A GRIJII PARTIDULUI PENTRU FORMAREA MULTILATERALĂ A OMULUI NOU, CONSTRUCTOR CONȘTIENT AL NOII SOCIETĂȚI ÎN PATRIA NOASTRĂ”. În cadrul preocupărilor multiple, al inițiativelor rodnice vizind progresul accelerat al patriei noastre socialiste — se subliniază în comunicare — secretarul general al partidului a acordat în chip sistematic o importanță constantă învățămîntului, artei și culturii, a manifestat o atenție permanentă pentru asigurarea avîntului continuu al spiritualității naționale, pentru afirmarea plenară a potențialului creator al poporului.

Tezele și principiile pe care le-a elaborat, în acest sens, s-au constituit într-o concepție unitară privind rolul tot mai activ ce revine învățămîntului, culturii și artei în opera complexă de edificare a societății socialiste multilaterale dezvoltate în țara noastră.

Călăuzite de o asemenea concepție atotcuprinzătoare și integratoare, bucurîndu-se, totodată, de îndrumarea și sprijinul nemijlocit, permanent, de

înaltă competență al tovarăsei Elena Ceaușescu, eminentă personalitate politică a partidului și statului nostru, om de știință de renume internațională, învățămîntul, creația științifică, întreaga noastră cultură s-au dezvoltat fără întrerupere.

Astfel, în epoca deschisă de Congresul al IX-lea al partidului, a avut loc o puternică înflorire a învățămîntului de toate gradele, asigurându-se lărgirea sferei sale de cuprindere, așezarea școlii pe temeiuri profund științifice, legarea ei strînsă de viață, de activitatea socială. Extinzîndu-și mult baza materială, învățămîntul și-a perfecționat structura, și-a multiplicat și diversificat formele, întărindu-și finalitatea formativ-educativă, în acord cu exigențele procesului de făurire a noii societăți românești. Dispunem de un sistem modern de învățămînt, care cuprinde peste 25 la sută din populația țării și asigură o temeinică pregătire întregului nostru tineret, cadrele necesare pentru toate domeniile de activitate. Învățămîntul și-a accelerat dezvoltarea pe baza integrării lui cu cercetarea și producția, realizîndu-se, în acest mod, o strînsă simbioză între pregătirea teoretică și cea practică.

În continuare, sînt relevate profundele mutații calitative produse, în ultimele două decenii, în cultura românească, care reflectă spiritul novator al „Epocii Ceaușescu”. În acest cadru, se subliniază că perioada de timp care s-a scurs de la Congresul al IX-lea al partidului a constituit cadrul istoric stimulator al unei afirmări fără precedent a creației literar-artistice, a întregii noastre mișcări culturale. În toate domeniile — în literatură, teatru, muzică, arte plastice, cinematografie — s-au realizat opere valoroase, ancorate adînc în realitatea socialistă a patriei, cu un profund mesaj umanist și un bogat conținut de idei, la un înalt nivel artistic. Totodată, s-a dezvoltat și diversificat producția editorială, ea ridicîndu-se, în anul 1984, la 3 200 titluri, într-un tiraj de 64 385 000 exemplare.

În comunicare se arată că profunda democratizare a vieții noastre culturale și-a găsit o pregnantă și strălucită expresie în inițierea de către secretarul general al partidului a Festivalului național „Cîntarea României”. Stimulînd talentele și dinamizînd spiritul creator al poporului, festivalul, care reunește milioane de participanți, s-a înscris ca o puternică manifestare a muncii și creației colective pe tărîm cultural-artistic și tehnico-științific.

Avîntul puternic al artei și culturii românești din ultimii douăzeci de ani demonstrează crearea, în această lumi-

noasă perioadă, a unor condiții optime pentru afirmarea deplină a libertății de creație, pentru manifestarea neîngrădită a personalității artistice.

În încheierea comunicării se evidențiază că marile realizări obținute în dezvoltarea învățămîntului, artei și culturii, în legarea lor strînsă de viață și întărirea rolului lor la formarea multilateralei a omului nou, constructor conștient al socialismului și comunismului, își au izvorul generos în politica clarvăzătoare, dinamică, înnoitoare, imprimată, în acești ani, de secretarul general al partidului în toate domeniile de activitate din țara noastră.

În comunicarea prezentată de TOVARĂȘUL ION STOIAN, MEMBRU SUPLEANT AL COMITETULUI POLITIC EXECUTIV, SECRETAR AL C.C. AL P.C.R., pe tema „POLITICA EXTERNĂ A ROMÂNIEI SOCIALISTE — POLITICĂ DE PACE ȘI COLABORARE ÎNTRE STATELE LUMII, EXPRESIE A GÎNDIRII ȘTIINȚIFICE NOVATOARE A PREȘEDINTELUI REPUBLICII, TOVARĂȘUL NICOLAE CEAUȘESCU” se spune: Dinamismul și realismul politicii externe a partidului și statului nostru sînt indisolubil legate de impresionanta contribuție teoretică și practică a tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, personalitate de prim rang a contemporaneității, eminent militant al mișcării comuniste și muncitorești internaționale, care prin gîndirea și acțiunea sa politică revoluționară, creatoare, pătrunsă de înaltă răspundere față de destinele poporului român, ale tuturor popoarelor, a elaborat în mod magistral strategia participării active a țării noastre la rezolvarea complexelor probleme ce confruntă omenirea, la lupta pentru pace și securitate, pentru edificarea unei lumi mai bune și mai drepte.

Subliniind că orientările stabilite de Congresul al IX-lea și de celelalte documente ale partidului evidențiază unitatea dialectică, organică dintre strategia construcției interne și politica externă a României, comunicarea pune în lumină principiile și obiectivele de bază ale politicii externe românești, precum și pozițiile țării noastre față de evoluția vieții internaționale. În acest sens, se subliniază că, în ultimele două decenii, partidul și statul nostru au pus și pun în centrul activității lor dezvoltarea relațiilor de prietenie, solidaritate și colaborare cu toate țările socialiste, în primul rînd cu cele vecine. În același timp, România a acționat în mod constant

pentru extinderea tot mai puternică a legăturilor prietenești cu țările în curs de dezvoltare și nealiniate. Totodată, țara noastră a militat pentru promovarea unor largi raporturi cu toate statele lumii, inclusiv cu cele capitaliste dezvoltate, precum și pentru intensificarea dialogului politic în problemele majore ale vieții internaționale. Ca rezultat al acestei politici, țara noastră întreține astăzi relații diplomatice cu 140 de țări — mai mult decât dublu față de 1965 — iar relații economice cu 155 de state de pe toate continentele.

În comunicare sînt relevate inițiativele și acțiunile constructive întreprinse de România socialistă, de tovarășul Nicolae Ceaușescu pentru oprirea cursei înarmărilor, îndeosebi a celor nucleare, înfăptuirea dezarmării și asigurarea păcii, pentru edificarea unui climat de destindere, securitate, încredere și cooperare în Europa și în întreaga lume, pentru reglementarea diferendelor dintre state pe cale pașnică, prin negocieri, pentru lichidarea subdezvoltării și instaurarea unei noi ordini economice mondiale.

Strălucitele inițiative românești, prodigioasa activitate desfășurată de tovarășul Nicolae Ceaușescu în fruntea partidului și statului nostru, originalitatea și cutezanța ideilor și conceptelor promovate în problemele majore ale umanității — se subliniază în comunicare — au făcut să crească neconținut respectul și aprecierea față de România în întreaga lume.

România, prin tot ce a întreprins practic, prin strălucitele demersuri ale președintelui țării, prin inițiativele și propunerile promovate în forurile internaționale, prin marile acțiuni de masă desfășurate pe tot cuprinsul țării se situează în primele rînduri ale luptei

pentru pace, intrînd în conștiința opiniei publice ca „țară a păcii”, tot astfel cum tovarășul Nicolae Ceaușescu este omagiat pretutindeni ca „Erou al păcii”.

O expresie pregnantă a viabilității concepției Partidului Comunist Român, a secretarului său general, cu privire la solidaritatea și colaborarea internațională în epoca actuală o reprezintă amploarea și dinamismul relațiilor externe ale partidului nostru, care dezvoltă raporturi prietenești, de fructuoasă conlucrare cu circa 200 de partide comuniste și muncitorești, socialiste și social-democrate, partide de guvernămînt din țările în curs de dezvoltare, mișcări de eliberare națională, alte forțe democratice, antiimperialiste.

Rolul hotărîtor în intensificarea, adîncirea și extinderea raporturilor internaționale ale partidului și statului nostru îl au întîlnirile și convorbirile tovarășului Nicolae Ceaușescu cu șefi de state și de guverne, cu președinți, secretari generali, alți conducători de partid.

Este un temei de profundă mîndrie patriotică de a constata de cită stimă și admirație se bucură pe toate meridianele globului numele țării noastre și al conducătorului ei iubit, pentru demersurile de înaltă responsabilitate întreprinse în vederea promovării celor mai nobile idealuri ale umanității, în consens cu cerințele fundamentale ale cauzei păcii, cu interesele și aspirațiile de libertate, independență și progres ale tuturor popoarelor.

În incheierea lucrărilor sesiunii, într-o atmosferă vibrantă, de puternic entuziasm, participanții au adresat o telegramă tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România.

TELEGRAMA ADRESATĂ TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU de participanții la sesiunea științifică omagială organizată de Consiliul Național pentru Știință și Tehnologie, Academia Republicii Socialiste România și Academia „Ștefan Gheorghiu”

Mult iubite și stimate tovarăse Nicolae Ceaușescu,

Participanții la sesiunea științifică omagială consacrată aniversării a 20 de ani de la Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român — piatră de hotăr în istoria modernă a țării, în viața poporului nostru — vă aduc, în acest moment cu profunde semnificații politice, un cald omagiu, împreună cu cele mai alese sentimente de adînc respect, de înaltă prețuire și adîncă recunoștință pentru prodigioasa activitate pe care o desfășurați în fruntea partidului și statului, magistral confirmată de mărețele realizări obținute în cele două decenii de cînd, prin voința una-

nimă a comuniștilor, a întregii națiuni, conduceți destinele României socialiste, perioadă pe care națiunea noastră a legat-o trainic și pentru totdeauna de numele și fapta dumneavoastră, numind-o cu legitimă mândrie patriotică „Epoca Nicolae Ceaușescu”.

Puternica dumneavoastră personalitate, marea experiență politică, gândirea revoluționară, profundă și originală, capacitatea de a descifra și de a da răspunsuri riguros științifice problemelor ce determină accelerarea edificării socialiste a patriei și-au pus amprenta pe spiritul, faptele și mărețele realizări ale acestor două decenii. Adinec încrezător în geniu și virtuțile poporului din rindurile cărui v-ați ridicat, ați dat în acești ani, prin propriul dumneavoastră exemplu de dăruire și abnegație revoluționară, noi dimensiuni activității eroice a națiunii noastre pentru înfăptuirea neabătută a Programului partidului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism.

Ca o înaltă cinstire a magistralei dumneavoastră opere, mult stimate și iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu, care deschide, în țara noastră și în numeroase țări de pe glob, un larg orizont în înțelegerea fenomenelor lumii contemporane, a tendințelor și proceselor revoluționare, ce determină profilul societății zilelor noastre, într-o impresionantă și emoționantă unanimitate ați fost ales membru titular și președinte de onoare al Academiei Republicii Socialiste România. Această opțiune de inimă și de conștiință reprezintă expresia înaltei aprecieri, a recunoștinței și stimei deosebite pe care membrii Academiei, oamenii de știință și cultură, întreaga intelectualitate a țării, împreună cu întreaga națiune, vi le poartă pentru prodigioasa activitate teoretică și practică desfășurată cu eroism și spirit revoluționar, pusă în slujba patriei și poporului român.

Exprimind, în cel mai înalt grad, aspirațiile arzătoare ale poporului nostru, ale popoarelor de pretutindeni, dumneavoastră, mult stimate și iubite tovarășe secretar general, ați făcut din lupta pentru salvarea dreptului omenirii la viață, pentru dezarmare și pace, pentru instaurarea unei noi ordini economice și politice și asigurarea libertății fiecărei națiuni cheia de boltă a unei clocotitoare activități internaționale unanim apreciate pe toate meridianele globului.

În comunicările prezentate s-a dat o înaltă apreciere rolului hotărâtor pe care l-ați avut și-l aveți în elaborarea și înfăptuirea marilor obiective ale construcției socialiste, contribuției dumneavoastră de excepțională valoare la studierea profundă a realităților românești, la fundamentarea științifică, realistă și creatoare a politicii partidului, la îmbogățirea tezaurului gândirii social-politice cu noi teze și idei de actualitate și largă perspectivă, izvorind din analiza științifică, permanentă asupra proceselor și fenomenelor vieții contemporane.

În cadrul sesiunii științifice omagiale a fost evidențiată inestimabila dumneavoastră contribuție adusă la creșterea necontenită a rolului conducător al partidului în societate, la afirmarea sa ca centru vital al națiunii noastre în etapa făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate în România, la întărirea unității sale, pentru imprimarea în întreaga activitate a organelor și organizațiilor de partid a unui stil de muncă dinamic, revoluționar, profund creator, pătruns de înaltă responsabilitate pentru cauza construcției socialiste în patria noastră, a bunăstării și fericirii poporului. S-a relevat, cu deosebită forță, strălucitul exemplu pe care îl dați, zi de zi, legătura vie pe care dumneavoastră, mult stimate și iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu, o aveți permanent cu țara, prin prezența dumneavoastră în mijlocul organizațiilor de partid, al colectivelor de oameni ai muncii din unități industriale, agricole, științifice, culturale și de învățămînt din toate județele patriei.

Lucrările sesiunii au pus pregnant în lumină importanța deosebită a orientării dumneavoastră științifice, novatoare privind dezvoltarea și modernizarea forțelor de producție, crearea unei puternice baze tehnico-materiale — ca o condiție primordială a lichidării, într-un timp scurt, a inapoierii economice și sociale moștenite de la vechiul regim, ca un factor determinant al asigurării progresului mai rapid al întregii țări. Pe această bază, în ultimele două decenii au fost create o industrie puternică, modernă, o agricultură socialistă în plină dezvoltare, s-au asigurat progresul armonios al tuturor ramurilor economiei naționale, creșterea avuției socialiste și a venitului național, ridicarea generală a nivelului de viață și de civilizație al întregului popor.

A fost puternic evidențiată preocuparea dumneavoastră constantă pentru realizarea unui raport optim în dezvoltarea industriei și agriculturii, pentru amplasarea

armonioasă a forțelor de producție pe teritoriul țării, care a ridicat la o viață nouă, înfloritoare, județele patriei, a asigurat ca toți oamenii muncii să se bucure de binefacerile civilizației socialiste, de condiții egale de muncă și de viață.

Comunicările prezentate au pus puternic în relief importanța deosebită pe care o are orientarea dumneavoastră de a situa consecvent la baza întregii activități de construcție a noii orânduiri cele mai avansate cuceriri ale științei și tehnicii moderne, de a asigura, în acest scop, un puternic avânt al științei, învățămîntului și culturii, lărgirea continuă a orizontului de pregătire tehnică și culturală a întregului popor.

S-a evidențiat, totodată, contribuția inestimabilă a tovarășei Elena Ceaușescu în dezvoltarea științei românești, în înălțarea patriei pe noi trepte de civilizație și progres.

A fost subliniată preocuparea permanentă pe care ați manifestat-o și o manifestați pentru ca, o dată cu dezvoltarea forțelor de producție, să se asigure perfecționarea continuă a relațiilor de producție și sociale, a organizării și conducerii societății. În acest larg context, s-a evidențiat faptul că o realizare remarcabilă a acestor ani o constituie înfăptuirea ideilor și concepției dumneavoastră privind organizarea pe baze democratice a întregii vieți economice și sociale din țara noastră. Din inițiativa și sub îndrumarea dumneavoastră directă a fost creat un sistem organizatoric original, unic în felul său, care asigură participarea efectivă, nemijlocită, a tuturor oamenilor muncii la conducerea societății, exercitarea deplină a prerogativelor poporului de adevărat stăpin al țării, de făuritor conștient al propriilor destine.

Mindri de marile realizări ale prezentului, conștienți de răspunderile în fața viitorului, participanții la sesiune au dat o înaltă apreciere indemnurilor dumneavoastră adresate clasei muncitoare, țărănimii, intelectualității, întregului nostru popor, angajându-se ferm să nu-și precupețească eforturile pentru a îndeplini în mod exemplar hotărârile Congresului al XIII-lea al partidului.

Lucrările sesiunii au evidențiat faptul că, slujind cu inepuizabilă energie și devotament patriotic interesele vitale ale țării și poporului român, cauza edificării socialismului și comunismului în România, dumneavoastră, mult iubite și stimate tovarășe Nicolae Ceaușescu, v-ați afirmat, totodată, în conștiința omenirii ca un strălucit promotor al luptei pentru promovarea păcii, înțelegerii și colaborării, ca un înflăcărat apărător al cauzei libertății și independenței popoarelor. De două decenii, de cînd vă aflați în fruntea partidului și statului, întreaga politică externă a României, de pace și largă conlucrare internațională, este indisolubil legată de numele și de activitatea dumneavoastră. Toți fiii patriei dau o deosebită apreciere inițiativelor și eforturilor de larg răsunet internațional pe care le consacrați făuririi unei lumi mai bune și mai drepte, fără arme și fără războaie, a unei lumi a păcii și înțelegerii între toate națiunile.

Cu sentimente de înalt respect și de aleasă prețuire, vă adresăm, mult iubite și stimate tovarășe Nicolae Ceaușescu, profunda noastră recunoștință pentru activitatea desfășurată cu strălucire pe plan internațional, pentru modul exemplar în care reprezentați poziția României în relațiile internaționale, pentru rodnicile vizite de prietenie efectuate, împreună cu tovarăsa Elena Ceaușescu, în numeroase țări ale lumii, pentru contribuția dumneavoastră inestimabilă la lărgirea relațiilor diplomatice, economice, științifice, culturale ale patriei noastre cu toate popoarele lumii.

În acest moment sărbătoresc, cînd țara întîmpină cu alese sentimente și însuflețitoare fapte de muncă aniversarea a două decenii de la Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român, eveniment epocal în destinele patriei, facem legămint solemn în fața partidului, a dumneavoastră, mult iubite și stimate tovarășe Nicolae Ceaușescu, că, împreună cu întregul nostru popor, vom munci cu toată răspunderea, cu abnegație și elan revoluționar pentru ca — prin înfăptuirea liniei generale stabilite de Congresul al XIII-lea al partidului — România să păsească ferm înainte spre orizonturile tot mai luminoase de progres, civilizație și bunăstare, spre comunism.

**PARTICIPANȚII LA SESIUNEA ȘTIINȚIFICĂ OMAGIALĂ
CONSACRATĂ ANIVERSĂRII A 20 DE ANI DE LA CONGRESUL
AL IX-LEA AL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN**

**SESIUNEA DE COMUNICĂRI ȘTIINȚIFICE
„CREAREA CADRULUI LARG DEMOCRATIC DE CONDUCERE
A SOCIETĂȚII NOASTRE — EXPRESIE A CONCEPȚIEI
ORIGINALE A TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU
PRIVIND ADÎNCIREA ȘI PERFECTIONAREA DEMOCRAȚIEI
MUNCITOREȘTI-REVOLUȚIONARE ÎN ROMÂNIA
SOCIALISTĂ“, CONSACRATĂ ÎMPLINIRII A DOUĂ DECENII
DE LA CONGRESUL AL IX-LEA
AL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN
(București, 15 iulie 1985)**

În ziua de 15 iulie 1985 a avut loc sesiunea de comunicări științifice „Crearea cadrului larg democratic de conducere a societății noastre — expresie a concepției originale a tovarășului Nicolae Ceaușescu privind adîncirea și perfecționarea democrației muncitorești-revoluționare în România socialistă“, consacrată împlinirii a două decenii de la Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român.

La lucrările sesiunii, organizată de Consiliul Național al Frontului Democrației și Unității Socialiste, la Muzeul de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România, au luat parte membri și membri supleanți ai Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., membri ai Comitetului Central al partidului, conducători ai organizațiilor de masă, obștești și profesionale componente ale F.D.U.S., oameni ai muncii din întreprinderile și instituțiile Capitalei, personalități ale vieții noastre științifice, artistice și culturale, cercetători, activiști de partid și de stat.

Luînd cuvîntul în deschiderea sesiunii, TOVARĂȘUL NEAGU ANDREI, VICEPREȘEDINTE AL CONSILIULUI NAȚIONAL AL F.D.U.S., a spus :

Patriot înflăcărat și revoluționar consecvent, gînditor profund și om de acțiune cu o viziune de largă perspectivă asupra viitorului, secretarul general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a promovat ferm o concepție nouă, superioară, eficientă, adînc ancorată în realitatea românească, privind strategia, căile și metodele de făurire a noii orînduirii, în centrul căreia s-a aflat și se află ideea că socialismul și democrația sînt de nedespărțit, că societatea socialistă se poate construi, în libertate și cu demnitate, numai împreună cu po-

porul și pentru popor, în strictă concordanță cu voința suverană a poporului.

În virtutea acestui principiu programatic, în societatea noastră s-a dezvoltat un sistem democratic original și atotcuprinzător, care are la bază autoconducerea muncitorească în industrie și agricultură, în știință, învățămînt și cultură, întemeindu-se pe participarea directă a maselor populare la rezolvarea problemelor de interes obștesc, general, axat pe respectul legii în stat, pe lărgirea permanentă a drepturilor și libertăților cetățenești.

În continuare, vorbitorul a spus : Consiliul Național al Frontului Democrației și Unității Socialiste cinstește și prin această sesiune de comunicări științifice — în numele tuturor forțelor sociale și politice ale țării — împlinirea a două decenii de la Congresul al IX-lea al partidului și aduce un vibrant omagiu omului care a gîndit, a elaborat și a promovat cu hotărîre în practica vieții noastre sociale sistemul politic larg democratic de care ne bucurăm astăzi, cel mai mare patriot și revoluționar, conducătorul iubit al partidului și statului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Marelui nostru erou național îi aducem și cu acest prilej prinosul de recunoștință al tuturor fiilor patriei, pentru imensa sa capacitate de a prevedea mersul istoriei și a stabili treptele de progres pe care va urca țara în viitor, pentru libertatea și demnitatea în care trăim și construim, pentru democrația noastră autentică și deplină, pentru activitatea ce și-o consacră intereselor supreme ale poporului român, aspirațiilor de propășire, în liniște și pace, ale popoarelor de pretutindeni.

În comunicarea intitulată „CONCEPȚIA TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU CU PRIVIRE LA ROLUL

FRONTULUI DEMOCRAȚIEI ȘI UNITĂȚII SOCIALISTE ÎN SISTEMUL DEMOCRATIC AL SOCIETĂȚII NOASTRE, ÎN ASIGURAREA PARTICIPĂRII MASELOR POPULARE LA SOLUȚIONAREA MARILOR PROBLEME CARE PRIVESC VIITORUL SOCIALIST ȘI COMUNIST AL PATRIEI", TOVARĂȘUL ION POPESCU-PUȚURI, DIRECTORUL INSTITUTULUI DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE DE PE LÎNGĂ C.C. AL P.C.R., MEMBRU AL CONSILIULUI NAȚIONAL AL F.D.U.S. a spus :

Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român, care a ales în funcția de supremă răspundere în partid pe marele patriot revoluționar Nicolae Ceaușescu, a constituit un moment de răscruce pentru destinele socialismului și comunismului în patria noastră; pe baza unei analize dialectice riguros științifice a realităților românești de atunci, secretarul general al partidului a promovat, cu dragoste de țară și într-o perspectivă istorică de largă cuprindere, o concepție nouă, superioară, modernă și de înaltă eficiență, cu privire la strategia, căile și metodele de făurire a noii orînduirii sociale.

Cu puternice sentimente de mîndrie și satisfacție, de recunoștință fierbinte față de eroicul nostru partid și de eminentul strateg aflat în fruntea sa, poporul român constată astăzi că aplicarea acestei concepții cu totul originale a tovarășului Nicolae Ceaușescu a descătușat uriașe energii creatoare și a propulsat țara pe traiectoria celor mai grandioase înfăptuiri din întreaga sa istorie; în cei douăzeci de ani care au urmat istoricului Congres al IX-lea al partidului, clasa muncitoare, țărănimea și intelectualitatea, toți oamenii muncii, acționînd în strînsă unitate sub conducerea plină de înțelepciune și cutezanță revoluționară a marelui gînditor și om politic aflat în fruntea patriei, au înfăptuit o vastă operă constructivă, asigurînd dezvoltarea fără precedent a industriei socialiste, un amplu proces de modernizare a agriculturii, afirmarea tot mai puternică a științei, învățămîntului, artei și culturii, ridicarea continuă a nivelului de trai material și spiritual al celor ce muncesc, realizarea unei noi calități a muncii și a vieții în România socialistă.

Pe temelia trainică a înfăptuirilor de pînă acum, Congresul al XIII-lea al P.C.R. a adoptat Directivele cu privire la dezvoltarea țării în cincinalul 1986—1990 și în perspectivă pînă în anul 2000, fundamentate științific de tovarășul Nicolae Ceaușescu în magistralul Raport

al Comitetului Central pe care l-a prezentat Congresului; pășim în noua etapă de dezvoltare a României cu un program politic, economic și social, a cărui transpunere în viață presupune o uriașă activitate de transformare revoluționară a naturii, a societății și omului, deschizînd larg poporului nostru calea către orizonturile societății comuniste, visul de aur al omenirii.

Acest proces de prefacere radicală a întregii societăți, de valorificare plenară a puterii de creație a oamenilor muncii, a resurselor țării și a cuceririlor revoluției tehnico-științifice contemporane în lumina înaltelor idealuri ale socialismului și comunismului, a fost posibil pentru că în centrul strategiei revoluționare pe care a inaugurat-o Congresul al IX-lea al partidului, sub impulsul gîndirii și acțiunii profund originale a tovarășului Nicolae Ceaușescu, s-a aflat ideea că socialismul și democrația sînt de nedespărțit, principiul potrivit căruia noua orînduire socială se făurește pe baza valorilor care structurează programul partidului în strictă conformitate cu voința suverană a poporului și pentru popor; în concepția secretarului general al partidului, democratizarea largă a vieții politice, accesul la decizia economică și politică al producătorilor, proprietarilor și beneficiarilor avuției naționale reprezintă cerințe de importanță vitală pentru ridicarea pe o nouă treaptă calitativă a întregului proces de construcție revoluționară, pentru înaintarea rapidă a țării către formele superioare ale societății pe care o făurim: socialismul multilateral dezvoltat, comunismul.

Îi revine tovarășului Nicolae Ceaușescu meritul istoric de a fi gîndit și elaborat modalitățile concrete de aplicare în practica vieții sociale a acestor cerințe; ideile sale, pentru care a militat cu hotărîre și fermitate, au prins viață, constituindu-se în mărețul și atotcuprinzătorul edificiu al democrației noastre muncitorești-revoluționare de astăzi, la temelia căruia se află autoconducerea muncitorească în industrie și agricultură, în știință, învățămînt și cultură, impunătoarele congrese ale oamenilor muncii din ramurile de bază ale economiei și ale vieții spirituale, participarea directă a celor ce muncesc la adoptarea și înfăptuirea hotărîrilor fundamentale pentru viitorul patriei, respectarea cu strictețe a legalității socialiste, a drepturilor și libertăților cetățenești, perfecționarea continuă a sistemului democrației reprezentative, a activității organelor puterii legislative și executive în stat.

Un rol important în cadrul sistemului politic nou și original, creat pe baza concepției tovarășului Nicolae Ceaușescu, revine Frontului Democrației și Unității Socialiste; înființat în 1968, în lumina hotărârilor de însemnătate istorică ale Congresului al IX-lea al partidului, la inițiativa secretarului său general, Frontul a devenit — așa cum se arată în Statutul său — „cel mai larg organism politic, patriotic, revoluționar, cu caracter reprezentativ, în cadrul căruia se afirmă unitatea tuturor cetățenilor țării, fără deosebire de naționalitate, în jurul Partidului Comunist Român, se realizează unirea și coordonarea eforturilor întregului popor în procesul de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și a comunismului în patria noastră“.

Frontul Democrației și Unității Socialiste, alcătuit din Partidul Comunist Român și 35 de organizații de masă, obștești și profesionale, printre care sindicatele, cooperăția agricolă de producție, asociațiile oamenilor de știință, uniunile de creatori, consiliile oamenilor muncii români de diferite naționalități, reprezentanți ai cultelor — cuprinde practic toate forțele sociale și politice ale țării, întregul popor; în cadrul său, rolul de forță politică conducătoare revine partidului comunist: „Organizațiile componente — se arată în documentele constitutive — recunosc drept forță politică conducătoare Partidul Comunist Român, care prin întreaga sa activitate și-a dovedit în chip strălucit devotamentul neînmurit față de interesele supreme ale patriei, capacitatea de a călăuzi cu succes poporul nostru pe drumul socialismului și comunismului“.

Constituirea Frontului Democrației și Unității Socialiste a marcat o etapă nouă în întărirea unității moral-politice a poporului român, în dezvoltarea democrației socialiste în patria noastră; la temelia Frontului stă în primul rând forța clasei muncitoare, cea mai avansată clasă a orînduirii noastre, alianța ei cu țărănimea și intelectualitatea, care în acest cadru capătă o formă superioară devenind tot mai puternică, mai indestructibilă. Frontul întruchipează prietenia frățească dintre toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, prietenie care s-a statornicit și s-a cimentat ca rezultat al rezolvării juste de către partidul nostru a problemei naționale, al asigurării în practică a unor condiții egale de muncă și viață pentru toți cetățenii țării.

Frontul Democrației și Unității Socialiste este expresia politico-organizatorică a transformărilor profunde deter-

minate de procesul revoluționar condus de partid în structura socială și de clasă a societății românești, în situația economică și politică a tuturor celor ce muncesc; Frontul semnifică faptul că producătorii valorilor materiale și spirituale au devenit efectiv proprietari și beneficiarii acestor valori, ai avutiei naționale, calitate în care ei trebuie să participe de fapt, nu numai de drept, la decizia economică, socială și politică, la hotărîrea propriului lor viitor.

Existența Frontului Democrației și Unității Socialiste reflectă unitatea de fapt, aspirațiile comune, consensul național și voința unanimă a poporului nostru de a urma în totul Partidul Comunist Român, pe secretarul său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, în efortul de a înălța pe pămîntul românesc cea mai dreaptă și mai umană orînduire pe care o cunoaște istoria, comunismul.

Rolul Frontului Democrației și Unității Socialiste în sistemul democratic al societății noastre constă în faptul că, prin caracterul său larg reprezentativ, face posibilă exprimarea punctelor de vedere, a intereselor și opțiunilor tuturor organizațiilor de masă, obștești și profesionale care-l alcătuiesc, ale celor mai largi mase populare, asupra problemelor fundamentale ale vieții economice și social-politice a țării; pe această cale, obiectivele programelor de viitor promovate de partid devin cauza tuturor, dobîndesc valoarea țelului comun suprem al forțelor creatoare ale națiunii, se împletesc cu idealul de viață al întregului popor.

Frontul Democrației și Unității Socialiste participă la elaborarea, la dezbateră și adoptarea planurilor de dezvoltare economico-socială a țării, a proiectelor de legi și hotărîri de importanță națională și propune el însuși Marii Adunări Naționale proiectele unor acte normative, în virtutea dreptului de inițiativă legislativă de care se bucură prin Constituție; Consiliul Național, consiliile locale ale Frontului organizează consultarea largă a oamenilor muncii, a cetățenilor asupra problemelor care privesc realizarea planurilor în profil teritorial, asigură dezbateră publică a proiectelor de legi și hotărîri, acționează pentru cunoașterea de către masele populare a documentelor de partid, pentru intensificarea participării acestora la întreaga viață politică a societății.

Congresul al III-lea al Frontului Democrației și Unității Socialiste, desfășurat sub președinția tovarășului Nicolae Ceaușescu, a avut în centrul dezbateri-

lor sale documentele Congresului al XIII-lea al Partidului Comunist Român, sarcinile transpunerii în viață a hotărîrilor de însemnătate istorică adoptate cu acest prilej; cei 3 125 delegați, reprezentînd toate clasele și categoriile sociale, constatînd că aceste documente deschid largi orizonturi de muncă și creație societății românești au hotărît, în deplină unanimitate, ca ele să devină Programul de activitate al Frontului, al tuturor organizațiilor de masă, obștești și profesionale componente, platforma de unire a energiilor întregului popor în lupta pentru ridicarea patriei pe culmile civilizației socialiste, ale comunismului.

Pe baza indicațiilor, a propunerilor și orientărilor stabilite de președintele său, tovarășul Nicolae Ceaușescu, Frontul Democrației și Unității Socialiste și-a dezvoltat permanent capacitatea de a cuprinde masele, și-a perfecționat modalitățile și formele de acțiune, în conformitate cu cerințele obiective ale actualei etape de dezvoltare a societății noastre, caracterizată prin procesul de continuă creștere a conștiinței cetățenești înaintate, prin voința tot mai deplină a celor ce muncesc, fie că sînt sau nu membri ai partidului, de a acționa în strînsă unitate, sub conducerea organizațiilor partidului comunist, spre a-și spori aportul la opera de făurire a socialismului și comunismului în patria noastră; în acest cadru, se înscrie crearea Organizației democrației și unității socialiste, înființarea „Tribunei democrației”, dezvoltarea largă a controlului oamenilor muncii, perfecționarea continuă a sistemului democrației noastre reprezentative.

Propunerile tovarășului Nicolae Ceaușescu privind înființarea organizațiilor cu membri individuali ale Frontului Democrației și Unității Socialiste au avut un larg ecou în întreaga opinie publică românească, fiind primite cu entuziasm, cu deosebit interes de toți cetățenii, care au văzut în ele o inițiativă de natură să promoveze în societatea noastră o nouă formă de participare organizată a maselor la viața politică a țării și să lărgească în continuare cadrul de manifestare a spiritului de inițiativă și răspundere civică la fiecare loc de muncă, în toate sectoarele construcției economice și social-culturale; astăzi, Organizația democrației și unității socialiste este o organizație puternică, cu peste 4 milioane de membri, care se manifestă — așa cum i-a cerut secretarul general al partidului — ca o organizație politică cu caracter revoluționar patriotic, parte activă a sistemului larg

democratic de conducere a țării de către popor, care are importante inițiative în producție, în viața socială a localităților, la nivel național și este reprezentată de proprii ei deputați în consiliile populare și în Marea Adunare Națională.

Frontul Democrației și Unității Socialiste organizează „Tribuna democrației”, care s-a dovedit în practică o adevărată școală a răspunderii civice, un cadru deosebit de prielnic al dialogului constructiv între cetățeni și reprezentanți ai organelor locale de partid și de stat, o modalitate concretă de exercitare a drepturilor și libertăților cetățenești, de participare efectivă a oamenilor muncii la discutarea problemelor de interes obștesc general, la adoptarea deciziilor care privesc dezvoltarea economico-socială a fiecărei localități; „Tribuna democrației” organizează adunări publice în cadrul cărora cetățenii dezbătab în mod organizat problemele care îi preocupă, pun întrebări în legătură cu toate aspectele principiale și practice ale construcției economice, edilitare și social-culturale, ale politicii partidului, ale vieții internaționale. „În cadrul Tribunei — sublinia secretarul general al partidului — putem să discutăm orice probleme. Nimeni nu trebuie supus vreunei privațiuni, de orice fel, pentru faptul că își exprimă părerea asupra unei probleme sau alta; dar dezbateră presupune răspunderea ca, după aceea, să se acționeze în spiritul hotărîrii majorității, al legilor, asigurîndu-se unitatea în îndeplinirea sarcinilor...”, a hotărîrilor adoptate.

Frontul Democrației și Unității Socialiste organizează Controlul oamenilor muncii, modalitate larg democratică de participare a maselor populare la rezolvarea problemelor de interes cetățesc direct; această activitate s-a dezvoltat și și-a sporit contribuția la traducerea în viață a hotărîrilor de partid și a legilor țării, la apărarea și buna gospodărire a avuției sociale, la întărirea spiritului de ordine și disciplină, la respectarea principiilor eticii și echității în sfere largi ale producției, activității comerciale, sanitare, edilitare și de servire publică.

Potrivit prevederilor Constituției, Frontul Democrației și Unității Socialiste organizează campaniile electorale, prezintă platformele politice pentru care cheamă cetățenii să-și dea votul, propune candidații pentru alegeri de deputați în Marea Adunare Națională și în consiliile populare, îndrumă și controlează activitatea deputaților și veghează ca ei să-și îndeplinească man-

datul încredințat de alegători, avînd dreptul să propună revocarea celor care nu-și fac datoria de aleși ai poporului; pe baza indicațiilor tovarășului Nicolae Ceaușescu, începînd din 1975 au fost aduse importante îmbunătățiri Legii electorale, în sensul lărgirii și perfecționării cadrului de manifestare a voinței alegătorilor, dintre care o deosebită importanță prezintă adoptarea sistemului depunerii mai multor candidaturi pentru un loc de deputat, stabilirea unor norme care să asigure o reprezentare și mai echitabilă în organele puterii a tuturor categoriilor de cetățeni, inclusiv a celor care nu sînt membri de partid, fără deosebire de naționalitate.

Consiliul Național, consiliile teritoriale ale Frontului Democrației și Unității Socialiste participă, de asemenea, la constituirea organelor supreme și locale ale puterii și administrației de stat, făcînd recomandări în acest sens; sub îndrumarea partidului, a secretarului său general, Frontul veghează la aplicarea prevederilor constituționale referitoare la desfășurarea și perfecționarea continuă a activității consiliilor populare, a Marii Adunări Naționale, la întărirea permanentă a rolului statului în societate, în strînsă colaborare cu masa largă a cetățenilor.

Prin întreaga sa activitate, Frontul Democrației și Unității Socialiste conferă o înaltă semnificație democratică sistemului politic al țării, aducînd o contribuție majoră la creșterea continuă a rolului maselor populare în conducerea societății, la unirea tot mai strînsă a întregului popor în jurul partidului, al secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, spre a acționa tot mai activ și mai conștient în calitate de făuritor al propriului său destin istoric.

Sistemul politic de largă semnificație democratică pe care l-a creat partidul în perioada de după Congresul al IX-lea este infinit superior oricăror forme de așa-zisă democrație burgheză, în care drepturile și libertățile proclamate formal sînt anulate în practică de grave inegalități de ordin economic, social și politic; democrația noastră este autentică și deplină, are un suport material, practic tocmai pentru că se întemeiază pe proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție, pe autoconducerea muncitorească-revoluționară, pe dreptul efectiv al producătorilor de valori materiale și spirituale de a participa la conducerea societății în virtutea calității lor de proprietari, producători și beneficiari ai avuției naționale.

În cadrul acestui sistem, partidul nostru, îndeplinindu-și misiunea istorică de

a conduce procesul făuririi noi orinduii sociale pe pămîntul patriei, promovează o largă și permanentă consultare cu oamenii muncii, dezvoltă continuu formele de conlucrare cu masele populare, asigură dezbaterea publică a documentelor fundamentale pentru dezvoltarea economico-socială a țării și își împletește tot mai organic existența cu existența întregului popor; vizitele de lucru ale tovarășului Nicolae Ceaușescu în toate județele și localitățile, pe marile șantiere ale obiectivelor de investiții, întîlnirile sale cu populația au dat aripi eforturilor constructive ale clasei muncitoare, ale țărînimii și intelectualității ducînd la întărirea fără precedent a unității moral-politice a întregii societăți în jurul eroicului nostru partid, al secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Partidul își exercită astfel rolul de forță politică conducătoare nu în numele, ci împreună cu producătorii, proprietarii și beneficiarii valorilor materiale și spirituale, cu întregul popor; acest mod de lucru conferă forță, dinamism și vitalitate societății românești de astăzi, asigură înaintarea ei impetuoasă pe calea progresului, a civilizației și culturii socialiste, sporește necontestat puterea economică, independența și suveranitatea patriei, face să crească necontestat contribuția ei la cauza păcii, prestigiul României în lume.

TOVARĂȘA LINA CIOBANU, MEMBRU AL COMITETULUI POLITIC EXECUTIV AL C.C. AL P.C.R., PREȘEDINTELE CONSILIULUI CENTRAL AL U.G.S.R., a prezentat comunicarea „AFIRMAREA PUTERNICĂ A ROLULUI CONDUCĂTOR AL CLASEI MUNCITOARE ÎN SOCIETATE DUPĂ CONGRESUL AL IX-LEA AL P.C.R.; CREAREA CADRULUI ORGANIZATORIC DE PARTICIPARE A OAMENILOR MUNCII, ÎN CALITATEA LOR DE PRODUCĂTORI, PROPRIETARI ȘI BENEFICIARI AI AVUȚIEI NAȚIONALE, LA CONDUCEREA ECONOMIEI, A ÎNTREGII SOCIETĂȚI”. În comunicare se subliniază că, aplicînd creator legitățile generale ale socialismului, înțelegînd profund cerințele obiective ale dezvoltării economico-sociale a României, secretarul general al partidului a fundamentat și promovat cu consecvență politica de industrializare și repartizare armonioasă a forțelor de producție pe întreg teritoriul țării.

Un puternic avînt au cunoscut, de asemenea, toate domeniile vieții spirituale. Aflată sub conducerea și îndru-

marea directă a tovarăsei academician doctor inginer Elena Ceaușescu, eminent militant al partidului nostru, personalitate de înalt prestigiu a lumii științifice contemporane, știința românească a devenit o adevărată forță de producție, impulsivă puternic progresul tehnic și economic al întregii noastre societăți.

Un loc fundamental în prodigiousul tezaur al gândirii social-politice a conducătorului partidului și statului nostru îl are conceptul și aplicarea sa în practica socială, în întreaga operă de făurire a noii orinduirii, că „socialismul este opera maselor populare, el se înfăptuiește cu poporul, pentru popor”. În cadrul acestui concept cu valoare axiomatică privind participarea conștientă a poporului la făurirea noului său destin, o importanță primordială a acordat tovarășul Nicolae Ceaușescu clasei muncitoare, fapt ce a asigurat afirmarea cu vigoare a rolului și misiunii ei istorice de clasă conducătoare a societății noastre socialiste.

În acest sens, s-a relevat că impectuoasă dezvoltare economică și socială a țării, din ultimele două decenii, a determinat ample mutații în structura claselor sociale, profunde schimbări cantitative și calitative în rîndul clasei noastre muncitoare. Astfel, față de anul 1965, numărul personalului muncitor a crescut de 1,7 ori, ponderea muncitorilor în totalul populației ocupate ajungînd, în 1984, la 80 la sută. Creșterea numerică și schimbările calitative în structura și nivelul de pregătire al clasei muncitoare, precum și faptul că ea acționează în sectorul cel mai avansat al economiei, fiind principala producătoare de bunuri materiale, o statuează ca cea mai importantă forță a progresului material și social al țării.

În comunicare se subliniază că, pornind de la necesitatea logică a creșterii continue a rolului conducător al partidului, de centru vital al întregii națiuni, tovarășul Nicolae Ceaușescu a pus un accent primordial pe întărirea rîndurilor partidului cu elementul muncitoresc, cu oamenii cei mai înaintați din rîndurile clasei muncitoare. La Congresul al XIII-lea, din cele 3,4 milioane de membri ai partidului, 1 920 000 erau muncitori, reprezentînd aproape 56 la sută din totalul membrilor partidului.

Totodată, este evidențiată contribuția esențială, hotărîtoare, a secretarului general al partidului la asigurarea cadrului politic, organizatoric, instituțional prin care clasa muncitoare își afirmă rolul ei de clasă conducătoare. În acest sens, sistemul autoconducerii muncitorești și autogestiunii economico-finan-

ciare, inițiat de tovarășul Nicolae Ceaușescu, și-a dovedit forța de mobilizare a energiilor și capacității creatoare ale clasei muncitoare, a răspunderii ei patriotice, revoluționare. În același timp, secretarul general al partidului a configurat cu precizie științifică și elementele definitorii ale rolului și misiunii importante ce revin sindicatelor în etapa actuală a construcției socialiste a țării.

„CREAREA ORGANIZAȚIEI DEMOCRAȚIEI ȘI UNITĂȚII SOCIALISTE, ÎNITIAȚIVĂ ORIGINALĂ, DE AUTENTICĂ SEMNIFICAȚIE ISTORICĂ A TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU CU PRIVIRE LA FĂURIREA UNITĂȚII ÎNTREGULUI POPOR ÎN LUPTA PENTRU EDIFICAREA SOCIALISMULUI ÎN ROMÂNIA”, se intitulează comunicarea prezentată de TOVARĂȘA DOINA BENEĂ, SECRETAR AL BIROULUI C.C. AL ORGANIZAȚIEI DEMOCRAȚIEI ȘI UNITĂȚII SOCIALISTE, în care se spune: Crearea Organizației Democrației și Unității Socialiste a corespuns unei necesități obiective în etapa istorică în care se găsește astăzi țara; ea a fost chemată la viață de nivelul în continuă creștere al conștiinței civice a celor ce muncesc, de voința tuturor cetățenilor de a participa activ și organizat la opera de înălțare a civilizației socialiste și de întărire continuă a unității întregii societăți românești în jurul partidului, al secretarului său general.

Trebuie să subliniem însă că Organizația Democrației și Unității Socialiste este, totodată, expresia forței orînduirii noastre socialiste, a încrederei depline a partidului în masele populare, a prețuirii deosebite pe care tovarășul Nicolae Ceaușescu o acordă tuturor celor ce făuresc istoria nouă a țării; partidul cheamă alături de el, de comuniști, pe toți oamenii muncii, creîndu-le cadrul politico-organizatoric pentru a-și spune cuvîntul în toate problemele care privesc dezvoltarea economică și social-politică a fiecărei localități, a societății în ansamblu ei.

Organizația Democrației și Unității Socialiste are în prezent o structură organizatorică ce acoperă întreg teritoriul țării, toate unitățile de muncă și comunitățile umane, iar membrii ei, al căror număr depășește 4 milioane și se află în continuă creștere, sînt reprezentați în Consiliul Național și în consiliile locale ale Frontului Democrației și Unității Socialiste, fac parte din Consiliul Național al Oamenilor Muncii, din toate organele democrației noastre economice; totodată, un număr important

de membri ai organizației noastre au devenit deputați în consiliile populare și în Marea Adunare Națională, iar președintele O.D.U.S. este membru al Consiliului de Stat.

Prin întreaga ei activitate, Organizația contribuie activ la creșterea rolului maselor populare în conducerea societății, la unirea și mai strinsă a întregului popor în jurul partidului, centrul vital al întregii societăți.

În comunicarea „CREȘTEREA ROLULUI INTELECTUALITĂȚII ÎN VIAȚA ECONOMICĂ, SPIRITUALĂ ȘI SOCIAL-POLITICĂ A ȚĂRII ÎN ANII DE DUPĂ CONGRESUL AL IX-LEA AL P.C.R.; SARCINILE DE MARE RĂSPUNDERE ÎNCREDINȚATE INTELECTUALITĂȚII ÎN OPERA DE FAURIRE A SOCIALISMULUI ÎN ROMÂNIA”, prezentată de TOVARĂȘUL RADU VOINEA, PREȘEDINTELE ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA, MEMBRU AL CONSILIULUI NAȚIONAL AL F.D.U.S., se arată: Rolul intelectualității a căpătat noi dimensiuni și valori, crescând puternic în anii socialismului, îndeosebi după Congresul al IX-lea al P.C.R., de când în fruntea partidului se află tovarășul Nicolae Ceaușescu. Partidul Comunist Român pleacă de la premisa că știința, cultura, activitatea spirituală sînt părți componente indisolubile ale procesului de edificare socialistă și comunistă.

Orientarea principală a politicii partidului și statului nostru în acest sector de activitate este de a crea o intelectualitate românească angajată, activă, care să-și aducă o contribuție importantă la tezaurul științei și culturii românești și universale.

Integrîndu-se eforturilor întregului popor, muncind cu pasiune și competență, savanții și cercetătorii, creatorii de noi valori spirituale, oamenii de cultură, întreaga noastră intelectualitate, a cărei pondere în totalul populației active se ridică la 20 la sută, față de 11,9 la sută în 1965, aduc remarcabile contribuții la îmbogățirea patrimoniului științific și cultural național, la dezvoltarea societății noastre socialiste. În continuare, în comunicare sînt evidențiate sarcinile de mare răspundere ce revin intelectualității în lumina hotărîrilor de excepțională însemnătate adoptate de Congresul al XIII-lea al partidului.

Oamenii de știință din țara noastră, întreaga intelectualitate, mobilizați de Comitetul Național Român „Oamenii de știință și pacea”, al cărei președinte este tovarăsa academician doctor inginer Elena Ceaușescu, se pronunță pentru ca rezultatele cercetării științifice să fie

puse exclusiv în slujba omului, a progresului și a civilizației.

Răspunzînd condițiilor minunate de viață și de muncă create de partidul și statul nostru, oamenii de știință, din învățămînt și cultură, intelectualitatea din patria noastră vor acționa și în viitor, cu întreaga lor energie, pentru înfăptuirea neabătută a hotărîrilor Congresului al XIII-lea al partidului, a politicii partidului nostru, politică indisolubil legată de activitatea, gîndirea profund științifică, clarvăzătoare, cetezătoare, revoluționară a secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, căruia oamenii muncii din învățămînt, cercetarea științifică și cultură, întreaga intelectualitate a țării îi aduc omagiul lor plin de recunoștință.

În comunicarea „CONCEPȚIA TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU CU PRIVIRE LA ROLUL ȘI RĂSPUNDERILE CE REVIN TINEREI GENERAȚII ÎN EDIFICAREA SOCIALISMULUI ȘI COMUNISMULUI ÎN ROMÂNIA”, prezentată de TOVARĂȘUL IOAN TOMA, SECRETAR AL C.C. AL U.T.C., se spune: În afirmarea tineretului ca una dintre forțele sociale cele mai active și angajate în dezvoltarea patriei socialiste, rolul esențial l-a avut înfăptuirea cu consecvență a concepției tovarășului Nicolae Ceaușescu cu privire la menirea și îndatoririle tinerei generații în construirea socialismului și comunismului în România.

În condițiile societății noastre, tineretul se manifestă concret ca o „puternică forță socială”, în primul rînd prin angajarea sa efectivă în realizarea politicii partidului de dezvoltare economico-socială, în procesul pregătirii și integrării sale socio-profesionale. Educarea prin muncă și pentru muncă, privită ca unul dintre obiectivele principale ale formării comuniste, revoluționare a tinerei generații se întemeiază pe concepția partidului, a secretarului său general, care situează munca la baza întregului proces de educare a omului nou.

Este proprie concepției secretarului general al partidului despre tineret ideea, de o deosebită însemnătate principală, că formarea spiritului revoluționar al tineretului de azi înseamnă formarea spiritului revoluționar al comuniștilor de mîine, păstrarea spiritului revoluționar al poporului, idee ce călăuzește întreaga activitate practică a organizațiilor U.T.C., a tuturor organizațiilor de copii și tineret în domeniul politico-ideologic și cultural-educativ.

Coincidența aniversării a două decenii de la Congresul al IX-lea al partidului și a sărbătoririi în 1985, ca urmare a ini-

țiativei românești, a Anului Internațional al Tineretului permite și din acest punct de vedere evidențierea continuității și originalității contribuției secretarului general al partidului care, de la tribuna Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite, sublinia, cu mult timp în urmă, necesitatea ca tinerii să aibă un cuvânt mai greu de spus în problemele naționale și internaționale și ca acest cuvânt să fie mai mult ascultat.

Călăuzindu-se în permanență de concepția despre tineret a partidului, a secretarului său general, Uniunea Tineretului Comunist va acționa pentru ridicarea în permanență a nivelului și eficienței întregii activități spre a fi demnă de marea epocă deschisă de cel de-al IX-lea Congres al partidului, „Epoca Ceaușescu”, epoca tinereții militante puse în slujba înfloririi patriei, a victoriei socialismului și comunismului pe pământul României.

TOVARĂȘA ANA MUREȘAN, MEMBRU SUPLEANT AL COMITETULUI POLITIC EXECUTIV AL C.C. AL P.C.R., PREȘEDINTA CONSILIULUI NAȚIONAL AL FEMEILOR, a prezentat comunicarea „INTENSIFICAREA CONTINUĂ A PARTICIPĂRII FEMEII LA VIAȚA SOCIAL-POLITICĂ A ȚĂRII ÎN „EPOCA CEAUȘESCU”; CONTRIBUȚIA FEMEILOR LA REALIZAREA MĂRETELOR OBIECTIVE ALE FĂURIRII SOCIETĂȚII SOCIALISTE MULTILATERAL DEZVOLTATE”. În comunicare se spune: Pentru milioanele de femei de pe tot cuprinsul țării constituie o imensă satisfacție faptul că strălucita epocă, inaugurată de Congresul al IX-lea al partidului și care poartă peceta geniului creator, revoluționar al tovarășului Nicolae Ceaușescu, reprezintă, totodată, perioada unor excepționale progrese în realizarea deplinei egalități a femeii în societate, a creșterii fără precedent a rolului femeii și afirmării sale plenare în viața economică, politică și socială a țării, în conducerea societății.

Astăzi nu există domeniu de activitate în care femeile să nu fie prezente, cu priceperea și spiritul lor gospodăresc, dăruindu-și întreaga energie progresului neîntrerupt al societății pe cele mai înalte trepte ale civilizației și bunăstării. Dacă, în anul 1965, numărul femeilor din categoria personalului muncitor era de un milion, astăzi a ajuns la peste trei milioane.

În comunicare se subliniază că în rândurile Partidului Comunist Român, forța politică conducătoare a societății noastre, activează, în prezent, peste un milion de femei, multe dintre ele îndeplinind func-

ții de conducere atât la nivel central, cât și în teritoriu.

O treime din deputații Marii Adunări Naționale sînt femei, iar în totalul deputaților consiliilor populare acestea reprezintă 40 la sută.

Asupra integrării superioare a femeii în viața societății, o influență deosebită o are grija constantă pe care tovarășul Nicolae Ceaușescu, tovarășa Elena Ceaușescu o acordă îmbunătățirii continue a condițiilor de muncă și viață ale femeilor, ocrotirii mamei și copilului, consolidării familiei, asigurării vigoriei și tinereții națiunii, îndeplinirii nobilei misiuni ce revine femeilor de a forma, pentru muncă și viață, generațiile de mâine ale țării.

Alături de întregul popor, milioanele de femei de pe cuprinsul patriei aduc cel mai fierbinte și respectuos omagiu tovarășului Nicolae Ceaușescu, exprimîndu-și recunoștința profundă pentru tot ceea ce s-a înfăptuit în România socialistă în aceste două glorioase decenii, pentru înalta demnitate la care a fost ridicată femeia în societatea noastră.

Cu dragoste fierbinte, nețărmit respect și recunoștință, femeile patriei își îndreaptă, în același timp, gîndurile către tovarășa Elena Ceaușescu, militant de frunte al partidului și statului, eminent om de știință și savant de renume internațională, al cărui luminos exemplu de muncă și viață puse în slujba poporului le mobilizează plenar în activitatea desfășurată pentru îndeplinirea marilor obiective de dezvoltare multilaterală a țării.

În comunicarea „CONCEPȚIA PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN, A SECRETARULUI SĂU GENERAL, TOVARĂȘUL NICOLAE CEAUȘESCU, CU PRIVIRE LA CREȘTEREA ROLULUI MIȘCĂRII COOPERATISTE ÎN ÎNDRUMAREA NOASTRĂ SOCIALISTĂ”, prezentată de TOVARĂȘUL LUDOVIC FAZEKAS, MEMBRU AL COMITETULUI POLITIC EXECUTIV AL C.C. AL P.C.R., VICEPRIM-MINISTRU AL GUVERNULUI, se arată: În cadrul strategiei făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare a României spre comunism, elaborată din inițiativa și cu contribuția hotărîtoare a tovarășului Nicolae Ceaușescu, dezvoltată și îmbogățită în Programul partidului, în documentele congreselor și conferințelor naționale ale P.C.R., mișcarea cooperatistă din țara noastră — un factor important al economiei socialiste — este chemată să aducă o contribuție tot mai mare la dezvoltarea societății, la creșterea avuției naționale, a venitului

național, la ridicarea gradului de civilizație și bunăstare a poporului nostru.

În continuare, în comunicare se arată : Cu deosebită perspicacitate și cu o viziune înaintată, revoluționară asupra locului și rolului agriculturii ca ramură de bază a economiei naționale, tovarășul Nicolae Ceaușescu, eminent strateg și om de știință, a emis și aplicat conceptul unității și interacțiunii dinamice dintre agricultura de stat și cea cooperatistă. Hotărârile adoptate de Congresul al XIII-lea al partidului privind transformarea generală a activității, vieții și gândirii țărănimii cooperatiste, concomitent cu preocuparea pentru realizarea unei producții agricole care să satisfacă din plin necesitățile de consum ale întregului popor, precum și celelalte cerințe ale dezvoltării economiei naționale, se constituie în factori hotărâtori de creștere a puterii economice a țării, ai ridicării continue a nivelului de trai al poporului nostru.

Importanța cu totul deosebită a agriculturii cooperatiste rezidă și din faptul că ea deține la ora actuală 60 la sută din suprafața agricolă și 74 la sută din suprafața arabilă, antrenând peste 3 milioane de cooperatori la o activitate hotărâtoare pentru dezvoltarea țării.

Sînt reliefate în comunicare sarcinile importante ce revin organizațiilor cooperatiste, mai cu seamă în ceea ce privește dezvoltarea activității productive, orientarea cu prioritate către domenii de producție care nu se realizează în industria mare, lărgirea și diversificarea serviciilor către populație.

În încheiere se spune : În aceste momente sărbătorești, de mare mîndrie patriotică, prilejuite de împlinirea a 20 de ani de la istoricul Congres al IX-lea al P.C.R., membrii cooperatori, organizațiile lor democratice își exprimă, asemenea întregului nostru popor, adevărată deplină la politica internă și externă a partidului și statului nostru și aduc tovarășului Nicolae Ceaușescu un fierbinte omagiu de prețuire și recunoștință.

În comunicarea prezentată de TOVARĂȘUL NICOLAE GIOSAN, MEMBRU SUPLEANT AL COMITETULUI POLITIC EXECUTIV AL C.C. AL P.C.R., PREȘEDINTELE MARII ADUNĂRI NAȚIONALE, pe tema : „CONCEPTIA TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU CU PRIVIRE LA CREȘTEREA ROLULUI STATULUI ÎN CONDUCEREA ÎNTREGII ACTIVITĂȚI ECONOMICO-SOCIALE; PERFECTIONAREA CONTINUĂ A DEMOCRAȚIEI MUNCITOREȘTI REVOLUȚIONARE DUPĂ CONGRESUL AL IX-LEA AL P.C.R.”, se

spune : Între temele care s-au bucurat de o atenție prioritară în profunda gândire și vastă activitate desfășurată de secretarul general al partidului privind toate domeniile vieții economico-sociale, creșterea rolului statului în conducerea întregii societăți și perfecționarea continuă a democrației socialiste, revoluționare ocupă un loc aparte. Pornind de la legitățile dezvoltării socialiste a societății românești în contextul epocii contemporane, tovarășul Nicolae Ceaușescu a formulat teze de o excepțională valoare teoretică și practică referitoare la evoluția democrației, la dinamica esenței rolului și funcțiilor statului.

Definiția dată de secretarul general al partidului esenței statului nostru socialist în etapa actuală — ca stat al democrației muncitorești, socialiste, revoluționare — are la bază realitățile sociale noi și reflectă superioritatea socialismului și comunismului față de comunitățile umane caracterizate prin exploatare și asuprire socială, exprimînd adevărul că această democrație, cea mai umană, asigură toate condițiile pentru ca poporul să-și făurească propriul destin și viitor, în mod liber, conștient.

În continuare, se subliniază că democrația noastră socialistă, înfăptuită în conformitate cu concepția tovarășului Nicolae Ceaușescu, a fost structurată într-un sistem de instituții și organizații cu caracter statal și obțesc, organisme democratice de largă cuprindere, adevărate foruri naționale — congrese, conferințe, consilii — care asigură cadrul organizatoric, politic și juridic al participării maselor la conducerea societății.

Evidențiindu-se profundele transformări înnoitoare care au avut loc în societatea românească pe linia creșterii rolului statului și adîncirii democrației muncitorești revoluționare și care poartă amprenta gândirii creatoare a secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, în comunicare se relevă, pe larg, perfecționarea și dezvoltarea activității Marii Adunări Naționale, ca organ suprem al puterii de stat, cel mai înalt forum democratic, reprezentativ al țării noastre.

La încheierea lucrărilor sesiunii, într-o atmosferă de puternic entuziasm, participanții au adresat o telegramă tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, președintele Frontului Democrației și Unității Socialiste.

TELEGRAMA ADRESATĂ TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU

de participanții la sesiunea de comunicări științifice organizată de
Consiliul Național al Frontului Democrației și Unității Socialiste

Mult stimate și iubite tovarășe președinte,

Participanții la sesiunea științifică organizată de Consiliul Național al Frontului Democrației și Unității Socialiste pentru a cinsti împlinirea a două decenii de la Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român, animați de cele mai alese sentimente de stimă, profundă dragoste și caldă recunoștință față de dumneavoastră, vă roagă, mult iubite și stimate tovarășe Nicolae Ceaușescu, să primiți omagiul lor fierbinte pentru tot ce ați făcut în această perioadă istorică spre binele și fericirea poporului român. Prin înălțimea gândirii dumneavoastră revoluționare, prin activitatea pe care o consacrați fără odihnă intereselor supreme ale patriei, ați dat strălucire geniului creator străbun, vocației de pace a poporului român, care au dus la creșterea imensă a prestigiului internațional al României.

Alegerea dumneavoastră, mult stimate și iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu, ca membru titular și președinte de onoare al Academiei Republicii Socialiste România constituie ilustrarea cea mai elocventă a nețărnutului respect și înaltei aprecieri ale întregii noastre națiuni pentru strălucita operă științifică, teoretică și practică, magistrală și inestimabilă contribuție la îmbogățirea gândirii și acțiunii revoluționare.

În cadrul sesiunii noastre a fost pus în lumină cu putere faptul că istoricul Congres al IX-lea al Partidului Comunist Român, care v-a încredințat suprema funcție de răspundere în partid, a constituit un eveniment politic cu profunde semnificații pentru destinele socialismului și comunismului în patria noastră. Călăuzit de dumneavoastră, cu înțelepciune și cutezanță revoluționară, cu dragoste de țară, partidul nostru a devenit centrul vital al națiunii noastre socialiste, și-a întărit capacitatea de a conduce în mod științific procesul complex al edificării noii orânduiri, împreună cu poporul și pentru popor.

Având la bază concepția dumneavoastră potrivit căreia socialismul și democrația sint de nedespărțit, Congresul al IX-lea al partidului a inaugurat o etapă nouă, de largă deschidere democratică în viața societății noastre, în cadrul căreia clasa muncitoare, țărâimea și intelectualitatea, producătorii valorilor materiale și spirituale și-au dobândit pe deplin rolul ce li se cuvine în societate — de proprietari, producători și beneficiari ai bunurilor produse —, participând direct la decizia economică, socială și politică, la făurirea viitorului socialist și comunist al României.

Dumneavoastră, mult iubite și stimate tovarășe Nicolae Ceaușescu, vă revine meritul nepieritor de a fi gândit și elaborat, de a fi promovat cu fermitate căile și modalitățile de ridicare pe o nouă treaptă, superioară, a întregului proces de construcție revoluționară. Ideile dumneavoastră s-au concretizat în marea și atotcuprinzătoare edificiu al democrației noastre muncitorești-revoluționare, la temelie cărui se află autoconducerea muncitorească atât în industrie și agricultură, cât și în știință, învățămînt, cultură, în toate domeniile de activitate.

Din inițiativa și cu aportul dumneavoastră hotărîtor a fost creat Frontul Democrației și Unității Socialiste, care prin caracterul său larg reprezentativ face posibilă exprimarea intereselor tuturor organizațiilor de masă și obștești, practic ale întregului popor, asupra problemelor fundamentale ale dezvoltării societății românești. În cadrul acestui organism politic atotcuprinzător a luat ființă Organizația Democrației și Unității Socialiste, care a condus la ridicarea pe o treaptă calitativ superioară a democrației noastre muncitorești-revoluționare, la întărirea și mai puternică a unității întregului popor în jurul partidului, în lupta pentru edificarea socialismului și comunismului în patria noastră.

Acționînd în cadrul Frontului Democrației și Unității Socialiste, sub conducerea partidului, pe baza îndrumării și a indicațiilor dumneavoastră de fiecare zi, organizațiile sindicale, de tineret și femei, organizațiile democrației și unității socialiste, cooperatiste, uniunile de creație, asociațiile și societățile științifice, consiliile oamenilor muncii își sporesc puterea de cuprindere și mobilizare a celor ce muncesc la împlinirea neabătută a politicii interne și internaționale a partidului

și statului, capacitatea de a canaliza energiile și inițiativa maselor populare spre țelul unic al înălțării patriei pe culmile civilizației socialiste și comuniste.

Dumneavoastră ați militat și militați cu hotărîre pentru instaurarea respectului față de legile țării, pentru lărgirea permanentă a drepturilor și libertăților cetățenești, pentru adîncirea continuă a democrației noastre socialiste. Alături de organele puterii și administrației de stat, ați inițiat și promovați activ controlul oamenilor muncii, Tribuna democrației, discutarea largă a proiectelor de legi și hotărîri, dezvoltarea continuă a formelor de conlucrare a partidului cu masele de oameni ai muncii, de împletire tot mai organică a existenței sale cu cea a întregului popor.

Partidul a găsit întotdeauna cele mai bune căi pentru mobilizarea întregului popor la realizarea grandioaselor programe de dezvoltare economico-socială a țării, care au conturat imaginea plină de dinamism a perioadei ce a intrat definitiv în conștiința poporului drept cea mai rodnică din istoria României, pe care cu înaltă mîndrie patriotică o numim „Epoca Ceaușescu”.

Călăuzit de dumneavoastră cu clarviziune revoluționară, partidul nostru a stabilit o strategie în deplină concordanță cu nevoile și posibilitățile țării, cu interesele și aspirațiile întregului popor. Urișele victorii obținute de societatea românească în perioada care a trecut de la Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român sînt nemijlocit legate de activitatea dumneavoastră neobosită, de gîndirea și acțiunea cu totul originale ce v-a sînt proprii, de înalta capacitate pe care ați dovedit-o și o dovediți permanent de a defini într-o concepție nouă, superioară și profund ancorată în realitatea noastră, țelurile, căile și metodele privind înaintarea neabătută a României către formele superioare ale socialismului.

Cadrul politico-organizatoric cu adevărat democratic pe care l-ați creat este infinit superior oricăror forme ale așa-zisei democrații burheze, în care drepturile și libertățile proclamate formal sînt anulate în practică de grave inegalități de ordin economic, social și politic. Democrația noastră socialistă este autentică și deplină tocmai pentru că are la bază proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție, sistemul autoconducerii muncitorești-revoluționare, partidul exercitîndu-și rolul de forță politică conducătoare împreună cu clasa muncitoare, cu toți oamenii muncii, cu întregul popor.

Dumneavoastră ați creat un sistem politic nou, original, de înaltă eficiență socială, care a descătușat energiile creatoare ale maselor populare, conferind întregului Program de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a țării spre comunism dimensiunile unei opere de adevărată renaștere națională, semnificațiile unor transformări istorice radicale, în centrul cărora se află omul, afirmarea plenară a personalității sale, fericirea întregului popor.

Sesiunea științifică ce omagiază împlinirea a 20 de ani de la istoricul Congres al IX-lea al partidului a dat încă o dată expresie sentimentelor de neîfarmură dragoste, de înaltă considerație și de fierbinte recunoștință pe care le nutresc față de dumneavoastră, conducătorul încercat și iubit al partidului și statului nostru, toate forțele sociale și politice ale țării, întregul popor român.

Mîndri de faptul că România socialistă de astăzi oferă lumii tabloul insufletitor al unei societăți caracterizate prin forță și vitalitate, alcătuită din clase și categorii sociale prietene, care participă efectiv, sub conducerea partidului, la hotărîrea propriului lor viitor liber, demn și prosper, ne angajăm, mult stimată și iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu, să vă urmărim cu devotament și credință în tot ceea ce gîndiți și întreprindeți spre binele patriei și poporului, să facem totul pentru înfăptuirea neabătută a hotărîrilor istorice ale Congresului al XIII-lea al Partidului Comunist Român, a mărețelor programe de dezvoltare economico-socială a României în cel de-al VIII-lea cincinal și, în perspectivă, pînă în anul 2000.

PARTICIPANȚII LA SESIUNEA DE COMUNICĂRI ȘTIINȚIFICE ORGANIZATĂ DE CONSILIUL NAȚIONAL AL FRONTULUI DEMOCRAȚIEI ȘI UNITĂȚII SOCIALISTE

PROCESUL REVOLUȚIONAR AL FĂURIRII SOCIETĂȚII SOCIALISTE ÎN ROMÂNIA

GHEORGHE SURPAT

Istoria României, a poporului român se înfățișează, în substanța lucrării sale, ca un proces dialectic, necesar, revoluționar, care, de la epocă la epocă, de la etapă la etapă, a urcat mereu trepte noi pe calea progresului și civilizației. Epoca făuririi orînduirii noi, socialiste în România, privită la scara istoriei poporului român, reprezintă o unitate a unor momente de discontinuitate și, în același timp, de continuitate a aspirațiilor de dreptate socială și libertate națională, a tot ceea ce a creat mai bun poporul pe plan material și spiritual de-a lungul veacurilor.

Odată cu declanșarea, în august 1944, a revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, România — caracterizată în ce privește stadiul de dezvoltare economică ca o țară slab dezvoltată — a pășit într-o nouă etapă istorică, de profunde înnoiri democratice, revoluționare, de cucerire a puterii de către clasa muncitoare, în alianță cu țărănimea muncitoare și cu celelalte categorii de oameni ai muncii, de înfăptuire a idealurilor de libertate și dreptate socială și națională ale poporului român. „Revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă — arată secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu — a deschis calea înfăptuirii revoluției democratice, a revoluției socialiste și trecerii la construcția socialismului, a asigurat condițiile necesare marilor transformări revoluționare”¹.

Experiența demonstrează că edificarea noii orînduiri sociale constituie un proces revoluționar obiectiv, complex, care parcurge mai multe etape istorice ce se succed, în mod legic, în funcție de condițiile și necesitățile concrete din fiecare țară. Legile dialecticii materialiste, contradicțiile dintre vechi și nou continuă să se manifeste în întreaga perioadă a edificării noii orînduiri sociale, constituind factorul dinamizator al progresului social.

În concepția Partidului Comunist Român, a secretarului său general, socialismul este o societate în mișcare, care începe cu etapa de formare

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 24, Editura politică, București, 1983, p. 17.

a premiselor sale, urmată de mai multe etape de realizare a ei ca sistem, o societate supusă unui proces dinamic, efortului poporului de rezolvare a problemelor economice, sociale, politice proprii fiecărui moment istoric al procesului revoluționar. Experiența construcției socialismului, ca și întreaga dialectică a modurilor de producție anterioare, demonstrează că orice formațiune social-economică, inclusiv cea comunistă, constituie o perioadă istorică relativ îndelungată în dezvoltarea societății, care se construiește în etape succesive, fiecare etapă fiind calitativ superioară celei precedente. Subliniind caracterul complex și de durată al procesului revoluționar de edificare a noii orînduiri, secretarul general al partidului nostru a avertizat, în repetate rînduri, asupra unei înțelegeri voluntariste a făuririi societății socialiste. Elaborarea de către tovarășul Nicolae Ceaușescu a tezei continuității legice a procesului revoluționar în întreaga epocă istorică de făurire a socialismului și comunismului conferă noi sensuri, de adîncime, înțelegerii dialecticii construirii noii orînduri sociale, privită ca un sistem social global, care presupune îmbinarea coerentă a tuturor laturilor, elementelor obiective și subiective ce compun societatea ca totalitate concret-istorică, lupta permanentă dintre vechi și nou. Socialismul și comunismul reprezintă un tip nou, superior de societate, iar edificarea lor un proces revoluționar ce se desfășoară în condiții istorice, naționale și sociale, deosebite de la o țară la alta, de la o etapă la alta. „Am avut întotdeauna în vedere — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — de a ține seama de legitățile dialectice ale dezvoltării societății, dar întotdeauna am studiat bine condițiile concrete din țara noastră — economice, sociale, naționale, istorice —, inclusiv gradul de dezvoltare al poporului, și am căutat ca aceste legități generale să le aplicăm la condițiile din țara noastră, să găsim pentru problemele pe care le avem în față acele soluții care corespund condițiilor din România. Noi am pornit și pornim de la faptul că nu există un șablon obligatoriu pentru construcția socialismului, că fiecare popor va aduce întotdeauna ceva nou și va construi socialismul potrivit condițiilor în care trăiește, felului său de a judeca și de a gândi și numai un asemenea socialism va fi împărtășit de popor, va fi trainic și de neînvins”².

Etapetele istorice strategice ale procesului revoluționar de făurire a societății socialiste și stadiile dezvoltării economice a României evidențiază profunde transformări în baza economică, în structura socială și de clasă, în dezvoltarea forțelor de producție, în nivelul de trai, material și spiritual, al poporului.

În epoca istorică a construirii noii orînduiri sociale, inaugurată de revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, declanșată în august 1944, România a parcurs, în cadrul procesului revoluționar unic, mai multe etape strategice: înfăptuirea revoluției popular-democratice și instaurarea puterii clasei muncitoare și a aliaților ei (1944—1947); înfăptuirea sarcinilor revoluției socialiste, generalizarea relațiilor de producție socialiste și realizarea economiei socialiste unitare, desființarea claselor exploatoare, victoria socialismului (1948—1965); consolidarea societății socialiste și trecerea la construirea societății socialiste multilateral dezvoltate — etapă istorică pe care o traversează țara noastră în prezent.

În etapa strategică a revoluției popular-democratice, procesul revoluționar a dobîndit trăsăturile obiectivelor și sarcinilor care se ridicau spre

² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, Editura politică, București, 1973, p. 11.

rezolvare, în acel timp, în fața societății românești. Aceste sarcini au avut un caracter *național*, de eliberare de sub dominația Germaniei naziste ; un caracter *antifascist*, *general-democratic* ; un caracter *antiimperialist*, marcat prin lichidarea sau limitarea forței monopolurilor imperialiste în România ; *antimoșieresc*, concretizat în înfăptuirea reformei agrare și un caracter *limitat anticapitalist*, exprimat, pe plan economic, prin etatizarea Băncii Naționale, instituirea oficiilor industriale, a controlului muncitoresc etc. În concepția Partidului Comunist Român, aceste sarcini reprezentau obiective ale unui proces revoluționar unic, a căror înfăptuire era menită să deschidă calea spre o etapă superioară de dezvoltare socială — trecerea la înfăptuirea sarcinilor revoluției și construcției socialiste.

În condițiile în care procesul revoluționar se desfășura pe fundalul noilor condiții create de declanșarea revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, Partidul Comunist Român a acționat pentru unirea tuturor forțelor revoluționare, democratice, a maselor largi ale poporului în vederea eliberării întregului teritoriu național de sub dominația fascistă și continuarea luptei pentru înfrângerea definitivă a Germaniei naziste, pentru refacerea economiei și înfăptuirea unor reforme structurale cu caracter democratic, revoluționar. O importanță hotărâtoare pentru dezvoltarea procesului revoluționar au avut marile acțiuni populare, bătăliile revoluționare desfășurate după 23 August 1944, trecerea la organizarea comitetelor muncitorești și instituirea controlului clasei muncitoare asupra întreprinderilor, luarea cu asalt a prefecturilor și primăriilor și instaurarea noilor prefecți și primari, formarea comitetelor țărănești și împărțirea pământurilor moșierești țăranilor fără pământ sau cu pământ puțin. În aceste ample lupte de clasă economice, sociale și politice s-a cimentat alianța dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare, s-a întărit unitatea cu intelectualitatea și cu celelalte categorii sociale, s-a consolidat frăția tuturor fiilor patriei, fără deosebire de naționalitate, s-a schimbat raportul de forțe în țară, crescând rolul maselor populare în întreaga viață social-politică.

Pe fondul adâncirii procesului revoluționar, unitatea de aspirații și de interese a forțelor democratice, a tuturor oamenilor muncii, în frunte cu comuniștii, s-a adâncit necontenit. Urmat de masele largi ale poporului, Partidul Comunist Român — identificat în întreaga sa ființă cu năzuințele și interesele vitale ale întregii națiuni — a desfășurat, chiar din primele luni după 23 August 1944, bătălia hotărâtoare pentru cucerirea puterii politice, încununată strălucit, la 6 Martie 1945, odată cu instaurarea guvernului revoluționar-democratic. Exprimiind, în esență, o putere de stat nouă, cu pronunțat caracter muncitoresc-țărănesc, o schimbare a însuși regimului politic din România, noul guvern a marcat trecerea la profunde transformări democratice, revoluționare, care au asigurat dezvoltarea procesului revoluționar.

După încheierea războiului antihitlerist, guvernul revoluționar-democratic a trecut cu hotărâre la refacerea și reconstrucția economică a României în vederea lichidării urmărilor războiului. Conferința Națională a Partidului Comunist Român, din octombrie 1945, a trasat căile concrete ale reconstrucției economice, a dat o fundamentare principială obiectivelor dezvoltării în perspectivă a României, situind în centrul programului economic industrializarea țării. Măsurile preconizate cu acel prilej de către partidul comunist și, apoi, transpunerea lor în viață, au consolidat economia țării, contribuind, nemijlocit, la întărirea statului român.

7014. Datorită schimbării continue a raportului de forțe în favoarea clasei muncitoare și a aliaților ei, au avut loc, în însuși cadrul regimului democrat-popular, schimbări în direcția evoluției sale spre o putere politică menită să asigure transformarea socialistă a societății. După victoria obținută în alegerile din noiembrie 1946 — expresie elocventă a adeziunii maselor populare la politica de transformare democratică, revoluționară a țării, promovată de partid —, înlăturarea, la 30 decembrie 1947, a monarhiei și proclamarea Republicii, urmată, la câteva luni, de naționalizarea principalelor mijloace de producție, au marcat saltul calitativ produs prin trecerea României la o nouă etapă, socialistă, de dezvoltare a societății în cadrul aceluiași unic proces revoluționar. Etapele strategice care au urmat cuceririi puterii politice și economice de către clasa muncitoare și aliații săi — relevă secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu — nu au fost mai ușoare, ci, dimpotrivă, unele au fost chiar mai grele decât lupta pentru cucerirea puterii, întrucât au cerut din partea constructorilor societății socialiste o înaltă pregătire profesională și politică, capacitatea de a înfăptui mari transformări revoluționare în societatea românească.

În etapa istorică a revoluției socialiste, a făuririi economiei socialiste unitare (1948—1965), procesul revoluționar, lupta revoluționară dintre nou și vechi, pentru desființarea exploatării și asupririi sociale, pentru progresul economic și social al țării, a continuat în noile condiții ale deținerii întregii puteri politice și economice de către clasa muncitoare și ceilalți oameni ai muncii. Aplicând legile generale ale făuririi noii orînduiri sociale și ținînd seama de stadiul României — țară slab dezvoltată din punct de vedere economic — partidul nostru a asigurat, în această etapă, prin politica sa, dezvoltarea industriei — condiție esențială a înfăptuirii unor schimbări substanțiale în viața poporului —, cooperativizarea agriculturii — care a însemnat o profundă revoluție în viața satului —, crearea bazei tehnico-materiale a societății socialiste, generalizarea relațiilor de producție socialiste în industrie și agricultură, făurirea economiei socialiste unitare, realizarea unei structuri sociale, formată din clase și categorii sociale cu interese fundamentale convergente, înfăptuirea principiului socialist de repartitie în conformitate cu principiile eticii și echității noii orînduiri, creșterea nivelului de trai, material și spiritual, al poporului. Ca urmare, în anul 1965, ponderea unităților socialiste în producția globală industrială reprezenta 99,7%, în fondurile fixe din sfera producției materiale 97%, în populația ocupată 94%, în venitul național 95,5%, în suprafața agricolă 91,4% etc.

Imprimarea unor ritmuri înalte de dezvoltare ramurilor principale ale industriei a creat condițiile transformării acesteia în ramură conducătoare a economiei naționale. Ponderea industriei în venitul național reprezenta 57,3% în 1965, față de 46,6% în 1950, în timp ce ponderea agriculturii și silviculturii a scăzut de la 25,7% în 1950 la 21,5% în 1965. Scăderea ponderii agriculturii în realizarea veniturii naționale — în condițiile creșterii absolute a venitului național creat în această ramură — a constituit un proces pozitiv, care a imprimat, treptat, economiei românești trăsăturile unei țări industrial-agrară în continuă dezvoltare.

În aprecierea rezultatelor obținute în dezvoltarea economiei naționale, în construcția socialismului trebuie să avem în vedere faptul că, în momentul în care a pășit pe calea noii orînduiri, România era o țară slab dezvoltată din punct de vedere economic, că avusese mult de suferit da-

torită distrugerilor provocate de război, că trebuia să facă față marilor obligații de plăți externe și altor greutăți.

Dezvoltarea economică și socială a României s-a realizat, în primul rînd, prin eforturile proprii ale întregului popor, prin mobilizarea la maximum a tuturor resurselor materiale și umane. Ca urmare a eforturilor depuse, a învingerii greutăților, clasa muncitoare, țărănimea, intelectua-litatea, toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, au obținut victorii istorice în înaintarea țării pe calea progresului social.

Experiența construcției socialiste în România demonstrează că edi-ficarea noii orînduiri sociale poate fi înfăptuită numai în condițiile exis-tenței proprietății întregului popor, sau cooperatiste, a proprietății socia-liste asupra mijloacelor de producție. În această perioadă de mari trans-formări sociale, revoluționare, au fost lichidate proprietatea capitalistă-moșierească asupra mijloacelor de producție, exploatarea și asuprirea de clasă, s-a realizat o economie socialistă unitară în industrie și în agricul-tură — bazată pe proprietatea comună a oamenilor muncii, ca proprie-tate a întregului popor, și pe proprietatea cooperatistă asupra mijloacelor de producție —, s-a asigurat înfăptuirea principiului socialist de repartitie a produsului social și a venitului național în conformitate cu principiile eticii și echității noii orînduiri.

În cursul procesului revoluționar al edificării economiei socialiste unitare, al creării bazei tehnice-materiale a societății, România a depășit stadiul de țară slab dezvoltată din punct de vedere economic. Aceasta a creat premisele obiective, economice și sociale, pentru continuarea proce-sului revoluționar într-o nouă etapă, superioară.

În orientarea eforturilor poporului român în această direcție, un rol de cea mai mare importanță a avut Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român, din iulie 1965, eveniment de însemnătate decisivă în ascensiunea socialistă a României, în dinamizarea procesului revoluționar unic de edificare socialistă a țării. Pornind de la caracterul procesual al făuririi noii orînduiri sociale, Congresul a trasat cadrul și liniile directoare pentru consolidarea societății socialiste românești, a bazei sale tehnico-materiale, pentru perfecționarea întregii vieți sociale, în concordanță cu cerințele și obiectivele progresului istoric, cu realitățile concrete din țara noastră. Congresul — care a ales în fruntea partidului pe tovarășul Nicolae Ceaușescu, eminent revoluționar și patriot înflăcărat, personalitate proemi-nentă a lumii contemporane —, a însemnat un moment crucial în toate domeniile esențiale ale vieții noastre politice, economice, spirituale. El a determinat o cotitură cu profunde semnificații și în activitatea teoretică a partidului, cotitură caracterizată printr-o abordare originală a unei sfere ample de probleme de principială însemnătate, printr-o viguroasă manifes-tare a spiritului creator, potrivit dogmelor, șabloanelor și osificării. „Fără a așeza la baza întregii dezvoltări tot ceea ce este mai nou în știință, în toate domeniile — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — nu putem con-strui nici societatea socialistă multilateral dezvoltată, nici comunismul. De aceea trebuie învățat și iar învățat, studiat și dat — ca să mă exprim într-un limbaj mai plastic — friu liber gîndirii, creației, imaginației, ba-zîndu-ne însă pe realități, pe studierea cerințelor dezvoltării economico-sociale”³.

Edificarea noii orînduiri sociale, reprezentînd un proces revoluţionar complex, cu profunde transformări în structura societăţii, în natura relaţiilor de producţie şi sociale, în gîndirea şi modul de existenţă al oamenilor, a pus în faţa Partidului Comunist Român, după făurirea economiei socialiste unitare, sarcini noi, cerute de soluţionarea, în continuare, a problemelor economice, sociale, politice, ideologice şi culturale pe care le implică vasta operă de construire a socialismului şi comunismului.

Pe baza abordării dialectice, procesuale a făuririi societăţii socialiste, Partidul Comunist Român, secretarul său general, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, au apreciat că prin realizarea economiei socialiste unitare nu a fost soluţionat ansamblul problemelor pe care le implică aplicarea din plin a principiilor socialiste. Aplicarea deplină a acestor principii în toate sferele vieţii sociale, necesită, aşa cum arată experienţa construcţiei socialismului în ţara noastră şi în alte ţări, parcurgerea anumitor etape, stadii de dezvoltare, în care exercitarea rolului conducător al partidului comunist reprezintă factorul primordial de realizare a unor profunde transformări revoluţionare în baza tehnico-materială, în structura societăţii, în natura relaţiilor sociale, în gîndirea şi modul de existenţă ale oamenilor.

Cît priveşte stadiul de dezvoltare a societăţii româneşti în noua etapă strategică în care a păşit România, acesta era caracteristic unei ţări în curs de dezvoltare, în accepţiunea contemporană a termenului. „Dacă ne comparăm cu statele dezvoltate din punct de vedere economic — relevă tovarăşul Nicolae Ceauşescu — constatăm că în multe domenii ne desparte încă de acestea un decalaj important. Iată de ce România — depăşind stadiul de ţară slab dezvoltată — continuă să fie ţară în curs de dezvoltare, iată de ce este necesar să mai facem încă eforturi uriaşe pentru accelerarea progresului material, ştiinţific şi cultural”⁴. Definirea României ca o ţară socialistă şi, totodată, ca una în curs de dezvoltare, corespunde realităţii obiective : pe de o parte, natura relaţiilor economice, politice, sociale şi, pe de altă parte, stadiul dezvoltării economice, determinat de nivelul forţelor de producţie, în primul rînd. Această realitate este consecinţa faptului că socialismul, învingînd în România, ţară slab dezvoltată din punct de vedere economic, nu putea soluţiona într-un timp scurt toate problemele, nu putea eluda legile obiective ale dezvoltării economice şi sociale.

Ținînd seama de stadiul edificării socialismului în România — caracterizată ca ţară socialistă în curs de dezvoltare —, Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român a trasat cadrul şi liniile directoare pentru dezvoltarea societăţii socialiste româneşti în noua etapă. Documentele adoptate de Congres — Directivele cu privire la planul cincinal 1966—1970 şi la valorificarea resurselor energetice şi electrificarea ţării în perioada 1966—1975, obiectivele fundamentale şi sarcinile de viitor ale politicii interne şi externe ale partidului şi statului român — au marcat trecerea României într-o nouă etapă de dezvoltare, *de consolidare a societăţii socialiste, a bazei sale tehnico-materiale*. Pentru realizarea acestui obiectiv, de însemnătate majoră, Congresul al IX-lea al P.C.R. a stabilit următoarele direcţii de dezvoltare a României în anii 1966—1970 : continuarea neabătută, în ritm susţinut, a industrializării socialiste a ţării ; lărgirea bazei de materii prime a industriei, prin atragerea în circuitul economic a noi resurse ; valorificarea superioară a bogăţiilor ţării, îmbunătăţirea con-

⁴ Nicolae Ceauşescu, *România pe drumul construirii societăţii socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 7, Editura politică, Bucureşti, 1973, p. 470.

tinuă a repartizării forțelor de producție pe teritoriul țării ; dezvoltarea intensivă și multilaterală a agriculturii în scopul sporirii sustinute a producției agricole ; îmbunătățirea calității produselor, ridicarea caracteristicilor tehnice și economice ale acestora, prin perfecționarea proceselor tehnologice ; promovarea progresului tehnic în toate domeniile de activitate, extinderea mecanizării și automatizării, înzestrarea economiei cu instalații la nivelul tehnicii moderne, în vederea ridicării productivității muncii și reducerii, în continuare, a cheltuielilor de producție ; creșterea rolului științei în producția de bunuri materiale, în întreaga viață socială ; dezvoltarea învățământului, formarea și perfecționarea cadrelor de specialiști, ridicarea nivelului de pregătire profesională a muncitorilor și cadrelor tehnice ; perfecționarea relațiilor sociale și de producție etc.⁵.

Aprecierea lucidă a unei realități a economiei românești și anume că, în procesul consolidării societății socialiste, a bazei tehnico-materiale și dezvoltării ei multilaterale, trebuie realizat și obiectivul depășirii stadiului de țară în curs de dezvoltare, a permis Partidului Comunist Român să definească conținutul noii etape și obiectivul ei strategic, în scopul înfăptuirii unor transformări revoluționare în dezvoltarea forțelor de producție, în perfecționarea relațiilor sociale, în conștiința oamenilor, în conducerea societății.

Realizarea obiectivelor perioadei 1966—1970, a consolidat economia națională, a întărit baza tehnico-materială a societății socialiste românești. Pe baza acestor rezultate, Congresul al X-lea al Partidului Comunist Român, întrunit în zilele de 6—12 august 1969, a analizat activitatea desfășurată de oamenii muncii, de comuniști, de organele și organizațiile de partid pentru îndeplinirea hotărîrilor Congresului al IX-lea privind consolidarea societății socialiste, a bazei sale tehnico-materiale, stabilind, ca obiectiv fundamental al programului de viitor, *lărgirea și perfecționarea, în continuare, a bazei tehnico-materiale a țării, făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate* — etapă obiectiv necesară pentru construirea primei faze a formațiunii social-economice comuniste. „Ne propunem — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu — ca, realizînd această nouă etapă în dezvoltarea socialistă a României, să creăm condițiile pentru a trece la edificarea societății comuniste. Toate aceste etape ale dezvoltării noastre sînt, de fapt, etape ale revoluției socialiste și comuniste. Ele cuprind diferite domenii de activitate, toate sferele vieții sociale. Și procesul de dezvoltare a industriei și agriculturii este un proces revoluționar. El incumbă dezvoltarea și introducerea în producție a științei și tehnicii celei mai înaintate. Mersul nostru înainte presupune, în același timp, transformarea omului ; nu se poate concepe făurirea societății comuniste fără transformarea revoluționară a omului, fără ca omul, care constituie figura centrală a societății comuniste, să devină un om nou, pătruns de spirit revoluționar, hotărît întotdeauna să lupte împotriva vechiului, pentru victoria noului. Lupta pentru nou în toate domeniile de activitate este o luptă revoluționară“⁶.

Strategia și orientările tactice ale făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate în România au fost dezvoltate și îmbogățite în Progra-

⁵ Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român. 19—24 iulie 1965, Editura politică, București, 1966, p. 21—105, 166—183.

⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 6, Editura politică, București, 1972, p. 267.

mul Partidului Comunist Român, adoptat de Congresul al XI-lea (din 1974), în documentele Congreselor al XII-lea (1979) și al XIII-lea (1984) ale partidului, în Programul ideologic al partidului, adoptat la Plenara largită a C.C. al P.C.R. din 1—2 iunie 1982, în opera teoretică a secretarului general al partidului, președintele Republicii, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Programul Partidului Comunist Român a fundamentat științific principiile de bază ale societății socialiste multilateral dezvoltate ca etapă superioară a socialismului în procesul trecerii treptate spre comunism. „Societatea socialistă multilateral dezvoltată — se subliniază în Programul P.C.R. — va asigura afirmarea principiilor socialiste în toate sectoarele vieții economico-sociale, manifestarea tot mai deplină a personalității umane, îmbinarea armonioasă a intereselor personale cu aspirațiile generale ale întregii societăți”⁷. Elaborat cu contribuția nemijlocită a secretarului general al partidului, Programul definește strategia și orientările tactice ale Partidului Comunist Român față de problemele determinante ale dezvoltării interne și internaționale. După cum apreciază tovarășul Nicolae Ceaușescu, Programul — reprezentînd aplicarea creatoare, contemporană, a ideilor socialismului științific la realitatea românească — nu-și propune să dea decît o orientare științifică generală, concluziile și prevederile sale nefiind privite drept dogme date o dată pentru totdeauna, întrucît va trebui să avem permanent în vedere îmbogățirea Programului cu noi teze teoretice reieșite din activitatea de transformare revoluționară a societății, din experiența practică.

Etapă superioară în dezvoltarea României, de adînci prefaceri revoluționare, de trecere la o nouă calitate, superioară în toate domeniile vieții sociale, făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate constituie o necesitate obiectivă, generată de condiții istorice, sociale și naționale. Trăsătura caracteristică a edificării socialismului în actuala etapă a procesului revoluționar de construire a noii orînduiri sociale o constituie multilateralitatea, cuprinderea, în sfera unor profunde transformări calitative, a tuturor laturilor și compartimentelor activității sociale, a ansamblului relațiilor sociale, a existenței și conștiinței sociale a maselor.

Făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate are în vedere dezvoltarea armonioasă a sistemului forțelor de producție pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii contemporane ; crearea economiei naționale dezvoltate, cu o industrie modernă și o agricultură intensivă de înalt randament, a unei științe avansate, apte să dinamizeze producția materială și perfecționarea întregii societăți ; realizarea unui nivel înalt al productivității muncii, afirmarea revoluției tehnico-științifice în toate domeniile de activitate ; transformări revoluționare corespunzătoare în ansamblul relațiilor de producție și sociale, în existența și conștiința socială a maselor ; perfecționarea permanentă a întregului sistem al suprastructurii, promovarea eticii și echității socialiste, afirmarea personalității umane. Totodată, făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate are în vedere realizarea unei concordanțe cît mai depline între forțele de producție și relațiile de producție și sociale, dezvoltarea democrației socialiste, lărgirea și perfecționarea cadrului organizatoric de participare activă și efectivă a oamenilor muncii la conducerea societății, dezvoltarea acțiunii

⁷ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Editura politică, București, 1975, p. 71.

conștiente pentru soluționarea contradicțiilor ce apar pe parcursul dezvoltării sociale, înlăturarea unor disparități pe care nu le-a putut înlătura revoluția socialistă.

Un loc de seamă între obiectivele strategice ale făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate îl ocupă omogenizarea structurilor sociale și întărirea unității întregului popor ; crearea condițiilor celor mai propice dezvoltării în domeniul științei, culturii, artei, desfășurarea, pe un front larg, a instrucției publice, a procesului de formare a conștiinței socialiste, situarea permanentă în centrul politicii sociale, economice, culturale a partidului și statului a omului — factor determinant al întregii dezvoltări sociale.

Obiectivele fundamentale ale edificării societății socialiste multilateral dezvoltate, stabilite de Partidul Comunist Român, și soluțiile adoptate, s-au întemeiat pe o cuprinzătoare analiză a proceselor și fenomenelor social-economice pe care le-a parcurs România, pe evaluarea realistă și mobilizarea tuturor resurselor și posibilităților de care dispune noua ordine, pe luarea în considerație a tradițiilor și premiselor proprii dezvoltării sociale în condițiile revoluției științifice și tehnice contemporane.

În definirea obiectivelor făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate se dă expresie unei viziuni profund dialectice a partidului nostru, a secretarului său general, care concepe socialismul, construcția sa ca un proces revoluționar continuu, desfășurat în condiții istorice, naționale și sociale deosebite de la o țară la alta, de la o etapă la alta. Aceasta determină ca procesul revoluționar al construirii socialismului și comunismului din fiecare țară să reprezinte o unitate dialectică a generalului și particularului. Precizînd conceptul societății socialiste multilateral dezvoltate, tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta, la Plenara largită a C.C. al P.C.R. din 1—2 iunie 1982 : „Cu prilejul adoptării Programului de către Congresul al XI-lea, am arătat că ne-am gândit să stabilim obiectivul strategic al făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate, avînd în vedere laturile vieții sociale — baza materială, conducerea și dezvoltarea democrației, rolul tot mai important al științei, activitatea ideologică, politico-educativă. Am dat formularea de «multilateral dezvoltată» societății noastre viitoare pentru a nu se crea neînțelegeri, pentru a nu se lăsa loc neglijării vreunei laturi a activității, pentru a nu se trage concluzia că, vorbind de societatea socialistă dezvoltată, ne-am referi numai, sau mai cu seamă, la dezvoltarea bazei materiale”⁸. Această viziune atotcuprinzătoare asupra obiectivelor edificării societății socialiste multilateral dezvoltate, avînd ca țel suprem satisfacerea cît mai deplină a necesităților materiale și spirituale ale tuturor oamenilor muncii, se înscrie ca o contribuție de seamă a Partidului Comunist Român la îmbogățirea tezaurului gîndirii marxiste contemporane în domeniul social-politic.

Concepția consecvent dialectică și revoluționară asupra făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate în țara noastră, care elimină reprezentările simpliste, unidimensionale despre construcția socialismului, îmbrățișează, în indisolubilă unitate cu dezvoltarea economiei, întreg ansamblul laturilor și componentelor vieții sociale, ale existenței și conștiinței sociale, pune în lumină acțiunea lor reciprocă, rolul activ al suprastructurii, al vieții spirituale.

54 ⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 24, p. 61—62.

În etapa făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate, caracterizată prin progresul social permanent, procesul revoluționar va continua în direcția realizării obiectivelor strategice trasate de Programul partidului, în vederea soluționării contradicțiilor ce apar pe parcursul dezvoltării sociale, reconsiderării critice curajoase a ceea ce este perimat, continuei perfecționări a sistemului nostru social și politic în toate componentele sale.

Procesul revoluționar, desfășurându-se continuu, în conformitate cu fiecare stadiu istoric al edificării noii orînduiri sociale, necesită creșterea rolului partidului de forță politică conducătoare, organizatoare și dinamizatoare a energiilor întregii națiuni, desfășurarea de către partid a unei ample activități teoretice și practice de cunoaștere și prospectare a legilor dezvoltării economico-sociale, de aplicare a legităților generale la condițiile concrete din România, soluționarea contradicțiilor prin studierea și înțelegerea cauzelor care le generează, formarea conștiinței socialiste în rândul maselor populare, înlăturarea la timp a stărilor de lucruri care nu mai corespund dezvoltării și promovării cutezătoare a noului, a spiritului revoluționar, militant, în pas cu cerințele construcției societății socialiste, cu realizările științifice și tehnice ale epocii contemporane. „În actualul stadiu de dezvoltare a societății socialiste românești — relevă secretarul general al partidului —, în condițiile dezvoltării democrației socialiste, ale perfecționării cadrului democratic de participare a maselor populare la conducerea tuturor sectoarelor, partidului nostru îi revine înalta misiune de a constitui forța politică organizatoare și dinamizatoare a întregii activități economico-sociale. El reprezintă și va reprezenta în continuare centrul vital al funcționării societății noastre socialiste”⁹. În spiritul materialismului dialectic și istoric, tovarășul Nicolae Ceaușescu precizează, în continuare, că, pentru a-și putea îndeplini această nobilă misiune istorică, și partidul, ca orice organism social, trebuie să se perfecționeze necontenit, mergînd în pas cu marile transformări sociale și revoluționare. El trebuie să fie, întotdeauna, forța aptă să surprindă și să asigure înlăturarea a tot ce este perimat și nu mai corespunde noii etape de dezvoltare, să determine, pe de altă parte, promovarea cu îndrăzneală a noului, în pofida, uneori, a dificultăților ce se ivesc. Pentru aceasta, partidul trebuie să fie mereu pătruns de spirit revoluționar și novator, să analizeze continuu realitățile sociale și concluziile ce se degajă din acestea, să-și însușească permanent noile cuceriri ale științei și cunoașterii umane.

Concepția științifică, ideile novatoare promovate consecvent de Partidul Comunist Român, de secretarul său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, care, de la Congresul al IX-lea, se află în fruntea partidului și statului român, și-au pus puternic amprenta asupra dinamismului și mutațiilor calitative produse în viața economică și social-politică a României. Este o consecință a conceperii istorice opere de edificare a socialismului în mod creator, prin confruntarea permanentă a teoriei generale cu experiența concretă, cu practica socială și, în acest cadru, prin stimularea dialogului deschis cu masele, făuritoarele active și conștiente ale noii orînduiri sociale.

În perioada istorică inaugurată de Congresul al IX-lea, Partidul Comunist Român a concentrat și orientat eforturile întregului popor spre

⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 24, p. 52.

dezvoltarea, într-o concepție modernă, a forțelor de producție, a industriei și agriculturii, a celorlalte ramuri ale economiei naționale. Partidul comunist a fundamentat necesitatea unui nivel înalt al ratei acumulării, a situat în centrul politicii economice industrializarea țării, modificarea structurii economiei naționale, corespunzător revoluției tehnico-științifice contemporane.

Progresul economic și social al societății socialiste românești, în anii socialismului, cu deosebire în etapa deschisă de Congresul al IX-lea al partidului, este ilustrat de producția industrială care a crescut, în 1965, față de anul 1950 — începutul primului cincinal — de 6,5 ori și de 36 ori în 1983; față de același an, producția agricolă a crescut, în 1965, de 1,9 ori, iar în 1983 de 3,6 ori. Pe această bază, venitul național a crescut, în 1983, de peste 4 ori față de 1965 și de 16 ori față de 1950. Corespunzător creșterii puterii economice a țării, venitul național pe locuitor a sporit, în 1983, de 3,2 ori față de 1965 și de 11 ori în comparație cu 1950¹⁰.

Experiența tuturor țărilor dezvoltate, fie ele capitaliste sau socialiste, cât și experiența României, evidențiază necesitatea înfăptuirii industrializării în procesul istoric de transformare a unei țări în țară dezvoltată din punct de vedere economic. Această necesitate apare, cu deosebită stringență, în epoca contemporană, epoca puternicei revoluții tehnico-științifice mondiale, când crearea unei industrii naționale dezvoltate constituie o legitate a progresului forțelor de producție, o cerință pentru așezarea, pe baze moderne, a tuturor ramurilor economiei naționale, pentru dezvoltarea multilaterală a societății și ridicarea continuă a nivelului de trai, material și spiritual, al poporului, pentru asigurarea independenței și suveranității naționale. Relevind importanța făuririi unei puternice industrii naționale pentru progresul economic al țării, tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta: „Dacă România, trecind pe calea construcției socialiste, nu ar fi acționat pentru dezvoltarea puternică a forțelor de producție, pentru realizarea unei industrii moderne pe baza tehnicii celei mai avansate, am fi rămas, în continuare, o țară slab dezvoltată, dependentă de țările industrializate.

Dezvoltarea puternică a industriei socialiste, amplasarea forțelor de producție și progresul industriei în toate județele au constituit și constituie factorul esențial al victoriei socialismului, al trecerii la făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintarea spre comunism¹¹.

Industria României, dispunând de o dotare modernă, de specialiști și muncitori de înaltă calificare, asigură înzestrarea tehnică a economiei naționale și soluționează cele mai complicate probleme tehnice, inclusiv în domeniile electronicii, utilajelor energetice și atomo-nucleare, aviației și în alte sectoare de importanță deosebită.

La rindul său, agricultura — a doua ramură de bază a economiei naționale —, înzestrată tehnic de industrie, a cunoscut o creștere importantă în domeniul irigațiilor și îmbunătățirilor funciare, al chimizării etc. Pornind de la prevederile dezvoltării puternice a agriculturii, Congresul al XII-lea al partidului, din 1979, a stabilit, ca un obiectiv principal, înfăptuirea unei noi revoluții agrare, concepută ca o sferă mult mai cuprinzătoare decât revoluțiile agrare realizate pînă acum. Noua revoluție agrară

¹⁰ Anuarul statistic al Republicii Socialiste România. 1984, Direcția Centrală de Statistică, p. 42.

¹¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 24, p. 20.

include elementele materiale ale forțelor productive — baza tehnico-materială a agriculturii, forța de muncă, relațiile economice —, organizarea agriculturii, conținutul și caracterul muncii agricole, randamentul, productivitatea muncii în agricultură, modul de muncă și de viață al țărănimii, al tuturor lucrătorilor din agricultură. Producția agricolă va deveni un proces de aplicare tehnologică a celor mai avansate cuceriri ale științei contemporane; se vor modifica radical modul de muncă și caracterul muncii, modul de conducere și organizare a producției și muncii în agricultură; gradul de profesionalizare a muncii se va ridica la nivelul activității industriale.

În spiritul orientărilor stabilite la Congresul al IX-lea privind importanța hotărâtoare pe care o are situarea, la baza întregii opere de construcție socialistă, a celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, în toți acești ani a fost promovat larg progresul tehnic, s-a acordat o permanentă și deosebită atenție ramurilor de vîrf, purtătoare de progres și care asigură o valorificare superioară a resurselor de materii prime ale țării. În traducerea în viață a acestei orientări, accentul a fost pus pe dezvoltarea gândirii științifice proprii și fructificarea deplină a puterii de creație tehnică a poporului român.

Progresul economic și social înregistrat de societatea românească în anii socialismului a determinat transformarea României dintr-o țară slab dezvoltată, predominant agricolă, într-o țară industrial-agrară cu o industrie modernă, cu o agricultură în plină dezvoltare, cu o știință, cultură și un învățămînt moderne — bazate pe cele mai noi cuceriri ale științei și tehnicii —, cu un nivel de viață incomparabil cu cel existent în anii înfăptuirii revoluției de eliberare socială și națională, sau în anii trecerii la construcția socialistă.

Pe temelia dezvoltării economiei naționale, a politicii de acumulare, s-a dezvoltat și modernizat baza materială a activităților din domeniile învățămîntului, științei, culturii și ocrotirii sănătății, asigurîndu-se dotarea acestora la nivelul tehnicii și cunoașterii științifice actuale. Dezvoltarea multilaterală a personalității umane, ridicarea gradului de instrucție și a nivelului cultural-educativ al populației, reprezintă o trăsătură definitorie a modului socialist de viață în actuala etapă a edificării socialismului.

Un domeniu important care definește creșterea bunăstării populației îl reprezintă îmbunătățirea radicală a condițiilor de locuit. În perioada 1966—1983, s-au construit 2 709 004 locuințe, statul avînd un rol esențial în acest domeniu. Numărul apartamentelor construite din fondurile statului, întreprinderilor și organizațiilor cooperatiste și obștești a fost de 2 037 000, respectiv 75,2% din totalul apartamentelor noi. Amploarea fără precedent a construcțiilor de locuințe a permis ca, în perioada de după 1965, să se mute în locuințe noi aproape 40% din populația țării, iar din cea a orașelor, aproape 2/3.

Pornind de la rolul hotărîtor al maselor în dezvoltarea socială, de la necesitatea făuririi conștiențe a istoriei de către popor, partidul comunist a abordat amplu, pe plan teoretic, problemele democrației muncitorești, ale necesității participării directe, nemijlocite, a maselor la conducerea vieții economice, social-politice și culturale, asigurării creșterii rolului clasei muncitoare în conducerea societății, nu numai prin reprezentanții săi în diferite foruri, ci, în mod direct, în activitatea concretă din toate domeniile. Ca urmare, a fost creat un nou cadru democratic, de organizare și conducere a societății de către clasa muncitoare, de către întregul po-

por, în care se manifestă, într-o puternică armonie : Partidul Comunist Român, ca forță politică conducătoare a societății, statul socialist, ca reprezentant suprem al puterii, organizațiile de masă și obștești, unite în Frontul Democrației și Unității Socialiste, organismele autoconducerii muncitorești și alte forme de participare a întregului popor la conducerea societății.

Partidul nostru privește dezvoltarea democrației ca un proces istoric, considerînd că formele de manifestare și de participare a maselor la conducerea societății se perfecționează continuu, corespunzător dezvoltării forțelor de producție, relațiilor de producție și sociale, transformărilor în structura socială a țării. O astfel de viziune a conducerii procesului de edificare a societății socialiste, a cărei principală parte componentă o constituie legătura strînsă și dialogul permanent cu masele de oameni ai muncii, cu întregul popor, fertilizează întreaga activitate a partidului, generînd forme de organizare și de acțiune în pas cu cerințele vieții.

Bazîndu-se pe examinarea cerințelor legilor obiective, pe cunoașterea și evaluarea justă a necesităților actualului stadiu de dezvoltare a țării, Congresul al XIII-lea al Partidului Comunist Român, din noiembrie 1984, a adoptat, ca obiectiv fundamental al cincinalului 1986—1990, dezvoltarea puternică a forțelor de producție, în vederea continuării ferme a politicii de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism. În vederea realizării acestui obiectiv, Directivele Congresului al XIII-lea prevăd dezvoltarea puternică a forțelor de producție, trecerea de la faza extensivă la faza intensivă a dezvoltării industriei, creșterea productivității muncii pe baza automatizării, cibernetizării și robotizării producției, perfecționarea relațiilor sociale și de producție, realizarea unei noi calități a muncii și vieții întregului popor. „Fără a realiza o productivitate a muncii la nivelul țărilor dezvoltate — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu —, nu vom putea spune că am depășit stadiul de țară în curs de dezvoltare“, productivitatea înaltă a muncii fiind „o cerință vitală a însăși afirmării superiorității socialismului, a victoriei comunismului în lume !“¹².

Reafirmînd forța constructivă a poporului, rolul hotărîtor al efortului propriu al națiunii noastre în edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate, Congresul a stabilit o justă repartizare a venitului național pentru fondul de consum și fondul de dezvoltare, circa 70% din venitul național fiind destinat fondului de consum, iar 30% fondului de dezvoltare. Aceste proporții corespund stadiului actual de dezvoltare a României, asigurînd atît condițiile necesare ridicării nivelului de trai, material și spiritual, al poporului, cît și dezvoltării economico-sociale, realizării bazei tehnico-materiale necesare îndeplinirii obiectivului fundamental — făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate. Așa cum o demonstrează experiența țării noastre, numai pe această bază se poate asigura dezvoltarea puternică a economiei naționale, întărirea independenței și suveranității naționale. Astfel, stadiul actual al societății socialiste românești, care presupune deplasări calitative în toate domeniile vieții sociale, se caracterizează prin : dezvoltarea multilaterală și echilibrată economico-socială, științifică și cultural-educativă ; trecerea de la dezvoltarea extensivă la accen-

tuarea dezvoltării intensive a economiei naționale ; intensificarea cercetării științifice și dezvoltării tehnologice și creșterea aportului acestora la sporirea eficienței economice ; creșterea continuă și accentuată a producției în toate ramurile economiei naționale ; schimbări calitative în structura producției industriale ; continuarea amplasării raționale a forțelor de producție pe întreg teritoriul țării ; creșterea gradului de omogenitate a bazei tehnico-materiale ; perfecționarea, în continuare, a relațiilor de producție și sociale ; adâncirea democrației socialiste, muncitorești, revoluționare, a omogenizării sociale etc.

Accentuarea dezvoltării intensive a economiei naționale este însoțită de orientarea spre asigurarea unui echilibru mai bun între diferite sectoare, pentru înlăturarea unor contradicții apărute în dezvoltarea acestora. „Pînă în 1990 — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — va trebui să asigurăm lichidarea unor rămîneri în urmă, înlăturarea unor contradicții determinate de acestea, precum și realizarea unei dezvoltări echilibrate și armonioase a tuturor ramurilor industriale“¹³. Dezvoltarea armonioasă a societății socialiste românești constituie o necesitate obiectivă pentru mersul ferm înainte în îndeplinirea Programului partidului, în creșterea bunăstării generale, materiale și spirituale, a poporului, în ridicarea patriei noastre pe noi culmi de progres și civilizație.

Orientările strategice formulate în Raportul prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu la Congresul al XIII-lea al P.C.R. și în Directivele cu privire la dezvoltarea economico-socială a României în cincinalul 1986—1990 și orientările de perspectivă pînă în anul 2000 — elaborate cu contribuția directă și hotărîtoare a secretarului general al partidului — alcătuiesc un program amplu și complex, prefigurînd o etapă de noi și mari împliniri în toate domeniile de activitate, inclusiv atingerea de către România a unui nou stadiu, cel de țară dezvoltată, cu un înalt grad de civilizație și cultură. Țara noastră va deveni, la nivelul anului 2000, o țară socialistă multilateral dezvoltată, atît din punctul de vedere al industriei, agriculturii, cît și al învățămîntului, științei și culturii, al nivelului de viață și civilizație al poporului român. „Trecerea de la societatea socialistă multilateral dezvoltată spre comunism — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — se va realiza în cadrul unui proces dialectic unitar, prin acțiunea conștientă a maselor populare pentru înlăturarea vechiului, a ceea ce nu mai corespunde noilor forțe de producție, prin aplicarea cuceririlor științei și tehnicii înaintate, prin perfecționarea noilor relații sociale, prin transformarea revoluționară a societății. Rolul partidului comunist, ca forță politică conducătoare, este acela de a conduce în mod conștient acest proces complex, de a acționa în strînsă concordanță cu legitățile obiective ale dezvoltării sociale, pentru a nu permite apariția sau adâncirea unor contradicții, pentru a promova spiritul revoluționar, noul, asigurînd triumful societății comuniste, îndeplinindu-și astfel rolul său în societate“¹⁴.

În definirea obiectivelor etapei actuale de dezvoltare a societății noastre socialiste și în perspectivă, Partidul Comunist Român pornește de la aprecierea că procesul de transformare revoluționară a societății nu s-a încheiat și nu se va încheia niciodată. El va continua și se va manifesta

¹³ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Congresul al III-lea al Frontului Democrației și Unității Socialiste*, 7 februarie 1985, Editura politică, București, 1985, p. 15.

¹⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 11, Editura politică, București, 1975, p. 102.

cu putere în toată opera de făurire a socialismului și comunismului, care solicită permanent transformări revoluționare, afirmarea noului, a calității noi. Legile dialecticii materialiste, contradicțiile dintre vechi și nou, trecerea de la cantitate la o nouă calitate continuă să reprezinte factorii activi, dinamizatori ai edificării societății socialiste multilateral dezvoltate. Toate acestea impun, ca o necesitate permanentă, promovarea consecventă a spiritului revoluționar în abordarea tuturor problemelor făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate, combaterea, în mod argumentat, a ideilor retrograde, afirmarea ideologiei noastre revoluționare. În concepția partidului nostru, a secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a fi revoluționar și patriot înseamnă a fi un explorator îndrăzneț al drumului nou pe care îl deschide socialismul și comunismul; înseamnă manifestarea unei atitudini intransigente față de lipsuri, împotriva vechiului, promovarea noului; înseamnă a fi un om cu o înaltă pregătire, competent, bun organizator, un om de înaltă factură morală, care acționează în mod conștient, situându-se în fruntea maselor, organizând și conducând munca și lupta lor pentru socialism și comunism, pentru independența patriei.

Realizările remarcabile obținute de poporul nostru în anii socialismului și perspectivele minunate pe care le deschide Congresul al XIII-lea al partidului reprezintă cea mai concludentă dovadă a politicii științifice a Partidului Comunist Român — centrul vital și conștiința întregii națiuni —, care aplică în mod creator principiile fundamentale ale socialismului la realitățile României, ale epocii în care trăim. Ele constituie, totodată, o mărturie grăitoare a faptului că Partidul Comunist Român, vlăstar viguros din trupul poporului, al clasei muncitoare, al țărânimii și intelectualității, slujește fără preget, prin întreaga sa activitate, interesele poporului, ale independenței și suveranității patriei, ale păcii.

¹⁰ Nicolae Ceaușescu, Căminare la Congresul al III-lea al Frontului Democratic și Unității Sociale, 7 februarie 1985, Editura politică, București, 1985, p. 15.
¹¹ Nicolae Ceaușescu, România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate, vol. II, Editura politică, București, 1975, p. 102.

SISTEMUL DEMOCRAȚIEI MUNCITOREȘTI-REVOLUȚIONARE ÎN PROCESUL EDIFICĂRII SOCIETĂȚII SOCIALISTE MULTILATERAL DEZVOLTATE ȘI AL ÎNĂLȚĂRII ROMÂNIEI SPRE COMUNISM

MARIN VOICULESCU

Experiența practică și teoretică a făuririi noii societăți în România atestă faptul că socialismul implică și realizează un larg sistem democratic, un încheșat sistem politic. Revoluția socialistă, care începe prin cucerirea puterii politice de către clasa muncitoare, în alianță cu țărănimea și intelectualitatea, sub conducerea partidului comunist, urmărește să înlăture, treptat, vechile relații economice-sociale și structurile care le însoțesc, conștiința și ideologia moștenite de la societatea burgheză.

Economicul, ce stă la baza oricărei societăți, se exprimă prin politic, prin structurile politice, juridice, sociale, prin normele morale, printr-un sistem corespunzător de valori, pe care le promovează și care-l sprijină. Desigur, relația *economic-politic* se manifestă diferit de la orînduire la orînduire, de la un sistem politic la altul, de la un regim politic la altul. De la această cerință logică nu a făcut excepție nici opera de construire a socialismului în România. Socialismul — creație conștientă a maselor — s-a dovedit și se dovedește a fi un rod al unității în diversitate. O privire retrospectivă asupra edificării noii societăți în țara noastră relevă atît similitudini esențiale cu celelalte țări socialiste, datorate noului tip de relații de producție și sociale, noului tip de proprietate, respectiv noii naturi a repartiției sociale, ca și ideologiei, strategiei comune — construirea socialismului și comunismului —, caracterului democratic, umanist ce face parte immanentă din esența societății prognozate de ctitorii filosofiei revoluționare a clasei muncitoare, cît și însemnate particularități.

Revine tovarășului Nicolae Ceaușescu meritul de inestimabilă valoare de a fi ctitorit o viziune cuprinzătoare asupra dialecticii obiectivului și subiectivului, care, de la cel de-al IX-lea Congres al partidului nostru, se află la temelia construcției socialiste în România. De altminteri, alături de bilanțul bogat al valorilor materiale create de oamenii muncii din țara noastră, fără deosebire de naționalitate, în cei douăzeci de ani de cînd în fruntea partidului și a țării se află tovarășul Nicolae Ceaușescu, se relevă tezaurul teoretic ideologic datorat înțelepciunii colective a partidului nostru, secretarului său general. Rapoartele congreselor partidului, ale

conferințelor naționale, la a căror elaborare tovarășul Nicolae Ceaușescu are o contribuție hotărâtoare, fundamentală, expunerile la plenaryle Comitetului Central al partidului, cuvântările președintelui României socialiste sînt pagini de seamă în opera teoretică și practică făurită de-a lungul anilor de cutezantul cugetător și analist de rară perspicacitate, tovarășul Nicolae Ceaușescu. *Epoca Ceaușescu* este epoca unor profunde clarificări teoretice asupra trecutului și prezentului, ca și asupra viitorului patriei noastre, a devenirii istorice la a cărei înălțare, sub înțeleapta conducere a partidului, au adus, aduc și vor aduce contribuția lor toți oamenii muncii din țara noastră liberă și prosperă. Dîndu-se o înaltă apreciere roadelor conducerii de către partid — centrul vital al întregii societăți —, în Rezoluția celui de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român se subliniază: „Faptele, realitățile demonstrează că partidul își îndeplinește cu cinste înalta misiune istorică de a conduce poporul român pe calea socialismului și comunismului, a bunăstării și fericirii, a independenței și suveranității naționale”¹.

Documentele partidului, opera tovarășului Nicolae Ceaușescu acordă o însemnătate deosebită lărgirii și perfecționării continue a democrației economice, sociale, politice, culturale, diversificării mijloacelor ei de exprimare. Acesta este, de fapt, unul din fundamentele politicii promovate științific, consecvent de partidul comunistilor români, de secretarul său general. Așa cum s-a evidențiat și în alte documente programatice ale partidului nostru, în această nouă epocă, cea mai rodnică în prefaceri, în realizări materiale și spirituale din întreaga noastră istorie, Rezoluția Congresului reliefează faptul că, „În perioada care a trecut de la Congresul al XII-lea al partidului, Comitetul Central a acționat în mod susținut pentru continua perfecționare a sistemului unitar al democrației socialiste, muncitorești, pentru afirmarea puternică în întreaga viață economico-socială a principiilor conducerii științifice, revoluționare, pentru participarea efectivă a oamenilor muncii la conducerea producției, a treburilor de stat, ceea ce îndreptățește afirmația că în prezent dispunem de un larg cadru democratic, unic în felul său”².

Această apreciere de sinteză se sprijină pe fapte incontestabile, încorporate în fizionomia socială și politică democratică a societății românești. Ele au la bază profunde mutații survenite în structura socială și de clasă din țara noastră, în dinamica claselor, a categoriilor și grupurilor sociale. Sistemul democrației socialiste, muncitorești este și consecință, și rezultat al înlăturării claselor și categoriilor sociale exploatare, al raporturilor firești de alianță și colaborare rodnică dintre clasele sociale prietene, dintre toate categoriile de oameni ai muncii. În această epocă — relevă Rezoluția Congresului al XIII-lea al partidului —, „S-au cimentat legăturile indestructibile, de alianță și unitate, dintre clasa muncitoare, țărănime și intelectualitate, a sporit coeziunea întregii națiuni, forța și eficiența angajării sale în traducerea în viață a politicii partidului, a Programului edificării societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintării României spre comunism”³.

Sigur, înlăturarea vechilor structuri și instituții moștenite de la trecutele regimuri și înlocuirea lor treptată cu noile structuri, instituții, organizații, organisme care să asigure un cadru din ce în ce mai larg de

¹ Rezoluția Congresului al XIII-lea al Partidului Comunist Român, Editura politică, București, 1984, p. 9.

² *Ibidem*, p. 19.

³ *Ibid.*

afirmare a personalității umane, să promoveze un nou sistem de valori, a fost și este un proces de lungă durată. Realizările obținute, inclusiv în domeniul democrației, sînt, și cantitativ și calitativ, extrem de importante, dacă avem în vedere că, așa cum sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu la cel de-al XIII-lea Congres al partidului, „Patruzeci de ani reprezintă, în istorie, o perioadă foarte scurtă, dar în acești ani poporul român, sub conducerea gloriosului nostru partid comunist, a parcurs mai multe etape istorice — de la societatea burghezo-moșierească la societatea socialistă multilateral dezvoltată”⁴. Toate aceste etape istorice sînt, totodată, etape ale afirmării și dezvoltării sistemului nostru democratic. Momentele parcurse de la începutul revoluției socialiste — revoluție care, așa cum arată secretarul general al partidului, nu se încheie odată cu cucerirea puterii politice sau cu crearea bazei materiale a socialismului, și nici în prezent — marchează, totodată, contribuțiile de seamă ale partidului și statului nostru la perfecționarea sistemului democrației socialiste.

Democrația a fost și este apreciată în doctrina politică românească drept un proces intrinsec al revoluției socialiste, civilizației și culturii socialiste și comuniste și, de aceea, ea este continuu perfectibilă. Niciodată nu se va putea spune că acest proces s-a încheiat, că am ajuns la zenit cu dezvoltarea democrației, a formelor și modalităților de afirmare a acesteia. Continuarea procesului revoluționar cunoaște, în mod firesc, acumulări cantitative, dar și substanțiale transformări de ordin calitativ în sfera democrației socialiste, a democrației muncitorești, revoluționare. „Greșesc aceia care consideră că revoluția s-a încheiat atunci cînd am cucerit puterea politică — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu —. Atunci numai am început revoluția! Niciodată cu crearea bazei materiale a socialismului n-am încheiat revoluția! Nici acum nu am încheiat revoluția! Procesul revoluționar continuă și va continua — și numai acei care vor rămîne întotdeauna revoluționari vor fi cu adevărat comuniști, vor fi cu adevărat oameni înaintați ai epocii lor!”⁵. Astfel privită dialectica revoluției, putem înțelege în profunzimea ei și dialectica procesului adîncirii continue a democrației în perioada edificării societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintării României spre comunism.

Partidul nostru asigură cu consecvență așezarea întregii opere de conducere democratică a societății pe principii științifice, pe principii care, ele însele, se dezvoltă și se perfecționează necontenit, în raport cu dezvoltarea științei, a forțelor de producție, a societății noastre în general. Edificarea socialismului multilateral dezvoltat implică o corelație tot mai strînsă între ideologia noastră revoluționară și acțiunea practică revoluționară. Cerințele cunoașterii și guvernării sociale impun, legic, împletirea cunoștințelor de specialitate cu o temeinică pregătire ideologică, cu o bogată cultură politică. Pentru o efectivă participare la conducerea societății, în toate sectoarele ei de activitate, la toate nivelurile, este necesar ca oamenii muncii — muncitori, țărani, intelectuali — să cunoască exigențele care stau în fața lor, să fie edificați asupra prognozei micro și macro sociale. Într-o viziune profund novatoare, partidul nostru evidențiază că, pentru a fi conducător într-un domeniu sau altul al societății noastre socialiste nu sînt suficiente doar cunoștințele profesionale de specialitate, așa cum nu sînt suficiente numai cunoștințele acumulate în anii de studiu

⁴ Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român*, Editura politică, București, 1984, p. 5.

⁵ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Conferința organizației de partid a muncipului București. 9 noiembrie 1984*, Editura politică, București, 1984, p. 17—18.

Într-o facultate sau alta, sau într-o școală de partid sau alta. Dimpotrivă, astăzi, în condițiile marii complexități sociale, ale afirmării în toate domeniile a revoluției științifice-tehnice, este imperios necesară însușirea celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii contemporane, concomitent cu ridicarea continuă a nivelului politico-ideologic, cu stăpânirea temeinică a concepției socialist-științifice, a legităților general-valabile, astfel încît fiecare la locul său de muncă să poată îndeplini în modul cel mai eficient hotărârile de partid și de stat, să-și aducă contribuția atît la elaborarea liniei generale, cît și la transpunerea în viață a politicii interne și internaționale a partidului nostru. De altfel, în Expunerea de istorică însemnată teoretică și practică rostită de secretarul general al partidului la Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din 1—2 iunie 1982, se arată că avem obligația de a acționa pentru perfecționarea activității noastre, pentru dezvoltarea cu succes a construcției socialiste, desfășurînd, totodată, o largă activitate teoretică, politică, educativă, pentru a înarma partidul și poporul cu o perspectivă clară, pentru a contribui la îmbogățirea tezaurului comun al teoriei și practicii revoluționare.

Societatea socialistă presupune, deopotrivă, competență și dăruire, participare conștientă și creatoare, entuziasm și pricepere. De aceea, ea acordă o deosebită atenție atît pregătirii politice, ideologice, cît și celei culturale și, cu atît mai mult, de specialitate. Numai strînsa întrepătrundere a acestor preocupări asigură condițiile conducerii și autoconducerii. Astăzi, cînd se impune să asigurăm un ritm susținut al dezvoltării noastre economice, să sporim productivitatea muncii, eficiența în toate domeniile de activitate, se evidențiază, totodată, necesitatea conștientizării procesului împlinirii osmotică a eforturilor materiale ale societății și a celor spirituale, creative ale tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate. Ridicarea gradului de pregătire profesională și politică reprezintă o cerință legică în procesul edificării societății socialiste multilaterale dezvoltate și al înaintării României spre comunism. Ea privește întreaga masă de oameni ai muncii, tinzînd să asigure o profesionalizare și o conștientizare profundă a tuturor celor implicați în producerea valorilor, în autoconducerea muncitorească.

Pornind de la adevărul că sîntem un popor muncitor, ce făurește o societate a muncii libere, în care au fost lichidate pentru totdeauna exploatarea și asuprirea de orice fel, tovarășul Nicolae Ceaușescu relevă că munca liberă constituie și va constitui avuția supremă a societății, că, acum și în viitor, prin munca unită a tuturor fiilor patriei, vor putea fi asigurate progresele mai rapide ale României, ridicarea continuă a gradului de civilizație materială și spirituală al poporului. Este unul din temeiurile pentru care conducătorul partidului și al țării noastre accentuează necesitatea respectării ferme a normelor eticii și echității socialiste, a legilor țării, subliniind că fiecare cetățean are datoria să depună o muncă utilă, că nimeni nu poate trăi fără să muncească.

Una dintre creațiile de mare rezonanță din epoca făuririi societății socialiste multilaterale dezvoltate și care ilustrează cu putere politica P.C.R. de dezvoltare continuă a democrației socialiste, realismul acestei politici, izvorîată și întemeiată pe necesitățile practicii sociale, o formează Frontul Democrației și Unității Socialiste, constituit din inițiativa tovarășului Nicolae Ceaușescu. Organism politic larg democratic, F.D.U.S., așa cum relevă secretarul general al partidului, „asigură participarea organizată a tuturor organizațiilor de masă și obștești, a tuturor categoriilor de oameni ai muncii, a întregului nostru popor, sub conducerea partidului, la îndepl-

tuirea Programului partidului, la ridicarea patriei noastre pe o nouă treaptă de dezvoltare, la creșterea continuă a bunăstării materiale și spirituale, la înfăptuirea politicii de pace, de colaborare cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială”⁶.

Evidențiindu-se necesitatea de a se acționa, în continuare, pentru întărirea democrației socialiste, pentru asigurarea participării muncitorilor, țăranilor și intelectualilor, a întregului popor la activitatea organismelor de conducere socială, pentru îmbinarea armonioasă a activității organelor statului socialist cu aceea a noilor organisme democratice, Rezoluția Congresului al XIII-lea al P.C.R. arată că : „Trebuie ridicat continuu nivelul activității Frontului Democrației și Unității Socialiste, organism politic larg democratic ce unește în cadrul său, sub conducerea Partidului Comunist Român, toate organizațiile de masă și obștești, toate categoriile de oameni ai muncii și asigură participarea activă a maselor largi populare la întreaga viață politică și socială a țării, la conducerea societății”⁷.

Organism de cea mai largă cuprindere, înmănuchind organizații de masă, obștești, profesionale, cooperatiste, consiliile naționalităților conlocuitoare, cultural-artistice și sportive, culte, precum și alte organizații, Frontul Democrației și Unității Socialiste — instituție democratică originală — exprimă virtuțile nelimitate pe care socialismul le poate conferi democrației și probează, deopotrivă, o marcantă contribuție practică și teoretică la dezvoltarea democrației muncitorești, revoluționare, izvorită din experiența noastră națională. F.D.U.S. deține un rol de cea mai mare însemnătate și se afirmă tot mai mult ca o formă superioară de unire și coordonare a eforturilor întregii națiuni, de manifestare a voinței și hotărîrii poporului nostru de a înfăptui programul partidului de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare a țării spre comunism. Doctrina politică a partidului nostru pune în evidență, astfel, virtuțile democratice, larg reprezentative, pe care le aduce cu sine Frontul Democrației și Unității Socialiste în folosul tuturor categoriilor de oameni ai muncii din țara noastră. Prin cuprinderea organizațiilor de masă și obștești, care reprezintă marea majoritate a populației țării, sub conducerea partidului, în cadrul F.D.U.S., se creează un adevărat forum național, în care masele populare cele mai largi, toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, participă activ la conducerea societății. În această lumină — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu —, „În centrul întregii activități, în acest sens, vor sta dezvoltarea mai puternică și perfecționarea sistemului democrației muncitorești-revoluționare, asigurarea condițiilor participării tot mai largi a maselor populare, a întregului popor la conducerea conștientă a tuturor sectoarelor de activitate. Aceasta impune o îmbinare armonioasă a activității organelor de stat cu a noilor organisme ale democrației muncitorești-revoluționare”⁸.

Frontul Democrației și Unității Socialiste a fost investit cu atribuții majore pentru dezvoltarea social-economică și politică a țării. El este puternic ancorat în înfăptuirea obiectivelor fundamentale cuprinse în Programul partidului. Așadar, în cadrul sistemului democrației muncitorești-revoluționare, F.D.U.S., prin organizațiile care-l compun, are un

⁶ Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român*, p. 70.

⁷ Rezoluția Congresului al XIII-lea al Partidului Comunist Român, p. 23.

⁸ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Congresul al III-lea al Frontului Democrației și Unității Socialiste*. 7 februarie 1985, Editura politică, București, 1985, p. 19.

rol nemijlocit atât în elaborarea deciziilor, a politicii la nivel național, cât și în înfăptuirea, în aplicarea ei în viață. Frontul Democrației și Unității Socialiste nu este, deci, un organism, un for de consiliere națională.

În cuvîntarea rostită la încheierea lucrărilor celui de-al III-lea Congres al Frontului Democrației și Unității Socialiste, relevînd că avem programe clare de activitate, de organizare democratică și că, acum, pentru fiecare cetățean al țării se pune problema transpunerii în fapt a obiectivelor și sarcinilor ce ne stau în față, tovarășul Nicolae Ceaușescu exprima „convingerea deplină că toți participanții la Congres, toate organizațiile componente ale Frontului Democrației și Unității Socialiste — inclusiv Organizația Democrației și Unității Socialiste — vor acționa cu cea mai înaltă răspundere, în spiritul exigenței revoluționare, pentru întărirea ordinii și disciplinei, pentru o atitudine responsabilă în muncă în toate sectoarele, în vederea realizării în cele mai bune condiții a programelor de dezvoltare a patriei noastre în noua etapă de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare fermă a României spre piscurile cele mai înalte ale societății comuniste !”⁹.

Ca forță politică conducătoare a întregii societăți, Partidul Comunist Român își exercită rolul conducător în întregul nostru sistem social-politic, în sistemul democrației muncitorești-revoluționare și, deci, și în cadrul Frontului Democrației și Unității Socialiste. Stabilind linia politică conducătoare pentru întreaga națiune, pentru întregul nostru popor în opera de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a țării spre comunism, Partidul Comunist Român imprimă, implicit, orientarea politică-ideologică și Frontului Democrației și Unității Socialiste.

Cel de-al XIII-lea Congres al partidului nostru, așa cum relevă documentele sale, marchează trecerea la cea de-a treia etapă a realizării Programului P.C.R. Obiectivul fundamental al cincinalului 1986—1990 îl formează continuarea fermă a politicii de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a patriei spre comunism. În vederea realizării acestui obiectiv, se va acorda o atenție deosebită dezvoltării forțelor de producție, precum și perfecționării relațiilor sociale și de producție pe o bază nouă, continuîndu-se cu fermitate procesul de transformare revoluționară a societății. În Raportul prezentat forumului comunistilor români, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată că, „În ultimul deceniu al secolului al XX-lea, prin promovarea largă a celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii moderne, va continua procesul revoluționar de formare și dezvoltare a bazei tehnico-materiale a societății socialiste multilateral dezvoltate, pentru trecerea la societatea comunistă”¹⁰. Prin înfăptuirea obiectivelor propuse — arată secretarul general al partidului —, „În anul 2000, România va deveni o țară industrial-agrară, multilateral dezvoltată, care va asigura condiții de viață, conform cerințelor științifice, pentru dezvoltarea sănătoasă, fizică și intelectuală, a tuturor cetățenilor patriei noastre”¹¹.

Configurînd evoluția societății românești spre orizonturile anului 2000, Raportul expus de tovarășul Nicolae Ceaușescu la Congresul

⁹ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la încheierea lucrărilor Congresului Frontului Democrației și Unității Socialiste*, în „Știința”, anul LIV, nr. 13 208 din 9 februarie 1985.

¹⁰ Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român*, p. 33.

¹¹ Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român*, p. 33.

al XIII-lea al partidului evidențiază faptul că, în acest răstimp, este necesar să se obțină o creștere a productivității muncii care să situeze România printre țările cele mai avansate în acest domeniu. Un rol important vor avea, în perioada următorilor 15 ani, perfecționarea învățămîntului și pregătirea temeinică a forței de muncă a tineretului, a cadrelor pentru a răspunde noilor cerințe ale dezvoltării economice-sociale, exigențelor științei și tehnicii moderne. În această perioadă, se va realiza un înalt nivel al calității muncii și vieții întregului popor, se va asigura satisfacerea cerințelor de consum, în conformitate cu normele științifice, pentru dezvoltarea și apărarea sănătății poporului, înflorirea deplină, fizică și intelectuală, a personalității umane. „În anul 2000 — arată secretarul general al partidului — România va fi o țară socialistă multilateral dezvoltată atît din punctul de vedere al industriei, agriculturii, învățămîntului, științei și culturii, cît și al nivelului general de viață și civilizație al poporului. Se poate afirma că România va încheia o întreagă epocă revoluționară de dezvoltare, realizînd condițiile trecerii la manifestarea tot mai largă în societatea noastră a principiilor comuniste de repartitie, de muncă și de viață”¹².

Cincinalul viitor și liniile directe ale dezvoltării pînă în anul 2000 conturează un minunat program de largă perspectivă pentru transformarea revoluționară a societății românești, pentru făurirea unei civilizații materiale și spirituale superioare în România socialistă. În fața poporului român, a tinerelor generații ale patriei se deschide țelul măreț al unei uriașe activități creatoare pentru transformarea naturii, a societății și omului, pentru realizarea celor mai înalte aspirații de prosperitate și bunăstare, de dezvoltare liberă și democratică, de afirmare demnă și suverană a națiunii noastre socialiste. În îndeplinirea tuturor acestor mărețe obiective de perspectivă, în crearea condițiilor obiective și subiective de introducere a principiilor comuniste de muncă, de viață, de guvernare socială și politică Frontului Democrației și Unității Socialiste îi revine un rol de primordială importanță. El este chemat să contribuie, prin toate forțele social-umane de care dispune, prin toate pîrghiile democratice cu care este investit, la procesul de apropiere de faza superioară a socialismului — comunismul —, la transpunerea în fapt a exigențelor Programului partidului, care, așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, va duce la „ridicarea continuă a bunăstării materiale și spirituale a patriei, înaintarea fermă a României spre cea mai dreaptă și umană civilizație de pînă acum — societatea comunistă”¹³.

O componentă importantă în cadrul sistemului democrației muncitorești-revoluționare o constituie statul. Ca organizator și conducător al întregii activități economice-sociale, statul intră în multiple legături cu marea majoritate a celorlalte componente ale sistemului politic, ale sistemului democrației muncitorești-revoluționare. Puternica dezvoltare a forțelor de producție, amplificarea fără precedent a activităților economice-sociale impun ca o necesitate obiectivă perfecționarea și creșterea rolului statului pentru asigurarea dezvoltării unitare și armonioase a societății. „Este, de asemenea, necesară — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu în Raportul la Congresul al XIII-lea al partidului — îmbinarea armonioasă a activității organelor de stat cu aceea a noilor organisme democratice.

¹² Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român*, p. 38.

¹³ Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român*, p. 7.

Conducerea pe baza planului național unic necesită lărgirea rolului consiliilor oamenilor muncii din toate unitățile economico-sociale. Aceasta trebuie să se realizeze pe baza principiului centralismului democratic, ce îmbină armonios inițiativa largă a maselor, a consiliilor oamenilor muncii cu principiul conducerii unice a tuturor sectoarelor”¹⁴.

În Cuvîntarea rostită la încheierea lucrărilor celui de al III-lea Congres al F.D.U.S., tovarășul Nicolae Ceaușescu arată că, „prin adoptarea documentelor Congresului al XIII-lea al partidului ca program de activitate al Frontului Democrației și Unității Socialiste, al întregului popor, intrăm într-o nouă etapă a revoluției, de transformare continuă a patriei noastre, de dezvoltare a procesului revoluționar într-o fază superioară, care asigură înaintarea fermă a României spre visul de aur, spre societatea fără clase, spre societatea comunistă”¹⁵. Conchizînd că avem un clar program de perspectivă și că acum hotărîtoare sînt munca pentru realizarea lui, activitatea organizatorică pentru înfăptuirea în cele mai bune condiții a tuturor hotărîrilor, secretarul general al partidului sublinia, cu același prilej, că „Este necesar ca toate organizațiile componente ale Frontului Democrației și Unității Socialiste, Consiliul Național și consiliile Frontului să treacă cu toată fermitatea la înfăptuirea neabătută a hotărîrilor Congresului al XIII-lea și ale celui de-al III-lea Congres al Frontului Democrației și Unității Socialiste”.

Astăzi, cînd sarcinile și obiectivele construcției noii societăți se diversifică mereu mai mult și devin tot mai complexe, este nevoie de o sporită activitate a tuturor verigilor organizaționale și instituționale. Tocmai de aceea, relevă președintele țării, „Este necesar ca Frontul Democrației și Unității Socialiste, Consiliul Național, toate consiliile Frontului să-și îndeplinească în condiții mai bune rolul de coordonare a activității tuturor organizațiilor componente, de a asigura îndeplinirea în cele mai bune condiții a obiectivelor dezvoltării economico-sociale a României”¹⁶.

Doctrina politică românească, a cărei fundamentare și dezvoltare originală poartă însemnul înaltei viziuni a gîndirii tovarășului Nicolae Ceaușescu, inscrie marcante contribuții privind delimitarea rolului partidului, pe de o parte, și a atribuțiilor, competențelor și răspunderii statului, pe de altă parte. Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din 1—2 iunie 1982, Conferința Națională a partidului din același an, Congresul al XIII-lea al P.C.R. au reliefat teza potrivit căreia partidul stabilește, prin modalitățile democratice cunoscute și încetățenite în practica noastră democratică, linia politică generală, iar statul, organizînd traducerea ei în viață, își conjugă eforturile spre strategia comună a edificării societății socialiste multilateral dezvoltate. Așadar, statul are un rol din ce în ce mai activ în înfăptuirea operei atît de diverse și complexe pe care o presupune construcția materială și spirituală a celei mai avansate societăți, a celei mai democratice și mai umane orînduiri — orînduirea comunistă.

Desigur, viața, experiența țării noastre, ca, de altfel, și experiența altor țări socialiste, demonstrează că atribuțiile, competențele și funcțiile

¹⁴ Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român*, p. 42.

¹⁵ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la încheierea lucrărilor Congresului Frontului Democrației și Unității Socialiste*, în „Scinteia”, anul LIV, nr. 13 208 din 9 februarie 1985.

¹⁶ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Congresul al III-lea al Frontului Democrației și Unității Socialiste*, 7 februarie 1985, p. 22.

statului își au dialectica lor, că ponderea și nivelul întrepătrunderii lor diferă de la etapă la etapă, potrivit cu obiectivele pe care statul le are de îndeplinit. Pe măsura înaintării spre comunism, sporește tot mai mult funcția educativă a statului nostru, a dreptului socialist și, corespunzător, se diminuează tot mai mult rolul lor coercitiv. „În concordanță cu stadiul de dezvoltare a economiei și vieții sociale și pe măsura adâncirii și perfecționării procesului de democratizare a statului, de participare tot mai largă a maselor populare la conducerea societății — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu —, funcțiile cu caracter represiv ale statului se vor diminua tot mai mult. Tendința obiectivă însă, determinată de dezvoltarea societății, este aceea a întăririi și perfecționării rolului și funcțiilor statului de organizator și conducător al întregii activități economico-sociale”¹⁷. Funcțiile de organizare și conducere conștientă a activității în societatea socialistă nu vor dispărea niciodată. Societatea va trebui să dispună întotdeauna de organisme centrale proprii, care să asigure conducerea activității economice-sociale pe baza aplicării legităților sociale, evitând disproporțiile, soluționând contradicțiile, asigurând dezvoltarea armonioasă a tuturor sectoarelor, ridicarea continuă a bunăstării materiale și spirituale a poporului.

Preocuparea P.C.R. pentru perfecționarea relațiilor sociale, pentru găsirea, la momentul potrivit, a soluțiilor organizatorice menite să concorde cu realitățile în continuă evoluție, să corespundă dezvoltării acestora, să permită valorificarea deplină a resurselor economice și umane pentru progresul socialist al patriei comune este puternic relevată prin constituirea consiliilor oamenilor muncii de alte naționalități, care, alături de celelalte organisme și organizații componente ale Frontului Democrației și Unității Socialiste, joacă un rol important ca foruri democratice ce oferă cadrul corespunzător dezbaterii problemelor cu privire la dezvoltarea societății, la creșterea bunăstării și fericirii întregului nostru popor. Așa cum reliefa tovarășul Nicolae Ceaușescu în Cuvîntarea la ședința comună a consiliilor oamenilor muncii de naționalitate maghiară și germană de la sfîrșitul anului 1984, „Activitatea consiliilor oamenilor muncii de naționalitate maghiară și germană se înscrie în cadrul dezvoltării largi a democrației muncitorești-revoluționare, asigurînd, și în această formă — în cadrul sistemului nostru democratic — dezbaterea problemelor privind mersul continuu al României pe calea socialismului și comunismului, a bunăstării și fericirii întregii noastre națiuni”¹⁸.

De asemenea, în ultimii ani au fost instituționalizate consilii ale oamenilor muncii pe domenii, la nivel național și local. Referindu-se la menirea și activitatea lor, tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta, în Cuvîntarea rostită la Congresul al III-lea al F.D.U.S. : „Pornind de la creșterea rolului statului, al organelor sale în buna planificare și conducerea unitară a întregii activități economico-sociale, va trebui să asigurăm participarea largă, activă, a consiliilor oamenilor muncii, a Consiliilor Naționale, a Congreselor, la adoptarea tuturor hotărîrilor și planurilor de dezvoltare, la creșterea rolului adunărilor generale ale proprietarilor, beneficiarilor și producătorilor din patria noastră. Oamenii muncii — în calitatea lor de stăpîni a tot ceea ce se produce în România, de proprietari — trebuie să

¹⁷ Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român*, p. 45.

¹⁸ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la ședința comună a consiliilor oamenilor muncii de naționalitate maghiară și germană, 27 decembrie 1984*, Editura politică, București, 1985, p. 5.

participe într-o măsură tot mai mare și cu o înaltă răspundere la asigurarea bunei gospodăririi și funcționării a tuturor unităților economico-sociale“¹⁹.

În sistemul democrației muncitorești-revoluționare, al autoconducerii muncitorești, sarcini importante revin, așa cum preciza tovarășul Nicolae Ceaușescu în Expunerea la Plenara lărgită a Comitetului Central al Partidului Comunist Român din 1—2 iunie 1982, consiliilor naționale, îndeosebi Consiliului Național al Oamenilor Muncii și Consiliului Național al Agriculturii, care cuprind toate sectoarele economice și au rolul de a asigura buna desfășurare a activității consiliilor de conducere și adunărilor generale ale oamenilor muncii, dezbateră problemelor fundamentale ale dezvoltării economice-sociale, adoptarea planurilor de dezvoltare economică ș.a. Tot în cadrul democrației muncitorești-revoluționare un rol de seamă revine Congresului oamenilor muncii și Congresului agricultorilor, care reunesc, fiecare, câte circa 11 000 de reprezentanți direcți ai oamenilor muncii din toate sferile de activitate. În aceeași direcție se cuvine a reaminti că Congresul Educației și Culturii, Congresul Învățămîntului și Conferința Națională a Oamenilor de Știință au o mare însemnătate în dezbateră problemelor din respectivele domenii, în dezvoltarea generală a țării. Se cuvine, de asemenea, să amintim că, în activitatea consiliilor populare și în dezvoltarea armonioasă a tuturor județelor și localităților, un rol de importanță deosebită revine Congresului și Camerei Legislative a Consiliilor Populare.

Este necesar, subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, ca Frontul Democrației și Unității Socialiste, Consiliul Național, toate consiliile Frontului „să-și îndeplinească în condiții cât mai bune rolul de coordonare a activității tuturor organizațiilor componente, de a asigura îndeplinirea în cele mai bune condiții a obiectivelor dezvoltării economico-sociale a României“²⁰.

În spiritul unei înalte concepții umanist-revoluționare, președintele României gîndește sarcinile prezente prin perspectiva viitorului. Eforturile generațiilor de azi pregătesc prezentul generațiilor viitoare. Temelia pe care o punem azi, în epoca socialismului multilateral dezvoltat, este premisa sigură a operei generațiilor care vor construi societatea comunistă. „Trebuie să ne gîndim permanent — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — și la prezentul, dar și la viitorul poporului nostru, al patriei ! Să nu uităm nici un moment că avem marea răspundere de a asigura patriei, poporului nostru un viitor luminos, liber, independent, în cadrul societății socialiste multilateral dezvoltate și al comunismului“²¹.

O experiență originală și de mare eficiență socială oferă crearea și activitatea Organizației Democrației și Unității Socialiste, care asigură participarea organizată la întreaga viață politică, socială a cetățenilor nemembri de partid. Ea reprezintă o formă largă de antrenare la viața socială, economică, culturală, la viața societății în genere, a unei mari mase de oameni ai muncii. Încă de la crearea lor, organizațiile proprii

¹⁹ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Congresul al III-lea al Frontului Democrației și Unității Socialiste*, 7 februarie 1985, p. 19—20.

²⁰ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Congresul al III-lea al Frontului Democrației și Unității Socialiste*, 7 februarie 1985, p. 22.

²¹ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Congresul al III-lea al Frontului Democrației și Unității Socialiste*, 7 februarie 1985, p. 20.

ale F.D.U.S. și-au dovedit rolul și eficiența în cadrul activității colectivelor de muncă, a tuturor cetățenilor, fără deosebire de naționalitate.

În cadrul sistemului democrației socialiste, muncitorești, în vederea îndeplinirii prognozei îndrăznețe pe care o prefigurează partidul nostru, secretarul său general, se pune un accent tot mai mare pe perfecționarea relațiilor de producție și sociale, pe dialectica și dinamica claselor, categoriilor și grupurilor sociale în procesul de omogenizare socială, de apropiere dintre clasele sociale, dintre categoriile și grupurile societății, pe întărirea alianței și cooperării dintre ele. În slujba omogenizării sociale sînt antrenate din ce în ce mai mult revoluția științifico-tehnică și tehnologică, progresul tehnic în general, creșterea gradului de mecanizare și automatizare.

În procesul complex al omogenizării, un rol de mare importanță revine factorului subiectiv, dezvoltării conștiinței socialiste, culturii în general, culturii politice în special. Operă conștientă a maselor, socialismul și comunismul pot fi realizate numai pe temeiul unei conștiințe înaintate, al unei ideologii clare, de către oameni bine pregătiți profesional, politic, moral. Procesul de permanentă instruire și educare a maselor este o cerință logică în drumul nostru către cote tot mai înalte de progres și civilizație. În această lumină, tovarășul Nicolae Ceaușescu relevă că „Este necesar, de asemenea, să se ia măsuri ferme în direcția perfecționării învățămîntului și pregătirii temeinice a forței de muncă și a cadrelor pentru toate sectoarele de activitate pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii contemporane. Nu trebuie să uităm nici un moment că rolul hotărîtor în întreaga dezvoltare îl au oamenii, nivelul lor de pregătire profesională, tehnică, științifică și culturală — și, de aceea, ridicarea tuturor acestor cunoștințe constituie o necesitate pentru dezvoltarea în continuare a patriei noastre !”²².

În opera conducătorului partidului și țării noastre, un loc aparte ocupă problematica vastă a *culturii politice*. Înțeleasă ca ansamblu de cunoștințe, de norme, de reguli cu privire la politic, la sistemul politic, cu toate componentele lui, ca o conștientizare a cerințelor sociale și o adeziune la îndeplinirea lor, ca un complex de năzuințe, de sentimente, de idealuri politice și, totodată, ca o sumă de cunoștințe ideologice, cultura politică apare ca o condiție sine qua non a îndeplinirii socialismului multilateral dezvoltat și a ascensiunii pe treptele celei mai înalte societăți — societatea comunistă. Socialismul și, cu atît mai mult, comunismul sînt obiectiv interesate în a crea nu numai o orînduire multilateral dezvoltată, ci și o personalitate umană multilateral dezvoltată. Progresul economic, științific, tehnic pe care îl presupune noua orînduire este într-o indisolubilă legătură cu progresul în cultură, în artă, în perfecționarea neconținută a Omului. Aceasta este, de altfel, una din ideile fundamentale ale gîndirii și acțiunii istorice a tovarășului Nicolae Ceaușescu, care ne cere să acționăm permanent pentru înțelegerea și cunoașterea a noi și noi taine ale naturii și Universului, pentru aprofundarea legităților generale ale dezvoltării societății omenești, ale progresului uman și să le punem la baza întregii opere de edificare a socialismului și comunismului în România.

²² Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Congresul al III-lea al Frontului Democrației și Unității Socialiste*, 7 februarie 1985, p. 15—16.

Experiența practică și teoretică românească pe care o detașează în-
treaga operă a tovarășului Nicolae Ceaușescu relevă cu o deosebită pre-
nanță relația indisolubilă dintre sistemul democrației muncitorești, revolu-
ționare — mereu receptiv la nou, la perfecționare — și exigențele construc-
ției socialiste. Concomitent și în strînsă unitate cu bilanțul de ordin ma-
terial, economic, social pe care poporul nostru l-a dobîndit în anii edifi-
cării noii orînduiri, în opera de făurire a societății socialiste multilateral
dezvoltate, a avut loc și un progres substanțial în domeniul dezvoltării și
perfecționării democrației socialiste. Progresul politic, democratic consistă
atît în relațiile esențial noi apărute în temeiul naturii orînduirii socialiste,
cît și în noile instituții, organizații și organisme care conferă substanță
sistemului democratic bogat și în continuă dezvoltare din țara noastră, pe
drept cuvînt unic în felul său, dînd măsura adevărului că, în România,
masele, poporul își construiesc liber viitorul, hotărînd de sine stătător
asupra destinului lor în istorie.

În opera conducătorului partidului și țării noastre, un loc aparte
ocupă problematica vastă a culturii politice. Înțelegem ca ansamblu de con-
științe, de norme, de reguli, cu privire la politică, la sistemul politic, cu
toate componentele lui, ca o conștientizare a cerințelor sociale și o adăunare
la înțelegerea lor ca un complex de născuțe, de sentimente, de idealuri
politice și totodată, ca o sumă de cunoștințe ideologice, culturale, politice
apare ca o condiție sine qua non a înălțării socializării multilaterale
dezvoltat și a ascensiunii pe treptele celei mai înalte societăți — socie-
tatea comunistă. Socialismul și, cu atât mai mult, comunismul sînt obiectiv
interesate în a creștea un anumit ordin al multilaterală dezvoltată, ci și o
personalitate umană multilaterală dezvoltată. Progresul economic, științific,
tehnic pe care îl presupune noua orînduire este într-o indisolubilă legătură
cu progresul în cultură, în artă, în perfecționarea necerentă a Omului.
Acesta este, de altfel, una din ideile fundamentale ale gândirii și acțiunii
istorice a tovarășului Nicolae Ceaușescu, care ne cere să acționăm per-
manent pentru înțelegerea și cunoașterea a noi și noi ține ale naturii și
Universului, pentru aprofundarea legăturilor generale ale dezvoltării so-
cietății omenești, ale progresului uman și să le punem la baza întregii
opere de edificare a socialismului și comunismului în România.

72 Nicolae Ceaușescu, Discursuri în Congresul al III-lea al Frontului Demo-
cratic și Unității Socialiste, 7 februarie 1985, p. 15-16.

ROMÂNIA ÎN ANII NEUTRALITĂȚII. 1914—1916

MIRCEA MUȘAT

Primul război mondial a început la 15/28 iulie 1914, a durat patru ani și a angrenat 33 de state, cu o populație de peste un miliard de locuitori, soldându-se cu aproape 10 milioane de morți și 20 milioane de răniți și mutilați, pagubele materiale fiind evaluate la peste 278 miliarde de dolari ¹.

Declanșarea războiului n-a constituit, evident, o surpriză. Contradicțiile dintre marile puteri, ale căror interese divergente se accentuaseră în anii imediat anteriori (dovadă crizele : marocană, în 1905—1906 și 1911; bosniacă, în octombrie 1908 ; general balcanică în 1912—1913 ș.a.), demonstrau că epoca împărțirii imperialiste a lumii genera, în mod inevitabil, confruntări sângeroase pentru menținerea sau extinderea coloniilor și a sferelor de influență (în 1914 imperiul colonial englez se întindea pe 33,5 milioane km², cel țarist pe 17,4 milioane km², cel francez pe 10,6 milioane km², cel german pe 2,9 milioane km² etc.) ². În Europa, marile puteri se coalizaseră, potrivit unor țeluri mai mult sau mai puțin comune, ce predominau asupra neînțelegerilor mai vechi și mai noi, în două tabere, care, se știa bine, trebuiau să se înfrunte odată : Tripla Alianță luase practic ființă prin aderarea Italiei, în mai 1882, la tratatul secret germano-austro-ungar încheiat în 1879 și îndreptat împotriva Franței și Rusiei ; în 1907 se definitivase și cealaltă alianță europeană, Tripla Înțelegere — sau Antanta — prin convenția încheiată între Anglia și Rusia țaristă, care-și delimitau sferele de influență în Asia, împreună cu Franța, de care Rusia era legată printr-o convenție militară încă de la sfârșitul secolului trecut ³.

¹ Victor Atanasiu, Anastasie Iordăche, Mircea Iosa, Ion M. Oprea, Paul Oprescu, *România în primul război mondial*, Editura militară, București, 1979, p. 18.

² Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul român unitar*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1983, p. 418.

³ Mircea N. Popa, *Primul război mondial (1914—1918)*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1979, p. 172—173.

În această mare încleștare a forțelor imperialiste, care vizau împărțirea și reîmpărțirea lumii, participarea la război a unor națiuni și state mijlocii și mici din Europa a fost subordonată exclusiv unor obiective de interes național : apărarea în fața agresiunii, eliberarea unor teritorii ce se aflau sub stăpânire străină, constituirea sau întregirea statelor naționale, independente și suverane. Acesta era cazul românilor, al belgienilor, cehilor, croaților, polonezilor, sârbilor, slovacilor ș.a. Definind țelurile urmărite de marile puteri în război și țelurile pe care și le propuneau popoarele asuprite, V.I. Lenin avea să scrie, în 1915: „De aproape o jumătate de veac, guvernele și clasele dominante și din Anglia, și din Franța, și din Germania, și din Italia, și din Austria, și din Rusia au dus o politică de jefuire a coloniilor, de asuprire a unor națiuni străine și de înăbușire a mișcării muncitorești... În special politica dusă și de Austria și de Rusia, atât în timp de pace cât și în timp de război, e o politică de înrobire a națiunilor, și nu de eliberare a lor“⁴.

Având la origine lupta statelor imperialiste pentru împărțirea și reîmpărțirea lumii, pentru acapararea unor noi sfere de influență, primul război mondial a fost pregătit cu mult timp înainte de grupările mari de state coalizate în Tripla Alianță și Antantă. Pretextul a fost găsit ușor. La 15/28 iunie 1914, la Sarajevo, în Bosnia, arhiducele Franz Ferdinand de Habsburg, moștenitorul tronului austro-ungar, și soția sa ducesa de Hohenberg, născută Sofia Chotek, au fost asasinați de către un tânăr sârb, Gavrilo Princip, în vîrstă de aproape 20 de ani. Cauzele atentatului își aveau originea în existența statutului de colonie impus Bosniei și Herțegovinei de Austro-Ungaria și făceau corp comun cu lupta slavilor de sud pentru dreptul la autodeterminare și constituirea statului unitar.

Atentatul a servit ca pretext Puterilor Centrale pentru punerea în aplicare a politicii lor expansioniste de forță și dictat. La 5 iulie 1914 împăratul Franz Josef a trimis o scrisoare împăratului Wilhelm al II-lea al Germaniei în care, cu cinismul ce-l caracteriza, îi relata : „Pacea nu va putea deveni o certitudine decît atunci cînd Serbia va dispărea din Balcani... politica de pace urmărită de toți monarhii Europei va fi compromisă atîta vreme cît acest focar de agitație va rămîne nepedepsit“⁵.

În România acest eveniment a determinat amplificarea curentului popular și național care exercita presiuni pentru eliberarea fraților asupriți aflați de cealaltă parte a Carpaților. Cercurile oficiale nu s-au pronunțat pe față împotriva Austro-Ungariei, dar ele puneau cu tot mai mare insistență pe tapet principiul „libertății de acțiune“. Chiar și regele Carol I a fost nevoit să declare ministrului imperial și regal al monarhiei dualiste că „atîta timp cît va trăi, va face toate eforturile pentru a împiedica armata română să intre în campanie împotriva Austro-Ungariei, dar că el nu putea urma o politică contrarie opiniei publice din România actuală și că, prin urmare, în cazul unui atac rus împotriva Monarhiei, să nu se gîndească la o acțiune a României de partea Austro-Ungariei, în ciuda alianței existente“ (din 1883 — *n.n.*)⁶.

Presiunile exercitate de Puterile Centrale asupra guvernului român nu au dus la rezultatul scontat ; România făcea supreme eforturi pentru a menține pacea în sud-estul Europei. Într-o notă, pe un ton energic, pri-

⁴ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 26, Editura politică, București, 1964, p. 318.

⁵ *Le livre bleu Serbe*, Belgrad, 1914, doc. nr. 14, p. 21.

⁶ *Documents allemands relatifs à l'origine de la guerre*, Paris, 1922, tom I, doc. nr. 14, p. 28—30.

mul ministru român, Ion I.C. Brătianu făcea următoarea declarație : „Dacă Austro-Ungaria, sprijinită de Germania, ține să împingă la război în Peninsula Balcanică și de aici în Europa, România se desolidarizează complet de ea”⁷. Dar, la Viena, Franz Josef semnează ordinul de mobilizare a opt corpuri de armată. La 15/28 iulie, Leopold Berchtold, ministrul de externe al Austro-Ungariei, trimite primului ministru al Serbiei, Nicola Pasić, următoarea declarație : „Austro-Ungaria se consideră, deci, din acest moment, în stare de război cu Serbia”⁸. La Budapesta guvernul ungar publică o proclamație adresată naționalităților, declarând că statul va fi destul de puternic în toate împrejurările și va putea să stăvilească pe acei care ascultînd de cuvîntul agitatorilor s-ar abate de la „datoriile lor de cetățeni credincioși ai statului”. În Camera maghiară, primul ministru, contele Tisza Istvan, depunea raportul asupra măsurilor excepționale pentru cazul de război.

A urmat cascada declarațiilor de intrare în război (conform stilului nou calendaristic) : 28 iulie — Austro-Ungaria : Serbiei ; 1 august — Germania : Rusiei ; 3 august — Germania : Franței și Belgiei ; 4 august — Anglia : Germaniei ; 5 august — Austro-Ungaria : Rusiei ; Muntenegru : Austro-Ungariei ; 6 august — Serbia : Germaniei ; 11 august — Muntenegru : Germaniei ; Franța : Austro-Ungariei ; 13 august — Anglia : Austro-Ungariei⁹.

Confruntarea militară între marile puteri imperialiste, declanșată prin agresiunea Austro-Ungariei contra Serbiei, a determinat angajarea în luptă, în timp relativ scurt, și a unor națiuni și state ale căror obiective nu aveau nimic comun cu caracterul imperialist al războiului.

Asemenea obiective sînt caracteristice pentru îndelungata luptă în vederea afirmării principiului naționalităților ; în anii primului război mondial, lupta cu arma în mînă pentru dezrobirea teritoriului național ținut cu forța între hotarele marilor imperii, lupta diplomatică pentru a face ca drepturile națiunilor la viață liberă și suverană, într-un stat național unitar, să fie recunoscute și respectate de celelalte state, lupta prin cuvîntul scris și cuvîntul vorbit pentru susținerea și apărarea drepturilor de reîntregire națională și politică erau mijloace și metode prin care se exprima, în fond, în condițiile și împrejurările create de războiul imperialist, aceeași multilaterală activitate pentru victoria principiului naționalităților. Referindu-se la justetea cauzei României și a celorlalte state cu situații asemănătoare, Nicolae Iorga scria : „Ce înseamnă imperialism ? Adică, a lua arma în mînă ca să aperi pe ai tăi, a întrebuința dreapta violență împotriva celor mai nelegitime violențe care lovesc în tot ce ai mai scump și încearcă a-ți interzice întreg viitorul, a-ți paraliza toată activitatea viitoare, aceasta se cheamă imperialism ? Imperialism se cheamă tendința de a stăpîni fără drept oricît pămînt, oricare ar fi populațiile ce le-ar locui și oricare ar fi sentimentele locuitorilor care sînt acolo. Acesta este imperialism, iar a cere cu arma în mînă dreptatea pentru frații săi, a cere ca tot pămîntul locuit de români să fie numai după voința lor, a tuturor românilor, o largă țară democratică, aceasta nu se cheamă imperialism”¹⁰. Așadar, situația explozivă din centrul și sud-estul Europei la

⁷ Arhivele Statului București, Colecția xerografii, RFG, pachet XVII/2, p. 22.

⁸ *Le livre bleu Serbe*, doc. nr. 45, p. 62—63.

⁹ Mircea N. Popa, *Primul război mondial (1914—1918)*, p. 35.

¹⁰ Nicolae Iorga, *Cuvîntare pentru aniversarea intrării în război, ținută la Cernăuți în ziua de 28 august 1919*, p. 30—31.

sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, se datora nu contradicțiilor dintre popoarele balcanice, ci contradicțiilor dintre interesele generale ale popoarelor și statelor din centrul și sud-estul Europei și interesele marilor puteri imperialiste, se datora contradicției ireconciliabile între principiul naționalităților și politica de forță și dictat în viața internațională ¹¹.

În seara zilei de 15/28 iulie 1914 se convoacă Consiliul de Miniștri, la Sinaia, pentru consultări. „Toți au spus că față de chestiunea românilor din Transilvania și față de simțămîntul public din Regat țara nu putea să ia armele alături de Austro-Ungaria și au cerut să cunoască angajamentele României cu alte țări și îndeosebi cu Austro-Ungaria” ¹². Au urmat alte ședințe ale guvernului, cînd miniștrii au putut să ia cunoștință despre conținutul tratatului secret din 1883, dintre România și Austro-Ungaria, la care au aderat Germania și Italia. În realitate tratatul prevedea următoarele :

„*Articolul 1.* Înaltele părți contractante își promet pace și prietenie și nu vor intra în nici o alianță sau angajament îndreptat contra unuia dintre statele lor. Ele se angajează să urmeze o politică amicală și să-și acorde un sprijin mutual în limita intereselor lor.

Articolul 2. Dacă România, fără nici o provocare din partea sa, ar fi atacată, Austro-Ungaria se obligă să-i dea în timp util ajutorul și asistență contra agresorului. Dacă este atacată Austro-Ungaria, în aceleași împrejurări, în una din părțile statelor sale limitrofe cu România, *casus foederis* se va prezenta numaidecît pentru aceasta din urmă.

Articolul 3. Dacă una din înaltele părți contractante ar fi amenințată de o agresiune în condițiile susmenționate, guvernele respective se vor pune de acord privitor la măsurile de luat în vederea unei cooperări a armatelor lor. Aceste chestiuni militare, îndeosebi aceea a unității operațiunilor și a trecerii peste teritoriile respective, vor fi reglementate printr-o convenție militară.

Articolul 4. Dacă, contrar dorinței și speranței lor, înaltele părți contractante ar fi forțate la un război comun în împrejurările prevăzute de articolele precedente, ele se angajează să nu negocieze, nici să încheie pace separată.

Articolul 5. Prezentul tratat va rămîne în vigoare pentru durata de 5 ani, începînd din ziua schimbării instrumentelor de ratificare. Dacă cu un an înainte de expirarea sa prezentul tratat nu este denunțat, sau dacă nu s-a cerut revizuirea lui de către niciuna din înaltele părți contractante, el va fi considerat ca prelungit pentru durata de alți 3 ani.

Articolul 6. Înaltele părți contractante se angajează să păstreze secretul cu privire la conținutul prezentului tratat.

Articolul 7. Prezentul tratat va fi ratificat, iar ratificările vor fi schimbate într-un termen de trei săptămîni sau mai devreme dacă se poate face” ¹³.

De mai multe ori reînnoit, ultima oară în 1913, de guvernul Titu Maiorescu, Tratatul se depreciaze continuu. „Nu știu dacă avem ori nu un

¹¹ *Afirmarea statelor naționale independente unitare din centrul și sud-estul Europei (1821—1923)*, Editura Academiei R.S.R., București, 1979, p. 9. 10.

¹² I. G. Duca, *Amintiri (1914—1916)*, în Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., fondul nr. XVII, volumul nr. 1796, fila 26.

¹³ Alfred Francis Pribram, *Les traités politique secrets de l'Autriche — Hongrie. 1879—1914, d'après les documents des Archives d'Etat de Vienne*, tome I, *Le secret de la Triple-Alliance*, Paris, Alfred Costes, 1923, doc. nr. 7, p. 40—47.

tratat de alianță cu Austria — îi spunea Take Ionescu omului politic britanic Donald Makenzie Wallace, încă la 1894 — dar dacă ar exista un asemenea tratat, gîndesc ca și d-ta ; nimeni pe lume nu l-ar putea pune în execuție“. Iar lui Raymond Poincaré, președintele Franței, același Take Ionescu, îi declara, la 9 septembrie 1913, că „dacă războiul va izbucni — și eu sper că omenirea va fi cruțată de o asemenea năpastă —, n-ați găsi armata română în tabăra dușmanilor d-voastră... De aceasta sînt absolut sigur“¹⁴.

Chiar în ochii făuritorilor săi, tratatul României cu Puterile Centrale părea, în 1914, fără viabilitate. Sînt ilustrative în acest sens instrucțiunile ministrului de externe al Austro-Ungariei, Leopold Berchtold, către ministrul plenipotențiar din România, Ottokar Czernin, cu prilejul numirii în funcție și în legătură cu misiunea acestuia de a determina publicarea tratatului de alianță : „Nu vreau desigur să pun la îndoială loialitatea și fidelitatea de aliat a principelui german (este vorba de Carol I — *n.n.*), care conduce de decenii, cu mină înțeleaptă și puternică, destinele României. Dar în România — arăta ministrul de externe austro-ungar —, mai mult decît în altă țară, monarhul este silit — datorită originii străine a dinastiei — să asculte vocea poporului în deciziile pline de consecințe ale politicii externe. Că starea de spirit a poporului român a fost numai aparent prietenoasă față de noi, a dovedit-o trecutul cel mai recent. Atîta timp cît o astfel de stare domină opinia publică din România, în special în armată, nu ne putem aștepta că forța regelui ar fi suficientă la un moment dat să determine poporul român să-și îndeplinească datoria de aliat și frăția de arme cu noi“.

În sensul acestor instrucțiuni, date în noiembrie 1913¹⁵, ministrul plenipotențiar al Austro-Ungariei, a acționat cu perseverență, deși era convins că tratatul din 1883, nu mai era, în 1914, cum constata același Czernin, decît : „o foaie de hîrtie fără conținut“¹⁶.

Refuzul punerii în practică a tratatului cu Puterile Centrale reprezenta, în fond, exprimarea oficială a opțiunii României : eliberarea teritoriilor românești anexate de Austro-Ungaria. Această opțiune s-a materializat inițial prin decizia de neutralitate adoptată la 21 iulie / 3 august 1914.

Consiliul de coroană, după ce a luat cunoștință de textul tratatului secret din 1883, a apreciat că actul comis de Austro-Ungaria împotriva Serbiei constituie o agresiune, încălcîndu-se astfel caracterul defensiv, de apărare, al tratatului ; s-a apreciat, de asemenea, că acel *casus foederis*, specificat în art. 2 al tratatului, nu se poate invoca în situația de atunci, Austro-Ungaria fiind agresoare și nu victimă. Deci, România „n-are nici un interes să ajute Austro-Ungaria să distrugă Serbia“¹⁷. În realitate, precizarea în acest fel a poziției României însemna nu nesocotirea tratatului de alianță cu Puterile Centrale, ci respectarea acestui tratat în spiritul și litera sa, deoarece Austro-Ungaria era cea care îl încălcase, în mod flagrant, prin agresiunea comisă împotriva Serbiei¹⁸. „Participarea noastră la război, alături de Puterile Centrale — se arată într-o publicație a vremii — ar fi fost o imposibilitate, deoarece nu numai că jumătatea

¹⁴ Take Ionescu, *Amintiri*, București, 1923, p. 6—7.

¹⁵ Arhivele Statului București, Colecția xerografii, Austria, pachetul nr. LVII/4, filele 2—20 Haus- Hof- und Staatsarchiv Wien, Politisches Archiv, I, 2, K. 492, Liasse XLIV).

¹⁶ O. Czernin, *Im Weltkrieg*, Berlin, Viena, 1919, p. 106.

¹⁷ Constantin Kiritzesco, *La Roumanie dans la guerre mondiale. 1916—1919*. Préface de M. André Tardieu, Paris, Payot, 1934, p. 46.

¹⁸ „Le Temps“ din 14 și 15 iunie 1915.

neamului român aflător în Regat ar fi contribuit la sugrumarea celeilalte jumătăți, dar, fiind aliați asupritorilor lor, nu numai că am fi fost complici ai propriei noastre deznaționalizări, dar am fi renunțat pentru totdeauna, ceea ce era și mai grav, la unitatea neamului nostru, dărîmînd un ideal ce nu l-am creat, ci l-am moștenit și pe care nu aveam dreptul a-l distruge”¹⁹.

Opțiunea de a sta în expectativă armată, hotărîită de Consiliul de coroană, corespundea intereselor naționale ale României, voinței și aspirațiilor poporului român. În Consiliul de coroană, în numele guvernului, Ion I.C. Brătianu, președintele Consiliului de Miniștri, a declarat : „Noi cerem ca România să rămînă neutră. Tratatul, precum s-a arătat, nu ne obligă, dar chiar dacă ne-ar obliga România nu poate admite ca aliații ei să dispună de soarta ei fără măcar să-și fi dat osteneala de a ne vesti. Austria și Germania au pregătit războiul și l-au declarat. Nu ne-au făcut cîntea să ne comunice nici chiar intențiile lor. Abia după ce războiul a fost un fapt împlinit, ne-au cerut să luăm armele alături de ele. Un stat ca al nostru, care a intrat în alianță ca stat suveran și pe picior de egalitate, nu poate primi să fie tratat în așa chip. Aceasta n-a fost concepția nici a celor ce acum treizeci de ani au legat soarta noastră de Tripla Alianță, și nici nu poate fi gîndul celor răspunzători azi de destinele Regatului. Pe de altă parte, România nu ar putea admite să ia armele într-un război a cărui cauză este tocmai nimicirea unei națiuni mici. Sentimentul public e aproape în unanimitate împotriva războiului. Chestiunea românilor din Ardeal domină întregul sentiment public. Ea e pururea punctul negru al alianței. În ultima vreme Austro-Ungaria a făcut totul ca să înăsprească pînă într-atîta lucrurile încît să rupă cu desăvîrșire legătura sufletească a alianței. Soarta românilor de peste munți, idealul național al românismului sînt chestiuni pe care un guvern român nu le poate nesocoti. Dacă în lucrurile mici se poate trece peste simțămîntul public, în ceasurile mari ale vieții naționale oamenii de stat trebuie neapărat să țină seama de voința poporului. Nu se poate face un război în vremurile de azi, cînd acest război nu este înțeles, nu este aprobat de conștiința națională. Să rămînem deci neutri”²⁰.

Politica de expectativă armată era singura cale care putea fi propusă țării în momentul respectiv, „neutralitatea armată — scria ziarul „Adevărul” — pentru a fi gata în fiecare moment de a lua hotărîrea supremă, dar numai atunci cînd noi vom găsi de cuviință să intervenim și dacă ar fi în interesul nostru să facem aceasta”. Directorul ziarului, C. Mille, își mărturisea sincer, în același timp, nerăbdarea : „Dacă ar fi să ascult credința mea, aș zice să zburăm cu toții spre Alba Iulia !”²¹.

Imediat guvernul a hotărîit importante măsuri militare. Între august și octombrie 1914 s-a făcut cea dintîi mobilizare la un nivel cu puțin scăzut celui de război. În cazărmi și la frontieră s-a trimis aproape tot disponibilul oștirii. „În 1913, cînd am început retragerea din Bulgaria — scria generalul Alexandru Averescu — toate trupele pe care le întîlneam în drum spre Dunăre mă aclamau, strigîndu-mi cu entuziasm delirant : «de acum

¹⁹ Pentru neam. De ce România nu putea urma altă cale, Iași, 1918, p. 7.

²⁰ În legătură cu sursa dezbaterilor Consiliului de coroană, vezi pe larg Conferința ținută de I. G. Duca la Cercul „Libertatea” al Partidului Național Liberal, publicată în „Adevărul” din 25 decembrie 1932.

²¹ Constantin Mille, *Simpatii, antipatii, interese*, în „Adevărul” din 6 august 1914.

să ne duci în Ardeal, Domnule General». Acum soldații chemați la concentrare cântau «Ardealul» și «Pe-al nostru steag» cu aceeași însuflețire²².

Neutralitatea armată impunea măsuri militare urgente. Au fost adoptate „Planul de completare, transformare și reformare a armamentului, munițiilor și materialului de război”, „Planul pentru completarea echipamentului”, „Planul efectivelor”, „Planul unitar al armatei” ș.a. Proiectul planului de operații era elaborat pe două fronturi, pe Carpați și Dunăre.

Considerînd neutralitatea ca singura atitudine corespunzătoare, în acel moment istoric, interesului poporului român, Congresul extraordinar al Partidului Social-Democrat din România, convocat la 10 august 1914, preciza : „Congresul se ridică împotriva oricărei aventuri războinice și declară că singura politică compatibilă cu interesele vitale ale țării este neutralitatea sinceră și definitivă, pentru a cărei menținere muncitorimea română se va lupta chiar cu prețul singelui său”. S-a subliniat totodată că, în caz de mobilizare, social-democrații vor acționa pentru ridicarea maselor la lupta „pentru apărarea integrității teritoriale a țării, împotriva oricărei încercări de violare”²³.

În Transilvania, poziția adoptată de guvernul de la București față de conflictul ce lua proporții a fost apreciată ca singura formulă ce corespundea aspirațiilor întregii națiuni române, o formulă ce dovedea „înțelepciune politică”. „Nimeni nu va putea crede — scria „Telegraful român” din Sibiu — că o luptă pe viață și pe moarte între cei mari se dă de dragul și pentru mărirea celor mici”. În ceea ce privește România, ziarul exprima ideea că „nu se poate pretinde din nici o parte ca ea să-și abandoneze atitudinea de expectativă, cîtă vreme nu are garanții absolute că soarta fraților ei nu se va schimba nici în viitor”, căci „interesele României sînt identice cu ale românismului întreg, iar interesele românismului sînt identice cu interesele Europei viitoare : o dreaptă afirmare a fiecărui popor în cadrul statelor europene, acolo unde el s-a validat ca forță indiscutabilă”²⁴.

Dezideratul unității naționale anima masele cele mai largi ale poporului român, el fiind exprimat cu putere în presă, ca și în nenumărate întruniri și manifestații populare. La București, ca și în întreaga țară, au avut loc mari întruniri organizate de „Liga culturală”, „Societatea Carpați”, „Acțiunea patriotică” și alte asociații similare, în cadrul cărora au luat cuvîntul personalități politice și culturale ca : Nicolae Iorga, Nicolae Titulescu, Constantin Mille, Barbu Ștefănescu-Delavrancea, Vasile Lucaciu, Octavian Goga și mulți alții. La 18 septembrie 1915 s-a creat la București „Federațiunea unionistă” care își puneă ca scop înfăptuirea idealului național.

În asemenea împrejurări interne și internaționale s-au făcut, pe plan diplomatic, pași importanți în direcția recunoașterii, prin acte oficiale, a dreptului istoric al României asupra teritoriilor locuite de români aflate sub dominația Austro-Ungariei. Două zile după Consiliul de coroană, la 5 august 1914, S. D. Sazonov, ministrul de externe în guvernul țarist, l-a chemat pe Constantin Diamandi, ministrul României la Petrograd, și i-a cerut să înmîneze guvernului român un proiect de tratat. Potrivit aces-

²² Al. Averescu, *Note zilnice*, p. 14, 17.

²³ „România muncitoare” din 12 august 1914. Vezi și Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *Unitate, continuitate și ascensiune în mișcarea muncitorească din România. 1821—1948*, Editura Academiei R.S.R., București, 1981, p. 87—90.

²⁴ „Telegraful român” din 24 ianuarie / 6 februarie 1915.

tuia : 1) Rusia garanta României, la semnarea păcii, teritoriile din monarhia austro-ungară locuite de români ; 2) România promitea o cooperare imediată contra Austro-Ungariei numai de acord și simultan cu Rusia ²⁵. În același timp, Sazonov cerea Franței și Angliei ca miniștrii lor la București să declare guvernului român : „primind comunicarea condițiilor oferite de Rusia pentru o colaborare activă a României contra Austro-Ungariei, Franța aderă la aceste condiții și atâta timp cât România va combate, alături de Rusia, contra Austro-Ungariei, Franța se va considera în război cu orice stat care va ataca România” ²⁶. Ministrul de externe francez, Théophile Delcassé i-a comunicat, la 8 august 1914, lui Charles Blondel, ministrul Franței la București, că Franța era întru totul de acord și lăsa Rusiei mină liberă în tratativele cu România — după cum ceruse Sazonov. La rîndul său, Edward Grey, ministrul de externe englez, a telegrafiat la Petrograd și la București că Anglia accepta declarația privitoare la concesiile teritoriale. Cît privește garantarea integrității teritoriale, Anglia o dădea, dar stipula că, după război, această garanție nu va comporta decît sprijinul diplomatic. Paul Cambon, ambasadorul Franței la Londra, socotea această rezervă „inutilă”. Dacă Antanta era victorioasă, tratatul de pace de la sfîrșitul războiului ar fi dat garanțiile respective și ar fi stabilit angajamentele definitive ²⁷.

Situația internă și internațională nu-i permitea României să se angajeze într-o alianță opusă. Poziția ei față de Puterile Centrale era aceeași cu a Italiei. Lui S. Poklevski-Koziel, ministrul Rusiei la București, I.I.C. Brătianu îi declara, la 13 august 1914, că România nu poate face în acel moment mai mult decît s-a hotărît la Consiliul de Coroană, hotărîre cu care Poklevski se declarase foarte satisfăcut. Primul ministru i-a vorbit apoi despre relațiile de prietenie și încredere dintre Franz Josef și regele Carol I. El lua act însă de propunerile guvernului rus și aprecia pe de-a-ntregul simpatia acestuia ; credea că în faza de atunci a conflictului care diviza Europa, România trebuia să-și limiteze eforturile pentru menținerea echilibrului balcanic.

Decizia României de a pregăti intrarea sa în război pentru eliberarea Transilvaniei, Banatului și Bucovinei, colaborînd în acest scop cu Puterile Antantei, a primit o primă recunoaștere internațională prin notele schimbate la 18 septembrie/1 octombrie 1914 între ministrul României la Petersburg, C. Diamandi, și ministrul de externe imperial rus, S.D. Sazonov ²⁸. Punctul central al documentului îl constituia recunoașterea de către guvernul Rusiei a drepturilor României asupra teritoriilor locuite de români, aflate sub dominația austro-ungară : „România va ocupa teritoriile menționate mai înainte, de îndată ce va găsi că aceasta este necesar”, Rusia angajîndu-se să obțină acordul cabinetelor de la Londra și Paris în acest sens ; cu alte cuvinte, i se asigura României libertatea de decizie și de acțiune în ceea ce privește intrarea în război pentru eliberarea acestor teritorii. În schimb, guvernul român se angaja, la rîndu-i, „să păstreze față de Rusia o neutralitate binevoitoare pînă în ziua în care va ocupa teritoriile monarhiei austro-ungare locuite de români”, adică pînă cînd se va declara starea de război între România și Austro-Ungaria.

²⁵ Arhivele Statului București, Colecția microfilme, Franța, rola nr. 101, c. 11—12.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ Martens, *Nouveau recueil général de Traités*, III-ème Serie, tome X, fasc. 1—3, dosarul 111.

Tratatul a fost negociat de Brătianu și de Poklewski-Koziel și iscălit la București. „În jurul lui secretul s-a păstrat foarte bine. Nimeni n-a știut nimic. Acest tratat are o deosebită însemnătate, nu numai pentru conținutul său, care constituie un mare succes pentru diplomația românească, dar și fiindcă e mărturia indiscutabilă, dovada scrisă că România n-a făcut politică de oportunism mercantil cu ambele tabere aflate în conflict, ci că, de la începutul războiului mondial, cu o viziune limpede a viitorului, ne-am legat soarta de grupul de puteri care trebuie să rămie învingător și care numai prin biruința lui asigura statelor mici realizarea aspirațiilor lor naționale...”²⁹.

În acest climat internațional, lupta tuturor românilor pentru împlinirea idealului național și reîntregirea patriei capătă un caracter de masă. În vechiul Regat, ca și în provinciile românești aflate sub stăpânire străină, mișcarea pentru desăvîrșirea statului național unitar a luat o amploare fără precedent. La începutul anului 1915 „Acțiunea națională”, uneori în colaborare cu „Liga pentru unitatea politică a tuturor românilor” (noua denumire sub care acționa acum „Liga culturală”) începe să organizeze o serie de mitinguri patriotice în provincie, la care participă, ca oratori, cei mai reprezentativi membri ai ei. „În Capitală, ca și în toată țara — scria C. Mille — există o singură simțire românească și o singură dorință : realizarea idealului național”³⁰.

Ziua de 24 ianuarie 1915, a 56-a aniversare a Unirii de la 1859, a fost sărbătorită în toată țara sub lozinca : „Unirea de ieri, Unirea de mâine”³¹. În aceeași zi, ziarul „Românul” din Arad scria : „Sufletește, poporul român este pregătit, sufletește poporul român știe ce vrea și știe ce așteaptă !... ; să sune numai, ca în alte vremuri, buciul și atunci se va vedea ce poate și crede acest neam”³². Iar revista „Flacăra” închina numărul său în întregime Bucovinei³³.

Activitatea propagandistică a „Acțiunii naționale” precum și „Acțiunii patriotice” a avut o mare audiență în mase ; lozincile „Să trecem Carpații !”, „A sunat ora eliberării, fraților !” erau adoptate cu entuziasm de opinia publică românească. La rîndul ei, presa a desfășurat o activitate susținută în favoarea intrării României în război împotriva Puterilor Centrale, pentru eliberarea Transilvaniei și Banatului. Liderii mișcării naționale unioniste ardeleni, în frunte cu Octavian Goga, Vasile Lucaciu, Vasile Stoica, Onisifor Ghibu, care trecuseră Carpații în România încă din 1914, în colaborare cu „Liga culturală”, „Acțiunea națională” și alte organizații politice susțineau o activă propagandă în vederea intrării în războiul pentru întregirea țării. La București a fost reeditată „Tribuna” (de la Sibiu), ca revistă săptămînală „politică și culturală”, unde activau și români ardeleni.

În septembrie 1915 partizanii cei mai entuziaști ai intervenției României în războiul pentru reîntregirea neamului s-au grupat în „Federația unionistă”, în fruntea acesteia aflîndu-se oameni politici și reprezentanți ai ardelenilor, constituiți în „Liga pentru unitatea națională a românilor transilvăneni”. Printre fruntașii „Federației” se aflau : Nicolae Filipescu, Take Ionescu, Simion Măndrescu, dr. Ion Cantacuzino, Barbu Ștefănescu-

²⁹ I.G. Duca, *Primele luni ale neutralității*, în „Magazin istoric”, anul X, nr. 7(112), iulie 1976, p. 26—27.

³⁰ „Adevărul” din 10 martie 1915.

³¹ „Dimineața” din 26 ianuarie 1915.

³² „Românul” din 25 ianuarie 1915.

³³ „Flacăra” din 26 ianuarie 1915.

Delavrancea, Octavian Goga, dr. C.I. Istrati, Vasile Lucaciu, Nicolae Xenopol ș.a. ; „Federația unionistă“ — avîndu-l ca președinte pe N. Filipescu — va organiza, în lunile rămase pînă la intrarea României în război, propaganda în favoarea realizării statului național românesc, Nicolae Titulescu fiind unul dintre cei mai elocvenți purtători de cuvînt ai acestei organizații de frumoase aspirații patriotice. În memorabilul discurs ținut la 3/16 mai 1915, la Ploiești, Nicolae Titulescu arăta : „România nu poate fi întreagă fără Ardeal. Ardealul e leagănul care i-a ocrotit copilăria, e școala care i-a făurit neamul, e farmecul care i-a susținut viața... Ardealul nu e numai inima României politice ; priviți harta : Ardealul e inima României geografice ! Din culmile ei izvorăsc apele care au scăldat românismul în istorie...“. Cu același prilej a rostit N. Titulescu memorabila frază : „Ne trebuie Ardealul, și va trebui să-l merităm, și-l vom merita prin sînge, căci nu se lipește carne de carne fără să curgă sînge“ ³⁴.

Un aspect al solidarității tuturor românilor în lupta pentru unitatea națională l-a constituit împotrivirea, manifestată în diferite forme, a românilor încorporați în armata austro-ungară. Astfel, pe fronturile din Rusia, Italia, Serbia, zeci de mii de soldați români și de alte naționalități au dezertat din armata austro-ungară și s-au constituit în legiuni militare care luptau pentru reîntregirea țării sau treceau Carpații și se înrolau în armata română. Rapoartele și informările confidentiale dezvăluiau o stare „îngrijorătoare pe frontul austro-ungar“ ³⁵.

Tensiunea în teritoriile ocupate era în creștere. În noiembrie 1915, în Transilvania începuseră deportările. Ziarele dădeau numele a mai bine de 300 de cărturari români : învățători, preoți, avocați, ridicați, fără alege-re, de pe la vetrele lor și trimiși pe drumul închisorilor din Ungaria. În această situație grea pentru soarta românilor subjugați au avut loc acțiuni deschise ale românilor din vechiul Regat. Astfel, la 8/21 noiembrie 1915, refugiații ardeleni și bucovineni s-au întîlnit în sala „Dacia“. Cu acest prilej S. Măndrescu a început prin a declara deschisă „întîlnirea doliului național. Aici am ajuns... Nu vom ține discursuri, ci am venit să vărsăm o lacrimă pentru nenorocirile ce se petrec în Ardeal“ ³⁶.

În acest context internațional, puterile Antantei intensifică acțiunile în vederea includerii României în planurile lor strategice și operative. Folosirea teritoriului României drept coridor de trecere a trupelor ruse spre Bulgaria, în vederea campaniei asupra Constantinopolului, era apreciată de Marele Stat Major rus ca „o operațiune fundamentală“ ³⁷.

Poziția României este exprimată de primul ministru, I.I.C. Brătianu, în interviul dat publicației „Journal de Genève“ : „România nu cere, de fapt, decît o restitutio in integrum, ea nu are ambiția unor cuceriri aiu-rea. România se ridică doar pentru a elibera pe frații săi care dintot-deauna au fost uniți cu ea prin cele mai strînse legături. Pentru pacea

³⁴ „Adevărul“ din 5 mai 1915. Vezi și „Epoca“ din 5 mai 1915.

³⁵ Arhivele Statului București, Colecția microfilme, R.P. Ungară, rola nr. 72, c. 743—745 (Magyar Országos Levéltár, Polgári Kori Központi Kormányhateségok Levéltára („K“ szekeió) Miniszterelnökség, K. 26. Központilag iktatott és irattározott iratok. 1915, nr. res. 450 — XII).

³⁶ „Adevărul“ din 23 noiembrie 1915.

³⁷ *Constantinople et les Détroits. Documents secrets de l'ancien Ministère des Affaires Étrangères de Russie*, vol. II, Paris, Les Editions Internationales, 1932, doc. nr. 4, p. 10 (Scrisoarea (1) din 15/28 decembrie 1914 a vicedirectorului cancelariei diplomatice de pe lângă Statul Major al Generalisimului, N.A. Bazili, către ministrul de externe al Rusiei, S.D. Sazonov).

viitoare a Europei, pentru stabilirea noii ordini, este necesar deci ca principiul naționalităților să triumfe pentru toate statele europene interesate, deci și pentru România. O Românie reunind la sine pe toți fiii săi, pe care vicisitudinile timpurilor i-au răpit, o Românie puternică va fi o garanta a păcii și înțelegerii în Orient“³⁸.

În asemenea împrejurări, în ianuarie 1916, Victor Antonescu și colonelul Vasile Rudeanu, trimiși în misiune specială la Paris, au făcut cunoscute guvernului francez condițiile în care România poate intra în război. Rațiunea intrării în război fiind eliberarea Transilvaniei, Banatului și Bucovinei și nu angrenarea într-un război cu Bulgaria și Turcia, guvernul român vedea posibilă o ofensivă reușită în direcția Transilvaniei împotriva Austro-Ungariei, în situația în care Antanta ar fi asigurat frontul în Dobrogea, prin trimiterea unui corp de 200 000 de oameni, prin declanșarea ofensivei de către armata rusă în nord-vest și de către armata franceză în Balcani (corpul expediționar de sub comanda generalului Maurice Sarrail). Comandamentul rus a apreciat însă ca neconvenabile aceste condiții, dată fiind lungimea frontului românesc — 1 300 km. Totodată, concentrarea forțelor armatei ruse în Dobrogea și angajarea într-un război cu Bulgaria nu era dorită nici din punct de vedere strategic, nici politic, guvernul țarist avînd în vedere ipoteza unei păci separate cu Turcia și apropierea de Bulgaria³⁹.

Declanșarea mării ofensive germane pe frontul de vest în februarie 1916 a determinat însă insistența guvernului francez pe lângă guvernul rus pentru acceptarea colaborării cu România în condițiile propuse de aceasta. La 16 februarie, generalul Joseph Joffre îi adresa un mesaj generalului M.V. Alexeev, în care sublinia că „nu există preț pe care noi să nu trebuiască să-l plătim pentru concursul României“⁴⁰.

În realitate, guvernul român nu refuza tratativele. Punea, firește, condiții, pentru că, așa cum îi spunea primul ministru I.I.C. Brătianu lui Charles Blondel, „atîta timp cît d-voastră nu faceți decît să rezistați, consider că ar fi o imprudență din partea mea de a ieși din expectativa actuală“. Care erau condițiile guvernului român : o puternică armată de cel puțin 500 000 de oameni care să opereze în sudul Peninsulei Balcanice împotriva bulgaro-germanilor ; circa 200 000 soldați ruși în sudul Dobrogei, care să împiedice o ofensivă bulgară contra României ; completarea armamentului și munițiilor armatei române. Dacă aceste condiții se îndeplineau, atunci armata României intra în Transilvania, susținută însă și de un atac general, cel puțin pe frontul rusesc. Altfel, arăta I.I.C. Brătianu, intrarea României în război n-ar fi avut nici o eficiență. Pentru guvernul și întregul popor român operațiile militare trebuiau, în principiu, să corespundă cu aspirațiile neamului, cu atît mai mult cînd era vorba de revendicări teritoriale, „căci la momentul Păcii, faptul ocupării este de multe ori mai determinant decît toate eforturile glorioase făcute pe teritorii nepretinse“⁴¹. Armata română n-avea ce căuta în sud, într-o ofensivă contra Bulgariei, căci ar fi devenit un pivot defensiv al armatei ruse, de care ar fi depins în mod exclusiv, iar luptele de pe pămîntul Bulgariei ar fi fost lipsite de avîntul pe care trebuia să-l manifeste armata

³⁸ „Journal de Genève“ din 1 iunie 1915.

³⁹ Arhivele Statului București, Colecția microfilme, Franța, rola nr. 101, III, c. 191.

⁴⁰ Loc. cit., rola nr. 19/1, c. 224—228.

⁴¹ Victor Cădere, *Politica României în marele război (1914—1924)*, în „Arhiva pentru știință și reformă socială“, anul VIII, nr. 1—3/1929, p. 276.

în vederea realizării obiectivelor naționale, ce formau „principala axă de mișcare“ a politicii românești. „Nu se poate face un război în vremurile de azi — spunea I.I.C. Brătianu — cînd acest război nu este înțeles și nu este aprobat de conștiința națională“⁴². Și apoi, cine ar fi garantat spatele armatelor române trimise peste Dunăre ? Erau cîteva din considerentele ce îndemnau factorii responsabili de la București să susțină, și în 1916, aceleași obiective strategice pe care le susținuseră și mai înainte, în caz de participare la război, adică atac cu toate forțele în Transilvania, urmînd ca sudul să fie acoperit de acțiunea trupelor franco-engleze de la Salonic și de concentrarea unei armate operative ruse în Dobrogea. Dar generalul M. V. Alexeev nu voia nici acum să aibă în vedere considerațiile României. Într-o telegramă către Joseph Joffre, el scria : „Trebuie să facem pe români să înțeleagă că ajutorul României nu e o nevoie absolută pentru Puterile Aliate. România poate conta pentru viitor pe o compensație care va corespunde exact eforturilor ce va fi făcut și acțiunilor sale militare“⁴³. Pentru generalul Alexeev problema participării României la război era exclusiv o problemă militară : prelungirea spre sud a frontului oriental. De altfel, la 10 martie 1916, Charles Blondel scria lui Aristide Briand : „Rusia, care, în fond, nu pare deloc să dorească o precizare formală, România putînd să fie în viitor un obstacol în calea ambițiilor sale, va vedea fără mare regret pe români neîntrînd în acțiune decît în ultimul moment, ceea ce va oferi ocazia guvernului de la Petrograd să discute din nou concesiile consimțite verbal sau în scris de Rusia și Antantă d-lui Brătianu“⁴⁴.

În aprilie 1916, reprezentanții Franței, Marii Britanii și Rusiei la București au primit indicații din partea guvernelor lor să înceapă negocieri cu primul ministru I.I.C. Brătianu, care să ducă la realizarea unei înțelegeri militare între România și Rusia. În legătură cu aceasta, ministrul de externe al Belgiei informa miniștrii guvernului belgian la Paris și Londra : „Franța, Marea Britanie și Rusia consideră că România nu mai poate mult timp evita o promisiune oficială de concurs, izolîndu-se într-o neutralitate care este foarte dăunătoare aliaților. În consecință, ele au indicat reprezentanților lor de la București să înceapă cu Dl. Brătianu negocieri care să ducă la încheierea unei înțelegeri militare între România și Rusia. În linii mari, acest acord ar stipula : 1) Angajamentul României de a intra în campanie împotriva Puterilor Centrale nu mai tîrziu de 1 iunie viitor ; 2) Promisiunea Rusiei de a-și asigura aliații, prin intermediul unei concentrări puternice de trupe la Reni, contra unui atac de flanc din partea Bulgariei ; 3) Intrarea în campanie a României ar avea drept corolar o dublă ofensivă a trupelor ruse din sectorul Pripet-Cernăuți și a trupelor internaționale, plecînd de la Salonic. Obiectivul comun ar fi cursul sîrb al Dunării ; 4) Rusia să fie, în sfîrșit, dispusă să combată Bulgaria, chiar și în ipoteza în care opoziția l-ar răsturna pe regele Ferdinand. Dacă Dl. Brătianu refuză să semneze acest acord, aliații vor deduce din aceasta concluzia că România intenționează să-și mențină defi-

⁴² *Discursurile lui Ion I. C. Brătianu*, publicate de George Fotino, vol. IV, București, 1940, p. 307.

⁴³ M. Paléologue, *La Russie des tzars pendant la Grande Guerre*, vol. II, Paris, 1921, p. 256.

⁴⁴ Arhivele Statului București, Colecția microfilme, Franța, rola nr. L. 02, c. 70, 70 bis.

nitiv neutralitatea și își vor retrage promisiunile în ceea ce privește realizarea aspirațiilor sale naționale în detrimentul Austro-Ungariei“⁴⁵.

La 22 aprilie 1916, atașatul militar rus îl învinuia pe I.I.C. Brătianu de a nu se fi ajuns încă la încheierea unei convenții, căci se opunea „oricărei încercări de a îndrepta armata română peste Dunăre, insistând cu fermitate doar pentru o singură direcție : peste Carpați“⁴⁶.

I.I.C. Brătianu, informat asupra culiselor diplomației secrete, au grăbea însă angajarea României într-o acțiune militară de anvergură, fără a avea asigurate acele condiții politice și materiale care ar fi permis armatei române atingerea unicului scop al acțiunii sale : eliberarea Transilvaniei, Banatului și Bucovinei. Iată de ce, răspunzând ministrului Serbiei la București, Marinkovici, primul ministru român motiva poziția de neutralitate a României : „Bunăvoința și neputința aliaților au sacrificat Belgia și Serbia, iar eu nu am vrut ca România să fie a treia. Mie — a adăugat el — cei mai buni ofițeri mi-au transmis să deschid bine ochii, să nu am naivitatea să cred în promisiunile aliaților. România este hotărâtă să ajute Serbia să devină mare, dar trebuie să aleagă momentul ca riscul să fie proporțional cu sacrificiile, iar clipa va sosi pentru că sfârșitul războiului este departe. Războiul se poate termina doar prin zdrobirea Germaniei, iar Germania este încă foarte puternică și se va apăra mult timp. În acest timp se va ivi prilejul și pentru România de a intra și ea în acțiune cu voi, așa cum dorește domnul Pașici, mână în mână, și de a acorda și altfel de ajutor, nu numai în porumb“⁴⁷.

Exprimând dezideratul secular al poporului român, I.I.C. Brătianu opina că intrarea României în război era subordonată unui singur interes : eliberarea Transilvaniei, Bucovinei și Banatului. De aici decurgea atât preocuparea ca armata română să nu fie în situația de a acționa pe frontul de sud contra trupelor bulgare, nici în nord contra celor germane, cât și insistența ca aliații să asigure aceste două linii de front. Despre această poziție, ministrul Franței la București, contele de Saint-Aulaire, raporta : „Voința lui Brătianu este de a da războiului un caracter național și de a-și ralua unanimitatea opiniei publice“⁴⁸. În același timp, luînd în considerare faptul că declararea stării de război cu Puterile Centrale rupea orice legătură comercială între România și aceste state, cu repercusiuni directe asupra aprovizionării armatei cu armament și muniții, guvernul român punea ca o condiție sine-qua-non regularitatea livrărilor de armament din Occident, via Arhanghelsk, către România. Cu toate promisiunile făcute de Franța și Rusia, situația transportului de armament continua să rămână nerezolvată.

Situația fronturilor de luptă la mijlocul anului 1916 începe să încline în favoarea Puterilor Centrale. În acest context, presiunile franco-engleze au căpătat un caracter cvasi-ultimativ, la care aderă și Rusia. La 19 iunie/1 iulie 1916, generalul M.V. Alexeev telegrafia atașatului militar rus la București, colonelul A. Tatarinov : „Situația impune românilor să se

⁴⁵ Arhivele Statului București, Colecția microfilme, Belgia, rola nr. 24, c. 47—48 (Ministère des Affaires Étrangères et du Commerce Extérieur, Correspondance Politique, Légations, France, Série non reliée, vol. 15).

⁴⁶ M. Paléologue, *op. cit.*, vol. II, p. 245.

⁴⁷ Arhivele statului București, Colecția microfilme, R.S.F. Iugoslavia, rola nr. 132, c. 315—316 (Savenzi Sekretarijat za Inostrane Poslave-Centralni Arhiv. Beograd, Fond Politicko odeljenje Ministarstva Inostranih Dela Kraljevine Srbije, 1916, Fasc. XIV, dos. VI, Pov. nr. 3648).

⁴⁸ Arhivele Statului București, Colecția microfilme, Franța, rola nr. 102, c. 70 (Raport București, 21 august 1916).

unească cu noi, acum ori niciodată. Vă autorizez să expuneți acest punct de vedere d-lui Brătianu și generalului Iliescu“. Atașatul militar al Franței la București, Stephen Pichon, a cerut o intervenție românească imediată, deoarece „situația militară generală nu va fi niciodată mai favorabilă decât este în prezent“. A doua zi generalul Joseph Joffre, comandantul-șef al armatei franceze, a transmis căpitanului Pichon : „Situația frontului comandă armatei române să intervină acum ori niciodată“ ⁴⁹.

Guvernul român nu a cedat, cerînd stabilirea precisă a termenilor colaborării cu Antanta. La 21 iunie/3 iulie, I.I.C. Brătianu a înmînat ministrului Franței la București condițiile în care România acceptă intrarea în război numai împotriva Austro-Ungariei : intrarea în România a primului tren cu muniții și asigurarea ritmicității aprovizionării cu munițiile necesare, pe toată durata războiului — circa 300 tone zilnic — prin Arhanghelsk și Vladivostok ; ofensiva română împotriva Austro-Ungariei să fie susținută de o ofensivă generală aliată ; armata rusă să asigure spatele frontului românesc în Bucovina și Dobrogea ⁵⁰.

Tratatul secrete între guvernul român și Antantă, desfășurate concomitent cu ample mișcări de trupe în țară, cu măsuri în vederea pregătirii momentului decisiv al intrării în război, au fost însoțite de o seamă de acțiuni diplomatice și politice care, practic, aveau scopul să deruteze Berlinul și Viena cu privire la intențiile imediate ale României. Așa cum arăta ministrul Belgiei în Italia, Van den Steen, într-un raport către ministerul de externe, „România, fiind amenințată din partea Germaniei cu o subită invazie la primul semn de clătinare a neutralității sale, s-a văzut obligată, în ultima vreme, să acopere sub masca neutralității pregătirile sale pentru a-și salva interesul său național și pentru a preveni amenințarea. Ea a reușit“ ⁵¹.

Asigurîndu-se o discreție desăvîrșită, se încheia, la 4/17 august 1916, între România și cele patru puteri ale Antantei (Anglia, Franța, Rusia și Italia) un tratat de alianță și o convenție militară, prin care țara noastră se obliga să intre în război împotriva Austro-Ungariei — cu scopul explicit de a readuce la patria-mamă provinciile românești de dincolo de Carpați — nu mai tîrziu de 15/28 august 1916. Tratatul a fost semnat de Ion I.C. Brătianu, primul ministru al României, Stanislav Poklevsky-Kozel, contele de Saint-Aulaire, Sir George Barclay și baronul Carlo Facciotti, miniștrii plenipotențieri la București ai Rusiei, Franței, Angliei și Italiei. Convenția de alianță a României cu Puterile Antantei prevedea : Articolul 1 : Garantarea de către cele patru puteri a integrității teritoriale a României ; Articolul 2 : România se obligă să declare război și să atace Austro-Ungaria ; Articolul 3 : Franța, Marea Britanie, Italia și Rusia recunosc României dreptul de a anexa teritoriile monarhiei austro-ungare stipulate și determinate în Art. 4 ; Articolul 5 : Părțile se obligă să nu încheie pace separată ; Articolul 6 : România se va bucura de aceleași drepturi ca și aliații săi în tot ce privește preliminarile și tratativele de pace ⁵².

⁴⁹ Arhivele Statului București, Fondul Casa Regală, dosarul nr. 16/1916, fila 1, copie.

⁵⁰ Arhivele Statului București, fondul nr. 28, filele 14—15.

⁵¹ Arhivele Statului București, Colecția microfilme, Belgia, rola nr. 34, c. 673—674 (Ministère des Affaires Etrangères et du Commerce Extérieur, Correspondance Politique, Légations, Italia, Série non reliée, vol. 3, orig. 16, lb. franceză).

⁵² Arhivele Statului București, fondul Casa Regală II (726), Ferdinand, Cabinet, probleme externe, fila 2.

Convenția militară, încheiată la aceeași dată de România cu Rusia, Franța, Anglia și Italia, preciza, pe planul operațiilor militare, participarea României la război numai împotriva Austro-Ungariei, precum și colaborarea cu celelalte armate aliate în acest sens. Astfel, în art. 1 se arăta : „Pentru a da urmare tratatului de alianță încheiat la 4/17 august 1916 între Franța, Marea Britanie, Italia, Rusia și România, România se angajează, mobilizând toate forțele sale terestre și navale, să atace Austro-Ungaria cel mai târziu la 15/28 august 1916“ (opt zile după ofensiva de la Salonic)⁵³. Sensul principal al acțiunii române — specifica art. 9 — „va fi prin Transilvania în direcția Budapesta“. Concentrarea efortului militar al României împotriva Austro-Ungariei, pentru eliberarea Transilvaniei, Bucovinei, Banatului, era susținută militar de aliați : „armata rusă se angajează să acționeze în scopul de a asigura operațiunile române mai sus menționate. Această acțiune va fi în mod special ofensivă și viguroasă în Bucovina“ ; de asemenea, „flota rusă va trebui să asigure securitatea portului Constanța, să împiedice orice debarcare a trupelor inamice pe coastele românești și orice incursiune pe Dunăre, în amonte de gurile acestui fluviu“ (art. 2) ; în sfârșit, conform art. 3, Rusia se angaja ca, în momentul mobilizării armatei române, „să trimită în Dobrogea două divizii de infanterie și o divizie de cavalerie pentru a coopera cu armata română împotriva armatei bulgare“⁵⁴.

În ceea ce le privea, Franța și Anglia se angajau, „în scopul de a facilita mobilizarea și concentrarea tuturor forțelor militare române“, să deschidă o acțiune ofensivă cu armatele de la Salonic cu cel puțin 8 zile înainte de intrarea României în război (art. 3). Susținerea efortului militar al României de către aliați se concretiza în furnizarea de muniții și material de război (tranzitate prin Rusia) ; aceste livrări și transporturi, se specifica în art. 4, „vor trebui să fie efectuate în așa fel încât să asigure sosirea în România, într-un mod cât mai continuu posibil, a unui minim de 300 tone pe zi“⁵⁵. Este de subliniat că din prevederile Convenției militare se desprinde grija pentru respectarea suveranității și independenței României, egalității depline între părțile contractante în tot ceea ce privește cooperarea militară, specificându-se în mod expres : „cooperarea armatelor aliate nu implică subordonarea uneia din părțile contractante față de cealaltă, ea nu implică decât libera acceptare a dispozițiilor sau modificările datorate situației generale, necesităților cerute de scopul urmărit și de camaraderia de arme“ (art. 8). Rezultă de aici și prevederea după care trupele române își păstrau propriul lor comandament, zona de operații distinctă și completa independență în conducerea operațiilor (art. 9). În sfârșit, o prevedere de o importanță deosebită pentru România era aceea referitoare la angajamentul părților contractante de a decide de comun acord chestiunea armistițiilor, precum și precizarea că prezenta Convenție „va rămâne în vigoare din ziua semnării pînă la pacea generală“⁵⁶.

La 27 august 1916, ora 20,45, ministrul român la Viena, Edgar Mavrocordat, a înmînat ministrului afacerilor străine al Austro-Ungariei o notă ce conținea declarația de război a României. „România — se pre-

⁵³ I.G. Duca, *Primele luni ale neutralității*, în „Magazin istoric“, anul X, nr. 7(112), iulie 1976, p. 26, 27 ; nr. 9(114), septembrie 1976, p. 51 și 61.

⁵⁴ *România în războiul mondial. 1916—1919*, vol. I, Documente, București, 1934, p. 6.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 7—8.

⁵⁶ *Ibid.*

ciza în declarație —, departe de a uita legăturile de sînge cu românii supuși monarhiei austro-ungare, a putut constata că speranța ce ne pusese-răm pe adeziunea noastră la Tripla Alianță a fost înșelată. În cursul unei perioade de mai bine de 30 de ani, românii din monarhie nu numai că n-au văzut niciodată introducîndu-se vreo reformă de natură a le da cel puțin o speranță de satisfacție, dar, din contră, au fost tratați ca o rasă inferioară și condamnați să sufere apăsarea unui element străin, care nu constituie decît o minoritate în mijlocul naționalităților deosebite din care se compune statul austro-ungar. Toate nedreptățile pe care frații noștri erau, astfel, siliți să le îndure au întreținut între țara noastră și monarhie o stare neîntreruptă de ură... Doi ani de război, în cursul cărora România a păstrat neutralitatea, au dovedit că Austro-Ungaria, ostilă oricărei reforme interne ce ar putea face mai bună viața popoarelor sale, s-a arătat tot pe atît de gata de a le jertfi... România, împinsă de dorința de a contribui să se grăbească sfîrșitul conflictului și, sub imperiul necesității de a-și salva interesele de rasă, se vede nevoită a intra în luptă alături de aceia care pot să-i asigure înfăptuirea unității sale naționale“⁵⁷.

La 14/27 august 1916, în baza înțelegerii cu puterile Antantei, perfectată în cele două tratate, Consiliul de coroană, ținut la palatul Cotroceni, hotărăște intrarea României în războiul drept împotriva Austro-Ungariei, pentru eliberarea Transilvaniei, Bucovinei și Banatului și reîntregirea patriei⁵⁸. După cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, „Cu toate că primul război mondial a avut un caracter imperialist, poporul român nu a participat la acest război călăuzit de intenții de cotropire“⁵⁹. Dimpotrivă, „Dornică să-și realizeze năzuințele de veacuri, România s-a alăturat puterilor Antantei, care recunoscuseră drepturile istorice ale poporului român asupra teritoriilor cotropite de Austro-Ungaria. În acest război, România a dat un greu tribut de sînge în lupta împotriva cotropitorilor germani, pentru apărarea gliei strămoșești“⁶⁰.

⁵⁷ Arhivele Statului București, Colecția microfilme, Austria, rola nr. 221, c. 512—515 (Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien, Politisches Archiv, I, K. 520, Liasse XLVII/7 g., lb. franceză).

⁵⁸ Vezi, pe larg : Ion Popescu-Puțuri, *Pentru o cauză dreaptă. Intrarea României în război în august 1916*, în „Anale de istorie“, anul XXIII, nr. 6/1977, p. 7—23 ; anul XXIV, nr. 2/1978, p. 3—16.

⁵⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 2, Editura politică, București, 1968, p. 467.

⁶⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 26, Editura politică, București, 1984, p. 436—437.

PARTIDUL DEMOCRAT-RADICAL ÎN VIAȚA POLITICĂ A ROMÂNIEI LA SFÎRȘITUL SECOLULUI AL XIX-LEA

CORNELIU MATEESCU

Un capitol de cea mai mare însemnătate al istoriei patriei îl constituie viața politică și aceasta pentru că domeniul politic înglobează și reflectă dimensiunile reale ale întregii deveniri istorice, pornind de la contextul economic, de la sistemul relațiilor sociale, care dau coloratura eșichierului politic al fiecărei etape istorice în parte. La rîndul său, viața politică cuprinde elemente și fenomene complexe, dintre care formarea și activitatea diferitelor partide, atitudinea lor față de problemele majore ale dezvoltării societății, politica guvernamentală și de opoziție se constituie în componente de bază, esențiale ale acesteia. Istoria unică și unitară a poporului român nu poate fi, așadar, înțeleasă în profunzime și în marile ei adevăruri fără cunoașterea derulării corecte și exacte a vieții noastre politice. Așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, „Poporul nostru are o singură istorie, iar activitatea Partidului Comunist Român, ca și a altor partide în diferite perioade, constituie o parte inseparabilă a istoriei patriei”¹.

Istoriografia românească a făcut, îndeosebi în ultimele două decenii, pași importanți în elucidarea unor aspecte de esență ale desfășurării vieții politice românești în epoca modernă². Dar analiza efectuîndu-se, de regulă, pe criteriul cronologic, al succesiunii etapelor istorice, nu s-a putut contura imaginea complexă a activității diverselor partide politice — cu excepția partidului muncitorilor³ — de-a lungul unor perioade mai întinse de timp.

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 24, Editura politică, București, 1983, p. 67.

² Pentru secolul al XIX-lea, vezi: Apostol Stan, *Grupări și curente politice în România între Unire și Independență (1859—1877)*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1979; Paraschiva Căncea, *Viața politică din România în primul deceniu al independenței de stat (1878—1888)*, Editura științifică, București, 1974; Traian Lungu, *Viața politică în România la sfîrșitul secolului al XIX-lea (1888—1899)*, Editura științifică, București, 1967.

³ A se vedea: *Condițiile istorice ale apariției și dezvoltării clasei muncitoare din România. Făurirea și afirmarea partidului său politic (1821—1893)*, Editura politică, București, 1984; Ion Mamina, Vasile Niculae, *Partidul clasei muncitoare în viața politică a României (1893—1918)*, Editura politică, București, 1983.

Ne-am străduit, de aceea, în acest studiu, să înfățișăm, succint, modul cum a fost creat și s-a manifestat în planul vieții noastre politice de la sfârșitul veacului trecut una dintre formațiunile acelei epoci — Partidul Democrat-Radical — întemeiat de Gheorghe Panu, personalitate marcantă și plurivalentă a vremii sale, remarcabil om politic, tribun parlamentar, istoric, jurist, publicist și literat.

După cum este știut, evenimente de importanță națională, cum au fost revoluția română de la 1848, Unirea Principatelor din 1859 și dobândirea independenței de stat absolute a României în 1877—1878, au marcat momente istorice deosebite în dezvoltarea de ansamblu a societății românești în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, în fața căreia se aflau spre soluționare obiectivele fundamentale — sociale și naționale — ale desăvârșirii burghezo-democratice.

Partidele politice de guvernământ au încercat să răspundă unor asemenea cerințe, propunând soluții contradictorii, mai ales pe plan social. Conservatorii apărau, îndeosebi, interesele marii moșierimi, care avea încă o puternică bază economică și după 1864, dar își vedea periclitată puterea politică prin ascensiunea burgheziei ; pentru a se acomoda evoluției sociale, o fracțiune conservatoare, aceea a junimiștilor, propunea modificări programatice, pentru a atrage în partid o parte a burgheziei, cu precădere elemente intelectuale. Liberalii, în general reprezentanți politici ai burgheziei, clasă ce acționa încă în direcția progresului, cuprindeau în rândurile lor și numeroși moșieri, de aceea erau atenți și la interesele acestei clase sociale.

În asemenea condiții, programele acestor partide nu exprimau o strictă delimitare de principii, aparținând în exclusivitate fie doctrinei liberalismului, fie celei a conservatorismului, prin susținerea unor anumite interese sociale, cu totală neglijare a altora ; din această nedelimitare programatică a decurs, în parte, componența continuu oscilatorie a partidelor liberal și conservator, cu frecventa trecere a unor oameni politici dintr-un partid în altul. Cu excepția vîrfurilor, în general stabile, stratul politic imediat următor era labil și incert pentru fiecare grupare. Oameni politici cu anumită influență și nu lipsiți de popularitate treceau dintr-un partid în altul. De pildă, Nicolae Flea, denumit „tribunul“, ca influent orator liberal, avea să facă parte dintr-o formație conservatoare în a doua parte a carierei sale politice, iar Take Ionescu și-a început cariera politică propulsat de liberali, a intrat curînd în opoziție față de ei, a trecut oficial la conservatori, pentru a se întoarce, apoi, spre o formulă de compromis între liberalism și conservatorism, prin crearea Partidului Conservator-Democrat.

În rândurile oamenilor politici marcanți ai sfârșitului veacului trecut s-a aflat și Gh. Panu, întemeietorul și conducătorul Partidului Democrat-Radical. În aparență și mai oscilant, deși în fond a avut o oarecare continuitate, Gh. Panu a luat un prim contact cu lumea politică prin Frațiunea liberală și independentă, condusă de profesorul ieșean N. Ionescu ; n-a rămas neinfluențat de ideile politice ale junimiștilor, deși colaborarea sa cu Junimea a fost oficial numai culturală ; a fost, în anii studenției din străinătate, adept al ideilor socialiste ; a intrat apoi în partidul liberal, în subordinea lui C.A. Rosetti ; a avut epoca de activitate politică proprie sub formula radicalismului (de care ne vom ocupa cu prioritate) ; a revenit la conservatori, datorită reminiscențelor și relațiilor de la Junimea, ca să-și încheie, totuși, cariera politică printre liberali. Este semnificativ că, în oscilațiile sale între liberali și conservatori, Panu întâlnea mișcarea socialistă, cu reprezentantul său politic, creat în 1893, Partidul Social-Democrat

al Muncitorilor din România, și găsea teren de susținere a ideilor sale în colaborare cu socialiștii, spre deosebire de alți oameni politici burghezi ai epocii care, prin îngustimea lor de vederi, evitau asemenea contacte.

Născut la Iași, la 9 martie 1848 — în luna, în anul și în orașul care da semnalul revoluției române —, fiul maiorului Vasile Panu descindea dintr-o veche familie de răzeși vasluieni. În cadrul familial, Gh. Panu ia contact cu ideile tatălui său, susținător al Unirii, al lui Al. I. Cuza personal, președinte al valorilor progresiste ale culturii și istoriei noastre ⁴.

La școala Trei Ierarhi din Iași, Panu a urmat cursul primar, iar la Academia Mihăileană cursul secundar, pe care îl absolvă în 1867. În timpul studiilor secundare Panu ia contact cu cele două curente cultural-politice care se ciocneau în societatea ieșeană — Frațiunea liberală și independentă și Junimea — și își conturează unele dintre opiniile politice proprii. Urmează, apoi, cursurile Facultății de litere din Iași, având ca profesor — printre alții — pe Titu Maiorescu, care îi va deschide drumul spre Junimea. Ca ministru al instrucțiunii publice, Titu Maiorescu îi acordă lui Panu, în 1875, o bursă de studii în străinătate, la Paris și Bruxelles, unde nu numai că acesta își va completa cunoștințele, dar își va cristaliza idei social-politice care-i vor influența întreaga activitate ulterioară.

Cînd își începea Gh. Panu stagiul de bursier, în Franța era încă vie amintirea Comunei din Paris și erau influente ideile Internaționalei I. Este evident, din documentele timpului, dar și din aspectele ulterioare ale gândirii și activității lui Panu — ca observarea și, în parte, susținerea îmbunătățirii situației muncitorilor — că acesta nu numai că nu a rămas străin de ideile socialiste, dar a fost chiar membru al secțiunii din Bruxelles al Internaționalei I ⁵.

La Paris, în acest climat de orientare progresistă a gândirii sale, se formează legăturile lui Panu cu C.A. Rosetti și cu fiii acestuia, Mircea și Vintilă, cunoscuți ca socialiști, legături care se vor transforma, în țară, peste cîțiva ani, în colaborare politică.

Pînă atunci, însă, în chiar cursul stagiului său de studii în străinătate, ideile lui Panu evoluau, printr-o evidentă modificare a celor cu care plecase, astfel încît, la venirea în țară (1879), după ce-și luase doctoratul în drept la Bruxelles, relațiile sale cu Junimea se vor răci ⁶, spre dezamăgirea celor din conducerea Junimii, care vedeau în Gh. Panu un viitor om de bază în susținerea ideilor politice junimiste. Deși frecventa încă Junimea, viitorul radical începea să colaboreze, pe plan politic, cu liberalii, devenind, în a doua jumătate a anului 1881, șef de cabinet al ministrului de interne C.A. Rosetti.

Idealul politic al lui Panu, în acești ani, era însă afirmarea în viața politică a țării ca o personalitate independentă, democrată. Iată de ce, după ce este ales, în 1883, deputat liberal de nuanță rosettistă (dar demisionează, în 1884, din Parlament, alături de C.A. Rosetti, în semn de protest împotriva neacceptării de către cabinetul liberal, cu prilejul modificării Constituției, a principiului colegiului unic, treaptă intermediară către votul universal), un prim act de manifestare politică independentă a lui Panu era editarea ziarului „Lupta“, la Iași, în același an, 1884. În subtitlul pu-

⁴ Iacob Negruzzi, *Amintiri din Junimea*, București, 1939, p. 67.

⁵ Titu Maiorescu, *Istoria contemporană a României (1866—1900)*, Editura Socec, București, 1925, p. 393; Augustin Deac, *Internaționala Intîi și România*, Editura politică, București, 1964, p. 105.

⁶ G. Panu, *Amintiri de la Junimea din Iași*, vol. II, București, 1942, p. 357.

blicației se menționează orientarea sa de „Ziar liberal-opoziționist. Director politic — G. Panu“.

Articolul-program din primul număr al ziarului era adresat *Către cititori* și semnat de Panu, „în numele a câtorva amici“ și al său personal. După o aspră critică a acțiunilor guvernului liberal condus de I.C. Brătianu, Panu își anunța viitoarele relații politice : separarea de C.A. Rosetti, pe care îl considera reprezentantul unei linii politice „lipsite de fermitate“, acceptarea atitudinii combative a lui D. Brătianu și admiterea unui singur punct de acțiune comună cu Opoziția Unită, anume răsturnarea guvernului ⁷.

În paginile „Luptei“, înainte de a se fi încheiat primul an al apariției sale, își găseau loc aprecieri pozitive asupra socialismului. Viitorul conducător al radicalilor era stimulat, în acest sens, de progresele vădite ale mișcării socialiste din anii 1884—1885, manifestate, între altele, prin apariția publicațiilor „Revista socială“ și „Drepturile omului“, precum și prin constituirea Cercului de studii sociale ⁸.

Odată cu mutarea „Luptei“ la București, în 1886, Gh. Panu a încercat formularea unor principii programatice radicale. De exemplu, în articolul-program al ediției bucureștene din 23 noiembrie 1886 se menționa : „este folositor ca ziarul nostru, apărînd în Capitală, să caute a fixa într-un fel de articol-program atenția cititorilor asupra celor mai însemnate chestiuni care preocupă opinia publică“. Între acestea, situația țărănimii, încadrată în problema agrară, era comentată de Panu în articolele *Chestia agrară* și *Soluțiunile chestiei agrare*, în care afirma că reforma agrară din 1864 a avut lacuna de a nu prevedea o împroprietărire continuă. El nu cerea abolirea marii proprietăți, dar o sugera cînd, propunînd împroprietărirea continuă, observa că aceasta va fi oprită prin limitele fixe ale domeniilor statului. Totuși, Panu propunea restricții în dreptul de arendare și ipotecare, pentru ca o parte din marea proprietate să se transforme în mici proprietăți ⁹. În ceea ce privește problema muncitorească, pe care o considera „la ordinea zilei“, opiniile sale erau expuse în articolul *Un giuvaer de lege*, consacrat analizei Legii pentru încurajarea industriei naționale, promulgată de liberalii guvernamentali în aprilie 1887. Cu toate că această lege a constituit un factor pozitiv și dinamizator în procesul dezvoltării activității industriale din țara noastră, radicalii socoteau insuficient programul partidului liberal în această privință, dorind ca prevederile legii să fie mai largi. Critica lor se referea, de altfel, și la lipsa unor prevederi speciale privind lucrătorii și condițiile lor de muncă. Panu era convins de necesitatea instituirii legislației muncii în industrie, în condițiile încurajării acestui sector al economiei naționale, și va acționa, împreună cu partidul său și alături de socialiști, în acest sens.

În toate aceste probleme este evidentă influența doctrinei socialiste asupra gîndirii fruntașului radical ; deși nedecarate ca atare, legăturile sale cu unii dintre socialiști se mențineau, într-o formă sau alta. În 1886 existau, desigur, legături amicale și contacte de idei între directorul „Luptei“ și socialistul C. Mille, de vreme ce acesta din urmă publica în paginile „Luptei“ părerile sale asupra partidelor politice și vieții literare din deceniul IX al secolului al XIX-lea, împreună cu nuvele și cu romanul autobiografic *Dinu Milian*.

⁷ „Lupta“ din 19 iulie 1884.

⁸ „Lupta“ din 11 ianuarie 1885.

⁹ „Lupta“ din 9, 10 și 11 octombrie 1887.

Răscoala țărănească din 1888 a prilejuit un moment de seamă în conturarea grupării radicale. Luînd atitudine față de răscoală, radicalii publicau propunerile lor în problema țărănească, semnîndu-le ca *grup radical*, în timp ce pînă la acea dată articolele lor programatice erau prezentate în numele ziarului „Lupta”. Afirmîndu-se ca grupare politică, grupul depășea faza de relativ restrînsă acțiune, limitată la activitatea publicistică. Propunerile erau publicate, în aprilie 1888, sub titlul : *Reforme pe care grupul radical le propune în chestia agrară* ; cele douăsprezece puncte ale acestui program agrar cuprindeau trei idei principale : stabilirea, pe baze mai echitabile, a raporturilor dintre moșieri, arendași și țărani, deci a tocmelelor agricole ; soluționarea, fie și în parte, a nevoii țărănești de pămînt ; ridicarea nivelului cultural în sate. Lipsei de pămînt, problema cea mai acută din lumea satelor, radicalii încercau să-i dea o soluționare care însemna limitarea proporțiilor mării proprietăți : „fixarea unui maximum de cultivare de pămînt, în interesul comun, din partea proprietarilor și arendașilor” și obligarea lor să vîndă țăranilor o parte din pămîntul considerat excedentar. De asemenea, ei propuneau revizuirea conținutului legilor de vînzare a moșiilor statului, pentru ca, prin noile lor prevederi, să fie înlesnită cumpărarea pămîntului îndeosebi de către țărani. În încheiere, se afirma că respectivul program nu era limitativ, ceea ce lăsa chestiunea deschisă în privința posibilităților viitoare ale radicalilor de a-l completa ¹⁰.

După ce răscoala din 1888 prilejuise prima afirmare programatică a radicalilor ca grup politic, ei aveau să-și formuleze de îndată programul lor economico-politic de ansamblu și să procedeze la închegarea propriilor rînduri.

O primă acțiune organizatorică și programatică a grupării era participarea la alegerile comunale din vara anului 1888, cu următoarele propuneri : sprijinirea învățămîntului primar, îmbunătățirea situației săracimii orașelor și a muncitorilor fără lucru, modificarea impozitelor comunale pentru protejarea „celor mulți și săraci”, împrumutarea pe domeniile comunei a locuitorilor din localitățile suburbane, îmbunătățiri edilitare. Acest program comunal era semnat de „grupul radical”, care menționa că, „pentru prima oară, prezintă singur candidați, singur, în deosebire de liberali și conservatori” ¹¹. El vădea intenția lui Panu de a constitui baza socială a grupării, prin atragerea elementelor muncitorești și mic-burgheze urbane.

În structura sa generală, *Programul democrat-radical*, dat publicității în ziarul „Lupta” din 9 septembrie 1888, se aseamăna, sub raportul obiectivelor general-democrate imediate, cu programul socialiștilor din 1886 — „Ce vor socialiștii români”. Publicarea acestui document marchează, de fapt, *momentul fondării Partidului Democrat-Radical* ¹².

În *introducere*, programul stabilea distincția noii formațiuni politice de alte partide și grupări și exprima o strînsă apropiere de ideile socialiste, deoarece menționa : „Dacă este în țară un grup politic — exceptăm pe socialiștii puri — care să se deosebească în mod tăietor, prin principii și prin tendință, de celelalte grupuri și partide, apoi acela e, desigur, grupul democrat-radical. Noi, democrații radicali, purcedînd de la anume principii scoase din observația socială și urmărind în un fel propriu al nostru

¹⁰ „Lupta” din 16 aprilie 1888.

¹¹ „Lupta” din 17 iunie 1888.

¹² *Programul democrat-radical*, Tipografia ziarului „Lupta”, București, 1890.

aplicația, am ajuns pe o cale largă și naturală a avea soluțiunile noastre, deosebite mai în toate chestiile social-economice“.

Expunerea *părții economice* a programului începea cu una dintre problemele sociale acute ale epocii — cea agrară — și era împletită cu referiri critice la poziția altor formații politice față de respectiva chestiune, propunând improprietărirea „continuă și permanentă“ din moșiile statului și, apoi, din cele ale particularilor, „cumpărate cu asentimentul lor“. Nu se preciza care va fi soluția improprietărilor pentru un viitor mai îndepărtat sau în cazul refuzului proprietarilor de a vinde, dar se remarcă provizoriul soluției și necesitatea alteia realmente radicale, când se afirma : „aceasta în mod provizoriu, pînă cînd un alt sistem mai complet și mai conform cu legile progresului va putea funcționa“.

În domeniul fiscal, se propunea impozitul progresiv asupra capitalului și venitului, impozitul funciar progresiv, desființarea impozitelor indiredite, „care lovesc hrana, îmbrăcămintea, activitatea socială“.

Regimul vamal preconizat de radicali propunea liberul schimb pentru produsele pe care țara nu le posedă și taxe protecționiste pentru produsele naturale și mărfurile produse în țară. Propunînd acordarea de prime pentru încurajarea industriei, programul adăuga că acest important sector economic va trebui să fie organizat pe principiul : „de a face pe capitaliști să participe la muncă, iar pe muncitori la capital“. Se mai cerea „participarea muncitorilor la beneficiul net al exploatărilor, în proporție cu munca și cu salariul lor“, asigurări în cazuri de șomaj și boală, interzicerea muncii copiilor sub 12 ani, reglementarea muncii femeilor, ziua de lucru de nouă ore, posibilitatea muncitorilor de a-și spune cuvîntul la formularea regulamentelor interioare de muncă, „crearea de syndicate profesionale de lucrători“.

Programul democrat-radical viza, așadar, obiective cu conținut economico-social și politic adecvate etapei istorice respective, cu caracter burghezo-democratic, și care se înscriau, în bună măsură asemănător celor din programul minimal socialist, pe linia rezolvării chestiunilor fundamentale cu care se confrunta societatea românească în ultimele decenii ale veacului trecut.

Partea politică a programului cuprindea mai multe subdiviziuni. „În materie constituțională“ se prevedea votul universal, restrîngerea prerogativelor regale, aplicarea reală și respectarea de către autorități a libertăților prevăzute în constituție, precum și „dreptul de rezistență la măsurile ilegale luate de autorități“ : în domeniul învățămîntului se sublinia necesitatea „instrucției gratuite, obligatorii și integrale a tuturor copiilor“, inamovibilitatea învățătorilor și independența lor față de autoritățile administrative, „dezbrăcarea învățămîntului secundar de caracterul clasic și îndreptarea lui spre predarea cunoștințelor cu caracter modern“ ; în justiție se cerea gratuitate pentru „justițiabilii săraci și clasele muncitoare“, independența magistraturii față de reprezentanții guvernului și, îndeosebi, revizuirea democratică a legislației, mai ales a celei privitoare la relația patron—muncitor.

Publicarea programului, în vederea declanșării „luptei de idei“, pe care Panu o supraevalua, nu a fost urmată imediat de un contact strîns cu masele, necesar existenței unei grupări politice. Sporadica participare la întruniri electorale era insuficientă pentru un lider politic și pentru un partid ce urmăreau guvernarea. Curînd, însă, necesitatea de a dobîndi noi adepți ai ideilor sale îl îndemna pe conducătorul Partidului Democrat-Radical, în februarie 1889, ca, împreună cu Vintilă C.A. Rosetti „și alți amici

comuni“, să ia hotărîrea de „a da o organizare serioasă, în toată țara, grupului democratic“. În acest sens, adresîndu-se, de pildă, lui Artur Gorovei, pe care îl considera simpatizant al „ideilor democratice“, Panu îi cerea lămuriri „de amicii ce avea în Fălțiceni, de situația politică, de ce s-ar putea face pentru organizarea de care ne ocupăm și de mijloacele eficace și practice de a lucra“. Precizînd intențiile sale, Panu arăta că era vorba de „inițiativa formării unui Comitet democrat-radical“ nu numai în Fălțiceni, ci „în toată țara“¹³.

În cursul anilor 1889—1890, liderul radical completa și extindea ideile programului radical. Prin paginile „Luptei“, sub titluri ca *Împroprietărirea țăranilor*, *Tocmelile agricole*, *Trei sau un singur fel de loturi*¹⁴, radicalii tratau problema țărănească, iar celei muncitorești îi destinașeră articole speciale, cum erau : *Afacerea Goetz* și *Protecțiunea muncii*, în care condamnau exploatarea muncitorilor și subliniau necesitatea limitării ei¹⁵.

Chestiunea votului universal — mult susținută de Panu, ca și de către socialiști — preocupa spiritele politice ale timpului. Nu erau însă puțini nici aceia care se opuneau. Astfel, la sfîrșitul anului 1889, propunerile lui Gh. Panu în această chestiune au fost combătute în Cameră de junimistul Eugen Ionescu, care afirma că „nici Camera, vreun partid sau grup nu-și pot lua răspunderea acestui program, mai ales sub aspectul propunerilor electorale, ceea ce ar aduce noi frămîntări“¹⁶. Iar P.P. Carp afirma că Panu supraevaluează importanța votului universal și, ca și alți deputați de orientare conservatoare, combătea reforma electorală¹⁷.

În noiembrie 1890, deputatul radical avea prilejul să expună, în Parlament, o parte a programului partidului său¹⁸. Majoritatea Camerei — conservatoare la acea dată — răspundea Mesajului regal printr-o Adresă, ca de obicei. Proiectul de răspuns al minorității parlamentare, semnat și citit în Cameră de Gh. Panu, se pronunța pentru asigurarea libertății alegerilor, „fără ingerințe și proceduri condamnabile care, din nefericire, caracterizează mai toate alegerile noastre“, reforma sistemului fiscal, prin instituirea „impozitului asupra capitalului, sub toate formele lui, sau asupra venitului, în unele cazuri, cu progresivitate la baza lor“, ceea ce, după afirmația sa, ar fi permis înlăturarea impozitelor indirecte, „așa de apăsătoare pentru clasele muncitoare“.

Oprindu-se, îndeosebi, asupra chestiunilor sociale atinse și în cadrul propunerilor sale fiscale, conducătorul radicalilor considera necesară pentru țărănime o nouă lege a tocmelilor agricole, ca și completarea legii pentru vînzarea în loturi a moșilor statului, lege care „chiar aplicată cu sîrguință, nu va putea satisface cererea de pămînturi decît numai a unei părți a populației țărănești“. Insuficiența legislației cerute în problema agrară purta, probabil, gîndirea lui Panu spre ideea naționalizării pămîntului, dar afirmarea unei asemenea idei în Parlamentul anului 1890 ar fi creat o furtună de proteste și ar fi fost cu totul lipsită de efect practic. Acesta a fost

¹³ I.E. Torouțiu, *Studii și documente literare*, vol. III, București, 1932, p. 241.

¹⁴ Vezi „Lupta“ din 17 februarie, 23 februarie și 4 martie 1889.

¹⁵ „Lupta“ din 9 februarie 1889 și 15 iunie 1890.

¹⁶ *Dezbaterile Adunării Deputaților* (în continuare : D.A.D.), Sesiunea 1889/1890, Ședința din 11 decembrie 1889, p. 141.

¹⁷ *Ibidem*, Ședința din 12 decembrie 1889, p. 194 (completare) ; Ședința din 13 decembrie 1889, p. 177.

¹⁸ P. Căncea, *Din istoricul radicalismului burghez : activitatea parlamentară a lui Gh. Panu*, în „Studii. Revistă de istorie“, tomul 20, nr. 1/1967, p. 81—98.

motivul pentru care Panu se limita la propunerea anterioară a cumpărării moșiilor particulare de către stat și a vânzării lor țăranilor.

Pentru muncitori, Gh. Panu propunea ziua de muncă de opt ore, reglementarea muncii femeilor și a copiilor, asigurarea de boală, de accidente și bătrînețe. El atrăgea atenția că alte state moderne au acordat mai mare atenție problemelor sociale decât autoritățile de stat din România.

Supraevaluînd însă importanța votului universal, radicalul Panu prezenta acest sistem electoral drept principala soluție a realizării reformelor social-economice ¹⁹.

Programul prezentat de radicali în cadrul acelui proiect al minorității de răspuns la Mesaj a fost comentat în Cameră — cu excepția deputaților socialiști — numai sub aspectele sale neesențiale ; numai asupra votului universal s-au auzit comentarii, dar acestea erau negative, ca și în trecut. Al. Lahovary, ministrul de externe, considera societatea românească insuficient evoluată pentru introducerea acestui sistem electoral, iar Take Ionescu era de aceeași părere, deși afirma că propunerea lui Panu nu era lipsită de seriozitate ²⁰.

Prin organul lor de presă („Timpul“), conservatorii guvernamentali comentau însă pe larg programul radicalilor. Îndată ce, la 3 ianuarie 1891, Panu a publicat, în „Lupta“, articolul *Activitatea vechilor partide*, prin care semnală „tăcerea“ din jurul programului său, în „Timpul“ apăreau, între 4 și 10 ianuarie, articole succesive asupra acelui program. Comentariile dovedeau, pe de o parte, faptul că conservatorii nu-i „iertau“ lui Panu desprinderea din grupul Junimii, desprindere pe care ei o considerau o ingraturitate, pe de altă parte, deosebirea de interese sociale reprezentate de radicali și de conservatori. Sub titlul *Programul radical*, conservatorii afirmău că „Dl. Panu a publicat acum cîtăva vreme un program care, din cauza ideilor utopice cuprinse într-însul, nu a produs în juru-i atît zgomot cît ar fi dorit autorul lui. Tăcerea ce s-a făcut împrejurul programului radical, în loc de a pune pe domnul Panu pe gînduri, l-a făcut să triumfe. Dacă nu s-a dat atenție programului radical, cauza este, după părerea directorului „Luptei“, că nimeni nu este în stare să discute“ ²¹. Ca să dovedească contrariul acestor presupuneri, conservatorii anunțau că vor răspunde „provocațiunei“ făcute de Panu și vor discuta ideile sale, care „nu au nici un interes de actualitate“, după părerea lor, deși în realitate propunerile programatice ale radicalului Panu, cu toate că nu răspundeau tuturor nevoilor sociale ale epocii, erau mai apropiate de ele decît acțiunile guvernamentale și legislația conservatoare.

Răspunsul lui Panu la criticile guvernului era prezența, aproape zilnică, a numelui său în „Lupta“, cu articole care dezvoltău sau explicău propunerile sale. O idee programatică general-orientativă era expusă de liderul radical în articole publicate succesiv sub titluri semnificative : *Concepțiunea democratică a statului*, *Egalitatea înaintea legii*, *Formula democratică*. Era conturată aici concepția de bază de la care trebuia să pornească un partid în orientarea activității sale, concepție pe care Panu o considera structural deosebită la vechile partide. În acest sens, el afirma că, în timp ce vechile partide, legiuitorii care le-au reprezentat, ca și respectivele guverne „consideră pe cetățean ca o unitate abstractă, egală perfect celorlalte

¹⁹ D.A.D., Sesiunea 1890/1891, Ședința din 27 noiembrie 1890, p. 59—61.

²⁰ *Ibidem*, Ședința din 4 decembrie 1890, p. 142 ; Ședința din 5 decembrie 1890, p. 156.

²¹ „Timpul“ din 4 ianuarie 1891.

unități“ proclamînd, pe baza acestei idei, egalitatea în fața legii, ceea ce, în fapt, nu se realiza, radicalii au început prin „a constata un fapt pe care nimeni nu-l poate nega, anume că societatea nu se compune din unități cetățenești abstracte, ci din grupări de indivizi cu interese și cu nevoi deosebite, din pături sociale cu o viață deosebită, din raporturi economice variate..., din mai mulți factori principali care contribuie la producție, la repartitie și la circulație“²².

Recunoscînd existența claselor sociale cu interese contradictorii, ceea ce, într-adevăr, alte formații politice burgheze negau, conducătorul radicalilor considera insuficientă legislația de caracter general, care nu ținea seama de „deosebirile sociale, economice, nevoile speciale ale diferitelor pături populare“. Sub masca egalității în fața legii, muncitorii și țărani erau exploatați de capitaliști și moșieri, încît principiul de bază al unei legislații trebuia să fie nu atît egalitatea, cît dreptatea care, după părerea radicalilor, se putea realiza prin intervenția statului „în raporturile dintre capital și muncă“. Ceea ce nu putea remarca el era faptul că o putere de stat deținută de capitaliști și moșieri nu putea „interveni“ în favoarea muncitorilor și țăranilor.

Una dintre preocupările centrale ale conducătorului radical a rămas, și în continuare, obținerea votului universal, „reformă față de care — în concepția sa — ideile democratice și emanciparea economică a maselor nu se poate face, singura în măsură de a modifica starea politică actuală, singura care va putea să nimicească coterile politice și să dea naștere la partide cu bază largă populară“²³. Prin absența votului universal, susținea conducătorul radicalilor, țărănimea, care contribuia la veniturile statului în proporție mult mai mare decît alte pături sociale, este înlăturată de la elaborarea și discutarea legilor care o privesc direct, ca aceea a tocmelelor agricole — cu pretenția de regulator al relațiilor dintre țărănime și moșierime²⁴. Votul universal era, după justa părere a lui Panu, un mijloc de reparare a unei injustiții sociale, prin reintegrarea în drepturile lor a celor care nu puteau să-și spună cuvîntul în treburile obștești și care trebuiau atrași la viața politică activă — țăranii și muncitorii²⁵.

Activitatea lui Panu de întărire organizatorică a partidului său a fost tot atît de susținută ca și aceea teoretică, de expunere a principiilor programatice. Încercînd să reconstituie tradiția Junimii, fruntașul radical organiza „banchete“ anuale ale grupării sale, cu care prilej îi strîngea în jurul său pe colaboratori și da publicității, cu asemenea prilejuri, numele fruntașilor formației sale. De pildă, cu prilejul banchetului din 1891, care a avut loc în Iași și a prilejuit o afirmare politică a radicalilor ca formație cu idei și intenții proprii, au fost declarați radicali — colaboratori ai lui Panu — următorii participanți : Ștefan Emilian, Gh. Vlădescu și Ilie Găvănescu — profesori universitari, Gh. Ureche — decanul Facultății de drept, Dobre Dobriani și Ralli — proprietari în regiunea Huși, Al. Bădăraș — deputat de Dorohoi, Constantin Constantiniu și Nicolae Nicolaide — avocați, precum și numeroși doctori în medicină, militari, comercianți. Printre simpatizanții grupării, care trimiteau azeziuni în scris, era și savantul Petru Poni²⁶. În București, principalul său colaborator era Constantin Bacalbașa.

²² „Lupta“ din 4 ianuarie 1891.

²³ „Lupta“ din 6 ianuarie 1891.

²⁴ „Lupta“ din 7—8 august 1891.

²⁵ „Lupta“ din 15 august 1891.

²⁶ „Lupta“ din 18 ianuarie 1891.

În acel an (1891) existau două cluburi radicale, unul în Iași și altul în București ²⁷, primul avînd la acea dată — după cum afirma „Lupta“ ²⁸ — o durată de aproape trei ani, fiind înființat în 1889, la scurt timp după ce Panu începea acțiunea organizatorică.

G. Panu era conducătorul general al radicalilor, iar clubul din Iași, care avea o activitate mai intensă decît cel bucureștean, era prezidat de profesorul Ștefan Emilian. Clubul ieșean organiza întruniri pentru discutarea unor probleme de interes local, afirmîndu-și, totodată, poziția în probleme politice generale ale epocii. În martie 1891 Clubul radical ieșean a editat un organ de presă propriu — „Radicalul“ —, cu următorul program, dat publicității atît în paginile sale, cît și în cele ale publicației centrale „Lupta“: „reformele economice, în sensul ușurării traiului muncitorilor, prin schimbarea sistemului fiscal și prin acordarea de către stat a mijloacelor de producțiune, precum pămînt, o parte din capital pentru lucrutul pămîntului, mașini și avansuri de capital în industriile ce se vor crea..., cu alte cuvinte a-l face pe muncitor singur producător și a-l emancipa de orice fel de exploatare“. Acest deziderat social-economic, de deosebită importanță pentru acel timp, era deci formulat cu mai multă claritate ca în programul din 1888. De asemenea, precizie și progres în formularea obiectivelor programatice întîlnim și la capitolul reformelor politice, în prezentarea cărora se afirma că, atît timp cît puterea politică va aparține „clasei domitoare“, nu se vor realiza transformările economice necesare schimbării situației păturilor sociale nevoiașe, încît „această schimbare nu se va putea face decît cînd acest instrument numit puterea politică va ajunge în mîna celor interesați la o atare schimbare, adică în mîna muncitorilor“. Mijlocul principal al luptei politice era considerat votul universal.

Propaganda radicală, deși tot mai intensă, nu aducea totuși în rîndurile grupării respective un mare număr de aderenți. Dar situația era valabilă chiar și pentru partidele de guvernămînt, al căror număr de membri, înregimentăți în cluburi locale, nu era mare. Popularitatea sau lipsa acesteia în epocă se constatau, de regulă, în campaniile electorale; ori, acestea demonstrau că Partidul radical era capabil de succese politice. Astfel, în februarie 1892, fruntașul radical candida pentru Senat și devenea senator. Ca deputat și senator, Panu a avut în Parlament un alt cadru de manifestare politică, mai restrîns decît cel publicistic, dar mai apropiat de activitatea legislativă, pe care a căutat să o influențeze în sensul ideilor programului radical. Intensa activitate parlamentară a fruntașului radical Gh. Panu — alături de aceea a deputaților socialiști V.G. Morțun și I. Nădejde, a conducătorilor Partidei țărănești Dincă Schileru și C. Dobrescu-Argeș, a liberalilor democrați Vintilă C.A. Rosetti, Vasile M. Kogălniceanu, George Scortescu, Pavel Macri, G.C. Nicolaescu și alții — a contribuit la crearea unui curent de opinie democrat, ce milita pentru introducerea unor reforme menite să contribuie la îmbunătățirea situației maselor muncitoare de la orașe și sate și la o democratizare largă a structurilor politice ale României.

De altfel, socialiștii, care urmăriseră cu atenție constituirea și evoluția politică a partidului radical, apreciau necesitatea unor atare grupări politice și le-au cuprins, cu prioritate, în sfera politicii lor de alianțe ²⁹.

²⁷ „Lupta“ din 13 decembrie 1891.

²⁸ „Lupta“ din 18 ianuarie 1891.

²⁹ Vasile Niculae, *Politica de alianțe a partidului clasei muncitoare din România la sfîrșitul secolului al XIX-lea*, în „Anale de istorie“, anul XXIV, nr. 2/1978, p. 58—59.

Pentru partidul clasei muncitoare, Partidul Democrat-Radical era „un auxiliar prețios“, deoarece el „apără multe din cuceririle muncitorilor, mai cu seamă acelea care se potrivesc cu ale micilor industrii“³⁰. Din partea lui Panu — socialist în tinerețe —, se manifestau, de asemenea, înclinații spre colaborare, chiar dacă el nutrea speranța înglobării mișcării socialiste în radicalism, datorită apropierii prevederilor programatice (minimale la socialiști, maxime la radicali)³¹.

Așa se explică acțiunile comune ale radicalilor și socialiștilor, în Parlament și în campaniile politice de presă — mai numeroase în anii 1888—1891, mai puține în 1892—1895, după intrarea lui Panu în Senat. Și dacă în prima perioadă socialiștii și radicalii au militat împreună pentru legislația muncii, pentru împrăștierea țăranilor și reformarea sistemului electoral, în cea de-a doua, deși continuă campaniile propagandistice pe baza unor idei programatice comune, nu s-au putut realiza nici alianțe electorale și nici aderarea radicalilor la Liga votului universal, inițiată de socialiști în 1895. Cu toate acestea, socialiștii insistau, în continuare, pentru „o frățască înțelegere“ cu radicalii, pe care și-o propuneau ca obiectiv de seamă, posibil „să ajungă cît mai curînd un fapt împlinit“³².

Oricum, colaborarea dintre radicali și socialiști, într-o anumită perioadă, dovedește incontestabila înclinare spre cele mai înaintate principii democratice a lui Gh. Panu și a partizanilor săi, o înțelegere față de necesitatea existenței, alături de radicali, și a unui alt partid politic care să reprezinte și să lupte pentru drepturile politice și sociale ale muncitorilor, precum și ale altor categorii sociale nevoiașe de la orașe și sate. Dar la fel de evident este și faptul că radicalul Panu căuta și alte alianțe, admițându-le chiar pe acelea cu un conținut contradictoriu celei amintite, cum era alianța cu junimiștii.

Încă din 1891, Panu explica o atare alianță prin dorința înlăturării adversarului comun — guvernul conservator³³. Animizitatea dintre radicali și junimiști era deci mult atenuată și procesul de apropiere continua, astfel încît, în 1894, cele două grupări prezentau o listă comună de candidați în alegerile comunale din Iași. Faptul a dat loc — cum era și firesc — unor numeroase comentarii. Răspunzînd, Panu afirma, în primul rînd, că alianțele sînt fapte deosebit de frecvente în viața politică a României și a altor țări, încît nu era justificată dezaprobarea apropierii sale de conservatori, prin aripa junimistă a acestora. În al doilea rînd, el declara : „De ce ne-am apropiat noi, radicalii, de conservatori ? Pentru următorul motiv : noi credem că sînt cu mult superiori conservatorii în chestiunile economice și sociale decît liberalii. Dv., liberalii, nu admiteți nici o idee nouă, nu vă dați seama de curentecele cele noi în materie economică, nu voiți a vă pătrunde de nici o necesitate ; rămîneți, o repet, reacționari, adevărați ruginiți“³⁴.

Conducătorul radicalilor menționa, totuși, că nici soluțiile social-economice ale conservatorilor, în special ale junimistului P.P. Carp,

³⁰ „Munca“ din 5 august 1890.

³¹ Corneliu Mateescu, *Courants et actions politiques en Roumanie à la fin du XIX-e siècle. Les relations du Parti Radical-Democrate avec le mouvement socialiste*, în „Revue roumaine d'histoire“, tome XIII, nr. 1/1974, p. 115—130.

³² „Lumea nouă“ din 29 decembrie 1895.

³³ „Radicalul“ din 8 aprilie 1891.

³⁴ *Dezbaterile Senatului*, Sesiunea 1894/1895, Ședința din 13 decembrie 1894,

nu erau identice cu ale radicalilor, dar conservatorii ar fi avut — după el — meritul de a aduce în discuție chestiuni de asemenea natură, încît cele două formațiuni politice aveau preocupări asemănătoare, chiar dacă soluțiile difereau. El nu intra în amănuntele explicative ale acestor preocupări și soluții și mai ales nu atingea, sub nici o formă, cauza pentru care a simțit nevoia acestei colaborări, deci de ce nu și-a menținut o activitate politică de sine stătătoare, de conducător al grupării sale. Adevărata cauză era insuficiența numărului membrilor și aderenților care să-i asigure lui Panu o poziție politică superioară celei de deputat sau senator, deci participarea la puterea guvernamentală.

Viitorul avea să confirme unele dintre aceste opinii și să infirme altele asupra relațiilor dintre radicali și junimiști, de fapt tangente de idei ale lui Gh. Panu și P.P. Carp și reluare, pe noi planuri, a vechii colaborări de la Junimea.

Deasupra acestor comentarii și pronosticuri rămînea însă nereușita menținerii în viața politică a unui partid radical. Explicațiile parțiale pot diferi de la o perioadă la alta, dar, în general, nereușita radicalismului avea la bază incapacitatea burgheziei mici și mijlocii de a-l susține. Conștiința politică, orizontul cultural, disciplina și solidaritatea burgheziei mici și mijlocii erau foarte reduse, încît radicalismul avea o slabă bază socială — element determinant al insuccesului său. Desigur, acțiunea politică a radicalilor ar fi putut avea un succes mai însemnat dacă ei ar fi militat și în mijlocul maselor muncitoare, lucru pe care partidul condus de Panu nu l-a realizat. La această explicație generală se poate adăuga aceea că radicalismul era dezavantajat de o activitate concomitentă cu a partidului socialist, mult mai intensă și mai adaptată cerințelor epocii, activitate care atrăgea — spre deosebire de radicali —, pe lîngă masele muncitoare orășenești și țărănești, și numeroase elemente progresiste din rîndul altor categorii sociale.

În acest fel, Partidul Democrat-Radical, ca și alte grupări și formațiuni politice mai mici, deși a desfășurat o amplă campanie propagandistică, prin organele de presă de care dispunea, în Parlament sau prin întruniri publice, n-a căpătat consistența unei reale forțe politice. Pe fondul unor relații social-economice cum erau cele existente în România la sfîrșitul secolului trecut, ale votului cenșitar și ale practicii rotativei guvernamentale, păturile sociale ce compuneau partidele respective nu s-au putut manifesta independent în politică, datorită împotrivirii hotărîte a partidelor liberal și conservator față de tendințele de constituire a unor noi forțe politice care să impiezeze asupra mecanismului tradițional de guvernare din România.

Acționînd în spiritul aparent democratic, dar în fond restrictiv, al Constituției, pe care ei au conceput-o și votat-o, liberalii și conservatorii s-au manifestat ca factori dizolvanți asupra altor forțe politice, precum Partidul Democrat-Radical sau Partida țărănească (ceea ce, în mod semnificativ, nu le-a reușit cu partidul clasei muncitoare), izbutind, în cele din urmă, să le facă să dispară din viața politică a țării. Radicalii ar fi putut însemna ceva în peisajul politic românesc dacă ar fi acționat, ca o forță de presiune și opoziție, deschis și energic, alături de socialiști și de alte grupări democrate, pentru înfăptuirea unor năzuințe stringente ale maselor muncitoare. Neacționînd în acest fel și neînțelegînd în mod limpede mecanismul vieții politice a țării, ei aveau să plătească tributul greu al rapidei dizolvări în Partidul conservator, fără a-i putea influența în vreun fel orientarea politică.

Gh. Panu considera că ascendența sa printre conservatori îi va fi și mai mult înlesnită prin integrarea efectivă în partidul lor. La începutul anului 1897, el își întrunea partizanii și le propunea intrarea grupării radicale în partidul conservator. În martie același an avea loc o consfătuire între Panu și fruntașii conservatori, în cadrul căreia se hotăra că „radicali se contopesc definitiv cu conservatorii, făcând de aici înainte un singur și nedespărțit partid”³⁵, iar Comitetul Clubului conservator, întrunit sub președinția lui Lascăr Catargiu, vota fuziunea „în unanimitate și cu aclamațiuni”. Aceasta marca momentul dispariției Partidului Democrat-Radical din viața politică a României.

Alianța, cum era de așteptat, n-a putut constitui un fapt politic durabil. Nici pentru Panu, ca om politic, ce n-a devenit guvernamental, nici pentru ideile lui programatice, incompatibile cu conservatorismul, fie el „pur”, fie junimist. Asistăm, astfel, la trecerea treptată a lui Panu de la conservatori la liberali, care a cuprins momente de atitudine critică față de guvernul P.P. Carp, instaurat în iulie 1900, guvern în care, de asemenea, Panu nu intra, deși, între timp, prin demersurile președintelui conservator al Camerei, Constantin Olănescu, Panu făcuse o concesie principiilor sale din trecut, solicitase și primise o audiență la rege, cu care își ameliorase oarecum relațiile³⁶.

Începutul guvernării liberale, din februarie 1901, îl găsea pe Panu învrăjbit cu conservatorii și fără celelalte posibilități de colaborare din trecutul apropiat. Îi rămineau, deci, două alternative : izolarea politică sau colaborarea cu liberalii, care prezenta atracția unei posibile participări la puterea guvernamentală pe care aceștia o dețineau. Gh. Panu alege însă o cale de mijloc, declarându-se un izolat politic, preocupat îndeosebi de editarea publicației proprii, „Săptămîna”, dar manifestînd o vădită bunăvoință față de liberali și o continuă apreciere a acțiunilor lor. La rîndul lor, liberalii, dispuși să accepte printre ei pe acest temut critic politic, care era foarte incomod ca opozant, îl tratau cu condescendență.

Apropierea lentă dar continuă a lui Panu de liberali era evidentă cu prilejul deschiderii sesiunii parlamentare din 1902/1903, cînd el susținea deschis acțiunile guvernului. Totuși, prezența în Parlament, ca sprijinitor al liberalilor, îi limita într-atît raza de acțiune, încît această activitate îl interesa mult mai puțin ca altădată. Pentru radicalul Panu, cel clocotitor de idei și replici acide, era un fapt neobișnuit acela din sesiunea 1902/1903 cînd lua foarte rar cuvîntul. Deși atît de redusă, activitatea sa parlamentară se va diminua încă și mai mult în sesiunea următoare, 1903/1904, cînd vorbea numai la deschidere, cu prilejul dezbaterii Adresei la Mesajul tronului, integrîndu-se în obișnuitul dialog contradictoriu dintre guvern și opoziție și menținîndu-se pe poziția aprecierii guvernului.

Din Parlamentul dominat de conservatori de la sfîrșitul anului 1904 pînă în vara lui 1907, Panu nu a mai făcut parte ca deputat sau senator. Devenit vicepreședinte al Camerei în 1907, sub guvernul liberal, Panu nu a mai avut activitate parlamentară efectivă, deoarece, pe de o parte, președinții și vicepreședinții corpurilor legislative aveau rolul pasiv de supraveghere și conducere a dezbaterilor, pe de altă parte, fiindcă după această dată sănătatea sa devenea din ce în ce mai șubredă (moare la 6 noiembrie 1910).

³⁵ „Epoca” din 4 martie 1897.

³⁶ C. Bacalbașa, *Bucureștii de altădată*, vol. II, București, 1928, p. 290.

Astfel dispărea de pe scena noastră politică unul din cele mai interesante și controversate, temute și admirate personaje pe care le-a creat viața politică românească în evul modern al istoriei patriei. Cea mai luminoasă pagină a carierei sale politice rămâne aceea a anilor când s-a aflat în fruntea Partidului Democrat-Radical și în apropierea socialiștilor, atunci când a încercat (cu rezultate prea puține, cum s-a arătat, pe fundalul unor structuri economico-sociale și politice dominate de două clase și de două partide ce-și disputau puterea) să aducă, alături de alte personalități progresiste, un suflu înnoitor în eșichierul politic românesc de la sfîrșitul secolului al XIX-lea.

Alături cum era de așteptat, n-a putut constitui un fapt politic durabil. Nici pentru Pannu era vorba ca n-a devenit guvernamental, nici pentru ideile lui progresiste, incompatibile cu conservatismul. Ieși „pur”, în jurul lui Pannu, astfel în trecerea timpului a lui Pannu de la conservator la liberal, care a cuprins momente de atitudine critică față de guvernul P. Carp, instalat în iunie 1900, guvern în care, de asemenea, Pannu nu intră, deși într-un timp prin demnitatea președintelui conservator al Camerei, Constantin Olănescu, Pannu făcuse o concesiune principilor sale din trecut, solicitase și primitiv o audiență la țară, cu care își amestecase oarecum relațiile⁵⁰.

Începutul guvernării liberale, din februarie 1901, îi găsea pe Pannu înverșinat cu conservatorii și fără celelalte posibilități de colaborare din trecut apropiat. Îi rămăseseră, deci, două alternative: izolarea politică sau colaborarea cu liberalii, care prezenta strategia unei posibile participări la puterea guvernamentală pe care aceasta o deținea. Că Pannu alege însă o cale de mijloc, decedându-se un izolat politic, preocupat în primul rând de activitatea proprie, „Societatea”, dar manifestând o vagă bună-voință față de liberali și o continuă apăsătoare a acțiunilor lor. La rândul lor, liberalii, dispuși să accepte pentru el pe acest totuși critic politic, care era foarte înclinat să opoziție, îi lăsați cu simpatie⁵¹.

Apropierea lentă dar continuă a lui Pannu de liberali era evidentă cu prilejul deschiderii sesiunii parlamentare din 1902/1903, când el susținea deschis activitatea guvernului. Totuși, prezenta în Parlament, ca sprijinitor al liberalilor, îi înalta într-ali taxa de acțiune, înaltă aceasta activitate îi interesa mult mai puțin ca altădată. Pentru radicalul Pannu, cel clar alături de ideile și rețeaua sa, era un fapt neobișnuit acela din sesiunea 1902/1903 când lui foarte rar cuvântul. Deși atât de redusă, activitatea sa parlamentară se va diminua încă și mai mult în sesiunea următoare, 1903/1904, când vorbesc numai la deschidere, cu prilejul deschiderii Adresei la Mesajul tronului, integrându-se în coerența dialogului congresistului dintr-un guvern și opoziție și menținându-se pe poziția opoziției guvernului. Din Parlamentul domniilor de conservatori de la sfîrșitul anului 1904, gînd în vara lui 1907, Pannu nu a mai făcut parte ca deputat sau senator. Devenit vicepreședinte al Camerei în 1907, sub guvernul liberal, Pannu nu a mai avut activitate parlamentară efectivă, deosebită, pe de o parte, președinții și vicepreședinții comisiunilor legislative aveau rolul pasiv de supraveghere și coordonare a dezbatărilor, pe de altă parte, fiindcă după această dată sănătatea sa devenea din ce în ce mai subredă (moare la 6 noiembrie 1910).

⁵⁰ C. Bădescu, *Începutul de viață*, vol. II, București, 1938, p. 103.
⁵¹ *Idem*, *ibidem*, din 4 martie 1907.

FĂURIREA ECONOMIEI SOCIALISTE UNITARE, A BAZEI SALE TEHNICE-MATERIALE 1948 — 1965 (II)

6. Evoluția comerțului interior

În cadrul politicii generale de făurire a societății socialiste, comerțul interior, circulația mărfurilor în ansamblu sînt concepute să evolueze pe o linie mereu ascendentă, să aducă o contribuție tot mai însemnată la creșterea nivelului de trai al poporului. Ca o componentă organică de seamă a economiei naționale, cu un rol deosebit în realizarea reproducției sociale și în satisfacerea nevoilor de consum ale populației, comerțul interior s-a dezvoltat, s-a modernizat și s-a perfecționat în strînsă relație cu procesele economico-sociale de ansamblu. Înfăptuirea obiectivelor procesului revoluționar unic, în diferitele sale etape, a influențat în modul cel mai direct evoluția comerțului interior și, totodată, a implicat această ramură în transformarea socialistă a forțelor și relațiilor de producție din România.

Premisele organizării și dezvoltării comerțului socialist. Măsurile adoptate de stat în anul 1947 pentru îndrumarea și controlul producției și circulației mărfurilor, efectuarea reformei bănești — menite să asigure ridicarea nivelului de trai al maselor și dezvoltarea forțelor de producție ale țării — au constituit premisele de bază ale evoluției comerțului interior spre o dezvoltare de tip socialist, spre dobîndirea unui rol nou și spre exercitarea de către acesta a unor funcții noi. Ca obiectiv principal, s-a urmărit trecerea de la comerțul de tip capitalist, avînd ca mobil fundamental profitul maxim, la comerțul socialist, chemat să exercite cît mai bine funcția de aprovizionare cu mărfuri a oamenilor muncii, precum și realizarea în mod eficient a circulației mărfurilor de la producător la consumator.

Înfăptuirea unei astfel de transformări calitative, de esență, a avut loc în condițiile unei vaste activități revoluționare, cu multiple deschideri și implicații, desfășurată în spiritul orientărilor și sarcinilor trasate de Conferința Națională a P.C.R. din octombrie 1945, potrivit cărora statul trebuia să controleze distribuirea materiilor prime și circulația mărfurilor, să reglementeze prețurile de desfacere, să influențeze activ acordarea cre-

ditelor cu prioritate spre ramurile care puteau asigura refacerea economică a țării. Desigur, era absolut necesar să se țină seama de împrejurările concrete din acea perioadă. Nivelul scăzut al producției industriale și agricole din 1944—1947, existența proprietății private asupra mijloacelor de producție, ca și inflația galopantă din anii postbelici, au făcut ca în comerțul capitalist de atunci să prevaleze specula foarte accentuată. Pentru a înlătura această stare de lucruri, s-au luat, treptat, măsuri de control al statutului asupra activității comerciale, s-a stabilit sistemul collectorului unic al produselor agricole, s-au înființat economatele — secții de aprovizionare în cadrul întreprinderilor, menite să limiteze specula cu produse alimentare și industriale —, s-au organizat numeroase cantine, proprietarii fiind obligați să asigure salariaților masa la prețuri fixe, avantajoase. Totodată, prin înființarea oficiilor industriale, s-au câștigat poziții importante, inclusiv în domeniul comerțului cu ridicata, din cadrul căruia s-a eliminat, în mare parte, sectorul particular ¹.

În acest ansamblu, un loc deosebit a ocupat reorganizarea, pe baza Legii din 19 aprilie 1947, a Ministerului Industriei și Comerțului, căruia i s-au stabilit ca atribuții principale : întocmirea și aducerea la îndeplinire a programelor de producție ; organizarea distribuirii mijloacelor de producție și a repartizării diferitelor produse ; organizarea aprovizionării populației cu produse alimentare și industriale ; stabilirea prețurilor și regimului prețurilor. Pentru realizarea acestor sarcini noi, s-a creat o structură organizatorică adecvată, atât în ceea ce privește aparatul central, cât și cel teritorial — oficii economice județene, inspectorate industriale județene, inspectorate comerciale județene. Exercițarea acestor atribuții a făcut posibil ca, în condițiile proprietății private asupra mijloacelor de producție, puterea populară să realizeze un control riguros, tot mai eficient, asupra producției și a circulației mărfurilor.

Tot în acest cadru se situează organizarea de *cooperative de consum* 'a orașe și la sate, ca o formă de înlăturare a intermediarilor speculanți, de folosire a relațiilor directe în condițiile unor prețuri avantajoase. Un rol important a revenit, în acest sens, Institutului Național al Cooperației — organ principal în activitatea de constituire a fondului central de produse agricole și în aprovizionarea populației de la orașe și sate cu mărfuri industriale și alimentare ².

În ultima parte a anului 1947, a fost reglementată pe principii noi aprovizionarea pe bază de cartele a populației, cu precădere a oamenilor muncii, în raport cu specificul activității și condițiile de muncă, de care au beneficiat 4,7 milioane de persoane pentru produse alimentare și aproape 3,5 milioane de persoane pentru produse industriale. Ținând seama de structura de proprietate a agriculturii, de posibilitățile pe care le aveau producătorii agricoli de a-și satisface nevoile de consum alimentar și, în parte, ale celui nealimentar din resursele proprii, pentru țărani nu s-a aplicat acest sistem. În cazul celorlalte produse, aprovizionarea țăranimii se realiza fără cartelă, efectuându-se, cu prioritate, către producătorii care, în prealabil, vindeau statului produse agricole. Practicarea acestei forme de comerț a constituit o necesitate, determinată de insuficiența vremelnică

¹ Al. Sobaru, *Economia și planificarea comerțului socialist în Republica Populară Română*, Editura științifică, București, 1962, p. 182 și urm.

² Gh. Fețeanu, *Economia și organizarea cooperației de consum*, Institutul de economia comerțului interior și a turismului, București, 1978, p. 117.

a resurselor în raport cu nevoile de consum ale populației, de greutatea existente în domeniul producției și al repartiției bunurilor de consum³.

Măsurile mai sus-arătate au creat condiții pentru punerea în funcțiune, în luna noiembrie 1947, a primelor unități ale comerțului de stat. Prin Decizia nr. 110/1947 a Comisiei ministeriale de redresare economică și stabilizare monetară, s-a înființat Societatea municipală de aprovizionare a Capitalei, cu sarcina de a achiziționa produse alimentare și combustibili și de a le desface prin magazine. Ulterior, s-au constituit noi societăți comerciale anonime (cu un singur acționar — statul), pe diverse ramuri de comerț. În acest cadru, sînt de remarcat momentele inaugurării primelor magazine de stat : „6 Martie” pentru desfacerea produselor alimentare și „București” pentru mărfuri industriale, ambele situate în centrul Capitalei.

Înființarea și extinderea continuă a comerțului de stat au permis îmbunătățirea treptată a aprovizionării cu mărfuri a oamenilor muncii, iar comerțul particular a fost obligat să-și desfășoare activitatea după reguli stabilite de stat, care vizau înlăturarea speculei.

În organizarea comerțului de stat și cooperatist au intervenit, ulterior, modificări — menite să asigure mai buna funcționare și creșterea contribuției lor la satisfacerea nevoilor de consum ale populației — generate de măsurile adoptate referitoare la :

a) Constituirea, în perioada de după naționalizarea principalelor mijloace de producție, în iunie 1948, a societăților comerciale integrate, cu caracter de centrale, pe ramuri de activitate, care exercitau, concomitent, funcții ale comerțului cu ridicata și funcții ale comerțului cu amănuntul. S-au înființat astfel : Centrocom-aliment, Centrocom-textil, Centrocom-metal ș.a. Drept urmare, Societatea comercială de stat pentru distribuția produselor raționate, constituită în anul 1947, și-a încetat activitatea. În scopul înlăturării politicii unitare a statului în domeniul circulației mărfurilor, la începutul anului 1949 (februarie) a fost înființat Ministerul Comerțului și Alimentației, care, ulterior (noiembrie 1949), a devenit Ministerul Comerțului Interior⁴ ;

b) Reglementarea, prin Decretul Prezidiului Marii Adunări Naționale nr. 265 din iulie 1949, a desfășurării relațiilor economice dintre întreprinderile comerciale și furnizori pe bază de contracte economice. În concordanță cu planul de stat și în cadrul repartițiilor de mărfuri, întreprinderile erau obligate să încheie contracte economice, cuprinzînd elemente privind condițiile de livrare a mărfurilor. S-a creat, astfel, un cadru juridic important pentru influențarea producției de către comerț, ținîndu-se seama de cererea populației ;

c) Înființarea, în 1949, a Oficiului Central al Prețurilor, cu atribuții în stabilirea prețurilor mărfurilor pentru care nu era necesară aprobarea Consiliului de Miniștri. De asemenea, realizarea unor raporturi contractuale judicioase între beneficiari și furnizori a fost înlesnită prin înființarea, în anul 1949, a Comisiei de Standardizare ;

d) Reorganizarea mișcării cooperatiste de consum în uniuni județene (în locul uniunilor federale și al federațiilor pe ramuri) și cuprinderea acestora în Centrala uniunilor cooperatiste. S-au creat, astfel, condiții mai bune de activitate pentru cei 4,6 milioane de membri cooperatori reușiți în 7 000 de unități cooperatiste, la începutul anului 1949. Un moment în-

³ Al. Sobaru, *op. cit.*, p. 214.

⁴ *Ibidem*, p. 215 și urm.

semnat l-a constituit desfășurarea, la 19—21 martie 1950, a primului Congres al cooperației de consum, care a creat o structură unitară a acestei importante organizații de masă, îmbinând interesele cooperativelor cu interesele colective. A luat ființă Uniunea Centrală a Cooperativelor de Consum (Centrocoop), care s-a dezvoltat permanent, în concordanță cu transformările politice, sociale și economice ale țării. Devenind o largă mișcare de masă, cooperația de consum a exercitat funcții economice importante : principal achizitor de cereale, legume și fructe ; dezvoltarea, prin forme variate, a schimbului dintre sat și oraș ; asigurarea aprovizionării cu mărfuri, mai ales industriale, a populației de la sate ; prestarea de servicii pentru consumatorii din mediul rural, în condițiile în care cooperația meșteșugărească (cu 568 de unități și 78,7 mii de membri, în 1950) îndeplinea acest rol în mediul urban⁵.

e) Delimitarea, în anul 1950, a activității organizațiilor comerciale de stat pe principiul teritorial, concomitent cu separarea comerțului cu ridicata de comerțul cu amănuntul ; prin înființarea întreprinderilor comerciale cu ridicata, întregul comerț cu ridicata a trecut în sfera sectorului socialist⁶. Această măsură a avut implicații favorabile în ceea ce privește orientarea producției bunurilor de consum, ținând seama de cererea populației, cât și lărgirea sortimentului comercial al mărfurilor puse în vânzare.

În cadrul măsurilor de consolidare a reformei bănești, în anul 1952 cea mai mare parte a comerțului de stat cu amănuntul și a alimentației publice a trecut în subordonarea directă a sfaturilor populare.⁷ S-au înființat : Organizații comerciale locale (O.C.L.) și Trusturi de alimentație publică (T.A.P.L.), cu rază de activitate, de regulă, la nivelul unui oraș. Pentru apropierea conducerii administrative de unitățile operative, în București s-a trecut, începând cu anul 1963, la organizarea de întreprinderi de alimentație publică (I.A.P.L.), care au înlocuit forma organizatorică centralizată de trust de alimentație publică (T.A.P.L.).

Intrucît, inițial, în mediul urban puteau funcționa, concomitent, atît unități ale comerțului de stat, cât și ale cooperației de consum, ulterior, pentru îmbunătățirea activității comerciale, s-a stabilit ca, în orașe și în centre muncitorești, să funcționeze numai comerțul de stat, iar în mediul rural și în orașele mici aprovizionarea populației să fie asigurată de comerțul cooperatist. În noile condiții organizatorice, Ministerul Comerțului Interior avea ca atribuții principale : stabilirea centralizată a principalelor proporții ale activității comerciale, concretizate în volumul și în structura desfacerilor de mărfuri cu amănuntul ; îndrumarea pe linie de planificare a comerțului local⁸.

Dezvoltarea planificată a constituit o caracteristică de bază și pentru activitatea comercială, desfășurată potrivit prevederilor și sarcinilor din planul de stat anual și cincinal. De la formele strict centralizate de planificare din primii ani ai conducerii planificate, s-a trecut, treptat, la forme de planificare mai elastice, cu posibilități de manifestare în măsură crescută a inițiativei pe plan local. A rămas în sfera activității de planificare pe plan central stabilirea proporțiilor de bază în dezvoltarea producției bunurilor de consum și a comerțului.

⁵ Gh. Fețeanu, *op. cit.*, p. 137 și urm.

⁶ C. Florescu și colectiv, *Economia comerțului interior*, Editura didactică și pedagogică, București, 1979, p. 245.

⁷ H.C.M. nr. 400 din martie 1952.

⁸ Al. Sobaru, *op. cit.*, p. 97—99.

Evoluția structurii de proprietate a comerțului interior. În strînsă legătură cu realizările obținute în refacerea economiei naționale, în creșterea și dezvoltarea producției industriale și agricole, a transporturilor, comunicațiilor și a celorlalte ramuri de activitate, în punerea bazelor societății socialiste, în edificarea acesteia, s-a modificat și s-a îmbunătățit calitativ structura de proprietate a comerțului românesc. Astfel, de la o pondere de sub 10% în anul 1948, din numărul total al unităților comerciale, sectorul socialist a reprezentat 42% în 1950, aproape 83% în 1955 și 100% în 1965 ⁹.

Extinderea cantitativă deosebit de importantă a comerțului socialist (de la 10,4 mii de unități la sfîrșitul anului 1948, la 53,4 mii în anul 1965) a fost însoțită de importante mutații calitative privind dimensiunile unităților, condițiile de practicare a unui comerț modernizat, orientat spre satisfacerea tot mai bună a nevoilor de consum ale populației.

În ceea ce privește rețeaua comerțului cooperatist, datele statistice pun în evidență o apreciazabilă extindere, respectiv de la 8,5 mii de unități în 1948, la 19,8 mii în 1950 și 28,8 mii în 1965. Concomitent, comerțul particular s-a restrîns continuu, fiind complet eliminat după anul 1960. De la 88,0 mii de unități în 1948, numărul lor a scăzut la 0,6 mii de unități în 1960 ¹⁰.

Pentru dezvoltarea bazei materiale a comerțului socialist și îmbunătățirea poziției lui în ansamblul comerțului interior, statul democrat-popular a efectuat un volum important de investiții. Astfel, în perioada 1951—1965, în ramura circulației mărfurilor s-au realizat investiții totalizînd 8,6 miliarde lei, din care peste 7,2 miliarde lei din fondurile statului. Pe această bază, treptat, dar tot mai viguros, locul unităților comerciale cu condiții modeste de practicare a unui comerț civilizat a fost luat de magazine cu înfățișare modernă, de dimensiuni sporite și cu condiții mult îmbunătățite. Astfel, în medie, o unitate a comerțului socialist realiza un volum anual de desfacere mai mare decît în comerțul particular de 6,2 ori în anul 1948 și de 15,9 ori în anul 1960 ¹¹.

Concomitent cu lărgirea sferei de acțiune a comerțului socialist, cu extinderea bazei sale materiale, a avut loc creșterea forței de muncă ocupate în această activitate. S-au creat, astfel, condiții pentru o servire corespunzătoare a cumpărătorilor, la care a contribuit și accentuarea preocupărilor pentru calificarea și ridicarea pregătirii profesionale a lucrătorilor comerciali ¹².

Adăugînd la aceste condiții, create de statul român, creșterea și diversificarea fondului de mărfuri pus la dispoziția populației prin rețeaua comercială de stat și cooperatistă, se poate explica situarea tot mai bună a comerțului socialist în ansamblul vânzărilor de mărfuri cu amănuntul. De la 39,5% în anul 1948, ponderea acestuia a crescut la 88,3% în anul 1950 și la aproape 100% încă din anul 1960. Ponderea comerțului de stat s-a ridicat de la 30,8% în anul 1948 la 66,4% în 1965, iar a comerțului cooperatist de la 8,7% la 33,6%. Concomitent, comerțul particular și-a micșorat

⁹ Calculat pe baza datelor din *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1981*, p. 489.

¹⁰ Calculat pe baza datelor din *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1981*, p. 394—401.

¹¹ Calculat pe baza datelor din *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România 1981*, p. 489 și 495.

¹² Calculat pe baza datelor din *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1981*, p. 59.

substanțial ponderea — de la 60,5% în 1948, la 11,7% în 1950 și la 0,1% în 1960¹³. Apare evident rolul crescând și tot mai important al comerțului socialist în aprovizionarea cu mărfuri a populației de la orașe și sate.

Creșterea vânzărilor de mărfuri cu amănuntul. În decursul unei perioade de 17 ani (1949—1965), desfacerile de mărfuri cu amănuntul, au sporit continuu și substanțial, asigurând creșterea nivelului de trai al oamenilor muncii. Comparativ cu anul 1950, vânzările de mărfuri cu amănuntul prin comerțul socialist au fost, în anul 1965, de 4,6 ori mai mari, în condițiile unor creșteri superioare în alimentația publică (de 5,9 ori) și în comerțul de mărfuri alimentare (de 4,7 ori, față de 4,3 ori în sectorul nealimentar)¹⁴. Vânzările medii pe locuitor prin comerțul socialist au evoluat, de asemenea, ascendent : de la 739 de lei în anul 1950, la 1 562 de lei în 1955, 2 164 de lei în 1960 și 3 350 de lei în anul 1965¹⁵.

Tabelul nr. 1

Vânzările de mărfuri cu amănuntul prin comerțul socialist, pe sectoare de mărfuri, în perioada 1950—1965¹⁶

	1950	1955	1960	1965
I. Milioane lei, prețurile fiecărui an				
Total	12 050	27 058	39 819	63 738
Mărfuri alimentare	3 325	8 310	12 238	21 848
Alimentație publică	1 351	4 993	5 897	10 139
Mărfuri nealimentare	7 374	13 755	21 684	31 751
II. Dinamică — %				
Total	100	185	284	459
Mărfuri alimentare	100	186	267	467
Alimentație publică	100	292	346	588
Mărfuri nealimentare	100	165	280	431
III. Structuri — %				
Total	100,0	100,0	100,0	100,0
Mărfuri alimentare	27,6	30,7	30,7	34,3
Alimentație publică	11,2	18,5	14,8	15,9
Mărfuri nealimentare	61,2	50,8	54,5	49,8

Ca o trăsătură a întregii perioade 1950—1965, se desprinde tendința de majorare a ponderii mărfurilor alimentare și alimentației publice (de la 38,8% în 1950 la 50,2% în 1965), concomitent cu diminuarea ponderii sectorului nealimentar (de la 61,2% în 1950, la 49,8% în 1965). Această evoluție a fost determinată, în principal, de : necesitatea prioritară a îmbunătățirii consumului alimentar al oamenilor muncii, afectat puternic de situația postbelică a resurselor de produse agricole vegetale și animale ; trecerea hotărîtă la procesul de industrializare a țării (producția globală

¹³ Calculat pe baza datelor din *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1981*, p. 495.

¹⁴ *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1981*, p. 497.

¹⁵ Calculat pe baza datelor din *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1981*, p. 495 și 58.

¹⁶ *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1981*, p. 496—497.

industrială a crescut de 6,5 ori în 1965, față de 1950)¹⁷; dezvoltarea procesului de urbanizare (ponderea populației urbane a crescut de la 23,40% în 1948 la 33,70% în 1965)¹⁸; caracterul limitat al ofertei de mărfuri în sectorul nealimentar, orientat, mai cu seamă, spre articole textile, încălțăminte și mai puțin spre produse din sectorul metalochimic; scăderea participării resurselor din producția proprie la acoperirea nevoilor de consum alimentar, în condițiile trecerii unei părți din populația ocupată din agricultură în industrie (ponderea populației ocupate în industrie și în alte ramuri neagricole a crescut de la 25,30% în 1950 la 43,30% în 1965, concomitent cu diminuarea ponderii populației ocupate în agricultură și silvicultură, de la 74,30% la 56,70%)¹⁹.

Trecerea, la sfârșitul anului 1954, de la comerțul raționat la comerțul fără cartele a avut implicații favorabile asupra intensificării ritmului de dezvoltare a activității comerciale, realizându-se, în 1965, un volum al desfacerilor de mărfuri cu amănuntul de 2,5 ori mai mare (în prețuri comparabile) decât în 1955.

În anul 1965, față de 1950, s-au înregistrat creșteri apreciable ale desfacerilor medii pe un locuitor: la pâine de la 41 kg la peste 92 kg, la lapte de la 21,7 litri la 131,3 litri, la brânzeturi de la 0,5 kg la 2,0 kg, la carne de la 4,7 kg la 8,2 kg, la ulei comestibil de la 1,5 kg la 6,0 kg, la zahăr de la 5,2 kg la 10,0 kg, la preparate de carne de la 0,6 kg la 2,8 kg²⁰. Această evoluție a comerțului de produse alimentare trebuie pusă și în relație cu faptul că, în perioada examinată, o parte foarte mare din consumul alimentar se realiza din resursele proprii ale producătorilor agricoli, pe calea autoconsumului sau a vânzărilor pe piața neorganizată. Totodată, însă, comerțul socialist și-a majorat continuu participarea la satisfacerea nevoilor de consum alimentar ale populației, crescând rolul său în ridicarea nivelului consumului și îmbunătățirea structurii lui.

Concomitent cu preocuparea pentru satisfacerea nevoilor de consum alimentar ale populației, în perioada 1950—1965 comerțul socialist a pus la dispoziția oamenilor muncii un fond de mărfuri nealimentare în continuă creștere și diversificare. Astfel, din 1950 până în 1965, desfacerile au sporit de la: 170,8 la 292,6 de milioane metri de țesături și confecții de bumbac, lână și mătase; 8,6 la 36,1 milioane de perechi de încălțăminte; 434 la 2 609 milioane de lei tricotate; 58 de milioane lei la 1,9 miliarde lei mobilă²¹. În anii 1955—1960, a început desfacerea prin rețeaua comerțului socialist a principalelor bunuri de folosință îndelungată, la care vânzările s-au extins continuu, în ritmuri înalte. De exemplu, la aparate de radio desfacerile au crescut de: 2,8 ori în 1965, față de 1955 (268 de mii de aparate, comparativ cu 96 de mii în 1955); la televizoare de 6,3 ori, față de 1960 (de la 25 de mii în 1960 la 159 de mii în 1965); peste 15 ori la frigider (de la 7,7 mii de bucăți la 117,4 mii de bucăți); la mașini de gătit cu gaze de 3,2 ori, față de 1955 (de la 14 mii de bucăți în 1955 la 44,3 mii de bucăți în 1965); la biciclete de 4,6 ori, față de 1955 (de la 40 de mii de

¹⁷ Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1981, p. 93.

¹⁸ Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1981, p. 45.

¹⁹ Calculat pe baza datelor din Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1981, p. 120.

²⁰ Calculat pe baza datelor din Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1981, p. 512 și 58.

²¹ Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1981, p. 512.

bucăți în 1955 la 183 de mii de bucăți în 1965)²² etc. Prin sporirea accentuată a vânzărilor de mărfuri nealimentare, comerțul socialist a avut un aport însemnat la îmbunătățirea dotării populației cu articole de îmbrăcăminte și încălțăminte, precum și cu o gamă variată de bunuri de folosință îndelungată care asigură condiții mai favorabile de confort și civilizație.

Progresele înregistrate în activitatea comercială, orientată consecvent spre satisfacerea tot mai bună a nevoilor de consum ale oamenilor muncii, reflectă contribuția sa crescândă la înfăptuirea politicii partidului și statului nostru de creștere a nivelului de trai, al cărui fundament îl constituie evoluția mereu ascendentă a potențialului economic al țării. Fără îndoială, un rol hotărâtor în amplificarea și în dezvoltarea comerțului socialist a avut aplicarea politicii de industrializare socialistă, de transformare socialistă a agriculturii, de făurire a unei economii naționale unitare și armonioase. În acest cadru, adevărate salturi calitative s-au obținut în comerțul românesc după trecerea la comerțul desfășurat (fără cartele și rații) și, mai cu seamă, în anii cincinalului 1961—1965, reflectate în lărgirea și modernizarea sortimentului comercial de mărfuri alimentare și nealimentare, în primele începuturi semnificative ale unei rețele comerciale moderne sub aspect constructiv și funcțional, al dotării cu utilaj și mobilier adecvate practicării unor forme moderne de servire a populației.

7. Finanțele, creditul și circulația bănească

Transformările revoluționare care au avut loc în România în perioada inaugurată de revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă au schimbat rolul și conținutul relațiilor financiare și de credit, ale circulației bănești, respectiv au permis transformarea acestora în instrumente economice-financiare folosite pentru construcția societății socialiste.

Dezvoltarea finanțelor, creditului și circulației bănești, creșterea rolului și funcțiilor lor în procesul transformărilor revoluționare din România s-au realizat corespunzător etapelor istorice de dezvoltare a țării. Astfel, în perioada înfăptuirii revoluției popular-democratice, mai ales după 6 Martie 1945, datorită întăririi pozițiilor deținute de forțele democratice pe plan politic și ca urmare a măsurilor economice-financiare luate de acestea, finanțele, creditul și banii au devenit, în mod treptat, instrumente cu conținut economic-social nou, servind prefacerile revoluționare. Măsurile luate de guvern, din inițiativa Partidului Comunist Român, au contribuit la democratizarea sistemului fiscal, stabilizarea monetară, echilibrarea bugetului de stat fără aportul Băncii Naționale. Democratizarea sistemului fiscal s-a concretizat în : degrevarea de impozite a salariaților, pensionarilor, oamenilor de știință și artă ; reducerea repetată a impozitelor indirecte la mărfurile destinate desfacerii prin economate ; trecerea de la impunerea proporțională la cea în cote progresive, diferențiate după mărimea și natura veniturilor, reducându-se, totodată, cotele de impozit asupra salariilor și majorându-se cotele de impozit asupra veniturilor capitaliștilor ; acordarea de importante degrevări de impozite directe în folosul țărânimii, micilor comercianți și industriași, precum și al liber-profesioniștilor care au fost loviți direct sau indirect de seceta din 1945—

1946. Rezultatele acestor măsuri s-au regăsit în prevederile bugetului de stat pe 1946—1947, care se bazau, într-o mai mare măsură decât în trecut, pe venituri ordinare. Cu toate acestea, mijloacele de trezorerie, împrumuturile și celelalte venituri excepționale acopereau 34% din totalul cheltuielilor bugetare. Totodată, se constată, în ceea ce privește structura veniturilor fiscale înscrise în buget, o oarecare îmbunătățire a raportului dintre impozitele directe și cele indirecte, precum și a proporțiilor în care participau diferitele categorii de impozite în comparație cu anul precedent.

În asigurarea stabilizării monetare un rol însemnat a avut etatizarea, în decembrie 1946, a Băncii Naționale, chemată să asigure dirijarea și controlul creditului în întreaga economie, precum și să pregătească reforma bănească și stabilizarea monetară din 15 august 1947; s-a stabilit un raport nou între prețuri și salarii în favoarea oamenilor muncii și s-au creat condiții favorabile stimulării și dezvoltării producției și însănătoșirii vieții economice. Condițiile în care s-a făcut preschimbarea banilor au dat o lovitură zdrobitoare elementelor speculante. Fiind făcută pe seama resurselor interne, reforma a contribuit la întărirea independenței naționale a României.

Ca urmare a reformei bănești, bugetul de stat a fost recalculat și adaptat la noile condiții. Cu acest prilej, au fost luate măsuri pentru îmbunătățirea structurii bugetare și asigurarea echilibrului bugetar, fără a se apela la emisiunea Băncii Naționale. Odată cu recalcularea bugetului, s-a modificat și legea contribuțiilor directe, stabilindu-se noi tranșe de venit și cote de impozite. De asemenea, a fost întocmită legea pentru așezarea și perceperea în natură a impozitului pe veniturile proprietăților agricole.

Măsurile luate în domeniul economiei, implicit al finanțelor, au condus la creșterea ponderii veniturilor ordinare în totalul cheltuielilor bugetare de la 56,2% în 1945—1946 la 82,4% în 1946—1947 și la 87% în bugetul recalculat pe perioada 15 august 1947—31 martie 1948²³, fapt care demonstrează întărirea bazei proprii de venituri a statului. De la un an la altul s-a conturat tendința de creștere a ponderii impozitelor directe, de la 15,3% în 1945—1946 la 27,6% în bugetul recalculat, și o reducere a celor indirecte, de la 80,0% în 1945—1946 la 68,9% în 1947—1948. În ceea ce privește cheltuielile bugetului de stat în perioada 1945—1948, cele civile reprezentau 40—50% din totalul cheltuielilor, iar cele legate de apărare și despăgubiri de război diferența. Dintre cheltuielile civile, cele cu caracter economic și social-cultural au înregistrat o tendință de creștere relativă, iar cele administrative o tendință de scădere.

O contribuție notabilă la întărirea rolului finanțelor, a creditului în economie a revenit și măsurilor luate pe linia controlului muncitoresc sub diferite forme — oficiile industriale, înființate în mai 1947, controlul economic de stat, creat în iulie 1947, etatizarea Băncii Naționale —, măsuri care au condus la întărirea controlului statului asupra vieții economice și la apariția primelor manifestări ale funcției de control a finanțelor statului popular-democrat.

Din cele de mai sus rezultă că, în perioada înfăptuirii revoluției popular-democratice, s-au obținut rezultate însemnate pe linia democratizării și însănătoșirii finanțelor, creditului și circulației bănești. Cu toate acestea, la sfârșitul perioadei revoluției popular-democratice, finanțele,

²³ Iulian Văcărel, *Finanțele Republicii Populare Române*, Editura didactică și pedagogică, București, 1964, p. 653.

creditul și circulația bănească purtau încă amprenta existenței proprietății private asupra mijloacelor de producție, a structurii organizatorice și atribuțiilor organelor locale de stat.

Înlăturarea ultimilor reprezentanți ai burgheziei din guvern, abolirea monarhiei și proclamarea Republicii populare, la 30 Decembrie 1947, au marcat instaurarea regimului de democrație populară și, odată cu aceasta, trecerea la îndeplinirea sarcinilor revoluției socialiste. În aceste condiții, au fost posibile și necesare naționalizarea principalelor mijloace de producție și trecerea la sistemul economiei planificate și al finanțelor, creditului și circulației bănești socialiste.

Finanțele. În lupta pentru formarea și consolidarea bazei noii orînduirii socialiste, clasa muncitoare a folosit finanțele pentru întărirea continuă a statului de democrație-populară, pentru dezvoltarea proprietății socialiste, pentru a obține succesul în colectivizarea agriculturii, pentru ridicarea nivelului de instruire și cultură al maselor populare.

Naționalizarea principalelor mijloace de producție de la 11 iunie 1948 a dat un conținut nou relațiilor financiare. Cuprinzînd aspecte diferite ale relațiilor bănești pe care statul le avea cu întreprinderile socialiste și înglobînd în sfera lor și relațiile bănești reciproce dintre întreprinderi, finanțele au căpătat funcții noi, lărgindu-se, totodată, sfera lor. Bugetul, asigurările sociale, asigurările de bunuri și persoane, depunerile de economii bănești ale populației la C.E.C., finanțele întreprinderilor socialiste și ale ramurilor economiei naționale au format un nou sistem financiar, pus în slujba construirii socialismului. După naționalizarea principalelor mijloace de producție, a băncilor și a societăților de asigurare, o serie de măsuri politice au pus bazele sistemului financiar de tip socialist. Astfel, la 1 ianuarie 1949, a fost îndeplinită reforma bugetară, care a pus la baza organizării bugetului de stat principiul unității bugetare, valabil și astăzi, bugetul de stat fiind format din bugetul republican, bugetul asigurărilor sociale și bugetele locale. În acest fel, s-a pus capăt separării din trecut a bugetelor locale de cele generale, au fost desființate cele aproximativ 30 de bugete anexe, fondurile speciale și cu destinație specială, care mai existau în exercițiul bugetar 1948—1949. În aceste condiții, cu ajutorul bugetului, statul a început să mobilizeze la dispoziția sa partea covârșitoare a produsului pentru societate creat de proprietatea socialistă de stat și să o utilizeze pentru realizarea obiectivelor prevăzute în planurile de dezvoltare a economiei naționale.

Odată cu modificarea sistemului bugetar, a avut loc și reforma fiscală, cu care prilej au fost desființate cele 35 de categorii de impozite vechi și înlocuite cu șase categorii de plăți către buget împărțite în două grupe — venituri de stat provenite din proprietatea socialistă și venituri din impozite și taxe de la populație. Din categoria veniturilor de stat făceau parte : impozitul pe cifra de afaceri, transformat, ulterior, în impozit pe circulația produselor, apoi în impozit pe circulația mărfurilor, impozitul asupra operațiunilor de executări de lucrări, prestații de servicii și transporturi, devenit în 1952 impozit asupra operațiunilor necomerciale, impozitul pe spectacole și cotele din beneficii. Unitățile cooperatiste vărsau la buget un impozit pe venituri. Impozitele de la populație au fost concepute ca impozite progresive pe venit, diferențiate în funcție de natura economică și de mărimea veniturilor realizate. Veniturile locuitorilor de la orașe au fost supuse impozitului pe veniturile populației, iar veniturile țăranimii impozitului agricol. Cu ocazia reformei fiscale, a fost înlocuit și sistemul taxelor de timbru, realizîndu-se o simplificare a vechilor taxe, precum și

sistemul taxelor comunale ; s-a delimitat sfera de aplicare a impozitelor și taxelor cu caracter general de impozitele și taxele locale, aceasta pentru a se evita dubla impunere. Impozitele indirecte au fost, în linii generale, desființate.

Probleme deosebite a ridicat naționalizarea și în ceea ce privește finanțele întreprinderilor, mai ales că, în perioada imediat următoare înfăptuirii acesteia, finanțele întreprinderilor naționalizate erau dezorganizate, fondurile primite anterior sub formă de credite pentru producție fuseseră folosite, în majoritate, în scopuri speculative, metodele de organizare și gospodărire practicate pentru întreprinderile private sau la fostele întreprinderi de stat nemaiputând servi ca model de conducere a întreprinderilor naționalizate. Pentru rezolvarea acestor probleme au fost adoptate unele măsuri de organizare, finanțare și control al întreprinderilor de stat ; au fost stabilite principiile de finanțare a investițiilor, de repartizare a beneficiilor și de formare și utilizare a fondului directorului, ulterior denumit fondul întreprinderii. În anul 1949, s-au reglementat organizarea și funcționarea întreprinderilor de stat pe baza principiilor gospodăririi socialiste, respectiv acoperirea cheltuielilor din veniturile proprii și realizarea de beneficii și s-a început dotarea întreprinderilor de stat cu mijloace circulante proprii, stabilindu-se, totodată, condițiile în care aceste întreprinderi puteau obține credite de la Banca de Stat. Tot în acel an au fost reglementate relațiile economice dintre întreprinderi, stabilindu-se obligativitatea încheierii de contracte scrise între unitățile economice și a efectuării plăților între întreprinderile și instituțiile de stat prin decontări fără numerar, interzicându-se creditul comercial între unitățile de stat.

Toate aceste măsuri au creat cadrul necesar organizării finanțelor întreprinderilor de stat și conducerii lor pe bază de plan. Întreprinderile au folosit în activitatea lor și unele planuri financiare, respectiv planul trimestrial de trezorerie, în care erau prevăzute încasările și plățile ce urmau să fie făcute în fiecare lună din trimestru. În lunile în care încasările erau mai mici decât plățile, diferența se acoperea din credite bancare rambursabile în trimestrele următoare din încasări ce excedau plățile, iar din 1950 s-a trecut la întocmirea planului financiar al întreprinderilor sub forma bilanței de venituri și cheltuieli în care erau cuprinse încasările, plățile, repartizarea veniturilor, vărsămintele către organul tutelar și bugetul de stat, sumele ce urmau să le primească de la organul tutelar și de la buget.

Rezultatele obținute pe plan economic în anii 1949 și 1950 au făcut posibilă executarea în bune condiții a bugetului de stat pe perioada respectivă. În ambii ani, veniturile și cheltuielile bugetare au fost asigurate și depășite, bugetele încheindu-se cu excedente. Alocații însemnate au fost destinate finanțării economiei naționale în vederea refacerii economice, a industrializării țării și a transformării socialiste a agriculturii. Astfel, în anul 1949, suma destinată investițiilor a fost de 3,7 ori mai mare decât în 1948, iar în 1950 de aproape 2 ori mai mare decât în 1949. Au fost create o serie de întreprinderi industriale, mai ales în industria grea, iar altele au fost reutilitate. Fondurile alocate au contribuit și la întărirea proprietății socialiste în agricultură. Prin investițiile făcute, s-au dezvoltat gospodăriile agricole de stat și stațiunile de mașini și tractoare. Pentru consolidarea economică a cooperativelor agricole de producție s-au acordat credite ieftine, cât și scutiri pe doi ani de la data înființării de plata impozitului agricol.

Concomitent cu alocările pentru dezvoltarea economiei, statul a acordat o atenție deosebită revoluției culturale și ocrotirii sănătății oamenilor muncii prin destinarea unor sume importante în aceste scopuri. În 1949, întreg sistemul de asistență medicală a fost unificat, iar regimul de pensii reorganizat într-un sistem unic, înlăturându-se tratamentul inegal în ceea ce privește drepturile de pensionare ale salariaților din instituțiile de stat față de cei din întreprinderi.

Bugetele de stat întocmite după reforma bugetară din 1949 dețin, la capitolul venituri, în cea mai mare parte veniturile provenite de la întreprinderile socialiste. În 1950, încasările din impozitul pe circulația mărfurilor, cote din beneficii și contribuții pentru asigurări sociale au reprezentat 64% din totalul veniturilor bugetare. Impozitele de la populație au deținut o pondere relativ redusă. În acest domeniu s-a aplicat o politică de impunere accentuată a veniturilor obținute din exploatare și de ușurare a sarcinii fiscale a veniturilor provenite din muncă. În acest scop, în iulie 1949 au fost aduse îmbunătățiri substanțiale impunerii agricole, respectiv s-a trecut la impunerea în funcție de venitul mediu cu cote diferite în funcție de categoriile de gospodării agricole. Impozitul a fost stabilit în cote progresive pe tranșe, variind între 6% și 50%. Pentru gospodăriile țăranilor înstăriți, impozitul se majora cu 20—50%.

Realizarea obiectivelor politice-economice trasate organelor locale ale puterii de stat a avut drept bază financiară bugetele sfaturilor populare. Pentru a se influența activ dezvoltarea tuturor regiunilor țării, indiferent de veniturile pe care le realizau, și pentru a se asigura echilibrarea tuturor bugetelor locale, s-a statuat prin lege ca, în cazul în care veniturile proprii ale bugetelor locale nu sînt suficiente pentru acoperirea cheltuielilor, diferența să se acopere din cote defalcate din anumite venituri generale ale statului, precum și din dotații de la bugetele superioare. Prin legea sfaturilor populare, adoptată în 1949, în atribuțiile acestora au intrat conducerea economiei locale, a gospodăriei comunale, înfăptuirea unor importante acțiuni social-culturale. Aceste atribuții au fost realizate prin intermediul bugetelor locale, prin alocarea de mijloace financiare însemnate. Astfel, în 1950, din totalul cheltuielilor, 56,8% au fost destinate acțiunilor social-culturale, 10,7% agriculturii și zootehnicii, 5,3% pentru construcții și gospodărie comună etc.

Dezvoltarea rapidă a forțelor de producție și creșterea bunăstării celor ce muncesc necesitau importante mijloace financiare. Rolul principal în mobilizarea și repartizarea resurselor financiare ale statului l-a avut bugetul de stat, ale cărui venituri erau, în 1955, de 2,2 ori mai mari decît în 1950. Ponderea hotărîtoare în totalul veniturilor bugetare au avut-o încasările din impozitul pe circulația mărfurilor și cotele din beneficiile întreprinderilor și organizațiilor economice. În anii cincinalului 1951—1955, încasările din impozitul pe circulația mărfurilor reprezentau 50% din totalul veniturilor, iar cele din anul 1955 erau de peste 2 ori mai mari față de cele din 1950. Factorul hotărîtor al acestei creșteri l-a constituit sporirea continuă a producției. Încasările din impozitul pe circulația mărfurilor au fost influențate și de o serie de măsuri luate pe linia adaptării sistemului de impunere la condițiile economiei naționale, respectiv scoaterea în anii 1952 și 1953 a sectorului particular de sub incidența acestui impozit și eliminarea în 1955, prin reforma prețurilor cu ridicata, a impozitului pe circulația mărfurilor din prețul de vînzare al mijloacelor de producție. Veniturile din cotele realizate din beneficiile întreprinderilor și

organizațiilor economice de stat au reprezentat 15—16% din totalul veniturilor bugetare, în 1955 volumul lor fiind de peste 2 ori mai mare decât în 1950, creștere datorată sporirii producției și circulației mărfurilor, cît și reducerii costurilor și cheltuielilor de circulație.

Creșterea volumului bugetului a permis și sporirea cheltuielilor efectuate din mijloacele bugetului ; astfel, cea mai mare parte a mijloacelor financiare mobilizate a fost orientată spre finanțarea economiei naționale și a acțiunilor social-culturale. Aceste cheltuieli au reprezentat în 1955 circa 77% din totalul cheltuielilor bugetare, față de 70,6% în 1950. În schimb, ponderea cheltuielilor pentru apărare și administrația de stat a scăzut de la 24,8% la 13%. Creșterea cheltuielilor pentru finanțarea economiei naționale de la 10 miliarde lei la 26,5 miliarde lei a permis și sporirea sumelor destinate finanțării investițiilor, care, în perioada 1951—1955, au însumat 54,6 miliarde lei. Ca urmare a volumului important de investiții făcute, a crescut și volumul fondurilor fixe cu 25% în 1955, față de 1950.

Un aport sporit au avut, în respectiva perioadă, și bugetele locale, care, în 1955, erau de trei ori mai mari decât în 1950. Aproape 50% din resursele bugetelor locale au fost folosite pentru finanțarea acțiunilor social-culturale. Veniturile proprii ale acestor bugete au acoperit între 37% și 46% din cheltuielile totale ale respectivelor bugete.

În anii cincinalului 1951—1955, s-a acordat o atenție deosebită consolidării finanțelor întreprinderilor și organizațiilor economice de stat, perfecționării relațiilor financiare dintre întreprinderi și bugetul de stat și dintre acestea și organele lor tutelare. Măsurile luate prin reglementările din 1951 au privit repartizarea beneficiului planificat și a celui obținut peste plan ; beneficiul planificat al întreprinderilor de stat se repartiza pentru finanțarea investițiilor, acoperirea creșterilor de mijloace circulante și constituirea fondului întreprinderii, diferența rămasă după acoperirea destinațiilor arătate vărsîndu-se la bugetul de stat, dar nu mai puțin de 10%. Beneficiile peste plan și economiile realizate la dotația de stat se treceau la bugetul de stat după reducerea cotei pentru fondul întreprinderii. Aceste reglementări au suferit modificări în 1953, în sensul participării beneficiului întreprinderilor, prin redistribuire, la rezultatele activității celorlalte întreprinderi din cadrul unei direcții generale, abandonîndu-se, în acest fel, principiul corelației complete a întreprinderilor cu bugetul.

Tot în perioada 1951—1955 s-a perfecționat și sistemul de planificare și finanțare a lucrărilor de investiții prin delimitarea tot mai mare a surselor de finanțare a acestora și a reparațiilor capitale. S-a trecut de la calcularea amortizării pe baza cotelor comunicate de către oficiul central de prețuri, cuprinse în prețul de vînzare, la stabilirea de cote de amortizare diferențiate pe categorii de fonduri fixe.

Alocarea, an de an, a unor sume importante pentru activitatea productivă a necesitat perfecționarea permanentă a metodelor de finanțare și creditare a întreprinderilor. Pe această linie s-a înscris trecerea, din 1957, la finanțarea de la buget a normativului mijloacelor circulante ale întreprinderilor industriale aferent trimestrului cu producția cea mai scăzută, iar diferența pînă la nivelul normativului aferent trimestrului cu producția cea mai ridicată s-a acoperit din credite bancare. De asemenea, în anul 1958 au fost adoptate măsuri pentru îmbunătățirea tehnicii de finanțare, creditare și decontare, care urmăreau stabilirea normativelor de mijloace circulante cît mai aproape de nevoile efective, simplificarea

acordării sistemului de folosire a creditelor, localizarea, prevenirea și izolarea fenomenelor negative care mai apăreau în activitatea financiară a unor întreprinderi ²⁴.

Realizările obținute în sfera producției materiale, măsurile luate pe linia perfecționării finanțelor au asigurat condițiile în vederea creșterii simțitoare a veniturilor statului necesare finanțării reproducerii socialiste lărgite și creșterii bunăstării celor ce muncesc.

În perioada 1956—1965, statul a mobilizat prin buget peste 650 de miliarde lei, față de 183 de miliarde în anii 1951—1955. În această perioadă, veniturile din economia socialistă au reprezentat peste 90% din resursele bugetare, iar impozitul pe circulația mărfurilor și cotele din beneficii au fost între 50,9% și 54,3% din totalul veniturilor bugetare.

Cheltuielile bugetului în perioada sus-amintită au fost orientate tot spre finanțarea economiei naționale, fiind destinate în acest scop peste 68% în 1965, față de 61,7% în 1955. Dintre acestea, investițiile au deținut ponderea cea mai mare. Din suma totală de 243 de miliarde lei investită în perioada 1956—1965, industriei i-au revenit 136,9 miliarde lei. Investițiile făcute în agricultură, de șase ori mai mari decât în perioada 1951—1955, au condus la dezvoltarea bazei tehnice-materiale a agriculturii.

În deceniul 1956—1965, ca și în perioada precedentă, fonduri importante au fost cheltuite pentru ridicarea nivelului de viață al celor ce muncesc. Eforturile făcute pe această linie s-au materializat în îmbunătățirea continuă a retribuirii, diminuarea impozitului pe retribuire, scăderea prețurilor cu amănuntul la o serie de bunuri de larg consum, desființarea, în 1956, la majoritatea produselor agroalimentare, a cotelor obligatorii predate de către țărani și dezvoltarea contractărilor și achizițiilor, sporirea cheltuielilor social-culturale.

În ceea ce privește cheltuielile social-culturale, acestea au reprezentat în 1965 peste 22% în totalul cheltuielilor bugetare, față de 15,2% în 1955, crescând cheltuielile pentru învățământ și ocrotirea sănătății, pentru asigurări și prevederi sociale, alocații pentru copii, pentru cultură fizică și sport. Pe locuitor, cheltuielile social-culturale de la bugetul de stat au crescut de la 211 lei în 1950 la 1 100 lei în 1965, respectiv de peste cinci ori.

Măsurile întreprinse în anii 1956 și 1957 privind lărgirea atribuțiilor sfaturilor populare au dus, implicit, la rămânerea la dispoziția acestora a unor importante resurse de venituri din activitatea întreprinderilor republicane, beneficiile întreprinderilor de gospodărie comună și o parte a beneficiilor întreprinderilor comerciale locale. A apărut posibilitatea creării fondurilor de rezervă la dispoziția consiliilor populare, ceea ce a contribuit la rezolvarea mai operativă, pe plan local, a satisfacerii unor nevoi noi și neprevăzute ale economiei locale. Astfel, în 1965, volumul cheltuielilor bugetelor locale a fost cu 80% mai mare decât în 1950. Cu toate acestea, veniturile proprii — deși în creștere de peste șapte ori în 1965, față de 1950 — acopereau, în acea perioadă, doar între 33% și 50% din cheltuielile consiliilor populare.

În perioada 1955—1965, finanțele și-au îndeplinit cu prisosință funcția de mobilizare la fondurile bănești ale statului și la fondurile unităților socialiste a unei părți din produsul social, respectiv produsul global, și de repartizare și utilizare a acestor fonduri pentru înfăptuirea reproducerii lărgite și satisfacerea celorlalte cerințe comune ale societății. S-a întărit

Tabelul nr. 2

Evoluția veniturilor și cheltuielilor bugetului de stat în perioada 1950—1965²⁵

— miliarde lei —

	1950	1955	1960	1965	1950—1965	%
Venituri totale,	20,0	44,5	58,2	96,9	484	
din care:						
— impozit pe circulația mărfurilor	8,5	17,2	18,0	28,7	349	
— vârsăminte din beneficiile întreprinderilor și organizațiilor economice de stat	3,2	6,7	13,5	20,7	646	
— impozite și taxe de la populație	1,4	3,8	3,9	5,7	407	
— veniturile asigurărilor sociale de stat	1,1	2,1	3,6	5,9	536	
Cheltuieli totale,	19,1	42,9	55,4	93,1	487	
din care:						
— finanțarea economiei naționale	10,0	26,5	35,6	63,5	635	
— finanțarea acțiunilor social-culturale,	3,4	6,5	13,2	20,9	614	
din care:						
a. învățământ, cultură și artă	1,5	2,5	4,0	7,3	607	
b. sănătate	0,6	1,8	2,9	4,8	744	
c. asistență socială	0,4	0,3	1,0	0,9	251	
d. asigurări sociale de stat	0,8	1,8	3,5	5,2	628	
— apărarea statului	3,2	4,2	3,4	4,7	147	
— organele puterii și ale administrației de stat, organele judecătorești și ale procuraturii	1,5	1,4	1,7	2,3	153	

și s-a afirmat tot mai mult și funcția de control a finanțelor prin măsurile de reorganizare completă a controlului. Astfel, controlul economic înființat în 1947 a trecut în sarcina ministerelor economice, a fost organizat controlul preventiv în cadrul întreprinderilor și instituțiilor de stat, iar la Ministerul Finanțelor s-a înființat o direcție cu atribuții de control și revizie. Totodată, s-au elaborat măsuri privind funcționarea serviciilor de contabilitate, s-au stabilit atribuțiile și răspunderile contabililor și s-au luat măsuri pentru organizarea evidenței contabile pe baza planurilor de conturi.

Creditul. Naționalizarea principalelor mijloace de producție a pus problema organizării unui sistem de credit corespunzător marilor prefaceri politice și social-economice din țara noastră. Întreprinderile naționalizate au moștenit de la foștii patroni o situație economică și financiară grea, Banca Națională fiind nevoită să țină seama de această situație și să acorde creditele necesare redresării și dezvoltării întreprinderilor statului. Din iulie 1948 creditele bancare se acordau pe baza planurilor de trezorerie, în care se stabileau lunile cu gol de casă, respectiv încasările insuficiente pentru acoperirea cheltuielilor, situație în care intervenea Banca Națională prin credite pentru acoperirea golurilor, credite rambursabile în lunile în care încasările depășeau cheltuielile.

²⁵ Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1984, p. 272; Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1970, p. 582.

Folosirea planurilor de trezorerie prezenta dezavantajul că acordarea creditelor se făcea pe baza unor aprecieri de ansamblu a nevoilor, respectiv și a unor nevoi nelegate de activitatea curentă a întreprinderii, sau chiar a pierderilor. Din această cauză și urmare a organizării întreprinderilor pe principiul gestiunii economice și a dotării lor cu mijloace circulante proprii, s-a pus problema reorganizării și relațiilor de credit ale întreprinderilor cu banca. Astfel, în 1950 s-au întocmit planuri de credite trimestriale, s-a trecut la creditarea pe obiect, cu destinație precisă. Planificarea creditelor a fost mult ușurată prin interzicerea creditului comercial între unitățile de stat. Planurile de credite, elaborate la început sub forma de planuri trimestriale ale necesarului de credite, iar de la mijlocul anului 1952²⁶ sub forma unor balanțe, reflectând atât resursele de creditare, cât și plasamentele bancare în perioada planificată, au creat posibilitatea unei analize îmbunătățite a necesarului de fonduri. Din anul 1953, în afara planurilor trimestriale, s-au întocmit și planuri anuale, iar din 1960 s-au făcut și calcule de perspectivă pentru perioade de 5—10 ani. Planurile anuale aveau un caracter operativ, ele servind la întocmirea planului financiar centralizat și la corelarea unor indicatori din planul economic și bugetul de stat. Prin aceste planuri anuale se asigura, totodată, coordonarea finanțării de la buget a ramurilor economiei cu creditele bancare.

În anii 1951—1955, suma totală a creditelor acordate de Banca de Stat a crescut de aproape două ori; din totalul creditelor pe termen scurt, industria a primit 40%. Aceasta demonstrează rolul creditului în înfăptuirea procesului de industrializare socialistă a României. Au sporit, de asemenea, creditele acordate unităților socialiste din agricultură cu 47% în 1955, față de 1950, ceea ce a contribuit la sporirea producției agricole și la întărirea pe multiple planuri a organizațiilor socialist-cooperatiste din agricultură. Credite au fost acordate agriculturii și sub forma avansurilor primite de producătorii agricoli individuali în contul producției contractate, îmbinându-se pe această cale interesele micului producător cu cele ale statului în realizarea fondului de stat de produse agricole. Totodată, ei puteau primi credite pe termen lung pentru procurarea de animale de muncă, de inventar agricol și pentru construcții de locuințe.

Caracteristica creditului de a realiza în practică cea mai elastică formă de asigurare operativă a fondurilor necesare desfășurării activității economice a constituit motivul principal care a determinat lărgirea sferei acestuia în acoperirea necesarului de mijloace circulante ale activității economice. Ca urmare, începând din anul 1957, Banca de Stat a acoperit prin credite creșterea planificată de la un trimestru la altul a mijloacelor circulante, care, pînă la acea dată, era finanțată de la buget.

Dezvoltarea continuă a forțelor de producție și a relațiilor de producție a determinat îmbunătățirea sistemului de credite corespunzător cu nivelul atins de către acestea. O caracteristică în dezvoltarea sistemului de credit în perioada 1951—1965 a fost procesul de lărgire a relațiilor de credit în economia națională, extinderea sferei de influență a creditului pentru producție și circulație și mărirea operativității în acordarea creditului bancar. A sporit eficiența creditului în funcția lui de mobilizare a resurselor bănești și de repartizare planificată pe bază de rambursabilitate a acestor resurse pentru asigurarea reproducției lărgite și în funcția de control.

Circulația bănească. După naționalizarea principalelor mijloace de producție, au fost luate o serie de măsuri în vederea stăvilirii inflației și a întăririi puterii de cumpărare a monedei naționale. În august 1948, au fost dizolvate și puse în lichidare întreprinderile bancare și instituțiile de credit existente. Banca Națională a României, etatizată la sfârșitul anului 1946, a fost transformată în Bancă de Stat, centru unic de emisiune, principală instituție de creditare pe termen scurt și de decontare, centru unic de casă și de efectuare a operațiunilor valutare cu străinătatea. Operațiunile fostelor bănci capitaliste au trecut asupra Băncii de Stat, care, în acest scop, și-a lărgit considerabil activitatea în provincie. La 1 septembrie 1948, Societatea Națională de Credit Industrial a fost reorganizată și transformată într-o instituție specializată de finanțare și creditare a investițiilor, cu sarcini de control asupra activității de investiții. La aceeași dată, patrimoniul Casei Naționale de Economii și Cecuri Poștale a fost contopit cu cel al Casei de Depuneri și Consemnațiuni, pe această bază luînd ființă Casa de Economii, Cecuri și Consemnațiuni, însărcinată cu primirea și păstrarea economiilor bănești ale populației, precum și cu continuarea funcțiilor bancare ale celor două instituții contopite. În octombrie 1949, Casa de Economii, Cecuri și Consemnațiuni s-a transformat în Casa de Economii și Consemnațiuni, cu atribuții în administrarea depunerilor de economii ale populației. Prin aceste reforme, reorganizarea aparatului bancar a fost, în linii mari, încheiată în prima etapă. Reorganizarea aparatului bancar și reforma bănească din 1947 au înlesnit trecerea la sistemul bănesc de tip socialist, în cadrul căruia banii constituie un instrument al conducerii planificate, un mijloc de evidență și control asupra producției, repartiției, circulației și consumului.

Deoarece buna funcționare a sistemului bănesc național, caracterul stabil al monedei naționale sînt strîns legate de reglementările creditului bancar, într-o fază ulterioară a fost înființată, ca instituție de credit specializată, Banca Agricolă (1 ianuarie 1955), cu sarcina finanțării și creditării agriculturii.

Măsurile cu caracter organizatoric amintite și normele stabilite în februarie și august 1949 cu privire la deservirea de casă de către Banca de Stat a economiei naționale prin concentrarea în casele sale a numerarului întreprinderilor și organizațiilor socialiste și eliberarea acestuia pentru plăți curente și, respectiv, lichidarea obligațiilor bănești dintre întreprinderi au pus bazele decontărilor fără numerar și au pregătit trecerea la planificarea circulației bănești începînd din ultimul trimestru al anului 1949 ²⁷.

Planificarea circulației bănești a ținut seama de particularitățile formei sub care se desfășoară fluxurile bănești — cu numerar sau fără numerar —, și de specificul sferei în care circulă. Operațiunile fără numerar dețineau ponderea hotărîtoare în totalul operațiunilor bănești și erau în creștere ca urmare a volumului deosebit de mare al tranzacțiilor economice între întreprinderile și organizațiile socialiste. Planificarea circulației numerarului s-a îndeplinit prin utilizarea balanței veniturilor și cheltuielilor bănești ale populației începînd din anul 1951. Din 1953 s-au întocmit astfel de balanțe anual pe ansamblul economiei naționale, iar începînd din 1956 și la nivelul unităților administrativ-teritoriale. Balanța exprima volumul și sursele de formare a veniturilor bănești ale populației,

²⁷ Dumitru M. Toma, *Plățile fără numerar în România*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1980, p. 249.

precum și volumul și structura cheltuielilor bănești, oferind în acest fel elementele necesare pentru determinarea volumului de numerar necesar economiei.

Planul de casă, spre deosebire de balanța de venituri și cheltuieli bănești ale populației, a fost și este un instrument operativ de planificare a circulației numerarului, care cuprinde întreaga mișcare în numerar prin casieriele Băncii Naționale. Prin intermediul planului de casă, s-a înlăp-tuit politica de asigurare a echilibrului monetar în sfera circulației nu-merarului.

Procesul de însănătoșire a circulației bănești declanșat de reforma monetară din 1947 a fost sprijinit de prefacerile și realizările ulterioare pe plan politic, economic, financiar și de credit, care au contribuit la sporirea puterii de cumpărare a leului. Cu toate acestea, alți factori, specifici perioa-dei, au avut o acțiune contrară, cum au fost : creșterea speculei, a prețu-rilor produselor agricole pe piața neorganizată de peste trei ori față de 1947, în timp ce prețurile produselor industriale destinate agriculturii au rămas aproape la același nivel. Toate acestea au dus la o creștere peste normal a sumelor bănești aflate în circulație și la o slăbire a puterii de cumpărare a leului, fapt care a făcut necesară înlăp-tuirea reformei bă-nești din 1952, reformă ce a avut, în primul rînd, un conținut deflaționist, reducînd masiv volumul circulației bănești și, îndeosebi, al numerarului în circulație. În acest fel, s-a urmărit realizarea unei corelări mai bune între cererea solvabilă — numerarul la populație — și oferta de mărfuri necesare populației, principală premisă a stabilității banilor în economia socialistă. Reforma a avut, în același timp, un caracter de clasă, lovind în elementele capitaliste de la orașe și sate, care, prin speculă, au contribuit la creșterea prețurilor produselor alimentare pe piața neorganizată și au îngreuiat realizarea planurilor de contractări și achiziții. Reforma a majo-rat conținutul în aur al leului și a creat astfel baza calculării unor cursuri valutare oficiale. Conținutul în aur al unității monetare naționale a fost majorat de la 5,94 mg aur fin, cît fusese stabilit în 1947, la 79,346 mg aur fin, respectiv de circa 12 ori. Conținutul în aur stabilit avea un caracter convențional, el neinfluențînd nivelul real al puterii de cumpărare a leului.

Concomitent cu reforma bănească, s-a efectuat o reducere a prețu-rilor de vînzare cu amănuntul la o serie de mărfuri de primă necesitate, care a mărit și mai mult puterea de cumpărare a maselor muncitoare.

Succesele reformei bănești au creat condițiile menținerii unei cir-culații bănești sănătoase. De asemenea, pe măsura creșterii produsului so-cial, a producției și a accelerării circulației mărfurilor, au sporit mijloacele bănești din economie în conformitate cu nevoile tot mai mari legate de realizarea produsului social, de distribuirea și redistribuirea venitului na-țional. Astfel, în 1965, față de 1960, rulajul bănesc total (plăți fără și cu numerar) a crescut cu 72%, evoluție care s-a situat aproape de ritmul de creștere a indicatorilor ce caracterizează producția (91%) și circulația mă-rfurilor (60%)²⁸. Aceasta confirmă faptul că operațiunile bănești, fiind de-terminate de procesele materiale ale reproducției, înregistrează dinamica reclamată de desfășurarea proceselor pe care le mijlocesc.

Circulația bănească și creditul, mijlocind desfășurarea proceselor economice și, în primul rînd, a producției și circulației mărfurilor, reflectă modul cum se realizează sarcinile din planul național unic, ceea ce permite

sesizarea operativă a unor eventuale abateri, putîndu-se iniția, în caz de necesitate, măsurile ce se impun. În acest scop, planul de casă și planul de credite s-au elaborat și se elaborează trimestrial, spre deosebire de celelalte planuri, ținîndu-se seama mai bine și de specificul și sezonabilitatea unor procese economice, iar nevoile de numerar și de credite ale economiei putînd fi stabilite cu mai multă rigurozitate.

La înfăptuirea funcțiilor și rolului finanțelor, creditului și circulației bănești o contribuție însemnată a adus și modul de organizare și funcționare a aparatului financiar-bancar, care, la sfîrșitul anului 1965, prezenta următoarea structură : Ministerul Finanțelor, ce avea sub conducere generală Banca de Investiții, Administrația Asigurărilor de Stat și Casa de Economii și Consemnațiuni, toate aceste instituții avînd unități subordonate, în teritoriu ; Banca Națională și Banca pentru Agricultură, ambele cu sucursale și filiale teritoriale.

În etapa la care se referă cele prezentate cu privire la rolul finanțelor, creditului și banilor în procesul construirii bazei tehnice-materiale a socialismului sînt de reținut cîteva momente hotărîtoare : etatizarea Băncii Naționale din anul 1946, reforma monetară din 1947, naționalizarea băncilor și instituțiilor de asigurare din 1948, reforma revoluționară a bugetului și a sistemului fiscal din 1949, reșezarea generală a prețurilor, cu toate influențele sale, reforma bănească din 1952. Toate aceste momente, prin măsurile întreprinse, au contribuit la înlăturarea sabotajului economic-financiar, la stăvilirea inflației, la democratizarea sistemului fiscal, la echilibrarea bugetului de stat, la organizarea finanțelor întreprinderilor de stat și la conducerea lor pe bază de plan, la întărirea puterii de cumpărare a monedei naționale.

În această perioadă, s-a manifestat din plin funcția finanțelor de mobilizare la fondurile centralizate ale statului și la fondurile unităților socialiste a unei părți din produsul social, respectiv produsul global, și de repartizare și folosire a acestor fonduri în vederea realizării reproducției largite și satisfacerii celorlalte nevoi ale societății. Totodată, a sporit funcția creditului de mobilizare a resurselor bănești temporar disponibile și de repartizare a acestora pe bază de rambursabilitate pentru asigurarea reproducției largite. A crescut gradul de mijlocire a proceselor de producție și de circulație a mărfurilor prin intermediul circulației bănești. Toate acestea au contribuit la asigurarea condițiilor necesare înfăptuirii sarcinilor sporite din etapele următoare ale dezvoltării economice-sociale a României.

**IUGENIA BICHI,
VASILE SMĂRÂNDESCU,
AUREL VAINER**

MIȘCAREA MUNCITOREASCĂ INTERNAȚIONALĂ LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XX-LEA

Consolidarea continuă a procesului istoric de trecere a capitalismului în stadiul cel mai înalt al dezvoltării sale la începutul secolului nostru, cu tendința de a deveni treptat un sistem mondial, a conferit vieții economice și social-politice din diferite țări și zone ale lumii, în proporții desigur diferite de la o țară la alta și de la o zonă la alta, fizionomia unei epoci distincte. A unei epoci care a pus în evidență, întâi de toate, un ritm deosebit de accelerat al dezvoltării industriale, cu precădere în țări ca Germania, S.U.A., Anglia, Franța, Austro-Ungaria, dar și în altele, ca Japonia, Italia, Rusia.

Chiar dacă nivelul dezvoltării economice a lumii la începutul secolului al XX-lea era extrem de neuniform, fiindcă pe lângă țări cu o dezvoltare industrială foarte pronunțată existau multe altele în care mașina și mașinismul abia pătrundeau, iar unele nici nu cunoscuseră încă aceste însemne fundamentale ale economiei moderne, totuși avântul deosebit al producției industriale și-a lăsat o amprentă clară asupra societății umane în ansamblul ei. El a făcut să crească în mod sensibil produsul social în toate țările angajate cât de cât pe calea industrializării și, practic, noi și importante spații naționale au fost angrenate din ce în ce mai mult în fluxul economic al capitalismului.

În structurile economiei și-au făcut apariția noi ramuri industriale, așa cum au fost industriile electrică, chimică, mecanică sau producția de automobile, a căror dezvoltare a condus la modificarea tehnicilor de producție mai în toate țările din Europa, în S.U.A. sau Japonia. Au fost modificări tehnice importante, cu repercusiuni deosebite, întrucât au antrenat cu ele ample și semnificative restructurări în producție, în organisme economice naționale și, desigur, în funcționalitatea de ansamblu a pieței economice internaționale.

Alte modificări, care începuseră să-și facă apariția încă din deceniul al 8-lea al secolului trecut, acum s-au accentuat. S-a amplificat în mod deosebit exportul de capital. Penetrația de investiții și goana marilor monopoluri de a acapara finanțele și industria țărilor europene mai puțin

dezvoltate, ale țărilor de pe alte continente mai puțin industrializate sau în colonii au devenit mobiluri reale ale politicii fiecăreia din marile puteri. Și aceasta, pentru simplul fapt că s-au modificat și ritmurile generale de dezvoltare înregistrate de puterile imperialiste, în același timp făcându-și o inevitabilă apariție concurența dintre marile monopoluri, care s-a accentuat în permanență, până la a degenera în conflict politic și militar internațional.

Capitalismul liberei concurențe a făcut loc, din ce în ce mai mult, capitalismului monopolist de stat, în care politica liberului schimb a lăsat loc protecționismului, contribuind astfel la accentuarea decalajelor dintre țările dezvoltate și cele subdezvoltate, dintre bogați și săraci, dintre un grup relativ restrâns de națiuni avute și o mare majoritate a lumii alcătuită din țări în curs de dezvoltare, țări dependente, colonii sau semicolonii.

Modificările amintite, care au intervenit în structura și dinamica societății capitaliste, au condus către o sensibilă deplasare a obiectivelor politice ale marilor puteri, urmare a presiunilor exercitate de trusturi și monopoluri, îndeosebi cele ale industriei grele, și a imperativului expansiunii economice mai ales pentru a sprijini exportul de capital, sau a necesității de a-și asigura dominația asupra țărilor aservite și a coloniilor. De unde și goana acerbă pentru acapararea de noi teritorii, de noi zone și sfere de influență sau pentru menținerea a ceea ce se cucerise, în fața tendințelor altor forțe similare de a obține asemenea zone pentru valorificarea potențialului lor economic și financiar în continuă creștere. Cu alte cuvinte, o luptă deosebit de ascutită pentru reimpărțirea piețelor, îndeosebi a celor coloniale, pe care o susțineau mai ales marile puteri care parveniseră la acest statut mai târziu (Germania, Italia, Japonia).

Acesta este izvorul efortului susținut pentru înarmare, pe care au început a-l realiza marile puteri încă din ultima parte a secolului al XIX-lea, mult intensificat în primul deceniu al secolului al XX-lea, și transformarea războiului într-o problemă acută a zilei, într-un pericol permanent, din ce în ce mai amenințător pentru liniștea popoarelor și a lumii. Însăși existența pe pământul Europei a celor două blocuri politico-militare, Antanta și Tripla Înțelegere, era o dovadă elocventă a înclinării marilor puteri către a îmbrățișa confruntarea militară ca mijloc de rezolvare a contradicțiilor dintre ele ¹.

Din punct de vedere social, epoca la care ne referim a înregistrat o sensibilă sporire a rîndurilor clasei muncitoare ca urmare a dezvoltării și diversificării ramurilor producției industriale, numărul salariaților cuprinși în sfera productivă ajungînd, în 1914, să depășească cifra de 150 milioane, iar al muncitorilor industriali să se ridice la 85 milioane. S-a redus, în schimb, ponderea micilor patroni, a meșteșugarilor și, într-o anumită măsură, a țăranilor ². Ca efect al modernizării producției, al complicării relațiilor atît în sfera producției, cît mai ales a serviciilor, s-a ajuns la o creștere, într-un ritm mai rapid, a numărului celor care lucrează în administrația economică și al agenților tehnici ³.

¹ Pierre Renouvin, *La crise européenne et la première guerre mondiale (1904—1918)*, Ed. a V-a, P.U.F., Paris, 1989, p. 128 și urm.

² I. M. Krivoguz, *Vtoroi Internațional*, Moskva, 1964, p. 347.

³ Wolfgang Abendroth, *Histoire du mouvement ouvrier en Europe*, Maspero, Paris, 1967, p. 58.

Și alte modificări și-au făcut apariția în această epocă, așa cum au fost, de pildă, cele înregistrate de evoluția prețurilor și raportul lor cu costul vieții. În Anglia, în Franța sau Italia, costul vieții în esență a fost stabil pentru ultimii ani ai secolului al XIX-lea, dar, odată cu intensificarea politicii de expansiune promovate de Reichul wilhelmian și accelerarea cursei înarmărilor, adică din momentul în care marile puteri s-au îndreptat net către realizarea unei politici imperialiste, costul vieții s-a ridicat și valoarea unora din monede a scăzut. Pentru Germania, indicele prețurilor a sporit de la 100 în anii 1890—1900 la 130 în 1913—1914, creșteri similare înregistrându-se și în Franța, în Austro-Ungaria, Spania, Italia. Măririi de salarii n-au obținut decât muncitorii bine organizați din punct de vedere profesional, iar un nivel acceptabil al salariilor s-a reușit a se menține, în general, numai în țări ca Germania, Anglia și S.U.A., prin reducerea zilei de muncă, deși limitarea acesteia la 8 ore n-a fost impusă în nici o țară ⁴.

Această metamorfoză cu caracter structural, pe care a cunoscut-o capitalismul în epoca trecerii în faza monopolistă a dezvoltării sale, a condiționat în mod firesc evoluția și activitatea revoluționară a clasei muncitoare, atât a partidelor ei politice, cât și a organizațiilor profesionale. Între altele, dezvoltarea producției industriale și a economiei capitaliste, în ansamblul ei, au permis o anumită ameliorare a nivelului de trai al clasei muncitoare și chiar o îmbunătățire, fie ea și limitată, a securității sociale, acestea nefiind obținute sau, mai bine zis, impuse în realitatea social-politică a unei țări sau a alteia decât pe calea luptei, a confruntării deschise cu burghezia. Cercetări mai recente arată că lupta revendicativă a clasei muncitoare, chiar în țările dezvoltate, a cunoscut o curbă ascendentă. În Marea Britanie, de exemplu, s-au înregistrat, în 1911, unele din cele mai ample acțiuni greviste, cu participarea muncitorilor feroviari și a celor din porturi. Practic, greva feroviarilor a fost generală, paralizând efectiv economia întregii țări ⁵. În Franța s-au înregistrat, între anii 1900—1915, peste 500 de acțiuni greviste, chiar dacă multe dintre ele au păstrat un caracter local, în timp ce în Germania curba acțiunilor revendicative a înregistrat o creștere cu adevărat spectaculoasă : de la 1 468 de greve în 1900, cu participarea a circa 321 000 de muncitori, la 3 228 de greve și circa 681 000 de participanți în 1910, pentru ca, în 1912, să se înregistreze numai 2 834 mișcări greviste, dar cu angajarea în luptă a circa 1 031 000 de greviști ⁶. În vechea Românie, numărul grevelor muncitorești a crescut de la 119, câte au avut loc în anii 1900—1904, la 121 în 1905, pentru ca, în 1906, să aibă loc 341 de acțiuni greviste, iar pe teritoriul Transilvaniei, numai în 1907, au avut loc 145 de mișcări greviste ⁷.

Este evident, însă, că succesele obținute de clasa muncitoare în confruntările ei cu burghezia și-au avut ca suport determinant organizarea profesională și politică a rîndurilor ei, organizațiile muncitorești și îndeosebi, partidele socialiste fiind acelea care au făcut ca, prin ansamblul activității lor politice și ideologice, clasa muncitoare să se poată afirma ca o forță reală a progresului, ceea ce determina pe un istoric al feno-

⁴ Dick Geary *European Labour Protest 1848—1939*, London, 1981, p. 100—101.

⁵ Henry Pelling, *A History of British Trade Unionism*, London, 1966, p. 135.

⁶ Dick Geary, *op. cit.*, p. 105.

⁷ I. Iacoș, V. Petrișor, *Crearea și activitatea sindicatelor din România în anii 1905—1906*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.C.R.“, anul VIII, nr. 2/1962, p. 90—91.

menului mișcării muncitorești să aprecieze că, la începutul veacului nostru, „organizațiile muncitorești deveniseră, în același timp, obiect și subiect al progresului social, chiar dacă creșterea lor rapidă și succesele obținute le făcură prea adesea să supraaprecieze în teorie funcția lor de subiect”⁸.

Inițial, încă în ultimele decenii ale secolului trecut, această tendință a fost pusă în evidență de convingerea fermă a mișcării socialiste, a conducătorilor ei de marcă, inclusiv a lui Friedrich Engels, că sistemul capitalist evolua implacabil către o criză profundă a structurilor sale; că, în virtutea unor „legi naturale”, se va prăbuși, iar momentul acestei prăbușiri și, ca atare, al revoluției pe care trebuia s-o realizeze clasa muncitoare în tendința ei obiectivă de a depăși realitatea capitalistă și a făuri una nouă, care să aducă libertatea reală a omului ca om, era foarte apropiat în timp. Engels gîndea că o victorie a clasei muncitoare și a partidului ei politic era de așteptat în ultimii ani ai secolului al XIX-lea sau la începutul secolului al XX-lea într-un grup de țări sau într-o singură țară, chiar dacă în unele, ca Franța sau Italia, „au mai rămas multe de făcut înainte de a putea conta pe o victorie imediată și sigură”⁹. Iar optimismul lui Engels era pe larg împărtășit de Wilhelm Liebknecht sau August Bebel, de Karl Kautsky, Jules Guesde sau P.A. Kropotkin. Acesta din urmă declara, în 1882, în fața unei instanțe din Lyon: „Domnilor, credeți-mă, revoluția socială e aproape. Înainte de zece ani ea va izbucni. Eu trăiesc în mijlocul muncitorilor și pot s-o afirm”¹⁰.

Practica politică revoluționară avea din ce în ce mai mult ca ghid al ei teoria marxistă. Ideile socialismului științific se răspîndiseră și continuau a fi răspîndite pe o arie din ce în ce mai largă, mai ales în condițiile slăbirii forței de influențare din partea altor curente ideologice (lassalleanismul, proudhonismul sau anarhismul). Engels însuși, în calitate de executor testamentar al operei lui Marx, a îngrijit publicarea ultimelor două volume din *Capitalul*, și-a tipărit unele lucrări proprii, ca *Ludwig Feuerbach și sfîrșitul filozofiei clasice germane*, a purtat o intensă corespondență cu Friedrich Sorge, Paul și Laura Lafargue, August Bebel și Karl Kautsky sau Ioan Nădejde, făcînd aprecieri cu privire la conținutul și direcțiile dezvoltării mișcării muncitorești în Europa sau America și atrăgînd, în mai multe rînduri, atenția asupra necesității abordării creatoare a tezelor generale ale marxismului, un termen care a început a circula aproximativ din 1895¹¹.

Socialiștii din diferite țări au fost, ei înșiși, din ce în ce mai preocupați în a aborda, prin prisma teoriei marxiste, diferite aspecte ale realității istorice: de la noile fenomene economice și sociale, la problemele strategiei și tacticii revoluționare a proletariatului, de la chestiuni actuale și deosebit de presante pentru epoca respectivă, cum erau războiul sau problema național-colonială, la natura relațiilor dintre partidele muncitorești și conținutul concret istoric al internaționalismului proletar. Karl Kautsky și Rosa Luxemburg în Germania, Henry Mayers Hyndman în Anglia, Jules Guesde, Paul Lafargue și Jean Jaurès în Franța, Pablo Iglesias în Spania, Antonio Labriola în Italia, C. Dobrogeanu-Gherea în

⁸ Wolfgang Abendroth, *op. cit.*, p. 60.

⁹ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 22, Editura politică, București, 1965, p. 195.

¹⁰ Jacques Droz (sub direcția lui), *Histoire générale du socialisme*, vol. II, Presses Universitaires de France, Paris, 1974, p. 11.

¹¹ *Ibidem*, p. 7.

România, Gheorghe Plehanov și Vladimir Ilici Lenin în Rusia și-au adus importante contribuții atât la desfășurarea operei de răspîndire a ideilor socialismului științific, cît și la analiza realităților economice și social-politice care trebuiau supuse transformărilor revoluționare, la dezvoltarea însăși a teoriei marxiste. Remarcabilă a fost contribuția lui V. I. Lenin la dezvoltarea creatoare a marxismului în condițiile specifice Rusiei țariste, ale experienței acumulate de Partidul bolșevic în cursul revoluției burghezo-democrate din 1905—1907 și în anii următori.

Problema puterii și a căilor de acțiune pentru rezolvarea ei, forțele sociale care se puteau angaja pe calea revoluției, caracterul pașnic sau violent al luptei pentru putere și pentru realizarea efectivă a transformărilor ce le implică revoluția proletară, fizionomia partidului politic al proletariatului au fost doar cîteva din chestiunile care, într-un fel sau altul, ajunseseră a polariza și pe un plan mai larg dezbaterile de idei din interiorul mișcării muncitorești internaționale. Dealtfel, înțelegerea și interpretarea acestor probleme, îndeosebi aceea a preluării puterii și a metodelor la care se putea recurge pentru atingerea acestui obiectiv, i-au separat pe adepții consecvenți ai marxismului de diferitele orientări teoretice, a căror trăsătură caracteristică avea să fie aceea a încercării de angajare exclusivă a mișcării muncitorești pe făgașul acțiunii pentru obținerea unor îmbunătățiri parțiale ale condițiilor de existență ale muncitorilor, pentru atingerea unor obiective imediate : a unui program minimal de reforme care să creeze posibilități mai largi de acțiune pentru clasa muncitoare ; a unui obiectiv maximal, acela al înfăptuirii societății socialiste, care era fixat pentru o perspectivă istorică mult îndepărtată în timp ¹².

Pentru conducătorii *Societății Fabienilor*, de exemplu, scopul luptei trebuia să fie „reconstrucția societății în armonie cu posibilitățile morale cele mai elevate“, iar principala deviză a acțiunii era temporizarea ¹³. Fabienii preconizau făurirea unei societăți a „democrației industriale“ pe calea „socialismului administrativ“ și se întâlneau, din acest punct de vedere, cu „posibiliștii“ francezi, conduși de Paul Brousse, care se limita, pentru început, la naționalizarea diverselor servicii publice în cadrul comunelor ¹⁴. Din aceeași perspectivă, a apropierei treptate de idealul socialismului pe calea adaptării acțiunii clasei muncitoare la cerințele imediate ale „momentului“ istoric, poate fi privită și orientarea reprezentată de socialistul francez Benoît Malon, cu tezele sale despre „socialismul integral“ ca sinteză a tuturor activităților omului, orientare exprimată de „La Revue socialiste“, sau neokantianismul reprezentat în sînul mișcării muncitorești germane de Karl Höchberg și revista „Der Zukunft“.

Cu alte cuvinte, cursul dezvoltării mișcării muncitorești, încă la sfîrșitul secolului al XIX-lea, punea în evidență o diversitate de tendințe, în bună măsură altele decît cele existente la mijlocul veacului și în anii activității Internaționalei I. Din confruntarea lor inevitabilă și necesitatea obiectivă a unității rîndurilor organizate ale clasei muncitoare, a

¹² Mircea N. Popa, Lucia Bădulescu, *Contribuții privind strategia mișcării socialiste internaționale la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea*, în „Revista de istorie“, tom. 28, nr. 9/1975, p. 1377.

¹³ A. M. Mac Briar, *Fabian Socialism and English Politics. 1848—1918*, Cambridge, 1966, p. 285.

¹⁴ C. Willard, *Le socialisme et communisme français*, Armand Colin, Paris, 1967, p. 87—88.

afirmării solidarității proletare internaționale, înscrisă de altfel ca principiu în documentele programatice ale tuturor partidelor muncitorești, se născuse, de fapt se reactualizase, la finele deceniului al 9-lea al secolului trecut, și ideea făuririi unei noi organizații internaționale a muncitorilor. A unei organizații, care, în condițiile existenței partidelor muncitorești naționale, nu mai putea repeta fizionomia și experiența primei Internaționale, dar, prin forța lucrurilor, trebuia să reunească, într-o conjunctură sau alta, tendințe muncitorești diferite, pentru a le face să acționeze împreună, fără a impieta asupra capacității de inițiativă autonomă a fiecărui partid proletar național ¹⁵.

Expresia concret istorică a acestei tendințe, după dizolvarea Internaționalei I, a fost organizarea unor conferințe muncitorești internaționale : la Berna (1876), Gand (1877), Coire (1881), Paris (1883 și 1886). Iar în condițiile în care mișcarea muncitorească continua încă să fie afectată de existența mai multor curente socialiste de factură nemarxistă (anarhism, neobakunism în Italia, Franța sau Spania, narodnicism în Rusia etc.), o continuare a confruntării ideologice din interiorul mișcării socialiste a favorizat actualizarea ideii unei noi Internaționale.

În iulie 1889, cu prilejul aniversării a 100 de ani de la căderea Bastiliei, s-a ajuns la organizarea unei reuniuni a reprezentanților mai multor partide socialiste la Paris. Au fost, de fapt, două : una de factură trade-unionistă, organizată de posibiliștii francezi (477 de delegați din 14 țări), cealaltă, convocată de către guesdiști (467 de delegați din 23 de țări, între care și România). Aceasta din urmă a fost considerată, chiar atunci, a fi un *congres marxist* și avea să intre în istorie sub denumirea de Congresul care a dat naștere Internaționalei a II-a ¹⁶.

Deși, chiar în timpul celor două congrese, s-au făcut încercări de a le unifica și de a se ajunge la hotărâri comune pentru orientarea generală a întregii mișcări muncitorești, faptul n-a fost cu puțință. Congresul posibiliștilor s-a desfășurat ca un congres muncitoresc de factură sindicală, a cărui ordine de zi și dezbateri propriu-zise s-au limitat la revendicarea zilei de muncă de 8 ore. Congresul marxiștilor, în schimb, a ascultat și a dezbătut, timp de 3 zile, 17—19 iulie, rapoarte privind situația clasei muncitoare și a mișcării socialiste din diferite țări. Aceasta a fost înfățișată de militanți marxiști, ca : Keir-Hardy, Wilhelm Liebknecht, August Bebel, Jules Guesde, Paul Lafargue, Jean Longuet, Emile Vandervelde, Victor Adler, Pablo Iglesias, Gheorghe Plehanov. Din România a participat o delegație formată din : Dionisie Many, Dimitrie Voinov, Emil Racoviță, Ion Procopiu și Mihai Săulescu ¹⁷.

În desfășurarea lucrărilor Congresului au fost relevate locul și rolul clasei muncitoare în societate, forța ei de acțiune în confruntarea cu burghezia, ca și necesitatea organizării ei profesionale, dar mai ales politice, prin afirmarea tot mai viguroasă a partidelor muncitorești revoluționare. Printr-una din rezoluțiile adoptate s-au fixat, ca idei programatice fundamentale pentru mișcarea muncitorească, lupta pentru socialism și solidaritatea internațională, relevându-se necesitatea istorică a transformării

¹⁵ Patricia Van der Esch, *La deuxième Internationale (1889—1922)*, Paris, Librairie Marcel Rivière, 1957, p. 96.

¹⁶ *Istoria Vtorovo Internaționala*, vol. I, Moskva, p. 148.

¹⁷ *Condițiile istorice ale apariției și dezvoltării clasei muncitoare din România. Făurirea și afirmarea partidului său politic (1821—1893)*, Editura politică, București, 1984, p. 492—493.

structurilor societății burgheze, prin socializarea mijloacelor de producție și a luptei pentru putere, ca instrument al acțiunii revoluționare. „Eliberarea muncii și a întregii umanități — se consemna în rezoluția consacrată legislației muncii — poate fi înfăptuită numai de către proletariatul organizat ca clasă, cît și pe scară internațională, care trebuie să cucerească puterea politică în scopul exproprierii capitalului și transformării mijloacelor de producție în proprietate socială“¹⁸.

Internaționala a II-a a luat naștere fără ca existența ei să fie oficial statuată. Numai după crearea Biroului Socialist Internațional, în 1900, s-a admis reconstrucția „noii Internaționale“. Nici n-a avut o denumire oficială. Și-a asumat un scop fără o siglă anume. E drept că s-a revendicat din Asociația Internațională a Muncitorilor, a cărei continuatoare a vrut să fie, iar militanții socialiști au considerat-o, realmente, ca o continuare a primeia, într-o formă nouă. De fapt, numai în ajunul aniversării a 50 de ani de la crearea primei Internaționale s-a vorbit de „vechea“ Internațională și de „noua“ Internațională, ori de a I-a și a II-a¹⁹.

Deși nu figura pe ordinea de zi, Congresul a adoptat, la propunerea delegatului francez, Raymonde Lavigne, o rezoluție cu privire la sărbătorirea zilei de 1 mai 1890, ca zi a solidarității muncitorești internaționale în lupta pentru revendicarea zilei de muncă de opt ore. Rezoluția a ținut seama de o propunere americană, în așa fel încît ea a căpătat următoarea formulare : „Congresul hotărăște să organizeze o mare demonstrație internațională, astfel ca, în aceeași zi, în toate țările și în toate orașele, masele muncitoare să ceară organelor de stat reducerea, prin lege, a zilei de muncă la opt ore și îndeplinirea hotărîrilor Congresului de la Paris. Întrucît Federația americană a muncii a fixat deja, la Congresul ei de la St. Louis din decembrie 1888, o demonstrație asemănătoare pentru ziua de 1 mai 1890, această zi a fost fixată ca zi a demonstrației internaționale. Muncitorii din diferite țări trebuie să-și organizeze demonstrația în conformitate cu condițiile existente în țară“²⁰.

Această rezoluție s-a bucurat de un imens ecou în rîndurile clasei muncitoare din numeroase țări, iar ziua de 1 Mai a devenit cea mai mare sărbătoare a clasei muncitoare, simbol al luptei sale pentru emancipare, al solidarității proletare internaționale.

Delegații la Congresul din 1889, ca o expresie a bunelor rezultate ale acestei reuniuni internaționale, au hotărît ca, peste doi ani, să se organizeze un nou congres. A și avut loc la Bruxelles (1891), după care aveau să urmeze Congresele de la Zürich (1893), Londra (1896) și Paris (1900). Dealtfel, pînă la sfîrșitul secolului al XIX-lea, Internaționala a II-a n-a existat decît prin faptul că, periodic, organiza un congres desemnat a fi un „Parlament internațional al muncii“, sau „Parlamentul internațional socialist“ ; de fapt, o întrunire periodică de confruntare a ideilor și, mai ales, a experiențelor, o „instantă“ de reflecție comună asupra mișcărilor revoluționare din diferite țări. Un birou ales avea sarcina de a coordona lucrările desfășurate pe comisii, de a supune votului rezoluții convenite, acestea din urmă fiind considerate ca reguli de acțiune pe care

¹⁸ *Istoriia vtorovo Internaționala*, vol. II, p. 266.

¹⁹ Georges Haupt, *L'historien et le mouvement social*, Maspero, Paris, 1980, p. 8.

²⁰ William Z. Foster, *Istoria celor trei internaționale*, Editura politică, București, 1959, p. 160.

fiecare partid le lua în considerație atunci cînd își definea programul. Congresele socialiste internaționale evitau să intervină, în vreun fel anume, în treburile interne ale partidelor participante, care aveau dreptul exclusiv de a-și fixa tactica.

Congresele socialiste internaționale din ultimul deceniu al veacului trecut au avut un rol pozitiv pentru procesul de cristalizare a orientărilor forțelor politice muncitorești, în sensul socialismului științific, pentru formularea unor obiective care aveau să devină puncte programatice în activitatea celor mai multe partide. Așa a fost, de pildă, cristalizarea ideilor programatice ale mișcării socialiste, atît a scopurilor urmărite, cît și a mijloacelor concrete de acțiune, și care au relevat, pentru început, consolidarea căutărilor consecvent revoluționare. Pe linia susținerii activității politice a clasei muncitoare, la Congresul socialist internațional de la Zürich (1893) s-au înscris, într-o rezoluție specială, următoarele idei : „Acțiunea politică este necesară atît din punctul de vedere al agitației și al afirmării integrale a principiilor socialiste, cît și din punctul de vedere al realizării reformelor de interes imediat. În consecință, el (Congresul) recomandă muncitorilor din toate țările să-și cucerească drepturile politice și să se servească de ele, în toate corpurile legislative și administrative, pentru a realiza revendicările proletariatului și a pune mîna pe puterea politică, care nu este astăzi decît instrumentul dominației politice, pentru a o transforma în mijloc de emancipare a proletariatului”²¹.

Dintr-o asemenea perspectivă principială, atît în plan teoretic cît și în activitatea practică, au fost combătute cu vigoare curențele anarhistice din mișcarea muncitorească, acestea ajungînd să-și piardă, treptat, influența, Congresul de la Londra (1896) marcînd înfrîngerea definitivă a anarhismului.

S-au precizat, de asemenea, obiectivele luptei clasei muncitoare pe terenul legislației muncitorești. Dezbătută la toate congresele internaționale, problema legislației muncitorești a căpătat un conținut concret, privind durata zilei de muncă sau regimul muncii pentru copii și femei, impunerea repausului duminical (săptămînal), sărbătorirea zilei de 1 Mai etc. În strînsă legătură cu îmbunătățirea condițiilor de muncă, s-a dezbătut și problema formelor de luptă ale proletariatului pentru satisfacerea revendicărilor sale. S-a propus, de pildă, să se recurgă la greva generală, adică la solidarizarea tuturor muncitorilor dintr-o localitate sau regiune cu greviștii dintr-o ramură oarecare, aflați în bătălia pentru cîștigarea unor revendicări.

Dealtfel, întreaga această epocă de la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea s-a caracterizat prin declararea unui număr important de greve, avînd obiective concrete privind îmbunătățirea condițiilor de muncă și mărirea salariilor. La forumurile socialiste internaționale, problema formelor de luptă a suscitat dezbateri și controverse, unele organizații muncitorești (de pildă, cele din Anglia) separînd net lupta pentru revendicări strict economice de activitatea politică. În acțiunile propriu-zise ale clasei muncitoare, însă, delimitarea dintre obiectivele politice și cele economice nu rareori era imposibil de realizat, numeroase greve izbucnite, pe fond revendicativ, strict economic, punînd în discuție culoarea politică a celor care conduceau țara sau districtul. În general și în aceste probleme, congresele socialiste internaționale (cel

²¹ Jacques Droz, *op. cit.*, p. 563.

de la Bruxelles, în special) au adoptat rezoluții de principiu, recomandând, cum era și firesc, ca fiecare partid să procedeze în funcție de condițiile concrete din țara respectivă.

În chestiunea raportului dintre organizațiile politice și cele sindicale, congresele socialiste internaționale n-au întrunit unanimitatea delegaților. În timp ce reprezentanții social-democrației germane se pronunțau și insistau pentru ca partidele politice să-și asocieze strâns mișcările sindicale, considerate a fi „școala primară a socialismului“, socialiștii francezi, atît guesdistii, cît și adepții lui Edouard Vaillant, se pronunțau împotriva acestui punct de vedere.

La Congresul de la Zürich (1893) s-a dezbătut o problemă nouă, ridicată de delegația partidului clasei muncitoare din România — problema atitudinii partidului muncitoresc față de țărănime. Într-o măsură mai mare sau mai mică, în aproape toate țările europene exista țărănimea ca forță socială distinctă. În unele țări, cum erau România, Rusia, Bulgaria, Serbia, Turcia, Grecia, Spania etc., țărănimea reprezenta marea majoritate a poporului, iar problemele ei, legate de munca pămîntului și relațiile cu moșierii, nu puteau fi ignorate de un partid revoluționar, care își propunea construirea unei noi societăți, crearea unor noi relații și structuri economice.

Punctul de vedere susținut de socialiștii români — care, ca și la Congresul de la Buxelles (1891)²², au prezentat în scris un raport explicativ — era că partidul muncitoresc are datoria să ia în considerare potențialul revoluționar al țărănimii, să se intereseze de problemele acesteia. Supusă dezbaterii Congresului internațional de la Zürich, problema agrară a rămas, cu unele excepții, fără ecou în rîndurile delegaților din țările occidentale, nepregătiți să prezinte puncte de vedere proprii asupra ei, motiv pentru care ea a fost transferată pe ordinea de zi a următorului congres. Într-adevăr, la Congresul socialist internațional de la Londra (1896), problema agrară s-a aflat la punctul 1 al ordinei de zi și au fost prezentate mai multe rapoarte. Rezoluția adoptată, însă, ținînd seama de diversitatea situației țărănimii și a problemei agrare în fiecare țară, a recomandat, ca de obicei, ca fiecare partid să acționeze în funcție de condițiile specifice din țara respectivă. În ce-l privește, Partidul Social-Democrat al Muncitorilor din România a dovedit o bună înțelegere a necesității angrenării țărănimii pe făgașul luptei revoluționare, avînd și inițiativa de a-i organiza politic pe țărani, creînd, în anii 1898—1899, cluburi socialiste la sate²³.

Forumurile socialiste internaționale din ultimul deceniu al veacului trecut s-au înscris, astfel, în istoria mișcării muncitorești ca mari evenimente, cu ecou puternic în opinia publică europeană. În același timp, s-au organizat congrese socialiste internaționale ale tineretului revoluționar (la Geneva, în 1893), sau pe ramuri de producție (al tipografilor, la Berna, în 1892). La propunerea mișcărilor sindicale din Anglia și Franța s-a acceptat ideea constituirii unei Internaționale sindicale, o idee care și-a găsit o primă concretizare în 1902, cînd a luat naștere un Secretariat internațional al organizațiilor sindicale, ulterior convocîndu-se, periodic, congrese internaționale ale sindicatelor.

²² *Documente din istoria mișcării muncitorești din România (1879—1892)*, Editura politică, București, 1973, p. 708—730.

²³ Gheorghe Matei, *Cluburile socialiste la sate. 1898—1899*, Editura științifică, București, 1968.

La cumpăna dintre cele două veacuri, mișcarea muncitorească internațională se afirma ca una din realitățile majore ale scenei social-politice, una din forțele ideologice și spirituale ale timpului, care-și aducea o contribuție majoră la dezbaterea tuturor problemelor importante ce își găseau reflectarea și animau conștiința politică a popoarelor²⁴. Din punctul de vedere al evoluției pe care a cunoscut-o Internaționala a II-a în primul deceniu al secolului nostru este de remarcă, întâi de toate, tendința de a găsi și a pune în practică unele forme de îmbinare a principiului autonomiei largi, neîngrădite, pe care o aveau partidele clasei muncitoare din fiecare țară, cu necesitatea acțiunii coordonate în probleme care interesau, într-o măsură mai mare sau mai mică, toate detașamentele proletare (sprijinirea luptelor greviste, lupta împotriva războiului, a colonialismului etc.); de a se pune în valoare experiența revoluționară acumulată de un partid sau altul printr-o reflecție colectivă, fără ca ideile, tezele sau simplele concluzii astfel desprinse să devină obligatorii pentru practica politică și ideologică a fiecărui partid.

Congresul socialist internațional de la Paris (1900) a pus în evidență aceste tendințe. Atunci s-a hotărât înființarea unui organ central, cu existență permanentă, reunit pentru prima dată la sfârșitul aceluiași an, purtând denumirea de Biroul Socialist Internațional (B.S.I.), cu sediul la Bruxelles²⁵. B.S.I., compus din câte doi delegați pentru fiecare partid, cu un secretariat permanent și cu reuniuni în plen, care aveau loc o dată pe an, n-a relevat o autoritate deosebită. El s-a afirmat ca organ coordonator în intervalul de timp dintre două congrese numai după 1905, când secretar al său a devenit Camille Huysmans și la ale cărui convocări răspundeau personalități de marcă ale mișcării socialiste — așa cum erau: Keir Hardie și H. M. Hyndman (pentru Anglia), Victor Adler (Austria), Vandervelde și Anseele (Belgia), Stauning (Danemarca), Jaurès, Vaillant și Guesde (Franța), Kautsky, Singer, Rosa Luxemburg, Haase (Germania), Turati și Morgari (Italia), Sen Katayama (Japonia), Troelstra și Van Kol (Olanda), Cristian Racovski (România), Lenin și Plehanov (Rusia), Hillquit (S.U.A.) ș.a.

În 1904 s-a creat o Comisie socialistă interparlamentară, cu menirea de a coordona activitatea parlamentară a socialiștilor, de „a facilita o acțiune comună în marile probleme politice, economice și internaționale“, o comisie care, din 1906 până în 1910, a ținut cinci conferințe, dublând, într-o anumită măsură, acțiunile Biroului Socialist Internațional²⁶. În 1907 a avut loc prima Conferință internațională a femeilor socialiste, care, între altele, a hotărât să dea naștere unui Birou internațional, în fruntea căruia a fost aleasă Clara Zetkin. În același an a fost constituită Federația internațională a tineretului socialist, având în frunte un Birou alcătuit din Henri de Man, L. Frank și K. Liebknecht; din 1908, Federația internațională a tineretului a avut și un secretariat permanent, cu sediul la Viena²⁷.

Congresele au rămas, însă, principala formă de manifestare a Internaționalei a II-a, ele desfășurându-și lucrările la Amsterdam (1904),

²⁴ Nicolae Copoiu, *Considerații privind dezvoltarea mișcării muncitorești internaționale la începutul secolului al XX-lea (1900—1914)*, în „Anale de istorie“, anul XIX, nr. 6/1973, p. 126—127.

²⁵ Émile Vandervelde, *Souvenirs d'un militant socialist*, Paris, 1939, p. 152.

²⁶ Jacques Droz (sub direcția lui), *Histoire générale du socialisme*, vol. II, p. 565.

²⁷ *Ibidem*, p. 565—566.

Stuttgart (1907), Copenhaga (1910) și Basel (1912). Acestea au fost, într-un fel sau altul, adevărate momente de afirmare viguroasă a mișcării socialiste, atât prin amploarea dezbaterilor, cât și prin mărimea manifestațiilor proletare care însoțeau mai ales deschiderea și închiderea lucrărilor, când pe străzile orașelor amintite ajunseseră a demonstra sute de mii de oameni sub faldurile larg desfășurate ale steagurilor roșii, abordându-se lozinci tipice condiției de existență a proletariatului și revendicărilor social-economice și politice muncitorești, sau intonându-se cîntece revoluționare, îndeosebi *Internaționala* , ca simbol al voinței de înfrățire și de luptă unită a tuturor celor ce muncesc. Dezbaterile organizate în aceste forumuri au fost — și, astăzi, în perspectiva mai largă a istoriei, ne apar cu atât mai mult — o oglindă în care și-au găsit reflectarea principalele preocupări ale mișcării socialiste, inclusiv problemele cu care s-a confruntat în acea perioadă.

În ansamblu, majoritatea partidelor muncitorești s-au afirmat în viața social-politică a țărilor lor, atât prin noile idei care cucerău o parte a opiniei publice, cât și prin pozițiile ocupate în parlamente. Ca participanți la viața parlamentară, chiar dacă erau opozanți ireductibili, deputații socialiști s-au integrat mecanismului politic de guvernare. În această situație a apărut și ideea perspectivei ascensiunii la putere a partidelor socialiste pe cale parlamentară. Această idee, pe care însuși Engels o acceptase ca formă de luptă — el însuși fiind un energic activist, în ultimii ani, pe terenul luptelor electorale din Franța (mai ales) —, a fost mult discutată pe plan teoretic în mișcarea socialistă internațională.

Dezbateri intense în mișcarea muncitorească au provocat teoriile lui Eduard Bernstein. Personalități marcante ale mișcării : K. Kautsky, Franz Mehring, G. Plehanov, Rosa Luxemburg au adus critici severe acestor teorii, care puneau sub semnul întrebării justetea concepțiilor lui Marx privind evoluția istorică a capitalismului, esența exploatarei capitaliste, cucerirea puterii de către proletariat și instaurarea socialismului ca țel al mișcării muncitorești socialiste. Congresul socialist internațional de la Amsterdam (1904) a respins aceste teorii, adoptînd o moțiune specială îndreptată împotriva tentativelor de revizuire a fundamentelor teoriei marxiste, „de a schimba tactica noastră încercată și victorioasă, bazată pe lupta de clasă”²⁸. Această atitudine a fost sprijinită cu fermitate de mișcarea socialistă din România.

Fără să fi reușit să se transforme în tendință dominantă, bernsteinismul a continuat să persiste ca unul din curențele existente în cadrul mișcării muncitorești. Delimitările în probleme de natură ideologică și de tactică au condus, în unele țări, la scindarea partidelor socialiste. Așa a fost cazul Partidului Muncitoresc Social-Democrat din Rusia, care, în 1902, s-a scindat în bolșevici și menșevici, și al Partidului muncitoresc din Bulgaria, scindat, în 1903, în „largi” și „strîmți”. O delimitare s-a produs și în partidul clasei muncitoare din România, în 1899, când, deși o serie de socialiști au părăsit partidul muncitorilor, el a reușit să rămînă singurul partid al proletariatului român, spre deosebire de situația din alte țări, unde delimitările au dus la existența mai multor partide muncitorești, la scindarea unității de luptă a clasei muncitoare.

La Congresul de la Stuttgart, ca și în perioada următoare, s-au vădit mai accentuat deosebiriile dintre orientările de factură reformistă și cele

ale stângii revoluționare, printre ai cărei exponenți de marcă se numărau V. I. Lenin, Rosa Luxemburg, Karl Liebknecht, Franz Mehring, C. Racovski²⁹. O tendință pe firul căreia avea să se înscrie și P.S.D. din România, alături de Partidul bolșevic din Rusia, Partidul Socialist Italian, socialiștii „strimți” din Bulgaria ș.a.

Problema colonială și necesitatea afirmării unei poziții clare din partea mișcării socialiste a fost ridicată mai întâi la Congresul socialist internațional de la Londra (1896), prin vocea socialiștilor francezi, dar a figurat, pentru prima oară pe o ordine de zi, la Congresul de la Paris (1900). Din dezbateri a reieșit o moțiune, care nu făcea altceva decât „să condamne politica colonială a burgheziei”, recomandând, în același timp, „formarea de partide socialiste în colonii care să adere la organizațiile din metropole”³⁰. Numai la Congresul de la Stuttgart (1907) problema colonială a fost obiectul unor dezbateri ample, în condițiile în care se impusese atenției generale rezistența anticolonială a popoarelor din Congo, Africa de Sud-Vest, Algeria, Cochinchina.

La Stuttgart s-au conturat trei curenți. Unul de dreapta, avându-l ca exponent pe deputatul german David, adept al colonialismului ca fenomen obiectiv, pe care trebuia să-l susțină și mișcarea socialistă. Un altul, care s-a situat la centru, cu olandezul Van Kol, belgianul Vandervelde, englezul Macdonald, Bernstein și Jaurès, care au denunțat „barbaria colonială”, dar au justificat „sistemul colonial”, prezentându-l ca un „factor de progres”. În sfârșit, la stînga s-au situat V. I. Lenin, Rosa Luxemburg, Karl Kautsky ș.a. Acesta din urmă a scris o carte: *Socialismul și politica colonială*, pentru a denunța opiniile lui David și Van Kol, demonstrînd că fenomenul colonial nu stătea la baza dezvoltării forțelor productive și nu contribuia nici la dezvoltarea regiunilor rămase în urmă³¹. Pe o poziție de stînga s-a situat și delegația socialiștilor români, N. D. Cocea ironizînd, pe drept cuvînt, pe adepții colonialismului ca factor civilizator, atunci cînd scria: „Ei cred că în Congo, unde regele Leopold al Belgiei a ruinat toată țara ca să stoarcă el personal averi; că în India, unde imperialismul englez a semănat numai foamete, nedreptate și moarte, că pretutindeni unde capitalismul alb a robit munca și viața indigenilor, după această epocă de tranziție crudă va urma, odată cu civilizația, și lupta pentru dezrobire și pentru sfărîmarea inechităților sociale”³².

Colonialismul reprezenta una din fațetele concrete ale unei probleme mai generale — problema națională³³. Cea de a doua fațetă, de fapt o formă concretă a existenței problemei naționale ca problemă majoră a societății moderne, în fața căreia mișcarea socialistă, ca forță politică, nu putea în nici un fel să rămînă indiferentă, era aceea a asupririi la care erau supuse mai multe popoare, între care și o bună parte a poporului român de către mari imperii, ca cel țarist sau austro-ungar. În Europa, mai ales, problema națională, care se reducea, în ultimă instanță, la ne-

²⁹ Nicolae Copoiu, *Socialismul european și mișcarea muncitorească și socialistă din România (1835—1921)*, București, 1971, p. 141—142.

³⁰ Madeleine Rebérioux, G. Haupt, *Le socialisme et le question coloniale avant 1914. L'attitude de l'Internationale*, în „Le mouvement sociale”, octombrie-decembrie 1963.

³¹ Karl Kautsky, *Sozialismus und Kolonialpolitik*, Berlin, 1907.

³² „România muncitoare” din 26 august 1907.

³³ Annie Kriegel, *Le pain et les roses. Jalons pour une histoire des socialismes*, PUF, Paris, 1968, p. 79—81.

cesitatea istorică, obiectiv determinată, a dreptului fiecărui popor de a dispune el însuși de propriile sale destine, de a fi unit, independent și suveran, de a fi în măsură să-și pună nestingherit în valoare propriile sale capacități de creație materială și spirituală, ajunsese în stadiul acut al existenței sale. Forțele autentic populare, între ele, în prim plan, situându-se clasa muncitoare, acționau pentru împlinirea dezideratului național : reconstituirea statelor naționale, ca în cazul popoarelor polonez, cehoslovac, finlandez ș.a., desăvârșirea unității naționale, ca în situația popoarelor român, iugoslav sau italian.

Fenomen deosebit de complex, cu implicații majore ce se regăseau, practic, în toate sferele societății, de la economie la cultură, mișcarea națională a generat preocupări multiple de ordin politic și ideologic și care, în mod obiectiv, s-au răsfrânt asupra desfășurării luptei clasei muncitoare, a dezvoltării mișcării socialiste. Cu toate acestea, în cadrul organizat al Internaționalei a II-a, problema națională n-a făcut obiect de dezbatere. Ca atare, ea n-a fost în situația de a elabora și a adopta documente care să reflecte mai riguros modul său de înțelegere a acestei probleme sau poziția pe care să se situeze mișcarea socialistă, partidele muncitorești care o compuneau ³⁴.

În schimb, partidele socialiste din multe țări ale Europei, între care și România, s-au confruntat direct cu problema națională și, ca atare, au fost în situația obiectivă de a o supune analizei, de a se exprima pe marginea acestei chestiuni deosebit de complexe și în plan teoretic și în activitatea politică-ideologică de zi cu zi. O exprimare cu atât mai necesară cu cât tensiunile de ordin național, generate, pe de o parte, de lupta popoarelor asuprite pentru libertatea și unitatea lor, iar, pe de altă parte, de tendința claselor dominante din imperiile amintite de a-și menține situația lor privilegiată, acționând cu o duritate din ce în ce mai accentuată pentru înăbușirea oricărei aspirații de emancipare națională, au căpătat, la începutul secolului al XX-lea, o amploare cu totul deosebită ³⁵.

S-a exprimat, astfel, un evantai larg de orientări, dintre care s-au impus atenției câteva. Una dintre acestea a fost cea care a intrat în istorie sub termenul generic de austro-marxism, avându-i în prim plan pe Otto Bauer și Karl Renner, după care naționalitatea era un atribut real al cetățeanului, dar a cărui împlinire nu trebuia pusă în legătură cu un teritoriu determinat. Cetățenii de aceeași naționalitate puteau și trebuiau să se constituie în „asociații naționale“, independente de teritoriu, și care să dispună de o administrație proprie. Acestea ar fi trebuit să se preocupe de învățământ, educație, dezvoltarea limbii etc., cu alte cuvinte să asigure o autonomie culturală, complet separată de chestiunile economice și politice, care ar fi trebuit să rămână un atribut al administrației centrale, aceasta din urmă fiind, desigur, legată de un anume teritoriu. Otto Bauer scria, în 1907, că „organizarea umanității în comunități naționale autonome, care să se bucure de bunurile lor culturale, acesta este scopul național pe care trebuie să-l urmeze o social-democrație de factură internațională“ ³⁶. O asemenea teorie este evident că venea în sprijinul menținerii Imperiului austro-ungar. Ea nu reflecta nici conținutul real

³⁴ Ibidem, p. 83.

³⁵ A se vedea, pe larg : *Afirmarea statelor naționale independente unitare din centrul și sud-estul Europei (1821—1923)*, Editura Academiei R. S. România, București, 1979.

³⁶ O. Bauer, *Die Nationalitätsfrage und die Sozialdemokratie*, în *Marx-Studien*, vol. II, Viena, 1924, p. 343.

al problemei naționale, care nu se reducea la afirmarea culturală a unui popor și cu atât mai mult sensul pe care îl urma lupta popoarelor din monarhia bicefală, ca și din interiorul altor imperii, și care viza libertatea, unitatea și independența deplină în cadrele unor state deplin constituite.

O altă orientare a fost cea reprezentată de Rosa Luxemburg, pentru care libertatea națională se situa pe un loc secund în raport cu libertatea socială, apreciind că înfăptuirea revoluției proletare avea să conducă și la rezolvarea problemei naționale. Privind problema națională din această perspectivă, Rosa Luxemburg a putut conchide că făurirea statelor naționale nu constituie pentru partidul clasei muncitoare un progres, ci o asemenea revendicare s-ar fi constituit într-o piedică pentru menținerea și consolidarea solidarității internaționale a muncitorilor³⁷. Acesta era, așa cum a demonstrat și realitatea istorică, un mod greșit de înțelegere a raportului dintre național și internațional, dintre patriotism și internaționalism.

În sfârșit, o altă orientare poate fi reținută din fizionomia ideologică a Partidului bolșevic din Rusia, care se confrunta și el cu problema națională, cu existența, chiar în rîndurile mișcării muncitorești, a unor puncte de vedere diferite în legătură cu atitudinea ce trebuia abordată în planul practicii politice. Mai ales în anii 1912—1913, cînd și în rîndurile militanților revoluționari din Rusia și-au făcut simțită prezența anumite ecouri ale „autonomiei cultural-naționale“, îndeosebi în rîndurile celor din Caucaz, abordarea teoretică a problemei naționale s-a impus cu necesitate, aceasta din urmă avînd o „determinare“ anume și în evoluția contextului extern.

V. I. Lenin a acordat, în aceeași perioadă, o atenție deosebită problemei naționale. El s-a pronunțat ca un partizan consecvent al ideii de autodeterminare a popoarelor asupra pînă la despărțirea totală de statele în granițele cărora se aflau, supunînd criticii pozițiile Rosei Luxemburg, precum și ale austro-marxiștilor. El scria că „prin autodeterminarea națiunilor se înțelege despărțirea lor statală de colectivitățile naționale străine, se înțelege formarea unui stat național de sine stătător“³⁸. Sau că „ar fi o greșală ca prin dreptul la autodeterminare să se înțeleagă altceva decît dreptul la o existență de stat independentă“³⁹.

În primii ani ai secolului al XX-lea, mișcarea muncitorească a fost pusă în fața unor probleme presante, determinate de faptul că procesul istoricește necesar de constituire a statelor naționale și de înfăptuire a unității naționale depline nu se desăvîrșise încă în Europa, în special în centrul și sud-estul ei. Internaționala a II-a n-a găsit o strategie adecvată pentru a răspunde acestor probleme, care au căpătat o mare acuitate o dată cu izbucnirea războiului mondial⁴⁰.

Problema războiului și a păcii a fost pentru Internaționala a II-a de departe elementul central al dezbaterilor și preocupărilor ei cele mai susținute, îndeosebi după 1900. Chiar de la Congresul socialist internațional din 1889, războiul fusese denunțat ca produsul obiectiv al condițiilor economice existente și aproape la fiecare congres ulterior, ca și în publicistica socialistă, s-au făcut ample referiri la pericolul războiului, ca fenomen ce însoțește dezvoltarea societății împărțite în clase, în mod

³⁷ J. P. Nettl, *Rosa Luxembourg*, vol. I, Oxford University Press, London, 1966, p. 260.

³⁸ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 25, Editura politică, București, 1964, p. 281.

³⁹ *Ibid.*

⁴⁰ Annie Kriegel, *op. cit.*, p. 92—94.

special societatea modernă, în care concurența dintre state pentru aca-pararea de piețe economice cât mai avantajoase îi era o trăsătură caracteristică fundamentală.

Este drept că, pînă la Congresul de la Amsterdam (1904), ale cărui lucrări au avut loc în condițiile desfășurării războiului ruso-japonez, debaterile din mișcarea socialistă au purtat o evidentă notă academică. Numai din acest moment, și cu precădere la Congresul de la Stuttgart (1907), debaterile nu s-au mai limitat la a prezenta cauzele și natura reală a războaielor, cu distincția teoretică, ce n-a lipsit din desfășurarea acestor debateri, între războaiele drepte și cele nedrepte, ci s-a căutat a se fixa și mijloacele concrete de care putea să uzeze clasa muncitoare pentru a împiedica izbucnirea și desfășurarea de confruntări militare ⁴¹.

La modul general, socialiștii au apreciat, în concordanță cu optimismul lor specific și, de fapt, cu ceea ce aveau ca moștenire teoretică de la Marx și Engels că, odată cu victoria revoluției pe care o preconizau, odată cu înlăturarea burgheziei de pe scena istoriei, aveau să dispară și cauzele generatoare de război, în așa fel că, la Congresul de la Zürich, deci în prezența încă a lui Engels, se putea înscrie într-o rezoluție ideea potrivit căreia căderea capitalismului înseamnă pacea universală. N-au lipsit nici avertismentele adresate de socialiști burgheziei că războiul pregătit de ea va avea drept consecință finală ridicarea la luptă a proletariatului și victoria revoluției socialiste. C. Dobrogeanu-Gherea, pe care problema războiului l-a preocupat în mod deosebit, aprecia, ca o concluzie a analizelor sale, că războiul nu va rezolva nici una din contradicțiile care îl generează, în schimb „arată cum societatea actuală clădește o întreagă civilizație strălucită pentru a o dărîma în foc, în singe și în noroi. În felul acesta, războiul are și o parte pozitivă, revoluționară : el grăbește și apropie revoluția socială” ⁴².

Dacă a existat o cvasiunanimitate de păreri în rîndurile mișcării muncitorești internaționale cu privire la geneza și natura propriu-zisă a războaielor, în modul de a acționa pentru dejucarea planurilor belicoase, în fixarea mijloacelor de acțiune n-a mai existat o unitate a punctelor de vedere exprimate. A existat un consens doar în privința acțiunilor cu caracter preventiv la care putea recurge clasa muncitoare : o propagandă susținută împotriva militarismului ; mobilizarea maselor la apariția oricărei crize internaționale, pentru a protesta, prin mitinguri și demonstrații de stradă ; respingerea creditelor pentru înarmare ; afirmarea necesității înlocuirii armatei permanente cu milițiile populare ; educarea tinerei generații în spiritul fraternității popoarelor ; înlăturarea diplomației secrete ; arbitrajul internațional etc. Divergențele au apărut în legătură cu alte modalități de acțiune, așa cum s-a întîmplat la Congresul de la Amsterdam, cînd ideea grevei generale le care trebuia să recurgă clasa muncitoare în momentul izbucnirii unui conflict militar, dealtfel neconfirmată de istorie ca validă, susținută de Jean Jaurès, n-a fost împărtășită de social-democrații germani, pe motiv că ar pune în pericol rezultatele unei activități organizatorice de ani de zile, burghezia putînd recurge, într-o asemenea situație, la interzicerea partidului politic și a sindicatelor.

⁴¹ Émile Vandervelde, *op. cit.*, p. 163.

⁴² C. Dobrogeanu-Gherea, *Opere complete*, vol. 5, Editura politică, București, 1978, p. 254.

La Congresul de la Stuttgart, cînd s-a pus problema formulării mijloacelor de acțiune ale clasei muncitoare în momentul cînd războiul ar izbucni, au fost propuse nu mai puțin de patru proiecte de rezoluție. Una a fost propusă de Jaurès și Vaillant, în numele majorității Partidului Socialist Francez, care proclama lozincă apărării oricărei țări supuse unui atac din afară. Într-un război de apărare, se spunea în rezoluție, țara atacată are „dreptul la sprijinul clasei muncitoare din întreaga lume”. Rezoluția Jaurès—Vaillant nu a fost adoptată de Congres. O altă rezoluție a fost prezentată de J. Guesde, în numele minorității din Partidul Socialist Francez. Ea pornea de la ideea că, în general, este imposibil să se preîntîmpine războiul, deoarece războaiele sînt un produs al capitalismului, care vor dispărea numai în socialism. Rezoluția nu propunea însă nici un fel de măsuri concrete de luptă împotriva militarismului și pericolului de război. Ea condamna, de fapt, clasa muncitoare la pasivitate în fața primejdiei crescînde a războiului imperialist. Nici această rezoluție nu a fost adoptată de Congresul de la Stuttgart. A fost în schimb adoptată rezoluția propusă de August Bebel, cu amendamentele formulate de V. I. Lenin, Rosa Luxemburg, Martov și alți socialiști de stînga : „În caz de pericol de război, clasa muncitoare și reprezentanții ei în parlament sînt obligați ca, avînd sprijinul Biroului internațional, să facă tot ce e posibil pentru a împiedica declararea războiului, recurgînd la mijloacele ce li se par raționale și care *depind de gradul de ascuțire a luptei de clasă și de situația politică generală*. Dacă războiul izbucnește totuși, datoria constă în a acționa pentru terminarea lui cît mai grabnică și a depune toate eforturile pentru ca criza economică și politică provocată de război să fie folosită spre a trezi poporul și a grăbi astfel înlăturarea dominației de clasă a capitaliștilor”⁴³. Acest amendament a fost inclus în rezoluția lui Bebel, o rezoluție adoptată, după dezbateri îndelungate, de către congres.

Aruncînd o privire de ansamblu asupra dezvoltării mișcării muncitorești internaționale la sfîrșitul veacului trecut și la începutul veacului nostru, pînă la declanșarea primului război mondial, se poate constata că, în această perioadă istorică, clasa muncitoare, prin partidele ei, numite social-democrate, socialiste sau muncitorești, a devenit o forță politică recunoscută în cele mai multe dintre țările unde existau asemenea partide. Faptul că partidele muncitorești își demonstrau periodic solidaritatea și schimbul de experiență prin marile congrese organizate de Internaționala socialistă sporea încă și mai mult forța proletariatului organizat. Dezbaterile marilor probleme sociale, politice și economice ale lumii contemporane, în primul rînd problema preîntîmpinării războiului ce se pregătea între cele două coaliții de state europene — Tripla Alianță și Tripla Înțelegere —, constituie prestigiul politic al Internaționalei socialiste și partidelor muncitorești în ochii opiniei publice, ai maselor populare, înainte de 1914. Acest prestigiu al socialismului a fost o mare realitate istorică a epocii, un prestigiu recunoscut și de adversarii mișcării muncitorești. Faptul că în războaiele balcanice marile puteri nu au intervenit direct a fost, indiscutabil, și rezultatul presiunii partidelor muncitorești, a Congresului socialist internațional de la Basel (1912), a marilor demonstrații pentru pace organizate de clasa muncitoare.

⁴³ August Bebel, *O viață de militant*, Editura politică, București, 1956, p. 224—225.

Caracteristica acestei epoci din istoria mișcării muncitorești a fost dezvoltarea în largime, o amplă difuziune în rindul maselor a ideilor socialiste și democratice. Formele sub care s-au realizat toate acestea au diferit, în funcție de condițiile concrete, specifice din fiecare țară. Produse nemijlocite ale unor condiții social-politice și economice concrete, partidele muncitorești au oglindit aceste realități și au acționat în raport cu ele.

În unele țări cu sisteme electorale mai largi, partidele muncitorești au ocupat poziții importante în parlamente, contribuind la dobândirea, în primul rînd, a unor obiective pe planul legislației muncitorești. În multe țări europene sistemul asigurărilor sociale își are începutul în această epocă istorică și este rezultatul direct al activității partidelor muncitorești. Ar fi, desigur, însă, o greșeală să se aprecieze forța partidelor muncitorești numai în raport cu prezența deputaților socialiști în parlamente. În țări ca Rusia și România, de pildă, unde sistemele electorale erau restrictive, accesul partidelor muncitorești în parlamente a fost mai limitat. În aceste țări, forța partidelor s-a afirmat pe alte căi, fie prin mari lupte revoluționare (cum a fost cazul Rusiei), fie prin abordarea și promovarea în cadrul dezbaterilor publice a problemelor fundamentale care interesau poporul respectiv. Este cazul Partidului Social-Democrat din România, care, pornind de la condițiile concrete ale realității societății românești, a propulsat marile idei privind necesitatea dezvoltării industriale a țării, a angajării potențialului revoluționar al țărănimii în lupta pentru progresul general al țării și poporului, pentru înfăptuirea unității naționale, ceea ce avea să-i confere un mare prestigiu.

În genere, în toate țările, activitatea partidelor muncitorești în epoca dinaintea primului război mondial s-a înscris ca o contribuție importantă la procesul de largire a participării maselor la viața politică, de largire a democrației. Axată pe lozinca introducerii votului universal, prezentă în programele tuturor partidelor muncitorești, bătălia pentru cucerirea acestui drept a cunoscut forme multiple, care au atras efectiv spre viața obștească contingente importante de cetățeni în toate țările. În unele țări acest drept a fost cucerit înainte de 1914, în altele după primul război mondial, dar pregătirea maselor pentru această cerință democratică fusese realizată tot înainte de 1914.

În iulie 1914, cînd, ca urmare a atentatului de la Sarajevo, marile puteri au recurs la ultimile măsuri de pregătire în vederea confruntării militare, partidele social-democrate, îndeosebi cele din Germania, Franța și Anglia, n-au acționat în spiritul orientărilor convenite la congresele de la Stuttgart, Copenhaga, al celor de la Basel, cînd forumul socialist din noiembrie 1912 prevenise guvernele „să ia bine seama că în starea actuală a Europei, în dispoziția de spirit a clasei muncitoare, ele nu vor putea, fără pericol pentru ele însele, să dezlănțuie războiul”⁴⁴.

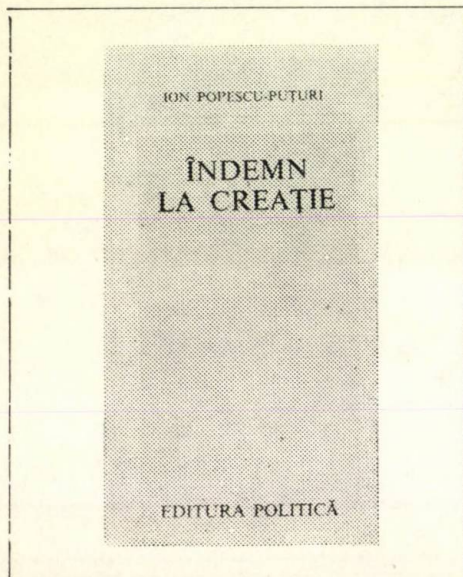
Criza internațională din iulie 1914 a pus la grea încercare mișcarea socialistă. Conducerile partidelor social-democrate din țările celor două alianțe au votat creditele de război, iar la izbucnirea lui s-au alăturat politiciilor guvernelor respective. În aceste condiții, Congresul Internațional socialist, preconizat pentru data de 9 august 1914, la Viena, nu a mai putut avea loc. Internaționala a II-a a încetat practic să mai existe.

În împrejurările complexe ale războiului mondial, mișcarea muncitorească din România a făcut distincția necesară între caracterul imperialist imprimat acestei confruntări militare de marile puteri care urmăreau scopuri anexioniste și dreptul istoric al poporului român de a-și înfăptui idealul național, încorporînd efortul clasei muncitoare în larga mișcare națională a maselor populare, a poporului român ⁴⁵.

În împrejurările complexe ale războiului mondial, mișcarea muncitorească din România a făcut distincția necesară între caracterul imperialist imprimat acestei confruntări militare de marile puteri care urmăreau scopuri anexioniste și dreptul istoric al poporului român de a-și îndeplini idealul național, încorporînd efortul clasei muncitoare în larma mișcare națională a maselor populare, a poporului român⁴⁵.

ION POPESCU-PUȚURI,
İNDEMN LA CREAȚIE,

Editura politică, București, 1984, 516 p.

Creația, temă ce face obiectul unor intervenții tot mai analitice, constituie o determinație ontologică a condiției omului contemporan. Dezvăluindu-i elementele constitutive, omul poate să-și sporească șansele potențării ei în așa măsură încât însuși destinul lui ca om să depindă de amplificarea valențelor sale creatoare.

Poporul nostru, ca urmare a formării și ființării lui într-o zonă geografică zbuciumată, a trebuit să-și folosească

din plin capacitatea creatoare, dar înțelegerea deterministă a acestei dimensiuni ontologice nu s-a putut cristaliza decît în strînsă dependență de materializarea mișcării muncitorești din România, de revoluționarea socialistă a întregului nostru popor. Dezvăluindu-i elementele constitutive, specifice epocilor, prin intermediul „relațiilor dintre națiuni și state și practica politică”, prin ritmurile progresului social înregistrat de poporul nostru sub conducerea Partidului Comunist Român, Ion Popescu-Puțuri ne prezintă în recenta sa lucrare un amplu tablou determinist al creației istorice, subliniind contribuțiile poporului nostru, ale documentelor programatice ale P.C.R., ale cuvîntărilor secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, la amplificarea creației, ca dimensiune definitorie a elevării condiției umane.

În acest context, „*Îndemn la creație*” este o pledoarie pentru forța adevărului istoric, pentru atitudinea curajoasă și novatoare de regîndire continuă a trecutului din perspectiva viitorului, din perspectiva amplificării dimensiunilor creative-colective și individuale. „*Îndemn la creație*” — titlu sugestiv, cu puternică încărcătură deontologică — este adresat atît cercetătorilor, propagandiștilor, tuturor lucrătorilor din domeniul ideologic, cît și fiecărui om al muncii responsabile.

Cartea se înscrie ca o contribuție remarcabilă la realizarea cerinței politice, de stringentă actualitate, de înfățișare a istoriei unice a poporului și partidului

nostru, de abordare științifică, materialist-dialectică a trecutului relațiilor dintre state și națiuni, refuzînd „cu hotărîre închistarea dogmatică”. Ion Popescu-Puțuri militează pentru permanența cunoașterii istoriei noastre naționale ca o dimensiune definitorie a conștiinței socialiste a fiecăruia, ca un exercițiu permanent de înțelegere dialectică a raportului dintre stabilitate și schimbare, ca un izvor motivațional pentru căutarea unor „noi căi și soluții pentru problemele generate de viața cu fenomene de instabilitate în structurile noastre economice, sociale și politico-statale” (p. 27).

Pledoaria pentru luciditate asupra mersului evenimentelor, bazată pe rolul deosebit de important ce „revine *analizei istorice globale*, care să privească în mod unitar, atotcuprinzător, atît istoria națională, cît și istoria universală” (p. 42), se desfășoară cu argumente penetrante asupra problemelor cardinale ale condiției umane în contemporaneitate. Astfel, problema ca relația național-internațional în procesul revoluției și construcției socialiste, problema naturii și formelor coexistenței pașnice, cea a păcii și a războiului, problema raportului dintre revoluția științifico-tehnică și revoluția socialistă, cea a relațiilor dintre națiunile mari și mici, dintre statele naționale cu un trecut istoric mai îndelungat și cele care și-au dobîndit recent independența, problema suveranității naționale — sînt analizate profund și cu grija de a feri gîndirea marxistă de „tendințe dogmatizante, care nu pot decît frîna contribuția gîndirii materialist-dialectice și istorice contemporane la abordarea creatoare a problemelor complexe cu care este confruntată lumea noastră” (p. 85).

Cu o bogăție impresionantă de argumente — de cele mai multe ori inedite pentru cititor —, cu o profundă investigație științifică, autorul face dovada forței gîndirii materialist-dialectice, subliniind că această gîndire nu este „...lipită de anumite contradicții, care au dat naștere și unui șir de aprecieri concrete eronate” (p. 85—86). În această ordine de idei, Ion Popescu-Puțuri argumentează că „Din faptul că Marx și Engels, ca și alți mari înțelepți ai lumii, nu au fost scutiți de erori, de aprecieri infirmate de cursul istoriei, nu tragem, așa cum o fac adversarii materialismului dialectic și istoric, concluzia respingerii a însăși acestei concepții filosofice, ci — și tocmai prin aceasta ne deosebim! — aceea a studierii *pe baza acestei concepții și metode* și a contradicțiilor din gîndirea întemeietorilor ei, pentru a înțelege mai bine realitățile trecute și pre-

zente” (p. 86). Astfel, analizînd cauzele unor viziuni limitative prezente în unele lucrări ale clasicilor marxismului cu privire la rolul popoarelor „mici” în devenirea umanității, a popoarelor „viabile și neviabile”, autorul argumentează poziția înaintată a socialiștilor români, care s-au situat, de la început, ca apărători și luptători consecvenți pentru independența națională a poporului român. În același sens, este subliniată amplificarea poziției de stabilizatori și promotori ai concepțiilor înaintate pe care au avut-o comuniștii români în eliminarea unor elemente utopice și în „tratarea superficială, prin simpla taxare drept «eronată» sau «contravenind independenței naționale» a popoarelor din Balcani” (p. 159), a unor viziuni federatiste, de inspirație slavofilă, ce s-au infiltrat și în mișcarea muncitorească internațională la începutul secolului nostru și care au generat, ulterior, anumite practici specifice Cominternului, practici de sub tutela cărora Partidul Comunist Român a căutat în mod consecvent să se sustragă. În această ordine de idei, capitolele III și IV ale lucrării prezintă o bogăție de date și documente istorice importante pentru înțelegerea strategiei politice a P.C.R., bazată pe unitatea dintre popor, partid și stat.

Pentru frontul nostru ideologic, o astfel de analiză se înscrie ca un moment de referință în efortul de a face din filosofia marxistă nu o metafizică conceptuală, o colecție de generalități și principii, ci o *metodologie a dezvoltării concrete* relațiilor statu-quo-ului social, a înțelegerii concrete a devenirii istorice a poporului român și a viabilității raționaliste a viitorului nostru asumat.

Autorul polemizează continuu cu atitudini sterile, dogmatizante, care fac din înțelegerea relațiilor dintre popoare și națiuni un binom schematic „ori”, „ori”, omițînd concretețea atitudinală a grupărilor comunitare, a forțelor și personalităților politice generate de mișcarea socială a popoarelor. Sublinierea cauzelor *interne* în geneza și structurarea proceselor revoluționare, a revoluțiilor socialiste — teză definitorie a politicii partidului nostru — are o deosebită semnificație constructivă în epoca contemporană, cînd noi și noi popoare trec sau se pronunță pentru trecerea la socialism.

Delimitîndu-se de concepții dogmatice, care perpetuează soluții istorice depășite în înțelegerea raportului dintre general și particular în revoluția socialistă, amplul demers științific aprofundează concepția deterministă asupra istoriei, evidențiind noi factori ai construirii subiectului istoric al revoluției

socialiste, noi dimensiuni ale relației dintre grupările politice, socio-profesionale, asupra cărora *numai* forțele revoluționare interne pot avea atît audiența în mase, cît și concretețea strategică și tactică.

O contribuție de substanță la înțelegerea filosofiei marxiste ca filosofie a istoriei se evidențiază a fi modul în care dialectica relațiilor dintre mișcarea patriotică, raționalistă și mișcarea muncitorească, comunistă a edificat forțe stabilizatoare de rațiune și progres. Comandamentul strategic lansat de către Partidul Comunist Român istoricilor de a scrie *istoria așa cum a fost*, punînd în evidență unitatea dintre lupta milenară pentru afirmarea ființei naționale, pentru unitatea statală a poporului român și lupta de emancipare socială amplificată de mișcarea revoluționară, de mișcarea socialistă și comunistă din România, capătă în lucrare o consistență determinist-dialectică, prin care se dezvăluie teza metodologică a rolului hotărîtor al cauzelor interne ale revoluției și construcției socialiste. În subtilitatea relațiilor concrete dintre state mari și mici, dintre partide și clase și, nu în ultimul rînd, dintre personalități proeminente (vezi, în acest sens, bogatele referiri documentare la personalitatea politică a lui Nicolae Titulescu și a altor diplomați ai vremii) se edifică, în decursul istoriei, temeiurile interne ale constituirii subiectului colectiv al proceselor revoluționare ce reprezintă baza independenței și suveranității strategice și tactice a politicii partidului comunist, cu atît mai mult în calitatea sa de partid de guvernămînt. Din această perspectivă, inițiativa istorică a Partidului Comunist Român — care, înfrunzînd eroic multiple dificultăți ivite în cale, a știut să folosească „șansa istorică”, asigurînd poporului român intrarea în rîndul popoarelor avansate ale lumii, aliniînd țara „în pas cu viitorul” — se înscrie ca o contribuție de necontestat la înțelegerea conceptului de revoluție socialistă. Pe acest temei, rolul României în contemporaneitate este analizat din perspectiva aceleiași vocații stabilizatoare de rațiune istorică.

Cu o argumentație sugestivă, autorul ne dezvăluie conținutul științific și umanist al politicii partidului nostru, inițiativa istorică evidentă în a cumula o varietate mare de vectori, „puternici factori care fac ca războiul să nu mai fie inevitabil” (p. 395) și care antrenează speranța lucidă a forțelor revoluționare, progresiste de pretutindeni de a exclude războiul din viața comunităților umane. Astfel, lucrarea evidențiază actualitatea aceleiași vocații stabilizatoare de ra-

țiune umanistă, proprie dintotdeauna poporului român, și care obligă pe fiecare cetățean de a se face purtătorul și promotorul acesteia. Astfel „*îndemn la creație*” își evidențiază substanța practică, în calitate de instrument al optimizării activității cotidiane-patriotice și constructive.

Amplul studiu la care ne referim se înscrie ca o contribuție majoră la analiza determinismului istoric, punînd în lumină modul în care legitatea obiectivă își croiește drum prin labirintul relațiilor dintre popoare. Înțelegerea materialist-deterministă a istoriei, ca o succesiune legică a modurilor de producție, nu este un schematism metafizic în care concordanța sau neconcordanța dintre forțele de producție și relațiile de producție se manifestă ca un mers de la sine, uneori în detrimentul intereselor popoarelor. La antipodul viziunilor schematice, care prezintă legitatea succesiunii istorice prin cupluri fixe de contrarii: general-particular, universal-specific etc. lucrarea ne conduce în subtilitatea determinării legice a mersului istoriei, punînd în evidență forța rațiunii ca amplificatoare de voință constructivă a maselor. Astfel, argumentația, bogată în date și evenimente, concretizează legitatea devenirii istorice, subliniînd permanența implicării omului, a maselor în realizarea propriei lor istorii.

Ion Popescu-Puțuri dezvăluie concretețea legității istorice, modul în care cunoașterea și valorizarea ei, „aprecierea-previziunea” a generat ritmuri diferite, forțe activatoare sau inhibitoare specifice, modalitatea în care popoarele, apărîndu-și cu dirzenie independența și suveranitatea națională, s-au implicat într-un mod specific și într-un mers propriu al istoriei. Din această perspectivă, autorul opinează că în România procesele revoluționare au izvorît din contradicțiile social-politice existente *aici*; iar acestea își au întemeierea în creșteri și descreșteri caracteristice economiei, dependente de surse monopoliste străine, în cea mai mare parte a mijloacelor de producție; prin urmare, nu trebuie căutat temeiul *obiectiv* în „neconcordanța relațiilor de producție cu forțele de producție prea puternice pentru ele, ci în neconcordanța lor cu *necesitatea unui ritm mult mai înalt* (subl. ns.) de dezvoltare a unor forțe de producție încă slabe” (p. 424).

De asemenea, ca o contribuție la îmbogățirea teoriei determinismului istoric se înscrie și abordarea, în contextul relațiilor concrete, a problematicii libertății naționale, privită ca unitate dintre

aspirațiile poporului român și constructivismul raționalist al unor personalități politice care, prin subtilitate diplomatică, au evitat duritatea unor tendințe anexionist-mondialiste. Într-o asemenea perspectivă de rigoare științifică, axioma spiritualității românești progresiste, conform căreia poporul nostru și-a șlefuit spiritualitatea rezistind liniilor de forță ale unor mari puteri, fiind o pavază a civilizației, capătă un conținut patriotic militant, de o inestimabilă valoare practică pentru procesul formării omului nou.

În contextul aceluiași spirit de exigență analitică și practic-formativă se înscrie și contribuția pe care lucrarea o aduce la înțelegerea diacroniei demografice a României, a devenirii structurii de clasă, a raportului dintre grupările socio-profesionale, dintre acestea și partidul comunist; argumentarea se structurează pe dinamica națiunii, în care „clasa muncitoare, fiind pivotul principal al coeziunii întregii națiuni în jurul Partidului Comunist Român ca forță politică conducătoare a societății” (p. 486), antrenează procesul restructurării treptate a intereselor și motivațiilor întregului popor. Din această perspectivă lucrarea pune în lumină unele limitări ale conceptului de „cointerese materială” — fie el și completat cu acela al „stimulentelor morale” —, în sensul că poate genera „o imagine în esență statică a societății” (p. 477). Autorul militează pentru o cercetare teoretic fundamentată a grupurilor sociale, în condițiile restructurării activităților productive desfășurate de întregul nostru popor, cercetare menită să evidențieze concretețea ideii de „clasă pentru întreaga societate”. Clasa muncitoare își manifestă rolul conducător în societate pe baza mutațiilor importante care se produc în procesul revoluționării societății românești, în care „clasa muncitoare nu rămâne aceeași pe tot parcursul dezvoltării socialiste nici ca structură internă, nici ca raporturi cu celelalte grupuri sociale, cu statul și alte instituții principale ale societății” (483).

Originalitatea soluțiilor concrete adoptate de partidul nostru comunist în rezolvarea problemelor fundamentale ale organizării și conducerii societății constituie temeiul existențial al îndemnului la creație lansat cercetătorilor de Ion Popescu-Puțuri, cu atât mai mult cu cât „s-a acumulat o experiență bogată, care se cere a fi generalizată, a continuat aprofundarea fenomenelor și aspectelor noi, apărute în procesul transformării revoluționare a societății și în viața internațională” (p. 39).

Înțelegerea deterministă a procesului de revoluționare a societății — apreciază autorul — este cu atât mai iminentă cu cât „realitatea social-istorică este contradictorie, dă naștere unor sinteze adesea neașteptate, unor procese ale căror implicații nu sînt previzibile întotdeauna și în totalitatea lor. Posibilitatea adaptării indivizilor și colectivităților la această realitate nu este uniformă, ea este receptată adesea diferit, dă naștere unor stări de spirit diferite, din care nu lipsesc nici elementele de descurajare și frică” (p. 88). În aceste condiții, au loc „evoluii ale factorului subiectiv, ale gradului de organizare, radicalizare, hotărîre de luptă și pricepere de a folosi condițiile existente de care au dat dovadă în măsură diferită forțele revoluționare umane — mase, partide și lideri!” (p. 408). Prin urmare, opinează autorul cu o bogată argumentație, din „relațiile dintre popoare, state și națiuni”, masele făuresc istoria, structurînd forțe creative în cadrul dialecticii „mase, partide și lideri”. Această idee se înscrie ca o contribuție la teoria — asaltată de variate opinii — asupra categoriei filosofice de „subiect istoric”, ca o analiză pertinentă a procesului prin care principala forță conștientă — partidul comunist — amplifică puterile creative ale maselor, manifestîndu-se ca centrul vital al întregii națiuni.

Ca o condiție de bază a procesului de creație colectivă, trece ca un fir roșu în argumentarea acestei idei „deosebita însemnătate a unei gândiri teoretice și politice marxiste curajoase, în stare să perceapă noul, să tragă concluziile practice necesare, să nu se oprească la tezele elaborate cîndva” (p. 247). Cu această exigență autorul analizează problematica revoluției și construcției socialiste, argumentînd ideea conform căreia „socialismul este o anumită societate — nu poate fi vorba de un socialism sau altul, de diferite socialisme, de tipul cutare sau cutare de socialism. *Unicitatea socialismului*, în ce privește caracteristicile sale cele mai generale, nu rezidă însă în existența unui model aplicabil la toate condițiile...” (p. 444—445).

Demonstrînd relația dintre popoare și state, dintre cauzele interne ale proceselor revoluționare și conjuncturile favorizante sau inhibante externe, lucrarea aprofundează problematica revoluției socialiste și a corelației organice dintre socialism și pace. Cu o bogată informație din relațiile internaționale, autorul scoate în evidență pericolozitatea cantonării „în prevederi mai vechi, tendința de a uniformiza, de a înlocui complexitatea formelor noi... cu scheme

rigide" (p. 48). Trecerea de la vechi la nou, trecere care pune în evidență vectori contradictorii, situații cu ordin crescînd de dificultate, este suportul celei mai profunde creativități și inițiativei istorice, a cărei formă specifică epocii noastre este marcată de ofensiva socialismului în lume după cel de-al doilea război mondial.

Autorul subliniază faptul că practica socială, viața au confirmat previziunea fondatorilor marxismului cu privire la *tendința obiectivă, legică a devenirii sociale spre socialism*. Dar direcțiile, căile concrete urmate de istorie au fost altele: unele țări rămase mai în urmă, numite „semicivilizate“, dînd dovadă de „*inițiativă istorică*“, au trecut pe cale revoluționară la edificarea noii orînduiri sociale.

Victoria nemijlocită a revoluțiilor socialiste într-un șir de țări chiar la sfîrșitul războiului și în anii următori, argumentează Ion Popescu-Puțuri, se explică prin faptul că tocmai în aceste țări popoarele au înțeles că se află la o răscruce a istoriei lor și, ca urmare, au trecut la înfăptuirea tendinței istorice obiective de transformare a luptei de eliberare națională în revoluție socială. În acest sens, în lucrare se precizează: „Ceea ce dorim, însă, să subliniem — împotriva oricăror încercări de a privi războiul mondial ca un fenomen progresist în istoria lumii sau a acelor aserțiuni ale unor autori occidentali care îi acuză pe comuniști că ar considera, chipurile, războiul drept o condiție necesară pentru revoluție — este faptul că nu cel de-al doilea război mondial în sine, în virtutea unor proprietăți revoluționarizatoare pe care le-ar avea războaiele, a generat tendința la care ne-am referit“ (p. 435—436).

În acest context, procesul trecerii de la vechea la noua orînduire, proces al cărui val suitor este legat de destinul socialist al lumii, nu înseamnă „nici-decum o uniformitate, contrară însăși naturii dezvoltării umanității...“, o identitate în toate“; de aceea, și socialismul „este real în toate țările în care el s-a statornicit ca orînduire economică și putere de stat. Realitatea lui rezidă în concordanța formei concrete de organizare socialistă a societății cu condițiile reale ale țării respective“ și nu în omologarea cu un general-legic, supracomunitar (p. 445).

Aprofundînd ideea programatică a partidului nostru, conform căreia socialismul este o societate vie ce nu trebuie prezentată „în roz“, lucrarea aduce contribuții marcante în dezvoltarea modului în care acest „act de creație colectivă a unor largi mase populare, a partidului comunist ca factor conștient care le conduce activitatea“ (p. 448), a generat forțe specifice menite să diminueze fenomenele negative legate „fie de erori și deformări, fie de neîmpliniri, de lipsa răgazului, *timpului istoric necesar* sau a forțelor pentru împlinirea unor idealuri ce îi sînt proprii“ (p. 446).

În lumea de astăzi, puternic schimbată și infinit mai complexă decît cea trecută, socialismul reprezintă direcția definitorie a înaintării din prezent spre viitor. Se înțelege însă — subliniază autorul — că atunci cînd vorbim de „sistemul socialist mondial nu avem prin aceasta în vedere un număr limitat și delimitat de țări, reprezentînd un bloc sau o comunitate de state care se unesc renunțînd la suveranitatea lor națională și nici o grupare de state legate între ele prin alianțe politico-militare sau organisme comune de colaborare economică“, ci „statornicirea în diverse state independente, pe diferite continente, a noii formațiuni social-economice...“ (p. 444), cuprinse de fluxul amplificării puterilor creative ale maselor, a descătușării acestor puteri în condițiile de securitate și pace. Iar amplificarea acestei dimensiuni ontologice a umanității — creația — presupune solidaritatea „inițiativei istorice“ a maselor cu „îndemnul concret la creație“. Acest flux, ce are „șansa istorică“ să fie amplificat prin voința popoarelor, situează în alt context temeiurile rațiunii politice a deciziilor de care depinde „multisecularul efort al gîndirii politice umane de a găsi, de a elabora și pune în practică principii și norme care să scoată relațiile dintre state de sub imperiul violenței și arbitrariului, al impunerii voinței celui mai puternic și de a întemeia aceste relații pe principiile dreptului și moralei, ale respectului existenței, egalității și libertății națiunilor“ (p. 268).

„*Îndemn la creație*“ se înscrie ca o pledoarie majoră, argumentată științific, în istoria relațiilor dintre popoare și națiuni, dintre state pentru a folosi rațiunea politică ca singur mijloc de soluționare a conflictelor sociale și națio-

nale. Și, în acest sens, este subliniată valoarea inițiativelor românești în a stabili „rațiunea necesară pentru salvarea neprețuitelor valori ale civilizației umane”. Lucrarea evidențiază că, de-a lungul anilor, „dezbaterile a adus — cu concursul eficient, trebuie s-o spunem, și al diplomației românești —, contribuții însemnate la dezvoltarea gândirii politice umane în problemele păcii și războiului, ca și în ale relațiilor dintre popoare și state” (p. 274). Ca și în alte probleme cardinale — precizează autorul —, aspirația către o lume a păcii și cooperării între popoare „a purtat totdeauna pecetea epocii istorice respective, a generat, din cele mai vechi timpuri, proiecte și idei cu limite inerente fiecărei epoci. Unele dintre ele au avut, în contextul condițiilor istorice în care au fost făurite, un caracter utopic. Altele au ascuns, sub scopul aparent al asigurării păcii, interese politice de expansiune și dominație, ori au fost limitate, ca arie de cuprindere, la state «creștine» sau «civilizate», închipuind și forme de organizare ce tindeau spre «federalizări» artificiale, neconcordante cu evoluția istorică a societății” (p. 268).

Urmărind raționamentul autorului, cititorul constată că pacea este un concept asupra căruia dezbaterile au adus clarificări succesive în înțelegerea relațiilor dintre națiuni, state și popoare. Departate de a fi numai o aspirație milenară a omenirii, pacea reprezintă valoarea practică a rațiunii politice, modul concret în care în istorie s-a putut realiza „atât progresul fiecărei națiuni, cât și contribuția ei la civilizația materială și spirituală a întregii omeniri” (p. 275).

Surprinzind sinuozitatea relațiilor dintre state și națiuni, dezvăluind caracterul utopic al unor proiecte pacifiste ce opuneau pacea suveranității naționale, amplul demers științific la care ne referim aprofundează ideea specifică rațiunii politice românești că „pacea implică respectarea suveranității, prin abolirea căreia omenirea ar fi împinsă spre haos și anarhie; că pacea implică, de asemenea, respectarea granițelor și, totodată, existența unor legături multiple și sincere între popoare, astfel încât granițele să nu mai constituie bariere între ele; că, prin urmare, pacea necesită înfăptuirea, pe baza egalității în drepturi și respectării demnității fiecărui stat, a unei largi și complexe cooperări inter-

naționale, cu domeniul ei cel mai cuprinzător — cel economic” (p. 274—275).

În epoca noastră, epocă a creșterilor economice antrenate de consecințele revoluției științifico-tehnice, pacea este măsura practică a rațiunii politice, ce se impune a fi realizată în multiplele acțiuni politice. Cu vervă polemică și intuiție metaforică, dublată de profunzime analitică, este demolată pas cu pas doctrina „realismului politic”, care „caută să fundamenteze politica de pe poziții de forță cu ajutorul unor concepte și categorii sociologice legate de esența politicii, a relațiilor internaționale, precum: «forța» sau «violența», «interesul», «voința», «natura relațiilor politice existente» etc” (p. 356). Profunzimea analitică avansează în a argumenta caracterul idealist și metafizic al tezei unilaterale, conform căreia „întreaga istorie a omenirii este o luptă pentru dominație, iar în domeniul relațiilor internaționale — o luptă pentru dominație mondială” (p. 358), demascând, în același timp, și „teza neștiințifică conform căreia suveranitatea națională duce în mod inherent la războaie”, teză „folosită ca un «argument» menit să justifice chemările agresive la un război pentru dominația mondială” (p. 369). Aducând în discuție o astfel de problemă, autorul pune în lumină răspunderea istoricului de a evidenția că istoria nu este numai o istorie a războaielor, ci și a colaborărilor.

În același spirit analitic, Ion Popescu-Puțuri argumentează că, chiar dacă în trecut războiul „a reprezentat o metodă specifică de soluționare a conflictelor sociale sau internaționale, un mijloc extrem de depășire a antagonismelor, fie dintre clase, fie dintre națiuni și state, pe calea luptei armate” (p. 389), astăzi el constituie un instrument perimat împotriva căruia rațiunea politică trebuie să acționeze cu forțe unite pentru a-l elimina din viața popoarelor. În această perspectivă, „Indemnul la creație” vizează pe toți cei ce pot fi solidari în a studia căile și a găsi soluțiile pentru excluderea definitivă a războiului din viața popoarelor.

Pierderile de vieți omeniești, se arată în lucrare, în cele 14 500—15 000 de războaie, adică în jur de trei războaie pe an, cât a cunoscut omenirea în ultimile cinci milenii și jumătate și, mai ales, creșterea progresivă a numărului

victimelor cu fiecare nou război — în total apreciate la aproximativ patru miliarde, adică echivalentul populației actuale a globului — reprezintă un puternic factor al dezechilibrului, ce cuprinde în multe țări părți însemnate ale tineretului, ale copiilor născuți din părinți înfricoșați. În același timp, există și semne ale tendinței de evitare a conflictelor armate, de trecere de la „nebunia politică a permanentelor conflicte, la o *lume nouă*, al cărei principiu internațional fundamental va fi *pacea, prietenia și cooperarea* popoarelor“ (p. 392). Aceste semne ale viitorului există în prezent în climatul numit familiar „coexistență pașnică“.

În perspectiva acestei problematice, lucrarea surprinde coexistența pașnică prin evidențierea punctelor definitorii ale relațiilor dintre popoare și națiuni, dintre state, astfel, încît, acestea să permită înflorirea valorilor umane, dezvoltarea liberă a colectivităților omenești. Delimitîndu-se de anumite viziuni care înțeleg coexistența pașnică drept „un fel de «armistițiu» în conflict, sau o identifică cu un stadiu anumit al războiului rece...” (p. 359), lucrarea aprofundează soluțiile originale ale partidului și statului nostru, menite să antreneze instaurarea unui „sistem flexibil de relații între popoare și state“ și „construirea acelor punți de colaborare între popoare care elimină războiul și lasă să treacă numai mesajele păcii“ (p. 383).

Argumentînd caracterul activ al coexistenței pașnice, lucrarea relevă factorii amplificatori de creativitate ai acestui climat, de potențare a elementelor materiale și spirituale, astfel încît consecințele revoluției științifico-tehnice să se poată manifesta mai echilibrat în viața tuturor statelor naționale. Ca interacțiune activă — relevă autorul —, „coexistența include în sine întrecerea economică și lupta ideologică, dar și legăturile și influențele reciproce, precum și necesitatea cooperării în vederea soluționării unor probleme globale, interesînd întreaga umanitate“ (p. 469).

Om politic și exeget, cu o bogată și îndelungată experiență în viața de partid și de stat, Ion Popescu-Puțuri pledează pentru unitatea de esență între rațiunea politică științifică, materialist-dialectică și procesul inovării isto-

rice, a generării, prin voința maselor și clarviziunea factorilor subiectivi, unui nou tip de relații internaționale, opus relațiilor moștenite din trecut. În acest sens, lucrarea se înscrie ca o pledoarie în favoarea „principiilor destinderii internaționale, dezarmării generale, în primul rînd a celei nucleare, asigurării egalității, independenței și suveranității tuturor statelor, indiferent de mărimea lor, cooperării internaționale — toate acestea reprezentînd, alături de problema echilibrului ecologic și cea a asigurării resurselor energetice, tot atîtea probleme globale, adică interesînd nu unul dintre sistemele social-economice existente, ci întreaga umanitate“ (p. 471).

Cuprinzînd în analiza relațiilor dintre popoare și state o perioadă istorică ce se întinde pe aproape două secole, consemnînd atît excrescențele utopiste ale rațiunii politice (proiectele, divers motivate în epoci, cu privire la asigurarea păcii prin desființarea suveranității naționale), cît și devierile subiectivist-voluntariste ale acesteia, „*îndemn la creație*“ militează pentru sudarea rațiunii politice cu „sarcina pozitivă, istoricește necesară și justificată, de legitimare ideologică a răsturnării vechii orînduirii și instaurării noii societăți“ (p. 473), mereu mai propice dezvoltării individuale și colective. Atrăgînd atenția asupra faptului că în abordarea problemelor războiului și păcii este implicată „poziția de clasă“, autorul subliniază că „în epoca actuală, interesul istoric al clasei muncitoare este indisolubil legat de procesul eliminării războiului din viața societății omenești, proces ce este cerut și determinat de întreaga desfășurare a dezvoltării mondiale... dar nu se desfășoară automat, de la sine, ci necesită eforturi concentrate, persistente și intense“ (p. 393). Se justifică, de aceea, *îndemnul major al autorului la creație*, forța practică constructivă a cercetării științifice asupra relațiilor prezente dintre popoare și state, asupra modului în care trecutul a generat actualul prezent.

Studiul istoriei — se subliniază în lucrare — nu este numai o problemă a culturii spirituale, ci, dimpotrivă, o acută problemă practică, ce poate să demonstreze că „încercările de a limita sau nega rolul națiunii, al statului ei național, al independenței și suveranității sale înseamnă o nesocotire a pro-

cesului istoric și, transpuse în practică, nu pot duce decât la ascuțirea contradicțiilor sociale, naționale și politice“ (p. 377). Pacea poate fi, prin urmare, asigurată nu prin forțarea federalist-hegemonistă a dezvoltării popoarelor; pentru că „tendința de a forța desființarea statelor naționale și a trece la formarea unor organisme supranaționale constituie, în esență, doar o formă nouă de aspirație la dominație asupra altor popoare, o încercare de a masca asuprirea de clasă și națională, de a abate masele populare de la lupta pentru transformarea revoluționară a societății“ (p. 377).

Cercetarea istorică își dovedește, de asemenea, valențe practice întrucât demonstrează că ori de câte ori procesul de clarificare a căilor dezvoltării a fost monopolizat de „centrul unic conducător“ — exemplul Internaționalei a III-a —, s-au infiltrat erori de apreciere care au îngreuiat dezvoltarea noului, având drept consecințe fenomene de stagnare a teoriei și practicii revoluționare, a rațiunii politice. A asigura rațiunii politice calea înaintării pe făgașul cunoșterii obiective, a analizei concret-istorice a fenomenelor sociale din perspectiva desprinderii tendințelor noi ale desfășurării acestora este un proces complex, pe care socialismul îl stimulează, dar a cărui complexitate nu o poate evita, întrucât orice dezvoltare — inclusiv cea socialistă — a cunoscut „*crize de creștere*, iar în unele momente și locuri a cunoscut și mai poate cunoaște — fiindcă nimic și nimeni nu-i poate oferi dinainte pregătită o cale lipsită de asemenea riscuri — și *crize de stagnare*, generatoare chiar de situații conflictuale în societate“ (p. 447).

Sublinierea acestor idei — relevă autorul — își evidențiază pregnant însemnătatea cu atât mai mult cu cât unii din criticii socialismului supraestimează tocmai „inevitabilul din dezvoltarea socialismului în condițiile date“ (deficiențele, eventualele neîmpliniri, deformări sau aspecte conflictuale) sau „confundă cu proprietăți ale socialismului tocmai acele lipsuri ce puteau fi evitate“ (p. 447). Iată un motiv în plus pentru care problema *inițiativei istorice*, în procesul instaurării unui nou tip de relații între statele socialiste și în edificarea socialismului, are, pentru omul contemporan responsabil, o semnificație majoră.

Socialismul, ca forță generatoare a noului în relațiile dintre popoare și state, a trebuit să se confrunte de la apariția sa cu problema luptei „pentru un nou tip de relații internaționale, opus realității internaționale moștenite din trecut. Chiar și acum, la numeroși exponenți ai capitalismului dănuie viziunea proprie realităților din această orînduire — în care marile monopoluri determină pe piață o situație favorabilă lor și ruinătoare pentru cei mai slabi — extinsă asupra relațiilor internaționale. Căci ce alt sens poate avea construirea de modele „bipolare“, „tripolare“ sau „quadropolare“ ale relațiilor internaționale, în care celorlalte țări, în special celor mici și mijlocii..., nu le rămîne, în fond, decât să se situeze pe liniile de forță ce duc la un pol sau altul? Chiar și atunci cînd încearcă să anticipeze tabloul lumii de mîine, unii autori nu se pot elibera de asemenea viziuni“ (p. 470).

Ca o legitate a procesului creației istorice, proces de descifrare și implementare a noului, lucrarea evidențiază solidaritatea între rațiunea politică vizionară, științifică și procesul creșterii rolului maselor în înfăptuirea istoriei, al emancipării mișcării muncitorești, socialiste și comuniste de unele elemente fracționiste, dogmatice sau anarhiste ce se mai fac uneori resimțite. Din această perspectivă, se argumentează științific contribuția inovatoare a soluțiilor revoluționare românești, fapt ce subliniază și justifică concretețea analitică a *îndemnului la creație* adresat atât cercetătorilor, cât și fiecărui om al muncii responsabile, al muncii comuniste.

Creația istorică *aici și acum*, în România, este o realitate și o obligație, la care lucrarea lui Ion Popescu-Puțuri — „*Îndemn la creație*“ — ne solicită nu numai intelectual, ci și moral.

Operă a unei personalități științifice și politice proeminente, „*Îndemn la creație*“ se constituie, prin meditația la care ne solicită, într-o componentă a biografiei omului nou. Astfel, autorul onorează încrederea în capacitățile creative ale semenilor, în forța practică a rațiunii, a rațiunii politice, ca expresie a nobleței și înnobilării umane — individuale și colective.

**GHEORGHE ZAHARIA, ION CUPȘA,
PARTICIPAREA ROMÂNIEI LA ÎNFRÎNGEREA
GERMANIEI NAZISTE,**

Editura politică, București, 1985, 362 p.

Împlinirea a 40 de ani de la victoria asupra fascismului a prilejuit apariția mai multor lucrări de o deosebită valoare pe teme privind cel de-al doilea război mondial, lucrări care au îmbogățit substanțial literatura de specialitate. Între acestea, la un loc de frunte se înscrie cartea binecunoscuților istorici Gheorghe Zaharia și Ion Cupșa, dedicată înfățișării aportului României la înfrângerea Germaniei naziste, lucrare de referință, însuflită pledoarie pentru adevărul istoric, frescă bogată, plină de culoare și de o mare forță evocatoare a acestui adevăr.

Lucrarea se deschide cu un cuprinzător *Cuvînt introductiv*, semnat de Ion Popescu-Puțuri, privind *Rădăcinile istorice ale luptei pentru înfăptuirea revoluției, de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă*, amplă incursiune istorică în care se pun cu putere în relief permanența luptei pentru libertate, independență și unitate națională în istoria patriei, adîncile transformări innoitoare înfăptuite în viața poporului român în anii socialismului.

Cartea de față este o solidă lucrare științifică, realizată la un înalt nivel

teoretic. În această privință, două aspecte ni se par esențiale. Mai întîi, ea se bazează pe un imens eșafodaj de date, de fapte istorice, autorii folosind un impresionant aparat științific, numeroase surse primare și lucrări de mare autoritate științifică. Întreaga prezentare pornește de la fapte și ajunge la fapte, fiecare afirmație avînd în spatele ei date istorice obiective. Dar — și acesta este al doilea aspect pe care-l avem în vedere — lucrarea nu se reduce nicicum la înfățișarea faptelor. Pe baza acestora, Gh. Zaharia și I. Cupșa realizează ample analize istorice și un cuprinzător tablou de sinteze asupra evenimentelor privitoare la România în cel de-al doilea război mondial. De o importanță deosebită în acest sens se dovedește efortul autorilor — încununat de un deplin succes — de a integra aceste evenimente în contextele istorice mai largi în care ele s-au petrecut. Drept rezultat, aceste pagini de istorie contemporană a României sînt înfățișate ca părți ale istoriei Europei, a lumii, iar participarea României la înfrângerea Germaniei naziste dobîndește întreaga semnificație, anume aceea de contribuție majoră la obținerea victoriei finale împotriva fascismului.

Se demonstrează astfel, cu puterea faptelor, că poporul român n-a avut nimic comun cu cei care au dezlănțuit războiul contra Uniunii Sovietice, că aspirațiile sale erau de partea forțelor ce s-au opus fascismului, de partea luptei pentru dreptate, pentru independență și libertatea popoarelor. Autorii arată că „instaurarea dictaturii militare-fasciste în România s-a produs în toamna anului 1940, cînd raportul de forțe între puterile beligerante era net favorabil puterilor Axei, iar România se afla izolată pe plan extern, lipsită de orice sprijin din afară“ (p. 39). Pagini dense sînt dedicate înfățișării rezistenței clasei muncitoare, a tuturor forțelor democratice, antifasciste, a întregului popor îm-

potriva dictaturii militare-fasciste și a războiului hitlerist. Se subliniază realitatea fundamentală că, în acele condiții deosebit de vitrege, Partidul Comunist Român a fost forța politică cea mai consecventă, care s-a ridicat cu toată fermitatea la lupta pentru eliberarea țării de sub dominația Germaniei naziste, pentru doborârea regimului antonescian, ieșirea României din războiul hitlerist și alăturarea ei Uniunii Sovietice, coaliției antifasciste.

Autorii prezintă pe larg pregătirea și înfăptuirea insurecției naționale din August 1944, organizată de Partidul Comunist Român, în alianță cu alte forțe politice, cu cercurile Palatului, precum și cu armata. Semnal al revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, insurecția din August 1944 a realizat întoarcerea armelor de către întreaga armată română, ca un singur om, împotriva Germaniei naziste.

Lucrarea urmărește desfășurarea, pas cu pas, a luptelor insurecționale între 23—31 august 1944, lupte la care au participat 36 de divizii, 10 regimente de artilerie, unități de aviație și marină, de jandarmi, pompieri și premilitari, cu un efectiv total de 465 000 oameni, precum și numeroase formațiuni de luptă patriotice. Aceste lupte, „dezarmarea și capturarea trupelor germane de pe teritoriul de sud-est, central și sud-vest al țării, împiedicarea lor de a pune stăpânire pe Carpații Răsăriteni, zona fortificată Cașin-Focșani-Brăila și pe Carpații Meridionali au asigurat victoria deplină a insurecției naționale antifasciste“ (p. 130).

Desfășurată cu succes, în împrejurări favorabile create de ofensiva sovietică de la Iași-Chișinău, insurecția din August 1944 a poporului român a creat, la rândul ei — după cum remarcă autorii —, condiții propice operațiunilor lor, ulterioare ale armatelor sovietice, avînd, totodată, un puternic impact asupra desfășurării războiului. Ea a deschis armatelor sovietice „Poarta ferecată“ a Focșanilor, trecătorile Carpaților orientali și meridionali, pe care comandamentul german intenționa să le organizeze ca niște puternice bastioane în calea trupelor sovietice, a deschis importanta direcție strategică a Văii Dunării care conduce spre Belgrad, Budapesta, Bratislava și Viena. În aceste împrejurări favorabile create de insurecția

română, la 29 august, avangărzile forțelor sovietice au ajuns la 30 de km de București, iar pe 30 august, trupele sovietice erau întâmpinate cu căldură de populația Capitalei eliberate. În continuare, trupele sovietice au putut să se concentreze rapid în Podișul Transilvaniei și în Banat, unde forțele armatei române rezistau eroic atacurilor germano-ungare care aveau misiunea lipsită de logică și perspectivă de a pune stăpânire pe Carpații meridionali, în speranța refacerii apărării pe întregul arc carpatic românesc.

Reproducînd aprecierile făcute în diferite țări cu privire la însemnătatea alăturării României la coaliția antihitleristă, în sensul prăbușirii pozițiilor germane în sud-estul Europei și scurtării războiului, autorii citează și pe cea publicată în ziarul „Pravda“ la 28 august 1944: „Importanța ieșirii României din Axă depășește cadrul României. Presa străină are dreptate să spună că aceasta înseamnă prăbușirea întregului sistem german de apărare în Balcani“.

O parte cuprinzătoare a lucrării se ocupă de luptele pentru eliberarea părții nord-vestice a țării. Sînt prezentate, analitic și detaliat, măsurile realizate de armata română, acoperirea frontierelor, inclusiv a liniei de demarcație vremelnică impusă României prin Dictatul de la Viena, luptele desfășurate de trupele române pentru a contracara încercările înaltului comandament german de a-și reface apărarea pe arcu carpatic și a-l transforma într-o barieră greu de trecut în calea forțelor sovietice spre Balcani, sud-vestul și centrul continentului.

Aceste lupte au creat condiții ca forțele sovietice să se deplaseze rapid spre linia frontului, situată în Transilvania, Crișana și Banat. „Întrînd în Transilvania, trupele sovietice s-au suprapus peste trupele române aflate în plină ofensivă și au început luptele împreună cu acestea, modalitățile de cooperare stabilindu-se «din mers»“ (p. 175). Cartea prezintă cum s-a realizat acest lucru pe Niraj, Mureș, Arieș, între Luduș și Cîmpia Turzii, pe Crișuri, în defileul Lipova, Radna, în zona Arăd, Timișoara și Oravița. În etapa următoare, trupele române, în cooperare cu cele sovietice, prin aprige acțiuni ofensive, și-au adus contribuția la eliberarea părții de sud-est a Transilvaniei și la aruncarea trupelor

hitleristo-horthyste la nord de Mureș și Arieș, iar a celor pătrunse în Crișana și în Banat, la vest de frontiera româno-ungară. Au continuat, apoi, luptele pentru eliberarea ultimelor părți de pământ românesc, lucrarea prezentînd, pe larg, bătălia Clujului, înfringerea trupelor dușmane la Carei și Satu-Mare.

În luptele pentru eliberarea întregului teritoriu național, ca și pe toată durata participării la războiul antihitlerist, trupele române au săvîrșit nenumărate acte de eroism, cu care poporul român se mîndrește. Dragostea de patrie, conștiința că luptă într-un război drept, căldura cu care erau întîmpinate de populația eliberată, sprijinul neprecupețit al întregului popor, veștile despre succesele obținute de către oamenii muncii, sub conducerea Partidului Comunist Român, în opera de democratizare a țării și de redresare a economiei, activitatea susținută desfășurată de partidul comunist în armată au generat în rîndul ostașilor români un adevărat eroism de masă, concretizat în sublime fapte de arme. „Desăvîrșirea eliberării întregului teritoriu național — evidențiază autorii — le-a stimulat și mai multă energie, le-a întărit hotărîrea de a continua lupta pentru eliberarea popoarelor care mai gemeau încă sub dominația fascistă, pînă la înfringerea definitivă a Germaniei naziste“ (p. 212).

Folosind o bogată documentare, autorii prezintă mai întîi participarea trupelor române la operațiunile care au avut loc pe teritoriul Ungariei, contribuția lor hotărîtoare pentru eliberarea importantului centru Debrețin, angajarea unor mari forțe militare românești, alături de trupele sovietice, în bătălia îndîrjită pentru Budapesta. Cîteva cifre, citate de autori, sînt grăitoare pentru amploarea participării României la lupta pentru eliberarea Ungariei : două armate, totalizînd 17 divizii, un corp aerian, două brigăzi de artilerie antiaeriană, o brigadă de căi ferate și alte unități și formațiuni, cu un efectiv total de 210 000 oameni. Ele au dus sau au participat la 7 operațiuni și 81 de lupte importante, au cucerit trei masive muntoase, au forțat patru cursuri de apă și au eliberat 1 237 localități și alte așezări, dintre care 14 orașe. Trupele române au provocat inamicului pierderi de 9 700 morți lăsați

pe teren, peste 21 000 prizonieri, au distrus sau capturat o mare cantitate de armament și alte materiale. Succesele pe care le-au obținut în luptele pentru eliberarea poporului ungar au fost plătite cu un însemnat tribut de sînge, pierderile trupelor române ridicîndu-se la 42 700 de ostași — morți, răniți și dispăruți.

Misiunea eliberatoare îndeplinită de trupele române reiese cu limpezime din ordinul comandantului Corpului 7 armată, dat în momentul intrării lor în Budapesta : „Populația civilă care nu ia parte la rezistență va fi cruțată și luată sub protecție, asigurîndu-i-se viața, liniștea și ajutorul. Monumentele și obiectele de artă, instituțiile culturale și așezămintele de interes public vor fi cruțate cu grijă... Instalații de orice fel (apă, lumină, telefon, tramvaie etc.)... trebuie păstrate intacte... Cer trupelor Corpului 7 armată să se bată cu îndîrjire pentru a învinge, dar pretînd în același timp să se poarte loial, cu demnitate și omenie, pentru a nu micșora cu nimic măreția victoriei obținute“. Ostașii noștri au aplicat întocmai ordinul comandantului lor. Aceeași atitudine a fost caracteristică pentru trupele române în toate luptele desfășurate pe teritoriul ungar. Drept urmare, aceste trupe și-au atras nu numai admirația pentru eroismul cu care au luptat împotriva fasciștilor germani și unguri, ci și respectul populației eliberate pentru comportarea lor civilizată, plină de omenie. Mărturie stau numeroasele manifestări de simpatie și recunoștință cu care populația eliberată a întîmpinat trupele române.

Pe măsură ce își îndeplineau misiunile în partea de nord a Ungariei, marile unități române, împreună cu cele sovietice, își continuau acțiunile de luptă pe teritoriul cehoslovac. Trupele române au străbătut prin luptă — așa cum ne relevă autorii — aproape întregul teritoriu cehoslovac de la Seňa-Turna pînă aproape de Praga, aducîndu-și astfel contribuția la eliberarea popoarelor slovac și ceh. Descrierea amănunțită a acestui drum de luptă aduce în memorie nume de localități — Banská-Bystrica, Zvolen, Bratislava, de masive muntoase — Munții Metalici, Javorina, Fatra, Tatra, Carpații Albi, de riuri — Hron, Morava, prin eliberarea cărora

armatele române 1 și 4 s-au acoperit de glorie.

Autorii arată, pe bună dreptate, că „luptele desfășurate de trupele române pentru eliberarea Cehoslovaciei au fost cele mai grele și mai îndelungate din întreaga participare la războiul antihitlerist“ (p. 324). Ele au durat aproximativ cinci luni, au fost purtate cu 16 divizii, un corp aerian, o divizie de artilerie antiaeriană și alte unități și formațiuni, însumând un efectiv total de circa 250 000 militari. Trupele române au pătruns, prin luptă, în dispozitivul inamic pe o adâncime de 400 km, au forțat patru cursuri de apă, au străbătut 10 masive muntoase, eliberând peste 1 700 localități, între care 31 orașe și provocând inamicului pierderi grele, între care peste 20 000 prizonieri și o mare cantitate de armament, muniții și alte mijloace tehnice. În aceste lupte, trupele române au dat însemnate jertfe de sînge — peste 66 000 de militari, morți, răniți și dispăruți. Pretutindeni populația eliberată a întâmpinat ostașii români cu recunoștință și prietenie.

Cîteva pagini, bogate în conținut, descriu participarea unor unități române la luptele desfășurate pe teritoriul austriac, pînă în apropierea Vienei.

Într-un capitol concludiv ni se oferă o imagine de ansamblu a participării României la lupta pentru înfrîngerea Germaniei naziste, pentru obținerea victoriei finale asupra fascismului. Linia Partidului Comunist Român „Totul pentru front, totul pentru victorie!“ a însemnat mobilizarea întregului potențial economic și uman al țării în slujba obținerii victoriei finale asupra Germaniei hitleriste.

Autorii consideră pe deplin edificatoare, sub aspectul importanței politice și militare a contribuției României la victoria asupra fascismului, aprecierea conducerii de stat a Uniunii Sovietice, formulată cu prilejul conferirii șefului statului român, în iulie 1945, a celui mai înalt ordin de război sovietic, apreciere ce sintetiza opinii ale numeroaselor personalități politice și ale opiniei publice mondiale. Ei arată că, „în decretul de conferire a distincției se spune: «Pentru actul curajos al cotiturii hotărîtoare a politicii României spre ruptura cu Germania hitleristă și alinierea cu Națiunile Unite, în clipa cînd încă nu se preci-

zase clar înfrîngerea Germaniei, Majestatea Sa Mihai I, Regele României, se decorează cu Ordinul Victoria»“ (p. 336).

Lucrarea *Participarea României la înfrîngerea Germaniei naziste* e un omagiu adus luptei poporului român pentru eliberarea patriei de sub dominația Germaniei naziste, contribuției sale la eliberarea Ungariei, Cehoslovaciei și Austriei, la victoria finală asupra hitlerismului. Ea înscrie acest efort eroic în realitatea istorică a luptei generale împotriva fascismului, desfășurate de popoarele coaliției antihitleriste și, în primul rînd, de popoarele Uniunii Sovietice, care au suportat partea cea mai grea și au dat cel mai mare tribut de sînge, de forțe de rezistență din țările cîmpionate de nazism. Autorii relevă că participarea României, alături de Uniunea Sovietică, de celelalte țări ale coaliției antihitleriste, la înfrîngerea Germaniei naziste reprezintă „una dintre cele mai glorioase pagini din istoria poporului român“ (p. 135).

Cunoașterea acestei participări, a imensei angajări materiale și umane prin care ea s-a realizat, a eroismului ostașilor români și a jertfelor grele aduse în luptă ocupă un loc de cinste în zestrea de gîndire și de mîndrie a națiunii, în conștiința de sine a întregului nostru popor. Prin întregul său conținut, lucrarea de față se înscrie drept o contribuție substanțială, demnă de o înaltă apreciere, la realizarea acestei cunoașteri. Scrisă cu un deplin respect față de adevărul istoric și cu o migală de artizan, pătrunsă, de la prima pînă la ultima filă, de căldura izvorîită din prețuirea faptelor celor ce au situat România, în intervalul 24 august 1944 — 12 mai 1945, pe locul patru între țările care au participat în același interval la zdrobirea fascismului, lucrarea lui Gheorghe Zaharia și Ion Cupșa pune, totodată, cu putere în evidență cît de fertil se dovedește, peste ani, în dezvoltarea și îmbogățirea științei istorice, spiritul creator, profund novator, inaugurat în viața partidului, a întregii țări, de istoricul Congres al IX-lea al Partidului Comunist Român, acum două decenii. Sint tot atîtea rațiuni pentru care recomandăm cu căldură cititorului să se aplece asupra paginilor acestei lucrări.

ION BULEI,
LUMEA ROMÂNEASCĂ LA 1900,
Editura Eminescu, București, 1984, 332 p.

Istoria modernă a României constituie de multă vreme obiect de amplă și fructuoasă investigație științifică, acestei epoci istorice consacându-i-se, an de an, noi și interesante lucrări, ce întregesc analiza proceselor restrukturării, modelării și dezvoltării societății românești, a rolului maselor populare și conducătorilor în era modernă a istoriei patriei. În ultimii 40 de ani și, cu deosebire, în cele două decenii care au trecut de la Congresul al IX-lea al partidului nostru, frontul istoriografic a înscris în bilanțul împlinirilor o gamă largă și diversă de lucrări, de contribuții importante la cunoașterea trecutului de luptă, de creație materială și spirituală, de izbândă ale poporului român. Lucrarea lui Ion Bulei se încadrează în acest efort creativ, ea aducând noi lumini în modul de cunoaștere, de abordare și înfățișare a fenomenelor și proceselor politice, economice și sociale din societatea românească la răscrucea veacurilor XIX—XX.

Autorul, bun cunoscător al epocii și atent cercetător al bogatului material documentar, și-a structurat cartea în șase capitole, ce redau, cronologic, imagini ale României libere și ale provinciilor istorice românești încă subjugate, conexe contextului european de la 1900. Desigur, cititorul va fi plăcut impresionat de incursiunile în timp ce adesea autorul le face, depășind aria temporală propusă, în universul românesc și mondial. Capacitatea de selecție și analiză a fenomenelor, de redare, într-o manieră deosebită, originală a schimbărilor de profunzime sau de suprafață din societatea românească, mereu racordate la

istoria universală, constituie calități esențiale ale lucrării.

Încă din capitolul *Incepe un veac*, autorul demonstrează o bună cunoaștere a epocii zugrăvind, în linii esențiale, imaginea lumii, frământările și confruntările de opinii, dezvoltarea tehnicii și științei, transformările rapide în plan economic, conflictele dintre marile puteri pentru reimpărțirea sferelor de influență, dezvoltarea mișcării muncitorești și socialiste, care, toate, în fond exprimau profundele mutații ce aveau loc atunci. Ele se răsfrângeau asupra chipului în care omul se găsea vis-a-vis de el însuși, de semenii săi, de valorile spirituale și morale de până atunci, de realitățile obiective. Această explozie novatoare era privită de unele personalități cu un optimism fără limită, cu convingerea că într-un viitor nu prea îndepărtat se vor găsi remedii la toate, inclusiv la nedreptățile sociale, după cum avea să scrie Ștefan Zweig. Referirile directe la George Sorel, Lev Tolstoi, Albert Einstein, Auguste Comte, Maxim Gorki, Gustave Lanson și alții, exprimă năzuința și capacitatea autorului de a aduce în câmpul observației cele mai edificatoare puncte de vedere asupra fenomenelor din acea vreme. Și, cum era firesc, această incursiune în plan universal se încheie cu „modernitatea românească”, care însemna restructurarea economiei impusă de dezvoltarea capitalistă, dar și a vieții sociale și a ritmului mecanismului social; însemna intensificarea luptei pentru reunirea tuturor teritoriilor românești cu Țara; însemnau relațiile strânse cu spiritul european, care ne-au făcut să ne descoperim și să ne afirmăm propria identitate. În fond, „modernitatea românească” însemna retasarea, prin sincronizare, la fenomenele obiective ale vieții mondiale. Confruntarea, în țară, dintre diferitele curente de idei pe această temă avea să releve superioritatea concepției socialiste cu privire la legitatea obiectivă a dezvoltării capitalismului în România și la rolul istoric al clasei muncitoare în transformarea revoluționară a societății românești.

După această „uvertură”, autorul abordează, în alte două capitole — *Incepe o criză* și *Criza continuă* (pe care le vom privi împreună, deși ele nu sînt consecutive în lucrare) —, consecințele crizei agrare și financiare din 1899—1901, analizînd implicațiile ei în toate domeniile vieții social-politice și, mai ales, moda-

litatea în care guvernul conservator condus de Gh. Gr. Cantacuzino — aflat atunci la putere — a căutat să rezolve unele probleme acute. Sub raport politic, semnele crizei sînt vizibile la toate partidele vremii. Mai pronunțat se vedește acest fenomen în Partidul Național Liberal care, după o guvernare de mai bine de trei ani, ajunsese într-o stare de dezbinare, datorată, în principal, lui D.A. Sturdza. Cauzele care au provocat o asemenea situație a reprezentat-o, mai ales, inconsecvența liderului liberal față de lupta românilor subjugăți. În acest sens, în carte se întreprind analize pertinente asupra istoricului și legitimității ajutorării materiale de către statul român a școlilor românești din Transilvania, Banat și Bucovina, expresie a unității de viață și de simțire a neamului românesc, condiție importantă a supraviețuirii românilor subjugăți în fața politicii șovine de deznaționalizare a guvernelor monarhiei austro-ungare. Autorul, folosind materiale documentare de valoare, explică cauzele sistării ajutorului școlar de către guvernul D.A. Sturdza, invocînd numeroase elemente de politică internă și externă în susținerea afirmațiilor sale, inclusiv presiunile diplomatice austro-ungare. Sînt relevante, în context, reacțiile opoziției, ale unor cercuri largi ale opiniei publice românești ce susțineau cauza românilor subjugăți și care s-au transformat în factori ce au determinat căderea guvernului liberal.

Pagini de real interes întîlnim în carte și asupra momentului instalării la putere, în aprilie 1899, a cabinetului conservator condus de Gh. Gr. Cantacuzino, dar și a frămîntărilor și contradicțiilor ce se manifestau în acest partid. Desigur, cauzele unor atare disensiuni erau profunde și complexe, depășind sfera organizatorică, a departajării în conservatori „puri”, junimiști și takiști, îndeosebi junimiștii afirmîndu-se ca promotori ai înnoririlor. Autorul surprinde imaginea reală a desfășurării alegerilor parlamentare din mai 1899, zugrăvind, în imagini vii, întreaga atmosferă electorală, analizînd cu mult discernămint anacronismul sistemului electoral cenșitar și toate neajunsurile ce decurgeau de aici — repartizarea numărului de mandate pe colegii, corupția și presiunile politice, larga campanie demagogică, samavolnicia agenților polițienești etc. — și care asigurau, de fiecare dată, guvernului ce organiza alegerile majorități confortabile. Cu toate acestea, criza din Partidul Conservator va reizbucni și se va adînci, iar guvernul condus de Cantacuzino, cu toate manevrele politice, nu va putea face față situației, fiind nevoit să demisioneze după ceva mai mult de un an de zile. Îndeosebi

P.P. Carp, Titu Maiorescu și Al. Marghioloman au creat mari dificultăți grupării Cantacuzino încît, în iulie 1900, junimiștii, în frunte cu Carp, au format noul guvern, în care intrau și conservatorii „puri”, dar care nu va supraviețui mai mult de nouă luni, pînă în februarie 1901. Toate aceste schimbări autorul le analizează temeinic, explicînd mobilurile ce stăteau în spatele lor, argumentînd realist neputința conservatorilor de a depăși dificultățile ce confruntau România.

Frămîntări politice au avut loc și în Partidul Social-Democrat al Muncitorilor din România, manifestate în cadrul congresului din aprilie 1899, care a declanșat „criza” de conducere în partidul clasei muncitoare, slăbindu-i pentru un timp rîndurile, dar neputînd duce la dispariția lui din viața politică, așa cum nădăjduiau partidele guvernamentale. Autorul, folosind cuceririle noi ale istoriografiei în acest domeniu, se oprește mai ales asupra demersurilor pe care le-au făcut atît conservatorii cît și liberalii pentru recrutarea de aderenți din rîndurile unor cadre politice tinere. Dacă în favoarea Partidului Conservator opțiunea acestora a fost mai restrînsă, prea puțini încadrîndu-se efectiv în partid, iar ulterior ajungîndu-se la nașterea altui partid chiar din sinul lui, pentru Partidul Național Liberal înfrîștarea este mult mai semnificativă. Trecerea unor lideri socialiști la liberali a luat în epocă dimensiunile unui mare eveniment politic (primire oficială, discursuri, articole în presă, comentarii pro și contra), căci tineretul liberal din jurul lui Ion I.C. Brătianu se întărea în felul acesta, dobîndind o concepție politică mai democratică și o valoare intelectuală mai înaltă. Cît privește partidul clasei muncitoare, deși slăbit organizatoric, acesta s-a întărit sub raport politico-ideologic, al spiritului și intransigenței revoluționare, afirmîndu-se și în continuare drept cea mai înaintată forță din societatea românească.

Alte două capitole ale lucrării — *Erau toate de făcut, Și între timp* — au fost consacrate modalității în care guvernele au căutat să soluționeze o serie de probleme ale epocii, în condițiile grele ale unei secete ce prefigura o veritabilă catastrofă agricolă și ale celei mai grave crize financiare cunoscute pînă atunci de România. Bazîndu-se pe statistici, studii comparative, izvoare primare, autorul descrie consecințele acestor fenomene pentru poporul român. Generalizînd, el privește global problema agrară, demonstrînd că existența marii proprietăți funciare se constituia într-o piedică reală în calea oricărui progres, în cauza prin-

cipală a exploatarei și sărăcirii maselor țărănești.

Criza financiară, la rîndu-i, a prilejuit autorului o analiză atentă asupra marilor confruntări din epocă cu privire la dezvoltarea României, el subliniind ascensiunea teoriilor privind necesitatea trecerii țării noastre pe drumul industrializării rapide și puternice. Folosind aprecieri ale unor cunoscuți economiști, autorul concluzionează că pentru țările agricole, în rîndul cărora se afla și România, industria națională constituia o activitate economică de 4—5 ori mai productivă decît agricultura, că ea crea direct și indirect raporturi superioare în societate, progres național. În același context, al crizei financiare, autorul relevă și politica de dictat a marilor puteri față de statele mici, inclusiv România, în acordarea împrumuturilor și în stabilirea unor clauze oneroase, ce loveau în independența și suveranitatea statului român.

Ultimul capitol — *Prin noi înșine* — schițează conduita politică și măsurile guvernului liberal D.A. Sturdza, instalat la putere în februarie 1901, în vederea aplicării programului financiar menit să restabilească bugetul statului și să întărească rolul Băncii Naționale, să conducă, în ultimă instanță, la menținerea și consolidarea situației de independență a

țării, în conjunctura politică agitată a Europei și a nădejdilor îndreptățite de unire ale tuturor românilor. România s-a refăcut prin forțele economice proprii, greul acestui proces suportîndu-l muncitorii și țărani, producătorii tuturor bunurilor materiale din societate.

De-a lungul întregii lucrări faptul istoric pulsează viu, oamenii sînt prezenți și acționează dinamic, unora dintre ei — P.S. Aurelian, I.I.C. Brătianu, Gh. Gr. Cantacuzino, P.P. Carp, Lascăr Catargiu, C. Dobrogeanu-Gherea, Nicolae Filipescu, Take Ionescu, Titu Maiorescu, Al. Marghiloman, V. Gh. Morțun, Ioan Nădejde, Gh. Panu, Constantin Stere, D.A. Sturdza și alții — schițîndu-li-se interesante portrete, cu relevarea contribuției fiecăruia în derularea fenomenului istoric investigat.

Cartea lui Ion Bulei, foarte solid documentată și scrisă cu vervă, într-un stil atractiv, vecin reportajului istoric, în care documentele sînt adesea lăsate să „vorbească”, aduce în cîmpul nostru istoriografic numeroase pagini inedite din trecutul României la răscrucea de mileniu, constituindu-se într-un prinos de recunoștință pentru înaintași și într-un instrument de educație patriotică pentru generația de astăzi.

ION IACOȘ

DATE NOI DESPRE MASAGEȚI ȘI ALANI ÎN LUCRĂRILE ORIENTALISTULUI GERMAN H. J. KLAPROTH

În numeroase cărți ale reputatului savant orientalist, H. J. Klaproth, se găsesc bogate informații în legătură cu masageții. Este vorba de : *Tableaux historiques de l'Asie, depuis la monarchie de Cyrus jusqu'à nos jours*, Paris, Londra, Stuttgart, 1828 ; *Asia Polyglotta*, ediția a 2-a, Paris, 1831 ; *Mémoire dans lequel on prouve l'identité des ossètes, peuplade du Caucase*, Paris, 1822 ; *Tableaux historique, géographique, ethnographique du Caucase, et des provinces limitrophes entre la Russie et la Perse*, Paris, Leipzig, 1827 etc.

Cercetările sale îndelungate îl determină pe autor să facă anumite constatări cu privire la istoria antică a masageților și la descendenții acestora. Astfel, pe prima pagină a volumului *Tableaux historiques de l'Asie, depuis la monarchie de Cyrus jusqu'à nos jours* și în prima hartă din cele 27 cuprinzînd evenimentele din secolul VI î.e.n. consemnează : „Prin secolul al VI-lea î.e.n., la nord de Transoxiana se afla țara

Masageților¹, sau a *geților îndepărtați* (subl. ns.), care erau de același neam cu parții, alani și geții din Europa. Era tot un popor indo-germanic“². În această epocă însuși Cyrus își pierde viața într-o expediție împotriva lor, pe malurile Araxesului. Mai tîrziu, în secolul al III-lea î.e.n., ei se mențin, în același spațiu, respectiv estul și vestul Mării Caspice, „poartă numele generic de *daoe* (sub. ns.) și au domnitori din familia Arsacizilor“ (p. VI). Se notează despre ei că, în secolul al II-lea e.n., ei îi atacă pe romani, ajungînd pînă la Dunăre, apoi, în alianță cu goții (pe care autorul îi consideră înrudiți cu masageții), au străbătut întreaga Europă și chiar nordul Africii.

H. J. Klaproth remarcă, de asemenea, că numele general de masageți se aplică însă „celei mai mari părți a popoarelor de neam indo-germanic, care locuiau pe malurile septentrionale și orientale ale Mării Caspice. Cei care se găseau la est

¹ Se respectă grafia originală a autorului.

² Indo-european.

de această mare trăiau, în parte, de pe urma turmelor lor, dar erau și agricultori și locuiau și în orașe. Autorii chinezi observă, în mod deosebit, acest fapt și, cînd Alexandru a intrat în Bactriana, în Hyrcania și Sogdiana, el a găsit aici un mare număr de orașe și cetăți foarte populate, regiuni bogate și bine cultivate. Nomazi nu se aflau atunci decît pe Oxusul inferior și pe Iaxartes. Ei se împărțeau în două mari ramuri : cea occidentală, numită *daai*, locuia în cîmpiile care mărginesc Marea Caspică ; cea orientală, alcătuită din masageți și daci, se afla pe malurile Iaxartesului. *Daaii* sînt același popor pe care chinezii îl numeau *Tahia*" (p. 181).

Deși opinia sa poate părea ciudată, orientalistul german, comparînd diverse surse antice, a ajuns la concluzia că în denumirea de masaget trebuie incluși și alanii ; deci una din formele de grafieră a numelui de masaget era și cea de alan. Iată argumentele sale : lucrările vechi chinezești pomenesc de un popor de „rasă blondă și ochi albaștri“ sub numele de Yan thsai, pe care îl cunoscuseră pe la sfîrșitul secolului al II-lea î.e.n. Regiunea în care locuia „se învecina cu o mlaștină nesfîrșită“³ și se afla la 80—100 de leghe la nord-vest de Sogdiana" (p. 175). Aceleași surse menționează că ar fi avut o sută de mii de arcași și obiceiuri asemănătoare cu sogdienii, numiți de autorii chinezi Khang Khiu. În primele secole ale erei noastre, același popor se regăsește sub denumirea de *a-lan-na* și *a-lan-liao*. Locuiau în multe orașe, erau crescători de animale, agricultori, cultivau vița de vie, se ocupau cu negoțul. „Țara era împărțită în mai multe principate mici și avea mai mult de patru sute de leghe de ziduri înconjurătoare" (p. 176). Analele chineze folosesc pentru acest popor și numele de : *southe* sau *sout*, *sou the kui mung*, *sou y*, *wen-na-cha*.

Paralel cu aceste date, H. J. Klaproth prezintă și pe cele rezultate din scrierile autorilor antici europeni. Astfel, Denys din Charax, în timpul domniei lui August, semnalează că alanii erau „un popor puternic și laudă mulțimea de cai pe care îi aveau. Trăiau atunci pe malurile mlaștinii Maeotis (Marea de Azov — *n.n.*) și ale Mării Negre, între Don și Nipru, în vechea țară a roxolanilor și iazigilor, pe care îi împinseseră mai spre apus. Erau de aceeași origină cu Aorsii" (p. 176). Ptolemeu, citat și el de H. J. Klaproth, considera că aorsii și alanii erau unul și același popor, pe care îl numea „alanorses". În afara alanilor oc-

cidentalii mai existau și ramurile alanilor orientali. Aceștia se întindeau „în regiunile aflate la est de Volga și la nord de Marea Caspică..., erau mult mai puternici decît primii, făceau un comerț intens care îi îmbogățise mult" (*Ibid.*). Ammianus Marcellinus scria, în sec. al IV-lea e.n., că dincolo de Tanais (Don — *n.n.*) trăiau „alanii, locuind pe o mare întindere a deșerturilor Sciției..., așezările lor ajungeau pînă la malurile Gangelui"⁴ (p. 177). Despre obiceiurile și înfățișarea lor, autorul menționat de H. J. Klaproth relatează : „Toți sînt militari disciplinați și buni luptători... Alanii sînt aproape toți frumoși, de statură înaltă, ei au părul aproape blond ; ochii lor, deși înspăimîntători, au, totuși, o blîndețe. Cum sînt înarmați ușor, pot înainta foarte repede... Venerează spada înfiptă în pămînt... Prezic viitorul în mod impecabil, luînd vergele de răchită, cele mai drepte pe care le pot găsi, și le leagă împreună, apoi, făcînd farmece deasupra lor, văd clar ce se va întîmpla. În vechime nu cunoșteau servitutea, toți fiind considerați de sînge nobil. Judecătorii lor și astăzi sînt aleși dintre cei mai renumiți războinici" (p. 178).

Paralel cu expedițiile în Europa, „Marea masă a alanilor s-a retras la est de Tanais (Don — *n.n.*), unde au sporit, unindu-se cu multe populații... Astfel, întăriți, alanii au avut campamente temporare în regiunile dintre Marea Caspică și Palus Maeotis, pînă la Bosfor, și au început, ca și strămoșii lor masageții, să facă invazii în provinciile septentrionale ale imperiului perșilor... Daghestanul, numit de antici *Albania*, era, deci, locuit de alani și este mai mult decît verosimil că *Alban* și *Alan* erau două nume care desemnau același popor" (p. 179—180).

Pentru susținerea afirmațiilor sale, H. J. Klaproth apelează la mărturiile lui Flavius Iosephus, care „scrie, totdeauna, *Alan* pentru *Alban*, iar împăratul Iulian spune, într-un discurs adresat trupelor sale : Pompei a luptat cu *albanii* și cu *massageții*, pe care îi numim în prezent *alani*" (p. 180). Concluzia autorului, după confruntarea izvoarelor parcurse, este : „Ceea ce citim la istoricii chinezi despre fertilitatea țării alanilor, despre cultura cerealelor și a viței de vie și despre marele număr de orașe și așezări fortificate nu poate fi atribuit decît Albaniei, unde alanii înființaseră așezări stabile, în timp ce compatrioții lor din nordul Caucazului rămăseseră nomazi, după cum spun aceiași autori antici" (p. 180).

Continuînd firul descendenței masageto-alane, H. J. Klaproth consideră că urmașii masageților și, deci, ai alanilor

³ H.J. Klaproth este de părere că Marea Caspică era odinioară mult mai întinsă, iar o parte a ei ar fi devenit ulterior Lacul Aral.

⁴ Afirmația este confirmată și de Firdoussi, în *Sah-nameh*.

sînt „osseții din zilele noastre”⁵. Autorii arabi din evul mediu dau și ei țării alaniilor numele de Ossetia și cel de *tre-cătoarea Alan* cunoscutei trecători caucaziene numită *Dairan* sau *Dariela* de către locuitorii țării” (p. 180).

În legătură cu aceeași problemă, autorul a prezentat, în cadrul ședinței Societății Asiatice, la 4 noiembrie 1822, un „Memoriu în care se dovedește identitatea dintre osseți, populație din Caucaz, și alanii din Evul Mediu”, lucrare apărută în „Analele de călătorie, de geografie și de istorie”, tom. XV, la Paris, Imprimeria J. Smith, în același an. Amănuntele furnizate de H. J. Klaproth se referă la teritoriul locuit de osseți, la unele date istorice și la limba acestora, extrase din cronicile georgiene și din textele împăratului Constantin Porphyrogenetul.

Osseții locuiau, încă la începutul secolului al XIX-lea, în regiunea centrală a Caucazului. Ei se „autodenumesc *iron* și țării lor îi spun *Ironistan*. Georgienii îi numesc *ossi* sau *ovni* și teritoriului lor îi spun *Ossethi*, ceea ce a dus la denumirea de *osseți* sub care sînt cunoscuți în Europa” (p. 3). Cronicile georgiene studiate de H. J. Klaproth prezintă pe osseți ca o colonie a populației din Georgia, Armenia și din alte provincii apropiate, așezată în Caucaz, la răsărit de riul Terek, după ce au fost înfrinți de Kazari.

Diodor din Sicilia — citat de Klaproth — era de părere că sciții, care invadaseră Asia de Sus, sub Madyes, în 633 î.e.n., „au condus o colonie a mezilor în Sarmatia, regiune din nordul Caucazului” (p. 4—5). Autorul „Memoriului” pe care îl cercetăm crede că „Această colonie medă este, se pare, aceeași care a fost formată de locuitorii din Kartel-Somkhetia, aduși acolo de Kazarii din cronicile georgiene. Din această colonie descind osseții, care, și astăzi, mai poartă numele de *Iron*”, iar *Iron* sau *Iran* este numele antic al Persiei și Meziei” (p. 5). După Herodot mezii se numeau *Arioi*.

Pe parcursul secolelor, osseții s-au răspîndit din Caucaz pînă la Don, apoi, pe

la mijlocul secolului al XIII-lea, au fost împinși de Batu Han în munții Caucaz. În concluzie, eruditul orientalist german scrie: „Din cele de mai sus reiese că osseții, care se autodenumeau *Iron*, sînt mezi care își spuneau *Iran*, pe care Herodot îi cunoaște sub numele de *Arioi*. Ei sînt *mezii-sarmați* din scrierile vechi și colonia medă, stabilită în Caucaz de sciți. Ei sînt *Ases* sau *Alanii* din evul mediu, și, în fine, *Iassi* din cronicile rusești, în care o parte din Caucaz era numită *munții Iassici*” (p. 14—15).

Dovada afirmațiilor de sus se află — după Klaproth — și în limba ossetă, asupra căreia a întreprins studii speciale și care, „atît prin cuvinte și prin forme gramaticale, trebuie să fie considerată ca idiom aparținînd mării familii a limbilor indo-germanice (indo-europene — *n.n.*)” (p. 6). Peste cîțiva ani, în marea lucrare: *Asia polyglotta* (ediția a 2-a, apărută în limba germană, la Paris, Editura Von Heideloff, 1831), autorul consacră un capitol special istoriei și limbii osseților (p. 82—97).

Înainte de a spicui din vocabularul osseților, redăm tabelul lui H. J. Klaproth despre originea acestora: „Osseții, care se autodenumesc *Iron*, sînt *Mezii*, care se autodenumesc *Irân* și la Herodot apar ca *Arianoi*; Osseții sînt *Sarmații mezici* ai anticilor și colonia mezilor din Caucaz, dusă acolo de către sciți; Osseții sînt *As*, sau *Alanii* scriitorilor din evul mediu; Osseții sînt *Iassi* din cronicile rusești, după care o parte a munților Caucaz a fost denumită *Munții Iassilor*” (p. 87).

Iată cîteva cuvinte selectate din vocabularul amintit al osseților (urmași ai masageților sau alaniilor)⁷: seara — *ser*, sar; bătrîn — *saronâ*, *serind*; a răspunde — *raduren*; urs — *ars*; copac — *kohad*; bandă, benzi, bandajă — *batoin* (pers. *benden*); orb, chior — *kurm* (pers. *kûr*, kurdă *kor*); singe — *thug*; artere — *artende*; vinars, țuică — *arak* (folosit în întregul Orient); eu ard, asud, sudoare — *sudin*; unt (zer?) — *zaru*; rațe, boboci de — *babuș* (folosit în întregul Caucaz în lb. armeană); hrăni, hrană — *harin*; tare, dur — *dard* (în lb. persană și kurdă, *dur*); festivitate, gală — *galaon*; foc, ardere — *art*; fluviu — *Dun*, *Don* (Dunăre, Don); a da, dat, datorie — *datin*; orz — *hor*, *hoâr*; întins, lins — *lîgs*; zeu, zău — *hzau*; piele — *zarm*⁸; curte, gard — *kart*; miere,

⁵ Vezi și vol. 18 al *Mării Enciclopedii Sovietice*, ed. a 2-a, p. 556, col. a 3-a. „Etnogeneza ossetinilor este legată atît de populația autohtonă din nordul Caucazului, cît și de popoarele venite — sciții (sec. 8—7 î.e.n.), sarmații (sec. IV—I î.e.n.) și, mai ales, *alanii* (subl. ns.) (din sec. I î.e.n.)... În izvoarele vest-europene și orientale, strămoșii ossetinilor erau numiți *alani*, în cele gruzine — *oși* (orși), în cele rusești — *iasii*”.

⁶ În *Bołšaia Sovetskaia Entiklopediia*, ediția a 2-a, vol. 18, p. 556, col. a 3-a există confirmarea acestei afirmații: „Osetinii (autodenumire — *iron*)” constituie „populația de bază a R.S.S.A. Osetină de Nord și a Regiunii Autonome Osetine de Sud; mai trăiesc și în unele raioane din R.S.S. Gruzină, R.S.S.A. Kabaro-Balkiră, în regiunea Stavropol, inclusiv în Regiunea Autonomă Karaceaevo-Cerkasă”.

⁷ În legătură cu limba ossetină, *Marea Enciclopedie Sovietică*, vol. 18, p. 556, col. 2 notează: „Limba ossetină păstrează o continuitate genetică cu limba *alanilor* și a *sciților*. Aparține de familia limbilor indo-europene.”

⁸ W. Tomaschek, în *Vestigi ale limbii dace*, explică numele lui Zalmoxis ca fiind derivat din limba persană *tsarm* — piele de animal, ce simbolizează pămîntul roditor (vezi „Anale de istorie”, anul XXVII, nr. 3/1981, p. 173).

— mit ; šalvari — salbaro ; an — ans, as ; tinăr, nou — nouag ; scrin — krin ; cotoi — gado ; os, osos, ascet — asteg ; minciună — mang ; moarte — mard ; mamă — mad, made ; nume — nom ; sare — zah, zauche ; navă — nau ; pantof, sabot — zabur ; soră — horra ; fiu — firt, fart ; stea — stale, stal ; cizme — zirkite ; lenjerie — kurat ; cald — karm ; vind — wad ; dinți — dendag etc.

Imaginea istorico-lingvistică a osseților este întregită de H. J. Klaproth cu cercetările sale etnografice, publicate într-o altă lucrare, intitulată : *Tableaux historique, géographique, ethnographique et politique du Caucase et des provinces limitrophes entre la Russie et la Perse*.

În acest sens, el arăta că „Osseții, guvernati de prinții lor, locuiau, altădată, în cîmpiile marelui și micului Kabardah, ca și în unele părți din Caucaz“ (p. 66). În secolul al XII-lea ei au fost reconvertiți la creștinism (prima oară fuseseră creștinați prin intermediul Bizanțului, avînd chiar și episcopi ; prin anul 932 renegaseră această religie și alungaseră pe episcopi — vezi *Memoriul* menționat mai sus, p. 14). Și el continuă, scriind că „Așezările lor, odinioară pline de orașe și sate, au fost ruinate aproape toate de Batu Han și de mongoli“ (p. 66). Ulterior, au avut de luptat cu hania din Crimeea și cu cerkezii, care se și așază în locul lor în regiunea Kabardahului, osseții devenind — o parte — supuși ai acestora, altă parte (cei care trăiau în regiunile muntoase și la sud) rămînînd sub dominația regilor din Georgia. Odată cu apropierea rușilor de Kuban și Terekul superior, puterea cerkezielor slăbește, iar osseții profită pentru a se elibera de jugul acestora.

În timpul împărătesei Elisabeta, rușii au încercat să-și extindă autoritatea și asupra osseților. H.J. Klaproth citează, în acest sens, dintr-un document prezentat împărătesei : „Osseții, *popor bogat în aur și argint*, care locuiește în munții Caucaz și care, de la răsturnarea regatului Georgiei de către persi și turci, *este fără stăpîn*, odinioară fusese convertit la religia creștină, dar, din nenorocire, au recăzut în păgînism. Cîțiva călători care le-au traversat țara ne informează că osseții ard de nerăbdare să adopte noua credință creștină. Ar fi rușinos să fie lăsați în vechile lor greșeli și este probabil că, dacă li s-ar trimite *misionari ortodocși*, n-ar fi greu să fie readuși curînd pe calea salvării“ (p. 67).

În 1752 a început misiunea de convertire și de botezare a osseților, construindu-se, în acest scop, o mănăstire. Aceștia, însă, „n-au învățat din creștinism decît să se numească *khristôn* și să-și facă semnul crucii“ (*Ibid*). Mineralogii

ruși nu au găsit bogățiile presupuse, iar „în momentul în care guvernul și-a dat seama că bogățiile pe care a sperat să le găsească în Ossetia nu existau în mod real, a încetat să se intereseze de salvarea celor din Caucaz“ (p. 68).

Osseții locuiau în sate numite kau sau gau, conduse de unul sau doi bătrîni, care aveau și atribuții juridice. Se ocupau cu agricultura și creșterea animalelor, comercializau excedentul în Georgia și Armenia contra țeșăturilor, vaselor, uneltelor și sării. În general, „sînt destul de bine făcuți, puternici, viguroși și de talie mijlocie. Fizionomia lor se apropie mult de cea a europenilor. Ochii albaștri, părul blond sau roșcat sînt foarte obișnuite la osseți ; sînt foarte puțini care au părul într-adevăr negru. Este o rasă de oameni sănătoși și fecunzi“ (p. 69—70).

În încheierea relatărilor sale, H. J. Klaproth consemnează diferite date etnografice : „...au o mare venerație față de tuncete. Dacă cineva este ucis de fulger, se spune că profetul Ilie l-a atins, deoarece l-a desemnat binecuvîntarea Celui de Sus. Se scot strigăte de bucurie, se cîntă, se dansează în jurul corpului, toată lumea se grăbește pentru a participa la această bucurie și a celebra binefacerea lui Ilie. ...Rudele defunctului cîntă, dansează și afișează aceeași veselie ca la o sărbătoare, deoarece o figură tristă este privită ca o ofensă față de profetul Ilie, deci, demnă de pedeapsă. Această sărbătoare ține opt zile, după care are loc înmormîntarea, cu multă solemnitate, urmată apoi de festinuri...“ (p. 57).

Majoritatea muntenilor din Caucaz „au ghicitori (profeți) care locuiesc în munții sacri și sînt numiți sfinți ; au sarcina să îndeplinească ceremonii și, mijlocind cadourile credincioșilor, dezvăluie acestora viitorul“ (p. 100). În general, și stelele căzătoare se bucură de venerația poporului. Sînt numite „stele sau cruci zburătoare, sau sfinți zburători“ (p. 100—101). La apariția lunii pline, cei care o observă trasează în aer cu pumnale și cuțite semnul crucii, apoi fac aceleași semne pe pămînt, în jurul lor, considerînd acest fenomen deosebit de sacru. Ei acordă jurămîntului o forță deosebită, comunitățile lor sînt conduse de bătrîni, care hotărăsc din punct de vedere legislativ asupra diferendelor și asigură perpetuarea vechilor tradiții. Cele mai remarcabile obiceiuri sînt legate de legea ospitalității și de răzbuinarea singelui vîrsat. Sînt încheiate sisteme de alianțe (Konak) îndelungate cu oaspeții care păsesc pragul familiilor de osseți.

СОДЕРЖАНИЕ

SUMMARY

ДВАДЦАТИЛЕТИЕ IX-го СЪЕЗДА ПАРТИИ

TWO DECADES SINCE THE IX-TH PARTY CONGRESS

НИКОЛАЕ ЧАУШЕСКУ: Речь на Пленуме ЦК РКП и центрального актива партии. 24 июля 1985 г. 3

NICOLAE CEAUSESCU — Speech at the Plenary Meeting of the Central Committee of the Romanian Communist Party and the central party active — July 24, 1985 3

Почтение выраженное товарищу Николае Чаушеску Центральным Комитетом Румынской Коммунистической Партии, Национальным Советом Фронта Демократии и Социалистического Единства, Государственным Советом и Правительством С.Р. Румынии по случаю двадцатилетия годовщины IX-го Съезда партии 17

Homage paid to comrade NICOLAE CEAUSESCU by the Central Committee of the Romanian Communist Party, the National Council of the Front of Socialist Democracy and Unity, the State Council and the Government of the Socialist Republic of Romania, on the occasion of the anniversary of two decades since the IXth Party Congress .. 17

★

★

Научная почтительная сессия на тему: «Историческое значение IX-го Съезда во все большем утверждении РКП как политическая руководящая сила и жизненный центр нашей нации. Теоретическое творчество генерального секретаря партии, товарищ Николае Чаушеску, основа политики проводимой партией для созидания всесторонне развитого социалистического общества и продвижения Румынии по пути к коммунизму». (Бухарест, 18-е июля 1985 г.) 24

Homagial scientific session on the subject matter: «Historic importance of the IXth Congress in the ever stronger assertion of the Romanian Communist Party, as a leading force and vital centre of our nation. Theoretical work of the General Secretary of the Party, comrade Nicolae Ceausescu, a fundamental element of the Party's policy of building up the multilaterally developed socialist society and Romania's advance towards communism» (Bucharest, July 18, 1985) .. 24

Сессия научных докладов, посвященная двадцатилетию IX-го Съезда РКП, на тему: «Создание широких рамок демократического руководства нашего общества — выражение оригинальной концепции товарища Николае Чаушеску об углублении и усовершенствовании рабоче — революционной демократии в социалистической Румынии» (Бухарест, 15 июля 1985 г.) .. 35

Session of scientific papers: «Setting up broad democratic leading framework of our society — an expression of the original conception of comrade Nicolae Ceausescu concerning deepening and perfecting workers'-revolutionary democracy in socialist Romania», devoted to the celebration of two decades since the IXth Congress of the Romanian Communist Party (Bucharest, July 15, 1985) 35

СТАТЬИ — ДОКЛАДЫ

ARTICLES — PAPERS

ГЕОРГЕ СУРПАТ: Революционный процесс созидания социалистического общества в Румынии 46

GHEORGHE SURPAT: The revolutionary process of building up socialist society in Romania 46

МАРИН ВОЙКУЛЕСКУ: Система рабоче-революционной демократии в процессе построения всесторонне развитого социалистического общества и продвижения Румынии к коммунизму 61

MARIN VOICULESCU: System of workers'-revolutionary democracy in the process of building the multilaterally-developed society and Romania's advance towards communism 61

МИРЧА МУШАТ: Румыния в годы нейтралитета. 1914—1916 гг. 73

MIRCEA MUŞAT: Romania in the years of neutrality. 1914—1916 73

КОРНЕЛИУ МАТЕЕСКУ: Демократ-радикальная партия в политической жизни Румынии конца XIX-го века 89

CORNELIU MATEESCU: The Democratic-Radical Party in Romania's political life by the end of the 19th century 89

ИЗ СОВРЕМЕННОЙ ИСТОРИИ РУМЫНИИ

PAGES OF THE CONTEMPORARY HISTORY OF ROMANIA

Создание единого социалистического хозяйства, его материально-технической базы. 1948—1965 гг. (II): Юджениа Бику, Василе Смарандеску, Аурел Вайнер 103

Building up unitary socialist economy, its technical-material basis. 1948—1965 (II): Iugenia Bichi, Vasile Smărandescu, Aurel Vainer ... 103

СТРАНИЦЫ ВСЕМИРНОЙ ИСТОРИИ

PAGES OF UNIVERSAL HISTORY

Международное рабочее движение в начале XX-го века 122

International working class movement at the beginning of the 20th century 122

КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЯ

CRITICS AND BIBLIOGRAPHY

ИОН ПОПЕСКУ-ПУЦУРЬ: «Призыв к созиданию», Политическое изд-во, Бухарест, 1984, 516 стр.: Анета Нуфу-Бусуйок 140

ION POPESCU-PUTURI: «Stimulus to creation», Political Publishing House, Bucharest, 1984, 516 p: Aneta Nuţu-Buşuioc 140

ГЕОРГЕ ЗАХАРИА, ИОН КУПША, «Участие Румынии в поражении нацистской Германии», Политическое изд-во, Бухарест, 1985, 362 стр.: Константин Влад 148

GHEORGHE ZAHARIA, ION CUPŞA: «Romanian's participation in defeating Nazi Germany», Political Publishing House, Bucharest, 1985, 362 p: Constantin Vlad 148

ИОН БУЛЕЙ: «Румынское общество в 1900 г.», Издательство «Еминеску», Бухарест, 1984, 332 стр.: Ион Иакош 152

ION BULEI, «The Romanian World in 1900», «Eminescu», Publishing House, Bucharest, 1984, 332 p: Ion Iacoş 152

Новые данные о массагетах и аланах в сочинениях немецкого востоковеда Г.Ю. Клапрот: Ана-Мария Коман 154

New data on the Masagetae and Alans in the papers of German Orientalist H.J. Klapproth: Ana-Maria Coman 154

SOMMAIRE

20 ANS DEPUIS LE IX-e CONGRÈS DU PARTI COMMUNISTE ROUMAIN

NICOLAE CEAUSESCU: Discours prononcé à Plénum du Comité Central du Parti Communiste Roumain et de l'appareil central du parti. 24 juillet 1985 3

L'hommage rendu au Secrétaire général du P.C.R., Nicolae Ceausescu, par le Comité Central du Parti Communiste Roumain, le Conseil National du F.D.U.S., le Conseil d'Etat et le Gouvernement de la Roumanie lors de l'anniversaire de deux décennie depuis le IX-e Congrès du parti 17

★

Session scientifique sur le thème „La signification historique du IX-e Congrès dans la puissante affirmation du Parti Communiste Roumain comme une force politique dirigeante et centre vital du notre nation. L'oeuvre théorique du Secrétaire général du parti, Nicolae Ceausescu, fondement du politique du parti d'édification de la société socialiste multilatéralement développée et d'avance de la Roumanie vers le communisme (Bucarest, 18 juillet 1985) 24

Session de communications scientifique consacré à l'anniversaire de 20 ans depuis le IX-e Congrès du Parti Communiste Roumain: „La création du vaste cadre démocratique de direction de la société roumaine — expression de la conception originale du Secrétaire général du parti, Nicolae Ceausescu, concernant l'approfondissement et la perfectionnement de la démocratie révolutionnaire — ouvrière en Roumanie socialiste» (Bucarest, 15 juillet 1985) 35

ARTICLES — COMMUNICATIONS

GHEORGHE SURPAT: Le procès révolutionnaire de l'édification de la société socialiste en Roumanie 46

MARIN VOICULESCU: Le système de la démocratie ouvrière — révolutionnaire dans le processus d'édification de la société socialiste multilatéralement développée et d'avance de la Roumanie vers le communisme 61

MIRCEA MUSAT: La Roumanie dans les années de la neutralité: 1914—1916 73

CORNELIU MATEESCU: Le Parti démocrate-radical dans la vie politique de la Roumanie du fin de XIX-e siècle 89

DE L'HISTOIRE CONTEMPORAINE DE LA ROUMANIE

La création de l'économie socialiste unitaire, de sa base technique et matérielle. 1948—1965. (II): Iugenia Bichi, Vasile Smărdănescu, Aurel Vainer 103

PAGES D'HISTOIRE UNIVERSELLE

Le mouvement ouvrière international au commencement du XX-e siècle 122

CRITIQUE ET BIBLIOGRAPHIE

ION POPESCU-PUTURI: „Impulsion à la création», Editura politică, Bucarest, 1984, 516 p.: Aneta Nufu-Busuioac 140

GHEORGHE ZAHARIA, ION CUPSA: „La participation de la Roumanie dans la défaite de l'Allemagne nazie», Editura politică, Bucarest, 1985, 362 p.: Constantin Vlad 148

ION BULEI, „Le monde roumain 1900», Edition „Eminescu», Bucarest, 1984, 332 p.: Ion Iacoș 152

Nouvelles données sur les massagets et les alans dans les travaux de l'orientaliste allemand H.J. Klapproth: Ana-Maria Coman 154

INHALT

ZWEI JAHRZEHENTE SEIT DEM IX. PARTEITAG.

NICOLAE CEAUSESCU: Rede am dem Plenum des Zentralkomitees der Rumänischen Kommunistischen Partei und der zentralen Parteifaktiv 24. Juli 1985 3

Ehrung des Genossen NICOLAE CEAUSESCU seitens des Zentralkomitees der Rumänischen Kommunistischen Partei, des Landesrates der Front der Sozialistischen Demokratie und Einheit, des Staatsrates und der Regierung der Sozialistischen Republik Rumänien anlässlich des 20. Jahrestags der IX. Parteitags 17

★

Wissenschaftliche Ehrentagung zum Thema: „Die historische Bedeutung des IX. Parteitags für die immer nachdrücklichere Behauptung der Rumänischen Kommunistischen Partei als führende politische Kraft, als Herz und Hirn unserer Nation. Das theoretische Werk des Generalsekretärs der Partei, Genosse Nicolae Ceausescu, die Grundlage der Politik der Partei für die Schaffung der vielseitig entwickelten sozialistischen Gesellschaft und das Vorschreiten Rumäniens zum Kommunismus» (Bukarest, 18. Juli 1985) 24

Wissenschaftliche Tagung: „Die Schaffung des breiten demokratischen Leitungsrahmens unserer Gesellschaft, ein Ausdruck der originären Anschauung des Genossen Nicolae Ceausescu über die Ausweitung und Vervollkommen der revolutionären Arbeiterdemokratie im sozialistischen Rumänien», gewidmet der Erfüllung von zwei Jahrzehnten seit dem IX. Parteitag der Rumänischen Kommunistischen Partei (Bukarest, 15. Juli 1985) 35

ARTIKEL — MITTELUNGEN

GHEORGHE SURPAT: Der revolutionärscher Prozess der Gründung der sozialistische Gesellschaft 46

MARIN VOICULESCU: Der revolutionärsches Arbeiterdemokratischesystem in dem Prozess der Aufbau der vielseitig entwickelten sozialistischen Gesellschaft und das Vorschreiten Rumäniens zum Kommunismus 61

MIRCEA MUSAT: Rumänien in den Jahren der Neutralität. 1914—1916 73

CORNELIU MATEESCU: Die Demokrat-Radikal Partei in dem politischen Leben Rumäniens am Ende des XIX-en Jahrhunderts 89

VON DER ZEITGENOSSISCHE GESCHICHTE RUMÄNIENS

Das Schaffen der unitäre sozialistische Ökonomie, seiner tehnsche-materielle Basis. 1948—1965 (II): Iugenia Bichi, Vasile Smărdănescu, Aurel Vainer 103

SEITEN AUS DER ALLGEMEINE GESCHICHTE

Die internationale Arbeiterbewegung am Anfang des XX-es Jahrhunderts 122

KRITIK UND BIBLIOGRAPHIE

ION POPESCU-PUTURI: „Antrieb zur Kreation», Politischer Verlag, Bukarest, 1984, 516 s.: Aneta Nufu-Busuioac 140

GHEORGHE ZAHARIA, ION CUPSA, „Die Teilnahme Rumäniens an der Niederlage des nazistischen Deutschlands», Politischer Verlag, Bukarest, 1985, 362 s.: Constantin Vlad 148

ION BULEI, „Die rumänische Welt in 1900», „Eminescu», Verlag, Bukarest, 1984, 332 s.: Ion Iacoș 152

Neue Angaben über die Massageten und Alanen in den Arbeiten des deutschen Orientalisten H.J. Klapproth: Ana-Maria Coman 154

SUMARIO

DOS DECENIOS DESDE EL IX CONGRESO DEL PARTIDO

NICOLAE CEAUȘESCU: Discurso al Pleno del Comité Central del Partido Comunista Rumano y del aparato central del partido. 24 de julio de 1985 3

Homenaje rendido al camarada **NICOLAE CEAUȘESCU** por el Comité Central del Partido Comunista Rumano, el Consejo Nacional del Frente de la Democracia y la Unidad Socialistas, del Consejo de Estado y del Gobierno de la República Socialista de Rumania, consagrado al 20 aniversario del IX Congreso del partido .. 17

*

Sesión científico de homenaje con tema: «La significación histórica del IX-o Congreso como afirmación cada vez más fuerte del Partido Comunista Rumano como fuerza política dirigente y centro vital de nuestra nación. La obra teórica del secretario general del partido, el camarada Nicolae Ceaușescu, fundamento de la política del partido de forjamiento de la sociedad socialista multilateralmente desarrollada y de avance de Rumania hacia el comunismo» (Bucarest, 18 de julio de 1985) 24

Sesión de comunicaciones científicas: «La creación de las condiciones amplias democráticas en la dirección de nuestra sociedad — expresión de la concepción original del camarada Nicolae Ceaușescu con respecto al ahondamiento y perfeccionamiento de la democracia obrero revolucionaria en Rumania socialista, con motivo de cumplirse dos decenios desde el IX-o Congreso del Partido Comunista Rumano» (Bucarest, 15 de julio de 1985) 35

ARTICULOS — COMUNICACIONES

GHEORGHE SURPAT: El proceso revolucionario de forjamiento de la sociedad socialista de Rumania 46

MARIN VOICULESCU: El sistema de la democracia obrera — revolucionaria en el proceso de la edificación de la sociedad socialista multilateralmente desarrollada y de avance de Rumania hacia el comunismo 61

MIRCEA MUȘAT: Rumania en los años de la neutralidad. 1914—1916 73

CORNELIU MATEESCU: El Partido Demócrata-Radical en la vida política de Rumania al fin del siglo XIX 89

DE LA HISTORIA CONTEMPORÁNEA DE RUMANIA

La edificación de la economía socialista unitaria, del fundamento técnico-material. 1948—1965 (II): *Iugenia Bichi, Vasile Smărandescu, Aurel Vainer* 103

PAGINAS DE LA HISTORIA UNIVERSAL

El movimiento obrero internacional al comienzo del siglo XX 122

CRÍTICA Y BIBLIOGRAFÍA

ION POPESCU-PUTURI «Estimulo para creación», Editorial política, Bucarest, 1984, 516 p.: *Aneta Nufu-Busuio* 140

GHEORGHE ZAHARIA, ION CUPȘA «La participación de Rumania en la derrota de Alemania nazi», Editorial política, Bucarest, 1985, 362 p.: *Constantin Vlad* 148

ION BULEI, «La sociedad rumana en 1900», Editorial «Eminescu», Bucarest, 1984, 332 p.: *Ion Iacos* 152

Fechas nuevas sobre masagetas y alanos en los trabajos del orientalista alemana H. J. Klaproth: *Ana-Maria Coman* 154

Redactori : Ion Mamina, Vasile Niculae, Constantin Petculescu, Nicolae Raus

Colaboratorii și cititorii revistei pot să se adreseze redacției în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacției este : București, strada Ministerului nr. 4, telefon : 17 01 60, interior 722 ; 442.

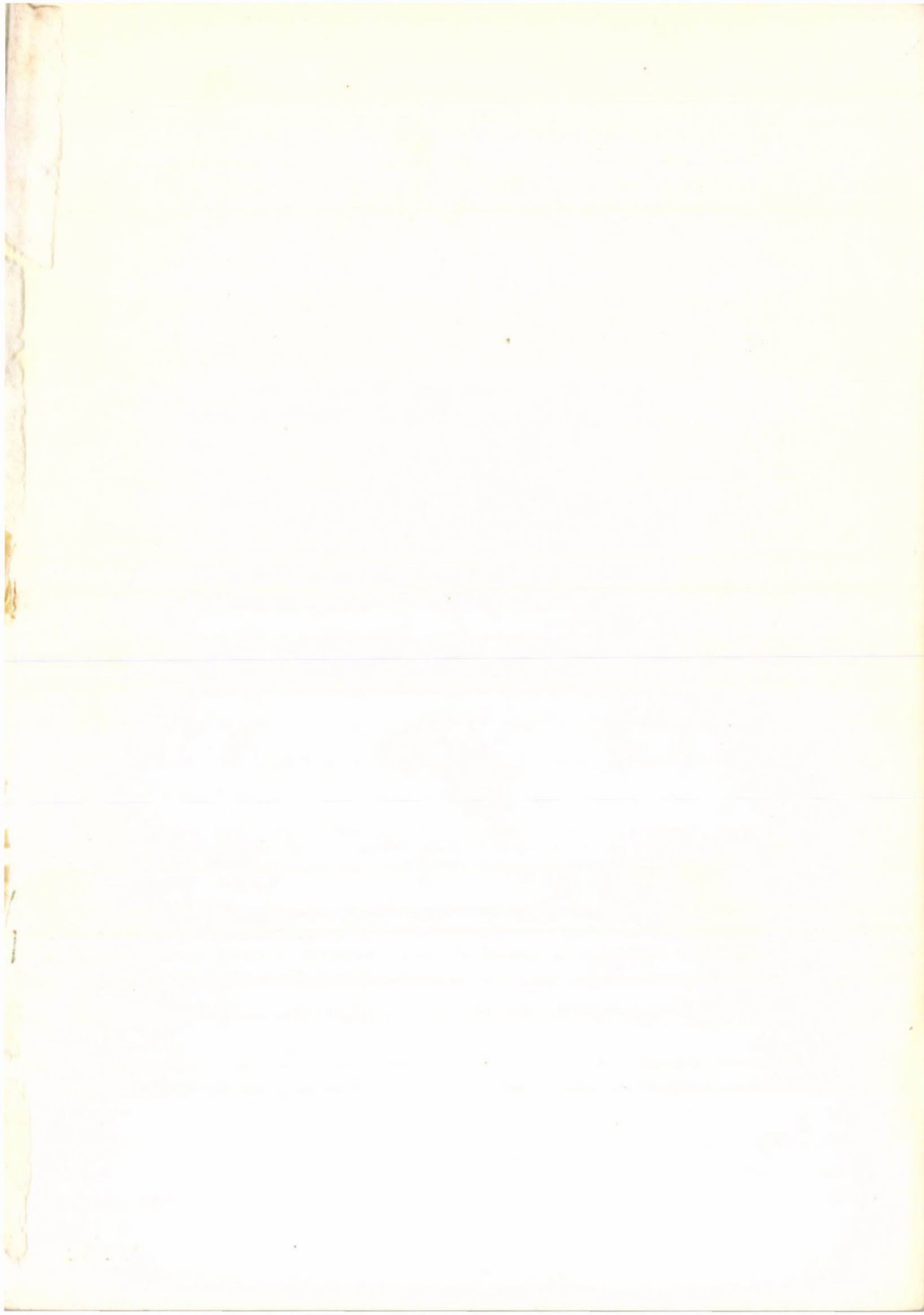
Revista „Anale de istorie” a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poștale, prin factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate.

Revista se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei.

Prețul unui număr — 12 lei ; abonamentul pe 6 luni — 36 lei, pe un an — 72 lei.

Cititorii din străinătate pot face abonamente adresându-se întreprinderii „ROMPRESFILATELIA” — Sectorul export-import presă, P.O. BOX 12—201, telex 10.379 prsfir. București, Calea Griviței nr. 64—66.

79028

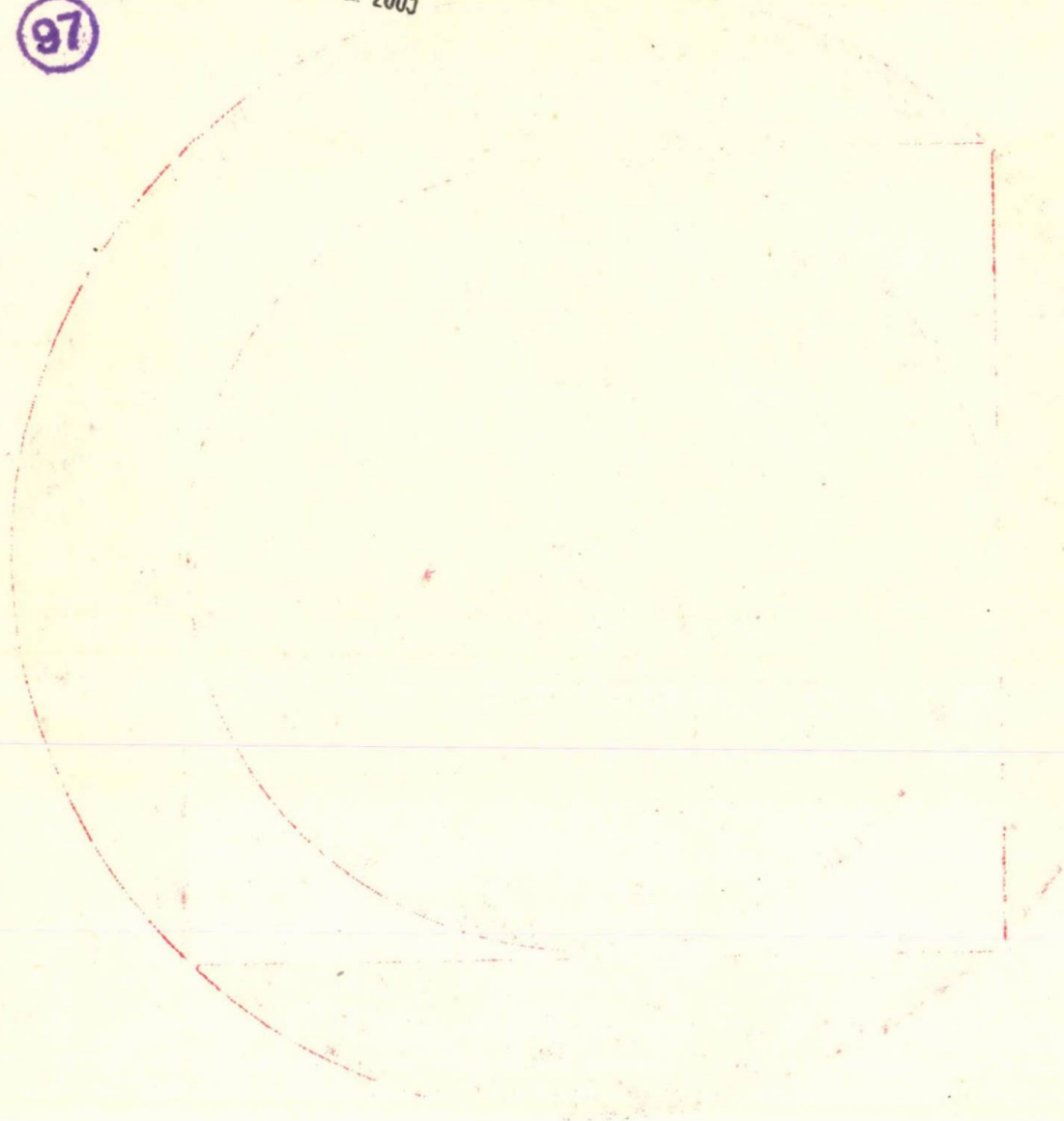
anale de istorie

anul XXXI 6 1985

1979

0 JUL 2005

97

9028.

BIBLIOTECA "ASTRA"
SIBIU

DEL 2014

Proletari, din toate țările, uniți-vă!

INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE
DE PE LÎNGĂ C. C. AL P. C. R.

anale
de istorie

Anul XXXI

6
1985

SUMAR

ARTICOLE-COMUNICĂRI

*** 1 Decembrie 1918 — supremul act de voință al întregului popor român	3
NICOLAE COPOIU : Contribuții la studierea unității poporului român în secolele XIII—XVI.	12
CONSTANTIN ȘERBAN : Ideea de unitate politică în conștiința medievală românească (secolele XVII—XVIII)	32
GHEORGHE ZAHARIA : Teroarea horthystă în partea de nord-vest a României în anii 1940—1944	42

ANUL INTERNAȚIONAL AL TINERETULUI

GHEORGHE PRISĂCARU : Concepția Partidului Comunist Român, a tovarășului Nicolae Ceaușescu privind rolul tinerei generații în rîndul forțelor revoluționare, progresiste și democratice ale lumii contemporane	56
CONSTANTIN MOCANU : Tinăra generație, participantă activă în opera de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate în România	70
DAN MIHAI BĂRLIBA : Tineretul României socialiste și acțiunea sa în slujba idealurilor de libertate, pace și progres social	85

DIN ISTORIA CONTEMPORANĂ A ROMÂNIEI

Organizarea politică a societății românești (1948—1965) : Gheorghe Tudor, Paraschiva Nichita, Vasile Budrigă	100
--	-----

43116.

MILITANȚI DE SEAMĂ AI MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI INTERNAȚIONALE

HU YAOBANG (cu prilejul aniversării a 70 de ani de la naștere) 119

CRITICĂ ȘI BIBLIOGRAFIE

- „23 August 1944. Documente“, vol. III : 1944—1945, XCVI+612 p. ; vol. IV : 1945, XXXVI+606 p., Editura științifică și enciclopedică, București, 1985 : *Gheorghe Unc*. 122
- ILIE CEAUȘESCU, FLORIAN TUCĂ, MIHAIL E. IONESCU, ALESANDRU DUȚU, „România și marea victorie. 23 August 1944 — 12 mai 1945“, Editura militară, București, 1985, 312 p. : *Vasile Mocanu* 128
- CONSTANTIN ANTIP, „Publicistica militară în serviciul apărării naționale“, Editura militară, București, 1983, 272 p. : *Gheorghe Neacșu* 131
- CRISTIAN POPIȘTEANU, „Istoria clipei“, Editura „Albatros“, București, 1984, 238 p. : *Viorica Moisuc* 135
- Cine sînt sciții ? Știri antice și opinii străine moderne despre sciți (I) : *Ana-Maria Coman* 137

REVISTA REVISTELOR

- „Revista de istorie“, nr. 1—12/1984 : *Ion Bulei* 142
- „Viitorul social“, nr. 1—6/1984 : *Florian Tănăsescu* 146
- „Beiträge zur Geschichte der Arbeiterbewegung“, nr. 1—6/1984 : *Ion Calafeteanu* 149
- Sumarul numerelor 1—6/1985 151

COLEGIUL DE REDACȚIE

ION ARDELEANU, NICOLAE COPOIU, AUGUSTIN DEAC,
GHEORGHE I. IONIȚĂ, MIRCEA T. MUȘAT, NICOLAE PETREANU,
VASILE PETRIȘOR — secretar responsabil de redacție, NICOLAE
POPESCU, GHEORGHE SURPAT, GHEORGHE UNC, GHEORGHE
ZAHARIA

1 DECEMBRIE 1918 — SUPREMUL ACT DE VOINȚĂ AL ÎNTREGULUI POPOR ROMÂN

1 Decembrie 1918 — zi înscrisă cu litere de aur, la loc de înaltă cinste în istoria noastră națională, eveniment care, timp de 67 de ani cîți au trecut de la înfăptuirea Marii Uniri și-a sporit mereu semnificațiile, făcînd, de fiecare dată, să tresalte de emoție și mîndrie patriotică inimile atîtor generații. Atunci, la 1 Decembrie 1918, pe cîmpia de lingă cetatea din inima Transilvaniei — Alba Iulia —, martoră și a altor momente eroice ale neamului românesc, o imensă mulțime aclama și susținea împlinirea unei multiseculare aspirații, încheierea unui îndelungat proces istoric, a unui vis scump tuturor celor ce-au viețuit neîntrerupt pe pămîntul Daciei — făurirea statului național unitar român. La aproape două milenii distanță în timp, urmașii „celor mai viteji și mai drepecți dintre traci” se arătau a fi la înălțimea marilor lor înaintași — Burebista și Decebal —, vrednici continuatori și eroici înfăptuitori de supreme idealuri. *„Încununare a aspirațiilor de veacuri ale poporului pentru eliberare națională — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu —, rezultat al luptei duse de cele mai înaintate forțe social-politice ale vremii — în cadrul cărora rolul hotărîtor l-au avut masele populare —, unirea din 1918 a reprezentat o adevărată piatră de hotar în dezvoltarea României moderne”.*

Glorioasa și străvechea noastră istorie stă mărturie efortului permanent spre neafrînare și unitate al poporului român. El s-a materializat în dirza rezistență opusă de „oamenii pămîntului”, cum îi denumea Nicolae Iorga pe străbunii noștri, în fața năvălirilor migratorilor și ale altor vrăjmași, în lupta lor pentru închegarea statelor feudale centralizate și independente, în apriga încheștare cu puternice regate potrivnice. Istoria noastră stă mărturie bătăliilor purtate de domnitorii români — de la Gelu, Glad, Menumorut, Basarab și Bogdan, la Mircea cel Bătrîn, Iancu de Hune-doara, Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare, Petru Rareș, Ioan Vodă cel Viteaz, Mihai Viteazul — de multe ori în front comun, pentru apărarea libertății, pentru unitate și suveranitate.

„Unitatea națională — scria marele democrat-revoluționar Nicolae Bălcescu — fu visarea iubită a voievozilor noștri cei viteji, a tuturor bărbatilor noștri cei mari, care întrupară în sine individualitatea și cugetarea poporului spre a o manifesta lumii. Pentru dînsa ei trăiră, munciră, suferiră și muriră“. Iar Cezar Bolliac, o altă figură ilustră a generației de la 1848, aprecia că unitatea „a fost sentimentul național în toate părțile României de cînd istoria a început a ne spune cîte ceva despre Dacia“. Apărîndu-se pe sine, țările române au constituit, în același timp, o pavază de nădejde în calea multor expansiuni; salvîndu-și independența, ele au contribuit la apărarea civilizației europene grav amenințate.

La Posada și Rovine, la Cîmpul Pîinii și Vaslui, la Călugăreni, Jiliste și în cetățile Sucevei, Tîrgoviștei, Neamțului, Hunedoarei, Bistriței, în codrii și munții noștri s-au scris minunate pagini de nepieritoare vitejie. „Oastea cea mare a țării“, alcătuită din țărani, a conferit tărie de granit acestor lupte, a dus greul bătăliilor pentru unitatea și independența poporului român. Așa se explică de ce țările române și-au păstrat neîntrerupt ființa statală, n-au fost nicicînd transformate în pašalicuri otomane ci, dimpotrivă, au reușit să încheie cu Poarta un sistem de relații politice — „Capitulațiile“ — care le garantau dezvoltarea neîntîrnată, ca și posibilitatea statornicirii de legături economice și politice cu alte state. „Neatîrnarea noastră — aprecia, cu deplin temei, Mihai Eminescu — a fost pururea reală, ca drept pururea în vigoare“.

De-a lungul multor veacuri de lupte, suferințe și împliniri, dincolo de nedrepte și vremelnice hotare, ce separau pe fiii aceluiași neam, mai presus de vitrege împrejurări, s-a aflat conștiința unității și solidarității românești, expresie a aceleiași entități, exprimată prin forța adîncă a legăturilor economice, prin identitatea instituțiilor politice cu vechi tradiții, prin puterea tradițiilor spirituale comune. Sînt grăitoare gîndurile de nobilă simțire românească ce animau pe vechii noștri cronicari, atunci cînd scriau că „Locul acesta unde este acum Moldova și Țara Românească este drept Dachia, cum și tot Ardealul, cu Maramoroșul și Valea Oltului“ (Miron Costin), că prin „români înțeleg nu numai aceștia de aici (din Țara Românească — *n.n.*), ce și den Ardeal, carii încă și mai neaoși sînt, și moldoveni și toți cîți într-altă parte se află și au această limbă.. toți unii sînt“ (stolnicul Constantin Cantacuzino).

În focul luptei pentru libertate și unire poporul român a dat întotdeauna dovada capacității sale de înțelegere a imperativelor vremii, fapt reflectat, înainte de toate, în conturarea tot mai precisă a necesității reunirii românilor în fruntariile vechii Dacii. Acest înalt obiectiv a fost realizat în timpul domniei lui Mihai Viteazul, voievodul care, în 1600, la capătul unei veritabile epopei a unității poporului, se putea intitula „Domn al Țării Românești, al Ardealului și a toată Țara Moldovei“ și reunea, într-un unic simbol heraldic, însemnele tradiționale ale celor trei principate române.

Fapta eroică a lui Mihai Viteazul a demonstrat nu numai posibilitatea înfăptuirii unui mare ideal, dar ea a rămas pentru veacurile următoare ca o pildă vie, ca un testament politic și ca un îndemn la acțiune pentru domnitorii și cărturarii neamului, pentru masele largi ale poporului de la Carpați, Dunăre și Mare. Pentru aceasta, subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, unirea din 1600 „s-a înscris pentru totdeauna, cu litere de aur, în hronicul țării, acest act devenind un simbol strălucit, însuflețitor pentru toate generațiile care au aspirat spre constituirea statului unic național“.

Și urmașii voievodului ucis mișelește pe câmpul de la Turda au înțeles pe deplin sensurile profunde ale actului unificator de la 1600. A demonstrat-o convingător marea ridicare la luptă a Transilvaniei din 1784, atunci cînd Horea era numit „rex Daciae” (regele Daciei) și cînd numai intervențiile otomană și habsburgică au împiedicat extinderea fluxului revoluționar la sud și răsărit de Carpați, în Țara Românească și Moldova, ca și sprijinul muntenilor și moldovenilor pentru Transilvania răsculată. A probat-o, cu strălucire, revoluția din 1821 care, cuprinzînd în întregime Țara Românească, a înfrînt profund asupra Moldovei și Transilvaniei. Tudor Vladimirescu era conștient de necesitatea colaborării revoluționare cu Moldova, „ca unii ce sîntem de-un neam și de-o lege”, iar în Transilvania „crăiuțul Tudor” era așteptat ca un eliberator, pentru „a se face și acolo dreptate”.

Rezultat al multor „veacuri de trude, de suferințe și lucrare a poporului român asupra lui însuși”, revoluția română din 1848 a avut ca obiective fundamentale independența, unitatea și libertatea poporului român. *„Plămădite în condiții asemănătoare — apreciază tovarășul Nicolae Ceaușescu —, desfășurîndu-se în aceeași perioadă, proclamînd țeluri comune, evenimentele revoluționare din 1848 au avut un caracter unitar în toate țările române; în centrul lor se aflau pretutindeni desființarea servitutiilor feudale și eliberarea țăranimii iobage, scuturarea dominației străine și realizarea unității și independenței naționale — obiective democratice care interesau cele mai largi pături sociale, corespundeau năzuințelor afirmării de sine stătătoare a națiunii române”.*

Pentru a realiza unirea, această „cheie a boltii fără care s-ar prăbuși tot edificiul național”, cum definea Mihail Kogălniceanu dezideratul unității, pentru a întrupa „un singur stat, o singură națiune, o singură Românie, mare și puternică”, poporul român și-a manifestat atașamentul profund față de cauza revoluției, a susținut guvernul provizoriu al Țării Românești și regimul revoluționar din Munții Apuseni, dînd jertfe de sînge în apărarea ideilor libertății, independenței și neatrîrnării. Iar la Blaj, din piepturile a peste 40 000 de participanți la impresionanta adunare națională (cea mai mare din Europa cuprinsă de revoluție) au răsunit cu putere cuvintele unei istorice chemări: „Noi vrem să ne unim cu Țara”.

Cele două revoluții ce au urmat — „o revoluție pentru unitatea națională și, mai tîrziu, pentru independența națională” — previzionate, la vremea sa, de Nicolae Bălcescu s-au încununat victorioase în anii de glorie 1859 și 1877.

Unirea celor două Principate române — Muntenia și Moldova — înfăptuită la 24 ianuarie 1859, reprezintă un eveniment de mare însemnătate care, răspunzînd unor cerințe obiective ale dezvoltării social-economice și politice a națiunii noastre, a pus bazele României moderne, încheind prima etapă a făuririi statului național unitar modern român. Realizat prin lupta unită a maselor populare țărănești și orășenești, actul unirii a marcat împlinirea unui deziderat de importanță primordială pentru toți românii.

Pregătirea unirii a avut loc în condiții externe deosebit de complexe. După cum este știut, la Congresul de pace de la Paris al marilor puteri, din 1856, întrunit în urma războiului Crimeii, s-a luat în discuție și situația Principatelor române. Unele state reprezentate la acest forum internațional (Franța, Rusia, Prusia, Sardinia) au sprijinit unirea, altele (Turcia, Austria, Anglia), s-au situat pe poziții potrivnice. S-a hotărît,

atunci, consultarea poporului, care, prin intermediul reprezentanților săi în Adunările ad-hoc s-a pronunțat, cu entuziasm, în 1857, pentru unire. A impresionat, în mod deosebit, atitudinea profund patriotică a deputaților țărani (pentru prima oară prezenți într-un organism politic de decizie) care, fără a renunța la exprimarea deschisă a principalei lor doleanțe — pământul de muncă —, au înțeles că momentul politic impunea realizarea, mai întâi, a unirii și au susținut, din toată inima, ștergerea graniței artificiale și nefirești dintre cele două țări surori. Se poate afirma, deci, că unirea a fost hotărâtă încă din timpul lucrărilor Adunărilor ad-hoc, prin votul reprezentanților legitimi ai poporului.

Unirea n-a fost, așadar, darul dezinteresat al marilor puteri, ci rezultatul luptei și acțiunii unite a poporului român însuși. „Unirea, națiunea a făcut-o“, declara Mihail Kogălniceanu. Acest fapt este atestat de momentele istorice din 5 și 24 ianuarie 1859, atunci când Adunările electivă de la Iași și București, confirmând hotărârile Adunărilor ad-hoc, au înfăptuit, în pofida voinței marilor puteri, care concepuseră, în 1858, o unire formală, neconformă aspirațiilor și intereselor românilor, unirea, proclamând, ca domn, în ambele țări române, pe Alexandru Ioan Cuza, luptătorul de la 1848, omul politic ce întruchipa năzuințele și aspirațiile românilor. Zecile de mii de locuitori ai Bucureștiului și de țărani din comunele învecinate, prezenți în jurul clădirii unde se țineau ședințele Adunării electivă de la București, au dat tărie marelui act național. Așa cum scria „Gazeta Transilvaniei“ (simbolic, o publicație a românilor încă subjugată), „După alegerea domnului Alexandru Ioan Cuza se prefăcu capitala României într-o mare de făclii... O generală entuziasmăre cuprinse tot orașul, care răsuna de urări : să trăiască prințul României, Al. I. Cuza“.

Înfăptuirea statului național român modern a dat un nou imbold luptei pentru deplina unitate a tuturor românilor. La scurt timp după istorica zi de 24 ianuarie 1859, patriotul transilvan Al. Papiu Ilarian îi scria domnitorului Al. I. Cuza : „Românii din Transilvania, în împrejurările de față, numai la Principate privesc, numai de aci așteaptă semnalul, numai de aci-și văd scăparea“. În acest fel, unirea înfăptuită la 24 ianuarie 1859 s-a înscris pentru totdeauna în istoria noastră ca un eveniment eroic ce reprezintă, după cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, „un moment crucial în destinele poporului nostru, marcând intrarea României într-o nouă etapă a evoluției sale istorice“.

Prin Unirea Principatelor s-au creat condiții favorabile pentru dezvoltarea și mai intensă a pieței interne unice, element ce a contribuit la accelerarea ritmului de dezvoltare a țării. Ansamblul de măsuri realizate în timpul domniei lui Cuza în domeniul organizării economice, administrative, legislative și îndeosebi legea rurală din 1864 au contribuit la consolidarea statului național român.

Unirea a dat, în același timp, un nou imbold luptei pentru deplina unitate a poporului român și pentru cucerirea independenței de stat depline a României. Când, la 9 mai 1877, Parlamentul român vota istorica declarație de independență *absolută* a patriei, poporul a înțeles că țara noastră reintra în posesia deplină a unui străvechi atribut statal, dar va mai înțelege și faptul că neatîrnarea trebuia consfințită, întărită și apărată pe cîmpul de luptă, că pentru aceasta trebuiau făcute jertfe materiale și de sînge. Pe front sau în țară, românii s-au considerat cu toții mobilizați pentru a-și susține dreptul la independență. Un singur front, o singură voință, un sublim efort colectiv — iată argumente ce conferă războiului de independență un profund caracter *național și popular*.

Mobilizarea armatei a pus mai întâi în evidență climatul de înălțătoare efervescență patriotică ce domnea în întreaga țară. „Apelul făcut de guvern la rezerviști și milițieni spre a veni la concentrare — nota ziarul „Telegraful“ — a fost primit cu multă bunăvoință de toți... Rezerviștii au răspuns imediat apelului și, animați de patriotismul strămoșilor lor, veneau în gloate, de prin toate comunele, spre a se atașa la unitățile lor“. Este foarte semnificativ faptul că printre numeroșii voluntari, mulți dintre ei tineri elevi și studenți, s-au aflat români din teritoriile subjugate de Austro-Ungaria care, înfruntând toate piedicile ridicate de autoritățile imperiale, au trecut Carpații pentru a contribui la victoria României, țara tuturor românilor.

Forțele armate ale României, întrunind circa 100 000 de ostași și ofițeri, au luptat cu bărbăție, făcându-și pe deplin datoria. Alături de soldații ruși și de voluntarii bulgari, ostașii români au dat pilde de înălțător eroism — la Grivița și Rahova, la Plevna, Smîrdan și Vidin —, pecetluind cu singele a aproape 10 000 de morți și răniți independența absolută a patriei.

Celălalt front, cel din țară, frontul muncii și al sacrificiilor materiale, s-a arătat și el a fi la înălțimea cîmpului de bătaie. Rechizițiile, încartiruirile de trupe, transporturile, donațiile în bani pentru completarea armamentului și munițiilor, în alimente, îmbrăcăminte și material sanitar, venite din toate colțurile țării, s-au constituit în principalele mijloace pe care poporul român le-a pus la dispoziția ostașilor. „A fost o pildă frumoasă de trăinicie a neamului, de credință și mîndrie națională — avea să scrie George Coșbuc —, că întreg neamul s-a ridicat deodată, unii apucînd armele, iar cei rămași acasă rupînd bucățica de pîine în două și trimițînd-o jumătate celor ce luptau. Inima românului e darnică, iar pe vremea războiului s-a văzut cît de multă inimă are românul cînd e vorba de țara lui“. O vie activitate — ca semn al unității de aspirații și idealuri — au desfășurat românii de peste Carpați, îndreptățind cuvintele-simbol exprimate de publicația brașoveană „Gazeta Transilvaniei“ : „Cauza ostașului român e o cauză generală română ; victoria lui e a întregii națiuni“.

După cucerirea independenței depline a României, subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, „*progresul societății românești impunea, ca o cerință obiectivă, încheierea procesului de făurire a statului național unitar — aspirație multiseculară a întregului nostru popor*“.

Pentru aceasta, toate clasele și păturile sociale, toate energiile creatoare ale poporului au fost mobilizate în lupta pentru sprijinirea mișcării de eliberare a românilor subjugăți și pentru unirea lor cu statul național român. În cadrul acestui amplu proces o contribuție de preț au adus clasa muncitoare, mișcarea revoluționară a proletariatului.

Prezent în primele rînduri ale luptătorilor încă din timpul marilor momente ce jalonează istoria noastră la începutul evului modern — revoluțiile din 1784, 1821, 1848, unirea din 1859, războiul independenței din 1877—1878, proletariatul, în frunte cu partidul său politic făurit în 1893, s-a impus, așa cum apreciază tovarășul Nicolae Ceaușescu, ca „*purtătorul idealurilor celor mai revoluționare ale maselor populare, exponentul aspirațiilor vitale ale întregului popor muncitor spre dezvoltarea patriei pe calea progresului, spre o viață liberă și demnă, spre făurirea unității naționale*“.

În viziunea socialiștilor români, numai patria unită putea oferi cadrul propice propășirii poporului, dezvoltării sale multilaterale, reali-

zării marilor prefaceri care să conducă națiunea română la deplina sa dezvoltare socială. Situarea lor fermă pe pozițiile socialismului științific le-a permis formularea unui program de luptă în care idealul unității naționale se îmbina cu acela al dreptății sociale. „Voim Dacia așa cum ea fu — declarau tinerii socialiști în paginile revistei semnificativ intitulată „Dacia viitoare“ —, fiindcă istoria și dreptul, tradițiunea și plebiscitul, trecutul și prezentul, ne dau dreptul a aspira la o Dacie română. Acest pământ, udat cu sîngele și sudoarea străbunilor noștri, înmulțit cu țărîna lor de douăzeci de ori seculară, e al nostru“.

Partidul clasei muncitoare s-a pronunțat, încă de la Congresul din 1893, împotriva asupririi românilor subjugăți de Austro-Ungaria. El aprecia, cu îndreptățire, că „patria e un tezaur de progres și civilizație, e sinteza evoluției unui popor, e comunitatea de limbă și e sanctuarul libertății“, că, deci, patria, „ca un organism social, trebuie să se dezvolte ca un organism întreg în marginile sale etnice“.

Anul 1892 a marcat un moment important în dezvoltarea luptei de eliberare a românilor din Transilvania, prin declanșarea mișcării memorandiste. Represiunile împotriva memorandiștilor au determinat în România mari acțiuni de protest, de solidaritate unanimă cu luptătorii pentru libertatea românilor asupriți. Cu acest prilej, scriau ziarele socialiste, datoria întregului popor este de a lupta pentru împlinirea „acelui ideal frumos, spre a cărui realizare trebuie să tindem și la care fatalmente vom ajunge“, idealul de a făuri „o Românie mare, care să grupeze pe toți fiii ei“.

Tuturor acestor acțiuni li s-au adăugat alte mijloace prin care s-au dezvoltat puternice legături între mișcarea revoluționară de pe ambele versante ale Carpaților — schimbul de publicații, de broșuri și alte materiale de propagandă socialistă, participarea reciprocă a unor delegați la congresele muncitorești, la întruniri și demonstrații — consolidînd unitatea mișcării clasei muncitoare, a întregului popor român.

Evenimentele primului război mondial, la care România a participat, în anii 1916—1918, din dorința de a-și înfăptui unitatea național-statală, au scos în evidență elanul patriotic, dăruirea și devotamentul națiunii române în ansamblul său. În marile bătălii de la Mărăști, Mărășești și Oituz, armata română, susținută prin efortul maselor largi de la orașe și sate, a devenit un puternic scut de apărare a gliei străbune. În slujba salvagărdării libertății și independenței naționale, pentru zdrobirea armatelor invadatoare, pentru răsturnarea planurilor imperialiste ce ținteau desființarea statului național român, ostașii patriei — țărani, muncitori, intelectuali —, încrezători în dreptatea cauzei pentru care luptau, au dat pilde nepieritoare de vitejie și înalt patriotism, care au condus la eliberarea țării de sub cotropitori.

În aceste împrejurări istorice a fost declanșat, în 1918, în teritoriile românești subjugate, un amplu proces național-revoluționar în vederea unirii lor cu România, proces favorizat și de evenimente externe : victoria Revoluției Socialiste din Octombrie 1917 și prăbușirea imperiului habsburgic, sub loviturile luptelor de eliberare purtate de popoarele asuprite din dubla monarhie.

Conducerea marii mișcări de masă pentru unire a Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului cu Țara a fost asigurată de Consiliul Național Român Central, alcătuit din cîte șase reprezentanți din partea Partidului Național Român și a Partidului Social-Democrat. Sub

locuit vechile organe administrative, precum și gărzi naționale, în toate localitățile, în care intrau muncitori, țărani, intelectuali.

Consiliul Național Român Central a hotărât să convoace o mare adunare națională pentru a hotărî unirea Transilvaniei cu România, considerînd, în mod just, că numai prin consultarea largă a poporului se putea înfăptui practic idealul național. Alegerea Albei Iulii ca loc de desfășurare a adunării simboliza indestructibila legătură cu trecutul — aici realizase Mihai Viteazul primul pas spre unirea celor trei țări române, aici suferiseră, dînd suprema jertfă pentru cauza libertății, Horea, Cloșca și Crișan, aici fusese întemnițat un alt mare erou al românilor, Avram Iancu.

Alegerea delegaților s-a făcut în cadrul unor adunări largi, cu participarea tuturor categoriilor sociale, fapt care le-a conferit un caracter profund democratic. Mandatele încredințate delegaților purtau mii și mii de semnături ale celor ce-i împuterniciseră să-i reprezinte la marea adunare, ele constituind o expresie a hotărîrii nestrămutate a românilor transilvăneni de unire cu Țara. „Veniți cu toții la Marea Adunare Națională care se va ține la 1 Decembrie în Bălgradul lui Mihai Viteazul, — chema, la 15/28 noiembrie 1918, ziarul semnificativ intitulat „Unirea“ —. Veniți cu miile și cu zecile de mii, căci în această zi vom pune temelia unui viitor bun și fericit pentru întreg neamul românesc“. La Alba Iulia, scria la 17/30 noiembrie 1918 ziarul „Adevărul“, organul de presă al Partidului Social-Democrat din Transilvania, „se va arăta, în primul rînd, că națiunea română, care veacuri de-a rîndul a suportat jugul robiei naționale, voiește de acum să devină cu desăvîrșire liberă și să se contopească într-un singur stat național“.

Încă de la 27 noiembrie au început să sosească la Alba Iulia — în „cetatea istorică a neamului“ — delegații aleși din toate colțurile pămîntului transilvan, împuterniciți să voteze unirea. Alături de ei, masive grupuri de țărani, muncitori, studenți, elevi veneau hotărîți să susțină marele act, să-i dea tărie de granit. În sunetele marșurilor și cîntecelor patriotice — „Deșteaptă-te române“, „Hora Unirii“, „Pe-al nostru steag“ — ei au conferit o aură solemnă și sărbătorească orașului din inima Transilvaniei.

La 1 Decembrie 1918, alături de cei 1 228 de delegați (dintre care 150 reprezentau proletariatul organizat) s-au aflat peste 100 000 de oameni, martori și părtași direcți și activi la unul dintre cele mai mari evenimente din istoria noastră națională. Se reedita, astfel, la proporții amplificate, epopeea de la Blaj din 1848. Ca și atunci, stindardele tricolore dominau imensa mulțime, printre ele steagurile roșii, cu panglică de asemenea tricoloră, desemnînd participarea muncitorilor, a socialiștilor. Era o simbioză simbolică, cu un înțeles istoric, exprimat de muncitorii înșiși în cuvintele : „Vrem dreptate socială, dar aceasta o vom prin unirea cu România“.

În numele Consiliului Național Român Central, a fost prezentată Adunării o rezoluție, veritabilă *Declarație de independență a Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului și de unire cu România*. Pe temeiul dreptății istorice, documentul proclama : „Adunarea Națională a tuturor românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească (Crișana și Maramureș — *n.n.*), adunați prin reprezentanții lor îndreptățiți la Alba Iulia în ziua de 18 noiembrie/1 decembrie 1918, decretează unirea acestor români și a tuturor teritoriilor locuite de dînșii cu România“. Se statorniceau, de asemenea, principiile ce urmau să stea la baza statului național unitar român : egalitatea drepturilor politice, votul universal,

reforma agrară, legislația muncitorească etc. Rezoluția adunării a fost primită cu entuziasm de toți cei prezenți. Cei care au luat cuvîntul au susținut ideile cuprinse în acest document. Vorbind în numele muncitorilor, un reprezentant al social-democrației transilvane declara : „Astăzi, venim și noi, reprezentanții adevărați ai muncitorimii române din Transilvania și Banat, venim și declarăm în fața dvs., în fața Internaționalei socialiste și a întregii lumi, că vrem unirea tuturor românilor. Noi vrem și sintem gata de a lupta cu toate mijloacele pentru înfăptuirea și apărarea unirii“.

Lucrările adunării s-au mutat apoi în mijlocul mulțimii de pe Cîmpul lui Horea, unde s-a dat citire declarației de unire, ce a fost aprobată și aici, cu mare entuziasm de către toți cei prezenți. Ea devenea astfel expresia hotărîrii nestrămutate a tuturor românilor transilvăneni de unire. Și aceasta cu atît mai mult, cu cît în ceasurile solemne ale forumului național de la Alba Iulia, în toate localitățile Transilvaniei s-au desfășurat adunări locale consacrate făuririi statului național unitar român. Rememorînd acele clipe de neuitat, presa timpului relatează : „Cînd răsună cuvîntul care este singura dorință a națiunii noastre române, se revarsă singura dorință din mii de guri, cuvintele bucuriei : românii s-au unit. Un lanț s-a sudat între inimi. El nu poate fi sfărîmat. Ceea ce a urmat ni se pare un vis. Ștafetele călări duc știrea. Răsună trîmbițele orchestrelor, este difuzat imnul român și masa pornește acum în jos. S-a înfăptuit. Un popor s-a eliberat“.

Marea Unire a stîrnit și un amplu ecou internațional, evenimentul fiind receptat ca o cucerire epocală, pe baza dreptului istoric al poporului nostru. „Adunarea (de la Alba Iulia — *n.n.*) — scria în acele zile ziarul „Le Temps“ — a proclamat în unanimitate unirea Transilvaniei și a Banatului cu România. O mulțime de peste o sută de mii de români, veniți din toate colțurile țării, a aclamat proclamarea hotărîrii“. Iar „Le Matin“ descria bucuria cu care românii au primit istorica victorie : „Drapelul român flutură pe toate edificiile. Entuziasmul este de nedescris. Oamenii plîng și se îmbrățișează pe străzi“.

Realizată pe cale democratică, plebiscitară, Marea Unire — recunoscută apoi și de reprezentanții naționalităților conlocuitoare — consfințește înfăptuirea idealului milenar al poporului nostru. În atare condiții, tratatele de pace încheiate după terminarea primului război mondial n-au făcut decît să consacre o situație de fapt, realizată prin acțiunea energică a poporului român. „*Formarea statului național unitar român — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — nu este rezultatul unor înțelegeri încheiate la masa tratativelor, ci rodul luptei întregului popor, însuflețit de năzuința seculară a unității, de hotărîrea de a împlini visul pentru care au luptat și s-au jertfit atîtea generații de înaintași*“.

Făurirea statului național unitar român a deschis o nouă etapă în istoria României. Ea a creat condiții pentru dezvoltarea economico-socială a țării, a forțelor progresiste ale societății, pentru intensificarea mișcării noastre revoluționare. Participantă activă, ca forță înaintemergătoare, în procesul desăvîrșirii unității statale a poporului român, clasa muncitoare și-a făcut public crezul său politic : „România nouă de astăzi trebuie să devină România socialistă de mîine“. Pentru aceasta — se sublinia într-o Declarație a Partidului Socialist și a Uniunii Sindicale din România — este necesară unificarea tuturor organizațiilor muncitorești din țara reîntregită, spre a se forma „un singur bloc socialist, un singur partid proletar, care să ducă mai înainte lupta clasei muncitoare din noua Românie spre reali-

zarea idealului ei socialist". Acesta avea să fie Partidul Comunist Român, rezultat al unificării politico-organizatorice îndeplinite la istoricul congres din mai 1921. În mod semnificativ el era atunci singura forță politică ce acționa la nivelul României reîntregite, ca o mărturie a înțelegerii superioare, în noile condiții istorice, a rolului și menirii sale în transformarea revoluționară a societății românești, în apărarea și consolidarea unității, independenței și integrității noastre naționale.

Condițiile favorabile înfloririi impetuoase a națiunii noastre, descătușării energiilor sale creatoare și îndeplinirii năzuințelor de progres ale maselor populare s-au realizat după victoria revoluției de eliberare națională și socială, antifascistă și antiimperialistă începută la 23 August 1944, când clasa muncitoare, în alianță cu țărănimea muncitoare, a cucerit puterea în stat și poporul a devenit stăpîn deplin al propriilor destine.

Astăzi, România se înfățișează lumii întregi ca un stat socialist unit, liber și independent, în plină afirmare a capacităților creatoare ale unui popor ce-și făurește conștient noua istorie. O istorie nouă ce încorporează însă toată măreția trecutului, a celui trecut pe care ne durăm, ca pe o trainică temelie, faptele prezente și viitoare. Iar în această temelie de granit străjuiește, ca o piatră unghiulară, izbînda de la 1 Decembrie 1918, îndeplinită ca un suprem și unanim act de voință al întregului popor român. Ideea de unitate, ce străbate ca un fir roșu întreaga noastră istorie, se regăsește acum, mai vie ca oricînd, în faptul că, unit în jurul Partidului Comunist Român, al secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, poporul nostru, toți fiii patriei, făuresc societatea socialistă multilateral dezvoltată și pun temelii trainice înaintării României spre comunism.

CONTRIBUȚII LA STUDIAREA UNITĂȚII POPORULUI ROMÂN ÎN SECOLELE XIII-XVI

NICOLAE COPOIU

Perioada istorică reprezentată de secolele XIII—XVI, prin natura datelor referitoare la problema unității poporului român, cuprinde afirmarea statelor românești, Muntenia, Moldova și Transilvania, pe harta politică a Europei între perioada de sfârșit a marelui stat româno-bulgar în secolele XI-XII și statul român unificat de Mihai Viteazul, reper istoric fundamental pentru istoria unității poporului român. Caracteristica esențială a perioadei de care ne ocupăm constă în dezvoltarea statelor feudale românești la mijlocul veacului al XIV-lea, subliniind caracterul stabil al vieții statale românești, începînd din ultima parte a secolului al XIV-lea pînă la epopeea lui Mihai Viteazul, în pofida greutăților, provocate de statele vecine, pe care românii le aveau de biruit.

Începutul acestei perioade, adică secolele XIII-XIV, reprezintă ultima parte a aceluia așa-zis mileniu „tăcut” — adică insuficient reflectat de surse de informații documentare scrise, corespunzătoare, privind dezvoltarea societății europene, inclusiv a poporului nostru — o perioadă marcată de dispariția Imperiului roman de apus și de mișcările succesive ale unor populații din diverse puncte cardinale. Pe planul cunoașterii istoriografice, în această perioadă se face trecerea de la mărturiile documentelor sporadice, incerte, accidentale, la documente mai sigure de cancelarie ; se menține, însă, mai ales pentru secolul al XIII-lea, caracterul nesigur și arbitrar (influențat de trecerea unor migratori, cum au fost cumanii), al denumirilor teritoriului Daciei antice și poporului român ; apar primele hărți medievale care, cu toate aproximările lor, oferă o imagine a lumii politice de pe continentul european.

În ultimii ani s-au făcut descoperiri importante pentru această epocă, în special pe terenul arheologiei, și s-au îmbogățit elementele de interpretare. Se cuvin a fi menționate, în primul rînd, investigațiile arheologice privind centrele de reședință statală, care au lărgit considerabil ima-

ginea organizării vieții statale la cumpăna dintre cele două milenii¹. Odată acceptată și demonstrată ideea existenței unui număr relativ mare de centre rezidențiale, înainte de secolul al XIII-lea, problema stabilității și continuității vieții statale a poporului daco-român pe același spațiu geografic capătă o consistență istorică reală, ce urmează a fi completată cu noi investigații.

Spre deosebire de perioada anterioară, secolele XIII—XIV ne transmit, pe o cale documentară scrisă, incomparabil mai bogată, informații despre evenimente deosebit de importante pentru istoria poporului român. Cel mai relevant dintre acestea este, fără îndoială, afirmarea statelor românești — Muntenia și Moldova — pe harta politică a Europei, ca state suverane și independente, ca și a voievodatului autonom al Transilvaniei. „Este neîndoielnic — scria Ilie Ceaușescu — faptul că formarea celor trei state românești... va evidenția, cu începere din secolul al XI-lea, o continuitate neîntreruptă, cu tendință firească, etnică, geografică și politică spre refacerea vechii unități dacice“².

Așadar, unitatea teritorial-politică a poporului român în această epocă a fost marcată de existența celor trei state românești, numite *Valahia* sau *Muntenia*, între Carpații meridionali, Dunăre și Marea Neagră, *Moldova*, la est de Carpații răsăriteni, și *Transilvania*, în interiorul lanțului Carpatin și în Cimpia Tisei. După cum se vede, teritoriul pe care s-au dezvoltat statele românești feudale este spațiul carpato-dunăreano-pontic, spațiul central al statului dacic din vremea lui Burebista, iar poporul locuitor al acestui teritoriu era, în chip natural, același popor dac, denumit în documente în mai multe feluri, cum fusese denumit și în antichitate. Statele feudale românești, pe care Nicolae Bălcescu prefera, în secolul al XIX-lea, să le numească „provincii“³, pentru a sublinia apartenența lor la același tot unitar — Dacia, și poporul daco-român s-au dezvoltat în cadrul celor trei formațiuni statale timp de peste o jumătate de mileniu ca entități politice, au cunoscut o existență și o evoluție condiționate de împrejurări specifice interne și internaționale. Unele din aceste împrejurări sînt atestate documentar și bine cunoscute, altele, mai ales cele din secolele XIII—XIV, încă nu au fost deslușite suficient pe baza informațiilor cunoscute pînă acum.

În aceste condiții, aspectele care ne interesează în cadrul prezentării problemei unității poporului român în această epocă sînt: în primul rînd, trebuie arătat că în această epocă istorică s-a putut menține unitatea poporului român din toate cele trei țări ale sale, în pofida greutăților provocate de stăpînirea regatului ungar în Transilvania; în al doilea rînd, există atestări documentare privind conștiința poporului român din cele trei state feudale românești că el era continuatorul și urmașul unuia și aceluiași popor din antichitate, al poporului dac. Aceste atestări privesc, îndeosebi, persistența păstrării numelui Daciei, atît în conștiința publică europeană, cît și în conștiința populară din Transilvania, Moldova și

¹ Vezi, de exemplu: Ștefan Olteanu, *Societatea românească la cumpănă de milenii (secolele VII—XI)*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1983; Mircea D. Matei, Emil Emandi, *Habitatul medieval rural din Valea Moldovei și din bazinul Șomuzului Mare (secolele XI—XII)*, Editura Academiei R. S. România, 1982.

² General-locotenent dr. Ilie Ceaușescu, *Transilvania, străvechi pămînt românesc*, Editura militară, București, 1984, p. 20.

³ Formula „Noi românii din cîte trele provincii ale Daciei“ apare în *Prospect pentru Magazinul istoric*, scris în 1845. Vezi: N. Bălcescu, *Opere*, vol. I, *Scrieri istorice, politice și economice, 1844—1847*. Texte, note și materiale, ediție critică de G. Zane și Elena G. Zane, Editura Academiei R.S.R., București, 1974, p. 89.

Muntenia, alături de alte nume, în special de acela de valah; în *al treilea rînd*, un alt aspect important al unității celor trei state s-a reflectat, desigur, în legăturile strînse dintre ele, în pofida existenței unor frontiere politice, statale. Aceste legături erau, mai întîi, între familiile domnitoare, numeroși domnitori din țările românești erau înrudiți între ei, aveau posesiuni întinse și își construiau reședințe sau biserici în statele celorlalți. Legăturile matrimoniale au depășit, uneori, perimetrul celor trei state românești, fapt care, deși poartă, evident, coloratura obiceiurilor feudale, nu poate fi complet străin de existența unei platforme demografice comune a poporului traco-dac din antichitate, care favoriza aceste legături. Deși aspectele vieții economice ale timpului nu ne sînt cunoscute în termenii importanți pe care i-a creat epoca modernă, totuși există suficiente atestări privind unitatea vieții economice a poporului român. Legăturile de acest fel între cele trei țări românești aveau un caracter special, prioritar, favorizant și, evident, deosebit de legăturile economice ale românilor cu alte state.

Atît în ordinea cronologică a problemelor privind unitatea poporului român, cît și prin importanța și consecințele sale, lupta românilor pentru apărarea unității, împotriva stăpînirii ungare a unei părți din teritoriul său trebuie așezată la loc de frunte. Situația Transilvaniei în această perioadă explică, în bună măsură, și situația celorlalte două state românești, în fond chiar existența mai multor state ale aceluiași popor și greutatea care se aflau în calea unificării lor.

Factorii care au perturbat existența unității poporului nostru, în epoca la care ne referim, au fost, în primul rînd, invaziile unor populații migratoare. Una din aceste invazii — venirea ungarilor la sfîrșitul secolului al IX-lea — a produs consecințe de lungă durată, datorită creării unui stat ungar în Pusta Panonică, de unde va organiza expediții de jaf și cotopire în toate direcțiile, în special spre răsărit, în teritoriul daco-român. Creștinat prin misionarii bisericii din Roma, tînărul stat ungar va primi constant ajutor de la scaunul papal în acțiunile sale expansioniste. Direcția cea mai importantă a politicii expansioniste catolico-ungare a reprezentat-o răsăritul transilvănean unde, după cum rezultă din documentele timpului, au întîlnit rezistența mai multor conducători locali valahi. Rezultatul acestor repetate incursiuni l-a constituit o treptată infiltrare a unor grupuri ungare pe teritoriul Transilvaniei, fenomen care începe să se accentueze în secolele XII—XIII. A doua mare invazie, care a perturbat temporar existența poporului nostru, alături de a altor popoare din răsăritul Europei, a fost cea mongolo-tătără, produsă în secolul al XIII-lea, cu consecințe limitate în timp, deoarece marile grupuri de tătari, retrăgîndu-se de pe teritoriul nostru, s-au stabilit în nordul Mării Negre.

„Pînă în secolul al XII-lea și chiar al XIII-lea, cînd se consolidează stăpînirea ungurească în Ardeal — scria Ștefan Meteș —, noi, toți românii de pe amîndouă laturi ale Carpaților, am trăit împreună fără nici o graniță despărțitoare. Amintirea unei viețuiri împreună a tuturor românilor din stînga Dunării era atuncî atît de vie și puternică, încît cel dintîi voievod român cu adevărat independent și cu putere ca un rege, Basarab (c. 1330—1352), se intitulează «domn a toată țara românească», care țară de la începutul ei a fost menită să cuprindă pe toți românii”⁴. Într-adevăr,

⁴ Ștefan Meteș, *Moșile domnilor și boierilor din țările române în Ardeal și în Ungaria*, Arad, 1925, p. 5. Problema este reluată de același autor, pe larg, în *Emigrări românești din Transilvania în secolele XIII—XX*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1977, p. 74—75.

documente ale timpului, citite cu atenție, sugerează tradiția unui popor unitar pe tot cuprinsul celor trei țări ce se vor afirma în epoca feudală. Constituirea regatului ungar, cu politica sa de cotropire în Transilvania, a reprezentat cea mai gravă lovitură dată acestei unități în partea de nord-vest a teritoriului și poporului daco-român.

În legătură cu raporturile româno-ungare, două aspecte prezintă interes pentru problema principală urmărită aici — unitatea și continuitatea poporului român —, și anume: consecințele infiltrării populației maghiare în teritoriul Transilvaniei și includerea acesteia sub dominația regatului ungar; relațiile româno-ungare, prin filiera statelor românești din sudul și răsăritul lanțului Carpaților. Regatul ungar a încercat să-și extindă stăpânirea și asupra Munteniei și Moldovei, așa cum rezultă din documentele timpului, care vorbesc despre luptele dintre românii din Muntenia și regii unguri, despre raporturile de vasalitate dintre voievozii români și regatul Ungariei în secolul al XIII-lea și la începutul secolului al XIV-lea. Ocrotite, însă, de bariera munților și de eroismul poporului care își apăra pământul său, Moldova și Muntenia au înlăturat pericolul expansiunii ungare asupra lor. Transilvania, în schimb, cu teritoriul deschis spre vest, spre Panonia, nu a putut înlătura dominația ungară. Dar, existența unor vechi tradiții de organizare proprie și luptele îndârjite pe care le-au dus mai mulți conducători daco-valahi împotriva regilor unguri, chiar dacă nu au reușit să-i alunge pe cotropitori, au impus menținerea și recunoașterea unui statut de voievodat autonom al Transilvaniei, dependent de Ungaria.

După unii autori, există o legătură directă între existența statelor românești Moldova și Muntenia în epoca feudală ca entități politice distincte, deși locuite de același popor timp de o jumătate de mileniu (în cazul Moldovei — 1359—1859 — exact cinci sute de ani !) și situația Transilvaniei, însăși menținerea separatismului fiind nu numai rezultatul unor împrejurări și stări de spirit sau mentalități specifice epocii respective, ci și consecința prezenței stăpînirii ungare în Transilvania.

Cu 45 de ani în urmă, în contextul tragicelor evenimente pe care le trăia poporul român în anul 1940, Simion Mehedinți, în lucrarea intitulată *Ce este Transilvania?*, demonstrează că Transilvania este miezul spațiului fizic, etnic și economic al poporului român, că între cele două stepe — cea rusească și cea ungară — coroana munților Carpați apare ca simburile unui întreg orografic, ale cărui părți se îmbină în chip organic. Aceasta a făcut ca, în toate timpurile, Dacia să fie considerată ca avînd o individualitate geografică de sine stătătoare⁵. Această rupere a întregului politic, prin separarea Transilvaniei la începutul mileniului nostru, a avut consecințe și asupra celeilalte părți. „Fără Ardeal — aprecia P. P. Panaitescu —, oricine își dă seama, privind harta, că Moldova și Țara Românească sînt două provincii excentrice, cărora le lipsește nucleul central. Este deci sigur că punctul de plecare al situației speciale în care a trăit politicește poporul românesc timp de atîtea veacuri este stăpînirea Ardealului de unguri”⁶. Lăsînd la o parte cuvintele „stăpînirea Ardealului de unguri”, care are doar o acoperire istorică parțială în timp, pînă în 1526

⁵ Simion Mehedinți, *Ce este Transilvania?*, București, 1940. Citat din Victor Papacostea, *Civilizație românească și civilizație balcanică. Studii istorice*, ediție îngrijită și note de Cornelia Papacostea-Danielopolu. Studiu introductiv de Nicolae-Șerban Tanașoca, Editura Eminescu, București, 1983, p. 225.

⁶ P. P. Panaitescu, *De ce au fost Țara Românească și Moldova țări separate?*, în „Revista Fundațiilor Regale”, anul V, nr. 4, aprilie 1938, p. 561.

— cînd Ungaria este înfrîntă la Mohács de Imperiul otoman —, ideea principală este demnă de reținut, în sensul că știrbirea unității politice a unui popor produce și alte consecințe în dauna acelei unități, chiar și numai prin existența precedentului. Este grăitor faptul că, relativ la puțin timp după dispariția regatului ungar și a stăpînirii acestuia în Transilvania, se va produce reunificarea tuturor provinciilor daco-române, a celor trei Dacii, cum spuneau contemporanii, sub domnia lui Mihai Viteazul, semn că separarea statelor românești constituise, într-adevăr, cel puțin una din cauzele principale în ruperea întregului prin dominația ungară în Transilvania. „Acest fenomen (expierea puterii ungare — *n.n.*) — scrie Ștefan Andreescu —, a înlesnit în chip hotărîtor strîngerea legăturilor politice, dar și de alte feluri, dintre cele trei țări românești, deschizînd de fapt perspectiva pentru opera lui Mihai Viteazul“⁷.

Demersul nostru își propune tocmai analiza și demonstrarea adevărului istoric că existența și stabilitatea poporului român au fost neîntrerupte și că formațiunile de tip statal, menționate în documentele timpului încă înainte de secolul al XIII-lea, vin să confirme această continuitate. Faptul că același popor s-a organizat în mai multe formațiuni statale, cu nume diferite, pe diverse spații limitate din platforma geografică a vechiului stat dacic, nu infirmă ideea unității lui. Cunoscut în istorie sub formula „fărîmătură feudală“, fenomenul este prezent în trecutul celor mai multe dintre popoarele Europiei. Ceea ce merită să fie relevat este faptul că, în pofida acestei fărîmături pe planul vieții statale, unitatea poporului, a aceluiași popor daco-valaho-român, s-a menținut în trăsăturile ei esențiale, adică în limbă, în obiceiurile și viața lui materială, economică și spirituală⁸.

În pofida stăpînirii ungare în Transilvania pînă în secolul al XVI-lea, formele principale de viață social-politică și economică din acest teritoriu au rămas asemănătoare cu ale celorlalte două țări românești. De exemplu, forma de organizare statală în epoca medievală la români a fost *voievodatul*. Ca și în Moldova și Muntenia, Transilvania și-a păstrat identitatea de voievodat autonom, cu un voievod în frunte. Ca și în Moldova, ca și în Muntenia, voievodul ardelean concentra în activitatea sa toate atribuțiile militare, administrative și judiciare ale statului. „Dovada cea mai însemnată a caracterului politic românesc străvechi al Transilvaniei — scrie Ilie Ceaușescu — o constituie instituția voievodatului. Prin organizarea politică voievodală, Transilvania s-a dezvoltat autonom, în strînsă legătură cu celelalte două țări românești de aceeași structură politică și total despărțite de regatul feudal maghiar“⁹. Singura deosebire a voievozilor din Transilvania, în raport cu vecinii lor din Muntenia și Moldova, era absența, din titulatură, a mențiunii „singur stăpînitor“, Transilvania fiind socotită, în termenii juridici ai epocii, „pars regnum — sed libera“, adică „o parte a regatului — dar liberă“¹⁰. Faptul este recunoscut și de istoriografia statului ungar. Un istoric ungar din secolul trecut, care a analizat cauzele conservării individualității Transilvaniei, consideră că „acul busolei transil-

⁷ Ștefan Andreescu, *Restitutio Daciae. Relațiile politice dintre Țara Românească, Moldova și Transilvania în răstimpul 1526—1593*, Editura Albatros, București, 1980, p. 40.

⁸ Vezi, pe larg : Ion Popescu-Puțuri, *Din trecutul de luptă al poporului român pentru apărarea suveranității și independenței patriei*, în „Anale de istorie“, anul XXII, nr. 1/1976, p. 16—23.

⁹ General-locotenent dr. Ilie Ceaușescu, *op. cit.*, p. 45.

¹⁰ I. Lupaș, *Réalités historiques dans le voivodat de Transylvanie du XII-e au XVI-e siècle*, în *La Transylvanie*, Bucarest, 1938, p. 222—223.

vane pare fixat spre orient, probabil din pricina populației care aparține în majoritate bisericii orientale“, în vreme ce Ungaria s-a orientat către apus încă din vremea primului ei rege ¹¹. Religia a avut, neîndoindu-se, un rol important, însă principala cauză a menținerii individualității Transilvaniei, a *neintegrării* ei în regatul ungar, consta în tradiția istorică proprie daco-valahă și în permanenta ei legătură cu celelalte părți ale poporului și statelor valaho-românești. De altfel, atât teritoriul, cât și populația daco-valahă a Transilvaniei aveau o pondere prea mare în raport cu regatul ungar pentru a putea fi copleșite de noii veniți sau încorporată regatului Ungariei.

Tendințe puternice de afirmare a autonomiei Transilvaniei s-au manifestat îndeosebi în a doua jumătate a secolului al XIII-lea. „Timp de 12 ani (1257—1269) Transilvania s-a bucurat de o autonomie foarte largă, aproape de suveranitate“ ¹² — scrie Ștefan Pascu în monografia sa *Voievodatul Transilvaniei*. Pe de altă parte, regatul Ungariei, în ciuda numelui său, era mai mult un instrument al puterilor apusene și îndeosebi al papalității, iar forța sa reală, cu care s-a afirmat în Europa în secolele XIII—XV, era reprezentată de țărănimea autohtonă, în fapt românească. Regatul ungar, începînd din secolul al XIII-lea, era condus de dinastia franceză a angevinilor. După cum arăta Nicolae Iorga, „Românii din Transilvania, din Banat, din Maramureș, au devenit, în noul sistem militar inaugurat de Carol Robert (1305—1342 — *n.n.*), sprijinul principal al regalității“ ¹³. Aceste armate țărănești, de origine românească, vor dobîndi succese importante în luptele de apărare împotriva unor noi invadatori din epoca la care ne referim, cum au fost tătarii și otomanii. Din rîndul armatelor zise ungare, dar formate, în bună parte, din români transilvăneni, au strălucit o serie de comandanți ca Petru Bizere, Pavel Chinezul și, cel mai ilustru, Ioan de Hunedoara. Așa se și explică faptul că dispariția Ungariei de pe harta politică a Europei, în 1541, sub loviturile Turciei, a permis Transilvaniei să se afirme imediat ca *principat autonom* în relațiile cu alte țări și, în primul rînd, în raport cu Poarta otomană. Nu încapă îndoială că statutul Principatului Transilvaniei, pe baza capitulației din 1541, asemănător cu al Moldovei și Munteniei, se datora unității poporului din cele trei țări, fapt cunoscut și recunoscut în epocă. Ca urmare a situației de pînă la 1526, spre deosebire de Moldova și Muntenia, care aveau o populație omogenă moldo-valahă, Transilvania a avut de suportat și consecințele infiltrării populației ungare, căreia i se adăugaseră, în secolele XII și XIII, coloniștii sași, iar în partea de răsărit a Transilvaniei, secuii, descendenți ai hunilor care trecuseră pe aici, împrăștiați în Carpații răsăriteni.

Este de presupus că atât ungurii, cât și secuii și sașii, avînd în spațiile lor regatul ungar, își făceau loc cu ajutorul forței și că autohtonii s-au împăcat în cele din urmă cu noii veniți, rămînînd pe locurile lor, ceea ce explică permanenta superioritate demografică românească în Transilvania. O parte din populația autohtonă, care avea de suferit din partea noilor veniți, s-a retras sau a fost împinsă în locurile mai greu accesibile sau mai puțin propice vieții.

Așadar, consecința directă a stăpînirii regatului ungar în Transilvania a fost stratificarea social-economică a populației după criteriul etnic,

¹¹ Victor Papacostea, *op. cit.*, p. 228.

¹² Ștefan Pascu, *Voievodatul Transilvaniei*, vol. I, ediția a II-a, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1972, p. 173.

¹³ Nicolae Iorga, *La place des roumanis dans l'histoire universelle*, p. 145.

național. Sprijinită de autoritatea politică-militară a regatului ungar, populația ungară a dobândit principalele privilegii de tip feudal, în primul rând dreptul de proprietate asupra pământului, a bogățiilor solului și subsolului. Alături de populația ungară, au dobândit avantaje asemănătoare coloniștii sași și secui. Toate aceste privilegii puneau cele trei populații — „Unio trium nationum“ — în situația de pătură dominantă asupra a principalei națiuni din Transilvania, națiunea română. Fenomenul a generat o situație nefavorabilă populației românești autohtone, socotită inferioară și neegală în drepturi cu „cele trei națiuni“ (maghiară, germană și secuiască), care va suferi asupra și exploatarea din partea lor. Aceasta este principala cauză care a determinat, în secolele XIII—XIV, cînd dominația ungară a cunoscut apogeul, emigrarea unor mari grupuri de români peste munți, la frații lor din sudul și din răsăritul Carpaților.

Pentru istoria poporului nostru și mai ales pentru viața sa statală, două dintre aceste emigrații din Ardeal spre sud și răsărit au avut ecouri atît de puternice în conștiința contemporanilor, încît venirea acestor transilvăneni și așezarea lor în locuri propice unei existențe liniștite, în afara opresiunii regelui Ungariei, a fost asociată și echivalată cu însăși „întemeierea“ unor țări noi în locurile unde au venit. Așa s-au născut legendele lui Negru Vodă și Dragoș Vodă, ce au trecut, prin intermediul cronicarilor, în cărțile de istorie ale poporului român ca date istorice certe cu privire la începuturile existenței celor două state românești, Muntenia și Moldova, care în veacul al XIV-lea se vor număra printre marile state ale continentului ¹⁴.

Este, de asemenea, un fapt sigur că în a doua jumătate a secolului al XIII-lea au avut loc mai multe răscoale ale românilor din Transilvania împotriva stăpînirii ungare, că tocmai ca urmare a acestor răscoale s-au produs băjenii de proporții mai mari peste munți. Simburele de adevăr istoric al teoriei „descălecatului“ este, așadar, trecerea peste munți a unui număr mare de țărani, în frunte cu un voievod din zona Făgărașului, Radu Negru sau Negru-Vodă, că acest fenomen era urmarea ofensivei feudale ungare împotriva obiceiurilor și instituțiilor noastre vechi obștești, ofensivă ce a provocat frămîntări și chiar lupte cu braț înarmat între statul feudal ungar și țărănimea din sudul Transilvaniei.

„Descălecatul de care vorbesc cronicile — scrie, pe bună dreptate, Ștefan Meteș —, nu trebuie înțeles în mod exclusiv că românii transilvăneni au întemeiat Țara Românească și Moldova ca principate independente. Nu ! Ei au contribuit, însă, la unirea tuturor factorilor politici din cele două provincii românești“ ¹⁵. Teoria „descălecatului“, adică teoria venirii pe cai a unor emigranți care s-au așezat și ar fi întemeiat cele două state românești este infirmată atît de existența unor formațiuni statale în epoca anterioară, cît și de dezvoltarea acestor state ca mari state feudale în numai cîțiva ani de la data așa-numitului descălecat, ceea ce ar fi fost cu neputință în condiții normale. Așadar „descălecatul“ a putut fi o realitate istorică însă numai ca un episod în viața statului respectiv, în sensul că venirea unui grup numeros de oameni din același neam a contribuit la întărirea și consolidarea lui, nu însă la crearea, la întemeierea statului respectiv.

¹⁴ Vezi : Gheorghe I. Brătianu, *Tradiția istorică despre întemeierea statelor românești*, ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Valeriu Râpeanu, Editura Eminescu, București, 1980.

¹⁵ Ștefan Meteș, *Emigrări românești din Transilvania în secolele XIII—XX*, p. 73.

Pe de altă parte, trebuie să se remarce că tocmai existența unei unități a poporului român a contribuit la salvarea acestor părți din teritoriul său și a populației românești cوتropite de diferite neamuri străine, în sensul că, în diferite situații critice cum erau invaziile străine, se trecea pe teritoriul liber neinvadat, la frații de acolo. În acest sens se poate spune că existența celor două țări române — Moldova și Muntenia — a contribuit la menținerea unității poporului de pe întregul spațiu daco-român, la salvarea identității românești a celei de a treia părți a acestui spațiu istoric, a Transilvaniei, supusă mai puternic pericolelor străine. De asemenea, cei care au emigrat din Transilvania, la sud sau la răsărit de Carpați, adăugându-se populației din Muntenia și Moldova, de aceeași origine etnică și limbă cu ei, au contribuit la întărirea organizațiilor politice românești de aici, angajate și ele permanent în lupta pentru apărarea împotriva năvălitorilor străini ¹⁶.

Asupra momentului care a marcat nu *începutul*, care, foarte probabil trebuie căutat la mijlocul primului mileniu al erei noastre și pus în legătură directă cu statele dacilor, ci *afirmarea* statelor feudale românești Muntenia și Moldova, în istoriografia românească se poartă discuții de peste un secol ¹⁷.

Întrucît în demonstrația noastră se urmăresc numai problemele care privesc unitatea poporului român pe spațiul carpato-pontico-dunărean nu vom face istoricul propriu-zis al așa-numitelor întemeieri ale celor două țări, decît în măsura în care diferite laturi și aspecte din cadrul acestui proces istoric se înscriu în obiectivul studiului de față. Așa, de pildă, este necesară evidențierea *unității* și *continuității* poporului daco-român prin atestările documentare cu privire la existența istorică a acestuia, a unuia și aceluiși popor, pe teritoriul carpato-dunăreano-pontic, în secolele XIII—XVI, în condițiile mai multor formațiuni statale de tip feudal.

În unele documente de la începutul veacului al XIII-lea teritoriul Moldovei și o parte a Munteniei de est apare sub denumirea de *Cumania* (de pildă, într-un act papal din 1227) ¹⁸. În alte documente, numele Moldovei este *Cumania Neagră*. Aceste denumiri, pe care ni le comunică unele izvoare, nu au altă semnificație decît cea a trecerii pe aici a unor neamuri migratoare, cum au fost cumanii. Spre sfîrșitul secolului al XIV-lea, paralel cu numele Moldova, în unele documente apare, ca reflex al ultimei invazii străine, numele de Tartaria ¹⁹.

În deceniul al 4-lea din secolul al XIV-lea, deci cam pe cînd se „întemeia” Muntenia, un autor italian, Giovanni Villani, enumerînd țările din răsăritul Europei, menționa *Valahia*, *Cumania*, *Rossia*, *Bulgaria* și *Alania* ²⁰. Numele cel mai frecvent și care capătă un sens generalizator pentru daco-românii din spațiul carpato-dunăreano-pontic este cel de valah. Pînă acum, cea mai veche atestare documentară a unei țări numită „Valahia”,

¹⁶ *Constituirea statelor feudale românești*, Editura Academiei R.S.R., București, 1980, p. 12—13.

¹⁷ Nicolae Stoicescu, „Descălecat” sau întemeiere? O veche preocupare a istoriografiei românești. *Legendă și adevăr istoric*, în *Constituirea statelor feudale românești*, p. 97—164.

¹⁸ Victor Spinei, *Moldova în secolele XI—XIV*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1982, p. 36.

¹⁹ *Ibidem*, p. 38.

²⁰ *Ibidem*, p. 40.

în spațiul carpato-dunăreano-pontic, aparține cronicarului armean Moise Chorenați la mijlocul secolului al IX-lea²¹.

În secolele XIII—XVI, poporul român apare în documentele timpului sub numele vechi de *dac* (în cronicile bizantine mai ales) și sub numele de *vlah*, *valah* sau *blah* în cele apusene, scrise în limba latină. Numele cel mai frecvent întâlnit în izvoarele documentare ale epocii pentru teritoriul și pentru statele românești este *Valahia*. Au fost stabilite patru semnificații ale acestui nume: străinii au numit Valahia, fie Muntenia, fie Moldova, fie ambele țări „moldovalahe”, fie în chip generic, tot teritoriul Daciei. Papii Urban al V-lea (1370), Grigore al XI-lea (1372—1373), Bonifaciu al IX-lea (1390—1399), Grigore al XII-lea (1407) au emis documente în anii menționați folosind denumirea de *valahi* sau *blahi*²². În secolul al XVI-lea, „termenul de Valahia se utiliza în același timp și cu același sens cu acel de Dacia”²³. Echivalându-se „Valahia” cu „Dacia”, în *Viața Sfintului Maxim*, scrisă la începutul secolului al XVI-lea, se vorbea despre domnia „ambelor Dacii”, Radu cel Mare și Bogdan al III-lea²⁴. Într-o *Descriere curioasă a Moldovei și Țării Românești*, a unui călător străin, se spunea că cele două țări „erau o parte din vechea Dacie” și se numeau împreună Valahia²⁵. Așadar, pentru denumirea teritoriului apar în documentele timpului numele *Dacia* și *Valahia* (cu diverse adjective). Persistența numelui *Dacia*, ca entitate politică și geografică, și a *dacilor*, ca etnonim cu care erau desemnați locuitorii din spațiul carpato-dunăreano-pontic, prezente în izvoarele timpului, reprezintă o dovadă elocventă a continuității și unității aceluiași popor. Astfel, domnitorul Moldovei Alexandru cel Bun (numele cu care a intrat în posteritate, prin cronicarii noștri) era numit de contemporani Alexandru Dacul, după cum scria Dimitrie Cantemir²⁶.

Un cărturar sud-slav, Macarie, cunoscut pentru rolul său în organizarea primei tipografii în Muntenia (1508—1512), tălmăcind pentru nevoile timpului său celebra *Geografie* a lui Ptolemeu, numea Moldova și Țara Românească, luate împreună, *Dacia Prima*, iar Transilvania *Dacia Mediteraneeă*²⁷ (probabil o aluzie la fosta ocupație romană din 106—271). În secolul al XV-lea cronicarul bizantin Laonic Chalcocondil îl numea pe Mircea cel Bătrîn „regele Daciei”, adică al Țării Românești, în timp ce Ardealul era numit Peonodacia, iar Moldova Bogdania²⁸. Alternanța numelui Valahia, atribuit cînd Moldovei cînd Țării Românești, era un indiciu asupra caracterului unitar al teritoriului, al populației și al limbii. Pînă acolo mergea identificarea celor două țări, încît în unele documente numele Moldovei este atribuit Munteniei, socotită a fi una „superioară” și alta „inferioară”. Vlad Dracul era socotit de un autor din secolul al XV-lea „domn al Moldovei de Jos”²⁹.

²¹ Aurel Decei, *Relații româno-orientale*. Culegere de studii, Editura științifică și enciclopedică, București, 1976, p. 70.

²² Eugen Stănescu, *Unitatea teritoriului românesc în lumina mențiunilor externe*. „Valahia” și sensurile ei, în „Studii. Revistă de istorie”, tomul 21, nr. 6/1968, p. 1105—1106.

²³ Nicolae Stoicescu, *Unitatea românilor în evul mediu*, Editura Academiei R.S.R., București, 1983, p. 133.

²⁴ Eugen Stănescu, *op. cit.*, p. 1115.

²⁵ *Ibid.*

²⁶ Dimitrie Cantemir, *Despre numele antice și de astăzi ale Moldovei*, în „Manuscriptum”, nr. 2(27)/1977, p. 34.

²⁷ Nicolae Stoicescu, *Unitatea românilor în evul mediu*, p. 141.

²⁸ *Ibid.*

²⁹ Eugen Stănescu, *op. cit.*, p. 1117.

În 1454, deci imediat după căderea Constantinopolului sub stăpânirea otomană, Dacia apare într-un document ca entitate politică. Într-un *Calendar* tipărit la Mainz se pot citi următoarele : „Ridicați-vă toți, regi creștini ai Franței, Angliei, ai Castiliei și Navarei, ai Boemiei și Ungariei, ai Portugaliei și Aragonului, ai Ciprului, *Daciei* (*subl. ns.*) și Poloniei, ai Danemarcei, Suediei și Norvegiei. Ajuțați cu puterea voastră să învingem pe turci“³⁰. Folosirea noțiunii de „Dacia“, în terminologia politică a timpului, era o dovadă a cunoașterii în epocă a unității poporului care locuia în cele trei state daco-române — Moldova, Muntenia și Transilvania. Un alt document al timpului, provenind din Ragusa (Dubrovnik), explică în termenii următori relația între denumirile valah-moldovean-dac : „Valahii și cu moldovenii am spus mai sus că sînt numiți daci“³¹.

O scriere istorică remarcabilă din epoca Renașterii ce consemna unitatea poporului român din Transilvania, Muntenia și Moldova este lucrarea spaniolului Alfonso Ciaccone³², ce are meritul de a fi fost primul care a interpretat basoreliefurile de pe Columna lui Traian. El a realizat că imaginile de pe Columnă descriu războaiele romanilor cu dacii și a reconstituit, pentru prima oară în evul mediu, scenariul ipotetic după care s-a călăuzit artistul. Iată în ce relații vedea acest renaștător, profund cunoscător al istoriei popoarelor europene, evenimentele din 101—106 cu cele din epoca sa, adică din a doua jumătate a secolului al XVI-lea (lucrarea lui a apărut în 1572) : „Dacia a fost odinioară foarte întărită prin poziția sa ; așezată pe Dunăre, scăldată prin mijloc de fluviul Tisa, cuprindea provinciile numite *acum* (*subl. ns.*) Transilvania, Valahia, Moldova“. Consemnînd faptul că în aceste țări locuia același popor de odinioară, Ciaccone preciza situația acestuia în timpul său : „Acum, dacii parte sînt supuși împăratului tiran turc, parte sînt conduși de un principe propriu pe care îl numesc voievod“. Ciaccone nu auzise, prin urmare, nici de dispariția dacilor, nici de alte popoare care s-ar fi așezat în Transilvania în locul dacilor. Avea cunoștință că o parte a dacilor, și anume cei din sudul Dunării, căzuseră sub stăpânirea Imperiului otoman și că provinciile menționate de el ca fiind locuite de urmașii dacilor, aveau voievozi proprii.

Ideea unității poporului daco-român oglindită în scrierile medievale este puternic susținută și de izvoarele cartografice ale timpului³³, care priveau în chip unitar poporul de pe teritoriul Daciei. Deși a intrat în tradiția istoriografiei românești, ca un reflex al documentelor timpului, de a privi istoria poporului român în epoca medievală prin prisma existenței a trei state românești — Muntenia, Moldova și Transilvania —, în izvoarele narrative există incertitudini privind delimitările și suprapuneri de denumiri, care duc la concluzia unității teritoriale a poporului român, indiferent de împărțirea în mai multe formațiuni statale. Tot așa izvoarele cartografice au darul de a marca, cu inconsecvențe, delimitările teritoriale.

³⁰ Ștefan Andreescu, *op. cit.*, p. 27.

³¹ *Ibidem* p. 50.

³² *Columnae Trajani orthographia centum trigintaquatuor aeneis tabulis insculpta utriusque belli dacici historiam continens quae olim mutianus picturae incremento ordinis praedicatorum nunc a Carlo Losi reperta imprimitur*, Roma, 1773 (Exemplar aflat, în fotocopie, la Biblioteca Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.).

³³ Reproduceri ale tuturor hărților ce vor fi citate se află în Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., fondul nr. XIII, dosarul nr. 915, mapele nr. 2 și 5.

Prima hartă internațională a teritoriului românesc, executată în secolul al XIV-lea, a intrat de puțină vreme în circuitul științific al istoriografiei românești. În anul 1979 a fost tipărit la București — pentru prima oară complet și însoțit de un studiu critic corespunzător — un document de însemnătate capitală pentru imaginea unității poporului român în secolul al XIV-lea. Documentul, cotelat în Biblioteca Națională din Paris sub numele *Codex latinus Parisinus* — 7239, poartă titlul original *Tractatus de re militari et machinis bellicis* (*Tratat despre arta militară și mașinile de război*) și are ca autor pe Paulus Santinus Ducensis. Documentul, format din text și o hartă, cărora li se alătură concluziile exegetului român³⁴, a fost elaborat la curtea regelui Sigismund de Luxemburg, în ultima parte a secolului al XIV-lea.

Harta este un adevărat act istoric al unității poporului român, întocmită obiectiv de un cercetător sau de o echipă de oameni de știință ai epocii. Această hartă prezintă : în nordul Dunării, Valahia, delimitată de la vest de Severin și care se întinde, la est, pînă în nordul Deltei Dunării ; de o parte și de alta a Carpaților meridionali, Transilvania, Oltenia, Muntenia. „Moldova și Basarabia poartă în chipul acestei hărți — după cum scrie istoricul-editor al documentului —, unitatea teritorială a Valahiei care, exprimînd o delimitare statală de epocă, atestă conștiința existenței unui popor cu personalitate istorică recunoscută la nivel de continent“³⁵. Imaginea unității poporului român, exprimată de documentul cartografic, este fericit confirmată în scris, chiar în epoca în care s-a elaborat documentul, în cunoscuta titulatură a marelui domnitor român Mircea cel Bătrîn, pe care izvoarele contemporane bizantine îl numeau „domnul Daciei“³⁶. Titulatura este cunoscută din mai multe documente, eşalonate în timp pe aproape două decenii, semn că unitatea teritoriului statului condus de Mircea era statornică. Astfel, la 1406 domnitorul își definea hotarele în felul următor : „Eu, Io Mircea, mare voievod și domn singur și stăpînitor a toată țara Ungrovlahiei și al părților de peste munți, încă și spre părțile tătarăști și herțeg al Amlașului și Făgărașului și domn al Banatului Severinului și de amîndouă părțile peste toată Podunavia (Dobrogea — *n.n.*), încă pînă în Marea cea Mare și singur stăpînitor al cetății Dîrstor“ (Sillistra — *n.n.*)³⁷.

Alte hărți din epoca feudală, marcînd distinct cele trei state românești, folosesc o terminologie din care rezultă unitatea lor. Pe harta lui Nicolaus Cusanus din 1490 *Valahia* se află plasată la nordul Gurilor Du-

³⁴ Ion Dumitriu-Snagov, *Țările Române în secolul al XIV-lea. Codex latinus Parisinus*, Editura Cartea românească, București, 1979. Concluziile editorului român, care a asigurat tipărirea în condiții superioare grafice și științifice (se pare, pentru prima oară pe plan internațional), restabilește itinerariul istoric al documentului. Elaborat la curtea regelui Sigismund de Luxemburg, în vederea campaniei antiotomane, documentul a căzut în mîinile turcilor după bătălia de la Nicopole din 1396, unde Sigismund a pierdut totul, inclusiv dotările de comandament, în care se afla documentul despre care este vorba. Otomanii l-au păstrat pînă în secolul al XVII-lea, cînd — fapt de acum bine cunoscut — a fost achiziționat de ambasadorul Franței la Istanbul. Versiunea franceză asupra originii documentului consideră că el ar fi stat în Buda pînă la 1526, cînd a fost capturat de turci, după bătălia de la Mohács.

³⁵ Ion Dumitriu-Snagov, *op. cit.*, p. 106.

³⁶ *Fontes historiae daco-romanae*, vol. IV, Editura Academiei R.S.R., București, 1982, p. 465.

³⁷ Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. 2, *De la mijlocul secolului al XIV-lea pînă la începutul secolului al XVII-lea*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1976, p. 67.

nării, prin urmare în Moldova. În schimb, pe harta lui Nicolaus Germanicus din 1507 teritoriul *Moldovei* era desemnat cu numele *Valachia magna*, iar teritoriul *Munteniei* era numit Vlahia. Pe o altă hartă, tipărită la Strasbourg în 1513, la fel ca în cea menționată mai sus, Muntenia era numită *Valachia magna*, iar sudul Basarabiei — *Valachia*.

O hartă a fluviului Dunărea și a afluenților săi ³⁸ are înscris pe teritoriul dintre Dunăre și Carpați „Moldavie appellé par d'autre Valachie“ („Moldova numită de alții Valahia“), iar pe teritoriul Moldovei, adică între Carpații răsăriteni și Nistru, stă scris „Valachie que d'autres nomment Moldavie“ („Valahia pe care alții o numesc Moldova“). După cum se vede, alternanța dintre cele două denumiri — care, la prima vedere, pare o greșeală — era de fapt o consecință logică a conștiinței unității poporului din țările respective. De altfel, nu întâmplător însuși Ștefan cel Mare într-o scrisoare către Dogele Veneției, din 1477, numea Țara Românească „L'altra Valachia“ („Cealaltă Valahie“), cu alte cuvinte și Moldova era tot o Valahie ³⁹.

Umanistul sas Johannes Honterus, în harta întocmită pentru *Cosmographia* apărută în 1542, scria „mare, deasupra întregului teritoriu locuit de români, DACIA, și cu litere mai mici numele celor trei provincii care făceau parte din teritoriul vechii Dacii : Transylvania, Valachia și Moldavia“ ⁴⁰.

În sfârșit, pe o hartă din 1584, pe teritoriul Transilvaniei este scrisă denumirea *Valachia interior* ⁴¹, ceea ce confirmă că autorul respectiv știa că Valahia cuprindea de fapt teritoriile Daciei din antichitate și erau locuite de același popor.

Forme și manifestări ale unității poporului român și a celor trei state românești feudale se întâlnesc în toate domeniile vieții politice, social-economice și culturale.

Una dintre instituțiile cele mai puternice ale statelor românești din epoca feudală a fost, fără îndoială, *instituția domniei*. În perioada la care ne referim statele românești Moldova și Muntenia au fost conduse, fiecare, de către o dinastie, Moldova de Bogdănești sau Mușatini, dinastie inaugurată de Bogdan — așa-zisul întemeietor al țării —, iar Muntenia de Basarabi. După cum s-a arătat, Transilvania, deși încorporată regatului ungar pînă la 1526, a cunoscut aceeași instituție — voievodatul, domnia, cu singura deosebire că voievodul nu era „singur stăpînitor“, ca în Moldova și Muntenia. Prezența, pe teritoriul Transilvaniei, a unor formațiuni statale atestate documentar cu certitudine încă din secolul al X-lea, nu înseamnă că istoria voievodatelor din Transilvania a început din secolul al X-lea. După cum se va vedea, Bogdan însuși se considera un descendent al unor conducători din vechime. Principiul moștenirii tronului, practicat în toate cele trei țări românești, se pare că era de origine dacică, în sensul că dreptul la moștenire îl aveau numai rudele apropiate ale tatălui, începînd cu frații, nu cu fiii. Se citează, ca exemplu, din regalitatea dacică, faptul că Scorillo, tatăl lui Decebal, a fost urmat la tron, mai întîi, de fra-

³⁸ *Le cours du Danube depuis sa source jusqu'à ses embouchures, dressé sur les mémoires les plus nouveaux du C. Coroneli et autre par le sanson, Geographe du roy, f.a.*

³⁹ Ștefan Andreescu, *op. cit.*, p. 32.

⁴⁰ Nicolae Stoicescu, *Unitatea românilor în evul mediu*, p. 141—142.

⁴¹ *Romaniae (que olim Thrachia dicta) Vicinamuros regionum, reti Bulgariae, Walachiar, Sirfiae etc. descriptio* autor : Iacob Castaoldo. Menționăm că această denumire de „Valahia interioară“, dată Transilvaniei, este unică pînă acum. Vezi : Eugen Stănescu, *op. cit.*, p. 1105.

tele său Duras-Diurpaneus, apoi de către Decebal⁴². Întemeietorul dinastiei moldovene, Bogdan, înainte de a trece munții, era un conducător de țară în Maramureș, după cum menționează cronicarul ungar Küküllo. Miron Costin, cronicarul moldovean de mai târziu, a vizitat, ca un adevărat istoric modern, locurile de baștină ale lui Bogdan, satul Cuhea, de unde a aflat că familia lui Bogdan „se trage din domnii cei vechi”⁴³. Nici cronicarul, nici ultimul comentator al său, Ștefan S. Gorovei, care a consacrat o monografie dinastiei Mușatinilor, nu au încercat să explice cine ar fi putut fi „domnii cei vechi” din care cobora Bogdan. Menționarea documentară sporadică a unor „țări”, a unor conducători în secolele X—XIII pe cuprinsul întregului spațiu carpato-dunăreano-pontic nu înseamnă că și existența acestora a fost sporadică. Putem presupune o continuitate statală atât în perioada acestor secole, cât și mai înainte, Bogdan și Basarab avînd o legătură directă cu antecesorii lor.

Numele istoric care este asociat de o nouă etapă în dezvoltarea istorică a poporului român în secolele XIII—XIV este Negru-Vodă sau Radu Negru. Dacă existența sa istorică, în sine, nu a fost pusă la îndoială, identificarea lui și fixarea datei cînd a domnit sînt probleme controversate în istoriografia noastră de peste o sută de ani. Negru Vodă are, însă, în istoria poporului nostru, nu numai o existență legendară, ci și o atestare documentară, dacă nu chiar contemporană cu evenimentele, oricum apropiată de ele.

Din secolul al XIV-lea, cînd numărul surselor documentare cu privire la unitatea poporului nostru este în creștere, putînd „înmănunchea din ele cîteva raze de lumină”⁴⁴, cum se exprima A. D. Xenopol, ne întîmpină o știre despre Negru Vodă ca domnitor al Valahiei în anul 1310. „Negru Vodă...”, tatăl lui Vlaicu, la 1310 pusese mîna pe acea parte din Valahia care era vechea Dacie și găsind țara împărțită în șesuri, străbătută de multe riuri și cu lacuri pline de pești și cu clima foarte sănătoasă, pentru a păstra izbînda dobîndită făcu cetatea Cîmpulungului și zidi prin meșteri cetățui în București, Tirgoviștea, Floci și Buzău. Murind, el fu înmormîntat în Argeș. Vlaicu, fiul său, luă domnia și făcu un castel în Giurgiu”⁴⁵. Din acest text, citat de Xenopol, care aparține italianului Lucari, rezultă că autorul considera țara lui Negru Vodă — Muntenia, după cum se poate înțelege din cetățile menționate — numai o parte din Valahia, iar aceasta — știa același autor — nu era altă țară decît Vechea Dacie.

Fără să intrăm în detaliile disputei istoriografice pe care a născut-o existența istorică a lui Negru Vodă și a teoriei „descălecatului”, trebuie să subliniem că, în ce privește problema unității poporului român, însăși legenda „descălecatului”, atât de puternică în conștiința poporului și a tuturor istoriografilor noștri, este o expresie elocventă a unității poporului din cele trei provincii istorice. Cu toate elementele ei de incertitudine privind datele, teoria „descălecatului” exprima ideea că poporul, care a transmis din generație în generație această legendă, avea *conștiința prezenței sale pe întregul spațiu carpato-dunăreano-pontic*, că la originea existenței statelor românești, fie ea și imaginară, s-au aflat evenimente din viața unuia și aceluiași popor.

⁴² Ștefan S. Gorovei, *Mușatinii*, Editura Albatros, București, 1976, p. 13.

⁴³ Miron Costin, *Opere*, E.S.P.L.A., București, 1958, p. 260—261.

⁴⁴ A.D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, ediția a III-a, Editura Cartea românească, București, 1925, p. 11.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 16.

Cercetînd problema continuităţii trebuie luată în considerare o problemă importantă legată de titulatura domnitorilor români, în care apăsă particula *Io*. O încercare de a lămuri legătura domnitorilor români cu înaintaşii lor a făcut-o B. P. Hasdeu, pornind de la această particulă, pe care aproape toţi voievozii moldo-valahi o foloseau înaintea numelui. Formula *Io* avea o legătură directă cu statul valaho-bulgar din secolele XII—XIII, fiind o prescurtare a numelui lui *Ioniţă*, cel mai strălucit exponent al dinastiei Asăneştilor ⁴⁶.

Faptul că atît domnitorii Moldovei cît şi ai Munteniei foloseau aceeaşi formulă în titlurile lor dovedeşte, în primul rînd, o continuitate românească cu statul lui Petru şi Asan, iar, în al doilea rînd, conştiinţa unei unităţi de neam. Această realitate se va reflecta, în secolul al XIV-lea, în înrudirile numeroase dintre domnitorii români şi ţarii sîrbilor şi bulgarilor. Astfel, chiar fetele lui Basarab cel Mare erau căsătorite, una (Teofana) cu ţarul Bulgariei Alexandru, iar a doua (Ruxandra) cu regele Serbiei. Una dintre soţile lui Radu I (1374—1383), Calinichia, era sora sau verişoara împăratului bizantin Ion Paleologul ⁴⁷. Dan I (1383—1386), fiul lui Radu I, era căsătorit cu fata regelui Serbiei, Vuc Brancovici ⁴⁸.

În legătură cu originea propriu-zisă a lui Basarab şi chiar a numelui său există mai multe teorii. Una dintre acestea aparţine lui B. P. Hasdeu şi Nicolae Densuşianu şi ea împinge vechimea familiei domnitoare din Muntenia pînă în vremea dacilor. Deşi în momentul de faţă această teorie este respinsă, datele pe care ea se sprijină prezintă un incontestabil interes pentru problema unităţii şi continuităţii poporului nostru. Conform acestei teorii, familia Basarab apare ca „o familie princiară în Dacia înainte de cucerire” (romană). Citîndu-l pe Iordanes, N. Densuşianu, ca şi Hasdeu, susţine că „Basarabii erau o tulpină veche, glorioasă, bogată şi puternică, din care se alegeau, după o ordine stabilită, regii şi marii sacerdoţi ai dacilor” ⁴⁹.

O opinie asemănătoare a susţinut Dimitrie Onciul, care asocia numele Basarabilor cu un nume tracic derivat de la neamul bessilor, din marele popor traco-dacic, locuind pe teritoriul sîrbesc. Faptul în sine este credibil, fără să fie nevoie de acceptarea teoriei admigraţioniste căreia îi era partizan Onciul. În fond, trecerea de la nord la sud şi de la sud la nord de Dunăre a unor grupuri de populaţie în anumite circumstanţe, nu are nimic anormal şi nu pune în discuţie prezenţa şi continuitatea aceluiaşi popor pe ambele ţarmuri ale fluviului, care a fost o realitate istorică ⁵⁰. Înrudirile familiei lui Basarab cu familiile princiare din Bulgaria şi Ser-

⁴⁶ Vezi, pe larg : Nicolae Copoiu, Vasile Petrişor, *Statul româno-bulgar al Asăneştilor — formă de existenţă şi apărare a celor două popoare federate împotriva stăpînirii Imperiului bizantin*, în „Anale de istorie”, anul XXX, nr. 3/1984, p. 74—90.

⁴⁷ Evocînd ţinuta domnitorului Alexandru Lăpuşeanu, Costache Negruzzi menţiona că el şi-a aşezat pe cap „coroana Paleologilor”.

⁴⁸ C. Gane, *Trecute vieţi de doamne şi domniţe*, vol. I, ediţie îngrijită de Victor Leahu, Editura Junimea, Iaşi, 1971, p. 5—6.

⁴⁹ *Constituirea statelor feudale româneşti*, p. 160.

⁵⁰ După ce prezintă succint teoriile pe care le-am reprodus mai sus, N. Stoicescu aderă la teoria susţinută de N. Iorga, I. Cornea şi A. Decei, după care numele de familie Basarab era frecvent în secolul XIII în ţara Haţegului, de unde ar fi fost originar şi Basarab cel Mare. În ce priveşte originea numelui, ea era... cumană, numele Basarab însemnînd în această limbă „tatăl stăpînilor”. La aceste explicaţii, N. Stoicescu mai adaugă ipoteza că Basarab şi-a luat numele de Negru după ce a învins resturile triburilor turanice care locuiau în Cumania Neagră : „Basarab, cel care a supus pe tătarii negri, a devenit şi Negru Vodă, ambele fiind supranume izvorîte din faptele sale care l-au făcut vestit atît în ţară cît şi peste hotarele ei” (*Constituirea statelor feudale româneşti*, p. 163).

bia, menționate mai înainte, se încadrează perfect în ideea unității traco-dacice, chiar dacă numele suveranilor din sud sînt împrumutate de la neamurile străine venite mai tîrziu pe acest teritoriu.

Dar ceea ce este și mai elocvent este puternicul flux de înrudire între familiile domnitoare ale țărilor românești, care nu rareori sugerează și intenția unirii lor politice. Am arătat mai înainte că familiile domnitoare din Moldova și Muntenia, în epoca de care ne ocupăm, au avut o longevitate respectabilă. Lăsînd de o parte, perioada anterioară lui Bogdan, învăluită încă în mister, adică perioada „domnilor vechi” din Maramureș, din care se trăgea, Mușatinii domnesc în Moldova pînă la apariția Movileștilor, la începutul secolului al XVII-lea. *Mușata*, care a denumit dinastia urmașă a lui Bogdan, era chiar o fiică a lui Bogdan „descălecătorul”, dar existența ei istorică și mai ales legătura exactă cu Bogdan, dacă i-a fost fiică sau nepoată, este încă în discuție. Numele de Mușatini în locul celui de Bogdănești sau Bogdanizi — cum îi numea scriitoarea Elena Ghica, cu motivarea „precum se numesc Capețieni urmașii lui Hugo Capet, rege al Franței”⁵¹ —, l-a impus „mai mult, poate, decît tomuri masive și studii erudite, versul lui Eminescu”⁵². Cert este că această *Mușata*, căsătorită cu un anume Ștefan, a avut trei fii, Petru, Roman și Ștefan, care vor domni succesiv în Moldova, de la 1375 pînă la 1400. Alexandru cel Bun (1400—1432), fiul lui Roman, s-a căsătorit (a doua oară, prima soție Margareta decedînd) cu o anume Ana, despre care Nicolae Iorga spune că era fiica lui Mircea cel Bătrîn⁵³. Deși izvoarele de informație sînt nesigure sau se contrazic, alături de această înrudire importantă se mai menționează că Vlad Dracul, fiul lui Mircea cel Bătrîn a ținut în căsătorie pe o fiică a *Mușatei*, Maria *Mușat*⁵⁴. Radu cel Frumos, domn al Munteniei, izgonit de Ștefan cel Mare din scaun, va deveni — e drept fără vrerea sa — socrul marelui domnitor al Moldovei, deoarece fiica sa, Voichița, va fi a treia soție a marelui domnitor. În sfîrșit, tot Ștefan cel Mare proteja la curtea sa pe un fiu natural al lui Vlad Dracul, Mircea, pe care voia să-l așeze domn pe tronul Munteniei⁵⁵. În 1513, Bogdan al III-lea, domnul Moldovei, fiul lui Ștefan cel Mare, s-a căsătorit cu Ruxandra, fiica lui Mihnea cel Rău (fiul lui Vlad Țepeș), care a domnit în Muntenia în anii 1508—1509. Acesta, izgonit din domnie, s-a refugiat cu familia la Sibiu, unde destul de curînd a fost asasinat. Familia sa, adică doamna Voica, cu copiii — Mircea, un fiu din prima căsătorie, și Ruxandra — a rămas stabilită în Sibiu, unde va trăi pînă la moarte. Căsătoria Ruxandrei cu domnul Moldovei nu a fost de lungă durată, Bogdan murind după patru ani, în 1517.

Din aceeași epocă, a începutului veacului al XVI-lea, datează și episodul conflictului dintre Bogdan al III-lea și contemporanul său de pe tronul Munteniei, Radu cel Mare. În 1507, în timp ce oștile celor doi domnitori se aflau gata de luptă, la Retezeni, lângă Rîmnic, un călugăr din tabăra munteană — viitorul mitropolit Gheorghe Brancovici — a ieșit în întîmpinarea lui Bogdan cerîndu-i să se întoarcă acasă, deoarece e păcat ca moldovenii și muntenii să se omoare între ei, „fiind creștini de același neam”.

O pagină de istorie a unității țărilor române, de un pitoresc emoționant, au înscris-o domnii Bogdan al III-lea și Neagoe Basarab. Avînd amîn-

⁵¹ Ștefan S. Gorovei, *op. cit.*, p. 29.

⁵² *Ibidem*, p. 5.

⁵³ C. Gane, *op. cit.*, p. 14.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 36.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 37.

doi domnitorii copii mici, unul fete și celălalt băieți, s-au înțeles să se în-cuscrească neapărat mai târziu. Viitorii cuscri însă au murit prea repede (Bogdan în 1517, Neagoe în 1521), când copiii erau încă prea mici pentru a-și pune planul în aplicare. În timp ce doamna Despina și cele două fete, Stana și Ruxandra, s-au mutat la Sibiu, punîndu-se sub protecția regelui Ungariei Ludovic al II-lea, și el destul de nevîrstnic, pe tronul Moldovei s-a urcat minorul Ștefăniță, care se afla sub epitropia lui Luca Arbore. În 1525, regele Ungariei a invitat pe Ștefăniță, care împlinise 20 de ani, să respecte angajamentul și aranjamentul părintelui său de a se căsători cu o fată a lui Neagoe Basarab. Din nu se știe ce motive, s-a hotărît ca fata care va rămîne, după ce Ștefăniță își va alege mireasa, să fie căsătorită cu domnul Munteniei Radu de la Afumați. Ocupat cu respingerea unei agre-siuni otomane, Ștefăniță nu s-a prezentat la Sibiu cînd fusese invitat și era așteptat, din care cauză primul domnitor care a ales mireasa, pe Ruxandra, nu a mai fost Ștefăniță, ci Radu de la Afumați. Ștefăniță însă nu a plă-cut-o pe domnița Stana, revendicînd dreptul de a alege primul, conform înțelegerii părinților. După moartea lui Radu de la Afumați, doamna Ruxandra s-a măritat cu un alt domn al Munteniei, Radu Paisie, fiul lui Radu cel Mare.

De asemenea, în timp ce Neagoe Basarab era căsătorit cu Despina, Petru Rareș devenea cumnatul domnului muntean, căsătorindu-se cu sora Despinei, Elena, numită și Cătălina. Urmează un nou capitol de în-rudiri : una din fetele lui Petru Rareș va fi celebra doamna Chiajna, soția lui Mircea Ciobanu, domn din Muntenia, fiul lui Radu cel Mare. Izgonit din domnie, Petru Rareș găsește adăpost în inima Ardealului, în cetatea Ciceului. Doamna Chiajna va încerca o înrudire cu domnul Moldovei, Despot-Vodă, pe care voia să-l facă ginere, dar planurile acestuia de unire a celor două țări, prin numirea unui frate al său pe tronul Mun-teniei, au determinat-o pe Chiajna să renunțe. După mulți ani de peripeții, această doamnă, trecută la islamism pentru a-și salva fiii din închisorile turcești, a reușit totuși să așeze pe tronul Moldovei pe un frate al ei, un alt fiu natural al lui Petru Rareș, Iancu, zis Sasul, care a domnit în anii 1579—1582.

Un ultim episod din neîntrerupta înrudire dintre familiile domnitoare din țările românești Moldova și Muntenia, înainte de domnia lui Mihai Viteazul, a fost înscris de un nepot al lui Petru Șchiopul, fiul fratelui său Miloș, tînărul Vlad, care s-a căsătorit cu o nepoată a doamnei Chiajna.

Toate aceste înrudiri între familiile domnitoare din țările române erau, desigur, o imagine a sistemului feudal. Totuși ele nu ar fi fost posi-bile, într-o asemenea măsură, fără înlesnirile asigurate de apartenența la același popor, cu aceeași limbă și cu aceeași unitate de viață politică, eco-nomică, militară.

Incongruența împărțirii poporului în mai multe state este ilustrată și de posesiunile teritoriale ale unor domnitori dintr-o țară românească în altă țară românească. Astfel, domnitorii din Muntenia au stăpînit, în secolele XIV—XVI, cetăți și domenii întinse în Transilvania : Țara Făgă-rașului (60 sate) și Amlașului (6 sate), Bologa (18 sate), Geoagiul de Jos (20 sate), Vurpărul și Vințul de Jos (7 sate) ; domnitorii din Moldova au stăpînit, în aceeași perioadă, tot în Transilvania, Ciceul (60 sate) și Ceta-tea de Baltă (8 sate) ⁵⁶.

⁵⁶ Ștefan Meteș, *Emigrări românești din Transilvania în secolele XIII—XX*, p. 75.

O altă latură importantă a legăturilor dintre cele trei țări românești în epoca dominației regatului ungar în Transilvania au constituit-o neîncetatele emigrări ale românilor ardeleni înspre sud și spre răsărit, în Muntenia și Moldova. În 1514, Dieta Ungariei a adoptat o moțiune prin care cerea regelui să intervină pe lângă domnitorii Moldovei să nu mai primească pe refugiații din Ardeal⁵⁷. Petru Rareș, care „aproape un deceniu a traversat cu armata sa biruitoare Transilvania“, a fost un adevărat precursor al lui Mihai Viteazul, pregătind spiritul popular pentru unire. Un document din 1542, relătind despre intrarea lui Petru Rareș în Transilvania, observa că românii „ușor s-ar uni cu dînsul pentru că au aceeași limbă“⁵⁸.

În cadrul acțiunilor pentru unificarea politică a țărilor române, pe vatra Daciei de odinioară, se înscriu și încercările unor voievozi și chiar ale unor puteri străine (firește, în perspectiva unor combinații în interesul lor). Semnificația acestor încercări stă în fundamentarea lor pe *unitatea dacică* a celor trei formațiuni statale românești. Atare încercări au căpătat șanse de realizare, după cum am subliniat mai înainte, în special după dispariția regatului ungar, în 1541. Cel mai notabil dintre aceste planuri de „restitutio Daciae“ („refacere a Daciei“) — înaintea lui Mihai Viteazul — a fost planul lui Despot-Vodă (1561—1563), bazat pe profunda lui convingere în faptul că poporul din Moldova, Transilvania și Muntenia era unitar și unicul urmaș al poporului dac din antichitate. După cum menționează un izvor contemporan, Despot intenționa să ocupe și tronurile Transilvaniei și Țării Românești, considerîndu-se ca descinzînd din Diurpaneus (unchiul lui Decebal — *n.n.*), „întrucît aici îndeosebi au fost locurile de bastină ale dacilor și diurpaneilor, unde este acum Transilvania“⁵⁹.

Secolele XIV—XV au cunoscut și o puternică înflorire a comerțului internațional. Țările Române — Transilvania, Moldova și Muntenia — au fost participante directe la schimburile de mărfuri, datorită faptului că două principale drumuri comerciale traversau țările române. Cel mai important drum comercial din secolele XIV—XV a fost cel al Lembergului (Liovului) care, trecînd prin Moldova, ajungea pe coastele Mării Negre și de aici în Asia. În acest traseu comercial erau interesate orașele hanseatice din nordul Germaniei și orașele din Italia (Genova și Venetia) care, din vremea cruciadelor, înființaseră adevărate colonii în orientul apropiat și pe coastele Mării Negre. „Veacul al XIV-lea și mai ales al XV-lea au fost pentru istoria noastră economică o epocă deosebită ; atunci și numai atunci au trecut prin țările noastre drumuri de negoț de importanță internațională. Drumuri de țară, noroioase, neîngrijite, săpate de roțile căruțelor ce treceau scîrțîind, încărcate cu mărfuri rare, călăuzite de negustori ce vorbeau limbi străine și purtau costume din țări îndepărtate, dar care au făcut prin ridicarea economică a țării, puterea și strălucirea domniilor lui Mircea sau a unui Ștefan“⁶⁰. Aprecierea aceasta, cu caracter general, făcută în 1938 de P. P. Panaitescu, cercetător atent al documentelor din epocă, fusese anticipată de enciclopedistul Ioan Nădejde în 1896. Evocînd semnificația istorică a drumurilor comerciale din trecut, el scria în ziarul partidului muncitoresc, „Lumea nouă“ : „Istoria ne spune că România și peninsula Balcanică, Transilvania și orașele-i comerciale, Germania cu orașele hanseatice ajunseseră la un grad uriaș de dezvoltare atunci cînd nu se desco-

⁵⁷ *Ibidem*, p. 77.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 79.

⁵⁹ Nicolae Stoicescu, *Unitatea românilor în evul mediu*, p. 143.

⁶⁰ P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 566.

perise încă drumul la Indii prin jurul Africii, pe la Capul Bunei Speranțe și când turcii nu împiedicau încă legăturile vechi cu India și China. Chiar țările noastre în veacul al XV-lea erau înfloritoare tocmai pentru că pe acolo se făcea comerțul între Orient și Europa apuseană și nordică. Să citească numai cineva tratatele comerciale ale lui Alexandru cel Bun și Ștefan cel Mare cu Polonia și Ungaria și va putea înțelege ce înseamnă să fie în calea comerțului. Să studieze cineva strălucirea și bogăția Brașovului și a Bistriței, a Lembergului și a Sucevei pe-acele vremuri și va pricepe ce ruină a adus pentru aceste țări descoperirea căii pe la Capul Bunei Speranțe și descoperirea Americii⁶¹. Să reținem din citatele de mai sus referirea la faptul că aceste drumuri comerciale și de negoț internațional, chiar intercontinental din secolele XIV și XV nu se începuseră acum, ci erau din vechime, deci aveau o continuitate în secolele anterioare, pe care, în ce privește teritoriul românesc, le folosisse același popor. Tratatelor comerciale internaționale ale celor doi mari domnitori români citați de Ioan Nădejde, ca și ale altora care i-au precedat sau i-au urmat, sînt într-adevăr, surse documentare de o mare și incontestabilă importanță pentru istoria poporului român, inclusiv pentru istoria unității sale.

În acest context trebuie subliniat și faptul — care confirmă încă odată teza autonomiei Transilvaniei în cadrul regatului Ungariei — că domnii români munteni și moldoveni, fie că tratează direct cu organizații comerciale din Transilvania, adică peste capul regelui Ungariei, fie că evidențiază caracterul special al relațiilor dintre munteni, moldoveni și transilvăneni, în virtutea cărora domnii celor două țări le acordă sistematic privilegii comerciale — și nu numai comerciale — transilvănenilor.

Iată, de pildă, ce mențiuni interesante sînt cuprinse într-unul din primele tratate comerciale româno-ungare din 1368, încheiat între domnul Munteniei Vlaicu I și regele Ungariei. La cererea acestuia din urmă, Vlaicu-Vodă face cunoscut — tratatul este, de fapt, un fel de circulară — că acordă anumite privilegii nu în general supușilor regelui Ungariei, ci numai pentru „orașenii și locuitorii din Brașov, vecinii și prietenii noștri foarte dragi“. Numai Brașovul și districtul lui primesc anumite scutiri de vamă⁶². Alte asemenea tratate certifică direct ideea de unitate a Brașovului cu Țara Românească. De pildă, un tratat al domnului muntean Radu Prasnaglava, încheiat de asemenea cu brașovenii, cu Țara Bîrsei, stipulînd libertatea comerțului pe teritoriul celor două părți, menționa că, în ce-i privește pe negustorii brașoveni, acestora urma să nu li se facă nici o nedreptate, „ci să fie o singură țară“, cu Țara Românească⁶³. Acelorași brașoveni, Roman al III-lea, domnul Moldovei, le reînnoia, în termeni fraterni, în 1447, privilegiile acordate de Alexandru cel Bun : „Scriem prietenilor noștri iubiți, juzilor și soltuzului și pîrgarilor și tuturor neguțătorilor mari și mici... Voi veniți la noi și în țara noastră cu toate mărfurile și poverile voastre, ne temîndu-vă de nici o pagubă, căci țara noastră vă este deschisă...“⁶⁴. Foarte semnificativ pentru natura relațiilor Brașovului, adică ale Țării Bîrsei, cu

⁶¹ I. Nădejde, *Viitorul României*, în „Lumea nouă“, anul III, nr. 688 din 6 noiembrie 1896.

⁶² Ion Ionașcu, Petre Bărbulescu, Gheorghe Gheorghe, *Relațiile internaționale ale României în documente (1368—1900)*, Culegere selectivă de tratate, acorduri, convenții și alte acte cu caracter internațional, Editura politică, București, 1971, p. 81—82.

⁶³ Ion Ionașcu, Petre Bărbulescu, Gheorghe Gheorghe, *Tratatelor internaționale ale României, 1354—1920*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1975, p. 23.

⁶⁴ Ion Ionașcu, Petre Bărbulescu, Gheorghe Gheorghe, *Relațiile internaționale ale României în documente, 1368—1900*, p. 106.

Moldova ne apare actul din 1449 dat de domnul Moldovei Alexandru al II-lea (Alexăndrel), care prevedea o legătură mai strînsă între brașoveni și Moldova, decît o avea Brașovul cu Ungaria. Așa rezultă cel puțin din acest tratat, care stipula că brașovenii „și iarăși cînd ar trece în Ungaria cu marfa lor încă să plătească la Suceava vama de la Suceava și aiurea nicăieri, în țara noastră”⁶⁵. O vamă la Suceava, plătită de către brașoveni pentru a „trece în Ungaria”, presupune o anumită cointeresare între cele două părți în raport cu statul ungar. Același privilegiu lua în considerare dreptul domnului Moldovei de a fi judecătorul brașovenilor, evident pentru litigiile avute pe teritoriul moldovean, fără nici o referire la vreo obligație față de statul ungar.

În anul următor acestui privilegiu pe care îl acorda domnul Moldovei brașovenilor (1450), se încheia un adevărat tratat de alianță politică și militară între Iancu de Hunedoara, guvernatorul Ungariei, și noul domn al Moldovei, Bogdan al II-lea. Textul acestui tratat, redactat în limba slavonă, limba ramurii ortodoxe a bisericii, pe care o urma întregul popor român, reflecta o stare de egalitate politică între cei doi suverani, contrar altor acte de vasalitate pe care le angajau domnii țărilor românești față de regii Ungariei și ai Poloniei, sau față de sultanii turci. Termenii acestui tratat sugerează, chiar dacă nu exprimă direct, o unitate de neam și de interese și dorința de a se apăra împotriva oricărui dușman, indiferent că era creștin sau păgîn. Iancu de Hunedoara, care era mai în vîrstă decît partenerul său moldovean, se înrudise cu dinastia domnitoare a Moldovei. Unul dintre nepoții lui Alexandru cel Bun, Petru, fiul lui Iliaș, care a deținut și el tronul Moldovei în anii 1447—1448, se căsătorise cu sora lui Iancu de Hunedoara. Numai ținînd seama de aceste legături de familie, înțelegem termenii tratatului semnat de Bogdan al II-lea : „Făgăduim și am făgăduit întregii țări a crăiei și altor, ca să-i fim lui în chip de fiu cît viața noastră, și el și domnia sa asemenea să ne fie nouă părinte și orice îi va fi trebuință din partea noastră, noi să stăm pe lingă domnia sa și cu căpiteniile noastre și cu toate oștile și cu tot sfatul cel bun al nostru”. După această declarație de fidelitate oarecum filială, unde invocarea „sfatului bun” pe care părintele era dator să-l ia de la domnul Moldovei egalizează destul de mult raporturile, urmează o idee care nu mai ține de problema vasalității de tip feudal : „Și asemenea, țara domniei mele și cu țara domniei sale să fie în una și solilor și negustorilor și tuturor oamenilor buni să fie țara domniei mele deschisă și slobodă și de bună voie cu tot dreptul, iar iubitul nostru părinte să ne ocrotească sub mîna sa și să ne apere de orice dușmani ai noștri”⁶⁶. În continuare, tratatul prevede clauze identice pentru cele două părți și sfîrșește prin angajarea, alături de semnătura voievodului moldovean, și pe acelea ale cîtorva dintre boierii săi, ca și a fiului său Ștefan — viitorul Ștefan cel Mare.

În aceeași perioadă în care Iancu de Hunedoara se înrudea cu dinastia Moldovei, Muntenia, prin domnul său Vlad Dracul, acorda „boierilor și pîrgarilor din Brașov”, la rugămintea lor, libertatea de a face negoț cu Țara Românească cu orice marfă⁶⁷. În 1456, la puțin timp după urcarea sa pe tron, Vlad Țepeș reînnoia privilegiile acordate brașovenilor de domnii anteriori ; la fel va face și Ștefan cel Mare, în 1458⁶⁸.

⁶⁵ *Ibidem*, p. 108.

⁶⁶ *Ibidem*, p. 109—110.

⁶⁷ Ion Ionașcu, Petre Bărbulescu, Gheorghe Gheorghe, *Tratatetele internaționale ale României (1354—1920)*, p. 36.

⁶⁸ *Ibidem*, p. 47.

În aprilie 1479, frunzașii brașoveni scriau lui Ștefan cel Mare : „Parcă ai fost trimis de Dumnezeu pentru cîrmuirea și apărarea Ardealului“, „domn prea îndurător al nostru“. În aceeași scrisoare, brașovenii îl informau pe Ștefan cel Mare că o parte a boierilor din Muntenia, temîndu-se de o invazie otomană, îl „așteaptă suspinînd foarte“⁶⁹ să-i salveze de acel pericol.

După cum se vede din citarea tratatelor comerciale, Brașovul ocupa un loc central în viața economică a celor trei țări românești, era un punct de întîlnire a negustorilor și meșteșugarilor din Moldova, Muntenia și Transilvania. Independența, adică unitatea economică a celor trei țări românești, era înțeleasă și de contemporani. În 1558, marele vornic muntean Stănilă scria brașovenilor : „știți bine că fără noi nu puteți fi și țara voastră, Țara Bîrsei, fără țara noastră nu poate fi“⁷⁰.

Incapacitatea regatului ungar de a integra Transilvania în viața sa economică se vede și din faptul că Transilvania a avut totdeauna altă monedă, alte greutăți și alte unități de măsură decît Ungaria. În Ungaria circula, în primul rînd, marca ungurească, pe cînd în Transilvania moneda cea mai folosită era marca de Sibiu. Geograful maghiar B. Homan, analizînd și motivele de ordin geografic care au ținut Transilvania într-o situație de separare față de Pusta Panonică (regiunea inundabilă a Tisei nu asigură decît două drumuri spre Buda — prin Solnoc și Seghedin —, în timp ce Transilvania se lega cu Muntenia și Moldova prin nu mai puțin de 24 de trecători și pasuri), scria, în această privință : „Și ca Dacie și ca Principat al Transilvaniei, aceasta a avut totdeauna o istorie aparte de aceea a Ungariei“⁷¹.

Cea mai elocventă manifestare a unității poporului român au constituit-o, și în această epocă, limba și scrierea sa, formele vieții spirituale, reflectate, între altele, de apariția unor prime (cunoscute pînă acum) scrieri în limba română, ca și de circulația scrierilor în această limbă în cele trei țări românești.

În mod tradițional se consideră scrisoarea negustorului Neacșu din Cîmpulung (Muscel) din 29 iunie 1521, ca fiind prima scriere redactată în întregime în limba națională. Scrisoarea aceasta, adresată judeiului sas al Brașovului Johannes Benkner, confirmă faptul că limba cea mai cunoscută și folosită pe teritoriul tuturor celor trei țări românești feudale era limba românească, chiar dacă în această perioadă s-au redactat numeroase documente în alte limbi (slavonă, latină). Manuscrisul de la Ieud, deci din nordul Transilvaniei, care folosește aceeași limbă, se pare că are o vechime mai mare decît a scrisorii lui Neacșu⁷². Cercetări viitoare privind fenomenul cultural din această epocă vor aduce, indiscutabil, noi dovezi ale unității și continuității poporului român pe străvechea vatră dacică.

⁶⁹ N. Iorga, *Îndreptări și întregiri din istoria românilor*, în „Analele Academiei Române“, Memoriile Secțiunii Istorice, Seria a II-a, tomul XXVII, București, 1905, p. 118.

⁷⁰ Nicolae Stoicescu, *Unitatea românilor în evul mediu*, p. 18.

⁷¹ Victor Papacostea, *op. cit.*, p. 206.

⁷² D. Șerbu, *Manuscrisul românesc din Codicele de la Ieud (1391—1392)*, în „Tribuna“, nr. 8/1977, p. 8—9.

IDEEA DE UNITATE POLITICĂ ÎN CONȘTIINȚA MEDIEVALĂ ROMÂNEASCĂ (SECOLELE XVII-XVIII)

CONSTANTIN ȘERBAN

În istoria poporului nostru Mihai Viteazul a fost, este și va fi întotdeauna cinstit cu venerație și mândrie nu numai pentru faptele sale de vitejie săvârșite în lupta pentru apărarea independenței țării, dar și pentru faptul că, în primăvara anului 1600, a reușit să unească într-un singur stat Transilvania, Moldova și Țara Românească, înfăptuind unirea politică a tuturor teritoriilor locuite de români. Desigur, este de presupus că, în aceste împrejurări, statul unitar al românilor din spațiul carpato-danubian, unde trăia de veacuri un popor avînd aceeași lege, limbă și origine etnică, ar fi dobîndit și un nume adecvat — *Dacia* — nume sub care erau cunoscute cele trei țări românești : Transilvania ca *Dacia Mediteranee*, Moldova ca *Dacia Ripensis* și Țara Românească ca *Dacia Alpestris*¹.

În evul mediu se cunosc însă, și înainte și după Mihai Viteazul, multe situații cînd s-a încercat și s-a reușit, vremelnic, unificarea unora din țările române. De fapt era vorba de reunirea a două sau trei țări sub o singură conducere, bineînțeles în condiții istorice cu totul deosebite, care făceau necesară căutarea unei protecții împotriva unei primejdii comune. În acest caz, unul din marii feudali, care se bucura de mai multă putere și autoritate, era recunoscut sau se impunea ca suzeran al celorlalți și se alcătuiă un sistem sau un organism politic unitar a cărui durată era impusă de împrejurări². În anumite condiții, acesta și urmașii săi au reușit să întemeieze și o dinastie, pentru a da mai multă temeinicie puterii lor și viabilitate sistemului de organizare politică înfăptuit.

¹ A. Ortelius, în *Thesaurus geographicus* (Antverpiae, 1596), scria că *Dacia* din antichitate corespundea, în vremea sa, Transilvaniei, Țării Românești și Moldovei (*Dacia antiquorum...* *Comprehendit Transilvania, Wallachia et Moldavia*) ; Ph. Cluvier, în *Introduction à la géographie universelle* (Paris, 1642, p. 331) arată că românii în vremea sa locuiau vechea *Dacie*, alcătuită din *Dacia Mediteranee* (Transilvania), *Dacia Ripensis* (Moldova) și *Dacia Alpestris* (Țara Românească).

² P.P. Panaitescu, *Unificarea politică a țărilor române în epoca feudală*, în *Studii privind Unirea Principatelor*, Editura Academiei R.P.R., București, 1960, p. 58.

În istoria medievală a poporului nostru o astfel de primejdie comună, devenită apoi permanentă timp de câteva secole, a fost cea otomană. Și pentru că țările române — Moldova, Țara Românească și Transilvania — alcătuiau un bastion unitar în coasta înaintării otomane spre Europa centrală, o unire cu caracter feudal a acestor țări se făcea necesară³. În acest sens se cunosc câteva momente când a devenit imperioasă realizarea unității politice a țărilor române, pentru a face față primejdiei turcești. Astfel, chiar la sfârșitul secolului al XIV-lea și la începutul celui următor, Mircea cel Bătrîn, domnul Țării Românești, a realizat unirea țării sale cu o altă țară românească, Dobrogea, ca o măsură necesară pentru a neutraliza acțiunile ofensivei otomane împotriva Principatelor române. Finalizarea acestei acțiuni, care contribuia la întărirea independenței poporului român, i-a permis acestuia să se intituleze, în mai multe documente, în felul următor: „Io Mircea mare voievod și domn... stăpînitor și domnind peste toată țara Ungrovlahiei și a părților de peste munți încă și către părțile tătărești și Amlașului și Făgărașului herțeg și domn al Banatului Severinului și pe amîndouă părțile pe toată Podu-navia încă și pînă la Marea cea Mare și stăpînitor al cetății Dîrstorului“⁴.

De asemenea, în secolul al XV-lea, pe timpul cînd la Dunărea mijlocie Iancu de Hunedoara, voievodul Transilvaniei, declanșase lupta contra otomanilor s-a realizat, sub conducerea sa, un sistem unitar politic românesc, prin reuniunea eforturilor politice și militare ale țărilor române. Astfel, în 1442, voievodul Transilvaniei s-a aliat contra dușmanului comun cu Basarab al II-lea, domnul Țării Românești, și cu Ștefan al II-lea, domnul Moldovei⁵. Doi ani mai tîrziu, în 1444, aliații săi din Țara Românească și Moldova aveau să fie Vlad Dracul și, respectiv, Petru al II-lea (Petru Aron), ultimul fiindu-i și cumnat (acesta era căsătorit cu o soră a lui Iancu de Hunedoara)⁶, situație care a durat cîțiva ani.

Un alt moment al realizării unității politice a țărilor române în contextul luptei antiotomane l-a constituit efectul politicii lui Ștefan cel Mare față de Țara Românească, în a doua jumătate a secolului al XV-lea. Astfel, domnul Moldovei a conceput, la mai bine de un deceniu de la obținerea tronului, un front comun la Dunăre, prin unirea forțelor țării sale cu ale Țării Românești. În acest sens, el l-a înlocuit din domnie, în 1473—1474, pe Radu cel Frumos, omul turcilor, cu Laiotă Basarab, credincios lui Ștefan; trei ani mai tîrziu, în același scop el l-a instalat în țara vecină, ca domn, pe Basarab Țepeluș (1477). În fine, el l-a sprijinit pe Vlad Călugărul, în 1481, să ocupe tronul Țării Românești, după cum, în 1476, îl ajutase pe Vlad Țepeș să obțină din nou tronul aceleiași țări⁷. În acest fel, Moldova și Țara Românească au avut, aproape un deceniu, o politică externă unitară, formînd o adevărată confederație, fără ca această formă de stat să fi fost proclamată.

³ Ibid.

⁴ *Documenta Romaniae Historica*, Seria B., Țara Românească, 1247—1500, Editura Academiei R.S.R., București, 1966, p. 63—64; Ion Barnea, Ștefan Ștefănescu, *Din istoria Dobrogei*, vol. III, Editura Academiei R.S.R., București, 1971, p. 363—377.

⁵ Mihail Dan, *Un stegar al luptei antiotomane. Iancu de Hunedoara*, Editura militară, București, 1978, p. 71—80.

⁶ Mihail Dan, *op. cit.*, p. 42; Sergiu Columbeanu, Radu Valentin, *Vlad Dracul (1436—1442, 1443—1447)*, Editura militară, București, 1978, p. 71—80.

⁷ Gh. Duzinchievici, *Ștefan cel Mare și epoca sa*, Editura politică, București, 1973, p. 44; N. Grigoraș, *Moldova lui Ștefan cel Mare*, Editura Junimea, Iași, 1982, p. 96—110.

Dar tot Ștefan cel Mare avea să inaugureze o altă formă de unire feudală și anume pe calea alianței matrimoniale, interdinastice, în sensul că domnul Moldovei, din dinastia Mușatinilor⁸, a luat de soție pe Maria Voichița, fiica lui Radu cel Frumos (1478), din dinastia Basarabilor, din care apoi a rezultat un fiu, Bogdan-Vlad, viitorul domn al Moldovei, sub numele de Bogdan al III-lea, succesorul lui Ștefan cel Mare⁹. Această uniune interdinastică, realizată între Moldova și Țara Românească, a impus de la sine dreptul lui Bogdan-Vlad de a domni pe viitor atât în Moldova cât și în Țara Românească ; pe această cale s-ar fi făcut un pas înainte pentru unirea politică a celor două țări. În gândirea politică a lui Ștefan cel Mare exista convingerea că fiul său Bogdan-Vlad ar putea domni, în același timp, în ambele țări, când îi va veni vremea la domnie, pentru a apăra mai bine independența acestora față de Înalta Poartă.

Crearea frontului unic antiotoman, prin realizarea unei confederații între Moldova și Țara Românească, se mai întilnește și la sfîrșitul secolului al XVI-lea, cînd Ioan Vodă cel Viteaz, domnul Moldovei, a unificat eforturile politice și militare ale țării sale cu țara vecină, instalînd acolo pe Vintilă Vodă (1574), în locul lui Alexandru al II-lea Mircea, devotat otomanilor¹⁰.

S-a scris, se scrie și se va mai scrie și în viitor despre unirea înfăptuită de Mihai Viteazul, în 1600, a celor trei țări românești. În linii generale, această centralizare interstatală sub conducere unică se apropie, la începuturile ei, de cea efectuată de Iancu de Hunedoara și Ștefan cel Mare, ca bloc politico-militar feudal încheiat în fața primejdiei otomane. După cum se știe, procesul unirii din primăvara anului 1600 a pornit de la o alianță a celor trei state românești, care au aderat la Liga creștină, cu caracter antiotoman. Între 1594—1596 această alianță feudală fusese condusă de Sigismund Bathory, principele Transilvaniei, iar prin tratate bilaterale încheiate între Transilvania și Țara Românească, pe de o parte, și între Transilvania și Moldova, pe de alta, principii Țării Românești și Moldovei, respectiv Mihai Viteazul și Ștefan Răzvan, se recunoșteau ca vasali ai principelui Transilvaniei¹¹. Acestei unificări politice feudale i-a urmat, între 1599—1600, o alta, cea înfăptuită de Mihai Viteazul. Scopul principal al acesteia nu a fost cucerirea celor două principate de către Mihai Viteazul, cum s-a mai afirmat¹², ci unirea țărilor române într-un stat independent, pavăză în fața pericolelor externe. Mihai Viteazul se intitula atunci „Io Mihail Voievod din mila lui Dumnezeu domn al Țării Ungrovlahiei și voievod al Ardealului și a toată țara Moldovei”¹³. În scurtul răstimp al existenței acestui stat actele sale

⁸ Ștefan S. Gorovei, *Mușatinii*, Editura Albatros, București, 1976, p. 66.

⁹ P.P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 61.

¹⁰ Dinu C. Giurescu, *Ioan Vodă cel Viteaz*, Editura științifică, București, 1966, p. 150—151.

¹¹ P.P. Panaitescu, *Mihai Viteazul*, București, 1936, p. 36—40 ; Ion Ionașcu, *Mihai Viteazul și unitatea politică a țărilor române*, în *Unitate și continuitate în istoria poporului român*, Editura politică, București, 1973, p. 52—76.

¹² Nu putem fi de acord cu C. Rezachieviici care, într-un articol intitulat *Gîndirea politică a lui Mihai Viteazul și etapele elaborării planului de dobîndire a Moldovei*, publicat în *Mihai Viteazul*, Culegere de studii, Editura Academiei R.S.R., București, 1975, p. 51—72, susține că voievodul a cucerit mai întîi Transilvania și apoi Moldova, în 1599—1600 ; în cele 21 pagini expresia de cucerire apare de 13 ori și chiar *recucerirea Transilvaniei* (p. 71).

¹³ *Documenta Romaniae Historica*, Seria B, Țara Românească, vol. XI, 1593—1600, Editura Academiei R.S.R., București, 1975, p. 537.

interne au fost întărite cu sigiliul care cuprindea întrunite stemele celor trei țări unite ¹⁴.

Unirea țărilor române de către Mihai Viteazul a fost, așadar, o unire politică specifică în evul mediu, în care s-a folosit din plin sentimentul de solidaritate dintre locuitorii de același neam. În ceea ce-i privește pe românii din cele trei țări, la aceștia sentimentul de solidaritate etnică era vechi, ei fiind conștienți că formează un singur popor pe ambele versante ale Carpaților, că vorbesc aceeași limbă, au aceeași obiceiuri, tradiții, trăsături psihice, mentalitate în realizarea celor mai stringente probleme ale vieții cotidiene ¹⁵. La începutul secolului al XVI-lea ideea a fost confirmată în tot mai multe rânduri, de exemplu în 1507, în timpul conflictului armat între Radu cel Mare, domnul Țării Românești, și Bogdan al III-lea, domnul Moldovei, când se relatează în *Letopisețul de la Bistrița* că pacea dintre cei doi domni a fost restabilită prin medierea efectuată de călugărul Brancovici, care a arătat necesitatea împăcării acestora, pe motiv că muntenii și moldovenii erau de același neam, adică și unii și alții erau de fapt români ¹⁶. Ea s-a menținut în conștiința românească și la sfârșitul secolului al XVI-lea, după cum reiese din memoriul boierilor din Țara Românească adresat lui Ioan Zamoiski, cancelarul Poloniei (1599), în care aceștia declarau că „toți sîntem de o limbă și de aceeași credință” ¹⁷. Comunitatea de neam și de limbă este exprimată și într-o scrisoare a lui Petru Perembski, secretarul regentei Isabela, către Severin Doner (1542), în care se relatează faptul că în timpul campaniei lui Petru Rareș, domnul Moldovei, în Transilvania, românii din acea țară, care erau în număr mare, trecuseră cu ușurință de partea acestuia. Motivul? „Din cauza comunității de limbă” ¹⁸. Răspîndirea tot mai largă în conștiința locuitorilor din Țara Românească și Moldova a convingerii că formează un singur popor i-a determinat pe unii domni din aceste țări să înfăptuiască noi alianțe matrimoniale interdinastice, adică între dinastia Mușatinilor (din Moldova) și a Basarabilor (din Țara Românească) din rîndurile cărora se alegeau domnii celor două state. În felul acesta ei au contribuit la promovarea unei politici externe unitare a celor două principate față de cele mai stringente probleme ale vremii.

În a doua jumătate a secolului al XVI-lea se mai petrece un alt fenomen merit să sprijine realizarea unificării politice a țărilor române și anume este vorba de apariția primelor forme de uniune dinastică între Moldova și Țara Românească, în sensul că, în anii 1574—1593, pe tronul Țării Românești și al Moldovei se află, concomitent, membrii aceleiași dinastii, a Basarabilor, și iată cum: în timp ce în Țara Românească domnesc, pe rînd, Alexandru al II-lea Mircea (1568—1574) și Mihnea Turcitul (1577—1583), în Moldova domnește, în același timp, de mai multe ori, Petru Șchiopul, fiul lui Mihnea Vodă cel Rău (1574—1577, 1578—1579, 1582—1591) ¹⁹. Se mai constată apoi și faptul că pe tronul Țării Românești urcă domni din dinastia Mușatinilor, de exemplu Ștefan Sur-

¹⁴ Ion Ionașcu, *op. cit.*, p. 181.

¹⁵ N. Stoicescu, *Unitatea românilor în evul mediu*, Editura Academiei R.S.R., București, 1983, p. 152.

¹⁶ *Cronicile slavo-române din secolele XV—XVI*, publicate de Ion Bogdan, ediția P.P. Panaitescu, București, 1959, p. 23.

¹⁷ *Documente Hurmuzaki*, supliment II, vol. I, p. 489.

¹⁸ *Documente Hurmuzaki*, vol. II, partea a IV-a, p. 306—307.

¹⁹ Gheorghe David, *Întîiul Basarab pe tronul Mușatinilor — Petru Șchiopul*, în „Magazin istoric”, anul XVI, nr. 7/1982, p. 9—11, 14; nr. 8/1982, p. 14—17; N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 44.

dul (1591—1592), fiul lui Ioan Vodă cel Viteaz, și apoi Alexandru cel Rău (1592—1593), fiul lui Bogdan al IV-lea Lăpușneanu²⁰. Fenomenul a fost reținut la vremea respectivă și semnalat de boierii munteni în memoriul din 1599 adresat lui Ioan Zamoiski, cancelarul Poloniei, în care se spune că „în timpuri trecute domnii moldoveni deveneau domni munteni (valahi) și domnii munteni, domni moldoveni“²¹.

După moartea eroică a lui Mihai Viteazul înfăptuirea unității politice a continuat să preocupe pe unii domni ai țărilor române, care însă au optat pentru o nouă formă de stat, rezultată din încheierea unor tratate de alianță bilaterale, pentru statul confederativ. Primele încercări de acest fel sînt atestate chiar în primul deceniu al secolului al XVII-lea. Așa se explică încheierea tratatului de alianță și prietenie, cu caracter defensiv, din 1605, între Radu Șerban, domnul Țării Românești, și Ștefan Bocksa, principele Transilvaniei. Din textul tratatului am reținut expresia următoare, foarte concludentă: „de-a lungul întregii mele vieți voi fi cu adevărat și credincios permanent întru toate prieten prietenilor și dușman dușmanilor“ (amicorum amicum, inimicorumque inimicum)²². În acest fel, cele două state promovau o politică externă unitară, în politica internă fiecare din cei doi semnatari ai tratatului dispunînd după propria voință, adică menținîndu-și independența deplină. Confederația dintre Transilvania și Țara Românească din această vreme l-a ajutat pe Radu Șerban să-și consolideze domnia, mai ales cînd a fost atacat de Simion Movilă, pretendent la tronul Țării Românești.

O confederație a celor trei țări române s-a realizat în 1608, cînd Gabriel Bathory, principele Transilvaniei, a încheiat un tratat de alianță cu Radu Șerban, domnul Țării Românești (în luna mai) și, tot el, un altul separat (în luna septembrie) cu Constantin Movilă, domnul Moldovei²³. Confederația țărilor române, la acea dată, avea un caracter defensiv, antihabsburgic și antiotoman totodată. Această unire feudală s-a realizat pe cale pașnică. Nu același lucru s-a întîmplat doi ani mai tîrziu, în 1610, cînd o astfel de unitate politică între două state s-a înfăptuit cu forța, pe calea unei campanii militare conduse de Gabriel Bathory împotriva lui Radu Șerban, domnul Țării Românești, dar în timpul căreia principele Transilvaniei, care a ocupat Țara Românească timp de o lună, s-a intitulat domn în ambele țări („Io Gabriel, dei gratia Transilvaniae, Valachiae Transalpinae princeps“) ²⁴.

În prima jumătate a secolului al XVII-lea se mai cunoaște un proiect de realizare a unității politice a celor trei țări românești sub numele de

²⁰ Exemplul nu figurează la N. Stoicescu în lucrarea *Unitatea românilor în evul mediu*; în schimb este menționat faptul că, în timpul domniei lui Petru cel Tânăr, în Țara Românească (1559—1568), țara acestuia a fost condusă de mama sa, doamna Chiajna, fiica lui Petru Rareș, așadar de o mușatină (*Ibidem*, p. 44).

²¹ *Documente Hurmuzaki*, supliment 2, vol. I, p. 489; N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 44 și nota 93.

²² I. Lupaș, *Documente istorice transilvane*, vol. I, 1599—1699, Cluj, 1940, p. 77—78; V. Motogna, *Războaiele lui Radu Șerban*, București, 1926, p. 50—51.

²³ A. Veress, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, vol. VIII, București, 1935, p. 54; vezi și *Documente Hurmuzaki*, vol. XV, partea a II-a, p. 840—841 (Scrisoare a lui Gabriel Bathory către sibieni, despre încheierea tratatului de alianță cu Moldova: „Iată am isprăvit legătura cu țările vecine, a fost rămas neisprăvit numai legătura cu domnul Moldovei, pe care isprăvind-o... am făcut și noi jurămîntul cu sfetnicii și domnii de lîngă mine“); textul alianței confederative din 18 iulie 1608 în Trauchenfels, *Deutsche Fundgraben*, Kronstadt, 1860, p. 204—205.

²⁴ A. Veress, *op. cit.*, vol. VIII, p. 115, 136, 152.

Dacia, aparținând lui Gabriel Bethlen, principele Transilvaniei. Pentru înfăptuirea planului său, acesta a dus negocieri cu Înalta Poartă, puterea suzerană, timp de aproape doi ani, care însă nu au dat rezultatele scontate, deoarece noul stat preconizat urma să fie un stat de religie calvină. Atunci sultanul Murad al IV-lea a evitat să dea un răspuns categoric cererii principelui Transilvaniei, în schimb a lăsat pe patriarhul Chiril Lucaris al Constantinopolului să-și dea consimțământul în această problemă, întrucât marea majoritate a locuitorilor din cele trei țări române era de religie ortodoxă. Cum era de așteptat, Înaltul prelat a refuzat să accepte înfăptuirea proiectului lui Gabriel Bethlen ²⁵.

Tot în prima jumătate a secolului al XVII-lea s-a încercat, din nou, în țările române realizarea unirii feudale pe calea uniunii dinastice, adică instalarea la conducerea celor două principate, Moldova și Țara Românească, a unor domni provenind din aceeași dinastie. Așa, de pildă, în 1623, Radu Mihnea, din dinastia Basarabilor, a obținut tronul Moldovei, iar fiul său, Alexandru Coconul, tronul Țării Românești. De vreme ce Radu Mihnea a domnit în Moldova până la 1626, rezultă că între 1623—1626 cele două țări au fost conduse de membrii aceleiași dinastii. La acea dată Alexandru Coconul era încă minor și, drept urmare, țara sa a fost condusă de o regență în persoana mamei sale Arghira și care s-a bucurat de sprijinul unor mari boieri aleși de soțul ei, boieri „înțelepți” după cum afirmă cronicarii Stoica Ludescu și Radu Popescu ²⁶. Faptul era de notorietate publică și viu comentat la Constantinopol. Într-un raport al ambasadei venețiene din capitala Imperiului otoman către doge se spunea că, de fapt, Radu Mihnea îl conducea pe fiul său foarte tânăr ²⁷, iar într-un jurnal al operațiunilor financiare aparținând băncii Zecca din Veneția, Radu Mihnea figura acolo, la 1623, ca „domn al Moldovei și al Țării Românești”. ²⁸ Referindu-se la acest moment din istoria celor două țări române, un istoric din zilele noastre a ajuns la concluzia că Radu Mihnea a reușit să unească „în mod efectiv sub autoritatea sa” cele două principate în 1623—1626. În plus, pentru a întări această constatare, el citează și câteva acte din acea vreme, care, de fapt, confirmau că Radu Mihnea, ca domn al Moldovei, a judecat litigii privind stăpânirea de bunuri funciare aflate în țara vecină, adică în Țara Românească ²⁹. În fine, ocupându-se de această formă feudală de unitate politică dintre cele două țări în vremea lui Radu Mihnea, Nicolae Iorga afirma că acesta fusese, de fapt, „domn peste întreaga românie liberă” ³⁰. Cît privește organizarea politică și administrativă a celor două principate pe timpul acestei uniuni dinastice, cercetări relativ recente au relevat faptul că cele mai numeroase treceri de dregători mari și mici dintr-o țară în alta s-au produs tocmai în această vreme, în sensul că mulți dregători din Moldova s-au transferat cu funcția și cu familia în Țara Românească și invers, achiziționând totodată și moșii în ambele principate, înrudindu-se cu familiile altor

²⁵ I. Lupaș, *Principele Transilvaniei Gabriel Bethlen. 1580—1629*, în *Studii, conferințe și comunicări istorice*, vol. II, Cluj, 1940, p. 213 ; P. Bunta, *Gabriel Bethlen, 1613—1629*, Editura militară, București, 1980, p. 235—236.

²⁶ *Istoria Țării Românești. 1290—1690. Letopiseșul cantacuzinesc*, București, 1960, p. 94 ; Radu Popescu, *Istoriile domnilor Țării Românești*, București, 1963, p. 90.

²⁷ *Documente Hurmuzaki*, vol. IV, partea a II-a, p. 408.

²⁸ *Ibidem*, p. 422.

²⁹ Vitalie Stănică, *Radu Mihnea voievod Corvinul stăpîn al Moldovei și Țării Românești. 1623—1626*, în volumul *Ștefan Mateș la 85 de ani*, Cluj-Napoca, 1977, p. 263—268.

³⁰ N. Iorga, *Istoria românilor*, vol. VI, București, 1938, p. 10.

dregători localnici, ctitorind lăcașuri de cult în ambele țări ³¹. De altfel, o uniune dinastică s-a mai creat și în anii 1632—1633, cam în aceleași împrejurări, în sensul că Alexandru Iliș a ocupat tronul Moldovei în 1631—1633, iar tatăl său, Radu Iliș, pe al Țării Românești în 1632.

Tot în secolul al XVII-lea unii domni din țările române au înfăptuit, în noile împrejurări politice, statul confederativ, în scopul consolidării tronului lor amenințat de diverși pretendenți sprijiniți de Înalta Poartă. Așa s-a întâmplat în 1635, când Matei Basarab, domnul Țării Românești, a încheiat un tratat de alianță cu caracter confederativ cu Gheorghe Rakoczy I, principele Transilvaniei ³². De acest tratat a profitat, mai întâi, principele Transilvaniei, al cărui tron a fost amenințat, un an mai târziu, de Ștefan Bethlen, sprijinit de otomani și de o parte din nobilime. Atunci Matei Basarab l-a ajutat să-și apere domnia, împiedicându-l pe pașa din Silistra să-l ajute pe pretendent. Din păcate, în 1637, când tronul lui Matei Basarab a fost amenințat de Vasile Lupu, domnul Moldovei, care urmărea să realizeze o uniune de familie în cele două principate, prin instalarea fiului său Ioan ca domn în Țara Românească ³³, aliatul din Transilvania n-a intervenit cu forța armată, așa cum prevedea tratatul încheiat în 1635, ajutorul acestuia reducându-se numai la o mediere diplomatică între părțile aflate în litigiu. În schimb, datorită lui Gheorghe Rakoczy I, s-a stabilit pacea generală între cele trei țări românești în toamna anului 1638, în baza a două tratate. Primul, din 29 septembrie, încheiat de fapt la cererea lui Vasile Lupu, domnul Moldovei, prevedea nu numai întărirea vechilor relații de vecinătate și de bună înțelegere între Transilvania și Moldova, dar și cultivarea și păstrarea, „cu toți vecinii“ (subl. ns.), de către părțile semnatare, a relațiilor de „bună înțelegere și prietenească bunăvoință“. Așadar, în prevederile tratatului erau cuprinse și relațiile de bună vecinătate ale celor doi semnatari cu Țara Românească. Mai mult, în același tratat, denumit confederație, se sublinia faptul că Vasile Lupu se angaja să nu pornească război împotriva lui Matei Basarab sau a Țării Românești, fără știrea și consimțământul principelui Transilvaniei ³⁴. Al doilea, din 23 octombrie, încheiat între Transilvania și Țara Românească — prin care se reinnoia un altul, din 1635 — prevedea menținerea bunei vecinătăți între cele două state și cei doi principii ³⁵. În acest fel, în toamna anului 1638, cele trei țări românești aveau o politică externă unitară, în cadrul unei confederații, fiecare din ele dispunând de suveranitate proprie. De reținut și faptul că, la 17 septembrie același an, fusese redactat și un al treilea tratat de alianță, de data aceasta între Matei Basarab și Vasile Lupu, elaborat prin medierea lui Gheorghe Rakoczy I, în șase puncte, în care se prevedea ca cei doi domni să fie pe viitor uniți „ca niște frați de aceeași mamă, ori vor avea soartă bună, ori soartă rea, sfatul cu sfatul, țara cu țara, ca să se împotrivescă tuturor dușmanilor“. Desigur, că, după ce acesta a fost definitivat, s-au încheiat și celelalte două, deoarece el fusese redactat cel dintâi. Faptul este confirmat de o scrisoare adresată principelui Transilvaniei, la 1 octombrie

³¹ N. Stoicescu, *Un aspect al relațiilor politice dintre Țara Românească și Moldova în sec. XVI—XVII. Mutarea dregătorilor dintr-o țară în alta*, în „Anuarul Institutului de istorie și arheologie“, Iași, 1974, p. 251—256.

³² *Ibid.*

³³ Miron Costin, *Opere*, București, 1958, p. 113—114.

³⁴ Ion Ionașcu, Petre Bărbulescu, Gheorghe Gheorghe, *Relațiile internaționale ale României în documente. 1368—1900*, Editura politică, București, 1971, p. 180—181.

³⁵ A. Veress, *op. cit.*, vol. X, p. 48—49; Ion Ionașcu, Petre Bărbulescu,

1638, de către consilierii săi, prin care aceștia îl sfătuiau să insiste pe lângă vecinii săi să încheie confederația plănuită între cele trei țări române, cu participarea lui Matei Basarab și Vasile Lupu³⁶.

Încercarea lui Vasile Lupu, domnul Moldovei — care tot timpul a urmărit să creeze o dinastie —, de a realiza o uniune de familie în Principatele române s-a repetat în toamna anului 1639; după afirmațiile rezidentului austriac la Constantinopol, el ar fi dorit să reediteze atunci fapta lui Mihai Viteazul³⁷. După părerea noastră, domnul Moldovei dorea să imite pe cineva, dar acela nu era Mihai Viteazul, ci Radu Mihnea, protectorul său din anii când fusese dregător, așadar înainte de a obține domnia. Acțiunea din 1639 a fost pregătită din timp, prin atragerea de partea sa a marilor dregători otomani, ca și în 1637, domnul moldovean având totodată „conștiința clară că românii alcătuiesc un singur popor“³⁸ și că, prin urmare, era firească unirea celor două țări sub o singură conducere. Vasile Lupu își confecționase în prealabil și un sigiliu, care întrunea stemele celor două principate, Moldova și Țara Românească³⁹, iar pe unele hrisoave, emanate de la cancelaria sa în toamna anului 1639, s-a intitulat chiar „domn al Moldovei și al Țării Românești“⁴⁰. După cum se vede, el urmărea, de data aceasta, să făurească o uniune de familie în cele două țări. În acest caz, în Moldova rămânea ca domn vasal fiul lui Ioan, iar el, ca suzeran, domn în Țara Românească, în locul lui Matei Basarab. Vasile Lupu a nutrit și planuri mai mari, în sensul că s-a gândit să pună ca domn în Transilvania pe fratele său, hatmanul Gavriil Coci, în locul lui Gheorghe Rakoczy I, principele acestei țări.

Planurile lui Vasile Lupu de a realiza o confederație în cele trei țări române sub conducerea sa se deosebeau de actul istoric săvârșit de Mihai Viteazul în 1600, pentru că el concepea realizarea unității politice a țărilor române menținând suzeranitatea Înaltei Porți. Tentativa din 1639 nu i-a reușit lui Vasile Lupu, deoarece el s-a izbit de rezistența opusă de oștile lui Matei Basarab și ale lui Gheorghe Rakoczy I, care nu numai că l-au silit să părăsească în grabă teritoriul Țării Românești, dar retragerea sa s-a produs cu prețul unor mari pierderi omenești. El a mai încercat, cîțiva ani mai târziu, în 1643 și 1648, să realizeze o alianță matrimonială cu familia Rakoczy, propunînd căsătoria fiicei sale Ruxandra cu Sigismund, fiul lui Gheorghe Rakoczy I, în speranța că, odată realizată această alianță, ginerele său, ajuns pe tronul Transilvaniei, ar fi dus o politică externă unitară cu a Moldovei; proiectul însă nu s-a realizat⁴¹.

Acțiunea întreprinsă în 1637 și 1639 de Vasile Lupu de a înfăptui unitatea politică a principatelor române, prin instaurarea aceleiași familii în cele două țări, deci realizarea unei uniuni dinastice, n-a fost înțeleasă nici de cronicarii munteni, nici de cei moldoveni din secolul al XVII-lea. Radu Popescu, în *Istoriile domnilor Țării Românești*, relatînd faptul, afirmă că Vasile Vodă „fără nici o pricină se făcuse vrăjmaș lui Matei Vodă

³⁶ A. Veress, *op. cit.*, vol. X, p. 43—47.

³⁷ E. de Hurmuzaki, *Fragmente zur Geschichte der Rumänien*, București, 1884, p. 190.

³⁸ N. Stoicescu, *Matei Basarab (20 septembrie 1632—9 aprilie 1654)*, Editura militară, București, 1982, p. 122.

³⁹ M. Dogaru, *Sigiliile lui Vasile Lupu*, în „Revista muzeelor“, nr. 1/1971, p. 60—63.

⁴⁰ Arhivele Statului București, XIII—12, 13 (Titulatura era: „Io Vasile voevod i gospod zemle Moldoavski i Vlahiskoi“).

⁴¹ *Călători străini despre țările române*, vol. V, Editura Academiei R.S.R., București, 1973, p. 141—142.

și în tot felul se muncea ca să iea domnia Țării Românești⁴². Cît privește motivul, el continua : „pricina, pentru ce, Dumnezeu știe“⁴³. În ceea ce-l privește pe Miron Costin, acesta considera că domnul Moldovei fusese îndemnat de motive personale, în sensul că urmărirea, după firea omenescă, să-și vadă fiul ieșit „la loc de cinste“ și în acest scop s-a străduit să-l vadă pe feciorul său Ioan domn în Țara Românească, în locul lui Matei Basarab ; de aceea „au început svadă cu Matei Vodă — scrie cronicarul —, domnul muntenesc, pentru domnia acelei țări“⁴⁴. Mai mult, cronicarul adăuga, pentru a fi mai convingător pentru cititor, că pe Vasile Lupu „nu-l încăpea Moldova ca pre un om cu hire înaltă și împărătească mai mult decît domnesc“⁴⁵. Explicația sa ni se pare oarecum simplistă, după cum simplistă ne apare și explicația cronicarului Grigore Ureche pentru motivarea acțiunii militare a lui Ștefan cel Mare din 1470 din Țara Românească, spre a crea cu aceasta un front comun antiotoman. Iată ce spunea Ureche : „Vă leato 6978 (1470) întracea vreme întră zavistia între Ștefan Vodă și între Radu Vodă, domnul muntenesc, pre obiceiul firii omenești, de ce au, de aceea pofteste mai mult, de nu-i ajunse lui Ștefan Vodă ale sale, să le ție și să le sprijinească, ci de lăcomie, ce nu era a lui, încă vrea să coprinză“⁴⁶.

În urmă cu peste o jumătate de secol, Nicolae Ioarga aprecia, la justa ei valoare, tentativa repetată a lui Vasile Lupu de a realiza unitatea politică a țărilor române, definită de el prin „unitatea românească“. Iată ce declara istoricul în 1934, la aniversarea a 75 de ani de la înfăptuirea Unirii Principatelor : „Vasile Lupu ca boier se chema Lupu și numai ca domn a luat numele împăratului bizantin Vasile, acela care a dat legi întregii creștinătăți, Vasile Lupu, simțindu-se un fel de împărat bizantin, era stăpînit de acea idee că va putea dura la loc Roma cea nouă, că, ajutat de poloni, va merge la Constantinopol și-și va pune pe cap coroana împăraților acelora «binecuvîntați de Dumnezeu», în marea lui mîndrie, cu amintirile acelei Rome bizantine, a încercat și el unitatea românească“⁴⁶.

Spre sfîrșitul secolului al XVII-lea se mai constată încercări pentru realizarea unei unități politice de tip feudal în țările române de către Constantin Brîncoveanu, domnul Țării Românești. După cum se știe, ca urmare a victoriilor succesive înregistrate de habsburgi, în cadrul Ligii sfinte, contra otomanilor, țările române au început să intre tot mai mult în sfera de influență a Curții din Viena. Drept urmare, Mihai Apafy, principele Transilvaniei, a fost obligat să încheie un tratat de alianță cu Austria și să pună apoi țara sub protecția acesteia (1686). După moartea lui Mihai Apafy (1690), cînd s-a pus problema succesiunii la tron, Constantin Brîncoveanu — care aflase că habsburgii intenționau să-l numească în Transilvania, ca principe, pe Filip de Lichtenstein — a încercat să intervină în această problemă pentru a împiedica, pe de o parte, Austria să ocupe efectiv Transilvania, iar pe de alta, să unească această țară românească cu aceea pe care o conducea el. Despre tentativa lui stă mărturie

⁴² Radu Popescu, *op. cit.*, p. 101.

⁴³ Miron Costin, *op. cit.*, p. 113.

⁴⁴ *Ibid.*

⁴⁵ Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, București, 1956, p. 88.

⁴⁶ N. Iorga, *Unirea românească. Conferința de la 24 ianuarie, ținută la Societatea „Tinerimea română“*, București, 1934, p. 11.

o scrisoare din 1692 a lui Nicola da Porta către Curtea din Viena, în care se menționează pe larg planurile lui Constantin Brîncoveanu — apreciat ca fiind un om cu mare experiență politică — care proiectase o alianță matrimonială cu Filip de Lichtenstein, căruia i-ar fi dat de soție pe una din fiicele sale⁴⁷. Comentînd această încercare a lui Constantin Brîncoveanu, istoricul Ion Lupaș afirma : „domnul Munteniei, urmărind interesele sale dinastice, înțelegea să încerce cu ajutorul lor calea unei apropieri tot mai strînse între cele trei țări, sprijinite pe cununa de munți a Carpaților“, adăugînd apoi că, prin astfel de planuri, acesta încerca să repete pe Mihai Viteazul, „gloriosul său înaintaș de la 1600“⁴⁸.

Și totuși, dacă tentativa din 1692 nu i-a reușit, domnul muntean a avut satisfacția ca, un an mai tîrziu, să realizeze o alianță de familie cu Constantin Duca, domnul Moldovei (1693—1695, 1700—1703), căruia i-a dat de soție pe fiica sa Maria⁴⁹. În felul acesta, timp de aproape un deceniu, cele două principate au fost conduse, de fapt, de Constantin Brîncoveanu. Ion Neculce ne dezvăluie unele aspecte mai puțin cunoscute privind conținutul acestei uniuni de familie — care se apropie de uniunea dinastică — în cronica sa, unde arată că, în acea vreme, Constantin Duca a administrat Moldova cu îndemnarea și după voia muntenilor. Această unitate politică între cele două principate a mers pînă acolo încît unii boieri din sfatul domnesc al Moldovei erau numiți cu poava lui Constantin Brîncoveanu, iar vistieria Moldovei era deseori totuna cu aceea a Țării Românești⁵⁰.

În secolul al XVIII-lea, astfel de cazuri de unitate politică de tip feudal cu caracter dinastic sînt tot mai rare. Așa, de exemplu, în a doua jumătate a acestui secol, în anii 1766—1767, în Principatele române au domnit doi reprezentanți ai familiei Ghica și anume Scarlat, fiul lui Grigore Ghica, în Țara Românească, și Grigore Alexandru, nepotul lui Grigore al II-lea Ghica, în Moldova.

De fapt, această unire feudală începe să devină tot mai anacronică, pe măsură ce în gîndirea poporului român se dezvoltă tot mai mult conștiința unității de neam și de națiune română, pe diferite alte căi, cum erau mișcările demografice pe ambele versante ale Carpaților, circulația cărților și a manuscriselor etc. În acest sens, Nicolae Iorga arăta că marele act istoric din viața poporului nostru de la 1859 s-a realizat pentru că exista „conștiința acestui popor întreg, simțirea că nu-i nici o deosebire între un ținut românesc și alt ținut românesc, că toată românimea trăiește ca un singur popor, într-o singură țară“⁵¹.

⁴⁷ C. Giurescu, N. Dobrescu, *Documente și regeste privitoare la Constantin Brîncoveanu*, București, 1907, p. 74.

⁴⁸ I. Lupaș, *Sfîrșitul suzeranității otomane și începutul regimului habsburgic în Transilvania*, în *Studii, conferințe și comunicări istorice*, vol. IV, Sibiu, 1943, p. 135—136.

⁴⁹ Ion Neculce, *Opere. Letopisețul Țării Moldovei și o samă de cuvinte*, București, 1982, p. 344, 349, 354.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 358.

⁵¹ N. Iorga, *Unirea românească. Conferința de la 24 ianuarie, ținută la Societatea „Tinerimea română“*, p. 6.

TEROAREA HORTHYSTĂ ÎN PARTEA DE NORD-VEST A ROMÂNIEI ÎN ANII 1940 – 1944

GHEORGHE ZAHARIA

Regimul instaurat în partea nord-vestică a României prin Dictatul fascist de la Viena din 30 august 1940 a fost un regim de ocupație imperia-listă de tip fascist, care s-a manifestat ca atare în viața economică, politică, socială și națională a acestor străvechi ținuturi românești și s-a caracterizat, încă din primele zile ale ocupației, printr-o teroare cruntă împotriva românilor.

Începând din 5 septembrie 1940, pe măsură ce armata și administrația românească se retrăgeau conform etapelor planificate, pe teritoriul anexat s-a instalat administrația militară ungară, care a adus cu sine organele represive, aparatul jandarmeresc, polițienesc, justiția ș.a. Noua „ordine horthystă” aducea, odată cu baionetele și legile militare de ocupație, ațîțarea șovină și antisemită, dezlănțuind o teroare sălbatecă, ce a pricinuit populației române majoritare, maselor muncitoare de naționalități nemaghiare și negermane o viață grea, nesigură, plină de privațiuni.

Nu mai puțin dure au fost și măsurile represive îndreptate împotriva activității revoluționare a clasei muncitoare și țărănimii muncitoare, împotriva comuniștilor, a tuturor grupărilor și cercurilor progresiste și democratice, indiferent de naționalitate.

Înlocuirea, la 26 noiembrie 1940, a administrației militare cu o administrație de ocupație civilă n-a schimbat nimic din caracterul regimului. Dimpotrivă, introducerea administrației civile a fost precedată de mărirea efectivului jandarmeriei și poliției. Prin hotărîrea Consiliului de Miniștri din 25 octombrie 1940, efectivul jandarmeresc a fost ridicat de la 2 500 la 3 600 de persoane, iar la 16 noiembrie Consiliul de Miniștri a mărit efectivul poliției cu încă 1 250 de persoane ¹.

Regimul horthyst a considerat, de asemenea, că pe lângă formațiunile militare de ocupație, erau necesare și alte forțe de presiune, în-

¹ János Csima, *Adalékok a Horthy-hadsereg szervezésének és háborús tevékenységének tanulmányozásához* (Contribuții la studierea organizării și activității războinice a armatei horthyste), Budapeșt, 1961, p. 40.

trucît „nu trebuie uitate tendinţele naţionalităţilor“, adică împotrivirea lor ocupaţiei străine.

Sistemul politico-administrativ horthyst a creat o situaţie gravă din punct de vedere naţional.

Tropele horthyste de ocupaţie, împreună cu organizaţiile naţionaliste şi paramilitare care le însoţeau, cum erau „Rongyos Gárda“ (Garda zdrenţăroşilor, de fapt foşti ofiţeri alb-gardişti din Ungaria, îmbrăcaţi în haine civile sărăcăcioase), „Nemzetőrség“ (Garda naţională), „Tűzharcosok“ (Luptătorii din liniile de foc) etc., au săvârşit numeroase crime, violuri, devastări şi maltratări, pentru a distruge cât mai mulţi români şi a teroriza pe cei rămaşi, spre a-i determina să se refugieze². Referindu-se la aceste fapte, Szenczei László, contemporan al evenimentelor, scria că „soldăţimea pătrunsă pînă în măduva oaselor de teoriile fasciste, odată ajunsă în nordul Transilvaniei, a săvârşit atrocităţi odioase faţă de locuitorii neajutorati ai satelor româneşti“³.

În ziua de 9 septembrie 1940, în satul Trăsnea (jud. Sălaj), soldaţii horthyşti au maltratată, apoi au asasinat 81 de ţărani români şi au dat foc la 27 de case sub pretextul că cineva ar fi tras din turnul bisericii asupra trupelor ungare în momentul intrării lor în sat. Ca represalii pentru uciderea a doi ocupanţi horthyşti, în noaptea de 13/14 septembrie 1940, au fost măcelăriţi 155 de români din comuna Ip (jud. Sălaj), dintre care 75 de tineri (34 sub 16 ani şi o fetiţă de 2 săptămîni). Tot în acest judeţ, într-un cătun aparţinător comunei Marca, a fost exterminată o familie slovacă compusă din 9 membri⁴.

Pentru reducerea numerică a populaţiei româneşti prin părăsirea locurilor natale, deportare sau exterminare, administraţia militară a dat mină liberă diferitelor formaţiuni paramilitare în comiterea a tot felul de atrocităţi şi samavolnicii împotriva românilor rămaşi fără apărare. Aşa, spre exemplu, în judeţul Bihor, „jandarmeria din Voivozi, Simian, Valea lui Mihai... încuviinţează cu ochii închişi abuzurile ilegale şi terorizarea românilor de către aşa-zisele trupe libere şi jandarmii grăniceri“. În judeţul Satu Mare, „trupele libere“ au maltratată pe românii din comunele Lucăceni, Resighea şi din alte localităţi⁵.

Datele statistice şi documentele oficiale dovedesc că numai în primii doi ani ai stăpînirii horthyste, 991 de români au fost ucişi fără nici un motiv şi fără judecată. La acest număr se adaugă cifra celor asasinaţi sau morţi în urma maltratărilor şi schingiuirilor, care numai în doi ani s-au cifrat la 6 813 cazuri⁶.

La numai cîteva zile de la instalare, autorităţile militare horthyste au început deportarea în lagăre a românilor. La 19 septembrie 1940 au fost deportaţi în lagărul de la Losonc 43 de români, iar în cel de la Püspökladány, 311; în acelaşi lagăr au mai fost internate, la 21 septembrie — 344 de persoane⁷. După un raport al comandantului lagărului din Püspök-

² Arhiva Ministerului Afacerilor Externe (în continuare : *Arh. M.A.E.*), fond Conferinţa de pace de la Paris, anul 1946, vol. 108.

³ László Szenczei, *Magyar-roman kérdés* (Chestiunea maghiaro-română), Budapest, 1946, p. 161.

⁴ Lóránt Tilkovszky, *Revizó és nemzetsegpolitika Magyarországon. 1938—1941* (Revizuire şi politică naţională în Ungaria, 1938—1941), Budapest, 1967, p. 287.

⁵ *Ibidem*, p. 286—287.

⁶ *Arh. M.A.E.*, fond Conferinţa de pace de la Paris, anul 1946, vol. 108. *Patru ani de stăpînire maghiară în Transilvania de nord*.

⁷ Arhivele Statului Cluj-Napoca, fond Prefectura judeţului Cluj, Acte confidenţiale-prezidenţiale, 1940, dosarele nr. 54, 98 şi 255.

ladány, rezultă că în acel lagăr au fost internați 1 315 de români, cu 315 peste capacitatea sa maximă. În consecință, la 23 septembrie 1940 au fost înființate lagărele de la Someșeni și Florești ; la 24 septembrie 1940, lagărul de la Someșeni a și primit 294 de persoane, iar la 28 septembrie alți 365 de români⁸.

Regimul de ocupație a trecut la expulzarea în masă a românilor peste linia vremelnică de demarcație impusă la Viena, îndeosebi a celor considerați primejdioși pentru ordinea horthyistă sau a celor care, prin atitudinea lor fățișă, își manifestaseră adversitatea față de noul regim. Astfel, după cum relatează gazeta „Tribuna Ardealului” din 15 octombrie 1940, expulzările masive „au lovit rîndurile și așa destul de reduse ale românilor rămași la Cluj. Expulzările au dat naștere unui sentiment de amărăciune în sufletele acestor oameni, iar cei rămași aici, trăiesc într-o permanentă neliniște, temîndu-se de noi expulzări”. În cursul lunilor septembrie și octombrie 1940, au fost expulzați toți locuitorii români din comunele : Roșiori, Sălard, Ianculești, Horia, Marna Nouă, Scărișoara, Diosig, Salonta, Sălacea (jud. Bihor), Chenci, Tiream, Lucăceni, Pișcolț, Lazuri, Peleşul Mare, Gelu, Baba Novac (jud. Satu Mare). Totalul acestor expulzări se cifrează la peste 10 000 de suflete, care au fost, totodată, jefuite de avutul lor.

În ziua de 4 octombrie 1940, au fost arestați aproape toți intelectualii români din Oradea, duși la închisoare și torturați. În seara aceleiași zile, ei au fost imbarcați, cîte 40, în vagoane închise și plumbuite, în care fuseseră transportate vite, iar apoi, în ziua de 5 octombrie au fost expulzați prin punctul de frontieră de la Curtici. A doua zi a fost expediat un al doilea tren cu alți 467 de intelectuali români din județele Cluj, Sălaj și Solnoc-Dăbica.

Mai menționăm expulzările în masă făcute din comunele Poiana Sărată (688 de români, în noaptea de 15/16 octombrie 1940) și Valea Mare (293 de români), ambele din fostul județ Trei Scaune (actualmente, prima, în județul Bacău, iar a doua, în județul Covasna). Toți aceștia au fost ridicați de la domiciliul lor prin surprindere, numai cu hainele de pe ei, iar sumele de bani ce s-au găsit asupra lor au fost confiscate⁹. Începute în 1940, expulzările au fost practicate pînă în 1943, totalizînd 280 000—290 000 de persoane.

Administrația militară, care a avut o comportare insuportabilă față de populația românească și evreiască ajunsă sub ocupația horthystă, pe lîngă arestări în masă, internări, expulzări și grave maltratări fizice, a trecut și la frînarea activității lor economice, politice și culturale.

Domeniul politicii economice s-a dovedit a fi tărîmul unde activitatea discriminatorie a regimului horthyst de ocupație a înregistrat consecințe grave care au afectat existența fiecărei păтури sociale a românilor, urmărindu-se conștient ruina lor. Cel mai mult de suferit au avut însă muncitorii, țăranii, intelectualii, funcționarii.

Concedierea muncitorilor români din fabrici și întreprinderi a dus, chiar din toamna anului 1940, la pauperizarea și slăbirea puterii lor economice și sociale, lipsindu-i de posibilități de existență. Pînă în 1944 nu a rămas întreprindere în care să se găsească mai mult de 1—2% muncitori de origine română. La 30 august 1940, Atelierele C.F.R. din Cluj aveau 1 680 de muncitori români ; peste exact un an, au rămas doar 100.

⁸ Loc cit., dosar nr. 511.

⁹ László Szenczei, *op. cit.*

La Fabrica „Dermata“, din 700 de muncitori români au mai rămas numai 72 ; o parte din ei, care locuiau în casele întreprinderii, au rămas fără adăpost, fiind evacuați. Comandantul militar al Fabricii de porțelan „Iris“ a ordonat, de asemenea, ca „toți românii să fie concediați“. La manufactura de tutun din Cluj, din 500 de muncitori români au rămas numai 25. La întreprinderile comunale de apă și canal din Cluj, la 30 august 1940 se găseau 22 de muncitori maghiari și 58 români, pentru ca în anul 1941 să nu mai rămână decât un singur român. Conform Ordonanței nr. 4 470/1941, muncitorii și ceilalți salariați îndepărtați din serviciu nu aveau dreptul la plata preavizului și nici la alte despăgubiri ¹⁰.

Analizînd procesul concedierii muncitorilor români din bazinul industrial Baia Mare (cu localitățile Baia Mare, Baia Sprie, Ferneziu, Cavinic, Băiuț, Nistru care mai recruta mină de lucru și din plasele Seini, Oaș, Copalnic-Mănăștur, Șomcuta-Mare, Șugatag), rezultă cîteva date statistice elocvente. Raportul etnic în această regiune era de 79,53% români, față de 20,47% alte naționalități. Populația fiind în majoritate absolută românească, ar fi fost, deci, natural ca și munca, atît cea fizică cît și cea de răspundere, să fie prestată în majoritate tot de români. În realitate, situația angajaților în bazinul minier Baia Mare după trei ani de ocupație horthystă se prezenta astfel : în 1940 erau 6 442 de muncitori, din care 3 939 (61,15%) români și 2 506 (38,85%) maghiari ; în 1942 numărul total al muncitorilor a fost de 5 481, din care 2 610 (47,62%) români, iar 2 871 (52,38%) maghiari ¹¹. Salariații tehnici inferiori români au fost concediați toți, fără excepție, fiind înlocuiți numai cu maghiari.

Pe lîngă faptul că numărul muncitorilor industriali s-a micșorat cu 961, reducîndu-se activitatea întreprinderilor, au fost concediați 1 326 de muncitori români. Ei au fost însă menținuți numai în locurile unde munca era foarte grea și rar în serviciile în care nu au putut fi înlocuiți. La topitoriile minelor statului din Ferneziu, de exemplu, unde munca era foarte grea, din 880 de muncitori, 878 erau români ; tot la Ferneziu, în mina de plumb a societății „Hungaria“, din 530 de muncitori, 301 erau români.

În ceea ce privește funcționarii, numărul acestora era, la 30 august 1940, de 295, din care 182 români (61,67%) și 113 (38,33%) de alte naționalități ; la 30 august 1942, erau 395 de funcționari, din care 14 (3,54%) români și 381 (96,46%) maghiari.

Consecințele extrem de grave ale politicii de oprimare și expropriere economică s-au abatut asupra țărănimii române. În conformitate cu ordinul guvernului nr. 1 440/1941 M. E., în luna februarie a început, la cererea marilor proprietari de pămînt unguri, revizuirea reformei agrare românești din 1921, prin care fuseseră expropriate 1 223 385 de iugăre cadastrale ¹² și au fost improprietățiți 388 717 de țărani români, maghiari și de alte naționalități, îndreptățiți a primi pămînt. Esența acestei acțiuni a fost astfel formulată, printre alții, de contele Bethlen István : „trebuie restabilite acele clase sociale care au format coloana vertebrală a acestei națiuni... Trebuie restabilită și făcută viabilă clasa de proprietari unguri“ ¹³.

¹⁰ Arh. M.A.E., fond Conferința de pace de la Paris, anul 1946, vol. 108. *Patru ani de stăpînire maghiară în Transilvania de nord*.

¹¹ Arhivele Statului Cluj-Napoca, fond Prefectura județului Cluj, 1943, pachet nr. 1 239, dosar nr. 24, filele 114—115.

¹² Un iugăr cadastral este egal cu 0,56 ha.

¹³ Lóránt Tilkovszky, op. cit., p. 298.

Caracterul de clasă al revizuirii reformei agrare a fost dublat de cel șovin, deoarece ea era îndreptată, în primul rînd, împotriva țăranilor români. Sub pretextul „reparării daunelor cauzate“ se tindea ca aceștia să fie frustrați de micile lor parcele de pămînt. Nimic nu caracterizează mai bine proporțiile acestei acțiuni decît faptul că, conform raportului din 15 septembrie 1941 al biroului central al Comisiei de Studiere a Reformei Agrare — organizată în cadrul Asociației Economice Maghiare din Transilvania —, revizuirea atingea 1 369 de comune din totalul de 1 921; pînă în octombrie 1941, au fost intentate 17 000 de procese împotriva țăranilor români. Prefectul județului Sălaj, baronul Jósika Miklós, a intentat procese împotriva a peste 400 de țărani români¹⁴; contele Haller Ferenc pretindea țăranilor români din comuna maramureșeană Vama restituirea moșiei sale de 3 000 de iugăre¹⁵. Consiliul municipal al orașului Cluj a avut și el un proces cu comunele românești învecinate, pentru fînațurile a 800 de iugăre expropriate în timpul reformei agrare din România. Consiliul a recuperat 130 de iugăre de la comuna Cara, 130 de iugăre de la Sinmihaiul Almașului, 210 de la Feiurdeni, 150 de iugăre de la Sînpaul, fără ca gospodăria orașului să fi avut nevoie de aceste terenuri¹⁶.

Uneori, moșierii unguri au efectuat cu de la sine putere, fără intervenție judecătorească, recuperarea pe cale violentă a pămînturilor ce le fuseseră expropriate. Prin aceste metode și altele asemănătoare, țăranii români au fost izgoniți în masă de pe pămînturile lor prin forța baionetelor jandarmerești.

Aceste măsuri arbitrare erau dirijate de însuși ministrul agriculturii, baronul Banffy Dániel. În mai 1942, Consiliul de Miniștri a emis noi instrucțiuni referitoare la exproprierea de pămînturi în favoarea proprietarilor de moșii unguri, precum și la asigurarea dreptului de preempțiune al statului, intentînd alte mii de procese funciare de șantaj împotriva țăranilor români. Regimul horthyst a reușit ca pînă la mijlocul anului 1941 să încheie, pe cale judecătorească, exproprierea a circa 77 160 de iugăre cadastrale și imobile agricole, din care 42 236 au fost restituite moșierilor¹⁷.

În 1942, Ministerul Agriculturii, prin ordonanța nr. 9 100, a dispus ca toți proprietarii de loturi de casă, primite prin reforma agrară din 1921, să fie obligați să termine neîntîrziat lucrările de construcție, deoarece în caz contrar ele se vor considera ca proprietăți părăsite și se va trece la exproprierea lor în favoarea statului. Această măsură era îndreptată, înainte de toate, împotriva dreptului de proprietate al refugiaților și expulzaților, dar atingea și mulți români care, în lipsă de fonduri, nu aveau posibilitatea să înceapă construcțiile ori să le termine pe cele începute. Ordonanța nr. 3 710/1943 M.E. a și „legalizat“ aceste tendințe. Numai la Cluj, s-a deschis acțiune de revizuire din oficiu împotriva a 1 325 de români posesori de locuri de casă rămase virane¹⁸.

În februarie 1943 a fost emis decretul Consiliului de Miniștri nr. 970/1943 M.E., care a avut drept scop revizuirea expropriierilor de

¹⁴ Dániel Csátári, *Forgószeiben* (Magyar-román viszony. 1940—1945). (În vîltoarea timpului. Relații maghiaro-române, 1940—1945), Budapest, 1963, p. 139.

¹⁵ Lóránt Tilkovszky, *op. cit.*, p. 298.

¹⁶ „Tribuna Ardealului“ din 1 iunie 1941.

¹⁷ Lóránt Tilkovszky, *op. cit.*, p. 300.

¹⁸ „Ellenzék“ din 14 septembrie 1943; „Tribuna Ardealului“ din 15 octombrie 1943.

imobile silvice și, drept rezultat, restituirea celor 316 438 iugăre de teren împădurit care au fost inițial în proprietatea moșierilor unguri, printre care găsim pe baronul Braunecker, pe soția baronului Kálmán Petrichevich Horváth, pe baronul Aczél Ede, pe soția lui Horthy Miklós junior, născută contesa Károlyi Consuela și pe alții ¹⁹. Aristocrația din Ungaria a reușit să recâștige prin procese 25 777 de iugăre cadastrale de teren forestier, fără a mai socoti procesele aflate în curs și neîncheiate judiciar. Totodată, exproprierile forestiere erau în curs de desfășurare și pe linia statului. Numai în județul Bistrița-Năsăud, în anul 1943, secția de politică funciară a direcției silvice de aici a expropriat 40 de proprietari români, luându-le, în hotarul a 37 de comune, 13 482 de iugăre cadastrale. Au fost expropriate, în același timp, și proprietățile aparținând evreilor, cărora li s-a uzurpat acest drept pentru 668 de iugăre cadastrale de teren forestier din 11 comune ²¹.

Moșierii unguri au pornit atacul împotriva țăranilor români nu numai pentru a le lua pământurile ce le fuseseră acordate prin legea de reformă agrară din 1921, ci și pentru pământurile pe care ei le vinduseră țăranilor. Conform unor date greu de verificat în prezent, pînă la sfîrșitul anului 1943, foștii proprietari au atacat în justiție cca 35 000 de contracte de vânzare-cumpărare încheiate înainte de 1 septembrie 1940, iar 75% din procese erau îndreptate împotriva țăranilor români. Caracteristic este faptul că numai 15 din membrii camerei superioare a parlamentului ungar nu erau interesați în aceste procese. De exemplu, baronul Aczél Ede, care, ca președinte al organizației naționaliste „Asociația de tir Wesselényi”, era unul din promotorii acțiunilor de răzbunare naționalistă, i-a frustrat și a păstrat pămîntul mai multor proprietari, care îl cumpăraseră înainte de 1940 de la baronul Jósika Gábor ²⁴.

Exproprierile silite nu au consumat sfera limitării și slăbirii pozițiilor economice ale țărănimii române din partea de nord a Transilvaniei. Acestea au fost agravate prin sarcinile de război ce apăsau asupra maselor, prin dispozițiunile cu caracter discriminatoriu și procedeele teroriste ale autorităților locale, prin politica fiscală dezavantajoasă ce li se aplica, prin sistemul cotelor obligatorii și al rechizițiilor, prin munca forțată sub amenințarea cu trimiterea pe front, retragerea alimentelor, prin molestări ²². Toate aceste măsuri economice discriminatorii puneau în evidență politica conștientă de ruinare sistematică a țăranilor de naționalitate română.

Șomajul și nesiguranța traiului au luat proporții și în rîndul micilor meseriași și micilor negustori români. Unei mari părți a acestora le-au fost retrase autorizațiile de funcționare ; celorlalți le-au fost mărite impozitele și li s-au impus restricții la repartițiile de mărfuri. Reprezentanții lor au fost treptat înlăturați din conducerea corporațiilor meșteșugărești și a camerelor de comerț.

¹⁹ „Székely Szó” din 10 și 17 ianuarie 1943 ; Dániel Csatári, *op. cit.*, p. 245.

²⁰ „Ellenzék” din 5 octombrie 1943.

²¹ „Gazeta juridică a Transilvaniei” din 1 decembrie 1943 ; „Tribuna Ardealului” din 5 februarie 1944 ; vezi și Dániel Csatári, *op. cit.*, p. 339.

²² „Ellenzék” din 25 ianuarie 1943 ; vezi și : István Pintér, *A dolgozó parasztság helyzetéről és a háborús nyomor elleni harcáról (1941—1944)*. (Despre situația țărănimii muncitoare și lupta sa împotriva mizeriei provocate de război. 1941—1944), în : „Párttörténeti Közlemények” (Comunicări de istorie a partidului), nr. 3/1963, p. 8, 10, 16, 18.

Măsurile represive împotriva micilor meserași și comercianți români au fost inițiate și dirijate de însuși Consiliul de Miniștri. Astfel, în ședințele din 11 și 12 august 1942, acesta a adoptat un decret de revizuire a autorizațiilor meșteșugărești în partea de nord a Transilvaniei, urmărind să îngrădească și să slăbească, în continuare, pozițiile economice ale românilor. În urma acestei politici, numărul meseriașilor români a scăzut foarte mult. Conform unor date statistice, la începutul anului 1943, din totalul de 18 352 de meseriași din județele Bihor, Satu Mare, Cluj și Mureș, numai 1 261 (6,8%) erau români, cu toate că proporția populației române din cele patru județe era de 51,9%²³.

Pe lângă retragerea autorizațiilor de exercitare a meșteșugurilor și comerțului, regimul horthyst a practicat pe scară largă sechestrarea averii celor refugiați, numirea de supraveghetori-controlori la întreprinderile românești sau, pur și simplu, trecerea dreptului de proprietate asupra fiscului ungar a unor imobile, cum au fost cele aparținând Societății Naționale Române de Gaz Metan din Cluj, Baia Mare și Cavnic²⁴. Anularea dreptului de proprietate a fost practică încă din primele zile ale ocupației horthyste. La Oradea, de exemplu, comandantul militar al orașului a transferat dreptul de proprietate asupra hotelului, cafenelei și restaurantului „Pannonia”, asupra unor persoane desemnate de el și a schimbat în mod arbitrar unele contracte de închiriere. În același mod a procedat și comandantul orașului Satu Mare. La Cluj, comandantul militar a lichidat cooperative, pe care le-a predat unor persoane numite de el. Mai mulți comandanți militari ai orașelor au anulat autorizațiile de funcționare pentru tutungerii, cinematografe și alte stabilimente deținute de români, transferându-le unor persoane alese de ei²⁵.

Decretul nr. 1 820/1943 M.E. a retras Băncii Naționale a României dreptul de a dispune pe teritoriu de avutul său, fiind transferat în gestiunea Băncii Naționale a Ungariei; în prealabil, s-a interzis funcționarea, în continuare, a sucursalelor băncii românești. S-a încercat și acapararea avutului celor 18 bănci românești care funcționau pe teritoriul nord-transilvănean. Scopuri similare au urmărit și demersurile făcute din partea claselor conducătoare ungare pentru a intra în posesia acțiunilor românești ale Fabricii de porțelan „Iris” din Cluj și ale Uzinelor chimice din Baia Mare²⁶.

Pătura de meseriași și comercianți a fost lovită și prin extinderea în teritoriul românesc anexat a legilor rasiale. Prin revizuirea autorizațiilor de funcționare, numeroși mici meseriași evrei au fost siliți să-și înceteze activitatea și să înfrunte nesiguranța zilei de mâine. Decretul nr. 5 777/1941 M.E. a ciuntit drepturile comercianților evrei, dispunând ca localurile închiriate de ei să poată fi confiscate²⁷.

Frînarea și îngrădirea activității intelectualilor, liber profesioniștilor, avocaților, medicilor români și de alte naționalități nemaghiare a constituit un alt capitol special al măsurilor represive horthyste. La Satu Mare, în primele zile ale ocupației horthyste au fost concediați toți medicii ro-

²³ Arhivele Statului Cluj-Napoca, fond Prefectura județului Cluj, 1943, pache nr. 1 239, dosar nr. 24, anexă, fila 3.

²⁴ Dániel Csátári, *op. cit.* p. 244.

²⁵ Lóránt Tilkovszky, *op. cit.*, p. 290.

²⁶ Dániel Csátári, *op. cit.*, p. 140 și 244.

²⁷ „Ellenzék” din 31 ianuarie 1942.

mâni²⁸. În baroul avocaților din Cluj, cu rază de activitate în județele Solnoc-Dăbica și Bistrița cu populație românească într-o hotărîtoare majoritate, din totalul de circa 220 de avocați, la sfîrșitul anului 1942 mai exercitau profesiunea circa 65 de români, adică aproximativ 30%. Proportia practicanților în avocatură era și mai dezavantajoasă, din cei 32 de practicanți, numai 6 (circa 18%) erau români²⁹.

În locul salariaților români concediați, au fost aduși „oameni de încredere” din Ungaria, special pregătiți pentru aplicarea politicii de opri-mare, de deznationalizare și maghiarizare forțată³⁰. Aceștia erau atît de îmbibați de ură contra populației românești, încît manifestau dispreț chiar și față de localnicii de naționalitate ungară pe care îi numeau „unguri va-lahizați”³¹ sau „înstrăinați”, datorită atitudinii lor pîrtinitoare față de masele românești prigonite. Populația românească și de alte naționalități nemaghiare și negermane a fost exclusă aproape complet din viața poli-tică și administrativă, limitîndu-i-se la maximum posibilitățile de expri-mare. Românii nu puteau avea o organizație de apărare a intereselor lor poltice. Prin decret-lege s-a stabilit la 63 numărul mandatelor de depu-tați din această parte înstrăinată din țară, din care 48 au fost acordate re-prezentanților populației maghiare, prin numire, la 10 octombrie 1940. Inițial, guvernul a proiectat numirea a 12 deputați de naționalitate rom-mână, dar, sub motiv că nici maghiarii din partea sudică a Transilvaniei nu au posibilități de reprezentare, aceștia nu au fost invitați niciodată la ședințele parlamentului³², cu excepția avocatului Emil Hațieganu, con-siderat de autorități ca unicul reprezentat al românilor.

Reprezentanții românilor nord-transilvăneni au fost excluși și din organele administrative inferioare și medii, cele comunale, municipale, de plasă și județ. Consilierii nu au mai fost aleși în aceste organe, ci, în baza ordonanței Consiliului de Miniștri din 3 noiembrie 1940, au fost numiți de ministrul de interne, la propunerea prefectului, respectiv a primarului municipal și a prim-pretorului. În consiliul județean Bistrița-Năsăud, de exemplu, instalat la 26 aprilie 1941, erau 90 de maghiari, 35 de români și 23 de germani, în timp ce compoziția națională a populației județului se prezenta astfel : 113 326 români, 20 827 germani și 7 816 maghiari³³. Continuă într-un ritm intens, în cadrul tuturor județelor, concedierea din serviciu a personalului provenit din fosta administrație românească. Sem-nificativă este situația statistică cerută de prefectul județului Cluj, la 12 octombrie 1941, despre numele și numărul funcționarilor români pre-luați de la administrația română și angajați în cadrul celei maghiare. În tot județul Cluj erau numai 10 asemenea funcționari, cu toate că într-o altă notă se specifica : „români se consideră și cei cu nume unguresc, care și-au scris românizat numele”³⁴.

Activitatea *Comunității Naționale Române din Ungaria* — înființată sub conducerea lui Emil Hațieganu după Dictatul de la Viena ca un or-ganism, organ global și unitar menit să salvgardeze drepturile români-

²⁸ Lóránt Tilkovszky, *op. cit.*, p. 29.

²⁹ „Ellenzék” din 7 ianuarie 1943.

³⁰ A. Simion, *Dictatul de la Viena*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1972, p. 245.

³¹ Pavel Bojan, *Vremurile mele*, București, 1971, p. 256—257.

³² „Tribuna Ardealului” din 18 septembrie, 3 și 10 octombrie 1940.

³³ „Săptămîna” din 11 mai 1941; vezi și : Silviu Dragomir, *Transilvania înainte și după arbitrajul de la Viena*, Sibiu, 1943, p. 42.

³⁴ Arhivele Statului Cluj-Napoca, fond Prefectura județului Cluj. Acte confi-dențiale-prezidențiale, 1941, dosar nr. 2, fila 162.

lor —, a fost suspendată, ca și a altor asociații ale românilor cum era, de pildă, Casina Română din Cluj, Asociația culturală din Năsăud, Asociația femeilor orădene³⁵. Cît privește activitatea autorizată a asociațiilor aflate sub egida bisericii, ca de pildă „Societatea Bisericească Literară «Gheorghe Șincai»“ a studenților de la Academia de teologie română unită din Cluj, „Reuniunea Sf. Maria“ a femeilor române unite din Gherla, „Societatea Mariană“ a studenților români de la Universitatea din Cluj, Societatea de lectură „Timpul liber“ a muncitorilor de la Cărmidăria orașului etc., au fost puse sub controlul autorităților.

Deosebit de grea era și pe plan cultural situația românilor, care aveau posibilități reduse de a folosi limba maternă. Lor nu li s-au autorizat decît cinci publicații în limba română, în timp ce pentru o populație de trei ori mai puțin numeroasă, care vorbea limba maghiară, rămasă în cadrul statului român, existau 24 organe de presă ce apăreau în această limbă³⁶. Unul din organele de presă românești era „Tribuna Ardealului“, avînd ca subtitlu : „Organ de afirmare a românilor din Ungaria“, sub conducerea prof. dr. Emil Hațieganu. „Tribuna Ardealului“ era în timpul ocupației horthyste „singurul purtător de cuvînt românesc zilnic care, cu modeste mijloace materiale și redacționale, ce-i stau la dispoziție, umple, măcar parțial, marele gol ce se simte în acest domeniu“. Celălalt, „Săptămîna“, apărea la Bistrița o dată pe săptămîină, sub direcțiunea lui Ioan Costan. Difuzarea liberă a acestui organ nu a fost aprobată. În afară de aceste două gazete, a mai fost aprobată apariția revistei cu caracter religios „Viața ilustrată“, publicată lunar, la Cluj, sub conducerea episcopului Nicolae Colan, precum și a periodicelor religioase „Cuvîntul Ardealului“ și „Cuvîntul creștin“. Publicațiile românești menționate erau urmărite în special de cenzura de război, ca dealtfel și activitatea sindicatului ziariștilor români, dizolvat de autorități și a cărui avere a fost confiscată.

Editarea de cărți în limba română se lovea și ea de obstacole greu de biruit. Unele soluții în acest domeniu au fost găsite în special în cadrul bisericii, ca, de pildă, la Episcopia română ortodoxă din Cluj, la Episcopia română unită din Oradea, editura „Sf. Nichita“ a preoților uniți din Cluj și editura călugărilor basilitani din Bixad. Difuzarea acestor tipărituri era însă împiedicată de autorități sub diferite pretexte.

Bisericile românești au fost expuse vexațiunilor permanente ale regimul horthyst cu scopul, deloc disimulat, al maghiarizării. Diecezele greco-catolice, care pînă atunci erau subordonate Episcopiei române din Oradea, au fost puse sub jurisdicția Episcopiei greco-catolice ungare din Hajdudorog, care a luat ființă în 1913, și obligate să officieze în limba ungară. Acei preoți români greco-catolici, care s-au ridicat împotriva schimbării ceremonialului, au fost puși sub supravegherea poliției și supuși tuturor vexațiunilor posibile. Astfel, la 21 februarie 1941, în secuime s-a anunțat că toți locuitorii greco-catolici care nu vor trece la religia romano-catolică, vor fi expulzați în termen de 6 ore. „Recurgerea la forță nu și-a atins scopul, a stricat totul“, raportau oficialitățile locale. Diecezele greco-ortodoxe care aparțineau de episcopia din Cluj (după Dictatul de la Viena, episcopii greco-ortodocși din Oradea și Maramureș au ales calea refugiei) erau presate de autoritățile horthyste — mai mult prin

³⁵ Dániel Csatári, *op. cit.*, p. 134.

³⁶ „Tribuna Ardealului“ din 1 ianuarie 1941 ; Dániel Csatári, *op. cit.*, p. 47 ; „Săptămîna“ din 7 iunie 1942.

metode violente, dar utilizând și importante sume de bani — să-și renege caracterul de biserică națională românească și să treacă în sinul bisericii ortodoxe ungare, proiectată a se înființa. O componentă a acestei tendințe o constituie și înființarea, la Debrețin, a unui institut teologic de rit greco-oriental, pentru formarea preoților. Sechestrarea averilor bisericesti, distrugerea unor biserici, torturarea și asasinarea unor preoți și a familiilor lor erau și ele metode de frângere a rezistenței românești ³⁷.

Asuprirea națională în domeniul culturii și al cultului ortodox și greco-catolic și-a pus amprenta și asupra școlilor cu limbă de predare română. La început, au funcționat 1 345 de școli elementare de stat cu limba de predare română, respectiv maghiară și română, secțiile române având ca materie obligatorie de predare limba ungară, beneficiind de colaborarea a 1 200 de învățători de naționalitate română. Numărul școlilor române era, de la început, disproporționat față de numărul populației românești, fiind agravat și de numirea în locul învățătorilor refugiați sau izgoșiți, a 350 de învățători de naționalitate maghiară care cunoșteau și limba română. Profitând de faptul că guvernul horthyst urmărea să încredințeze școlilor confesionale catolice, reformate și unitariene, învățămîntul în limba ungară cu sprijinul statului, biserica ortodoxă a cerut ca vechile ei școli confesionale — care după unirea Transilvaniei cu România au fost înglobate în rețeaua școlară de stat românească — să-i fie restituite, asumîndu-și cheltuielile de întreținere a acestora. Cererea a fost refuzată, întrucît menținerea sistemului școlilor elementare de stat cu limbă de predare română făcea imposibilă reducerea acestora. Dealtfel, printr-o ordonanță din 1941 a Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, care stabilea ca școlile cu secții de predare în limba română și maghiară să treacă, pînă la 1 martie 1942, la învățămîntul exclusiv în limba ungară, în cazul în care cel puțin 20 dintre părinții români nu cer păstrarea pe mai departe a secției cu limbă de predare română, autoritățile locale au procedat într-o astfel de manieră, încît românii să nu îndrăznească a-și exprima asemenea dorințe. În același timp, părinții copiilor români au fost somați ca la înscrierea copilului la școală numele să fie scris după ortografia maghiară ³⁸. În acest fel, pînă la începutul anului școlar 1943—1944, numărul școlilor cu limba de predare română sau cu secție română a scăzut cu peste 200.

Sistemul învățămîntului mediu pentru români s-a restrîns, atît în ce privește numărul instituțiilor de învățămînt, cît și al efectivului de elevi. În cadrul bisericii unite funcționau patru școli medii confesionale: școala normală de băieți și cea de fete din Gherla, școala normală de băieți din Oradea și Institutul „Sf. Terezia” din Cluj. În afară de acestea, în anul școlar 1940—1941, au funcționat următoarele școli medii cu limba de predare română: Liceul de băieți din Năsăud, secția română a Liceului de băieți din Bistrița, secțiile de băieți și fete de pe lângă liceele de stat din Cluj, secția de băieți a Liceului „Szent László” din Oradea, gimnaziul de fete (4 clase) din Bistrița, secția română a Liceului comercial din Oradea și secția română a Școlii normale de băieți din Cluj, adică în total 12 unități. Orașe cu majoritate românească sau cu populație românească în împrejurimi, ori chiar și cu o însemnată proporție de locuitori români,

³⁷ Arhivele Statului Cluj-Napoca, fond Prefectura județului Cluj, Acte confidențiale-prezidențiale, 1942, dosar nr. 4 ; vezi și : Lóránt Tilkovszky, *op. cit.*, p. 301-302.

³⁸ Dániel Csátári, *op. cit.*, p. 134—135 ; vezi și : „Ellenzék” din 13 noiembrie 1943.

precum Dej, Baia Mare, Sighetul Marmăției, Zalău, Satu Mare, Tirgu-Mureș, au rămas fără școli medii cu limba de predare română. În anul școlar 1941—1942, însă, nu au mai funcționat secțiile în limba română de la Liceul de băieți din Bistrița și de la Liceul comercial din Oradea³⁹. Este caracteristic pentru situația din domeniul învățămîntului în limba română și faptul că Școala normală din Oradea — care avusese în octombrie 1940 înscriși 325 de elevi — în urma împrejurărilor vitrege din toamna acestui an, a început cursul cu numai 116, iar la sfîrșitul anului școlar au rămas 106 elevi, din care 86 de promovați⁴⁰. La 1 septembrie 1941, această școală a început să funcționeze cu șase clase, cu un efectiv total de 172 de elevi. În urma dispozițiunii ministeriale, la 2 octombrie s-a sistat cursul inferior (clasele III—IV), cei 78 de elevi fiind trecuți la alte școli din localitate sau siliți a se reîntoarce la casa părintească.

Forurile școlare superioare au refuzat categoric și sistematic să discute dezideratele românilor privind problemele școlare. Ele au respins cererea făcută la începutul anului școlar 1941—1942, de a se aproba fondarea a încă trei licee de băieți și două de fete, a cel puțin două licee comerciale (unul de băieți și unul de fete) și altele, sub următorul pretext: „Împlinirea acestora este imposibilă din cauza condițiunilor economice ale războiului, fără să mai vorbim de faptul că numărul personalului didactic român prezintă și acum lacune așa de mari, încît înființarea noilor școli românești și din această cauză este imposibilă”⁴¹.

Învățămîntul superior în limba română a fost reprezentat numai prin cele două Academii teologice de pe lîngă episcopiile din Cluj. În cadrul Universității din Cluj, cursurile au fost ținute în limba ungară. Numai la Facultatea de litere a fost organizată o catedră de limba și literatura română, precum și la Facultatea de științe financiare și economice un lectorat de limbă română și corespondență comercială⁴².

Politica școlară a regimului horthyst de ocupație a reinnoit, în fond, politica națională din timpul vechii monarhii austro-ungare, cu deosebirea că aceasta a fost întregită cu metode fasciste și elemente rasiale. În domeniul politicii școlare, de exemplu, încă în septembrie 1940, s-a decretat printr-o ordonanță că „evreii, atît în instituțiile de stat cît și în instituțiile confesionale, pot fi admiși numai în proporție de 60% din totalul elevilor și anume luîndu-se ca bază efectivul a 40 de elevi la clasă”⁴³.

Cu deosebită atenție au urmărit autoritățile horthyste fiecare acțiune a românilor, ceea ce le dădea posibilitatea ca, în cazul oricărei manifestări socotite drept „antistatală” să aplice represiunile politice sau să deschidă acțiuni penale. Pe bază de acuzații născocite, suspiciuni, denunțuri, pe români îi așteptau arestul, internarea în lagăre sau pedeapsa cu închisoarea. Astfel, în intervalul iulie 1941—martie 1942, 1 336 de români din 31 comune⁴⁴ au fost arestați sub diverse acuzații.

Încercînd să șteargă pe cît posibil urmele crimelor și atrocităților comise față de populația românească, autoritățile de ocupație au emis ordine prin care au cerut confiscarea și distrugerea imediată a tuturor

³⁹ „Tribuna Ardealului” din 28 iunie 1942.

⁴⁰ „Tribuna Ardealului” din 5 iulie 1941.

⁴¹ „Tribuna Ardealului” din 28 iunie 1942.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ „Tribuna Ardealului” din 26 septembrie 1940.

⁴⁴ Dániel Csátári, *op. cit.*, p. 133.

documentelor, fotografiilor, filmelor etc. demascatoare în acest sens, ce s-ar găsi în posesia unor persoane particulare ⁴⁵.

Odată cu izbucnirea războiului antisovietic, autoritățile horthyste de ocupație au luat noi măsuri de constrângere și de asuprire crîncenă a populației românești. La 9 iulie 1941, Comandamentul Corpului IX armată din Cluj, prin ordinul 3 712 or. III/1941, anunța prefecturile județelor că Ministerul Apărării a hotărît înființarea detașamentelor de muncă românești, puse la dispoziția autorităților militare și civile pentru diferite lucrări. Detașamentul era alcătuit din patru plutoane a câte 50 de oameni și era supravegheat de o gardă formată din 1—2 ofițeri și 15 soldați ⁴⁶. Printre primii mobilizați în aceste detașamente de muncă silnică se aflau 36 de muncitori, țărani și intelectuali din plasa Cluj, considerați „suspecți din punct de vedere politic” ⁴⁷.

Detașamentele de muncă au luat amploare în timpul războiului antisovietic. Astfel s-a ajuns, în vara anului 1942, la concentrarea în detașamente de muncă a mai multor mii de români din județele Bistrița-Năsăud și Solnoc-Dăbîca, care au fost duși fie la construirea căii ferate Deda-Sărățel, fie la lucrări genistice pe front ⁴⁸. Rîndurile celor duși pe front, ca și ale celor aflați în spatele frontului erau decimate de gloanțe și de tratamentul inuman, deoarece erau tratați „asemenea criminalilor de drept comun. În timpul lucrului sînt păziți de gărzi înarmate. Sînt bătuți pentru cea mai mică neglijență, răstigniți de mîini... Alimentația lor este atît de slabă, încît bolile și foamea îi decimează. Dar ei nu sînt internați în spitale din principiu. Unii ofițeri și subofițeri, dezumanizați, fac pe eroii pe seama lor... Există un ordin pe armată care prevede tratamentul cel mai sever în companiile de muncă” ⁴⁹.

La 2 iunie 1942, Consiliul de Miniștri de la Budapesta a hotărît să trimită la lucru în Germania 5 000 de muncitori agricoli și forestieri, în exclusivitate din rîndurile românilor și slavilor. Conform planificării, din județele Maramureș și Satu Mare au plecat câte 700, din Bistrița-Năsăud — 500, din Cluj — 450, din Solnoc-Dăbîca — 500, din Sălaj — 450 de persoane ș.a.m.d. Cei trimiși puteau fi și tineri sub 17 ani, precum și femei ⁵⁰. Numărul românilor trimiși la muncă în Germania în cei patru ani de ocupație horthystă se ridică la aproape 30 000.

Înfrîngerile suferite de regimul horthyst în războiul antisovietic, manifestările tot mai vădit antihitleriste care se intensifică începînd de la sfîrșitul anului 1942 și începutul anului 1943, determină guvernul ungar să treacă la noi măsuri de teroare împotriva tuturor forțelor potrivnice hitlerismului, horthysmului, războiului. În ordonanța emisă la 20 martie 1942, se preciza că nu era cazul „a se ezita în aplicarea unor represii mai severe împotriva celor de naționalitate română, excluzîndu-se orice îngăduință” ⁵¹. În consens cu această ordonanță, s-au înăsprit exploatarea și oprirea națională a românilor. În 1943, recrutarea lor pentru muncă s-a făcut într-un ritm mai intens (în afara celor concentrați în companii

⁴⁵ Arhivele Statului Cluj-Napoca, fond Prefectura județului Cluj, Acte confidențiale-prezidențiale, 1941, dosar nr. 2, fila 107.

⁴⁶ *Loc. cit.*, fila 162.

⁴⁷ *Loc. cit.*, fond Administrația civilă maghiară, dosar nr. 1.

⁴⁸ „Szekely Sz” din 14 aprilie și 17 mai 1942.

⁴⁹ Dániel Csatári, *op. cit.*, p. 137—138.

⁵⁰ Arhivele Statului Cluj-Napoca, fond Prefectura județului Cluj, Acte confidențiale-prezidențiale, 1942, pachet nr. 1 210, dosar nr. 1, fila 146.

⁵¹ Dániel Csatári, *op. cit.*, p. 120.

de muncă forțată); în județul Maramureș, între 10—28 martie au fost duși la muncă forțată 150 de țărani din Rozavlea, 40 din Sat-Șugatag, 290 din Hărniciești, Băsești, Giulești, Berbești, 57 din Strîmtura.

Din județul Satu Mare au fost trimiși la munci forestiere în toiu iernii 420 de țărani români din Remetea, Culcea, Săcălășeni, Groși, Făurești, Șișești, Cetățele, 332 de țărani din Coruia, Curtuișul Mic, Berchez, Homorodul de Mijloc, Homorodul de Sus, Solduba, Medieș, Copalnic-Mănăstur, Vad ; din județul Sălaj, 95 de țărani din Stîrci, 25 din Clinimă, 22 din Asuagiu de Jos ; din județul Bihor, 760 de țărani din Nădar, Spinus, Ciulești, Hincești, Săliștea, Surbești, Sacalasău, Pictu, Țigănești de Criș, Brusturi, Borod, Cornățel, 290 din Borozel, Topa de Criș, Valea Mare de Criș, Beznea, Cetea.

După unele date incomplete, în vara anului 1943 aproximativ 15 000 de români au fost concentrați în companii de muncă forțată și obligați la diferite munci : construirea de drumuri, aeroporturi, canale, în cariere de piatră, în fabrici de sticlă, de bere, de cherestea, în mine de cărbuni etc. pe teritoriul Ungariei. Ei erau „ținuți concentrați, fără a se respecta vreun termen, cu îmbrăcăminte proprie zdrențuită. Culcați în colibe, barăci, grajduri neîncălzite și fără așternuturi sau măcar paturi, ci pe paie, într-o murdărie de nedescris și plini de paraziți, hrăniți insuficient. muncii pînă la epuizare, cu asistența medicală iluzorie, cu toate că îi pîndește cele mai grave boli din cauza frigului, murdăriei și a paraziților și, în sfîrșit, înjurați, bătuți și insultați pentru că sînt români, adică sînt exploatați ca muncitori și batjocoriți ca oameni“⁵².

După ocuparea, în martie 1944, a Ungariei de către trupele hitleriste, asupra maselor muncitoare din partea de nord a Transilvaniei s-a abătut un nou val de șovinism și rasism brutal al szalasiștilor. Se țineau lanț măsurile rasiale împotriva populației evreiești, culminînd prin deportarea lor în masă. La finele lunii mai 1944, s-a dat ordin ca populația evreiască să poarte ca semn distinctiv o stea galbenă în șase colțuri. În aprilie, un alt ordin se referea la concedierea tuturor angajaților intelectuali evrei, obligativitatea anunțării averii lor, reducerea, de la 1 mai, a rațiilor de alimente și, în sfîrșit, instituirea domiciliului forțat⁵³.

La sfîrșitul lunii aprilie 1944, în toate orașele mai mari a început închiderea evreilor în ghetouri. În ghetoul amenajat în incinta Fabricii de cărămizi din Cluj, pînă la 17 mai au fost aduși și îngrămădiți circa 17 000 de locuitori evrei⁵⁴, iar la Oradea, 30 000 în ghetoul din împrejurimile sinagogii de rit ortodox⁵⁵. Apoi, în vara anului 1944, evreii au fost deportați, în detașamente de cîte zece mii de oameni, în lagărele de exterminare naziste. Din 151 180 de evrei deportați, circa 130 000 au fost exterminați⁵⁶.

Victoriile armatelor sovietice din primăvara lui 1944, le-a adus în partea nordică a Carpaților Orientali. În această situație, la 15 aprilie 1944, autoritățile ungare au pus în vigoare norme ale administrației excepționale în fostele județe Bistrița-Năsăud, Solnoc-Dăbîca, Mureș, Ciuc, Trei Scaune și Odorhei, în orașele Cluj și Tîrgu-Mureș, în plasele Co-

⁵² Arhivele Statului Cluj-Napoca, fond Prefectura județului Cluj, Acte confidențiale-prezidențiale, 1943, pachet nr. 1 239, dosar nr. 24.

⁵³ „Ellenzék“ din 12, 17, 21 și 28 aprilie 1944.

⁵⁴ „Ellenzék“ din 17 mai 1944.

⁵⁵ „Ellenzék“ din 4 mai 1944.

⁵⁶ *Remember, 40 de ani de la masacrarea evreilor din Ardealul de nord, sub ocupația horthystă*, Federația Comunităților Evreiești din Republica Socialistă România. Secția de documentare, București, 1985.

jocna și Borșa din județul Cluj. La 24 aprilie 1944, s-a dispus mobilizarea obligatorie a femeilor între 18—30 de ani la munci militare de apărare⁵⁷.

Începutul revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă în august 1944 și întoarcerea armelor de către întreaga armată română împotriva Germaniei naziste a stîrnit furia ocupanților horthyști. Loviți puternic de armatele sovietice și române, de oamenii muncii, de toți patrioții nord-transilvăneni hotărîți să contribuie la grăbirea orei eliberării lor, ocupanții horthyști au săvîrșit alte crime monstruoase. Una din multele crime oribile în masă a fost săvîrșită în localitatea Sărmașu, actualmente în județul Mureș. Aici, împreună cu românii și maghiarii locuiau 126 de evrei, pe care autoritățile de ocupație i-au ridicat de la vetrele lor și i-au ucis în noaptea de 16/17 septembrie 1944, pe un deal din apropierea localității. Acestui groaznic masacru i-au căzut victime 31 de bărbați, 52 de femei și 43 de copii⁵⁸. În satul Iapa, în apropiere de Sighetul Marmăției, țăranii Vasile Onișa, tată a opt copii, și Gligor Costache au fost torturați și apoi executați lângă Budapesta, pentru faptul că au găzduit și hrănit partizani. Pentru aceleași motive, horthyștii au executat lângă Vișeu de Sus alți 11 țărani din satele apropiate.

Fapte odioase au săvîrșit ocupanții, asemănător practicilor naziste de la Oradour (Franța), Lidice (Cehoslovacia), în localitățile Moisei, Săbișa, Lubei ș.a. La Moisei, ei au asasinat 30 de țărani români dintr-un detașament de muncă forțată, după care au incendiat satul, 260 de case fiind mistuite de flăcări⁵⁹. La Săbișa au ucis 9 români dintr-un alt detașament de lucru, pentru faptul că intenționaseră să fugă la partizani. Și aici, ca și la Lubei, ei au pustiit și incendiat casele locuitorilor.

Crimele și silniciile cotropitorilor horthysto-naziști n-au înfricoșat populația, ci, dimpotrivă, au sporit ura contra lor. Numeroși patrioți s-au alăturat armatelor eliberatoare, au luptat în cadrul lor, au frunizat informații despre situația frontului naziștilor și horthyștilor, au călăuzit subunități și unități, au zădărnicit evacuarea utilajelor a numeroase întreprinderi, distrugerea unor lucrări de artă și pustiirea altor localități. Masele de cetățeni și ostași sorbeau reciproc bravura din faptele de arme săvîrșite pentru eliberarea patriei și zdrobirea fascismului.

Desăvîrșirea eliberării teritoriului național de sub ocupația horthysto-nazistă a deschis perspective noi luptei maselor populare din țara reîntregită. Comunitatea intereselor lor economice și social-politice, programul de luptă al forțelor revoluționare elaborat de Partidul Comunist Român, reprezentau puternice elemente de unire în acțiunea revoluționară pentru profunde transformări structurale și victoria socialismului în societatea românească.

⁵⁷ Arhivele Statului Cluj-Napoca, fond Prefectura județului Cluj, Acte confidențiale-prezidențiale, 1944, dosar nr. 108, filele 5 050 și 5 711.

⁵⁸ Vezi : *Rezistența antifascistă în partea de nord a Transilvaniei (septembrie 1940—octombrie 1944)*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1974, p. 208.

⁵⁹ Vezi pe larg : Gheorghe I. Bodea, Vasile T. Suci, *Moisei*, editată de revista „Vatra”, Tîrgu-Mureș, 1982.

CONCEPȚIA PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN, A TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU PRIVIND ROLUL TINEREI GENERAȚII ÎN RÎNDUL FORȚELOR REVOLUȚIONARE, PROGRESISTE ȘI DEMOCRATICE ALE LUMII CONTEMPORANE

GHEORGHE PRISĂCARU

Analizînd în mod științific, de pe pozițiile materialismului dialectic și istoric, marile transformări petrecute în lumea contemporană și, în acest cadru, situația, acțiunile și aspirațiile tinerei generații, Partidul Comunist Român, secretarul său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu au elaborat o concepție revoluționară, profund originală cu privire la statutul tineretului în societate, la rolul său activ — ca parte integrantă a forțelor progresiste și democratice de pretutindeni — în determinarea evoluției societății omenești, a cursului vieții politice mondiale, în făurirea unei lumi a păcii, înțelegerii și colaborării internaționale. „O puternică forță a progresului și înnoirii lumii — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — o constituie tînăra generație, sutele de milioane de tineri din toate țările, care aspiră la o viață nouă, mai demnă, mai dreaptă, mai echitabilă. Mai puțin legată de vechile stări de lucruri anacronice, tînăra generație este profund animată de dorința găsirii căilor spre înțelegere și conviețuire pașnică între națiuni, spre colaborare și prietenie între popoare, pentru crearea unui climat internațional în care fiecare națiune să-și poată afirma liber și nestingherit forța creatoare, aspirația spre o viață mai bună. Sîntem convinși că tineretul, conștient de răspunderea ce-i revine în făurirea pe planeta noastră a unei lumi mai bune, va ști să acționeze pentru a asigura organizarea mai rațională atît a vieții sociale, cît și a vieții internaționale, pentru a înlătura exploatarea și asuprirea socială și națională, pentru a exclude definitiv războiul din viața umanității. Trebuie să avem încredere că tînăra generație va fi în stare ca, unită, să făurească o lume mai bună, mai dreaptă“¹.

Pornind, tocmai, de la o asemenea apreciere asupra tinerei generații, România socialistă a acționat cu consecvență pentru proclamarea de către Organizația Națiunilor Unite a anului 1985 drept „Anul Internațional al Tineretului“, sub deviza „Participare, Dezvoltare, Pace“, care, prin obiectivele și finalitățile pe care și le-a propus, reprezintă, neîndoielnic,

56 ¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 7, Editura politică, București, 1973, p. 994—995.

fondul de interese, idealuri și aspirații ale tinerilor de pretutindeni. În același timp, alegerea tovarășului Nicu Ceaușescu, prim-secretar al C.C. al U.T.C., ca președinte al Comitetului consultativ al O.N.U. pentru Anul Internațional al Tineretului constituie o recunoaștere a înaltului prestigiu de care se bucură, pe plan internațional, poziția și activitatea României consacrate asigurării unui statut social-politic activ tinerei generații, adecvat rolului său de puternică forță socială, asociată tuturor proceselor novatoare, eforturilor popoarelor vizînd edificarea unei lumi a păcii, progresului și colaborării, intensificării acțiunii tuturor factorilor în direcția promovării intereselor și aspirațiilor sale vitale, stimulării participării ei responsabile la modelarea viitorului de pace și progres al umanității.

Este un adevăr axiomatic că tinăra generație contemporană trăiește într-o lume deosebit de complexă, aflată în continuă și profundă schimbare, marcată de o amplă criză economică, ce afectează practic toate statele lumii, de puternice contradicții la scara întregii planete. Marile mutații economice, sociale și politice din lumea de azi, tendințele ei de evoluție și problemele care o frămîntă își pun nemijlocit amprenta asupra condiției și aspirațiilor tinerilor, a locului și rolului acestora în societate.

Desfășurarea evenimentelor pe plan internațional confirmă pe deplin justetea aprecierilor tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, cu privire la principalele trăsături și tendințe de evoluție ale vieții politice mondiale. Adversar neîmpăcat al oricăror tipare învechite, inadecvate uriașelor transformări din lumea contemporană, tovarășul Nicolae Ceaușescu a adus și aduce — cu strălucita sa putere de investigație și sinteză — o contribuție remarcabilă la descifrarea proceselor noi din viața internațională, la definirea și fundamentarea pe această bază a unor direcții de acțiune realiste în măsură să asigure unirea popoarelor, a tuturor forțelor revoluționare și democratice, inclusiv ale tinerei generații, în lupta pentru dezvoltarea omenirii pe calea progresului, a dezarmării, păcii și colaborării între popoare.

Luînd în considerare marile transformări revoluționare pe plan mondial, secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, evidențiază faptul că în viața politică mondială se confruntă două tendințe diametral opuse: pe de o parte, politica imperialistă de forță și dictat, de menținere și reîmpărțire a zonelor de influență, de accentuare a cursei înarmărilor și, pe de altă parte, orientarea tot mai puternică spre o politică nouă, care să pună capăt zonelor de influență, folosirii forței și amenințării cu forța, să asigure dezvoltarea pașnică, independentă a popoarelor.

Omenirea se confruntă, în zilele noastre, cu probleme extrem de grave. Cursa înarmărilor și, îndeosebi, a înarmărilor nucleare înregistrează o intensificare fără precedent, care pune în pericol însăși existența umanității, a vieții pe pămînt; în diferite zone ale globului s-au menținut vechile conflicte și au apărut altele noi, care produc nu numai mari pagube și suferințe popoarelor, tineretului din țările respective, dar amenință pacea și securitatea lumii; se accentuează în mod periculos fenomenul subdezvoltării, amplificîndu-se contradicția dintre țările bogate și cele sărace. Așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu în Raportul prezentat Congresului al XIII-lea al partidului, „nicînd de la terminarea celui de-al doilea război mondial, omenirea nu s-a aflat într-o asemenea situație de încordare, de creștere a pericolului unui nou război mondial, care, inevi-

tabil, ar duce la o catastrofă nucleară”². În aceste condiții, prezentul și viitorul popoarelor nu pot fi și nu trebuie să fie hotărâte doar de guverne, de lideri politici sau diplomați, după cum nici o problemă internațională nu poate fi soluționată astăzi numai de câteva state. Fără a minimaliza însemnătatea activității factorilor de conducere politică pentru evoluția vieții internaționale, președintele Nicolae Ceaușescu relevă, pe bună dreptate, răspunderea istorică ce revine popoarelor, forțelor progresiste, realiste în cunoașterea, dezbateră și rezolvarea marilor probleme ale omenirii.

Ultimele decenii au adus dovezi convingătoare în privința afirmării tot mai puternice a hotărârii popoarelor de a-și făuri singure destinele pe calea libertății, progresului și păcii, a unei nemaiîntlnite conștientizări și angajări responsabile a maselor largi populare în lupta pentru propășirea lor economică și socială, pentru dezarmare și pace. Clasa muncitoare, masele țărănimii și păturile mijlocii ale populației, intelectualitatea, femeile, tînăra generație, oameni politici burghezi cu vederi realiste, cercuri sociale de diferite convingeri politice și filozofice, reprezentanți ai cultelor religioase — toate aceste forțe se regăsesc angajate, într-o mare varietate de forme, în lupta pentru dezarmare și pace, pentru asigurarea condițiilor de natură să permită dezvoltarea liberă, progresul și prosperitatea tuturor națiunilor.

Între aceste forțe, un loc distinct îl ocupă tînăra generație de pe toate continentele, care aspiră la o viață liberă și prosperă, la crearea unui climat internațional în care fiecare națiune să-și poată afirma în mod suveran capacitatea creatoare. „În rîndul uriașelor forțe sociale ale progresului contemporan — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — un rol de cea mai mare importanță joacă tînăra generație de pretutindeni. Tineretul este vital interesat în realizarea unor transformări înnoitoare ale societății umane, în așezarea pe baze mai echitabile a organizării vieții sociale. El aspiră să-și asigure condiții noi de pregătire, accesul neîngrădit în școlile de toate gradele, posibilități de manifestare fără discriminări în cîmpul vieții economico-sociale, de participare la conducerea societății, la făurirea propriului destin. De aceea, prin elanul și combativitatea sa, prin idealurile sale generoase, tineretul reprezintă un imens potențial în transformarea progresistă, revoluționară a lumii. Totodată, tînăra generație aspiră din toate puterile la eliminarea pericolelor care pot duce la izbucnirea unui nou război mondial nimicitor — în care ea este chemată să dea cel mai greu tribut de sînge —, dorește cu ardoare să-și spună cuvîntul asupra problemelor grave ce confruntă astăzi omenirea, frămîntă viața internațională și, mai ales, să ia parte activă, nemijlocită, la făurirea propriului viitor de pace și prosperitate, a zilei de mîine în care dorește să trăiască și să muncească!”³.

Această concepție profund mobilizatoare cu privire la statutul actual și de perspectivă al tineretului, pe plan național și internațional, la rolul său de importantă forță progresistă a lumii contemporane se regăsește plenar exprimată în rapoartele prezentate de secretarul general al partidului, președintele Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu, la congresele și conferințele naționale ale Partidului Comunist Român, în cuvîntările rostite de congresele Uniunii Tineretului Comunist

² Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român*. 19 noiembrie 1984, Editura politică, București, 1984, p. 73.

³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 12, Editura politică, București, 1976, p. 165—166.

și conferințele Uniunii Asociațiilor Studenților Comuniști din România, la alte manifestări politice naționale sau la prestigioase acțiuni internaționale la care a luat parte, în interviuri acordate unor ziare și posturi de televiziune din numeroase țări ale lumii, în mesaje pe care le-a adresat unor reuniuni de tineret, studenți și copii din țară sau de peste hotare.

Concepția tovarășului Nicolae Ceaușescu cu privire la locul și rolul tinerei generații în lumea contemporană își trage seva, înainte de toate, din cunoașterea nemijlocită a modului de gândire, a preocupărilor și aspirațiilor tineretului român, în rîndul căruia a crescut și s-a format ca luptător revoluționar, comunist și pe care, apoi, l-a condus în lupta de eliberare socială și națională, în opera de făurire a societății socialiste pe pămîntul României.

Participant din fragedă vîrstă la mișcarea revoluționară a tineretului român — la 12 ani lua parte la lupta tineretului sindical revoluționar, iar la 15 ani era membru al Uniunii Tineretului Comunist și reprezentant al tineretului democrat din Capitală în conducerea Comitetului Național Antifascist —, cunoscînd ani grei de temniță și măsurile aparatului represiv burghez, tînărul comunist Nicolae Ceaușescu a participat în mod activ la acțiunile revoluționare, inițiate și conduse de Partidul Comunist Român împotriva exploatării capitaliste și a fascismului, pentru drepturi și libertăți democratice, pentru apărarea independenței și suveranității naționale a României, a integrității sale teritoriale.

În toți acești ani, pe care secretarul general i-a apreciat că, deși au fost ani grei de luptă, au fost „printre cei mai frumoși ani din viața mea de activist revoluționar, din întreaga perioadă de apartenență la mișcarea revoluționară, la Partidul Comunist Român”⁴, precum și în perioada cînd s-a aflat în fruntea Uniunii Tineretului Comunist și, totodată, în conducerea Partidului Comunist Român, unde s-a ocupat mult timp de problemele tineretului, tovarășul Nicolae Ceaușescu și-a împletit activitatea cu aspirațiile și munca tinerilor, le-a apreciat năzuințele și elanul revoluționar, i-a chemat să-și intensifice contribuția la refacerea țării, la clădirea unei Româнии prospere, libere și independente.

În cele două decenii de cînd se află, prin voința întregii națiuni, în fruntea partidului și statului nostru — anii cei mai rodnici din întreaga istorie multimilenară a patriei —, tovarășul Nicolae Ceaușescu s-a întîlnit în nenumărate rînduri, atît în țară, pe șantierele construcției socialismului, în școli și institute de învățămînt superior, cît și în țările vizitate pe toate meridianele globului, cu numeroși tineri, realizînd un permanent și fructuos dialog în legătură cu munca și viața lor, cu nevoile și idealurile acestora, cu problemele majore ale lumii, ale societății în care trăiesc. Neobosita activitate consacrată propășirii poporului român, înfăptuirii aspirațiilor de pace și colaborare ale națiunilor lumii, ca și bogata sa operă social-politică oferă substanță și vigoare conceptului românesc privind tineretul în lumea contemporană, un izvor de inspirație și mobilizator îndemn la acțiune revoluționară pentru generațiile tinere din întreaga lume. Totodată, acest concept constituie rodul unor cuprinzătoare și temeinice abordări analitico-interpretative cu privire la situația și condiția tineretului, în general, la mutațiile produse în ceea ce privește preocupările, nevoile și aspirațiile acestuia, la modalitățile prin care tînăra generație de

⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 15, Editura politică, București, 1978, p. 439.

pretutindeni poate și trebuie să-și sporească contribuția la propășirea economico-socială a popoarelor respective, la soluționarea problemelor majore care confruntă omenirea.

Realitatea ultimelor decenii relevă, ca o concluzie generală, afirmarea tot mai evidentă a tineretului ca un larg și semnificativ potențial demografic.

Potrivit datelor publicate de Organizația Națiunilor Unite, peste jumătate din locuitorii globului nu au depășit vârsta de 25 ani și se estimează că, în unele zone, generația tânără ar reprezenta chiar 60—70 la sută din totalul populației. Numărul tinerilor, în raport cu populația în ansamblu, tinde să crească progresiv în întreaga lume. Evaluările demografice indică o sporire de aproximativ 60 la sută a ponderii tinerilor în ansamblul populației mondiale, aceștia urmînd să ajungă în anul 2000 la 1 180 milioane ; în următoarele două decenii, în Africa, Asia și America Latină populația tânără aproape se va dubla⁵.

Alături de acest aspect cantitativ, se impune însă a fi relevată contribuția tot mai însemnată pe care a adus-o tineretul, în ultimele decenii, la procesul dezvoltării naționale, la înfăptuirea unor transformări înnoitoare în societate, la lupta pentru asigurarea libertății și independenței popoarelor, pentru promovarea păcii, dezarmării, înțelegerii și colaborării internaționale. Afirmarea tineretului ca important factor demografic a condus, în mod direct, la sporirea aportului său în înfăptuirea programelor de dezvoltare economică și socială, în desfășurarea întregii vieți materiale și spirituale a societății umane. Totodată, tinăra generație s-a constituit și se constituie într-o prezență combativă, dinamică a luptei pentru colaborare și pace, pentru asigurarea dreptului popoarelor de a-și hotări singure destinele, fără nici un amestec din afară, pentru statornicirea în raporturile dintre toate statele lumii, fără deosebire de orînduirea lor socială, a unor relații noi, bazate pe principiile independenței și suveranității naționale, egalității în drepturi, neamestecului în treburile interne, nerecurgerii la forță și la amenințarea cu forță, care să asigure dezvoltarea liberă a fiecărei națiuni. De aceea, în mod firesc, se poate afirma că nu există eveniment, pe plan național sau internațional, care să nu afecteze, într-o măsură sau alta, condiția tineretului și în care să nu se regăsească fondul său de preocupări, interese și opțiuni.

Abordînd problematica tineretului de pe pozițiile concepției despre lume și viață a clasei muncitoare, Partidul Comunist Român subliniază că locul și rolul tineretului în societate sînt obiectiv determinate de structurile economice, de natura relațiilor de producție, de organizarea politică și condițiile istorice specifice fiecărei țări. Din acest punct de vedere există deosebiri fundamentale între rolul și statutul social-politic al tineretului din țările socialiste și rolul și statutul social-politic al tineretului din țările capitaliste.

Tineretul din țările socialiste participă activ, în condiții specifice de la țară la țară, la efortul general al popoarelor din aceste state în direcția edificării socialismului și comunismului, punîndu-și în valoare energia, entuziasmul, talentul și capacitatea creatoare, pentru a-și spori contribuția în această direcție. Angajat într-o amplă activitate în economie, știință și

⁵ *Rapport sur la situation sociale dans le monde, 1978*, Nations Unies, New York, 1979, Doc. E/CN 5/557, cap. 1 ; *World, Regional and National population projections for age group 15—24 (inclusive) for the years 1975, 1980 and 2000*, U.N. Center for Social Development and Humanitarian Affairs, 1975.

cultură, tineretul din țările socialiste contribuie, prin metode specifice, la realizarea obiectivelor fundamentale ale dezvoltării economico-sociale, participă la procesul de conducere a societății, de perfecționare și adâncire a democrației socialiste.

La rîndul său, *tineretul din țările în curs de dezvoltare* se integrează organic luptei popoarelor respective îndreptată spre lichidarea stării de subdezvoltare, moștenită de la vechii asupritori, pentru folosirea suverană a bogățiilor naturale în interesul propriei dezvoltări, consolidării independenței economice și politice. În concepția partidului nostru, a secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, un rol tot mai important în lichidarea stării de înapoiere economică — care determină grave suferințe la sute de milioane de oameni din Africa, Asia și America Latină, reprezentînd un profund anacronism al epocii noastre —, este chemată să-l joace tînăra generație, animată de înalte idealuri umaniste, de spiritul echității și justiției internaționale. În unele țări, tineretul se află profund angajat în lupta popoarelor respective împotriva politicii rasiste și de apartheid, pentru consolidarea independenței naționale, asigurarea dezvoltării lor libere, democratice.

În lumea capitalistă, au avut și au rezonanță multiple manifestări cu caracter social ale tinerei generații, îndreptate împotriva realităților economice și sociale din societatea bazată pe exploatare, pentru schimbarea orînduirii burgheze și perfecționarea organizării sociale în pas cu cerințele progresului. Aceste acțiuni ale tinerei generații, sînt, așa cum relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu, expresia unei crize generale a orînduirii bazate pe exploatarea socială și națională, pe inegalitate, ele reflectînd nu o neîncredere în viitor, ci dorința schimbării acestei societăți, a creării unei orînduiri sociale în care popoarele, tineretul să-și poată realiza aspirațiile spre o viață liberă, demnă, independentă.

Efectele negative ale actualei crize economice mondiale agravează continuu destinul a milioane de tineri din lumea capitalistă. După cum se subliniază într-un raport elaborat de U.N.E.S.C.O., problema majoră pentru tinerii din țările industrializate occidentale o reprezintă, în anii '80, lipsa de locuri de muncă. Or, extinderea șomajului în rîndul tineretului — grupul social cel mai vulnerabil la efectele stagnării și ale declinului economic (potrivit unor publicații, rata șomajului în rîndul tinerilor este de 2—3 ori mai mare decît în cel al adulților) — este însoțită de accentuarea fenomenelor de marginalizare și de înstrăinare. Faptul că unii tineri din țările occidentale se îndreaptă spre sectele religioase, devenind victime ale șarlataniei obscurantismului și misticismului, spre lumea halucinantă a drogurilor și alcoolismului, îngroașă rîndurile criminalității, ale violenței și terorismului, recurg la pseudo-valori culturale care propovăduiesc abrutizarea și deumanizarea, reprezintă o expresie a adîncirii prăpastiei dintre nevoile și aspirațiile tinerilor, pe de o parte, și societatea în care trăiesc, incapabilă să ofere soluții problemelor majore cu care aceștia se confruntă, pe de altă parte.

Această contradicție dintre aspirațiile tinerei generații și realitățile lumii capitaliste îi pune pe tineri într-o situație disperată, cu adevărat dramatică. Prin urmare, dorința de a crea o societate în măsură să-i ofere certitudinea prezentului și să-i deschidă perspectiva împlinirii idealurilor sale — în concordanță cu interesul progresului general al omenirii — constituie sensul major al angajării politice a tinerei generații din țările

⁶ *Tendances de la jeunesse dans les années '80*, U.N.E.S.C.O., Paris, 1980.

capitaliste, care se află în primele rînduri ale luptei împotriva dominației monopolurilor, a încercărilor acestora de a ieși din criză prin înrăutățirea condițiilor de muncă și viață ale maselor populare, pentru transformări înnoitoare în societate. Chiar dacă diverși tineri înclină spre apolitism, cinism sau pasivitate, ei rămîn, în ansamblu, profund preocupați de problemele ideologice, doresc să participe la viața politică, economică și socială, să acționeze pentru o schimbare progresistă a societății în care trăiesc ⁷. „Aparenta pasivitate a tinerilor de azi — relevă raportul elaborat de U.N.E.S.C.O. —, larg comentată de mass media din țările industrializate occidentale, nu permite să se conchidă că, în viitor, degradarea situației economice va fi acceptată cu resemnare... Desigur, este dificil de prevăzut care vor fi reacțiile tinerilor în anii '80, dar ar fi cu totul fals să se sconteze că ei vor rămîne pasivi față de limitarea radicală a perspectivelor și degradarea calității vieții” ⁸.

Între factorii care determină nivelul de radicalizare și sensul acțiunii social-politice a tineretului din țările capitaliste, un rol însemnat este chemată să-l joace activitatea forțelor revoluționare. „Răspunsuri corespunzătoare la problemele ce-i frămîntă — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu —, tinerii trebuie să le găsească la partidele comuniste și muncitorești, care pot să le deschidă o perspectivă clară asupra căilor dezvoltării revoluționare a societății. Milioane și milioane de tineri din lumea capitalistă pot reprezenta, dacă sînt just călăuziți în năzuința lor spre progres, o uriașă forță socială în lupta împotriva reacțiunii, pentru democrație și pace” ⁹. Experiența dovedește că, dacă potențialul de luptă al tinerilor nu este fructificat la timp în direcția progresului, a voinței lor de înnoire socială, există riscul fie ca societatea burgheză să-i „domolească”, distrăgîndu-le atenția de la cauzele adevărate ale idealurilor neîmplinite, fie ca fracțiuni ale tineretului să cadă victime aventurismului politic de stînga sau de dreapta, să alimenteze rîndurile grupărilor teroriste sau neofasciste.

Luînd în considerare ponderea tineretului în populația lumii, ca și a fiecărei țări în parte, dinamismul său în viața economică și politică, precum și trăsăturile specifice acestei importante forțe sociale, Partidul Comunist Român consideră că tinăra generație trebuie să se bucure de largi posibilități de educare și formare, de afirmare în cîmpul muncii, de participare la organizarea și conducerea societății, la asigurarea înaintării popoarelor pe calea progresului și bunăstării.

Creșterea, în general, a rolului tineretului în societate este rezultatul acțiunii unui ansamblu de factori social-politici asupra vieții naționale a popoarelor, ca și asupra situației internaționale. O influență deosebită asupra rolului tineretului o exercită profunde transformări din epoca contemporană, sporirea influenței ideilor socialismului în lume, schimbările calitative în conștiința popoarelor, amploarea bătăliilor de clasă ale maselor muncitorești, intensificarea luptei forțelor democratice și progresiste, a tuturor forțelor realiste pentru făurirea unei lumi mai drepte și mai bune. Generația tinăra se află de partea forțelor înaintate ale omenirii, participînd activ la luptele pentru prefacerea structurilor sociale perimate, pentru instaurarea unei noi ordini economice și politice mondiale.

⁷ Vezi: F. Mahler, *Tineretul occidental în anii '80. Cursa aspirațiilor și împlinirilor în perspectiva crizei*, în „Era socialistă”, nr. 6/1981, p. 39.

⁸ *Tendances de la jeunesse dans les années '80*, p. 22.

⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 4, Editura politică, București, 1970, p. 88.

Modificări însemnate în statutul social-politic al tineretului derivă și din amploarea revoluției științifice și tehnice contemporane, cu ansamblul său de consecințe asupra calificării, învățămîntului, integrării profesionale, organizării timpului liber. Este știut că ridicarea nivelului de cultură și de pregătire al tuturor categoriilor tinerei generații, pătrunderea tot mai largă a cunoștințelor, informațiilor științifice și a ideilor politice în rîndul tineretului stimulează implicarea tot mai largă a acestuia în viața economică și social-politică. Tinerii resping orice sistem de instituții economice, politice, sociale și culturale care limitează inițiativa și blochează accesul la actul deciziei sociale, la educație, informație și cultură. Aspirațiile și idealurile majorității tinerilor nu se mai exprimă predominant în sfera realizărilor personale, ci în direcția participării nemijlocite la decizie în legătură cu toate problemele majore cu care se confruntă societatea, pentru eliminarea nedreptăților și a inegalităților existente între oameni, între națiuni.

Creșterea rolului tinerei generații este legată și de radicalizarea pozițiilor politice ale tineretului, de participarea sa tot mai activă la viața socială, la dezbaterile și rezolvarea problemelor țării căreia îi aparține, ca și a problemelor vieții politice mondiale. „Tineretul — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — dorește să-și spună cuvîntul asupra problemelor grave care confruntă astăzi omenirea, care frămîntă viața internațională și, mai ales, vrea să ia parte nemijlocit la jalonarea căilor de făurire a viitorului în care el este chemat să trăiască și să muncească. Milioanele de tineri de pretutindeni vor să cunoască cum va arăta lumea de mîine și, mai ales, să ia parte activă la efortul universal pentru făurirea unei societăți mai bune și mai drepte, a unei lumi eliberate de toșmarul războaielor, de asuprire și exploatare, în care oamenii să trăiască în prietenie și colaborare”¹⁰.

În concepția partidului nostru, a secretarului său general, cu privire la statutul tineretului în lumea contemporană un loc aparte îl ocupă evidențierea *rolului său activ în viața internațională*, contribuției tinerei generații la făurirea unei lumi a păcii, colaborării și înțelegerii între popoare. Poziția angajată și, adeseori, anticipativă, a tinerei generații în raport cu problemele fundamentale ale epocii noastre reprezintă unul dintre aspectele de bază ale manifestării acesteia ca uriașă forță a progresului, colaborării și păcii.

Afirmîndu-se tot mai viguros pe plan național și internațional, tineretul reprezintă, prin combativitatea sa, prin idealurile sale înaintate, un imens potențial în transformarea progresistă a omenirii, un factor activ al luptei împotriva politicii imperialiste de forță și dictat, a politicii de hegemonie, pentru o lume fără războaie, pentru libertate, independență națională, socialism și pace.

Creșterea rolului tinerei generații în viața politică mondială este cu atît mai necesară astăzi cînd climatul internațional cunoaște o agravare fără precedent, urmare, îndeosebi, a accelerării cursei înarmărilor, menținerii unor conflicte vechi și apariției, în unele zone ale globului, a noi conflicte, perpetuării crizei economice mondiale, sporirii decalajelor dintre țările bogate și cele sărace, accentuării vechilor contradicții din lumea de azi și, îndeosebi, a celor dintre statele dezvoltate și cele în curs de dezvoltare. Aceste evoluții ale raporturilor internaționale se răsfrîng, în mod

¹⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 5, Editura politică, București, 1979, p. 556.

negativ, asupra condițiilor social-economice, de muncă și viață ale tineretului, afectează destinul a sute de milioane de tineri din numeroase țări ale lumii. De aceea, este firesc ca tineretul să se ridice și să-și spună cuvântul în legătură cu toate aceste probleme grave care confruntă întreaga omenire și care privesc nemijlocit existența și viitorul său. Așa cum sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu în Mesajul adresat participanților la Congresul mondial al U.N.E.S.C.O. privind tineretul, nimic nu poate fi mai important, în momentul de față, decât „de a se face totul pentru ca popoarele — în rîndul cărora tineretul reprezintă o puternică forță socială — să acționeze tot mai unite și să conlucreze tot mai strîns pentru a opri cursul periculos al evenimentelor spre încordare și război, pentru a apăra dreptul fundamental al oamenilor, al națiunilor la viață, la pace, la existență liberă și demnă !

Este bine cunoscut că, în toate războaiele, tineretul a dat, întotdeauna, cele mai mari jertfe, că acestea i-au afectat în cel mai înalt grad condițiile de viață, de muncă, de educație. Iată de ce — pe deasupra oricăror deosebiri de concepții și orientări politice, filozofice sau religioase — tinerii din întreaga lume trebuie să-și dea mîna și să acționeze neabătut, în strînsă unitate, împreună cu popoarele lor, cu forțele înaintate, progresiste și realiste din întreaga lume, pentru eliminarea războiului din viața societății, pentru dezarmare și pace !”¹¹.

Aceste idei dau expresie, cu realism și responsabilitate, unei largi încrederi a Partidului Comunist Român, personal a secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, în capacitatea tineretului progresist de pretutindeni de a acționa, împreună cu celelalte forțe revoluționare, antiimperialiste, pentru soluționarea, în interesul popoarelor, a celor mai complexe probleme cu care se confruntă astăzi omenirea.

Profund îngrijorată de accelerarea cursei înarmărilor și, în primul rînd, a celor nucleare, tînăra generație este vital interesată în trecerea neîntîrziată la măsuri practice, eficiente de dezarmare, în eliminarea primejdiei unui nou război mondial, care pune sub semnul întrebării problema capitală a existenței speciei umane, a supraviețuirii popoarelor.

După cum se știe, spirala înarmărilor, îndeosebi a celor nucleare, a căpătat în zilele noastre dimensiuni aberante. Potrivit estimărilor unor prestigioase instituții internaționale, cheltuielile militare mondiale au atins, în anul 1984, peste 800 miliarde dolari, sumă care depășește de 25 ori pe cele de la începutul secolului. Cele 50 000 încărcături nucleare existente pe glob dispun de o putere capabilă să distrugă de mai multe ori viața pe pămînt și să-l transforme în pustiu.

Dînd expresie fidelă voinței lor de neclintit de a se implica în făurirea unui viitor pașnic, de securitate și înțelegere între națiuni, lipsit de spectrul amenințător al războiului nuclear, milioane de tineri au luat și iau parte activă la marile mișcări de masă pentru dezarmare și pace. Acțiunile antirăzboinice ale tineretului s-au desfășurat și se desfășoară în țările socialiste, în țările în curs de dezvoltare, în țările capitaliste dezvoltate, cuprinzînd practic toate zonele globului și toate țările, fără deosebire de orînduirea lor social-politică.

Deși epoca noastră a făcut dovada unor capacități economice și tehnice fără precedent, prăpastia dintre țările dezvoltate și cele în curs de

¹¹ Mesajul tovarășului Nicolae Ceaușescu, președintele Republicii Socialiste România, adresat participanților la Congresul mondial al U.N.E.S.C.O. privind tineretul, în „Scînteia”, anul LIV, nr. 13 336 din 9 iulie 1985.

dezvoltare s-a adâncit continuu : produsul național pe cap de locuitor al țărilor subdezvoltate este de peste 40 de ori mai scăzut decât cel al țărilor dezvoltate ; cu toate că dispun de un potențial demografic majoritar, țările în curs de dezvoltare dețin numai 33 la sută din produsul social global, 35 la sută din producția agricolă mondială și 9 la sută din cea industrială. O mare parte a populației globului trăiește în sărăcie și miserie. Conform unor studii elaborate de Organizația Națiunilor Unite și organismele sale specializate, 500 de milioane de oameni sînt supuși zilnic în lume foametei, iar 50 de milioane de oameni mor, în fiecare an, din cauza subnutriției. Deși Conferința mondială asupra alimentației de la Roma, din 1974, preconiza să se acționeze astfel ca „în zece ani, de acum înainte, nici un copil să nu se mai culce cu stomacul gol“, 20—25 la sută dintre copiii țărilor nesocialiste în curs de dezvoltare mor înainte de a atinge vîrsta de cinci ani. Un miliard de oameni din țările sărace, adică un sfert din populația globului, nu beneficiază practic de nici un fel de servicii medicale. În 1970, 783 de milioane de oameni erau analfabeți, iar în 25 de state subdezvoltate procentul neștiutorilor de carte atingea 80 la sută din populație.

Această situație face ca prăpastia dintre țările bogate și cele sărace, rezultat al îndelungatei perioade de dominație colonialistă și neocolonialistă, să se transforme — potrivit aprecierilor partidului nostru — în contradicția fundamentală a epocii noastre, să constituie o serioasă amenințare la adresa păcii și securității internaționale. Fiind cel dintîi afectat — atît în planul condițiilor de viață, de muncă și educație, cît și al posibilităților de participare la întreaga activitate social-politică — de fenomenul anacronic al subdezvoltării, tineretul lumii este chemat „să participe activ la eforturile pentru lichidarea subdezvoltării, pentru instaurarea unei noi ordini economice internaționale, bazată pe egalitate și echitate, care să asigure progresul mai rapid al tuturor țărilor, în primul rînd al celor rămase în urmă, să înlesnească accesul larg și neîngrădit al popoarelor la cuceririle științei și tehnologiei moderne“¹².

Experiența istoriei probează că folosirea forței, soluțiile militare nu au condus niciodată la soluționarea durabilă și echitabilă a problemelor litigioase dintre state și nu au contribuit la progresul general al umanității ; dimpotrivă, acestea au înveninat raporturile bilaterale, climatul politic internațional, au adâncit și mai mult conflictele, îngreindu-le rezolvarea, au dus, întotdeauna, la distrugeri de bunuri materiale și de vieți omenești — în marea lor majoritate tineri —, au provocat popoarelor mari pierderi. Iată de ce tineretul este profund interesat și se pronunță pentru reglementarea tuturor problemelor și diferendelor internaționale exclusiv prin mijloace pașnice, la masa tratativelor, pentru lichidarea cu desăvîrșire a politicii zonelor de influență și de interese, a politicii de mare putere, de hegemonie și de amestec în treburile interne ale țărilor mici și mijlocii, a presiunilor și sancțiunilor economice, a politicii de forță și dictat.

Pentru tînăra generație, statornicirea pe continentul european a unui climat de pace, destindere, securitate și cooperare este de natură să ofere condiții și garanții pentru dezvoltarea nestingherită a civilizației umane și, în acest context, pentru afirmarea continuă a capacităților sale creatoare.

¹² Mesajul tovarășului Nicolae Ceaușescu, președintele Republicii Socialiste România, adresat participanților la seminarul internațional „Tineretul și dezvoltarea“, în „Scînteia“, anul LIV, nr. 13 146 din 28 noiembrie 1984.

De aceea, tineretul și-a afirmat, în ultimele decenii, tot mai evident opțiunea pentru transformarea Europei într-o zonă a păcii, securității și colaborării între popoare. Tinerii au găsit un puternic imbold în cuvintele adresate participanților la Masa rotundă de la Snagov (1969) de către președintele României socialiste, tovarășul Nicolae Ceaușescu, care sublinia : „Sintem convinși că, acționînd în comun — pe deasupra deosebirilor de convingeri politice, ideologice și religioase —, alături de celelalte forțe sociale și politice, dumneavoastră puteți influența pozitiv în măsură însemnată cursul evenimentelor politice de pe continentul nostru, puteți exercita o înrîurire eficientă asupra guvernelor, asupra oamenilor politici, sprijinind eforturile și acțiunile acestora spre destindere, pace și securitate în Europa”¹³.

Cu toată atitudinea critică pe care o manifestă în legătură cu eficacitatea practică a acțiunilor pe care le desfășoară Organizația Națiunilor Unite, tînăra generație consideră că acestui organism — ca for democratic reprezentativ — îi revine un rol însemnat în dezbaterea și rezolvarea marilor probleme ale contemporaneității în concordanță cu interesele vitale ale tuturor popoarelor. Cu prilejul unor însemnate manifestări internaționale de tineret (Adunarea mondială a tineretului — New York, 1970 ; Conferința internațională a tineretului pentru problemele populației — București, 1974) a fost exprimată necesitatea îmbunătățirii și democratizării activității O.N.U. în vederea creșterii rolului său în lume, sporirii contribuției sale la promovarea păcii și securității internaționale, îmbunătățirii căilor de comunicare dintre Națiunile Unite și organizațiile de tineret care să determine o mai mare asociere a tinerei generații la îndeplinirea obiectivelor Cartei Organizației Națiunilor Unite. Adoptarea de către Adunarea generală a O.N.U., în 1965, ca urmare a unei inițiative românești, a „Declarației cu privire la promovarea în rîndurile tineretului a idealurilor de pace, respect reciproc și înțelegere între popoare”, a pus pentru prima dată în fața comunității internaționale obiectivul intensificării cooperării internaționale pentru educarea tineretului în vederea edificării unei lumi a păcii, înțelegerii și colaborării între națiuni. Pe baza prevederilor acestei declarații, problematica tineretului a intrat în preocupările statornice ale O.N.U. și agențiilor sale specializate, făcînd obiectul unor programe, documente și manifestări privind educarea tinerei generații în consens cu cele mai înaintate valori ale omenirii, asigurarea participării sale la dezvoltarea națională, precum și la soluționarea problemelor majore ale vieții internaționale.

Demersul românesc se înscrie organic în eforturile perseverente ale țării noastre, personal ale tovarășului Nicolae Ceaușescu — materializate într-un ansamblu încheiat de propuneri, documente programatice și acțiuni —, în vederea perfecționării activității și creșterii rolului O.N.U. în viața internațională, ca for democratic în măsură să contribuie la dezbaterea și soluționarea unor probleme majore care frămîntă lumea de azi, inclusiv tînăra generație. Este semnificativ, în acest sens, că documentul prezentat de România la sesiunea Adunării generale din 1975, referitor la îmbunătățirea activității O.N.U., consacră un loc distinct problematicii tinerei generații, subliniind că „o atenție deosebită trebuie acordată aspirațiilor tineretului, integrării sale în activitatea economică și socială,

66 ¹³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 14, Editura politică, București, 1970, p. 118—119.

pregătirii sale pentru viață și muncă, cultivării sale în spiritul idealurilor de pace și cooperare între toate popoarele”¹⁴.

Tocmai de aceea, România s-a aflat printre factorii de inițiativă în cadrul O.N.U., contribuind substanțial la elaborarea unor documente (rezoluții, studii, rapoarte) și organizarea de acțiuni referitoare la problematica actuală și de perspectivă a tinerei generații : accesul la muncă, educație și cultură, participarea la decizia social-politică, la cooperarea internațională.

Punctul culminant în suita inițiativelor românești referitoare la tinăra generație îl reprezintă, neîndoielnic, proclamarea „Anului Internațional al Tineretului”¹⁵, care marchează un adevărat salt calitativ și în privința abordării acestei problematici de către O.N.U., constituie o recunoaștere a rolului important ce revine tineretului în lumea de azi, a importanței participării sale directe la făurirea propriului viitor, la transformarea novatoare a societății umane. În concordanță cu concepția și poziția tovarășului Nicolae Ceaușescu privind rolul tineretului în societate, România s-a pronunțat consecvent pentru ca această importantă manifestare să asigure impulsionearea acțiunilor la nivel național, regional și internațional în sprijinul muncii și vieții tinerilor, al creșterii contribuției lor la rezolvarea problemelor majore ale lumii contemporane. Așa cum sublinia secretarul general al Partidului Comunist Român, trebuie să facem totul încît Anul Internațional al Tineretului „să constituie un factor important în unirea tineretului de pretutindeni pentru apărarea dreptului suprem al popoarelor, al oamenilor, deci și al tineretului, la existență, la viață, la libertate, la independență și pace!”. În același timp, „Anul Internațional al Tineretului trebuie să determine intensificarea luptei pentru soluționarea problemelor vitale ale tinerei generații și, în primul rînd, pentru dreptul la muncă, la învățătură, pentru asigurarea condițiilor de afirmare a capacității creatoare a tineretului de pretutindeni”¹⁶.

Concepția Partidului Comunist Român, a tovarășului Nicolae Ceaușescu, cu privire la rolul activ al tinerei generații în lumea contemporană se regăsește, în chip strălucit, atît în statutul conferit tineretului în viața social-politică a României socialiste, cît și în ansamblul inițiativelor și acțiunilor promovate de țara noastră, de organizațiile sale de tineret și studenți în viața internațională.

Problemele tineretului, condițiile sale de muncă și viață, antrenarea acestuia la lupta purtată de comuniști pentru eliberare socială și națională, pentru înfăptuirea idealurilor revoluției și edificării societății socialiste au constituit preocupări permanente ale partidului nostru. Din primele momente ale existenței sale — în pofida greutăților în mijlocul cărora a fost nevoit să-și înceapă activitatea — Partidul Comunist Român și-a asumat răspunderea pentru formarea, creșterea și educarea tineretu-

¹⁴ Vezi documentul : *Poziția României cu privire la îmbunătățirea și democratizarea activității Organizației Națiunilor Unite, la întărirea rolului său în realizarea colaborării dintre toate statele, fără deosebire de orînduire socială, a unei lumi mai bune și mai drepte, a unei păci trainice*, în *Contribuții ale României la soluționarea marilor probleme ale lumii contemporane*, Editura politică, București, 1975.

¹⁵ Vezi, pe larg : Gheorghe Prisăcaru, *Inițiative românești la O.N.U. privind tinăra generație. Anul Internațional al Tineretului*, în „Anale de istorie”, anul XXXI, nr. 1/1985, p. 31—43.

¹⁶ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Forumul național al tinerei generații*, 16 mai 1985, Editura politică, București, 1985, p. 24—25.

lui ; este deosebit de semnificativ faptul că, încă la Congresul de făurire a partidului, în mai 1921, pe ordinea de zi a fost inclus, ca un punct special, „Mișcarea tineretului“. Istoria a confirmat pe deplin concepția Partidului Comunist Român asupra locului și rolului tineretului în societate prin participarea maselor largi de tineri la marile bătălii de clasă împotriva exploatării capitaliste, a fascismului și războiului hitlerist, pentru apărarea independenței și integrității teritoriale a patriei, la lupta pentru răsturnarea vechiului regim bazat pe exploatare și asuprire și victoria revoluției socialiste în România.

În anii edificării noii orînduiri sociale — societatea socialistă —, Partidul Comunist Român a acordat o permanentă atenție asigurării celor mai bune condiții de educare și formare a tinerei generații, participării sale active la viața economică, politică și socială a țării. Așa cum subliniază secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, „în toate marile realizări din anii construcției socialiste, tineretul, împreună cu întregul popor, a adus o contribuție de mare însemnătate în toate domeniile dezvoltării noastre economice și sociale. De la primele detașamente de muncă patriotică, de la Bumbești—Livezeni și Salva—Vișeu, la Canalul Dunăre—Marea Neagră, la toate șantierele industriale, la dezvoltarea agriculturii, industriei, științei, culturii, tineretul a fost prezent, a răspuns chemării partidului, și-a făcut datoria față de patrie, față de popor, față de cauza socialismului, demonstrînd că este ferm hotărît să contribuie la realizarea unei societăți moderne, înaintate, în care întregul popor, generațiile viitoare să ducă o viață liberă, demnă“¹⁷.

O mărturie grăitoare a grijii pe care partidul nostru o acordă problemelor tineretului o constituie înscrierea, în „Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism“, a unui capitol special referitor la tineret, la aspectele formării sale multilaterale, la sarcinile actuale și de perspectivă ce revin Uniunii Tineretului Comunist, ca factor de cea mai mare însemnătate în unirea eforturilor tuturor tinerilor pentru înfăptuirea politicii partidului și statului nostru. Definind, în Program, tineretul ca o puternică forță socială, viitorul însuși al națiunii noastre socialiste, Partidul Comunist Român a relevat nu numai realitatea prezenței tinerei generații în toate domeniile vieții economico-sociale, politice și culturale, dar și răspunderea ce-i revine în asigurarea mersului înainte al poporului nostru pe calea socialismului și comunismului, a independenței și suveranității naționale.

Un element definitoriu al statutului și rolului activ conferite de partid tinerei generații din țara noastră îl reprezintă atenția acordată de întreaga societate educării prin muncă și pentru muncă, legării procesului instructiv-educativ de viață, formării tinerilor ca muncitori și specialiști cu solide cunoștințe profesionale, cu o bună pregătire politică și culturală, capabili să se integreze rapid, cu competență în producție, în viața economico-socială a țării, perfecționării structurii organizațiilor de tineret, studenți și copii și creșterii atribuțiilor acestora în sistemul democrației socialiste și al autoconducerii muncitorești.

Cu deosebire în ultimele două decenii, de cînd la conducerea partidului se află tovarășul Nicolae Ceaușescu, tineretul dispune de largi drepturi politice și sociale, se bucură de posibilități largi de a le exercita și pune în valoare. În cadrul general al perfecționării și adîncirii de-

mocrației socialiste au fost instituționalizate modalitățile de participare a tinerilor la activitatea diferitelor organisme de decizie, la nivel local, precum și la scara întregii societăți. Este relevantă, în acest sens, prezența reprezentanților tinerei generații în Comitetul Central al partidului, în organele supreme și locale ale puterii de stat, în guvern, în organele colective de conducere ale ministerelor, unităților economice și de învățământ. În perioada care a trecut de la Congresul al IX-lea al P.C.R. tineretului i-au fost încredințate răspunderi sporite în toate domeniile vieții economico-sociale, asigurându-se un cadru adecvat participării lui dinamice, revoluționare la viața națiunii, sporirii contribuției sale la progresul și prosperitatea României socialiste.

Concepția Partidului Comunist Român, a secretarului său general privind tinăra generație în lumea contemporană reprezintă un permanent îndemn la acțiune revoluționară, superioară în toate domeniile de activitate, la manifestarea mai dinamică în unirea tineretului, a organizațiilor sale democratice și progresiste în lupta împotriva politicii imperialiste de forță și dominație, pentru asigurarea dezvoltării libere a tuturor națiunilor, fără nici un amestec din afară. Dezvoltând ample raporturi de prietenie, colaborare și solidaritate cu peste 530 de organizații de tineret, studenți și copii din toate țările socialiste, din țările în curs de dezvoltare, nealiniat, cu tineretul mișcărilor de eliberare națională, cu organizațiile revoluționare și democratice din țările capitaliste dezvoltate, precum și cu numeroase organizații regionale și internaționale de tineret și studenți de diferite orientări politice, ideologice și religioase, Uniunea Tineretului Comunist, Uniunea Asociațiilor Studenților Comuniști din România și Organizația Pionierilor își aduc astfel o contribuție concretă la promovarea și transpunerea în viață a concepției partidului nostru, a tovarășului Nicolae Ceaușescu privind tinăra generație, la făurirea unei lumi a păcii și colaborării între popoare, la instaurarea în viața internațională a unor valori politice în deplin consens cu aspirațiile tineretului.

TÎNĂRA GENERAȚIE, PARTICIPANTĂ ACTIVĂ ÎN OPERA DE EDIFICARE A SOCIETĂȚII SOCIALISTE MULTILATERAL DEZVOLTATE ÎN ROMÂNIA

CONSTANTIN MOCANU

În epoca contemporană, *tînăra generație* constituie o temă fundamentală a gândirii și practicii social-umane, întrucît prin caracteristicile, prin valențele ei revoluționare, progresiste, novatoare reprezintă o însemnată componentă activă a societății, a forțelor care realizează progresul istoric general. În soluționarea efectivă a marilor probleme social-politice și ideologice ale tineretului, România dispune de o valoroasă și originală experiență, de semnificative realizări și, pe acest fond, a putut avea inițiativa și prestigiul de a propune la Organizația Națiunilor Unite proclamarea unui *An Internațional al Tineretului* — prilej de reflecție și acțiune pe plan mondial și în fiecare țară în direcția dezbaterii și rezolvării problemelor fundamentale ale tinerei generații, care se află astăzi în fața statelor, partidelor, a tuturor organizațiilor sociale, politice și culturale. În cuvîntarea rostită de la tribuna Forumului național al tinerei generații din mai 1985, secretarul general al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu, spunea : „Dăm o înaltă apreciere proclamării de către Organizația Națiunilor Unite a acestui an ca «An Internațional al Tineretului» sub deviza «Participare, Dezvoltare, Pace». Trebuie să facem astfel încît «Anul Internațional al Tineretului» să constituie un factor important în unirea tineretului de pretutindeni pentru apărarea dreptului suprem al popoarelor, al oamenilor, deci și al tineretului, la existență, la viață, la libertate, la independență și pace !”¹.

Tineretul patriei noastre este moștenitorul unei îndelungate tradiții în ceea ce privește *participarea la dezvoltarea* pe calea progresului material și spiritual al societății, la promovarea idealurilor de *pace*. În tot ceea ce înfăptuiește astăzi tînăra generație, în condițiile epocii socialiste, se află cristalizată seva trecutului multimilenar, suportul trainic al unor viguroase și îndelungate rădăcini istorice, a unei permanențe care au afirmat și afirmă virtuțile creatoare de istorie ale poporului român și ale tineretului său.

Caracterizată prin receptivitate și atașament organic la marile idealuri ale dăinuirii și devenirii istorice a poporului nostru, prin cunoscuta-i atitudine angajată în slujba valorilor și ideilor novatoare, tînăra generație s-a înscris mereu ca un important factor de progres. Preluînd și dezvoltînd, din generație în generație, virtuțile și tradițiile progresiste ale înaintașilor, tineretul a luat parte activă, alături de cele mai înaintate forțe ale societății, la lupta eroică a poporului român pentru libertate și dreptate socială, pentru independență și unitate națională, punîndu-și în slujba promovării ideilor progresiste toată energia și capacitatea sa. „În istoria îndelungată a poporului român — relevă secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu —, în luptele desfășurate de-a lungul secolelor împotriva asupririi naționale, pentru libertate și dreptate socială, tineretul și-a adus din plin contribuția, a dat nenumărate jertfe. În realizarea unirii și a formării statului național român, în războiul de independență, în răscoalele din 1907 și în atîtea alte momente importante din lupta poporului român, imensa majoritate a tineretului a fost întotdeauna de partea forțelor progresiste, contribuind la formarea și dezvoltarea statului național unitar, la progresul general al patriei noastre”².

Investigarea istoriei tineretului din țara noastră demonstrează vocația sa de a participa, într-un fel sau altul, într-un grad sau altul, la făurirea istoriei, în mod deosebit, desigur, în epoca prezentă, contemporană, dar și în cea modernă. Această realitate incontestabilă se află în strînsă conexiune, în primul rînd, cu împrejurarea obiectivă că istoria noastră a fost și este o succesiune a generațiilor. De bună seamă, o succesiune a generațiilor care nu s-a petrecut și nu se petrece ca o simplă continuare, liniară, a uneia de către alta, ca o juxtapunere, ci ca o succesiune în condițiile în care generațiile se interferează, întrucît în fiecare fragment delimitat al timpului viețuiesc, acționează oameni aparținînd tuturor vîrstelor. În această interferare complexă, o nouă generație cînd apare în istorie găsește deja anumite condiții obiective, pe care le preia și le dezvoltă în realizarea propriilor deziderate. Pe această bază, și în aceste condiții, în istoria poporului român este posibilă conturarea unei imagini cît mai cuprinzătoare a istoriei generale a tineretului, a participării sale plenare la istoria întregului popor din care face parte.

În România, ca dealtfel și pe plan mondial, marile momente ale istoriei moderne, revoluțiile care au deschis radical noi căi progresului istoric, au cuprins, mai mult decît oricînd, *participarea* tinerei generații, îndeosebi a categoriilor ei mai înaintate din punct de vedere politic, ideologic. Volumele de documente, zecile de studii și lucrări monografice consacrate momentelor istorice memorabile care au făurit România modernă — 1784, 1821, 1848, 1859, 1877 — aduc în fața noastră numeroase și minunate pagini ale participării tinerilor, o concepție deja maturizată despre *tinerețe* și rolul ei, gînduri despre organizarea specifică a tineretului, potrivit trăsăturilor și orientărilor sale reale. Descoperind virtuțile generațiilor *tinere*, ca nu puțini militanți ai timpului său, dar mai vizionar și mai propriu decît toți, Nicolae Bălcescu rezuma, într-o succintă frază, o întreagă doctrină în această privință: „Trebuie să arătăm că în junime e entuziasmul lucrurilor mari și devotamentul pentru adevăr”.

² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 7, Editura politică, București, 1973, p. 219—220.

În întreaga epocă modernă a istoriei României, tînăra generație — care în această etapă a cunoscut diverse forme de organizare politică, în raport de partidele care s-au format și s-au manifestat în viața politică a țării — a devenit tot mai mult obiect, dar și subiect al acțiunii, un important și dinamic factor de progres. Participarea mișcării de tineret la soluționarea marilor probleme aflate în fața societății românești, aportul său la făurirea istoriei au fost ridicate pe o treaptă superioară de către tineretul muncitoresc modern, de către tineretul socialist, adeziunea sa la idealurile socialiste fiind exprimată încă din faza lor utopică, înainte de revoluția de la 1848.

Plămădită în retorta vie a mișcării muncitorești, a partidului politic al proletariatului făurit în 1893, mișcarea revoluționară de tineret a probat — prin fapte și acțiuni concludente — atașamentul său plenar la lupta pentru împlinirea idealurilor și aspirațiilor aflate, vreme de decenii, pe frontispiciul conștiinței noastre naționale. Profund ancorată în realitățile românești, ea a abordat, cu curaj, problemele fundamentale ale dezvoltării României (necesitatea dezvoltării industriale a țării, rezolvarea problemei agrar-țărănești, democratizarea continuă a regimului social-politic, lupta pentru apărarea independenței și pentru desăvîrșirea unității național-statale), a susținut activ — atît în plan teoretic cît și în practica luptei politice — soluțiile și demersurile promovate de partidul clasei muncitoare pentru apărarea intereselor și aspirațiilor revoluționare și patriotice ale proletariatului, ale maselor largi populare.

Bogata experiență revoluționară dobîndită de mișcarea de tineret din țara noastră de-a lungul citorva decenii de activitate avea să fie ridicată pe o treaptă superioară în noua etapă istorică de după formarea statului național-unitar și în perspectiva obiectivelor fundamentale pe care le avea de realizat : angajarea tinerei generații la opera de consolidare și transformare democratică a societății românești, înmănușarea tuturor forțelor sale de pe întreg cuprinsul românesc într-o organizație unică, puternică și situarea acesteia pe temeiul programului și acțiunii comuniste. Procesul legitim, obiectiv de unificare pe plan național al mișcării revoluționare de tineret își va găsi — cu sprijinul și sub îndrumarea nemijlocită a Partidului Comunist Român — împlinirea firească și necesară la Conferința generală a tineretului socialist de la București, din 19—20 martie 1922, care a pus bazele organizației comuniste unice de tineret din România — Uniunea Tineretului Comunist.

Moment crucial în istoria mișcării revoluționare de tineret, făurirea, în martie 1922, a Uniunii Tineretului Comunist a înrîurit decisiv evoluția gîndirii și practicii politice a tineretului revoluționar, a marcat începutul unei etape noi, superioare în procesul de angajare a acestuia, alături de clasa muncitoare, de celelalte forțe progresiste și democratice din România, în lupta eroică a partidului pentru o nouă condiție de existență a celor mulți și obidiți, pentru împlinirea idealului libertății sociale și naționale. „În marile bătălii duse de clasa muncitoare — forța socială cea mai înaintată a societății contemporane —, în alianță cu țărănimea, cu intelectualitatea, cu toți oamenii muncii, împotriva exploatării burghezo-moșierești, pentru drepturi și libertăți democratice, pentru o viață mai bună — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — tineretul s-a aflat în primele rînduri, a înscris multe pagini de bărbăție și eroism. În aceste bătălii, în anii grei de teroare și ilegalitate, Uniunea Tineretului Comu-

nist și-a îndeplinit cu cinste rolul de organizator și conducător al luptelor tineretului pentru eliberarea socială și națională”³.

În cele peste două decenii de activitate ilegală, desfășurată sub permanenta conducere și îndrumare a partidului comunist, Uniunea Tineretului Comunist nu numai că și-a asimilat organic exemplul pilduitor al militanților forței politice și ideologice care conducea cu neînfricare lupta clasei muncitoare, a maselor largi de oameni ai muncii pe calea făuririi unei societăți noi, dar a făcut ea însăși dovada imenselor disponibilități de acțiune în bătăliile revoluționare; tinerii comuniști au săvârșit nu odată minunate fapte de dîrzenie și combativitate revoluționară, de eroism și spirit de sacrificiu în luptele împotriva exploatării și nedreptății sociale, în confruntarea acerbă cu fascismul sau pe frontul rezistenței antihitleriste din anii celui de-al doilea război mondial.

Elaborînd o linie tactică realistă și un program politic adecvat, Uniunea Tineretului Comunist a menținut și dezvoltat permanent ample și trainice legături cu largi categorii ale tineretului de la orașe și sate — tineri muncitori, țărani, elevi și studenți, tineri din unitățile militare —, mobilizînd și dinamizînd participarea acestora, în deplină unitate, la marile confruntări sociale, cu caracter economic și politic din anii crizei economice 1929—1933, la viguroasele manifestații și demonstrații antifasciste, la toate acțiunile inițiate și conduse de Partidul Comunist Român, care vizau apărarea libertăților democratice, salvagardarea independenței și suveranității patriei, a integrității sale teritoriale. Prin acțiunile revoluționare desfășurate, sub îndrumarea permanentă a partidului comunist, pentru făurirea unității de acțiune a tineretului și crearea, pe această bază, a unei puternice stări de spirit antifasciste a tinerei generații, prin întreaga sa activitate politico-ideologică de combatere și demascare a fascismului, U.T.C. și-a adus — alături de celelalte organizații revoluționare ale clasei muncitoare, de forțele democratice, patriotice ale națiunii — o însemnată contribuție la stăvilirea ascensiunii spre putere a organizațiilor fasciste, la bararea, pentru o vreme, a înfeudării țării Germaniei naziste.

În îndelungata și eroica luptă a poporului român pentru libertatea și demnitatea țării, pentru salvagardarea independenței și a integrității ei teritoriale, odată cu atitudinea sa politică lucidă, prevăzătoare, cu înțelepciunea necesare vremurilor de restriște, un rol deosebit, mobilizator, au avut curajul, optimismul, psihologia tonică. „Curajul istoric de a te ridica la luptă — scrie militantul comunist Ion Popescu-Puțuri — pentru soluționarea unor probleme vitale devenea în asemenea momente stegarul tineretului, îmbărbăta masele populare”⁴. Într-adevăr nu a fost vîrstă mai propice dăruirii de sine, care să facă din *curaj* un „steag de luptă”, decît vîrsta tinereții.

Scrutînd din perspectiva zilelor noastre anii eroici ai luptei revoluționare din perioada interbelică și a celui de-al doilea război mondial, se impune a releva că toate marile izbînzii repurtate de Uniunea Tineretului Comunist, amploarea și vigoarea acțiunilor sale, sînt indisolubil legate de activitatea neobosită a tînărului comunist Nicolae Ceaușescu, afirmat de timpuriu pe arena luptei revoluționare ca o personalitate pu-

³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, Editura politică, București, 1968, p. 309.

⁴ Ion Popescu-Puțuri, *Îndemn la creație*, Editura politică, București, 1984, p. 387.

ternică pe care istoria însăși, validându-i trăsăturile caracteristice, va dăruï poporului și țării pe unul dintre cei mai mari conducători.

Intrat la o vîrstă fragedă în vîltoarea luptei revoluționare, activitatea tînărului comunist Nicolae Ceaușescu și-a găsit o primă și strălucită manifestare în cadrul Comitetului Național Antifascist, creat în vara anului 1933, în conducerea căruia s-a aflat din însărcinarea conducerii partidului comunist. Remarcabila capacitate organizatorică, energia și puterea de muncă clocotitoare, profunzimea și maturitatea de gîndire, dublate de un patriotism înflăcărat — ca izvoare ale gîndului și faptelor sale de zi cu zi — aveau să-l situeze pe tînărul comunist Nicolae Ceaușescu în primele rînduri ale mișcării antifasciste, dobîndind, în scurt timp, admirația și prețuirea tineretului revoluționar, ale muncitorimii — în mijlocul căroră se afla în permanență —, precum și a unor intelectuali de prestigiu.

Neobosita sa activitate revoluționară nu a trecut neobservată de organele represive. La vîrsta de numai 15 ani, numele tînărului comunist Nicolae Ceaușescu figura deja în fișele poliției ca „periculos agitator comunist“, iar în iunie 1934 este arestat în vecinătatea Tribunalului militar al Corpului I Armată din Craiova, unde venise pentru a-și exprima solidaritatea proletară cu conducătorii luptelor revoluționare ale muncitorimii române din iarna anului 1933, implicați în proces.

Înfruntînd cu tenacitate măsurile represive ale autorităților, mereu drept în fața nedreptății, tînărul militant comunist își urma cu fermitate destinul revoluționar. În funcția de secretar al Comitetului regional Prahova al U.T.C., încredințată de conducerea partidului comunist în toamna anului 1935, tovarășul Nicolae Ceaușescu desfășoară o tumultuoasă activitate politică și organizatorică. În aceste împrejurări este din nou arestat, în ianuarie 1936, și implicat în procesul de la Brașov.

Anii petrecuți între zidurile Doftanei nu i-au putut frînge voința de acțiune, nu l-au putut abate de la drumul luptei revoluționare pe care se angajase din cea mai fragedă vîrstă. Abia eliberat din închisoare se avîntă din nou cu același entuziasm și spirit de sacrificiu în vîltoarea luptei, alături de viitoarea sa tovarășă de viață — tînăra comunistă Elena Petrescu —, contribuie în mod decisiv la dinamizarea activității politice și cultural-educative a tineretului comunist în cadrul breslelor muncitorești, este prezent la toate acțiunile revoluționare de anvergură desfășurate de partidul comunist în cursul anului 1939 împotriva fascismului și războiului, pentru salvagardarea independenței și suveranității naționale a României, a integrității sale teritoriale, grav periclitată de politica agresivă și revizionistă a statelor fasciste. Dovada cea mai elocventă, desprinsă din imaginea istorică a luptei antifasciste românești, a activității organizației comuniste de tineret este contribuția tovarășului Nicolae Ceaușescu la pregătirea grandioaselor manifestații patriotice, antifasciste, antirăzboinice și antirevizioniste de la 1 Mai 1939, sînt sarcinile de mare răspundere ce i-au fost încredințate de partidul comunist în 1939 — îndeplinite în spiritul viu al datoriei revoluționare — în ampla acțiune de reorganizare a Uniunii Tineretului Comunist și, apoi, în conducerea organizației ca secretar al C.C. al U.T.C.

Sînt repere ale eroice și pilduitoarei biografii revoluționare a secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a celui pe care istoria l-a impus, cu îndreptățit temei, drept unul dintre cei mai reprezentativi conducători ai Uniunii Tineretului Comunist și căruia tineretul revoluționar îi datorează succesele luptei sale ulterioare.

Afirmată strălucit în momentele decisive ale luptei revoluționare conduse de partidul comunist, activitatea tinerului comunist Nicolae Ceaușescu a imprimat Uniunii Tineretului Comunist forță și dinamism organizatoric, angajare fermă în procesul viu al creației istorice, fapt ce i-a permis să se manifeste în anii celui de-al doilea război mondial drept cea mai importantă organizație de masă a partidului comunist, condusă direct de acesta, a determinat realizarea unității de acțiune antifascistă și antihitleristă a tinerei generații și, pe acest temei, antrenarea sa efectivă în pregătirea și înfăptuirea revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă declanșată la 23 August 1944.

Victoria revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă a marcat începutul unei ere noi în istoria bimilenară a patriei noastre, masele populare dobîndindu-și, cu arma în mînă, dreptul la neatîrnare și libertate, dreptul de a fi deplin stăpîne pe bogățiile naționale, de a-și făuri destinele potrivit intereselor și aspirațiilor proprii, precum și posibilitatea de a construi pe pămîntul patriei cea mai dreaptă și mai înaintată orînduire socială — orînduirea socialistă și comunistă. O epocă nouă s-a deschis, desigur, și în fața tineretului, în cumularea și ridicarea la nivel superior a sevelor întregii lui istorii. De fapt, *acum*, în zilele noastre, se dă plinătate devizei: *Participare, Dezvoltare, Pace*.

Epoca nouă inaugurată de 23 August 1944 a cuprins un amplu și tot mai profund proces social-istoric revoluționar, care a mobilizat și dinamizat fără precedent energiile populare creatoare de istorie nouă. Prin natura lui, acest proces de largi și adînci prefaceri în viața generală a țării a fost un proces de întinerire a societății românești. Această întinerire viza înfăptuirea nu a unei oarecare orînduiri sociale, ci a unei orînduiri lipsită de exploatarea omului de către om, și, de aici, o tinerețe a epocii de un gen deosebit. În aceste împrejurări, tînăra generație, la început partea ei mai înaintată, apoi, treptat, întreaga generație tînără, și-a găsit mediul cel nou propice pentru acțiune și afirmare plenară a capacităților sale creatoare, de îngemănare completă cu istoria. Era începutul unei perioade de amplă angajare a tineretului în efortul creator al maselor populare, al Partidului Comunist Român.

Evantaiul direcțiilor de acțiune a fost deosebit de larg, România fiind angajată, cu toate forțele ei — umane și materiale —, în lupta împotriva Germaniei naziste și Ungariei horthyste, pentru eliberarea părții de nord-vest a Transilvaniei, răpită prin Dictatul de la Viena din august 1940, apoi, pentru dezvoltarea contribuției în eliberarea și a altor popoare de sub dominația fascistă; în lupta pentru transformări fundamentale în viața politică internă, pentru democratizarea vieții publice, pentru înfăptuirea reformei agrare, refacerea și dezvoltarea economiei naționale în noile condiții; dezvoltarea pozițiilor politice obținute prin însuși actul de la 23 August și intensificarea luptei pentru instaurarea puterii revoluționar-democratice — expresie esențială a desfășurării revoluției în această etapă și a conținutului ei specific acelei faze a istoriei.

În înfăptuirea acestor obiective, aflate în strînsă corelație, tineretul român era nemijlocit interesat nu numai ca orice forță socială participantă la procesul revoluționar ci, în plus, și pentru că, prin esența sa, el înseamnă viitorul țării, viitorul societății. Această idee cardinală a dialecticii istorice, manifestată cu pregnanță în acești ani efervescenți, a fost strălucit exprimată de tovarășul Nicolae Ceaușescu, pe atunci secretarul Comitetului Central al Uniunii Tineretului Comunist, într-un articol intitulat pe cît de simplu, pe atît de limpede și de vizionar — *Tine-*

retul, viitorul poporului; „Tineretul — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu — este viitorul unui popor. Spre el își îndreaptă privirea și speranța toți oamenii de știință și politici. Cu energia și entuziasmul său, tineretul este o forță creatoare, care, pusă în serviciul științei și progresului, poate da un ajutor prețios pentru dezvoltarea economică, socială, politică și științifică a unui popor. Dar pentru ca tineretul să poată contribui la dezvoltarea patriei sale, are el însuși nevoie la început de o îndrumare justă, progresistă. El trebuie să fie educat și învățat să-și iubească poporul, să învețe din trecutul glorios al strămoșilor săi”⁵.

Lupta nu a fost deloc ușoară, dimpotrivă, pe măsura adâncirii revoluției, ea s-a manifestat cu putere, întrucît clasele care atunci dispuneau de proprietatea asupra mijloacelor de producție se temeau de viitorul pe care îl deschidea tocmai activitatea revoluționară în neconținută adâncire; în aceste condiții deosebit de grele Partidul Comunist Român a promovat cu consecvență politica de largi alianțe pentru interesele comune, fundamentale ale patriei. Toate acestea s-au reflectat și în planul mișcării de tineret; dar ceea ce a fost caracteristic în România a fost unitatea de acțiune a tineretului, care a favorizat virtuțile sale pentru *Participare, Dezvoltare, Pace*. O formă specifică de mobilizare și organizare a eforturilor creatoare ale tinerei generații, care a dobîndit un caracter de masă și a generat un nemaiîntîlnit entuziasm patriotic, a fost munca voluntară pe marile șantiere naționale ale reconstrucției patriei.

Realizările obținute în anii construcției socialiste, transformarea României într-un stat industrial-agrar, cu o industrie puternică și o agricultură în continuă dezvoltare au implicat și implică munca generoasă a tinerei generații, care și-a probat și își probează marile disponibilități creatoare în toate ramurile vieții economice, politice și culturale. Nu există înfăptuire în țara noastră din acești eroici ani în care să nu fie încorporată și munca tinerilor — muncitori, țărani, elevi, studenți, intelectuali sau militari. În cuvîntarea la Forumul național al tinerei generații, secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, sublinia, din nou, cu deplină satisfacție, faptul că „în toate marile realizări din anii construcției socialiste, tineretul, împreună cu întregul popor, a adus o contribuție de mare însemnătate în toate domeniile dezvoltării noastre economice și sociale. De la primele detașamente de muncă patriotică, de la Bumbesti—Livezeni și Salva—Vișeu, la Canalul Dunăre—Marea Neagră, la toate șantierele industriale, la dezvoltarea agriculturii, industriei, științei, culturii, tineretul a fost prezent, a răspuns chemării partidului, și-a făcut datoria față de patrie, față de popor, față de cauza socialismului, demonstrînd că este ferm hotărît să contribuie la realizarea unei societăți moderne, înaintate, în care întregul popor, generațiile viitoare să ducă o viață liberă, demnă!”⁶.

Triumful socialismului în România, lichidarea exploatării omului de către om au însemnat cea mai mare victorie a partidului nostru comunist, a societății românești, după instaurarea întregii puteri politice populare. Pe parcursul edificării orînduirii socialiste s-au dezvoltat tot mai puternic industria, agricultura, întreaga economie națională. Structura

⁵ Nicolae Ceaușescu, *Tineretul, viitorul poporului*, în „Scînteia” din 21 septembrie 1944

⁶ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Forumul național al tineretului*, p. 8.

de clasă a societății a devenit, esențialmente, unitară; clasa muncitoare s-a transformat ea însăși într-o clasă socială nouă, proprietară asupra mijloacelor de producție, organizatoare și conducătoare în industrie și, în general, în întreaga societate; țărănimea, în trecut eterogenă, s-a transformat într-o clasă nouă a societății socialiste românești. Diferențierile social-politice și ideologice din rîndurile intelectualității s-au înlăturat, treptat, și întreaga intelectualitate a devenit o categorie socială de același tip, socialistă. Ca expresie a acestor prefaceri s-a realizat unitatea politică, moral-ideologică și socială a populației țării, cu un cuvînt a poporului român.

Aceleași profunde transformări sociale, politice și moral-ideologice s-au produs și în rîndurile tineretului — parte organică a întregului popor —, unitatea lui devenind superioară și corespunzătoare treptei respective de dezvoltare. Pentru prima dată în istoria sa, tineretul nu mai avea și nu mai are, în cuprinsul său, structurări sociale contradictorii-antagoniste, diferențe de gen politic și ideologic; dimpotrivă, în anii revoluției și construcției socialiste, tînăra generație a dobîndit trăsături care permit definirea și afirmarea ei unitară, ca purtătoare de tinerețe, de virtuți ale tinereții. Pe această bază, vocația tinerei generații române contemporane se manifestă în modul cel mai larg, contribuția ei la făurirea noii istorii a patriei fiind în plină realizare.

Epoca istorică inaugurată de Congresul al IX-lea al P.C.R. — care a ales în fruntea partidului nostru comunist pe militantul în măsură ca nimeni altul să călăuzească noua operă a muncii și dezvoltării în România socialistă, tovarășul Nicolae Ceaușescu — epoca cea mai bogată în împliniri din întreaga istorie națională, a determinat în societatea românească un însemnat suflu înnoitor, un înalt dinamism în prefacerile economice, sociale, în dezvoltarea societății în toate domeniile. Perioada aceasta de intensă creație istorică poartă pecetea personalității secretarului general al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a gândirii și acțiunii sale revoluționare. Această epocă, de împliniri și certitudini, de viguroasă ascensiune a României socialiste se identifică în conștiința noastră, a tuturor, ca o epocă de nouă tinerețe și încredere în destinul socialist al patriei, în care tînăra generație, alături de întregul popor, s-a afirmat ca o forță socială a progresului istoric general.

Este un titlu de înaltă mîndrie patriotică pentru tînăra noastră generație faptul de a-și fi legat, prin muncă, prin spirit de inițiativă și acțiune revoluționară, numele de tot ceea ce s-a înfăptuit și se înfăptuiește pe meleagurile patriei, în rezolvarea problemelor de mare importanță implicate de aplicarea Programului Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism. Pretutindeni, participarea tineretului a fost remarcabilă, în industrie sau agricultură, în știință, artă sau în învățămînt, în întreaga activitate social-politică. Tînăra generație și-a manifestat elanul creator, capacitatea de dăruire, pasiunea pentru ceea ce este nou și valoros; sînt trăsăturile unei generații animate de un profund și firesc spirit revoluționar, crescută și educată de partidul nostru comunist în spiritul valorilor esențiale ale civilizației socialiste. Asemenea rol măreț al tinerei generații a fost evidențiat de Programul partidului, care caracterizează tînăra generație a României socialiste ca o puternică

forță socială, viitorul însuși al națiunii noastre socialiste⁷, caracterizare în care se exprimă însăși esența portretului moral-politic al tineretului, trăsăturile fundamentale ale acțiunii sale revoluționare, încrederea deosebită pe care i-o acordă partidul, poporul, întreaga noastră societate.

Această nouă viziune a partidului, a secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a avut o deosebită importanță pentru tinăra generație, pentru considerarea ei nu numai ca obiect al activității politice, dar și ca subiect, prin participarea amplă și entuziastă la înfăptuirea, pe mai departe și la un nou nivel, a socialismului și comunismului în România. În contextul orientărilor sale de însemnătate istorică deosebită, documentele Congresului al IX-lea al partidului au relevat rolul important ce revine Uniunii Tineretului Comunist în formarea tinerei generații, participantă la construcția socialismului și comunismului, în educarea acesteia în spiritul dragostei față de muncă, al răspunderii față de îndatoririle sociale, al devotamentului nemărginit față de patria socialistă și partidul comunist. „Socialismul — aprecia tovarășul Nicolae Ceaușescu în Raportul prezentat congresului — a deschis tineretului nostru perspectivele afirmării elanului și entuziasmului său, i-a creat condiții optime de dezvoltare multilaterală. Fără îndoială că tineretul va răspunde și în viitor acestor condiții printr-o muncă perseverentă de pregătire și largire a orizontului de cunoștințe, prin participarea activă, alături de întregul popor, la opera de dezvoltare a construcției socialiste“⁸.

Fiecare generație din istoria României a avut o strânsă, o specifică legătură cu epoca dată și cu trăsăturile ei. Tot așa tinăra generație a României socialiste are o intercondiționare naturală cu epoca în care ne aflăm, epoca unor profunde și remarcabile transformări înnoitoare. Literatura de specialitate istorică, sociologică, politologică, filosofică din țara noastră a evidențiat suficient de limpede că, în România, tinerii prezintă un grad mai mare de maturizare decât în timpurile anterioare, maturizare ce se manifestă, înainte de toate, ca formă superioară de conștientizare asupra caracteristicilor și năzuințelor lor; dispun de un grad mai înalt de cunoaștere (și autocunoaștere); manifestă mai pregnant aspirația firească spre autonomie, independență, fără ca — în cazuri normale — să se ajungă la ruptură față de generațiile mai vîrstnice; manifestă, totodată, o dorință sporită de formare și evidențiere a propriei personalități, un mai mare discernămint critic și mai multă forță creativă de istorie nouă.

În epoca de grandioase ctitorii socialiste, inaugurată de Congresul al IX-lea al partidului, societatea socialistă — care a intrat în etapa înfăptuirii ei multilateral dezvoltate — a dovedit o deosebită receptivitate și înțelegere față de tinăra generație, față de virtuțile ei creative, a acordat o permanentă atenție problemelor ei specifice, încredințându-i sarcini mereu sporite, de însemnată responsabilitate socială. Uniunea Tineretului Comunist, Uniunea Asociațiilor Studenților Comuniști, Organizația Pionierilor au promovat, mai profund decât oricînd, principiile angajării ferme în activitatea constructivă, originală și creatoare a tineretului, în preocuparea generală pentru salvagardarea păcii și colaborării internaționale.

⁷ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Editura politică, București, 1975, p. 138.

⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîșirii construcției socialiste*, vol. 1, p. 79.

Asemenea orientări au putut fi fructificate cu atât mai mult cu cât societatea socialistă a creat tinerei generații condiții noi de muncă, de viață și învățatură, posibilități nestingherite de formare profesională și de educare, de afirmare plenară publică. În Constituția țării au fost prevăzute largi drepturi social-politice pentru toți tinerii care au depășit vârsta de 18 ani; alte legi au inclus însemnate prevederi menite să asigure apărarea și promovarea intereselor specifice ale tinerilor. Învățământul de toate gradele a devenit larg deschis tinerilor; în școlile de toate gradele se asigură o temeinică pregătire tinerei generații, strâns legată de producție, de cerințele obiective ale dezvoltării socio-economice și culturale a patriei. Promovarea democrației socialiste s-a materializat în implicarea sporită a tinerilor, a organizațiilor lor în dezbaterile și adoptarea hotărârilor. Pe diferite trepte ale structurii politico-organizatorice, reprezentanți ai organizațiilor de tineret fac parte din organele de stat corespunzătoare: Marea Adunare Națională, consiliile populare județene, municipale, orașenești și comunale, Consiliile oamenilor muncii din întreprinderi și instituții. Primul secretar al Comitetului Central al Uniunii Tineretului Comunist face parte din Comitetul Politic Executiv al C.C. al P.C.R. și este membru în guvern, în calitate de ministru pentru problemele tineretului. Astfel, în România este asigurată participarea plenară a tineretului, a organizațiilor sale la conducerea statului, a societății întregi, la rezolvarea problemelor curente și de perspectivă ale țării.

Contribuția însemnată a tineretului în producția materială este determinată, înainte de toate, de însăși ponderea lui în această etapă, a societății socialiste multilateral dezvoltate; dacă luăm în discuție datele dintre 1965 și situația de astăzi, media participării tineretului în ansamblul economiei naționale este de 33%, iar într-o serie de unități economice, mai ales în acelea cu o înaltă tehnicitate, mai mult de jumătate; în unele domenii ea reprezintă aproape totalitatea oamenilor muncii. Este o anumită corespondență între tinerețea industriilor și tinerețea oamenilor care muncesc în cadrul lor.

În aceste condiții, preocuparea organizațiilor U.T.C. din domeniul economic se concentrează asupra ramurilor de vîrf ale economiei naționale, pentru realizarea marilor obiective de investiții, în unități de transport, de comerț și cooperatie, adică în acele colective de muncă în care tineretul deține o pondere semnificativă și care trebuie să devină adevărate școli de educație comunistă, revoluționară a tineretului muncitoresc, a întregului nostru tineret. Totodată, s-a intensificat preocuparea organizațiilor de tineret pentru creșterea eficienței educative a acțiunilor de autogospodărire a bazei de materii prime și materiale, de energie și combustibili, care constituie adevărate pîrghii de formare a unei atitudini și gândiri economice înaintate a tinerilor în tripla lor calitate de proprietari, producători și beneficiari ai avuției naționale.

O contribuție activă la realizarea obiectivelor noi, profunde revoluții în agricultura românească, la dezvoltarea și modernizarea producției au adus și aduc tinerii cooperatori, mecanizatori și specialiști de la sate. Ei sînt angrenați, cu toată energia și priceperea, la realizarea unei agriculturi intensive, moderne, a programelor de irigații, desecări și îndiguiri, de îmbunătățiri funciare, a altor lucrări care să ducă la creșterea productivității muncii, la o mai bună valorificare a pămîntului, la introducerea celor mai noi cuceriri ale științei agricole — adevărate programe de modernizare a vieții materiale și spirituale a satului românesc contemporan.

În perspectiva satisfacerii imperativului legării tot mai strânse a învățământului cu cercetarea și producția, organizațiile de tineret din școli și facultăți au situat și situează în centrul activității lor creșterea răspunderilor tuturor elevilor și studenților față de pregătirea lor teoretică și practică, ceea ce se regăsește în creșterea numărului celor care obțin rezultate mai bune la învățătură și în pregătirea profesională. A sporit numărul cercurilor și societăților științifice, s-au extins cercurile tehnico-aplicative în cadrul cărora se elaborează lucrări cu o finalitate practică, concretă. Prin întreaga activitate politică, organizatorică și educativă organizațiile noastre din școli și facultăți asigură fiecărui elev și student condiții pentru a se integra activ și eficient în viața economico-socială, pentru a stăpîni tot ceea ce a creat mai valoros știința și cunoașterea umană.

Preluînd și ducînd mai departe eroica ștafetă a muncii pentru țară, inițiată în anii marilor bătălii pentru reconstrucția economică a patriei, tineretul României socialiste a primit cu legitimă recunoștință faptul că, în semn de profundă încredere în capacitățile sale creatoare, partidul i-a încredințat în anii care au urmat Congresului al IX-lea al P.C.R. realizarea unor importante obiective economice. Grandioasele ctitorii socialiste realizate prin entuziasmul și abnegația tinerei generații — de la Sistemul hidroenergetic și de navigație Porțile de Fier și pînă la Canalul Dunăre—Marea Neagră, cea mai recentă și mai impunătoare construcție din istoria patriei — vor rămîne prin timp ca mărturii ale maturității și pasiunii sale revoluționare, iar titlul de brigadier va constitui, ca și în zilele noastre, un titlu de mîndrie și onoare pentru tineretul țării.

Cu întregul său potențial de acțiune, de gîndire și inițiativă creatoare, tineretul contribuie astăzi la îndeplinirea istoricelor obiective stabilite de Congresul al XIII-lea — cea mai recentă întrunire a forumului suprem al partidului —, care a pus în fața întregului popor noi și însușitoare sarcini pentru înaintarea neabătută a României pe drumul făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate. Relevînd activitatea multilaterală desfășurată de minunatul nostru tineret, contribuția sa activă, alături de toți oamenii muncii, la dezvoltarea și înflorirea României socialiste, Congresul a evidențiat, totodată, sarcinile importante ce revin Uniunii Tineretului Comunist — organizația revoluționară a tineretului —, organizațiilor de studenți, de pionieri și organizației „Șoimii patriei” pe linia educării și formării tinerei generații, a copiilor pentru muncă și viață, în spiritul concepției revoluționare, a înarmării sale cu cele mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, ale cunoașterii umane. De la înalta tribună a Congresului, secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a adresat întregului tineret, copiilor țării vibranta chemare „de a nu precupeți nimic pentru însușirea comorilor științei și culturii, pentru a se forma în spiritul tradițiilor revoluționare ale poporului și partidului nostru, de a munci fără preget pentru a deveni destoinici constructori ai socialismului și comunismului, luptători înflăcărați pentru bunăstarea și fericirea poporului, pentru măreția României socialiste”⁹.

Orientările și sarcinile trasate de Congresul al XIII-lea al partidului, vibrația revoluționară, realistă și constructivă a documentelor sale au dat un nou imbold în muncă, în activitatea multilaterală a tuturor tinerilor

României socialiste, muncitori sau țărani, studenți sau elevi, intelectuali sau militari. O expresie elocventă — care dă măsura reală a elanului creator, participativ al tineretului — o constituie faptul că sarcinile din 1985 asumate în îndeplinirea unor obiective prioritare pentru economia națională sînt de trei ori mai mari decît realizările din anul 1980, ceea ce înseamnă o substanțială creștere a contribuției lui la asigurarea bazei de materii prime și energetice a țării, la traducerea în viață a prevederii ca Uniunea Tineretului Comunist să execute, pînă în 1989, lucrări de irigații, îmbunătățiri funciare și hidroameliorații pe o suprafață de 500 000 ha. Aceasta are la bază forța politico-organizatorică a Uniunii Tineretului Comunist care, în 1985, cuprindea în rîndurile sale aproximativ patru milioane de membri și membri asociați, cu peste două milioane mai mult decît în urmă cu două decenii, conferind organizației de tineret un larg caracter de masă și o crescîndă influență în mobilizarea și unirea eforturilor social-politice constructive ale întregii generații tinere din România.

Intrunit la numai cîteva luni de la Congresul al XIII-lea al partidului, Forumul național al tinerei generații din mai 1985 (Congresul al XII-lea al Uniunii Tineretului Comunist, Conferința a XIV-a a Uniunii Asociațiilor Studenților Comuniști, Conferința a V-a a Organizației Pionierilor și Șoimilor Patriei) a adoptat hotărîri de mare importanță pentru mobilizarea și angajarea întregului tineret în vasta operă de dezvoltare multilaterală a țării, pentru educarea tinerei generații în spiritul idealurilor păcii, progresului și democrației. Aceste hotărîri vizează antrenarea tuturor tinerilor la realizarea exemplară a sarcinilor de plan, a producției fizice și nete în cadrul întrecerii uteciste ; creșterea răspunderii tinerilor de la sate față de realizarea în condiții de calitate superioară a tuturor lucrărilor agricole și obținerea unor producții record în toate sectoarele de activitate ; valorificarea deplină, sub deviza „Știință-Tehnică-Producție“, a potențialului creator al tinerei generații, prin antrenarea sa și mai activă în procesul de cercetare și creație tehnico-științifică ; inițierea și desfășurarea unor ample acțiuni de muncă patriotică — formă tradițională de educare revoluționară, comunistă a tinerei generații.

Desfășurat în atmosfera de puternică efervescență revoluționară, patriotică cu care tinăra generație din țara noastră marchează Anul Internațional al Tineretului, Forumul național al tinerei generații a reafirmat, prin orientările și directivele lui, vocația tineretului român în ampla mișcare istorică pentru pace, pentru dezvoltare și progres, hotărîrea lui nestrămutată de a-și aduce contribuția la rezolvarea marilor probleme ale contemporaneității, pentru modelarea viitorului popoarelor și a propriului său viitor pașnic și prosper.

Tocmai în condițiile acestui an — 1985 — reiese cu pregnanță în evidență conexiunea dintre *tineret* și *viitor*, faptul că tineretul, prin idealurile lui, prin însăși existența lui în plină dezvoltare, reprezintă pretutindeni viitorul omenirii. O idee majoră promovată cu multă limezime în România, țară care prefigurează în mod strălucit viitorul, destinul său socialist și comunist.

În amplul articol, semnificativ intitulat *Tineretul viitorului și viitorul tineretului*, tovarășul Nicu Ceaușescu, prim-secretar al Comitetului Central al Uniunii Tineretului Comunist, președintele Comitetului național român pentru Anul Internațional al Tineretului și președinte al Comitetului Consultativ al O.N.U. pentru Anul Internațional al Tineretului, reliefa : „Tineretul este, prin definiție, o existență în viitor, mai exact o

legătură funcțională între prezent și viitor. Să remarcăm din această perspectivă faptul că deviza Anului Internațional al Tineretului „Participare. Dezvoltare. Pace” are menirea de a reliefa întregul potențial de care tineretul lumii dispune în calitate de însemnat factor al acțiunii sociale, transformatoare. Și aceasta cu atât mai mult cu cât participarea, dezvoltarea, pacea nu reprezintă obiective limitate în timp, ci vor constitui teme de preocupare practică permanentă pentru întreaga istorie viitoare a omenirii”¹⁰.

În edificarea propriului său viitor tineretul României socialiste este profund interesat, are capacitatea și entuziasmul de a fi continuatorul prezentului, este animat de dorința fierbinte de a realiza în țara noastră o societate tot mai bună, potrivit năzuințelor și aspirațiilor sale. Aducând din anii tinereții sale revoluționare contribuții eminente în ceea ce privește rolul tineretului în societatea socialistă românească, secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a dezvoltat o cuprinzătoare doctrină despre capacitatea și menirea tinerei generații de a înfăptui viitorul, de a se manifesta ca o forță esențială a progresului istoric, național și universal actual. În Mesajul adresat, la 3 septembrie 1985, participanților la Conferința mondială a comitetelor naționale pentru Anul Internațional al Tineretului, întrunită la București, președintele României socialiste releva : „Ca făuritor nemijlocit al lumii de mâine, tineretul este profund interesat să participe activ și responsabil la dezbateră și soluționarea tuturor problemelor de care depinde asigurarea viitorului său de pace, de progres și bunăstare. Problemele legate de lichidarea inechităților sociale, de asigurarea drepturilor fundamentale la muncă, la învățătură, la cultură și educație sînt probleme care privesc nemijlocit viața și afirmarea tineretului în societate și de aceea tînăra generație trebuie să participe în modul cel mai activ la dezbateră și soluționarea lor. Guvernele, factorii de decizie politică la diferite niveluri trebuie să se preocupe în permanență de crearea tuturor condițiilor și de asigurarea unor posibilități reale, eficiente de participare a tinerilor la viața socială, la făurirea propriului viitor, potrivit aspirațiilor și năzuințelor lor de progres, prosperitate și pace”¹¹.

Tineretul reprezintă viitorul fiecărui popor, al fiecărei țări, însă transformarea unui asemenea deziderat în realitate depinde, în mod prioritar, de acțiunea și influența practică a unui ansamblu de factori obiectivi și subiectivi ce asigură participarea tinerei generații atât la întreaga viață economică, social-politică și spirituală a popoarelor, cât și la viața internațională. Din acest punct de vedere, în România — țară socialistă, ferm angajată în intensificarea progresului istoric — vocația tineretului de participant activ, responsabil la ansamblul dezvoltării societății românești contemporane, își găsește fără restricții întreaga posibilitate de manifestare și afirmare.

O etapă nouă a acestei participări o constituie înfăptuirea obiectivelor de importanță majoră ale cincinalului 1986—1990 și pentru perioada de perspectivă pînă în anul 2000, cuprinse în documentele istorice adoptate de Congresul al XIII-lea al P.C.R., care asigură trecerea României

¹⁰ Nicu Ceaușescu, *Tineretul viitorului și viitorul tineretului*, în „Scînteia”, anul LIV, nr. 13 177 din 4 ianuarie 1985.

¹¹ *Mesajul tovarășului Nicolae Ceaușescu, președintele Republicii Socialiste România, adresat participanților la Conferința mondială a comitetelor naționale pentru Anul Internațional al Tineretului*, în „Scînteia”, anul LV, nr. 13 384 din 4 septembrie 1985.

în cea de-a treia etapă a dezvoltării sale — a dezvoltării intensive, în care obiectivul fundamental îl constituie realizarea, în linii generale, a Programului partidului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate, crearea condițiilor necesare trecerii, în perioada următoare, la realizarea fazei superioare a societății socialiste, la edificarea comunismului în patria noastră. Potrivit directivelor adoptate de Congresul al XIII-lea al partidului, în anii 1986—1990 în România se va continua ferm politica de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare spre comunism, acordându-se o atenție deosebită dezvoltării intensive a forțelor de producție, precum și perfecționării relațiilor de producție, a tuturor relațiilor sociale. Se va acționa cu toată hotărîrea pentru realizarea unei noi calități a muncii, a vieții. O importanță prioritară se va acorda cercetării științifice, introducerii rapide în producție a noilor cuceriri ale științei și tehnicii moderne, creșterii productivității muncii. Activitatea politică, educativă, de învățămînt se va perfecționa în mod corespunzător. Astfel, în anul 2000, România va deveni o țară industrial-agrară multilateral dezvoltată, care va asigura condiții de viață superioare pentru toți cetățenii patriei. Se vor dezvolta puternic forțele de producție, se vor perfecționa relațiile de producție și sociale. Vor dispărea o serie de deosebiri dintre munca fizică și intelectuală, se vor apropia tot mai mult condițiile de muncă din diferite sectoare de activitate. România se va afirma și mai puternic, pe plan mondial, vor crește și mai mult rolul și contribuția poporului român în istoria universală contemporană.

În aceste condiții, tînăra generație, ca parte organică a societății socialiste românești, va avansa pe noi trepte de istorie, va fi și mai unitară și mai omogenă din punct de vedere social, politic, etic, va avea posibilități superioare de a-și întruchipa vocația, virtuțile, trăsăturile în edificarea noii istorii a patriei.

În spiritul istoricelor hotărîri adoptate de Congresul al XIII-lea al partidului, Planul național de măsuri și acțiuni consacrate Anului Internațional al Tineretului prevede, pentru anul 1985, importante direcții de activitate vizînd îndeplinirea exemplară de către toți tinerii patriei a sarcinilor de producție ce le revin din planul anual, precum și din prevederile cincinalului 1986—1990. Implicați direct în promovarea obiectivelor noi revoluții științifico-tehnice contemporane, în cadrul întrecerii uteciste: „Tineretul — factor activ în realizarea obiectivelor deceniului științei, tehnicii, calității și eficienței“, tinerii și-au asumat angajamente concrete privind îndeplinirea sarcinilor de producție, creșterea calității produselor și realizarea prevederilor la export.

În cadrul mișcării „Știință—Tehnică—Producție“, al concursurilor „Start spre viitor“ și „Atelier 2000“ se va acționa pentru creșterea contribuției științei și tehnologiei, a creativității tehnico-științifice a tineretului la realizarea programului dezvoltării economico-sociale, asigurarea bazei de materii prime și energetice a țării, înfăptuirea noii revoluții în agricultură, realizarea pe scară largă a automatizării, cibernetizării și robotizării proceselor tehnologice. De asemenea, pe baza Programului privind participarea tinerei generații la realizarea unor obiective de dezvoltare economico-socială a patriei, organizațiile de tineret se vor preocupa, în continuare, de mobilizarea tinerilor la realizarea ritmică a planului de investiții, pentru punerea în funcțiune a noilor capacități de producție, cu deosebire în industria extractivă și energetică, în agricultură și construcția de locuințe. În 1985 au fost extinse acțiunile de muncă patriotică prin organizarea a numeroase șantiere naționale, județene și locale ale

Dind expresie viguroasă unor asemenea comandamente fundamentale, participarea efectivă și responsabilă a tineretului român la dezvoltarea multilaterală a patriei, la luarea deciziilor care privesc prezentul și viitorul țării este amplu și convingător ilustrată de prezența activă a tinerilor în toate forurile de decizie și la toate nivelurile mecanismului organelor puterii și administrației de stat. Măsurile întreprinse în direcția autoconducerii și autogestiunii economice au imprimat, în acest fel, noi dimensiuni participării tinerei generații la viața societății, reflectînd aportul său real la procesul de producere a valorilor materiale și spirituale ale societății românești, la comunitatea de interese și aspirații ale întregului popor.

Din această perspectivă, generația tinăra a României socialiste, demnă continuatoare a tradițiilor revoluționare ale poporului român, acționează ca un singur om — expresie a unității de monolit în jurul partidului ce îi caracterizează idealurile, modul de a gândi și de a apropia viitorul —, militează cu fermitate și înaltă responsabilitate comunistă pentru traducerea în viață a întregii politici interne și externe a partidului și statului nostru, înțelegînd că numai în acest mod își poate împlini idealurile proprii odată cu împlinirea noului destin istoric al patriei socialiste.

¹² Nicu Ceaușescu, *România socialistă — promotor al aspirațiilor de libertate, pace și progres social ale tineretului de pretutindeni*, în „Era socialistă”, anul LXV, nr. 6 din 30 martie 1985, p. 12.

TINERETUL ROMÂNIEI SOCIALISTE ȘI ACȚIUNEA SA ÎN SLUJBA IDEALURILOR DE LIBERTATE, PACE ȘI PROGRES SOCIAL

DAN MIHAI BĂRLIBA

Istoria de la Carpați și Dunăre a rezervat timp și spațiu unui popor — și, în cadrul său, unui tineret — care se poate mândri cu vocația nobilă a păcii și libertății, a dreptății și justiției sociale. Și, totuși, aceeași istorie a făcut ca pe aceste străvechi meleaguri românești, situate la interferența unor mari și ambițioase imperii, să curgă mult singe pe cîmpurile de luptă. Dar forța și vitalitatea urmașilor „celor mai drepti și viteji dintre traci”, a urmașilor dacilor nu s-au afirmat în războaie nedrepte, de agresiune și dominație a altor popoare, ci în lupta dreaptă, imperios necesară pentru neatîrnare și independență națională. „În cele mai grele timpuri — relevă secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu — înaintașii nu și-au părăsit pămîntul unde s-au născut ci, înfrățindu-se cu el, cu munții și cîmpiile, cu riurile și codrii falnici, au rămas neclintii pe aceste meleaguri, apărîndu-și ființa, dreptul la existență liberă”¹.

Mulți dintre cei căzuți în luptele pentru apărarea gliei străbune — dacia lui Decebal, plăieșii lui Ștefan cel Mare, oștenii lui Mihai Viteazul, pandurii lui Tudor sau dorobanții din redutele Plevnei și Griviței și, mai tîrziu, ostașii din tranșeele Mărășeștilor și Oituzului, au fost tineri, transformînd, cu prețul suprem al propriilor vieți, în numele idealului sfînt al independenței și unității patriei, vîrsta marilor căutări și întrebări într-o vîrstă eroică a marilor sacrificii.

Că tineretul, asemenea celorlalte forțe progresiste și democratice ale națiunii, s-a manifestat energic, ca un promotor al păcii și libertății popoarelor, stau mărturie multe din faptele și evenimentele consemnate de secolul nostru, martor a două conflagrații mondiale nimicitoare. Ele atestă, în mod elocvent, poziția și rolul activ jucat de tineretul revoluționar român în planul mișcării internaționale de tineret, acțiunile sale de solidaritate militantă cu lupta oamenilor muncii și a tinerei generații de

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate*, vol. 24, Editura politică, București, 1983, p. 14.

pretutindeni pentru libertate și dreptate socială, pace și colaborare între popoare.

Încă la sfîrșitul veacului trecut, Congresul internațional al studenților socialiști, reunit la Geneva, în decembrie 1893, adopta, în unanimitate, rezoluția propusă de delegația studenților socialiști români cu privire la marcarea unei „Zile internaționale de luptă pentru pace a studențimii socialiste”. Ulterior, mișcarea revoluționară de tineret din România și-a exprimat adevărată sa fermă la hotărârile adoptate de reuniunile internaționale ale tineretului socialist (Copenhaga — 1910, Basel — 1912, Berna — 1915) care vizau activizarea mișcării generale a tineretului revoluționar pentru pace, democrație și progres social².

Acțiunile de solidaritate internațională ale mișcării de tineret din România, receptivitatea sa față de lupta revoluționară a popoarelor de pe toate meridianele globului, în general, a tineretului în special, au reprezentat o valoroasă și largă moștenire, care va fi preluată și dezvoltată pe o treaptă superioară de manifestare și afirmare în noile condiții istorice de după făurirea, în martie 1922, a Uniunii Tineretului Comunist. Și aceasta, o dată mai mult, la începutul deceniului al patrulea, în condițiile creșterii pericolului fascismului, ale intensificării activității forțelor reacționare, a politicii revanșarde care constituiau un real pericol pentru ființa națională a statului unitar român, pentru pacea și independența popoarelor.

În perioada imediat următoare eroicelor lupte revoluționare ale muncitorimii române din iarna anului 1933 — care, așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu au reprezentat „primele mari acțiuni revoluționare după venirea hitlerismului la putere în Germania”³ —, Uniunea Tineretului Comunist a desfășurat, la indicația și sub îndrumarea directă a partidului comunist, o susținută activitate politică pentru demascarea și combaterea fascismului și a variantei sale cea mai crîncenă și mai agresivă — hitlerismul, pentru crearea, în rîndul tinerei generații, a unei opoziții de masă antifascistă, a unui larg front popular menit să apere drepturile și libertățile democratice ale maselor, independența și integritatea patriei, pacea și securitatea internațională.

Aidoma tineretului muncitoresc de la orașe și sate, studențimea progresistă a promovat, cu consecvență și dăruire patriotică, obiectivele luptei ferme contra pericolului pe care fascismul îl reprezenta pentru viața și libertatea popoarelor, a tinerei generații; aceasta făcea ca publicația „Tinărul leninist” să constate: „Tineretul universitar, încadrat în Frontul Studențesc Democrat, duce dîrz lupta împotriva fascismului și războiului, pentru libertate și cultură”⁴. Studenții democrați au luat poziții ferme împotriva apolitismului din literatură și artă, a tendințelor menite să abată atenția tineretului, a maselor de la problemele politice reale. „Oricine este de bună credință — se putea citi în coloanele publicației democratice, antifasciste „Meridian” — va recunoaște că lupta pentru cultură și pentru progresul ei în țările de stînga apără patrimoniul lor cultural, apără posibilitățile lor de creație și de înnoire. Altfel, vom rămîne în cadrul romanelor senzaționale, al poveștilor fatide de dragoste, al in-

² Vezi: *File din istoria U.T.C.*, ediția a II-a, revăzută și completată. Editura politică, București, 1980, p. 111.

³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate*, vol 25, Editura politică, București, 1984, p. 248.

⁴ „Tinărul leninist” din ianuarie 1936.

troscpeciei exacerbate pentru a găsi reacțiile unor indivizi descompuși și diluați în contradicții. *Vom vorbi despre tineret și el va fi trimis în războaie ucigătoare*⁵ (subl. ns.).

Uniunea Tineretului Comunist și-a îndeplinit cu înaltă eficiență și responsabilitate politică și patriotică misiunea de a fi detașamentul cel mai lucid și angajat al tinerei generații, acționînd cu consecvență atît pentru atragerea în lupta antifascistă, pentru pace și progres social a unor largi categorii de tineri proveniți din diferite medii socio-profesionale, cît și a forțelor democratice din rîndul tineretului de diferite orientări și tendințe politice. În acest sens, în Apelul adresat, la începutul anului 1936, U.T.C. propunea ca în mișcarea antifascistă să se integreze toate organizațiile politice, culturale, sportive, profesionale cu spirit progresist, toți tinerii „care, trecînd peste deosebiri de programe politice, se întîlnesc în dorința și nevoia comună de a-și apăra libertatea, pacea și cultura împotriva fascismului distrugător de valori materiale și morale”⁶ (subl. ns.).

Odată cu activitatea energetică împotriva pericolului fascist, Uniunea Tineretului Comunist a desfășurat o largă activitate de propagandă în direcția sensibilizării tineretului împotriva războiului, care devenise deja un pericol real, mai ales după febrilitatea accentuată a pregătirilor militare ale Germaniei hitleriste, pentru apărarea păcii, a înțelegerii între popoare. „Jurăm cu toții ca unul — se angaja solemn tineretul democrat din Capitală, cu prilejul unei mari adunări care a avut loc în mai 1936 — că vom lupta cu arma în mînă pentru libertatea și independența poporului român, dar că nu vom tolera să fim subjugăți de o dictatură fascistă care să ne arunce într-un război de agresiune contra altor popoare”.

Deosebit de rodnică a fost implicarea tineretului revoluționar, democrat în ampla mișcare pentru apărarea păcii ce s-a dezvoltat în țară începînd din martie 1936, în perspectiva întrunirii Congresului mondial pentru pace de la Bruxelles și a Congresului mondial al tineretului pentru pace de la Geneva, convocate pentru septembrie 1936. Activă stare de spirit antifascistă a tinerei generații din România s-a concretizat, în iulie 1936, la București, în Frontul tineretului pentru pace — ca parte componentă a Comitetului național român pentru pace — organism care reunea numeroase organizații de tineret, între care U.T.C., Frontul Studentesc Democrat, tineretul socialist, tineretul Blocului democratic, tineretul radical-țăranist, tineretul național-țăranist ș.a. „în scopul coordonării eforturilor pentru apărarea păcii”⁷. Frontul a desfășurat o intensă activitate în direcția creării, în rîndul tineretului, a unui puternic curent potrivnic fascismului și pericolului de război, pentru apărarea păcii, a valorilor culturii naționale și universale.

Conștiința lucidă a greului tribut de sînge pe care tinerii ar fi fost nevoiți să-l aducă pe frontul războiului se făcea simțită în întregul său patetism. „Tineretul — scria „Studentul român”, în numărul din 31 mai 1936 —, care va fi primul sacrificat, trebuie să fie motorul acțiunii pentru pace. Dar pentru aceasta tineretul trebuie să realizeze, în primul rînd, unitatea sa”.

⁵ „Meridian”, caiet 11, 1936, p. 8.

⁶ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 3, mapa nr. 817; colecția 50, dosarul nr. 199, fila 44.

⁷ Fl. Dragne, C. Petculescu, *Frontul Studentesc Democrat. Pagini din lupta antifascistă a studențimii române*, Editura politică, București, 1977, p. 170.

Reprezentanți ai tineretului democrat, antifascist din România, au fost prezenți la Congresul mondial pentru pace al tineretului democrat, convocat la Geneva în septembrie 1936, la festivitățile pentru pace de la Paris (august 1937), precum și la Congresul mondial al tineretului pentru pace, care a avut loc la New York, în august 1938. La această ultimă reuniune internațională delegația tineretului antifascist român a exprimat hotărîrea fermă „de a strînge rîndurile pentru apărarea păcii, a integrității și a independenței României”⁸.

Un moment de referință în acțiunea fermă a tineretului român în sprijinul păcii, împotriva fascismului și războiului l-au constituit marile manifestații de masă antifasciste, antirăzboinice și antirevizioniste de la 1 Mai 1939. Evaluînd dimensiunile politice ale acestei ample luări de poziție, tovarășul Nicolae Ceaușescu, participant activ la organizarea și desfășurarea manifestațiilor, evidențiază faptul că acțiunile respective au marcat „un moment culminant al valului luptei populare, conduse de partid, în această perioadă împotriva politicii de fascizare a țării și pentru apărarea independenței naționale”⁹.

Puternica demonstrație antifascistă, antirăzboinică și antirevizionistă de la 1 Mai 1939, care a atras, într-un front comun, numeroși tineri comuniști, socialiști, social-democrați, a dat expresie, în momente de grea încercare pentru viața Europei și a lumii întregi, imaginii viguroase a unui popor, a unei generații tinere, profund atașate idealurilor de pace, libertate și independență națională, opțiunii lor ferme de a declara război războiului, unui război nedrept, de agresiune și dominație a altor popoare.

Sprijinindu-se pe efectivul tot mai mare al generației tinere progresiste și democratice, în condițiile în care războiul hitlerist lua proporții în Europa, U.T.C. și-a extins activitatea în rîndurile armatei, precum și al tinerilor care urmau a fi încorporați : au fost răspîndite, în cazărmi și pe cîmpul de instrucție, manifeste care chemau la boicotarea războiului, au fost șablonate pe zidurile și gardurile cazărnilor, depozitelor de armament, infirmeriilor ș.a. lozinci cu caracter antihitlerist, care avertizau ostașii asupra consecințelor nefaste ale politicii de apropiere de Germania hitleristă.

Războiul declanșat de Germania nazistă împotriva Uniunii Sovietice, la 22 iunie 1941, în care a fost angrenată și România, contrar voinței poporului, a însemnat pentru tineret noi privațiuni și suferințe dar, mai ales, un greu tribut de sînge, condamnat de istorie : sute de mii de tineri, îmbrăcați în haina militară, morți, răniți și dispăruți într-un război de agresiune, dus departe de hotarele țării, pentru interese străine poporului român, a forțelor progresiste și democratice din România. „Floarea tinerimii române — se arăta într-un emoționant manifest al Uniunii Tineretului Comunist — a murit pe front pentru o cauză străină, silită să lupte contra idealurilor de pace, de independență și libertate ale poporului român, contra propriilor sale idealuri de viață, alături de un așa-zis aliat, viclean și rău, care lovește, jefuiește țara, o preface în teatru de război, cu scopul de a-și prelunge agonia”¹⁰.

⁸ „Fapta”, nr. 34 din 2 octombrie 1938 ; vezi și Fl. Dragne, C. Petculescu, *op. cit.*, p. 171.

⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, Editura politică, București, 1973, p. 277.

¹⁰ „Buletinul Capitalei” din iulie 1944.

Analizînd în profunzime situația tineretului din țara noastră, în contextul războiului mondial, U.T.C. a optat — în spiritul politicii profund patriotice promovată de partidul comuniștilor — pentru o largă unitate de luptă și acțiune a tinerei generații împotriva războiului și fascismului, pentru independența și integritatea teritorială a patriei : „numai lupta hotărîită a întregului tineret din România, unit în cadrul Frontului Patriotic al poporului român, îl poate salva de la distrugerea lui fizică și robirea națională pe care o pregătește fascismul german“ ¹¹. „Tineri români — insistau apelurile vibrante ale U.T.C. —, nu vă lăsați duși la moarte... Luptați pentru salvarea voastră, pentru salvarea țării, pentru independența națională, pentru libertate, pentru pace imediată cu aliații!“ ¹².

Odată cu istoricul act de demnitate națională de la 23 August 1944, care a marcat ieșirea României din războiul hitlerist și angajarea sa, cu întregul potențial material și uman, alături de U.R.S.S. și de celelalte forțe ale coaliției antihitleriste în lupta pentru eliberarea întregului teritoriu național și obținerea victoriei definitive asupra Germaniei naziste, istoria poporului intra într-o nouă etapă, fundamentală pentru destinele sale. „Poporul român — subliniază secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu — a demonstrat astfel, prin nenumărate fapte de vitejie și înalt eroism, că aspirația sa vitală, țelul său suprem erau lichidarea fascismului — cel mai mare dușman al libertății și independenței popoarelor, al civilizației umane —, asigurarea independenței patriei, dreptul la dezvoltare liberă“ ¹³.

Ca în atâtea alte momente de opțiune istorică, tineretul a urmat, cu dăruire și entuziasm patriotic, cuvîntul de ordine al partidului comunist. „Sarcina principală a U.T.C. în momentul de față — releva tînărul comunist Nicolae Ceaușescu, pe atunci secretarul Comitetului Central al Uniunii Tineretului Comunist, într-un interviu acordat ziarului „Luptătorul bănățean“ — este mobilizarea întregului tineret în lupta pentru zdrobirea fascismului. Aceasta înseamnă că tinerii comuniști trebuie să fie cei mai buni muncitori pentru mărirea producției de război“ ¹⁴.

Tinere au fost multe dintre viețile omenеști lăsate definitiv de România pe cîmpul de luptă al războiului antihitlerist ; în timp ce sute de mii de tineri luptau ca ostași în unitățile armatei române, peste 1 500 de activiști ai U.T.C. au plecat voluntar pe front, împreună cu mii și mii de tineri ; semnificativ a fost, de asemenea, aportul tinerilor din spatele frontului, care zi și noapte făceau dovada înțelegerii sensului profund patriotic al chemării partidului „Totul pentru front, totul pentru victorie!“.

Zdrobirea definitivă a fascismului a însemnat, într-adevăr, victoria păcii, împlinirea unui ideal scump pentru care a militat, alături de propriul său popor, tînăra generație a României. Dar pacea trebuia, în continuare, construită și consolidată. Și aceasta cu atît mai mult cu cît, atunci cînd cîmpurile de luptă mai miroseau încă a praf de pușcă, „războiul cald“ făcea loc unui alt tip de conflict — în gîndirea și atmosfera politică — „războiului rece“, anacronică și nejustificată atingere adusă coexistenței pașnice între cele două sisteme social-politice.

¹¹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 3, mapa nr. 916.

¹² *Documente din istoria Uniunii Tineretului Comunist din România. 1917—1944*, Editura tineretului, București, 1958, p. 467.

¹³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate*, vol. 18, Editura politică, București, 1979, p. 573.

¹⁴ „Luptătorul bănățean“ din 18 decembrie 1944.

Punându-și cu consecvență în valoare vocația păcii, tineretul român s-a racordat, prin multiple forme, la acțiunea unită a tinerei generații de pretutindeni în sprijinul păcii, prieteniei și înțelegerii între popoare. În 1945 organizația revoluționară a tineretului din patria noastră a participat activ la crearea Federației Mondiale a Tineretului Democrat (F.M.T.D.) — structură internațională a cărei deviză comporta certe virtuți mobilizatoare : „Tineri, uniți-vă ! Înainte pentru o pace durabilă !“. În Declarația de principii a F.M.T.D. se sublinia că această organizație, „fondată în 1945, prin voința tinerilor aflați în lupta contra fascismului hitlerist, și-a fixat ca sarcină reunirea forțelor largi ale tineretului în lupta pentru pace, pentru independența popoarelor, pentru democrație și progres, pentru promovarea drepturilor tineretului“¹⁵.

Un an mai târziu, tineretul universitar român a devenit cofondator, alături de studențimea progresistă și democratică din lumea întreagă, al Uniunii Internaționale a Studenților (U.I.S.); în Constituția acestei organizații se stipula voința fermă a studenților lumii de a edifica o lume mai bună, de libertate, pace și progres, în spiritul principiilor Națiunilor Unite, condiție indispensabilă pentru realizarea unei păci juste și trainice și a egalității tuturor popoarelor¹⁶.

România a organizat, în 1953, cea de-a IV-a ediție a Festivalului Mondial al Tineretului și Studenților — manifestare de amploare care a reunit, sub generoasa lozincă „Pentru pace și prietenie“, peste 30 000 de tineri din 111 țări de pe toate continentele lumii. Festivalul de la București a pus cu claritate în valoare opțiunile energice de pace, prietenie și înțelegere între popoare ale tineretului român, care cunoscuse el însuși, cu numai câțiva ani în urmă, atrocitățile războiului, lăsându-și numeroși tovarăși de generație pe câmpurile de luptă împotriva fascismului. Sub auspiciile generoase ale Capitalei României, dialogul politic, arta, cultura, sportul, aduceau în cugetul tinerilor de pretutindeni, fără deosebire de orientare politică, rasă, sex sau religie, perspectiva încrederii într-un viitor pașnic al umanității.

Crescut și educat în anii noii orînduiri, tineretul patriei s-a afirmat — în contextul noii biografii socialiste a României — ca un factor activ al luptei popoarelor pentru pace și dezarmare, pentru o lume mai bună și mai dreaptă. Cu deosebire, în cele peste două decenii de cînd la conducerea Partidului Comunist Român — centrul vital al națiunii noastre socialiste — se află tovarășul Nicolae Ceaușescu, neobosit și ferm militant pentru idealurile nobile și inalienabile ale popoarelor, personalitate politică proeminentă a lumii contemporane, tînăra generație a patriei a înscris pacea, securitatea și dezarmarea, independența națională, lichidarea tuturor anacronismelor economico-sociale în rîndul opțiunilor sale fundamentale, prioritare.

Învățînd din marea lecție politică a partidului și statului nostru, care au făcut din cooperarea largă cu alte națiuni, fără deosebire de orînduire socială, însăși rațiunea lor *de a exista în lume*, tineretul român a dezvoltat continuu largi și multiple raporturi de conlucrare cu tînăra generație de pretutindeni, de diferite orientări politice, filosofice, ideologice și religioase și de diferite afiliieri internaționale ; dialogul și cooperarea pe linie de tineret s-au afirmat ca un aport concret la statornicirea unei atmosfere

¹⁵ *Déclaration de Principes*, publiée par la F.M.J.D., 1971, p. 3.

¹⁶ *Constitution of the International Union of Students, Preamble*, Published by the IUS, 1971, p. 3.

de stimă și respect reciproc între tinerii planetei și, prin aceasta, la dezvoltarea raporturilor de prietenie și colaborare între popoare.

În același timp, aspirațiile majore ale popoarelor, ale tinerei generații contemporane au făcut sistematic obiectul central al unor prestigioase acțiuni cu largă și reprezentativă participare internațională pe linie de tineret și studenți, organizate și găzduite de țara noastră.

...1969, Snagov. Cu șase ani înainte de convocarea și organizarea, în capitala Finlandei, a Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa, are loc o Masă rotundă privind rolul și contribuția tineretului la instaurarea unui climat de pace și securitate pe continentul nostru, care reunește 71 de delegații din aproape toate țările europene, aparținând unei largi diversități de convingeri politice, filosofice, ideologice și religioase. Ea a rămas ca o acțiune de referință pentru mișcarea europeană de tineret, demonstrând cu vigoare opiniei publice că dialogul și cooperarea în rîndul tinerei generații, pe tema unei probleme vitale cum este cea a securității continentului, nu sînt numai o necesitate dar și o *posibilitate efectivă*. Acțiunea inițiată de Uniunea Tineretului Comunist din România a introdus cu sine „*spiritul Snagovului*“, potrivit căruia lupta pentru instaurarea unui climat de pace și înțelegere pe continent presupune o antrenare largă, fără suspiciuni sau prejudecăți, a celor mai diferite forțe sociale din rîndul tineretului care, dincolo de orientarea politică promovată, se pot reuni pe o platformă comună de acțiune.

... 1974. „*Studenții și securitatea europeană*“ — a fost tema seminarului de la București, la care au luat parte reprezentanți ai universităților din țările europene, S.U.A. și Canada, în plină atmosferă de pregătire a reuniunii la cel mai înalt nivel de la Helsinki. Seminarul — primul de acest gen prin tematică și largă participare — a oferit un indiciu incontestabil pentru voința fermă a tineretului universitar de a participa activ, alături de celelalte forțe, la edificarea viitorului pașnic al Europei. Lăsînd în umbra istoriei apatia și apolitismul, doctrina caducă a „*studentului ca atare*“, tînăra generație a amfiteatrelor și-a exprimat cu claritate opțiunile sale fundamentale de ordin politic și social global : pentru a-și exercita nobila misiune de factor esențial de cultură și civilizație în viața unei națiuni, *Alma Mater* are nevoie de pace, de liniște și înțelegere pe întreaga planetă.

Același an consemnează organizarea în România a *Conferinței Internaționale a Tineretului pe problemele populației*, o autentică replică din partea tinerilor lumii la problematica de stringentă actualitate a Anului Mondial al Populației, marcat sub auspiciile Organizației Națiunilor Unite. În dezbaterile forumului — la care au luat parte numeroși tineri din țările socialiste, țări în curs de dezvoltare, nealiniate, țări capitaliste dezvoltate —, a revenit cu insistență, ca o firească obsesie, importanța relației populație-pace, subliniindu-se că numai trăind și muncind în condiții pașnice, populația lumii — și, în cadrul ei, populația tînăra — pot duce mai departe și îmbogăți substanțial opera de civilizație materială și spirituală înfăptuită în timp de generații după generații.

... 1975. *Cea de-a XIII-a Întîlnire europeană a uniunilor naționale studențești* — forum devenit o formă tradițională de reunire a tineretului universitar de pe continent. Salutînd Conferința pentru securitate și cooperare în Europa, desfășurată în vara aceluiași an, organizațiile studenților s-au pronunțat, la București, pentru necesitatea traducerii integrale și consecvente în viață a prevederilor și angajamentelor asumate prin Actul Final, semnat la Helsinki, conceput ca o entitate ; totodată, s-a exprimat 91

consensul studențimii, al organizațiilor lor naționale de a depune toate eforturile pentru realizarea unei destinderi autentice și durabile pe continent, conștientă fiind că acest curs — după cum evoluția ulterioară a evenimentelor a demonstrat-o — se afla încă în faza inițială.

... 1977. Tinerii creatori din țările balcanice dezbăt, în România, o temă importantă și generoasă în același timp : „*Arta — mesager al păcii*“. Balcanii trebuie să devină o zonă a înțelegerii, a colaborării rodnice și pașnice între popoare, pusă pentru totdeauna la adăpost de pericolul armelor nucleare. Acest fundamental obiectiv politic poate și trebuie să beneficieze de aportul acțiunii artei și culturii, chemate să determine, cu mijloacele specifice de care dispun, o mai bună cunoaștere și apropiere între națiuni, statornicirea unui climat de pace, securitate, stimă și respect mutual între popoare.

... 1980. La împlinirea unei jumătăți de deceniu de la desfășurarea Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa, reprezentanți a numeroase organizații de tineret, la nivel național, regional și internațional, se reunesc, la invitația Uniunii Tineretului Comunist din România, într-un seminar cu largă participare pe tema *Rolul și contribuția tineretului în edificarea unui climat de pace, securitate și dezarmare în Europa*. Sînt evaluate, în semnificația lor reală și îngrijorătoare, cotele atinse de cursa înarmărilor, multiplicarea stărilor de tensiune pe continent și în alte zone ale globului, deteriorarea cursului nou spre destindere și cooperare internațională. Documentul adoptat, prin consens, de reprezentanții la acest seminar, cuprinzînd judecăți de valoare, poziții și opțiuni ale tinereii generații în problemele cardinale ale păcii, securității și dezarmării, este transmis în mod oficial statelor participante la Reuniunea de la Madrid.

... 1981, Costinești — localitate care a dobîndit, în ultimii ani, largi rezonanțe în cooperarea internațională pe linie de tineret. Aici, Uniunea Tineretului Comunist din România, împreună cu Federația Mondială a Tineretului Democrat și Mișcarea Internațională a Tineretului și Studenților pentru Națiunile Unite, organizează seminarul internațional : „*Tineretul anilor '80 — drepturi, aspirații, perspective*“. Un loc important în ansamblul dezbaterilor l-a avut problematica păcii și dezarmării — dreptul tineretului la pace, ca un drept vital, aspirația acestei generații de a trăi, acum și în perspectivă, în condiții de pace, fără amenințarea unor noi și distrugătoare confruntări militare.

... 1982, la Pîrîul Rece, sub auspiciile organului de presă al C.C. al U.T.C. — „Scînteia tineretului“ — își desfășoară lucrările întîlnirea redactorilor șefi ai publicațiilor de tineret din țări socialiste, pe marginea temei : „*Tineretul, socialismul și pacea*“. Este relevat rolul presei în promovarea idealurilor nobile ale păcii, securității și destinderii, ale democrației și socialismului ; necesitatea combaterii ferme a influențelor nocive, retrograde ale propagandei burgheze, care întrețin cultul războiului, al violenței ; misiunea presei de tineret în direcția unei mai bune cunoașteri și aprofundări a colaborării dintre tineri — sînt numai cîteva dintre problemele de larg interes care au făcut obiectul dezbaterilor acestei întîlniri.

În același an, Costineștiul găzduiește prima manifestare semnificativă la nivel internațional, în contextul pregătirilor pentru Anul Internațional al Tineretului — Masa rotundă : „*Tineretul anilor '80*“, organi-

zată de Centrul de cercetări pentru problemele tineretului din țara noastră, în cooperare cu Divizia de tineret din cadrul U.N.E.S.C.O. În seria evaluărilor privind vocația Anului Internațional al Tineretului, mesajul adoptat, prin consens, de această importantă reuniune — la care au participat experți, funcționari guvernamentali, cercetători, organizatori ai activităților culturale, lideri ai unor organizații neguvernamentale de tineret din 37 de țări ale lumii —, abordează și problemele păcii și dezarmării; în acest sens, se subliniază necesitatea ca ampla manifestare din 1985 să facă din pace, dezvoltare și participare temele centrale ale programelor educaționale, sociale și culturale; să întreprindă acțiuni pentru dezarmare în vederea eliberării de noi resurse în scopul dezvoltării și al instaurării unei noi ordini economice internaționale; să ceară dezarmarea nucleară imediată ca o condiție fundamentală a supraviețuirii umanității¹⁷.

... 1983. „*Tineretul și studenții — solidaritate pentru pace, dezvoltare națională, dreptate socială și o nouă ordine economică internațională*” — a fost tema centrală a seminarului internațional organizat în țara noastră de Asociația Tineretului și Studenților din România pentru Națiunile Unite (I.S.M.U.N.), în cooperare cu Mișcarea Internațională a Tineretului și Studenților pentru Națiunile Unite. O atenție particulară a fost acordată în structura discuțiilor problemei ameliorării, extinderii și diversificării canalelor de comunicare dintre sistemul Națiunilor Unite și mișcarea de tineret și studenți în domeniul luptei pentru pace și dezarmare, fapt care ar determina o sporire substanțială a eficienței politico-practice a acțiunilor inițiate de tînăra generație în numele acestor idealuri majore.

... 1984. „*Tineretul și dezvoltarea*” este titlul seminarului internațional care a reunit, la Brașov, în plin proces de pregătire a Anului Internațional al Tineretului, tineri din numeroase țări ale lumii, care se confruntă cu problemele deosebit de serioase ale lichidării fenomenului anacronic al subdezvoltării, eliminării decalajelor dintre țările sărace și cele bogate, ale edificării unei noi ordini economice internaționale.

Inițiativele tineretului român s-au bucurat de largă audiență și influență mobilizatoare în rîndul tinerei generații progresiste și democratice din lumea întreagă, determinînd noi și semnificative luări de poziție din partea unor largi forțe de diferite orientări politice și ideologice, în sprijinul menținerii păcii, al reluării cursului spre destindere, înfăptuirii dezarmării și, în primul rînd, a dezarmării nucleare. Această putere de pătrundere și sensibilizare a opiniei tinerilor de pretutindeni, de care beneficiază acțiunile întreprinse de tineretul român, s-a manifestat pe fondul înaltului prestigiu de care se bucură, pe toate meridianele lumii, inclusiv în mișcarea internațională de tineret și studenți, inițiativele și contribuția de însemnătate istorică ale secretarului general al partidului nostru, președintele Republicii, tovarășul Nicolae Ceaușescu, în direcția soluționării durabile și echitabile a problemelor cardinale ale epocii, înfăptuirii idealurilor populare de pretutindeni de a trăi într-o lume fără arme și fără războaie, într-o lume a securității, păcii, înțelegerii și colaborării între toate națiunile.

¹⁷ For International Youth Year, Round Table on Youth in the 1980's, *Message*, U.N.E.S.C.O., Paris, 1982.

-280- Dacă numeroase mișcări și organizații de tineret, de cele mai diferite orientări și convingeri, se referă astăzi, în cuvinte de firească admirație, la poziția activă a tineretului român, a organizației sale revoluționare în lupta pentru pace, destindere și dezarmare, acest fapt își are temeiul în principialitatea, clarviziunea, consecvența și realismul politicii externe a României socialiste, în spiritul căreia tineretul nostru se formează și militează pe plan internațional.

Prezentînd acest succint tablou, se impune a sublinia importanța deosebită pe care Uniunea Tineretului Comunist din România o acordă întăririi unității de voință și acțiune a tinerilor și organizațiilor de tineret pentru înnoiri, pentru modelarea prezentului și viitorului în consens cu marile idealuri și năzuințe ale umanității. De pe această poziție, organizațiile de tineret din România participă activ la dialogul tinerei generații contemporane, la amplele acțiuni consacrate dezbaterii responsabile a problemelor majore de care este legată nemijlocit realizarea opțiunilor și intereselor fundamentale ale tinerilor de pe toate meridianele: încetarea cursei înarmărilor, trecerea urgentă la dezarmare, în primul rînd la dezarmarea nucleară, instaurarea unui climat autentic de destindere, securitate și cooperare în Europa și în lumea întreagă, edificarea unei noi ordini economice și politice mondiale, democratizarea vieții internaționale, soluționarea pe cale exclusiv pașnică a tuturor problemelor litigioase. În abordarea acestor probleme acute ale vieții internaționale — probleme care, așa cum o dovedește realitatea, au o influență nefastă asupra condiției tineretului — organizațiile de tineret din România pornesc de la însușirea deplină a concluziilor, tezelor și orientărilor științifice elaborate de partidul și statul nostru în legătură cu tendințele și evoluțiile definitorii ale epocii contemporane. Tineretul României socialiste — ca dealtfel toți tinerii lumii — este profund îngrijorat de agravarea fără precedent a situației internaționale, generată de intensificarea luptei pentru împărțirea lumii în noi sfere de influență și dominație, de escaladare la ritmuri și niveluri de-a dreptul absurde a cursei înarmărilor, îndeosebi a cursei înarmărilor nucleare, de perpetuarea sau apariția unor focare de tensiune și conflict în diferite regiuni ale globului, de adîncirea decalajelor economice dintre polul bogat și cel pauperizat al planetei, de lipsa de progrese în soluționarea echitabilă a problemelor economiei mondiale. Toate aceste evoluții negative, inclusiv agravarea situației din Europa ca urmare a trecerii la amplasarea noilor rachete nucleare cu rază medie de acțiune, au condus la creșterea amenințătoare a pericolului de război, care, în condițiile actuale, ar însemna practic sfîrșitul civilizației, anihilarea însăși a noțiunii de viitor. Este convingerea fermă a tineretului român că trebuie făcut acum totul pentru apărarea vieții — bunul cel mai de preț al ființei umane, al tinerilor —, pentru salvarea omenirii de distrugere într-o catastrofă atomică, pentru a se asigura tuturor popoarelor condiții de dezvoltare liberă, la adăpost de amenințarea războiului. Acestea sînt probleme care preocupă în cel mai înalt grad tînăra generație a zilelor noastre.

În ceea ce privește tineretul patriei noastre, sprijinind pe deplin inițiativele și propunerile pentru apărarea păcii și pentru dezarmare lansate de România socialistă, de președintele țării, tovarășul Nicolae Ceaușescu, își exprimă cu fermitate voința pentru curmarea tendințelor periculoase din viața internațională, pentru făurirea unui viitor lipsit de amenințarea războaielor pustiitoare. Marile manifestări ale tinerei generații din

țara noastră, ce au avut loc în ultimii ani în toate județele țării, au culminat cu grandioasele marșuri din Capitală la care au participat sute de mii de tineri, desfășurate sub genericul „Tineretul României dorește pacea”. Toate acestea se constituie în elocvente mărturii ale voinței neclintite ale tuturor tinerilor români de a face totul pentru apărarea celui mai de preț dar pe care popoarele, oamenii politici îl pot face celor ce vor trăi și munci în viitor.

Fără îndoială că „Apelul adresat de tineretul Republicii Socialiste România tuturor organizațiilor de copii, tineret și studenți, tinerei generații a lumii pentru acțiuni unite consacrate păcii, securității și colaborării, pentru o lume mai bună și mai dreaptă” se face purtătorul năzuințelor și intereselor fundamentale ale poporului nostru, ale tineretului României socialiste de a trăi, munci și crea în pace, de a putea să-și consacre toate energiile nobilei opere de înflorire multilaterală a patriei pe coordonatele socialismului și comunismului.

România crede în viitor, de aceea crede în tineret, în capacitatea acestuia de a participa activ și responsabil, alături de toate popoarele, de toate forțele progresiste și democratice, la promovarea idealurilor de dreptate, independență, pace, dezarmare și cooperare între națiuni. Fără osteneală, cu deosebire în ultimele două decenii, tribuna reprezentativă prin excelență a Națiunilor Unite, precum și forurile sale specializate, au fost întrebuițate de delegațiile țării noastre în direcția promovării, pe plan mondial, a problematicii tinerei generații. Întrebărilor fundamentale — ce poate întreprinde O.N.U. pentru tineret ? ; cum trebuie să se raporteze generația tânără la obiectivele O.N.U. ? — România le-a oferit *un sens concret și dinamic*, contribuind nemijlocit la aprofundarea și eficientizarea relației complexe între O.N.U. și mișcarea de tineret.

Tinăra generație — ca problematică — s-a afirmat tot mai mult ca *un subiect de politică externă românească*, regăsindu-se sub diferite aspecte, dintre cele mai importante și mai actuale, în multiplele demersuri pe care țara noastră le-a întreprins pe plan internațional — balcanic, european, mondial.

Tineretul — viitorul însuși al națiunii ; printr-o extrapolare întemeiată la dimensiuni planetare : *tineretul — viitorul însuși al omenirii* sînt două dimensiuni apreciative pe care se structurează concepția și activitatea practică-politică a României socialiste în domeniul tineretului. Într-un asemenea context de preocupări lucide și perseverente, profund novatoare, avea să se contureze și să se împlinească inițiativa proclamării unui An Internațional al Tineretului.

Spiritul novator, de inițiativă a devenit, de mai bine de două decenii, un semn distinctiv al politicii externe românești, al demersurilor și acțiunilor sale prioritare. România socialistă s-a afirmat ca unul dintre principalii *inițiatori de documente ale O.N.U.* (declarații, rezoluții), care ar putea fi considerate, în ansamblul lor, drept o premisă substanțială în pregătirea Anului Internațional al Tineretului. Începînd cu 1965, cînd, la propunerea țării noastre, forul reprezentativ mondial a adoptat primul document programatic în materie de tineret — *Declarația cu privire la promovarea în rîndul tinerilor a idealurilor păcii, respectului reciproc și înțelegerii între popoare* și continuînd pînă către finele deceniului trecut, Organizația Națiunilor Unite a consemnat multiple documente referitoare la tinăra generație, al căror promotor consecvent a fost România.

Ulterior, țara noastră a participat constant la elaborarea și adoptarea, prin consens, a rezoluțiilor O.N.U. privind pregătirea și marcarea Anului Internațional al Tineretului, sub deviza „Participare, Dezvoltare, Pace”. Cu chibzuință și preocupare, evaluând progresele, dar și neîmplinirile înregistrate, România socialistă a militat pentru ca documentele adoptate să aibă *un rol practic—instrumental*. S-a dat, cu diferite prilejuri, expresie adevărului că tineretul anilor '80 are nevoie nu de declarații mai mult sau mai puțin patetice, de sonore cuvinte selectate din vocabularul diplomatic, ci de *viziuni programatice*, care să răspundă nemijlocit nevoilor actuale și de perspectivă ale tinerei generații de pretutindeni. Într-un asemenea spirit, țara noastră a acționat nu pentru o multiplicare inutilă a rezoluțiilor — și așa, extrem de numeroase — adoptate de O.N.U., ci pentru fixarea clară și responsabilă, *în termenii deciziei Națiunilor Unite*, a priorităților politice în domeniul tineretului.

Procesul de ample pregătiri pentru Anul Internațional al Tineretului a consemnat — fapt de altfel elogios apreciat în cele mai variate cercuri ale opiniei publice mondiale — *o poziție activă* a țării noastre în concretizarea și impulsivarea preocupărilor pentru marcarea corespunzătoare a manifestării, avînd ca parametri definitorii, participarea, dezvoltarea și pacea. Este locul să evocăm activitatea deosebită depusă de reprezentantul României socialiste, tovarășul Nicu Ceaușescu, prim-secretar al Comitetului Central al Uniunii Tineretului Comunist, ministru pentru problemele tineretului și președinte al Comitetului Național Român pentru A.I.T. ales, prin consens, președinte al organismului interguvernamental al O.N.U., care a coordonat pregătirile în vederea amplei și ineditei manifestări din 1985 — Comitetul Consultativ pentru Anul Internațional al Tineretului. Atît cu prilejul celor patru sesiuni ale Comitetului, cît și în perioada de peste patru ani de la înființarea acestuia (în 1981), președintele Comitetului Consultativ al O.N.U. s-a preocupat de înscrierea pregătirilor într-un ritm dinamic, continuu, învățîndu-se din experiența — cu realizările și insuficiențele sale inerente — altor ani internaționali proclamați de Națiunile Unite. Se poate afirma cu îndreptățit temei că, dacă fiecare dintre reuniunile Comitetului Consultativ desfășurate la Viena, în anii 1981, 1982, 1984 și 1985 nu s-au rezumat la discuții sterile, protocolare sau de circumstanță, ci s-au constituit în tot atîtea etape de evaluare obiectivă a stadiului pregătirii A.I.T. și de conturare a unor recomandări eficiente, profund stimulatoare, un merit important revine poziției și atitudinii constructive a României.

Delegații ale țării noastre, compuse din reprezentanți ai organizațiilor de tineret și ai unor instituții guvernamentale cu preocupări în domeniul tineretului, au participat, în ultimii ani, la numeroase acțiuni regionale și internaționale, consacrate pregătirii și marcării efective a A.I.T., aducîndu-și contribuția la înscrierea Anului dedicat tinerei generații în coordonate superioare de eficiență politică; în seria acestor manifestări pot fi menționate: cele cinci reuniuni regionale privind A.I.T. (1983 — Etiopia, Thailanda, România, Costa Rica și Irak), Conferința internațională a organizațiilor neguvernamentale (1983 — S.U.A.), seminarul „Tineretul în fața crizei” (1982—Mexic), reuniunea „Tineretul și Națiunile Unite” (1984 — Elveția), reuniunea tineretului Nord-Sud (1981 — Canada), întîlnirea prietenească a tineretului din Asia și Pacific (1985 —

Dispunînd de un organism larg reprezentativ — Comitetul Național Român pentru A.I.T. —, țara noastră a angajat, în timp, contacte de lucru cu numeroase structuri similare din alte țări, concretizate atît prin schimburi de informații și experiență, cît și prin vizite reciproce (Olanda, S.U.A., Algeria, Maroc, R.A. Egipt, Tunisia, U.R.S.S., Polonia, Iugoslavia, Filipine, Indonezia, Thailanda, India, Pakistan, Sri Lanka, Bangladesh, Japonia, Malayaesia, R.P. Ungară, Mongolia, Finlanda etc.). *Cooperării bilaterale* i s-a asociat *cooperarea multilaterală* la nivelul comitetelor naționale pentru A.I.T. Largul interes cu care a fost primită inițiativa românească de lansare a A.I.T. — elocvent ilustrată de ancheta „Anul tinerei generații — o viziune internațională“, realizată de „Scînteia tineretului“, sub egida Comitetului Național Român pentru A.I.T. —, crearea, în peste 150 de state de pe toate continentele, a unor comitete naționale de pregătire, acreditează convingerea că Anul Internațional al Tineretului va constitui o reușită, un eveniment de amplă rezonanță mondială, care va contribui în mod substanțial și eficient la ameliorarea situației tinerei generații, la materializarea nobilelor sale opțiuni înscrise în deviza manifestării „Participare, Dezvoltare, Pace!“.

România a avansat inițiativa — inedită nu doar în raport cu procesul de pregătire și marcarea a A.I.T., dar și cu ansamblul anilor internaționali lansați de Națiunile Unite — de a organiza o reuniune reprezentativă a factorilor care, la nivel național, s-au preocupat și au răspuns nemijlocit de realizarea generoaselor obiective ale A.I.T. Și astfel, în perioada 3—6 septembrie 1985 s-a desfășurat la București, în prezența unor delegații din aproape 70 de țări ale lumii, precum și a unor reprezentanți din partea diferitelor organisme și instituții specializate din sistemul O.N.U., *Conferința Mondială a Comitetelor Naționale pentru A.I.T.*, sub genericul profund prospectiv: „*Tineretul anului 2000 — Participare, Dezvoltare, Pace*“.

Conferința a prilejuit efectuarea unui larg schimb de opinii, informații și de experiență privind rezultatele obținute în înfăptuirea programelor de marcarea a Anului Internațional al Tineretului, analiza căilor și mijloacelor menite să asigure o participare sporită a tinerei generații la promovarea dezvoltării, la edificarea unei lumi a păcii, înțelegerii și colaborării, a unei lumi mai bune și mai drepte pe planeta noastră. Vorbitoarii au subliniat înalta apreciere și considerație de care se bucură pe plan internațional preocuparea constantă a României socialiste, a președintelui Nicolae Ceaușescu pentru soluționarea problemelor complexe ale tinerei generații, pentru promovarea idealurilor de pace, colaborare și progres, idei reafirmate cu pregnanță în Mesajul adresat de șeful statului român participanților la această importantă manifestare mondială și care au constituit puncte de referință în cadrul convorbirilor.

Dezbaterile substanțiale, ca și finalizarea Conferinței — respectiv adoptarea unei „*Declarații comune*“ bogate în judecăți de valoare, recomandări și propuneri pentru viitor —, au făcut din reuniunea de la București un moment de referință, încărcat de realism și responsabilitate politică pentru întregul proces de pregătire și marcarea efectivă a A.I.T. „Amplul schimb de opinii și informații efectuat cu prilejul conferinței — aprecia tovarășul Nicu Ceaușescu, prim-secretar al C.C. al U.T.C., mi-

nistru pentru problemele tineretului, preşedintele Conferinţei, în cuvîntul rostit la încheierea lucrărilor — a reuşit să pună în lumină un bogat fond de experienţe, acţiuni şi politici naţionale dedicate îmbunătăţirii statutului şi condiţiei tineretului, sporirii participării sale responsabile la modelarea prezentului şi viitorului de pace şi progres ale lumii. Putem afirma, cu firească satisfacţie, că proclamarea Anului Internaţional al Tineretului s-a bucurat de un amplu ecou pe toate meridianele globului, că s-a realizat deja o accentuată sensibilizare a opiniei publice în legătură cu opţiunile, interesele şi aspiraţiile fundamentale ale tineretului¹⁸.

Sintetic exprimate, aspectele de bază ale contribuţiei active şi consecvente a României în pregătirea şi organizarea Anului Internaţional al Tineretului ar fi următoarele :

a) *preponderenţa politicului*. Anul Internaţional al Tineretului nu putea şi nu trebuia să fie o simplă „festivitate”, în care — cu formule protocolare — tineretului să i se recunoască, formal şi temporar, însemnătatea ; Anul Internaţional al Tineretului are misiunea — şi, în mare parte, a onorat-o — de a prilejui şi stimula o profundă evaluare a condiţiei actuale a tineretului şi o prefigurare, pe această bază, fără prejudecăţi sau complexe de orice gen, a unor politici şi programe menite să amelioreze, pe multiple planuri, această condiţie ;

b) *reprezentativitatea acţiunii*. Anul Internaţional al Tineretului, ca manifestare plurivalentă, proclamată şi organizată de O.N.U., a determinat implicarea unei multitudini de factori — naţionali, regionali şi internaţionali, guvernamentali şi neguvernamentali. Ca niciodată, 1985 a reunit — nu neapărat fizic, dar, în orice caz, sub aspectul preocupărilor şi priorităţilor — organisme, instituţii, organizaţii de cele mai diferite orientări politice sau profiluri profesionale, multe dintre ele receptive pentru prima oară în problematica tinerei generaţii ;

c) *rolul tineretului*. Anul Internaţional al Tineretului — „Participare, Dezvoltare, Pace”, îmbinînd organic acţiunea şi intervenţia socială pentru şi despre tineret, a favorizat prezenţa activă a tineretului însuşi, a organizaţiilor sale la conceperea şi realizarea efectivă a tuturor manifestărilor din cadrul pregătirii şi marcării A.I.T. Tînăra generaţie este nu doar un obiect, dar şi un competent subiect al A.I.T. ;

d) *continuitatea preocupărilor*. Oricît de bine a fost pregătît şi oricît de reprezentativă a fost marcarea sa, Anul Internaţional al Tineretului nu poate soluţiona, integral şi reprezentativ, ansamblul problemelor complexe de ordin economic, social, politic, educaţional şi cultural cu care se confruntă tînăra generaţie. Anul trebuie conceput numai ca o etapă în cadrul unui proces de durată. Continuitatea eforturilor şi preocupărilor în domeniul tineretului, la toate nivelurile — local, naţional, regional, internaţional — constituie o necesitate. La scurt timp după importanta şi reprezentativa reîntînire de la Bucureşti s-a desfăşurat, la sediul Naţiunilor Unite, cu prilejul celei de-a 40-a sesiuni a Adunării Generale, Conferinţa Mondială a O.N.U. pentru Anul Internaţional al Tineretului, pe a cărei agendă s-a aflat, ca punct principal, examinarea şi adoptarea unui cuprinzător program global de acţiune, intitulat „Linii directoare

După cum se sublinia în Mesajul tovarăşului Nicolae Ceauşescu, preşedintele Republicii Socialiste România, adresat participanţilor la Conferinţa Mondială a Comitetelor Naţionale pentru Anul Internaţional al Tineretului, „România dă o înaltă apreciere proclamării de către Organizaţia Naţiunilor Unite a Anului Internaţional al Tineretului sub deviza «Participare, Dezvoltare, Pace», manifestare cu profunde semnificaţii pentru prezentul şi viitorul tinerei generaţii din întreaga lume. Trebuie să facem astfel încât Anul Internaţional al Tineretului să constituie un factor important în unirea tineretului de pretutindeni pentru apărarea şi afirmarea dreptului său fundamental de a-şi făuri o viaţă liberă şi fericită, de a trăi şi a se dezvolta într-un climat de deplină securitate, colaborare şi pace”¹⁹.

¹⁹ Mesajul tovarăşului Nicolae Ceauşescu, preşedintele Republicii Socialiste România, adresat participanţilor la Conferinţa Mondială a Comitetelor Naţionale pentru Anul Internaţional al Tineretului, în „Scinteia“, anul LV, nr. 13 384 din 4 septembrie 1985.

ORGANIZAREA POLITICĂ A SOCIETĂȚII ROMÂNEȘTI (1948 – 1965)

1 Partidul Comunist Român — forța politică conducătoare în societatea românească

Trecerea României la înfăptuirea operei de edificare a societății socialiste a impus ca necesitate de prim ordin ridicarea pe noi trepte a rolului de conducător politic al Partidului Comunist Român în întreaga viață economică și socială a țării. O mare însemnătate în stabilirea locului, rolului și funcțiilor partidului în noua etapă istorică, în elaborarea liniei sale politice în vederea trecerii la construirea socialismului a avut Congresul al VI-lea al P.C.R. din 21—23 februarie 1948. La Congres au luat parte 830 de delegați, dintre care 822 cu drept de vot deliberativ și 8 cu drept de vot consultativ. Ca invitați au participat reprezentanții a 14 partide comuniste și muncitorești din alte țări ¹.

În Raportul politic general al Comitetului Central, prezentat de Gh. Gheorghiu-Dej, s-a relevat că P.C.R. a fost creat pe baza principiului unității organice și că numai un partid cu o unitate de monolit, sudat printr-un program și o tactică unice, prin unitatea de voință și de acțiune a membrilor săi, este în stare să conducă clasa muncitoare, pe ceilalți oameni ai muncii la victorie.

Precizări importante a făcut Congresul și în legătură cu rolul partidului, specificându-se că P.C.R. este forța politică conducătoare a societății românești, a cărei misiune istorică este construirea socialismului și comunismului pe pământul României. În această calitate, partidului i-a revenit drept sarcină principală asigurarea conducerii unitare a tuturor domeniilor de activitate, orientarea și îndrumarea tuturor organismelor, instituțiilor economice și sociale, precum și a organizațiilor de masă și obștești, mobilizarea tuturor forțelor umane și materiale ale societății pentru realizarea intereselor fundamentale ale clasei muncitoare, ale poporului român. Totodată, Congresul a reliefat temeiurile și rădăcinile istorice în virtutea cărora partidul comunist este chemat istoricește să

¹ Congresul Partidului Muncitoresc Român. 21—23 februarie 1948, Editura Partidului Muncitoresc Român, București, 1948, p. 19 și 51.

exercite rolul de forță politică conducătoare în societate. În acest sens, s-a subliniat că afirmarea rolului conducător al P.C.R. este rezultatul procesului legic al dezvoltării istorice, al întregii sale activități în conducerea luptei clasei muncitoare, a tuturor oamenilor muncii din România pentru eliberarea socială și națională, pentru cucerirea puterii politice și trecerea la edificarea societății socialiste.

Congresul a adoptat Statutul P.C.R., document programatic fundamental, care a fixat structura și principiile de organizare ale partidului, rolul și atribuțiile sale, drepturile și îndatoririle membrilor, organele de conducere și atribuțiile lor ; a ales Comitetul Central, format din 41 de membri și 16 supleanți. În prima sa ședință, Comitetul Central a ales Biroul Politic și Secretariatul C.C. al P.C.R. Secretar general al partidului a fost ales Gheorghe Gheorghiu-Dej.

Ca urmare a orientărilor trasate de Congres, a fost creat sistemul socialist al vieții politice, în care partidul, statul socialist, organizațiile de masă și obștești, Frontul Democrației Populare erau principalele lui componente. În cadrul acestui sistem, Partidul Comunist Român a îndeplinit rolul de forță politică organizatoare și dinamizatoare a întregii activități economice și sociale. Exercițarea acestui rol și-a găsit expresie în faptul că întreaga politică internă și externă a țării a fost stabilită și îndeplinită potrivit liniei politice generale trasate de congresele partidului, iar în perioadele dintre congrese de plenarele Comitetului Central.

Sub conducerea nemijlocită a partidului, pe baza orientărilor și directivelor sale și sub controlul său direct, au fost întocmite planurile de stat de dezvoltare a economiei naționale și a culturii, s-a desfășurat întreaga activitate ideologică, științifică și cultural-artistică a țării, s-a îndeplinit politica de prietenie și colaborare cu țările socialiste, cu celelalte state, fără deosebire de orînduirea lor socială, pe baza principiilor respectării independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne, avantajului reciproc.

Partidul Comunist Român și-a putut îndeplini rolul de forță politică conducătoare în lupta maselor pentru construirea socialismului datorită faptului că s-a identificat, prin întreaga sa ființă, cu interesele maselor muncitoare, cu năzuințele poporului spre dreptate și libertate națională și socială. Activitatea teoretică și practică desfășurată de P.C.R. în toate domeniile vieții economice și sociale a reprezentat factorul politic fundamental care a asigurat victoria socialismului în România. În această vastă activitate, partidul s-a călăuzit după concepția potrivit căreia premisa hotărîtoare a succesului în opera de construire a noii orînduiri o formează continua sa întărire politică și organizatorică, creșterea rolului său conducător în toate compartimentele vieții sociale, cimentarea unității rîndurilor sale, strîngerea legăturilor cu masele. O pirghie importantă în această direcție a constituit-o grija manifestată pentru creșterea cantitativă și calitativă a rîndurilor sale, pentru asigurarea unei compoziții sociale care să se afle permanent în concordanță cu schimbările intervenite în viața economică și socială a țării, în interiorul claselor și categoriilor sociale.

Potrivit hotărîrii Congresului al VI-lea, în anii 1948—1950 a avut loc verificarea membrilor P.C.R., acțiune politică de mare însemnătate, menită să înlăture din partid elementele necorespunzătoare, care reușiseră să se infiltreze în rîndurile sale datorită practicilor existente în perioada anterioară, de organizare a primirii în partid în grup și pe bază de liste. Acțiunea de verificare a contribuit la întărirea rîndurilor P.C.R., la

îmbunătățirea compoziției lui sociale, la creșterea nivelului întregii vieți de partid și a activității revoluționare a organizațiilor sale.

După reînceperea, în anul 1952, a primirii de noi membri, P.C.R. s-a preocupat să asigure atât preponderența elementului muncitoresc, cât și compoziția socială corespunzătoare cerințelor perioadei pe care o străbătea partidul. Semnificativ, în acest sens, este faptul că, de-a lungul întregii epoci de construire a bazelor socialismului, media primirilor în partid din rîndul muncitorilor s-a menținut constant în jur de 65% — 70%. Sub raport calitativ, pe măsura înfăptuirii politicii de industrializare a țării, accentul s-a pus pe primirea în partid a acelor muncitori care proveneau din ramurile cheie ale industriei și își desfășurau activitatea în locuri hotărîtoare pentru procesul de producție.

În ceea ce privește țărănimea, ponderea ei a sporit concomitent cu înaintarea procesului de cooperativizare a agriculturii. Astfel, pînă la încheierea acestui proces, ponderea celor primiți în partid din rîndul maselor țărănimii a ajuns la circa 20%, fiind atrași, îndeosebi, țărani cooperatori.

În legătură cu dinamica primirii intelectualității în partid, se constată că dacă pînă la Congresul al VII-lea al P.C.R., din 1955, accentul s-a pus pe categoria celor cu studii medii, pe baza analizei făcute de acest forum și, îndeosebi, de Plenara C.C. al P.C.R. din iunie 1958, care s-a ocupat de creșterea rîndurilor partidului și de reglementarea compoziției sale sociale, s-a trecut la primirea în număr mare în partid a inginerilor, economiștilor, proiectanților, cadrelor didactice, cu precădere a celor provenite din învățămîntul superior, cercetătorilor științifici.

Expresie grăitoare a forței sale, a prestigiului și încrederii nestrămutate de care se bucura în rîndul oamenilor muncii, Partidul Comunist Român cuprindea, în iulie 1965, data întrunirii Congresului al IX-lea, peste 1 450 000 de membri. O importanță deosebită pentru realizarea în practica edificării socialismului a rolului conducător al partidului prezenta faptul că circa 80% din membrii săi își desfășurau activitatea în întreprinderile industriale, șantierele de construcții, în unitățile socialiste din agricultură, adică în sectoarele hotărîtoare ale producției bunurilor materiale. Partidul avea organizații în toate uzinele, fabricile, șantierele, în toate cooperativele agricole de producție, întreprinderile agricole de stat și stațiunile de mașini și tractoare, precum și în instituțiile de învățămînt, știință, artă și cultură².

Sub raportul compoziției sociale, ponderea principală în partid o dețineau muncitorii, al căror număr era de peste 630 000 (44%), ceea ce exprima rolul clasei muncitoare de forță socială conducătoare în societate. În mod substanțial a crescut numărul membrilor de partid proveniți din rîndul țărănimii, ajungînd, în 1965, la aproape 500 000 (circa 34%). Din partid făceau parte circa 145 000 de intelectuali, ceea ce însemna aproape o treime din cadrele de specialitate existente atunci în domeniile științei, tehnicii, învățămîntului, artei și culturii. În același an, din totalul membrilor P.C.R. 87% erau români, peste 9% maghiari, peste 3% germani, sîrbi și de alte naționalități. Compoziția națională a partidului reflecta structura populației din țara noastră, exprimînd elocvent justetea politicii

² Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român, Editura politică, București, 1965, p. 71—72.

naționale a partidului de egalitate deplină în drepturi a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate.

Existența unei rețele ramificate de organizații locale ale partidului, constituite în unitățile teritorial-administrative, în întreprinderi și alte unități economice-sociale, a reprezentat o altă condiție esențială pentru exercitarea rolului conducător al P.C.R. în societate, pentru înfăptuirea politicii sale. Prin noua împărțire administrativ-teritorială a țării, din iulie 1950, a fost constituit un nou sistem al organizațiilor locale de partid, astfel că, în locul organizațiilor de plasă, de sector și județene, au luat ființă organizații de partid comunale, raionale, orășenești și regionale.

Înfăptuirea rolului istoric al partidului în conducerea societății a fost condiționată și de întărirea sa politică și organizatorică, de continua îmbunătățire a stilului de muncă și a metodelor de conducere ale organelor și organizațiilor de partid, de îmbogățirea mijloacelor și procedeele de înfrunțare a maselor. Astfel, potrivit principiilor centralismului democratic, care impun să se asigure conducerea întregului partid, a tuturor organizațiilor sale în mod unitar, după Congresul al VI-lea a fost creat un întreg sistem al organelor superioare ale P.C.R., ținându-se seama de experiența dobândită de partid în acest domeniu, cât și de sarcinile deosebite ce-i reveneau în noile condiții. Factorul cel mai important din cadrul acestui sistem îl constituie Congresul partidului, căruia i-au revenit, ca sarcini majore : stabilirea liniei generale a P.C.R. în problemele fundamentale ale politicii interne și externe, adoptarea directivelor privind dezvoltarea economică și socială a țării, modificarea statutului partidului, alegerea Comitetului Central și a Comisiei Centrale de Revizie.

În intervalul dintre congrese, întreaga activitate a partidului a fost condusă de Comitetul Central, care a asigurat înfăptuirea rolului conducător al P.C.R. în toate domeniile de activitate, aplicarea directivelor stabilite de partid cu privire la politica internă și externă, îndrumarea organelor centrale de presă și a celorlalte instituții centrale de partid, reprezentarea P.C.R. în relațiile cu alte partide și organizații. Biroul Politic, ca organ colectiv, a condus Comitetul Central în perioadele dintre plenary, iar Secretariatul C.C. al P.C.R. i-au revenit ca atribuții controlul îndeplinirii hotărârilor partidului și selecționarea cadrelor ; Comisia Centrală de Revizie supraveghea modul în care organele centrale ale partidului rezolvau cererile, scrisorile și sesizările oamenilor muncii.

În vederea cuprinderii și soluționării în bune condiții a problemelor pe care activitatea practică de fiecare zi le ridica în fața organelor conducătoare de partid, atât la nivel central, cât și local, a fost constituit un aparat propriu, organizat, în funcție de necesități, pe secții : organizatorică, economică, propagandă, presă, relații internaționale, cadre ș.a., precum și corpul de instructori ai C.C. al P.C.R.

În zilele de 23—28 decembrie 1955, a avut loc Congresul al VII-lea al partidului, la care au fost prezenți 777 de delegați cu drept de vot deliberativ și 31 cu drept de vot consultativ, reprezentând 538 815 de membri de partid și 56 583 de candidați de partid³. În calitate de invitați, au participat reprezentanții a 35 de partide comuniste și muncitorești. Congresul a analizat drumul străbătut de poporul român pe calea construcției socialismului și a adoptat Directivele cu privire la planul de dezvoltare a economiei naționale pe anii 1956—1960. Totodată, Congresul s-a ocupat pe

³ *Congresul al II-lea al Partidului Muncitoresc Român. 23—28 decembrie 1955*, Editura de stat pentru literatură politică, București, 1956, p. 337.

larg de problemele activității de partid, de modul în care P.C.R. își exercita rolul de forță politică conducătoare în societate. Pornind de la noile sarcini ale partidului ca forță politică conducătoare a poporului în construirea socialismului, Congresul a dezbătut proiectul unui nou Statut al P.C.R. El a ales Comitetul Central al partidului și Comisia Centrală de Revizie. În prima sa ședință plenară, Comitetul Central a ales Biroul Politic, Secretariatul și Comisia Controlului de Partid. Ca prim-secretar al C.C. al P.C.R. a fost reales Gh. Gheorghiu-Dej.

Între 20 și 25 iunie 1960, s-au desfășurat lucrările Congresului al VIII-lea al partidului, la care au participat 941 de delegați cu drept de vot deliberativ și 207 cu drept de vot consultativ, reprezentând 662 017 membri de partid și 145 123 de candidați de partid. Au fost prezenți, ca invitați, delegați din partea a 50 de partide comuniste și muncitorești ⁴. În Raportul Comitetului Central s-a făcut bilanțul realizărilor în domeniul edificării societății socialiste, al construcției de stat și al vieții de partid. Analizând trăsăturile specifice ale acelei perioade în evoluția societății românești, sarcinile care decurgeau din noua etapă, Congresul a adoptat Directivele cu privire la planul de dezvoltare a economiei naționale pe anii 1960—1965 și schița planului economic de perspectivă. Obiectivul principal stabilit de Congres a fost făurirea bazei tehnice-materiale a socialismului, continuarea neabătută, într-un ritm susținut, a industrializării țării, acordându-se prioritate industriei grele, încheierea procesului de făurire a relațiilor de producție socialiste în întreaga economie.

În ceea ce privește activitatea desfășurată de partid, Raportul a arătat că, datorită măsurilor luate pentru perfecționarea metodelor și stilului de muncă, îmbunătățirii structurii organelor și aparatului de partid, unei mai bune repartizări a forțelor în diferite sectoare de muncă, a fost îmbunătățită activitatea organelor și organizațiilor de partid în conducerea industriei și agriculturii, a sporit capacitatea lor de organizare și mobilizare a maselor pentru îndeplinirea hotărârilor partidului. De asemenea, s-au îmbunătățit conducerea și îndrumarea politică de către partid a sindicatelor, a Uniunii Tineretului Muncitor, a organizațiilor de femei, a celorlalte organizații de masă. Organele locale s-au sprijinit în activitatea lor pe un puternic activ de partid, care, în 1960, număra peste 150 000 de membri.

Congresul a ales Comitetul Central al partidului și Comisia Centrală de Revizie. În prima sa ședință plenară, Comitetul Central a ales Biroul Politic, Secretariatul și Comisia Controlului de Partid. Prim-secretar al C.C. al P.C.R. a fost reales Gh. Gheorghiu-Dej.

Pentru îndeplinirea politicii sală interne și externe, P.C.R. a aplicat, pe întreaga structură a societății românești, principiul centralismului democratic ca principiu fundamental de conducere și de organizare a activității economice-sociale.

Instaurarea proprietății socialiste a creat condițiile exercitării de către partid, prin diferite modalități, a unui control permanent asupra vieții politice, economice și sociale. Comitetul Central, iar pe plan local comitetele regionale, raionale și orașenești au îndrumat și au controlat activitatea organelor centrale și locale de stat și obștești la nivelul respectiv. Activitatea aparatului de stat a fost dezbătută la congresele partidului și în ședințe plenare ale C.C. al P.C.R., la conferințele de partid regionale,

orășenești, raionale, la consfăturile comune ale organelor de partid cu organele de stat și organizațiile obștești, luându-se măsuri pentru realizarea în bune condiții și la timp a sarcinilor trasate de partid în diferite sectoare ale vieții economice, de stat și obștești.

Transformarea radicală a societății românești, revoluționarea întregului mod de viață al poporului au fost indisolubil legate de activitatea teoretică, ideologică și politică-educativă pentru asigurarea înarmării membrilor partidului, a clasei muncitoare, a întregului popor cu înțelegerea științifică a realităților din România, cu importante probleme ridicate de edificarea noii societăți. În acest scop, chiar din primii ani ai construirii bazelor socialismului, s-a desfășurat o amplă activitate pentru instituționalizarea unui sistem politic-organizatoric adecvat, capabil să răspundă cerințelor și exigențelor activității stabilite de partid în acest domeniu. Pe această bază, s-a dezvoltat continuu învățămîntul de partid — factor important de răspîndire a cunoștințelor politice și ideologice. În școli și universități s-a introdus predarea științelor sociale. A fost reorganizată Școala superioară de partid „Ștefan Gheorghiu“, au luat ființă școli de partid pe lângă comitetele regionale de partid. S-a creat un sistem de cursuri și cercuri de învățămînt pentru membrii de partid, au fost editate manuale, lecții și broșuri în tiraje de masă. S-a perfecționat sistemul de instruire și pregătire a lectorilor și propagandiștilor. Pentru studierea trecutului de luptă al mișcării muncitorești revoluționare din România, a istoriei P.C.R., a fost creat, în 1951, Institutul de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.C.R.

Acționîndu-se cu fermitate în vederea modelării socialiste a armatei, în anul 1948 s-a trecut la instituționalizarea unui nou cadru adecvat creșterii rolului conducător al partidului în toate compartimentele și la toate nivelurile organismului militar, prin transformarea Inspectoratului General al Armatei pentru Educație, Cultură și Propagandă în Direcția Superioară Politică a Armatei (D.S.P.A.) și prin crearea, pe baza principiilor organizatorice ale P.C.R., atît la organele centrale ale armatei, cît și la regiunile militare, a comandamentelor de armă sau mari unități, a instituțiilor militare de învățămînt și, în cadrul unor organe centrale din armată, a unor direcții sau secții politice, iar la unitățile militare a aparatului politic.

O contribuție de seamă în dezvoltarea conștiinței socialiste a maselor a adus largă activitate de răspîndire a ideilor socialismului științific, care avea în vedere însușirea și aplicarea creatoare a tezelor general-valabile la condițiile specifice din România. Între anii 1949 și 1965, au fost traduse 33 de volume din *Opere* de Karl Marx și Friedrich Engels. România a fost, după Uniunea Sovietică, prima țară socialistă care a editat în întregime opera lui V. I. Lenin. În 1965, s-a încheiat tipărirea ediției de *Opere* în 40 de volume, iar în 1970 editarea *Operele complete* în 55 de volume. Concomitent, s-a acordat o mare importanță publicării documentelor elaborate de P.C.R. în acei ani.

Un însemnat mijloc de educație politică, de promovare a concepției materialist-dialectice, a politicii partidului în rîndul maselor largi populare de la orașe și sate l-a constituit presa cotidiană, revistele și alte publicații periodice. În 1948, și-a reluat apariția revista „Lupta de clasă“, seria a II-a (din 1972 — „Era socialistă“), organul teoretic și politic al C.C. al P.C.R., iar în ianuarie 1955 a fost fondată revista „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.C.R.“ (din 1969 — „Anale de istorie“), care, prin studii, dezbateri și analize ale transformări-

lor înnoitoare din România, au venit în sprijinul activității ideologice și de propagandă, al cunoașterii istoriei patriei, a mișcării muncitorești revoluționare din România, a istoriei altor țări. Un rol important în afirmarea gândirii filosofice materialist-dialectice, în cercetarea istoriei patriei, în cunoașterea fenomenelor social-politice și economice au avut publicațiile : „Studii. Revistă de istorie“, apărută în 1948 (din 1974 — „Revista de istorie“), „Cercetări filosofice“, apărută în 1948 (din 1974 — „Revista de filosofie“), „Probleme economice“, apărută în 1948 (din 1970 — „Revista economică“), „Contemporanul“ ș.a. O răspindire de masă au cunoscut cotidienele centrale „Scînteia“, organ al C.C. al P.C.R. și „România liberă“, organ al sfaturilor populare din Republica Populară Română, „Elöre“, „Neuer Weg“, precum și publicațiile județene, ale uniunilor de creație literar-artistică, ale organizațiilor obștești, cultural-educative și științifice.

Problemele propagandei de partid, ale învățămîntului ideologic și ale muncii politice de masă au fost examinate de congresele al VII-lea și al VIII-lea ale partidului, precum și de plenare ale C.C. al P.C.R., elaborîndu-se măsuri în vederea mai bune desfășurări a acestei activități. Ca rezultat al acestor analize, s-au înregistrat o îmbunătățire a activității politice-ideologice, o diversificare a căilor de formare și dezvoltare a conștiinței socialiste a maselor de oameni ai muncii. Astfel, în cadrul învățămîntului de partid au fost introduse forme de studiu mai variate, potrivit preocupărilor și pregătirii diferitelor categorii de oameni ai muncii. S-a pus un accent mai mare pe studierea problemelor economice, pe cele legate de viața de partid, pe cunoașterea și dezbateră problemelor de bază ale politicii interne și externe a partidului și statului. Au fost publicate manuale de economie politică, materialism dialectic și istoric, socialism științific, în care problemele au fost abordate în strînsă legătură cu realitățile României, cu experiența P.C.R. în rezolvarea sarcinilor construcției socialismului. Au fost elaborate lucrări de sinteză în domeniul istoriei României, al economiei, culegeri de studii pe probleme teoretice.

Întreaga activitate politică-ideologică desfășurată în perioada construirii bazelor socialismului de organele și organizațiile de partid în acest domeniu a contribuit la o mai bună pregătire a activului, a comuniștilor, la creșterea capacității P.C.R. de a rezolva sarcinile construcției socialiste, la întărirea unității politice și organizatorice a partidului, a coeziunii întregului popor în jurul său. În același timp, ca urmare a transformărilor social-economice, cît și a muncii politice-ideologice, în România au luat naștere și s-au dezvoltat tot mai mult o morală nouă, socialistă, o nouă atitudine față de muncă, față de bunurile obștești.

Exercitîndu-și rolul conducător în societate, Partidul Comunist Român s-a preocupat de creșterea participării permanente a maselor la conducerea treburilor de stat și obștești, de dezvoltarea democrației socialiste. Cea mai largă formă de atragere a maselor la conducerea societății a constituit-o punerea de către partid în dezbateră maselor largi a directivelor planurilor de dezvoltare economică a țării adoptate de congresele al VII-lea și al VIII-lea ale P.C.R., a unor măsuri de importanță majoră privind dezvoltarea economică-socială și culturală a patriei, stimulîndu-se și valorificîndu-se astfel înțelepciunea colectivă a poporului, inițiativa și spiritul său creator.

Alte coordonate care au caracterizat activitatea P.C.R., legăturile sale cu masele le-au reprezentat practica organizării de adunări, conferințe și congrese pe ramuri de activitate și adoptarea apoi de către partid, pe baza generalizării experienței cîștigate, a măsurilor necesare propulsării dez-

voltării economice și sociale a țării. Începute încă în vara anului 1948, ca o expresie a manifestării noii atitudini față de proprietatea socialistă, consfătuirile, conferințele, congresele diferitelor categorii de oameni ai muncii au cunoscut apoi o largă dezvoltare. Astfel, la începutul lunii octombrie 1949, la Petroșani și Reșița s-au desfășurat, simultan, primele conferințe pe țară ale inovatorilor și raționalizatorilor din industriile carboniferă și siderurgică, în cadrul cărora au fost adoptate programe de acțiune și adresate apeluri la întrecere către celelalte categorii de oameni ai muncii.

În anii următori, această formă de activitate a cunoscut o creștere calitativă, atât prin cuprinderea și a altor categorii de oameni ai muncii, cât și prin faptul că, în cadrul lor, au fost dezbătute și adoptate planuri de acțiune la nivel național. Dintre manifestările de acest gen, un larg interes au stîrnit în rîndul maselor de oameni ai muncii Congresul corespondenților muncitori și țărani (18—19 august 1951); Congresul învățătorilor din R.P.R. (10—13 aprilie 1952); Consfătuirea muncitorilor mineri din industria carboniferă (29—30 iunie 1952); Consfătuirea pe țară a cefe-riștilor (14—15 februarie 1953); Congresul frunțașilor din gospodăriile agricole colective (21—23 mai 1953); Consfătuirea frunțașilor în agricultură (1—2 martie 1955); Consfătuirea pe țară a cadrelor didactice și părinților elevilor (24—25 aprilie 1956); Consfătuirea pe țară a țăranilor și lucrătorilor din sectorul socialist al agriculturii (2—3 aprilie 1958); Consfătuirea pe țară a țăranilor colectivști (22—23 decembrie 1961).

Legătura indisolubilă dintre partid și masele de oameni ai muncii a fost pusă în lumină cu o deosebită forță de Sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale din aprilie 1962, care, în prezența a 11 000 de soli ai poporului, a marcat marea victorie a încheierii cooperativizării agriculturii și a luat importante hotărîri pentru consolidarea succesului obținut.

Pe măsura înaintării construcției socialismului, a înfăptuirii unor transformări radicale de ordin economic și spiritual în viața poporului, s-a amplificat și dialogul dintre partid și masele de oameni ai muncii. Începînd din anul 1958, a fost inaugurat sistemul vizitelor de lucru efectuate de conducerea superioară de partid și de stat în diferite centre din țară. Deși sporadic, acest nou stil de lucru, care, în perioada inaugurată de Congresul al IX-lea, a devenit sistematic și a căpătat o amploare deosebită, a contribuit la rezolvarea unor probleme privind amplasarea unor obiective industriale și social-culturale, dezvoltarea de întreprinderi și echiparea lor cu tehnică modernă, înființarea de noi centre orășenești etc.

La 19 martie 1965, a încetat din viață Gheorghe Gheorghiu-Dej, prim-secretar al Comitetului Central al partidului, președintele Consiliului de Stat. Așa cum s-a arătat în Raportul C.C. al P.C.R. la Congresul al X-lea al partidului, din 1969, atât în anii ilegalității, în închisoare, dar mai cu seamă după eliberare, el a jucat un rol de frunte în partid și în stat. În pofida greșelilor săvîrșite, a lipsurilor și neajunsurilor din viața de partid, Gheorghe Gheorghiu-Dej, timp de 20 de ani prim-secretar al C.C. al P.C.R., a ocupat un loc de seamă în întreaga activitate de făurire a socialismului ⁵.

Plenara C.C. al P.C.R. din 22 martie 1965 a ales în funcția de prim-secretar al Comitetului Central al Partidului Comunist Român pe tovarășul

⁵ *Congresul al X-lea al Partidului Comunist Român. 6—12 august 1969*, Edi-tura politică, București, 1969, p. 67.

Nicolae Ceaușescu, eminent militant revoluționar și patriot înflăcărat, care, prin întreg cursul vieții sale de luptător în rindurile partidului, îndeplinind misiuni de înaltă răspundere, a dobândit un imens prestigiu în fața comuniștilor, a țării. Această istorică opțiune, exprimând voința unui întreg partid, a unui întreg popor, s-a dăltuit ca moment crucial în desfășurarea operei de construcție socialistă în România, imprimând un suflu înnoitor și dinamic întregii vieți sociale, politice, economice, culturale, deschizând un amplu proces de revitalizare a gândirii teoretice, a practicii revoluționare.

O privire retrospectivă asupra acestei etape de edificare a noii orînduiri pune pregnant în lumină vasta activitate desfășurată de partid, în fruntea tuturor oamenilor muncii, pentru soluționarea multiplelor probleme ridicate de această operă. „În ciuda diferitelor neajunsuri — se arată în *Programul Partidului Comunist Român* —, caracteristica generală a activității partidului a fost slujirea devotată a intereselor fundamentale ale poporului, aplicarea creatoare a principiilor generale ale socialismului științific la condițiile concrete ale țării noastre, unirea și organizarea cu succes a maselor muncitoare în edificarea noii orînduiri sociale pe pămîntul României”⁶.

2 Evoluția și rolul statului în conducerea unitară a procesului de construire a socialismului

În cursul procesului revoluționar complex de făurire a societății socialiste în România, proces care parcurge etape istorice legice, caracterizate prin transformări de ordin structural și suprastructural, a luat naștere și s-a dezvoltat statul socialist român național și unitar. Etapele istorice prin care a trecut statul român în perioada revoluției și construcției socialismului corespund, în linii generale, celor parcurse de societatea românească: îndeplinirea revoluției popular-democratice; îndeplinirea revoluției socialiste și construirea bazelor socialismului; consolidarea socialismului și a bazei sale tehnice-materiale; trecerea la făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate. Conținutul funcțiilor statului și forma de guvernămînt au evoluat potrivit specificului și cerințelor etapelor de dezvoltare a patriei noastre, realizării sarcinilor construcției socialiste, îndeplinirii economiei socialiste unitare, creșterii continue a nivelului de trai, material și cultural, al oamenilor muncii.

Transformarea României în republică populară, la 30 Decembrie 1947, a schimbat radical conținutul social-politic al puterii de stat. Esența noii puteri de stat, exprimînd voința și interesele clasei muncitoare, ale celorlalți oameni ai muncii, a fost definită ca democrație populară. Din punct de vedere al esenței de clasă, al forțelor sociale deținătoare ale puterii politice și al scopurilor fundamentale urmărite de aceste forțe, statul român a devenit un stat de tip socialist.

Potrivit orientărilor Congresului al VI-lea al P.C.R. din februarie 1948, partidul a acționat pentru crearea noului organ central al puterii de stat și adoptarea unei noi constituții. În scopul lărgirii democratismu-

⁶ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Editura politică, București, 1978, p. 59.

lui sistemului electoral, la 23 ianuarie 1948 Adunarea Deputaților a modificat o serie de prevederi ale legii electorale din iulie 1946. Astfel, dreptul de a alege și de a fi ales a fost extins, prin coborîrea limitei de vîrstă pentru alegători de la 21 la 20 de ani, iar pentru a fi ales de la 25 la 23 de ani⁷. De asemenea, au fost înlăturate restricțiile privitoare la dreptul de a fi ales al militarilor și al corpului judecătoresc. Prin legea din 24 februarie 1948, s-a hotărît dizolvarea Adunării Deputaților și s-a stabilit data alegerilor generale de deputați pentru noul parlament — Marea Adunare Națională. Noua denumire a parlamentului se înscrie pe linia unei semnificative tradiții naționale exprimate pregnant în urmă cu un secol, în timpul revoluției de la 1848.

Pentru pregătirea și desfășurarea alegerilor și în spiritul liniei P.C.R. de promovare a unei ample politici de alianțe, a fost constituit, la 27 februarie 1948, Frontul Democrației Populare (F.D.P.), organism politic larg reprezentativ, alcătuit din Partidul Comunist Român, Frontul Plugarilor, Partidul Național Popular și Uniunea Populară Maghiară, la care au aderat toate organizațiile de masă. Forțele coalizate în F.D.P. au prezentat liste unice în alegeri. Partidul Național Liberal (Petre Bejan) — continuator al grupării Tătărescu — și Partidul Țărănesc-Democrat (dr. Nicolae Gh. Lupu), care se desprinsese din Partidul Național-Țărănesc, în ianuarie 1946, au depus liste separate.

Un loc important în cadrul campaniei electorale desfășurate de F.D.P. a ocupat larga popularizare a conținutului Proiectului de Constituție a Republicii Populare Române, elaborat de forțele politice care alcătuiau Frontul Democrației Populare.

Alegerile pentru Marea Adunare Națională, care au avut loc în ziua de 28 martie 1948, s-au încheiat cu victoria masivă a forțelor politice reunite în Frontul Democrației Populare. Potrivit rezultatului definitiv al alegerilor, comunicat de Comisia Electorală Centrală, din numărul participanților 93⁰/₀ au votat candidații F.D.P., cărui i-au revenit 405 mandate de deputați din totalul de 414. Partidul Național Liberal (P. Bejan) a obținut 2,8⁰/₀ din voturile exprimate, revenindu-i șapte mandate, iar Partidul Țărănesc-Democrat (N. Gh. Lupu) a obținut 0,7⁰/₀ din voturile exprimate, revenindu-i două mandate.

Marea Adunare Națională aleasă în martie 1948 a devenit organul suprem al puterii de stat, toate celelalte organe ale statului fiindu-i subordonate. Din rîndurile ei a fost ales Prezidiul Marii Adunări Naționale. Funcția de președinte al Prezidiului M.A.N. a fost deținută, succesiv, de Constantin I. Parhon (1948—1952), dr. Petru Groza (1952—1958), Ion Gheorghe Maurer (1958—1961).

Noul for legislativ a adoptat, la 13 aprilie 1948, Constituția Republicii Populare Române, prima constituție de tip socialist a României. Ea a consacrat din punct de vedere legislativ instaurarea puterii politice a oamenilor muncii, în frunte cu clasa muncitoare, drepturile cetățenești fundamentale și garantarea lor materială, a fixat principiile socialiste de organizare a statului și a statornicit noile organe ale puterii de stat. Totodată, această Constituție a oglindit existența în structura social-economică a țării a trei forme de proprietate: de stat, cooperatistă și particular-capitalistă și poziția statului față de fiecare dintre ele. Reflectînd perioada de început a procesului de construire a socialismului, Constituția din 1948

⁷ Modificările aduse legii electorale din 15 iulie 1946, în „Monitorul oficial”, nr. 19 din 23 ianuarie 1948.

a stabilit cadrul juridic pentru înfăptuirea unor transformări structurale cu caracter socialist, pentru lichidarea proprietății capitaliste asupra principalelor mijloace de producție și transformarea acesteia în proprietate a întregului popor. Ea a consfințit drepturile și libertățile fundamentale cetățenești cu caracter general-democratic, existente deja în fapt în acea perioadă, și anume : egalitatea în fața legii a tuturor cetățenilor, fără deosebire de sex, naționalitate, rasă, religie sau grad de cultură; libertatea presei, a cuvîntului, a întrunirilor, libertatea conștiinței și libertatea religioasă ; dreptul de asociere și organizare. Pe lângă asemenea drepturi și libertăți cetățenești, care fuseseră înscrise și în Constituția din 23 martie 1923, noua Constituție a prevăzut și a garantat o serie de drepturi social-economice : dreptul la muncă și la odihnă, asigurarea materială la bătrînețe, în caz de boală sau incapacitate de muncă, egalitatea în drepturi a femeii cu bărbatul.

În lumina orientărilor Congresului al VI-lea al P.C.R. și a prevederilor noii Constituții, Marea Adunare Națională a dezbătut și a votat, la 13 ianuarie 1949, Legea nr. 17 asupra consiliilor populare, care prevedea că în comune, plăși și județe funcționează consiliile populare ca organe locale ale puterii de stat. În 1950, consiliile populare au primit denumirea de sfaturi populare. Legea prevedea că, pînă la alegerea noilor organe ale puterii locale de stat, atribuțiile acestora să fie exercitate de comitetele provizorii județene, de plasă, municipale, orășenești și comunale, instalate începînd din aprilie 1949 în toate unitățile administrativ-teritoriale. Comitetele provizorii și-au desfășurat activitatea pînă la 3 decembrie 1950, cînd au avut loc primele alegeri de deputați pentru consiliile populare — organe locale ale puterii de stat, cu un profund caracter democratic, alese de cetățeni prin vot egal, direct și secret. În consiliile populare au fost aleși 109 311 deputați — muncitori, țărani muncitori, intelectuali, femei și bărbați, tineri și vîrstnici, români și din rîndul cetățenilor români aparținînd naționalităților conlocuitoare. O trăsătură caracteristică fundamentală a activității consiliilor populare a constituit-o sprijinirea permanentă pe consultarea directă a maselor de cetățeni și pe participarea acestora la acțiunile inițiate de organele locale ale puterii și administrației de stat socialiste.

Exprimînd sarcinile sporite care reveneau statului în înfăptuirea funcțiilor sale economică-organizatorică și cultural-educativă, organele puterii și ale administrației de stat au fost investite cu atribuții noi vizînd construcția economică și culturală. Au fost create ministere pe ramuri de producție : Ministerul Industriei Grele, Ministerul Industriei Ușoare, Ministerul Industriei Alimentare, Ministerul Industriei Petrolului și Chimiei etc. În același timp, pe lângă Consiliul de Miniștri au luat ființă unele organe și organisme speciale : Comitetul de Stat al Planificării, Comisia Controlului de Stat, Arbitrajul de Stat ș.a Concomitent cu crearea noilor organe ale puterii de stat, au fost reorganizate, conform cerințelor construcției socialiste, organele de stat menite să apere cuceririle revoluționare ale oamenilor muncii, avutul obștesc. Astfel de transformări radicale au avut loc în componența, structura și activitatea organelor Ministerului Afacerilor Interne, care a îndeplinit un rol important în exercitarea funcției statului de apărare a avutului obștesc, a ordinii publice, a libertăților și drepturilor cetățenești, împotriva acțiunilor dușmănoase ale claselor exploatare și ale altor elemente antisociale. A continuat reînnoirea componenței sociale și politice a organelor de conducere și aparatului de execuție ale poliției și jandarmeriei, prin promovarea elementelor muncito-

rești devotate noului regim politic și prin îndepărtarea celor ostile. Totodată, în cadrul Ministerului Afacerilor Interne, au fost înființate, la 30 august 1948, organele de securitate, menite să asigure combaterea uneltirilor dușmanilor din interiorul și exteriorul țării⁸. În locul poliției și jandarmeriei a fost creată, la 23 ianuarie 1949, miliția⁹, avînd un rol important în apărarea avutului obștesc și personal, în menținerea ordinii publice și descoperirea operativă a actelor de încălcare a legilor statului.

În anii 1948—1952, printr-o suită de legi și decrete, a fost reorganizată justiția, în vederea îndeplinirii sarcinilor noi ce-i reveneau în apărarea orînduirii sociale și de stat, a drepturilor și libertăților cetățenești. Au fost simplificate structura organizatorică a justiției și procedura judiciară. Principala transformare în acest domeniu a constat în introducerea, alături de judecătorul de carieră și cu drepturi egale cu acesta, a asesorului popular, reprezentant al oamenilor muncii, ales din rîndurile acestora, la orașe de către syndicate, iar la sate de către adunările obștești. Inițial, asesorul popular participa numai în componența instanțelor penale, iar în materie civilă numai la judecătoriile rurale; ulterior, prezența lui s-a extins și în materie civilă la toate instanțele. Participarea reprezentantului oamenilor muncii în completele de judecată, eligibilitatea judecătorilor și asesorilor populari, independența judecătorului și supunerea lui numai legii au devenit principii constituționale, obligatorii pentru organizarea și funcționarea organelor judecătorești.

În aprilie 1948, au fost aduse unele modificări Parchetului, organ subordonat Ministerului de Justiție, avînd sarcina de a supraveghea respectarea legilor penale de către funcționarii publici și cetățeni. Activitatea lui a fost extinsă și la nivelul judecătoriilor. Cea mai importantă transformare în acest domeniu s-a realizat în iunie 1952, cînd, în locul Parchetului, au fost înființate Procuratura și funcția de procuror general, numit de Prezidiul Marii Adunări Naționale. Înființarea Procuraturii a marcat încheierea procesului de constituire a noului sistem de organe de stat concordante, prin conținut și formă, cu caracterul și scopurile puterii politice a clasei muncitoare, a maselor largi ale poporului.

Aparatul de stat socialist a cunoscut, în anii următori, o serie de perfecționări de ordin calitativ, atît sub raportul organizării, cît și al funcționării, pentru a corespunde exigențelor mereu sporite și tot mai complexe ale construcției socialiste.

Mutațiile produse în structura economică și socială a țării au determinat elaborarea unei noi Constituții. În vederea pregătirii proiectului noii Constituții, la 27 martie 1952 Marea Adunare Națională a ales o Comisie Constituțională. Proiectul de Constituție, dat publicității la 16 iulie 1952, a fost supus dezbaterii publice, la care au participat circa 10 milioane de cetățeni. După dezbaterile în ședințele Marii Adunări Naționale, Proiectul de Constituție a fost votat, la 24 septembrie 1952. Constituția a consfințit rezultatele obținute de poporul român în reorganizarea pe principii socialiste a vieții economice și politice, a dat o reglementare mai completă drepturilor fundamentale cetățenești, în special celor cu caracter social-economic, precum și sistemului organelor de stat. Ea a precizat caracterul orînduirii sociale și de stat, atribuțiile principale ale statului pe

⁸ Decretul nr. 221 pentru înființarea și organizarea Direcțiunii generale a securității poporului, în „Monitorul oficial“, nr. 200 din 30 august 1948.

⁹ Decretul nr. 66 pentru înființarea Miliției, în „Monitorul oficial“, nr. 19 din 23 ianuarie 1949.

plan economic, social, cultural-științific — statul socialist fiind caracterizat drept instrumentul principal al făuririi orînduirii socialiste în România, avînd drept funcții esențiale, economică-organizatorică, cultural-educativă și de apărare a cuceririlor revoluționare ale maselor populare.

Exprimînd o realitate, o trăsătură fundamentală a noii orînduirii sociale, Constituția a consacrat pe plan juridic rolul Partidului Comunist Român ca forță politică conducătoare a societății românești.

La începutul anului 1957, Marea Adunare Națională a adoptat o nouă lege a consiliilor populare¹⁰, care a consfințit principiul potrivit căruia acestea conduc, în unitățile administrativ-teritoriale în care sînt alese, întreaga activitate locală pe tărîm economic, gospodăresc, social-cultural și administrativ, în conformitate cu legile țării. În sfera de activitate a consiliilor populare au fost trecute, începînd din 1957, întreprinderile de importanță locală, organizațiile de proiectare și construcții, instituțiile culturale locale, întreprinderile de transporturi ș.a. Au sporit drepturile și obligațiile consiliilor populare în domeniile învățămîntului, apărării sănătății publice, organizării de instituții sanitare, ocrotirii mamei și copilului, asistenței sociale. Totodată, au fost mărite posibilitățile lor materiale și financiare, bugetul consiliilor comunale și orășenești.

În anul 1961, în locul Prezidiului M.A.N. a fost creat Consiliul de Stat al Republicii Populare Române, organ suprem al puterii de stat, cu activitate permanentă, subordonat Marii Adunări Naționale. Sesiunea Marii Adunări Naționale din 21 martie 1961 a ales ca președinte al Consiliului de Stat pe Gh. Gheorghiu-Dej, care era și prim-secretar al C.C. al P.C.R.

Atribuțiile Consiliului de Stat erau grupate în două mari categorii: 1. Cele exercitate între sesiunile Marii Adunări Naționale; 2. Cele permanente. Aceste atribuții erau mult mai largi decît cele ale Prezidiului Marii Adunări Naționale. Între sesiunile M.A.N., Consiliul de Stat avea următoarele împuterniciri: convocarea în sesiuni a Marii Adunări Naționale; emiterea de decrete cu putere de lege, sub rezerva ratificării lor ulterioare de Marea Adunare Națională; interpretarea legilor în vigoare; ascultarea dărilor de seamă asupra activității Tribunalului Suprem; controlul activității desfășurate de Procuratura Generală a Republicii Populare Române; numirea și revocarea președintelui și a membrilor Tribunalului Suprem, a Comandantului Suprem al Forțelor Armate ale R.P.R.; decretarea, în caz de urgență, a mobilizării parțiale sau generale; proclamarea, în caz de nevoie, a stării de necesitate în unele localități sau pe întreg teritoriul țării; declararea stării de război în cazul unei agresiuni din afară; instituirea decorațiilor și a titlurilor speciale; exercitarea dreptului de amnistie; convocarea comisiilor permanente ale Marii Adunări Naționale.

În cadrul atribuțiilor cu caracter permanent ale Consiliului de Stat s-au înscris: conferirea decorațiilor, medaliilor și titlurilor onorifice ale Republicii Populare Române; ratificarea și denunțarea înțelegerilor internaționale semnate de România; reprezentarea în relațiile internaționale, prin președintele său, a intereselor țării; grațierea și comutarea pedepselor.

În cadrul activității de perfecționare a vieții de stat s-a înscris și preocuparea Partidului Comunist Român pentru constituirea sistemului de drept socialist, chemat să asigure mijloacele juridice de făurire, dezvoltare

și consolidare a relațiilor socialiste în toate domeniile vieții sociale. Au fost adoptate Codul muncii (1950), Codul familiei (1954), Codul silvic (1962) ș.a. Prin modificările aduse Codului de procedură penală și Legii de organizare judecătorească, în sesiunea Marii Adunări Naționale din 27—29 martie 1956 au fost mai bine precizate atribuțiile organelor de urmărire penală în diversele etape ale urmăririi, obligația acestor organe de a verifica faptele și împrejurările care duceau la confirmarea învinuirii, a celor care puteau duce la înlăturarea ei, precum și normele care să asigure cercetarea completă a faptelor¹¹. Actelor legislative adoptate anterior (Codul civil, Codul penal), prin unele modificări, li s-a imprimat o nouă finalitate; au fost elaborate noi acte normative, care au reglementat probleme în domeniul economiei, organizării și funcționării unor organe de stat. S-a urmărit astfel, pe de o parte, ca vinovații să fie sancționați în raport cu vina lor și, pe de altă parte, să se evite situații în care cetățenii nevinovați deveneau obiectul cercetărilor și judecății penale.

Pornind de la sarcinile de răspundere ce reveneau judecătorilor, modificările aduse legii de organizare judecătorească¹² prevedeau cerințe în plus, care să le asigure o înaltă calificare profesională, noi modalități de recrutare și promovare a lor în grade superioare, în raport cu experiența în muncă și cu însușirile profesionale. Asemenea reglementări permiteau judecătorilor să-și desfășoare activitatea în concordanță cu interesele generale ale societății, respectând drepturile constituționale ale cetățenilor.

În procesul făuririi economiei socialiste unitare, de profunde transformări revoluționare în baza și suprastructura societății românești, statul român a avut de făcut față și unor greutăți determinate de rezistența elementelor provenite din rîndul claselor exploatatoare față de procesul construcției socialiste înfăptuit de masele largi ale poporului, de unele lipsuri și greșeli apărute în cursul acestui proces, de influența unor teze cu largă circulație în acea perioadă de început a construirii socialismului în România, ca teza ascuțirii luptei de clasă în construcția socialistă sau teza potrivit căreia dictatura proletariatului ar fi o putere neîngrădită de lege. Aplicarea în construcția de stat din România a concepției dictaturii proletariatului a generat unele încălcări ale legalității socialiste proprii noii orînduri sociale, care, ulterior, au fost condamnate și eradicate prin hotărârile Plenarei C.C. al P.C.R. din aprilie 1968.

Pe măsura înaintării construcției socialiste, statul a înregistrat o serie de prefaceri în conținutul și activitatea sa. Extinderea și consolidarea relațiilor de producție socialiste au asigurat dezvoltarea bazei economice a statului, iar modificările produse în structura de clasă și socială a societății au determinat creșterea ponderii clasei muncitoare și țărănimii muncitoare în rîndurile populației și, implicit, lărgirea bazei sociale a statului. Prin încheierea procesului de făurire a economiei socialiste unitare, precum și prin mutațiile calitative produse în rîndurile clasei muncitoare, țărănimii și intelectualității, categoria oamenilor muncii cărora le aparținea puterea politică și economică s-a extins, ajungînd să cuprindă pe toți cetățenii țării, întregul popor.

Victoria socialismului, făurirea și întărirea continuă a unității întregului popor în jurul partidului au dus la lărgirea bazei sociale a statului

¹¹ Decretul nr. 90 pentru modificarea Codului de procedură penală al R.P.R., în „Buletinul oficial”, nr. 12 din 6 aprilie 1956.

¹² Legea nr. 2 privind modificarea Legii nr. 5/1952 pentru organizarea judecătorească, în „Buletinul oficial”, nr. 12 din 6 aprilie 1956.

socialist român la scara întregii societăți, alcătuită din clase și categorii sociale noi, care au toate o natură socialistă. În aceste condiții, statul român s-a transformat într-un stat al oamenilor muncii de la orașe și sate, în care întreaga putere aparține poporului.

3 Organizațiile de masă și obștești în viața politică a țării

În cadrul sistemului politic al României, organizațiilor de masă și obștești le-a revenit un loc important. Necesitatea organizațiilor de masă și obștești în condițiile construirii socialismului derivă din faptul că Partidul Comunist Român cuprinde în rîndurile sale numai partea cea mai înaintată, mai revoluționară a clasei muncitoare, a țărănimii, intelectualității și a celorlalte categorii de oameni ai muncii. Construcția socialismului necesită, însă, participarea activă a tuturor membrilor societății la conducerea treburilor de stat și obștești, la viața publică, la înfăptuirea politicii partidului.

În stabilirea locului și rolului organizațiilor de masă și obștești s-a ținut seama și de tradiția lor îndelungată, care le conferea anumite elemente de continuitate. După cum Partidul Comunist Român este continuatorul pe o treaptă superioară al idealurilor de libertate și dreptate socială ale poporului, al tradițiilor revoluționare muncitorești, tot astfel sindicatele, organizațiile de femei, Uniunea Tineretului Comunist, continuînd tradițiile lor de luptă revoluționară, și-au ridicat, în noile condiții, activitatea pe un nou plan, corespunzător cerințelor construcției socialiste.

Sindicatele — principala organizație profesională a clasei muncitoare — au evoluat pe măsura sporirii sarcinilor construcției socialiste, a dezvoltării clasei muncitoare și a creșterii rolului ei în societate. În orientarea sarcinilor sindicatelor în raport cu noile cerințe impuse de construirea socialismului, un rol important a avut Plenara C.C. al P.C.R. din decembrie 1948, care a abordat o serie de probleme privind activitatea principalelor organizații de masă. În rezoluția asupra problemei sindicale se arăta că sindicatelor le revine sarcina organizării eforturilor clasei muncitoare pentru ridicarea producției și îndeplinirea planului economic, cultivării în rîndurile maselor muncitoare a unei atitudini noi, socialiste față de muncă, rezolvării problemelor privind condițiile de muncă și de viață ale celor ce muncesc, ridicării nivelului politic și cultural al clasei muncitoare, formării și dezvoltării conștiinței socialiste a maselor.

Congresul sindicatelor din ianuarie 1953 a adoptat măsuri importante menite să pună în concordanță dezvoltarea organizatorică a mișcării sindicale cu sarcinile izvorîte din procesul edificării societății socialiste. În acest scop, au fost aduse perfecționări organizării sindicatelor, creîndu-se sindicatele pe ramură, care aveau drept for de conducere Congresul.

În vederea legării mai strînse a activității sindicatelor de problemele de producție, de preocupările membrilor de sindicat, Congresul sindicatelor din 1960 a hotărît crearea, pe plan local, de comitete regionale, raionale, orașenești și comunale, iar în cadrul ramurilor de producție s-a trecut la o regrupare mai judicioasă a sindicatelor în raport cu ramurile economice sau administrative înrudite. Congresul a adoptat un nou Statut al mișcării sindicale, în care s-a pus un accent mai mare pe lărgirea de-

mocratismului din viața organizațiilor sindicale, a drepturilor și responsabilităților de sindicat ¹³.

Reunind, la sfârșitul anului 1965, peste 4 100 000 de membri ¹⁴, sindicatele au îndeplinit un rol important în procesul de edificare a bazelor economice ale socialismului. Cu sprijinul lor s-a organizat participarea maselor la planificarea și conducerea producției, au fost inițiate întrecerile socialiste și consfăturile de producție, precum și propaganda tehnică și economică. În același timp, sindicatele au participat la elaborarea legislației muncii, la înfăptuirea măsurilor legate de satisfacerea intereselor economice și social-culturale ale angajaților, au îndrumat asigurările sociale, au organizat și au exercitat controlul obștesc în domeniul condițiilor de muncă și al bunei serviri a populației. Sindicatele s-au afirmat, totodată, ca un factor important în formarea și dezvoltarea conștiinței socialiste, desfășurînd o amplă activitate politică-educativă, cultural-artistică și re-creativă în rîndul oamenilor muncii.

Mobilizînd poporul în opera de construire a socialismului, Partidul Comunist Român a manifestat o grijă permanentă pentru conducerea și îndrumarea tineretului. Un moment însemnat al acestui proces l-a constituit Plenara C.C. al P.C.R. din 22—24 decembrie 1948, care a dezbătut problemele activității partidului în rîndurile tineretului. În rezoluția adoptată de Plenară se sublinia necesitatea creării unei organizații unice revoluționare a tineretului muncitor din fabrici, de pe ogoare, din școli, din universități și cazărmi, care să ducă mai departe, în noile condiții, tradițiile de luptă ale Uniunii Tineretului Comunist. Existența mai multor organizații ale tineretului — Uniunea Tineretului Muncitoresc, Organizația Tineretului Sătesc, Uniunea Asociațiilor de Elevi din România, Uniunea Națională a Studenților din România, Tineretul Uniunii Populare Maghiare — îngreua munca de conducere, de educare și de atragere a tineretului la opera de construire a socialismului. Pe baza hotărîrilor Plenarei, în martie 1949 a avut loc Congresul de constituire a Uniunii Tineretului Muncitor (din 1965 și-a schimbat denumirea în Uniunea Tineretului Comunist). Realizarea unității politice și organizatorice depline a tineretului muncitor de la orașe și sate a constituit o contribuție însemnată la cimentarea legăturilor partidului cu masele tineretului muncitor.

Tot în 1949 a luat ființă organizația revoluționară a pionierilor, cuprinzînd copiii între 9 și 14 ani și de a căror îndrumare s-a îngrijit Uniunea Tineretului Comunist.

Congresul al VI-lea al U.T.C. (iunie 1956) și-a concentrat preocupările spre mobilizarea tineretului la acțiunea de înfăptuire a liniei politice a partidului. Pe această bază, Congresul a stabilit o serie de măsuri menite să ducă la antrenarea mai activă a tineretului în acțiunea de creștere a productivității muncii, îmbunătățirea calității produselor, realizarea de economii, materiale și energie, sporirea calificării profesionale și însușirea tehnicii noi. În mod deosebit, Congresul s-a ocupat de mobilizarea

¹³ „Scînteia”, anul XXX, nr. 4 972 din 27 octombrie 1960.

¹⁴ *Congresul sindicatelor din Republica Socialistă România. 16—19 mai 1966*, Editura politică, București, 1966, p. 57.

mai largă a tinerilor tractoriști, mecanizatori, a celor din unitățile socialiste din agricultură, ca și a celor din sectorul particular, în complexa acțiune de transformare socialistă a agriculturii.

Puternice impulsuri în diversificarea activității organizației revoluționare de tineret, în întărirea ei politică-organizatorică, în strângerea legăturilor cu masele de tineri au fost înregistrate ca urmare a măsurilor stabilite de cel de-al VII-lea Congres al Uniunii Tineretului Comunist, din august 1960. Congresul a pus pe primul plan necesitatea intensificării activității politice-ideologice pentru dezvoltarea în rîndurile tineretului a atașamentului față de partid, patrie și popor, față de cauza socialismului și comunismului, pentru formarea și dezvoltarea unei noi atitudini față de muncă și de avutul obștesc, a simțului de răspundere față de îndatoririle cetățenești, a spiritului colectiv.

Amplificîndu-și permanent legăturile cu masele de tineri de la orașe și sate, organizația unică revoluționară a tineretului a ajuns să cuprindă în rîndurile sale, la sfîrșitul anului 1965, peste 2 250 000 de tineri — muncitori, țărani, elevi, studenți, intelectuali, funcționari¹⁵, participanți activi la opera de edificare a noii societăți.

Acționînd sub conducerea Uniunii Tineretului Comunist, tineretul muncitoresc, parte integrantă a clasei muncitoare, a participat în fabrici și uzine, în construcții și transporturi, la realizarea și depășirea planurilor anuale și cincinale de dezvoltare economică. De asemenea, continuînd tradiția muncii patriotice de pe marile șantiere din perioada reconstrucției țării, uteciștii au lucrat, plini de avînt, în anii edificării bazelor socialismului, pe șantierele construcției socialismului: Combinatul siderurgic Hunedoara, Fabrica de rulmenți Bîrlad, Termocentrala Ovidiu II, Stadionul „23 August“, Centrul cinematografic Buftea, Combinatul poligrafic „Casa Șcînteii“, hidrocentralele de la Bicaz și de pe Argeș și multe altele.

Sub conducerea organizațiilor U.T.C., tineretul sătesc, parte componentă a țărănimii muncitoare, a participat activ la transformarea socialistă a satului, la consolidarea economică-organizatorică a cooperativelor agricole de producție, a unităților agricole.

Tineretul studios s-a străduit în permanență să asimileze o solidă cultură generală și de specialitate în vederea rezolvării cu succes a sarcinilor puse de construcția socialismului, să-și ridice permanent nivelul politic și ideologic. Ca urmare a hotărîrii din 1956 a Biroului Politic al C.C. al P.C.R., în instituțiile de învățămînt superior au fost create asociațiile studențești, organizații profesionale care, sub conducerea organizațiilor de partid și îndrumarea permanentă a organizațiilor U.T.C., au adus o contribuție însemnată în munca de învățămînt, științifică și obștească, cultural-artistică și sportivă a studenților, în rezolvarea problemelor gospodărești și de asistență socială.

Partidul Comunist Român s-a preocupat de dezvoltarea mișcării feminine, de atragerea femeilor la construirea socialismului, la conducerea

societății socialiste românești. În acest proces, crearea Uniunii Femeilor Democrate din România (U.F.D.R.), la Conferința Națională a Femeilor din februarie 1948, a semnat realizarea unității de acțiune a forțelor organizate ale femeilor din întreaga țară, ceea ce a dus la întărirea și dezvoltarea mișcării feminine. Pentru mai buna coordonare a activității organizației de femei, Congresul U.F.D.R. din iunie 1953 a stabilit ca în locul Comitetului Central al U.F.D.R. să se constituie Consiliul Național al Femeilor, iar pe plan local, pe lângă sfaturile populare, să fie înființate comisii de femei, cu largi atribuții de interes cetățenesc.

Acționând în spiritul perfecționării continue a mișcării de femei, al legării ei mai puternice de sarcinile construcției socialiste, Conferința Națională a femeilor din martie 1958 a hotărât organizarea comisiilor de femei și pe lângă întreprinderi, instituții, unități agricole etc. Tot cu acest prilej, au fost stabilite locul și atribuțiile Consiliului Național al Femeilor, ca și poziția acestuia în raporturile cu organizațiile de stat, organizațiile obștești și social-culturale, cu organizațiile de femei din alte țări, cu Federația Democrată Internațională a Femeilor.

Organizată la puțin timp după încheierea procesului de transformare socialistă a agriculturii, Conferința Națională a Femeilor din iunie 1962 s-a ocupat pe larg de întărirea mișcării de femei la sate prin organizarea de comisii pe lângă cooperativele agricole de producție, care să acționeze în direcția promovării femeilor în munci de conducere în cadrul cooperativelor agricole de producție, a ridicării continue a nivelului pregătirii profesionale, a soluționării unor probleme sociale.

În anii edificării bazelor socialismului, masele de femei s-au afirmat ca o importantă forță a dezvoltării sociale, ele fiind prezente, la sfârșitul anului 1965, cu o pondere de circa 35% în rîndul personalului muncitor din industrie; de asemenea, femeile dețineau o pondere majoritară în forța de muncă din agricultură; ele reprezentau aproape 50% din personalul muncitor în știință, învățămînt, cultură și artă, peste 65% din personalul care lucra în domeniul ocrotirii sănătății poporului¹⁶.

Egalitatea în drepturi de care se bucură femeia în societatea românească s-a exprimat și prin faptul că, tot la sfârșitul anului 1965, peste 340 000 de femei făceau parte din rîndurile Partidului Comunist Român, peste 40 000 erau depute în sfaturile populare, iar 67 în Marea Adunare Națională¹⁷.

Sub conducerea comitetelor și comisiilor de femei, ca organizații obștești, femeile din întreprinderi, instituții, cooperative agricole de producție, unități ale cooperației meșteșugărești și alte unități socialiste, din cartiere au participat la îndeplinirea obiectivelor construcției socialiste din domeniile industriei, agriculturii, ocrotirii sănătății, învățămîntului, artei, științei și culturii.

Un loc important în cadrul sistemului democrației socialiste din România a revenit și celorlalte organizații de masă și obștești ale oame-

¹⁶ Raportul Consiliului Național al Femeilor din Republica Socialistă România, prezentat la Conferința Națională a Femeilor din 23—25 iunie 1966, în „Scinteia”, anul XXXV, nr. 7 020 din 24 iunie 1966.

¹⁷ Ibid.

nilor muncii : uniunile cooperatiste, uniunile de creație, asociațiile științifice și profesionale, asociațiile sportive și altele. Prin intermediul lor, oamenii muncii au avut posibilitatea să participe la dezvoltarea producției de bunuri de consum, la creșterea producției agricole și prestarea de diverse servicii către populația de la orașe și sate, la perfecționarea activității profesionale, politice-ideologice și cultural-educative, la practicarea diferitelor sporturi, a turismului etc.

Conducând și îndrumând prin forme și metode variate organizațiile de masă și obștești, organizațiile de partid s-au preocupat de stimularea și dezvoltarea inițiativei acestora, de sporirea continuă a prestigiului lor în rândul maselor de oameni ai muncii. Politica partidului, exprimată în hotărârile și directivele sale, a orientat organizațiile de masă și obștești în mobilizarea maselor la îndeplinirea politicii interne și externe a partidului și statului socialist. Datorită acestui sprijin, cât și propriei lor activități, organizațiile de masă și obștești au adus contribuția lor activă la desfășurarea cu succes a operei de edificare a orânduirii socialiste în România.

GHEORGHE TUDOR, PARASCHIVA NICHITA, VASILE BUDRIGĂ

MILITANȚI DE SEAMĂ AI MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI INTERNAȚIONALE

HU YAOBANG
(cu prilejul aniversării
a 70 de ani de la naștere)

Tovarășul Hu Yaobang, secretar general al Comitetului Central al Partidului Comunist Chinez, militant de seamă al mișcării comuniste și muncitorești internaționale, a împlinit 70 de ani. Comuniștii, poporul român au luat parte la această aniversare cu sentimente de caldă prietenie, în spiritul relațiilor de solidaritate militantă dintre partidele, țările și popoarele noastre. Aceste sentimente își găsesc elocventă expresie în telegrama de felicitare adresată de tovarășul Nicolae Ceaușescu tovarășului Hu Yaobang, prin care i se transmit cele mai bune urări de sănătate, de noi succese în activitatea de mare răspundere pe care o desfășoară în conducerea Partidului Comunist Chinez. Totodată, prin Decret prezidențial, tovarășului Hu Yaobang i-a fost conferit Ordinul „Steaua Republicii Socialiste România” clasa I, cu eșarfă, pentru contribuția deosebită adusă la dezvoltarea colaborării dintre Partidul Comunist Român și Partidul Comunist Chinez, la întărirea prieteniei dintre poporul român și poporul chinez, la promovarea cauzei generale a socialismului, păcii și colaborării internaționale.

Născut în 1915, într-o familie de țărani săraci din județul Liuyang, provincia Hunan, tovarășul Hu Yaobang a intrat de la vârsta de 15 ani în mișcarea revoluționară. În 1930 a fost primit în rândurile Ligii Tineretului Comunist. În 1933 devine membru al Partidului Comunist Chinez. La parte, în 1934, la Marșul cel Lung, numărându-se printre membrii grupului de lucru al C.C. al P.C. Chinez. În timpul luptei de rezistență împotriva agresiunii japoneze, i se încredințează diferite sarcini politice de răspundere pe linie de partid și militară, iar în timpul războiului de eliberare din anii 1946—1949 a fost comisar politic al unui corp de armată, apoi șef al direcției politice a unei armate.

După proclamarea republicii, tovarășul Hu Yaobang, cu aceeași dăruire și pasiune revoluționară, și-a adus contribuția la ampla activitate de edificare a socialismului pe pământul Chinei, fiindu-i încredințate munci de răspundere pe linie de partid și de stat. Astfel, a îndeplinit funcția de secretar al Comitetului de partid al zonei de nord a provinciei Sichuan

și președinte al administrației din zona respectivă. După anul 1952 a fost secretar al C.C. al Ligii Tineretului Comunist din China. În anul 1965 a devenit prim-secretar al Comitetului provincial Shanxi al P.C. Chinez și al doilea secretar al Biroului C.C. al P.C. Chinez pentru China de nord-vest. A îndeplinit, de asemenea, funcțiile de șef al secției organizatorice, șef al secției de propagandă ale C.C. al P.C.C., al III-lea secretar al Comisiei centrale pentru controlul disciplinei de partid.

A fost ales membru al Comitetului Central de către congresele al VIII-lea, al XI-lea și al XII-lea ale P.C. Chinez. În decembrie 1978 a fost ales membru al Biroului Politic al C.C. al P.C. Chinez, iar la cea de-a V-a plenară a C.C. al P.C.C., din februarie 1980, membru al Comitetului Permanent al Biroului Politic și secretar general al C.C. al P.C. Chinez; în cadrul celei de-a VI-a plenare, din iunie 1981, a fost ales președinte al C.C. al P.C.C.

Ca expresie a aprecierii calităților, politice și organizatorice, manifestate în activitatea sa, în septembrie 1982 tovarășul Hu Yaobang a fost ales în funcțiile de membru al Comitetului Permanent al Biroului Politic și secretar general al C.C. al P.C. Chinez.

Poporul român urmărește cu interes și simpatie marile realizări obținute de poporul chinez, sub conducerea partidului său comunist, în opera de construcție socialistă, intensă activitate desfășurată pentru transpunerea în viață a hotărârilor celui de-al XII-lea Congres al P.C. Chinez și ale recentei Conferințe Naționale a partidului, a programului menit să asigure transformarea Chinei într-un puternic stat socialist, cu o agricultură, industrie și știință moderne, cu un nivel de trai tot mai ridicat.

Aniversarea zilei de naștere a tovarășului Hu Yaobang constituie pentru poporul român un fericit prilej de a-și exprima deplina satisfacție pentru dezvoltarea continuă a relațiilor de strânsă prietenie, colaborare și solidaritate dintre partidele și țările noastre, relații cărora România socialistă, potrivit politicii sale principale de întărire a legăturilor cu toate țările socialiste, le acordă o înaltă prețuire.

Așa cum se știe, factorul dinamizator al dezvoltării continue a prieteniei româno-chineze îl reprezintă relațiile de colaborare tovarășească dintre forțele politice conducătoare ale celor două țări — Partidul Comunist Român și Partidul Comunist Chinez. În acest cadru, un rol determinant au avut de-a lungul anilor întâlnirile și convorbirile, la București și Beijing, dintre conducătorii de partid și de stat ai celor două țări.

Un eveniment de cea mai mare importanță în evoluția relațiilor româno-chineze l-a constituit vizita oficială de prietenie întreprinsă de tovarășul Nicolae Ceaușescu, împreună cu tovarășa Elena Ceaușescu, în toamna acestui an în R.P. Chineză. Convorbirile purtate cu acest prilej cu tovarășul Hu Yaobang și cu alți conducători de partid și de stat ai R.P. Chineze, hotărârile și înțelegerile la care s-a ajuns au pus o bază bună pentru dezvoltarea și mai puternică, în viitor, la un nivel superior a raporturilor politice generale, a colaborării în diverse domenii de activitate. Ca o expresie a hotărârii celor două partide de a valorifica posibilitățile pe care le oferă economiile României și Chinei în plină dezvoltare, în timpul vizitei au fost semnate Acordul dintre Guvernul Republicii Socialiste România și Guvernul Republicii Populare Chineze privind dezvoltarea relațiilor economice bilaterale în anii 1986—1990, Acordul de lungă durată privind schimburile principale de mărfuri în aceeași perioadă, precum și alte înțelegeri de natură să determine impulsionearea conlucrării reciproc avantajoase.

Trăinicia relațiilor româno-chineze este dată de faptul că ele s-au clădit pe temelia principiilor socialismului, ale deplinei egalități în drepturi, respectului independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc, pe întrajutorare tovarășească — principii ce le-au conferit tărie, făcându-le să se afirme tot mai pregnant, corespunzător intereselor construcției socialiste în țările noastre, cauzei generale a socialismului și păcii.

În acest sens, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU sublinia : „*Sintem convinși că dezvoltarea continuă a prieteniei, solidarității și conlucrării româno-chineze, valorificarea tot mai largă a marilor posibilități existente pentru extinderea și amplificarea schimburilor economice, a cooperării în producție reprezintă o contribuție de seamă la accelerarea progresului material și spiritual al celor două țări, la creșterea bunăstării popoarelor noastre, servind, în același timp, cauzei generale a construcției socialismului în țările noastre, a socialismului în general, a progresului și păcii în lume*“. La rîndul său, dînd o înaltă apreciere poziției consecvente a partidului nostru în sprijinul dezvoltării relațiilor româno-chineze, politiciile sale statornice, profund principiale privind întărirea unității țărilor socialiste, tovarășul HU YAOBANG declara : „*China nu va uita acele țări și popoare care ne-au simpatizat și ne-au sprijinit revoluția și construcția, care ne-au ajutat și ne-au sprijinit în momentele grele. România se numără tocmai printre aceste țări. Poporul chinez consideră sprijinul și prietenia dumneavoastră drept cel mai ales și cel mai de preț lucru din lume*“.

Dezvoltînd colaborarea pe multiple planuri ale construcției socialiste, România și China conlucrează strîns și pe arena internațională, pronunțîndu-se și acționînd pentru înfăptuirea dezarmării, și în primul rînd a dezarmării nucleare, pentru asigurarea păcii, pentru respectul independenței popoarelor, al dreptului lor sacru de a-și hotări singure destinele, pentru edificarea unei lumi mai bune și mai drepte.

La aniversarea zilei de naștere a tovarășului Hu Yaobang, comuniștii, întregul popor român adresează un cald salut marelui popor chinez prieten, exprimîndu-și încrederea că, așa cum se subliniază și în telegrama trimisă de tovarășul Nicolae Ceaușescu — relațiile de strînsă prietenie, colaborare și solidaritate româno-chineze se vor dezvolta tot mai puternic, în interesul și spre binele reciproc, al cauzei generale a socialismului și păcii.

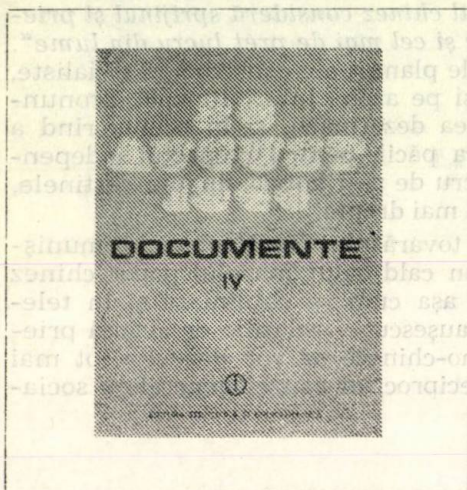
La un an de la apariția primelor două volume din monumentală colecție de documente 23 august 1944 au fost tipărite de către aceeași casă editorală — Editura științifică și enciclopedică — două noi tomuri de documente — III și IV — din secția socială. Realizate tot sub îndrumarea și supravegherea științifică a Direcției Generale a Arhivelor Statului și a Centrului de studii și cercetări de istorie și teorie militară, aceste două marive tomuri (peste 1 500 p.) au văzut lumina tiparului în prima aniversare a 41 de ani de la victoria revoluției de eliberare socială și națională anticomunistă și antimperialistă din România și în anul jubiliar al celor patru decenii de la victo-

23 AUGUST 1944. DOCUMENTE,

vol. III : 1944—1945, XCVI+612 p. ;

vol. IV : 1945, XXXVI+606 p.,

Editura științifică și enciclopedică, București, 1985

La un an de la apariția primelor două volume din monumentală culegere de documente *23 August 1944*, au fost tipărite, de către aceeași casă editorială — Editura științifică și enciclopedică, două noi tomuri de documente — III și IV — din același serial. Realizate tot sub prestigioasa egidă a Direcției Generale a Arhivelor Statului și a Centrului de studii și cercetări de istorie și teorie militară, aceste două masive tomuri (peste 1 500 p.) au văzut lumina tiparului în preajma aniversării a 41 de ani de la victoria revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și anti-imperialistă din România și în anul jubiliar al celor patru decenii de la victo-

ria popoarelor împotriva fascismului. Ele au fost pregătite pentru tipar prin strădania unui competent colectiv de istorici, coordonat de Ion Ardeleanu, Vasile Arimia, Mircea Mușat și având în componență pe : Ion Ardeleanu, Vasile Arimia, Alecsenia Andone, Ileana Chirtu, Anuța Dănilă, Alesandru Duțu, Elena Gheorghe, Viorica Hostiuc, Mircea Mușat, Mihai Retegan, Ioan Talpeș ; colaboratori : Tudor Bucur, Emilia Cohn, Maria Dragomir, Ion Dumitriu Snagov, Mihaela Ilie, Rodica Mușetoiu, Viorica Oancea, Ion Pătroi, Cristian Popișteanu, Sabina Spermezan ; referenți științifici : Ștefan Lache, Nicolae Petreanu, Ioan Scurtu, Ion Spălățelu.

Dacă primele două volume (pe care revista noastră le-a prezentat cititorilor în nr. 5/1984) au înmănuncheat documente privitoare la premisele revoluției de eliberare socială și națională, la pregătirea și desfășurarea ei victorioasă, cele pe care le analizăm acum oferă o imagine unitară, de o mare amploare, a evenimentelor petrecute în România în perioada august 1944—august 1945. Ele redau o perioadă relativ scurtă de timp, dar cu o mare încărcătură istorică, în cursul căreia România și-a angajat forțele umane și materiale, alături de coaliția Națiunilor Unite, în războiul împotriva Germaniei naziste, concomitent cu desfășurarea, în țară, a unor ample confruntări politice între forțele democratice, în frunte cu comuniștii, și forțele conservatoare, confruntări în urma cărora, la 6 martie 1945, s-a constituit guvernul de largă concentrare demo-

cratică, în care clasa muncitoare deținea rolul conducător.

Alcătuite după normele științifice de editare a mărturiilor documentare, volumele se deschid cu o succintă *Notă asupra volumelor III și IV*, în care se enunță problematica ilustrată de documente, precum și natura acestora, urmată de un temeinic și documentat *Cuvînt înainte*, scris de general-locotenent dr. Ilie Ceaușescu, în cuprinsul căruia se analizează, în pagini dense, semnificația mării victorii de la 23 August 1944 în istoria poporului român, ca și în planul istoriei universale. Din aceste pagini cititorul desprinde cu limpezime faptul că marea ridicare la luptă a poporului român din vara anului 1944 a fost expresia hotărîrii neștrămutate „de a-și apăra cu toate puterile drepturile sale imprescriptibile: independența, suveranitatea și integritatea teritorială a României” (p. XV). Se evidențiază cu putere contribuția remarcabilă a României la zdrobirea Germaniei naziste, la eliberarea întregului teritoriu național și participarea ei la eliberarea Ungariei, Cehoslovaciei și Austriei. În context se subliniază că „Efortul militar al României în războiul antihitlerist, aplicat neîntrerupt și la cote maxime timp de 263 de zile (între 23 August 1944 și 12 mai 1945), a început într-un moment în care Germania nazistă era departe de a fi învinsă și avea încă ample disponibilități militare defensive și ofensive” (p. XIX) și că acest imens „capital” uman și material angajat în război situează țara noastră „la un loc de frunte în «ierarhia» coaliției antihitleriste (potrivit unor afirmații făcute în Parlamentul britanic în 1945, pe locul al IV-lea, după U.R.S.S., S.U.A. și Anglia)” (p. XX).

În continuare este inserată o substanțială *Introducere*, elaborată de Vasile Arimia și Mircea Mușat. Utilizînd teze și aprecieri ale tovarășului Nicolae Ceaușescu, ca și mărturii documentare aflate în prezentul corpus, alături de cuceririle anterioare ale istoriografiei românești, acest studiu prezintă cititorului cadrul istoric intern și internațional al perioadei în care se circumscriu documentele, marile momente și evenimente înscrise în istoria noastră națională în răstimpul august 1944 — august 1945. „Actul istoric revoluționar înfăptuit de poporul român la 23 August 1944 — se relevă în *Introducere* — a marcat nu numai răsturnarea regimului de dictatură antonesciană și întoarcerea armelor împotriva Germaniei hitleriste, pentru eliberarea întregului teritoriu național și cucerirea deplină a independenței și suveranității naționale, ci și un pas hotărîtor pe calea înfăptuirii

unor profunde reforme social-politice și economice” (p. XXV). Autorii prezintă pe larg, cu exemple concrete din documente programatice, poziția forțelor politice și sociale existente atunci în societatea românească față de rezolvarea marilor probleme cu care se confruntă poporul român în perioada de după actul istoric din August 1944. Ideea centrală ce se degajă din paginile acestui studiu este aceea că Partidul Comunist Român, aflat în fruntea evenimentelor în timpul revoluției de eliberare socială și națională, a constituit și în continuare forța politică conducătoare a procesului revoluționar, desfășurînd o luptă neobosită în vederea antrenării unui larg evantai de forțe sociale și politice pentru cucerirea și impunerea de drepturi și libertăți democratice, pentru înfăptuirea unor reforme economice, politice și sociale în consens cu interesele și năzuințele maselor largi populare.

După punerea în temă a cititorilor în legătură cu semnificația etapei istorice investigate, urmează dispunerea, în mod cronologic, a 492 documente reunite în cadrul celor două tomuri (numerotate în continuare cu vol. I—II: 901—1137, vol. III, și 1138—1392, vol. IV). Parcurgînd lista documentelor, cititorul rămîne impresionat atît de valoarea, cit și de caracterul lor extrem de variat. În acest sens se impune a arăta că majoritatea mărturiilor documentare — redată, de regulă, integral — provin din surse primare, multe dintre ele inedite sau mai puțin cunoscute, extrase fiind din fonduri arhivistice interne și străine.

În ceea ce privește documentele interne, ele sînt emanate, în cea mai mare parte, de la autoritățile de stat și reprezintă stenograme ale ședințelor Consiliului de Miniștri, studii, rapoarte, sinteze ale Marelui Stat Major, extrase din jurnalele de operații ale diferitelor eșaloane românești de luptă împotriva naziștilor etc. Aceștia li s-a adăugat un mare număr de articole din presa vremii care analizează evenimente și fapte majore din epocă, documente programatice ale formațiunilor și organismelor politice, declarații guvernamentale, decrete-legi ș.a.

Documentele externe cuprind mărturii oficiale ale unor diplomați și, mai cu seamă, ale reprezentanților statelor care făceau parte din Comisia Aliată de Control de la București, extrase din presa străină cu referire la România, comunicate ale unor agenții de presă, comentarii ale unor posturi de radio etc. Este de reținut faptul că documentele străine sînt publicate atît în limbile în care au fost emise, cit și în traducere românească, ceea ce constituie încă o dovadă

a caracterului științific al întocmirii acestor volume.

Indiferent de proveniență, documentele din aceste tomuri se referă la momentele cele mai reprezentative din intervalul 26 august 1944—31 ianuarie 1945 (vol. III) și 1 februarie 1945—24 august 1945 (vol. IV).

Deși între documente există o strânsă conexiune, pentru înțelegerea problematicei la care ele se referă vom căuta să le analizăm sistematizate pe probleme. Astfel, un set important de documente pune în lumină evoluția internă a României în perioada care face obiectul măturiiilor documentare. Primele de acest gen se referă la măsurile interne adoptate de guvernul instalat la 23 August 1944, în care erau reprezentate și partidele muncitorești: abrogarea legislației antonesciene și repunerea în vigoare a prevederilor Constituției din 1923, legalizarea activității partidelor și organizațiilor politice nefasciste ș.a. Toate acestea au determinat o puternică efervescență politică, marcată de intensificarea activității tuturor partidelor și grupărilor politice. De o mare importanță sînt documentele ce ilustrează preocuparea diferitelor forțe politice de a-și adapta pozițiile programatice și acțiunile concrete la noua epocă deschisă de revoluția română din August 1944. După cum reiese din aceste documente, încă din primele zile ce au urmat victoriei însușirii, Partidul Comunist Român a trecut la reorganizarea pe baze noi, în condiții legale, a activității sale, desfășurînd, totodată, un susținut efort de mobilizare a întregii națiuni în vederea continuării luptei împotriva Germaniei hitleriste, pentru înfăptuirea unui larg program de reforme politice, sociale și economice, menit să ducă la propășirea reală, rapidă și multilaterală a patriei. În această direcție, un deosebit s-a pus pe organizarea clasei muncitoare, pe realizarea unității sindicale. Drept urmare, la 1 septembrie 1944 a avut loc, la București, o conferință a reprezentanților Partidului Comunist Român și ai Partidului Social-Democrat, la care s-a hotărît înființarea unei comisii centrale de organizare a mișcării sindicale unite din România (doc. nr. 905, p. 6—9).

Realizarea unității sindicale pe baze revoluționare a marcat un pas înainte pe calea dezvoltării colaborării între comuniști și social-democrați și a dus la întărirea capacității de luptă a clasei muncitoare. Concomitent, P.C.R. a acordat o mare atenție organizării țărănimii muncitoare, sprijinind, în acest scop, întărirea și extinderea Frontului Plugarilor în toate județele țării. Astfel, în volumul al III-lea este inserată Moțiunea votată în

cadrul conferinței de la București a Frontului Plugarilor din 1—3 noiembrie 1944, în care se exprima necesitatea „unirii tuturor plugarilor din această țară într-un singur front de neînvins” (doc. nr. 975, p. 188).

Totodată, documentele reflectă faptul că P.C.R. a desfășurat o vastă activitate politică și în cadrul organizațiilor tineretului și ale femeilor, al organizațiilor de masă cu caracter democratic, create, îndrumate sau aflate sub influența comuniștilor încă din anii luptei antifasciste: Uniunea Patrioților, Apărarea Patriotică, Uniunea Populară Maghiară (doc. nr. 960, p. 163—164 ș.a.).

Între mutațiile imediate generate de actul istoric de la 23 August — foarte bine reflectate în acest fond documentar — se înscrie și ascensiunea partidelor clasei muncitoare — comunist și social-democrat — la stadiul de factori de decizie guvernamentală. Un număr de documente se referă la poziția comună a reprezentanților celor două partide în cadrul guvernelor de coaliție care s-au aflat la cîrma țării pînă la 6 martie 1945. Relevînd, de pildă, importanța colaborării pe toate planurile, între cele două partide muncitorești, Sfatul Partidului Social-Democrat din România, întrunit la București, în zilele de 10—11 decembrie 1944, adresa un salut de solidaritate Partidului Comunist Român, „cu care a dus în ilegalitate lupta pentru eliberarea țării de sub dictatura nazisto-antonesciană”, și reafirma, în continuare, hotărîrea de a acționa alături de comuniști „pentru democratizarea progresistă a țării, pentru apărarea și promovarea tuturor drepturilor muncitorești”. Documentul se încheie cu salutul „Trăiască unitatea de acțiune socialistă-comunistă” (doc. nr. 1033, p. 346).

Tot la acest capitol sînt incluse măturiiile privind poziții programatice ale celor două partide burgheze — Partidul Național-Țărănesc și Partidul Național-Liberal —, atitudini exprimate prin declarații (doc. nr. 907, p. 10—14), circulare (doc. nr. 912, p. 19—20), manifeste-program (doc. nr. 948, p. 142—150) ș.a. care reflectă preocuparea liderilor acestor partide de a limita transformările reclamate de noua etapă, în sensul revenirii la cadrele politice, economice, sociale specifice regimului burghezo-parlamentar anterior dictaturii regale, de a atenua măsurile radicale preconizate de forțele de stînga. Drept urmare, încă din faza aceasta incipientă s-au conturat dezacorduri între forțele de dreapta și cele de stînga, în special în probleme legate de democratizarea reală a societății românești. Referindu-se la această situație, reprezentantul partidului comunist sem-

nala, la adunarea populară din Capitală de la 24 septembrie 1944, că a trecut „o lună de la 23 August și cu toate că muncitorii, prin Partidul Comunist și Partidul Social-Democrat, au cerut să se curețe aparatul de stat și întreprinderile de fasciști, nu s-a luat încă nici o măsură”. În acest cadru „se aduce o critică prietenească Partidelor Național-Tărănesc și Național-Liberal, din cadrul Blocului Național-Democratic” pentru lipsa lor de consecvență față de angajamentele asumate (doc. nr. 925, p. 99—103).

Un alt punct divergent între forțele politice era acela privitor la îndeplinirea obligațiilor decurgând din Convenția de armistițiu din 12 septembrie 1944. Revelatoare sînt, în acest sens, stenogramele — care se publică pentru prima oară — ale ședințelor Consiliului de miniștri (doc. nr. 918, nr. 30—91). Prin lecturarea acestui amplu document, precum și a altor mărturii legate de pozițiile reprezentanților statelor care făceau parte din Comisia Aliată de Control, cititorul român împărtășește întru totul aprecierea din *Introducere*, în care se relevă că, departe de a reprezenta „un gest generos” — cum se vehicula în epocă — „prevederile Convenției de armistițiu au fost grele”, ceea ce a impus țării noastre sacrificii enorme, dar că poporul român, forțele democratice considerau că îndeplinirea armistițiului „constitua problema majoră a relațiilor cu Aliții și, în primul rînd, cu Uniunea Sovietică, că perspectivele României erau legate de modul în care se executau clauzele lui” (p. LIII).

Un alt grupaj de documente reflectă fidel bipolarizarea forțelor politice, confruntarea pentru putere dintre forțele ce reprezentau clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea progresistă și cele ale burgheziei. Pornind de la schimbarea raportului de forțe în favoarea grupărilor democratice, de la caracterul reformelor ce se impuneau a fi îndeplinite, P.C.R. a făcut propuneri și a cerut lărgirea Blocului Național-Democratic prin crearea unui nou organism, în rîndul căruia să intre toate forțele interesate în dezvoltarea democratică și progresistă a țării. La 26 septembrie 1944, pe temeiul analizei realităților din țară, P.C.R. a elaborat proiectul-program pentru constituirea Frontului Național Democratice, care a fost propus ca bază de colaborare tuturor forțelor politice din țară, el fiind însușit, apoi, în numele Frontului Unic Muncitoresc, ca un program de acțiune al întregii clase muncitoare. Programul F.N.D. înscrisa ca obiective principale de acțiune sprijinirea frontului antihitlerist, democratizarea largă a vieții po-

litice, exproprierea mării proprietăți agrare de la 50 ha în sus și improprietărea țăranilor, îmbunătățirea condițiilor de trai ale populației muncitoare ș.a. Acest program — se arăta în document — „poate fi îndeplinit numai de un guvern care reprezintă toate forțele naționale și democratice ale țării și care se bucură de sprijinul activ al păturilor largi ale poporului” (doc. nr. 933, p. 121). Cu excepția partidelor „istorice”, toate formațiunile și grupările politice democratice și patriotice și-au manifestat cu entuziasm adeziunea la Frontul Național Democratice. Reținem, în acest context, cuvîntarea tovarășului Nicolae Ceaușescu, rostită în Capitală, la 5 noiembrie 1944, prin care se reafirma angajamentul tineretului democratic român de „a lupta alături de Frontul Național Democratice pentru realizarea Platformei”. Și cu acest prilej, se cerea stringerea rîndurilor „pentru unirea întregului tineret progresist din România” (doc. nr. 980, p. 193).

Bazîndu-se pe sprijinul larg al maselor populare de la orașe și sate, la începutul anului 1945 Partidul Comunist Român a apreciat că s-au creat condițiile rezolvării problemei puterii în favoarea poporului muncitor, concluzie clar exprimată în Programul de guvernare al Frontului Național Democratice, dat publicității la 29 ianuarie 1945 (doc. nr. 1123, p. 564—565). Documentul F.N.D., după ce enumeră soluțiile imediate, dictate „de propășirea națiunii române”, face un apel „la toți patrioții, toți democrații sinceri, toate grupările politice și profesionale să adere la programul său de guvernare și să intre în rîndurile sale” (p. 565).

Ecolul acestei chemări este reflectat în numeroase documente înmănunchiate în volumul al IV-lea, care atestă cu pregnanță declanșarea bătăliei decisive pentru putere între forțele politice burgheze și cele conduse de comuniști, în fruntea maselor populare. Expresia concretă a acestei situații a reprezentat-o amplul proces de ocupare pe cale revoluționară a primăriilor și prefecturilor și impunerea, în fruntea administrației locale, a persoanelor reprezentînd Frontul Național-Democratic. Pînă la 6 martie 1945, de pildă, din cele 58 de prefecturi ale țării, 52 erau conduse de prefecți instalați de mase.

O serie de documente pun în lumină amplificarea luptei maselor populare de la sate. Dînd glas chemărilor P.C.R. și ale Frontului Plugarilor, țărănimea a trecut la împărțirea pămîntului pe cale revoluționară. Din suita de mărturii care se referă la acest proces, exemplificăm cu un document ce descrie acțiunea de împărțire a proprietăților moșierești întreprinsă de țărani din județele Prahova și

Dimbovița. Țăranii din aceste județe, întruniți în mari adunări, și-au ales delegații proprii care să facă măsurătoarea moșiilor și să întocmească „tabele de plugarii care n-au pământ deloc sau au foarte puțin și, apoi, să dea fiecăruia lotul lui“. Astfel, conchide documentul, țăranii „au rezolvat problema agrară singuri“ (doc. nr. 1171, p. 160). Treptat, procesul s-a generalizat, în focul luptei pentru putere și pământ consolidându-se alianța muncitorească-țăărănească.

Alături de muncitori și țărani s-a situat, în acele momente decisive ale luptei pentru putere, majoritatea intelectualilor. Revelator, în acest sens, este apelul corpului didactic universitar din 16 februarie 1945, prin care se cerea „venirea la cîrmă a unui guvern care să fie expresia tuturor elementelor democratice ale țării și să se realizeze imediat programul de guvernare al Frontului Național-Democrat“ (doc. nr. 1176, p. 171).

Forța coaliției democratice, capacitatea ei de influențare s-au exprimat și pe alte planuri, între care și acela al relațiilor cu partidele burgheze. Așa cum rezultă din documente, numeroși membri ai acestor partide, cadre de conducere și chiar organizații locale și-au manifestat public nemulțumirea față de virfurile conducătoare, pronunțându-se pentru relații de colaborare cu partidele grupate în Frontul Național-Democratic. Iar o serie de grupări disidente, cum a fost aceea condusă de Anton Alexandrescu, desprinsă din P.N.Ț., a aderat la F.N.D. ca parte componentă a acestuia, iar gruparea condusă de Gheorghe Tătărescu, desprinsă din P.N.L., a acceptat să colaboreze la opera de guvernare pe baza Programului F.N.D.

Această schimbare a raportului de forțe se desfășura pe fondul creșterii în amploare a luptelor populare, al căror punct culminant l-a constituit vigoasă manifestare din București de la 24 februarie 1945, cu sute de mii de participanți, apreciată de către postul de radio Londra ca fiind „cea mai puternică dintre cele organizate contra guvernului Rădescu“ (doc. nr. 1194, p. 192). Comentînd evoluția evenimentelor din acele zile din România, o altă mărturie străină consemna: „România trece acum printr-o criză politică... Fapt este însă că gen. Rădescu, susținut numai de național-țăărăniști și liberali, deci de fracțiunea cea mai puțin populară, se găsește într-o situație delicată“ (doc. nr. 1181, p. 177).

Pentru a ieși din criză, generalul Rădescu, cu sprijinul partidelor „istorice“, a trecut la represiune, deschizînd focul împotriva manifestanților la București și în alte centre ale țării. O suită de documente relatează despre marile acțiuni de

protest ale maselor împotriva acestor măsuri represive. Printre aceste acțiuni se înscrie și declarația unui grup de generali și ofițeri, din 26 februarie 1945, prin care se ridică împotriva măsurilor generalului Rădescu, care „încearcă să angajeze armata țării într-o acțiune politică personală“ (doc. nr. 1195, p. 192).

După cum este știut, sub presiunea luptelor maselor, la 6 martie 1945 a fost instaurat guvernul de largă concentrare democratică prezidat de dr. Petru Groza, în care clasa muncitoare avea rolul conducător. Evenimentul a fost salutat cu bucurie de sutele de mii de bucureșteni, întruniți în aceeași zi în Piața Națiunii (doc. nr. 1230, p. 244—247), de întregul popor român.

O serie de mărturii pun, în continuare, în evidență înfăptuirile economice, politice și sociale ale noului guvern, printre care la loc de frunte s-a situat trecerea Ardealului de nord sub administrație românească, obiectiv ce figura și în condițiile de bază ale Convenției de armistițiu. Evenimentul a fost sărbătorit la Cluj, unde, în cadrul unei mari adunări populare, ținute la 13 martie 1945, dr. Petru Groza, relevînd însemnătatea acestui moment istoric, s-a pronunțat pentru statornicirea unor relații de încredere și prietenie între poporul român și naționalitatea maghiară, pentru ca România liberă să fie „mamă ocrotitoare“ pentru toți cetățenii țării. „Dacă vom face așa — se arăta în cuvîntare —, vom clădi o temelie a țării noastre românești pe care nimeni nu o va putea dărîma“ (doc. nr. 1258, p. 288).

O altă măsură importantă a acestei epoci efervescente, consemnată de documente, se referă la legiferarea reformei agrare, care consfințea, de fapt, ceea ce țăranimea înfăptuise deja. În preambulul Decretului-lege pentru înfăptuirea reformei agrare se aprecia că pentru țara noastră în proprietatea țăranilor reprezintă „o necesitate națională, economică și socială“ (doc. nr. 1279, p. 331).

Aceeași valoare și același interes prezintă și cea de-a doua categorie de documente, care pun în lumină evenimente cu caracter militar, efortul multilateral al României pentru înfrîngerea Germaniei naziste. Se publică, în cadrul acestei vaste secvențe, comunicate cu caracter operativ, ordine de zi, sinteze, memorii explicative, extrase din jurnalele unor unități și mari unități etc. Fiecare fapt relatat, precum și totalitatea dovezilor coroborate demonstrează cu excepțională forță de convingere amploarea angajării armatei noastre, din primul moment al insurecției, pe fronturile de luptă ale războiului antihitlerist, pînă la victoria finală asupra Germaniei naziste.

Un prim grupaj de astfel de documente din volumul III ilustrează faptele de arme ale ostașilor români în perioada 23—31 august 1944, când, prin lupte dirze, au zdrobit forțele germane din părțile centrală, de sud-est, de sud și sud-vest ale țării. Consemnând aceste evenimente eroice, care au dus la eliberarea teritoriului aflat atunci sub jurisdicția guvernului, Raportul șefului Marelui Stat Major, generalul Gheorghe Mihail, către șeful statului informa, la 31 august 1944, că „prima fază a acțiunii militare, și anume eliberarea teritoriului național de trupele germane și împiedicarea acestora de a constitui un front defensiv în Carpați, este un fapt în întregime realizat” (doc. nr. 903, p. 4).

Sînt incluse, apoi, documente importante ce scot în relief paginile înălțătoare de eroism înscrise de armata română — împreună cu trupele sovietice — în lupta pentru izgonirea ocupanților de pe strămoșescul pămînt transilvan. Ele atestă dîrzenia și bravura ostașilor români în apriga înclăstare cu dușmanul în luptele de la Arad—Păuliș (doc. nr. 917, p. 24—29) pe Arieș și Someș (doc. nr. 938, p. 129—430), din zona Satu Mare—Carei (doc. nr. 955, p. 153). Prin alungarea inamicului din ultimele două orașe menționate, la 25 octombrie 1944, întregul teritoriu al României a fost eliberat. Evocînd eroismul militarilor români în luptele pentru eliberarea întregului teritoriu național, în Ordinul de zi dat de comandantul Armatei a 4-a, generalul Gh. Avramescu, se sublinia: „Azi, cînd avangărzile trec pe pămînt străin, pentru desăvîrșirea înfrîngerii definitive a dușmanului, gîndul meu se îndreaptă către voi, cu dragoste și admirație pentru faptele voastre de arme. Peste veacuri veți fi slăviți, voi ofițeri și ostași care ați eliberat Ardealul” (doc. nr. 963, p. 167).

În rîndul documentelor cu conținut militar, un spațiu important îl ocupă mărturiile referitoare la operațiile armatei române, alături de forțele sovietice aliate, pe teritoriul Ungariei. Ele oglindesc curajul și eroismul ostașilor români care au luat parte la luptele grele de pe Tisa (doc. nr. 936, 945, 957 ș.a.), de la Tokaj (doc. nr. 1008), din munții Bükk (doc. nr. 1040, 1050 ș.a.) și Hegyálja (doc. nr. 1044) etc., greul tribut de sînge al armatei române pentru eliberarea Budapestei.

Alte documente cuprinse în paginile volumului IV înfățișează, în mod amplu, luptele desfășurate de armata română, cot la cot cu trupele sovietice, pentru eliberarea Cehoslovaciei. Eroismul

ostașilor români le-a adus citarea prin ordine de zi ale comandamentelor militare superioare române și sovietice, decorarea cu ordine și medalii. Așa, de pildă, cu prilejul eliberării orașului Banská Bystrica, „mareșalul Stalin a citat pentru bravură pe generalul Dăscălescu și trupele de sub comanda sa” (doc. nr. 1296, p. 365). În ultima parte a aceluiași volum sînt cuprinse documente care înfățișează contribuția unor unități militare române la eliberarea părții de nord-est a Austriei.

În sfîrșit, o serie de documente cuprind aprecieri globale privind contribuția majoră a României la victoria Națiunilor Unite. Astfel, Decretul Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S., din 6 iulie 1945, prin care s-a conferit șefului statului român cea mai înaltă decorație de război sovietică, Ordinul „Victoria”, evidenția „actul curajos al cotiturii hotărîte a politicii României spre ruptura cu Germania hitleristă și alierea cu Națiunile Unite, în clipa cînd, încă nu se precizase clar înfrîngerea Germaniei” (doc. nr. 1388, p. 542—543). Alte mărturii din surse engleze relevă că, „din punct de vedere al efectivului, România este a patra națiune europeană care luptă împotriva Germaniei” (doc. nr. 1028, p. 446—447).

În concluzie, apreciem că documentele cuprinse în aceste volume oferă o amplă frescă a societății românești în perioada august 1944—august 1945, a contribuției remarcabile, umane și materiale, a României la războiul antihitlerist. Alcătuite printr-o riguroasă muncă de selecție (dintr-un imens material documentar), de traducere și adnotare corespunzătoare normelor științifice de editare, beneficiînd de studiile introductive menționate, realizate la elevate cote valorice științifice, tomurile III și IV, împreună cu primele două volume apărute în anul trecut, reprezintă o lucrare științifică de anvergură, situată între cele mai valoroase izbinzi ale istoriografiei românești contemporane. Atît specialiștii, cît și masa iubitorilor de istorie și adevăr vor afla, parcurgîndu-le cu justificat interes, noi și importante date și fapte ce conturează imaginea cuprinzătoare a dimensiunilor reale ale marelui eveniment din August 1944 și ale urmărilor sale pentru destinele istorice ale României. În întregul său, *Corpusul 23 August 1944. Documente* reprezintă, așadar, o contribuție de cea mai mare însemnătate la afirmarea științei istorice ca factor fundamental al educației patriotice, revoluționare a poporului nostru.

General-locotenent dr. ILIE CEAUȘESCU, colonel dr. FLORIAN TUCA, maior dr. MIHAIL E. IONESCU, căpitan ALESANDRU DUȚU,

ROMÂNIA ȘI MAREA VICTORIE. 23 AUGUST 1944 — 12 MAI 1945,

Editura militară, București, 1985, 312 p.

Istoriografia românească s-a îmbogățit, în anul celei de a 40-a aniversări a victoriei asupra fascismului, cu noi și valoroase lucrări inspirate din inepuizabila și mereu actuala — prin bogăția de concluzii și învățăminte — problematică a celui de-al doilea război mondial, în special pe tematica contribuției de preț adusă de poporul român la această mare victorie. Între acestea, volumul *România și marea victorie*, recent apărut în Editura militară, se înscrie la loc prioritar.

Rezultat al unor ample investigații în fondurile arhivistice interne și străine, volumul răspunde unor comandamente majore ale frontului istoric și de educație românesc, constituind, totodată, o replică temeinic argumentată la adresa aceloră care, într-un fel sau altul, încearcă să nege, să minimalizeze sau să denatureze adevărul istoric: contribuția însemnată a României la obținerea victoriei, cu aproximativ 200 de zile mai devreme, asupra celui de-al treilea Reich. „Cartea de față — apreciază autorii în *Cuvînt înainte*: — vrea să restituie contemporaneității jertfa așezată de poporul român, de România, la temelia victoriei asupra fascismului. Prin întreaga ei problematică, această încercare științifică

se vrea un omagiu adus luptei popoarelor lumii în cursul celui de-al doilea război mondial, pentru zdrobirea flagelului fascist. Un omagiu poporului român, care și-a înscris cu cinste numele în rîndurile făuritorilor măreței victorii“ (p. XV). Și, urmărind evenimentele pe firul adevărului istoric, autorii — cunoscuți, de altfel, și prin alte lucrări apreciate de publicul larg cititor — reușesc pe deplin acest lucru.

Cum era și firesc, în primul capitol, lucrarea surprinde una din trăsăturile definitorii ale politicii României interbelice: militantisul său activ împotriva fascismului internațional încă de la primele lui manifestări, militantisul ridicat la cele mai înalte cote de exprimare după venirea la putere a nazismului în Germania, în ianuarie 1933. Pe baza documentelor și faptelor, autorii concluzionează că în momentele de criză internațională, provocată de agresivitatea nazismului și a fascismului, România și-a manifestat atașamentul său neclintit față de ideile păcii și securității internaționale, a militat consecvent pentru instituirea ordinii și legalității, pentru bararea agresivității și ajutorarea victimelor acesteia. În același timp, ferm decisă să-și apere independența și suveranitatea națională, integritatea teritorială, România — care „s-a numărat printre cele dintîi țări — dacă n-a fost chiar prima — asupra căreia s-au exercitat presiunile Reichului în vederea realizării țelurilor lui de dominație și dictat“ (p. 3) —, a luat măsuri de multiplicare a factorilor de sprijin extern, a inițiat acțiuni de constituire și consolidare a alianțelor regionale din care făcea parte. România, poporul român și-au manifestat caldă simpatie și sprijinul față de victimele agresivității naziste, în pofida protestelor și amenințărilor vehemente ale cercurilor politice de la Berlin.

Mișcarea antifascistă din România, dezvoltată ulterior, în anii 1940-1944, într-o viguroasă și atotcuprinzătoare rezistență populară, este apreciată în lucrare drept una dintre cele mai combative, mai ferme și mai consecvente forme de împotrivire manifestate pe continentul european împotriva fascismului și a variantei sale cele mai violente — hitlerismul, a agresivităților să-

virșite de statele fasciste-revizioniste. Această amplă mișcare de rezistență s-a desfășurat sub conducerea partidului comunist, al cărui țel fundamental era salvarea țării de la o iminentă catastrofă. În acei ani de cumpănă pentru poporul român — se afirmă în lucrare — s-a ilustrat în mod pregnant „capacitatea remarcabilă a partidului de a sesiza cursul dezvoltării istorice a poporului român și de a acționa conform intereselor naționale ale țării“ (p. 21).

Revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă declanșată la 23 August 1944, pregătită minuțios de către Partidul Comunist Român în colaborare cu celelalte forțe politice patriotice, antihitleriste, a reprezentat un veritabil punct de cotitură în devenirea istorică a națiunii și statului român; a semnificat refuzul hotărât al națiunii noastre față de orice formă de dominație străină, imperialistă, hotărîrea ei neclintită de a apăra cu orice sacrificii independența și suveranitatea patriei, integritatea sa teritorială; a marcat începutul unei ere noi în care poporul român și-a luat cu fermitate soarta în propriile mâini, evoluind pe traiectoria ascendentă a unei vieți libere și independente; a însemnat „începerea războiului dus de România împotriva Germaniei naziste și Ungariei horthyste, în condițiile cînd nu exista nici o înțelegere cu statele din coaliția antihitleristă, care au aflat prin sistemul de informații de acțiunea eroică, curajoasă, fără precedent a României, fiind de acord în totalitate cu aceasta și apreciind-o elogiis, în termeni superlativi, prin declarații publice“ (p. 30).

În cel de-al doilea capitol, autorii pun pregnant în evidență — pe baza unor cuprinzătoare investigații științifice și în conformitate cu adevărul istoric, cu aprecierile cuprinse în documentele partidului nostru, în opera tovarășului Nicolae Ceaușescu — faptul, de covârșitoare însemnătate, că declanșarea, la 23 August 1944, a revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă a constituit un act de autodeterminare, expresie a voinței întregului popor român de a trăi liber, de a restabili, cu prețul oricăror jertfe și sacrificii, independența, suveranitatea și unitatea patriei sale. „Afirmarea *independenței statale* de către cele mai înalte instanțe politice ale națiunii, ca expresie a voinței întregului nostru popor — relevă autorii —, a fost asociată firesc de revendicarea suveranității absolute a statului român asupra teritoriului Transilvaniei, smuls României prin amenințarea cu forța de marile puteri fasciste prin Dictatul de la Viena, din 30 august 1940“ (p. 32). Se impune, de asemenea,

a se reține și aprecierea din lucrare că : „România a declarat război Germaniei naziste fără a cere asentimentul vreunei puteri străine din coaliția Națiunilor Unite, fără a urmări alte scopuri decît cele conforme, exclusiv, intereselor naționale fundamentale ale poporului român, fără a fi avut o înțelegere prealabilă scrisă sau verbală cu state din coaliția antihitleristă“ (p. 33). Cînd, începînd din noaptea de 23 spre 24 august 1944, puterile Națiunilor Unite au luat cunoștință de fapta României, armata și întregul popor român se găseau deja în luptă împotriva trupelor germane aflate pe teritoriul național. Deci intrarea României în războiul împotriva Germaniei naziste a fost un act suveran, independent, efectuat prin opțiunea liberă a întregii națiuni române.

Utilizînd o bogată documentare, cifre și date comparative, autorii demonstrează consecințele alăturării României la coaliția Națiunilor Unite, nu în momentul în care se prefigurase cu certitudine înfrîngerea Reichului hitlerist, ci „în clipa cînd încă nu se precizase clar înfrîngerea Germaniei naziste“. Din acest punct de vedere, merită toată atenția ideile din finalul acestui capitol pe care autorii le supun reflecției cititorului : „Nu este inutil a ne întreba — știut fiind că actul revoluționar de la 23 August 1944 săvîrșit de România a scurtat durata celui de-al doilea război mondial cu 180—200 de zile — ce s-ar fi întîmplat dacă Germania nazistă ar fi avut la dispoziție acest timp pentru a-și perfecționa arsenalul și a-l utiliza în confruntarea cu Națiunile Unite. Avînd, în același timp, la dispoziție carburantul necesar funcționării Luftwaffeii sau diviziilor blindate, în general întregii sale mașini de război, carburant care ar fi fost asigurat prin ocuparea și după 23 August 1944 a regiunii petrolifere românești. Ar mai fi fost posibilă oare, fără întoarcerea de fronturi a României de la 23 August 1944, pătrunderea rapidă a trupelor sovietice către Bulgaria și Iugoslavia ? Iarăși, ar mai fi fost posibil ca forțele sovietice să exploateze militar direcția strategică a Dunării mijlocii și să elibereze pînă la sfîrșitul războiului Budapesta, Praga și Viena ? Pînă unde ar fi putut înainta aliații occidentali în centrul Europei și unde și cînd ar fi avut loc întîlnirea istorică între forțele sovietice și americane ? La Torgau, pe Elba, unde a avut loc, sau în altă parte, undeva mai spre estul continentului ?“ (p. 45). Evident, fie și numai dintr-o analiză sumară, rezultă incontestabil că, prin actul revoluționar de la 23 August 1944, România a contribuit în mod hotărîtor la victoria coaliției antihitleriste, a gră-

bit decisiv scurtarea duratei celei mai mari conflagrații mondiale.

Argumentarea profundă a acestei realități incontestabile o fac autorii în cel de-al III-lea capitol, intitulat: „O valoroasă contribuție de ordin strategico-militar la obținerea victoriei din mai 1945”. Analiza, de autentică probitate științifică, a datelor și faptelor cuprinse în această parte a lucrării se constituie într-un suport durabil pentru aprecierile sintetice ale autorilor cu privire la impactul politic, diplomatic, economic și militar al revoluției române din August 1944 asupra situației celor două tabere beligerante, al căror efect cumulat a însemnat scurtarea războiului cu șase luni. Printre consecințele imediate, de valoare strategică continentală, ale actului săvârșit de România la 23 August 1944, analizate și argumentate științific de către autori, enumerăm: prăbușirea defensivei germane de la aripa de sud a frontului sovieto-german și a dispozitivului amenajat în Peninsula Balcanică de Wehrmacht; deschiderea la 23 August 1944 și menținerea de către România a unui nou front de luptă împotriva Wehrmachtului în Transilvania și Banat; modificarea bruscă, prin intrarea României în războiul antihitlerist, a balanței de forțe a celor două tabere aflate în luptă în favoarea coaliției Națiunilor Unite; impactul negativ pe care l-a avut asupra mașinii de război hitleriste sistarea bruscă a aprovizionării acesteia cu resurse de bază din România; avantajele strategice ale participării României la războiul antihitlerist între 23 August 1944 și 12 mai 1945.

Al patrulea capitol, intitulat: „Armata română în războiul antihitlerist: bătălii, efective, rezultate”, oferă cititorului o imagine amplă și profundă asupra locului ocupat de România în marea bătălie finală pentru înfrângerea fascismului. Renunțând la prezentarea narativă a evenimentelor — utilizată în alte lucrări apărute în perioada anterioară —, autorii apelează la documente, cifre, grafice și hărți, la calculul matematic pe care îl pun să slujească frontul istoric, să evidențieze concluzii convingătoare. Astfel, autorii au reușit să creeze o imagine mai veridică și mai riguroasă asupra efortului militar al României, a marilor bătălii purtate glorios de ostașii țării — de la soldat la general —, alături de trupele sovietice, pe teritoriile a patru state, victoria finală găsindu-i aproape de capitala Cehoslovaciei — Praga. Imaginea efortului militar al țării noastre este imediat întregit de capitolul următor: „Aportul economic al României la marea victorie de la 9 mai 1945”, care s-a ridicat la uriașa sumă de 1 207 541 000

dolari valută 1938, ceea ce echivalează cu de peste 4 ori bugetul României pe anul 1938, sau de peste 4 ori venitul național al României din anul 1945. Ampla documentare, indicatorii puși în circulație, tabelele comparative, hărțile, evidențiază realitatea incontestabilă — subliniată în epocă de numeroase personalități politice de frunte ale coaliției Națiunilor Unite — că România s-a aflat, din punct de vedere al efectivelor și al efortului militar, pe locul patru în rândul statelor care au contribuit la înfrângerea Germaniei naziste și la dobândirea istoricei victorii de la 9 mai 1945.

În ultimul capitol — „Aprecierea internațională a rolului României în cadrul coaliției Națiunilor Unite” —, autorii evidențiază și documentează amplu faptul că marea contribuție a României la victoria asupra fascismului — militar-strategică și economico-financiară — a întrunit în epocă aprecieri elogioase din partea unor oameni politici din state ale coaliției antihitleriste și personalități militare din înaltele comandamente operative, a fost larg reflectată în coloanele presei și în comentariile agențiilor de presă etc. Declarațiile și aprecierile sint unanime în evidențierea faptului că poporul român s-a atașat cu loialitate cauzei luptei pentru zdrobirea fascismului, a mobilizat totalitatea resurselor sale umane și materiale pentru obținerea cât mai grabnică a victoriei finale. „Semnificația cu totul deosebită a acestor aprecieri străine — relevă autorii — este conferită de obiectivitatea lor, în unele cazuri de caracterul lor oficial, de precizia cu care au evidențiat rolul și locul României în obținerea victoriei coaliției Națiunilor Unite, de ecoul pe care l-au avut în opinia publică internațională” (p. 171). În același timp, aceste mărturii și aprecieri elogioase vădesc, în mod elocvent, prestigiul de care s-au bucurat și se bucură în lume România, politica sa de pace și securitate internațională, de apărare a libertății și independenței naționale, de respingere hotărâtă a politicii imperialiste agresive, de promovare a unor relații de înțelegere și respect reciproc între toate popoarele lumii, indiferent de orînduirea lor socială.

Importantă contribuție științifică la cunoașterea aportului poporului român la înfrângerea Germaniei naziste, lucrarea *România și marea victorie* se constituie într-un instrument util pentru specialiști, într-o plăcută și instructivă lectură pentru iubitorii de istorie, într-un mijloc eficient la îndemina tuturor factorilor educaționali din societatea noastră socialistă.

VASILE MOCANU

General-maior CONSTANTIN ANTIP,
**PUBLICISTICA MILITARĂ ÎN SERVICIUL
APĂRĂRII NAȚIONALE,**

Editura militară, București, 1983, 272 p.

Locul și rolul pe care presa le dețin în viața popoarelor și țărilor, influența pe care aceasta a exercitat-o și o exercită asupra opiniei publice au condus pe cei ce se ocupă cu studiul istoriei și al altor discipline din cadrul științelor sociale să se oprească asupra ei și să cerceteze această cronică zilnică a evenimentelor social-economice și politice petrecute în țara noastră în ultimele două secole de existență.

Parte intrinsecă a istoriei generale a societății românești, istoria presei s-a aflat în strânsă legătură cu cele mai semnificative momente ale devenirii României, începând cu revoluția de la 1821 și până în anii construcției societății socialiste. În acest context, un loc bine determinat îl ocupă dezvoltarea presei militare românești, a cărei cunoaștere a reprezentat un puternic argument pentru înțelegerea evoluției puterii armate a țării în secolele XIX și XX.

Lucrarea în atenție surprinde momentele de referință ale existenței presei militare românești, în preocupările căreia s-au circumscris diverse ziare și reviste apărute în decursul vremii, dăruirea cu care publicistica militară a servit comandamentul național suprem —

apărarea patriei. Volumul publicat de generalul maior Constantin Antip se înscrie, astfel, drept o contribuție însemnată la „restituirea către conștiința contemporanilor a unui generos legat și valorificarea lui în vasta activitate de pregătire militară, de educare patriotică, revoluționară, civică a ostașilor armatei socialiste a zilelor noastre“.

Problematica militară a constituit o preocupare încă din faza încercărilor de a se edita o presă în limba română, care — așa cum menționează autorul — se întinde pe o perioadă de patru decenii (1789—1829), și a devenit o prezență constantă în coloanele ziarelor și revistelor cu periodicitate regulată, de la primele gazete care au marcat debutul presei românești și până la cele ce au văzut lumina tiparului ulterior.

Primul capitol al lucrării, consacrat „actului de naștere al presei militare“, relevă interesul pentru fenomenul militar al vremii, manifestat prin editarea unor publicații ocazionale, sub formă de broșuri, care tratau aspecte ale confruntărilor militare ce aveau loc în acea vreme în lume. În același timp, „Curierul românesc“, „Albina românească“, precum și revistele istorico-literare dintre 1840—1845 („Dacia literară“, „Arhiva românească“, „Propășirea“, „Magazin istoric pentru Dacia“) au abordat probleme cu specific militar, care readuceau în actualitate tradițiile militare ale înaintașilor, „rolul puterii armate, cu o bază socială de masă, în conservarea și apărarea identității lor“.

Ideile-forță cu privire la puterea militară a românilor și evoluția ei, cuprinse în studiile întocmite de Nicolae Bălcescu — se arată în lucrare —, aveau să limpezească calea gândirii noastre militare înaintate timp de aproape un veac. Paginile publicațiilor anului revoluționar 1848 („Poporul suveran“, „Pruncul român“, „Monitorul român“, „Naționalul“ ș.a.), ca și cele ale presei de după înfăptuirea actului istoric al Unirii Principatelor din 1859, au oglindit, cu și mai mare intensitate, problemele referitoare la reorganizarea puterii militare a țării, la crearea unei armate moderne, corespunzătoare cadrului constituțional democratic al statului și necesităților asigurării securității lui externe.

Promovarea acestor probleme va avea un suport deosebit într-o nouă ramură specializată a presei — presa militară, ale cărei baze au fost puse după Unirea din 1859.

Necesitatea și rolul presei militare — relevă Constantin Antip — au fost evidențiate în textele prin care se recomandau primele periodice de acest gen, punctul de plecare constituindu-l „Observatorul militar” (București, 23 iulie—3 decembrie 1859). Acest prim periodic militar a dat curs puternicului curent social-politic care viza așezarea puterii armate pe temeiuri noi, care să corespundă caracterului statului național român modern. El a militat pentru promovarea ideii realizării unei forțe militare demne să răspundă comandamentelor naționale ale vremii. Alături de acest ziar au mai apărut „Monitorul oastei” (6 februarie 1860), revista „România militară” (apărută în patru serii — 1864—1866, 1891—1897, 1898—1916, 1921—1947) — apreciată de autor drept „adevărată coloană vertebrală în cadrul presei militare românești de dinainte de 23 August 1944” —, iar pînă la proclamarea independenței de stat absolute a României — „Revista militară” (săptămînal, 6 iulie 1870) și „Revista armatei”, editată bilunar de Cercul militar din București (15 februarie 1877). Toate acestea au militat pentru perfecționarea și consolidarea armatei, în raport de condițiile specifice și posibilitățile țării, pentru apărarea ființei naționale a patriei, probleme care frământau spiritul oștirii și al națiunii întregi.

Deși în timpul războiului de independență nu au apărut ziare și reviste militare specializate, totuși, evenimentele au impus în atenția întregii prese de informație și de opinie sau social-culturale o serie de preocupări politico-militare. Presa românească, de la gazeta „Socialistul” — organul mișcării socialiste, la „Românul” — exponentul burgheziei liberale, de la „Timpul” — ziarul conservatorilor și pînă la ziarele apărute în tumultul evenimentelor, precum „Războiul” și „Dorobanțul”, la care trebuie adăugată și „Gazeta Transilvaniei”, a vibrat la idealul realizării independenței de stat absolute a României. Ele au reliefat impresionantul tablou al patriotismului fierbinte al poporului român, al dăruirii maselor — în primul rînd al tărânimii —, forța solidarității naționale manifestată de o parte și de alta a Carpaților, capacitatea militară, vitejia, eroismul și abnegația ostașilor și ofițerilor români.

Spre sfîrșitul secolului al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea — se

relevă în lucrare — evoluția presei militare este profund înrîurită atît de prefacerile economice și social-politice, cît și de reorganizarea și dezvoltarea sistemului militar național. Apar în această perioadă, pe lîngă periodice de profil general, reviste specializate pe arme și servicii, precum și cele destinate subofițerilor și militarilor în termen. Printre principalele organe de presă cu caracter general autorul remarcă „Ostașul” (iulie 1880), „Revista armatei” (aprilie 1883), „Cercul publicațiilor militare” (ianuarie 1890), continuat de „Buletinul armatei și marinei” (martie 1905), „România militară” (seria a II-a, martie 1891) ș.a. Dar cele mai multe publicații militare, nou apărute în această perioadă, sînt cele din categoria revistelor specializate pe diferite arme și servicii, printre care „Revista artileriei” (ianuarie 1887), „Revista infanteriei” (seria I, 1897—1916), „Revista sanitară militară” (12 aprilie 1897) — devenită din 1900 organ al Societății științifice a corpului sanitar militar și care, cu unele întreruperi, a continuat să apară pînă în zilele noastre —, „Peneș Curcanul”, revistă populară militară (Focșani, iunie 1894; București, 1897), „Revista subofițerilor din toate armele” (1913—1953) ș.a.

În general, între anii 1878 și 1916 presa militară s-a afirmat ca un adevărat laborator de introducere a unui fond științific în organizarea, instruirea și educarea armatei, ca un factor esențial în răspîndirea culturii militare generale și ca o tribună de promovare a dezideratului unei doctrine militare naționale.

Odată cu declanșarea primei conflagrații mondiale și cu participarea României la război, din august 1916, în vederea satisfacerii dezideratului unității naționale — arată autorul — rolul puterii armate a țării devine subiect de primă însemnătate în coloanele presei. Atît presa generală, cît și cea militară au dat glas puternicelor sentimente care animau națiunea, manifestărilor voinței sale spre realizarea deplinei unități statale, au contribuit la fortificarea moralului armatei și al poporului, întreprinzînd nestînsă flacăra speranței, a încrederii în triumful cauzei drepte.

Apariția revistelor militare fiind sistată, opțirea română a fost reprezentată în cadrul presei de „România” (2 februarie 1917—20 martie 1918), organ al apărării naționale, editat la Iași prin grija Marelui Cartier General. Apar și primele gazete de front: „Revista tranșelor. Pentru mintea și sufletul osta-

șilor" (septembrie 1916) și „Patrula" (ianuarie 1917). Se detașează, ca un merit al lucrării, prezentarea rezistenței populare contra invadatorilor din teritoriul vremelnice ocupat, exprimată și pe linie publicistică, prin intermediul proclamațiilor și manifestelor aparținând fie grupelor de partizani, fie organizațiilor ilegale conduse de militanți socialiști, care au avut o contribuție importantă la creșterea stării de spirit a maselor împotriva ocupanților.

În perioada ce a urmat Marii Uniri din 1918, presa din România a înregistrat o puternică dezvoltare, având o circulație nestingherită pe tot teritoriul țării întregite și diversificându-se extrem de mult. Sporește numărul revistelor literare, științifice, de specialitate; se dezvoltă, înfruntând multiple greutăți, presa muncitorească și socialistă, își face apariția presa comunistă. Reapare presa militară, reorganizată și cu o arie mult lărgită, care devine acum o susținătoare activă a gândirii și acțiunii moderne în pregătirea armatei și a țării pentru apărare. Lucrarea surprinde efortul de diversificare a presei militare, care dobindește, în această perioadă, noi profiluri. Notabilă este din acest punct de vedere apariția în februarie 1935, a primului magazin militar — „Lumea militară ilustrată", revistă de știință generală și militară de educație și apărare națională, istorie, literatură, informație", care își va continua existența pînă în octombrie 1945.

În pofida aspectelor contradictorii existente în acea perioadă — relevă autorul — se cristalizează o anumită convergență între gândirea militară oficială și cea revoluționară cu privire la identificarea întregului popor cu țelurile legitime, patriotice fixate puterii armate a statului — apărarea independenței, suveranității și integrității României. Presa militară a sprijinit politica externă a României expusă la Liga Națiunilor sau în cadrul conferințelor internaționale cu privire la dezarmare, înscriindu-se în amplul curent patriotic care promova politica de respectare a tratatelor internaționale, de menținere a statu-quo-ului postbelic, de asigurare a securității colective în Europa, care se pronunța împotriva acțiunilor agresive ale statelor fasciste, în frunte cu Germania hitleristă. Ea a denunțat fascismul intern și extern, a militat pentru frontul solidar al întregii națiuni împotriva primejdiei care amenința țara.

O atenție aparte acordă lucrarea concepției militare a mișcării revoluționare, poziției sale față de rolul și funcția so-

cială ale armatei; această concepție a dobîndit noi dimensiuni odată cu făurirea, în mai 1921, a Partidului Comunist Român, care și-a cristalizat o gândire militară înaintată ce pornea de la poziția față de armata existentă, de la necesitatea unei acțiuni practice active a comunistilor în rîndurile militarilor. Pentru realizarea obiectivelor sale programatice, partidul comunist a utilizat larg presa ilegală și legală, cea a organizațiilor revoluționare de masă legale; concomitent, a editat un număr mare de gazete destinate special armatei, punînd, astfel, bazele unei presei militare a mișcării revoluționare. Între anii 1931 și 1935 a văzut lumina tiparului un însemnat număr de gazete ilegale destinate ostașilor („Cazarma", „Alarma", „Asaltul antimilitarist", „Viața ostașească", „Lupta ostașească", „Ostașul roșu" etc.), prin intermediul cărora partidul comunist a făcut cunoscute obiectivele politicii sale în armată și a îndrumat activitatea revoluționară în acest domeniu, reflectînd viața, frămîntările și aspirațiile soldaților, a militat cu consecvență pentru atragerea acestora în frontul larg al luptei maselor muncitoare pentru libertate și dreptate socială, pentru apărarea ființei naționale, a independenței și suveranității patriei.

Deși, o dată cu instaurarea dictaturii militare-fasciste — se subliniază în lucrare —, presa a fost privată de libertatea de acțiune pe care o avusese în anii regimului parlamentar, totuși unele publicații militare („România militară" și revistele armelor, „Lumea militară ilustrată", transformată într-o „ediție de război") și-au continuat apariția și în anii 1941—1942. Presa militară autorizată a fost supusă „dirijismului oficial" și determinată să reflecte poziția ideologică a deținătorilor puterii, punctele lor de vedere asupra evenimentelor politice și militare. Cu toate acestea, de-a lungul celor trei ani de război sînt evidențiate eforturile și unele reușite ale acesteia de a se menține într-un cadru obiectiv, îndeosebi în abordarea evenimentelor internaționale cu referire la principalele puteri aflate în confruntare. Totodată, prin diverse metode, publicistica militară a reflectat o tendință de independență și distanțare față de „aliatul" german. La aceasta trebuie alăturată presa revoluționară a rezistenței (însușind peste 30 de gazete și buletine regionale și centrale ilegale), care a reprezentat un puternic element dinamizator al frontului național anti-hitlerist al poporului român.

Un loc aparte este rezervat în lucrare perioadei ce a urmat istoricei înfăptuiri din August 1944, cînd cuvîntul și presa au fost repuse în drepturile lor legitime, prilejuind mijloacelor de informare de masă o angajare plenară în slujba luptei armate deschise împotriva hitlerismului. Presa devine, în noile împrejurări, o oglindă vie și, totodată, un factor stimulator al luptei forțelor insurecționale pentru alungarea și nimicirea trupelor naziste.

Un puternic factor mobilizator al presei scrise, al emisiunilor radiofonice, jurnalelor cinematografice și al celorlalte mijloace de informare de masă l-a constituit lupta pentru eliberarea întregului teritoriu al țării de sub ocupația hitleristo-horthystă, participarea și contribuția armatei române la victoria asupra Germaniei hitleriste, în cele peste opt luni de dramatică încheștare de la 23 august 1944 și pînă la 12 mai 1945. Imperativului unității statului național presa îi asociază tema luptei armate a întregului popor pentru eliberarea părții de nord-vest a țării. Concomitent, lucrarea surprinde procesul de restructurare a presei militare prin suprimarea foilor de propagandă ale vechiului regim, prin reorientarea revistelor generale și de specialitate, prin apariția unor noi publicații. Organelor de presă cu existență de decenii — „România militară“, revistelor armelor și serviciilor care și-au reluat activitatea, li se adaugă periodice noi — „Gazeta luptătorilor“, dar, mai ales, gazetele așa-numite „de front“, precum: Armata 1 — „Avîntul“; Armata 4 — „Armata“; Divizia „Tudor Vladimirescu“ — „Înainte“ ș.a. cu periodicitate săptămînală sau mai deasă.

Nota caracteristică a presei românești în general, a celei militare în special, în această perioadă — subliniază autorul — o constituie legătura, dintre frontul de luptă cu arma în mînă și frontul muncii, reflectînd pe larg efortul general și eroismul poporului și al fiilor săi în uniformă militară, generate de patriotica chemare a partidului comunist — „Totul pentru front, totul pentru victorie!“

Capitolul final al lucrării este consacrat prezentării coordonatelor fundamentale în care s-a înscris publicistica militară în anii revoluției și construcției socialiste. În această perioadă presa militară s-a încadrat în vasta activitate de

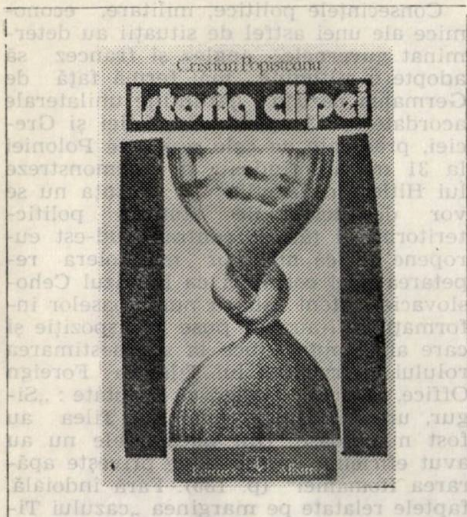
transformare treptată a fizionomiei instituției militare în consens cu remodelarea generală a societății românești. În totalitatea ei, presa militară și-a axat întreaga activitate pe baza ideologiei revoluționare a clasei muncitoare, s-a integrat vastei munci pe care a desfășurat-o și o desfășoară organele și organizațiile de partid, comuniștii, pentru ridicarea capacității de luptă a armatei, determinată direct de nivelul politic și ideologic al militarilor.

Un rol decisiv l-au avut în acest sens — precizează lucrarea — orientările înnoitoare ale Congresului al IX-lea al P.C.R., întărite de următoarele congrese ale partidului și dezvoltate plenar în Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism. În noile condiții, presa militară a acționat și acționează cu consecvență pentru traducerea în viață a sarcinii pe care secretarul general al partidului, comandantul suprem, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a pus-o în fața armatei privind neconținută sa perfecționare pentru a-și putea îndeplini oricînd misiunea sacră de apărare a cuceririlor revoluționare ale poporului, a independenței patriei, a cauzei socialismului și păcii. O dominantă a activității presei militare în aceste ultime două decenii a constituit-o și o constituie acțiunea permanentă pentru potențarea eforturilor de aplicare a doctrinei militare a statului român, care, după Congresul al IX-lea al partidului, a fost științific și creator redimensionată, în deplin consens cu cerințele edificării societății socialiste multilateral dezvoltate în România și în raport de condițiile internaționale prezente și tendințele previzibile de perspectivă.

Lucrarea, elaborată de general-maior Constantin Antip, se constituie într-un instrument util și prețios pentru înțelegerea evoluției puterii armate românești pe o perioadă de un secol și jumătate, pentru cunoașterea tradițiilor de luptă ale poporului român pentru libertate, independență și unitate națională și valorificarea lor în nobila misiune de pregătire militară, educație revoluționară, patriotică și civică a tinerilor ostași ai armatei Republicii Socialiste România.

GHEORGHE NEACȘU

CRISTIAN POPIȘTEANU,
ISTORIA CLIPEI,
Editura „Albatros”, București, 1984, 238 p.

Recenta carte a lui Cristian Popișteanu *Istoria clipei* ocupă un loc aparte în publicistica noastră pentru tot ceea ce cuprinde, pentru maniera în care au fost abordate și oferite cititorului fapte, fenomene, idei, judecăți de valoare, oameni.

Istoricului, *Istoria clipei* îi lărgeste orizontul cunoașterii nu numai prin faptele pe care ziaristul le-a adunat și consemnat în caietele sale cu diverse ocazii, dar și prin contactul ce-l stabilește direct cu o seamă de personalități; pentru că omul, cu gândurile și viața lui interioară, cu manifestările proprii personalității sale, aduse în prim plan de Cristian Popișteanu, îl situează pe istoricul cercetător alături de Arnold J. Toynbee și Constantin C. Giurescu, de Martha Bibescu sau V. V. Tilea, de Mircea Grigorescu, dar și de André Malraux sau Peter Massfield. Așa se face că o serie întreagă de fapte, evenimente istorice, fenomene relatate de aceste personalități, analizate în lucrările lor, sau ai căror actori au fost în diferite perioade din viața lor apar într-o lumină nouă, le înțelegi mai bine, mai complex. Poate că se produce, astfel, împlinirea unei dorințe firești, resimțită adesea de fiecare dintre noi: dialogul direct, viu, nu numai cu confracții de breaslă, dar mai ales cu purtătorii unor nume ilustre ce vor rămâne în memoria timpului.

Găsim, în această lucrare, o serie de linii directoare care definesc unul dintre

obiectivele fundamentale căruii îi slujește orice om de bună credință, fie el istoric sau ziarist: este vorba de *adevărul istoric*, de *necesitatea obiectivă a cunoașterii adevărului istoric*, de *imperativul punerii în circulație a acestui adevăr* așa cum a fost el, cu alte cuvinte de *necesitatea informării corecte a cititorilor*. Așa se și explică setea de adevăr a istoricilor noștri, patima lor în a cunoaște istoria „așa cum a fost”, de a o rescrie, a o tălmăci pentru masa cititorilor; așa se înțelege perseverența în a scoate la lumină valorile spirituale și materiale create de români de-a lungul existenței lor, de a se apropia cu grijă, cu respect, de personalitățile ce au servit interesele națiunii române, ale culturii și civilizației sale, de a reevalua, după criterii strict științifice, momente, fapte, fenomene din istoria românilor și istoria universală.

O astfel de trăsătură îi este proprie și lui Cristian Popișteanu, care se simte atras de puternica personalitate a lui Arnold J. Toynbee, „cel mai controversat istoric al secolului”, nu pentru că i-ar fi împărțit în totalitate ideile, concepțiile, dar pentru că Toynbee cultiva grija pentru cunoașterea adevărului istoric în toată complexitatea sa și redarea lui cu maximă exactitate, pentru că era de o competență profesională de cel mai înalt grad, un profund analist al fenomenelor istoriei din care extrăgea esența, învățămintele. Același element — respectul pentru adevărul istoric — l-a condus pe autor și în preajma lui Constantin C. Giurescu. Trăsătura „cea mai importantă” a reputatului savant era, se arată în lucrare, „pasiunea pentru adevăr, pentru *întregul adevăr*... Nutrea convingerea nestrămutată că poporul român are dreptul să știe adevărul, tot adevărul despre trecutul lui, la fel ca orice alt popor. Că nu trebuie «ferit» de adevăr... Că nu există aliat mai credincios pentru poporul nostru decât acest adevăr, fără de care s-ar perverti însăși conștiința de sine a românilor. Or, conștiința de sine o hrănește tocmai istoria” (p. 59).

Pledoaria pentru *adevărul istoric*, pe care o găsim ca un leit-motiv în toată această carte, include și o altă idee de interes general și mereu actuală: *necesitatea cunoașterii istoriei pentru semnificațiile ei în prezent*: „misiunea unui istoric — citim într-un interviu cu A. J. Toynbee — este aceea de a ajuta generațiile prezentului să nu repete greșelile trecutului...; datorită dezvoltării teh-

nologiei a devenit esențial ca toți oamenii să se unească... iar istoricii pot sprijini această solidaritate, făcând ca oamenii de pretutindenii să învețe despre trecutul lor, pentru că trecutul istoric al fiecărui compartiment al omenirii este foarte important pentru determinarea prezentului. În această privință, istoricii pot fi extrem de folositori, avînd o misiune grea și nobilă de îndeplinit" (p. 23). Și, referitor la legătura indisolubilă și trainică între trecut și prezent, reamintim o altă judecată mereu la fel de actuală: „este foarte important pentru noile generații, pentru generațiile ce se ridică, pentru ca ele să-și dea seama că niciodată nu se poate face o ruptură totală cu trecutul și lua totul de la început. Generația tînă este nerăbdătoare și crede că ea poate face lucrurile mai bine decît bătrîna generație. La început, tinerii nu-și dau seama că există un fel de nucleu, o anume importanță constantă a trecutului pe care nici o generație nu o poate ignora... Este deosebit de important pentru înțelegerea dintre cei tineri și cei vîrstnici ca tinerii să accepte *nevoia continuității pentru soarta lumii*" (subl. ns.) (p. 24—25). Sigur că în această „continuitate“, legătura între trecut și prezent, ideea păstrării, conservării, transiterii către urmași a valorilor civilizației naționale este o necesitate de prim ordin.

Un merit deosebit al cărții este și inserarea unor texte cuprinzînd informații extrem de prețioase pentru cunoașterea mai exactă, mai complexă a unor fapte, evenimente, situații interesînd istoria României și, în egală măsură, istoria universală. Așa, de pildă, „cazul Tilea“, intrat de mult în istoriografie ca una dintre numeroasele controverse ale perioadei ce a precedat izbucnirea celui de-al doilea război mondial, capătă prin mărturiile făcute autorului de Viorel V. Tilea — fost ministru al României la Londra în martie 1939 —, elemente noi de judecată. Ceea ce ni se pare a fi esențial, din punctul de vedere al semnificației intervenției ministrului român la Foreign Office, este faptul că se confirmă aprecierea istoriografiei românești în sensul că România se afla, în martie 1939, în fața pericolului real al unei agresiuni germano-horthyste.

Acțiunea lui Tilea, declanșată din inițiativa cercurilor conducătoare de la București (și aici, mărturiile lui V. V. Tilea, confirmate de Barbu Călinescu, fiul fostului premier, atestă o înțelegere secretă între șeful statului, Carol al II-lea, primul ministru, Armand Călinescu, și ministrul Viorel Tilea), departe, deci, de a fi avut caracterul unei inițiative personale, a urmărit avertizarea guvernului englez asupra pericolului extinderii agre-

siunii naziste în centrul și sud-estul Europei prin ocuparea României, precum și asupra izbucnirii unui război aici, dată fiind hotărîrea guvernului de la București de a opune rezistență armată pentru apărarea hotarelor.

Consecințele politice, militare, economice ale unei astfel de situații au determinat guvernele englez și francez să adopte o atitudine mai fermă față de Germania nazistă; garanțiile unilaterale acordate la 13 aprilie României și Greciei, precedate de cele acordate Poloniei la 31 martie, tindeau să demonstreze lui Hitler că Anglia și Franța nu se vor dezinteresa de statutul politic-teritorial al țărilor central—sud-est europene și că nu vor mai tolera repetarea unei cîtopirii ca în cazul Cehoslovaciei. Atent asupra numeroaselor informații ce i-au fost puse la dispoziție și care ar fi putut duce la supraestimarea rolului intervenției lui Tilea la Foreign Office, autorul constată cu dreptate: „Sigur, urmările intervenției lui Tilea au fost numeroase. Din păcate, ele nu au avut eficiența dorită în ce privește apărarea României" (p. 135). Fără îndoială, faptele relatate pe marginea „cazului Tilea“, unele chiar mărunte în aparență, permit o seamă de nuanțări și sensuri diferite, o înțelegere mai cuprinzătoare a angrenajului relațiilor internaționale în etapa martie—aprilie 1939 și chiar ulterior.

Pe Martha Bibescu, „inșolit personaj literar, social, diplomatic al societății românești și europene" (p. 148), Cristian Popișteanu ne ajută să o înțelegem în contextul „lumii ei“, a societății românești din prima jumătate a secolului al XX-lea; între 1915—1940, Martha Bibescu „ca «ambasadoare» niciodată oficială a României și a idealurilor ei, s-a situat categoric împotriva revizionismului, a fascismului, a hitlerismului, sprijinindu-și țara în acțiunile pașnice pentru apărarea independenței și demnității ei" (p. 146). Numeroasele informații puțin cunoscute sau necunoscute despre viața, opera și activitatea politică a Marthei Bibescu, ca și a unor personaje din imediata ei apropiere (aviatorul de renume internațional George Valentin Bibescu, lord Thomson, I. Gh. Duca, Zoe Bengescu, James Ramsey Mac Donald, Robert Vansittart și mulți alții), întregesc documentația cititorului asupra acelor timpuri atît de tulburi și cu atîtea pericole pentru soarta României.

Fragmentele din volumul nepublicat de *Amintiri* ale academicianului Constantin C. Giurescu au, de asemenea, o valoare documentară deosebită, pentru că sînt scrise de un *istoric martor ocular* și pentru că sînt filtrate de experiența unei vieți zbuciumate și greu încercate. Eve-

nimentele din 1938, 1939 și 1940, atmosfera și starea de spirit din țară în vremea afirmării pericolului legionar și a rebeliunii, din anii tulburi ai războiului, din timpul bombardamentelor sînt relatate cu realism și ascuțit spirit de observație, întregite cu judecăți de valoare proprii spiritului omului de știință.

Despre bogata experiență și activitate gazetărească a lui Mircea Grigorescu aflăm, în paginile acestei cărți, date și fapte pe care nu aveam de unde le ști, pentru că ele se găseau în domeniul raporturilor dintre gazetar și oamenii politici ai timpului, erau legate de prezența activă a gazetarului militant în mijlocul evenimentelor politice de primă mărime. Mircea Grigorescu a avut norocul de a lucra alături de Nicolae Titulescu atunci cînd marele diplomat român pregătea, pas cu pas, crearea Înțelegerii Balcanice; l-a susținut, împreună cu toată presa democrată, pentru a dezamorsa planurile mussoliniene de constituire a unui „directorat” al marilor puteri în Europa, a acționat cu virulență contra hitlerismului, a agenților și agenților săi în România. Considerăm că pentru un istoric, memoriile unui ziarist de talia lui Mircea Grigorescu, alături de activitatea lui gazetărească propriu-zisă, constituie un domeniu de mare interes, încă prea puțin cercetat, prea puțin avut în vedere pentru înțelegerea mentalității unei epoci, a stării de spirit a masei, a diferitelor opinii despre un eveniment sau altul. Este un îndemn pentru cercetarea acestui fel de surse de informație, pe care, indirect, ni-l adresează autorul.

Sînt oare mai puțin importante pentru un istoric interviurile luate lui André Malraux? Fără îndoială că nu. Găsim în această grijă a unui ministru al culturii pentru cultură și răspîndirea ei în mase ceva tonic, un fel de revenire a societății, abia ieșite din coșmarul războiului, la condiția umană. Malraux a intrat în cea

mai contemporană perioadă a istoriei nu numai ca scriitor dar și ca mesager al păcii și înțelegerii între oameni, ca promotor al cunoașterii marilor valori ale culturii universale. Descoperim, totodată, și o altă latură a acestei personalități de excepție: preocuparea pentru istorie și învățămintele istoriei și aceasta în legătură directă cu viitorul țării sale, a situației ei în comunitatea internațională: „De fiecare dată cînd am avut cîstea de a mă afla la Palais Royal, sau după aceea — relatează Cristian Popișteanu —, istoria era în centrul convorbirilor. Fie că m-a reținut cîteva minute sau cîteva ore, reperele istoriei jalonau gîndurile acestui personaj de legendă care, în toată complexitatea și contradicțiile personalității sale, aparține deopotrivă republicii artelor și imperiului acțiunii” (p. 226). Iată și o altă idee ce marchează valoarea omului politic: înțelegerea realităților obiective și renunțarea la păreri, concepții învechite, incorecte. „Toată viața mea am crezut, dintr-o experiență diversificată, că popoarele s-ar putea înțelege fără granițe... Nu este exact. Națiunea este depozitara suveranității naționale. Ea reprezintă nu numai colectivitatea, ci și individualitatea”. Și, adaugă autorul: „Malraux, internaționalistul din China și Vietnam, din Spania și Franța, își afirma acum încrederea în viitorul ideii de națiune și sublinia importanța independenței și suveranității naționale” (p. 204).

Este dificil să prezinți, chiar și succint, multitudinea de idei cuprinse în această carte, și mai dificil să-ți prezinți propriile tale reflecții pe marginea acestor idei sau a acelor pe care ți le sugerează lectura ei. Ne întrebăm, încheiere: ce a păstrat încă în caietele sale de însemnări Cristian Popișteanu? Cînd vom beneficia de un nou volum?

VIORICA MOISUC

CINE SÎNT SCIȚII? ȘTIRI ANTICE ȘI OPINII STRĂINE MODERNE DESPRE SCIȚII (I)

În istoria antică universală un loc aparte îl ocupă sciții, menționați, în general, între secolele VIII—VII î.e.n. și primele două secole ale erei noastre. Existența de cel puțin un mileniu a acestora — după unii autori ca J. Saint-Martin, H. J. Klaproth, C. Troya etc., o perioadă mult mai îndelungată — și-a găsit ecoul în multe izvoare antice și numeroase lucrări ale unor istorici străini, moderni și contemporani.

Cercetarea, selectarea și analizarea tuturor acestor surse ne permite astăzi să privim, într-o nouă lumină, nu numai istoria sciților, dar și o bună parte a istoriei universale antice, deoarece se schitează multiple conexiuni noi între popoarele mileniilor trecute, conexiuni ignorate sau uitate demult.

* * *

Teritoriul, denumit de diverși autori, în diverse epoci, cu termenul de Sciția,

cuprindea imense spații geografice europene și asiatice. Limitele geografice stabilite de sursele la care ne vom referi sint: Marea Nordului, Tracia, hotarele Germaniei, Asia Mică, Palestina, Pamir, India, China.

Autorul antic Herodot, care avea multiple cunoștințe directe și indirecte asupra regiunilor scitice, afirma, în secolul V î.e.n.: „Îndată după Istru, vine Sciția veche¹, așezată către miazăzi și ajungând pînă la cetatea numită Carcinitis”² (la sud de Eupatoria — n.n.). El includea, deci, în Sciția, teritoriul dintre Dunăre și Marea de Azov. Printre rîurile care izvorau în Sciția și care se vărsau în Istru, Herodot enumera următoarele: cel „numit de sciți Porata, iar de eleni Pyretos, apoi Tiarantos, Araros, Naparis și Ordessos”³.

Ilustrul geograf al antichității, Strabon, se referea și el la realitățile din vremea sa, observînd existența a două Sciții Mici. „Toată țara (dintre Bosforul cimerian și Boristene — Nipru — n.n.), aș zice; și chiar și ținutul de dincolo de Istru, pînă la Boristene, se numea Sciția Mică. Datorită mulțimii locuitorilor de acolo — care au trecut peste Tyras (Nistru — n.n.) și Istru și s-au așezat în ținutul de dincoace — o bună parte din Tracia (Dobrogea — n.n.) s-a numit și ea Sciția Mică”⁴.

Menționăm că, deseori, autorii antici înglobau și alte regiuni daco-getice, uneori întreaga Dacie, în teritoriul Sciției. Astfel, Kuñ Géza sublinia că: „Din fragmentele lui Timagetos observăm și faptul că învățații greci aveau unele cunoștințe, la mijlocul secolului al VI-lea, și despre cursul mijlociu al Dunării, și, sub Sciția lui Appolonius (cca. 230 î.e.n.), trebuie înțeleasă cu claritate Dacia; această denumire a fost luată de el, probabil din izvoarele mult mai vechi decît epoca sa”⁵. Aceeași opinie o putem întâlni și la Criton, medicul împăratului Traian, care consemna că împăratul „a cucerit [Sciția] pentru prima oară și [l-a învins] pe Decebal, conducătorul getilor”⁶.

La arii mai îndepărtate scitice se refereau și alți autori antici, ca Dionisiu din Halicarnas (sec. I î.e.n.), sau Curtius Rufus (sec. I e.n.). Primul nota că Germa-

nia „se mărginește cu sciții și cu tracii”⁷, iar cel de-al doilea ne oferă, prin cuvintele solului scit venit la Alexandru, următoarele informații: „pe noi ne vei avea drept scut, atît în Asia, cît și în Europa. Am atinge Bactriana, dacă nu ne-ar despărți [fluviul] Tanais (Don — n.n.). Locuim dincolo de Tanais și pînă în Tracia”⁸.

Înainte de a trece la cercetarea marilor enciclopedii universale, moderne și contemporane, trebuie să remarcăm interesul pe care l-au manifestat socialiștii români față de istoria antică universală. Ioan Nădejde observase și publicase, la sfîrșitul secolului trecut, că teritoriile de viațuire ale sciților circumscriau vaste spații europene (între Marea Nordului și bazinul Dunării) și asiatice (Asia Mică și Centrală, sudul Rusiei, între Nipru și Niemen)⁹.

Sciția este prezentată în *Grand Larousse encyclopédique* în felul următor: „țară antică, aflată în nord-estul Europei, după afirmațiile grecilor. Pentru Herodot însemna teritoriul dintre Dunăre și Don... În final, a fost definită ca țara aflată la nordul Mării Negre (în sensul cel mai larg)”¹⁰. Se menționează că, odinioară, cam prin secolul al VII-lea î.e.n., teritoriul Sciției s-a extins chiar pînă în „Palestina, în Valea Iordanului, la 20 de km de lacul Tiberiada”. Aici, ca o dovadă a așezării sciților, a fost fondat orașul Scythopolis, „pe teritoriul Manassu, și se numea Betshan”¹¹. J. Deniker, semnatarul paginilor dedicate sciților în *Marea enciclopedie franceză*, stabilește, la rîndul său, următoarele repere geografice ale Sciției: „România actuală (poate chiar din Bosfor și Alpi), pînă în Pamir (între celți și India, afirmă Ephoros), peste Rusia meridională și stepele aralo-caspice”¹².

Enciclopedia sovietică, la rîndul ei, rezumă spațiul Sciției între Dunăre și Don, incluzînd stepele Crimeii și regiunile nordice ale Mării Negre¹³.

Stabilirea etniei locuitorilor unor atît de întinse teritorii europene și asiatice, faptul că aceștia făceau parte dintr-un singur popor, cu numeroase ramificații,

⁷ Dionisiu din Halicarnas. *Antichități romane*, XIV, 1, 3, în I.I.R., vol. I, p. 267.

⁸ Curtius Rufus, *Istoria lui Alexandru cel Mare Macedoneanul*, VII, 8, 30, în I.I.R., vol. I, p. 363.

⁹ Ioan Nădejde, *Cei dintîi locuitori ai Europei*, după d'Arbois de Jubainville, în *Vechimea, permanența și unitatea poporului român în scrierile socialiștilor*. Editura politică, București, 1980, p. 17.

¹⁰ *Grand Larousse encyclopédique en X volumes*, tome IX-e, Librairie Larousse, Paris, 1964, p. 696.

¹¹ *Ibid.*

¹² *Ibidem*, tome 29, p. 851.

¹³ *Bolșaiia Sovetskaia Eniklopedia*, tom. 23, ediția a 3-a, Moscova, 1976, p. 508.

¹ Deci, se poate presupune existența și a unei Sciții noi în timpul lui Herodot.

² Herodot, *Istoria*, IV, 99, în: *Izvoare privind istoria României* (în continuare, I.I.R.), vol. I, Editura Academiei R.P.R., București, 1964, p. 51.

³ *Ibidem*, p. 31.

⁴ Strabon, *Geografia*, VII, 4, 5 (c. 311), în I.I.R., vol. I, p. 243.

⁵ Kuñ Géza, *Preistoria județului Hunedoara*, în: *Hunyadvármegye története (Istoria județului Hunedoara)*, vol. I, Budapesta, 1902, p. 2.

⁶ Criton, *Geticele*, 1, în I.I.R., vol. I, p. 507.

sau că denumirea de sciți constituia doar un termen general în care erau incluse popoare și neamuri diverse, eventual înrudite, nu se pot elucida decât prin studiarea aceluiași categorii de surse.

Pe măsura scurgerii timpului, înșiși autorii antici, fiind în posesia unor date mai substanțiale decât înaintașii lor, au început să observe mai atent denumirea sciților. *Strabon*, efectuind o analiză a informațiilor anterioare, nota: „Pomenesc părerea elenilor din vechime, căci ei denumeau toate neamurile cunoscute de la miazănoapte cu un singur nume: sciți sau nomazi — cum le zice *Homer*“¹⁴; într-un alt pasaj al aceleiași lucrări, el subliniază că: „Vechii istorici greci numeau cu un singur termen comun toate populațiile de la miazănoapte: sciți sau celto-sciți. Într-o vreme și mai de demult se făcea o deosebire între numele de hiperboreni, sarmați și arimaspi, date popoarelor care locuiau la miazănoapte de Pontul Euxin, de Istru și de Adriatică; iar cei de dincolo de Marea Caspică erau numiți, unii, saci, alții masageți, fără să se poată spune însă ceva precis despre ei, măcar că se istorisea despre războiul dus de *Cirus* împotriva masageților“¹⁵. După cum se poate observa, denumirea de sciți era destul de elastică, ea constituind un termen generic, uneori, însă, diferențiat.

În aceeași ordine de idei, este de remarcat că și *Pliniu cel Bătrîn* a fost preocupat de problema sciților. El scria, în secolul I al erei noastre, că „Numele sciților a trecut pretutindeni la sarmați și la germani, dar vechea denumire nu s-a păstrat decât la aceia care sînt la marginea acestor neamuri și trăiesc aproape neștiuți de ceilalți muritori“¹⁶. Prin secolul al doilea, același termen îi indica, deseori, și pe geto-dacii liberi¹⁷, apoi întreaga istoriografie antică tîrzie și cea medievală aveau să pună semnul egalității între sciți și goți.

Mulți istorici moderni au reluat unele din opiniile enunțate, subliniind și ei că popoarele din jurul Cazului și Mării Caspice erau numite de greci, sciți, „deoarece nu aveau alt nume pentru a desemna populațiile barbare“¹⁸. Italianul *Carlo Troya* lăr-

gește mult vechimea și apartenența sciților, afirmînd că: „Semințiile cele mai vechi sînt indicate cu numele generic de indo-sciți sau indo-goți, împărțiți în: indo-pelasgi, indo-celți și indo-cimbrii sau germanici“¹⁹.

Descendența pelasgo-scitică sau scito-pelasgă este explicată de istoricul amintit pe baza informațiilor oferite de „nu puțini dintre scriitorii moderni, care spun că din ei (din sciți — *n.n.*) descind chiar și pelasgii și tireni“²⁰. Acești autori „au considerat că poporul scit s-a format nu înainte de epoca lui *Faleg* și a împrăstierii babilonice a semințiilor. Aceste popoare sînt denumite fie falegi, de la *Faleg*, fie pelasgi, prin schimbarea numelui de *Faleg* în cel de *Paleg*; ele s-ar fi oprit în regiunile învecinate cu *Tyrul*, principalul oraș al *Feniciei*, unde au luat numele de pelasgo-tireni și, apoi, s-au deplasat în Italia“²¹.

Într-un sens asemănător și *Enciclopedia germană Bertelsmann* oferă celor interesați o informație: „Scit (după poporul sciților), ultima încręgătură a pelasgului *Trias*“²².

Sintetizînd știrile referitoare la sciți, eminentul orientalist francez *J. Saint-Martin* trage următoarele concluzii: „Din cea mai îndepărtată antichitate, vastele cîmpii care se întind de la *Dunăre* la nordul *Pontului Euxin*, din *Caucaz* și *Marea Caspică* pînă la malurile fluviilor *Oxus* și *Iaxartes*, *Djihun* și *Sihun* al orientailor, par a fi fost ocupate de o singură națiune, divizată într-un număr imens de mici populații sau triburi care, poate, vorbeau toate aceeași limbă, dar, care, cu siguranță, aveau aceleași moravuri, aceleași obiceiuri și, deseori, un singur și același nume, după tribul care domina asupra tuturor celorlalte și devenea cel mai puternic. Din timpuri foarte vechi, triburile acestei națiuni, care era limitată cu *Tracia* și *Pontul Euxin*, au fost cunoscute de greci; ei numeau *Scitia* țara pe care ele o ocupaseră; apoi au extins foarte departe această denumire, spre nord și răsărit, numind sciți toate popoarele nomade pe care le-au cunoscut în această parte, în diverse epoci, și, poate, și după ce tribul care purta în mod particular acest nume s-a stins sau a fost confundat cu alții“²³. Asupra

¹⁴ *Strabon, op. cit.*, I, 2, 27 (c. 33), în I.I.R., vol. I, p. 219.

¹⁵ *Ibidem*, I, 6, 2 (c. 507), în I.I.R., vol. I, p. 251.

¹⁶ *Pliniu cel Bătrîn, Istoria naturală*, IV, 12 (24), 81, în I.I.R., vol. I, p. 405.

¹⁷ *Dio Cassius, Istoria romană*, LXXV, 3, 1, în I.I.R., vol. I, p. 705.

¹⁸ *H.J. Klaproth, Tableaux historiques de l'Asie, depuis la monarchie de Cyrus jusqu'à nos jours*, Paris, Schubart; Londra, Treuttel et Wurtz; Stuttgart, Cotta, 1826, p. 12.

¹⁹ *Carlo Troya, Storia d'Italia del Medio Evo*, vol. I, partea I, Napoli, Tipografia del Tasso, Stamperia Reale, 1839-1841, p. 27-28.

²⁰ *Ibidem*, p. 7.

²¹ *Ibidem*, p. 23.

²² *Das Bertelsmann Lexikon*, vol. 6, C. Bertelsmann Verlag, Gütersloh, 1967, col. 981.

²³ *J. Saint-Martin, Fragments d'une histoire des Arsacides*, vol. I, Imprimerie Nationale, Paris, 1850, p. 11.

adevăratului nume al poporului pe care anticii îl denumeau scit și pe care Saint-Martin consideră că l-a identificat vom reveni în paginile următoare. Deocamdată, mai adăugăm opinia aceluiași autor, potrivit căreia poporul denumit de greci „scit”, „în diferite epoci s-a răspândit în toată Europa și mai departe încă, a subjugat Asia occidentală și Egiptul, a invadat India și a ajuns pînă în China”²⁴.

Încercînd să descifreze semnificația denumirii de scit, istoricul sovietic N. S. Derjavin considera că era vorba de un nume colectiv, dat de antici triburilor estice aflate în același stadiu al dezvoltării culturale, și că, în fond, ar fi însemnat «poporul», care reunea în componența sa complexul triburilor apropiate din punct de vedere tipologic, lingvistic și etnografic²⁵.

Cele două opinii: un singur popor sau denumire generică se reîntînesc și în paginile enciclopediilor străine consultate²⁶. În plus, se mai menționează că „Erau înrudiți cu sarmații, masageții și sacii”²⁷.

Indiferent de faptul dacă avem de-a face cu un singur popor, cu nenumărate ramificații, sau cu diverse populații incluse într-o singură denumire, autorii care s-au ocupat de sciiți ne-au lăsat o serie de denumiri ale neamurilor scitice. Cu toate că cele 55 de nume de triburi scitice, care au fost enumerate de Timonax în secolul al III-lea î.e.n., au fost pierdute aproape în totalitate, se poate reconstitui o listă pe baza surselor care au supraviețuit timpului, sau a celor care n-au fost la îndemîna cercetătorilor europeni, deoarece proveneau din izvoare asiatice. Menționăm că unele dintre aceste denumiri reprezintă forme de grafiere diferită pentru același termen, altele sînt contestate de a fi reprezentat într-adevăr ramificații scitice, și, în fine, multe nume se demonstrează a fi apartînut — ca diviziuni sau apelative — unui alt mare popor, confundat cu sciiții, sau ignorat de autorii respectivi. Abii, alanii, alazonii, amadocii, androfagii, androginii, anții, aparnii, argipeii, arimaspii, arscacizii, asii, asiacii, asienii, bactrienii, basilizii, budinii, calipizii, chalubii, cușanii, daaii, daei, daesii, daetii, dadicii, dahii, dahouii, diauechii,

djetii, djații, dariții, galactofagii, gelonii, gerii, graucenii, gorgsarii, hamaxobii, hamaxoicii, hipemolgii, isedonii, masageții, melanchleenii, meoții, mussassirii, napii, navarii, neurii, noticii, octapozii, pallii, parții, pasianii, roxolanii, sacii, sacaraulii, sagsarii, sarmații, scoloții, sindii, siutheii, sseii, taurii, tiaotchii, ti-riții, tocharii, taochii, turanienii, xanții, yuetchii.

În afara acestor denumiri, în spațiul geografic scitic mai întîlnim și altele, dar fără menționarea că ar fi vorba de sciiți, fie din cauză că autorii care le pomenesc nu le cunoșteau îndeajuns pentru a le clasifica, fie că le considerau, de la sine înțelese, scitice. Este vorba de agavi, auheți, bodini, britolagi, gevinii, gitoni, harpi, hemiobi, leucosiri, nipseeni, ofloni, oinensi, osili etc.

Datorită înrudirii, stabilirii, conviețuirii și contactelor stabilite de sciiți cu alte popoare și populații s-au mai înecat, în istoriografia de specialitate, și termeni ca: traco-sciiți, celto-sciiți, tauro-sciiți, greco-sciiți, indo-sciiți, scito-sarmați, scito-goți etc. Referiri la scito-traci întîlnim, între alții, și la *Apollonios din Rodos*. În *Argonauticele*, autorul consemnează că, pe vremea călătoriei argonauților, Istrul curgea „în ținutul tracilor și al sciiților” și că „sciiții cei amestecați cu tracii” se minunau la trecerea corăbiilor²⁸.

Plutarh explică în felul următor denumirea de celto-sciiți: „Alții susțin că regiunea celților, din cauza lătimii și adîncimii ținutului, se întinde de la marea exterioară și climaturile septentrionale pînă la soare răsare, în regiunea Lacului Meotic, atîngînd și Scitia Pontică. În această regiune are loc amestecul celor două neamuri. Aceștia au ieșit din țara lor de baștină, nu în cursul unei singure migrații și deodată, ci în îndelungată vreme — în fiecare an la începutul primăverii — porneau mereu cu război, înaintînd spre continent. Din această cauză au avut multe denumiri, după locul unde ajungeau, dar lumea numea, de obicei, această oștire celto-sciiți”²⁹.

Tauro-sciiții sînt localizați de *Ptolemeu* în felul următor: „lîngă «alergarea lui Ahile» [se află] taurosciiții”³⁰. *Herodot*, la rîndul său, pomeneste de „calipizi, care sînt scito-greci” (subl. ns).³¹

²⁴ *Ibidem*, vol. II, p. 263.

²⁵ N.S. Derjavin, *Istoria Bulgariei*, vol. I, Editura Academiei de Științe a U.R.S.S., Moscova-Leningrad, 1945, p. 70; „Anale de istorie”, anul XXVII, nr. 3/1961, p. 198.

²⁶ *La Grandae Encyclopédie*, vol. 29, p. 351; *The Encyclopedia Britannica*, vol. 23, p. 525; *Uj Magyar Lexikon*, vol. 6, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1962, p. 251; *Bolșaiia Sovetskaia Ențiklopedia*, vol. 23, p. 508 etc.

²⁷ *Bolșaiia Sovetskaia Ențiklopedia*, vol. 23, p. 503

²⁸ *Apollonios din Rodos, Argonauticele*, IV, 285, 315, în I.I.R., vol. I, p. 139, 141.

²⁹ *Plutarh, Viața paralelă. Calus Marius*, II, în I.I.R. vol. I, p. 459.

³⁰ *Ptolemeu, Indreptar geografic*, 11, în I.I.R., vol. I, p. 541.

³¹ *Herodot*, op. cit., IV, 17, în I.I.R., vol. I, p. 24; vezi și *Bolșaiia Sovetskaia Ențiklopedia*, vol. 23, p. 508.

Deoarece identificarea scito-gotică se regăsește în majoritatea lucrărilor antice tirzii și în cele medievale, nu vom insista asupra ei, în schimb vom reda cîteva opinii referitoare la *sarmato-sciți*. Hipocrate nu avea dubii în legătură cu apartenența sarmaților la neamul sciților, atunci cînd consemna că „în Europa se află un neam scitic, care locuiește în jurul Lacului Meotic și se deosebește de celelalte neamuri. Sînt așa-numiții sarmați”³². *Curtius Rufus* confirmă nu numai înrudirea dintre sarmați și sciți, dar îi și identifică: „De altfel, neamul sciților, care se află așezat nu departe de Tracia, se întinde de la răsărit spre miazănoapte și nu sînt învecinați cu sarmații, cum au crezut unii, ci formează o parte a aceluiași neam. Apoi, în linie dreaptă, ocupă altă regiune dincolo de Istru”³³. *Iosephus Flavius* menționează și el, în aceeași viziune, următoarele: „În aceeași vreme [70 e.n. — n.n.] cu pomenita răscoală a germanilor, avu loc și o îndrăzneată încercare a sciților de a-i ataca pe romani. Dintre sciți, așa-numiții sarmați, popor foarte numeros, trecură peste Istru în Moesia...”³⁴. Adăugăm, în fine, faptul că, în general, și enciclopediile universale admit înrudirea scito-sarmată³⁵.

Grecii, mari amatori și creatori de legende, au cules, reproduș și transmis unele tradiții referitoare la sciți, căutîndu-le, probabil, pe acelea care i-ar fi putut lămuri mai bine despre „neamul cel mai mare din Europa”³⁶.

„Părinții” sciților erau desemnați a fi Zeus și fiica fluviului Boristene; cel mai des însă Hercule și o ființă fantastică, jumătate femeie, jumătate șarpe³⁷. Legenda redată de *Herodot* încearcă să traseze legături între agatirși, geloni și sciți pentru a explica răspîndirea sciților: „Iar cînd copiii pe care-i născuse

au devenit bărbați, i-a numit pe unul Agathyrșos, pe cel născut după acesta Gelonos, iar pe cel mai tînăr Scythes. Și aducîndu-și aminte de îndemnul lui Heracles, a îndeplinit cele cerute de el. Doi dintre ei — neputînd birui la întrecere, au plecat din țară, alungați de mama lor. Fiul cel mai mic, însă, Scythes, izbutind să îndeplinească ce i s-a poruncit, rămase în țară. Din Scythes, fiul lui Heracles, au coborît toți acei regi ai sciților care au urmat...”³⁸.

O altă legendă, mult mai complicată, ne este oferită de *Apian*. „Explicația aceasta — notează autorul —, între multe fabule relatate de numeroși autori, mă satisface cel mai mult”³⁹. Tradiția ajunsă pînă în timpul său — secolul II al erei noastre — țese o curioasă descendență și multiple legături între mai multe neamuri europene și asiatice, dintre care unele au fost identificate, ulterior, ca fiind scitice. „Spun grecii că acest ținut și-a luat numele de la Illyrios, fiul lui Polifem. Din Polifem, ciclopul, și Galatea s-au născut Celtos, Illyrios și Galas, care au pornit din Sicilia și au stăpînit peste popoarele numite — datorită lor — celți, iliri și galați... Se mai afirmă că Illyrios a avut copii pe Encheleus, Autarieus, Dardanios, Maidos, Taulus și Perrhaibos, iar fete, pe Partho, Daortho, Dassaro și altele. De aici ar proveni taulanții, perebii, encheleenii, autarienii, dardanii, «mezii», partenii, dasareții și darsii. Cred [grecii] și aceea că fiul lui Autarieus a fost Pannonios sau Paion, și că din Paion s-ar fi născut Scordiscos și Triballos de la care — de asemenea — și-au luat numele popoare. Să lăsăm însă aceste lucruri pe seama celor ce se interesează de vremurile străvechi”⁴⁰.

Și, într-adevăr „cei ce se interesează de vremurile străvechi” s-au apropiat de descîlcirea firelor complicate ale ghemului popoarelor antice, țesînd pe canavaua istoriei noi istorii ce apropie uimitor unele dintre ele. În mod special, este cazul legăturilor stabilite între strămoșii poporului nostru și cei desemnați de autorii antici cu numele de sciți.

ANA-MARIA COMAN

³² Hipocrate, *Despre aer, ape și locuri*, 17, în I.L.R., p. 75.

³³ *Curtius Rufus*, op. cit., VII, 7, în I.L.R., vol. I, p. 363.

³⁴ *Iosephus Flavius*, *Antichități iudaice*, VII, 3, 4, 89-90, în I.L.R., vol. I, p. 415, 417.

³⁵ *The Encyclopedia Britannica*, vol. 23, p. 220; *La Grande Encyclopédie*, vol. 29, p. 851; *Bolșala Sovetskaja Enfiklopedia*, vol. 23, p. 598. *Uj Magyar Lexikon*, vol. 6, p. 177.

³⁶ *Arian*, *Expediția lui Alexandru*, IV, 1, 1, în I.L.R., p. 587.

³⁷ *Herodot*, op. cit., IV, 10, în I.L.R., p. 27.

³⁸ *Ibid.*

³⁹ *Apian*, *Istoria romană*, Iliria, 2, 3, în I.L.R., p. 565.

⁴⁰ *Ibid.*

„REVISTA DE ISTORIE”,

nr. 1—12/1984

Un nou an de activitate fructuoasă pentru „Revista de istorie”. Studii din epoci diferite, cu o tematică variată, de la sinteze și generalizări, la detalieri și particularizări, prezentări de cărți, reviste și diverse alte aspecte ale activității de cercetare științifică; toate acestea dau imaginea unei reviste care și-a propus și care reușește să fie o bună reprezentantă a istoriografiei românești contemporane. În cuprinsul ei sînt de remarcat, înainte de toate, paginile acordate la ceea ce ea numește „Generalități. Istoriografie. Teoria și metoda istoriei”. Nr. 5 al revistei este, din acest

punct de vedere, unul din cele mai bune. „Nu există nici o știință — spunea Nicolae Iorga —, în care orizontul să nu trebuiască schimbat mai des decît știința istoriei”. Chiar dacă nu mai are în zilele noastre o valoare atît de absolută, aprecierea lui Nicolae Iorga nu rămîne mai puțin veridică și actuală, caracterul cumular al istoriei fiind unul dintre cele mai sesizante, mereu și mereu noi și noi aspecte de trăire omenescă reținînd atenția istoricului și intrînd în cîmpul cercetării sale. Vladimir Trebici (*Demografie și istorie: Spre o nouă sinteză?* — nr. 5), pleacă de la distincția dintre demografia contemporană, demografia istorică și paleo-demografie, stabilind caracterul specific al fiecăreia și caracterizînd, apoi, demografia istorică și demografia, pledînd pentru sinteza lor care e cerută, de fapt, de progresul și al uneia și al celeilalte. Ștefan Ștefănescu înfățișează cîteva aspecte generale din *Activitatea laboratorului de demografie istorică în contextul istoriografiei românești actuale* (nr. 5). Gheorghe Brătescu prezintă *Epidemiile și consecințele lor demografice* (nr. 5). El are în vedere două exemple, al Barcelonei și al Brașovului și, prin prisma lor, analizează întrepătrunderea dintre dezvoltarea economică, demografie și epidemii. Într-un astfel de context, autorul constată locul acestora din urmă, care au putut contribui la diminuarea dezvoltării aglomerațiilor umane într-o perioadă sau alta, dar n-au putut înlocui cauzele de natură socio-economică, pe care le-au accentuat doar.

Radu-Ştefan Ciobanu prezintă un alt aspect, foarte cercetat în apusul Europei, şi anume *Mediul înconjurător şi societatea din Europa apuseană între secolele al XI-lea şi al XIII-lea* (nr. 5). Studiul este o sinteză a cuceririlor istoriografiei occidentale în această privinţă, sprijinită şi pe fotometrie, arheologie rurală, macro şi microtoponimie, geografie retrospectivă, polinologie, dendrologie ş.a. Practic, istoria acestor secole este istoria unor victorii ale omului asupra naturii şi rezultatul a fost o dublare a populaţiei, în paralel cu asigurarea mijloacelor de trai necesare. Asupra *Implicaţiilor istoriografice ale cercetării demoistorice* (nr. 5) se opreşte Louis Roman, care caută să explice mişcarea populaţiei din ţările române în evul mediu şi, pe baza conscripţiilor fiscale şi a altor surse, să stabilească numărul locuitorilor în diferite epoci (şapte tabele foarte sugestive).

Ca oricărei ştiinţe, istoriei îi sînt neconţinut deschise drumurile proprii ei propăşiri. Noile metode de investigare, apărute cu deosebire din anii '50 încoace, sînt folosite, într-o mai mare sau mai mică măsură, şi în istoriografia românească, după cum ţine s-o dovedească articolul: *Noi direcţii de cercetare în istoriografia românească* (nr. 9).

Ca şi în anul precedent, revista acordă, după opinia noastră, un spaţiu prea mic istoriei vechi. Doar un singur studiu, în care Ştefan Olteanu, neobositul cercetător al vechilor aşezări din Cîmpia munteană şi Dunărea de jos, interpretează crisoarea unei comunităţi creştine din Dacia, adresată comunităţii din Capadocia în anul 374 e.n. (nr. 4). Sînt identificate formele de organizare socio-economică din sinul comunităţii, comparate cu cele întîlnite la goţi (erau mult dezvoltate faţă de ale acestora), şi analizate pe baza cunoaşterii instituţiilor de acelaşi gen din sec. XI—XVIII (care, de fapt, îşi au obîrşia în primele secole ale mileniului I).

Nici istoria medie nu s-a bucurat anul trecut de o pondere prea mare. Există însă pagini consacrate acestei istorii de o reală valoare. Reţine atenţia, în primul rînd, dezbaterea dedicată răscoalelor şi războaielor ţărăneşti din Europa feudală: tipologie, progrese, forţe motrice (nr. 10) şi, în cadrul ei, luările de poziţie ale lui Damian Hurezeanu, C. Stoicescu, Ludovic Demény, C. Rezachievi, foarte interesante prin definirea ridicărilor la luptă ale ţărănimii medievale, sub formele lor cele mai diferite, privite prin prisma metodologiei marxiste şi a unei viziuni comparatiste foarte ample. Reţin atenţia, în acelaşi context, studiile seminate de Nicolae Edroiu (*Răscoala ţărănească din 1784 — expresie a contradic-*

ţiilor social-economice din Transilvania), Pompiliu Teodor (*Semnificaţia naţională a răscoalei lui Horea, Cloşca şi Crişan*), Marian Stroia (*Răscoala de la 1784 a ţăranilor din Transilvania: context politico-diplomatic şi ecou european*), toate în nr. 10, număr aniversar. Sînt studii valoroase nu atît prin adăugarea de noi informaţii istorice (acestea nu lipsesc), cît prin modernitatea interpretării, desprinderea coordonatelor naţionale în care s-a încadrat răscoala românilor transilvăneni de acum două veacuri, contextul ei politico-diplomatic, ca şi aria de răspîndire europeană. Răzvan Theodorescu (*Artă şi politică în ţările române în secolele XV—XVII* — nr. 3) pune în lumină un adevăr şi anume acela potrivit căruia, „prin mijlocirea artei — a arhitecturii, a sculpturii în lemn şi piatră, a picturii murale şi de manuscrise, a broderiei liturgice —, prin limbajul specific al unor programe artistice proprii epocii, al unor monumente reprezentative, cîteva trăsături particulare ale istoriei politice româneşti pot fi adesea mai bine luminate decît printr-o pagină de cronică, printr-un document intern“ (p. 259). Autorul evidenţiază, în studiul său, cinci trăsături ale raportului artă-politică în ţările române: caracterul „militant“ al artei române medievale; patronajul voevozilor români asupra ortodoxiei sud-est europene şi orientale; afirmarea neîntreruptă a raportului tradiţie-idee dinastică; conversiunea modelului politic în model cultural; influenţa opţiunii politico-culturale asupra celei artistice. Aşadar, un studiu bogat în concluzii prin generalizarea inteligentă a particularului, dovadă că istoricul de artă rămîne, în fond, un istoric cu preocupări multiple.

C. Stoicescu publică o foarte documentată şi bine încheagată comunicare, ţinută la Academia R.S.R., în februarie 1983 (*De la conştiinţa unităţii de neam la conştiinţa naţională* — nr. 2), în care subliniază marea importanţă a secolului al XVIII-lea în generalizarea ideii unităţii de neam şi tranziţia spre conştiinţa naţională. În acest secol, arată autorul, se generalizează şi numele de român şi de popor român, ca şi proiectele de unire ale românilor într-un singur stat (începînd cu 1772). Confirmîndu-i pe N. Iorga şi G. Brătianu, autorul scoate şi el în evidenţă faptul că, într-adevăr, conştiinţa naţională nu se leagă neapărat de dezvoltarea raporturilor capitaliste. Acestea din urmă vor prelua şi impulsiona un proces în mers.

Două studii, datorate lui Emil Lazea (*Crainici români din Transilvania. Răspîndirea teritorială şi atribuţiilor lor* — nr. 9) şi Adrian Andrei Rusu (*Cnezi români din Transilvania în epoca lui*

Iancu de Hunedoara — Cindeștii din Rîu de Mori — nr. 6), largesc cunoașterea noastră istorică asupra românilor transilvăneni în evul mediu. Cel dintîi analizează „crăinicia“, una din instituțiile tradiționale specifice românești din Transilvania în tot veacul de mijloc. Al doilea ne oferă istoria unei familii românești, Cîndea, ca pe un model limită al progreselor posibile ale nobililor români din Transilvania în secolul al XV-lea, în condițiile asupririi străine. Astfel de studii concrete sînt și vor rămîne extrem de utile, indispensabile oricărui cercetări generalizatoare și, cu cît revistele de istorie le vor acorda mai multă solicitare, cu atît istoriografia noastră va avea de cîștigat.

Ca de obicei, bogată și variată, este tematica de istorie modernă și contemporană. Este, dealtfel, o perioadă către care s-au îndreptat multe cercetări în ultimii ani, ceea ce a și avut efect în aparițiile editoriale și, nu mai puțin, în paginile revistelor de specialitate sau culturale. La împlinirea a 125 de ani de la Unirea din 1859, cîteva studii atrag atenția prin plusul de informație pe care-l aduc în conturarea acestui moment (romănesc, dar și european) de îndrăzneală istorică și inteligență politică (prin știința cunoașterii limitelor posibilului), cum ni-l prezintă și Dan Berindei în contribuția sa generalizatoare: *Trăsături definitorii ale începuturilor procesului de constituire a statului român modern* (nr. 1).

La rîndul său, Grigore Chiriță analizează *Condiția politică a țărănimii în epoca Unirii. Contribuția ei la crearea României moderne* (nr. 1 și 2). Expozeul, sintetic și unitar, examinează situația politică a țărănimii, aspirațiile și obiectivele luptei sale în contextul eforturilor poporului întreg pentru unire și constată că, între unele și altele, există o puternică legătură, ba chiar o intercondiționare foarte mare, țărănimea fiind atunci imensa majoritate a neamului românesc.

Nicolae Isar prezintă *Contribuția fondatorilor școlii române de drept la propaganda unionistă (1857—1859)* (nr. 1). Acești fondatori (Constantin Bosianu, Gheorghe Costaforu și Vasile Boierescu), autori a numeroase articole — unele adevărate studii, publicate în „România“, „Naționalul“ și „Timpul“, ziare la care au colaborat și pe care le-au condus, au o însemnată valoare în conturarea conștiinței de sine, a vrierii românești de atunci.

Milin Miodrag, foarte bun cunoscător al relațiilor româno-sîrbe, precizează aceste relații în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza (nr. 1), iar Șerban Rădulescu-Zoner și Irina Gavrilă se referă

la *Structura populației orașului București în epoca Unirii Principatelor* (nr. 1), pe baza recensămîntului din 1860. Studiu foarte concret, acesta din urmă, dar și deosebit de util. Autorii conturează cu precizie componența acelei „multimi“ care a jucat un rol atît de important în alegerea lui Al. I. Cuza ca domn al Principatelor Unite. Interesant că, în acea perioadă, cea mai mare pondere în structura populației bucureștene continuau s-o aibă elementele tradiționale. Mutații mai importante în componența socială nu se vor produce decît în urma aplicării reformelor lui Cuza și a inevitabilei modernizări a țării.

O problemă care anume își propune și Barbu Berceanu (*Aspecte ale luptei politice pentru Unire. Candidatura lui Grigore M. Sturdza la domnia Moldovei* — nr. 2). El realizează un foarte bun studiu de analiză politică, cu multă informație, dar și cu o bună știință a interpretării. Sintem întru totul de acord cu autorul și demonstrata lui concluzie: „pentru alegerile din Moldova din 1858—1959 ...nu numai unirea a învins dezbinarea; acolo și atunci — ideea a învins persoana, demnitatea națională a învins demnitatea individuală și egalitatea cetățenească a învins ierarhia feudală“ (p. 183).

Gheorghe Cristea continuă cercetările sale privind cooperația agricolă de producție înainte de primul război mondial, referindu-se, de această dată, la *Evoluția obștilor satești dearendare între 1907—1916* (nr. 3). Obștile, arată autorul, își aveau originea în înseși realitățile și aspirațiile satului românesc și ele au atins o mare înflorire în preajma intrării României în primul război mondial. Amploarea lor era determinată de modul defectuos al repartizării proprietății agrare și de ravagiile sistemului dearendare, care epuiza forța productivă a pămîntului și intensifica exploatarea țărănimii. Autorul analizează numeroase exemple, adunate cu migală în Arhivele Statului, și relevă rezultatele însemnate dobîndite de obștile satești atît pe tărîmul organizatorico-economic, cît și pe acela al educării țărănimii în spiritul asocierii.

Sînt de remarcat, prin aria lor largă de cuprindere, studiul lui Victor Axenciuc (*Tendințe în structura economiilor naționale ale sud-estului european între cele două războaie mondiale* — nr. 9 și 11) și cel al lui Ion Stanciu (*România și condițiile financiare internaționale după primul război mondial. 1919—1929* — nr. 12). Bine documentate, cu argumente luate din sfera economicului, dar în neconținută întrepătrundere cu politicul, după cum în realitate au și fost, cele două studii pun în evidență condiția de dezvoltare a statelor din Europa de sud-est.

a României în primul rînd, nevoite să răzbată și să se ridice într-o permanentă confruntare cu marile puteri capitaliste ale vremii. Semnalăm, de asemenea, studiul lui Ion Iacoș (*Concepția P.C.R. cu privire la sindicate și la unitatea mișcării sindicale din România. 1921—1940* — nr. 12), în care este bine relevată legătura strînsă dintre sindicate și partidul comunistilor, fructuoasa lor colaborare în problemele esențiale ale proletariatului, dar și în apărarea intereselor generale ale țării. Concepția P.C.R. privind unitatea sindicală este abordată nuanțat, cu o justă pondere între realități și intenții.

Revista acordă o importanță deosebită cercetării actului istoric de la 23 August 1944, în ultimii ani insistînd abordat de istoriografia românească, în tendința de a-i descifra toate înțelesurile și rosturile sale adînci în contemporaneitate. Ioan Chiper, sprijinindu-se pe studierea documentelor germane aflate în arhivele din țară sau din R.F.G., aduce noi date, unele deosebit de interesante, asupra situației politice din România în preajma lui 23 August și asupra capacității Germaniei de a contracara pericolozitatea ei (*Situația politică din România în primăvara și vara anului 1944 în lumina unor documente germane* — nr. 6; *În culisele adversarului: capacitatea de reacție a Germaniei față de evoluția situației din România în ajunul lui 23 August 1944* — nr. 8).

Imaginea actului istoric de la 23 August 1944 în documente militare americane (nr. 7) este ceea ce își propune să dezvăluie Nicolae Dascălu, întemeindu-se pe documentele păstrate în arhivele de la Office of Strategic Services al S.U.A., microfilmate și aduse în țară. Imaginea este adesea incompletă și parțial eronată, informațiile fiind indirecte și colectate la distanțe mari de țară, dar ea este cit se poate de sugestivă și, în ansamblu corectă.

Unele studii au în vedere aspecte anterioare momentului 23 August. Valentin Ciorbea analizează *Contribuția Dobrogei la mișcarea de rezistență. 1940—1944* (nr. 7). Dată fiind poziția geografică-strategică a Dobrogei, mișcarea de rezistență de aici a înlesnit marile succese dobîndite de insurecție în chiar primele zile ale desfășurării ei. Traian Udrea (*Intelctualitatea română împotriva dictaturii antonesciene și fascismului înaintea actului istoric de la 23 August 1944* — nr. 7) reia manifestări cunoscute ale atitudinii progresiste a intelectualității din anii 1940—1944, adaugă altele, precizînd, astfel, nu numai starea de spirit antifascistă a marii majorități a intelectualilor români, dar și concretizarea ei.

Un alt studiu publicat în paginile revistei se referă la perioada imediat ur-

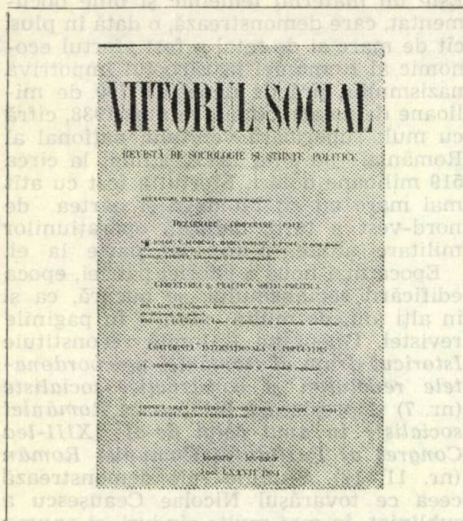
mătoare actului insurecțional. Este vorba de articolul semnat de Ion Alexandrescu, care analizează *Economia României în perioada războiului antihitlerist* (nr. 7). Este un material temeinic și bine documentat, care demonstrează, o dată în plus, cit de mare și de total a fost efortul economic al României în războiul împotriva nazismului, practic depășind 700 de milioane de dolari, cursul valutar 1938, cifră cu mult superioară venitului național al României pe anul 1945, estimat la circa 519 milioane dolari. Efortul a fost cu atît mai mare cu cit Moldova și partea de nord-vest a țării, datorită operațiunilor militare aliate, n-au luat parte la el.

Epoca mai nouă a istoriei patriei, epoca edificării socialismului, se bucură, ca și în alți ani, de multă atenție în paginile revistei. Gheorghe I. Ioniță reconstituie *Istoricul drum al României pe coordonatele revoluției și construcției socialiste* (nr. 7) și precizează înfățișarea României socialiste în anul celui de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român (nr. 11, 12). Studiile sale demonstrează ceea ce tovarășul Nicolae Ceaușescu a subliniat, în mai multe rînduri, și anume că „socialismul n-a fost un marș triumfal, ci un drum de muncă și de luptă revoluționară”. Marile succese de azi și cele de mâine n-au avut și nu vor avea, la temeiul lor, decît necontenita strădanie a întregului popor român, efortul său plenar de construire revoluționară a unei noi societăți.

Gheorghe Surpat, abordează, de această dată, *Industrializarea — temelia progresului multilateral al României* (nr. 11) și *Rolul partidului de centru vital al națiunii — temelia edificării socialiste a României* (nr. 8), două laturi esențiale pe care le presupune procesul de construire a socialismului, fără de care acest proces, dealtfel, n-ar putea avea loc.

Două aspecte esențiale analizează și Gheorghe Tudor. El înfățișează *Activitatea desfășurată de Partidul Comunist Român în etapa actuală pentru dezvoltarea conștiinței socialiste a maselor și formarea omului nou* (nr. 10) și *Evoluția structurii sociale a României în etapa actuală și procesul omogenizării sociale* (nr. 6). Ambele studii abordează cele două aspecte în mod istoric, privindu-le, tot timpul, ca părți ale unui întreg, ale operei de edificare a socialismului în țara noastră. Un loc deosebit este acordat evoluției lor în ultimii 20 de ani, în „Epoca Ceaușescu”.

Revista cuprinde, ca și în alți ani, o *Cronică a vieții științifice*, în care sînt prezentate sesiuni, simpozioane și călătorii de studii, precum și o relativ bogată prezentare de carte românească și străină de istorie.

Orizontul tematic al revistei de sociologie și științe politice „Viitorul social” se impune atenției cercurilor de specialiști, dar și altor categorii de cititori, prin conținutul de aleasă ținută științifică, prin paleta largă și diversă de abordări teoretico-metodologice și practic-aplicative, precum și prin modul propriu, specific de exprimare publicistică, configurând preocupări perpetuu modelate exigențelor actuale ale sociologiei naționale și universale, științelor politice românești. Eforturile sale sînt cu atît mai relevante, cu cît selecția producției sociologice și a altor științe „înrudite” se recomandă a fi cît mai riguroasă, dată fiind împrejurarea că este singura publicație de profil din țară. Este explicabil, în acest context, de ce și pentru ce sumarele sale, judecate în perspectiva unui an calendaristic sau apreciate în relație cu fiecare număr, poartă distincția unei judecăți exigente, în care criteriul valoric se situează în prim plan operațional.

Cele șase numere ale revistei apărute în 1984 conferă dimensiunea unui efort mai mult decît meritoriu al colectivului redacțional de a promova un dialog competent și deschis, fie domenal, fie interdisciplinar, în care teoria și practica socială se relaționează într-un necesar demers de interferare reciprocă. *Trecutul* — înțelegînd prin el evaluarea critică a tradițiilor științifice românești, *prezentul* — tratat în raportul dialectic știință-societate și *viito-*

rul — abordat în perspectiva prezicerii sensurilor și orientărilor societății românești, aflată în plin avînt creator, își dau întîlnire în paginile revistei într-o firească succesiune, conturînd imagini sugestive asupra dinamicii dezvoltării și a progresului socio-uman din spațiul istoric românesc.

Din articolele care se implică în dezvoltarea unor probleme de conținut, cu profunde rezonanțe în procesul construcției vieții noi, menționăm: Nicu Ceaușescu, *Participarea tinerei generații din România la realizarea politicii externe a partidului și statului nostru*; Aristide Ciobă, *Raportul dintre partid și stat în sistemul politic al României socialiste în etapa actuală* (în nr. 6); Viorel Popescu, *Revoluție socialistă și proces revoluționar*; Ștefan Costea, *Științele sociale și progresul multilateral al societății românești contemporane* (în nr. 5); Olimpia Solomonescu, *Tendințe recente și de perspectivă în evoluția populației României*; Ion Iliescu, *Ecologie și dezvoltare: utilizarea rațională a resurselor hidrologice* (în nr. 2).

Pe această linie se înscriu și alte materiale ce abordează teme de o strîngentă actualitate, privind problemele păcii și colaborării în lume, confruntările actuale de idei, anul internațional al tineretului. Menționăm articolele: Gh. Dolgu, N. Ecobescu, Maria Popescu, I. Pașcu, *O zonă denuclearizată în Balcani, contribuție la o Europă pașnică*; Sergiu Verona, *Tehnologia și cursa înarmărilor* (în nr. 1); Constantin Vlad, *O relație organică: dezarmare-dezvoltare*; Silviu Brucan, *Putere și forță*; Nicolae Călina, *Mișcarea țărilor nealinierte în sistemul relațiilor internaționale contemporane* (în nr. 2); Ovidiu Trăsnea, *Probleme teoretico-ideologice ale analizei sistemului politic al capitalismului contemporan* (în nr. 3); Mircea Duțu, *Tinăra generație și Organizația Națiunilor Unite*; Mariana Diaconescu, *Subdezvoltarea și condiția tinerilor din lumea a treia* (în nr. 6).

Revista a marcat, prin articole de fond sau numere omagiale, aniversarea unor importante evenimente ale istoriei poporului român, cum au fost: marea ridicare la luptă a lui Horea, Unirea din 1859, revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă declanșată în August 1944. Astfel, în nr. 3, Nicolae Edroiu pune în lumină *Semnificația internă și europeană a răscoalii lui Horea (1784)*. Al. Zub, în *Con-*

știința unității românești (nr. 1), realizează o proiecție, din unghiuri noi, a actului săvârșit în 1859. În viziunea sa, unirea Moldovei și Țării Românești trebuie privită și analizată într-un context mult mai complex de intercondiționări istorice. „Străinătatea, dispusă a privi situațiile în mare, a ignorat adesea statutul autonom al acestor țări (Țările Române — *n.n.*), ceea ce explică mirarea unor publiciști și diplomați apuseni privind «capitulațiile» invocate de români și definirea situației de la Dunărea de Jos ca un «miracol românesc». În fond ceea ce ochiului străin și neavizat îi apărea ca o soluție stranie, miraculoasă, nu era decât expresia unei continuități inteligent pusă în valoare de către oamenii politici români de la jumătatea secolului XIX. Dacă vorbim adesea de unitatea românească și de expresia ei în planul conștiinței de-a lungul secolelor este pentru că această unitate a fost privită uneori ca simplu produs al diplomației europene, produs artificial pe care tot diplomația ar fi deci în măsură să-l anuleze. O asemenea interpretare, de substrat politic, ignoră un fapt esențial, anume că secolul XIX a produs nu numai unitatea românilor, ci o întreagă serie de unificări... Privită sub acest unghi, unirea moldo-muntenă de la 1859 dezvăluie un proces îndelungat a cărui încheiere, șase decenii mai târziu, nu poate mira decât spiritele nedepriște cu analiza proceselor istorice de anvergură» (p. 3). Prin cele afirmate, autorul invită la o mai profundă meditație asupra unor momente sau evenimente majore ale istoriei poporului român, meditație care, este neîndoielnic, nu numai că ar aduce noi argumente în favoarea temeiurilor noastre istorice, dar ar deschide chiar fronturi noi de investigare științifică.

Împlinirea a patru decenii de la începutul revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă a fost amplu comentată în întreg sistemul publicistic din România. „Viitorul social” i-a consacrat un număr omagial — nr. 4 —, al cărui cuprins circumscris genericului „1944 — România — orizonturile dezvoltării — 1984”, conține studiile: Gheorghe Rădulescu, *Cerințe esențiale ale continuării progresului nostru economic și social*; Vasile Nichita, *Semnificațiile revoluției de elibe-*

rare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă pentru înaintarea României pe calea făuririi vieții noi, socialiste; Ana Maria Sandi, Ileana Ionescu-Sisești, *Progres științific și tehnologic — dezvoltare socială*; Sorin Mitulescu, *Comun și specific în procesul participării oamenilor muncii la conducerea întreprinderilor*; Ion Călin Țița, *Planificarea — o soluție de optimizare a diviziunii muncii în industrie*; Vasile Ghețau, *Populația în vîrstă de muncă la orizontul anului 2000*; Adrian Neculau, *Schimbare socioumană și educație permanentă*; Nicolae Dunăre, *O determinare interdisciplinară a vetrelor etno-culturale*.

Revista a operat, și în anul care a trecut, cu rubrici avînd un caracter de permanență, conținînd studii și articole: „Cercetarea și practica social-politică”, „Metodologia științelor sociale”, „Calitatea muncii și calitatea vieții”, „Din istoria gîndirii sociale românești”, „Demografie” etc., precum și „Cronica vieții științifice”, „Recenzii și note de lectură”, „Revista revistelor” ș.a.

Fiecare din studiile încadrate în rubrica „Cercetarea și practica socială” ilustrează preocupări majore pentru implementarea cercetărilor sociologice în sfera raporturilor socio-umane, propunînd concepte, modele, idei sau prospectînd traiectorii deja configurate ale dezvoltării social-politice a societății românești. În nr. 1, Ion Călin Țița — *Aspecte disfuncționale ale integrării socio-profesionale — absentismul în muncă* — se ocupă de un fenomen mai puțin cercetat de către sociologie, anume absentismul în muncă ca fenomen specific integrării în normele de disciplină în producție, iar Mihaela Vlăsceanu, — *Valori și valorizare în raporturile interumane* — acordă atenție analizei corespondențelor dintre referențialitatea valorică a conținutului conștiinței socialiste (posibile) și reflectarea acesteia la nivelul raporturilor umane (reale). La aceeași rubrică, în nr. 2 remarcăm alte patru studii. Tendințele în cunoașterea problematicei conducerii sociale și autoconducerea, precum și primatul cunoașterii științifice sînt aspectele fundamentale pe care Ion Zară le dezbate în *Cunoaștere și conducere științifică*. Tematica *Aptitudine, aspirație și stil de conducere* îi oferă posibilitatea lui Ion Mo-

raru să analizeze relația dintre funcția de conducere și aptitudinea de conducere, precum și operaționalizarea conceptului de aptitudine pentru conducere. Concluzia autorului este de reținut: „Tratarea operaționalizată a conceptului de aptitudine pentru conducere, împreună cu tratarea unitară a conceptelor de temperament și caracter și a implicațiilor ce le au în stilul de conducere deschide perspectiva unor investigații aprofundate asupra stilului personalității umane în întregul ei“ (p. 159). Dumitru Sandu — *Populația și cadrul construit* — accentuează asupra relației dintre anumite tipuri de locuințe și utilizatorii lor, avansând ipoteza: „Pe măsură ce într-o societate se ajunge la echilibrarea relativă a raporturilor dintre numărul de gospodării și numărul de locuințe, devin tot mai necesare analizele la nivel de fond locativ pentru a deprinde cerințele de îmbunătățire calitativă a structurii acestuia și a modului în care este distribuit în teritoriu“ (p. 161).

Din nr. 5 amintim: Argentina Firuță, *Cultură politică și socializare politică. Aspecte privind autoconducerea muncitorească*; Vintilă Mihăilescu, *Migrație și co-adaptare. Observații de „psihologia populațiilor“ în zona Rovinari*.

„Metodologia științelor sociale“ este reprezentată de articolul datorat lui Alin Teodorescu, *Analiza structurilor latente: algoritm și aplicație în cazul dihotomic* (nr. 3), iar cea intitulată „Orientări și perspective ale practicii sociale“ de articolul elaborat de Dorel Abraham și Dumitru Sandu — *Modernizare și urbanizare — direcții majore ale dezvoltării economico-sociale a țării* (nr. 6) — ambele cu note interpretative personale ale fenomenelor analizate.

O rubrică consacrată deja — „Din istoria gândirii sociale românești“ —, în care se relevă universul original al spiritualității românești, cu precădere a gândirii socio-politice, prezintă în nr. 5 personalitatea științifică a sociologului Nicolae Petrescu — creatorul unei concepții sociologice originale și, deopotrivă, propagator remarcabil al sociologiei culturale în învățământul universitar și în cultura românească — și a „părintelui“ ciberneticii, Ștefan Odobleja: Maria Larionescu, *Nicolae Petrescu: Sociologie comparată*; Ion Ungureanu, *Ștefan Odobleja: Cibernetică generală — psihologie consonantistă*.

Aspectele demografice își găsesc un cadru adecvat în paginile revistei. Vladimir Trebici se arată preocupat de problema optimizării gospodăririi și economisirii resurselor naturale în plan demografic, pornind de la constatarea că „natalitatea s-a înscris de multă vreme într-o tendință de scădere, iar mortalitatea este aproximativ stabilizată, excedentul natural luind valori tot mai reduse“ (p. 442). În acest context, date fiind căile deosebite de reproducere a populației, autorul se pronunță pentru examinarea — acesta e și titlul articolului — populației „ca resursă limitată“ (nr. 5). Presiunea demografică în context internațional, relaționată la aspecte calificate, precum mărimea populației, problema refugiaților în raporturile interstatuale, emigrație și imigrație se constituie în obiective de prim plan ale studiului *Factorul demografic în relațiile internaționale*, publicat de Pavel Suian în nr. 6.

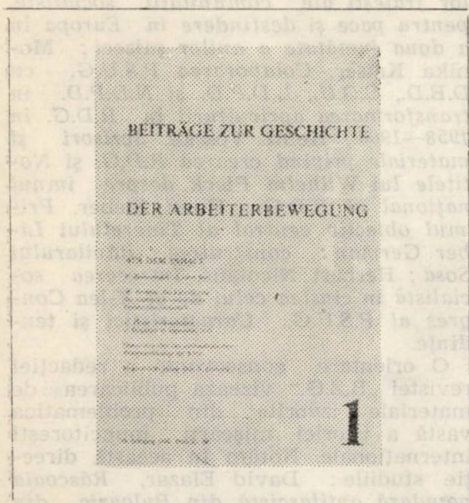
Adăugăm, la cele semnalate, contribuțiile datorate lui: Dinu Țenovici (*Stiluri de viață alternative și comportamente personale* — nr. 3), Sorin M. Rădulescu și Dan Banciu (*Fenomenul de devianță în contextul teoriilor contemporane ale „problemelor sociale“* — nr. 5), Nicolae Radu și Carmen Furtună (*Rolul factorilor culturali în realizarea performanțelor profesionale a personalului muncitor* — nr. 6), fiecare dintre acestea aducând în circuitul științific date semnificative și considerații personale care certifică preocupări asidue și de substanță în direcțiile respective.

„Viitorul social“ trezește un real interes și prin rubricile de interviuri, comentarii și cronica vieții științifice (în cadrul căreia cititorii sînt informați cu competență asupra unor recente apariții editoriale din țară și din străinătate, manifestări științifice interne și internaționale sau mese rotunde, dezbateri etc. asupra unor problematici de interes științific general). Este de notat, în încheiere, în raportare directă cu ultimul aspect semnalat, un efort constant al editorilor revistei de a fi mereu prezenți cu informații de actualitate din cele mai diverse zone de preocupări științifice, prevalînd, evident, cele din domeniul sociologiei și științelor politice.

FLORIAN TĂNĂSESCU

„BEITRÄGE ZUR GESCHICHTE DER ARBEITERBEWEGUNG“,

nr. 1—6/1984

În 1984 s-au împlinit 25 de ani de la apariția primului număr al revistei „Contribuții la istoria mișcării muncitorești germane“, publicație a Institutului de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.S.U.G. Cu acest prilej, în nr. 1, Fritz Zimmermann face un bilanț al activității revistei în acești ani, relevind contribuția ei pe frontul istoriografic din R.D.G. și schițând o perspectivă a viitoarelor preocupări ale redacției, în-deosebi pe linia lărgirii ariei problematice.

Și în anul care a trecut, revista a continuat să publice materiale și informații științifice în cadrul unor rubrici permanente (*Articole, Documente și materiale, Comunicări științifice, Schițe biografice, Din istoria mișcării muncitorești locale și din istoria întreprinderilor, Rapoarte, Critică și bibliografie, Adnotări și informații*) sau periodice (*Amintiri*). Din punct de vedere tematic, acestea sint foarte diverse, abordînd chestiuni vizînd metodologia cercetării istoriei în general și a istoriei mișcării muncitorești în special, istoria mișcării muncitorești germane, construcția socialistă în R.D.G., raporturile mișcării muncitorești germane cu mișcarea muncitorească din alte țări și cu organizațiile internaționale ale proletariatului ș.a.

Problemelor de metodologie și de critică istorică le-au fost consacrate articolele: Werner Berthold, *Cu privire la dezvoltarea științei istorice marxist-leniniste ca o disciplină științifică special perfecționată* și Ruth Stoljarowa, *Cronica biografică despre viața și activita-*

tea lui Lenin — o contribuție importantă la Leniniana (partea a II-a : conținutul ediției) — în nr. 1 ; Walter Schmidt, *Carola Seiler, Impunerea unei evaluări diferențiate a social-democrației germane revoluționare în știința istorică din R.D.G. În memoria lui Horst Bartel* (nr. 6). Aceleași arii de preocupări se circumscriu și două materiale apărute în cadrul rubricii „Cercetări științifice“ din nr. 1 al revistei, unul semnat de Günther Hoppe și intitulat *Cine se află la răsruce?* (care analizează lucrarea lui A. Schaff, *Die Kommunistische Bewegung am Scheideweg*, apărută în 1982) și notele lui Zuhdi Al-Dahoodi despre *O nouă revistă*, în care prezintă nr. 1/1983 al revistei *An-Nahg. Defatir al-marxi'a al-lenini'a fil adem-al arahi* (*Cursul. Caiete ale marxism-leninismului în lumea arabă*), editată de Centrul de studii și cercetări socialiste în lumea arabă. Tot în nr. 1 al revistei a fost publicat și un studiu privind unele probleme metodologice ale cercetării istoriei întreprinderilor (Wolfgang Dick și Sonya Goldmann, *Istoria întreprinderii — istoria activității oamenilor*).

Materialele referitoare la istoria mișcării muncitorești germane au ocupat locul principal în preocupările revistei, ele fiind prezente atît în cadrul rubricii „Articole“, cit și la rubricile „Documente și materiale“ și „Comunicări științifice“. Unele dintre acestea se referă la perioada din istoria mișcării muncitorești germane anterioară creării Partidului Comunist din Germania, inclusiv la activitatea și opera lui Karl Marx și Friedrich Engels. Astfel, în acest sens, amintim titlurile: *O nouă broșură de propagandă*, de Renate Merkel (nr. 1) — se referă la apariția lucrării lui F. Engels „Dezvoltarea socialismului de la utopie la știință“ ; *Elemente programatice proletare timpurii în Liga celor exilați*, de Wolfgang Meiser (nr. 2) ; *120 de ani de la Adresa inaugurală a Asociației Internaționale a Muncitorilor*, de Rolf Dlubek ; *O lucrare necunoscută a lui Karl Marx din „New York Tribune“*. Al doilea articol din serialul „Spania revoluționară“, de Manfred Neuhaus și Karl-Frieder Grube (ambele în nr. 4) ; *Alexander Humboldt și presupusa lui participare la expulzarea lui Marx din Paris în 1845*, de Kurt Biermann (nr. 6).

Un număr important de articole analizează aspecte ale acțiunii revoluționare în Germania în perioada interbelică și în anii celui de-al doilea război mondial : lupta antifascistă a Partidului Co-

munist din Germania, frontul unic muncitoresc, activitatea de propagandă a P.C.G., forumuri importante muncitorești, acțiunile împotriva militarismului ș.a. Se pot cita, în acest sens, articolele semnate de: Hans-Jürgen Arendt, *Femei victime ale terorii militariste în Germania. 1918—1923* (nr. 2); Barbara Kontny, *Cum a apărut ziarul „Rothe Fahne”*. Noiembrie 1918—octombrie 1923 (nr. 4); Klaus Kenner, *Începuturile Școlii centrale de partid a P.C.G. 1919—1923* (nr. 1); Hans Sonntag, *AIZ — o oglindă a modului de viață proletar* (nr. 3); Luitwin Bies, *Despre tratatul de Front unic antifascist dintre P.C.G. și P.S.G. în Saar* (nr. 6); Heinz Vosske, *Wilhelm Pieck și lupta pentru pace* (nr. 5); Gerhard Nitzsche, *Conferința de la Berna a P.C.G. din 1939; Protocolul discuțiilor* (nr. 6); Margot Pikarski și Elke Warning, *Despre mișcarea de rezistență antifascistă a P.C.G. Din documentele Gestapoului* (părțile a V-a și a VI-a, în nr. 1 și 3); Heinz Kühnrich, *P.C.G., mișcarea Freies Deutschland și 20 iulie 1944. Un document al conducerii din țară a P.C.G.* (nr. 4).

Aceiași arii problematice i se înscriu și trei materiale publicate la rubrica „Documente și materiale” din nr. 2 al revistei: *Ultima cuvântare a lui Fritz Heckert era dedicată eliberării lui Ernst Thälmann*, de Günther Thoms; *Cuvântarea lui Hugo Eberlein la Adunarea festivă în cinstea creării Cominternului*, de Ruth Stoljarowa; *O cuvântare nepublicată a lui Wilhelm Florin din 1944*, de Gerhard Nitzsche.

Istoria construcției socialismului în R.D.G. a fost bine reprezentată în revistă, cu articole ce abordează aspecte importante ale acestui efort creator. Menționăm articolele: Heinz Vosske, *Schimbul de scrisori dintre Otto Grotewohl și oameni de artă și scriitori* (nr. 2); Günther Möschner și Josef Grabert, *Locul istoric al celei de a 3-a Conferințe de partid a P.S.U.G. în lupta pentru pace și socialism*; Peter Kirste și Dietmar Pellmann, *Politica de alianțe a P.S.U.G. cu intelectualitatea tehnicoștiințifică. Stadiul cercetării, etape și gradul de maturizare*; Karla Harnisch, *Politica P.S.U.G. privind dezvoltarea agriculturii R.D.G. între 1966—1968* (toate în nr. 3); Manfred Teresiak, *Lupta P.S.U.G. pentru pace și securitate europeană în a doua jumătate a anilor șaptezeci* (nr. 4).

De asemenea, evenimentului împlinirii a 35 de ani de la crearea Republicii Democratice Germane i s-au dedicat, în nr. 5, articolele: Helene Fiedler și Günther Möschner, *Crearea R.D.G. ca stat al păcii*; Günther Thoms, *Cu pri-*

vire la rolul sindicatelor în întărirea puterii muncitorești-tărănești în 1949—1950; Roland Grau și Gerhard Nauman, *Contribuția P.S.U.G. în rindul partidelor frățesti ale comunității socialiste, pentru pace și destindere în Europa în a doua jumătate a anilor șaptezeci*; Monika Kaiser, *Colaborarea P.S.U.G. cu D.B.D., C.D.U., L.D.P.D. și N.D.P.D. în transformarea agriculturii în R.D.G. în 1958—1960*; Heinz Vosske, *Scrisori și materiale privind crearea R.D.G. și Noțițele lui Wilhelm Pieck despre imnul național al R.D.G.*; Horst Sieber, *Primul obiectiv central al Tineretului Liber German: construirea stăvilărilor Sosa*; Herbert Nicolaus, *Întrecerea socialistă în cinstea celui de al X-lea Congres al P.S.U.G. Caracteristici și tendințe*.

O orientare consecventă a redacției revistei „B.Z.G.” vizează publicarea de materiale izvorite din problematica vastă a istoriei mișcării muncitorești internaționale. Notăm în această direcție studiile: David Elazar, *Răscoala populară antifascistă din Bulgaria din septembrie 1923*; Gerlinde Grahn, *Ajutorul Roșu Internațional împotriva terorii justiției din Bulgaria în 1927*; A. F. Stepanov, *Schimb de scrisori între muncitorii sovietici și germani între 1928—1932* (toate în nr. 1); Rudolf Harmann, *Începuturile mișcării socialiste în Japonia și social-democrația germană și Katja Haferkor, Clara Zetkin la Paris. 1882—1890* (în nr. 2); Anne Kramer, *Antonio Gramsci despre alianța dintre clasa muncitoare și intelectualitate și Hans-Dieter Klein, Crearea Internaționalei Socialiste a Tineretului în 1923* (în nr. 3); Erwin Lewin, *Împotriva acordului de la München și a pericoului de război imperialist. Noi documente ale lui Gheorghe Dimitrov din anul 1938* (nr. 4).

La acestea se adaugă prezentările consacrate vieții și activității unor personalități de seamă ale clasei muncitoare din diferite țări — cuprinse în cadrul rubricii „Schife biografice” —, prilej de a reliefa contribuția lor la dezvoltarea teoriei revoluționare, la conducerea luptei de clasă a proletariatului. În anul trecut, revista a dedicat medaioane biografice lui Antonio Labriola (în nr. 3), Sen Katayama (în nr. 2), Alfons Goldschmidt și Fritz Schmenkel (în nr. 3), Georg Ledebour (în nr. 4) și Anatoli Lunacearski (în nr. 6).

Ca o concluzie generală se poate spune că, și în anul 1984, revista „Beiträge zur Geschichte der Arbeiterbewegung” a continuat să-și păstreze profilul tematic și modalitățile de exprimare ce-i sînt specifice.

ION CALAFETEANU

SUMARUL NUMERELOR 1-6/1985

SĂRBĂTORIREA TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU CU PRILEJUL ANIVERSĂRII ZILEI SALE DE NAȘTERE ȘI A PESTE CINCI DECENII DE STRĂLUCITĂ ACTIVITATE REVOLUȚIONARĂ

Scrisoarea Comitetului Politic Execu-
tiv al C.C. al P.C.R., Consiliului de Stat
și Guvernului Republicii Socialiste
România II/3*

Cuvîntarea tovarășului
NICOLAE CEAUȘESCU II/7

Scrisoarea Comitetului Politic Execu-
tiv al C.C. al P.C.R. adresată tovarășei
ELENA CEAUȘESCU cu prilejul zilei
de naștere II/10

DOUĂ DECENII DE LA CONGRESUL AL IX-LEA AL PARTIDULUI

NICOLAE CEAUȘESCU : Cuvîntare la
Plenara Comitetului Central al Partidu-
lui Comunist Român și a activului
central de partid. 24 Iulie 1985 V/3

Omagiul adus tovarășului NICOLAE
CEAUȘESCU de Comitetul Central al
Partidului Comunist Român, Consiliul
Național al Frontului Democrației și
Unității Socialiste, Consiliul de Stat și
Guvernul Republicii Socialiste Româ-
nia, cu prilejul aniversării a două deci-
nii de la Congresul al IX-lea al parti-
dului V/17

★

ION POPESCU-PUTURI : Congresul
al IX-lea al P.C.R. — deschizător al unei
noi etape istorice în dezvoltarea socia-
listă și comunistă a României III/3

GHEORGHE CRETOIU : Dezvoltarea in-
tensivă, continua modernizare a econo-

miei — imperativ și necesitate ale
societății socialiste românești contem-
porane III/17

CONSTANTIN RĂDUCU : Gîndirea
tovarășului Nicolae Ceaușescu despre
rolul istoriei în activitatea teoretică-
ideologică, de educație revoluționară,
patriotică a maselor III/34

VASILE BUDRIGĂ : Viziunea președin-
telui Nicolae Ceaușescu despre rolul
sistemului electoral în viața politică a
țării III/46

GHEORGHE PRISĂCARU : Două decenii
de strălucită afirmare în viața interna-
țională a concepției și activității
profund umaniste ale tovarășului
Nicolae Ceaușescu, consacrate înfăp-
țuirii păcii, dezarmării și colaborării
între popoare III/63

ARTICOLE — COMUNICĂRI

ION POPESCU-PUTURI : Realegerea
tovarășului Nicolae Ceaușescu în su-
prema funcție de secretar general al
P.C.R. — cheazăie a mersului neabătut
pe calea edificării socialiste și comu-
niste a României I/3

CONSTANTIN RĂDUCU : Gîndirea
tovarășului Nicolae Ceaușescu despre
noua calitate a oamenilor muncii de
proprietari, producători și beneficiari ai
roadelor muncii lor I/17

GHEORGHE PRISĂCARU : Inițative
românești la O.N.U. privind tînăra ge-
nerație. Anul Internațional al Tînere-
țului I/31

CONSTANTIN CORBU, NICOLAE
RAUȘ : Istoriografia românească despre
marea ridicare națională și socială
din 1784 I/60

MIHAIL FLORESCU : Cucerirea puterii
revoluționar-democrate la 6 Martie 1945
de către masele populare, în frunte cu
Partidul Comunist Român II/43

* Cifra romană indică numărul revistei, iar
cifra arabă pagina.

VASILE PETRIȘOR : Marea demonstrație de la 1 Mai 1939, expresie a poziției antifasciste, antirăzboinice și antirevizioniste a României, în contextul european al epocii	II/58
VASILE NICULAE : Funcția patriotică, revoluționară a istoriei în concepția socialiștilor români (1877—1918)	III/80
NICOLAE IVANCIU : Platforma economică a partidului clasei muncitoare din România (sfârșitul secolului al XIX-lea — începutul secolului al XX-lea)	III/95
ION POPESCU-PUȚURI : Insurecția din August 1944, început al revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă	IV/3
HORIA BRESTOIU : Din lupta Partidului Comunist Român împotriva dictaturii legionaro-antonesciene (septembrie 1940 — ianuarie 1941)	IV/19
IOAN TALPEȘ : Coordonate ale politicii externe românești (septembrie 1936 — noiembrie 1937)	IV/31
AURICĂ SIMION : Organizațiile fascisto-hitleriste din România — factor de subminare a independenței și suveranității naționale	IV/50
GHEORGHE ZAHARIA : Dictatul de la Viena — un act împotriva istoriei, înfirmat de istorie	IV/69
GHEORGHE SURPAT : Procesul revoluționar al făuririi societății socialiste în România	V/46
MARIN VOICULESCU : Sistemul democrației muncitorești-revoluționare în procesul edificării societății socialiste multilateral dezvoltate și al înaintării României spre comunism	V/61
MIRCEA MUȘAT : România în anii neutralității. 1914—1916	V/73
CORNELIU MATEESCU : Partidul Democrat-Radical în viața politică a României la sfârșitul secolului al XIX-lea 1 Decembrie 1918 — supremul act de voință al întregului popor român	V/89
NICOLAE COPOIU : Contribuții la studiarea unității poporului român în secolele XIII—XVI	VI/3
CONSTANTIN ȘERBAN : Ideea de unitate politică în conștiința medievală românească (secolele XVII—XVIII)	VI/12
GHEORGHE ZAHARIA. Teroarea horthystă în partea de nord-vest a României în anii 1940—1944	VI/32
	VI/42
DIN ISTORIA CONTEMPORANĂ A ROMÂNIEI	
GHEORGHE ZAHARIA, ION ALEXANDRESCU : Lupta maselor populare pentru cucerirea puterii politice. Instaurarea regimului revoluționar-democratic la 6 Martie 1945	I/44
ION ALEXANDRESCU : Înfăptuirea revoluției democratice și instaurarea puterii clasei muncitoare și a aliaților ei. Proclamarea Republicii. 6 Martie 1945—30 Decembrie 1947 (I)	II/71
ANETA SPIRIDON : Reforma agrară din martie 1945	II/89
ȘTEFAN LACHE : Înfăptuirea revoluției democratice și instaurarea puterii clasei muncitoare și a aliaților ei. Pro-	

clămarea Republicii. 6 Martie 1945 — 30 Decembrie 1947 (II)	III/104
GHEORGHE SURPAT : Făurirea economiei socialiste unitare, a bazei sale tehnice-materiale. 1948—1965 (I)	IV/104
IUGENIA BICHI, VASILE SMĂRÂNDESCU, AUREL VAINER : Făurirea economiei socialiste unitare, a bazei sale tehnice-materiale. 1948—1965 (II)	V/103
GHEORGHE TUDOR, PARASCHIVA NI-CHITA, VASILE BUDRIGĂ : Organizația politică a societății românești (1948—1965)	VI/100

40 DE ANI DE LA VICTORIA ÎMPOTRIVA FASCISMULUI

ION POPESCU-PUȚURI : Semnificația zilei de 9 Mai pentru destinele poporului român	II/12
ILIE CEAUȘESCU : Contribuția României la obținerea victoriei din mai 1945 asupra fascismului	II/27

ANUL INTERNAȚIONAL AL TINERETULUI

GHEORGHE PRISĂCARU : Concepția Partidului Comunist Român, a tovarășului Nicolae Ceaușescu privind rolul tinerei generații în rindul forțelor revoluționare, progresiste și democratice ale lumii contemporane	VI/56
CONSTANTIN MOCANU : Tinăra generație, participantă activă în opera de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate în România	VI/70
DAN MIHAI BĂRLIBA : Tineretul României socialiste și acțiunea sa în slujba idealurilor de libertate, pace și progres social	VI/85

ÎN ÎNTIMPINAREA CELUI DE-AL XVI-LEA CONGRES INTERNAȚIONAL DE ȘTIINȚE ISTORICE DE LA STUTTGART

NICOLAE RAUȘ : Contribuția gândirii și cercetării istorice românești la dezvoltarea patrimoniului istoric universal	IV/80
ION CALAFETEANU : Aportul științei istorice din România la promovarea păcii, colaborării și înțelegerii între popoare	IV/88
LIVIA DANDARA : Istoria modernă și contemporană — continuitate și îmbogățire problematică în istoriografia românească actuală	IV/96

STUDII DOCUMENTARE*

AURICĂ SIMION : Regimul de ocupație horthyst în partea de nord-vest a României. Politica față de populațiile nemaghiare	I/71
LIVIA DANDARA : Populația evreiască în contextul integrării Transilvaniei în viața economică, socială, politică și culturală a României (1919—1940)	I/87

* Cele trei studii publicate în această rubrică au fost susținute ca referate în cadrul celui de-al doilea Simpozion științific româno-israelian, desfășurat la București, între 11 și 13 iunie 1984 (A se vedea : „Anale de istorie”, nr. 6/1984, p. 87—94).

ION CALAFETEANU : Poziția autorităților românești față de situația evreilor din Transilvania de nord (martie-august 1944) I/102

MILITANȚI DE SEAMĂ AI MISCĂRII MUNCITOREȘTI INTERNAȚIONALE

HU YAOBANG (cu prilejul aniversării a 70 de ani de la naștere) VI/119

MĂRTURII ISTORICE

NICOLAE P. LEONĂCHESCU : Progresul tehnic în slujba făuririi și consolidării statului român modern II/102

PAGINI DE ISTORIE UNIVERSALĂ

Crearea partidelor socialiste în a doua jumătate a secolului al XIX-lea I/112

Miscarea muncitorească internațională la începutul secolului al XX-lea V/122

VIATA ȘTIINȚIFICĂ

Activitatea internă și internațională a Institutului de studii istorice și social-politice în anul 1984 : Gheorghe Unc, Vasile Niculae II/116

Sesiune științifică națională cu tema : Lupta poporului român pentru unitate și independență națională. Contribuția României la înfringerea fascismului (București, 7 mai 1985) IV/124

Conferință științifică internațională dedicată celei de-a 40-a aniversări a victoriei asupra fascismului (Moscova, 9-10 aprilie 1985) IV/132

Sesiunea științifică omagială cu tema : Insemnătatea istorică a Congresului al IX-lea în afirmarea tot mai puternică a Partidului Comunist Român, ca forță politică conducătoare și centru vital al națiunii noastre. Opera teoretică a secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, fundament al politicii partidului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism (București, 18 iulie 1985) V/24

Sesiunea de comunicări științifice : Crearea cadrului larg democratic de conducere a societății noastre - expresie a concepției originale a tovarășului Nicolae Ceaușescu privind adâncirea și perfecționarea democrației muncitorești-revoluționare în România socialistă, consacrată împlinirii a două decenii de la Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român (București, 15 iulie 1985) V/35

CRITICĂ ȘI BIBLIOGRAFIE

ȘTEFAN PASCU, Făurirea statului național unitar român. Vol. I : 432 p. ; vol. II : 404 p., Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1983 : Augustin Deac I/131

NIKOLAI TODOROV, Balkanski izmerenita na grătkoto vāstanie ot 1821 godina. Prinosāt na bālgarite (Dimensiunile balcanice ale răscoalei grecești din anul 1821. Contribuția bulgarilor), Izdatelstvo na Otecestvenia front, Sofia, 1984, 288 p. : Nicolae Ciachir I/135

Regimurile fasciste și totalitare din Europa. Vol. III, Editura militară, București, 1983, 336 p. : Mihail E. Ionescu II/130

G. D. ISCRU, Introducere în studiul istoriei moderne a României, Editura științifică și enciclopedică, București, 1983, 354 p. ; G. D. ISCRU, Revoluția de la 1821 condusă de Tudor Vladimirescu, Editura Albatros, București, 1982, 384 p. : Constantin Corbu II/135

DAVID BRITON FUNDERBURK, Politica Marii Britanii față de România, 1938-1940, Editura științifică și enciclopedică, București, 1983, 222 p. : Elisabeta Petreanu II/138

Relațiile internaționale postbelice. Cronologie diplomatică. 1945-1980. Vol. I : 1945-1964, 468 p. ; vol. II : 1965-1980, 532 p., Editura politică, București, 1983 : Constantin Botoran II/143

Istoria militară a poporului român. Vol. I, Editura militară, București, 1984, 438 p. : Gheorghe Unc III/125

A. SIMION, Agresiunile naziste din Europa în anii 1938-1939, Editura Eminescu, București, 1983, 462 p. : Gheorghe Buzatu III/130

AL. HANȚA, „Contemporanul“ (1881-1891). O revistă așa cum a fost, Editura Albatros, București, 1983, 278 p. : Victor Vișinescu III/133

Unirea Principatelor și puterile europene, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1984, 284 p. : Teodor Popescu III/136

CESARE ALZATI, Terra romana tra Oriente e Occidente. Chiese ed etnie nel tardo '500. Presentazione di Luigi Prosdocimi, Jaca Book, Milano, 1982, 388 p. : Mihai Maxim III/140

The 1911 Revolution - a Retrospective after 70 Years (Revoluția din 1911 - o privire după 70 de ani), New World Press, Beijing, 1983, 222 p. : Ana Budura III/144

MIHAIL E. IONESCU, Puterea cuvintului. Propaganda mișcării de rezistență din România (1940-1944), Editura științifică și enciclopedică, București, 1984, 294 p. : Ion Calafeteanu IV/138

NICOLAE CIACHIR, GHEORGHE BERCAN, Diplomația europeană în epoca modernă, Editura științifică și enciclopedică, București, 1984, 520 p. : Apostol Stan IV/141

EUGEN PREDĂ, Miza petrolului în viltarea războiului, Editura militară, București, 1983, 236 p. : Constantin Botoran IV/144

GUY BOURDE, HERVÉ MARTIN, Les écoles historiques, Editions du Seuil, 1983, 350 p. : Ștefan Costea IV/148

ION POPESCU-PUTURI, Indemn la creație, Editura politică, București, 1984, 516 p. : Aneta Nuțu-Busuioc V/140

- GHEORGHE ZAHARIA, ION CUPSA, *Participarea României la infringerea Germaniei naziste*, Editura politică, București, 1985, 362 p.: Constantin Vlad V/148
- ION BULEI, *Lumea românească la 1900*, Editura Eminescu, București, 1984, 332 p.: Ion Iacoș V/152
- Date noi despre masașeți și alani în lucrările orientalistului german H. J. Klaproth: Ana-Maria Coman V/154*
- 23 August 1944, *Documente*, Vol. III-IV, Editura științifică și enciclopedică, București, 1985: Gheorghe Unc VI/122
- ILIE CEAUȘESCU, FLORIAN TUCA, MIHAIL E. IONESCU, ALESDANDRU DUTU, *România și marea victorie. 23 August 1944 - 12 mai 1945*, Editura militară, București, 1985, 312 p.: Vasile Mocanu VI/148
- CONSTANTIN ANTIP, *Publicistica militară în serviciul apărării naționale*, Editura militară, București, 1983, 272 p.: Gheorghe Neacșu VI/131
- CRISTIAN POPIȘTEANU, *Istoria clipei*, Editura Albatros, București, 1984, 238 p.: Viorica Moisuc VI/135
- Cine sînt sciții? Știri antice și opinii străine moderne despre sciții (I): Ana-Maria Coman VI/137*
- INSEMNAȚII**
Cărți de istorie apărute în anul 1984
- Documente ale Unirii (1600-1918)*, Editura militară, București, 1984, 502 p.: I/150
- Izvoarele răscoalei lui Horea*, Sub redacția acad. prof. Ștefan Pascu, Seria B. *Izvoare narative*, Vol. III. *Presă, broșuri. 1784-1785*. Publicat de Nicolae Edroiu, Ladislau Gyémánt, Volker Wellmann, Eva Selecká-Márza, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1984, XX+450 p.: I/150
- B. P. HAȘDEU, *Istoria critică a românilor*, Ediție îngrijită și studiu introductiv de Grigore Brăncuș. Studiu introductiv și note de Manole Neagoe, Editura Minerva, București, 1984, LXXVIII+660 p.: I/151
- N. IORGA, *Studii asupra evului mediu românesc*, Ediție îngrijită de Șerban Papacostea, Editura științifică și enciclopedică, București, 1984, 460 p.: I/151
- Acad. ȘTEFAN PASCU, *Revoluția populară de sub conducerea lui Horea*, Editura militară, București, 1984, 536 p. + 32 pl. + 1 h.: I/152
- NICOLAE CORIVAN, *Relațiile diplomatice ale României de la 1859 la 1877*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1984, 348 p.: I/152
- HADRIAN DAICOVICIU, *Portrete dace (Dromichaites, Burebista, Decebal)*, Editura militară, București, 1984, 184 + 16 pl.: I/152
- CONSTANTIN I. TURCU, IOAN VOICU, *Nicolae Titulescu în universul diplomației păcii*, Cuvînt înainte de profesor Jacques Freymond, director de onoare al Institutului Universitar de Înalte Studii Internaționale din Geneva, Editura politică, București, 1984, 450 p.: I/153
- Din cronică relațiilor poporului român cu popoarele vecine*, Vol. I. Coordonatori Ion Popescu-Puțuri, Ion Calafeteanu, Editura militară, București, 1984, 372 p.: I/153
- CAMIL MUREȘAN, ALEXANDRU VIANU, ROBERT PAIUȘAN, *Downing Street 10*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1984, 404 + 12 pl.: I/153
- NICOLAE GOSTAR, VASILE LICA, *Societatea geto-dacică de la Burebista la Decebal*, Editura Junimea, Iași, 1984, 200 p.: II/153
- GEORGE MURNU, *Studii istorice privitoare la trecutul românilor de peste Dunăre*, Ediție îngrijită și studiu introductiv de Nicolae Șerban Tanașoca, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1984, 204 p.: II/153
- C. CIHODARU, *Alexandru cel Bun (23 aprilie 1399 - 1 ianuarie 1432)*, Editura Junimea, Iași, 1984, 336 p.: II/153
- Răscoala lui Horea (1784)*, Studii și interpretări istorice. Coordonatori: Nicolae Edroiu, Pompiliu Teodor, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1984, 318 p.: II/154
- Intellectualii din Balcani în România (sec. XVII-XIX)*, Coordonator: Alexandru Duțu, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1984, 206 p.: II/154
- VICTOR V. GRECU, *Revoluția, Unirea și Independența în Transilvania*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1984, 214 p.: II/154
- TIMOTEI CIPARIU, *Discursuri*, Ediție îngrijită, antologie și glosar de Ștefan Manciulea și Ion Buziași, Prefață și bibliografie de Ion Buziași, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1984, 192 p.: II/154
- B. P. Hașdeu și contemporanii săi români și străini (Corespondență emisă și primită), Vol. III. Text stabilit, traduceri, note și indici de Crina Bocșan-Decusară, Nicolae Mecu, Mihai Mitu, Viorica Nișcov, Al. Săndulescu. Coordonare și postfață: Al. Săndulescu, Editura Minerva, București, 1984, 334 p.: II/155
- N. Iorga și marea răscoală țărănească din 1907. Mărturie documentare. Volum întocmit și îngrijit, studiu introductiv și note de Nicolae Liu, Editura Junimea, Iași, 1984, 318 p.: II/155
- CAMIL PETRESCU, *Publicistică*, Vol. I. Ediție, prefață și note de Florica Ichim, Editura Minerva, București, 1984, XXVIII + 260 p.: II/155
- FLORIN CONSTANTINIU, MIHAIL E. IONESCU, *August 1944. Repere istorice*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1984, 260 p.: II/155
- HORIA C. MATEI, *O istorie a lumii antice*, Editura Albatros, București, 1984, 448 p. + 32 pl.: II/156

LEONIDA LOGHIN, *Al doilea război mondial. Acțiuni militare, politice și diplomatice*. Cronologie, Editura politică, București, 1984, 624 p. II/156

GEORGE NICOLESCU, *În culisele „Celor șapte surori“*, Editura politică, București, 1984, 334 p. II/156

REVISTA REVISTELOR

„Lupta întregului popor“, nr. 1-2/1984 : Vasilie Nicolae I/140

„Viitorul social“, nr. 1-6/1983 : Florian Tănăsescu I/143

„Lishi Yanjiu“, nr. 1-6/1983 : Ana Budura I/146

„Jindaishi Yanjiu“, nr. 1-4/1983 : Ana Budura II/146

„Beiträge zur Geschichte der Arbeiterbewegung“, nr. 1-6/1983 : Ion Calafeteanu II/150

„Voprosi istorii KPSS“, nr. 1-12/1984 : Vasile Buga III/147

„Izvestiia na Instituta po istoriia na BKP“, nr. 51-52/1984 : Crișan Iliescu III/151

„Vedecky bulletin“, nr. 1-4/1984 : Mitică Moldoveanu III/153

„Revista arhivelor“, nr. 1-4/1984 : Gheorghe Neașu IV/152

„Social Sciences in China“, nr. 1-4/1984 : Ana Budura IV/154

„Revista de istorie“, nr. 1-12/1984 : Ion Bulei VI/142

„Viitorul social“, nr. 1-6/1984 : Florian Tănăsescu VI/146

„Beiträge zur Geschichte der Arbeiterbewegung“, nr. 1-6/1984 : Ion Calafeteanu VI/149

Sumarul numerelor 1-6/1985 VI/151

СОДЕРЖАНИЕ

ИСТОРИЯ И ПОЛИТИКА

«Вторая мировая война. Военно-политические действия, дипломатические операции». Хронология. Издательство политической литературы, Москва, 1984, 624 стр. II/156

ГЕОРГИЕ НИКОЛЕСКУ, «В кулисах „Семь сестер“», Издательство политической литературы, Москва, 1984, 334 стр. II/156

«Лыши Яньцзю», № 1-6/1983: Ана Будура I/146

«Жиндаиши Яньцзю», № 1-4/1983: Ана Будура II/146

«Beiträge zur Geschichte der Arbeiterbewegung», № 1-6/1983: Ион Калафетану II/150

«Вопросы истории КПСС», № 1-12/1984: Василе Буга III/147

«Известия Института по истории на БКР», № 51-52/1984: Кришан Илиеску III/151

«Vedecky bulletin», № 1-4/1984: Митика Молдовяну III/153

«Revista arhivelor», № 1-4/1984: Георге Неашу IV/152

«Social Sciences in China», № 1-4/1984: Ана Будура IV/154

«Revista de istorie», № 1-12/1984: Ион Булей VI/142

«Viitorul social», № 1-6/1984: Florian Tănăsescu VI/146

«Beiträge zur Geschichte der Arbeiterbewegung», № 1-6/1984: Ион Калафетану VI/149

Sumarul numerelor 1-6/1985 VI/151

REVISTA — REVISTE

„Lupta întregului popor“, nr. 1-2/1984 : Vasilie Nicolae I/140

„Viitorul social“, nr. 1-6/1983 : Florian Tănăsescu I/143

„Lishi Yanjiu“, nr. 1-6/1983 : Ana Budura I/146

„Jindaishi Yanjiu“, nr. 1-4/1983 : Ana Budura II/146

„Beiträge zur Geschichte der Arbeiterbewegung“, nr. 1-6/1983 : Ion Calafeteanu II/150

СТАТИИ — СЪОБЩЕНИЯ

«Вторая мировая война. Военно-политические действия, дипломатические операции». Хронология. Издательство политической литературы, Москва, 1984, 624 стр. II/156

ГЕОРГИЕ НИКОЛЕСКУ, «В кулисах „Семь сестер“», Издательство политической литературы, Москва, 1984, 334 стр. II/156

«Лыши Яньцзю», № 1-6/1983: Ана Будура I/146

«Жиндаиши Яньцзю», № 1-4/1983: Ана Будура II/146

«Beiträge zur Geschichte der Arbeiterbewegung», № 1-6/1983: Ион Калафетану II/150

«Вопросы истории КПСС», № 1-12/1984: Василе Буга III/147

«Известия Института по истории на БКР», № 51-52/1984: Кришан Илиеску III/151

«Vedecky bulletin», № 1-4/1984: Митика Молдовяну III/153

«Revista arhivelor», № 1-4/1984: Георге Неашу IV/152

«Social Sciences in China», № 1-4/1984: Ана Будура IV/154

«Revista de istorie», № 1-12/1984: Ион Булей VI/142

«Viitorul social», № 1-6/1984: Florian Tănăsescu VI/146

«Beiträge zur Geschichte der Arbeiterbewegung», № 1-6/1984: Ион Калафетану VI/149

Sumarul numerelor 1-6/1985 VI/151

ИСТОРИЯ И ПОЛИТИКА

«Вторая мировая война. Военно-политические действия, дипломатические операции». Хронология. Издательство политической литературы, Москва, 1984, 624 стр. II/156

ГЕОРГИЕ НИКОЛЕСКУ, «В кулисах „Семь сестер“», Издательство политической литературы, Москва, 1984, 334 стр. II/156

СОДЕРЖАНИЕ

СТАТЬИ — СООБЩЕНИЯ

*** Первое Декабря 1918 г. — высочайшее действие вали всего румынского народа 3

НИКОЛАЕ КОПОЮ: К изучению единства румынского народа в XIII-XVI вв 12

КОНСТАНТИН ШЕРБАН: Идея политического единства в румынском средивековом сознании (XVII—XVIII вв) 32

ГЕОРГЕ ЗАХАРИЯ: Хортистский террор в северо-западной части Румынии в 1940—1944 гг. 42

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ГОД МОЛОДЕЖИ

ГЕОРГЕ ПРИСЭКАРУ: Концепция РКП, товарища НИКОЛАЕ ЧАУШЕСКУ о роли молодого поколения в рядах революционных, прогрессистских и демократических сил современного мира 56

КОНСТАНТИН МОГАНУ: Молодое поколение — активный участник в деле созидания социалистического всестороне развитого общества в Румынии 70

ДАН МИХАЙ БЫРЛИБА: Молодежь социалистической Румынии и её действие на службе идеалов свободы, мира и общественного прогресса 85

ИЗ СОВРЕМЕННОЙ ИСТОРИИ РУМЫНИИ

Политическая организованность румынского общества (1948—1965 гг.): *Георге Тудор, Параскива Никита, Василе Будригэ* 100

ВИДАЮЩИЕСЯ ДЕЯТЕЛИ МЕЖДУНАРОДНОГО РАБОЧЕГО ДВИЖЕНИЯ

ГУ ЯОБАНГ (по поводу празднования 70-ти лет) 119

КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЯ

«23 Августа 1944 г. Документы», том III: 1944—1945 гг., XCI + 612 стр., том IV. 1945 г. XXXVI + 606 стр., Научное и энциклопедическое изд-во., Бухарест, 1985: *Георге Унг* .. 122

ИЛИЕ ЧАУШЕСКУ, ФЛОРИАН ТУКЭ, МИХАИЛ Е. ИОНЕСКУ, АЛЕКСАНДРУ ДУЦУ: «Румыния и великая победа, 23 Августа 1944—12 мая 1945», Военное издательство, Бухарест, 1985, 312 стр.: *Василе Мокану* 128

КОНСТАНТИН АНТИП: «Военная публицистика на службе национальной обороны», Военное изд-во, Бухарест, 1983, 272 стр.: *Георге Неакшу* 131

КОНСТАНТИН ПОПИШТЯНУ: «История мгновения» Изд-во «Албатрос», Бухарест, 1984, 234 стр.: *Виорика Мойсук* 135

Кем были скифы? Древние сведения и иностранные новые мнения о скифах. (I) *Ана-Мария Роман* 137

ЖУРНАЛ — ЖУРНАЛОВ

«Ревиста де историе», но. 1—12; 1984 г.: *Ион Булей* 142

«Винторул сочнал», но. 1—6; 1984 г.: *Флориан Тэнэсеску* 146

„Beiträge zur Geschichte der Arbeiterbewegung“, нр. 1—6; 1984: *Ион Калафетяну* 149

Содержание журнала по 1985 г. 151

SUMMARY

ARTICLES — PAPERS

*** 1st of December 1918 — The Supreme Deed of Will of the Entire Romanian People..... 3

NICOLAE COPOIU: Contributions to the research of the unity of the Romanian People in the XIIIth and XVIth centuries 12

CONSTANTIN SERBAN: The Idea of political unity in the middle age Romanian consciousness (XVII—XVIII centuries) 32

GHEORGHE ZAHARIA: The Horthyst Terror in the Nord-Western Part of Romania during the years 1940—1944 42

INTERNATIONAL YEAR OF YOUTH

GHEORGHE PRISĂCARU: The conception of the Romanian Communist Party, of comrade Nicolae Ceaușescu concerning the role of the younger generation in the revolutionary, progressive and democratic forces of the contemporary world 56

CONSTANTIN MOCANU: The young generation, active participant in the up-building of the multilaterally developed socialist society in Romania 70

DAN MIHAI BĂRLIBA: The youth of socialist Romania and its actions for liberty, peace and social progress 85

PAGES OF CONTEMPORARY HISTORY OF ROMANIA

Political organisation of the Romanian society (1948—1965): *Gheorghe Tudor, Paraschiva Nichita, Vasile Budrigă* 100

OUTSTANDING MILITANTS OF THE INTERNATIONAL WORKERS MOVEMENT

HU YAOBANG (On the Occasion of His 70th Birthday) 119

CRITICS AND BIBLIOGRAPHY

„23 August 1944. Documents“, vol. III: 1944—1945, XCVI+612 p.; vol. IV: 1945 XXXVI+606 p., Scientific and Enciclopaedic Publishing House, Bucharest, 1985: *Gheorghe Unc* 122

ILIE CEAUȘESCU, FLORIAN TUCĂ, MIHAI E. IONESCU, ALESANDRU DUȚU, „Romania and the great victory, 23rd August 1944 — 12th May 1945“, Military Publishing House, Bucharest, 1985, 312 p.: *Vasile Mocanu* 128

CONSTANTIN ANTIP, „Military publications in the service of national defence“, Military Publishing House, Bucharest, 1983, 272 p., *Gheorghe Neacșu* 131

CRISTIAN POPIȘTEANU, „History of a second“, „Albatros“ Publishing House, Bucharest, 1984, 238 p.: *Viorica Moisuc* 135

Who are the scythians? Ancient sources and modern foreign opinions about the scythians (I): *Ana-Maria Coman* 137

REVIEWS' REVIEW

„Revista de istorie“, nr. 1—12/1984: *Ion Bulei* 142

„Viitorul social“, nr. 1—6/1984: *Florian Tănăsescu* 146

„Beiträge zur Geschichte der Arbeiterbewegung“, nr. 1—6/1984: *Ion Calafeteanu* 149

Summary of nr. 1—6/1985 151

SOMMAIRE

ARTICLES — COMMUNICATIONS

*** 1 Décembre 1918 — l'act suprême de la volonté du tout entier peuple roumain 3

NICOLAE COPOIU: Contributions à l'étude de l'unité du peuple roumain pendant les XIII—XVI siècles 12

CONSTANTIN ȘERBAN: L'idée de l'unité politique, dans la conscience roumaine médiévale (XVII—XVIII siècles) 32

GHEORGHE ZAHARIA: La terreur horthyste dans la partie nord-ouest de la Roumanie pendant les années 1940—1944 42

L'ANNÉE INTERNATIONALE DE LA JEUNESSE

GHEORGHE PRISĂCARU: La conception du P.C.R., du Président Nicolae Ceaușescu concernant le rôle de la jeune génération parmi les forces révolutionnaires, progressistes et démocratiques du monde contemporain 56

CONSTANTIN MOCANU: La jeune génération — participante active à l'oeuvre de l'édification de la société socialiste multilatéralement développée en Roumanie 70

DAN MIHAI BĂRLIBA: La jeunesse de la Roumanie socialiste et son activité au service des idéals de la liberté, paix et progrès social 85

DE L'HISTOIRE CONTEMPORAINE DE LA ROUMANIE

L'organisation politique de la société roumaine (1948—1965): *Gheorghe Tudor, Paraschiva Nichita, Vasile Budrigă* 100

ILLUSTRES MILITANTS DU MOUVEMENT OUVRIER INTERNATIONAL

HU YAOBANG (à son 70-ème anniversaire) .. 119

CRITIQUE ET BIBLIOGRAPHIE

„Le 23 Août 1944, Documents“. Vol. III: 1944—1945, XCVI+612 p.; vol. IV: 1945, XXXVI+606 p.: Editura științifică și enciclopedică, București, 1985: *Gheorghe Unc* 122

ILIE CEAUSESCU, FLORIAN TUCĂ, MIHAIL E. IONESCU, ALEXANDRU DUTU, „La Roumanie et la grande victoire, 23 Août 1944—12 mai 1945“, Editura militară, București, 1985, 312 p.: *Vasile Mocanu* 128

CONSTANTIN ANTIP, „Le journalisme militaire dans la service de la défense nationale“, Editura militară, București, 1983, 272 p.: *Gheorghe Neacșu*.

CRISTIAN POPIȘTEANU, „L'histoire de l'instant“, Editura „Albatros“, București, 1984, 238 p.: *Viorica Moisuc* 135

Qui sont les scyts? Informations antiques et opinions étrangers modernes sur les scyts. (I) *Ana-Maria Coman* 137

REVUE DES REVUES

„Revista de istorie“ nr. 1—12/1984: *Ion Bulei* 142

„Viitorul social“, nr. 1—6/1984: *Florjan Tândănescu* 146

„Beiträge zur Geschichte der Arbeiterbewegung“ nr. 1—6/1984: *Ion Calafeteanu* 149

Sommaire des ns. 1—6/1985 151

INHALT

ARTIKEL — MITTEILUNGEN

*** 1. Dezember 1918 — der oberster Willenstat des ganzen rumänisches Volkes 3

NICOLAE COPOIU: Beiträge zur Studium des Einheits des rumänisches Volkes den XIII—XVI. Jahrhunderten 12

CONSTANTIN SERBAN: Die Idee über der politischer Einheit im der mittelalterliche rumänische Gewisse (die XVII—XVIII. Jahrhunderten) 32

GHEORGHE ZAHARIA: Der horthystischer Terror in der nord-westliche Seite Rumäniens in der Jahre 1940—1944 42

DAS INTERNATIONALES JAHR DER JUGEND

GHEORGHE PRISĂCARU: Die Konzeption der Rumänischer Kommunistischen Partei, des Genossen Nicolae Ceaușescu über die Rolle der junge Generation in der Reihe des revolutionäre, fortschrittliche und demokratische Mächte des zeitgenössisches Weltes 56

CONSTANTIN MOCANU: Die junge Generation, aktive Teilnehmer in das Werke des Aufbaus der vielseitig entwickelte sozialistische Gesellschaft in Rumänien 70

DAN MIHAI BĂRLIBA: Die Jugend der sozialistischen Rumäniens und seine Tätigkeit in des Dienstes des Idealen von Freiheit, Frieden und sozialer Fortschritte 85

VON DER ZEITGENÖSSISCHE GESCHICHTE RUMÄNIENS

Die politische Organisation der rumänischer Gesellschaft (1948—1965): *Gheorghe Tudor, Paraschiva Nichita, Vasile Budrigă* 100

BEDEUTENDE MILITANTEN DER INTERNATIONALER ARBEITERBEWEGUNG

HU YAOBANG (70. Jahre seit seines Geburtstages) 119

KRITIK UND BIBLIOGRAPHIE

„23 August 1944. Dokumente“, III. Band: 1944—1945, XCVI+612 s.; IV. Band: 1945, XXXVI+606 s., Wissenschaftlicher und enzyklopädischer Verlag, Bukarest, 1985: *Gheorghe Unc* 122

ILIE CEAUSESCU, FLORIAN TUCĂ, MIHAIL E. IONESCU, ALEXANDRU DUTU, „Rumänien und der grosser Sieg, 23 August 1944—12 Mai 1945“, Militärverlag, Bukarest, 1985, 312 s.: *Vasile Mocanu* 128

CONSTANTIN ANTIP, „Die militäre Publizistik im Dienst der nationale Verteidigung“, Militärverlag, Bukarest, 1983, 272 s.: *Gheorghe Neacșu* 131

CRISTIAN POPIȘTEANU, „Die Geschichte des Augenblickes“, „Albatros Verlag“, Bukarest, 1984, 238 s.: *Viorica Moisuc* 135

Wer sind die Skythen? Altertümliche Nachrichten und fremde moderne Meinungen über die Skythen (I): *Ana-Maria Coman* 137

ZEITSCHRIFT DER ZEITSCHRIFTEN

„Revista de istorie“, 1—12, Nr./1984: *Ion Bulei* 142

„Viitorul social“, 1—6. Nr. 1—6/1984: *Florjan Tândănescu* 146

„Beiträge zur Geschichte der Arbeiterbewegung“, 1—6 Nr/1984: *Ion Calafeteanu* 149

Inhalt der Nummern 1—6/1985 151

Cu prilejul aniversării Republicii și a Anului nou, revista „ANALE DE ISTORIE” adresează tuturor cititorilor și colaboratorilor săi calde felicitări, urări de noi succese, sănătate și fericire în anul 1986.

„ANALE DE ISTORIE”, una dintre publicațiile frontului larg al științelor istorice și social-politice din țara noastră, are în preocupările sale de bază studii de înaltă ținută științifică și ideologică, elaborate în lumina celor mai recente cuceriri ale științei istorice românești și internaționale privitoare la perioada construcției socialiste, la lupta pentru libertate socială și națională a poporului român în epocile modernă și contemporană.

Prin evantaiul larg al problematicii reflectate, „ANALE DE ISTORIE” se adresează unor categorii foarte variate de cititori : cadre didactice care predau științele sociale în învățământul mediu și superior de toate profilurile, cercetători științifici din istorie și din celelalte domenii ale științei sociale, cursanți și propagandiști din învățământul politic-ideologic, studenți, publicul larg iubitor de istorie, cât și oameni de știință de peste hotare.

Contractînd din timp abonamentele la revista „ANALE DE ISTORIE”, vă asigurați posibilitatea de a vă pune la curent cu o arie cuprinzătoare de probleme de înaltă responsabilitate științifică din domeniul istoriei, atît de utile și de necesare pentru îmbogățirea orizontului Dvs. de cunoștințe, pentru activitatea Dvs.

Redactori : Ion Mamina, Vasile Niculae, Constantin Petculescu, Nicolae Răuș

Colaboratorii și cititorii revistei pot să se adreseze redacției în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacției este : București, strada Ministerului nr. 4, telefon : 17 01 60, interior 722 ; 442.

Revista „Anale de istorie” a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poștale, prin factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate.

Revista se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei.

Prețul unui număr — 12 lei ; abonamentul pe 6 luni — 36 lei, pe un an — 72 lei.

Cititorii din străinătate pot face abonamente adresându-se întreprinderii „ROMPRESFILATELIA” — Sectorul export-import presă, P.O. BOX 12—201, telex 10.379 prsfir. București, Calea Griviței nr. 64—66.

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic „Casa Scintei”

